UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ŞI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorităţi şi instituţii 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 220 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
BUCUREŞTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREŢUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 2
SAMBATA 6 Ianuarie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

„ASOCIAŢIUNII" SIBIIU

Despre un Occident mai viu

de CONSTANTIN NOICA

Ar avea rost să încerce, un cărturar din Sud-Estul acesta european, reabilitarea Occidentului? In definitiv asemenea atitudini amabile ofensează: Occidentul se cere sau acceptat aşa cum este, sau atunci refuzat în numele a ceeace vrei să fii. Dar simplul fapt că eşti ispitit uneori să pui la îndoială şi alteori să combaţi îndoelile ivite, asupra unui Apus dela care-ai învăţat aproape totul, — dovedeşte că Apusul însuşi a putut greşi. Prin ce?

Poate tocmai prin aceea ce i-a alcătuit triumful: prin virtutea sa de-a se universaliza. Căci o cultură ce are darul de-a gândi pentru toţi este, la rândul ei, una gândită de către toţi, chiar şi de cei cari n'au trăit-o cu adevărat, în spirit. Iar în acest din urmă caz ea se deformează, cel puţin — dacă nu şi falsificându-se — în sensul că formelor sale vii li se substituesc contururile rigide ale înţelegerii străine. Pe barbaria ce s'a abătut asupra Occidentului european, barbarie prin dogmatizare a valorilor lui, prin idei gata-făcute şi prin ceeace iresponsabilitatea literară a presei de pretutindeni a început să numească „slogan"-uri.

Mai mult decât oricine a avut de suferit Franţa, fiindcă mai mult decât oricine Franţa e universalistă. Ea, care a dat, probabil, cei mai numeroşi misionari ai Adevărului ecumenic, creştin, cele mai închegate valori raţionaliste şi formulele de cea mai largă răspândire, se vede, de câteva decenii, anemiată şi uneori chiar înnăbuşită de adeziunea celor cari cred că înţeleg — pe cât o pot ei înţelege din afară — şi incontestabil o iubesc. Aceştia, mai de grabă decât Franţa însăşi, înţelegând într'un singur fel valorile ei, impun imaginea unei lumi dogmatice, cu o rigidă idee a libertăţii cu o sterilă idee a justiţiei, şi transfigurată de cel mai exclusiv dintre raţionalisme, imagine care ar fi cea autentică a lumii franceze. Câtă barbarie ascunde uneori dragostea faţă de alte popoare!

Impotriva unei asemenea barbarii — venită din afară ori altă dată chiar dinăuntru — cultura franceză cea vie a ştiut întotdeauna să se ridice. Cât de nemilos îi descrie Barrès, sub epitetul acesta chiar, în „Sous l'oeil des barbares", pe toţi cei cari ştiu prea exact, exprimă prea hotărîtor şi profesează prea dogmatic valorile cari fac cu putinţă vieaţa spiritului. „Nous sommes les barbares, chantent-ils en se tenant par les bras, nous sommes les convaincus. Nous avons donné à chaque chose son nom". Se gândesc vreodată, cei cari socotesc a şti atâtea lucruri prin intermediul Occidentului, cât de puţin le „ştie" acesta însuşi? Tot Barrès o spunea, [illegible]: „Tout est vrai là-dedans, rien n'y est exact". Şi e sigur că raţionalistul francez cel mai încăpăţânat înţelege vorba aceasta. Dar niciun iubitor al Franţei n'o înţelege. Niciun venetic.

Şi cu toate acestea noi, veneticii, gândim pe socoteala Franţei, după cum gândim pe socoteala întregului Apus. Virtutea aceea proprie universalismului, de a gândi pentru şi a fi gândit de alţii, virtute care constitue — folosind un termen din ştiinţă — o adevărată lege de biunivocitate a sa, ne îngădue să folosim, pe măsura noastră, înţelesurile pe cari le căpătăm din Apus, dar în acelaşi timp să-i atribuim noi înţelesurile pe cari credem a le fi desprins din el. Numai că la noi lucrează doar inteligenţa, care percepe şi fixează anumite valori, în timp ce la un occidental autentic operează spiritul întreg, care trăeşte şi neîncetat [illegible] când un apusean [illegible] inteligenţii — şi e din [illegible] raţionalişti francezi — el o face [illegible] din superficia[illegible] raţională.

[illegible] înţelegere, des[illegible] unei culturi, [illegible] altele din [illegible] însă, — [illegible] şi cul[illegible] acelaşi [illegible] Re[illegible]

Pieter Bruegel: Ispitirea Sfântului Antoniu

Poezia în faţa bunului simţ comun

de OCTAV ŞULUŢIU

Nu-i domeniu al spiritului unde [illegible] fectarea înţelegerii să fie mai sprijinită [illegible] la cel dintâi cetăţean întâlnit pe stradă, ca acela al literaturii. Pentrucă literatura se face cu vorba, cu aceleaşi cuvinte pe care le întrebuinţăm în fiecare zi pentru nevoi practice şi sociale, oricine se simte înclinat să se socotească suficient de priceput şi pregătit ca să-şi poată „da cu părerea" asupra operelor ei. Poate că acest *oricine*, căruia i se spune cu o formulă fericită *omul de pe stradă*, ar îndrăzni să se pronunţe şi asupra picturii, arhitecturii sau muzicii şi uneori o şi face, însă mult mai rar şi mai timid decât privitor la operele scrise. Dacă omul de pe stradă e un prost, el va cuteza să emită opinii şi despre celelalte arte, măsurând valoarea unui tablou după gradul de asemănare al picturii cu realitatea sau o compoziţie muzicală după cum şi cât a putut înţelege din ea. Pentrucă şi prostul, ca şi inteligentul, are acelaş criteriu de judecată: e bun numai ce poate înţelege el. Vina deci, a neînţelegerii, e suferită de obiect. O operă genială devine astfel un fleac oarecare sau pretext de ridiculizare, pentrucă n'a avut norocul să fie la nivelul jos al unei inteligenţe reduse sau direct al prostiei. Şi cum prostul nu poate să admită că el nu poate pricepe ceva — ceeace un om cu adevărat inteligent admite şi aci este limita dintre prostie şi inteligenţă! — şi cum rare ori înţelege el bine, e dela sine înţeles că tot ce este pe puterea lui de înţelegere, adică e prost, devine pentru el valoare supremă şi tot ceeace e peste, adică deasupra puterii lui de înţelegere, lipsit de valoare.

[illegible] nu judecata prostului ne in[illegible]

Când omul de pe stradă e inteligent, adică are acea putere de înţelegere care în forma ei cea mai elementară se numeşte bun simţ, atunci el are măcar cinstea de a nu se atinge de judecarea unor arte pe care n'are pregătirea să le judece. Dar bunul simţ, acest instrument foarte primejdios, se opreşte atunci când e vorba de literatură! Omul de bun simţ nu poate să admită că nu e vina unei opere valoroase literare, dacă ea nu e înţeleasă sau admirată de el, pentrucă materialul din care ea este făcută e la îndemâna oricui. Logic este deci ca şi birjarul din colţ şi lăptarul şi tinichigiul să-şi „dea cu părerea" asupra literaturii, fiindcă şi ei vorbesc cu aceleaşi sunete şi cuvinte din care e alcătuită aceasta!

La emfaza critică a *omului de pe stradă* a contribuit şi şcoala democratică în care se dau noţiuni din toate domeniile, făcându-se o aşa numită cultură generală, care însă rareori reuşeşte să fie completă, rămânând generală totdeauna, dar foarte puţin cultură. Şi cetăţeanul care a 'nvăţat numai să silabisească pe alfabetul gândirii, criticii sau literaturii, capătă iluzia că are căderea de a da sentinţe în libertate şi de a aplica el, independent, regulile minţii sale unor realităţi cu mult deasupra sa. El nu ştie că sunt chiar oameni cu totul superiori, savanţi în anumite domenii sau intelectuali de rasă şi care încă n'au dreptul, fiindcă n'au pregătirea, de a judeca literatura în general, dar mai ales poezia. Tot ce i se poate permite unui simplu cititor e de a admira sau nu, de a-i plăcea sau nu o operă, dar în niciun caz de a da asupra ei judecăţi de valoare [illegible] live.

E curios că oamenii care admit că a înţelege matematica cere, pe lângă o pregătire, o spinoasă experienţă şi o covârşitoare muncă de exerciţiu, nu se pot împăca la gândul că exact acelaş lucru se cere pentru a ajunge la înţelegerea poeziei! Că, după cum pentru a înţelege calculul integral trebue să fi făcut mii de probleme, de diferite grade de dificultate, pentru a ajunge să înţelegi ce este o poezie bună şi cu adevărat superioară trebue să fi citit mii şi mii de poezii şi bune şi proaste, să le fi analizat, să le fi înţeles şi să le fi introdus în simţirea ta şi după cum un matematician ştie pe de rost tabla înmulţirii şi câteva sute de regule, teoreme, axiome, tot astfel un judecător al poeziei trebue să ştie pe de rost sute şi mii de versuri!

Se admite că pentru a studia şi înţelege matematica e necesară vocaţia, acea înţelegere specială a minţii spre obiectul cercetării ei, dar nu se recunoaşte că înţelegerea şi studiul critic al poeziei cere aceeaşi vocaţie. Evident că e mai uşor şi mai frecvent să ai plăcerea poeziei decât pe aceia a matematicilor. Dar trebue să o ai! Şi sunt convins că mulţi oameni ar avea posibilitatea de a înţelege şi iubi poezia, dacă ar avea răbdarea de a studia, dacă s'ar lipsi de vanitatea stupidă a omnicompetenţei şi dacă ar găsi pe cineva care să ştie să le explice. Din păcate numai cu [illegible] să facă sforţarea de a se pregăti îndelung, mai ales că pare atât de simplu să înţelegi o poezie! Cel mai uşor: rimezi doi cu trei sau brânză cu *pânză* şi e gata. Sau scrii

Eşti o floare, eşti un crin.
Eşti parfumul cel mai fin
Şi, ca semn că te iubesc,
Aci jos mă iscălesc.

Ce? oare asta nu-i poezie?!

Bunul simţ al omului de pe stradă vrea să afle în poezie sunetul din coadă, dar şi ideile cele mai prozaice expuse cât se poate de simplu. El admite că calculul integral e şi trebue să fie mult mai dificil decât doi şi cu doi [illegible] dar nu vrea să admită că ideia: *omul e trecător*, când devine idee poetică sau pentru a deveni idee poetică nu mai poate fi trîntită astfel în propoziţiune banală de circulaţie zilnică, ci *trebue să capete o formă care să* [illegible] *şească bunul simţ obişnuit.*

(Continuare în pag. 6-a)

Asupra procesului înfăptuirii artistice

de ION BIBERI

Privită genetic, prin izvoarele sufleteşti din care se desvoltă, opera de artă apare ca o mărturie interioară a unei sensibilităţi, găsindu-şi în această expresie un termen şi, adesea, chiar o împăcare sufletească, asemănătoare stării sufleteşti ce urmează unei spovedanii. Putem în această privinţă asemui elaborarea operei, pregătirea ei prin sedimentări îndelungate, unei adevărate incubaţii care se desvoltă treptat, ajungând până la punctul culminant al unei crize, în care desnodământul firesc şi obligatoriu este creaţia artistică. Artistul poartă deci în sine timp variabil procesele sufleteşti ale elaborării artistice care dospesc în sine adesea fără participarea lui conştientă; arareori artistul intervine lucid, dar asistând aproape pasiv la desfăşurarea acestui proces, urmărindu-i sau, mai exact, reconstruindu-i mental fără vrere devenirea capricioasă; asocieri variabile, conexiuni sufleteşti nebănuite articulează aceste procese cu evenimentele exterioare şi cu trăirea artistului în tot acest răstimp, contribuind la creşterea continuă, am putea spune automată, a procesului lăuntric ce va ajunge cândva la expresia artistică. Şi astfel, trecând prin avataruri variabile, prin devenini în cea mai mare parte neştiute, închegarea sufletească se defineşte progresiv, prinde corp şi ajunge deodată la împlinirea unui contur def[illegible]. Ea se impune în această ultimă etapă conştiinţei artistului [illegible] o strigentă ce obligă pe autor să dea expresie acestui prea plin interior. După distribuirile interioare, săvârşite prin creşteri subconştiente, urmează elaborarea definitiv rotunjită şi nevoia de comunicare a acestui adânc personal. Infăptuirea artistică este deci condiţionată de terminarea creşterii interioare a procesului subconştient, ca şi de nevoia artistului de a-l comunica. Aceasta explică firescul realizării artistice, caracterul ei în acelaş timp spontan şi veridic, adaptat vieţii. Orice încercare care nu a fost precedată de o atare elaborare, sau a cărei incubaţie a fost neîndemânatec sau nerăbdător scurtată de către artist, va conduce la opere hibride, artificiale, depărtate de suflul vieţii. Acestea din urmă nu au izvorît nici dintr'un tumult lăuntric, ajuns printr'o desvoltare naturală la creşterea lui maximă de flux, şi nici din nevoia morală care obligă pe autor să se spovedească, exprimând acest tumult. Independent deci de mijloacele artistice de realizare, de arta creatorului, substanţa interioară a operei îşi va căpăta accentul şi intensitatea ei din evoluţia naturală a elaboră[illegible]

[illegible]

Dublă transacţie

O, suflet! al raţiunii scump ostatic,
Ţinut prea scump să-şi pună semnătura,
[illegible] încheiere cu natura,
[illegible] ţinut, fiindcă singuratic,

[illegible] — o, suflet hieratic!
[illegible] ce-l înhumează tortura,
[illegible] ca şi [illegible]ra
[illegible]

[illegible] NICULESCU

CRONICA LITERARĂ

Radu Gyr: Corabia cu Tufănici

Comedie vegetală, jucată toamna într'o grădină.

George Voinescu: Balamuc Palace Hotel

80 desene nu pe înțelesul tuturor, cu o alegorie de Emil Botta, colecția „Universul Literar".

Misiunea poetului este de a ne transmite emoții, fie de natură estetică, fie de natură metafizică. După unele canoane literare emoțiile îngăduite ar fi cele de natură estetică, celelalte constituind obiectul tehnicei filosofice, care nu are dece să se amestice în poezie. Vom obiecta ortonomiei literare că fiind vorba de izvoare cât mai adânci de experiență umană, se întâmplă ca exploratorii să se întâlnească pe treptele interiorizării și să soarbă deopotrivă dintr'o substanță comună. Așa credem că se întâmplă în special cu metafizica și poezia: pornesc cam dela aceeaș adâncime, rămânând ca să-și despartă drumurile mai târziu, prin felul cum își organizează expresia 'n domeniul *cuvântului*. Una se va servi de cursivitatea dialectică, cealaltă de organicitatea formală. Un mod al organicității formale îl constitue în lirism și alegoria, — pe care o utilizează d. Radu Gyr în „Corabia cu tufănici", — comedie vegetală, jucată toamna într'o grădină. Alegoria se constitue dintr'o vastă metaforă, menită, în cazul d-lui Radu Gyr, să transmită fiorul morții cosmice, al efemerității nedisimulate, în alcătuirea vizibilă a lumilor. Mărturisirea tragică, o fac florile dintr'o grădină, în prima noapte de brumă, când au prilejul să verifice aievea, existența unui paradis! Credința generală, ca un monoteism vegetal, este că florile, sugrumate de brumă se vor transforma în stele, în raze de lună, în îngeri ai luminii, și vor dăinui în eternitate. Promisiuni de acest fel, se fac dogmatic: va fi o „corabie", în care se vor instala tufănicile în prima noapte de ger, și vor pluti în vecinicie, în apele vii ale luminii astrale. Cruntă amăgire, verificabilă ușor, deoarece nu toate florile își dau sufletul în aceeaș noapte. Unele, mai trainice, rezistă la ger și rămân în viață și pe a doua zi, când, mare deziluzie, zăresc alături, zăcând în straturi ,cadavrele florilor răpuse de brumă, peste noapte. Totul n'a fost decât impostură! La ce bun atunci visul, speranța, credința în „corabia" călătoare în veșnicie? Dar poetul, meșteșugarul Radu Gyr, ca un adevărat inițiat, va țese alegoria sa din cea mai fină pânză de presupusuri și sugestii. Dacă nici o corabie nu a venit să îmbarce tufănicile agonizânde și să le transporte într'un cosmos realmente fără moarte, speranța nu trebue totuși să piară cu desăvârșire. Se prea poate ca, undeva, prin spații, să se fi ciocnit corabia salvatoare, tocmai în drumul ei *real*, spre grădina tufănicilor agonizante. Aceasta reiese, interpretând întoarsă jelania greerului:

Cine povestea 'n singurătate
de-o corabie cu tufănici brumate?
S'o fi dus, într'adevăr, în stele,
fâlfâind albastrele-i vintrele?
Sau s'o fi ciocnit cu vre-un bondar?
Ori s'a sfărîmat de-un nenufar?
Scufundându-și în adânc de ploaie
prora ei subțire de văpaie?

Abilitatea poetului întrece atenția cea mai ageră. Ce concluzie metafizică ne îngădue poema? — Una pozitivă, optimistă? Așa s'ar părea, pentrucă: dacă totuși tufănicile au murit fără mântuire faptul se datorește nu unei legi, ci unei întâmplări: corabia a pornit din ceruri și nu a ajuns pe pământ, fiindcă a naufragiat în spații; sau corabia a pornit de la pământ și nu a ajuns în ceruri, fiindcă a naufragiat la întoarcere. Urmează că nu trebue să mai crezi într'o corabie fără naufragiu? Răspunde fiecare, pentru el. Poetul și-a făcut datoria de a ne comunica fiorul unei posibile întunecări cosmice, în versuri de permanentă lumină.

*

Când autorul albumului „Balamuc Palace Hotel" afirmă că cele 80 desene nu sunt „pe înțelesul tuturor", el stabilește premisa că lucrarea ascunde un sens poetic. Să considerăm afirmația sub aspectul ei autoric, adică să cercetăm dacă Voinescu întradevăr a înțeles *ceva* ceva ce alții nu au înțeles, și dacă are dreptul să considere *poezie* ceea ce numai el a înțeles. Nu interesează dacă desenele lui vor fi înțelese sau nu, *de aici* înainte, — pentrucă nu dificultatea lor față de public le conferă rangul poetic, ci calitatea de a fi fost realitate neînțeleasă de altcineva, până la exteriorizare. Cum însă „Balamuc Palace-Hotel" înfățișează *chipurile* și *experiențele* a 80 de *nebuni*, chestiunea interpretării se complică în sensul că autorul nu va putea pretinde, în ultimă instanță, decât că a aplicat *original*, regulile de construcție a nebuniei. Despre nebuni, și nebunie, Voinescu nu va putea ști mai mult decât știe toată lumea! Nebunii se *văd*, din afară, înăuntru, se observă cum sunt și ce fac, iar ceeace simt și gândesc în sine, ignorăm. Ne aflăm în fața unei enigme, una din cele mai interesante enigme însă, deoarece este o enigmă a personalității. Nebunii interesează enorm din pricina personalității lor, care se produce într'un mod cu totul aparte. Nebunii sunt și ei oameni! Nu oamenii care se nasc, așa cum sunt, pentrucă ei nu sunt idioți, imbecili din naștere. Idioții nu interesează niciodată, fiindcă niciodată nu au putut mărturisi nimic despre ei. Nebunii nu se nasc, ci *devin*, ei sunt oamenii cari și-au schimbat sufletul la un moment dat, afirmând despre ei că au alt suflet decât cel pe care l-au avut mai înainte. Când un individ, la restaurant, afirmă că el este Cristofor Columb și pretinde să i se servească la masă o omletă care să stea în picioare, ne convingem că avem deaface cu un *nebun*. Personajul și-a pierdut *eul* născut, și a însușit altul, care nu i-a aparținut până acum, dar pe care el încearcă să-l adune în ființă, să-l ordoneze, să-l structureze, să-l apropie de personalitate. Dacă eul său nou, a aparținut altă dată lui Cristofor Columb, nebunul va avea grijă să nu micșoreze faima istorică a eroului, ci pe cât poate s'o extindă, să-i cucerească alte grade admirative: va cere o omletă care să stea în picioare! Intr'un anume plan, nebunul este un bolnav, un aberat, un anormal periculos; — în planul poetic, el nu ne înspăimântă, ci ne inspiră numai un intens interes, analog cu interesul pe care îl simțim pentru orice lume nouă, al cărui conținut substanțial ni se împărtășește, și ale cărei legi de constituire ne devin clare. Acesta se pare a fi motivul pentru care nebunia preocupă pe artist ca și când ar avea un sens de poezie. Dacă am concepe starea de nebunie ca un haos, ca o retragere a logosului din om, sau ca o nemanifestare a lui, cum se întâmplă în imbecilitate și idioție, — nebunia nu ne-ar interesa, deoarece nu am avea căi de aproximare a ei, nu am avea mijloace să o *creiem*. Haosul nu mărturisește nimic despre sine, nebunia mărturisește; haosul nu se exprimă; nebunia se exprimă; haosul nu ascunde nimic, nebunia ascunde; deaceea nebunia poate să capete la un moment dat înfățișare personală, poate prilejui o exprimare autorică, poate să-și însume o structură logică; și deci o experiență. Această împrejurare i-a dat putință lui Voinescu să imagineze o experiență, și să dea formă unei stări. Voinescu a pornit de unde pornește toată lumea, față de personalitatea *necunoscută* a nebunilor: dela felul lor de comportare, dela reguli, dela *logica* utilizată spre a-și construi *noua* lor personalitate pentru care, odată adoptată, simt afecțiune și îndatoriri. Primul merit al lui Voinescu este deci de a fi observat corect regulile jocului de-a nebunia și de a le fi înfățișat în procesul lor maxim de producere. Ce va face în balamucul închipuit de el, alienatul care se considera Alexandru Machedon? Va tăia nodul gordian, fiindcă această faptă caracterizează mai mult decât celelalte, pe erou. Logica formării personalității este păstrată. Un pacient crede că a înghițit un tramvai! Logic, el înghite și șinele, pentru bunul mers al digestiei. Altul auzind de „raționalizarea" travaliului, concepe teoria corect, ca distribuire a muncii în loturi individuale. Roata se sustrage însă acestei diviziuni; principiul ei aplică o forță nedistribuită, globală. Nebunul va păzi însă logica „raționalizării" travaliului și va face o roată *patrată*, care aplică regulamentul diviziunii eforturilor. Imaginați-vă și pe alienatul sculptor. Logica îl îndeamnă să aplice principiul de artă al similitudinii modelului cu opera sculpturală. El va perfecta principiul tăind capul modelului și așezându-l pe soclu. Dementul filosof va gândi poziția cea mai sigură în eternitate! Dacă însă lumea cealaltă este un fel de ocean, în neconteniță frământare, care neagă neclintirea absolută? Nebunul are de realizat totuși idealul personalității filosofice. Finalitatea metafizică este neclintirea în absolut; nimic mai ușor de realizat, chiar în ipoteza când cealaltă lume ar fi supusă tragicei mobilități a apelor; dementul filosof își va lega o piatră de gât și se va arunca în afunduri. Va realiza, sigur, neclintirea metafizică a lui x identic cu x. Un ultim exemplu de strictă personalizare logică, din balamucul lui Voinescu: Margareta dementă se revoltă și acuză pe Faust de înșelare. Cum a descoperit catastrofa minciunii? Cu ajutorul recuziterului care i-a spus că bijuteriile primite erau de sticlă. Ea le va restitui și se va sinucide, *logic*, de disperare. Forțând întrucâtva lucrurile, am putea afirma că aplicarea unui principiu logic, cu scopul brusc potențat, al formării unei personalități, ajunge să justificăm interesul nostru pentru nebunie, mergând până la a-i acorda un sens poetic. In afară de aplicarea principiului logic, sunt însă și alte aspecte mai directe parcă în procesul ei de structurare. Acceptăm *nebunia* ca subiect de artă datorită structurii ei analogice. Nebunia *seamănă* cu ceva din starea conștiinței normale. Corespunde mai întâi năzuinței artistice de a forma o personalitate originară. Modul de aplicare a principiului logic corespunde deasemeni spontaneității creatoare, care nu așteaptă și nu controlează niciodată exactitatea silogistică, ci o aplică nemijlocit, cu intenție transfigurativă. In balamucul lui Voinescu, un dement actor crede că vedeta are picior de lemn. Se teme să nu ia foc acest picior de lemn al vedetei, și, deși piesa se situiază în vremea când electricitatea nu se descoperise, actorul va apare pe scenă cu o lanternă; mai logic este să ferească piciorul vedetei de incendiu, decât să păstreze veracitatea istorică! Astfel dementul transfigurează realitatea, făcând să primeze unele coordonate ale ei înaintea altora! Alt exemplu de transfigurare a realității în balamucul lui Voinescu: în starea de paroxism a demenței, — dușul vecin o indică — un pacient care se închipue regizor al unei case de filme, conduce o scenă dificilă, cu un actor ce va trebui să se plimbe cu picioarele pe tavan, și cu capul în jos. Actorul, somnambulul, realizează cu ușurință scena, mergând pe tavan, dar regizorul nu este mulțumit. Dece? Fiindcă actorul afectează! Nu interpretează bine rolul, n'are naturalețe, trebue să-și corecteze afectarea, iată esențialul, chiar când are talentul de a merge pe tavan! Cu ce seamănă aplicarea logicului în cele două exemple? Temele sunt construite analogic cu starea de vis. Absurdul, bizareria, conținutul lor de transfigurație se obțin printr'o ordonare analogică stării de vis. Visul îl vom înțelege aici divers; ca un produs al conștiinței în stare de somn, adică al coordonării imaginilor și dorințelor după topica inconștientului; ca o perindare fantastică în stare de reverie; și deopotrivă, ca o experiență *reală* a unui bolnav mental. Tratatele de psihologie dau deseori exemple de bolnavi care își pierd brusc personalitatea, și își adoptă spontan o alta streină. Un astfel de bolnav abrupt, se află, să zicem, înaintea unei gări. El își va spune, în clipa când îl invadează noua personalitate: „Cine sunt eu? Nu știu. Din moment însă ce mă aflu în fața unei gări, trebue să cumpăr bilet, să mă urc în tren și să plec". Bolnavul se supune acestui raționament spontan, — analogic forței cu care se ordonează inconștientul în vis, și el va porni într'adevăr cu trenul, — și va călători, până se va deștepta; deșteptarea va fi deasemeni analogică deșteptării din somn și ieșirii din reveria fantastică. Tot analogic cu aceste stări, el nu-și va aduce aminte de cauzele care l-au făcut să se afle în tren, la un moment dat, posedat de un alt conținut de viață, strein de al său, și greu de suportat pentru primejduirile în care pune *adevărata* personalitate.

Poezia, care ea însăși este o structură analogică ordinei cosmice și tainei adânci a realității, va râvni la toate structurile care par a se stârni asemeni cu a ei. In deosebi ea va urmări atentă momentele de transfigurare! Supunerea precipitată și spontană la o premisă, închegarea unor acțiuni vii și personalizante pe baza unui impuls cu aparentă logică, indiferent dacă pornește dela un sofism — sunt momentele pândite de poezie în exprimarea nebuniei. Putem afirma chiar că, în ce privește spontaneitatea, idealul poeziei este eroul aiurând aceste vorbe în fața unei gări: „Nu știu cine sunt, dar iată o gară; deci trebue să cumpăr bilet, să mă urc în tren și să plec!" Unde? Nu importă! Spontaneitatea dorinței, promptitudinea actului contează. Câte cazuri de promptitudine absurdă și în balamucul lui Voinescu! Un amant predestinat zărește în camera vecină o femeie desbrăcându-se. Ea este singură! Cum să facă s'o treacă dela ea la el, — cum adică s'o convingă fără scandal, prin puterea lui de amant? Ii va *declara* că în camera lui sunt *două* scaune. Din moment ce sunt două scaune, camera a fost predestinată pentru două persoane. Deci să vie, să realizeze perechea amanților predestinați! Invitația conține gravitate, spontaneitate, adâncime, tot ce este necesar unei predestinări. Aceasta datorită precipitării argumentației, spontaneității absurdului în logică, bizareriei formale, neprevăzutului experimental care duce la transfigurare. Il bănuim cu o capacitate profundă de iubire pe tânărul erou care invită iubita la el, fie numai cu acest straniu argument al celor două scaune. Iubirea, de fapt, nu avea nevoie de argumente! Deci, nici un argument nu este valabil, și orice argument este valabil! Cum va alege între infinitatea de argumente valabile? După criteriul spontaneității, al prospețimii, al grabei cu care se vor repezi să constitue un cosmos al iubirii. Argumentul celor două scaune a fost cel mai eficace, fiindcă a avut calitatea aurorală: el s'a ivit primul. Intocmai ca în vis, ca în reverie, ca în imaginație și în plăsmuire. Orice nebun este un soiu de îndrăgostit, un pasionat. El iubește însă în felul său, cu argumentele adâncite după logica necontrolată a iresponsabilității, după logica transfigurativă a spontaneității și a credinței. Nebunul crede *dela început*. El este un sensibil extraordinar, un pătimaș fără egal, un Hamlet, o Ofelie, o Margaretă sau un Don Quijote. Ei văd stafii, nimfe florale, îngeri salvatori, mori de vânt, etc., fiindcă ei cred în toate aceste ipostaze ale sufletului personalizant. Sunt credincioși inițiali, cari au curățit lumea de îndoială, de oboseală, de scepticism, de *automatisme*, de vacuitate a personalității. Ei au suflet care se umple vertiginos ca un vas peneumatic, cu toate argumentele lumii, cu toate chipurile, formele și aparițiile, fiindcă, având la un moment dat un *eu* nou, ei trebue să-l constitue rapid, să-l mobileze cu conținuturi umane. Nebunii au așa dar suflet, substanță, viață! Cum știm aceasta? Ei nu spun niciodată nimic, nu mărturisesc un cuvânt despre lumina lor interioară! Pentrucă atunci, când încetează de a mai fi nebuni, ei pierd tezaurul interior, — dacă a avut vreunul, și el rămâne să fie reconstituit, după scheme, după trepte, și semne, ca și poezia. Nebunia ascunde o profundă taină, ca și inconștientul, de unde ne vine creația, invocată prin magie, prin ritualuri, ritmuri și formule. Pentru invocarea duhului ascuns din experiența de taină a nebunilor, Voinescu a utilizat magia aparentă a liniilor, a contururilor, a figurilor. Nebuni lui *seamănă* cu niște nebuni. Au semnul distinctiv la cap; pentagrama lor este capul, fiindcă de acolo li se trage totul. Ca și oamenii normali, ei presupun că argumentele, ideile, logosul își alege sediu pământesc în encefal. Dacă sufăr de ceva ,această suferință a nebunilor vine din encefal. Și bucuria lor tot din encefal vine. Că simt bucurie nu știm, fiindcă nu credem cum cred ei, că semnele cari manifestă bucurie, sunt într'adevăr semne de bucurie. Noi n'avem spontaneitatea, capacitatea de vis, gustul absurdului și al bizareriei, ca ei. Semnele în care noi credem, în mod natural, sunt ale durerii, ale tragicului și desperării. De aceea ne închipuim că experiența nebuniei sublimează tragicul și desperarea. De aceea Emil Botta, în alegoria sa, asimilează tipul ideal de nebun cu tipul ideal al îngerului desperării ,evadat din lumesc, în haos. Dar dacă nu există haos, dacă nu există decât creație, decât poezie? Nebunii înșiși par a mărturisi preeminența creației și a poeziei, când se grăbesc, cu atâta spontaneitate, să aplice principiile *cuvântului* prin care s... făcut lumile și lumina. Nebunii pa... mărturisi că îngerii pleacă scârbiți de pe... mânt nu spre a se topi în haos, ci sp... urca într'un cer mai străveziu ca adeva... tipare transfigurate ale omului.

CONSTANTIN FANTANER...

Corespodența noastră

CHEMARE

In nopțile de rugină
Spre lumea înălbită
Inconjurat de valuri
Chem luema mea să vină.
O chem!

Mi-s ochii roși de fumul
Din vatra decenară.
Se'mprăștie'n odae
Pe albe linii: drumul.
Ea vine!

Mă'nvălue și leagă
Cu fire de păienjeni
Ce nu se șterg cu vremea:
O tremurare dragă.
De ce-a trecut?

A fost vreodată vara?
Și serile trecute?
Trăit-am pe sub lacrimi
... cu Clara?
O știu.

Dar lumea-i trecătoare
Și zile scurg viața.
Eu când încep să viu,
Viața-i visătoare
O știu.

DEMION CHIRUȘ

...UIL VULCAN

...luviu de lumină, uragan,
...alț: Episcope Vulcan!
...idici, ca un talaz aprins,
... Neamul tău era cuprins!

...a Romă", Prometeu,
...stru cer un curcubeu
... Mare Mecenat!
...nouă-ai despicat!

...opor altar
...focar!
...!

...lii!

Și azi, când se'mplinești'un veac de când
Norodul te-a 'nsoțit spre cimitir plângând!
Tu nu ești stins, ci ne răsai prin orice nor:
Un astru viu, luceafăr veșnic protector!

Oh! Nu! Tu nu ești mort, străbunule Vulcan,
Ești viu și reînvii în fiecare an,
Cu și mai mare foc în visul tuturor,
Ce ne-am născut aici, în trudnicul Bihor!

PETRE NIKY

*) La un veac dela trecerea din viață, a marelui Mecenat și ctitor, Episcopul Samuil Vulcan (†1839) întemeetorul istoricelor școli din Beiuș—Crișana.

RUGINIE CUNUNĂ

Lăsați să mă ningă'nserat
Foi desprinse de vânt,
Lăsați să coboare'n descânt
Foșnet trist tremurat.

Trandafirii ofilesc în ferești
Frunți plecate pe zări...
„Ruginie cunună'n brumări
Toamnă, trist mi'mpletești".

„Dac'ar fi să'mi doinești
Peste crucea bătută de ploi,
Ca și-acum ningă'n foi
Fir cu fir, dragi povești.

CORNELIA VOLBURA

REVERIE

Aș vrea să sparg în țăndări tot trecutul
Să nu se știe cine-am fost și-oiu fi
S'alerg spre orizonturi azurii
Și visurile să-mi păzesc cu cnutul.

Să mă stârnesc prin bezna de tristețe
Cu traista plină de dureri apuse
Să-mi chem din ceruri gândurile duse
Ce m'au lăsat în fapt de tinerețe.

Să mă 'ntâlnesc cu cerbii iar în munte
Și să le cânt pe fragedă verdeață
Să se conceapă'n mine o nouă dimineață
Și să gonesc cu ei spre crestele cărunte.

Postelnicu Vladimir
Râmnic.

PENTRU LUMINA, PENTRU BUNATATE...

Toată taina fericirei tale
E în inima ta și 'n gândurile [tale.

Ca Prometheu, în lanțuri, pe stânci m'ași [fereca
Și trupul l-aș lăsa să-l ciuruiască corbul
De-ași ști Omule frate că nu mai ești ca [orbul
Și aurul vieții din tine vei vedea.

Ca Sfântul Sebastian, săgeților martir
Aș fi și mi-ași da duhul cu mine împăcat
De ași ști că prin aceasta te scutur de păcat
Și OM te-aduc la Domnul, în țările de mir.

Ca El m'aș răstigni pe o nouă Golgotă,
Cu palmele pe lemn însângerate 'n cuie,
Să simt în coaste fierul suliței cum suie —
De-aș ști că aceasta este spre luminarea ta.

Zic ție: luminează-te, fii bun și vei avea
Tot harul slavei celei de dincolo de stea.

MIHAIL BĂDESCU

CELE ȘAPTE NAVE
lui ION MINULESCU

S'apropiau de țărmuri — odată — șapte nave,
Cu pânze sfâșiate de zâmbete bolnave.

Soseau la țărmul negru, ca păsări mari, rănite
In luptă cu furtuna, — cu aripi obosite.

Ele soseau la țărmuri din zări crepuscular...
Cu punțile'negrite, ca stepele polare.

Catargurile albe, ale celor șapte na...
Păreau în neagra noapte, șapte negre...

Otgoanele'negrite, în fâlfâiri de șal...
Se topeau în ceață, ca'n mare, neg...

Ca pelerinii mării, soseau încet...
Purtând parcă în lanțuri, ...

Și cum intrau în rad...
Păreau în neagra ...

Dar... pelerinii mării, au dispărut di...
Lăsând pe țărmul negru al vâslel...

Și m'a durut sălbatec ale vâsl...
Când cele șapte nave au disp...

NU ESTE TOAM...

Nu este toamnă, iarn...
crivățul bate 'n oscio...
spulberă neaua și ch...
trestia caselor goal...

nu este cald, ni...
bolnav, să te s...
ci-i ger, din ...
și gând, din ...

nu este vi...
nici fecioa...
astăzi s'a...
nădejdi ...

nu este ...
nici s...
se s...

= Issa =

de GEORGETA MIRCEA CANCICOV

Ce cântare de vânt! Ai crede cârduri de cucuvele înconjurând conacul. Ferestrele tremurau. Omătul se lipea de sticla lor într'o parte, așa cum îl ducea vântul. Iar casa toată dormea. Numai cântecul trăgănat al Chivei și din când în când storăitul lui Arhip se auzeau.

Storăitul l-a trezit pe Manole, care a început să urle mai dihai ca vântul. S'a svârcolit odată și a căzut din pat, târîndu-se pe podea în patru labe și țipând. Arhip încerca să-l ridice. Candela dela icoană se stinsese. El se sbătea prin întuneric. Issa a venit în fugă cu Romița, ținând în mâini sfeșnice cu lumanări aprinse. Când l-a văzut pe Issa, Manole s'a bucurat ca un câine.

Issa s'a așezat pe dușumea, lângă Manole, mângâindu-l. Manole a lăsat capul greoi pe genunchii lui Issa și liniștindu-se a adormit. L-a ținut așa Issa până târziu. Îi era teamă să nu-l trezească sughițurile lui de plâns. S'a gândit, până'n zi, că trebue să ia o hotărîre și să plece cu el la un doctor mare, la oraș. Din câți au fost aduși aici, la țară, de tatăl său, nici unul nu i-a găsit leacul. Cu încet și capul lui Issa a alunecat pe podea. Arhip s'a așezat lângă stăpânii lui, nevoind ca numai el să stea pe pat.

Lumânările erau puse pe podea lângă ei. Flacăra lor bătea, din cauza curentului care se făcea pe sub uși, într'o parte, luminând jalnic fețele lor necăjite. Arhip îi păzea și uitându-se la ei dă din cap tare necăjit de chinurile lor.

*

De opt zile se fac pregătiri de plecare la conacul din dealul Issenilor. Issa amîna mereu. Îi era lene și-i părea rău că a luat o hotărîre:

— Cum am să ajung eu cu Manole bolnav, atâta drum? Și oare o să-i găsească leac?

Îl apuca apoi o rușine de el și iar se îmbărbăta. Apoi își spunea:

— Nu! Trebue să plec! Da ce, sunt un diavol? Nu văd în ce hal a ajuns bietul Manole? Și își freca capul ciudos, sburlindu-și tot părul. Cum pot avea astfel de gânduri? Săracul Manole!

Issa se uita pe geam. Ochii îi erau îndureraţi.

Nu-i era drag niciodată să-și părăsească bârlogul. Nu putea suferi omenirea dela oraș. Spunea că toți au o privire nemiloasă și că orașul și chinurile lui te amărăsc de viață. Oameni încurcați pe străzi, unii bolnavi, alții veseli și râzând sgomotos. Lângă ei, cei care cer de pomană, cu mâna întinsă, tremurând și rușinoși. Șetrărițe care se uită șiret la trecători, chinuind un copil străin la sân, pișcându-l ca să plângă. Cai slabi, lăsați pe mâna nemiloșilor. Câini hămesiți, rătăciți, care umblă cu nasul în sus după mirosul stăpânilor sau după miros de mâncare și din când în când loviți în burtă, încât schelălăie, mergând de durere într'o parte. Apoi, loviți de alții a doua oară ca să nu mai schelălăie.

Clopotele bisericilor sună sau de moarte sau de sărbătoare.

Tot, tot, i-a rămas lui Issa în privire, de când a fost cu Enache la oraș ca să cumpere cai și boi. El a stat atunci un timp la niște neamuri bogate, familia Sorbu. Au trecut ani. Issa învățase singur pianul de mic. Avea mult talent. Apucase să ieie numai câteva lecții. Minunase pe profesori, care l-au sfătuit pe Enache să-l trimeată în străinătate, că va vorbi lumea întreagă de el. Cânta la 15 ani aproape tot Chopin pe de rost, din Brahms și Beethoven, îi plăcea mult Apassionata. De ce treceau anii, muzica îl atrăgea tot mai mult. Nu se mai sătura. Cânta mai ales noaptea până târziu. Când se desacorda pianul, îl acorda el singur. Incerca să compună, se enerva, rupea tot și se trântea supărat pe canapea.

Câinii se apropiau de el și-l împingeau cu boturile.

— A, da, știu ce vreți! Ei nu, de data asta, nu! Și-i alunga de lângă el.

Câinii, când îl auzeau vorbind, lătrau de bucurie. Ei credeau că Issa are poftă de joacă.

— Știu, știu ce vreți. Ei, hai să vă mai cânt.

Se așeza la pian și cânta o bucată pe care o auzise la maică-sa pe când era copil mic: „Un motiv [illegible]ânătoare" de Scarlati.

Era convins și spunea:

— Câinii mei iubesc bucata aceasta.

Ce era în adevăr straniu, câinii se culcau la pământ îndată, făceau ochii mici și stăteau, cu botul întins pe podea.

Issa, terminând bucata, câinii întorceau capul spre el.

— Mare ești, Doamne, că nu sunt singur pe lume! spunea el bucuros.

Uneori Issa nu se apropia de pian săptămâni întregi. I se părea că totul e zadarnic în viață. Era atât de plin de durere din cauza lui Manole, că fugea de acasă, cutreerând câmpii călare. Venea mort de oboseală. Îi era lehamite de toate. Când i se părea că Manole are o privire mai senină, îl lua în brațe, îl punea pe patul lui și-i cânta la pian. Intorcea încet capul spre Manole. Il vedea cu ochii închiși și lacrimile șiroae pe obraz. Atunci, îndată cânta o bucată veselă și lăcrăma și el. Spunea încet către el: „Fă Doamne să mor, că tare m'am săturat. De ce râzi de mine și de el?" Apoi, îi părea rău de vorbele lui și trântea capacul dela pian, lua flautul și cânta, stând pe marginea patului, lângă Manole.

O

Issa stătea cu fruntea lipită de geam și se gândea, ținând cu mâna dreaptă perdeaua ușor într'o parte. Ningea încet, legănat. Fulgii de zăpadă zburau vesel, parcă nu voiau să cadă la pământ. Lui Issa iar îi părea rău că pleacă:

— Oare o să fiu de primăvară acasă? Cât timp o să lipsesc dela pădurile și câmpiile mele?

L-a trezit din gândurile lui molatece trecerea prin ogradă a Rubinei, cu fusta prinsă'n brâu, ca să nu-i ude omătul poalele. Un gânsac se luase după dânsa. Rubina ducea șiștarele cu lapte. Era îmbrobodită peste gură, din cauza gerului.

Mai încolo, un țăran se muncea să deschidă poarta. Era poștașul. Avea o geantă de piele groasă, atârnată de umăr. A înțepenit mâinile pe zăplaz și se uita în curte, să vadă dacă trece careva. A strigat:

— I-ascultă, fimee! Ce e cu poarta? Nu se deschide azi?

Rubina s'a repezit. Se clătina toată mergând, parcă se desfăcea o movilă de fân.

— De la cine să primesc eu scrisori? se gândea [illegible]

Avea neamuri la Iași și în alte orașe. Dar fiecare cu viața lui. In împrejurimi erau conacurile de la Stănișești, Țigănești și Toflea. Insă el s'a dus rar pe acolo.

La Toflea fusese cu tatăl lui de mai multe ori. Era moșia lui Conu Niculai Crăescu, om bogat, burlac. Stătea cu două surori, călugărițe, Fițele Lisaveta și Asănefta. Ele când te sărutau, înțepau. Aveau țepi de păr în bărbie și fața lor era întotdeauna asudată, ele miroseau a mere și a miez de pâine. Fiindcă țineau în dulapul cu haine mere domnești și colaci căpătați la praznice și la înmormântări. Se îmbătau de dimineață până seara și fumau din narghilele aduse de fratele lor de când fusese la Constantinopol. Stăteau pe o băncuță joasă, cu narghileaua între picioare și fumau, și luau între timp sticla cu vin și nu o lăsau până nu o isprăveau, spunând brașoave. Uneori se porneau pe un râs, de uitau că băncuța nu are spetează și se dădeau peste cap, căzând cu picioarele în sus. Alteori adormeau așa, fiind așa de bete, că le era lene să se mai scoale de jos.

Când se duceau toamna îndărăt la mânăstire, pleca fiecare pe câte un car încărcat cu saci de fasole, nuci, făină, grăunțe, carne afumată și păstrămuri de tot felul.

La conul Niculae Crăescu veneau musafiri boeri mari: Cotin Plitos, căruia îi plăceau caii altora, conul Iardache Giurgea, Balș și alții.

Boerii, prieteni ai conului Niculai râdeau de el fiindcă, voind să arate că a studiat în Franța, câteva luni, își făcea semnul crucii ca și catolicii zicând mereu „Mon Dieu, mon Dieu, ce țară, ce țară!" atâta știa.

Poștașul îi adusese lui Issa un fel de citație. Rubina a luat-o, căutând să deslușească scrisul de pe hârtia ninsă. Pe urmă, a luat-o și a șters-o de fusta ei, mânjind-o toată de cerneală.

— Da! Cum să iscălesc? Stai s'o duc în casă! S'o vadă boerul, că hârtiile sunt rele dacă nu știi să le citești. Indată te pomenești cu o poznă.

— Așa-i, așa-i, spune poștașul.

— Hai după mine în bucătărie. Au intrat ei doi și gânsacul după dânșii.

Issa, văzând din casă ușa dela grajd dată în lături, s'a înciudat deodată.

— Oare nimenea n'are să vină s'o închidă? Am să stau aici, ca să văd.

A scrâșnit din dinți, pierzându-și răbdarea, a deschis geamul și a țipat cu glas mânios:

— Bulai! Mardare!

Nimeni nu venea.

Issa a sărit pe geam în curte. Câinii în urma lui lătrând ca după un epure pe câmp.

In fine, au eșit toți argații și femeile din bucătărie.

Ce-i asta? Stați clae peste grămadă, ca gunoiul? Vitele sunt zburlite de frig și voi habar. Nemernicilor!

Teofan, bătrânul, băuse rachiu și era amețit. A spus c'a lăsat dinadins ușile deschise ca să mai iasă iuțeala din grajd. Iuțeala mătii, lasă că te iuțesc eu.

Issa s'a repezit și a trântit două perechi de palme lui Teofan.

— Boerule, nu da în oase bătrâne că e păcat! Te-am purtat în brațe. Apăi se poate? vai de mine și de mine. Da! La urma urmei dați! Poate că vă mai răcoriți. Eu la ce mai sunt bun? De când nu mai este boerul Enache aici, s'au stricat toate.

Alte două palme și mai zdravene.

— Nu taci, strigă Issa și mai înfuriat.

I-a dat o lovitură puternică după gât. Teofan s'a lovit cu botforii de muchea podelii și a prins un stâlp în brațe.

— Stau aici cu voi, vă las să vă faceți de cap toată ziua și nu am nici un ajutor de la nimeni. M'ai ținut în brațe, hai, porc bătrân? Ei, și ce ai făcut cu asta? Să te culc acum cu mine în pat, hai? Mai bine mă scăpai cu capul de pământ. Să taci! Ai auzit?

Dar Teofan tăcea de mult. Rodea, cu vârful botforului, pământul înghețat, care se prinsese de ușa grajdului.

Issa bodogănea către el:

— Ce blestem e aici?

Gunoiul nu era scos de zece zile.

S'a întors iar spre Teofan, dându-i o lovitură sub bărbie:

— Teofan, uită-te la mine!

Acestuia începuse să-i curgă sânge pe nas și din gură. Își mușcase limba. Issa, văzând sângele s'a înfuriat și mai rău și a început să strige: „Puș-lama, hoitule".

Văzându-l așa de fioros, Teofan a fugit.

— Teofan, Teofan, așa a urlat Issa, că au întors capul și vitele din grajd.

— Aud, boerule.

L-a ridicat pe Teofan de gulerul sumanului, i-a tras un picior în spate, l-a aruncat pe o grămadă de fân, care era înțărcuită în grajd. Când a vrut să se ridice, Issa i-a spus:

— Stai acolo, că te calc în picioare.

In timpul acesta, Issa a luat lopata și măturoiul și a început să curețe grajdul. Și-a scos surtucul și l-a asvârlit pe spatele calului său, April.

Arunca gunoiul afară cu ciudă și, la fiecare lopată se ridicau aburi.

— Ehei, spunea Teofan din țarc, mămucuță, da' ce dracu! O copt astă noapte? Ehehe, s'o trezit mânzul. Mai bine-i stătea să cânte la drăcia aceia de mozică. Ehei, da știi că nu-mi place? O dat în mine mai boerește decât Dumnezeu să-l ierte boerul bătrân. Te pomenești că m'a auzit de sus adineauri și s'o'ntors pe pământ. I-auzi minunea lui Dumnezeu. Ei, nu-i mai bine să tacă omul?!

— Ho, ho, la o parte, striga Issa, cu o voce care răsuna de-ți spărgea urechile. La o parte.

Curățise la vaci și ajunsese acum la armăsarii lui, April și Floareș, doi cai murgi, cu botniță neagră, că altfel își mușcau unul altuia ceafa.

Caii se bucurau crezând că Issa va pleca la drum.

Mișcau în loc și își făceau ochii albi într'o parte, uitându-se pe furiș la el. Lui îi venea să-i sărute, dar era încă amărît și mai ales nu voia să i se pară lui Teofan c'a isprăvit cu el.

Toate slugile stăteau grămadă în curte, cu mâinile puse în mânecile sumanului. Șopteau:

— Dar unde o fi Teofan? L-o fi dat cu capul de pereți și o fi crăpat.

— Mai știi... răspunse o femee.

Colea și Mardare au spus încet:

— Tăceți din gură. Mai bine să ne apucăm să scoatem gunoiul afară și să-l punem la soare.

— La o parte trântorilor! se răsti Issa. Acuma, când mă vedeți aici, vă apucă hărnicia. Lasă lopata jos, n'auzi, Mardare?

— Da, conașule. S'a bătut repede peste gură, spunând de grabă: boerule.

— De ce abia azi boerule și până acum cucoane?

— De, așa... răspunse Mardare. Dumnezeu parcă scoate câte odată mintea omului.

— Lasă că vă învăț eu minte de azi înainte. Nătărău am mai fost să am încredere în voi. Halal de mine.

— Cuconașule, spune Mardare tremurând și apoi iar se plesnește peste gură: boerule, dacă veți mai avea vre-o supărare dela noi, de azi înainte, uite, așa să dați cu piciorul în noi.

Mardare lovia pământul.

— Dar ce credeți, mama voastră? Eu nu vedeam că nu faceți nimic toată ziulica? Dar mi-era rușine să vă spun că mi-e silă să mă uit în gospodărie, de teamă să nu găsesc numai hoituri și bălegar peste tot. Nu mă mănâncă deajuns necazul cu Manole? Trebue să mai am și grija voastră? Că doară sunteți aici din tată în fiu. Au să vă mănânce păduchii de vii.

Femeile au bodogănit între ele:

— Păi, dar ce, suntem morți să n'avem păduchi?

Issa a aruncat lopata, spunându-le:

— Să nu aveți milă ca să adăpați măcar vitele la timp? Hai plecați, înghesuiți-vă la bucătărie că e gata mămăliga. Știți numai să vă adunați ca lăcustele la mâncare, mânca-v'ar... Mâine să fie totul gata că plec. Să crăpați cu toții. Să dea Dumnezeu. Nu mai vreau să știu de nimic.

— Să plecați sănătos și să veniți sănătos, boerule.

— Ira! Dar mâniat îi, oameni buni! De... eu nu l-am supărat cu nimic ,mămucuța me, — spuse Mardare.

— Ei! i s'o fi făcut de 'nsurătoare; i se suie sângele la cap, Doamne ferește! — adăugă Romița.

Issa era asudat și ca un bujor la față.

— Frumos bărbat, să nu-i fie dedeochi. Tare-i ședea bine mânios, spune Romița către Rubina.

— Halal cine-o să pună mâna pe hărmăsășorul nostru. Doar eu l-am înțărcat, zise Rubina.

— Dar eu ce-am făcut? răspunse Romița.

Ele miroseau de departe a rachiu. Au trântit lui Issa câte o pereche de ochi cu gânduri porcoase.

— Mânca-l-ar, că frumos mai e...

Issa i-a lăsat pe toți la ușa grajdului, uitându-se după el.

S'au dus apoi cu toții, urcând dâmbul spre bucătărie, în zăpadă. Femeile alegeau în omăt urmele deja făcute.

Iiii, lele Rubină, ține-mă!

Alunecau și își ridicau fustele ca să le păzească.

— Când era cocuță, îmi aduc aminte de multe ori — ține-mă lele, că zău cad — mi-am zis c'are să fie mai rău decât boerul, D-zeu să-l ierte.

— Hai, Romițo, da'ce dracu, ești împiedicată. Bine că s'o liniștit, zău. Parcă-i ieșeau ochii din cap, mititelul.

— De, și Teofan, dacă nu tace. Gura bate. . . . păi zău așa.

— O fi dat apa pe foc, lele, și trebue să scăldăm copilul, că mâine o pornesc la drum. De l-ar face sănătos, zău așa. Baba Chiva o întins cărțile aseară. Așa se pare că zic.

Issa a intrat în bibliotecă și se gândea:

— Oare de ce l-am bătut pe Teofan. La ce a folosit tot tămbălăul aista? De ce să caut să îndrept lucrurile? N'avem să murim?

O panglică de soare a intrat pe geam și s'a izbit de tabloul mamei lui Issa, înveselindu-i chipul.

El s'a uitat și a recăpătat voioșia pentru viață. S'a dus la pian, a început o nocturnă de Chopin. Tot uitându-se la maică-sa, i se părea că este vie, că îi dă încredere, dar, deodată a răcnit către tablou:

— Mișcă! Ce stai să mă faci să cred că ești în jurul meu și râzi gătit și ești moartă. Auzi?

A trântit fruntea pe marginea pianului și a început să plângă cu hohote:

— Iartă-mă. Nu vezi că sunt nebun și pustiu?

A trântit capacul dela pian, pe urmă s'a repezit la două sfeșnice groase care erau pe masă și le-a aruncat în ușă. L-a chemat pe Teofan ca să-l cinstească, fiindcă-l bătuse.

Ții minte când

Ții minte când, în seara-aceia albastră
Ți-am povestit înfrigurat despre întâia fată?
E mult de-atunci! și astăzi iată,
Ne regăsești pe amândoi în casa noastră.

Binevenit fii! Oaspe tu ne ești.
Să mai gustăm din timpul de demult.
Cu tine vreau trecutul să-mi ascult
La flacăra acestui Odobești.

Ce tineri mai eram și ce cuminți
Eu bine 'ntotdeauna, așa m'am înțeles cu
Tine. Ții minte când citeam pe Eminescu
In orele acelea amare și fierbinți?

HORIA NIȚULESCU

Dansul Anitrei

Dinți sălbateci și mânecile zornăitoare
mi-au înjunghiat, mi-au aruncat în vâltoare
ochii căzuți extatic în violetul decor...
părul adulmecă, sânii dor;
aș fuma-o pătimaș și-aș trage-o toată în piept
să cad în somn hipnotic și să nu mă deștept
decât în noaptea când toate se vor opri deodată:
vântul, instrumentele barbare, coapsa sbuciumată;
atunci pe toată întinderea necuprinsului deșert
trupul ei fantomatic ar zace inert
și-aș putea să-mi adun mințile luate de nisipuri
aș cuteza să-i privesc schimbătoarele chipuri,
dar n'aș înțelege dece spasmul dement și final
mă îngheață și mă ucide ca un pumnal.

RADU BELIGAN

Pârâul

Te-am purtat în mine
Ceasuri îndelungi
Mic pârâu ce'n valuri
Clipele alungi.

Ți-am făcut din suflet
Albie și prund
Ca să scurgi pe ele
Apa dela fund.

Ți-am făcut din cuget
Plasă, ca să prinzi
Mii de boabe 'n care
Spumele-ți aprinzi.

Murmur dacă luneci
— O vioară 'n piept —
Coardele-i să prindă
Glasuri ce aștept.

Când pe la amiază
Soarele-i prea cald
Prin zăvoi de gene
Valurile-ți scald.

Doar când gura-ți cântă
Gâlgâit sătul
Simt că ești ca'n leagăn
Legănat destul.

Și te port în noapte
Viața-mi tresări;

Iar când plângi pe-al undei
Luciu de metal
Și te port în zi
Ochii mei îți varsă
Căci pe apa-ți iute
Picuri de cristal.

S. PETRE

A 16

Cer de iarnă, — plumburiu!...
Nu! Cerul ăsta nu e viu.
E mohorât și greu, — gata să cadă pe case.
Nu e albastru ca de mătase,
Cu stele mici de aur...
Și zările astea dinspre luna lui Faur,
Sunt aspre ca vârful biciului,
Ce-ți sapă'n carne floare vie ca din roșu-arniciului.
Zăpada stă 'n troene pe drumuri nesfârșite.
Și gândurile mele, multe și neliniștite...
Vis cu floare de lămâi
Pentru ziua dintâi
In care voi porni pe drumul vieții-adevărat
Cu ploae de lumină, cu bucurii, cu lacrimi,
Cu trupul viu — o spumă —
Ca să nu însemnez doar o humă.
Cu fire lucitoare din creștet la călcâi,
Visul meu cu floare de lămâi!
Să par atuncea în privirile oricui
— Raza soarelui! —
...Tăcere... S'a întunecat... Tăcere!...
Și genele-mi înșiră atâta mărgărint!
„Nu vreau să mint! Nu vreau să mint...
Nu mă 'nvățați nimic ce nu vă cer.
Lăsați-mă să râd și să plâng aicea sub cer.
Pe întinsul de ninsoare
Fulg cu fulg să mă 'mpresoare
Și în albul lor de nea,
Să îmi țeasă pânză fină, să mă 'nvestmânte cu ea
In lumina lor aleasă
Ca să fiu mireasă...

VOICHIȚA CERCEL-PREDESCU

Cronici germane

Frans Eemil Sillanpaa

Iată-ne azi poposind nu lângă un scriitor german, cum ar cere-o titlul rubricii noastre, ci lângă unul finlandez, a cărui carte am cetit-o însă într'o excelentă traducere nemţească.

Anul 1939 a făcut să se scrie şi să se vorbească mult de micul popor din nordul Europei, odată pentru premiul Nobel care a încununat opera lui Sillanpää, cel mai mare romancier finlandez, iar a doua oară, războiul ruso-finlandez a pus Finlanda într'o dureroasă actualitate. Noi nu vom vorbi decât în treacăt despre legendarul eroism al unei minuscule armate, nu vom scrie aici decât în fugă despre încordarea cu care o mână de oameni îşi apără ţara, dar toate acestea vor trebui să ne convingă despre dreptul la viaţă al unui popor care a trecut din viaţă *în istorie*, cu un elan şi cu o hotărîre nemaivăzute aproape. Dintr'un colţ de revistă, rândurile astea care vor vorbi despre Sillanpää, vor să fie şi un semn de luminoasă admiraţie pentru o ţară de luptători, în care un Paavo Nurmi şi un Jervinnen, stau cot la cot în tranşee, cu mânuitorii condeiului. Iată *aici* esenţele unei culturi străvechi şi conştiente, din mijlocul căreia, opera lui Sillanpää se ridică dreaptă şi biruitoare.

Cartea pe care o avem sub ochi, e un roman: „Oameni în noapte de vară" (*„Menschen in der Sommernacht"* *), însă un roman lucrat într'o formulă pe cât de neobicinuită, pe atât de atrăgătoare. Alcătuită din minuscule frânturi, din fragmente de capitole am putea zice, cartea aceasta ne plimbă în două nopţi de vară din Finlanda, în strania lor lumină, pe lacurile ei albăstrii, prin oraşe şi sate, pe ape şi prin cătunuri. Dar în aceste două nopţi se petrec o mulţime de lucruri, pe care Sillanpää ştie să le împletească în paginile cărţii, aşa cum rareori am cetit; căci acest scriitor nu e numai un romancier, el e şi un poet tulburător, care cunoaşte meşteşugul acesta. Dar ce oare este învălmăşeala asta limpede din „Oameni în noaptea de vară", dacă nu *însăşi viaţa?* Doi tineri se întâlnesc şi pornesc împreună pe marele drum al vieţii, un om este omorît, o bătrână moare, un copil se naşte — şi încă atâtea alte fapte, sub ciudatul soare al nordului, iată tot ce a ştiut Sillanpää să adune şi să împreune în cartea sa, care e uneori mai mult şi altori mai puţin decât ceeace se numeşte „un roman". Dar scriitorul acesta e un maestru, numai fiindcă ştie să scrie frumos, (am simţit aceasta în impecabila traducere semnată de Rita Öhquist) ci pentrucă ştie să facă oameni, care palpită şi se frământă autentic în cartea sa. Aici credem că rezidă întreaga artă a romancierului, a creatorului în general: el trebue să fie un făcător de oameni, un mic Dumnezeu, în ale cărui opere vor trece mereu alţi Adami, mereu alte şi alte Eve. Iar artistul care nu va şti să dea viaţă personagiilor sale, acela e un ratat. Sillanpää e însă un mare artist.

Priviţi de pildă pe beţivul Jukka Mettälä, care e ca un urs doborît de săcure şi pe femeia acestuia, Santra, puţin târfă şi puţin femee cinstită; oare nu sunt oameni vii? Apoi Teliranta moşierul, Nokia asasinul aproape adolescent, tânăra Helka şi iubitul ei Arvid, oamenii noui, în faţa cărora viaţa se deschide tot aşa, cum se închide în urma bătrânei Mummu sau a lui Manu; oameni, oameni, oameni. Unul se prăvăleşte cu un pumnal (puukko) în inimă, altul îşi simte viaţa bălăbănindu-i în imensele cătuşe dela picioare, al treilea vede urcând în el dragostea, ca o febră, ca un dulce blestem. Iar alături de ei, „pictorul", un intelectual desaxat sau ratat, acest simbol al unui „ceva" putred, în mijlocul naturii, se sbuciumă şi se frânge noapte de noapte; destine se împlinesc, destine se închele şi în felul acesta romanul nu are un subiect, în sensul obicinuit al cuvântului, care să se poată rezuma şi trunchia: un suprem elogiu pe care i-l putem aduce lui Frans Eemil Sillanpää.

Dar pentrucă la începutul acestor rânduri am pomenit de poesia şi de stilul cărţii, ne vom îngădui să traducem un mic pasagiu, din capitolul final (cap. 47, pag. 198): *„Noapte, noapte adevărată nu e în nord în anotimpul acesta. Indată ce pianissimul violet-închis al serii a amuţit într'o pauză adâncă, se trezeşte deja întâia vioară a dimineţii, într'o melodie înaltă şi clară. Şi nu lipseşte acompaniamentul. Mânate în sus de pasiunea lor, ciocârliile se avântă în zări, şi sutele de pitulici cântă, încât ai crede că le plesneşte pieptul, cu toate că micul trup al păsării n'are decât mărimea unui deget de om".* Aşa dar, un scriitor şi o operă de tot necunoscută la noi, unde apar zeci de traduceri de cea mai îndoelnică speţă.

„Soarele se ridica biruitor şi mândru. Lacul şi pădurile, livezile cu fân, toate erau luminoase şi frumoase, bun, credincios şi iubit pământ finlandez", aşa scrie Sillanpää despre ţara sa, despre acest petec de pământ care aţinteşte asupra sa ochii uimiţi şi mândrii, ai unei lumi întregi, *acesta* este pământul apărat cu atâta îndărătnicie. Sillanpää, mare scriitor — pe cât de mare, pe atât de puţin cunoscut — e un strălucit exponent al acestei civilizaţii. Cartea sa însă e o operă care fără îndoială că face parte din marile creaţii ale culturii universale; o dovedeşte premiul *Nobel* pe anul curent, premiu căruia priceperea noastră măruntă nu mai are să-i adauge nici un elogiu. Prin paginile ei, Sillanpää a aşezat Finlanda cu încă un pas înainte în Umanitate, în Cultură.

ŞTEFAN BACIU

*) „Im Insel Verlag zu Leipzig".

Poezia religioasă la Nichifor Crainic

de GH. VRABIE

Scriitor român, Nichifor Crainic fatal este şi scriitor creştin ortodox. Pentru mulţi această ortodoxie a noastră, în viaţa de toate zilele ca şi în literatură, formează un element denigrator. Mulţi socotesc, — şi această mentalitate a început să se mai spulbere datorită, în bună parte, şi activităţii dela „Gândirea", — că a fi român şi ortodox este tot ce poate fi mai absurd.

Relativ la nota de religiozitate ortodoxă ce se găseşte în lirica poetului Crainic s'au găsit unii să spună că ea a fost scrisă după anumite programizări de ideologism literar. Nimic nu poate fi mai lipsit de discernământ critic şi de bună credinţă decât această afirmaţie. Autorul *Şesurilor Natale, Darurilor Pământului* şi a *Ţării de peste veac* a fost un cântăreţ pătruns de fiorul autohtoniei româneşti, dar şi a credincioşeniei ordotoxe dela primele lui versuri. Ar fi să se citească atent şi cu dragostea pe care o merită orice plăsmuitor de lumi nouă, atât primul cât şi al doilea volum, publicate înainte de aceste programizări literare de care e vorba, pentru a se vedea ceeace afirmam mai sus: că lirica religioasă a lui Nichifor Crainic în concepţia ei, atât de amplu întregită de ultimul volum, a fost rostuită încă din epoca antebelică. Sâmburele ei nid dau două poezii din *Darurile Pământului: Sub specie aeternitatis* şi *Excelsior*. El mărturiseşte acel super nos a Fericitului Augustin, acea cântare de pace şi linişte deasupra noastră, mai sus şi tot mai sus, o nostalgică avântare deasupra omenescului, către frumuseţea şi armonia divină.

Iar această continuă avântare şi căutare a divinului absolut, ce colorează şi tonifică întreaga creaţie a poetului Crainic, isvorăşte dintr'un propriu şi profund sentiment — *de rămaşi pe dinafară*. Din sentimentul acesta atât de omenesc ,ce dogoreşte şi biciue sufletul poetului, şi care dă omenirei un surd impuls de a se deslega de acest blestem, de a se salva din haosul vremelniciei şi de a recâştiga paradisul pierdut, se realizează o bună parte din lirica poetului Crainic. Predominată de o imperioasă necesitate a mântuirii, ca să întrebuinţez un termen teologic, de o concepţie a salvării, şi o salvare în spiritul ortodoxismului, inima poetului când este copleşită de nostalgia paradisiacă a Raiului pierdut, de contemplarea albastrului înlimit, când freamătă de nu ştiu ce bucurie a vecinătăţii cu dumnezeirea, sau este roasă de goana după salvarea ancestrală.

Iată, spre exemplu, în *Sub specie aeternitatis*, de care aminteam, sufletul poetului pătruns de acea nostalgie ce i-o dă inaccesibilitatea frumuseţei eterne:

O suflete, tu pari vulturul
Robit din libertatea firii:
Te cheamă prin văzduh azurul
Spre haosul nemărginirii.

Coborîtor din veşnicie
In tine cerurile cern
Indepărtata nostalgie
A infinitului etern.

Şi totuşi, numai pura contemplare a albastrului ceresc îl face

Să 'nduri durerea pământeană
Cerescule prizonier.

Dela această nostalgie a cerului pierdut, în *Excelsior*, altă poezie din acelaş volum ,poetul plin de bucuria salvării se avântă deasupra noastră

In sbor uşor, ca nişte albe stoluri,
Ne-om ridica de-asupra lumii noastre,
Ne-or fermeca misterioase goluri,
Ne-or îmbia vecinătăţi de astre.

Dar, mai sus şi tot mai sus,

...Vom sbura şi vom sbura departe,
Departe, mai departe, dar suirea
Şi căutarea ni-or părea deşarte.
Simţind că n'o să ajungem nicăirea.

Nicăirea, căci salvarea după care ţipă neamurile în dorul de perfecţiune şi din care se încheagă toate operile omenirei, nu poate fi găsită decât în om.

Dumnezeu e'n sufletele noastre

aşa închee frumoasa poezie Excelsior.

Pătruns de aceste fioruri divine, de căutare a divinului absolut, cele dintâi două volume sunt presărate de teme poetice din care se desprinde un creştinism idilic, primitiv, o găsire a lui Dumnezeu pretutindeni, o dumnezeire a naturei ,aşa cum de fapt îl găsim şi în folclorul nostru ca şi în mintea ţăranilor români. El este departe de a fi un creştinism livresc, o concepţie pur intelectuală, construită adhoc, ci face una cu fiinţa poetului. E un creştinism ce vine de dincolo de vremuri, cu care s'a născut, hrănit fiind de şesurile natale şi darurile pământului.

In acest creştinism idilic, dus până la personificări naturiste sau litanii quasi religioase.

...Intâiul cânt ţi se cuvine ţie,
Intâiul cânt cu care, şoptit pe jumătate
Ca un suspin de boare ce'n ramuri se [destramă
M'a luluit în poala-i de erburi aromate
Natură mamă,

găsim întru început isvorul bogat al poeziei lui Nichifor Crainic. In natura şi pământul ţărei se regăsea pe el şi pe Dumnezeu.

Aşa că în cele mai multe poezii ale sale descriptive chiar, vom găsi o credincioşie, unde de misticism ordox, într'o vreme când Rainer Maria Rilke nu era la modă şi când o „sincronizare" a acestei lirice cu cea occidentală nu era posibilă. Iată, în unele pasteluri ca *Dimineaţa de Mai* sau *Copacul* din „Darurile pământului", vom întâlni o natură sofianizată, ca să întrebuinţez un cuvânt al filosofiei ortodoxe; o natură care serveşte de vas „în care să se reverse de sus în jos transcendentul", acel transcendent care coboară după mistica ortodoxă. Astfel în cea dintâi poezie, poetul spune:

Pe umerii colinelor din zare
Se împletesc şuviţe de lumină,
Cristalul bolţei, aburit, se 'nclină
Pe a râurilor albă respirare.

Ca în cea de a doua, în *Copacul*, care stinghere stă între cer şi pământ, poetul se observă că

...Cerul peste vârful meu se'ndoaie
Şi svonuri tainice din infinit
O gură fac din fiecare foaie

o gură pentru a primi dumnezeirea, transcendentul care coboară. Versurile de mai sus ne pun în lumină un aspect al concepţiei ortodoxe. Ne amintesc că o revelaţie de sus în jos este posibilă, că graţia se întruchipează din înalt, devenind accesibilă. Dionisie Areopagitul crede că în extazul omului se revelează însăşi iubirea de Dumnezeu faţă de om. Dumnezeu coboară aşa zicând în receptacolul iubit şi-l îndumnezeieşte. Cristalul bolţei se'nclină deasupra râurilor, cerul se îndoaie peste vârful copacilor, transcendentul coboară şi îndumnezeeşte întreaga natură şi pe om, după cum reese din poezia lui Nichifor Crainic.

O altă caracteristică a ortodoxismului, pusă la noi în circulaţie de literatura filosofică a d-lui Lucian Blaga, este aceea a *organicului*. Adică o înfrăţire a transcendentului cu pământul, cu viaţa, cu firea, o legătură organică ce se face prin acea coborîre de sus în jos; o alegere a duhului ortodox din transcendentul absolut, pe seama vremelniciei, a unor categorii organice pe care şi le asimilează în grad cu el, spre deosebire de cataclism, care-şi asimilează din transcendent disciplina, erarhia, militarea fervent pentru credinţă, sau protestantismul cu independenţa, deliberarea, problematizarea lui impresionantă.

Astfel că coborîrea lui Dumnezeu pe pământul ţărei, umanizarea lui aşa cum am văzut că se găseşte şi în folclorul nostru religios este de esenţă ortodoxă.

„Tu tremuri, Doamne 'n poartă pătruns de ger şi crivăţ" — (Călătorul din „Ţara de peste veac") umanizare pe care o găsim atât de curentă în poezia lui Crainic, profund ortodoxă. Şi tot ortodoxă este şi îndumnezeirea omului, a naturei... „prin grâul copt,... mi s'a părut că treci, Iisuse, spune poetul în *Iisus prin grâu*

...Că vorba ta era mai dulce
Ca rodiile din Edom
Şi 'nomenea dumnezeirea
Şi 'ndumnezeia pe om

iată versuri pline de semnificaţie. Ele n'au nimic din mistica protestantă a lui Rainer Maria Rilke. Ci sunt profund ortodoxe, după cum sunt şi acelea ale lui Voiculescu, Pillat, Blaga, Arghezi... Toţi alcătuind o generaţie ce nu şi-a însuşit creştinismul pe cale de intuiţii filosofice după cum am arătat ci printr'o intensă trăire a acestei valori, aflate sedimentar în marea masă a poporului din care se simt rupţi. Astfel se şi explică specificitatea, coloratura etnică a sentimentului religios din lirica contemporană.

Niciunul din cei de mai sus nu s'a folosit, aşa cum spunea d. Lovinescu, de faima universală a lui Rainer Maria Rilke. Poate, printr'o suprapunere de sensibilitate în contemporaneitate. Dar mistica protestantă a poetului vienez, se opune până la refuz misticei ortodoxe. Intrucât dacă în mistica ortodoxă, Dumnezeu, principiul transcendental al lumei care coboară, e Tatăl nostru, cu care ne simţim organic legaţi ca fii adoptivi, mistica germană socotind pe Dumnezeu principiul imanent în lume, şi, deci, forţă intrinsecă în suflet, îi condiţionează existenţa de existenţa vremelnică a omului. Meister Ekart o spune răspicat: „Dacă n'aş fi eu, nici Dumnezeu n'ar fi. Dumnezeu nu poate să existe fără de mine". Silezius, influenţat de misticul german, spune în versurile sale: „Dumnezeu se înomeneşte, el s'a născut, unde? în mine: pe mine m'a ales ca mamă", iar prezenţa dumnezeirei în imaginaţia lui Rilke apare astfel:

Iar tu, tu ai căzut din cuibul tău.
Eşti pui de pasăre cu ghiare galbene,
Cu ochii mari şi milă mi-e de tine.
(Gândirea — XVIII, nr. 1)

Câtă deosebire între Dumnezeul înomenit al lui Nichifor Crainic, între Dumnezeul acela care tremură de frig şi ger, dar în faţa căruia ne prostergrandios. Iar o trăire a însuşi omului năm tocmai prin omeneasca lui suferinţă, şi între celălalt a lui Rainer Maria Rilke care e „pui de pasere" cu ghiare galbene şi ochii mari şi care inspiră milă. Cu bună dreptate scrie Nichifor Crainic că „pentru mentalitatea noastră ortodoxă, concepţia pe care şi-o face Rilke despre Dumnezeu e o mizerie metafizică.

Cronica ideilor

Alice A. Bailley: Dela Intelect la Intuiţie, trad. Elie Dulcu [1])

de MIRCEA MATEESCU

Impreună cu H. A. Overstreet, Ioseph Maréchal, Rudolf Otto, Eduard Carpenter ş. a. Alice Bailley face parte din şcoala cercetătorilor de teosofie „ştiinţifică" — în sensul că încearcă o explicare şi o popularizare motivată a misticismului. Efortul este lăudabil, cu toate că dificultăţile unor asemenea preocupări sunt de aşteptat la fiecare pagină.

Mai de mult, am avut prilejul să ne ocupăm cu activitatea analoagă a lui Henri Delacroix în Franţa (v. „Les grands mistiques chrétiens". Alcan Paris, 1938 nouv. ed.) — sau de aceia a psihologilor germani C. G. Iung şi Max Adler. Pentru definirea poziţiei pe care o ocupă Alice Bailley în cadrul misticismului apusean este oportună citarea celor doi psihologi germani.

Este bine să amintim, mai înainte, obiecţiunile inerente pe care le reclamă această carte cu scopuri deadreptul colosale şi care ni se pare că provin din „psihologismul" metodei ce s'a adoptat.

Cetitorul a putut să-şi dea seama că între *intelect* şi *intuiţie* autoarea încearcă o conjugare. Dacă intelectul este proprietatea „creerului", nu este mai puţin adevărat însă că o cunoaştere a totului, nu va fi posibilă raţionalistului intransigent. Intelectul pare să fie apanagiul caracteristic al lumii apusene, mecanicizate, ateizante. Este o observaţiune preţioasă, actualizată de Alice Builley, aceia că „tehnica răsăriteană", adică misticismul oriental, clădit pe intuiţia metasensibilă a „realului" — a fost prejudiciată prin „actul de violenţă" impus de conştiinţa apuseană. Dealtfel meritul de căpetenie al lucrării acesta este: încercarea de a reconcilia, în planul spiritualităţii absolute, atitudinea raţionalistă a apusului cu „realismul" misticismului oriental. Elucidarea termenilor de *intelect* şi *intuiţie* o încearcă autoarea tot prin raport la tranziţia necesară care trebue să aibă loc prin împăcarea celor două lumi. Cum devine posibilă o atare conciliere? Cum se motivează evoluţia de la intelect la intuiţie? Să vedem ce înţelege Alice Bailley prin intelect. Iată o definiţie a psihologului german C. G. Iung pe care autoarea engleză şi-o însuşeşte: „gândirea este una din cele patru funcţiuni psihologice de bază. Este acea funcţiune psihologică ce preface, *potrivit legilor ei proprii*, reprezentările date în conexiuni conceptuale. Este o activitate aperceptivă — activă şi pasivă. Gândirea activă este un act al voinţei; gândirea pasivă este o întâmplare" (cf. op. cit. p. 15). Evident că această definiţie a gândirii (sublinierea din text este a noastră) nu ţine seamă de efortul raţionalismului modern (Husserl, Th. Lipps etc) caracterizat prin tendinţa de a elibera logica de psihologie, mai precis: care afirmă că logica *nu* face parte din psihologie. Pentru că „legile proprii ale gândirii" de care aminteşte însăşi psihologia radicalistă a lui Jung ar putea să pretindă o autonomizare deplină a logicei, cel puţin ca metodă a cunoştinţei, de sub firma cuprinzătoare a psihologiei. Intr'o atare ipoteză, cum „activitatea pur mentală" este definită, dacă nu chiar ca o parte a psihologiei, dar: *din punctul de vedere psihologic* — întâlnirea, în planul ideal al Adevărului absolut, dintre intelect şi intuiţie, este mai degrabă postulată de cât întemeiată. Cum altfel am putea explica activitatea centrifugală a raţiunii noastre, în directă opoziţie cu tendinţa centripetă pe care o manifestă misticul în starea de intuiţie a totului — dacă nu admitem natura diferită a celor două principii cunoscătoare? S'ar putea răspunde că tocmai aceasta este funcţiunea *meditaţiei:* a aduce spiritul în stadiul unei aptitudini desăvârşite de apercepţie a lumii. Stadiul în care omul „vede" deadreptul substanţa în sine, în care absolutul se descoperă intuiţiei. „Există un proces şi o tehnică la care misticul se poate supune, care coordonează şi desvoltă în el un aparat nou şi subtil, prin mijlocirea căruia el nu mai *vede* viziunea realităţii divine, ci se cunoaşte ca fiind această realitate însăşi. Cu acest proces de tranziţie şi cu această lucrare de educare a misticului se ocupă tehnica meditaţiei" (pag. 21).

Ajungem la punctul dificil al lucrării. Ce este, cum trebue să înţelegem această *intuiţie* care produce minunea iluminării omnisciente? Este intuiţia o dilatare a percepţiei până la gradul universalului, este meditaţia o funcţiune a intelectului (mentală) sau o transă afectivă, neconcludentă deci sub raportul cercetărilor strict intelectuale? Incercarea de a defini procesul de tranziţie dela intelect la intuiţie, precum şi aceia de a răspunde cu preciziune la chestiunea de a se şti care este elementul comun al celor două noţiuni antagoniste — conduce mai degrabă la afirmaţiuni decât la o motivare riguros metafizică.

Astfel la pag. 134, aflăm scrise următoarele: „In omul cu adevărat iluminat, *avem* (?!) rara combinaţie a misticului şi a cunoscătorului, produsul metodelor mistice ale Răsăritului şi ale Apusului; *avem* (sic!) unirea capului şi a inimii, a iubirii şi a intelectualului. Aceasta produce ceeace în Orient se cheamă yoginul (cunoscătorul unirii) şi, în occident, misticul practic — care este un fel destul de puţin satisfăcător de a designa pe misticul care a *combinat* intelectul cu sentimentul şi care este, prin urmare, o fiinţă umană coordonată — cu creierul, mintea şi sufletul funcţionând în mod sintetic şi în cea mai desăvârşită unitate". Incât, este de aşteptat „iluminarea minţii prin suflet şi precipitarea cunoştinţei şi înţelepciunii, care sunt prerogativele sufletului, în *substanţa mentală*, atentă şi în aşteptare", şi care produce „în omul cu adevărat unificat şi coordonat, rezultate care diferă după partea *instrumentului* său prin care s'a stabilit contactul". Confuziunea este că în acest fel „efectul asupra minţii este aprehensiunea directă a adevărului care e atât de vastă şi atât de sintetică, încât o înglobăm sub termenul nebulos de Mintea Universală" (134).

Am subliniat textele citate astfel încât să accentuăm termenii asupra cărora nu suntem de acord cu Alice Bailley. Am declarat, dela început, că efortul încercat de gânditoarea engleză este colosul, ceaceia este firesc să îi opunem unele consideraţiuni defavorabile. „Combinaţia" dintre intelect şi sentiment este desigur un proces strict metafizic, şi cred că dificultatea capitală a lucrării vine dintr'o accepţiune greşită a rostului metafizicei. Astfel, după părerea noastră, Kant a făcut metafizică veritabilă în „Critica Raţiunii pure" deşi a ajuns să pună concluziuni negative posibilităţii metafizicei şi tot metafizica pretindă că face *„yoginul"* sau misticul oriental, atunci când practică diferitele sisteme de „unificare a totului". Numai că în vreme ce metafizica lui Kant marchează un efort veritabil intelectual, ajungând la enunţarea dificultăţii tocmai pentrucă a analizat-o, spiritualismul bazat pe intuiţia afectivă mai mult postulează şi afirmă decât motivează şi explică. Pe scurt, logica şi metafizica nu trebue să fie privite din punctul de vedere *psihologic*, efortul metafizic nu se recunoaşte în „intuiţie" ,adică în viziunea nemotivată, emotivă chiar dacă nu psihopată, a absolutului.

Toate aceste constatări ar putea apărea oţioase omului cu disponibilităţi afective fecunde, capabil să identifice în starea de meditaţie, *adevărul*, pentru el: absolut. Dacă discutăm cartea Alicei Bailley dintr'un punct de vedere tocmai opus aceluia adoptat de autoare (psihologic) — este pentrucă apreciem deopotrivă cu măreţia efortului, simplicitatea concluziunilor. Cartea cuprinde însă sugestiuni preţioase cu privire la „fuziunea" care este de aşteptat între spiritualitatea occidentală şi aceia orientală. Sprijinită pe prezentarea unor autori în mare parte necunoscuţi cititorului de filosofie, lucrarea aduce şi un material preţios, informativ şi documentar.

Deaceia d. Elie Dulcu a făcut un bun oficiu cultural, traducând-o.

1) Editura Ram-Aninoasa, 1940.

(Urmare în pag. 5-a)

O noapte pe malul Prutului

– Episod inedit –

de MIRCEA STREINUL

Insfârşit seara — o seară tulbure, ploioasă — se lăsă asupra oraşului. Filip bău un rom mare, se aprovizionă cu ţigări şi-o luă spre locul cu răchite. Mergea încet, privind cerul. Bătea un vânt puternic, rece, care, totuşi, îi plăcea lui Filip. „Splendidă noapte pentru o aventură!" Mergea cu inima uşoară, fumând şi fluierând din când în când frânturi din melodia pe care-o lălăia deobiceiu fata, când se ducea să scoată apă din fântână. Afundându-se tot mai mult în întuneric, se simţea mângâiat, ocrotit; la podul peste Prut, o locomotivă trăgea greu, gâfâind, un şir nesfârşit de vagoane. Ploaia începea să lovească domol în frunzele răchitelor. Un cal necheza departe. Apoi, isbucniră nişte urlete în depărtare. Erau ucişi cânii la serviciul de ecarisaj de lângă Prut. Cerul cobora tot mai jos, ca să acopere urletele, să le 'mblânzească. Vântul bătea mai tare, ca şi cum ar fi vrut să risipească mirosul dulceag de sânge.

Ajungând la locul său favorit, Filip se-aşează pe-o buturugă pe care-o descoperise cu ajutorul lămpii de buzunar. Indoiala începu să-l roadă. Te pomeneşti c'a înţeles greşit gestul lui Andrii. Sau că fata s'a răsgândit. Işi aprinse o ţigară. Fumă vre-o cinci ţigări dupăolaltă, până i se păru că aude un sgomot pe uliţă. Ascultă încordat. Nu, n'a fost nimeni. S'a desprins o creangă uscată sau a plesnit o scândură din vre-un gard.

Filip îşi sprijini de scoarţa aspră a răchitei ceafa. Simţea un gol de-abis în sine. Uneori, avea impresia că se află suspendat la o mare înălţime peste hăurile nopţii. Se temea să nu ameţească. „Prea am umblat ca un nebun întreaga zi!". Gândindu-se că Lalea ar putea să nu vină, se'nfioară. Parcă şi încrederea în Mafteiu şovăia.

După o jumătate de oră — Filip se uitase de nenumărate ori la cadranul cu cifre fosforescente al ceasului său de mână,— două umbre se-arătară: Lalea şi Andrii; fata se-apropie de Filip şi el era atât de copleşit, încât ar fi putut să-i cadă în genunchi. Fruntea lui atinse antebraţul ei gol. Pielea era rece. Filip sărută. Lalea nu-şi smunci braţul cum crezuse Filip că va face dânsa. Se lăsă condusă la buturuga pe care el îşi aşternuse pardesiul.

— M'am hotărît să vin... Andrii spunea că-şi taie grumazu' dacă nu vin...— explică ironic fata, aşezându-se odată cu Filip.

Tânărul nu 'ndrăzni să rupă tăcerea care se-aşternuse peste cuvintele fetei; flacăra chibritului cu care-şi aprinse o nouă ţigară lumină o faţă atât de palidă, încât fata se 'nduioşă o clipă. Filip se simţea bine acuma şi-ar fi vrut ca noaptea aceasta să nu se sfârşească niciodată. Ar fi stat bucuros până la judecata de-apoi — aşa, în tăcere şi 'n întuneric, ascultând doar ploaia cu cântecul ei de veacuri, din eternitate în eternităţi. Piciorul îi sta lângă piciorul ei; umărul deasemenea lângă al ei; mirezmă de pelin şi de cimbru se răspândea dintr'un hat; ploaia făcea ca ierburile să miroase mai proaspăt, mai amăruiu; dela gară venea fum plăcut de cărbune; o locomotivă se supărase şi se istovea într'un scandal enorm, tuşind şi scuipând în toate felurile (Filip ştia că e o locomotivă tip 1906, cu căciulă de ciupercă — o bătrânică grozav de supărăcioasă şi de simpatică totodată, care era întrebuinţată numai la manevră, fără să i se mai permită s'o ia razna dincolo de semafoare).

— Amiroasă a busuioc dela tine, Lalea... — spuse Filip.

Fata venise cu gândul să-şi bată joc de dânsul. Avea ambiţia să-şi râdă, ea, fata cea săracă şi de rând din Vijniţa, de boierul acesta, fiu de oameni atât de bogaţi şi de importanţi, însă felul lui de-a se purta, gingaş şi domol, o reţinu dela aceasta. Instinctul ei sigur de fiică a pământului îi arăta că nu trebue să râdă de Filip şi că el suferă peste orice putere omenească din cauză c'o iubeşte.

„Dumnezeu pedepseşte oamenii cari îşi bat joc de cei ce iubesc", — îşi spuse Lalea.

După îndelungi ezitări, Timoteu îndrăzni să-şi plece fruntea pe umărul ei. Fata tresări, însă nu-l respinse; atât că-şi ţinu o clipă răsuflarea. Intr'un târziu, ea îi dădu încet la-o-parte capul.

— Ploaia a răsbit prin frunzişul răchitei, — spuse Lalea.

— Iată, ţi s'a udat părul...

— Rămâi, te rog să mai rămâi... — gemu dânsul.

— Veniţi la mine, — svâcni prin întuneric glasul lui Andrii, care veghea lângă trunchiul răchitei, înflorind cu jarul unei ţigări bezna apoasă.

— Vrei, Lalea?

— Pân'acolo, ploaia are să mă ude până la piele.

— Nu, căci îţi dau pardesiul meu.

Andrii îi conduse cu băgare de seamă prin noapte, ferindu-i de bălţi şi de hârtoape. Peste vre-o zece minute ajunseră la o casă din apropierea Prutului. De jur-împrejur, pustiu. Nici un câne nu lătra, nici o lumină nu se-arăta. Lângă casă se înălţa, neagră, o şură. Andrii îi duse în ogradă — o ogradă care nu ştiai unde începe şi unde sfârşeşte, căci era neîmprejmuită. Tufe mari de boz o năpădiseră şi bolovani mari erau presăraţi din belşug pretutindeni — provenind desigur din vre-o clădire dărâmată.

— Gazda mea, — spuse Andrii, — doarme dusă, aşa că vă puteţi aşeza pe prispă, însă, dacă vreţi, puteţi intra în şură. Acolo-i mai plăcut. Aşezaţi-vă pe fân. E-un fân moale ca mătasa şi-amăruiu la miros...

Filip şi Lalea îi urmară sfatul.

Ploaia turna ca din cofă şi draniţele acoperişului sunau într'o muzică dulce şi-adormitoare. In apropiere, valurile Prutului spumegau furioase, vâjâind ca un torent. Cineva striga cât îl ţinea gura pe celălalt mal: — Mă Voncic măăă! Ia sumanul pe tine, măăă... Trage şi tu pluta pe mal, măăă... — Filip văzu printr'o despicătură a scândurilor câteva felinare pe marginea apei, agitându-se într'un fel de horă fantastică: plutaşii fixau cu cabluri bârnele cari ameninţau să se desfacă din piroanele lor, căci râul crescuse peste măsură, lovind cu puteri uriaşe plutele — aduse tocmai depe Ceremuş.

— Domnule Timoteu, — şopti Andrii, — eu stau afară, sub streaşină. Dacă îţi avea nevoie de ceva, să mă strigaţi.

— Culcă-te, Andrii. Mâne trebue să fii dis-de-dimineaţă la covălie şi-i fi obosit dacă nu dormi.

— N'aveţi nici o grijă, că nu-s babă!

Filip simţi un val de căldură în inimă pentru băiatul care i se-ataşase bun şi credincios ca un câne. Fata — parcă i-ar fi ghicit gândul — îi spuse:

— Bun băiat Andrii aista...

Filip căută prin întuneric mânile ei.

— Lalea, mi-eşti dragă. Cred că te iubesc mai mult decât te iubeşte Iuridovi. Nu te mărita cu dânsul. Voiu face orice pentru tine, mă'nţelegi? Orice! Sunt bogat. Is eu aşa de urît, încât nu te poţi uita la mine? Tu, Lalea, vină cu mine. Te duc unde vrei. Mi-eşti atât de dragă, încât vreau să părăsesc toate pentru tine. Inţelegi, Lalea?

— Nu pot, domnule Filip. Gheorghe mi-i drag.

— Un bărbat poate iubi două femei în acelaş timp. Ai putea iubi în acelaş timp doi bărbaţi, Lalea. Măcar atâta... Nu ţi-aş cere să mă iubeşti numai pe mine. V'aş face fericiţi pe-amândoi. Nu ţi-aş pretinde în schimb decât foarte puţin. Dacă ai vrea, Lalea, acest lucru s'ar putea.

Mânile fetei îi strânseră tâmplele şi fruntea bărbatului se-odihni pe genunchii ei goi.

Câtva timp nu-şi mai vorbiră nimic, ci-ascultară ploaia şi vuietul puternic al Prutului care creştea de parc'ar fi voit să unească pământul cu cerul. Cineva aruncase o rachetă lângă podul C. F. R. şi înălţimile arseră o clipă.

— Pe-o vreme ca asta, — spuse deodată Lalea, — Dumnezeu umblă să pescuiască sufletul celor ce s'au înecat. Râzi?

— Nu. Ascultam ceeace spuneai.

— Mă cam tem... Dumnezeu e pe undeva aici, aproape, căci la această cotitură a Prutului se îneacă totdeauna mulţi oameni. Mă mir că Andrii nu se teme să stea singur în bezna de-afară.

— Vrei să-l chiem încoace?

— Da. Cu cât suntem mai mulţi, cu atâta mai bine.

Filip ieşi în ogradă şi-l strigă pe băiat. Andrii se desprinse de sub peretele casei şi veni în fugă, ca să-l ploaie mai puţin. Intrară amândoi în şură şi — Andrii spuse:

— Mi se pare că s'a înecat un plutaş. Deaceea au aruncat o rachetă. Insă pe-o vreme ca asta e greu să-l scapi pe cineva din valuri. Ele te dau dintr'odată la fund.

— Aici e bine şi călduţ, — şopti Lalea după un timp de spaimă. — Oare Prutul nu va ajunge încoace?

— Nu, căci malul e destul de înalt în partea asta.

Fereşte-ne, Doamne, de apă şi de foc, — se rugă fata, făcându-şi cruce.

— Când plouă astfel, — istorisi băiatul, — Prutul poartă câteodată case întregi, garduri, vite, copaci smulşi cu rădăcini cu tot şi căruţe. E o priveliştе cumplită. Oamenii blastămă atunci râul acesta, care seamănă numai jale în drumul lui.

Filip îşi rezimase din nou capul de genunchii fetei şi era fericit că poate sta aşa, fără să se gândească la nimic. Mânile fetei i se jucau prin păr. Apoi, îi coborîră pe frunte şi peste pleoape. Filip sărută genunchii fetei, care se'nfioră; dânsa nu se supără, ci îi răspunse mângâindu-i faţa şi creştetul, pânăce mânile se lăsară peste puternicii umeri bărbăteşti.

— Lalea, Gheorghe ţi-i drag cu adevărat? — întrebă deodată Filip, arun-

când lumina lămpii de buzunar asupra fetei, ca să surprindă o adâncă mirare pe faţa ei.

— Cum să nu-mi fie drag? Gheorghe mi-a căzut drag de cum l-am văzut. E un flăcău ca nimeni altul! Când mă strânge'n braţe, parcă mă ridică la cer. Nu-mi pasă că nu-i decât un biet potcovar! Aş fi putut să mă mărit de zece ori până acuma, şi încă bine, cu vre-un domn, însă cine e mai mândru ca Gheorghe-al meu? N'ai văzut ce umeri largi are? Gheorghe e un bărbat cum şi l-ar dori şi-o împărătească!

— Lalea, crezi că vei fi fericită cu dânsul? Ţie îţi trebue un altfel de bărbat. Iuridovi nu e decât un copil mare. Dar ce-mi pasă de toate acestea? Lalea, gândeşte-te la mine din când în când. Poate că vei simţi pentru mine măcar o parte din cât simţi pentru Gheorghe.

— Nu.

— Niciodată?

— Niciodată.

— Acuma, ar trebui să urlu şi, totuşi, stau liniştit lângă tine, Lalea. Eu nu voiu putea trăi fără dragostea ta. Voiu mai îndura câtva timp. Apoi, însă, va trebui să...

— Nu! — sări Andrii. — Domnule Timoteu, să nu mai vorbiţi aşa... Lalea, spune-i un cuvânt bun...

— Nu pot.

Andrii se milogi.

— Spune-i, Lalea...

— Nu, eu nu-l pot opri în nici un chip dela moarte pe domnul Filip.

— Lasă, Andrii, — şopti obosit tânărul, sărutând mânile fetei. — Lalea, să stăm aşa şi să nu mai vorbim nimic. S'ascultăm ploaia şi-atâta tot. Vrei?

— Bine, domnule Filip.

— Spune-mi Filip, simplu.

— Bine, Filip.

— Aşa, Lalea.

Fata râse încet.

— Dece râzi, Lalea?

— Nu ştiu. Totul îmi pare foarte vesel.

— Când eşti astfel, nu-mi pierd nădejdea, — dar Filip ghici că faţa Lalei se'ntunecă asemenea beznei dimprejur.

„Atunci" — îşi spuse tânărul, — „totul e într'adevăr zădarnic..."

Andrii începu să lălăiască un cântec de şesuri — monoton, trist, şi Filip se gândi că băiatul cântă pentru ploaie. Cântecul lui Andrii semăna cu murmurul Prutului, ale cărui valuri verzui smulgeau ierburile depe malurile joase şi hohoteau bătute de pălmile vânjoase ale vântului deslănţuit dinspre nordul posomorît. Apoi, Andrii încetă tot atât de brusc cum începuse şi nu se mai auzeau decât ploaia şi râul acoperit de ceaţă.

Stând aşa, în liniştea şurii, Filip se simţea fericit. Mirosea plăcut a ierburi amărui şi-a lemn umed, acoperit de muşchiu. Dincolo de-aceste scânduri nu mai exista nimic decât apă. Toate celelalte — oraşul cu oamenii lui — dispăruseră în negură.

— Noi trei putem începe o lume nouă... — spuse Filip. — Eu aş fi împărat, Lalea împărătească... Impreună, i-am face şi lui Andrii o împărătească, una mică, pe seama lui... Ce zici, Andrii?

— Eu zic c'ar fi bine... — se lăudă băieţandrul şi Lalea râse.

— Deocamdată cazi de somn, turcule!

— Nuuu, domnule Timoteu, — se-apără Andrii. — Aş putea să rabd şi până dimineaţă!

— Bine, bine... Te-om vedea... — îl ameninţă Lalea.

— Bravo! jubilă băieţandrul. — Vasă-zică vom sta până dimineaţă aici: Intr'adevăr, Lalea? Vom sta până dimineaţă?

— Am glumit, Andrii. Va trebui să mă duc îndată.

— Nu! Nu! Mai stai, Lalea, — o rugă Filip.

— Bine, am să mai rămân, dar nu prea mult. Ce-i voiu spune lui Gheorghe?

Mai trecu o jumătate de oră, în care tânărul Timoteu zăcuse fără să vorbească alături de Lalea, ca să-i simtă în sânge întreaga făptură.

— E timpul să ne ducem, — spuse Lalea spre marea părere de rău a lui Filip.

— Mai stai... — se rugă iarăşi Andrii de dragul tânărului. — Lalea, păcat că nu-ţi plac poveştile... Din poveste'n poveste, te-aş ţinea până dimineaţă aici!

— Undeva, departe, un împărat tânăr tânjea după o mireasă... — începu să viseze Filip. — Dar sgripţorii o ţineau închisă în turnul cel mare, de fier, şi nici măcar vântul nu se putea urca până la dânsa... Lalea, oare cine sunt sgripţorii tăi?

— Sgripţorii mei... Cineva mă păzeşte în sufletul meu... Simt lămurit aceasta, însă nu ştiu cine...

— Da... sufletul poate fi uneori cea mai cumplită temniţă... Nimeni nu poate fugi dintr'o astfel de temniţă...

Femeea porni către poarta şurii.

Filip o urma ca'ntr'un vis.

— Ce s'a'ntâmplat cu'mpăratul cel tânăr?... întrebă deodată Andrii.

— Impăratul cel tânăr şi-a căutat altă mireasă, — spuse Lalea în locul lui Filip, — şi-a trăit ani mulţi şi fericiţi. Acesta e sfârşitul poveştii...

— Nu, Lalea, — zâmbi îndurerat Timoteu. — Sfârşitul poveştii e cu totul altfel.

Ploaia parcă se mai înteţise şi Filip o învălui din nou în pardesiul său pe Lalea.

— Ploaia asta are de gând s'o tot ţiie aşa... — spuse amărît şi somnoros Andrii.

— Măi băiete, ia fă bine de te du la culcare! — îi porunci cu o voce prefăcut severă Filip.

— Nu mi-i somn... Zău că nu mi-i somn...

— Andrii, ai veghiat destul până acuma. Mâne disdedimineaţă trebue să fii la lucru şi-ai să cazi de somn. Lalea şi cu mine om nimeri noi drumul.

— Da, Andrii. Domnul Filip are dreptate. Du-te şi te culcă.

— Bine, mă supun. Noapte bună!

— Noapte bună, băiete, şi-ţi mulţumesc...

Andrii dispăru în beznă.

— E minunat să ai un suflet aşa de credincios pe lângă tine, — spuse Lalea. — Cum de ţi l-ai atras atât de repede pe-Andrii, că, de altfel, e-un om tare sucit şi închis? Iuridovi nu iese întotdeauna la capăt cu dânsul.

— Nu ştiu. Prietenia e ca şi iubirea. Nu ştii niciodată ce anume o prilejuieşte. Lalea, când ne vom întâlni?

— Nu voiu mai veni când mă vei chema.

Filip o conduse până aproape de covălie. Se despărţiră strângându-şi tăcuţi mânile şi bărbatul o luă înainte prin uliţa întunecoasă. Când să ajungă acasă, se pomeni strigat din urmă şi se opri mirat. Când văzu că e Andrii, transpirat şi gâfâind, se miră şi mai mult.

— Da'ce cauţi aici, măi omule?

— Am vrut să ştiu unde locuiţi...

— Dece minţi, Andrii?

— Mă temeam să vă las singur pe lângă piaţa Fântânii. Acolo mişună de maciornici... Şi ieri a fost o bătaie cu cuţitele... Nu-i bine să mergeţi pe jos la ceas aşa de târziu...

— Măi Andrii, măi Andrii, bun lucru a făcut cine te-a făcut.

— Amù, îs liniştit. Noapte bună, domnule Timoteu[1]).

1) Fragment unitar din romanul *„Drama casei Timoteu"*.

Poezia religioasă la Nichifor Crainic

(Urmare din pag. 4-a)

Ortodoxismul, cu toate că îşi împământeneşte şi el pe Dumnezeu, îl are omniprezent, prin grâu sau între boi, pe ape, între năvodari, pământeanul român trăind „cot la cot cu Dumnezeu", cum spune un tânăr poet, totuşi niciodată nu L-a transformat într'un obiect ce să inspire milă. Prin trăirea în omenesc, prin patimile ce le îndură ca om, El se înalţă şi mai mult, devine cu atât mai în trudă şi în luptă, în căderi şi în suişuri, este o dovadă în plus de îndumnezeirea lui, a omului, de multiplicare infinită a Dumnezeului.

In braţul meu eşti, Doamne, şi lucrezi
Şi 'n truda mea, cu mine laolaltă,
Te bucuri sângerând ca să creezi.

spune Nichifor Crainic în *Noul Adam* (Ţara de peste veac).

Dela temele patriarhale şi câmpeneşti din *Seisuri natale* şi *Darurile Pământului* şi chiar în parte din volumul *Ţara de peste veac,* teme impregnate de personalizări naturiste, de un creştinism primitiv, ajunge în cel din urmă volum la accente lirice cu totul noi. Reflexivitatea sporită a artistului, despersonalizarea şi o detaşare a individualităţei poetului, o continuă aplecare către sine, o interiorizare a motivelor, pe care într'altfel am întâlnit-o şi la început, ne face să poposim pe culmi cu totul eterate. E acea avântare „departe, mai departe" din *Excelsior* de care aminteam. In *Ţara de peste veac,* poezii publicate în paginile „Gândirei" şi scrise sub semnul nouei viziuni artistice, elementul desbatere al salvărei din vremelnicie, impulsia năvalnică, uneori plină de nostalgie, dar de cele mai multeori plină de durerea neinvecinărei cu Dumnezeu, este caracteristica esenţială a liricei din această perioadă.

Este, după cum s'a spus, o poezie dureroasă care merge dela tristeţea muzicală (Elegie, Cântec de seară) la sentimentul stingerei din urmă (Rugă de toamnă), la sentimentul morţii atât de divers poetizat la Crainic, a morţii în natură (Molima), a morţei în amintire (Elegia celor doi) sau a morţii una cu viaţa (Geamăna, Euthanasie, Cellalt). Purificare şi înălţare, cufundarea în moarte, despersonalizarea, rarefierea metafizică, iată accente lirice ale ultimului volum *Ţara de peste veac.*

Enigmatecul *Lerui Ler,* cu care se deschide volumul, plin de entuziasmul ascensiunei către „sparte frunţi de zei", dar şi de îndoiala nepătrunsului, are drept fundal poezia *Desmărginire* de o puritate unică în literatura noastră.

Şi de pe vârf de munte mă voi sui pe-un [nor
Zi grea, cutremurată va fi, o zi de-adio,
Când inima-mi de tine, fâşii voi deslipi-o,
Amară frumuseţe, pământ rătăcitor.

Iar nostalgia aceasta paradisiacă pe care i-o dă amara frumuseţe, inaccesibilul armonios după care s'a sbătut poetul, este însfârşit irosită de splendoarea viziunei ţesută numai din lumină şi foşnete astrale.

Voi sfărâma sub pleoape tot spaţiul din [jur
Şi-mi voi culca suspinul pe vasul meu: [şalupă
Ritmată de arhangheli, la proră şi la [pupă,
Cu aripile vâsle în valuri de azur.
Oceane de văzduhuri s'or lumina rotund
Prin stele-arhipelaguri şalupa mea să [treacă
Iar tu, frumoasă lume, să-mi pari o [piatră seacă
Scăpând rostogolită spre-adâncuri fără [fund.

Ca în sfârşit apoi poetul să se risipească în totală beatitudine cerească, în paradisiaca absorbiţie în lumină şi vibraţii de muzică divină:

Mă va 'nvăli, spumoasă, pe creştete de [hău
O pretutindinească vibrare de lumină
Şi m'oi topi în boarea de muzică divină,
Despovărat de sgura părerilor de rău.

*

Nota religioasă din poezia lui Nichifor Crainic a avut o evoluţie similară evoluţiei întregei lui lirice.

Pornind dela imaginea atât de armonioasă a lumei familiare din primele volume, scrise în bună parte sub semnul semănătorismului, imagine împletită cu făşii din însuşi sufletul poetului cu cunoscuta contopire şi solidarizare cu şesurile natale şi străbunii, poetul ajunge în paginele „Gândirei" de după războiu, la noi accente lirice ce tind să ne dea imaginea unei alte ţări, de peste veac. Evoluţie, desigur, deosebit de preţioasă. Astfel că dela personificări naturiste şi litanii quasi religioase, interpătrunse de un creştinism idilic, primitiv, poetul nostru în lirica religioasă ajunge pe culmi pe care le bănuiam la început numai, de înaltă ascensiune, de mari interiorizări, de o puritate divină. Aşa că credincioşenia ortodoxă din primele poezii de tinereţe, se întregeşte cu o concepţie religioasă în volumul ultim pe latura interiorizărei reflexiunei, pe planul unei pure spiritualizări.

GH. VRABIE

Fragment din studiul „Gândirismul-istoric, doctrină, realizări", sub tipar la editura „Cugetarea".

ÎNSENINARE

de PAUL SIMION

Când suna telefonul, se ridica întotdeauna cu aceeaşi bucurie dela masa, la care lucra în umbra şi lumina după amiezilor de Octombrie. Hârtia, pe care schiţa planul unei noi biserici, se rula repede cu un sgomot metalic.

— Căprioarele plecau capul ca pentru rugăciune, mătanie cucernică, pe scoarţele cenuşii. Portretele dispăreau ca în spatele unor obloane ce se închid. Şi astfel se despărţea de întreaga lui existenţă cotidiană. In tăcerea aceea desăvârşită, cobora în suflet ca pe treptele unei subterane şi toate rămâneau undeva departe, afară, neştiute.

Era un dialog cu o imagine interioară, o imagine fără contururi precise, prezentă însă ca o lumină sau ca o bucurie calmă. Glasul de dincolo nu era profanat de nicio amintire. Convorbirea începea întrerupt ca o melodie de note răzleţe: degete aeriene încercau în fugă clapele de sidef ale pianului interior. Cuvintele veneau poate numai din vis, nu le rostea nimeni, ori le rostea el însuşi. Era atâta uitare de sine, încât cu siguranţă, în ora aceea, trupul se risipea în încăperea vastă ca o umbră. Şi totuşi, fără să-şi audă glasul şi fără să ştie cu certitudine (nici nu încerca, de altfel, să verifice aceasta), dacă într'adevăr vibra membrana cornetului de ebonit, sau numai timpanul sufletesc, simţea că trăeşte o realitate. Când glasul tăcea, stingându-se cald, tulburător ca nostalgia unui lied, întoarcerea era o surpriză. Gestul mâinii şi sunetul înfundat al receptorului pe furca neagră a aparatului erau ca un semnal de vrajă pentru o întregire trupească. Se reconstituia îndată. Căprioarele îl priveau într'o nemişcare de frescă: boturile lor umede erau însă dovada că alături de ele, fără ştirea lui, viaţa trecuse totuşi prin încăperile cu miros câmpenesc de sunătoare. Numai bătrânii din portrete, tot atât de calmi, de absenţi şi de cuviincios pieptănaţi, se uitau ţintă undeva departe. In apa moartă a ochilor lor sclipea uneori o rază singuratică şi rece de lună. Pe feţele încremenite, niciodată nu întârzia vreo tremurătoare pată sângerie din agonia soarelui apus de mult.

Dar astăzi sunetul nu mai sburdase între ziduri ca un bondar intrat pe fereastră primăvara, ca să anunţe o viaţă nouă. Aparatul rămăsese tăcut, parcă şi el într'o încordată aşteptare. Indiferenţa îi şterse numai decât luciul şi-l lăsă mat, nepăsător ca o fiinţă ciudată care şi-a pierdut graiul. Era pentru întâia oară de o săptămână (timpul nu avea, însă, nicio însemnătate: desigur, chemarea se repeta de-o veşnicie), când seara îl surprindea astfel. In celelalte zile, amurgul se consuma neştiut. Moartea soarelui nu o cunoştea. Dialogul cu glasul de departe sau din suflet îl salva de privelişteа acestei întâmplări sângeroase. Se întorcea deadreptul în noapte, ca şi cum ar fi trecut cu ochii închişi printr'un culoar, fără să-şi dea seama de trecere. Acum trebuia să ia parte la agonia înceată, prelungită înebunitor. Portretele se umplură de sânge, capetele, o rană deschisă, tremurau sub geamuri. Şi aşteptarea se prelungea mereu, disperată.

Pe urmă, întunericul cuprinse, încet, încăperea. Suia ca un abur umed din zidurile pline de igrasie de jos, unde alergă desgustătoarele miriapode şi şarpele casei alunecă prin nisipul temeliei. Se făcu rece.

Il cuprinse disperarea, teama de ceva îngrozitor şi definitiv. Inoptarea o simţea: suia ca o apă cenuşie, acum la glezne, acum la genunchi, acum i-a ajuns pieptul. Şi nu putea face niciun gest să iasă, să se smulgă, să se ridice. O oboseală desnădăjduită îl cuprinse: conştiinţa lămurită că totul e *inutil*, că nicio salvare nu mai cu putinţă. Dincolo de întunericul acesta, sus, la dreapta sau la stânga, înainte şi înapoi, acelaşi întuneric, tot atât de rece, tot atât de greu şi de negru. Mâinile îi erau palide, aproape străvezii. Le surprinse atât de necunoscute, de străine, în cât numai o mişcare înceată ca o deşteptare din vis le identifică: erau ale lui. Pe urmă se topiră în întuneric şi tristeţe ca două pete de zăpadă.

Se împlinise undeva un cataclism, aceasta era sigur. Toate punţile înainte şi înapoi fuseseră tăiate. Singurătatea era o tăcere înfrigurată ca într'o încăpere, din care s'a scos un mort : masa neagră la mijloc, scaunele înşirate lângă perete dela priveghiu. Câteva petale răvăşite, miros de ceară şi tămâie şi atâta pustietate, că viaţa pare cu neputinţă acolo pentru o veşnicie.

Un fapt era cert: înoptarea o trăise pentru întâia oară *singur*. Era un coşmar? Sau visul fusese înainte? Realitatea se şterge în urmă şi pâlpâie într'o cenuşie îndoială. O aripă tremură parcă undeva: e ca o pasăre sufletul, o pasăre căzută între ramuri; cu aripa rănită, încă vie. Şi prăbuşirea se prelungeşte. Inălţarea nu mai e cu putinţă nici acum, nici mâine, niciodată. Acum e sfârşitul, nu, nici sfârşitul, ci aceeaşi cădere continuă, o prăbuşire între spaţii cosmice, eternă.

O

Desnădejdea a deschis obloanele şi-a intrat moartea. Singurătatea desăvârşită şi tăcerea îi sunt prietene.

Dacă el ar fi privit atunci geamul, ar fi zărit fâlfâirea pulpanelor negre ca nişte fluturi uriaşi. *Astfel,* moartea o afla pentru prima oară. S'a ridicat în picioare ca în faţa unei primejdii, cu braţele încordate pentru luptă şi a schiţat un gest disperat şi inutil în gol. S'a prăbuşit cu capul în palme îngrozit şi a rămas astfel aşteptând. O, dacă atunci l-ar fi chemat sunetul de cristal aşteptat, întârziat! Spaima aceea s'ar fi împrăştiat, s'ar fi sfâşiat ca un giulgiu negru. S'ar fi eliberat iar. Dar tăcerea dăinuia tot atât de ameninţătoare. A aşteptat astfel mult timp, fără să ştie ce, peste rostirea unei sentinţe, poate împlinirea unei execuţii. Ii svâcneau tâmplele şi gândul, după ce şovăise rătăcit, se fărâmase în stropi şi în cioburi. Rămăsese numai spaima de ceva grozav de dureros. Apoi simţi în braţe, în umeri, în piept, în fiecare muşchi (şi fiecare tresărea ca sub sfâşierea proaspătă a unei răni), svâcnirea ascuţită a sângelui sub lovitura de oţel venită să deschidă izvoarele vieţii pentru setoşii vampiri ai nopţii eterne. Il durea tot trupul, tot era o rană. Moartea se rotea în jurul cărnii sfâşiate ca un cârd de corbi, care aveau să rupă fâşii încă tremurând de durere şi viaţă. Imaginile din cărţile cetite cu ani în urmă prindeau contururi şi culoare, scenele se desfăceau devenind realitate pe retina ochiului interior holbat de spaimă: se vede căzut cu obrazul într'o baltă verde şi urât mirositoare. In gâvanele ochilor s'au prins adânc lipitori flămânde, scormonind carnea cu mişcări greoaie dar sigure. Pe frunte, o pată galben-vânătă: descompunere. Sau în săli nesfârşit de lungi, înfiorător de albe: strigătele înlemnite şi bisturiul muşcând ascuţit carnea, fierăstrăul cu colţi mici şi grăbiţi, căutând osul care trebuie tăiat. Il înjunghie braţul. Cât va ţine operaţia aceasta, care-i retează mereu mâini şi picioare, îi scormoneşte pântecele, pieptul şi craniul?

Cum se spulberă pământul, ca şi cum totul s'ar întoarce la forme primitive, spre o netezire care, sugrumând viaţa, să acopere totul...

Şi liniştea aceasta de spital, în care au murit toţi bolnavii...

Drumurile nu mai duc nicăeri: aici nu începe niciunul, dincolo niciunul nu continuă şi răscrucile se învârtesc înebunite în loc ca un vârtej de ape, care te sorb ca şi cum te-ar trage braţe uriaşe, nebiruite, spre fundurile de foc ale pământului.

Moartea o ştiuse, o bănuise şi mai înainte. Sub crengile de umbră ale depărtării în timp, aceasta era ca o poartă spre alte drumuri, indiferent dacă vor fi senine sau învăluite în ceaţă. Acum, însă, moartea îşi afirma prezenţa ca o fiară flămândă de sânge.

Se ridică, desfăcându-se parcă dintr'o îmbrăţişare rece, strivitoare, mirat că mai poate face încă aceasta, îşi trecu palma umedă peste obraji, peste frunte, îşi apăra pleoapele până îl dureră ochii. Respira greu: revenea dintr'o luptă. Ieşi repede ,fără să se uite în jurul lui, făcându-şi drum prin întuneric, ca printre trestii negre.

O

Mara îl aştepta îngrijată. In ochii ei verzi, teama că l-a pierdut întârzia ca o flacără neliniştită.

Nici spre ea nu era nici un *drum,* el înţelegea bine lucrul acesta. Desigur, limanul (oare mai e undeva un loc de popas, acum când însăşi ora înserării intrase însângerată din vis în timp?), limanul nu era aici.

— Credeam că n'ai să mai vii.

Il prinde cu braţele după gât. Mara are braţe roze, cu carnea dură. Ii place tenisul, pe care-l practică zilnic, cu pasiune, pe terenul cu sgură din cartier.

— Credeam că n'ai să mai vii. Il strânge mereu, până-i coboară, ca o petală, fruntea, s'o sărute. Se miră de paliditatea lui neobişnuită: — Va fi oare război? Ai aflat ceva?

— Va trebui să ne despărţim, Mara. Nu ştiu când, nici cum, dar va trebui.

Vorbise grav, rar, ca şi când ar fi rostit o sentinţă dictată de sus. Mara voi să afle pricina. Abia reuşi să-l întrebe. Era palidă şi îi tremurau buzele aproape albe.

Răspunsul veni ferm şi îi împrăştie teama:

— Nu s'a întâmplat nimic din ceea ce crezi tu. N'am mai venit din pricina unui vis. Dar acum *a trecut.*

Mara se bucură, o cât se bucură, că a fost numai atât. Il sărută înveselită şi fugi să pună o placă la patefon. E un cântec sgomotos, înviorător.

Desigur, el o iubeşte pe fata aceasta brună, care pregăteşte acum ceaiul cu mişcări sigure, familiare. Dar o iubeşte într'un chip ciudat. Câtă vreme există dubiul, mai poate fi vorba de iubire, de o mare, o eternă pasiune? Poate că tocmai în agonia aceasta stă adevărul, viaţa însăşi a sentimentului, în această împletire de împăcare şi dezamăgire.

O, a fost absurdă spaima lui. Cât calm aici, acum când cântecul sgomotos a încetat. Ce linişte, dar alta, o linişte prietenoasă, protectoare. Ii prinde mijlocul fetei cu braţul avântat lacom.

— Bine că te-ai întors! Mi-a fost teamă. Bănuiam cine ştie ce. Pari totuşi trist, obosit. Spune: acum a trecut cu adevărat?

Revine mereu la lucrul acesta. La ce bun tristeţea aceasta grea ca în preajma morţii? Visele nu merită nici măcar floarea otrăvită a regretului.

— Vezi, numai pe tine te iubesc. Chiar atunci, sânt sigur, cu tine vorbeam.

Spaima lui de moarte a fost într'adevăr absurdă. Râde, întrerupându-se, un râs sănătos, robust, încrezător, ca o verificare a vieţii însăşi.

— Ce bine-mi pare că eşti vesel, se bucură Mara, aşezându-i-se pe genuchi şi lăsându-şi capul pe pieptul lui.

E ciudat cum a putut să-i fie lui teamă de moarte: ameninţarea s'a şters acum în depărtările de mai înainte, ca o umbră, peste care se aprinde lumina unui răsărit. Nu se va întâmpla nimic (cum se schimbă certitudinile, dându-şi locul frăţeşte!) cu siguranţă nu se va întâmpla nimic. De altfel, orice întrebare e inutilă, absurdă chiar.

Familiare, obiectele stau nemişcate, dar nu neliniştite ca în faţa unei primejdii. Stau la locurile lor, calme: deci nu se va întâmpla nimic (lucrurile presimt adesea moartea şi-i vestesc apropierea prin pocnete de lemn uscat). Aici, în oraş, granitul cubic este înfipt pentru veacuri şi linia verticală a clădirilor nu-şi va frânge înălţimea niciodată: zidurile sunt netede, uscate, vesele, deschizând ferestre în lumină, dincolo de care viaţa curge lent, ca un fluviu adânc, larg şi sigur.

In porturi, corăbiile încarcă trunchiuri cu miros de răşină, petrol de culoarea măslinei şi aurul grâului, iar mateloţii fredonează noi cântece pentru obişnuitul şi aşteptatul drum pe mare. Ancore se ridică, ancore cad, în sgomot de lanţuri şi fluturări albe de batiste.

Cărăuşii fluieră prieteneşte cailor şi-şi strâng haina aspră în spinare. Când trec cu genele îngreunate de somn prin aerul rece al acestei nopţi de toamnă, crengile se pleacă desfrunzite. Sub copaci nu flintele tâlharilor tremură sub lumina împăciuitoare a lunii, ci câte o floare întârziată şi umbra ramurilor. Peste tot, sevele se trag prin mii şi mii de rădăcini împletite, despletite, lungi, spre izvoarele vieţii însăşi, pentru o mai bogată primăvară viitoare.

Nici munţii nu s'au turburat: brazii în aceeaşi nemişcare statuară au încremenit sub pâlpâirea de candelă a stelelor. Din când în când, îşi strâng braţele la piept să facă loc cârdurilor de căprioare care trec în pas graţios şi sigur spre argintul rece al izvoarelor. Căci peste tot, furnicile, sobolii, privighetorile, vulpile, bufniţele, peştii, toate vietăţile pământului, aerului şi apei îşi continuă fuga, sborul şi înotul din fiecare noapte. Nicio nelinişte nicăeri: nemişcaţi, munţii au adormit şi ei în clipa aceasta. ca nişte uriaşi eboniţi, străjuiţi de sborul nocturn al îngerilor.

O

Mara plânge speriată de tăcerea prelungită a lui, şi fiindcă s'a făcut frig, tremură goală alături de el.

— Mara, mâine să mergem la munte. Cred că e absurd să ne îngrozim: nu va fi nimic. Ii spune că viaţa îşi va merge drumul liniştit, pe care se află, mai departe. Intrebarea Mărei: va fi război? ai auzit ceva? i se pare fără sens. Zâmbeşte dintr'odată înveselit, înseninat: e imposibil! Şi e sigur de tot.

O

S'a strecurat pe culoar ca un răufăcător. Pereţii s'au strâns deasupra şi în urmă, aplecaţi a mirare. Scara a coborît-o cu aceeaşi exagerată precauţiune.

Pădurea îl primi indiferentă, umedă şi rece în amurgul acesta de toamnă. Ascensiunea o începuse fără să se gândească la nimic, cu hotărîrea însă de a se reculege sus, de a se căuta şi de a sta de vorbă cu sine însuşi. Singurătatea se impunea acum tot atât de imperios necesară ca şi nevoia de aer. Câtă plictiseală în camera aceea, în care ramurile de brad miroseau a tămâie, tot a tămâie. (Cu capetele descoperite tăceau în alt amurg, când numai prohodul se auzea. Nici măcar aceasta nu se va mai întâmpla, deşi îi era indiferent ce va fi pe urmă. O astfel de ceremonie ar avea loc peste ani, nu va mai fi pentru el. Finalul va fi astfel: tremurând de disperarea şi frigul unei nopţi, înebunitor de liniştită după infernalul sgomot al luptei, aşa va fi. Nu vor îngenunchia nici oameni, nici îngeri. Numai stolul de păsări flămânde va fâlfâi pe cer fâşii din pelerina neagră a Morţii. Vor fi gemete, gesturi neputincioase, rugăciuni amare ca nişte blesteme, desnădăjduite ca agoniile).

Mara nu înţelege, Mara nu poate să schiţeze măcar un gest de apărare. Numai glasul acela l-ar putea salva, ori poate nici el. Viaţa şi-a închis obloanele şi a legat soarele de un ţăruş ca pe un mânz bolnav. Dar dacă mersul înainte e cu neputinţă, unde este poarta întoarcerilor calme, unde sânt treptele care coboară suind? Dacă se gândeşte mai bine, n'o mai urăşte pe Mara, ci o compătimeşte. Ea nu cunoaşte, sau nu are harul împăcării. Poate că acest har nici nu există şi minciuna singură e mântuitoare. Dar unde să mai găsească acum harul minciunii? Nu este nici o suferinţă mai mare ca insomnia...

Se făcuse noapte când a ajuns sus. Obosit nu era: nu-şi mai simţea trupul ca şi când nu l-ar mai fi avut.

Căzu în genunchi ca Moise.

Era sigur că *aceasta* se va întâmpla şi nu pentru singurătate plecase — înţelegea abia acum lucrul acesta — şi cu speranţa că se va întâmpla *aceasta.* Paşii nu-i auzi, deşi îi simţea cum coboară regulat şi fără grabă peste norii îngrămădiţi ca nişte trepte de marmoră vânătă. Era ceasul marilor minuni, neştiut de nimeni, nebănuit de pustnicii peşterilor, numai de el presimţit: Dumnezeu cobora uriaş şi alb. Se strânseră pasările, fluturând aureola de aripi în jurul frunţei luminate, să-şi ia fiecare hrana şi binecuvântarea: privighetorile şi bufniţele, ciocănitoarele multicolore, porumbeii albi ca înseninarea creştină şi turturelele cenuşii ca îndoiala. Pe urmă se târîră şerpii prin iarba îngenunchiată, care plângea spunând Tatăl nostru, dintre tufişuri se arătară iepurii, fără frică, în salturi vesele şi totuşi respectuoase, printre hai-

tele de lupi îmblânziţi şi urşi gravi. Puii de căprioară îl aşteaptă să le schimbe fânul culcuşurilor. In izvoare, va arunca un pumn de nestemate pentru coarnele cerbilor.

Era atâta lumină, încât căzu cu faţa la pământ ca Moise.

O

Trebuie să-L caute, trebuie să-L afle din nou. De ce L-a lăsat să plece? Dacă i-ar fi luat pulpana pelerinei albe şi i-ar fi spus: Doamne, sufletul mi-e bolnav de frica morţii; cred, vindecă-mă!

Trece grăbit pe sub ramurile brazilor îngenunchiaţi, să-L caute. Frunzele ascuţite i-au însângerat obrazul ca nişte ghiare ; sânt poate diavolii, care vor să-l oprească din drum. Nu se va da biruit: Il va găsi pe stânci cu un enorm condor pe umeri, ca un papagal de blând. Sau într'un luminiş, cu vipere brăţări pe braţe, păzindu-i somnul de duhurile dansului roşu din iarbă şi de nălucile vinete.

L-a aflat târziu, spre ziuă şi a îngenunchiat alături, în faţa unui altar încheiat din lemn necioplit de brad. A stat astfel vreme îndelungată, poate ore, poate nu. Atâta numai că, ridicându-se, s'a văzut singur. Şi totuşi nu era, fiindcă deşi încăperea rămăsese goală, cineva străjuia tot alături de el, sau chiar în el. Era o pace calmă, o bucurie reţinută şi prin aceasta dăinuitoare, fără pâlpâiri, fără agonie. Trecu pragul, plecându-se.

Deşi afară, rămăsese înăuntru în biserică şi biserica în el. Căci întorcându-se să privească în urmă, nu mai văzu nimic. Brazii se dădură la o parte şi departe, soarele răsărea vesel şi împăciuitor. Acum era pregătit pentru orice suferinţă şi, pentru orice renunţare. Fiindcă viaţa adevărată o afli abea când ai renunţat la viaţă. Ţi se dăruie dăruind-o, te bucuri de ea fără s'o mai doreşti.

Coborîrea nu fu veselă, nici tristă. Inseninarea aceasta nu e veselie, nu e exuberanţă, ci o linişte lăuntrică: sufletul rămâne drept, luminos ca fruntea netedă a unei statui de marmoră. Gândurile trec inofensive peste el, şi-i măresc numai albul luminei şi tăria hotărîrei.

Petru Ermitul tocmai atunci coborîse şi el în piaţa circulară. Incă nu venise nimeni. Abea acum se trăgeau clopotele: sunau în răsăritul acesta magnific, în aerul străveziu, mai departe, şi mai aproape, uneori la câţiva paşi, alteori la kilometri, bătăile clare căutându-se prieteneşte, ca notele unei melodii, sau ca sborul unor îngeri, care se joacă. Era oare cel dintâi? Iată-l pe bătrân. Parcă nici nu-l vede. Cu siguranţă, îi simte apropierea, dar nu vrea să-şi tulbure liniştea cucernică a rugăciunii. Numai ploapele grele, plecându-se, l-au binecuvântat. Cu dreapta îşi atinge fruntea, pieptul şi umerii: crucea e încheierea sau începutul rugii de dimineaţă.

Hotărîrea se va lua acum, de aceea bat clopotele. Poate s'a şi luat în timpul nopţii. Desigur, hotărîrea s'a luat: iată-i, nu se mai adună târgoveţii. Trec în şiruri, cu faţa dârză, cântând un cântec solemn ca un jurământ. Trec zeci, sute şi mii, în acelaşi pas sonor şi neşovăelnic spre creste.

O

Pe Mara a găsit-o înspăimântată. Plânsese toată noaptea, disperată de plecarea lui. Singură văzuse focurile şi strigătele aramei o făcuseră să tremure ca urletele hienelor flămânde.

— Azi, acum, în clipa aceasta, trebue să ne despărţim pentru totdeauna, Mara.

Este atât de calm, încât Mara îşi recapătă liniştea şi crede că glumeşte. Zâmbeşte chiar, căutându-i cu mâinile albe şi fierbinţi obrajii, mirată numai de privirea lui stranie.

— Mara, nu mă atinge. Vieţile noastre se despart, numai aşa pot rămâne senine. Să uităm sângele dragostei, porunca impusă a păcatului. Am aflat în sfârşit *viaţa,* acum când poate o voiu pierde. Nu e dragoste, ci linişte senină şi albă; nu e veselie, ci împăcare calmă şi hotărîtă renunţare.

Umilită, fiindcă nu înţelegea nimic, plângând de spaimă, Mara se vâră goală în aşternut şi rămase de atunci singură.

O

Sub răsăritul acesta, asemenea numai cu unul singur, cu cel de acum trei zile (tot atât de luminos şi înalt), îngenunchie cu mâna pe mânerul în formă de cruce al săbiei şi-şi plecă fruntea. In aceeaşi clipă, cea dintâi explozie bubui peste dealuri.

SCENA · FOYER · ECRAN

MUNCA ŞI VOE BUNA: „VREAU SA MUNCESC" DE FODOR, IN REGIA D-LUI V. I. POPA

Premiera de Luni seara, nu a însemnat numai un nou mare succes al d-lui Popa şi al teatrului „Muncă şi Voe Bună". A însemnat o izbândă personală a d-rei MYA COCA un foarte mare talent tânăr, ţinut până acum într'o inexplicabilă rezervă.

Ritmul trepidant, „american" pe care d. V. I. Popa l-a imprimat acestui spectacol ne-a impresionat îndeosebi.

Actorii au fost cu toţii la înălţimea rolurilor încredinţate.

In jurul domnişoarei Mya Coca, a cărei creaţie nu ne-a făcut s'o regretăm pe Leny Caler, — şi aceasta înseamnă mult, — domnii Marcel Enescu — sobru, ca întotdeauna, — George Iliescu — o creaţie interesantă în rolul lui Schünzl, — Ilie Cernea — mai puţin „baron" decât cerea rolul, — dar, totuşi, foarte reuşit, — şi Aurel Rogalski — pe care câţiva spectatori l-au recunoscut: „Uite-l pe Scherlock Holmes", — au isbutit să ofere unui public entuziast, un spectacol excelent.

Domnul Victor Ion Popa merită, încă odată, toate laudele.

Interim

O oră cu domnul Mihai Popescu

Mihai Popescu a descins în stagiunea bucureşteană acum câteva luni şi a stăpânit-o dela prima apariţie. Marea sa creaţie din „Calul năzdrăvan" l-a impus conştiinţei publicului nostru.

Totul a surprins şi a cucerit. Sobrietatea, tehnica, adevărul jocului său. Se simţea prezenţa pe scenă a unui actor de mare clasă.

Iată mai jos, fructul unei convorbiri de o oră, într'o cafenea calmă, cu lumini galbene şi teatrale.

D. Mihaiu Popescu, povesteşte:

...Sunt muntean, născut la Târgovişte. Un oraş caragealesc... Amintiri? nici romantice, nici istorice nu mi-au rămas de loc: o moară, noroaiele...

Şcoala am făcut-o la Bucureşti: clasele primare. Tata m'a schimbat la mai multe şcoli, până ce a găsit un director prieten — care... nu bătea copiii. Gimnaziul la Lazăr şi cursul superior la Sava, fiind destinat cu totul altei cariere: trebuia să învăţ limbi clasice şi să devin profesor de filologie.

Primele impresii de teatru? E foarte curos: la 10 ani, am văzut pe Nottara în Oedip şi am fost teribil de impresionat.

La 16—17 ani însă, m'am hotărît în mare secret, să mă fac actor..

Hotărîrea asta am luat-o după ce am văzut pe Marioara Ventura în LORENZACCIO şi PHEDRA: a fost o mare, covârşitoare emoţie...

...Pe vremuri, existau marele spectacole care convingeau, luminau şi transmiteau marele fior... Azi, tinerele generaţii, pleacă dela micile comedioare şi de spectacole mediocre, tot atât de puţin luminate şi convinse...

...Am dat — în cel mai mare secret — examen la conservator. Eram într'o mare „criză": tocmai căzusem la bacalaureat.

Am fost primit la clasa d-nei Bulandra, care, în aceiaşi zi m'a angajat la Teatrul Regina Maria. Am jucat aci câteva rolişoare, şi am plecat apoi în turneu cu primul mare rol: Lazăr din „Manasse".

Trebue să mărturisesc, că DOAMNEI BULANDRA îi datoresc primele îndrumări pe scenă; a avut mereu pentru mine o mare bunăvoinţă.

Aşi vrea să vorbesc aci despre şcoala de mare artă care este acest teatru, disciplina extraordinară, MUNCA ce domneşte, talentul şi probitatea artistică.

In cei trei ani următori, am jucat fel de fel de rolişoare, însă am avut norocul să joc în „Mugurul" de Feydeau, rolul principal, — o comedie admirabilă, (care ar putea fi reluată) şi apoi, într'una din cele mai interesante premiere ale teatrului bucureştean: „Călătoria din urmă" de Sheriff.

Am trecut de atunci la „Teatrul Ventura". Şi d-nei Ventura trebue să-i păstrez îndatorire pentru curajul de a-mi da un rol superb în „Medaliile Bătrânei", de James Barrie. Eram totuşi un tânăr, şi mi-a acordat o mare încredere.

...Azi, dacă mi s'ar încredinţa un asemenea rol, aş tremura, poate... Atunci însă, tinereţea, curajul...

A fost un succes-surpriză. In stagiunea aceia am jucat multe roluri prime.

(In vara aceia dădusem producţia cu „Comedia zorilor", la teatrul „Regina Maria").

Am avut, la teatrul Ventura, multe succese şi multe catastrofale căderi, pline de învăţăminte: în „Patima" cu d-ra Ventura şi „Amorul veghează"...

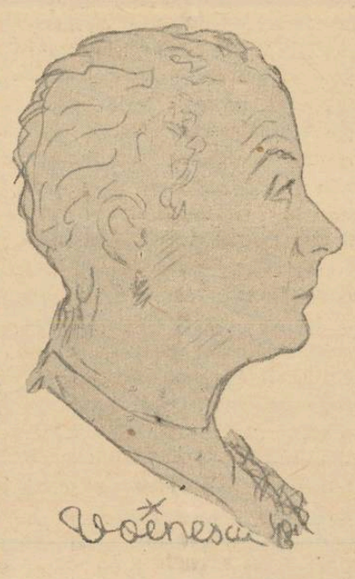

Stagiunea următoare, a fost derilor precedente, fie din pricină că făceam stagiul militar. Roluri puţine, mici şi fără răsunet...

Cred că e o mare învăţătură pentru tinerele generaţii: să nu se lase influenţate de aceşti ani nebuloşi ai tinereţii. E natural! Numai în felul acesta poate fi creiat un actor.

— Străinătatea?

— Eram dornic să stau în străinătate şi eram la o vârstă după care nu mai puteam pleca: aveam 23 de ani, şi nu puteam amâna. Am plecat la Viena, unde am intrat la Reinhardt-Seminar. Profesorii m'au încurajat foarte mult şi m'au sfătuit să învăţ bine limba germană, şi să rămân la Viena.

A fost o muncă mare de ceasuri întregi pe zi, însă, am reuşit în anul al doilea să pot juca. Şi anume am jucat în „INTRIGĂ şi AMOR", pe Wurm. Pe urmă în „MINA VON BARNHELM" de Lessing pe Rico de la Manlenière şi Hund im Hirn de Curt Goetz.

După terminarea şcolii, sunt angajat la Volkstheater din Viena. Insă profesorii mei, mă sfătuesc să renunţ la acest angajament şi sunt trimis la teatrul german din Kattowitz, unde sunt angajat prim actor şi joc foarte mult. Asta pentru a mă perfecţiona în limbă.

Acolo joc „Oameni în alb", „Marea iubire" de Molnar, „Puhoiul" de Halbe şi pe Oreste din „Iphigenie im Thauris" de Goethe.

Mă reîntorc la Viena, unde sunt angajat pe 2 ani la Volkstheater.

Era un teatru de mari vedete, aşa că situaţia era mai grea pentru mine. Totuşi, joc în foarte multe piese. După asta sunt angajat concomitent la Theader in der Iosepfstadt (Wien) şi Deutsches Theater Berlin.

Joc o stagiune în aceste teatre — cu siguranţă, cel mai frumos timp din viaţa mea...

Vara aceasta, ca în fiecare an, mă întorc în ţară, însă vine războiul şi nu mi se mai dă viză de întoarcere.

Rămân în ţară, şi sunt angajat la „Teatrul din Sărindar".

...Aceasta e povestea vieţii mele...

— Spuneţi-mi ceva despre Reinhardt-Seminar...

— Reinhardt-Seminar, poate fi considerat ca o şcoală ideală de teatru prin faptul că elevii sunt lăsaţi să se desvolte liberi şi încă dela început, fac ei singuri spectacole în teatrul care le stă la dispoziţie: unul din cele mai frumoase din lume...

Teatrul castelului Schönbrunn făcut de Maria Thereza... şi, fiind în acelaş timp actori, regisori şi decoratori.

Profesorii se recrutau dintre cei mai mari actori ai teatrelor din Viena.

E destul să numesc pe Roller, Starnach, Frieda Rickard, Max Kalbek, Hans Thimig, Emil Geyer, etc.

Diferenţia dintre metoda de acolo şi cea de aci de la conservator ,este că aici se pune mult prea mare preţ pe frazare, pe când acolo primează sinceritatea sentimentului şi intensitatea temperamentului.

Asta e şi motivul pentru care actorii români şi'n special cei francezi au a uşurinţă de joc, mai mare decât a celor germani.

Aceştia însă, cred eu, sunt mai adevăraţi. Fără îndoială că tehnica nu e neglijată; dimpotrivă, însă numai atunci când e bazată pe un sentiment adevărat şi puternic.

— Câteva generaţii asupra teatrului modern şi a tendinţelor sale?

— Nu ştiu ce se înţelege prin acest „teatru modern", şi cine îl reprezintă. Recunosc că în epoca de după războiu, a fost o căutare, o imprecizie, atât din partea poeţilor cât şi a actorilor, însă nu se poate spune că în acest timp a existat o mare personalitate care să sintetizeze, să eternizeze această căutare.

Se poate să se nască acest mare artist. Asta n'a împiedecat însă ca Teatrul în sine, în ce priveşte spectacolul, să ia în Germania o mare dezvoltare.

Câteva cuvinte despre teatrul german?

— Sunt fel de fel de teatre în Germania şi fiecare are o caracteristică.

Teatrul Iosefstadt dela Viena, este renumit prin arta cu care înscenează piesele moderne de salon.

Actorii sunt neîntrecuţi în piese de conversaţie. Se poate spune că au creiat un stil al lor, care nu poate fi întrecut decât de Paris.

„Burgtheater" este un teatru în care textul şi marele actor primează.

Regisorul trece pe al doilea plan. Insă teatrul german adevărat este la Berlin. In Berlin, este, poate, cel mai bun public de teatru din lume. Baza pe care s'a clădit acest teatru, este şcoala naturalistă statornicită de Otto Brahm la Deutsches Theater. Reinhardt, şi cei care au urmat după Brahm, s'au descătuşat de şcoala naturalistă. Insă le-a rămas adevărul sentimentului, care primează în teatrul german. Actorii sunt mai puţin sentimentali, romantici, dar mai adevăraţi.

— Ce puteţi să-mi spuneţi despre situaţia actorului dela noi, în comparaţie cu a celui din străinătate?

— Acolo viaţa e mult mai grea. Sunt mult prea mulţi. Şi mulţi fără angajamente. Sunt, e adevărat, actori mari, dar destul de mulţi mediocri. Ceiace e curios, e că actorii noştri mediocri sunt... mult superiori acestora din urmă...

— Ce spuneţi însă despre situaţia de „paria" a actorilor noştri?

— Acolo nu se întâmplă aşa. Talentul de teatru e considerat ca un talent, cu totul preţios.

„Un artist" — e ceva definitiv superior. Nu sunt judecaţi cu măsura noastră burgheză.

Dar ca să revenim la teatrul berlinez: un teatru foarte interesant este Stadtsteather, condus de marele actor Gustav Gründgens. Există în acest teatru, un regisor genial: Iurgen Fehling.

Inscenările sale sunt întradevăr ceva cu totul deosebit. Este un regisor expresionist, însă nu numai atât: e un foarte mare artist. Reuşeşte să ridice piesele pe care le înscenează la o putere de simţire, la un sens pe care nu l-am văzut la nici un alt regisor.

Un altul ar mai fi Enrich Engel dela Deutches Theater. Cum a înscenat el Othello, n'am să uit niciodată...

— Domnule Mihai Popescu, o ultimă întrebare: proectele dumneavoastră?

— Voi juca, la „Teatrul din Sărindar" în „Domnişoara Butterfly" de Tudor Muşatescu şi prima versiune a lui „Hamlet".

Probabil că voi juca şi la Teatrul Naţional în „Familia Mannon" de O'Neill pe ORIN, poate cel mai greu rol pe care-l cunosc...

...Şi cu aceasta, întrevederea cu d. Mihaiu Popescu — a luat sfârşit.

Pentru fidelă transcrire,

GEORGE VOINESCU

DOMNUL

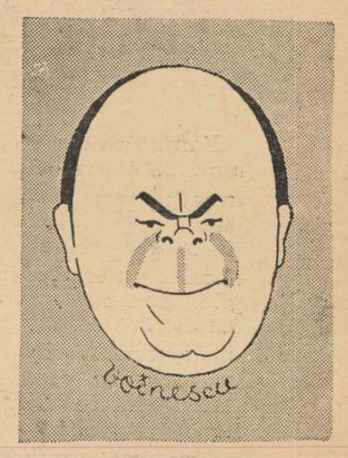

V. MAXIMILIAN

pune în scenă delicioasa comedie a lui Marcel Achard: „Nuca de cocos", în care va interpreta şi rolul principal.

Celelalte roluri vor fi susţinute de doamnele: Sandina Stan, Tantzi Căpăţână, Angela Milian **şi d-nii:** I. Talianu Sion, Musceleanu, George Voinescu. **In numărul viitor, vom reveni cu un reportaj de la una din repetiţiile acestei excelente comedii.**

TEATRUL NAŢIONAL

Se repetă „Un domn pribeag" piesă istorică de d. prof. N. Iorga.

In studiu se mai află „Concertul" de Bahr, „Magda" de Sudermann.

STUDIO

S'au reluat repetiţiile comediei d-lui G. Ciprian „Capul de răţoi".

REGINA MARIA

Marele succes „Părinţii teribili", în care doamna Lucia Sturza Bulandra a repurtat un inegalabil succes, atât în privinţa regiei cât şi în felul în care a ştiut să interpreteze dificilul rol principal, va pleca într'un mare turneu.

DOMNUL

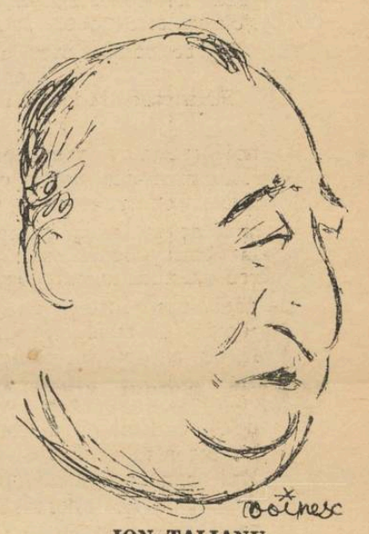

ION TALIANU
şi domnişoara

TANTZI CAPAŢANA

interpretează roluri principale în viitoarea premieră a teatrului Regina Maria: „Nuca de cocos".

Eugenia Popovici

Cineva spunea că este cea mai autentică îngemă a teatrului Naţional. Şi totuşi. orice calificare ni se pare inadecvată, pentrucă d-ra Popovici este, mai presus de orice rol pe care îl creiază, o mare conştiinţă artistică. Ingenuă numai prin raport la tinereţea d-sale, Eugenia Popovici ne-a făcut întotdeauna impresia că luptă cu toată energia pentruca să impună formidabilei emotivităţi cu care este înzestrată, controlul auto-critic al marilor esteţi. Este drama oricărui mare actor: conflictul dintre sensibilitate, intuiţie şi inteligenţă.

Un actor este mare dacă posedă deopotrivă cele trei resurse, în stare să dozeze conştiinţa artistică. Cum altfel am putea explica acea producţie deadreptul senzaţională pe care a avut-o „ingenua" Eugenia Popovici cu „La voix humaine", monologul lui Jean Cocteau, drama care pentru oricare alt actor inexperient ar fi însemnat o catastrofală prăbuşire.

Entusiasmul unanim pe care l-a trezit atunci d-ra Popovici— şi care a adus-o: nefiresc de tânără, în cadrele permanente ale Teatrului Naţional — a însemnat însă nu numai o victorie personală a d-sale, dar izbânda generaţiei tinere, o strălucită izbândă pe care nimeni nu s'a gândit s'o tăgăduiască, una care a amuţit toate răutăţile şi invidiile. Deaceia apariţia d-sale în „Apus de

EUGENIA POPOVICI

Soare" (Oana), „Pădurea Spânzuraţilor" (Ilona) a fost întâmpinată de unanimitatea criticei de specialitate cu excepţionale calificative. Pe noi nu ne-a surprins. Aceste roluri ne-au confirmat numai credinţa iniţială că Eugenia Popovici este o minunată plenipotenţiară a teatrului românesc, una din acele personalităţi puternice, capabilă să promoveze singură o premieră. Este un mare bine că nu joacă prea des. Păpuşeria ieftină şi facilitatea caracteristică vedetelor de artificioasă circulaţie, sunt, de cele mai multe ori, prezente pe scena Teatrului Naţional, poate tocmai pentruca să facă simţită necesitatea unui alt climat artistic: al figurilor de aleasă calitate. Vine un timp însă când prestigiul teatrului trebue salvat. Atunci toată lumea, inclusiv oficialii, îşi amintesc de valorile necontestate.

Aflăm că d-ra Eugenia Popovici repetă în „Capul de Răţoi". Suntem convinşi că şi de astă dată d-sa va izbuti să promoveze spectacolul. Noi credem că numai actorilor mediocri trebue să „li se potrivească" rolul. Actorii mari, ca orice personalitate puternică, isbutesc întotdeauna să creieze personagiul pe care îl interpretează. Ei sunt înzestraţi cu disponibilităţi spirituale atât de fecunde, încât pot da viaţă oricărui rol. O astfel de personalitate artistică socotim că este d-ra Eugenia Popovici. Oana şi Ilona, au devenit realităţi sub interpretarea magistrală a d-sale.

Ne gândim cât de reconfortant ar fi spectacolul în care direcţia teatrului ar încredinţa d-rei Popovci roluri de gravă tensiune psihologică, în care dificultatea stărilor interpretate să îi stimuleze la maximum talentul şi posibilităţile. Căci acesta este adevărul: marii creiatori se recunosc în mediul celor mai ingrate situaţiuni. A creia înseamnează a depăşi natura necesară a dificultăţilor. De curând, Robert Donat a isbutit să îşi depăşească uimitor tinereţea în „Adio Domnule Chips". Atunci ne-am gândit la creiaţia d-rei Popovici din „Vocea umană". Arta serioasă şi de excepţională calitate pe care o cultivă d-sa nu are prea multe puncte de contact cu genul minor al spectacolelor obicinuite.

TURNEUL „MEDALIONUL"

Marele succes al „Teatrului Naţional", va pleca în turneu. In fruntea distribuţiei, creatorii rolurilor: marii actori: Marietta Sadova şi George Calboreanu.

Itinerariul primelor zile: Luni 8 Ianuerie: Mizil, Marţi 9 Ianuarie: Constanţa, Miercuri 10 Ianuarie: Brăila etc.

Cronica muzicală

PAUL DUKAS

de ROMEO ALEXANDRESCU

Se împlinesc, la începutul acestei luni, cinci ani dela moartea lui Paul Dukas, compozitor al Franţei, care a contribuit indiscutabil la crearea unei străluciri particulare epocei muzicale cu care a trăit. Din marea generaţie de muzicieni, mulţumită căreia Franţa a trecut asupra-şi întâietatea indiscutabilă în compoziţia acestui secol, contemporan şi prieten apropiat al lui Saint-Säens, Debussy, Fauré, Ravel, Paul Dukas a lăsat ,spre deosebire de mai toţi marii reprezentanţi ai şcoalei franceze, un număr restrâns de opere. Un număr surprinzător chiar de restrâns: o operă (Arianne et barbe bleu) o simfonie ,o uvertură, un balet, un poem simfonic (Ucenicul vrăjitor) o sonată şi variaţii pentru pian, şi câteva scurte pagini răslete pentru pian sau corn. Maestru desăvârşit al artei sale, Paul Dukas a înţeles încă din anii în care avânturile inspiraţiei tinereşti mână condeiul în neîncetată furtună dealungul portativelor, cât este de exigentă creaţia muzicală, cât este de departe dela frenezia impulsului de a scrie la realizarea integrală a ideii. A putut de aceea să-şi găsească prematur cumpăna toată a zămislitorului de muzică conştient de tot ceeace spiritul, înţelegerea şi probitatea datorează creaţiei. A fost marea lui superioritate. A fost însă, în acelaş timp în adâncuri de cuget, isvor de tragice frământări dealungul unei vieţi de exemplară atitudine în faţa adevărurilor artei. O acuitate implacabilă a spiritului critic, curajul de a privi fără nici o concesie orice manifestare proprie, o intransigenţă mai presus de orice slăbiciune, i-au limitat opera numai la strictele pagini admise la examenul neîndurător al conştiinţei sale de artist. Nu ştiu dacă biografii lui Dukas, de altfel dorinţa acestui om excepţional, care a disprefuit până la morbiditate reclama şi autoelogierile, era să evite orice comentarii indiscrete asupra activităţii sale, au amintit, cât era de inflexibilă suveranitatea acestui compozitor cu propriile sale compoziţii.

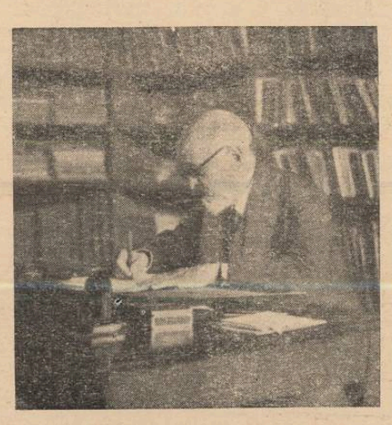

Paul Dukas

Puţini ştiu, probabil, că printre multele lucrări al maestrului, figurase şi un balet, necunoscut în afara unui cerc infim de prieteni, despre a cărei existenţă, cu cea mai curată şi entuziastă intenţie, unul din invitaţi încunoştiinţase direcţia operei din Paris.

Se înţelege vâlva care ar fi însemnat, o nouă compoziţie de Dukas, cel mai parcimonios şi mai integru artist din câţi se pot imagina, a cărei semnătură putea consacra triumful unei premiere. Dukas nu crezuse însă nimerit să depăşească cu acel balet, cercul intimităţei lui artistice. Contrariat de cele aflate, deşi compoziţia era de mare valoare, nu şovăi să o distrugă. Mai târziu, cu şease ani înaintea morţei, terminase, spre bucuria rarilor muzicieni care-l puteau vedea la masa de lucru, o sonată pentru vioară şi pian, o sonată care, după spusa fiecăruia din ei, părea sortită să ia loc printre cele mai de seamă pagini ale muzicei franceze de cameră. Surprinderea şi îndurerarea tuturor fu cu atât mai mare când se putu afla că Dukas, în urma unei ultime revizii făcute n'o găsise demnă de idealul ce urmărise şi o svârlise printre limbile văpăii din cămin.

Pilda marelui compozitor este de sigur tulburătoare. Cei ce l-au cunoscut şi îi cunosc opera, îşi dau seamă că rigoarea fără pereche cu care a înţeles să-şi scruteze fiecare rând de muzică, l-a putut aduce la înălţător sacrificiu, dar în acelaş timp la gesturi care, au păgubit fără îndoială muzica, nimicind ceeace, în ciuda vreunor scăderi cu totul relative, dacă şi acestea puteau fi perceptibile, era comoară de gândire şi de superioară măestrie.

Totuşi, sugestiile pe cari le pot trezi toate acestea în minţile celor grăbiţi să aştearnă note pe file muzicale, celor care nu cunosc faţă de sine decât atitudinea autoadmirativă şi sentimentul infailibilităţii, pot fi din cele mai binefăcătoare.

Iar Paul Dukas, mare prin cele scrise, trebue pomenit cu deosebită cucernicie şi pentru noblefea şi tăria de caracter cu care fusese hărăzit.

O casă de pensii pentru artiştii teatrelor particulare

Lichidarea vechilor asociaţii, Loja artiştilor şi Scena, a determinat gruparea tuturor artiştilor într'un sindicat în a cărui juridică şi morală personalitate se întretaie şi se definesc interese comune, fie că membrii sunt angajaţi ai primei scene, fie că sunt ai teatrelor particulare, fie că sunt ai tuturor şi ai nimănui.

Numărând peste două mii de membri activi, Sindicatul Artiştilor Dramatici şi Lirici este expresia intereselor de breaslă.

Pentru ocuparea posturilor de comandă ale acestei instituţii s'au dat lupte, s'au făcut intervenţii, s'au redactat proecte; într'un cuvânt, s'a pus în joc întregul arsenal al forţelor noastre artistice.

Pentru a ne apropia de calculul probabilităţilor profesionale, suntem datori să examinăm mai întâiu raporturile de forţe dintre categoriile de membri ai acestei instituţii.

Incepem cu actorii Teatrelor Naţionale, cari din motive ce nu pot fi discutate, se sustrag obligaţiilor impuse de conducerea sindicatului, sub cuvânt că în calitate de angajaţi ai scenelor oficiale — unde li se fac reţinerile legale, nu mai văd raţiunea unui supliment de contribuţiuni destinate alimentării fondurilor sindicatului.

Credem însă că această categorie de membri încă nu e lămurită asupra scopului şi generozităţii blocului de artişti profesionişti, care-şi permit luxul de a contribui fiecare la sporirea fondurilor casei de pensii a Teatrelor Naţionale.

Toate trupele cari pleacă în turneu, nu obţin autorizaţia decât după ce s'a plătit de fiecare actor câte 100 lei pentru casa pensiilor Teatrelor Naţionale.

De această dajdie sunt scutiţi însă actorii Teatrelor Naţionale...

E un modest sacrificiu pe care şi l-au impus numai actorii teatrelor particulare şi de care actorii scenelor de stat, par mulţumiţi...

Operaţia efectuării acestor plăţi se face după ce actorii şi-au aranjat cotizaţiile, prin sindicat.

Poate judeca oricine potenţialul; actorii particulari sunt de zece ori mai numeroşi decât angajaţii scenelor de stat.

Totuşi, la conducerea sindicatului, breasla e mândră că sunt şi reprezentanţii artei oficiale.

Adevăraţii sprijinitori ai sindicatului ar rămâne deci tot actorii din trupele particulare, de vreme ce nu toţi d-nii membri consimt să ajute o casă care e prietenoasă cu toţi.

Categoria actorilor particulari, are însă şi ea componente cari merită să-şi spună cuvântul.

Nu e vorba numai de actori — angajaţi sau serali — ai teatrelor particulare recunoscute, ai teatrelor stabile, afirmate şi cu mare rost în viaţa culturală a ţării, ci de acei actori cari se luptă din răsputeri cu anonimatul.

Pe ei, înaintea oricăror alţii, se bizue instituţia sindicatului artiştilor.

Scamatorii, guriştii, artistele de varieteu plătesc la zi cotizaţiile de cari par a se feri mulţi actori nobili.

Pentru că banul nu are miros, e bine să se ştie că de multe ori cotizaţia la sindicat vine de pe talerul care circulă dela masă la masă, prin localurile cu artişti.

Se vorbeşte despre înfiinţarea unei case de pensii a artiştilor particulari.

Ce frumos proect!...

Pentru cari artişti se fac însă aceste pregătiri?

E greu, foarte greu de prevăzut. Sunt atât de mulţi şi feluriţi aceşti artişti, încât unitatea cotizaţiei nu poate indica un criteriu de apreciere a valorilor.

Ce uşor i-ar veni conducerii sindicatului să radieze o serie de membri cari nu şi-au achitat cotizaţiile, dacă n'ar exista dovezi că aceste întârzieri s'au produs din cauza lipsei de angajamente, problemă de care sindicatul n'a îndrăznit să se apropie.

Radierea ar fi deci o formulă de rotunjire a numărului viitorilor pensionari..

Până la examinarea proectului depus de d. profesor Ion Livescu, rămânem cu convingerea că sindicatul artiştilor va căuta să clarifice situaţia tuturor membrilor şi că nu va renunţa să acorde obişnuitele ajutoare acelor artişti pe cari cunoscându-i, înţelege să fac operă de asistenţă, nu platformă pentru o nouă etapă de conducere.

Proectul elaborat de d. preşedinte al Sindicatului artiştilor, fiindu-ne necunoscut, ne vom îngădui să reluăm examinarea celei mai importante probleme din actualitatea artistică: Casa de pensii a artiştilor şi personalului tehnic din teatrele particulare.

GH. SOARE

Poezia în faţa bunului simţ comun

(Urmare din pag. I)

Fiindcă poezia e o altă matematică a minţii omeneşti. Ea este însă o matematică presupunând renunţarea la bunul simţ, răsturnarea acestuia şi înlocuirea lui cu o altă înţelegere. Această înţelegere ţine de aceiaşi logică, generală, a minţii omeneşti, dar altfel aplicată şi mai ales pusă în dependenţă de o anumită regulă pe care nu o poate înlătura: aceasta este regula convenţionalismului artei.

Arta este rezultatul unei convenţii. Ea este prin excelenţă artificială — *artificiu,* vine dela *artă!* — pentrucă e produsul minţii omeneşti şi când aceasta o crează, tot ea trebue să-i accepte şi regulele. Astfel, niciun spectator nu poate protesta că Henric IV de pe scenă nu este rege, că minte, că e un simplu actor, un om pe care-l întâlneşti pe stradă, sau că ceeace se vede pe scenă nu e o cameră adevărată, fiindcă pereţii sunt de carton şi nu de zid, ori că are numai trei laturi în loc de patru, sau că este stupid să crezi că în actul al doilea ne aflăm cu un an, doi sau chiar douăzeci mai târziu decât în primul, pentrucă între ele n'a trecut decât o pauză de zece minute! In acelaş fel nimeni nu poate protesta că între capitolul întâi şi al doilea al unui roman autorul nu a arătat ce a făcut eroul între două fapte la distanţă, ale sale, deoarece numai acele fapte interesau şi convenţia artistică a minţii omeneşti admite ca regulă eliminarea din naraţiune a detaliilor care n'au legătură cu acţiunea sau ideea operei. Să ne referim însă la poezie.

Bunul simţ ne învaţă că luna este lună şi regina o regină şi că nici regina nu poate fi lună şi nici invers. Totuşi când poetul spune :

Părea că printre nouri s'a fost deschis o poartă
Prin care trece albă regina nopţii, moartă.

noi trebue să admitem comparaţia lui, principial, ca o convenţie artistică, pentrucă dacă nu o admitem, am negat însuşi principiul care stă la baza poeziei, sau a artei şi deci refuzăm integral poezia sau arta. E dela sine înţeles că luna nu este o regină în sensul propriu al cuvântului şi că deci nu poate fi nici moartă, nici vie, etc. Dar eu trebue să admit că poetul nu a afirmat prozaic şi empiric că luna e o regină, deoarece dacă aceasta ar fi fost o convingere a lui, atunci l-am fi putut socoti pe drept cuvânt anormal când a scris-o! Poetul nu a făcut o afirmaţie obiectivă, ci o imagină poetică, în vederea obţinerii unui efect de artă, adică a frumuseţii. Şi înţelegerea poeziei nu poate începe fără admiterea imaginei ca un joc gratuit al spiritului omenesc, sau ca un procedeu care prin alăturarea a două realităţi să sugereze mai bine frumuseţea uneia dintre ele. Când poetul a spus că luna este o regină, el a sugerat măreţia şi frumuseţea, maiestatea şi poezia lunei şi aceasta ne place ! Atât !

Ce vâlvă a făcut acum vre-o 10—15 ani imaginea poetică a unui tânăr, pe atunci, poet modernist! Imaginea încriminată şi dată ca exemplu de elucubraţie modernistă era aceasta :

Ce minunate instrumente de muzică sunt peştii !

Oamenii care înţelegeau şi admiteau imaginea lui Eminescu în care luna era comparată cu o regină, se scandalizau şi puneau la îndoială sănătatea mintală a poetului pentru o imagină, în fond atât de simplă şi logică. Ce lucru alarmant poate fi în a compara un peşte cu un instrument de muzică ? Oare forma unor peşti nu poate fi apropiată de forma unui instrument muzical? Dar să nu judecăm şi noi cum judecă oamenii cu bun simţ, pentrucă atunci le-am putea riposta: oare reginele au formă de lună, sau are luna picioare şi mâini pentru a semăna cu o regină? Deci nu e valabilă imaginea clasică a lui Eminescu ? Mi se pare că dacă admitem că o comparaţie se face pe temeiul asemănării numai a unui element, două sau trei, nu a tuturor elementelor, atunci comparaţiile pot fi oricât de variate! Nu se compară două realităţi pentrucă seamănă formal! Punctul de comparaţie poate fi de ordin plastic, dar şi cu totul de alt ordin ! Şi, deşi în imaginea poetului modernist se întâmplă că e şi un punct plastic de asemănare, deoarece forma unui peşte poate evoca imaginea unui instrument de muzică, nu e mai puţin adevărat că această imagină s'ar putea analiza şi pe alte laturi, poetul putând să fi avut în subconştientul său intuiţii de cu tot alt ordin. Strălucirea argintie a solzilor de peşte s'a legat în mintea lui de sunetul cristalin sau străveziu al viorii şi el a făcut o legătură între o culoare şi un anumit sunet! Dacă măreţia şi solemnitatea unui obiect cum este luna, poate evoca fiinţa unei regine, e tot atât de firesc ca o culoare sau o lumină să ne sugereze o impresie muzicală, mai ales după ce cunoaştem cercetările psihologiei experimentale asupra audiţiei colorate ! Dacă un sunet poate sugera o culoare şi aceasta la rândul ei poate sugera un sunet.

Fără însă a insista prea mult în analiza imaginei *Ce minunate instrumente de muzică sunt peştii,* care este valabilă esteticeşte — şi ce frumoasă! — chiar şi pe simplul motiv al apropierii plastice a două realităţi atât de diferite, e cazul să ne întrebăm de ce s'au minunat toţi „deştepţii" în faţa ei şi de ce au pufnit în râs? Pentrucă, răspunsul e logic, bunul lor simţ — ce rău bun simţ! — refuza *forma imaginei.* Poetul a avut imprudenţa de a brusca prin talentul său banalul şi prin simţul său de poet autentic clişeul consacrat. *Omul de pe stradă* — care uneori mai şi scrie pe la ziare sau reviste! — ar fi vrut, ca să priceapă şi el, ca poetul să i-o zică deadreptul :

Peştii seamănă cu nişte instrumente de muzică aşa cum Guţă Popândău constată filosofic că :

Amorul e un lucru foarte mare !

Dar, deoarece poetul a răsturnat termenii, eliminând banalitatea lui *seamănă cu,* sau a lui *parcă sunt* sau a simplului *ca,* atât de uzate şi fiindcă a oferit imaginea sa sub paradoxala aparenţă a unei afirmaţii obiective — şi a făcut-o şi pentrucă termenul de asemănare nu era numai cel plastic şi prin forma dată imaginii a vrut să sugereze şi cealaltă apropiere, dintre culoare şi sunet! — bunul simţ s'a oprit interlocat. Adică cum? Peştii sunt instrumente de muzică? Pf! Ce prostie! Mai întâi că peştii sunt muţi ! Bunul simţ nu vroia să vadă că, după cum nici Eminescu nu avea pretenţia ştiinţifică şi obiectivă că luna ar fi o veritabilă regină, nici tînărul poet modernist nu pretindea să-i tragă o cântare cu un peşte, nici trăgându-l de coadă, nici scărpinându-l sub solzi şi că omul cu simţ poetic n'are decât să înţeleagă că e vorba doar de o apropiere ingenioasă, prezentată într'o formă originală! Dar se poate cere oare efortul acesta de înţelegere bunului simţ comun ? !

Toată tragedia poeziei noi, sau tinere — să nu mai spun moderniste, deoarece termenul e prea strict limitativ — vine dela această lipsă de înţelegere. Dar oare tragedia aceasta nu e eternă? Toate tragediile au avut să o sufere atunci când au fost încă noi! Omului cu bun simţ — vezi, dragă Doamne, ce *bun* o fi acel *simţ!* — i se părea acum, şaizeci de ani imaginea lui Eminescu despre lună tot atât de fără înţeles cum i se pare astăzi aceea a peştilor... instrumente de muzică şi o judeca la fel ca şi pe aceasta! Bunul simţ ucide poezia! Acesta este adevărul.

Pascal face distincţia între *un spirit de geometrie* şi *un spirit de fineţă* — sau ca să mă exprim mai pe înţelesul omului cu bun simţ — *un spirit geometric şi un spirit fin,* adică pe limba lui Pascal: *l'esprit de géometrie et l'esprit de finesse.*

Spiritul de geometrie este tocmai acel bun simţ comun, acea logică ordinară, vulgară, acea înţelegere plată, care nu vede mai departe de lungul nasului — şi ce trist e că acesta e totdeauna destul de scurt pentru a nu lăsa prea mare câmp vederii! — care cântăreşte parfumul cu bascula şi talentul cu centimetrul şi căruia dacă i-ai spune că e un *spirit geometric,* te-ar întreba — ironic, chipurile ! — adică cum, şefule! spiritul meu e cubic, sau cilindric, fără să-şi dea seama că într'adevăr creerul său e pătrat, nici măcar cubic, pătrat, adică îi lipseşte a treia dimensiune care e înălţimea — sau adâncimea, ceeace e tot una ! — şi căruia nu trebue să pierzi vremea lămurindu-i că *spirit geometric* nu este spiritul geometric ca formă, ci care nu înţelege nimic decât geometriceşte, pentrucă nu va înţelege explicaţia. *Spiritul de fineţă,* în schimb, ştie să distingă între nuanţe şi ştie să se joace cu regulile şi categoriile, aplicându-le pe fiecare acolo unde trebue şi înţelege şi geometriceşte realitatea, dar o mai înţelege şi altfel, cu fineţă ,adică fiindcă ştie că mai există şi ceva deasupra geometriei şi nu te va întreba niciodată de ce-l categoriseşti drept *spirit fin,* deoarece simte — deşi nu are bun... *simţ* — fără nevoe de explicaţii pe larg !

Un spirit geometric, care nu admite decât că doi şi cu doi fac patru, cere ca regula asta să se aplice universal. Un spirit fin ştie că fiecare realitate şi domeniu îşi are legile deosebite, care nu se pot schimba între ele şi că a refuza legile specifice ale unei realităţi sau plan spiritual, este a contesta valabilitatea acestuia în mod principial. A admite poezia, presupune obligaţia de a te supune legilor ei intime care sunt capricioase şi subtile, tocmai fiindcă nu sunt categorice şi demonstrabile ca termenele geometrice, şi sunt indefinibile. Mult mai cinstit e acela care mărturiseşte că nu are înţelegerea poeziei şi o respinge principial, decât acela care afectând înţelegerea ei în totul o respinge în cazurile particulare, dovedind astfel că nu ştie cu ce realitate are deaface.

Norocul poeziei de valoare stă însă în snobismul şi laşitatea spiritului comun. Când spiritele de elită au stabilit valoarea unei opere şi au consacrat-o posterităţii şi când posteritatea a primit-o şi o admiră, atunci vine şi omul de pe stradă să culeagă firimiturile dela praznicul inteligenţei şi admiră ceeace mai înainte a batjocorit. E răzbunarea calităţii asupra mediocrităţii şi e revanşa spiritului asupra prostiei sau a obtuzităţii.

Cine vrea însă sincer să cunoască poezia, acela trebue să lepede orice pretenţie stupidă şi orice emfază în atitudinea de înţelegere pe care nu o are şi să ostenească deasupra textului a zeci de mii de versuri, străduindu-se a le scorni înţelesul ascuns, aşa cum un matematician se chinueşte să iscodească rezultatul unei probleme. Iar dacă nu e în stare de această muncă cerebrală, grea muncă, să renunţe în mod cinstit. Căci nici măcar faptele vulgare şi practice nu sunt simple, cu atât mai vârtos cele spirituale! O fabulă veche arată înţelepciunea unei maimuţe bătrâne care, luând nuca asvârlită de progenitura sa tânără şi superficială care se ostenise zadarnic să o roadă între dinţi şi numai îşi amărîse gura cu ea, o sparge şi-i mănâncă miezul sub ochii flămânzi ai inexperimentatului copil. Poezia e purtătoare de miez. Cine vrea să ajungă la el, să spargă întâi dificultata formală.

Pere mălăeţe nu există nici în viaţă ca să cadă deadreptul în gura căscată a lui Nătăfleaţă. Cu atât mai puţin în poezie.

OCTAV ŞULUŢIU

Asupra procesului înfăptuirii artistice

(Urmare din pag. I-a)

Condiţiile vieţii moderne nu au îngăduit însă totdeauna artiştilor răgazurile îndelungi în care se pregătesc împlinirile lăuntrice ale operelor ; artiştii au simţit nevoia de a grăbi acest proces, de a-l precipita oarecum artificial, voluntar, prin subterfugii ingenioase. André Billy aminteşte de procedeele întrebuinţate de Apollinaire în cursul aşa numitelor „şedinţe de emulaţie", ce aveau rolul de a biciui oboseala poetului şi a-i prilejui continuarea activităţii literare. Apollinaire se aşeza la masă în faţa amicului său şi îşi pregătea climatul sufletesc priincios creaţiei prin fredonarea repetată a unui cântec melancolic ; era cadenţa care avea să-i ritmeze desfăşurările lăuntrice. Apoi Apollinaire începea să scrie prima frază ce-i venea în minte, având grijă de a urma aceiaş linie de creaţie izvorîtă aparent din capriciu şi întâmplare. Este procedeul căruia îşi datoresc existenţa anume poeme din Calligrammes (Un fantôme de nuées). *Un alt procedeu consistă în colaborarea activă a doi poeţi, realizând „poemul-conversaţie", ca de pildă poemul* Lundi, rue Christine 1).

Atari metode de lucru pot, fără îndoială, alcătui un stimulent destinat a precipita elaborările neîndestulător închegate, prin solicitarea stăruitoare a crâmpeelor de viziune, ritmuri şi invenţii verbale, pe care autorul le îmbină extemporaneu într'un poem unitar prin virtutea unificatoare a atmosferei sufleteşti pe care o trăeşte în acel moment. Reuşita acestor metode literare este datorită fără îndoială adevărului sufletesc, elementului de mărturie fragmentară a textelor, dar ne putem întreba dacă valoarea psihologică a acestor experimente nu depăşeşte semnificaţia lor artistică. Este de altminteri îndoiala exprimată de Apollinaire însuşi, vorbind de această metodă, căreia îi recunoaşte, modest, rolul de a aduna „materiale", baze pentru „un nou realism", ce avea, poate, să se desvolte mai târziu.

Nu vom afirma însă că versurile lui Apollinaire, astfel elaborate, au condus la o nereuşită artistică din motivul nerespectării legilor psihologice ale oricărei creaţii, care presupune o înmugurire lentă a substanţei ei şi o expresie firească a acestui fond, săvârşită cu uşurinţa cu care un fruct copt se desprinde de pe ramură. Căci linia mare a procesului de elaborare artistică, aşa cum l-am schiţat mai sus, prezintă particularităţi de înfăţişare, caractere specifice după fiecare individualitate artistică în parte. Fără a înfrânge devenirea acestui proces considerat în generalitatea lui ca o expresie a psihologiei umane, fiecare artist nuanţează cu particularităţi proprii acest proces general : unii, temperamente nervoase, recurg la ajutorul substanţelor toxice, al alcaloizilor vegetali, al drogurilor, al alcoolului, sau a excitantelor nervoase, cafeaua în special ; alţii, îşi creiază ambianţe priincioase, respectând adesea ceremonialuri ciudate, menite să le pregătească atmosfera sufletească necesară creaţiei; alţii vor repeta până la obsesie ritmuri verbale sau melodii. Dar toate aceste metode nu vor alcătui decât mijloace pentru ecloziunea procesului interior ce se săvârşea de mai multă vreme subteran, dincolo de ţesătura vieţii de toate zilele, deşi uneori atât de strâns împletită cu ea. Asistăm în aceste cazuri la o participare conştientă şi voluntară a artistului la deslănţuirea şi revelarea proceselor subconştiente; este o adevărată „asistenţă" a creaţiei, un efort de a o defini şi smulge din inform, pentru a o reda luminii şi circulaţiei.

Procesul creaţiei nu este însă totdeauna aşa de trudnic. Alături de creatorii care au dus o luptă necurmată în ei înşişi pentru a se putea limpezi şi a desprinde din ei conturul faptului artistic, sunt aceia care au putut transpune direct viaţa lor interioară pe planul creaţiei, creind într'o atmosferă de halucinare şi scriindu-şi opera cu rapiditate.

Oricare ar fi însă procedeul tehnic de înfăptuire artistică şi de expresie a tumultului interior, trebue să vedem în creaţie o adevărată liberare sufletească. *Prin realizarea artistică, autorul anulează neliniştea care-l hărţuia în tot timpul incubaţiei, se limpezeşte pe sine şi capătă un nou echilibru moral. Totul se petrece ca şi cum tensiunea sufletească acumulată şi deslănţuită într'o criză ajunge la creaţie, şi prin aceasta la linişte. Criza sufletească a creatorului arată deci momentul în care procesul de acumulare şi sinteză a subconştientului se defineşte, pregătind expresia ei artistică; intensitatea acestei crize fiind condiţia majoră a înfăptuirii artistice.*

Am putea măsura chiar gradul emoţiei estetice ce o poate prilejui o operă de artă prin intensitatea crizei de conştiinţă a creatorului. Fără a stabili proporţionalităţi şi paralele stricte, putem totuşi explica durata şi intensitatea emoţiei pe care o produce o operă asupra cititorului prin intensitatea stării de suflet a creatorului. Ne putem, în aceste condiţii, pune întrebarea oarecum naivă, dar nu lipsită de justificare : pentru ce *Goethe a scris* Die Leiden des jungen Werthers ? *Şi vom putea răspunde : din nevoia de a se* libera *de o obsesie şi de o suferinţă. Tensiunea morală prilejuită prin îndepărtarea de Charlotte Buff, la care se adaugă aflarea faptului divers al sinuciderii lui Jerusalem, au condus pe Goethe la un impas moral, pe care l-a curmat sau l-a atenuat prin derivativul creaţiei. In memoriile sale* (Dichtung und Warheit. *Partea treia, cartea treisprezecea) Goethe ne dă amănunte preţioase asupra scrierii lui Werther, înfăptuită în patru săptămâni. „Am scris acest opuscul aproape inconştient, aidoma unui somnambul"...*

ION BIBERI

1) *v. André Billy:* Intimités littéraires. *Flammarion. p. 198 ş. u.*

FOC INTR'UN MUZEU

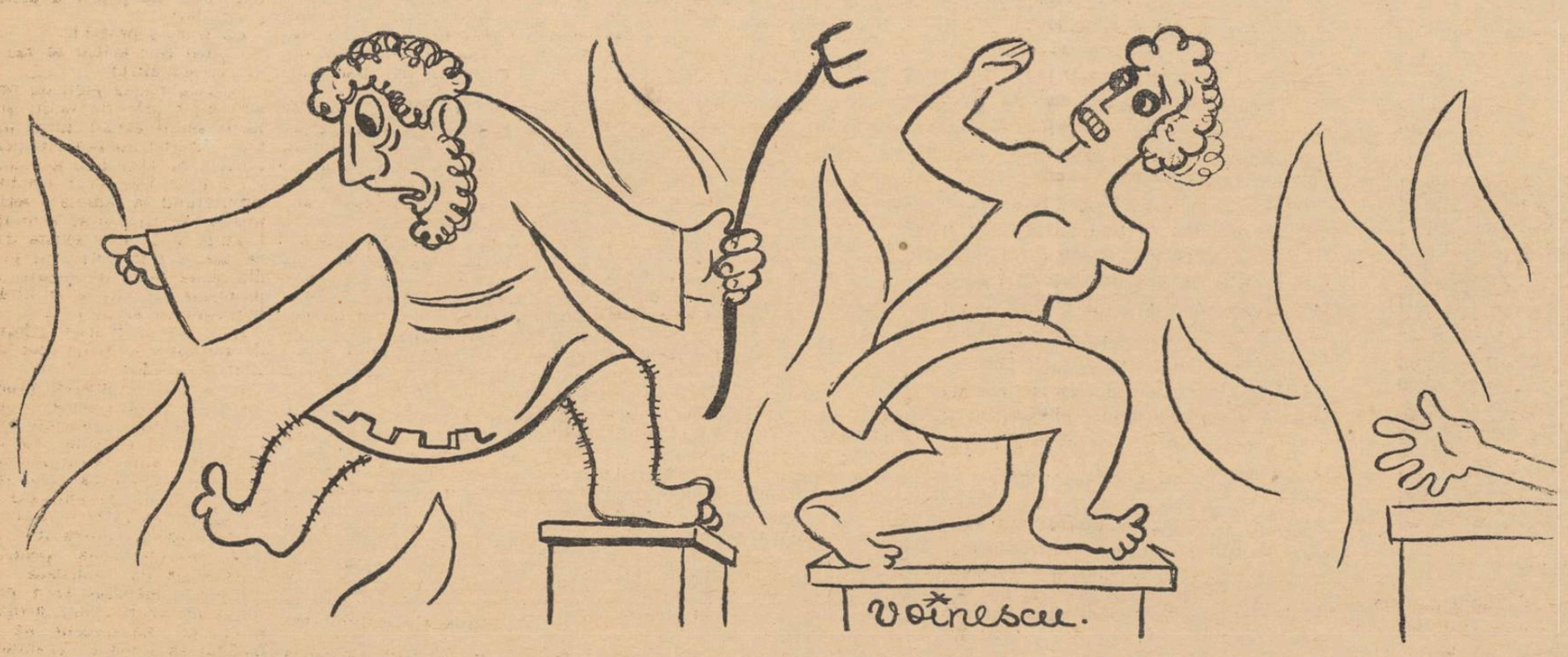

STATUIA I. — Să fugă cine poate !..

STATUIA II. — Dumitale îţi convine domnule Neptun; da'noi Afroditele, cum să ieşim goale afară ? !..

CONGRESUL NEBUNILOR

— Ce aveţi cu băiatul, dom'le?

— Păi nu vezi c'a făcut foc în clişeul de-alături ?

O să înebunim cu ăsta !...

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

=Vals vienez=

de GEORGE DORUL DUMITRESCU

Ion Vasilescu Cap își scoase haina de alpaca gris ca praful, lucitoare ca argintul și ușoară ca un fulg. A fost o haină prea scumpă, cumpărată la Viena, cu foarte mulți ani în urmă, în călătoria aceia de pomină și de bairam, când leul era leu rotund românesc și greu iar Gretche-nele de pe Prater neoxigenate.

Își amintește și acum dulcea întâmplare de atunci, cașicum ar fi fost nu mai departe, ieri, un tânăr lat în spete și bombat în piept — crai, de nu-l încăpeau trei mahalale bucureștene și cel puțin trei rânduri de fete, primăvara, când îmbălsămau amețitor a dragoste și a ochi dulci ciorchinii florilor de salcâm deasupra gardului putrezit dela biserica Delea-Veche.

Vremuri tihnite, domoale 'n mers ca un poștalion, îmbietoare inimii omului ca turta dulce pentru copii. Bucureștenii cunoșteau maximum de viteză în toboganul Expoziției dela 906 și maximum de confort în tramvaiul cu cai și cu perdelele de doc fluturătoare ce lega parcă peste o sută de kilometri, drumul între piața Sf. Gheorghe și bariera Moșilor. Ocolea tramvaiul mai întâi bronzul „Lupoaicei" cu sugacii ei doi, în dreptul selectei cofetării „Ionescu" — vagonul dârdâind ,tremurând, cutie de chibrituri pe șine, bâzâind, țipând din balamale de fier vechiu și lemn putred, că își ciuleau caii a groază două perechi de urechi, cu patru moațe de dril din capișonul aidoma unei bonete frigiene, pavăză arșiței, ce-l aveau pe cap.

Până 'n bariera Moșilor era drumul luuung ! — ajungeai mai curând cu piciorul ,încet. Stațiile le găseai pe dibuite, ori unde; câteodată cu umbreluța din zece caturi de dantelă a lui madam Ionescu, altădată cu cornetul cât un cort al domnului Ionescu. Făceau semn, semn cunoscut și cailor; vizitiul nu strunea hățurile — învârtea doar manivela, o manivelă cât un car. Și tramvaiul oprea. Ori pentru domnul Ionescu ori pentru madam Ionescu !

Stația „Zece-mese" era loc de îndelung popas cu grăunțe pentru dobitoace și sprițuri pentru însetați, la cârciuma celebră a Gherghiceanului. In vagon — întreg Caragiale ! Și Lache și Mache și coana Joițica; Veta, Stimabilul, Zița; domnul Goe cu Mămițica, Conu Dumitrache, Mița Baston — deoparte Crăcănel, dealta Pampon; la urmă (forță publică și atunci) Ipingescu, cu chipiul lui de dril pe-o sprinceană și cu rezonul lui pe buze.

Cetățeanul turmentat întârzia la Gherghiceanu, mult. Dar pentrucă-l cunoștea vatmanul, pe nume Iancu, vagonul nu putea porni fără dânsul. Proteste, vociferări, impacientă, mai ales din partea — damelor. Insfârșit apărea: lampion roșu în nas, pantaloni cadrilați, garoafă la butonieră, vestă albă arborând un odgon de lanț din aur vechiu la ceasornicul cu muzicuță; haină de satin negru și ghete cu gumilastic și cu bizeț. Își agita electoral bastonul din lemn de vișin, perorând pe două cărări, singur.

Clopoțelul suna dogit, plesneau bicele ca la Plugușor, se opinteau caii și vagonul pornea. Cetățeanul se întreținea cu toată lumea — despre politică.

Bariera Moșilor, bogată în băligarul și paiele carelor dinspre sate, cu duhoarea tăbăcită de vită în cireadă spre abator ocolea larg stația, ca o piață. De jur împrejurul ei se țineau lanț firmele băcăniilor ,sulemenite țipător în galben lăptos ,de dovleac ; majoritatea armeni cu nume măslinoase: Faic Șișmanian, Baram Carcașian, Hașal Zagopian, Agap Hacsinian...

Din tramvai cobora lumea ca din tren; obosită, enervată, hărțăgoasă, cu hainele boțite. Madam Ionescu pășea tare grijuliu ținându-și trena cu două degete de mireasă și cinci inele pe fiecare, ridicând de pe-o ureche, la înghesuială, tipsia vastă a pălăriei din paiu de secară, îngreunată de toate fructele țării românești coapte frumos deasupra ei. Cobora fără supărare madam Ionescu căci numai decât mirosul bunătăților din bariera Moșilor îi gâdila nările aromitor : floricele, mititei, bigi-bigi, năut, smochine, gogoși pistil, alviță, bragă.

Cetățeanul însetase.

Toate astea trec prin gândurile și inima lui Ion Vasilescu Cap, cu amintirile și deliciile de atunci. Fusese timpul tinereților lui, adică tot ce poate da mai frumos și mai cald o viață de om; dincolo de ele — nimic, sau cel mult pustiul și bătrânețea. Reumatismele, dinți lipsă în gură câți vrei, junghiuri în coaste, mers betegit ,o scârbă de chelie de-ți este lehamite să mai duci vreodată mâna la cap și o tuse curat măgărească de scoli cu icnitu rile ei, dimineața la cafea și țigară întreg coridorul; pe drept cuvânt, exasperat, vecinul din dreapta sare cu pumnii în pereții tăi, înebunit, parcă-ai avea jazz-band în odae.

Atunci la Viena... O, atunci la Viena! Ion Vasilescu Cap oftează, simte sufletul tremurând în el și închide ochii pe trei sferturi, să-și viseze prin paianjenișul genelor și mai lămurit trecutul...

A călcat pe lespedea gării smălțuită în culori, curată și răcoroasă ca o dușumea de salon boieresc din București, printre călători uluitor de grăbiți, purtând toți caschete ca ale ucenicilor de tâmplărie la noi și pantaloni tărcați, largi asemeni nădragilor bulgărești ai zarzavagiilor la noi, a păsit în Viena în primăvara anului 1901 ori 1902, poate în Mai 1899 ,un tânăr ferches, duduind de toate emoțiile, dar cu pasul voinicesc, pentrucă era român — Ion Vasilescu Cap !

In spatele gării l-a întâmpinat sub răsăritul victorios al soarelui o perspectivă largă de oraș aristocratic înflorit iar lângă el, pe treptele peronului, lucind în lumină — sticlă — jobenele negre ale birjarilor cu panaș alb și cordeluță fluturândă. Tânărul nostru se aștepta să audă chiar de-acum muzică; cunoștea „Dunăre albastră" și un pic auzise și de Iohann Strauss. Stăpânea însă o mare tăcere și birja care l-a dus la hotelul „Die Ente und die Gans" mergea ca pe puf. Din dantelările în piatră ale bisericii Witifkirche, cum nu și-ar fi închipuit că au fost lucrate de mână omenească, Ion Vasilescu Cap observa coborînd deasupra Vienei un aer parcă parfumat, o undă de subțirime în gust, totul ticluit, suav și vaporos; nu știe nici el de ce i-a fugit gândul spre o femeie frumoasă, de neam mare, ce, boerește, ar putea s'o cheme foarte bine Viena... Și clopotele, la Mitropolia lor de-o numesc Dom, Domul Sf. Ștefan — i-au rămas nestrămutat în minte. De câte ori, în șirul acestor amar de mulți ani s'a gândit la Viena, sunetul lor îi bătea intact în ureche — baaang ! Un dangăt gros, maestos, poruncitor, cașicum ar fi fost el stăpânitorul Burgului — clopotul.

Ce deosebire față de Bucureștii lui, săracii !... Cu cât trăsura înainta mai adânc în inima, pe care o bănuia, peste zi, clocotitoare de viață, a acestui oraș, cu atât i se profilau în minte Bucureștii, umilă așezare de oameni din alte vremuri ,blând la înfățișare și la moravuri, cu zile potolite și cu nămeți de zăpadă iarna, înalți cât Poșta veche; vara înverziți ca o livadă.

La hotelul din apropierea pieții, unde birjarul a înțeles să-l ducă, băgând de seamă în primul rând înfățișarea călătorului și mai ales geamantanul lui nițeluș vechiu, nițeluș de mâna doua, strâns în tartane de carton și pânză de sac ruginie, dela ușă l-a luat în primire, imediat, un puștiu blond ca berea. Pe deasupra balustradei i-a zâmbit în doi dinți de aur și în capot vișiniu, madama; madama grăsciană, cârlionțată, „numai ochi și fățâială" — ca toate ma-

damele hotelurilor din lume. Pentrucă-i duduia gura ca o moară și pentrucă tânărul român nu știa o boabă nemțește să-i poată răspunde cum se cuvine, adică amabil, femeiei în straiu vișiniu decoltat peste fire, la urarea de bun venit ce neapărat i-o adresa, Ion Vasilescu Cap a găsit cu cale să înceapă fără nici o introducere, așa :

— Regret enorm că nu știu, stimată madam ,iotă nemțește ca matâ... Regret enorm și-mi pare, în acelaș timp, nu mai puțin rău... Enorm de rău... Te rog să mă crezi și dacă e cu putință, madam, să mă ierți...

Pe urmă, destul de stingherit și destul de încurcat :

— Totuși îmi dați voe să mă recomand : Ion Vasilescu... Vasilescu Cap !

Posibil să fi dus mâna la cap recomandându-se — Cap, deoarece madama s'a arătat destul de nedumerită :

— Kopf ?

— Da... Ia... da... da, Vasilescu-Kopf... Exact, Cap !..

Au început să râdă amândoi: Vasilescu întâi, madama după el.

— Imi va fi, știu eu, greu la început dar am speranțe ca până la urmă să mă descurc — era să zic, cum se zice, singur. Insă trebue neapărat să mă corijez : nu singur — amândoi !.. Ai să vezi mată, așa suntem noi ăștia Românii, descurcăreți ai naibi...

Posibil ,iarăși, să fi rostit, nu se știe cum, vorbele „ai să vezi mata", iar când a încredințat pe „duduia" lui și a hotelului că „are speranțe"... — la urma urmei nimic nu-i imposibil.

In rezumat ,tabloul a fost ăsta : Ion Vasilescu Cap lungise o privire dacă nu dincolo de lume, în orice caz dincolo de tavanul camerei; Mutzi madama, dela sine înțeles ,deloc vinovată, străpungea pământul cu privirile și obraji-i de urdă căpătaseră dogoarea focului în toiu.

Poziția a durat destul, până ce eroul nostru își duse, gest obișnuit în asemenea împrejurări, inelarul mâinei stângi pe deasupra mustăcioarei negre, atât de negre că lui Mutzi îi păru de întuneric. Li s'au încrucișat privirile, încins, două tăișuri de sabie, nu altceva, unul de smoală fierbinte, celălalt în culoarea sticlei de sifon, verde apos.

Seara a ieșit în oraș. Bărbierit freș, sclivisit ca un fante, mai fericit decât un logodnic. Coborî scările fredonând. Și viața-i păru încăodată frumoasă !.. Călca rar, atent la fiecare pas, la fiecare lucru și avea Ion Vasilescu Cap lămurit impresia că e cuceritor... A cucerit catedrala aceasta neagră de aici, palatul de dincolo, durând de când lumea; vitrinele, străzile, cerul vienez, parcurile, fetele Vienei, aerul, ramurile pomilor arzând toate în alb pe candelabrele înflorite ale castanilor de pe bulevarde. Pasu-i era cadențat, pantofii oglindă, oglindă cu scârțâietori, iar bastonul subțirel vârît în buzunarul hainei de alpaca (pe care o mângâie în amintire și în vis) — crescut energic ca un vârf de spadă la defilare contrasta plăcut cu petalele creme ale trandafirului „mareșal", prins la butonieră de Mutzi.

Impresiile de atunci le păstrează încă, după cum păstrează haina gris cumpărată chiar în ziua aceia de pe Kertmerstrasse. Deosebirea că ele nu s'au învechit deloc; colțul de suflet în care le-a ținut până acum, vii și proaspete s'a dovedit și de astădată mai trainic decât stofa cea scumpă plătită cu un pumn de bani pe strada luxoaselor magazine.

Inchide ochii și vede Viena !.. Numai din clipa aceia existența lui Ion Vasilescu Cap a avut și un început și un sfârșit : Viena !.. Amintirile-i sunt parcă mascate de un vaporos lințoliu sau și mai adevărat, închipuindu-ți că ai privi prin pâclă și trecutul îndepărtat, o înmiresmată grădină a inimii și a tinereților tale. Nu-și mai amintește numele lucrurilor privite în seara de atunci, totuși seara de atunci a rămas în el neclintită. Fâlfâiau deasupra Ringului, peste catapeteasma ca de catedrală a Operei, draperii imense din mai multă umbră decât lumină. Răsărise luna și conturul ei de un galben pal, aproape străveziu filtra amurgul, subțire, într'un amestec de culori ce făcea bine ochiului; violet, roz, albastru șters și numai o urmă de negru în toate. O rază de lună le îndulcea pe toate.

A ajuns în Prater; frumos, dar nu i-a plăcut. Ceva mai curățel, ceva mai lustruit ,mai „chic" cum se spune; încolo „Moșii" noștri, „Moșii" noștri fără floricele și fără mititei.

In tramvaiul electric îmbulzit de lume în zilele de sărbătoare, printre obrazurile dolofane, roșcovane, de oameni bine hrăniți a răsărit deodată, tocmai când se contura în chenar albăstrui țărmul larg al Dunării, un chip luminos de fată. O fată — a viselor lui. O Gretchen a Vienei. Blondă, bucălată, cu ochii albaștri. Ochii albaștri de cer și obrajii de păpușe de porcelan. Avea nasul în vânt și gura cât un degetar.

Ion Vasilescu Cap putea oare, chiar fără vrerea lui, să nu-i zâmbească ? Fata nu s'a supărat și n'a ferit capul. Zâmbetul dăruit ei de către tânărul acesta semeț având mustăcioară de întuneric l-a primit se vede cu dragă inimă, întorcându-i-l la fel de prompt și de tandru și învăluindu-l pe dată cu o albastră îndelung privire. Ion Vasilescu Cap a avut atunci senzația de nedescris a unei băi de lumină.

Nesimțit, atent la fiecare pas, tiptil, cu mari precauții, cașicum ar fi țintit un lucru de furat, românul nostru se apropia de Gretchen. „Pardon" în stânga, „pardon" în dreapta, prelingându-se grijuliu și afabil printre trupurile gros împlinite ale călătorilor depe platformă, s'a postat deodată fulger, în fața ei ; fulgerând-o cu două priviri consecutive — ca la București !.. I se desena fetei pe chip o timiditate ce o făcea și mai atrăgătoare. Și pleoapele grele de bogăția genelor, curbate la vârfuri și negre, au bătut înfiorate; aripi de pasăre călătoare în sbor și în vânt.

„Sunt clipe în viața unui om pentru care ai da totul" — gândi filosofic oarecum domnul Ion Vasilescu Cap. „Ai da totul să ai totul", și-și făcu oarecum insistent, cu spatele dar binișor o pârtie de loc alături pe banchetă. Simți căldura trupului de fată în stânga și în dreapta miros de tabac din nările neamțului. Vieneza se strânse încă; Vasilescu încă stărui... „Să ai totul" oftă înfiorându-se și îndrăsni să-și afunde privirile în ochii ei, ca într'o mare albastră plină de soare.

Drumul a fost scurt, prea scurt pentru ce avea de spus inima sa. Iar fata, ca orice fată din lume a înțeles desigur ce avea să-i spună inima lui Vasilescu Cap ; la coborîre, afară din oraș, erau prieteni. Prieteni buni — numai din privire... Luându-i mâna s'a recomandat ea întâi : — „Pusi !"... Pusi și nu mai știe Vasilescu cum, din pricina numelui următor, greu de ținut minte, cu w, cu tz, cu y parcă; nume nemțesc !

Au pornit-o amândoi întru acelaș pas pe cheiul Dunării, dealungul unei alei străjuită de castani în floare, potrivindu-și mersul, românul nostru, după cadența mică a vienezei.

Așa dar visul i se împlinise ! Singurul lui vis împlinit... In seara aceasta, aici, în Viena, pe loc, Vasilescu, la fel eroului din cartea cu titlul de mult uitat, era în drept să-și declare : — „Deacuma pot să mor !"

După câțiva pași românul nostru a început să explice fetei, în amănunte, problema fericirii. Fata nu l-a întrerupt. Privea spre el din când în când și din când în când îi zâmbea amețitor de suav și de dulce. El, în focul cuvintelor ce-i învălvăta pieptul a uitat probabil că n'o cunoaște decât de un ceas, și uitând, i-a prins la început brațul, pe urmă mâna mică, grăsuță și caldă.

Ii învăluia pe amândoi noaptea calmă, fără vânt, prietenoasă și bună; părtașe fericirii lor. Cerul, în lumină trandafiriu poetică, le era complice; și luna postată la un semn parca pe creanga cea mai de sus a castanului, a aceluiași castan, dar mereul altul. Și veneau de undeva svonuri de clipocit de apă și miros crud.

Pantoful lui Pusi armoniza muzical sgomotul caldarâmului bătut, înaițand cu funta enormă de deasupra, la fiecare pas și în dreptul fiecărui bec electric un enorm fluture de umbră. Pe întuneric pantoful lăcuit sclipea micuț, cât palma lui Vasilescu.

In minutul următor Vasilescu n'a mai știut ce face, n'a mai vrut să știe ce face. Străfundurile cumplitelor așteptări, ca din prea plinul unei cupe, s'au revărsat în el: cuprinzând violent, cu amândouă palmele, obrajii ei de păpușe de porcelan, i-a sărutat aprins, fără răsuflet, gura. O sărutare ne mai pomenit de lungă, de-au trebuit să-i deștepte din ea roțile unui docar pe drum.

Vieneza i-a zâmbit cu ochii umezi.

Toată vremea apoi, Ion Vasilescu a vorbit numai el, într'una, aproape două ceasuri. Infățișând frumoasei vieneze, într'un potop de cuvinte românești, viața sa de până acum a ținut să-i arate în primul rând, arzătoarea dorință de a se întâlni cu dânsa. Cu o fată ca dânsa. Și imensa-i fericire de astăseară. Pentru o mai deplină înțelegere, Ion Vasilescu Cap a pus la contribuție, cum se spune, toate resursele : și gesturile largi, și vocea mieroasă, și privirile în gol și în infinit; alteori mâna stângă puțin tremurândă ,cu degetele resfirate invocator spre cer sau, când era nevoie, pumnul amenințător isbit pătimaș în coșul pieptului. La un pasagiu al pe-

roației a plâns, lacrimi adevărate — era nevoie.

Românul nostru, inspirat, vorbi așa după cum începi o scrisoare de dragoste :

— Eu, frumoasă și mult dorită Pusi, n'am fost nici când în grațiile femeilor ca d-ta... Ai tu în tine, Pusi, ceva nobil, ceva dulce, ceva sincer, ceva naiv... Ești, cu alte cuvinte, fată cu lipiciu... Intelegi ?.. Nu înțelegi !.. Sau să sperăm că da, fiindcă pentru ființele din categoria ta, cu lipiciu vra să zică, m'am dat în vânt de când mă țin minte pe lume... Aș dori să-ți povestesc, Pusi, viața mea. Intreagă. Dela început până la sfârșit. Nu-i ea prea lungă, vezi bine și nici prea înfocată... Mai mult baltă decât rău, căci a fost în firea mea s'o iau domol, încetișor. Așa : iavaș-iavaș ! — înțelepciunea rusului. Și tot ca el, ajungi mai sigur. De pildă astăseară... Nu confirm, păcatele mele, c'am ajuns ori voi ajunge astăseară mai sigur undeva... Unde ? — așa-i Pusi ? — să ajung mai sigur ? Dar să trecem — ești de părere ! Spuneam — traiul pe care l-am dus, sălciu, apă de ploaie. Ori mai precis, — floricele —, ca la noi... Nu le știi?... Stai să vezi. Iei porumb, boabe de porumb, le pui în ciur și ciurul deasupra jarului. Foarte simplu. Clatini ciurul și aștepți. Deodată, foarte simplu: pâc ! — floriceaua-i gata... Un fel de iască umflată alb, papură la mestecat, cum ai mânca, scuză-mă Pusi, dacă ai mânca vreodată, paie...

Intre timp vremea — ce să facă ? — trecea. Eu creșteam. Pela șaptesprezece ani fiind, iau seama, nu știu prin ce miracol, apele încep să isbească țărmul. Ca 'n Biblie, Pusi... Ici mătăluță — ne închipuim — pământul, dincolo eu — apa. Atunci din două una trebuia să se întâmple : ori aștept să mă cuprindă valurile ori cuceresc lumea !.. M'am întors însă și-am zis : a cuceri pământul — prea-i mare. Ce să fac eu cu pământul întreg ?.. Și pe urmă e chestie de vitejie ; ești bun de așa ceva numai dacă ai, precum se știe, sământă de erou în sânge. Nu ?.. Și sângele meu ! — ți-am explicat. Erau timpuri și sunt încă ,de visez ziua 'n amiaza mare, cu ochii deschiși. Noaptea, mari cât luna... Obiceiul se ține de mine din frageda copilărie. Imi amintesc, nu mai departe, biata madam Weber, cu sfaturile și nemțeasca ei... Să fiu cuminte, să fiu silitor, s'ascult părinții și pe profesori ca părinții; să fiu respectuos cu bătrânii, să le sărut mâna, de-i întâlnesc pe stradă să le dau „bună ziua" nu doar cu gura, și cu șapca; să nu rămân cu ochii holbați la vitrine, să nu arunc cu pietre 'n câini, să las gioalele și maidanele, să nu-mi rup hainele, să am pe urmă totdeauna, ori când te uiți, pantalonii cu ochelari, pardon, în spate; să învăț carte și mai ales — nemțește... Săraca, deabia, acum văd câtă dreptate avea. Să învăț nemțește ! O, de-aș fi ascultat-o, Pusi... Făceam Viena praf!... Ce zici Pusi ?

Bătrâna madam Weber ! Parcă o aud, o văd... Cuvânta, sunt sigur, cum ai cuvânta și tu dacă ai ști, Pusi, ca ea puțin românește. Pronunța în loc de *dumneata — tumneata; fei comente șe seletor!... nă-ți fârî tegetele 'n nas, băete!... să fei covencios co pătrănii !... să nă scăiii okii la trum !...*

Eu, dmpotrivă, sgâiam ochi de bou, Doamne iartă-mă, la ea și bou aruncam cât colo cartea de germană a lui Schröf.

— „Ah, dummers Kind !... Du wirst niemals etwas"...

Așa că nici până în ziua de astăzi nu știu ce vrea să spună cuvintele ei... Poate mai bine !...

Mititică, rotofeie, iute ca la douăzeci de ani și guralivă !... Doamne... Când îi începea gura nu-ți da pas nici să mai răsufli... Dura-dura, dura-dura, și trage-i !... La una românească zece nemțești... Și dă-i și dă-i, și iar ia-o d'acapo. Năucise patru mahalale, cu a noastră cinci. Precupeții și oltenii se temeau de ea ca de dracu. I se dusese buhul până în „Hanul cu tei" unde mergea de două ori pe an, la Crăciun și în Sărbătorile Paștelui, târguind de fiecare dată câte un camion de lucruri. Negustorii, îi tâmpise cu gura. Umbla vorba că unul din ei se spânzurase, la tocmit, din pricina lui madam Weber... Altminteri, o bătrânică s'o pui la rană. Bună de nu-și găsea pereche și cumsecade, darnică, săritoare la nevoile altora. Era doctorul mahalalei, moașe, spițerul ei, Samarineanul... Fusese tare frumoasă, îmi spunea tată-meu, frumusețe ce nu i se pierduse nici acum, la bătrânețe. Avea madam Weber un obraz senin, plinuț, fără o cută. Când râdea cu poftă și râdea mereu cu poftă madam Weber, făcea gropițe în obraji și pe dinți strungăreață... Pe cuvântul meu de onoare dacă nu aveai veșnic în fața ochilor un portret de femeie nostimă, la treizeci și cinci de ani cel mult, purtând însă ca pe vremea nu știu cărui Ludovic perucă pudrată alb și creață. Ochii, ca ai tăi Pusi, albaștri, căutau spre om, ca și ai tăi Pusi, mereu calzi; te mirai cu câtă lumină... Nu odată l-am auzit pe bătrânu-meu vorbind de ochii lui madam Weber și oftând. Și nu cred să fi oftat de geaba, el care o cunoscuse de pe timpul tinereților... Eu cred că nu....

Intre timp, repet, eu creșteam. Imi creșteau tuleiele, glasul se îngroșea dela o zi la alta iar pe bărbie răsărise ca din pământ, deodată, un puf de păr care-mi dădea emoții. Mi-era drag de el, știi tu, ca oricărui flăcăiandru; și-l cercetam în oglindă, și-l mângâiam și mi-l închipuiam, nespus de fericit, cum are să fie mai târziu, barbă și mustăți... Poate și cioc — cum n'a fost și n'are să mai fie vreodată... Prea aș semăna a capră... Nu-i așa ?...

Dar nu prea târziu, după toate astea, veni — și ziua de asalt!... Țiu minte, citeam o carte de poezii a lui Vlahuță (nu mi-o recomandase madam Weber) „Iubire". Era să zic știi (de unde să știi?) este acolo numai dragoste; dragoste fără nici un fel de apropos. Din cea eternă, se zice, și sfioasă și pură și trandafirie și așa mai departe... Pesemne că după o asemenea dragoste îmi era însetat sufletul, de vremece murmuram poeziile cu glasul scăzut, de rugăciune; fugeam de oameni, slăbeam, oftam, plângeam fără motiv și clocotea în mine o așteptare, ca în frigurile morții. Mâinile începuseră să-mi tremure, ochii injectați, nervos, nemulțumit... Pricepi!... Mă certa mama că nu mai mănânc nimic, tata că m'am zăpăcit îngrozitor, madam Weber că am uitat, rușine să-mi fie obrazului, și indicativul „prezens" dela verbul „așt ător habn"... N'avea de unde bănui că eu eram pe cale să încep, fără sfatul ei, ceva mult mai greu și mai complicat: „ich liebe, du liebst"... etcetera, etcetera...

Precum îți spun așa s'a și întâmplat, căci mai de grabă ghiceam decât puteam să văd: o fată ca tine!... Ca tine, Pusi, și ca'n poezie: neapărat blondă, cu ochii de agată, subțire la trup și vocea melodioasă. Intâlnirea cu ea m'așteptam să fie ca'n Vlahuță — lovitură de trăznet !...

N'a fost însă nici lovitură de trăznet, nici ca tine, nici ca'n Vlahuță... Să vezi. A intrat în ziua aceia o oarecare fată la noi pe poartă. Atât și nimic mai mult. Din nefericire a scârțâit și poarta, iar dela domnișoara sosită și până la bolnavele mele așteptări, ce să-ți spun? — „ceeace e paiul față de aur"... Nici tu blondă, nici tu subțire... Parcă soarta expres mi-o croise pe dos : oacheșe, grasă, puțintel fâțâită. Și-o chema Săftica... Parol, Săftica!... Obraznică de

(Urmare în pag. 6-a)

Aspecte italiene

Tot despre „Futurism" și numai despre el

Dacă în cronica noastră trecută am examinat ideologia futuristă, în aspectele sale sociale și teoretice, revine cronicei de față sarcina de a prezenta critic, aspectul literar al acestui curent, și tehnica pe care o acceptă pentru exprimare.

Departe de a fi generat spontan, futurismul își află rădăcini în cultura franceză, anterioară apariției lui. Așa că aversiunea față de tradiție a purtătorilor acestui stindard, e dejucată prin admiterea unei alte tradiții decât cea italiană, e drept, dar nu mai puțin a unei tradiții. Temele scumpe futurismului — mașina, fabrica, uzina, orașul industrial, munca brațelor anonime coordonate în același scop, — fuseseră abordate mai de mult de Emile Verhaeren. Simbolistul Maurice Maeterling, în dramele sale cu un singur personaj — moartea — nu operase altceva decât detronarea individului-erou din literatură, revoluție al cărei merit, dacă merit e, și-l asumă Marinetti. Glorificarea păgână a cărnii, a cărei cea mai fericită expresie o găsește futuristul *Mario Betuda,* („o voluttà della carne, unica dea ed unica certezza dell'amore, voluttà della carne, tu sola, tu sola sei tutto: la vita, l'amore, la morte"), nu era nici ea o idee complect nouă.

Parțial, Baudelaire fusese precursor în această privință, iar Rimbaud găsește și el accente asemănătoare în turmentata sa „Saison en enfer".

Și totuși, noutatea futurismului poate fi susținută. Ceeace apare disparat și accidental la înaintași, apare sistematic și organizat aici (dacă o organizare poate avea și desorganizarea). S'ar crede că teme noui n'ar putea fi tratate fără o tehnică nouă. E faptul de care și-a dat seama Marinetti, atunci când a simțit că trebuie să redacteze manifestul tehnic al nouei școli, în 1912. Numai că noua tehnică nu aduce nimic pozitiv, ea mulțumindu-se să prescrie doar desființarea celei obișnuite :

— „Bisogna distruggere la sintassi, disponendo i sostantivi a caso, come mascono".

— „Si deve abolire l'aggettivo, perchè il sostantivo nudo conservi il suo valore essenziale".

Substantivizarea sintaxei poate părea stranie, la o mișcare literară caracterizată prin acțiune. E știut că acțiunea întrebuințează, în expresie, verbe, după cum nemișcărei îi convine forma substantivală, ca una ce sugerează *substanțe,* imuabile și eterne. Dela futurism ne putem aștepta însă la toate surprizele.

De altfel substantivele de care uzează nu-s totdeauna inteligibile. Sensul nu e neapărat necesar, într'un vers. Ori, chiar dacă există un sens, el nu e intelectual, ci sensibil, onomatopoetic. Figura atât de des uzitată în lirica futuristă, denumită impropriu analogie, nu e alt decât onomatopeea anticilor: *„clof, clop, cloch, — cloffete, cloppete, clochete, — ch, ch, ch, — e giù nel — cortile — fontana malata",* scrie în volumul său „l'Incendiario", unul dintre cei mai cunoscuți lirici futuriști: *Aldo Palazzeschi.* Sau în „E lasciatemi divertire", al aceluiaș: *tu, tu, tu — fu, fu, fu — chu, chu, chu, — ubù, ubù, ubù —".*

Infantilismul acestor distracții verbale, *(„il poeta si diverte — pazzamente — smisuratamente"),* atinge, cum o mărturisește însuși autorul acestor versuri, patologicul. (pazzamente = nebunește).

Un aspect nu mai puțin bizar trebuise să capete în fața contimporanilor cu mult înainte, lirismul abstract al lui Mallarmé, al cărui *„aboli bibelot d'innanité sonore"* nu avea pentru ei altă explicație. Iar programul ermetismului mallarmé-an, e greu de presupus că va fi rămas necunoscut lui Marinetti, care, se știe, cunoștea mai bine limba franceză decât pe cea maternă. De altfel, Marinetti e departe de a urma fidel, normele manifestului său, pe care discipolii îl și depășesc prin exagerare. Versul său nu elimină nici adjectivul, nici verbul, nici punctuația, cum anunțase („abolire anche la punteggiatura".) — Fantasticul din poesiile sale nu întrece pe al autorului „corăbiei bete", Rimbaud.

— „Ah, vous voilà donc démasquées, Étoiles!
Infâmes courtisanes aux seins turgides
et lourds et translucides comme deux énormes
gouttes d'ambre".

Poate că faptul de a fi scris franțuzește îi va fi adus lui Marinetti învinuirea de snobism. E de fapt, în afara comodității sale de expresie, limba italiană fiindu-i nefamiliară, — o voință de a marcà net, caracterele de rafinament ale literaturii futuriste.

Dar elementele stilistice nu sunt noui. Versul alb e cunoscut de mult. Limbajul uzează fraze ca ale noastre, cu sens logic deși fantastice, și cu punctuația tradițională. Noui, însă nu cu totul altfel decât cele cunoscute, sunt imaginile.

„Dieu vehement d'une race d'acier,
„Automobile ivre d'espace,
„qui piétines d'angoisse, le mors aux dents
stridents!
„O formidable monstre japonais au yeux de
forge
„Nourri de flamme et d'huiles minérales
„Affamé d'horizons et de proies sidérales..."
(„L'automobile de course" din vol.
„La ville charnelle", 1906).

Procedee ca ironia alăturării unui element fantastic de explicația lui științifică, mecanică („nourri de flamme *et d'huiles minérales"* de pildă), au intrat în patrimoniul tehnicei moderniste, încă din sec. XIX. — Iar rimele interne, sau asonanțele, sunt practicate cu succes și de Verlaine:

„C'est à cause du clair de la lune
„Que j'assume ce masque nocturne
„Et de Saturne penchant son urne
„Et de la lune, l'une après l'une".

Ceeace face propriul acestei tehnici e obligativitatea, am zice, a licenței poetice, ridicată la rang de regulă.

Aldo Palazzeschi va formulà în urma unei serii de „cucù rurù, rurù cucù, cuccuccurucù!" dragostea futuriștilor de licențe: „Cosa sono queste indecenze — queste strofe bisbetiche? — Licenze, licenze, — Licenze poetiche! — sono la mia passione". E ceeace ne îndreptățea să afirmăm în cronica trecută, că, în ciuda tendințelor sale de detronare a individului, în ciuda exaltării masselor anonime, futurismul e, din punct de vedere formal, tehnic, — un exces de individualism. Punând problema creației poetice, în necesitatea de a găsi inefabilelor stări personale, individuale, netransmisibile, — o expresie care să le comunice și celorlalți, expresie care: *sau* jertfește particularul stărilor poetice, viziunilor ori sentimentelor ce trebuesc exprimate, *sau* renunță la a fi general inteligibilă, — înțelegem că futurismul înseamnă o prevalare a individualului stărilor acestora haotice, asupra organizării logice, generale, a expresiei. Și iată că izvorul acesta de contradicții, futurismul, ne-o oferă și pe aceasta. Incercarea lui de a înlocuì còpulele și cuvintele ce fac relația dintre substantive, prin semne matematice, nu poate fi decât după un examen superficial, socotită drept tendință de matematizare a poeziei, adică de generalizare. Funcția semnelor matematice e evident arbitrară, în exemple: „tintinnio, zaini, fucili, cannoni, ferraglia, atmosfera = piombo + lava + 300 fetari + 50 profumi..."

*

Deși acoliți n'au întârziat să se ivească și în plastică *(G. Severini, V. Broccioni, A. Bonzagni, L. Russolo)* ori în muzică *(Balilla, Pratella),* futurismul s'a dovedit neviabil, ori viabil doar prin ceeace iese din definiția sa. Futurismul e negarea literaturii, pentrucă literatura înseamnă indentificarea intuiției cu expresia; ori, futurismul împiedecă închegarea intuițiilor personale, propunând teme obiective, impersonale, și distruge expresia, reducând-o la joc arbitrar.

Existența sa răsunătoare dar efemeră nu ne lasă decât răsufletul de ușurare și zâmbetul înțelegător al celor ce se bucură că desideratele i-au fost depășite, și că altele sunt năzuințele culturii actuale, indestructibil legată de tradiție, dar necontenit căutând să o depășească, fără a o nesocoti.

De futurism ne amintim ca de păcatele tinereților: nu fără plăcere, și indulgenți.

ITALO FRETTI

Bibliografie: = *I poeti futuristi,* Milano, Ed. futuriste di „Poesia", 1912, ed. princeps in 8°, 428 p.

= FRANCESCO FLORA, *Dal Romanticismo al Futurismo,* Piacenza 1922.

= VOSSLER CARLO, *Letteratura italiana contemporanea,* Napoli, Riccardo Ricciardi 1922, in 8° ed. II, 175 p.

Insuficiențe la Stendhal

de MIHAIL CHIRNOAGA

Toată lumea este de acord să-l considere pe Stendhal unul din creatorii romanului modern. Nu-i lipsit de interes, mai ales din acest punct de vedere, să-l urmărim dealungul celor două romane cu care a trecut, la dreapta și la stânga, pragul posterității, „Le rouge et le noir" și „La Chartreuse de Parme", cercetându-l cu deamănuntul spre a-i descoperi secretele. Se poate spune, pe drept cuvânt, că știința lui artistică este excepțională. Meșteșugul stendhalian este surprinzător. Totul vizează la captarea și menținerea atenției, păstrând limitele înalte ale artei, totul urmărește înodarea și desnodarea unei acțiuni palpitante. Iubire și sacrificiu ,ambiție încordată și lașități ridicule, într'un cuvânt un panopticum de pasiuni din cele mai diverse care face să se întrevadă în mod clar către care tip de om, către care ideal uman, se lăsa condusă fantezia sa. Nu ne propunem să arătăm meritele stilului stendhalian. In rezumat, acest stil constă în exprimarea jurnalistică, rece, neînflorită, a întreg conținutului său sufletesc. Asta lasă o amprentă neuitată, de seriozitate și gravitate. Sobrietatea acestui stil nu distinge, spre exemplu, frumusețile naturii, în descrierea cărora s'ar lăsa, eventual ,antrenat. Totul este fapt precis, limitat, rece; o expresie nudă a unui conținut plin, capabil așa dar de a trăi prin sine însuși, iată dar care este calitatea fundamentală a stilului stendhalian, și 'ntrucât arta se reduce la expresie, calitatea fundamentlă a științei lui Henri Beyle. Nu-mi amintesc să fi găsit în „Roș și Negru" un alt pasagiu, de inspirație bruscă, ridicată ,decât acesta de mai jos: „Il voyait à ses pieds vingt lieues de pays. Quelque épervier parti des grandes roches au-dessus de sa tête était aperçu par lui, de temps à autre, décrivant en silence ses cercles immenses. L'oeil de Julien suivait machinalement l'oiseau de proie. Ses mouvements tranquilles et puissants le frappaient; il enviait cette force, il enviait cet isolement.

C'était la destinée de Napoléon; serait-ce un jour la sienne ?"

Mișcarea neprevăzută a sufletului stendhalian a fost generată de un aspect măreț al naturii, un uliu care se rotea singuratec în mari cercuri, deasupra sa, unde spațiul creia climatul de invidiat al solitudinii și grandoarei. Stendhal a iubit aceste aspecte ale naturii, iar omul perfect pentru el a fost Napoleon; deaceia se și explică subitul transport. Se poate însă observa coborîrea rapidă la studiul caracterului personagiului, pe care-l pune în legătură cu destinul solitar al păsării de pradă. Deci nici aici folosul de a lumina pe cetitor, nu-i scapă. Mai cunoaște Roș și Negru vârtejuri de inspirație ca acesta, unde printr'un ochiu senin se vede întreaga imensitate a spațiului ? Nu cred. Calitatea inspirației ce a născut această carte este alta. Ne propunem un alt termen pentru a o defini. Deocamdată precizăm că ea respinge metaforă, superficiala lumină tranoafirie ce-o aruncă aspectele exterioare ale naturii. Aspectul interior al naturii ,iată sursa, pe scurt, a stilului stendhalian.

Dar insuficiențe a avut și Henri Beyle. Ele provin, întâi, din lipsa unei receptivități care să cuprindă întreaga simțire, întregul aspect interior al naturii umane, în varietatea ei nesfârșită. O observație cu totul generală este că lumea lui Stendhal este o lume de pasiuni. El nu poate percepe activitatea contemplativă, spre exemplu, deaicea puțina lui vibrare în fața morții și tot deaici, cu siguranță, opacitatea ce-o arată fenomenelor naturii și cramponarea pe studiul, mai rigid, în orice caz mai dificil, al caracterelor. El nu poate percepe totul, nici din lumea pasională. Spre exemplu crima din răutate, din ură. Aspectul pasiunilor sale arată o înălțime morală deosebită. Iubire, sacrificiu, **eroism, sunt trei** caractere ale acestor pasiuni. Alte aspecte cad în afară, în noapte, ca și cum este o insuficiență, dar nu un păcat. Intrucât rămâne Stendhal mai prejos, fiindcă nu poate înțelege toate manifestările spiritului omenesc ? Arta lui, deși limitată, a atins o coardă de superioritate, care se menține, chiar dacă este scurtă.

Mai interesante par observațiile ce se pot face când întâlnim scurte caracterizări în locul descrierilor de lupte sufletești cu mari intensități. Stendhal, ori nu poate să intuiască just acele mișcări ale sufletului de mare intensitate și-atunci se teme de ridicul, ori face o concesie gustului publicului din acele timpuri, pe care ține să nu-l plictisească cu descrieri amănunțite. Deaceia găsim astfel de caracterizări foarte banale, aproape locuri comune, dacă n'ar interveni meșteșugul de calitate deosebită : „Ce surcroît de douleur arriva à toute l'intensité de malheur *qu'il est donné a l'âme humaine de supporter".* (Pag. 67). Sau: Julien ajunge să spună într'o bună Doamnei de Rênal, soția primarului, în casa căruia prepara copiii :

„— Madame, cette nuit, à deux heures, j'irai dans votre chambre, je dois vous dire quelque chose". Te-ai aștepta la un răspuns extraordinar. Dar Stendhal: „Madame de Rênal *répondit* avec une indignation réelle, et nullement exagérée, à l'annonce impertinente que Julien osait lui faire", ne spune *cum* a răspuns și nu *ce* a răspuns. Mijloc mai comod de a te debarasa de o greutate recunoscută. (Pag. 82, 83). Insfârșit, dela pag. 212 la 215, Stendhal ne descrie peripețiile lui Julien care revine, în toiul nopții, după o absență de mai bine de un an, să-și revadă amanta, pe M-me de Rênal. Ne mai descrie cu o minuțiozitate desăvârșită, nehotărîrea eroului, temerile de a nu găsi pe altcineva, poate pe soțul înșelat, poate un străin, de a nu fi auzit, lătrat de câini și 'n sfârșit, după ce sare fereastra se găsește în prezența unei arătări albe, — noaptea era opacă — despre care nu știa de este amanta dorită. Un mic strigăt de spaimă al Doamnei de Rênal, face s'o recunoască. Ar urma descrierea tulburătoarei bucurii ce-o resimte Julien, la auzul acelui glas cunoscut, a satisfacției imense de a fi reușit, căci el este un ambițios în toate manifestările sale, dar Stendhal iese din încurcătura unei situații atât de grele pentru un scriitor, în acest chip, simplu, precis, de reportaj: „Que devint-il, quand il comprit à un petit cri que c'était M-me de Rênal ?" Adică se întreabă și el în postura omului care nu are cuvinte și ducând mâna la față oftează cu ochii pierduți în reveria deșteptată de-atâta fericire.

Sunt acestea insuficiențe mari ? Hotărît că nu ! Dealtfel par inobservabile. Cetitorul neavertizat trece mai departe, răpit de iuțeala cu care se conduce acțiunea. Ele totuși există și ne fac să privim cu multă precizie în laboratorul scriitorului, ca printr'o sită mărunță, care totuși permite o vedere continuă, aproape bună.

Cunoaștem astfel metodele scriitorului, puterile sale și ce a făcut sau cum face ca să-și acopere lipsurile. Opera noastră de descoperire, departe de a fi reprobabilă, este foarte utilă. Punând în evidență metode intime de lucru, aflăm prilejul de a învăța. Una din datoriile noastre din cele dintâi este de a învăța pe modele renumite. De altfel, nu aici se opresc mărunțele insuficiențe ale lui Stendhal. Să încheiem cu o imagină comică : „Pour Julien, jamais il ne s'était trouvé aussi près de ces terribles instruments de l'artillerie féminine". Artileria feminină, fiind vorba de jupoanele și celelalte mărunțișuri intime din îmbrăcămintea unei femei a timpului ! Pe-atunci Stendhal nu putea prevede desvoltarea artileriei în măsura de azi, ne zicem, de-a putut imagina această apropiere. Cum el iubea ironia, ar râde cu noi, de sigur, dacă s'ar putea ridica din mormânt !

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

RODICA MANIU
S. MÜTZNER
C. C. CONSTANTINESCU
ARTACHINO
R. IOSIF
„GRUPUL GRAFIC".
(Sălile Dalles)

D-na Rodica Maniu e în plin progres — dacă se poate spune astfel despre o artistă atât de stăpână pe arta d-sale. Tablourile din anul acesta sunt mai limpezi, mai armonioase și — cu mijloace mai puține — mai expresive. Câmpiile, dealurile d-nei Rodica Maniu amintesc uneori prin delicatețea valorilor pe Corot, dar cu un plus de poezie, de farmec cu totul personale. Acest farmec, această poezie, în bună parte, le datorăm admirabilei armonii în care sunt scăldate peisagele d-sale. Ele exprimă, în tonurile stinse în cerurile atât de limpezi o melancolie atât de rafinată — o emoție atât de discretă, încât îți trebue o sforțare ca să te desparți de ele.

D. Mützner, mai variat în tonuri, uneori chiar exuberant, a evoluat și domnia sa dela ultima expoziție. Umbrele sunt din ce în ce mai rare în tablourile d-sale. Cele câteva interioare sunt adevărate bijuterii. Gris-urile, rozurile sunt mânuite de un adevărat meșter iar peisagele, siluetele în plin aer, chiar când sunt în soare, sunt pictate cu o grijă pentru formă, pentru culoare care caracterizează pe adevărații artiști.

D. C. C. Constantinescu expune — spre părerea noastră de rău — prea rar. In ultimul timp nu a expus decât anul trecut la „Grupul Nou" și acum, când prezintă — e adevărat — un număr impresionant de pânze. Subiectele d-sale, interioare, naturi-moarte și peisage din Balcic sunt văzute cu o prospețime de sentiment poate unice în plastica noastră. Peisagele d-sale nu te lasă să ghicești nicăeri metoda sau rutina unei munci repetate, până la saturație. Pictura d-lui Constantinescu contrazice „sistemele" obișnuite. D-sa pare că începe tabloul dela un detaliu care i-a plăcut, continuă apoi cu altul și încet-încet, fără să piardă viziunea întregului, tabloul se desăvârșește păstrând, chiar când s'a revenit de nenumărate ori, frăgezimea eboșului. Naturile moarte, interioarele deasemeni ne dovedesc darurile excepționale ale acestui artist. Expoziția d-sale e una dintre cele mai interesante și mai instructive din acest an.

D. Artachino ni se plângea că se crede că „nu mai lucrează" că „e bătrân". Expoziția d-sale e o viguroasă desmințire a profesorului; cele mai multe tablouri și desenele toate au fost făcute anul acesta și încă mai toate în străinătate. D-sa a colindat Bosnia, Sudul Franței, iar dela noi Dobrogea, culegând de peste tot cu cunoscuta-i conștiinciozitate aspectele cele mai pitorești cu o putere de muncă pe care i-ar putea-o invidia cei mai tineri iar desenele — foarte numeroase în expoziție — sunt făcute de o mână care nu tremură deloc...

D. Iosif e și anul acesta fidel obiceiului de a expune. In tablourile actuale d-sa a evoluat și mai mult pe drumul ce și-l trăsese în expozițiile precedente, influența gravurei se resimte din ce în ce mai puțin în opera d-sale. Culoarea în sine a luat un loc esențial în preocupările sale nu numai în lucrările de dimensiuni mai mari din cari au dispărut negurile, ci și în cele mici — scene de târg, grupări — cari sunt admirabile ca spontaneitate și culoare.

Unul din semnele îmbucurătoare pentru gravura noastră e constituirea „Grupului Grafic". Incurajați de interesul oficialității care organizează anual un salon de alb și negru. Câțiva artiști tineri dintre cei mai talentați au înjghebat această grupare care-și propune să expună anual operele lor. Numele lor sunt cunoscute din expozițiile personale sau din participările lor la Saloane. D-ra Tania Baillayre, d. Al. Bassarab cu interesante încercări de a ieși din obișnuit, d. Gh. Ceglocoff un desăvârșit cunoscător al meșteșugului, d. Dumitru Nicolaide, cu frumoase compoziții, V. Dobrian și Gh. Naum ale căror lucrări sunt realizări dintre cele mai interesante, A. Mărculescu și Marcel Olinescu cu admirabilele sale ilustrațiuni de basme sunt membrii acestei grupări atât de interesante.

Cronica ideilor

Cogito și dubito

Jacques Chevalier comentează într'o lucrare recentă [1]), următoarele rânduri din meditația III-a a lui Descartes: Căci văd **fără putință de îndoială** că întâlnim mai multă realitate în substanța infinită decât în substanța finită, că deci am în mod primordial în mine noțiunea infinitului mai mult decât a finitului, adică noțiunea lui Dumnezeu mai degrabă decât aceia despre mine însumi. Cum ar fi posibil ca să pot cunoaște că **mă îndoiesc** și doresc, prin urmare că îmi lipsește ceva și că nu sunt perfect, dacă nu aș avea în mine nicio idee despre o ființă mai perfectă decât a mea, prin comparație cu care să recunosc defectele firii mele?" (op. pg. 71). Am subliniat astfel încât să remarcăm că certitudinea existenței divine naște din îndoială. Chevalier continuă gândul cartezian într'un sens analog : „prin urmare din îndoială, adică din **imperfecțiunea** ființei gânditoare și din **sentimentul** acestei imperfecțiuni se formează certitudinea existenței ființei perfecte".

Cogito ergo sum, sum ergo Deus est, urmează deci a fi interpretat astfel: exist pentrucă gândesc iar gândesc, adică vestigiul existenței și al cunoașterii, se manifestă întrucât există o îndoială primordială. **Cogito ergo sum,** trebue să fie completat și adâncit prin: **dubito ergo cogito.** Ajungem astfel la constatarea că la baza gândirii noastre, pe care Descartes o voia cât mai clară, cât mai geometrică, deci cât mai lipsită de elementul naturalist — psihologisant, se află îndoiala. Mai înainte să ne întrebăm despre natura acestui **dubito** care produce gândirea, deci cunoașterea, este oportun să amintim că **ego** pur cartezian a fost interpretat de Husserl, marele cartezian al epocei noastre, în afara oricărei semnificații psihologice. Husserl amintește adesea de confundarea lui **ego pur,** în sensul lui **cogito** cu eul psihologic, a cărui realitate, ca orice logician convins, o contestă vehement. Acest gânditor pretinde că îl interpretează realmente pe Descartes atunci când încearcă întemeierea lui **ego** ca strictă semnificație logică. Deopotrivă cu creditul reclamat pentru rațiune și pentru cunoașterea matematică, Descartes ne mai învață însă că îndoiala sta la baza gândirii, încât „niciodată nu cunoaștem **cauza totală".** Să analizăm deci în ce mod se pot concilia **cogito** și **dubito,** care este natura separată a termenilor, și raportul lor funcțional. Un glas pozitivist ar putea să motiveze astfel imperfecțiunea deductivismului cartezian: nu este oare gratuit să afirmăm că realitatea necunoscută (cauza totală, Ființa perfectă, Dumnezeu) se dovedește prin faptul că nu o cunoaștem? Realitatea nu poate fi pusă în raport de necunoscut ci de cunoaștere. A răspunde, împreună cu Descartes, că existența realității absolute se verifică tocmai prin faptul că nu o cunoaștem, pentrucă spiritul nostru o exige drept termen de comparație cu finitul virtual cognoscibil: însemnaeză a postula, dacă nu chiar a face simplă psihologie. A spune: **„simt** că trebue să existe și altceva, am **presentimentul** unei alte realități, superioare aceștia" — este o supoziție demnă de un psiholog nu de un metafizician deductiectivist, care pledează, radical, metoda matematică și raționalismul în cunoaștere. Chevalier însuși interpretează pe **dubito** cartezian de o manieră favorabilă glasului pozitivist, atunci când scrie că certitudinea existenței ființei perfecte, vine din **sentimentul** imperfecțiunii noastre. Prin urmare existența infinitului se dovedește deductiv, din opoziția și prin comparația cu finitul existent. Știu că exist eu, adică finitul imperfect, și pentrucă gândirea mea (cogito) este agitată de o îndoială fundamentală (dubitc), această îndoială probează existența altei realități, infinite, care obsedează turburător pe cogito: Altfel rațiunea omului ar fi satisfăcută în sine și cu sine, nemaiavând nicio exigență complimentară. Raționalistul va răspunde, susținând teza cartezianâ: din moment ce mintea noastră posedă ideea finitului, despre a cărei existență gândirea își dă seama — însemnează că implicit există infinitul: Altfel nu am putea ști nimic cu privire la existența aceasta, finită.

Ni se pare că din punctul de vedere al lui **dubito** nu poate exista nici un conflict între logică și psihologie. **Dubito** nu aparține nici logicei pure nici psihologiei. Indoiala lui Descartes cere rang metafizic. Este mai adevărat să afirmăm că metafizica este atât la baza logicei cât și a psihologiei. **Dubito** nu poate fi explicat, logic, drept geneză a gândirii, nici psihologic, ca un sentiment oarecare.

In **dubito** trebue să recunoaștem origina acelei anxietăți kierkegaardiere („l'angoisse") și tot aici se identifică sursa sentimentului fundamental de **teamă** despre care vorbește Heidegger. Nu este desigur o simplă întâmplare că Heidegger a ajuns să se întrebe cu privire la existența care provoacă producerea existenței (teama) — abia după ce a parcurs filozofia fenomenologică, sau mai bine zis: prin filieră fenomenologică. A explica logic sau psihologic pe dubito înseamnează a-i da o valoare practică, localizându-l în imediat. Or, îndoiala carteziană nu era nimic utilitar în structura și în eficiența ei. Nu mă îndoiesc dintr'un motiv oarecare ori în vederea unei cunoașteri. **Dubito** nu are adresă în imediat ori în efemer. Chevalier poate că nu are dreptate când vorbește despre **sentimentul** imperfecțiunii. Aici nu este vorba de un sentiment capabil a se epuiza ori realiza practic, mai târziu sau mai devreme. O explicație biologică, un fel oarecare de determinism biofizic, ar trebui să intervină deîndată, lămuritor, dacă **dubito** ar fi, în mod propriu, un sentiment. **Dubito** stă la baza rațiunii și a oricărei psihologii nu ca un sentiment, — în această ipoteză dependența logicei de psihologie ar trebui definitiv admisă. Intreaga natură a spiritului nostru, indiferent de metoda cunoscătoare, deci indiferent de logică și psihologie — trăiește sub semnul unei vocațiuni metafizice și aceasta este **dubito** cartezian. Dubito este condițiunea existenței și producerei gândirii. El are o existență metafizică, și rang superior existenței pe care o măsoară logica și psihologia.

CRONICAR

---

1) v. „Cadences", Plon, Paris, 1939.

S'a întâmplat undeva...

—Episod inedit din cartea de nuvele „Straniul Paradis"—

de LAURENȚIU FULGA

Așa începea și așa se sfârșea viața în casa asta. Intâi apăreau la fereastră zorile și capul ciufulit al cireșului, care aproape că intra cu o creangă de flori în odae. Apoi sgomotul străzii, ceeace însemna și patrularea întârziată a lampadarilor și strigătul micului vânzător de ziare. Dar mai ales cântecul frânt — întortochiat — obscurizat al lui Vasia (care se întorcea întotdeauna beat și numai dimineața).

Și odată cu zorile, odată cu viața orașului — se trezea bătrânul. Cel dintâi care închidea și deschidea ochii. Dealtfel și așa, de multe ori nu dormea sau somnul i se asemăna unui coșmar continuu. Bătrânul era paralitic și de zece ani el nu trăia decât într'un fotoliu pe rotițe (care îi putea fi și masă și pat și într'o bună zi chiar catafalc).

Așa dar bătrânul. Trezia lui nu schimba cu nimic orânduiala casei. Rămânea tot acolo, ghemuit între brațele jilțului, fără altă mișcare, ca o materie inertă — fără sens — fără realitate. Se continua astfel o somnolență sfâșietoare, când timpul venea și pleca, pleca și venea — fără variații, fără schisme, fără nicio nebulositate a trăirii de dincolo de zidurile casei. Tușea sec, stins, cu obrajii scofâlciți și pieptul uscat. Își aprindea totuși pipa, lua apoi cartea scripturilor și deschizând-o la întâmplare citea cu un glas cețos, îngreunat, numai pentru el, tușind iar sec și iar fumând.

De aci pornea o turburătoare metamorfoză. Bătrânul se identifica, rând pe rând, cu toți profeții — cu toți sfinții, participa voluptos și senzual la aventurile lor și atât de mult se pasiona, încât (după terminarea pasagiilor mai dramatice) rămânea cu ochii îndreptați în sus, încremenit în fotoliu, strein de orice fapt ce s'ar fi putut petrece alături de el. Era o ciudată condiție organică, se pare că esențială pentru vârsta și starea lui imobilă. Se lupta, clipă de clipă, cu toate duhurile rele ale ființei redusă la fixitate, se chinuia să uite cum i-ar sta din nou plimbându-se pe propriile lui picioare.

Orele acelea de extaz fals, când ura și cu sfințenia se împreunau, ceasurile acelea de eroare salvatoare făceau din bătrân un fel de icoană vie care arde și nu se mai termină, care se sdrumică și nu se chinue un fel de iluzie al cărei revers real nu se presimțea nicăiri.

Așa îl găseau fetele când apăreau târziu din camera lor. Așa l-au găsit zece ani dearândul. Intre Tina și Zuza nu era nicio deosebire. Amândouă crescuseră la fel, sub imaginea lui statică, în atmosfera aceasta de temperanță mizeră, constrânse de zodia lor să nu cunoască alt peisaj decât pe-al casei.

La început nu-și dăduseră seama ce se întâmplă, dece parcă însăși odaia agonizează, nici ce va fi mâine. Aproape lipsite de raționament, fără contactul direct cu natura nudă, amândouă se văzuseră ca alte patru mâini ale bătrânului. Il spălau, îl îmbrăcau, îl duceau afară, îl aduceau — dar fără să se scârbească, fără să scuipe, fără greață — mereu în auz cu scârțâitul strident al rotilelor, mereu în ochi cu viziunea ștearsă, întunecată a viitorului lor.

Viața începea cu tata și sfârșea cu tata. Strada niciodată nu le amăgise, niciodată nu le invitase la euforia stranie a svârcolirilor. Orașul și mai puțin. Aci se întâmplau toate. De dincolo de pereții casei nu soseau decât svonurile anotimpurilor și crisparea anilor îmbătrâniți.

Deaceea poate nici nu simțeau cum trece timpul. Iar Tina nici astăzi nu se mai întreba dece rămăsese fată bătrână. Din cauza cui? Din cauza vieții, din cauza destinului, din cauza tatei? Poate! Dar pentru Tina — tata era tata, era însăș viața, era întruchiparea palidă, spasmodică, anomalică a destinului. Destinul fără niciun adjectiv, fără niciun compliment, fără niciun apanaj. Simplu. Tata și steaua de sus. Așa se învățase, așa crezuse decât bătrânul mai cunoștea senzația atingerii pământului și-i spusese într'un miez de noapte:

— Uite Tina! steaua aceea de sus e spiritul tău.

Și așa rămăsese, așa era Tina la cei treizeci și patru de ani ai ei, Fată bătrână. Care nu iubea decât florile, îi plăcea seara să tânjească mult la fereastră, cu privirile bolnăvicioase-arzânde, îndreptate spre cer. Dece? Tina crezuse în noaptea aceea îndepărtată că acolo în steaua de sus se găsește și „celălalt", că de acolo va purcede și va veni să-i bată în geam. Ea se născuse cu o inferioritate. Credința în semne. Il căuta în cafea, în bobi, în cărți și-l aștepta. Dar în locul „celuilalt" se desvăluise, diformat-astmatic-ilucid, tata. Singurul bărbat pe care-l cunoscuse. Dar tata era un bărbat din care purcesese ea, tata era bătrân (deci sleios, puhav, fără masculinitate). Și Tina rămăsese fată bătrână. Pentrucă își pierduse apoi (zi de zi) orice potență senzuală, privindu-l, pentrucă în ea se încețoșaseră toate imaginile violente ale tinerilor goi, superbi și atletici. Dincolo de tata nu mai erau decât stelele, florile și cireșul. (Cireșul care creștea lângă fereastră).

Și totuși era groasnic. Tina simțea câteodată cum o gâdilă sînul, cum peste piept îi trece ca un fior umbra unei alte mângâieri necunoscute, cum de multe ori slăbește și cfilește — pentrucă prea se îngrămădeau în ea toate obscuritățile viselor.

Toată ziua, alături de bătrân, croșeta, cosea, iar croșeta, se scula, robotea prin bucătărie, aducea masa, iar broda, iar cârpea, săruta mâna tatii, își făcea cruce și se culca. In fiecare zi acelaș program. Nu era o renunțare viața trăită numai între pereții aceleași odăi, dar se simțea mulțumită, calmă, nepătrunsă de nici o dramă, nesângerată de nici un dor , mergea numai cu pași înceți, dansați aproape, fără sgomot, fără să strice estetica silfidă a casei. Părea mai de grabă o umbră, o umbră cu viața ei particulară, care trăește la fel ca și tablourile, ca și obiectele. Alături de bătrân schița panorama unui carnaval agonic, cu toate sfâșietoarele lui sfârșiri, trageri de cortină molcome și decente.

La fel crescuse și Zuza. Zuza care avea numai șaptesprezece ani și căreia începuse să-i scântee ochii și să i se învinețească pleoapele. La fel fusese. Viața ei mersese paralelă cu a bătrânului și cu a Tinei. Câteodată chiar se confundase, niciodată însă nu depășise cercul lor strimt și neguros. Când începuse să-și dea seama de anumite lucruri, când încercase pentru prima dată cunoașterea faptelor din preajma ei — n'o văzuse decât pe Tina croșetând, pe bătrân cetind și în jurul lor tăcere. O tăcere atât de aspră și obositoare, că toate cele trei inimi se auzeau bătând tare — ceasornice obsedante. Când se mișca Tina, când se mișca fotoliul — se mișca și Zuza. Când vorbea unul, când vorbea celălalt — vorbea și Zuza. Așa că apoi și Zuza terminase prin a lua pânza și acul în mână.

Aliniați toți trei în rând, atât de încremeniți acolo că păreau mai întâi un fel de păpuși de lemn și de abia mai apoi oameni, ei trăiau totuși, dar erau oameni — lucruri, oameni — liniște.

Căzură guvernele, se spânzură copilul spălătoresei de peste drum, doamna Berariu își aducea în fiecare seară alt necunoscut în casă — și atâtea se petrecură pe strada Oglinzilor, — dar Tina, bătrânul și Zuza nu știau nimic sau de auzeau ceva, rămâneau tot calmi, tot împietriți în scaunele lor.

Așa începea și așa se sfârșea viața în casa asta.

Și Zuza avu doisprezece, treisprezece, patrusprezece, cincisprezece, șasesprezece ani. Anii treceau fără nimic nou, fără alte svârcoliri, fără nici un alt divertisment. Zuza se uita în oglindă și vedea bine că se schimbă totuși ceva în ea. Ceva fără înțeles, ceva fără precizie — și iarăși, nedesmințit — ceva. Era ca o beție care o îneacă, un fel de recopilărie— dar mai ciudată, mai trufașă.Ceva care pornea dela glesne, se urca prin rotula genunchiului, ușor pe coapsă, rece pe pântec, miresmat pe sâni și până la ochi — ceva care înfioară și frige. Tot corpul era pătruns de o bucurie melancolică, de un spasm unduitor și tineresc Zuza în anii aceștia se asemăna cu azima care se coace, se rumenește, se umple. In oglindă se vedea mai înaltă, reliefurile mai accentuate, chiar întâmplările mici (din zori până'n seară) luau în oglindă aspecte inedite și spectaculoase. Zuza creștea. Dar Zuza nu înțelegea.

— Ai început să plângi în somn. Zuza! La cine te gândești ?

— La nimeni !

— Nu te doare nimic ?

— Mă doare capul. Parcă mă îndeamnă cineva să cânt și să sărut toți copacii. Ce poate să fie, Tina? Adevărat că mă schimb ?

— Fără îndoială că da. Crești. Ești fată de acum încolo.

— Dar până eri ?

— Ai fost copil, Zuza!

— Copil...?! (afară lângă cireșul Tinei înfloreau macii).

Și odată cu macii apăruse pe strada Oglinzilor, întârziatul visător, heraldicul peregrin întors din beție — blândul Vasia. Zuza îi auzise dintâi cântecul. Un cântec fără melodie, cu accente luate la întâmplare și totuși cântec, pentrucă însemna bucurie, însemna „bună dimineața" spus tuturor fetelor de pe strada aceea, însemna viață liberă. Când apăru Vasia, Zuza nu mai era a casei.

Intr'un zori se văzu față în față cu el. Il bănuise sau poate îl avusese în gând. Sta cu fereastra deschisă și-l aștepta. Vasia venea legănător, vesel și tânăr. Intruchipa toate pasiunile necunoscute până atunci și era ca vântul care te pătrunde cu flori. Ii zâmbise. Lui Vasia nu-i zâmbise niciodată nimeni, nicio față ce-i ești în drum. Impleticit, cu sufletul strâns în el ca o vioară care nu mai cânta, se oprise buimăcit în loc, proptindu-se cu gesturi lenețe de gard. Stătu așa câteva clipe privind-o și așteptând. Fata tăcea. Vasia crezu că totul nu este decât ceva ordonat dela sine, deci nimic extraordinar și plecă mai departe. Zuza ar fi vrut să-l strige, dar nu știa cum îl cheamă. Rămase între cadrele ferestrei, privindu-l cum duce cu el înainte — beția și cântecul.

Nici bătrânul, nici Tina nu observară nimic. Nici atunci când Zuza lăsa de multe ori lucrul pe genunchi și cu urechea atentă la stradă aștepta să audă din nou melodia.

Aceeași tăcere gravă, chinuitoare. Simțea pe buze un gust amar și gura i se crispa la orice încercare de a plânge sau a zâmbi, pentru ca să uite. Din piept urca învălmășitor ceva care înăbușe, iar ochii se umezeau — scânteind cu viclenie și ispite. Ca într'o magie, tot trupul Zuzei se împurpura și așa ascuns în rochie — parcă se învolbura, se răsucea, tremura de atâta sălbatecă fierbere a sângelui.

Zuza se uită în jur și toate lucrurile le văzu de astă dată alifel. Tavanul apăsa greu peste imobilitatea lor. Pereții strângeau existența ca'n chingi. Timpul ca o racilă lăsa semne și pete peste sufletele lor. Și aerul, aerul acesta mirositor și cețos ! Nu, în casa asta nu se mai poate trăi. Prea au devenit ceasurile sfâșietoare și tragice. Prea multă tăcere. Și dacă n'ar fi sângele care o sbate și o frământă !

Până seara și noaptea întreagă s'a svârcolit, somnul n'a prididit-o. Buimacă, sta cu ochii deschiși să vină zorile. Dar nu le așteaptă. Se îmbrăcă iute, cu gesturi deslânate, păși încet pe lângă patul Tinei și dincolo pe lângă fotoliul bătrânului, ieși afară. Răcoarea, aerul tare al nopții, seninătatea aceea dulce — o limpeziră. Stătu câtva timp ghemotoc pe trepte, cu brațele încercuind genunchii strânși, cu ochii scrutând depărtările. Respira miresmele florilor, miresmele vremii primăverine cu nările dilatate, cu gura strâvezie, cu tot trupul răscolit de doruri și patimă. Era bine ! O simțea prin străfulgerarea care pătrunsese în carne odată cu frigul, odată cu liberarea. Avea senzația unei ciudate destinderi, parcă fugeau ceturile înapoi ori o străbate un abur sfânt de tămâe.

Cireșul creștea alături. Și jos la rădăcină, creșteau macii. Se repezi să culeagă unul, să culeagă un buchet plin. Pentru cine ? Aplecată, rochia se desprinse depe șold într'o parte și coapsa întreagă se alintă pe neștiute de mușchiul copacului. Atunci parcă o spintecă altă nălucire de săgeți și săbii, cu otravă și desmierdări. Mușchiul era mătăsos și rece, pielița era roză și agitată. Ii căzură macii din palme și fără să mai judece, fără conștiință, golită de orice însuflețire, orbește — se alătură întreagă copacului.

Zuza nu știa ce-i aceea iubire. Zuza nu putea să explice îmbrățișarea asta. Dar cireșul era ca un amant (voinic, înfiorător, halucinat). Cine îi spusese că natura e cel dintâi iubit al fetelor la șaptesprezece ani? Toate porneau dela Vasia. Ea nu pricepea. Dar crengile cireșului erau brațele lui, trunchiul acesta sgrunțuros și rece era trupul lui Vasia. Gura Zuzei îi cânta plângând cântecul, gândul plecase după sufletul lui Vasia, în cârciumile cu alcool și muzici desmățate.

Târziu se reculese ca dintr'un extaz. Târziu când apărură zorile și odată cu zorile — Vasia. Zuza nu se minună, nici nu tresări. Știa c'o să vină. Cântecul se apropie, tot așa, învălmășit și alb. Urcată cu picioarele goale pe gard, îi zâmbi. Zâmbetul era cald, cu suspine, prietenos, uman. Vasia se opri ca și eri.

— Bună dimineața, fetițo !

— Bună dimineața, vântule !

Obrazul Zuzei roșise, că prea era atât de vie și telurică prezența lui acolo. Il privea de sus și parcă-l îmbrățișa. El o privea de jos, cu teama că din nou, ca și eri, va fugi zâmbetul.

— Dece te 'ntorci mereu beat ?

Vasia se cutremură și se desmetici. Zâmbetul pierise cu adevărat, iar vocea fusese alburie, întristată. Zuza, acolo deasupra gardului, era ca un procuror însensibil, rău și viclean. Ca niciodată se simți stingher, lihnit, nesigur pe sine. — „Un copil, un copil care mă întreabă dece beau !" gândi Vasia.

— Ai să 'nțelegi dacă-ți spun ?

— Poate că da. Te rog mult.

— Sunt nefericit, fetițo !

Acum zâmbia Vasia. Dar zâmbetul lui era atât de chinuit și buzele atât de vinete ! Intre ei se iscase totuși începutul. Semnele erau pure, pentrucă porneau dela destine comune.

— Mă cheamă Zuza.

— Pe mine Vasia.

— Dece ești nefericit, Vasia ?

Nimeni nu-l întrebase nici când, nimeni nu-l iscodise. Ii venea greu să i se spovedească. Și ce i ar spune ? (Că nu este el vinovat, că visează mereu să fugă undeva unde poate fi mai frumos și mai liber ca aici, că îl oprește în loc soarta, că de aceea bea ?)

— Lasă-mă în pace ! Să nu mai mă oprești pentru asta.

— Vasia !

— Ești un copil. Poate ți-aș vorbi alifel.

— Și eu sunt nefericită, Vasia.

— Bei ?

— Nu, nu beau. Deaceea nu trebue să mai bei nici „tu". Te superi ?

— Nu mă supăr. Ceeace spui e frumos. Dar știi tu Zuza, ce e fericirea?

Fata încruntă dintâi fruntea, apoi cum poate ar fi căutat în propriul ei suflet deslegarea întrebării, vorbi limpezită și clară :

— Așa ca și cum ai închide ochii și-ai trăi numai acolo, dincolo de ei, în viața cealaltă. Dece când închizi ochii parcă nu mai dorești nimic, parcă te lepezi de orice chin ? Tu ai stat vreodată așa ?

— N'am stat. Poate că e bine.

— Da, Vasia. Aici în casa noastră e greu de trăit. Și dacă n'aș închide ochii, dacă n'aș visa — aș înebuni, mai bine m'aș ucide.

— E greu, atât de greu?

— O, Vasia, de-ai putea înțelege ! Suferința la noi e proscrisă, noi ne-am născut cu suferința în sânge.

— Și de ce-mi vorbești mie, dece m'ai ales pe mine ?

— Iar te superi.

— Eu nu mai sunt bun de nimic.

— Totuși...

— Intoarce-te la visele tale !

— Și pe tine te-am visat Vasia.

Vasia avea chipul prelung și barba nerasă de prea multe zile, împreună cu ochii încercănați — îi da înfățișarea unui fel de mucenic obosit și sfințit prin suferință. El cunoștea mai multe taine decât Zuza; pentru aceasta nu cugeta decât târziu și adânc asupra tuturor întâmplărilor sale. Acum se simțea stânjenit și ridicol. Ii trecuse beția, dar urmele ei se vedeau în modulațiunile aspre ale vocii și în ridurile grele ale obrazului. Cum să-i răspundă Zuzei? Căci Zuza era ca florile care răsar prea firave, prea milostive și e păcat să le pui chiar la butonieră. El, omul mereu dus de viață în cruciș, mereu amestecat cu tot ceeace orașul avea mai larvar și odios — el care renunțase la iluzii, la viitor numai prin beție, e oprit astăzi de un copil drag, cuminte, fără conștiința marilor schisme, lipsit de controlul actelor logice. Știa că Zuza judecă și afirmă ceva numai prin reflexe, numai prin ceeace ea poseda în ascuns, în simțuri.

— Și pe tine te-am visat, Vasia !

Zuza vorbise pentru a doua oară, aplecată mai mult și așteptând mai nerăbdătoare. Dar Vasia tăcea. Il durea capul și gura îi era amară. Cu toată răcoarea dimineții, îi vâjâiau încă tâmplele — iar în adânc i se infiltra nebuloasă — una din marile lui bucurii. Fetița aceasta îi aminti de copilăria de altădată și de tot ceeace ea avusese iureș, elan și minune. Din minunile de eri — doar el rămăsese. Zuza îl întorsese din drum și-l ducea cu ea de mână prin amintire. O bucurie tandră, tinerească, voluptoasă. Ar fi vrut să fugă. Se tot temea să nu fie amăgire. Dar Zuza era acolo și aștepta. El nu știa de ce se petrec toate acelea, dece Zuza vorbise astfel, nici nu putea să-și lămurească enigma casei de unde răsărise Zuza. Intr'o clipă — și remușcările și renunțările îl copleșiră. O privi în ochi cu lăcomie. Apoi îi întinse mâna. Mâna Zuzei tremura :

— Nu mai are nici un rost. Ne vom întâlni mâine.

Și plecă. Pleca fără cântec, fără zâmbet.

— Vasia !

Se opri în loc, ezită o clipă, își continuă drumul.

— M'ai putea iubi, Vasia?

Cuvintele veniseră până la el atât de tragice, că parcă erau însoțite de plâns. Erau ca ultimele vorbe ale unui om care moare, pe care n'o să-l mai întâlnești. Și se întoarse. O revăzu cu alte priviri. Făptura Zuzei rădea, ca și cum și șoldurile și pieptul ar fi avut gură.

— Poate că da, Zuza !

— Mai mă întrebi dece te-am ales pe tine ?

— Nu. Am înțeles, Zuza.

— Acum știu ce 'nseamnă bucurie, acum îmi dau seama dece este așa.

— Ce simți ?

— Parcă sunt un înger fugit din rai.

— Căzut în capcana unui hoinar.

— Ba nu, căci viața mea începe cu tine, Vasia !

Nu și-a dat seama cum a fost. Zuza s'a aplecat peste gard, a simțit cum o strânge sânul apăsat peste lemn, i-a prins grumazul cu mâinile amândouă și l-a sărutat frumos și dulce ca pe-o icoană. Vasia a scuturat capul, a vrut să întindă brațele, dar dincolo de ulucă nu se auzire decât pașii care alergau spre casă. Privi printre zăbrele, văzu cireșul, macii rupți alături, auzi ușa deschizându-se — și de abia apoi porni pe drumul lui. De astă dată pornea și cântecul. Dar cântecul — limpede și pur — ca orice poem de iubire.

Zuza printre perdele îl văzu. Așa ascunsă, părea că-l adulmecă și-l soarbe ca pe o boare. Și numai după ce nu se mai zări și nu se mai auzi nimic, Zuza se strânse între falduri — încremenită acolo, fără mișcare, fără suspin, fără surâs.

Se trezi bătrânul, se trezi Tina. In casă toți trăiau, numai Zuza n'avea viață. De pe undeva, din altă existență fantastică, isbucniră predispozițiile agonice. Mizeria nu era numai a odăii, numai a obiectelor, numai a fărâturilor care stăteau acolo. Mizeria purcedea din contrastul conștiințelor, din lipsa de perspective, din diferența de trăiri. Până acum, așa fuseseră toate. Fără ritm, fără bizarerii, fără realitate. Ca o inimă scoasă din pieptul unui om și expusă în vitrină. (Ea ar reprezenta acolo pe cineva, dar adevărul despre acel cineva ar fi fost păgân). Așa fuseseră ei. Trei inimi disperate că nu și-au găsit trup în care să se închidă. Bătrânul — manechin, puhav, imbecilizat. Tina — suptă, galbenă, fată bătrână. Zuza — stea căzută, poveste neînceputâ, miracol. Și astăzi, marea întâmplare. Cine îl adusese, cine îl chemase, de unde venise ? Vasia — visatul, doritul, necunoscutul. Iubitul alb, iubitul pur! Zuza nu știa cum e iubirea. Deaceea nici nu judeca noțiunea ei, nici nu calcula urmările ei. Iubirea nu era a minții, nu era a voinței categorice de a se desrădăcina de-ai casei. Iubirea era a trupului, a anilor tineri.

Și iar intrarea în vechea oroare. Iar zilele lungi, egale, false. Iar lecturile și tusele tatei, iar accesele de nevroză senzuală ale Tinei. Târziu se întoarse dintre perdele, se așeză pe scăunelul ei, luă lucrul în mână, dar tot fără viață era.

Tina se dusese să fiarbă apă. Bătrânul trebuia îmbăiat. Își dădu seama numai după ce apa fu adusă și răsturnată în cadă. Bătrânul își scoase haina, cămașa — singur. Și Zuza trebuia să se aplece, să-l descalțe, să-i scoată pantalonii, să-l ducă de braț până la cadă, să-l săpuneze, să-l curețe ca pe un pepene sau ca pe o cârtiță murdară. Il văzu așa cu pieptul tras, uscat și palid ; cu umerii scobiți și unsuroși ; cu pântecul alunecat peste curea tot galben și lăbărțat.

Dincolo în stradă, cu cântecul, cu primăvara — era Vasia. Vasia nu putea fi așa. Spectacolul se mărea, se diforma. Bătrânul era ca o pată alburie, dar rămăseseră în primul plan erorile vieții : carnea ofilită, mirositoare și mucedă; pântecul acela holbat ca altă greață, ca o imensă spurcăciune. Bătrânul parcă se desmă[illegible] și în locul lui apăreau viermii și apoi scheletul.

Zuza nu se înfiora de momentul când va trebui să umble din nou cu degetele pe pielea lui, nu se scârbea de clipa când va fi nevoită să-l vadă în toată goliciunea lui, pe jumătate putred și paralizat. Știa că bătrânul va surâde fericit, va râde când se va simți gâdilat la subsiori și pe burtă. Toate le vedea Zuza. Dar nu de astea se înfiora. Ci de bătrânețe. Se văzuse pe ea însăși în oglindă — mlădie, albă, cu torsul elegant și sprințar, tot corpul ei acolo părând ideal și evaporizant ca o realitate floralâ. Și-l închipuia dincolo pe Vasia — tot așa — plin, vânjos, tăiat simetric și marmoream. Iar aci bătrânul (chiar tata fiind) predispus acelui act de saponificare, predispus unei alte vieți larvare.

Din toate crizele acestea de conștiință, purcedea o teribilă mizerie a cărnii mai întâi. In Zuza se reflectau reversurile dorurilor, contradicțiile senzațiilor. Și ea nu reacționa prin judecată, ci prin tinerețe.

Veni în fața bătrânului, se așeză în genunchi și-i vorbi cu capul plecat, cu glasul plâns :

— Iartă-mă tată, dar nu mai pot.

Ochii nu se ridicară. Bătrânul tuși sec. Tina veni alături :

— Ce s'a întâmplat ? Ce nu mai poți ?

— Nu mai pot să-l îmbăez pe tata.

— Dece, Zuza? întrebă răgușit și dureros bătrânul.

— Vezi tată, eu... eu...

— Haide mironosițo, ți-e lehamite, nu? Mie nu mi-a fost atâția ani și astăzi ție ți-e scârbă ?

Zuza privi pe unul, privi pe celălalt, amândoi o dușmăneau.

— Ei bine, mi-e scârbă ! Auziți ? mi-este scârbă.

In aceeași clipă bătrânul ridică pumnul. Și'n clipa următoare pumnul lovi în plin.

— Să nu-ți mai fie scârbă.

Sângele țâșni cu ușurință. Zuza își duse palma — ghioc la gură — privi adânc în ochii bătrânului (ochii care ardeau și-o baljocoreau), privi la chipul Tinei (Tina care zâmbea) și văzând la amândoi imaginea răsturnată a visului ei — se retrase afară. Se împleticise pe scări, năucită, căzu buimacă la rădăcinile cireșului.

— Cum să înțeleagă ei? Cum să-și dea seama că am șaptesprezece ani ?

Inserarea căzu suavă și calmă. Nu mai putea gândi la nimic. Imaginile se amestecau, se suprapuneau, se închistau. Tata, casa fără viață, bătrânețea, Vasia. Prima îmbrățișare, prima încercare de evadare. Dar când îl va aduce pe Vasia în camera ei ? Ce va spune bătrânul, ce va face fata bătrână ? Merita Vasia jertfa asta ?

Dar cine e Vasia? (Intunericul, besmeticul, fulgerul ?)

Da și nu. Căci Vasia mai era doritul, visatul, iubitul alb, iubitul pur.

Dar dincolo de el ? Culcată acolo, cu brațele îmbrățișând copacul — Zuza adormi iute. Plânsul se continuă și în somn. Și se pare că toată noaptea chiar Dumnezeu plânse lângă umerii nemângâiați de nicio nălucă.

Alături macii parcă se înălțau roșii din însuși sufletul lovit al Zuzei.

— Cum să înțeleagă ei ?

Undeva, în străfundurile lumii, cântecul lui Vasia se auzea ca o litanie.

Vals vienez

(Urmare din pag. 3-a)

nu-i găseai pereche. Dela prima vedere, fără s'o cunosc: — „Ce faci puştiule?“ — şi i se sbenguia pe obraz o aluniţă cât miezul de nucă. Mă desnădăjduia deasemeni faptul că la orice ocazie cânta, era dispusă oricând. In această privinţă nu te-ai fi mirat deloc chiar auzind-o recomandându-se :

— „Eu, Săftica, sunt ca oul — m'a făcut mama cântând!“...

Nu zic, poate să nu fi fost ea atât de nesăbuită, cum n'a şi fost până la urmă. Poate... Dar trebue, din cele descrise mai sus, Pusi, să recunoşti că dela Săftica şi până la fata de aur a visului meu... Trebue să recunoşti, Pusi...

Fac mea culpa, da, mea culpa şi declar, nu te supăra, declar făţiş — am iubit-o, închipuie-ţi, pe Săftica. Mult nu, îţi spun sincer, o lună de vară, ca la băi ori ca o lună de miere, August... Dădeau în pârguit ciorchinii viţei boltită dealungul casei; mirosea a iasomie; puzderii de stele cu cozi de artificii cădeau, mi se părea mie amorezatul, direct în cozile de tuciu ale Săfticăi. Ea venea în fiecare seară la noi — „în vizită“, şi în fiecare seară luna apunea deasupra îmbrăţişerii noastre. Ii frigeau mâinele şi mă învăţa să sărut; parcă o aud: „haidi, aşa luuung. Haidi“!... După două săptămâni Săftica îmi ocupase locul : ofta, gemea, se sbătea ea ca pe jar. Eu începusem să mă domolesc. Mi se părea urîtă, urîtă foc. Lipseam dela întâlniri. Chipul iubit de fată blondă revenise acasă. Săftica trebuia alungată. Ceeace n'am întârziat să fac. I-am spus în momentele când se aştepta mai puţin, cu expresii elegante învăţate dintr'un roman. Le ţin încă minte :

— Săftico, eu mă simt stăpânit de un alt farmec, străin de-al tău... Prietena mea e blondă, o prietenă pe care n'o poate uita nimeni... Nu te considera jicnită dacă îţi vorbesc deschis... Convenabil să ne despărţim amici, acum; altfel suferinţa va fi mai târziu şi mai cruntă... Am reflectat că-i amabil şi cavaleresc faptul de a te preveni, în locul unei rupturi violente. In acelaş timp, cred, nu te poţi plânge de lipsa mea de respect, cel puţin în serile noastre de sub viţă...

Nu mai mi-a dat pas să continui :

— Tâmpit !

Observi : mă făcuse tâmpit.

In curând dădui de alta. Era blondă într'adevăr dar ce folos!... Ismenită şi rea (învăţa la Călugăriţe)... O otravă. Mai infernală decât otrava. Pentru mine nu avea decât gesturi de mare ducesă şi de fiecare rendez-vous aceleaşi neschimbate patru cuvinte :

— „Bonsoir Bébé !“ la venire, — „Bonsoir Bébé!“ la plecare... Imi oferea o mână ca din balcon şi o privire ca din „Turnul Colţei“... Numele i l-am uitat, ştiu în schimb cu [illegible] să-mi spună [illegible] ce mâncase la prâ[illegible]ă :

— Astăzi, Bébe, „le potage imperatrice“.

Eu de-colo :

— Ce-i aia ?

— Le po-tage im-pe-ra-trice !

— Nu cunosc.

— Vai !

— Vai, dar aşa e.

— Ce ignoranţă !

Tot eu :

— Ce-i aia ?

— Bonsoir Bébé !...

Şi dusă a fost. Pentru căţeii ce socoteam că-i voi face fandositei pe inimă i-am strigat în urmă cât m'a ţinut gura :

— Ştii ce am mâncat noi astăzi ?... Sarmaaale !... Şi ciorbă de ciocănele !...

Cu a treia am avut de furcă. Să vezi. Rău ! Intraseră părinţii la gânduri, plus madam Weber. Ţineau laolaltă conferinţe secrete noaptea şi mama, biata de ea, chemase pe Părintele Ionică dela „Iancu-Nou“ cu aghiazmă să-mi stropească aşternutul patului, cu dascăl pentru slujbă, cu tămâie prin colţurile odăii. Diavolul sălaşluia în mine. Adevărat, împlinisem douăzeci de ani când am întâlnit pe Paţachina. (Madam Weber îi spunea aşa). Fie însă vorba între noi — frumoasă Paţachina! Ce e drept e drept. Zău!... Fă-ţi o simplă părere: numele Marioara, dinţii albul laptelui, tenul de smântână, păr buclat, aranjat, cârlionţat, negru; miere în glasu-i, de albine; trup legănat, tare piatră. Avea pe vino 'n coace enorm şi vorbea peltic... Mi-era capul plin de dragoste : „puteam să pui, ca 'n poveste, ceasul la fiert şi să mă uit la ou“... Leşinam de plăcere când o auzeam spunându-mi desmierdător : Ionel !... Ionel pe toate variantele... Ionel dragă, Ionel dulce, Ionel scumpe, Ionel nepreţuit, Ionel fluturaş, Ionel iubit, Ionel îngeraş... Eram sedus, Pusi... Scurt! Şi, cum femeilor le este îngăduit totul, Marioara mă făcuse cârpă...

Nu fusese deloc fericită — mi-a destăinuit — din cauza unei iubiri tragic neîmpărtăşită, exclama, şi exclama „neîmpărtăsite“ peltic, în vârful limbii, adorabil. Dragostea tragică : un artist dela grădina Raşca; suferinţa : domnul Paraschiv Tănăsescu, soţul. Primul, cunoscut de pe băncile Profesionalului, al doilea mort de curând. Deocamdată, fiindcă artistul Armand Duval (l-am dedus imediat din lacrimile Marioarei şi din „Dama cu camelii“) făcea oarecare mofturi, Marioara mă găsise pe mine. Şi eu am fugit de acasă; cum ar dispare o fată, dar cu ce aveam pe umeri — de dragul ei... In concluzie, Pusi, Ionel, Ionelul de mine gândea că-i şi cucerit Paradisul... Şi asta, judeci prea clar, înlocueşte orice lipsă. Odată cu Marioara Paradisul, veşnic gentil, îmi punea la dispoziţie şi întregul dichisul răposatului Paraschiv Tănănescu : palton de blană, o pereche de haine noui-nouţe, căciula de astrahan, rufăria, halatul, scufia de noapte, papucii şi cheseaua de tutun, plină.

Mă înfăţişeam prin urmare în proaspăta-mi locuinţă din strada Armoniei 12 bis, împuternicit prin moştenire şi mai cu seamă prin năravurile vremii despre care-ţi amintesc cu nazurile şi atotputernicia unui soţ adevărat. Ce văzusem în alte case înţelegeam să pun şi eu în aplicare la Marioara, aidoma. Din prima zi mi-am şi luat nasul la purtare, acelaş nas ce nu-l ştersesem bine cu batista... Vorba mea era poruncă, o dorinţă a mea lege. Tăiam şi spânzuram. Intr'un cuvânt, Paşe !... Şi era minunat. Dădusem de mierea ursului. Incepusem să mă îngraş. Purtam straie nemţeşti, fumam cu ţigaret de chilimbar şi mă rădeam cu perdaf şi cu pudră „Germandré“. Cârciumarul din colţ îmi spunea domnule. Domnule — ca lui tata.

In ceeace priveşte Marioara e deajuns, pentru a te lămuri, spunându-ţi că era o fiinţă unică. Imi reaminteşte şi astăzi dogori nemaiîntâlnite în viaţa mea — nemaiîntâlnite până la tine Pusi — trebue să adaug... Două luni cât a durat aventura, singură ea, Marioara, a ştiut să mă înveţe să preţuesc patima. Şi să-mi placă patima... Până mai adineauri, în tramwai, beţia de atunci nu se evaporase îndeajuns din corpul meu... O creatură extraordinară. Iubind-o, trăiam, cum se spune, într'un vis, leneveam visând, dormeam — adică nu mai dormeam de loc... Simţeam ce nu simţisem niciodată: ceva profund; iar când mă învăluia cu privirea ei arzândă eram pierdut. Nu mai eram Paşe... Avea Marioara darul ceresc de a preschimba oamenii în îngeri. Bărbaţii în special. (Nu şi pe madam Weber). Ai să vezi!... Alăturarea ei stârnea în mine un uragan de care mi-era frică ; deslănţuia vijelii, ploi torenţiale, inundaţii... Dar ca să scurtez pe cât cu putinţă vorba îţi voi lămuri că viaţa lângă Marioara mi-a fost un dulce suspin. Şi prin expresia de mai sus, fireşte tu ca femeie, pricepi definitiv... Femeie, nu ?...

Se cuvine, Pusi, un ocol în expunere: gura lumii !... Motivul ce a şi contribuit la dureroasa şi rapida destrămare a visului.

Mai întâi, cum se întâmplă obişnuit mai întâi, şuşoteşte mahalaua: infecţii!.. Scuză-mă, ţi le voi desluşi, să-ţi faci o ideie... Obiectivul : — Marioara !... Da, Marioara !... Marioara în jos, Marioara în sus... Ba că n'a fost fată, ba că-i femeie cu cusur, ba că „mişcă din urechi“ — considerabil — şi aşa şi 'n vecii vecilor. A luat-o Tănăsescu pe timpuri cu un copil făcut la Maternitate cu altul. Altul de-l giugiulea ea prin scrisori Tică şi scrisorile trimise — roz, ca ale fetelor dela Notre Dame de Sion... Pentru Tică ăla a plâns Marioara, a suferit, s'a sacrificat. Degeaba, Tică tot Tică ! N'a vrut să ştie bestia absolut nimic şi fără să-şi întoarcă măcar o singură dată privirile înapoi şi-a luat într'o zi largul, lăsând-o pe Marioara pur şi simplu mofluză şi în braţe cu Floarea de lotus — ca la japonezi. Floarea de lotus, ca la japonezi, era numele progeniturii lăsate de Tică în braţele Marioarei, mofluză... Tipul voiajase mult, după câte am înţeles, îi plăceau lucrurile nostime, Marioara de exemplu; ţinea la denumirile fistichii: Floare de lotus !...

Răposatul Paraschiv, om tare aprig şi sanchiu, care cunoştea din fir a păr toată dandanaua nu se ştie prin ce minune o iertase. Şterse cu buretele peste trecutul Marioarei ca pe tabela neagră. Zic „nu se ştie prin ce minune“ dar în fond e un fel de a vorbi, căci se ştia cu deamănuntul de ce-o iertase răposatul Paraschiv şi anume: ca şi mine — de dragul ei... Sigur !... Chibzui matur, socoti, desenă, îmi închipui, un plan detailat pe hârtie şi numai în cele din urmă crezu de cuviinţă, Paraschiv răposatul, că-i nimerit să procedeze cu Marioara după cum urmează : aranjă copilul la orfelinat, îi trase Marioarei un toc de bătae soră cu moartea şi-o luă acasă femeie cu cununie... „Doar s'o astâmpăra“. — „Ţi-ai găsit cine !... Marioara“ râdea mahalaua pe 'nfundate, — „Marioara“ !... „Vai de capul tău, Tănăsescule !“... Chiar vai de capul lui, căci în mai puţin de doi ani femeia cu cununie l-a şi băgat în pământ pe Tănăsescu, se 'nţelege...

N'aş cuteza să-ţi spun că dam ascultare biblică nefericirilor mai sus notate. Dar oricum... Sufeream cumplit... Incepusem, iar, să slăbesc. E normal !... Pentru bunele mele intenţii, întrebărilor ce i le adresam, normal, ea avea răspunsul gata ticluit; explicaţii ce nu mai erau explicaţii, ci plânset; ori şiretenii, ai cuvântul meu, pline de graţie... Fii atentă !

Ea : — „Dacă tu asculţi numai decât în gura lumii, Ionelule, ce să-ţi fac eu, Ionel scump ?... Arde-o-ar focul s'o arză, Ionel iubit, de lume mizerabilă, Ionel dragule, şi lume murdară, Ionel adoratule... Cum nu-mi dă ea pace să trăiesc *cât* vreau eu cu Ionelul meu şi iubit şi dulce“...

Eu ?... Eu Ionelul ei şi iubit şi dulce !... Mai puteam zice ceva ?...

Bârfelile pe de altă parte se înteţeau; reeşea din ele, limpede, că Marioara mea-i proverbială — ca Miţa biciclista...

Câteodată, ţinând să fac pe grozavul îmi luam o înfăţişare de om superior: nu mă interesează; nu le dau nicio atenţie; prostii, calomnii, murdării, infamii; eu stau deasupra lor... Ce să stai deasupra lor ? când aveam, pardon, murdăria sub nas : lista fanţilor!... Pe onoarea mea... Ai s'o vezi, scuză-mă, acuş; o am la mine; ţi-o arăt... Negru pe alb — 5 ! Socotiţi, aliniaţi, bob numărat — 5 ! Nici unul mai puţin ! Pe onoarea mea !...

Pusi... un moment... fii drăguţă... trecem lângă bec... aci la lumină... aşa... să-i urmărim îndeaproape... Un „tablou“ purtat în permanenţă în buzunar... Suvenir... M'a învăţat ca istoria... multe... L-am şi trecut în rândul documentelor... Documentul sbuciumatei mele vieţi !... Eşti de acord ?... Uite-l !... Ia-i, te rog, seama : tablou în dublu exemplar... liniat... cerneală albastră... culoarea speranţei... scris îngrijit... numerotat... rubrici separate... şi la sfârşit totalul : 5 ! (Fără subsemnatul şi fără răposat).

Aşadar atenţiune ! Purced la deschiderea documentului sbuciumatei mele vieţi ! Şi-l citesc ! Ascultă Pusi ! Priveşte-l !

TABLOU

a) Inaintat de un binevoitor necunoscut Domniei Sale Domnului *Ionel Vasilescu* pentru convingere. *Post-Scriptum:* Dacă nu crede îi stăm la dispoziţie cu depoziţia martorilor. Şi iar dacă nu—treaba dânsului.

b) Legăturile Domniei Sale Domnei *Marioara P. Tănăsescu* în ordine numerică.

r. curent	Durata Doamna Marioara	Numele şi Pronumele celui indicat	Etatea	Părinţii	Rudele	Ocupaţiunea	Semnalmente	Observaţiuni
1	1 An	VINTILĂ SDUCU	25 ani	Nu cunoaştem noi	N'are sau are mătuşă bătrână una singură	La părinţi	Semnalmente n'are decât nasul lung	Arţăgos Scandalagiu Puşlama de Dealul Spirei
2	3 Luni	TASE (Pronumele necunoscut fiind plecat în Provincie afaceri bani)	30 ani (zice el)	Tata: Melinte Mama: M. Melinte		Giambaş (Face pe boeru dar nu e)	Uitătură hoţească Mustaţă „ Mers „ Voce „ Pumn „	Bătea Doamna Marioara P. Tănăsescu două ori — trei zile (Regulat)
3	Poate un An poate mai puţin	GIGEL GEORGESCU	18 foarte exacţi	Tata cumsecade Mama cumsecade Vrut omorât: Madam Tănăsescu nenorocit copilul oamenilor	Multe. Negustori Onorabili Cinstiţi Făcut ruşine nepot Gigel	Şcolar fost cuminte	Frumos fată Invăţa f. bine Nu mai învaţă f. bine Scos madam minţi	Madama sclifosea copilul: Gică, Gigi, Gii, Gigea. Pus copilul zică madam Tănăsescu-ei-Mery. Ftiu!..
4	2 ani precis matematic	Bărbatul-Dama cu camelii-la Grădina Raşca-*Armand Duval* zis Aristide Niţulescu	35 pe muchie	N'are mamă N'are tată	N'are rude	Artist Gurist (noaptea vesel ziua trist)	Păr ca femeile Mustaţă ca femeile Glas ca femeile Mâini ca femeile Dat dracu ca femeile	A fost iubit Este iubit Va fi iubit Pezevenghiu Cartofor P.S. Trage la măsea
5	Durata n'avem idee	TICĂ TICĂ	29 ani		Un suflet mic Flori lotus Părăsit orfelinat cu Madam Tănăsescu	Voyageur	Colindă lumea Place fistichiu Nostimada Excapada Crailâcu	Acum Doamna Marioara ?

Total 5 + soţul = 6 Dumuezeu să-l erte !

p. conform. **Un mare binevoitor**

Just : nimeni nu poate îndrepta ce e scris !... Era, îmi amintesc, zi de post (mâncasem nu potage imperatrice, împreună eu şi Marioara, ci o ciorbă de linte cu zeamă de varză acră, turbată). Vineri către orele 6 după amiază, când îşi făcu apariţia prin uşa principală — plutonul de execuţie ! In linie de trăgători : tata, madam Weber, mama. Figurile lor mi s'au întipărit perfect în minte : călăi !... Sfinte ! madam Weber cu deosebire... Păşeşte larg, mâinile la spate, direct spre colţul unde înmărmurise Marioara, cu împletitura cadoului meu de Crăciun, un şal vărgat. Nu-i posibil să-i descriu căutătura de călău pe care Marioara nu fu în stare să i-o înfrunte, la un centimetru dinaintea scaunului. Eu îngheţasem. Parcă mă idioţise Dumnezeu. Ţeapăn, cu ochii ficşi, gura căscată, uitasem ţigaretul de chilimbar al răposatului între degete pornit în direcţia gurii să trag un fum, fum nemai tras niciodată. Ascultam năucit, fără să pot desluşi, oceanul mustrărilor lui madam Weber, izvor nesecat de cuvinte, avalanşe, cataclism de cuvinte; poate să fi fost la un milion, dacă nu două. Făcuse spumă la gură. Se urîţise.

Tata rosti sentinţa :

— „Dumneata“ musiu, ia-ţi catrafusele ce nu le ai şi şterge-o !

Vrui să mă opun categoric. Dar mai mult decât aş fi simţit, auzii de îndată trăsnetul a două perechi de palme pe obrajii mei; două palme mici şi zdravene : madam Weber mi-o luase înainte, pocnindu-mă scurt : plici ! plici ! plici ! plici !

Tata urmă :

— Cucoanei de aici i-aş face prea multă cinste, chemând-o altminteri decât... Paţachina !... Şi încă n'ar fi vorbă prea tare pentru purtările dânsei... Gândeşti, madam, că ai găsit sat fără câini ?... A ?... Ţi-arăt eu ţie sat fără câini!... De nu ţi-o place, să-mi razi mie mustaţa... Paţachină !...

Vai, săraca Marioara !... N'am mai putut asculta. Mă simţeam rănit, rănit de moarte; pustiu şi nenorocit.

Incearcă şi Marioara un cuvânt, jalnic cuvânt.

— Să taci, femeie fără nume ! răcni al meu părinte. Să taci !... Mi-e ruşine, nu vezi, să-ţi zic cum te chiamă... Să-mi zici mie cuţu, nu Vasilescule, cuţu dacă nu ţi-o veni de hac Vasilescu.

Vai, săraca Marioara ! — tăcu.

Tata sufla greu, ud leoarcă. Intorcându-se zorit spre mine — mă aştep-tam la alte cel puţin cinci perechi de palme. Nu mi le dete. Spuse gâfâind, trăznindu-mă cu privirea :

—Hai-ma-na !... Iţi trebuia ţiitoare ! A ?... îţi dau eu ţie acasă ţiitoare... Puşla-ma !... Mişcă-te !... Marş d'aici !...

Săraca Marioara !... Ii văd chipul neclintit, când m'am mişcat repezit spre uşă; doborîtă, cu suferinţă în ochi şi împletitura cadoului meu în poală. Abătu o privire asupră-mi; o anume privire. Şi o zadarnică chemare... Incepu să plângă din nou. Şi eu... Săraca Marioara !...

Atât a fost. Gata Pusi !...

La drept vorbind, au mai fost şi altele. Altele — pasagere. Ştii tu... Nici una însă Marioara. O, nu... Departe Griva de iepure...

Şi ca încheiere să-ţi declar solemn, cu mâna pe inimă : de-acum tu ! Tu Pusi !... Tu, fata visului meu blond !... Blondă. Dorită. Incântătoare. Dulce. Vieneză... Ca'n Vlahuţă — Dunăre albastră a valsului meu !...

GEORGE DORUL DUMITRESCU

Din volumul *„Puf de păpădie“* ce va apare în Editura Cartea Românească.

Cântec de copil

Focului, norocului,
Ingerilor, jocului
Iată c'am venit şi eu.
Nu'ntrebaţi de ţara mea,
Că sunt mic şi n'aş putea
Să vă spun minunile
Ce încântă lumile
Şi le face să răsară
Mugurii în primăvară.

Eu nu ştiu nimic;
Că un moş pitic
Incue bordeile
Şi ia toate cheile.

Dar ţie tătuţule
Uite-ţi dau mânuţele
Să ghiceşti în fiecare
Svon de cântec şi ninsoare.
(Tu'nţelegi cât spun de multe —
Cine ştie să le-asculte !!)

„Porţilor împărăteşti
Sufletul să ne primeşti.
La ferestre unduinde
Ingerii să ne colinde“.
Ca să dau darul cel mare,
Hotare — fără hotare,
Lăcrămaţii, linii, aştrii,
Zavea sângelui, albaştrii
Ochii mei, Măicuţei mele,
Jar de sete şi mărgele.

Tot ce-aş mai avea de spus
Este'n gene şi surâs.
Şi o taină grea, a mea:
Verde'mi este inima.

Focului, norocului,
Ingerilor, jocului
Iată c'am venit şi eu.

ION A. BUCUR

Toamnă

Stă cumpăna fântânii pe suflet aplecată
Şi fruntea albă'n palme se clatină uşor,
Prin crengile strivite de-o toamnă 'nveninată,
Se dapănă şuviţă, icoana unui nor.

Doi ochi la o fereastră privesc prin crucea rece
Broboanele de sânge ieşite din pământ,
Pe uliţa pustie, grăbită ziua trece,
Injunghiată aspru de ghiara unui vânt.

Şi cum se lasă seara prin cuiburile ude
Se scaldă în întuneric şi pleoapele şi vis,
Şi numai plânsul toamnei ar mai putea pătrunde,
Prin porţile ce'n mine de-apururi s'au închis.

CONSTANTIN SALCIA

SCENĂ * FOYER * ECRAN

TEATRUL NAŢIONAL: „DODSWORTH” DUPA SINCLAIR LEWIS. REGIA: SOARE Z. SOARE

Noua premieră a teatrului Naţional a însemnat un frumos succes regisoral şi o excelentă realizare artistică. Spectacolul a suferit însă în primul rând din pricina piesei care cuprinde mult prea puţine şi prea monotone elemente dramatice. Un excelent roman psichologic, dramatizat, dar numai atât. Singurul element dinamic al acestui spectacol, ar fi trebuit să fie „decupajul” pur cinematografic. Intr'adevăr, cele patrusprezece tablouri cari se schimbă, sunt destul de variate ca ton şi culoare; posibilităţile mecanice însă, fiind deocamdată incomplecte pentru un spectacol de această factură, au îngreuiat enorm schimbarea decorurilor.

Şi pauzele, mereu repetate, au creiat o atmosferă apăsătoare...

Trebuie să mărturisim dealtfel că decorurile d-lui Fuerst au fost sub aşteptări. Il cunoşteam pe acest distins scenograf, din renume. Aşteptam mult mai mult.

D. Fuerst, a făcut nişte decoruri de bun gust în cantitate mai mare; (sunt vre-o zece) dar numai.

D. Ion Manolescu în rolul Dodsworth, are o excelentă creaţie. Acelaşi lucru se poate spune despre d-na Agepsina Macri şi d-nele Marietta Sadova, Nora Pejow, Nataşa Alexandra etc. Un debut interesant este al d-rei Corina Constantinescu. Restul distribuţiei, în aceleaşi frumoase condiţiuni.

Regia a semnat-o d. Soare Z. Soare.

INTERIM

Cei treizeci de ani de teatru ai lui Mişu Fotino

„Tânărul“ actor Mişu Fotino, meşteşugar de mare artă în ale comediei, ne face o surpriză: împlineşte treizeci de ani de teatru.

Intr'adevăr: treizeci de ani a parcurs Mişu Fotino, dela rolul lui Pierre Vareine din „Marionetele“ până la cel pe care-l joacă azi în aceeaşi piesă la „Comedia“.

Cariera, plină de frământări a acestui actor, a început la Craiova, la Teatrul Naţional. (Era pe atunci director Em. Gârleanu). Junele prim are însă simţul boemiei: îi era dat să alerge, să se organizeze, să creieze. Şi după ce, la Craiova, trece printr'o gamă de roluri dela „Pygmalion“ la „Inşir'te Mărgărite“ — să nu uităm marile sale succese: „Fracul“, „Prostul“, „Punctul negru“, vine la Bucureşti. Joacă în „Văpaia“ cu Marioara Voiculescu şi G. Storin, apoi face parte din prima formaţie Elvira Popescu, Al. Mihalescu, Ion Iancovescu şi joacă „Grădina lui Dumnezeu“, etc.

De acum incolo Mişu Fotino va avea multe „direcţii“ şi multe teatre va face şi va desface, cu şi fără prietenul şi codirectorul Ion Iancovescu. Căci avea vocaţia de organizator şi pasiunea deschiderii de drumuri noui.

In 1925, cu Tantzi Cutava-Barozi, ia direcţia Teatrului Mic, şi joacă: „Fracul“, „Prostul“, „Mitică Popescu“, „D-ra Doctor“, etc.

O înfăptuire impresionantă: Mişu Fotino a întreprins primul turneu de propagandă în Ardeal. La Braşov, în urma unei primiri entusiaste, rămâne şi joacă un an de zile punând bazele „Teatrului Naţional din Braşov“, la fel la Sibiu, unde înfiinţează „Teatrul Orăşenesc“.

La Brăila reînfiinţează şi preia direcţia „Teatrului Comunal“. Mişu Fotino o mărturiseşte ca una dintre cele mai dragi, mai izbutite înfăptuiri...

Iată-l alături de Iancovescu. Sub direcţia lor se deschide „Teatrul Sălii de arme“, astăzi „Regina Maria“. Ei au fost primii directori ai acestui teatru unde joacă „Cocoşii şi Găinile“, etc.

Tot cu Iancovescu deschide „Teatrul dela Poştă“, astăzi „Alhambra“ unde joacă marele succes proaspăt în mintea tuturor „Afacerea Kubinski“.

O ultimă etapă a carierii directoriale (de până acum; Mişu Fotino o va continua, desigur) este aceea de director al Teatrului Naţional din Cernăuţi. Experienţa a fost, se pare, tristă. Directorul cel nou aducea cu el idei prea îndrăzneţe pentru concepţia de „artă“ a localnicilor! Infăptuirilor lui i s'a opus o neînduplecare masivă. Directorul, care e la rândul său îndrăgostit de ideile sale evoluate şi de realizările în teatru, demisionează şi se întoarce la Bucureşti, unde intră în compania d-lui Sică Alexandrescu.

Aceştia sunt — pe scurt — cei treizeci de ani de teatru ai lui Mişu Fotino, şi câte ceva din multele sale înfăptuiri. Sărbătorirea de anul acesta, încoronează o activitate şi înseamnă cu roşu o etapă a unei existenţe închinate deplin, Teatrului.

GEORGE VOINESCU

QUARTETUL THEODORESCU

Sâmbătă 13 Ianuarie 1940, orele 17 va avea loc în sala „Dalles” al şaselea şi ultimul concert din ciclul quartetelor de Beethoven.

In program:

Quartetul Do diez minor op. 131.

Quartetul Fa major op. 135 şi monumentala capodoperă „Marea Fugă” în si bemol op. 133.

Biletele la magazinul „Doina”.

Un indiscret la o repetiţie

Când intri într'un teatru, nu prin intrarea principală, ci printr'o uşe mai puţin impresionantă, „intrarea artiştilor“, când ceasornicul tău sau, în cazul unui pârlit de reporter, ceasornicul prietenului n'arată ora la care trebue să înceapă spectacolul — pe afişe în totdeauna ora aceasta este întovărăşită de o precizare: ora cutare fix, — când în mână n'ai programul pe care ţi l-a oferit un plasator galonat şi aproximativ de politicos, ci, dimpotrivă, un creion bont la un capăt iar cu celălalt mâncat de nişte dinţi nervoşi, ai impresia că eşti inutil şi că stai pe capul unor oameni cari au mult de lucru şi cărora nu le arde de „fleacuri“. Inseamnă că ai picat tocmai în toiul unei repetiţii, cu câteva zile înainte de premieră.

O repetiţie mi-am închipuit-o întotdeauna ca pe un cazan în care toată lumea trebue să fiarbă, regisorul trebue să fie în cămaşe şi să ţipe iar vedetele să trnspire şi să se enerveze.

Cam aşa ceva văzusem eu în nişte filme americane, cam aşa ceva văzuse, pesemne, şi domnul regisor care, acum câteva luni, nu-mi dăduse voe să asist la repetiţii fiindcă s'ar putea să-i enervez pe actori.

Nu acelaş lucru s'a întâmplat şi cu domnul V. Maximilian, în faţa căruia — trebue să recunosc — mă prezentasem puţin cam emoţionat ca un tânăr admirator care face cunoştinţă cu acel de neuitat Topaze sau cu tot atât de simpaticul inspector de poliţie din „Salto mortale“.

Domnul Maximilian nu priveşte pe nimeni de sus, aşa cum fac tinerele „vedete“ cari au repurtat un succes şi cari poartă pică laurilor altor „tinere vedete“.

Maestre, îmi dau seama că n'am să pot găsi cuvintele potrivite prin cari să arăt tot ceeace am simţit cunoscându-vă.

Mă voiu folosi de o formulă banală, pe care vă rog să mi-o ertaţi: Maximilian — omul este, cel puţin, tot atât de simpatic ca şi Maximilian-actorul.

Şi acum să trecem la repetiţiile viitoarei premiere de la Regina Maria: Nuca de cocos. Actorii s'au adunat în jurul maestrului care le dă ultimele sfaturi: „Nu neglijaţi repetiţiile, copii. Cu cât vă veţi sili mai mult la repetiţii, cu atât veţi fi mai bine la premieră. Inchipuiţi-vă ce s'ar întâmpla dacă ar lipsi unul dintre voi acum în preajma premierei!“

Dar, bine înţeles, aşa ceva nu se întâmplă: toţi actorii sunt în păr şi abia aşteaptă să înceapă.

Domnişoara Angela Milian repetă pe diferite tonuri prima ei replică: „Vasăzică, nu mă iubeşti...“ Domnişoara Tantzi Căpăţână îl întreabă pe George Voinescu dacă am 12 ani — dudue, te rog frumos să mă crezi: am 20 de ani împliniţi. Merg pe 21 — iar d. George Musceleanu, care în afară de actor este şi un fel de ministru de propagandă al teatrului, aduce la cunoştinţa tuturor data exactă a premierei. Notaţi-o şi dumneavoastră: 19 Ianuarie. Bine înţeles, anul e 1940.

D. Ion Talianu primeşte dela toţi cuvenitele felicitări. Eri a fost Sf. Ion. D-na Sandina Stan îi spune că a vorbit despre el cu un domn care-l cunoştea de când era „tare subţirel şi frumuşel“.

— „Da“, aprobă d. Talianu, mândru, „eram tare subţirel şi frumuşel“.

Intervine d. Musceleanu, care în piesă joacă rolul intrigantului:

— „Cât de melancolic trebue să fie pentru d-ta să spui: eram frumos!“

— „De ce să fiu melancolic? Pe atunci eram frumos ca băiat. Acum, sunt frumos ca bărbat“.

D-na Florence Lupescu fumează ţigare după ţigare iar George Voinescu se agită mereu. Şi în sală, şi pe scenă.

Pe scenă îi tae însă avântul d. Maximilian:

— „Fără gesturi, Voinescule, fără gesturi“.

Scene întregi sunt reluate dela început. Chiar şi un act, fiindcă d. Maximilian n'a simţit străbătând în timpul repetiţiei, acel suflu care-l ţine pe spectator încordat pe scaun.

Nu se supără însă nimeni, fiindcă maestrul nu ridică glasul — în stil american — şi ştie să le arate tuturor, domol, când şi unde au greşit.

Pe scenă clipele dramatice alternează cu cele comice.

Nu prea înţeleg cum o să poată face d-na Sandina Stan să pară urîtă în primele două acte, aşa cum cere rolul.

D. Sion dovedeşte — în piesă, bine înţeles — mari calităţi de ghicitor în palmă, ceeace nu-i prea convine d-nei Sandina Stan.

Replica d-lui Talianu, din piesă, este mereu: „Buuuună!“

Despre creaţia sa n'am şi eu decât un singur cuvânt de spus: „Buuuună!“

D-nii cititori să adauge un „Foarte!“

„Cârlanii“ distribuţiei — expresia e a d-lui Maximilian — sunt Angela Milian şi cu George Voinescu.

Prima, elevă a d-lui Maximilian, a fost puţin şi vedetă de cinema, dar pe scenă pare mult mai în largul ei decât pe ecran.

In ceeace-l priveşte pe Voinescu, meritul este al d-lui Maximilian că pentru rolul lui Antoine n'a recurs la ajutorul vreunuia din tinerii actori cunoscuţi ci, l-a distribuit pe acest tânăr debutant, cunoscut acum mai mult din caricaturile lui. După premiera „Nucii de cocos“ cred că se va putea vorbi şi despre „actorul“ George Voinescu.

D-şoara Tantzi Căpăţână a însemnat pentru noi o surpriză: e tot atât de bine în teatru serios ca şi în operetă. Poate chiar mai bine.

D. Musceleanu n'are nevoe de roluri prea mari pentru ca să se remarce.

Acelaş lucru îl pot spune şi despre doamna Florence Lupescu. Cât despre maestrul Maximilian, rolul îi vine ca o mănuşe. Şi atât ajunge.

Mi s'a atras atenţia că în teatru există o superstiţie: Să nu te entuziasmezi prea mult de un spectacol, la repetiţii.

Cu cititorii mei am să fac o indiscreţie, ca să le mulţumesc că m'au citit:

„Nuca de cocos o să însemne un succes“.

TRAIAN LALESCU

Nedumeriri...

Ce va mai fi devenit aşa zisa „Proprietate artistică”? — Nu mai ştim. Dealtfel, autorii noştri dramatici ne informează cam aşa: Proprietatea artistică? Paternitatea unei opere? Fleacuri. Important este să nu plăteşti drepturi de autor în străinătate. De aceia, „ai noştri” ar trebui să treacă sub numele lor toată producţia dramatică străină, că doar tot ei „e” mai deştepţi.

Dacă Shackespeare ar face pe nebunul şi ar cere prea mulţi gologani pe fleacurile sale, am putea viziona, fără îndoială:

„Hamlet” a treia versiune de d-nii Ionel Popescu şi Mitică Ionescu.

Un sentiment de profundă mândrie naţională ne-ar cuprinde pe toţi.

*

Publicul e idiot. Asta se ştie şi-au stabilit-o definitiv directorii în privinţa cumpărătorilor de scaune.

Nivelul spiritual al acestui public este de asemeni foarte scăzut.

Il dispreţuim; dar ce să-i faci? Avem nevoe de el. De aceea, îi dăm alcoolul pe care ni-l cere.

Acelaşi public, a fost însă capabil să „pătrundă“ spectacole de superioară calitate, din care a făcut mari succese: „Părinţii teribili“, „Medalionul“, „Calul năzdrăvan“...

Publicul e convins că merită un tratament îndulcit.

G. V.

*

Urît şi-a mai bătut lumea joc de aşa zişii cabotini.

Actorul de teatru e socotit de toţi drept un stâlp de cafenea, un tip nesuferit care nu face altceva decât să bârfească.

— „S'o ştii dela mine, nene. Cea mai rea gură din lume o au actorii, dom'le!“

Cam aşa ceva îmi spunea un cetăţean revoltat, înmuind în chip savant o bucată de cozonac în capuţinerul adus la masa lui obişnuită dela cafenea, de un picolo blazat.

Fără să vreau, m'am gândit la prietenul meu, cabotinul, pe care-l lăsasem, în pardesiul lui decolorat, răsfoind ultimele cărţi expuse la Cartea Românească.

T. L.

*

Reţetele realizate de Teatrul Naţional şi de Studioul Teatrului Naţional, de sfintele sărbători, au întrecut cele mai optimiste aşteptări. [illegible] **gratificaţie** [illegible]

Personalul artistic auxiliar — ale cărui lefuri variază între 1916 lei şi 3900 lei lunar e optimist...

G. S.

Facem un turneu?..

Intre Anul Nou şi Vinerea Patimilor e cel mai bun timp de plecat în turneu.

Fruntaşii teatrului se grăbesc să apuce unul înaintea altuia oraşele cele mai bune, condiţiile unui cât mai... bine organizat turneu.

Dincolo de nevoia unui câştig muncit, actorul trăeşte cu dorul de ducă.

S'au văzut numeroase cazuri în cari directorii şi organizatorii unui turneu au pierdut încă din primele zile banii munciţi cu greu şi totuşi nu s'au înapoiat în capitală.

Este în această stăruinţă, în această penibilă luptă cu necunoscutul, una din frumoasele particularităţi ale îndrăgostitului de artă.

In rândurile de faţă vom încerca să arătăm numai câteva din piedicile pe cari le întâmpină o trupă plecată în turneu prin ţară.

Să admitem că trupa e formată şi să uităm micile plictiseli ale substituirei în distribuţie, ale rotunjirei textului, ale surprizelor repetiţiilor, ale inevitabilelor decepţii produse de răspunsurile din provincie.

Administratorul a făcut corespondenţa, a tras afişele, le-a expediat şi... trupa e la vagon; gata de plecare.

In forfota plecării, trupa face o primă victimă — însoţitorul vagonului.

Vai de bietul om; în capul lui se sparg toate oalele:

— „Bine domnule, pat e ăsta? Ce pătură mi-ai dat? Asta e pernă ori bolovan?”

— „Să vedeţi domnişoară, direcţia...

— „Ce direcţie domnule? Noi plătim şi cerem să fim serviţi!”

Până la plecarea trenului, **omul de vagon,** scoate dela rezervă un maldăr de pături şi de cearceafuri de toată mândreţea, ştie el că domnii artişti **e oameni cum se cade...**

Cu câteva minute înainte de plecarea trenului, administratorul s'a proptit pe peron în faţa vagonului şi admiră tăbliţa pe care stă scris cu litere mari, negre: **Turneul marei artiste... cu formidabilul succes...**

Şi caravana a plecat la drum.

In vagon, o căldură îngrozitoare. Sobele dudue mai grozav ca locomotiva.

— „Fraţilor, a dat drumul şi la calorifer; atenţie la galoşi. Scoateţi-i de la subsol şi uscaţi-i la etaj!...

In prima noapte nu doarme nimeni. Aceiaşi îngrijorare, aceiaşi emoţie la toţi. Omul dela vagon s'a şi încurcat în socoteli cu **cafelele** domnilor artişti.

Directoarea îşi tratează angajaţii cu prăjituri şi bomboane; angajaţii se tratează cu invitaţii la un pocheraş.

...Şi trenul merge; vagonul special-**ataşat** la coada garniturei e luminat ca ziua.

Când se îngână ziua cu noaptea luminile se sting una după alta şi trupa adoarme...

Excelenţele lor nu ştiu, nu trebue să ştie la ce oră a ajuns vagonul la destinaţie.

Pe administrator îl scoatem din cauză. (Dacă e deştept, nu doarme). Pe directoare s'o lăsăm să doarmă până pe la zece; oră la care se scoală din nesomn şi se uită îngrijorată spre oraş:

— „Cine e drăguţ să se ducă până'n gară să-mi oprească o trăsură?

Trupa doarme, numai omul de vagon şi aghiotantul direcţiei mai dau semne de viaţă; administratorul turneului a plecat cu noaptea în cap, să vadă cum merg treburile.

Vorbă să fie! S'a dus bietul om să-şi mintă somnul în vre-o cafenea ori la vre-un hotel pentru un ceas sau două.

A avut însă grijă să aranjeze cu slujbaşii drumului de fier, chestia cu vagonul...

Domnul şef are loja domniei sale la teatru; domnul impiegat are 3 locuri, domnul casier vine cu soacra şi cumnata, şeful de manevră cam tot aşa, băeţii dela revizie şi dela remiză vor şi ei să meargă la teatru, că d'aia a venit teatru.

Cu macagii şi cu şefii dela depou, trupa trebue să fie foarte atentă, pentrucă se poate întâmpla ca vagonul plecat din Bucureşti nou nouţ şi verificat să se afle beteag pe la încheeturi.

Şi câte drăcovenii nu are un vagon: mai întâiu are patru osii, are arcuri, foi, boghiuri şi... mă rog, toate dichisurile.

O mică scăpare din vedere şi vagonul trozneşte din balamale şi începe să alerge ca nebunul dela un semafor la altul, plimbându-se cu toate garniturile de manevră dela rampă la magazie, dela barieră la linia moartă.

„Păi vezi, domnule administrator o făcuşi? Nu era mai bine să închizi ochii şi să laşi în gară 4—5 bilete mai mult?”

In sfârşit ora 10. Onorata direcţie e în formă. Trăsura aşteaptă de cel puţin un ceas în faţa gării.

Şi direcţia pleacă spre agenţia teatrală! In drum, pe bulebardul gării, afişele 24 şi 36 zâmbesc de pe gardurile proptite, stelei în trecere.

Administratorul a avut grijă să-l anunţe pe agent să facă un afişaj ca lumea.

Noroc că onorata direcţiune ţine drumul drept, că dacă s'ar abate la dreapta ori la stânga n'ar vedea nici urmă de afiş.

Să nu fim ingraţi! Ar găsi afişele prin băcănii ori pe la măcelării.

Ei, dar ce să-i faci, aşa e teatru. In definitiv ce contează un afiş mai mult, ori mai puţin. Chestia e să se ştie că „astă seară” joacă o trupă de teatru.

Dar cum dracul să nu se ştie? Par'că publicul nu ştie el ce are de făcut?

A venit, ori n'a venit artiştii? La cafenea, bodegă, restaurant, berărie şi bursă de noutăţi, onorata direcţie e datoare să-şi ia aperitivul la fereastră în văzul tuturor.

Asta, pentruca să fie văzută şi admirată. (Reclama e sufletul comerţului).

E ora când la debitul de ziare şi tutun — care e şi agenţie de teatru — mentorii oraşului îşi fac de lucru.

Un bilet cumpărat, aduce încă 4—5. Cu toată oboseala alergăturii, onorata direcţie trebue să fie în formă — şi dacă se poate — cu toată trupa...

La ora prânzului, după ce adminstraţia şi direcţia au aranjat cu prefectura, primăria şi în general cu oficialităţile, trupa vine la masă, la cel mai mare restaurant al urbei, acolo unde e şi popota ofiţerilor.

Târziu de tot intră în local, băiatul trimis la şcoli.

— „**Balcoanele** şi galeria e ocupate. Vine şi liceul de fete şi seminarul, vine toată lumea”.

Indiferent de ce se joacă seara, şcolile tot vor veni, pentrucă **„trupa e dela Bucureşti”**. Firma e firmă

Treaba şi chibzuiala administratorului, chestia cu şcolile; pe ciupeală — unii cu un pol de căciulă, alţii cu zece lei — şi până la urmă cu grămada, la repezeală şi la vâjâială.

„De nu curge, pică!”

Intre două feluri de mâncare se pot răscoli amintiri, se pot face cunoştinţe noui, pot fi evocate succese, se pot înfiripa idile... şi aşa mai departe.

După masă trupa nu e datoare să vie întreagă la vagon. Fraţii mai rămân la un şpriţ, iar fetele se duc să se mai plimbe.

Maşinistul a avut grijă să aranjeze decorurile în spatele ecranului cinematografic.

Sălile de teatru-cinematograf din provincie se deosebesc mult între ele, se aseamănă grozav în privinţa confortului şi a... îngheţului.

Ar putea fi numărate pe degete sălile cari au câte o scenă şi câte un rând două de decoruri, restul sălilor — majoritatea — nişte dărăpănături, nişte hambare, prin îngheţul cărora trupa îşi poartă gloria şi-şi macină sănătatea.

Avem un public provincial foarte bun, un public cald, entuziast şi generos; ne lipsesc însă sălile şi scenele pe cari le-ar merita acest spectator.

Agenţii de teatru şi proprietarii de săli ştiu să pretindă însă cât mai mult.

E micul şantaj pe care aceşti oameni îl fac asupra trupelor, de ani şi ani de zile.

E un chin înspăimântător pe bietul regisor şi pe maşinişti până să aranjeze un decor din maldărul de şipci şi de pânză putredă.

Totuşi preţul sălii e preţ.

Işi poate oricine închipui ce soartă-i aşteaptă pe actori. Imbrăcat în costum de epocă sau în costum modern, actorul e dator să joace de cele mai multe ori în frig în faţa publicului care e îmbrăcat.

Trebue să recunoaştem că avem şi scene bune, dar sunt prea puţine.

Undeva într'un orăşel din sud-vestul românsec, e o scenă a cărei cortină e proprietatea unei societăţi muzicale şi de binefacere, iar decorurile sunt ale unei asociaţii meşteşugăreşti.

In seara spectacolului, mai înainte să se fi făcut socotelile reprezentaţiei, aceste asociaţii vin pe rând să-şi încaseze chiriile respective.

Dar cabinele? Magazii şi coteţe! Actorii se îmbracă pe rând, unii în scenă, iar alţii pe coridoare.

Ceiace e mai dureros e că aceste săli nu sunt ale particularilor, ci sunt ale comunelor, cari de zeci de ani nu se învrednicesc să mai facă nici o reparaţie.

Regretăm că spaţiul nu ne îngădue să arătăm cari anume sunt sălile cari ar trebui ocolite. O vom face însă în curând.

Bucuriile şi necazurile unei trupe în turneu sunt multe.

In entuziasmul lui, actorul uită însă toate nenorocirile şi pleacă la drum şi străbate 30—40 de oraşe, cel puţin odată pe an.

„Mergem în turneu?”.

GHEORGHE SOARE

Ecranul

TRIANON: STAN ŞI BRAN AVIATORI

Ultimul film al cunoscuţilor comici americani, prezentat de cinematograful Trianon, păstrează aproape cu sfinţenie factura cu care-am fost obicinuiţi de multă vreme, ori decâteori i-am văzut. Genul ce l-au creeat rămîne, orice s'ar spune, de neimitat; e unul bun, însă, dacă nu se vor schimba în curînd clişeele cari încep să se uzeze, va deveni în curând obositor. Aceleaşi trăsnăi, acelaş Stan care nu mai încearcă să-şi schimbe pielea de ţap ispăşitor, aceleaşi teancuri interminabile de farfurii prăvălite în bucăţi pe un parchet bulucaş, — ajung la un moment dat să-ţi smulgă deabia un surîs de compătimire pentru lipsa de inventivitate a cuplului.

Cine a văzut tot ceeace au produs aceşti doi comici, nu găseşte prea multă noutate în această din urmă peliculă. Intr'adevăr, soldaţi în Legiunea străină, Stan şi Bran ne-au arătat mai de mult cum trebue să nu fie un asemenea ostaş; într'un local oarecare, ne-au demonstrat de nenumărate ori cât sunt de neîndemânateci, iar în scenele cu apă, s'au bălăcit prea de multe ori fără nelipsita lor pălărie tare, — pentruca toate aceste scene din nou turnate în „Stan şi Bran aviatori“ să mai obţină efectele de ilaritate scontate.

Titlul ne îndemna să credem cu totul altceva despre acţiunea căreia-i pregăteam hohote nestânjenite de rîs, încă dela intrarea în sală. Ne-am întrebat nedumeriţi, aproape de sfârşit, dece nu i s'a spus „Stan şi Bran candidaţi la sinucidere“ sau „Stan şi Bran în Legiunea străină“, mai curînd? Enigma a fost deslegată deabia în ultima scenă când, urmăriţi fără cruţare de un întreg regiment, nimeresc într'un hangar şi-şi găsesc adăpost într'un avion. Un picior vîrît fără voie de Stan, pune motorul în funcţiune şi asta îi aruncă într'o panică grozavă pe-amîndoi şi... iată-i aviatori.

Este, desigur, o scenă foarte bine realizată. Dar prea scurtă, raportată la întreg metrajul filmului şi insuficientă pentru a împrumuta titlul întregii pelicule.

Iubitorii — şi sunt mulţi şi de diverse vârste — acestor comici nu vor regreta însă, văzându-i din nou.

C. P.

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

FILARMONICA. — Intre o interpretare de stil cu accent şi autoritate desemnat de d. George Georgescu, a uverturei la Flautul fermecat, de Mozart şi o execuţie de vie desfăşurare şi expresivitate priceput reliefată a simfoniei de César Franck, concertul trecut al „Filarmonicei” a avut şi meritul să prelungiască apariţia unei soliste autohtone, d-ra Maria Fotino, pianistă. D-ra Fotino reprezintă cu incontestabilă legitimitate generaţia nouă a talentelor muzicale româneşti de serioasă structură. Fondul de sănătoasă şi firească muzicalitate care s'a putut lămuri în cursul interpretării date de d-sa concertului de Beethoven în do minor, îi va fi desigur o bază trainică în evoluţia d-sale de concertistă. Calităţile d-sale naturale de bun simţ expresiv, de sonoritate bine legată şi rotunjită, aderenţa şi maleabilitatea de atingere şi de extragere a sunetului cât şi o frumoasă sobrietate de expunere, ferită şi de pericolul uscăciunei printr'un real aport de muzicalitate proprie, n'au încă la dispoziţie întreaga gamă a virtuozităţii pianistice, creatoare de nelimitat câmp de realizare sonoră, care ,într'o execuţiune accentuat concertantă, în special, contează. O subliniem pentrucă, deşi stăpânind un mecanism îngrijit şi bine conformat d-ra Fotino ne pare cu mult mai dotată decât tehniciană, sau, exprimând altfel aceeaş impresie, talentul d-rei Fotino revendică mai multă bravură instrumentală.

Rămânem, în linie generală, la o excelentă părere asupra posibilităţilor acestei tinere pianiste, a cărei carieră are valoroşi sorţi de isbândă.

ORCHESTRA „RADIO”. — D. Alfred Alessandrescu a condus ultimul concert duminical dela Ateneu al societăţei de radiodifuziune, ilustrând interesant tema „muzicei slave”, alese pentru acest concert.

Zburdalnica şi pitoreasca uvertură a lui Smetana la „Mireasa Vândută”, „capriciul spaniol” de Rimsky Korsakoff şi concertul în mi minor de Chopin, pentru pian şi orchestră, au înmănunchiat trei accentuat felurite exemplare de muzică slavă, cărora le-a alăturat unul de temerară noutate şi invederată personalitate, suita „Romeo şi Julietta”, de Serge Prokofieff, unul din cei mai proeminenţi compozitori ruşi moderni.

Concertul de Chopin a fost armonios dantelat, în cristaline împletiri de sonoritate şi cu recunoscuta-i fineţe şi transparenţă de mecanism, de d-ra Nadia Chebap, care l-a stilizat cu deosebită siguranţă de muzicalitate.

MARTURIA RADIOFONICA A UNUI MARE SUCCES. — La „Scala”, celebrul teatru liric de stat din „Milano” s'a cântat într'una din serile trecute, pentru prima dată, opera „Femeia fără umbră” de Richard Strauss.

Complex dramatic de mare intensitate de desfăşurare, partiţiune muzicală de mare virtuositate de scriere şi cumul de efecte dificile de excepţională exigenţă de realizare, această operă a avut de interpretă a rolului titular, covârşitor de greu, pe d-na Stella Roman, cântăreaţă română neauzită încă în ţară, dar care este astăzi una din cele mai însemnate artiste lirice din Italia.

Chipul excepţional în care admirabilul d-sale glas a strălucit şi a emoţionat în integritatea acestui mare rol, a fost revelat şi la noi, de undele radiofonice, iar ecoul triumfului obţinut, a adus de sigur un val de mândrie ascultătorilor români de pretutindeni, care au putut înţelege că cea mai frumoasă dintre propagande, aceea a artelor, se bucură, în străinătate, de-o nouă şi victorioasă susţinere în favoarea noastră.

Literatură, artă, idei...

„Cronica măruntă"

Acumularea materialului literar, de Sărbători ne-a împiedicat să dăm cititorilor ceeace am destinat aci, de multă vreme: cronica măruntă. *Am regretat lipsa cronicii mărunte în primul rând noi. Pentrucă, atunci când scriem chiar numai câteva rânduri despre o carte, o revistă, un fapt literar sau o idee, nu o facem fără criteriu. Criteriul poate fi şi în simpla anunţare. Anunţăm cu intenţia de a pune în circulaţie, şi noi ţinem seamă de ce merită şi ce nu merită să fie pus în circulaţie.*

Iată un prim aspect al cronicii mărunte. *In cadrul ei se pot face şi judecăţi de valoare* directe. *O frază de câteva rânduri poate cuprinde un adevăr critic mai substanţial decât o poliloghie pe pagini întregi. Astfel de judecăţi nu trebue să se creadă că pornesc din spirit de şicană, din mania de a înţepa... etc.*

In mod normal, un scriitor trebue să aibă responsabilitatea scrisului. Numai aşa el ajunge o personalitate. In alte domenii de activitate, personalitatea se obţine prin calitatea formală *a faptelor; în literatură, personalitatea creşte prin acumularea adevărurilor din scris. Personalitatea literară se scructurează oarecum, nevăzut, pe de desubt, ea apare din adânc, impunătoare. Numai astfel se explică, pentru ce autori cari publică un număr impresionant de cărţi, nu sunt totuşi o personalitate. Ca gest, ca faptă, o carte nu se deosibeşte de alta, prin nimic. Diferenţa apare numai cu ivirea exponenţială a adevărului.*

O carte cuprinde mai mult adevăr, alta mai puţin, alta de loc. Rezultatul, pentru autor, se deduce uşor. Revista, în activitatea ei însumatoare, este şi ea un autor, adică şi ea poate să-şi facă sau să nu-şi facă o personalitate. Nu apar oare, atâtea reviste, de ani de zile, stăruitor, şi totuşi nu isbutesc să se impuie? După cele expuse, numai este vorba de un secret, în anonimatul multor reviste.

Efortul „UNIVERSULUI LITERAR", *este de a-şi forma o astfel de personalitate prin însumare treptată de adevăruri, şi de a impune apoi, ca orice personalitate, adevărurile găsite prin atenţia susinută faţă de fenomenele literare.* In cronica măruntă *noi ne arătăm o parte a atenţiei noastre susţinute faţă de fenomenele literare. Şi aşteptăm de aici acelaş rod ca dela activitatea generală a revistei. De aceea, nu trebue să se creadă că lipsa* cronicii mărunte *însemnează o lipsă de preţuire a ei. Numai împrejurarea a făcut să nu apară.*

O CARTE A LUI GR. TRANCU-IAŞI

Nimic mai nimerit, spre a exprima cuvântul nostru de regret la moartea profesorului Gr. I. Trancu-aşi, decât să pomenim de ultima lui carte tipărită în editura „Universul": *„In slujba umanităţii"*. Sunt şase portrete a şase muzicanţi: Beethoven, Chopin, Enescu, Mozart, Saint-Saëns, Wagner. Autorul încearcă să rânduiască elementele formative ale acestor personalităţi, după norma aleasă de el: în slujba umanităţii.

Geniul trebue să contribue la formarea unui umanism. Acesta este sensul modului său deosebit de a se înfăţişa printre semeni.

Orice om mare se aşează prin destin, în slujba unui umanism. Această idee, urmărită cu pasiunea de care numai profesorul Gr I. Trancu-Iaşi era în stare, putea hrăni îndestulător sufletul unei reale personalităţi aşa cum a şi fost autorul cărţii „In slujba umanităţii".

MOARTEA LUI CH. DROUHET

Duminică, 7 Ianuarie a. c., s'a stins din viaţă, în Capitală, Charles Drouhet, profesor de limba şi literatura franceză la facultatea de litere din Bucureşti.

Născut la Bârlad în ziua de 22 Ianuarie 1879, dintr'o veche familie de origine franceză stabilită şi naturalizată în România, Charles Drouhet, şi-a luat bacalaureatul în 1896, iar licenţa în filologia modernă la facultatea de litere, din Bucureşti, în anul 1900.

In Ianuarie 1915 a urmat la catedra lui Pompiliu Eliade la catedra de limba şi literatura franceză dela universitatea din Bucureşti.

A scris nenumărate studii şi cărţi de istorie literară şi a colaborat la publicaţiile cele mai de seamă din ţară şi din Franţa. S'a ocupat îndeosebi de raporturile literaturii noastre cu cea franceză. A scris asupra acestora o seamă de studii din care citâm: Cultura franceză în România, România în literatura franceză; Despre origina română a lui Ronsard, Alecsandri şi autorii francezi.

Opera cea mai de seamă a lui Charles Drouhet este studiul despre Vasile Alecsandri.

A. C. CUZA: POEZIII, EPIGRAME, CUGETARI, PROZA. „Bucovina", I. G. Torouţiu, Bucureşti, 1939. O carte de care neapărat trebue să se ocupe critica. Nu este extrem de interesant faptul că d. A. C. Cuza aduce viu, până în zilele noastre fenomenul influenţei direct eminesciene? Un lirism sincer exprimat în duhul şi atmosfera care apăsa contagios, după 1890, asupra unei generaţii care deabia s'a mântuit de *melancolie*, prin baia de foc a războiului.

Dar d. A. C. Cuza a rămas teafăr, tânăr, ului tor ca un debutant dela 1890, care ar aduce printre noi, miresmele uitate ale florilor de tei.

„CANTEC DE LUMINA", POEME DE I. STANCIULESCU-MEHEDINŢI, (EDITURA „CUVANTUL ROMANESC").

In toate poemele d-lui I. Stănciulescu-Mehedinţi stărue conflictul dintre viaţa aparentă şi complexul interior.

Gândul învechit şi vioara mută
Mă 'nsoţesc pe drumul plin de
răni adânci,
Traista cu viaţa, floare de cucută,
Sângerează astăzi sufletul pe
stânci.
(Vioara mută)

Poezia d-lui I. Stănciulescu-Mehedinţi este o promiţătoare înflorire tinerească.

GH. ATANASIU: „MOARA ROŞIE", ROMAN, „CUGETAREA".

Ne vom ocupa în curând de romanul „Moara Roşie", al d-lui Gh. Atanasiu, autorul altor două cărţi epice, preţuite de noi: *„Adelina"* şi *„Desmoşteniţii"*.

PROF. I. SIMIONESCU: FLORA ROMANIEI: In „Biblioteca Enciclopedică", a Fundaţiei pentru literatură şi artă „Regele Carol II", a apărut impozanta lucrare a d-lui prof. I. Simionescu, membru al Academiei Române: *„Flora României"*. Lucrarea cuprinde 440 de pagini, cu 664 de figuri în text şi 12 tabele. Este o întocmire de cinste a ştiinţei româneşti şi de un nebănuit folos pentru ceeace se chiamă cunoaşterea ţării prin apropierea realităţii ei în suflet. Vegetaţia constitue unul din marile *realităţi* ale ţării româneşti, care poate fi cântată profund şi iubită.

LUCEAFĂRUL DE SEARĂ

Se numeşte un simpatic volum de versuri publicat la tipografia Bucovina, de d. Ion Maican. Calităţile lui de limpezime şi frumoase expresiuni îl vor face cu siguranţă cunoscut.

MIRCEA STREINUL: OPERA LIRICA, 1929-1939.

In numărul viitor al revistei cronica noastră literară o vom rezerva cărţii d-lui Mircea Streinul: Opera lirică, 1929-1939. Consideraţiile despre producţia lirică desvoltată timp de zece ani, a autorului ne vor prilejui constatări şi despre un anumit mod de a se scrie poezie, caracteristic ultimului deceniu, şi în care d. Mircea Streinul se integrează ilustrativ.

„TIMOCUL", *revistă de luptă naţional-culturală*, organul societăţii „Timoc", a Românilor din valea Timocului şi dreapta Dunării, (an. VI, nr. 9-12, Sept.-Dec. 1939). Valoroasă publicaţie, cu un conţinut serios de muncă literară şi ştiinţifică. Colaborează: S. Mehedinţi, Th. Capidan, Florea, Florescu, Ch. Atanasiu, George Aria, A. Timoc, A. Andrei.

„AFIRMAREA", *literară-socială* sprijinită de „Astra", despărţământul Satu-Mare. An. IV, nr. 11, Noembrie-Decembrie 1939. Prin rolul ei grăniceresc, revistă de mare interes şi de meritoase realizări. Semnează: Const. Gh. Popescu (fondator); Vasile Scurtu, D. Huloveanu, Ion Şugariu, M. Olteanu, Petre Paulescu, Maria C. Polescu, Virgil Treboniu, Em. Papazissu, Igor Block, Ion Negescu C. Pârlea, C. Bera, Maria A. Demian, Elefterie Beoca, Titus Bilţiu, Mihail Lungianu, Cornelia A. Baciu, Octavian Ruleanu, Victor Moiş, N. Vaj.

„MOLDAVIA", revistă de cultură, (apare la Belgrad, director Ioan Şt. Botez, redactor Vladimir Cavarnali). An. I, nr. 4-6, Noembrie-Decembrie, 1939. Am mai prezentat binevoitor această revistă. de serioase merite prin locul unde Colaborează: Ioan Şt. Botez, Constantin Stelian, George Meniuc, Drag. Petrescu, Augustin Z. N. Pop, C. Aldea, Aurel Dumitrescu, I. G. Ioan, I. G. Pordos, h. Vrabie, A. G. Stino, G. Ursu, Ilariu Spulber, Tatiana Găluşcă, Em. Gane, Mihail Ilovici, ing. St. D. Câmpeanu, Vladimir Cavarnali, Ion Grămadă.

„GAND ROMANESC", revistă de cultură editată de „Astra", Cluj, an. VII, nr. 10-12 1939. Asupra cuprinsului serioasei publicaţii ardelene, s'ar cuveni să stăruim, lucru ce-l vom face, în curând, analizând unele articole. Deocamdată indicăm colaboratorii: Eugeniu Speranţia, Mihai Beniuc, Ion Muşlea, Ion Sava, Andrei Ady, Radu Stanca, Al. Dima, Gh. Pavelescu, O. F. Popa.

Influenţe din Edgar Poe în poemele lui Mateiu Caragiale

(Urmare din pag. I-a)

poemele lui Caragiale citate mai sus şi care, în afară de poema intitulată *„Cetatea din mare"*, se mai găsesc la Poe, sub diferite forme, asociate unor naturi fie paradiziace, fie sumbre, în poeme ca *„Ţară de vis"*, *„Valea neodihnei"*, *„Lacul"*.

In alte poeme ale lui Mateiu Caragiale (*„Intoarcerea învinsului"*, *„Singurătatea"*, etc.) mai găsim un motiv care este cu certitudine poesc, mai ales faţă de cele arătate mai sus, şi anume acela al *trufiei*, întâlnit des (în *„Ziua cea mai fericită"*, *„Imitaţie"*, *„Mariei Luiza Shew"*, *„Lenore"*, *„Steaua serii"*, *„Corbul"*) şi la marele poet care cântase :

Cunoşti tu taina unui spirit
Dus de sălbateca-i trufie la desonoare ?
(Tamerlan)

Bine înţeles că stabilirea în amănunte a influenţelor nu trebue făcută cu intenţia de a găsi cu orice preţ nod în papură şi mărginită de pildă la asemănări lexicale, cum se face de obiceiu. (Cuvintele, chiar cele mai neobişnuite, nu sunt proprietatea unui singur autor şi, utilizate în ambianţe diferite pot avea înţelesuri destul de depărtate). Corbul, de pildă, pe care îl întâlnim în poema lui Mateiu Caragiale *„La Argeş"*, nu putem afirma cu siguranţă că vine direct din Poe (deşi poate celelalte exemple ne-ar autoriza s'o facem) cu atât mai mult cu cât la Caragiale îl găsim în altă ambianţă, nota personală fiind mai ales semnificaţia heraldică pe care i-o dă.

Nu acelaş lucru îl putem însă spune despre următoarea poemă, pe care o reproducem în întregime.

DORMI...

Urare binevoitoare
Cuconiţei răposate

Dormi dulce somn netulburat
In flori şi în dantele,
Dormi că ţi-au pălit mâinile
In grele inele.

Dormi rece somn ne'nfiorat
De gânduri, nici de vise,
Dormi că ţi-au rănit pleoapele
Făcliile aprinse.

Dormi veşnic somn îmbălsămat
In besnă şi'n uitare,
Dormi că ţi-a muşcat buzele
A Morţii sărutare.

Ajutându-ne şi de indicaţiile de mai sus, care ne-au arătat calea, putem afirma cu siguranţă că această poemă nu este decât reflexul celebrei poeme a lui Poe intitulată *„Somnoroasă"* (*„The sleeper"*) în care poetul realizează în minte metamorfozarea iubitei adormite (o doamnă) în moartă, ca pentru o mai întreagă posesiune. Totul se petrece într'un somptuos decor în care adâncimea somnului nu e turburată nici de spirite, din care nu lipsesc nici florile, nici paloarea, nici pleoapele, iar dantelele fac parte din aceiaşi familie decorativă. Iată un fragment din textul poesc, pe care, din dificultatea ce am avea de a-l reda aci şi în englezeşte, îl reproducem, caşi pe celelalte în traducerea noastră :

Mărită doamnă ! cum e permisă —
Spre noapte această fereastră deschisă ?
Adieri şăgalnice, de prin poiene,
Surâzând se strecoară printre persiene —
Adieri fără trup, uşurei prichinduşi,
Răsar din unghere, de după uşi,
Pologul patului tău îl ridică
Cu-atâtea temeri — cu-atâta frică —
De deasupra pleoapei închise, dantelate,
Sub care sufletul tău abia bate,
Că pe jos şi dealungul zidului, sumbre,
Ca nişte strigoi, alunecă umbre !
Doamnă iubită, nu ţi-e teamă ?
Ce visuri, câte, ai pe seamă ?
Poate-ai venit pe mări depărtate
Să vrăjeşti arborii din poiană !
Cât eşti de palidă ! straniu ţi-e portul !
Stranie cosiţa pân' la pulpană,
Stranie solemna tăcere sub geană !

Oh ! doamna doarme ! Fie somnul ei
Să ţie adânc şi mai cu temei !
Să aibă cerul întreg paza ei !
Cu-alcovul într'unul mai sfânt schimbat,
Cu patul într'unul mai dezolat,
Pe Domnul îl rog să o odihnească
Pleoapele pe veci să-i pecetluiască,
Strigoii, vedeniile, i le isgonească !

Asemănarea este pregnantă, cu toate că am redat numai un fragment din poema lui Poe, care o conţine în întregimea ei pe cealaltă. Ea este însă evidentă pentru oricine cunoaşte întreaga operă a lui Poe şi nu se ghidează numai de fragmentele pe care le-am citat mai sus.

EMIL GULIAN

In căutarea lui Adam

(Urmare din pag. I)

grecesti. Deaceia literatura gnostică, fragmentar cum ni s'a transmis, e o mină inepuizabilă pentru istoricul religiunilor, pentrucă au fost conservate în acele texte obscure idei şi obiceiuri cu mult mai vechi. Şi una din ideile centrale pe care o întâlnim în anumite secte gnostice este tocmai acest mit al androginului, împrumutat din antichitatea greco-orientală, şi interpretat în conformitate cu teologia creştină.

Intr'un fragment dintr'un text apocrif, numit Evanghelia Egiptenilor, *conservat de Clement Alexandrinul, ni se spune că Mântuitorul, întrebat când va veni Impărăţia Sa, ar fi răspuns: „Când cei doi (bărbat şi femeie) vor fi unul, în exterior ca şi în interior, iar bărbatul cu femeia nu va fi nici bărbat nici femeie". Se vede clar din acest text că, după autorul respectiv, omul nu va putea fi desăvârşit decât când va dobândi condiţia androginică; deabia atunci se va împlini Impărăţia lui Dumnezeu pe pământ. Acest ideal al androginului într'un viitor depărtat ne aminteşte de idealul romanticilor germani (cf. articolul* Séraphita).

Sf. Hipolit ne-a păstrat foarte multe mărturii ale gnosticilor, ale căror doctrine le-a refutat. Aflăm astfel că Simon Magul afirma şi el un „spirit primordial" androgin, pe care îl denumea dealtminteri arsenóthelus *(bărbat-femeie). Acest „spirit primordial" avea, am spune, două esenţe: spiritul* (nous) *de sus, care era tatăl — şi gândirea de jos, care era femeia, creiatoare a tuturor lucrurilor. Alţi gnostici, docetiştii, credeau că* eonii, *ipostaze cosmo-antropologice, erau androgini. Insă secta gnostică în care mitul androginului joacă un rol capital, este secta numită a Naasenilor. După teoriile lor, archetipul, omul ceresc, numit Adamas, e androgin* (arsenóthelus). *Adam, omul pământesc, este numai o imagină a archetipului ceresc, şi ca atare e şi el androgin. (Se păstrează aici tradiţia iudaică a lui Adam-androgin, pe care o vom examina altădată). Oamenii fiind toţi născuţi din Adam,* arsenóthelus *există în fiecare dintre ei. Ca să se desăvârşească, omul trebue să caute şi să regăsească androginul* (arsenóthelus) *în sine. Mijloacele pe care le oferă Naasenii pentru această desăvârşire prin androginism, sunt destul de curioase: magia şi asexualitatea. Intr'adevăr, atât prin practici magice cât şi printr'o asceză absolută, se poate suprima condiţia umană profană; ceeace înseamnă actualizarea condiţiei primordiale, nediferenţiate, degajate de orice atribut şi specificitate.*

Să ne oprim aici cu exemplele din gnostici. Nu urmărim decât istoria unui motiv mitic, şi nu putem dezbate toate problemele care ni se deschid în această rapidă schiţă. Important de subliniat ni se pare faptul că gnosticismul — de unde au pornit cele trei mari tradiţii oculte mediteraniene — acordă un rol central mitului androginului şi androginiei ca o condiţie indispensabilă de desăvârşire omenească. Ce poate însemna aceasta? Ştim că doctrinele gnosticilor erau adunate din cele patru colţuri ale lumii greco-orientale. Cum vom vedea cu alt prilej, pretutindeni în civilizaţiile arhaice, androginul e considerat tipul perfect al omului. Gnosticii afirmă că nu te poţi desăvârşi dacă nu realizezi condiţia androginică. dacă nu actualizezi în tine pe primordialul Adam. Dar condiţia androginică — cel puţin în sensul Naasenilor — înseamnă o regresiune. Omul se reîntoarce la primordial, la o stare nedeterminată. pre-formală; o stare „totală", informă, nedespicată de atribute şi de polarizări. Numai cel ce dobândeşte o asemenea stare poate nădăjdui absorbţia în divinitate. De Dumnezeu nu se pot apropia existenţele individuate, limitate prin atribute. Avem deaface, în cazul Naasenilor, cu o „totalizare" prin regresiune în amorf şi nedeterminat. Se ghiceşte aici o sete de suprimare a condiţiei umane — aceiaşi sete care face pe misticii creştini să se desăvârşească până la pierderea în divinitate, sau pe asceţii indieni să depăşească prin orice mijloace condiţia umană, devenind impasibili şi detaşaţi, asemenea pietrelor. Gândindu-ne bine, e turburător să constaţi că în milenii diferite, în continente diferite, în religii diferite — oamenii au fost totdeauna însetaţi de desăvârşire şi n'au conceput această desăvârşire decât prin suprimarea condiţiei umane. Căci, în fond, androginia către care tindeau gnosticii era realizarea archetipului, a unui Adam înainte de păcat, adică a unui Adam care nu căpătase conştiinţa de sine pentrucă era bisexual şi deci, ca atare, nedeterminat.

MIRCEA ELIADE

Un Eminescu intact...

(Urmare din pag. I)

atâtor locuri plate pe care e sigur că astăzi el s'ar regăsi numai cu silă. El ne-ar chema dimpotrivă pe acele rare înălţimi unde flacăra lui despărţindu-se, tremurând, a biruit glorioasă şi liberă — dând alte aspecte lumii şi altă primăvară cuvintelor. Ne-ar arăta mai ales miraculul unic al acestui Luceafăr liber prin spaţiile goale, ne-ar arăta desigur Satirele unde se încearcă atâtea dificultăţi pe care încă nu le simţim, sau aceste palide mări voluptoase care altfel respiră şi altfel trăesc decând el le-a văzut.

A-l cunoaşte pe Eminescu, a fi în reală comuniune cu el, ar fi însemnat să ştim că pentru aceste lucruri el este **poet. Să cunoaştem, cu un cuvânt, locurile pe care el le-a atins — acele puncte sigure unde el a dat la o parte, a frânt „cercul de ignoranţă" de care vorbeşte Dante şi care înconjură fără scăpare frunţile noastre.**

Dar dacă n'am atins aceste regiuni, dacă nu le-am priceput, dacă n'am simţit că ele sunt dificultatea, triumful şi, ele singure, poesia — n'am luat din Eminescu nimic.

Ce vedem până acum, şi ce denunţăm aici, asumându-ne liniştiţi toate riscurile, e numai locul comun timorat, care-l confundă pe Eminescu, aşa încât nimeni n'a îndrăsnit să-l apere până azi numai cu propriul lui adevăr.

In acest sens poetul ne-a rămas intact — şi e sigur că astăzi el ar continua să privească melancolic sau trist, văzând cum frumuseţile lui, atâta de grosolan confundate, sunt încă destinate să rămână îndepărtate şi singure.

(In numărul viitor : *Opera ideologică*)

TOMA VLADESCU

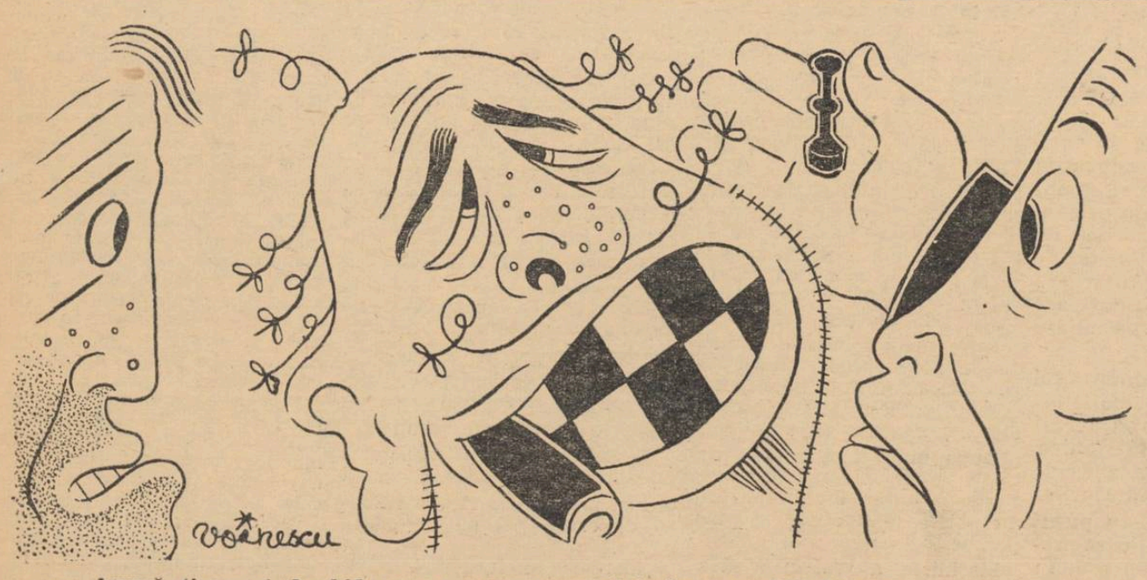

— Aruncă ţigara şi deschide gura, mare: vreau să jucăm o partidă de şah

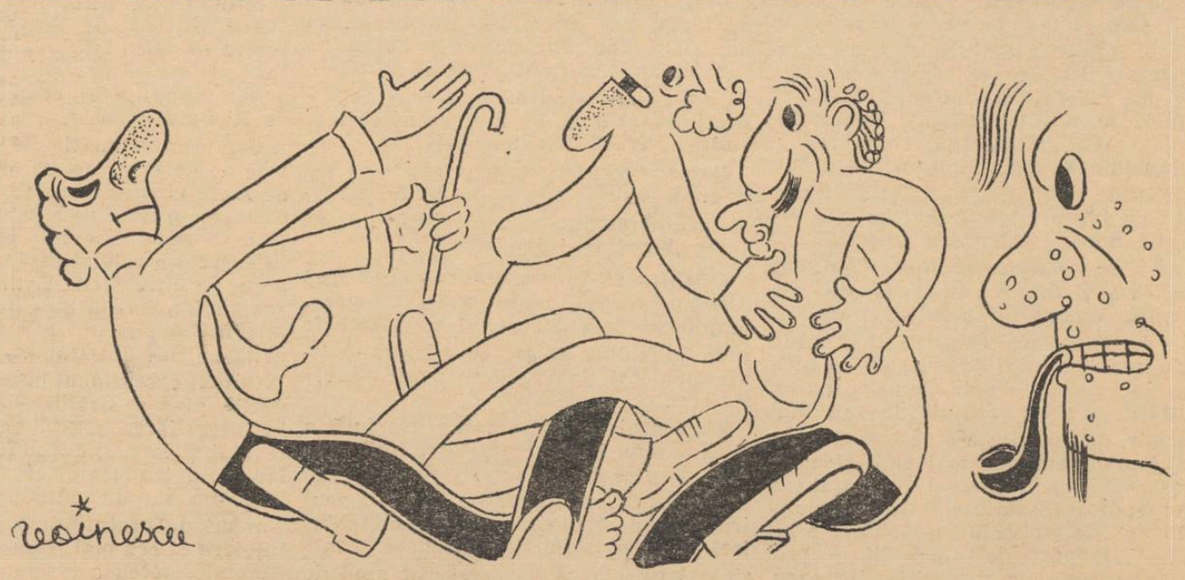

— Nu vii cu noi să împleteşti ciorapi?

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

ASOCIAȚIUNEA SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, ȘTELIAN POPESCU
Înscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 220 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 4
SAMBATA 20 Ianuarie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Destin

Drumul meu duce pe creastă.
Munte aspru am sub talpă, în ochi zare ;
Jos pe nimeni n'am lăsat la plecare,
Sus nimeni nu adastă.

Pasul niciun pas nu mi-l curmă,
Nu e nici o urmă în pământul crud.
De ce câteodată pare că aud
Paşi înainte şi în urmă ?

Poate vântul frunzele adună,
Ori singurătatea s'a apropiat ?
Urc pe înălțimi îngândurat,
Singur şi totuşi împreună.

Melancolice puteri ale pustiei,
Vamă vă plătesc cu suflet greu.
Ieri lăsară alții, astăzi eu,
Zilele, zălog al veşniciei.

Pe-un picior de rai, pe-o gură de gând,
Mân tristeţile din lume către creastă,
Unde soarele se culcă regretând,
Unde cerurile mari adastă.

N. I. HERESCU

Adina-Paula Moscu Melinte — Portret cu peisagiu

Cum sfârşesc civilizaţiile...

de CONSTANTIN NOICA

Am auzit prea des spunându-se, înainte de conflictul actual, că un nou război ar însemna sfârşitul civilizaţiei, spre a nu ne aminti acum, cu oarecare bună dispoziţie, de profeţia aceasta a unor oameni timpuriu speriaţi. Nu doar că, până acum, ne-am fi lămurit asupra capacităţii destructive a războiului de faţă. Dar dacă un conflict poate distruge o civilizaţie, ei o face, fie din pricini spirituale : iar aceste pricini spirituale existau şi acţionau chiar înainte ca să se ivească conflict armat ; fie prin urmările sale materiale, să spunem prin distrugerea patrimoniului artistic al omenirii : iar dacă o civilizaţie sfârşeşte odată cu pierderea bunurilor ei artistice, atunci înseamnă că nu mai are vlagă în ea, şi deci că sfârşise mai de mult. O civilizaţie nu e reprezentată numai de ceea ce are ea, ci şi de ceea ce este ea. Felul de a fiinţa al spiritului îl apără singur de foc şi roabe, — sau atunci spiritul nu mai e viu.

Nu deci aşa sfârşesc civilizaţiile. Sfârşesc ele cumva în vreun alt fel, cu privire la care să fim conştienţi ? Şi este acesta cazul pentru civilizaţia apuseană ?

E, de sigur, presumţios să încerci a răspunde la asemenea întrebări. Nici nu e gândul nostru s'o facem, ci mai de grabă să ne opropiem de aceste întrebări, punându-ne una mai restrânsă şi în acelaşi timp mai actuală : este care adevărat — spre a se putea vorbi despre o prăbuşire — că Apusul a încetat să fie ceea ce, spiritualiceşte era ?

Aşa, din afară, cum poate fi înţeles, din perspectiva noastră Apusul, el te isbeşte, sau mai de grabă te izbea, printr'o trăsătură, hotăritoare poate : prin cultul, prin înţelesul, prin gravitatea pe care-o dă amănuntului. In Occident nu găseşti sensul ; găseşti sensuri. Nu întregurile sunt altele, ci componentele. Aşa cum un adolescent poate pune în cea mai penibilă dintre încurcături pe un mare gânditor ,atunci când l-ar întreba despre înţelesul vieţii ori al lumii, civilizaţia apuseană te-ar desamăgi dacă'ai încerca să afli dela ea deslegările cele mari şi împlinirile cele sigure.

Aproape oricine a văzut şi resimţit armonia unei catedrale celebre. Este, această armonie, una de proporţii, linii şi ornamente ? Dacă n'ar fi decât atât, timpul nostru, atât de bun meşteşugar, tehniceşte, ar vedea înălţându-se numeroase şi admirabile catedrale. Dar nici o catedrală nu se înalţă astăzi, căci nu înţelesul întregului lipseşte ci acela al părţii. Izbitor, într'o catedrală, e mai puţin întregul în valoarea lui generalizatoare, cât amănuntul în virtutea sa de-a specifica. Te copleşeşte, când o contempli, faptul că fiecare piatră a catedralei e gândită, şi gândită pentru ea însăşi ; faptul că e plină de sens, plină de anecdotă. Izolabilă, şi totuşi nu izolată.

Ce surprinzători ne par noua, moderni, sfinţii ... cât se poate de expresivi, aşezaţi totuşi atât de sus, pe coloanele catedralelor, încât nimeni nu le poate vedea expresia ! Iar într'o zi coloana se prăbuşeşte ,şi în clipa aceea vezi că până şi blocul de piatră din vârful ei era gândit. Te întrebi, atunci : ce generozitate comanda sacrificiul artistului de a crea fără să arate ? Ce credinţă ?

Să nu ne închipuim că singură biserica putea inspira artiştilor atâta probitate profesională (dar nu, e prea puţin „probitate"), atâta avânt creator. In Paris există un monument laic, un pod, cel mai vechiu pod al oraşului, pare-se, cel numit întâmplător tocmai „Pont-Neuf". Pe marginile podului, cari numai de pe apa Senei se pot zări, sunt sculptate în relief tot soiul de măşti antice, dintre cari, atât cât se poate deosebi cu ochiul liber, nu sunt două asemănătoare. Ce credinţă (căci una religioasă nu era)insufla artistului râvna de-a face lucruri neştiute, cu înţeles propriu ?

Dar iată, acum, un fapt caracterizator pentru degradarea de valori întâmplată, în câteva veacuri, înăuntrul civilizaţiei apusene. Mai jos ceva pe Sena, tot în Paris, se află un alt pod, construit din toată magnificenţa epocii prospere dela sfârşitul veacului al XIX-lea şi începutul celui de-al XX-lea. E podul „Alexandre III", pe marginile căruia se află de asemenea măşti sculptate în relief. Mai sunt ele deosebite una de alta ? Nu : acum se repetă din două în două ; se depersonalizează ; sunt în serie.

S'a întâmplat, atunci, ceva de-alungul acestor veacuri din urmă. S'a ivit omul acesta de azi, care nu mai are tocmai ceea ce face preţul Occidentului : nu mai are înţelesul amănuntului. De ce ? Poate pentru că nu mai credc, şi atunci nu mai ştie nici ce să mărturisească, nici ce ar putea istorisi. Dintr'odată (sau poate „dintr'odată" e un simplu fel de-a vorbi) accentele s'au schimbat. Partea pierde din înţeles în favoarea întregului. Dar întregul însuşi, nu se resimte oare de această deficienţă a părţii ?

(Urmare în pag. 2-a)

(Urmare în pag. ultimă)

Italia lui Giovanni Papini

de MIRCEA ELIADE

Cetitorii lui Papini s'au obişnuit de multă vreme cu surprizele activităţii sale. Nu ştiu dacă acest autor a publicat vreodată, la timpul ei, cartea pe care o anunţase şi pe care cetitorii o aşteptau. După Storia di Cristo, **era aşteptat** Adamo **sau „Viaţa Fecioarei Maria" ; a apărut** Dizionario dell'uomo salvatico. **După** Pane e vino **era din nou aşteptat** Adamo **— dar au apărut** Gli operai della Vigna **(1929) şi** Sant' Agostino **(1929). O surpriză, o ultimă manifestare a „teribilismului" lui Papini de dinainte de conversiune, a fost** Gog **(1931), apărut într'o vreme când** Adamo **era socotit iminent.** Dante vivo **(1933) n'a mirat pe nimeni ; în schimb, tot ce-a urmat deatunci, a fost o continuă surpriză :** La pietra infernale **(1934) şi** Grandezze di Carducci **(1935) — două volume de polemici şi articole, aşa dar republicări de lucruri mai vechi, în loc de marea operă pe care o anunţă de 20 de ani —** ; Storia della Letteratura Italiana **(vol. I, 1937), după ce anunţase ca iminentă o viaţă a lui San Francesco ;** I testimoni della passione **(1938), în loc de al doilea volum din** Storia della Letteratura, **la care se spunea că lucrează febril Papini. Insfârşit, în tot cursul anului 1939, a fost anunţat un volum asupra lui Leonardo da Vinci, pentruca la sfârşitul anului să apară** Italia mia **(Vallechi editore, Firenze, 200 pagini, 10 lire).**

Era de mult aşteptat volumul Animale politico, **în care aveau să fie republicate articolele politice ale lui Papini, din 1906 încoace. Italia mia nu cuprinde aceste articole. Este o carte de mici proporţii, densă, actuală, alcătuită din patru articole, o scrisoare către un străin asupra caracterelor geniului italian, un scurt „manifest" adresat tinerilor italieni şi note pentru un Imn închinat Italiei. Aproape toate aceste texte au apărut, destul de recent, în revista Frontespizio, pe care Papini o conduce împreună cu Ardengo Soffici şi Piero Bargellini, şi care este fără îndoială cea mai vie şi cea mai substanţială revistă italiană.**

Cartea se deschide cu acel „Imn", în care Papini îşi mărturiseşte încăodată — într'o proză simplă, dură şi totuşi luminoasă — dragostea neistovită pentru glorioasa sa patrie. Puţini sunt scriitorii europeni contimporani care să aibă un asemenea curaj ; de a-şi iubi până la încandescenţă pasiune patria, şi de a-şi mărturisi fără nicio timiditate această nobilă şi gravă pasiune. Papini vorbeşte despre Italia ca despre un microcosmos, în care sunt reprezentate toate continentele, toate climele, toate peisajele, toate culturile europene şi toate stilurile. De fapt, istoria — pe care Papini o cunoaşte şi o înţelege fără greş — îi dă dreptate. Căci oare nu s'au întâlnit în această fericită ţară nenumărate rasse, nenumărate culturi (etruscă, galică, greacă, germanică, spaniolă, franceză, islamică) şi nu se recunoaşte până şi în structura oraşelor peisajul germanic francez, spaniol, bizantin ?

O asemenea bogăţie de natură spirituală — căci pământul Italiei, aminteşte de mai multe ori Papini, este sărac — nu putea să nu trezească invidia şi gelozia altor ţări europene.

In scrisoarea către un strein, Papini arată cât de justificată şi totuşi cât de nedreaptă este această invidie. Căci toţi ceilalţi au împrumutat ceva dela geniul italic — şi esti întotdeauna gelos pe cel dela care ai luat fără să poţi să-i dai şi tu ceva. Europa modernă este, într'un anumit sens, creaţia geniului italic. Roma, Imperiul roman, civilitatea europeană, biserica romano-catolică, Renaşterea artistică şi marile descoperiri ştiinţifice — dela Galilei la Marconi — toate acestea au fost active în ultimile două mii de ani, în toate sectoarele vieţii civile, politice, religioase, artistice, filozofice şi ştiinţifice ale continentului european. Ceeace exasperează pe un strein în faţa fenomenului italian modern este tradiţionalismul lui. Revoluţia fascistă continuă, de fapt, tradiţia romană şi imperială — şi este exasperant să constaţi reînvierea unui stil de viaţă, capacitatea creiatoare a unui organism pe care toţi eram obişnuiţi să-l considerăm intrat de aproape două mii de ani „în istorie", adică sterilizat şi îndepărtat pentru totdeauna.

Un foarte interesant capitol al acestei cărţi „actuale", este privirea asupra istoriei italiene, care începe o mie de ani înainte de Christos, odată cu etruscii şi (prin sec. VIII) cu primele aşezări statale în Latinum. Prima perioadă, este unificarea Italiei ; a doua, creaţia Imperiului. Eforturile depuse pentru realizarea unităţii naţionale şi a Imperiului, au fost atât de considerabile încât puţine sute de ani după August, Italia n'a mai găsit energia necesară de a rezista barbarilor. Din sec. IV şi până în sec. XI, Italia a fost bătută, cotropită şi decimată de năvălitori. Cu secolul XI încep să mijească zorii unei noi renaşteri italice. Rând pe rând se redobândeşte independenţa, bogăţia economică, civilizaţia şi cultura, unitatea naţională, Imperiul.

(Urmare în pag. 8-a)

Eminescu şi timpul nostru

de TOMA VLADESCU

Opera lui Eminescu este toată indivisibilă — ideologul are înălţimele profetice ale poetului, iar acesta beneficiază de accentul sigur al unor sinteze cărora numai poezia avea să le dea formele ei perfecte. Marii poeţi par a fi fost de cele mai multe ori şi aceşti deţinători de profunde adevăruri reale cărora niciun domeniu al vieţii nu le-a rămas interzis — iar Eminescu are pentru noi acelaş sens total pe care pentru adevărurile franceze îl va fi având poate numai Mistral. Poet, dar în acelaş timp profet, *vates* a tot ce rezumă specificul, particularismul nostru în ordinea valorilor universale — acesta e Eminescu, numai în această formulă el se poate cuprinde.

Dar dacă ne-am văzut atât de streini de adevărata lui poezie, să ne găsim oare mai aproape de celelalte aspecte ale unui geniu atât de divers şi multiplu ? Opera lui o trăim noi în felul în care ea ar fi, să zicem, viaţa noastră însăşi — aşa cum de altfel ar trebui s'o trăim fiindcă ea reprezintă chiar legile noastre de vieaţă ? Şi în aceste alte domenii cel puţin, ale gândirii, cunoaştem noi în sfârşit un Eminescu real, acela care a fost el cu adevărat ? Il distingem, ne putem integra în el — aşa cum Eminescu, în adevărul lui, ne solicită şi ne cheamă ?

Iată întrebări dificile desigur — dar a le da răspuns, nu înseamnă decât să descoperim pe acelaş Eminescu intact care ne-a apărut atunci când a fost vorba de poesia lui..., un Eminescu pe care nici de data asta nu vom putea să-l atingem sau, cunoscându-l chiar, nu vom isbuti mai mult să-l urmăm.

Confusie, ignoranţă, sau atunci o palidă cunoaştere, dar poate acel *video meliora proboque, deterriora sequor*, de care pomeneşte undeva Eminescu el însuşi — probabil sunt toate acestea la un loc, aşa încât de cele mai multe ori plate inconsecvenţe sau penibile contra-sensuri vin parcă să facă ridicolul chiar al acestui timp.

Ignoranţă mai întâiu, sau confusie... Intr'adevăr n'auziam noi întâmplător, la microfonul institutului nostru de radio, pe un duios apologet al trecutului care, regretând că Eminescu nu are încă un monument în capitala ţării — are în schimb C. A. Rosetti şi au alţi, atâţia ! — regreta deopotrivă că Gheorghe Panu, şi el, continuă „să semene idei" (!) dar numai într'o foarte modestă prezenţă pe care i-o oferă bustul din Cişmigiu ? Să spunem mai repede că acest bust ni se pare încă destul. Dar să privim mai ales acum, când valorile ar fi fost timpul să-şi găsească o ierarhie mai justă, să privim într'adevăr această gravă atingere lipsită de pietate... Noi nu vom învăţa desigur pe niciunul din cititorii noştri că Eminescu şi... Gheorghe Panu, nu ar avea cum să stea în aceeaşi formulă de admiraţie ! Acest sgomtos gazetar este una din cele mai absurde negaţii ale poetului, trecând violent şi orb pe lângă singura lumină care era chemată să dea sens timpului lui. Gheorghe Panu pleacă dela *Junimea* în ziua în care Eminescu îşi citeşte una din *Satirele* lui, a III-a. Acelaş Gheorghe Panu ia atitudine împotriva tezelor fundamentale care formează doctrinele eminesciene — şi îndrăsneşte chiar să le artibue declinului mintal al poetului ! Panu era desigur „învingătorul" acelui timp — cum sunt şi astăzi destui ! — ducând triumful şi autoritatea vulgarelor consacrări în agitaţia lui destul de săracă, iar Eminescu învins şi palid, foarte puţin „oficial", foarte mult discutat însă, supus tuturor rezervelor mai ales, suporta atacurile *„canaliei de uliţi"* ducându-şi crucea pe care până la sfârşit se va răstigni şi purtând mai ales povara unei misiuni al cărei termen de altfel se pare că încă nu a venit! Fenomen de barbarie? Fără îndoială, dar n'ar mai avea rost să-l deplângem... Marile înnoiri au fost cu putinţă vreodată fără aceşti martiri ai unor armonioase revoluţii spirituale ?

Fiindcă sunt *Adevărul*, sau cel puţin drumul spre Adevăr, ei vor fi în societăţile noastre „scandalul", purtând în fiinţa lor puţin din sabia pe

(Urmare în pag. 2-a)

Eu

Te ştiu femee, tu eşti fiindcă-s eu
Şi lună este, fiindcă eu visez.
Tot ce e: noapte, stele şi iubire,
Eu cu puterea mea de viaţă le creez.

De n'aşi fi eu, nu ar trăi nici visul.
Când voi muri, cu mine se duc toate.
In fiecare ins sânt eu şi ei în mine.
Făr' să vreau eu, nimica nu se poate.

Nu râde lună, tu lucesti aşa
Că eu vreau să lucesti, să fii frumoasă
Şi moartea este-aşa că eu am vrut-o;
Eu i-am pus mâna mucedă pe coasă.

Nu Dumnezeu a zămislit pământul.
Nu eu sânt bobul, lucrul cel mai mic;
Eu sânt părintele şi eu sânt creatorul;
De n'aşi fi eu, n'ar exista nimic.

VIRGIL CARIANOPOL

CRONICA LITERARĂ

Mircea Streinul: Opera lirică, 1929 – 1939, Cernăuţi, 1939

Cercetări experimentale în psihologia modernă au stabilit un fapt cu oarecare aplicabilitate la cele ce urmează. Anume, este foarte greu să recunoaştem propria noastră voce înregistrată de un aparat fonografic! Fenomenul îşi găseşte explicaţia în schimbarea de rezonanţă, dar credem că el se datoreşte şi procesului psihic care condiţionează în mod necesar actul vorbirii. In genere, nu ne dăm seama că spunem cuvinte, propoziţiuni, fraze... Vorbirea *liberă*, de uz cotidian, nu pune ordine în expresie, nu distribue în grupuri cuvintele, în porţiuni separate din gândirea sau emotivitatea totală. Conversaţia practică, obişnuită, se aseamănă cu mersul, care este o mişcare făcută cum se întâmplă, cu totul deosebită de mişcarea *cealaltă*, a dansului, divizată conştient în momente dinamice, în atitudini şi figuri.

Teoria expresiei, în poezie, comportă o diversitate de puncte de vedere... Punctul nostru de vedere susţine că pozia este, desigur, propria noastră vorbire, care se transformă în *voce*. Poezia este o vorbire care trebuie să aibă calitatea de a fi auzită, de către cel care o pronunţă. In acest scop, vorbirea se transformă în voce. Dar poezia trebue să fie o *voce* pe care să recunoaştem că este a noastră, oricând, şi în orice împrejurare. Enigma înstrăinării propriilor noastre cuvinte, în faţa aparatului reproducător, nu se admite în poezie. Pentru că enigma ascunde în ea o lege a morţii de fiece clipă, iar moartea nu are ce căuta în poezie. Asemănăm poezia cu vocea, deoarece, ca şi ea, se pronunţă la un moment dat, fără să fi fost mai înainte, dar se deosibeşte de voce, prin aceea că nu se risipeşte imediat ce a luat fiinţă, ci, dimpotrivă, deabia din această clipă, începe să trăiască... fără teamă de a muri... Poezia este aceea parte din grai care nu moare... acel fel de grai pe care îl recunoaştem că este al nostru fie reprodus de aparate, fie pronunţat de altcineva, cu glas strein !... Vom spune că graiul devine poezie prin procese formale, de structură şi configuraţie. Că poezie iese în anume condiţii, din grai, că ea *se face*. Destinul poeziei este creatural: apare fără să fi fost şi începe să fie... ca şi viaţa umană... Dar, ca şi viaţa... poezia se apără de moarte... Iarăşi, ca şi viaţa, poezia se mântueşte de moarte prin cuvânt... Poezia se face din cuvinte... Ea începe să trăiască prin cuvinte; dacă *începe* cu adevărat să trăiască, nu va muri... Cuvântul din care se face poezia este acelaş cu cuvântul din care s'a făcut viaţa.

Cuvintele vocii, ca să *facă* poezia, trebue să îndeplinească anumite condiţiuni de structură, după cum pământul sau piatra, din care se zideşte, împlinesc condiţii de „cărămidă", forma „geometrică", etc.

Poezia impune o formă geometrică, o structură, o configuraţie. Aceasta însemnează că elementele ei se ordonează cu raportări exacte. Regula cuvintelor în poezie, este ca ele să se atragă, să aibă afinităţi, să se ordoneze ca o figură geometric exactă ! In înţelesul de *problemă* geometrică întocmită corect, se pretinde poeziei corectitudinea, exactitatea ! Poezia poate fi falsă, ca şi *problemele* de geometrie, false; ca şi o voce *falsă*, nerecunoscută. Trebue să ştim deci să construim, să punem *exact* o problemă, care se poate rezolva şi care duce la un rezultat necesar.

Să nu se pară însă că ne plimbăm comod printre analogii, care, oricât ar fi de seducătoare, nu au eficienţă. Noi am pornit de la o întinsă eficienţă, şi o cercetare, despre o anume poezie, desvoltată aici, a dus cu necesitate şi la formulări normative. Este un lucru foarte greu să se nege că poezia de azi nu se face din cuvinte ! Mai mult, noi vom susţine că se face *numai* din cuvinte, datorită unui curios psihism liricizant, cu caracter de abatere sigură de la legea de construcţie a poziei. Psihismul liricizant porneşte de la teoria „sarcinii mitice" a cuvintelor, pe care o răstălmăceşte. Nu este destul însă ca un cuvânt să aibă o sarcină mitică, spre a putea construi cu el, poezia, după cum „cărămida" nu este destul să fie cărămidă, ca să poţi zidi... Limba română posedă un tezaur de cuvinte cu sarcină mitică. Chiar în experienţa cotidiană întâlnim aceste cuvinte, ca o mărturie sigură, a felului nostru românesc, *specific*, de a fi: Oameni ai pământului, ai cadrului natural, ai stihiilor, înfrăţiţi cu zodiile, cu lucrurile şi făpturile, cu simţământul statornic al vieţii universale în care ne încadrăm. Suntem o matcă de stil folkloric. In spaţiul geografic din jurul Carpaţilor dunăreni, s'a desfăşurat de milenii, o viaţă direcţionată spre moarte,... ieşită din sine, spre transcendenţă... Pe aceste locuri s'a ivit problema morţii din început,... şi cum s'a început viaţa s'a început şi lupta cu moartea... Astfel s'au creat drumurile de trecere prin moarte, fără moarte..., tensiunile transcendenţei... Ni s'a spus „Tracii nemuritorii"... De pe aici a descins Orpheus, iniţiatul în misterele de înviere...

In acest înţeles suntem o vatră stilistică, o matcă de spiritualitate..., un tărâm pământesc prielnic „transcendentului care coboară". In cosmosul carpato-dunărean s'a păstrat învăţătura misterică a lui Orpheus care moare şi învie primăvara... Ieşim şi intrăm în istorie, în spiritualitate, în cultură.

Acum suntem în istorie, în spiritualitate, în cultură... O spun cu siguranţă de iniţiere, Eminescu, Vasile Pârvan, Lucian Blaga... şi cei mai tineri, care, ca V. Băncilă şi Mircea Eliade îşi dau seama că vatra mistică, veche şi vie de mii de ani, la Dunăre şi Carpaţi..., ar putea să intereseze pe acela cari valorifică culturile măsurându-le cu a lor ! Numai *diferenţa* îi interesează. Ori, diferenţa noastră este în umanismul nostru *organicist*, în înfrăţirea noastră reală cu cosmosul, pe dedesubt prin invizibil. Constitum un umanism, fără îndoială, suntem un neam, o viţă, o seminţie, alta decât apusul... suntem o „matcă stilistică", şi probă irecuzabilă a „fenomenului nostru, originar" o dă însăşi limba noastră, ca expresie a unei gândiri mitice. Posedăm un nebănuit număr de cuvinte cu „sarcină" mitică. Multe din aceste cuvinte, datorită incomodităţii lor, au fost înlocuite cu neologisme, mai *practice* în vorbirea cotidiană. Aşa, de pildă, s'a renunţat la psihismul care însoţea pronunţia „toiag", şi s'a preferat „baston"; „depărtarea", a devenit distanţă"; „zarea", „orizont", „drumul", „şosea"; etc... Dar cele mai multe cuvinte s'au păstrat cu încărcătura lor nediminuată... ca un tipar cu funcţii diverse... Poezia actuală a mobilizat toate cuvintele din limba romană, care au „sarcină" mitică. Astăzi se scrie o anume poezie *numai* din cuvinte cu sarcină mitică... şi numai pe principiul acestei valori. Am numit acest fel de poezie care se scrie din cuvinte cu sarcină mitică, într'un articol trecut, configuratism. Termenul propus de noi, ca orice concept privitor la poezie, se referă la un dinamism, l a o modalitate a spontaneităţii şi a construcţiei. Dinamismul creiator, în configuratism, este organicitatea. Viaţa individuală se integrează în cosmos, ca parte; intră în aceeaş *figură*, cu totalitatea fiinţei vii, care credem că este universul. Intre fiinţa noastră, aparent *izolată*, şi fiinţa cosmică, *aparent* invizibilă, sunt legături, pe dedesubt. Noi ne legăm de fiinţa cosmică aşa cum mâna se leagă de trup, şi formează o figură cu deosebirea că, nu *vedem* cum se face *legătura*. Simţim însă că se face legătura prin fiorul existenţial. Pentru ce ne turburăatât *chipul* lumii, parcă ar fi propriul nostru chip, nevăzut până în clipa de înfiorare? Legăturile sunt de desubt, ele se produc într'un logos de taină, de mister... Dar poezia vede aceste legături... aşa cum lumina anumitor raze electrice, *vede* prin carne schema osoasă, care face trupul nostru statură. Şi prin *statură* este posibilă şi *statuia*. Statuia se face prin potenţarea staturii, renunţându-se la tot ce nu era *legătură* interioară... şi umplându-se toată forma, cu acelaş material de permanenţă... Configuratismul este un concept cu dublă eficienţă... El este pozitiv, când consideră structurile *reale* ale poeziei, — acele figuri construite exact, — în legătura lor cu invizibilul, pe dimensiunea transcendenţei. Şi negativ când se referă la psihismul liricizant care construeşte numai pe temeiul sarcinilor mitice ale cuvintelor, fără preocuparea geometrică de exactitudine în raportări, a figurii.

Dubla eficienţă a configuratismului este normală din moment ce instrueşte un fel de a *face* poezia, iniţiat de un autor, şi din moment ce arată cum se aplică acest procedeu... de cei cari au în faţa lor modelul. Gradul de demnitate a poeziei configuratiste se măsoară interior, după legătura ei reală, exactă; cu invizibilul, după împlinirea ei structurală, dincolo de reprezentările aparente, în mister. Dimensiunile poeziei configuratiste se întâlnesc în transcedent, cu care, luând contact, transmit apoi, fiorul existenţial, pe o linie de întoarcere, în întreaga figură concretă.

Ne vom sluji de toate aceste consideraţii la analiza unor exemple luate din poezia d-lui Mircea Streinul, pe care îl socotim reprezentantul cel mai dotat al producţiei lirice actuale pe bază de cuvinte cu sarcină mitică, dar şi cu improprietate de structură. Volumul de 200 de pagini, mari şi pline, (opera lirică, 1929—1939, — Cernăuţi, 1939), va servi nu numai nouă, ci ori şi cui va încerca să cerceteze serios coordonatele de organizare ale liricei, din ultimii ani. Felul cum interpretăm şi cercetăm noi, poate să nu fie cel mai depărtat de realitate. Să ne justificăm prin exemple.

Că este propunător al unei poezii care cere să fie luare de contact cu un centru metafizic, d. Mircea Streinul mărturiseşte direct:

Pentru marea şi calma binecuvântare-a
poeziei am scris,
în timp ce şerpii ei urcau dealul de aur spre
cerul deschis, dealul de aur, absconsulu,
păzitul.

(pag. 148)

Cum se manifestă „absconsul, păzitul", cum se *arată*, spre a-l recunoaşte ca poezie, ştim. Acest punct teoretic nu are nevoie de adâncire, nefiind altă putinţă de a cunoaşte ceva despre „abscons" decât prin fiorul ce ni-l transmite, indirect, prin forme existenţiale, care stau parcă de veghe să nu descopere complet „poezia". Poezia este o operaţie de taină:

Şerpii poeziei urcau dealul de aur, absconsul,
păzitul; săgetători albaştrii vegheau;
înseşi cerurile ocoleau înaltul turn: poezia;
atât de tainică era.

(pag. 147)

Nu trebue să ne oprim însă la un fel de a vorbi, mulţumindu-ne să pronunţăm cuvinte cu sarcini mitice: „şerpi", „dealul de aur", „absconsul", „săgetătorii", etc. Formulându-şi principiile unei poetici, d. Mircea Streinul se declară categoric pentru cuvintele cu aureolă magică: „*Materialul: soarele, luna, planetele, stelele, pământul cu oamenii, ierburi, cerbi, ciute şi deasupra a trecut sufletul ca o amiază, şi toate s'au făcut*". (pag. 65). Şi autorul nu uită să se apere: „*Unul a spus: are prea multe stele şi prea mult azur în versurile sale... şi alte lucruri de acestea au mai spus. Ce ştiu ei! Ce ştiu ei!*". (pag. 33). Noi nu vom spune că d. Mircea Streinul are prea multe *stele*... şi prea mult *azur*... ci vom spune că prea mulţi poeţi, la fel cu d. Mircea Streinul au prea multe stele... şi prea mult azur... Cum vom deosebi o poezie de a d-lui Streinul de alta, a altui confrate, dacă aceleaşi stele şi acelaş azur, se oglindesc în versurile fiecăruia, aşa cum le oglindeşte cerul, în trecătoarele ape, de mii şi mii de ani? Iată ce ştim noi. Şi mai ştim despre taina vocii care a fost odată a noastră... dar pe care nu mai putem s'o recunoaştem ca a noastră, din pricina rezonanţei. Poezia oricărei generaţii se închide într'o fatală cutie de rezonanţă... Cine ne va cunoaşte... *după?* când noi înşine nu mai înviem psihismul necesar recunoaşterii?... Să ne amăgească atât propria noastră viaţă, osândită la legea de fiece clipă, a morţii? Moartea obligatorie a psihismului ce produce vocea, ne face să ne gândim la o moarte implicită a cuvintelor încărcate magic... Plutesc atâtea voci... moarte, în aer, de mii de ani!... Poezia se apără de moarte prin structură... prin legătura cuvintelor, cu însăşi moartea; poetul este Meşterul care se leagă cu moartea frate, spre a trăi şi dincolo, în imperiul ei... *Legătura* sa cu „absconsul", cu „păzitul", cu moartea o destăinuie poetul prin aceea că în fiecare poezie a sa moare ceva, *sfârşeşte* ceva, — spre a începe imediat viaţa fără moarte... Acest ceva care se sfârşeşte *exact*, definitiv, spre a începe viaţa spirituală, este condiţia formală a poeziei, structura ei geometrică, figura. Aceasta trebue să se sfârşească imediat, spre a începe *starea* de spiritualitate a poeziei.

Poezia trebue deci să înceteze de a mai fi o experienţă, şi să înceapă a fi o stare, să sfârşească faza de proect, de intenţie şi să fie realizare, organizare, — faptă, *(Poesis*, însemnează faptă, — muncă terminată, organizare, sfârşit. Oricine poate lua sensurile direct, din *Poetica* lui Aristotel, — pentru care *poezie* este orice fel de *faptă* a spiritului terminată formal, — strofă lirică, dramă, epopee, etc. — faptă care este o imitaţie în sensul că imită o structură, o organizare exactă în cuprinsul concret al logosului creatural).

Poezia aşa dar, nu se aseamănă cu un voiaj pe care îl proectăm, pe care am voi să-l facem, ci se aseamănă cu un voiaj pe care l-am terminat, pe care l-am trecut în spirit... în amintire şi pe care... orice s'ar întâmpla vieţii noastre normale... nu-l vom uita... Totdeauna vom recunoaşte că noi l-am făcut, că ne parţine prin semnificaţii spirituale impregnate atunci la contactul cu necunoscutul. Ori, poezia este un astfel de voiaj, dar al cărui itinerariu prevede invizibilul, luarea de contact cu tărâmul de taină, transfigurarea... Voiajul poeziei în invizibil *sfârşeşte* în clipa când *începe* fiorul existenţial... Poezia fiorului existenţial îşi continuă o dimensiune în invizibil, încearcă să-şi mărească figura, să şi-o amplifice printr'o împlinire a ei, dincolo prin transfigurare. Poetul *sfârşeşte* poezia, care *începe* apoi viaţa ei... Înfrăţirea cu moartea, cu „misterul", s'a făcut printr'un strop de sânge comun. Să considerăm câteva *semne*, pe care d. Mircea Streinul le consideră fraternizări cu „absconsul":

Prin neguri trece băetanul, care s'a nărăvit
la vis, ni nimeni nu-l mai ştie
de om, căci pasul lui la drum tresare
ca o frunză când o bate dor sălbatic după
glie

Il latră ogarii beţi de sânge 'n urmă
şi ciutele se bat cu cerbii după ele;
prin mlaştini putrede mistreţii scurmă
sub ape, măcinând luceafărul în măsele"

(pag. 38)

Aceste elemente sunt „configuratiste" fiind că se leagă prin sarcina magică a cuvintelor Nu există un *eu* afectiv care să dea concreţie imaginilor. Structura lor este de natură veleitară, magică.

Se *leagă* însă real ca structură? Băetanul îşi pierde „omenia", fiindcă simte „dor sălbatic după glie". Dar omenia lui nu trebue să se piardă, ci, dimpotrivă, să se definească, prin transfigurare, prin transcendentul care coboară. Pentru ce apoi „ogarii beţi de sânge" latră? Pentru ce se bat ciutele cu cerbii? Fiindcă îl-au simţit că nu este „om"? — Ele ar trebui să se plece ritual băetanului; simţindu-l înrudit cu ele, prin glie.... De asemeni, nici mistreţul nu se *leagă*, pentru că „*măcinatul* luceafărului în măsele", este un simplu măcinat, fără altă semnificaţie, de cât cea vulgară. Luceafărul pe care îl macină mistreţul este însă, desigur, al băetanului... şi atunci unde sunt liniile liturgice, de integrare în cosmos prin unanimizarea vieţii... prin sensibilizarea tuturor făpturilor faţă de misteţul central? Legătura cu invizibilul nu s'a făcut. Iată însă şi o structură care spre a fi o figură exactă... se termină dincolo, transfigurează în invizibil...

Arhanghelii sosiţi să pedepsească oraşul
s'au rătăcit prin baruri, cu penele arse.
Dănţuitoarea albă le trece prin sânge,
râzând s'a oprit
pe-un vârf de picior ca pe o sticlă întoarsă.

Dar sus, la o mie de metri 'nălţime,
spre răsărit,
stelele îşi spun poveşti prin cetini de brazi,
şi 'n miez de noapte, râtul mistreţilor
deschide isvoarele.

(Lucian Blaga, Lauda Somnului).

Materialul „magic" este cam acelaş. Numai că este vorba de o corectare a „omeniei" pe care o încearcă arhanghelul şi de un obstacol. Cum se defineşte totuşi *omenia*, — acel umanism românesc de vatră folklorică, luminat sub un cer „transcendent care coboară ?".

Iată cerul s'a coborît la o mie de metri înălţime; stelele stau de vorbă în cetini de brazi (se leagă); cetini de brazi se leagă de asemeni pe sub pământ cu apele, iar râtul mistreţilor deschide isvoarele în care se va oglindi chipul divin al stelelor... Iată deci, mistreţul transfigurează cu stelele... Dincolo... s'ar zice printr'un simţ al lui de a şti unde sunt viaţa şi isvoarele în care coboară din transcendent stelele... divinele stele... prin a căror imuabilă ordine e posibilă eterna fiinţă cosmică. Să cercetăm încă o *figură*. D. Mircea Streinul spune:

„Pleacă-te — ca 'ntr'o fântână,
asupra sângelui,
ascultă cum vorbeşte
în fluer,
cum tresar chiotele

tinereţii tale,
când coloanele strămoşilor
lunecă prin iureşul veacurilor
ca stelele
la vale de oameni" (pag. 64).

Cum se *leagă* sângele tinereţii — fântână, cu al strămoşilor invizibil? Ce element îi uneşte dincolo? Nu vedem. Din următorul exemplu nu lipseşte însă *legătura*:

Inchis în cercul aceleaşi vetre,
fac schimb de taine cu strămoşii,
norodul spălat de ape sub pietre.
Seara se întâmplă mulcom s'asculi
în mine cum se tot revarsă
poveştile sângelui uitat de mult.

(Lucian Blaga, op. cit.)

Aici *legătura* se face cu invizibilul, prin cercul de vrajă „al aceleaşi vetre". Un ultim exemplu. D. Mircea Streinul scrie:

„Pământ, fratele soarelui,
deschide-ţi braţele de piatră,
pământ, prietenul luceafărului,
în ce afund nepătruns
Pe Dumnezeu l-ai ascuns?
Decе însă, mi-i teamă,
moarte, mamă? (pag. 95).

Invizibilul vizat aici este *moartea*. Poezia trebue deci să cuprindă fiorul creatural al morţii, să arate că a luat contact cu taina ei! Ce construcţie se împlineşte dincolo, în *moarte*? Autorul ar vrea să spue că însuşi Dumnezeu ar fi moartea, că el s'ar fi ascuns în pământ, acolo unde se va întoarce omul... Spaima de a intra în pământ ar fi deci însăşi spaima de moarte... de taină, de „abscom", „de păzit"... E însă adevărat că Dumnezeu este pământul, moartea? Dumnezeu este viaţă, nu moarte, invizibilul este conceptul însumator al tainei de viaţă cosmică, eternă, infinită... Figura nu se împlineşte... nu transfigurează... Iat-o însă împlinită la Lucia Blaga:

Mamă, — nimicul — marele! Spaima de
marele
îmi cutremură noapte de noapte grădina.
Mamă, tu ai fost odată mormântul meu —
Dece îmi e aşa de teamă — mamă —
să părăsesc iar lumina?

(Din adânc, La cumpăna apelor).

Legătura magică cu invizibilul se face, prin faptul pozitiv al existenţei intrauterine. Este o analogie între existenţa în pântecele mamei, — maica unde viaţa s'a desfăşurat în taină, în întuneric, — şi existenţa în moarte... Simţim că chipul se împlineşte... transfigurează... şi poezia sfârşeşte *exact*, cu fiorul morţii, spre a începe, profundă, taina vieţii.

CONSTANTIN FANTANERU

Eminescu şi timpul nostru

(Urmare din pag. 1)

care Iisus a adus-o cu adevărul lui. E un bun cuvânt al lui Maritain... Ei vor turbura mediocrul confort, vor cere alt orizont peste strâmbele acoperişuri care ne ţin! In această panică în care toate liniştile sunt compromise, în care inimile tremură şi nopţile încă rezistă, barbaria fireşte îşi va găsi oricând apologeţii ei — şi o lege dură dar glorioasă vrea ca fiecare epocă să-şi aibe marile ei răstigniri. De două mii de ani umanitatea continuă, aceeaşi, şi adevărul nu trece niciodată fără să-i recunoaştem prin lumea noastră urmele lui neschimbate de durere şi sânge.

Destinul magnific şi neîndurat al lui Mihai Eminescu n'ar fi putut fi altul... Dar să vedem că şi astăzi tabla valorilor încă nu şi-a primit rectificările necesare, numele lui Eminescu să-l vedem stropit de aceiaşi lacrimă facilă care cade pe amintirea unui Gheorghe Panu, să confundăm, să nu cunoaştem vastul proces pe care Eminescu l-a avut cu timpul în care a trăit, şi nici relaţiile, şi nici cele mai directe raporturi care i-au definit figura, conturul — ce semn ar putea să arate mai bine cât de mult suntem străini şi departe de *Luceafărul* pe care-l *iubim!*

Şi cuvântarea conferenţiarului de la Radio nu este numai un accident izolat, grosolana eroare a vreunui începător anonim. Ea este însăşi expresia acestei sărmane „glorii", singura pe care noi putem s'o dăm lui Mihai Eminescu, în acest moment al culturii noastre în care s'ar părea totuşi că apoteoza poetului, a gânditorului, este un comandament unanim şi ne obligă pe toţi.

E ceeace va trebui să vedem în confruntările acestea pe care le începem: timpul nostru şi Eminescu.

TOMA VLĂDESCU

(In numărul viitor: „*Confruntări*").

Corespondenţa noastră

Nu este prematur să facem consideraţii critice, cu caracter de generalizare, asupra materialului liric, publicat aici săptămânal. O tendinţă precumpăneşte, aceea a depărtării de ermetismul care domina în generaţia cu zece ani mai tânără. Ermetismul a fost denumirea care s'a dat poeziei scrise obscur, cu vocabular neologistic, cu o sintaxă greoaie, contrasă, plină de eliziuni şi surprinzând prin faptul că cititorul nu pricepea ce voia să exprime autorul. Astăzi se scrie o poezie, pe care, aparent, cititorul o poate *înţelege*, fiindcă poeţii nu mai au preocupări de ermetizare. Preocuparea de ermetizare nu însemna însă voinţa de a fi obscur, ci obscuritatea decurgea din această preocupare, al cărui obiect îl constituia de fapt voinţa de puritate, de captare a frumosului prin intermediul ideii absolute. *Ideile*, oricum ar fi fost concepute, constituiau un ţel care păreau că scuză păcatele ermetismului. Ce-ar corespunde, după zece ani, în seria actuală, idei de puritate a ermetismului? Intr'un articol al nostru trecut, am caracterizat modul de a se face azi poezie. Socotim că ermetismului îi urmează un curent de reacţiune împotriva *ideii*, şi a obscurităţii sintactice.

Poezia celor mai tineri practică analogia, ca asemuire pe planul vital a fiinţei umane cu fiinţa cosmică. Dacă preocuparea de puritate a ideii, ducea la excesul ermetic, analogia vitalistă duce în schimb la excesul metaforic, deopotrivă dăunător poeziei.

ADRIAN MIRCEA BOSSIE

Străine ce stai în alba 'ncăpere,
bătrân eşti şi gârbov,
eşti plin de tăcere.
Ochii tăi ageri, faruri galbene,
cenuşă arsă în vreme.
Lumina tu-ţi plimbi în grea ispăşire.

Dăm tiparului 6 versuri din poezia dvs., care este un fel de mică baladă a destinului de cărturar. Desigur, nu orice scriitor va înfrunta timpul cu opera sa. Atâtea cărţi devin cu vremea cenuşă, atât de puţine vor trăi! Dar aici e problema! Cum să trăiască o carte! Gândiţi-vă la simbolul celor trecătoare, din viaţă, şi la simbolul celor netrecătoare!

Sunt într'adevăr, în univers, lucruri eterne! Să nu vă îndoiţi o clipă de eternitatea lor. Dar lucrurilor eterne, nu li se spune pe nume, ci sunt pomenite prin simboluri. Căutaţi-le simbolurile!

TRAIAN UBA-TITU

A fost viaţa mea
In care-am adunat atâtea amărăciuni
Pe uliţe cu spini şi cu minciuni
A fost ea...

Incepeţi poezia cu descrierea fulgilor de zăpadă văzuţi prin geam. Printre ramuri şi umbre, vi se par că se ivesc năluci, chipuri reci, de moarte. Şi astfel vă aduceţi aminte de o dragoste care v'a amărît. Desigur, poezia se face din orice, adică din orice *realitate*, cu condiţia să devie concretă, sensibilă. Nimic însă nu se pretează mai mult la adâncere, decât această *realitate* a vieţii la care se referă poezia. Adânciţi tema şi nu vă lăsaţi furat de jocul de suprafaţă al fulgilor văzuţi prin geam.

CĂTRE MAREA LUMINA

Se prăbuşesc în veac şi în uitare
Piloţii închisorilor de lut;
Şi-aud prin vreme, dincolo de zare
Viorile tărâmului pierdut...

Când seara-şi pun luceferii altoiul
In mucegai, în lutul de păduri,
Uitând pământul, plânsetul, noroiul,
Tânjim către azur, către azur...

Mai sus, mai sus, frăţâni, căci nu-i zăbavă,
Lăsaţi în peşteri plânsul de materii;
Voi n'auziţi cum îngerii din slavă
Deschid tăria 'n muzicile serii!...

Voi n'auziţi trudita lor chemare
Cum sună 'n ramul mărului străbun!
Şi gândul sue către zare, către zare,
Cum sue 'n sborul alb nişte lăstuni...

Şi urc, şi urc pe trepte spre albastru
Cum urcă vara cu belşugu 'n pom:
Alături simt vecinătăţi de astru
Şi 'n cer aud trifoiul din Edom...

Deschideţi cerul, parcul cu petunii...
Ceaşca de lut cu vin de-azur se împle,
Şi simt cum sboară peste cer lăstunii,
Cum mi s'aprind luceferi lângă tâmple...

Iliodor Valea Sbiu

IARNĂ

Ninge des cu fulgi mărunţi şi fini.
Simplu. Ca o năruire 'ntr'un subsol.
Ninge-aici cum poate şi la Pol.
Alb. Pe străzi, pe case şi 'n grădini.

Bloc imens pe-o marmoră de zi
Iarna asta străvezie
Ca o maică pe-un ceaslov într'o chilie,
A'ncrustat flori albe'n geamuri aurii.

Ninge... şi cum aerul se oţăteşte tare
Ştiu: la noapte o să sune
Podurile, frânt, ca nişte strune,
Iar în bărbi vor înflorii mărgăritare.

Iarnă... cresc corali şi-agate reci de lună
Cu crenguţe de argint sonor...
Lângă inimi: aripi de cocor
Peste ţară prejmuind cunună.

Matei Bătrânu
Oradea-Mare

INTAMPLARE

Port nu ştiu ce păcat în spate
care a făcut să-mi crească, din glesne.
rădăcini,
să-mi înflorească 'n palme lungi brazde
resemnate
şi să-mi ţâşnească rece, din ochii stinşi
lumini,

Aşi vrea să fug, împovărat de rele,
prin noaptea sfârtecată de razele de lună,
s'amestec praful lânced cu purpură din stele
şi din nuanţa zilei, să-mi împletesc cunună.

Totuşi,
rămân trândav, înţelenit în glie,
cu gândurile sparte, cu visurile seci;
rămân umil rătăcitor prin nostalgie,
Cu mâinile întinse spre viaţa cea de veci.

Ioan Gh. Boghici

ŢĂRAN

Ţăran, chiag de durere, nădejde şi luptă
Cu ţăndări de fulger sub aspre sprincene
Cu pieptul de taur, crescut în poiene
Din care făptură ţi-i viaţa ta ruptă?

Cu mâini noduroase şi pline de glod,
Cu miros de-opincă, de ţarnă şi usturoi
Ce nu cunoşti în lume decât pământ şi boi
In care din aceştia să-ţi aflu eu isvod?

Ţăran, cremene cioplită de lucrător nătâng
In fiecare zi te văd arând din greu
Şi'n fiecare zi îl văd pe Dumnezeu
Când razele de soare în plugul tău se frâng.

Mihai Spiridon
Fălticeni

VENUS DIN MILLO

(nuvelă)

de MATEI ALEXANDRESCU

Infirmiera deschise şi închise uşa după el şi Anton intră călcând cu sfială şi căutând cu paşii tăcerea complice a covorului.

De fiecare dată i-se părea că nu mai venise pe aici. Era în această rezervă de spital soare mult şi pereţii de zăpadă ce nu se mai topiau şi pe care gândurile lui patinau în voie înscriind arcuri stângace şi inedite.

Un singur pat în stânga uşii.

— Sărut mâinile domnişoară Mişu, spuse aproape şoptit Anton. Sănătoasă? Desigur !...

Aşteptă câteva clipe, aplecat în salut şi umilit, răspunsul.

— Bună ziua, domnule Voinea... Iţi mulţumesc de grija ce-mi porţi... Mai bine...

I se vorbea fără putere şi mai ales fără nici o nuanţă.

Apoi, bolnava îşi săltă uşor capul dintr'o pernă masivă, îşi tremură leneş în năvala de lumină inelele părului blond — adiere de tristeţe şi parfum — şi obosită îşi lăsă o tâmplă să-i cadă frumos şi decorativ în spuma olandei ajutându-se cu o mână albă şi netedă, conturată de mâneca bogată în mătase roz a pijamalei.

Gestul acesta de a-şi potrivi sub cap perna cu o singură mână se repeta pentru Anton, ori de câteori se afla aici ca un refren tragic.

Mâna dreaptă a bolnavei fie că muta o revistă, fie că potrivea o şuviţă de păr, sublinia totdeauna o lipsă penibilă scrisă în atmosferă încet şi desluşit.

Privirile oaspetelui întâlniră aceiaşi cuvertură vrăjmaşe de sub care se desenau sânii, şoldurile şi altă femeie decât aceia pe care ochii lui o păstraseră intactă.

La capătul patului, dinspre uşă, câteva cărămizi trăgeau de un scripete. Legăturile mergeau şi ele sub pătură. Piciorul bolnavei se ghicea şi el amorţit de atâta nemişcare şi împotrivire legăturilor.

Scripetele acestea sublinia toată atmosfera rezervei. Părea că porneşte dintr'o fântână de ţipete şi dureri în fundul căreia Anton deslusea chemări adresate lui fără îndoială.

Pe noptieră o singură rază cuprinzătoare. In mijlocul ei câteva fire de trandafiri — boboci albi — şi în jurul lor alţi trandafiri unde, unde, din ce în ce mai fanate se risipeau ca într'un golf modest al morţii.

Infirmiera avusese grijă să facă loc florilor proaspete în mijlocul celor aduse zilele trecute.

Aşa îi ceruse pacienta şi în mintea ei faptul nu putea să aibă vreo însemnătate oarecare.

— Desigur, gândi Anton, buchetul acesta simbolic al periferiei scuturate, ucise, din mijlocul căreia viaţa proaspătă desprinsă din ram irumpe ca un mugure magnific, ar putea fi un tonic pentru bolnavă.

— Ia loc, te rog, domnule Voinea, îl invită într'un târziu gazda. Din ziua în care a fost adusă aici şi s'a deşteptat înfăşată ca o păpuşă de porţelan, s'a văzut necontenit iscodită de vizitatorul acesta curios tăcut şi mai ales neaşteptat.

Celălalt pe care ar fi vrut să-l vadă din primele clipe ale întoarcerii ei la viaţă n'a venit nici a doua zi nici a treia şi niciodată...

Atât de mult l-a aşteptat şi l-a dorit, încât oridecâteori cineva a bătut în uşă şi ivărul s'a supus ca să deschidă de atâtea ori inima i s'a strâns de nelinişte şi durere.

N'a venit nici el şi nimeni dintre ai ei. Se întoarce în viaţă pe un drum pe care nu-l mai ştie. Un drum pe care-l face singură, mai singură chiar decât atunci când se dăruise morţii şi când ultima vorbă spusă — rugă şi rămas bun — a fost numele lui.

Voinea stă cuminte pe scaunul dela fereastră cu mâinile pe genunchi. Nu şi mai ia ochii dela florile depe noptieră şi se simte obligat să rupă tăcerea :

— De câteori viu, domnişoară Mişu, nu mai mă satur privindu-vă florile. Admir destinul lor catifelat şi totdeauna alăturea de noi, ori eleganţa cu care cele proaspăt sacrificate stăpânesc povârnişul de petale fanate din jur ?

Se opri suprins de această îndemânare de a vorbi care nu era a lui. Apoi nu era de loc elegant din parte-i să provoace o conversaţie şi să stăruie asupra unor flori, pe care le trimisese tot el. Cea mai nevinovată aluzie la aşezatul florilor în vază era un compliment nepotrivit.

Ţintuită în pat, cu piciorul strâns în curele, fără o mână, grija aceasta de flori o datora şi ea mâinilor sănătoase ale îngrijitoarei.

Şi ce poate fi mai dureros pentru o femeie de cât să nu-şi poată desface ea singură buchetul primit şi să-i resfire florile lujer lângă lujer, petală lângă petală.

La drept vorbind, gândi Voinea hotărît să-şi micşoreze vina, nu admirase nimic. Hotărît. Căutase şi acum ca şi alte dăţi în toată liniştea de aici, un cât de mic amănunt care să-i năruie ori să-i întărească speranţa.

Ceiace l-a frământat pe el, de când a luat drumul către patul de suferinţă al domnişoarei Mişu, a doua zi după întâmplare (aşa ţine el să-i spună) şi până astăzi, este marea întrebare dacă el Anton Voinea este singurul îngăduit de soartă să intre în această rezervă de spital. Cât ar fi de fericit ! Nu ar mai avea de ce să se teamă !

Alte flori decât cele aduse de el, o cutie cu bomboane, altă colonie decât aceia care l-a pătruns moleşitor până în adâncul sufletului şi cu care s'a obişnuit i-ar vorbi mult de tot, cu o zi mai de vreme.

Se ridică, îşi apropie scaunul de pat la o distanţă cuviincioasă şi se aşează din nou precaut gata să înăbuşe cel mai mic sgomot.

Bolnava tresări şi-i urmări mişcările, rece.

De aci încolo se deschise între cei doi, ca în fiecare zi, un abis al tăcerii, din care sufletele lor nici nu îndrăznesc să se mai ridice : atât de netede sunt stâncile.

Acum clipele însemnau picături de cloroform turnate tot mai stăruitor pe masca bolnavei şi a lui Anton Voinea.

Câte-o întrebare fadă ca bucătăria de spital şi răspunsul bolnavei chinuit mai mult decât vorbit, punctate de pauze solemne.

Spre seară, odată cu apropierea vizitei doctorilor, începură să răsune pe coridoarele spitalului paşii speriaţi ai subchirurgului, ai supraveghetoarei şi ai oamenilor de serviciu, arătări gălăgioase îmbrăcate în alb şi fiecare uşă deschisă gemu ca un bisturiu apăsat adânc în carnea obosită a zilei.

Fără nici o convingere oaspetele se ridică.

Se apropie de pat, căută prin cutele cuverturei mâna dreaptă a bolnavei, o sărută cu devoţiune şi fără să spună ceva, azi ca şi eri, trase uşa cu grija cu care ar fi sigilat-o.

Zilnic el lăsa aici în rezerva spitalului o viaţă nouă ţesută cu discreţiunea şi pasiunea de artist a păianjenului, viaţă pe care avea pretenţia să o regăsească în după amiaza următoare intactă.

Mintea lui refuza să admită prezenţa altcuiva în camera bolnavei.

Peste toată viaţa aceasta nouă risipită între patru ziduri ale rezervei el se ridica încetul cu încetul ca un stăpân.

Işi auzi propriii lui paşi pe cimentul coridorului şi totuşi i se păru că nu deslipit real din faţa rezervei, ci avar, rămăsese acolo să fixeze în cuie uşa pentru ca nimeni altul de cât el să nu mai poată intra ori ieşi.

Aproape de ieşire dete piept în piept cu medicul şef al spitalului.

Se retrase un pas intimidat.

— Ce-ţi face pacienta, domnule Anton ? îl opri doctorul bătându-l pe umăr, protector şi cu aerul de a-l întoarce din vis.

— Iertaţi-mă, că nu v'am observat din timp, se scuză Voinea. Lumina de pe sală e prea tare...

Şi după o pauză, caşicum revenise la realitate :

— Pacienta ? Domnişoara Mişu ? Ce Dumnezeu ? E doar pacienta d-vs !...

— A mea ? Da, încă vre-o două trei zile până când îi scoatem pansamentul dela mână şi îi deslegăm picioruşul... Pe urmă e tot a dumitale, maestre...

Asigurarea aceasta pe care i-o da doctorul, că pe urmă va fi a lui, îl încurca. Răspunse mutește cu vădite semne de negaţie fără să ştie dacă refuza perspectiva în sine sau o făcea dintr'o contrazicere revoltată împotriva celor ce văd mai mult decât el.

Doctorul pricepu şi continuă să-şi frământe mâinile în buzunarul respectabil al halatului. Nu căuta realitatea în fundul săculeţului alb şi imaculat. I se raportase din timp de către subalterni de vizitele tot mai stăruitoare ale lui Anton Voinea în spital. Pe doctor îl contraria însă încăpăţânarea cu care acesta nega întotdeauna.

De aceia, prinzându-i mâna şi strângându-i-o cu multe sensuri, nu se putu stăpâni şi îi aruncă peste umăr :

— Lasă, că vă ştim noi pe Dumneavoastră artiştii !... Abia o aştepţi să iasă de aici, pentru a o interna în atelierul dumitale... O „Venus din Millo“ după realitate... succes... ziarele... celebritatea...

In atitudinea doctorului era şi multă răutate. Ultimele lui cuvinte se pierdură în lungul coridorului vătuit cu gemete.

Anton scăpă din mână ivărul uşii dela ieşire, un ivăr masiv de bronz şi coridoarele, în urma lui, se descărcară ca un cer înnorat.

— Toţi mă învinuesc pe nedrept, gândi el. Nu numai doctorul Rădulescu, toţi doctorii, toate moaşele de aici din spital şi din oraş şi poate şi familia ei ! Dece nu ? D-na Achim i-e sora şi totuşi nimeni n'a văzut-o intrând în rezerva în care soră-sa se chinuia. La fel inginerul, cumnatul ei. Şi nici unul nu are dreptate...

Ieşise pe poartă. Făcu un pas, doi în plin trotuar. Privi în susul şi în josul Căii Domneşti ca un pacient nehotărît, proaspăt eliberat şi se lăsă chemat de cartierul mărginaş al Susenilor.

— ...Şi totuşi, gândi el mai departe, astăzi sunt sigur că am văzut pe noptiera ei într'o ramă rotundă şi migronă un portret. Al cui să fi fost ? Câteva petale de trandafiri revărsate schiţau portretului bucle de perucă. Aşi fi putut să mă apropii şi să-l privesc fără nici o teamă. Mă hotărîsem. Mi-am reamintit acest lucru de câteva ori şi totuşi n'am reuşit s'o fac... Dece ?... Am fost laş cu mine însumi şi am ocolit adevărul sau am ţinut să apar în faţa ei drept un cavaler îngăduitor din alte vremi... Poate.. acest poate stupid trebuia să apară şi aici...

Intr'un oraş al singurătăţilor, cu ruine transparente ca nişte decoruri de teatru iluminate din interior, cu trotuare înguste şi desfundate, cu oameni ce se numără pe degete, aceste convorbiri interioare sunt atât de firești...

Voinea se mai găsea şi în situaţia excepţională că viaţa în ultima vreme îi pusese foc, rând pe rând, atâtor conace avute şi boereşti de iluzii.

Acum, în panică, el căuta să-şi salveze această ultimă licărire de comoară, de care nu era sigur dacă i se cuvine şi dintre vâlvătăile căreia aştepta să o ridice pe domnişoara Mişu tot aşa cum se încumetase să o facă atunci când a văzut-o aruncată de sub roatele locomotivei...

Mânat de frământări, singur, Anton Voinea a colindat pe străzi până târziu. A trecut prin centru ca o arătare. S'a întors prin grădina publică şi a ieşit prin curtea bisericii Lemnului.

Câinii l-au întors prin săpăturile unui bulevard proectat. Ajuns la capătul lui, Voinea se găsea în faţa gării :

O gară de provincie moartă peste ora de plecare a ultimului tren.

Ghişeele erau închise şi nici un hamal pe peron. In restaurantul slab luminat, patronul aplecat peste tejghea urmărea un băeţaş ghemuit pe duşumele cu o cârpă şi-o perie. La biuroul de mişcare, cu capul pe mâini, un funcţionar îşi începea noaptea mare.

Vagoanele se 'nveliseră cu pături de întuneric şi trândăveau.

Voinea merse până la marginea peronului. Aci se opri. Era în căutarea lui ceva de magie mai de grabă decât o recunoaştere sprijinită pe realitate.

Resimţea locul unde s'a petrecut accidentul şi vibra cum fac nuelile căutătorilor de isvoare.

Se opri deci acolo unde crezu că o ridicase pe domnişoara Mişu.

De atâtea rechemări scena reală petrecută sub ochii lui se diformase. Lucrurile şi viaţa de atunci îşi pierduseră proporţiile. Locomotiva din mintea lui Voinea nu mai era de mult în concordanţă cu realitatea. Pentru el nu era altceva decât un monstru fructul dragostei mictuitoare a focului şi a muntelui de metal. Era suficientă trecerea

acestui monstru pentruca insul să-şi piardă stăpânirea de sine.

Voinea era singurul care nu admitea să se vorbească despre „încercarea de sinucidere“ a domnişoarei Mişu... Pentru el totul era numai un accident...

. . . . . .

...Se găsea la câţiva paşi în urma ei printre călătorii furnicaţi de apropierea trenului şi a putut să-i reţină orice gest.

Câine credincios şi neştiut, o urmase până aici în gară la trenul de 5 acum ca şi în alte dăţi nu pentru a-i cunoaşte drumurile, nici pentru a i le încălci.

Domnişoara Mişu nu participase cu nimic la frământările şi insistenţele lui depuse omagial dela o depărtare quasi-planetară...

Absenţa ei din joc era suprema fericire a lui Voinea : îi dădea libertatea suferinţei, o libertate sălbatică de pustă. Sunt amoruri ce nu se cer retribuite. Sunt amoruri asemenea farurilor de automobil care gonesc în noapte şi caută în pulberea şoselelor urmele neliniştei trecută înainte.

Sunt fără îndoială şi iubiri ce se consumă în această unică acţiune de iluminare a fantomei necontenit distanţată...

Oprit pe linie, nestingherit de nimeni, Anton Voinea continuă reconstituirea.

...Peronul era plin de lume. Din sus trecerea de nivel se apropia masiv şi parcă de neoprit trenul.

Domnişoara Mişu se găsea pe marginea peronului.

Se întoarse o clipă. Printre oameni îl căuta pe el sau pe altcineva ?

El, Voinea nu putea fi văzut în nici un caz, deoarece îl mistuise silueta cuprinzătoare a unui domn.

Câteva clipiri şi locomotiva se apropie de peron.

A ţipat cineva... Un pachet aruncat a plutit şi a căzut undeva... pe aproape.. Amestec de întrebări, ţipete şi leşinuri...

Locomotiva gemu surd, patinând.

Voinea la început dezorientat îşi recăpătă stăpânirea şi se năpusti apoi în primele rânduri croindu-şi drum cu coatele.

Intre bordura peronului şi roatele locomotivei Anton Voinea deslusi pachetul cu mâini înfrigurate... Se aplecă să-l ridice... Era ea... domnişoara Mişu.. Rochiţa-i albă cu volănaşe era tot una de sânge...

De aici încolo nu mai ştie nimic.

S'a trezit a doua zi în camera de gardă a spitalului cu capul greu de eter.

. . . . . .

Ar mai fi întârziat mult Voinea aici în albia trenurilor să retrăiască ceasul de groază, nu dintr'o dorinţă sadică, ci cu încrederea oarbă că în această readucere aminte regăsea momentul nefericit şi nedorit care-l apropiase atât de mult de ea, dacă dinspre capătul liniilor nu şi-ar fi vestit apropierea un om de serviciu, oscilându-şi lanterna cu geamuri colorate în pustiul nopţii...

*

A revenit la spital şi a doua zi şi a treia. Cu doctorul nu se mai întâlnise. Atmosfera se menţinea aceiaşi. Lipsa de îndemânare a lui Voinea reliefa aceiaşi iubire ireală nemărturisită şi aceiaşi neliniște absurdă şi cu nimic îndreptăţită.

Putea fi gelos tot atât de bine pe stele şi pe flori. Mergea pe un drum care nu era al lui şi pe care nu se putea opri. Nu-l putea părăsi o clipă gândul că încercarea disperată — de va fi fost aşa — a unei tinere fete excepţional de frumoasă pentru el, trebuia să aibă o cauză... Şi sub acest unghi calculele probabilităţilor celor mai îndrăzneţe începeau să-l ameţească, fără nici un rezultat.

O cunoscuse de câteva luni. O fată frumoasă venită într'un oraş de provincie pe vremea când primăvara îşi desfăcea evantaiul alb de liliac.

O fată despre care el Voinea nu ştia decât că era cumnata inginerului Achim de la Primărie şi că purta un nume enervant şi băeţesc : Mişu.

Când, în trecerile obişnuite prin centru, se arăta şi familia Achim, domnişoara Mişu era întotdeauna punctul luminos al grupului. In primul rând mergeau doamna Achim cu fetiţa: Mirabella. In urma lor: domnişoara Mişu cu inginerul.

Doamna Achim îşi purta de mână fetiţa cu distincţiunea femeii ce ştia să ofere cercului de invitaţi conţinutul unei bomboniere.

Prin această distincţiune de a-şi conduce fetiţa, amănuntul maternităţii se estompa. Ceiace diferenţia pe cele două surori nu era nici eleganţa toaletelor gemene, nici profilurile atât de identice ale celor două femei — încât păreau copiate pe geam de un şcolar leneş, nici ondulaţiile părului ce dădeau impresia unui simulacru de dezordine tinerească în fiecare şuviţă blondă a doamnei Achim pe când la domnişoara Mişu dezordinea era firească.

Ceiace surprinsese Voinea şi se mândrea pentru aceasta ca de o descoperire extraordinară, era mersul diferit al celor două femei.

In vreme ce doamna Achim — mergând — da impresia plutirii unei galere încărcată de comori pe o mare liniştită, pe un soare mai dulce, între domnişoara Mişu şi spaţiu se angaja necontenit o luptă avântată suplă şi reconfortantă.

Voinea n'a fost admis niciodată în intimitatea celor două femei, de aceia îi scăpa un amănunt : obrazul brumat al doamnei Achim şi faţa limpede a sorei sale.

*

Se apropia ziua în care viaţa domnişoarei Mişu avea să isvodească din strânsoarea pansamentelor.

Se apropia ziua în care urma să pună din nou piciorul pe malul vieţii cu neîncrederea, spaima şi emoţia naufragiatului adus anchilozat de o scândură...

Anton Voinea se pregătea să o primească cu fireştile bucurii ale regăsirii. Luneca mai departe din ce în ce mai neînfrânat pe această pantă a nemărginitei încrederi în sentimentele sale.

Nu reuşise, de altfel nici nu avusese prilejul să-şi lămurească absenţa familiei Achim din rezerva de spital. Era o absenţă care în fond îi convenea. N'a cutezat nici să se apropie mai mult de portretul de pe noptieră... Şi poate e mai frumos aşa —, se aprobă el...

In dreapta şi stânga lui svonurile rupeau iluziile cu aceeaşi nepăsare cu care o servitoare ignorantă rupe mătăsuri pentru a şterge cu ele geamurile... Se svonea un lucru urît, absurd... De aci refuzul lui de a-l crede tot mai violent. Se spunea că doamna Achim îşi surprinsese sora în braţele soţului. Că între soţ şi soţie s'au schimbat cuvinte de neiertat. Că doamna Achim îşi luase fetiţa de mână şi plecase în Capitală. Incercarea de sinucidere a domnişoarei Mişu se atribuia deci grozăviei realităţii declanşată într'o clipă la picioarele ei. Deoparte sora ei cea bună îmbrăcându-şi fetiţa şi ieşind pe uşă ca o streină, de altă parte soţul laş, nehotărît, complăcându-se în situaţie fără nici o reacţiune clară fie faţă de soţie ,fie faţă de iubită. Lipsa de abilitate a lui Achim — sub care Mişu ar fi descoperit lipsa oricărui sentiment — plecarea mută a sorei sale, rămasul bun al Mirabellei copil neştiutor, toate acestea — spunea lumea — au trimis-o spre sinucidere.

*

Ii rămânea un drum de făcut. Ii trebuia mult curaj şi multă speranţă.

Când Voinea se hotărî în ziua patra să-şi lămurească echivocul şi sună la poarta casei din str. Cătuneni 23 unde locuia familia Achim, a fost întâmpinat de o fetişcană limbută.

Voinea întreabă de domnul, de cucoana şi răspunsurile îl biruie cu belşugul lor.

— Ehei, coana a plecat la Bucureşti... că d'aia s'a aruncat înaintea trenului domnişoara... Domnu s'a dus şi el după ea. A stat până eri şi a venit tot singur precum s'a dus... Acu e la Primărie...

(Urmare în pag. ultimă)

Versul camarad

Tot viul azi îmi pare un înviat din morţi,
iar codrului să-i pese de-un ram pierdut pe funte
de vânt, ordon şi negrelor măreţii de munte
să vrea s'adie cald : suntem, iubim cu toţi.

Vibrează romănițele, nu pentru încântare,
dar pentru-a-şi dovedi că şoapta dela lună
pot să şi-o repete, când glasul nu mai sună
unde-a sunat, nici mâna mai scrie 'n scoarţa tare.

Şi daurirea apelor se va 'mpărţi frăţeşte
cu umbrele, să creadă, prin clipele de-aici,
că tot au sânge 'n falduri, sânge de voinici
şi-abia, apoi, în tihnă, evoc ce mă priveşte :

şi dansul şi iubirea din vechi revelioane;
că 'ntregul meu tezaur va reînvia atunci
când semne-or da cabanelor surpate până'n lunci,
dungând zăpada lunii, skiorii cei cu toane...

SIMION STOLNICU

Cronici germane

Exemplul lui Goethe

de ŞTEFAN BACIU

Noi nu credem că istoria se repetă şi deaceea exemplele trecutului nu vor fi aproape niciodată valabile pentru prezent sau viitor.

Insemnările ce vor urma, nici nu s'au vrut *exemple* şi am fi foarte mulţumiţi dacă lectorii vor desprinde din ele doar semnificaţia unui simbol. Şi cu toatecă istoria nu se repetă, ea curge, purtând pe valurile ei destinele cele mai variate şi mai stranii, împlinind însă o altă zicală, aceea a „bietului om sub vremi". Aici, iată nodul problemei noastre. Răsturnând premisa, vom vorbi însă despre „vremile de sub om", adică despre *un om* care a ştiut să se situeze întotdeauna deasupra meschinelor şi vulgarelor fapte ale zilei. Nu vedem în acest lucru o non-participare, ci tocmai izolarea necesară a creatorului, de această sbatere şi (nu e un paradox !) participarea *pe alt plan* la toate aceste răsturnări. Exemplul lui Goethe.

Marea operă de artă care a fost însăşi viaţa lui Goethe, e un fenomen care revine la câteva secole odată, dar cu atât mai luminoase vor trebui să fie afirmaţiile noastre. Incontestabil că Goethe a trăit şi el — ca şi noi — „vremuri istorice"; pentrucă, în fond, cari vremuri nu sunt „istorice", câtă vreme se integrează în acest mare cerc al *Istoriei*, izolându-se apoi în timp, ca un şir de lucruri de sine stătătoare ? Insă Goethe cu toatecă n'a fost „omul care nu aderă la nimic", a ştiut să se desprindă, să se descătuşeze, ba uneori chiar să se dezintereseze de aceste tragice sbateri. Şi Goethe a trăit. Iată-l de pildă în „Werther", în care la un moment dat ol se desface de tot ceeace era marele lui amor, notând „ich beisse die Zähne übereinander, und lache über mein Elend" (îmi muşc dinţii şi râd de nenorocirea mea). Va putea oare să afirme cineva că Werther n'a iubit-o pe Lotte ? Un alt exemplu al acestei imediate legături a artei şi a sufletului lui Goethe cu tot ce este viaţa, este acel „Götz von Berlichingen", operă de junete, pasionată şi realistă atmosferă de „Sturm und Drang", în care gâlgâe tot ce e mai omenesc şi actual. Şi cu toate acestea, Goethe nu s'a amestecat în lupte, în sterilele sbateri ale plebei, pe care cu toatecă o detesta, o cunoştea ca puţini alţii. Sau tocmai de aceea. Goethe, ca şi noi, a trăit în actualitate; prezentul său îi aducea şi lui svonurile, ştirile, nedumeririle şi faptele — într'un cuvânt, tot ceeace alcătueşte viaţa cea de fiecare zi. Goethe a fost însă un spirit clasic, egal şi sigur de sine, aşa că şi în această direcţie exemplul său e nu numai interesant, ci şi concludent. Clasicismul e forma de a trăi şi de a fi, *lineară*, în tot ceeace gândeşti şi realizezi ; clasicismul nu cunoaşte întortocherile şi ocolurile diformante, nici hâdul aspect al caricaturii şi iată dece Goethe detesta tot ceeace e caricatură, grimasă şi şarje, la propriu şi la figurat. Ne gândim noi oare — şi ne dăm seama de minunata semnificaţie a acestui lucru ? Azi caricatura a devenit, dintr'un simplu divertisment, o mare noţiune, înaintea căreia cei mai mulţi dintre noi se extaziază. Dumnezeu însă n'a făcut caricaturi, ci oameni; El n'a făcut o caricatură, ci a creat lumea. Şi-acum, vine rândul acelei tiranice actualităţi care e *ziarul*, a doua pâine de toate zilele a multora dintre noi, element indispensabil pentru atâţia, asemeni apei şi aerului.

Nu ştiu exact dacă în convorbirile sale cu Eckermann, sau în alt loc, Goethe a făcut mărturisirea că el n'a cetit niciodată gazete, pentrucă nu le simţea nevoia. Ba chiar mai mult, el se retrăgea uneori în vre-o bibliotecă, răsfoind vechi colecţii de ziare, ca să-şi dea seama dacă a pierdut ceva în ziua în care a apărut ziarul. Şi a mărturisit că absolut niciodată n'a băgat de seamă că i-a lipsit ceva, sau că i-a scăpat un lucru de mare importanţă, nerăsfoind zi de zi maculatura. Cine sesizează oare marea semnificaţie a tuturor acestor lucruri ?

Mai la începutul acestor pagini, am afirmat că Goethe a trăit — şi încă a trăit din plin. Ei bine, cum a putut trăi el, fără politică, fără sgomotele vulgului, fără ziare, fără tot ceeace alcătueşte arsenalul de tortură al omului de azi ? — mă va întreba un nedumerit, grăbit. Şi eu am să-i răspund că în locul tuturor acestor mari nimicuri, Goethe a crezut în prietenie, frumuseţe, dragoste şi în artă. Dar vai, ce îndepărtate noţiuni : prietenie, frumuseţe, dragoste, artă; azi nimeni, sau aproape nimeni nu se mai înfioară în faţa lor, nicio inimă nu bate mai tare, niciun obraz nu roşeşte cast şi feciorelnic la acele gânduri, pentrucă mâlul a început să acopere nuferii. Vin furtunile şi mi se pare că umanitatea trebue să-şi fixeze câteva puncte în care să creadă şi spre care să tindă. Om şi om izolat, unu şi cu unu, şi apoi încă alţii — iată ce este „umanitatea", noţiunea asta care începe să devină din ce în ce mai îndepărtată şi mai inaccesibilă, ca o altă Fata Morgana.

Am scris aceste gânduri, cu precisa conştiinţă a totalei lor inutilităţi, dar am făcut-o şi spre a fixa un anumit punct de vedere, care s'ar putea să mai intereseze pe cineva, pe cine ştie ce prieten anonim. Le-am scris însă cu un pios şi grav sentiment; şi iată dece, Johann Wolfgang von Goethe, un epigon îşi scoate, cu smerenie, pălăria în faţa ta !

Valuri de cerneală au curs pentru Goethe; şi vor mai curge!

Biblioteca studiilor a comentariilor critice universale, trebue să ofere un loc tot mai larg, cercetărilor închinate creatorului lui *Faust*.

Deşi s'a împlinit acum câţiva ani numai un centenar dela moartea lui — Goethe a cucerit tot ce are spiritualitatea mai înalt şi a stârnit cele mai ample şi roditoare desbateri şi probleme.

Şi iarăşi, deşi atât de apropiat de noi, deşi figură a literaturii moderne— marele poet a căpătat proporţii legendare, opera şi existenţa i se pierd în sensuri şi simboluri de mit...

Goethe, într'adevăr, se situiază parcă tot mai mult, dincolo de timp şi spaţiu, într'un fund istoric ireal, de unde rezonanţele lui fecunde şi adânci, vin copleşitoare...

A ramas filă de carte, pagină de scrisoare sau manuscris, colţ de viaţă, fragment de conversaţie, mărturie a vre-unui cunoscut, vers, gând sau cea mai vagă urmă de trecere goethe-ană, — care să nu fi devenit obiectul unei arzătoare şi istovitoare străduinţi de limpezire, interpretare şi clasificare?

Fără îndoiala, instrumentul care a promovat viguros aceste explicări şi valorificări este Societatea „Goethe" dela Weimar care şi-a sărbătorit 50 de ani dela întemeiere şi care are în fruntea ei pe cei mai de seamă specialişti ai operii marelui poet şi pe cei mai străluciţi profesori de literatură germană. Prin conferinţele, serbările, arhiva şi publicaţiile ei, prin muzeul, scormonirile amănunţite şi clarificările încredinţate celor mai calificaţi învăţaţi, Societatea „Goethe" dela Weimar — avand de altfel legături vii şi fecunde cu cercetători de-ai poetului şi în Franţa, Anglia, America, Elveţia, Olanda, etc. — a contribuit intens la punerea într'o cât mai bună lumină nu numai a lui Goethe, dar chiar a unei preţioase perioade de literatură şi cultură germană. In Franţa — mai ales după 1920, până la ultimul volum al lui Henri Lichtenberger tipărit anul acesta la *Nouvelle Revue Critique*, Goethe s'a bucurat de un belşug prodigios de monografii, comentarii şi traduceri sau dări de seamă din şi asupra altor cercetători streini.

Daca pentru profunzimea şi varietatea sclipitoare a uriaşei sale opere, ca şi pentru vastele-i cunoştinţe şi osteneli în atâtea domenii şi într'o durată atât de lungă, Goethe a fost plastic denumit „titanul dela Weimar" — tot cu atata justeţe şi ca o perfectă caracterizare a câştigat şi celalalt titlu de „înţeleptul dela Weimar", din cauza splendidului spectacol pe care îl oferă viaţa sa.

Căci hotărît, minunată şi covârşitoare operă de prelungi ecouri — rămâne însăşi *viaţa* lui Goethe.

Barrès, într'un „*Caet*" al său, chiar pretinde cu putină exageraţie:

„Il vaut à nos yeux par l'excellence de sa discipline, de sa methode de vie... Son oeuvre est secondaire".

Despre această viaţă vom vorbi în aceste rânduri. Dacă prin vastele-i ramificaţii în atâtea planuri de activitate ca şi prin conturul lui de proporţii imense, Goethe este poate ultima mare figură de măsura omului Renaşterii, de amploarea unui Michel Angelo sau Da Vinci — prin viaţă, prin viaţa aşa cum şi-a sculptat-o, este un înţelept şi un artist.

Fiindcă această viaţă concretizează un formidabil exemplu de stăruitoare aplicaţie, de voluntarism de o rară tărie, de permanentă şi încordată luptă pentru izbânda luminii, a creaţiei şi a ordinei olimpiane. De aci şi nevoia lui Goethe de intuzare a marilor realităţi spirituale elenice şi contactul din plin, de cristalizare, cu liniile vestigiilor latine din Italia romană...

De aceia o carte apărută acum câţiva ani în Franţa, în cortegiul acela închinat poetului — de care pomeneam— formează o reală seducţie şi o călăuză de capital interes, în descifrarea şi adânca înţelegere a acestei vieţi. Este vorba de volumul lui Robert D'Harcourt: Goethe et l'art de vivre (în editura Payot, Paris).

Un artist al vieţii

de Prof. T. PĂUNESCU-ULMU

Tot ce lămureşte, subliniază şi dovedeşte câtă finete şi metodă, câtă ascuţită luciditate şi infinită răbdare, tenacitate şi voinţă a cheltuit Goethe ca să-şi făurească o personalitate şi o viaţă unică, — este prezentat în această carte, cu magistrală siguranţă şi documentare, cu frumoasă obiectivitate şi perfectă măsură critică, egalate de o formă şi o ţinută care sânt mai mult decât remarcabile.

Cei aproape 84 de ani ai „înţeleptului dela Weimar", ne apar astfel ca o construcţie minuţioasă şi totuşi uriaşă în proporţiile şi soliditatea ei granitică; minuţioasă prin încordarea şi truda de fiecare clipă şi de necontenit control şi uriaşă prin ansamblul de o armonie antică şi de o diversitate şi adâncime uluitoare.

O viaţă ciclopică în experienţele şi întinderea ei, în sbaterea în atâtea câmpuri de muncă şi încercări — administraţie, poezie, teatru, desen, ştiinţe naturale, geologie, teorii ale culorilor, investigaţii medicale ca acelea asupra maxilarului inferior, mineralogie, cugetare, politică, călătorii, amor, etc.) — o viaţă prodigioasă în rezultatele acestei sbateri dar şi în permanenta şi aspra perseverenţă cu care se urmărea înfrângerea forţelor haotice şi inferioare, a fermenţilor de dezagregare şi pervertire; şi totodată, promovarea şi proclamarea victorioasă a tuturor factorilor clocotind de sănătate, lumină şi ordine, de fecundă şi înseninată afirmare optimă!

O viaţă sinonimă cu o operă de artă. Goethe a luptat cu demonul operii — a luptat însă mai ales cu demonul vieţii. Numai un necunoscător sau o patentă superficialitate — poate să-l acuze de comodă burghezie sau de ieftină saţietate şi supărătoare beatitudine de om ajuns...

Căci Goethe oferă şi această privelişte teribilă; conştiinţa netă şi trează a unei structuri minate de exagerăţii şi înclinări nesănătoase, a unui temperament slab şi supus tentaţiilor cele mai extreme şi ruinătoare. N'a venit acasă, dela Lipsa, aproape distrus, tuberculizat — şi nu s'a refăcut apoi vânjos?

Cu un fizic fragil deci şi cu un psihic pândit şi sbuciumat de atâtea elemente primejdioase şi demonice — (acel *daimonion* de care totdeauna poetul şi-a dat seama şi în ce poseda bun şi în ce poseda vătămător) — Goethe ne-a dăruit printr'o supremă luptă şi printr'o disciplină de fier, un exemplu bărbătesc de patetic, al unei vieţi de mare sănătate şi durată, de puternic echilibru şi mai ales de viguroasă capacitate de creaţie şi de rară lumină.

A pornit dela dezechilibrul şi ceaţa lui *Werther* — ca să ajungă la strigătul de senină bucurie al lui *Faust* care în partea II-a îşi încheie ciclul existenţii, preamărind munca pentru şi între oameni, senin, împăcat, purificat!

O viaţă din care Goethe a avut vigoarea şi ştiinţa să plăsmuiască o operă de artă. O operă de artă plătită de atâtea ori scump — de aceia eroică. Un eroism nu trâmbiţat şi afişat — ci discret, continuu, de profunzime şi epuizantă măcinare... Şi poate tocmai de aceia — superb şi de superioară calitate.

Preţuirea timpului cu tactica de a scăpa de inoportuni; o întreagă organizare de apărare a sensibilităţii pe care şi-o ştia aşa de gingaşe — prin exerciţii tari, prin voinţă aplicată, alungarea sentimentalismului plat şi acceptarea femeii mai ales sub forma ei senzorială şi de agrement higienic, fără complicaţii; o sobrietate de trai care să ajute activitatea; îndelungă prudenţă şi cuminte răbdare şi aşteptare — pe care le învaţă şi din aspectele şi lecţia naturii; oroarea mai ales, de graba stupidă, de efortul crispat care urîţeşte, de sgomot vulgar şi superficialitate stridentă, ca şi desgustul în faţa artificialităţii în artă şi viaţă sau a exagerăţiilor groteşti şi primare ; stăpânirea de sine, sleirea unei probleme şi o sete fără saţiu, de a cunoaşte şi a se instrui ; înlăturarea sau extirparea sentimentelor negative şi desvoltarea celor constructive, cu silinţa zilnică de a asista numai la spectacolele de întărire şi înfrumuseţare; războiul crâncen contra boalei şi contra conceptului hidos al morţii; minunea conversaţiilor care de fapt erau un prilej de monologare doar pentru Goethe; atenţia şi veşnica introspecţie pentru a face ordine şi pentru şlefuirea tot mai realizată, şi a personalităţii şi a operii sale; participarea la ospăţul vieţii prin fina preţuire a unei distracţii, călătorii, a unei mese de gust, a unui vin generos şi în special a unei prietenii; şi mai ales, neobosita şi mereu crescânda cucerire a unei vaste opere şi semnificaţii, — iată atâtea din tehnica şi marea artă folosite bogat şi miraculos de Goethe şi înfăţişate viu de Robert D'Harcourt. Prin ele Goethe a întruchipat splendidul exemplar de umanitate şi creaţie care a fost — sinteză imensă şi reprezentativă a tot ce viaţa şi spiritul au mai variat, mai nuanţat şi mai adânc.

Pline de sugestie, încheiem cu câteva rânduri din prefaţa autorului, redate în româneşte: „Ni s'a părut că nici unei epoci nu i-ar fi poate mai direct destinat, învăţământul care se degajă spontan din spectacolul vieţii lui Goethe, că nici un timp mai mult decât al nostru n'avea nevoe de lecţia de echilibru şi seninătate care reiese din această viaţă. Ne-am făcut un merit din îmbrâncire şi un titlu din febră. Viteza ne dă iluzia forţii. Goethe nu separa niciodată încetineala de plinătate. Zilele şi orele noastre sânt hărăzite risipirii, Goethe lăuda binefacerile concentraţiei. Noi forţăm ritmul vieţii, Goethe a aşezat în vârful dogmei sale de valori, răbdarea. A fost, adesea, numit în Germania: der Lebens-Künstler, ceiece vrea să zică literal: artist în arta de a trăi. Şi într'adevăr, exact ca o ştiinţă, ca o artă încet, câteodată dureros câştigată, cel mai mare din Germani şi unul din cele mai înalte genii din toate timpurile — a conceput existenţa".

Ce zicem noi, grăbiţii şi teribilii înoitori ai actualelor realităţi?

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

EXPOZITIA DUDU ALEXANDRESCU
SALA OFICIULUI NAŢIONAL DE TURISM (STR. WILSON 8)

Imi exprim teama, cu prilejul primei expoziţii de interes turistic deschisă sub patronajul Oficiului Naţional de Turism, că o expoziţie cu o „temă" dată şi mai ales turistică comportă riscuri mari pentru artist căci, pe lângă avantagii el are doui duşmani din cei mai primejdioşi : pitorescul excesiv şi înfrumuseţarea, idealizarea de care e ispitit artistul de ideea că acele locuri ce le reprezintă trebue *să placă*. Apoi, anecdoticul, „documentarul" cum i se spune acum sunt iarăşi lucruri cari pot influenţa un artist care nu e destul de călit de experienţă, care nu e destul de stăpân pe sine. Din fericire, conducătorii Propagandei noastre au ştiut până acum să aleagă admirabil artiştii ale căror opere le-au patronat. Mai ales de data aceasta inspiraţia a fost excelentă; d-na Dudu Alexandrescu, cu un rar bun simţ şi talent a ştiut să ocolească ingratitudinea unor astfel de teme nefăcând nicio concesie pitorescului în sine. Am regăsit-o, în uleiurile d-sale, aceeaş artistă serioasă preocupată de problemele picturii, aceeaş tenacitate bărbătească în faţa dificultăţilor meseriei. Fantezia e mai variată în tablourile prezente. D-sa tinde din ce în ce mai mult spre transpunere, spre acea putinţă de a se *sugera*, nu a reproduce, fără de care nu e artă valabilă. In lucrările unde a trebuit să fie mai precisă în detalii, mai documentară ca în aquarelele reprezentând ţărani şi ţărănci în costume naţionale caracteristice, d-na Alexandrescu le-a colorat cu un rar simţ al armoniei. Minunatele noastre costume au fost prilej pentru d-sa de a face aproape treizeci de aquarele, una mai frumoasă decât cealaltă. Aceste lucrări ar putea fi utilizate de către Oficiul Naţional de Turism editând un album sau cărţi poştale. Bine reproduse, îngrijit prezentate, ar fi un foarte nimerit mijloc de a difuza frumuseţea costumelor noastre.

D-na Dudu Alexandrescu expune şi un număr important de desene. Dintre ele, preferăm tot peisagele cari ca şi uleiurile exprimă mai limpede temperamentul şi mijloacele d-sale.

Mioriţa

Păstorii povestesc că te-au văzut pe munte
Şi te-au privit în ochi, adânci ochi ca zarea.
Purtai o diademă pe luminoasa-ţi frunte
Şi te aşteaptă toţi, dorindu-ţi mult chemarea.

Pe urma lor, pe plaiuri, te-am căutat, stăpână.
Curat în gând mărito, spre tine mă îndrept
Să-mi dai spre sărutare atât de alba-ţi mână,
Cu gura ta cea rece să mă săruţi pe piept.

Crăiasă şi mireasă a lumii şi a mea,
Minunăţie tristă, o mândră 'ntunecare,
La cununia noastră va sângera o stea.
Va conteni atunci prelunga aşteptare.

MIRCEA BARBULESCU

Cronica ideilor

Imperativul care „este"

de MIRCEA MATEESCU

Ce justifică necesitatea binelui? De unde vine valoarea legei morale? Dece *trebue* să facem binele? Chevalier aduce încăodată în discuţie aceste întrebări, intervenind cu o interpretare oarecum etimologică a normei etice. El se referă la gerundivul latin întrebuinţat pentru a exprima pe *trebue* şi care azi ascunde la origina sensului acordat de Romani pe *sum*, adică verbul a fi. Faimoasa poruncă „delenda Carthago" nu poate fi tradusă în altfel decât : Cartagina trebue să nu mai *fie*, ceiace demonstrează evident că imperativul apare strâns legat de noţiunea de existenţă, de fiinţare, de existare. Tot astfel dacă încercăm să exprimăm în latineşte experienţele atât de uzuale : „acest lucru se face" ori „nu se face", prezenţa lui a *fi* este de neînlăturat : quid faciendum sit...

Chevalier vede aci încă un argument în sprijinul afirmaţiunei că imperativul moral apare omului primitiv drept o existenţă de sine stătătoare, drept ceva care *este* indiferent de condiţia omului, indiferent de realitatea socială, sau mai precis: mai înainte şi pe deasupra existenţei acestora. Legea morală capătă sens imperativ numai întrucât se valorifică prin faptul existenţei ei, ca fapt neatacabil sub raportul perfecţiunii intrinsece. „Trebue" este un evident şi o consecinţă a lui „este". Un lucru *trebue* făcut, norma etică *trebue* satisfăcută nu pentru motivele de ordin logic ori sociologic pe care le-am aflat sub pana atâtor autori moderni — dar pentru că imperativul este reclamat de valoarea existenţială a legei morale. Cu alte cuvinte, inversând raportul funcţional al termenilor, urmează să spunem că facem binele nu pentrucă *trebue*, simplu şi nemotivat, dar *trebue* să îndeplinim conduita morală pentrucă binele *este*, originar şi în sine. Un fapt nu *este* bun pentrucă *trebue* dar *trebue* devine o exigenţă şi o realitate socială pentrucă binele *este* în mod primordial şi fundamental. Obiectivitatea, universalitatea, impersonalitatea normei morale — Chevalier crede că nu este străină de postularea binelui drept o *existare* superioară conştiinţei umane şi societăţii — şi pe care o recunoaştem, din punctul de vedere etimologic, în forma impersonală a gerundivului latin. Când afirmăm că un lucru *„se* face" ori „nu *se* face", acel *se* impersonal, evocă forţa superioară şi existenţa în sine a idealului etic, astfel înscris şi astfel constituit în firea lui absolută, încât se impune, pe deasupra oricărei activităţi a conştiinţei noastre, drept normă imperativă. Un lucru care „nu se face" trebue considerat ca unul care nu există, unul care nu *este* pentrucă dacă ar fi, simpla lui existare l-ar impune drept valoare etică. De unde concluzia lui Chevalier că „toate aceste forme impersonale exprimă ideea fundamentală că îndatorirea înscrisă în existenţă, nu depinde de noi" *).

Că ideea de bine se realizează într'un fel sau într'altul în mediul societăţii, nimic mai adevărat. Că societatea ne poate face *mai* buni sau mai *răi* decât *suntem* în mod iniţial, este iarăşi cât se poate de exact. Insă ce legătură ori raport genetic există între binele însuşi şi matca socială ? Dece să spunem că binele naşte din „imperativul" social, că el exprimă nevoile obştei sau glasul plebei — când plebea a iubit întotdeauna binele şi l-a invocat nu pentrucă acea idee îi verifica propria-i natură, dar dimpotrivă, tocmai pentru motivul că o simţea ca pe o *existenţă* obiectivă, superioară condiţiei conştiinţei umane. O morală care s'ar întemeia pe un „trebue" de origină socială, evident că nu oferă nimic necesar, nimic obligator, pentrucă argumentul utilităţii nu satisface nădejdea omului de a privi în ideea de bine un sprijin esenţial, mai tare decât condiţia fragilă a propriei lui vieţi. Omul îşi dă seama, — că el nu poate *să fie* în mod fundamental şi absolut, fără însă ca să poată înlătura vreodată din sufletul său vocaţia către o existenţă absolută, nădejdea unui *este* metasensibil. Deaceea el vede în unele idei — valori existente de sine stătătoare a căror realitate definitivă este inconciliabilă cu termenii de *realizare* sau *idealizare* despre care se cade a vorbi numai în cadrul condiţiei umane. Mai clar: omul şi societatea *realizează* şi *idealizează* binele — ceiace este tot una cu : realizează ori idealizează răul — însă omul şi societatea nu pot spune nimic definitiv despre *realitatea binelui*, adică despre însăşi *existarea* impersonală a acestuia.

„Acest dat primitiv, acest *este* fundamental care constitue pura esenţă a moralei nu este o creaţiune a societăţii" — scrie Chevalier : „Aş spune chiar că nu are nimic a face cu ea" ! Berdiaeff observă pe de altă parte nu fără dreptate într'o lucrare a sa asupra „destinului omenesc" — că etica determinată de elementul social este întotdeauna o etică a forţei, chiar dacă năzuieşte la idei liberale **). Or, dacă forţa şi constrângerea socială organizează binele pe potriva exigenţelor temporaneităţii, nu avem nici un motiv să credem că aceiaşi factori produc norma etică în chipul ei firesc. Acel chip *fi*-resc, fără raport direct cu socialul, acela care având *să fie* în mod fundamental, numai sub condiţiunea impurităţii devine dependent de *trebue*.

Insă asupra modului cum se *realizează* îndatorirea morală în mediul social, va trebui să revenim, încercând să exploatăm teoretic următorul paradox : din punctul de vedere social *realizarea* şi *nerealizarea* binelui, sunt operaţiuni echivalente ca valoare existenţială. Din acelaş punct de vedere, *realizare* şi *idealizare* însemnează acelaş lucru, toate aceste pseudo-noţiuni având a fi opuse acelora de *realitate* şi *idealitate*.

*) „Cadences" — p. 276.
**) v. De la Destination de l'Homme" p. 231.

CEI DOI PRIETENI

de ANIŞOARA ODEANU

Când Nichita Olensky binevoi însârşit să se scoale din pat, ceasul începu, tocmai în clipa aceea să sune cele douăsprezece bătăi ale amiezii. „Azi, chiar azi, imediat ce voi fi îmbrăcat, am să-i spun Katiuşei să-l mute în holl, hotărî Nichita trăgându-şi cu neobişnuită violenţă ghetele cu elastic în părţi. „In locul măsuţii cu statueta lui Petru cel Mare, lângă dulapul cu bibelouri; dacă ai bunăvoinţă trebue să găseşti şi loc", raţionă Nichita cu înţelepciune, gândindu-se că de mai multe ori, când îi spusese mamei sale că nu mai ţine în cameră ceasul acela mare care bate cum bat clopotele la biserică, aceasta îi ripostă că n'aveau loc în altă parte.

Casa era mare şi supraîncărcată cu mobilă veche, de stiluri amestecate dar toată de preţ, ceeace dovedea că familia Olensky se bucura de mai multe generaţii de o bună stare materială.

Acest lucru, poate explica multe. Poate explica şi faptul că Nichita, domnişorul Nichita, care trecuse de vreo treizeci de primăveri, se scula mai în fiecare zi pe la amiază, ceeace însemna că nici o slujbă nu-l grăbea să deschidă ochii cu noaptea în cap (ca pe Fedor Dworcew care avea „Marile Magazine Generale cu lenjerie fină de damă" din centrul oraşului). Mai explică pe de altă parte şi supărarea lui Nichita pe inofensivul ceas, de doi metri şi jumătate înălţime, pe un me-

tru lăţime, proporţii desigur neobişnuite, dar care în afară de locul pe care îl ocupa în spaţiu şi bătăile foarte muzicale, ca acordurile de orgă, nu-şi mai vestea în nici un fel prezenţa.

Suntem însă pe punctul de a face o mare şi neiertată greşală, dacă ne vom grăbi să dăm din cap „Ah, da, înţeleg, Nichita ăsta e un băiat de bani gata, chefliu şi nesimţitor, nimic interesant". Am vedea atunci că e iarăşi de discutat dacă e bine ca lumea să-şi vâre prea adânc şi des nasurile în „viaţa marilor artişti" — fără să rişte să-i înţeleagă greşit şi să nu le mai poată gusta, după aceea, opera cu destulă sfinţenie.

Fiindcă Nichita Olensky era un foarte mare poet. Mai mult decât un poet, un om cult, rafinat, suprasensibil, un ins cum sunt puţini în lumea asta materialistă preocupată mai mult de lucruri ca „Marile Magazine Generale cu lenjerie fină de damă" decât de volumele de versuri ce stau sfioase în vitrinele librarilor.

Bine, bine, dacă e aşa, ne vom spune iar, dar dece să se supere un mare poet pe un ceas care bate fiindcă ăsta e rostul lui în lume?

Atunci vom vedea că Nichita Olensky s'a supărat pe ceas pentrucă... aici începe o poveste foarte lungă şi încurcată:

Un ins, când are foarte multe lucruri de făcut, unul care, însfârşit, face parte, ca Fedor Dworcew, dintre cei care spun: „O, viaţa asta, viaţa asta! Toată ziua muncă şi iar muncă, să câştigi şi tu un ban ca să ai unde-ţi întinde oasele şi cu ce să-ţi umpli stomacul... Toată tinereţea se duce dracului, şi când ieşi şi tu la pensie, eşti cu un picior în groapă, mai fă ceva dacă poţi..."; „viaţa asta" a unui asemenea om, se compune din preocupări foarte precise. Azi dimineaţă, de exemplu merge la birou pe trotoarul drept fiindcă acolo s'a svântat apa din ploaia de peste noapte, celălalt trotoar e în umbră şi galoşii rupţi. Să mai dai bani şi pe galoşi, când n'ai destui nici pentru o ţigară mai bună, şi când mai ai şi numărul 46 la picior şi trebue să-i comanzi direct dela fabrică. „Luale-ar dracu de picioare, atâta risipă la un om sărac: un metru adunate laolaltă". Sau: „Iar mi s'a stricat ceasul, deşi e garantat pe un an, să n'ai tu un ban să-ţi iei un ceas mai bun, nu chiar unul elveţian ca al şefului, dar oricum!"

Pe lângă aceşti inşi, mărginiţi şi nespus de plicticoşi, cu preocupările lor mărunte, mai sunt în schimb — altfel, zău, de ce ar mai exista lumea asta?! — şi alţii pe care Dumnezeu i-a făcut din altă stofă. Aceştia au timpul să se gândească numai la lucruri foarte înalte, ca de exemplu la viaţă în general şi însemnătatea ei în Cosmos, la moarte în general şi însemnătatea ei în Cosmos, ş. a. m. d. Trotoarul ud de pe partea stângă şi cel uscat şi luminat de soare de pe cealaltă parte, vor fi pentru ei prilej de înalte meditaţii asupra sensului luminii şi al umbrelor, zilelor şi nopţii, magiei albe a soarelui şi magiei negre a lunii. Cât despre ceas... o, timpul, timpul nu contează decât pentru micii funcţionari şi pentru şcolarii jegoşi cărora le e lene să se spele dimineaţa: „Să te speli în fiecare zi, ce pacoste, când tot te murdăreşti. Sigur că e greu să fii la timp în clasă când îţi pierzi timpul cu tot felul de fleacuri născocite de părinţi". Când eşti, în schimb, poet ca Nichita Olensky, obişnuit să priveşti viaţa ca un vis între două nesfârşiri de moarte, ce sens mai poate avea un ceas care fărîmiţează timpul în modul cel mai meschin, ţi-l dă cu picătura ca să nu te înspăimânţi prea rău. Dacă n'ar fi cele douăsprezece ore ale zilei şi cele douăsprezece ore ale întunecului, fiecare cu minutele şi secundele ei, s'ar duce dracului şi biroul şi şcoala, — ne-am trezi nas în nas cu infinitul, cu miile lui de vieţi şi miile lui de morţi şi cu toate cele de nepătruns, din el. E să-ţi iei lumea în cap, nu altceva! Pe Nichita, însă, toate aceste lucruri nu-l mai îngrozeau de multă vreme. In el, toate acestea erau aşezate la rând, ca borcanele în bucătărie, şi din ele, cu mereu alte reţete, îşi combina faimoasele poezii atât de apreciate de toată lumea.

Un ceas în odaia unui om care învăţase timpul infinitului, nu putea să fie, deci, decât o adevărată pacoste.

Multe, de altfel, îl enervau pe Nichita Olensky. Şi casa aceea plină de mobilă, mobilă care prin vechimea ei avusese ocazia să strângă mirosul a zeci de vieţi întâmplate lângă ea; apoi fotografiile de familie, cu Marusia cea care a murit tânără şi era frumoasă ca un înger, cu tanti Olga cea care avea mania monogramelor şi toată viaţa ei cercetase arhivele să-şi descopere un titlu de nobleţe neştiut, ca să poată adăoga şi coroniţa atât de necesară unei monograme, cu unchiul Tom care credea în ghicitoare şi lucrul acesta îi mâncase capul. Multă vreme se făcuse zarvă în jurul plecării lui, într'o primăvară, anul 1851, când, îşi întinse pânzele corăbiei pe Marea Neagră şi de acolo trecuse în Mediterană, în drum spre Mările de Sud unde i se prezisese că va descoperi un nou continent. Dela Constantinopol nu s'a mai auzit nimic de el, niciodată. Şi câte alte vieţi strânse în casa cu mobilă multă şi fotografii multe.

Oameni care au putrezit de mult, cu visurile lor oricât de mari ar fi fost, ca şi când nici n'ar fi trecut prin lumea asta. Ce uşor moare un om, ce uşor se duce cu tot ce a gândit, nu contenea Nichita să-şi spună, filozofic. Mai zilele trecute se prăbuşise o casă cu un etaj, în timpul nopţii, din cauze necunoscute — îngropând sub ea toţi locatarii. Pentru o singură casă care n'a mai vrut să

stea în picioare, au murit şaptesprezece oameni. Şaptesprezece oameni care, dacă ar fi avut timp să gândească şi le-ar fi dat prin minte să scrie ce gândesc, ar fi putut scrie împreună o sută şaptezeci de cărţi din cele mai diverse. Fiecare carte ar fi putut deschide sute de drumuri, ar fi putut fixa pentru totdeauna momente unice din vremea trecătoare (o, câte nu se pierd!) ...ar fi putut provoca zeci de sinucideri sau revelaţii care pecetluesc o viaţă. O, câte nu poate face un om! Bogată pradă îşi mai ia moartea mereu. Nu numai moartea din urmă, ci chiar moartea din fiecare zi. Aici e tot tragicul destinului nostru, asta era de multă vreme părerea lui Nichita Olensky. Viaţa aici nu lasă, de cele mai multe ori, altceva decât fotografii pe care vremea le şterge şi oase care putrezesc şi ele. Moartea, în schimb, ia tot ce e mai bun. Rar un om poate da ceva în viaţă. Cei mai mulţi pleacă dincolo luându-şi tot capitalul cu ei. Moartea înghite tot „ce ar fi putut să fie". Acest „ce ar fi putut să fie" e mai greu deseori decât ar părea la prima vedere.

Cu astfel de gânduri, pe care nimeni nu-l împiedica pe Nichita să le aibe, poeticul domn ajunsese la ceva ce lui i se părea o culme. Pe culmea asta sta de mai mulţi ani şi scria versuri, versuri în care, în nenumărate forme, cânta „frumuseţea zădărniciei". E mai frumos să pierzi decât să câştigi, spunea el, numai bancherii câştigă. Apoi: „sunt mai frumoase lucrurile ce n'au putut fi spuse". Din această a doua cugetare se născuse nuvela aceea foarte tristă — pe care un ziarist francez din Petrograd îi ceru voe s'o traducă în limba lui, dar care promisese că în preajma morţii le va descoperi oamenilor „cheia înţelepciunii", fructul unei munci de o viaţă întreagă. Ori, marele gânditor muri într'o iarnă, în grădina publică, pe când se plimba să mediteze într'un ger de cincizeci de grade sub zero. Inghetase fără să-şi dea seama, prefăcându-se de viu într'un stalactit foarte pur. Şi nu era nimeni lângă el căruia să-i spună secretul pentru descoperirea căruia muncise o viaţă întreagă.

Mai scrisese Nichita Olensky povestea unei fete intitulată „Logodnicul misterios". Era vorba despre o fată foarte frumoasă, în care autorul îngrămădise pe lângă frumuseţe atâtea calităţi încât, în cercurile unde literatura lui era cunoscută, devenise un fel de vis al tuturor bărbaţilor.

Această fată, însă, îşi visase un bărbat pe care nu-l întâlnise niciodată. Asta li se cam întâmplă fetelor, s'ar spune, romanele franţuzeşti, tineret cu fruntea în nori... Pe urmă îşi dau ele seama că tot mai bine să ai casa ta şi cu Ilia Petrovici care sforăie noaptea dar e om serios şi are cu ce să-şi ţină o femee, decât cu prinţul basmelor care face versuri şi vine la sindrofii cu frac împrumutat dela Teatrul Naţional.

Ei, bine, cu domnişoara creiată şi desăvârşită de Nichita Olensky, lucrurile se petreceau cu totul neprevăzut.

Nu un prinţ din basm îşi visase domnişoara Katharina Trudinskaia, ci un om atât de real că trebue cu adevărat să fi avut un mare ghinion ca, într'o bună zi, să nu-l fi întâlnit nas în nas, aşa după un colţ, când mergea dimineaţa după cumpărături la piaţă.

Logodnicul visat de domnişoara Katharina nu era nici înalt, nici svelt, nici blond... Era un pic cam îndesat, un pic cam adus dintr'un umăr, avea un nas cât toate zilele, nişte ochi mici şi oarecum şireţi, o gură mare cu prea mulţi dinţi de aur... In schimb o frunte, o frunte înaltă şi limpede, un păr ca de mătasă şi nişte mâini de sfânt. Şi era desigur cel mai grozav dintre toţi bărbaţii din lume. Nimeni nu-l întrecea în forţă şi agerime şi totdeauna ştia să spună cuvântul cel aşteptat, să facă gestul cel potrivit. Şi ochii lui, ochii lui de aur castaniu, ştiau să aibe adâncimi de-ţi venea să urli.

După cum se poate vedea, chiar aşa de greu de găsit n'ar fi fost omul acesta... Pe un pământ atât de încărcat de oameni, dece n'ar exista şi combinaţia asta?... Se vede însă că era prea departe şi nici prin cap nu-i trecea precum că undeva o fată îşi va pierde tinereţea din cauza lui.

Aşa că frumoasa domnişoară a îmbătrânit cu timpul şi a murit chiar prea devreme, de un atac de cord, venit aşa din senin, cum li se întâmplă uneori unor eroi de nuvele cu care scriitorul nu mai ştie ce să facă.

Nu vom sta, însă, să povestim tot ce a scris Nichita Olensky, fiindcă n'am mai isprăvi. Am vrut numai să arătăm, puţin, cam ce fel de om era (şi dece se supărase pe ceas).

Impăcat cu sine însuşi, îmblânit şi încălzit cu mica lui filozofie personală, Nichita, deci, ca mulţi din oamenii în felul lui, nu prea avea prieteni. Lucrul acesta, ce-i drept, li se părea, unora, curios, în oraşul mic în care trăia, cu o familie primitoare ca a lui; — dar poeţii nu sunt ca toţi oamenii ceilalţi şi, la urma urmei, mai bine să te faci că-i înţelegi şi că îi aprobi, mai ales când sunt cunoscuţi şi la Petrograd, decât să-ţi baţi joc şi să te faci de râs. Mai ales dacă eşti şi tu un om citit şi ai mai văzut lucruri curioase prin cărţi.

Ceeace însă uimea cu adevărat şi nu contenea să fie comentat, era faptul că Nichita avea totuşi un prieten, un prieten cu care era văzut foarte des, şi acest prieten al lui Nichita nu se potrivea, după părerea oamenilor din oraş, nici cu un om oarecare mai subţire, ca profesorul de latină, dar nici măcar cu un intelectual — un simplu contopist, dar mi-te cu un mare poet!... Un tercheaberchea, cu patru clase liceale şi acelea făcute fiecare în alt oraş că doar o merge mai bine: — Fedor Dworcew, proprietarul, directorul, însfârşit ‚totum factum"-ul dela „Marile Magazine Generale cu lenjerie de damă".

Nici când îi vedeai pe stradă nu se potriveau: Nichita, nu frumos dar teribil de atrăgător cu tipul lui caucazian, înalt, spătos ‚aprig, cu ochi mongoli, tip de călăreţ fără frică ce-ţi aducea aminte de războinicii lui Ghinghis-Khan. Fetele se temeau de el, iar femeile nu mai ştiau cum să-i atragă atenţia, ba că le-a căzut o batistă, ba că au alunecat pe ghiaţă. Aşa's femeile de când e lumea, nişte animale periculoase pe care să nu dai niciodată nimic... Cât sunt fete fac pe mironositele, apoi încep să-l caute pe dracu peste tot şi cu cât e mai negru cu atâta li se pare mai bun.

Aşa era Nichita, un sumbru apostol al morţii, al tuturor misterelor de aici şi de dincolo, în fine ceva foarte complicat...

Fedor Dworcew, în schimb, era pe lângă Nichita ca Sancho Panza pe lângă Don Quichotte. Blond, rotofei, totdeauna bine dispus, gata să râdă de orice şi când trebuia şi când nu trebuia; pe Fedor Dworcew, orice meserie ar fi avut, tot la tejghea ţi-ar fi venit să ţi-l închipui. E greu de altfel de spus ceva despre Fedor Dworcew decât doar că în afară de o amabilitate profesională, n'avea nimic caracteristic. Un om de rând cu adevărat,

aşa cum spunea lumea, că era bun poate, dar un om în viaţă mai trebue să fie şi altceva, ce Dumnezeu!

Şi totuşi Fedor Dworcew şi cu Nichita Olensky erau văzuţi foarte des împreună. Secretul acestei prietenii n'a putut să-l afle nimeni însă. Nici măcar femeile care îi făceau curte lui Fedor cel foarte accesibil în speranţa că se vor putea apropia de Nichita. Le răspundea: „Avem noi afacerile noastre în care voi n'aveţi ce vă amesteca". Şi cu asta încheia discuţia.

*

Să ne întoarcem acum la Nichita Olensky, în dimineaţa când se hotărîse să mute ceasul în holl.

E în bibliotecă, plictisit, bodogănind... E plictisit şi bombăneşte din cauza lui Fedor Dworcew, da, chiar din cauza lui Fedor Dworcew. Şi-i putem urmări gândurile:

„Capul meu prost! — Să-mi transport biblioteca la Fedorică. Azi o carte, mâine o carte. Ce drac o mai înţelege şi neisprăvitul acela din Nietzsche şi Unamuno... Vina mea e că-mi încurc viaţa cu toţi mărginiţii şi uit câteodată, chiar, să nu-i iau în serios".

Deci, e încă odată cazul să ne întrebăm: ce rost o fi avut prietenia dintre Nichita şi Fedor?

E cazul să ne răspundem singur — şi nu vom greşi — că: „niciunul". Se întâlnesc uneori doi oameni şi nu se ştie dece şi rămân împreună şi nu se ştie de ce, apoi se despart şi iar nu se ştie dece.

Uneori din aceste lucruri încurcate la întâmplare, iese însă câte o catastrofă. Şi iar nu se ştie dece.

Nichita Olensky avea dealtfel motive să fie supărat pe prietenul lui întâmplător, fiindcă de ani întregi acesta îi tot căra cărţi din bibliotecă şi nu se mai încumetase să-i restitue nici una. „Te trezeşti că le-a vândut"! Ii veni deodată în cap lui Nichita Olensky. Şi gândul acest îl înspăimân-

tă atât de mult, încât într'o clipă fu până la cuier, îşi luă pălăria şi bastonul şi o sbughi afară.

Când să deschidă poarta, cineva o trăgea din afară spre el. Nichita, înoindu-şi efortul o trase cu tot cu un băeţandru care credea că se deschide în afară. Băeţaşul lăsase lângă el pe caldarîm un coş de rafie.

— „Am venit dela domnul Dworcew cu nişte cărţi şi o scrisoare".

Lui Nichita îi veni să râdă: „Ce coincidenţă. Să mai spui că viaţa nu-i ciudată".

Erau toate cărţile lui, sau aproape toate, coşul având dimensiuni respective. Scrisoarea însă îl puse pe gânduri. Purta ca entête firma „La marele magazin General de lenjerie de damă" reprezentând o femee strînsă într'un corset, aproape indecentă, sub această firmă însă se înşirau nişte rânduri cel puţin ciudate.

— Domnul ce face? îl întrebă Nichita pe băiat.

— Mi se pare că vrea să plece într'o călătorie, departe...

Pentru a doua oară Nichita dădu buzna afară... Fedor Dworcew, după cât se arăta în scrisoare, se pare că nu mai era în toate minţile.

Ce însemna asta:

„Trebue să plec, să-i întâlnesc pe toţi... pe Nietzsche, pe omul care a murit din dragoste, pe Don Quichotte şi Sancho Panza, pe Ana Karenina (o, mizerabilul de Gorsky), o, pe toţi, pe toţi... Mi-e dor de ei, Nichita şi după ce i-am cunoscut, eu nu mai am ce să caut aici"?!

Idiotul, idiotul! îşi repetă în gând Nichita Olensky, învârtindu-şi ritmic bastonul cu mâner de aur. Idiotul, idiotul, el crede că un roman e ca un fapt divers, că eroii au trăit cu adevărat. Unde să-i întâlnească, tâmpitul!!

Puţine epitete fură uitate de Nichita în legătură cu Fedor Dworcew, dela el de acasă până la Marile magazine Generale. Se opri abea când, de departe, văzu multă lume strânsă şi văzul nu-l înşela, chiar la poarta casei prietenului său. Palid de nelinişte, grăbi pasul. Auzi curând într'un grup „S'a împuşcat azi dimineaţă". Apoi era lume care-l recunoştea şi, cum trecea Nichita, tăceau toţi privindu-l curios. Fu lăsat să intre.

Trecu repede prin uşile deschise, urcă treptele. In atelierul lui cu mostre de lenjerie pe pereţi, Fedor Dworcew zăcea pe covor, lângă un manechin desbrăcat (ros tot şi pătat de muşte), din tâmplă i se prelingea o şuviţă de sânge. Işi trăsese un glonte de revolver cu vreun sfert de ceas în urmă, moartea fusese instantanee, corpul nici nu se răcise complet. Pe faţă avea un surâs trist care îi dădea nu ştiu ce fel de aer ce îl făcea să nu mai semene cu sine.

*

Câteva zile mai târziu, pe când, cu gândul la neînţelesul Fedor, Nichita răsfoia cărţile pe care i le împrumutase ca să vadă cam ce pasagii au putut să-i dea acestuia gustul de moarte, constată, nu fără oarecare enervare, că toate cărţile erau subliniate şi mâzgălite în aşa hal că i-ar fi trebuit cuiva multă vreme şi multă răbdare ca să le mai dea o formă cumsecade.

Câteva săptămâni încheiate îi trebuiră lui Nichita Olensky să descifreze toate comentariile. Furios la început — Nichita fu însă cuprins, din ce în ce, de o mare înduioşare. Ceeace descoperea el acum, era fără îndoială, un document unic de aventură omenească. Adevăraţi autori morali ai sinuciderii lui Fedor Dworcew, se dovedeau acum, limpede, a fi fost înşişi scriitorii acelor cărţi. Dar cine să poată prevedea că nişte istorisiri pe care

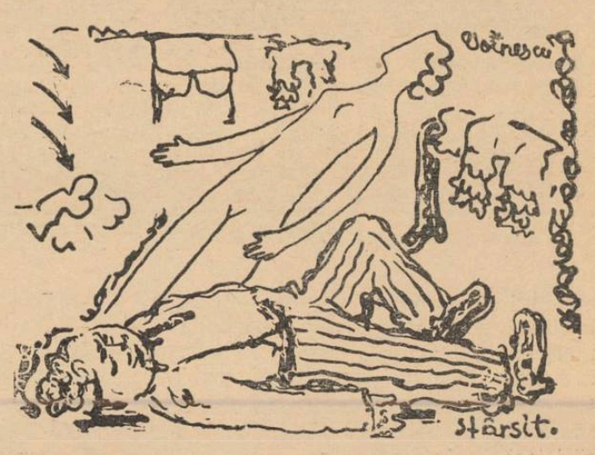

Nichita Olensky le citise cu desfătare pur intelectuală, puteau fi luate de cineva ca bune şi adevărate, ca însăşi viaţa şi să-l ducă pe acel cineva la o moarte adevărată?!

Erau fără îndoială naive acele „ah!-uri şi oh!"-uri care se repetau atât de des, totuşi, pentru ele, Fedor Dworcew nu mai exista azi şi n'avea să mai existe niciodată în toată veşnicia.

Greu de limpezit până în adâncuri tot procesul petrecut în sufletul naivului Fedor Dworcew. Nichita, singurul care era în măsură să-l înţeleagă şi să-l aducă la cunoştinţa lumii, fu el însuşi cuprins de ciudate îndoeli şi probleme noi — se întâmplară cu el lucruri pe care nimeni, nici el însuşi, nu le-ar fi prevăzut.

Cert este că din acea epocă s'a încheiat cariera lui literară, pentru motivul că îşi pierdu brusc toată încrederea în sine şi în tot ce crezuse până atunci.

Ultimele lui rînduri scrise au fost găsite cu douăzeci şi opt de ani mai târziu, pe când, după moartea lui, i se căuta testamentul în sertarele biroului, şi au fost reproduse dealtfel şi în biografia lui:

„O, Doamne, învaţă-mă smerenia şi viaţa adâncă a oamenilor simpli. Invaţă-mă să mor ca ei". Data: 15/V/1893.

Erau aruncate pe o hârtie care în afară de rîndurile acestea mai conţinea trei pete de cerneală şi era dealtfel atât de îngălbenită şi mototolită, că erau gata s'o arunce la coş înainte de a o citi.

S'a stins o luminiță...

de GEORGE LUCANESCU

Ziua plecase obosită să se culce pe privazul violet al zărilor. Incet, din cerul pe care începuse să se aprindă luminițe, cobora lenește noaptea. Orașul ca o uzină nocturnă, incendiase străzile de reclame, luând un espect de sânge.

Bob, stătea sus pe terasa unde începuse pustiirea și depăna gânduri triste, gânduri care-i făcuseră inima să sângereze și ochii să lumineze noaptea...

In față o biserică. Izolată acolo, departe de freamătul bulevardelor, înconjurată de tăceri, se ridica roșie și rugătoare spre luminițele care începuseră să sclipească de-abinelea.

Spre ea privea.

Crâcnea că se închinase la crucea din vârf, că îi cerșise ajutorul, iar ea rămăsese mută, nu i-l dăduse.

Lipsise de aci, din orașul ăsta mare, șase luni. Fusese în orașul lui, în orașul copilăriei, care-l chemase parcă să-l mai vadă pentru ultima oară vesel. Și îl văzuse. Văzuse toată tinerețea lui izbucnind din sufletul în care vremea și oamenii nu reușiseră să strecoare îndoiala; dimpotrivă, ultimii ani crestaseră în el o încredere care făcuse pe toți ce-l cunoșteau să afirme că-i pregătit de viață, iar modul cum știuse să treacă peste încercările din urmă îl făcuse și pe el să creadă acelaș lucru. Dar... Dragostea dărâmase toată încrederea lui, îi sdruncinase tenacitatea și deschisese robinetul lacrimilor... îi adusese pustiire...

Suprema încercare, încercarea prin care Bob nu trecuse încă, îl găsise nepregătit. Era o latură a vieții pe care nu încercase s'o pătrundă; râsese de ea. Spusese tuturor mereu că sufletul lui tânăr, e totuși prea bătrân pentru dragoste, prea călit... Prin viața lui defilaseră zeci de femei; le iubise pe toate potolit, așa cum știa el să iubească femeea. Când îl părăsise vreuna, râsese. Asta era Bob! Un entuziast, un sentimental romantic chiar, dar fără să fi cunoscut dragostea.

Se reîntorsese aci mulțumit că își revăzuse orașul natal, că mai stătuse câteva luni în el. Se decisese să apuce serios plugul de coarne. Voia să muncească, să-și găsească o ocupație, să devină un mic burghez. Până acum nu fusese decis. Le încercase pe toate, descoperise că are aptitudini pentru fiecare, dar nu se decisese pentru niciuna. Acum hotărîse să profite de prima ocazie.

Când se 'ntorsese, familia decretase o săptămână de odihnă. Săptămâna de odihnă începea cu o nuntă. Sora lui, funcționară la o societate particulară, era invitată de un coleg care renunțase la libertate. Cumnatul lui condiționase: merge dacă Bob îi însoțește. Acceptase. In ziua nunții trebuiau să mai întâlnească o colegă, să meargă împreună. Sora lui întârzia. Bob fu obligat să-i iasă în întâmpinare.

Fugise repede în hallul unui cinematograf, unde era fixat rendez-vous-ul. Nu așteptase mult; Lola, colega sorii lui, apăruse și-i mai prezentase o prietenă. Bob fusese nemulțumit în primul moment. Își mormăise numele și hotărîse să aștepte în hall sosirea celorlalți.

Lola, vorbăreață tare, fu întreruptă de prietena ei:

— Domnul fumează?

— Da!

— Naționale?

— Da...

— Poftim...

Și-i întinsese un porte-țigaret, din care Bob se servise fără prea mult ceremonial și tot fără s'o privească. Fata a aprins și-un chibrit și i l-a 'ntins. Bob a vrut să-l ia...

— Nu... Vreau eu să-ți aprind țigarea, nu dumneata mie...

A privit-o.

A văzut doi ochi mari, albaștri.

A mai privit-o odată...

Ochii erau verzi.

A privit-o toată.

S'a supărat pe el. Cum putuse să regrete că a cunoscut o ființă atât de eterică?

Lola vorbea mereu, dar vorbele ei sunau ca o muzică falsă. Menuetul era în fața lui, în zâmbetul care îi înflorise celeilalte pe buze.

Ce a mai fost apoi nu mai știe. Își amintește doar că nunta a fost logodnă pentru sufletul lui, logodnă cu sufletul ei... Din ce a urmat a cunoscut dragostea. Și-abia atunci a înțeles Bob că o creștea de mult în sufletul lui și că o dorise. S'a aruncat în ea cu capul înainte; n'a mai văzut, n'a mai simțit nimic.

Zilele au început să se scurgă vesele și iluziile să se reverse puhoi.

De două ori fericirea a covârșit. In două zile mari. Odată când vijelia, potopul parcă a'mbrățișat pământul și-a doua oară în ziua când cei credincioși prăznuesc pe cei mai dragi apostoli ai Domnului...

In prima zi mergeau amândoi spre șosea. El la volan, ea alături gălăgioasă de goana lui a speriat cerul. De sus au început să curgă pietre albe și vântul să le cânte simfonii. Nu s'au oprit. Au mers înainte lipsiți unul de altul până ce liniștile au gonit vijelia. Atunci l-a sărutat...

De cealaltă dată, în ziua sfântă, Dumnezeu a cernut fericire peste ei. Atunci s'au rătăcit printre ei promisiunele și îmbrățișările s'au furișat mai des și mai puțin sfiite...

Erau zori de zi de dragoste.

A mai trecut o vreme. S'au ascuns și îmbrățișările și promisiunele și a sosit o Duminică cu toacă de biserică în început de Iulie. Orașul se simțea mai mult ca oricând. Asfaltul transpira. In aer, plutea căldura, care-l uscase, ca oboseala într'un trup istovit.

Bob o aștepta.

Singurul răcoritor în așteptarea lui, îndulcită de siropuri și iluzii, era dragostea. Se cuibărise în toate colțurile grădinii de cârciumă mică...

Cu o seară înainte se ivise nemulțumirea, sfârșitul fericirii.

Cetise 'n ochii ei, cărora nu le cunoștea încă culoarea, oboseala. Iar împrejur întrezărise, plutind, reproșuri cu nuanțe de regrete. Incercarea de lămurire se izbise de o nervozitate pornită parcă dintr'un secret pe care-l ascundea în preajma lui, pe care încercase să-l uite fără folos.

A privit-o atent și a simțit cum mișește în suflet durerea.

Soarele suise galben și cald, sus de tot, când apăruse ea. S'au plimbat, au vorbit de toate, dar de dragoste nu...

Bob a'nțeles cu groază că între ei s'a așternut depărtarea.

Târziu s'au despărțit. Ii plângea sufletul și ochii 'ncremeniseră. Atât a întrebat:

— Dece?

— Așa vreau.

L-a plesnit peste suflet răutatea. Izbucnise atât de brutală, atât de neomenească, că el n'a mai putut vorbi. A plecat.

Singur n'a știut ce-i cu el. A gândit c'o să-i treacă; cum au fost toate până acum, va fi și asta.

Au trecut zile, săptămâni prelungi și bisturiul pe care încercase să-l bage în suflet, n'a făcut altceva decât să se răsucească, mărind rana.

Durerea l-a prins în vârtej, adâncindu-l în ea, vrând parcă să-i răscumpere râsetele de altădată. In jurul lui s'au cuibărit liniștile grele care-i purtau răutăcioase 'n față imaginile vechi. In colțuri, pe străzi, peste tot o găsea; dar mai ales în sufletul lui. Acolo își făcuse culcușul și insista ca o zăpadă 'n țară arctică.

Câteodată se surprindea lăcrămând. Atunci se certa singur; își certa sufletul și mintea, apoi ca un copil se refugia iarăși în lacrimi... Minciuna zilelor pe care le crezuse cinstite îi minase sufletul. Aștepta explozia sfârșitului. Dar nu venea. Era o boală care ucidea încet, încet; o agonie plină de imagini și de dureri care depășea forțele lui.

Ii venea să trige, să protesteze contra Dumnezeirii, să-i ceară dreptul lui, dragostea lui...

Acum i se opriseră gândurile. De-atâta așteptare — căci o așteptase să revină — nu mai putea gândi.

Stătea pe terasa lui, pe terasa care-i văzuse ultima oară împreună, trântit într'un chaise-longue care, din când în când, scotea un țipăt scurt.

Țigarea, uitată între degete, scrumea.

Crucea bisericii din fața lui îl privea roșie și mută. Nu-i dădea niciun sfat, niciun ajutor.

De undeva, dintr'un aparat radiofonic ajungea până la el agonie de muzică. Acum a ajuns chiar muzică adevărată; a ajuns melodia care-i încleștase sufletul de dragoste.

N'a mai putut! Desnădejdea s'a agățat disperată de el și l-a furat.

Cu ochii strălucind, s'a ridicat convins că tot ce are de făcut e ca s'o caute. Să-i spună tot ce s'a săpat în inima lui, să îi arate ochii seci de lacrimi, să-i ceară bucuria... Altcum nu mai vedea scopul... Nu mai vedea dece să mai existe... Pentru el viața se rezumase 'n ea, în ochii ei, în sufletul ei.

A plecat. A plecat să coboare.

A pășit în stradă. Il durea sufletul.

Doi ochi, ca doi licurici mari, l-au prins în conul lor de lumină. A privit zăpăcit, dar n'a 'ncercat să fugă. A mai auzit doar un zgomot, o izbitură care l-a doborît și strada a căpătat culoarea cerului.

Bob nu mai exista!

Dintre roțile mașinii, care-i rupsese firul vieții, jos pe caldarâm, zâmbea. Pacea-l înbrățișase pentru totdeauna. Imagini, visuri, dureri, fugiseră toate. Nu mai simțea. Cu ochii ficși spre crucea care totuși îi trimisese mântuirea, lăsase sufletul descătușat de toate să fugă sus, spre ceruri...

Orașul nu și-a oprit mersul. Nici oamenii. A rămas roșu și nepăsător...

Dar sus pe cer, o luminiță nu mai licărea. Căzuse fără să lase nicio urmă, fără ca celelalte să strălucească mai puțin...

...luminița lui...

București 13 Iulie 1939

Geneză

Febre cerești, ochiane cu lentile'n mister,
Mâini întinse departe, vii meridiane
Expansiuni ce șerpuesc spre cer
Cu amare flori, întunecate liane;

Reflux al stelelor culcate în mări,
In prăpăstii vinete, printre meduze;
Din poveste se retrag cu rele'ncântări
Purtând înedite otrăvuri pe buze.

Cum trec fără greș înghețate zone
Filtre înguste la subțioară
Până la reci și pure cristale
Le'nșirue îngerii metanii cerești pe rază.

Pe piepturi de zăpadă limpezi coliere
— Serafi se gătesc cu surâsuri neutrale;
Clare diamante cu rădăcini în durere.
Poetule, cerești febrele tale.

ION BĂLAN

Stânca

In dinții vremii, ploi și ape,
Ca prada fiarelor trufașe,
Se zbate, teafără să scape.
Bătrână, stânca uriașe.

Cu fruntea creață, 'ncărunțită.
Infruntă orice mișel'e
Și râde 'n barbă, neclintită,
După furtună, vijelie.

Sculptată'n obeliscuri noi, se
Rennoește'n dalta vremii,
Cum numai Angelo pe Moise
Il dăruise cândva lumii.

De-a fost tot una cu zenitul
Vreodată; cum de se născuse
Din lupta vremii cu granitul?
Nu-și spune tainele ascunse...

Și-așa, tăcută și uitată,
Lăsându-și geană peste geană,
Așteaptă vraciul s'o prefacă
In Făt-Frumos sau Cosânzeană.

SERAFIM V. PĂSLARU

Tinerețea, un cântec al soarelui

(nuvelă inedită)

de GEORGE MENIUC

Chiar acum sosesc ca un pirat de pe Dunăre. Trăesc adânc viața. Tinerații îi dau libertatea și strășnicia să mă potopească larg, repede, tare cu toate luminile, cu tot râsul. Sunt Fatma, și numele meu e un cântec al Dunării. Intreagă, ascult chemarea sângelui. In ochi se iscă imaginile. In suflet — alarma bucuriei, frământarea. Sunt o veșnică trepidație dinlăuntru și din afară.

— Vânt al pământului, te joci cu viața? răbufni o voce de bărbat voinic din grămada bărcilor și lucrătorilor de pe mal.

Intorc îndată capul. Este Boris — uriașul din port. Chip ars de soare, brațe nepotolite de muncă, înalt, viforos în privire, mă soarbe surâzând. Il aud. Acest om e o putere și o viață aparte, mă gândesc. Și în aceeași clipă înalț fruntea și-i răspund cu mândrie:

— Ești moale, Himalaia (I-am dat uriașului acest nume ca un dar al meu). N'aș face din tine nici măcar o cârpă de ghete. Ți-e frică de furtună. Uite ce frumoasă e Dunărea! Valurile se sbuciumă în vânt ca sufletul omului în viață! Degeaba mai trăești, dacă ți-e frică de șaga naturii...

Boris a ridicat un coșcogeamite drug de lemn, pe umerii săi de stâncă. Și de-odată îl aruncă în drum, agitat, își pune mâinile pe piept, se îndârjește incendiar:

— N'am teamă de nimic!... Auzi? De nimeni și nimic nu mi-e teamă... De porunca ta mi-e teamă, vânt al pământului. Tu când vorbești, sufletul meu arde...

Ii întorc spatele, râzându-i spumos, părăsindu-l. Boris a rămas nedumerit și singur. Un oftat dezamăgit mă ajunge ca o adiere dintr'o văgăună. Râd și mai sgomotos, ca să-l ațâț. Imi place să-l neliniștesc. Boris e atunci o mișcare și o rugă. Il cunosc mai demult. Era o ființă amărîtă și pustie, de-o melancolie orientală de care hotărîi să-l eliberez. Și astăzi, se sbate și lucrează mereu. E vesel și cântă mereu. Nu mai bea atâta vin cât înainte. Fumează. Are o lulea și fumează, numai pentrucă i-am suflat odată în glumă că fumând are o figură ciudată de cocostârc.

Ce râs năvalnic a fost cu prilejul acestei comparații! Lucrătorii îl sâcâiau mereu și râdeau. Atunci ne-am cunoscut.

Dunărea ocolește malurile întunecate de pământ mlăștinos și pe alocurea împădurit. Pescărușii sboară circular deasupra vești mintelor mătăsoase de apă, fără odihnă, ca niște copii drăgălași ai văzduhului. Dur, stingherit de ceață, orizontul se acoperă de împăinjenirea nopții. Casele se pierd în nelămurit. Sunetele devin solemne, reci. Eu pășesc de-alungul fluviului — c'un neastâmpăr sglobiu de a porni înspre o nouă escapadă. Viața îmi dă avânt. Vreau s'o cuprind toată, ca o cupă de floare deschisă la aromă și raza zilei.

— Sultana! De unde ai luat lemnele?

O fată gârbovită, cu fusta ferfeniță și picioarele goale se străduește — c'un sac de lemne. Un băiat a întâlnit-o. Dar Sultana abia de-l aude. Se oprește și se trântește jos, mușcând dintr'o pară. Râde prostește.

— Le-ai furat, Sultana?

— Ihîl

Oamenii din Tulcea mișună cu neastâmpăr, pretutindeni, și sunt de toate categoriile și de toate rasele. Orașul arată o priveliște monotonă și somnolentă.

Ca să port orașul în mine, făptura mea caută vijeliile. Vreau să fac ceva. Azi am vâslit, în furtună. S'au ridicat valurile împotriva mea. Toate valurile. Toate vânturile. Le-am provocat hohotind: haidel Și încleștam mâinile pe lopeți. Mă prăvăleam dintr'o parte în alta. Aproape mă răsturnam. Aproape să strig de înfiorare. Era o bucurie nespusă să întâmpin aceste energii oarbe, furioase — eu singură!

Cerul e înnorat încă. Suflă vântul și Dunărea ar eși din albii, — după mine, — freamătă locului și nu poate învinge limita. Stâlpii de lumină, depărtați și imobili, orizontal la distanțe regulate — s'au aprins ca la un semn. Dunărea e un drum între lumânări.

— Sultana, maică-ta e acasă?

I-am pus mânile pe umeri și am privit-o atent în ochi. Sultana clipește des, câteva minute în șir, bâigue speriat și fuge.

— Ihî!

Ocolesc parcul miniatural din fața liceului de fete și hotărîtă să aflu desfășurarea unui eveniment, intru într'o hudiță noroioasă și întortochiată.

Ajung. Ferestre și uși închise. Ograda pustie. Cineva, după gard, mă vestește: „Nu este nimeni acasă...” Sunt mirată. Intreb, fără să știu cu cine vorbesc: — „Dar Ilinca?”

In dreapta se răscolește vântul și un teiu vâjâe cu mânie. E frig.

— A bătut-o Boris... Ce-a mai țipat! ...Ilinca a fugit... De trei nopți nu s'a înapoiat...

Hm! Boris iarăș nu se astâmpără. Să merg acum la dânsul și să-l strunesc puțin. Trăia despărțit de nevastă. Intr'o zi, i-am împăcat pe amândoi. Armonia se refăcu și viața intră în făgașul ei normal. Și Boris a bătut-o iar!

Boris stă și fumează, pe niște drugi de lemn și se gândește tăcut. Mă furișez aproape și mă ascund după un butoi mare. Cu o pietricică, îl trezesc din meditație.

— Cine-i? sare el în sus.

Lucrătorii l-au auzit și se miră. Ce l-a găsit? Ridică pumnul grozav și amenință. Dar o altă pietricică îl pocnește în piept. El scoate un muget de fiară. Nu se mai poate stăpâni. E gata să dărîme și să mature totul. Ies din ascunzătoarea mea și strig:

— Himalaia!

Boris e uimit. Lucrătorii isbucnesc într'o fierbere solidară de veselie.

— Vino încoace.

Boris mișcă anevoe picioarele.

— De ce-ai alungat-o pe Ilinca?

E gata să-și ceară iertare, să cadă în genunchi. Fața lui îmi strecoară un sentiment de milă. Omul acesta are ceva pe suflet.

— Opt ani de zile m'a lăsat singur... Opt ani, nu o zi... Și acum țipă la mine că se bucură de ce a făcut... Singur. Tu, vânt al pământului, și tu ești singur... Dar alergi, ca apa, și nu-ți pasă... Eu nu mai pot suferi singurătatea... E așa de greu să fii singur...

Am tresărit. Făptura mea devine o flacără. Nu-i spun nimic lui Boris. Mă depărtez în grabă.

Urc cu ușurință poteca. Sus. Pe neașteptate mă svârle vântul, mă împinge înapoi. Isbucnesc în râs puternic. Cât de mult iubesc această întâlnire cu mișcarea! De aici, se vede valea. Tolănită, imensă. Dunărea e vânătă, și zarea se topește incoloră, în ceață. Aici, pe stânci, e farul. Il simt alături, mândră. Aici sunt stânci — și vânt. E sgomot de apă — și singurătate. Vorbele lui Boris m'au întristat. Eu trăesc adânc râsul și suferința. Urc și cobor pentru aceste ființe cu sufletul în continuă dezorientare. Da, lupt! Ca un cârmaciu la proră, apar, pentru oameni, în viață. Ii chem pe oameni la viață. Se ridică ochii lor cu greutate și plini de pământ. Ei mă văd și se bucură. Târăsc viața după mine. Ochii tuturora se aprind. Uită țărna și vor bucuria vieții. Eu sunt personificarea disperării și a dârzeniei. Incep din nou ce s'a sfârșit c'un spasm dramatic. Incep faptele și răstorn totul. Sunt vie! Mulțumirea mea crește acolo unde pot înfiripa entuziasmul. Și totuși, în lumea hotărîrilor mele înalte, n'am aflat corespondență, tovarăș de drum. Mă întorc în mine, în adânc și mă descopăr cu spaimă. Sunt singură! Oamenii trăesc în felul lor, în împrejurări cu care s'au obișnuit întotdeauna. Eu lupt pentru o viață mai nouă, pentru un om mai nou. Ciudat lucru să fii singur!

Farul arde ca'n fiecare seară. Singur și rece. Viața, acolo, în vale, se sbate ca întotdeauna. Și Dunărea... Contemplu cerul și apele, pământul și viața. Le trăesc, le apropii. Sunt aceleași, mereu aceleași. Cobor, aproape în fugă, stâncile. Neliniștea mă răvășește de-odată, îmi usucă gâtlejul de amărăciune. Străbat străzile în grabă. Și străzile capătă forme neînțelese. Se încrucișează diametral, se împăinjenesc între pleoape. Casele au mii de ochi și mă studiază îndelung ca pe o străină. Ba parcă se pleacă între ele și șoptesc și dau din cap, mă arată și ar sări la mine, cu dușmănie. Dar iată, mă surprind într'o vitrină. Ce ridicol soi mai sunt! Imi trece acum prin minte altă vorbă a lui Boris:

— Tu ești viață, vânt al pământului. Tu ești tinerețea, un cântec al soarelui...

SCENA · FOYER · ECRAN

TEATRUL NAȚIONAL
D-L ȘI D-NA DODSWORTH, PIESĂ IN TREI ACTE DUPĂ S. LEWIS

Pentru a înțelege drama menajului Dodsworth, trebue încercat să pricepem, cel puțin superficial, concepția americană asupra vieții, în special cea din ultimile decenii, când evoluția precipitată a tehnicei a făcut făcut din oameni niște ființe cu totul noui.

Intr'un roman voluminos Sinclair Lewis, încearcă să prindă un moment din această epocă alegându-și drept erou un american pur sânge, pornindu-l din copilărie spre a-l purta până la un impas decisiv. In lucrarea sa, totul decurge în cea mai perfectă logică. Dodsworth, care în câteva trăsături fugare la începutul romanului ni se arată a fi un tânăr de o simplitate formidabilă, ajunge grație muncii și perseverenții ce posedă, cel mai mare industriaș de automobile din Zenith (U.S.A.).

Căsătorit cu o femee la rândul ei ambițioasă, dar cu totul în alt gen, trebue să-i cedeze la un moment dat dorinței cele mai vii de a merge în Europa.

Iată un prolog extrem de important. De fapt adevărata acțiune a romanului începe acum. La fel ca și piesa. Insă aceasta din urmă nu are un prolog, care să explice oarecum cele ce vor urma. Nu atât important pentru acțiune, cât pentru definirea personagiilor.

Ceeace revine a spune că eroii piesii sun estompați. Nu este clar dece se poartă cum se poartă. Orice spectator poate înțelege că Fran Dodsworth este o femee care nu vrea să îmbătrânească, Sam Dodsworth un industriaș burghez și plin de bun simț, etc., când în fond nu asta trebue să fie deducția.

Cei doi eroi sunt doi americani de o anumită speță. Ei fac parte din galeria de tipuri specifice, pe care Sinclair Lewis și-a ridicat-o din mijlocul concetățenilor săi.

Existența lor nu ne privește, întrucât se poartă ca oricare dintre noi în anumite împrejurări. Reacțiunile lor nu ne interesează pentrucă le putem recunoaște în societatea noastră.

Acestea sunt accesorii cari se aseamănă și la noi și la americani, fiindcă suntem din aceeaș rasă și născuți pe aceleași temelii de civilizație.

Ceeace devine un punct de atracție la eroii lui Sinclair Lewis este americanismul lor. Este partea aceea puțin incomprehensibilă pentru noi, care-i caracterizează.

Ori, o piesă isbutită ar fi trebuit dela început să ne facă să înțelegem acest lucru, pe când actuala prelucrare ar putea tot atât de bine să se petreacă între doi români, francezi, germani, etc.

Valoarea ei este mult scăzută de aci, și în detrimentul unei opere de rară anvergură.

Să nu vorbim, poate, și de o reală imposibilitate de a monta pe scenă: *Sam Dodsworth*, din cauza amplitudinii sale, și finețelor pe cari doar un roman spațios le poate satisface.

Subiectul piesei este destul de aproape de cel al romanului. Soții Dodsworth pleacă în Europa, unde Fran, găsește putința prin banii ce aruncă în dreapta și în stânga să-și atragă privirile acestora. Este ceeace a căutat. Incepe o viață de relații mondene, de flirturi și aventuri galante.

Soțul, Sam Dodsworth, din ce în ce mai depărtat de Fran, pe care o mai iubește însă, după zadarnice încercări de a o recâștiga, divorțează, pornind viața lângă o altă femee ce-l poate înțelege.

Două lucruri nu rees în evidență din piesă. In primul rând ritmul după care a decăzut Fran. In roman, acest lucru este una dintre magistralele analize dovedind nespusă iscusință în pătrunderea sufletului femeii, să adăogăm, puțin americane. (Puțin, deoarece Fran este descendentă foarte proaspătă din Europa).

Piesa ne prezintă doar o ființă pornită să-și trăiască viața, fără ca cel puțin unele momonte sufletești să fie exploatate. Suntem de acord în a crede că nici nu s'ar fi putut.

Al doilea, dobândirea de către Sam Dodsworth, a unei tovarășe demne de viață fără ca s'o fi căutat.

Ființa doamnei Cortrith este o schițare aristocrată și fină. Sinclair Lewis a pus în ea o mulțime de calități fără a o face însă imaculată. Și l'a pus pe Dodsworth s'o cucerească fără efort, mai mult, abia poate ultimile pagini ale romanului ne dau să înțelegem că se vor reuni pentru întreaga viață.

Ceeace reprezintă scena nu este nici pe departe ceeace s'a creat în realitate. Și aci, suntem de acord să vedem imposibilitatea unei mai bune realizări pentru teatru.

Dodsworth, nu este o lucrare cu posibilități scenice. Este cu totul departe de ceeace un regisor poate să extragă. Ea își trage valoarea din anumite dialoguri în aparență, fără importanță, din descripții de oameni, (descripții interioare), din gradări de efecte. Scena, nici măcar în 16 tablouri nu poate da așa ceva.

In schimb interpretarea a căutat să fie cât mai frumos organizată.

D-ra Agepsina Macri, a fost cea mai bine în rolul său întruchipând pe Fran cu multă inteligență.

D. Ion Manolescu a fost un Dodsworth demn și aristocrat punând în sufletul burghezului erou american toată gama de sensibilități ce l'au transfigurat.

D-na Marietta Sadova a avut un rol mult prea mic. Distribuirea sa ar fi trebuit să fie cu totul alta.

D-nii Băltăteanu, Grigoriu (a fost cel mai american); Ulmeni, interesant.

D-nele Maria Voluntaru și Corina Constantinescu au deținut două roluri importante cu destulă putere. Debutul acesteia din urmă a fost promițător.

Piesa aceasta poate să aibă succes cu toate criticile aduse. Deoarece, pentru gustul marelui public, aduce destul inedit și îndeajunse aventuri. Și, cine știe, cine știe, are drept autor pe Sinclair Lewis, fără a fi prea grea de înțeles.

N. R. — Dintr'o inadentență a redacției, cronica aceasta rălăcindu-se, nu a putut apare la timp în numărul trecut al revistei.

RADIO-TĂNASE

Ar fi poate o greșală să începem cu o plângere niște rânduri cari vor conține doar elogii. Dar plângerea noastră nu este decât de ordin sentimental, și, nu privește părțile excelente ale revistei. Este vorba de lipsa d-lui C. Tănase. Regretul nostru — poate fi al multora, — este îndreptățit, prin dragostea ce se poarta de către public, marelui nostru revuist. Sperăm că o curândă restabilire a sănătății îl va readuce pe scenă In orice caz îi urăm acest lucru.

Despre Radio-Tănase aproape n'avem ce spune. Revista trebue văzută, fiind pentru Bucureșteni un spectacol cum de multă, foarte multă vreme, n'au văzut unul asemănător.

Plină de fast și lux, pentru privire o îmbătare de culori, costume superbe, decoruri alese cu gust și pricepere, lumini variate, necontenit schimbate

Baleturile d-lui Siomin, adevărate înscenări de artă coreografică, dela început până la sfârșit, îmbracă scena cu apariții veșnic reînoite, într'un ritm minunat.

Să spunem și cuvinte bune pentru muzica d-lui Dendrino. Antrenantă și fin alcătuită din principii de jazz ceva mai moderne, în special în primul act, unde sunt balete mai numeroase, te desfată, așa încât n'am avut nici un moment neplăcuta senzație, din nenorocire atât de des întâlnită la revistele din ulttima vreme, de plictiseală, dorința de a se schimba tabloul, etc. un fel de amalgam care înseamnă că reprezentația nu e reușită.

Ansamblul teatrului Savoy, să spunem, cred, Tănase, s'a comportat minunat, dând dovadă că a știut să aprecieze o realizare bună.

Mia Apostolescu, plină de viață, Elena Burmaz, mult mai bine decât în Broadway Tănase. Vivette Popescu, Liana Mihăilescu, acel simpatic Trio Tănase. Neobosiții Stroe și Vasilache, Piu Mironescu, Titi Botez, Antonescu Roman, Trestian succedându-se necontenit în creații pline de spirit.

După toate probabilitățile, revista aceasta va cunoaște un succes formidabil si pe deplin merit.

BABY-IUBEȘTE

Tânăra și cocheta progenitură a Alhambrei a început să iubească. Veșnica poveste și eventual tragedie în care toți oamenii se prăvălesc cu mintea întunecată subit.

Revista este reușită din multe puncte de vedere. In primul rând neasemuit mai bună decât prima dela acest teatru. Și apoi, probabil că executanții au avut ceva mai mult spirit de data aceasta. Bineînțeles Nicolaide ridică valuri de râs. Nu e lipsit de spirit nici Gărdescu uneori. Nutzi Pantazi, din nou n'are un rol prea bun. Un text mai spiritual pentru talentul ce posedă n'ar strica. D. Ion Dacian cântă frumos tabloul Viena, și tot astfel d. Lungeanu, la sfârșitul revistei, are o melodie populară reușită. Virginica Popescu are o reușită apariție în travesti.

Bineînțeles Virginica Romanovsky turbulentă și veșnic preocupată, este o apariție plăcută pe scenă.

O plăcută impresie ne-au lăsat Elena Suba și Clairette Cernea, dansând cu multă grație și pricepere.

Oleg Danovsky, simpatică organizare a baletelor și mai simpatică execuție a tabloului Romeo și Julieta.

Sandu Eliad se dovedește încă odată un fin interpret decorator.

VICTOR POPESCU

Teatru

Madeleinei Andronescu

Atâți eroi aici se sbuciumară ;
In colțu' acesta a murit Hamlet,
Raskolnicoff, fumând o ultimă țigară,
Văzu, cu silă, sânge pe parchet.

Dar câte nume : Lotte, Käthi și Natașa,
Au lăcrămat iubind și blestemând,
Și Smerdiakoff (doar vocea și cămașa),
Ucise 'n fapt de seară, tremurând.

Inès sau Werther : farduri și grimase,
Bătăi de inimi sub decoruri sumbre,
Când reflectorul laptele-și vărsase
Pe scena ce 'nnota în umbre.

Ce straniu gest — și toate cum te fură,
Ducându-ți pașii către rampă.
Și, salbe negre, serile trecură ;
Aplauze cad — ca fluturii sub lampă.

ȘTEFAN BACIU

Nedumeriri...

Actorii par din ce în ce mai îngrijorați de rezervele cronicei dramatice ; iar publicul, în suverana lui apreciere nu dă semne de nemulțumire...

Nu e vorba numai de publicul rafinat din capitală, ci și de spectatorul provincial pe care actorii îl cunosc cât e de grijuliu când e vorba să-și cumpere biletul de teatru.

Succesele de cassă să indice oare o scădere a încrederii publicului în cuvântul autorizat și hotărîtor al cronicarului? Suntem în apropierea unei crize de autoritate a competenței critice? Greu de răspuns...

Ne mulțumim să constatăm însă eficacitatea casetelor publicitare cotidiane, pe care cu multă abilitate și stăruință le plantează serviciile de presă ale teatrelor în coloanele ziarelor.

A cui să fie vina că în corpul aceluiaș ziar și de multe ori chiar pe aceiași pagină, alături de justificările critice — semnate de oameni chemați să se pronunțe asupra valorii unui spectacol — apare notița elogioasă și zâmbetul clișeului?

G. S.

Ecranul

CARLTON : „O FATA CAZUTA DIN CER"

In nenumărate rânduri Ginger Rogers, secundată în această dorință de o întreagă armată de producători, regizori și scenariști, a căutat să ne arate și mai cu seamă să ne convingă, că în afară de talentata-i pereche de picioare și de surâsul grațios, mai posedă și aptitudini de adevărată comediană.

Prima încercare în gen a fost și cea mai reușită. Ginger apare cu succes alături de Katherine Hepburn în „Stage door" (Pensiunea artistelor), și fără să ne schițeze un pas de dans sau să cânte vreo melodie, reușește să nu fie lăsată în umbră de dinamica Hepburn.

Din păcate acest bun început, a fost urmat de realizări din ce în ce mai slabe, al căror șir se închee astăzi cu „O fată căzută din cer".

Deși eșafodat pe o idee originală, scenariul este lipsit de cele două calități absolut necesare pentru a reține atenția și răbdarea spectacolului timp de aproape două ore: acțiunea sau dialogul.

Ni se înfățișează o întâmplare cu vag caracter social, o frântură din veața marilor „tigri din Wall Street", cum sunt numiți în mod familiar și puțin ironic, magnații industriei și finanței new-york-eze.

După un astfel de spectacol, nu putem decât să dorim o cât mai grabnică reabilitare a lui Ginger Rogers — Tim Holt, fiul lui Jack Holt (vă mai amintiți de el?) își face debutul pe ecran achitându-se onorabil de rolul său.

ARO
„PLACEREA NEBUNILOR"

Ultimul film prezentat în premieră la Aro, ne-a surprins prin noutatea personagiului interpretat de Norma Shaerer. Eram obișnuiți s'a admirăm în roluri ca „Jullieta" sau „Marie-Antoinette" (acesta din urmă oprit din păcate de cenzura noastră), dar cât de diferită de acestea este noua ei creație, atât de minunat reușită, dar care ar fi făcut mai curând parte din repertoriul Carolei Lombard sau Irènei Dunne.

In Franța acest film a rulat sub titlul „La ronde des pantins", mai bine găsit chiar decât cel american, căci găsim ca fond de decor însăși viața frământată a acestor „paiațe" ale scenei care oscilează mereu între triumful gloriei și adâncurile mizeriei, mânate de capriciile destinului.

Aceasta este și soarta lui Harry Van, vedetă antebelică (e vorba de cel din 1914) a Broadway-ului, care întors dela război și vrând să-și reia vechia ocupație, este întâmpinat peste tot de același „prea târziu".

După ani de zile îl revedem în chip de „Chaperon" a unei trupe de „blondies" cu care face un turneu prin Europa.

Călătorind prin numeroase „state mici ale căror frontiere te împiedică să dormi", este nevoit să se oprească la un hotel din munții Elveției.

Și aici își va face apariția Irène, fosta acrobată de circ, pe care Van o cunoscuse în Iubroska (consultați atlasul), devenită acum autentică rusoaică. și care va reuși de-acum înainte să ne captiveze toată atenția, lăsând în umbră celelalte personagii și făcându-ne să uităm de toate lipsurile filmului, prin jocul ei atât de violiu, de fin, de sugestiv. E minunată creația Normei Shaerer în „aristocratica Irene" ființă născută și făcută pentru a juca, în aceiaș măsură teatru în viață, ca și pe scenă, și posedând o imaginație atât de bogată, încât născocește o lume în care începe și ea să creadă, nemai putând să distingă adevărul de minciună.

Ne va incânta cu deliciosul accent rusesc, cu emoționantele povestiri despre suferințele ei în Rusia roșie, și mai cu seamă cu fina ironie cu care întâmpină toate încercările lui Harry Van de-a-o identifica cu timida și neînsemnata acrobată din Iubroska.

Un bombardament violent asupra hotelului, va uni pe foștii parteneri, și Irène făcând planuri de viitor vede depe acum literele de foc anunțând la Picadilly Circus: „Irena the Great... assisted by Harry Van" adaogă acesta melancolic și resemnat.

IOANA ȘTEFAN

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

FILARMONICA. Partea de program păstrată muzicei românești, în concertul simfonic dirijat de d. Egizio Massini, a prezentat câteva aspecte rar întâlnite ale muzicei noastre, dar care nu sunt lipsite nici de cuprins, nici mai cu seamă de emoție sinceră și merituos transpusă în muzică.

Este ceace reese în special din cele două balade pentru cânt și orchestră, „Grozea" de Gh. Dima și „Sergentul" de Caudella, interpretat cu vie și caldă vibrație expresivă și avântată plinătate de glas de d. Șerban Tassian, unul din cei mai dotați tineri cântăreți ai noștri.

Romantismul celor două balade, nu fără reminiscențe de atmosferă și tratare muzicală a elementelor, de prin marile pagini care le-a precedat nu cu prea mult epoca (nu este vorba de citațiile intenționate din balada „Sergentul") în literatura germană în particular, unele chipuri de exprimare care astăzi ne pot părea naive sau emfatice, privite prin prisma timpului lor și cu tot ceace cuprind ca entuziastă simțire, încetează de sigur de a mai fi scrieri perimate și merită să fie readuse și reascultate, din vreme în vreme, pentru ceace pot comunica încă auditorului înțelegător. Mai ales când sunt atât de plastic și de viguros interpretate.

O lucrare din cele mai vechi ale d-lui Alfred Alessandrescu a dat în vileag, în cursul aceluiaș concert, gradul foarte înaintat de desvoltare a capacității compozitorești de care se bucura acest eminent muzician încă de pe băncile școalei. Tematică de deosebită ținută, desvoltări pricepute și destul de larg desfășurate, armonii mânuite cu pricepere și distincție, orchestrare de serios meșteșug și timpurie cunoaștere a bunelor rânduieli sonore ale simfonizării unei compoziții, conlucrează la crearea unei constante impresii favorabile asupra talentului și culturii compozitorului debutant de atunci.

D. Egizio Massini a dirijat concertul cu animată autoritate și intense resurse de accent și ritmare.

CONCERTUL ORCHESTREI „RADIO". In seria concertelor săptămânale ale orchestrei „Radio", ciclu care se împletește cu real aport artistic cu acela al „Filarmonicei", a dirijat Duminica trecută, d. Alfred Alessandrescu. D-sa a înscris în program una din cele mai însemnate partițiuni simfonice românești, suita II-a în do major, de George Enescu. Inspirație largă și nobilă, simțire adâncă și care emană un farmec minunat, scriere uimitor de subtilă și măestrit mlădiată, nu sunt cu nimic umbrite în această luminoasă și nobilă lucrare, pe care d. Alfred Alessandrescu a mai dovedit și altă dată că o cunoaște și o înțelege superior, a prilejuit orchestrei „Radio" o frumoasă execuțiune și un succes de calitate.

Latura solistă a concertului a aparținut d-lui Grigore Dinicu, al cărui arcuș impetuos insinuant și brio de execuțiune, mânate de un cald temperament, s'au găsit în bună tovărășie cu concertul în sol minor de Bruch și au fost foarte aplaudate.

ORCHESTRA SIMFONICA A ARMATEI. Viața muzicală și-a câștigat, prin străduințele, energia și autoritatea dirijorală a d-lui Egizio Massini, o nouă orchestră simfonică, orchestra armatei, al cărei prim concert a fost, la Ateneu, începutul foarte frumos al unei activități simfonice permanente.

D. Massini a dirijat simfonia patetică de Tschaicovski, punând astfel la exigent examen forțele orchestrei, încă de la concertul de prezentare. Calitățile de sonoritate, tehnică, ansamblu, promtitudine de reacțiune, s'au comportat cu totul lăudabil, constituind baze sănătoase pentru o evoluare artistică pe care o putem privi cu deosebită încredere și resurse actuale demne de acțiunea întreprinsă.

D-na Angela Giugaru, pe care am ascultat-o pentru prima dată, a interpretat cu ales talent pianistic, simț expresiv remarcabil și serioasă înțelegere artistică poeticul concert în la minor de Schumann. Așteptăm cu sincer interes viitoarele manifestări ale acestei pianiste, care de sigur, nu vor întârzia.

D. Șerban Tassian și-a regăsit marele succes obținut cu baladele „Grozea" de Gh. Dima și „Sergentul" de Caudella, în concertul recent al Filarmonicei.

Divertismentul rustic de Horceag, cea mai plină lucrare a compozitorului pe care o ascultăm, până astăzi, a încheiat acest concert inaugural, datorit merituoasei și atât de folositoarei înfăptuiri ale înzestratului dirijor Egizio Massini.

D. Emanoil Ciomac a prezentat publicului orchestra și programul, cu cunoscuta-i competență, elogiind isbutita realizare a d-lui Massini.

Omul din cușcă

Vine primul — la repetiții ca și la premiere. Intotdeauna poartă aceiași mască: fața fără expresie și același costum.

De obiceiu are un costum uzat Și ochii obosiți.

E fără pretenții și fără talente. Nu cere niciodată nimic — v'o poate spune regizorul (poate numai cu casierul are ceva, de-l văd mereu dând târcoale zăbrelelor, în dosul cărora fumează tacticos cerberul saffe-ului) și totuși e omul dela care se cere cel mai mult. La repetiții, treacă-meargă; dar înainte de premieră, regizorul are grijă să-l prevină: — „Să nu-mi ratezi spectacolul! Bagă de seamă, în sală se aude orice vorbă spusă tare"!...

...Omul din cușcă nu obiectează niciodată.

...Vin apoi actorii. La început, cei cu roluri de câteva cuvinte : — „Domnule, (actorașul joacă, față de sufleur, ‚rolul principal") să nu *cumva* să nu-mi daj intrările la timp; o să avem de furcă, apoi".

Și dacă omul cu față fără expresie are cușca la „Comedia", vine, cel din urmă, Timică și, rugător, îl imploră : —„Nene, suflă cât de tare, fără frică, — poate — oiu auzi și eu ceva"; dacă e la „Regina Maria", Tony Bulandra îl obligă: — „Mon chèr, dacă ești drăguț, să-mi amintești rolul, din când în când"; dacă își petrece prima jumătate din noapte în Sărindar, în cușca teatrului cu același nume, Iancovescu s'a-proprie de el și — prietenos și jovial, — exclamă : „Doar n'ai să faci d-ta vreo minune — ca să știu rolul"...

...Se ridică prima cortină : cea cu reclamele. Dar nici acum, cu 3 minute înnainte de începerea primului act, prietenul nostru nu-i lăsat în pace. Febril, regizorul îl întreabă : „Ți-ai adus ochelarii (el, săracul, n'o fi puntat în viața lui așa ceva), — nu cumva nu te simți bine, să-ți vie — Doamne ferește! — rău în timpul spectacolului?", etc.

Omul din cușcă zâmbește și dă din cap — nu importă: în sus, sau jos, tot nu-i luat în seamă — și intră în nava lui. Acolo e căpitanul vasului.

Pentru el, acum începe rolul.

Și are rolul principal, deși nu-l veți găsi niciodată pe afiș, — oricum s'ar numi.

Când bate gongul, i s'aprind faruri în ochi ; mâinile îi capătă viață, și fața un colorit neobișnuit.

Actorii sunt marionete, acum. Dacă ar fi pe o corabie, omul nostru ar striga — pe pâlnia de comandă, — impunător : „Echipaj, la posturile de comandă!"...

...Aici face semn junelui prim. Cu cealaltă mână îi taie perorația : se dă replica... Și dansul acesta e condus măestrit până când, obosită, cade cortina, la final...

Intârzie întotdeauna în cușcă, nu ca să-și termine țigareta și să-și schimbe haina — cum cred „ceilalți", ci ca să mai prelungească visul, din care l-au trezit aplauzele...

Nu-i niciodată chemat la rampă. Aplauzele sau huiduielile nu-l impresionează.

Pleacă, deci, gârbovit și cu aceiași față fără expresie, ultimul...

NICHITA TOMESCU

Cronici clujene

„Kir Ianulea" de Sabin V. Drăgoi

Sabin V. Drăgoi a pătruns poate ca nimeni altul problemele tinerei drame muzicale românești, ceind cu *„Năpasta"* un mement hotărîtor pentru întreaga noastră evoluție artistică. Intenționând să zămislească *„un ideal de dramă muzicală românească"* el scrie *„Năpasta"*, cufundându-se în apele regeneratoare ale sufletului popular, din care elaborează un stil dramatic de aleasă originalitate. Stilul original, nerv dramatic bine susținut, vocile inteligent tratate, gradarea justă muzicală a conflictului dramatic, precum și ilustrarea caracterelor, dar mai ales temeinica pătrundere în miezul problemelor operei, toate acestea fac din *„Năpasta"* — în perspectiva a tot ce s'a scris până în prezent pe acest tărâm — cea mai realizată dramă muzicală autohtonă.

A urmat *„Constantin Brâncoveanu"*, un mister creștin, care din anumite motive străine de cele pur estetice — deși surprinsese prin ineditul inspirației și concepției pe toți cunoscătorii de muzică românească — s'a cântat abia de câteva ori pe scena Operei din București.

După aspectul tragic și cel sacru, reprezentat fiecare prin câte una din lucrările dramatice ale lui *Sabin V. Drăgoi* — în dorința de a da expresie și umorului românesc — creștin și filosofic în substanța lui intimă, el a compus *„Kir Ianulea"*, după povestea lui *I. L. Caragiale*, pe un libret alcătuit de *Radu Urlățianu*.

In muzică, ca de altfel în majoritatea artelor, comicul este cel mai greu gen de realizat. De aceea poate, singur Wagner cu al său „Maeștrii cântăreți din Nürnberg", a reușit să exprime în muzica lirică comicul de factură spirituală. *Sabin V. Drăgoi*, intenționând să dea glas comicului românesc de esență foarte aparte de ceeace în limbaj universal se numește „umor", a căutat un subiect care să-i permită transpunerea în muzică a acestui gen extrem de dificil. Poate că alegerea povestei lui Caragiale nu a fost dintre cele mai fericite, întru cât stilul caragelian, cu tot farmecul, savoarea și inerentele-i vulgarități, nu are absolut nici o afinitate cu liricul. Ori, muzica reclamă dela un libret în primul rând aceste scăpărări lirice, fără de care orice muzică este inițial lipsită de esența ei intimă.

Ceeace am desprins în primul rând din prezentarea lucrării lui *Sabin Drăgoi*, pe scena Operei Române din Cluj, a fost inegalitatea inspirației. Dacă în tabloul II am remarcat intermezzoul orchestral de viguroasă inspirație și suita de colinde, stelare în țesătura lor armonică și melodică, apoi opera e pe alocurea scăzută de unele facilități stilistice și armonice, prea evidente pentru a scăpa celui mai naiv dintre auditori. Firește că acesta nu va ști că ceeace i se pare lui a nu cadra cu restul lucrării se datorește lipsei unității de stil și inspirației inegal susținute.

Această inegalitate se datorește, cred, faptului că autorul, brodându-și temele muzicale, s'a lovit la un moment dat de miezul filosofic și mult mai profund decât cel presupus al povestei lui Caragiale; ori, el fiind hotărît să creeze o operă comică în care tragicul nu are ce căuta, nici măcar tangențial, a trecut peste dificultățile subiectului prin anumite compromisuri muzicale, al căror nume poate fi și acela de „facilități". Ori, facilitățile sunt condamnabile și dăunează mai mult decât orice muzicii.

O altă scădere evidentă, fără de corijarea căreia noua lucrare a lui *Sabin V. Drăgoi*, se va menține cu multă greutate în repertoriu, este lipsa unei dozări inteligente a scenelor. Aici este vinovat în primul rând bietul *Radu Urlățeanu*, care deși a fost un mizicant inimos nu s'a gândit niciodată să se ridice la rangul unui tot atât de inimos libretist. De aceea, pe alocurea acțiunea ori este întervertită, ori se insistă nemotivat asupra unor momente care n'au nicio însemnătate pentru mersul acțiunii. Dar nici compozitorul nu are mai puțină vină; baletul care durează 40 de minute este atât de obositor încât nu numai că prejudiciază realizarea estetică a operei. dar pune la prea mare încercare răbdarea spectatorilor.

Cu aceste sumare rezerve, lucrarea lui *Sabin V. Drăgoi* are meritul de a fi abordat un tărâm care la noi n'a fost încă explorat. Ori, acest fapt constitue el singur un act de curaj artistic, asupra căruia trebue să se insiste. *„Kir Ianulea"* însă conține un sâmbure din care, cu puțină bunăvoință și osteneală se pot extrage latențele evidente. Tăind unde se cere, refăcând anumite pasagii, adăugând altele noi *Sabin V. Drăgoi* ar putea îmbogăți paupera noastră literatură de dramă muzicală, cu o lucrare meritorie și interesantă.

GEORGE SBARCEA

TURNEUL MARELUI SUCCES „MEDALIONUL"

Delicioasa comedie a lui Gherardo Gherardi „Medalionul", care la București a obținut un triumfal succes, a pornit în turneu. In fruntea distribuției, creatorii rolurilor, marii actori : Marieta Sadova și George Calboreanu.

Distribuția e complectată de o echipă de excelenți actori: Emil Botta, N. Motoc, Antoineta Vriside, Maria Anastasiad.

Iată o parte a itinerariului:
Sâmbătă 20 Ianuarie: Bacău.
Duminică 21 Ian.: Focșani.
Luni 22 Ian.: Pitești.
Marți 23 Ian.: Râm.-Vâlcea.
Miercuri 24 Ian.: Caracal.
Joi 25 Ian.: Craiova.
Vineri 26 Ian.: Tg. Jiu, etc.

Literatură, artă, idei...

Şezătoarea revistei „Universul Literar", la Lugoj

Sâmbătă, 3 Februarie, va fi la Lugoj, o şezătoare a revistei „Universul literar", la care va conferenţia d. Dan Botta.

Vor ceti din operele lor următorii scriitori din gruparea „Universului literar: Victor Popescu, Radu Gyr, Matei Alexandrescu, Virgil Carianopol, Ştefan Baciu, Teodor Scarlat, Traian Lalescu şi Constantin Fântâneru.

Dintre scriitorii locali vor participa, probabil, la şezătoare, d-nii: Nicolae Andreescu, Ion Th. Ilea, Miu Lerca, Pavel P. Belu şi Grigore Bugarin şi alţii.

Şezătoarea va fi ţinută sub patronajul „Astra bănăţeană, despărţământul central, Lugoj".

Beneficiul realizat se va dărui Ministerului apărării naţionale, la fondul pentru înzestrarea armatei.

Titu Maiorescu

A apărut de curând, în edit. „Socec", volumul II, din „Însemnările zilnice" ale lui Titu Maiorescu cuprinzând anii 1881—1886. Ca şi partea primă a memoriilor lui Maiorescu, tipărită în 1927 şi continuarea de azi s'a publicat „cu o introducere, note, fac-similе şi portrete", de d. I. Rădulescu Pogoneanu. Cartea prezintă pe Maiorescu la 40 de ani, cu personalitatea deplină, în raporturile sale de „om", în primul rând, cu societatea, şi apoi cu literatura şi politica. Memoriile au un caracter strâns de subiectivitate, temeri ciudate de schimbarea vremii; de influenţa rea a oamenilor de nesănsă, care le dau o originalitate plină, de interes. Vom reveni la cronica literară.

GRAIUL ANIMALELOR

Un frumos album cu chipuri de animale, a fost tipărit de „Cartea Românească", cu titlul „Grădina zoologică", întocmită şi îngrijită de M. Toneghin şi ilustrată de Dem. Demetrescu. Caietul împodobit cu luminoase chipuri de animale, nu trebue să se creadă că satisface numai plăcerea copiilor, ci prezintă şi un interes literar.

Fiecare imagine este însoţită de un text explicativ în care autorul, d. M. Toneghin, a urmărit ideia de a transcrie onomatopeic, graiul fiecăruia animal. Scriitorii se află deseori, în împrejurarea, când trebue să găsească expresia silabică a ţipătului, cântecului sau strigătului pasărilor, vitelor domestice, făpturilor din preajma casei, etc... Suntem de acord că pisica spune „miau-miau", câinele „ham-ham", raţa „mac-mac", — dar borboroseala curcanului cum o vom transcrie? Autorul etichetelor versificate din „Grădina Zoologică", propune silabizări la un număr de speţe nefamiliare, ceeace face interesul *literar*, al cărţii sale.

COMEMORAREA LUI EMINESCU

Sâmbătă 27 Ianuarie a. c. orele 9 seara va avea loc, în sala Ateneului Român, comemorarea a cincizeci de ani dela moartea poetului Mihai Eminescu, organizată de revista „Convorbiri Literare" cu concursul societăţii corale „Carmen".

D. prof. I. E. Torouţiu, directorul revistei, va rosti un cuvânt de pomenire a poetului.

D. Teodor Al. Munteanu, membru în redacţia „Convorbirilor Literare", va citi din opera lui Eminescu.

In restul programului, corul „Carmen" de sub conducerea d-lui prof. Ioan D. Chirescu va executa coruri şi melodii, după textele poetului, de următorii compoziţori: D. G. Chiriac, I. Mugur, G. Scheleti, Tudor Cavaler de Flondor, Ioan D. Chirescu, Sabin Drăgoiu, Aurel Eliade, Alexis Catargi, Gh. Dima, Eugen I. Ceaicovschi, Gh. Ştefănescu, etc.

Intrarea gratuită numai cu invitaţiuni, care se pot ridica dela direcţia revistei „Convorbiri Literare, str. Grigore Alexandrescu nr. 4, tel. 2.1043 (Tip. „Bucovina").

EUGEN HEROVANU: CARTEA PRIETENIEI

A apărut o nouă lucrare literară a d-lui *Eug. Herovanu*, intitulată „Cartea Prieteniei". Activitatea literară a autorului este întinsă. A publicat: „Răni vechi", nuvele, Iaşi, 1902; „Zile de sbucium", Iaşi, 1916; „Pe marginea Epopeii", Iaşi, 1919; „Incotro ne duce destinul", Iaşi 1926; „Patria" roman, ediţia II, Ian. 1927; „Oraşul amintirilor", ed. II, Bucureşti, 1936; „Caiete săptămânale" (două serii), Bucureşti, 1937; „Călătorul romantic", Bucureşti, 1938. Despre recenta operă a d-lui Eug. Herovanu „Cartea Prieteniei" vom scrie o recenzie, curând.

AUSONIA

Ausonia, revista de cultură clasică, pentru şcolari şi tineret, publicată de „Institutul de studii latine", de sub conducerea d-lui N. I. Herescu, profesor la universitatea din Bucureşti, a apărut cu numărul 4, Ianuarie, a. c.

Colaborează: M. Mihăileanu, P. P. Ionescu; D. Popescu; A. Iordănescu; P. M. Muşat; N. I. Niculiţă; I. Almăjanu; V. Teodosiu; I. Săvulescu; N. I. Barbu.

DĂ-MI INAPOI GRĂDINILE

In primele zile după Sărbători, a apărut volumul de poezii al d-lui N. Crevedia, intitulat *„Dă-mi înapoi grădinile"*.

A treia culegere de versuri a d-lui M. Crevedia vede lumina tiparului în editura „Cartea Românească", în care au apărut *„Bulgări şi stele"* şi *„Maria"*.

REVISTA FUNDAŢIILOR REGALE

Sumarul:

Mihail Sadoveanu: Când a fost judecată prea-frumoasa Satun; Mihail Codreanu:?; Gh. Brăescu: Margot; (IV); Al. O. Teodoreanu: Banalităţi paradoxale; Emil Giurgiuca: Versuri; Ury Benador: Final; Charles Drouhet: Influenţa franceză în poezia lui Macedonski; Ovidiu Constantinescu: Cum va fi fost; Eugen Angelescu: Intâmplarea şi descoperirile ştiinţifice; Al. Iordan: Preocupările linguistice şi gramaticale ale lui V. Alecsandri; C. Ionescu-Gulian: Etica stoică şi problema eticei esenţiale;

Perpessicius: Jurnal de lector; G. Călinescu: Ion Minulescu; Pompiliu Constantinescu: Un prozator distins; Şerban Cioculescu: Un centenar stendhalian; E. Lovinescu: Pagini din carnetul unui memorialist; Mircea Eliade: Imagini dintr'o Românie aspră; Ion Biberi: Mesajul lui Jean Giono; Dr. Petre Pandrea: O monografie germană despre diplomaţie; D. I. Suchianu: Actualităţi culturale Europene; Virgil Gheorghiu: Cronica muzicală; Al. Mironescu: Intre avion şi submarin; Redacţia: Sfârşit de an.

Note.

Decembrie — Un Greco în Argentina — O. Goga — Agata Bârsescu — Stendhal şi Italia — Flora României.

ALEXANDRU ILEA

D. Alexandru Ilea va publica în curând un volum de versuri intitulat „In tovărăşia lui Jupiter". Cartea cuprinde trei cicluri: 1) „In tovărăşia lui Lucifer", 2) „Inpas", 3) „Hoinar".

Credem că d. Alexandru Ilea se va impune atenţiei cititorilor, prin versurile sale, pline de frământarea unui spirit în căutare de expresie.

CARŢI NOI IN EDITURA „FUNDAŢIEI PENTRU LITERATURA ŞI ARTĂ REGELE CAROL II"

Biblia Regele Carol II ediţia II—III-a tradusă din originale ebraice şi greceşti de Sfinţii Părinţi Profesorii V. Radu şi Gala Galaction.

In Biblioteca Scriitorii Români Contemporani: Teodor Scorţescu: „CONCINA PRADATA" — roman.

In Biblioteca Scriitorii Români Moderni: Al. Macedonski: OPERE vol. II, Teatru. Ediţie critică însoţită de un studiu introductiv şi note de d. prof. Tudor Vianu, cu şase planşe afară din text.

In Biblioteca de Filosofie Românească: „L'Experience microphysique et la pensée Humaine".

Mica Enciclopedie: Gheorghe I. Brătianu: „O enigmă şi un miracol istoric: poporul român", cu 5 planşe şi 2 hărţi afară din text.

In ed. „Cartea Românească" au apărut:

M. Eminescu, Basme în proză, ediţie îngrijită de Ion Pillat.

Franz Brandrup, Jucca, o nouă plantă textilă.

In alte edituri:

Emil Cioran: Amurgul gândurilor.

N. Grassu: Epigrame.

Gellu Naum: Vasco de Gama, versuri.

I. Stănculescu - Mehedinţi: Cântec de lumină, versuri.

Gh. Atanasiu: Moara roşie, roman.

G. H. Wells: Năvălitorii din stele (ed. „Socec".

Căpitanul Scott: Ultima expediţie la polul Sud.

ERATA

In poezia „Jelania uitării morţilor", a treia din ciclul poemelor lui Jules Laforgue, traduse de d-ra Anişoara Odeanu şi publicat în numărul de Crăciun al revistei noastre, s'a strecurat o greşeală, a cărei corectare o facem acum, la întoarcerea traducătoarei din provincie. Astfel, la începutul strofei a cincea se va citi: „Cina-a fost măreaţă", în loc de „Cine-a fost măreaţă", iar versul trei din strofa a şaptea se va citi „Ce zici, iubita mea?", —în loc de „Ce faci, iubita mea?".

Venus din Millo

(Urmare din pag. 3-a)

O vizită acasă la soţii Achim avea să-l lămurească — gândea Voinea — înainte de a o face.

Acum ieşind pe poartă şi apucând drumul spitalului, trebui să constate că şi servitoarea nu vorbea decât la fel cu ceilalţi o mie de monştri gata să înnece un suflet curat de copilă în rigola bârfelilor...

— Dar unde e doamna Achim? se întreba el cu sensul precis, dece nu este lângă sora ei. A plecat cu copil cu tot? (Altă întrebare de prisos, care credea el că putea să rezolve ceva). Uneori îţi este atât de greu să priveşti realitatea aşa cum este şi trebuie să te sbaţi cu tine însuţi, cu ei toţi ca să răstorni minciuna luată de ei drept adevăr... Dece nu te cred? Dece nu te 'nţeleg?

*

Ceasul de la Primărie — cel cu patru feţe — bătea ora patru. Pe străzi treceau la pas şi legănate trăsurile goale. Birjarii picoteau pe capră.

După amiază de vară provincială cu muşte şirete şi câini adormiţi în mijlocul străzii.

Cunoscuţii îi aţinură calea.

Nici unul nu pierdu prilejul să-l ia peste picior pe „chestia" vizitelor lui de la spital.

Se aflase peste tot, aşa că nu mai era nevoie să se ascundă.

Era acelaş gen de ironie cu al doctorului.

Anton Voinea era un modest profesor de caligrafie şi desen şi nimeni nu crezuse în posibilităţile lui de creaţie artistică. Pretenţia lui, lansată de medicul şef al spitalului — de a creia o Venus din Millo dintr'o epavă aruncată de grătarul locomotivei, revoltase pur şi simplu pe concetăţeni şi îl punea într'o lumină cât mai nefavorabilă.

— Dar sunt imbecili, le răspundea în gând el tuturor deavalma. Eu vreau în primul rând să-i redau viaţa, încrederea în viaţă şi pe urmă poate mă voi gândi la artă... Arta, arta... şi arta este încă un fel de a vorbi... Recunoaşte că, preocupat de eliberarea bolnavei de sub povara trecutului trist, îi vorbise într'una din zile de frumuseţea nepieritoare a Venerei din Millo. Recunoaşte că a căutat să-i arate chiar o asemănare de situaţii tot tragice. La Venus din Millo năzuinţa de perfect a unui artist mutilase o mână, la ea aceiaş năzuinţă de perfect a unui alt maestru al vieţii: iubirea...

Da, e adevărat că reuşise să-i vorbească din ce în ce mai cald de liniştea unui cămin undeva într'un orăşel necunoscut...

N'a primit nici un răspuns. Ea rămăsese închisă în aceiaş muţenie hotărîtă, dar faptul că-i îngăduise să-i vorbească pe acest ton însemnase pentru Voinea mult de tot...

Trecuse de Prefectură şi se apropia de spital tot mai îngândurat.

O lămurire cu soţii Achim i-ar fi fost salvatoare. Absenţa doamnei Achim pusă în gura servitoarei pentru oricine altul era elocventă. Pentru Voinea, nu.

Şi totuşi portretul de pe noptieră îi revine în minte tot mai cicălitor.

— Să fi fost al lui Achim? Al cumnatului ei? Nu se poate!... Dacă Achim l-ar opri acum în stradă şi i-ar spune: uite-aşa, aşa, aşa... hei, s'ar schimba povestea...

Şi totuşi minte. Oridecâteori vrea să facă pace cu toată lumea şi să gândească la fel cu ea, de-atâtea revede rezerva de spital, mânecuţa roz, buclele aşezate şi cuminţi...

Ar accepta realitatea, se îmbărbătează el, oricum ar fi. I-e ruşine totuşi să-şi mărturisească durerea cu care ar primi-o, dacă ar fi aşa...

Pătrunse în coridorul spitalului şi se îndreptă spre rezervă. Infirmiera îi tăie drumul şi îl vesti pe şoptite:

— A venit domnul inginer... E 'năuntru...

Voinea nu mai aşteptă nimic. Ca niciodată în viaţa lui prinse puteri şi deschise uşa fără nici o prevenire...

Venus din Millo „a lui" era acolo cu fruntea pe umărul inginerului...

In îmbrăţişarea lor braţul stâng sfârtecat al domnişoarei Mişu fremăta şi el de bucurie...

Ştia şi infirmiera...

Şi Voinea îşi strânse pleoapele să nu mai vadă şi rămase cel din urmă în singurătatea complice a rezervei.

MATEI ALEXANDRESCU

Italia lui Giovanni Papini

(Urmare din pag. 1)

Există un anumit ritm în istoria italiană, o anumită simetrie între epocile sale. Poate cel mai original dintre capitolele cărţii este Filosofia della storia d'Italia, în care Papini încearcă să pătrundă sensul misterios al acestui ciclu, care pare că se verifică întocmai. Momentul I: fragmentarietate; — momentul II: fragmentele se contopesc în unitate; — momentul III: dela unitate se trece la cuceriri externe, la expansiunea imperială; — momentul IV: imperiul e pierdut dar rămâne unitatea; — momentul V: invaziunile fracturează şi fărâmiţează această unitate; — momentul VI: după lungi secole, se reconstituieşte unitatea; — momentul VII: fundarea unui nou Imperiu. Sau, integrate cronologic: I, fragmentarietate (sec. XI—III In. Chr.); II, unirea întregei peninsule cu Roma (după 222 In. Chr.); III, Imperiul italian (dela 206 In. Chr. când se cucereşte Spania, până la disoluţia Imperiului la începutul secolului V după Chr.); IV, unitatea sub regii barbari (până la 568, când invadează longobarzii); V, a doua fărâmiţare a Italiei (568—1870); VI, a doua unitate italiană (dela 1870 la cuceririle din Africa); VII, al doilea Imperiu italian (dela 1885, cucerirea Eritreei, 1939 Albania, etc.)

Stă deci în destinul istoric al poporului italian căderea şi ridicarea, moartea aparentă şi reînvierea. Nicio altă naţiune europeană nu mai cunoaşte un ciclu similar. Grecia, ruinată multe secole înainte de Imperiul roman, şi-a recăpătat unitatea în 1822—1829, dar expansiunea ei în Asia Mică a fost strivită în 1922 de către Kemal. Stă, deasemenea, în destinul Italiei ca momentele ei de ascensiune politică şi culturală să fie realizate sub dictatură. Dela Cesar la Musolini, trecând prin acei Papi a căror autoritate era absolută, ca Inocenţiu III şi Bonifaciu VIII, geniul italic a creiat totalitar şi sub regimuri de autoritate.

Insfârşit, într'un alt capitol, Papini găseşte următoarele „semnalmente" ale geniului italian: victoria asupra morţii (dela monumentele funerare în poezia lui Ungaretti); iubirea iubirii (cei mai mari poeţi ai dragostei, Dante şi Petrarca, alături de misticul Sf. Francesc — iubirea lui Christos — şi pasionatul d'Annunzio); cucerirea timpului (dela aplecarea etruscilor către auruspicii, până la „profeţii" care revelau viitorul, Gioachino de Fiore, etc.); revelaţia realităţii (filozofii şi scienţiaţii din Renaştere); căutarea concretului şi eficientului (realismul poporului, geniul politic, puţina aplecare către fantastic a italianului, inexistenţa romanului italian, etc.).

Papini termină cartea cu un mesagiu către tinerii italieni, în care, amintindu-le gloria, geniul şi fertilitatea neamului din care fac parte, le cere să fie cât mai modeşti. O asemenea bogăţie şi un asemenea destin nu te poate face decât modest, sfios, muncitor. Misiunea generaţiilor viitoare o anticipează Papini într'un alt capitol, în care încearcă să demonstreze că Europa nu poate fi unificată decât de Italia. Nu cucerită şi nici stăpânită, aşa cum au procedat celelalte imperialisme — ci unificată sub sceptrul Romei. Scăparea Europei Papini nu o vede nici în Liga Naţiunilor, nici într'o Pan Europa de tip democratic — ci numai condusă şi organizată, generos, de Italia. Ideile lui Dante din De Monarchia îşi dau aici întâlnire cu teoriile lui Machiavel din Il Principe. Cel dintâi, angelic; celalt, demonic; cel dintâi de o mistică ineficienţă, celalt de o bestială eficienţă. Misiunea Italiei viitoare este să „unifice" aceste două viziuni şi să armonizeze aceste două tehnici. „Fiţi înţelepţi ca şerpii şi blânzi ca porumbeii" — aminteşte Papini acest sfat al Mântuitorului. Misiunea pe care o impune el Italiei viitorului, o impune în numele catolicismului ecumenic, al virtuţilor civilizatorii ale geniului roman. Şi importanţa pe care o dă Papini acestei misiuni îl scoate din grupul „naţionaliştilor" italieni, şi îl aşează în grupul „profeţilor", alături de Gioachino da Fiore şi Giuseppe Mazzini...

MIRCEA ELIADE

Cum sfârşesc civilizaţiile...

(Urmare din pag. I-a)

Aşa am ajuns la arhitectura de azi, care nu mai specifică, ci generalizează; nu gândeşti piatră cu piatră, ci etaj cu etaj, dacă nu cartier cu cartier. E un rău? e un bine? Nu ştim. Dar e altceva. Lumea noastră e lipsită de densitatea, care singură dădea viaţă lucrurilor. Amănuntele s'au estompat şi apoi au pierit. Intregul nu mai e organic: e abstract.

Că amănuntul era gândit pentru el însuşi pentrucă, în fond, occidentalul de altă dată avea sensul organicităţii întregului, sens care singur justifică amănuntul — e altă temă de discutat. Acum stăm în faţa faptului acestuia impresionant, că o civilizaţie care te cucereşte prin înţelesurile ei locale, pierde cheia lor.

Să fie acesta sfârşitul civilizaţiei apusene? E un sfârşit, în orice caz. Şi te deprimă, firesc, gândul tuturor catedralelor care s'ar putea prăbuşi sub blestemul bombelor noastre. Dar te deprimă — cine ştie dacă nu mai mult? — gândul tuturor catedralelor care nu s'au mai înălţat de sub blestemul neputinţelor noastre.

CONSTANTIN NOICA

A apărut, în colecţia

„UNIVERSUL LITERAR"

BALAMUC-PALACE HOTEL

text, desen şi humor de GEORGE VOINESCU

prefaţă de Emil Botta

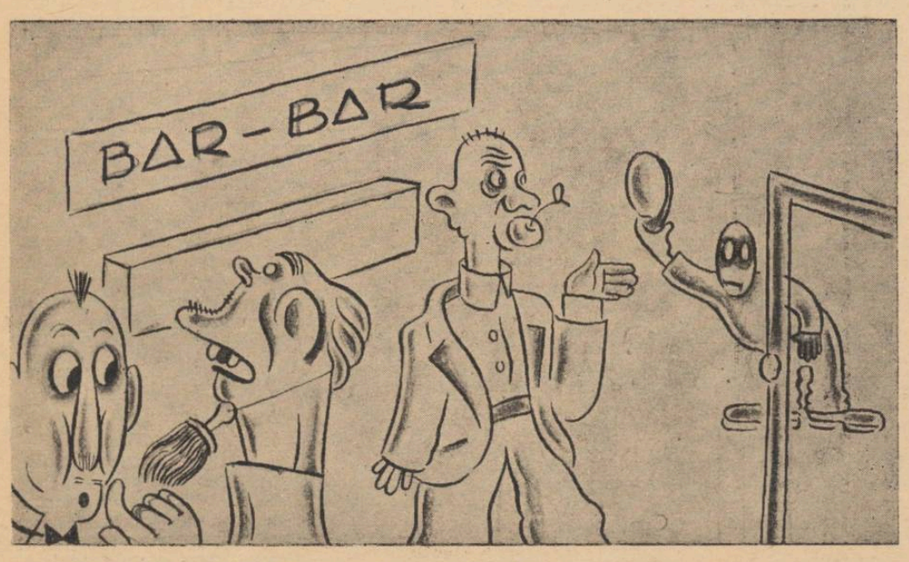

— Ce-l salută pe tipul ăsta, aşa de respectuos?

— Sst! Mai încet: ăsta e personagiu pe pagina 'ntâia în „Balamuc Palace Hotel"!!

— De ce ţi-ai pus pălăria cu fundul în jos?

— Păi altfel, cum vrei să cadă „prostule!

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

ASOCIAȚIUNEA SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 ..
particulari 220 ..

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL LXLIX ● Nr. 5
SAMBATA 27 Ianuarie 1940
Redactor responsabil : MIHAI NICULESCU

Spre liman

Curg apele, șuvițe de cristal,
Și'n preajma spumegatelor isvoare
Destinul lor, sub zodii sclipitoare,
Le'mbină într'un clocot triumfal.

Dar scade'n șes avântul fluvial
Cu cât sporește'n unda călătoare,
Solemn, ecoul marei hrăpitoare :
Un haos de'nceputuri în final.

Tot astfel, sub a timpului povară,
Iubirile, ce'n culmi se'ngemănară,
Domol își poartă visul spre liman.

O, să'nțelegi suprema despărțire,
Intrând în taina morții cu'n elan
Prevestitor de nouă zămislire !

I. GR. PERIEȚEANU

TRAIAN CORNESCU — Port

„Subiectul" în opera literară

de ION BIBERI

Am arătat într'un articol precedent că opera literară în proză îmbracă în genere forma unei fabulații, prin mijlocirea căreia artistul exprimă o realitate sufletească proprie, emoțională de cele mai multe ori. Rolul funcțional al subiectului, sau ca să reluăm expresia lui Goethe, al fabulei, apare deci precumpănitor în elaborarea artistică: pur imaginar sau reproducând fapte reale pe care artistul le interpretează personal, subiectul alcătuește osatura de susținere a operei. Stările sufletești ale artistului erau mai înainte difuze, nedefinite, pline de virtualități ; ele se concentrează, se definesc și capătă posibilitate de expresie în momentul când artistul se află în posesia subiectului, adică a succesiunii de fapte care vor alcătui axa de susținere și cristalizare a operei. Evenimentul trăit care va juca rolul de subiect al operei sau ficțiunea imaginată de artist, vor da nu numai expresie stărilor sufletești ale creatorului, dar le va defini și diversifica. Ceia ce era static și difuz în sufletul artistului devine, prin succesiunea fabulației și a stărilor de suflet care o întovărășesc, o desfășurare în timp. Povestirea subiectului, împlinirea lui treptată, prilejuește o succesie variată de stări sufletești, care nuanțează starea sufletească a autorului în momentul când acesta a început să scrie opera. După cum un povestitor își variază debitul și ritmul verbal după conținutul povestirii, tot astfel artistul va exprima în operă, pe măsură ce povestirea înaintează, o succesie variată de stări sufletești. Materialul faptic al povestirii nu apare deci ca un element convențional, destinat să mențină interesul cititorului ; el are în operă un rol funcțional precis, oarecum catalitic, de a precipita expresia stărilor sufletești și a asigura comunicarea lor. Evenimentul, faptul concret, petrecut sau imaginat, fixează deci sensibilitatea și în acelaș timp o solicită, îi variază tonalitatea după succesia incidentelor sau epizoadelor narațiunii. Fără intervenția fabulației fondul sufletesc exprimat de artist ar fi rămas în stare virtuală, s'ar fi risipit și pierdut în uitare ; prin fabulație, stările sufletești se organizează, pot dura și sugera în alte conștiințe stări similare. După cum registrul emotiv trăit de un adormit în cursul unei nopți este pierdut pentru conștiința de veghe, neputând fi reconstituit în parte decât prin rememorarea fabulației onirice, deci prin asociația intimă a stărilor emotive cu țesătura faptelor de vis, tot astfel fabulația literară fixează și desvăluie viața emotivă a artistului. Se creiază deci asociații intime între fabulație și stările subiective ale creatorului. Disponibilitățile sufletești ale artistului, esențial flotante și vagi, se organizează prin asocierea lor cu țesătura unor fapte concrete, care le servesc de suport sau de vehicul.

Vom înțelege acum procesul sufletesc de elaborare al fabulației, care în general reprezintă prelucrarea fantezistă a unui fapt real, ce a impresionat în mod deosebit sensibilitatea creatorului. Artistul purta în suflet o anumită dispoziție emotivă, o orientare sufletească generală ce nu putea fi însă în mod egal impresionată de mulțimea faptelor și impresiilor zilnice care îi solicitau luarea aminte. Anumite fapte și întâmplări aveau însă, prin structura lor, un răsunet mai adânc asupra artistului, întâlneau dispoziții sufletești îngemănate, erau oarecum așteptate de artist. Aceste fapte, prin răsunetul pe care îl suscită în viața artistului, prin corelația structurală pe care o au cu dispozițiile sufletești fundamentale ale acestuia, determină o adevărată organizare a stărilor sufletești mai înainte difuze și încorporarea lor într'o sinteză nouă de conștiință. Din această sinteză săvârșită subconștient și prin nenumărate dibuiri, rezultă o prelucrare adâncă a evenimentului exterior și încorporarea lui vieții artistului. Asocieri diverse, transpuneri și deformări, conduc la înjghebarea unei fabulații în care adeseaori evenimentul real, care a servit de sâmbure fabulației, apare de nerecunoscut. Dar în cursul elaborării ei, fabulația artistică se îmbogățește cu întreaga gamă sufletească a vieții interioare a artistului, pe care o anexează și încorporează, dar care, în acelaș timp, alcătuește un ferment al definirii ei. Sinteza între structura fabulației și fondul emotiv al artistului este prin urmare completă, articulată organic.

Examenul operelor literare dovedește intimitatea și coheziunea acestei suduri. Anumite disponibilități creatoare ale lui Balzac aflate în stare difuză au căpătat o orientare statornică în momentul în care romancierul a fost încunoștiințat de un prieten din provincie de existența unui avar, care avea să devină mai târziu modelul lui Grandet ; „subiectul" elaborat cu ajutorul câtorva date concrete de viață, obținute de romancier, dacă nu ne înșelăm prin corespondență, a alcătuit un adevărat plan de lucru și o direcție de orientare a ritmului sufletesc al romancierului. Tot astfel, temperamentul lui Rabelais, amestec complex de veselie sănătoasă, revoltă mocnită și inclinație către farsă, a găsit în ambianța timpului, în anecdotele bufone ale povestirilor populare, un material narativ din care se vor alimenta aventurile lui Gargantua și Pantagruel ; Goethe găsește în subiectul popular al lui Faust

(Urmare în pag. 8-a)

ADAM ȘI EVA

de MIRCEA ELIADE

Episodul nașterei Evei din coasta lui Adam, așa cum ni s'a păstrat în capitolul I (26—28) și II (7; 21—22) al *Facerei*, a dat de timpuriu prilej unor nesfârșite exegeze în cercurile învățaților evrei. O parte din aceste exegeze și comentarii rabinice — din epoca alexandrină încoace — ni s'a transmis. Intr'adevăr, dacă Eva a fost făcută din coasta lui Adam, se poate presupune că Adam era androgin ; el întrunea ambele sexe. „Nașterea" Evei a fost, deci, propriu zis despicarea primordialului androgin în două : bărbat și femeie. Se pare că acesta era dealtfel înțelesul pe care îl dedea exegeza rabinică textului biblic. „Adam și Eva erau făcuți spate în spate, lipiți la umeri ; atunci Dumnezeu i-a despărțit printr'o lovitură de secure, sau tăindu-i în două. Alții sunt de altă părere : primul om (Adam) era bărbat în partea dreaptă, și femeie în partea stângă ; iar Dumnezeu i-a despicat în două jumătăți" (*Bereshith rabbâ*, I, 1, fol. 6, col. 2; etc., etc. — vezi texte în A. Haggerty Kroppe, *The Birth of Eve*, Gaster Anniversary Volume, p. 312—322). Rabbi Jeremiah ben Eleazar afirmă că Adam era bisexual, având două fețe, una bărbătească și alta femeiască. R. Samuel C. Nahaman crede că omul primordial a fost creiat „dublu", lipit fiind de femeie, spate în spate, până când Dumnezeu i-a deslipit în două jumătăți. Un alt comentator știe că Adam a fost la început audrogin, având două fețe și o coadă, și fiind bărbat pe o parte și femeie pe cealaltă (cf. referințe în Krappe, p. 314).

După cum se vede, ideia androginismului lui Adam s'a menținut în iudaism și prin comentariile rabinice, în afară de scrierile mistice și kabbalistice, pe care le-am amintit în treacăt în articolul precedent, și care-și aveau izvorul în speculații de alt ordin și incontestabil mai vechi. In secolul trecut, mai mulți orientaliști, în frunte cu genialul François Lenormant, și-au pus întrebarea dacă nu cumva textul *Facerii* ni s'a transmis modificat și dacă nu cumva propoziția : „Elohim a creiat pe om după înfățișarea sa ; El *i-a* făcut bărbat și femeie" — trebuie cetită: „Elohim a creiat pe om după înfățișarea sa ; El *l-a* făcut bărbat și femeie". Alt orientalist, Fr. Schwally, reluând ipoteza lui Lenormant, arată că pronumele personal *othâm* („pe ei") nu are sens în fraza mai sus citată ; nu se poate referi la *hâ-adam*, „om", care e la singular și se raportează precis la Adam. Și atunci, orientalistul german corectează pronumele personal *othâm* („pe ei"), punându-l la singular, *otho* („ pe el") — modificând textul biblic așa cum l-am reprodus și noi mai sus. Iar în ceeace privește cuvântul *zâlâ*, Schwally amintește că în context el nu înseamnă „coastă", ci „parte", sens care e frecvent în limba ebraică atunci când e vorba de partea (latura) unui cort, templu munte, etc. (Cf. latinescul *costa*, care a dat fr. *côte*, „coastă", și *côté*, „parte" ; vezi referințele în Krappe, p. 311—312).

Nu știu în ce măsură această corectare a textului biblic a fost acceptată de teologi. In orice caz, semitologii pot sta oricând mărturie că în tradiția rabinică și exegetică ebraică, expresia „*i-a* făcut *pe ei* bărbat și femeie" a fost înțeleasă în sensul „*l-a* făcut *pe el* bărbat și femeie". Numai așa se pot explica citatele din comentatorii evrei, reproduse mai sus. Dealtfel, Adam fiind „primul om", el trebuia să fie conceput androgin — căci aproape în toate tradițiile religioase din lume, omul primordial era înfățișat ca androgin. Yama, primul om al mitologiei indiene, înseamnă „geamăn"; în texte ceva mai tardive, aflăm că el are o soră, Yamî, întocmai după cum în tradiția iraniană Yima are o soră geamănă, Yimal. Aceste „perechi primordiale" sunt, de fapt, o versiune mai tardivă și mai raționalistă a mitului „omului primordial", care era androgin. Primul om în mitologia germanică era *Tuisto*, cuvânt care trebuie pus în legătură cu vechi-norvegianul *tvistr* („bi-partit"), vedicul *dvis*, latinul *bis*, etc. (Krappe, p. 319). Folkloristul Krappe ajunge la concluzia că androginismul omului primordial era o trăsătură specifică tradiției indo-europene, și că mitul lui Adam bi-sexul se datorește unei influențe a acestei tradiții asupra mitologiei semite. Lucrul e cu putință, pentrucă mitologiile indo-europeană și semită s'au influențat reciproc încă din cele mai vechi timpuri. Dar ni se pare de o minimă importanță — cel puțin, în cercetarea sumară pe care ne-am propus-o — stabilirea unor eventuale influențe asupra *formelor istorice* a mitului androginului, deoarece, după părerea noastră, acest mit își are rădăcinile în preistorie și în protoistorie, și, pe de altă parte, el nu se întâlnește numai în Asia și Europa, ci aproape pretutindeni în lume. Ca să cităm numai un exemplu, etnograful J. Winthuis, care a studiat în deosebi problema bi-sexualității la Australieni (*Zweigeschlechterwesen ; Mythas unde Kult der Steinzeit*, etc.), a dovedit printr'o copioasă documentare că primul om era conceput de Australieni ca fiind „complet" androgin. Exemplele pot fi ușor multiplicate, și ne vom îngădui să menționăm unele din ele când vom republica într'un volum, amplificate și cu oarecare bibliografie, articolele de față.

Cine nu-și amintește de „omul primitiv" al lui Platon (*Banchetul*, § 16 sq.), care era și el androgin și avea o formă sferică ? Sfera, rotundul — erau formule ale desăvârșirii, și de câte ori în istoria spiritualității europene se pune viguros problema *desăvârșirii omului*, de câte ori se construiește ideal un nou tip de umanitate, de atâtea ori apare, cu o prea suspectă frecvență ca să mai poată fi explicate prin coincidențe, următoarele teme : sfera infinită și geometria mistică — și androginismul.

Platon e un bine cunoscut exemplu în această privință. Exemple mai puțin cunoscute asupra „sferei infinite" în speculațiile romanticilor germani, ale filozofilor Naturii din Renaștere și ale mistico-geometrilor de tip pitagorician — se găsesc în cartea lui Dietrich Mahnke, *Unendliche Sphäre und Allmittelpunkt* (Halle, 1937), care nu discută totuși tema androginului și nu remarcă ciudata „coincidență" pe care am menționat-o mai sus. Ceeace este și mai semnificativ, Australienii își închipuie omul primitiv — ca și *Kuruna*, totemul ancestral, care i-a dat naștere — sub o formă sferică, fără a avea membrele bine diferențiate. Ceeace verifică încă odată că „rotundul" este formula arhaică a plenitudinii nediferențiate, a „totalizării" tuturor contrariilor, a desăvârșirii primordiale — și că de câte ori omul, fie „primitiv", fie înțelept ca Platon, încearcă să formuleze o stare umană perfectă sau un cosmos armonic, folosește acest simbol.

Ca să ne reîntoarcem la androginismul propriu zis. Din scurtele noastre indicații s'a putut vedea că omul primordial a fost conceput ca bisexual — fie el Adam, Yama, Yima sau *Kuruna* australian. Antropologia aceasta, care afirmă că tipul desăvârșit de umanitate nu poate fi decât „total", adică androgin, nu a rămas o simplă creație mitică în conștiința popoarelor care au formulat-o. Ea e

(Urmare în pag. 8-a)

Cântec de soartă

Dulce ca primăverile,
Blîndă'n lumini ca luna,
Fata din toate serile,
Fata din totdeauna.

Ochii mocnind, ca verile,
Sub cer senin, furtuna.
Fata din toate serile,
Fata din totdeauna.

Toamnă'mpărțind averile
În vînt, și-arzînd, cununa.
Fata din toate serile,
Fata din totdeauna.

Albă de ger poverile
Iernii 'ntețind și struna,
Fata din toate serile,
Fata din totdeauna.

Alta mereu și una,
Veșnicind mîngîierile,
Nemiloasa și buna !
Ea ne'nalță tăcerile,
Ne'nțelege durerile
Și ne farmecă'ntr'una !
Fata din toate serile,
Fata din totdeauna...

ȘTEFAN STĂNESCU

Situația scriitorului

de NICOLAE ROȘU

Unii scriitori au fost scoși la pensie. Aceasta nu înseamnă însă că au fost înlăturați din vreo slujbă oarecare, după cum se întâmplă cu ceilalți pensionari, că odată pe lună se vor duce la o percepție fiscală pentru a-și încasa suma potrivită cu munca depusă altădată, că însfârșit, în restul timpului, se vor plimba prin Cișmigiu, se vor odihni sau vor avea grijă de nepoți. Un scriitor adevărat nu se pensionează niciodată și nimeni nu-l poate scoate la pensie din slujba condeiului său. Muza și talentul nu cunosc legea de pensionare și nici nu o vor cunoaște vreodată.

Se vor scrie lucruri de nădejde și după veleatul pensionării, după cum s'au scris și mai înainte. Limita nu începe de aici, dela o anumită vârstă, după cum nu începe nici dela alta mai juvenilă, ci de acolo de unde au hotărît ursitoarele. Dacă au fost generoase, scriitorul va muri cu condeiul în mână, dacă au fost sgârcite, va fi din prunci un hurit al Parnasului. Vasile Alecsandri bunăoară a scris până aproape de a muri, și de bună seamă că în clipa când a dat luntrașului Charon pitacul trecerii peste râurile infernului a făcut și versuri, de s'a minunat și hârtrul barcagiu de atâta verbozitate lirică.

Costache Negruzzi ar fi murit cu pana în mână. Chiar în anul morții lui apar în Convorbiri Literare articole trimise de dânsul, iar în ceilalți următori, vin la rând alte manuscrise. Gheorghe Asachi, bătrân fiind, încă mai avea poftă de hartă polemică, deși Albina lui, după cum pretindea Mihalache Kogălniceanu, ajunsese un bondar supărător.

Vedem așa dar că nu vârsta presupune scoaterea la pensie a unui scriitor. Dar pe vremea aceia, acum o sută de ani, nici nu se pomenea de un lucru atât de folositor unor bătrânețe liniștite.

Condiția de viață a scriitorului s'a înrăutățit dela o zi la alta, peste capul lui s'au adunat necazuri multe și grele. Din aristocrat vizionar a decăzut în starea de plebeu și proletar. Nici munca scrisului nu chezășuește bunul trai. Sunt prea puțini acei care trăesc exclusiv din munca lor literară. Îi putem număra pe degete. Trei, patru, cinci, cel mult zece. La o țară de douăzeci milioane de locuitori sunt prea puțini, înfinit de puțini, numărul lor este atât de mic, încât nici nu poate fi băgat în seamă. Dacă punem problema astfel, pe scurt, a trăi din scris, nu vom găsi o definiție cuprinzătoare calității de scriitor. Mateiu I. Caragiale a publicat trei cărți: un roman, un volum de versuri și o povestire fantastică. Prea puțin cantitativ, pentru a fi un scriitor mare. Dar calitativ foarte mult. Iată un criteriu. Bibliografia critică a lui Mateiu I. Caragiale este mai mare, ca număr de pagini, decât opera lui. Argumentul este prea puternic pentru a mai avea nevoe de o întărire. Dar firul acestei discuții poate fi luat mai de departe, și cu mai mult temeiu. Mihai Eminescu n'a trăit din poeziile lui și nici din lucrările literare în proză. A făcut gazetărie, a trăit din gazetărie. Era gazetar. Poezia ? A spus el însuși „Poezie-sărăcie !", și așa a rămas până în zilele de astăzi. Poezie scriind, sau gazetărie făcând, Mihai Eminescu a fost același: pur, apolinic, înălțat peste vremelnicie, vizionar al eternității. Mihai Eminescu nu s'a interesat de soarta poeziilor lui, publicate în volum, de cât atunci când Titu Maiorescu l-a îndemnat. Se pot trage de aici mai multe concluzii:

(Urmare în pag. ultimă)

CRONICA LITERARĂ

George Drumur: Suflete în azur,

poeme cu cinci desene de Mac Constantinescu, 1940

Dumitru Olariu: Crângurile Cerului,

poezii, gravuri de C. Grosu, „Litoral", 1939

In poezia de nouă structură, despre care am scris că se organizează pe principiul cuvintelor cu „încărcătură mitică", Mircea Streinul apare ca organizator zelos al unui program de „activitate". Zicem „program de activitate", şi nu de „idei", fiindcă modul de a face poezie din cuvinte cu „sarcină mitică" nu-l atribuim numai lui Mircea Streinul, ci unei întregi serii de tineri, în fruntea cărora el ambiţionează să fie, prin meritul de a produce mai mult şi mai viguros. Alături de Mircea Streinul vrea să stea Iulian Vesper, care prin nota sa de originalitate, râvneşte s'o ia chiar înainte primului. Mircea Streinul e mai febril şi mai spaţiat, Iulian Vesper mai lucid şi cu veleităţi de adâncire. George Drumur se apropie de cei doi, deprins şi el să facă poezie din cuvinte cu „sarcină mitică", şi necedând nici unuia meritul de iniţiator. E vorba de o întrecere: cine dovedeşte o încredere mai robustă în eficienţa poeziei, cine o leagă mai trainic de un moment şi de un spaţiu autohton, cine face ca productivitatea să fie mai semnificativă într'o direcţie de transcendere... Mişcarea în care se înscriu numeroşi tineri, aproape prin fiecare volum de versuri apărut, — ca Dumitru Olariu, recent, cu „Crângurile Cerului" (Constanţa, colecţia „Litoral"), este interesantă deci prin susţinerea repetată a unui program de *activitate*, şi pentru scopurile presupuse poeziei. Astfel, fiecare autor arată ce trebue *să facă* poetul, spre a fi poet, şi la ce să-şi destineze opera. Suntem nevoiţi să lăsăm la o parte, ceeace este erezie, în acest fel de a considera exprimarea lirică, să neglijăm riscurile inerente unei devălmăşii într'un domeniu rezervat exclusiv subiectivităţii, şi să cercetăm fenomenul în acel aspect al său de tensiune spre o transcendenţă, care nu-şi pierde eficienţa, ori care ar fi soarta poeziei în sine. Poezia din cuvinte cu „sarcină mitică' are o tensiune de transcendenţă spre neam, spre „matca stilistică", spre vatra sângelui, spre vadul spiritual al moştenirilor. Eficienţa lirismului „mitic", se supune unui proces de întoarcere spre sursă. Cuvinte ca „voevod", „oier", „poveste", „doină", „pădure", „stejar", „brumă", „cerb", „ciută", „azur", „amurg", „stele", „ogari", sânge", „somn", etc.,,. care în configuraţia dată de versificatori, nu au eficienţă concretă, trăesc totuşi „liric" alimentate ombilical din matricea în care ele au reală existenţă mitică. Nu vom spune că ele funcţionează mitic în vorbirea ţărănească.

Poate că ţăranul este mai mult personalizant, decât mitic, iar „cuvintele" lui sunt plastice, concrete, datorită viziunii personaliste a unei lumi, — prin care circulă cuvântul Domnului. Ori, cuvintele cu „încărcătură magică" nu se înrudesc structural cu cuvintele de încărcătură *logică*. Ele se combat şi în adâncime, se resping. In poezia populară, în proverbe şi ghicitori, „sângele" însemnează sânge, „somnul" somn, „pasărea" pasăre, „steaua" stea, etc... iar alte cuvinte ca „azur", „ogar", „glorie", „constelaţie", „anotimp", „baladă", etc... lipsesc cu totul...

In folklor cuvintele indică puteri magice, descoperă atribuţii de omologare, de analogie şi corespondenţă între individ şi parte.., iar aceste funcţii magice se îndeplinesc cu maximum de precizie, ca ritmul, ca ritualul, ca practicile liturgice. Descântecul, de pildă, este o „rugăciune", care nu este auzită de cel căruia i se adresează dar care se împlineşte datorită exactităţii formulei. Cineva se poate ruga stelelor, — pronunţând o formulă de descântec; cu siguranţă că stelele nu-l vor auzi, dar cu aceeaşi siguranţă, cererea i se va împlini, datorită exactităţii de pronunţie a formulei. Orice îndeletnicire magică, orice aplicaţie folclorică în acest sens, cunoaşte legea structurală a formulei, pe care o subliniază textele despre magie, din orice vreme, cum întâlnim, în Plotin, care spune clar: „Ceea ce obţinem fiindcă am cerut, printr'o simplă rugăciune, de pildă, sau prin incantaţii spuse după regulile artei, toate aceste efecte nu trebuesc atribuite fiinţelor de sus, ci naturii operaţiei îndeplinite... Rugăciunea îşi produce efectul fiindcă o parte a universului este în legătură prin simpatie cu altă parte, precum la o liră acordată, vibraţia se propagă de la o coardă la cea vecină ei, cu care se află în consonanţă... Nu trebue să credem că rugăciunile se împlinesc prin voinţa divinităţilor, precum nu trebue să credem că cei stăpâniţi de puterea incantaţiei îşi dau seama de unde vine această incantaţie... Când un şarpe fascinează un om, omul nu înţelege şi nu simte influenţa, în momentul când se produce, ci după efectuarea ei. Astfel când ceri prin rugăciune ceva dela unele făpturi, o influenţă porneşte dela acele făpturi la cel care se roagă sau la cel pentru care s'a rugat; soarele şi astrele, când le rugăm nu ştiu nimic de rugăciunile noastre. (Plotin, Dificultăţile sufletului)... Cele mai vechi texte, invederează funcţia precisă a cuvintelor magice în folklor... De unde vin atunci, în poezia pe care am numit-o configuratistă, cuvintele cu „sarcina mitică"? Dintr'o anumită tensiune de transcendenţă, direcţionată spre realitatea neamului, a istoriei, a ţării ca depăşitoare a individului... Există o conştiinţă de moment istoric, de misiune culturală, de apostolat... care a început cu semănătorismul... s'a convertit în tradiţionalism şi continuă azi în poezia care ambiţionează să dea chip spiritual unui orizont spaţial, unui moment cultural... Poetul se integrează în destinul colectiv de seminţie, de norod, de neam... Deaceea cuvintele sale nu sunt personalizante, nu poartă conţinutul logic, ci duc ca spre un stup, ca spre un roiu, polenul neindividual, cuvenit tiparelor unui fagure comun. Origina cuvintelor de sarcină mitică se află deci într'o deliberaţie intelectuală, într'o gândire asupra literaturii româneşti ca expresie autohtonă, ca sinteză a unor coordonate stilistice originare, — cum a fost gândirea semănătoristă sau cea tradiţionalistă... In ce priveşte raportul acestei gândiri cu folklorul, ea păstrează funcţia magică a cuvintelor, sublimând-o în plan spiritual, — sau nu ţine seamă de această necesitate de sublimare, şi confundă *funcţia* magică, a cuvintelor cu sarcina lor mitică... cum se întâmplă în producţia lirică de care ne ocupăm. Dar indiferent de abaterile de la condiţii mai subtile, poezia aceasta este interesantă prin tensiunea de transcendenţă spre realitatea de neam. Acest sens de transcendere individuală în istorie şi cultură, se întrevede în poemele *manifeste*, prin care autorii îşi expun concepţii de *cunoaştere lirică*, de *destin* al poetului, etc. In genere ideile lor nu sunt adânciri sau mărturisiri ale *persoanei*, ci *fapte* ale insului, mişcări, gesturi de raportare la ceva din afară de sine, de lepădare sau de apropiere.

Din tot ce spune Mircea Streinul despre o poetică de uz colectiv, — din amestecul cam turbure de încuviinţări şi tăgăduiri, — rămâne operant un plan de *fapte*, care, executate într'un spaţiu dat, cu scop de integrare spirituală, ar constitui *cunoaşterea lirică*. Poetul trebue să săvârşească ceva, prin raportare la ceva din afară, la cadrul său obiectiv... Cunoaşterea lirică implică deci o invitaţie la spaţiu, la decor. Ea este o *colindă*, o plimbare rituală, transformarea unei mişcări, a unor deplasări în „poveste"...; în legendă... Deaceea poezia se produce prin îndemn la faptă... la poveste... iar comunicarea ei devine povestire :

Haide să colindăm Cernăuţii să-i prefacem în legendă; pădurea noastră să fie! — până când mi-oi putea ridica bordei în adevărata pădure; seară uriaşă pe Weinberg; mare de piatră; fumul zilelor fascinant cartier industrial. Doamne cum aş vrea să fiu frate cu stejarul acela, ori cu grâul ori valea Prutului; ascult ploile. aceste unice ploi ale Cernăuţilor, cetatea mea dintre neguri. Fie bucolicele acestea ţie laudă, tu, oraşul cel mai frumos din lume, oraşul în care-a visat şi-a iubit pentru întâia oară Mihai Eminescu, şi unde toamnele-s o 'mpărătească ploaie de aur pe umerii şi fruntea poetului.

(op. cit. p. 152)

Nici Iulian Vesper nu scapă de amestecul direcţiilor, părând uneori că are un program net de poezie *abisală*, când invocă : „...lasă-mi privirea semnelor netulburate, Ale văzduhului şi ale tăcutelor constelaţii. ...un cântec nou va coborî din stihiile amicale" (Poeme de Nord. 7). Dar *poetul* lui este şi un „vestitor" de destin colectiv.

Nu se ştie ce soartă va avea o astfel de producţie poetică, interesantă deocamdată prin tensiunea ei de integrare în realitatea neamului. Pentru ca ea să *rămâe*, ar trebui să structureze un umanism, să sublimeze pe plan spiritual sensurile cu intenţionalitate practică. Operaţia de sublimare este aceeaş la care trebue să se supue folklorul spre a fi poezie. In folklor formulele au aplicaţie într'un domeniu al voinţei, ele provoacă *fapte* şi pornesc dela fapte. Formulele folklorice sublimate în poezia cultă îşi pierd caracterul voliţional de provocare de activităţi magice, cristalizând în schimb, pe plan spiritual ca scheme în care intră ca element de compunere şi invizibilul. Acest invizibil, ce nu-şi are sediu în experienţa subiectivă, este o stare, o realitate streină ,spre care subiectivitatea tinde să şi-o integreze ca fiindu-i înrudită prin participarea la aceeaş configuraţie. Folklorul deci sublimează prin cantitatea invizibilului ce o aduce în poezie. In ce măsură va isbuti să sublimeze, poezia de care ne ocupăm, realităţile exterioare subiectivităţii ,socotite ca un invizibil necesar ,este dificil de prevăzut. Iulian Vesper de pildă, cu toată dedicaţia sa unor realităţi abisale lirice prin *invizibilitatea* lor, se ţine foarte rar de principiul enunţat, versificând când conţinuturi de psihologie afectivă, când teze voliţionale, ca în citatul de sus. Dar, ca şi Mircea Streinul, Iulian Vesper are tenacitatea de a fi *poet*, concepând activitatea literară ca o „ambiţie", ca o „glorie":

Cine l-a văzut păşind spre abis,
Cu pas îndrăsneţ de victorii ?
Ochi stinşi. Peste câmpuri
Bătea în vânt de glorii.

(op. cit. p. 25)

Poezia ca „ambiţie", ca „glorie", nu ni se pare întemeiată în adâncimea realului liric... Lirismul se gândeşte ca sursă originară şi nu ca ecou... Este un destin fără martori... un proces ce se deslănţuie din conflictul său cu invizibilul... Dar „gloria" şi „ambiţia" sunt inerente felului de poezie ce se raportă cu atâta insistenţă la un văzut spaţial şi care îşi ia cuvintele mitice, dintr'o dilataţie istorică de moment cultural... O glorie asemenea visează şi George Drumur într'o *poetică*, mărturisită în volumul „Suflete în azur", recent apărut, cu o intensă aplicaţie a principiului cuvintelor cu încărcătură mitică. Poema sa, *Destin*, cu greu s'ar putea deosebi, de către un nefamiliarizat, de o alta scoasă din volumele lui Mircea Streinul sau Iulian Vesper. Poate poetul să-şi revendice originalitatea printr'o claritate a expunerii, printr'o cumpănire lexicală :

Ploi de slavă, limpezi, cum îi cerul
au crescut în buruieni, înalte.
Somnul îndoi şi scutul şi oierul
veghelor, spre semnele din alte
drumuri, fără orizont, pierdute,
ca nisipul călător prin apă. —
Nu mai căuta argint în lut, du-te
gloria istoriei de-ţi sapă,
nu'n cuvânt şi'n arse constelaţii.
Nordul pământean de te-ar cunoaşte,
nu te-ai mai lărgi tăcut prin spaţii, —
în ceresc pridvor te-or odihni prelaţii
să nu-ţi cadă 'n putregai trudite moaşte.

(op. cit. pag. 57)

Semnificativă pentru concepţia poetică pe care o analizăm aici, este încă şi următoarea *invitaţie*, făcută după acelaş program comun, şi pe care George Drumur o întitulează „Intoarcere spre lume" :

Apropiaţi-vă de anii copilăriei
de satul lunecat în colindă,
de primii paşi, nesiguri şi timizi,
porniţi cu 'ntâiul basm din tindă.

Apropiaţi-vă de colibele de tăceri,
unde ţăranii nedumeriţi, străjue'n plante,
chemarea frăţească a vremii
şi a strămoşilor uitaţi în azurate versante.

Odihniţi-vă măcar odată
lângă rădăcinile vreunui copac,
ca să simţiţi cum se adună anii
prin miezul altui ţărm, domol, opac.

Drumul nordului ne cheamă,
fără inimi, fără teamă
către marea înoptare,
unde ceaţa e mai mare,
decât steaua uriaşe
Inima de-o stoarcem
nu ne mai întoarcem.

(p. 49)

Iată deci, o poezie care, spre a se realiza, presupune săvârşirea cu anticipaţie, a o sumă de *fapte*, cu sens ritual: „apropierea de satul lunecat în colindă" „de colibele de tăceri", de „rădăcinile vreunui copac", apoi „chemarea nordului", „stoarcerea inimii"... Sunt elemente incantatorii, de caracter mai mult vloiţional, nesublimat suficient... Totuşi interesante prin tensiunea lor de transcendenţă spre peisagiu... Rămâne ca poetul să fie atent la primejdiile procedeului. Dumitru Olariu, a cărui culegere „Crângurile cerului" i-o ilustrează cu minunate gravuri C. Grosu, îşi expune proectul de *activitate* lirică în bucata de început : „Transhumanţă"

In versul meu de cremene şi-amuar
Mă simt lângă strămoşii răspiciaţi,
Coboritori cu primi împăraţi
Din pisc în zugrăveală de altar.

Un plai străvechi dă'n mine azi rod nou.
De veacuri ei nescris s'au opintit
Să'ngâne'n lemn azurul miorit
Inaltul sferelor ecou.

Scufund în pagini zări de lung alean,
Şi stema unui propriu univers,
Improspătându-mi bolţile în mers,
Vrăjiţi de-un cast miraj răsăritean.

Pentru îndemn clar, neşovăitor,
Iau frunza neagră-a inimii şi-o sbat,
Cobor pe râuri, poate că în leat;
In mit îmi turbur sensul arzător.

Din stelele ce mă călăuzesc,
In fiecare noapte câte o stea
Roind o'n şurubez în cartea mea, —
Şi treaz zorile mă deştăinuesc.

Imi împrumută soarele un vreasc,
Fiorii artei, calde pirostrii...
Şi rătăcesc prin crâng de veşnicii
Cu turmele de gânduri ce le pasc.

Recunoaştem în această harnică închegare, parcă versificarea unor fraze din acele fascinante pagini din „Spaţiul mioritic" al lui Lucian Blaga. Autorul încearcă să-şi facă a sa, o interpretare în care joacă rol de destin „azurul miorit", „mirajul răsăritean", „plaiul străvechi", „mitul cu sens arzător", „fiorii artei", — (revelare misterică), etc. Intr'o privinţă ne bucură această penetraţie a unei gândiri majore româneşti în minţile tinere. Este un destin al culturii de a răsfrânge unele lumini ale ei pe cât mai multe „feţe", cu tendinţă de a le transforma în personalităţi. Dumitru Olariu, judecând şi după originalul său „Litoral", pare a visa şi el gloria unei *personalităţi*, ca şi confraţii săi mai cunoscuţi. Menţionăm că, locuind şi *activând* la Constanţa, Dumitru Olariu simte îndemnul de a expune „azurul miorit" din orizonturi dobrogene, şi chiar arată în versuri zeloase, cum îi pare „preschimbată 'n orice primăvară, Dobrogea 'ntr'un pridvor al veşniciei". Pentru aceşti poeţi, şi pentru cei asemenea lor, suntem în aşteptare, precum suntem în aşteptarea unei rodiri a gândirii lui Lucian Blaga, din ce în ce mai adâncită, în generaţiile ce vor veni.

CONSTANTIN FANTANERU

Corespondenţa noastră

MAMA

Sudoarea îţi curge pe faţă, pe sân,
Sleindu-ţi prisosul de vlagă.
Şi pruncul te chiamă 'necat într'un plâns
Să-ţi sugă puterea întreagă.

Cu faţa slăbită, trudită cum eşti,
Te chinui din zi până'n noapte
Cu viaţa-ţi săracă pe alta o creşti,
Cu trudă pui pânză la toate.

Tu singură mamă, tu vezi cum te stingi
Cum faţa 'nceput să 'negrească
Cum ochii de viaţă ca două scântei
Rămas-au în fund să lucească.

Şi pleci ostenită cu sapa la câmp
Sau semeni în brazdă ogorul ;
Şi-ţi lacrimă ochii de viaţă mereu
Gândind ce departe-i feciorul.

TEOFIL ALBATROS

Poezia dvs. este o compoziţie corect făcută pe o temă clasică, ştiută mai ales dela Coşbuc. Interesantă ca exerciţiu, dar nu probează nimic pentru talentul dvs. viitor. Citiţi şi autori moderni şi luaţi sugestii.

DESPRINDERI

Cuvintele, grele de morţii din mine,
Cad — negre corăbii — pe 'ntinderi svântate, —
Venin de risipă pe ţărm de ruine,
Din neguri desprinderi spre nicio cetate !

Plâng zânele nopţii — mărămi de mătase
Cernite pe codrii, pe râuri, pe case,
In basme 'ncâlcite — arinişti de vis —
Adoarme ninsoarea de mort paradis.

Şi noaptea e rece... Departe, 'n pornire,
Copiii din mame tresaltă colinde,
Senine tradiţii, eternă strivire.

STELIAN DIACONESCU

Dvs. versificaţi atractios, ca mulţi confraţi de vârstă, studiaţi de noi în revistă. Trebue să ajungeţi la sunet personal, la originalitate..

PESTE ANI

Am strâns ciorchini de lacrimi
Şi-totuşi, eu n'am plâns
Şi salbe de durere
Şi vise moarte-am strâns.
Şi'n urmă ani trecură !...
...Cu ei te-ai dus şi tu.

Albumul de regrete
Il am şi-acum deschis
In el e basmul nostru
De noi — odată — scris.
Şi poate nici acuma

Tu nu vei fi 'nţeles
Dece ciorchini de lacrimi
Şi salbe de durere
Şi vise moarte-am strâns !...

...Că râsul meu de-atuncea
N'a fost decât un plâns.

NICHITA R. CALUGARU

SPERANŢA

Când negurile grijilor mărunte
Să'ngrămădesc ca să formeze munte,
In faţa mea văd cum coboară zâna
S'alunge întunericul cu mâna.

Şi de-mi stau mărăcinii să m'agaţe
Eu simt parfumul gingaşelor braţe
Ce mă îndrumă înspre calea dreaptă
Cu bucuriile ce mă aşteaptă.

Când marea neagră-a disperării cearcă
Să-mi sfarme sufletul ca pe o barcă,
Atunci surâsul drag al zânei bune
Răsare, să mai facă o minune...

Speranţa, ea cu frumuseţi divine
Pe viaţă e stăpână peste mine
Mă'nlănţue cu braţele deschise
Să-i sorb izvorul doldora de vise.

M. VIFOREANU

Ne place felul cum scrieţi, adică vă socotim într'o direcţie cu şanse de afirmare. Feriţi-vă să versificaţi în modul exagerat pe care noi l-am numit la cronica literară, al „sarcinilor mitice", cu un termen luat din estetica d-lui Lucian Blaga.

Poezia compusă pe baza cuvintelor cu „sarcini mitice", nu are şanse mari de rezistenţă din pricina manierismului ei. Cugetaţi ce scrieţi sau lăsaţi-vă cuprins de afecte puternice.

RADU DRĂGHICI

Trăiesc în satul cocoţat pe Jii,
In tindă mi s'a afumat icoana.
Mă'ntrec cu toţii în chindii
Şi fost-am argat la „cocoana".

Imi place somnul să mă fure
Prin codrii plini cu licurici,
Să teamă hoţii cu secure
De Radu V. Drăghici.

De câte ori trec pela moară
Mă'nchin la crucea de gorun.
Imi leg opinca iar cu şfoară
Şi-arunc pe umeri un zăbun.

ION N. VOICULESCU
cl. VII literară, Lic. I. C. Brătianu-Piteşti

Se cunoaşte urma lecturilor din Carianopol sau N. Crevedia. Stăruiţi, poate veţi produce lucruri personale.

AM RĂTĂCIT

Am rătăcit cu cerbii prin coclaur
Şi am furat tăceri din cornul lunii
Atuncea când chemările furtunii
Mă'nfricoşau cu ghiare de bălaur.

Am mângâiat cu visul crengi de laur
Şi am sorbit din linişti cu lăstunii
Atunci când toamne alintau alunii
Cu mirul morţii stors pe foi de aur.

Am hoinărit prin smârcuri de lumină
Şi îmbătat de zăriştea senină
Am vrut s'adun în palme tot înaltul.
Din lut s'a ridicat atunci cuvântul
Iar colbul lui mi-a plumbuit avântul
Şi mi-a cuminecat c'un blestem saltul.

OANA IOAN

INSERARE

Coboară în sat înserarea
Uşoară, molatică, lină ;
Tăcerii, — acum i se 'nchină
Şi munţii şi codrii şi zarea...

Din hăuri porneşte paloarea
Pe vale : flămândă jivină ;
Inghite livezi de sulfină,
Arinii şi moara... cărarea...

Căsuţele albe — umile —
Sub gluga 'nserării cuprinse
Aprind luminiţe la geamuri...

Şi 'n cântec târziu de sibile
Se culcă tăriile 'nvinse
Iar vântul adoarme prin ramuri...

Dem. Păsărescu
Cozmăneşti-Mehedinţi

CÂNTEC

Tovarăşă tristă a nopţilor mele
Lumină ofilită ca floarea din glastră
Târziu, când vecinii s'or duce prin case
Trimite o rază să-mi bată 'n fereastră.

Tovarăşă tristă a visărilor mele
Micuţă copilă cu zâmbetul şters
Mai spune-mi povestea din nopţile cele
Cu cântec de greer şi ritmuri de vers.

Tovarăşă tristă a vegherilor mele
Palidă zeiţă, cântec neînţeles
Astă noapte ochi-mi, obosiţi, sunt umezi
Şi te cheamă plânsu-mi plin de înţeles.

Mâine seară, poate, nu ne-om mai vedea
Vei pieri tăcută din corul de stele
Ia-mi cu tine dorul, ofilită stea
Tovarăşă tristă a vieţii mele.

George Dunăreanu
Brăila

FLORI DE GHIAŢĂ

In luncă pădurea din scorburi înalţă limbi
de flăcări,
Cu svârcoliri de balaur în boarea albăstrie
a depărtării,
Aruncând pe treptele zării unde leneşe în
văsliri de urcări,
Cum stelele presară diamante pe sânul
învoalt al mării.

Fire de paianjen-rugii par sub bolţi de
ghiaţă mişcătoare
Ca un templu gotic pe scoici de mărgăritare
clădit din lespezi de cer,
Prin care gândul topeşte smaraldul poenelor,
furat din cascade de soare
Intr'o vară cu maci de sânge şi zorele ce
se'nchid ca sufletul stingher.
Apoi, în caşmirul serii ard movile de cositor
cu palid licărit,
Căleniţând fumul amintirii peste biblice
icoane,
In care înoată păstrăvii basmelor — ca'n
nişte iezere de infinit,
Aninând de vreascuri verzi, negura nopţii
sfâşiată în tulpane.

Al. Brătianu

ECOURI

Oraşul a lăsat perdelele...Stelele pâlpâe 'n lut.
In turn timpul bate aşa de trist şi pierdut !
Paşii serii urcă neauziţi... ca pe ape :
Sunetul lor nu-l mai aud... nu mă mai încape.

Sub frunzarele Toamnei putrezeşte gândul :
Pe-aproape trec ape şoviând, legănându-l...
Spre marea lumină cresc în triumf de tăceri
Visinii năzuinţii şi-ajungerii la cer.

Seara, când scoteau îngerii luna pe boltă ;
Seara, când izvora din veac câte o stea,
Priveam tăcut cum se năruie gloria mea :
Paşii tăi, paşii serii, urcau mereu pe boltă...

Pe drumul sării rătăceşte iar un cântec cu
lună :
Dincolo de sbucium drumurile noastre
se'mpreună.
Umbre, doar umbrele merg prin parfum de
moarte petale.
In parcul plin de plânsul viorilor vegetale...

Iliodor Valea Şibiu

Din ciclul „Țara Românească"

Tinerețe fără bătrânețe și viață fără moarte

de N. DAVIDESCU

I.

Făt-Frumos în vestminte de viteaz, aurite,
Cu lucereri pe umeri prinși în zale călite,
Cu părae de stele arginții pe manta
Și cu soarele'n frunte ca un diamant, sta
De-și lua ziua bună dela curte-adunată,
Dela maică-sa 'n lacrimi, dela bietul său tată,
Împăratul acestui fără margini ținut,
Și cu sabia-alături între el și'ntre scut,
Înțepa'n pinteni roibul ca să plece cât încă
I se ridica 'n suflet neclintit ca o stâncă
Și-i făcea de departe și din inimă semn
Al dorinței de ducă tot aiurea îndemn.
Și-au pornit. Aripi roșii la copite-avea calul
Și se legăna'n fugă ca vulturul, ca valul,
Ca nisipul pe dună și ca norul în sbor
Până ce pieri 'n aur de vârtej orbitor.
Se ducea călărețul și-al său cal să găsească
Tinerețea cea fără-a bătrânețelor iască,
Și să afle viața fără moarte, și-așea,
Sprijinindu-și avântul de voinicul din șea,
Și voinicul la rându-i cu-al său cal făcând una,
Ca vioara 'ncărcată de cântare cu struna,
Străbăteau împreună, vâjâind, țări și mări,
Prin tăcerea fugară din adânci depărtări.

II.

Păduri ai căror arbori de-argint mujați în soare
Păreau niște domnițe de flacări curgătoare,
Isvoare cu miresme de-asupra iar pe fund
Drept albie cu cerul și stelele drept prund.
Flori cântătoare 'ntruna prin pajiști și coline
Cu mlădierea caldă a șoldurilor pline
Se perindau în fuga înaltului avânt
Al ruperii de-apururi de lume și pământ.
Treceau priveliști albe de lacuri încrustate
In propria lor rece și grea singurătate,
Munți încărcați de ghețuri, de fulgeri și zăpor
Ca niște lighioane de-apocalips în sbor,
Câmpii desfășurate ca 'ntinsurile mării
Și peste tot aceeași neliniște de-a cărei
Deslănțuire 'n suflet ca de-o îzbândă grea
Cu bucuria, totuși, a goanei suferea.
I se părea că'n urmă lăsa, tot mai în urmă,
Ca pe-o străină sieși și gândului său, turmă,
De umbre tot mai pale tot ce-i fusese drag,
Și că-i răsare parcă pe-al dimineței prag,
In chipul unei zâne cu pletele de soare
Dorința lui în suflet acum biruitoare.
Jur împrejur ținutul era însă 'nălbit
De cât fusese 'ntruna cu oase-acoperit.
Din ale celor care s'au perindat șiraguri
Pe dâmburile-acestor sălbatece meleaguri.
O scorpie cu solzii cât platoșa pe ea
Pământului acesta hotarele păzea
Și ghiarele și dinții de fer ai ei sfâșie
Pe rătăcitul care îi calcă pe moșie.
A 'nvins voinicul, drept e, și iarăș a pornit
Cu sfat de data-aceasta și cinste-acoperit
De scorpia cruțată, în luptă, dela moarte,
Să-și caute 'nainte de vis și mai departe,
Și-a străbătut prin alte și alte încercări
Din nou peste priveliști de alte țări și mări
De până-a dat de locul palatului în care
Sta tinerețea fără de bătrânețe. Fiare
Din fel de fel de neamuri păzeau jur împrejur
Și-a lor sălbăticie se deslușea 'n obscur
De gemete prin rariști necontenit iscate,
De guri cât niște butii cu doagele căscate,
De ochi ca niște vetre cu jar într'ânșii, viu,
Și din vuiri de vânturi stârnite ca'n pustiu,
Și dacă însăși doamna palatului afară
N'ar fi ieșit 'naintea voinicului la scară
Să potolească 'n grabă al flarelor ei val
N'ar fi rămas nici urmă din el și nici din cal.

III.

S'a uitat în ochi la față
Și-a simțit în fundul lor
Flacăra înaripată
A cumplitului său dor.

I-a lăsat pe umeri părul
Ca pe-un arzător drapel
Și-a simțit tot adevărul
Gândului aprins în el.

Tinerețea ei venise
Fără bătrânețe din
Străluciri adânci de vise
Și 'nflorise ca un crin.

El îi mângâia cu gura
Linile ei de-argint
Și-asculta de 'nvățătura
Caldului lor labirint.

Dimineața 'n zorii zilei
Trupul ei înfățișa
Svelta grație-a zambilei
Albul fulgilor de nea.

Cântecul privighetoarei,
Sburda mieilor pe deal,
Sborul cald al căprioarei
Și mișcarea unui val.
Seara patimă topită
Ca o lavă de vulcan,
Pași, prin umbră, de ursită
Flux năvalnic de Ocean,

Bae de miresme calde,
Râuri de parfumuri tari,
Flacări negre de smaralde
Și-adâncimi de codri mari.

Plânsul lor e fără lacrimi
Lacrimile fără plâns ;
„— Ah, vlăstar de domn, consacră-mi
„Arcul brațului tău strâns.

„Imprejurul frunței mele
„Ca să simt pe ea curgând
„Ca pe un cer topit de stele
„Gândul tău în al meu gând.

„Lângă tine-alerg prin spațiu,
„Viitoru-anticipez,
„Sorb trecutul cu nesațiu,
„Și-al eternității crez.

„Și sunt visele ce numai
„Din adâncul nostru ies
„Palide cum numa bruma-i
„In cuprinsul unui șes.

„Visător de imnuri stranii
„Lângă mine 'ntruna stai
„Și 'n neștire 'ngroapă_ți anii
„In sicriu de păr bălai.

„Cerul caldei mele fețe
„Tinerețe e, departe
„De spurcata bătrânețe
„Și viața-i fără moarte !"

IV.

Sufletu-i tânjea a vânătoare
Și-a colindă
Pusă prin vâlcele să surprindă
Sbor întunecat de căprioară.

Arcul și săgeata-i adormise
Prin cămară,
Dar se năzuiau și ele_afară
Din cuibarul plin al lor de vise.

Roibul însuși necheza-a plecare
Și-a izbândă
Noaptea 'n margini de păduri la pândă
Sau în zori cu Făt-Frumos călare.

Și porniră. Zâna-i prevestise
Când să plece
Să ferească de suflarea rece
A vâlceli 'n fața lor deschise.

Vraja ei momește vânătorii
Și le_apucă
Inima cu dorul ei de ducă
După vechi și mincinoase glorii.

Epurile însă, schiop, în cale
Dintr'odată
Le-a ieșit atunci ca o săgeată
Și i-a tras pe 'nșelătoare vale.

L'au gonit ei până când în cele
De pe urmă
Au simțit că drumul li se curmă
In adâncul unei reci vâlcele.

S'au oprit atunci din goană, însă
Simțeau parcă
Sufletul de dor că li se 'neacă
Și că inima le moare strânsă.

V.

Plângea zâna noastră cu lacrimi amare
Această 'ncălcare
In care voinicul și roibul dătură
La ea 'n bătătură
Și-a cărei urmare știa că-o s'aducă
Cu sbor de nălucă
Plecarea 'mpreună a lor și pieirea.
Plângea cu ea firea,
Și roza-aurorâ părea 'nvăluită
Cu pânză cernită,
Cu cearcăne negre 'n jurul ei luna
Sta palidă 'ntruna.
Și soarele 'n umbră de nori, ca o fiară
Rănită de-o ghiară
Dușmană, din fugă, sta singur cu sine
Ca printre ruine
Și sângele parcă-și lingea cu durere.
Păleau în cădere
Luceferii nopței pe bolta cerească
Și 'ncet ca de iască
Lumina lor numai avânt și uimire
Intra 'n adormire.
Pădurea, colina și lacul cu stele
Câmpia cu iele
Castelele pline de-albastre fantasme.
Isvorul cu basme,
Și rariștea 'n care umpleau dimineața
Cu jocul verdeața
Copile de zâne cu părul beteală
De-argint drept găteală
Intrau ca 'ntr'un clocot al morței cu șoapte
Sinistre de noapte.
Blestemu-apucase să-și caute rostul
Lui și 'n adăpostul
Acesta în care se refugiase
In alb de mătase
Beția uitării de sine în brațul
Iubirei cu brațul
Ca perna de moale și cald ca o vatră.
Destinul de piatră
Lua 'napoi prada de-un timp izbăvită
De laba-i cumplită.
Și zâna-avea lacrimi în ochi într'această
Schimbare nefastă.

VI.

Făt-Frumos tânjea de-o vreme după
Maică-sa și tatăl său,
Și simțea părerile de rău
Cum gâtleju 'ntr'una îl astupă.

L-apucase dorul de-a lui curte
Și-ale ei alaiuri vechi
Îi cântau nostalgic în urechi
Cât al omenirii drum de scurt e.

Aurul din pletele lui parcă
Se făcea mai argintiu
Și simțea că pasul lui sglobiu
Încărca povara ca o barcă.

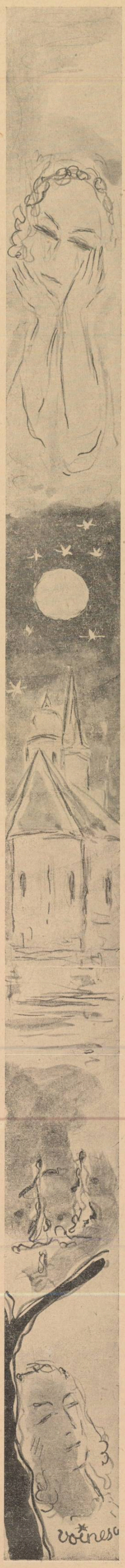

Îi surâde-atunci împărăția
De odinioară-a lui
Din adâncurile mimănui
Și-i arată goală visteria.

Maică-sa-i surâde de-o-potrivă
Și tătâne-său la fel,
Și-ale lor făpturi ca un drapel
Fâlfâe 'n tăcerea lui captivă

O copilă încă-i mai zâmbește
Pe la curte de pripas
Și pe care-a tras-o 'ncet de nas
Când a fost să plece voinicește

Și s'au hotărît de cale 'ntoarsă
El și roibul lui în zori,
De-au crezut că-o lume de cocori
S'a stârnit în inima lor arsă.

VII.

Plecară-atunci iar să răstoarne pământu' împreună
Pe calea croită de vremuri spre țara străbună.
Și, flori, oropsite prin inima lor, de cais,
Să scuture iarăș pe țărmul părinților vis
Și flacără nouă de 'ncredere 'ntrânșii, și 'n dorul
Cu care lăsaseră 'n urma lor, zânei, pridvorul.
Și merseră-o toană de timp îndelung până când
Putură să prindă schimbări de priveliști în gând.
Orașele toate păreau mult mai mari ca'naînte
In clocotul straniu din care țâșneau mai fierbinte.
Pădurile 'ntoarse 'n câmpie la soare tânjind
Cereau în pământ picătura de ploae cu jind,
Și unde fuseseră munți ridicați cu mândrie
Dormea 'n nemișcare de lacuri a apei moșie
Sau vânturi aprinse vuiau din pustiu fără rost
Pe unde cetăți și castele pe vremuri au fost.
Voinicul și calul simțeau că de-atâta schimbare
Urmau să se 'mbrace și ei într'o nouă-arătare,
Că parcă puterile-i lasă treptat, și-amândoi,
Uitându-se-o clipă la timpul rămas înapoi,
Porniră s'ajungă mai repede locul pe unde,
Cu oamenii curței ieșiți în talazuri profunde,
Pe'ntinsa terasă-așezată 'ntre parc și palat,
Avea să-i primească cu cinste bătrânu'mpărat.
Acolo era însă numai pustiu de nisipuri,
Coclauri de piatră cu umbre ciudate de chipuri,
Șopârle fugare prin preajmă ca sfârcul de bici
Ici, colo, doar umbre mocnite de negre urzici,
Și valuri de-asupra de aer uscat de căldură
Schimbau în neștire pământul, și-al lui tot în zgură
Intinsă pe jos ca un vânăt și-aprins borangic.
Și roibul în pulbere-atunci se topi sub voinic.

VIII

Un moș cu olle își amintise
Că nu știu ce strămoș al său aflase
Că-au fost pe-aici odinioară case
Și curți împărătești ca numa 'n vise.

E vreme de-atunci însă 'ndelungată
Și nimeni în viață nu mai știe
De-această minunată 'mpărăție
Sub marea veacurilor scufundată.

A fost, de sigur, cine știe cine
Ce va fi fost așa ca o poveste
De care dacă de-ar mai ști vreo veste
E doar cenușa scoasă din ruine.

De altfel încă nimeni nu'ncercase
Să-și bată cu ea capul mai de-aproape
Și să se-apuce-odată să desgroape
Adâncul vrăjilor ei de mătase.

S'a prăbușit întrastfel, și-a fost dată
Pe-a babelor și-a moșilor lor seamă,
In rândul basmelor ce se distramă
Cu vorba lor de tuse 'ntretăiată.

IX

Făt-Frumos cu lacrimi în gâtlej, iscate
De cuvântu-acestui moș turburător,
A 'nceput în suflet și'n pământ să-și cate
Locu 'mpărăției părintești de zor.

Nici o urmă însă din palatul său
Pretutindeni unde se 'ndrepta 'n neștire,
Și de-acela care el a fost, flăcău,
Nicăieri de-asemeni nici o amintire.

Totul dispăruse sub troenii vremei
Și se despărțiră toți de-al lumei trai
Că de-ar vrea și Domnul să-i mai vadă: cheme-i
N'au să mai răspundă marelui său grai !

A umblat într'astfel ani întregi în șir,
Veacuri poate după veacuri perindate,
Ca să-și fie 'ntr'una cruce și martir
In cuprinsu-acestei stăpâniri surpate.

Pletele 'ntr'acestea și cu barba l-au
Troenit cu 'ncetul în a lor zăpadă,
Și de pleoape gene grele-i atârnau
De-i sileau privirea cât mai jos să-i cadă

X

Pe semne-așa i-a fost lui scris
Că tot orbăcăind ca 'n vis
Să dea 'ntr'o bună zi de-o ladă
Și 'n fundul ei să fie-acum,
Și s'a oprit atunci din drum
Să dea capacul la o parte.
Acolo propria lui moarte
Uscată de-așteptare sta
Și ca o bufniță-aștepta.
Când l-au văzut atât de-aproape
Cască din negrele ei ploape,
Scheletul își întinse-apoi
Ca un întunecat zăvoi
Și rece și turburătoare
Se ridică drept în picioare
Și dete 'nsetoșată brânci
In fundul lăzii ei adânci
Voinicului de-odinioară.

Manifestul futurist al lui Marinetti

Şeful mişcării care acum 30 de ani a creat un adevărat curent revoluţionar în literatura şi arta Italiei, a lansat din nou un manifest pe care îl redăm în întregime, deoarece oricine se interesează de chestiunea aceasta, poate răspunde la Agenţia A. L. A.* care a propus un referendum cu următoarele întrebări:

1. Aprobaţi manifestul relativ la Romanul sintetic?

2. Cari sunt opiniunile Dv. în favoarea sau contra acestui manifest?

Noi începem prin a semnala răspunsul atât de spiritual al celebrului compozitor Umberto Giordano autorul operelor *Andrea Chénier, Fedora, Siberia, Regele,* etc. academician şi coleg cu E. S. Marinetti.

Dragă, prietene,

Eu sunt cu tine. Sinteză, sinteză şi iar sinteză! E în afară de orice îndoială, că de mult noi ne plictisim îngrozitor la mare parte din manifestaţiunile artistice. Ne plictisim la teatru dramatic, la operă, la concerte, la conferinţe, la cinema! La conferinţe mai ales, ceea ce se poate spune în 15 minute se lungeşte într'o oră şi jumătate când ai noroc! (Colegii de la Academie să aibă curajul să mă contrazică!!!) Un act de operă care n'ar trebui să treacă peste treizeci de minute, durează două ceasuri şi Rossini vorbind de Wagner zicea: „Are câteva momente bune dar şi sferturi de ceas rele". iar despre Beethoven adăoga: Ştii când începe, dar nu ştii niciodată când va termina!"

La teatru eşti sufocat de o avalanşă de vorbe goale, de dialoguri nesfârşite, de teze, şi între da şi nu, a fi şi a nu fi, asculţi nişte complicaţii alandala inventate de adevărate genii ale plictiselii. La cinematograf o serie de scene mai mult sau mai puţin tâmpite, numai şi numai să se umple cele două ore de spectacol. Şi aşa e peste tot.

Sinteză, sinteză şi iar sinteză!

Termin ca să nu devin şi eu ambetant la rândul meu.

Te îmbrăţişez.

Al tău Umberto Giordano

Poetul Marinetti pe care bucureştenii au avut plăcerea să-l aplaude acum câţiva ani în vertiginoasele sale discursuri, cu ocaziunea sărbătoririi sale pentru fondarea acestei mişcări despre care noi am vorbit cea dintâi în România în ziarul „Viitorul", scrie:

„Futurismul îşi serbează aniversarea de 30 de ani de mândrie italiană inovatoare, reînnoitoare, mişcare de întinerire şi de ritm veloce" în această excitantă atmosferă de războiu, care după ce a dat Italiei imperiale a lui Mussolini şi lumei întregi cuvintele în libertate din versurile libere ale aeropoeţilor. tablourile aeropictorilor, architecturile ascensionale ce par goale ale lui Sant Eléa — mort prea devreme, ca şi scriitorul Poccioni — teatrul sintetic care tinde să distrugă tradiţionalele trei acte, sintezele muzicale, reînoeşte azi romanul. Ştim bine că marele public n'are timp să subtilizeze între cărţile de citit, şi mănâncă de multe ori versuri proaste făcute sul în pilule, şi desgustătoare ciorbe al căror orez muiat în părul alb al tradiţiei şi al criticei te face să... verşi!

Noi, aeropoeţii futurişti, mândri de dinamismul nostru constructiv, pilotăm dimpotrivă aparatele fanteziei noastre exploratoare în căutarea maximului de ardoare, maximului de rapiditate şi a celei mai splendide sinteze. Pentru a ne odihni — ne coborîm — dacă vreţi pe acea culme de pădure alpină pe care ne place, acolo sub carlingă. Acolo lâncezeşte într'un culcuş de laur totdeauna verde „Poesia" jumătate goală, subţire şi mlădioasă, înfăşurată de cuvinte în libertate şi versicolore, cu pupile strălucind de o neagră furoare amoroasă, cu mijlocul strâns ca de o cingătoare, de o dorinţă foarte precisă de a iubi, aşteaptă, se plictiseşte, suspină adânc! La câţiva centimetri pe otomana ei de foi moarte se mişcă greoiu burtosul Roman tatuat de minuţioase întâmplări trăite, iar din buze groase ca bale de turbare, curge bârfeala! Parfumându-se mereu cu flori lustruite şi cu accente pariziene, Romanul a uitat gustoşii muguri cărnoşi, rumeni ai frumoasei lui vecine! Pădurea toată cu tresăriri verzi respiră o caldă voluptate de răşină, de roze, de gaggie mirositoare; strigă tare deoarece trebue să cedeze sub paşii ce sfâşie ai tânărului fascinant elastic, surâzător, gata de atac, al *Romanului Sintetic.* A seduce şi a constrânge la sărutări nebune e ritmul său, iar Poesia îl primeşte cu braţele deschise, din glumă în glumă, din floare în floare până la o ameţitoare şi totală, — completă — îmbrăţişare. Aşa că acum privirea noastră încă magnetizată de reflexele roşii-violete ale munţilor din Etiopia, imperializaţi de civilizaţia mecanică italiană în numai şapte luni de cucerire; urmărind aeroplanele S.—79 pline de granatieri din Sardinia cari traversează apoi Marea Adriatică numai în douăzeci de minute, deplânge publicul acela care poate încă număra în vechile Romane toţi puricii din blana unei pisici, toate pizmele unei fete bătrâne, şi toate năduşelile unui hamal al cărui năduf din fericire nu răzbate până la cota înălţimii noastre! In secolul avioanelor cari fac 700 de kilometri pe oră şi al acrobaţiilor aeriene, noi dispreţuim monotonia umilitoare a celor o mie de pagini a lui Thomas Mann şi a lui Jules Romains cari se întrecheau cu legănatul diligenţelor. Noi să visăm un *Roman sintetic* care să înveselească aerocălătoriile pasagerilor la 2000 de metri înălţime înfrumuseţând peisagiile văzute din cer, pătrunse de sinteticele întâmplări citite în ritmul motorului, sub norii flexibili şi dominaţi, ca şi între două lupte în repauzul ostaşilor.

Dorim să superăm**) şi să perfecţionăm:

1. Romanul cu fond matern pentru domnişoare şi romanul de ambient provincial (G. Verga).

2. Romanul poetic cu fond narativ (*Mafarka* de Marinetti, *Triumful morţei* de d'Annunzio).

3. Romanul cu fond poetic-filosofic-social: *Mizerabilii* de V. Hugo.

4. Romanul caricatural.

5. Romanul economic romanţat.

6. Romanul de război trăit şi povestit(*Alcova de oţel* de Marinetti, etc.).

7. Romanul cu fond istoric (*Logodnicii* „Promessi-sposi" de Manzoni).

8. Romanul istoric (Walter Scott, Guerrazzi, Dumas père).

9. Istoria romanţată (de ex.: Roma şi Cleopatra de Maffio Maffi.

10. Romanul analitic-social, pesimist, comunist: Thomas.

11. Romanul de viaţă înmărmurită: Astra şi submarinul de Benedetta.

Romanul sintetic pe care-l voim trebue să fie:

1. Foarte scurt, complect, aşa ca să poată dezvolta întreţinerea cititorului până a-şi închipui desvoltarea logică a acţiunii.

2. Inventat, adică foarte original ca subiect, ca realizare şi ca formă tipografică fără nici o legătură cu deja văzutul şi deja auzitul.

3. De mare actualitate, în contact cu toate aporturile civilizaţiei în continuă dezvoltare.

4. Futurist în toate, anticipator de evenimente politice, militare, morale, sociale, ştiinţifice, artistice dar nu catastrofice.

5. Optimist, adică foarte capabil să excite în cititor voinţa de a trăi şi de a învinge viaţa.

6. Eroic, adică exaltator a tuturor eroismelor războinice, literare, artistice, ştiinţifice aprinse de generozitate, dispreţuitor al gangsterismului aprins de bani!

7. Liric, adică bogat în imagini capabile de a transporta cititorul către acele zone poetice provocatoare de raporturi de dragoste şi de simpatie între poesie şi masse, între poesie şi mulţime...

8. Dinamic şi simultan, bun de filmat.

9. Aeropoetic şi aeropictoric tinzând spre stratosferă.

10. Olfactiv, sensibil, marcat de parfumuri şi de mirosul răspândit de corpul omenesc, de maşini, de ambiente.

11. Tactil şi rumuros, sensibil la sunete plăcute şi neplăcute ale trupurilor, ale maşinilor, ale ambientelor diverse.

Scriitorii şi artiştii cari vor voi să răspundă, bine înţeles scurt şi în limba franceză sau italiană, la adresa citată cu timbru pentru străinătate, să se grăbească, fiindcă răspunsurile bune vor fi publicate de Agenţia A. L. A. din Roma.

Z. G. T.

*) Via Goito 46, Roma-Italia.

**) Să întrecem.

În căutarea sfântului duh

Eşti în svonul mărunt al pădurilor, vara —
Sau în coardele de mătase ale ploilor, toamna — peste fânețe,
Că, uite, în jur vâslește un cântec de tinerețe
Și anilor mei nu le mai știu comoara...

In alba încremenire a iernilor, zăpada
Îmi fură ochii până departe — în fundul zării de neguri beată —
Unde Crivățul își ascute de ghețuri glasul și spada,
Dar niciodată nu te-am văzut, niciodată,

Deși te simt plutind uneori, la amiază, peste câmpurile cu grâne coapte
Și cosași atipind trudiți, lângă rodul bogat de se visează
Stăpâni — din revărsatul zorilor și până la hotarul de noapte,
Când alături, uneltele râd toate în soare — treze.

Câteodată însă, asemenea unui stufăriș strigând în furtună,
Sufletul meu te cheamă. Și poate că în liniștea aceia, de început —
Mă mângâie aripa ta pe frunte, ca o mână caldă și bună
Dar ochiul meu, ochiul, se lasă vândut!...

TEODOR SCARLAT

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

„GRUPUL FEMININ"— SĂLILE ATENEULUI. H. VISCONTE — CAL. VICTORIEI 112

Cu expoziţia actuală a „Grupării Feminine" (a II-a), încă o asociaţie artistică îşi croeşte drum în plastica românească. Ea are toate aparenţele unei închegări armonioase; artistele sunt toate tinere iar idealurile lor de artă se confundă aproape, deşi fiecare dintre domniile lor au o personalitate determinată. Apoi, ni s'a părut că in sânul acestei asociaţii se cultivă cu îngrijire floarea devenită atât de rară care e camaraderia.

Fiecare urmăreşte cu aceeaş grije şi bucurie programul celeilalte şi se bucură de succesul colegei ca de al său propriu. Lucruri cari, trebue să recunoaştem, că nu sunt deloc... femenine!

*

Intotdeauna grupările au folosit artiştilor şi artei. Ele au fost paveze puternice, pe vremuri, împotriva unei clici de „artişti" care puseseră monopol pe conştiinţa şi individualitatea artistului.

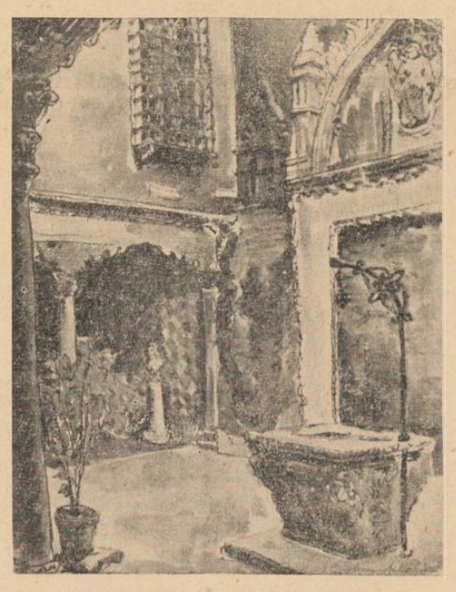

EC. DELIGHIOZ „Peisaj"

Grupându-se, au putut atâţi artişti de merit să denunţe publicului prostia şi incompetinţa juriilor Saloanelor oficiale parisiene, înjghebând acele bune „Salons des Refusés". Tot grupându-se au isbutit, după aprige resistenţe impresioniştii să îşi alăture spiritele luminate şi publicul. Şi fiindcă istoria se repetă — foarte aproape de noi Derain, Vlaminck, Matisse, Dufy de asemenea au stat umăr lângă umăr până când au fost înţeleşi şi preţuiţi. De sigur nu e nici-o asemănare între „Gruparea Feminină" şi cele de mai sus cari au luat naştere pentru a lupta împotriva ignoranţei. Dimpotrivă, artistele sunt toate expozante ale Salonului nostru Oficial — care din fericire nu repetă greşelile strămoşului dela Paris şi care adeseori le-au răsplătit just eforturile şi talentul. Expoziţiile personale ale d-relor Vavilina, Cristescu-Delighioz, Maria Chelşoiu, au fost primite cu simpatie şi interes întotdeauna. Expunând împreună, pe lângă uşurinţa de a înjgheba o expoziţie, artiştii au un puternic stimulent, un stimulent care seamănă cu acel din şcoală sau din vechile ateliere şi care e foarte preţios.

Intotdeauna un artist îşi va da seama mai bine de lipsurile sau calităţile sale prin comparaţie. Nu numai expunerile în grup restrâns au aceste avantagii, dar în orice expoziţie colectivă sau Saloane Oficiale. Membrele „Grupării Feminine" par a preţui acestea pentru că chiar de la expoziţia trecută sunt în plin progres. Astfel d-na A. Vasiliu-Aricescu are mai multă siguranţă, tonurile sunt aşternute cu mai mult „allant". Portretul d-nei Ştefan Demetriade apoi, dovedeşte frumoase aptitudini. D-na Maria Cristea-Chelşoiu expune peisagii mult mai consistente ca altă dată. Am preţuit întotdeauna lucrările d-sale, aquarelele mai ales în cari d-sa ştia să acordeze pitorescul cu simplicitatea de expresie. Şi d-sa dovedeşte un real progres în uleiurile expuse. D-na Ecaterina-Deligioz-Cristescu expune unele lucruri pe cari le-am mai văzut la expoziţia d-sale, „Portretul" de pildă şi altele noui din care remarcăm florile, un tablou admirabil. Colorat într'un chip cum nu se poate mai fericit, e poate cea mai frumoasă lucrare din câte a făcut d-sa. Alături d-na Ştefan Demetriade are un panou foarte armonios. Tablourile d-sale au o distincţie care e accentuată de delicateţea tonurilor. Pe lângă peisagii — naturile moarte, în special aceia cu peştele, dau măsura sensibilităţii d-sale. Aceia care s'a schimbat mai mult dintre expozante, de anul trecut încoace e d-na Elena Deşliu. Tablourile d-sale sunt mult mai colorate, cu veleităţi de violenţă pe alocuri. E o experienţă pe care d-sa o face cu acelaş talent cu care făcea nudurile atât de cald colorate în anii trecuţi. Am preţuit de câte ori am avut prilejul afară de pictura d-sale şi afişele pe care le expunea, dar nu ştiam că are şi preocupări de pictură decorativă; cele două mici compoziţii în gouache ne descoperă o latură a talentului d-sale în care o sfătuim să stărue cât mai mult.

Figurinele d-nei El. Gornely-Tălăşescu sunt tot atât de graţioase ca altă dată. Cele din material definitiv argint, metal, câştigă şi mai mult prin preţiozitatea lor. Nudul cel mare are o mişcare frumoasă şi e temeinic studiat. D-na Elena Vavilina expune peisagii din Franţa. Am acentuat cu prilejul expoziţiei, cât preţuim arta d-sale. De data aceasta, cele două peisagii pariziene, pline de o gravă melancolie, celelalte, mai luminoase ne îndeamnă să repetăm elogiile.

Georgeta Vintilescu participă cu peisage în ulei şi aquarelă. D-sa nu a expus până acum decât aquarelă; deaceea ne-am oprit cu deosebit interes la lucrările în ulei. Mai puţin fluide — firesc — decât aquarelele, tablourile d-sale sunt tot atât de interesante însă.

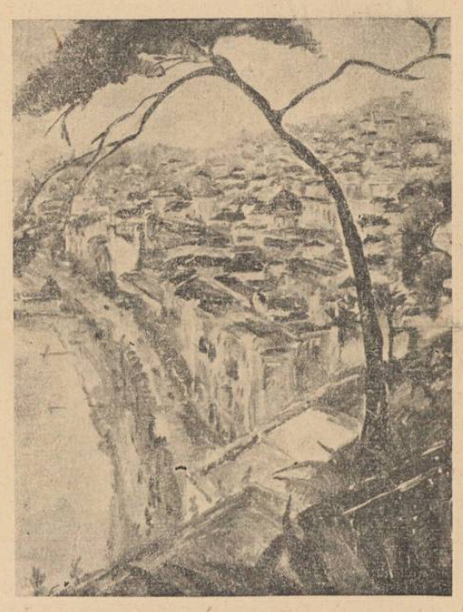

MARIA CHELSOI-CRISTEA
Nissa. Vedere panoramică

Cu un efort, d-sa va scăpa de o anumită timiditate ceace va da uleiurilor aceiaş frăgezime, aceiaş spontaneitate cari fac farmecul aquarelelor d-sale.

*

D. Henri Visconte expune în calea Victoriei un important număr de „nocturne". D-sa a debutat în acest gen şi îl continuă şi azi cu acelaş succes.

Vederile bucureştene capătă aspect parisian în interpretarea d-sale. Fără voia artistului, probabil, stărue în peisagele d-sale atmosfera montparnassului şi a marilor bulevarde. Aş reproşa oarecare monotonie unei expoziţii compusă exclusiv din peisage de noapte dar d. Visconte a avut grija de a le intercala cu portrete, efecte de reflector cari aduc o notă de varietate în ansamblu.

Cronica ideilor

Realitate şi Realizare

de MIRCEA MATEESCU

Despre o anumită *vocaţie a totalităţii* înscrisă la baza eului nostru, s'ar cădea să vorbim ca despre un postulat prealabil oricăror întrebări cu privire la posibilitatea de cunoaştere a omului. Înţelegem prin această vocaţie exigenţa fundamentală, de ordin metafizic, nu psihologic — şi alogică — a cărei manifestare efectivă în conştiinţă se traduce prin nevoia de a cunoaşte totul, de o manieră absolută. Potrivit acestei exigenţe, omul se referă întotdeauna la absolut şi la universalitate, a căror realitate superioară o invoacă oridecâteori o clară viziune a lumii îl aduce în starea de adâncă nemulţumire de sine. Cu alte cuvinte, omul îşi dă seama că propria lui existenţă cunoscută nici nu satisface nici nu epuizează noţiunea de *existare.* Conflictul dintre ceiace este posibil şi ceiace cunoaştem, învederează suficient nevoia eului de a exploata nelimitat sectoarele necunoscutului. Filosofia existenţială spiritualistă accentuiază îndeosebi asupra deosebirei dintre cunoscut şi posibil. Lavelle defineşte existenţa „nu ca ceva care este cunoscut dar ca tot ceiace poate să existe" *). Existenţa este aşadar totalitatea posibilului iar omul nu face decât să se manifeste ca o fiinţă veritabil existenţială atunci când eul lui reclamă necesar vocaţia totalităţii.

Dacă este adevărat că omul „ştie" că există totul, ba chiar îşi dă seama că *totul* este *existenţa,* apare ca foarte adevărat să observăm că eul nostru îşi dă socoteala în mod corect despre neputinţa lui de a *fi* în sensul existenţial al totalităţii posibilului. Enunţarea oarecum dificilă a acestei situaţiuni a omului în lume, pare a fi următoarea: existenţa în sine ca o totalitate a posibilului... există, dar existenţa omului nu *este* în gradul superior şi absolut al „acelei" existări. Ea este finită, ca şi posibilitatea cognitivă a eului.

Prinurmare, pe deoparte *vocaţia totalităţii* şi conştiinţa existării absolute. Pe de alta, inerţia materială, condiţia fragilă a eului: finitudinea. Nu ştiu dacă putem nădăjdui vreodată o împăcare a celor două existenţe, ori o identificare a lor în esenţă, aici, pe lumea aceasta, aşa, cu firea noastră mărginită. Ne putem da seama însă despre modalitatea coexistenţială a conştiinţei şi despre efectele ei în imediat. Dacă *totul* există şi dacă natura omului este totuşi mărginită, nu înseamnă că individul, obsedat de atracţia absolutului, nu încearcă să proclame uneori ajungerea lui. Acelaş Lavelle vorbeşte de încercarea, în totul naturală, pe care o face oricare individ — de a „imita totul pe potriva felului său particular de a fi". Neputând ajunge însăşi existenţa, omul se iluzionează adesea, crezând că o operaţiune echivalentă ar fi aceia de... a aduce totul la sine. Impiedecat fiind de însăşi condiţia lui necesară de a răzbate în vecia absolutului, omul „coboară" absolutul la sine, ori se proclamă a fi „după chipul şi asemănarea sa".

In faţa acestor constatări, este bine să verificăm înţelesul acordat în mod curent termenului de realitate. Etimologic gândind — asemena încercării lui Chevalier despre care am scris în cronica anterioară — *re*-alitate însemnează trimiterea gândului la ceiace poate fi lucrul însuşi, în mod obiectiv şi universal. Lucrul în sine şi pentru sine, în substanţialitatea lui absolută, aşa cum s'a tot scris dela Spinoza şi Kant, mereu. Filosofia existenţială mai nouă, nu ni se pare, dealtfel, că face alt lucru decât că reia, — reajustând noţiunea pe înţelesul etimologic al filosofiei clasice — înţelesul termenului de *realitate,* echivalându-l cu existenţa în sine. Şi aici, o precizare care priveşte îndeosebi contribuţia lui Heidegger. Acest autor leagă *existenţa* de condiţia necesară a transendenţii eului, sub imboldul sentimentului fundamntal de teamă. Indiferent dacă „teama" heideggeriană este acelaş lucru cu „anxietatea" lui Kierkegaard — următoarea observaţiune ne desparte deopotrivă de ambii autori ai filosofiei existenţiale: *existarea* adică *realitatea* nu trebue raportată la transcendenţa eului. Oricât de rodnică şi purificatoare ar fi aceasta. Nu în raport cu faptul metafizic şi cu activitatea spirituală a conştiinţei noastre, trebue să înţelegem *realitatea.* Pentrucă omul nu cunoaşte *realitatea,* dar el *realizează* o cunoaştere, potrivit naturei lui finite, ceiace statorniceşte pentru deapururi semnul subiectiv şi relativ al acestei cunoaşteri. Ori, *realitatea* (atât cât o înţelegem ca existare în sine, deci în măsura în care *este* în mod absolut) nu este nici subiectivă, nici relativă. Obiectivitatea pe care, etimologic, o aminteşte termenul de *re*alitate (lucru în sine) o înţelegem în mod *substantiv,* întrucât ea este în sine, deci nu trebue confundată cu activitatea conştiinţei noastre, una *predicativă,* deci îndeletnicindu-se cu facerea unei lumi pe potriva naturei umane, sau altfel spus: cu *realizarea realităţii.*

Constantăm aşadar că dacă omul nu cunoaşte *realitatea* el totuşi o *realizează,* ceiace însemnează, — dacă ne gândim la atributul de lucru în sine pe care îl atribuim *realităţii, — o desubstantivare.* Conştiinţa noastră nu este deci cunoscătoare, în sensul realităţii, dar predicativă, în sensul construirii, al „facerei" unei lumi impusă de nevoile naturii noastre elementare.

Observaţiunea că *omul, în loc să cunoască realitatea, o realizează* — nu este lipsită de orice concludenţă cu privire la comportarea curentă a individului, în cotidian. Când pozitivistul cel mai aprig proclamă violent: „dar *aceasta* este realitatea, căci nimic altceva nu există în *realitate",* el se comportă tot la fel ca adversarul său, de factură antimaterialistă, al cărui limbaj pare a fi următorul: *„în realitate,* nu aceasta este existenţa, nu aceasta este *realitatea":* ambele glasuri sunt deopotrivă de neconcludente în sensul absolutului, adeverind deopotrivă observaţiunea făcută mai sus, anume că, pretextând cunoaşterea *realităţii,* invoacă o *realizare* „proprio voce" a lucrului însuşi.

Dacă nu cunoaştem, dar realizăm, realitatea fiind elementar substantivă iar conştiinţa activând predicativ asupra lumii — nu este paradoxal să afirmăm că, astfel judecând lucrurile, *realizare* şi *idealizare* însemnează acelaşi lucru (activităţi predicative felurit denumite ale conştiinţei) — după cum termenii de *realitate* şi *idealitate,* întrucât îi înţelegem în sens substantivat, sunt noţiuni echivalente.

Pentrucă materialistul cel mai convins, niciodată nu va putea pretinde că procesul de *realizare* a lumii, în care se angajează conştiinţa, genetic şi iniţial, identifică ori ori ajunge la *realitate.* Despre această neputinţă stau mărturie orizonturile anonime ale totului.

*) „La présence totale" pag. 79.

RASPÂNTII

(nuvelă inedită)

de ŞTEFAN BACIU şi ADINA DIMITRIU

Uşa dela ieşirea teatrului se învârtea ca aripile unei minuscule mori de vânt, împingând lumea în stradă, în zăpada moale, care acoperise casele şi trotuarele, schimbând oraşul într'o mare întindere albă. Ieşeau domni jovialişi tineri pudraţi, ieşeau femei în blănuri albe şi argintii, ofiţeri ale căror mantale sclipeau în noapte ca nişte palide lumini, toată mulţimea asta pestriţă se risipea vociferând, râzând, strigând taxiuri sau trăsuri. Câteva clipe doar, strada avu aspectul unui iureş care se topeşte, şi-apoi liniştea din toate serile se lăsă peste ea. Un singur om rămăses în faţa clădirii, privind la servitorii cari încuiau uşile cu acelaş sgomot sec, de metal, cu aceleaşi gesturi din fiecare seară; peste o clipă se stinseră şi becurile reclamei luminoase, după aceea lămpile dela intrare, şi-apoi se făcu o deasă umbră, care ameninţa parcă să înghită casele şi pe omul care stătea ţintuit în acelaşi loc. Şi-a ridicat gulerul paltonului, a aprins o ţigaretă şi iată-l aşteptând, răzimat cu un umăr de-o coloană dela intrare, calm, masiv, cu un aer de ciudată şi tăcută indiferenţă.

Pe lângă el a trecut întâi un bărbat înalt şi slab, adus puţin din spate, care s'a întors dupăce făcuse câţiva paşi, ca şi cum ar fi uitat ceva, şi când a ajuns lângă omul care aştepta, i-a cerut un foc. Dar avea o voce atât de subţire şi de copilăroasă omul acesta înalt şi slab, încât celălalt zâmbi, gândindu-se poate la acele păpuşi care scot sunete automate şi închid ochii pentru a dormi. Apoi au ieşit doi tineri, ţinându-se de mână. Când au ajuns în dreptul lui, omul s'a uitat o clipă la ei. Fata era blondă, îmbrăcată într'un palton de stofă marron şi în capul gol, lucrul acesta i-a atras atenţia fiindcă sufla un vânt rece şi tăios; băiatul era pirpiriu şi de sub o pălărie cam veche, îi cădeau pe frunte câteva şuviţe de păr. Păr negru, parcă. Dar în aceeaşi clipă perechea a intrat pe strada care cotea spre dreapta. A ieşit apoi un grup numeros şi gălăgios, oameni ciudaţi, care se înghesuiau unii într'alţii, traversând strada şi intrând cu toţii în restaurantul de peste drum. „Figuranţii", gândi omul, privind în urma grupului care intrase în cârciuma aceia plină de comisionari, şoferi şi birjari. „Arta", mai zâmbi el apoi, privind geamul puţin asudat al vitrinei, în dosul căruia erau aşezate câteva farfurii de diferite colori şi mărimi: gogoşari muraţi şi poate o porţie de piftie.

Insfârşit se auziră din nou paşi pe coridorul de-asupra căruia străjuia inscripţia „Intrarea artiştilor", şi-o fată singură ieşi în stradă, oprindu-se parcă uimită în faţa acestui decor alb. Pe omul de lângă intrare se pare că nu-l observase, pentrucă făcea semne unei maşini care trecu în goană prin faţa ei, fără să oprească. Fata a lăsat în jos mănuşa pe care-o fluturase în aer şi când se întoarse, tresări speriată, văzând înaintea ei pe acest necunoscut care fuma, privind-o cu un aer amuzat.

— „Bunăseara", zise el şi vocea-i sună caldă şi gravă. Şi-apoi, când văzu că fata din faţa lui tace mereu, se aplecă spre obrazul ei, şi-i mai spuse: „Iartă-mă te rog, Domnişoară, dar am aşteptat aici, ca să-ţi pot spune cât mi-a plăcut interpretarea pe care ai dat-o rolului dumitale. O clipă, fata schiţă un zâmbet, dar deveni din nou serioasă „Ce caută omul acesta?", părea că întreabă ochii ei speriaţi încă, ochii aceia pe cari omul de lângă ea îi vedea sclipind verzi şi neliniştiţi. „Iartă-mă", începu el din nou, dar de astă-dată fata îşi îndreptă paşii în josul străzii şi peste o clipă începu să fugă. Acum omul se întoarse şi el, făcu doi-trei paşi şi dintr'odată fu lângă fata care însă nici nu-l băgă în seamă. El îi văzu numai obrazul, mic, înroşit de frig şi o mare lumină trecu dintr'odată prin sufletul său. Fără să-i spună un cuvânt, merse alături de ea, privind-o din când în când, cum mergea fără să-l privească. Acum au ajuns în bulevardul cu pestriţe lumini şi un val de oameni îi întâmpină, lovindu-i, împingându-i, vrând parcă să-i rupă şi să-i arunce, să-i lovească de zidurile caselor; ultimele cinematografe se închideau. De astă-dată însă ea se apropie de el, şi poate fără să vrea, prinse braţul necunoscutului. In clipa aceea omul i se păru cald, apropiat, cunoscut. Zâmbi, dar bărbatul era preocupat de mulţimea care îl trăgea în toate părţile şi astfel zâmbetul fetei căzu, ca un fluture sub flacăra lămpii.

Dar iată-i ieşiţi dintre oameni. Se opriseră în faţa unei cafenele şi poate numai de aceea, el o rugă să intre. Spre uimirea lui, fata îl trase după ea, în sala plină de fum şi de muzică, în sgomotul pestriţ care te smulge din tine, te deschide ca pe o carte în care oricine poate să frunzărească. Intr'un colţ, o masă goală şi un chelner plictisit. Numai dupăce şi-au scos paltoanele şi se aşezară, fata se uită cu atenţie la omul acesta voinic, la omul cu care bea acuma un filtru amărui, fără să şie cine era, fără să ştie de unde vine cu fruntea lui înaltă, cu părul lui negru, dat pe spate, cu gura aceea cu buze bine arcuite şi cu trupul aplecat pe speteaza scaunului. Şi fata îl întrebă: „Cine eşti dumneata?" Intrebarea veni neaşteptată, deaceea el se feri o clipă, închizând ochii, şi în clipa aceea, fata văzu cum se crispează obrazul său, dar n'avu timp să mai spună ceva, pentrucă el începu să vorbească.

„Da, e drept că trebue să fii uimită şi ai chiar dreptate să întrebi cine sunt, pentrucă prea am intrat busna în viaţa dumitale, prea am sărit pe fereastră", zâmbi el. „Pe mine mă chiamă Emil Dima şi sunt pictor, da, sunt puţin pictor. Şi dacă am stat azi la uşa teatrului şi te-am aşteptat, poatecă vei afla o vină în lucrul acesta — şi-ţi dau întrucâtva dreptate; dar vina aceia n'o port eu, ci dumneata!" Aici fata schiţă un mic gest de uimire, dar înainte de a scoate un cuvânt, el continuă: „Da, vina o porţi dumneata. Gândeşte-te numai la actul al doilea din piesa de astăseară, la cuvintele pe care dumneata i le spui acelui nenorocit personagiu: *„prea ne-am obicinuit să ne amăgim;"* vezi în cuvintele astea nu e închisă o mare taină, pentrucă prea sunt adevărate. Dar felul în care le-ai spus, lumina în care stăteai răzimată de uşe, iată obsesia din ele, iată tot ce m'a oprit acolo. *„Prea ne-am obicinuit să ne amăgim"*, vezi Sorana Albu, asta e tot ce m'a adus alături de dumneata". — „Interesant", observă fata, dar în clipa următoare îşi dădu seama că a spus o prostie, un lucru inutil şi tăcu. Ca şi cum n'ar fi auzit nimic, Emil Dima vorbi mai departe: „Ce frumos ai spus cuvintele acelea, îmi dau seama numai acum, când văd în jurul meu viaţa ca pe un enorm cerc, în care atâtea lucruri păreau ale mele, dar pe care astăzi nu mai pot pune mâna, pentrucă le văd topindu-se ca pe o ceaţă, în clipa în care mă apropiu de ele. Ce amăgire! Şi vezi, Sorana Albu. (vorbeşte ca în romanele ruseşti, gândi ea fără voie) am început să-ţi fac confesiuni, pentrucă e plăcut să vorbeşti unui om pe care îl întâlneşti întâmplător şi pe care poate n'ai să-l mai vezi niciodată. Viaţa, vorbesc despre viaţa mea, mi se pare în clipa aceasta, în aerul fetid al cafenelei, o mare sală de bal, prin care au trecut zeci şi zeci de oameni: bărbaţi şi femei. Au trecut, dar în urma lor n'a rămas aproape nimc. O rochie de organdi cu albe volănaşe, un evantail de sidef încrustat cu fluturi şi păuni, o batistă muiată discret în lavandă şi printre ele, fumul amar al pipelor al alcoolului şi al ţigărilor de foi. Iată un univers autentic, un fel de natură moartă. Vezi, Sorana Albu, acestea sunt *amăgirile* din cari ne împleteşte viaţa ghirlănzile şi cununile." — „Nu ţi se pare că eşti prea patetic, domnule Dima?" întrebă ea, şi l-ar fi putut opri altă-dată din şirul gândurilor, dar astăzi Emil Dima simţea că trebue să vorbească. Obloanele cafenelei se trăgeau, ultimele mese se goleau, şi iată că scaunele erau aşezate pe mese cu picioarele în sus, dând încăperii un straniu aer de sfârşit şi de chef. Au plecat şi ei, iar când au ajuns în aerul umed al nopţii, bulevardul era gol, şi au pornit înspre Şosea.

„Mi se pare că nu sunt patetic, devremece fiecare cuvânt sună în mine ca un lucru real. Iată de pildă că trecem pe lângă casele astea mari. Aici sunt redacţii de ziare, aici sunt săli de expoziţii, aici sunt „confraţii", apăsă el pe ultimul cuvânt, cu un ritus ciudat; „nu vreau să devin teoretic şi deaceea te rog să priveşti: articolele lor, poesiile lor, pânzele mele, arta dumitale— oare nu sunt toate acestea, amăgiri, fic-

ţiuni, când pe toţi ne aşteaptă gura flămândă a străzii, tăişul crud şi lucios al unei sbateri, din care nimic din toate acestea nu ne poate scăpa? Nu te speria că vorbesc aşa în faţa unui om pe care de-abia îl cunosc, dar totul vine de dincolo, de dincolo de mine, din rolul dumitale din piesă. Ar fi vrut să mai spună ceva Emil Dima, dar au ajuns în dreptul unei staţii de maşini şi fata îi întinse mâna: „La revedere, domnule Dima". el i-o ţinu şi-i strigă: „Te aştept, Sorana Albu, stau în strada Impăcării 104. Bună seara!" Şi când maşina se puse în mişcare, omul rămase din nou singur, aşa cum stătuse cu câteva ceasuri înainte, iar în jurul lui noaptea se întindea vastă şi lipicioasă, ca un tentacul de moluscă, din strânsoarea căruia nu mai poţi scăpa. Era întunerec şi era târziu de tot, pentrucă undeva, foarte departe, se auzea un cântat de cocoş.

Emil Dima gândi că această fată ar putea crede că tot ce-a spus el, e numai literatură, doar poză şi fard, dar pentru a putea crede acest lucru, trebuie să fii un om foarte deştept, mai adăugă el zâmbind. Ce ciudat şi ce bine e când te întorci în odaia ta, îşi spuse apoi Emil Dima. Acolo nu te aşteaptă braţul primitor al unei femei iubitoare (tot „literatură", *gândi el)* dar oricum, e patul nedesfăcut şi rece şevaletul şi pânzele văpselele şi cărţile grămădite pe masă, şi poate mai e şi masa de seară, pe care proprietăreasa o fi avut grije s'o pregătească. Iată lucruri esenţiale, lucruri vii, care nu sunt amăgiri, spuse el, împingând portiţa casei şi căutând cheia în buzunar. Când îşi desfăcu paltonul, o pală de vânt îi intră sub haină şi Emil Dima simţi că e frig. Era cam în mijlocul lui Noembrie.

*

Intr'o seară a fost pe la mine o fată pe care o cunoscusem întâmlător la un ceai. M'a mirat vizita ei, mai ales că nici nu mai ştiam cum o cheamă; situaţiile acestea sunt cele mai penibile. Am rugat-o să stea pe un scaun şi să-mi spună ce o aduce pe la mine. Era „o prietenă de-a Soranei Albu, actriţa dela teatrul „Liric", ştiţi, iubita pictorului Emil Dima". Nu prea înţelegeam nimic. „Sorana Albu e foarte bolnavă, într'un sanatoriu şi ar dori să schimbe o vorbă cu cineva; ea, prietena ei, se gândise la mine". — „Dar eu nici n'o cunosc pe domnişoara aceea", am protestat eu. — „Nu-i nimic, dumneata eşti un om care ştie să înţeleagă şi să vorbească şi deaceea te rog să vii cu mine chiar acum"". Cu toatecă întâmplarea mi se părea stupidă, m'am îmbrăcat şi am plecat. Am luat o maşină şi fata de lângă mine a dat adresa unui sanatoriu; doar câteva minute şi am ajuns. Am suit scările în fugă, condus de o soră, ai cărei paşi nici nu se auzeau pe podeaua de plută. Din camera 8, un medic cu halat alb ieşea. M'a întrebat ce doresc, şi la răspunsul meu a intrat şi s'a întors ţinând în mână un plic. „Domnişoara Albu doarme şi ar fi mai bine să n'o turburaţi, dar acest plic vă rog să-l predaţi pictorului Emil Dima. Mi se pare cam ciudat domnul acesta, bolnava îi pomeneşte mereu numele, ba mi-a vorbit chiar de el; foarte straniu om!" I-am spus doctorului că nu-l cunosc pe Emil Dima, i-am făgăduit că voiu face tot posibilul să-i parvină plicul şi am părăsit sanatoriul.

Am luat-o înspre strada Impăcării, cu gândul să las scrisoarea la portar. In curtea casei 104, m'am întâlnit cu un

(Urmare în pag. 6-a)

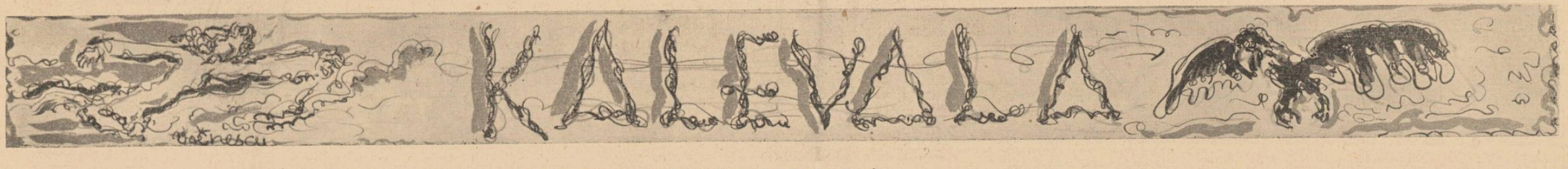

(ŢARA VITEJILOR)

Text românesc de NELA STROESCU

Kalevala epopea naţională a Finlandezilor a fost culeasă din gura poporului de către Dr. Lönrot, începând de pe la anul 1828.

Cânturile care formează Kalevala au fost compuse în cea mai mare parte din secolul al V-lea până prin sec. al XII-lea; singur ultimul cânt, în care se simte influenţa creştină, nu poate fi socotit mai vechi de cât din secolul al XIV-lea, când odată cu cucerirea Suedezilor a fost introdus şi creştinismul.

FACEREA LUMII ŞI ZĂMISLIREA MINUNATĂ A LUI WÄINÄMÖINEAU

(Fragment din cântul I al Kalevalei)

Un dor mi s'a trezit în inimă, un gând îmi străbate mintea: vreau să cânt, vreau să mlădiez vorbele, ca să fac să răsune un cântec obştesc, un cântec din bătrâni.

In gura mea vorbele sunt curgătoare, cântecul se îmbulzeşte, mi se revarsă pe limbă, mi se răspândeşte printre dinţi.

Cândva taica mi le-a cântat cioplindu-şi o coadă de topor, iar mama torcând m'a învăţat aceleaşi vorbe. Pe atunci nu eram decât un copil, un copilaş la sân şi mă târam pe podea la picioarele doicii ca o făptură neputincioasă, şi bărbia mi-era mânjită de lapte.

Dar mai sunt şi alte vorbe, vorbe cu care m'am adăpat la isvorul ştiinţei, sau le-am găsit dealungul drumului, — zmulse din tufişuri, deprinse de pe ramuri, culese de pe vârfuri, adunate de pe marginea potecii în vremea copilăriei, când păşteam turmele pe pajiştile pline de miere, pe colinele aurii.

Şi frigul mi-a cântat în vers, ploaia mi-a adus descântece, vânturile cerurilor, valurile mărilor mi-au doinit şi ele, — păsările m'au învăţat prin viersul lor, arborii pletoşi m'au îndemnat să cânt cu ei.

Da, după ce voi fi mâncat pâine de secară şi voi fi băut bere de orz, voi cânta un cântec minunat, un cântec fără seamăn. Şi dacă berea va lipsi, atunci gura mea uscată va chema picătura de apă, — şi voi cânta ca să înveselesc înserarea, ca să premăresc strălucirea zilei, voi cânta până'n zori, ca să vrăjesc răsăritul de soare.

. . . . . .

In mijlocul văzduhului larg, în nesfârşitele întinderi ale bolţii albastre, era o fecioară, o frumoasă fecioară, Luonotar, fiica Ilmei.

Dar iată că începu să i se urască de traiul singuratec în mijlocul văzduhului larg, în mijlocul acelor câmpii triste şi pustii, şi o apăsa fecioria ei stearpă.

Şi ea coborî din sferele ei înalte şi se avîntă în plină mare, pe crupa albă a valurilor.

Atunci suflă dinspre răsărit un vânt turbat, un vânt de furtună şi marea se umflă frământându-se în valuri. Fecioara fu prinsă de furtună, şi pluti din val în val, peste vârfurile încununate de spumă. Şi suflarea vântului îi mângâe sânul, şi marea o făcu rodnică.

Trecură şapte veacuri, trecură nouă vieţi de om, ea îşi purta sarcina ei grea. Şi cel care trebuia să se nască nu se născu, cel pe care nimeni nu-l zămislise nu văzu lumina zilei.

Fecioara înota; înota spre apus, înota spre răsărit, înota spre miază-noapte şi spre miază-zi, străbătu toate părţile văzduhului. Groaznice dureri îi ardeau mărunţaele; dar cel care trebuia să se nască nu se născu, cel pe care nimeni nu-l zămislise nu văzu încă ziua.

Şi fecioara plânge încet şi zice: „O, nenorocita de mine, ce triste sunt zilele mele! Biet copil, rătăcitoare mi-e viaţa, pretutindeni şi totdeauna sub bolta cerului nemărginit, mânată de vânt, purtată de valuri pe sânul întinsei mări, pe undele nesfârşite.

O, Ukko, Zeu suprem! tu care porţi lumea, vino, că trebuitor este ajutorul tău. Te grăbeşte, că eşti chemat!

Mântueşte fecioara de neliniştea sa; femeia de durerea mărunţaelor sale. Vino, oh! vino iute, ajutorul tău e pe fiecare clipă mai de trebuinţă!"

O clipă trecu, o scurtă clipă, se scurse, şi deodată un vultur cu largi aripe îşi luă zborul. Cu vuet străbătu văzduhul căutând un loc pentru cuib, un loc de sălaş.

Zbură spre răsărit, sbură spre apus, zbură spre miază-noapte şi spre miază-zi, dar nu află nici un colţ în care să-şi poată clădi cuibul, să-şi statornicească o locuinţă.

Şi iarăş zbură, apoi se opri şi se gândi şi socoti: „Să mă aşez în ţinutul vânturilor, sau în mijlocul mării? Vântul va să-mi răstoarne cuibul, marea va să mi-l prăvale în valuri".

Dar iată că fecioara vâzduhului ridică genunchiul deasupra valurilor, îmbiind vulturului un loc pentru sălaşul său, pentru cuibul său mult iubit.

Vulturul, pasărea cea frumoasă, îşi opri zborul; zări pe întinderea albastră genunchiul pe care-l ridicase fiica Ilmei, şi-l semui cu un colţ de verdeaţă, cu un muncel de iarbă fragedă. Se legănă încet în aer. In fine, se abătu pe vârful genunchiului şi îşi clădi cuibul său; iar în cuib aşeză şase ouă de aur şi un al şaptelea de fier.

Vulturul se aşeză să-şi clocească ouăle. Cloci o zi, cloci două zile, cloci aproape trei zile. Atunci fiica Ilmei simţi o văpae mistuitoare pe piele, îi păru că-i arde genunchiul şi că toate vinele i s'au topit.

Şi îşi întinse repede piciorul şi îşi scutură mădularele şi ouăle se restogoliră în abis şi se sparseră printre valuri.

Dar nu se pierdură în mâl, nici nu se amestecară cu apa; resturile lor se prefăcură în minunate şi frumoase lucruri.

Din partea de jos a ouălor se făcu pământul, leagăn al tuturor fiinţelor; din partea lor de sus, — cerul sublim; din gălbenuşuri soarele radios, din albuş luna strălucitoare; resturile pestriţe se schimbară în stele; resturile negre — norii văzduhului.

Şi timpul se depănă, şi anii se înşirară, că soarele şi luna începuseră să strălucească. Dar fiica Ilmei tot mai rătăcea pe'ntinsa mare, pe valurile înveşmântate în ceţuri. Sub ea e câmpia apelor, deasupra ei, cerul senin.

Şi în cel de-al nouălea an, într'a zecea vară, scoase capul din apă şi începu să orânduiască împrejurul ei.

Unde întindea mâna, făcea istmuri; unde atingea cu piciorul, făcea ochiuri pentru peşti; unde se da la fund, făcea abisul mai adânc. Şi când lovi uscatul cu şoldul îi netezi malurile, când îl lovi cu fruntea înfundă golfuri.

Pe urmă'şi făcu vânt până în largul mării. Acolo ridică stânci şi făcu vârteje pentru cufundarea corăbiilor, pentru moartea corăbierilor.

Insulele se iviseră deja din unde, stâlpii de aur se ridicaseră sub temelia lor, pământul cel născut dintr'un cuvânt îşi întindea uscaturile, vine în mii de culori străbăteau pietrele şi smălţau stâncile. Şi Wäinämöineau nu se născuse încă, eternul cântăreţ, — marele vraciu, încă nu se ivise.

Bătrânul, neclintitul Wäinämöineau, se plimbă în sânul maicii sale; treizeci de veri, treizeci de ierni în şir, pe sub adâncuri, pe sub valurile sbuciumate. Cugetă adânc şi se întreabă în gând cum are să-i fie cu putinţă să-şi treacă toată viaţa în acel culcuş întunecos, în acel strâmt lăcaş, unde niciodată nu pătrunde lumina soarelui sau a lunii.

Şi spuse: „O, lună, rupe cătuşele mele! Soare, libereazămă! Şi tu, Otava strălucitoare, învaţă-l pe viteaz cum să străbată porţile nestrăbătute, căile nebătute, şi să iasă din această redută, din această înăbuşitoare vizuină! Du pe călător pe pământ, sub bolta cerului, ca să poată privi soarele şi luna şi să slăvească strălucirea Otawei, bucurându-se de strălucirea stelelor!"

Dar luna nu-i rupse cătuşele şi soarele nu-l liberă...

. . . . . .

*) Wäinämöineau este în Kalewala eroul prin excelenţă, marele bard, vraciul stăpânilor de rune.

CATENCA

de MIHAIL OSORGHIN

Iată unul din vise care se repetă:

Trebue să găsesc o ulicioară şi o casă într'un oraş foarte cunoscut. Dela strada principală, e a doua sau a treia uliţă la dreapta şi a patra la stânga. La început merg liniştit, apoi cu o uşoară îndoială, iar spre sfârşit fug, turburat şi cu convingerea crescândă că nu voi găsi nici ulicioara, nici casa pe care le caut. S'a înserat, felinarele ard; e ciudat de pustiu. Am colindat toată mahalaua, dar ulicioara şi casa care-mi trebue, nu mai sunt. Dacă mă întorc, pierd nădejdea; dacă merg înainte, începe pădurea şi se naşte teama: pădurea n'are sfârşit şi în ea mă pierd pentru totdeauna. Dacă aş găsi, însă, acea casă (mică, în colţ, cu intrarea prin curte), totul ar fi limpede: acolo e mai cald şi mai bine decât în toate celelalte case şi în toate oraşele.

Mă trezesc (sau mi se pare numai) cu mare mâhnire şi, adormind din nou, iar caut în zadar o căsuţă scundă cu şase ferestre la stradă.

Acest vis se repetă mai des decât altele (prăbuşirea într'o râpă sau inundaţia care m'a cuprins pe o insulă). Visul e interesant prin aceea că şi oraşul, şi ulicioara şi căsuţa le ştiu din copilărie şi adolescenţă. Asemenea căsuţă a existat aevea şi a aparţinut beţivanului Cichin, funcţionar la administraţia financiară. In casa aceea a trăit Catenca, prietena mea de copilărie.

Pe Catenca trebue s'o descriu cu duioşie. Ea era mai mult atrăgătoare decât frumaosă: drăguţă, subţirică, fragedă. Natura îi dăduse în folosinţă pe viaţă cei mai blânzi ochi din lume şi cele mai mângâietoare mâini, de care îmi aduc aminte ca de un farmec neobişnuit. Ca toate fetele care se numesc Catenca, era blondă deschis, ca un ghemotoc de in. Imi spunea deseori vorbe înţepătoare; dar acele vorbe înţepătoare, care sburau drept spre faţa mea, ajungând, se împrăştiau ca păpădia şi mă gâdilau numai. Aceasta era din cauză că, în acelaş timp, Catenca mă privea cu cei mai blânzi ochi din lume şi-mi zâmbea. Chipul îi trăda o întrebare prudentă: „Oare nu vezi că..." Fiind prea tânăr, nu înţelegeam nimic, deşi Catenca îmi plăcea. Eram de aceeaş vârstă, dar fetele care se numesc Catenca ajung la maturitate încă din şcoală, pe când noi şi în universitate suntem băeţandri nebăgători de seamă. Eu, cel puţin, se pare că am fost multă vreme copilăros. Mi se părea că, pentru o dragoste, trebue o femeie necunoscută, cu ochi arzători şi enigmatici şi că omul trebue să fie mistuit de patimă. Ce păcat: nu m'a mistuit nici o patimă, nici atunci, nici mai pe urmă. Catenca n'avea nimic comun cu focul; era ca o mică zână de zăpadă, doar caldă. La noi, însă, la Miază-Noapte, zăpada e caldă, moale şi bună. Meridionalii nu înţeleg aceasta. Să fi dat Catencăi foc, ar fi rămas nu cenuşă, ci o lingură de apă, un fel de rouă. Ea însăşi era ca o lumânare albă de ceară, neaprinsă, în faţa altarului lui Dumnezeu.

Trebue să adaog că era şi inteligentă şi vicleană în felul său. Cred că m'a iubit mult, dar nu mi-a spus. Am mers deseori la braţ şi, când ne întorceam dela patinaj, lângă poarta ei, ne luam îndelung rămas bun. In ce fel? Catenca îşi scotea mănuşa (mâinile rămâneau în manşon), îmi scoteam şi eu mănuşa şi, luându-ne rămas bun, legănam mâinile, ca să nu le desprindem, cât mai mult timp. Dar nu i-am strâns niciodată mâna într'un chip deosebit. Altor fete le-am strâns mâinile, punând în strângerile acelea fraze întregi, un adevărat alfabet Morse. Fetele s'au folosit şi ele de atare telegraf, doar Catenca niciodată. După ce ne luam rămas bun, îmi spunea: „Gata, ajunge; mi-e frig". Totuşi, nu se grăbea să plece. Stăteam câtăva vreme şi iar începeam să ne luăm rămas bun.

S'a întâmplat, însă, odată, la ea acasă, că m'am lipit cu obrazul de mâna ei sau am făcut altceva (nu-mi aduc aminte ce anume). Deşi altă dată râdea, atunci Catenca a tăcut. In clipa aceea, am gândit că era ciudat şi bine. Altceva n'a fost între noi.

Au trecut anii de liceu. Apoi, când am venit, ca student, în oraşul natal, Catenca era o domnişoară elegantă. Am condus-o din nou acasă, am flecărit şi am făcut pe marele (începusem să fumez şi purtam *pincenez*). Eram buni prieteni şi vorbeam mult (dar rareori lucruri serioase; mai mult glumeam şi ne spuneam fel de fel de nimicuri). N'am fost, însă, în dragoste. Ne-am sărutat odată, de Paşti, dar aceasta nu se socoteşte [1]). Eu am nasul mare, iar al ei era mic. Catenca mi-a spus: „Lasă-mă, nici nu pot să te sărut". Dar ochii ei, cei mai blânzi ochi din lume, îmi spuneau altceva, ceva ce nu pricepeam şi nici n'aveam timp: purtam o frumoasă redingotă studenţească şi făceam pe marele.

Abia după ce am început să scriu nuvele şi să mă întreb ce e dragostea, mi s'a părut că mă iubise Catenca şi că eu o iubisem. Dar, fiind prea tânăr, nu pricepusem. Nu pricepusem, din cauză că-mi închipuisem dragostea ca o sobă încinsă şi o Sahară lipsită de apă, crezusem că trebue să fie însoţită de fel de fel de chinuri şi evenimente, aşa cum se scrie în romane. De când am înţeles, însă, mi-am amintit deseori de Catenca şi am gândit că drumurile noastre au mers alături şi totuşi nu s'au întâlnit. Pe unde o fi ea?

In orice caz, era departe. Pe vremea aceea, păşeam pe mări şi mă căţăram pe stânci, adică îmi făceam biografia Am fost prin diferite capitale şi state, am vorbit diferite limbi, vedeam stânci de calcar şi de marmoră, cumpăram bilete dela Cook, vizitam plaje şi grote. Aveam pe faţă ironie, pe piept scrobeală, iar buzunarele goale. Am încercat de toate şi le-am însemnat la repezeală, ca să nu se piardă pentru omenire. Uneori, câte o domnişoară bătrână îmi scria: „Sunt încă sub impresia pe care mi-a produs-o citirea...". Se înţelege că-mi era plăcut. Am căpătat sciatică, am publicat câteva cărţi, am demisionat din partid [2]), am jucat whist. In general, am devenit cineva. Vreo 50 de inşi mă invidiau pentrucă mă considerau superior lor.

Dece omul nu stă pe loc, ci hoinăreşte prin lumea largă? Mi-aduc aminte cum, odată, o gânganie s'a aşezat

pe o hartă geografică şi a început să umble: se opreşte când pe Italia, când pe lacul Brienz, şi îşi curăţă aripile. Pe urmă se suie pe Mont-Blanc, trece în Franţa, îşi ridică aripile şi fuge spre Miază-Noapte, spre Norvegia, ca şi cum ar fi mânată de vânt. Intr'o zi, am observat îndelung o asemenea insectă călătoare şi am comparat-o cu viaţa noastră. Câtă asemănare! Pentru ce am aruncat mucuri de ţigări în craterul Vesuviului. când existau scrumiere în oraşul unde m'a născut mama, fără să ştie ce voi fi. Ciudată e viaţa noastră!

Astfel, fumând diferite ţigări, am hoinărit mulţi ani.

Intâi am purtat barbă, pe urmă am început s'o rad, apoi au apărut firele cărunte.

In oraşul în care am trăit în copilărie, s'au pavat străzile mărginaşe şi s'au aşezat stâlpii de electrică. Totuşi, librăria a rămas pe loc, mezelăria Kovalschi, la fel. Oraşul s'a întins mult dealungul râului, aşa că lumea visa la tramvai. Acum tramvaiul există de mult.

Ca odinioară, când eram student, am venit cu vaporul. Am coborît pe chei cu un geamantan, cu o povară de prisos, de 20 de ani; deşi povara nu era prea grea, totuşi... Birjarului nu-i păsa pe cine să ducă, pentru ce a sosit muşteriul; calului nu-i păsa nici lui. Eu, însă, eram bucuros că veneam pentru câteva zile în locurile natale, pentru treburi obşteşti. Nu mai aveam de mult nici o rudă acolo, iar numele cunoscuţilor le uitasem. Ţineam minte un singur nume, al Catencăi. Atunci mi-am pus în gând să încerc s'o găsesc.

Era o seară rece, când socoteam: a doua stradă la dreapta, apoi a treia la stânga; sau, poate, a patra la stânga, sau a treia la dreapta. Să caut.

Iată biserica nemţească, un gard, pe care-l recunosc. Dar pe ce stradă s'o iau? Dacă aş coti acum... e undeva pe aici. Nu mi-aş fi închipuit că toate casele seamănă atât de mult între ele. Inainte, fiecare casă avea „faţa" ei; era cu neputinţă să greşesc. Acum, însă, toate casele erau vechi, scunde, cu şase ferestre la stradă şi cu intrarea prin curte.

Deodată, m'am oprit la un colţ, după ce rătăcisem vreme îndelungată. Cu 20 de ani în urmă, stătusem acolo, ţinând o mână mică şi plăcută, scoasă din manşon:

— Gata, ajunge; mi-e frig!

De cotul celeilalte mâini atârnau patinele. Paltonul meu era descheiat. A fost aici, lângă portiţă.

Bătea un vânt puternic. Totuşi, la lumina unui chibrit, am izbutit să citesc: „Casa Cichin". A fost odată un funcţionar cu acest nume, mare beţivan. Avea o soţie tăcută şi bună. Catenca era fata lor.

Mai departe, dincolo de portiţă, ştiam cum era: trei trepte, soneria la stânga, un ochi în uşă, pe care ai casei se uitau să vadă cine a venit. Am auzit paşi necunoscuţi.

— Vă rog să-mi spuneţi, aici stă...

Un băiat mi-a răspuns cu multă bunăvoinţă:

— Mama e acasă, o chem îndată. Poftiţi.

Mi-e atât de greu să povestesc; mi-e teamă că n'am să pot. Pentru noi, bărbaţii, anii sunt o povară prea grea. Am avut cândva 20 de ani, iar acum am 40. Am devenit un bătrân în toată firea, poate am îmbătrânit puţin, adică m'am liniştit, am devenit solid. Pe când pentru femeie...

Când oamenii se revăd după atâţia ani, se privesc ţintă, îşi zâmbesc: dintr'odată le e greu să-şi vorbească. Se privesc o vreme cu curiozitate (cum arată?), apoi cu îngrijorare (cum m'o fi găsit?). Când băiatul mi-a spus: „Mama e acasă", am gândit: „Oare Catenca a avut frate?" Pe urmă, a intrat şi Catenca însăşi.

M'a recunoscut îndată şi mi-a spus:

— Nu te-aşi fi recunoscut dacă te-aşi fi întâlnit în altă parte.

— Totuşi, m'ai recunoscut!

— Fiindcă auzisem că ai să vii. Altfel, nu te-aşi fi recunoscut pentru nimic în lume. Ţi-ai lăsat mustaţă şi... în general... se vede că stai în capitală. Iar eu... Taci, te rog.

Pe urmă, a adăogat, grăbită:

— Asta e băiatul meu, tot Mişu. Şezi. Aici e întuneric. Am să aduc altă lampă.

I-am întins mâna. Am început să ne legănăm mâinile, ca odinioară. Catenca m'a privit cu cei mai blânzi ochi din lume, dar emoţionaţi. Acum era ca înainte, poate din cauză că în odaie era, în adevăr, întuneric.

Pe urmă, a intrat cu lampa altă femeie, mai grasă, mai solidă, mai în vârstă; totuşi, era ea, nu puteam să greşesc. Mi-e foarte greu să povestesc şi am necaz că noi toţi ne schimbăm cu anii şi îmbătrânim. Mai bine am rămânea aşa cum am fost.

Am început să discutăm. Vorbim, dar gândul ne sboară la altceva, ochii privesc, cercetează cu lăcomie, ca să vadă ce a făcut viaţa din noi. Nu poţi, însă, mărturisi că priveşti; trebue să ascunzi, să te prefaci că nici n'ai ce privi: nu s'a întâmplat nimic deosebit.

Nu, nu sunt în stare să povestesc aceasta. E foarte greu.

Catenca era văduvă. Când mi-a povestit cum a văduvit, am cunoscut după glas că nu-şi iubise soţul. Pe urmă, am aflat că a fost un om rău.

— L-ai văzut pe Mişu al meu? Nu-i băiat rău. L-am botezat în cinstea d-tale.

— Oare?

Mi-a răspuns grăbit:

— Zău, e adevărat! Şi, râzând, a făcut cruce.

Cu toate că a râs, am citit în ochii ei că, în adevăr, a dat numele băiatului în amintirea mea. Nu poţi să înţelegi femeile: ele sunt ciudate.

A murit şi funcţionarul beţivan, tatăl ei. A murit şi mama. Ca înainte, Catenca s'a mutat în casa din colţ, scundă, veche, cu şase ferestre la stradă, cu intrarea prin curte.

In prima seară, am stat până târziu, vorbind despre nimicuri, fără prea multă înviorare. Mai mult ne-am privit. Catenca s'a schimbat mult, sau, mai simplu, a îmbătrânit. Avea aceleaşi trăsături ale feţei şi, în acelaş timp, altele: aici o umflătură, colo o sbârcitură; bărbia era alta. Fusese de o prospeţime minunată, iar acum... Cum închideam, însă, ochii şi-i ascultam glasul, se întorcea Catenca de odinioară, prietena mea de copilărie, grozav de răutăcioasă, arţăgoasă, dar cu cei mai blânzi ochi din lume. Şi avea aceleaşi mâini mici şi calde (dacă i le luam cu ochii închişi).

Iar despre mine nu ştiu ce o fi crezut. Probabil că ceva asemănător, dar nu ceva mai rău. Anii nu schimbă atât de mult pe bărbat, şi nu eram bătrân.

Dacă aici, în povestire, aşi sări trei zile, am sta din nou pe un divan, seara, şi am vorbi încet. Veneam la ea în fiecare zi. Acum vorbeam cu sinceritatea oamenilor copţi, cari au trăit. Ne întrebam dece s'a întâmplat aşa că, înainte (când aceasta ar fi avut un rost), liniile vieţilor noastre nu s'au întâlnit şi nu s'au împletit? Catenca mi-a spus drept că mă iubise cu adevărat, vreme îndelungată, chiar după ce se măritase. Iar eu i-am spus că mă gândeam la ea când treceam mările în vad şi munţii în sbor.

Ar fi trebuit să ne mărturisim dragostea altădată, când stăteam iarna lângă poartă şi ne îngheţau mâinile. Ce bine ar fi fost. Acum, însă, era prea târziu...

In seara aceea, a treia, s'a întâmplat că am gândit: poate că încă nu-i târziu? Aveam amândoi în suflet o mare duioşie. Casa era situată pe o stradă liniştită, întunecoasă, pe care aproape nu se circula. In odaie era un semiîntuneric care ascundea brazdele vremii. Şi noi parcă

ne întorsesem la alte zile, la începutul tinerei noastre vieţi. Nu eram încă bătrâni. Dece să nu fi devenit tineri, dece să nu fi recâştigat vremea scursă, să nu fi reparat greşeala?

Recunosc că a fost asemenea clipă. Pendula făcea tictac, iar noi trăiam minutele noastre şi tot voiam să înşelăm şi ceasurile şi minutele. Şi atunci, fără sgomot, numai în ciorapi, a intrat băiatul Mişu ca, înainte de culcare, să ureze mamei noapte bună. M'a privit cu ochii lui inteligenţi şi sfioşi, apoi a cuprins ceafa mamei: „Noapte bună!" Ne-am desmeticit numaidecât: pe faţă şi pe inimă aveam sbârcituri, iar pe umeri, anii.

— Şi eu trebue să plec. Mâine dimineaţă am treabă, iar seara pornesc la drum.

Nu mi-a spus nimic, afară de „Drum bun". Am rugat-o să nu mă uite. Mi-a răspuns: „Nici nu te-am uitat".

De atunci, am deseori un vis: parcă aşi căuta o uliţă şi o casă, în oraşul meu natal, dar nu pot să le găsesc; mă tot rătăcesc. La început caut liniştit, apoi cu o îndoială crescândă, pe urmă turburat peste măsură: nu găsesc casa! Iar dacă aşi ieşi din cerc, ar începe pădurea şi teama. Pădurea aceea n'are sfârşit: în ea te pierzi pentru totdeauna.

Din multe vise care se repetă, acesta e cel mai des. Deşi m'am deprins cu el, după cum m'am deprins cu alte vise, totuşi, trezindu-mă, simt multă vreme o mare tristeţe şi nelinişte.

Trad. de R. DONICI

1) In Rusia, de Paşti, toată lumea se sărută.
2) Partidul socialist, probabil (Nota traduc.).

Răspântii

(Urmare din pag. 5-a)

tânăr înnalt, care m'a întrebat pe cine caut. „Emil Dima sunt chiar eu", îmi întinse apoi mâna. Uluit, i-am spus ce mă aduce pe-acolo şi i-am întins plicul. L-a desfăcut, l-a cetit, întorcând paginile mereu mai nervos şi-apoi m'a rugat să-l urmez.

Am urcat în odaia lui: o răvăşeală bohemă, care nu-mi prea spunea nimic. Emil Dima mi-a vorbit. Inceputul povestirii sale, am încercat să-l scriu în caetul acesta, pe care îl răsfoesc cu o ciudată strângere de inimă. Scrisoarea aceea am cetit-o şi eu, de câteva ori, cu băgare de seamă, aşa că pot s'o transcriu din memorie, aproape la fel:

„Dragul meu, rupe toate pânzele, goneşte-mă din ochii tăi, şi-apoi ascultă: e mărturisirea unui suflet — desfă-l de trup. Nu ştiu de trebue să mai dau o explicaţie gestului meu; sunt dureri pe cari prea le simţi ale tale, ca să le tălmăceşti în cuvinte. Poate că azi e prea târziu — am intrat desigur în trecutul tău —, poatecă de multă vreme ai încercat să dai o altă înţelegere fugii mele (căci acesta e marele adevăr: am fugit!), fugă zănatecă, nebună, fără ţintă, în besnă, oriunde; *am fugit de tine*. Mă obosiseşi, mă chinuiseşi zi de zi, ceas de ceas; am tot aşteptat să-ţi ieşi din tine, să devii alt om, sau cel puţin acela ce mi-l închipuiam eu. Şi-apoi am început să te iubesc, pentruca puţin după aceea să te înşel. N'ai încleştat pumnii, cu ciudă, cu răutate, când m'ai văzut păşind fericită, râzând, la braţul altui bărbat. Ştiai oare că fericirea mea e mască, e amăgire? Nu m'ai întrebat niciodată cum era bărbatul care mă însoţea şi cred că de m'ai fi văzut în braţele lui, n'ai fi ţipat măcar, ci ai fi rămas ca un Sfinx, ca un Budha, ochii tăi ar fi păstrat aceeaşi stranie lumină. Te-am înşelat cu cel mai bun prieten, — o ştiai precis — bănuiai orele pe care acest om le petrecea în tovărăşia mea şi întârziai intenţionat, ca să-mi dai timp să rămân mai multă vreme cu el, deşi tu ştiai că-ţi răpeşte tot, tot ce aveai mai bun — căci şi tu m'ai iubit pe mine, o ştiu.

Ai păstrat prietenia cu el, curată, netulburată; n'ai înţeles oare cât dispreţ, câtă înjosire am îndurat? N'ai înţeles oare cât de înjositor e pentru o femee, ca doi bărbaţi care o iubesc să fie prieteni şi să-şi comunice gândurile de toate zilele, să-şi trăiască viaţa lor obicinuită, să bea, să mănânce împreună şi apoi, fiecare la ore diferite, să bată la aceeaşi uşe, să le deschidă aceeaşi servitoare, să se bucure de-acelaş zâmbet, şi ca într'o piesă de teatru, unde toţi râd, toţi plâng, pentru un singur lucru, pe care-l spune un actor? — Prea ne-am obicinuit să ne amăgim, nu-i locul să-ţi amintesc, dar la început a fost prea frumos, prea de poveste, şi vezi mi-a venit aşa să-ţi spun: prea ne-am obicinuit să ne amăgim. O, de-aş fi în stare să sap o groapă adâncă, până'n fundul pământului, să-mi spun toată neliniştea din suflet, de-aş şti că toate frunzele, toate florile, se vor clătina bătute de vânturi, în foşnetul vorbelor mele, ca în povestea regelui Mydas!

Ţi-am cerşit apoi un zâmbet, o mângâere, m'am lăsat condusă, mânată pe drumuri ce ţie îţi erau dragi, dar ştii, fiecare drum are o răscruce. In faţa noastră era drumul pietros, cu munţi înnalţi, cu păduri de nestrăbătut, cu ape adânci, cu mări de flăcări, ca'n basmele copilăriei; în spate, un drum neted, curat, asfaltat, civilizat şi tu l-ai ales pe cel din urmă, cum ai alege dintr'un raft de prăvălie, cu ghete frumoase, o gheată mare, urâtă, diformă; mă pregătisem să lupt o luptă dreaptă, tu m'ai desamăgit.

Vroiseem să lupt, să te'nfrunt, să te'nfrâng, îmi ascuţisem lucios, argintiu, tăişul spadei mele, ca să te sfârtec, să te tai în bucăţi — şi apoi să plâng — şi aşa din frânturi din tine şi din lacrimile mele, să plăsmuesc alt om. Tu ai venit întotdeauna ca un prizonier, fără năzuinţă, fără vrere, fără gând de luptă, cerându-mi par'că să-ţi păstrez doar viaţa, viaţa de rob. Vezi, de aceea fug de tine, de aceea te ocolesc, fiindcă n'ai înţeles niciodată că sufletul meu ştie să lupte, să înfrângă, şi-i este dragă înfrângerea. Oare n'ai simţit tu că mi-e dragă lupta, că aşi fi primit cu zâmbetul pe buze, ca pe o mângâiere, ca pe o alintare, rănile ce spada ta mi le-ar fi însemnat pe trup şi te-aş fi iubit mult, prea mult, de-ai fi ştiu să mă birui?

Acum nu căuta să mă mai cauţi; de mă vezi, abate-ţi drumul în altă parte, de mă întâlneşti treci pe lângă mine şi pierde-te în puhoiul străzii. Aşa va fi mai bine. — Sorana".

Am plecat din odaia lui Emil Dima cu un gust de sfârşeală. Şi-a trecut timp. Dar uneori seara, când frunzăresc aceste pagini, vocea lui Emil Dima mă obsedează: „O vezi? E în aceste tablouri! Ea le-a dat viaţă, ea a dat coloare şi lumină acestui răstimp şi-acum a plecat, pentrucă a înspăimântat-o calmul meu, pentrucă era prea legată de superstiţiile ei. A fost o amăgire. Stau în viaţă şi mi se pare că sunt legat de-un ţăruş, alerg în jurul aceluiaşi punct, văd oamenii, le urmăresc paşii într'o goană nebună şi caut aceeaşi şi aceeaşi poartă prin care să pot scăpa. Dar o să obosesc, o să încetez fuga, mâinile întinse vor cădea într'o bună zi netrebnice şi moi, iar eu voiu sta ca un copac putred, care nu mai dă nici un fruct".

*

Acum un an, Emil Dima a părăsit ţara, plecând în Africa să lucreze. Alger, Tunis, Maroc. Poatecă nu se va mai întoarce niciodată. De aceea dau la lumină această frântură de viaţă, cu un cuget mai împăcat şi cu inima uşoară. Viitorul va judeca dacă am greşit sau nu.

ŞTEFAN BACIU şi ADINA DIMITRIU

Aubade

Peste culmi de piatră verde'n
Noaptea care va s'apună,
Crânguri desfrunzite Cerbii
Prefilară'n lună...

Codru'n Miez-de-Noapte'şi strânge
Sub pecetie grea mormântul,
Dar călcat de Carul Mare
Bate-l apele şi vântul...

....Stă să iste 'n geamuri iară
Pe tulpini de-azururi grele
Şi în lacuri, Aurora,
Lungi zaplazuri de lalele...

Iar de-o fi să cati la ceasul
Curcubeielor de rouă,
Giuvaeruri vechi când pune'n
Larguri Primăvara nouă,

Am să-ţi prind de mâna dreaptă
Şi-am să-ţi trec în inelar,
Steaua care-mi păstoreşte
Viaţa, de-un pătrar.

ION OJOG

D. V. MAXIMILIAN

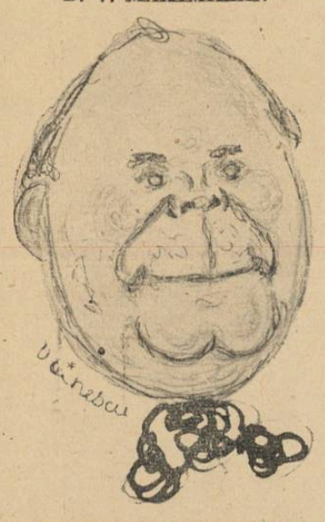

SCENA · FOYER · ECRAN

TEATRUL REGINA MARIA: „NUCA DE COCOS", COMEDIE DE MARCEL ACHARD

Probabil nici autorul nu a pretins prea mult când a înfăptuit această comedie. O putem socoti mai degrabă un divertisment hazos decât o piesă. Bébé, un nume pe care personagiul întruchipat de V. Maximilian îl poartă cu rară măestrie, s'a căsătorit după o văduvie de 14 ani. Şi bineînţeles este fericit, fiindcă soţia sa virtuoasă nu-i dă nici o grije. Şi pe deasupra îşi poate permite mici escapade, recreaţii ale căsătoriei. Dar, ghinionul urmărindul, iată că un vechiu prieten, printr'o gafă în aparenţă inofensivă sfarmă iluziile fericitului soţ, şi zdruncină o căsătorie de o soliditate remarcabilă. I se desvălue identitatea Carolinei, nevasta sa, ca fiind o fostă cântăreaţă de cabaret la Saigon, Nuca de cocos, cu care el însuşi avusese legături, pe vremuri.

Bineînţeles situaţia aceasta critică aduce o serie întreagă de încurcături şi bietul Bébé, atât de calm burghez, se vede nevoit să descurce haosul căsătoriei sale şi amorul „freudian" pe care un fiu tânăr îl are faţă de mama sa vitregă, jonglând cu duşmănia de moarte a fiicei sale, care dacă îşi înşeală bărbatul, nu poate erta prezenţa unei femei dubioase în familie, precum şi cu situaţiile imposibile create de un ginere dobitoc.

Pare-se că rezolvarea acestor probleme va aduce o revoluţie întreagă şi piesa se va transforma în tragedie. Din fericire însă, totul se aranjează cât mai bine prin însăşi intermediul acelei foste **„Nuci de cocos"**, care cu feminitate şi inteligenţă a ştiut să-şi creeze o nouă viaţă, şi va şti s'o continue.

D-na SANDINA STAN

De multe ori mersul comediei pare forţat şi autorul se arată puţin abil în mânuirea momentelor dramatice. Jocul interpreţilor însă a salvat situaţia, mai mult chiar, a ridicat nivelul piesei, la cel al unui spectacol interesant şi atrăgător.

D. V. Maximilian, cu neobositul său spirit, a creat în Bébé un personagiu, în care fantezia sa a văzut cele mai amuzante situaţii. Replicele ce luau aplauze la scena deschisă erau un omagiu al publicului, pentru un comedian de mare valoare. Asişderea d. Ion Talianu, a avut fericita ocazie să interpreteze un rol foarte bun, dacă nu unul dintre cele mai deosebite ale carierei sale.

Rolul greu al piesei, fiindcă putea atrage pe interpretul său în ridicol a fost cel al lui Antoine, liceanul amorezat de mama sa vitrega.

D. George Voinescu s'a strecurat abil printre toate asperităţile din cale, dovedindu-se şi comedian când trebuia, şi înţelegător al dozajului ce este nevoe să-l dai în momentele dramatice. Pentru un debutant, a fost grea încercare, strabătută cu talent şi vigoare.

D-na Sandina Stan, a intruchipat cu graţie un rol nu prea uşor, iar d-nele Tantzi Capăţână şi Angela Milliam au întregit ansamblul cu ingenuitate.

In celelalte roluri masculine d-nii Musceleanu simpatic şi G. Sion.

TEATRUL DIN SĂRINDAR: „DOMNIŞOARA BUTTERFLY", COMEDIE IN TREI ACTE DE TUDOR MUŞATESCU

Comedia teatrului din Sărindar este culeasă dintr'un cadru calm şi burghez. Familia Cristian, duce o viaţă liniştită, împăcată cu o soartă nu foarte surâzătoare, aşteptând ca foarte curând d-ra Magda Cristian să se căsătorească cu Milică, un tânăr puţin mitocan, dar având o funcţie, chiar viitor, şi pentru vremurile ce ne înconjoară este mult.

Dar iată că apar în Bucureşti nişte americani cari zdruncină adânc existenţa senină a familiei Cristian. Magda uită de viitorul său hotărît, uită de dragostea lui Milică, şi se aruncă în braţele unei vieţi de petreceri, nopţi pierdute, dar mai cu seamă dăruite lui Jim, pe care începe să-l iubească cu pasiune.

Efemere iluzii, repede adâncite, în tumultul vieţii, fiindcă Jim se reîntoarce în America, chemat brusc de tatăl său, iar Magda rămâne, cu speranţele întunecate, cu inima plângândă să regrete un traiu ce-i părea fermecător. Bunul simţ o convinge însă că viaţa sa nu avea ce căuta în mijlocul oamenilor aceia plini de bani şi doar sclavi ai lui, şi-şi reface existenţa întreruptă, spre mulţumirea familiei, a lui Milică, şi probabil a ei.

O comedie de un caracter distins, dar în fond o banalitate remarcabilă.

Probabil că dacă interpretarea n'ar fi extrem de bună, comedia n'ar avea nici-o şansă de reuşită.

Sub imboldul însă a lui Beate Fredanov, care ştie să modeleze cu fineţe personagiile sale, a d-lui Mihai Popescu, un june prim simpatic, a d-lui Marcel Anghelescu, mai ales al lui, fiindcă a izbutit să „creeze" cel mai greu rol din piesă cu măestrie, totul a descurs cu bine.

In restul ansamblului d-nele Niţulescu Şahighian, Ecaterina Ionescu şi Maria Antonova au fost în notă, iar d-nii Radu Beligan cu multă tinereţe şi vitalitate, Tomazoglu, Costin Iliescu, etc.

VICTOR POPESCU

Cronica muzicală

de **ROMEO ALEXANDRESCU**

Opera

SALOMEEA. Forţa descriptivă simfonică, specularea dramatică aprigă şi îndrăzneaţă, reprezentative ale personalităţii lui Richard Strauss, sunt desigur particular de proeminente în opera „Salomeea", scrisă acum treizeci şi cinci de ani, cu o impetuozitate de exprimare care i-a parcurs fără nici o oboseală. Vâlva şi controversele stârnite, la primele ei interpretări, de temeritatea stranie a comentariului muzical, de halucinantele sugestii sonore ale partiţiunei, n'ar putea surprinde nici astăzi, după o evoluţie a artei componistice în care s'a putut face cunoştinţă cu atâtea intempestive iscodiri şi violenţe de vocabular. Repercusiunea lor psihică a rămas intactă, concepută riind de autor cu foarte complete mijloace de sondaj şi de traducţie practică şi o tehnică de scriere într'adevăr de mare suflu şi utilaj.

Pentru rolul titular, Strauss nu putea vedea decât o interpretă excepţională, şi a înţeles, probabil, mai curând să renunţe la reprezentarea oriunde şi pe orice scenă a acestei opere, decât să reducă din dificultăţile de glas, de muzică, de teatru, care copleşesc acest rol de mare compoziţie.

Latura simfonică a compoziţiei, ţesătura rolurilor de secund plan şi chiar a celor mai mici dintre ele, nu cuprind nici o concesie în vederea uşurării, de orice fel, a execuţiunei. Efecte de vehementă imaginaţie şi traiectorie emotivă cert stabilită, freamătă în orchestra, înţesată de dificultăţi instrumentale şi de o importanţă care, nu departe de wagnerism, îşi dispută cu scena rolul expresiv, îl împarte mai bine zis, pentru a-i multiplica şi accentua repercusiunile.

„Opera Română" a înţeles să creeze unei mari partiţiuni un mare spectacol. Autoritatea, facultăţile animatoare de foarte viu temperament şi remarcabila putere de muncă şi realizare ale d-lui George Georgescu, au putut găsi tot prilejul dorit pentru a-şi manifesta excelentele influenţe, în pregătirea şi conducerea spectacolului.

Orchestra „Filarmonică" nu şi-a precupeţit contribuţia, iar interpreţii au folosit cu plinătate cele mai însemnate din însuşirile lor, pentru un cât mai hotărîtor rezultat.

Rolul titular a fost creat de d-na Franca Somigli, dela operele de stat din New-York, Roma şi Milano. Cu uimitoare facultăţi de modelaj sonor al glasului, întruchipând şi caracterizând pe Salomeea cu intense resurse de scenă şi sugestivitate expresivă stimulată de un temperament admirabil, d-na Somigli a fost interpreta completă a acestui rol de mare încercare şi complexitate de exigenţe şi a obţinut un succes triumfal.

D. Nicu Apostolescu (Irod), cu real talent de analiză şi interesantă conducere a interpretării, d. Alexandru Lupescu (Iochanaan) în aleasă linie de realizare muzicală, d-ra Aura Davideanu, d-na Babad, d-nii Octav Arbore, Secăreanu, Ştirbei, Teofănescu şi Borneanu, au fost centralizaţi cu laudabilă coeziune desfăşurării generale a spectacolului, uneori cu aport personal de vădit merit şi au înscris cu toţii, la activul „Operei Române", o izbândă demnă de deosebită atenţiune.

CUTIA CU JUCARII. Urzeala subtilă şi infinit de delicată în colorit şi evocări a baletului lui Claude Debussy, „Cutia cu jucării" a apărut, în imediata apropiere a „Salomeei", miniaturală în cizelările ei şi mai transparentă, mai uşoară, mai ireală, aducând un contrast neaşteptat, nu fără de farmec.

D-na Floria Capsali, atât prin gingăşia spirituală a dispozitivului coreografic imaginat şi pus în practică în remarcabilă concordanţă cu atmosfera muzicei, cât şi printr'o creaţie personală de reuşită fantasie, a asigurat un aport favorabil fixării scenice a acestei diafane partiţiuni.

D-ra Tamara Grămadă, d-ra Nuţzi Dona, d. Mitiţă Dumitrescu, cât şi numeroşii dansatori înconjurători, au contribuit la succes, în ambianţa decorativă creată de d. Feodoroff şi cu concursul îndemânatec şi discret, la pian, a d-lui Radu Carp.

Nedumeriri...

In anul acesta nu putem spune că direcţiunile teatrelor s'au arătat prea inspirate în alegerea pieselor.

Şi dacă primul act al pieselor prezentate era primit cu destul optimism de spectatori, al treilea act, trezea, mai întotdeauna câte un căscat demonstrativ.

Ne surprinde deci tenacitatea direcţiunilor de a prezenta piese în trei acte, când există piese într'un act cât mai interesante, iscălite de autori ca Strindberg, Maeterlinck sau de O'Neill.

Un ciclu de trei piese într'un act, cred că n'ar fi prea prost primit de publicul nostru.

Teatrul din Sărindar a făcut în toamna asta o astfel de experienţă care însă a eşuat. Calitatea mediocră a pieselor arată tocmai că publicul nostru este destul de priceput şi nu admite orice.

Entuziasmul cu care a fost primita anul trecut într'o sală închisă, în toiul verii, piesa „Acolo unde este crucea", interpretată minunat de domnul Emil Botta, este o dovadă a acestor spuse.

Tr. L.

ECRAN

ARO: DERIÈRE LA FAÇADE

Ultimul film prezentat de Aro, pare a fi replica franţuzească a „Grand-Hotel"-ului hollywoodian de acum câtiva ani. Asemănător cu majoritatea realizărilor franceze „Derière la façade", este lipsit de acţiune, bazându-se numai pe dialog şi interpretări, care de altfel sunt excelente.

In jurul asasinării unei proprietărese de blockhaus, vom avea ocazia să pătrundem o clipă în viaţa fiecărui chiriaş, având posibilitatea de-a face cunoştinţă cu tipuri cu totul speciale.

Incepând cu „aruncătorul de cuţite", Michel Simon şi încheind cu „colecţionarul cleptoman" André Lefaur, toţi au un joc spiritual, fin, distractiv... Distribuţia excepţională întruneşte pe: Lucien Baroux, Erich von Stroheim, Gaby Morlay, Elvira Popescu, Betty Stokfeld, Gaby Silvia, Carètte, Andrese etc...

E un film care trebue văzut numai de cei capabili să înţeleagă humorul francez.

CAPITOL: RAZZIA

Iosef von Sternberg, cel care ne-a dat filme de clasa „Ingerului albastru" sau „Desire", semnează regia ultimului film al lui Wallace Berry. Această istorioară asupra „gloriei şi sclaviei" meseriei de paznic al ordinei la New-York, aparţine categoriei de filme, pe care americanii le pun pe şantier, închipuindu-şi că servesc societatea.

„Razia" este un film poliţist bun, cu obişnuita-i porţie de gangsteri răpuşi, poliţişti eroi, împuşcături şi urmăriri, plus o porţie suplimentară de sentimente umane, şi un sfârşit „ultra-moral".

După cum vedeţi subiectul n'are nimic inedit; dar acest film a fost regizat de Sternberg, care deşi având posibilităţi restrânse, a regăsit în unele momente accentele patetice, tendinţa de a pleda în imagini, şi acel deosebit talent al răului bine descris care i-au dat altădată renumele.

Wallace Berry, în rolul sergentului Madden, poliţist îmbătrânit în serviciu, care într'o zi va fi nevoit să aleagă între datoria de-a urmări un criminal, şi sentimentele părinteşti (căci acel certat cu legea este însuş fiul său), renunţă de-a mai fi cabotin, făcând un mare efort spre simplicitate.

Alan Curtis, al cărui debut pe ecran l-am admirat în „Crinul din mocirlă" (unul din bunele creaţii ale uitatei Sylvia Sidney) este desăvârşit în creaţia lui Denis Madden, fost elev al Academiei, care în urma unor împrejurări nenorocite, va deveni criminal, şi până la sfârşit fiind răpus de gloanţele foştilor săi colegi.

In celelalte roluri de primplan, Tom Brown şi Loraine Day sunt simpatici.

CARLTON: STANLEY

Martin Jonshon avea să conducă pe drumul pe care-l urmărise Stanley pentru a găsi pe Liwingstone, caravana cinematografică a lui Henri King, însărcinat să realizeze un film în amintirea celor doi mari exploratori.

Participăm la expediţia în junglă a ziaristului american, care are de întâmpinat nenumărate primejdii, pe care le va învinge, reuşind să găsească lângă lacul Tanganyha pe d-rul Liwingstone. Acesta, un bătrân misionar, bolnav, trăeşte fericit în mijlocul populaţiei sălbatice, căreia reuşise să-i insufle o oarecare civilizaţie şi refuză să se întoarcă în Anglia.

Reîntors la Londra, Stanley va convinge cu mare greutate Societatea de geografie că într'adevăr găsise pe misionar, şi când va reuşi, pleacă din nou în Africa, caci jungla îi intrase în sânge. Liwingstone a murit; Stanley va relua „făclia care-i căzuse din mâini", continuând cucerirea „continentului negru".

Se simte în tot cursul filmului dorinţa de-a cinsti memoria acestor exploratori, ceeace face ca cele mai mici peripeţii sa fie urmărite cu atenţie.

Prezenţa şi jocul sobru şi inteligent a lui Spencer Tracy reuşeşte să dea interes scenariului destul de naiv. Cedric Hardwick Nancy Kelly, Richard Greene şi Henry Hull în rolul lui Gordon Bennett a cărui importanţă în istoria ziaristicei americane o cunoaştem, sunt simpatici.

IOANA ŞTEFAN

EXPOZIŢIA PICTORULUI N. BRANA

In ziua de 28 Ian. pictorul N. Brana, cunoscut publicului bucureştean din expoziţiile personale şi Salonul Oficial, va deschide la *ministerul Propagandei Naţionale, str. Wilson No. 8, o expoziţie de gravură şi pictură.* Artistul expune peste 80 lucrări reprezentând privelişti din ţară, viaţa şi obiceiurile satului românesc.

După cum suntem informaţi, majoritatea lucrărilor sunt interpretate în gravură, fapt care ne îndreptăţeşte să credem — cunoscând viziunea originală a d-lui Brana — că această expoziţie unică va surprinde plăcut pe amatorii de frumos grafic, ţinând seama şi de faptul că peisajul românesc îşi are prea puţini interpreţi în arta gravurei.

Medalionul

Turneul marelui succes al teatrului Naţional — „Medalionul" de Gherardo Gherardi, îşi continuă drumul prin ţară. Rolurile principale sunt susţinute de marii actori d-na Marieta Sadova şi d. George Calboreanu. In celelalte roluri, Emil Botta, N. Motoc, Antoinetta Vriside şi Maria Anastasiad.

Iată o altă parte a itinerariului:

Sâmbătă 27 Ianuarie: Timişoara.

Duminică 28 Ian.: Deva.

Luni 29 Ian.: Cluj.

Marţi 30 Ian.: Tg. Mureş.

Miercuri 31 Ian.: Sibiu.

Joi 1 Febr. Braşov.

Vineri 2 Febr. Câmpina.

Reviste

A apărut No. 2 (pe Ianuarie) anul al 4-lea din revista enciclopedică lunară „Conferenţa" condusă de d. N. C. Lungulescu. Din bogatul sumar de 80 pag. desprindem: Două pastorale de Patriarhul Nicodem; „Raporturile dintre drept şi forţă" de prof. G. G. Mironescu; „Şcoala superioară de războiu" de G-ral adj. Paul Teodorescu ministrul Aerului şi Marinei; „Alimentaţia trupelor în campanie" de prof. G. Pamfil; „Ultravirusuri" de prof. dr. St. Nicolau; „Meşteşugul vorbirii" de directorul revistei.

D. Soare Z. Soare

D. Soare Z. Soare nu este aşa cum vi se pare. O complexitate de sentimente, o variaţie de accente, ce se unifică simplu — surprinzător de simplu — sub bagheta micilor satisfacţii.

Impetuos până la paroxism, d. Soare Z. Soare e un incorijibil element în efervescenţă.

Ii plac acţiunile spontane: Işi consumă entuziasmul şi decepţia la rece; o intimitate hermetică.

Ironic până la cinism, d. Soare Z. Soare izbuteşte — fără nici un efort — să satisfacă vanitatea actorilor.

Injură şi se desminte brutal, cu aceeaş largă generozitate, cu care munceşte, respiră şi trăeşte.

Ce sunt injurăturile şi inconsecvenţele d-sale, decât accidente, stimulate probabil de funcţiunea spiralei intime a creaţiei.

Când glumeşte are poftă de lucru, când lucrează pare că se ţine de farse.

Intrat însă în acţiune, ştie să ilustreze minunat — pitoresc, fazele repetiţiilor.

Dacă s'ar putea stăpâni, dacă n'ar aluneca fără voe pe panta drăcoveniilor drăgălaşe, şi-ar pierde simpatiile şi poate chiar echilibrul personalităţii.

Indrăgostit de teatru şi de actori, d. Soare Z. Soare e punctul în perpetuă mobilitate, în jurul căruia gravitează — în virtutea inerţiei — forţele adiacente.

D. Soare Z. Soare e un diplomat al actualităţii artistice; ştie când trebue să se producă orice intervenţie şi sub ce formă...

Un generos pentru care noblesa ori vulgaritatea acţiunilor e în funcţie de inspiraţie. Nu ştie să aştepte. Se pricepe însă la toate.

GHEORGHE SOARE

Popas lângă amintirea lui Rainer Maria Rilke

de **GEORGE SBÂRCEA**

S'au împlinit treisprezece ani de când autorul lui „Studenbuch" a plecat cu Charon pe drumul fără întoarcere, într'o albastră înserare de iarnă cu ninsoare legănată, la castelul Muzot din Elveţia, înconjurat de uriaşe păduri cu veverite, iască şi aromă pătrunzătoare de răşină. După nesfârşitele peregrinări prin toate ţările şi culturile continentului, obosit şi chinuit de firea-i bolnăvicioasă în care moartea se cocea încet ca roadele, Rainer Maria Rilke s'a retras în singurătatea munţilor, alături de văile albe şi piscurile pârjolite de vânturi largi şi aspre. Acolo l-a surprins veşnicia, adâncit în meditaţie, scriindu-şi ultimele versuri străbătute de nebănuite armonii verbale. E ceasul atât de mult ahtiat al identificării cu sine însuşi şi al întâlnirii cu Dumnezeu, pe care Rilke îl caută constant încă din epoca primelor călătorii făcute în Rusia şi mai apoi în Italia, această *„primăvară a Creatorului"*.

Acolo, în ţara cabanelor, lângă cerul de cleştar, în vuetul de orgă al codrilor, atinge Rilke scopul pe care îl atribuie evoluţiei umane: *„să poţi cuprinde pe Dumnezeu şi pământul într'un singur gând"*. Acolo îl coboară pe Creator în sinea lui, ori poate — întrebuinţând o expresie rilkeană — *„se ridică el până la desăvârşirea divină"*.

Această viaţă închinată exclusiv poeziei, ne apare astăzi ca o neobosită goană pentru a urca piscurile de unde realitatea eternă poate fi transfigurată în artă, iar sensurile profunde ale vieţii se revelează creatorului. De aceea în procesul intim al creaţiei rilkeene, singurul procedeu pare a fi acela al absorbirii a cât mai multe imagini şi senzaţii şi concretizarea lor în vers, abia după lungi perioade de gestaţiune. Desigur că amprentele ascendenţilor săi, pe jumătate slavi, pe jumătate germani şi latini, i-au dat acele dibuiri şi oscilări continue, cari au făcut ca personalitatea poetică a lui Rainer Maria Rilke să se realizeze cu infinite greutăţi. Spiritul lui de ample rezonanţe, pentru care nu existau hotare geografice şi cu atât mai puţin sufleteşti, *„s'a străduit să devie Orfeu"*, spune aşa de nimerit *Robert Pitrou*, în cartea lui asupra operei rilkeene. Intr'adevăr, alături de Paul Valéry, singur Rilke reuşeşte să devină ceeace în general pare paradox: un poet universal, dat fiind că poezia e îngrădită în contingentele etnice, din care o evadare absolută pare cu neputinţă.

Universalitatea lui Rainer Maria Rilke e însă una realizată în primul rând pe plan spiritual, şi abia în al doilea rând pe cel estetic. Născut în veacul maşinei, acest Orfeu modern suferă cumplit din pricina *„izolării omului de puterile tainice ale lumii"*, cum scria anul trecut d. *Nichifor Crainic* în al său „Rilke, poet religios", studiu care înseamnă una dintre puţinele contribuţii originale şi preţioase la cunoaşterea aceluia care a plăsmuit *„Geschichten vom lieben Gott"*.

Spiritul lui Rilke urmăreşte firul unei permanente deveniri lăuntrice şi nu-şi acordă răgaz decât atunci când simte că metamorfoza e pe cale să se desăvârşească. Deşi existenţa sa pare a se fi risipit la voia întâmplării, Rainer Maria Rilke bătătoreşte drumul care l-a dus în cele din urmă spre abisurile din sinea lui, spre cunoaşterea proprie care e singura cunoaştere veridică.

Apariţia lui din miezul civilizaţiei ateiste este semnificativă pentru spiritul omenesc al cărui unic climat prielnic este cel al *„libertăţii divine"*. Impotmolit în pozitivismul fără orizonturi, Rainer Maria Rilke luptă crâncen pentru a găsi principiul transcendent al existenţei, adică pe Dumnezeu, sub tălpile căruia zările se desfac strălucitoare, miracolele sunt cu putinţă şi viaţa omenească nu mai e atât de fără mângâiere. De aceea, versurile şi proza scrisă până la *„Stundenbuch"*, acea „Carte a orelor" în poemele căreia Dumnezeu e prezent dela cea dintâi la cea din urmă literă, ca o copleşitoare lumină, se mişcă între hotarele impresionismului pauper în sensuri spirituale.

Dela „Stundenbuch" însă, personalitatea spirituală şi poetică a lui Rilke se rotunjeşte sub semnul căutării unui sens transcendent vieţii. Tehnica impresionistă îl mai urmăreşte o bucată de drum, dar cuvintele cad de astădată grele de sensuri, sunt pline de tâlcuri şi pornesc din *„unitatea unui fluid lăuntric"*. Poetul a reuşit să evadeze din cenuşiile tiparniţe ale contemporaneităţii materialiste, le-a depăşit şi ceeace urmează de aici înainte, e epoca creaţiei elevate şi libere de orice manierism poetic. Şi deşi poezia lui Rilke continuă să străbată tunelul misticei teutonice, de interpretare panteistică, orizonturile se desfac neîngrădite de niciun artificiu. Arta lui e un misionarism sacru, pentrucă ajunge la concluzia că în esenţa ei cultura, şi deci poezia *„nu e altceva decât un act de continuare a creaţiei lumii"*.

•

Rainer Maria Rilke pe care lirica germană şi-l revendică în întregime, a fost poate cel mai „european" poet al veacului. Spre sfârşitul vieţii, spiritualitatea latină l-a atras profund, după ce simţise organice corespondenţe cu sufletul slav şi cel teutonic. Acolo, în castelul singuratec, împrejmuit de alba arhitectură a zăpezii, şi-a aşteptat moartea, în acele stări extatice, pe care viaţa le acordă doar privilegiaţilor ei.

„Eram eu şi corpul meu — spunea Rilke în ultimele-i zile — buni amici. Nu ştiu cum s'a întâmplat că ne-am separat şi am devenit străini unul altuia. De doi ani am mereu sentimentul, absoluta certitudine a unui nu ştiu ce, care se încrucişează la infinit şi care acum culminează..."

Acest sentiment al separării dintre „eu" şi trup, nu este altceva decât moartea lentă, pe care simţurile ascuţite ale poetului o intuiesc, spiritul însă care se crede suveran, nu vrea să ştie nimic de catastrofa ce se pregăteşte în viscere.

Un biograf al poetului povesteşte că Rilke a murit dârz, fără să admită că ceeace se petrece cu el este însăşi moartea, neantizarea.

„Păsările cerului se ascunseseră la acea oră undeva prin crengi. Tăcerea era ca un clopot uriaş de sticlă. Şi din cerul sur, au început deodată să cadă fulgi mari şi albi, în rotiri legănate.

Rainer Maria Rilke se urca prin ninsoare către bunul Dumnezeu, despre care povestise oamenilor atâtea minunăţii..."

Literatură, artă, idei...

Șezătoarea revistei „Universul Literar", la Lugoj

Sâmbătă, 10 Februarie, va fi la Lugoj, o șezătoare a revistei „Universul literar", la care va conferenția d. Dan Botta.

Vor ceti din operele lor următorii scriitori din gruparea „Universului literar": Victor Popescu, N. Crevedia, Matei Alexandrescu, Virgil Carianopol, Ștefan Baciu, Teodor Scarlat, Traian Lalescu și Constantin Fântâneru.

Dintre scriitorii locali vor participa, probabil, la șezătoare, d-nii: Nicolae Andreescu, Ion Th. Ilea, Miu Lerca, Pavel P. Belu, Grigore Bugarin și alții.

Șezătoarea va fi ținută sub patronajul „Astra bănățeană, despărțământul central, Lugoj".

Beneficiul realizat se va dărui Ministerului apărării naționale, la fondul pentru înzestrarea armatei. A doua zi, după manifestarea dela Lugoj, grupul „Universul literar", va ține o șezătoare la Timișoara, sub președinția d-lui rezident regal al ținutului Timiș, Al. Marta.

FUNDAȚIA PENTRU LITERATURA ȘI ARTA „REGELE CAROL II" A TIPARIT EDIȚIA III-a DIN SFANTA SCRIPTURA

In zilele acestea de destin neîndurător, când o parte a omenirii e bântuită de înverșunarea războiului, apariția Sfintei Scripturi din Inalta inițiativă a Majestății Sale Regelui, într'o nouă tipăritură, capătă o semnificație deosebită

O ENIGMA ȘI UN MIRACOL ISTORIC: POPORUL ROMAN DE GH. I. BRATIANU

Cartea d-lui Gh. I. Brătianu: *„O enigmă și un miracol istoric: Poporul român"*, este cum nu se poate mai bine venită. Cu atât mai mult cu cât autorul opune ofensivei revizionismului politic, o ofensivă științifică, un studiu obiectiv și documentat.

Originalitatea lucrării d-lui Gh. I. Brătianu consistă în ideia autorului de a rezuma și discuta diferitele puncte de vedere ale istoricilor țărilor vecine, cari pot fi considerate în acelaș timp ca cele mai reprezentative ale părerilor amintite mai sus.

Răspunsul temeinic și documentat la aceste teorii, ce contestă că românii au locuit la începutul Evului Mediu regiunile pe cari le ocupă în prezent, d. Gh. I. Brătianu îl dă opunând acestor șubrede argumentări, istoria vie a poporului românesc, începând cu evacuarea Dacilor și sfârșind cu realizarea unității naționale din secolul al XIX-lea și XX-lea.

„MARIA CANTEMIR", DE LUCIA BORȘ

D-ra Lucia Borș autoarea volumului **„Doamna Elena Cuza"**, a dat la tipar în editura **„Națională-Ciornei"** lucrarea **„Maria Cantemir"**.

Cu această nouă carte, d-ra Lucia Borș, pe lângă că își afirmă încă odată talentul de povestitoare, continuă să arate figurile strălucite ale istoriei noastre.

In acest nou volum, autoarea ridică din vălul ce acoperea istoria agitată a familiei Cantemir, destul de încercată cu suferință.

Scrisă ăna celaș gen, al biografiei romanțate, care în ultimul timp s'a ofirmat atât de puternic, Maria Cantemir promite să fie un succes literar.

„JUAN IN AMERICA", DE ERIC LINKLATER...

Intr'o serie de scene descrise cu spirit, autorul își plimbă eroul, reincarnarea a strămoșului prin multe peripeții, care țin atenția încordată.

Juan în America, romanul care a repurtat peste ocean un mare succes, va apare în ed. **„Națională-Ciornei"**

TERMINI

Revista italiană TERMINI, (revista mensile di cultura), a apărut pe lunile Iunie, Iulie, August și Septembrie, (numerile 34,35, 36 și 37), într'un singur volum, de două sute de pagini, închinat României și scris în limbile română și italiană. Cuprinde articole despre istoria și cultura românească, de autori italieni și români (printre aceștia se află d-nii Tudor Vianu, G. Oprescu, C. Isopescu, P. Constantinescu).

De importanță deosebită sunt traducerile antologice din poezia noastră nouă, la a căror întocmire un deosebit merit are d. M. Camilucci.

„TIMP ȘI DESTIN" DE PROF. C. RADULESCU-MOTRU

Gânditor de seamă, autor al atâtor cărți de filosofie, d. RădulescuMotru va publica o carte cu sugestivul titlu de „Timp și destin". In ea învățatul dascăl abordează problema atât de acută pentru tineretul ce se ridică: poate omul să-și făurească „Destinul?" Arta de a făuri destinul consistă în utilizarea pricepută a împrejurărilor date iar nu în inventarea unor împrejurări croite după pofta inimii. Destinul nu se făurește prin ajutorul minunilor improvizate, ci prin cultivarea aptitudinilor sufletești și prin punerea acestora în valoare. Realizarea propriului fond sufletesc este prima regulă din arta destinului.

„PASTEUR" DE RENÉ VALLERY-RADOT

(Editura Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II")

O existență plină de învățăminte a fost acea a lui Pasteur, tipul clasic al învățatului, care studiază după cea mai perfectă metodă și care e încredințat că descoperirea științifică e în trânsă legătură cu personalitatea descoperitorului.

S'ar putea spune despre acel care a reușit să risipească dintr'odată confuzia ce domnia cu privire la originea bolilor contagioase și epidermice, și care și-a legat numele de descoperirea medicației antirabice și a atâtor altor mari descoperiri din domeniul chimiei și fiziologiei că pe lângă geniul răbdării și al perseverenței, de care a fost călăuzit, a fost condus în viață și de o forță superioară, ce l-a ajutat să atace, rând pe rând diverse probleme care de multe ori nu aveau nimic comun cu pregătirea lui de chimist.

JOACHIM BOTEZ: INSEMNĂRILE UNUI BELFER Volumul II

Drumeția acestui sfătos umanist, ce cochetează bucuros cu erudiția când e nevoie s'o aplice la o experiență de viață — e de fapt — o călătorie făcută spre a cunoaște oameni și locuri noui din țară.

In periplul său care atinge Piatra Neamț, Curtea de Argeș, Hotinul și Buzăul, neobositul autor scotocește diversele regiuni ale țării, pentru ca să ne aducă de pretutindeni în tolba sa, prețioase documente umane.

„CONCINA PRĂDATĂ", DE TEODOR SCORȚEANU

Analist al sufletului feminin, d. Teodor Scorțeanu, autorul originalei nuvele: „Popi" ne dă în primul său roman, tabloul societății ieșene, prezentată în cadrul istoric de dinainte de război, în care mișună câteva personagii tipice și familiare unei lumi în prefacere.

Opusul superficialei Sylvia Vodiș a cărei construcție sufletească este conturată de umor și corosivitate, studentul Vlad, apare ca un suflet măcinat de sbucium interior.

Posesor al unui stil ferm și al unei limbi de spumoasă savoare, autorul izbutește să ne dea într'o carte de biciuire a moravurilor, un roman atrăgător și plăcut la lectură, publicat recent de „Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II".

BIBLIOGRAFIE

P. Nemoianu, Amintiri, roman, tiparul „Cartea Românească", 1940.

Maura Prigor, Funda, nuvele, ed. „Cartea Românească", 1940.

Vasile Netea, Sub stindardul „Astrei", două decenii de activitate culturală în despărțământul Reghinului, 1919—1939.

Dumitru Olaru, Crângurile cerului, poezii, gravuri de C. Grosu, colecția „Litoral", Constanța 1940.

George Drumur, Suflete în azur, poeme, cu cinci desene de Mac Constantinescu, București, 1940.

ADAM ȘI EVA

(Urmare din pag. I-a)

activă în viața societăților respective, servind nu numai ca un model ideal către care trebuie să tindă omul — ci, mai ales, ca o schemă teoretică pentru o serie de experiențe rituale de o deosebită importanță. Nu s'a pus cu destulă vigoare în lumină, socotim noi, faptul că androginul lui Platon, bunăoară, sau omul primordial Yama-Yima-Adam, etc., departe de a fi simple „mituri", simple teoreme abstracte, vrednice de a fi discutate de învățați sau contemplate de mistici — erau, înainte de toate, un *ideal colectiv*, pe care și-l *asimilau* oamenii prin rituale, sărbători și obiceiuri periodice. Intr'adevăr, androginul fiind considerat tipul uman desăvârșit, s'a încercat de totdeauna *realizarea* lui; și această realizare, înainte de a fi — ca la Platon, sau la mistici — o operație de perfecțiune individuală, a fost o experiență religioasă colectivă. In anumite sărbători grecești, se petrecea așa numita „schimbare de costume"; bărbații îmbracă vestmintele femeilor, și vice versa. Ritualul acesta coincide cu o sărbătoare în care dezmățul atingea uneori culmi nebănuite. Dar noi am analizat cu alt prilej semnificația orgiei rituale, și am văzut că în asemenea împrejurări se urmărea, pe un nivel scoborît, aceiași „totalizare" a binelui și răului, aceiași coincidență a sacrului cu profanului, contopire definitivă a contrariilor, anularea condiției umane printr'o regresiune în nediferențiat, în amorf. „Schimbarea vestmintelor" se încadrează perfect în experiența orgiastică. Pentrucă și androginismul este o contopire a contrariilor *în același individ*. Dealtfel, asemenea rituale nu se întâlneau numai în Grecia antică. In foarte multe sărbători populare europene, în luna Mai, se caută androginizarea prin schimbări de costume, etc. (bibliografia, din lipsă de spațiu, o vom da la republicarea în volum). In India, Persia și alte țări asiatice, ritualul „schimbării vestmintelor" joacă un rol de frunte în sărbătorile agricole. In unele părți din India, bărbații poartă chiar sâni artificiali, cu prilejul unei serbări a zeiței vegetației, care și ea este, firește, androgină...

Toate acestea nu sunt întâmplătoare, nu sunt amănunte lipsite de semnificație, și chiar de o semnificație metafizică foarte adâncă. Este adevărat că ele ni se prezintă în forme degradate și vulgare, dar asta dovedește încăodată că omul nu poate „trăi" absolutul fără să-l denatureze. Pentrucă „schimbarea de costume" urmărește, de fapt, prin experiența religioasă care se presupune că ar fi provocată de îndeplinirea ritualului — realizarea unei stări androginice, redobândirea condiției umane primordiale, care era, în toate tradițiile, desăvârșită. Omul care purta vestminte femeiești nu devenea, cum ar crede un ochiu neavertizat, *femeie* — ci realiza, pentru un răstimp, unitatea sexelor, stare care îi înlesnea o anumită contemplație totală a Cosmosului. El pătrundea, androginizat fiind, într'un anumit nivel al realității care nu i-ar fi fost accesibil în condiția umană diferențiată, sexuată. Din când în când, în conformitate cu ritmurile Naturii, omul trebuia să-și anuleze starea lui diferențiată, căutând, ritual, reîntoarcerea în starea primordială, a „strămoșului" — a lui Adam-Eva.

Dovadă că interpretarea pe care o dăm ritualului „schimbării vestmintelor" nu e arbitrară, este faptul că în ceremoniile inițiatice „primitive" se urmărea același lucru: reunirea ambelor sexe cu același individ. Toate ceremoniile de inițiere ale societăților primitive nu au decât acest scop: realizarea antroginiei. Chiar acele operațiuni chirurgicale penibile, pe care le suportă neofitul sau neofita în timpul inițierii — și asupra cărora nu putem stărui aici— sunt făcute cu același scop: androginizarea, reîntoarcerea la unitatea primordială (vezi studiile lui Winthuis, Roheim, Laubscher, precum și interpretarea medicală a lui Halley des Fontaines). Dar — și amănuntul acesta a trecut aproape neobservat — se întâmplă că operația de inițiere, prin care neofitul sau neofita iau cunoștință de sexul lor, este o operație de androginizare. Inainte de a fi inițiat, un tânăr australian, bunăoară, nu este considerat ca având vreo demnitate umană; el e doar o virtualitate, masculinitatea lui e larvară. Ca să devină bărbat, trebuie să treacă printr'o lungă ceremonie de inițiere, ceremonie care îi revelează cosmologia și teologia tribului, dar, mai ales, îi confirmă plenitudinea sexului. Ori, și aceasta e semnificativ, chiar în timpul când se face această confirmare, inițiatul e supus unor rituale și operații de sens contrar, care îl solidarizează cu sexul opus.

Concomitent cu promovarea adolescentului la virilitate, se desăvârșește o operație contrarie, prin care inițiatul devine în chip ritual, femeie. Sensul ceremoniilor de inițiere este, deci, următorul: nu poți deveni un om, dacă n'ai devenit mai întâi om complet, desăvârșit. Nu poți deveni bărbat sau femeie, dacă n'ai devenit mai întâi androgin. Nu poți suporta condiția umană, tragică, prin polaritatea ei, dacă n'ai cunoscut în prealabil condiția primordială, starea de perfecțiune și beatitudine, pe care a realizat-o „strămoșul", atunci când încă nu devenise Adam și Eva, ci era Adam-Eva.

Toate acestea dovedesc că setea după desăvârșire umană nu e o descoperire recentă, a „civilizaților". Tipul ideal de umanitate, pe care l-a visat și Platon, și gnosticii, și misticii Evului Mediu, și romanticii germani — îl visează și îl realizează, prin mijloace rituale umilitor de rudimentare, „sălbatecii" din ziua de azi. El nu este, așa dar, o creație abstractă sau un mit fără legături active cu realitatea. Miturile nu sunt, deobiceiu, decât formula teoretică a ritualului. Iar ritualul nu este decât încercarea omului de a lua contact cu realitatea absolută. In mitul și ritualele androginului, omul încearcă să se reîntoarcă la starea „totală", nediferențiată, a „strămoșului". De aici derivă foarte multe lucruri, astăzi uitate sau fără niciun înțeles pentru conștiința modernă. Derivă, între altele, valoarea rituală a dragostei, prin care omul se pierde *pe sine*, contopindu-se cu *celalt*. Dar asupra acestor consecințe, vom reveni, cu alt prilej.

MIRCEA ELIADE

Situația scriitorului

(Urmare din pag. I)

un poet este mare prin valoarea calitativă a operii sale. El nu este întotdeauna judecat cu deplină înțelegere de contemporanii săi. Aceștia se pot înșela asupra valorii lui, și sancțiunea lor poate fi uneori greșită. De aceia un consorțiu critic, ce se poate alege pe sprinceană, nu poate spune cuvântul cel din urmă. Opera lui Iuliu Săvescu și a lui Ștefan Petică a fost reabilitată mult prea târziu după moartea lor. Dacă s'ar fi pus, atunci când trăiau, problema pensionării lor, nu știm câte sufragii ar fi întrunit.

Greșelile făptuite în trecut au început a se uita, și o largă rectificare a destinului scriitoricesc se află pe cale de afirmare. Scriitorul este sărac prin însăși funcția lui de scriitor. In ziua când a pus mâna pe condei se pare că a iscălit un contract drăcesc cu sărăcia. Gândul gratuit pentru o emoție sau un plan literar îl face impropriu pentru lucrul practic al vieții. Caută o rimă, caută o muză, — sau fuge de ea ca să nu se supere nevasta, urmărește o idee, deapănă firul unei lucrări la biblioteca Academiei, întârzie la o bodegă (în Italia apare o revistă intitulată „Bodega e poesia"...) își pierde vremea în tipografie, face corecturi noaptea. Arta scrisului nu este o profesiune ca oricare alta. Este o misiune, o nobilă căutare a unui ideal de visuri, o luptă necontenită cu destinul, cu puterile nevăzute ale ursitei, cu oamenii, cu societatea. Scriitorul de multe ori își neglijează interesul material al vieții pentru o rimă, pentru un capitol de roman, pentru o lectură care-l pasionează mai mult. Sărăcia scriitorului nu se datorește numai ingratitudinii sociale, neînțelegerii contemporanilor, ea este în aceiași măsură de esență sufletească: scriitorul este cauza primă a sărăciei lui.

Veni-va oare timpul când va fi altfel? Greu de răspuns. Tot ce putem spune astăzi este că situația scriitorului începe să se schimbe. Societatea scriitorilor români își revendică, pe lângă alte rosturi, și pe acesta. Casa de pensii a scriitorilor funcționează. Este un fapt nou. Cât ne va ține tinerețea nu vom avea nevoe de ea. Dar dela cincizeci de ani încolo, începi s'o îndrăgești. Atunci se pune întrebarea ce fel de scriitor ai fost. Oare faptul că ai avut și altă profesiune, advocat, medic, profesor, constitue o piedică?

Nu vedem de unde ar veni împotrivirea. Oare faptul că ai scris, dar nu ai publicat în volum, constitue o piedică? Iarăși nu vedem de unde ar veni motivul unei împotriviri. Chiar acel care are o avere personală își poate revendica dreptul la o pensie, dacă este scriitor. Căci a pretinde cuiva să facă dovada că a trăit exclusiv din vânzarea cărților sale în librării, ni se pare deadreptul absurd. A avea o profesiune, alta decât aceia de scriitor (d. Ionel Teodoreanu este advocat și d. V. Voiculescu este medic) constitue un merit în plus; a avea o avere personală, agonisită printr'o muncă oarecare sau moștenită, iarăși este un lucru de preț. Cumpănind drept lucrurile, calitatea de scriitor decurge din calitatea operii literare, și din nimic altceva.

Se întâmplă uneori ca potrivnicia oamenilor din afară să fie prea veninoasă. Cursul de filologie comparată la Facultatea de Litere din București, ținut de B. P. Hașdeu a fost desființat, prin anul 1876 de Titu Maiorescu, și reînființat de un foarte oarecare Georgiu Chițu. Mihai Eminescu a fost destituit din postul de inspector școlar, la 1 Iulie 1876 de același Giorgiu Chițu. Cine a fost oare acest Chițu? Știm că are o stradă în București, după cum și Eminescu are una pe lângă Bulevardul Alexandru Ioan I. I-am văzut cândva fotografia la un minister. Un prieten îmi spunea că are barbă, iar eu pretindeam că are cioc. Așa dar într'asta stătea celebritatea lui, și filosofia vieții, i se reducea, după cum mergea vorba, la o litruță de vin. Intr'una din zile, prin anul 1876, când se tot remaniau guvernele, care treceau dela președinția lui Manolaki Costache la aceia a lui Ion Brătianu, iar Giorgiu Chițu rămânând tot pe banca ministerială, pentrucă pe el nu-l deranja nimeni, vine în discuția Camerii un proect de lege din inițiativă parlamentară. Fiind cerută opinia Băncii ministeriale, Georgiu Chițu răspunde: „Guvernul aderă!", la care, Costică Bobeică, adaogă: „Maderă"!... Râsete, mare ilaritate. Așa dar într'o sticlă de Maderă stătea celebritatea lui Giorgiu Chițu care făcea și desfăcea soarta unui B. P. Hașdeu sau Mihai Eminescu. Dar pe vremea aceia, scriitorul nu avea situația pe care o are astăzi. Cel puțin așa ne place să credem.

NICOLAE ROȘU

ERATA

In nuvela d-rei Anișoara Odeanu, „Cei doi prieteni", apărută în n-rul trecut al revistei, s'a strecurat o greșală de tipar, omițându-se două rânduri din text. Fraza din care s'a omis se găsește în coloana II, paragraful 5, care începe cu cuvintele: „Cu astfel de gânduri... Dăm erata cuvenită, publicând fraza completă: „Din aceasta a doua cugetare, se născuse nuvela aceea foarte tristă pe care un ziarist francez din Petrograd îi ceru voe s'o traducă în limba lui, atât de mult plăcuse, — nuvela aceea în care era vorba de un mare filosof, care nu scrisese nici un rând în viața lui, dar care promisese că în preajma morții, le va descoperi oamenilor „cheia înțelepciunii", fructul unei munci de o viață întreagă".

REVISTE

Muncă și voe bună, an. II, nr. 2, 15 Ianuarie, 1940.

Symposion, an. II, nr. 6, Decembrie 1939, Cluj.

Preocupări literare, revista Soc. „Prietenii istoriei literare", director V. V. Haneș, literatură, istorie literară și folklor, an. V, nr. 1, București, Ianuarie 1940.

Transilvania, buletin de tehnică a culturii, nr. 5—6, an 70, Septembrie-Decembrie, 1939, Sibiu.

Crenguța, revista societății culturale „B. P. Hașdeu", de pe lângă liceul „Ion Creangă", Bălți.

Familia, an. VI, nr. 10, Noembrie, Decembrie 1939.

„Subiectul" în opera literară

(Urmare din pag. I)

țesătura narativă și substratul care avea să-i îngăduie expresia tumultului său interior; clasicii francezi vor găsi în operele tragedienilor greci subiecte prin intermediul cărora își exprimă în același timp sensibilitatea și ideile lor morale. In acest mod, prin organizarea într'o fabulație coherentă, într'un „subiect", a întâmplărilor vieții, a peripețiilor imaginare, sau, uneori, a datelor generale a operelor înaintașilor, artistul reușește să se exprime pe sine.

Intre structura subiectului și tonalitatea sensibilității autorului există o corespondență și o adaptare foarte intimă, în sensul că o anumită dispoziție sufletească fundamentală nu poate fi exprimată decât printr'un anumit gen de subiect. Nu ne referim, subliniind acest fapt, numai la diferențierile răspicate care interzic ca o stare sufletească de gravitate și fior metafizic să poată fi exprimată printr'un subiect de farsă, sau invers, ci la adaptarea de ritm între desfășurarea unei acțiuni și nuanța unei sensibilități care va avea să fie exprimată prin mijlocirea acestei acțiuni. Intre ritmul interior și sensul intim al fabulației, de o parte, și starea sufletească fundamentală a artistului de altă parte, va trebui să fie suprapunere desăvârșită. Chiar la un același artist, aflat în două etape diferite ale evoluției sale sufletești, viața sa interioară se va exprima prin opere având un ritm și o tonalitate diferită, manifestate prin alegerea de subiecte diferite și prin tratarea acestora cu mijloace literare deosebite. Goethe a exprimat un fond sufletesc explosiv și tumultuos în opere ca Goetz von Berlichingen, după cum a vădit fantezie liberă și independență în fragmente ca Prometheus; în momente de calm matur și echilibru, artistul a ales însă subiectul tratat în Hermann und Dorothee, care se adapta ritmului său interior din această perioadă a vieții sale.

Sunt deci subiecte care convin unei sensibilități artistice sau care se adaptează ritmului actual al unei simțiri poetice, după cum sunt altele lipsite de corespondențe cu adâncul lăuntric al creatorului. Poetul rus Puschkin a înțeles fără îndoială acest lucru când a cedat lui Gogol subiectul Sufletelor moarte. Puschkin a înțeles măsura în care acest subiect putea găsi în sensibilitatea prietenului său un ecou durabil și alcătui un nucleu de organizare a unei opere literare. Intuiție justificată nu numai prin încheiarea artistică a operei lui Gogol, dar și prin mărturia acestui din urmă, care nota: „Povestea Sufletelor moarte este povestea sufletului meu" (v. Nicolas Gogol. Les aventures de Tchitchikov. Bossard 1925. Introduction pag. 24 și urm.).

Jucând rolul unui principiu de cristalizare și ordonare interioară a vieții sufletești a autorului, subiectul nu va avea însă o valoare în sine. El nu capătă valoare artistică decât în momentul în care îmbracă o expresie artistică; el poate avea o circulație întinsă înainte cât și după o atare realizare, putând fi utilizat de mai mulți autori, căci la fiecare dintre creatori subiectul va alcătui fermentul organizator al unei alte sinteze interioare. Un același subiect poate juca prin urmare un rol funcțional diferit în viața sufletească a fiecărui autor. Subiectul Iphigeniei va îmbrăca alte valențe sufletești la Euripide, la Racine sau la Goethe; subiectul Cidului reluat de Corneille se va deosebi de drama lui Guillen de Castro; și tot astfel, în lungul subiectelor trecute dela antici la moderni, asistăm la o aceiaș schemă narativă, alcătuind un suport pentru valori de suflet diferite. „Faptul divers" povestit de Tchékov în volumul Le Moine Noir (Plon. 1928, p. 121 și urm.), reprezintă, credem, utilizarea unei povestiri având o circulație întinsă în păturile populare, ceia ce explică, probabil, aflarea subiectului de către d. Tudor Arghezi, care-l desvoltă în poemul său Pui de gâi... (Flori de Mucigai).

In fiecare din aceste realizări artistice săvârșite în jurul unui aceluiaș material narativ organizator, asistăm însă la o adaptare desăvârșită a subiectului la starea de suflet a autorului, de unde modificările explicabile pe care le imprimă fiecare autor unui subiect comun tratat de unul sau mai mulți înaintași.

Adaptarea dintre structura subiectului și sensibilitatea artistului alcătuește o condiție esențială a reușitei artistice a operei. O inaderență între aceste date conduce la o înjghebare artistică artificială și lipsită de coheziune. Pentru a ne limita, vom cita un singur caz de atare neadiacență, în lucrarea lui Zola, Le Rêve: este neaderența dintre un talent viguros, puternic, cu viziune brutală și directă a lucrurilor și un subiect idealist, cast, vaporos, anume ales pentru a răspunde atacurilor criticei, care obiecta autorului cantonarea sa exclusivă într'o viață fără avânt și frumusețe. Nepotrivirea dintre un subiect de melodramă tratat de un naturalist, devine supărătoare: reacția lui Anatole France la apariția acestei opere hibride și nereușită a fost legitimă.

ION BIBERI

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 220 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL LXLIX • Nr. 6
SAMBATA 3 Februarie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Portret de familie

In glasul, peste timp, e ceas. Fundalul
Sonor s'a netezit neanecdotic...
Un cer de coacăze târzii despotic
Și stoarse 'mbrățișează irealul

Realității care din haotic
Belșug, cernând, se 'mbracă 'n idealul
Reliefului, trecut, profil pe malul
Cuvântător, prezenței symbiotic,

Făgăduit: cum trandafirii Detta
Îi curăță și-o desenează Miky,
Vorbind, naiv, cu vorbele bunichii,

Iar Nic își pregătește 'n râs vendetta
De drum — și liniștea cea pământie
E'n iniștea văsduhului fetie.

ȘTEFAN NENIȚESCU

Despre cultura dirijată

de MIRCEA ELIADE

In editura Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", au început să apară de curând o serie de volume substanțiale și totuși accesibile unui nespecialist, în colecția „Mica Enciclopedie". S'au tipărit până în prezent un tratat de anatomie, un calcul al probabilităților și un foarte frumos studiu asupra originei Românilor, datorit d-lui G. Brătianu. „Mica Enciclopedie" completează într'un anumit sens, adresându-se unui public mai vast, „Biblioteca Enciclopedică" pe care o editează Fundația „Regele Carol II" de mai mulți ani.

Fără îndoială că gândul d-lui prof. Alex. Rosetti directorul editurii Fundației, a fost să pună la îndemâna publicului românesc o serie de manuale și monografii, semnate de autori competenți, asupra celor mai însemnate probleme care alcătuiesc laolaltă o cultură. Este cel puțin surprinzător că în limba românească, deși s'au tipărit un număr destul de mare de cărți, nu există lucrări generale, tratate fundamentale sau așa numitele „Introduceri", fără de care un tânăr nu-și poate începe studiile personale. In orice limbă europeană — printre care precizez că nu vreau să exclud spaniola, ungara, poloneza, ca să nu mai vorbesc de limbile scandinave — se găsesc lucrări generale și tratate introductive asupra oricărei probleme culturale, din toate științele, artele și filozofiile. Un tânăr cetitor român, care ar vrea, bunăoară, să citească o lucrare serioasă și de ansamblu asupra Renașterii, sau originei limbajului, asupra filozofiei grecești, sau teoriei rasselor, sau istoriei religiunilor, sau buddhismului, sau descoperirilor geografice, etc. — trebuie să se adreseze librăriei streine. In limba română nu există, nici măcar în traduceri, asemenea lucrări indispensabile.

Sunt anumite cărți a căror atentă lectură folosește mai mult decât un vraf întreg de vieți romanțate și cărți de suspectă vulgarizare. Cine recitește Cetatea veche a lui Fustel de Coulanges, Civilizația Italiei în Renaștere a lui Burckhardt, Pysché a lui Rohde, Cultura primitivă a lui Tylor sau Gândirea chineză a lui Marcel Granet — ca să menționez doar câteva titluri care-mi vin la întâmplare sub condeiu — profită și se desfată cu mult mai mult decat dacă ar ceti o duzină de cărți de specialitate sau dilletante publicate mai mult sau mai puțin recent asupra acelorași probleme. Din toate marile cărți de cultură publicate în Occident în ultimii 70—80 de ani, nu știu dacă sunt traduse două sau trei în românește. Cetatea veche a lui Fustel de Coulanges a fost tălmăcită și publicată doar acum câțiva ani. Și atunci, tânărul cetitor care vrea să capete o „introducere" temeinică într'un subiect oarecare, e nevoit să recurgă la lucrări de a doua și a treia mână, pe care le găsește printre noutățile librăriei sau la anticari. Ași scrie rândurile acestea cu mai puțină melancolie, dacă nu mi-așI aduce aminte câți ani am pierdut cu lecturi mediocre sau deadreptul proaste, pentrucă nu aveam la îndemână lucrările fundamentale — pe care în altă țară oricine le găsește printre „cărțile clasice" ale librăriilor.

Acum, când se vorbește atât de mult de cultură dirijată, mă întreb dacă n'ar fi timpul să se procedeze la o tipărire metodică a cărților de acest fel. Poate că unele din ele ar putea fi „comandate" savanților și gânditorilor noștri. Dar cele mai multe ar trebui traduse, și traducerea aceasta ar fi împlinită de specialiști. Altfel tălmăcește un helenist Psyche a lui Erwin Rohde, și altfel ar fi ea tradusă de un simplu cunoscător al limbii germane. Uneori, traducătorul, dacă este el însuși un specialist, poate completa opera tradusă, adăogând în note ceeace s'a descoperit nou în știința respectivă dela data când a apărut versiunea originală. Așa s'a întâmplat, bunăoară, cu traducerea italiană a Filozofiei grecești a lui Zeller, făcută de un bun specilist, care a adăogat copioase note critice și bibliografice textului clasic al savantului german.

In orice caz, fapt este că în cultura românească lipsesc deocamdată „cărțile mari", acele cărți fundamentale care se citesc de mai multe ori în viață, și a căror primă lectură echivalează uneori cu o revelație. Nu e nicio rușine că tânăra cultură românească n'a putut încă creia asemenea „cărți mari". O cultură majoră, ca cea italiană, doar dacă a dat două sau trei asemenea „cărți mari" în ultimii 70 de ani. Dar cultura italiană nu s'a mulțumit cu aceste „cărți mari" autohtone. Faptul că a creiat Machiavelli al lui Villari, Virgilio nel Medio Evo al lui Comparetti, Origini dell'epopea francese și alte câteva lucrări fundamentale, care se vor citi încă multă vreme după ce valoarea lor științifică va fi depășită, nu a îngăduit culturii italiene să ignoreze celelalte „cărți mari" ale Europei. Și aproape toate aceste monografii clasice au fost traduse.

Ca să ne reintoarcem la cazul culturii românești, nu e nevoie să așteptăm până când un român va putea scrie o operă fundamentală asupra, să spunem, religiei grecești. Cartea lui Nielsson poate fi de pe acum tradusă, și ea va sluji de orientare și de documentare tânărului care ar dori să cunoască acest misterios sector al antichității. Exemplele pot fi multiplicate la infinit, pentrucă aproape nicio operă clasică de cutlură n'a fost tradusă în românește.

Se traduc, în schimb, puzderie de scriitori moderni. Librăria românească, sufocată acum zece ani de traducerile din Pittigrilli, Dekobra sau Guido da Verona — e invadată astăzi de traduceri din autorii englezi și americani. Firește că e un mare progres, dela Dekobra la Charles Morgan, și dela Pittigrilli la John Galsworthy și Aldous

(Urmare în pag. 7-a).

NINA BATALI — Flori

Poezia întunericului și a morții

de C. N. NEGOIȚA

Există, în fluviul de lumină, cu iradieri nesfârșite, al Căii Laptelui, o pată întunecată, un gol imens, cu adâncimi insondabile. Acolo, în Crucea Nordului, lângă strălucitoarea stea Deneb, se deschide o fereastră către marele necunoscut al celorlalte universuri, dincolo de putința cercetării, dincolo de simțurile obișnuite omenești. Nicăeri tenébrele nu apar mai vaste, nicăeri neantul nu-ți apare mai desluşit și fiorul întunericului nu este mai cutremurător.

De câte ori am încercat să cuprind imaginea desăvârșită a nopții, de câte ori am vrut să întruchipez aevea icoanele călătoriilor subpământene, fie din peregrinarea lui Eneas în teribilul Orcus, la lumea celor de dedesubt, fie din sumbra coborîre a lui Dante în Infern, tabloul întunericului crunt, tot de acel gol din Calea Lactee mi-a fost redat. Vă amintiți de versurile lui Virgiliu?

Tenent media omnia silvae,
Cocytusque sinu labens circumvenit atro.
Quod și tantus amor menti, si tanta cupido est,
Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre Tartara...

(Pădurile închid de pretutindeni calea; cu negru trestiș și cu bălți o'ngrădește Cocitus. Dar de te mână 'ntr'atâta voința și dorul te-alungă, Styxul și'ncolo și'ncoace să-l treci și de dată'ndoită Tartarul negru să-l vezi...)

Pe aceste urme au mers toți scriitorii cari au venit după dulcele cântăreț mantovan, Virgiliu, ca să zugrăvească tainele lumii celeilalte. Sunt doar și alte opere ale antichității, în care dorința de a scruta tărâmul de peste hotarele vieții este lămurită. Dar nicăeri, cadrul nu este mai firesc; nicăeri închipuirea nu epuizează tot ceeace se poate spune despre Infern.

Imaginea creștină a lui Dante, pe care ne-o aduce Infernul său, este strâns legată și ea de tabloul virgilian.

Și până mai târziu, până la poezia sepulcrală, până în pragul romantismului, duhurile celor pieriți din viața pământească se preumblă tot prin locuri asemănătoare cu acelea clasice.

Este lucru prea cunoscut că mitologia nu a separat prin mari deosebiri viața de aici și cea de dincolo. Că lumea telurică și cea a zeilor se țesea armonios, după aceleași legi! Despărțirea definitivă, prin abisuri de netrecut, o datorăm creștinismului.

Oricâtă renunțare ar fi predicat creștinismul, prin separația celor două lumi a deschis perspectivele unui mai aprig dor de viață. Tânguirea păgână după cel care se pregătea să treacă ad inferos nu făcea să se presimtă un rămas bun pentru eternitate... Zeii umblau printre oameni, sufletele călătoare, strămoșii iubiți și protectori, nu se depărtau prea mult de cămin. De aceea plânsul nu era sfâșietor și lacrimile votine constituiau doar un rit puțin îndoliat.

Războinicii trăiau și după ce au căzut, împreună cu caii, și mereu se chemau laolaltă. Pausania nu ne descrie spectacolul minunat al câmpului dela Maraton? Atenienii morți în luptă se deșteaptă apoi în fiecare noapte; fantomele ostașilor se zăresc într'o lumină misterioasă și până în depărtări nechezatul armăsarilor se aude.

Acest sentiment al vieții și de după moarte, lângă pământeștile daruri, a păstrat în tradițiile popoarelor, în sufletul primitiv, laolaltă cu atâtea semne din poezia populară.

Creștinismul a făcut deosebirea tranșantă între cele două lumi. Și astfel a împins dragostea fierbinte pentru viață, peste limitele cunoscute de antichitate.

Alături de renunțarea anahoretă, evanghelia predică și toarnă în inimi suflul unei iubiri nesfârșite de florile câmpului, de mireazma aerului îmbălsămat și mai ales de lumina dulce a zilei.

Ecoul acestei legături cu viața, cu soarele și cu lumina în deosebi, străbate poezia de pretutindeni și manifestă sentimentele reale ale muritorilor, înainte de despărțirea fatală.

Un mare poet al romantismului italian, Ugo Foscolo, în poemul său I Sepolcri redă imaginea luptei dintre viață și moarte, dintre lumină și întuneric, într'un chip magistral. Versurile acestea sunt edificatoare pentru sentimentul comun în umanitate:

Rapian gli amici una favilla al sole
A illuminar la sotterranea notte,
Perchè gli occhi dell'uom cercan morendo
Il sole, e tutti l'ultimo sospiro
mandano i petti alla fugente luce.

Așa dar, prietenii răpesc o scânteie, ca să ilumineze noaptea cea subterană: ochii omului care moare privesc către soare, iar ultimul suspin al tuturora este îndreptat tot spre lumina ce le fuge și le scapă pentru veșnicie.

Deseori, urmărind prin urmare întunericul și moartea, ce sunt strâns înlănțuite, în poezia sepulcrală a celor vechi, ca și a celor moderni, — icoana despărțirii mi-a apărut dureroasă în epoca nouă, și plină de seninătate în antichitate.

Versurile lui Foscolo sunt mărturie. Chipul cum se reprezintă, bunăoară, moartea unei tinere fete, într'un străvechi basorelief, în haină de sărbătoare, este la celălalt pol al cunoașterii omenești despre tainele existenții.

La fel și în poezia noastră populară, despărțirea este dramatică. Părăsirea luminii, pentru întunericul ce nu are margini, apare chinuitoare.

(Urmare în pagina 7-a)

Eminescu intact (III) [1]

Confruntări.- Eminescu și timpul nostru

de TOMA VLĂDESCU

In discuția, recunoaștem, destul de severă pe care vrem s'o continuăm aici, noi am îndrăsni să pretindem numai acea onestitate intelectuală care să se preocupe sincer de obiectul discuției, nu de persoana noastră nici de fanatismele ce ni s'ar atribui: am vrea anume să ni se spună numai dacă avem dreptate sau nu — e lucrul singur care interesează — dacă e adevărat cu un cuvânt că mărturisim o religie ale cărei articole de credință totuș le refuzăm în tot ce au ele real, activ, durabil, esențial... Nu punctul nostru de vedere astfel interesează — *pentru* sau *împotriva* lui Eminescu, nu!

Alta este discuția. Interesează într'adevăr că societatea noastră care în toate formele ei de expresie se mărturisește *pentru* Eminescu, ocupă în fond poziția paradoxală de a se găsi subt toate raporturile împotriva lui! Aceasta este desbaterea și în acest singur loc am vrea să ni se arate, dacă este posibil, contrariul...

Până atunci totuș ce am văzut? Mai întâi un Eminescu a cărui poezie nu formează decât un loc comun, dar niclo aderență sinceră, sau am văzut un Eminescu pe care îl cuprindem în aceeaș frază admirativă în care nu esităm să primim deopotrivă și pe cei mai hotăriți negatori ai lui, de pe vremuri. Am văzut nu mai puțin că îl proclamăm pe Eminescu dar ne facem chip cioplit din chiar adversarii lui — atâtea statui care n'au alt sens decât să strige incoherența prin toate orașele și piețile noastre publice!

Și mai era vorba de cultul unanim al poetului, de apoteoza lui de acum... Rămânea astfel o sumă de lucruri să le vedem.

Intr'adevăr! Cultul acesta cum îl oficiem? Cu ce inteligență — cu ce pudoare! Cu ce sinceritate mai ales... Și inima noastră ce straniu echilibru își va găsi între atâtea contrarii în care va trebui s'o vedem împărțită!

La aceste grave confruntări pe care le socotim mult întârziate dar cu atât mai necesare aici, când vrem să privim societatea românească de azi în fața icoanei pe care ea pretinde s'o aibă, încercăm sentimentul penibil că inteligența noastră mai ales se găsește profund umilită — și nu știu ce gol, din toate aceste manifestări, anulează chiar și cele mai fericite elanuri.

„Cultul" eminescian? Apoteoza poetului? Sensul lui profetic, sensul lui autonom care ne rezumă pe toți?... Adevăruri? Probabil!

Ce sunt totuș aceste triste serbări de cuvinte? Aceste declamații! Ce sunt ele într'adevăr, când pe străzile noastre s'au ridicat de bronz aproape toți adversarii din polemicile lui Mihai Eminescu și toți negatorii lui! *„Bulgăroi cu ceafa groasă"* și mai ales *„Grecotei cu nas subțire"* — noi am făcut din toți aceștia statui, pe care e foarte probabil că avem încă orgoliul să le transmitem urmașilor...

Dar să fie contemporanii noștri atâta de ignoranți, să nu știe poate că unul din sensurile lui Eminescu a fost tocmai lupta lui împotriva liberalismului, și că astfel aceste statui care s'au ridicat doctrinelor liberale, să zicem, unui C. A. Rossetti, de pildă, sunt incompatibile, sunt cel puțin fără loc într'un cult eminescian, în atmosfera acestui Eminescu-Absolut pe care-l strigăm? Greșim noi atunci, sau exagerăm când spunem că Eminescu este încă intact și necunoscut? Dacă am trăi cu adevărat sensurile eminesciene, dacă fervoarea care pare să ne agite acum ar fi cu adevărat simțită, cum am suporta de pildă ca unul din adversarii lui Eminescu să stea încă în mijlocul nostru, pe un fotoliu de piatră, ca o inestetică apariție, în piața care se cheamă C. A. Rosetti!

Dar în aceeaș ordine, o altă imagine care n'ar putea să ne părăsească acum: în timpul încă destul de recent când exista un partid liberal, nouă ne-a fost dat să vedem guvernele acelui partid ducându-se cu pas foarte solemn să celebreze inaugurarea unui bust al lui Eminescu nu mai știu bine unde... Era comic sau trist? Era poate mai mult dureros! Dacă acest partid și-ar fi renegat atunci tradiția și numele, gestul lui ar fi putut să fie o pocăință târzie, dar bine primită! Veniau însă la bronzul trist al lui Eminescu urmașii „Caradalelor", ai lui Giani, ai lui Cariadgdi și Pherechidis, ai pașoptiștilor și ai lui C. A. Rosetti... Glorioși de tradiția lor! Dar Eminescu continua să-i nege, privindu-i... Polemica lui încă nu s'a sfârșit. Nu era ni-

1) V. „Universul Literar" din 13 și 20 Ianuarie, 1940.

(Urmare în pag. 8-a)

Oficiază Toamna...

Arborii — în bătaea vântului,
Legănați pe nevăzute toarte,
Cădelnițează smirna frunzelor moarte,
In larguri, pe fața pământului.

Caut cu ochii lumina firavă
Sfâșiată pe creste de munte;
Cu mâinile îmi pipăi pe frunte
Intristarea ca un doliu de gravă.

Imensele goluri din univers
Multiplicate ecouri în mine își strâng;
Pretutindeni avânturi se frâng —
Parcă și amintirile s'au șters.

Stărue în auz și în depărtare
Un huet care se întinde;
Fără de margini pustiu mă cuprinde
Ca după propria-mi înmormântare...

GHERGHINESCU VANIA

CRONICA LITERARĂ

Teodor Scorțescu: Concina prădată,

roman, „Fundația pentru literatură și artă Regele Carol II".— 1940

Când cineva afirmă că „nu-și iubește *ființa*", avem libertatea să înțelegem că trăește, poate, fără să-și dea seama, sub categoriile visului. Numai în vis se produce deplin impresia de descentralizare a „eului", de pierdere a numelui și a responsabilității. Indiferența față de „ființă" într'un anume plan al vieții, ascunde de fapt o tensiune, de strângere a putințelor de „ființare", într'un focar invizibil, care tentează tocmai prin locul său în ireal. La fel și visul, deși se desfășoară fără raportare la eul conștient, se adună și cheamă sub boltirea sa nevăzută.

Sylvia, eroina romanului „Concina prădată" procură suficiente indicații despre un personagiu care visează profund când afirmă despr sine că „nu-și iubește de loc ființa". D. Teodor Scorțescu s'a dovedit autor de pasă, construind personagii ce doresc să vadă „ființa", pornind spre un focar situat „dincolo". Dacă admitem să o carte „bună", cere o anume pozitivitate, o normă *directă* a valorii, „Concina Prădată" nu este cartea cea mai bună ce s,ar aștepeta să apară astăzi la noi. Socotit așa cum *este*, romanul respinge însă orice împotrivire teoretică de principii. Din gândirea ce o presupune și din metoda aplicată, „Concina prădată" s'a organizat aeve, fără cusur și obligă s'o prețuim ca atare. Tânărul Vlad, care comunică la persoana întâia întâmplările, pare că „visează" și el, uneori, la fel cu Sylvia. Dar, sub acest Vlad se ascunde mai mult metoda autorului de a organiza în memorie „imaginile" visului spre a nu le uita. Într'adevăr, o preocupare a lui Vlad este de a nu „pierde" imaginile.

De unele își aduce aminte, fie ca să se emoționeze interior, de unul singur, fie ca să le povestească Sylviei, amanta lui. Pe altele și le construește sub ochii citorului. Obsesia după „imagini" semnificative, îl face pe Vlad să presupună că și celelalte personagii stau sub forța magică a schemei lor. Victimă a unei „imagini" îl socotește pe Vodiș, tip „indiferent" și monden care nu avea nici un motiv pozitiv să se însoare cu Sylvia, „amatoare de artă", și femeie inteligentă". „Pentru Vodiș, căsătoria aceasta avea o rațiune precisă, reprezentată printr'o imagine: momentul când alături de Sylvia, făcându-și apariția pe câmpul de curse de la Băneasa, se va întâlni față în față cu d-ra Mirescu. Intreg viitorul lui Vodiș se instala în acel moment, refuzând să înainteze; ca și cum pentru eternitate d-ra Mirescu urma să se chinuiască la Băneasa, sub privirea victorioasă a fostului ei pretendent. Specularea imaginii îi dădea lui Vodiș o bețe ușoară, amețitoare, făcându-l să aștepte data căsătoriei cu nerăbdarea unui logodnic amorezat". Vlad prin care se aplică necontenit metoda de construcție a autorului, — crede că astfel de „imagini" au o funcție decisivă în dinamismul sufletesc. Astfel Vodiș s'a însurat cu Sylvia, fascinat de sensul final al „imaginii" ce avea să se producă. Nesansa face însă ca „imaginea" să nu se organizeze, și atunci Vodiș pierde, ca printr'o surpare interioară, întreg sensul căsătoriei sale cu Sylvia: „Din diverse cauze, nunta nu avu loc — la Paris, — decât pest trei luni, urmate de alte două destinate unei călătorii în Algeria. D-ra Mirescu murise între timp la București, de febră tifoidă. Vodiș la întoarcerea sa în țară, înciudat de această ultimă perfidie a îngâmfatei, căută iarăși o consolare; de astă dată nu Sylvia putea să-l consoleze, căci pentru el, strălucirea ei se stinse din clipa ce nu mai putea fi folosită în răsbunarea mult visată; se ocupă deci de alte femei, în general de plebeie, continuând a păstra pentru calitățile Sylviei o stimă asemănătoare cu a wagnerienilor de principiu care preferă să se ducă la operetă". O adâncire a acestui *motiv psihologic* duce neapărat personagiul pe un tărâm de vis, oricât mediocru ar fi randamentul poetic. De altminteri, din moment ce Vodiș isbutește să se fixeze în centrul acestei „imagini" putem vorbi despre un randament al ei *poetic*, în sensul de creație, de „sfârșire" a unor intenții. Mult mai intimă, mai bogată în sensuri, este configurația pentru care își închipue Vlad că Sylvia s'a căsătorit cu Vodiș. De la început, pe Sylvia o înfățișează ca eroină a modului fantastic de a visa: „călătoria". Ca și personagiile lui Jean Cocteau, ca acea stranie Elizabeth din „Les enfants terribles", amanta lui Vlad „călătorește": „Cu capul răsturnat pe perne, Sylvia *călătorește* iarăși. — „N'auzi? Unde ești?" — „Nicăieri". — Vocea ei obosită ne surprinde. — „Nu te simți bine?, întreb. Sylvia nu răspunde. Ochii ei rămân nemișcați, vacanți. O suferință tainică sculptează trăsăturile ei fine, modelându-le într'o mască dură de porțelan". „Călătoria", evident se face în direcția unei imagini, a unui focar situat „dincolo". Divorțată la Paris de un diplomat belgian, tânăra eroină acceptă să se remărite cu Vodiș, cerută de acesta cu scopul arătat. Un scop asemănător prin formă, — deosebit însă ca intensitate poetică, o mână pe Sylvia în mariaj. Tot o imagine, pe care tot Vlad (autorul) o construește din mărturisiri culese și care altora ar fi rămas risipite, fără a se solidariza în adânc, cu „ființa": „Pentru a putea rămânea la Paris, se decisese să muncească, și poate teatrul, croitoria, sau dactilografia i-ar fi asigurat viața acolo, ca atâtor altora. Se vede însă că un rest de atavism oriental persistă în caracterul ei independent și involuntar, deoarece să lasă atrasă de perspectiva unei vieți comode în Moldova. Vodiș îi plăcea de altfel — „George mă transformase, trezea în mine ceva copilăresc, umil", îmi spusese dânsa, — și acceptându-l să-l ia de bărbat nădăjduia poate un reînceput de viață". — Cuvintele „ceva copilăresc și umil", au o însemnătate decisivă, pentru „ființa" Sylviei. Ele sunt adâncite de Vlad, care nu le *uită* ci se întoarce din când în când la ele, făcând legătură cu tot ce se întâmplă esențial femeii. „Umil și copilăresc" îmbină o ciudată cheie spre secretul ei de viață. Vlad, în calitatea lui de amant, — în acelaș timp însă și observator lucid, — așteaptă aflarea tainei, cu ajutorul acestei atracțioase chei. Intuiția nu-l înșeală, asupra împrejurărilor când eroinei i se potrivesc determinațiunile „umil și copilăresc". Sensul limpede al celor două cuvinte apare numai când Sylvia își descoperă în adâncimi feminitatea, în momentul când visul ei de a fi femeie, și nimic altceva, (nici intelectuală, — nici „muzică wagneriană" preferată operetei) — se întâlnește cu ființa ei, — pe care nu și-o „iubește", — în focar. Vlad, constructorul de „imagini", descopere la un moment dat, „unghiile" amantei. Altă dată n'ar fi dat importanță acestor „unghii", pe care le întrebuințează „copiii" și „oamenii umili". Acum, lucrurile se adună și misterul se revelează: „Deodată simt unghiile Sylviei. Nu. N'a fost așa. Vreau să retrăesc exact clipa. Am avut impresia că Sylvia spunea ceva... O privesc: buzele ei se mișcă fără sgomot. Ochii sunt mari, patetici. Unghiile ei ascuțite îmi fac rău, apoi se destind. Sylvia rămâne nemișcată. Sunt uimit de roșața obrajilor, de lucirea umedă a privirei, de ceva *umil și copilăresc* ce îi scaldă figura. In locul Sylviei, s'a furișat o fetiță care murmură cu glas fraged, necunoscut, cuvinte de recunoștință. De unde vine ea? Știu că se arată în rarile dăți, când Sylvia isbutește să-și îndeplinească până la capăt, dorința. Imi revin în minte niște vorbe vechi ale Sylviei, despre Vodi: „George mă transformase, trezea în mine ceva *umil și copilărsc*". Poate vorbea de minute ca acestea? Gândul supărător lunecă, fără putere, pe grotescul de aur al clipei". Se pare că se ascunde aici figura mai plină a unui personagiu tragic. In centrul imaginei apare *fetița*. Această *fetiță* nu este o arătare metaforică, ornamentală a fanteziei, ci e chipul Sylviei de altă dată, din vremea când știa că va fi *femeie*. In adolescență, fetele știu că vor fi femei, au sensul feminității lor, pe care îl intensifică, îl potențează extraordinar, dându-i concentrarea unui explozibil. Fetele își părăsesc copilăria, cu gândul că vor găsi compensația acestei pierderi, în feminitate. Dar dacă nu vor fi niciodată *femei*, dacă nu vor simți nici dragostea totală, și nici nu vor putea fi mame, din pricina sterilității organice?

Un refuz al *organismului* de a împlini visul fetei de a fi femeie în intimitate și mamă în lume, nu este o cumplită tragedie? Anormalitatea organică se manifestă cu puteri demonice în psihism. Trupul femeii, ființa ei vie, reală, — refuzând simțirea și fecunditatea, devine cuib al răului, sămânță blestemată! Sylvia își sublimează anormalitatea organică, în plan spiritual, unde îi simte intensitatea mai tragic.

Tot ce săvârșește ca femeie aparent întreagă fizicește, nu o *interesează*. Legăturile ei cu bărbații sunt „gimnastică", nesemnificativă. Deaceea ea nici nu-și dă seama de gravitatea relațiilor numeroase, care o fac să treacă drept o destrăbălată. Ii lipsește răspunderea de orice fel, al unor fapte care ei nu-i produc un sens, care s'o lege cu focarul ei de „dincolo"... Cu celălalt capăt al „ființei", în nevăzut"... Vlad începe la un moment dat să n'o mai înțeleagă destul pe Sylvia. Își condamnă amanta, — ca toată protipendada ieșeană, oricât s'ar explica ea, și oricât ar încercat să-i acorde lui un merit mai mare decât celorlalți bărbați de la care ea a așteptat s'o scape de blestem: „Tu, nu te poți plânge. Te păstrez de aproape doi ani. Cu ceilalți mi se ura repede. — „Atunci pentru ce.. 22, ?... — „Vrei să știi pentru ce... Eu... sunt o anormală". Mă privește serios. Se străduește să-și găsească cuvintele, nu din jenă ci parcă dintr'o grijă de exactitate. — In aventurile mele cu bărbații... eu caut... o afirmare — a feminității care-mi lipsește". — Recunosc că scuza e subtilă, mormăi iritat". Vlad își continuă tăcut, iritarea, transformând-o în condamnare: „Când nu aprobi destrăbălarea unei femei, treci drept obtuz. Tac".

Ca și altă dată, personagiului i se oferă totuși indicațiile necesare, spre a-și înțelege amanta, în adâncimea ei omenească, dincolo de „bine și de rău". Conversația se desfășoară afară, în ploaie. Vlad îndeamnă pe Sylvia să intre în casă.

— „Imi place să stau sub ropot, spune ea închizându-și ochii, și întinzând palmele ca o cerșetoare oarbă. Când eram copilă mă desbrăcam afară, în ploaie". Deși reapare copila, — fetița de altă dată, — și deși gestul desbrăcării în ploaie este plin de un simbolism al feminității — acelaș cu al pomilor care rodesc, și al practicelor magice pentru fecunditatea mumelor, — Vlad nu prinde înțelesul, și se folosește de alte cuvinte ale Sylviei, spre a se împăca în cele din urmă: „Ii cunosc încăpățânarea. Bine. Dacă stă ea, stau și eu. Imi ridic în neștire gulerul surtucului.

— Bietul băiat, exclamă ea deodată, ca și cum m'ar fi văzut abia acum. Mă trage de mână în salon. Bunătatea Sylviei sfârșește totdeauna prin a ieși la iveală. Intră în camera ei, lăsându-mă singur. „Tu nu poți înțelege". Ce este de înțeles... că i-a plăcut să se dee la atâția oameni?"... Faptul că Vlad nu „înțelege", nu interesează, iar Sylvia se realizează ca personagiu tragic parcă mai adânc fără înțelegerea lui. Sylvia părăsește amantul, spre a încerca o legătură „blestemată", cu o „amică", față de care speră să-și simtă mai reală, feminitatea. Vlad compune după metoda „imaginilor" momentul: „Am sărit deodată. A fost un strigăt, un urlet. „Nu vreau să pleci". Am auzit limpede cuvintele Sylviei. Deși am ajuns la ușă nu mai disting nici o vorbă, îmi bate inima în urechi... Cine pleacă? Nicușor? Apăs clampa. Deschid. Sylvia e lângă sobă, în picioare. Pe canapea, lângă fereastră Bitz fumează. Iscodesc cu privirea în stânga, în dreapta. Nimeni. Ochii mei întâlnesc iarăși pe Bitz. Bitz râde. Gura ei, larg deschisă, are ceva animalic, respingător. Grimasa mă străbate ca un cuțit. Ea. Ea! Când trec spre ușă, Sylvia mă apucă de braț, privindu-mă cu ochii rătăciți. „E atât de rea!! parcă a spus". De data asta autorul, d. Teodor Scorțescu își retrage parcă simpatia dela personagiu, lăsându-l în urmă, cu capacitatea intuitivă sleită. Intr'adevăr, Vlad nu mai comentează cuvintele Sylviei. „E atât de rea", spuse despre Bitz, desigur cu glasul „umil și copilăresc", al „femeii" care se simte din nou fetiță. Numai fetița se „putea văita că prietena ei „E atât de rea!" Pe Vlad îl satisface acum ca o suficientă explicație, ideia că Sylvia este un monstru. De mult urmărea să evadeze din dragostea aceasta, deși lui îi făcuse favoarea de a-l păstra „doi ani". O libertate deplină și o purificare, o nădăjduește Vlad, printr'o *călătorie* la Polul Nord.

Conform obiceiului, își proectează vizionar „călătoria":

— „Văd o imagine: un soare pal înmărmurit pe muchea zării, luminând o pustie de zăpadă. Intre ghețuri, o corabie năpădită de stalactite. Câți-va pinguini îmi fac reverențe comice. Aerul e pur și fraged. Alb, alb, scânteetor de alb, cât vezi cu ochii. Sylvia s'a mișcat întinzându-și un braț peste mine. N'am nevoie de ea. N'am nevoie de nimic. Nu sufăr. Sunt liber, miraculos de liber". Scăpat pare-se de sub ocrotirea autorului, Vlad se înșeală asupra *libertății* pe care o declamă cam literar. Nu imaginea Polului Nord îl va mântui. Va sfârși, pur și simplu, fără nici o altă semnificație decât a unui sfârșit, victimă însă tot a unei „imagini", prin care, ca și Vodiș — pornise dragostea lui cu Sylvia. Vlad, care era și poet, și care făcea parte dintr'o bandă (iarăși Cocteau și Les enfants terribles"), cu apucături „metafizice", încercase la început să-și prindă iubita ca un păinjen într'o pânză a „dezolațiunii": „Sylvia surâde, surprinsă, ca totdeauna când devin liric. De astădată mă urmează, binevoitoare. Profit pentru a svârli în văzduh o *imagine* ce mă obsedează: îmbătrânirea noastră în Iași.... cunoști pe Conu Vlad? a fost amor mare...". Iar nepoții noștri auzind acest comentar, vor mărturisi că nu pot „să ne închipue"...

Precum am văzut, Vlad se desparte de Sylvia înainte ca legătura să fi fost un „amor mare". Fiindcă un „amor mare", fără înțelegere până la dispariția ființelor una într'alta, nu este cu putință. Dar ce va face eroul cu „imaginea" lui, care a eșuat, ca și a lui Vodiș, spartă ca o băsică de săpun prin moartea perfidei îngâmfate?

Sylvia, precum perfida călătoria în moarte, călătoria și ea acum spre o nouă viață, cu Bitz. Vlad, după ce planul cu Polul Nord ratează, călătorește numai până la „moșia părintească", a unei mătuși, bătrânică de 70 de ani. Aci, departe de a se dovedi *liber*, nu povestește, după obiceiul lui, decât tot „imagini", despre Sylvia, insistând acum, asupra scenei cu Bitz: „Am deschis brusc ușa salonului. Le-am surprins pe amândouă palide, exaltate, ca „femeile blestemate", ale lui Baudelaire. Mânia, desgustul, își împărțeau sufletul meu. „Sunteți niște monștri!". — Cum, le-ai spus monștri? — Mi se pare... După „povestea" aceasta, Vlad așteaptă răspunsul bătrânichii.

— „Alaltăeri, îmi spune ea cu vocea însufletită a celor cari vor să ascundă că au tipat, — Zamfira a venit speriată la mine. „Cucoană, îmi zice ea, vaca cea bălțată a fătat un monstru. Vizitiul a zis că ăsta e semn rău". Mă duc cu ea în grajd. In adevăr, vaca fătase un viței cu două capete. Era mai mic ca un viței obișnuit". — Vlad se simte jignit, fiindcă nu înțelege nimic din sensul întâmplării „vițelului cu două capete", și ca să schimbe vorba, întreabă: „Nu ți-e urît la țară, Pati? — Te cred că mi-e urît. Dar ori unde m'aș duce, tot 70 de ani ași avea!". Iată-l pe Vlad, prins în pânza imaginei de otravă, pe care altă dată, când era amantul liric, o urzea Sylviei: „Incă doar câteva trepte, iubita mea și te voi ridica până la acea culme de dezolațiune unde de mult nădăjduesc să te aduc. — Iată: Vei muri, conform tradiției. Planeta își va continua înainte meseria, chiar când Iașii la rândul lor se vor fi măcinat în praful vremilor. Și nu va ști nimeni că pe acest meleag a pășit o Sylvie, a cărei piele sub sărut mirosea a castane coapte... Cui să-i vorbești? Sylviei nu-i pasă de moarte. Nu-și iubește de loc ființa? „S'o ia dracul", spune ea.

Și totuși, pare că Sylvia își împlinește datoria către ființă mai mult decât Vlad, care, spre a se mântui de monstruozitatea celei care își caută cu orice preț feminitatea, se destăinue bătrânichii, fără să-și dea seama că urcă pe „culmea dezolațiunii". Dar d. Teodor Scorțescu ce crede despre „monstruozitatea" eroinei sale? Noi bănuim că încearcă s'o apere și să-i dea un grad de demnitate imanentă faptelor omenești pornite din conflictele tragice dintre tensiuni și rezistențe. Poate că demnitatea Sylviei se dovedește prin refuzul ei de a face cunoștința lui *Vornicel*, despre care o cocoană spunea: „Am impresia că am dansat cu un stejar", și ai cărui ochi „cu repeziciune descopereau tuturor femeilor o trăsătură de sensualitate!" Pentru ce autorul nu a admis ca ochii lui Vornicel să cadă asupra Sylviei, spre a-i descoperi și ei „trăsătura de senzualitate?". Sau poate experiența cu Ema, un fel de repetiție de probă a unei eventuale întâlniri cu Vornicel, a convins-o pe Sylvia că, în ce o privește, ar fi inutil? Vedem în evitarea întâlnirei cu Vornicel, procedeul ales de autor spre a conferi eroinei sale, gradul de demnitate convenit. In acest caz, nu putem așeza pe Sylvia decât tot într'o „imagine" a lui Vlad, în care „pe față îi rămâne o crispație de amărăciune". Amărăciune profundă, amărăciunea destinului de a trăi „cu două capete"!

CONSTANTIN FĂNTÂNERU

Corespondența noastră

Nu întâmplător reapar la „Corespondența noastră", nume pe care cititorii le-au mai găsit aici. Noi supraveghem talentul în formare al tinerilor colaboratori. Incetul cu încetul ei vor cuceri atenția, prin publicarea lor repetită în acest loc, și nu este exclus ca vocația să li se pronunțe mulțumitor din această pagină a „Universului Literar".

Pe dealtă parte, precizăm că, acești colaboratori la al căror talent facem referință, nu trebue să-și piardă răbdarea, dacă nu se vor vedea publicați atât de des cât vor dori.

„Corespondența noastră" este pusă la dispoziția tuturor tinerilor autori din țară. Noi publicăm manuscrisele treptat, având grijă, să le vie rândul la toate care merită tiparul. Cel care nu apar după o trecere de timp normală, însemnează că au fost judecate și osândite. Totuși autorii lor să mai încerce, fiindcă exercițiul provoacă talentul.

FAGURI

Cuprinde-mi grumazii cu brațele tale
Mai albe, mai calde ca viața...
Și fă, ca în ceasuri triste—autumnale
Să-și facă lumina din ochii tăi — cale
In mine de seara și pân' dimineața...

Și mirue-mi viața cu zâmbete sfinte
Cum știi numai tu ca să mirui...
In ochi-mi topește-ți privirea cuminte
Și gura ta caldă... caldă m'alinte
Ca greul vieții să-l birui...

Din fagurul gurii sorbiți-aș cuvântul
De-ar fi el, iubirea-ți să-mi spună...
Cum m'aș mai prinde tovarăș cu-avântul,
Cu gândul, cu dorul, cu cântul,
Spre zori de viață mai bună...

THEO. CALUGARU

Blaj, 19 Noembrie 1939.

NOSTALGIE

Ea simte 'n boarea palidă și rece,
Solia stăpânirii ce-o să vină,
Să-i smulgă haina-aur și rugină,
Când plânsu 'n stropi de ploaie va s'o 'nece.

Ingândurată, toamna iarăși trece
Și frunze șbor în șoptire lină:
Cromatica lor gamă de lumină,
Până 'n hotarul zării o petrece.

Rămâne doar trenă lungă 'n urma ei,
Țesută din nostalgie; funigei
Sunt visurile cari trag să moară.

Cu ea călătorește amintirea,
Să-i țină de urât, căci întâlnirea
Cu umbrele lui Cronos o 'nfioară.

DIM. DIACONESCU

DOR DE IARNĂ

Aș vrea să ningă-afară iar,
Cu fulgi domoli și mari să ningă...
Să ardă'n casă focul... Dar
Să fie-aproape să se stingă...

S'arunc atunci un vreasc în foc
Privind cum flăcări nasc în salbe...
Iar fgii să pornească joc
La geam, rotind în sboruri albe.

Să redevin copil plăpând —
Iubind zăpada ca pe-o floare:
Mereu la gura sobii stând
Să sorb în ochii puri ninsoare...

TEODOR DOBROTESCU

ERĂ NOUĂ

Falnic popasul crește în amezi
pentru sosirea ta din veacuri și livezi;
grădina toată albă de chemări
și-a 'mpodobit cărările cu cer și zări.
N'auzi cum necuprinsul frânt din zodii
își lămurește cântecul de rodii?
N'asculți păsirea amurgului în fum
și dimineața înaltă depe noul drum?
(Ce aiurită crește 'n slăvi privirea mea!)
Seninu'aprinde sus stea după stea
păsind uimit — o curtezană pală —
pe imaculatul cer al orelor din sală;
iar drumul tău ce curge 'mpărătesc
toți aștrii și serafii îl păzesc.
Cratere albe dăruite 'n vânt
îmi amețesc cântarea grea și de pământ
iar cerbii albi din mituri și poeme,
s'au întrecut în cântec să te cheme,
și țara 'ntreagă fără de trecut
uimită arde toată: cer și lut.

LULU MATEI

MAMA

De câte ori...
Și câte stele, fluturau spre mine
Chipul tău!
Invăluindu-te'n cununi de frumuseți,—
Când adormeam în miriști, de parfumuri pline
Și sufletu-mi îmbrățișa cocori de vis—
[drumeți

De câte ori
M'am înecat în valuri de tăceri
Și am, — ca buzele-mi să bee: timpuri....
Să dăltuesc în mine din doruri și dureri,
Icoana ta:
Dulci zâmbete,
Dulci flori și mituri.

De câte ori,
Cu albe mâini, îmi scormoneam în suflet
Și'n zori,
Il răsfoiam cum răsfoiești un trandafir...
De câte ori mi'apari, pe mări de-alint,
O, mamă!
Cotrobăiesc cu sufletul, cu mâna'n reci izvoare,
Ca să te văd c'an visul ce zorii îl destramă:
Albă
Și ușoară floare — zăpadă pe mioare.

IOAN CHEREJI

AMON

I.

Copil ce vii înconjurat
târziu,
De ochii negrei amețiri,
ce viu
Iți este drumul sfânt
spre cer,
Când vii tremurător,
de ger.

II.

Ce falnic diamantul tău
cu zări
Lucește, fuge poate pe
cărări,
Tu plângi și'arunci mereu,
și tinzi
In besna cerului
să-l prinzi.

III.

Și tot alergi și împletești
covor,
Din tremurate fire de
izvor,
Ce nasc din neștiut
târziu,
Pe malul mort și, trist,
verziu.

IV.

Copilul meu mângâetor
ce treci?
Nu te cobori din lumea ta?
nu pleci
Să-mi luneci pân'la geam,
Și viu
Să îți ascult povești
târziu?

V.

O, cum te uiți cu ochi sclipind,
trecând,
Spre lutul ce te cere - așa
plângând.
Portlul spre apus
deschis,
Te cheamă ne'ncetat
spre vis.

VI.

Nu mă lăsa să rog atât
un gând,
In rugăciuni ca un orfan
strigând:
Coboară mic copil
pe cer,
Rugat di'un suflet plâns,
stingher.

DEMION CHIRUȘ

OBOSEALA

Capul mi-e greu și ochii mă dor...
Mă strigă uitarea'n țărână...
M'am plâns în stinsuri de lună,
Destinul, stea moartă sub nor...

Zadarnic mă'ndeamnă hârtia...
Condeiul îmi cade... A fost amăgit...
Tinerețea'n mine a tușit
Și mi'ar sângera poezia...
Tu du-te, umilul meu sol
Spre--aceia ce-ți strigă din prag...
Privește'n acele abisuri de vag
Căci poate te-oiu naște, idol...

DESPRINDERE

Cu rugăciuni pentru liniștea mea
Inchide-ți pleoapă cetatea privirii înșelate;
Acolo'ți vei dospi în singurătate,
Tcerea și lacrima grea...
. . . . . .
Lebăda visului a cântat în balta bucuriei
Inchipirilor mele, și'n ultimul cânt
Basmul de ieri s'a năruit înfrânt,
De smeii copilăriei...

Azi nu mai sunt rege și domn,
Poveștile mele s'au schimbat de mult.
Singur, ferecat în mine mi-ascult,
Elegii mângâiate de somn...

Instrăinat de lumea mea toată,
Mai sgârâi cu mintea mea luna
Zadarnic... Și-acelaș rămân totdeauna
Un pumn greu de sbucium isgonit de gloată.
. . . . . .
Cu rugăciuni pentru liniștea mea
Inchide-ți pleoapă cetatea privirii înșelate,
Acolo-ți vei dospi în singurătate,
Tăcerea și lacrima grea...

CONST. MITEA

POȘTA REDACȚIEI

Am primit manuscrise, pe care le vom publica treptat, la „Corespondența noastră", de la d-nii: Al. Popa (Tohanul Vechi, Brașov); Ionescu R. Tecucel (Tecuci); J. Pompiliu-Poeniță;) Mircea Nicolescu (Câmpulung Muscel); L. Stanislavievici; Valentin Cărhăniu; Aristotel Stănescu; Traian Popescu-Cobia (Dâmbovița-Găești); St. I. Filimon Sibiu); Sorana Des; Ilariu Spulber (Bolgrad-Ismail); Petru Homoceanul; Gh. Chiriac; Const. Bica; Gh. St. Dorneanu (Gheorgheni-Ciuc); Mady Mihăilescu; Nionel Petrescu (Pripici); Nestor, Dinseverin; Walleriu Storen; A. Z. Turlaci; N. Ghiță-Cocorăști; Ion Gh. Preda; Ionel Ghelu; M. Mesteacăn; Ion Stănescu-Max; Bogdan Căuș; Vasile I. V. Laur; Paul Dorobanțu; V. Cherelușanu; Titu Tuban; Dinu Ropot; Teodor Călăpăr; Maceri Olina; Maria Dunăreanu

A VENIT TOAMNA ÎN SANATORIU

(nuvelă)

de TRAIAN LALESCU

Fata cu rochie neagră și șorțuleț alb, fata căreea îi spuneam întotdeauna Maria, cu toate că sunt sigur că n'o chema așa, m'a întrebat mirată:

— Cum? Plecați atât de curând?

In loc de răspuns, am zâmbit.

Și nici nu puteam face altceva. Nu puteam să-i spun nici că ziarele erau mai puțin interesante ca altădată, nici că prăjiturile nu mai erau gustoase.

Bucătarul-șef nu se schimbase, iar redactorii ziarului erau, cred, aceiași.

La debitul de tutun din gară și atunci nu se găseau țigările cari-mi plac, iar în parc, pe aceeași bancă, stătea Lia.

Și ea s'a mirat că am plecat dela cofetărie mai de vreme că de obiceiu. O fi crezut, poate, că am făcut asta pentruca să mă întâlnesc mai de vreme cu ea. Fiindcă Lia era convinsă, pe atunci, că o iubesc. De-aceea s'a supărat când a aflat că în ziua aceea n'am să mă mai duc cu ea la terenul de tennis, s'o privesc cum joacă și să stau de vorbă cu băiatul care purta cămăși colorate aprins și care mă tutuia cu toate că eu nu știam nici măcar cum îl cheamă.

— Ai putea să-mi spui pentru ce nu vii. Cred că am dreptul să știu.

Lia m'a privit, amenințătoare, așa cum știa ea că-i stă bine.

M'am gândit că nu are nici-un drept să afle ceeace fac atunci când nu mă duc la tennis.

Nu i-am spus însă nimic, fiindcă Lia se înroșește când se enervează și nu mai e frumoasă.

Am lăsat-o deci, să creadă că a ghicit motivul.

— Știu dece nu vrei să vii! Ești gelos pe Bob.

Am aflat atunci că pe băiatul care purta cămăși colorate aprins îl cheamă Bob.

Mai târziu, mergând pe drumul trist pe care, rareori, se rătăcea câte-un vilegiaturist, nu mă gândeam la nimic.

Mai bine zis, nu vroiam să mă gândesc, fiindcă orice gând ar fi fost atunci o imputare.

Eram de cinci zile în orașul acesta mic în care toată lumea se agita fără să facă nimic, și nu mă dusesem încă să-l văd pe Ion.

Fusese o vreme în care Ion mă intimida. Mă privea disprețuitor așa cum făcea cu toată lumea, iar când vroiam să-i spun ceva strâmba plictisit din nas.

Intr'o noapte, însă, l-am întâlnit pe o stradă principală din București, stradă care părea pustie atunci.

Am vorbit multe cu el în noaptea aceea. Au urmat alte nopți, alte hoinăreli, alături de visele noastre.

Plănuiam să scrim un roman, împreună.

Și într'o noapte am înțeles că putem fi prieteni.

De-atunci nu l-am mai văzut.

Puțin mai târziu am aflat și adevărul. Am fost trist, fiindcă am înțeles că s'a năruit o prietenie care putea lua naștere.

Pantofii mei deveniseră aproape albi din pricina prafului de pe drum. Nu mai plouase de mult. Era o vreme minunată pentru excursii. Informația asta mi-o dăduse odată, binevoitor, „prietenul" Bob.

După o cotitură, apărea sanatoriul, ca o jucărie albă, din buzunarul verde al pădurii.

Am întâlnit în fața lui un grup întreg de excursioniști. Tatăl, mama și doi copii... Familia, așa cum o găsești în cartea de cetire pentru clasa doua primară, la capitolul: „O familie model". Tatăl dădea explicații.

Venise, de altfel, cu un binoclu care trecea din mână în mână.

— Uitați. Ăsta e un sanatoriu pentru tuberculoși. Trăesc aici, bieții oameni, ca 'ntr'un mic oraș. Au de toate: Cărți, radio, chiar și cinematograf.

Cel mai mic dintre băeți se minuna:

— Chiar și cinematograf?

— Da, dar asta nu înseamnă că sunt fericiți.

Mama, grasă și grijulie, a găsit că e momentul să facă o observație:

— Vezi, Gigel, ți-am spus să nu mai bei apă când ești transpirat.

In urma mea, tatăl a oftat milos:

— Săracul băiat!

N'am avut nici măcar timpul să zâmbesc. Din clădirea aceea mare și albă a izbucnit deodată, o melodie.

Fusese, cândva, un cântec la modă. Acum însă nici nu mai știam cum îi spune.

Un bătrân, întins pe un chaise longue a oftat plictisit:

— Iarăși?

Era atâta veselie în cântecul ăsta.

Trompetele, toba, toate instrumentele înălțau, parcă, un imn de slavă vieții.

Ajunsesem pe coridorul lung și luminos.

Un bolnav s'a aplecat în dreptul unei scuipători și a scuipat.

O fărâmă de plămân... o fărâmă de viață...

Ion stătea în camera cu numărul 11. N'a părut prea mulțumit că mă vede. M'a întrebat, răstit:

— Ai venit?

— Da, am venit!

Mi s'a părut răspunsul stupid și am adăogat:

— Dar știi că arăți bine, chiar foarte bine!

Am recunoscut în zâmbetul lui Ion, ironia lui obișnuită:

— Dece minți, Alexandre? Aștia din sanatoriu au avut proasta inspirație să ne pună oglinzi în odăi. Mai bine ai face să-mi spui ce mai e nou prin București.

Nu i-am răspuns nimic, deoarece în clipa aceea a izbucnit din nou melodia pe care-o auzisem cu câteva minute mai înainte.

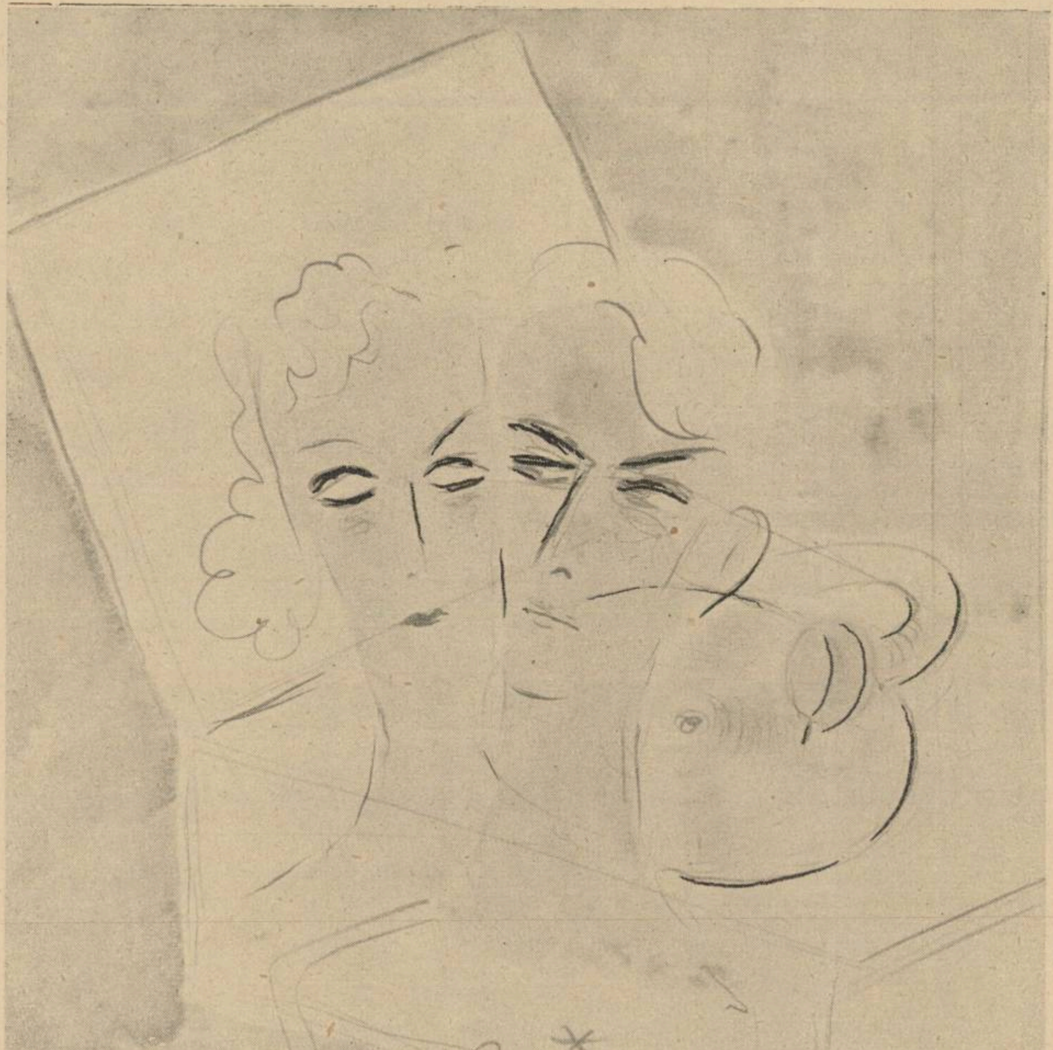

Parcă și zâmbetul lui Ion se schimbase, devenise mai bun:

— E vecina mea. O cheamă Magda. Din cinci în cinci minute pune la gramofon placa asta. Mereu, melodia asta. Câțiva bolnavi au reclamat-o la direcțiune. Dar altfel e o fată foarte bună, foarte miloasă. Vine în fiecare zi la mine și mă îmbărbătează. Fiindcă — știi? — eu sunt unul din cazurile grave ale sanatoriului...

Am înțeles că Ion ține la Magda și am vrut chiar să fac o glumă. Dar m'a oprit Ion:

— Taci, fiindcă ai spune cea mai mare prostie din viața ta...

Și a adăugat:

— Nu mi-ai spus încă ce mai e nou prin București?

— Nimic nu e nou. Mai ții minte banca pe care am stat la șosea când am hotărît ce soartă să-i dăm eroului nostru? E tot acolo. Te așteaptă.

Ion m'a privit plictisit:

— Găsești că ai haz?

Nu mai știam ce să-i răspund.

— Cred că ar fi mai bine să plec. Ești, poate, obosit.

— Ai dreptate. Sunt foarte obosit.

Am înțeles atunci că Ion vrea să plec, pentruca să n'o întâlnesc pe Magda.

Și, poate, de aceea am rămas. Vroiam s'o cunosc pe fata obsedată de o melodie.

Nici n'am mai așteptat mult.

Ușa s'a deschis brusc, fără obișnuitele ciocănituri și a apărut în pragul ei, Magda.

Din prima clipă am înțeles că e ea. Nimic nu părea bolnăvicios în făptura ei.

Ochii erau, poate, prea albaștri față de părul ei negru, zâmbetul era, poate, prea vesel în camera aceea albă ca un tuberculos.

Mi-a strâns mâna și s'a întins pe un chaise longue.

— Vasăzică dumneata ești Alexandru. Mi-a vorbit Ion despre dumneata, destul de des. Să mai vii pe aici.

Atâta tot.

A mutat o carte dintr'un loc într'altul și, pe urmă, a plecat, tot atât de veselă cum venise.

L-am întrebat, mirat, pe Ion:

— Magda e și ea bolnavă?

— Sigur că da. Acum cinci săptămâni i-au scos două coaste. Acum se pare că merge spre vindecare.

*

De-atunci, mă duceam în fiecare zi la sanatoriu. In oraș Lia se plimba mereu la brațul lui Bob și spunea la toată lumea că nu mă poate suferi.

N'o iubeam pe Magda. Iubeam dragostea ei de viață, iubeam melodia ei, mereu aceeaș melodie. Ion, de câte ori mă vedea, se enerva și începea să țipe la mine.

De-aceea, poate, am fost mulțumit în ziua aceea senină, când mi-a ieșit înainte pe aleea care ducea la sanatoriu, Magda.

— Tu duci la Ion?

— Da, mă duc la Ion.

— N'ai vrea mai înainte să te plimbi puțin cu mine? E o zi atât de frumoasă!" Am ieșit, împreună cu Magda, afară din parcul sanatoriului și am pornit în sus, așa, fără nici-un rost.

Mergeam încet fiindcă vroiam ca Magda să obosească.

— Ce părere ai despre noi, ofticoșii?

— De ce vorbești așa?

Ne-am oprit.

Maga a respirat puternic, parcă ar fi vrut să prindă în plămâni tot aerul sănătos și mi-a arătat niște brazi cari încercau să prindă un nor rătăcit pe seninul cerului.

— Privește! Cât de minunat e tot!

Și atunci, fără să-mi dau seama, am întrebat-o:

— Magda, de ce cânți tu mereu aceeaș melodie?

Magda m'a privit și a început să râdă.

— Ai să-ți bați joc de mine, ai să spui că sunt romantică. Am auzit melodia asta atunci când m'a sărutat pentru prima oară un bărbat.

Cuvintele Magdei au sunat atât de ciudat.

Și, de undeva, de departe, a ajuns până la mine melodia ei... Aceeaș melodie...

N'o cânta Magda; o cântau toate gândurile mele. Și, poate că atunci am iubit-o pe Magda.

Ea a zâmbit după ce am sărutat-o.

Dar atunci s'a petrecut ceva ciudat cu mine.

L-am văzut pe bolnavul care-și scuipa o fărâmă din plămâni.

Am văzut diagrama temperaturei, de lângă patul lui Ion.

...37°... 37,3... 37,1... 37,3...: 38...: 37...

Am închis ochii...

Sărutasem o tuberculoasă!

Am făcut atunci, poate, cea mai urîtă faptă din viața mea:

Am fugit de lângă Magda.

*

Am luat apoi primul tren spre București, iar pe drum am cetit o revistă.

Vroiam s'o uit pe Magda, vroiam să uit melodia ei.

In București am găsit aceeaș lume transpirată, aceeaș zăpușeală.

Pe urmă căldura a început să scadă... Treceau zilele...

O uitasem, poate, pe Magda.

Intr'o zi am primit o scrisoare dela ea. Aflase, pe semne, adresa mea dela Ion.

Era un singur rând în scrisoare:

„Alexandre, a venit toamna în sanatoriu..."

Nu i-am răspuns, fiindcă mi se părea că întâlnisem ceva asemănător într'un roman.

Fulgii de zăpadă au adus însă cu ei melodia Magdei.

Din nou, am pornit cu trenul spre orașul acela mic.

O sanie m'a purtat la sanatoriu.

Am năvălit în odaia lui Ion.

— Unde e Magda?

— Cum? Nu știi? Nu citești ziarele? Magda a murit!

L-am lăsat pe Ion să vorbească.

— In fiecare toamnă moare cineva în sanatoriu. De astă dată a fost rândul Magdei. Au intervenit niște complicații. Intr'o săptămână a murit. Moartea n'are nevoe de niște epave ca noi, ceilalți bolnavi. Moartea a iubit-o pe Magda fiindcă era frumoasă, fiindcă iubea viața...

Am citit atunci pe chipul lui Ion toată fericirea că mai trăește încă.

*

In drum spre gară, zurgălăii saniei cântau aceeaș melodie.

Iar glasul Magdei îmi șoptea:

— Știi? A venit toamna în sanatoriu...

Sgârcenia boerului Alecu

— schiță —

de EUGEN PETIT

Implinind șasezeci de ani, conul Alecu arendă moșia lui din județul Vaslui, unui grec, iar el se retrase la Iași, în vechea casă boierească, din strada Albă, pe care o moștenise de la părinții săi, aceștia având-o de la părinții lor și așa mai departe. Căci, fără a fi chiar vlăstar de Domn, cum sunt destui prin Moldova, conul Alecu descindea dintr'o veche familie boerească, a cărei origină se urca — cum spun cronicarii — în negura vremurilor.

Pe când își cultiva singur moșia, conu Alecu era socotit, cu drept cuvânt ca unul dintre cei mai harnici și pricepuți gospodari. Dar, d-sa avea și un cusur, anume, era de o zgârcenie care devenise proverbială în tot ținutul. Treaba în casă i-o făcea o singură femeie, țigancă bătrână, ai cărei părinți fuseseră robi la bunicii lui. Țiganca avea un băiat ce servea în acelaș timp de vechil pe moșie și de fecior în casă.

Nimeni nu era primit și ospătat la curtea lui, înconjurată cu un zaplaz tare înalt și păzită de șase dulăi, orbi, ai căror ochi fuseseră scoși cu fierul roșu, ca să se dea mai bine la orice străin ar fi îndrăznit să intre acolo. Până și cu oamenii de pe moșie, boerul vorbea printr'o ferestruică deschisă în scândurile portiței. Acolo apărea figura hirsută a proprietarului, când tocmea oamenii pentru munci sau le făcea plățile.

Cu trecerea timpului însă, câinii pieriră unul câte unul, fără a mai fi înlocuiți de către stăpân, care socotea că patru câini pot face aceiași treabă ca cinci, apoi că trei câini pot face aceiași treabă ca patru, și așa mai departe, până când se mulțumi cu unul singur. Pe acesta îl luase la Iași conul Alecu, împreună cu bătrâna țigancă, renunțând însă la odrasla acesteia căci nu mai avea acum nevoie de vechil care să alerge după daraveri pe moșie.

Cum se făcu, că în Iași, casa fiind așezată pe un povârniș ce da spre Tătărași, era toată înconjurată cu un zid gros, văruit în alb și nu avea nici un vecin alături. Prin față trecea strada Albă, în dreapta și în stânga câte o stradă mai mică, scoborînd spre abator, iar la spate celelalte case din mahala fiind așezate mult mai jos, vederea se întindea peste cimitirul Eternitatea, pierzându-se în dealurile verzi ale Ciricului.

Din strada Albă, se intră în curte prin două porți, săpate în grosimea zidului: una mai mare, pentru trăsuri, care de memorie de om nu fusese văzută deschisă vreodată, și alta, mică, joasă, prin care se făcea în mod obișnuit legătura dintre cetate și exterior.

Dar la Iași nu era pustiul de la țară și câinele sălbăticit scăpând de vreo două ori în stradă, făcuse ravagii printre trecători, astfel că bietul conu Alecu trebui să plătească vreo două perechi de pantaloni noui (căci pe cei vechi și rupți de javră i-a luat înapoi) și chiar prețul câtorva zile de spital unui factor poștal mușcat mai grav.

Conul Alecu, furios de aceste întâmplări care-i atraseră cheltuieli neprevăzute, hotărî să puie câinele în lanț. Acesta, nedeprins să stea legat, enervat fiind și de zgomotul străzii, urla și lătra aproape tot timpul ca un turbat, ceia ce făcea mare plăcere stăpânului său, pentru că — socotea el — auzind vecinii în curte zbuciumul fiarei, nici un borfaș nu va îndrăzni să sară noaptea la dânsul peste zid spre a-l jefui. Vecinii însă, ne având aceleași motive de mulțumire, ba dimpotrivă, ajunseră a fi scoși din sărite de urletele și lătrăturile acestea ce nu mai conteneau, precum și de zăngănitul sinistru al lanțului în care se zbătea fiara.

. . . .

Intr'o bună dimineață însă, conul Alecu, suferind de inimă, muri subit. Țiganca care-l îngrijea alergă plângând la circumscripția polițienească din apropiere, spre a spune întâmplarea.

Când veni Procurorul să puie sigiliile, găsi o sumă mare de bani în casa de fier, iar în una din camere adunate sute și mii de cutii de chibrituri goale, de toate felurile. Ce s'o fi gândit să facă defunctul cu ele, a rămas și azi un mister pentru toată lumea. Poate era o simplă manie de colecționar.

Cum însă faimosul câine orb, de care vorbea întreaga mahala nu fu găsit, iar lumea se întreba ce o fi devenit, această nedumerire ajungând la urechile Procurorului, la rândul său el puse chestiunea servitoarei, care făcu declarația următoare:

„Câinele stăpânului meu, Dumne-
„zeu să-l ierte (pe stăpân nu pe haită)
„a pierit de vreo trei luni și l-a în-
„gropat singur boerul în fundul curții,
„acolo unde se vede o moviliță de pă-
„mânt.

„Când a murit câinele, boerul era
„foarte îngrijat că vecinii ne mai au-
„zind lătrăturile lui, hoții ne vor călca
„într'o noapte. Eu am sfătuit stăpâ-
„nul să aducă dela vreo stână un alt
„cotei, dar el îmi răspunse că are ceva
„mai bun de făcut decât să alerge
„după câini și că nu-i mai trebuie lui
„încă o gură de hrănit, abia având
„cu ce să mă ție pe mine.

„Și, în ziua aceia, cum porni a se
„întuneca, îl văzui pe boer zăngănind
„lanțul câinelui și încercând a lătra
„ca dânsul: ham! ham! mââr! Fă-
„când așa, el tot umbla de jur împre-
„jurul ogrăzii, pe lângă zid, silindu-se
„a imita cât mai bine pe zăvodul
mort.

„Iar eu, la început văzând aceasta,
„mi-am făcut cruce, crezând cu tot
„dinadinsul că Dumnezeu i-a luat
„mințile stăpânului meu și nu m'am
„liniștit decât văzându-l că vine la
„mine liniștit și îmi spune:

— „Vezi tu, Cioară, că nu mai este
„nevoie de javră? Am tot auzit-o hă-
„măind, așa că m'am deprins și eu să
„hămăiesc ca dânsa. I-am prins me-
„seria. Nu-ți spuneam eu că nu-i ne-
„voie să hrănesc o gură mai mult?
„Dacă știam eu asta, de când mă des-
„cotoroseam de dânsa. Toți hoții cred
„că mai trăiește încă!

„Și de atunci, în fiecare seară, de
„cum se înopta și până întuneca
„bine, boerul tot învârtindu-se prin
„ogradă, tot zăngănea lanțul câine-
„lui și lătra până ce răgușea. Unde
„mai puneți, domnule Procuror, că-i
„dase în gând să mă învețe și pe mine
„a lătra la fel, pentrul cazul când
„dumnealui s'ar îmbolnăvi, căzând la
„pat.

„De vroit am vroit și am tot încer-
„cat, dar nu am putut".

. . . .

Pe vremuri nu găseai oameni pe lume mai darnici și mai primitori ca boerii moldoveni, dar să te fi ferit Dumnezeu a da peste unul zgârcit cum era conul Alecu despre care se vorbește în această schiță, ce nu are alt merit decât acela de a povesti o întâmplare adevărată, cu toată aparența contrară.

Vorbe în vânt

I

de C. GANE

Marți, la 27 Ianuarie 1824, Goethe spunea lui Eckermann: „Acești ani din urmă ai vieții mele îi privesc ca un fel de Anale, fiindcă în ele apare mai mult activitatea decât viața mea. De altfel, cea mai însemnată epocă a unui om este acea a desvoltării, care în cazul meu se încheie cu volumele „Adevăr și poezie". Mai târziu începe conflictul cu lumea, și acesta nu are interes decât atâta vreme cât dă un rezultat".

Vorbele acestea sunt pline de înțeles și de adevăr. Vremea târzie a vieței înseamnă conflictul omului cu lumea, pe când anii tinereții înseamnă conflictul omului cu propriul lui suflet.

O foaie rămasă din carnetul cu Amintiri, pe care l-am ars în 1913, când am plecat pe front în Bulgaria:

O odaie mare, în mijloc un covor, pe covor un pui de om. El se simte pierdut în nemărginirea acelei încăperi; îi este frică și țipă.

O ființă, care i se pare grozav de mare, se apropie de el, se apleacă, îl ridică, îl strânge în brațe, îl sărută și-l mângâie.

Mama.

Puiul de om încetează de-a plânge. E acum în siguranță.

E cea d'întâi amintire, cea d'întâi deșteptare a conștiinței, cea d'întâi cunoaștere a unui „ceva" care „este"... Mama!

Pe urmă încep a se desprinde rășlețe, din întunericul trecutului, alte amintiri, șterse. Un foc, o boală, și altele mai mărunte: un câine cu care mă hârjonesc prin iarbă, o femeie care mă îmbracă și mă desbracă, un om care scrie la o masă... nimicuri.

Câteva odăi, casa, ograda, ostrețile. Aici se sfârșește lumea. Mai târziu nu mai înțelesei că mai este, dincolo de ostrețe, o altă lume: strada. Din ceia parte a străzii era un zaplaz, o grădină și în fund o casă. O casă ciudată. Nu era ca „a mea". Era lungă. Am fost odată acolo. O zi însemnată. Nu pentrucă m'am jucat prin grădină cu niște copii, ci pentrucă în ziua aceia am făcut o descoperire mare: când m'am întors acasă, trei copii au rămas acolo, iar unul a venit cu mine. Am aflat că e fratele meu.

Și așa, mergeam din descoperire în descoperire: omul care scrie la masă e tata, bătrâna care mă îmbracă e dadaca.

Trebuie să fi avut vreo trei ani când ne-am mutat în altă casă unde am rămas mult, până m'am făcut mare și a trebuit să plec în vâltoarea lumii.

Amintirile prind a se închiega. Aici o văd întâi pe baba Anica, care mi-a încântat copilăria cu basmele ei — aici întâi pe Ion bucătarul, un țigan bătrân cu luleaua în colțul gurii, fost rob înainte de Cuza. Știa snoave multe. „Mă furișam în cuhne și-l rugam: „Mai pune țeva". Țiganul își așeza luleaua lângă blidul cu ciulama, în care i se scutura scrumul, și spunea:

„Astăzi fetili au înebunit toate. Te trag ele de mânecă și-ți spun „hai la joc". Pe vremea mea, erau mai rușinoase. De le îngheia vreunul să vie la joc, ele săltau pe loc cu pași mărunți, cântând cu glas pițigăiat „Pi disară, pi disară", iar flăcăii își umflau glasul și tropăiau apăsat, cântând: Ba amù, amù, amù"!

Și țiganul cu mânele în șolduri tropăia prin bucătărie ca să arete cum făceau fetele și cum flăcăii. Cei din prejur, fata din casă, omul din curte, râdeau de se prăpădeau, iar eu eram mândru de bătrânul Ion.

★

In sufletul nostru al tuturor rămâne mai târziu în viață ceva din sufletul bucătăriilor.

★

Vara, la țară la bunica. Era paralizată. O împingeau într'un cărucior, îndată după prânz, până la cimitir unde zăcea bunicul și rămânea acolo până asfințea soarele. Mă ținea lângă dansa, mă desmierda, și-mi vorbea de *Napoleon*. Mai era acolo, la țară, bătrana Thereza, o nemțoaică ce fusese guvernanta bunicii. Când se vorbea de Napoleon, se supăra. I se sbârcea fața și mai tare, arăta pumnul și răcnea: „Napoleon! er hat gezietert". Când și dece tremurase Napoleon, nu s'a lămurit niciodată. Dar nouă copiilor, cărora ni era frică de Thereza, a cărei limbă n'o înțelegem, spuneam doar după dânsa, îngroziți: „Napoleon în hatgheițăr!" Ca și mai tarziu cu versurile lui Eminescu:

„Jălui-m'aș și n'am cui",
„Jălui-m'aș codrului!"

iar noi spuneam: Jălui mașina în cui" și nu înțelegeam cum se pune o mașină în cui și dece trebuia pusă în cui ca să fie jăluită.

Acolo, la țară, toate'mi plăceau. Grădina cea mare care mi se părea un codru, iazul care lua în mintea mea închipuire de ocean... ce proporții dăm noi lucrurilor când suntem mici! In anii de mai târziu le vedem cum sunt, iar la bătrânețe le micșurăm... lucruri, fapte și simțiminte, înadins le micșurăm. Fiindcă, pese-mi-te, cum știm că încurând nu vom mai fi deloc, ne mângâiem cu gândul că în urma noastră va rămâne o lume mică și de nimică.

(Urmare în pag. ultimă)

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

EXPOZIȚIA LUCIAN GRIGORESCU (SĂLILE ATENEULUI)

Arta lui Lucian Grigorescu — ca și personalitatea sa, sunt printre cele mai frumoase pilde din plastica românească.

Mult prea puțini dintre artiștii noștri sunt însuflețiți de o atât de nobilă îndârjire în munca de fiecare zi, prea puțini împing autocritica atât de departe încât să le fie într'o așa măsură utilă.

Lucian Grigorescu nu și-a făcut niciodată concesii, nu a admis nici un compromis. Dealungul carierei sale (au fost epoci când a slujit credințe cu totul opuse celei de azi) el a urmărit cu aceeaș ardoare mijlocul de a exprima o artă a lui, proprie. In acest efort Grigorescu a risipit inteligență, spirit și o energie cum se întâlnesc arareori.

A fost avar numai cu credința și convingerile lui. Artistul acesta care de mult putea să se ancoreze într'o comodă situație de „maestru", lucrează și azi cu aceeaș neliniște, cu aceeaș evlavie ca acum 20 de ani. Acum, când a biruit, Grigorescu e tot atât de modest, ca altădată. E caracteristica adevăraților artiști modești, căci aceasta e dovada tinereții, a îndoelii ce comportă.

Pictura lui Grigorescu — dacă-i urmărim evoluția, de 20 de ani încoace— reflectă ca o oglindă fidelă toate preocupările picturii contemporane. Și el, o vreme a suferit influența unor concepții în care literatura precumpănea interesul picturii în sine. Această cri-

Lucian Grigorescu „Natură moartă"

ză însă a fost scurtă, latinul exuberant care e Grigorescu nu a putut stărui pe un drum care nu se acorda nici cu inima nici cu spiritul său.

Apoi l-a ispitit forma, volumul. In anii următori această problemă, atât de puțin înțeleasă de artiștii contemporani a fost pretextul unor admirabile pânze. Coincidența de concepții, identitatea problemelor puse făceau ca tablourile din acea vreme să amintească pe Derain, care cu un extraordinar prestigiu încerca să reînvie învățăturile unuia dintre ultimii mari pictori, Corot. Din această epocă ne amintim de câteva pânze, împrăștiate azi prin colecțiile și muzeele bucureștene, pânze cari prin seriozitatea lor, prin studiul atât de adâncit constitue treptele solide ale evoluției artei lui Grigorescu.

Dar dacă aceste tablouri erau o splendidă performanță, ele nu reprezentau temperamentul — aproape meridional — al artistului. Astfel, încă odată Grigorescu a purces pe drumul greu al căutării, uitând toate succesele de până atunci precum și o comoditate în care de altfel nu s'a complăcut niciodată.

In sudul Franței, la Cassis petrecându-și timpul într'o muncă fără sfârșit, întreruptă de bucurii și de crizele îndoelii, Grigorescu și-a găsit drumul, un drum pe care nu l-a mai părăsit; acel de azi. Cassis-ul însorit a fost pentru temperamentul lui Grigorescu climatul ideal și — nu știu dacă e coincidență, sau instinctul l-a mânat — cel mai latin dintre pictorii noștri și-a făurit originalitatea pe malurile Mediteranei.

*

Pictura lui Grigorescu se refuză analizei; ea te cucerește. Tablourile sale respiră bucuria de a picta. Nicăeri nu se văd urmele efortului (și ce sforțări i-a trebuit să ajungă aici!). El are această supremă eleganță de a ne ascunde urmele casnei și de a ne restitui o natură scânteind de mii de tonuri, orchestrate cu o măestrie inegalată la noi.

Eliberat — după atâtea avataruri — de servituțile influențelor cari au zdruncinat pictura de după răsboi, Lucian Grigorescu, stăpân pe meșteșugul și mijloacele sale este expresia cea mai limpede și mai strălucitoare a picturii românești contemporane. De aceea o expoziție a lui Grigorescu capătă o semnificație mult mai mare decât „o expoziție bună" o semnificație pe care nu o vor avea niciodată operele celor ce-l imită. Ei nu vor avea niciodată suflul acestui mare artist. Se poate imita factura, dar capacitatea creatoare va rămâne întotdeauna în forma primului tipar. Și Grigorescu și-a turnat acest tipar după o viață întreagă de muncă îndârjită și de nedesmințită pasiune pentru pictură.

De aci aspectul sărbătoresc al expozițiilor lui Grigorescu; fiecare din ele sunt victorii ale artei și ale artistului.

Lucian Grigorescu „Faleze la Cassis"

Cronici germane

Franz Theodor Csokor

L-am cunoscut pe Franz Theodor Csokor în „orașul ce se aseamănă unei tinere femei frumoase, care a trecut prin multe de toate", l-am cunoscut acum cateva zile în București. Nu ne-am putut gândi decât la marile ciudățenii ale vieții, în clipa în care ne-am văzut în fața acestei rare personalități, în fața celui mai de seamă dramaturg austriac, nu ne-am putut gândi decat la Marele Neprevăzut care aruncă pe om dintr'o parte a lumii într'alta, fără nici un fel de socoteală. In fața noastră era Franz Theodor Csokor, scriitorul al cărui nume constitue de multă vreme o faimă, deținătorul marei distincții „Burgtheaterring", inel care echivalează, cel puțin, cu premiul național pentru teatru. L-am ascultat pe acest om l-am auzit recitându-și poesiile și povestindu-ne despre *prietenul sau Rainer Maria Rilke* și despre alți mari creatori, și în clipele acelea, am priceput mai bine ca oricând, asprul și neînduplecatul destin al omului singur. Poate fiindcă n'am avut ocazia, în cadrul cronicii noastre, am făcut întotdeauna abstracțiune de om, limitându-ne să scriem, cu toată obiectivitatea ce ne-am impus'o, numai despre operă. De astă-dată, ni s'a părut foarte grea această delimitare și deaceea am scris câteva cuvinte de omagiu, înțelegând să exprimăm astfel prețuirea noastră pentru acest artist.

Franz Theodor Csokor e un scriitor mult apreciat și de mult cunoscut în Germania, de unde a plecat din cauza unor convingeri pe care noi nu le vom discuta, pentrucă noi judecăm arta și pe artist. Franz Theodor Csokor a scris piese și cărți care au făcut vâlvă și au creat epocă, dar care, bineînțeles, nu sunt cunoscute la noi; a scris nuvele și poesii, care l-au făcut cunoscut și dincolo de granițele țării sale — și, prin aceasta, Csokor se situiază între scriitorii germani de-un mare suflu, între acei scriitori, care duc pretutindeni marea lumină a eternei culturi. Ajuns în acest loc, ne vom îngăduit să deschidem o paranteză în care să înșirăm o parte din operele sale, pentruca să arătăm lectorilor noștri și *în titluri*, varietatea și bogăția sa. VOLUME DE POESII: „Pornire eternă", „Spada și rana"; PROZĂ: „Peste prag"; LUCRĂRI DRAMATICE: „Păcatul contra spiritului", „Ulița roșie", „Balada orașului", „Asociația drepturilor umane", „Teritoriu ocupat", „Moara muierilor", „Oameni din trecut", „3 Noemvrie 1918", „Generalul lui Dumnezeu"; TRADUCERI din: Krasinski, Erzeinoff, etc.

Iată un șir de titluri impresionant nu atât prin număr, cât prin preocuparea etern *umană*, care străbate ca un fir roșu întreaga sa operă. Proza lui Csokor e halucinantă și colțuroasă (nuvelele din „Peste prag"), iar dramaturgia lui, atâta cât o cunoaștem, e o continuă sondare în adâncul omului, un arătător mereu ațintit asupra rănii, pentrucă Csokor crede că omul trebue să fie un „civil-soldat", care să vegheze azi, mai mult decât oricând, asupra libertății și a spiritului.

Nu avem pretenția ca în aceste fugare notări să caracterizăm în întregime o activitate atât de vie, precum nu avem nici posibilitatea de-a scrie tot ce ne-a sugerat opera și omul Csokor, aceasta din motivul banal de simplu, al cadrului limitat al rubricii noastre. S'ar putea însă să scriem odată mai pe larg, desvoltând ideile și prezentarea care e posibilă aici numai în linii mari.

Impresionant de frumoase ni s'au părut cele câteva poesii din ciclul inedit *„Poesii bărbătești"*, pe care autorul a avut bunăvoința de a ni-l comunica. Scrise după o tăcere de douăzeci de ani, poesiile acestea de bărbat frământat și chinuit, sunt poate documentul cel mai copleșitor al unui destin. Oscilând între duritate și bunătate, între chemare la luptă și îndemn la odihnă și somn, însă niciodată străbătute de ură, sunt documente nu numai de istorie literară, ci și piese de istorie, pur și simplu. Ne vom lua odată rămas bun de-a înfățișa publicului dela noi un întreg ciclu, și o vom face cu convingerea că vom prezenta un continent necunoscut. Deocamdată însă vom da, în traducere, o singură bucată, intitulată: *„Când un bărbat se îmbolnăvește"*:

„Când un bărbat se îmbolnăvește, să
meargă în întuneric,
„Să aștepte acolo ce i se va întâmpla!
„Dar fie că e răpus, fie că învinge,
„Să nu-și arate slăbiciunea!
„Să nici nu alerge între femei,
„Pe care le-a trădat în puterea sa;
„Să se dea bătut, spiritului său
„Și să se dea în oaimă trupului său!

„Dar niciodată să nu se tângue și să nu
se plângă,
„Că soarta îl judecă prea aspru!
„Și, înainte de a se stinge, să mai spună
„mama",
„Și aceasta, numai dacă e singur!"

Din acest ciclu mai cunoaștem o seamă de poesii, la fel de grave, de însingurate și de frumoase. Trece prin ele un ciudat aer de izolare, de îndepărtare de lume, de fugă înspre culmi. De bună seamă că acesta e drumul omului care crede în om și în patrie, în pământul ei, pe care îl iubește chiar dacă ar deveni pentru el „o altă Golgotă". Credem că acest ciclu *„Männergedichte"*, e una din mărturiile cele mai vii și mai dureroase ale sbuciumatului și nesigurului ins al zilei de azi și tocmai pentru această semnificație am insistat asupra lui.

In puține cuvinte am căutat să dăm o cât mai completă imagine a unei opere și în două-trei linii am cercat să evocăm un om, despre care cu altă ocazie vom scrie mai mult. Credem că am isbutit să ajungem ce ne-am propus astăzi.

Franz Theodor Csokor trăește între noi, purtându-și puternica artă în mijlocul unui București care încă se extaziază în fața unor comedioare de duzină, în fața unor farse de bulevard. Prea puțini sunt aceia cari îi apreciază și-i cunosc arta, dar acești puțini pot fi mândri că nu trec pe lângă ciudatul și marele scriitor. Noi n'am scris numai *despre* Franz Theodor Csokor, ci am scris puțin și *pentru* acest creator pe care l-am cunoscut mai zilele trecute, (și nu știam: trebue să fim triști sau veseli?) în „orașul ce se aseamănă unei tinere femei frumoase, care a trecut prin multe de toate", cum spunea el, în acest București drag și paradoxal.

ȘTEFAN BACIU

Cronica ideilor

Al. Posescu: Introducere în filosofie

de MIRCEA MATEESCU

D. Al. Posescu face parte din categoria acelor gânditori de serioasă atitudine, a căror activitate rodnică și substanțială își dovedește valoarea mai cu seamă prin raport la bunele oficii făcute filozofiei însăși. Este un adevăr prea adesea constatat că autorii cărților de filozofie isbutesc arareori să facă dovada unor mature posibilități de sistematizare critică a materialului asupra căruia și-au oprit cercetările — preferând, în lipsa oricărei vocațiuni certe de a face știință, o goală originalitate marcată prin abundența nebulozităților verbale. Oricine se poate declara filozof, la adăpostul cuvintelor. Oricine poate desperechia astfel vorbele, încât ceiace în mod firesc este clar să devină prolix. In ultimul timp, am asistat la acest fenomen, nu numai la noi în țară, dar chiar la autorii străini. In locul lucrărilor de largă respirație științifică, am cunoscut un gen minor de producție, într'un fel literară, dar niciodată filozofică, denumită adecvat „esseu". Epoca „esseului" ,adică a debutanților ambițioși cărora nu le-au fost prielnice încercările beletristice, a făcut mult rău culturii europene postbelice. Este o eroare să se creadă că esseul îmbogățește în vreun fel patrimoniul unei culturi. Dacă o poezie proastă ori un roman de ieftină calitate nu aduc nici un serviciu literaturii căreia aparțin, aceste încercări beletristice sunt însă inofensive prin raport la constituirea și consolidarea culturii însăși. Nu tot astfel stau lucrurile cu „esseul". Eseistul poate imita ceiace nu reușește poetul ratat ori romancierul lipsit de vocație: el rătăcește sensul unei culturi, ceiace este mai grav decât a nu o îmbogăți. Juridic vorbind, ar trebui să scriem că eseistul se face vinovat de o culpă *in comitendo*, în vreme ce beletristul pauper în mijloace intelectuale este culpabil *in omitendo*. Pentrucă „esseul" nu este o proastă literatură, dar el pretinde o *literaturizare a filozofiei*, adică a face filozofie cu vorbe goale, a înlocui studiul și adâncirea noțiunilor cu șarada simbolismului verbosiac. Eseistul niciodată nu cercetează. El *afirmă*. Are groază de orice investigație bibliografică și țintuește la stâlpul mediocrității orice încercare metodică asupra temelor filozofice. Bilanțul a peste două decenii de eseistică se desemnează astăzi cât se poate de deficitar. In urma atâtor afirmațiuni nesusținute metodologic, de pe urma atâtor lirisme inconciliabile cu rosturile filozofiei, un vid imens se desemnează. A scrie că astăzi cunoaștem mai puțin decât acum douăzeci de ani, nu însemnează a aminti de drama de totdeauna a gânditorilor veritabili ale căror cercetări serioase s'au oprit adesea la porțile necunoscutului — dar a constata, simplu, imposibilitatea de a obține rezultate concludente în filozofie, din pricina apucării unui drum impropriu acestui gen de preocupări. Repetăm: este admisibil și se poate concepe o poezie proastă, ori un roman prost. Nu este admisibilă și nu se poate concepe însă o proastă filozofie. Filozofia nu poate fi nici „proastă" nici „bună". Intr'atât cât este *filozofie*, asemenea calificative nu i se pot aplica în nici un fel. Deaceia noi nu susținem că majoritatea literaților care au comis „încercări" filozofice „more beletristico" au practicat o filozofie de proastă calitate, dar că, pur și simplu, ei n'au făcut filozofie. Producția lor hibridă nu este filozofie nerealizată, dar simplu, *nu este*. Filozoful (care *este*) poate realiza o cunoaștere oarecare, metoda întrebuințată de el se poate discuta favorabil ori poate fi contestată, însă în toate cazurile ,efortul lui îmbogățește tradiția culturală a colectivității.

La acest gen de constatări ne-a împins lectura cărții d-lui Posescu. A spune că d-sa dispune de o veritabilă metodă filozofică, a însemna că munca discretă, dar pur științifică, pe care a întreprins-o sporește efectiv patrimoniul filozofiei românești, reclamă, în mod necesar, a o așeza în imediată opoziție cu filozofia literaților, la care ne referream mai sus.

D. Posescu nu este numai un istoric al filozofiei, ori numai un profesor îndrăgostit de misiunea sa culturală, așa cum se socoate d-sa, modest, în prefața lucrării. Am putut constata o optică particulară prin care privește și interpretează critic diversele sisteme filozofice. Cartea desbate cu aceeași competență și pasiune critică *problemele generale ale filozofiei* (definiție, raportul dintre filozofie, știință și religie, condițiunile de studiu ale filozofiei), apoi ceiace autorul încheagă sub titlul de *„probleme speciale"* (problema cunoașterii, obiectul cunoașterii, valoarea cunoașterii) — pentruca într'un capitol separat să se ajungă la *problema universului*. Ultima secțiune a lucrării este rezervată *problemei existenței;* aici sunt folosite, cum declară autorul undeva (la pag. 211, nota 1) prelegerile de Enciclopedie a filozofiei ținute la facultatea din București în 1933—1934 pe baza îndrumărilor științifice aparținând d-lui prof. P. P. Negulescu. Dealtfel, cetitorii „Destinului omenirii", vor recunoaște în interpretarea critică a d-lui Al. Posescu urmele adânc roditoare ale metodei profesorului Negulescu. Cu mijloace simple, stăruind atent asupra semnificației reale a oricărui curent de gândire prin raport cu finalitățile ultime ale cercetărilor filozofice, d. Al. Posescu isbutește să expună, doct și sobru, întreaga istorie a filozofiei, dovedind o putere de informație și o forță sintetică într'adevăr impresionante. Autorul este la curent cu rezultatele cele mai recente ale gândirii contemporane. Insă meritul de căpetenie al lucrării d-lui Posescu, îl formează calificarea adecvată fondului ideativ, sub care prezintă, în paragrafele și capitolele cărții, imensul material al studiului. Cetitorul „Introducerii în Filozofie", odată cu inițierea în istoria doctrinelor, va cunoaște o categorisire competentă și originală a sistemelor filozofice, proprie pentru a-i desvolta, împreună cu pasiunea pentru filozofie, articulația intelectuală a cercetării critice.

= TENEBRE =

— Episod inedit din cartea de nuvele „Straniul Paradis“ —

de LAURENȚIU FULGA

A doua față a lui Dumnezeu n'o cunosc. Iar dacă mi s'ar da vreodată libertatea s'o văd, m'aș îngrozi, mi-aș acoperi ochii și m'aș întoarce abătut — chinuit din nou în Intunericul meu. Pentrucă eu mi-o închipui într'un anumit fel și ea nu poate fi decât cu totul schimbată. Pentrucă eu mi-am creiat aici o lume aparte — Intunericul (acest Intuneric care nu înseamnă totuși obscurantism, nu înseamnă lipsă de conștiință — ci un alt miracol, o altă Tărie care mă copleșește și care-L refuză pe Celălalt).

Acum nu mai cred (așa cum mă învățau vrăjitorii) în stele. Acum mă freamătă alt extaz: al eflorizării, altă beatitudine: a suferinței totale. Deaceea în sufletul meu se reflectează toate agoniile care se petrec în rai. (Acum exist aici, dar traesc spasmul tuturor spațiilor. Aici trupul meu se sleiește, dar spiritul caută mântuirea în celelalte vieți care m'au precedat).

Acolo unde sfârșește veșnicia, începe existența altui Dumnezeu. Nu m'a învățat nimeni, n'am citit în nici-o carte. Dar numai așa poate fi. Scripturile mint. Dincolo de moarte nu se continuă o viață fără suspine, fără gemăt, fără svârcoliri. Dimpotrivă, cea mai abisală tristețe deabia din momentul acesta se naște. Morții capătă altă însuflețire, încărcată de păcate și lacrămi. Mă gândesc ce s'ar fi întâmplat cu Dumnezeu, dacă nu l-ar fi creat pe Adam. S'ar fi plictisit, ar fi început să îmbătrânească, ar fi înebunit de atata singurătate. E groasnic să ți-L închipui pe Dumnezeu singur, izolat — pentrucă atunci nu-L poți vedea decât ca pe un halucinat. Este o mare necesitate de-a strânge morții în jurul Lui și a-i supune altui surghiun. Dumnezeu știe că dincolo de veșnicia Lui, începe veșnicia Altuia. Și morții (prin suferința acordată spre purificare) rămân numai acolo, pe marginea genunilor, amețiți, înfricați, nemaisimțind nevoia celeilalte eternități. Deaceea fiecare mort suferă, plânge, se svârcolește. Lângă Dumnezeu — spațiul nu poate fi calm. Viața de acolo e macerantă, tentaculară, străbătută de fiorii celor mai sfâșietoare îngenunchieri. Din atmosfera aceea iluzorie, ireală — din fâpturile acelea imateriale, inesențiale — răsar alte ființe, mai brute, mai sepulcrare.

Eu am printre morții aceștia pe unchiul Todi. Unchiul Todi a fost un demoniac, un om care l-a înlocuit pe Cel de Sus, prin idoli de lut. Sângele lui curge în inima mea. Sufletul lui crispat, tragic, neputincios s'a continuat în mine. Deaceea simt câteodată cum mă scormonește ca un sobol — Intunericul. Decâteori mi se împăienjenesc ochii și mă înspăimânt de propriul meu chip în oglinzi, știu că unchiul Todi suferă și plânge. Dumnezeu îl urăște.

A doua față a lui Dumnezeu mi-o închipui pură. Dar ea nu poate fi decât ca o mască de carnaval diformată și cenușie.

Știu că sunt un necredincios. Toți nebunii m'ar bate cu pietre sau m'ar crucifica de-ar ști că mi-i scârbă de oameni, că sunt plictisit de atâtea iluzii, că pe îngeri îi compătimesc (tocmai pentrucă sunt frumoși, puri și eterni). Prietenii mei comozi, banali și vegetarieni; iubitele acestea fantastice, senzuale, amante; necunoscuții care mă citesc și poate mă adoră — m'ar ocoli, m'ar ponegri, m'ar uita — de le-aș țipa la ureche că sunt un păgân, că nu cred în niciun concept, că mi-i greață de tot ce văd și tot ce aud.

Dar nu pot fi altfel. Și se pare că nu sunt eu vinovat.

Acum nu cunosc altă apoteoză decât pe-a demonizării, nu recunosc altă lege decât pe-a libertății, nu visez decât o glorie: a evadării din materie. Să fiu suflet (fără trup, fără condiție și identitate pământeană), să fiu un spirit plutitor.

Unde îmi sunt luminile? Unde sunt deplinele armonii?

Așa mi-a fost scris. Să suport toate umilirile, să trăesc cele mai tragice experiențe pentru a ajunge aici. Deșertăciunea nu este în mine (durerile, convulsiile, negațiile nu purced dela mine ci din păcatele străbunului Todi). Intunericul acesta e el. Oricât aș încerca să mă rup, să scap — mi-este cu neputință. Mă simt legat de el; el mă oprește să mă purific.

Unde este gloria serafilor revoltați?

Cași Vasia, cași Francisca, la fel ca Adam, Cyntia, Ana, Ursula, Zadig, ca și ceilalți — sunt un nefericit.

Dar nu trebue să mă plângă nicio fată, nu trebue să se roage niciun preot pentru mine.

Afară știu că e toamnă. Orașul în timpul acesta pare un fel de cimitir devastat, prin care toate spiritele aleargă să se ascundă în propriile lor gropi. Femeile au căpătat în trupuri spaime necunoscute; bărbaților le scântee ochii și tremură; copiii se sbat în paturi și nu știu ce vor. Teii aceștia (care altădată miroseau frumos și se asemănau în euritmica lor eleganță cu un fel de cavaleri vrăjiți de smei), acum cu zăbranice pe frunte — par maidegrabă niște suflete fără trupuri — zăcând și înfiorate de veșnicie. Nici ploi, nici vânt. Doar viața. Această viață care se scurge alcoolizată și gemând.

Toamnă! Anotimpul descompunerilor lente, anotimpul fără miracole, anotimpul care mă umple de frică și îndoeli.

Tata e plecat la vânătoare. Mama a rămas la tanti Rica să-și ghicească în cafea. Sunt singur în casă. Eu și Rona. Eu aici — Rona dincolo. Am terminat cartea lui Brooke și n'am nicio senzație: nici a calmului, nici a desnădejdiei. Nu înțeleg dece mi-a recomandat-o Rona cu atâta pasiune. N'am să-i spun că n'a satisfăcut în mine niciuna din voluptățile conștiinței, pentrucă m'ar privi ironic și arogant.

E teribil timpul acesta cum se macină exact în ceasornice. Dealtfel e o mare prostie să te obosești gândindu-te la trecerea lui. Fii întotdeauna alături de drama vremii. Sau mai bine așează-te la periferia cunoașterii agoniilor.

Iată acum: simt cum mă pătrunde din nou starea aceea de goliciune, care făcea din mine un obiect inert într'o încremenire materială. Nu-mi dau seama de realitatea lucrurilor, nu percep nici timpul, nu-mi aud nici răsuflarea măcar. Oare cartea lui Brooke e de vină? Parcă sunt suspendat într'o odae unde nu trăește nimeni, un fel de pendul funerar pentru vremea moartă. E ciudat de dureroasă starea asta. Niciodată n'am trăit-o atât de intens. Sensibilitatea mea se ilucidează. Intunecimea mă copleșește. Respirația aceea streină de mine, de dincolo, dela omul nebulos — respirația unchiului Todi (sufocantă, grea) o aud și mă înfior.

Totul se petrece ca'n timp de mii de ani. Fără amănunte, fără panoramă, fără dinamică. E doar o sleire, o desrădacinare din realitatea umană. Apoi deodată se face lumină. Revăd totul — cași mai înainte, la fel sunt toate. Parcă mult mai calme.

Și odată cu calmul intră în odae Diana. Deabia acum imi dau seama că nu e frumoasă, dar purcede din ființa ei o altă frumusețe mai categorică și mai amețitoare. Are ca și Rona numai șaisprezece ani. Cu trupul prea subțire, obrajii lungi, ochii mici — ea posedă totuși o verosimilă feminitate. Aceea concepută în esențialul ei senzual. Când Diana rade sau se mișcă, tot trupul se scutură ca de frig ori ca de mângaieri care ar întârzia prea mult. Desigur că sunt mirat de prezența ei aici.

— Insfârșit, iată că te găsesc singur.

— Așa am fost mereu, Diana.

— Știi, aveam să-ți vorbesc ceva..

— Te ascult.

Tace o clipă. S'a așezat lângă fereastră pe taburetul cu desene japoneze. Mă privește cu ochii unei posesiuni chinuite. Fetița aceasta într'adevar trăește la vârsta ei — cea mai spectaculoasă libertate.

— Ascultă Luca, dece-l urăști pe Rona ?

Intrebarea mă surprinde. Nu mă așteptam. Știu că Diana e logodnica lui Rona. I-au logodit părinții noștri, chiar acum douăsprezece ani pentrucă s'au născut în aceeași odae, în aceeași zi. Și legământul s'a păstrat. Sunt nedumerit. Imi trebue multă logică pentru a nu greși. Sunt fratele bun al lui Rona. Și nu odată de multe ori (ca și Diana) m'am întrebat: — „dece-l urăsc pe Rona ?“ N'am găsit niciodată explicația justă. Deaceea trebue și astăzi (față de Diana și față de mine) să păstrez echivocul.

— Nu-l urăsc, Diana. E adevărat, sunt oarecari subtilități pe care nu le înțelegem, dar în general nu cred că nutresc sentimentul acesta chiar atât de puternic.

— Il urăști, Luca.

— Vezi ? e preferabil să te calmezi. Dacă răspunsul nu te mulțumește, du-te dincolo. Poate că te-așteaptă Rona.

— Și eu o să te urăsc.

— Mi-ar părea rău, Diana.

— Tu ești alt om. Tu nu suferi, nu trăești, tu nu iubești adevărurile ca Rona.

— Se prea poate. Se pare chiar că e un fel de copil-minune.

— Ești un barbar, dacă vorbești așa.

— Rona e un sfânt, nu ?

— Da. Rona vede ceeace tu nu poți vedea. Rona se apropie mai mult de îngeri decât de oameni.

— Cred, îți dau dreptate. Intre noi e o mare deosebire, esențială pentru viețile noastre.

— Tu crezi în năluci, ei îl iubește pe Dumnezeu.

— Nu-i adevărat. Nu cred în nicio năluca. Dar eu sunt rămășița unui om dinaintea mea, sunt răul lui. Rona e altfel pentrucă s'a născut în altă zodie, s'a născut fără **Acela**. Tu n'ai de unde ști. Ai auzit vreodată de unchiul Todi ?

— Niciodată.

— E mai bine să nu afli. Sau nu, astăseară te voiu face să-l cunoști.

Din sertarul mesei, am scos portretul și i l-am întins. Imi tremura mâna și ochii o priveau scrutător pe Diana.

— Ce spui ?

— Ciudat, Luca. Seamănă atât de mult cu tine !

— L-ai mai văzut undeva ?

— Nicăieri.

— Crezi că păcatele lui trebue să le ispășească altul?

— Așa cred toți.

— Iată, Diana ! Nu-l urăsc eu pe Rona. Ci unchiul Todi. Nu sufletul meu — ci rămășițele sufletului celuilalt. Acum înțelegi ?

— Mi-i greu, Luca !

— Unchiul Todi a trăit de mult. Nu l-au cunoscut nici tata, nici mama. I-am găsit fotografia într'o ladă de cărți, în pod. La început am avut senzația unei răsturnări în gol. Apoi m'am desmeticit. M'am privit în oglindă, am privit portretul. Eu eram. Și totuși nu mă recunoșteam. Pe toți i-am întrebat. Nu mi-a dat nimeni nicio indicație. Știi cine însă m'a lămurit ?

— Rona !

— Exact, Rona. Rona care-l visase de zeci de ori, care-i visase viața. Unchiul Todi a fost un revoltat și a sfârșit prin a uri sfinții. Rona este o imagine obscură, obscură a sfințeniei. Eu sunt o continuare a demonismului unchiului Todi. Ai să mai mă întrebi dece îl urăsc pe Rona ?

— N'am să mai pot.

— Tu ești o fată bună, Diana. E păcat să ne certăm pentru lucruri de care ești străină. Eu duc viața mea aici. Rona duce viața lui dincolo. Ne întâlnim rar, cașicum nici n'am trăi în aceeași casă. Tu faci legătura între noi. Tu ești *Frumosul* în sine, ești *Iubirea*, Diana.

— Hai să ne'mpăcăm, Luca.

— Vezi ? s'ar putea întâmpla să te iubesc și eu. Dar cu alți ochi, cu alte închipuiri.

— Nu, să nu vorbim despre asta. Sunt logodnica lui Rona.

— Intr'adevăr.

— Știi ceva ? ! hai să ne plimbăm toți trei în oraș. E o seară splendidă.

— Mi-e cu neputință.

— Tot Rona e de vină ?

— Deloc. Sunt însă obosit.

— Fie ! Eu te las. Poftim portretul.

Se ridică depe scăunașul ei, își luă pălăria și mănușile și se îndreptă spre ușă.

Inainte de-a întinde mâna să prindă ivorul, se întoase dintr'odată în loc, înspăimântată, încremenită lângă perete. Ușa se deschise dela sine.

— Luca !

— Ce este Diana ?

— N'ai simțit nimic ?

— Ba da. Cineva s'a împiedicat, când a vrut să iasă înaintea ta.

— Unchiul Todi.

— Exact.

— Doamne ! Te rog vină cu mine.

— Nu, nu, — du-te singură. Nu se va mai întâmpla nimic.

Diana ieși tremurând. In urma ei îmi aplecai capul în palme, căutând să lămuresc ce-ar fi putut fi. Cum i-aș fi întins mâna lui Rona ? Cum i-aș fi vorbit? Intre noi ar fi stat Diana. Ah! de nu m'ar durea capul și nu m'ar obseda mereu crepusculara existență a unchiului Todi ! Deci el fusese aci, mă urmărise. Afară într'adevăr e frumos. Privesc prin fereastră și mi se pare orașul ca în vis. Unde s'o fi ascuns Dumnezeu ? Cad frunzele și e toamnă. Sunt un nefericit pentrucă am fost constrâns la suferință dela început, pentrucă Dumnezeu a refuzat să trăiască în mine câteva clipe măcar.

Aud ciocănăturile Dianei în ușa cealaltă. Câteva clipe tăcere. Nu răspunde nimeni. Apoi o revăd în stradă, fugind (cu pălăria într'o mână, cu mănușile în cealaltă) cașicum ar urmări-o geniul păgân al casei. Nu înțeleg dece Rona nu i-a deschis. Ce s'o fi petrecut dincolo ? M'am uitat cu fotografia unchiului Todi între degete. O mai privesc încăodată, atent, scrutător, adânc. Unchiul Todi îmi zâmbește, așa cum nu s'a întâmplat niciodată. Zâmbetul său mă înfășoară ca o îmbrățișare spasmodică, morbidă.

— *„Tot te mai temi de mine, Luca“ ?*

Aud întrebarea, glasul îl simt pe aproape, dar nu știu de unde vine. El a pornit desigur de undeva, din tenebrele lumii, a pătruns prin ziduri.

— *„De-ai ști cât de mult sufăr, de-ai ști că viața aici e o agonie perpetuă !“*

— Taci ! Taci ! strig îngrozit, frământând portretul în mâini, lipindu-mă de perete.

— *„Paradisul e o mare eroare, Luca ! Degeaba l-am visat, degeaba l-am cerșit. El nu e decât o majestoasă disperare“.*

— Taci, unchiule Todi.

Răsuflarea (odată cu duhul, odată cu groaza) trecu prin ferestre și se depărtă. Din nou am rămas singur. Ascund fotografia în sertar, temător — cu mâinile acoperind încheetoarea. Așa se proectează, în fiecare seară, tarele străbunilor în mine. Am să plec din casa asta. Trebue să scap, altfel o să'nebunesc, o să mă prefac eu însumi în spirit sau în vreo negură obsedantă.

Prin înserarea roșiatică, orașul își adună nostalgiile în inimă ca'ntr'un ghioc. Rar, întârziații care să-și mai plimbe pe sub tei — visurile. Dealtfel cred că și iubitele au simțit pe umeri și lângă obraz respirația unchiului Todi. Amanții zadarnic le vor implora. Ele vor trăi lângă aparița lui demiurgică, posedându-l mai adânc și mai desăvârșit ca pe oricare dintre animalele întârâtate.

Târziu se deschide ușa și în pragul ei apare Rona. Doamne, are înfățișarea unui halucinat, a unui om care a trăit cel mai puternic coșmar. Fața îi este galbenă, slăbită, privirile îi scântee și tot trupul îi tremură, cuprins ca de nebulosități înrădăcinate. Și totuși parcă o altă seninătate îi înflorește în făptură. Din ura de până atunci, n'a mai rămas nimic. El stă în dreptul ușii fără să vorbească, fără să zâmbească, fără să miște. Ochii lui trec prin mine și se opresc în alte oglinzi abisale. Mă apropii. Tot mi se pare că nu este el, că văzul mă minte. Intind mâinile, îi prind umerii, îl sgudui. Rona nu mă privește pe mine, nu privește nimic din odaia asta. Depe frunte îi cad boabe mari de nădușeală, chipul îi este tot palid.

— Ce ai, Rona ?

Tace. Liniștea odăii mă doare.

— Pentru Dumnezeu, spune ce s'a întâmplat ?

Buzele lui se mișcă, dar tot nu-l aud vorbind. Își duce apoi încet palma peste față, cașicum ar vrea să înlăture o umbră, o ceață.

— Luca, ai să mă crezi dacă-ți spun ?

— Te rog, Rona.

— Să nu mă batjocorești, să nu crezi c'am înebunit.

— Spune-mi, Rona.

Suntem în față, atât de aproape, așa cum n'am fost vreodată și parcă atât de uniți prin frăție, că pentru prima dată am iluzia unei contopiri complete, dincolo de păcate și ură.

— *L-am văzut pe Iisus,* — Luca ! Mi-a apărut înainte de-a veni aici.

Nu mai pot să-i urmăresc luminile depe față. Parcă sunt o materie de care vorbele se lovesc și răsună cu ecouri de gong funerar. Dacă ar mai fi fost cineva aici, dacă nu l-aș fi auzit pe unchiul Todi vorbindu-mi, dacă n'aș fi știut că Rona este predispus sfințeniei — aș fi râs, l-aș fi poftit afară, le-aș fi spus alor mei să-l ducă la sanatoriu. Dar mi-e cu neputință să tăgăduesc valorile dumnezeirii în Rona. El este aici — chiar extrema binelui și a adevărului dela marginea sufletului meu. Și Rona nu poate minți.

— Crezi că te-am înșelat ?

— Sunt convins că l-ai văzut, Rona.

— Dintâi mi-au apărat mâinile. Știi, eram într'o stare de extaz fantasiac, atât de ilucid, că-mi pierdusem și sensul realității trupești. Mâinile îi erau prelungi, sleite și galbene. Nu m'am înspăimântat. Mă asculți, Luca ?

— Da, Rona.

— Il așteptam. Știam că va veni. Apoi zării mai sus lumina și cununa de lauri. Aș fi nebun de ți-aș spune că fața îi era de om. Nu Luca. Pentrucă, așa cum se irealiza acolo, chipul lui părea acoperit de un văl. Nu mi-a dat voe să-l văd în intregime. Poate vei spune că n'a fost Iisus. O, Luca ! — moartea mea o să fie ca a florilor care se închid seara pentru somn. Incetul cu incetul i se întregi și trupul. Brațele, umerii, pieptul. Hai cu mine dincolo.

M'am lăsat dus de mână în camera lui. Lângă fereastră, jos pe covor Rona îmi arătă trei boabe mici de sânge.

— Vezi picăturile de sânge ?

— Le văd.

— Sunt din rana lui Iisus.

Am privit în toate părțile. Odaia lui Rona, plină de cărți, în care se născuse, în care copilărise, în care crescuse. Pentru mine, ceeace mi-a mărturisit Rona, ceeace însumi am văzut — nu pot îndeplini condiția unei purificări. Parcă mă strânge cineva de gât, cineva care vrea să mă scoată de aici.

— Ești fericit ? îl întreb muncit de dureroasa mea viețuire.

— Sunt un mântuit, Luca.

— Dece-o să mai trăești acum ?

— Ai dreptate. Va trebui să mor.

Rona e un copil. Niciodată n'a văzut dincolo de el altceva, decât cărțile, bucuria de a fi singur, necesitatea de-a iubi cerul. Imi vorbește de moarte cașicum ar fi un joc simplu, ușor, amuzant.

— Eu mă duc, Rona !

— Ai să mă botjocorești ?

— Nu, nu pot.

A doua zi un pelerinaj întreg era la casa noastră. Oameni de toate categoriile. Toți orbii și cerșetorii orașului. Bătrâni, copii în carje, femei cu fețe desmațate, domni și doamne elegante.

Rona sta într'un colț — buimac, strein de cele ce se petrec. Știu că nu se gândea la ei, știu că sufletul lui porni de atunci pe alte căi. In colțul celălalt, mama și tata — orîliți și îngroziți. Eu aici. Familia, această familie care are astăzi un sfânt. Cehalții își mușcau degetele în sânge, îl puneau pe rană, murmurau rugi, îi sărutau mâna lui Rona și plecau. Boabele de sânge rămâneau acolo, mereu pline, ca nevătămate.

Tot orașul nu vorbea decât despre viziunea lui Rona. Incepuseră la biserici slujbe anume pentru lauda lui. Tarziu sosi în casă și o comisie de domni străini, altfel decât cei din orașul nostru. Domni cu barbi enorme, cu ochelari pe nas și servlete. Ei ziceau că sunt savanți. Nu știu ce anume aveau să facă acolo. M'am retras în camera mea. Refugiul acesta mai mult mă destrăma și rupea în mine pentru totdeauna contactul cu adevărurile. Imi uram fratele mai mult decât înainte. Mă simțeam umilit, prea al nimanui, prea supus unei păgânizări veșnice. Atunci am scos fotografia unchiului Todi și am sfâșiat-o. Credeam că duhul lui va țipa, credeam c'o să se spargă ferestrele și să intre din nou Intunericul. Poate că unchiul Todi sta undeva ferecat și nu mă văzuse, nu-și auzise inima spintecată de mâinile mele.

In aceeași clipă intră Diana. Era îmbrăcată într'o rochie nouă (albastră pare-mi-se) și atât de tânără, atât de schimbată, că tot trupul ei de șaisprezece ani prezenta invitații libere la cea dintâi aventură.

— Ce părere ai despre sfântul nostru ? mă întrebă ea așezându-se alături.

— Nu-mi vorbi despre el.

— Mie, drept să-ți spun, mi-e teamă, Luca. Dacă m'aș duce acolo, să-l ating, să-i vorbesc — poate mi-ar fugi inima afară, mi s'ar îngreuna sufletul.

— Nu-l mai iubești.

— Nicio fată nu poate să-l iubească acum.

— Ești logodnica lui, Diana !

— Dar înainte de toate sunt propria mea iubire.

— Nu poți vorbi așa la șaisprezece ani.

— Ba da. Tu m'ai putea înțelege. Ești mai bărbat, Luca. Pe mine nu m'a sărutat nimeni, pe mine nimeni nu m'a desmierdat. Până acum am trăit sub umbra lui, sub sfințenia lui.

— Taci. Și tu ai înebunit.

Nu mai spuse nimic. Se apropie târîndu-se lingușitoare, voluptoasă. Ii simțeam umărul și mâna care-mi încercuește grumazul, cu toată căldura și chinurile ei. Mirosea frumos a iarbă și-a icoană, a busuioc și-a alcool.

— Sărută-mă, Luca.

— Pleacă !

— Nu plec, orice mi-ai face. Hai Luca, sărută-mă !

. M'am aplecat. Scâncetul Dianei îl auzeam ca venind de departe. Gura ei săruta gemând și cu mâinile ținându-mă, implorându-mă să nu mă piardă. Crăpa coaja pe nucii dela poartă. Afară era toamnă. Răcori și îmbulzeala sângelui. Avea trupul subțire, cu pielița roză. Rona (dincolo) trăia în continuare transa apariției lui Iisus. Savanții probabil îl măsurau, îl cântăreau, îl fotografiau. Am simțit ochii unchiului Todi cum mă pătrund și mă sdruncină. Știu că e nebunesc.

— Nu mă iubești Luca.

— Nu te-am iubit niciodată.

— Atunci pentruce... ?

— Cum ai fi putut deveni soția sau amanta unui sfânt ?

— Ești un păgân.

— Știu. Eu am trăit înainte de viața asta și viețile altora. Sunt sătul de umanitate, sunt sătul de credință. Prea m'au obosit adevărurile despre Dumnezeu ca să pot fi altfel.

— Ce te vei face ?

— Mă voiu spânzura, voiu lua otravă, mi-e indiferent.

(Urmare în pag. 7-a)

Întuneric

de CONSTANTIN SALCIA

Ploaia care înainte de amiază începuse să cadă din belșug, acum a stat. Pământul e însă umed, iar prin crengile goale ale pomilor de pe aleele Cișmigiului, șuieră un vânt ascuțit de toamnă.

La debarcader câteva bărci ude, și un spectator întârziat. Mihail Cernea, privi la ceasornicul nou dela mână : 7½. Mai întârzie prin Cișmigiu. Cel puțin la ora 8 să fie acolo. Și din nou și-aduce aminte de ceas. Bine că și-a cumpărat odată.... Și câți bani nu i-au intrat în mână și s'au dus pe nimic. Apoi de câte ori nu fusese pus în situații penibile când cineva îl întreba cât e ora. El sălta din umeri, răspunzând aproximativ.

— O ! Nu cred, răspundeă persoana interesată. N'aveți ceas ?...

Roșindu-se, găsea imediat o scuză :

— Am avut. Mi-a scăpat astă-vară în mare și nu l-am mai găsit. M'a costat 3000 de lei. Altă dată 'ntr'o familie, o doamnă-l întrebă discret :

— D-le Cernea, fii drăguț și spune-mi cât e ceasul. Mi se pare c'am întârziat.

— Scuzați-mă, doamnă. Am avut un ceas foarte bun. Mi-a căzut astă vară după munte, când făceam o excursie grea pe Caraiman.

Și mereu trebuia să invoace fel de fel de motive, până când acum câteva zile, a intrat într'o ceasornicărie pe Carol și și-a cumpărat. L-a costat 1200, dar e bun. Il privește iarăși satisfăcut : 8 fără 10. Ieși din Cișmigiu pela Operă. Deși era spre sfârșitul lui Noembrie, vremea s'a menținut bună, cu excepția câtorva zile, în ultimul timp, când ploaia a căzut cu nemiluita. Un colț de cer a 'nceput parcă să râdă. Dacă n'ar fi nor, s'ar vedea mai bine luna, care dibue mereu un loc să iasă.

E o zi de lucru. Pe străzi lume puțină. Trecu prin fața ministerului armatei, unde o sentinelă cu pași mari și grei, măsura grav distanța dela un capăt la altul al trotuarului.

Știa că Paula termină facultatea întotdeauna la 6, și pe cel mai scurt drum este-acasă. Uneori se 'ntâmplă să mai întârzie câte o jumătate de oră la laborator. Se opri în fața unei case vechi, pe strada Luterană. Curte largă. Intră pe poarta deschisă.

Își aminti că de multe ori trecuse pela poarta asta, fără să-l fi interesat.

Locuia la etajul II, la o doamnă văduvă. Paula-i vorbise odată de ea. Se opri puțin pe treptele de piatră. Apoi cu o oarecare emoție, începu să urce scările 'ncet, ca un om liniștit, sprijinându-se uneori de zid, din cauză că jos nu era lumină.

*

Paula era studentă la farmacie. Micuță, cu ochi trești și umbriți, de parcă ar fi plâns, îi plăcea întotdeauna să se deosebească de celelalte.

Deși trecută de o vârstă când alte fete ar trebui să aibă un cămin, ea era tot cu buzele nefăcute, cu obrazul nefardat.

Imbrăcă întodeauna o rochie simplă, un pantof simplu. Această simplitate o evidența, făcând-o uneori căutată și dorită. Cine o cunoștea, n'ar fi putut spune că nu e o fată cuminte. Drumul ei era dela facultate, acasă. Uneori câte-un cinematograf, o muzică, dar niciodată singură.

Intr'o seară o căută cineva din provincie. Un cunoscut de-aproape. Ar fi vrut s'o ia în oraș. Deși nu era ceasul mai mult ca 8 jumătate, ea se culcase. A doua zi toată casa știa. Uneori era admirată, alte ori bârfită... Prea multă cumințenie, își ziceau unele colege...

Prietenele însă o iubeau. Numai gazda câteodată, îi spunea lucruri cari o supărau. Tăcea, sau se făcea că n'aude.

Tatăl ei fusese un mare moșier în Gorj. Un om energic. Uneori sever cu țăranii însă, întotdeauna drept. I-a ajutat mult. Il mișcau mult trupurile-acelea sărăcăcios îmbrăcate, cu obrajii pământii, cari totuși de dimineață până seara munceau ca niște robi, mulțumindu-se dacă aveau apă și tutun. A murit acum câțiva ani, de cord, când nimeni nu se aștepta : La masă. Tocmai venise Paula în vacanță, tânără bacalaureată.

Venise și ginerele său, colonelul. O după amiază de vară călduroasă, dar în grădina unde întinseseră masa, era răcoare. Pela jumătatea mesii s'a îngălbenit de-odată la față. Apoi s'a albit ca varul. Numai sfârcurile urechilor mai erau roșii și calde. La 'nceput n'a observat nimeni. Toți își vedeau de mâncare liniștiți. Principiul lui : să fie liniște la masă. Deodată i-a scăpat lingura din mână. Sgomotul făcut, a ridicat toți ochii spre el. Peste câteva secunde s'a prăbușit sub masă. De-atunci zilele au trecut una câte una pe lângă amintirea Paulei. Acum vacanțele sunt triste. Un gol parcă plutește în toată casa, pe care nu-l poate nimeni umple. O parte din moșie s'a 'mpărțit între copii, cari căsătorindu-se, are fiecare dreptul lui.

Au mai rămas 200 de pogoane pe care le administrează un frate mai mic. Cât despre mama ei, trec luni întregi fără să poată ieși din casă, din cauza unei paralizii. Și-atunci o scot pe brațe. In locul veseliei de odinioară, acum în tot conacul apasă o tăcere grea, insuportabilă, din care cauză Paula stă vara mai mult pela surorile ei, venind din când în când și pe-acasă.

Peste câteva luni, intră în al 23-lea an. Fața însă îi e tot de copil. Corpul puțin plin pe solduri, se subțiază cu cât cobori privirea în jos, cu o uniformitate de invidiat.

Pieptul de-abia se cunoaște prin taiorul gros.

L-a cunoscut pe Mihail Cernea, într'o seară pe stradă. Intotdeauna cunoștințele plăcute, se fac pe stradă. Mergeau în oraș. Erau câte trele. La un colț, o colegă a lor cu un domn. Mâinile s'au încrucișat, odată cu ochii. I-a plăcut acest om dificil : uneori prea serios, alte ori vioi, exuberant. Veșnic însă cu sprâncenele groase pe ochi, ca niște obloane de ploae. Au mers la un restaurant pe Bulevard, cu obligația să plece de vreme, căci deși era sărbătoare, a doua zi aveau cursuri. De-abia au găsit o masă 'n fund, departe de orchestră. Chelnerul care-l cunoștea, îl salută zâmbind pe sub mustața mică, prelinsă pe buză :

— Unul singur și 4 fete, gândi el. Asta știe să trăiască.

Vioara plutea în gânduri și vis, ca un fulg de zăpadă peste amintiri uitate. Arcușul tremurà ușor, și mâna maestrului dansa pe coardele subțiri. Mihail Cernea, fără să vrea, se așezase în așa fel că avea pe Paula în față. La 'nceput au urmat tot felul de discuții banale, și-apoi după primele pahare de vin, cari-au fost mai mult gustate, ochii au început să joace ca niște bile de foc.

Fetele au început întâi să zambească, apoi cascade de râs isbucneau la fiecare spirit al lui Mihai. Un singur lucru însă nu plăcea tuturor : Paula nu vorbea nimic. Răspundea numai la întrebări. Ochii ei mari și triști, se pierdeau într'un punct fixat undeva în depărtare. Parcă ar fi dorit ceva...

Mihail Cernea, a împins mai mult scaunul spre ea. Mâna lui i-a atins degetele reci. Gestul a produs explozie de râs. S'au împrietenit, și astfel până-au plecat a fost veselă.

Au ajuns acasă pela ora 12. Drumul fiind scurt, l-au făcut pe jos.

Aerul rece, de toamnă, le-a 'nviorat fața. Prea era mult fum în restaurant ! Ca să nu mai deranjeze gazda, au intrat prin dos. Mihai băuse mult. Deșertase pahar după pahar și-acum se simțea amețit.

Au intrat într'un gang unde nu se vedea nimic. Paula l-a luat de mână să-l conducă. A cuprins-o puternic în brațe. Apoi capul i s'a lăsat moale pe umăr și dinții s'au înfipt ușor în buzele fragede și moi.

*

Apăsă de două ori cu degetul pe sonerie, potrivindu-și în acelaș timp cravata și gulerul alb, curat. Așteptă câteva minute. Deodată ușa se deschise și apăru o doamnă, care privindu-l curioasă întrebă ce dorește. Neștiind cine-i doamna, se gândi să 'ntrebuințeze un truc : Să 'ntrebe dacă nu stă aici un domn oarecare. După felul cum îi fusese descrisă gazda, nu era ea. Apoi deodată își luă inima 'n dinți :

— Caut pe domnișoara Paula Grigorescu.

Il privi încăodată curioasă, și dispăru. Intre timp, în sală apărură Paula și colega ei de cameră, Silvia Radu.

— Ce surpriză !, isbucniră amândouă într'un glas. Chiar d-ta?... O săptămână decând n'ai mai dat semn de viață. O să-ți rupem urechile.

In cameră cald și liniște. Focul în sobă se auzea pierdut ca o melodie divină. Se așeză pe un fotoliu moale. Paula trecu lângă sobă, mai aproape de el, motivând c'a venit friguroasă dela facultate. Silvia se așeză pe pat, cu mâna sub bărbia mică, rotundă. Mihail Cernea, după ce se mai familiariză puțin cu decorul camerei, privind pe rând frumoasele tablouri din ramele bronzate, scoase portțigaretul și aprinsă o țigare. Fumul în mici rotogoale, luă sborul spre tavan, ca niște nori. Și pentru că nu 'ndrăznea nici unul să scoată vreo vorbă, se adresă Paulei pe care o cunoștea mai bine :

— Știi că era cât pe-aci să plec ?

— De ce ? !..

— Doamna care mi-a deschis, nu prea mi-a plăcut cum mă privește. Cine e ?...

— Sora gazdei noastre. E cam sălbatică. Nu trebuia să-i iei în nume de rău. De altfel am auzit noi și-am ieșit, bănuind că ți-ar putea spune și d-tale că nu suntem acasă.

Silvia nu zicea nimic. Părea puțin nervoasă. Își mută din când în când piciorul peste celălalt, trăgându-și insistent rochia care fiind făcută din economie, nu acoperea bine genunchii.

Paula părea mai frumoasă ca oricând. Paliditatea din obraji devenise și mai accentuată, ochii mai umezi și expresivi, ceea ce-l făcu pe Mihai să spună :

— Iar ai plâns astăzi.

— Eu ?!.. Nu țin minte decând n'am plâns. Așa sunt eu...

— Așa e ea, răspunse și Silvia, ridicându-și mâna de sub bărbie și privind atentă la Mihai. Nu plânge niciodată... Numai când se pornește, nu mai tace. Paula făcu o mutră de școlăriță, fără să zică însă ceva.

In timpul ăsta, se auziră pași pe sală.

Madam Paulescu, proprietăreasa și gazda domnișoarelor, deschise ușa camerei.

— A !... aveți musafiri ?!...

— Da, madam Paulescu ; poftiți să vă cunoașteți: domnul Mihail Cernea, doctorand în drept și funcționar la Steaua Română.

Doamna Paulescu, îl privi cu admirație de sus în jos, apoi lăsă mâna într'a tânărului care o lipi ușor de buze.

— Incântată. Mi-au povestit fetele despre d-ta.

Era o femee 'naltă destul de bine. Cele câteva fire albe, ascunse 'n buclele de pe frunte, o făceau și mai simpatică. Se așeză pe un scaun în fața lui Mihai, după ce avusese grijă să 'ntrebe dacă nu cumva prezența ei e inoportună.

— Vai, se poate, se grăbi să răspundă Silvia. Chiar vream să vă chem.

Totuși, Paula nu prea putea s'o sufere. Poate unde o iubea mai mult pe Silvia. De aceea ea nu-i spunea „doamnă", ci „madam": madam Paulescu. Aproape 'ntotdeauna se ciocneau, fără însă să se supere.

Mihail Cernea fuma liniștit în fotoliu. Dunga pantalonului bine călcat, cădea frumos pe genunchi la vale, iar pantofii lustruiți luceau de parcă ar fi fost de lac. Avusese grijă când plecase de-acasă să-și pună cămașă curată și să-și schimbe cravata. Așa cum se prezenta, era un băiat bine. Ba i se spusese de multe ori că e chiar frumos.

Ochii Paulei îi priveau din colțul unde se refugiase, galeși, insistenți. Câteodată punea mâna la frunte, lăsând privirile 'n jos.

Corpul mlădios se rezima când pe un picior, când pe celălalt.

Nu vorbea aproape nimic. Deși o avea lângă el, Mihai o dorea mult. De ce nu sunt singuri ?... E păcat de timpul care trece fără nici o 'nsemnătate. Fiecare clipă i se pare o povară. A 'ntins mâna ușor să vadă dacă s'a mai încălzit. Ea n'a zis nimic.

A primit. Nici n'a observat când madam Paulescu ieșise și se întorsese cu dulceața pe farfurioare.

— Serviți-vă. Am pus și de cafea.

Mihai căută să spună ceva, dar se gândi că e de prisos. Trebuia să servească. Dulceața era atât de legată, de părea mai tare ca alvița.

In urmă veniră și cafelele.... Madam Paulescu, în timp ce 'ntindea ceașca la fiecare, avea grijă să spună: Iei bani, te dorește, te 'nșeală și-așa mai departe. In camera de alătur., se auzi un sgomot.

Paula explică :

— Trebue să fie Emilia. A venit din oraș.

— Chiam'o și pe ea, zise Silvia. Deodată câțiva pumni răsunară în zid, semnul invitației. După câteva minute apăru în ușe, Emilia Pop. Mihail Cernea o cunoștea din seara când fusese la restaurant. Părea mult mai neagră decât atunci, și avea cearcăne 'n jurul ochilor. Se așeză și ea pe pat și ca să nu stea degeaba, veniise cu ghergheful. Celelalte bufniră 'n râs:

— Emilia vrea cu tot dinadinsul să pară vrednică.

Roșindu-se puțin, Emilia răspunse scurt:

— Dacă nu m. dați pace, plec.

Interveni madam Paulescu, care le ruga să bea cafeaua mai repede, ca să le ghicească.

— Imi ghiciți și mie? O 'ntrebă Mihail Cernea...

— Cu plăcere. Eu știam că numai fetele cred în ghicit, dar văd că și băeții.

— Mai bine n'o mai lăsa să-ți ghicească, se grăbi Paula să-l sfătuiască. Madam Paulescu acum o să-ți cunoască toate intimitățile.

Mihai râse cu poftă, lovind cu degetul arătător țigara spre a-i scutura scrumul. Cafeaua și-o băuse. Era calm ca niciodată. Paula era aproape.

Il privește gura mică, cât o monedă de doi lei. Buzele umede se mușcă nervos. Își aduce aminte de seara când în timp ce-l călăuzea prin întuneric, o mușcase de gură. Celelalte nu-l interesau...

Infine veni și rândul ceșcii lui. Madam Paulescu o privi atentă și gravă.

— O ! arată foarte bine !... și ca să-l convingă dădu scaunul mai aproape de el. Vedeți punctele acestea mici?..

— Da !

— Asta 'nseamnă bine. Cum nu se poate mai bine.

Mulțumit, Mihail Cernea dădu din cap. Madam Paulescu continuă:

— Și-apoi văd pe fund o verighetă. Nu cumva aveți ceva de gând ?... Uitați, și-i arată pe fundul ceșcii un cerc mic. Dar fata asta cu S cine-i ? Sanda, Silvia ?!.. Trebue să fie vreuna. Ceașca nu minte.

Fetele se priviră mirate. Mihai se mulțumi numai s'asculte. Apoi în cele din urmă, ca să arăte că e atent și curios, adăugă :

— Altceva ce se mai vede ?...

— Dar câte nu se văd ?... Uite aici un drum lung... E drumul vieții. O să trăești mult. Un copac mare. Ce frumos e. Asta e capacul vieții D-tale.

Ii veni să zâmbească, dar se stăpâni.

Madam Paulescu mai răsuci de câteva ori ceașca 'n mână și-o puse pe masă, oftând ușurată.

Mihail Cernea ridicându-se 'n sus, îi mulțumi frumos.

— O, nu ! nu-mi mulțumi că nu e bine.

— Sigur că nu e bine, răspunseră și celelalte fete 'n cor. Atunci, când cineva-ți ghicește nu trebue să-i mulțumești.

Își privi iarăși ceasul dela mână, dând manșeta albă la o parte, spre a fi văzut de toată lumea: 9 și jumătate.

Se sculă, cerând iertare că pleacă, se îmbrăcă și ieși. Din ușă Paula îl privi până se pierdu pe scări. Afară norii se împrăștiaseră și luna stăpânea tot cerul.

*

Ieșise mai devreme dela birou, numai să fie exact la randevuul ce i-l dăduse Paulei, cu două zile 'nainte. Era Sâmbătă seara. Ea nu avusese cursuri după amiază. Il rugase însă să se 'ntâlnească mai devreme, spre a nu 'ntârzia mult.

— Ce fată cuminte Pau'a!... I-o spusese și doamna Paulescu care se lăuda cu ele, de par'că ar fi fost fetele dânșii.

— Sunt extraordinare !... Una se culcă la 8 și alta la 8 jumate.

Trebue să le mai iau eu câte odată la rost, ca să mai plece pe undeva.

Intr'adevăr, cuminte fată Paula. Nici până-acum nu 'ntrebuințează rujul, iar obrajii ei sunt așa de catifelați de par'că ar fi o elevă. In cele câteva săptămâni cât au stat împreună, a avut tot timpul să se convingă.

Deaceea și el caută să fie cât se poate de drăguț cu ea. Nu vrea s'o supere cu nimic. Și-atunci când își apropie buzele de obrazul ei, și atunci căuta să fie cât mai delicat. I s'a urât cu fete moderne.

Dorește un refugiu sentimental. Dorește o prietenă care să-l iubească și căreia să-i spună tot. Uneori e așa de trist, dar pentru că nu poate spune nimănui o vorbă, se mulțumește să și mistue tristețea în singurătatea pe care și-o impune. Paula de la 'nceput a fost prietenoasă. Cuvintele ei par'că veneau dela o cunoștință veche, din copilărie.

Ajunse la statuia Brătianu. Aici se sustrase un pic gândurilor, spre a fi atent la mașinile cari treceau fulgerător pe lângă el.

De câte ori nu era să-l ia câte una pe aripă. In dreptul Universității se 'ntâlni cu un cunoscut pe care-l salută din fugă, scuzându-se că e grăbit.

— Tot crai ai rămas Cernea.

Gândul îi sburà iarăși la Paula. Poate se va căsători cu ea.

Anii s'au grămădit și ca mâine nu va mai fi așa de drept și voinic. Apoi salariul care-l are, e destul de bunișor.

Paula are și ea avere, după câte ia spus. O bună parte trebue să fie a ei, căci frații au toți situații mari. Ii va propune chiar în seara asta la un restaurant. La un pahar cu vin. Atunci când obrajii 'ncep să se rosească, mâinile se alintă cuminți și ochii devin mai expresivi. Atunci îi va spune :

— Vrei să fii soția mea ?!... Desigur că vestea va cădea ca un trăsnet asupra ei. Și-apoi nu va mai putea să-și stăpânească bucuria.

Pe bulevard lume neobișnuit de multă. Își făcu drum cum putu până la locul de 'ntâlnire. Era ora 6 punct. De-acum încolo trebue să-și facă apariția. E foarte punctuală. Niciodată n'a 'ntârziat c'un minut. Asta l-a făcut și pe el, să vină cu cinci minute înainte. Altădată 'ntârzie și un sfert de oră. Timpul trece nespus de greu. Aprinse o țigare. Câțiva prieteni îl salutară, obligându-l să-și scoată pălăria. In fine, au trecut zece minute.

De-acum încolo, trebue să vină. Poate a avut musafiri s'au a fost la sora ei. Nu trebue să fii întotdeauna crud c'o fată.

I se poate întâmpla și ei aceleași lucruri cari ți se pot întâmpla și ție. Are și ea treburile ei.

Dar au mai trecut încă 10 minute și tot nu se vede. Mihail Cernea începu să devină nerăbdător, dar tot nu perdu speranța. Se 'ntâmplă. Trebue s'o scuze, că altădată a fost foarte punctuală. Ar fi dorit mult s'o vadă. I se făcuse dor. Inadins lăsase să treacă două zile, ca să i se pară mai frumoasă, mai scumpă. Pentru că 'ncepuse s'atragă atenția, o luă 'n jos pe bulevard. Din partea-aceea trebuia să vină.

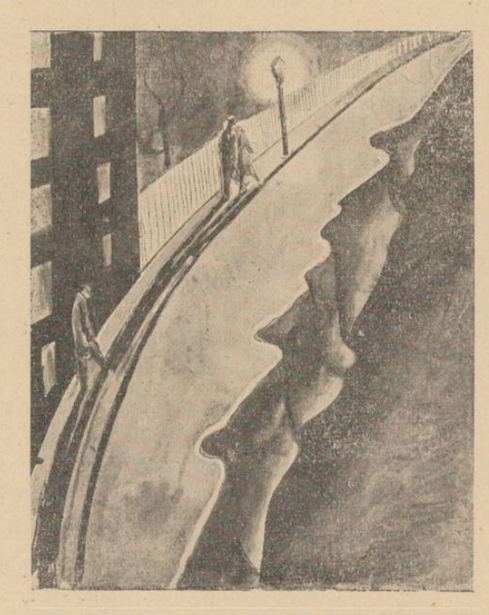

Poate se va 'ntâlni cu ea. După câtva timp renunță. Ii părea rău. O seară 'ntr'adevăr fără nici o 'nsemnătate.

Ceasornicul în colț la Hotel Palace, arăta 8 și un sfert.

— Am plecat. Sunt exagerat de politicos. Și plictisit aruncă țigarea aproape 'ntreagă jos. Nu vedea pe nimeni pe lângă cine trecea. Nu-l interesa nimeni. Nu credea ca Paula să nu vină. Era desgustat.

— Așa-mi trebue. Am îmbătrânit și tot mă țin de prostii. In loc să-mi văd de treburi, să mă retrag de pe drumuri sau să nu mă mai frământ atât. Pentru cine ?... Toate femeile sunt la fel. N'ar fi dorit s'o mai vadă. Dar dacă Paula o fi fost reținută undeva ?... Imposibil o schimbare atât de repede. N'au trecut decât două zile, decând l-a încredințat de iubirea ei.

Venea un vânt subțire, amestecat cu stropi de ploae. Vremea se schimbase pe neașteptate. Da aceea renunță să mai intre 'n Cișmigiu.

Nu-i mai era nici foame. Își dădea seama că asta nu-i bine. Pe vară fusese suferind, anemiat, și-a stat o lună de zile la munte.

Acum iarăși a 'nceput cu prostiile. Trebue să termine neapărat. Dar ori cât încearcă să-și stimuleze voința, gându-i fuge tot la ea.

Ce mult ar fi dorit s'o vadă ! Se gândi să ia tramvaiul spre casă. Masa o va lua la vr'un restaurant în Buzești. Se sui dela Lazăr în 3. Vagonul aproape plin. Se așeză alături de o strejăriță frumoasă și numai ochi. Absent la orice nici nu auzi când controlorul îi ceru de două ori biletul. Se dădu jos aproape de casă... L-o fi căutat cineva?... Era vorba să vină pela el un prieten bun. Acum l-ar fi dorit mult... Aceste flori rari cari sunt prietenii, nu știm să-i apreciem decât în anumite momente. Atunci când sufletul gol caută o alinare, un cuvânt cald.

Renunță de a mai merge întâi acasă. Ar fi vrut să rătăcească mult pe străzi. Se opri puțin la un colț, unde întâmplător era și un chioșc cu tutun. Își mai luă câteva țigări. Iarăși țigări...

Doctorul l-a sfătuit să renunțe. Dar, imposibil. Simte tâmplele arzând și ochii-l dor în pleoapele ce-i par grele, nespus de grele. Trage cu sete fumul ce-i răcorește par'că pieptul. Niciodată n'a fost mai trist ca acum. Dacă-ar avea bani mulți, ar bea până la ziuă. Numai în vin uiți totul. Numai la un pahar cu vin, lacrimile sunt mai sincere, mai curate. Peste drum, restaurantul Cosna Cireșoaia. Mașini multe afară. Becurile mici, așezate 'n rând, luminau până 'n fundul curții. Incepuse să se lase ceață și frig. Nici n'a băgat de seamă că trecuse de mult ora mesei, iar țigarea se mistuire complect între degete. Plecă. Nu spre casă. Acasă dacă se duce, trebue să se culce și are oroare de somn. Simte nevoia să se plimbe. Traversă strada s'o ia pe lângă biserică. O mașină mică însă îi tăe calea, oprindu-se la stop. Inăuntru o dudue și-un tânăr.

N'ar fi dat nici o atenție, dacă fata n'ar fi isbucnit într'un hohot de râs, în timpe ce tânărul stătea foarte grav... Nu se vedea tocmai bine, căci lumina era stinsă, iar pe stradă 'ntuneric din cauza ceții. Mihai se opri în loc. Când trecură prin dreptul becului mare ce lumina fața bisericii, un val gros de lumină năvăli 'n mașina elegantă.

— Paula !... Cum ?!.. A văzut-o bine. Ea este.

Fără să mai poată scoate un cuvânt, se aruncă 'ntr'un taxi care întâmplător trecea pe-acolo, spunând șoferului:

— Mașina din față. Dacă-o pierzi din ochi te-ai ars.

— Mă ard și eu și D-v. coane, răspunse răzând șoferul, un băiat vioi și numai nerv. Dar nu scapă, n'aveți grijă. In câteva minute fu în spatele ei. Cum nu prea era aglomerație, fiind o oră 'naintată, mașinile fugeau cu peste 60 pe oră. Trecură dincolo de gară. Prin fereastră Mihai putu să se orienteze bine: Era pe Grivița. Apoi dela cinematograful Lia, ale cărui litere groase și roșii se vedeau de departe, o luară la dreapta pe Banul Manta. Cunoștea bine cartierul acesta și-i plăcea. Acum doi ani, în fiecare seară era prezent lângă florăria din colț, așteptând să coboare Lella. Iarăși amintiri banale! Lella s'a măritat. Ce repede au trecut anii. Crâmpee din tot felul de gânduri îl năpădesc, și copleșit se lasă pe puful moale al mașinei.

— Pe mine nimeni nu m'a iubit ! Simția cum îi vuește capul.

Nu și-ar fi putut închipui. Paula... Și cât de mult ar fi iubit-o. Ochii aceia triști și frumoși și obrazul fad, aproape transparent pe care cu teamă l'apropia de gura lui, s'au scufundat ca'n vis.

Nu mai vede nimic. Ar vrea să nu fie adevărat... Să i se fi părut...

Și el o aștepta să vină la întâlnire. Luase și-un acont din salariu, de vreo 500 lei să aibă pentru cinematograf și masă.

— Au coborât coane, i se adresă șoferul aproape răstit.

Mihai tresări ca din somn. Uite, plătește mașina, probabil, că stau pe-aproape. Sau vor să mai meargă pe jos. Și pe jos se poate face dragoste. Așa e coane ?...

Șoferul ăsta își permite prea mult gândi Mihai. Dar pentru că nu mai era vreme de pierdut, plăti și plecă. Incet, spre a nu fi observat, se apropie de colțul străzi pe unde o luaseră...

Nu-i despărțea decât o distanță mică. Ceața se subțiase, iar pe alocurea dispăruse cu totul. Vântul încetase. Niciodată noaptea nu i s'a părut atât de calmă. Unde s'or duce ?...

Trecură pe lângă case, unele mici altele mai mari, pe unde nu mai fusese niciodată. Obloanele trase, porțile zăvorâte.

Câte-un dulău mai mârâia timid, din cușca lui, așezată 'ntotdeauna lângă poartă. Ii păru rău că nu s'a uitat la stradă. Prea era lungă și trotuarul desfundat. S'a apropiat mai mult. E 'n dreptul unui bec sărac, care aruncă o lumină slabă, roșiatică. Sunt însă distrați și nu vede nimic.

Nu-i interesează nimic. Paula pare chiar veselă. Mereu râde.

Se uită atent. Ea este... Cu mersul ei legănat și moale. Dar unde se duc ? Și de ce-a lăsat mașina ?... Probabil că ea i-o fi spus să mai meargă și pe jos, căci îi place mult.

De-atâtea ori i-a spus și lui. Tânărul care e mult mai înalt ca ea, se pleacă din când în când, ca și când ar vrea să-i spună ceva. Cu o mână o ține strâns de spate. La terminarea străzii o ia la dreapta... Aici e chiar întuneric. Profită de ocazie și se apropie mai mult. Dacă-ar privi înapoi, ar bănui imediat că sunt urmăriți. Trec pe lângă o cârciumă, unde prin fumul gros de tutun, se zăresc fete galbene și pământii de lucrători alcolici.

Au ieșit la o biserică... Simția că-l dor picioarele.

Stătuse 'n colț la chioșcul de tutun, mai bine de-o oră în picioare, fumând țigare după țigare.

(Urmare în pag. 8-a)

TEATRUL STUDIO NAȚIONAL CAPUL DE RAȚOI: COMEDIE DE G. CIPRIAN

Mult așteptata comedie a d-lui Ciprian s'a pus însfârșit în scenă. De când se tot svonește premiera ei, ne-am obișnuit s'o privim cu o curiozitate amestecată cu teamă, un fel de febrilitate a așteptării, ca în fața unui eveniment important.

Și nu am fost prea greșiți dând importanță Capului de rățoiu, fiindcă în primul rând aduce o facțură cu totul nouă, ceeace astăzi înseamnă nespus de mult în teatru.

Piesa se depărtează de concepțiile celor ce privesc viața tern, fără a încerca o evadare din banalitate. Este împotriva logicei, este absurdă, este vie. Acțiunea ei se petrece în mare parte într'un pom. Personagiile nu judecă precum toți, și n'au o situație socială certă. Timpul nu are importanță și întâmplările se succed fără înlănțuiri tinzând la vreun moment dramatic, la vreo culme.

Patru cetățeni, oameni și numai oameni, au dorința de a se răzbuna împotriva prostiei și îngânfării semenilor lor. Nu violent, nu prin răutăți ci doar glumind, aprinzând ridicolul, înconjurându-l, definindu-l, precizându-l.

Cei cuprinși în săgețile lor se prăbușesc fără nici-un rău pentru ei. Vreun rău material. Dar să nu li se reziste. Ei doar glumesc. Cine se încăpățânează și li se împotrivește riscă să devie ținta hazului public. Cea mai cumplită armă este derâderea. Ei bine, ei pun în derădere pe un individ, care nu le pricepe spiritul. Și de aci se naște conflictul piesei. Antrenant prin inovațiile ce aduce, dacă autorul ar fi știut să insufle mai mult dinamism, scotea o operă genială. Lupta dintre seriozitatea deșănățită și valurile de râs, hohote, neseriozitatea. Ironia fină, ascuțișuri veșnic scoase din teacă, iar împotriva lor, zadarnic încearcă omul furios să răzbată. Lupta este profund inegală. Și cel ce nu a fost în stare să priceapă curățenia spirituală a celor patru, care s'a încăpățânat să se arate damn în fața celor ce-și băteau joc de toate, privind viața în laturile ușoare, va deveni el ridicul.

In timpul spectacolului ne gândeam la efectele extraordinare pe cari frații Marx sau Ritz, ar fi putut să le socată din comedia aceasta. Nu pentru a ponegri calitatea ei actuală sau jocul interpreților ci pentru a da o amplificare a unui subiect cum rar se întâlnește.

Comedia d-lui Ciprian nu este făcută spre a figura între trei pereți. Ea are o vigoare și un înțeles ce o lansează spre realizări nelimitate. Numai spiritul inventiv american, și mijloacele lor, ar fi dat putința unei puneri în scenă perfecte.

Totuși nu putem să nu relevăm eforturile pe cari interpretarea le-a folosit spre a susține ritmul vioiu al comediei.

Un ansamblu numeras în care remarmăm pe Ion Manu, Finteșteanu, Balaban, Bălțățeanu și alții. D-ra Eugenia Popovici și d-na Maria Voluntaru au încheiat ansamblul feminin.

VICTOR POPESCU

SCENA · FOYER · ECRAN

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

FILARMONICA. — D. Ionel Perlea a condus concertul trecut al „Filarmonicei" cu acea matură configurare a talentului d-sale de șef de orchestră cu care, a obicinuit pe toți cei care îi urmăresc activitatea.

Simfonia VI-a de Beethoven („pastorala"), a fost caracterizată de d. Perlea în culori vii și clasică înțelegere a laturei descriptive, pe care Beethoven, a știut s'o exprime în acelaș timp în cadrul stilistic cel mai pur și cu larg simț propriu al evocării pitorești.

O altă importantă latură a aceluiaș program a fost păstrată concertului de Köhler pentru flaut și orchestră, în interpretarea solistă a d-lui Vasile Jianu, prim solist la „Filarmonica" și profesor la „Academia regală de muzică".

Admirabil dăruit și de o rară stăpânire a virtuziozității flautului, d. Jianu a desfășurat o uimitoare măestrie instrumentală, nedespărțită de o muzicalitate isvorîndă odată cu fiecare din sonoritățile limpezi, delicate, aeriene, în a căror emisiune și sprintenă împletire nu cunoaște dificultate. Inventivitatea tehnică cu care d. Jianu a compus el însuși cadența, strânsoare de dificultăți de mare răspundere de o structură muzicală de calitate și bravura excepțională cu care a făcut-o să strălucească, sunt desigur resurse de care dispun numai concertiștii de mare valoare și neîndoelnic, d. Jianu nu poate fi considerat altfel.

CONCERTUL GHEORGHE CIOLAC.— Un pianist român cald înzestrat și interesant cultivat, destul de rar ascultat la București, este d. George Ciolac, profesor la conservatorul din Cluj. Concertul d-sale dela „Dalles" a făcut să se întâlnească muzică bună cu interpretări pătrunse de-o delicată sensibilitate și realizată cu mijloace pianistice de frumos nivel tehnic și expresiv. Sonoritatea d-lui Ciolac este ductibilă, mlădioasă, simțită, mecanismul rafinat, accentul sincer. Cu înclinări speciale pentru subtilele degradări de tonuri ale literaturei moderne ale pianului, d. George Ciolac, prin temperament și afinitate de simțire, este și un interpret de muzică dramatică de deosebite facultăți de vibrație emotivă. Marea fantezie în do major de Schumann, lucrare considerabilă pentru forțele oricărui concertist de o plinătate de inspirație și de o poezie minunate, a fost o încercare de fond în concertul d-lui Ciolac și în acelaș timp, un foarte frumos succes.

CONCERTUL MARIA MOREANU—N. SECAREANU. — Bine cunoscuți în cadrul reprezentațiilor Operei Române, d-na Maria Moreanu, mezzo-soprană și d. N. Secăreanu, bas, n'au greșit de fel hotărînd să apară în fața publicului și în săli de concert, atât unul cât și celălalt având multiple calități de cântăreți de melodii, de interpreți adâncitori și iscusiți ai genului. Am mai avut prilejul să sublinîem generoasele însușiri de glas, de plasticizare expresivă, de distincție de temperament, ale d-nei Maria Moreanu care, deși foarte tânără, a reușit să-și apropieze în surprinzătoare măsură multe din elementele complexei și atât de variatei măestrii cerute de arta liedului.

Am ascultat însă pentru prima dată în sala de concert pe d. Secăreanu și trebue să relevăm nivelul vocal și muzical admirabil la care a știut să găsească acces acest distins artist. Cu o elocventă sobrietate, aprofundând până în miezul semnificației lor textele și valorificându-le deosebit de sigur, punând în slujba lor un dar de declamare cântată și o dicțiune de rară calitate, d. Secăreanu a făcut admirat în acelaș timp un glas omogen, egal, fără asperități, cu mare gamă de nuanțe și inflexiuni expresive și de o impecabilă conducere de emisiune, dovedind că este un adevărat artist.

Medalionul

Turneul comediei de mare succes „Medalionul" cu marii actori d-na Marieta Sadova și d. George Calboreanu își continuă seria în provincie.

Se joacă în decorurile și costumele dela București și în regia d-lui Ion Sava.

In celelalte roluri: Emil Botta, N. Motoc, Antoineta Vriside și Maria Anastasiad.

Iată ultimele orașe ale itinerariului:

Sâmbătă 3 Febr.: Ploești.
Duminică 4 Febr.: Turnu Măgurele.
Luni 5 Febr.: Câmpu-Lung.
Marți 6 Febr.: Târgoviște.
Miercuri 7 Febr.: Buzău.
Joi 8 Febr.: Ploești.

Despre cultura dirijată

(Urmare din pag. 1)

Huxley. Dar toată această literatură, bună sau mai puțin bună, nu poate înlocui ceeace se numește „cultură". Gustul publicului nu va putea fi educat nici măcar cu Maurice Baring, daca în prealabil acest public care înghite ediții întregi din autorii contemporani englezi, n'a citit, fie și în traduceri, pe Balzac, Dickens, Tolstoi sau Thomas Mann. Firește, e bine să se traducă un număr cât mai mare din cărțile bune ale librăriei streine. Dar e rușinos să avem cinci sau șase romane de Somerset Maugham traduse, când nu avem decât unul sau două de Dickens, când Războiu și Pace nu există decât într'o traducere cuntită, când din Balzac nu s'a tălmăcit decât a zecea parte din opera întreagă, când nu e cunoscut Thomas Hardy sau George Moore.

Dar de ce să dăm exemple din literatura modernă? Să ne amintim câte piese s'au tradus din Shakespeare; să ne întrebăm dacă există vreo versiune integrală din Byron, Camoens, Petrarca, Gothe, Racine, Montaigne, ca să nu mai vorbim de clasicii antichității greco-latine sau de literaturile orientale. Trebue să recunoaștem că e destul de umilitor să nu avem traduse niciuna din cărțile sfinte ale Orientului, niciun poet oriental, niciun filozof grec tălmăcit în întregime (din Aristot nu știu dacă există mai mult de 100 pagini traduse), niciun filozof creștin, etc.

Vorbind de „cultură dirijată", mă gândeam că o mare instituție culturală — poate chiar Fundațiile Regale — ar trebui să-și ia asupra-și sarcina de-a organiza un vast plan de traduceri din clasicii tuturor țărilor, dela Upanishade la Dostoewski, traduceri care să fie încredințate unor scriitori sau cărturari responsabili. In 10, în 20 sau chiar 50 de ani, cultura românească s'ar îmbogăți considerabil mai mult prin asemenea tălmăciri, din clasici, decât se va îmbogăți ea prin inflația de traduceri la care asistăm astăzi. Și tot unei mari instituții culturale îi revine sarcina de a pune la îndemâna tinerilor acele cărți fundamentale care sporesc ființa spirituală și care orientează precis și clar într'un domeniu copleșit de scrieri mediocre, aproximative și chiar vătămătoare.

MIRCEA ELIADE

Ecranul

CARLTON: CAVALCADA FANTASTICĂ

John Ford, regisorul acelui de neuitat film: „Denunțătorul", a spus adesea că viitorul scenariului este în studiul vieții oamenilor simpli, „down-to-earth" cum îi numește el.

In „Cavalcada fantastică", un adevărat „Grand Hotel" pe roate, Ford își dă silința să schițeze în mod cât mai exact cele două personagii care, cândva în secolul trecut sunt reunite de întâmplare în timpul unei aventuroase călătorii cu diligența. Și iată acum acest „puzzle" de caractere: Louise Platte o tânără aristocrată din Virginia John Caradine „expert" în jocul de cărți și escroc; Claire Trevor cântăreață, expulzată din orașul Tonto de către doamnele membre ale „ligei moraliste"; John Wayne, un alt „evadat" al societății și Thomas Mittchel care în rolul d-rului Boone va realiza una din cele mai reușite caracterizări.

Aceștia având ca decor puternic sălbatecile câmpii ale Arizonei, ne vor da nu numai „un strigăt al Westului sălbatec", dar și un film bine închegat, o acțiune susținută și câteva momente de emoții.

Remarcabilă este scena finală care ne aminteste un film vechiu al lui Garry Cooper: „Virginia".

SCALA: MIEZUL NOPȚII.

Dela „Zaza" la „Miezul nopții" este o cale mai lungă și mai greu de străbătut decât pare, dar Claudette Colbert o face cu acea spirituală indiferență care-i este specială.

Dela „A 8-a nevastă a lui Barbă-Albastră" americanii ne-au dat multe comedii în acest gen, dar niciuna nu s'a apropiat atât de capod'opera în miniatură a lui Lubitsch, ca „Midnight".

Scenariul e original și cât se poate de distractiv, oferindu-ne într'adevăr cele 2 ore de râs pe care ni le anunță în litere de o schioapă, reclamele.

Claudette Colbert e delicioasă în rolul unei „chaus girl" care devine o impostoare, dar nu fără emoții căci „e ușor să fii om cinstit; dar escroc pur, să fii e greu".

Ne dă tot ceeace așteptam dela ea, și devine mai frumoasă și mai elegantă pe.. an ce trece.

Don Ameche a renunțat la rolurile sale de tânăr suspinător al gingașei Sonia Hennye, pentru a căpăta un rol mai puțin nesărat; va da în tot cursul filmului replica în materie de imaginație Claudettei, având conform „superiorității" masculine, ultimul cuvânt în acest domeniu.

John Barymoore, reușește să fie pur și simplu delicios.

Francisc Lederer e bine îmbrăcat, după cum îi cere și rolul, și făcând prin aceasta contrast cu D. A., desigur nu în favoarea celui din urmă.

ARO: PYGMALION

M. Prop. Naționale, se îngrijește cu multă solicitudine de soldați, dar nu numai aceștia vor fi profitat de urma acestui nobil sentiment, ci și acei privilegiați muritori (printre cari am avut bucuria să mă aflu) care au asistat la mica reprezentație a lui „Pygmalion' la Aro

Este vorba de piesa cu răsunet a lui B. S., o adaptare modernă a lui „Pygmalion și Galatea" antic, — și care a făcut epocă pe scenele Londrei, transpusă pe ecran de Antonny Asquith.

Adaptarea scenariului pentru ecran a fost înfăptuită de însuși B. S., care n'a fost nevoit să facă un prea mare efort de imaginație, căci îmi închipui (deși nu am văzut decât unul din eșantioane) că filmul și piesa trebue să fie aproape identice.

E păcat că nu întreg publicul bucureștean a putut să admire această capod'operă (nu a lui Shaw, căci l-am menționat mai sus), de interpretare a lui Leslie Howard, care de altfel ne obișnuise cu jocul său subtil de mult. Dar ne-a uimit mai ales Wendy Hiller, cunoscută pe scenele Angliei, a cărei apariție pe ecran a fost o revelație reușind să rivalizeze cu ilustrul ei partener, în creația „Galatei" moderne.

Ne place să sperăm că cinematografele Capitalei vor avea decența (căci nu putem să-i spunem altfel) să prezinte spre vederea tuturor, această excelentă realizare.

Pygmalion, a produs admirația unanimă a tuturor celor care l-au văzut, deși farmecul ar consta în dialogurile spirituale și filmul neavând subtitluri spectatorul a fost nevoit să se bazeze numai pe cunoștințele sale personale în clasicismul limbii lui Shakespeare. Cu toate acestea, chiar cel mai puțin versat a putut să fie recompensat prin însăși mimica și jocul actorilor.

IOANA ȘTEFAN

Oameni de teatru

In teatru se pricepe și se amestecă toată lumea; dela senilitatea care-și plimbă banii, legăturile și reumatismele prin culise ori prin sensibilitatea coloanelor, până la minorul fugit de acasă și dela școală, de dragul meseriei de artist.

Numai actorul nu se pricepe și nu se amestecă în viața pe care toți cred că i-o cunosc.

In emoția și febra premierei, cine muncește mai mult, actorul? Dar, de unde!.. Plasatorul, omul care lipește afișele, casierul, portarul, furnizorul, toți la un loc și fiecare „cu precădere" e îndreptățit la beneficiile și recunoștința rețetei.

Ce amestec are actorul în toată frământarea aceasta?

Dar priviți pe domnul care-și amărăște zilele însemnând cu plaivazul aceleași locuri oficiale pe planul teatrului.

Priviți-l și admirați-l făcând aceleași plecăciuni în fața pomanagiului care a cerșit poate un bilet de favoare și făcând pe gravul ori pe indiferentul în fața spectatorului (sublim în lenonimatul lui) care și-a plătit biletul la teatru.

Admirați pe același dibaci domn, care a prins de veste că la spectacol asistă omul sau rubedenia cine știe căruia fericit accidentat al situației și înduioșați-vă în fața cuceritoarelor lui zâmbete și amabilități.

Compătimiți chiar și pe bietul plasator cari uită — săracul — să dea restul, ori mormăe un „să trăiți" când a luat banii și nu v'a dat programul; dați-i însă dreptate dacă-l auziți înjurându-vă în spate, când refuzați să dați banii pe maculatura plină de inepții și reclame; dar pentru Dumnezeu! nu-l luați în seamă pe actor.

Fiți atenți și îndatoritori, onorabili spectatori, la jertfa și abnegația lumii din anticamera teatrului, la toți acești eroici colaboratori, cari la primul gong părăsesc sala rânjind pentru a-și face socotelile.

Sunt și rămân oameni de teatru, pentrucă au curajul să spună adevărul; ei nu asistă la spectacol, nu-i privește ce se petrece după ridicarea cortinei.

Vedeți dar că pentru ei — cel puțin pentru ei — actorul nu are nici un amestec în teatru?

Toate se petrec și se consumă dincolo de actor, în lumea care activează, în lumea care se frământă la vedere — la intrare.

Publicul spectator ar trebui să priceapă că fără acoladele atâtor spinări și conștiințe cocârjate între stradă și sală, nu se poate, nu trebue să se joace teatru.

Garderobiera care sare asupra ta să te desbrace, e și ea cineva — execută ordinul concesionarilor și beneficiarilor — spânzurându-ți forma trupului ori a capului, contra dublu cost; unul la cassă, altul la cutie..

Să recunoaștem dar, iubite spectator, meritele acestor factori determinanți în existența teatrului; să asistăm la spectacol, să aplaudăm ori să fluerăm după cum ne e pofta și biletul, dar să nu încercăm să ne strecurăm printre umbrele eroilor cari au trăit și au murit la miezul nopții.

Vedeți dar că actorul nu prea are ce căuta în existența teatrului?

Când funcționarul e chemat să facă un ceas ori două mai mult la birou, e plătit suplimentar, la fel și lucrătorul care-și scoate salopeta când a trecut ora lui „reglementară" de lucru.

Actorul însă nu muncește, el nu are dreptul la odihnă și nici la respectul acestei lumi de teatru.

Și dacă n'ar fi acești „pricepuți" oameni de teatru, cortina ar înțepeni pe spinarea rampei.

Actorul ar rămâne însă tot actor și numai actor.

Acelaș înțelegător anonim al realităților practice, acelaș liniștit și incorigibil debitor al rânduielilor.

Și pentrucă în fața acestor oameni de teatru actorul nu ține să fie și el un „domn", lasă totul la voia întâmplării...

GHEORGHE SOARE

„Universul Literar" în provincie

Sâmbătă 10 Februarie seara la ora 9, în sala teatrului Comunal din Lugoj va avea loc prima manifestație, sub auspiciile despărțământului Astra din localitate. Cu această ocazie intelectualii lugojeni au alcătuit un interesant program, variat, și plin de atracție, care să îmbine fericit prezența scriitorilor bucureșteni cu specificul local în dansuri și cântece naționale.

A doua zi, adică Duminică 11 Februarie, Timișoara va primi, așișderea în sala teatrului Comunal, grupul scriitorilor din Capitală, la ora 11, unde șezătoarea va fi susținută atât de scriitorii „Universului Literar", cât și de membrii intelectualității timișorene.

In Lugoj președinția manifestației culturale o au d-nul general Georgescu, comandantul Diviziei din localitate, iar la Timișoara, Excelența sa d-nul rezident regal Alexandru Manta.

Programul nostru, se va compune din conferința d-lui Dan Botta, director al Enciclopediei Române, dupe care următorii scriitori vor citi din lucrările lor: Mateiu Alexandrescu, Virgil Carianopol, Stefan Baciu, Traian Lalescu, Teodor Scarlat, C. Fântâneru, N. Andreescu, Victor Popescu.

Poezia întunericului și a morții

(Urmare din pag. I-a)

Intr'un bocet din Moldova de sus, tânguirea apare asemănătoare cu aceea din poemul Mormintelor *de mai sus. Tinerețea, ca și maturitatea, soarbe geana de lumină, înainte de a fi cuprinsă de negrul veșniciei:*

Draga mamii, floarea mamii,
Ci eu n'am mai gândit,
C'am să te bag în pământ!
Dela curte luminoasă,
Mergi în groapă 'ntunecoasă!

Această curte luminoasă, înfățișând bucuriile splendide ale vieții, o regăsim în întreaga poezie creștină.

Aici este palatul de cleștar al minunilor; aici conștiința își scaldă în superbe jocuri de lumină fiecare năzuință. Dincolo, neantul fără simțire întinde zăbranic negru, doliul suprem, întunericul adânc, pe care mintea nu-l poate măsura.

Intrebarea dacă și dincolo s'ar deschide o lume asemănătoare cu aceea de aici:

Dar poate acolo să fie castele,
Cu arcuri de aur zidite din stele,
Cu râuri de foc și cu poduri de-argint,
Cu țărmuri de smirnă, cu flori care cânt...

Se prăbușește în zadarnic răspuns.

Viața nu înțelege să cuprindă decât noțiuni din lumea cunoașterii sale imediate. De aceea și poezia, precum orișice artă, se adapă numai la aceste izvoare pământești, ale bucuriei lor, ca și ale tristeților. Peste pragul acestei lumi, fantezia șovăește. Și anumite limite nu pot fi depășite. Prin urmare, fantasticul este zăgăzuit și el de margini precise, așa cum definitivă este hotărnicirea dintre lumină și moarte.

Dar în ce privește problema care s'a ivit acum, vom înfățișa altădată regiunile ei, pe care abia le-am schițat aici.

C. N. NEGOIȚA

TENEBRE

(Urmare din pag. 5-a)

— E groasnic! Vorbește ca un clown de circ. Și eu?

— Tu? simplu, vei deveni într'o zi cocotă, vei sfârși la spital sau pe trotoarele străzii. Ce contează? In locul tău vor veni alte iubite.

— Luca?!

— Dece te înspăimânți? Aceasta e viața. Mai depravată decât o explică profesorii; mai larvară decât o văd poeții, mai puhavă decum ne învață părinții.

Diana mă privea atât de uimită! Nu-i venea a crede că eu îi vorbesc, că eu sunt omul care o batjocorește.

Poate că ar fi îngenunchiat în fața mea și m'ar fi rugat să plecăm împreună în lume, poate ar fi plâns ca toate fetele pe umerii mei — dacă nu intrau savanții. Savanții cu bărbi, serviete și ochelari. Păreau un fel de mumii și atât de caraghioși în importanța pe care și-o dădeau, că-mi venea să râd și să-i scuip. Pe pântecul fiecăruia parcă atârna o placardă: *„Nu vă atingeți de mine. Sunt savant".*

— Ce vreți, ce căutați aici?

Știam că ei nu pot înțelege toate câte se petrec în casa asta. Știam că sunt superficiali, și dacă le-aș fi vorbit despre tenebrele ascunselor noastre vieți, și-ar fi băgat degetele în gură ca să cugete.

— Ce vreți dela mine?

Vorbi unul care arăta mai degrabă a maestru de ceremonii funebre.

— Să ne spui câteva cuvinte despre fratele dumitale.

— Despre fratele meu? N'am să dau lecții omenirii cum trebue să intuiască o întâmplare sau un fapt divers.

— Cum îl judeci?

— Dacă într'adevăr lumea e proastă, mucedă scabroasă — atunci el se găsește deasupra oricărei judecăți. Sunteți doar savanți. Dece-mi cereți părerea tocmai mie — un umil anonim?

— Poate c'o să ne intereseze.

— Așa? Atunci aflați că fratele meu este un om mediocru. N'ați înțeles? E și natural. Eu cred că mediocritatea este și elogiul și decadența lumii. Acesta contează: *Mediocrul.*

— Dar adevărurile care-l depășesc, care ies din sfera lui de cunoaștere?

— N'ați văzut că adevărul cel mai mare, după care aleargă toți — l-a aflat Rona? Rona L-a văzut pe Iisus. Numai un om mediocru putea să-l vadă. Și acum gândiți-vă la drama pe care o trăește el, la toate erorile care-l copleșesc, la toate disperările care-l scurmă. Sunteți savanți. Sunteți culminațiile unei doctrine, ale unei științe. Și nu l-ați putut spune, nu l-ați putut găsi în formule, în eprubete, în silogisme — pe Dumnezeu. Ați fi fericiți de-ați deveni mediocri. Dar n'o să puteți. Inainte de toate, pentru mine nu sunteți decât niște larve închistate. Erudiția vă golește de spasmurile spațiale, vă scutește de elanul paradisiac. Eu vă iubesc totuși pentrucă vă văd ca pe niște broaște, care pășesc în salturi, mereu cu burta pe pământ, mereu cu creerul umed. Ce să vă mai spun? Că viața n'are nimic esențial în ea, că nu știu dece v'a pus pe drumuri întâmplarea asta? Desigur că l-ați găsit pe Rona bolnav de hipersensibilitate, ați ajuns la concluzia să secrețiunea hipofizei e prea mare și desigur că i-ați angajat capul, ca după moarte să-l băgați în spirt.

— Ciudată familie!

— Desigur: ciudată familie. Dar dacă n'am fi noi — aceștia care să violentăm comoditatea lumii, care să dinamitardizăm liniștea societății — care-ar mai fi atunci splendorile vieții?

— Bună seara, domnule!

— V'ați plictisit, desigur. Nu-i nimic. Călătorie frumoasă!

Nu-l observasem pe Rona. Intrase probabil de mult și auzise totul. După plecarea savanților mi se părea prezența lui acolo foarte incomodă și inestetică. Avea poate să-mi spună ceva. Rămăsese însă în mijlocul odăii tăcut. Mă îngrijora. Tot așteptam să se înalțe la cer, să se prefacă în abur, în nour. El se-apropie obosit și văzând portretul unchiului Todi sfârtecat, avu o tresărire.

— Dece-ai făcut asta?

— Credeam c'am să scap de teroare.

— Și n'ai scăpat.

— Mă chinue.

— Ești un mare nefericit, Luca. Hai de-ți unge fruntea cu sânge.

— Nu merg, n'am nevoe.

Ochii lui mă înfășurau ca altădată zâmbetul și privirile unchiului Todi, învălmășitori și întunecați. Golul se căscase prăbușitor. Nu se mai poate face nimic. Intre mine și Rona s'a deslănțuit pasiunea altui miraj. Gândul că el este întruchiparea perfectă a unui sfânt — nu mă face să râd sau să-l șicanez. Mă doare, sufăr, mă umilește. Eu am rămas tot rămășița unui om din umbră.

— Hai de-ți unge fruntea cu sânge!

Nu i-am mai răspuns nimic. Rona a ieșit abătut, cu umerii plecați, lăcrămând. Părea îmbătrânit, atât de îmbătrânit, cașicum păcatul ar fi trecut din mine în sufletul lui. In urmă-i plecă și Diana. Fără să mă sărute, fără să-mi spună niciun cuvânt, fără să mă privească. Am rămas singur. Doar eu și unchiul Todi. Ce-a fost până acum? In casa noastră s'a petrecut cel mai inuman miracol, dar eu am fost ascuns în ceață, dincolo de purele vedenii.

Deacum știu că toate sunt sfârșite. Doamne, nu mai are niciun rost să te implor, să te invoc, să te cerșesc!

Unde-mi sunt luminile? Unde-mi sunt deplinele armonii?

Hai unchiule Todi în întuneric. Acolo vom suferi fără să ne mai audă și alții plângând. Hai unchiule Todi! Luminile — armoniile, ni le-au furat îngerii pentru celălalt paradis al lui Rona.

1939. LAURENȚIU FULGA

Literatură, artă, idei...

Poezia în cultură

Momentul important în cultură, îl pecetluește totdeauna expresia cea mai densă a lirismului. Din toate formele de exprimare, preferăm lirismul, fiindcă este cel mai nealterat de artificii. In știință, în sistematizarea filozofică se strecoară pe nebăgare de seamă, artificiul, *ca metodă sau ca finalitate, funeste prin neaderența lor la structură, prin exterioritate. Substanța lirică nu are altă metodă de exprimare decât structura, și nu admite altă finalitate decât* existența *Un sistem filozofic vizează către ceva, o poezie nu vizează nimic. Sistemul se sprijină pe ceva, poezia se menține prin sine. Unei poezii nu i se cere altceva decât să existe; în acest sens ea este creație, ceva care n'a mai fost și care începe să fie, la un moment dat. Caracterul auroral se observă la poezie mai mult decât la toate celelalte moduri de artă. Pentru că momentul când ea începe să existe se înregistrează stilistic, mai exact decât al celorlalte. Ea invadează cu o forță originară și cotropește conștiința colectivă. De dominația ei cu greu se poate libera sensibilitatea și ei îi cad victimă generațiile epigonice.*

Originalitatea

Un univers liric nu se opune altuia, cu impulsia de a-l înlocui, ci se așează în vecinătatea lui, pe trepte deosebite de adâncime. Sistemele filozofice ne comunică lumina ca astrele, după distanțele lor cosmice; cele mai îndepărtate sunt pare-se cele reci și mai pale; ca și astrele sunt și sisteme moarte, de la care luminile vin *căzătoare.* Poezia strălucește cu ceva din lumina lămpilor de veghe, mai compactă sau mai destrămată, dar aproape de noi, la aceeaș distanță concretă. O astfel de lumină nu este *căzătoare;* ea pâlpâie, oricât de slabă, cu condiția să ardă singură în interiorul de veghe. O alta, mai puternică, *alăturată* de ea, ar suprima-o! Deaceea, teama poeților de a nu răsări alți lampadofori. Deaceea, și presumția criticilor de-a nădăjdui să suprime pe poeți prin altăturări și comparații. Procedeul ni se pare absurd, ca al cuiva care ar intra cu două lămpi aprinse în aceeaș cameră, atâta vreme cât este vorba d o existență lirică, cu semnalmente sigure de apariție originală.

CONTEMPLAȚIA

In acepție păgână, contemplația pleacă dela ideia că există o ierarhie a valorilor, pe a cărei superioară treaptă se află ceeace trebue să preferăm. Ce să preferăm? Frumosul? Binele? Adevărul? După ce criteriu stabilim ierarhia? Metoda contemplației răspunde că nu trebue să preferăm nici frumosul, nici binele nici adevărul, ci **unitatea.** Pentrucă binele, frumosul, adevărul sunt **unul.** Unul primordial, centrul fără ierarhie, inteligența supremă. Vocația Afrotidei cerești este de a răspândi în cosmos o perpetuă evlavie pentru inteligența supremă. Prin acțiunea ei, un cântec de slavă străbate lumile ,simpatia leagă părțile universului, armonia sferelor duce spre centru vibrațiuni de laudă și preamărire. Bucuria de a exista tinde să se **centralizeze** într'un punct unde ea atinge maximum de intensitate. Contemplația, îndreptățită prin bucuria lumii, prin **Afrodita uranică.**

CONTEMPLAȚIA CA METODA

In ce constă contemplația ca tehnică? Contemplația este tehnica unei interiorități plenare. Spațiul ei de producere este sufletul. N'are nevoie de nici un mobil interior; nu reclamă nici o practică de mișcare sau de poziție. Totul se întâmplă lăuntric, nevăzut. Sporul ei se efectuează dialectic. Voind să ajungă la unul primordial, la omologare, la centru, respinge treptat tot ce nu este **unul.** Dar ce este **unul** spre a ști ce nu este el? **Unul** este un simbol. Simbolul a ceeace este, fără alt atribut decât **esența,** ființă în sens absolut. I se poate spune inteligență pură sau **unul,** dar când i se spune **unul** nu trebuie să înțelegem cifra ce desparte seria infinită a numerelor cu plus și cu minus. In sens numeric, unul poate să însemneze unitatea din care se alcătuește infinitul aritmetic. Ca și infinitul, **unul** primordial nu are atribute. Il determinăm totuși prin faptul dragostei noastre. El ia ființă când începem să-l iubim, când îl jinduim; când îl **contemplăm.**

MITUL

Treptele mitului sunt metafora și ritmul magic omologal, — adică demoniile. Or, demoniile compun cu precădere viața interioară. Ele ordonă ieșirea din sine, în direcția spiritualității, și numai ele duc, prin metaforă și act magic ,la mit, la opera de artă. Opera de artă se verifică dacă este un mit prin analiza demoniilor; lipsa demonului denunță impostura și conferă creației gradul de semnificație cuvenit. Numai prin captarea demoniilor opera de artă este un mit, altminteri rămâne ceeace este; produs al altei gândiri decât cea mitică.

AL. ILEA

Am anunțat în revistă că d. Alexandru Ileana va publica în curând volumul de poeme intitulat: „IN TOVĂRĂȘIA LUI LUCIFER".

Cartea, care credem că va fi o noutate, cuprinde patru părți: 1) „In tovărășia lui Lucifer" — parte care legitimează titlul sugestiv al volumului; 2) „Impas"; 3) „Hoinar"; 4) „Vrăji". Deocamdată indicăm sensul cărții prin versurile dela început, pe care autorul le-a pus ca motto:

Gând nou prin mine s'a născut,
mă frământă 'ntruchiparea lui.
Gândul meu e semnul vremii...
isbânda omului de mâine.

STUDII GRECO-ROMANE DE DEM. RUSSO

In editura Fundației pentru literatură și artă „Regele Carol II" a apărut o operă de mari proporții: *„Studii greco-române"* cuprinzând lucrările postume ale lui Demostene Russo, cea mai de seamă figură a științei noastre în domeniul bizantinisticii și a legăturilor greco-române.

După moartea autorului, d. C. C. Giurescu, unul dintre elevii săi, a preluat sarcina tipăririi acestei lucrări asupra influenței elenismului în România Din materialul manuscris rămas în biblioteca regretatului savant, d. Giurescu a ales o parte la care a adăogat și din cursul de istoriografie greco-română ținut la universitate, după război, Și fiindcă două din studiile mai vechi ale autorului Elenismului în România și Critica textelor și tehnica ediților erau epuizate, iar altele apăruseră în reviste de specialitate, nu întotdeauna accesibile, sau în străinătate, le-a adaus și pe aceastea, alcătuind astfel două volume compacte de aproape 700 de pagini.

RELIEFURI

se numește un volum plin de interes al d-lui I. C. Popescu-teres al d-lui I. C. Popescu-Polyclet, privind personalități litemaestru al epigramei a cunoscut câteva clipe plăcute de viață. Sunt studii ușoare și armonioase, observații asupra persoanei, a căror citire nu numai că aduce o prețioasă contribuție cercetătorului literar, dar și recrează o viață preocupată doar de asiduitățile cercetării literare.

ȘEZATOARE

Duminică 4 Februarie va avea loc în aula Academiei de înalte studii comerciale și industriale o ședătoare literară sub președinția de onoare a d-lui rector Ion Rădulcanu.

Vor lua parte d-nii: Ionel Teodoreanu, Ion Pillat, Petre Strihan, Virgil Carianopol, Victor Popescu, George Dorul Dumitrescu, Ștefan Baciu, Teodor Scarlat, Traian Lalescu, Constantin Salcia, Al. Raicu, Ionel Neamtzu și I. Stănciulescu-Mehedinți.

Intrarea liberă.

Erată

In poesia d-lui N. Davidescu, „Tinerețe fără bătrânețe și vieață fără moarte", apărută în numărul „Universului Literar", de Sâmbătă 27 Ianuarie, s'au strecurat câteva greșeli de tipar, și nume:

Partea IV, strofa I, rândul 4 să se citească:

„Sbor întunecat de *căprioare*"

In loc de:

„Sbor întunecat de *căprioară*"

Tot în partea IV, strofa VIII, rândul 3 să se citească

„Sufletul de dor că li *se'ncarcă*"

In loc de:

„Sufletul de dor că li *se'nneacă*"

Partea X, de la rândul 3 înainte, să se citească

„Și'n fundul ei să vrea să vadă
„Cam ce-ar putea să fie-acum"

In loc de rândul încurcat:

„Și'n fundul ei să *fie-acum*".

Confruntări. - Eminescu și timpul nostru

(Urmare din pag. I-a)

treg, să nu se simtă oare anumită indiferență, lipsa unui sentiment care obligă, un legământ propriu, o dramă personală am zice, o misiune care să ne cuprindă pe toți?

D. Rădulescu-Motru, ca toată lumea de altfel, pare să creadă că e de ajuns să-l „admiri" pe Eminescu pentru ca să fii în acord cu sacrele culturii noastre, după cum ar fi de ajuns să-ți faci cruce ca să fii bun creștin, ca să fii creștin pur și simplu! D. Rădulescu-Motru zice „Eminescu" — și crede că nu mai există dificultate... Sunt totuși mai multe! Sunt, din fericire, numai dificultăți... Cum ar fi spus un romancier dela începutul veacului nostru, Eminescu, și el într'adevăr, *„croyait au serieux de son art".* De aceea totul în el este mai ales serios!

...Dacă tu știai problema astei vieți cu care lupt...

Există astfel mai întâi dificultatea de a fi conform cu Eminescu, — cel puțin atuncea când îl afirmi! Și altă dificultate ar mai fi desigur aceea de a nu face Poetului o caritate, — de care el n'ar mai putea să aibă nevoe...

Să fie astfel atât de adevărat că nu există în Eminescu expresiune verbală care să facă disonanță cu estetica graiului nostru? Dar sunt atâtea! Sunt destule pe care poeții de astăzi nu le-ar mai scrie — sunt lângă ele însă expresii altele pe care e sigur că niciun poet român până azi nu le-a mai putut găsi! Iată unde, în arta lui Eminescu, trebue să căutăm gloria poetului — altfel adică decât așa cum ar putea s'o facă un om de rând și un academician. Când a făurit acest instrument somptuos și dificil care este limba noastră de azi, e sigur că Eminescu n'ar fi putut să meargă numai pe culmi... Dar faptul de a ne fi dat limba aceasta, de a fi cunoscut ascensiuni pe care nimeni nu le-a mai putut regăsi, de a fi surprins în sfârșit sunetele ei de calitate unică, iată ce identifică arta într'adevăr inegalată a celui mai mare poet pe care-l avem. Aceste judecăți, așadar, departe de a fi iconoclaste, va trebui să se vadă că nu fac în fond decât să restaureze o sacră imagine pe care o pătează atâtea atingeri vulgare — și în acest sens denunțăm noi locul comun și iresponsabil care desfigurează pe Eminescu!

D. Rădulescu-Motru — repetăm de altfel: ca toată lumea! — s'a mulțumit cu acest loc comun, fericit desigur să nu mai aibă nicio torturâ... Ce ne spune el, — se vede! Dar tocmai deaceea, tocmai pentrucă îl ia atât de grăbit și de larg, atât de mult pe deasupra lui, se pricepte dece d. Rădulescu-Motru n'ar fi putut să-l primească pe Eminescu, așa cum e el, adevărul grav pe care-l enunță. Și cum mult, ca să nu se simtă într'adevăr că nu-i trebue să strângă mai aproape de el nimic...

Și astfel privind cealaltă frază pe care am amintit-o, când d. Rădulescu-Motru proclamă că *„nu este simțire* la Mihai Eminescu *care să nu-și găsiască ecou în sufletul românesc"* — suntem în drept să credem că distinsul academician nici nu bănuește adevărul grav pe care-l enunță. Și cum am putea să n'o credem!

Nu e d. Rădulescu-Motru acela care în *Ideea europeană,* ani de zile în șir, a dus în favoarea liberalismului revoluționar și pașoptist campania perseverentă care se știe? Nu a afirmat dânsul principiile Revoluției franceze ca o necesitate a întregei culturi europene în serviciul „autonomiei persoanei omenești"?

Aici reapare însă dificultatea pe care d. Rădulescu-Motru arată bine a nu o fi văzut nici un minut! Cum de altfel, este adevărat, prea puțini sunt aceia cari s'o vadă... Dar Mihai Eminescu a fost negarea însăși a acestor principii care fac cultura d-lui Motru, negarea deopotrivă a acestui sens revoluționar de autonomie a persoanei omenești! Dacă ne place sau nu ne place — e indiferent: dar acesta a fost Eminescu. Putem fi cu el, putem fi împotriva lui — dar trebue în orice caz să știm bine ce și cine suntem. Trebue să știm puțin și cine a fost Eminescu... Profesiunile noastre de credință în sfârșit nu trebue să fie simple vorbe pe care le bate și le gonește vântul!

Dacă d. Rădulescu-Motru ar fi fost contemporan de gândire cu lumea de acum șeapte sau opt decenii, eseurile lui, purtând doctrinele pe care le știm, s'ar fi tipărit desigur la *Românul* lui C. A. Rosetti... și fără îndoială că ar fi polemizat cu *Timpul!* Cu ideile dela *Românul* însă, ale lui C. A. Rosetti, vedem totuș că d. Rădulescu-Motru, într'un galimatias fără sfârșit, proclamă simțirea unanimă a lui Eminescu!

...Toată simțirea eminesciană își găsește ecou în sufletul românesc! Dar atunci cum nu și-a găsit acest ecou și în sufletul d-lui Motru? Un semn de întrebare pe care nu-l resolvă nimic — nici chiar o subtilă discuție între inteligență și între „simțire"... Fiindcă în definitiv ce „sens eminescian" afirmă d. Motru atâta de unanim? Pe acela pe care am văzut totuș că opera lui îl neagă? Și cum putem vedea un sens „unanim", când noi înșine suntem subt toate raporturile înșăși negația lui!

Dar discuția ar fi inutil s'o continuăm. Așa se admiră Eminescu. Acesta e „cultul" eminescian!

In linia confruntărilor noastre, d. Rădulescu Motru nu ne-a oferit de altfel decât un „tip" general. Întâmplător, l-am întâlnit—pe drum... Dar el nu e mai vinovat decât alții. Poate numai poziția lui de cărturar, *clerc,* îi constitue o circumstanță mai gravă. Altfel, și el nu se găsește decât în dansul acesta orb, înconjurând o sublimă umbră pe care nimeni n'a putut s'o atingă...

Și am văzut. Afirmăm spiritul tutelar al lui Eminescu, dar îl confundăm cu semne și figuri care se găsesc la antipodul lui. Glorificăm pe Eminescu, dar ridicăm statui negatorilor lui, acelora chiar împotriva cărora el a avut sensul să protesteze! Revendicăm în sfârșit un adevăr eminescian întreg, care ne rezumă pe toți — dar pe care nu-l cunoaștem și care nu ne obligă!

Eminescu acelaș, neatins de noi! Eminescu intact...

TOMA VLADESCU

(In numărul viitor: *Miracolul lui Eminescu).*

INTUNERIC

(Urmare din pag. 6-a)

Apoi iarăși mai bine de două ore o așteptase pe Paula. Acum începuse să-i pară drumul lung. Ar vrea să se termine odată. Trecură pe lângă un parc. Pe băncile ude și goale, toamna scuturase toate frunzele pomilor. Pe alei întuneric greu, de nepătruns. Aproape nu mai vedea. Teama să nu-i piardă, îl făcu să iuțească iarăși pasul. Erau chiar lângă el, așa că era să-i lovească... Nu vorbeau nimic.

Tânărul șuera printre dinți o romanță. Deodată apărură becuri mari, luminoase, și o stradă frumoasă îi ieși în cale. Un uruit de tramvai se auzi pe aproape.

— Hei, drăcia dracului, dar pe unde-oi mai fi pe-aici?...

Rămase mai în urmă, căci n'ar fi vrut să-l vadă Paula. Ii urmărea însă atent, mai atent ca oricând, pentru că-și închipuia că 'n curând o să intre undeva. Trecură linia tramvaiului și-o luaseră pe o stradă cu pomi mulți și drepți ca niște lumânări. Mihai după ei. Nici nu observă că era să-l calce o mașină ce venea în viteză mare, din sus. Cu o palmă numai nu l-a atins. Dar ce contează asta?!..

Acum sunt distanțați. Tânărul a pus mâinile la spate. Ea ca un mototol drag alături de el. Fără să vrea, privește iar la ceas: 11 și un sfert. Ce repede-a trecut timpul. Se simte obosit rău, sdrobit...

Ar vrea să fie-acasă 'n pat acum. Cu gândurile lui, cu lumea lui. Traversă pe trotuarul celălalt. Ei mergeau liniștiți înainte. Acum putea să-i vadă mai bine. Ce mult trebue să-l iubească. Par'că-ar fi decând lumea 'mpreună. Vroia să vadă cum se sfârșește. Deodată se opriră 'n fața unei porți mici de fier.

In curte se vedea o casă cu marchiză frumoasă.

— Ți-am făcut și plăcerea de a merge pe jos, i se adresă tânărul, deși altfel am fi fost de mult acasă. Dar așa ești tu. Nu-ți rezistă nimeni. Mihai a auzit vorbele clar, ca și când ar fi fost între ei...

Descue poarta, și intrară în curte. Incet. De-abia li se auzeau pașii. Apoi ușa dela marchiză se deschise scoțând un scârțâit ușor, și după două minute se făcu lumină în camera dela stradă. Prin perdelele subțiri Mihai putu să vadă bine pe Paula, care după ce-și scoase haina, se repezi să 'mbrățișeze soba. Apoi se lăsă transperantul greu, ca o durere pe inimă. Nu se mai vedea nimic. Simțea genele ude și obrașii mai fierbinți. De-abia acum își dădu seama ce se petrece cu el. Gura-i era arsă ca după o febră mare. Se rezimă de un stâlp de telegraf. Nu mai avea nici o țigare.

Le fumase pe toate. Simte că-i lasă gura apă după-un fum.

Își mușcă buza de jos, ca să-și potolească nervii, cari amenițau cu lacrimi. In colțul străzii lumina clipea molatică, somnoroasă, îmbrăcată 'ntr'un abajur de ceață. Incepuse să-i fie frig la picioare. Pe jos era noroi și gropi. Nu se mai vedea nimic.

O liniște adâncă stăpânea toată strada, iar în curtea de peste drum nici o mișcare.

Paula!... Cât de mult ar fi iubit-o. Nu și-ar fi închipuit niciodată.

Lasă capul în palme. Ar vrea să plângă, dar nu poate, Mai bine.

Numai lașii plâng... Simte însă picurându-i în sânge broboane de tristețe. Ar sta mult așa... Se simte atât de rău și de obosit...

Ridică ochii. In cameră se făcuse 'ntuneric, mai întuneric ca'n sufletul lui.

CONSTANTIN SALCIA

Vorbe în vânt

(Urmare din pag. 4-a)

Imi plăcea, pe înserate, să ascult cântecul broaștelor din iaz și-mi plăcea să mă duc în sat, de Paști mai ales, când erau căsuțele văruite proaspăt și-mi ieșea din tinda casei ei pe prispă, manca, aducându-mi pe o farfurie ouă roșii încondeiate.

Și-mi era rușine că noi stam într'o casă mare, cu două rânduri, cu covoare pe jos, cu tacâmuri de argint, iar ea mânca și stătea într'un bordei, cu rogojini, cu strâchini și cu linguri de lemn!

Nu de ei, de noi mi-era rușine, de pe atunci!

Alte foi rămase din Amintirile mele. Vorbește liceanul acum:

Când am intrat la liceu eram foarte cuminte. In clasa I era unul Sevastos, care trecea, drept cel mai obraznic din toți. Stătea în bancă în spatele meu și-mi șoptea toată vremea ghidușii în timpul lecției. Eu nu mă puteam stăpâni de râs și profesorii mă pedepseau. Intr'o zi m'am hotărît să spun dirigintelui să-l mute pe Sevastos în altă bancă, că de pe urma obrăzniciilor lui trag eu ponoasele. Părintele, profesor de religie, că el era diriginte, și-a mângâiat barba, și apoi mi-a spus cu zâmbetul lui nesuferit: „Sevastos o să se mute în bancă cu dumneata. Să vedem, se face el cuminte sau te faci dumneata obraznic".

„Bine" m'am gândit eu „îți arăt eu ție. O să mă fac obraznic".

Dar nu m'am făcut. Și mi-a rămas din ziua aceia un năcaz, care m'a urmărit toată viața, că n'am avut atunci tăria să profit de ocazie!

*

Printr'a cincea. Vorbește Praporgescu: „Prost e cine'și pierde vremea cu nasul în cărți, pentruca la sfârșitul anului să audă pe domnul director strigând „Premiul întâi cu cunună" și muzica de colo „bum-bum-bum-bum!" Mare chiverniseală premiile acele! Barem să știu că la sfârșit de an îmi dă o bicicletă... dar cărți! și încă de acele pe care nu le citește nici dracu. Lui Teodorescu, anul trecut, i-a dat o carte despre „Plantele văzute la microscop", iar lui Carp una despre „Relațiunile Ungariei cu Moldova în secolul al XV-lea". Dacă se poate așa bătaie de joc! Mie dacă mi-ar da astfel de cărți, le-aș vinde îndată pe un leu și aș mânca două zile în șir înghețată de la Capulstrâmb. Tu de pildă, ce-ai avut din asta că ai învățat tot anul? nici premii nu ți-a dat, să le poți vinde, ca să mănânci înghețată".

— „Ai dreptate" zic eu „dar vezi că în privința asta nu mă pot înțelege cu tata. El spune c'am să rămân un prost toată viața, fiindcă la sfârșitul anului nu-mi cântă și mie muzica militară".

Praporgescu mi-a răspuns să nu-mi bat capul de asta, că tatăl meu o fi ca toți părinții, cărora le place să se mândrească cu copiii lor că sunt premianți... parcă toți părinții au fost premianți când erau mici, că ar însemna că nu erau pe atunci elevi fără premii, și așa ceva nu poate să fie adevărat.

Aveam amândoi 15 ani.

Pe urmă, am fost totuși premiant, într'a 6-a și într'a 7-a. Și n'am vândut cărțile. Și iarăși mi-a rămas un năcaz toată viața, că n'am avut măcar atunci tăria să vând cărțile.

*

De când eram mic am ținut partea celor slabi. In liceu ocroteam pe camarazii de care ceilalți își băteau joc. Mi-am făcut și dușmani din cauza asta. Cu Cantemir ajunsesem la cuțite. Dar o luptă omerică, cu bulgări de zăpadă în ograda liceului, terminată în chiar casa directorului unde urmărisem pe fugar, a făcut pe urmă din noi doi prieteni.

In schimb, slabii din liceu deveniți tari în viață, au râs deseori de mine. Dar râsul lor nu m'a durut, nici nu m'a schimbat. M'a întărâtat. Am rămas acelaș, mai amplificat!

C. GANE

(Va urma)

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

BIBLIOTECA CENTRALĂ
O „ASOCIAȚIA-VIP"

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Înscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 220 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 7
SAMBATA 10 Februarie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

AL. TIPOIU „Sala Ileana" Peisagiu bucureștean

Eminescu intact (IV) [1]

Miracolul lui Eminescu

de TOMA VLĂDESCU

Dacă a trebuit să vedem aspectul negativ al raporturilor noastre cu Mihai Eminescu, dificultatea unor relații pe care le autorizăm numai locul comun timorat al unei destul de calde mediocrități intelectuale, un lucru totuș, pozitiv acesta, există — și de altfel chiar până aici ne va fi fost poate ușor să-l vedem. El s'ar exprima în numai câteva simple cuvinte: ne vrem — am zice: ne vrem TOTUȘ — cu Mihai Eminescu... N'am îndrăsni să ne mărturisim împotriva lui — sau atunci foarte puțini sunt aceia cari, destul de timid de altfel, își îngădue acest lux pernicios și sărac, propriu desigur celor mai grave erori.

Dar ne vrem cu Mihai Eminescu. Când nu-l cunoaștem, suntem par'că mai liberi să proclamăm regalitatea lui... Când îl cunoaștem, dar nu-l putem urma — îl revendicăm cu toate astea chiar dacă atunci suntem obligați să găsim un cât de palid modus vivendi **ca să putem exista în anumită ordine necesară. Când îl cunoaștem în sfârșit, dar nu isbutim să-l pricepem destul, când îl pricepem chiar, dar rigoarea lui ar solicita din partea noastră o sumă de calități — de inteligență și libertate — pe care nu le avem, în toate aceste situații noi revendicăm totuș pe Eminescu și nu îndrăsnim să trecem fără acel gest care să-l identifice ca geniu tutelar, ca patron spiritual a tot ce suntem și gândim. Dacă autoritate înseamnă mai întâi „autor" — auctor — atunci acesta e singurul cuvânt potrivit: noi ne reclamăm dela Mihai Eminescu, cerem pentru noi autoritatea lui ca un sens care ne permite și ne rezumă toate manifestările. In sfârșit pentru noi toți, și în atmosfera aceasta pe care nimeni n'ar putea s'o conteste, Eminescu reprezintă cam tot ce era în cetatea strămoșilor altarul familial spre care mergeau cele mai ploase omagii, dar de unde se ridicau deopotrivă toate poruncile, toate povețele... Cine și-ar îngădui să atingă astăzi pe Mihai Eminescu s'ar face culpabil aproape de un fel de crimă de lèse-națiune — după cum ar constitui cea mai gravă capitis diminutio dacă cineva revendicând nu știu ce autonomie s'ar exclude din comunitatea eminesciană și s'ar cere liberat de umbra tutelară a poetului.**

Fenomen curios desigur, în condițiile lui pe care le știm — dar care nu invită mai puțin la destul de interesante investigații.

Această fervoare eminesciană așa dar—fără „Eminescu" totuș, fără nimic aproape din tot ce el este real! Dacă ar fi existat dimpotrivă această sinceră comuniune, totul fără îndoială s'ar fi putut pricepe: ar fi fost setea mare de un Eminescu nesfârșit, în care toți am fi aspirat să ne desăvârșim... Știm bine că n'ar putea fi vorba de asta!

Dar atunci? Atunci faptul tocmai că noi suntem într'un fel constrânși de Eminescu, supuși par'că și docili subt privirile lui de ghiață, faptul că nu-i putem refuza un cult fanatic aproape, deși foarte greu ne-ar fi să ne dăm lui

1) v. *Universul Literar* din 13 și 20 Ianuarie și din 3 Februarie, 1940.

(Urmare în pag. 8-a)

Necredință

Nu cred în nimeni, nu cred în nimic.
Cred doar în mine, în adâncul meu.
La toate lucrurile și la toți din lume
Eu le sânt cer și tot cu Dumnezeu.

Pot să fac noapte, stele pot să fac
Și viață pot să dau la tot ce vreau.
Când mi-este foame de lumini înalte,
Aplec de umeri noaptea și le iau.

De nimeni nu mă tem, nu am de cine.
Pot, dacă vreau, să fac și Dumnezei...
Cu un cuvânt pe care-l știu doar eu,
Pot să 'nfloresc câmpii de ghiocei.

Și când va fi să mor, o, n'o să mor
Plângând sau să 'ngenunchi cerând iertare,
N'o să mă uit, să mă bocesc la stele
Sau să mă ghemui umbră lângă soare.

O ! nu, senin și liniștit ca sfinxul,
Inalt, de voi putea din cer să muște,
Voi râde de nimicnicia lumii
Și voi ieși în stradă să mă 'mpușc.

VIRGIL CARIANOPOL

Baladă pentru miez de noapte

Trei inși beau, noaptea, într'un han.
Fumează, lampă, în tavan,
Vânt nordic, urlă'n bărăgan !
Și unu-a zis cu glas sticlos :
Mi-e visul viermuit în os...
Cazi, mână putredă, în jos.
Altul gemu scrâșnit din dinți :
Iubito, azi pe cine-alinți ?
Iubito, azi pe cine minți ?
Și cel de-al treilea tăcea.
Obraji de lut, frunte de stea,
Sgudue, vânt, în gergevea !
Cu ochii vineți de venin,
privea 'n paharul încă plin.
Ce-arăți în fund, pahar cu vin ?...
Gemu întâiul : Mâine chiar
să-ți colcăi viermii, leș murdar.
Fii mușuroi și furnicar !
Iar celălalt : Chiar mâine 'n zori
voi fi un scrânciob pentru ciori.
Să țipe corbi croncănitori !...
Dar cel de-al treilea tăcea.
Obraji de lut, frunte de stea.
Privia paharul și nu bea.

Și ei i-au zis : Tu nu blestèmi,
nu bei și moartea nu ți-o chemi.
Tu, ochiu, nu plângi, tu, piept, nu gemi.
Când noi vom coace stârvuri grele,
vei trece troenit de stele,
iubind, cântând, visând sub ele !...
Și ei au plâns și au gemut,
dar el a râs și a tăcut,
a râs de ei și n'a băut.
In zori s'au împărțit apoi
pe trei poteci, spre zariști noi,
Să sune vânt, să bată ploi !
Și dimineața prinse 'n drum
pe 'ntâiul călăreț de fum
spre zări de vis, pe murg de scrum.
Dormea al doilea din ei
pe sâni și brațe de femei.
De-acum să uite ochii ei !
Ci luna a spoit cu var
în streang pe-al treilea drumar...
Leagănă-l, creangă de arțar !
Cu fruntea mută de pământ,
cu ochi adânci ca un mormânt...
Intoarce-l, lună, — bate-l, vânt !

RADU GYR

Opera postumă a lui D. Russo

de MIRCEA ELIADE

Am în fața mea cele două masive volume de *Studii istorice greco-române*, operele postume ale regretatului D. Russo, publicate subt îngrijirea d-lui prof. C. C. Giurescu, de către nepoții marelui elenist, Ariadna și Nestor Camariano (Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II", 1939, 692 pagini + 52 planșe).

Moartea l-a doborît pe profesorul D. Russo înainte de a putea duce la bun sfârșit marea sa operă de sinteză, *Elenismul în România*, pe care o făgăduise în 1935 Fundațiilor Regale. Cei care l-au cunoscut, știu cu câtă prudență redacta profesorul Russo un studiu științific, câte ezitări trebuia să înfrângă ca să se hotărască să scrie o singură pagină. Alături de V. Bogrea, era fără îndoială savantul român cu cele mai puternice inhibiții. Avea despre conștiinciozitatea omului de știință o concepție ascetică. Nu se da înapoi în fața unei munci uriașe, consumând o răbdare de benedictin, numai ca să verifice un citat, să precizeze o filiație între manuscrisele aceluiași text, să corecteze o eroare în aparență de o minimă importanță.

Cu o asemenea pasiune pentru amănuntul exact, nu e de mirare că D. Russo n'a putut sfârși opera sa, *Elenismul în România*, începută încă din tinerețe. (Schița publicată sub același titlu în 1912, și retipărită în vol. II al *Studiilor*, era doar prospectul marei sinteze, pentru care s'a pregătit 30 de ani). Pentru el, exactitatea era o obsesie. Nu exista amănunt oricât de puțin important care să nu merite cea mai mare atenție. Adevărul era adevăr, fie că era vorba de autenticitatea unui vers homeric, sau de data nașterii unui obscur copist dintr'o cetate bizantină. D. Russo nu împărtășea părerea acelora care cred că nu orice eveniment istoric merită să fie reconstituit cu cea mai mare exactitate. Tot ce se întâmplase în istorie, tot ce se păstrase sub formă de mărturii, avea, pentru savantul Russo, o valoare absolută. Profesorul de bizantinologie dela București nu-și îngăduia trufia de a judeca faptele oamenilor în istorie, de a *alege*, de a afirma că după Homer și Eschile, scrierile unui Stavrinos sau Gheorghe Hypomenàs nu merită decât o repede cetire. El era pasionat de *adevăr*, și îi era indiferent dacă acest adevăr istoric îl descoperea în studiul marelor capodopere ale antichității greco-latine, sau în cercetarea manuscriselor obscure din sec. XVIII. Faptul că a putut demonstra inautenticitatea unei scrieri a Spătarului Milescu, echivala, pentru concepția sa asupra adevărului istoric, cu descoperirea inautenticității unei tragedii eschiliane.

Dar, în afară de această acridie aproape fără precedent în cultura românească (singurul cu care poate fi comparat este numai V. Bogrea), profesorul Russo mai avea de luptat cu încă un mare obstacol : puținul interes pe care-l stârnea pe atunci (prin 1910) Bizanțul și literatura neogreacă. Cu toate contribuțiile luminoase ale d-lui N. Iorga, stăruia încă părerea că fanarioții au fost un mare blestem în cultura românească, și că influența școalei grecești n'a adus decât rău. D. Russo a arătat încă de pe atunci că influența acestei școli grecești a avut și rezultate binefăcătoare ; a scos din circulație literatura manuscrisă de origine slavă, în majoritatea ei superstițioasă și incultă, și a introdus luminile antichității helene. A trebuit să treacă mulți ani ca această idee să-și facă drum ; acum în urmă, d. D. Popovici a dovedit că prin literatura neo-greacă dela începutul secolului XIX au fost făcute cunoscute elitelor românești ideile progresiste și revoluționare din Apus ; cultura noastră a fost pregătită să înțeleagă spiritul revoluției franceze prin „luminile secolului XVIII" aduse la noi de către dascălii greci și cărțile lor, în majoritate tâlmăcite din limba franceză. Occidentul ne-a fost revelat, și de data aceasta, prin intermediul Orientului.

Prin devotamentul profesorului D. Russo, pentru Bizanț și cultura bizantină, pentru literatura neo-greacă și civilizația balcanică în general, studiile acestea au căpătat un caracter mai doct la noi în țară. Nu e locul aici să menționăm toate descoperirile și preciziunile pe care le-au adus scrierile lui D. Russo în cunoașterea istoriei spirituale și culturale a Sud-Estului european. Interesantă pentru noi, românii, este orientarea generală pe care acest savant de origină greacă a dovedit-o în toată activitatea sa. Pentru D. Russo, istoria Sud-Estului european se leagă de istoria Orientului apropiat. Ochii savantului bizantinolog erau furați de peisajul oriental, de oamenii Răsăritului, de istoria frământată a Orientului. Alături de d. N. Iorga, D. Russo a fost unul din cărturarii români care au promovat interesul studiilor balcanologice și orientalistice pentru înțelegerea trecutului românesc. Occidental prin metode de lucru și cultura sa științifică, riguroasă, D. Russo nu era totuși un fanatic admirator al Occidentului. Ochiul său învățase să descopere aici, la porțile Răsăritului, și mai departe, în ținuturile asiatice, frumuseți și valori spirituale pe care până atunci cărturarii de formație apuseană nu izbutiseră să le ghicească.

In imensa lui bibliotecă, una din cele mai prețioase biblioteci particulare din toată Europa sud-estică, adunase cărți despre toată istoria și cultura orientală. Când, acum câțiva ani, d. profesor Al. Rosetti m'a prezentat venerabilului maestru, D. Russo a căutat în fișierul său și a trimis să i se aducă dintr'o altă odaie, încărcată ca toate celelalte cu rafturi până în tavan, câteva cărți orientalistice, invitându-mă să-mi aleg din ele ceeace mă interesează. Surpriza mea a fost cu atât mai mare, cu cât îmi era peste putință de înțeles cum ajunsese el, bizantinolog, în stăpânirea acelor cărți atât de prețioase și de speciale. Erau acolo traducerile lui Legge din clasicii chinezi, *Les Rites des Tcheoo* a lui Biot, carte foarte rară, și rarissima operă a lui Gustave Schlegel, *Problèmes géographiques. Les peuples étrangers chez les historiens chinois*, carte care acum se află în stăpânirea mea. Nu-mi dau seama cum a ajuns D. Russo să se intereseze de asemenea probleme, și să consulte cărți atât de speciale. Dar asta dovedește încă odată cât de departe mergea iubirea lui pentru Orient...

Cetitorii vor descoperi Orientul apropiat, alături de Grecia și țările balcanice, în aceste două masive volume de *Studii istorice greco-române*. Lectura lor ne consolează anevoie de pierderea marelui cărturar. Căci nimeni altul n'ar fi scris mai temeinic decât el *Elenismul în România*, și gândul că și-a cheltuit viața fără să-și termine opera aceasta — întocmai cum n'a putut să-și termine opera sa de sinteză nici celalt mare erudit, V. Bogrea — este un gând de o nesfârșită amărăciune. Te întrebi dacă pasiunea lui D. Russo pentru amănuntul exact, n'a fost dușmanul lui de moarte, toxicul care i-a surpat chiar propria sa operă...

NIC. ȘTEFĂNESCU Sala Ileana La Toboc

Revolta lui Werther

de CONSTANTIN NOICA

Există, în „Werther"-ul lui Goethe, un loc la care te gândești adesea, când contempli lumea contemporană. E un moment sufletesc dintr'o discuție între Werther și Albert. Cei doi prieteni vorbesc despre sinucidere, iar Werther, sinucigașul de mai târziu, pune, în discuția de față, toată căldura și inventivitatea unui spirit care gândește pe cont propriu lucrurile. Dar Albert *nu* gândește pe cont propriu lucrurile. Gândurilor pline de culoare personală ale prietenului său, el le va răspunde cu idei comune, cu gata-făcuturi („sinuciderea e o lașitate", de pildă), cu părerile acelea, ale nimănui și ale tuturor, sortite să exaspereze pe oricine gândește mai viu într'o desbatere. Iar în fața zidului de nepăsare și rigiditate care i se opune, Werther isbucnește, în gând: „Nimic nu mă scoate mai mult din sărite decât să văd pe un ins, căruia îi vorbesc din toată inima, înarmându-se, spre a-mi răspunde, cu cel mai de rând dintre locurile comune!"

Să fie, aceasta, numai revolta lui Werther ? E și a noastră, câteodată. E a noastră, a celor de azi, ori de câte ori simțim bine cât gata-făcut domnește în opiniile care circulă și se impun și conduc și devin necruțătoare, în ordinea spirituală a lumii contemporane. Cine știe dacă n'ar avea sens o adevărată cruciadă împotriva gata-făcutului!

Unele spirite au și deschis lupta. Vorbind în numele libertății care domnește în lumea lor, potrivit cu organizarea ce și-au dat și păstrează, ei se ridică împotriva autorității care domnește în alte părți, autoritate care impune prin ordin opiniile și convingerile vrednice de profesat. Și firește că într'un asemenea regim spiritual ideile sunt aproape întotdeauna gata făcute, pentrucă sunt gata comandate.

Dar surpriza cea mare e să constați că, până și în lumile unde autoritatea exterioară nu se exercită, până și acolo se ivește din plin gata-făcutul. E de alt tip dar îndeplinește aceeași funcție: e „locul comun". Lui Albert, prietenul lui Werther, nimeni nu-i impunea să profeseze anumite păreri. Cu toate acestea, liber cum era el să gândească despre sinucidere ce vroește, Albert nu isbutea decât să recadă în părerile altora; să le adopte întocmai.

Ce neașteptate lucruri se întâmplă uneori într'un climat de libertate! Te-ai aștepta ca spiritele să se diferențieze din ce în ce mai mult; ca inteligențele să se dușmănească sau cel mult să se armonizeze, dar niciodată să se acopere. Și cu toate acestea ele sfârșesc prin a se acoperi aproape în totdeauna. Un curios proces de nivelare se întâmplă acolo; o anumită tendință către omogeneitate se face din ce în ce mai simțită, pe măsură ce o societate rămâne liberă, — de parcă numai în felul acesta s'ar putea ajunge la un echilibru statornic.

(Urmare în pagina 7-a)

CRONICA LITERARĂ

N. Crevedia: Dă-mi înapoi grădinile,

Poezii, „Cartea Românească"

Dacă e mai greu să aflăm, într'un volum de versuri, cum gândeşte autorul *poezia,* în schimb ne e uşor să vedem *cum o face.* N. Crevedia nu se sustrage regulii generale. Citindu-i versurile, ne dăm seama, e drept, că un fel de a gândi *liric,* îl defineşte pe poet, dar tehnica îl caracterizează mai precis şi-l impune atenţiei. Ultima culegere de versuri „Dă-mi înapoi grădinile", trădează impresionanta luciditate de a construi, a lui N. Crevedia. De ea vom vorbi mai întâi, şi apoi de „gândirea" lirică. Şi în poezie, ca şi în alte manifestări ale sale, N. Crevedia este un îndrăsneţ. Indrăsneala lui îl situiază în categoria credincioşilor. Este în primul rând, un credincios al vieţii sale, lipsit cu totul de ezitări mai ales de acel fel de ezitări mărturisite ca un rafinament. N. Crevedia îşi vede viaţa ca o consumare a unui imens aliment, aşezat în drumul lui, între dimineaţă şi seară. Nu poate trece spre somn şi vis, fără să se înfrupte din plin. Credincios temperamental al traiului întregei zile, poetul îndrăsneşte orice de dragul vieţii, pe care nici soarele nu i-o ascunde. In versuri, cutezanţa despre care vorbim, se luminează, să zicem, prin procedeul de a „asvârli" cuvintele la distanţe mari, ca nişte rachete, parcă spre a vâna de orişiunde, voluptăţi. N. Crevedia construeşte „imagini", având pare-se grijă ca toată *persoana* lui să participe la producerea lor, ca nu cumva să nemulţumească vre-un mădular sau un simţ al fiinţei nepus în funcţionare. Exprimarea lui directă, ne opreşte să vedem simboluri în comparaţii, şi cuvintele se împlinesc cu senzaţii corporale şi nu cu idei. Imaginea „pâine", stârneşte la N. Crevedia, plinătatea simţirii de „foame", fără vreun adaos prin analogie :

„Căci un adio nu e, aşa cum rupi o [coală
Şi-aice, sub cămaşă, mi-eşti inimă [pâine".

Ca să vedem aieve luna, ne-o denunţă cu gestul familiar al mânii :

Rotundă, calmă, luna şi mare — [uite atât.

Tot pentru „lună", iată o imagine „asvârlită" :

Şi-o ţandără de lună, pe tot înaltul [lumii.

Şi o senzaţie de impuritate, pentru plasticizarea timpului :

Trec orele, ca nişte otrepe.

Spre a-şi mărturisi afecţiunea, recurge la mijloace de om-copil, dotat cu reacţii spontane :

Cu câtă grijă, iubire şi voluptate,
Aş lua în cârcă fiinţa matale.

Presupunem că poetul a păstrat frăgezimea sensibilităţii de la vârsta când îl impresiona tot ce vedea în spaţiu. Credincios primelor prospeţimi vizuale din petrecerea în viaţa satului, compară acum neşovăelnic :

Pâinea smeadă, ca un obraz de [mamă,
Obuzele cât nişte copii,
Degetele fine — cartuşele
Taler de nichel — luna logodnei [noastre...

sau :

Ziarele, ca nişte cimitire.

sau :

Răsare pe lume o lună,
Ca o batistă 'mpătrată.

Dintr'un material mai „nou" şi mai „rafinat" parcă, este comparaţia :

Şi zilele se trec, ca nişte rochi.

„Luna" se bucură de cele mai robuste asemuiri :

Şi era o lună — cât o Biblie de aur.

Iarăşi ne place să bănuim că biblia despre care vorbeşte Crevedia, este cea văzută primadată, cu ochi de prunc, în mâinile preotului în biserica satului. Sensibilitatea vizuală de o naivitate sănătoasă, a păstrat-o şi după ce a început traiul de oraş :

Sclipesc araci de soare, în via cât [o oaste.

sau :

Şi barza de-aluminiu, cât un [aeroplan.

Preferinţele se întorc spre abundenţa de la început, căci iată lada „copilăriei" :

Că se deschide seara, o lună, ca o [ladă.

sau „cletele" şi „ia" :

Şi, dimineaţa, în clete, şi iie de [zăpadă.

Mai remarcăm o „comparaţie", extrem de caracteristică prin intenţia ei preţuitoare şi afectuoasă :

Crunt măcelar de zile, cu laba cât [o pâine,
Intreabă Lina noastră ce mai gătim [pe mâine.

Vrednic de reţinut din acest mod de a concretiza al lui N. Crevedia, este faptul că el nu e metaforizant, în sensul că nu topeşte într'o individualitate nouă, lucrurile asemuite între ele. Ele rămân separate, fără osmoză consubstanţială, iar împrejurarea că le *vede* totuşi, că devin concrete sub simţuri, se datoreşte intervenţiei de care am pomenit, a întregei fiinţe a poetului.

Autorul stă prezent şi le ajută, cu gesturi din mâini, sau prin mişcarea buzelor, şi prin glas, ca să capete volum, să se întipărească plastic. Deaceea, acestor figuri, nu le lipseşte în genere, termenul intermediar care produce comparaţia. Ba chiar pe acest termen intermediar, — care ar putea lipsi, — se pare că pune accentul poetul, ca fiind, cu toată neutralitatea lui, plin totuşi de o rezervă vitală. Când N. Crevedia zice „cu laba cât o pâine", din invariabilul „cât", el aşteaptă o contribuţie plastică. Pe „a", din particula comparativa „ca", îl înzestrează deasemeni cu forţa plasticizantă, datorită plinităţii sale vocalice şi randamentului ce-l are în limbajul vitalist al copiilor. Pronunţia „ca o labă", de pildă, se desprinde din depozitul vechi al admiraţiilor totale din vârstă fericită. Aceleaşi modalităţi de exprimare, îi aparţine şi folosinţa deasă la N. Crevedia, a formelor comparative : „uite atât", „uite aşa", etc... Explicăm procedeul prin *credincioşia* poetului faţă de viaţă şi îl încărcăm cu gradul de valoare cuvenit. Totul se integrează însă într'un program de prelucrare a limbii poetice, căreia autorul se consacră cu mare zel. In atelierul poetului nu se păstrează numai tiparele bune găsite în viaţă, ci se croiesc şi altele, din iniţiative îndrăzneţe, admise înovatorilor graiului liric. Din substantive, N. Crevedia formează adjective şi zice : „vifora zăpadă", „un soare greu noiembru", „dafina vară". Verbul „premblu" îl fasonează după trebuinţă spre a rima cu „rump", în versul : „Cu gloria la braţ, să mă preumb". Pluralul „vecii", se păstrează nediftongat, la singular spre a produce un efect nou în distihul :

Noi de-un vevci I-aşteptăm să vină
Pre Tatăl, pre Fiul.

In cuvântul „miere" schimbă pe amândoi „e", cu un „a" şi obţine : „Sylvan, rumân, prin sălcii, cu mirosul ca miara. Aşteaptă doar să iasă din gârlă, primăvara". O vioaie întinerire imprimă latinescului „mulier", pe care îl introduce ca neologism posibil în lirică :

Şi 'n pâinea moală, albă, care-o [frâng,
Asemăn, fraged, trupul mulierei.

Dela numele propriu „Moscova", face un adjectiv : „Un clopot, popă moscov, îngână-acelaş dangăt". Trebue să recunoaştem că N. Crevedia dă inovaţiilor sale de limbaj, suficientă forţă spre a putea trăi, pe seama lor, în graiul literar. O prelucrare formală, pe care autorul arată că şi-o preţuieşte, prin frecventa utilizare, este şi inversiunea auxiliarului la timpurile şi modurile compuse ale verbelor :

De anii optsprezece, fi-te-ar lăsa [săracă.

sau :

Cine ne-a pus paharul pe buze...
Aibe-r-ar tristeţea noastră...

sau :

Eu sufletul nu ţi-l ştiu
Sări-r-aş într'ânsul cu calul.

Postpunerea pronumelui intră în acelaş procedeu :

Unde, unde templu-mi restauru-l ?
Dă-mi înapoi tot soarele, tot aurul.

Şi prin repetiţie :

Nu s'ar mai deslega, nu-se !

Trecem la alte aspecte ale tehnicei lui N. Crevedia, cum este rimarea interioară, procedeu în care, caută să excelleze :

Mie, poame n'or să-mi mai dea [merii —
Nu meriţi ninsorile lunii.

sau :

...Scriu frumos — în genul lui :
Cu trăsnete, dar şi cu literele [cerului de argint...

sau :

Profilul de splendidă juncă —
...Şi eşti româncă de-a noastră.

Sau următoarele trei, într'o aceeaş poemă :

De când tot umbli prin lume [troina !
...Vino, să jucăm din nou oina [dragostei.
Aduce-mi aminte
..De-atâtea cuvinte spuse 'n taină.

★

Ploaie înaltă, fată nouă !
O, mai am, mai am mult
Până voi împlini 39 de ani.

Şi ultimele două exemple, din „An bun" :

De sus, mica noastră moşie, se vedea [cât un paşaport —
...Am lăsat în urmă Bucureştii, ca [un port la zare.

★

Fusesse 'n vara aceea berechet.
Iată un buchet de vile : Sinaia.

Remarcele tehnice au rostul să sublinieze originalitatea vădită a autorului. Am spus însă că, în bună măsură, înzestrarea limbajului, o datorează poetul unei vrednicii în faţa vieţii. Ori, în această direcţie, mergem spre ceeace am numit gândirea lirică, din „Dă-mi înapoi grădinile". Despre aşa zisul „elementarism", la acest „fiu al vieţii", s'a vorbit destul, şi ar fi prilejul să-l discutăm şi noi, în versuri ca aceste :

Mi-e ciudă.
Eu sunt foarte invidios.
Mă 'nţeapă, uite, pe os.

★

Foarte — ambiţios —
Să nu-mi ia nimeni înainte !
Să fiu eu ce-l dintâi, întotdeauna...

Vreo patru principese mă desmiardă
Şi, uite, asta crunt mă bucură
Şi-mi dă un cuget iute, ca o bardă !

★

In mine dorm adâncile Vlăsii
Şi neamul meu — un neam al [dracului.

★

O zi de Mai, — o maramă,
Adie un vânt — ca un drapel.
Ia să mai aprindă o ţigară
Şi să mai fumeze cu privirile
O damă !

Piesele de reziste ale volumului sunt *baladele* „Ana", „Omul din veac", „Tăcere", „An bun"...

Le numim *balade* fiindcă au intenţia de a exprima un destin uman, surprins în conflictul său cu mediul social, cu moartea, cu conştiinţa unui sens transcendent, cu o etică pământească, etc... „Ana" este odiseia unei fete din sat, trecută slujnică la oraş şi a cărei soartă se 'ncheie cu finalul clasic : „Conaşul i-a dat pe furiş o mie de lei. Dar ce să facă cu ei ? Doctorul i-a spus că totul e'n zadar". Crevedia isbuteşte portretul unei frumoase ţărăncuţe, spre care cheamă compătimirea lectorului : „Ana mestecă 'n cratiţă varza acră. In mâncare, i-au picat două lacrimi". In „Omul din veac" balada spune despre un strămoş care cere o „permisie" din moarte spre a veni în sat să-şi „inspecteze" gospodăria : „S'a uitat lung la rariţa de lemn, din podul coşarului. La oplenii şi tălpile săniei, sfărîmate. Mai erau acolo, grămadă: obezi de roate, coporîi, cioburi de coase şi nişte furci, ca nişte coase. A destupat gura pivniţei. In celar, a dat peste un fier de secure, veche cât o pădure. Satârul, găvanul, un ciocan de ferecat mori şi-o stinghie lungă de 'nţepat comori. Călca 'ncet ca un orb ce se duce singur de mână". S'ar putea nota vagi rămăşiţe argheziene, dar bucata impresionează puternic. In „Tăcere", N. Crevedia încearcă tema pretenţioasă a unei conştiinţe în transcendent.

Interesant este felul prin care ni se sugerează o ‚suferinţă" individuală, posibilă „dincolo". Ea provine dintr'o demonizare a timpului, care, pe pământ face raiul vieţii, iar „dincolo", îi face „iadul". Poetul exprimă demonizarea timpului, prin senzaţia de „usturime", tăcând-o să crească odată cu prelungirea vremii de aşteptare a învierii de apoi : „Ustură timpul ca ceapa". „Ustură veşnicia ca o fişcă". „Vecii ustură ca un bici". Pentru întărirea senzaţiei de „usturime", asociază şi „gerul", despre care se zice deasemeni, că „ustură" : „Tăcere. Ce ger e. Ce ger".

Reţinem această concretizare a răului absolut printr'o puternică senzaţie, să-i zicem, *tactilă.* „An Bun" reia tema căsniciei din „Maria", pentru care autorul şi-a găsit reală vocaţie de bard modern: „Şi-am cumpărat spre miază-noaptea Cetăţii pământ. Pământ, numai icră şi unt. Să-mi clădesc acolo o casă, să se 'nvârtească după soare...".

Fără îndoială, N. Crevedia atacă, atât tehnic cât şi reflexiv, temele centrale ale poeziei. Meritul său este de a-şi oferi puterile toate, în aceste eforturi majore. Devine aproape obligator pentru noi, să acordăm poetului creditul cuvenit al realizării.

CONSTANTIN FANTANERU

D. Bazil Munteanu, la facultatea de litere şi filosofie din Bucureşti

O veste îmbucurătoare pentru intelectualitatea românească a fost aceea a numirii d-lui Basil Munteanu la catedra de limbă franceză dela facultatea de litere şi filosofie din Bucureşti, rămasă vacantă prin moartea regretatului profesor Charles Drouhet. Autor al unei recente şi unanim apreciate prezentări a literaturii româneşti, publicată în cunoscuta colecţie „Panoramas des litératures etrangères" dela Paris, d. B. Munteanu a adus, cu această operă, o remarcabilă contribuţie critică de largă şi obiectivă înţelegere a fenomenului cultural românesc. D-sa era fără îndoială cel mai autorizat să continue şi să desăvârşească, dela catedra de limba franceză a universităţii bucureştene, opera începută cu atâta prestigiu, a confruntării valorii de cultură autohtone cu acelea franceze, nu pentru a le subordona acestora prin imitaţie, ci pentru a le face cât mai rodnice, prin comparaţie aşa cum a afirmat în lecţiunea inaugurală ţinută la începutul săptămânii, la facultatea de litere şi filosofie.

Corespondenţa noastră

AŞTEPTAREA DIN VIS

Visezi ceva frumos, ceva ireal, ceva trist.
Pomii umezi de lacrimi scriu în grabă două [pagini
Pe frunzele lor de mătasă, brodate pe [margini,
Scriu că eşti, ca mulţi dintre noi, un biet [artist.

Intr'o noapte, aşa am vorbit noi despre viaţă,
Despre fericire, despre nenorociţii care se [sinucid,
Am citit în nălucile din vis, ca într'un blid.
De-atunci, în fiecare dimineaţă, visul dispare [în ceaţă.

Şi iată, azi, am mai găsit în palmă parfumul [tău,
In pumnul pe care l-am ţinut strâns, —
Acum, parcă te văd undeva, printr'o pânză, [prin plâns,
Cum îmi arăţi cu degetul, ca unui nătărău,

Cum te frământi şi suferi în tine,
Cum îmi dai o fărâmă din sufletul tău bun,
Cum îmi spui : te înţeleg, şi eu sunt aşa — [ca prin fum,
Parcă-mi întinzi mâna, cu un : hai cu mine !

Florin Lucescu

PSALMUL NOULUI TOMA...

Domn eşti şi întâia licărire ;
De eşti lumină, Te laud şi-ţi strig: mărire !
De eşti cuvânt
Prin tine îţi cânt... un psalm.
De eşti duh, vreau să te cunosc !
De ce fugi de mine, Doamne ?

De ce nu mi-te descoperi
Să te simt, prezenţa Ta s'o pipăi...
Că de nu mă vrei Stăpâne,
Ţi-o spun verde :
N'am să mai bat mult
La uşa ce nu mi-se deschide.

Dar de mi-te arăţi
Indrăznesc s'o spun
Că-mi îngrop durerea,
Demonul, plăcerea,
Pământul din mine,
Şi plângând promit
Să alerg spre Tine.

Nestor Dinseverin

NĂZUINŢĂ

Astăzi încerc să-ţi fac colier
Din nisipul de vorbe adunat dinadins.
Să-l văd sclipitor în salba ta prins
Cum noaptea îşi prinde colierul din cer.

Armoniile limpezi ca un clinchet de-argint
Le-am chemat din adâncuri şi de sus ca [să-mi vină,
Să fac aliaj din cuvânt cu lumină.
Cu aur curat şi rar mărgărint.

Cuvântul să-mi fie un bob nestemat
Cu adânci străluciri de mister şi de vis,
Marea şi munţii şi câmpu'nflorit mi-au trimis
Ritmul în care Dumnezeu le-a creiat.

Şi dacă din toate ce cântă şi dor,
N'oi smulge magia puterilor mele,
Cum piere în noapte scânteia din stele,
Eu însumi în piatra 'ncercării să mor.

Simion Serghianu

STROFE PENTRU INVOCAREA ZĂPEZII

Drepţi, brazii, cu vârful muiat în sineală
Te-aşteaptă cerească, bălană gătează.

Stânci înegrite, despicate şi seci,
Te cer, diademă pe fruntile reci.
Pasărea liniştei, cheamă buimacă,
Haina ta albă pe pana săracă.

Păduri desbrăcate, cu creanga covrig,
Te-aşteaptă şi ţipă mereu că li-i frig.
O veveriţă tristă, cu coadă de val,
Te roagă de-o albă rochiţă de bal.

Şi inima mea, dintr'o besnă amară
Te-aşteaptă, prin tine, spre 'nalturi să sară.

Alexandru Baiculescu
Braşov

IN PARCUL AMINTIRII...

In parcul plimbărilor calme, de eri
Vântul îşi acordă vioara funerar.
Istorisesc în şoaptă aleele, rar,
Despre seri cu lună, pline de tăceri...

Nu mai este cerul pe braţe de platani.
Frunzele, în răspăr freamătul şi-l sue.
E numai icnet surd în lupta tehuie...
Sunt uscaţi de vesteji, maldării de ani !

Timizi se opresc paşii aici, lângă havuz,
Adânc cade ecoul, pe lespezi de ciment,
Detună nepăsarea unui continent
De dorinţi ucise, învăscute în auz.

Streină e uitarea, când nu te mai am
Aşa cum ai vrut să fii o viaţă 'ntreagă.
Nimeni nu se găsea, să ne înţeleagă
De ce numai vară altcândva nutriam.

In parcul cu statui, trist, autumnal,
Doar vântul îşi mai sună vioara, funerar.
Amintiri terestre îmi trec tot mai rar
Şi tu-mi surâzi, şi ele, şi nopţile de bal !..

Petru Homoceanul

ADORAŢIE

Domniţă, din nou tu pleci, lăsând în urmă [toamnă
Şi gândurile-mi toate le duci din nou cu tine...
Inmugurite lacrimi, plecarea ta mi-o'nseamnă
Pe drumuri de-amintiri, de rugi şi plângeri [pline.

Nu mai pleca Domniţă, că ţipătul durerii
Imi va pătrunde 'n ochi să 'nfigă rădăcina
Şi 'ngenunchiat de rugă subt patrafirul serii,
Te voi dori, cum orbul doreşte lumina.

In trista 'nsingurare, atâta freamăt greu,
Va pune mir pe gânduri al nopţilor târziu !..
Nu mai pleca Domniţă, fii Dumnezeul meu,
Ca prosternat de-apururi cu sufletul să-ţi fiu.

Mircea Nicolescu
Câmpulung-Muscel

SCHIT PĂRĂSIT

In mijloc de grinduri, prin spini şi zăpezi,
Sub ceru 'nghеţat în albastru-i de mări,
Pierdut în pustiul de largi depărtări,
Se pleacă azi schitul cu bolta 'n grămezi.

De sus, tencuiala-i se cerne în vânt
Şi-i cade 'n mormanul de jos, sau în sbor,
Se clatină-o bârnă, un stâlp în pridvor
Şi-şi sapă azi schitul, el singur, mormânt.

Azi nicio făclie nu arde 'n altar
Şi niciun genunchiu nu se'ndoaie pe prag.
...Doar timpul, cu-alintul lui aspru, pribeag,
Işi muşcă 'ncleştarea sbucnind de pe-afar'.

Şi totuşi, icoanele sfinte grăesc,
Prin cruda scrijire, de vechiul lor rost,
De sbuciumul sfânt de prin vremuri ce-au fost
Şi cântul liturgic dintâiu şi-amintesc.

Şi poate că-i cântul mai sfânt ca oricând
In schitu 'n zăpezi părăsit şi uitat;
Şi poate icoanele 'n Sus au căutat
Mai mult ca 'n întâiul lor gând.

Aristotel Stănescu

IARNĂ PATRIARHALĂ

Din clara şi mătăsoasa cerului hermină
In salbe albe fulgii coboară pela geamuri
Şi'n ruga lor curată cucernice se 'nclină,
Peste zăplazuri sure, împovărate ramuri.

Cu păr vâlvoiu şi aspru — drumeţ sosit pe [seară —
Infuriat, Moş Crivăţ dă raite prin vâlcele
Iar focul de pe vatră ca o flămândă fiară
Plesneşte 'n biciu de flăcări şi muşcă din [surcele.

„A fost odată... — 'ncepe cu glas domol [bunica —
„Un craiu bătrân ca iarna care trăia 'n durere
„Că nu avea odrasle. Adesea — din nimica —
„Plângea crăiasa 'n şoaptă ascunsă prin [unghere..."

E cald şi bine 'n casă iar basmul curge dulce:
„Indurător şi darnic va fi cu noi, Domnul,
„Ziceau mereu bătrânii.." Şi, nevrând să se [culce
Nepoţii — lângă vatră — îi biruеşte somnul.

Dem. Păsărescu

CIREŞII ALBI

Mamei

Cireşii albi
Au înflorit la noi în sat
Şi'n floarea lor, e-atâta cer şi vis scâldat.
Cireşii albi,
Se'mbracă în văluri de mătasă,
Ca'n dimineaţa pură, o tânără mireasă,
In dantela verde — boboci de muselină
Scânteiază'n soare o boabă cristalină.
In floarea lor, e-atâta zâmbet şi atâta soare
Şi-atâta ondulare'n parfumul plin de boare.
Iar cerul alb acoperă : alint şi pelerină
Cireşii ce se scutură'n grădina mică, plină.

Cireşii dela noi — bătrâni şi albi,
De câte ori şi-au scuturat
Florile de mirt şi crin,
In părul tău de grâu buclat...
De câte ori, în poala lor, din ciucuri mari de [înalbă,
Imi împleteai — cu suflet plin
Inele mici şi salbă...

Ioan Cheregi

TROIENELE LUI EURIPIDE

Traducere din limba greacă
de DAN BOTTA

Redăm, în versiunea domnului Dan Botta, finalul „Troienelor" lui Euripide — imensă dramă imobilă, cântec funebru pentru pieirea Troiei, evocare patetică a erorilor unui mare războiu. Zilele în cari ne sbatem o repun în actualitate. Pustia, durerea și moartea, geniile funeste ale oricărui câmp de bătaie se exaltă în aceste pagini. Decorul în care se petrece e acela al Troiei devastate de lancea Acheilor. Ruine și fum, tristețe desgolită și săracă. Priam regele, feciorii lui, în fruntea cărora strălucea ca un luceafăr Hector, Troienii bărbați au pierit. Troienele sunt duse în robie. Printre ele Hecabe, mama regina...

Ea protagonista atâtor desastre, își plânge acum și nepotul, Astyanax copil, fiul lui Hector, smuls din brațele sale de Achei spre a fi aruncat de pe ziduri.

Chorul evocă în cântecul lui — ultimul din cântecele dramei — liniștea finală, fumul care împacă pe zei... Nu fără să arunce în ultima strofă un blestem Helenei.

CHORUL

Și așa, tu le-ai dat la Achei
Templul din Ilion și
Altarul pe care se ard
Mirodenii, o Zeus, văpaia
Azimei sacre și fumul
Smirnei ce suie 'n ether
Și Pérgamul sacru și Ida,
Ida cu văile pline
De iederă, mult străbătute
De ape iernatice, și
Culmea pe care întâia
Rază a soarelui bate,
Lăcaș strălucind în lumina
Zeiască.

S'au dus sacrificii, s'au dus
Choruri în noapte cu freamăt
Melodios și serbări
Ale tuturor nopților, pentru
Nemuritori, și statui
Săpate în lemn și în aur.
In van sfânta lună se umple
Pe an de douăsprezece
Ori de văpaie. Mă'ntreb,
Mă'ntreb dacă-ți pasă de asta,
Doamne, acela ce stai
Pe scaunul tău în tărie
Și de aprinsa putere
A flăcării că risipit-a
Seninul cetății pierdute.

O dragul, o soțul meu drag,
Tu mort rătăcești fără apă
Și fără mormânt, și pe mine
O navă pe valuri, cu avântul
In aripi m'o duce în Argos
Păsune de cai, unde zidul
De piatră al Cyclopilor suie
Până la ceruri. Iar ceata
Copiilor plânge în straiul
Mamelor și se agață
De porți și tot strigă și strigă:
„Mamă, vai mie, singură sunt și Acheii
Departe mă duc de privirea
Ta pe o navă albastră
Ce spintecă marea cu vâsle
In Salamina cea sfântă
Sau crestetul Isthmului domn
Pe două limanuri de apă
Unde și-au porțile lor
Ale lui Pélops lăcașuri".

De-ai fi ca Menélau trecând
Pe mare cu nava-i, de două
Ori înălțat să se abată
In mijlocul punții sfânt focul
Scânteietorului fulger,
Acum când cu lacrime multe
Plângându-mi robia mă duc
Din Ilion, patria mea,
In exil în Hellada.
De-ar fi ca aceea ce are
Din întâmplare oglinzi
De aur, frumoase odoare
Ale fecioarelor — fiica
Lui Zeus — să n'ajungă odată
In țara Laconică a
Strămbunilor ei nici la vatra
Unde își are culcușul.
Iar cel ce va lua-o pe ea,
Blestemata soție, oroarea
Marei Hellade, pieirea
Tristă a râului Simois,
De-ar fi să n'ajungă'n cetatea
Pitană și nici înaintea
Porții de aramă a Zânei.

(Talthybios, crainicul Acheilor intră însoțit de oștenii cari duc în brațele lor pe Astyanax mort).

Amarurui noui s'așternd pe acest pământ
Peste amaruri noui, priviți sărmane
Soții ale Troienilor pe mortul
Astyanax, ca discul aruncat
Din turnuri fără milă. Ucigașii
Danai îl aduc.

TALTHYBIOS

Hecabe, în svonul valurilor mării
O navă așteaptă prada cea lăsată
De fiul lui Achille și e gata
Să plece către țărmul Phtiotidei.
Insuși Neoptólem a plecat
La auzirea nouă a suferinței
Peleianului pe care din pământu-i
Akastos, născutul din Pelías,
L-a alungat. El repede și fără
Să aibe desfătarea amânării,
S'a dus, cu el s'a dus și Andromacha
Ce m'a împins la multe lacrimi când
Eși dintr'a pământului strânsoare,
Plângându-și țara, binecuvântând
Groapa lui Hector. Ea ceru să fie
Lăsată să îngroape acest copil
Al cărui suflet a sburat pe când
Căzu din înălțimi, el fiul lui
Hector al tău. Iar spaima Acheimii,
Scutul cu spinare de aramă
Pe care tatăl său îl tot ținea
Alăturea de el, nu va fi dus
La vatra lui Peleu, nici în cămara
Unde mireasa, Andromacha, mama
Acestui mort, l-ar contempla'n durere.
In loc să fie îmbrăcat în cedru
Sau piatră, va fi 'nmormântat în scutul
Cesta copilul. Intr'a tale brațe
Da-vom trupul lui ca să-l acoperi
Cu văluri și cununi sau cum ai
Putința astăzi, căci plecat-a ea
Și a domnului ei pripă n'a lăsat-o
Să-și pună în mormânt copilul. Noi
După ce vei împodobi pe mort
Cu lancea vom săpa țărâna și
Tu repede plinește ceea ce
L-om înveli într'însa.
Ți-am arătat. Eu ți-am cruțat o trudă
Căci străbătând prin apa lui Scamandrul
Am scăldat mortul, l-am spălat de sânge.
Ci-i vom săpa o groapă adâncă și
Așa, de-om merge repede și tu
Și eu putea-vom ancora cu nava
Noastră acasă.

HECABE

Puneți pe jos rotundul scut al lui
Hector. Tristă-i vederea lui și nu
Mi-e drag s'o văd.
O voi Achei, ce-aveți mai mult trufia
Armelor decât a minții, pentru ce
Temându-vă de un copil ați fapt
Această crimă nemaipomenită?
Vă era teamă să nu'nalțe odată
Troia căzută? Nu sunteți nimic
Voi cari'n ciuda faptelor superbe
Ale lui Hector în bătăi și a mii
De alte brațe, ne-ați răpus, acum
Când Troia-i cucerită și Troienii
Infrânți voi v'ați temut de-un prunc. Urâsc
Spaima de care se'nspăimântă omul
Cel nepătruns de fioru 'nțelepciunii.
O dragul meu, cât de ne'ndurătoare
A venit moartea pentru tine. Dac'ai fi
Murit pentru cetate după ce
Ai fi sorbit plăcerea tinereții,
A'nsurătoarei, a regalității
Care te face zeilor asemeni,
Ai fi fost fericit, dacă în ele
E fericire. Acum văzând aceste
Lucruri ce le-ai cunoscut, copile,
Sufletul tău nimic nu știe. Tu
In casa ta nu vei avea nevoie
De ele.
Nefericite, cât de crunt sfărmat-au
Zidurile patriei și ale
Lui Phoibos turnuri capul tău pe care
Adesea mama ta ca'ntr'o grădină
Cosițe desfătând, l-acoperea
De sărutări, pe care râde'n hohot
Sângele țestei tale sfărâmate.
O mâini, în cari mă'ncânta icoana
Mâinilor tatălui său, zăceți
In fața mea molatece și frânte'n
Incheieturi. O gură dragă care
Ai aruncat atâtea nebunii
Pierdută ești, minții tu când pe patu-mi
Culcându-te spuneai: „O mamă,
Din părul-mi inelat eu voiu tăia
Cosiță lungă pentru tine și
Voiu duce la mormântul tău alaiul
Prietinilor mei și ți-oi rosti
Cuvinte de duioasă despărțire".
Și-acum nu tu ci eu, bătrână fără
De țară, fără de copii, îngrop
Cadavrul tău sărman și atât de tânăr.
Vai mie, alintări nenumărate,
Veghi ale mele, somnuri nedormite
Ce deșertăciuni mi-ați fost. Odată
Ce-ar putea scrie pe mormânt poetul:
„Argeii au ucis acest copil
Temându-se de dânsul". Rușinoasă
Inscripție pentru Hellada. Cum
Părinții tăi nu ți-au lăsat nimica
Avea-vei cel puțin ca un sicriu
Scutul cu spinare de aramă.
O tu, frumos brățar, ce apărai
Brațul lui Hector, ai pierdut pe cel
Mai mândru din stăpânii tăi. Ce dulce
Se culcă prin inelul tău tiparul
Brațului său și pe frumosul crug
Al rotunzimei tale trăsătura
Sudorii ce adesea de pe fruntea-i
Mândră picura când în amarul
Luptelor te-apropia de față.
Mergeți și aduceți ce mai este:
Podoabă pentru bietul mort, căci soarta
Pe care ne-o dau zenii nu ne lasă
Ceva frumos. Ai să primești ce am
Și eu.
Nebun e printre muritori acela
Care se bucură crezând că fericirea
Lui e fără capăt, căci ursita
In jocurile ei e ca paiața
Ce saltă ici și colo. Nimeni nu-i
Intr'una fericit!

(Femeile aduc podoabe pentru mort).

CHORUL

Și iată p emâinile lor îți aduc
Din ale Phrygilor scule podoaba
Menită celui mort.

HECABE

Copile tu, n'ai fost învingător
In alergări de cai, la încordarea
Arcului și Phrygienii nu
Te-au celebrat în lupta dreaptă și
La vânători de fiare totuși mama
Tatălui tău ți-oferă aceste lucruri
Din câte odinioară ți-au fost dragi.
Acum ți le-a răpit cea blestemată
De zei Helena.
Și sufletul ți-a stins și casa
Ți-a spulberat-o.

CHORUL

Ei, ei îmi sfâșii,
Imi sfâșii inima cu vaetele tale.
O tu, odată-mi puteai fi un mare
Monarch al țării!

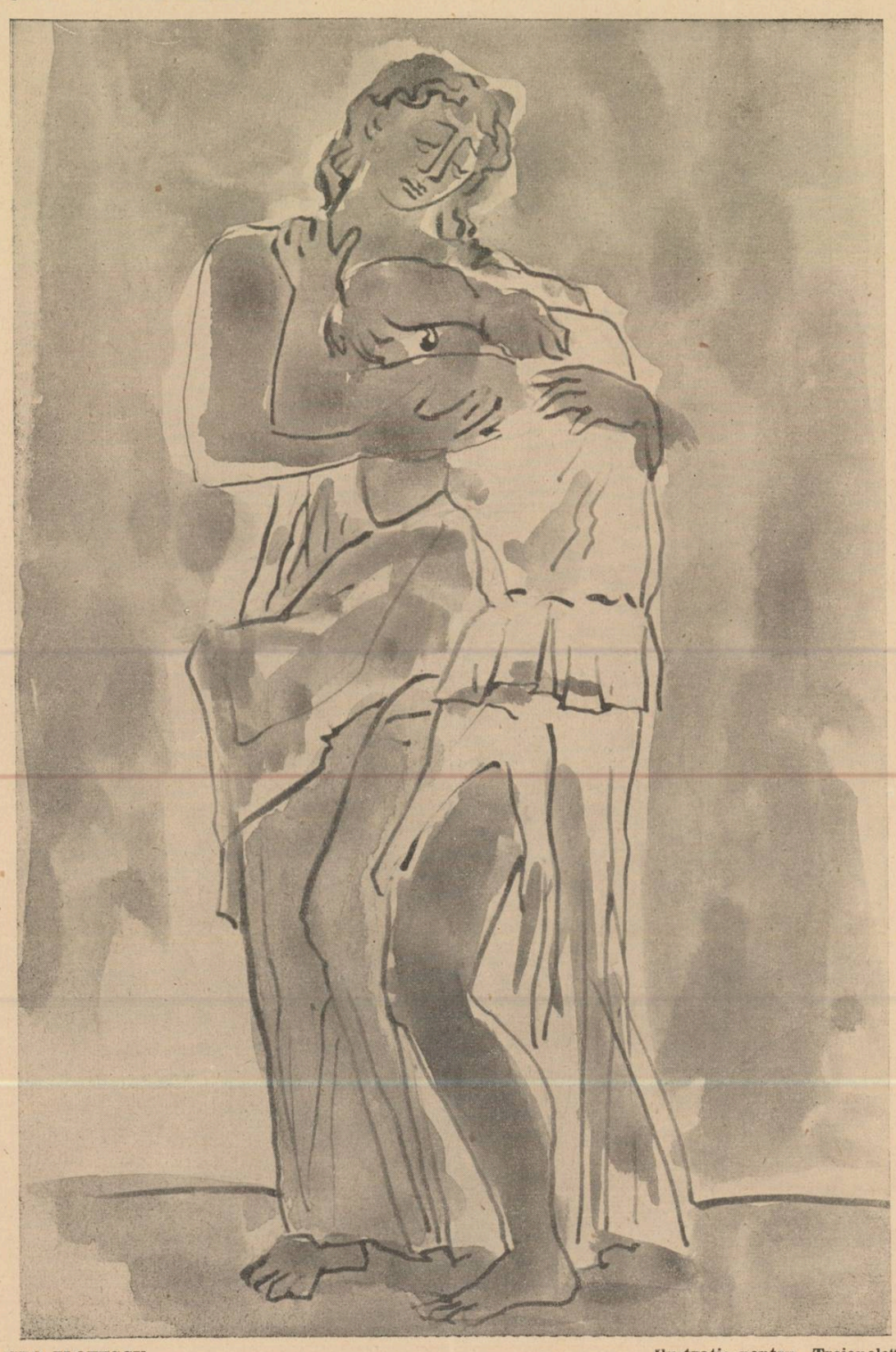

GEO ZLOTESCU — Ilustrație pentru „Troienele"

HECABE

Ce se cuvenea să pui pe tine
La cununia ta cu cea mai mândră
Fiică a Asiei, podoaba
Straielor phrygice, cu ele
Ți'nvestmânt trupul.
Și tu, ce ești mândră'n victorii,
Tu mumă a mii de trofee,
Pavăză dragă a lui Hector
Fii încununată, căci tu
Deși ne'nchinată pieirii
Pieri-vei odată cu el.

CHORUL

Vai, vai
Amară jale, Glia, o
Copile, te primește,
Gemi, o mamă...

HECABE

Vai, vai

HECABE

Vai, vai

CHORUL

Cântecul morților.

HECABE

Vai mie.

CHORUL

Vai mie, da, cumplite
Sunt patimile tale.

HECABE

Cu fășii lega-voi rănile tale eu,
Trist medic, cu numele doar, și care nu vindecă
La morți se va'ndeletnici cu tine
Și tatăl tău.

CHORUL

Bate, bate cu pumnii capul tău,
Mâinile tale ca vâslele să bată.
Vai mie, vai.

HECABE

O dragi femei...

CHORUL

Hecabe grăește supuselor tale.
Ce spune glasul tău?

HECABE

Nimic altceva nu era
In al zeilor cuget afară
De suferința mea și pe de-asupra
Tuturor cetăților urau
Troia.
In van le aduceam jertfe de boi.
Dacă un zeu, de sus fulgerându-ne, ne-ar
Fi aruncat în fundul gliei, noi
Am fi pierit și n'am fi fost cântate
De Muze'n imnuri și n'am da o temă
De cântec muritorilor ce vin.
Mergeți, puneți mortul în mormântul
Cel trist căci are ce i se cuvine:
Cununa morților.
Cred că celor morți puțin le pasă
Că cineva le-o făuri măreție
Immormântări. E numai o deșartă
Infumurare a celor vii.

CHORUL

O, o,
Nefericită mama ce prin tine
Și-a spulberat speranța ei cea mare.
Mult te-am crezut fericit
Că din mândri părinți te născuseși
Și-ai pierit de o moarte haină.
Ei, ei,
Ce mâini înflăcărate de văpăi
Văd sbuciumându-se pe crestetele Troiei?
Ce nou dezastru amenință Troia?

TALTHYBIOS

Spun căpitanilor de cete cari
Au fost meniți să pună foc cetății
Lui Priam, să nu țină'n mâini
Flacăra fără folos, ci focul
Să'ncingă așa ca pustiind cetatea
Ilionului voioși să'ncepem drumul
Acasă dela Troia.
Iar voi — căci spusa-mi are două rosturi —
Fiice de Troieni, când căpitanii
Oastei vor da un sunet viu, din bucium
Mergeți către năvile acheie,
Ca să fiți duse din această țară.
Și tu, bătrâno, cea mai oropsită
Femeie, du-te după dânșii, ei
Vin din partea lui Ulysse. Sorții
Te-au dus la el, șerbă să-i fii, departe
De țara ta.

HECABE

Vai mie, vai, sărmana, iată culmea
Și capătul a toată suferința.
Mă duc din țară și cetatea mea
E închinată focului. Bătrâne
Picioare, alergați din greu să duc
Salutul meu cetății întristate.
O tu, cea mare odată, tu cea plină
Printre barbari de spiritul trufiei,
O Troia, tu vei pierde în curând
Gloriosul tău nume.
Ei îți dau foc, pe noi ne duc ca șerbe
Din țară acum. O zei! Dar de ce oare
Să mai invoc pe zei? Și altă dată
Chemați au fost și nu m'au ascultat.
Hai s'alergăm la rug, ce frumos este
Să mor cu țara mea înflăcărată!

(Se repede spre flăcări).

TALTHYBIOS

Nebună ești, sărmano, de atâtea
Dureri. Luați-o, n'o cruțați, se cade
S'o dăm pe mâna lui Ulysse și s'o ducem
Pradă acestuia.

HECABE

Ohohohohoho!
Fiu al lui Chronos, domn al Phrygiei, părinte
Ce ne-ai născut, insulta
Ce suferim, noi, gintea lui Dardános,
O vezi?

(Urmare în pag. 6-a)

Ideile lui Charles Morgan*)

de MIHAIL CHIRNOAGĂ

Se cunosc în istoria literară diferite idealuri de cultură sau literatură, puternic legate de epocile ce le-a dat naştere. Fără să se poată face vreo afirmaţie absolută, ni se pare că idealul literar al epocii noastre a început să se contureze. El pare a se rezuma în efortul de a face cunoscut Omul, în toate manifestările spiritului său.

Dacă diversele idealuri literare ce cunoaştem sunt produsul, iniţial, al unui singur popor dela care a trecut alături prin contagiune, aşa cum clasicismul este al francezilor şi romantismul al nemţilor, idealul epocii noastre a pierdut acest caracter fără ca prin aceasta să-l fi împrumutat pe cel al internaţionalului. Faptul se datoreşte circulaţiei rapide a modelelor de cultură dintr'o ţară 'n alta, modele care creiază o stare difuză, puţin întunecată, de aşteptare încordată a unor soluţii comune. Pământul, îmbibat peste tot locul cu apă, permite isvoare ori şi unde. Astfel ne explicăm pentru ce şi André Gide afirmă în idealul artei sale poetice „cunoaşterea sensibilă" şi Charles Morgan în Anglia, iar pentru noi la aceştia se adaugă mişcările poetice contemporane ultimului război mondial şi de după el. In sbaterea suprarealistă şi dadaistă se descifrează nevoia imperioasă de a atinge limite ultime ale spiritului omenesc, de pe culmile cărora să se poată contempla, cu mai multă siguranţă, unitatea acestui spirit, pe care toţi o bănuim, dar n'o putem proba.

Dacă a cunoaşte spiritul uman nu mai este o problemă pusă de o naţiune şi rezolvată pe cont propriu de forţele ei, nu este logică întrebarea că idealul nostru de cultură tinde a fi internaţional?

Trebue să negăm din toate puterile şi-aceasta până când noţiunea de internaţional nu va locui în vecinătatea noţiunilor periculoase, viciate de interpretări, cu care spiritul comun este saturat. Noi spunem că idealul nostru de cultură are un caracter filozofic. Dar a pune la un loc filozofia şi literatura este iarăşi periculos. Amestecul iese impur. Trebuie să strâmtăm domeniul şi să zicem că deşi filozofic, caracterul noului ideal este lipsit de abstracţiune, reducându-se la practic, sau la sensibil. Termenul este justificat întrucât mobilele care determină filozofia şi literatura epocii noastre, locuesc în vecinătate, se întretaie foarte deseori, dar nu se suprapun niciodată.

Ceeace caută să ne ofere şi Charles Morgan în esseul său asupra „Unităţii spiritului", rămas fără absolut nici un fel de răsunet la noi, este tot un model filozofic, cu nuanţă practică şi sensibilă. Că el este practic nu mai rămâne nicio discuţie de vreme ce ne dă mijlocul de a deveni fericiţi şi explică cum să întrebuinţăm o metodă. Dar mai este şi sensibil atâta vreme cât porneşte din experienţa vieţii lui şi se bazează pe durerile ce-a reuşit să înfrângă. Mai apare, ca o consecinţă şi alt caracter al acestei filozofii practice. Caracterul soluţiei unice. Enigma spiritului lui Morgan *aşa* s'a rezolvat. Dar mai este posibilă aplicarea acestei metode asupra unei a doua persoană? Metoda sa va avea efect pe un alt individ? Dar mai întâi pentru ce spunem enigmă? Se ascunde ceva în dosul cunoaşterii la îndemâna omului, în dosul faptelor în virtutea cărora trăim, ne căsătorim, avem copii şi 'n sfârşit murim? Cine ne-ar pune această întrebare s'ar găsi deja pe pragul răspunsului. Fericirea nu este o problemă de rezolvat la suprafaţă. Ea ţine de esenţe. Odată descoperită vâna ei, ca la un animal preistoric uşor de reconstituit după un os, trebuie să reconstituieşti, pe cont propriu, întreg sistemul social şi moral pentru a găsi un echilibru conform naturii şi marilor învăţăminte. „Legile le facem noi", propoziţie a revoluţiei franceze plină de sens, în eternitate. Trebue remarcat că rareori spiritele mari, acelea care au fost în contact cu esenţele, au reuşit să înfăptuiască, fie şi numai fragmentar, idealul lor. Deaceia, ne rămân ascunse, enigmatice, cele mai multe caracteristice ale spiritului omenesc.

Esseul lui Morgan se împarte în trei părţi explicative:

1. Locul său în istorie şi Un instrument al inteligenţii omului.
2. Condiţii preliminare: absolutismul şi concentrarea; pe urmă: acceptarea carnală şi a războiului.

In fine:

3. Natura sa şi inamicii săi.

Nu totul este uşor de înţeles în acestă operă.

Sunt expresii înconjurate de un hermetism perceptibil numai spiritelor înrudite în acele puncte. Spre exemplu: „J'aspire à vivre de telle sorte que j'en arrive à pouvoir déclarer, en toute sincérité qu'il n'y a rien dont je ne saurais me passer, sauf ma plume, et mon lieu de retraite personel". (Pag. 48). Ce înţeles va fi având acest „mon lieu de retraite personel", e greu de găsit. Greu e să afirmi că e modul de viaţă în care se refugiază, căci atunci contraziceri ţâşnesc cu nemiluita; cât priveşte a-i socoti sub aceste vorbe, înţelesul material, ni se pare penibil. Nu e numai un exemplu. Afirmând aceasta nu ne debarasăm de responsabilitatea ce ne incumbă de a fi pornit la o cercetare sumară, căci opera, în liniile ei generale şi chiar în numeroase detalii, este limpede. Acolo unde percepţia se dovedeşte insuficientă nu e numai vina noastră ci şi a autorului, care expune un sistem exasperant de personal, un produs al celor mai ascunse mecanisme sufleteşti, numai ale sale.

Am spus mai sus că sistemul lui Charles Morgan nu are şanse să poată fi aplicat. Sunt însă condiţii generale şi condiţii provenite din realizarea fericirii proprii, pentru cazul său particular. Ceeace înţelege prin absolutism, este aflarea unui punct de sprijin în spaţiu care să-ţi dea o siguranţă, să te prezerve de fragilitatea omenească. Ambiţiosul care crede cu toate forţele în destinul ce urmează să-l realizeze prin orice mijloc, ca şi avarul care găseşte în ban bucurii eterne şi absolute, constituie două exemple de cucerire a acestui postulat, fără de care nu se poate obţine unitatea spiritului. Ca şi omul care crede în Dumnezeu, ca şi fata bătrână ce şi-a închinat viaţa binefacerilor, ca şi omul de cultură care întrevede pe deasupra sbuciumărilor sale, proectându-se limpede învăţământul că lumea se conduce pe o ideie a progresului, şi ele exemple ale unor credinţe absolute, ce dau o stabilitate existenţii, o „ancorează" de ceva precis, pentru a o feri de prăpădul nesiguranţei. Se văd, din cele de mai sus, două trepte ale acestui absolut. Una inferioară şi una superioară. Morgan le spune un absolut falş şi unul drept. Mobilul care produce pe unul şi pe altul este astfel exprimat şi el ne arată atunci şi deosebirile dintre amândouă: „Sous cette forme, et dans toutes ses autres déformations, l'amour de l'absolu a pour caractère d'avoir été atteint par un coup de force, dans un état momentané de crainte, tandis qu'on n'aboutit au véritable amour de l'absolu, semble-t-il, que par une série d'acceptations raisonées, la passion qui l'inspire étant impersonelle" (Pag. 31). Cred că puţini sunt oamenii care nu descoperă absolutul ce le convine, ancora care să-i fixeze. Imi amintesc astăzi de plângerea unui prieten aflat în prada unei crize care se formula sub întrebarea pentru ce iubirea nu este absolută, iubirea eternă pentru o femeie? pentru ce spiritul oboseşte şi legăturile celui dintâi avânt slăbesc cu timpul? Şi el cita supremul exemplu al unor insecte care mor după fecundare, scopul vieţii lor fiind acest absolut al iubirii, care împlinit, le libera de povara vieţii! Nenumărate consecinţe şi poate toate, se trag cu răutate din instabilitatea naturii omeneşti, căreia Charles Morgan caută a-i aduce corecţiuni prin impunerea anumitor procedee. Altădată, cineva îmi povestea că în urma unei profunde decepţii amicale, rămas cu sufletul pur şi simplu în bătaia tuturor durerilor şi amărăciunilor, chinuit şi desperat de o decădere neaşteptată a iluziilor, a luat drumul unui parc sălbatic, pentru a se răcori într'o plimbare îndelungă. La un moment dat, în solitudinea naturii şi-a simţit ochii plini de lacrimi; pe neaşteptate tot spiritul i s'a umplut de recunoştinţă fără margini şi apropiindu-se cu ochii închişi de un copac, l-a îmbrăţişat, ca pe un frate. A avut impresia că'n clipa aceia a simţit viaţa liniştită, netulburată a copacului, neclintită. A privit cu recunoştinţă vârful său neîndoit de vânt şi'n acea clipă a avut revelarea acestui sentiment de liniştire care nu era altul decât acela de a-şi fi găsit un prieten netulburat de dureri, calm, profund liniştit. Sub ochii lui trăia un exemplu de absolută neclintire, în contrast cu sufletul său sbuciumat din acele momente, simţind nevoia adâncă de a şi-l face prieten, de a şi-l apropia. Sunt exemple nenumărate. Căutarea unui sprijin în care să crezi de-o manieră absolută, este una din cele mai adevărate caracteristici omeneşti.

(Urmare în pag. 8-a)

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

EXPOZIŢIILE W. ARNOLD, V. HOEFLICH, G. VÂNĂTORU, G. ZLOTESCU, AL. BASSARAB. (Sălile Dalles).

Grupul de expoziţii dela Dalles, e dintre cele mai interesante. Afară de aceea a d-lui Marius Bunescu, care nu era deschisă când scrim aceste rânduri, cei mai mulţi dintre actualii expozanţi sunt la prima lor expoziţie personală, e întâia oară când au prilejul să înfrunte judecata publicului sau să primească încurajările preţuirii lui. In afară de d. Arnold care nu e din generaţia d-lor. Hoeflich, Vânătoru, Bassarab şi Zlotescu au expus mereu la Salonul Oficial unde, judecata juriilor, mai sigură, mai puţin capricioasă decât aceea a publicului i-a deosebit din mulţimea expozanţilor, încurajându-le elanurlie şi eforturile printr'o constantă preţuire. Astfel, ei s'au desemnat ca printre cei ce reprezintă aspiraţiile şi,într'un fel, idealurile de artă ale celei mai noui generaţii de artişti români. Vom încerca mai la vale — după ce ne vom fi oprit în expoziţia d-lui M. W. Arnold să deslusim, desigur sumar, problemele şi idealurile acestui tineret atât de reprezentativ şi atât de interesant.

*

D. Arnold face parte din frumoasa pleiadă a celor câţiva ieşeni cari au ştiut la timp să se scuture de dulcegăriile care bântuiau şcoala de la Iaşi. Băeşu, pierdut atât de timpuriu pentru arta românească, Bălţatu şi Arnold şi-au acordat lirismul — atât de necesar moldovenilor — cu o constantă grije pentru meşteşugul pictoricesc, frânând astfel înclinarea către o excesivă idealizare.

D. Arnold, se exprimă cel mai nimerit în aquarelă. Chiar lucrările în ulei amintesc prin spontaneitatea şi frăgezimea tonurilor, aquarela. D-sa mânueşte mai bine de cât oricine la noi această tehnică. Cei mai mulţi încarcă prin reveniri succesive să obţină efectele dorite făcând astfel o gravă confuzie de material. Arnold îşi aşterne viziunea în câteva pete largi în cari cu o rară siguranţă a prins caracterul şi atmosfera peisagiului. El are darul de a evoca un peisagiu cu o surprinzătoare economie de mijloace păstrând totuşi calităţile esenţiale ale aquarelei adică fluiditatea, transparenta şi frăgezimea. Lucrările cele mai recente — peisage din Paris, Bretania, — naturile moarte în ulei, ne arată elocvent virtuozitatea la care a ajuns d. Arnold.

*

Intrând în sălile ocupate de aceşti patru artişti V. Hoeflich, G. Zlotescu, G. Vânătoru, Al. Bassarab şi cari sunt printre cei mai reprezentativi din această generaţie, ne-am dat seama de un lucru nespus de îmbucurător şi anume: fiecare pe drumul său, după temperament, urmăreşte un singur lucru, pictura, — pictura în sine.

E semnificativ pentru zilele noastre căci — nicăeri nu e mai sensibil pulsul contemporaneităţii de cât la cei mai tineri, trebue să te întorci totdeauna la ei pentru a înţelege prezentul în evoluţia artei. Cei de azi beneficiază de experienţa înaintaşilor cari au trăit zăpăceala ultimilor 30 de ani.

O anumită pictură, (cât mai cerebrală) cubismul chiar, nu mai are nici un prestigiu pentru ei. Arta „modernistă" nu-i mai impresionează căci — unii îşi dau cu luciditate seama de aceasta — alţii din instict, ştiu cât a costat pe artiştii de după războiu teribila lipsă a meşteşugului pictural, crizele inexorabile la cari a dus. Căci — trebue s'o spunem mereu: criza picturii contemporane se

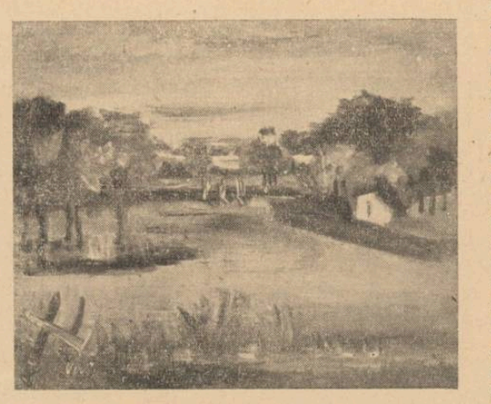

George Vânătoru „Peisagiu Ghica Tei"

datoreşte relaxării acelui resort care a disciplinat existenţele tuturor marilor pictori; dragostea, pasiunea pentru meşteşug. Cei mai mulţi din pictorii Occidentului trăesc azi o dramatică încercare de a regăsi meşteşugul pierdut.

Niciodată preocupările de meserie nu au fost mai mari, niciodată nu s'a vorbit atât de meşteşug. Dar azi se face o mare confuzie între meserie, stil şi expresie. De-alungul istoriei artelor nici o epocă nu seamănă cu a noastră, în nicio vreme nu au fost atât de mulţi artişti care să dorească să fie cu totul deosebiţi de ceilalţi, să fie originali cu orice preţ, oricum.

Dar în loc să-şi îmbogăţească mijloacele tehnice, zorul „individualismul excesiv i-au sărăcit câmpul şi mijloacele de expresie. Incet, încet s'a ajuns la ciudata concepţie că un tablou cu cât e mai sumar, mai „făcut dintr'odată", cu atât mai multe şanse are de a reprezenta mai bine „personalitatea" pictorului. In nicio epocă nu s'a gândit astfel. De sigur o sfântă oroare de academism a contribuit în mare măsură la această stare de lucruri. Ne sunt încă prezente vieţile eroice ale unui Corot, Manet, şi atâţi mari artişti din ultimul secol. Preferăm orice de cât să părem continuatorii călăilor acestor artişti. Pilda lor, ne trezeşte gustul pentru eroism uitând că nu mai sunt nici condiţiunile de atunci şi nici acel monopol pe care îl exercitau pictorii academici. Dimpotrivă, azi e mult prea multă libertate şi acei cari încearcă azi — după modelul lor — să fie eroi, dărîmă uşi cari sunt descuiate... „Nous venons après la fête — spune Chapelaine-Midy. — Les carreaux depuis longtemps sont cassés et l'herbe pousse sur les barricades. Notre besogne est moins hé-roique, sans nul doute, mais plus ingrate, peut-être"... Intr'adevăr e mai ingrat să lucrezi zi cu zi să încerci să regăseşti măcar reflexele unui meşteşug pierdut, mai puţin ispititor când nu mai poţi visa de la o zi la alta să fii „lansat" şi să închei un contract fabulos.. E mai greu dar infinit mai pasionant acest drum. Expozanţii dela Dalles îl încearcă azi. Temperamente deosebite, înzestraţi nu numai cu talent ci şi cu pasiune adevărată ei sunt certitudinea picturii noastre.

G. Zlotescu, V. Hoeflich, G. Vânătoru şi Al. Bassarab sunt nume cari de acum au partea lor de responsabilitate în pictura românească.

Doi duşmani ai meandrelor morale

D. Mircea Eliade caracterizează undeva epoca modernă astfel: „oroare de pur, de simplu, de angelic", formulă valabilă nu numai pe plan spiritual-ştiinţific, ci pentru toate domeniile de manifestare în care apare contemporanul — fratele nostru din timp — cu bătrâneţea lui savantă, pedantă şi cu ticuri.

Iată dece nu găsesc nimic mai voluptuos decât să surprinzi în mijlocul acestei lumi diformată de preţiozităţi sterile şi artificialităţi comode — în care se scufundă ca 'ntru'n fotoliu — doi din scriitorii cei mai „tipici" ci, întâlnindu-se pe piscul unei atitudini de frondă faţă de tot ceeace a devenit organic „suprarafinamentului" nostru intelectual; cred deaceea că ţine mai mult de curiozitate (nu lipsită de semnificaţii, de altfel) decât de paradox, atitudinea lui J. Giraudoux sau J. Cocteau.

Omul de azi se depărtează, în adevăr,tot aşa de starea de puritate îngerească, pe cât se depărtează de condiţia animală; el alunecă într'un climat de meandre morale, de aparentă linişte; o zonă de calm, cu culori estompate, de oboseală care-l transformă în jucăria unui destin *neutru*, fără finalitate, fără pasiuni. Omului veacului nostru — şi vorbesc de omul singur, rămas cu el însuşi, nu de omul pierdut în colectivitate, pentrucă momentele de trăire colectivă îl redeşteaptă oarecum la o stare de virilitate voluntară — este „supt" (fiziceşte chiar, nu numai sufleteşte) de subtilităţi cerebrale sau morale; o stare de linişte care nu e paradisiacă pentrucă e adesea de suprafaţă şi totdeauna impusă. Cocteau o numeşte chiar într'o piesă a sa: „ordine impusă", iar o ondină exclamă în ultima piesă a lui Giraudoux: „C'est tout petit dans l'univers, le milieu où l'on oubli, où l'on change d'avis, où l'on pandonne, l'humanité, comme vous dites"... Iată în adevăr câteva din elementele esenţiale ale acestei ordini impuse care domneşte în concepţia *„modernului"*. Uitare, schimbare de păreri, iertare, ieftin trafic cu demnitatea şi puritatea umană, evadare nu numai de pe verticala ce descinde în infern, ci şi depe aceia a urcării directe la cer.

Giraudoux şi Cocteau au surprins mai bine ca nimeni altul acest proces de artificializare umană; primul prin întreaga sa operă, dar cu un accent mai puternic ca niciodată în ultimele sale cărţi „Choix des Elues" şi mai ales în „Ondine", unde un primitivism sălbatec în inflexibilitatea şi rectitudinea lui, vine să împrospăteze şi să salveze (deşi până la sfârşit îl ucide) un om „sofisticat"; pentrucă Giraudoux — aşa cum remarca nu tocmai de mult John Charpentier, excelentul critic parizian, rămâne unul din cei mai mari duşmani „a ceeace omul a inventat pentru a corecta — şi mai întâi prin morală — miseriei condiţiei animale" şi aceasta cu toată aparenţa totală a operii sale la epoca noastră. Iar Cocteau făcea această remarcă, esenţială pentru înţelegerea sa, într'un postscriptum din „Mon premier voyage": „La force du vice c'est qu'il ne supporte pas la mediocrité. La faiblesse de notre vertu c'est qu'elle la suporte, qu'elle s'y condamne et en fait sa fin... Une merveille de l'Orient c'est le vice vertueux; la noblesse du vice; son nature".

Din această noblete a naturaleţii instinctelor, decurge în opera sa acea „desordine pură" pe care el încearcă s'o opună „ordinei impuse". Interesează desigur mai puţin faptul că amândoi scriitorii privesc problema acestei evadări pe poziţia eclectismului sufletesc actual, unilateral; adică numai cu ochii la iad. Pentrucă a porni spre iad, înseamnă a relua contactul cu verticala gesturilor mari, hotărîte care urcă dela cer la iad; de unde decurge implicit şi posibilitatea urcării la cer. Datele problemei nu se schimbă atâta vreme cât punctul de plecare rămâne acelaş: al tentativei de evadare dintr'o zonă de „aleasă", „subtilă", dar cenuşie vegetare.

COSTIN I. MURGESCU

Cronica ideilor

Emil Cioran: Amurgul Gândurilor

de MIRCEA MATEESCU

Dificultatea de a scrie despre cărţile d-lui Emil Cioran începe de acolo că, personal, încă nu suntem edificaţi asupra naturii eforturilor d-sale. Deşi am cetit „Pe Culmile Disperării". Deşi am citit „Cartea Amăgirilor". Deşi am cetit „Schimbarea la faţă a României".

Pentru că faptul că ne aflăm în prezenţa unui autor, desigur inteligent, justifică deopotrivă ori un entusiasm nemotivat ori o asprime motivată. Ce anume vrea să facă d. Emil Cioran, sau: de ce anume d-sa nu preferă să îşi organizeze concludent posibilităţile, iată întrebarea care ne-a întâmpinat oridecâteori am închis una din cărţile pe care le-a publicat. Evident că în filosofie nu este propriu a vorbi de gânduri începute, de gânduri realizate tematic, ca structură şi economie generală. Este propriu însă în filozofie, chiar cât se poate de necesar, să te întrebi mereu, să cercetezi cât se poate de stăruitor şi să afirmi cât mai puţin. Prin urmare dacă este îngăduit să îţi alegi oricare metodă, dacă putem înţelege, în disperare de causă (şi sub condiţiunea ca gânditorul să fie genial) o lipsă de metodă în organizarea materialului ideativ — o condiţiune sine qua non prezidează necesar munca filosofului: Concludenţa sau nonconcludenţa cercetărilor. Altfel, cu talent sau fără talent, poţi pretinde că faci literatură (termenul este foarte cuprinzător) — şi aici începe o altă discuţie: valoarea beletristă a liricului. Când am cetit „Cartea Amăgirilor" am remarcat această posibilitate lirică a d-lui Emil Cioran, pe care d-sa o exploatează copios în filosofie, prevestindu-i o carieră beletristică. Credeam că d. Cioran va sfârşi prin a scrie romane sau poeme în proză. Unui meşteşugar talentat al vorbelor, chiar în împrejurarea în care, alături de acest meşteşug, trebue să îi mai recunoaştem şi o vibrantă sensibilizare a nimicului — era normal să îi acordăm altfel de credite, de alt ordin, în afara filozofiei propriu zise. Inaderenţa la metodă şi nonconformismul cu orice preţ sunt relevante în literatură fără să fie concludente în filosofie. A răspunde: nu mă interesează metoda, nu vreau să fiu concludent, credem că nici nu rezolvă nici nu consolidează poziţia unui gânditor. „Amurgul Gândurilor" oferă însă o dificultate în plus faţă de cărţile anterioare. Dacă în „Pe culmile Disperării" ori în „Schimbarea la faţă a României", cultivarea paradoxului era angajată, oricum, în slujba unor idei centrale cu certe rădăcini în gândirea europeană actuală, „Amurgul Gândurilor" continuă până la exasperare ploaia torenţială a afirmaţiunilor, începută de „Cartea Amăgirilor".

Este o carte simptomatică pentru evoluţia spirituală a d-lui Emil Cioran, de natură să inspire îngrijorări. Dacă d. Emil Cioran s'a lăsat sedus, în mod determinant, de acel blestemat talent de a exprima paradoxal banalităţile? Nu va fi într'adevăr o mare pierdere pentru filosofia românească să constatăm că d-sa a optat cu hotărîre pentru un gen oarecare de literatură, că stăruie cu nervoasă încăpăţânare în a elabora un joc perifrastic al ideilor, în loc să se adâncească organizat şi ştiinţific? Ce rost are dezabuzarea teoretică şi deznădejdea crepusculară într'o cultură încă neidentificată, cum este aceia a noastră? Sau, gândind toate ipotezele, este admisibil să se susţină că acest rost trebue aflat prin raport la cultura europeană? Dacă Spengler autorul atât de drag d-lui Emil Cioran, a putut însemna îndoieli fundamentale cu privire la destinul cultural al Apusului, ce rost are să afirmi, uniemotiv şi în româneşte, şi în România, o tristeţe care nu este metafizică, pentrucă îşi recunoaşte originile apropiate, în imediatul unei singurătăţi, care nu este meditaţie?

Am vrea să nu avem dreptate. Am dori, adică, să se descopere mai târziu, că scrisul d-lui Cioran nu indică numai o particulară prolificitate afectivă, dar marchează o tot atât de originală adâncire metafizică. Intâlnim însă în acest „Amurg" unele însemnări care ne descurajează, greu conciliabile cu ceiace ştim dela gânditorii cei mai neconformişti, cum ar fi de ex. Martin Heidegger, metafizician prin vocaţie deşi exploatează îndrăzneţ şi paradoxal teza existenţială. Astfel, nu înţeleg: „a fi? o lipsă de pudoare". (pag. 177) — sau: „Mă va scuza cineva c'am fost? De-aş avea genunchi ca Alpii, să-mi cer iertare oamenilor şi depărtărilor!" (pg. 181) sau: „Putea-voi să-mi sfărâm gândurile de propria mea umbră?" (109) sau: „In ultima etapă a spaimei, îţi vine să-ţi ceri scuze dela trecători, dela arbori, dela case, dela ape şi dela tot ce a murit şi n'a murit". (181). Ce este această spaimă? In oricare dintre rândurile cărţii, ni s'a părut că întâlnim un panteism care cunoaşte emotiv pe Kierkegaard, pe Scheler, poate pe Iankélevitch şi pe Heidegger, autorii moderni care au încercat teoretic o întemeiere metafizică a existenţei. Insă toţi aceştia nu au avut de suferit handicapul unui lirism genetic, necruţător. Inţelegem, prin raport la posibilitatea ori neputinţa d-lui Emil Cioranu, rânduri ca cele următoare: „va descifra cineva cândva drama de a fi nevoit să traduci dialectic lacrimile, în loc să le laşi să curgă în vers?" (167). Kierkegaard deşi a iscălit una din cărţile lui: „Dialectică lirică de Johannes de Silentio" — însă drama etică pe care o trăieşte, pornind dela exemplul incomparabil al patriarhului Abraham, era o dramă metafizică, una a conştiinţei sale de teolog paradoxal şi alogic, nu una de ordin formal tehnic, cum ni se pare că este aceia a d-lui Emil Cioran. Un gânditor poate lua o atitudine valabilă faţă de viaţă, faţă de moarte, faţă de finit şi faţă de infinit, fără să afirme şi fără să întrebe, patetic, dar cercetând, discret, deşi tot atât de atent. Niciunul dintre autorii acelei „conscience malheureuse" de care vorbea Benjamin Fondane în cartea sa, n'au dispreţuit echilibrul dintre lucrul căutat şi lucrul afirmat.

Este însă un raport pe care d. Cioran, constrâns de realitatea unor certe posibilităţi literare, mereu îl va desconsidera, voluntar.

INTÂLNIRE

(nuvelă)

de LUCA DUMITRESCU

Eu n'am mai mers niciodată pe stradă cu o femee şi nu ştiu cum să merg, ce să-i spun. Cu nevastă-mea... hehei! Cu nevastă-mea era altceva. Cu ea puteam să merg pe stradă oricât, fără să am impresia că se uită toată lumea la mine ca la urs.

Sunt atent la mersul meu şi din această pricină merg tont şi fără ţinută, ceea ce mă enervează peste măsură. Dacă aşi vorbi, poate aşi uita să-mi mai urmăresc mersul. Dar ce să-i spun acestei femei cu care n'am schimbat până acum decât câteva vorbe, în viaţa mea şi care pe deasupra mai e şi evreică: adică un om pe care nu ştii cum să-l iei, care nu ştii ce ar putea să-ti răspundă, până unde să te înţeleagă; un om în sfârşit, făcut din alte materiale decât tine; care deci primeşte senzaţiile altfel şi le tălmăceşte cu alte mijloace aperceptive decât tine?

Nevastă-mea, ştiam că dacă i-aşi fi spus: acest lucru e negru, nu se îndoia că e aşa. E născută în acelaş peisagiu ca mine; i-a venit lumina dela acelaş soare, umbra de la aceiaşi copaci, parfumul de la aceleaşi flori; s'a scăldat în aceleaşi ape, a călcat pe acelaş pământ; a spus în copilărie aceleaşi rugăciuni ca şi mine; a învăţat-o să-şi tălmăcească primele impresii o mamă născută pe acelaş pământ şi crescută în acelaş mediu cosmic şi moral, ca şi aceia care m'a învăţat pe mine, ca şi mamele lor, ca şi neam de neamul lor şi ca şi noi.

Pe câtă vreme femeea aceasta nu ştiu unde s'a născut, ce a învăţat, cum a crescut, în ce crede. Nu ştiu în ce limbă strămoşii ei îşi tălmăceau impresiile şi nici din ce mediu cosmic şi moral primeau aceste impresii. Imi e cu totul şi cu totul străină. Ce să vorbesc deci cu un om despre care nu ştiu decât atât cât văd? Să-i spun că are o rochie frumoasă şi că albastrul acesta dens, ca cerul nopţilor de toamnă îmi place? Că e aproape cât mine de înaltă şi că şi acest lucru îmi place? Că miroase puternic şi senzual a femee?

— „Unde să vă duc, domnişoară? o întreb plictisit de toată această încurcătură.

— „Unde vrei dumneata", — îmi spune — şi nici măcar nu se uită la mine. Priveşte drept ca şi cum ar aştepta pe cineva să se ivească din mulţime.

Cotim la stânga pe Calea Victoriei şi mă uit distrat peste mesele de la „Café de la Paix" scoase pe trotuar. „Vezi — mă gândesc — ce răspuns mi-a dat? Ce să înţeleg eu din acest răspuns? Dacă ar fi fost nevastă-mea, mi-ar fi spus precis: la croitoreasă, la modistă, ori la coafeur; iar dacă mi-ar fi răspuns ca ea, aşi fi ştiut eu unde s'o duc: aşi fi dus-o acasă. Cum o să duc însă acum, pe această femee pe care nici n'o cunosc bine, acasă? Am dreptate deci să fiu supărat.

— „Spuneţi d-voastră ceva — îi spun în cele din urmă, — poate aveţi mai multă imaginaţie ca mine".

— „D-ta n'ai? mă întreabă".

— „Cum vedeţi, — zic — n'am".

Ea tace. Trecem prin faţa Teatrului Naţional care la această epocă n'are nici cel puţin afişe. E în vacanţă. Dacă ar fi vreo piesă anunţată, aşi fi salvat. I-aşi vorbi despre piesă, despre actori, despre interpretare; i-aşi face în sfârşit, un mic curs de teatru, care sunt sigur că ar avea succes. Dar nu e şi mă simt foarte prost, extrem de prost.

— „De ce n'ai?" mă întreabă, pe negândite.

N'am? Ce n'am? mă gândesc.

— „Ce n'am?"

— „Conversaţie — zice — parcă despre asta era vorba".

— „Aaa! conversaţie? — spun — de ce n'am conversaţie? Pentrucă n'am pur şi simplu".

— „N'ai exerciţiu, zice ea. N'ai exerciţiu de conversaţie. Am observat eu în cabinetul lui unchiu. Nu ştii să spui nimicurile cu uşurinţă. Dumneata spui numai lucruri grave. Eşti mereu în tensiune. Parcă toată lumea te muşcă şi eşti gata s'o loveşti".

— „Nu, — spun — n'aveţi dreptate. Ca să mă apăr de lume trebue să am frică de ea, ori mie nu mi-e frică de nimeni. Imi e doar ruşine să-mi pierd timpul flecărind".

— „Tot una e — încheie ea cu logica sa tranşantă — n'ai exerciţiu".

— „Aş! — spun — cu nevastă-mea eram foarte vorbăreţ".

— „Săraca — zice — trebue să fi fost foarte nenorocită auzindu-te vorbind mereu lucruri serioase!"

Nu-mi place deloc întorsătura pe care a luat-o discuţia. Eu n'am chef s'o aud compătimind pe nevastă-mea. Am impresia că o atinge cu ceva şi nu e destul de curată ca să-i fie permis s'o atingă.

— „Ba eram foarte amuzant — exagerez înadins — nevastă-mea mă înţelegea şi o înţelegeam şi eu perfect".

— „Atunci de ce divorţaţi?" mă întreabă.

— „Din vina mea" — răspund. Şi abia după ce răspund, îmi dau seama că e prea informată asupra mea, şi că asta trebue să aibă neapărat un ascunziş.

Ne apropiem de Corso. Văd din dreptul Palatului Regal, mesele de pe trotuar pline de lume şi n'am deloc chef să trec cu femeea aceasta pe acolo. Aveam dreptate — mă gândesc — adineauri, când îmi spuneam că directorul a pus ochii pe mine. Vrea cu orice preţ să mă încurce cu nepoată-sa.

— „Eu nu te înţeleg?" mă întreabă.

— „Nu ştiu — zic — dar sunt sigur că eu nu vă înţeleg pe d-voastră".

Păstrez tot timpul o ţinută respectuoasă. Observ eforturile ei de a mă face să sar peste cal, dar nu mă dau bătut; întrebuinţez fără greş, persoana II-a plurală.

— „Nu mă înţelegi? se miră. Dar ce am spus eu atât de greu de înţeles, de când mă cunoşti dumneata?"

— „Aţi spus — zic. Nu mai departe decât adineauri, când v'am întrebat unde să vă conduc, mi-aţi răspuns: unde vrei dumneata. Nu înţeleg ce-aţi vrut să spuneţi cu asta".

Ea tace. Tocmai trecem pe lângă Corso. Imi place că nu-şi aruncă deloc privirile într'acolo, pentru că ştiu că

sunt oameni cari o cunosc şi s'ar mira şi s'ar ridica s'o salute imediat. Gândul că sunt privit cu oarecare invidie de aceşti oameni şi faptul că ea e atât de atentă la mine, că nu le mai dă nici o importanţă, mă umple de orgoliu.

— „Zici că pe nevasta d-tale o înţelegeai?" mă întreabă.

„Unde o fi vrând să ajungă, de mă întreabă aşa de hotărîtă?" mă gândesc.

— „Da — spun — întotdeauna".

— „Ce-ai fi înţeles, dacă ea ţi-ar fi răspuns ca mine?"

Incep să râd. E nostimă fetiţa asta, mă gândesc. Işi pune exact întrebarea mea de adineauri. Hehei, şmechero, — îmi zic — am răspunsul gata, ticluit de mult, la această întrebare nu mă prinzi.

— „Aşi fi înţeles că trebue s'o duc acasă" — spun.

— „Ei, — zice — atunci e foarte uşor: femeile gândesc toate la fel.

E nebună — mă crucesc — n'o fi vrând s'o duc acasă la mine! Şi-o privesc cu coada ochiului tot nădăjduind că glumeşte. Dar e lucrul dracului, cu asta. Trebue să fiu foarte atent. Are aerul că ţine morţiş să mă încurce. Dacă e aşa, apoi şi-a găsit naşul — mă gândesc.

— „Bine — zic — atunci s'o luăm pe una din străzile acestea la dreapta. Şi schimb tonul. Să nu te mire că nu vom lua maşină. Cu nevastă-mea mergeam totdeauna pe jos".

Să fie oare mai mult decât o glumă mă gândesc din nou când ajungem în faţa porţii. Deşi cerul a început să se ofilească, e încă destul de cald la această oră. Dacă a suportat ea tot acest drum şi căldura până aici, a făcut-o desigur cu vreun scop. In orice caz, dacă e numai o glumă sunt foarte curios să văd, până unde o împinge.

— „Aici stau — spun oprindu-mă în faţa porţii.

— „Uf! zice, bine că am ajuns. Credeam că mă duci afară din Bucureşti.

Şi pune singură mâna pe poartă şi o împinge.

— „Mă miră, că ţi se pare atât de departe — spun — n'ai idee ce neînsemnată şi ce utilă pe de altă parte, este pentru mine această distanţă.

— „O faci absolut numai pe jos? mă întreabă.

— „Absolut! zic.

— „Atunci — spune — de aceia eşti slab ca un ogar. Mersul pe jos slăbeşte.

Dacă ar fi ceva mai durdulie — mă gândesc — ar fi un bun prilej să fac o răutate pe seama ei. Dar cum e cu un pas înaintea mea, îi văd foarte bine tot corpul subţire şi mlădios şi mă abţin cu părere de rău.

Câinii proprietarului o cred nevastă-mea şi sar veseli şi se gudură împrejurul ei. Asta o amuză şi mie îmi place că iubeşte câinii.

— „Sunt cele mai duioase animale" spun.

— „In special dulăii aceştia, zice ea — sunt extraordinar de copilăroşi.

Mă uit la ei încântat că sunt frumoşi şi-i mângâi spunându-le grav pe nume: Botosul şi Căţeaua, cum i-am botezat eu, pentrucă nu le ştiu numele adevărat, dat de proprietar. Pe Botosul îl atrag poalele rochiei de mătase şi vrea cu orice preţ s'o apuce de ele. Ii dau o palmă peste urechi şi-l invit să fie cuminte.

Căţeaua sare înaintea noastră şi se dă de-a rostogolul.

Pe deasupra ţarcului său, e acum rândul Lupului, să fie invidios. Priveşte la noi grav şi mârâe la câini.

In casă femeea îşi scoate pălăria şi o aruncă pe masa mea de lucru, unde dela plecarea nevesti-mi, ţin în amintirea ei, o ordine impecabilă.

— „Ce drăguţă e casa aceasta curată, în lumina amurgului!", se miră femeea.

— „Este chiar frumoasă — spun. N'o să mă mut din ea niciodată".

Uşile dintre sufragerie şi camera de dormit, sunt deschise. In dormitor nu e decât divanul cu măsuţa lui de noapte pe stânga, dulapul mare negru pe dreapta, biblioteca în continuare şi masa mea de scris la mijloc. Lumina gălbue intră prin largile ferestre ale sufrageriei şi se cerne aproape de tot până aci, unde stăpâneşte o vagă umbră.

Cuprind cu o singură privire casa şi o găsesc în adevăr extraordinar de frumoasă.

Femeea se trânteşte pe divan. Eu mă uit la ea din mijlocul odăii. In penumbră corpul ei degajează ideea unui mister care se petrece în colţul divanului pe care s'a aruncat, indiferent de prezenţa mea şi paralel.

— „N'ai — mă întreabă — un lichior, sau un sirop, ca să-mi răcoresc gura?"

Am. Nevastă-mea mi-a lăsat casa încărcată cu de toate, dar nu vreau să mă ating de ele.

— „N'am — spun — apă simplă dacă vrei!" — şi mă trântesc şi eu la capul celalt al divanului.

— „Dă-mi atunci, un pahar cu apă — zice. Imi ia gura foc".

— „La bae, pe lavabo este un pahar uitat de mine azi dimineaţă. Du-te şi ia-ţi! — îi spun.

Nu vreau să simtă în vreun fel că îi fac curte. N'am chef să mă încurc cu nimeni acum. Am spus-o. Prefer viaţa singuratecă şi lipsită de senzaţii a gândurilor şi necazurilor mele. Ea nu se ridică. Mă priveşte un timp, neştiind ce să creadă. Probabil — mă gândesc — se întreabă dacă a auzit bine ce am spus. In orice caz, n'a întâlnit de multe ori în viaţa ei un mitocan mai mare ca mine.

— „Nu te duci? o întreb.

Ea se uită încă la mine şi în penumbra odăii îi văd luminile ochilor scăpărând. Mă urăşte de moarte — mă gândesc — şi-mi pare foarte bine.

— „Tot aşa te purtai şi cu soţia dumitale?" mă întreabă.

— „Nu — zic — cu ea eram foarte gentil".

— „Şi cu mine de ce nu eşti?"

— „Fiindcă nu vreau!" — îi răspund.

Ea se uită un timp la mine, dar eu mi-am pus mâinile sub cap şi tac, privind în tavan. Apoi se ridică. Din umbră o pot urmări foarte bine cu coada ochiului. Se apropie de masă şi pune mâna nedecisă pe pălărie. Dacă e sinceră — mă gândesc — îmi face un mare serviciu că pleacă; dacă face însă numai goange, atunci să aştepte mult şi bine: Nu voi încerca s'o reţin.

— „Unde e baia?" mă întreabă în cele din urmă, hotărîtă.

— „Uşa din faţa cuerului, în vestibul — spun. Şi ea pleacă. O văd turburând cu mişcările trupului ei, apele liniştite ale umbrei şi mă gândesc că am făcut foarte bine, umilind-o. Aud uşa dela bae deschizându-se şi târâitul apei în lavabou. O mare pată de lumină umple, în faţa uşii băii, vestibulul. Dar de ce o fi întârziind? Şi o las în pace. Ştiu că nevastă-mea ţinea ordine perfectă. în toate, iar servitoarei i-am dat paşaportul chiar din seara aceea, aşa că n'a avut cine să se mai atingă de lucruri. Eu nu întrebuinţez din câte sunt acolo, decât săpunul, pieptenul, pasta şi peria de dinţi. Nimeni nu e curios să-şi vâre nasul în aceste lucruri cari nu pot desvălui nimic.

Mă uit mai departe în tavan. Il mai văd ca printr'o pânză de păianjen. Inserarea coboară de obiceiu vara, umezind plăcut aerul. Dacă nu mi s'ar fi întâmplat atâtea astăzi, aşi adormi. In trup simt o uriaşe dorinţă de a nu mă mai deslipi de pat.

Paşii femeii încep să se audă iarăşi în bae: poc, poc. Apoi se aude şi scurgerea apei. Eu visez. Pentru nimic în lume nu m'aşi trezi din această stare. Femeea îşi mişcă de colo, colo, trupul ei prin bae. Trupul ei înalt şi graţios, ca un fir de grâu frumos. Paşii ei, sunt de fapt mişcările picioarelor. Picioarele nu ating cimentul, ci numai pantofii. Dar nici pantofii direct. Intre talpa pantofului şi pielea piciorului, e ţesătura invizibilă aproape, a ciorapului. De ce or mai fi purtând femeile degeaba ciorapi, dacă n'au niciun rost ca îmbrăcăminte? In orice caz, această pânză fină, este lucrul cu care vine în contact direct piciorul femeii. De aceea nu-i poţi privi, fără să ai o cât de mică emoţie. Paşii din bae ai femeii, sunt de fapt mişcările picioarelor ei, cari până la oarecare distanţă, stau foarte bine în învelişul neutru al ciorapilor. Dar mai departe ce sunt paşii ei? Nu sunt tot mişcări ale picioarelor? Cum s'or fi mişcând picioarele ei? Care o fi culoarea adevărată a acestor picioare? să fie oare, albul condensat al fildeşului? Nu-mi vine să cred. Albul acesta e prea rece, ca să convină unor picioare de femee. Cred mai de grabă că e un alb îmbujorat, un alb fierbinte, ca al trandafirilor. Altminteri n'aşi putea înţelege de ce îmi excită astfel imaginaţia şi îmi dă dorinţa să-mi pun obrazul pe el.

Uşa se deschide încet. Femeea calcă în vârful picioarelor, şi se apropie de pat. Eu nu mă mişc. Se aşează lângă mine şi-şi trece un braţ peste pieptul meu. Obrajii îi sunt aproape albaştri şi-mi dau seama că asta vine dela înserarea de afară, care din ce în ce se îngroaşe. Gura nu-i mai are culoarea clară a sângelui. E neagră, ca într'o fotografie. Işi ridică braţul pe pieptul meu şi întinde mâna spre fruntea mea. Printre degetele exagerat de lungi îi atârnă păianjenii înserării. Am impresia că mâna aceasta iese din inima odăii mele şi mă mângâie pe frunte ca să mă consoleze de pierderea nevestii.

— „Eşti foarte frumos!" — şopteşte — şi căldura gurii ei îmi trece ca o flacără de parfum peste faţă.

— „Ai ceva de zeu enigmatic şi chinuit în această greutate a frunţii! E ceva genial în frumuseţea ta angulară şi rece!"...

„Ta!" — mă gândesc. Ce frumos ştie să tutuiască această femee!

— „...E ca şi cum te-ai fi născut din tenebrele încăpăţânate ale nopţii. N'ai chip de om. Nu pot crede că sub fruntea ta, se petrec lucrurile, ca sub fruntea ori cărui muritor. Nu pot crede că atingerea buzelor tale, nu e egală cu moartea, care te înghiaţă şi te termină. Nu pot crede că îmbrăţişarea ta e numai o otravă trecătoare. Trebue să fie ceva definitiv şi absolut în această îmbrăţişare... ca în realitatea neîndoioasă a spaţiului".

O ascult şi-i înţeleg fiecare cuvânt. Nu mi-a mai spus nici o femee aşa ceva. Nu cred să fie o metodă. E o inspiraţie. Vorbeşte desigur cu graiul acestei inspiraţii, cu freamătul de mine iscat în trupul ei. Numai o evreică poate fi capabilă de asemenea inspiraţii. Ea descinde din amantele regelui Solo-

mon. Ii curge în vine aurul acelei îmbrăţişări.

Imi trag mâinile de sub cap, le întind şi o cuprind în ele. Inserarea s'a lăsat de tot şi odaia s'a umplut de flacările sufletului femeii.

●

Şed pe marginea patului şi-mi ţin capul între mâini. E greu şi fără viaţă, ca o măciucă de plumb. Palmele mă dor, unde îmi sprijin bărbia în ele, de atâta greutate. Intunerecul a devenit aspru şi dens. Nu-mi pot ridica ochii în sus, ca să privesc prin casă. Imi e teamă că voi întâlni în dreptul ferestrelor, cerul şi că mai sus întunerecul va fi mai puţin dens. Ar urma să disting în el, massele lucrurilor şi desigur ele numai atât ar aştepta, ca să întindă pe deasupra pe lângă tavan, braţele lor fantastice, de care atârnă ghiare de fer şi să le lase să cadă în creştetul capului meu. Să cadă şi să se înfigă prin acest creştet, în creerul pietrificat, de dedesubt.

Nu-mi pot ridica deci ochii în sus ca să-mi privesc toată casa. Mă uit numai acolo, în bucăţica cenuşie de covor, dintre vârfurile picioarelor sale. Şi-mi e indiferentă orice senzaţie; ostilă, orice mişcare.

Femeea a rămas la spatele meu, în poziţia lubrică în care am lăsat-o. Işi savurează mai departe crunta voluptate.

Femeea nu-şi poate explica această sguduire. Işi trezeşte un braţ şi îl strecoară din spate printre mâinile mele, cuprinzându-mi mijlocul. Mă trage cu lene spre ea. Nu pot să dau drumul capului şi să-mi mişc braţele, fiindcă sunt sigur că mi s'ar rupe din gât şi mi-ar cădea ca un dovleac rupt din vrej, la picioare. Nu pot, căci i-aşi arăta eu, cât de dezgustătoare e atingerea acestui braţ rece şi rotund, pe pielea pântecului meu.

Dar eforturile pe care le face ca să mă tragă lângă ea, au trezit-o. Se întinde, îmi dă o mână la o parte, se întoarce pe spate şi-şi insinuiază şi culcă capul pe picioarele mele. Mă priveşte de jos în sus şi se căsneşte să mă îndoaie pe mine sau să se ridice ea, ca să mă sărute.

Obrazul îi e transpirat şi gura îi pute îngrozitor a carne stricată.

Mă scutur şi o arunc cu desgust de pe mine. Se scoală contrariată în genunchi în pat şi mă priveşte.

— „Ce ai — zice — ai înebunit?"

Eu simt că nu mai am un pic de sânge în vine. Trupul gol, îmi e uşor ca o teacă din care au sărit seminţele şi capul câinos de sincer.

— „Nu — spun — îţi pute gura".

Ea se ridică supărată şi umilită toată, coboară din pat şi începe să se îmbrace prin întunerec. Mă gândesc că prea sunt fără inimă, dar nu mă mai gândesc. Nu fac un gest de împăcare, nu scot un cuvânt de explicaţie, ori de scuză. Ii ascult trupul fâşâind prin întunerec şi mulţumesc lui Dumnezeu că nu e lumina aprinsă ca să-l văd, cât e de ordinar, gol.

Dar în capul ei s'a petrecut între timp, ceva. După ce şi-a pus cămaşa, se opreşte din îmbrăcat şi se aşează pe un scaun în faţa mea.

— „Nu cred — spune — îmi îngrijesc foarte bine gura. Ai spus-o numai ca să te descotoroseşti de mine".

Ce nesimţită e — mă gândesc. De ce s'o fi aşezat numai în cămaşe atât de alături de mine? Nu şi-o fi dând seama că deşi n'o văd bine, fiindcă e întunerec, pot să mi-o închipui totuşi, până în cele mai mici amănunte? Nu şi-o fi dând seama că e vulgară şi dezgustătoare? Vreau să termin însă cât mai repede cu ea.

— „Mirosul nu vine din gură — îi spun, — vine din altă parte. Dinlăuntrul tău, din ţesuturile ultime ale cărnii tale, din nămolurile putrede ale sufletului".

Asta a dat-o gata. Se repede la mine cu pumnii strânşi şi mi-i vâră sub nas. Nu îndrăsneşte însă să mă atingă. Eu mi-am reluat poziţia şi stau tot aşa cu capul între mâni, nemişcat.

— „Eşti o bestie — ţipă. Şi are un glas şuerat care-mi taie şira spinării ca un bici de ghiaţă.

— „Ascultă — spun ridicându-mă deodată în picioare — eu nu sunt batjocura nimănui. Te rog să te îmbraci imediat şi să pleci. Să nu te mai prind pe-aici, ai înţeles?" Şi mă uit la ea cu toată ura pământului şi strămoşilor mei în ochi.

Se îndreaptă şi-mi aruncă o privire sfidătoare.

— „Bine — zice — vom vedea".

— „Dacă îţi închipui — spun — că ameninţarea mă va face să-mi schimb atitudinea, te înşeli".

Sunt rece şi calm. Scena s'a complicat. Nu e atacată numai liniştea mea şi gustul. Imi atacă mândria şi asta n'o pot suporta.

— „Să nu crezi — urmez — că-ţi voi lăsa satisfacţia să mă vezi concediat de la ziarul lui unchiu-tău. Vei rămâne aci, până mă duc eu să-mi dau demisia". Şi mă îmbrac cât ai clipi din ochi. Am aprins lumina dar nu mă uit la ea. Imi e absolut indiferent ce face. O încui pe dinafară şi fug într'un suflet la un taxi.

In sala de aşteptare, iar e numai şeful de cabinet. Intreb dacă a plecat directorul şi-mi răspunde uitându-se năucit la mine că e înăuntru. Rup o foaie de hârtie din blocul lui şi-mi scriu repede demisia. Apoi, deschid uşa şi intru fără nici o formalitate.

— „Ai vreo bombă pentru astăseară? mă întreabă directorul văzându-mă cu foaia de bloc în mână.

— „Da — spun — demisia mea".

— „Demisia dumitale? şi sare ca un terteleac de pe arcurile roşii ale fotoliului. Demisia dumitale domnule Manta? Glumeşti?"

— „Nu glumesc deloc — spun — iat-o. Şi puţin mă interesează ce faci cu ea.

Se uită foarte atent la mine cu ochii aceia în care nu ştiu nici acum dacă e neastâmpărul inteligenţei ca la copii, sau al fricii ca la şoareci; apoi întinde mâna, ia hârtia de pe birou, o mototoleşte între degete zâmbind şi o aruncă la coş.

(Urmare în pag. 6-a)

„Regim politic“...

de ION MINCU LEHLIU

Erà pe timpul acelor multe şi lichidate partide...

La Ciulniţa, când vagonul de Călăraşi s'a ataşat „Acceleratului 139“ pentru Bucureşti, cei doi deputaţi de Ialomiţa, Tone Şuerea, guvernamental şi Chiru Dinache, opoziţionist, trecură în vagonul-restaurant. Aici, în faţa sticlelor cu bere rece, discuţia urmă mai aprinsă.

— N'o să-mi spui că partidul tău, dragă Dinache, n'a făcut destule boroboaţe de care mi-e şi penibil să mai pomenesc, spuse Tone Şuerea, scuturându-şi ţigarea în scrumiera de metal pe fundul căreia erau încrucişate literele W şi L.

— Boroboaţe ? întrebă mirat Dinache. Boroboaţe la partidul meu ?..

— Dragul meu, am spus cu indulgenţă „boroboaţe“, ca să înlătur expresia potrivită : „afaceri“.

— Afaceri??... Mă mir că nu ne acuzi şi de crime !.. Ori acestea, e drept, reprezintă exclusivitatea partidului vostru, cu ajutorul cărora veniţi la putere...

— Ţara ne-a cerut. Alegerile noastre au fost totdeauna din cele mai libere...

— Dar bine, dragă, nu-ţi reaminteşti că m'aţi arestat până şi pe mine, ca să nu-mi exercit dreptul de delegat la localul de vot ? Apăi, ăsta n'a fost un abuz ?...

— Ei bine, cari alegeri n'au avut un „piculeţ“ de abuz ?..

— Alegerile noastre. Alegerile făcute de guvernul nostru naţional-popular...

— Alegerile făcute de voi ?.. Mă faci să râd, dragă Dinache... Ar trebui să-ţi reaminteşti numai de Ilie Zaharia care, ştii ?.. Chestia cu cuţitul !!...

— Afară de asta, ai mai avea altceva?...

— O mie...

— Oooo !.. exagerezi, dragul meu !.. Dar voi cu „morţii“ cari votau şi „barba“ cu contaminarea satelor, ca să nu pătrundă delegaţii opoziţiei?...

— Măsuri inerente pentru asigurarea ordinei...

— Da, da, asigurarea ordinei, ca să măsluiţi rezultatele şi apoi să guvernaţi, patronând fel de fel de fraude !

— Aaa... fleacuri ! Spune ceva precis, ca să ştiu că stau de vorbă cu un adevărat om politic ,cunoscător în tainele vieţii publice...

— Vrei exemplu ?

— Măcar unul, ca să-ţi dovedeşti perspicacitatea...

— Pe-tro-li-ferele...

— M'da... da... nimic de zis, îngână mai mult pentru el, Tone Şuerea. Apoi, revenindu-şi explodă: Dar pădurile?... Formidabila „atacere“ cu pădurile ?.. Ce zici ? N'o să-mi spui că ruşinoasa voastră plecare dela guvern n'a fost cauzată de aceste... ghinioniste păduri!.. Lumea v'a scos până şi cântec pe chestia asta...

— Exagerezi, dragă Tone ! Regim mai cinstit, mai harnic şi mai constructiv ca al nostru, nu s'a pomenit. Că n'a mers ?.. Asta-i altceva !.. Vezi, voi naţionalii-centrali păcătuiţi prin a deforma grozav adevărul. Am avut şi noi „păcatoşii noştri“. Dar voi ?.. Voi cu minciuna bugetelor echilibrate şi cu pacostea lefegiilor pe spinarea bieţilor contribuabili...

— Fii rezonabil şi mărturiseşte cinstit că armata cea mare de sinecure tot voi aţi avut-o... Când aţi venit la putere, mamă, mamă, ce de răsturnări, de înlocuiri şi de numiri aţi făcut, că se speriase poporul... Dar, în sfârşit, ce-a fost, a fost!.. Acum, de când am venit la putere, — cum era şi firesc, — am introdus cinstea, ordinea şi munca în aşa fel...

— Ordinea, cinstea?!.. Dece vorbeşti de lucruri aşa mari, amice? Uiţi de recenta „hoţie“ a lui Dumitrache „Ştafetă“, deputatul vostru de Sansânlar?..

— Ei bine, dragă, constat că nu mai este chip de discutat cu tine, atâta timp cât vrei neapărat să-mi demonstrezi presupuse hoţii, concepute numai de mintea unor indivizi iresponsabili, cari conduc nişte efemere „fituici-revolver“ prin provincie. Dar, ca să curmăm acest... duel, uite, am să-ţi dovedesc că noi am introdus, în adevăr, pretutindeni cinstea şi ordinea pe cari tu — ca şi mine — le consideri — cu drept cuvânt — lucruri mari. Indiferent dacă e vorba de vreun funcţionar superior sau un biet primar dintr'un sat, fiecare, azi, este pătruns de simţul răspunderii şi al onoarei...

— Cum ?..

— O să mă crezi, poate, excentric. Ei nu !... Doresc numai să-ţi probez că nu spun vorbe goale ca la întrunirile pe cari le ţinem înainte de alegeri. Am un portofel. Nu ştiu ce sumă va fi în el. In orice caz, o verificăm. Aşa !.. O sută... două... trei... patru... cinci... şase... şapte... opt şi acest mărunţiş de cincizeci şi opt de lei. Care vrea să zică, în total ar fi 858 lei. Mă vei întreba, poate, ce voi face cu el ! Uite ce fac : Impachetez frumos într'o hârtie acest portofel cu conţinutul lui de 858 lei, şi îl arunc pe fereastra vagonului, într'o staţie unde, desigur, acceleratul nostru nu va opri. Dar înainte de toate să ne interesăm ce staţie vine, pentru a şti ce comună este mai aproape, spre a face câteva rânduri primarului respectiv, ca să ştie de rostul şi scopul acestor bani...

— Chelner! Fii bun şi spune ce staţie vine?...

— Săliu...

— Aşa dar ,să facem repede o scrisoare primarului din Săliu: „Domnule primar, alăturata sumă de 858 lei te rog s'o dai celui mai sărac locuitor din satul d-tale, avizându-mă la timp despre executare. Cu mulţumiri. Deputat Tone Şuerea, Călăraşi“. Aşa !.. Acum să scriem şi pe pachetel: „Rog a se preda acest pachetel domnului primar al comunei Săliu“.

— Nu pui şi adresa, aşa, pentru orice eventualitate ? spuse ironic deputatul Dinache.

— Apăi asta ridică valoarea celor ce vreau să-ţi dovedesc. In primul rând, vei vedea că pachetul cu bani va ajunge la destinaţie şi-apoi banii vor fi dăruiţi, aşa cum am scris primarului. In câteva zile, voi primi răspunsul pe care ţi-l voi arăta, putând şi tu, la rândul tău, să cercetezi adevărul prin oamenii tăi. Repet : regimul guvernului nostru „naţional-central“ a introdus cinstea şi ordinea pretutindeni...

Un şuerat prelung al locomotivei anunţa trecerea acceleratului prin staţia Săliu. Deputatul Tone Şuerea, lăsând geamul în jos, aruncă din fuga trenului — pe peronul gării — portofelul cu cei 858 lei, învăluit într'o hârtie.

*

Săliu este un sat aşezat cam în vale, pe jumătate încins de brâul unei coame de deluşoare, arvunite zărilor — din primăvară în toamnă — să primească mijirea primelor trâmbe ale răsăritului, dospind din ogoare pâinea plugarului.

Este un sat în care, de cum intri, te latră câinii şi te iau la ochi cârciumarii, cam vre-o opt la număr şi cu... primarul nouă!...

Este satul cu „urlătoarea“ lui la răscrucea drumurilor, cu un „Gheorghe prostu“, cu câţiva *uitaţi* „Firi Trandafiri“... foşti „delegaţi“ aşpri pe timpul nemţilor şi cu un „bancher“ — „aproprietar de acareturi moşiereşti“ — devenit mare jupân din jitar şi „chirigiu la gară“...

In acest sat — Săliu — cu oameni cu stare şi fără stare, Anghel Fănescu era şi cârciumar şi primar. Locuitorii vorbeau despre el că şi-ar cam încurcà funcţiunile. Dar nimic sigur nu era în presupunerile lor. In schimb, Anghel Fănescu căuta să dovedească oricui priceperea-i în gospodăria comunală, arătând monumentul „eroilor din război“ înfăptuit prin sârguinţa lui, monument care păcătueşte prin faptul că bietul soldat, aşezat în vârful soclului, este făcut numai de-o şchioapă, taman cât îi mai rămăsese primarului Anghel Fănescu din fondul strâns dela ţărani, vreo doi-trei ani în şir...

Când Ion Dumitrache, factorul dela gară, a adus pachetul trimis de şeful staţiei, la picioarele căruia se rostogolise când a fost aruncat din tren, domnul primar Anghel Fănescu era în cârciuma sa, unde servea ţuică la câţiva clienţi. A luat pachetul, l-a învârtit, l-a răsucit, fiindu-i teamă de vreo păcăleală. A tot descusut pe factor. Şi era gata-gata să nu-l primească, dacă Dumitru Feraru nu-i spunea :

— Deschide-l odată, domnule Anghel, că doar n'o fi vreo bombă...

Numai aşa, primarul se hotărî să-l desfacă. Toţi clienţii, curioşi, făcură roată în jurul lui. Când ieşi însă la iveală portofelul, Anghel Fănescu, destul de prudent, plecă din prăvălie şi intră într'o cameră din fund, lăsând pe clienţi cu ochii holbaţi în gol.

A citit de două-trei ori biletul şi tot de-atâtea ori a numărat şi banii. Ba, pentru o mai deplină siguranţă, a verificat culoarea şi zimţii monedelor, ca să nu fie false. In privinţa asta, Anghel Fănescu se considera expert.

Din acel moment, gândurile au început să i se frământe în chip şi fel.

In banalitatea zilnică a vieţii dela ţară, se ivise ceva nou pentru Fănescu. Ceva senzaţional. Domnul deputat Tone Şuerea, se adresa, prin câteva rânduri, direct lui, chiar lui, Anghel Fănescu primarul comunei Săliu. Ce onoare!.. Deatâtea ori s'a trudit să dovedească conducerii organizaţiei judeţene a partidului naţional-central, munca şi devotamentul de care el, Anghel Fănescu, vechiu membru al partidului, este adânc pătruns. A sosit momentul ca, în sfârşit, să probeze domnului deputat Tone Şuerea, toată înţelepciunea lui şi tot ajutorul ce-l dă tuturor celor mici, cari formează marele partid naţional-central.

Işi făcuse socoteala cum să procedeze cu banii trimişi de domnul Tone Şuerea, însă îl mai frământau unele mici amănunte :

— Să pun chestiunea în consiliul comunal?... se tot întreba.

— Dacă o pun, de-abia n'are să ştie domnul deputat Tone Şuerea că numai după socotinţa mea s'a hotărît ca lucrurile să iasă cum e bine...

—Să n'o mai pun... ar însemna că...

La acest gând nu mai găsise completare, aşa că s'a hotărît să procedeze singur, neştiut de nimeni, la îndeplinirea misiunii cu care domnul deputat Tone Şuerea îi făcuse „marea onoare“ să-l însărcineze.

In consecinţă, procedă urgent la facerea răspunsului:

„Domnule deputat Tone Şuerea, să trăiţi ! Să trăiască partidul naţional-central şi dv. Zic : Uraa !.. Uraa !.. Uraa !.. de trei ori. Şi-acum, viu la chestie : Sunt membru al partidului dv. din tată în fiu. Sunt devotat, muncitor şi cinstit, aşa cum scrieţi în broşurile pe cari ni le-aţi dat. Respect marea familie a partidului nostru, cu sfinţenie. Dacă vreţi, pentru ea îmi dau şi sufletul, dar ştiu că nu foloseşte la nimic. La primărie muncesc din zori şi până seara, ca să facem cât mai multe pentru... „ai noştri“. Despre suma de 858 lei ce mi-aţi trimis s'o dau celui mai sărac om din sat, iată ce-am făcut, conform crezului partidului nostru „naţional-central“ :

„Cel mai sărac om din comuna Săliu a fost Ion Buzatu, care a murit de foame acum 3—4 ani.

„Ceilalţi săraci din sat sunt naţionalpopulari. La ăştia nu le dau niciun ban, să ştiu de bine că au să crape. Aşa că banii dv. i-am dat lui Gheorghe Topciu, Marin Chiose, Aurică Matache şi Vasile Ignat, cari, la alegerile comunale, au bătut pe naţionali-populari de i-au smintit, făcând să câştigăm bătălia, iar eu să mă aleg primar.

„Procedând aşa cum am găsit că e bine, strig din tot sufletul : „Trăiască partidul naţional-central şi dv. domnule deputat Tone Şuerea ! Al dv. devotat, Anghel Fănescu“.

După ce lipi plicul, trecu în prăvălie, unde nu era ţipenie de om. Şi-atunci, simţind o gâdilare în suflet, se mai uită odată la culoarea şi zimţii monedelor de o sută de lei şi le vârî în... tejghea.

Seara, la culcare, după ce soţia primarului făcuse „tejgheaua“, îl întrebă:

— Angheluţă, dar ce făcurăm noi azi de ne ieşi aproape o mie de lei vânzare ?..

— Politică !...

. . . . . .

INTÂLNIRE

(Urmare din pag. 5-a)

— „Nu-mi trebue demisia dumitale, domnule Manta. Ai poate nevoe de un repaus. Nu te voi împiedica eu să ţi-l iei. Dar te rog să nu uiţi că paginile gazetei mele sunt totdeauna gata să primească scrisul dumitale.

Mă uit la el năucit de atâta tact. Mă simt inferiorizat şi stupid. Fac o ultimă încercare adunându-mi toate puterile urii.

— „Nici dacă vei afla că m'am culcat cu nepoata dumitale? Că acum m'am sculat cu scârbă de lângă ea şi am dat-o afară din casa mea ? şi am umilit-o ?“.

— Nici, — zice — asta n'are nici o legătură cu raporturile dintre noi.“

— „Bine — spun — devenind din nou respectuos. Dar eu nu mai pot colabora cu d-voastră.

— „Imi pare foarte rău — zice şi-mi întinde o mână iar pe cealaltă mi-o pune pe umăr şi mă conduce spre uşe îmi pare foarte rău, însă te rog din nou să nu uiţi că paginile ziarului meu sunt oricând libere pentru dumneata“.

— „Mulţumesc“ — spun simţind nevoia să fiu mai amabil.

— „Bună seara — zice. Şi ne despărţim în uşa sălii de aşteptare până unde m'a condus.

Nepoată-sa aşteaptă să mă întorc, uitându-se prin caetele mele.

— „Este foarte frumoasă pagina aceasta de interiorizare, îmi spune, ridicându-şi ochii liniştiţi spre mine.

— „Ştiu — răspund scurt. Acum pleacă.

Ea se ridică, îşi ia pălăria şi şi-o potriveşte în luciul dulapului.

— „Soţia dumitale n'avea o oglindă în care se îmbrăca? mă întreabă.

Ba avea, dar nu vreau să se uite şi ea în oglinda nevestei mele. E pe faţa interioară a uneia din uşile dulapului.

— „Nu — spun, ducând o mână în buzunarul hainei şi îmi pare bine că găsesc acolo cheia de la dulap. Asta înseamnă că nu şi-a putut vârî între timp nasul prin lucrurile nevestei mele, cari au rămas neatinse dela plecarea ei.

— „Ciudată femee trebue să fie nevasta dumitale, ca să poată trăi fără oglindă“.

— „E foarte frumoasă — spun — şi-şi poartă cu un aer prea firesc frumuseţea ca să simtă nevoia de a se bucura de ea în oglindă“.

— Este în adevăr atât de superioară?“

— „Cea mai superioară femee pe care am întâlnit-o, spun.

A terminat. Işi ia geanta şi-mi întinde mâna.

— „Eu nu sunt o femee superioară — zice.

— „Nu eşti“ — confirm.

Face un gest de nepăsare din buze.

— „Ce importanţă are asta? Uitam. Cum a mers demisia?“ întrebă.

— „Bine răspund.

Şi pleacă.

LUCA DUMITRESCU

Fântânile tăcerii

Pe-aici, nu trece niciodată nimeni,
Incât e cerul nopţilor mereu închis,
De parcă n'a fost tinereţe şi nici vis
In pomul cu frunzişul înspre oameni...

Pe-aici, îmi las singurătatea numai eu
Când toamna scutură rugină pe tufani
Şi drumurile-mi sue pulberea de ani
In nouri grei, de rod, spre Dumnezeu.

Pe-aici, e drumul cel mai scurt spre moarte
Şi-un singur pom cu frunza tot mai rară;
Pe-aici, fântânile tăcerii 'n fiecare seară.
Aprind lumini şi urcă mai departe...

Dar am în toate câte sunt o stea
Şi-o casă mică unde pot murì...
Grădinile din piept vor însorì
Şi vor cânta mereu, în urma mea.

EMIL VORA

Elegie

Din lumina amintirii
Chipul tău în visuri trece,
Când răsar, în noaptea rece,
Florile nemărginii.

Raza gândului, mereu,
Negură de ani străbate.
Umbre de singurătate
Se întind în jurul meu.

Singur te voi,u aştepta,
Nopţi şi zile fără număr,
Cât, vestmânt de lut pe umăr,
Sufletul, va mai purta.

GEORGE MENIUC

Troienele lui Euripide

(Urmare din pag. 3-a)

CHORUL

O vede, dar marea cetate,
Pierduta cetate pierit-a.
Nu mai e Troia.

HECABE

Ohohohohoho !
Ilion ne luminează.
Focul a încins acoperişul
Pergamului, cetatea
Şi creştetele zidurilor.

CHORUL

Ca un fum risipit
In aer de vânt, aşa ţara
Căzută-i răpusă de lance,
Palatele ei luminoase
Invadate de foc şi de arma
Vrăjmaşă.

HECABE

O Glie, care mi-ai crescut copiii

CHORUL

Ei, ei !

HECABE

O copii, ascultaţi, înţelegeţi strigătul mamei.

CHORUL

Cu bocetul tău tu deştepţi pe cei morţi.

HECABE

Intind pe jos mădularele mele bătrâne
Şi cu amândouă
Mâinile bat în pământ.

CHORUL

După tine şi eu
Pun la pământ genunchiu-mi
Strigând dela cei morţi
Pe soţul meu sărmanul.

HECABE

Ne iau, ne duc...

CHORUL

Sfâşietor,
Sfâşietor mai strigi.

HECABE

In casele în cari vom fi şerbe...

CHORUL

Departe de patria mea.

HECABE

O,
Priame, Priame, eşti mort
Fără mormânt, fără prieteni.
Nu vezi durerea mea.

CHORUL

Neagra moarte aşternu zăbranic
Pe ochii lui. Neprihănit e el
De moartea lui cea plină de prihană

HECABE

O, ale zeilor temple şi dragă cetate !

CHORUL

Ei, ei

HECABE

Cu flăcări de sânge şi fiare de lănci...

CHORUL

Curând veţi fi în patria mea dragă
Ruine fără nume.

HECABE

Pulberea asemeni unui fum
Intr'aripat îmi va ascunde'n faţa
Cerului senin până şi locul
Caselor mele.

CHORUL

Numele ţării însuşi se va şterge.
Una după alta toate trec.
Ea nu mai e acum,
Sărmana Troia.

(Se aude un vuet imens).

HECABE

Aţi priceput ? Aţi auzit ?

CHORUL

E vuetul Pergamului ce cade.

HECABE

Cutremurul, cutremurul cuprinde...

CHORUL

Toată cetatea

(Buciumele sună).

HECABE

Oh, oh.
Tremurătoare, tremurânde membre,
Purtaţi-mi pasul, mergeţi
Spre ziua de robie a vieţii.

CHORUL

O, o, sărmană
Cetate ! Iar acum
Du-ţi paşii către năvile acheie.

DAN BOTTA

SCENA · FOYER · ECRAN

TEATRUL COMEDIA: TAIFUN DE MELCHIOR LENGYEL, IN ADAPTAREA D-LUI SICA ALEXANDRESCU

Reluarea piesei „Taifun" pe scena teatrului Comedia a fost desigur un eveniment remarcabil, mai cu seamă dacă ne gândim la importanța sa, în momentele când problema japoneză este acută.

„Taifun" este o cufundare, o minunată incursiune în momentele vieții unor japonezi, acești excepționali soldați ai rasei galbene, cu toate frământările și cotiturile pe cari soarta le-o impun.

Când civilizația europeană, să spunem albă, se află la un stadiu crucial, când semne de oboseală o caracterizează, studiul evoluției japoneze poate fi nu numai interesant dar și plin de învățăminte pentru noi, părtași ai civilizației Indo-Europene. Piesa Taifun, cu finețe și ușoare incursiuni dramatice, concretizează întregul fenomen al expansiunei galbene, fără a căuta să realizeze momente de mare efect, fără a lua vreo atitudine pentru sau împotriva fenomenului, punându-ne în fața lui, și nouă rămânându-ne latitudinea de a hotărî ce parte să luăm.

Câtuși de puțin politic, încheindu-se pe un tărîm mai mult sentimental, Taifun nu este mai puțin o piesă cu rezonanțe sociale. Înspăimântător și plin de atracție, exotic dar privindu-ne îndeaproape, fenomenul galben se desvelește în fața noastră, insinuant, grandios, în special periculos.

Un doctor Japonez, în misiune secretă, trimis de guvern la Paris, nu știe de nimic în calea sa decât îndeplinirea datoriei. Datoria, patria, Mikadoul, sunt termeni cari întruchipează orizontul lui, și în fața cărora se pleacă smerit. Ceeace nu-l împiedică să fie om, chiar el o va recunoaște la sfârșit, împreună cu un alt prieten, un francez, dar tot om, și, să iubească. Grandios, puternic, sentimentul lui e zdrobitor, și chiar când datoria l-a împins s'o omoare pe această femee, când viața ei se cufundă într'un trecut, el nu o poate uita, și nu o va uita nici măcar în clipele dispariției pământești, șoptind cu ultima suflare numele ei. Un mort, un om înfrânt, dar nu mai e Japonez, și aici ne lovește în modul cel mai crud ritmul de viață al imperiului răsăriteean, căci compatrioții săi dându-și seama de dragostea lui, nu-l ajută să scape dela moarte, lăsându-l să dispară, poate mai bine e așa.

Solidaritatea lor, curajul și virtutea, obligația care i-a mânat la cele mai sângeroase sacrificii, respectul unuia față de celalt, toate cad, când cel înfrânt de dragoste a uitat să e japonez și a devenit om. Cumplit și înspăimântător proces, răsunând până în adâncurile firii noastre, amintind puterile primare ale acestei nații.

In rolul principal, d. George Vraca, a realizat o creație strălucită, unul din marile roluri ale carierii d-sale. Cu un suflu dramatic viu, nuanțând fin și în gradații juste, a îmbrăcat firea doctorului care pornind dela atitudinea rezervată și impasibilă de japonez, devine locuitor al pământului, suferind, înfrânt, zdrobit, iubind.

Niciodată nu ne-am înșelat asupra calităților d-lui Vraca. Incă odată, și desigur nu ultima oară, s'a dovedit un interpret admirabil, susținând piesa, meritând omagiul la scena deschisă, al publicului.

D-ra Dina Cocea, secondând pe d. Vraca, la rândul ei s'a întrecut pe sine. Cu o vervă și o sclipire occidentală, fina artistă ce este, a știut și a înțeles nervul ce se cerea rolului ei, dând maximum de efort, pentru a străluci și a domina scena. Ne-am convins că în anumite roluri, d-ra Dina Cocea, poate să creeze atitudini cum alte interprete nu vor fi nicicând capabile.

D. Ciprian, în reprezentanță, a susținut personagiul europeanului adevărat prieten cu doctorul Japonez, fiindcă amândoi s'au aflat oameni. Nu putem decât să subliniem tragismul violent și discret de care a dat dovadă.

O interpretare numeroasă a completat rolurile, din care remarcăm pe d-nii Ion Aurel Manolescu, Eterlé, Hociung, Roner, etc. și d-nele Fifi Harand și M. Wauvrina.

Piesa este fără îndoială o realizare puternică. Interesantă și ca interpretare și ca ideie, reprezintă un subiect care poate da de gândit.

VICTOR POPESCU

Ecranul

CINEMA CARLTON: Moartea obosită.

Deoarece acum nu ne îngădue spațiul, vom reveni în numărul viitor asupra acestui film uluitor. Pentru moment, vom remarca doar regia minunată a lui Julien Duvivier și jocul superior a lui Louis Jouvet. Glasul lui Pierre Fresnay e obsedant: glas dogit de tuberculos chefliu.

Micheline Francey este o actriță plină de talent cu toate că jocul ei dulceag devine câteodată enervant.

Iar traducătorii trebuesc să fie felicitați: au găsit și ei odată un titlu mai sugestiv decât cel original.

„Moartea obosită" nu se poate compara cu filmul american asemănător: „Prietena noastră, moartea". Spunând aceasta, nu mă gândesc doar la film dar și la titlul lui.

Tr. L.

Prima lecție de teatru[1]

de V. MAXIMILIAN

Pentru a preveni lipsa de angajament și a face o mai bună selecțiune în rândul viitorilor actori, Academia de artă dramatică cere — uneori — elevilor, pentru a fi admiși, diploma de bacalaureat și diferite taxe nu tocmai mici.

Pe vremuri nu se cereau aceste lucruri și totuși numărul celor înscriși la clasa de artă dramatică era mai mic ca acum.

Mărturisesc că cea mai mare parte erau elevi săraci, iar din punct de vedere al culturii absolvenții conservatoarelor lăsau uneori de dorit. Dar nu pot tăgădui că printre acei înscriși se găseau frumoase talente.

De când s'a înlocuit talentul cu diploma de bacalaureat, numărul elevilor crește în fiecare an. Tineri inteligenți, cari ar putea să facă carieră frumoasă într'o altă ramură își închipue, că datorită bacalaureatului pot fi actori. Or, ce nenorocire este pentru un actor să gândească dar care nu poate să nfățișeze ceeace gândește.

Dece?... Fiindcă îi lipsesc calitățile ce trebuesc cerute unui actor...

Pentru a dovedi importanța acestor calități, un exemplu puternic îl găsim în celebra artistă Rachel, care a făcut glorie Comediei franceze.

De origine joasă și făcându-și copilăria dansând și cântând din tamburină în fața cafenelelor, nu putuse să-și apropie nici cele mai elementare cunoștințe.

In piesa lui Dumas: „Mademoiselle de Belle-Isle" juca rolul titular.

Marchiza de Prie, dându-i un bilet de liberă intrare să-și poată vedea pe tatăl său, închis la Bastilia, îi spune: „Dă-mi cuvântul de onoare, că nu vei destăinui nimănui unde ai petrecut noaptea; ar fi un dezastru. Gândește-te la nenorocirile lui Fouquet". Ascultând aceste cuvinte, Rachel avu o expresie de groază, de cel mai perfect adevăr. Dumas, care cunoștea pe Rachel a rămas uimit fiindcă știa bine că mare artistă habar n'avea de istoria Franței. A întrebat-o:

— Joci admirabil! Dar, ia spune-mi, tu știi cine a fost Fouquet?

— De loc, i-a răspuns Rachel.

— Poate știi ce i s'a întâmplat?

— Nici atât.

— Atunci, cum poți să joci astfel?

— Foarte simplu. Marchiza mi-a spus să-mi aduc aminte de nenorocirile lui Fouquet. Ei, atunci m'am gândit la tot ce poate fi mai teribil. Asta mi-ajunge ca să mă îngrozesc. Ce nevoe să mai știu cine a fost Fouquet?!

Concluzia. Nu aceia cari cunosc istoria Franței pot să-și manifeste groaza când se cere pe scenă, ci aceia cari au mijloace pentru teatru.

Discuțiile referitoare la calitățile viitorilor actori, au fost de când există teatrul, la noi, ca și pretutindeni.

In teatrul antic, deoarece actorii jucau în arene de mii de spectatori, și cu măști — obligator, în primul rând, era să posede un glas pătrunzător și o bună pronunție.

Cu timpulu, calitatea primă a actorului devine mimica. Actorul Garritz și artista Clairon datorează acestui dar mare parte din celebritatea lor.

Astăzi însă, evoluția teatrului pretinde actorului alte calități, alte mijloace de expresie, potrivit genului literar și progreselor tehnicei teatrale, referitor la optică și acustică.

Nu contest necesitatea acestor calități, dar accentuiez că ceeace ar trebui să aibă un elev care intră în conservator, este o pregătire sufletească pentru meseria căreia i se dedică, și în special, o stăruință de a *găsi în el mijloacele necesare de expresie.* (Rachel, Clairon). Fiindcă nu lipsa de mijloace *fizice* aduce nenorocirea actorului în carieră (acestea pot fi corijate cu timpul), ci lipsa acestei pregătiri.

A-și închipui viața și meseria de actor altfel decât cum e în realitate, și a nu stărui în cunoașterea ei, înseamnă a păși greșit din primul an de Conservator. De importanța acestui lucru și-a dat bine seama, unul din cei mai mari artiști pe care i-a avut lumea, fostul profesor al Inaltei Academii de Artă Dramatică din Londra, Henri Irving. La inaugurarea acestei academii, deci mai înainte de începerea învățământului actoricesc, genialul interpret al lui Shakespeare, a ținut să pue în curent pe elevii săi, cu preceptele ce l-au călăuzit în carieră.

„Luați aminte dragii mei, le-a spus el, prin nesiguranța ei, meseria de actor e grea dacă reușești și foarte tristă dacă nu reușești. E bine dar ca printr'un autocontrol, fiecare să-și examineze bine mijloacele actoricești, înainte de a intra în această meserie. Râvna, la plăcerea de a juca pe scenă vă poate înșela, deci încă odată, luați bine seama.

D. V. MAXIMILIAN

E adevărat, că e o meserie în care poți ajunge sus de tot ca actor, dar poți și să te cobori ca om. Totuș să nu credeți tot ce se spune pe contul actorilor și al actrițelor. In mare parte sunt numai minciuni, născocite de către acei cari vor să pară intimii noștri. Toate discuțiile în jurul vieții de actor sunt isvorite din faptul că majoritatea publicului face greșala să ne judece după senzațiile ce le primește prin jocul nostru.

In cariera actoricească sunt tentații ca în orice profesie în care sunt elemente de ambele sexe. Poate pe scenă sunt mai multe, dar totul depinde de voință, ca să reziști.

Pentru aceasta vă spun: respectați-vă meseria. Se zice că actorii sau actrițele trebue să lase morala la o parte spre a avea succes. Asta ar însemna ca și cum un avocat ar trebui să fie pungaș, un medic să fie șarlatan iar un preot să fie fățarnic.

O să fiți înjurați. Nu uitați că invidia n'a dispărut din inima acelora cari nu văd decât partea strălucitoare a meseriei, nu și greutatea ei.

Un actor pe stradă îmbrăcat simplu, e un om respectat, altfel pare că vrea să se impună.

Un actor nu are nevoie de cultură și e indiferent dacă e de neam sau de pe stradă. Talentul nu poate fi distrus prin aceste antecedente, iar cultutra nu consfințește pe artiștii mari. Să ne bucurăm însă că astăzi au început să intre în meseria noastră și elemente culte. Aportul lor cel mare constă în aceea că prin contactul acestora cu lumea cultă ridică breasla actoricească.

Conservatorul disciplinează pe elev, dar nu-l învață nimic. Talentul în schimb se modelează după arta profesorului. Lipsa de mijloace grăbește începutul carierei.

Ori, nu există actor care să se fi plâns, că a început să joace prea de vreme. Ars longa, vita brevis.

Gândiți-vă mereu la frumusețea meseriei voastre și la importanța ei. Nu vorbiți niciodată cu amărăciune despre teatru, căci îl coborîți, și succesul vostru va suferi. Se zice că arta dramatică e o copie a naturei și deci fără valoarea originalității. E o greșală. De un obiect fals nu te lași înșelat, de jocul unui actor însă preferi să fii înșelat. Raphael, Leonardo da Vinci și alții au copiat natura. Frumusețea operelor lor însă, nu le-au găsit în natură, sunt creațiunea lor. Personagii ca Hamlet, Othello, Oedip și multe altele, nu se întâlnesc pe stradă. Ele trebuesc create și asta cere imaginație.

Nu vorbiți prea mult de dragostea ce o aveți de meserie. E o lipsă de modestie. Nu abuzați de cuvintele, artă, dragoste, viitor: ați putea produce decepții. Lucrați dar nu vorbiți.

Fiți sinceri, simpli și neafectați. Aveți convingere și devotament. Continuați cu încredere cariera chiar dacă nu aveți satisfacție imediat.

Nu vă luați după aceia cari așteaptă dela voi să fiți anormali. Desamăgiți-i din acest punct de vedere.

Nu vă căsătoriți cu persoane de neam, fiindcă un artist nu poate oferi o viață de invidiat unei soții care nu e din cercul lui. El nu-și poate îngădui distracțiile din înalta societate.

Să credeți întodeauna că publicul nu poartă interes meseriei voastre.... ci vouă personal, fiindcă el vă dă verdictul asupra talentului vostru și de el depinde dacă sunteți sau nu acceptați.

Aveți încredere, răbdare, convingere, veselie și bună dispoziție. Aceste două din urmă sunt cele mai mari calități ale artistului.

Un artist egoist nu e simpatic. Dă și ia! Asta să vă fie deviza. Deci, arătați bunăvoință camarazilor. Invățați să suportați insuccesele, căci așa e viața de actor.

Citiți criticile opt zile după premieră. E greu dar e posibil. Consolați-vă că și cei mai mari artiști au fost înjurați. Și verdictul s'a schimbat cu vremea.

Înțelegeți critica și profitați de ea.

Insuccesul este amar, dar te ține atent asupra meseriei.

Succesul vine și se duce. Asta-i partea tristă a meseriei noastre. Nu știi niciodată ce va fi mâine. Dar tocmai nesiguranța aceasta formează partea interesantă a meseriei actoricești.

Puțin spirit de nepăsare nu strică.. dar nu prea mult. Atât cât să poți rămâne calm după un insucces.

Succesul să-ți fie o învățătură pentru viitor.

Nu posezi niciodată meseria de actor. De aceia nu încetez; s'o înveți decât atunci când o părăsești.

Joacă mult și orice poți. E de mare folos să fii văzut pe scenă.

Rolul mic nu contează.

Nu urmăriți salarii mari ci succese mari.

Căutați-vă prieteni cari să vă fie de folos. Nu vorbiți de voi între prieteni. Vorbiți despre teatru fără însă să faceți vre-o legătură cu persoana voastră.

Nu uitați un lucru, fiecare om e înlocuibil. Deci, nu faceți prea mult caz de voi.

Actorul după moarte nu trăește decât numai în mintea celor cari vin după el. Totuși: Actorului, nu-i depun coroane pe mormânt succesorii".

Aceasta ar trebui să fie prima lecție a profesorului de conservator, iar elevii să facă din această lecție un adevărat crez în toată cariera lor.

1) Introducere la „cursul de artă dramatică" de V. Maximilian ce va apare în curând în „colecția Universul Literar".

Revolta lui Werther

(Urmare din pag. I-a)

Poți întâlni astfel, în lumile cele mai „liberale", păreri gata făcute asupra creștinismului și a politicei, a istoriei ori a vieții spiritului. Și nu e vorba de păreri care circulă numai în anumite straturi. Inteligențele cele mai alese, spiritele cele mai eliberate de prejudecăți, se trezesc adesea contaminate de locul comun, care este, la origină, cuvântul isbitor, adânc sau pur și simplu bine formulat al unui cuget gândind, fără s'o știe, pentru toți. Ziarul și toată aparatura societății constituite, au dat prestigiu cuvântului aceluia și l-au împrumutat altor cugete.

Dar dacă e un păcat împotriva spiritului să-i restrângi vroit libertatea, e de asemenea un păcat împotrivă-i să înnăbuși spontana sa activitate. Ceea ce dă preț spiritului, ceea ce te autorizează să condamni pe cei cari-l asupresc, e tocmai desfășurarea sa vie și dramatismul său personal colorat. Cum, altfel, poți condamna pe cei cari *ordonă* spiritului, când tu îngădui spiritului să *consimtă*?

Dar știm; ni se va spune că, în definitiv, spiritul trebue să sfârșească prin a consimți, pentrucă e de nădăjduit ca sfârșește prin a găsi Adevărul, căruia toți îi consimt. Și te gândești, atunci, la tot discreditul pe care l-a aruncat lumea de azi, asupra Adevărului, oriunde l-a întâlnit, chiar și în Biserică.

Are dreptul lumea aceasta, care s'a complăcut în a relativiza totul, să recomande acum unele adevăruri în locul altora și unele absoluturi în locul altora?

Iată de ce ni se pare că Werther s'ar mânia astăzi, în numele libertății spiritului, atât pe cei cari o îngrădesc cât și pe cei cari o apără. Iar dacă ultimii i-ar arăta că în climatul dorit de ei cel puțin elitele au dreptul să se împlinească așa cum trebue, Werther ar răspunde, poate: Mulțumesc dar elitele își iau această libertate singure!"

CONSTANTIN NOICA

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

FILARMONICA. Am regretat că, noua apariție la „Filarmonica" a lui Dinu Lipatti nu înscrisese în program decât foarte cunoscutul concert în mi minor de Chopin, dar, mărturisirea e obligatorie, acest regret s'a spulberat încă dela primele măsuri gravate în claviatură de admirabilul tânăr, pentru a face loc mulțumirei rare de a asculta această compoziție superior interpretată. Și, din nici un punct de vedere, concertul în mi minor de Chopin nu este o lucrare pentru odihnit pianiștii, nici o sursă de succes lesnicios și de efecte care cad în mână. Lirismul delicat, poezia de intimă țesătură sufletească și vibrantă sensibilitate a lui Chopin, sunt aci aproape ascunse sub parura sclipitor isvorîndă a celor mai capricioase jocuri de sunete, sub figurația ornamentală neîntreruptă, care risipește în fel și chip șiraguri de tonuri prețioase. In fața lor, virtuosul exclusiv rămâne străin fondului, iar muzicianul lipsit de mari și rafinate resurse de măestrie pianistică, prididit. Sentimentalizarea apăsată, îl devalorizează, execuția de bravură sgomotoasă îl falsifică, iar austeritatea, îl anchilozează.

Dinu Lipatti s'a comportat, față de toate delicatele probleme întâlnite, exemplar. A dovedit nu numai o posesiune excepțional de fermă și de stilizată a elementului concertant, sub toate variatele lui aspecte, dar o sobrietate și distincție de gust artistic, ferite de orice ariditate sau răceală printr'o continuă prezență de simț interior, de impregnare discretă dar elocventă, a expresiei în speculația instrumentală, a muzicalității de calitate, sub întreaga urzeală tehnică acoperitoare.

Ponderația sigură a tuturor acestor condițiuni de valoroasă redare, venită odată cu desfășurarea unui mecanism strălucit, au putut contopi marele succes pianistic al lui Lipatti, cu unul pur artistic, poate neîntrecut încă în cursul carierei timpurii dar active a tânărului maestru.

Maestrul George Georgescu a colaborat dela pupitru cu concertistul, asigurându-i tovărășia punctuală și priceput dozată a părței orchestrale. Am fi scris poate „simfonice", dar nu este vorba, în concertul de Chopin, decât de un acompaniament destul de firav și de palid ca dispoziții instrumentale.

Concertul a mai cuprins simfonia în re major de Brahms, într'o interpretare dirijorală în care ecoul frazei largi și ondulate tipice compozitorului, plinătatea învăluitoare și larga respirație creatoare caracteristic brahmsiene, s'au întipărit remarcabil.

„Bolero"ul de Ravel, ciudată și uimitoare plasticizare sonoră a unei obsesii crescânde până la nebănuite limite, și-a găsit deasemeni, în conducerea maestrului Georgescu, elementul propice unei isbutite repercusiuni.

ORCHESTRA „RADIO". In concertul popular trecut al orchestrei „Rad o", d. Alfred Alessandrescu a grupat cu dărnicie elementele programului și ca întotdeauna a prezidat cu judecată muzicală obiectivă și cu limpede stabilite îndemnuri la realizarea bine conciliată cu conținutul și sensul operelor alese. O simfonie de Mozart și, „După amiaza unui faun", de Claude Debussy, au fost însoțite de nu mai puțin de trei compoziții cu concurs de soliști.

Concertul de Mozart în mi benol, executat de pianistul Teofil Demetrescu, a pus în acțiune o încercată dexteritate mecanică și un destul de constant chip de exteriorizare, dar o tot atât de continuă înclinare către grăbirea jocului, bruscarea ritmului, cu atât mai resimțite cu cât alternau cu replici orchestrale menținute în tact.

Poemul pentru vioară și orchestră „Les enchantements d'Armide" de Ion Nonna Otescu, lucrare de caldă și poetică inspirație, nu fără de infiltrații, franceze în despletirea simplă a ondulațiilor, în atmosfera armoniilor, dar cu permanent aport de muzică, de expresivitate și simțire, de fericit isvor propriu, a fost pentru d. Alexandru Teodorescu un admirabil prilej de desvăluire a emoției sincere, a tonului îmbelșugat, și-a siguranței suple cu care știe să-și contopească cursul jocului cu acela al orchestrei.

Rapsodia de Stan Golestan, cu solo de tenor deosebit de pur executat de tenorul Aurel Alexandrescu, a fost ales drept încheiere a acestui excelent concert.

Teatru radiofonic

Teatrul radiofonic al Societății de Radio-Difuziune, va transmite din studio Duminică 11 cor. la ora 9 seara, o nouă comedie a d-lui Ion Mincu Lehliu, intitulată „Contractul de încheiere", în interpretarea d-lor: N. Soreanu, N. Athanasiu, Ghibericon, Conabie, Zirra, Mitric și a d-nelor: Dina Mihalcea și Virginia Theodoru. Direcția de scenă d. Victor Bumbești.

Vocea actorului

Scena este una dintre marile cutii de rezonanță ale acestei lumi. Și ca orice cutie de rezonanță, amplifică sunetul pe care îl primește pentru a-l reda, majorat, ascultătorilor. Caracteristic funcției acestei cutii de rezonanță este însă faptul că materialul sonor pe care îl transformă nu este sunet pur și simplu ci, altceva mult mai complex, *vorba omenească.*

In haosul orașelor și al vieții noastre în general, vorba omului se pierde, de destramă neauzită fiind un simplu mijloc de comunicare socială fără valoare proprie. Când vorbim între noi mai mult ne înțelegem decât ne auzim. Scena însă, oarecum asemănătoare cadrelor folosite de pictori, izolează din haosul lumii câteva întâmplări petrecute între oameni sau între oameni și zei, iar spațiul ei amplifică o voce, vocea actorului care vorbește. Această vorbire nu mai e ca oricare alta. Fiind izolată și expusă atenției noastre ea *se aude.* Prin aceasta se deosebește, fundamental, teatrul de cinematograf. Pe când la cinematograf *vedem* în primul rând la teatru mai întâi auzim[1]) De aceea vocea actorului este un element esențial în viața scenei.

E neîndoelnic faptul că vremea noastră suferă de o cumplită criză a teatrului și aceasta se vede mai accentuat acolo unde viața colectivă nu și-a definit încă o formă proprie. Cinematograful este în mare măsură arta acelor masse pe jumătate adormite, cari participă la viața statelor și națiunilor, animalic, în chip obscur, fără conștiință, din întuneric. Este o artă a întunericului, a marelui anonimat al gloatei mai mult sclave ale inerției biologice decât glorificatoare ale unui elan vital.

Teatrul însă este arta celor cari participă în chip manifest, până la ultimul, la viața de organizare a cetății. Este arta acelor masse cari au posibilitatea de a reflecta. Nu este curios că tocmi în Statele Unite ale Americii de Nord, patria vieții minimalizate prin specializarea lucrului anonim, unde viața colectivă nu are alt sens decât reciprocitatea unor interese materiale, lipsită de suflet adică de *ethos*, a realizat în cel mai deplin înțeles o artă cinematografică? Ni s'ar putea răspunde că s'a întâmplat așa pentrucă America dispunea de capitaluri. Foarte bine, dar aceste capitaluri se puteau întrebuința foarte bine la construirea unor teatre imense în cari Americanii să se bucure de frumusețea *cuvântului*[2]). Atunci când massele s'au desfăcut de vraja cuvântului viu, ele au căzut în anonimat și au rămas simplă expresie amforă, pur cantitativă a vieții colective. Iar atunci când massele vor fi scoase din hrubele întunecate ale cinematografului, când vor relua contactul viu cu această vraje a cuvântului, oamenii vor putea spune că și-au recăpătat libertatea. (Și de altfel se pare că declinul artei cinematografice se apropie). Pentru aceasta însă este nevoe de o voce, *vocea actorului.* Dar ca această voce să fie într'adevăr eficientă, trebue ca ea să rostească cuvinte demne de a fi izolate din nesfârșita bolboroseală a lumii acesteia. Iar actorul să nu fie nici frizer nici măcelar, ci numai ceea ce trebue, *actor.*

Funcția supraomenească pe care o îndeplinește adevăratul actor îi cere, între altele, ca vocea lui să se distingă printre atâtea pe cari le auzim fără să le auzim. Adică să ne oblige s'o auzim. Pentru asta nu trebue nici să ragă, nici să miorlăe. Ci să vorbească, pur și simplu. Ce însemnează, însă „a vorbi", pentru un actor? De aici pleacă toate confuziile și, bine înțeles, toată nenorocirea.

La sfârșitul veacului trecut[3]) pentru a se face opoziție teatrului declamatoriu impus de repertoriul nesfârșitelor tragedii clasice în versuri, precum și de impetuoasele tirade ale dramelor romantice, s'a introdus pe scenă comportarea firească a omului de toate zilele. Pentrucă Ruy-Blas răgea prea tare și nu lăsa lumea să doarmă în staluri, mica dramă de salon a venit cu o remarcabilă discreție ca să adoarmă și pe cei cari altfel nu erau predispuși la somn. Lipsa de relief al așa numitului „teatru modern" (ca opus al celui costumat) a anemiat atât de rău pe bietul actor, încât vocea lui, astăzi după o jumătate de veac, nu se mai aude din larma generală.

Teatrul nu se face „ca acasă", deoarece pe scenă totul trebue să aibă accent și relief. In viața de toate zilele rareori vocea noastră accentuează. Și aceasta se întâmplă numai atunci când trăim un conflict, adică propria noastră dramă se face prezentă. In aceste cazuri vocea noastră trebue să se audă. Un orator se sue la tribună pentru a-și impune anumite idei. Intre el și cei cari îl ascultă este fără îndoială un conflict dramatic. El sau ei trebue să învingă. Deaceea oratorul trebue să iasă deasupra corului mulțimii, să învingă anonimatul făcându-se auzit. E nevoe să ragă pentru asta? Nu. Trebue să aibă accent propriu. Numai așa cutia de rezonanță, care aici este întregul spațiu al lui și al mulțimii își îndeplinește funcția ei, altfel îl înăbușe.

Majoritatea actorilor noștri se înăbușe pe scenă, sunt astmatici. De ce? Pentrucă ei nu mai își dau seama unde sunt, adică pe scenă.

Dela început până la sfârșit nu sunt conștienți de acest lucru. Și s'a spus: uitați că sunteți pe scenă, și ei bineînțeles au uitat, ceea ce pare a fi foarte rău, deoarece nici noi nu mai știm de existența lor pe scenă.

Nu domnilor actori, nu uitați nicio clipă că sunteți pe scenă și vocea voastră trebue auzită între miile de voci cari ne asurzesc în viața de toate zilele. Vocea voastră trebue să țină în echilibru tăcerea sutelor de oameni cari vă ascultă, căci altfel vă asigur, o anihilează, o reduc și pe ea la tăcere, ceeace nu pare a fi mai puțin decât chiar moartea voastră.

In sala de cinematograf este, după cum am spus, întunericul din care se desprinde jocul figurilor. In teatru este tăcerea din care trebue să se desprindă vocea actorului.

Pentru aceasta e nevoe ca timbrul vocii să aibă calități speciale? Nu. Să nu fie hârâită sau stinsă ajunge. Accentul vine din lăuntrul ființei actorului, adică sufletul este acel care dă ființa și modulația cuvenită sunetului. Geniul lui Moissi, de pildă ar fi existat chiar fără acel timbru unic al vocii lui, după cum un timbru la fel de prețios nu poate scoate un cabotin din mediocritate.

Actorul nu este un histrion. El e doar o ființă cu totul excepțională, dotată cu mare elasticitate și cuprindere sufletească pentru a putea concentra în sine toate posibilitățile de a fi ale omului.

El, prin puterea lui de viață, trebue să scoată cuvintele din sonoritatea ștearsă a băiguelii furnicarului omenesc pentru a le reda toată strălucirea și valoarea lor originară

Vocea actorului trebue să fie asemeni aceleia care în liniștea dintâi a destăinuit pământurile de ape.

AGATHON

1) Scoatem din discuție filmele muzicale, care sunt doar muzică mecanică sau conservată, precum și teatrul cinematografiat, al cărui exemplu strălucit rămâne „Romeo și Julieta" interpretat de Leslie Howard și Norma Shearer.

2) Se știe că înainte de epoca cinematografului, Americanii au avut cele mai bune circuri din lume.

3) Când a apărut și așa numita operă „veristă".

Literatură, artă, idei...

Azi și mâine, ședătorile revistei „Universul Literar", în Banat

Astăzi este la Lugoj, o ședătoare a revistei „Universul literar", la care va conferenția d. Dan Botta.

Vor ceti din operele lor următorii scriitori din gruparea „Universului literar": Victor Popescu, N. Crevedia, Matei Alexandrescu, Virgil Carianopol, Ștefan Baciu, Teodor Scarlat, Traian Lalescu, Ladmiss Andreescu și Constantin Fântâneru.

Dintre scriitorii locali participă la ședătoare, d-nii: Ion Th. Ilea, Miu Lerca, Pavel P. Belu, Grigore Bugarin și alții.

Ședătoarea se ține în Sala Teatrului comunal, sub patroonajul „Astrei bănățene, despărțământul central, Lugoj".

Beneficiul realizat se va dărui Ministerului apărării naționale, la fondul pentru înzestrarea armatei. Mâine, după manifestarea dela Lugoj, grupul „Universul literar", va ține o ședătoare la Timișoara, sub președinția d-lui rezident regal al ținutului Timiș, Al. Marta.

REZULTATUL CONCURSULUI „TH. D. SPERANTIA"

Luând în cercetare lucrările prezentate la concursul deschis de noi cu subiectul: „Anecdotele lui Th. D. Speranția (analiză literară"), comisiunea compusă din d-nii: prof. D. Burileanu, ca președinte; prof. Eugeniu Sperantia și Mihail Niculescu ca membri, acordă premiul I (de 3000 lei) lucrării cu motto: „Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci" etc. Iar premiul al II-lea este împărțit în două părți egale și atribuit, o parte lucrării cu motto: Quid vetat quemqam ridentem dicere verum", și cealaltă parte lucrării cu motto: „Anecdota și comedia sunt mijloace de moralizare, de profilaxie morală".

Deschizându-se plicurile ce cuprindeau numele concurenților, s'a constatat că premiul I a fost obținut de elevul Predescu I. Nicolae (cl. VII-a Liceul Titu Maiorescu, București), iar premiul al doilea se împarte între eleva Sanda Diaconescu (cl. VIII-a Liceiul Regina Maria, București) și elevul Dinu Lungulescu (clasa VIII-a, Lic. Mihai Viteazul, București).

Lucrarea elevului Predescu I. Nicolae va fi publicată în „Universul Literar".

Pentru încasarea sumelor cuvenite, cei în drept se vor adresa redacției noastre, începând de Marți, 13 cr.

ENCICLOPEDIA ROMANIEI VOL. III

A apărut vol. III, din „Enciclopedia României", de aproape 1200 pagini, impozantă lucrare tipărită de asociația „Enciclopedia României", de sub patronajul M. S. Regelui.

Acest al treilea volum al vastei opere, se ocupă de viața economică a țării, materie pe care o tratează în capitole largi, autorii cei mai indicați ai specialității.

Amintim că noul director al „Enciclopediei României", este d. Dan Botta. In calitatea sa de director, d. Dan Botta, pe lângă rodnica sa îndrumare științifică, mai are și meritul de a fi căutat să-și facă o echipă dintre scriitorii tineri, folosind astfel, la o muncă aleasă, talentul și cultura câtorva dintre aceia a căror „încadrare socială" constitue încă o problemă.

Strânși în jurul d-lui Dan Botta, scriitori cu nume afirmat astăzi în literatura nouă, și-am dat contribuția la întocmirea în condiții excelente a vol. III, din „Enciclopedia României", realizare masivă, ce împodobește vitrinele librăriilor.

ACTIVITATEA FUNDAȚIILOR REGALE

Activitatea Fundației pentru literatură și artă „Regele Carol II" a fost foarte îmbelșugată în ánul ce a trecut.

Organizată sistematic, pe biblioteci și colecții, fiecare cu rost definit, editura Regală a reușit să realizeze un program ce lipsește altor instituții de editură. Lucrul acesta a fost constatat și verificat de publicul cetitor. Aceasta pentrucă fiecare colecție sau bibliotecă a fost întocmită ținându-se seamă de un anumit public către care se îndreaptă. O pildă: ideea Suveranului de a se creia o bibliotecă „Energia" care să tipărească opere și tălmăciri din literatura streină, a operelor ce pot organiza spiritul tinerii generații — a fost minunat tradusă în practică.

Transformarea ideilor regale, în faptă se datorește d-lui prof. Al. Rosetti cel care conduce Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II".

Numai datorită spiritului critic al d-lui prof. Rosetti, ce a prezidat la alegerea autorilor colecțiilor și bibliotecilor, (multe din operele apărute în aceste colecții fiind comandate) cărțile s'au impus în publicul cetitor.

ANDREA MAJOCCHI: VIAȚA DE CHIRURG

Fruct al unei vieți dedicate munci de chirurg, cartea aceasta aduce, pe lângă materialul documentar al practicianului și experiența omului și a scriitorului.

Povestindu-ne întâmplările pe care le trăiește un mânuitor al bisturiului în cariera lui, peripețiile prin care trece autorul transfigurează materia medicinei cu o notă de emoție și lumină. Astfel practica omului de știință se împletește cu meditația psihologului, făcând din „Viață de chirurg", o lectură atrăgătoare și instructivă.

CEVA „ȘTIINȚIFIC" DESPRE MOARTE

Instructiv articolul „Legea morții ca factor de evoluție", de d. Eugen A. Pora, din revista clujeană „Symposion", Decembrie, 1939.

Autorul culege din cercetările ultime ale științei, un bogat material despre „moartea organismelor ca o necesitate imperioasă a vieții". Știința afirmă astăzi că nu viața este indestructibilă în cosmos, ci energia (legea lui A. Mayer) și materia (legea lui Lavoisier). Moartea, ca destrucție, se manifestă necurmat, în organisme. Este și o moarte parțială, care se observă în premenireațesuturilor, a celulelor, etc... Iar moartea totală, începe totdeauna, înainte de sfârșitul vieții. Graba face de multe ori să socotim morți oameni care nu au murit încă, sau cărora moartea **definitivă**, încă nu le-a sosit. Acești pseudomorți inviază din morminte sau și din cosciuge în mijlocul rubedeniilor cari înlocuiesc bocetul cu spaima. Fachirii își provoacă o moarte aparentă, spre a ieși din letargie după zile și săptămâni, etc.

SPRE O ESTETICA VITALISTA

In n-rul pe Decembrie, 1939, al revistei „Gând Românesc", d. prof. Eugeniu Speranția publică un rezumat al ideilor din comunicarea făcută la „Al doilea congres internațional de estetică și Știința Artei", din Paris, 1937. Autorul expune câteva din principiile unei estetici vitaliste. Contemplația estetică urmărește unitatea formală a obiectelor. Unitatea aceasta se realizează din impresia că individualitatea artistică tinde să persevereze, ca o viețuitoare. O pană într'o călimară pare că **așteaptă** să fie cuprinsă între degete; arborii, iarna suferă, greul înghețului, etc... Spiritul contemplativ atribue **viața** individualităților realizate estetic. Arta tinde spre ființă, iar valoarea se întemeiază deci, pe un principiu vital. Adeziunea d-lui prof. Eugeniu Sperantia la o estetică vitalistă, ne bucură ca o aprobare a încercărilor noastre de a ne adânci vederile în acest sens.

UPTON SINCLAIR

S'a tradus în românește un nou roman al lui **Upton Sinclair**, cu titlul „Mi-se spune Dulgherul", și publicat de „Cultura Românească". Cartea curinde „o veche și sublimă poveste" pe care o actualizează autorul, închipuindu-și că Iisus „coboară", la New-York și se lasă să fie condus de romancier pe Broadway.

UN PROCEDEU

D. Ion Pillat publică o poemă în „Preocupări Literare", (Ianuarie 1940). Se intitulează „Iarnă târzie" și este un simplu „pastel" compus domol în tradiția lui Alecsandri. Câteva elemente de **animație** vor impresiona pe lector, prin evocarea lor **negativă**. In peisagiul de iarnă, obositor, care nu mai este necesar ca anotimp, „Sălciile mugur n'au încă. Nici floare, zarzării goi". O barză a „greșit" vremea și rătăcește „buimacă". Intensitatea lirică a peisagiului o dau, tot prin procedeul negației, versurile: „In cuibul de mult părăsit, revin anii vechi să-și ascundă nostalgicul lor fășâit".

AMVONUL DE AZUR

Se intitulează un volum de versuri al d-lui Gherghinescu Vania, apărut de curând în editura „Cărții Românești". Stilul domniei sale viguros, isbucnit ca un strigăt al pământului, este destul de binecunoscut celor ce au apreciat arta sa de până acum. Versurile d-lui Gherghinescu Vania sunt curate și tăiate în fraze puternice, proaspete, cu expresii limpezi.

Mă aplec spre pământ să-i respir
Nesățios, sufletul, din brazda fertilă

Este o poezie a naturii românești legată de glie, tradițională, plină de incursiuni discrete prin domeniul unei intelectualități fine.

Erată

In articolul nostru din numărul trecut — *„Confruntări — Eminescu și timpul nostru"* — la ultima pagină (8), coloana II (jos) și coclana III (sus), câteva rânduri care au fost sărite, fac sensul cu totul ininteligibil.

Incepând dela coloana II (jos), pag. 8, textul trebue citit precum urmează:

„...Dar tocmai de aceea, tocmai pentrucă îl ia atât de grăbit și de larg, atât de mult pe deasupra lui, se pricepe dece d. Rădulescu Motru n'ar fi putut să-l primească pe Eminescu, AȘA CUM EL E, ADEVARAT ȘI INTREG. IMBRAȚIȘEAZA PREA MULT, CA SA NU SE SIMTA INTR'ADEVAR CA NU-I TREBUE SA STRANGA MAI APROAPE DE EL NIMIC..."

T. V.

Miracolul lui Eminescu

(Urmare din pag. I)

cu totul, să-l apropiem chiar, să-l atingem, — faptul acesta nu constitue el însuș un fenomen de o semnificație fără egal? Acest cult unei vaste figuri din care noi totuș nu cunoaștem aproape nimic — și de care de cele mai multe ori ne izolăm chiar, nu fără să-i fi dat însă mai întâi toate semnele unei perfecte devoțiuni! Această „teamă" însfârșit de Eminescu, — această nu știu ce altfel de „obligație" pe care el ne-o impune totuș, ne-o impune par'că indiferent de noi!

...Conformism, loc comun, sunt lucruri pe cari le-am spus, care au desigur adevărul lor, — totuș n'ar putea fi numai atât. Ele nu pot fi o cauză inițială.

Dar venerând o atât de înaltă umbră pentru care nu avem totuș nicio adesiune deliberată, intimă, și mai ales nicio rațiune proprie — să nu existe atunci o misterioasă corespondență între Eminescu și o anumită lume secretă care suntem noi deopotrivă? Să nu existe relații, de data asta însă între Eminescu și alte puteri din noi, dar de care noi înșine este foarte probabil că nu mai dispunem?...

Căutând mult, ca într'un puternic câmp de lumină, unde privirile se pot ușor rătăci, acesta totuș ne apare a fi adevărul. Dacă noi n'avem nicio posesiune, niciun contact real cu Mihai Eminescu — el, iată, ne stăpânește totuș, ne domină pe toți! Figura noastră, toți care ne uităm spre steaua fixă a poetului, este de o pastă conruptă, incertă, tremurătoare, nesigură... Cum am fi avut cu Eminescu această perfectă solidaritate a substanțelor pe care le evoacă Luceafărul? El ne va întâlni totuș altundeva, dar peste aceste căderi care pot să nu mai intereseze. Dincolo de ele într'adevăr, în compoziția noastră primordială, în însăși natura particulară care suntem, în esențele noastre cu un cuvânt, — aici și-a stabilit Eminescu prezența lui vigilentă și sigură.

De aici el ne comandă, ne ține și ne determină. Acest corp național care suntem noi toți, nimeni nu l-a cuprins mai bine decât Mihai Eminescu — care i-a fixat conturul întreg, întreaga figură cașicând el singur avea menirea s'o încarneze aproape. Se pricepe astfel dece Eminescu apare, și împotriva noastră când e nevoe, dar atât de universal stăpân peste această comunitate românească în care el va trebui natural să fie cuvântul prim, direcția, autoritatea, — autorul — toate unitățile de măsură. Și dacă Eminescu n'a isbutit încă să supună, așa cum am văzut, atâtea oarbe rațiuni divergente, el ne comandă totuș în altă solidaritate, în necesitatea aceasta chiar care ne obligă să durăm și care ne impune vieței.

Iată dece se poate privi fără grijă destinul poetului ca și procesul sigur al apropiatelor noastre transfigurări, care nu va fi decât miracolul lui. Pentru ziua de azi, nu e aproape nimic, am văzut — sau numai lucrarea simplă a necesității. Dar prin aceasta chiar, Eminescu nu s'ar mai teme de timp: îl are în favoarea lui — este ineluctabil, e în virtualitatea sigură.

Că este admirat fără reticență, dar fără să fie înțeles și fără să fie urmat, că în atâtea cărți care încă circulă se găsesc destule pagini care nu pricep din Eminescu aproape nimic, sau nimic pur și simplu — cum ar putea să ne intereseze, cum să ne mai rețină!

Pricepem că „glorificând" pe Eminescu, dar ignorându-l, dar confundându-l, dar trăind împotriva și în sensul opus legilor pe care el le-a fixat, — pricepem că nu poate fi aici decât sbaterea efemeră a unui moment cultural fără maturitate.

Dar am văzut că Eminescu ne comandă, dispune altfel și mult mai adânc. De aceia sensul lui n'ar putea fi decât ascendent!

Și dacă toată lumea încă n'a ajuns să „accepte", toată lumea în orice caz, oricât de greu, dar suportă direcția lui — fiindcă Eminescu este necesitatea noastră; el ne cheamă astfel și ne unește, în ființa lui, prin simpla virtute a unui organism acelaș, a corpului nostru întreg care n'ar putea fi decât solidar. Acestui particularism ireductibil care suntem, acestui fenomen așa dar egal numai cu el și unic în concertul univesral cum ar fi spus Renan, — Eminescu i-a fixat identitatea, modul lui de a fi, făcându-l legitim astfel dincolo de efemer, în lumea sigură de permanențe și de durată. El n'a vrut să fie, Eminescu, acest „maniac de cerebralitate" pe care Papini îl arată „suspendat în atmosfera noțiunilor" — dar, bogat de toate sensurile culturii, el a știut că n'ar colabora cu universalul, nu l-ar îmbogăți, decât oferind unul din aspectele lui, și a fost acest particularism care ne rezumă, al nostru, formele noastre întregi. Exprimând însă atât de adânc esențele care ne fac pe noi, care nu sunt decât ale noastre — acestea, la rândul lor, cum ar putea să nu-i răspundă, cum nu s'ar fi recunoscut în el instinctiv?

Acesta este miracolul, acesta este secretul prin care Eminescu ne „ține" totuș — și deaceea rătăcirile noastre chiar nu ne mai lasă liber de el... Deaceea îl căutăm, și îl vrem — „împotriva" noastră chiar!

Ca o altă aurora mai limpede, infinit de clară, ca un alt „luceafăr" într'adevăr, Eminescu începe lent să apară. Fruntea lui se ridică peste tăcerile noastre. Curând vom putea să-l vedem, de după atâtea umbre care încă îl acoperă... Și este puțin sensul confuz din toate lucrurile pe care le-am spus. E poate chiar aurora aceasta...

Există, crește în jurul lui Mihai Eminescu o semnificativă adorație mută ca în fața unei figuri religioase, — și chiar dacă nu stăpânim toate rațiunile, ne vedem totuș căutându-l, ca acei călători biblici care mergeau după stea știind că numai într'acolo era adevărul. Eminescu este ființa noastră întreagă, se exprimă în el puternica sinceritate a rasei care suntem — și numai astfel ne putem explica dece, chiar și astăzi când totul nu e încă destul de clar, Românii de pretutindeni murmură cu fanatism numele poetului, făcându-și din figura lui o icoană pe care dacă n'au descoperit-o întreagă, o simt totuș nu mai puțin până în cele mai secrete vibrații ale ființei lor.

Destinul poetului, al nostru, este în Timpul acesta care soarbe golurile, care suprimă puterile nopții, — în aceste albe incandescențe ale perfectei dimineți care vine.

TOMA VLADESCU

Ideile lui Charles Morgan

(Urmare din pag. 4-a)

Trebue să mărturisim că nu tot de aceeași valoare ni s'a părut a doua condiție, formulată sub numele de „concentrație". Este un capitol mult prea confuz din care cauză nici o ideie clară nu se poate degaja și poate astfel să se explice pentru ce nu am reușit să prindem importanța sa adevărată.

In ceeace privește „acceptarea carnală", pentrucă problema a fost cercetată în fel și chip, meritul lui Charles Morgan este de a se bizui pe texte biblice, și-anume pe Noul Testament, fără de care discuția ar fi pierdut enorm. Iată textul biblic: „Tous ne sont pas capables de cela (de ne pas se marier) mais ceux-là seulement à qui il a été donné. Car il y a des eunuques qui sont nés tels dans le sein de leur mère; il y en a qui ont été faits eunuques par les hommes; et il y en a qui se sont faits eunuques eux-mêmes pour le royaume des cieux. Que celui qui peut comprendre *ceci*, le comprenne".

De aici se deduce că Iisus nu face exaltarea celibatului, ci din starea naturală a fiecăruia să se tragă consecințele ce decurg. Nu celibatul este superior căsătoriei. Toate sunt egale, căci toate sunt ale naturii. Căci și voința celor care s'au făcut eunuci ei înșiși pentru împărăția cerurilor, tot naturii aparține. Ei sunt însă demni de respectul nostru. Concluziile care se trag de-aici și privesc întreaga problemă sexuală așa cum este ea adânc impregnată în societatea noastră, schimbă cu totul fața lumii. Deaceia am spus mai sus că cei care vin în contact cu esențele spiritului trebue să-și construiască sisteme sociale și morale, întrucât totul este de refăcut dela capăt.

Acceptarea războiului ne arată surprinzătoarea față egoistă a teoriei lui Charles Morgan. Tot sistemul care conduce spre unitatea spiritului se vede dintr'odată sub o lumină nouă, care nu anulează nimic, dar îl pivotează subit. Nu este nimic din dragostea pentru umanitate în teoria scriitorului englez. Propria satisfacție, propria mulțumire, obținută prin unitatea spiritului care nu este altceva decât reușita definitivă în urma luptelor cu natura rea, aceasta este tot ceeace vizează Morgan. El singur mărturisește că tristețea de a se separa de viață nu este un motiv ca să renunțe la moarte. Sacrificiul pe care-l acceptă, murind, este demn de a fi luat în considerare. Dar el este lipsit de semnificație. Tot sistemul fericirii obținută prin „unitatea spiritului" ne demonstrează un ideal de solitudine egoistă și rece. Maniera de a întrevedea o atare unitate este cu totul personală. Aș putea spune că numai un englez a putut să aibă viziunea ei. Nici o căldură pentru destinul omenirii, nici o transcendență, totul limitându-se la durata unei vieți de om, fără a lăsa deschisă posibilitatea spre o aventură în afara existenței personale. Sistem închis în platoșe reci de metal, zid chinezesc, iată cum ne apare sistemul lui Morgan în urma acestei acceptări a morții arbitrare. Dar cât de puternic se contrazice astfel arta sa literară ,găsită câteva pagini mai înainte: „Le devoir d'un artiste, quelle que soit sa forme d'expression, n'est pas d'entraîner les hommes à l'action, mais d'attirer au jour les idées qui existent déjà fortement dans les recoins sombres de l'humaine conscience et peut-être de répendre sur leur nature et sur celle des choses une lumière qui les éclaire". (Pag. 27). Nu de a-i antrena la acțiune, ci de a le lumina colțurile obscure ale conștiinței lor! (Contrazicerea există chiar în citat, căci de vreme ce arunci o lumină care să le descopere, le faci cunoscute și implicit ajuți reacțiunea, activitatea).

Cele două caractere ale sistemului morganian, de a fi un produs sensibil care vizează o normă practică, nu-și adaugă un al treilea, de a fi transcendent. Nu mai putem judeca acum despre coloarea lui. Pentru noi, faptul reduce importanța locului până la limite.

Insă problema unei soluții oferită pe baza cunoașterii literare s'a pus. Aici este meritul lui Charles Morgan. Un merit de consecințe neprevăzute, deși sistemul lui este insuficient.

MIHAIL CHIRNOAGA

*) Din esseul „Sur l'unité de l'esprit". Trad. franc. STOCK.

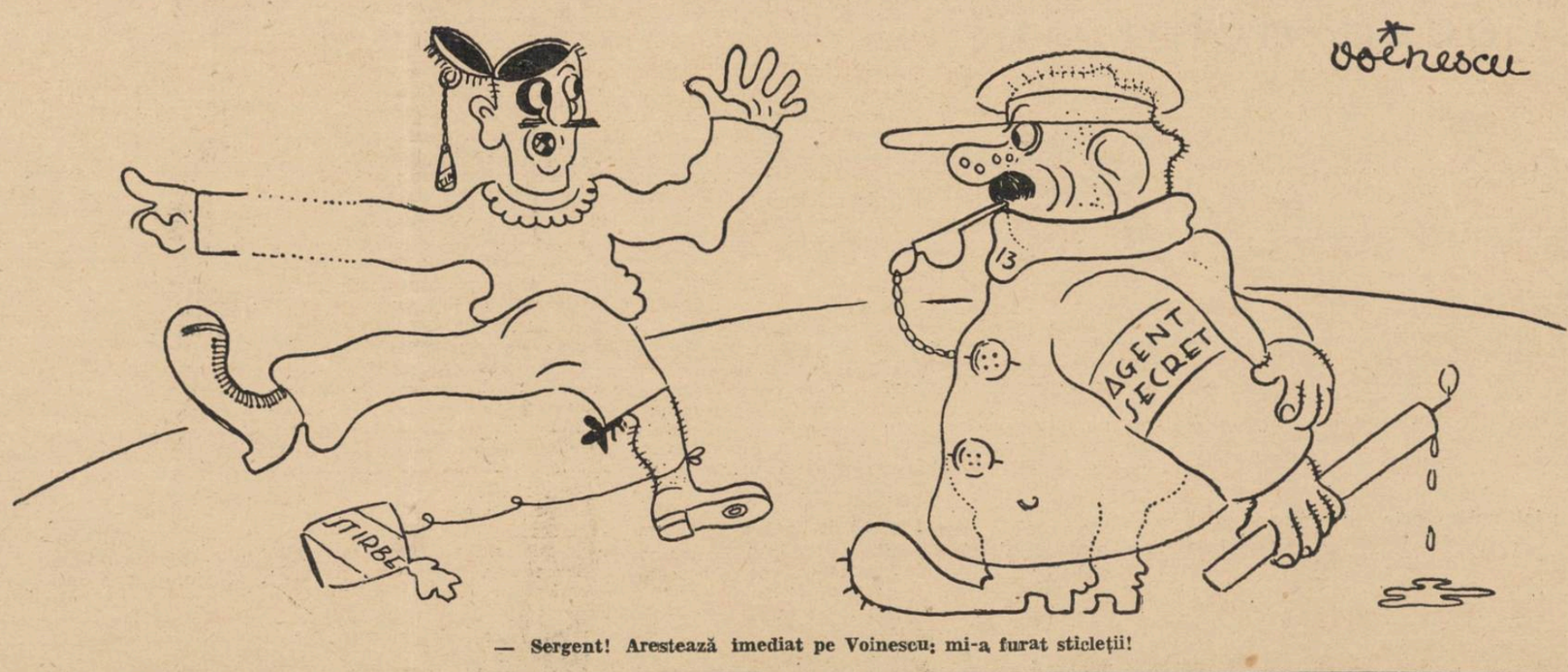

— Sergent! Arestează imediat pe Voinescu; mi-a furat sticleții!

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 220 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 8
SAMBATA 17 Februarie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

BIBLIOTECA CENTRALĂ ASOCIAȚIUNII

Servici ușor!

de SIMION STOLNICU

Curaj și vremuri bune!... Plec, prieteni, în curând mai aproape de adevărata Zonă, și se va fini cu introspecția ostășească de... permisionar, cu basmele, cu cataplasmele.

Aș vrea să torn aici, de adio, tot haosul sincer din mintea unui copil sau a unui țăran care ar încerca, realmente, să înțelegeaă ceiace se petrece pe frontul ruso-finlandez. Asta fiindcă m'am săturat pentru mine și pentru alții de evadarea în cosmos, în lumea organizată a ideilor, care tot evadare este și în acelaș timp, un strigăt deghizat către mizericordia cerească.

Se vede cât de colo cât ne cramponăm de idei și visare noi publiciștii ca să ignorăm împrejurările. Esteticieni încă nechemați la reghimente se ocupă de „frumosul ruinelor". Pe dealtă parte violoniștii zilei ar fi în stare să-și bată 'n cuie plastroanele albe pe piepturi ca să-și arate că nu pot înceta să recunoască pe lume altceva decât iluminația sălilor din turneu și bisarea.

Și ego sunt de origină visător, am cunoscut aprobările și buchetele unui cenaclu al protipendadei, am amestecat logica și incantația pentru plăcerea superioarelor, aristocraticelor defuncte.

Insă acum, sunt fericit că recent am fost avansat căprar și iau peste două zile, drumul inedit spre „ținutul Botoșănilor" cum îi zicea odată un căminar, mai altfel decât în halul de soldat-fruntaș de până ieri.

Fără o crispare definitivă întru datorie, o reabilitare a omului care a chiulit și a cerut, fără recucerirea naivității jertfei fără bază de informație sociologică, sunt convins că, multă vreme, nu se va petrece nimic cu adevărat nou peste debuturile celor cari piaptănă poezia la București.

N'am economisit ironia când a fost vorba de maeștrii și, pe deasupra am început să ne biurocratizăm mai aprig decât părinții. Structura noastră nobiliară am chinuit-o în croieli atât de nepotrivite, încât apolinica ființă a crezut că-și adaogă atunci când împrumuta ostentativ cu un pol pe un confrate, sau când primea dela altul omagiul unei halbe.

Doamne iartă, niciunul dintre noi n'a cutezat să-și țipe 'n oglindă păcatele cu francheța unui Villon. Poeții au făcut gazetărie, și-au pus temperamentul în slujba odiosului politicianism, au ciuntit fără să știe din cămașa ostașilor de azi, ca să-și facă după procedeul comic al lui Chaplin batistă lângă butonieră.

Mai poate sălășlui veleitatea de mare poet doar în cineștiece guguman cu ochii turburi ,care n'a sărutat fecioară, sau nu știe pe ce cale se extrage din palide stihuri capital pentru zece paltoane cu blană. Zăbăucul acesta o fi mirosind a ceapă, va fi peregrinând din curiozitate pe urma epurilor de iarnă, va fi plângând la liturghie ori zărind în fum de tămâie pe o a doua Beatrice cum o suie rotogolul sburător al unei paporniță noui. El, te pomenești, o fi mai mic și crește dolofan din ugerele de capră a colindelor:

Ciutalina cum e bună?
La un băiat fără mumă.
Ciutalina cui ai dat-o?
La un băiat fără tată...

Dar și noi de-acum înainte, cu fiecare grad de latitudine nordică, ne apropiem de puritate, de epopee și nu de visărie. Botoșanii sunt, geograficește, mai aproape de Finlanda. Mai aproape decât Bucureștii unde s'au înmulțit dresorii cari vor cu orice preț o clientelă cu vertebre suplimentare pentru a o învăța occidentalism.

Până atunci, un armistițiu între subsemnatul și obiectele natale din satul Bucegilor. Cărțile, tufănicile, plocadele, cleștarele îmi iartă deastădată izul de calea Victoriei. Se știe bine, pesemene, între aceste neprihănite lucrușoare ale atâtor vacanțe, că sufletul va primi curând și irevocabil, girul Moldovei.

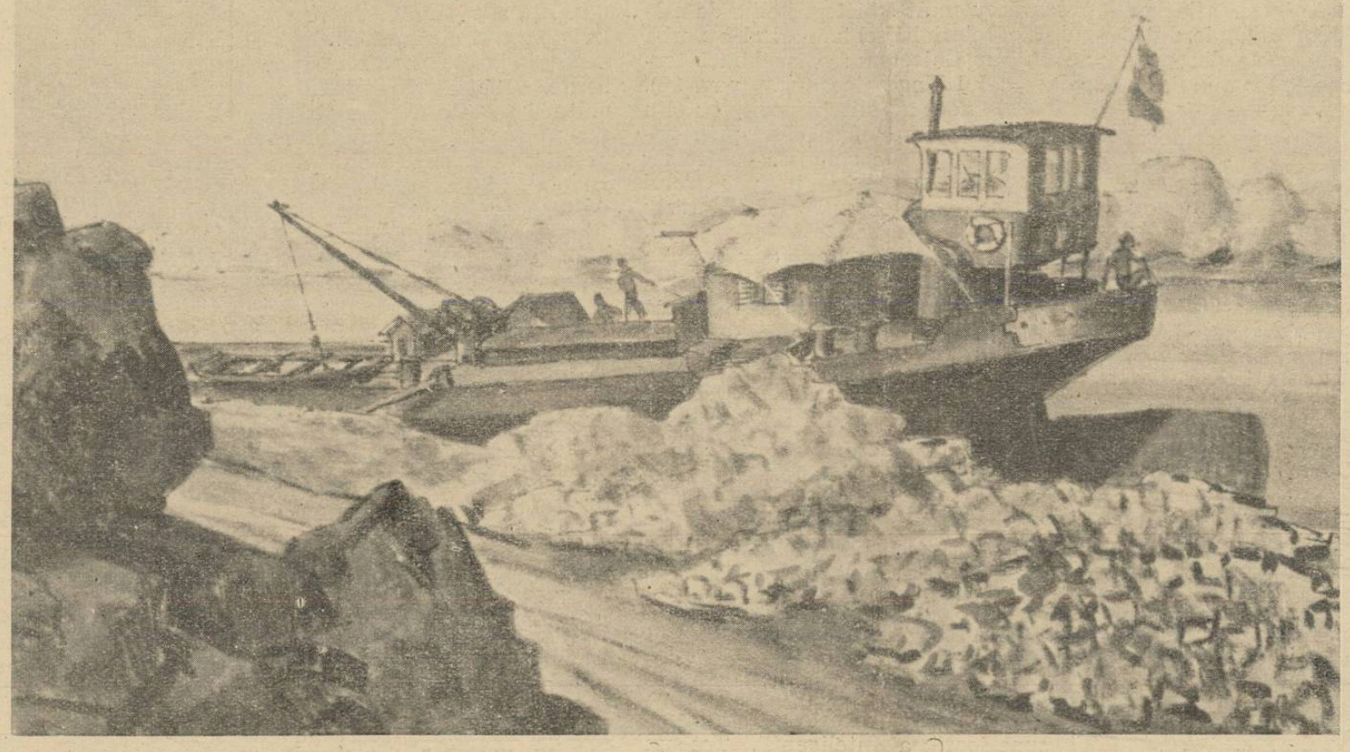

MIRON CONSTANTINESCU — La „Cerna Vodă" — Sala „Universul"

VORBE IN VÂNT

II

de C. GANE

Lumea este pentru noi ceiace simțurile noastre, în măsura ce le posedăm, ne desvăluie despre ea. Dincolo de această desvăluire nu mai există decât raționamentul. Dar a raționa nu înseamnă a ști.

Pentru un câine, lumea este mirosul lucrurilor, animate sau moarte.

Pe la 10 ani eram Medor. A venit deodată așa, și s'a dus iar fără să știu cum. Intr'o bună zi am început să miros lumea — așa cum n'o poate mirosi decât un câine — și am trăit vreo jumătate de an clipe din cele mai neplăcute din viața mea. Miroseam tot ce mă înconjoară și mai ales pe oameni. Mirosul lor era îngrozitor. Eram totuși înconjurat de persoane care se spălau: părinții, fratele, unchi și mătuse, veri și verișoare, prieteni. Erau și slugile, dar dădeau transpirației partea ei și mirosului caracteristic, fiziologic, al fiecăruia partea lui. Generalizam, clasam, și făceam deosebiri de felul următor: mirosul bărbatului e acru, al femeiei învăluitor — dar puturoase sunt amândouă. Oh! cât am urît această epocă a vieții mele! Amintirea este atât de stăruitoare, încât dacă astăzi, după atâta vreme, mi-ar veni din nou vreo duhoare din acele, ași recunoaște pe dată cui aparține sau cui a aparținut.

Eram nenorocit! Și ar trebui să se știe cât de mult datorăm noi lui Dumnezeu, care ne-a dăruit numai cinci simțuri și încă atât de atrofiate. Căci ce-ar fi lumea asta, dacă printr'un rafinament al simțurilor, ar trebui să mirosim tot, să auzim tot, să vedem tot, să percepem tot? să percepem „lumea!"

●

DINTR'O FOAIE RĂSLEAȚĂ, SCRISĂ CÂND ERAM STUDENT

„Dans ce dernier baiser, son âme avait passé".

Aseamăn această moarte — a lui Rolla de Musset — cu cea care mă așteaptă pe mine. Am deșărtat paharul vieții, dar n'am aflat ce-am căutat:

Iubirea cea curată a două suflete care se aseamănă, care se atrag, care se contopesc. Și-mi vine să cred că dragostea e o vorbă goală, o închipuire de poet.

●

Paul Hervieux zice (în La course aux flambeaux):

„Nu, nu mă iubești!... Nu poți iubi decât ce preferi, deoarece, în ceasul când trebuie să alegi, aparții trup și suflet ființei pe care o preferi. Oamenii pe care nu-i iubești, sau pe care-i iubești puțin, sau pe care-i iubești mult, nu sânt decât deosebitele trepte ale nepăsării"

De altfel, ce remarcabilă sintaxă: „Oamenii sunt... treptele nepăsării"!! Dar Paul Hervieux era academician.

Imi place mai mult Ludovic Halevy, deși academician și el. Dânsul spune cam același lucru, deși mult mai bine:

„Il y a une grande distance entre *bien* et *beaucoup*, quand ces deux adverbes sont placés après le verbe *aimer*" (L'Abbé Constantin).

●

O broderie pe aceiași temă de Julie de Lespinasse, într'o scrisoare din 1773:

„Les plus grandes distances ne sont pas celles que la nature a marqué par des lieux. Le véritable éloignement c'est l'oubli de l'âme".

...Dar Julie de Lespinasse nu era de la Academie.

●

Un subiect interesant de exploatat: despre verbele a iubi, a îndrăgi, a îndrăgosti.

●

ALTĂ FOAIE RĂSLEAȚĂ, DUPĂ CÂȚIVA ANI

Stau tolănit în pat, obosit după munca zilei. Hainele îmi sunt aruncate pe-un scaun, mototolite și triste. Au fost desbrăcate în pripă, grăbit ce eram să stau orizontal, să-mi odihnesc ciolanele după atâta alergătură.

Mă gândesc:

„La ce goana aceasta după o nălucă? Căci nu e vorba de o bucată de pâine, pe care o poți cerși la un colț de stradă. Din pomana proștilor ai hrana pe o zi. Sau dacă ți-e rușine să cerșești, du-te la munte, slugă la oi, dar stăpân pe un fluier. O pâine se câștigă ușor. Dar nu-ți ajunge. Iți trebuiește unt pe pâine, și la pâinea cu unt vrei carne, la carne vin, la vin lăutari... un pat cu puf, o casă cu covoare, telefon, teatru și cinematograf. Și ce-i asta, dacă n'ai un prieten care să te admire, o femeie care să te mintă și oameni cărora să le poruncești? Stăpân să fii, chiar pe o nălucă!

Gonești, alergi, asuzi, nimic nu-ți pare mult sau greu. Aduni ban lângă ban, încă o zi și încă una, încă un an și încă zece, și însfârșit iată-te ajuns... la marginea groapei. Te prăbușești cu nasu'n ea. Să-ți fie țărâna ușoară, nebunule!

Au n'ar fi mai bine să trăim c'o ceapă și cu o gură de apă? Sau să nu fim deloc!

...O miorlăitură mă face să tresar. Se prelungește pătimaș și sinistru, se pierde în noapte și iar începe. Se sguduie bezna de acest oftat. Ce intensitate de patimă! ...Tocmai acum!... Sus, în cenușiul nopții, pe-un vârf de acoperiș cenușiu, un cotoi cenușiu își urlă stelelor plăcerea de a trăi. Tocmai acum, când eu mă gândesc la nimicul vieții.

E o întâmplare, sau e o rânduială?

La șosea, în grădina din spatele Bufetului, trece o pereche strânsă de mijloc. Se îmbină de noapte, drumul e singuratic... Un tufiș... Un oftat...

La un an, țipă un copil într'un leagăn. Țipă, de parcă ar ști ce-l așteaptă!

Fost-au ei anume acolo, el și ea strânși de mijloc în seara de ispită, fiindcă *copilul acesta TREBUIA* să se nască? sau întâmplarea numai făcut-a, ca dintr'o plăcere să se nască o durere?

Rânduială? Intâmplare?

●

Pe de o parte a înfipt Natura în sufletul, în sângele, în nervii noștri, o atât de neapărată trebuință de a iubi, încât dacă te abții, te pândește boala sau nebunia — iar pe de altă parte vine învățătura canonică și-ți spune: Dacă vrei mântuirea, fă-te călugăr. — Pe deoparte: Iubește ca să poți trăi pe pământ, pe de alta: Abține-te pentru a câștiga Impărăția Cerului!

Ce fac eu? Căci vreau să și trăiesc, vreau să și câștig Impărăția Cerului. Totuși, trebuie să mă hotărăsc pentru unul sau altul din aceste comandamente, căci a alege din două alternative pe amândouă, stă poate în putința lui Dumnezeu, dar într'a omului nu. Și mă întreb care e ființa omenească,

(Urmare în pag. 3-a)

Poem banal

Vezi... Toate nopțile mele sunt la fel,
Toate visele și tristețile mele.
In fereastra mea zâmbesc aceleași stele,
Cu gândul meu zboar' acelaș funigel.

Amintirile le-am ascuns într'un poem,
Amintirile celor douăzeci de ani:
Noaptea se furișà, și-atunci, prin castani,
Moartea-mi trimetea acelaș blestem.

Mă jucam cu lacrămile: le făceam mărgele...
Mă joc cu visele: le fac poeme.
Aștept necunoscutul să mă cheme,
Il caut în noaptea pitită în perdele.

Fotografia veche a ars-o o țigară;
Eram, poate, și-atunci, acelaș copil:
Mă furișam printre oameni tiptil,
Ascundeam visele într'o călimară.

Vezi... Toate nopțile mele sunt la fel...
De mult n'am mai rupt foile din calendar,
Am oprit ceasul să mai bată'n zadar...
Din sufletul meu s'a desprins un ghiocel.

TRAIAN LALESCU

Poesie și bunătate

de N. CREVEDIA

Au trecut câteva săptămâni dela moartea lui Grigore Trancu-Iași și încă mai citesc prin ziare știri despre ceeace a fost, ca om și ca artist, fostul ministru al Muncii.

Sunt oameni cu al căror deces ne deprindem ușor. Acei oameni mai ales, cu a căror prezență puternică ne ținem la curent relatările zilei. La săvârșirea lor din viață, nenumărate cruci se ridică în aceleași pagini unde numele lor strălucea până ieri.

Domnul Trancu-Iași (e mort și el, într'adevăr?) porni se de jos, dintre rafturile unui negoț provincial și, printr'o muncă statornică, ajutată egal de pricepere, se specializase în ramura aridă a contabilității și problemelor sociale, din care avea să iasă mai apoi un dascăl, un parlamentar cu strălucire și un ministru întemeietor.

Trancu-Iași era harnic, inteligent, avea spirit, avea un mare caracter, — devotamentul lui față de Mareșalul Averescu a rămas legendar — și avea mai ales o inimă profundă.

Sunt rari aceste însușiri la un om de cifre și la un bărbat politic din perioada celui mai crâncen politicianism.

Dar, credem adânc, aceste calități sufletești erau darul nu numai al naturii — o natură funciarmente bună e pervertită și ucisă mai apoi de contabilitate și de oameni! — cât erau mai ales fructe alte culturii lui vaste. Pe vremea când Trancu era ministru, autorul acestor rânduri a fost câțiva ani, în casa lui largă, de stil românesc, din strada Toamnei, un fel de praeceptor — și mi-aduc aminte de bogata bibliotecă, în care titularul Departamentului Muncii se retrăgea seara să citească și să lucreze, după o zi istovitoare, în care primise și miluise, acasă și la minister, sute de persoane. Imi spunea cu câtă greutate răzbătuse în viață, avea cunoștințe din toate domeniile, iubia muzica și pe artiștii plastici, știa mii de versuri pe dinafară, în original, din toți marii poeți ai lumii și cu deosebire din cântăreții muncii și ai compasiunii. Un iubitor de oameni, un tot atât de mare optimist, un artist. Era un om de duh, ca toți oamenii buni, dar maliția lui n'avea niciodată scopul de a jigni. Comerțul, ca să zicem așa, cu artiștii și poezia, făcuseră din el un mare și etern admirator și profesorul de cambii și străfe se simțea fericit să prezideze, într'unul din ceasurile sale libere, un comitet pentru alegerea... celei mai bune epigrame pe rime date!

Aș vrea, într'adevăr, să știu câți dintre oamenii din tagma țifrelor au avut psihologia fină a lui Trancu-Iași. Mă tem că n'au prea existat, fiindcă se pare că între idolul negoțului și zâna armoniei nu s'a înfiripat, niciodată o idilă. Deunăzi, un inginer specialist în radiofonie, adică într'un domeniu tehnic muzical, își exprima disperarea că minunata lui logodnică scrie... poesii!

Și, totuși, credem că divorțul nu e atât de categoric. O poesie bună, ca și o femeie frumoasă, nu se poate să nu placă. O carte de versuri e pentru suflet ca un săpun parfumat și poesia, ca și iubirea, are darul dumnezeesc de a ne limpezi pedănuntru și a ne face mai buni, mai înnalți, mai fericiți:

„Qui n'aime point les vers
a l'esprit sec et lourd.
„Je ne veux point chanter
aux oreilles d'un sourd.
„Les vers sont en effet la
musique de l'ame,

— cântă Voltaire în a sa „Epitre au Roi de la Chine".

Citesc în „Universul" că la Academia Comercială din București, unde Trancu-Iași a fost profesor, va avea loc o nouă ședătoare literară și asta mă bucură imens. Am participat și eu la o astfel de întâlnire a slovei noastre cu tinerii studenți ai Academiei, viitori oameni de afaceri. A fost o emoționantă comuniune a Contabilității cu Poesia, cu această zeitate care — spunea și Ovidiu în „Arta de a iubi", are farmecul „de a face mai dulci moravurile". Și nu glumesc propunând ca la Academia Comercială și în genere, pe lângă toate Universitățile noastre practice, să se înființeze câte o catedră de Poesie.

Să nădăjduim că omenirea viitoare, în loc să se scalde în sânge, se va îmbăta cu versuri (la Poesie enivrera le monde) *— cum credea Béranger, plângând cândva un „înger exilat". Căci, scumpii mei oameni practici, nu supraviețuim decât prin Poesie și prin corolarele ei — Caracterul și Binele.*

In pădure*)

Aici vom sfârși, aici,
Ca două burueni, —
Arse de toamna târzie
Prin senine poeni.

Zile și nopți vor mai trece
Cu soare și hârburi de lună
Și vânturi purta-vor mereu
A frunzelor dună.

Prin crengi, furișându-și argintul,
Ninsori de vis vor străbate,
Albindu-ne glia și somnul
In a pădurii cetate.

Nimic din al codrilor sbucium.
Din al văilor scâncet,
Nu va ajunge lutul
Auzului nostru lânced.

Nu vom vedea nici toamnele
Dansând pe vasta câmpie...
Ochii ne-or fi mistuiți
In a morții euforie.

VLAICU BARNA

1) Din volumul „Brume" care va apare la 20 Februarie în editura „Miron Neagu".

CRONICA LITERARĂ

Titu Maiorescu: Insemnări zilnice,

publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu, II (1881—1886)

Această a doua parte din „Insemnări zilnice", apare, ca şi prima, însoţită de folositoarea introducere analitică a d-lui prof. I. Rădulescu-Pogoneanu, căruia îi revine meritul de a fi descurcat stufoasele caiete ale lui Maiorescu, de a le fi tradus pe cele scrise în nemţeşte, şi de a fi condus tipărirea lor, cu grija cuvenită.

Ne vom referi în concluzia cronicei, la ideile din prefaţa d-lui I. Rădulescu-Pogoneanu.

Deocamdată înfăţişăm lectorului portretul lui Titu Maiorescu, aşa cum ni se arată din „Insemnări". Nu este vorba de un portret *nou*. Ca şi primul volum, nici acest al doilea, de 370 pagini, cuprinzând anii 1881—1886, — nu-i descoperă, — cum se spune, „o latură necunoscută a spiritului". Dar tocmai asupra acestui punct nu trebue să nu ne înşelăm. Cine pretinde „laturi necunoscute", aspecte mai adânci, ascunse, etc... dă dovada că n'a priceput destul pe Maiorescu cel cunoscut, cel popularizat în şcoli, şi despre care ştim toţi că a fost „o personalitate de o înaltă pregătire intelectuală, un om de cultură superioară, un clasic, un olimpian", etc... Că Maiorescu a fost toate acestea nu încape îndoială... că inteligenţa lui critică a constituit şansa culturii noastre începătoare... este un adevăr definitiv impus. Din „Insemnări" reiese întru totul lucrul acesta, ştiut de toată lumea... dar numai atât... Trebue să ne dăm seama însă cât de important e ceeace ni se dă... Deabia acum, după o scurgere a mai mult de jumătate de secol, înţelegem sensul figurii lui Maiorescu. „Olimpianul" devine real, clar şi *posibil*... De apariţia lui Eminescu, nu ne mirăm atât cât de a lui Maiorescu... Pentrucă geniul poetului rămâne totdeauna o taină a puterilor vieţii. Geniul ţâşneşte oricum, fără relaţii genetice cu timpul. O personalitate de cărturar însă, a cărui valoare stă în asimilarea culturii universale, din care culege apoi norme pentru desvoltarea culturii ţării, — pare a ne impresiona mai mult, prin caracterul său *numai* omenesc. Geniul rămâne inexplicabil, şi dincolo de omenesc ; personalitatea rezumă omenescul şi deaceea interesează în mare măsură, servind ca model de a fi pentru contemporani, (dacă îl înţeleg) — în orice caz pentru posteritate. Cine şi-ar propune să stabilească coordonatele unui umanism românesc, ar găsi în „Insemnări" materialul cel mai fecund. „Insemnările" împlinesc portretul unui „român", înţelegător adânc al culturii universale (clasicismul antic în primul rând şi filosofia modernă), şi în realaţie de educator cu poporul său. Titu Maiorescu a fost în centrul vieţii istorice şi culturale, nu atât ca un creator, cât ca un îndrumător. Raporturile sale de prietenie cu familia regală, datorite nu activităţii politice, ci naturii sale de om superior cu care regele şi regina simţeau plăcere să se întreţie, indică punctul maxim al umanismului său. Geniul trece dincolo de istorie; un simplu „om" îşi măsoară „omenia" prin prietenia cu regii. Nimic mai impresionant de cât modul cum Maiorescu *adânceşte* însemnătatea prieteniei regeşti. In conştiinţa lui nu se mai afla loc *gol*, spre a se simţi măgulit. Privia *natural* lucrul, şi vorbia despre o vizită la palat ca despre o întâlnire între *oameni*. Deaceea, însemnările despre aceasta, sunt tot scurte, încercând să fixeze pe hârtie doar faptul cu expresia sa psihologică, fără a stărui în analiză. La 20 Septembrie (1881), Maiorescu merge la Sinaia spre a se prezenta mamei regelui Carol I, venită în ţară pentru şase săptămâni. Despre bătrâna prinţesă şi vizită scrie în jurnal : „...mişcătoare mulţămirea sa de a fi văzut pe fiul său în mediul ţărei lui. Prânzit acolo şi luat încă cu ei ceaiul în casa de vânătoare. Regele şi regina excepţional de amabil cu mine. Regele mi-a arătat urcioarele lui transilvănene săseşti. Regina mi-a citit al său „Ewiger Jude". (pag. 21). In „amabilitatea" regelui, va fi fost credem şi plăcerea de a fi arătat mamei sale un model de *om* din noua sa ţară. Apropierea se făcea de multeori pe căi afective, cum probează o altă notă, înduioşătoare : „Alecsandri îmi spuse că Regina noastră Elizabeta, când se afla pe moarte de bolnavă, excitată, pierdută, îşi zicea tot mereu cuvintele din poezia populară : „Aşterne-te drumului, Ca şi iarba câmpului, De suflarea vântului". Dovadă de puterea şi farmecul poeziei simţite, deşi rima e greşită. Parcă deschide o legănare în infinit". (pag. 43). Regele Carol nu ezita să-i împărtăşească lucruri din viaţa lui particulară, cu legătură istorică mai îndepărtată, dar pe care Maiorescu o intuia desigur, uşor. Aşa de pildă, intenţia lui Napoleon III de a-l însura pe prinţ cu prinţesa Murat. Apoi această exclamaţie a lui Bismark, la sugestia împăratului francez, ca Austria să păstreze Schleswig-Holsteinul :" Ah, ce idee ! Austria trebue să iasă cu totul afară din Germania şi să-şi mute punctul de gravitate spre *răsărit*".

Incă două gesturi de *prietenie* regească. Tot după o vizită la Sinaia, autorul notează : „Regina foarte amabilă; stat de vorbă cu ea şi Livia şi d-ra Romalo, de la $2^1/_4$, până la $4^3/_4$. In acelaş timp ea picta. Mi-a spus : „Când am aflat de moartea socrului d-tale, am stăruit anume ca Livia să vină la mine. Avem împreună un timp trist şi ea trebue să se liniştească şi să se întremeze" (pag. 302).

Livia, fiica lui Maiorescu, la moartea bunicului, este invitată de regină, „să se liniştească şi să se întremeze aici". Aceleaş semnificaţii, într'o notă de Duminică, 24 Octombrie 1886, ziua târnosirii, după reparaţie, a mânăstirii Curtea de Argeş : „După prânz, Clara, Livia şi eu, plimbându-ne pe jos spre pod, ne-am întâlnit cu Regele şi Regina în trăsura lor de gală, în urma lor ministrul Radu Mihai, prefectul şi mai multe trăsuri. Regele a spus să oprească trăsura şi a vorbit cu noi, în plină stradă, câteva minute şi ne-a invitat el însuşi la masă pentru astăzi. Curajoasă distincţie ostensibilă. Timp foarte frumos" (pag. 363). Desigur, admirăm deopotrivă *distincţia* regelui şi cumpătarea interioară a cărturarului.

Prin câteva cuvinte ni se deschide calea firească spre înţelegerea „olimpianului". Maiorescu avea conştiinţa largă şi înaltă, despre *om*, ca atare. In numeroase locuri, citim însemnări despre voinţa lui de a se „forma" şi de a se impune prin calcul. Raţiunea rece îl fereşte totdeauna de a exagera. Propoziţia următoare s'ar părea enigmatică : „Sunt vindecat de greşeala tinereţii de a pune prea mult preţ pe opinia prietenilor *în contra* mea".

Autorul vrea să spue că, atunci când un prieten devotat ca Pogor, avea o opiniune alta decât a sa, lucrul nu prezenta gravitate, deoarece prietenul era *în contra*, din neînţelegere. Cu timpul, va înţelege, şi nu va mai fi contra. Sau că opiniunea potrivnică datorită neputinţei de a adânci prin perspicacitate, nu trebue să strice o prietenie. Maiorescu este *echilibrat*.

Răceala sa, despre care s'a vorbit mereu, aparţinea autocontrolului : „L. Catargi a prezidat ; eu rece..., am cerut ca socoteala datoriilor să privească pe *toţi* membrii clubului, care trebue să fie buni nu numai pentru votat, ci şi pentru plătit. A rămas aşa" (pag. 25). Consecinţele *faptei* le măsura precis: „*Fapta* i-a constrâns să se adapteze la adevărata stare a lucrurilor" (pag. 26). Dacă pe sine se supraveghează cu atenţie, observă cu mult spirit greşelile de calcul, ale celorlalţi, chiar când e vorba de un Kogălniceanu : „...neabilă interpelare a lui Kogălniceanu..." (pag. 36). Iată ideia netă a politeţii pozitive : „Eu liniştit, rece, impunând efect prin politeţe" (p. 10). Pe sine se controlează necontenit şi îşi impune felul de a se purta după împrejurări : „Insă voiu sta mai retras" (pag. 43). Işi face educaţia morală : „...eu puţin cam lânced... trebue să mă întăresc" (pag. 44). Iată-l încolţit şi apărându-se prin sentimentul limpede al valorii sale: „Multă vorbăriei a aşa zisei societăţi în contra conferinţei mele despre magnetismul animal. Eu, în primul moment, apăsat de asta, în curând însă, ridicându-mă în contra, curajos şi cu conştiinţa de mine însumi" (pag. 58). Un exemplu de ordonare a vieţii prin raţiune, ni-l dă concisa descripţie a unei şedinţe în parlamentul englez, la care a asistat : „Am văzut pe Gladsone în House Commons. Tocmai vorbea ministrul de războiu. Totul măreţ. Camera însăşi făcea impresia unei practice simplităţi şi adaptări la obiect, fără nici o teatralitate" (pag. 88). „Adaptarea la obiect" o remarcă, firesţe, ca o exigenţă superioară a inteligenţii. Tot un *obiect* la care să se adapteze, este şi acţiunea, cu legile ei de eficienţă: „Să lupt în viitoarele alegeri. Cine se abţine, abdică" (pag. 120). Grija de a „se forma" o manifestă uneori şi în cazuri protocolare: „Toţi în cilindru, cu redingotă (eu, nu prea convenabil, cu pălărie rotundă şi cu jachetă neagră. De ţinut minte pentru altă dată)." (pag. 250). Minunat exerciţiu de voinţă, de necurmată autoscopie. Din planul moral al conştiinţei de sine, Maiorescu se ridică uşor în planul mai adânc al cugetării, şi, dacă spectacolul unui om educat care se supraveghează, ni se pare normal, acela al unui cărturar care *cugetă*, este instructiv. Maiorescu îşi măsoară timpul şi după *cugetare*. In programul său zilnic îşi rezervă vreme şi pentru a se gândi la tot ce-i preocupă intelectul. Câte odată e mulţumit de rezultatul meditaţiunii, alteori nu. Scrisul său şi conferinţele îşi datorează calitatea faptului de a fi fost gândite, dinainte, punct cu punct: „Şi, în aceste împrejurări, nici măcar o oră timp să cuget la conferenţa mea dela Iaşi". (pag. 35). Cititul nu se confundă cu gândirea: „...apoi ½ de oră citit Taine, (De l'intelligence), şi ¼ de oră meditat asupra conferinţei mele de la Iaşi şi schiţat canavaua ei". (pag. 37). Gândirea este o îndeletnicire de a cărei zădărnicire, suferă : „...am iarăşi febră, sunt cu totul deprimat... incapabil de a gândi". (pag. 38). Iată şi o explicaţie a faimoasei limpezimi maioresciene : „Dar am citit şi am cugetat atât de mult asupra fiziologiei şi psihologiei, încât gândurile se încheagă îndată în cristale şi din starea latentă se rotunjesc spre o expunere" (pag. 39). *Gândirea* creşte, ca şi sănătatea : „Numai să mă fac odată bine, şi voiu putea atunci şi să gândesc mai proaspăt". (pag. 40). Despre tehnica gândirii, ne dă o informaţie ce rămâne să fie explicată : „...în această Vineri, dela ora 8 dimineaţa până la 1½ am cugetat, necurmat, în felul meu, în zigzag, la aceeace aveam de vorbit... (pag. 135). Ce va fi înţeles prin acest „în felul meu, în zig-zag" ?

Lucrul foarte normal este ca o personalitate în necontenită efervescenţă a voinţii şi a gândirii să *intervie* în modul de a trăi al semenilor, şi să-i îndrumeze, indicând normele, şi criticând erorile. Origina criticismului şi a teoriei culturii se află deci în temperamentul mereu însufleţit al cărturarului, care, pe măsură ce se desvoltă pe sine, simte nevoia să îndemne şi pe alţii să se desvolte. Deseori, în jurnal, îşi dă în vileag, natura sa de stimulator. După o vizită la George Duca, tatăl lui I. G. Duca, notează : „El mi-a povestit multe anecdote despre Cuza şi altele; bun mimic. Eu stăruit, la dânsul şi la soţia lui, născută Conta, să scrie memorii". (pag. 18).

Gradul în care Maiorescu ştia să stimuleze la muncă intelectuală sau la activitate morală pe alţii, îl destăinue o glumă a lui Urechia, care, în gustul ei baroc, adânceşte problema importantă a personalităţii : „Toast al lui Urechia pentru mine (de care, zice el, e aşa de amurezat, cu toată opoziţia mea, încât, de ar fi femeie, ar fi încă de mult gravidă de mine)" (pag. 12). Demn de reţinut este simţământul însuşi al lui Maiorescu despre „influenţa" sa. Având rădăcini spontane în bogata sa înzestrare, acest „magnetism animal", îl transformă în voinţă conştientă, recunoscându-şi sieşi că voieşte să influenţeze mai ales tineretul, şi bucurându-se când vede că intenţiile i se realizează : „Eu însu-mi aşi vrea... să mă întorc la locul de profesor la Universitate, la Bucureşti. Influenţa asupra tinerimei studioase îmi pare mereu foarte importantă (pag. 249). In directă înrudire cu acţiunea sa profesorală, se află aceea de critic, manifestată oral în societatea pe care o frecventa şi unde se citeau cărţi sau se comentau opere de artă. Intervenea prompt, cu caracterizări puternice, definitive, care lipseau din critica academică, publicată în „Convorbiri". Astfel, traducerea lui Dante, de către N. Gane, o declară „fără animus". O seară la „Junimea", când „Eminescu lipsea", se petrece „extrem de plicticos" (p. 49). Lectura cărţii lui H. Spencer: „Premiers Principes", ocazionează o aspră judecată: „Obositor, descurajator. Ce vorbărie despre lucruri banale ! Astea le-a spus de mult Herbart, mai bine în parte şi Hume şi chiar Kant. Chiar eu, în mica, nemătura mea carte germană de la 1864" (pag. 112). In aceeaş lucrare descoperă şi lucruri bune pe care le remarcă în termeni ştiuţi din „Critice". „Apoi toţi împreună, cu Anette, citit mai departe Premiers Principes", a lui Herbert Spencer: sfârşitul capitolului „relativité de toute connaissance" şi capitolul al cincelea „réconciliation" sânt splendid scrise. Am fost toţi înălţaţi" (pag. 114). Un cadru de familie susţinut de umanismul maiorescian, opera de artă dă prilej de înălţare a sufletului. Acelaş Specer devine însă, curând : „...difuz şi, din cauză că se ţine numai în abstracţiuni, superficial şi superfluu... (pag. 123). Maiorescu mărturiseşte apoi preferinţa gândirii sale : „Ce seacă şi constând numai din sarbede abstracţii devine, zău, filozofia, îndată ce vrea să fie pozitivistă, şi pierde fantasticul dar *profund necesarul* farmec al metafizicei transcendentale". (pag. 127). Ne oprim la această extrem de preţioasă confesie *filosofică*, de unde vom continua în numărul viitor.

CONSTANTIN FĂNTÂNERU

(Va urma)

Tu...

Pentru ochii tăi frumoşi şi zâmbetul-minune,
Am rătăcit şi sufăr... şi râd de mine zorii,
Iar când mi-e dor de tine, doar coardele viorii
Mai gânguresc sonata : „Când soarele apune..."

Mi-e inima o rană ce plânge făr' să spună
De câte ori din drumu-i a vrut să se oprească.
Şi iureşul mă fură cum norii de furtună
Alungă funigeii pe horbota cerească.

Şi-aseară tu, cu lacrimi, râdeai de gluma lor,
De jocul de paiaţe în scena larg deschisă,
Şi nu ştiai că-alături fără de vreun decor,
Se depăna durerea-mi pe-o arie nescrisă....

Şi ochii tăi de înger, cu scânteeri în noapte,
Urzeau dulci mreji albastre în leagănul de gene,
Iar gura ta, ispită cu alintări în şoapte,
Rostesc duios romanţa : „Pe drumuri moldovene..."

Ascult şi-acum povestea cu floarea de sânziana,
Şi nu pricep cum bruma cu lacrimile ei,
Alintă şi adoarme blând florile-cercei
Şi-a doua zi 'n grădină plângi singură-Adriana..

27 Ianuarie 1940 **Constantin COJAN**

Corespondenţa noastră

DORULE

Dorule te caut printre spini
Cu zmbetul sclipirilor de stele
Să'nseninezi mirifice grădini
Şi drumul visurilor mele.

Eu fără tine sunt un astru mort
Un cimitir scăldat în nostalgie
Aş vrea şi azi în gânduri să te port
Aş vrea şi azi să-ţi cânt o melodie.

Tăcerea ta mă arde şi suspin
Nu simţi că mă sufoc, mi-e greu, mă [doare
Tu eşti apusul unui alt destin
Tu eşti durerea unui geniu mare.

Dorule zadarnic te-oi chema
Să plângi cu mine în singurătate
Rămâi să porţi în veci a morţii stea
Rămâi acolo în eternitate.

CONST. CURSARU

Nu trebue să vă faceţi mari iluzii asupra calităţii versurilor publicate. Originalitatea este departe de a se manifesta, deocamdată. Stăruiţi totuşi. Exerciţiul aduce, cu vremea, clarificarea. In câţiva ani, se va şti dacă aveţi sau nu aveţi vocaţie pentru poezie.

DECEMBRIE

Auzi vântul care bate
Şi răzbate 'n orice cute,
Răscolind tristeţi trecute,
Mort prin crengile uscate
Ce să cate ?

Uscături el le desgroapă
Vrea şi morţi ca să învie,
Când pe deal, în sus, la vie
Oamenii lucrează, sapă,
Câte-o groapă.

Suflă'ntruna blestematul
Când de sus, din deal, la vale,
Când răsleţ s'aruncă 'n cale
Şi inprăfoşind tot satul
Fuge natul.

In pădure îl aruncă
Un alt vânt care-l ajunge,
Il împinge şi-l împunge
Chiar îl mai goneşte încă
De pe tuncă.

La pădure se împacă —
Mult îi place să se frângă,
Când pădurea stă să plângă,
Câte-o aşchie, vre-o cracă —
Doar să tacă.

Cum să tacă o pădure,
Şi pomii suferă prăpăd,
Dacă ei simt chiar de nu văd,
Pot să plângă, să înjure,
Ori să'ndure ?

Cum aşi vrea să vie viaţă.
Să poţi s'asculţi şi tu un cânt,
Să vie iarnă fără vânt
Să s'aştearnă fără gheaţă,
Albă faţă.

E prea târziu pentru un vânt
— Vânt care a fost tomnatic —
Coabe e dacă-i iernatic
Când peste tot e alb şi sfânt
Şi pe pământ.

LEON SIMIONESCU

Curioasă reminiscenţă din Coşbuc. Dacă persistaţi astfel, veţi realiza lucruri bune pentru albume de familie, citite de amatori ocazionali, cari nu adâncesc mult poezia.

POVESTE DE IARNĂ PENTRU FELICIA

Salcâmii cerului au înflorit ca nişte poveşti,
Ca nişte minuni pe care niciodată nu le [întâlneşti...
Şi-acum îngerii scutură florile peste lume
Voind s'o îmbrace în dantelă şi spume...
Florile astea care vin de atât de sus,
Au crescut sub mângâerile lui Isus..
Şi poate îngerii le-au mirosit în fiecare [dimineaţă
După ce se spălau — în marea laptelui — pe [faţă...

Acum, uite-le, au pornit pe aripi de vânt
Ca un dar al cerului pentru pământ,
Pentru toţi oamenii şi pentru tine...
Numai pentru mine, nu !.. pentru mine !...

Ţie îţi lucesc în păr ca nişte diamante,
Iar haina ţi-au schimbat-o 'n nestemate...
Pentru mine, de ieri, de când au început să [cadă,
Nu a căzut nici-o floare... Numai zăpadă...

Pe mine nici cerul nu vrea să mă vadă !
Prea mi-a fost viaţa numai renunţări şi [tăgadă...

1938. **Ion Gh. Preda**

DIN SBUCIUM

Fulguiri domoale cu cerul peste vis —
Cum înfloriră iarăşi, iarăşi lin poteci;
Zori nedepănate, destramă bun cais
Şi pentru cine-acum ponoarele să treci?...

La ceasuri mult târzii doiniră 'nmuguriri,
Iar împrejur pustiu — cu orice clipă grea:
Nu guas de bunică, un cântec de-adumbriri
Tristeţii, singurătăţii; rup liniştea.

Vuesc ursite că pentru vârfuri pasul,
Indoelnic — la orice copac popas?...
Dar c'un gând vom răsfoi întreg Atlasul,
O zi, trecută floare la iconostas!
— Oare cine la ani puţini spunea?...
Doamne, fi-va bunătatea Ta —
Ştergând urmele-mi de prtutindenea!

Zilnic se roade'n mine cât'un os,
Zilnic dureri în limbă se cos;
O, Vecine — smulge-mi suflet secetos!

Unde mai sunt vorbele de atunci?...
Doamne, fi-va ofrandă la munci,
Inger de veghe, nu inima-mi mănânci?

Trec iarăşi prin faţa ochilor cruci,
Iar glasul cu ele nu mi-l duci?
O, Vecine — 'n gânduri, morman de năluci...

Ce'n depărtat glas de bunic'aud!
Doamne, fi-va mai mult ochiul ud —
Nu mă voiu vedea sburând peste agud?

O, Vecine — şi Doamne, nu uita:
In grabnica'mpărăţie-a Ta,
Păcatu'n suflet, nu mi-l căuta!...

Traian Popescu-Cobia

NOROCUL

I.
S'a stins în vatră
focul,
Şi'un colţ tremător
Astupă plângător
norocul.

II.
Negrul cerului
s'a stins
Şi poarta se deschide
Iar umbrele-i livide
s'au încins

III.
In firea care
creşte
Purtat de şerbii zilei
Spre lumile safirei,
soseşte

IV.
Incoronat de
focul
Ce lumea o invie,
Şi'aprinde în pustie
norocul.

DEMION CHIRUŞ

RUGA PENTRU PĂDURE

Cascadelor line, vreau să aud zgomotul acela [mare,
Asurzitor, ca să-mi imite furtuna pe mare,
Sufletu-mi beat de atâta freamăt
Să fie străbătut de-un fior şi de-un geamăt.

Ciuperci şi buruieni ce-mi ieşiţi în cale cu [miile,
Să nu vă surprindă, am chemat toate stihiile
Şi voi, brazilor cuminţi, compuneţi o simfonie
Pe care s'o cântaţi când o să intru în agonie.

Voi stelelor să fiţi liniştite, şi tu — lună.
Palid, o să vă îngân „noapte bună"
Şi-o să vă las toporul şi dalta.
Se va auzi o detunătură, şi încă una, şi alta.

FLORIN LUCESCU

POETUL

Poet bătrân cu plete, hârţuit
De gânduri triste ploi şi umilinţi
Te porţi prin vânt şi cauţi suferinţi
De Prometeu, cu pismă 'nlănţuit.

Te-ai înfrăţit cu glodul nu cu glia,
Şi urci voit sub gene uri mărunte.
Dece fereşti şi duci mâna la frunte,
Când făr' să vrei ţi s'a deschis tăria ?

La fel orbeşti şi fugi în visuri sure,
Când un imberb trufaş, purtând în piept avere
De soare alb, urmează, prin stânci aurifere,
Incandescenta trenă a poeziei pure.

TEODOR CAZABAN

Oltenească *)

de VICTOR PAPILIAN

— Du bist ein Übermensch...

Mărinică Chilibunu nu se îngâmfa. Ce atâta laudă? Parcă făcuse cine ştie ce mare ispravă! Atâta doar: fiindcă ascensorul era „defect", iar el grăbit, o înşfăcase ca pe un snop de furat şi apoi, cu ea în braţe, pornise de scări în sus, „iut, iut", ogăreşte, cinci etaje, până'n camera fetei. Şi acolo, o iubise ca la ei în lunca Motrului, haiducește.

— O, deine Heldischekraft! Sie gleicht dich mit Siegfried un Tristan...

Mărinică îşi zâmbi sieşi. Ce era pentru el vrăbetele ăsta de fată, pentru el, care dela şaisprezece ani ridica în dinţi sacul de cinci bănicioare pline?

— Die Liebe herscht über alles... Sie rufte dich aus deinem Lande bis zu mir...

Mărinică Chilibunu deveni gânditor. Stai. Alta era „togma" lui. Nu pentru dragoste se găsea el în Berlin, şi nu ca să-şi încerce puterile, golise taică-său, popa Lisandru din Cernaia, un pătul de porumb.

— Begreifst du, dass sie die ganze Philosophie Überschreitet...

Mărinică găsi prilejul potrivit să cotească binişor, ca'n mejdină străină. Ştia, a dracului Nemţoaica, filosofie de speriat!

— Sollen wir nicht lieber über Nietzsche sprechen?... Bist du der Käthe ihrer Meinung?...

— Lass gehen Nietzsche und Käthe...

Mărinică nu era de aceeaşi părere. Deşi urma arheologia, din Nietzsche avea să dea examen, iar prietena ei, Käthe, era o grozăvenie la istoria artelor. Socoteală de Oltean cu douăzeci şi patru de măsele în gură: el cu dragostea, fetele cu ştiinţa. Schimb pe cinste.

— Lass deine Gedanken nicht weg laufen...

Şi fiindcă-i simţea gândul fum străin, fata sări din pat şi, până să se desmeticească el, ea fu la patefon.

— Eine Überrauschung... eine Überrauschung...

Lui nu-i ardea de muzică, de joc şi de petrecere. Voia să aibă ce trece în catastif, la partida „profit". Dar deodată necazul lui se domoli, ca şi cum i-ar fi pus pe piept o cataplasmă de mălaiu. Placa începu să-i zică o doină, o doină oltenească. Inima parc'ar fi fost strânsă în legături de curmeiu, aşa se slobozea acum şi după opaiţul minţii se ridicau numai site, site...

Se vede acasă, când pâcla dimineţii se înalţa de pe Motru şi soarele, ca un plisc de aur, ciocăne în zări scorbura norilor. Trăsurica e gata de plecare. El aude acum sfârlele de apă ale râului, iar pe nări îi adie miresme de alune verzi şi măcieşi înfloriţi. Iată pe tatăsău, popa Lisandru, rezemat într'o mătură de nuiele, întunecând cu privirea lui de porumbe coapte, pătulul gol. Şi toată curtea e plină de cotcodăcitul orăteniilor. Dar preoteasa le-a uitat dorul. Răstignită cu mânile de streaşina cuniei, ea se sbate ca'n jugul lui Tudor.

— Fir'ar alimănit, muică, viforul străin... că se'ncherbă în tine şi mie-mi urzică sufletul şi-mi secă sângele...

Măirinică, bumbacu şi mătasea sufletului meu... mă desgolişi de toată „frumuşaţa" şi mă lăsaşi numai oase uscate...

Mărinică, iconiţă... Cine-o să-ţi închine faţa obrazului?... Cine-o să-ţi sărute moalele capului?... Cine-o să-ţi soarbă tămâia ochilor?...

Muică, muică... de ce plecaşi şi mă lăsaşi singură ca moartea?...

Ianuarie 1940, Cluj

*) Din volumul „Schiţe şi Epigrame".

Paco şi Pedro

– Poveste spaniolă –

de ANIŞOARA ODEANU

Povestea asta, pentru unii, e poate de necrezut. Asta nu înseamnă, însă, că nu e adevărată.

In Spania — pentrucă acolo s'a întâmplat, o ştiu toţi copiii de pe stradă. Dar, pentrucă, probabil, nimănui nu i-ar trece prin gând să se ducă să-i întrebe pe aceşti copii de pe stradă, rămâne s'o reconstituim noi în câteva cuvinte.

E vorba despre unii Paco şi Pedro, dintr'un oraş de pe malul Guadalquivirului. Doi juni celibatari, mai mult celibatari decât juni. Aceşti Paco şi Pedro împlineau, pe când începe povestea, cel dintâi patruzeci şi opt de ani, cel de al doilea cincizeci.

Povestea începe aşa de târziu, pentrucă până la această vârstă viaţa lor era fără poveste, cum e deobicei viaţa a cel puţin trei sferturi din omenire.

Paco şi Pedro erau fraţi şi erau nobili. Nobili cu blazon pe frontispiciul casei, pe inelul de pe deget, pe rufărie chiar şi pe aproape toate obiectele ce-i înconjurau. Fără astea chiar, Paco şi Pedro tot nobili ar fi fost. Fiindcă purtau noblețea pe chip, în mişcări, în mâinile cu degete lungi şi albe, ca de femee. Tot ce făceau ei purta amprenta acestei nobleţi. Deşi, pe de altă parte, ceeace făceau nu era prea mare lucru. Paco făcea pictură, iar Pedro îl privea cum pictează. Paco făcea pictură pentru propria lui plăcere, fără să-i aducă vreun venit, iar Pedro îl privea pe Paco pictând tot pentru propria lui plăcere, lucru ce, cu atât mai vârtos, nu poate aduce nici un venit.

Şi, pentrucă atât Paco cât şi Pedro trebuiau să trăiască, după părerea lor cel puţin, îi întreţinea o foarte onorabilă şi bătrână doamnă, bunica lor, care nici ea la rândul ei nu făcuse alt mare lucru decât acela de a-l fi născut pe tatăl lui Paco şi Pedro şi altul, mai rentabil, de a se fi căsătorit cu un domn foarte bogat care la un moment dat muri.

In general, toate lucrurile până la un moment dat, par a se fi întâmplat în voia lui Dumnezeu, după care, în multe forme, oamenii se nasc, trăesc şi mor pe pământ, unde au loc toţi.

Paco şi Pedro deci, trăiau de jumătate de secol, curaţi în fiinţa lor cum fuseseră în zilele dintâi ale copilăriei. Mâncau bine, dormeau bine, se plimbau prin parcul castelului spre fundul lui, unde era un lac părăginit cu nuferi şi cu broaşte. Paco spunea „Uite o broască". Iar Pedro îi răspundea: „Vai, ce interesant". Sau spunea Paco: „E cam răcoare". Iar Pedro îi răspundea „Ar trebui să intrăm în casă".

La lucrurile lumii, ale acelei lumi din afară de grilajul parcului, nu se prea gândeau. Nici cărţile prin care ciudata asta lume îşi strigă de mii de ani desnădejdea, nu veniseră să le turbure seninătatea. Nu se însuraseră fiindcă nu-şi puseseră problema asta niciodată. Bine înţeles nici la dragoste nu se gândiseră altfel decât dând din umeri. Li se părea îndepărtată şi se simţeau adăpostiţi de ea, ca de bolile din colonii de care auziseră, lepra, frigurile galbene şi alte orori.

Paco şi Pedro nu doreau nimic din ceeace nu aveau. Florile înfloreau în fiecare primăvară, când înverzea şi parcul, apoi se vestejeau ca să înflorească iar. Şi viaţa trecea pentrucă, de totdeauna, viaţa era făcută să treacă. Paco picta, fiindcă n'avea altceva de făcut, mereu acelaş parc trecând prin culoarea anotimpurilor, iar Pedro îl admira fiindcă nici el n'avea altceva de făcut.

Până într'o zi.

Era o dimineaţă de Mai. Toată noaptea pisicile şi junii îndrăgostiţi făcuseră serenade. Paco şi Pedro, bineînţeles, nu sufereau de insomnii. Rumeni şi proaspeţi, cu soarele în creştetele chele, Paco şi Pedro au ieşit dis de dimineaţă în grădină să picteze lacul cu broaşte la răsăritul soarelui. Paco făcuse aproape tot cerul, cu nişte nouraşi albi ca nişte perne pentru îngeri, când fratele lui îl bătu pe umeri: „Uite Paco, ce interesant". Paco îşi coborî ochii dela cer în direcţia în care îi arăta Pedro lucrul acela interesant şi văzu, plin de uimire, aproape de ei, dincolo de grilaj, silueta unei fete îmbrăcată toată în roşu, pe care soarele căzând din plin o aprindea ca pe o flacără. Fata sta privindu-i şi le făcea nişte semne cu braţele, lor, sau poate se alinta singură. „Parcă-i o pisicuţă care se spală" zâmbi Pedro înduioşat dintr'odată. Fata, care lor li se păru foarte tânără şi frumoasă, îşi ridică de data asta un singur braţ spre cap, o clipă mai târziu un trandafir roşu zbură peste grilaj izbindu-se de pânza lui Paco.

Fraţii se plecară amândoi deodată să-l culeagă, şi o făcură cu atâta destoinicie, încât n'a mai rămas din el mai mult decât dintr'o găscă pe care se năpustesc două vulpi. Fiecare însă îşi vîrî în buzunar prada lui. Iar Paco în dimineaţa aceea n'a mai avut chef să picteze şi nici Pedro să-l privească.

Prin bătrâna servitoare, aflară amândoi, după vreo câteva zile, numele fetei. Şi tot prin bătrâna servitoare li se mijloci fiecărui câte o întâlnire. Toate astea în cea mai mare taină, fără să ştie nimic unul de celălalt.

Fata avea şaisprezece ani şi o chema Andaluza. Grădinarul de lângă castel era tatăl ei, iar logodnicul ei era un tânăr ghitarist care avea chiar o oarecare taimă pentru improvizaţiile lui poetice pe care le acompania cu ghitara.

Întâlnirea lui Paco şi a lui Pedro apoi, cu tânara Andaluza, se petrecu cam în acelaş fel. Fata le spuse pe rând, cu cel mai gingaş surâs: „Nu pot iubi decât un artist care să-mi cânte frumuseţea".

In urma acestei sentinţe, viaţa lui Paco şi a lui Pedro se schimbă cu totul. Indrăgostiţi pentru întâia dată, amândoi, se suspectau reciproc, din ce în ce mai posaci.

Ferindu-se de fratele lui, Pedro se închidea zile întregi în biblioteca în care până atunci nu intrase cu anii. Pe zi ce trecea, praful de pe scaune şi de pe rafturi, era şters de hainele şi mâinile lui Pedro. Până când cărţile şi mobilele deveniră chiar strălucitoare. Pedro, acolo, scria nenumărate scrisori, pe care bătrâna servitoare i le ducea senioritei Andaluza. Deşi scrisorile lui Pedro nu primeau niciodată răspuns, acesta se consola mereu spunându-şi: Am să scriu una mai bună.

Paco, în schimb, se cufundă mai adânc în pictură. Stătea dimineţi întregi lângă grilajul la care fata apăruse întâia dată, pictând iar şi iar acelaş lac sub diferite aspecte. Lucru ce, deseori îi era răsplătit prin câte o floare aruncată peste grilaj, mereu alta, după anotimp. Cu timpul, lui Paco dragostea lui i se părea împlinită. Era o dragoste de basme, pecetluită de *mister*. Un mister care se va deslega în ziua cea mare, aceeaşi pe care o aştepta, fără să ştie Paco — şi bietul Pedro chinuindu-se să compună în umbra bibliotecii.

Au aşteptat astfel zece ani. Intre timp seniorita Andaluza se măritase şi avea chiar un copil, care semăna leit cu tatăl lui, ghitaristul.

Ziua cea mare, veni pentru amândoi cam în acelaş timp. Era tot o dimineaţă de Mai. Tot după o noapte străbătută de miorlăitul pisicilor şi acordurile mandolinelor. Paco şi Pedro care sufereau de multă vreme de insomnii, avură timp să-şi spună fiecare în singurătate, cel dintâi: „Simt că mâine misterul va fi deslegat. Am pictat lacul sub ultima formă în care mai putea fi pictat, ieri dimineaţă". Pedro, la rândul lui îşi spuse: „Ieri am scris ultima scrisoare pe care aş mai fi putut s'o scriu. Am spus tot. Mâine va sosi ziua cea mare, o simt".

Şi presimţirea lor se împlini.

A doua zi dimineaţa, Paco merse pentru întâia dată pe malul lacului fără şevalet. Nu aşteptă mult timp şi Andaluza apăru într'o rochie tot atât de roşie ca în întâia zi. Sprinten ca niciodată, Paco fu în câţiva paşi dincolo de grilaj, în faţa ei. După zece ani, o vedea întâia dată de aproape. Era ea, dragostea lui, stăpâna lui, dar vai, parcă nu mai era ea. Era atât de grasă, doamne, şi avea chiar o umbră de mustaţă pe care Paco nici în cele mai otrăvite vise nu i-ar fi bănuit-o. Totuşi

aceasta era femeia vieţii lui, oricum i-o dădea Dumnezeu, se gândi. Şi întinse braţele, îngânând singurul cuvânt care-i venea în minte: „Misterul". Andaluza, speriată de acest bătrân de care tot oraşul ştia că e nebun, ca şi fratele lui dealtfel, se dădu la o parte şi ridicându-şi fustele ca să nu se împiedece, dispăru într'un foşnet de stambă scrobită.

Departe, lângă casă, o aştepta însă altă surpriză. Pedro, nebunul celălalt îi aţinea calea. Nici ţipenie de om în jur. Andaluza, abea scăpată dintr'o spaimă, fu de data asta gata să leşine.

Atunci se petrecură foarte multe lucruri, pe care nu mai stăm să le lămurim. Lui Pedro nu i se păru atât de urîtă, fiindcă el n'o vedea cu ochi de pictor ca Paco. Dar văzând-o în faţa lui, cât un munte, şi vie, tremurând şi privindu-l cu ochii holbaţi de groază, simţi că se sfârşeşte ceva în el. Pentru întâia dată nu mai înţelegea de ce timp de zece ani, scrisese atâtea mii de pagini pentru ea. Nu mai înţelegea ce dorise, ce îi cerea şi ce însemna „ziua mare" pe care o visase atât. Se simţea, cu adevărat, foarte stingherit, faţă de biata femee care crezuse în cuvintele lui. Nu putu decât să spună: „Iartă-mă, Andaluza". Aceasta, nu găsi în ea alt cuvânt decât un „Muţumesc" de care nici ea nu ştia ce vrea să însemne. Şi, spre marea ei bucurie, îl văzu pe Pedro depărtându-se cu paşi repezi spre castel.

După aceea, câtva timp, fraţii nu mai făcura absolut nimic. Tânjeau din zi în zi mai rău până când, într'o noapte Pedro dispăru. A doua zi îi găsiră corpul în lacul cu broaşte, încurcat printre nuferi. Abia întors dela înmormântare, Paco trecu şi el în lumea celor senini deapururi, înghiţindu-şi culorile.

*

In urma lor însă rămase ceva ce totdeauna se plăteşte mai scump decât orice, fiindcă se plăteşte cu viaţa însăşi, dar ce, pentru un asemenea preţ, nu se clădeşte în viaţă şi în cele trecătoare, ci în veşnicie: opera lor. Scrisorile desnădăjduite ale lui Pedro şi cele o mie de feţe ale lacului pictat de Paco, fură considerate adevărate capo d'opere. Sute şi sute de ani, oamenii aveau să viseze cu ochii aţintiţi asupra lor.

Astfel se petrecu şi termină această poveste a lui Paco şi Pedro, pe care copiii de pe stradă o numesc „Povestea celor doi nebuni". Domnişoarele cred că e o poveste de dragoste, mulţi o găsesc plicticoasă şi neinteresantă.

Căreia însă, drept sfârşit i s'ar putea adăoga aceste rânduri scrise de un comentator anonim, pe marginea unei reviste în care a apărut: „Adică din asta eu înţeleg că dacă aceşti oameni pe nume Paco şi frati-său Pedro ar fi fost mai şmecheri, toate acestea de mai sus nu se întâmplau. Dar eu înţeleg că lor nu le era de dragoste ci aveau pe dracu în ei, care drac i-a făcut să-şi piardă viaţa ca să rămână ce au pictat şi au scris. Asta nu ştiu pentru ce, dar ştiu că eu unul n'aş fi făcut aşa".

Semnătura: Indescifrabilă.

Vorbe în vânt

(Urmare din pag. I-a)

ce prin rezonament ar prefera un rău pe care îl cunoaşte, unui rău pe care nu-l cunoaşte.

●

Imi fac nopţile de vară
mândrul suflet de ocară.
Plânge-l!

Sânge mătrăgună,
volbură nebună,
gândul meu de ţeastă,
sufletul de coastă.

Strânge-l!

Adieri de patimi tremură prin noapte;
Demonii le-adună, le prefac în şoapte.
Ochi de cucuvae. Ureche ciulită.
Infrânate pofte pe drum de ispită.

Uşă încuiată a paradisului,
nu-ţi stă de strajă patima visului!
E deschisă, mai cuminte,
poarta iadului fierbinte,

de-mi fac nopţile de vară
gândurile de ocară.

DOI ANI MAI TÂRZIU. RĂSPUNS UNEI NECUNOSCUTE

Prin alei îmbălsămate
— crini şi trandafiri —
câte suflete furate,
câte şcoapte înşelate
într'a nopţii firi.

In vâltoarea cea fierbinte
câte m'au iubit?
Pe cărări, printre morminte,
toate au fost jurăminte
şi multe au mințit.

Le-am iubit totuşi pe toate,
cum să-mi amintesc
de-i frumoasa doamnă poate
sau fetiţa ruptă'n coate.
Nu le mai iubesc.

●

UN AN MAI TÂRZIU

De fapt, nu iubisem pe nici una. Acum abia iubesc.

●

Iubesc.

●

Intâi am crezut că nu mai este în lume decât Ea şi Eu. Pe urmă am văzut că n'a fost decât Ea. Eu am dat tot, am jertfit tot...

E de necrezut cât de mult, cât de total pot dispare în dragoste. E ca un fel de preludiu al Morţii.

●

DUPĂ ŞASE LUNI

Inima mea frântă
o ascult cum cântă!

Ce îndemn ispititor:
Prin pustiuri neumblate
să colind rătăcitor
în tăceri imaculate.
In pas de cămilă
mort şi totuşi viu —
a traiului silă
s'o duc în pustiu.
Suflet despoiat,
noroc de nebun,
în pas cadenţat,
bătut de simun,

picurând bizarul vremilor trecute,
duce-mi-aşi aleanul unei vieţi pierdute.
Stulbere-se 'n urmă zile de risip,
piară fără urme în zări de nisip
amintirea celor ce i-am cunoscut
şi icoana celei care nu m'a vrut.

C. GANE

Scrisoare pentru fata din grădinile albe

Fată născută'n grădinile albe, cu obraji de argint
în greerii vorbelor luminile nu mai ţi le-alint
şi cu prapurii serii, mâinile însângerate, îmi şterg.
Sunt un Pilat de printre trestiile amintirii, merg

rezimat în bastonul gândului, domol, ca un şarpe?
Furtunile de pe coclauri în trestii sunt harpe
ce'ntoarse în apele limpezi, macat de isvoare ţesut,
pentru tine fata din grădinile albe-au crescut.

Ingerii dacă se coboară lângă tine cântă-le, minte-i.
Fagurii cărnii răstigniţi peste florile dulci, de tei
şi mărgelele cu care-ai împodobit visul şi apusul aprins
sunt zesrea ta; prin ele m'ai iubit, m'ai învins.

Fata privirilor luminate, dă-mi albumul anilor violeţi,
uită rugăciunile, întinde-mi mâinile — frumoase dimineţi —
ca să le sărut în beţia livezilor necunoscute.
Frânge lotcile visului, dărâmă castelele'ncepute.

Fata din grădinile albe, călimările cu venin varsă-le'n vânt.
Mi-am frământat serile cu vin înăcrit şi pământ,
şi peste zilele de eri, de atunci, aruncă petrolul urii
să ardă amintirile ca'n flăcările neistovite ale băuturii.

CONST. ENE

Charles Baudelaire, poetul păcatelor

de AUREL CĂLINESCU

Carolina Aupick, născută Archimbaut, fosta d-nă Baudelaire, se ridică nu fără o vădită emoţie din fotoliu şi semnă actul pe care i-l întinse d-nul Ancelle magistrat emerit, om de suflet şi de acum înainte curator al averii personale al lui Charles, unicul ei fiu din prima căsătorie.

O făcu aceasta nu atât la stăruinţa lui Aupick, bărbat delicat şi care o respecta, ci fiindcă purtarea lui Charles şi desele lui cereri de bani o ingrijorau. Suma de şaptezeci şi cinci de mii de franci cari i se cuvenea băiatului nu-i putea fi refuzată, dar nici încredinţată personal fiindcă, afară de cei 23 de ani, Charles mai avea şi alte slăbiciuni pe care atât ea cât şi Aupick i le cunoşteau.

Bărbatul risipi câteva vorbe de încurajare pentru Carolina, pe care o simţea abătută, mulţumi d-lui Ancelle şi îl conduse politicos până'n vestibul după ce mai întâiu îl rugă să fie foarte binevoitor cu Charles şi să-i servească regulat la douăzeci ale lunii mia de franci hotărîtă de consiliu. Reîntors în cameră se apropie de nevastă-sa, o cuprinse de umeri şi-i spuse: totul va fi bine de azi înainte, Carolina. Aupick nu era un bărbat rău, dimpotrivă, dar militar fiind (îmbrăcase de cinci ani uniforma de general) şi om de realităţi nu înţelegea pasiunile desordonate ale lui Charles, nopţile lui pierdute, ochii lui vineţi, puţină disciplină ar fi vrut să-i insufle băiatului şi asta n'o putea face decât indirect, restrângându-i sursele băneşti. Un consiliu judiciar fusese cel mai nimerit lucru. Carolina se lăsă greu convinsă la ideia aceasta, dar când o făcu nu mai dădu de loc înapoi, fiind încredinţată că nu aprobă acţiunea unui tată vitreg, ci aceea a unui om de suflet care vrea să-i asigure copilului ei o existenţă onorabilă pentru viitor.

Şi într'adevăr Charles era, după toate socotelile obişnuite, un băiat rău. După ce-şi luă bacalaureatul îl trimiseră într'o călătorie depărtată şi frumoasă să se instruească şi să i se limpezească apele sufleteşti. Totul fu însă zădarnic. La douăzeci şi unu de ani îşi cerea cu încăpăţânare averea. Ce să facă el aşa de tânăr, cu atât de mulţi bani? D-na Carolina Aupick nu putea să-şi răspundă. Uneori grija de viitorul copilului o istovea. Atunci îl întreba aproape plângând pe Aupick: Ce facem cu Charles,... ce facem cu Charles?... Deaceia soţul o îmbărbăta acum, repetându-i mereu: totul va fi bine de azi înainte Carolina, foarte bine chiar!

Când bărbatul încă nu încetase s'o ţie de umeri şi să-i vorbească uşa se deschise şi apăru Charles.

— Vin dela Tabourey zise el şi se aşează uşor pe un fotoliu. Părea că se fereşte să nu cadă. Avea faţa puţin îmbujurată şi ochii tulburi. Aţi aranjat ceva împotriva mea? L-am văzut pe Aucelle ieşind dela voi.

— Dimpotrivă, interveni Aupick, uitându-se la nevastă-sa, am făcut ceva pentru tine. Vei primi deacum înainte dela domnul Aucelle câte o mie de franci pe lună. E mai bine aşa.

— Puţin, se revoltă Charles, asta-i prea puţin şi mai ales ruşinos; da, foarte ruşinos. Încă nu sunt eu un bărbat? Incearcă să se ridice din fotoliu, dar ezită şi începu să bată tactul cu degetele. Mirosea puţin a vin şi părea tare obosit. Mamă-sa îi puse mâna pe frunte întrebându-l:

— Ce ai, Charles, ţi-e rău?

— Deloc, zise el. Vouă vi-i rău; sunteţi nişte oameni de cari mi-i silă. Apoi, zărind pe fereastra deschisă nişte nori scăldaţi în purpura amurgului, o împinse pe mamă-sa la o parte: Lasă-mă să privesc norii! Işi trecu îndată mâinile deasupra ochilor suspinând adânc: O, cum mă farmecă sângele lor straniu, poezia acestor masacre cereşti, cum mă arde...

Aupick dădu din cap, prinse pe Carolina de mână şi o trase încetişor de lângă Charles.

II

Salonul d-nei Aglaé Sabatier. Mobilă în stil baroc. Pe pereţi tablouri de Delacroix, Daumier, Guys. Atmosferă intimă. Ceaiul de ora cinci. Deasupra pianului un portret în uleiu al bancherului Masselmann, actualul amant al amfitrioanei. Théophile Gautier şi Charles Baudelaire discută. Aglaé Sabatier aşează în două vase de porţelan albastru nişte violete de Parma, primite chiar în acel moment dela Masselmann. Deodată un servitor deschise uşa şi anunţă: domnul Alfred de Musset.

De Musset: Sărut mâinile, frumoasă doamnă. Bună ziua, scumpii mei.

Gautier: Insfârşit, un om cu care mă pot pe deplin înţelege, un romantic!

D-na *Sabatier:* Imi pusesem toate speranţele în punctualitatea d-tale, dragă de Musset, ştiam c'ai să vii. Astăzi Baudelaire e în vervă: ne face un curs de pictură.

Baudelaire: (stingherit). Mai puţin decât un curs, doamna mea, şi mai mult decât o informaţie.

Gautier: Era vorba despre Guys, pentru care Charles vrea să scrie ceva în „Saloane". Zice că e un om modest, cosmopolit şi umblat.

De Musset: (strângând din umeri) Se prea poate, dacă spune Charles. El are pentru culoare ochiul cel mai cu autoritate.

D-na *Sabatier:* Fireşte, mai ales pentru culorile care ne privesc direct pe noi, femeile.

(Urmare în pag. 6-a)

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

EXPOZIŢIILE: M. BUNESCU (DALLES): „GRUPUL PLASTIC" (CARTEA ROMANEASCA); IOANA GIOSSAN, SORIN IONESCU (CURENTUL); MIRON CONSTANTINESCU (SALA ZIARULUI „UNIVERSUL"); N. BRANA (MINISTERUL PROPAGANDEI ŞI HĂRTOPEANU (ATENEU).

Pentru întâia dată vedem un atât de mare număr de pânze de d. Bunescu şi prezentate în condiţiuni atât de bune. In atelierul d-sale, unde făcea până acum expoziţiile, tablourile se înconjurau de o atmosferă de intimitate care nu era lipsită de farmec. Lumina de atelier însă — cu totul alta de cât trebue să fie acea a unei expoziţii — nu avantaja de cât o mică parte din tablouri. In acest ansamblu ne dăm mult mai bine seama de varietatea căutărilor d-lui Bunescu, de bogăţia şi diversitatea armoniilor d-sale. Iată peisagele de la Cetatea Albă atât de subtil colorate şi cari prin delicateţea tonurilor ne amintesc vechile d-sale opere, dintre cari una figurează în Muzeul Simu, o „Iarnă", una din cele mai frumoase din iernile d-sale bucureştene şi un mare număr de naturi moarte şi flori. Naturile moarte l-au preocupat cu deosebire în ultima vreme. Ele exprimă aceeaşi moderată melancolie care-i caracterizează întreaga operă. D-sa transpune natura, o înnobilează, oricât de banal ar fi motivul. Uneori exuberant — ca în trandafirii cu fondul verde — delicat în anumite peisage (Cetatea Albă) sobru în naturi-moarte, d. Bunescu sintetizează în acordurile joase al tablourilor d-sale o viziune cu totul originală şi fără corespondent în pictura noastră sau străină. De acea, în galeria maeştrilor noştri d. Bunescu ocupă un loc cu totul deosebit.

Expoziţia „Grupul Plastic" ne relevă patru tineri artişti cari deşi nu sunt debutanţi sunt totuşi la primele lor manifestări mai importante. Expozanţi ai Saloanelor oficiale, premiaţi; d-lor aduc în expoziţia actuală un destul de mare număr de lucrări pentru a ne putea da seama de stadiul evoluţiei lor. D. Paul Constantinescu pare în această privinţă să aibe cea mai mare pregătire de *meşteşug*. Uneori — chiar lucru la care şi d-sa convine — tablourile d-sale sunt cam încărcate. Nu ştim însă în ce sens l-am putea sfătui să-şi îndrumeze calea căci o simplificare exagerată ca şi o excesivă bogăţie de tonuri e tot atât de periculoasă.

I-am dori însă să transpună mai mult natura, s'o urmeze mai puţin. Operele d-sale actuale, ne dau dreptul să credem că acest lucru va fi curând în mijloacele d-sale.

D. Diaconescu pare mai eliberat de scupulele meşteşugului. Mai liric, d-sa reuşeşte adeseori să realizeze viziuni graţioase, şi armonii agreabile.

Domnului Diaconescu, i-am dori puţin din virtuţile tehnicei d-lui Paul Constantinescu.

D. Al. Ţipoia are un temperament net înclinat către decorativ. Acolo unde alţii ar vedea un orizont pierdut, d-sa trage curagios, o linie. Subiectul e conturat în toate detaliile şi, de dragul liniilor d-sa neglizează oarecum culoarea. Am fi dorit să vedem expuse şi încercări de compoziţie pentru cari d. Ţipoia credem că ar avea resurse mari.

D. Nic. Ştefănescu e mai incert, mai puţin definit însă nu mai puţin talentat. D-sa e mai instinctiv, peisagele d-sale spontane, au frumoase calităţi, sunt inteligent compuse şi desenate. In întregul ei, expoziţia „Grupului Plastic" respiră tinereţea şi entuziasmul. Sperăm că vom putea urmări an cu an progresele certe ale expozanţilor de azi.

D-ra Ioana Giossan expune un mare număr de desene în tuş, altele aquarelate. Ele au graţii de vignetă şi farmecul lucrurilor de primă impresie. Desenele expuse azi nu sunt însă decât o latură a talentului d-sale. Expoziţia de picturi pe care credeam că o voi găsi va fi la Dalles ,în curând.

Până atunci cei ce gustă desenul vor găsi în expoziţia d-rei Giossan expresia cea mai spontană şi mai pură a genului.

D. Sorin Ionescu e una din cele mai autentice talente. Ne miră absenţa „amatorilor" noştri din această expoziţie. Atât de sensibili la nouile talente „ascunse" dar scoase pe piaţă cu tobe şi surle, „cunoscătorii" noştri ar fi găsit în această expoziţie prilejul de a face achiziţii cari în primul rând le-ar fi făcut lor cinste. Când va scăpa de anumite inevitabile influenţe d. Sorin Ionescu va fi unul din pictorii noştri cei mai aleşi. Peisagele, naturile moarte de acum sunt mărturia unui puternic temperament şi a unei reale pasiuni pentru pictur.

D. Miron Constantinescu expune în Sala „Universului" aquarele agreabile. D-sa are însă o abilitate care e supărătoare uneori. I-am dori să aibe o viziune mai puţin pitorească, să studieze mai sobru. Unele naturi-moarte mai puţin „poetice" unele interioare ne face să credem că îi e posibil aceasta.

D. Branca ne pare în progres. Tonurile sunt mai limpezi, iar culoarea pare să capete din ce în ce un loc mai important în preocupările d-sale. Mai realizate ni s'au părut însă gravurile. Cele mai multe sunt frumos compuse şi văzute cu un cert simţ al valorilor iar alegerea subiectelor dovedesc o temeinică cunoaştere a acestei tehnici.

D. Hârtopeanu e un talentat sol al Iaşului dar ca toţi ieşenii şi el e pândit de pitorescul dulceag de care va trebui să se desbere cât mai curând. Lucrările d-sale deşi timide sau alteori prea evident influenţate dovedesc foarte frumoase calităţi de culoare şi de sentiment. Nădăjduim că în climatul mai aspru al Bucureştiului d. Hârtopeanu se va regăsi.

Cronici germane

Problema traducerilor

de ŞTEFAN BACIU

Oridecâteori am avut ocazia, am sugerat traducerea a cât mai multor cărţi în limba noastră, aceasta nu spre a imita pe Heliade Rădulescu, ci dintr'o convingere care porneşte din motive cu mult mai profunde. Problema pe care atunci doar am schiţat-o, am vroi s'o desvoltăm astăzi în linii ceva mai largi, pentrucă lipsa acestor traduceri e un gol de neiertat în cultura noastră. E drept că bântuie molima tălmăcirilor la noi, însă din păcate, la noi se traduce doar un fel de literatură anglo-americană şi franceză, cea germană, precum şi altele, fiind aproape de tot ignorate. Acest lucru trebue pus pe socoteala atmosferei „intelectuale" dela noi, unde o anumită mentalitate salonardă şi snobă, (deci semidoctă) caută cu pasiune aceste lecturi. La noi nu se traduce *cartea bună*, ci *cartea de succes*, dovadă pentru aceasta, vitrinele librăriilor care gem de produse dubioase, ornate cu coperţi excitante şi cu banderole hilariante. Publicul cere!

Deoarece „problema traducerilor" are foarte multe laturi, ne vom rezuma doar la una singură, şi anume la aceea germană, pe care ne-o impun preocupările noastre obicinuite. Şi, din capul locului va trebui să spunem că la noi traducerile din literatura germană sunt quasi-inexistente. Paradoxal şi nexplicabil fenomen pentru o cultură ai cărei stâlpi sunt crescuţi din isvoarele celej germane, paradoxal şi caracteristic. Mihai Eminescu, Titu Maiorescu, Lucian Blaga şi atâţia alţii încă, au pornit dela nemţi, fructificând ca puţini literatura noastră — iată exemplele pe care noi nu va trebui să le uităm vreodată. Nu e vorba aici de a fi tributari unei anumite spiritualităţi, ci e vorba de-o lacună care pe cât e de gravă, pe atât e de nedesbătută. Nu e oare semnificativ că în timp ce Somerset Maugham e tradus aproape în întregime, Thomas Mann circulă abia în câteva timide cărţulii decolorate? Nu e oare nepermis ca atâta vreme cât noi nu cunoaştem câte-ceva (cel puţin) din Carossa, Hans Fallada, Hermann Burthe, Hans Friedrich Blunch, Franz Werfel sau Hans Grimm, să mişune tot felul de romane semnate Mary Webb sau Earl Dearl Biggers? Dar noi nu ne referim numai la literatura germană a clipei de faţă, pentrucă s'ar putea spune că suntem prea legaţi de prezentul înceţoşat, ci ne gândim şi la operele nepieritoare ale marilor clasici germani opere care sunt cunoscute mai mult după nume, din liceu, sau dacă sunt traduse, sunt epuizate, fără a mai fi retipărite. Am putea să ne jenăm că din Goethe, Schiller, Lenau, Kleist, Hoffmann sau Jean Paul Richter nu am cetit nici un rând, dar până în cele din urmă *jena* nici nu prea contează, ci rămâne golul neştiinţei pe care nimic nu-l poate umple. Trecând o clipă pe alt plan — spre a ilustra mai bine totala lipsă de interes ce-o avem în această direcţie — vom aminti că nici opere ştiinţifice, juridice nu se află la noi în traducere din germană. Un Iehring, Puffendorf, Savigny, Puchta sunt aproape inaccesibili celor ce-ar vrea să se apropie de ei, cu toatecă sunt citaţi la fiece pas în disciplina lor. Şi nu sunt nişte scribi obscuri, ci fiecare din ei a creat cărţi şi principii de care trebue să se ţină seama. Iată deci lipsuri elementare, asupra cărora nu se poate să nu insistăm. Dar să punem capăt acestei paranteze şi să revenim.

Nu vedem argumentele care s'ar putea aduce împotriva constatărilor noastre şi deaceea ele iau un caracter cu mult mai grav. Ne gândim în acest sens la „Fundaţiile Regale" unde conduce priceperea domnului profesor Al. Rosetti sau la acel „Institut de cultură germană din România", care ar trebui să pornească un plan de lucru, pe cât de nou, pe-atât de necesar.

„Hic sunt leones" se scria în evul de mijloc pe hărţi, în locurile necunoscute; nimeni nu pusese piciorul pe-acolo, însă „leii", necunoscutul, creau o stare de teamă pe care nimeni şi nimic nu o putea risipi. Acest adagiu se poate aplica şi afirmaţiilor pe care le-am formulat în rândurile de faţă. Să nu ne oprim însă aici. Cunoaştem o seamă de oameni care ar munci cu râvnă şi cu folos pe acest teren, dar n'o fac din cauza totalei lipse de interes cu care sunt întâmpinaţi dintru început. Va trebui însă ca această stare de lucruri să înceteze, pentrucă ignoranţa e ridicolă şi dăunătoare. Ştim că trecem prin vremuri îndeajuns de dificile, pentruca problemele spiritului să mai preocupe pe cineva. Am însemnat însă aceste nedumeriri nu numai spre a pune capăt unei stări imposibile, ci şi spre a fi de folos climatului în care respirăm şi ne agităm. Nu e nevoe decât *de o singură carte bună*, pentruca restul să urmeze, începând în acest mod un nou drum pe care vom putea merge cu mult folos, cine va fi oare acela care va face primul pas?

Fără a avea pretenţia că am epuizat o problemă atât de vastă şi de arzătoare, am notat paginile de mai sus, aşteptând acuma pe omul, sau pe oamenii care să pornească la lucru. Elanul tineresc şi priceperea noastră, atâta cât sunt, le vor sta întotdeauna alături în întreprinderea lor şi vom fi cei dintâi care ne vom bucura sincer, că s'a găsit cineva care să arate şi la noi că Germania nu e numai patria lui Louis Trenker şi Max Schmeling şi că ţara aceasta a intrat în umanitate dincolo de pumn, cu spiritul!

Spovedania îngerului negru

O judecată cu grea împărtăşire
A legat gândul de a morţii dăruire:

Plecasem cu ani puţini din soare
Să caut pe holdele cerului izvoare,
Să-mi spăl fruntea şi cu un salt
Să svârl cu ea lumini şi'n ţărmul cel'lalt
Şi să le văd pe culmea'nnaltului dansând
Ca demonii ce-mi trec prin rugi ca jarul,
Pentru tinereţile ce şi-au lăsat sus altarul,
Când ne-am răsboit cu somnul pentru gând.

Lăuta pământului cu nelămurit îndemn
Cânta lângă muntele cu-aureolă grea
Şi nicio poruncă nu m'a chemat lângă ea
Să mă înalţe cu altă flacără: semn.

Sângele rămăsese de mult nevăzut,
Jucăuş lângă tăcerea mirată ţesut
Şi ecourile m'au luat din stelarii brazi
Şi m'au adus pân'la adâncurile de azi
De îşi strânge lutul pe mine cheutorile
Cum ieri strângeam apele în toate zorile
Şi le duceam spre tăinuita măgură
Ce-am vrut-o şi m'am făcut negură...

...Dar sfarmă, Doamne, odată taina dintre noi,
Să pot veni cu primăverile înapoi!
Nu ştiam că vrându-ţi puterea îngerii,
Ne vei încununa cu veşnicia înfrângerii.

SILVIU LAZAR

Cronica ideilor

Stephane Lupasco: L'experience microphysique et la pensée humaine *)

I

de MIRCEA MATEESCU

Se cuvine a scrie lămurit, în primul rând, că lucrarea d-lui Ştefan Lupaşcu marchează un eveniment cu decsebire important pentru filosofia românească. Indiferent de obiecţiunile care s'ar putea ridica împotriva încercării, în totul nouă, pe care o face d. Lupaşcu — sau poate tocmai din pricina abundenţei obiecţiunilcr pe care le reclamă o asemenea poziţie — vom spune că d-sa se recomandă ca unul dintre gânditorii cei mai realizaţi pe care i-am întâlnit în ultimii ani. Şi tot prealabil, trebue să însemnăm ca pe o mare bucurie faptul că ne găsim pe aceiaşi poziţie dualistă cu d. Ştefan Lupaşcu — deşi cercetările noastre au pornit întotdeauna dela postulate diferite, întrebuinţând ,în mod evident, o altă metodă şi un alt cadru de investigaţie, cu toată similitudinea concluziunilor.

Seriozitatea metodei pe care o afirmă d. Lupaşcu ne obligă să nu aducem imediat în discuţie valoarea postulatului dela care se porneşte — (legea contradicţiunii dinamice, complementare, observată în microfizică) — dar să evcluăm, împreună cu cetitorul, în expunerea punctului de vedere adaptat de autor, caşi cum postulatul iniţial ar fi indiscutabil.

Dealtfel, trebue s'o mărturisim, în stadiul actual al cercetărilcr noastre, rejudecarea postulatului emis de Planck şi Niels Bohr, întregit teoretic prin contribuţia lui Heisenberg şi a celorlalţi autcri care au aprofundat teoria quanţelor — ar întâmpina o dificultate particulară: cunoaşterea superficială şi exclusiv teoretică pe care o avem despre experimentările microfizice.

Socotim totuşi că metoda şi concluziunile pe care d. Lupaşcu încearcă să le degaje în teoria cunoaşterii, — valorificând pentru epistemologie rezultatele obţinute în microfizică de autorii citaţi — angajează realmente tot ceiace ştim despre modalitatea cunoaşterii şi ca atare oferă infinite perspective critice.

La ce se reduce, în ultimă analiză, postulatul nouilor cercetări ale fizicei? Care este deosebirea dintre viziunea clasică, microscopică, a fizicei, însuşită ca atare în filozofie — şi realitatea microfizică, astfel cum a fcst studiată de Max Planck şi ceilalţi? Ca problemă de cadru — este, în orice caz, marele merit al d-lui Lupaşcu de a fi raportat rezutatele obţinute în microfizică la epistemologie şi ca atare: încercarea de a susţine, considerând aceste rezultate, necesitatea principiului contradicţiunii, adică infirmarea oricărui determnism cu care ne obicinuise filosofia clasică. Că aceste concluziuni, deşi afirmate pe frumuseţea unei metode de înalt prestigiu ştiinţific, nu sunt în totul nouă — iată o constatare lipsită de importanţă, prin raport la grandoarea efortului întreprins de autor.

Reamintim că tcată lupta pe care au purtat-o gânditorii, din antichitate până în zilele noastre, a fost de a atenua indeterminismul, identificând şi postulând, pe cât posibil, eliminarea oricăror factori în stare să ducă la contradicţiunea logică în cuncaştere. Aşadar, ceiace trebuia salvat cu orice preţ, era principiul noncontradicţiunii, din care deriva, genetic, determinismul cauzal. Aceasta era **logica**. Aceasta era metoda. In conflictul, mereu deschis şi mereu nesoluţicnat, dintre subiectul cunoscător şi obiectul cunoaşterii, după cum autorii înclinau către idealism sau către realism — am putut asista ori la un monism dogmatic metafizic (Parmenide, Platon, Descartes, Spincza, Hegel), ori la un monism fenomenist (Hobbes, Locke, W. James, inclusiv neorealiştii americani).

Prin urmare, **realitatea** a fost pe rând acordată, subiectului cunoscător, ori obiectului pe care îl cunoaştem. Incă dela Platon s'a făcut observată însă discrepanţa dintre forţele cunoscătoare subiective şi însăşi existenţa. S'a observat adică, o lipsă de identitate, ba chiar o contradicţiune manifestă, între ceiace se crezuse a fi **realitate** (pe rând: subiectul cunoscător, opoi: obiectul cunoaşterii) — şi realitatea însăşi. Atunci, dacă realitatea nu este nici subiectul cunoscător, cum susţine mcnismul idealist, nici obiectul de cunoscut, cum replicaseră moniştii realişti — care este însă — şi cum s'o înţelegem, unde s'o căutăm? Diversele sisteme au încercat să răspundă acestor întrebări, dar dificultatea a fost recunoscută ca necesară de criticismul kantian, ceiace a descurajat încăodată crice iniţiativă, cu toată recrudescenţa idealismului absolut. Remarcăm însă că aceşti autori căutau soluţia invocând principiul noncontradicţiei. Realitatea trebuia aflată prin raport la acest principiu, caşi cum ea ar fi depins de „realitatea" lui. Prin urmare deşi indeterminismul s'a făcut observat, dificultatea a fost atribuită, în majoritatea sistemelor, subiectului, adică instrumentului cognitiv, — şi de aici tendinţa fie de a ccnsidera realitatea extrinsecă, ori transcendentă, eului cunoscător — fie de a recomanda metode apte să fortifice posibilitatea de cunoaştere a omului: prin raport la principiul ncncontradicţiei.

Contribuţia microfizicei în epistemologie, de-aici începe. Până acum, indeterminismul observat în producerea fenomenelor, deci inclusiv în actul cunoaşterii, a fost pus pe seama debilităţii fcnciare a subiectului cunoscător. S'a observat, deci, că **erorile** care ccntraziceau principiul contradicţiei logice, îşi aveau **realitatea lor**, deci nu puteau fi tăgăduite, fără să negăm realitatea însăşi. Ce facem atunci? Rămânem în poziţia agnosticismului necesar, stăruim mai departe în a crede că viciul fundamental al cunoaşterii rezidă în imperfecţiunea subiectului cuncscător, ori încercăm să stabilim cauzele prin raport la alte postulate fizice? A răspunde afirmativ la ultima întrebare, însemnează desigur a pune la îndoială însuşi principiul noncontradicţiunii, adică a atribui indeterminismul nu numai alterării pe care o operează subiectul asupra realităţii, dar a considera, postulativ, un indeterminism nou, privind însăşi numentalitatea lucrurilor.

Este pcziţia radicală pe care se aşează d. Lupaşcu, având în vedere experienţele lui Planck, Bohr şi Heisenberg, în microfizică.

*) Editura Fundaţia pentru literatură şi artă „Regele Carol II", 1940.

Goană prin lumea inferioară

de OCTAV ŞULUŢIU

Leontin a nemerit în fundul Oborului. Seara toată a rătăcit, ca urmărit de cineva, poate de întrebările nesuferite, devenite persistente. A luat tramvaie, s'a coborît din ele pentru a se urca în altele atunci când taxatorii începeau să se uite curios la domnul bine îmbrăcat care mergea până la capătul liniei unde lua bilet de întors fără să se mai dea jos. Trebuie că avea şi o privire aiurită, pentrucă nu se uita la nimic, deşi vedea bine peste tot, dincolo de realitate. Privirea lui prindea când şi când pe aceea intrigată a cuiva, dar trecea peste ea ca peste un ciot. Nu-i păsa de nimic şi de nimeni. Simţea că se desparte tot mai mult de normalul vieţii şi de cursul ei obişnuit, deci şi de oamenii ei. Ieşea în afara cotidianului şi banalului. Era plin de o ciudată libertate interioară. Plutea peste contingenţe : acesta era sentimentul său cel mai puternic şi de n'ar fi fost neliniştea şi durerea care-l secau la inimă ar fi fost chiar fericit. Când se sătura de tramvai, umbla pe străzi. Era frământat de aceleaşi întrebări fără soluţie, mestecate zile, săptămâni şi luni întregi în cap şi nici nu mai gândea propriu zis la ele, ci mintea lui le trecea doar în revistă, parcă pentru a se convinge că sunt la locul lor, nemaioprindu-se însă la niciuna, căci ele erau epuizate pentru ea. Ceeace era nou, era această nevoe bruscă de a goni prin oraşul tentacular, de a se strecura în massa umană neştiut şi necunoscut, de a trece pe lângă ziduri şi oameni, de a scotoci anonim toate colţurile, parcă soluţia pe care spiritul lui o căuta vag şi neobosit ar fi putut răsări undeva, într'un loc situat în spaţiu, în afară, nici decum înlăuntrul său. Nouă era această alergare la întâmplare, cu presentimentul că de aci poate ieşi ceva, ceva dorit dar nelămurit, în orice caz ceva definitiv. Nevoia asta subită de vagabondaj îi venise după citirea ultimei isprăvi a lui L., din fundătura Gropea. Impăturise ziarul de seară punându-l cuminte în buzunar de unde ieşea şi acuma, dându-i un aer de belfer care se 'ntoarce dela un curs seral — dar era prea bine îmbrăcat pentru a părea un adevărat profesor ! Se suise într'un vagon şi 'ncepuse plimbarea. Erau cel puţin şase ceasuri de când tot colinda Capitala. Işi spunea că l-ar putea întâlni pe L. — ce absurd ! Dar după ce să-l recunoşti ? — sperând că dacă se va lovi piept în piept cu el îl va identifica pe loc, va şti precis că *el* e şi *nu altul !* Avea speranţa asta de nebun că-l poate găsi şi observa acum că goana lui, deşi la întâmplare, avea totuşi un sens bine determinat în inconştient.

Incepuse să simtă oboseala. Ajuns la capul liniei 14, la Obor, se dădu jos şi cercetă pe rând toate cârciumele înşirate, cu grătare afară. Lumea mai petrecea încă, fumul fripturilor şi al mititeilor mai se 'nălţa aromind aerul, se auzeau clănţănăturile cleştelor, strigătele chelnerilor: „Vine, vineee!", „Acuş' coane", „Imediat" şi ale clienţilor, prin uşile întredeschise.

Se opri acolo unde i se părea mai retras, mai puţin gălăgios, mai discret. O firmă mare, pe care scria „La Ciorchine". In uşa deschisă îl izbi miros acru, acru de vin, de murături, de sudoare, amestecat. Roti privirea : o sală mică. In fund, după tejgheaua de zinc, rafturi cu sticle multiforme şi multicolore, aşezate în ordine pe o hârtie roz crestată şi punctată capricios de primele muşte ale anului.

In tavan o lumină anemică de bec acoperit cu un talger alb proecta deasupra o umbră circulară vastă. Dedesubt, cinci-şase mese. Intr'un colţ trei inşi, îmbrăcaţi cu pardesie, cu gulerele ridicate, doi având pălăriile pe cap, ultimul descoperit. La masa de alături alt tip, cu două femei violent fardate. In partea opusă, singur la o masă, un om între două vârste, cu părul cenuşiu-murdar, neras, cu o privire sticloasă. După tejghea patronul, ca un ciorchine uriaş, prea copt, cu tot sângele 'n obraji, robotind neîncetat, muta sticle, ştergea pahare cu şorţul slinos agăţat de gât... Când a intrat nu l-au luat în seamă decât patronul şi clientul singuratec care l-a salutat cu entuziasm :

— Ehe ! Salve boerule ! Vin' aici !

Leontin se apropie ca de o veche cunoştinţă, politicos totuşi :

— Imi dai (a vrut să spună *daţi*, dar s'a gândit ce nepotrivit ar fi cu locul, omul şi felul în care fusese interpelat) voe ?

— Mai' vorbă ! Stai ! Na !

Şi-i trase un scaun. Leontin se lăsă, simţind atunci abia cum îl înţepa în picioare, în pulpe. Ceremonios, cetăţeanul îi întinse o mână nespălată, cu unghii negre, cu negi, păroasă :

— Eu sunt Timotei...

— Imi pare bine ; Leontin Martinescu.

— Ţi-o fi părând bine ori nu, eu sunt Timotei. Vezi, mie nu-mi pare bine că te cheamă Leontin. Cine dracu ţi-a dat aşa probă de nume ! Dar mi-e indiferent, în definitiv. Imi pare bine c'ai venit...

— Nu ştiam că m'aşteptai !

— Hai s.... Nu face pe jmecherul că nu te prinde ! Se vede cât de colo că eşti un băiat „dulce" !

Timotei goli paharul dinaintea lui, pe care îl umplu grabnic apoi. Şi urmă :

— Eu am fost popă, auzi ?

— Da ? făcu Leontin fără interes. Se uita la mesele de alături. Patronul se apropie. Timotei interveni înainte ca Leontin să fi comandat ceva :

— Domnu' bea ce beau şi eu ! Auzi ? Mai ad'o juma ! Aşa !

Leontin inspecta figurile celor trei bărbaţi. Trei figuri obişnuite de oameni fără meserie, mutre colţuroase, de apaşi. Unul dintre ei, cel cu capul descoperit, avea tot părul adus peste ochiul stâng. Inalt de statură. In faţa lui stătea unul mai mic, cu pălăria de pâslă, dată pe ceafă. Intre ei, un altul, voinic şi acela, cu pălăria înfundată pe cap, de nu i se vedeau ochii. Timotei continua :

— M'au răspopit, auzi ? Te interesează tipii ? Lasă-i în pace. Tu eşti boer.

— Nu sunt boer.

— Ei aşi ! Că doar n'ăi fi ţigan !

Timotei îl privea ironic şi toată faţa hirsută era boţită de zâmbet.

— Nu. Sunt funcţionar.

— A ! S'avem pardon. Nu-i nimic. Funcţionar, vasăzică cam tot un fel de boer, mai mic, ai fi.

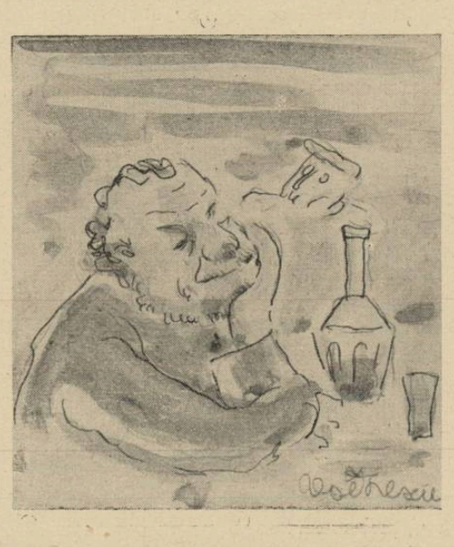

Uşa se deschise şi intră un flaşnetar cu lada după gât, cu papagalul pe umăr. Nici la el nu se uită nimeni. Bărbatul cu cele două femei erau vârîţi unul într'altul, cu frunţile aproape lipite, într'o convorbire pe şoptite, însă foarte însufleţită. Văzându-l cum îi priveşte, Timotei se simţi obligat să-i prezinte lui Leontin :

— Ăla e Cangurul. E cu... fetele lui. Are două. Il ţin adică amândouă pe el. Una-i Mica, alta Didina, Dida cum îi zice el. Mare pezevenghi (şi la propriu şi la figurat !).

— Cangurul ? Ce nume-i ăsta ?

— E ! Nume ca toate numele! Pe tine te chiamă Leonida sau Levantin şi pe el Cangurul. Pe tine de ce te cheamă Leontin ? Ha ?

— Pentrucă aşa le-a plăcut părinţilor!

— Păi vezi ! Ăsta nu-i un motiv suficient ? Da' ce, nu bei ? Hai noroc (Goli paharul şi-l umplu repede). Nu te uita că-l umplu la loc, da' mi-e groază să văd un pahar gol! Aşa sunt eu: când văd ceva gol, îmi vine rău! Multă ameţeală m'ar apuca dacă n'ar fi închise capetele multor oameni ! Noroc că natura le-a acoperit cu oase şi păr ca să nu se vadă ce nu-i înăuntru. Ha ! Ha ! Ha ! Aşa dragă ! Şi totuşi nu-i o explicaţie suficientă că aşa au vrut să te numească părinţii, Leontin. Pe el îl chiamă lumea Cangurul fiindcă şi are de ce ! Că-ţi sare, exact ca un Cangur. Să-l vezi, dacă ai ocazie bine 'nţeles, când se propteşte 'n picioare, odată numai ce s'aruncă şi a sărit şapte metri ca nimic şi tot în picioare cade ! Are cracii lungi al dracului !...

Flaşnetarul începuse a 'nvârti manivela şi din cutie curgea melodia jalnică şi fadă a valsului reginei Draga. Atmosfera decrepită, acră, întunecoasă şi rece deveni apăsătoare. Cangurul discuta mai departe cu „fetele" lui. Ceilalţi trei beau fără să scoată niciun cuvânt. Ridicau numai paharele privindu-se unul pe altul ca pentru urare şi le dădeau pe gât. Aveau toţi feţele congestionate şi ochii injectaţi: Timotei vorbea într'una:

— M'au răspopit. Ziceau că locul popii nu-i la crâşmă. Da' eu nu-s beat niciodată. Ce le păsa lor ? A ! Văd că nu te interesează. Te uiţi la picioarele Didinii. A dracului muere ! Sunt cam groase, dar te duc în ispită !

Leontin protestă, căci nu se uita acolo. Il umplea de jale atmosfera asta. Era senzaţia ce avea oridecâteori citea de o nouă crimă a lui *L.* Ce căuta el aici? *L.* nu putea veni pe aici ! După toate cele citite, *L.* nu era din lumea acestora. Nu era din categoria lor socială. Dar sufletul lui, nu era asemeni cu al lor ?

— Ce te uiţi la ăia ? Nu te zgâmboi aşa, să nu se dea la tine. Nu le place să fie priviţi aşa !

— Da' cine sunt ?

— Ia, nişte oameni acolo! Ce crezi tu că are vreo importanţă dacă eşti profesor sau borfaş ? Să fii *om*, mă! Asta-i greu ! Asta nu-s nici ei, nici eu, nici tu nu eşti OM ! Mare lucru să fii om ! Nici eu n'am fost om, că dacă eram nu mă răspopeau !

Leontin observă pentru prima oară că stă lângă un om trist. Se uită bine la el. Figura lui Timotei nu spunea mare lucru. Sub perii nerasi se ascundeau trăsături comune de mahalagiu bucureştean. Doar ochii, vioi şi sticloşi, se mişcau ironic în orbite şi te ţinteau sincer, cinstit şi te pătrundeau:

— Da, mă ! Dacă eram eu om, acum eram episcop! Da' aşa! Hai noroc!

Timotei golea paharul până'n fund ca şi ceilalţi trei dela masa din faţă, care continuau să bea fără să scoată vreo vorbă. Totuşi, Timotei nu da niciun semn de beţie. Doar limbuţia lui putea da de bănuit. Incolo era de o perfectă luciditate.

— Cum ziceai că te chiamă? Aha! Leontin. Ei! E şi ăsta un nume! Uite lu' ăla cu capu' descoperit şi gol — observă te rog că am zis şi descoperit şi gol — îi zic Bidiviul. Fuge al dracu' ca un cal! De câte ori n'a scăpat el din ghiarele „sticleţilor" cu fuga. Da' nu sare, fuge! Ii sfârâe tălpile, aşa fuge! Cangurul sare, da' ăsta sboară, nu alta. Şi e şi bine legat, ca un harmăsar! Inţeleg de ce-i zic lui Bidiviul. Nu înţeleg însă de ce ţi-au zis ţie Leontin! Hai noroc!... Iar te uiţi la ei ? Ţi s'a urît cu binele, se vede! Lasă-i în pace! Aştia odată se 'nfurie, din nu ştii ce! Le sare mustarul şi îndată pun mâna pe şiş şi se reped în tine. O prea mare atenţie acordată o socotesc o insultă! Degeţel n'a spintecat pe un fraer ca tine, aici chiar?

— Care Degeţel?

— Ăla micu', de stă faţă 'n faţă cu Bidiviul.

— De ce-i spun Degeţel?

— He, he! Pentrucă are un cusur la degetul arătător dela mâna dreaptă: e tot atât de mic ca şi degetul ăla care-i mic la toţi oamenii. D'aia a şi scăpat dela armată!

— Dar cel din mijloc? Ce-i cu el?

— Micşunea? E! Micşunea e singurul deştept dintre ei! Cum ştie el s'o scalde şi să scape din cele mai neplăcute situaţii! Are cioc al dracu'! Şi-i plac micşunelele. D'aia-i zic Micşunea.

— Cum îi plac micşunelele? se miră Leontin.

Timotei îl priveşte drept în ochi, fără să clipească:

— Cum: cum îi plac? Iac' aşa cum se place! Cum vrei să-i placă!... Ce nu 'nţelegi? Ii plac micşunelele, florile de'! Le ia, le miroase, le poartă în mână cât e ziulica de mare. Asta cât ţine vremea lor. Când nu mai sunt micşunele, aşteaptă să iasă iar!

Leontin se uita stupefiat la figura de brută incultă a omului care poate buzunăreşte prin tramvaie sau deznoadă 'n bătăi pe mahalagiii mai pirpirii, dar căruia-i plac tocmai micşunelele. Dintre toate florile şi-a ales pe cele mai puţin potrivite cu firea şi înfăţişarea lui.

Timotei bea iar şi pufueşte:

— Te miri, ha? Pf! Ce, n'ai mai văzut bazaconii de-astea? N'ai mai văzut criminali care plâng moartea unei păsărele pe care au ţinut-o ani de zile în colivie?

Leontin dădea din cap:

— Da, da. Viaţa e curioasă. Are întorsături şi potriveli neaşteptate.

— Hm! Te miri cum şi-i aşa! Da! Micşunea e un mare pişicher, un scandalagiu care n'a rămas niciodată într'o situaţie încurcată, însă îl moi cu un buchet de micşunele...

Leontin îşi plimbă privirea mereu de ici-colo prin încăperea mucedă, râncedă, cu miros acru înţepător. La masa lor, Cangurul şi cele două fete râd înfundat şi sporovăesc mereu, cine ştie ce secrete. Alături, Bidiviul, Micşunea şi Degeţel continuă să bea, fără să le răsară un cuvânt pe buze, ridicând doar paharul în semn de închinare, până 'n dreptul frunţii, punându-l la gură, golindu-l cu o svâcnitură a capului îndărăt şi trântindu-l apoi pe masă. Capetele le cad înapoi, ochii fixează masa, mâinile li se încleştează pe lemn şi dacă n'ar avea ochii plini de sânge şi obrajii buhăiţi, i-ai lua drept trei gânditori căzuţi în mare activitate intelectuală dinaintea unei probleme dificile. Flaşnetarul, după ce a 'nvârtit de câteva ori aceiaşi melodie plângăreaţă şi calpă, mănâncă acum mezeluri, clefăind. Patronul tot mai are ce roboti după tejghea. Timotei vorbeşte mereu, îi povesteşte lui Leontin cum a fost răspopit. Leontin îl aude fără să-l asculte şi nu reţine mare lucru. Timotei nu are de altfel pretenţia să fie ascultat. El vorbeşte pentru sineşi pe când Leontin cugetă la toată inutilitatea sufletească, la tot vidul acestor oameni dintre care se desprinde numai el, singurul care-şi mai pune o întrebare. Ceilalţi par cufundaţi într'un jeg puturos, cârciuma îi pare o vizuină a viciului, un ultim refugiu romantic al răului, ca un aluat în care dospeşte scuipatul Diavolului. Şi cum becul îneolăit din tavan pâlpâie, în lumina fâlfâitoare vede trecând o umbră uriaşă, încovoiată, încordată, gata să se repeadă asupra prăzii, cu un cuţit strâns în pumn şi aude în urechi respiraţia şuerătoare şi un gâfâit de gorilă. Aici e bârlogul animalului care ucide şi totuşi el nu se ascunde aici. Tresare. Gâfâitul era numai vorba sâsâitoare a lui Timotei care i-a şi pus mâna pe umăr şi-l scutură :

— Da' pierdut mai eşti, nenişorule ! De-un ceas îţi vorbesc şi n'auzi nimic ! Unde-ţi fuge gândul ?

—A ! Nu ! Nicăeri ! Am auzit tot !

— Aşi ! Pe mine nu mă „duci" ! Eu îţi citesc în suflet ca 'n ceaslov ! Eşti necăjit, boerule! Eşti tare necăjit ! Ai pe suflet mare năduf. Ce dracu' făcuşi? Te-ai apucat să faci o boroboaţă ?

— Eu ? Nuuuu !

— Mie 'mi spui ? Te văd cale de-o poştă! Ai ceva pe suflet. Ori te-a găsit cu lipsă în cassă la inspecţie, ori ţi-ai prins nevasta cu amantul, ori ţi-a murit cineva drag... Ceva te frământă şi te roade şi-ţi face mai mare rău dacă nu spui. Un mare năduf se uşurează numai când îi dai drumul. Ai un plisc urît. Plisc de om chinuit. Ce te chinue? Spune!

Leontin ridică din umeri. Ce poate înţelege Timotei din toată svârcolirea lui! Totuşi are încredere în omul acesta lucid şi franc, în această lepădătură cu suflet curat, aşa cum îl simte. Văzând că omul aşteaptă încă răspunsul lui, răscolindu-i cu licuricii privirii în ochi, îi dă drumul şi părându-şi el însuşi nefiresc, ascultându-se:

— Sufăr de suferinţa oamenilor, de suferinţa tuturor oamenilor, de... A! Nu ştiu cum să-ţi spun mai bine: mă doare că văd pe cei din jurul meu suferind şi neputând să înţeleagă şi să se desbere de păcatul lor! Nu vezi cât rău e în jur? Nu se poate oare să-l târpeşti?

Timotei se trage îndărăt un moment, apoi pufneşte în pumnii duşi la gură, chicotind ca de o trăznaie :

—Asta-i bună ! Da ştii că eşti „dulce" şefule ? Mai „dulce" chiar decât credeam. Ei ! Eşti rus?

— Nu ! Sunt român.

— Băăăă! Câţi ani ai ?

— Treizeci şi cinci.

— Ţţţţ! Eşti însurat?

— Nu.

— Ei vezi ! Asta-i ! Lasă-te de meseria asta. Insoară-te. Lasă oamenii să sufere că nu-i treaba ta. N'ai să-i mântuieşti tu ! Insoară-te mai repede. Să vezi că-ţi trece. Hai noroc...

Leontin regretă ce-a spus, dar suferă de ironia lui Timotei şi-ar vrea acum să-l convingă:

— Cum domnule Timotei...

Acesta sare indignat :

— Sst ! Nu aşa boerule ! Timotei ! Timo-tei şi atât ! Niciun „domnule" că ne stricăm la ceafă. Scurt. Şi-acum zi !

— Timotei, da. Timotei. Nu simţi dumneata...

— Pst ! Nu ţi-am spus, mă ? Ce mă iei cu dumneata ?! Ce, crezi că sunt fraer ? Tu, mă, tu !

— Ei, tu, na!

Tac acum amândoi. Leontin nu mai îndrăzneşte să vorbească. Timotei aşteaptă. Intr'un târziu:

— Zi mă. Că eşti interesant !

Leontin nu se mai simte biciuit de ironie. Simte că-l prinde atmosfera vulgară prielnică spovedaniei, apropierea promiscuă. Se simte iertător şi bun. Ar vrea să-l convingă pe Timotei. Ba simte că acum ar avea puteri dumnezeeşti, să poată ierta păcatele tuturor, să împartă fericire, bine, dreptate. Incepe avântat :

— Timotei ! Tu n'ai simţit niciodată cât suferă lumea din jurul tău ?!

— Oho ! da'ce, crezi că sunt nesimţit ?!

— Nu vorbesc de suferinţa aceea exterioară, de boală, de mizerie... E vorba de suferinţa dinăuntru, de mizeria sufletească, de un cleşte care te strânge pe dinăuntru, de un foc care te arde în inimă, în cuget, de nelinişte, de îndemnul spre rău, de toată patima urîtă ce se sbate în piept...

— Ei, ei, da, înţeleg. Unde vrei s'ajungi ?

— Iţi dai tu seama că oamenii nu pot fi fericiţi pentrucă sunt în puterea răului, sub toate forţele lui drăceşti, invidia, ura, disprețul, gelozia, pofta avidă de a cuceri, de a poseda, avariţia, desfrânarea, dorul de a ucide, mai ales acesta, pofta de sânge...

— Ehe, bobocule! Tu-ţi ştergeai mucii cu cămaşa ieşită prin fundul pantalonilor când mi-am dat eu seamă de toate astea ! spune Timotei şi oftează deodată din greu, dovadă că a devenit serios. Incurajat şi simţindu-l aproape, Leontin continuă :

— Ei bine, nu crezi că oamenii au nevoe să fie scoşi din puterea Diavolului, să fie mântuiţi ?

— Ba da !

— Şi pentru asta trebuie ajutaţi !

— Da. Şi *cum ?!*

Timotei i-a pus întrebarea holbând deodată ochii. Nedumerit, Leontin a rămas cu privirea agăţată de ochii aceia sticloşi, măriţi şi bolborosește :

— Cum ? adevărat, cum ! Asta mă întreb şi eu ! De asta sufăr şi eu ! Vreau să ştiu cum şi nu pot afla. Iată, asta mă chinuie !

Timotei râde destinzându-şi figura şi-i bate mâna cu palma lui jegoasă, umedă, cleioasă :

— Nu te mai necăji bobocule pentru atâta lucru, că are grijă Dumnezeu de toţi !

Leontin tresare :

— Dumnezeu te ajută numai dacă te ajuţi tu însuţi.

Timotei ripostează solemn :

— Dumnezeu e mare şi căile lui nepătrunse. El e singur îndurător şi mare. Ce ştii tu ce pregăteşte el pentru fiecare din noi ?!

— Dar trebuie să te pregăteşti, trebuie să meriţi mântuirea !

Timotei scrâşneşte violent :

— Am spus că Dumnezeu e îndurător ! El îi va mântui pe toţi păcătoşii lumii acesteia.

— Pe toţi ?

— Da, pe toţi ! apasă convins Timotei.

— Bine, dar asta-mi pare o erezie !

— Poate ! De aceea m'or fi răspopit.

— Şi noi nu putem să ajutăm cu nimic, nimănui? Asta nu o cred, nu vreau, nu pot s'o cred !

— Pf ! Cine să ajute ? Tu să ajuţi ? Tu să mântuieşti ? Nu, bobocule ! Mântuirea e numai în mâna lui Dumnezeu!

Se lasă tăcerea grea şi acră a mirosului de vin, de murături şi de sudoare. Flaşnetarul stă acum cu tot bustul proptit de masă, cu ochii tulburi ţintiţi în pahar, cu privirea muiată în poşirca galbenă, cu gândurile duse la cine ştie ce dureri. Cei trei prieteni stau cu ochii tot în jos, congestionaţi, în mutism absolut. Numai dela masa Cangurului vin murmure şi râsete. Iar dinspre tejghea clinchet de pahare. Intr'un târziu Timotei morfoleşte :

— Lasă fleacurile, mă băete ! Eu tot cred că glumeşti: Dacă asta ţi-e suferinţa, apoi... floare la ureche !

Leontin nu răspunde. Tot Timotei :

— Da, ce cauţi pe aici ?

— Nimic ! Ia, umblu şi eu aşa...

Timotei îl scrutează bănuitor :

— Cum să umbli aşaaaa?! De ce ?

Leontin aruncă cu aer de glumă !

— Caut un criminal !

— Vezi să nu-l găseşti, replică Timotei strâmbându-se la el şi urmează mormăit: Cauţi un criminal! Hm ! Zi nu vrei să spui ? Bineee ! Vrei să fii „secretos"? Bineee ! Nu mă interesează în definitiv. Ai văzut că eu sunt sincer. Eu ţi-am spus cum m'au răspopit. Da' nici asta n'are importanţă. Pf ! Hai noroc. Eşti un băiat „dulce".

Leontin bea şi el, al doilea pahar din noaptea asta. E o licoare acră şi fără gust. Se gândeşte că ar trebui să plece. Dar, dacă se duce, unde să meargă? La hotel, să doarmă ? Dar nu-i e somn. Ştie că se va perpeli iar în aşternut ca pe grătar. Mai bine pierde vremea aici. Intreabă ceva ca să-l scoată pe Timotei din mutismul în care a căzut :

— Şi voi veniţi mereu aici ?

— M'da !

— Şi ăştia ?

— M'da !

— Toţi?

— M'da !

Tac iar un timp. Apoi Timotei:

— Ceeee...? Vrei să mai vii?

— Poate...

Tac iar, mult. Un moment e o tăcere adâncă, în care nimeni nu mai se mişcă. Se aude doar ţignalul ascuţit, depărtat, al unui sergent. Şi prin faţa lui Leontin trece iar umbra lui *L* ca o piază rea. Nu se mai vorbeşte nici la masa Cangurului. Patronul s'a oprit şi el şi priveşte în încăpere. Parcă aşteaptă toţi să se 'ntâmple ceva. Şi întâmplarea vine, ciudată, neaşteptată totuşi.

(Urmare în pag. 6-a).

Charles Baudelaire, poetul păcatelor

(Urmare din pag. 4-a)

Baudelaire : Da, mă preocupă şi asta. Femeia e o armonie generală, ea însăşi şi îmbrăcămintea ei. Nu o putem, fără risc, despărţi de vestminte. Binele ca şi frumosul sunt lucruri artificiale. Arta, frumuseţea supremă e artificialitate; deci pentru a fi frumoasă, o femeie trebuie să recurgă la cosmetice. Roşul de pildă intensifică viaţa, iar negrul aprofundează privirea. Sălbatecii se pare c'au înţeles înaintea noastră lucrul acesta.

Gautier: Dar asta, dragă Charles, e încă o lovitură pe care o dai romantismului palorii. (Privind către amfitrioană) se poate ca doamna şi stăpâna noastră să nu-ţi fie potrivnică, dar gândeşte-te la acele pudice „Ninette" care n'au părăsit încă băncile pensionului. Şi apoi, dacă admiţi asta pentru femei, puţin mai lipseşte să-l sfătui pe de Musset şi pe mine să devenim nişte „dandy"

Baudelaire: Oh, nişte „dandy", dar voi dispreţuiţi tocmai ceeace un bărbat inteligent ar trebui să dorească. Uitaţi că Alcibiade, Cezar şi Catilina au fost cei mai desăvârşiţi reprezentanţi ai „dandysmului" greco-latin, că pentru un astfel de om haina e un simbol al aristocraţiei spirituale. Nu înţeleg cum poate să vă displacă bărbatul care are ca primă profesiune eleganţa, care n'are niciodată nevoe de bani ci numai de credite.

De Musset: O Charles, dar eşti un rătăcit; ar fi trebuit să rămâi ca şi noi un credincios soldat al secolului.

D-na *Sabatier:* Ce ai spus, domnul meu? Un soldat al secolului? Dar ştii că se cunoaşte că eşti poet. Numai că Charles se lasă atât de greu convins când e vorba să fie soldatul altcuiva decât al propriilor lor convingeri.

Baudelaire: (Se ridică şi-i sărută mâna). Mulţumesc Apollonie, dar este evident că poţi servi un secol depăşindu-l. Modernitatea nu e în definitiv decât o jumătate din artă, ea nu se poate fireşte dispreţui sau suprima, ci trebuie pusă numai în slujba celeilalte jumătăţi care este viitorul. A nu fi modern e un mare defect pentru un artist. Cunosc câţiva dintre aceştia, mai bine zis o şcoală întreagă, cari nu fac altceva decât să pastişeze pe antici. Neo-păgânismul lor e o neputinţă de a înţelege prezentul. Daumier are dreptate când, în faţa îndrăznelii din ce în ce mai mare a acestora se alarmează şi strigă: cine ne va scăpa de Greci şi de Romani?

Gautier: Trebuie să recunoşti că Daumier exagerează. Cu toate că eu am scris „Les grotesques", privesc cu neîncredere obiecţiile critice ale artiştilor. Ele sunt prea personale.

Baudelaire : Personale ! Dar tocmai asta ar trebui să pretindem dela critici, să fie personali. Critica cea mai bună care i se poate face unui tablou ar putea fi o elegie ori un sonet.

Ea trebuie deci să aibă personalitate, să fie părtinitoare, pasionată, politică, să debordeze de temperament. Aşa dar nici un cuvânt împotriva lui Daumier!...

De Musset: (distrat) Puah! Mai bine să lăsăm astea, uite mai degrabă ce ochi frumoşi are aici Lucienne. Aglae însăşi i-a admirat.

D-na *Sabatier:* Vă rog să nu vorbiţi nimic despre Lucienne: poate să sosească din moment în moment.

Gautier: Este exclus. Gavarni i-a interzis într'un fel oarecare să-l vadă pe de Musset.

Baudelaire: Tocmai asta ar fi un motiv să se grăbească. Eu de pildă mă încăpăţânez chiar să fac un lucru ce mi se interzice. (privind pe Aglaé în ochi) Nu-i aşa Apollonie că sunt puţin pervers? Mă refer fireşte la coniacul acela admirabil pe care, cu excepţia mea, îl ţii la discreţia tuturor poeţilor din Paris.

D-na *Sabatier:* (zâmbeşte). Perfect adevărat, dar dacă vrei cu tot dinadinsul... (îi serveşte personal pe câteşi trei).

Baudelaire: (Bea repede şi ţine paharul în mână).

De Musset: Adevărat coniac franţuzesc.

Baudelaire: (în picioare) Gautier dragă, tu şi cu Apollonie îmi sunteţi cei mai buni prieteni. Cât despre Musset, el nu mă prea înţelege. Vouă însă vă pot mărturisi totul. (Scoate o fotografie şi li-o arată. Mirare generală).

De Musset: Oh, o mulatră!

Baudelaire: (c'un gest de dispreţ) Nu, un înger al iadului!...

III

Cafeneaua Tabourey, în după amiaza aceia era mai liniştită ca oricând. Baudelaire intră c'un sul de hârtie în buzunar şi se aşează la locul lui obişnuit. Se putea bănui, după cum începuse să se uite nervos către uşă că aştepta pe cineva. Părea foarte obosit: avea faţa trasă şi împrejurul ochilor cearcăne vinete. Mâna dreaptă întinsă pe masă tremura puţin, dar el nu băga în seamă. Comandă un pahar de vin negru de Bordeaux, pe care-l bău numaidecât. Cu toată atenţia cheltuită pentru asta el nu observă intrarea Jeannei, ci numai îi simţi atingerea mânei pe umeri şi-i auzi vocea sonoră în urechi: am întârziat mult, scumpul meu domn? In loc de răspuns îi prinse mâinile negre şi le sărută.

Mulatra se arăta foarte fericită că poetul îi acordă atâta atenţie. Alaltăeri, când îi promisese întâlnirea, îl văzuse abia a treia oară şi nu bănuia că va trebui să ajungă atât de repede aici. Privirea lui Charles era însă o insistentă chemare pentru ea. Felul cum îi vorbea, cu glasul scăzut, felul cum îi strângea umerii între palme, cu mâinile tremurânde, arăta că nu-i era deloc indiferentă. Deaceia când Charles o invită să şadă ca să ia un absind împreună, nu putu decât să exprime prosteşte: Oh, al doilea absint cu d-ta!

Baudelaire o prinse de braţ, şi începu să-i vorbească cu un ton care îi era puţin obişnuit, nu fiindcă i-l schimbase alcoolul, ci din pricină că ochii Jeannei îl nelinişteau. Scoase din buzunar sulul de hârtie pe care-l desfăşură cu grijă şi privind-o în ochi începu să recite cu patimă:

Bizarre déité, brune comme les nuits,
Au parfum mélangé de musc et de havane
Oeuvre de quelque obi, le Faust de la savane,
. . . . . .

Jeanne ascultă, clipind din ochi cu cochetărie apoi întrebă: asta e pentru mine? Luă manuscrisul din mâna poetului, îl privi cu atenţie şi când zise simplu: „dă-mi-l" era demult mototolit şi băgat în poşetă: o poşetă albastră din piele de căprioară pe care strălucea o filigramă de argint: „Jeanne Duval". Baudelaire nu se împotrivi.

— Cum poate scrie un alb versuri pentru o mulatră?

— Dragostea nu cunoaşte culoare, zâmbi el. Răspunsul i se păru atât de mulţumitor încât se grăbi să strângă cu pasiune mâinile lui Charles. Jeanne simţi c'a început să-i îndrăgească figura osoasă, ochii cufundaţi în orbitele enorme şi adânci, vocea lui caldă şi convingătoare. Mai ceru un absint şi când ridică paharul, spuse căutându-i privirile: N'am nici o virtute, Charles. In curând te vei convinge de asta.

— Urăsc virtutea, răspunse Baudelaire. E o fătărnicie a albilor pe care n'o pot suferi. Nici un om cu adevărat înţelept nu trebuie să fie virtuos. Ceace-mi place la tine, este tocmai desordinea sângelui, misterul unei cărni întunecată de prea multă lumină, sufletul predispus la viciu. Nu isprăvise când Jeanne, ameţită puţin de cele câteva păhărele de absint băute unul după altul, se ridică şi zise :

— Să mergem Charles, o femeie se arată foarte indiscretă. Intr'adevăr când Baudelaire privi spre masa unde de obiceiu se aşeza de Musset o zări pe Marie Daubrun zâmbitoare, stând picior peste picior sorbind o cafea şi privindu-i cu stăruinţă.

— O fostă prietenă care ne invidiază, lămuri el cuprinzând-o pe Jeanne de mijloc. Ai dreptate draga mea, la Tabourey au început s'apară strigoii, să mergem! Eşiră la braţ, strânşi unul lângă altul. Din urmă însă îi ajunse râsul Mariei şi o exclamaţie aproape trivială :puah, o mulatră!...

IV

— Ascultă Hippolyte, crezi că voiu pierde procesul, îl întrebă Baudelaire pe bunul său prieten Babou, care îi găsise titlul pentru volumul de poezii recent apărut : „Les Fleurs du Mal".

— E probabil, răspunse acesta, îl văd pe Pinard foarte agitat şi ţinând seama de prostia lui, poate fi periculos. Baudelaire se indispuse puţin, dar îşi reveni repede la gândul că ar fi absurd să-şi facă inimă rea pentrucă Pinard nu poate înţelege o poezie frumoasă. Acest procuror mărginit, îşi zise el, nu reprezintă numaidecât Franţa. Franţa e mai degrabă în cele câteva mii de cetitori ai poeziilor mele. Babou mormăi ceva şi-l arătă pe Malassis, care tocmai venea către ei transpirat şi agitat. Poulet-Malassis editorul, nu era un bărbat ce-şi putea pierde uşor cumpătul, dar faptul că fusese chemat în judecată pentrucă tipărise, după părerea lui, una dintre cele mai frumoase cărţi de poezii ale Franţei i se păru absurd.

— La dracul, strigă el prinzându-i pe amândoi de braţ, Pinard susţine că „Les Fleurs du Mal" e mai degrabă o chintezenţă a răului decât a poeziei. El are punctul lui de vedere dela care nu poate fi abătut. Dupaty e de partea sa. Preşedintele e un om fără personalitate: va condamna. Baudelaire strânse din umeri schiţând un gest de dispreţ. Se vedea că începuse să-l dezintereseze acest proces care stârnise atâta vâlvă în lumea intelectuală a Parisului: să mergem mai bine la un absint, vom afla noi ce hotărăşte Dupaty acum. Se repeziră cu toţii la domnul Achard negustor de băuturi spirtoase aşezat nu departe de locul unde magistraţii hotărau dacă Baudelaire care scrisese şi Malassis care editase „Les Fleurs du Mal" au lezat sau nu sentimentul gingaş al moralei publice.

Intre timp numele poetului făcea ocolul Parisului. E un desfrânat, iniţia un reverend pe un novice: a făcut elogiul tuturor păcatelor. S'ar putea spune că prin el începe poezia adevărată, îşi dădeau cu părerea doi elevi dela „Condorcet" cari învăţaseră pe derost versurile din „Femmes Damnées". Are o viaţă sentimentală misterioasă, trăieşte cu o mulatră, şopteau femeile tinere, una dela alta cu oarecare gelozie mascată în glas.

La tejgheaua de alamă a domnului Achard, Baudelaire nu putea înregistra acest sgomot surd al oraşului. In picioare între Babou şi Malassis, sorbea resemnat câte un păhărel de absint şi murmura din când în când: o, fleacuri, astea nu sunt decât fleacuri. Ceilalţi doi aprobau din cap, dar continuau să privească insistent spre fereastră în speranţa că vor vedea pe cineva alergând să le comunice sentinţa tribunalului.

A fost ca o descătuşare când Gautier veni alarmat să le anunţe că pierduseră procesul. Malassis isbi paharul de tejghea şi strigă: dacă nu ne confiscă, vindem şi dacă vindem înseamnă că ei au pierdut. Gautier povesti lui Baudelaire cum Pinard a fost foarte violent şi a cerut o condamnare severă, dar că Dupaty, mai împăciuitor, s'a mărginit la o amendă de trei sute de franci pentru el şi două sute pentru Malassis, în afară de interzicerea a şase poezii printre care şi „A celle qui est trop gaie" la care ţinea foarte mult.

Deodată ochii calmi ai poetului îşi schimbară apele. Cutele gurii se adânciră puternic. Ştiu, zise el, n'au putut înţelege ultimele două versuri. Au crezut că mă refer la veninul sângelui meu. O, fie ca această interpretare sifilitică să le rămânie pe conştiinţă. Apoi, liniştit, umplu un pahar şi-l întinse lui Gautier: bea maestre, existenţa noastră salvează Franţa de ruşine.

Intr'adevăr, a doua zi mulţi exclamară: „dacă Pinard l-ar fi achitat, ar fi pus în dubiu încrederea noastră". Aceştia reprezentau viitorul.

AUREL CĂLINESCU

Goană prin lumea inferioară

(Urmare din pag. 5-a)

Cei trei băutori tăcuţi, ridică paharele până în dreptul frunţii în semn de închinare, le golesc fără a zice nici înainte, nici după aceea vreun cuvânt şi Degeţel, în loc să ducă paharul înapoi pe masă îl aruncă spre Bidiviu, cu iuţeala fulgerului. Paharul se sfarmă în fruntea aceluia şi după el vine sticla pe care Degeţel a apucat-o şi a svârlit-o cu aceiaşi iuţeală, în continuare. Sticla se întâlneşte şi ea cu fruntea Bidiviului din care scoate un sunet sec, apoi cade pe podea sfărâmându-se. Bidiviul nici n'a clintit. Nimeni nu se mişcă. Leontin a tresărit şi vrea să se ridice. Timotei îi apucă braţul şi-l reţine cu putere. Patronul se uită calm la ce se petrece. Un moment Leontin are impresia că s'a înşelat, că n'a observat bine şi că poate şi paharul şi sticla s'au spart de peretele din spatele Bidiviului. Dar acesta şi-a dus acum mâna la frunte şi-şi clatină capul ca şi cum s'ar minuna de ce drăcie e'n stare să facă Degeţel. Nimeni nu intervine. Degeţel se scoală încet şi clătinându-se pe picioare se apropie de tejghea. Leontin care se uită atent la Bidiviu simte că-i vine ameţeală şi greaţă totodată: mâna în care Bidiviul şi-a proptit capul s'a roşit parcă ar fi strivit în ea o pătlăgică. Leşinul care i-a venit lui Leontin dela stomac a ţinut doar o clipă. Dă apoi un strigăt :

— Duceţi-l şi spălaţi-l!

Dealungul palmei Bidiviului sângele se prelinge în mânecă. Micşunea se scoală şi se răsteşte către Leontin.

— Leagă căţeaua, bă! Ce te bagi? Eşti cogeamite omul şi te amesteci unde nu-ţi sfârâe tingirea! Zât!

Apoi, întors către Bidiviu, încearcă să-l ridice şi să-l scoată afară la cişmea. Bidiviul refuză. Micşunea insistă mult şi Bidiviul se 'ncăpăţânează. E o scenă fără cuvinte, numai din gesturi. Patronul se apropie şi spune tare şi placid: „Hai să te spăl". Degeţel priveşte stupid scena şi rosteşte împleticit: „Plătesc eu sticla... şi... paharul! Bidiviul se opune invitaţiei patronului. Leontin îi spune lui Timotei: „Trebuie să-l ducă cu sila. Trebue dus la spital". Timotei răspunde dezabuzat: „Nu le purta tu grija lor!" Privesc iar scena. Acum patronul l-a apucat pe Bidiviu de gulerul pardesiului şi l-a smucit de pe scaun. Bidiviul are un gest de smulgere înapoi, dar simţind că şi Micşunea îl împinge, se duce după patron la tejghea. Micşunea a dat pe patron la o parte şi-l ţine acum pe Bidiviu cu capul sub stropitoarea cişmelei, pe când acesta îşi tamponează la frunte rana cu degetele. „Să-l ducă la spital" spune Leontin. „Nu e bine să dea cu apă multă la rană". Timotei se uită la el chiorîş: „Nu te astâmperi! Dă-l dracului că nu crapă. Mâine îl vezi iar la masa aia! Taci din gură". Pe Leontin scena îl nedumereşte şi-l irită. Un om a fost atacat şi nimeni nu se revoltă, nimeni nu sare. Suferă la ideia că agresorul poate scăpa nepedepsit, deaceea se scoală şi iese repede. In colţul străzii găseşte un sergent pe care-l aduce în grabă. Când vin ei, Bidiviul are pălăria pe cap, acoperind rana, iar Degeţel a dispărut. Timotei e şi el în picioare. La întrebările sergentului, Bidiviul răspunde :

— N'am nimic. Nu mi-a făcut nimic.

Leontin se 'nfurie:

— Cum nimic? Scoate pălăria.

Sergentul dă ordin să-şi scoată pălăria şi fruntea Bidiviului apare crestată de o tăietură adâncă, roşie, dela rădăcina părului prin mijlocul frunţii până la tâmpla stângă. Prin deschizătură se vede osul. Sergentul îi poftеşte la poliţie. Bidiviul se opune:

— Dacă-ţi spun că n'am nimic! Eu n'am nicio pretenţie. Suntem prieteni. Nu fac nici o reclamaţie.

— Haide să daţi declaraţie.

Tot timpul cât a durat scena, Cangurul şi cele două „fete" au privit fără să se urnească de pe scaune. Acum îşi apropie capetele iarăşi continuând să şuşotească. Patronul trece după tejghea. Flaşnetarul îşi udă mai departe privirea şi gâtul, cu vin. Bidiviul şi Micşunea au pornit cu sergentul, iar pe urmele lor iese şi Leontin, tras după el de Timotei. Cei doi se depărtează de scandalagii. Timotei e supărat:

— Cine te puse frate să te duci după sergent?

— Păi cum o să las pe un bandit ca ăsta să scape!

— Ce bandit d-le?! Cine eşti tu ca să judeci pe oameni?!

— Cum, ţie ţi se pare că toată chestia asta n'are nicio însemnătate?

— Insemnătate? Vax. Ii privea pe ei personal. Basta! Ce, crezi că le-ai făcut vreun bine? Sau vreun rău? La poliţie se descurcă ei. Bidiviul n'are nicio pretenţie, îl auzişi! Va da o declaraţie şi Degeţel a scăpat! Dar tu să nu mai pui picioarele pe aici, că rămâi fără ele! Păcat! Credeam că eşti băiat bun. Dar văd că eşti un aiurit. Pf! Auzi d-ta! El vrea să facă binele cu sila! Ce crezi tu, că mare ispravă făcuşi?!

Merg mai departe şi Timotei îl tot ceartă pe Leontin care-şi rememorează scena şi nu-şi poate reveni din stupoarea de a fi văzut un om atât de stupid şi atât de moale ca Bidiviul. Spune deodată, fără să dea atenţie lui Timotei :

— Eu mă aşteptam să pună şi el mâna pe o sticlă să dea. Aşa o cârpă de om n'am mai văzut!

Timotei ricanează :

— Ei aşi? Nu-l cunoşti! O fi avut el ceva pe cuget dacă n'a răspuns.

— De ce dracu' l-o fi lovit? N'au vorbit doar nimica. N'au avut nicio ceartă.

— Ceva o fi! Că doar n'a dat ăla aşa, de floarea frăsinelului!

Leontin gândeşte că totuşi Degeţel nu avea poate niciun motiv, ci deodată s'a trezit în el animalul şi a fost îmboldit să ucidă şi atunci a izbit cu sticla! Aşa se va fi trezind în *L* instinctul crimei, aţipit în el şi atunci se scoală, fuge şi înfige pumnalul în prima femee întâlnită! Cum să faci să adoarmă definitiv un instinct, când înainte de a fi om, omul a fost atâta vreme un simplu animal ca toate celelalte! Perioada de civilizaţie şi de umanizare a omului e atât de scurtă, încât puţin îi lipseşte acestuia să nu se arunce în patru labe şi să muşte! Cultura n'a putut acoperi sufletul decât cu o crustă foarte subţire : cum o răcâi puţin cu unghia, descoperi dedesubt sălbătecia, sadismul şi brutalitatea. Nici nu ştii când începe să urle în tine şi să-şi facă de cap, urangutanul primitiv!

— Ei, ce mai zici acuma? îl înţeapă Timotei. După cele ce văzuşi, tot mai crezi că poţi mântui sufletul acestor oameni?!

Leontin tace, copleşit de spectacolul trecut. In spate simte călcând umbra lui *L.* atingându-l, lăsându-i-se în cârcă, povară care-l încovoaie. Timotei se răfueşte acum cu el :

— Ei! Ia spune ce-ai fi putut face pentru a-l împiedica pe Degeţel să-l trăznească pe Bidiviu cu sticla 'n cap? Aş fi tare curios să aflu! I-ai fi ţinut o predică? L-ai fi convins să nu lovească?

Leontin îngaimă :

— Nici nu puteam prevedea gestul lui!

— Ei vezi! triumfă Timotei. Dacă nu poţi prevedea ce-i în om, cum o să-l ajutaţi să se ferească de rău?! Cum? Cum?

— Nu ştiu cum, dar... ştiu că lumea are nevoe de mântuire!

A spus-o atât de hotărît, glasul a sunat atât de tragic, încât Timotei nu îndrăzneşte să-l mai supere cu scepticismul său, pe care-l mai arată numai prin clătinarea de îndoială a capului. Leontin continuă.

— Nu ştiu cum, dar simt că omul poate fi izbăvit de rău. Nu ştiu *acum*, dar am s'o ştiu *odată*. Un om poate fi mântuit. Şi pentru a salva un singur suflet chiar, merită orice sacrificiu. Un singur suflet mântuit are tot atâta însemnătate ca şi când ai fi mântuit un milion.

— Da, da, murmură Timotei. Dumnezeu se bucură de întoarcerea unui singur păcătos mai mult decât de statornicia în credinţă a o mie de drepţi!

Continuă a merge tăcuţi. Au cotit pe străzi întunecoase, cu pavajul desfundat, murdare, un adevărat labirint. Timotei se opreşte :

— Am ajuns la mine. Aici stau.

E un bordei imund, în jurul unei curţi uriaşe pline de fierărie veche şi stricată.

— Aici stau. La un fierar. Mă lasă să dorm în magazia lui. Tu unde stai?

— Eu nu sunt de aici?

— Aşa! Ei! Du-te. Eşti un om cumsecade. Dar vezi ia seama să nu te mai bagi unde nu trebuie. Că ai s'o păţeşti. Şi dacă vrei să mai mă vezi, să vii aici. Strada Nicolae Boanghină 7. Intrebi de fierar şi el îţi spune unde mă găseşti. Numai la Ciorchine să nu mai pui piciorul. Du-te sănătos... frate. Frate de-o noapte!

Timotei împinge poarta şi se depărtează cu un mers legănat, demn şi clerical, de parcă ar căđelniţa, printre fiarele vechi din curte. Deşi a băut enorm e tot atât de treaz ca şi înainte. Leontin îl urmăreşte cu ochii până a dispărut în magazie, apoi se înfundă pe alte străzi, începând a bate drumurile iar, întru întâmpinarea zorilor, pentru a înceta goana prin lumea inferioară *).

OCTAV ŞULUŢIU

*) Capitolul XXV din romanul în pregătire *Un om caută mântuire...*

Tristeţe calmă

Coboară noaptea în cetate —
Din slăvi de grele gânduri, duse
Ca filele de mult apuse
Dintr'o uitată, tristă — carte.

Şi versurile — acestea line —
Miros de busuioc mi-aduce,
Ca să-mi aşez mâinile cruce,
Peste flămânde, reci, ruine.

Aş vrea, iubita mea, să ştii, că —
Zărilor adânci, sufletu-mi bun
Le mai sărută crengile de-alun :
Vagi depărtări din sfânta-mi luncă.

Acolo pentru întâia dată
Am plâns, fără să ştiu anume
De poartă haosul vreun nume
Săpat, pe inima-mi curată.

Şi dacă plâng şi azi adese
Nu mă'ntreba, e greu de spus.
Duc berze jalea spre apus
In ţipete adânci şi şterse ! !

Dar las'aceste gânduri triste.
'N-a tale mâini să-mi îngrop faţa.
Vei spune poate că-i târziu şi ne apucă dimineaţa ! !
O mâini — prea albe giulgiuri — fără de timp, batiste.

ION A. BUCUR

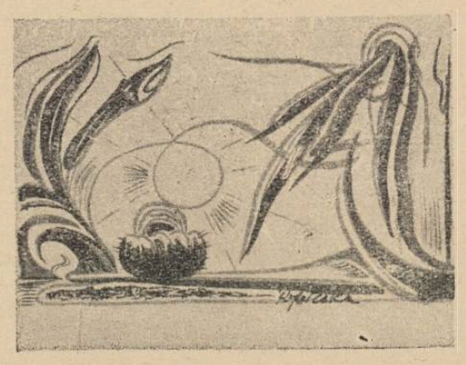

SCENA · FOYER · ECRAN

Noțiuni de artă dramatică

Lecția a II-a

de V. MAXIMILIAN

După cum ați putut să vă dați seama, în lecția precedentă, din cazul artistei Rachel, tainele meșteșugului actoricesc, se găsesc în noi înșine și odată descoperite aceste taine, mijloacele de exprimare ale actorului i se oferă singure, ori de câte ori are nevoe să exprime ceva. Să încercăm să pătrundem în aceste taine.

Ați auzit desigur, de multe ori, spunându-se chiar în timpul unei reprezentații, că: actorul X n'are *căldură;* sau: actorul Y nu are *viață;* sau actorul Z *nu știe să se miște.* Ori asemenea calificări pot influența în mod primejdios asupra succesului și uneori chiar asupra carierei unui actor. Mai mult. Când un asemenea actor are de interpretat principalul rol dintr'o piesă, aceasta este amenințată de o iminentă cădere, dacă nu se procedează la înlocuirea urgentă a acestui interpret: *fără căldură, fără viață* sau *care nu știe să se miște.*

Dar să vedem ce poate să înțeleagă spectatorul prin cuvintele: *căldură, viață* și *mișcare?* Și ce deosebire face între aceste trei calificative? Poate oare un actor să posede sau să-i lipsească una din aceste calități și să nu le posede sau să-i lipsească și celelalte două?

Căldura, este dătătoare de *viață*[1]), iar manifestarea vieței este *mișcarea.* Una fără cealaltă nu poate exista. Fără căldură nu e viață și unde nu e viață nu există mișcare. Procesul este același și la actorul depe scenă. Căldura lui dă viață personagiului pe care-l reprezintă, iar viața acestui personagiu îi imprimă mișcările potrivite, ca și în manifestările noastre zilnice. Ne-a învățat cineva să dăm cu pumnul în masă când ne supărăm? Sau cine ne-a învățat cum și dacă trebue să îmbrățișăm pe cineva care ne este drag? Dar mai observăm că o persoană care primește o lovitură grea de ciocan geme, adăogând gemetelor, mișcările corespunzătoare ale corpului; dacă suferă o pierdere printre cei scumpi ai lui se manifestă la fel. Dar și actorul se manifestă tot la fel, pe scenă închipuindu-și, că s'ar afla în asemenea situații.

O persoană dacă s'a fript la un deget plânge adăogând mișcările corespunzătoare; la fel face și dacă are vre-o supărare. Dar și actorul se comportă la fel, pe scenă, dacă-și crează în *închipuirea* sa un asemenea fapt.

O persoană râde cu gesturi și expresii corespunzătoare, dacă se vede stropit în glumă cu apă rece; dacă în loc să moaie condeiul în călimară îl înmoaie alături; dacă asistă la o comedie. Dar și actorul râde pe scenă când își închipuie aceste stări. Și asemenea exemple le putem înmulți la infinit.

Dar mai observăm că fenomenul care a produs de pildă *gemătul,* fie că există într'adevăr, fie că a existat și amintirea ei a revenit, fie că durerea este imaginară, cum se întâmplă actorului, pe scenă, se *exprimă la fel.* Intre expesia aceluiaș fenomen din viața de toate zilele și expresia aceluiaș fenomen imaginar, pe scenă nu exista nici o deosebire. Una se poate lua drept cealaltă, iar confuzia aceasta pe care spectatorul o vrea, o pretinde chiar actorului, este *baza meșteșugului* actoricesc și în acelaș timp: *baza succesului.*

Fără a avea pretenția de a face „psihologie experimentală" cred că e bine să se arate elevilor Conservatorului de Artă Dramatică modul cum se produce această confuzie atât de ciudată: artificiul luând locul realității. Sunt de mare folos acest fel de cunoștințe fiindcă numai astfel ne putem da seama:

a) Ce este și cum s'a născut Arta Dramatică;

b) De rostul Artei Dramatice și

c) De care mijloace ne servim pentru a exprima fenomenele vitale.

Pentru a lămuri dar aceste trei puncte, trebue neapărat să pornim dela origina fenomenelor, cari produc mișcări sau vibrațiuni ale corpului și să le urmărim până la punctul unde se contopesc cele închipuite cu cele reale. Și vom vedea că această contopire face ca fiecare categorie din fenomenele indicate mai sus să dea naștere în totdeauna și cu acelaș scop, la mișcări și expresii identice.

Să privim la un copil care doarme liniștit. Liniștea aceasta dovedește că organismul copilului funcționează normal. Și funcționează normal fiindcă între toate organele corpului său, este un echilibru perfect. După câtva timp vedem că copilul începe să plângă, să se agite. Mamă-sa îl ia în brațe și-i dă să mănânce. Copilul nu mai plânge. Din cauza foamei în organismul copilului se întâmplase un desechilibru care îi pricinuia dureri: stomacul nemai având alimente consumă din secrețiunile organismului, producând astfel niște excitații glandulare a căror activitate creiază o proprietate a vieții numită: *iritabilitate,* cel dintâiu mijloc de conservare a ei. Excitații de acestea sunt și periferice și atunci iritabilitatea produce o contractare a mușchilor. Trebuește menționat însă că la noii născuți iritabilitatea nu este decât o reacțiune a materiei organice în desvoltare, iar reacțiunea ce se observă la copii cu mult înainte de a se naște este mișcarea vieții, produsul căldurei animale.

Cu timpul însă copilul începe să cunoască, să deosibească lucrurile și ființele, să se apropie sau să se depărteze de ele. Copilul poate să arate undeva s'a lovit, sau în ce parte internă a corpului îl doare. Percepția excitațiilor începe acuma să fie constatată prin creier cu ajutorul sistemului nervos. Acuma știe că soba poate să-l frigă. Chiar vara se ferește de ea. Numai că excitația ce se produce, îndepărtându-l de primejdie îi este impusă acum de creer și se chiamă *senzație.* Și așa a luat naștere cea de-a doua proprietate a vieții numită *sensibilitate,* nou mijloc de conservare a vieții și de ordin mai înalt.

Principala deosebire între iritabilitate și sensibilitate constă în faptul că pe când plăcerea sau durerea pricinuite de iritabilitate sunt *localizate,* plăcerea și durerea obținute prin sensibilitate sunt *generalizate* și au un caracter sufletesc. Deaceea sensibilitatea are un rol superior.

Când însă senzația, fie vizuală, fie auditivă este în măsură să producă în mintea noastră *imagini,* atunci este produsul unui fenomen intelectual ce se chiamă: emoție, a treia proprietate a vieții și alt protector al ei.

In organismul omului se poate întâmpla uneori un desechilibru între moderația și accelerarea circulației sângelui, a secrețiunilor glandelor, a mișcărilor mușchilor și deacea pentru ca organismul să revie la starea sa normală, e nevoe de un accelerator care să refacă echilibrul pierdut. Acest accelerator este emoția iar fenomenele care produc emoțiile se numesc *sentimente.*

Am făcut dar cunoștința cu principalele proprietăți, care servesc atât la apărarea cât și la distrugerea vieții, potrivit gradului de intensitate pe care îl au. Aceste proprietăți după cum am spus sunt: iritabilitatea, sensibilitatea, emoția și sentimentul.

Acum ne putem da seama, că durerea loviturii de ciocan din exemplele ce le-am dat mai sus, deși ne este cunoscută cu ajutorul creierului, este produsul sensibilității. Afară de aceasta în iritabilitate durerea și plăcerea dispar; dar revin, fără voia noastră, oridecâte ori revine și ideea care le-a provocat; iar în al treilea caz, adică pe scenă, durerea sau plăcerea și-o poate imagina actorul, ori de câte ori vrea.

Toate aceste trei feluri de impresii se unifică într'un centru comun numit nodul vital. Punând în funcție aceiași nervi, ori de câte ori creerul îi comunică una din acestea, nodul vital face ca toate cele trei impresii să se exprime la fel; ca stropitul cu apă rece să provoace acelaș râs ca și o glumă. Și așa mai departe, felul de a lucra asupra organismului fiind acelaș. Tot astfel cu toate felurile de emoții.

Dar noi am văzut că imaginile producătoare de emoții pot veni fără voia noastră, cine ar fi în anunțarea pierderii unei persoane scumpe. Asemenea emoții se chiamă emoții propriu zise. Emoțiile pe care le simțim însă la teatru, în calitate de spectator au un caracter estetic și nu diferă de celelalte decât prin condițiile în care ne găsim. Efectul lor este acelaș asupra organismului nostru.

Spuneam la începutul acestei lecții că spectatorul cere actorului: *căldură.* Recunoaștem că această calitate este indispensabilă actorului. Dar cum își dă seama spectatorul de existența sau de lipsa acestei calități? Bazându-ne pe cele de mai sus fenomenul apare foarte simplu. Căldura actorului nu este luată aci în înțeles fizic, ci prin concordanța simțurilor, ai căror nervi corespunzători sunt fixați în nodul vital. Această concordanță se cheamă „Synesthezie" în virtutea căreia un simț poate provoca funcționarea altuia. De exemplu: Văzul provoacă simțul gustului când vedem pe cineva mâncând o lămâie; auzul provoacă simțul pipăitului când spunem că cineva cântă cu căldură.

Când se spune dar, că actorul X n'are căldură însemnează că jocul său nu produce efectul, pe care l-ar produce clădura din punct de vedere fizic, atât de indispensabilă vieții și care în cazul nostru trebue s'o producă emoția în virutea Synstheziei grație căreia, văzul urmează să producă o emoție.

Prin urmare actorul X *nu mișcă,* fiindcă nu se mișcă, *fiindcă n'are vietață* și fiindcă n'are *căldură.* Și n'are căldură fiindcă el singur nu este emoționat și astfel îi lipsesc mijloacele cu care să transmită acea emoție cerută de public. Gestul, mimica și atitudinile nefiind altceva decât expresia unei emoții.

Mai mult, pentru ca un actor să poată transmite o emoție, această emoție nu numai că trebue să existe în actor, dar acesta *trebue să vrea să o comunice.* Această stăruință *de a vrea,* influențează puternic gestul, mimica și atitudinile mărindu-le puterea de expresie. Iată de ce după părerea mea, cultura actorului constă în primul rând *într'o autocunoaștere.*

[1]) Descartes.

NOTA. Pentru susținerea părerilor mele, cuprinse în această lecție și referitoare la meșteșugul actoricesc, m'am servit de adevărurile stabilite de câțiva universali autori:

Descartes (Passions)

Guyau (L'art au point de vue sociologique)

D'Udine (Lart et le gèste).

și mai ales de: G. Sergi (Emotions).

Ecranul

TRIANON: Andy Hardy milionar

Charlot e omul bun căruia soarta, veșnic îi joacă feste, ceeace nu-i împiedică însă să poarte pe obraz un zâmbet resemnat, alături de mustăcioara caricaturală. Malec a fost din potrivă omul plictisit care nu mai găsea nici un motiv de râs. Stan și Bran sunt doui poltroni din categoria acelora cari când vor să dreagă un lucru îl strică mai rău.

La acești tipi realizați în cinematograf, americanii l'au adăugat în ultimul timp și pe judecătorul Hardy cu a sa familie.

Nu s'a mai recurs însă la mijloace bufe pentru realizarea acestui tip, Dimpotrivă, toate filmele din *seria judecătorului Hardy* sunt străbătute de la un capăt la altul de atâta omenesc, încât suntem tentați să credem că nu asistăm la un simplu film ci la un adevărat fragment de viață.

Nu vom pretinde deci prea multă originalitate dela scenariile acestor filme, deoarece știm prea bine că viața adevărată este mult mai banală decât cea născocită de domnii scriitori dramatici sau de autorii de scenarii cinematografice.

Scenariul acestui ultim film este, poate, mai banal decât celelalte din *seria judecătorului Hardy.*

Publicul se recunoaște însă atât de ușor în oamenii cari *trăesc* pe ecran, încât filmul este urmărit cu plăcere.

Inutil să mai spun că Lewis Stone este minunat în rolul său studiat până la ultimele amănunte — până și verigheta pe care o poartă este de modă veche — și că Mickey Rooney se întrece pe sine. Cu toate că a avut un rol mai mic, l-a interpretat atât de bine, încât am regretat sfârșitul precipitat al filmului.

ARO: Ultima noapte

A fost prezentat, anul trecut, la noi, un film mare: „Ea și el" cu Irenne Dunne și Charles Bayer.

Acest cuplu reapare — spun „reapare" cu toate că bănuesc că filmul a fost realizat înaintea celuilalt, amintit mai sus. A se citi: „reapare pe ecranele noastre"—în banda care poartă titlul: „Ultima noapte".

Acest film, despre care cred că a fost adus la noi numai din pricina succesului repurtat de „Ea și el", cuprinde totuși aproape aceleași elemente ca și celălalt film: O dragoste curată care întâlnește mereu stavile, o biserică, un pian, o coastă de mare și mai ales un Charles Boyer blazat și o minunată Irenne Dunne pe care jocul perfect o înfrumusețează.

Este această „ultimă noapte", un nou „film în doi", ratat însă din pricina unui regisor mai puțin inspirat. Și cu toate că ni s'au servit în plus un uragan și o întrunire de chelnerițe, n'am găsit în film altceva remarcabil decât jocul Irennei Dunne și creația interesantă a interpretei soției nebune a lui Philipe.

Scenele în cari eroii sunt mereu deranjați de diverși cetățeni, sunt amuzante. Ceva asemănător a fost însă realizat în chip mult mai reușit, chiar în filmul „Ea și El".

TRAIAN LALESCU

LADMISS ANDREESCU

Cartea de proză a colaboratorului nostru *Ladmiss Andreescu,* anunțată sub titlul *Pământ și cer,* va fi întitulată *In țara cerului* și va apare peste câteva zile în *„Colecția Universul Literar".*

„FRONTISPICIU"

La 1 Martie vor apare, lunar, Caetele de literatură „Frontispiciu", redactate de George Dorul Dumitrescu, C. N. Negoiță și Mihail Straje.

SPECTACOLUL OMAGIAL

pentru 30 de ani de teatru ai d-lui

MIȘU FOTINO

va avea loc, într'un cadru sărbătoresc, în seara zilei de 23 Februarie 1940.

Se va relua piesa lui Fulga „Prostul", în care Mișu Fotino va regăsi unul din marile-i succese.

TEATRUL MINOR

Spectacolul numit „ușor" (dar în care totuși se muncește enorm), nu e lipsit uneori de elemente valoroase. Vom remarca aici câteva tinere apariții care au dovedit calități.

Revista „Radio-Tănase" a relevat câteva tinere talente ale genului. Printre ele, notăm pe domnișoara Henriette Gamberto, în câteva interesante apariții.

In revista „Pe frontul Alhambrei numai noutăți" se face remarcată vocea unei tinere cântărețe: Claudia Urziceanu.

TEATRU RADIOFONIC

In seara zilei de 11 crt. s'a transmis la radio comedia d-lui Ion Mincu Lehliu „Contractul de închiriere".

Casi precedenta d-sale piesă radiofonică — „Acceleratul 1939"... — „Contractul de închiriere" *a surprins plăcut prin alese calități de umor sănătos și bine dozat, precum și prin abila conducere a acțiunii, pe care autorul a strunit-o perfect.*

Interpretarea, al cărei protagonist a fost maestrul Soreanu, a reușit să fie la înălțimea textului.

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

„CARMEN" cu ELENA NICOLAIDI. In ultimii ani Opera Română a înregistrat două interpretări ale rolului „Carmen", care au rămas categoric dominante dealungul reprezentărilor variate ale operei cu același nume: au fost acelea ale d-nei Florica Cristoforeanu și ale cântăreței jugoslave, Melanie Bugarinovici. Prima, prin impetuozitate și măestrie vocală de mari proporții și înflăcărat temperament, a doua prin excepțională bogăție de glas și caldă plasticizare a rolului.

O a treia creație a depășit, zilele trecute, deasemeni, linia medie de realizare, căpătând accentul și valoarea pe care numai un artist de talent și în același timp, în măsură să răspundă fericit cerințelor personagiului, le poate asigura: a fost aceea a d-nei Elena Nicolaidi, dela opera din Viena și pentru prima dată pe o scenă românească.

D-na Nicolaidi este într'adevăr o mezzo-soprană și muziciană interesant dotată și o „Carmen" plină de spontaneitate, de nerv, de convingere.

Glasul d-nei Nicolaidi e modelat cu flexibilă și vie muzicalitate și un simț al intonării expresive, insinuante, de sinceră vibrație, capabil să răspundă oricărei sugestii dramatice, și să le desfășească în structura intimă a desfășurării acțiunei, exteriorizându-le acut. Jocul de cald și foarte însuflețit elan și declamarea just configurată și slujită de o dicțiune și o suplețe de articulare și colorit obținute cu deosebită inteligență artistică, au completat creația cu totul remarcabilă a d-nei Nicolaidi, atrăgându-i un succes spectacular și muzical de primul ordin.

ORCHESTRA „RADIO". Repetatele contribuții ale d-lui Theodor Rogalski la mărirea repertoriului simfonic românesc, operă de muzician activ și luminat, au continuat și în concertul duminical trecut al orchestrei „Radio".

Introducerea și cortegiul de nuntă din opera „Cocoșul de aur" de Rimski Korsakow, ascultate la începutul concertului, reprezintă o muzică extrem de colorată, de pitorească, de originală.

Orchestrate cu mână de mare maestru, ele sunt două sugestive crâmpeie ale admirabilei partițiuni, pe care am dori-o cât de curând aleasă și pusă în lucru și la Opera Română.

D. Rogalski nu s'a mulțumit numai cu această nimerită alegere, dar a mai dirijat și un concert de Mozart, pentru două piane și orchestră, compoziție încă neexecutată la noi.

Geniul minunatului clasic se reflectează în limpezi și cizelate dialoguri, duete și îmbinări ale celor două piane cristalizând în fraze esențialmente caracteristice autorului, muzică de acea pură și firească emanare de frumos care i-a aparținut prin dar dumnezeesc.

Tematic, poate că această compoziție nu egalează paginile cele mai reprezentative, cele mai accentuat determinate în croirea frazelor capitale. Subtilele amănunte, grația desăvârșită a scrierei, puritatea și frăgezimea de linie, răspândesc însă necontenit încântarea specifică a autenticului mozartian.

Evocarea lor a fost făcută cu stilizantă muzicalitate, pianistică fin controlată și legată de o aleasă simțire de concertistele surori, d-na Titi Fotino Negru și d-ra Maria Fotino.

D. Rogalski a dirijat întreg concertul cu serios echilibru, într'o capacitate muzicală reală și mijloace de șef de orchestră sobre, judicioase și temeinice, apărute în toată consistența lor în execuțiunea de mare răspundere orchestrală și dirijorală a „simfoniei fantastice" de Hector Berlioz.

Cântec pentru Doru

Leagănă-ți argintul stea fugară
Și tu lună scutură-ți castanii
Că'nfloritul vis de Primăvară
Doarme'n cântec... Puiul tatii nani.

Cer de noapte lunecă ușor
Peste semnul străjuit de îngeri.
Nani... nani... dorul tatii dor
Ce știi tu de viață și de'nfrângeri.

Mâine poate... zâmbetu-ți va fi
Smuls de vraja zărilor deșarte
Și ca mine azi vei pribegi
Și de leagăn și de cânt departe...

13 Februarie 1940

NICOLAE PELIGRAD

Erată

Dintr'o regretabilă greșeală de tipar, versul al doilea din „Balada pentru miez de noapte" a d-lui Radu Gyr — publicată în numărul trecut al revistei noastre — a apărut schimbat.

Prietenii noștri sunt rugați să citească:

„Trei inși beau, noaptea, într'un han.
Fumegă, lampă, în tavan..."

în loc de:

Fumează, lampă, în tavan..."

cum, din eroare, a apărut.

*

Poezia „Elegie", apărută în numărul trecut al „Universului Literar" este a d-lui Dimitrie Albota și nu a d-lui George Meniuc, cum din greșeală a fost semnată.

COMEMORAREA LUI MAIORESCU

In numărul viitor al revistei noastre vor apărea articolele privitoare la comemorarea lui Titu Maiorescu, cari au fost amânate din pricina șezătorilor din Banat.

Jocul actorului

De ce oamenii se înspăimântă când își aud vocea sau își surprind mișcările? Probabil pentru că atunci când se întâmplă acest lucru vocea sună fals, mișcările se desfășoară în gol, iar conținutul de viață al acelor momente este nul. Este un fapt pe care îl putem urmări cu multă ușurință în foarte tânăra literatură din ultimii ani, când printr'un ciudat malentendu a fost luată în serios profunda glumă a lui Caragiale: știi alfabetul, ești scriitor.

Intâlnim în această firavă literatură, care de multe ori nu are nici scuza ingeniozității, lucruri de felul acesta: îmi aud inima, îmi urmăresc sângele cum circulă pe căile lui albastre, îmi aud pașii pe stradă, mâna mea cade în gol, vorbind mă aud pe mine însumi; ca să nu mai spunem de acei nenumărați poeți cari în lungi tirade glicerinoase voind să evoce procesul lor de creație se referă, în sute de feluri deosebite doar în aparență dar trase de pe aceeași sfoară, la cerneală, peniță, călimară și diferite alte obiecte cari nu au absolut nici o importanță în geneza poeziei. Se știe dealtfel că doi mari poeți ai lumii Homer și Milton au fost orbi.

La fel cu poetul care își caută inspirația în călimară pătește și actorul care se mișcă pe scenă în virtutea unui automatism exterior. Publicul este la fel de rău impresionat (în prezența morții) ca atunci când își surprinde propriile mișcări dereglate din ritmul organic al vieții lor.

Este adevărat că mâinile de pildă sunt o mare povară pe scenă. Unii actori le țin în buzunar (Jocul sobru) alții la spate, alții fumează ca să scape de obsesia lor (Jocul degajat), alții le lasă în voia soartei să curgă blegi în jos sau dimpotrivă, le agită prin aer parcă ar prinde muște (Jocul temperamental). Din acest punct de vedere oamenii gen Venus din Millo ar fi făpturi ideale pentru actor, ca și pentru sculptor sau pictor. De ce se întâmplă acest lucru? Din lipsă de organicitate, din obsesia amănuntului, defect datorită căruia actorii confundă elasticitatea cu desarticularea.

Pentru a pătrunde în spațiul scenei nu se cer calități de altă natură decât cele datorită cărora poți epărea cum trebue pe marea scenă a lumii. Este adevărat că viața de toate zilele desarticulează pe oamenii slabi și accentuiază desechilibrul celor cari s'au născut fără echilibru. Nici unii nici alții nu sunt buni de actori. Un candidat la acest titlu trebue supraveghiat îndelung, pe stradă, în casă, oriunde soarta îl poartă. Abia după examenul minuțios executat de un ochiu bine antrenat se va ști dacă acel candidat are sau nu echilibrul necesar pentru a se ține pe proprii picioare în scenă.

Spațiul restrâns și totuși nelimitat al scenei cere un echilibru la fel de stabil cu acel al unui acrobat care greșind cu un milimetru își frânge gâtul. Ceeace îl ferește pe acrobat de moarte este propriul său spirit de conservare. Ce ar putea corespunde acestui spirit de conservare al acrobatului la actor?

Acesta oricât de anapoda s'ar mișca știe precis că nu i se întâmplă nimic grav. Publicul cu toate că suferă este în genere iertător.

Nenorocirea actorului este că nu poate să se vadă. Dansatorii se urmăresc în oglindă. Pentru actor acest lucru nu ajunge, de oarece spațiul în care evoluează el este mult mai complex și are cu totul alte limite. Este deosebirea dintre o linie închisă și o linie deschisă. Școala teatrului și chiar teatrul au mare nevoe de ajutorul cinematografului. Urmărindu-se pe ecran, actorul dotat cu intuiția necesară își dă seama de greșeli.

Urmărindu-se pe sine însuși, în fața greșelilor ar avea de suportat aceeași teroare pe care o întâmpinăm noi când ne surprindem mișcările în gol. Atunci ar interveni energic spiritul de conservare salvându-l pe actor, ca și pe acrobat, dela moarte.

★

Spațiul actorului, scena, nu este un loc ca oricare altul. Pentru a se putea mișca acolo actorul trebue să țină seamă de trei lucruri: a) de cei cari îl înconjoară pe scenă, b) de scena propriu zisă, c) spațiul care deschide prin latura descoperită a scenei (rampa).

Scena este limitată pe trei laturi și nelimitată pe cea de a patra. Această latură deschisă este cea mai importantă pentru că în spre ea sau mai bine spus în vederea ei trebue să graviteze tot ceeace se întâmplă pe scenă.

Felul în care actorul se comportă față de aceste trei elemente constitue jocul lui în ansamblul scenei.

Teatrul antic, în care dinamismul tragic se consuma între niște statui vorbitoare, poate fi un interesant exemplu pentru concretizarea tezelor noastre. Actorii de atunci, ascunși de măștile imobilizate în rictusul expresiei dominante a rolului, tragic sau comic, și înălțați deasupra scenei prin coturni, nu mai făceau parte dintre ființele omenești ale mulțimii. Situația lor era cu totul „sui generis", ei nu puteau fi niciodată oricare dintre spectatori. Astăzi, în teatrul care s'a născut odată cu Renașterea, eroi chiar când sunt drapați în costumele vreunei alte epoci, nu mai stau deasupra scenei, ci pe scenă.

Personagiile tragediei antice erau personagii asupra cărora se fixase în vreun fel atenția zeilor, pe când personagiile vremurilor noui sunt oameni cu destine mari sau mici, dar a căror legătură cu forțele suprapământești este aceeași cu a tuturor. Statuile au aruncat măștile, au coborît de pe coturni și membrele lor înghețate de eterata prezență a zeilor s'au desmorțit, devenind astfel oameni aidoma tuturor oamenilor.

Personagiile cari se mișcă pe scenele de azi sunt oameni în carne și oase, iar felul în care se manifestă prezența lor trebue să fie aceea a oamenilor în carne și oase.

Din cauza nesocotirii importanței care se cuvine mișcării actorului pe scenă, se pare că astăzi cinematograful a smuls o mare parte din publicul teatrului.

Cinematograful pune mult în evidență mișcarea actorului, dându-i importanța lui de „mim" pe când teatrul face tot ce poate pentru a-i anula această importanță. Este adevărat că spațiul cinematografic are cu totul alt caracter decât al scenei, dar în mare măsură este mult mai limitat. Deși în cinematograf se pot surprinde mai ușor greșelile de joc făcând corectarea lor mai ușoară, jocul actorului în teatru este cu mult mai dificil.

In cinematograf obiectivul urmărește așa fel pe actor încât aduce în primul plan chiar detalii. In teatru nu există însă detalii. Ceeace domină în teatru este ansamblul. Cinematograful a câștigat atenția lumii pentrucă a exploatat tocmai ceeace în teatru începea să fie uitat cu totul.

Tendința vădită a teatrului este de a deveni, pe zi ce trece, tot mai mult panopticum decât teatru. Actorii sunt anchilozați fără să fie personagii de tragedie, fără ca nepăsarea lor, aproape hieratică, să vină din orgoliul de a sta de vorbă cu zeii. Deși nu poartă mască nici coturni, actorul de azi suferă de rigiditatea acelor femei cari de teamă să nu își strice frumusețea nici nu râd nici nu clipesc. Iar când încearcă să iasă din rigiditate devin fantoșe.

★

Vorbind despre viață, organicitate, oameni în carne și oase, deși poziția noastră este precisă, ne temem totuși să nu fim confundați cu adepții teatrului naturalist.

Hotărît lucru, realitatea de pe scenă nu este o copie, adică imitare servilă a vieții, ci sinteză, adică artă.

Există oameni, în carne și oase, cari în viața lor de toate zilele au o mulțime de ticuri. Acestea însă nu sunt date „sine qua non" ale caracterului lor. Am asistat, mai de mult, la un spectacol în care un actor mare compunea personagiul care îi fusese încredințat dintr'o serie de asemenea ticuri, insistând cu o bolnavă încăpățânare asupra lor. Era un spectacol pur și simplu oribil, un vis rău. Un tic nu este ceva care sare în ochi, ci se descoperă cu încetul. Singură caricatura exagerează până la monstruozitate ceeace este diform. Dar actorul, după cum am mai spus, nu este un histrion, el nu face caricatură, nu diformează, ci concentrează elementele așa fel încât în timpul acordat rolului respectiv să redea tot caracterul fizic al eroului. Așa cum spațiul scenei nu este spațiul vieții însăși, nici evoluția unui personagiu în acest spațiu nu este chiar viața însăși. Actorul nu se poate mișca nici mai mult, nici altfel decât îi îngăduie rigorile scenei, pe cari dacă nu le simte, înseamnă că a greșit locul.

AGATHON

Am fost în Banat!

– Reportaj cu trenuri, vise și poeți –

de Ștefan Baciu și Traian Lalescu

...Și iată-ne din nou purcezând la drum... „Universul literar" care și-a creat un punct de căpetenie din organizarea ședătorilor literare pe întreg cuprinsul țării, a luat de astă dată Banatul drept țintă a acestor lirice hoinăreli și astfel, într'o bună zi pe la amiazi, ne-am îmbarcat în vagoane. Eram doisprezece la număr, adică: Anișoara Odeanu, Dan Botta, N. Crevedia, C. Fântâneru, Victor Popescu, Virgil Carianopol, Ladmiss Andreescu, Traian Lalescu, Mihai Niculescu, Nichita Tomescu, Teodor Scarlat și cel ce semnează acest fragment al reportajului, Ștefan Baciu. Iată echipa care a pornit să ducă pe meleagurile Banatului cofe de lumină, grupul care de astă dată a părăsit umedul caldarâm al Bucureștiului spre a împrăștia în alte orașe un pumn de petale, o mână de gânduri.

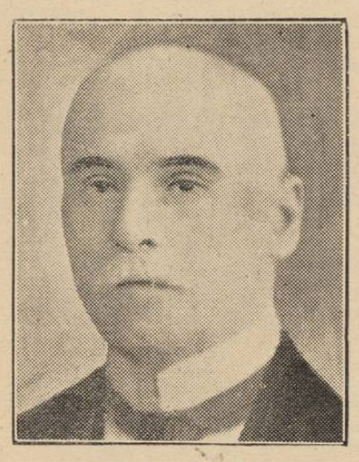

Excelența Sa AL. MARTA, rezidentul regal al Ținutului „Timiș"

Am ocupat două lirice compartimente și deîndată ce trenul s'a pus în mișcare, nu știu prin ce farmec a apărut din buzunarul unuia dintre noi o simpatică sticlă de coniac, aceasta ca un simbol al bunei-voi care avea să ne stăpânească pe tot parcursul acestui marathon liric și niciodată n'am să uit cu câtă tandrețe a privit-o Teodor Scarlat, pe când Virgil Carianopol îi sorbea ultimele picături. Dar între timp au început să se lege discuțiile serioase (ca de început de drum) la care participa toată lumea în afară de Traian Lalescu și de mine, pentrucă noi aveam ambiția de a înjgheba un duet vocal cu care să impresionăm asistența și în special pe Victor Popescu, care era foarte grav, așa cum îi șade bine unui prozator. Și trebue să spun că nu peste multă vreme am și isbutit, căci, după un „menu" copios consumat cu degetele, toată asistența a început să cânte; era o isbândă a tinereții noastre, la care numai domnii Botta, Crevedia și Fântâneru nu luau parte activă, pentrucă dânșii se retrăseseră pe plușurile clasei întâi, fiind fericiți posesori de permise. Dela „Valencia" și până la „Violeta", am epuizat un repertoriu variat, fără să prea observăm cum noaptea se lăsase ca o perdea pe fereastra compartimentului. Aici va trebui să divulg faptul că Anișoara Odeanu știe să „dizeze" foarte frumos, lucru pe care nu-l știam până acum și care poatecă vă interesează și pe dumneavoastră, cetitorii noștri. Și între timp, trenul alerga în noapte, așa cum îl evocă poeții: prin gări cu lumini colorate și tremurătoare, pe lângă cantoane pierdute în câmp, prin tuneluri negre și lungi. Era alb pe afară și era noapte, așa că numai o singură clipă am putut vedea sclipind Dunărea, ca pe o piatră rară, amintindu-ne de minunatele versuri ale poetului Nichifor Crainic:

„Dunăre, Dunăre, drum legănat
„Drum fără pulbere și fără leat..."

Pe-aici trebue să fie piciorul podului lui Traian, pe-aici trecură odinioară legiunile romane, poate într'o noapte la fel de tăcută și de înaltă. Alături de mine, la fereastră, stătea poetul Dan Botta; m'am uitat la el și o clipă l-am surprins privind afară, cu fruntea lipită de luciul mat al sticlei, tăcând, covârșit poate de imponderabila povară a vechilor umbre. Între timp, întâia țintă a turneului nostru se apropia; ajunsesem în gara Caransebeș și în curând trebuia să descindem la Lugoj.

Și am ajuns. Voci limpezi și adolescente de străjeri ne-au întâmpinat cu cântece, în timp ce mâini calde și prietenești ni se întindeau. Intelectualii lugojeni în frunte cu domnul profesor dr. Aurel E. Peteanu veneau să ne ureze bun venit; mai erau acolo d-nii: lt. col. Cernău, maior Săndulescu, Grigore Bugarin, Zasloți și alții, cărora va trebui să le mulțumim și pe această cale pentru frățeasca afecțiune cu care ne-au înconjurat în tot timpul ședерii noastre la Lugoj. Dar în special, vom adresa aceste mulțumiri d-lui dr. Aurel E. Peteanu, al cărui elan dezinteresat și tinerесc, a cărui inimă caldă ne vor rămâne întotdeauna ca o plăcută aducere aminte. Lugojenii ne-au primit cu brațele deschise. Masa din seara sosirii noastre, prânzul din locuința domnului Peteanu, ne-au dovedit că oamenii aceștia știu să „omenească", ne-au făcut să vedem că în românescul Banat trăește, mai vie ca oriunde flacăra mare a înfrățirii românești. Cele câteva cuvinte pe care le-a rostit bătrânul învățător Liuba, ne-au făcut să ne amintim de poveștile părinților noștri, iar tremurul bătrânesc al glasului său, ne-a arătat cât de tânăr poate fi un suflet.

Vechiu centru de cultură, orașul Bredicenilor cu bisericile sale, cu limpedele și tăcutul său aspect, ne-a arătat un obraz frumos al provinciei noastre. Călăuziți de prietenii noștri localnici, am purces pe uliți, sub o ploaie de primăvară nouă. Biserica ortodoxă, cât și cea unită, apoi sala corului „Vidu", (în treacăt vom aminti că acest cor împlinește în August o sută ani de existență) liceul „Coriolan Brediceanu, toate aceste monumente ale sufletului bănățean au trecut prin fața ochilor noștri, ca niște frânturi de istorie, căci toți știam vorba cântecului:

„Nu-i român ca bănățanu,
„Bănățan ca lugojanu,
„Lugojan ca Brediceanu".

Dar timpul fuge și iată-ne în preajma ședătorii noastre. In sala teatrului „Traian Grozăvescu", a avut loc această manifestație culturală; o sală tixită, în care am remarcat prezența P. S. S. episcopului Bălan și a d-lor: ministru Caius Brediceanu, general Georgescu, col. Panait Boitan, prof. Dionne, precum și a întregei intelectualități românești din oraș. Cuvântul de bun venit, l-a rostit d. profesor dr. Peteanu, iar în numele „Universului Literar" a mulțumit Victor Popescu, animatorul acestor ședători, prietenul tânăr al elanurilor noastre. Apoi au cetit scriitorii, încadrați de minunate coruri bănățene conduse de maestrul Filaret Barbu, de corurile „Progresul", și de cel al societăților fuzionate din Birchiș, acesta din urmă un cor de țărani care a entuziasmat sala. Dansurile specific bănățene au fost însă o rară revelație și trebue să remarcăm că echipele din Birchiș, Coșteiu, Iablanița și Borlova, au adus pe scenă un suflet și un ritm pe care nu-l vom putea afla altundeva decât în străfundurile sufletești ale poporului. Prezentând Banatul în muzică și dans, „Astra Bănățeană" a făcut pentru noi care am venit pe meleagurile lor, un lucru dintre cele mai emoționante.

„Muzică și poesie" a fost subiectul pe care l-a desvoltat d. Dan Botta, d-sa arătând admirabil felul în care au evoluat, mână în mână, aceste două arte, încă din cele mai vechi timpuri ale istoriei. Justețea afirmațiilor d-lui Dan Botta a fost însă întărită de chiar programul asupra căruia am insistat în rândurile de mai sus.

D. N. Crevedia a cetit apoi câteva poesii din ultima sa carte „Dă-mi înapoi grădinile", Victor Popescu un fragment de nuvelă, Virgil Carianopol a ieșit la rampă cu noui poesii la fel de viguroase, C. Fântâneru cu un fragment de roman, Traian Lalescu a adus licurici, pitici, o voce de violină (și o poesie de Anișoara Odeanu, care n'a putut ceti), Nichita Tomescu a recitat poesii care au cules meritate aplauze, și în fine Teodor Scarlat și cu mine, la fel. Zău! Dintre lecturile confraților din Banat vom sublinia în mod deosebit schița domnului dr. I. Țeicu, poesiile muzicale ale lui Miu-Lerca acest autentic poet al plaiurilor sale, stihurile lui Dorian Grozdan și Pavel P. Bellu. In rest au mai cetit: Grigore Bugarin, poet de frumos talent, Gh. Bălteanu, A. Bugariu, Maliu Bozoe și P. Sfetca. Un program plin, prea plin poate, care însă a ținut încordată atenția publicului până în ultima clipă.

Și-acum, ajuns la acest punct, va trebui să respect o tradiție: aceea a colaborării la reportagiile din ședători. Deaceea trec pana în mâna bunului meu prieten Traian Lalescu, pe care-l voiu lăsa să vă spună despre restul ședătorii și al drumului, ca un poet ce este. Dați-i ascultare!

SCHIMBAREA CRONICARULUI BUCURIA... CITITORULUI

Mulțumesc, Ștefan Baciu. Dar constat că „peana" pe care mi-ai întins-o acum se numește stylou și, afară de asta, este unul din curioasa categorie a stylourilor fără cerneală. Concluzia este simplă: ai avut inspirație, prietene Ștefan Baciu.

Recurg la bunăvoința călimării mele și pornesc, cu ajutorul peniței, pe drumul pe care l'au făcut scriitorii dela Teatrul Traian Grozăvescu și până la restaurantul Dacia. Fiecare își dă părerea despre ședătoare, toți par mulțumiți. In restaurantul hotelului s'a întins din nou o masă lungă pe care poeții, cari se arată bei. Se fac diverse pronosticuri în legătură cu petrecerea dansantă pe care lugojenii au pregătit-o după ședătoare chiar în saloanele hotelului Dacia. Ștefan Baciu și domnul C. Fântâneru iau o hotărîre cuminte: vor renunța la bal în favoarea somnului. Domnul Fântâneru m'a rugat să specific lucrul acesta în reportaj iar eu m'am supus — ați cetit, doamnă Fântâneru?

UN BAL CUM N'A MAI FOST ALTUL

La bal, lume multă și diversitate de costume. Bocancii țăranilor vânjoși din Borlova calcă pantofii de lac ai domnilor îmbrăcați în smocking. Rochiile lungi fac impresia unor pretențioși păuni alături de simplele și frumoasele costume naționale în cari sunt îmbrăcate majoritatea doamnelor și domnișoarelor lugojene.

Scriitorii s'au acomodat iute. Teodor Scarlat a găsit un vin minunat de pe Târnave iar Nichita Tomescu se gândește la câteva poesii — muzele aduc, după ele, și poezii.

Scriitorii bănățeni sunt veseli și prietenoși. Pavel P. Bellu surîde mereu, iar Dimitrie Grozdan nu vrea să creadă că am douăzeci de ani. Aurel Bugariu și-a lăsat mustață ca să pară mai mare. Mă bate gândul să fac și eu la fel. Domnul Maliu Bogoe mă anunță că va scrie a doua zi „o epigramă spontană despre ședătoare", iar Ion Mureșianu arată tuturor materialul pe care l-a strâns pentru antologia scriitorilor bănățeni.

Intre timp, pe parchet, lumea dansează... Se învârtește, se învârtește mereu. Teodor Scarlat s'a mai învârtit de o sticlă iar în capul meu gândurile încep să se învârtească.

Acele ceasornicului se învârtesc și ele și timpul trece. Incep să'i invidiez pe Ștefan Baciu și pe domnul Fântâneru. Mă retrag, fără să mă vadă nimeni, în odaia mea care e alături de sala balului.

Intre un tango și un vals, am adormit. Așa că în ceeace privește balul, nu-i voiu putea informa pe cititori decât despre visele mele din timpul acestui somn de două ceasuri.

Prof. AUREL E. PETEANU doctor în litere și filosofie, directorul liceului „Coriolan Brediceanu", președintele „Astrei Bănățene" desp. Lugoj

La ora 6 Victor Popescu m'a trezit. Trebue să plecăm la gară, să luăm trenul spre Timișoara, unde avem ședătoarea la ora 11. Pe drum ne uităm unii la alții și constatăm că arătăm ca niște adevărați poeți: transfigurați — pot spune: spiritualizați — de oboseală.

UNDE CRITICA ȘI BUNA DISPOZIȚIE ȘI REIAU DREPTURILE

Poposim în restaurantul gării unde încercăm să ducem lingurile dela cestile de cafea la gură. E un exercițiu destul de greu, mai ales pentru aceia cari n'au închis ochii toată noaptea.

Se apropie de poet și îi pipăe mâinile — un al doilea Toma Necredinciosul:

— „Spune, domnule, ești Teodor Scarlat?"

— Așa mi se pare".

Victor Popescu, director grijuliu, se interesează de soarta fiecăruia:

— „Nichita, tu ai consumat ceva?"

— „Da", intervine domnul Fântâneru, și-a consumat materia cenușie!"

Ștefan Baciu e foarte îngrijorat din cauza unei iritații care i-a eșit pe gât, iar eu sunt și mai îngrijorat fiindcă mi-am pierdut biletul de tren.

Trenul intră tocmai în gară. Fug până la cassă, pentru ca să-mi mai cumpăr un alt bilet.

Funcționarul e bătrân și numără greu banii.

— „Hai, domnule, mai iute!"

Trenul pornește... Incet... Mai iute... Fug după el... In sfârșit sunt în tren.

La revedere, Lugoj. N'o să uităm ușor, dragostea pe care ne-au arătat-o Lugojenii, n'o să uităm găzduirea părintească a domnului director Aurel Peteanu.

In tren îmi scot portmoneul, ca să-mi pun în el al doilea bilet. Il găsesc acolo și pe primul. Il pusesem bine, ca să nu-l pierd.

Drumul dela Lugoj la Timișoara, a fost un lung șirag de aținpeli la care au contribuit toți scriitorii. Domnul Niculescu, grijuliu cu hainele sale, s'a îmbrăcat chiar în pijama.

In gara Timișoara ne-a primit domnul Octavian Metea, reprezentantul „Universului" la Timișoara.

Țin, în numele tuturor, să-i mulțumesc, pentru chipul atent în care s'a purtat cu noi toți și pentru silința care și-a dat-o spre reușita celei de-a doua ședători a noastre din Banat.

Sala Teatrului din Timișoara adăpostea personalitățile de vază ale orașului. Domnul rezident regal Al. Marta a asistat la toată ședătoarea, venind apoi în mijlocul scriitorilor și urându-le să-i vadă pe toți la Academia Română.

TIMIȘOARA, ORAȘUL AMINTIRILOR DE NEUITAT

Ce pot scrie aici despne ședătoarea dela Timișoara? O sală atentă, în care nimeni nu tușea — e atât de plăcut să vorbești în fața unei săli atente — l'a aplaudat pe domnul Dan Botta care a ținut o interesantă conferință despre „Isvoarele mistice ale Luceafărului". Sperăm că vom putea publica într'un număr al revistei toată cuvântarea domnului Dan Botta.

Au cetit apoi din operele lor aceiași scriitori bucureșteni, la cari s'a adăugat Ladmiss Andreescu, cu un aplaudat fragment de nuvelă și bănățenii despre cari a scris și Ștefan Baciu. Toți au zmuls lungi aplauze dela publicul timișorean înțelegător al poeziei și al prozei.

La masa care a avut apoi loc au vorbit domnii deputat Țeicu și Miu Lerca, din partea scriitorilor bănățeni, iar, din partea scriitorilor bucureșteni, au luat cuvântul domnii Crevedia și Fântâneru.

N'au fost simple discursuri oficiale. Au fost cuvinte calde, cari sperăm că i-au înfrățit pe scriitorii bănățeni cu cei bucureșteni.

Pela 5 după masă — între timp patronul restaurantului a ținut neapărat să ne arate privințele localului — am isbutit să adormim! Nu prea mult, fiindcă seara eram invitați la clubul zariștilor.

„O, PLECĂRILE, PLECĂRILE..."

Și a doua zi am pornit spre București.

Intoarcerile sunt de obiceiu vesele. De astă dată toți păstram în suflet puțină melancolie. Lăsaserăm atâtea amintiri frumoase în Banat...

Dar în vagonul restaurant al trenului se servește un vin bun...

Și zâmbetul se ivește din nou pe chipurile noastre...

Trenul s'a oprit într'o stație.

— „Unde suntem?" se interesează cineva.

— „In vagon restaurant", ne informează amabil chelnerul.

CRITICA IMPROVIZEAZĂ IN DEPLINA ARMONIE CU POESIA

Ii mulțumim pentru informație. Privim pe C. Fântâneru și pe Nichita Tomescu, cari scriu de zor. Ce se întâmplă? Criticul susținuse că, după o rețetă modernă poate face oricine poezii. Și ca să-l convingă pe Nichita Tomescu îl invitase să compue amândoi versuri pe o temă dată. Au ales tema „Ascensiune în munți". Rezultatul: trei strofe, dintre care una suna cam așa:

Stă vara sus pe culme, cu buze răcorite,
Dar jocul de lumini, încet o împresoară.
In verdele-albăstrimii fierb ape aurite
Și fluturii din soare pe umărul lor zboară.

Ca titlu de informație: Versul I și III din fiecare strofă era scris de domnul Fântâneru. Criticii fac poesii. Poeții au și ei ocazia să facă odată critică.

Ștefan Baciu și cu mine, am scris pe urmă și noi, în colaborare, o poezie despre care modestia noastră obișnuită ne oprește să spunem că e genială.

D. Colonel PANAIT BOITAN, prefectul județului

Dar spiritele se înfierbântă. Iată o strofă în genul lui Virgil Carianopol, scrisă de duduia Anișoara Odeanu:

Bă, ce știți voi despre satele
Pe care le duceau țăranii cu spatele
Pe când luna și soarele
Își spălau pe cer picioarele?

Tot dânsa scrie „à la manière de Victor Popescu".

„Luminile se stingeau în liniște. Patefonul cântă o altă placă desprinsă din simfonia nopții. In hall-ul mare luna strălucea limpede, ireal. Sanda era foarte tristă. Își dădea seama că viața ei se apropia de sfârșit. Ca o muzică ușoară care se stinge undeva departe, când aurul soarelui însângerează marea. Vai, ce trist era cântecul acela al patefonului. Sanda se duse și opri acul. Acum era liniște complectă.

Ciprian oftă cufundat în fotoliu. Sanda aproape îl uitase. Acest om cu care se măritase pe când era prea tânără ca să cunoască taina vieții îi era aproape un străin. Ciprian își aprinse o nouă țigară. Vorbi, într'un târziu.

— Se face noapte, Sanda.

Sanda oftă, sufletul ei plutea departe.

— Da, Ciprian, ai dreptate".

Ni se servește apoi o poezie scrisă în genul lui Crevedia, de Ștefan Baciu.

Vezi țara asta rondă ca un caș
Cu fete mari ca plopii ei!
Lături destule's în oraș,
La sate sunt flăcăii, munți de steiu

In raniță am tot avutul
Și 'n bandulieră poesia strigă;
Cu dinții mei plombați mușc lutul
Și iar o pun apoi de mămăligă.

Sunt elegant și țip în gura mare
Cu ghetre, cu frizura claie
Și-mi recitez creația din picioare,
Robul lui Dumnezeu, biet Cârstea Nicolae.

Victor Popescu găsește apoi că eu scriu cam în genul ăsta.

Annie-Tou, mi te-ai dus
Colo sus,
Cu pitici,
Licurici,
In rădvan minunat,
De funigei purtat,
Cu jocuri de popici,
Și cu bile mici.

Anitou,
Ce ești tu?

Sunt de aceeaș părere cu el.

Cât despre mine, am scris această strofă în genul lui Ștefan Baciu.

Vezi? Noaptea asta ca o butonieră
M'a prins în suflet ca pe o garoafă.
Inima mea e ca o garsonieră
In care-o fată 'mi toarnă vise din carafă.

Și aceste versuri Nichitatomesciene:

Sunt un băiat firav, nici-odată senin
Cu sufletul răstignit, cu inima grea...
In Bărăgan m'am îndrăgostit de-o stea:
De-aceea plâng într'una și beau vin.

Privim apoi al zecelea pachet de țigări golit. Nichita și cu mine luăm hotărîrea solemnă să nu mai fumăm 10 zile. — E delicioasă această țigare „Golf". —

Dar timpul trece iute. Se văd în zare luminile Bucureștiului... Când am coborît pe peronul gării de Nord, nu eram prea veseli... Se isprăvea o ședătoare... In mașină, recapitulam orele dormite. 6 din 72... Nu face nimic... Pe când altă ședătoare?

Dansatori din Birchișul județului Severin

Echipa de dansatori din comuna Borlova jud. Severin.

Uite-l pe Teodor Scarlat. A pus capul pe masă și a adormit așa. Incercăm zadarnic să'l trezim:

— „Hai, mă Scarlate că vine trenul!"

— „Hai mă, că te aplaudă publicul!"

Tocmai când încercam să fim mai convingători, își face apariția pe ușe — n'o să mă credeți! — Teodor Scarlat. Surpriza este generală. Domnul Fântâneru e cel mai nedumerit. Il privește pe cel dela masă, îl privește pe cel dela ușe, și nu pricepe nimic.

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, ȘTELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 220 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 9
SAMBATA 24 Februarie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

BIBLIOTECA CENTRALĂ ... „ASOCIAȚIUNEA" ... BIBLIOTECA

Narcis

Am scos cu mâinile din apă chipul clar,
El mi-a fugit din palme ca o mreană,
Din stropi de soare, boabe de cleștar
Mi-am bănuit lumina pământeană.

Departe lumii, frunții ei de-o unghie,
In mine ca'n oglinzi eu mă alint;
Gâlceava ei m'alungă și mă junghie:
Sunt aur greu, prin dealuri de argint.

Văzând spoiala ei, iubesc genuna
Și'n locu 'n care bâlciul a 'nceput,
Pe fruntea limpede îmi pun cununa
Și 'n unda pură gura mi-o sărut.

ȘTEFAN BACIU

Titu Maiorescu și lumea noastră

de CONSTANTIN NOICA

Noi nu suntem Atenieni.

Pe Titu Maiorescu așa ni l-au trecut nouă, tinerilor de azi. Poate l-au falsificat, nedreptățindu-l sau dimpotrivă înfrumusețându-i masca; dar așa ni l-au înfățișat: drept un om peste care a coborît harul rațiunii și care făcea să coboare harul rațiunii peste ceilalți. Câte lucruri nu ni s'au spus despre armonia, echilibrul, spiritul critic și seninătatea lui!

Noi nu l-am cunoscut și nu-l putem cunoaște. Îi căutăm cărțile și găsim doar frânturi din creațiile cele mari pe care nu le-a dat. Îi citim „Insemnările zilnice" și ne trudim să nu ne lăsăm amăgiți de puținătatea lor. Dar vedem mai ales deformările, da deformările pe care le-a produs în câteva cazuri, și atunci simțim, că a fost într'adevăr un om mare. Când sunt mari, oamenii desfigurează realitatea dimprejurul lor.

Dar mai simțim un lucru. Simțim mai mult decât că Titu Maiorescu a fost cineva. Simțim că A FOST cineva. Îl admirăm, îl folosim, îl înțelegem chiar; dar când ni se vorbește despre actualitatea lui, ne isbește cât de „ocazional" sună vorba aceasta. Ne este el actual? Va fi fiind celor pe cari amintirea sa nu i-a părăsit niciodată. Nouă ne poate da lecții, lecții dintre cele mari; actual nu ne este. Cărturarul din el, vizionarul politic, omul, chiar omul public, copleșitorul om public, — ne par ai altei lumi. Se poate lămuri și obiectivă o impresiune ca aceasta?

Cărturarul mai întâi. Cum ar putea fi Titu Maiorescu cărturarul ideal pentru ziua românească de azi? Nu ne depărtează de el numai starea aceasta de fapt că acum, prin diferențierea socială, pe de o parte, prin întregirea națională, pe de alta, cei înzestrați dintre noi au libertatea de-a fi mai cărturari decât putea fi el. Nu ni-l distanțează numai împrejurarea, relevata cu atâta pătrundere de către profesorul I. Petrovici, în culegerea d-sale despre Maiorescu, împrejurarea că acesta n'a ramas filosof pentrucă trebuia să se „adapteze nevoilor", dintr'un înalt sentiment al datoriei; că și-a sacrificat propria sa vocație creatoare, dovedind astfel deopotrivă generozitate față de soc. românească dar și — spun unii — lipsa acelui demon creator care pecetluește pe cărturarul ideal. Intre tipul râvnit de noi și el mai stă o curioasă trăsătură a lui Maiorescu, altceva chiar decât trăsătura „logico-criticistă", relevata în același loc de profesorul Petrovici: stă o pornire (sau poate o deformație profesională?) către comunicare și expresie. Intâlnești în vol. II al „Insemnărilor" mărturisirea filosofului cum că se odupă de cursul său dela Universitate și că „in sfârșit am priceput pe Fichte; acum însă Schelling; apoi mă așteaptă încă, amenințător, Hegel" (18/30 Ian. 1885). Cum, abia pentru curs își limpezea Maiorescu noțiunile? Nu e nimic scoborîtor aci, firește, pentru un profesor, și sunt mulți cărturari cari rămân simpli profesori. Dar cărturarul nostru ideal nu e profesorul. Cartea, pentru noi, e neliniște, nu curs. Turburarea problemelor, mai mult decât satisfacția soluțiilor de circumstanță, e materia noastră, iar oratoria și profesoratul răspund la altă sete decât cea care ne încearcă.

Raspunde setii noastre vizionarul politic? Firește, ar trebui cercetate mai atent discursurile sale parlamentare; poate, de asemenea, schițele și proectele sale pentru o istorie națională. Dar dacă-i vorba să descifrăm înțelesul a ceea ce simte lumea de azi față de un înaintaș cunoscut cu aproximație, atunci vom spune, că după gustul contemporanilor noștri, el nu înțelegea destul de dramatic istoria. Intr'un rând, Maiorescu se plângea că de 50 de ani i se impuiau urechile cu prăbușirea imperiului austro-ungar! Au cei de azi o sensibilitate prea adânc răscolită, de vreme ce simt peste tot prăbușiri și prefaceri? Fapt este că vizionarul politic de azi e mai puțin intelectualizat decât Maiorescu (ce extraordinar factor de stabilitate inteligența!) dar mai adâncit, poate mai spiritualizat. Și de aceea în ordinea românească el simte că Bălcescu este pe linia marilor noastre probleme naționale, că un Eminescu este din plin, în timp ce un Titu Maiorescu rămâne un proces încă deschis. Poate că și de astădată activitatea socială ni-l înstrăinează pe cel din urmă. Căci la fel cum filosofia e plină de probleme când e gândită, dar plină de supărătoare certitudini când e profesată, — viziunea politică a unui simplu spirit profetic e înălțătoare și peste timp, în vreme ce fapta omului politic e mediocră și în timp. Om al armoniei și faptei, Maiorescu făcea concesii istoriei, în loc s'o gândească și transforme în cadrul unei viziuni care să ne însuflețească încă.

Ne însufletește poate omul din Maiorescu? Da, acesta ne poate sta uneori mai aproape. Un cititor al „Insemnărilor zilnice", mai ales al primelor, nu va rezista înflăcărării manifestate de-a-lungul acelei adolescențe dârze, singuratice, luptătoare și pline de exemplară vrednicie. Va fi încă turburat, poate, de atenția și stăruința cu care-și gospodărea întotdeauna viața omul acesta hărăzit cu rațiune. Hotărît, e „un tip de umanitate" impresionant. Dar și aci, între noi și el stă aticismul acela al său. Timpul nostru e însetat de autenticitate: o viață fără mai multe planuri este oare cu putință? se întreabă cei de azi. Iar viața lui Maiorescu e una de atenian, cu mai multe planuri. E prea serioasă disproporția — așa cum era la Grecii descriși de Nietzsche — între dezastrul interior și seninătatea exterioară. Nu va fi fost el chiar schopenhauerian (cum precizează, pe lângă atâtea alte lucruri de preț, neostenitul și generosul editor, profesorul Rădulescu Pogoneanu) dar „profundul său dispreț față de viață", despre care vorbește de câteva ori Maiorescu, e real. Și soarta Atenienilor acestora ai spiritului este să scrie jurnale intime, care să surprindă dacă nu chiar să scandalizeze. Dar știți ceva? Dacă din România aceast tânără — din rândul celor muncitori și încă anonimi — va ieși vreun nou Titu Maiorescu, suntem de pe acum siguri că jurnalul său nu va fi o surpriză. E, în timpul nostru, o râvnă de-a trăi viața pe un singur plan, de-a ne totaliza în jurul unei singure experiențe. De ce n'a

(Urmare în pag. 8-a)

G. PETRAȘCU — Interior

Pictorul Lucian Grigorescu

de K. H. ZAMBACCIAN

In generația artiștilor ce s'a manifestat în anii următori marelui război, Lucian Grigorescu și-a croit un loc de frunte. Cu toate dibuirile începutului, artistul ne-a interesat prin viguroșul său talent, iar din expozițiile sale succesive, a rezultat o desvoltare ascendentă și o maturitate rodnică.

Ne-am obișnuit a da nețiurei de talent o importanță disproporționată chiar, o tălmăcire eronată, cuvântul a ajuns aproape pejorativ pentru un creator, căci talente întâlnim la toate răspântiile, însă individualități care să se realizeze, mai rar; și apoi meșteșugul propriu zis este o condiție a artei care ne scapă deobicei.

Intr'o operă de artă, în afară de motiv și de mai multă sau mai puțină sensibilitate, trebue considerat și meșteșugul, acea măestrie, „l'artisanat" chiar, mândria tuturor artiștilor ai timpurilor. Factura operei de artă ne poate da tot așa de frumoase satisfacțiuni ca și desenul, culoarea sau compoziția. Nu se poate concepe un mare artist, fără ca să fie și un excepțional executant, căci în definitiv arta este și un meșteșug.

Dacă am insistat în această privință, am făcut-o pentru a scoate în evidență unele însușiri technice ale lui Lucian Grigorescu și pentru a-l izola de manifestațiunile curente, care rămân produsul unui diletantism persistent.

Dobrogeanul Lucian Grigorescu, născut la Megidia, a arătat din primele sale încercări un interes pentru o artă mai expresivă; pe acele vremuri 1914—1918, îser găsise pentr'o viziune personală, o originală și incisivă interpretare a Dobrogei și nimic mai firesc, ca tanărul dobrogean, Lucian Grigorescu, să se fi entuziasmat de această pictură de forme robuste, culoare sobră și compoziție mai abstractă.

Plecând la Paris pictorul găsește în arta lui Derain echivalentul mai substanțial și mai savant al acestor preocupări. Pictura ce o încearcă Lucian Grigorescu, îndeplinește intențiile propuse și se menține în limitele intrucâva aride ale unui neo-clasicism. E o perioadă de tranziție, căci în pictor clocotește un lirism ce e stăpânit. Din această perioadă ne amintim ca lucrare reprezentativă, o mare Natură moartă, (o râșniță, o supieră și niște vase de pamant pe masă).

Mai târziu după ce se stabilește în sudul Franței, la Cassis, pe țărmurile mediteranei, pictura sa nu rămâne straina mediului în care se complace artistul. Natura sudului sugerează orizonturi mai largi, alte planuri, alte mase și volume; apoi lumina, policromia tinuturilor calde modifică paleta, ochiul e sensibil la nuanțe și artistul învăluie totul intr'o boare armonioasă și transparentă. Cei mai mulți au trecut prin această fază și nici Lucian Grigorescu nu a scăpat; meditația vizuală, echilibrul elementelor, educația ochiului vin ceva mai târziu, la început retina înregistrează ca un pagan.

Cezanne și Renoir nu au ajuns la sinteză dintr'odată, dar evoluția artei lor, rămâne pentru generațiile noi o învățătură salutară.

Lucian Grigorescu a arătat interes pentru arta franceză a secolului trecut și din marii contimporani, Bonnard pare că-l entuziasmează prin subtilitățile policromice atât de caracteristice meșterului francez; sunt în unele panze ale lui Grigorescu nuanțe de galben, portocaliu, etc., cari rămân ca un vag omagiu adus subtilului Bonnard.

Lucian Grigorescu nu a făcut propriu zis un impresionism, cu toate că lumina turbura suprafața pânzelor sale în perioada evoluției dela Cassis, este ceva robust în instinctul lui Grigorescu, care-l reține și nu-i dă prilej să dilueze.

Deaceia am prevăzut faza în care a intrat astăzi; trebue să afirm că la o răspântie a carierei sale, Lucian Grigorescu a găsit în pânzele lui Andreescu, prilej de reculegere și chiar un îndreptar.

Decâtecri se reintorcea în țară, ne întâlniam des și ne opriam mult în fața tablourilor lui Andreescu; admira sobrietatea meșterului român, adâncimea viziunei, se desfăta de cromatica cu dominanta verdelui profund și de gris, atât de proprii lui Andreescu; nu se putea îndestula privind pânza „Iarna la Barbizon".

Lucian Grigorescu prin instinct și însușiri se apropie de Andreescu, pe care este destinat să-l urmeze.

Sunt în actuala expoziție, câteva tablouri definitive, care ne dau măsura talentului său robust; sunt picturi construite printr'o senzuală măestrie de penel și ținute într'o armonie din care difuzează vibrații din cele mai rafinate.

Cromatica sa e sonoră, materia bogată sugerează frăgezimi, atmosfera e plină de transparențe și cerul din unele pânze atinge seraficul.

E un naturalism sincer în arta sa, uneori păgân dacă vreți, dar cu atât mai viu și care-l izolează de încercările u ora cari s'au încurcat în păienjinișul formulelor abstracte și decadente.

Lucian Grigorescu e un pictor ajuns; el va îmbogăți prin arta sa patrimoniul nostru de cultură și civilizație, ceiace trebue să rămână în definitiv scopul final al străduințelor noastre.

Cărți fundamentale

de MIRCEA ELIADE

Cetind articolul meu, „Despre cultura dirijată" ,apărut nu de mult în această foaie ,un tânăr, elev în ultima clasă de liceu, m'a rugat să revin asupra problemei pe care o deschisesem atunci, indicând cât mai multe „cărți necesare", indispensabile unei culturi temeinice. Mărturisesc că fac lucrul acesta cu bucurie. De foarte multă vreme mă gândesc că ar trebui să scriu acel *Manual al perfectului cetitor*, pe care l-am făgăduit de atâția ani prietenilor și tovarășilor mei de vârstă. Un *Manual*, adică, în care să nu se găsească numai titluri de cărți, grupate pe specialități și pe vârste — ci indicații asupra lecturilor care trebuesc făcute în anumite anotimpuri sau cu prilejul marilor sărbători (noaptea Sfântului Andrei, noaptea de Boboteză ,zilele Babelor, Săptămâna Patimilor ,noaptea de Sânziene, etc.), cărți care se cer cetite în anume împrejurări și cu o anumită fervoare (căci altfel citești *Tristan și Isolda* și *La Vita nuova* când ești îndrăgostit), texte pentru anumite ceasuri grele (*acetya*, melancolie, etc.) sau chiar pentru ceasurile — atât de diverse— ale zilei. Evident, un asemenea *Manual* nu e niciodată desăvârșit, și cu cât va fi scris mai târziu în viață, cu atât va fi mai prețios. Experiența adolescenței și a tinereții nu istovește marea problemă a lecturilor. Ajuns la robustă maturitate sau începând drumul lung și melancolic al bătrâneții — de alte cărți va avea nevoie omul, și de un alt ritual al lecturilor.

Dar, ca să ne reîntoarcem la tânărul care mă ruga să revin asupra acestor lucruri, îmi dau seama că înainte de a încerca o organizare desăvârșită a lecturilor, în conformitate cu Ritmurile cosmice, cu succesiunea anotimpurilor și a sărbătorilor, cu „revoluțiile" vârstei și stările sufletești — e nevoie ca neofitul să se deprindă cu lectura cărților mari, a cărților necesare. Nu e atât de ușor să devii un „cetitor perfect", mulțumindu-te să citești mult sau multe. Cel care s'a obișnuit cu romanele moderne, oricât ar fi ele de bune, anevoie va gusta un clasic sau o mare operă de cultură. Succesul pe care îl au cărțile de popularizare se datorește nu simplicității și clarității cu care sunt scrise (căci multe din ele sunt redactate într'o limbă destul de fadă), ci, în primul rând, faptului că elimină toate dificultățile problemei pe care o tratează. Cineva care e obișnuit cu lectura unor asemenea cărți de popularizare, va șovăi în fața unei cărți fundamentale: care, deși scrisă pentru nespecialiști, necesită oarecare efort ca să fie înțeleasă și asimilată.

Am pomenit în articolul trecut câteva asemenea „cărți fundamentale"; *Cetatea veche* a lui Fustel de Coulanges (tradusă și în românește), *Civilizația în timpul Renașterii* a lui Burckardt, *Psyche* a lui Erwin Rohde, *Gândirea chineză* a lui Marcel Granet. Lista poate fi, evident, completată cu cărți din diferite domenii. Se cuvine, însă, să lămurim mai pe îndelete ce înțelegem printr'o „carte fundamentală". Dela început trebuie să spunem că o asemenea carte nu reprezintă întotdeauna „ultimul cuvânt al științei". Și Burckardt, și Fustel de Coulanges, chiar și Rohde — ca să ne referim la autorii menționați mai sus — au fost depășiți de progresele realizate în domeniile respective. Este drept că Fustel de Coulanges se întemeia pe textele clasice greco-latine, iar Burckardt pe documentele pre-Renașterii și ale Renașterii, și, ca atare s'ar putea spune că nimic prea important nu s'a mai descoperit, din punct de vedere documentar, dela data de când și-au scris ei cărțile. Cu toate acestea, chiar înțelegerea textelor clasice sau a documentelor Renașterii a fost îmbunătățită prin enorma muncă de critică a ultimelor generații. Așa că se poate spune că atât Fustel de Coulanges cât și Burckardt, au fost depășiți din punct de vedere științific. Asta nu știrbește însă întru nimic măreția operelor lor. Care vor rămâne, pentru mult timp încă, modèle de opere majore, prototipul adevăratei creații în istoriografie.

Cetitorul nu va găsi în asemenea cărți, întotdeauna, „ultimul cuvânt al științei". Dar va găsi ceva cu mult mai prețios: construcție arhitectonică, spirit ager care știe să-și stăpânească și să-și organizeze massa amorfă a materialului documentar, o concepție personală în interpretarea fenomenului cultural pe care-l cercetează, o privire de ansamblu prin care faptele se luminează unele de altele; va învăța ,cetind cu atenție asemenea cărți, ce înseamnă *a face cultură*, se va deprinde să judece faptele dela o anumită înălțime, știind că numai astfel își descoperă ele sensul lor secret. Deaceea, recomandând asemenea cărți majore, nu mă adresam eventualului cetitor care vrea „să se pună la punct" cu o anumită problemă — ci mă adresam în deosebi acelora care vor să învețe ce înseamnă adevărata cultură, și cum se deosibește o carte majoră de noianul de cărți speciale sau

(Urmare în pag. 8-a)

Laocoon

Duhuri, fără astâmpăr treceau
Prin umbrele durerii, — aruncată
Dincolo de raiuri. Ca pe o pată,
Stelele de pe frunți o ștergeau.

Veniți,
Vântoaselor sglobii,
Adiați peste ochii arși de blestem,
Peste sângele năpădit
De șerpii visului, vii!

Iar voi, genuni ale neodihnei
Trageți-vă 'napoi târîșul ce crește
Sub umbletul umbrelor mele...

In ele vuiește,
Peste golul fiecărui pas,
Ecoul sfâșietor al unui glas.

AUREL CHIRESCU

CRONICA LITERARĂ

Titu Maiorescu: Insemnări zilnice,

Publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu

II

Cu luciditate rară a inteligenţii Maiorescu a notat zi de zi tot ce i s'a întâmplat ani de zile. Din faptul că cea mai mare parte din „întâmplări", sunt expresii ale voinţii, ale înclinărilor şi ale gândirii, pe temeiul lor se întemeiază figura unui „om". In cazul său deosebit, figura „omului" devine chipul unui umanism românesc. Să ne oprim, de pildă, la însemnarea repetată în volum, şi care exprimă plăcerea de a dărui flori, cadouri, preocuparea de a arăta simpatia prin gesturi de natură socială. Din felul cum îl notează, credem că Maiorescu nu săvârşia faptul de a da „flori", mecanic, din obligaţie socială, — ci pare a fi trăit afectele ce stau dedesubtul gestului simbolic.

Dealtminteri, „însemnează" tot atât de des şi cu o emoţie vădită, — florile în stare naturală, acolo unde le întâlneşte, pe câmp, în păduri, în glastre. Il vedem cumpărând flori, la Londra, unde mersese cu familia, pentru o intervenţie chirurgicală. Operaţia reuşise şi soţia sa se întremase; Maiorescu se duce la piaţă, cu fiica — Livia: „La 6¼ dimineaţa, la piaţa de flori în Covent Garden. O splendoare! Multe flori tăiate, care pe continent se vând numai în ghivece; mănunchiuri întregi de fuchsia (1 sh.), muşcate, boboci de trandafir (buchetul cincizeci de pfenigi), flori mari de portocal (1 sh.), garoafe, ş. a. m. d. Cu 12 sh. am umplut cu flori toată casa şi vre-o 12 ghivece, vase şi farfurii. Bucuria Clarei de asta. Ea însăşi uimitor de întremată şi de bine". (p. 88). Notează la fel şi când i se aduc lui, de către alţii flori, ca în această împrejurare specială:

„Astăzi mi s'a adus o ramură de prun înflorit, a doua înflorire" (pag. 113). Pentru florile din pădure, are exclamaţii:

„Sus, pe munte, în spatele Dealului, în tufiş, găsit milioane de un fel de viorele de Alpi, albe, foarte frumos înflorite, — călugărul le zicea „măseaua ciutei" (pag. 235). Nu-i scapă momentul când cineva se bucură, văzând flori: „...multe viorele prin bălării, spre încântarea d-nei Busch" (p. 343).

Sau când şi el se bucură: „Cea mai splendidă vreme, soare, cald, peste tot brânduşe, ghiocei; nicăiri, încă de mult timp, nu mai e neauă. Dimineaţa *bucurie*" (pag. 42). Cuvântul „bucurie" l-a subliniat autorul. Afectivitatea mărturisită aici, transpare în alte notaţii: „...m'am dus la Theodor Rosetti (ziua lui), i-am adus d-nei Rosetti liliac proaspăt şi violete" (p. 34). Sensibilitatea faţă de flori, are deci la Maiorescu o importanţă deosebită. El nu dispreţuieşte, — sau nu neglijează, ca lucruri mărunte, actele simbolice ce se pot săvârşi, cu ajutorul florilor. Evident, comportările sale ni-l arată în relaţiile cu societatea, pe care o acceptă ca pe un mediu firesc. Acela care îşi propunea necontenit să facă „educaţia" celor din jur, — să schimbe ideile, să prepare gustul, avea nevoie de existenţa reală a societăţii ca fiinţă colectivă. Maiorescu gândeşte lumea ca un *tot*, ca o sumă întocmită după legi mai ascunse par'că decât cele ale unei psihologii conştiente, obişnuite. Filosofiei pozitiviste a vremii, el se sustrage categoric, prin fraza a cărei adâncime se camuflează sub tonul familiar: „Ce seacă şi constând numai din sarbede abstracţii devine, zău, filosofia îndată ce vrea să fie pozitivistă şi pierde fantasticul, dar *profund necesarul* farmec al metafizicei transcendentale" (pag. 127). Cărturarul care vorbeşte de *„profund-necesarul* farmec al metafizicei transcendentale", se dăruie pentru totdeauna posterităţii care nu-l va putea refuza. Trebue să punem în legătură tot cu „profund-necesarul farmec", şi preocupările din această vreme, pentru probleme ca „magnetismul animal", „clarviziunea", „origina limbagiului", „centrul vieţii sufleteşti", „hipnotismul", la care participă experimental cu toată gravitatea, cum dovedesc însemnările: „Ieri noapte, când să adorm, am avut iarăşi „halucinaţii hypnagogice", reţinute cu voinţă câteva secunde, pentru mine foarte interesante şi plăcute" (pag. 11). In psihologie, Maiorescu caută în organic, un centru al pasiunilor abstracte, ca „avariţia", sau „bucuria" jocurilor de noroc: „...discuţie ...asupra noilor mele idei despre excitarea explosiv de violentă în noua pătură specific omenească a substanţei cenuşii a creerului, cu celulele abstracţiunei, din care s'a născut ca „décharge nécessaire" graiul şi din care se şi poate explica şi orice idealism, mai ales şi avariţia şi pasiunea jocului ca bucurie" (pag. 48). Să se remarce claritatea *productivă* a gândirii maiorescene, în acest citat. Avariţia şi pasiunea jocului de noroc, sunt stări despre care nimeni nu se îndoieşte că există. *Idealismul* în schimb, nu are o evidenţă pentru toată lumea, cu toată diversitatea sa. Alăturându-l de „avariţie" şi de „bucuria" jocului, care sunt pasiuni *abstracte*, Maiorescu face din „orice idealism", o evidenţă indiscutabilă, aşa încât se produce la cititor o îndrumare în acest sens. A gândi clar însemnează a fecunda o altă gândire; iar ca proces psihic, gândirea este o descătuşare a celulelor abstracţiunii,,. Pentru Maiorescu era limpede că există „celule" speciale în materia cenuşie, care produceau fenomenele psihice abstracte. Limbajul îşi găseşte explicaţia în energia abstractizării, din celule: „Intâiul cuvânt! (uriaşă forţă latentă a celulelor abstracţiunii specific omeneşti, care găsesc în *cuvânt* o descărcare); de aceea şi bucurie la joc şi avariţie; ca la copii" (pag. 52). Mai departe admite că psihologia se adânceşte prin ipoteze, chiar neştiinţifice, ca de exemplu, existenţa stafiilor. El pare a crede în „stafii" şi convingerea despre el nu este lipsită de fast:... „vedere de stafii (imaginea lui Iuliu Cezar negreşit, rătăceşte încă în univers). Dar second sight?" Prin întrebarea plină de interes despre „second sight", se referă la acea „a doua vedere", a persoanelor cari văd ce se întâmplă la mari depărtări.

In conferinţele pe care le ţinea asupra acestor teme, dădea probabil, despre dubla vedere, aceleaşi explicaţii ca şi despre „posibilitatea stafiilor" (pag. 53).

Interesant în preocupările sale, rămâne pentru noi faptul că Maiorescu hrănea în spirit o rezervă pentru fenomene nepozitiviste. Cele mai adese, îl domina „profund-necesarul farmec", al unei metafizici din care a desprins şi principiul său estetic al „încântării". Când pretinde unui scriitor să aibă „farmec", acestui termen el îi dă o adâncime metafizică de transcendere. Frumosul estetic se află într'un *dincolo*, — unde, spre a pătrunde, trebue să ne supunem unei operaţii de smulgere prin „farmec" (vrajă), etc.

Cât de departe a mers gânditorul în această direcţie, nu putem şti. Crâmpeiele din însemnări nu ne lămuresc. Bănuim însă că prea mult nu i-a permis societatea în mijlocul căreia trăia, şi cu care el voia să rămână în echilibru, şi să nu-i „ofere" peste putinţa ei de a asimila.

Deaceea este atent, ca un *moralist* grec sau francez, la felul de a se purta al celor cu care stă în raporturi, şi le face „portretul psihologic", după procedeul clasic pomenit. In paginile „Insemnărilor zilnice", caracterizările sale de câteva cuvinte, mai prezintă şi atracţia unei exprimări necunoscute în „Critice". Autorul găseşte totdeauna cuvântul cel mai nimerit, fără grija purităţii de stil. După împrejurări, fiecare personagiu al jocului social, îşi primeşte eticheta sa justă. Nu cruţă pe nimeni, fiindcă îşi satisface o necesitate temperamentală, notând. „Insemnează" astfel: „Din nou consfătuiri... ale fermecatului de vanitate Carp" (p. 7); „Teulescu taler cu două feţe şi obraznic-linguşitor" (p. 23) „Tacian, ca un căţeluş obraznic, contra".

„Păucescu stupid, Lahovari nehotărît, eu inebranlabil"... (p. 24). „Popazu, Petric şi Stravoiu şi încă Marathea... Greci incorecţi" (p. 29).

De remarcat că Maiorescu se caracterizează şi pe sine, deseori, cu imparţialitate; lui Eminescu îi subliniază des, prezenţa, fără alte precizări: „Eu (am fost) cred, prea tăios în opiniunile mele Mite foarte animată în contra mea, bărbatu-său secundând-o cam grosolan.

La surde guerre contre moi. Gentili şi inteligenţi în acelaş timp contele Leyden, doamna v. Bothmer. Spiritual şi bine Eminescu. Prosteşte contrazicătoare d-na Polysu" p. 35). Cu deplină obiectivitate în ton, fixează şi trăsăturile morale ale lui Macedonski: „Citit Macedonski (teatral şi arogant), poezia lui „Noaptea de Octombrie sau Noembrie, Carp neplăcut în ocazia asta... (p. 46). O caracterizare favorabilă scrisă cu plăcere:

„Un bărbat frumos, energic, cu ochi visători, care mi-a făcut ce-a mai simpatică impresie. A fost rănit de 2 ori la Şipca, puternică contuziune de schije la ceafă. Şi acum, are, din când în când, din cauza asta, neliniştitoare dureri". Alături de aceste senine cuvinte, şi un altul violent:

„Dimineaţa, smintitul Anagnosti la mine, din cauza conferinţei mele despre magnetismul animal" (p. 59). Şi iarăş un chip luminos: „...foarte plăcutul colonel Tamara, simpatic, activ, bărbăteşte-furmos şi modest, (p. 111).

Am lăsat la urmă, exemple de portrete femenine, în care Maiorescu excelează. Luciditatea lui se manifestă cu predilecţie aici. Despre fiică-sa notează: „Livia a fos ieri încântătoare şi, în genere ,este foarte drăguţă, vioaie ,veselă, inteligentă". Scriu impresiile severe despre ea; trebue să notez şi pe cele bune". (p. 122). De fapt, nu prea vedem în ce constă „impresiile rele". Ult alt portret al unei tinere: „Foarte deşteaptă, barocă, dar interesantă Caterina, de 17 ani. Atentă, degajată, independentă în judecată („Kraft und Stoff"?) (v. 13). Şi un model de „fată bătrână": „guvernantă în vârstă ca mde 40 de ani, la Cantacuzène (alianţă de familie cu Carp). Inteligentă, uitându-se cruciş, dar comic de urîtă la pieptănătură... Intr'asta o adevărată Germană de nord. Dar bună şi deşteaptă". (v. 54). O *domnişoară* care fac epoezii: „...una ne-a recitat pe dinafară, după masă, ceasuri întregi, poeziile sale. Etrange; face impresie de urîtă şi toantă, dar surâde plăcut, când a uitat ceva". (v. 55). Din aceeaşi ştofă a ciudăţeniei, un alt portret femenin, pentru plasticizarea căruia, autorul a ales cuvintele: „...Ştefania ca o mică prăjină cu cap, roşie ca chinovarul, cu ochişori de purceluş". (p. 242). In galeria de portrete femenine, unele abia schiţate, ne oprim mai mult asupra unuia în care „moralistul", a intervenit mai „net". E vorba de o dementă, care, prin zestrea ei enormă, şi-a găsit repede un soţ: „In loja vis-à-vis (lojă oficială), soţia Preşedintelui ţării Alesani, născută Haas. (covoare), milionară, dar alienată. Era cu o însoţitoare. Au un copil de trei ani, pe care ea, adesea, deodată îl înfaşă şi-l face să asude, şi altele de acestea, din halucinaţie de boală. Din cauza asta, Alesani devenit foarte nervos şi deprimat, neavând raporturi de societate cu lumea de aici. Pedeapsă meritată! El ştia asta de mai înainte, ca fată încă, fusese câteva luni într'un institut de alienaţi". Straniul chip femenin din lojă, se completează cu altul, masculin: „Intr'o lojă de alături (tot în faţa noastră), era contele Coudonhove ,un flecar blond, cu figura ½ de păsăre, ½ de oaie, cu bot cu dinţii mari, retezat; îşi face la Universitatea de aici, examenul de absolvire la drept, fiindcă peste tot era silit să stea la o parte, decând cu sinuciderea celor două Franţuzoaice din cauza lui"... (p. 154).

Fireşte, interesant în mare măsură, este analiza psihologică, pe care Maiorescu şi-o face sieşi prin metoda introspecţiunii. Avem putinţa să cunoaştem adâncimea simţirii sale sub aspectele ei pozitive sau negative.

CONSTANTIN FĂNTĂNERU

Corespondenţa noastră

RĂVAŞ

Mai ştii copacul de pe colină,
înalt, în marea lui lumină?
Aplecat cu fruntea spre sud
şi-acum îl văd şi-acum l'aud.

Dar nu mai este doamnă,
fratele nostru a murit într'o toamnă,
de urît sau de secure
că tare era singur şi departe de pădure.

Singurătatea lui era adâncă,
vioara lui de se mai aude încă.
Ţarina întinsă la picioare
era zestrea lui de destin şi covoare.

Iţi mai aduci aminte doamnă
de copacul care a murit într'o toamnă?
Pe frunzele lui, într'o seară albastră,
toate stelele au scris tristeţea noastră.

RUGĂCIUNE

Uscatul şi ascunsul chip
în forme năruitoare de nisip,
scoate-mi-l acuma iar
în giulgiul lunii de var,

să-mi cunosc fratele bun
căzut odată în drum
şi care nu s'a mai sculat —
fratele meu din sat.

Să-i sărut gura de lut
să-l strig şi să rămâie mut?
să-l chem, din toată inima, pe nume
şi el să nu mai fie 'n lume?

Să-i caut mânele lui frumoase
şi el să fie numai oase?
Doamne, scoate-mi-l să-l văd încă,
dacă e cântec sau e stâncă,

sau e isvor şi coboară
odată cu mine prin seară,
sau dacă e mort, pentru totdeauna,
Doamne, fă să-mi fie tot una.

GHEDEON COCA

ROMANŢA CELOR TREI CORBI

E o romanţă tristă doamnă..
Trei corbi plecat-au într'o toamnă...

Plini de avânt spre larga zare,
Spre nepătruns, în sus spre soare.

Şi'n drum au rătăcit pribegi,
Trei corbi — noian de ani întregi.

Pe ploi şi vânturi şi ninsori,
Trei corbi; limanul altor zări...

Dar într'o seară spre-asfinţit
Un corb în drumu-i a murit
. . . . . .

Romanţa trist' a corbilor,
Romanţa noastră, nu a lor

Târziu de tot un corb tăcut
S'a 'ntors din drumul lui şi mut:

Bătut de vânt, bătut de ploi,
Un corb s'a 'ntors; castani-s goi
. . . . . .

Şi unul singur doar târziu,
A poposit pe culme viu...

E o romanţă tristă doamnă
Trei corbi plecat-au într'o toamnă.

NIŢU COBUZ

Publicăm producţia dvs. spre a arăta ce aspecte ia influenţa d-lui Ion Miculescu a cărui operă completă, recent apărută, a prilejuit multor o împrospătare a ritmului şi a manierei „Romanţelor". Versurile sunt lipsite de valoare personală.

LUMEASCĂ UITARE

Iar amforele serii — pocale sau gravuri —
Se smulseră din turnul urcărilor spre-amurg.
Soseau din alte gânduri, din svonuri de păduri,
Chemările profane de mări ce nu mai curg.

Un fum al destrămării din veacuri proletare,
Pe 'ntinderi fără capăt — cu chivăr de culori —
Ploua din rugi brahmane zădărnicii stelare
Cu smirnă de răsfrângeri spre cruci de sărbători.

Heruvică uitare, eternă neîntâlnire
Cu urma de cenuşă şi paloşul de zi!
Dorm trestiile clipei — troiţe de-amăgire —
Pe apele-ţi neajunse, în frica de-a'ncolţi..

STELIAN DIACONESCU

IARNĂ

Intideri albe şi tăcute
Ingenuchiază sub tării...
Cu buciume de bucurii
Fug sănii — speriate ciute —.
In ritmul clinchetului clar
Se rup ecouri şi îmi lasă
Pe pârtii albe de mătasă
Podoabe de mărgăritar.

Cad fulgi arar şi mari, alene...
In nemişcare dorm grădini —
Iconostase de lumini —
Cad fulgi arar pe-aripi de gene.

Cad fulgi arar... în pumni să-i prinzi,
Pe crinul inimii coboară;
Ii strâng şi-mi fac din ei comoară,
Să o răsfrâng în mii de-oglinzi.

Cad fulgi arar, în dansuri calme...
Prin simfonii de alb pornesc,
Cu anii dragi să mă 'ntâlnesc,
Să-i strâng ca fulgii albi în palme...

VLADIE VOLBURA

PEISAJ

Prânzind în ore lungi, înaltul soare,
cununi atârnă ţării şi culori,
cum meşteşug dormind printre isvoare
aşa tresare ziua din viori.

Nu-i Rodenbach în mine ca să 'ncapă
şi vechi decor. Lumina are trai
în ziua asta răsărind din apă
şi albă ca o noapte la un ceai.

Voevodul care rătăci în vânt,
Petru Cercel sau Despot Eraclid,
nu e câinesc şi nici e de pământ
când arde aici — sub cerul agurid —.

Avântul nou de pajişti şi comori,
sus în balade şi'n chemare lungi.
Popor de vară, de omăt sau flori
e aici în drum, din vreme, să-l ajungi

cu pasul tău despotic — cum Achile —
crescut din rug de zori şi de văpăi,
căci trebuind văratec de zambile
tu eşti chemat spre sudicele căi.

DANA POPOVICI

ACORD FINAL

Apune răsăritu 'n viaţă moartă,
Cu tânguieli de alăută fără coarde
Şi peste ceaţa anilor trecuţi de mâine
Răsar nefiinţări născute moarte.

Păianjenii uitării ţes acum în tihnă
Şi putregaiul a cuprins simţirea,
Uitând durerea vine moartea,
Murind uitarea şi privirea.

Şi va rămâne chipu 'n zbor de vânturi,
Oglinda va luci în sânge şi durere
Şi vor veni stafii în albe rânduri,

Să poarte 'n oase visuri şi himere.
Priveşte! — Poţi de-acum să te saturi
Cu putregaiu, cu fluturi şi cu fiere.

PENTRU PRIMAVARA MEA

Găsind poiana visului de azi şi ieri
Imi culc regretele în cruci de brazi
Şi vin să pun, buchet de primăveri,
Copilăria visului de ieri şi azi.

La umbra aşteptărilor trecute,
Să plec genunchii albelor dureri
Şi peste veacuri să-mi adun puteri
Să te aştept în noaptea stelelor căzute.

Iar peste ochii — aprinşi de flori
Voiu împleti privirile cu nopţi de Maiu.
Mă vei găsi! Dar pentru dânşii, mori!
Asculţi? Se stinge'n noapte un cânt de naiu...

MIRCEA CHENTA

AZI NOAPTE LUNA GALBENA CA O GUTUIE

Azi-noapte luna galbenă ca o gutuie
s'a abătut la mine în odaie;
era aşa de plânsă şi de tristă cum nu e
nici cea nemaisfârşită ploaie

Cu mâna ei subţire de mătasă
mi-a tors la geam şervete de zăpadă,
mi le-a întins apoi pe masă: —
eram mâhnit, era pustiu şi beznă'n stradă...

Cu degetele ei din fir de borangic
mi-a răcorit trudita frunte de visare,
pojarul inimii flămânde
şi rumenă ca mărul pârguit de soare
îmi dete gura ei de platină în dar
şi m'am jucat cu ea în scunda mea odaie,
dăruindu-mi-se toată — chip de veşnic solitar —
melancolia ei bălaie...

MATEI VALAHUL

EPIGRAMA POETULUI N. CREVEDIA

Poftim, îţi restitui „Grădinile",
Volumul cu strofele straniu,
— Tot omul doreşte mai binele —
Dar dă-mi înapoi gologanii!

M CERNEA

POEMUL TANARULUI CALATOR

Adio!..
Mâine,
Porni-voiu cu zâmbetul candid pe faţă
Spre albe şi clare climate de vis...
Mâine, porni voiu spre-o nouă viaţă,
Să-i sorb în tăcere umflatul izvor.
Mâine, cu o roză în suflet — voios călător,
Spre basmul din stele şi mii de luceferi,
Tovarăş cu vântul şi zorii cei teferi,
Spre luna-argonaută,
Spre mări cu sirene,
Spre-un nou paradis
Porni-voiu,
Porni-voiu cu barca purtată pe valuri de vers şi de vis..
Adio!..
Căci mâine,
Porni-voiu cu sete spre-o nouă dimineaţă,
Spre alba claritate
A flamurilor roşii
Ce fâlfâie tăcute în antica cetate
A morţii
Şi-a magiei...

Mâine,
Porni-voiu cu sete spre-o nouă viaţă
Ce arde în turnuri de fildeş, de foc şi zenit.
Mâine,
Voiu ţese — pe veacuri, stindard poeziei,
Din fire de glorii ce cresc în abis.
Adio!..
Căci mâine, porni-voiu spre ţările calme de vis.

IOAN CHEREJI

FIRUL

Prin nepătrunse neguri depărtate
Şi la răscrucea vremii, m'am oprit,
Am căutat un „fir" ce altă dată,
Bătându-mi joc de el, l-am despletit.

Şi'n besna ţesăturilor de vară
In fire de argint şi de coral
Am bâjbâit să prind de capăt „firul",
Să-l ţes din nou în gându-mi nupţial.

Am căutat, dar porţile-mi închise,
Lumina mi-au oprit-o ca să văd
Şi, „firul" amintirei să-l descopăr,
Nu am putut în noapte să-l revăd.

Şi am aprins o „luminare albă",
Cu ea în „sfeşnic" m'am apropiat.
Dar tot în besnă am rămas. Şi „firul"
Nu l-am putut găsi; el e uitat.

DEMION CHIRUŞ

ERES

Gândurilor triste intraţi în ceaţă, pe'ndelete,
Sunt obosit şi vreau să mă odihnesc.
Baletul silfidelor era, tot aşa, ceva nefiresc;
Tot aşa, te caut mereu printre amulete.

Am urcat în rădvanul şubred, vechi,
Te-am căutat prin păduri, prin grădini,
Mi-au aprins în suflet durerile lumini
Când pomii aţipeau cu liniştile în urechi.

Tu, purtai rochia aceea albastră de tul
Ca pe o rochie a amintirilor, demodată,
Voiam să fim mai fericiţi ca niciodată,
Dar un strigăt a intervenit: ajunge, destul!

FLORIN LUCESCU

NICOLAE I. PREDESCU

Prin articolul „Anecdota lui Theodor Sperantia", publicat în pagina VI-a, a revistei, d. Nicolae I. Predescu, elev, cl. VII-a, la Liceul „Titu Maiorescu", din Capitală, a obţinut premiul întâiu. la concursul organizat de noi, cu acest subiect.

PLATONISM

(nuvelă inedită)

de LADMISS ANDREESCU

Adunat şi cu mai toate casele proptite într'o muche, satul pare o arătare schilavă, îngrozită de povara munţilor gata să se prăbuşească din vămile cerului peste el şi cu el, peste Olt.

Dar Oltul îşi poartă apele cu nepăsare de destin.

Ziua este calmă şi adâncă. Pe cuşma cerului rare învolburări albe, ca în pozele cu îngeri. Verdele aspru al codrilor se pierde cu măestrie estompat, în cenuşiul violet din piscurile lipsite de vegetaţie. Stăpân absolut peste zări, Surul cu rotunda lui înfăţişare de munte dârz şi mare, străjueşte întinderile cu ochi buni şi spre dealurile, apoi câmpia Dunării, şi spre meandrele nesfârşite ale Mureşului. Doar gemenii de alături, din lanţul Făgăraşului — Moldoveanu, mai întâiu şi mai semeţ; Negoiul apoi, sub povara de cocoşat al veacurilor — se încumet să i se împotrivească spre înalturi, dincolo de prăpastiile fără fund ale cheilor dela Argeş. Jos, la poale, Oltul este stăpân. Doar acolo unde apele lui fumurii şi repezi se topesc între stânci arse de soare şi roase de vreme, castelul Turnului-Roşu, milenar, zâmbeşte veacurilor şi zărilor transilvane, cu roşul de purpură al crenelurilor rămas aşa, năstrušnică prezenţă, parcă de când e lumea. Semeţia lui, semeţeşte ca un mars la o paradă. Privit de sus, de pe piscuri, face impresia unui uriaş pornit cu piept desgolit şi pumn de basm, spre cuceriri de basm, într'o ţară de basm, dar pietrificat de un blestem şi el tot în basm zămislit. Şi, cine ştie, poate chiar să fi fost cândva un asemenea uriaş, şi un aşa de aprig blestem, devremece însăşi bătrâna noastră gazdă ne povesteşte curgător, cu multe şi mucalite snoave şi potriviri în vorbe, despre feciorul Dochiei:

— ...Da' şi Dochia, avană muiere! Dac'a fost văz't şi-a fos'văz't că nu-i chip şi cale să scape cu bghinişoru de el, o fo'nceput să-şi ţâpe din cojoace, c'avea nouă... O ţâpat unu... fecioru d'und'să se lase?... O ţâpat două... fecioru şi mai foc... O ţâpat trei, patru,.. Ehe!... Nu-i d'a şagă p'aşe vremuială!... Şi de cât cădeau cojoacele de pe fată, de atât eşeau la lumină trupu ei de salcă... Şi ce trup!... Cum n'a mai fos' nici n'a mai fhi altu'n lume... Fecioru se smintea de cap... Nebun... nebun, bun de legat... Bag sama dară, că fata o fos'chemat în ajutor puterile sfântului din Surduc... Şi i-a dat sfântu puteri din coastele lui postite şi costelive... Şi aşa, o fos'suflat duh de vrajă pe chipul lui şi l-o împietrit... Ca piatra, maică... Uit'aşa... Colo... Ehe... Colo...

Bătrâna nu mai glumeşte. A luat chip serios. Nici nu mai zâmbeşte măcar. Pătrunsă de spusele-i de legendă, a înălţat un deget galben şi vechiu în zare, spre castelul purpuriu, ca un preot sfintele daruri în faţa credincioşilor.

Sanda ascultă?

Sdrobeşte în pocnete uşoare un ram verde găsit alături, lângă scaunul lung şi odihnitor. Tot în pocnete de ram verde sdrobeşte, poate, gânduri. Cu ochii întredeschişi conturează pentru luminele sufletului ei, imagini. Povestea bătrânei o plictiseşte? N'aşi putea spune. O înduioşează? Cine ştie... Căci povestea este spusă cu acelaşi graiu în ritmul căruia seara, în jurul jerateculuí de aur din vatră, cei cinci nepoţi ai bătrânei adorm obosiţi, cu zâmbete de îngeri.

Cred că Sanda nu se deosebeşte cu nimic de aceşti copii, în clipe asemănătoare celei de acum. Şi ea, ca şi copiii, se va fi gândind la pieptul puternic al uriaşului din povestea cu Dochia şi castelul roşu din zare... la ochii lui, la viaţa care i-a închegat în basma arătoasa făptură.

N'aşi putea să spun ce resort din mine mă îndeamnă să respect cu mare supuşenie gândurile Sandei. O supuşenie umilitoare, asemeni aceleia a cânelui ei: Pufi, vin aici! Pufi se ridică pe labele dinapoi foarte respectuos. Pufi, cuş! Pufi se culcă docil acolo unde degetul autoritar al stăpânei îi porunceşte. Acum, Pufi dormitează. Are botul pe labe, ochii întredeschişi şi nările puţin dilatate. Scăpat de sub poruncile de dresaj ale stăpânei, a aflat răgaz să adulmece, poate, briza uşor rostogolită în foşnet de frunze din crestele cenuşiilor munţi.

Eu, supus ca şi Pufi, adulmec gândurile Sandei. „Tot cu botul pe labe", ar spune rânjind Şerban Dunca. Continui să trăesc prin ea, să văd lucrurile cu ochii ei, să-mi strâng rosturile la rosturile ei atât de nelămurite şi de triste acum. Dacă sentimente amestecate, de teamă şi de orgoliu, nu m'ar opri, i-aş cere să-mi dea voe să o încalţ, să-i servesc masa, să-i scriu corespondenţa de dragoste, fie şi scrisorile cu care-l cheamă pe Şerban lângă ea. Mă socotesc o umbră a acestei femei. Totuş, cred că nu m'aşi încumeta niciodată să-l înlocuesc pe Şerban. Constatarea mă înrăeşte, asemeni cum se înrăeşte un câine în lanţul care îl împiedecă să ajungă la pradă.

Pufi visează cu ochii întredeschişi; Sanda cu degetele răsfirate în blana albă şi caldă a animalului.

Bătrâna îşi deşiră povestea, în glas cu aceleaşi modulaţii, unele hazoase, altele triste.

In clipa asta totul în jurul meu este vis. Gândul îmi fuge, fără vrere, la pieptul, la statura impunătoare a uriaşului. Ştiu că umblu de mână cu gândurile Sandei... Gândurile ei?... Uriaşul din poveste în chipul lui Şerban Dunca...

— Astăzi dece n'o fi venit Şerban?

Sanda a vorbit deodată mirată. Ca trezită dintr'un vis urît. Are febră în pupile. Caută răspuns pe un chip care s'a contractat dureros, (durerea sufletească, după o vreme de sbucium,

devine fizică). Şi ştiu: Sanda nu bănueşte convulsiunile de pasăre decapitată ale sufletului meu. Toată fiinţa ei este plină de duhul lui Şerban Duca. Traian? Soţ legitim?... L-au uitat toţi, acolo, în camera lui albă şi mincinoasă. Poate generalul s'o mai fi gândind la Traian. Poate numai el...

Preocuparea de căpetenie a Sandei, visul ei în trezie, realitatea pentru ea, se vede lămurit, în această instinctuală întrebare: „Dece n'o fi venit Şerban?". Batistele însângerate ale lui Traian, dragostea paternă a generalului, pasiunea mea cuminte refulată, decorul, Pufi, sau bătrâna de alături, sunt obsesii...

Ehe!... Sboară un stârc vâslind rar şi larg în văzduh... Are în cioc hrană pentru pui şi în aripi poartă îndemn la drumeţie sufletească... Dece n'o fi venit astăzi Şerban Dunca? Să-l vadă... Numai atât: să-l vadă. Imi vine să plec, să fug fără răsuflet, să sbor, să i-l aduc...

— Sanda...

Mă apropiu sfios şi sfârşit de trupul acela fin, transparent aproape ros de imaginea uriaşului pietrificat în basm.

— Sanda...

— Ai spus ceva?

— Abia m'a auzit.

— Da. Pari bolnavă, Sanda...

S'a ridicat pe un cot, într'o repede revenire, cu un gest care ar fi vrut să ascundă ceva.

— Eu? Par bolnavă eu?

Incerc să precizez sentimentul:

— Nu pari; am greşit. Eşti bolnavă...

— !!!

— Da, da... Eşti greu bolnavă...

Mă priveşte calm. După o vreme şi-a revenit de tot. A ascuns ceeace a avut de ascuns. Duhul gestului a rămas. Eu însă, tremur din tot corpul. Simt cum fără tremurul acesta, aş înebuni: descarcă tumultul din mine, revolta propiului meu sânge împotriva cugetului. Negrul şi albul din mine se află'n luptă pe viaţă şi pe moarte. Cântece, urlete, spasme, râsete, plâns şi frângeri...

Ochii Sandei mă biruie apăsători:

— Cred, dragul meu, că tu eşti cel bolnav...

Las capul între mâini, învins...

— Dar... ai început să mă interesezi...

A vorbit cântat, îmbietor...

Dece mă mistui? Unde e înviorarea?

Cine a biruit? Cine, Doamne, a biruit?... Eu? Ea? Negrul creerului? Albul sufletului? Cine?... Cine?... Cine?...

Peste piscul Surului soarele a căzut ca o pasăre roşie rănită. Din partea apusă, crenelurile Turnului-Roşu răspund îmbujorate. Şi ca un Stix înverşunat, apele cenuşii ale Oltului despart parcă două lumi potrivnice.

*

Uşa s'a deschis larg, plină de lumină. Cu lumina de afară, în lumina camerei albe, a intrat Sanda. Poartă o rochie albă: Sanda însăşi este lumină.

A trecut pe lângă mine grăbită, în foşnet de muselină, ca şi când nici nu m'ar fi observat, deşi ochii-mi au prins pentru o clipă, azurul ochilor ei.

S'a apropiat de patul lui Traian şi, cu gesturi calde — gesturile ei de infirmieră care subjugă — cu glas moale, cu ochi de rouă, cu suflet de înger poate, a prins să desmierde chipul de ceară al bolnavului. In gestul ei este o mare siguranţă şi nici umbră de teamă. Tristeţea şi zilele, puţinele lui zile, trebuesc alintate, înveselite dacă se poate...

Şi... numai atât?

Dar eu? Eu şi casa asta cu stafii...

Acum Traian se bucură de alintările femeii în care a crezut. Ieri Şerban Dunca s'a bucurat de dăruirea trupului ei de spumă. Totdeauna generalul se bucură de gratitudinea unui asemenea „exemplu de sacrificiu" care ar merita legiunea de onoare. (Generalul valorifică totul în... decoraţii). Eu...

Cred că-s un om teafăr într'o lume de nebuni, dacă nu cumva nebunul nu sunt eu, iar cei cu cari viu în contact, oameni întregi la cap...

Aci este marea nelămurire. Oricât aş voi o clarificare, n'are cine să mi-o dea. Şi decât o incertitudine, mai bine o eliberare.

Trebue să plec de aici, mi-am zis.

Să plec?

Hotărîrea m'a uimit o vreme. Apoi am aflat-o logică. Apoi... o nebunie. De la o vreme n'am mai găsit pic de linişte oricât mi-aşi fi impus această stare.

Cum să plec? Cum pot să plec de aici? Ca un câine bătut de Şerban? Ca un erou care a câştigat inima Sandei? Lăsând un gol? Sau o uşurare?

Sunt bolnav. Sanda are toată dreptatea.

Bolnav poate de dragoste, poate de ură...

*

— Imi face impresia că vrei să ne părăseşti...

— De unde, până unde?...

A vorbit Sanda. Am răspuns eu.

— Ei!... O femee are antenele ei. Prinde din vânt intenţiile... Nu e aşa că vrei să pleci?

Tac apăsător, cu capul în pământ. Ca'ntr'un film lacrimogen.

— Te rog nu mă lăsa aici, între strigoi şi munţi. Am nevoie de tine...

Vorbea calmă, cu emoţia bine ascunsă. Numai ochii îi străluceau speriaţi... Părea o căprioară încolţită.

— Dar nu... Cine ţi-a spus acest lucru?... Nici nu m'am gândit, Sanda...

Am îngăimat vinovat.

Sanda s'a înseninat fericită, ca un copil scăpat dintr'o mare încurcătură.

M'a fulgerat un gând: dacă eu voi fi vânătorul care va ucide căprioara?

*

Şerban va veni azi cu trenul de trei.

Imi pare lucru foarte natural să o văd pe Sanda în braţele lui Şerban Dunca, în vreme ce în camera albă de alături horăcăelile şi tusea lui Traian închee tragic linia destinelor unui om. Dar îmi pare o nebunie — şi de aceea pentru mine singura satisfacţie a sângelui — dacă într'o zi Şerban m'ar afla sdrobind oasele şi strivind gura acestei curioase femei.

Virusul sângelui pătrunde şi cucereşte cu hotărîre. Nici nu ştiu când m'am plecat spre... realitate. Platonismul nu este o realitate fizică, ci una eterică, bună numai din punct de vedere estetic. Actul sensualismului trupesc are prea puţină estetică în el şi trebue să-l privesc aşa cum e. Apoi am de achitat o poliţă către Şerban. Am început să văd şi pe *femeea* din Sanda. Soră? Prietenă? Toate au un sfârşit. Platonismul meu a început să fie caraghioslâc.

Noaptea e mare şi luminoasă. Nu se potriveşte cu gândurile mele care îmi face impresia că se ascund de lumină în tainiţele cele mai afunde ale cugetului.

Siluetele munţilor dansează gavote şi valsuri, în ritm de inimi rănite. La fereastra lui Şerban e întuneric. O fi dormind. La fereastra ei, o lumină rece spintecă adâncul de afară, pânăce se pierde undeva, peste întinderi, estompată ca un gând nelămurit.

Noi ne plimbăm sub fereastra ei: eu şi gândul, ocolind cu teamă chemările de fum ale inimii; lascive ale sângelui. Plimbarea este însă pustie: sămânţă aruncată pe piatră fără sevă. Credinţa în mine mă îndoaie sub poveri neînţelese. M'am oprit obosit, şi m'am lăsat învins pe o piatră albă, de lună, lângă argintul unui pârâu repede şi sănătos. Obrazul alb al pietrei care a primit odihna trupului robit, râde cu noaptea şi pârâul, plânge cu gândurile mele.

Totul, în juru-mi este o scurgere de viaţă, de voinţă, de tărie. Orice intenţie de realizare a marelui sbucium încătuşat în mine, este pulbere.

Mă înfurie starea aceasta. Din adâncuri vine o viforniţă biciuitoare. Respiraţia îmi creşte năvalnic. Strâng pumnii. Sunt tare acum... O, acum... Acum de ar fi ea aici...

. . . . . .

M'a bătut uşor o mână pe umăr. M'am întors repede, cu teamă, ca un hoţ care îşi admiră în taină comorile. Sanda stă albă, ca într'o poveste cu stafii, lângă mine.

— Ce făceai aici?

Am băiguit un răspuns care nu spunea nimic.

— Copilule!...

Tacor

de GEORGE ACSINTEANU

Dacă nu-l întâlneam în noaptea aceasta pe Tacor, acum îţi scriam, Marilla, dintr'un colţ îndepărtat de stea.

Dar am întâlnit viaţa, drept în faţă şi Marea n'a mai avut puterea să mă atragă în braţele ei, cu toate că venisem anume aci, în cetatea Tomis, să-mi sfarăm durerile de stâncile ei. Tu cunoşti Marea în toate înfăţişările; sbuciumul, liniştea şi taina ei le-ai pătruns de atâtea ori. I-ai împletit farmecele cu graţiile tale, în mişcări lente sau în învârtituri repezi asemenea valurilor în cuiburi de piatră după ce s'au năruit de stânci. Ai plutit în luntrea închipuirilor odată cu mine peste ape, de acolo din fundul zării şi până la ţărmul cu nisip argintat, pe drumul de aur tras de lună. Ai mers cu mine apoi pe lângă cântecul mării, nopţi dearândul cu paşii tăi mărunţi de zână a păpuşilor. Atunci jucau în ochii tăi umbre neînţelese. In sufletul tău se năşteau lumi noui de cântec. Te-am văzut, Marilla, de atâtea ori gătită cu spuma de mătase a apei, în lumina vie a soarelui marin de Iulie şi necontenit mi te-am modelat în gândul meu, naiadă cu ochii de întuneric şi părul de abanos. Da, da, şi în noaptea aceasta eşti ca şi atunci, tot lângă mine. In gândul meu, în toată simţirea mea. De aceia mă încumet să-ţi scriu în rânduri potrivite cu primăvara lui Martie care m'a prins hoinar aci, pe ţărmul mării. Vezi ce îndrăzneală? Să nu-ţi închipui lamentabile destăinuiri ca ale lui Werther, de pildă. Ci numai un fapt adevărat: starea mea sufletească din noaptea aceasta de beţie, de moarte şi de viaţă...

Marilla, tu ai văzut vreodată Marea în nopţile lui Martie? E într'adevăr magnifică. Nu are nimic din obişnuitul oglinzilor albastre, netezi sau încreţite, din timpul verilor sau toamnelor târzii şi nicidecum nu se arată burzuluită ca în mijlocul iernei când talazurile prind aripi de zmei şi sfârtecă necuprinsurile, malurile, cu lovituri de secură vânătă.

In nopţile lui Martie, Marea e cu totul altfel de cum mi-am închipuit-o până acum în rătăcirile mele. Are un mister adânc, nebănuit care îţi dă aripi să sbori de sus de pe malul înalt şi să te afunzi cât mai în adâncul ei, cât mai în inima ei. In nopţile lui Martie, Marea cere necontenit suflet de om. Tocmai ceeace-mi trebuia mie, tocmai ceeace vream eu. De aceia am prins în noaptea aceasta aripile misterului, tocmai când cornul lunei se aşezase pe o geană a pământului. Am avut aripile la umerii mei. Am auzit chemarea Mării. Am ascultat-o, am vrut să mă avânt. Dar trupul mi-a fost prea tare înfipt în lut. Şi atunci gândul, râzând de nimicnicia mea, şi-a luat el sborul şi s'a strecurat el în sufletul Mării.

Să vezi cum a fost:

In noaptea aceasta băusem cu încă trei hoinari ca şi mine într'o cârciumă întunecată, pregătindu-mă pentru marea şi definitiva renunţare. La miezul nopţii am părăsit fără nici un cuvânt cârciuma.

De cu seară, cerul aşternuse un tulpan subţire ţesut din „zăpada mieilor" peste lume. Cetatea, înălţimile şi marea erau luminate. Ne-am îndreptat cu toţii spre ţărmul bolnav de dărâmături. Priveam câteşi patru în nemărginit. Din larg începu să se desprindă un

cântec lung pe care nici unul dintre noi nu-l puteam lămuri. Era prea înalt? Prea neînţeles? Prea din cale afară de necântat? Intrebările se punctau în gândul meu, una după alta. Nu aveam puterea să înţeleg cântecul mării din noaptea lui Martie. Cred că nici tovarăşii mei nu-l puteau prinde cu simţirea. Mi-am înfipt ochii, pe o întindere cât numai gândul ar fi putut năzui. In zadar. Apele păreau liniştite, fără murmur, fără clătinare. Şi totuşi din fund, din miezul ei, Marea scotea accente ce se prelungeau până la noi, cu totul neînţelese. Rămăsesem ca pietrificat. Atunci, da, da, atunci am simţit aripele la umăr. Mi-am întins braţele. Dar, neaşteptat, fără să vreau, o întrebare îmi sfredeli gândul şi mă pironi pe loc.

— Tacor simte la fel?

Şi tot gândul îmi dădu un răspuns implacabil.

— Nu!

Dece, nu? Dece? Dece? întrebările îmi puseseră stăpânire pe tot cugetul.

Aripele începură să se înmoaie.

Cântecul să se stingă...

He, he! Tacor era viaţa cea adevărată. Stătea lângă mine drept şi atotstăpânitor. Mă însoţise toată noaptea în cârciuma întunecată. Vorbise cu mine cald, prietenește. Flecărise cu mine cât în lună şi în soare. I se aprinsese şi lui obrajii rotunzi, de căldura lăuntrică a lui Bachus. Mă privise omul ăsta mărunt şi vânjos, de parcă ar fi fost cioplit dintr'o stâncă, până în miez de noapte cu aceleaşi lumini de dragoste cu care-l îmbrăţişam şi eu.

Tacor lângă un felinar s'a oprit, s'a uitat pe rând în ochii fiecăruia dintre noi şi ne-a rostit încet, prieteneşte.

— Să facem o plimbare pe ţărmul Mării, să ne răcorim. Apoi să mergem acasă. Mâine ne aşteaptă munca, *târgul vieţii*.

Am văzut atunci limpede în toată fiinţa lui Tacor un lucru pe care nu-l mai pipăisem niciodată până acum. Am văzut *viaţa*, viaţa adevărată, viaţa care gâlgâie de sevă şi de nemurire. Tacor era lângă mine acum, dar era şi adâncit în sufletul meu.

Da, Marilla, el m'a ţinut legat de pământ. El mi-a smuls aripele misterului dela umeri şi tot el mi-a poruncit să nu mă'ncumet să pătrund fundul mării. El mi-a strigat în urechi, astupând tot cântecul nopţii lui Martie:

— Nu vis, prietene, ci viaţă. Auzi tu? Viaţă adevărată!

O, Tacor, Tacor! Ţi-am ascultat porunca şi mi-am înfipt mai ţeapăn picioarele în pământ, mi-am smuls aripele închipuirilor şi ale renunţării dela umeri şi le-am asvârlit în prăpastie. Mi-am astupat urechile şi n'am mai ascultat chemarea Mării. M'am adâncit mai puternic în viaţă. Gândul? Lasă-l să sboare unde-o vrea. Să se îmbrăţişeze cu toate mările, cu toate stelele, cu toate chemările. Poate să se 'nece sau să se 'nalţe cât o vrea. Eu rămân cum zici tu, Tacor, lângă viaţă; în viaţa adevărată pe care o profesez cu atâta măestrie.

O, Tacor, Tacor!

Aşa s'a întâmplat, Marilla, că nu-ţi scriu dintr'un colţ depărtat de stea.

(Urmare în pag. 6-a).

Despre Michel-Angelo

de prof. T. PĂUNESCU-ULMU

Ca și Shakespeare, ca și Goethe, Michel-Angelo a stârnit o vastă bibliotecă de cercetări pasionate, de desbateri amănunțite și arzătoare.

Apariție de proporții care sfărâmă aproape orice măsură omenească — personalitatea lui Michel-Angelo s'a dăruit covârșitoare în opere de o varietate, grandoare și trăinicie care, firesc, uluesc spiritul și-l determină la o imensă elaborare critică sau la un sentiment de extaz admirativ care merge până la religios...

In luxurianta bibliografie și exegeză închinată acestui titan al Renașterii — o față deosebită oferă studiul lui Herman Grimm — de o densă documentare, de o vibrantă informație și de o putere de evocare și judicioasă interpretare, egalate doar de o rară conștiință de umanist și erudit dublat de un artist de gust superior.

Fost profesor de istoria artelor la Universitatea din Berlin — Herman Grimm descinde dintr'unul din faimoșii frați povestitori Grimm și-a trăit într'un mediu pur literar și intelectual, având de soție o fiică a poetului romantic, Achim von Arnim. Prin ereditate, prin climat, prin ansamblu și prin formație — învățatul german deci, a avut toate posibilitățile să ajungă puternicul evocator al atâtor mari creatori.

Herman Grimm a murit la 1901 — după ce a dat numeroase pagini și monografii, dintre care cele mai grele de valoare rămân cele despre Goethe, Rafael și Michel-Angelo.

In genere, studiile lui pun accent aparte pe toată sfera de manifestare a epocii respective — de aceia și denumirea lor: Goethe și timpul său — Michel-Angelo și timpul său.

Dar ceiace surprinde la acest erudit german, este expresia de o remarcabilă claritate, forța de înțelegere de o cuceritoare căldură, limpezimea stilistică și ordinea liniară a ideilor — care mărturisesc parcă articulația, lumina și măsura latină; într'adevăr, tradiția goetheană și apropierile intense de Grecia, Italia și cultura latină — au fecundat și clarificat miraculos și pe Herman Grimm ca și pe alți germani...

Cărțile lui sunt astăzi tot mai mult scoase în evidență și traduse cu predilecție în alte graiuri occidentale. Iar limba franceză a și pus la îndemână publicului european, prin intensa ei circulație, compactele și magistralele volume hărăzite lui Goethe și Michel-Angelo.

In „Michel-Angelo și timpul său" (în franțuzește în editura „Payot" Paris: Michel Ange et son temps) — trăește Italia cu întreg sbuciumul ei, Europa cu frământările și răscruciurile care o pândesc, minunile Renașterii alături de neliniștea noilor vremuri care se anunță, frumusețile inefabile ale artei eterne învecinate cu meschinăriile și platitudinile efemerului și zilnicului și peste toți și tot, vin, universal și uriașă colonadă ruptă din perenitatea veșniciei, singuratecul, urîtul și totuși unicul Michet-Angelo!

Viața lui este prezentată bogat și în raport permanent cu evenimentele epocii și cu figurile care urzeau pânza actualității depe atunci; Savonarola, Laurențiu Medici cel Mare, familia Borgia, papa Iuliu II, papa Leon X, regele Franței Francisc I, împăratul Carol Quintul, papa Clement VII, Leonardo da Vinci, Rafael, cardinalul Caraffa, familia, prietenii, dușmanii și elevii săi. O viață prodigioasă prin încordarea și plinătatea operelor realizate, prin asprimea sobrietății și a unor convingeri de granit, prin giganticul atâtor întreprinderi ca și prin înalta ținută etică și profunda demnitate profesională și umană, nepărăsite și nedesmințite niciodată; dar prodigioasă și prin îndrăzneața complexitate a unei impresionante universalități ca și prin durata unei longevități de adevărat patriarh. Căci Michel-Angelo trăește dela 1475 până la 1564, deci 90 de ani, asistând la desfășurarea și sleirea faptelor din două secole și ajungând la un prestigiu de autentică dominație artistică și spirituală; Italia întreagă și restul Europei culte — cu toate intrigile atâtor vrășmași și invidioși — omagiau cu veneratie, bătrânețele acestui înțelept și creator.

Herman Grimm arată semnificativ cum în jurul lui — ca'n jurul unui bloc străluminat de eternitate — oamenii se schimbau, alte întâmplări se consumau, papi și împărați se prăbușeau, se închegau chipuri noi, lumea și ideile se primeneau, se scuturau cu frunzele, ani după ani, el, Michel-Angelo, rămânea; tot mai singur, tot mai singular, și veșnic prin prelungirea operei ce se înalța monumentală și uriașă...

Dar această monumentală operă avea zidită la temelia ei — ca supremă jertfă — tocmai o viață de cumplită încordare, de amețitoare adâncire și meditație și de integrală și nobilă asceză!

Michel-Angelo a fost într'adevăr un exemplar teribil de voință și tenacitate, de neistovită capacitate de muncă și de continuă neliniște chinuitoate dar fecundă, care îl împingea permanent spre absolut și spre alte formule și domenii — tot mai variate, tot mai complicate; din această sbatere și ardere cutropitoare, isbucnea izbânda operei finite, pentruca maestrul să se simtă la urmă nemulțumit și să pornească iarăși furtunos, calvarul unei noi plăsmuiri...

Este drept — oricâtă gâlgâitoare energie ar conține personalitatea lui Michel-Angelo, fenomenul acesta nu se poate explica suficient, fără contribuția acelei vremi, Renașterea — și fără cadrul și clima mai mult decât prielnice, ale Florenței.

Renașterea a fost un haos, o învălmășeală anarhică în care un oraș, un stat, o existență sau un suflet erau risipite uneori cu criminală indiferență — pentru o ambiție, pentru o experiență, pentru o ideie fanatică ori un interes pătimaș personal. Dar nu mai puțin se destăinue o năvală primăvăratecă, un iureș dârz pentru afirmarea individualității și a libertății, o germinație clocotitoare pentru noi drumuri și noi forme — o desțelenire până în adâncuri, a unui tumult de forțe capabile de splendide cuceriri artistice și intelectuale. Redescoperirea frumuseților antice și revărsarea plasticului și belșugului naturii, împletite totuși cu o caldă devoțiune creștină — au întruchipat un umanism și o ideație de însetată cunoaștere și largă îmbrățișare universală. Un dor indescriptibil sălășluia și se isca în lumea de atunci — pentru frumos, pentru nelimitate întreprinderi în toate direcțiile; un nemai văzut șantier parcă, aștepta neistoviți lucrători peste tot.

Și astfel, nicio perioadă istorică nu a dăruit o pletoră atât de multiplă și de aleasă calitate, ca Renașterea. Creatorii ei apar ca niște elementare erupții ale Firii; aproape toți sunt proteici, cu reale contribuții în diverse specialități și cu caractere de măreție, de titanic... Michel-Angelo se conturează ca exemplarul cel mai reprezentativ și mai strălucit, al acestei efervescențe; el își duce până la capăt orice gând, el desăvârșește lapidar tot, aproape tot ce pornește și tot el încheie — ca o culminare — această fericită perioadă; Leonardo da Vinci, deși mai diversificat și cu îndrăzneli uluitoare, nu epuizează totdeauna o problemă sau o lucrare, lasă prea multe schițe și fragmente...

Iar Florența, hotărît, joacă rolul Atenei în vechime! Florența este al doilea miracol, după Atena, în istoria omenirii. Intr'un amplu studiu, tipărit acum câtva timp în editura „Albin Michel, Paris" și întitulat „Laurent le Magnifique" — Marcel Brion disecă amănunțit și explică frumos — rostul acestei cetăți. De asemenea Herman Grimm în volumul pe care îl lămurim — găsește acente de artist pentru Florența și urmărește destinul ei, cu o pasiune și o migală în documentare, de neîntrecut.

(Urmare în pag. 8-a)

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

EXPOZIȚIA ROMEO STORCK
(Str. Biserica Enei 16, Casa Satmary)

Sunt prea puțini acei ce cunosc manifestările de până acum ale d-lui Romeo Storck. La Salonul Oficial a expus numai de două sau de trei ori prin 1926—27. Ne amintim din epoca aceea de compozițiile d-sale oarecum bizare mai ales pentru acea vreme, dar care dovedeau un sentiment al ritmului, un dar de a îmbina armonios liniile care nu puteau scăpa aceluia ce prețueste arta decorativă. De atunci — aproape 15 ani — d. Storck a locuit la Paris unde, departe de tentațiile de fiecare clipă, departe de „Dôme" „Coupole" unde atâți artiști își pierdeau timpul, d-sa a studiat arta contemporană în toate aspectele ei. Temperament închinat către pictură de atelier, către compoziția decorativă, d-sa a făcut în acest gen lucrări care i-au creiat o binemeritată notorietate la Paris. Expozițiile d-sale din acea epocă nu erau niciodată indiferente. Indrăsneala, noutatea concepției câștigau pe francezi care — mai mult decât oricine, prețuesc atât aceste calități. Expoziția de acum, prima de când se află în țară, ne întărește impresiile de atunci. Peisagele d-sale din Balcic, din Italia nu ne evocă locurile, nu au „atmosferă locală". Ele sunt echivalentele lor, transpuse de un artist care își arbitrează el însuși viziunea, după propriul său temperament și nu după capriciile unei observări servile și spontane a naturii. De altfel e evident că ele au fost concepute ca făcând parte dintr'un tot, dintr'o compoziție căci, ținta finală a artei lui Romeo Storck e compoziția. Subliniez aceasta cu deosebire, ca pe un fenomen din ce în ce mai rar în pictura noastră și căruia trebue să-i acordăm toată atenția. Azi, în mai toate expozițiile regăsești aceleași pânze de dimensiuni reduse în care aceiași copaci, aceleași mere, aceleași „interioare" din sezonul trecut mai mult sau mai puțin schimbate ne amăgesc nevoia de altceva. Pe lângă atâți poeți ai „pastei" ai „lucrului în sine" cum spunea Urmuz sau al „mărului în sine" îndrăsnim noi, preocupările de pictură ale d-lui Romeo Stork capătă și mai mare preț din mai multe cauze.

Cea dintâi e că trebue să fii cu totul desinteresat ceeace e din cale afară de greu când nu ai mijloace, căci cine cumpără azi o compoziție? Toată lumea vrea flori și peisage cât mai *„trompe l'oeil"*. Compoziția, trebue comandată dar cei ce au nevoe de desfătări atât de rafinate sunt în număr mult prea mic ca să poată susține eforturile mai multor artiști. D. Storck știa acestea, și totuși nu s'a descurajat, din potrivă, cu o tenacitate admirabilă a întreprins să încerce educarea publicului pe cel mai convingător mijloc: expoziția. Dar, o pictură murală nu merge în orice interior. Nici această greutate nu l-a speriat pe artist și pentru a arăta prețul, frumusețea unei picturi murale a făcut machete de interior în toate amănuntele, făcând un cadru de rafinament picturii. Machetele sale merită un elogiu deosebit pentru gustul și simțul proporției cu care au fost alcătuite. Și aceasta dovedește diversitatea preocupărilor d-sale.

D. Storck are și de data aceasta dreptate. Pictorii de azi — cei mai mulți — hipnotizați de tablouașul de pe șevalet, sunt atât de obsedați de mărunțelele probleme de pensulă, de „centimetrul pictat" încât au pierdut cu totul capacitatea de a vedea larg sau a concepe o armonie.

Nu sunt în stare să-și aleagă o cravată măcar și trăesc în interioare de un revoltător prost gust. Să fi fost oare întotdeauna așa? E ușor de răspuns. Niciodată și în nici o epocă. Niciodată un pictor nu s'a rezumat la a picta două mere și o floare și acelea de nerecunoscut.

Ce s'ar fi ales de arta noastră populară dacă țăranii noștri ar fi pictat „rafinat"? Pe vremuri — dacă ei înșiși nu erau arhitecți eminenți, pictorii trăiau într'o perpetuă corespondență de preocupări cu ei, nicio problemă de artă nu le era străină. Astăzi ei nu au nici cea mai elementară noțiune de arhitectură, de interior, sau armonia culorilor pur și simplu, pe care au înlocuit-o cu gris și cu spectrul solar...

Artiști ca d. Romeo Storck și alți câțiva — puțini de tot — pe care îi avem, trebuesc încurajați cât mai mult.

Din mijlocul lor se va ridica acela care va scoate pictura din impasul în care e acum, redând artei picturale înțelesul și strălucirea pe care trebue s'o aibe.

Colind sărac

La moartea lui Nicușor Lalescu

Lerui Ler, s'a fost desprins
Dintr'un pom firav, o stea...
Lerui Ler, unde s'a prins?
Senin nu-i, inima-i grea...

Sufletul, pahar cu vin,
Cin 'l-aude, cine-l bea?
Lerui Ler, poate-i venin:
A căzut din cer, o stea.

Nu-i popas — doar dragostea,
Lerui Ler, mai poate fi.
Pom firav, fără de stea,
Cine ți-o mai poposi

Pe creanga de întunerec,
Fosnetul să-ți mai audă,
Pe creanga de întunerec,
Inima să-ți mai audă?

Se zărește... nu-i departe
Steaua — poate-i tot în cer...
Ți-a căzut pe piept. E moarte?
— Liniște e, Lerui Ler...

NICHITA TOMESCU

Interior

Pe masa mea de lucru stau cărțile închise
— Doar luna mai citește un vers de Lamartine —
In umbra nopții calme un vraf de manuscrise
Dorm sub tăcerea albă a florilor de crin.

Intr'un album mai nou cu scoarțe de livadă,
Primit dela un prieten de ziua mea în dar,
Iubita cu ochi negri și-obrazul de zăpadă
Se uită trist la mine cu un surîs amar.

Iar lângă soba albă pianul negru zace
De cînd nu-l mai mîgîie o mînă pe clavir,
Intr'o cutie veche vioara doarme'n pace
Și pe covor mai plînge rănit-un trandafir.

I. STĂNCIULESCU-MEHEDINȚI

Luna

O simțeam printre degete, în inimă, pe gene
Când venea în odaie la mine, seara.
Răsturnându-se pe masa de lucru, alene,
Părul ei semăna cu ceara.
Felină, depărtată, totdeauna
Mai tristă, mai rece, până când, vai!
Prietena mea luna nu mai era luna —
Isvorau din ea alte luni, alte luni, un alai.

DIMITRIE STELARU

Cronica ideilor

Stephane Lupasco: L'expérience microphysique et la pensée humaine

II

de MIRCEA MATEESCU

Kant ajunsese să postuleze un dualism esențial în actul cunoașterii, însă fără să afirme debilitatea și indeterminismul fonciar al numelui. Quantificarea realității a condus însă pe întemeietorii acestei teorii — despre cari a fost vorba în cronica precedentă — să pună la îndoială nu numai posibilitatea ideală a subiectului cunoscător dar mentalitatea existențială a lucrului însuși. Se va observa că d. Ștefan Lupașcu încearcă în sistemul d-sale epistemologic — să considere și să judece conflictul analitic dintre subiect și obiect prin raport la *realitatea* pe care acestea le pot oferi în actul cunoașterii, indiferent dacă filosofia clasică a putut considera drept *eroare* orice accidentație *reală* care venea să contrazică principiul logic al necontradicției ori determinismul cauzal. A se cunoaște realitatea eroarei și a susține, pe deasupra oricărei tradiții, valoarea existențială a acestei realități — astfel cum o descoperă microfizica — iată meritul cel mare al lucrării d-lui Lupașcu.

Poziția d-sale, oarecum revoluționară, ni se pare însă, în afara oricăror superstiții. Atunci când, personal, am încercat într'o lucrare recentă să susținem realitatea eroarei, [1]) deși adoptasem o altă metodă decât aceia a d-lui Lupașcu — a parte din recenzenții de specialitate au reacționat normal, pretinzând că eroarea nu are a fi discutată decât în raportul logic cu adevărul, ignorând deci să cerceteze că s'ar putea ca realitatea, într'o nouă epistemologie, să măsoare esențial atât adevărul logic cât și eroarea logică.

A stabili gradul de realitate atât al adevărului cât și al eroarei, a pune în discuție valabilitatea acelei realități, a adevărului întemeiat pe principiul noncontradicției, afirmând că realitatea rezidă, dimpotrivă, în ideterminare și incertitudine (Bohn, Heisenberg) — iată efortul colosal făcut de d. Lupașcu, în lumina rezultatelor obținute de microfizică. Să vedem însă, care este realitatea, prin raport la conflictul dualistic subiect-obiect. In concluzia expunerii teoriei quantelor — d. Lupașcu aplică astfel în epistemologie premizele microfizicei: „subiectul și obiectul, ca date, se întâlnesc, se alterează și reclamă ca atare, fiecare respectiv, o realitate și o principalitate care dă naștere contradicțiunii, care o presupune chiar; dar gândirea afirmată, orientată către noncontradicțiune, neexistând sub o formă explicită decât ca noncontradicțiune — va opera în mod necesar o alegere între subiect și obiect — și va stabili o sciziune între ele care constitue însăși expresia noncontradicțiunii" (pag. 321). Înțelegem dar că nici subiectul nici obiectul nu există, real, ca entități distincte, definitiv definitivate. Această opoziționne factice, de care avea nevoe filosofia clasică, mai mult sau mai puțin absolutistă (filosofia lui „da" și „nu") — pentru a o exploata, prin raport la noncontradicțiune și la determinism — fie în sensul unui monism idealist, fie în direcția unui monism realist — este astăzi depășită. Cercetările microfizice, în contrast cu viziunea macroscopică — ne îndreptățesc a susține că *realitatea* nu este nici în forța cognitivă a subiectului nici în chiar numenalitatea obiectului: întrucât acestea sunt înțelese distinct. Dacă se poate vorbi de determinism, apoi acest determinism nu poate fi aceptat decât ca unul sinalagmatic (formula este fericit întrebuințată) — adică având-se în vedere perturbabilitatea necesară și reciprocă dintre subiect și obiect, ducând la legea contradicțiunii dinamice.

Pe deasupra oricărui monism, — și considerând dualistic antagonia subiect-obiect — rămâne să afirmăm că realitatea subiectului nu o putem înțelege decât prin raport la funcțiunea proprie a eului de a *actualiza obiectul* cunoașterii — realitatea obiectului, urmând a fi înțeleasă, nu static, dar ca o sumă a *virtualităților* conceptuale, propuse actualizării, prin intermediul subiectiv.

Trebue deasemenea subliniat că în sistemul d-lui Lupașcu dualismul nu este înțeles metafizic. Subiectul și obiectul nu au, fiecare în parte, o realitate distinctă, ele *nu au realitate*, întrucât le înțelegem separat, ori paralel. Realitatea stă în indeterminarea produsă de alterarea reciprocă și necesară a termenilor — și ca atare nu se poate vorbi de realitate, în actul cunoașterii, decât în măsura în care acceptăm complementaritatea contradictorie a factorilor. Obiectul nu există „în afară" de noi, după cum subiectul nu există „în interior" așa cum se imaginează în mod vulgar. Coexistența contradictorie și complementară a subiectului cu obiectul, iată singura realitate. De aici concluzia că „principiul complementarității contradictorii trebue să ia locul principiului noncontradicțiunii, ca fundament al logicei" (394).

Ținându-se seamă că realitatea subiectului este de a *actualiza*, aceia a obictului fiind înțeleasă ca *virtualitatea conceptuală* asupra căreia operează subiectul — d. Lupașcu poate afirma mai departe că „noua metodă va consista deci din a căuta, în prezența unui fenomen oarecare, mai întâi care este fenomenul său contradictoriu și în al doilea rând, în ce măsură el îl virtualizează ori este virtualisat de către el" (395). Realitatea este deci implicația contradictorie, complementară, a factorilor.

Pe marginea acestei expuneri, desigur eliptice, adică atât cât ne-a îngăduit-o spațiul — oarecare observațiuni pot fi anunțate, — pentrucă avem credința că ne vom mai întâlni cu lucrările d-lui Lupașcu, în altă ordine de preocupri ale noastre.

Am văzut că noua metodă, deși postulează un dualism afirmat, infirmă însă „dualismul paralel" metafizic, despărțindu-se răspicat chiar de formula kantiană. D. Lupașcu precizează undeva lămurit că „nu este vorba aici, în nici un caz de un nou fel de lucru interzis, în maniera lui Kant" (321). Optimismul d-lui Lupașcu vine desigur din încrederea pe care d-sa o acordă postulatului microfizic și tuturor rezultatelor teoriei quantelor. De îndată însă ce acest postulat, perimat prin efectul cercetărilor viitoare, ar fi pus la îndoială — dualismul d-lui Lupașcu s'a apropiat în mod simțitor de Kant. Intregul sistem epistemologic, bazat pe realitatea microfizică, întrucât pretinde un dualism *esențial;* de îndată ce fenomenalitatea n'ar mai apărea astfel cum apare astăzi savanților, dar *altfel*, — ar trebui modificat. Analismul s'ar menține, însă din alte motive. Comentând noțiunile de *real* și determinism în teoria quantelor, Emile Meyerson a putut constata explicit că „ideea unui real necesar postulat și totuși esențial necognoscibil este desigur legată de aceia a lucrului — în sine kantian — și oricare ar fi obiecțiunile care s'au putut formula, dela marele criticist, contra sistemului *realismului transcendental*, nimeni nu-și va îngădui să afirme că trebue considerat ca perimat. Din acest punct de vedere deci, noua realitate quantică nu comportă nicio spărtură veritabilă". [2])

Supunând atenției d-lui Lupașcu opinia lui Meyerson — va trebui totuși să terminăm exprimjndu-ne deschis părerea că „L'experience micro-physique et la Pensée Humaine" este o lucrare de înalt prestigiu pentru filosofia românească — pentru care îl felicităm, cu entusiasm.

1) *„Realitate și eroare"*, colecția „Universul Literar", 1939.

2) v. „Reel et Determinisme"... Paris, 1933, pag. 21.

Viața aceasta...

– Episod inedit –

de TITUS NICOLAU

Ploaia pornise pe neașteptate și stăruia, rece și întunecoasă ca'n zilele lungi de toamnă. In seara aceea orașul umed părea mai adânc îngropat sub pânzele îndesite, asemănătoare vechiului potop. Becurile moarte abia se mai iveau, ici colo, răni încă deschise ale întunerecului. Tramvaiele înfundate în tuneluri de umbră se stingeau la câțiva pași. Trecători, mașini, trăsuri, răsăreau aproape și piereau, năluci înghițite de neguri. Și ploaia răpăia nemiloasă, pe acoperișuri, pe trotuare, șfichiuind geamurile. Parcă voia să spele orașul murdar și obosit, de toate păcatele.

Lui Luca îi plăcea să hoinărească așa, pe străzi necunoscute, călcând în bălți, orb, învălmășit în surparea fără frâu a elementului.

Deacum înainta în viață cu ochii închiși, fără să-i pese de locul unde va ajunge. Cu o voluptate rea, a înămolirii adânci, tot mai adânci.

Trecuse abia o lună dela groaznica întâmplare care îl strângea tot mai mult în lațuri încâlcite. Il zugruma. Cu cât se zmuncea, cu atât se înăbușea. Și el se zmuncea cu înverșunare, aștepta frângerea ultimei pârghii ce-l mai ținea în haosul ăsta înspăimântător al realității.

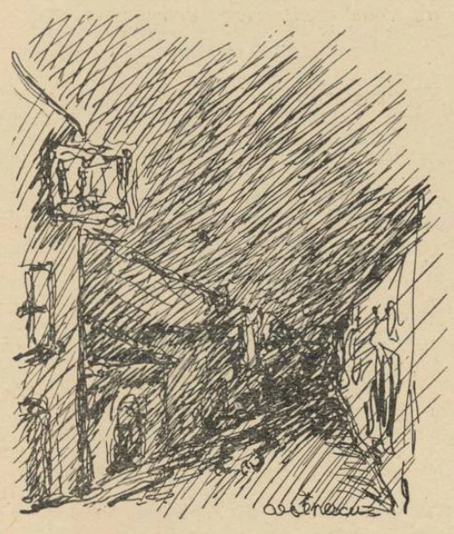

Dudu... Dudu nu mai este! Suspină împietrit și calcă mai departe, în neștire. Aruncă bucăți de glod înainte. Își strânge hainele leoarcă pe trup. Apa curge mai furioasă, îl izbește cu plumbi în față, îi lasă în cârcă poveri tot mai grele. S'au rupt sus, zăgazurile.

Fatalitate! Cine se gândește vreodată că aceleași stele veghiază acolo, pe cer, în miezul zilei, ca și al nopții? In plină inimă însorită ai izbit cu cruzime de călău!

Dudu mirească, apoi soție purtându-și aureola fericirii împreună, o vară întreagă, prin livezile dealurilor cu roade, în mijlocul podgoriilor toamnei din târgul uitat, răpusă tocmai în clipa când își înălțase prea trufașă mândria nebună a norocului: să fie mamă!...

Curgeți, prăbușiți-vă elemente ale naturii, rupeți din cale totul, cu blestem greu, topiți picătură cu picătură carnea păcătoasă! Pe Dudu nu o mai puteți desface, iederă vie, din suflet; a crescut bucată cu bucată trupul amândurora!

Soarta și-a înfipt de mult colții în rădăcinile adânci, necunoscute, ale norocului, doborît ca un uriaș copac uscat.

Nu-ți mai rămâne nimic de făcut, Luca, nici să strigi nici să plângi! Mergi înainte, tot înainte în haznaua asta căscată larg cu gură de Tartar! Ai știut neîntrerupt totul, ai prevăzut limpede întotdeauna, dar nu ți-ai închipuit mâna ucigașă înfiptă în gât, pe ultima suflare! Aleargă acuma undeva, într'o vizuină, departe, în mijlocul pământului, pe veci de veci!

Toate rezorturile vieții s'au frânt brusc, oprite în scrâșnet ruginit.

Sfârșit! Sfârșit pustiu, fără întoarcere!...

Mizerie plăcută, sporește! Cu cât ești mai amară, cu atât mai izbăvitoare!

. . . . . .

Luca se oprește mirat, în sânul potopului. Ce caută el aici, în mijlocul vieții care totuși pulsează înainte?

Ce va face mâine când îi va fi foame, cum va suferi să-și întindă ciolanele în pat, când colo, în cimitirul de pe deal, mormântul plâns zi cu zi, păstrează mai departe, închis, tot sensul existenței?

Nu mai avea nici putința traiului material. Catedra pierdută, compoziția respinsă. La subsolul în care stătea nu mai dăduse de două zile.

Se va întoarce astăzi să-și ia lucrurile.

Care? Pentru ce?

●

Amărît crunt de rostul vieții acesteia, Luca s'a urcat încălțat în pat. Scuipă mucul țigării stinse de mult, pe peretele jilav. Veninul îi curge pe gât, în măruntaie, se strecoară adânc, ajunge în toți porii.

— La ce bun?

Intrebarea cade moale, grea, o leapădă cu scârbă în toate colțurile.

Se hotăra să facă o ultimă sforțare și se pomenea înapoi, cu gândurile moarte.

— Sunt un laș.

Așa să fie? Mai curând: sunt sfârșit!

Destinul îl purtase până aici, și capitulase. „Viața aceasta" avea acum un sens oribil.

Lupta înverșunată pentru mai bine înregimentează sufletele, oricare ar fi ele, pe căile pierzaniei. Atunci când se va ridica, — știe bine că ar putea — (dar cum?) totul va fi pierdut. Scânteierile curate de altă dată, au pierit pe veci, într'un cer de dincolo de acesta al vieții pe care o mai duce.

Strădaniile se rezumă, aici, toate, la dorința unui trai mai bun pe temeiuri materiale.

Și atunci, escrocul ca și cinstitul neputincios, fierb în aceiași oală.

Atât numai, că escrocul învinge.

Va duce lupta pe căile ce i se impun.

Se va sinucide în acest chip, atâta i-a rămas.

Căci esența traiului tuturora de aici, pe care trebuie să-l primească, — altminteri nu se poate, — e aceeași.

Diavolul dorinței îi mână în turme inconștiente la același abator.

— Ptiu!

●

S'a gândit ades la nebunie...

Ea i se arăta așa: gândul înghețat, capul înțepenit. Fără cea mai mică mișcare, ce ar fi risipit totul.

Prin pomi, pe marginea aleii din dreapta, se leagănă o maimuță.

E târziu, e toamnă și vântul îndoaie copacii. Un fluerat trist răsună dinspre gară, peste dealuri. Pleacă un tren, cu ochii înroșiți, pufnind furios.

In gâfâitul ritmic se lovesc fiarele, alunecă pe șine stârnind amintiri de iarbă verde, de munți, de păduri.

— Cum ai putut face aceasta?

Și'n țăcănit roțile se depărtează, se învârt mereu, tot mai repede și mai slab... Pier, odată cu ultimul caer de fum al locomotivei.

Se întoarce înapoi, pe străzile pustii. A plouat mult și aici. Bălți, pretutindeni. Umed în aer. Umed pe cerul spălăcit, fără nouri. Un țicnal de gardist, undeva, disperat.

E toamnă și se sfâșie aerul, la orice zgomot, ca o mătase putredă.

Trece o mașină sfârâind, țipând răgușită.

Singurătate, singurătate!

Pașii îl îndreaptă automat spre plaja părăsită. Orașul pustiu își urmează somnul în zvonul valurilor.

Luca își împreună mânile și le înalță, dornic, către stele.

— De ce, de ce nu mai vine?

Așa a chemat, așa a strigat, ani dearândul, primăveri înflorite cu aer tulburător, veri călduroase cu zăpușală răscolitoare.

Și în această toamnă, ca acum, prohodul.. Cu frunze căzute, cu ploaie, cu bălți.

Pe parapetul mării, acolo, în miez de noapte, în fața tainelor nestăpânite, zbuciumul valurilor nu l-a zguduit. Doar aerul tare, pe frunte, ca un geam murdar și rece de care se rezemase. Jos, întunericul de iad legănat și izbit cu uruit de table enorme peste stâncile țărmurilor, până dincolo, la Cazinou.

Se apleacă să soarbă mirezmele tari, din fundurile negre de ghiață rotitoare.

Nimic.

Gustul rece și putred al morții.

Urcase pe strada largă, pustie, a portului.

I s'a părut?

Două umbre omenești înaintea lui, s'au oprit deodată, stafii. Au scos un țipăt strident, neomenesc. O izbitură; și din noapte s'a desprins o femee, alergând înainte, furioasă. Bărbatul caută s'o ajungă. Se opresc.

Pornește iarăși un iureș de vorbe, amețitor, fără frâu. Priviri fosforescente aruncă fulgere dușmănoase. El i-a zmuncit poșeta. Atunci ea a rupt-o de fugă, singură, neoprită, pe străduța dosnică sfârșind în mare.

Deasupra numai cerul înseninat asistă.

Luca pășește rar, tușește, coboară tihnit pe strada mare, în piață.

Fațada luminoasă a unui restaurant. Printre deschiderea ușilor izbite, cu perdele albe fluturând, răbufnesc sunete de jazz.

O pereche iese în stradă. Vântul clatină marama doamnei, spânzurând. Ea își strânge mantoul, zgribulită. Domnul aprinde o țigară. Fac semn la o mașină. Și o zbughesc în noapte.

Luca șovăie, împletindu-și privirea cu urma lor.

Intră. Trepte duc în adânc, la subsol.

Strigăte, țambale, saxofon și tobe, se învălmășesc în fum gros.

— Aici. Să ne așezăm la o masă, în colț.

Luca nu tresare la glasul propriu. Știe de mult că nu e singur Zamfir, defunctul, îl întovărășește, nevăzut.

Privesc amândoi prin norii de pâclă. Becurile aproape dispar. Serpentine colorate atârnă de sus, din candelabre, confeti pe mese, pe jos, călcate în picioare.

Afară vântul, ploaia și toamna.

— Să aducă vin! Mi-e sete!

Gâtul uscat se strânge, adulmecând băutura.

Acolo, la masa din mijloc:

— Vezi pe aceea, care s'a ridicat?

E frumoasă. Gâtul alb, pielea fină și părul ca abanosul. E cănit? Câtă delicateță în contrastul țipător: alb, negru.

— E Vanda Pribești eanu.

— Vanda Pribești eanu?

Ea.

— Ce face?

— . . . . .

— Cocotă?

— Cântăreață. E în turneu.

Capul cade greu. Privirile o mai caută, târziu, prin aburul beției...

...O Doamne... câte ți-am cerut...

Vede iarăși totul... Trenul suflă din greu printre livezile cu pruni, trecând mai departe, pe linia întortochiată, pe sub dealurile verzi ale Hușului. Iată-l a apărut din nou la șosea, aplecat la cotitură, cu locomotiva ce scuipă spart, mănunchiuri de scântei care se agață de pomi.

Peste viile risipite în vâlcele, pe dealuri încărcate cu grădini, plutește albastră și tainică, ceața lunii. Strugurii se coc și trenul trece în goană pe lângă paznicul adormit.

Acolo au stat, noaptea, pe pământul cald, sub ciorchinii chilimbarii ai poamei, sub ciorchinii stelelor grele. Frunzele neclintite, aerul încremenit, numai freamătul tulburător al cuprinsului însufleț. Boabele albăstrii le ating obrazul. Buza lui Dudu e fragedă. Gust de fragă și de pământ umed...

Unde a zburat noaptea aceea?

Ca și celelalte, ca și toate ale pământului, undeva, departe, prin văzduh, alungându-se în eter, una pe alta. Naiade nebune cu părul despletit, în goană, în iureșul strunelor descordate ale toamnei...

Luca bate tactul pe masă, cu degete uscate.

Dansatorii trec, învârtindu-se, perechi, orchestra îi învălmășește... Rochii fâlfâind... glezne...

Vinul e bun.

Demonul neastâmpărului îl roade. Ii lucesc ochii în cap, cărbuni aprinși. Se scoală. Se îndreaptă spre ea.

Șovăie. A atins-o. Privirile s'au încrucișat.

Nu l-a recunoscut.

El trece înainte și se duce la toaletă.

●

I s'a părut lui, dar îl recunoscuse. Din clipa aceea Vanda părea că înebunise deabinelea. Bea pahar după pahar și le izbea de pereți, în țăndări.

Localul se golise. Erau numai ei, trei cheflii, două cântărețe, ofițerul și Arsanian, doctorul de pe bord.

Ce s'a întâmplat în noaptea aceea, nu-și mai dă bine seama Luca Cireș.

Erau doi străini. Chinezul dela bucătărie, galben, cu ochii mici și coada lungă, cu zâmbetul cleios ce-i descoperea dinții gălbejiți, i-a dat pachetul.

De atunci a început nenorocirea.

In odăița dosnică, negustorul i-a arătat patul și a ieșit. Intuneric, perdele mari, groase. In ușă a scrâșnit cheia.

Apoi gustul dulce-amărui, cu iz de portocale și icre. Opium? Mesteca adormit, cu un pietroi imens în coșul pieptului. Marmeladă. Și somnul, cotropitor.

Apoi...

S'a gândit tot mai des și mai limpede la nebunie.

Acum, în clipe ca acestea, vede maimuța, legănându-se în pom, pe dreapta aleii largi. Sau nu... E parcă mai bine o margine de luncă, cu copaci înalți, subțiri... Dar totul devastat, pustiit.

Și sunetul descordat al vântului de toamnă.

Greutatea de fier, după cap și din coșul pieptului, nu-l lasă.

Merge încet, parcă i-ar fi teamă să nu zdruncine ceva din țeastă.

E atent la fiecare pas și caută drumul cel mai neted.

Două noțiuni îl obsedează, îi trec prin creer, când îl cuprinde febra, dureros, ca o coptură: zgrunțuros, neted; zgrunțuros, neted...

Ah!... Il doare capul...

Merge înainte... Zgrunțuros, neted...

●

Mai mângâia încă, apusul toamnei, coamele ruginii ale pădurii.

Luca nu murise... Aștepta însă, odată cu sfârșitul razelor lungi, retragerea... Retragerea lui și a tuturor lucrurilor de pretutindeni, cu toate meleagurile acestea și cele închipuite... din toate simțirile avute și toate câte ar mai putea fi.

O pasăre, sol, se lasă de sus și săgetează în larguri un semn, peste codri. Jos, pajiștea verde. Cărarea. Pasul desculț al băiatului ce trece la apă. Și umbra lui lungă, mișcătoare...

Toate acestea, Luca le privește străine, par'că n'ar fi. Și totuși, după... aceea, ar putea fi, toate. I se descifrează ușor, în întregime, tot lanul existenței, bogat rodit în fața minții deschise acum, nesfârșit. E plin aici, și colea, — uite!, — cu mii de fețe, cu lucruri ce ființează, palpită, pui mâna pe ele... Și apoi, nu mai sânt!

Plânge încet.

Mușul cu barbă castanie, supraveghetorul blând, se oprește în fața lui. Dă din cap...

— Rău faci!... Ascultă-mă pe mine. Patru feciori am avut și toți au sfârșit aici. In floare. Am fost cu ei, pe rând, în sanatoriul ăsta blestemat. Dar niciodată n'am lăsat să se apropie de ei adevărul, care nu-i bun la nimic. Care te biruie de prisos, cu dezastrele pripite. Nu, nu. Nu i-am lăsat o clipă să-l vadă. S'au dus fără să se gândească. Frumos. Nu te gândi.

Ii povestește — pentru a câtea oară și la al câtelea om? — drama lui atât de cunoscută prin părțile astea. Poate că acum nici n'o mai simțea a lui, nu mai era a lui, era a pădurii, a oamenilor, a lumii întregi, desprinsă de el, depărtată în horă.

Luca se cutremură. Câtă armonie! De aceea poate izvorăsc și mișună, pretutindeni, încrucișându-se viețile și lucrurile.

Poate că existența tuturor oamenilor, a plantelor, a animalelor, a întregului cosmos cu toate aspectele ametitoare de o clipă, e o imensă simfonie dirijată de o baghetă magică, una singură, firește. Și ce e aceea? Zi-i baghetă, voință, lege, — orice. Un termen o încape pentru toți: UNA. Dumnezeu! Frumusețea, rostul, scopul vieții, moralitatea, știința, toate manifestările și normele de trai, se reduc la împlinirea armoniei totale a acestei simfonii uriașe, atotcuprinzătoare.

Urâtul, suferința, prostia și tot reversul frumuseții, al binelui și înțelepciunii, fac parte deasemenea din vastul concert, alcătuesc note savant îmbinate în știința nepătrunsă a contrapunctului dumnezeesc.

Cine știe, fiecare ins trăitor ce parte minunată, minimă dar indispensabilă, constituie pentru armonia universală! (Armonie? Termenul poate e impropriu, dar e ceva asemănător acesteia, sau îmbinării coloritului picturii, sau proporțiilor arhitecturii, sau — poate mai bine — logicei în gândire, esteticei în arte!?).

Căci viața nu e numai simfonia, ci și *orhestra* care o execută. A despărți freamătul muzicii de instrumentul ce-l produce, iată într'adevăr o nesocotință bolnavă a cugetului omenesc!

Nu, nu. Individul e o notă în acest vast contrapunct al cosmosului, dar o notă cuprinzându-și la olaltă părinții. Și e destul să fie o notă de existență, deci de armonie și frumos. Da, cosmos — podoabă...

Dar dacă nu mai este?

. . . . . .

Cartea căzu jos, cu fila întoarsă.

Cine știe!...

De aceea Luca, în seara asta e mai abătut ca întotdeauna, prăbușit fără oprire...

Ridică ochii.

Sângerează pădurea, acum, mai mult, în apus. Roșietice, bălți pe ceruri se lățesc, se înalță. Soarele e vișiniu.

In seara aprinsă, un glas se înalță, sfâșietor. Clopotul...

La masă!

Zarvă. La rând... Clinchetul tacâmurilor.

La masă. Masa cea din urmă?

Coboară peste el ceva hotărîtor, acum, odată pentru totdeauna. Cu asta va rămâne, — e sigur, — așa, încremenit pe vecie.

Așa va fi fost la Cina cea de taină? Isus!... Unde ești, Isuse de atunci?

. . . . . .

Luca se pierde, dispare în el însuși.

...Misterul nopții înalte îl înghite, cotropitor.

Tineri peste Atlantic

de COSTIN I. MURGESCU

De curând a apărut în traducere românească una din cele mai „neliterare" cărți din câte a înregistrat literatura ultimelor decenii europene. Este vorba de cele 130 pagini în care Lindbergh povestește una din cele mai de seamă cuceriri ale secolului nostru: traversarea Atlanticului.

Obișnuiți cum sunt cu autobiografiile sau memoriile interminabile, ale căror pagini abudă de exaltări poetice, de efuziuni lirice sau simple „chestii" de budoir, contemporanii noștri europeni nu vor fi străbătut tocmai încântați această carte în care sunt descrise diferite tipuri de avioane, lecții de sbor și „alte amănunte de tehnică aeronautică".

Dar, în fine, nu despre gustul „biografic" al vremii noastre literare este vorba aci. In alte împrejurări îl vom discuta.

Cartea lui Lindbergh îmi amintește de povestea unei alte Aventuri (tot cu A mare, deși mai puțin semnificativă pentru secolul nostru); este vorba de Alain Gerbault și de al său volum „Seul, în traversant l'Atlantique". Diferența între climatul sufletesc al acestor două cărți este revelatoare. Nicicând „distanța" dintre Europa și America nu mi s'a părut mai covârșitoare, ca atunci când am pus alături aceste două cărți: a doui contemporani, aflați fiecare singur.

Unul, frământându-se în imensitățile cerului, neavând jos ,sub ochi decât prăbușirea învolburată a apelor; altul, plutind peste întinsul mărilor, cu un singur orizont: al descătușerilor cerești. Lindbergh sfidând negurile, cu amenințarea permanentă a abisului, în drum *spre* răsărit, în întrecere cu vremea pe care o spinteca. Gerbault, plecând cu vremea, spre apus, în barcă, fără groaza timpului. Unul savura vremea, altul o brusca.

O întrebare pe cât de turburătoare, pe atât de ilogică: de ce prima *mare* aventură aviatică, prima mare cucerire de spații cu arma de mâine: avionul, a pornit din America spre Europa? Și dece în aceiași vreme în care ultima mare aventură marină, ultima mare cucerire de spații cu vasul magelanian, a pornit din vechiul continent spre apus?

Ca individ conștient de apartenența ta față de un continent bătrân, nu se poate să nu-ți dea neliniști semnificațiile pe care le privești în față. Un secol întreg de „raționalism", de „materialism", de „științificism", ne apasă și ne interzice să credem în apariții, în mistice supoziții. N'avem decât dreptul unei sceptice categorisiri: coincidente!

De altfel vor fi mulți care vor rămâne nedumeriți, pentrucă mai sunt mulți europeni care cred realmente — alături de gânditori de talia contelui Keiserling — că sufletul tineretului european nu e deprimat. Se pune însă înainte de aceasta, o altă problemă: a structurii acestui tineret care se înglobează— cum e firesc poate — atât de definitiv acestei formule pe care o notase undeva Vasile Pârvan: „fiecare tinerețe își trage conștiința despre puterile ei, din bătrânețile glorioase pe care le însoțește pe drumul cel melancolic către Soare Apune".

Nu este exclus ca tinerețea aceasta a noastră, care trăește din cuceririle Apusurilor, să fie în adevăr singura tinerețe posibilă pentru un om cu câteva veacuri de istorie în spate.

Poate de aceia, călătoria acestui visător întârziat (și nu suntem oare toți la fel?) este mai mult o *retragere* din lume, din colectivitate; este, dacă vreți, cucerirea unui *drept la meditație*, la liniște, în timp ce sborul lui Lindbergh este dimpotrivă frenezia *integrării* într'un destin social, este un apogeu al muncii, al tenacității, al pregătirilor. Este *cucerirea unui drept la viață*, la luptă.

Iată pentruce cred că Alain Gerbault (care poate fi socotit ca simbol într'o oarecare măsură) trecând Atlanticul, în bătrânul său yaht, nu ar fi trebuit să citească decât o singură frază din Paul Valéry, potrivit căreia „spiritul nu poate muri decât conform naturii sale. El trebue să se privească, pierind; și atât de lucid, încât această conștiință a destinului său, să-i fie suprema cucerire".

... Și în mijlocul aceleași nemărginiri atlantice, venind să întâmpine răsăritul, mugetul mecanic al avionului lui Lindbergh! Și odată cu el un tineret care nu se poate privi pierind pentrucă are o misiune de cuceritor; un tineret care nu are trecut, care nu e robul niciunei istorii. Care nu are decât o perspectivă: a viitorului. A unui viitor care îndeplinește o funcție tridimensională: ieri, azi, mâine. Un tineret care nu se hrănește din drumuri către Soare Apune și n'are niciuna din calitățile secularelor „experiențe" ale tineretului european. Dar el are dreptul copilului (din care face o forță) de a cere „totul"; un drept pe care *luciditatea* noastră nu ni-l îngădue.

Și atunci, nu *trebue* oare invidiat acest tineret, de celălalt tineret, pe care trecutul Europei nu-l lasă decât să străbată aceleași căi străbătute de corăbierii de-acum patru veacuri?

Iată dece niciodată Europa nu-ți pare atât de bătrână, ca în fața acestui mesagiu înspăimântător de sobru, de modest, și în același timp haotic de ambițios al tineretului american, al lui Charles Lindbergh.

P. S. — O regretabilă și persistentă greșeală de tipar a făcut ca în articolul nostru din numărul trecut: „Doi dușmani ai meandrelor morale", cuvântul care în manuscris era „impur" să apară tipărit pretutindeni „impus", ceeace schimba sensul frazelor până la desfigurare.

Anecdota lui Theodor Sperantia

MOTTO:
„Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci
Lectorem delectando, pariterque monendo"
HORATII „Ars poetica"
v. 343-344

Cercetările critice pe care le găsim cu prisosinţă în alte literaturi, sunt încă în germene în literatura română. E drept că în ultimul timp, munca aceasta sârguincioasă a speculaţiei intelectuale, urmează conştiincios realizările artistice. Monografii literare nu avem însă destule; iar dintre cele care sunt, prea puţine sunt vrednice a înfrunta şi ele tăria veacurilor, odată cu opera studiată.

In vederea alcătuirii acestui mic studiu al nostru, am căutat, cum e şi firesc, informaţii, documentări în materie. Istoriile noastre literare nu cuprind un paragraf măcar în care să se vorbească de „Theodor Sperantia". Este şi aci una din semnele caracteristice ale vremurilor noastre: aceea de a uita prea repede vrednicia înaintaşilor noştri.

Gestul de pioasă recunoştinţă adus vrăjitorului copilăriei noastre, a tuturora pe care „Universul literar" îl săvârşeşte, a fost pentru noi prilejul de a învia opera anecdotistului Th. D. Sperantia, lucrare pe care o socotim necesară.

Dar nu vrem să aducem elogii comemorative, nejustificate.

Căutăm ca în perspectiva cercetării noastre critice opera scriitorului să apară aşa cum e, cu valoarea ei nestrămutată.

Un studiu monografic complet şi desăvârşit, asupra lui Sperantia, pe cât ştim, nu există. Câteva articole de ziar, scurte şi neprecise menţionări în unele „istorii literare", iată tot ce găsim referitor la Sperantia.

Nu ne încăpătânăm a afirma că toate anecdotele lui au aceiaş valoare; vremea a ales din ele şi va mai alege poate. Sunt multe bucăţi fără însemnătate, opace. Sunt însă şi altele care, rotunjite de puterea creatoare a scriitorului vor înfrunta, biruitoare, timpul, ducând aiurea elementele reprezentative ale literaturii noastre anecdotice.

ANECDOTA, IN GENERAL ŞI ANECDOTA POPULARA

In clasificarea ce s'a făcut literaturii populare, anecdota e trecută între speciile genului didactic, alături de satire, proverbe, ghicitori şi descântece. Definiţiile didactice, şcolăreşti, găsesc că „anecdota este o poveste epică, în proză sau versuri, prin care se scoate în relief, cu humor, un anumit defect de ordin moral, al unui om sau al unui popor"; o definiţie larg cuprinzătoare şi care socotim că întruneşte toate elementele necesare determinării anecdotei.

In terminologia populară e folosit cuvântul SNOAVA pentru a numi şi anecdota şi satira, dacă acestea au o formă prozaică; dacă sunt în versuri meşteşugite, ele se numesc glume.

Nu ştim că poporul foloseşte termenul satiră. De aceea, afirmaţia lui Sm. Fl. Marian din „Precuvântarea" volumului „Satire poporane Române" (Buc. 1893) ne pare susceptibilă de corectare. Iată anume ce spune el: „Am dat poesiilor cuprinse în volumul de faţă numele de SATIRE din cauză că până acum n'am aflat nici un alt termen poporan care ar fi mai corespunzătoriu cuprinsului acestor producţiuni haslii ale poporului nostru...". Deci „adunătorul" nu a găsit în vocabularul poporan alt termen potrivit de cât „satiră"...

Dacă putem vorbi de o anecdotă pură populară precum şi de o satiră populară, propriu zisă, tot aşa putem vorbi şi despre o „anecdotă satirică". Structura ei este simplă: povestirea unui fapt, sau expunerea obiectului care prilejueşte ideea; apoi ideea însăşi, o înţepătură numită „la pointe", element care stimulează şi interesează pe lector. (Batteux).

In existenţa acestui gen de poezie, Keyserling, profundul cugetător dela Darmstadt vede un argument pentru întărirea obârşiei noastre latine. Este, spune el, un gen dificil, dar eminamente latin.

Sfera ei de inspiraţie e foarte întinsă, nelimitată chiar: tachinează — dacă putem folosi acest cuvânt — pe indivizi „individual" sau în grupări colective, pe meşteşugarii şi profesioniştii organizaţi, precum şi colectivităţile etnice. „Toate satirele (zice Sm. Fl. Marian) fără deosebire, au de scop de a lua peste picior şi-a biciui într'un chip sarcastic, împungător şi muşcător, toate scăderile, deprinderile şi năravurile cele stângace şi rele, atât ale persoanelor singuratice cât şi ale naţiunilor cari au venit şi mai vin şi astăzi în atingere cu Românii..."

Totuşi, Românul nu a uitat nici metehnele şi neajunsurile omeneşti ale semenilor lui; a vrut să-i ironizeze, să-i pună pe calea cea bună, trâmbiţându-le lenea, prostia, aceleaşi totdeauna şi pretutindeni. Tot dela Sm. Fl. Marian aflăm că „unele satire şi mai ales acelea cari sunt compuse din câte 7 şi 8 silabe cadenţate, precum sunt bunăoară cele despre Români, adeseori se cântă, celelalte însă, şi cu deosebire cele despre Jidovi şi Ţigani nu se cântă niciodată, ci numai se recitează". (Amintim că Schwartzfeld, a alcătuit o broşură „Evreii în lit. populară română", inf. G. Adamescu).

Vorbind despre anecdota populară (am lăsat deoparte specificarea colectivităţilor etnice, pe care o vom face mai departe...) am amintit lucruri ce se potrivesc şi anecdotei lui Th. Sperantia.

„Anecdotele populare" ale lui Sperantia nu sunt însă culese din popor, sub forma unei colecţiuni folkloristice. Autorul însuşi ţine să lămurească cum că: „volumul de faţă nu e o colecţiune de anecdote culese din popor, ci un volum de bucăţi literare scrise de mine în versuri, brodate pe câte un mic sâmbure de fond popular. Anecdotele cuprinse aici nu sunt luate întregi şi gata numai din gura poporului. In anecdotele de aici numai fondul este popular iar amănuntele, în cea mai mare parte, sunt puse de mine, care am cercat să imitez poporul". Şi Sperantia încheie: „deci, să se ştie că, de se vor găsi nepotriviri cu spiritul poporului, nu poporul este vinovat, ci eu" (Prefaţa).

Din cele de mai sus reiese clar chipul în care Sperantia şi-a compus anecdotele: prin amplificarea unei teme de origine populară, cu amănunte, mai mult sau mai puţin necesare şi alese.

Imprejurul unui sâmbure de idee, sârguinciosul anecdotist acumula părţi mucalite, hazuri, cărora le dădea preambuluri îndrăzneţe, dar pitoreşti, cele mai adesea.

Titlurile volumelor sale sunt uneori din domeniul alimentar: „Anecdote marinate", „Anecdote pipărate"; „Anecdote de post"; „Anecdote împănate", etc.... E drept că aceste titluri nu sunt lipsite de vulgaritate. Autorul însă a dat şi cu această ocazie, lămuririle cuvenite; iată, de pildă, de ce a numit un volum „Anecdote pipărate": „Pentru cine vrea să ştie de ce acest volum poartă numele de „Anecdote pipărate", răspund: Le-am numit aşa după anecdota dela început. In această anecdotă e vorba de piper. In celelalte, cititorii vor găsi, poate, şi altfel de piper. *Trebuia un nume*".

E caracteristică această ultimă propoziţiune: „Trebuia un nume", fiindcă conţine însăşi părerea lui cu privire la raportul ce există între titlu şi cuprinsul operei propriu zisă. Un titlu nepotrivit, nu este un motiv pentru ca opera respectivă să fie depreciată.

Mai reproducem şi un fragment din „Prefaţa" la Anecdote botezate: „Anecdote botezate".

— „De ce botezate?

—„ Dar Ion de ce e Ion? Gheorghe de ce e Gheorghe...

Eu am dat numele acestui volum după anecdota ce o are la început. Cine vrea să ştie mai mult, citească anecdota".

Credem că între activitatea politică a lui Sperantia şi opera lui anecdotică există oarecare legături şi corespondenţe. Ne referim, în deosebi, la acţiunea lui socialistă, pe care a desfăşurat-o, împreună cu alţii, la „Contemporanul" (1881—1888). Era organul de manifestare al ideilor noului partid socialist ce se înfiripa. (Nu ne interesează, căutşi de puţin rezultatele acestei mişcări pentru viaţa politică a ţării).

Din articolul program aflăm că revista va căuta să arate „cum priveşte ştiinţa contemporană lumea"; să combată ideile greşite, etc.

In cadrul acestei reviste apoi în „Revista Nouă" a lui Haşdeu, (începând cu anul 1888), Sperantia se relevă ca anecdotist.

Ilustraţiile reuşite ale lui Jiquidi întovărăşesc pe alocuri anecdotele mărindu-le comicul.

A mai colaborat la „Perdaful" revista lui Em. Negrutz, care purta următorul subtitlu: „Jurnalu guvernamentalu care rade cu sopunu".

La „Revista Nouă" a fost şi în comitetul de conducere (v. nr. 10 din 15 Oct. 1888: Director: B. P. Haşdeu; Redactori: Barbu Ştefănescu de la Vrancea, Al. Vlahuţă, D. D. Racoviţă, Victor Bilciurescu, Gh. Ionescu-Gion, I. Bianu, Th. Sperantia.

Trecând acum la analiza propriu zisă a anecdotelor lui Sperantia, avem de făcut încă dela început o constatare neîndoelnică: *o anecdotă nu câştigă în valoarea ei (generalsuperficială) prin disecări pătimaşe ale elementelor constructive, prin comentarii sau tălmăciri răutăcioase, ci tocmai dimpotrivă.*

Nimeni, când va vrea să-şi descreţească fruntea de mrejele amărăciunilor vătămătoare, nu va sta să scormonească în structura anecdotei înoitoare de spirit, ci va căuta aspectul ilar, bărbătesc, al producţiei, sau cel mult va alerga, ostenindu-se adesea, să surprindă, corect, întorsăturile glumelor, bătrâne ca vremea. Amuzamentul acesta te scapă pentru câteva clipe din posaca monotomie a vieţii vânjoase şi revarsă asupra-ţi fantomele glumelor netălmăcite.

Cu toate acestea, sau tocmai pentru aceste motive, vrem să pătrundem mai adânc în structura anecdotelor lui Sperantia pentru a le înţelege valoarea lor literară, estetică.

Din grupările etnice conlocuitoare, Ţiganii sunt, cele mai ades, eroii în anecdotă. Aceşti rătăcitori nomazi, nestatornici în aşezările lor, au fost compătimiţi de poporul român. Viaţa lor, ca robi, în erarhia trecutului nostru social, nu se găseşte în anecdotele noastre. Aici ţiganul e totdeauna liber, face ceea ce vrea. Dacă uneori îl găsim slugă, aceasta nu înseamnă că el e legat organic de stăpânul său, fiindcă atunci când nu-i mai place „oblăduirea" acestuia el pleacă.

„Doar îl cheamă Pralea
„Care-apucă valea
„Şi se duce dus
„Tot spre huciu în sus..."

E mofturos, face nazuri atunci când e vorba de muncă, văitându-se:

„Că e greu la pluguri şi de-acu'nainte
Nu mai intră, Doamne, într'aşa simbrie
Hămesit de foame, ori şi cum să fie..."

Când îi este foame, ţiganul aleargă şi fluieră, gândindu-se la caş:

„Nu ştia ce este caşul, nici odată nu mâncase
Dar ştia că-i de mâncare, dela alţii cât aflase..."

De aceea convins că:

„Peşte'n baltă, caş la stână
„Lumea toată aşa-ţi răspunde..."

crede că hârzobul este „caş-drăgălaş". Iar ignoranţa îl duce mai departe: pune hârzobul pe foc, ca să-l coacă. Cercul însă se desdoieşte şi loveşte pe ţigan drept peste gură. Şi el, înfuriat, blestemă:

„Du-te caş afurisit!
„Strâmbătură cârlobată..."

Pentru ca apoi să se mire:

„Bre! dar ce cârlobătură!
„Nimeri de-a dreptu'n gură"
(Ţiganul la stână).

Anecdota aceasta este armonios lucrată. Versurile nu se repetă plat neritmice, ci dimpotrivă. Humorul, nota hazlie, este presărată peste tot locul, iar gradaţia mereu sporită, ne duce până la sfârşit, când nu se prăbuşeşte, ci se opreşte în culme. Pentrucă ţiganul tot crede că hârzobul a fost caş, numai că cineva l-a îndoit.

„Cine dracul te-a'ndoit!?"

Autorul a prins acea psihologie naivă, în aparenţă, pusă în serviciul vicleniei:

„Asta-i caşul
„Drăgălaşul...
„Cum s'ascunde„ se'ndoeşte..."

Ţiganul este isteţ din fire, dar se preface că este prost, pentru a se folosi de această situaţie. Aşa cel puţin rezultă din „Şeaua şi ţiganul" când el, după ce furase un cal cu şea, pentru a scăpa de învinuire arată că el şi seaua au căzut aşa „de undeva" pe cal.

„Ţiganul la peşte" se aseamănă în ceea ce priveşte cadenţa versurilor, cu cele din „Pluguşorul":

„Mama peştii mi-i cocea
„De picioare mi-i prindea
„Şi lui tetea-i întindea..."

In anecdote ţiganul este înfăţişat ca un hoţ de rând, deşi el se laudă cu cinstea. Atunci când fură, cu alţii, un curcan, are grijă să adaoge:

„Numai partea mea căutaţi
Să mi-o faceţi părălește
Ca să-mi cumpăr niște pește;
Om bătrân... ar fi păcat
Să mănânc eu de furat".

Versurile „Dacă-i curcă — ce se'ncurcă — Tocma'n zarea zorilor'n calea vânătorilor?!" sunt de origine populară. Au fost folosite şi de Odobescu în „Pseudokinegetycos".

Nestrămurita mândrie a ţiganului o aflăm în „Ţiganul călare". Dorind să aibă un cal, încălecă odată pe un băţ. Şi astfel, visând, găseşte pe drum o pungă cu bani. Gândul îi zboară pe dată la bunătăţile din care s'ar putea înfrupta dacă ar lua punga. Dar nu o ia: „Pungă-i, frate! Pungă plină! — D'apoi cine e de vină?! — De n'aş fi călare, acuma, mi-aş luat-o bucuros: Dar aşa... o las... — aceasta-i chilipir de om pe jos".

Nu ştie ce e bostanul, despre care un Român îi spune că e ou de cal; şi pentru a avea un cal, se pune să clocească bostanul.

E cinstit ţiganul, „mai cinstit de cât dracul".

Sărmănelul, cât trăia,
De furat mi se ferea,
Mai vârtos când nu-i cădea..."

Când e prins se desvinovăţeşte:

„Dar vă spun cu-adevărat
Că eu puşca n'am furat
Ci cu'ncetul, cu mâncare
Mi-am crescut-o singur mare
De demult, de mititică...
Când nici nu şedea'n ocol
Când era de-abia pistol".

Humorul rezultă adesea din situaţia pe care o are eroul. „Ţiganul împărat" — numai cu numele — e „bătut şi chinuit"; şi el constată: Zău că-i grea când cauţi bine, pân'şi slujba de'mpărat. Dară ţara când te cere, — să voieşti, să nu voieşti, — n'ai ce face, de nevoie, — eşti silit ca să primeşti".

După însăşi mărturisirea sa, ţiganul e „iute din fire, pentru o vorbă de ocară mă prefac în foc şi pară; ţip, turbez, muşc şi lovesc, tot ce'n cale-mi întâlnesc"... Vestita vorbă populară. „S'a înecat ţiganul la mal" e desvoltată în „Ţiganul la mal".

Din alte numeroase anecdote mai aflăm că ţiganul s'a şi călugărit şi că intrase în mânăstire tocmai în postul cel mare; fuge apoi din lăcaşul vieţii cucernice, fiindcă nu se împacă cu mâncarea.

Se apucă de grădinărie, dar nu o duce la capăt. Frica îl stăpâneşte adesea. Totuşi vrea să pară curajos. In „De ştiam că-i urs", atinge culmea:

„De ştiam că-i urs, mămucă,
Eu muream d'alaltă sară".

Reformele sociale, „frăţietate, libertate, egalitate" le găsim interpretate de ţigani în „Ţiganul la Paris". Obrăznicia deşănţată a feciorului ţigan e proteguită de poliţie, dar pedepsită „pe românește" de boier. Prostia îndărătnică a ţiganului se găseşte întruchipată în „Mâncarea ţiganului": „Ba-i chiar mămăligă, cu zeamă de peşte"; în „Ţiganul la grijanie": „Ba, dintâiu mănânc, părinte, Ş'apoi vin să mă grijeşti". Lăcomia de mâncare: se vaită că popa i-a dat prea puţină împărtăşanie, în „Ţiganul la împărtăşit".

O anecdotă care aminteşte, de epopea eroicomică a lui Budai Deleanu, este cea intitulată „Ţiganii şi Turcii". De altfel, Ţiganul a fost şi „la Ţarigrad ca să vadă pe'mpărat". Mai amintim ciclul „Sufletele ţiganului", cuprinzând următoarele părţi: Ţiganul în pădure; Sufletele; Ţiganul mort; Ţiganul cu mortul; Ţiganul cu nunta; Ţiganul cu porcul; Ţiganul şi omul; Ţiganul şi babele; Ţiganul şi câinii.

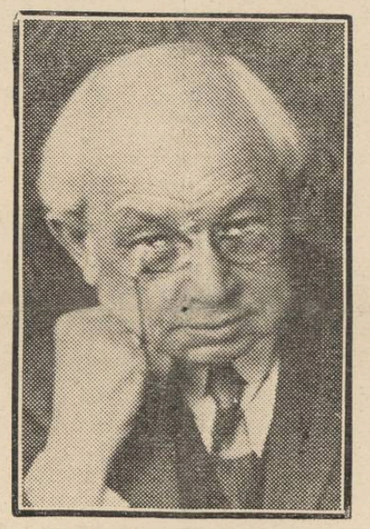

Theodor Sperantia

Recunoaştem că lămuririle noastre de mai sus sunt prea largi; ceeace însă vrem să mai adăogăm e faptul că Sperantia a reuşit să creeze uneori adevărate tipuri din eroii săi, să le dăltuiască o psihologie aparte, vrednică a fi luată în consideraţie şi apreciată.

In ceea ce priveşte pe Evrei, ca eroi în literatura populară, amintim studiul lui Schwartzfeld: „Evreii în lit. pop. română". Aici se află satira care pune pe Evrei în legătură cu Diavolul:

„Iese dracul din tăciuni
Cu jidanul de perciuni;
Iese dracul din curechiu
Cu jidanul de urechi".

In opera anecdotistică a lui Sperantia, Evreii sunt adesea personagii principale. Numărul anecdotelor referitoare la ei este destul de ridicat. Aceşti rătăcitori urgisiţi de soartă s'au filtrat în straturile poporului nostru, cu vremea căutând să-l domine, din punct de vedere economic.

Au acaparat bogăţiile şi produsele ţării, lipsind pe băştinaşi de bucuria câştigului bine meritat. Şi totuşi, Românul nu a reacţionat împotriva lor de cât prin inofensive producţii literare. Iată îmbrăcămintea şi înfăţişarea evreului sus pus: „Cu perciunul lung şi creţ, cu brâu negru pe'mprejur, cu căciula de samur, cu ciorapi şi cu caftan, ca un falnic căpitan". Evreul ţine să aibă totdeauna cuvântul cel din urmă; e laş şi prost crescut; îndărătnic şi hrăpăreţ; ridicol, adesea („De-ar fi fost acolo ochiu, nu l-ai fi scos?" întreabă el atuncia când este lovit în călcâiu).

E fricos din cale afară; de atfel e inteligent — nu totdeauna — (Jidanul la teatru; Iţic cu cartea). Nu e în satre să ţie un secret (Ovreiul la sorţi). Este însă cămătar iscusit, mânuind cu pricepere afacerile. Am cita la acest punct de observaţie întreaga anecdotă „Dobânda Ovreiului". Spaţiul nu ne îngăduie. Citiţi-o şi vă veţi da seama cât de bine a prins autorul această faţetă a caracterului ovreesc, strigător la cer. Iată interpretarea literară a cămătăriei, jupuirea chinuitoare a Românului răbdător şi resemnat:

De! ţi-oi da, mă rog, şi pace:
Ce să faci când n'ai ce face..."

Este însă şi el înşelat, nu de Români, ci de Ruşi. Vedeţi „Curcanii Ovreiului", anecdotă reuşită, deşi pare plictisitoare, — plictisitoare prin repetiţie.

Curajul mascat şi lauda învederată, savuraţi-o din „Jidanii şi hoţii": „Ne-am bătut şi ne-am bătut — Ne-am bătut bătae mare — Că nici Turcii nici Tătarii — Nu se bat aşa de tare... Ne-am bătut şi noi cu hoţii — Noi trei-zeci şi dânşii doi..."

Mai sunt satirizaţi în anecdotele lui Sperantia: Nemţii, Saşii, Grecii, Sârbii, Bulgarii şi Ungurii. In legătură cu aceştia din urmă, amintim o satiră populară:

„Cât e ţara de-alungul
Nu-i tâlhar ca Ungurul:
Noaptea fură,
Ziua fură
C'un ciolan de mâţă'n gură.

Pune carnea sub covată
Şi jură cu gloata toată.
Care gloată n'a jura
Carne bună n'a mânca".

Dintre anecdotele pe care le-am numi profesionale, mai numeroase sunt cele în care se vorbeşte despre preoţi. Faptul că se discută pe chestia lor, nu trădează credinţa temeinică a Românilor. Suntem un popor religios în primul rând. Ştiind însă şi fiind convinşi că „cele sfinte nu se spurcă", anecdota a cutezat să satirizeze pe aceşti urmaşi ai sfinţilor apostoli care, ca oameni ce sunt şi ei, greşesc. Evident, exagerarea îşi are şi aici locul ei preponderent. Imaginaţia lucrează efectiv la împodobirea realităţii. Intre o anecdotă proprie a lui Sperantia şi una de origine populară (colecţia G. Dem. Theodorescu) există asemănări vădite. E vorba de „Ce zice'n Evanghelie" şi de „Popa şi poporanii".

Dăm mai jos prototipul anecdotei lui Sperantia, creaţiunea populară, şi în unele locuri, paralel, şi anecdota cultă:

Popa: *Oameni buni,*
Ştiţi voi ce spune aicea?
Sătenii: Nu ştim, părinte!
Popa: Apoi ce, eu o să vă'nvăţ?

Popa (în altă zi): Oameni buni, Ştiţi voi ce spune-aicia?

Sătenii: Ştim, părinte!

Popa: Atunci n'am ce să vă mai spun.

Popa (în altă zi): Oameni buni, ştiţi voi ce spune aicea?
O parte: Ştim!
Altă parte: Nu ştim!
Popa: Cel ce ştie
Să spune la cel ce nu ştie
Că la carte aşa scrie!"

Fraţilor, voi cei de faţă, şi din sat şi de departe, ştiţi ce zice'n astă carte?

Nu! răspunse tot poporul
L'ale lui popeşti cuvinte...

Da! — răspund acum cu toţii, ca să-l prindă din cuvinte: Ştim cu toţii, ştim părinte!
Dacă ştiţi, le zice popa, asta-i lucru foarte bun. Pentru ce să vă mai spun!

Domnul păcii, zise popa,
Care'n ceruri locueşte,
Domnul milei porunceşte
Domnul cel prea sfânt şi viu.
Ca acei ce ştiu să spună
Şi acelor ce nu ştiu...

Notăm tot aici, ca o anexă la capitolul „popi" — anecdotele cu „Dascăli", dintre care cea mai reuşită e „Dascălul cu scriptura". Talentul autorului găseşte pasagii biblice pe care le foloseşte cu îndemânare şi la timpul lor. Mai amintim un alt prototip popular „Popa şi dascălul Stan":

Popa (cântând): *Iordane, Iordane....*
Ia şterge-l măi Stanel.
Stan (cântând): *Il ştersei*
Şi mă fripsei,
Ba m'ajunse 'n vine
Săracul de mine!..."

In ceeace priveşte forma şi structura versurilor, ea este neregulată. *Măsura versului* (numărul de silabe) este de cele mai multe ori cea obişnuită în poezia populară: 7 sau 8 silabe.

Alteori, versuri de 16 silabe alternează cu versuri de 7 silabe, pentru ca alteori, atunci când dinamica expresiei o cere, versuri de 8 silabe să fie urmate de altele de 4 sau 3 silabe.

Ritmul mecanic este, în măsura endecasilabului (11 silabe alternând cu 10 silabe) iambic. Rima, după necesitate. Asonanţe frecvente.

Compoziţia este rareori proporţionată, ordonată în structura ei internă. Stilul este viguros şi adequat personagilor.

Ritmul tehnic nu este totdeauna susţinut de un ritm intern, psihologic, dacă-l putem numi astfel.

Sperantia se arată ca un desăvârşit cunoscător, nu numai al structurei versului popular, pe care-l foloseşte, ci mai ales al însăşi poesiei poporului. Astfel ne explicăm influenţele în opera lui, iar uneori reproduceri fidele după modelul popular. Vom mai da aici o pildă: Versurile lui „Cale lungă, ca'n poveste, că'n nainte mult mai este..." sunt aşa numitele „versuri din basme": „Merse, merse şi iar merse, cale lungă, să-i ajungă."

Cunoaşte credinţele poporului nostru: „La un puţ, la o răcoare (fântână). Ea dă sufletelor apă..."

Dragostea lui pentru viaţa poporului a arătat-o şi în studiul său „Mioriţa şi căluşarii", precum şi în alte lucrări.

Uneori Sperantia se ridică până la desăvârşire în artă; ştim că termenul nostru e prea elastic, dar cităţi acel minunat „Sonet sarmatic" — Baba cu sarmale — publ. în „Revista nouă" (1894). Vă veţi da seama că autorul nostru are posibilităţi neîndoielnice.

Lupta de discreditare a operei anecdotice a lui Sperantia au început-o „Viaţa" lui Vlahuţă şi apoi „Paginile literare" ale lui Ion Gorun şi Artur Stavri. S'a invocat motivul că titlurile sunt prea vulgare; am arătat mai sus însă, că valoarea unei opere nu rezultă din caracterul titlului lui; apoi s'a spus că umpluturile şi broderiile prelucrătorului sunt prea numeroase şi neizbutite...

E adevărat acest din urmă fapt. Nu e însă aplicabil întregei opere a lui Sperantia. Sunt pagini de adevărată creaţie artistică, vrednice să figureze într'o antologie.

Caracterul totdeauna nou, hazliu, în aparenţă, acelaş însă în valoare mereu, al anecdotelor; faptul că eroii lui sunt exemplare reale ale vieţii noastre cotidiane; măestria cu care autorul isbuteşte uneori să dăltuiască versul, toate astea, credem vor îndemna pe cineva să purceadă la alcătuirea unui volum, a unui singur volum, care să cuprindă însă tot ceeace Sperantia are mai reprezentativ.

Din nisipul operei lui să se aleagă firele strălucitoare pentru panteonul literaturei noastre. O antologie postumă omagiu unui om muncitor pe ogorul literelor româneşti, va trebui să aducă reabilitarea sârguinciosului anecdotist Theodor Sperantia.

ANEXA

Reproducem după „Figaro" (Supplément littéraire) din 1893, 13 Mai, următoarele fragmente dintr'un articol scris de Ioseph Capéran („Les Paysans Roumains"): „je me bornerai, pour le moment, à conter, avant de finir, deux anecdotes qui présentent bien exactement le caractère des tsiganes.

„J'emprunte la première à Théodore Spérantia, un de ces charmants poètes roumains qui, à défaut de géniales envolées, reflètent en leurs vers, et d'une si poétique façon, *la vieille âme latine* de leur peuple à demi grisée jusqu'au sommeil par les pénétrants parfums de l'Orient.

— „Le tsigane, à cheval sur un bâton, fait des rèves. En chevauchant, il voit sur la route poudreuse, une bourse remplie de lires d'or. Son imagination s'envole vers les magnificences sans nombre qui lui permettront de se payer tout avec cet or. Il n'a qu'à prendre la bourse: il va le faire. Mais tout à coup faisant cabrer le bâton qui lui sert de monture: „Je suis à cheval, dit-il, se ravisant, et je ne puis me baisser jusqu'à terre". Et il continue sa route.

Ma mémoire déflore certainement les jolis vers du poète roumain, mais j'ai tenu à les résumer cependant, parce qu'ils notent avec une si grande vérité la fière indépendance du tsigane..."

Intr'un articol din „Revista Societăţii Tinerimea Română" — 1924 — Th. Sperantia scria, îndemnând dintr'o sinceră recunoştinţă: „Nu uitaţi pe B. P. Haşdeu!"

De aceea ţinem să reproducem o scrisoare a lui B. P. Haşdeu din 10 Octombrie 1890, către Speratia, scrisoare folosită apoi ca prefaţă a volumului „Alte anecdote populare".

„Amice Sperantia,

N'am putut să isprăvesc volumul de „Anecdote" pe care mi l-ai trimes, căci l-am citit o dată întreg, l-am citit întreg de două ori, şi e mai mult decât sigur că peste puţin mă voi apuca din nou, din nou ca ceva cu totul nou: cu cât îl citesc şi-l recitesc acest volum, cu atâta mi se pare că nu l-am citit îndestul. Şi lucru ciudat! pe când d-ta glumeşti pe socoteala Evreilor, a Ţiganilor, a Ungurilor şi a altor neamuri sau leghioane, eu simţesc că această glumă, care îmi înveseleşc inima şi-mi descreţesc fruntea, nu m'ar supăra de loc, ci mi-ar plăcea tot aşa de mult chiar dacă eu însumi aşi fi Ungur, Ţigan sau Evreu. Este greu a găsi o comoară, dar e şi mai greu să ştii a o întrebuinţa după ce ai dat peste dânsa; comoara 'ţi-ai găsit'o în sînul cel îmbelşugat al poporului român, unde puteau s'o găsească şi au şi nemerit'o une-ori alţii, mai ales nemuritorul Anton Pann; d-ta însă ai întrebuinţat'o cu atâta pricepere, cu atâta dibăcie, cu atâta artă, cu atâta individualitate, în cât opera d-tale este... cum să spun?... este un grup de portrete după natură à-la-François Hals: rămâi şi vei rămânea neajuns şi ne:ntrecut. Nu mă îndoesc dară că „Anecdotele" d-tale se vor retipări cât mai curând şi aşi fi foare măgulit să fac cu o prefaţă la viitoarea ediţiune, sau mai bine... ştii ce? în loc de prefaţă, dacă crezi de cuviinţă, publică această scrisoare, care-aşa intimă şi nepregătită cum este — are cel puţin puţin meritul de a fi, fără nici un fel de poză, o fotografie instantaneă a cugetării mele. (Semnat: B. P. Hasdeu). — 10 Decembrie 1890.

NICOLAE I. PREDESCU
Elev. cl. VIII-a Liceul „Titu Maiorescu"
Bucureşti

PLATONISM

(Urmare din pag. 3-a)

Cuvântul a fost cântec. Dar sdrobit în timpane, mi-a biciuit bărbăţia adormită sub crusta atâtor şi atâtor renunţări. Un câine ciobănesc s'a ridicat în mine viforos şi a început să aue prelung, poruncitor.

— Tu gândeşti totdeauna prea mult. Sanda era un imbold.

— Nu ştiu dacă gândesc în clipele astea. Cred că mai curând visez. Şi tu mă smulgi din vis. Sau mă afunzi în vis...

Am ridicat ochii, în ochii ei. Era prima dată când făceam cu temeritate acest lucru.

Ochii Sandei mă chemau.

I-am prins dantela trupului, voinic şi hotărît, în braţele atâta vreme ţinute sub control.

— Da, visez... visez încă...

Femeia s'a lăsat caldă pe spate, peste geununchii mei, în uşor tremur. A mea aşa cum o visasem, aşa cum o doream.

A!... Şerban Dunca, Şerban Dunca... Unde eşti infailibilule?... Cuceritorule?...

M'am aplecat asupra Sandei şi i-am cules de pe buze un zâmbet de cutremurătoare pasiune...

Dar în clipa aceea s'a întâmplat minunea.

Nu am văzut, nu am auzit nimic... Doar un pocnet de armă şi o prăbuşire în altă lume.

Când după chinuitoare nopţi în spital, am putut să aflu adevărul, drama era sfârşită.

Cel care trăsese, fusese Şerban Dunca. Nu a putut să creadă niciodată că Sanda va ajunge în braţele mele. Şi când realitatea, după care am alergat neobosit, i-a ars ochii, animalul din el a scos arma. Glonţul, unicul glonţ, tras, după ce mi-a străpuns pieptul sub umăr, s'a oprit în ochiul Sandei, în creer. Şi femeea a rămas culcată, ca o floare de câmp sub coasă.

Traian Sonu a murit. A murit şi bătrânul general. Şerban o fi pe undeva, închis. Sau, poate, o fi scăpat de vremelnica pedeapsă lumească.

Eu, o epavă...

LADMISS ANDREESCU

Fragment din volumul: *„In ţara cerului"*, care va apare peste câteva zile în „Colecţia Universul Literar".

SCENA · FOYER · ECRAN

„MAGDA", DRAMA IN PATRU ACTE DE SUDERMAN

Această piesă a fost pentru Teatrul Național una dintre lucrările de artă, pe care conta oarecum, spre a ilustra preocuparea sa de a transpune pe scenă lucrări importante din repertoriul mondial. Nu știm însă dacă alegerea a fost perfectă. Dintr'un punct de vedere, în orice caz, nu. „Magda" este o dramă foarte puternică, dar și foarte nenaturală. Își extrage interesul dramatic dintr'un conflict a cărui realitate pare dubioasă și a cărui înțelegere este mai mult decît dificilă.

Intreaga desfășurare a acțiunei se petrece sub autoritatea unui părinte burghez, dintr'o provincie germană, și moravurile lui austere sunt nu numai o ilustrare a concepțiilor acestei clase sociale, ci și o anomalie de care el suferă.

Puritatea sa sufletească, limpezimea sa de gândire, o viață închinată datoriei, au făcut din el un individ care nu mai este om și tată simțitor. Orice exces pentru el este nepermis și nu desleagă pe nimeni să îndrăznească excese în familia sa.

Ajunge până a-și renega fiica ce s'a făcut artistă fără voia lui. Până aici totul merge într'o logică ușor de înțeles. Dar faptul că vrea s'o impuște pe aceasta, când după mulți ani se împacă cu el, dar nu admite să se căsătorească cu omul ce i-a dat un copil, și nu vrea să-l accepte în menajul lor, este o absurditate. E ușor de înțeles cum spiritul de familie înfrânge în sufletul colonelului Schwartze dragostea și omenia față de o fată ce-i călcase ordinele. Dar ca tocmai ceeace el respecta atâta, dragostea, preocuparea intensă de copiii săi, să arunce în lături la un moment dat, iată ceeace este de neînțeles.

In fond, e drept ca acest individ să fie orbit de pasiunea onoarei, și întreaga realizare a piesei să privească această latură a caracterului său. Dar nu e posibil de închipuit un asemenea individ, fiindcă se contrazice cu el. Iar piesa nu studiază un caz patologic de nebun ale cărui purtări să se poată ciocni între ele.

Insă, această dramă oferă posibilități nenumărate pentru interpretare. Punând în scenă o gamă largă de momente variate, trecând dela calmul unei vieți provinciale până la pasiunea amorului, ea realizează pentru interpreți o interesantă experiență.

D. Storin, în special, a fost remarcabil în rolul bătrânului colonel. Nuanțând cu pricepere stările sale sufletești, și-a impus o mască minunată, și, ceeace este foarte important, și-a păstrat în tot timpul jocului o caracterizare, o personalitate distinctă. Mișcări și cuvinte moderate, întocmai cum convenea personagiului său.

Nu mai puțin laborioasă a fost creația d-nei Marieta Anca Sadoveanu, care a adus nota de viață, de entusiasm, de tinerețe, victorioasă și înfrângere a vieții prin sacrificii, o Magdă perfect întruchipată, parcurgând stări diferite, dela cea mai puternică vitalitate, până la momente de adâncă desnădejde.

In celelalte roluri d-nele Ana Luca, în nota spectacolului, Tantzi Economu, curată și juvenilă formă a Mariei, d-nii Bățăteanu și Demetru, precum și binele pus la punct personagiu al d-lui Gingulescu.

Dacă pe deoparte piesa nu poate avea farmec și priză prin subiectul de melodramă ușoară, prin jocul actorilor nu este mai puțin o frumoasă execuție.

VICTOR POPESCU

Despre cultura actorului

—Capitolul al III-a—

de V. MAXIMILIAN

Spuneam în lecția trecută, că în ce privește cultura actorului, ar trebui să constea — în primul rând, după părerea mea — într'o perfectă autocunoaștere. Și deoarece cuvântul cultură o să-l întâlnim de multe ori în cursul acestor lecțiuni, să căutăm să-i precizăm de la început adevăratul ei înțeles, pentru a evita confuziile ce le-am putea face.

Prin om cult *se înțelege deseori* un învățat, *ba chiar* un savant. *Și e o greșeală. Când însă prin cultură, din punct de vedere actoricesc, s'ar înțelege același lucru, greșeala pe care-am face-o, este și mai mare. Cultivarea pământului se chiamă* agricultură, *cultivarea copiilor mici* puericultură, *a păsărilor* avicultură *etc. Dar când cultivăm o persoană de care avem nevoie, cum îi zicem? Și totuși facem cultură. Mai poate fi luat dar cuvântul* cult *drept învățat sau savant? Prin cultura actorului vrem să înțelegem ceeace trebuie înțeles, adică:* pregătirea *pentru meșteșugul actoricesc, la fel cu pregătirea pământului pentru a recolta, la fel cu pregătirea sufletească pe care o face orice propagandă culturală.*

Această pregătire *trebuie să fie cultura viitorului actor. Este cel mai bun mijloc să-și dea seama, singur dacă posedă sau nu ceeace este necesar carierii de actor. Să continuăm dar cu această autocunoaștere.*

Pentru a transmite o emoție, am văzut că ea trebuie simțită *de acel ce vrea să o exprime. Este oare așa de ușor acest lucru? Tolstoi în volumul său „Qu'est-ce que c'est l'art?" spune că: „Orice om e în stare să simtă toate sentimentele omenești, dar nu orice om e în stare să le exprime".*

Plecând dela acest adevăr și fără a ne suprapreți meseria, putem spune, că deoarece actorul e în stare să exprime și deci să comunice un sentiment, el posedă anumite însușiri speciale. Care ar fi aceste însușiri, ce îndeamnă pe elev să vie la Conservator, să și le desvolte sau cel puțin să și le conserve?

Părinții spun despre copiii cari prin imitația lor își închipuiesc că sunt militari, tați, bunici, etc., că au apucături de actor. Greșesc. Nu copiii au apucături de actor, ci actorii au apucături de copii. Inchipuirile actorilor ca și ale copiilor că sunt aceia ce par, nu sunt altceva decât aceea ce numim: imaginație. *Aceasta este principala însușire a actorului fără de care este cu neputință ca cineva să se apropie măcar, de meșteșugul actoricesc Observăm că acest cuvânt, imaginație, provine din cuvântul* imagine, *cu care noi de altfel am mai făcut cunoștință. Am numit senzație o excitație care ni se făcea cunoscută cu ajutorul sistemului nervos. Și mai spuneam că senzația devine emoție atunci când ea creiază* imagini, *ce nu sunt decât urmele unor excitații pe care mintea noastră le păstrează timp îndelungat. Și cum aceste urme nu sunt niște clișee moarte, ele apar ușor în legătură cu alte subiecte, constituind aceea ce se chiamă:* imaginație.

Când un copil își prinde de coapse săbiuța sa de lemn și își pune pe cap coiful de hârtie, sau pălăria lui tată-său, sau halatul lui bunică-său, el a avut în minte imaginile acestor persoane. Și cât timp se prezintă în înfățișarea de mai sus, el își „imaginează" că este ceeace pare. Același lucru se întâmplă și cu actorul interpret al lui Mihaiu-Viteazul, de pildă, a cărui imagine o vede cu ochii minții, cum ar zice Shakespeare și pe care o concretizează.

In meșteșugul actoricesc imaginea este indispensabilă. Ea servește actorului modelul pe care îl va încarna.

Imaginile rar apar numai câte una. Ele apar de obiceiu în grup, al cărui amestec, încarnat devine o invenție a actorului, deci o creațiune proprie. Prin urmare, cu cât mai multe imagini, deci, cât mai multe excitații — emoții — cu atât compoziția grupului de imagini este mai originală, mărind inventivitatea sau fantezia. Un actor cu o imaginație bogată, nu numai că înfăptuește ideia autorului dramatic, nu numai că o înfrumusețează, dar deseori o poate întrece. Dar pentru a ajunge la această bogăție de imagini, e nevoe, se înțelege, de un sistem nervos, sănătos și sensibil în același timp.

Această sensabilitate, cu ajutorul căreia ne putem „emoționa" ușor, de câtăva vreme a început să fie amenințată în desvoltarea ei. Viața și confortul se pun în calea acestei desvoltări.

Noțiunea focului, de pildă, încearcă să dispară din mintea orășenilor. Aceștia cu timpul vor rămâne reci și nedumeriți citind versuri ca acestea:

Și cum arde focu'n stână
Și lumin'o bulibașă
Vede baciul că lui Sandu
Ii cad lacrime pe glugă.
(La Stână, de O. Goga)

Pe vatra veche ard,
Pocnind din vreme'n vreme
Trei vreascuri rupte dintr'un gard
Iar flacăra lor geme.
Clipește-abea din când în când
Cu stingerea'n bătaie,
Lumini cu umbre-amestecând
Prin colțuri de odaie.
(Mama, de G. Coșbuc)

și atâtea altele.

Ce fel de imagini vor mai putea naște aceste versuri minunate, când noțiunea de foc ne-o va da de acum încolo, un radiator de calorifer? Prin susurul isvorului se va înțelege, cu vremea, oftatul tevilor de prin pereți când U. C. B.-ul închide apa, pentru ore-o reparație; iar priveliștele, ce ne-ar putea desfăta sufletul străbătând munții ca Hogaș, vor deveni în mintea noastră niște desene cubiste, ce ni se desfășoară înaintea ochilor în fuga automobilului.

Scurtarea timpului și a distanței, civilizația cu confortul modern sunt mari piedici în desvoltarea sentiblității și a îmbogățirii minței cu imagini juste. Ori, actorul având nevoie de acest material care să-l facă să vibreze, va trebui să-l caute acolo unde este, adică: în excursii dese, pe munți, pe ape, în câmp și în pădure, acolo unde „sunt și flori, și cântece și fluturi".

Să ia contact cât de mult cu viața și natura Aceasta este cultura actorului.

Când un asemenea sfat, nu mă gândesc la procedeul lui Jaques Copeau întrebuințat înainte de deschiderea teatrului „Vieux Colombier" de la Paris. Domniasa vedea în viața dela țară o desanchilozare — posibilă, o recunosc — actorului, și o primenire a jocului său, imposibilă dacă actorii vor fi duși afară din oraș în forma unui grup școlar. In asemenea condiție toți primesc aceleași impresii, în același mod și în același timp, deseori modificate de profesorul care însoțește pe elevi, în speță ,d. J. Copeau. Cum rămâne atunci cu varietatea jocului?

Contactul cu viața si natura, sunt de părere să se facă, dacă nu în chip singuratec, atunci cel puțin în chip izolat de ceilalți escursioniști. Altfel, imaginile vor fi lipsite de culoarea originală a temperamentului fiecăruia.

Tot pentru desvoltarea sensibilității și a îmbogățirii cu imagini, recomand elevilor nu numai multă citire de versuri, dar chiar memorizarea de poezii întregi. Versurile sunt cel mai fecund isvor de imagini, producătoare de emoții și tot un mijloc de cultură, cu înțeles de: pregătire pentru carieră.

Despre felul cum reacționează imaginația, sensibilitatea, și impresionabilitatea actorului pentru a se auteomoționa și a emoționa pe spectțori, vom vorbi în capitolul viitor.

Notă: Pentru susținerea părerilor mele din această lecție, m'am sprijinit pe adevărurile stabilite de profesorul Lucien Arréat în volumul său: Memoires et Imaginations.

19 Februarie 1940.

Ecranul

CINEMA ARO: Femei

Acum câțiva ani, publicul nu și-ar fi putut imagina un film în care să nu apară nici o jemee. Orice lucru este, însă, posibil. Și Americanii au realizat acea „Escadrilă a morții" în care, timp de două ceasuri, n'apărea nici un picior îmbrăcat în delicat ciorap de mătase naturală. Explicații au fost destule și, toate, foarte normale.

S'a constatat atunci că se poate realiza un film de război fără femei. Mult mai dificilă apărea însă realizarea unui film fără bărbați, cunoscută fiind importanța pe care o dau femeile camarazilor lor cu pantaloni.

Au încercat francezii realizarea unui astfel de film: Club des femmes. La un moment dat apărea însă pe ecran un bărbat, în jurul căruia începea să graviteze toată acțiunea filmului. Americanii au izbutit însă și acest tur de forță: un film fără bărbați.

Aceasta nu înseamnă că în timpul celor două ore de palavrageală feminină, bărbatul nu este trecut pe planul principal. Dimpotrivă, tot timpul femeile din acest film nu fac altceva decât să se certe sau chiar să se și bată din pricina bărbaților.

Mare importanță se dă în acest film bârfelei și silințelor pe cari și le dau femeile pentru a părea frumoase.

Pentru a reprezenta bârfeala, s'a recurs la un procedeu destul de simplu: femeile vorbesc extraordinar de iute, dând, astfel, impresia unui coteț plin cu orătănii. Și știm prea bine că orătăniile sunt simbolul bârfelei. In ceeace privește punctul al doilea al filmului, avem ocazia să asistăm la o minunată paradă a modei, realizată de celebrul Adrian.

Din distribuția foarte bogată se remarcă, în primul rând, în rolul cel mai greu al filmului, Rosalind Russel care merită un loc de cinste în rândul vedetelor feminine americane. Norma Shearer, Paulette Goddard și Joan Crawford sunt frumoase și elegante. Mai mult nu se poate însă scrie despre ele. Foarte originală ideea prezentării vedetelor, la începutul filmului.

CINEMA TRIANON: 13 scaune

Nu venisem cu prea multe speranțe la filmul: „13 scaune". Joacă însă Heinz Rühmann și, mai ales, Hans Moser, cu atâta naturalețe, sunt în film atâtea gaguri cari ne-au amintit filmele „bune" americane, încât neam adăugat și noi numerosului grup care râdea și aplauda „ca la teatru". N'am găsit nimic inutil în această amuzantă comedie vieneză. Sfârșitul e, poate, prea moral, dar, în fond, moralitatea este preferabilă „decolteurilor" din comediile franceze. Reclama precizează că filmul este de factură chapliniană. Bine înțeles, exagerează. Dar nu prea mult.

CINEMA SCALA: Copilașul domnișoarei

Gândiți-vă la un copil drăguț care provoacă încurcături. Adaogați-o pe Ginger Rogers, care știe să și joace, nu numai să danseze. Puneți-l în unele scene pe David Niven, care nu e „o cadră de băiat" dar are talent. Amestecați puțin: Aveți filmul dela Scala.

Unii au găsit că acțiunea filmului lâncezește în anumite momente; nu suntem de aceeaș părere. Noutatea pe care o observăm în acest film este cât se poate de îmbucurătoare: regisorul a și gândit. Nu s'a mulțumit doar să turneze. Rezultatul? O comedie americană superioară.

Și o constatare, după recitirea cronicei: 3 filme bune într'o săptămână, în București. Lucru rar în ultimul timp.

TRAIAN LALESCU

MARE SPECTACOL DE ARTA ȘI LITERATURA

Sub patronajul Excelenței Sale domnului general adjutant Traian Eremia Grigorescu, Rezident Regal al Ținutului Marea, va fi la Constanța, Sâmbătă 2 Martie 1940, o manifestație de artă și literatură.

D-na Marcela Acsinteanu, care a obținut multe succese pe scenele străine, va interpreta prin dans opera „Pagliacci" de Leoncavalo, „Kuolema" de Sibelius și mai multe compoziții originale pe muzică de Sabin Drăgoi, Brediceanu, Paul Constantinescu.

D-na MARCELA ACSINTEANU

Vor citi din operele lor scriitorii: Ion Minulescu, Al. Gherghel, Radu Gyr, Traian Lalescu, Virgil Carianopol, Teodor Scarlat și George Voinescu.

Șezătoarea este dată în cadrul cercului „Pontice".

D. George Acsinteanu va prezenta programul literar și artistic.

D. Theodor Fuchs, fostul pianist al Curții Regale, va executa un concert de pian, compoziții originale.

TEATRUL ALHAMBRA BABY: „ALHAMBRA COCKTAIL" (PE MARGINEA UNUI SPECTACOL DE REVISTA)

...este o sinteză a celor mai reușite tablouri din recentele mari succese ale „Alhambreimame".

După ridicarea cortinei se face remarcat un frumos balet, operă a d-lui Oleg Danovschi, despre care nu mai este necesar să pomenim nimic, d-sa fiind în unanimitate apreciat.

D-na Maria Burbea, prin savuroasele-i imitațiuni stârnește torente de aplauze.

O apariție plină de grație și tinerețe e aceea a d-relor Clara Cherebes și Stela Șubă, noi soliste cari aderă la gloria Ilonei Sima, sunt sincer aplaudate.

D-ra Margareta Marian readuce farmecul său deosebit.

D-ra Lucia Pârvulescu e veritabilă în rolul d-nei Popândău.

D. Bella Baroc câștigă din ce în ce mai multă simpatie prin arta sa.

In general e un spectacol ce merită să-l vedeți.

LOUIS BADARAU

Teatru experimental

Credem că rareori teatrul a cunoscut o conducere mai pricepută ca aceea a domnului Ion Marin Sadoveanu. Domnia Sa a adus pe scena noastră o preocupare care mergea în adânc, abătându-se astfel dela comedioarele de succes și dela unele piese penibile asupra cărora s'a insistat în repetate rânduri în cuprinsul paginei noastre de teatru. Insemnând aceste marginalii, va trebui să începem printr'un elogiu, pentrucă d. Ion Marin Sadoveanu a readus pe prima noastră scenă o tradiție, pe care tot d-sa o pornise. Așa numitul „teatru experimental", este un gen de artă care întrunește calitățile dictonului latin: „utile cum dulci" și pentrucă în nici un caz noi nu suntem pentru facila rețetă a coborîrii spre public, găsim foarte nimerite aceste conferințe. „Teatrul experimental" ridică o problemă foarte gravă, și anume: problema inculturii și a lipsei de gust a publicului spectator. Teatru dozat, iată cum am numi noi aceste realizări artistice, care au început în acest an sub cei mai fericiți auguri.

Vorbind despre Eschil și despre teatrul său, d. Ion Marin Sadoveanu a înfățișat nu numai un autor, ci — în linii largi — a desbătut o epocă și a clarificat un gen de teatru, caracteristic unei civilizații. Conferința domnului Sadoveanu a știut să comprime într'un timp destul de scurt, problema atât de interesantă a teatrului grecesc, pe care l-a axat în jurul operei lui Eschil. Iată deci o problemă de o covârșitoare importanță, care a fost adusă în fața unei săli destul de atente și de înțelegătoare, cu o eleganță verbală, cu o bogăție de informație și de amănunt, pentru care trebue să mulțumim domnului Sadoveanu. Nu rezumatul acestei conferințe vrem să-l facem, (pentrucă ne repugnă lucrurile ciuntite) ci vrem să subliniem valoarea de simbol pe care o iau aceste conferințe.

Fragmentul din „Orestia", a încheiat în chip organic primul „curs", care a adus un aer de noutate și de cultură.

Intre interpreți am remarcat pe d-na Cleo Pann-Cernățeanu, pe d-nii: T. Dimitriu, P. Dem. Dragoman, M. E. Balaban etc., iar choregrafia de sub conducerea d-rei Iris Barbura a isbutit să ridice grava frumusețe a acestei frânturi de mare suflu uman.

După acea necesară „Bibliotecă a teatrului Național", conferințele experimentale sunt un argument în plus că în teatrul nostru, cabotinismul și cancanul a început să fie înlocuit cu o temeinică și solidă cultură.

ȘTEFAN BACIU

UN NUME NOU

Am văzut piesa „Marionete" cu mult mai târziu după premieră. Rolul doamnei Nora Piacentini, plecată în turneu, era interpretat de o figură cu totul nouă în teatrul nostru.

Putea însă această fată, atâta maturitate și gingășie în rolul destul de greu pe care-l dubla, încât am fost curioși să aflăm numele acestei tinere actrițe care pentru noi însemnase o revelație.

Vi-l desvăluim și dumneavoastră: Tânăra actriță se numește Coca Enescu, elevă a domnului V. Maximilian, și „a intrat în rol" fără nicio repetiție.

Am aflat, de asemenea că în ultimul timp a fost angajată de teatrul „Muncă și voe bună" și va pleca în turneu cu piesa „Slugă la doi stăpâni".

Nu vom face aici pronosticuri. Lăsăm doar pe M. S. Publicul să hotărască dacă am avut sau nu dreptate afirmând cele de mai sus. Tr. L.

Erată

In articolul „Noțiuni de artă dramatică", din numărul trecut al revistei, au fost omise, dintr'o regretabilă eroare, câteva rânduri. In coloana III, rândul cinci, cititorul este rugat să citească:

„Acum ne putem da seama că durerea loviturii de ciocan din exemplele ce le-am dat mai sus, deși ne este cunoscută cu ajutorul creerului, este produsul unei iritabilități exterioare a organismului, și că durerea pierderii unei ființe scumpe, este produsul sensibilității".

Iar la rândul 33 „cum ar fi", în loc de „cine ar fi".

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

ORCHESTRA SIMFONICA A ARMATEI. Gestul dirijoral prompt și imperios al d-lui lt.-col. Egizio Massini a călăuzit din nou cu violiciune un concert simfonic dat de orchestra simfonică a armatei, de d-sa formată și instruită. Nu se poate presupune că o orchestră simfonică de formație recentă poate găsi un echilibru sonor total, o siguranță desăvârșită în dosajul intensităților, în croirea ritmului și a frazei.

Nu este de aceea cazul să judecăm cu strictețe imperfecțiunile reperate în cursul primelor concerte ale grupărei, dar, dimpotrivă, indicat să relevăm o bună disciplină, afirmări generale satisfăcătoare și în ansamblu, elementele unui merituos început de carieră de concert a orchestrei armatei care, precum am mai arătat, este chemată a răspunde unei meniri culturale importante.

Al doilea concert al acestei orchestre, a prezentat și doi soliști instrumentali: pe d-na Lilla d'Albore, violonistă italiană și pe d-na Magda Nicolau, pianistă.

D-na d'Albore a dat o execuțiune de lăudabile calități de simțire, mai colorată în sprintenul final, al concertului în la minor pentru vioară și orchestră, de Viotti.

D-na Nicolau, tânără concertistă apărută, credem, pentru prima dată, în fața publicului nostru, nu e lipsită nici de resurse naturale de muzicalitate și temperament, nici de o pregătire generală tehnică, destul de riguros întreprinsă. Sonalitatea d-sale, de remarcabil dinamism în jocul brațelor, n'are însă agonisită, în acțiunea individuală a degetelor, toată acea aderență, acea prezență de pondere, care dau rotunjimea, cizelajul ferm al tonului, — chiar în cea mai delicată nuanță. Un chip de a cânta pianul mai „la coardă", mai puțin fugar, în mecanismul atingerii ar putea aduce talentului pianistic vădit al d-nei Magda Nicolau o perfecționare de măestrie mulțumită căreia manifestările d-sale viitoare, și-ar putea accentua decisiv interesul.

In tot cazul, prima prezentare a d-nei Magda Nicolau a înscris un nume nou în generația muzicală tânără a celor care împăcând dela început înzestrarea și hărnicia au sorți frumoși de isbândă în cariera întreprinsă.

CONCERTUL PIANISTULUI GINO GORINI. — Un tânăr pianist italian a dat la „Dalles" primul său recital la București, făcându-se apreciat în special pentru robustețea temperamentului, accentul sincer și deosebit dinamism juvenil în tehnică și avânt ritmic.

Pana plină de nerv și de inteligență creatoare a lui Alfredo Cassela, ingenios pusă în acțiune în două speculații concertante pe corespondența sonoră a numelui Bach, a găsit un entuziast comentator în d. Gino Gorini. De asemeni fantezia picturală stranie și suavă a altui mare compozitor italian, Malipiero.

Dar, d. Gorini este el însuși un compozitor care nu se teme de disonanțe și nici de îndrăznețe și complicate rețete de virtuozitate modernă a pianului, pe care de altfel le redă cu multă îndemânare și furtunoase paruiri.

Sonata d-sale atestă o natură compozitorească de deosebit elan și, adesea, în ciuda unor formule care deși foarte recente, nu mai sunt noui, exprimă o frământare emotivă, o energie ritmică și o tensiune a simțirii destul de personală, și care îi crează flux de viață proprie.

SCENA

Toate patimile cari pot clocoti în sufletul omenesc și toate intrigile posibile între doi sau mai mulți oameni se manifesă în forma lor etxerioară prin vorbe și mișcare în spațiul acestei adevărate cutii a Pandorei care se chiamă scena.

Lumea teatrului este încărcată de miracol pentrucă doar prin ea ni se face prezentă drama, adică însăși esența vieții noastre pământene. Scena reprezintă în teatru însăși lumea subt diferitele înfățișări ale decorului, rămânând însă mereu același lucru: locul de întâlnire a mai multor voințe cari își disputâ întâietatea.

In antichitate scena era locul pe care se desfășura în concretul existenței umane voința zeilor, unde zeii luptau între ei sau cu oamenii.

Mai târziu, în Evul Mediu, scena a fost locul unde cerul se întâlnea cu pământul prin minunea creștină.

In Renaștere, prin Comedia dell'Arte și teatrul lui Shakespeare drama a rupt legăturile ei cu suprafirescul pentru a se instala definitiv pe pământ. In afara scenei știm că nimic nu se mai întâmplă, aici totul se vede, eroii pământului sau cerești sunt ființe în carne și oase. Chiar fantomele lui Shakespeare nu sunt decât tot oameni, rămași încă în ceață, oameni cari nu au avut timp să se definească.

Odată cu teatrul lui Shakespeare scena capătă în teatru un rol foarte important. Dacă această scenă putea fi înaine un simplu podium de piatră într'un amfiteatru sub cerul liber, dacă mai târziu această scenă se putea confunda cu aceea a dramei liturgice, altarul, în Renaștere scena devine o noțiune care își mărește enorm conținutul.

Teatrul modern nu este posibil fără decor. Scena trebue să fie în deplin acord cu ceea ce se întâmplă pe ea. Altfel, drama se face mai puțin vizibilă, este lipsită de acel concret pe care îl definitivează elementul plastic. Scena pustie ar fi pentru teatrul nostru asemeni haosului d'întâiu când în întregul spațiu nu exista nici un punct de orientare. Acțiunea dramei într'o astfel de scenă s'ar desfășura în gol. Spunem aceste lucruri deoarece decorul dacă este atât de important înseamnă că este la fel de pretențios, și trebue realizat cu aceeași grijă cu care se compune jocul actorilor.

Scena trebue să fie întotdeauna, o icoană a cosmosului, pentrucă drama omenească în desfășurarea ei înfățișează o sumă de ecouri ale acestui cosmos.

Elementele ei primordiale sunt ca și în cosmos întunericul și lumina, cari înseamnă pământul cu apele și eterul, dualismul fără de care drama nici nu ia naștere.

Scena este așa dar locul unde lumina și întunericul își poartă subt ochii noștri o luptă care durează dela începutul începuturilor.

Această lumină și acest întuneric descoperă și acoperă cadrul în care destinul i-a aruncat pe eroii dramei. Intre acești eroi și cadrul lor este o legătură tot atât de strânsă ca între stânca și muntele din care face parte. Decorul este muntele din care se desprind asemeni stâncii golașe, eroii dramei.

Ceeace ne interesează pe noi în realizarea unui decor nu este valoarea lui în sine ca operă aparte, ci felul în care se leagă de acțiunea dramei. Numai așa scena poate fi un cosmos cu ființele lui. Și cea mai mică spărtură în desfășurarea unei drame duce la neverosimilitatea ei, adică la gratuit. Teatrul nu este un joc gratuit, nu este o improvizație în care fantezia să se desfete ca la un spectacol de Silly Simphonie, ci este după cum am mai spus, sinteză de viață, adică artă și arta nu are nimic gratuit în ea, fiind o necesitate profundă a ființei omenești care prin artă, prin critică și prin credință caută să se lămurească pe sine, pentru a-și stabili un echilibru în acest mare fluviu al devenirii care este însăși viața lui.

Pentru a fi însă mai bine înțelese aceste lucruri, este nevoe de o nouă lămurire asupra ideii de teatru. Scena a devenit în ultimul timp un fel de circ pe care ne sunt prezentate o interminabilă serie de mici clownerii ale vieții de toate zilele, simple caraghioslâcuri cu sau fără haz, cu sau fără lacrimi, pe cari o serie de histrioni degenerați ce poartă numele curent de autori dramatici, le înseilează cu o foarte slabă artă pe temeiul unei anecdote care cu cât e mai vulgară, cu atât are sorți mai mulți să devină teatru.

Noi nu putem discuta despre scenă și despre decor atâta vreme cât scena este împrumutată lucrurilor steine de ea.

In momentul când poezia dramatică își va fi recâștigat locul ei de mare demnitară a spiritului omenesc, toate problemele scenei se vor lămuri dela sine.

Astăzi decorul în tatru a ajuns o bună reclamă pentru casele en vogue, produătoare de mobile, covoare și obiecte decorative. Abrutizarea omului modern l-a scos din natură, l-a scos din cadrul destinului, pentru a-l purta acolo unde nostalgia lui de sclav îl mai poartă încă în buduarul său în salonul de ultimă eleganță. Și acest lucru este încă mai evident în cinematograf, arta exclusivă a sclavilor. Singura prefigurare a paradisului ne-o înfățișează pe lumea aceasta natura însăși. Nimic nu ar fi fost mai ușor pentru arta cinematografică decât să își desvolte acțiunile pieselor sale în natură. Nu s'a întâmplat așa, deoarece filmele de acest fel sunt o raritate. Pe sclavul vremii noastre îl interesează cu totul altceva, parvenirea. De aici vine și decadența teatrului și a tuturor artelor.

Rostul teatrului de mâine, al teatrului pentru care trebue să luptăm, este reîntrarea în poezie. Nu este adevărat că technica modernă a prozaizat spiritele și le-a dus la un groaznic sclavaj. Omul nu poate fi robit de propria lui operă, decât atunci când de bună voe cedează umanitatea lui, când printr'o lene a spiritului ceeace era complex în el devine simplu. Din pricina acestei simplificări, către animalic, ceeace este altceva decât primitivismul omului medieval de pildă, teatrul și-a pierdut importanța lui, scena din oglindă a cosmorului a devenit baraca mizeriilor fără nici o importanță. In clipa când această somnolență va fi risipită prin revenirea la matcă a forțelor originare ale omului, când el se va împărtăși iarăși din harul Duhului, scena va redeveni spațiul de desfășurare a dramei.

S'a crezut de multe ori că scena reflectează publicul. Este o mare greșeală. Publicul provoacă ceeace se întâmplă pe scenă. El reprezintă sufletul mare, generator al dramei. Din mijlocul lui se alege unul care înfăptuește opera de artă, adică sintetizează drama. Așa că dacă se poate vorbi astăzi despre o criză a teatrului, nu pot fi învinuiți actorii lipsiți de har, autorii cu posibilități atât de sărace, animatorii fără suflet ai teatrului actual. Dacă ar fi posibilă nașterea altor actori, aceștia s'ar naște după cum dacă publicul ar avea adevărat de exprimat ceva, și-ar găsi dramaturgii lui.

Asta nu înseamnă că trebue să ne gândim la pustiirea definitivă a scenei. Lumea de azi este într'un haos de răsturnări ale valorilor care se va limpezi odată. Și atunci scena va fi din nou închinată dramei.

AGATHON

Literatură, artă, idei...

VOLUMUL III DIN „ENCICLOPEDIA ROMANIEI": ECONOMIA NAȚIONALA

Dela împlinirea idealului nostru național, „Enciclopedia României" este prima operă care îmbrățișează întru totul manifestările vieții românești.

Al treilea volum închinat forțelor productive ale economiei naționale se află, de curând, în librării. El înfățișează, într'o amplă sinteză, bogățiile pământului și realizările muncii românești din trecutul cel mai îndepărtat, până în zilele noastre. Pentru înfăptuirea acestei mari opere de propagandă națională a fost necesară colaborarea unui însemnat număr dintre cele mai reprezentative personalități ale științei, industriei, finanței și administrației românești. Strângerea materialului, ordonarea și tipărirea lui a necesitat doi ani de muncă încordată și neîntreruptă.

Volumul având formatul în octavo, conține în cele 1200 de pagini, aproape o sută de articole, ilustrate cu peste 1000 de clișee executate în cele mai bune condiții tehnice, cu nenumărate planșe colorate, sute de tabele statistice alcătuite după cele mai noui date, diagrame de tot felul, cartograme, etc., etc.

Datorită împărțirii sistematice a materialului precum și a unui index complet de 160 pagini, aflător la sfârșitul volumului, consultarea acestei admirabile lucrări este foarte ușoară.

Inaltul patronaj regal, de care se bucură această lucrare, precum și primirea pe care i-au făcut-o marii noștri cărturari sunt chezășii nesdruncinate ale valorii ei.

„PANICA VINE DIN VAZDUH" ROMANUL UNUI SCRIITOR POLONEZ

Printre refugiații cari au trecut din Polonia în România, se află și d. Boguslaw Kuczynski, un cunoscut scriitor polonez. D-sa a apărut în cercurile literare dela noi, cu romanul „Panica vine din văzduh", în care își descrie odiseia. Războiul s'a abătut asupra țării ca o vijelie care răstoarnă totul. Până în cele mai mărunte sate, avioanele au semănat o spaimă care a paralizat orice posibilitate de rezistență, făcând să se îngroașe tot mai mult coloanele populației, ca o adevărată migrațiune, dintr'o localitate în alta.

Scriitorul polonez a trăit clipă cu clipă această tragedie a Poloniei, această retragere către necunoscut.

D. Liviu Rebreanu, descoperind pe acest talentat scriitor venit în țara noastră observă vigoarea sa epică și stilul său rece, care face ca întâmplările și nenumăratele personagii schițate astfel, să impresioneze extraordinar de puternic.

Editura „Cultura Românească" a publicat acest roman în limba noastră cu o prefață a marelui nostru romancier, LIVIU REBREANU. E cel dintâiu roman care s'a scris în toată lumea, despre recentul război germano-polon.

Un caz cu atât mai interesant, cu cât se spune că romanul autorului polonez, este o zugrăvire a realității, în cele mai mici amănunte. Va fi, deci, și un document foarte interesant, care ne va înfățișa, plastic, în trăsături impresionante, ceeace s'a petrecut în Polonia.

PAUL CONSTANT

Va apare în curând în editura „*Cugetarea*", romanul d-lui Paul Constant, intitulat „*Iancu Jianu*".

Fragmentele publicate în „*Universul Literar*" și „*Familia*" de la Oradea, explică interesul cu care este așteptată această carte.

Viața atât de frământată a boerului din Făicoiul Romanatului, care a deslegat drumurile revoluției lui Tudor Vladimirescu, este prezentată documentat, cu temeiuri istorice necunoscute încă, într'o limbă frumoasă, oltenească.

Premiul pe care Academia Română l-a acordat românului de acelaș autor „*Râia*", este o garanție a talentului literar al d-lui Paul Constant.

UN STUDIU DESPRE „UGO FOSCOLO"

De curând a apărut studiul intitulat *Ugo Foscolo*, dataorit d-lui prof. Alexandru Marcu de la facultatea de litere din Capitală, într'un elegant volum însoțit de bogate ilustrații și de o foarte întinsă bibliografie. Scopul publicării acestui nou studiu, este posibilitatea ce se oferă intelectualității noastre de a se iniția în acel complex fenomen literar, care este neo-clasicismul italic. In formula aceasta se încadrează de fapt cele mai expresive figuri ale Literaturii italiene moderne, dela Foscolo, Leopardi, Carducci și Pascoli, la Gabriele D'Annunzio. Figura totuș romantioasă a lui Ugo Foscolo, autorul nemuritoarei poeme a *Mormintelor;* tribulațiile sale amoroase; patriotismul său înalt și mai ales realizările literare, care i-au asigurat unul din cele mai proeminente locuri în galeria Clasicilor italieni; zbuciumata epocă a vieții sale, corespunzând cu aceea a campaniilor lui Napoleon în Italia, formează centrul acestei noi cărți a prof. Alexandru Marcu, pasionantă uneori ca un roman, totdeauna menținută sub girul autorității și orientată de o fină intuiție, de literat de o sigură informare de istoric literar. Condițiile tehnice în care apare această carte se mențin pe aceeaș linie de ținută superioară.

„VIAȚA LUI CARAGIALE"

„Dintre toate figurile noastre scriitoricești, niciuna nu ispitește mai mult biografia decât aceea a lui Caragiale, prin originalitatea temperamentului, cât și prin aspectele variate ale existenței. Omul suggeră tot atâta, dacă nu și mai mult, decât însăși opera lui. Ca și Oscar Wilde, scriitorul român ar fi putut spune că și-a pus geniul în viață și numai talentul în operă. Zigzagurile vieții și risipa de stil verbal, sunt atâtea elemente care fac posibile interpretările unei biografii „literare", ca să nu spunem „romantate". Caragiale își va găsi, firește, scriitorul de mare talent, care să-i învie chipul. In prealabil, a trebuit să-și afle cercetătorul documentar, spune d-l Șerban Cioculescu în prefața volumului său *„Viața lui I. L. Caragiale"* care a apărut zilele acestea în editura Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II.

Cetitorii de literatură aleasă și cunoscătorii în materie literară vor aprecia singuri în carea d-lui Șerban Cioculescu, că de astă dată Caragiale și-a găsit în adevăr și cercetătorul documentat și spiritul critic în stare să supună cunoașterii publice adevărata figură a marelui scriitor.

RELIEFURI

Am anunțat la timp apariția interesantei cărți „Reliefuri", a d-lui I. C. Popescu-Polyclet. In curând vom face o recenzie despre această culegere de portrete și amintiri literare.

Cărți fundamentale

(Urmare din pag. I-a)

de vulgarizare. Repet, un tânăr învață mai mult și-și ascute mai sigur gândirea cetind cu creionul în mână opera lui Burckardt, bunăoară, decât cetind o duzină de cărți mai mult sau mai puțin romanțate asupra culturii Renașterii.

Ca să rămânem în cadrul culturii de tip umanist și istoric, putem completa lista noastră cu încă alte câteva cărți majore: *Temeliile secolului XIX* a lui H. S. Chamberlain, apărută și într'o traducere franceză, carte monumentală cu toate exagerările ei; *Goethe* a lui Gundolf, model de monografie critică și filozofică asupra unui geniu artistic modern; *Gânditorii Greciei,* de Theodor Gomperz; *Paideia* de Werner Jaeger (cea mai bună carte asupra spiritului grec scrisă în ultimii 30 de ani); *Pour l'histoire de la science hellène* de Paul Tannery; *Kulturgeschichte Afrikas,* de Frobenius (admirabilă introducere în mentalitatea primitivă); *Handbuch der altorientalischen Geisteskultur* a lui Alfred Jeremias (pentru înțelegerea spiritualității Orientului arhaic); *Buddha* al lui H. Oldenberg (cea mai bună care a indianisticei germane); Masaryk, *Rusia și Europa* (publicată, până în prezent, în limba germană, italiană și engleză); Rudolf Otto, *West-östliche Mystik.*

Am citat zece titluri de cărți, din cele 40-50 de opere fundamentale scrise în trei sferturi de veac. N'am menționat, însă, decât cărți de cultură, cărți care se învață — deaceia am lăsat deoparte lucrări care se apropie mai mult de critica literară decât de cultură, ca *Le romantisme français* a lui Pierre Lasserre; precum am lăsat deoparte scrierile unui Renan, bunăoară, care nu mai interesează astăzi decât prin valoarea lor literară. Operele mai sus menționate — și care ar trebui toate traduse în românește — nu dispensează pe nimeni de a citi capodoperile poeziei, ale filozofiei sau ale misticei. Și dacă n'am menționat, dintre autorii cu renume, nici pe un H. Poincaré, nici pe un Lévi-Bruhl, am făcut-o pentru că lucrările lor aparțin filozofiei, iar nu culturii de tip umanistic și istoric, din care m'am mulțumit să extrag câteva titluri.

Cel mai bun sfat pe care l-aș putea da unui tânăr, este să se exerciteze simultan și în lectura unei „cărți fundamentale", și în studiul unui filozof sau al unui poet. Bunăoară, i-aș recomanda să-și propună lectura a cinci cărți în cursul unui an de zile. Dar o lectură susținută, metodică, asimilându-și toate dificultățile textului ,luând note, etc. Să zicem, Burckardt, una din cărțile de filozofie modernă (un Poincaré un Nietzsche, un Kierkegaard — după temperament), un text antic (un dialog din Platon, de preferință *Phaidon;* sau cartea unui istoric, Tacit, bunăoară; sau *Viețile paralele* ale lui Plutarch), o carte de poezie modernă (Eminescu, sau Baudelaire, sau Rilke, etc.) și o capodoperă a literaturii clasice (dela Homer la Hölderlin). Evident, fiecare și-ar alege cartea de studiat după mai multe cercetări preliminarii. Inainte de a te hotărî să citești un an întreg o capodoperă literară europeană, trebuie să petreci câteva zile într'o bibliotecă, răsfoind mai multe cărți, verificând dacă ești destul de copt pentru apropierea de un asemenea text, căutând o carte care să-ți corespundă condiției spirituale ,etc. Acelaș lucru cu opera unui poet și a unui autor antic. Cineva e interesat de Tacit, iar Herodot îl plictisește. Altul, găsește numai în Plutarch un aliment necesar. In privința poeților, cineva poate găsi pe Rimbaud impenetrabil, iar pe Mallarmé ilizibil. Își poate alege, atunci un alt poet, care să corespundă modului său interior.

Important este ca aceste cinci cărți să fie cetite cu atenție, cu pasiune, cu tenacitate. Nu e obligatoriu ca să citești numai aceste cinci cărți. Poți ceti, în afară de cursurile școlare, romane ,reviste, opere de popularizare. Revino însă, neîncetat, la cele 5 cărți pe care ți le-ai propus să le adâncești în decursul unui an. Ceeace vei dobândi dintr'un asemenea studiu, vei înțelege numai târziu. Continuitatea, metoda, lunga familiaritate cu un text, lectura cu creionul în mână, pătrunderea lentă într'o operă majoră a spiritului european — toate aceste exerciții fundamentează mai sigur o cultură decât o sută de cărți cetite în goană sau cinci premii cu cunună...

MIRCEA ELIADE

Titu Maiorescu și lumea noastră

(Urmare din pag. I)

avut-o Maiorescu? Poate pentru că n'a dunoscut o experiență hotărîtoare, pentru viața interioară, singurătatea („neghioaba mea imposibilitate de-a mă bucura singur de ceva", 9/21 Aug. 1882); și mai ales pentrucă, în prelungirea singurătății, n'a întâlnit această unică școală de sinceritate și simplicitate care e creștinismul. Lumea noastră crede în omul creștin. Maiorescu nu se întâlnise cu el. Și de aceea, poate, nu se întâlnește nici cu aleșii ceasului de azi.

Dar la acestea toate apologeții și actualizatorii lui Maiorescu pot consimți. Ei ne vor răspunde totuși: rămâne ceva care face din el spiritul actual prin excelență; nu e nici cărturarul, nici vizionarul politic, nici măcar omul, dar e omul public. Iar aci, tocmai aci vrem să le spunem cât de schimbate ne par nouă, celor de azi, lucrurile.

Știm bine ce impresionant exemplu de corectitudine, ce extraordinară lecție de stil a dat societății noastre Titu Maiorescu. Știm bine ce s'ar câștiga dacă am isbuti cu toții, noi tinerii, să-i reeditâm, pe măsura noastră, cazul; să-l imităm pur și simplu. Dar e prea mult și prea puțin în același timp.

Noi nu suntem Atenieni. Pentru cei de azi viața publică nu e, ca pentru un Maiorescu, o „agora". Ea e — în mod ideal, firește — o biserică. Comunitatea cea mai înaltă visată azi e altceva decât una prin consensul inteligențelor. E o comunitate de dragoste.

Dragoste! Ar fi putut rosti Maiorescu, așa simplu și creștinește, cum îl gândim azi, cuvântul acesta? Ar fi acceptat el, așa cum acceptă cei sufletește vii din timpul nostru, că inteligența slujește, în planul acesta, dragostea, și câteodată se pierde în ea?

Iar dacă tot n'ați simțit că între Maiorescu și noi s'a întâmplat ceva, luați acest ultim fapt, această ultimă piatră de încercare. Luați întâmplarea aceea turburătoare pe care-o povestește și comentează undeva, în vol. II al Insemnărilor, Maiorescu. I se povestește despre regina Elisabeta că, bolnavă și închipuindu-se pe pragul morții, recita într'una din poezia populară:

Așterne-te drumului
Ca și iarba câmpului
De suflarea vântului.

Știți cum comentează Maiorescu? Minunat de frumos și deprimant de exact, în același timp. „Dovadă, scrie el, de farmecul și puterea poeziei simțite, deși rima e greșită. Par'că deschide o legănare în infinit" (27 Febr. 1882).

Deși rima e greșită... Stai și te întrebi: cum era construit omul acesta, care simțea în același timp legănarea în infinit și eroarea de rimă? Titu Maiorescu are dreptate, de sigur. Și tocmai aceasta ne întristează: că e, și în fața morții și în fața miracolului poetic, din speța celor cari au dreptate.

Intre Maiorescu și lumea noastră e deosebirea aceasta: noi nu mai simțim că rima e greșită. Am simțit că, dincolo de inteligența care percepe erori și adevăruri, se poate trăi, crede, și chiar mai mult decât atât. Am descoperit frumusești pe deasupra canoanelor și adevăruri dincolo de criteriile rostirii lor exacte.

Asta-i tot: pentru noi rima nu mai e greșită. Noi nu suntem Atenieni!

CONSTANTIN NOICA

Despre Michel-Angelo

(Urmare din pag. 4-a)

Florența răsare în fața ochilor noștri uimiți — ca un liman alb de visare și ca un imens atelier spiritual. Oraș bogat, cu populație ageră și mândră, cu negustori care acumulează nesfârșite avuții, — oraș cu teritorii pe care le administrează strașnic, dar mai ales republică în care toți participă la viața publică și culturală, Florența a fost cuibul luminos în care demnitatea și libertățile și-au cimentat cel mai sigur adăpost, în care cel mai umil cetățean ca și cea mai superbă valoare, își trăiau din plin, independența și libertatea. Toată istoria ei de patetice frământări și lupte și de eroice sforțări — nu e decât o epopeie palpitantă pentru aceste bunuri unice.

Iar în acest cadru — o mare înțelegere pentru artă și pentru cultură. Ca o a doua Atenă-Florența a avut cândva pe Dante, l-a valorificat pe Ghiberti, promovează pe Leonardo da Vinci, formează pe Michel-Angelo, atrage și-l adâncește pe Rafael, va da pe Botticelli — și va furniza Romei pe lângă atâția artiști și papi, și pilde de splendid patriotism.

Aici Renașterea a înflorit somptuos — și tot aici Savonarola însuși, a sguduit lumea creștină, cu verbul lui de foc... In acest mediu de libertate și comprehenziune, între biserici, sculpturi, picturi și biblioteci minunate și sub suflul înaltului umanism grecolatin care adia dinspre grădinile aromate ale lui Laurențiu Medici cel Mare — Michel-Angelo a crescut, s'a desvoltat, a lucrat, pentruca de aici să plece la Roma și să ofere omenirii întregi, spectacolul unei creații copleșitoare.

Cert, la toate aceste adaosuri, primordiale și capital — determinate sunt în ultimă esență, vocația lui înăscută, propriile izvoare care spumegau înlăutru-i nesecate și înverșunata-i stăruință întru evlavioasă ucenicie și pură desăvârșire.

(Herman Grimm trebuia să aprofundeze această latură — din acest punct de vedere; după cum iarăși, tehnica și estetica artei lui Michel-Angelo necesitau un capitol substanțial și perfectat cu toate analizele și caracterizările).

Și iată cum cel care a sculptat pe *Moise, pe Crist ținându-și crucea,* pe *David, Mormântul lui Iuliu II;* cel care a pictat Capela Sixtină între frescele căreia tremură de grandoare *Judecata din urmă;* cel care a ridicat și a condus robustele *fortificații* ale Florenței în ultimele ei rezistențe pentru independență; cel care alături de divine *scheme și cartoane* de desen, dăltuia *cugetări* grele de melancolie și *sonete* în care solitudinea și gândul viguros își zăngăne uneori crâncena revoltă, alte ori amarul unei desnădejdi integrale; cel care ca arhitect a împrăștiat generos atâtea geniale planuri și a edificat celesta *Cupolă a Sfântului Petru* din Roma, — iată cum acest om, centralizând atâtea autentice haruri de o scânteietoare diversitate, a creat printr'un efort formidabil, una din cele mai mari și originale opere pe care le-a înregistrat istoria spiritualității umane!

...Și totuși, cel care a plăsmuit un univers de imagini, de idei și splendori — avea net sentimentul tragic al zădărniciei și încerca acut senzația de cenușă în gură. In ultima vreme, pictase pe scara casei sale din Roma, spectrul morții, purtând în spinare un cosciug pe care era încrustat terțetul:

„Io dico a voi, ch'al mondo avete dato
L'anima el corpo et lo spirito 'nsieme:
In questa cassa oscura è'l vostro lato"

Vouă, care ați dat lumii sufletul, trupul și spiritul totodată, vă spun: în această cutie obscură încăpeți cu totul.

T. PĂUNESCU-ULMU

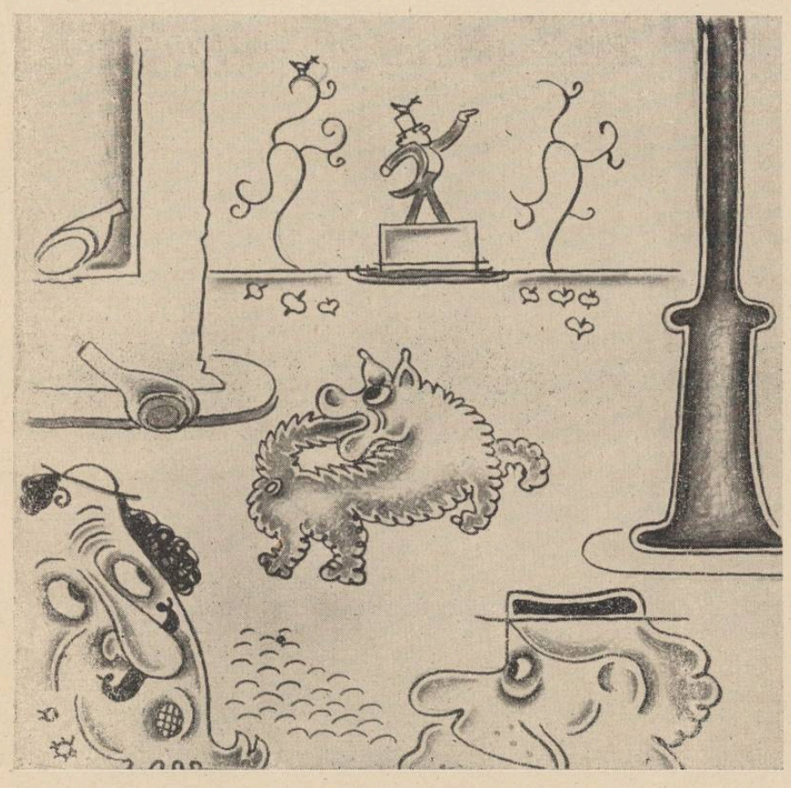

— Ia uite-te la câinele ăla cum se ține de coadă!
— E un câine polițist; s'a prins furând și s'a arestat singur.

JUPITER. — Junona, de ce-ai prefăcut pe Io în vacă?
JUNONA. — Dar nu mi-ai spus tu, scumpule, că vrei să bei lapte dimineața?

Intâiul agent secret:
— Totul e în regulă: mai rămâne să stabilim dacă e victima sau asasinul.

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 220 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 10
SAMBATA 2[illegible] Martie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Sincopa literaturii românești

de MIRCEA ELIADE

Cei care frecventau librăria românească de acum 7—8 ani, nu le vine să-și creadă ochilor intrând astăzi într'o librărie. Aproape că nu mai întâlnesc cărți de literatură românească. „Noutățile sezonului", cum se spune, sunt tot mai insistent semnate cu nume de autori ilustri — streini. Editurile care altădată lansau cu zgomot cărțile unui Mihail Sadoveanu, Cezar Petrescu, Liviu Rebreanu — vorbesc astăzi de „marele scriitor american X", sau de „ilustra autoare a celei mai bune biografii engleze". Cetitorii care altădată întrebau „ce s'a mai tipărit nou" — referindu-se la cărțile românești — se mulțumesc să întrebe, astăzi, dacă s'a tradus ultimul roman al cutărui autor american, roman de care a aflat „văzându-l" întâi pe ecranul unui mare cinematograf. Este astăzi o modă a traducerilor, în deosebi din literatura engleză și americană, modă care mulțumește deopotrivă și pe editor, și pe cetitor. „Face bine" să citești astăzi pe Cronin sau pe Pearl Buck, nu pentrucă ai avea o înclinare specială pentru subiectele sau stilul acestor autori — ci pur și simplu pentrucă sunt autori americani moderni. Ceeace „se poartă" este, în primul rând, actualitatea anglo-saxonă — întocmai cum se purta, acum vreo zece ani, actualitatea franceză (Maurice Dekobra) și cea italiană (Pittigrilli, Guido da Verona). Incontestabil că niciunul din autorii la modă acum vreo 10 ani nu se compară cu cei la modă astăzi. Incontestabil că traducerile de atunci erau inferioare majorității traducerilor de astăzi. Dar succesul de librărie al traducerilor se datora, și într'un caz, și în celalt, în primul rând modei. Se citesc astăzi romane bune englezești nu pentrucă sunt bune, ci pentrucă sunt englezești, și moderne. Căci, evident, altminteri, dacă cetitorul sau editorul ar căuta însetat literatură bună — nu s'ar fi tradus 7—8 romane de Somerset Maugham înainte de a fi fost tradus Charles Dickens, Bronte, Thackeray, George Meredith, Samuel Butler, Thomas Hardy și alți luceferi ai romanului englezesc.

Aș vrea să vorbesc cât mai limpede, ca să fiu bine înțeles. Este un mare noroc că am scăpat de Dekobra și Pittigrilli, și se citește astăzi Baring și Sinclair Lewis; nu doară că acești doi din urmă ar fi cine știe ce mari scriitori mondiali (peste o sută de ani nu va mai vorbi nimeni de ei— deși se va vorbi de Bronte și de Hardy și de alții); dar, în orice caz, sunt scriitori, nu escroci ca ceilalți, autorii „la modă" acum 10 ani. Este iarăși un noroc că s'au tradus atâtea romane anglo-americane, pentrucă cetitorii români vor învăța din lectura lor o sumă de lucruri pe care nu aveau cum să le învețe din exclusiva cetire a cărților românești. Vor învăța, bunăoară, că într'un roman bun autorul poate pune orice fel de lucruri: și critică socială, și filozofie, și mistică, și multe alte lucruri pe deasupra. Experiența asta nu e de disprețuit; pentrucă, văzând că inteligența și cultura „se poartă" de către marii romancieri europeni sau americani — nu vor rezista eventualei inteligențe sau „discuții grele" întâlnite într'un roman românesc. Nu vor mai cere romanului să fie „roman"; adică să-i spună ce s'a întâmplat cu personajul cutare, și nici odată ce-a simțit, a gândit sau a visat el.

Succesul de librărie al bunelor romane anglo-americane — spun bune, pentrucă mai sunt și de alt fel—ar fi, desigur, un capital inteligent investit pentru viitorul literaturii românești. Orice s'ar spune, cineva care a cetit ani dearândul pe Baring și Upton Sinclair— anevoie se va mai lăsa păcălit de popularul romancier autohton Ionescu sau Popescu, oricare ar fi numele sub care s'ar ascunde aceștia din urmă. Dar lucrurile nu se petrec atât de simplu. Baring sau Upton Sinclair, deocamdată, n'au înlocuit numai pe Pittigrilli și Dekobra — ci au scos pur și simplu din circulație majoritatea scriitorilor români. Nu se mai scrie și nu se mai publică astăzi cărți românești. Cea mai bună dovadă: singura carte literară românească, semnată de un autor cu renume, care a apărut din Octombrie până astăzi, a fost Prăvale Baba a lui Ionel Teodoreanu. Nu este numai întristător; este tragic.

Lucrurile acestea se întâmplă numai la noi. Pentrucă romanele anglo-americane s'au tradus pretutindeni, dar nicăieri n'au adus după sine sincopa literaturii acelui țări. Librăria franceză abundă de romane englezești traduse, dar cărțile franțuzești le întrec considerabil. In Germania, au fost traduse în întregime toți autorii la modă astăzi în România, și încă alte câteva sute pe deasupra, fără ca producția autohtonă să scadă. In Italia, cel puțin, sunt traduși absolut toți autorii din lume; s'au tradus și vreo douăzeci de autori români. Dar asta nu împiedecă literatura italiană să meargă înainte. Ce să mai spunem de librăria maghiară sau bulgară, atât de bogată în tălmăciri din toate limbile și din toate timpurile?! Ați auzit însă vreodată de o criză a cărții naționale în aceste țări?

Așa dar, să fim bine înțeleși. Succesul romanului anglo-american este un fenomen universal verificat în toate librăriile lumii— dar nicăieri n'a adus după sine strivirea literaturii autohtone, cum s'a întâmplat la noi. Cine e de vină? Toți sunt de vină; și editorii, și scriitorii, și cetitorii. De data aceasta, există o admirabilă solidaritate românească— la care trebuiesc adăogați și librarii, care recomandă cartea streină tradusă, pentucă e mai scumpă și mai „sigură". Ne-am solidarizat cu toții împotriva cărții românești; cu rezultate care întrec cu mult așteptările, s'o recunoaștem cinstit. (Căci, cine ar fi putut spera ca o carte proastă ca Mătăniile a d-nei Barklay să ajungă în treipatru ani la 5 ediții, în timp ce Donna Alba s'a împotmolit la ediția II?).

Editorii sunt vinovați pentrucă acum cinci ani, când literatura românească marcase cel mai mare succes de librărie înregistrat de la războiu încoace, au publicat orice le-au căzut în mână; dela manuscrisul tânărului debutant, până la manuscrisul negustorului de literatură. S'au tipărit atâtea cărți mediocre în perioada de inflație literară românească, încât cetitorul, de atâtea ori păcălit, a început să devină circumspect. Dar vina editorilor rămâne în picioare. Pentrucă nimeni nu obligă pe editor să fie și un bun critic literar, să-și dea adică seama de valoarea cărții pe care o publică. Editorii englezi, care au oarecare experiență în această „branșă", și care pe deasupra mai sunt uneori și licențiați în litere (M. A.)—nu au curajul să judece singuri, ci au întotdeauna consilieri literari, cari citesc și referă asupra manuscriselor. Consilierii literari ar fi evitat editurilor românești o serie de grave greșeli; și, în orice caz, ar fi pus capăt inflației de cărți proaste ori mediocre, care au descurajat publicul.

Scriitorii sunt și ei de vină pentrucă nu mai produc, decât intermitent și cu desgust, lăsând pe cetitor să înțeleagă că a scris ca să-și respecte contractul. In clipa aceasta îmi vin în minte cel puțin numele a șase scriitori care și-au câștigat un loc în literatura românească, și care n'au mai creiat nimic de vreo zece ani. Fie că le-a secat vâna inspirației, fie că s'au lăsat prinși de treburi care n'au nimic a face cu arta, fie că s'au lenevit sau se luptă cumplit cu sărăcia— fapt este că nu mai scriu. Își au fiecare scuzele lor— dar asta nu schimbă întru nimic situația; iar dacă e vorba de scuze, câte n'ar fi găsit Balzac, și Dostoewski, și

(Urmare în pag. 8-a)

PAUL CÉZANNE — Peisagiu

Autoritatea lui Titu Maiorescu

de ION VEVERCA

Sunt înaintași cari trăiesc în sufletul și amintirea urmașilor prin ceeace au lăsat adevărat, frumos și mare, în scrisul lor, întruchipând în cărți focul și sbuciumul vieții pe care au purtat-o cu ei. Aceștia sunt cei mulți, cei obișnuiți în istoria culturii unui neam.

Dar sunt încă din aceia cari, peste moștenirea scrisă, peste valoarea cărților, trăiesc prin vraja acțiunii lor, a atitudinei și cuvântului rostit, creind în jurul numelui lor acea fascinare și autoritate pe cari timpul le transformă în valori ce se transmit că o tradiție vie. Aceștia sunt cei puțini, cei neobișnuiți în istoria culturii unui neam.

Maiorescu a fost unul din aceștia din urmă.

Numele și gândurile sale trăiesc — oricât s'ar părea unora de curios — în sufletul și amintirea celor de azi, nu atât prin ceeace a rămas în prea puținele lucrări scrise — cari circulă destul de rar mai alse în mâinile tineretului — ci prin valoarea acțiunii desfășurată în timpul vieții, prin autoritatea cuvântului rostit și a adevărului mărturisit, transmise, direct, pentru cei cari au mai apucat vremea lui, sau indirect, prin aceștia din urmă, pentru cei cari sunt azi încă la începutul luptei în viață.

Maiorescu a scris, relativ, foarte puțin, dar a rodit în cultura noastră mai puternic decât dacă ar fi scris de o sută de ori mai mult. Secretul valorii acestei rodiri stă în trei fețe deosebite ale activității sale:

1. în autoritatea pe care a câștigat-o dela început, seriozitatea și claritatea gândirii sale;

2. în autoritatea pe care o inspira gravitatea cuvântului rostit — transmis ca un adevărat „cuvânt de ordine" cultural pentru toți;

3) în autoritatea pe care o reprezenta gestul și fapta omului față de acțiunea semenilor săi.

Căci, Maiorescu, înainte de toate, a fost nu un mare filosof și nici un mare inspirat, ci un *mare dascăl*, care a știut că valoarea acțiunii sale va fi nu în ceeace va putea face singur, ci *în ceeace va putea îndemna pe alții să facă* — în ceeace va putea trezi și lumina în toți acei cari vor ajunge în contact cu el. Deaceea, Maiorescu e mare și va rămâne mare pentru cultura românească nu prin propriile sale creații, ci prin *opera de conducător al creiației timpului său.*

Ca dascăl și îndrumător, Maiorescu era așa cum trebuia: un spirit sceptic, extrem de lucid, cu simțul măsurii și al valorii, un logician și în primul rând, deci, un spirit critic — un intelectual. Dar nu era intelectualul sterp al unei dialectici risipite în erudiție și catalogări de ierbar, ci intelectualul viu, vibrant, pornit să promoveze ce e frumos și bun, neîntâlnit, adevărat și unic, dornic să însufletească pe cei din jurul său pentru asemenea lucruri, îndemnat să creieze o „nouă direcție" a culturii și vieții românești. Puterea de însuflețire o găsea în seriozitatea și armonia cuvântului și în seriozitatea și armonia vieții sale. Maiorescu nu se juca nici cu gândurile, nici cu cuvintele, nici cu faptele. El a cerut dela început cu gravitate *o altă atitudine românească:* o *gândire* românească, o *luptă* românească și o *faptă* românească, terminând cu „retorii și limbuții", cu „beția de cuvinte", cu neologismele și etimologismul latinizant, renunțând la a mai fi neisprăviți în gând, nevolnici în faptă și nesinceri în amândouă.

Cu asemenea aplecări și asemenea intenții, Maiorescu a găsit neîndoios ecou în sufletul fiilor cei buni ai neamului. Pe aceștia i-a descoperit și i-a încurajat pe drumul cel adevărat, a devenit oarecum adevăratul lor părinte. Acesta este cel dintâi și cel mai însemnat merit al lui Maiorescu.

Pentru cultura românească dela sfârșitul veacului trecut și începutul celui de azi, Maiorescu rămâne astfel *instrumentul* unei renașteri. El dă mai presus de toate generației sale conștiința încrederii în propriile puteri și trezește în ea simțul demnității și responsabilității vieții. Prin aceasta — cu toate adversitățile și amărăciunile — el a creiat școală și rămâne un moment în istoria culturii și vieții noastre naționale.

Noi cei de azi, la sărbătorirea de acum a împlinirei unui veac dela nașterea sa, numai așa îl putem înțelege pe Maiorescu, trăind în sufletul și amintirea noastră cu această moștenire.

Spovedania de noapte

Știu că ai plecat într'o lungă călătorie
Iubitul meu tăcut și solitar ca munții după asfințit
Mâinile tale niciodată nu le-am atins
Și dragostea mea a rămas ascunsă ca lacul sub nuferi.

Unde sunt ochii tăi, iubitul meu
In ce limpezi ceruri i-a zidit Dumnezeu?
Ochii tăi: noapte în care se înfiripau legende
Și'n fața cărora toate animalele pădurii
Incepeau să viseze.

Unde e mândrul tău port, iubitul meu
Singur, pe drumul regilor, numai stelele ți-l văd
Cerurile, numai cerurile călătoare
Iți însoțesc pașii în călătoria cea mare.

Fruntea ta, înalta ta frunte, iubite
Ce albă lumină de lună o face mai albă?
O, pe care cărări de stele 'nzăpezite
M'ai uitat și m'ai regăsit, iubitul meu
Cu fața mea dintâi pe care n'o cunosc nici eu?

O, iubitul meu, în cea mai adâncă noapte
Departe de tine cum viața-i de tine departe
Caut cuvintele care să te-apropie de mine
Caut cuvintele prin care să te trezesc în dragoste din moarte

Dar stelele coboară 'ncet spre dimineață
Pe fruntea mea e încă scris cuvântul Viață.

ANIȘOARA ODEANU

Meșteșugul crucilor de lemn

de SIMION STOLNICU

Definiția scrisului esseist admite — dacă este îngăduit s'o reamintim — o extraordinară libertate în alegerea subiectelor. Astfel, un esseu poate să discute foarte bine despre metaforă sau, la propriu, despre motorul Diesel. Intru cât acest motor constituie ca greutate și precizie a forței o valoare de umanism față de altele, ar fi chiar un subiect rozalb pentru un esseu! Totuși acest mod este o unealtă cu două tăișuri. Esseul răscumpără suficient favoarea multiplicității subiectelor la îndemână, prin limitele ce le impune în cadrul fiecăruia. Nu se împacă nici cu prea multă literatură, nici cu prea multă specialitate. Și, mai ales, respectă acele granițe care se continuă din domeniul stilistic în conștiința morală a scriitorului așa cum linia Maginot, să zicem, ar fi prelungită, într'un fel, prin fortificațiile de est ale Țărilor-de-Jos.

Am beneficiat de această larghețe a genului, în timpul din urmă, înjghebând un șir de articole din tema concentrărilor militare și a războiului isbucnit în 1939. Negreșit, asta nu înseamnă a bate monedă din orice lucru. Nu înseamnă a specula o chestiune de modă, pentru simplul motiv că pârjolul de azi depășește mizera noțiune a actualității din care gazetăria își suge hrana. Nu-i, dacă observăm puțin mai atenți, o „actualitate gazetărească". In Franța faptul a fost înțeles din vreme, sub o mai mare presiune a epocii, iar scriitorii civili precum și cei dela hotar, eclipsându-i pe ziariștii năuciți de evenimente, se întrec în desbaterea acestora, în rânduri compuse, adeseori sub semnul perenității. Dar tocmai aici, în cursa lor de întrecere se află și răul, a scrie despre război sau mai precis despre furunculoza Europei de acum, fiind un meșteșug teribil de ispititor în Occident. Noi l-am numi „meșteșugul crucilor de lemn" și iată decе. Sunt foarte mulți căzuți cu această ocazie într'o anumită extremă iar printre uscături au ajuns să se prenumere, spre regretul nostru, chiar producțiile unor condeie cu reputație mondială. Unii având la activ cărți faimoase despre conflictul din 1914, binevoesc să se amestece și în noua literatură de război cu o lăudabilă cutezanță de specialiști dar și cu un aer cam prea bonom, în pantofi domestici de pâslă. Hotărît, trebuie să se fi modificat odată cu tactica militară și optica scriitorului din front...

Pe acesta, n'ar fi exclus să-l intrige, de exemplu, volușia de vechiu meșter în a pune în mișcare, pe hârtie, siluete cu gamelă, din coloanele ce le umple regulat celebrul autor al „Crucilor de lemn". Desigur, d. Roland Dorgelès care ne-a înduioșat odinioară prin paginile unde răniții sunt aduși într'o catedrală din a cărei cupolă un „Ave Maria" ninge impecabil peste târgile cu suspine incremenite, va mai putea să fie pe placul soldatului nou. Insfârșit, unele condeie din revistele franceze au reușit să fie deplin insuportabile, căutând să îndulcească revelionul celor din avantposturi: „...Către voi, o, da, numai către voi ni se îndreaptă gândul, scumpi ostași cari faceți sărbătorile sub promoroacă sau vâriți pe jumătate, în apa tranșeelor", etc., etc. Noi, din bietul Orient, am scris pentru câțiva prieteni militari și civili, am abuzat poate cu prea multe basme de răbdarea d-lor, însă, ce-i drept, n'am oferit astfel de șabloane, asemenea invocații ticluite în aburi de șvarț.

Soldatul francez a limpezit dintr'un condei chestiunea printr'o carte poștală adresată de pe câmpul de opera-

(Urmare în pag. ultimă)

CRONICA LITERARĂ

Al. Marcu: Ugo Foscolo, studiu
Nichita Tomescu: Genuni, poezii
Ion Biberi: Bruegel Ciudatul, studiu
— Colecția „Universul Literar" —

Tinerii confrați, poeți și prozatori deopotrivă trebue să mulțumească d-lui Al. Marcu pentru tipărirea surprinzătorului studiu despre „Ugo Foscolo". Zicem surprinzător, deoarece orice apariție de poet surprinde. Or, prezentarea lui Ugo Foscolo, total necunoscut la noi, de către profesorul de limba italiană de la facultatea de litere din Capitală, echivalează cu apariția unui poet, uluitoare și instructivă! Cine a fost acest poet vrednic de cunoaștere și aprofundare? S'a născut în insula Zante, în 1878, fiu al unui medic italian. Viața i-a fost plină de agitația romantică a epocii, — și timpul și l-a împărțit ca ofițer luptător în armatele napoleoniene ce promiteau libertate Italiei, — și între răsfățul saloanelor literare din Veneția, Florența, unde se cultiva dubla tradiție, a prețuirii literaturii greco-latine și a legăturilor amoroase dintre poeți și femeile aristocrației protectoare. Ugo Foscolo a încercat să fie un ilustru amant, un cavaler al eternului femenin, — și în acelaș timp un sacerdot al frumosului estetic. Gloria lui de oficiant sacru al poeziei, întunecă pe cea de amant, după cât se pare, nu atât de norocos. Capod'opera lirică a lui Ugo Foscolo este poema „I sepolcri" (mormintele), publicată la vârsta de 29 de ani. Lirismul sepulcral aparține sensibilității romantice. Felurite sunt aspectele psihologiei din acea vreme. Poezia ruinelor, de pildă, înțeleasă ca un anume cult al trecutului se sprijinea și pe o filosofie a istoriei. Dar poemul lui Foscolo nu are aproape nimic cu „poezia ruinelor". Tratează pur și simplu despre mormintele din cimitirele orașului.

In 1804, Napoleon hotărîse printr'un edict, ca morții să fie îngropați numai în cimitire așezate afară din oraș, prin zone nelocuite, și nu lângă biserici, în mijlocul populației. De asemeni textele epitafelor trebuiau censurate de o comisiune, care avea grija ca toate să fie redactate la fel, fiindcă „morții" sunt egali în fața „morții".

Ugo Foscolo nu avea spirit creștin și nu în numele doctrinei bisericii a intervenit. Filosofia i-a inspirat un simbolism al mormitelor valabil pentru cultură și creație. In istorie, cei vii caută la cei morți secretul de a trăi virtuțile. Un tip uman superior realizat în trecut, rămâne în posteritate, prin sensurile adâncite și exprimate ale adevărului. Pietrele de pe morminte țin teafără viața care nu mai moare! Dela planul acesta real, al culturii tradiționale ce se transmite prin chipuri umane *nemuritoare*, Ugo Foscolo trece pe planul mai înalt al filosofiei creației. Ce-i altceva creația de cât o *monumentalizare* a adevărurilor de artă? Versurile desăvârșite, capod'operele picturii, ale sculpturii sunt asemeni unor graniturii funerare care închid sufletul etern al frumuseții.

Artistul lucrează ca un cioplitor de pietre: cu cât se străduește mai îndelung, într'un material mai rezistent, cu atât îl momește siguranța că va dăinui opera peste milenii, nepăsătoare la exigențele timpului. Firește, o iluzie, fiindcă mintea nu poate concepe nimic indestructibil din câte sunt legate de destinul uman. Dar iluzia artei, susține Foscolo, — este singura putință de valorificare a vieții. Prin fundamentarea iluziei ca principiu moral, poetul se înscrie printre romanticii indoctrinați oarecum de criticismul kantian.

Dar prin *monumentalizarea* artei Ugo Foscolo este un clasic în înțelesul superior al cuvântului, un gânditor tragic al destinului și un profet optimist al consolării prin creație. Un astfel de poet *neo-clasic* își deschide sigur locul în sufletul națiunii sale. Un profund poet neo-clasic ne apare Ugo Foscolo în studiul foarte valoros al d-lui prof. Marcu.

●

Cititorii știu că în acest loc al revistei ne-am ocupat stăruitor de producția lirică cea mai recentă. Considerații teoretice pe care le-am voit cât mai adâncite, au explicat atitudinea noastră, în genere, nefavorabilă pentru modul cum se gândește și se scrie astăzi poezia. In toate aspectele ei, cercetarea critică ne-a fost închinată unui scop practic: acela de a îndemna pe autorii tineri să-și adâncească lirismul, salvându-l de banalitatea înăbușitoare a formulelor în circulație.

In placheta d-lui Nichita Tomescu se remarcă o anumit claritate a simțirii, o conștiință lirică, am spune, ce înlesnește deopotrivă autorului să evoce *Bărăganul* și să găsească expresia corectă unei *tinereți* boeme. Dacă bucățile închinate locului natal, ar fi mai numeroase, l-am putea numi pe d. Nichita Tomescu „poet al Bărăganului", lăsând să se întrevadă în apoziția noastră intenția de a-i acorda un blazon. Firește, cine a asistat de timpuriu și în repetate prilejuri, la un spectacol ca *Fata Morgana*, pe șesul ce se întinde de la București peste apele Ialomiței, până la Dunăre, poate pretinde să exprime în versuri ceea ce știm că s'a scris aproape sublim de un prozator clasic. Cu preocupări de bard al întinderilor de porumb și grâu văzute de mulți confrați numai de la fereastra trenului de Constanța, cu dragostea sa pentru un pământ apropiat de cer prin miracolul *Fetei Morgana*, d. Nichita Tomescu este un binevenit. Cuvintele d-sale plac, cu toată puținătatea lor. Nici un vers în care pomenește de *Fata Morgana*, nu rămâne fără ecou, mai ales când asociază și alți termeni legați de peisagiu :

Moșii mei vânau dropiile tăcerilor
Din rădvanul singurătății. Le mustea durerea rana
Săpată adânc, dimineața, de Fata Morgana,
Și 'ncercau s'o vindece cu iarba depărtărilor.

(pag. 8)

Imbinări ca: „dropiile tăcerilor", „rădvanul singurătății", „iarba depărtărilor", zugrăvesc un cadru prielnic lirismului. Poetul are puterea de a situa geograficește un peisagiu, prin observarea justă a amănuntului. Iată *salcâmul*, singurul arbore care crește în câmpia dunăreană :

Satul meu nu-i loc unde poți da drumul
Cântului tineresc. Acolo singur salcâmul
Stăjuește 'nalt pământul,
Cum gândul nopților și-al amintirilor
Ecoul amăgirilor.

Credinciosul copac al omului de la șes, merita un vers frumos: Nichita Tomescu i l-a dăruit, cu sinceritatea cu care îl dăruie și satului evocat :

...oricând vrei, adăpost găsești
Să-ți plângi o parte din aleanul
Pe care-l are — visând că moare — Bărăganul.

(pag. 11)

Se'nchină, sărută pământul, țăranul
Și-apoi, la muncă-i una cu Bărăganul.

(pag. 15)

Poetul are și grija să-și facă sieși un portret, spre a ne feri parcă de a ni-l închipui altundeva decât în spațiul sensibilizat de el :

Sunt un băiat firav, cu părul de lan,
Cu ochii pierduți, cu fruntea de ceață
In fiecare dimineață
M'a fugărit Fata Morgana 'n Bărăgan.

(pag. 12)

Lirismului de boemă sentimentală, îi dă autorul un loc mai întins în plachetă, ceea ce noi regretăm pentrucă am fi dorit mai numeroase întâlnirile cu Bărăganul, în memorie, mai ales că într'o „Scrisoare tatii" se confesează :

Am văzut cum, pe Bărăgan, fântânile
Intind spre cer, rugător, mâinile ;
De-aceea 'n optsprezece primăveri,
N'am putut aduna, tată, decât durerii.

(pag. 17)

Așteptăm cu nădejde, de la d. Nichita Tomescu, sunete din ce în ce mai clare, ca mirajul Fetei Morgana, pe un cer din ce în ce mai senin.

●

D. Ion Biberi a isbutit să-și facă o personalitate destul de interesantă în literatura noastră denumită tânără. De profesiune medic, d-sa s'a pregătit obiectiv într'una din ramurile esențiale ale științei mo[illegible] studiul medicinei l-a întregit d. Biberi cu preocupări intelectuale înrudite cu ea și astfel a întocmit tratatele „Thanatos", „Funcțiunile creatoare ale subconștientului".

Medicul mai este însă și un spectator al sufletului care suferă, și documentele psihologice culese din această experiență se cuveneau a fi utilizate. D. Ion Biberi e deci și un literat, un romancier, cu „Proces" și „Cercuri în apă". Față de fenomentul literar, omul de știință nu și-a părăsit spiritul de observație și interpretare, de aceea, activitatea i s'a extins și în domeniul de valorificare a artei, al criticei. Pe lângă numeroasele sale cronici și articole neadunate încă din reviste, în volum, d. Biberi a publicat cartea „Etudes sur la littérature roumaine contemporaine", menită să verifice *actualitatea* noastră, față de cea europeană. Insfârșit, cu ultima lucrare tipărită „Bruegel ciudatul", d. Ion Biberi este și un critic de artă, în înțelesul propriu al acestui cuvânt. Spiritul d-sale s'o orprit asupra unui fecund subiect de contemplație și interpretare metafizică : pictura lui Pietr Bruegel, căruia i se potrivește epitetul „ciudatul". E cu putință ca electiunea autorului să fie în legătură, deasemeni cu cercetările medicinei, unde *anomaliile* sunt naturale, ca făcând parte din domeniul realului. Demonicul este un principiu cu care se exercită abundent gândirea modernă. D. Ion Biberi și-a dat întru totul seama de preferința aceasta și în sensul ei încearcă să adâncească opera flamandului născut la 1525. Adâncirea o vrea în direcție metafizică și respinge argumentele celor ce nu văd la Bruegel decât desen și culoare. Așezat la răscrucea istoriei, când se năștea o nouă religie (Luther) artistul a văzut lumea cu necesitate, dialectic : demonul și îngerul, și-o disputau cumplit făcând din om eroul unor spectacole apocaliptice. D. Ion Biberi exprimă admirabil, demonismul lui Bruegel : „Misticismul funciar ce structurează sufletul artistului, medievalismul și neliniștea ce-l animă, i-au întredeschis ferestrele către iad și către nebunie. In desenele destinate estampelor colcăe o întreagă lume de estapiați sau de animale diforme, de demoni trunchiați, cu capete de animale, având boturi ascuțite sau pliscuri late, de la care pornesc divergent membre rudimentare și torsionate sau apendice ciudate. E aci o structură intravitală, unde formele de viață nu au putut ajunge la stabilitate și echilibru și s'au oprit la drum de mijloc, la faze eșuate și provizorii. In tumultul și dinamismul desenelor, aceste creaturi de coșmar se agită în crispări încolăcite, în atitudini clovnești, își mușcă furios cozile sau își amputează membrele, într'o învălmășeală de delir. Sunt demoni având drept corp o oală răsturnată din care se revarsă lichide, cu pălărie de ciupercă, menținută rizibil de o mână stângace ; pești spintecați, dragoni pitici sburând comic, având în labe săbii și scuturi ; fințe simbolice, unde un ou spart găzduește un om nemișcat, având răsărit în spate un copac cu ramificații sărace ; obiecte personificate, plasticizări de noțiuni abstracte, creaturi cu corpuri de animale și atribute umane, îmbinări de elemente disparate, în aceeaș vietate".

CONSTANTIN FĂNTĂNERU

Al doilea volum omagial al „Convorbirilor literare"

Intâmplarea a făcut ca d. I. E. Torouțiu să ia conducerea revistei „Convorbiri literare" tocmai în preajma datelor comemorative a lui Eminescu, Maiorescu și Creangă. Dar cine își dă seama de importanța ce o are pentru *trecutul* culturii noastre, împlinirea a 50 de ani de la moartea primului și a o sută de ani de la nașterea celorlalți doi, nu poate să nu constate *norocul* revistei de a fi avut director, la o răspântie simbolică, pe cărturarul bucovinean. Dacă într'o sută de ani nu s'a mai născut un geniu ca al autorului „Amintirilor" și nu s'a mai format o minte maioresciană, și dacă de cincizeci de ani, nu sunt semne că va mai răsări curând, un luceafăr, cel puțin să ne exprimăm prin fapte omagiale simțirea adânc admirativă. Să fim vrednici de a-i fi avut, prețuindu-i ; aceasta o putem face. Revista „Convorbiri literare" a arătat această vrednicie necesară. După volumul monumental, consacrat lui Eminescu, de aproape 1000 de pagini, d. I. E. Torouțiu tipărește, în acelaș spirit festiv al datei solemne, al doilea tom omagial, de 350 de pagini, pentru comemorarea lui Creangă și a Veronicăi Micle, de la a cărei moarte s'au împlinit deasemeni 50 de ani, la 6 August 1939. Insuși actualul director al revistei scrie articolul comemorativ : „La 50 de ani de la moartea poetei Veronica Micle (1850—1889)", spunând despre potrivirea de a fi murit în acelaș an cu Eminescu : „...poeta se stinge și ea, urmându-și prietenul și iubitul la o distanță discretă".

Cu prilejul pomenirei Veronicăi Micle, d. I. E. Torouțiu, neobosit descoperitor de *documente*, publică o serie de scrisori inedite ale poetei, scrise către prietena sa, Eugenia Frangulea, între 1875—1876, — în Germania, unde această domnișoară se afla la studii. Devenită soția lui Samson Badnărescu, scrisorile primite de la Veronica Micle, au fost transmise de Eugenia Franguleа-Bodnărescu nepoatei sale Mariela, actualmente soția d-lui căpitan Teodor Fortunescu, prin care au ajuns la directorul „Convorbirilor". Despre Creangă, un articol serios întocmit scrie d. Emilian Constantinescu, „Neologismele lui Creangă", iar d. Liviu Marian cercetează obârșia familiei povestitorului, cu studiul : „Ion Creangă-Ardeleanul" (De unde, de când și de ce au venit strămoșii lui Creangă, din Ardeal în Moldova).

Acest al doilea volum omagial al „Convorbirilor literare" împlinește un program de colaborări dintre cele mai valoroase. Citâm câteva dintre ele : Elena Farago, „Inchinare Măriei Sale Regelui" ; general R. Rosetti, „Vasile Alecsandri și chipul de luptă al Românilor în trecut" ; D. Caracostea, „Pozitivism și expresie" ; V. Voiculescu, „Charon" (poezie); Radu Gyr, „Marire Ție" ; G. Murnu, „Mihai Viteazul" ; Teodor Al. Munteanu, „Dantescă" ; George Baiculescu, „Horațiu în literatura română"; Ștefan Stănescu, „Cuvinte de iubire". Mai iscălesc apoi, studii, poezii, recenzii, d-nii : Gino Lupi, Aurel Chirescu, M. Beniuc, Gh. Tuleș, V. I. Posteucă, I. D. Pietrari, Al. Dima, N. Otte-cu, Coca Farago, Ion Șiugariu, Ovidiu Calendoniu, George Voevidca, Teofil Lianu, D. Ion, Mihail Chirnoagă, G. Oprescu, Gh. A. Cuza, P. Strihan, I. Țolescu-Văleni, Emil Vora, G. Șt. Cazacu, E. Ar. Zaharia, N. Tatu, A. P. Todor, C. Pârlea, Lucian Dumitrescu, Sebastian Popovici, ș. a.

Corespondența noastră

ELEGIE

Departe, luna 'ncet, răsare
E liniște și întuneric,
Lucește luna, trist himeric,
Pe mare.

Pe marea tristă, liniștită,
S'aștern, ușoare, razele de lună,
Vrând parcă, marea nesfârșită,
S'o 'nchine, s'o supună

Străbat, ca niște suliți argintate,
Intunecimea valurilor adormite,
Se oglindesc în ape liniștite.
Pierdute 'n zările îndepărtate.

Tremurător... și trist peisagiu,
Tristețea ta, trăește 'n mine:
Și 'n sufletul meu, e 'ntuneric,
Tristețe, lacrimi și suspine.

M. ALBON, *Arad, elev cl. VI*

Interesante versurile dvs. Facem observația totuș că exprimarea durerii nu-și găsește ton sincer, în strofa ultimă. Căutați să fiți cât mai natural, cât mai nealterat de reminiscențe literare.

TOAMNĂ RECE, TOAMNA GREA

Toamnă rece, toamnă grea,
Ce tot bați pela ferestri
Și tot legeni ramurile
Ce ating încet geamurile
Care plâng când le lovești
Toamnă rece, toamnă grea ?

Toamnă rece, toamnă grea,
Ce-ai golit toată grădina,
Și ne-ai uscat florile
De ne plâng răzorile
Căci n'abătut grindina
Toamnă rece toamnă grea?

Toamnă rece toamnă grea
Pentru ce mă întristezi
Când aud plângând salcâmii
Și urlând a pustiu câinii
Și dece nu mă'nbunezi
Toamnă rece toamnă grea?

Laculețe, 20 Noemb. 1939.

CHEMARE PENTRU TINE

Iubită fecioară cu ochi mari și triști
Cu zâmbet curat de madonă
Privindu-ți icoana, tu sufletu-mi miști,
Și lacrimi în ochi-mi, se adună.

Iubită fecioară cu ochi triști și dragi
Cu ochi mari și plini de tainice visuri
Ce taine ascunse în tine tu tragi
Din îndepărtate și mitice apusuri?

Fecioara mai dragă în zâmbetu-ți trist
Tu'ți plângi ale tale visări ne'nplinite
Cu drag făurite'n amurg de ametist
Acum pe tărâmuri cu zări nesfârșite.

Fecioara mea dragă, spre mine-ți îndreaptă
Acum iar iubirea-ți curată,
Spre cele ce cu drag iar la pieptu-i te
[așteaptă
O vin! și în ochii-i tu cată.

Laculețe, 2 Ian. 1940.

Gh. Pârcălabescu

CATRENE AUTUMNALE

Septembrie

Svoniri de plecare prin aierul ud...
Vâslindu-și tristețea pe-un cer de fiori
Se'nfige nostalgic cu vârful în sud,
Un unghi ascuțit de cocori...

Octombrie

Cad clipe uscate în brațe de vânt...
Risipă de galben pe ude trotuare...
In rondul grădinii ce pare mormânt
Se roagă de moarte o floare...

Noembrie

Așteaptă natura de ploi putrezită
Ca iarna să-și poarte condurul de gihață
Cu ochii spre zare câmpia murită
Și-ascunde obrazul în ceață...

Nic. Marian-Ghilla

TAINA NOUA

Impietrire rece'n pragul nesfârșitului,
Pe buze flutură zâmbetul visului,
Și'n slavă se 'nalță fumul de tămâie,
Degete de fum viața să mângâie.

Crâncen la icoane, babele sufletului
Inchină mătănii pentru slava pământului;
Curând vor veni și îngerii Năierului,
Să citească 'n carte vraja cerului.

Se desprind din liniști clopoței de șoapte,
Prevestind începeri, mugurind a noapte;
Tremurând cădelniți — fum — în ritmul
Crezului,
Se rostește — a doua slujbă a Botezului.

V. T. Snagov

SFARȘIT DE SEZON

Cu-aripele negre corbii au adus
Fășii de 'ntuneric peste zări bolnave
Pasărea tristeții aleargă pe sus
Peste apele celor două Târnave.

Geme suferința în codrii străvechi
Sezonul de toamnă apune
Și zânei ce pleacă îi pune 'n urechi
Cercei de cărbune.

Frumusețea formelor pline — a secat,
Glasul plăcut schimbat e'n reci șoapte,
Parfumul trupului ei și l-a dat
Tuturor poamelor coapte.

Și-acum când se duce, din arborii grei
O bat crengile goale pe umeri
Și oasele ei
Tu ,poți prin galbenul pielei să-i numeri...

Cu dinții clănțănind, toamna s'a dus
Trosnind din încheituri bolnave.
Pasărea tristeții a țipat pe sus
Și s'a rostogolit în Târnave.

M. VIFOREANU

PLANG

Tot susură
din strașini durerea.
Plânge, calmă și dură
cu lacrimi tăcerea.

Pâlpâe lampa —
de fum se 'negrise —
tremură cleampa
ușii închise.

Tremură focul
în sdrențe de scrum,
trece sorocul
se deapănă'n fum.

Tot susură
viața, tăcerea cea moartă,
cine mă plânge, cine mă fură ?
cine a intrat colo pe poartă ?...

SIMION CERACEANU

FLORI DE GHIAȚA

Sunt flori ! și ce frumoase sunt !
Un crin își conturează-agale
tot roiul alb de lungi petale.
Sunt flori. Și ce frumoase sunt !

Le sorb parfumul cu plăcere
și pentru mine fiecare
din flori își capătă culoare.
Sunt flori ! și ce frumoase sunt !

Din cupa fragedului crin
se scurge-o lacrimă prelinsă.
Pălește floarea albă 'nvinsă,
îi plâng amarul ei destin.

Imi strâng buchetul și-l sărut,
vorbesc cu toate și-l admir
s'acuma plâng cu toate'n șir.
Mă 'ntreb încet, ce-i de făcut ?

Cum, toate plâng ? Imi pare rău...
Poate le-am iubit prea mult.
Și plânsu' amar eu îl ascult.

. . . . . .

N'a mai rămas decât o ceață,
fuseseră doar flori de ghiață.

FĂNEL DUMITRESCU

POEM

Când îmi bate noaptea, cu copita'n poartă
Și'n pământ cățelul cu ochi ca de șofran,
Mușcă besna densă, mărâind sopran,
Când înalții zărzări, voevozi pe zări,
Scutur' somn, petale, peste gloate, țări,
Și-armiile negre privind cerul de toartă.

Pe cărări de basm cu stele și luceferi,
Ce vin neștiute, fluturare lină,
Aducând cu tine, miros de rășină,
Te-apropii ușoară, gând întreg, tu, albă
Laura, cu roze primăveri în salbă
Și'n carne cu toamne și verile nuferi.

Chiuie cărarea sub micile sandale,
Când, zefir îi mângâi, solzii de lumină,
Poarta se deschide: naltă și senină,
Imi sosești, cu cerul și roua 'nserării,
Peste'mpărăția albă a visării
Gândul, pajul tefer, îți răsare'n cale.

Și te împresoară, până peste umeri,
Ca vinete viițe, ce cresc sus la cramă
Inima se face clopot de aramă,
Ca să-ți clopotească chipul, în poeme
Și la gât să-ți pună strălucite steme.
Anii aprilini pe stele tu să-i numeri.

Ion Chereji

ULTIMA STEA

– Episod inedit –

de LAURENȚIU FULGA

Olga își ridicase privirile, așteptând. Mâinile lui îi strângeau umerii; obrazul se alăturase de al ei alintător și cald.

— Nu vezi nimic, Olga?

— Ba da, întuneric.

— Și'n întuneric?

— Niciun semn, nicio lumină.

— Olga, vrei să asculți? (Adam vorbea ca sub sugestia puternică a Cezarei). Amândoi suntem tineri, dar tinerețea nu înseamnă încă o apoteoză. Pentrucă știi ce urmează apoi. Vom îmbătrâni, ne vom slei, ne vor orbi sufletele și noi ne vom căuta mereu o fericire. Vom fi ca niște cârtițe bolnave de lumină, dar sortite mereu vieții subpământene. Mie va începe să-mi tremure mâna, bisturiul nu va mai valora nimic pentru bolnavi, nu voiu mai fi „Tămăduitorul", tatăl, Dumnezeul lor. Voi fi doar o umbră și-mi va fi rușine c'am trăit așa. Tu însăți te vei slei. Frumusețea ta de astăzi va fi atunci o mască. Sânii vor fi moi, fața ți se va stafidi, trupul tău trufaș va fi într'o zi umilit și grotesc.

— Taci, taci Adame! Nu vorbi despre asta tocmai acum.

— Ba da, trebue să-ți vorbesc. Ascultă-mă, Olga. Noi ne-am mințit unul pe altul, ne-am ascuns fiecare în destinul lui, viețile noastre au mers paralele fără să se contopească. Suferim, ne doare că n'am putut să ne mișcăm în ritmul dumnezeirii. Noi nu suntem oameni după chipul și asemănarea Celui din cer. Ci reversele lui. Și e groaznic. Ne trebue ceva, ne trebue a cincea mână.

— Cine ne-o va da, cine o să ne tămăduiască? își întoarse ea fața, cu ochii îngemănați și plânși.

— Noi, chiar noi, Olga. Eu aud acum un cântec care vine de departe, dela marginele lumii, din străfundurile conștiințelor noastre. Auzi cântecul?

Ca îmbătată, ca și cum i s'ar fi transmis în sânge viziunile lui Adam, ea răspunse :

— Aud!

— Simt un har care ne străpunge trupurile, ne luminează ca după o împărtășanie tainică. Simți Olga?

— Simt, Adame!

— A cincea mână e sus, sus de tot, pe culmi ametitoare spre care noi n'am privit niciodată de frică și de neputință. Vezi a cincea mână?

Extaziată, privind în sus, străpungând pereții, cu ochii în ceață, în euforia dorințelor, Olga răspunse încet:

— O văd, Adame!

— Olga, trebue să înceapă preludiul marei creații. Nouă ne trebue un copil, Olga!

Deodată se ridicase. Intr'adevăr o clipă a fost și cântecul, harul, imaginea celei de-a cincea mână, toate se amestecară într'o viziune fermecată. Ca dintr'un spațiu infinit purceseseră toate și se sălășluiseră în sufletele lor. Olga alergă în brațele lui Adam plângând, râzând, îmbrățișându-l ca pe un sburător care apare după ce l-ai cerșit nopți întregi.

— Acum vezi, vezi Olga? Crezi în el?

— Da, Adame.

In noaptea aceea, pentru a doua oară dela început, Olga dăruia lui Adam până în adânc sângele ei, Adam se lepăda cu patimă de conștiință pentru slava celuilalt. Intr'adevăr era o minune.

Și de atunci toate se schimbară în casa doctorului Adam Varnali. Ca să ne dăm mai bine seama de aceasta, trebue să-i explicăm pe ei așa cum trăiau noul semn, să sugerăm introspecții fecunde în conștiințele lor. Desigur că numai un miracol putea să dea atâta viață unui fapt, care în aparență putea fi considerat ca orice întâmplare sortită cotidian. Gândindu-ne însă la precedentele trăirii lor, ajungem pe neștiute la un punct mort, unde se înămolesc toate idealurile și toate credințele. Oamenii iubesc adevărul numai în clipa în care el capătă o realitate, poate fi pipăit, poate fi consumat. Mai sunt însă alți oameni care *și-l închipuie*, pentrucă dacă adevărul ar exista așa — ei nu l-ar putea suporta. In prima lor perioadă, Adam și Olga așa se prezintă. Căsnicia nu poate fi valabilă ca act de justiție și omenie, decât pentru indivizii care nu-i adâncesc niciodată sensurile. Pentru Adam (covârșit de profesia lui, dedicat în întregime unei misiuni umane, trăind întotdeauna în afara cercului strâmt-vegetativ) căsnicia nu era decât o anexă care să-l țină mai puternic legat de mirajul lui, așa cum o ancoră chiar în mijlocul furtunii poate susține corabia să nu se piardă. E adevărat, adesea dragostea pentru oameni se transmitea și mai bogată în dragostea pentru Olga. Era ca un vis continuat în altul, ca o iluzie epuizată și din al cărei sfârșit începe altă iluzie. Până în momentul când, odată cu apariția Cezarei, apar alte sensuri. Ne trebue totdeauna un străin sau un om de departe, care să ne arate cu alți ochi cealaltă față a lumii. Cine știe dacă nu chiar necunoscutul (care trece acum pe stradă) nu poate fi marele nostru prieten, aproapele tău biblic! Fiecare ins este al doilea suflet, al doilea magician al celuilalt care întâmplător merge în aceeași direcție cu noi. Deaceea Cezara trebue considerată ca o imagine a Destinului sau chiar însuși Destinul. Ea scormonește în sufletele amândoura și află (datorită forțelor ei oculte) fenomenul viață închistat în adânc, fără putință de însuflețire. Adam îi cerșea lui Dumnezeu nu paradoxul material al trăirii, ci pasiunea de a fi continuată spre viziunea orbitoare a raiului.

Intrăm astfel în cea de-a doua perioadă. In locul realităților palide, apar iluziile. Această nouă lume a conceptului paradisiac se află în stare latentă în fiecare din noi. Chiar marii burgheji, acești maniaci resemnați, chiar ei își dau seama odată de valoarea iluziilor. Ele există, așa cum adesea boabele de aur sau biriliantele se găsesc sub grămezi imense de gunoiu sau putregai, ascunse chiar simțurilor, împotmolite, nevăzute. Numai extraordinarii alchimiști sau gomoricii vrăjitori medievali le-ar fi putut evidenția realitatea, dacă li s'ar fi îngemânat ideea asta în sânge. A iubi orbește o fantomă dela capătul drumului echivalează cu una din cele mai fantastice disperări. Iluziilor, oamenii le-au creat o existență, tocmai pentru a li se da lor însiși o aparentă voluptate de depășire. Olga și Adam, cristalizați în acea tenebroasă viață de dibuieli și remușcări, de-abia acum (cu ajutorul Cezarei) capătă, iubesc, se pasionează pentru această lume a himerelor. Ce însemna manifestarea Olgăi față de copiii bolnavi ai sanatoriului, dacă nu o credință prea umană, o quasi maternitate? Se însemna criparea primordială a doctorului Varnali (căutând luminile și verificând ponderențele dumnezeiești în inima fiecărui bolnav) dacă nu participarea la aceeași viață a celui așteptat? Copilul nu era întrevăzut ca un lucru forțat să se în-

tâmple sau ca un al treilea suflet la întâmplare, ci mai întâiu ca o necesitate de mântuire. Adeseori oamenii cer femeilor un copil din orgoliu, alții din simple interese burgheze. Adam își trăia dincolo de moarte — viața în continuare.

— Eu acolo, el aici. Nu ne va lega decât o inimă, o singură conștiință!

Și așa zi de zi, săptămână după săptămână, cel care trebuia să se nască era așteptat ca un Mesia. Olga și Adam se regăsiseră în preajma aceleeași iluzii. Cesara venea aproape în fiecare zi. De atâtea ori, tot mai mult esențialul îl formau conversațiile despre metamorfozarea omului în fața anumitor întâmplări.

Odată se găseau în salonul cel mare. (Olga mereu preocupată — cumpăra jucării, bibelouri, păpuși — ca și cum le-ar fi adus sieși, să-și amintească de cealaltă copilărie). Era o cameră înaltă, tapetată cu roșu, în care luminile aveau ceva de hieratică împământenire a stelelor.

— Una din cauzele nefericirii noastre (îi spusese Adam) e neputința de-a nu fi în stare să uităm trecutul. Astăzi de pildă, aș vrea să uit toate întâmplările petrecute cu zece sau douăzeci de ani în urmă. Se mă lepăd de ele, să capăt altă existență.

Cezara îl privea prin semiîntunericul odăii cu ochi scânteetori.

— La ce ți-ar ajuta? întrebă ea, aplecându-se înainte să-l audă mai clar. Intr'adevăr vocea lui Adam avea ceva de foșnet de toamnă, amar, cu disperări trunchiate și pe care le vroia ascunse în el însuși.

— E firesc să întrebi așa, răspunse scuturând din cap cu fața străbătută de un zâmbet ironic. La ce mi-ar ajuta? M'aș simți mai plin de propriile mele creații, Cezara, mi-aș însuși altă conștiință. Prea mă simt legat de amintiri.

— Dar tu și așa urăști trecutul Adame, și așa nu vrei să te gândești la ce-a fost.

— Nu vreau să mă gândesc, dar nu scap de tortura lui. Iată, să-ți spun un fapt oarecare petrecut acum vreo cincisprezece ani. Mă înscrisesem la medicină și datorită unor influențe, asistam și la lucrările profesorului Varlaam la spitalul Colței. Intr'o zi se părea că profesorul trăește o criză puternică. Nu știu dece, dar de mine se simțea foarte atașat. Mă duse într'o rezervă și-mi arătă acolo un om, a cărui înfățișare n'am putut-o uita nici până azi. Se vedea bine că nu mai are mult de trăit. Dar agonia putea dura trei-patru săptămâni, ceeace însemna că omul ar fi murit și înviat de zeci de ori. El își dădea seama de asta. Ii cerea profesorului să-l ucidă, pur și simplu. Doctorul Varlaam era însă un om mediocru. Aveam 19 ani, Cezara. Noaptea aceea am petrecut-o la spital, lângă patul omului acela, al cărui nume n'am vrut să-l știu niciodată. Mi-a spovedit viața lui. Nimic tragic, nimic neomenesc. Totul decursese normal, liniștit. Avea o concepție a lui particulară despre viață, Dumnezeu, adevăruri. Pe mine nu mă impresiona starea aceea lamentabilă, în care agonia, convulsiile se amestecau cu luciditățile ferme, cu seninătățile orbitoare. Mă înduplecam să aflu ce simte sufletul lui în clipa aceea, să găsesc ce se întâmplă în conștiința lui. La un moment dat (mijeau zorile) mi-a luat mâna și mi-a spus: — „Iată, în clipa asta Dumnezeu e în mine, îl simt cum stă ascuns în inima mea. Și ce bine e, ce fericit sunt! Dece nu mor acum?" M'auzi, Cezara? Am fugit imediat din odae, m'am furișat în laborator și i-am adus o fiolă de arsenic. L-am otrăvit pur și simplu. Dar a murit atât de senin, fără să știe, atât de cuminte încât m'am cutremurat când obosit, răpus de remușcări, l-am strigat, l-am sgâlțâit. Era rece. Murise și parcă Dumnezeul acela sălășluit în el — începuse să agonizeze în mine. Iată Cezara, ce înseamnă un trecut. Oricâte încercări am făcut ca să scap, el răsuflă mai tragic și mai demoniac în mine. E ca o rană peste care a crescut o cicatrice falsă, pentru că de câte ori apăs cu degetul, iese puroiu.

Cezara se ridicase pătrunsă de fiorii acestei spovedanii simple și veni până aproape. Celălalt de-abia o simți. Își așeză mâinile odihnitoare pe umerii lui ca o dojană sau desmierdare duioasă și deabia atunci Adam tresări.

— Nu vezi Cezara, că însăși viața mea are proecții definite în viitor? Nu vezi că nu mai pot rezista amintirilor și nici acțiunilor prezente? Impleticit, beat de fantome, ametit fug înainte, orbește. Nu știu dacă acolo e lumină sau întuneric. Nu văd. *Inainte!* Mi se pare ca o magie pe care o doresc toți vracii, toți halucinații și n'o ajung. Eu trebue s'o cuprind, s'o posed, Cezara.

— Atunci care-ar mai fi rostul iubirii pentru Olga? Așa cum vorbești, n'o întrezăresc acolo, înainte.

Iubire? făcu Adam după o clipă de tăcere. Se zice că e sentimentul primordial, sentimentul etern. Toți iubesc dar nu știu dece fac lucrul ăsta, nu știu mai ales ce 'nseamnă iubire cu adevărat.

— Olga merită și sacrificiu, Adame.

— Nu știu dacă îl merită. Deaceea iubirea mea acum e un paradox. Astăzi, în clipa asta, când știu că mâine va veni copilul.

— Il dorești mult?

— Nu îl doresc, îl vreau, îmi trebue! Știi cum sunt eu, Cezara? Ca un colac de salvare care călătorește singur, pierdut pe valurile mării înfuriate. Colacul acesta presupune o decapitare a ființei omenești, înseamnă o sfâșietoare imagine a unui naufragiu inuman. Atunci? Trimite-i colacului în cale un naufragiat, un candidat la sinucidere, un înotător obosit. Nu nenorocitul acela va întinde mai întâi brațele să-l prindă, ci colacul se va înfășura în jurul gâtului lui și-l va duce la mal, se va duce pe sine. Din viziunea decapitării, iată dar — colacul este viață, este mișcare. Colacului îi trebuia un suflet, un om; mie îmi trebue copilul.

Nimeni nu putea să-și închipue că acest simulacru de comparație poate deveni o tragică realitate peste câteva zile. Cezara rămase tot acolo, lângă umerii lui.

— Ai devenit egoist, Adame. Nu te gândești că pe Olga o supui unei schingiuiri.

— Să se jertfească. A naște înseamnă a fi jumătate de Dumnezeu.

—Dumnezeu nu poate fi luat pe jumătăți. Observ însă că Olga nu e pentru tine decât un mijloc.

— Un mijloc? Nu e bine zis. Olga e o mântuire. Poți înțelege? Nu sunt în stare să fac din ea o anexă, un fel de indispensabilă de care să mă servesc. Olga își va da seama. Ea îmi deschide drum spre viitor, spre continuarea iluziei. Și nu numai mie. Chiar ea va vedea altfel viața, va căpăta o credință, un sprijin.

Intunericul violenta parcă tăcerea care urmă apoi. De afară isbucniră foșnetul copacilor și ploile. Așa se închee înțelegerea întâmplărilor acestui om neobișnuit — Adam Varnali. De aci în colo, toate se desfășoară calm, fără alte îndoeli, fără alte turburări. Până în seara când sorocul se hărăzise spre crearea copilului. Miracolul se întruchipa în mii de fețe. Il simțeau toți; trăiau prin farmecele și fantasmele lui.

Era o seară de August înăbușitor de caldă. Adam aștepta, plimbându-se cu pași agitați dealungul coridorului. I se părea că timpul trece prea încet. Sgomotele surde dinlăuntru sau țipetele înăbușite îi aduceau în față imaginea jertfei. — „A naște înseamnă a fi jumătate de Dumnezeu". Vedea ca prin vis, cu ochii încețoșați, toate svârcolirile lehuzei, schisma trupului greoiu, balele care-i spumegau gura. O dorință incertă de a rupe cu faptul acesta care se petrece alături, de a sparge oglinda asta a unei realități barbare — îl încremeni în loc. Ar fi vrut să bată cu pumnii, să dărâme ușa, să intre acolo și să oprească operația. I se părea meschin, diabolic să ceară Olgăi, femei lui (aceea care te-a întruchipat într'un anumit fel, care a făcut din tine zeul ei ocrotitor) să-i ceară să se fărămițeze atât, să se holbeze, să se diforme, să sufere pentru unul umil, unul acum fără nicio însemnătate, pentru o iluzie a retrăirii, a continuării vieții lui.

— Și dacă s'ar termina odată! își vorbea singur, frământându-și fruntea, netezindu-și tâmplele.

Sudorile curgeau de-avalma pe obraz, începuseră să-i tremure și brațele. Dincolo nu se mai auzea nimic. Niciun semn. Cașicum dintr'odată s'ar fi frânt, s'ar fi cutremurat pământul, s'ar fi căscat un gol imens și i-ar fi înghițit pe toți. Pașii îl duceau, îl aduceau, îl întorceau — mereu neregulați, sunători și crispați. In urmă, în trecut — se văzu copil, își aminti de fotografia din poșeta Cezarei. Copilul!

— „Dar e oribil, e neomenesc ce-am făcut. O viață înseamnă în acelaș timp altă moarte. O naștere înseamnă în acelaș timp o împingere în întuneric a altui suflet". Cum o iubise pe Olga? Cum o căutase, cum o fericise? Dece n'a rămas între zidurile spitalului? Iubea oamenii,

pentru ei se născuse, pentru cei slabi și bolnavi, pentru umanitate. Dar dece trebue să se chinue Olga pentru ceilalți? Totul se întunecă : sensul fericirii capătă acum un aspect mediocru, chiar lumea iluziilor, cercul magic al depășirii, lupta conștiințelor sunt fade și ridicole. Experiența asta îl scufundă ca pe un nelegiuit în catacombe macabre și ordinare. Se vedea ca pe șerpii care-și rod propriile cozi ca să trăiască totuși. Spectacolul lua înfățișări schimonosite ; măști caraghioase defilau prin fața lui ca la un carnaval mizer-periferic sau ca la o agonie a lumii. Acum toate se răstoarnă. El însuși se rostogolește în gol. A iubi un om înseamnă a i te dărui fără condiții. A iubi zeci de oameni înseamnă a te fărămița ca o stea pentru fiecare în parte. O iubea pe Olga (în clipa aceea) în afară de universul celorlalți, dincolo de limitele carității și ale omeniei. Contraste violente între sentimentul așteptării copilului și închircirea în fața gemetelor lehuzei. Olga se asemăna acum mirajului pe care-l văd toți peregrinii, înlănțuiți de spasmurile necunoscutului și ale rătăcirii. Alerga (el, Adam — idolul miilor de tămăduiți, el unicul om) alerga spre Olga ca spre altă stea grăitoare a altor adevăruri, vestitoare a altor minuni.

Și însfârșit ușa se deschise. Adam crezu că se desface cerul cuprins de fulgere și trăsnete. In semi-obscuritatea coridorului, dâra de lumină făcu pe pereți umbre neliniștite. Nu văzu, nu auzi nimic dintâiu. Doar Cezara înspăimântată, mată, apăruse în prag. Ochii ei aveau ceva de mumie scoasă din sarcofag, o mumie prin care trăesc parcă generații întregi de magi sau căutători habotnici de comori. Mută, fără gesturi, fără sclipiri. La trei pași înaintea ei — Adam, căruia îi trebuia un copil. Gândurile ei păreau încâlcite și crispate. Își aducea aminte de toate câte s'au întâmplat și totuși nu poate să se razime pe nicio credință. O văzu pe Olga în convulsiile nașterii, ca pe o sfântă cuprinsă de remușcări, după un păcat săvârșit. Și când întinsese palmele s'o desmierde, s'o întărească în puterile ei, Olga avu o mișcare de repulsie, întrebând-o apoi gemând cu ochi vicleni și arzând :

— Spune-mi, îl iubești Cezara, îl iubești pe Adam?

Nu mai știe cum a tresărit și și-a retras mâinile. De unde pornise întrebarea asta, cum scormonise Olga în sufletul ei și crezuse că poate fi așa? Ca într'un act reflex se aplecase totuși și-i sărutase fruntea, ceeace însemna că nu poate fi adevărat, că nu poate să i-l fure pe Adam. Atunci fusese, — acolo. Și acum nu mai știe unde să fugă, unde să se ascundă. Cum să-i spună tocmai ea — lui Adam, adevărul, adevărul îngrozitor, mizerabil? Desmeticită, descleștată din spasmul acela materializat, împietrit o năpădi plânsul, un plâns cu sughițuri, transmis trupului întreg cu chip trudnic de prăbușire și se refugie în camera cealaltă.

Lui Adam îi apăreau toate ca 'ntr'o panoramă de circ. Ce înseamnă turburarea și plânsul Cezarei? Ce se întâmplase dincolo? I se opriseră cuvintele în gâtlej amestecate cu salivă și greață, respirația era înăbușită. Ar fi vrut să se ducă după Ursula, era datoare să răspundă, să-i explice. Nici nu putea să se miște, nici nu putea să facă primul pas spre camera lehuzei. Aștepta scâncetul noului născut, țipătul care-l știa ca pe semnul renașterii. Țipătul care nu venea. O liniște de biserică din care parcă și sfinții au fugit. Ce înseamnă înghețul ăsta, încordarea asta oarbă? Ieși Runa, apoi sora Clementa, apoi sora Maria. Toate cu capetele plecate, cu umerii strânși. Il priveau pe Adam ca pe un câine plin de boli și otrăvuri. Niciun cuvânt. Apoi doctorul Ranetti care se strecură pe alături, cașicum nici nu l-ar fi văzut. Adam alergă dintr'odată spre el, îi apucă umerii, îl sgâlțâi :

— Spune-mi ce este? Ce s'a întâmplat?

Doctorul îi prinse brațul și-l trase spre el :

— Trebue să-ți vorbesc, Varnali!

Adam văzu atunci clar. Se adevereau minciunile spuse de alții despre Dumnezeu, îi veni în mine imaginea colacului de salvare. A naște înseamnă totuși a muri. Și răsucindu-se din strânsoarea celuilalt, fugi împleticit în camera Olgăi. Mai întâi lumina îl buimăci, așezându-i în față un văl de ceață alburie. Apoi ochii le văzură pe toate : vată, sânge, fiole, bisturii, clești, miros de cloroform, miros de iod și peste lighean o ciosvârtă de carne lată, diformă care n'avea nicio înfățișare. Intre cearceafuri Olga privea în sus cu ochi albi. Adam înțelese. Copilul (cum avea să se cheme?) Copilul se născuse mort. Mort! Era ca un hoit bun de aruncat la câini. Deci nici de jertfa aceasta nu fusese în stare Olga. Se învălmășesc toate. Nicio rațiune nu mai poate controla aspectele realității din odae și nici tenebrele din inimile lor. Olga se ridică pe jumătate, sprijinindu-se în mâini. E atât de galbenă și atât de înspăimântată, de parcă s'ar fi trezit atunci dintr'un coșmar violent. El o privește năucit, cu pumnii strânși, gata să țipe sau să plângă. Se întreabă : — „nu visez, nu dorm, o fi adevărat? Poate că totul nu se petrece aci lângă mine, ci altundeva, în altă lume, în alt spațiu, în iad poate.

— Fie-ți milă, Adame! strigă ea înrădăcinată în durere, crispată, învolburându-se.

El aude și i se par cuvintele ca niște flăcări care-l înfășoară și-l sugrumă.

— Milă? răspunde apoi înăsprit cu un zâmbet chinuit între buze. Milă? Milă înseamnă scârbă, înseamnă greață.

— Iartă-mă că n'am putut să-l nasc viu!

— Eu să te ert? eu care-l doream, care trăiam numai pentru el?

— Cine e vinovat?

— Nici eu, nici el, nici Destinul. Tu. Tu Olga, l-ai refuzat. Dumnezeu n'ar fi fost nebun să mi-l dăruie așa.

— Acum îmi pângărești iubirea, Adame!

— Iubirea? Dar n'ai simțit mortul în tine, n'ai simțit că nu e viu, că duci cu tine de atâtea luni o umbră, un spirit gol?

— Fie-ți milă, Adame!

— El a trecut în mine. Il simt în carne, îmi circulă prin sânge ca un vierme. Il simt în ochi cum îmi acoperă văzul, îl simt în inimă cum mă strânge. Un copil mort! Copilul meu născut mort. Nici să te urăsc, nu mai pot.

Și de-aici încolo se întunecă totul. Adam nu se poate lepăda de imaginea ligheanului plin cu sânge, peste care plutea trupul fără nicio înfățișare de om. Copilul mort a intrat în legătura celorlalte amintiri, parcă e o amintire de demult, din veacuri. Lângă rămășițele putrede, mucede ale iluziei s'a așezat și această de-a doua năruire. De asta se înspăimântă mai mult Adam. De amintirea copilului. Nu-l poate uita, nu-l poate vedea altfel, nu și-l poate închipui mergând, zâmbind sau spunând : „tată". El rămâne tot o halcă de carne fără suflet, fără viață. Adam se chinue, se frământă, se întreabă, caută o deslegare, nu găsește liniștea nicăieri. E o stare mizeră de decapitare a conștiinței, Dumnezeu e înlocuit cu idoli, credința se spulberă, iluziile se îngroapă dela sine. Acum nu mai poate crede că într'adevăr a naște înseamnă a muri. Vedea în copil o completare a relațiilor lui cu lumea cealaltă, o taină pentru mântuirea lui. Acum toate s'au prăbușit, au fost cuprinse de moloh, au trecut în letargia voluptoasă a destinului. Parcă Olga l-ar fi înșelat cu altul, cu cel mai bun prieten. Nu simte decât gust amar în gură, nu mai poate dormi, nu e în stare să mai lucreze, nici să gândească nu mai poate. La spital se duce rar, se interesează în grabă de bolnavi și pleacă. Asistenții, cloegii îl privesc nedumeriți, neputincioși să creeze o altă fantoșă de apărare în jurul lui. Cașicum copilul mort s'ar ridica, ar căpăta o viață aiurea și l-ar supune unui surghiun îndelung. El ridică ochii, înalță mâinile, se roagă de copilul mort să-l lase, să-l ierte, dar viziunea rămâne și

(Urmare în pag. 6-a).

Cronici germane

Titu Maiorescu: Gedichte

de ŞTEFAN BACIU

O neaşteptată surpriză, la centenarul naşterii lui Titu Maiorescu, credem că a fost apariţia unei broşuri cuprinzând unsprezece poesii scrise în limba germană, între anii 1855—1878. O surpriză dublă: Maiorescu poet, ba mai mult: poet de limba germană. Pasiunea şi priceperea distinsului critic, care e d. I. E. Torouţiu, a făcut să apară, în editura „Bucovina", această interesantă lucrare. Şi pentrucă nu e pentru prima dată, când d. Torouţiu se dovedeşte a fi un mare animator, ne folosim de ocazia aceasta prinsă din sbor, spre a-i aduce, în public, recunoştinţa noastră.

Intr'un scurt cuvânt înainte al editorului, este reprodus şi un fragment de scrisoare a lui Maiorescu, către sora sa, doamna Emilia Humpel, în care Maiorescu scrie astfel despre încercările sale poetice: *„Ştii că la fiecare cinci ani întreprind exerciţii de călărie pe Pegas"*. (Textul original al scrisorii e în limba germană). Om rece, calculat, plin de autocontrol, Maiorescu însuşi a denumit poesiile sale, simple *exerciţii*. Deaceea să nici nu le cerem mai mult!

Incercând să scrie o poesie de idei şi aceasta la vârsta de cincisprezece ani, nu vom putea fi severi cu nici una din juvenilele stângăcii care străbat versurile filosofului de mâine. Poesiile din anii 1855, 1856, 1858 şi 1861 sunt impregnate de-o naivitate desarmantă, care e poate singurul farmec al acestor versuri. Vom da în traducere două-trei strofe alese la întâmplare, spre a ilustra afirmaţiile noastre:

„Totul râde în mândră bucurie
„Pretutindeni văd doar plăcere,
„Doar la mine nu; eu numai sufăr
„Şi simt durere în pieptul meu.

„Dar ce dureros e, când simt
„Inima mea înfierbântată
„Dar nimenea, atunci,
„Nu împarte durerea cu mine".

E drept că autorul acestor strofe e un copil şi numai acest lucru scuză „tristeţea" şi stângăcia lor. Am afirmat la începutul acestui comentariu că apariţia poesiilor lui Maiorescu a fost o neaşteptată surpriză, dar aceasta numai în măsura în care am luat la cunoştinţă că Maiorescu se îndeletnicea uneori şi cu compunerea poesiilor. Pentrucă, în rest, nu putem să afirmăm în nici un caz că Titu Maiorescu a fost miruit cu harul poetic şi ideile versificate, îmbrăcate în recele straiu al versului nu ne arată deloc că Maiorescu a avut în viaţă adevărate momente de inspiraţie.

Făcând un salt în timp, vom trece la o poesie scrisă în anul 1876, Maiorescu fiind deci om matur. Nici aici nu vom putea afla tremurul autentic al lirismului, strofele sunând în nota colonelului Şerbănescu, poet pe care mi se pare că Maiorescu îl considera egal cu Eminescu. Iată două strofe din poesia „Pe malul Dunării", tot în traducere:

„Trebue să-mi apari pretutindeni,
„Oriunde-aud, oriunde văd?
„Poţi să ascunzi lumea în tine,
„Tu minunată femee?

„Eşti tu legată cu fluviul?
„Florile pomului îţi sunt înrudite?
„Rândunelele ţi se pot semui?
„Eşti cunoscută norilor?"

Nemaidorind să lungim citatele, va trebui să ajungem în mod logic la concluzia că exerciţiile poetice ale lui Maiorescu, nu sunt decât o latură destul de ştearsă a unei personalităţi care PRIN VOINŢĂ a încercat să scrie versuri.

Poetul născut fiind, iar nu făcut, oricine îşi va putea da seama că zadarnic *vrei* să devii poet, când nu cântă în tine glasul dulce al Polihymniei. Un alt aspect interesant şi demn de remarcat în cele unsprezece poesii ale lui Maiorescu, este acela al influenţelor. Incepând cu Heine, pe care-l aflăm din plin în poesia „Metaphysik der Liebe" („Metafizica iubirii") şi trecând prin câţiva romantici care apar mai bine în „Pe malul Dunării", vom ajunge la filosofia lui Plato şi la aceea a lui Schopenhauer, pe cari — pare-se — Maiorescu îi studia în acea vreme. Şi, în fond, credem că nici nu mai avem ceva de adăugat la aceste observaţiuni pe cari le aveam de făcut asupra poesiilor în sine, care (lucru de aşteptat) nu ne-au desvăluit un poet.

Maiorescu a fost un cerebral. Iată marea lui calitate, marele lui defect. In clipa în care ne-am apropiat de cărţulia care închide poesiile sale, mărturisim că am avut o explicabilă emoţie, o emoţie de natură poetică, am putea zice. Ne-am gândit că *acesta* e omul care avea să-l critice pe Eminescu, aşa că s'ar putea ca universul său poetic să constitue pentru noi o revelaţie. Dar gândul acesta a căzut destul de repede. Am parcurs paginile cu răgaz şi înţelegere şi ne-am dat seama de toate lucrurile pe care am cercat să le formulăm în rândurile de mai sus, lucruri pe care orice cunoscător va trebui să le confirme, într'o formă sau alta.

Oricum însă, culegerea de poesii scrise în limba germană de marele nostru critic, e un mic fenomen care merită să fie reţinut. Şi stăruind asupra lor, am făcut tocmai acest lucru, acordându-le nu o importanţă absolută, ci una cu titlu de document. Morala acestei experienţe este însă *una*. Luminoasă, clară, care poate să dea de gândit: spiritele de renaştere care pot să cuprindă şi să cultive mai multe arte — cu acelaşi talent — sunt astăzi din ce în ce mai rare. Să fie, acesta, un bine sau un rău?

Titu Maiorescu
la Academia Theresiană

de ION ROMAN

Absolvind gimnaziul Theresian, Titu Maiorescu trece în 1856 (6 Oct.) la Academia cu acelaş nume.

Intemeiată la 1746 de iesuiţi, această instituţie de învăţământ superior ocupa clădirea fostului castel „Favorita", vechi din 1623, locuinţă a trei împărătese. „Collegium Theresianum" fusese deschis la început numai fiilor de nobili (Institut. Nobiliaris Juvent. Theresianum erectum M.D.CC.XLVI). Trecută pentru o vreme sub conducerea piariştilor, un alt ordin care se ocupa într'un chip special cu învăţământul, Academia se laicizează treptat, atât în ceeace priveşte personalul, cât şi programul de studii. Totodată, alături de tinerii nobili, încep să pătrundă în şcoală şi fii de burghezi bogaţi, chiar străini. Intre 1850 şi 1857, pe vremea când Titu Maiorescu era elev aici, Academia trăia o epocă de transiţie, în urma sdruncinărilor aduse de revoluţia din 1848. Deşi, încă dela 1849, contele Leo Thun, ministrul culturei şi al educaţiei, modificase organizarea şcolară, nici în 1854 nu se încheiase trecerea dela vechiul la noul sistem de învăţământ. Torresani, elev al Academiei între 1855—59, îşi dă seama, deşi încă tânăr, de starea aceasta de provizorat. La 1855 e numit *curator* contele Georg Stockau, care ocupă această demnitate zece ani. Militar în tinereţe, noul curator demisionase din armată cu gradul de maior. Spirit militar, bun organizator, Stockau lucră cu mult succes la îmbunătăţirea situaţiei materiale a instituţiei.

Directoratul (întrucât conducerea o avea alături de curator şi un director) îl deţinea Heinrich Demel, un *homo novus*. El venea dela Politehnică, pe vremea aceea o şcoală înaltă de meserii, dar, deşi matematician, ţinea prelegeri de logică, psihologie şi morală, purtând titlul de „doctor în ştiinţa dreptului şi în filosofie". Elevul său Karl Freiherr von Torresani ne-a lăsat câteva informaţii interesante asupra lui. Se pare că nu era un pedagog cu tact acest „wilder Leutenant", cum îl numeau elevii. „Era totuşi un caracter. Pătruns de spiritul dinastic, partizan convins al drepturilor împărăteşti"....

Ca ajutor de director, Demel avea pe matematicianul Johann Lobpreis, „ein herzensguter alter Herr", cum îl numeşte acelaş Torresani, „plin de o părintească bunăvoinţă, împărţea bomboane rele din buzunarele lui murdare de tutun şi avea pentru fiecare o glumă, un cuvânt prietenesc". Iată deci, cum conducerea Academiei o aveau doi oameni de ştiinţă pozitivă, ceeace ar putea explica şi dorinţa de mai târziu a absolventului Maiorescu de a urma ingineria.

Un alt profesor, însă, îi deschise orizonturi noi spre o ştiinţă care avea să-l pasioneze: filosofia. Era Hermann Suttner, care între 1839 şi 1843 profesase la Praga ca asistent şi suplinitor. Profesor de limba germană, istorie şi propedeutică filosofică, Suttner e unul din cei mai valoroşi şi iubiţi membri ai corpului didactic din Academie. Ca scriitor, s'a manifestat numai în tinereţe, publicând articole şi critice asupra literaturii germane vechi. Atât de mult îl va influenţa Suttner pe Maiorescu, încât acesta va lucra la o sistematizare a prelegerilor lui de logică, notând în caietul său de însemnări zilnice: „filosofia, o ştiinţă divină. Orice studiu pe de lături l-am părăsit acum". (9 Dec. 1857).

Il atrage totuşi şi filologia, pe care o preda profesorul Lang, care, prin prelegerile sale atrăgătoare, l-a făcut să cunoască frumuseţea operelor clasice, mai ales pe Demostene. Latina o învaţă cu dr. Anton Goebel, „un critic rece, care aproape te îndepărtează, dar un învăţat admirabil de pătrunzător".

Doi profesori noi la Academie sunt Karl Tomaschek şi Josef Zhismann. Amândoi veneau dela drept. Tomaschek studiase ca autodidact filologia, istoria şi estetica filosofică. Scrisese un studiu asupra unităţii în drama „Wallenstein" a lui Schiller şi luase premiul dat de Academia de ştiinţe cu o lucrare purtând titlul: „Schiller in seinem Verhaeltnis zur Wissenschaft". Dela intrarea lui în Theresianum se îndreaptă spre istoria literară. Plin de patos, nu numai pe catedră, devenea adesea ridicul în faţa elevilor săi. Cât priveşte pe Zhismann, care „a fost pentru mine (notează T. M.) un model în privinţa zelului ştiinţific, care rămâne totdeauna egal cu sine însuşi", Torresani îl caracterizează ca pe un „ideal de profesor, înflăcărat, elocvent, însufleţit de propria-i materie". Preda limbile clasice, istoria şi geografia. Specialist în istoria bisericii orientale, a tipărit în 1858 o carte asupra negocierilor de unire dintre biserica orientală şi cea occidentală.

*

Noului elev al Academiei Theresiane i se dă una din nenumăratele camere ale acelei clădiri enorme, cu intrări monumentale, împodobite cu bogate sculpturi în lemn, cu vaste culoare sprijinite de coloane prismatice masive, cu săli de curs, de duel, de fizică, de dans, de pe pereţii cărora îl urmăreşte privirea severă a împăraţeştilor protectori. El, care nu dansase niciodată, e nevoit să ia lecţii de dans cu destulă neplăcere. Deşi are abia 16 ani, îi repugnă jocul colegilor lui şi se expune ironiei lor, cetind mereu, chiar în orele de repaos. In general, atmosfera din Academie i se pare ostilă. Ii place totuşi aici, fiindcă e însfârşit liber şi scăpat de penibilele certuri de acasă. Din păcate, prefectul cameratei nu-l simpatizează, din neîntemeiatul motiv că dă lecţii unui coleg cu faimă rea în şcoală. (Camerata este formată din zece sau doisprezece elevi de aceiaşi vârstă, care-şi pregătesc lecţiile şi iau masa împreună, sub supravegherea unui prefect, se plimbă prin grădină, şi, pe cât e posibil, stau în grup în clase).

Intre atâţi fii de nobili, Titu e parecum un intrus şi are din întâiele zile neplăcerea să se audă numit „tâlhar de Valah". „Nu mă interesează câtuşi de puţin prostia asta, notează el în aceiaşi seară în jurnalul său intim. Zică ce-o pofti, numai să nu-mi tulbure nimeni cercurile mele de şcoală". Nu poate totuşi trăi într'o astfel de atmosferă, izolat cu desăvârşire. Băiatul acesta batjocorit are un suflet cald, pasionat după prietenie. Nu poate, însă, accepta pe oricine. Aşa, de pildă, Kutschera, care-l iubeşte şi speră să devină amici,

(Urmare în pag. 8-a)

Latifundiarii spiritului

de COSTIN I. MURGESCU

O „întâmplare" din viaţa lui Goga, în faţa căruia se prezentase un mare magnat: — Dumneata ai o biată grădină în jurul casei, dă-mi voe să-ţi ofer 200 jugăre! — Nu pot, e prea puţin. — 500 jugăre. — Tot e puţin. — 1000 jugăre. — E mult prea puţin, domnule; mie nu-mi ajunge o moşie, mie îmi trebue o ţară.

Nu ştiu dacă discuţia n'are cumva o *morală* politică. In orice caz, ea nu interesează acum; răspunsul trădează mai curând pe artistul care răspundea, pe artistul care nu se putea îngrădi într'un loc pentrucă privirile lui se cereau scăldate în cele mai depărtate zări. Era geniul care pentru a se realiza a avut nevoe de câteva genuri literare, de ziaristică, de sbuciumul vieţii publice, de oratorie.

Toate acestea mi-au fost amintite de mărturisirea unui tânăr şi foarte talentat poet care mă asigura că el nu va scrie niciodată altceva decât versuri.

Afirmaţia era menită să zăpăcească. Cum, un om de mare talent care „începe" numai în poezie?

Un artist este un mare călător al sufletului, un „căutător de comori", cum i-a spus Ştefan Baciu, căruia n'ar trebui să-i ajungă niciodată spaţiul, aşa cum nu-i va ajunge niciodată *timpul* ca să afle tot, ca să spună tot ceeace ştie că *trebue* să spună. Un mare călător, un vagabond al căilor înstelate, închis într'o „biată grădină în jurul casei"! Oricât ar fi de încântătoare grădina, nu voi înţelege niciodată cum prietenul meu mai poate vieţui acolo, cum nu se simte sufocat.

Poate are el dreptate! In orice caz nu-l va putea înţelege un om pe care l-au fascinat „întinderile" sufleteşti ireale peste care stăpânea un Leonardo da Vinci şi care a avut cultul marilor latifundiari ai sufletului.

Multilateralitatea necesară pentru realizarea unui artist, nu poate fi niciodată în paguba creaţiei; numai infirmii au dreptul să pretindă că întinderea în suprafaţă slăbeşte „tăria", „adâncimea" unei opere; pentrucă numai infirmii îşi pot închipui pe un Leonardo exclusiv pictor, un Haşdeu numai filolog, pe un Iorga numai istoric, pe un Hugo numai poet.

Lucrurile se schimbă desigur dacă un sărman proprietar de grădină, porneşte să cucerească o „ţară". Dar sunt aceşti latifundiari ai creaţiilor pe care toate adâncimile unui singur sector de activitate nu-i pot satisface, care năzuesc să fecundeze totul, pentrucă lor nu le ajunge nici măcar o ţară!

Imi închipui ce penibil sentiment de expropriere, de mutilare ar însemna pentru un asemenea stăpân de spaţii sufleteşti obligaţia de a trăi numai într'o „grădină", fie chiar şi de dimensiunile unui parc. Am convingerea că ar refuza să mai trăiască şi refuzul n'ar avea nimic nenatural. Dimpotrivă, ar fi o poruncă a structurii sale de „latifundiar". De altfel, mă întreb: n'au fost oare *toţi* marii creatori ai omenirii, astfel de latifundiari? Chiar dacă noi îi cunoaştem numai într'o singură înfăţişare, cea care ne convine mai mult sau cea în care ni se pare că s'au realizat mai mult.

Nu se poate ca oamenii care se ridică să-şi lipească fruntea de sticla cerului, să nu vadă zări interzise celor depe pământ şi să îndrăgească acele zări. „Tăria" unei opere, „genialitatea" nu se poate să nu dea măsura întinderilor peste care a stăpânit mintea şi sufletul unui semen de-al nostru.

Dreptul de a se mulţumi cu o grădină, cu poezia nu-l pot avea decât săracii; „latifundiarii" cer o ţară întreagă. Sau şi mai mult.

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

EXPOZIŢIA D. GHIAŢĂ. (SALA MINISTERULUI PROPAGANDEI, STR. WILSON 8)

Ministerul Propagandei a avut şi de data aceasta inspiraţia bună alegând pe d. Ghiaţă pentru a evoca frumuseţile ţării noastre. Dintre artiştii noştri, d. Ghiaţă e acel care ştie cel mai bine să-şi aleagă motivele. Mai mult, d-sa dă peisagiului un înţeles nou, o căldură, un farmec cu totul propriu. El a fost cel dintâi să descopere pitorescul unui deal cu sonde, să redea suflet şi poezie unui peisagiu mutilat de negrul păcurii şi de prezenţa acestor monştri. De atunci au făcut şi alţii sonde şi poate nu cu atât talent — dar d-lui Ghiaţă îi revine meritul de a le fi dat „droit de cité" în pictură.

Intr'o epocă — poate importantă — din cariera d-sale d. Ghiaţă a pictat aproape exclusiv ierni (din care sunt câteva şi în expoziţia actuală).

D-sa şi cu d. Bunescu au pictat cele mai frumoase peisage de iarnă, amândoi cu facturi şi viziuni cu totul deosebite însă. Dacă acelea ale d-lui Bunescu aveau accente patetice evocând tristeţea mahalalelor bucureştene, iernile d-lui Ghiaţă se colorau în armonii delicate în care chiar ceaţa căpăta un aspect atrăgător. De câţiva ani, d-sa cutreeră ţara în lung şi în lat, adunând documente despre varietatea nesfârşită a costumelor şi a pesagiului românesc. Din Vâlcea ne aduce costumele atât de elegante ale oltencelor şi graţia maramelor de borangic, de la munte frumuseţea aspră a înălţimilor, iar de la mare, Balcicuri cald colorate şi parcă înnoite de o lumină potolită, calmă.

Târgurile, cu pestriţa lor înfăţişare de asemenea, au găsit în d. Ghiaţă un pasionat interpret. Lucrările de mică dimensiune în care ni le prezintă, sunt pictate cu multă vervă şi spontaneitate. Ele au fost pretexte de a colora mai mult şi mai variat de cât până acum. Verdele, roşul, albastrul sunt mult mai intense decât au fost vreodată în tablourile d-sale şi socotim aceasta ca un câştig, pentrucă ne dovedeşte că poate stăpâni cu acelaş meşteşug o paletă cât de colorată.

Preţuim apoi cu deosebire interesul ce-l arată d. Ghiaţă figurii umane. D-sa nu se sfieşte de greutăţile ce le întâmpină de obicei un peisagist care trece la studiul portretului sau al compoziţiei. Aceste greutăţi fac ca atâţi dintre pictorii noştri cei mai aleşi să ocolească un gen care nu le cere decât un plus de disciplină şi de efort.

Prea mulţi artişti au simplificat până la exces şi motivul ca şi mijloacele de exprimare. Se întrec în a-şi stenografia, dacă se poate spune astfel, sensaţiile, emoţia. Am ajuns la această sărăcie de fond abdicând mereu de la legea firească a efortului. D. Ghiaţă, prin seriozitatea cu care-şi studiază personagiile, prin încercările de compoziţie şi-a mărit câmpul cu probleme cât se poate de interesante şi mai ales actuale. Noi dorim ca şi publicul să înţeleagă acestea, căci — ca întotdeauna — el mai crede în prejudecăţi învechite. Se crede şi acum că un „peisagist" nu trebue (şi se bănueşte că nu poate) să facă altceva decât peisaj, „portretistul" numai portrete sau anumiţi pictori, marine. Artistul trebue să fie o sinteză a acestor specializări. Altfel nu va putea năzui la realizări armonioase, complete.

Cronica ideilor

Jean Rostand: Pensées d'un biolgiste [1]

de MIRCEA MATEESCU

Este cu dosebire dificilă, în filozofie, poziţia unui gânditor cu formaţiune ştiinţifică biologică. Experienţa lui Jean Rostand ne-a amintit pe aceia a lui Bergson, deşi concluziunile şi atitudinea celui dintâi sunt în totul altele decât acelea la care a ajuns autorul lui „Matière et Mémoire". Am remarcat adesea că biologii tind în filosofie către monism, şi, ceiace surprinde în mod evident, deşi se ocupă cu studierea fenomenului viaţă, mai întotdeauna ajung s'o postuleze acolo unde nu există şi aşa cum nu există.

Biolog ca şi Bergson, fără să fie înzestrat însă cu o intuiţie atât de bogată, — Rostand se recomandă ca un gânditor modest, incapabil să teoretizeze valabil cunoştinţele sale de specialitate. Nu reprezintă vreo importanţă deosebită pentru filosofie, să afirmi, în diferite nuanţe, că protoplasma ori Chromosoma există, preexistă şi se transmite necesar. Acest punct de vedere biologic, susţinut ca atare prin raport la ideile fundamentale de viaţă, moarte, realitate, etc., este cel puţin neexploatat dacă nu chiar inutil. Este adevărat, Bergson însuşi a capotat, după părerea noastră, într'un gen de monism materialist, însă deosebirea colosală dintre el şi toţi ceilalţi biologi care s'au amestecat în filosofie, vine de acolo că ultimii n'au înţeles, elementar, cât şi întrucât punctul de vedere biologic poate fi concludent în teoria cunoaşterii, ori în problema morţii, şi a spiritului însuşi. Aprofundând biologia, simţitor şi stăruitor influenţat de critica biologică, Bergson nu a tăgăduit însă niciodată valoarea spiritului, nici nu a încercat să îl confişte, ieftin şi teoretic, în profitul materiei inerte. Monismul materialist pe care i l-am atribuit cândva, nu isvorăşte din însuşi termenul „materie", cum ni se pare că este cazul cu Jean Rostand ori cu americanul Müller. Bergson se serveşte de exemplul „evoluţiei creiatoare" şi neîntrerupte a materiei, cules din biologie, pentruca, traducându-l *psihologic* în filosofie, să opteze pentru o metodă intuitivă în teoria cunoaşterii, proprie a prinde realitatea, spontan, în durată. Rămâne stabilit aşadar că în vreme ce lui Bergson biologia i-a furnizat exemplul metodei, nu realismul nemotivat al monismului materialist, pentru Rostand, caşi pentru ceilalţi autori de „penée"-uri, viaţa aşa cum se prezintă în biologie este considerată, excesiv şi grosier, ca realitatea însăşi. Paradoxul nu întârzie să se ivească. Până la urmă, viaţa este confundată cu materia şi mai departe, cu moartea. Rostand presupune viaţa şi spiritul dincolo de conştiinţa omului — evident, fără ca să le atribue existenţei divine, dar confundând ideia vieţii cu perpetuarea protoplasmatică a materiei. Undeva scrie: „majoritatea elementelor din care suntem făcuţi sunt, în mod potenţial, imortale. A muri, este un fenomen colectiv". (pag. 53). Prin urmare, suntem nemuritori, nu pentrucă altceva sau *cineva* din noi supravieţuieşte materiei, dar pentrucă elementele biofizice ale corpului omenesc, sunt nepieritoare. François Ponché îl consideră pe Rostand un „raţionalst complet", un gânditor al „pesimismului integral" etc. Renaşte însă întrebarea, de atâtea ori propusă minţilor gânditoare şi adesea ignorată de biologii teoretizanţi: oare există universul în afară de conştiinţa care îl reflectează? In mod grăbit s'ar putea răspunde afirmativ, apelându-se la unele opiniuni astronomice despre existenţa altor „lumi" planetare, din care viaţa a fost abolită. Exemplul este însă neesenţial, tot atât de neesenţial ca şi punctul de vedere astronomic. Pentrucă între viziunea astronomică (potrivit căreia universul este întotdeauna măsurat „în mare") şi între viziunea biologică (care tinde, dimpotrivă, a studia universul cât mai „în mic") — nu există, prin raport la întrebarea fundamentală nici o deosebire. Astfel, este necontestat că atât *viaţa* de pe planeta noastră cât şi *lipsa de viaţă*, invocată pe alte corpuri astrale — *apar omului, ca atare*. Se poate concepe, până la urmă, un obiect al cunoaşterii în afara sau autonom de existenţa subiectului cunoscător? Indiferent de problema atât de disputată în metafizică, dacă realitatea rezidă în fiinţa subiectului ori în aceia a obiectului — credem însă că niciodată nu se va putea admite în mod absolut că tot ceiace ştim despre acest univers sau despre alte universuri — ne-ar fi opozabil dacă nu ar exista rezistenţa spiritului, pe care o întâlneşte materia, organizând astfel la nesfârşit conflictul şi antagonismul *real* dintre subiect şi obiect.

Dacă realitatea este diferenţa specifică esenţială dintre cei doi factori ai cunoaşterii — orice monism devine imposibil, chiar în cazul în care este susţinut psihologic, în felul lui Bergson, — cu atât mai puţin când este afirmat, material şi facil, în felul biologului Jean Rostand.

1) Stock, Paris, 1939.

Căutat cu lumânarea

(Din viaţa chefliilor)

de NICOLAE AL LUPULUI

Tărăşenia pe care vreau să v'o povestesc, s'a petrecut la Craiova. Nu ştiu dacă în altă parte o fi aşa, dar în oraşul acesta funcţionarii dela orice instituţii, îi găseşti la ora aperitivelor, acolo unde s'a svonit de un vin bun şi mai cu seamă eftin. Sunt întocmai ca şobolanii, care emigrează acolo unde se descarcă cereale proaspete. Dacă aceştia sunt conduşi de miros, funcţionarii au pe câte un coleg priceput în gustarea vinului şi mai cu seamă în beutul lui. Aceştia îşi au un fel de gloriolă de petrecăreţi şi de cheflii, care ştiu să-şi încurce prietenii şi colegii la câte un pahar de vin bun. Chefliul ţine la beutură fără să se îmbete. Aceasta, firește, a căpătat-o după o practică îndelungată, lucrând cu toate „metalele preţioase" adică cu toate felurile de beuturi spirtoase. Când a trecut măsura, spun în limbajul chefliilor: că „s'au cam afumat puţin" cu ocazia unui chef în cutare sau cutare loc, căci de „îmbătat" nu se îmbată decât agiamiii şi peştii.

Pe timpul când făceam şi eu parte din tagma funcţionarilor, colţul din piaţa Prefecturii era înzestrat cu un chioşc unde se vindeau ţigări şi ziare. Acest loc era numit: Urlătoarea. Acolo se adunau după ieşirea dela slujbe funcţionarii dela Prefectura judeţului, a poliţiei, cei dela Finanţe, cei dela Justiţie, ca şi ai băncilor şi alte instituţii, încrucişându-se în pâlcuri unii cu alţii, schimbând grăbiţi câteva cuvinte şi apoi împrăştiindu-se.

— Aide, dă-i drumul !... Ce mai aveţi nou pe la voi ?

— Mai nimica, iată cutare şi cutare, încolo bine, pace. Dar pe la voi cum mai merge?

— Ei, aşa şi aşa...

Dacă era vre-un eveniment la ordinea zilei, colegii ţineau să afle părerea celui mai în curent cu situaţia politică internă sau externă.

— Ei, ce zici colega, de cutare şi cutare? Aide dă-i drumul, fire-ai al dracului, ori ai rămas de-aseară cu limba încurcată.

Amicul, firește, da drumul comentariilor şi prietenii după ce-l ascultau un timp, începea altă discuţie, căci nu trebuia pierdut prea mult timp cu „gogoşi pe groşi".

Când între ei se afla şi un chefliu, băeţii îi dădeau consideraţia cuvenită şi-l întrebau:

— Cu ce casă mai lucrezi, şefule? De ce-ai plecat dela Spirtaru? Unde te duci acum ?

— La „Gambeta" neică, c'a adus „oţul" ăla niște vin pă cinste.

— Da şi Piţurea a adus niște pelin fain — spunea unul.

— Aş, pelin bun nu face decât Mărculescu de pe Sf. Dumitru. Ăla e specialist în pelin.

— Am beut la Cioroianul, măi fraţilor, niște pelin cum nu cred să mai existe altul, intră în vorbă alt funcţionar cu pretenţii de cunoscător.

— Ce ştii tu mă ageamiule, unde se află beutură bună — intervenea chefliul.

— Ce, eu beau de eri, de alaltăeri, ca ţine ori ca burtăverde ăsta, ca să nu ştiu cine are şi cine n'are pelin sau vin bun în Craiova ?

Acest argument era convingător şi grupurile se îndreptau în direcţia cârciumii indicată de specialist. Urlătoarea era locul unde se destina soarta cârciumarilor, iar dacă mai mulţi specialişti cheflii cădeau de acord asupra vreunui cârciumar, apoi pe acela îl vedea Dumnezeu. Grupurile de însetaţi năvăleau într'acolo, de nu putea omul să prididească la ora aperitivelor. Vinul bun, firește, nu putea ţine o veşnicie şi cârciumarul care îi momise cu un vin bun, îl schimba cu altul, iar chefliii şi după ei băeţii emigrau în altă cârciumă sau bodegă.

Unul dintre chefliii cu renume bine stabilit între funcţionarii locali, era şi colegul meu Gheorghe, cu care eram prieten încă din gimnaziu. El ocupa un post la unul din serviciile prefecturii.

Intr'o zi mi-a venit să mă abat pe la biuroul prietenului aproape de ora ieşirei, pentru a discuta amândoi niște chestiuni care ne interesau. La prima ochire, înţeleg că prietenul o făcuse lată sau „se afumase" în seara trecută.

— Mi se pare că „te-ai călit" aseară, ori te-ai culcat la ore mici?

— O scoţi dela tine, ori ţi-a spus cineva ?

— Nu mi-a spus nimenea nimic, dar se cunoaşte.

—După ce cunoşti ?

— După ochii, care s'au micit ca măslinele de iepure şi după „prăjala" care se vede'n faţă. Iacă, am să mă dau mai la o parte, ca nu cumva aprinzând ţigara cu vreun chibrit, să nu mă pomenesc cu tine că-ţi da gura foc, — îl iau pe prieten puţin la vale.

— Ţie 'ţi arde de glume, da eu îs necăjit şi amărît de sare cămaşa de pe mine.

— De ce ?

— Ei, de ce? De ce i se poate întâmpla omului într'un ceas rău.

— Ia spune-mi şi mie păsul amice, că poate ţi-o fi de vreun ajutor, dacă nu'ntr'alt fel, cel puţin cu o vorbă bună sau un sfat bun.

Prietenul începe :

— Ştii că mă pricep la gustarea vinurilor bune...

— Ei, parcă mi-ai spune o noutate? Treci peste asta. Slava Domnului, mai sunt şi alţii.

— Cârciumarul Nedeianu din Justiţiei, m'a rugat să cercetez de unde ar putea să cumpere niște vin bun. I-am recomandat vinul şetului din Viile Mânăstireşti ale Jitianului, că doară şi tu ştii ce fel de vin se face acolo.

— Cum să nu ştiu? E cel mai minunat vin ce se face în plaiurile din jurul Craiovei...

— Cârciumarul m'a rugat să întreb de preţ şi să-i tratez toata afacerea.

— Nu te ştiam şi samsar.

— Face omul ce poate, când e vorba să ese un pahar de vin bun.

Aicea tebuie să spun spre cinstea prietenului meu, că era nu numai un bun camarad de petrecere, dar da cunoscuţilor sfaturile şi îndrumările cele mai precise, încat era iubit şi stimat pentru caracterul său bun şi desinteresat.

Ca slujbaş era foarte activ şi absolut conştiincios. La un pahar de vin, ştia totdeauna să arunce o glumă sau o uşoară înţepătură, care dacă ustura puţin, nu durea însă niciodată. Aceste glume sau prieteneşti pişcături, năsteau sămânţă de vorbă, aşa ca unii din prieteni îi spuneau „încurcă lume".

— Şi cum spun, — urmează prietenul — după ce cârciumarul a vorbit cu şefu, a numărat banii, şi a trimes carele cu butoaie la crama dela vii, ca să încarce vinul.

— Mult ?

— Cam vre-o trei mii de deca, dacă nu mă 'nşel...

— Ei ?

— Cârciumarul m'a invitat eri la prânz ca să merg cu el la vie, spunând că după ce o da drumul carelor, care încarcă acolo încă de dimineaţă, să petrecem şi noi o leacă la crama, ca după vechile obiceiuri ale pământului.

Am luat cu noi într'un coş niște pastramă de capră, şuncă şi costiţe afumate, un purcel de lapte să ni-l frigă acolo, ceva brânză, ceapă şi murături. Acolo am găsit pe „şetulanul" Gănescu, Papa Bertrand — inginerul şi colonelul pe care îi ştii...

— Ai noştri, ca braziii!... Eraţi unul şi unul, nu mi-ar fi fost ruşine cu voi!...

— Şi... ne-am aşezat la masă. Apoi dă-i. Mănâncă la pastamă fumegândă pe grătar, costiţe afumate şi hartane de purcel cu şoricul cum e aurul trosnind în dinţi şi bea la vin cu oala nouă ca la cramă. Scosese vierul niște vin de cinci ani, care mergea pe gât de parcă te ungea ca untdelemnul.

Teşghetarul cârciumarului, după ce a făcut încărcătura, a pornit carele de vale şi a plecat în spre oraş, iar noi am ţinut cheful înainte.

Pastrama şi costiţele la grătar, ne făcuse o sete de speriat. Goleam oală după oală de parcă le turnam pe fierul ars.

Papa Bertrand înţepenise într'un fotoliu cu oala 'n mână şi închisese ochii. Pe semne că s'apucase să doarmă, iar noi, l-am lăsat în pace.

Când aproape să plecăm, am vrut să mai ciocnim câte o oală, aşa ca la „botul calului" şi numai ce vedem pe Papa Bertrand că duce şi el oala la gură şi bea odată cu noi. Colonelul de colo, făcându-ne atenţi:

— Straşnic chefliu dom'le. Ăsta bea şi când doarme.

— Ei şi pe urmă ?

— Pe urmă a venit birjarul, că ce-i facem? Plecăm ori nu plecăm, că a început să înegureze ?

— Şi n'aţi plecat ?

— Ba am plecat, dar abia ne-am deslipit de pe scaune şi ne-a dus vierul pe rând la trăsură. Eu cu cârciumarul ne-am aşezat pe perina din fund, iar Şefulanul Gănescu, hai că merge şi el cu noi în oraş, că i s'a urît de când tot stă la cramă şi s'a aşezat pe scăunelul din faţă, ţinând între picioare şi o dimijenuţă cam de vreo cinci litri, de comină, tare cum e focul.

Am scoborît dealul conduşi de vier, care mergea înainte la oiște, ca să nu ne răstoarne trăsura în vreun şanţ, până ce ne-a scos la şosea.

Inserase şi burniţa ca prin sită, dar noi n'am ridicat coşul, căci vream să ne mai înviorăm o leacă în aerul răcoros.

Când aproape să intrăm în Craiova, pe la hanurile dela bariera oraşului, am văzut că Şefulanul Gănescu nu mai era pe scăunelul din faţă. Unde dracu s'o fi dat jos ?

— Opreşte birjar !...

— Da de ce oprim aici, întrebă cârciumarul ?

— Ce s'a făcut, măi birjar, domnul Gănescu, unde s'a dat jos ?

— De unde să ştiu eu, că doară a fost cu d-voastră aci? Eu habar n'am — a răspuns birjarul care şi el abia se mai putea ţine pe capră.

— D-ta ai văzut unde s'a coborît Şefulanul ? — întreb pe cârciumar.

— L-am văzut numai când coboram coasta, că i-am făcut loc să-şi ocrotească damijana la picioarele noastre.

Eu îl văzusem pe când treceam Jiul pe podul de fier al Jitianului, dar când s'a oprit trăsura şi când s'a dat jos, nu ştiu cu-afurisenie. Poate o fi căzut din trăsură ?

Ingrijorarea asta aproape ne-a trezit. Am oprit trăsura în faţa unei cârciumi mai rasărite şi am intrat înăuntru. Acolo o mulţime de săteni chirigii, care beau ţuică fiartă iar mai în fund un ţigănuş cânta de inimă albastră, dintr'o vioară spartă, unor flăcăi din mahala. De la uşe te isbea o duhoare ca de cazangerie.

— Măi oameni buni — strigă cârciumarul — care din d-voastră vrea să ne facă un serviciu, va fi cinstit. Pun la bătae un deca de ţuică.

De prin funduri se ridicară vreo cinci-şase vlăjgani tineri.

— Ce să facem boerilor ?

— Mă, perdurăm pe drum pe unul cam cherchelit. Nu ştim adică dacă s'a coborît el sau a căzut din trăsură. E vorba să-l căutaţi şi să-l găsiţi. Il căutaţi, mă?

— Il căutăm boerule.

— Ia dă domnule încoace un funt de lumânări şi câteva cutii de chibrituri — spune cârciumarul apoi către vlăjgani :

— Iată la fiecare câte o lumânare şi câte o cutie de chibrituri.

— Păi bine boerule, cam puţin ne daţi! intervine unul din vlăjgani mai ţigănos.

— Vă mai dau şi un kil de zahăr, ca să beţi ţuica fiartă şi acum căraţi-vă mai degrabă.

Oamenii au plecat cu lumânările aprinse în mâini, după ce au fost orânduiţi să meargă unul drept pe mijlocul şoselei, doi pe marginea dinspre şanţuri, iar alţi doi pe partea din afară de şanţuri.

— Şi l-aţi găsit ?

— Cum au plecat oamenii aşa s'au întors.

— Şi Şefulanul ?

— Nicăeri, pare că-l înghiţise pământul — sfârşeşte prietenul dezolat.

— Frate Gheorghe — spun râzând — dracu v'a luat !... Asta-i chestie de Parchet.

— Aşa cred şi eu —răspunde Gheorghe serios, fiindcă mă gândesc că nenorocitul a căzut singur din trăsură cu damijeană cu tot în mijlocul drumului şi l-o fi călcat vreo maşină.

— Nu cred. Maşinile au faruri.

— L-o fi călcat vreo căruţă sau car şi chirigiii, băgând de seamă, l-or fi luat şi aruncat în vreo băltoacă din marginea drumului, după ce-or fi căutat poate să-l buzunărească cumva — că sunt şi ticăloşi de ăştia.

— Cum o tragi tu de păr, s'ar mai putea, dar nu trebuie să-ţi faci atâta inimă rea, că Şefulanul e deşcă bătrână într'ale chefurilor.

— Nu, dragul meu, trebuie să înţelegi cu tot optimismul tău, că nenorocirea s'a întâmplat.

— Nu-mi vine să cred în ruptul capului.

— Dar nu înţelegi omule, că am telefonat la vie, am telefonat la Primărie şi la jandarmii din Balta Verde, am întrebat la el acasă la nevastă-sa dacă a venit şi din toate părţile răspunsul este că nu ştiu nimic de el. Nu se poate dovedi nici că e mort, nici că e viu. Iţi închipui în ce stare de nervi sunt?

— Şeful tău ştie?

— Da de unde !... îmi închipui ce scandal are să fie când o afla nenorocirea...

Prietenul Gheorghe era în plină tragedie !...

— Frate Gheorghe, Parchetul te mănâncă !... îi spun cu zâmbet sceptic.

— Iţi arde de glurne.

— Haide, ia-ţi paltonul să ieşim, că a trecut ora şi-om mai discuta şi pe drum chestiunea asta şi încetează de a te mai amărî atât.

Ne-am dus amândoi glonţ la cârciuma lui Nedeianu.

Cârciumarul întrebă de după tejghea din ochi pe Gheorghe, care se aştepta să-i spue el ceva, dar Gheorghe răspunde cu un gest de desnădejde, ridicând umerii în sus şi îndepărtând braţele în lături.

— Adu ceva vin bun şi gustări, să mai uităm năcazurile, comand eu.

Cârciumarul, după ce ne-a servit, s'a aşezat lângă noi, lămurindu-mă când şi cum a văzut pe Şefulanul, făcând şi el ca şi Gheorghe fel de fel de presupuneri, unele mai negre decât altele.

Dar să vă prezint acuma şi pe Şefulanul, pe care amicii îl cătaseră cu lumânarea aprinsă. Era fiul vestitului boer şi poet oltean Gănescu, născut din căsătoria sa cu o artistă franceză de pe timpuri. Averea boerului poet s'a topit mai curând decât trebuia şi fiul său care învăţase franţuzeşte într'un pension local, a fost înrolat într'un regiment de cavalerie, unde se duceau pe atunci copiii boierilor mai scăpătaţi, spre a-şi face cariera, putând înainta până la grade ofiţereşti. Şefulanul înaintase până la gradul de vagmistru în cavalerie. Şi, ca ori şi cărui cavalerist, îi plăceau femeile frumoase şi vinul bun. Odată, după un chef straşnic, a urcat călare scara regimentului la etaj, ca să dea colonelului raportul escadronului. După această ispravă, Şefulanul şi-a mărginit gradul la vagmistru şi a intrat în viaţa civilă ca slujbaş pe unde putea găsi câte un locşor. Acesta era Şefulanul cel căutat cu lumânarea.

Cum stam noi la vorbă în cârciumă, când aproape să ne puie băiatul pe masă a doua jumătate comandată, văd cel dintâi pe Şefulanul că intră pe uşă şi dau un cot cârciumarului. Şefulanul văzându-ne la masă, se opreşte în dreptul uşii:

— Beţi fără mine, fire-aţi ai dracului de cheflii ?... Vreţi să vă dregeţi ?

— Ptiu!... Scuipa-te-ar mâţele, Şefulanule, exclamă Gheorghe înciudat dar luminat la faţă.

— Aşa să fie, da unde-i paharul meu? Şi se aşează pe scaun la masa noastră.

— Adu, mă, pahare mari, comandă cârciumarul. Eu mă uit la Gheorghe semnificativ.

— Nu-ţi spuneam eu ţie Gheorghe?

— Ce spuneai, măi dezertorule, că te-am dat lipsă la apel ?

— Da unde-ai dormit azi noapte, Şefulanule? — întreb eu, ocolind răspunsul.

— Iacă, la un cismar prieten, din satul Românești, aci bre, cum intri pe barieră.

— Şi cum ţi-a venit asta?

— Iaca bine. Mi-a trăsnit prin cap că am aci un prieten, un cismar, care are, măi băeţi, o cismăriţă s'o bei într'o lingură cu apă. Şi fiindcă nu-l văzusem demult, m'am dat jos pentrucă gloabele abia mişcau pe drum.

— Păi cum de noi nu te-am văzut ?

— Cum o să mă vedeţi, dacă eraţi morţi pentru patrie ?

— Ei, şi apoi? — întreb eu nerăbdător.

— Acolo am început să ne cinstim cu comină, până ce cismarul a adormit lângă banc.

— Şi d-ta?

— Când m'am trezit azi dimineaţă simţeam că mă ţine ceva de gât. Când bag bine de seamă, cismăriţa era agăţată cu mâinile de gâtul meu. Dormisem ca un copil după scaldă în braţele maicei sale şi în patul cismarului, care încă nu se deşteptase de sub bancul de lucru, lângă care căzuse.

— Ptiu!... Bătu-te-ar toţi dracii, Şefulane!... Şi noi, care ne-am amărît atât şi te-am căutat până şi cu lumânări aprinse ? ! !...

De atunci se spune în cercurile chefliilor de la Craiova :

— Culmea chefului este să-ţi pierzi prietenii şi apoi să-i cauţi cu lumânarea aprinsă.

Dor necuprins

Să nu-ţi trimită nimeni ecoul tâmplei : „hai !",
Ci praful să-l împrăştii cu mâinile 'nstrunite.
Aproape, tot zăpada spre ceaţă te trimite,
Că se aprind prin friguri nălucile pe cai.

Un codru scurs din coarne melodice de cerb
Iţi ţese iar ursita : cu borangic de schit —
Şi trupu 'nchide'n umbre izvodul înfrunzit,
Dar nedesprins din lacăt de ochii : nopţi ce fierb.

In deget, porţi deschise şi crainici sus, de ceaţă
Iau îngerilor sborul să-l scutur clar din ani,
Acolo unde bate în vine altă viaţă
Şi mor tăciuni de fildeş, cum toamna pe castani.

„Mă bate Doamnă geana, prea foşnitoare beznă,
„Mi s'a prelins din trupu-i 'ndurerată stea,
„Acum când nu vezi palma ce-ţi toarnă gândul în gleznă
„Şi-ţi înfloreşte, Doamnă, tristeţi de catifea"...

LUCIAN DUMITRESCU

Mărţişor

Inima-i una: iubirii, pâine şi sare —
Dar întoarcerile 'ntotdeauna au durut.
Unde-s limpezimile dela 'nceput?
— In vreme-i sângele, ca inima, mai tare.

Păstrează visul, primăvară fierbinte.
Inima o ai; gândul, totdeauna —
Ca'n fiecare seară cum înfloreşte luna
Şi-adoarme 'n aceleaşi lumini ca 'nainte...

Dragostea, tinereţe fără bătrâneţe,
După înfrângeri ai crezut c'ai găsit-o
Sângele însă, sângele strigă, iubito,
Şi lângă ani, popasul nu poate fi 'n tristeţe.

Totuşi amurgul seninul îl frânge.
Douăzeci de ani — tinereţe beată.
Ca'n baladă, vei avea iubirea-mi toată,
Când în năframă-ţi vor plânge trei pete de sânge.

NICHITA TOMESCU

La creasta visului...

Mersul acela printre lămpi şi îmbătrâniţi castani,
florile pe care le-ai pus cercei frumoşilor tăi ani,
mâinile mici, ispititoare, calde şi inelate
cu care-mi mângâiai obrajii de jumătate,

le privesc cu ochii plini de lacrimi şi regrete.
N'am fost niciodată rău cu tine, niciodată erete
să-ţi fur din geacul cu zâmbete unul pentru mine,
să-l ascund, să gemi frângându-ţi mâinile fine.

Luna era bună cu noi, vrednică gospodină.
Ne spăla rufele sufletului, ne căuta prin grădină.
De câte ori nu ţi-ai şters cu năframa ei fruntea mică
şi nu ţi-ai acoperit diademele sânului de frică?

In marginea parcului am întâlnit primăvara
desculţă, cu voal de mătase, urmată de viori.
Râsul ei, bun ca grâul, al meu ca secara...
Parcă era o fată cunoscută pe străzi, în zori.

Pe creasta visului ne-am regăsit în amurg trist
obosiţi de lumina focurilor ridicate pe munţi.
Te-ai apropiat sfielnică de mine ca de-un Crist,
iar pădurile erau iarmaroace, lumeşti nunţi.

Nu eşti fata despre care am cetit în cărţi.
Vinul tinereţii l-ai împrăştiat în prea multe părţi
că te cunosc, privighetorile, luceferii, luna
de ţi-au pus în trup toată frumuseţea, cununa.

CONST. ENE

Preferinţele Anghelinii

(nuvelă)

de VLADIMIR DOGARU

Mă durea capul de gânduri şi încercam pentru a suta oară să adorm. Afară aceeaş noapte friguroasă şi aceeaş ploae de toamnă plumburie. In gară soseau mereu trenuri şi din sfert în sfert de ceas sunau ornicile bisericilor. Le-am învăţat pe de rost şi ştiu care sunt din centru şi care dela periferie. Toate bat trist şi toate te fac să vezi numai turle înecate în şiroaie.

Trecuse de mult de unsprezece când am auzit bătăi în poartă. „Iar mă chiamă. Şi doar eri am terminat de lucrat schiţele!" Fără să mai şovăi, cobor din pat, îmi trag cismele şi, înfăşurat în manta, ca un cavaler din evul mediu, ies să văd cine-i. Mă picură stropi de ploae pe mâini, reci, ca nişte ace de ghiaţă. Calc unde 'nimeresc.

— Hei, care eşti acolo de baţi, la uşă?

— Deschide, sunt eu...

Până să 'nvârtesc cheea, îl identific. E Arghir Zarioiu, student la filosofie. Când intră, îi zăresc figura, pururi visătoare, şi, vipuşca galbenă, de elev teterist.

— Nu cumva mă chemi la cancelarie?

— Nu..

— Atunci?

Drept răspuns, îşi scutură capela de ploaie, şi oftează lung. Înţeleg că a venit să-mi facă destăinuiri, ori că i-a sosit vreo carte, care merită citită în miez de noapte.

— Poftim, îl invit eu cât pot mai bine, bucuros că nu-mi aduce altfel de veşti. Ia seama la bălţi. In curtea *asta* se strânge atâta apă!

Insă prietenul meu calcă a rasna, fără a evita băltoacele. Fac la fel, şi mă reped înainte, să aprind lampa. Incep a prevedea scopul vizitei şi lucrurile se întâmplă întocmai.

— Nu mai pot, dragul meu, trebue *să-i* scriu...

Arghir Zarioiu, deşi ucenic într'ale filosofiei, e o fire cât se poate de lirică. Il impresionează orice şi e un mare admirator al naturii. Cum se iveşte o zi de repaus, trecem amândoi Mureşul, să ascultăm cum bate vântul în turlele mânăstirii Radna. Băiat comunicativ, se destăinue totuşi cu ţârâita.

— Inţelegi tu că nu mai pot?

— Inţeleg.

Oftează din nou, ridicându-şi capela pe vârful capului.

— Am văzut-o azi pe strada principală. Ii stă aşa de bine în rochie de şcoală!

— Ascultă, Arghir Zarioiu — mă adresez în stil rusesc ca să dau mai multă amploare întrebării mele — cel puţin o cunoşti?

— Nu, însă nu asta mă chinue. Ci altceva.

— Aş putea să ştiu şi eu?

— Poate că n'ar fi nevoe să-ţi mai spun; vei asista la desfăşurarea evenimentelor...

— Aşa dar, eşti amurezat lulea!

— Da, şi mă tem că nu mă va înţelege.

— Pe ce-ţi întemeezi presupunerile?

— Pe firea mea de ghinionist.

— Altfel de motive n'ai?

— Nu.

— Ce-ţi place mai mult la *ea*?

— Tot.

— Cum are ochii?

— Negri.

— O adevărată madonă...

— Glumeşti, în loc să mă salvezi!

— Arghir, nu ştiu ce să cred...

— Da, băiatule, sunt îndrăgostit! Fata asta întruneşte în chip splendid toate visurile mele. Mi-a ieşit în cale pe neaşteptate. Ce vrei, sorocul s'a împlinit! De când aştept!

— Eşti convins că este cea visată?

— Absolut.

Nu mai zic nimic. In definitiv, de ce n'ar fi aşa? Dragostea este nouăzeci şi nouă la sută opera destinului. In zadar vei alerga după ea, dacă nu te ajută norocul. Se vede că i-a fost scris prietenului meu să-şi găsească fericirea tocmai aici, în pierduta asta de Lipovă!

Tăcem amândoi. Cu siguranţă că şi pe el îl fulgeră aceleaşi gânduri. N'apuc să redeschid discuţia, că mi-o ia înainte:

— Dacă observi, e mult destin la mijloc. A trebuit să se iste războiul germano-polon din Septembrie, să fim transportaţi dela Slatina aici, să cantonăm în Lipova, să fiu dat cu secţia mea tocmai pe strada *ei*...

— Adevărat; şi eu m'am gândit la asta. Insă cred că ar fi bine să mai reflectezi...

— Deloc. Dragostea refuză judecata. Ea vine ca trăsnetul din senin. Adu-ţi aminte câte fete n'am văzut împreună? Prin câte săli de facultăţi n'am fost? La câte serate studenţeşti n'am luat parte? Nicăeri însă n'am simţit mai mulţi fiori ca aici!

— Sunt de părerea ta, dragă Arghir, şi întrucât te văd atât de înflăcărat de frumuseţea acestei fete, de ale cărei calităţi nu mă 'ndoesc, îţi doresc reuşită deplină. Cum o chiamă?

— Anghelina. Mi-a spus o prietenă a ei...

— Care va face pe intermediarul?

— Da. Adică, *nu*...

— Cum nu?

— Foarte bine: nu-i scriu. Precis, nu-i scriu. M'am hotărît! Mă duc. Iartă-mă că te-am deranjat. La revedere.

— Mai rămâi un pic. Serveşti struguri?

— Mulţumesc. Mi-a dat şi mie gazda. Caraghios ce sunt. Oare numai pentru *asta* am venit? Nu, nu-i scriu! Cât o fi ceasul?

— Unu după miezu nopţii.

— Târziu.

— Când îmi citeşti?

— Ce?

— Scrisoarea.

— Nu 'nţelegi că nu-i scriu? *Dixi*.

— Mai stai...

— Nu.

Pleacă prin ploaie, pierzându-se în întuneric. Ii aud tropăitul de cisme până dincolo de colţul străzii.

A doua zi ne-am întâlnit la câmp, cu ocazia unei teme. Până la amiază n'am putut schimba un cuvânt, aşa de mult a trebuit să stăm fiecare la postul său. Când s'a sunat încetarea, neam aşezat sub poalele unui măceş, şi în timp ce se strângeau firele telefonice ne-am împărtăşit din nou gândurile. Am început despre Dostoievski, am vorbit despre muzica lui Verdi şi, aproape pe nesimţite, ne-am legat de subiectul de aseară.

— Ce-ai mai făcut?

— I-am scris...

— Parcă te hotărîseşi altfel?

— Da. Insă până acasă mi-am schimbat părerea. Adică am fost învins iarăşi, fiindcă, în principiu, sunt permanent contra...

— Iubirea, firească, n'o negi?

— Nu! nu!

— Atunci ce te nemulţumeşte?

— Faptul că sunt puţini la număr cei care înţeleg cu adevărat dragostea. Majoritatea o iau drept aventură. *Imi pare aşa de rău că i-am scris!*

N'am timp să-mi expun părerea, fiindcă, din spate, apare, subit, comandantul bateriei:

— Staţi la taifas, în loc să aveţi grijă de oameni!...

— E repaus general, domnule locotenent.

— Ştiu, dar avem atâtea de făcut!

Ne ridicăm ruşinaţi. Peste o oră am plecat spre cantonament. Pe Arghir nu l-am mai văzut o săptămână întreagă. L-a luat maiorul, să-i ajute la ridicările topografice.

*

Eram foarte curios să ştiu ce s'a întâmplat cu dragostea prietenului meu. Până să-l reîntâlnesc, mi-au spus alţii că l-au văzut plimbându-se pe stradă, în tovărăşia a două fete, dintre care una tare drăgălaşe. Am dedus numaidecât că scrisoarea a avut succes. Nu mai încape îndoială că fata drăgălaşe era Anghelina. Arghir Zarioiu poate fi deci fericit. Impresia asta mi-a făcut-o când l-am întâlnit pe sălile popotei. Nu l-am putut întreba atunci. E un tânăr plin de conştiinţa datoriei, şi nu suferă să-l întrebi despre lucruri *secundare*. Ţi se destăinue el singur. Alaltăeri mi-a cerut „Memorialele" lui Pârvan. Iar am bănuit ceva...

— Ai absolută nevoe de ele?

— Da. Vreau să citesc pasagiul acela...

— Care?

— Referitor la *moartea rănitului*...

— Ţi-l pot declama eu: îl ştiu pe de rost.

— Nu vreau să mi-l declami. Dă-mi cartea.

I-o dau şi, la plecare, îndrăznesc a-i spune:

— Imi pare bien că te văd iubind. Eşti fericit.

— Da. Şi dacă va fi să mor — ştii că azinoapte au intrat Ruşii în Polonia? — voi muri cu gândul la *ea*. Mă tem totuşi că nu merită această cinste.

— Mereu sceptic...

— Da, fiindcă-mi dau seama de puritatea dragostei mele. Peste o oră îţi înapoez cartea.

— Aşa de repede?

— Imi trebue doar să copiez pasagiul acela... Vreau să-l port la piept. E teribil.

Cartea nu mi-a adus-o peste o oră şi nici peste două. A venit cu ea azi noapte. Era tot ploaie şi tot frig. A bătut în uşă până m'a deşteptat.

— Tu eşti, Arghir?

— Eu...

După ce intră, îşi scutură capela ca şi altădată, aşezându-se pe scaun.

— Sunt distru, băiatule. De ce mi-a fost frică n'am scăpat. *Ceeace îmi mai rămâne e să 'ncerc s'o salvez*. Inchipuie-ţi în seara asta am dat în poartă peste un altul. Ţi-am adus cartea. Iartă-mă că iar te-am deranjat.

— Nu mai stai?

— Nu...

Dispare brusc, tropăind din cisme. Noaptea e friguroasă şi ploaia cade împăciuitoare.

= Ultima stea =

(Urmare din pag. 3-a)

mai obsedantă, crepusculară, aproape vie. Incearcă să fugă, se pierde pe străzile întunecate ale oraşului, ar dori să le ascundă între neguri, să-şi acopere ochii cu cenuşă, dar e ceva care-l opreşte. Intotdeauna se întoarce spre casă, spre camera unde acela *fusese* şi unde totuşi *este*, există, el îl vede (colo lângă noptieră, în lighean), ca un duh care apare dintre ziduri şi te chinue, ca un spirit scăldat dintre hăurile păcatului. Olga s'a îmbrăcat în doliu şi a slăbit atât de mult, că de-abia o mai recunoaşte. Umblă încet ca să nu trezească parcă din veşnicie copilul mort. Are gesturi deslânate şi nu vorbeşte nimic. Simte şi ea cum îi apasă amintirea celuilalt. Adam nu ştie cum să se poarte cu dânsa. Acum îi e milă, acum o urăşte. Intr'o clipă ar vrea să-i spună că totul n'a fost decât un vis urît, că totul s'a sfârşit, i-ar cere să zâmbească; dar în clipa următoare rămâne trăsnit, buimac în faţa ei. Dacă ea se retrage în camera din fund şi plânge, aude plânsul venind spre el ca un geamăt al duhurilor în iad. Dacă ea ridică palmele şi se închină, el se cutremură:

— Pentruce te mai închini, pentru cine te mai rogi?

Ea are ochii tot albi, privirile de animal sortit să meargă mereu cu săgeţile otrăvite în piele.

— Mă rog pentru tine, pentru noi, pentru el, Adame!

— Eşti o nebună! şi pleacă. Rătăceşte pe străzi, se opreşte în faţa vitrinelor cu manechine şi lucruri pentru copii, se înfioară, fuge mai departe. Intră din nou la spital, la ore la care asistenţii şi surorile nu se aşteaptă. Rămâne mult timp în salonul copiilor. Unul are părul galben şi ochii atât de frumoşi! Celălalt surâde ca un înger. Altul seamănă cu o păpuşă. In aparenţă, la suprafaţă numai, pentrucă după aceea în mintea lui feţele lor se schimbă, se schimonosesc, se diformează. Toate chipurile copiilor capătă înfăţişarea copilului mort, ca o mască urîtă şi grotescă. Atunci îşi afundă tâmplele în palme şi caută să scape de imaginea aceea. Orice sforţare e inutilă, orice căutare şi mai prăbuşitoare. Şi bolnavii au observat lucrul ăsta. Dar ei nu-l compătimesc, nu-l iubesc pe doctorul Adam Varnali. Ei sunt egoişti, se gândesc numai la vieţile lor. Acum câteva zile trebuia să opereze un ulcer. Bolnavul ştia ce se petrecuse. De pe masa albă îi observa toate mişcările. Il văzu spălându-se, desinfectându-se, acoperindu-şi faţa cu apărătoarea de vată şi când din întâmplare pusese mâna pe un bisturiu, bolnavul îi văzuse mâna tremurând. Se înfricoşase deodată şi fugise gol din sala de operaţie. Acum toate le vede Adam, le constată, le înţelege. A fost nevoit să-l roage pe Robu să-l înlocuiască. — „Am să demisionez, am să plec, am să fac într'un fel". Dar îndoelile, remuşcările revin. Caşicum copilul s'ar fi născut mort din cauza lui. In aceeaşi zi luă din sertarele laboratorului o fiolă de otravă şi-o ascunse în buzunarul vestei.

Aşa trecu o săptămână, două, trei. Sosi toamna. Procesul de destrămare continua, procesul de descompunere apărea şi mai înfiorător. Gândul unei sinucideri îi părea caraghios. Căuta s'o îmblânzească pe Olga, s'o liniştească, încredinţat că prin ea ar putea uita şi el. Olga devenise însă şi mai cenuşie. Stăteau ceasuri întregi alături şi nu vorbeau nimic. — „Am putea face altul, îşi spunea singur. Dar nu va purta şi acela stigmatele ăstuilalt?" Olga nu gândea la nimic. In ea se golise orice bunătate, orice însufleţire. Părea o umbră, îmbătrânită cu zece ani deodată. Oricum încerca o salvare, o portiţă de eşire, se simţea înhăţată de guler şi trasă înapoi în întuneric.

Din seara aceea Adam nu se mai gândise la Cezara. Nici nu mai venise pe aici. Inviorat o clipă ,avea credinţa, că numai Cezara ar putea să-l tămăduiască. Alergă spre ea într'un suflet. Era în această răsucire, un gând nou de linişte şi prihană. Sună mult, îndelung şi aşteaptă uproape un sfert de ceas până să i se deschidă. Fugi pe coridor înainte. Ajuns în faţa uşii, se opri o clipă (ar fi vrut să audă cântecul sau să simtă respiraţia molcomă a Cezarei; o tăcere însă de pietre şi cenuşă), atunci deschise nervos şi intră. Nimeni. Intuneric. Doar pianul se vedea în fund cu claviatura deschisă. Bătrâna venise din urmă, aprinse lumina, nu spuse niciun cuvânt. Adam căuta cu privirile în jur, caşicum Cezara ar fi fost ascunsă pe undeva prin colţuri sau existenţa ei se infiltrase în ziduri. Aşteaptă să apară, să-l ia de mână să-l desmierde, să-i spună că adevărul e altul (nu acesta omenesc, nu acesta apropiat pământului), ci celălalt care purcede dela Dumnezeu, care se identifică cu nostalgia paradisiacă. Bătrâna umbla prin odae cu mişcări umilitoare, de paiaţă trasă pe sfoară. Se duse până lângă fereastră, deschise sertarul de sus al sicriului şi-i întinse tot fără să rostească vreo vorbă — un plic alb, mic. Apoi eşi, ştearsă ca umbra unei lămpi care va să se întunece peste o clipă sau două. Adam nu ştia ce să creadă. Privea în fund, acolo unde era fotoliul şi unde i se năzărea că există încă făptura Cezarei. Străpungea pereţii şi o căuta prin întunecimile pământului, ale largului. Işi dă seama de cele ce s'au întâmplat. La ce să mai deschidă plicul? Ce să mai afle? Cezara se retrăsese în lumea ei, fugise în trecutul spiritelor, se resemnase, se ascunsese să n'o mai vadă ochiu de om pământean. Mai e nevoie de explicaţii? mai trebue să citească scrisoarea? Vrea s'o rupă, s'o fărâmiţeze, dar un gând tainic îl opreşte. Cezara a fost ea însăşi o magie, o vrăjitorească realitate. A respectat în ea întotdeauna dorul de altceva, pasiunea după o lume de dincolo de ochi şi puteri omeneşti. O desface. Literele se învălmăşesc, se amestecă, se încolăcesc ca văpăile dintr'un foc imens care ne va cuprinde dintr'o clipă în alta.

— *„...Nu ţi-ai putut da seama că te „iubesc, Adame? Eu, Cezara, care nu „ţi-am spus niciodată asta, care nu lă- „sam să se întrevadă. Poate că eu aş „fi fost în stare să-ţi nasc un copil viu, „copilul tău adevărat. Dar astăzi? Am „ajuns la marginea prăpastiei. Privesc „în jos. E un gol în care cresc adevă- „ratele lumini. Aş vrea să mă prăbu- „şesc, dar alături de mine eşti tu. „Ce-am fost până eri? Nişte umili cău- „tători de mântuire; am umblat orbe- „căind şi tremurând, plângând şi înge- „mânând pe de-asupra tuturor adevă- „rurilor — caşicum mântuirea ar fi fost „un bob de aur ascuns în vre-o mocir- „lă. Nu era mai bine să nu te fi che- „mat atunci, să nu fi venit? Am crezut „odată că ne regăsim unul pe altul, că „ne întregim. Tu mi-ai redat mie dorul „de viaţă, dorul de voluptăţi neştiute. „Eu ţi-am dat iluzia lumii celeilalte „prin copil. Până la un punct am fost „convinşi că noi doi am învins legile, „am răsturnat valorile naturii. Şi ce „am ajuns? Am sfârşit prin a te iubi „pe tine (tu care erai zeul bolnavilor, „marele iubit al Olgăi), deci departe de „mine dincolo de marginea lumii. Tu „ai sfârşit prin a-ţi vedea iluziile în- „chircite, strangulate în trupul unui „copil mort. Nu observi legătura? Nu „simţi că destinele noastre s'au împre- „unat de-abia în inima golului, în ini- „ma morţii? Adame, fericirea e o mas- „că a nebuniei, un revers mizerabil al „dumnezeirii. Aci se termină tragicele „noastre vieţi. S'au sfârşit şi miracolele, „s'au sfârşit şi himerele. Vine vijelia, „bezna, agonia. O să ne'ntâlnim în altă „parte. — „Pour vivre, il faut descen- „dre en Enfer. Tels comme les crimi- „nels qui rêvent la liberté en se trou- „blant au dessous de la lumière. Pour „posséder la vie — manqués vous de „votre Dieu, aimez le Diable, oubliez „qu'autrefois il a existé un Paradis!" „Nici eu nici tu, n'am putut uita. O să „ne întâlnim, dar şi acolo vom plânge „şi nu ne vom putea iubi, pentrucă şi „după moarte destinele ne supravie- „ţuiesc. Ce ne rămâne atunci? Iată o „întrebare de care mi-e frică. Apoteo- „zele întunericului (cum le numeşti tu) „au căzut în mine cu sgomote surde, „ca nişte lanţuri de osândă. Unde e „Dumnezeu? încotro Paradisul? O, dra- „gul meu Adam — trebue să renunţi „la glorie, la iluzii, la fericire. Numai „aşa vei uita de păcat, numai aşa vei „putea intra în somnul pur. Iubirea „mea îţi va ajuta să nu mai umbli pe „sub lumină. Nu trebue să mă visezi, „nu trebue să mă cauţi. Rămâi cu ai „tăi!* Cezara".

Prin fereastră pătrundea întunericul cu scrâşnet şi încolăcire de tentacule nevăzute. Adam crezu o clipă că sgârâe cineva cu deget subţire în perete, că timpul a rămas în loc şi pe alături nu trece decât veşnicia, goală, fără Dumnezeu. Nu se putea desmetici din scrâşnirea crispată a sufletului. Se vedea ca un ceas fără cadran, peste care vremea nu lasă niciun semn; se vedea ca o inimă sfâşiată, suspendată în gol. Scrisoarea în loc să-l îngrozească, îi creiase pe negândite alt tărîm care trebuia să ajungă. Avea nevoie de altă existenţă, de altăconştiinţă, de o reîncarnare fără tarele amintirilor, fără imaginile din urmă. Acestea se adevărau prin iubirea Cezarei. Cezara era ca ultima stea de pe cer, ca ultima făptură a pământului după apocalips. Care sunt profunzimile unei iubiri, care sunt valorile ei esenţiale — dacă nu chiar sensul ei inuman, magia care o naşte şi-o ţine aprinsă?

Bătrâna nu vru să spună dela început unde se află Cezara, dar în faţa bancnotelor foşnitoare, tremurând şi cu ochii vicleni, indică numele unui sat de prin preajma Chişinăului. Adam ieşi din casa aceia cu gura strânsă, să nu strige lumii marea bucurie care se arăta. Era în el ceva de vânjolirea pubertăţii, când trupul simte celelalte însângerări ale vieţii. Parcă 'n el crescuse alt om peste rămăşiţele celuilat.

Ii spuse Olgăi că trebue să plece. (Avea să ţină o conferinţă unde în provincie). Olga avu o tresărire spontană, pornită din adânc, fără înţeles, amară supurantă. Ii ceru în acelaş timp să-l însoţească până la gară măcar. Nu ştia dece cere asta, dar orbită, cuprinsă în clanul marilor remuşcări, presimţise svâcnetul destinului în prajma lor. In maşin ănu vorbi niciunul. Luă biletul, trecură pe peron, o sărută pe frunte şi se pierdu în îmbulzeala celorlalţi. Nici un cuvânt, niciun zâmbet. Olga auzi vocea dela megafon. Aşteaptă. Trenul porni încet, pierzându-se în ceaţă. Ridică mâna, o flutură de câteva ori. Ii răspunseră alte mâini. Adam căutase un compartiment gol, găsise şi se aşezase acolo în colţ, fără să mai privească înapoi. Simţi trenul mişcându-se, apoi trepidaţia de pe o şină pe alta. Clipele treceau încet. Intunericul acoperea ferestrele, dincolo de ele tot întunericul. Inainte — zarea. Inainte — Cezara. O staţie, două, trei. Trenul aleargă sălbatec, înnecându-se în fum, şi'ntre neguri. Cezara. Copilul. Raiul. Toate cresc din străfunduri, apar bizare ca alte feţe ale lui Dumnezeu şi sunt atât de aproape! — „Ce caut la Cezara? Cine mă îndeamnă spre ea? Oare iubirea Cezarei nu s'a sfârşit chiar în clipa în care a dat-o pe faţă? Chiar Cezara în această fază nu e o femee sfârşită, o femee agonică? Iluziile, credinţele ei nu s'au spulberat din clipa în care nu fusese în stare să mi le destăinuiască"? Adam vedea acum mai clar; raţiunea îl ajuta să judece aspru, total, până la epuizare toate întrebările. — „Nu mai are nici un rost. Totul e zadarnic. Dacă Cezara ar fi crezut că e în stare să-mi dăruie celalt copil, m'ar fi chemat, m'ar fi implorat să viu. Dar aşa?". Adam îşi dă seama că se află pe drumul greşit, îşi dă seama că Cezara nu poate fi acum decât o femee oarecare fi, nu o femee — miracol. — „Unde să mă întorc? Inapoi? Cine mă aşteaptă? Nimeni, doar trecutul". Cu un gest pornit reflex sau dintr'o inconştienţă larvară, degetele pătrunseră în buzunarul vestei. Adam tresări. Fiola! Caracterul ei lua acum aspecte valoroase de umanizare, caşicum în praful alb s'ar fi descompus toate gloriile pământului. Deodată ochii lui se întunecă. Deaceea nu vede nimic. Doar aude un glas răbufnit, sec, lăcrămat: „Tată!". Se scutură, se întoarce, dă perdelele la o parte, vocea răsare mai chinuită: „Tată!". Priveşte fiola, nu-şi dă seama ce cuprinde, dacă într'adevăr e o otravă sau numai un narcotic. Glasul se amestecă cu sgomotul roţilor şi se pierde... Gândul lui rămâne înfipt însă în golul de unde se iscase chemarea. Laşitate? Nebunii vor crede aşa. Oroare? Nici. Dragoaste de moarte? Nu este ăsta numele unei morţi. Altceva: pasiuna de a se vedea în altă realitate, de a se întâlni cu copilul, de-a o aştepta pe Cezara dincolo. Nimic din ceeace mai gândi Adam în clipele următoare nu făcea parte dintr'o psihoză generală a sinucigaşilor. Actul în sine purcedea dintr'o înţelege arbitrară a vieţii, dintr'o dorinţă de eliberare. Şi atunci închise uşa compartimentului, se întinse pe sofa pe dea'ntregul, se acoperi cu pardesiul până sub bărbie şi duse mâna la gură. Somnul veni după câteva clipe binecuvântat şi fecund. In tot ce fusese, nu se arăta semnul morţii ci semnul eflorizării, semnul purificării. Trenul mergea mai departe.

In aceiaşi clipă, pe peronul gării, Olga simţi lucrul ăsta, simţi cum o spintecă şi o străpunge ca o săgeată. Ştia că Adam nu se va mai întoarce, că Adam se desferecase de tenebrele pământului. Plânsul isbucni aspru, întretăiat de alte priviri speriate. In jurul ei însă, nu se arăta nici una din vastele lumini.

LAURENŢIU FULGA

TEATRUL COMEDIA: SARBATORIREA D-LUI MIŞU FOTINO

Intr'un cadru sărbătoresc a avut loc Vineri 23 Februarie, seara, aniversarea celor 30 de ani de teatru ai maestrului Fotino. Cu fastul binemeritat, într'un cadru de entusiasm s'a reprezentat „Prostul", comedie în 3 acte de Fulda, şi s'au ţinut cele câteva discursuri, cari au relevat personalitatea lui Fotino în teatrul românesc. Emoţionat cum nu a fost niciodată, distinsul artist a primit decorarea din partea d-lui ministru Nistor şi caldele cuvinte de elogii ale directorului său, Sică Alexandrescu şi ale colegilor de scenă, Timică, I. A. Manolescu, M. Şeptilici, Ion Livescu, preşedintele sindicatului artiştilor dramatici, a subliniat cu pricepere activitatea sa.

Reprezentarea comediei „Prostul", o reînviere din vechiul repertoriu, a fost pentru Fotino un prilej nou spre a-şi valorifica alesele calităţi. Nefiind vorba decât de un singur spectacol nu vom face aprecieri asupra lui. Ci doar vom remarca naturaleţea şi finele nuanţări pe care sărbătoritul le-a adus în scenă, interpretând rolul titular, cu aceeaş binecuvântată notă de studiat, până la cele mai mici amănunte, de largă înţelegere a puterii expresiei juste, neşarjate, la momentul oportun.

Restul ansamblului, compus din d-nele Dina Cocea, Nora Piacentini, Mimi Enăceanu, M. Vaurina şi d-nii Eterlé, Ciprian, Ronea şi alţii, au contribuit cu entusiasmul jocului lor, şi cu înţelegerea sarcinii ce aveau să închege un spectacol desăvârşit.

TEATRUL VESEL: „FLORETTE ŞI PATAPON", COMEDIE IN TREI ACTE DE HENNEQUIN ŞI WEBER. DIR. DE SCENĂ: SICA ALEXANDRESCU

Comedia teatrului Vesel, farsa mai bine am spune, o fantezie plină de vervă şi humor, clădită pe un conflict nu foarte serios, dar putând da naştere la situaţii tragice, ceeace crează elementul oarecum senzaţional, palpitând, însă totdeauna ştiind să evolueze între asperităţi cu acea pricepere care din orice întâmplare, fie ea cât de neguroasă, isbuteşte să desprindă doar humorul, uneori ridicolul, întotdeauna plăcutul, comedia aceasta, spunem, afară de unele scăpări din vedere ale montării, şi ele trecând aproape neobservate în mijlocul celorlalte calităţi, este un prilej de muncă şi proaspătă delectare.

Fără pretenţii de artă dramatică deosebită superficială chiar, sfârşindu-se puţin forţat, Florette şi Patapon face parte din acel repertoriu simpatic şi atră-

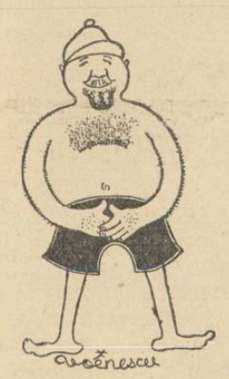

gător, în care au mai excelat şi alţii ce ne sunt nouă binecunoscuţi, precum Arnold şi Bach, repertoriu plin de farmec, mijloc pentru a ne descreţi frunţile, graţie unor conflicte imaginare depuse în spinarea eroilor, oameni simpli, binevoitori, încrezători, şi cari până la sfârşit se desleagă fericit, fiindcă nimeni nu ia în serios nici chiar personagiile, fleacuri de acest soiu.

Calităţile acestor piesete, sunt în mare parte cele ale interpretării care ştie să imprime nervul şi vigoarea cerută, nuanţarea şi şarja nu prea exagerată, şi, mai cu seamă o uşurinţă în joc, un fel de neseriozitate care să antreneze, interpreţi şi spectatori, pe valurile râsului sănătos, spontan, fără ca aceasta să rezulte din spirite forţate, din cuvinte tari; apropos-uri nimerite.

Deacea în Florette şi Patapon, vom râde şi aplauda la scena deschisă apariţiile lui Ionel Ţăranu în costum de baie şi în jupon. Burlesc, absurd, dar extraordinar de amuzant, fără pretenţii, şi iată scopul piesei. Şi tot aşa vom avea surâsul înflorit pe buze la fiecare venire a lui Birlic, îmbrăcat fără gust, bătut, sau ud din cap în picioare şi nu vom exagera spunând că în mare parte el susţine fantezia şi hazul spectacolului, prin verva şi humorul său irezistibil.

Nu mai puţin atrăgătoare va fi apariţia lui Toneanu, cu o mimică perfect adaptată rolului în situaţia sa de bărbat încornorat, singurul din întreaga piesă, dar şi singurul care nu ştie, crezându-i pe toţi ceilalţi înşelaţi de soţiile lor.

Iar ele în fond, sunt fiinţe foarte bune; doar cea mai cuminte, după toate aparenţele, exagerează puţin cu temperamentul, Nutzi Stănescu în rolul soţiei bietului încornorat Patapon, contractând cu Florica Demion, care din toate aventurile sale rămâne nevinovată subliniindu-şi doar rolul cu farmec şi plăcută voioşie.

Subiectul farsei nu contează şi e prea complicat spre a fi expus în câteva rânduri. Văzut, el se desfăşoară delectându-ne şi dând posibilitatea, pe lângă cei câtiva protagonişti citaţi cari au marcat spectacolul prin iscusinţa lor, să-şi dovedească fine calităţi: d-rele Lulu Popescu, Suzy Iupceanu şi d-nilor: Romeo Lăzărescu, Niculescu Buzău şi alţii.

Cald şi antrenant, unul dintre spectacolele reuşite ale actualei stagiuni.

VICTOR POPESCU

SCENA · FOYER · ECRAN

Noţiuni de artă dramatică

—Lecţia IV-a—

de V. MAXIMILIAN

Din cele ce am spus lecţia trecută am văzut cum creerul omului poate fi luat drept o placă fotografică, pe care ni se imprimă imaginile, adică urmele unor emoţii pe care mintea noastră le păstrează timp îndelungat. Şi deoarece aceste imagini ne apar cu sau fără voia noastră, în legătură cu alte subiecte, înseamnă că ele trăiesc şi constituesc memoria emoţională a actorului: izvorul imaginaţiei sale. Prin urmare nu e deajuns ca cineva să fie impresionabil şi să simtă o emoţie, ci trebuie să o şi ţină minte, altfel nu mai poate fi vorba de imaginaţie. Şi în acest caz la ce mai poate folosi sensibilitatea actorului, dacă nu are cine să o stârnească?

„Un actor când vrea să redea natural o pasiune, îşi aminteşte pe cât poate pasiunile pe care le-a simţit" — zicea Bossuet — cu alte cuvinte face apel la memoria sa emoţională.

Să vedem acum în ce mod se foloseşte actorul de aceste două însuşiri principale şi aşa de strâns legate una de cealaltă, care se chiamă: imaginaţie şi sensibilitate.

Un actor are un rol de reprezentat. Il citeşte odată, de două ori, de nouă ori, de cât mai multe ori. Economia de timp şi graba în memorizarea textului, pune în primejdie succesul rolului.

Memorând însă cuvintele, imaginile acestora se întâlnesc în creerul nostru cu celelalte imagini reţinute în diferite împrejurări de memoria emoţională. Fără ajutorul acestor imagini din urmă, ar fi greu de provocat o emoţie, poate chiar imposibil. De exemplu: Cum ne-am putea închipui frumuseţea Arlesianei, din poemul cu acelaş nume, personaj care nu apare niciodată în scenă, dar de care un biet tânăr este îndrăgostit până la sinucidere? Şi totuşi ne-o închipuim şi ne emoţionăm de frumuseţea ei. Operaţia se face prin raportarea patimei tânărului la frumuseţile memorate de noi în alte împrejurări. Aceeaşi operaţie se întâmplă şi cu actorul care joacă pe scenă. Prin aceeaşi raportare se emoţionează, reuşind să transmită ceeace vrea. In mintea sa portretul Arlesianei este vizibil. Acolo vede actorul tot ce vrea şi tot ce spune. Şi numai aşa se explică, cum în locul pompierului sau regisorului care se plimbă liniştit, el vede între culise lupta înversunată pe care o descrie. O vede în mintea sa şi se emoţionează, ca de o luptă existentă. Reflectorul electric pentru nu actor devine soare, lună tot ce vrea autorul dramatic să spună; camarazii de care abia s'a despărţit acum câteva minute sunt personagiile ale căror nume le poartă.

Dar oricât de puternică ar fi imaginaţia, închipuindu-şi cu uşurinţă că revolverul cu care este ameninţat pe scenă este un revolver veritabil, că e încărcat cu gloanţe ucigătoare, că împuşcătura îi va ridica vieaţa, totuşi niciodată nu va reuşi să exprime, deci să transmită frica de moarte în faţa unui revolver fals, dacă n'ar fi dotat şi de: *sensibilitate*.

In privinţa acestei calităţi filozoful Diderot a scris un volumaş, mic dar usturător pentru noi actorii, intitulat: Paradoxe sur le comédien, căutând să dovedească cum că: „O prea mare sensibilitate creiază actori proşti, o sensibilitate mediocră creiază actori mediocri şi numai o lipsă totală de sensibilitate creiază pe actorii sublimi".

Se ştie, că Diderot a fost expresiunea filozofiei secolului al XVIII-lea, că a fost critic şi chiar autor dramatic. Pentru marea sa cultură a fost invitat la curtea Ecaterinei cea Mare. N'am găsit însă nicăieri un indiciu cât de mic din care să deduc cum că Diderot ar fi fost şi actor sau că a jucat vreodată pe vre-o scenă cum a făcut genialul său coleg Voltaire. E adevărat, indicând felul cum ar dori să fie un actor, nu s'a gândit câtuşi de puţin să micşoreze arta dramatică, ci s'o ridice. El cerea actorului să aibă: o judecată sănătoasă, să fie cult, rece şi imperturbabil, inteligent, considerând acestea ca adevăratele şi bunele calităţi actoriceşti. Ne interzicea însă să avem inimă sau să ne emoţionăm. Actorul, după părerea sa, trebuie să-şi păstreze calmul judecăţii ca astfel să se poată urmări pe el însuşi în tot momentul.

In susţinerea tezei sale, Diderot citează o mulţime de exemple foarte amuzante. De exemplu:

La reprezentaţia lui Polyeucte de Pierre Corneille actorul Quinault Dufresne juca rolul lui Severe, trimisul împăratului Decius, să persecute pe creştini. Pentru a destăinui unui prieten al său că şi el face parte din această secţă calomniată, Severe, adică Quinault îşi spunea pe şoptite cuvintele din rol. Publicul a început atunci să strige: „Mai tare" iar el răspunse: „Şi dv. mai încet!", continuându-şi apoi rolul caşicum nu s'ar fi întamplat nimic. „Numai un actor excelent — spune Diderot — îşi poate scoate şi pune la loc masca rolului".

Tot în „Paradoxe sur le comédien" găsim un alt exemplu:

Actorul Lekain în rolul lui Ninus II-lea regele Asirienilor cobora în mormântul tatălui său. şi apărea apoi în faţa publicului cu mâinile sângerânde. Era furios, braţele-i tremurau, ochi-i erau rătăciţi, părul în dezordine, în vreme ce spectatorilor li se tăia respiraţia. Cu toate acestea Lekain, în acest moment de nebunie, împingea cu piciorul între culise un cercel ce căzuse din urechea unei camarade. Şi în timp ce striga: „Unde sunt? Unde sunt ?", i s'ar fi răspuns din sală: „Lasă că ştii tu, unde eşti. Eşti pe scenă şi împingi cu piciorul un cercel între culise. După părerea lui Diderot, Lekain în rolul lui Ninus nu simţea nimic, dar reprezenta magistral sensibilitatea. „Emoţiile actorului — spune el — vin din creier (?) lacrimile sale sunt ca ale seducătorului la genunchii unei femei, pe care n'o iubeşte, dar pe care vrea s'o înşele. Sunt lacrimi la fel ca ale unui cerşetor care te'njură imediat ce treci şi nu-i dai nimic". După părerea sa, „actorul îşi are totdeauna gesturile, intonaţiile şi atitudinile studiate". Aşa dar, acela care va avea de redat groaza, de exemplu, va lua o carte de mimică — sunt atitea—în care va citi şi va afla, că această pasiune se exprimă: ridicând şi arcuind sprincenele, deschizând ochii peste măsură, scoţând în afară globul înroşit al ochilor, deschizând gura şi devenind palid". Şi credeţi că va reuşi în modul acesta să redea groaza? După părerea mea nu va izbuti decât să obţină o strâmbătură, care nu spune nimic. Un actor cu o sensibilitate desvoltată însă va, reda *groaza*, imediat ce-şi va imagina un fapt care ar putea să-l îngrozească. E cazul artistei Rachel. Simţămintele pornesc din creier, aşa susţine Diderot, dar se exprimă cu ajutorul sensibilităţii, care porneşte din nodul vital.

Creerul este doar controlorul emoţiilor.

SPECTATORUL

de ADRIANA KISELEF

Ne întrebăm de multe ori cu vădită nedumerire dece o realizare dramatică trăieşte departe de simpatia publicului şi dece alta are destinul unui răsunet cu succes de public? Pe umerii cui apasă vina sau meritul? Cine sunt făclierii cari deschid aceste drumuri? Ce tainică colaborare trebuie să existe, pentruca vraja succesului să se înfăptuie?...

Te opreşti cu gândul pe fiecare dintre cele trei elemente esenţiale: autor, actor, spectator. Vina sau meritul cade pe rând, atingându-l pe fiecare.

Se spune de cele mai multe ori că piesa nu a fost bună sau că montarea nu a fost suficient de sugestivă, de spectaculoasă, de meritorie sau că actorul e lipsit de putere de exteriorizare, de sensibilitate, fără complexul de nuanţe atât de necesar caracterizării unui personagiu... etc.., dar, la spectator nu se gândeşte nimeni. El scapă întotdeauna din acest angrenaj. Pentrucă, dacă există o complicitate tainică care înfăptuie marea — clipă de artă — apoi în această tainică complicitate vine şi spectatorul cu aportul lui. Căci dacă spectatorul ar trăi cu totul în afară de acest joc al artei, şi dacă o lucrare dramatică trăieşte numai prin adevărul conţinutului ei — te întrebi atunci dece triumfă de cele mai multe ori, succesul mediocrităţilor, al acelor expuneri directe, fără ocoluri de replică, fără un ideal artistic, fără culmi de estetică sau căutări de adevăruri, spectacole la care auditorul nu-i constrâns la eforturi de prea multă inteligenţă şi simţire!? Şi atunci meritul al cui e?... Al autorului care jonglează cu arta? Al actorului, prin a cărui capacitate spirituală se transformă materialul brut şi incolor al piesei în ceeace se poate numi viaţa? Sau al spectatorului care se lasă păcălit? Şi atunci te întrebi neîncetat, ce joc fantezist să-i reprezinţi acestui spectator, ce idee să-i subliniezi, ce sentiment nou să-i conturezi, ce fragment de viaţă să-i cristalizezi, pentru ca gustul şi mentalitatea să-i fie satisfăcute? De ce legi estetice ascultă gustul acestui capricios public?... Căror idoli se închină? Ce ideal artistic urmăreşte când se îndepărtează de cele mai multe ori de tot ce e simbol, transfigurare, stil, artă, înflăcărându-se şi tresărind la orice spectacol de pur şi exclusiv divertisment?..

Pentrucă, îmi îngădui să întreb pe acest mare anonim, pe acest copil răsfăţat şi entuziast, câţi dintre spectatori vin într'o sală de teatru cu dorinţa de a îmbrăţişa un luminiş de gând, de a cerceta un adevăr?... Câţi pleacă cu o simţire nouă, cu o învăţătură cât de neînsemnată, cu un cuget mai alb? Câţi înţeleg şi privesc cu ochi de artist?... Câţi însemnează în carnetul intim al sufletului lor o licărire din atotputernicele?..

Dar, pentru aşa ceva se cere altceva acestui spectator exigent, se cere poate — o mai bună pregătire — un pic de educaţie dramatică care l-ar face poate să înţeleagă puţin „necesitatea ascultării".

Da, ascultare, pentrucă pe lângă inteligenţă şi simţire ceiace i se mai cere spectatorului este de a dori să se identifice, să se armonizeze o clipă cu scena. Dar, faptul acesta nu se poate înfăptui plimbând leneş privirile prin sală, observând decolteul doamnei din fotoliul de alături sau privirile fascinante ale cuiva din loje; clipa dramatică se cere solu̧ionată — de cel ce stă cu pârghia în mână — orişice conflict lămurit, orişice sensibilitate înţeleasă, orişice dialog având-şi rostul lui. Dar, — clipa de artă trece, spectatorul măreşte ochii nedumerit, picând pe cine ştie ce crâmpeiu de gând sau gest, pe cine ştie ce fărâmă de fragment din viaţă, în timp ce sufletul lui se încurcă în cine ştie ce păienjeniş de gânduri!

Câţi dintre spectatori nu trec prin vârtejul de viaţă întrupată pe scenă, cu sufletul gol, suflet pe care nimic nu-l impresionează, nimic nu-l îmbogăţeşte.

Ce-i pasă lui de adevărurile esenţiale ale vieţii câtă vreme el nu poate să râdă cu poftă!?...

Spectatorul, acest ciudat personagiu înarmat până în dinţi cu pretenţii, cerând pe rând autorului ca şi actorului, observaţia justă a vieţii, adâncă cunoaştere a sufletului omenesc, sensibilitate, temperament — etc., etc... în timp ce el nu-şi poate ancora gândirea — frânând-o în atenţie, puţinul timp ales de bună voie să fie respirat în atmosfera caldă a unei săli de teatru.

Şi când te gândeşti că acest spectator — printr'o tainică conspiraţie — îţi cere să-ţi îngȩnunchezi un ideal de artă, să-ţi sugrumi poate un crez!...

DOAMNA AGLAE ENESCU-METAXA

un element de mare talent al tinerei generaţii actoriceşti. Aşteptăm să o vedem pe tânăra actriţă într'un nou mare succes, care să redeziteze impresionanta creaţie din „Fiica lui Iorio".

+ N. N. Toniza

Nu ştim în ce măsură firea sau felul de a fi al omului care a fost artistul Tonitza s'a resfrânt în opera lui, ce misterioase corespondenţe s'au urzit între vremelnicia lui de toate zilele şi ceeace din el va rămâne nepieritor. Cei cari l-au cunoscut, cari au avut norocul să fie prietenii momentelor lui de generoasă dăruire sufletească ne-au lăsat despre el mărturii emoţionate. Amintirea lui va dăinui desigur, proaspătă, împletită cu admiraţia şi recunoştinţa datorite artistului fără prihană, coloristului fermecător care a fost.

In paginile acestei reviste chiar, acum câţiva ani, condeiul lui Tonitza a semnat nenumărate pagini de proză, scăpărătoare de vervă şi ironie fină, lipsite de veninul amărăciunii, pagini în care expresia amintea, prin frângerea înţelesului într'o nesecată bogăţie de nuanţe şi aluzii, de infinita reverberaţie a luminii din paleta pictorului.

Dincolo sau pe deasupra compartimentărilor didactice poezia comunică şi se îmbogăţeşte cu sugestiile artelor plastice şi muzicale într'o intimitate care ne îngăduie să întrevedem o probabilă esenţă comună a lor, intuită dealtfel de Baudelaire într'un sonet celebru. In acest climat superior, în care materialele se transfigurează în sensuri tulburătoare, iar sentimentul participării la misterul Artei se purifică într'o desăvârşită euforie, pictura lui Tonitza întruneşte graţia mozartiană cu duhul feeric al unui Ariel, subtil şi fantastic, aşa cum l-a creat închipuirea lui Shakespeare.

Nudurile lui Tonitza au în liniile lor calme, sinuozitatea şi unduirea pură a melodiilor, peisagiile lui însorite o exuberanţă imnică, dar în chipurile de copii, cu expresia de-o candoare îngerească şi o inocenţă dezarmată, pândea nu ştiu ce nelinişte, o teamă de viaţă, ceva ca o îngândurare adâncită îndărătul aparenţelor ei îmbietoare. Era poate, acolo, mai sensibil ca oriunde ,mai omenesc, sufletul artistului însuşi, aşa cum ni-l închipuiam, cum l-am îndrăgit şi nu îl vom putea uita.

— m. n. —

Au apărut în colecţia „Universul Literar" două volume noui datorite, primul, d-lui doctor Ion Biberi, şi al doilea scriitorului Mihail Chirnoagă.

D-nul Ion Biberi, ne prezintă un foarte interesant studiu asupra pictorului Bruegel, acest puţin cunoscut dar mare creator flamand, într'un volum de frumoasă realizare grafică. Preţul este de 40 lei.

D-nul Mihail Chirnoagă se afirmă încăodată ca un fin analist de suflete, sugerând în paginile romanului său LOGODNA, o atrăgătoare aventură a iubirii.

Amândouă volumele vor fi puse pe piaţă, săptămâna ce vine.

NOTĂ

Incepând cu numărul viitor, pagina noastră de teatru va publica o interesantă serie de articole datorite d-rei Adriana Kiseleff.

Actori şi angajamente

S'ar părea că teatrul este singurul sector de activitate în care sub nici o formă nu s'a produs nici unul din actele de prefacere şi organizare cari au răscolit şi au pus pe baze noui toate ramurile de activitate.

In toate sectoarele s'au făcut deblocări şi împrospătări de cadre; în teatru nu s'a produs nici un simpton care să poată indica preocupările şi necesitatea încadrării elementelor în ritmul şi dinamica actualităţii.

In viaţa artistică circulă şi astăzi moneda a cărei vechime stăpâneşte şi intimidează.

Dacă am încerca să cercetăm valorile, cu mai multă atenţie, am putea afla amănunte de cinică spiritualitate teatrală; au dispărut până şi actele de raţiune camaraderească.

Tineretul artistic, fiindcă tot de el am vrea să ne ocupăm, e muncit mult prea mult şi e plătit puţin, umilitor de puţin.

In orice domeniu ar părea paradoxală scara retribuţiilor, în teatru însă nu. Aci şi numai aci putem înregistra variaţii de temperatură pecuniară (lefuri) cari oscilează între 30-40.000 lei lunar şi 2000 lunar...

In romantismul lor, actorii tineri nu uită nici de plata impozitelor, după cum din obişnuinţă, nu invidiază lefurile celor mai mari ori mai vârstnici.

Dacă nu din cavalerism, cel puţin de omenie, ar trebui ca puţinii artişti mari să nu rămână indiferenţi în faţa acestui incorigibil tineret, care în splendoarea entuziasmului artistic, uită sau poate nu îndrăzneşte să-şi spună păsurile, deşi ar avea cui să se spovedească. Este însă o datorie elementară, grija de a asigura teatrului românesc, regenerarea pe care o impune momentul.

Şi n'ar lipsi nici omul în a cărui pricepere, părere şi putere să citim deslegarea dreptei rânduieli a teatrului.

Ceeace lipseşte — şi e dureros că trebue s'o spunem — e unitatea tineretului artistic; mulţi aleargă după sprijinul mai marilor, încrezându-se prea mult în plictiseala făgăduelilor, alţii nu ştiu să-şi valorifice situaţiile fiind că se tem că nu vor mai juca, iar alţii aşteaptă privind afişul.

Teama de a nu supăra pe nimeni, grija de a fi pe placul oricui; iată ce-i înspăimântă pe toţi şi-i agonizează.

Astăzi, slavă Domnului, nu se mai poate vorbi de teşchereaua cu biletele, astăzi actorul nu mai are nevoie de „cineva" care să pună o vorbă bună la căpătâiul unui angajament şi conducătorii, se ştie de toată lumea, nu mai simt nevoia multiplicării şi cultivării legăturilor...

Astăzi şi asta se ştie şi se tot spune zilnic: Vorbeşte numai pregătirea şi talentul solicitantului.

Pentruce atunci perfidia negării realităţilor ?

Toate afişele zâmbesc pline de podoaba numelor actorilor tineri; ici colo numai, câte un nume garantat, câte o forţă permanentă.

Şi actorii tineri sunt plătiţi cu câte 1916 lei lunar, iar unii cu câte trei poli pe seară (când joacă).

Povestea e veche şi nu mai impresionează pe nimeni...

La întâi ale lunii, actorul (tânăr) e angajat pentru o lună; să expire angajamentul şi e iar angajat pentru o lună ori două săptămâni.

Ordinele circulare încep să curgă apoi în virtutea inerţiei; pe ziua de, actorul află că nu mai e ce-a fost, iar a doua zi că e, ce ştia.

Oricât de entuziast şi de generos ar fi acest tineret, nu-i va fi greu să-şi dea seama că se minte prea mult, dureros de mult, de dragul meseriei. Realităţi...

GHEORGHE SOARE

ECRANUL

SCALA: Cocoşatul dela Notre Dame.

Povestea respingătorului Quasimodo, îndrăgostit de o ţigancă, a înspăimântat, cred, cu ani în urmă, multe dudui romantice, din acelea cari în faţa unui lucru urît, îşi acoperă, înspăimântate, faţa, neuitând să privească urîţenia, cu coada ochiului.

Omul urît este, dela sine înţeles, ţinta privirilor curioase şi amuzate. Când omul urît este ceeace se numeşte: un „intelectual", nu se sfieşte să treacă prin faţa privirilor prostimei de care se apără cu indiferenţă şi cu o răutăcioasă ironie.

Când omul este însă o simplă brută, din acelea cari nu se pot apăra de răutatea lumii, va încerca să trăiască retras, chiar şi într'o clopotniţă, tovarăş fiindu-i doar glasul asurzitor al clopotelor.

Victor Hugo şi-a pus următoarea întrebare: o astfel de brută nu poate avea şi ea suflet ?

Rezultatul: romanul „Cocoşatul dela Notre Dame",

Ne închipuim cât de gustat trebue să fi fost, acum câteva decenii, acest roman cu iz romantic, cu palpitantele urmăriri pe străzile unui alt Paris, cu oameni buni, ori oameni răi, cu aventurieri lipsiţi de teamă şi, marcate, cu acest obsedant şi bun Quasimodo.

Acum vreo 10 ani, poate chiar şi mai mult, multe domnişoare şi chiar domni nu au putut dormi nopţi întregi din cauza chipului îngrozitor al lui Quasimodo interpretat pe ecran de Lon Chaney, acel rege al machiajului.

Pentru transpunerea sonoră a acestui roman pe ecran, s'a recurs la ajutorul lui Charles Laughton, care obsedat, poate, de creaţia lui Lon Chaney, şi-a realizat o mască din cele mai îngrozitoare.

In favoarea măştii, a renunţat chiar la jocul lui interiorizat cu care ne obişnuise. Aceasta nu înseamnă că în scena din clopotniţă, în care încearcă să-i arate ţigăncei cât o iubeşte, nu este magistral.

In restul scenelor s'a mulţumit să se strâmbe şi ţopăe hidos, isbutind să îngrozească publicul femenin din sală.

Versiunea mută a acestui film era, poate mai dinamică, mai mult gen: „film în serie".

De astădată regisorul, cu riscul de a plictisi publicul, a preferat să redea atmosfera acelui sbuciumat Paris, din alte veacuri.

Scopul lui a fost realizat.

După ce asişti la acest film, rămâi cu impresia că ai cetit nişte prăfuite pagini din Victor Hugo.

Maureen O. Hara, un unme nou, este o actriţă cât se poate de frumoasă şi chiar, talentată.

Ceilalţi interpreţi sunt toţi, cât se poate de reuşiţi.

Ii domină însă Charles Laugton cu a sa obsedantă creaţie.

TRAIAN LALESCU

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

„LUIZA" LA OPERA ROMANA. Fără să constitue o partiţiune de primă importanţă nici în repertoriul universal, nici chiar în biblioteca liricei franceze, „Luiza" de Gustave Charpentier nu este lipsită de elementele menite să-i dea posibilităţi de susţinere dramatică şi muzicală onorabilă şi chiar destul de interesantă, a unui spectacol de Operă. Fără prea multă consistenţă muzicală, fără mai cu seamă acel relief expresiv, acea facultate de a plasticiza sentimentul, de a-l caracteriza şi propaga prin muzică, pe care îl presupune folosirea motivului conducător, de a cărui formulă uzează Charpentier, „Luiza" păstrează avantagiile de a fi unitar atmosferizată şi din punct de vedere simfonic, de o factură destul de îngrijită în formă şi de îndemânatecă în pitoresc.

„Opera Română" a studiat cu conştiinciozitate şi hărnicie această nouă achiziţie adăogată la capitalul ei muzical. Punerea la punct generală a interpretărei a fost mai mult decât mulţumitoare. Se poate chiar afirma că omogenitatea obţinută în totalul condiţiilor de reprezentare, a recomandat în deosebi de favorabil capacitatea de finisaj artistic a ansamblului Operei noastre, care pare în excelentă organizare şi dispoziţii de lucru.

Punerea în scenă a d-lui Constantin Pavel a ţinut seamă de coloritul particular în care trebue situată acţiunea, de redarea simplă şi vorbitoare cerută pentru un interior de un anumit caracter, de crearea neostentativă a unor juste tablouri, impresiuni şi desemnări de personagii şi tipuri.

Mâna d-lui Pavel a lucrat cu competentă şi măestrie.

D. Alfred Alessandrescu, despre care am amintit că este un bun cunoscător al muzicei şi tradiţiilor franceze, dacă nu ne-ar fi teamă că s'ar putea uita că stăpâneşte în aceeaş măsură atâtea lucrări importante din alte literaturi, a şlefuit cu siguranţă şi tact întreaga desfăşurare muzicală.

S'au suprimat, la noi, acele faimoase „strigăte" ale Parisului, ale meseriaşilor şi negustorilor ambulanţi, cât şi scena simbolică a vieţii de plăceri a Parisului, al cărui miraj străbate nu odată şi aduce o notă specifică întregei opere, apărând aproape drept un „leitmotiv" de ordin psihologic.

Fără a se stânjeni propriu zis mersul şi continuitatea interpretării, aceasta a fost întrucâtva lipsită de pulsaţiile de viaţă aparte şi de zugrăvire negativă a realităţii mediului înconjurător, prin renunţarea la aceste preliminarii expresive ale desfăşurării capitale ale operei, nu fără de rost simbolic şi de savoare teatrală.

Interpreţii au isbutit creaţii remarcabil de isbutite.

D. Niculescu-Basu, a dat încă odată măsura plină a marelui d-sale talent, a trăsăturilor magistrale în care ştie să-şi compună un rol, să-i împrumute viaţă, să-l cânte.

D-na Dora Massini a pătruns cu frumos simţ al valorilor latura dramatică a rolului d-sale, pe care l-a redat cu alese mijloace de stilizare artistcă.

D. Mircea Lazăr a extras din atât de frumosul fond al resurselor d-sale de cânt şi de căldură lirică, accente de sinceră vibraţie şi comunicativă muzicalitate.

D-na Maria Moreanu, a scos în evidenţă preţioase calităţi de analiză dramatică, traducându-le reuşit în interpretarea d-sale muzicală şi scenică.

D-nele Evantia Costinescu, Alexandra Elefterescu, Tana Nanescu, Florica Popovici, Maria Blejanu, Irina Dogeanu, Ritta Cottescu, Arax Savagian şi d-nii Ştirbei şi G. Marinescu au găsit bună orânduire şi justă încadrare în structura generală a spectacolului, susţinându-l cu o netezime şi o punctualitate demne de relevat.

D-na Elena Penescu-Liciu a dansat o scurtă dar simţită schiţă coreografică.

D. Rosensteck a veghiat încă odată la buna contribuţie a rolului iar d. V. Feodorov a imaginat decorurile cu vie viziune, cu toţii colaborând, împreună cu excelenta „Filarmonica" la urzirea unui bun spectacol muzical.

Literatură, artă, idei...

OCTAVIAN METEA

In editura „Fruncea", de la Timişoara, d. Octavian Metea, un tânăr şi valoros cărturar bănăţean, a publicat nu de mult, lucrarea „Viaţa de basm a lui Badea Cârţan". Ciobanul Cârţan a fost un propagandist inspirat al latinităţii noastre şi cele trei drumuri ale sale, făcute pe jos, până la Roma, constitue desigur un întreit simbol al legăturii româneşti de prietenie, cu Italia.

OMULE, IŢI DAU O CARTE

Cu acest titlu curios, a apărut de curând la „Cugetarea", o plachetă de versuri, a d-lui Constantin Bivolaru.

Nici un semn deosebit în compunerile autorului, prin care să-l remarcăm între numeroşii versificatori de azi. Astfel d. C. Bivolaru zadarnic crede că „plasticizează" când afirmă că „vecinicia are rugină la tâtână, Tălpile ei au început să se roadă, Dumnezeu se ţine cu moartea de sfadă"..

CĂRTURARII BASARABENI

D. Gh. Bezviconi, un tânăr cercetător de la „Institutul sud esteuropean", a publicat de curând, la Chişinău, un mic studiu intitulat „Cărturarii basarabeni".

Autorul continuă preţioase cercetări deschise în această direcţie, de d-nii N. Iorga, Şt. Ciobanu, P. Haneş, ş. a...

PLAIURI SĂCELENE

In ultimul număr al revistei „Plaiuri Săcelene", (an. VII, Ian. Febr., 1940, nr. 1—2), impresionează „cuvântul", prin care se anunţă intrarea în anul VII de activitate. Faţă de vremurile „grele" prin care trecem, conducătorii publicaţiei şi-au pus problema dacă se continue tipărirea cu jertfe a revistei... Li s'a părut că ar fi o dezertare de la datorie, încetarea muncii lor şi deaceea promit cititorilor apariţia mai departe a revistei. Noi le preţuim fapta şi le urăm isbândă.

LITORAL

Ne-a sosit ultimul număr al revistei „Litoral", publicaţia ingenioasă de la Constanţa, condusă de d. Dumitru Olariu şi ilustrată cu gravuri de C. Grossu. D-lui Dumitru Olariu i-am recenzat nu de mult, la cronica literară, volumul de versuri „Crângurile cerului". Despre d. C. Grossu spunem că este unul din artişti plastici de mare valoare, pe care i-a dat tânăra generaţie.

POEM DACIC

Volumul pe care ni-l dărue d. Şt. Cuciureanu, „Poem Dacic", ne-a atras atenţia în mod deosebit şi vom reveni asupra lui. Autorul a făcut studii la Roma, unde a fost membru al şcolii române, înfiinţate de V. Pârvan.

Fructul „poetic" al meditaţiilor d-lui Cuciureanu asupra istoriei strămoşilor noştri carpatici este acest „poem", în care numeroase versuri au nevoie să fie explicate prin citate din autorii vechi greci şi latini.

FUMUL PĂMÂNTULUI

Poetul Ioan Georgescu este cunoscut prin culegerile de versuri: „Metanii şi ore" (1929), şi „Cântece din umbră" (1934). Noul volum tipărit acum, la „Universul", cu titlul „Fumul pământului", cuprinde 40 de poeme, compuse cumpătat, în ritm şi sensibilitate tradiţionalistă.

LADMISS ANDREESCU

Peste câteva zile va apărea în *„Colecţia Universul Literar"* cartea de proză a colaboratorului nostru *Ladmiss Andreescu.* Cartea va cuprinde un ciclu de şase nuvele: *In ţara cerului, Alb şi negru, Fratele, Ochii de pisică, Zădărnicie* şi *Diagnoză,* care vor da măsura unui talent necontestat. Din fragmentele publicate în „Universul Literar" şi în alte reviste de literatură, iubitorii de slovă bună au putut desprinde, în parte, calităţile acestei cărţi care nu ne îndoim că va obţine un merita' succes de critică şi librărie. Cartea va apare într'o îngrijită haină grafică având o copertă minunat realizată de *Voinescu.*

V. IFTODE

La Arad, s'a imprimat placheta cu versuri „Freamătul serilor", a d-lui V. Iftode. Ne bucură apariţia poemelor d-lui Iftode, în care vedem un talent frumos, în desfăşurare.

PAGINI ALESE

Subliniem activitatea colecţiei „Pagini alese" ce apare sub îngrijirea d-lui Ion Pillat, în cadrul de activitate al editurii „Cartea Românească". Ultimele volume tipărite în colecţia „Pagini alese" sunt: „Insemnare a călătoriei mele", de Constantin Golescu şi „Scrisori" de Ion Ghica.

STERIE IAMANDI

In ultimii ani, d. Sterie Iamandi a tipărit următoarele cărţi: „Galeria oamenilor politici", „Eroii revoluţiei ruse", „Galeria dictatorilor". Recent editura „Cugetarea" publică lucrarea de 420 de pagini, a d-lui Sterie Iamandi, Oameni şi aspecte din istoria Aromânilor".

CORPUS EMINESCIANUM

Insemnătatea culturală deosebită şi calităţile de alcătuire ale ediţiei integrale şi critice *„Opere — Mihail Eminescu"*, din care primul volum a apărut în editura Fundaţiei pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II" au fost recunoscute cu elogii de cei mai de seamă fruntaşi ai culturii noastre.

De curând cuvântul plin de prestigiu şi căldură al marelui nostru învăţat Nicolae Iorga a reliefat, în şedinţa Academiei Române, rostul înalt al ediţiei pe care în condiţii optime — o realizează d. Perpessicius. Este în orice caz o preţuire dintre cele mai luminoase şi mai reconfortante, ea venind din partea celui mai ascultat profesor de sensibilitate românească şi celui mai aprig apărător al geniului eminescian.

Un vechi desiderat al d-lui prof. N. Iorga a fost exprimat astfel: „Ediţia integrală Eminescu, trebue să fie un monument naţional".

Un monument naţional a şi reuşit să fie această magnifică ediţie patronată de spiritul înalt îndrumător al M. S. Regelui şi prezentată în condiţii grafice deopotrivă magnifice.

Ţinând să răspundă în totul Inaltei solicitudini a M. S. Regelui Carol II, ediţia integrală şi critică a operei eminesciene „ilustrează odată mai mult principiile spiritualităţii regeşti, călăuzind prin veacuri destinele culturii noastre contemporane" subliniază editorul monumentalei prezentări, în prefaţa primului volum apărut.

Trebue reţinut că numai sub semnul acestei Auguste spiritualităţi, mai presus decât oricare chemare şi îndrituite la o asemenea operă definitivă, se putea purcede însfârşit la împlinirea acelui *„corpus eminescianum"* la care şi memoria poetului şi obligaţiile culturii contemporane şi năzuinţele ani de ani amânate, au deopotrivă dreptul".

I. C. POPESCU-POLYCLET

Il cunoaştem pe d. I. C. Popescu Polyelet, ca pe unul dintre bunii epigramişti cari ştiu să-şi înmoae săgeţile catrenice în cel mai fin şi usturător humor.

Volumul său recent apărut la Craiova „Reliefuri", ne mai desvălue o latură a bogatului talent al scriitorului.

Dibaci povestitor, el ştie să evoce minunat figuri dispărute, precum tot atât de bine poate schiţa în câteva pagini chipurile altor personalităţi în viaţă.

Iată ce simplu şi frumos evocă d. Popescu Polyclet figura lui Cincinat Pavelescu:

„Sentimental şi sarcastic, deci şi poet şi epigramist, un curios amestec sufletesc. Bunii lui priteni, acei cari-l cunoşteau de aproape, l-au scuzat întotdeanna micile răutăţi epigramistice şi poate că el este singurul epigramist care a pus o floare în vârful floretei".

Mai se găsesc în volum următoarele portrete: Radu D. Rosetti, Traian Demetrescu, Lucille Chiţu, G. Marincu, Vasile Lascăr, G. D. Pencioiu, N. Burlănescu, Alin.

Fiecărui din aceştia a izbutit autorul să-i desvălue nota caracteristică.

Meşteşugul crucilor de lemn

(Urmare din pag. 1)

ţiuni binefăcătorilor săi literari: „...daţi-ne o literatură bine gândită, nu uşoară şi distractivă, fiindcă nu ne priveşte decât pe noi faptul că suntem în uniformă. Consideraţi-ne drept nişte civili a căror situaţie specială de a-şi putea scruta eventualul destin tragic îi ajută să aibă conştiinţa adevăratelor valori..." Şi, până una-alta, acest soldat preferă în campanie volumele de cugetări ale lui Pascal şi Montaigne.

Am fost, poate, singurul scriitor care a vorbit, cu tot seriosul, despre soldatul nostru concentrat în fatidicul 1939. Insă în urma acestui „gest de zahăr" cum l-au apreciat unii confraţi, n'am fost cu inima uşoară. Să nu râdeţi dacă transcriem un mic examen al conştiinţei noastre de puşcaş!... Incă de pe când se băteau prunii din anul trecut, purtăm şi ungem o fiinţă, dar n'am trecut poate prin toate neplăcerile traiului de frontieră. Să mai spunem despre lăşitatea aceea lipită în chiagul fiinţei omeneşti, tendinţa de a ocoli greul pe cât posibil? Dar eroismul, de pildă, să traversezi într'un autocamion hodorogit şi descoperit, sub marele viscol o câmpie de cincizeci de km., fie şi susţinut de pretextul scriitoricesc de a-ţi revizui senzaţiile iernii aşa cum ai face cu impresiile despre Wagner ducându-te să-l asculţi într'o sală proprie, la Salzburg. Bănuim că pretextul de mai sus nu va fi suficient la al doilea concert... Retuşarea onestă a unui articol literar e mult în funcţie de căldură şi mai poate apăsa pe conştiinţa unui publicist militar prin faptul că ea a mai solicitat şi timp... Apoi această retuşare este o problemă umilă — ca să luăm un termen de comparaţie la întâmplare — faţă de aceea a miliţianului care se teme că după tăerea mustăţii din ordinul superiorilor, copilaşii nu-l vor mai recunoaşte acasă.

Şi ca să completăm, în multe privinţe, materialul acesta uman din actualele aglomerări militare, se aseamănă cu periculosul radium în mâna unui literat oricât de conştiincios. Iţi este teamă, după ce te-ai atins de el, şi te tot gândeşti că nu vei fi isbutit să-i realizezi chenarul epic pe care îl merită.

Greu se poate imagina un scriitor nou, cu adevărat la înălţimea diversului mediu ostăşesc de acum, împestriţat de toate dialectele, toate rapsodiile. Imposibil să nu ni se întoarne gândul spre acel literat înzestrat cu maximum de carate, vrednic de orice epopeică situaţie: Eminescu. In vremea noastră ar fi avut şi dânsul vreun A Z 1 sau mai ştim noi ce indicativ pe ordinul de chemare. La un loc cu „Fraţii", sub casca verzuie, n'ar mai fi simţit nevoia să peregrineze nemâncat prin toate provinciile, pentru sporirea magiei şi diversităţii lexicului poetic!

Să revenim, talpa ţării înfiptă'n hăurile hotarelor, n'are zor de silogisme scrise precum amintitul soldat francez şi nici măcar de perpeleala conştiinţei noastre literare. Am scris într'o măsură, ca soldat, despre soldat şi nu neapărat pentru el. Avem acum consolarea de a nu fi singurul scriitor inutil acestei masse care înseamnă infinit şi absoarbe (ceiace nu se petrece în Franţa), până la despersonalizare, oarecum, procentul de intelectuali concentraţi. Astfel, aceştia se pomenesc cântând la unison cu camarazii din popor: „Foae verde şi un dudău, Nistrule pe malul tău". Fără îndoială, colectivitatea aceasta de soldaţi înlocueşte orice bunuri spirituale mijlocite de presă, prin substanţa cert superioară a milenarului alean şi a unei filozofii proprii: Fatalismul. Iată că trebuia apăsate cu creionul albastru, pentru puţinii noştri cititori, unele limite înăuntrul articolelor de francheţă militară.

SIMION STOLNICU

Sincopa literaturii româneşti

(Urmare din pag. 1)

Eminescu, şi Knut Hamsun, ca să nu se mai aşeze la masa de scris?!

Insfârşit, nu trebue să uităm că şi cetitorii poartă o mare parte din vină. Cetitorii care n'au cumpărat Craii de la Curtea Veche a lui Matei Caragiale, dar au cumparat opera completa a lui Somerset Maugnam; cetitorii cari n'au apreciat Fuga lui Şefki a lui Emanoil Bucuţa, căutând „exoticul" in romanele englezeşti, etc. etc. Dacă publicul românesc, cumpărătorii de cărţi româneşti, ar fi fost bogaţi— lucrurile nu s'ar fi înfăţişat atat de trag.c. Dar cumpărătorul de carte românească este în genere un om nevoiaş; elevul de liceu, studentul, micul funcţionar titrat, învăţătorul, profesorul ,ofiţerul. Ei nu pot depăşi o anumită sumă lunara pe cumpărarea de cărţi. Ei nu pot cumpara mai mult de două sau trei cărţi pe luna. Intrând astăzi în librărie, acest cumpărător nevoiaş îşi alege o carte tradusă, pe care o plăteşte destul de scump, dar o cumpără şi pentrucă e englezească, şi pentrucă autorul e la modă, şi pentrucă are 600 de pagini.

Sincopa literaturii româneşti se datoreşte în bună parte bugetului limitat al cumpărătorului. Cel care dă 180 de lei pe două volume ale ultimei noutăţi traduse, nu mai poate da 70 de lei pe o carte de Gib. Mihăescu. Nu mai are, ăsta e adevărul. Fiecare nouă carte tradusă, înseamnă cel puţin o mie de cetitori în minus la cartea originală care eventual ar apare în acel sezon — evident, dacă nu e vorba de un autor popular, ca Ionel Teodoreanu, bună oară.

Aşa că, deşi traducerile recente ar fi putut face un mare bine literaturii româneşti de mai târziu, pregătindu-i cetitori avertizaţi — deocamdată i-a făcut cel mai mare rău. A suprimat-o, pur şi simplu.

MIRCEA ELIADE

Titu Maiorescu la Academia Theresiană

(Urmare din pag. 4-a)

nu-i place, fiindcă nu are un „spirit viu literar" şi de câte ori îi ceteşte ceva din clasici sau din propriile sale scrieri, „stă ca un lemn şi cască". Titu e dornic să aibă pe cineva, cu care să-şi împartă părerile, discutând despre sentimentele stranii care-l copleşesc, despre religie, despre stil. Kutschera nu e bun pentru aşa ceva, totuşi, când acesta îi mărturiseşte că nu-l mai poate iubi, iese din cameră vlăguit de tot, fără să poată spune o vorbă. Deşi prietenul se întoarce peste **câteva zile la sentimentele** de mai înainte, Titu începe să-şi piardă încrederea în oameni. Totuşi el mai leagă prietenii cu Welserheimb, Rylski, Tegethof şi alţi câţiva. Ii adună în grădină, antrenându-i în convorbiri filosofice, care-l fac „să guste iar viaţa". Apoi citesc şi comentează literatură sau scrieri proprii. In şcoală se răspândeşte svonul batjocoritor că a întemeiat o şcoală filosofică. Colegii răutăcioşi îl numesc „Cristos şi cei 12 apostoli", „Hans Sachs şi ucenicii cismarului". Carcano îl porecleşte „Adonis", tocmai fiindcă e urît, alţii îi spun Plato, Socrates, un individ arogant şi filosof. Prigoana aceasta îl doare cu atât mai mult, cu cât cei mai mulţi dintre batjocoritori n'au vorbit măcar odată cu el. Nici colegii săi de camerată nu-l cruţă. Ii înfruntă, însă, pe toţi, nepăsător, surâzând, superior.

*

După un an de convieţuire, colegii tot nu-l cruţă. Din 280 de elevi, numai 10 vorbesc cu el: „şcoala lui filosofică". Uneori efortul de a se stăpâni în faţa răutăţii colegilor, care uneori ajunge până la cruzime, devine uriaş şi când rămâne însfârşit singur, cade istovit pe pat, covârşit de o desnădăjduită tristeţe. Când se îmbolnăveşte, singurătatea îl chinueşte şi mai mult. Nu e aici un fals pesimism, dar lipsa unui prieten adevărat şi al unei luminoase iubiri îl face să se gândească la moarte...

Salvarea veni. Intr'o zi portarul îl anunţă că în faţa Academiei îl aşteaptă cineva. E Olga Coronini, de care se despărţise certat cu un an înainte. Olga îi cere iertare şi o corespondenţă se leagă între ei, dar paginele pe care şi le scriu sunt reci, impersonale: vorbesc despre Dumnezeu, despre imortalitate... In felul acesta, Olga e pentru el totuşi un stimulent preţios. Il vizitează uneori convorbind jos lângă trăsură îndelung. In Mai, 1858, a doua zi după o astfel de întâlnire, Titu începe o scrisoare pe care apoi renunţă s'o mai trimeată: „Şi d-ta zici că nu există nimic frumos legat de simţuri? Oho! la această teorie d-ta mai puţin decât oricine mă vei putea converti... Ştii d-ta Olga, până astăzi devenisem un om care stagnează, un om împietrit; această blestemată logică mă cristalizase cvarţ dur. N'ai simţit d-ta din ultima scrisoare că o morişcă a raţiunii, morişcă înghetată, îşi tîreşte penibil roatele? Astăzi am fost emoţionat — însfârşit emoţionat"!

Strigătul final vine din bucuria de a fi simţit sufletul vibrându-i după o ciudată împietrire. Fostul elev al gimnaziului Theresian avea un suflet cald, pasionat după prietenie, un suflet de poet. Cei doi ani petrecuţi în Academie înseamnă o accentuată desvoltare a raţiunii reci în dauna sensibilităţii. Titu îşi dă seama de aceasta. Schimbarea este însoţită de mari tulburări sufleteşti, care-l duc până la desnădejde. In Aprilie 1857, se simte bolnav, nu-şi mai găseşte locul, rătăceşte prin biserici şi râde „văzând oameni nebuni". Copil încă, ajunge la concluzii pesimiste: lumea-oameni „alergând fără scop, fete cochete, bărbaţi afectaţi, un spectacol desgustător". Are insomnii şi neputinţa de a crede în Dumnezeu îi măreşte desnădejdea. După ce va realiza ceva („să nu zic că avui cap şi nu făcui nimic cu el, ci-l pierdui ca ceilalţi proşti"), e hotărît, se va sinucide! Nimic nu-l mai mulţumeşte, nici teatrul care altădată îl pasiona, nici sărbătorile, nici societatea. Doctorul, mirat de acest desgust la un copil de 17 ani, se teme că va deveni ipohondru. Titu observă, însă, că el nu-şi face iluzii bolnave, ci vede „o realitate goală şi rece". Ii e teamă că-şi va pierde „focul vieţii şi al stilului, susceptibilitatea" pentru ce e frumos. Intr'adevăr, nu mai scrie versuri, lucru, pe care de altfel nu-l regretă: „pe deoparte, mărturiseşte el, sunt bucuros că a încetat această ocupaţie neserioasă, pe de altă parte, poate şi din cauza asta devin din zi în zi mai rece, pentru cei mai mulţi din jurul meu mai indiferent".

Făcându-şi obişnuitul examen de conştiinţă anual în Decembrie 1857, el înseamnă: „în totul, o rece, o apăsătoare indiferenţă, acest colos de ghiaţă, căruia prin reflexiunea mea i-am căzut pradă". S'a spus că Maiorescu a fost autorul propriei sale personalităţi. Il vedem însă asistând disperat la schimbarea ce se produce în sufletul său, fără să poată interveni cu ceva, bucurându-se când se simte emoţionat, îngrijorat de „scepticismul deconcertant, care s'a infiltrat în el, de punerea la îndoială a tuturor celor tradiţionale, ba chiar a ideii de Dumnezeu şi de nemurirea sufletului".

Serioasa pregătire ştiinţifică l-a îndepărtat de creaţia poetică. De unde cu un an înainte scria versuri, acum alcătueşte numai disertaţii filosofice. Citeşte cu aceeaşi pasiune pe Herbart, din care şi prelucrează, pe Goethe, Lessing (cu care găseşte că se aseamănă în unele privinţe!), pe ceilalţi clasici germani şi francezi.

La absolvirea Academiei, Titu Maiorescu este clasificat întâiul. Ca şef de promoţie, el rosteşte obişnuita alocuţiune în limba latină. Ministrul Leo Thun, care ia parte la serbarea de fine de an, îl felicită, propunându-i să rămână în Austria, unde va îngriji personal de el. Cu tot succesul acesta, absolventul e indiferent, ba chiar trist.

La 4 August 1858, părăseşte, după patru ani de şcoală, Viena.

ION ROMAN

CONSPIRATORII

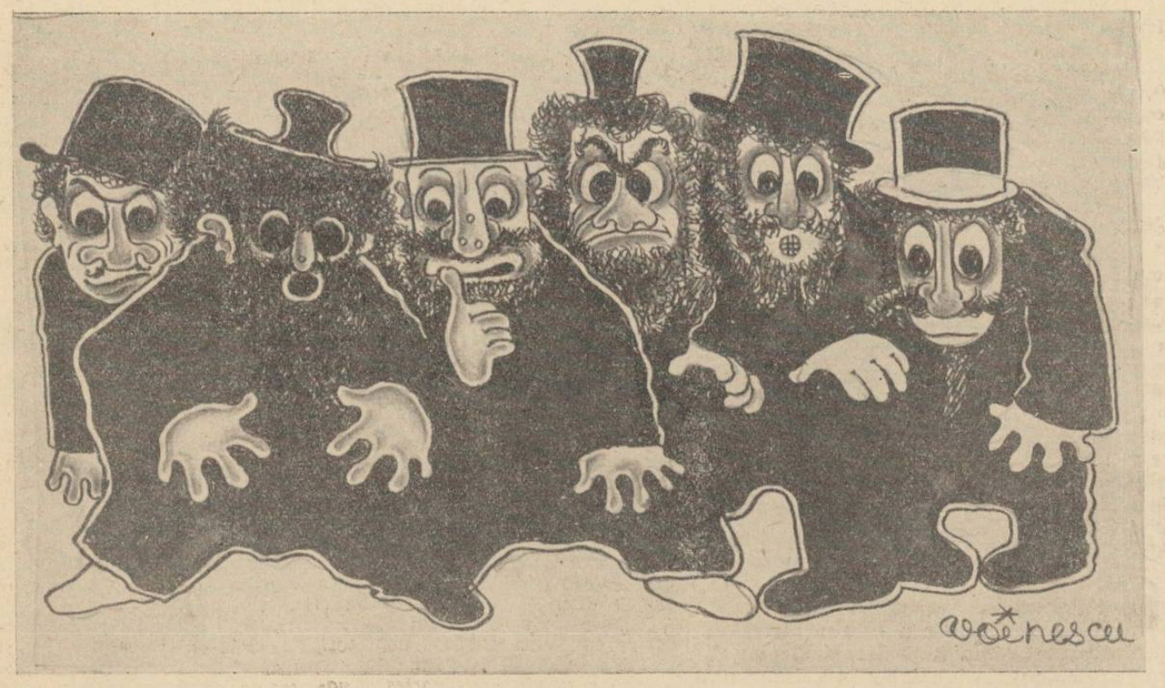

— Sst!! Ne priveşte cineva!!

SOMNAMBULII

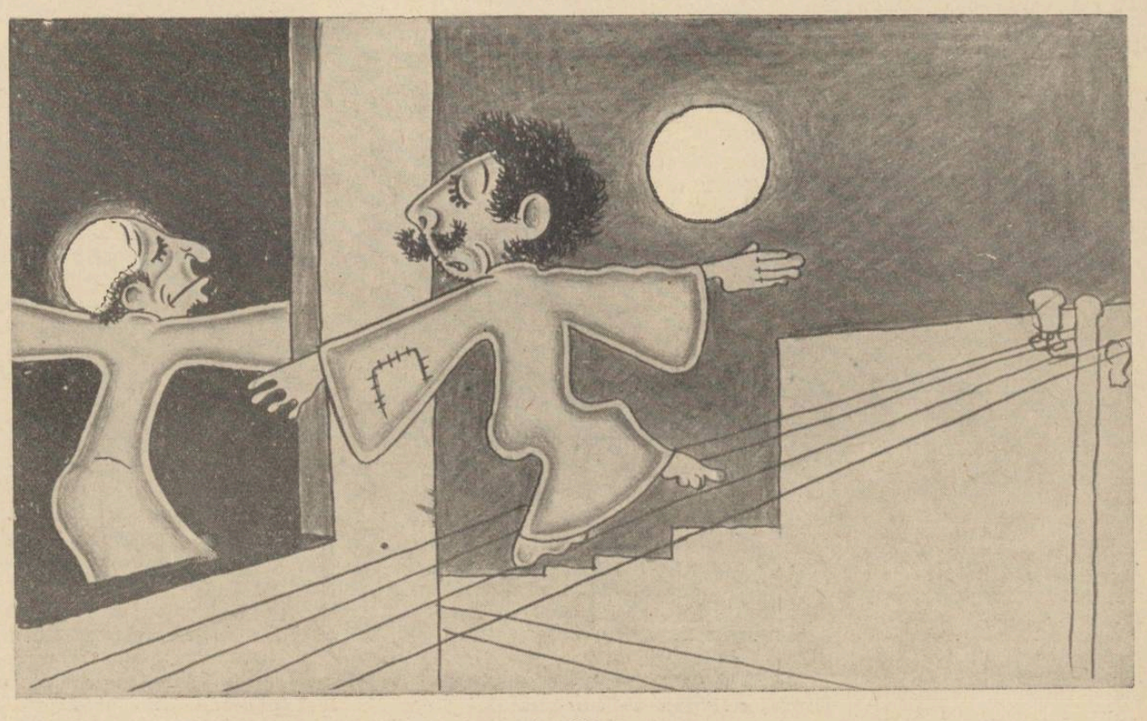

I-ul Somnambul: **Nu vii pe sârmă?**
II-lea Somnambul: **La ce bun? Eu port luna cu mine.**

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, ȘTELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 220 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianu 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 11
SAMBATA 9 Martie 1940
Redactor responsabil : MIHAI [NICULESCU

Meșterul G. Petrașcu

de K. H. ZAMBACCIAN

Domnului **Lazăr Munteanu**, în amintirea primelor mele emoțiuni în intimitatea unei colecțiuni de artă.

In adolescența mea eram un obicinuit vizitator al expozițiilor Tinerimei Artistice, care aveau loc în clădirea rotondă de pe Bulevardul Brătianu, fosta Panoramă a Griviței, dărâmată astăzi.

Pe atunci preferințele mele mergeau la pânze, ce-mi evocau scene mitologice, idile rustice sau peisaje suave, calitățile picturale propriu zise îmi scăpau și deaceea în fața tablourilor lui Petrașcu rămâneam în nedumerire, aveam senzații stranii, bănuiam ceva, dar firavele mele cunoștințe de artă, nu m'ajutau să pătrund îndeajuns în carcterul și valoarea unei adevărate opere. Ceva mai târziu după ce ochiul s'a mai educat, m'am îndreptat către acest mare meșter român și i-am rămas un entuziast admirator.

Este în pictura lui Petrașcu o gravitate și o austeritate, o noblețe de coloare, valorificate prin cea mai autentică viziune plastică din arta noastră.

Uneori pictura lui Petrașcu e halucinantă prin armoniile sale mai sumbre, colorile par țâșnite din pirosferă, lumini incandescente dau un mister valorilor, îl văd pe artist ca un alchimist cu viziuni apocaliptice.

Hotărît lucru, este în arta acestui meșter român, o licărire de geniu ce-l înrudește cu Greco, Goya **și** Cézanne.

Intr'o convorbire avută cu unul din artiștii noștri mai pricepuți, am comparat pictura lui Petrașcu cu acea a unui spaniol. „Un Velazquez ratat" mi-a ripostat el, nedându-și seama, că prin resentimentul său, s'a strecurat un omagiu intim pentru arta lui Petrașcu.

In general o fatalitate ne împiedică să judecăm pe contimporani la justa lor valoare, poate că ne lipsește un recul, orizontul nostru fiind prea strâmt și încă plin de banalitățile vieții curente, suntem totuși mai indulgenți cu mediocritățile și le acordăm mai ușor simpatie. Ce tare ancestrale deformează oare simțul nostru de proporție? Rămânem prizonierii prejudecăților în care ne complacem și în fine ne vine foarte greu, să ne desprindem de rutină.

Ca să nu ne cufundăm în istoria veacurilor, să ne amintim numai de cazuri din secolul trecut; Delacroix, Manet, Cézanne și alții, au întâmpinat enorme adversități; dar la noi, cine poate susține că Luchian și Petrașcu treceau prin 1910 drept cei mai reprezentativi pictori ai generației? Nu sunt încă pe buzele tuturor numele contimporanilor mai favorizați, cari și astăzi înțelinesc calea artei române?

Totuși Petrașcu a învins, el are admiratori fanatici, cari au lărgit cercul amatorilor săi și astăzi arta meșterului s'a impus „nolens volens" și acolo unde uneori lumina pătrunde prin crăpăturile obloanelor.

Cu prilejul decernării marelui premiu național de pictură în 1925, dacă n'ar fi fost stăruința dârză a unor tineri și valoroși artiști, în cap cu Han și Tonitza, Petrașcu ar fi fost înlăturat, iar mai târziu în alegerea sa ca membru al Academiei Române, susținătorii săi s'au prevalat de această primă indicație.

La câteva zile după alegere, întâlnindu-mă o Excelență, care trecuse pe vremuri pe la departamentul Artelor, surprins fiind de această alegere m'a întrebat, ce cred?

I-am răspuns că algerea onora firește Academia, dar dânsul mi-a replicat: „Cred că era mai indicat X, pentrucă face o pictură mai academică".

— Să mă iertați Excelență, dar ce înțelegeți prin arta academică?

— „Academică sau clasică cum vrei, tot una e și m'a părăsit subit.

In odaia mea de lucru stau în fața unor frumoase pânze de ale marilor înaintași ai picturei române, din privirea lor culeg senzații, contemplația lor îmi dă emoțiuni senine.

Pânzele lui Petrașcu mă animează însă și imaginațiunea mea își ia aripi.

Niște flori simple, cărciumărese de țară, pictate atât de patetic de meșter, îmi apar prin dinamismul lor ca o cavalcadă; Văd roșuri ce încalecă rozuri și sar peste verde, strivind stigmate galbene, e un iureș de culori.

Am botezat tabloul acesta de flori „Caii lui Gericault" după numele marelui romantic francez, care picta cu aceiași vervă o întrecere de cai etc.

Petrașcu făcând haz de comparația mea îmi mărturisi, că tabloul fusese pictat cu încordare și spontan, deoarece familia sa îl atâțase la masă, făcându-i aluziuni de moliciune și bătrânețe.

Intr'una din naturile sale moarte, contrastul straniu al albului mesei cu negrul foslorescent al fondului mă predispune la o stare transcendentală; în halucinantul climat al tabloului, un vas de metal îmi pare o nălucă și gândul meu se duce la Hamlet și recitez pasajul „A fi sau a nu fi".

Priviți marinele sale în cari modulează ondulațiuni transparente de verde smarald, măritându-se cu ultramarinul zărilor îndepărtate, ce armonii nostalgice! Intr'unele din pânze pictorul așează monumental și câte o figură, pentru a da un ritm tabloului, dar și prilej de discretă delectare a ochilor, cari rămân agățați de rozul unui văl sau de galbenul unei pălării de pae.

In atmosfera vaporoasă a țărmurilor mării, paleta lui Petrașcu se înmoaie în fluiditate, contrastele se estompează, negrul se topește și roșul rămâne pe țărm, plutesc singure smaraldul cu safirul, cari fac un duet pe ape.

In ambianța tihnită a interioarelor găsim „calm, lux și voluptate". O pernă, un scrin sau un fotoliu de piele se animează prin paleta meșterului și par personaje de altă dată din palatele renașterii Venețiene.

In unele figuri în cari meșterul și-a transpus imaginea proprie, materia pare înmuiată în suflul vieței sale. Prin elanul juvenil al penelului și cromatică caldă, ne-a dat autoportretul de tinerețe dedicat lui Piky, fiul artistului. Ceva mai târziu a construit robust și în forme largi, în armonie argintie, un autoportret al maturității și înainte de a ne picta imaginea expresivă a ultimilor ani (figura încărunțată cu eșarfa roză) ne-a dat acea capodoperă din pragul bătrâneții (1923). Portretul artistului cu boneta roșie, pictură magistrală ce va trâmbița în veacuri, că pe aceste vremuri neamul românesc a avut un superb colorist.

E o comoară vie într'o pânză de a lui Petrașcu, pictura aceasta prin calități specifice de materie ajunge cu timpul la străluciri de agată. „Pictura trebuie să fie ca vinul de calitate, pe măsură ce se învechește să devină mai bună" mi-a spus-o pictorul. L'am surprins uneori în fața șevaletului privind o pânză și apoi luând'o în mână, plimba palma sa pe suprafața picturei, savurând tactil materia și tușa. Imi povestia cazul unui pictor ce orbise, dar care continua să frecuenteze expozițiile pipăind pictura și delectându-se cu modelajul unui sâu sau cu relieful unui șold.

Ca încheiere vom stărui, că Petrașcu caută mai întâi armonia și coloarea prin care forma ia viață, tot așa ca la Cézanne, care explica: „Au fur et à mesure que l'on peint, la forme se précise".

Acest nabab al coloarei plămădește instinctiv materia, care rămâne grasă și onctuasă, vânjoasă sau sclipitoare după caz,

(Urmare în pag. 8-a)

G. PETRAȘCU. Autoportret

Pentru cunoașterea Orientului

de MIRCEA ELIADE

Zilele pe care scriitorul turc Aka Güzdü le va petrece în România, ar putea fi un bun prilej de meditație pentru fiecare din noi. Ce cunoaștem din viața spirituală și culturală a Orientului apropiat? Câți dintre cărturarii noștri stăpânesc una din limbile sud-estului european sau ale Orientului? Facem parte — și ca așezare geografică, și prin descendență culturală — din Răsărit, dar privirile noastre sunt îndreptate exclusiv spre Apus. Dacă nu cunoști ultima carte a celui mai nou dintre scriitorii francezi, ești considerat „incult". Dacă nu poți vorbi cu amănunte despre Paris, Viena, Nisa sau Londra, ești privit cel puțin cu mirare. Dar nu turbură pe nimeni faptul că nu cunoaștem niciun autor turc, grec sau sârb; că nu știm nimic despre cultura lor modernă, despre problematica lor spirituală; că n'am învățat să iubim peisajul și trecutul istoric al Asiei Mici; că n'avem prieteni la Ankara, Atena, Beiruth sau Cairo, așa cum avem la Berlin, Paris sau Londra.

Firește, nu e nevoie să renunțăm la „luminile Apusului", ca să învățăm să iubim și să cunoaștem Răsăritul. Putem, cel mult, să controlăm această pasiune a noastră pentru Occident și cultura occidentală, ca să găsim timp și energie și pentru înțelegerea Orientului. Dacă n'ar fi decât faptul că suntem de aici, din părțile răsăritene ale Europei, nutriți secole dearândul cu spiritualitatea [illegible] — și încă ar fi deajuns pentru a justifica interesul nostru pentru Orient. Dar nu e numai atât. Se petrece, astăzi, o mare schimbare în istoria lumii. Asia reintră în istorie. Orientul începe să activeze, autonom, în istoria universală, unde încetase de a mai fi prezent dela Gengiz Khan și Baiazid. Popoarele asiatice încep să-și creieze propriul lor destin. Dela japonezi — care au dat, cei dintâi, semnalul deșteptării — și până la arabi, cu care suntem aproape vecini, Orientul întreg se trezește la o viață proprie, în conformitate cu tradițiile lor istorice și forțele lor creiatoare.

Asia reintră în istorie devenind asiatică; regăsindu-și, adică, propria sa substanță și urmându-și propria sa vocație. Orientul, atâtea veacuri ținut departe de centrele creiatoare de cultura, începe să colaboreze efectiv la clădirea unei lumi noi, întemeiate pe valori spirituale ecumenice — așa cum nu prea s'au mai răspandit în Apus după Marea Schisma (individualismul) și Renaștere (naturalismul). Se va vedea curând, atunci cand valorile spirituale orientale își vor găsi interpreți mai dibaci în fața occidentalilor — că viața orientală nu este „confuză", „haotică" și „mistica", nici în orânduea metafizică, nici în cea etică sau sociala. Se va vedea că viziunea orientală a lumii și a omului e mult mai coherentă și mai vasta decât conceptiile moderne, fie ele vitaliste, raționaliste sau atomiste.

Reintrarea Asiei în istorie va aduce după sine mari schimbari de perspectivă. Una din consecințele imediate va fi, fără îndoială, despărțirea popoarelor orientale de Occident — de pe urma căruia au suferit atâta în ultimele două sute de ani. Simpatie nu va arăta, deocamdată, Orientul, decât acelor țări care nu și-au exercitat sub niciun fel stăpânirea asupra-i, și nici nu amenință că va face lucrul acesta într'un viitor apropiat. Deaceia, este foarte probabil că Sud-Estul european se va bucura de o mare considerație în toate centrele orientale: pentrucă, pe deoparte acest Sud-Est este totuși în Europa, și ca atare prețios pentru prestigiul și experiența sa — iar pe de alta parte, pentru că acest Sud-Est aparține prin tradiția sa culturală și prin atitudinea sa pacifică, Orientului.

Noi, românii, nu putem rămâne indiferenți față de această transformare totală a lumii cu care ne învecinăm. Căci este, într'o mare măsură, lumea noastră și, chiar când nu ne dăm seama, vorbim aceiași limbă spirituală. Civilizațiile țărănești și structura morală a acestui Orient — fie el creștin, musulman sau „păgân" — se aseamănă. In sufletele acestor noroade ale Răsăritului zac încă neistovite rezerve de energie creiatoare. Crizele care amenință culturile occidentale, nu sunt primejdioase în Orient. In istoria modernă a spiritului — istorie care începe cu Renașterea — Orientul încă nu și-a adus partea lui de contribuție personală. Europa, și întreaga cultură modernă, s'a făcut fără orientali. Dar toate semnele arată că reintrarea Asiei în istorie va aduce cu sine și o înflorire excepțională a culturilor orientale; culturi care, de data aceasta, vor vorbi lumii în graiul lor, iar nu într'un graiu împrumutat.

România este considerată, în tot Orientul apropiat, ca o țară mare și puternică. Se cuvine să dovedim vecinilor noștri că avem și o mare cultură, sinteză desăvârșită între Orient și Occident. Dar pentru asta, trebuie să învățăm să iubim valorile spirituale creiate în Orient; să le iubim și, uneori, chiar să le ajutăm să pătrundă în lumea largă prin inițiativa și prestigiul nostru. Cultura românească va fi chemată să joace, în această regiune unde

(Urmare în pag. ultimă)

Amintiri despre Tonitza

de G. BANEA

Când în 1917, cu vreo săptămână și ceva înainte de Paști, bulgarii ne-au mutat în cele 2 hanuri dela marginea de sus a Kârjaliei, pentrucă cele două lagăre de jos din mijlocul orășelului, cel dela școală și cel dela hotel Arda, se desființaseră, Petrică Ronda, bucuros că mă regăsise, m'a luat să stau cu el în aceeași odăiță, sus la etaj.

Noua încăpere în care aveam să-mi petrec aproape un an, era mai arătoasă decât sălița rece și întunecoasă dela hotel Arda. Era mai luminoasă, — avea două ferestre măricele — și poate din cauza albeții părea veselă și prietenoasă. Eu cu Ronda ne-am așezat în partea dinspre drum, cu capul sub fereastă și cu picioarele spre mijlocul odăii, iar în partea dimpotrivă, cu picioarele spre noi, alți 4 ofițeri, la care s'a adăogat mai târziu al cincilea, Ionică Vieață-Lungă. Paturi dacă am fi avut pentru 6-7 inși, n'ar fi avut loc într'o încăpere cam de 3 pe 4 metri. Stăteam deci și dormeam, învelindu-ne cu hainele ce aveam, pe jos pe niște rogojini cu care ne dăruise într'un moment de entuziasm Chircef, comandantul lagărului. Mai târziu ne-am făcut rost și de câte un sac umplut cu paie, lucru ce ni se părea un confort extraordinar.

Cum am ajuns sus, eu ostenit de drumul la deal printre bolovanii ce mai rămăsese din vechiul caldarâm al orașului, m'am așezat pe o margine de rogojină, frânt în două, cu partea de sus a trupului sprijintă de zidul casei și cu picioarele întinse. Ascultam numai cu o ureche pe Ronda, care-mi spunea că s'a săturat deocamdată să tot facă pe bucătarul prizonierilor și că are să se mai odihnească și el în lagăr cu noi până l-o răzbi iar foamea.

In timpul acesta, unul dintre cei 4 ce erau întinși înspre peretele opus, stând în capul oaselor, tot sucea și învârtea niște foi de hârtie.

Cel care trebăluise cu acele foi era un om bine legat, vânjos, cu un chip rotund, în care două sprincene stufoase umbreau și-i făceau și mai mari prin obscuritate doi ochi expresivi, vii ca de veveriță. Fața îi era rasă cu îngrijire și, cu toate liniile ce se lăsau dela nas spre colțurile gurii și în bărbie, avea ceva tineresc, deschis, de băiețaș. Colțurile gurii puțin ridicate accentuau un zâmbet ghiduș.

— Ce mai meșterești acolo, d. Toniță? întrebă Ronda, după obiceiul lui de a fi politicos la culme, chiar și cu cei mai apropiați.

— Il vezi? Nu te uita că este așa de tăcut și modest, că el te-a și cântărit de mult și ca mâine îți toarnă și o poezie ca lui Ronda, adăogă artileristul din fund.

— Domnu Sărbătoare, las'o uitării și d-ta, poezia, cum mi-a făgăduit și d. Toniță.

Ronda fusese, am aflat mai târziu, tare nenorocit când se citise poezia maestrului, în care se spunea în versuri glumețe că Petrache Ronda e bun de tăiat mărunțel și de dat la „rățe", grăsun cum ajunsese după stagiul la bucătărie. Astea le-am aflat mai în urmă, dar în momentul întrebărilor nu știam încă nimic, pentrucă cel întrebat le făcu semn să tacă și își urmă liniștit lucrul. După un timp ne arătă ce făcuse. Văzându-mă că stau atât de liniștit, — parcă eram căzut de mal — fusese ispitit să-mi prindă în 2-3 schițe atitudinea. Mi le-a și arătat apoi.

In câteva linii și chipul și trupul. Fața îmi era, cum mă văzuse el puțin cam din profil, numai linii ascuțite, ce arătau scofâlceala și slăbiciunea după rănire, iar restul trupului era așa cum putea să se înfățișeze în sdrențele cu care plecasem din spitalul bulgăresc.

A adăogat apoi ca un fel de lămurire pentru toți că eu sunt un model ideal pentru un pictor, deoarece stau nemișcat.

— Te cred, a răspuns artileristul Sărbătoare, dacă l-a cumințit șrapnelul bulgăresc. Numai că, să vezi d-ta, măi meștere, că postul ăsta în care ne țin bulgarii, o să ne facă pe toți niște modele ideale pentru pictat.

Urmând unui îndemn tainic, m'am apropiat de pictor și repede am ajuns prieteni buni.

Era un om cult în cea mai pretențioasă accepție a cuvântului și la el cultura era altoită pe un caracter generos, care l-a oprit întotdeauna dela vreo izbucnire de mânie, ori nerăbdare.

Viața noastră în lagăr a fost strâns legată de el. Deaceea i-am și făcut o largă parte în cartea ce-am scris-o despre acele zile neuitate.

Pentrucă sărăcia era tot mai mare în lagăr, cum am mai spus și în carte, toți băieții își găsiseră câte o meserie, ba de croitor, ba de cismar. Maiestrul nostru era bărbier. Tundea părul și rădea bărbile cu mare îndemânare. Această

(Urmare în pag. 8-a)

AUREL DIACONESCU. Peisaj Balcic.

CRONICA LITERARĂ

Şerban Cioculescu: Viaţa lui I. L. Caragiale,

Fundaţia pentru literatură şi artă „Regele Carol II"

In biografia întocmită, d. Şerban Cioculescu şi-a interzis *apologia*, şi n'a *apreciat* decât în măsura în care a crezut că nu *stărue* prea mult. Intr'adevăr, *obiectivitatea* d-lui Şerban Cioculescu, vom spune, — isbeşte pe cititor. Criticul şi-a ales cel mai liber, cel mai neimpovărat ton de compunere. Dacă ar fi să punem accentul pe documentaţia excepţională a luerarii, am zice ca autorului nu i-a mai rămas energie şi pentru un efort interpretativ, sau că a socotit că o carte înălţată pe armătura informaţiei exacte, nu ar mai avea nevoie şi de implinirea teoretică. Judecând astfel, n'am câştiga însă mare lucru pentru înţelegerea operei şi a intenţiilor autorului. Am rămâne *voit*, pe dinafară. Dar, în faţa unei realizări ca „Viaţa lui I. L. Caragiale", de către un critic de prestigiul d-lui Cioculescu, nu ne convine o neadancire tactică. Sensul prim al acestei tipăriri, este desigur, al unui profit de metodă în planul literaturii contemporane Or, tocmai condiţiile de profit ni se par cu prisosinţă împlinite.

Vom începe cu un aspect al acestui profit de metodă, care ni se pare de o natură mai gingaşă. Cu ori câtă „cumpătare" ar fi adunate faptele, ele tot o *sumă* dau prin împrejurarea simplă că sunt o „adunare". Conform propunerii absolute de obiectivitate, o astfel de adunare trebue să fie exactă. Calculatorului i se cere *suma* precisă, adică viaţa unui om. Ce se întâmplă însă, când printre membrii operaţiei se ivesc şi termeni care se exclud, sau se neagă unul pe altul ca purtători de semne algebrice contrarii? Fiind vorba de viaţa unui om, se pare cu neputinţă ca factorii să ne suprimaţi, aşa încat, un bun calculator, se va resemna să-i aşeze faţa în [illegible] şi să-i suprima, dar şi fără a-i efectua...

Metoda d-lui Cioculescu în însumarea faptelor ce trebuiau să dea viaţa lui Caragiale, este a bunului calculator.

Numai aşa explicăm, bunăoară, generalizări despre atitudinea lui Caragiale faţă de „oameni", exclusive prin conţinutul lor „moralist". Comentând butada satiricului dramaturg, pusă în circulaţie: „Suntem o rasă proastă", d. Cioculescu generalizează": Caragiale nu şi-a urât semenii şi nu i-a disprețuit. Prin firea sa sociabilă, a avut nenumărate prietenii. Mai mult, îi plăcea să stea de vorbă cu oameni simpli şi de rând, cu necunoscuţi, în care psihologul surprindea mai mult bun simţ şi o rostire mai plastică decât la atâţi pretinşi intelectuali, din drojdia socială, avantajos ierarhizată. Aşa dar, nu a putut crede în prostia fără leac a colectivităţii noastre, ci numai în aceea a unei obraznice şi tot atât de triviale supra-structuri Aceasta l-a isgonit din ţară, prin necunoaşterea meritelor lui, prin umilinţele impuse caracterului său independent şi mândru, prin sensul zădărniciei şi al inoportunităţii pe care-l dădeau artei şi artistului" (pag. 365). Rândurile sunt scrise în capitolul consacrat expatrierii scriitorului, la Berlin. E vorba deci de justificarea acestei părăsiri a ţării, ce nu putea fi trecută cu vederea. Conform metodei impuse, criticul biograf nu stăruie însă. Inchide în schimb, în frazele citate, punctele esenţiale ale lucrării, ghicite de ochiul atent: situaţia specială a scriitorului român, cu cariera literară făcută între 1870 şi 1910; — existenţa unei clase suprapuse, — „boerii", „drojdia socială", „pretinşii intelectuali" etc... apoi... caracterul „independent şi mândru" al artistului... care a fost isgonit din ţară de toate „acestea". Dar la afirmaţia: „Caragiale nu şi-a urît semenii şi nu i-a disprețuit..." se alătură următoarea, de la sfârşitul volumului, unde d. Cioculescu, „dator cu o privire sintetică", alege „din diversitatea trăsăturilor pe cea fundamentală, generatoare a acţiunilor morale". Plecarea la Berlin este şi ea o acţiune generată printr'o „trăsătură fundamentală". Despre acelaş Caragiale, criticul spune deci: „Cunoştea pe oameni, îi disprețuia şi ştia să-i joace pe degete. Cu naivii, se purta sentimentaliceşte când voia să le intre în voie sau să-şi facă un mic interes. Se punea tot aşa de lesne în unison cu mitocanii, exagerând trivialitatea, deşi preţuia intelectualiceşte tipul uman al civilizaţiei apusene. Mediul românesc s'a răsbunat împotrivă-i, nivelându-l adesea in spirit cu Mitică, cu Mache, sau cu Caţavencu... (pag. 431)

Nu vom recurge la nici o acrobaţie spre a dovedi că d. Cioculescu se contrazice, după cum nici nu socotim necesar să arătăm că cele două generalizări sunt valabile, sub motiv că sunt numai contrare, nu şi contradictorii... Ne mulţumim să subliniem că d. Cioculescu are în vedere suma ce dă viaţa unui om şi calculează ca atare. Ca să adâncim lucrurile, nu vom apela la fraze repetate despre o „anume dragoste de oameni" a scriitorului", care-l îndemna să-şi îmbuneze prietenii, după ce îi maltratase", (pag. 431). Aflăm în altă parte o determinaţie ocolită de d. Cioculescu tot timpul în cuprinsul cărţii, dar care nouă ni se pare a zugrăvi desăvârşit caracterul contradictoriu analizat. Paragraful unde e pronunţat epitetul „demonic", solidarizează cuprinsul celor două de mai sus, făcându-ne să le admitem în complexitatea personalităţii lui Caragiale: „Omul era demonic în vorbire, cu un debit nesecat, cu o fantezie stârnită, şi întreţinută de prezenţa uimită a ascultătorilor. Inapoia ochelarilor, ochii de miop sfredeleau şi se mişcau ca argintul viu.

Faţa se crispa actoriceşte, braţele şi trunchiul intrau în convulsiune, răspunzând cu automatism de reflexe, dialecticei pasionate. Era însă o pasiune la rece, a unei inteligenţe mobile şi nestatornice, variând în păreri după toane. Un amestec bizar, de bun simţ fundamental şi de căutare a paradoxului pentru plăcerea de a contrazice şi a ului... etc." (p. 429—39).

Singura înfăţişare „sintetică", a chipului lui Caragiale, din toată cartea. Producerea ei o inlesneşte expresia „demonic în vorbire". In precizarea că era demonic „în vorbire", nu trebue să vedem o interdicţie de a vedea demonismul prezent şi în alte manifestări.

De câteori d. Cioculescu arată ce eglătură a fost între viaţă şi vocaţia artistică, la Caragiale, consideraţiile d-sale pun opera scriitorului în strictă dependenţă de lumea exterioară, văzută, auzită, şi observată.

Marea inteligenţă a lui Caragiale a fost de a înregistra ceea ce se întâmplă în preajmă, fără ca el să participe sentimental şi să deformeze generos, fapte şi adevăruri. In spiritul său lucid până la exasperare, fenomenalitatea socială se întipăreşte în chip necesar, ca proectată pe un ecran, de o fasciculă luminoasă.

Numai inteligenţa şi-a păstrat-o Caragiale, treză, din bogata sa dotaţie spirituală, şi când îşi aplica această facultate asupra unui obiectiv, — îngropa ca într'un întuneric celelalte însuşiri, spre a nu-l stânjeni în captarea victimei. Folosirea inteligenţii în potenţialul ei maxim, ştim însă că duce la deformităţi. Zadarnic încercau Delavrancea şi Vlăhuţă să se convingă de romantismul ascuns al „satiricului". Pentruce să se înlocuiască neapărat ironia, cinismul, cruzimea chiar, ca modalităţi ale inteligenţii exclusive, cu surogate ale unei bănuite sensibilităţi? In desfăşurarea normală a vieţii, sensibilitatea este o valoare morală neevidentă. Pe ea nu o solicită să se producă, firesc, structura socialului.

In „vorbirea" obişnuită, nu se face prezentă ca un dat necesar al omenescului. Ea fructifică individualul, cu condiţia să o cultive singuratec... In artă, apare ca un produs al vieţii interiorizate, iar nu al vieţii observate. D. Cioculescu „apăra" de romantism pe Caragiale. Fără a ne întreba asupra „ideii" despre romantism a criticului, transcriem fraza concludentă: „Caragiale nu are însă nimic romantic în alcătuirea interioară. Nu e simţitor la universul sensibil, nu se împărtăşeşte din sensurile mistice ale naturii, nu se înfioară înaintea dumnezeirii revelate... Religia lui superioară este credinţa în frumos, elaborat cu evlavie şi permanent prin seriozitatea muncii artistice". (pag. 429). In privinţa acestei religii a „frumosului", Caragiale se deosebia de „romantici" prin concepţia sa **formală**. In literatură, el folosea limba **reală**, a vorbirii zilnice: „Cu talentul său scenic ce se cerea întrebuinţat, el susţinea întâietatea graiului vorbit, asupra limbii literare provincializante sau arhaizante. Slavici şi Eminescu se dădeau până la urmă bătuţi, recunoscându-i simţul deosebit al sintaxei". (p. 247). Fără îndoială, „graiul vorbit" conţine un important depozit de experienţă satisfăcând cerinţe ale artei oricât de pretenţioase. Folosirea omenescului, din „graiul vorbit" în creaţia literară necesită tocmai inteligenţa ca facultate dominantă, cu aspectele ei: ironia, caricatura, şarja, anecdota. Personagiul creiat prin observaţia exterioară creşte în adâncime numai prin procedeul admis în artă al deformării în planul vital, cu compensaţia obţinerii unei „forme" pe planul artistic. De o eventuală acuzaţie de neverosimil, metoda deformării se apără prin formalismul riguros al limbii...

Cele mai precise afirmaţii le face d. Cioculescu privitor la formalismul artistic al lui Caragiale. Numeroase sunt caracterizările de felul acestia: „Caragiale era curios de toate artele frumoase şi avea principii simetrie, proporţie şi armonie". (p. 248). Două mari exigenţe obseda pe artist până la mitomanie: proprietatea cuvântului şi corectitudinea sintactică. Norocoasa înzestrare i-a fost cu putinţă de mic, prin institutorul Bazil Drăgoşescu, la Ploeşti: „El a fost adevăratul profesor al lui Caragiale, cel care i-a pus condeiul în mână, cu respectul ca şi religios pentru termenul propriu şi sintaxa fără greş" (p. 51). Exprimarea clară şi cuprinzătoare, pusă în slujba inteligenţei ca facultate unică a artistului, devine astfel o armă de luptă şi o siguranţă de victorie. Despre darul exprimării şi al bunului simţ, însuşi Caragiale informează într'o scrisoare către Vlahuţă, făcându-şi portretul retrospectiv, la 20 de ani: „Am o educaţie nu tocmai îngrijită, fiindcă părinţii mei n'au avut mijloace să-mi dea una aleasă; dar am puţin bun simţ şi, cum poţi constata şi d-ta, mă exprim fără vreun fel original de gândire, destul de limpede şi comod". (75). Astfel pregătit începe cariera literară, din vocaţie. Nimic mai nemerit înţelegerii acestei prodigioase activităţi, decât cunoaşterea unor epitete folosite de Caragiale, în descrierea contemporanilor sau a personagiilor sale. Ivirea vocaţiei se înregistrează cu expresia: „apucăturile mele de bjucher" (p. 76). Spiritul de observaţie desvoltat excesiv îl va face pe scriitor un „şuetar", cu metode sigure de reţinere a documentaţiei surprinse. Inteligenţa şi-o cultivă în discuţii *formale*, în care „clenciurile" (p. 244) (argumentaţia) bîrue aproape totdeauna chiar pe adversari serioşi, ca Eminescu, Vlahuţă, etc. pe care de altminteri îi farmecă... Obiectul inteligenţei aplicate este „gugumănia societăţii noastre". (p. 280); Cine încearcă să contrazică rezultatele spiritului său critic, este, după grade de intensitate un *rahagiu*, fie el rahagiu daco-roman (p. 370), sau rahagiu gallo-roman (p. 372); Un adversar mai serios, ce-l combate mai „subţire", în chestii delicate ca „durerea de măsea", este un hâtru ca Gherea (p. 317). Nume de prestigiu ale gândirii universale, nu-l sperie, deşi se lasă instruit de Eminescu cu câte ceva despre nişte „moftangii" ca Shopenhauer şi Kant. In sfârşit, scriitorul privit în cadrul destinului său de creator dar şi de individ social, începe prin a fi un „netrebnic" şi termină ca un „nepricopsit". Singura cale de apărare a vieţii scriitoriceşti, o deschide hotărîrea de a trata existenţa înconjurătoare ca o piaţă cu „muşterii", asupra gustului căruia nu trebue să se înşele. Intreaga societate, soarta însăşi a ţării, stă în mâna „boerilor", cari, ca Titu Maiorescu afirmă că, într'adevăr, scriitorul constitue o apariţie inexplicabilă prin structura socială şi deci el nu trebue să ceară prea mult dela societate. Spaima, oroarea de a fi primit de „boeri", numai la bucătărie l-a făcut pe Caragiale să scrie cu amărăciune: „Douăzeci şi patru de copii să am..., pe toţi i-aş face oameni politici, adică avocaţi; şi dacă unul n'ar fi în stare să înveţe măcar atâta, l-aş învăţa să prinză câinii cu laţul. Hengher da!, da' literat, nu! Mai bine să-şi bată el joc de literat, când o întâlni la un an odată unul, de cât să-şi bată joc hengherii de el, pe toate drumurile". (p. 359).

Am încercat să tragem o linie de centru, prin care să explice aparentele „contradicţii" care nu-s ale cărţii d-lui Cioculescu, ci ale vieţii lui Caragiale. Marele dramaturg utiliza inteligenţa, în dauna celorlalte înzestrări, până la demonie! In perspectiva acestei puteri spirituale, se explică şi ciudata sa conduită faţă de Maiorescu, Eminescu, şi ceilalţi, despre care vom păstra totuşi, şi după documentaţia d-lui Cioculescu, amintirea că i-au fost sfătuitori şi prieteni devotaţi.

Incheiem, subliniind spiritul de extremă probitate profesională, adoptat de autor în strângerea materialului biografic. D. Şerban Cioculescu n'a afirmat nici un fapt nebizuit pe document şi în preocuparea de a nu se înşela, şi, în deosebi, de a umple goluri, a cercetat până la 423 de isvoare. Numărul acesta de probe *autentificate*, impune neapărat istoricului literar şi-i smulge admiraţia pentru munca de ani, a d-lui Cioculescu, ştiind mai ales că „isvoarele" nu s'au aflat de loc la îndemână cercetătorului, iar când păreau că se află, ele erau compromise şi deci necesitau strădania scrupuloasă a reabilitării. Fără a intra în amănunte, stabilim, anticipând că istoria literară va utiliza de acum încolo un criteriu al onestităţii, ce merită a se numi „Cioculescu". Ţinem totdeodată să facem distincţia că ne referim la aceea *istorie literară* ce îşi propune să pună în circulaţie pentru marele public, realizările sale şi se separă astfel de istoriografia universitară, de pildă, hărăzită specialiştilor, şi vrednică, prin destinaţie de consacrare academică. La minuţiozitatea profesorală şi la luciditatea metodică, d. Cioculescu a adăogat „scopul urmărit", care este acela de a compune „Viaţa lui I. L. Caragiale", cu un plus de calitate care s'o facă să pătrundă în massa cititorilor. Prin această sortire a lucrării, autorul se întâlneşte însă cu genul atât de modern şi norocos al „biografiei" ce aproape nu mai poate fi închipuită neromanţată. Nu s'a bucurat însuşi Caragiale de o „biografie romanţată" aruncată pe piaţă acum un an, de colaborarea unui romancier şi a unui doctor în istoria literaturii române?

Criticul a avut deci de luptat cu „genul triumfător" Isbânda d-sale este însă *exemplară*, şi sperăm că dela *speţa* propusă, printr'o creştere firească domeniului literar, se va ajunge la un *gen* nou, ce va stârpi pe cel fraudulos. Vor trebui să se respecte, de acum încolo, cele câteva *abstracţiuni*, necesare scrisului în afară de obiect, cum sunt cinstea profesională, rigoarea ştiinţifică, etc., etc. Fără asemenea abstracţiuni nu se poate întocmi nici o operă, necum o biografie.. Ele stabilesc principiul de care am spus că formează întâiul profit al cărţii.

CONSTANTIN FANTÂNERU

Corespondenţa noastră

† DEMION CHIRUŞ

Printre colaboratorii rubricei „Corespondenţa noastră", deschisă nu de mult de „Universul literar", am remarcat dela început pe DEMION CHIRUŞ. El ne-a trimes la intervale regulate, poezii, din care cele mai multe au fost tipărite. Ca şi pe ceilalţi tineri ce solicitau publicarea la „Corespondenţa noastră", nici pe Demion Chiruş nu-l cunoşteam. Plicurile lui cu scris de şcolar, ne produceau mulţumire, fiindcă tragedul talent ne inspira încredere. In redacţia revistei începuse să se vorbească despre el ca despre un nume ce avea să treacă repede, în alt loc al paginilor, ca semn al lansării.

O scrisoare îndoliată ne aduce astăzi trista veste a morţii lui Demion Chiruş. Ne-o trimet părinţii îndureraţi, cărora le exprimăm aici adâncul nostru regret pentru pierderea talentatului fiu. „Demion Chiruş" era pseudonimul lui Lucian Marius Andraşiu, elev la liceul „Gh. Barițiu" din Cluj. El a murit la 29 Februarie, a. c., în vârstă de 17 ani. Tatăl său, d. Alexandru Andraşiu, este avocat, în Cluj.

Reproducem mai jos poezia „Amon", apărută în acest loc, la data de 3 Februarie, spre a învedera talentul poetic al lui Demion Chiruş, curmat din nenorocire, în primul moment al plăpândei lui manifestări.

AMON

Copil ce vii înconjurat,
târziu,
De ochii negrei ameţiri,
ce viu
îţi este drumul sfânt
spre cer,
Când vii tremurător
de ger.

Ce falnic diamantul tău
cu zări,
Luceşte, fuge poate pe
cărări,
Tu plângi ş'arunci mereu
şi tinzi
In besna cerului,
să-l prinzi.

Şi tot alergi şi împleteşti
covor,
Din tremurate fire de
izvor,
Ce nasc din neştiut
târziu
Pe malul mort şi trist

Copilul meu mângâetor
ce treci?
Nu te cobori din lumea ta?
nu pleci?
Să-mi luneci pân' la geam
şi viu
Să îţi ascult poveşti
târziu?

O, cum te uiţi cu ochi sclipind,
trecând,
Spre lutul ce te cere-aşa
plângând.
Portul spre apus
deschis
Te cheamă ne'ncetat
spre vis.

Nu mă lăsa să rog atât
un gând,
In rugaciuni, ca un orfan
strigand:
Coboară mic copil
pe cer,
Rugat d'un suflet plâns
stingher.

DEMION CHIRUŞ

MARŢIŞOR,

Ţi-am trimes în zi de Faur,
Mărţişor cu fir de aur...
Impletit cu fir de-argint...
Cu un bob de mărgărint..

Cu el, dorul meu ţi-aduce
Mieluşei în seara dulce...
Şi cunune de mălin...
Impletite cu pelin...

Din vâlcele şi ponoare
Ţi-am cules şi lăcrămioare..
Ghiocei şi micşunele...
Toporaşi şi viorele...
. . . . . .

Iar când mâna ta le-or strânge
Lăcrămioarele or plânge...
Şi topindu-se în cânt
Mărţişor cu mărgărint,

Micşunelele-or sta mute..
Viorelele — tăcute —
Ghiocei şi toporaşi,
Singurateci să îi laşi...
. . . . . .

Ţi-am trimes în zi de Faur..
Mărţişor cu fir de aur..
Impletit cu fir de-argint...
Cu un bob de mărgărint!..

V. PETRESCU-LAUR

REGALELE UMBRE

Sălbatec, regalele umbre se sparg în cavoul
[regal...
Pe marmora neagră pătată'n reflexe albastre
[de vin
Amarul regalelor umbre se sparge'n tăcere
[făr'de ecou,
Ca limbile roşii stârnite feeric de focul
[bengal...
Şi mumia plânge'n cavou —
Şi mumia plânge'n cavoul grozavelor clipe
[de chin...

Şi noaptea se'ntinde barbară... Şi umbrele
[joacă într'una,
Se 'ndreaptă spre mumie cu braţele reci şi
[macabre
S'o prindă... Dar, mumia-fantomă, cu zâmbe-
[tul nou,
Intinde scheletica mână să'nhaţe în aer
[minciuna
Ce joacă sinistru'n cavou —
Ce joacă sinistru'n cavoul eteric cu mii
[candelabre...

Şi lupta tot creşte... ca secera lunii în
[noaptea de vară...
Pe marmora neagră pătată'n reflexe albastre
[de vin,
Eternul regalelor lacrimi se sparge'n tăcere
[făr'de ecou
Şi'n colţuri, barbarele umbre strâng pătimaşe
[în ghiară
Mumia, ce plânge'n cavou —
Mumia ce plânge'n cavoul grozavelor clipe
[de chin...

Ilie Măniţiu

VERSURI PENTRU MOARTEA DOMNIŢII DIN POVESTE

Prin ierburi mărunte — s'a risipit cerul în
clocot albastru
Burueni otrăvite, iarbă de leac...
Domniţa trage să moară.
Cărturari de veac încâlcit,
Slovele voastre fără 'nţeles poate spun
Unde-i isvorul de apă vie şi iarba de leac?
Trage să moară domniţa poveştii...
Şi nu e nimeni pe-aproape
Şi-aşteaptă domniţa, şi plânge seara
Că s'a prăpădit
Iarba de leac şi temeiul apelor vii..
Cărturari! Cărturari!

Fir de romaniţă ruptă şi necrescută, învelit
în borangic de rostul viu
Şi 'n paharul de cleştar, bob curat, neîntinat,
Farmec în farmec închis — uitat...
Creangă de măr domnesc, împărătesc...
tresare domniţa în vis...
Greeri mici şi gândaci şi furnici, bulgăre de
soare de aur...
Paftale de perle... în cupe de vin, venin.
Salbă de mărgăritare... domniţa moare
Şi 'n jurul ei e colb şi păienjeniş ca 'n
poveştile vechi —
Şi nimeni nu ştie că ea mai crede —
şi-aşteaptă
In noapte târziu, când vrăjile rele bat surd
în fereastră...

BIJI G. URSULA

RUSTICA

Cătunul îngenunche sub patrafirul greu
Al cerului ce 'neacă corăbii şi năeri
Spre veşnicii nescrise şi zodii nevisate
Se scurge toamna tristă în albii de dureri.

In turla ruinată ce priveghează veacul
O cucuvea şopteşte silabe lungi de vaer
Pădurile învinse, cu fruntile plecate
Torc fire lungi de cântec din al vieţii caer.

Şi'n seara zămislită din umbre şi tăceri
Mi-a chiotit în suflet trecutul şi întristarea
Ce vrere, ce descântec m'a ridicat pe piscuri
Să mă 'nfrăţesc cu visul, cu sbuciumul, cu
zarea?

INVINS

Astăzi sufletu-mi s'a 'ntors din drum.
(Nici-o mângâere nu e'n stele)
Desnădejdea s'a coclit pe vise
Şi pe vrere port cătuşe grele.

Iar pe drumul de amurg al tinereţii
Jalea mă'nfrăţeşte cu castanii
M'au minţit şi visele şi zarea
Şi în mine plâng nostalgic anii.

Nimeni nu m'aşteaptă 'n pragul vremii
Braţul să mi-l razem obosit
Ochii-s două candelabre stinse
In cari visul doarme zăvorît.
. . . . . .

Azi prin pulberea lucirilor stelare
Gândul mi s'aşterne curcubeu
Peste apele înfrângerilor mute
Doamne! din lumina Ta să beu.

AUREL HOLIRCA

MELODIE DE RUBINSTEIN

Iată-l iar trist de dorinţi ne'mplinite,
Mânile-i freamătă 'n spasmuri cumplite,
Ochii, sub pleoape, se sbat în delir.

Tu te aşezi la clavir.
Toate adierile 'ntâi sunt uşoare.
Acorduri sclipind ca o ploae cu soare...
O frunte se naltă, o creangă se pleacă;
Durerea din suflet curand va să tacă.
Sunt ape ce 'n volburi se sbat şi recad.
E mugetu 'ntreg al padurii de brad.
E geamatul trupului trist. Stânga ta
Inalţa o flamura neagra şi ea.
Dar moartea nu-şi află popasul aici,
Căci paşii tristeţii prea rari sunt şi mici.
Cum areapta ta deapană 'ntreaga poveste,
Talazul tacerii l-a prins fără veste.

Şi iată-l cu fruntea 'n ţărână căzut,
Cu sufletul liber de sânge şi lut.
Apasa peaala. In cântecul lin
Zambi-va:
— Fac mea culpa. Amin!

BALADA

Pe unde-a fost cumplita vânătoare
Ogarii se clatină-acum pe picioare,
Imbătaţi de sangele ţioroasei jivine.
Nici vantul nu mai ştie drumul pan' la mine.
Numai jocul pâlpae cu bucurie,
Trimiţându-şi jumul spe veşnicie.

Blănile scumpe stau aruncate
In noroi, ca nişte nestemate.
Seara îşi ninge imateriala povară
Peste copacii cu frunze de ceară.
Hătaşii în rele 'nvechiţi,
Sunt de goană şi somn biruiţi.
Şi înşişi aprigii vânători
Sunt beţi de sânge, de-avânt şi fiori.
Vinul ca seva se urcă în vine,
Aprinzând sub pleoape zări apriline.

In vale, undeva, pădurarul
Işi scapără 'n tihnă amnarul,
Apoi înalţă peste noapte de zbucium
Mătăsoasă rugă de bucium.

VICTOR MĂGURĂ

POCĂINŢA

Eu ţi-am pictat un cer de gladiole,
Şi ţi-am urcat pe lujere de gânduri chipul.
In sera sufletului meu ţi-am scuturat nisipul,
Lăsându-ţi inima-mi în mâini, rod greu în
albe alveole

Ţi-am prelucrat din căi lactee vălul de
mireasă.
Tot eu am pungăşit pădurea de suspine.
Te-au lăudat amanţii sălciilor blajine
Ca tu să fugi departe de-atâta cânt, fricoasă.

Acum mă dor şi crinii şi ierburile ninse
Şi ramuri verzi de-alun cu ură faţa mi-o
lovesc
Genunchii grei pe muşchiul aspru-i umilesc,
Cerşind la toate milă cu braţele întinse.

TEODOR CAZABAN

La cap de tinerețe [1]

Iată că s'a dus și tinerețea
Fără să clădească, să ridice,
Anii mi-au crescut înalți cât plopii,
Insă n'au avut nimica 'n spice.

Pe-unde mă întoarce amintirea
Parcă sânt Atila, fac pârjol.
Pe-unde plouă când trec eu, stafia,
Se înecă drumul în nămol.

Cine mă 'ntâlnește înainte-i
I se 'ntâmpl'un rău, sau cine știe...
Vorba mea de toți e blestemată.
Am fost cobitor și'n bucurie.

Ce-am privit, s'a sfărâmat 'nainte-mi ;
Viața însumi eu mi-am dărâmat-o ;
De-am gândit la o grădină verde,
Gândul s'a dus iute și-a uscat-o.

Toate 'n viață le-am făcut pe dos.
In bordee am văzut palate...
Insumi zilele, speranțele și visul
Le-am văzut ca'n ape, răsturnate.

N'am clădit nimic, am fost degeaba
Un boem, care-am crezut destul...
Am trăit de-a'ndoaselea : în loc să strig
Am trecut prin umilința mea fudul..

VIRGIL CARIANOPOL

1) Din volumul „Scară la Cer" sub tipar în colecția „Universul Literar".

Prietenului mort

Albastrul nostru mers, spre soare...
Un cer de-argint, duminical.
Isvoarele-oglindeau în val
Păduri de brazi cu-aromă tare.

In straiu de nuntă, zarea largă
La țarna zilei ne-aștepta.
Și pieptul meu și tâmpla ta
Păreau că n'or să se mai spargă.

Și râsu-atunci părea de criță ;
In sânge se 'ndemnau răzeși.
Doriau-se, chinuit, culeși
Prea coptii struguri de pe viță.

Rănit, apoi, în partea stângă
De-un vânător cu brațul crud,
Te-ai dus — nălucă — înspre Sud;
Cercau panere să te strângă

Din asfințit. Plângând rămasă,
Aceeași lună 'n ochi o port ; —
Prieten scump, prieten mort,
Mereu te simt aici, la masă...

TEODOR AL. MUNTEANU

Autoportret

PRIETENILOR MEI.

Atâta jaf de cântec și de lună,
Tot singur prin vâltori terestre.
Știi, viața mea, când împreună,
Priveam în zări, prin magice ferestre ?

Să nu zâmbești : eu sunt o hoinăreală,
Pornită din murdare cafenele,
Dar dusă des și fără oboseală
Spre zimții albi ai galbenelor stele.

Printre lighioane, printre semenii înguști,
Te-am întâlnit, amară ironie,
Eu n'am știut că vulpe ești — și muști,
Tovarășe de drum, mărire ție !

O spadă la picior, melancolii mărunte,
O legătură doldora de gânduri
Și un luceafăr care-mi crește 'n frunte :
Statuie de azur, de lut și scânduri.

Din lume am cules iubirea, prietenia,
Visând pe trepte trufașe și reci.
Și uneori, de sus, vedeam invidia și prostia
Cum se târăsc, ca șerpii pe poteci.

ȘTEFAN BACIU

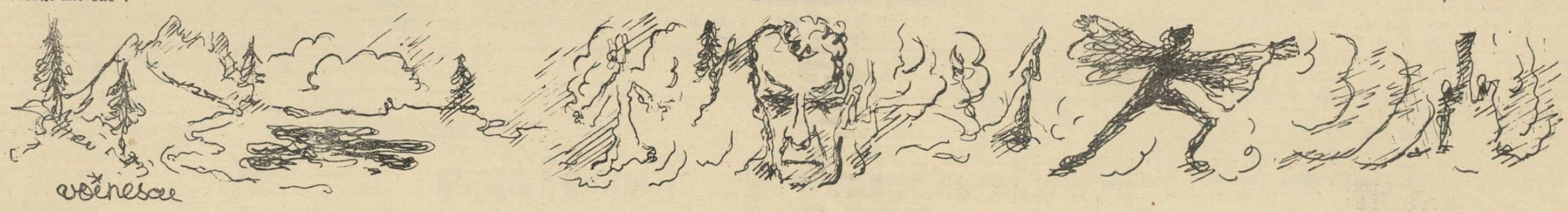

Coano dentisto... [1]

de VICTOR PAPILIAN

Zinica nu se putea sătura privindu-și bărbatul prin somn. Parcă mulțămirea visului îi împlinise frumusețea. Hotărît, ea nu era vrednică de atâta fericire. Frumos, tânăr, voinic...

Zinica ar fi vrut să doarmă, ar fi trebuit, mai ales, să doarmă. Ce Dumnezeu, doar era doctor!... Toată dimineața în aerul infect al ambulatorului și peste o oră, consultațiile... Și apoi o femeie însărcinată, ca ea, trebuia să se odihnească mult, cât mai mult cu putință. E elementar...

Dar un gând ascuns, prins de suflet ca un deochiu, o turbura, o chinuia și o înfrica. De aceea, ținându-și răsuflarea, parcă să-și facă trupul moale ca lâna, se răsucește în pat și de subt pernă scoate o oglingioară. Oare n'au început să-i murdărească fața petele sarcinii sau sbârciturile oboselii să-i înscrie pe la coada ochilor o vârstă mincinoasă? Când vrea să rămână frumoasă, mereu frumoasă, cu obrazul ca aluna și cu ochii ca dudele, să fie ea singură și sărăcie și belșug, să-l argățească cu frumusețea și să-l potopească cu iubire.

Cu aceeași precauțiune pune la loc oglingioara. Poate s'o îndura somnul cu trupul ei trudit. Să numere până la o sută, cum o învăța bunica, să zică cinci ori „Tatăl nostru" și nouă „Impărate ceresc"... ca pe vremea când era elevă, sau mai bine să nu se mai gândească la nimic. Dar gândurile în minte, ca apa și ca focul în odaie, se strecoară prin orice crestătură, prin orice scrijală. Cum să doarmă când mâine e un an dela nunta lor, când mâine din banii pe care-i va lua dela avocatul Dobriță, o să cumpere lui Gicu, iubitul ei Gicu, un ceas brățară. Și dintrodată se simte năpădită de griji. Om mai nesuferit ca Dobriță nu se mai află pe pământ. Fiindcă plătește bine îi schingiuește sufletul ca sub pară de lumânare. Ba să nu-l doară injecția, ba să nu-i umble cu sfredelul, ba să-i nimerească dinții dintrodată fără să-i încerce... Zinica își zâmbește mulțămită. A făcut o lucrare minunată. Un pod de platină atât de masiv și atât de ușor totdeodată, cu dinții abia să-i deosebești de cei adevărați, implică, orice s'ar zice, nu numai știință dar și artă. Ii privește cu ochii minții în vitrina sălii de consultație. Platină multă, de cea mai bună calitate, lucru migălos de meșteșugar priceput și îndemânatic. A și cheltuit mult, dar fie, că face... Ii iese chiria, îi iese cadoul. El a uitat ce zi e mâine. Vezi bine, bărbații sunt atât de ocupați... Dar ea, nu. Un an dela nunta lor... și parcă timpul ăsta nu l-a trăit pe pământ. Un an de miere... și așa o să fie tot mereu...

— Coniță, coniță...

Zinica simte parcă o lovitură în umeri și în spate și apoi o ploaie de cenușă, din cap și până în tot trupul.

— Coniță, coniță...

E servitoarea, care-i vorbește dela ușă.

— Ce e?... șoptește ea cu ochii numaidecât la Gicu. De nu l-ar trezi...

— Un bolnav... Ii curge sângele dela măsea.

Zinica se înfurie.

— N'am acum ore de consultație... Să se ducă la spital...

— Nu vrea să plece, răspunde servitoarea.

Zinica privește disperată la soțul de lângă ea. Poftim, l-a sculat mizerabila.

— Ce s'a întâmplat?... întrebă el cu vocea lui de bas profund.

— Un bolnav mă deranjează.

— Ii curge sângele din măsea, completează de dincolo de ușă servitoarea.

— Să se ducă la spital... nu-s orele mele de consultație...

— Trebue, Zinico... Nu se face... o mustră binevoitor soțul.

— E ora mea de odihnă...

— N'are afacere... Un medic nu trebue să aibă nici somn, nici masă...

Zinica s'a convins. Se scoală numaidecât și-și trage peste capot bluza albă de consultație. Are dreptate Gicu. Un medic nu trebue să aibă nici somn nici masă.

— Ce să fac, coniță?...

Lui Gicu, la sentimentul de mărinimie s'a adăugat și unul de autoritate.

— Du-l în sala de consultație.

Și fiindcă afară e cald, o arșiță care-ți topește oasele în încheieturi, sentimentul lui de mărinimie se întinde acum și la biata servitoare.

— Și dac'ai spălat vasele, te poți odihni și tu, Mărioțo...

Zinicăi i-a trecut supărarea. Cât e de bun Gicu și de înțelept. Fără intervenția lui, ar fi gonit bolnavul și cine știe ce urmare putea avea fapta ei nesocotită.

— Culcă-te, dragă, la loc... îl îmbie ea. E atât de cald...

Și pleacă în sala de consultație. Aci o așteaptă bolnavul, ținându-se cu mâna de obraz.

— Poftim pe scaun.

Și începe să se spele pe mâini. Bolnavul își hârâie bine sgura din piept și scuipă pe jos. Zinica se întoarce furioasă. Sala de consultație va să fie curată ca un pahar. Și când colo, linoleul e numai pete de sânge și de scuipat. Dar numaidecât își amintește de Gicu. Trebue să fie bună, îngăduitoare.

— Coană dantisto...

Sufletul femeii se strânge urzicat. Parcă i-ar fi spus coană moașo... Și dintrodată se vede mică, grasă, lăbărțată, cu ochii închiși în pleoapele buhave, cu pielea gâtului numai suluri de grăsime.

— Coană dantisto, mi-a scos azi dimineață o măsea la corporație...

Ea nu răspunde. Măcar atâta drept să aibă în casa ei, să nu lege vorbă cu oameni ca ăsta. Bolnavul scuipă încăodată pe jos. Acum de dispreț.

— Aia nu-s doctori... ăia-s câni...

In sufletul ei, un sentiment de răsvrătire și de solidaritate profesională o face să-și uite hotărîrea.

— Sunt medici foarte buni...

— Cu alții, coană dantisto... face șiret bolnavul mișcând două degete. Cu alții care ung osia. Dar vezi... eu-s proletar...

— Bine... Deschide gura.

Valuri de căldură, însoțite de fierbințeli reci, simte ea pe la tâmple. Să se țină bine, altcum cade jos lângă bolnav. Căci trebue să lucreze într'o gură murdară, cu gingii putrede, roase de ulcere ca de viermi. De când e însărcinată, vederea și mirosul i s'au subțiat atât, încât parcă nu mai e doctor ci numai femeie.

In fine, i-a tamponat plaga, i-a oprit sângele. Nu poate însă să-i dea drumul așa pe stradă, trebue să-l mai țină în observație măcar o jumătate de ceas.

— Ascultă, dragă...

Zinica simte că-și iese din fire. Parcă i-ar fi tras un ghiont. Acum îi spune și dragă...

— Cum îți spun, dragă...

— Taci din gură, se repede ea, și numaidecât își amintește de sfatul bun al lui Gicu.

— Nu tac, dragă... La toată lumea am să spun... și o să dau și la jurnale... Noi, timbre; noi, cotizații... ca să-și umfle burghezul osânza...

Zinica se apropie de dulapul cu instrumente, unde se găsesc dinții de platină ai domnului Dobriță și, ca să-i treacă timpul, îi ia în mână și îi examinează.

— Tot pentru un burghez sunt și ăia, dragă?... Nu-i așa?...

Zinica nu răspunde. Cercetează lucrarea pe toate fețele. E admirabilă.

— Nouă, la corporație, nu ne pune dinți. Ii scoate numai... vezi, e mai ușor. Ce-i pasă burghezului? Cleștele în gură, și gata... Dar cu ce o să mănânci pe urmă?... cu ce-o să te arăți în lume?...

— Taci, domnule, te rog... Iar se pornește sângele...

— Las' să se pornească, dragă... că vreau să fac proces... și o să te chem martoră...

Zinica simte că nu mai poate suporta. Sensația de greață de adineaori s'a mărit acum. E atât de cald în camera de consultație!... iar mirosul tare de antiseptice a fost copleșit de mirosul proletarului.

— Să stai așa cuminte, că mă întorc peste zece minute... să văd dacă s'a oprit sângele.

— Stau, dragă.

Dincolo, în odaia răcoroasă, cu perdelele lăsate, în care nici bâzâit de muscă nu se aude, Zinica își revine din slăbiciunea avută. Cu multă băgare de seamă, să nu se trezească bărbatu-său, se așează în pat. Ce tristă soartă au bieții medici! Dar cu voință își întoarce gândul dela gura proletarului. Mai bine să se gândească la timpul când vor fi bogați, când n'o să mai facă clientelă, când n'o să mai primească proletari, când o să aibă copii... și tot timpul liber îl va dărui lui Gicu. Și din nou își amintește de ceasul brățară. Și asta-i un început de avere... Dar mai ales o mare bucurie. El o să-l poarte la brat viața întreagă. Și ar fi vrut să fi fost ea ceasornicarul, să-l fi lucrat ea piesă cu piesă, ea să fi tăiat rotițele, ea să fi ascuțit acele. Ea să fi învârtit spirala arcului,... arcul, care e un fel de inimă.

Deodată gândul îi retează bucuria plăsmuirii. Au trecut douăzeci de minute. Iute, să-i schimbe tamponul, să nu se infecteze. Inima îi bate de grijă. Să nu se infecteze. E atât de fericită, încât i-a uitat și grosolănia și murdăria. Proletar, proletar... dar tot om. Și numai când ești fericit devii bun. De aceea Gicu e atât de bun...

Cu aceeași prudență, să nu-l deranjeze din somn, deschide ușa binișor și intră în sala de consultație. Dar inima i se oprește într'un cârcel. Camera de consultație e goală. A plecat. A plecat cu pansamentul neschimbat. Dacă se infectează?... Și deodată înțelege tot planul lui murdar. Vrea să se infecteze ca s'o dea în judecată ca și pe cei dela corporație. Ar vrea să strige, să cheme... Dar, să nu deranjeze servitoarea. Gicu s'ar supăra. E atât de milos!... Și pe urmă, asta-i răspunderea ei. Va merge la proces, la judecată, singură. Ea e medic, trebue să aibă curaj să înfrunte singură orice lovitură. A plecat?... Treaba lui.

Și începe să facă ordine. Peste un sfert de ceas vine Dobriță. Ah, și petele astea de sânge... Ii este scârbă de ele. Dar, vorba lui Gicu e lege, să nu deranjeze servitoarea. Ingenunche pe podea și cu o cârpă muiată începe să șteargă pată de pată. Așa e bine, omul în viață să facă de toate. Ii face chiar plăcere gimnastica asta silită. Se ridică de jos ușoară și bine dispusă. Acum camera de consultație e din nou curată ca paharul. Privește de jur împrejur mulțămită. Tot ce-i aici e munculița ei. Deodată, privirea i se înnecă în ochi. In vedere lipsește ceva. Da, da... lipsesc dinții. Intr'o clipă ea a înțeles totul. Proletarul i-a furat. Acum nu mai poate suporta. Plânsul o podidește. La urma urmei, e tot femeie. Desnădăjduită, deschide ușa.

— Gicule, Gicule...

Gicu se trezește grav, ca dintr'o preocupare profundă.

— Gicule, mi-a furat dinții de platină...

Gică a devenit sever.

— Cine i-a furat?

— Proletarul.

Gicu nu pricepe nimic.

— Proletarul care a venit adineaori. El a dat sentința.

— Vezi, dacă ești neatentă...

Zinica s'a trântit pe pat și plânge cu perna în brațe. Cadoul ei... cadoul ei...

— Și cât făcea?... întrebă el după ce a rumegat bine chestiunea.

— Douăsprezece mii de lei...

— Douăsprezece mii de lei?... repetă Gicu, parcă să nu-și creadă urechilor. Și furios începe s'o judece pentru el. Vezi bine, cap de femeie... El, pentru douăsprezece mii de lei, muncește trei luni... Și ce muncă... șapte ore de birou, cu un șef „parșiv" ca Burlacu. Și toată ziua să aduni la cifre... Meserie grea ca a lui, de contabil la administrația financiară, cu atâta răspundere, mai rar. Vezi bine, de aceea cunoaște el prețul banilor. Pe când ea, cap de gâscă... Ce știe ea de bani?...

Gicu e un om demn, se înfurie lăuntric, dar în afară se stăpânește.

O sonerie prelungă. Ea sare speriată. E Dobriță. Ce-o să-i spue? Ce argument o să-i aducă omului ăstuia răutăcios, capricios și neomenos, care atâta face să sufere pe medic? O s'o dea și în judecată poate, ca și proletarul.

— Du-te, Zinico... o îndeamnă bărbatul și în sufletul lui rânjește o bucurie răutăcioasă. Să vadă ce-o să facă... Așa-i trebue... Merita o pedeapsă... Să se învețe minte...

Ea pleacă. Inima îi șchiopătează în piept. Pașii abia o mai țin. In sala de consultație însă, un domn tânăr și elegant.

— Sărut mâna, dudue. Imi permiteți să mă prezint. Sunt Tibi Suzan...

Și vorbind își alintă din încheieturi, mânile, niște mâni frumoase, albe, cu degete subțiri, terminate prin unghii rozate.

— Poftiți, luați loc.

Domnul Tibi Suzan întârzie.

— Vedeți, dudue...

Și când spune „dudue" își tuguie buzele ca și cum ar săruta.

— Vedeți, dudue... eu sunt un om sensibil, extrem de sensibil.

Acum își joacă ochii peste formele rotunde ale femeii, scoase la vedere și mai mult de șorțul alb.

— Poftiți, luați loc.

— De aceea nu mă duc la dentiști. Ei au mâinile groase... pe când o mânușiță de femeie...

Și aici, vocea lui cântă.

— Poftiți, luați loc...

Dar domnul Tibi Suzan mai avea ceva explicații de dat.

— Am băgat de seamă că Dumneavoastră, dentiștii, fixați capul pacienților subt brațul stâng. Și atunci, nu mă sfiesc s'o spun, cu mult mai plăcut este de a aspira un parfum discret de femeie, decât mirosul de mahorcă al bărbaților. Eu sunt un om sensibil, extrem de sensibil...

— Să văd ce vă doare...

Domnul Tibi Suzan se îndreaptă spre scaun, ondulând cu pași mlădioși de balerină. Odată așezat, el ridică niște priviri suspinătoare, ca niște ofuri.

— Dudue... cum v'am văzut mi-am dat seama numaidecât de delicatețea mânușițelor și de distincția sufletului...

— Vă rog, deschideți...

— Căci sunt fizionomist... Cunosc nefericirea femeii din mers, din atitudine, după fizionomie... și mi-am zis că Dumneavoastră nu sunteți fericită.

Zinica i-a încercuit capul cu brațul stâng și l-a obligat să-și deschidă gura. Cercetează să vadă vreo măsea stricată, dar n'o găsește. Poate fiindcă sufletul ei e gol... poate fiindcă are lacrimi în ochi și nu poate plânge... Afară e cald, groav de cald. Domnul Tibi Suzan își lasă capul greu pe sânul ei. Ea caută de zor vreun dinte bolnav. Niciunul. Ce silă îi e de tot, și de dantura lui minunată, și de capul lui încârlionțat cu ondulație permanentă pe care-l simte tot mai greu pe sân. Pe linoleum, în colțul de lângă fereastră a rămas o pată de sânge, pe care s'au strâns câteva muște. N'a frecat destul de bine. Și afară e cald... cald... Deodată, în trupul ei s'a smucit un ghemotoc de carne vie. E inima ei care s'a prins într'un cârcel, sau copilul care s'a mișcat în pântece?...

1) Din volumul „*Schițe și epigrame*".

Maiorescu şi Gherea

de C. GEROTA

Critica lui Gherea este adusă în discuţie oridecâteori se vorbeşte de Maiorescu, aşa după cum Fedra lui Racine aminteşte pe a lui Prudon, preferată de intriga unui cenaclu literar pe vremuri.

Nu e vorba de lupta lui David cu Goliat, ci mai mult de lupta unui atlet împotriva unui amator. Cu toate astea, Gherea a dat prilejul lui Maiorescu să triumfe, într'o luptă literară foarte grea; zic grea, fiindcă la spatele lui Gherea era Taine, iar critica aceasta istorică, genetică este mai ispititoare decât critica filosofică a lui Maiorescu.

In tot cazul, în polemica dintre Maiorescu şi Gherea se observă o decenţă, o urbanitate, care onorează şi pe unul şi pe altul.

Concepţia critică a lui Gherea şi aplicarea ei la câţiva poeţi era, după Maiorescu, nu numai falsă, dar chiar primejdioasă. Şi întrucât nu era vorba de un caz singular, ci de o revistă cum era „Contemporanul" deci de o grupare, Maiorescu care supraveghea literatura română ca un câine credincios a luat atitudine şi a arătat greşelile lui Gherea. Socialistul Gherea, care avea cultura socialisto-marxistă, era prin structura lui culturală înclinat în spre critica istorico-materialistă, decât cea metafizică.

După Gherea, opera de artă este produsul mediului social. Poetul este un trâmbiţaş al durerilor şi năzuinţelor sociale. El este o cutie de rezonanţă al idealurilor sociale. Cu rădăcini adânci în mediu, în care trăeşte, poetul oglindeşte acest mediu în opera lui.

Ca să înţelegi opera, trebue să studiezi mediul. După cum Saint Beuve caută să descifreze opera literară din biografia poetului, din intimităţile lui, tot aşa Gherea, respectiv Taine, caută să desluşească idealurile societăţii, suferinţele contemporanilor, ca să deducă economia operei literare.

Odată opera — produsul mediului şi al poetului — înfăptuită, ea va influenţa la rândul ei mediul în unde largi, căci orice operă cuprinde în ea moralitate sau imoralitate, depinde de împrejurări şi orice operă cuprinde în ea o tendinţă, care e drept, Gherea nu o confundă cu teza. Din aceste postulate critice gheriste se desprind, ca fructul de pe ramură, două mari probleme: *imoralitatea* în artă şi *artă cu tendinţă*, pe care Gherea le admite cu jumătăţi de măsură.

La aceste două probleme de estetică literară, Maiorescu răspunde magistral şi în lupta lui literară sunt două decoraţii cari strălucesc pe pieptul lui de polemist isteţ şi neînfricat.

Când se prezinta publicului opera lui Caragiale, din toate părţile i se aduceau acuzaţii că opera lui este imorală. Ba s'a mers aşa de departe, încât s'a cerut scoaterea de pe afiş a pieselor lui Caragiale, în deosebi a comediei „Noaptea Furtunoasă".

Maiorescu, într'un articol celebru publicat în 1886, arată odată pentru totdeauna ce însemnează imoralitate în opera de artă. Deosebindu-se izbitor de Gherea, în critică, plecând dela o concepţie diametral opusă: că opera literară este produsul unei mari personalităţi artistice, în afară de contingenţele mediului, el defineşte şi opera şi menirea ei. Ridicând operei, orice tendinţă socială şi aşezând-o în sfera pur estetică, el pune drept criteriu al artei *emoţiunea artistică*, care aminteşte acel catharsis aristotelic sau principiul identităţii în logică.

Dacă opera literară este — după Gherea — imorală, când într'o lume conruptă s'ar prezenta un tablou cu scene lubrice, de lupanar, sau într'un regim defectuos s'ar lăuda defectele — pentru Maiorescu opera literară este absolut morală, dacă este operă de artă şi este imorală, dacă nu este operă de artă.

Ceea ce a lipsit sistemului lui Gherea şi lui Taine chiar, este erarhia operelor de artă şi mijlocul lor de valorificare. Căci a admite drept criteriu măsura, proporţia idealurilor sociale într'o operă de artă, ar însemna să ne depărtăm cu totul de operele de artă veritabile.

Emoţia artistică şi impersonalitatea artistică, aceasta din urmă aşa de enigmatică pentru Gherea, nu sunt criterii infailibile în artă, dar nu cunoaştem altele mai bune.

Platon punea drept criteriu în artă *lumea ideilor*. Cine poate să prindă, în vălmăşagul realităţii trecătoare, lumea ideilor permanente, acela a reuşit să prindă eternitatea, căci ideile sunt eterne.

Iar lumea ideilor la Platon trăieşte în *lumea numenală* a lui Kant, pentru care lumea aceasta în sine nu este accesibilă muritorilor de rând.

Iar Schopenhauer pe teoriile de mai sus fundează estetica lui, în care pune drept criteriu pentru artist *contemplaţia*, care nu este în esenţă, decât emoţiunea şi impersonalitatea maioresciană.

Socotind opera de artă ca produsul exclusiv al geniului, el îndepărtează orice tendinţă din opera de artă, ea fiind ca şi la Kant un obiect care să trezească plăcerea dezinteresată, fără niciun scop în sine, emoţia artistică. In tot cazul, Gherea prin *Contemporanul* a dat prilejul lui Maiorescu să se desfăşure într'o splendidă mişcare strategică, prinzând adversarul într'o logică de fier şi într'o atmosferă de neturburată seninătate. Gherea n'avea orizontul larg filosofic, n'avea perspectiva evenimentelor, avea în schimb spiritul de observaţie, de chiţibuşar, de dialectician şi o apreciabilă cultură literară.

Pornind dela Taine, care cu tot stilul lui seducător, n'a putut să dea o critică definitivă, trecând prin literatura socialistă, Gherea ar fi dorit să găsească în literatură idealul social, pe care-l urmărea socialistul. De aci, interpretarea istorico-materialistă a literaturii, pe care a dat-o el.

Maiorescu în vieaţa lui literară a precizat noţiunile şi a definitivat problemele. După el, nimeni n'a mai reluat moralitatea în artă, până în vremurile noastre, când poezia modernă şi mai ales romanul modern caută să descrie toate scenele de lupanar, sub pretextul că în literatură realitatea vie este la ea acasă, nu dintr'o inspiraţie artistică, cât din aspiraţie materială.

In tot cazul, se simte şi azi lipsa unui Maiorescu, care să puie ordine în literatura noastră haotică, bântuită de un modernism crud şi vătămător.

Biata limbă românească

de ŞTEFAN GEORGESCU

Dacă s'ar aduna laolaltă articolele publicate cu privire la limba românească scrisă şi vorbită de „elita" noastră intelectuală, s'ar strânge vrafuri, pe care nu le-ar putea cuprinde o bibliotecă publică. Dar rodul acestor strădanii nu vrea să se arate. Pe zi ce trece, parcă în ciudă, răsar pe ogorul publicisticei noastre tot mai mulţi agramaţi. Mânaţi de un duh rău şi stăruind cu o încăpăţânare de catâr, aceşti intruşi îşi fac loc cu mâinile şi cu picioarele, dau deoparte oameni de treabă, pricepuţi şi harnici şi se instalează cu obrăznicie în fotolii directoriale, dând îndrumări cum se face şi cum se drege o revistă, ce se scrie şi cum se scrie. Din senin, ca loviţi de-o măciucă miraculoasă în moalele capului, simt coborîndu-se asupra lor harul unei misiuni, pe care o îndeplinesc cu tot hocus-pocusul unui ceremonial de circumstanţă şi cu impertinenţa lipsei de răspundere.

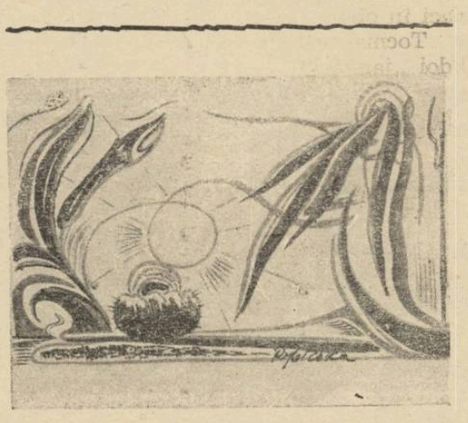

Scrisul nu mai e azi în funcţie de vocaţie sau cel puţin de talent, ci e pur şi simplu în funcţie de proptele. Iar dacă ştii să te răţoieşti şi să te sbenguieşti ca apucat de alte rele, atunci ai stofă de om mare, de reformator. Că doar de aia te-ai cocoţat tocmai sus şi eşti mai cu moţ, — ca să le arăţi ce şi cum, lor, proştilor, care nu ştiu ce vor, pe ce lume trăiesc şi ce le lipseşte.

Diletantismul a fost totdeauna furia vrăjită, care avea darul să te scoată la iveală din mâlul mediocrităţii anonime, maidanul de dragoste al tuturor rataţilor cu „ambiţie". Şi care femeie n'are ambiţie ? Măcar aşa, cât de cât, ca să se afle în treabă, ca să nu zică lumea că nu ştie să scrie, colea, la o revistă pentru copii. Şi dela ambiţie până la conducerea unei reviste nu-i decât o deschidere de compas, când ştii să râzi în neştire şi să dai din cap ca raţa. Dar, dece să scrii şi să nu te mulţumeşti să „conduci" ? Când e atât de uşor să încasezi leafă, stând omeneşte pe scaun, la o cafeluţă şi dând în bobi. Păi, de, aşa o fi ! vezi dumneata, cetitorule, că nu te lasă conştiinţa să-ţi vezi de treabă, ci te'mpinge, aşa, ca necuratul, la boroboaţe, parcă într'adins, ca să-ţi tai singur nasul şi să-ţi spună lumea că eşti cârn !

Acum câteva zile, o nepoată m'a rugat s'o lămuresc asupra unui articolaş din „Dimineaţa Copiilor", intitulat : „Luneta ecuatorială a observatorului din Paris" şi care purta subtitlul : „Ştiţi ce este un telescop montat ecuatorial ?"

Iată explicaţia dată copiilor :

„Stelele se mişcă cu o cătime inapreciabilă pentru noi; un telescop, aşezat pe un picior obişnuit ar fi deajuns de bun ca să se fotografieze o stea fixă. Dar planetele şi sateliţii lor, se deplasează pe cer, şi străbat cu repeziciune câmpul instrumentelor de observaţie. O imagine fotografică, luată într'un telescop, sau într'o lunetă astronomică obişnuită, *nu se va putea reprezenta* pe o placă colodionată într'un mod clar şi precis, ci va fi reprodusă ca o dâră luminoasă, adică va obţine rezultatul deplasării sale în câmpul de observaţie. De aci, nevoia de a da telescopului sau lunetei o mişcare de translaţie, care să coincidă absolut, pentru durata sa. cu mişcările acestor corpuri cereşti, şi care, în plus, să se execute în acelaş plan, adică în planul desemnat sub denumirea de ecuator ceresc. O lunetă sau un telescop, sunt montate ecuatorial, ori de câte ori sunt înzestrate cu un mecanism care le face să se deplaseze în aceeaşi proporţie cu astrele mişcătoare pe care le considerăm, şi, care le menţine în planul ecuatorului ceresc".

(Urmare în pag. ultimă)

Cronica plastică

† Nicolae N. Tonitza

de PAUL MIRACOVICI

Pentru prietenii apropiaţi, Tonitza era pierdut de câteva luni încă. Căci, se pare că soarta a vrut să plătească cu cele mai mari suferinţe generozitatea, bunătatea şi talentul acestui mare artist. Cuvântul ca şi gestul lui au fost acele ale prieteniei — şi către cei mari şi mai ales către cei umili pentru care mărinimia lui nu avea margini. Toţi am fost, de nenumărate ori martorii întâmplărilor în cari în chip cu totul spontan Tonitza lua sub ocrotirea sa pe cel nedreptăţit sau îşi golea literalmente buzunarele pentru o vădană sau un infirm. La Balcic Tonitza era aşteptat de prieteni, de admiratori dar nimeni nu-l aştepta cu atât dor, cu atâta nerăbdare ca săracimea oraşului... Ion, un infirm — jumătate paralizat— era mosafirul lui. La masa lui, Ion, gonit de toată lumea era cinstit şi îndestulat ca cea mai preţioasă „relaţie".

Astfel era în tot locul, la Iaşi, la Mangalia sau la Bucureşti. Tonitza avea o atât de mare comoară de bunătate, încât nu mă sfiesc să-l asemui sfântului Francisc de Assisi. Ce putea artistul rafinat, intelectualul ales Tonitza, găsi în tovărăşia lui Ion? Găsea putinţa de a se dărui. Simplu, creştineşte. El nu a urît pe nimeni, a urît răutatea şi prostia fudulă. In cronicile lui — model de gen — nu întâlneşti nicăeri altceva decât păreri juste şi adeseori ironii uşoare, plin de duh, ironii din care artistul înţelegea mai mult decât dintr'un volum de estetică. L-au supărat fariseismul „cunoscătorilor" noştri. Numai ei i-au putut învenina peniţa. Cel mai original, cel mai înzestrat dintre pictorii noştri, cel mai puţin „parisian" dintre noi a fost tratat ca o modistă care nu ştie să se adapteze capriciilor de cucoană ale colecţionarilor noştri. El care înţelegea arta sub toate înfăţişările ei: fie cubism, fauvisme, impresionism a fost închis în ţarcul odios şi strâmt al gustului nedesvoltat, primar al bursei artistice Dacă s'a cabrat, dacă nu a putut răbda fără să-şi apere cu violenţă temeiurile convingerilor sale, e că îşi iubea arta, pictura.

Şi Iisus a luat biciul ca să gonească pe zarafii din templu... Tonitza a fost cel dintâi — şi a făcut-o cu un neîntrecut talent — să dea un înţeles simplu dar just noţiunilor de culoare şi de linie, să pună capăt importului artistic românesc, să disciplineze ritmul în linii şi culoarea în valori. Pictura lui Tonitza, uşor criticabilă în ultimii ani, nu scade cu nimic semnificaţia operei, în întregul ei. Din locurile pe care le-a cercetat, Paris, Italia, Germania, Tonitza nu a venit cu niciun stăpân, cu nici o influenţă sau „echivalent" cum se spune acum. Firea lui, profund cinstită, nu i-a îngăduit să picteze „à la manière de" fiindcă aşa se poartă acum, fiindcă aşa se cere

Dârzenia, o modestie de sfânt l-au ajutat să capete o strălucitoare personalitate, să dea un farmec nou picturii. Acum câţiva ani l-am întrebat de ce nu a încercat sau nu încearcă să expună la Paris. Sunt sigur că ar fi fost pus în rangul celor mai mari artişti, tocmai pentrucă nu semăna cu ei. (Cei mai mulţi încearcă să pătrundă imitându-i). Mi-a răspuns cu acea simplitate şi modestie care îl caracteriza că nu a încercat fiindcă... îşi cunoaşte lungul nasului ! Se citează adeseori pe Luchian când se vorbeşte de Tonitza dar, exceptând lucrările ultimilor ani, opera lui Tonitza ni se pare mai importantă, mai pură. E cu deosebire remarcabil că operele cele mai reprezentative Luchian le-a făcut după ce s'a îmbolnăvit, iar Tonitza în plină sănătate, căci boala şi nenorocul au desechilibrat un om admirabil, minunat înzestrat.

Luchian — am văzut în expoziţia de la Dalles — a scăpat cu mare greutate de influenţa lui Grigorescu. Trei pătrimi din operele din expoziţie erau grigoresciene sau vădit influenţate de academia de la München.

O

Mai e nevoe să spunem că Tonitza, ca şi Luchian, a murit bolnav şi sărac, sărac lipit pământului. Această dramă s'a petrecut sub ochii noştri, a unor generaţii care am fost pe larg informate prin nenumărate discursuri, articole şi cărţi de sfârşitul lui Eminescu, Luchian şi atâţi alţii, a unor oameni care au lăcrămat, mişcaţi de vitregia unui asemenea destin. Totuşi a fost posibil să se repete tragedia. Poate s'ar fi putut face ceva, dar acel *ceva* să fi fost făcut nu numai cu bunătate şi cu tact, ci şi cu respectul ce datorăm unui ctitor spiritual al artei româneşti.

Dar, de foarte mult timp Tonitza care ştia să fie atât de bun, nu mai avea iluzii despre oameni şi, în patima lui, în tovărăşia celor simpli, căuta caricaturizarea unei delicate sensibilităţi, sfâşiate de viaţă. Tonitza a simţit mai bine decât oricine amărăciunea cuvintelor lui Voltaire; nu vă faceţi iluzii, veţi părăsi această lume tot atât de stupidă şi de rea cum aţi găsit-o.

Simple note

Momente „esenţiale" şi neartistice

de COSTIN I. MURGESCU

Câteva biografii, câteva statui sau câteva tablouri — bine înţeles din acelea pe care omenirea le-a înglobat definitiv în patrimoniul său artistic — alese la întâmplare, pot da oricând măsura dificultăţii, ca să n'o numim imposibilitate, transpunerii în artă a vieţii unui om cu identitate istorică. Mă refer la acele creaţii desigur, care tind să justifice această identitate, desvăluind elementul suprauman care a determinat-o. Ori, tocmai aici intervine dificultatea, pentrucă o singură zi, o singură clipă din viaţa unui om importă. O cotitură, o răscruce, ceeace s'ar putea numi „marea încercare" — şi este vorba de o „încercare" de ordin psihologic, strict intimă — care determină întreaga evoluţie lentă, viitoare.

Oricât am vrea să părem altfel, aceasta suntem : o alunecare lentă de timp şi gânduri. Şi numai odată în viaţă, acea „mare încercare" pe care ar trebui s'o prindă sculptorul în statue, pe care ar trebui s'o aştearnă pe pânză pictorul sau s'o croiască din cuvinte scriitorul. Restul, este viaţa noastră, a oricărui, din toate zilele. Numai un singur moment şi reacţiunea în faţa lui ne desparte, ne selecţionează.

Şi acum, greutatea, „de netrecutul". Pentrucă momentul acesta, determinantul biografic devine, prin structura lui strict intimă, fad pe plan artistic. In cel mai bun caz el poate fi accesibil „înţelegerii", aparţinând unui greu de definit ordin psihologic. In orice caz însă, chiar în ipoteza aceasta, momentul e interzis redării artistice.

Poate această interzicere artistică a momentelor esenţiale este datorită faptului că viaţa unui om nu poate fi explicată prin elemente abstracte (Renan refuzase acest lucru chiar lui Iisus); ea se cere fundată pe amănunte concrete, mai apropiate de nivelul întâmplărilor noastre. Ne interzicem acceptarea unor supraoameni, pe care îi situiază ca atare numai faptul de a fi înfruntat altfel decât noi un anumit „moment" pe care şi noi l-am întâlnit totuşi în viaţă, dar l-am ocolit, pentrucă ne place să credem în întâmplări şi în determinism din afara noastră, care ne-a obligat la anonimatul istoric.

Deaceea legăm viaţa unui mare artist de moartea iubitei, a unui mare om de ştiinţă de o dragoste dumnezeiască pentru umanitate sau a unui mare cuceritor de câteva vorbe de spirit spuse în cel mai greu moment al luptei, când acestea nu sunt decât „anecdote" omeneşti, care se repetă în fiecare zi, de câteva mii de ori în fiecare colţ al lumii. Pe câtă vreme un „creator" *simte* o singură dată în umbra unei biblioteci sau aplecat peste o pagină de carte o tresărire pe care o va uita curând chiar el, dar care îi hotărăşte destinul de savant, aşa cum fiul dulgherului din Nazaret a simţit o singură clipă că *trebue* să plece de-acasă, să colinde lumea. Tot ce a mai urmat nu primea semnificaţii decât din cauza acelei clipe, tot ceeace a mai urmat nu avea semnificaţii decât pentru noi.

Iată pentruce momentele artistice în biografia unui om cu identitate istorică, nu sunt acelea „esenţiale", ci cele umane, — dece reconstituirea ca şi dramatizarea, în artă, a unei atare vieţi istorice nu se poate baza pe abstracţiuni psihologice. Aşa cum orice proces sau cataclism istoric se fundează pe coordonate raţionale, aceste reconstituiri biografice se clădesc pe condensarea anumitor elemente comune, condensare care să explice *cu* aceste date omeneşti, supraomenescul.

Cu alte cuvinte, în loc să pornim întreaga construcţie dela un punct de plecare diferit decât al nostru — care este acel moment esenţial — determinant — pentru a continua apoi cu aceleaşi elemente de viaţă cotidiană, noi pornim dela un punct comun cu al nostru, pentru a diferenţia apoi aceste elemente, accentuându-le atât cât nu avem probabil voe.

Cronica ideilor

Cuvântările lui Krishnamurti [1]

I

de MIRCEA MATEESCU

Cred că un gânditor nu poate răspunde valabil întrebărilor care i se adresează, dacă o face intuitiv, fără o specială afecţiune şi în afara unei particulare cercetări asupra unui singur semn de întrebare. Spontaneitatea este o calitate dizolvantă în filozofie şi a vorbi despre intuiţie ca semn al unei posibilităţi atotcuprinzătoare, însemnează a adera încă odată la superficialitate. Filozoful nu este un spirit „bun pentru toate". Nu putem pune în discuţie problemele cele mai grave ale existenţei, nădăjduind că ele se rezolvă, într'o cuvântare liberă — ori măcar că se pot anunţa, în adevărata lor condiţiune epistemologică — prin exercitarea intempestivă a spiritului. Este inutil să ne îndreptăm către un gânditor — chiar în cazul în care este genial — cu speranţa superstiţioasă că slova lui inspirată desleagă îndoelile de care este străbătută mintea noastră, din începuturi. Filozoful nu se arată ca un „isvor de înţelepciune". Sau, mai bine zis, dacă aievea este înţelept îşi dă cel dintâi seama despre neputinţa fonciară a eforturilor sale prin raport la dificultăţile inerente oricărei cercetări serioase. Dintre aceste dificultăţi, aceia primordială, este desigur dificultatea metodei. După o viaţă de om, gânditori iluştri au trebuit uneori să recunoască debilitatea unei metode neconcludente. Intr'un anume fel, s'ar putea spune că, în gândirea cea mai clasică, metoda ţine de natura particulară a gânditorilor, şi a afirma, parafrazând cuvintele clasicului francez, că „metoda este omul" nu ni se pare inactual. Metoda ţine atât de mult de structura interioară a filosofului şi de temperamentul său propriu, încât marii gânditori îşi marchează contribuţia prin promovarea unei metode proprii, în vreme ce filozoful de modeste resurse spirituale, aderă, mai de vreme ori mai târziu, la o metodă pe care, în mod oficial, cei mai mulţi o socot pedagogică.

De aici încep însă toate confuziunile.

Dacă „metoda este omul", ea nu poate fi însă confundată cu ceeace, în literatura beletristică, înţelebem prin stil. Intrucât instrumentează în filozofie şi tocmai de aceia, metoda nu este stil. Majoritatea scriitorilor temperamentali, au stil, deci pot lucra eficace în literatură, însă imixtiunea grosieră a planurilor culturale — am putea zice: falsificarea culturii — începe odată cu introducerea stilului în filozofie, adică prin substituirea lui, metodei. Dacă metoda, adică cercetarea filozofică, este caracterizată îndeosebi prin încercarea de a identifica, în ultimă esenţă, şi în afara oricăror obsesii biopsihice, modalitatea reală a existenţei — literatul stilist obţine însă răsunătoare ecouri în „inima" ascultătorilor tocmai pentrucă, neposedând o metodă, utilizează îndeosebi un stil de popularizare ideativă echivalent cu ignoranţa. Metoda este structura superioară a spiritului omenesc, în vreme ce stilul este manifestarea formală a temperamentului biopsihic: ceeace explică atât inutilitatea stilului în investigaţiunile filosofice, cât şi succesul nemeritat pe care îl dobândeşte cuvântătorul liber, dată fiind afinitatea stilului cu ceeace noi oamenii avem de comun între noi : firea biologică.

Posesorul de stil nu poate scăpa lesne de obsesia biologică în cercetarea lui metafizică, deaceea el se va referi mereu, în studiile ce întreprinde, la rezultatele imediate ale experienţei biopsihice. Naşte întrebarea dacă explicarea intuitivă a lumii, — ori în stare de transă afectivă — are vreo legătură cu încercarea metafizică despre rosturile mai adânci ale existenţei; dacă nu temperamentul, dotat cu puternică intuiţie, reuşeşte sau nu să „prindă" ceva din misterul universului. In literatură, procedeul este admisibil; într'o preocupare metafizică însă, lumea trebue explicată motivat nu constatată intuitiv.

Krishnamurti nu este numai un temperamental inteligent. Este adevărat că el reaminteşte, actualizându-l, acel panteism al filosofiei vedice, adesea speculat în metafizica modernă. Ii recunoaştem totuşi mai puţin o pregătire cât o vocaţie. Krishnamurti are vocaţia de a exprima simplu şi cu ecou imediat, anumite opiniuni, întotdeauna plăcute lectorului, însă ineficiente pe mai multe planuri critice.

In primul rând, considerând tematic gândurile pe care Alcion le-a adunat în lucrarea despre care scriem — nu se poate susţine că ele prezintă o contribuţie în plus peste ceeace cunoaştem dela toţi autorii orientalişti.

S'ar putea răspunde însă că gânditorul indian trebue judecat din punctul de vedere al posibilităţilor lui, nu din acela al unor contribuţii ştiinţifice pe care n'a pretins vreodată să le aducă.

Să procedăm, deci, ca atare. Urmează, firesc, să ne întrebăm : intuiţia liberă, poate adânci, până la zenitul spiritului, problemele asupra cărora se opreşte ? Pentrucă, dacă intuiţia liberă, nu este *metodă* în filosofie, dar cel mult stilul de gândire al cutăruia talentat, nu mai rămâne decât să aflăm dacă nu cumva totuşi iluminatul afectiv isbuteşte, în afară de efecte orice reflexe stilistice, chiar o reală pătrundere ideativă.

1) Rostite în 1937-1938 în Olanda, traduse din originalul englezesc în 1939 — Bucureşti.

LA PESCUIT

de IANCU BÂRNEANU

Ies într'o zi, cam pela amiază, când pripea soarele foc, pe uliță în jos, cu gând să mă duc la scăldat. Numai ce văd pe Melu bătând drumul dela deal la vale cu mâinile în buzunar și cu capul în pământ.

— Un'e te tuci Iancule? — strigă el.

— Să mă scald.

— Ia stai o țâră...

— Stătui. Se apropie de mine.

— Lasă scăldarea — zise el — și hai să îmbătăm câta peşte, că m'apucă așa un dor... de, de, de!...

— Păi n'avem râme, zic eu.

— Găsesc eu, viermue pământul sub piva porcului la mine, — aleargă tu de cere vreo două boabe la nenea lorgu.

●

De câtăva vreme încoace, unii rumâni din satul nostru nu se mai prea trudesc să prindă peștele cu cârstașele și cu vârșiile ca în deobște. Cumpără dela spițerie niște doftorii ce se cheamă „boabe de pește", cam cât fasolea bobârgică de mari; le pisează bine și le impelmează fie cu râme tocate, fie cu carne de cioară ori cu mațele unui puiu și le asvârl în apă. Cum ajunge bietul pește la ele, și mare și mic, se umflă în pântece-carabă și iese pânză pe deasupra apei de unde îl amirui cu ciurelul ori cu mâinile ca din strachină. Mai de mult numai domnul Tican — învățătorul se îndeletnicea cu treaba asta; nu era voie să otrăvești pește: de te prindeau „jandarii" nu te plăteai de gloabă nici cu pielea de pe tine; era pricină de pușcărie chiar.

Astăzi, care mai de care se întrec să-l prindă pe pește; — cine-ți mai dă de urmă prin cele înfundături de zăvoaie și răchitărișuri ce se țin lanț pe marginea apei Coșustea?

Pe urmă nici „jandarii" nu prea mai dau cu săptămânile prin sat (că altfel nu s'ar mai plânge nici lumea nevoie mare că se fură horătenile pe capete), dar mite să-și mai zârîe ciubotele prin cele zănoage? !...

...Ei,... și după cum începusem — că mă cam întind la vorbă ca sărăcia — plecai eu acasă și după multe rugăminte deabia — deabia scosei vreo șapte opt bobițe dela tata, că... de, dela spițerie le cumpărase.

Mă întorsei fuga la Melu acasă, săltând de drag și cum intrai pe poartă: țalo, țalo, țalo,... o scorpie de dulău se năpusti asupra-mi și mă trânti la pământ.

— Niii... că te cântă răii, sări Maria lui Babe dela umbra iagudului cu furca 'nfiptă 'n brâu.

— Niii... lovi-te-ar izdatu,... aleargă Melule, mamă, că ne bagă'n belea, trăsni-l-ar moartea de jigodie, ieși și baba Nastasia de peste uşe, cu fața îmbujorată de dogoarea vetrei și cu un mestecău în mână plin pe jumătate de mămăligă.

Fugi câinele 'n nouri și până să vină Melu mă sculai de jos. Nu mă încolțise de loc; mai mare „spământa".

— Nu ne merge bine, Melule, — zic.

— Ei, și tu, nu mai cobi; acuși prindem o traistă; ai încoace la măr să mai scobim râme.

Când mă dusei, mă minunai de ce văzui! Dedese piva ravână de o parte și făcuse Melu o groapă la rădăcina mărului de puteai bine-ha să te ascunzi în ea. Și țărna era împiestrițată cu rădăcinile bietului măr, tăiate și zdremelite.

— Și găsișî vreo râmă după atâta fărâmare — zic.

— Aaaaa... sare Melu în sus ca ars de cărbune..., fi-ți-ar cloța afurisită,... îmi mâncă râmele, mamă Marieee; — și unde nu începu el să se văicărească și să se amărască; și apucând un reteveiu, otânji cloța peste spinare de se sperie cocoșul nevoe mare la vaetul ei: cutcudac, cutcudac, — cudac, cudac,— îi sări țanțoș în ajutor.

— Mă mărturisîtule, — scoase baba iarăși capul, venișî cu pocinogul în obor; — du-te de aci, că-ți aprind șelele cu mestecăul ăsta.

Eu o băgai pe mânecă, iar Melu nu mai grămuști.

— Hai că găsim noi râme la a lui Mițaru, zise el amărît de tot...

„A lui Mițaru" este moașa noastră. Are casa colo din vale de noi. Imi istorisește mama adesea că ea m'a ținut în brațe, mi-a tăiat buricul, și toată ziulica mă legăna și mă sălta 'n grindă, zicând: „tâătaa... mare crească băiatu"! Și deaceea nici acuma, când sunt și eu, vorba muichii „om în toată firea nu jucărie", nu mă dau în lături de a-i săruta mâna la fiecare vacanță. Iar moașii îi scapă să plângă de drag și nici acuma n'a pierdut obiceiul să scoată câte un ou și să întindă mâna:

— Na la moașa un oricel!...

Moș Dumitru Mițaru a trecut de mult în lumea dreptților, dar baba Calina și cu moș Pătru Mițaru, socrii moașii, au trăit până mai ieri-alaltăieri.

— Moașe, zic eu când ajunsei în dreptul portiții — scobim și noi vreo două râme dela mata din bălegar, că-ți dăm și matale un pește.

— Scobiți mânca-v'ar moașa!

Trecurăm noi lângă șopru unde era legată vaca fătată de curând, scormonirăm,... scormonirăm,... găsirăm râme ce foc găsirăm, când: hait că vine baba Calina de prin grădină.

— Uite—acu — ite— acu — iteacu... Vospodipomiluie!! Ce săpați voi su'talpa șoprului meu? !...

— Râme, babă Calină,... vorbirăm noi cu moașa...

— Poi moașe-ta-i stăpână aici,... scoate-v'ar ciorile și știricile ochii... ați mânca ciorbă de vițel, că vi-s'a urît cu fasuiu;... și când înhață un stobor, o și tulirăm pela spatele șoprului și de aci în obor la Melu.

Tocmai veneau de pe linie din sus doi „jandari".

— Domnule jendari! le ieși baba înainte.

— Ce-i babo, ce umbli cu parul în spinare?

— Hoții, domnule jendari!

— Unde-s babo?

— Te jefue în amiaza mare... să-mi fure vițălul, să mă lase săracă!!...

— Cum? Ce vițel?, spune odată că n'avem vreme de pierdut!..

Păi să mergeți dumneavoastră să vedeți cum făcură bălegariu praf, cum scobiră cu tărnăcoapele su' talpa șoprului să-mi fure vițălul... că știu eu că așa estă, că nu i-am chemat la „colastră".

Merseră „jandarii" la șopru, văzură pricina, se mai sucirăș se mai învârtiră și porniră spre noi.

Inglesnasem, iar părul ni-se făcuse măciucă. Melu se vârîse cum tătar se vârîse în coșul cu ovăz în casă, iar eu îmi dedesem sub pat în sobă.

Auzii poarta: zdranc! și câinele țălăind mereu. Acasă la Melu numai noi eram. Mamă-sa Maria și cu maică-sa Nastasia tocmai plecaseră cu cămășile la râu.

— Nu-i lăsai din ochi domnule jendar, până intrară în casă — auzirăm pe baba Călina.

Au Doamneee!... Mă făcusem ghem sub pat și mereu mă vâram mai în fund și mă răsuceam amarnic, că începuseră a mă înblânda niște „arșiți" de purici,... eu zic că de cinci săptămâni erau nemâncați!

— Ia ieși jupâne, auzii pe jendar; găsise pe Melu; jupânul celălalt unde-i?

— E sub pat în sobă — se schinci Melu.

Imi trecu un sfâr prin inimă. Deschise jandaru uşa, se chiorî sub pat și doar îmi făcu cu mâna.

Incepui să mă smârcâi și când ieșii de acolo cine putea să se apropie de mine? ! eram negru de purici din tălpi în creștet,... mi-se lipiseră vreo treipatru și de vârful nasului.

Ieșirăm cum ieșirăm din hodae; câinele nu ne da pace de loc și când se

răsti „jendarii" odată cu carabina la el se și perdu prin fundul grădinii.

— Ce căutarăți voi să scobiți sub șoprul babii, urechiaților?

— Râme domnule jendar, zisei eu — dar Melu mă trase de mânecă:

— Sât!...

Știa el ce pățise Vasile a lui Gică!...

— Ce-i faci semn, măi urechiatule? ia spune tu atunci, că de nu, numai pe tine te leg.

Tăcurăm ca peștii.

— Măi, spui ori te leg: una din două.

— Să-mi fure viţălu la noapte domnule jendar — zise baba Calina.

— Taci babo din gură.

In vremea asta numai că vedem pe Maria lui Babe venind de pe potecă, tot de-a 'n fuga, cu o falcă'n cer și cu una 'n pământ, înierbată foc, că de-ai fi tăiat carne din ea, nu ieșea sânge cu jurământ.

— Ce-i cu dumneavoastră'n oborul meu? — începu să strige, ce vă luați dumneavoastră, oameni în toată firea, după smintita asta de babă? !... Nu vedeți că-i sărită din cărătenii, apese-o tămâile... și când apucă un harag din mănunchiul răzimat de șopru, nemeri baba poarta nevăzând, iar jendarii se traseră și ei încetinel și apucară linia în jos; noi „spălarăm putina": cât ai da în amnar înfundarăm porumbii...

Se depărtară jendarii, dar baba se ținea bătează de capul lor, că de nu ne leagă fedeleș și de nu ne poartă prin sat cu mâinile la spate și să strigăm: cine-o face ca noi, ca noi să petreacă,.. apoi aduce „Procorodu" și nu se lasă..

●

Așa pățirăm noi o frică zdravănă; dar până una alta ne lecuirăm de ea.

După pește nu ne-am mai dus. Am pus pofta 'n cui și am tăcut. I-am spus eu lui Melu: că rău o 'ncepurăm, rău o sfârșim...

Altceva... eu m'am mai umplut și de purici, fire-al să fie de necaz: vreo trei zile m'am întrecut cu Zălinca și cu Griveiu la scărpinat. Atâta tot, că la urma urmei doar nu întrasem noi în obor cu vreun gând rău, cum credea amarămoarte baba Călina...

Povestea nu se sfârșește aci.

— Melule, zic, cum să i-o facem și noi babii Călinii?

— Că la asta mă gândeam și eu, frate-meu!...

— Nucile ei s-aproape „zgâmboiate"; hai să le scuturăm.

— A, ha, că bine zici, hai.

Păzirăm noi baba până ieși cu vaca pe uliță și o luarăm pe inima ogașului, suirăm costița plină de boji și rugi și ne cățărarăm ca mâța pe nuc în sus. Scuturarăm ce scuturarăm, mai băgarăm și în săcuie, prin buzunări, când hop și Moș Pătru Mițaru sub nuc.

— Dă-te jos.. lumânarea și colacu și precistania... mumăăă... când văzurăm că trage barda dela brâu ne'nțelenire mâinile pe crengi și amuțirăm.

— Pietree... vină că-mi scapă viţălul la vacă — se pițigăie baba de pe uliță din jos.

— Lasă viţelul și sări încoace că ne făcură nucu praf — strigă Moș Pătru.

Cum auzi baba de nuc lăsă și viţel și vacă și tot și cum venea așa venea, prin porumbi, parcă era o arătare.

— Ce-i aci?

— Hoții, ce să fie?

— Iiii... pupa-v'așî tălpile voastre, du-te Petre la vacă și lasă că-i judec eu.

Plecă Moș Pătru și unde nu începu baba a ne afurisi, a ne ocărî, a ne sburături cu bolovani, dar de surda, că nu era chip să ne ajungă. Dacă văzu ce văzu ne luă cu blândețe:

— Mă maică... dați-vă jos că nu vă fac nimic, haideți mânca-v'ar maica, dați-vă că vă mai și cinstesc.

Ce să te dai jos?!... he!...

— Melule, șoptii eu — făcui planul!...

— Ei?

— Ne coborîm, dar dă-i tu pe creanga cea mai din deal și eu am să trec pe cea mai din vale; o să mă fac că mă cobor eu și baba are să vină la-mine și tu atunci sari jos și o tulești pe gura ogașului; ea are să alerge după tine și atunci sar și eu. Zis și făcut.

— Hai că ne dăm, babă Călină, dar să nu ne bați.

— Nu vă bat, nu!... poi ce-am cu voi?!...

Scoborî Melu pe creanga din deal și hait și eu pe cea din vale.

Baba aștepta la rădăcina nucului, cu capul în pământ și răzimată în ciomag.

— Hai de sprijoane-mă, babă Călină.

Și când veni la mine, Melu: zdup, sări jos și-o întinse la sănătoasă. Dă-i și baba după el. Zdup și eu pe din vale și fuga prin porumbi. Fugi, fugi, ațineți Ioane la goană barem,... și când la un ogor de cânepă: cleanț călcai în niște pârdalnice de „fieră" ce erau priponite de un prun de către moș Pătru, ca să prindă găinile pe semne. Mă sculai; baba la spatele meu. Trage, trage; sbicii; se rupse priponul pe jumătate; hat, îl apucă baba: și ea trage îndărăt, eu înainte, ea trăgea, eu trăgeam până se rupse frânghia și căzui pe pântece,— baba în urmă peste cap... vai de steaua noastră!...

Repede o luai în mâini și în picioare, mă pierdui prin porumbi și când ajunsei în oborul porcilor la noi acasă, răsuflai odată în largul meu.

Tocmai venea tata pe poartă și ca să nu mă vadă intrai în cocina porcilor cu fiarăle sub mine. Mă așezasem să le clocesc ca țiganul dovleacul; numai că eu le cloceam de nevoie, apesă-le tămâia...

In vremea asta nu știu cine o mai aduse și pe muica cu căldarea cu lături să dea la porci; cum piva era taman în uşa cocinei, mă zări fuga:

— Ce cauți aci? Ieși de acolo maicălă, că te 'nfunzi de duhoare. Du-te încolo prin grădină că-i destul loc, îmi zise cu blândețe.

Imi pică obrazul de rușine, dar n'avusei ce face: stătui ghem până plecă.

Prin grădină baba Calina sporoja singură mereu:

— Poi dară... viţălu, viţălu... aveau de gând!... altceva ce căutau ei su' talpa șopronului? Al Băboanii?... un hoț!... tumnai el care n'a gustat colastră..., venisă la nuci!... He!... da nu le merse bine nici aci!... A!... poi că nu scăpărăți voi numa cu atât...

Procorodu!... Procorodu!... păidară, trebue să-l aduc, că altfel te strâng de gât mâne-poimâne hoții ăștia!!... Fireți-arsâți... vă găsirăți voi leacul cu sacu, cu mine!...

●

După puțină vreme cineva bătu la portiță.

— Nepoate Iorgule?

— Tiiiii... baba Călina; mi se sburli iar părul: vine să mă pârască la tata!...

— Nepoate Iorgule?...

— Aud-aud, ieși tata repede: ce-i mătușe Călină?

— Dă-te mai încoaci...

— Ei!?...

— N'auzi dumnetale,... ești mai umblat,... știi mai multe... fă-mi o răclămație, că mă duc să aduc Procorodu, că s'a apucat hoțul Marii lu Babe și... cu al nuștiu mai cui să mă jefuie.

Nu mă cunoscuse!...

Tata știa seama babii; doar nu-și ieșise ea acuma întâi din socoteli.

— Mătușe Călina — îi zise — ia vino pela mine să-i tragem câte un ciocănel de rachiu, că vedem noi ce-i facem și cu „Procorodu".

— A, ha!, că ala-i mai bun de cât toate, mătușe... Au intrat în beciu și câte ciocănele o fi sucit baba nu știu, dar când a ieșit afară, era făcută tuleau.

Peste vreo două-trei zile a venit Lisaveta moașii pela noi și s'a plâns zor și nevoe că i-am omorît baba.

— Cum Lisaveto, a murit?!

— N'a murit, nepoate, dar nu se mai deșteaptă; deabia o pusei în picioare la prânz; beù un urcior de apă și se culcă iar.

— A, a!... s'a aprins mațele bietii muieri,... ce-ai făcut Iorgule!? — se văită muica, împreunându-și palmele ca pentru rugăciune.

— Bietii muieri!... zise tata râzând; — că de *biată* doarme și ea!... sărmana!

— O fi uitat, tată, și de Procorod și de tot!...

Nămiez de vară în Vlașca

de MARIA COL. PANTELIMONESCU

Plecată de dimineață, pe jos, să văd pe un preot bătrân din județ, ajung la vremea mâncării în Pâslari.

E cald, mi-e sete și într'una din primele curți, la cuptorul de subt umbrar, o femee sufla în foc. Mă abat din drum, îi dau ziua bună și mă rog de ospătare. Bucuroasă de oaspeți, femeea mă poftește pe scăunel, lângă vatră, la umbră.

In căldare, pe pirostrii, fierbe apa de mămăligă, iar într'o oală, lângă foc, fiertura clocotește încet.

In copaea cu mălai, peste grămăjoara de tărâțe, 3 ouă dintre cari unul însângerat.

Din fundul curții, de după clăi, vine o fetișcană nepieptănată, cu un braț de crăci uscate; iar de după casă, iese un mucos mic, nespălat de-o săptămână, cu cămașa ridicată și cu un dulău gudurându-se în urma lui — fusese în poiană!

Gazda pune vreascuri în foc, ia un pumn de sare dintr'o donicioară descheiată și-l aruncă în apa ce fierbe, apoi pune mălai, pumn după pumn, mestecând mereu. Când se face timpul de mestecat mămăliga, dă căldarea jos după foc, își așează bine fusta peste picioare, prinde căldarea între tălpile îngroșate și crăpate de pământ și începe să mestece cu nădejde.

Fetișcana intră în tindă și prin crăpătura uşii iese un pisoi ce se freacă leneș de pervaz, apoi dă fuga la cuptor încurcându-se printre picioarele noastre.

Pe poartă intră stăpânul casei, cu calul și cu vaca de funie și întreabă înciudat:

— „Hai, fa, tot n'ai mai termenat mămăliga aia?

— „Stăi mă, că nu ți-or crăpa ochii de foame!"

Omul leagă vitele la locul lor, vaca sub șopron și calul de leoca căruții, apoi vine spre cuptor, dă ziua-bună, pune donițele pe cobiliță și pleacă să aducă apă proaspătă.

Porcul, flămând, simțind mișcarea prânzului, guiță asurzitor. O puică motată ciugule mălai din copae. Din podul pătulului, sare o găină, cotcodăcind speriată de albeața oului ce-a făcut.

Din tindă, iese fetișcana cea nepieptănată, aducând o mescioară rotundă, pe trei picioare înalte numai de-o palmă și o pune jos lângă cuptor, la îndemâna maică-si. Apoi ia ața de mămăligă din stâlpul umbrarului și rămâne cu ea în mână și cu ochii la mine. Când mă uit la ea, pleacă rușinoasă capul într'o parte și privește în jos.

Femeia mai pune o lecuță căldarea pe pirostrii, se ridică, desgrădinează cu lingura mămăliga dupe marginile ei și apoi o răstoarnă repede pe masă. Adună ce-a mai rămas pe căldare, pune cocoșul peste mămăligă și spune fetii:

—„Adu fa tigaia și o lingură de untură din a garniță și nu te mai uita așa la cucoana, că ăi deochia-o!" — și până să vie fata cu tigaia, ea și mărunțește o ceapă cu custura. Pune untura și ceapa în tigae, învârtește de câteva ori, apoi sparge ouăle de marginea tigăii și le mestecă cu ceapa pe foc. In ăst timp, nu-i tace gura deloc; a aflat despre mine tot ce-a vrut să știe, și m'a făcut să cunosc tot satul din spusele ei.

Omul, venit cu donițele de apă, le pune pe laviță alături, apoi rupe o mână de foi din salcâmul de lângă umbrar și le pune pe masă lângă mămăligă.

Tigaia e pusă în mijlocul mesei, pe frunze, și sunt poftită să mănânc. Imi mut scăunelul lângă masa scundă, în timp ce femeia tae mămăliga cu ața, punându-ne fiecăruia în față câte o bucată. Se așează cu toții pe jos în jurul mesei. Omul își face cruce spunând „Doamne-Ajută!", apoi gazdele mele rotunjesc bine între palme cocoloașe de mămăligă și întind în tigaia de care stă rezemată lingura cu care fuseseră mestecate jumările. N'am încotro, iau lingura și încep să mănânc. Jumările sunt minunate!

Apoi, vine rândul fierturei. Pusă într'o strachină la mijlocul mesei, mâncăm cu toții din ea — eu, chip cu lingură nouă — și din câteva sorbituri, nu mai rămâne nimic. Prichindelul, și-a făcut cămașa tot una de ciorbă.

Pe sub masă, pisica miorlăe frecându-se de picioarele noastre și măturând masa cu coada; iar mai la o parte, câinele, în așteptarea codrului de mămăligă, hăpăe după muște.

Odată masa terminată, o altă cruce și un „Bogdaproste Doamne!" Câinele și pisica își capătă îmbucăturile cuvenite iar mămăliga rămasă, e împăturită în ștergar și pusă în coșnița ce atârnă de grinda umbrarului. Femeia spune fetei:

— „Ridică fa masa, c'o morfolește ăst câine de pomană!"

Mai apoi, ne-am tras cu toții în tindă la umbră, sporovăind câte cele.

După vre-un ceas, am mulțumit cum se cuvine, pentru ospătare și am pornit la drum.

O

E în plin nămiez. Soarele arde cumplit zarea încinsă tremură, dogoreala învălue pământul ca o ceață. Umbre scurte, rotunde, lângă trunchiurile pomilor.

In umbra gardurilor, abia-și găsește loc câte un câine. Când te simte trecând, ridică încet capul, te mărâe în silă, te urmărește o frântură de timp cu priviri somnoroase, apoi se culcă iar. Curțile-s pustii, casele dorm cu uși închise, oamenii sunt la deal sau sunt ascunși în umbrele tinzilor și ale grădinilor.

Ici, colo, găini codcodăcesc, dar abia le auzi prin pâcla fierbinte.

Pasul tău, prin praful șoselei, nu pare a fi al tău; îl auzi îndepărtat, ca al unui om care te urmărește. Dogoreala îți arde nările.

In fundul unei curți, un cal legat de leoca unei căruțe, închină grăbit din cap. Mai departe, în umbra unor salcâmi, șapte oi, grămădite una într'alta și au capetele ascunse între ele, par șapte gheme de lână încurcată.

Un câine negru, jigărit, trece drumul spre puțul din răspântie. Fuge leneș, cu capul plecat, cu limba lungă, roșu-sânge, bălăbănind de parcă e gata s'o piardă. Te aude venind, se oprește, ridică capul, își trage limba 'n gură și cu coada între picioare te privește cu un amestec de furie și frică. Apoi pornește din nou cu capul în jos, cu limba scoasă, cu coada bălăbănind.

Ajuns la puț, plescăe cu grabă în apa murdară și fierbinte din șanțul înămolit, te privește cum te duci, mai plescăe de câteva ori cu silă, încearcă să prindă o muscă ce l-a ciupit de coaste și pleacă înapoi cum a venit, ridicând noruleți de praf în urma lui.

Lângă o uşe, la stâlpul prispei, o laviță gata să cadă, cu o doniță pe ea și o bârdacă deasupra; iar mai sus într'un cui, spânzură o oală cu o mușcată înflorită, mușcată ce așteaptă ca Duminică pe'nserat, s'o fure Ion din părul Gherghiniței.

La cârciuma cu uşile deschise, un băetan desculț și murdar, doarme lungit pe o laviță.

. . . . . .

In marginea satului, un puț; iar peste drum, la umbră de nuc, o cruce de lemn și o laviță potrivită pentru hodină. Căldura m'a ametit și picioarele îmi sunt grele. Mă opresc subt umbra de nuc...

O IDILA FURTUNOASA

(nuvelă)

de PERICLE MARTINESCU

Denis era un bărbat între douăzeci şi nouă şi treizeci de ani. De o statură mijlocie, făcând mai degrabă parte dintre oamenii puţin desvoltaţi la trup, el mai era pe deasupra şi slab, având o figură uscătivă, aproape aspră şi spiritualizată până la exces, putându-se descifra uşor în cutele ei toate caracterele sângelui elen care-i circula cu violoiciune prin arterele subţiri şi încordate. Capul mic, cu trăsături ascuţite, ochi isteţi şi înflăcăraţi, urechile subţiri, părul negru şi încreţit — toate acestea trădau în el ambiţie şi agilitate spirituală. Cu o nervozitate accentuată în gesturi şi o repezeală supărătoare în vorbă, el părea totdeauna pornit în contra cuiva, dând drumul acelor scăpărări diabolice din ochii încinşi de mânie ai omului care, din timiditate sau chiar din slăbiciune, se ştie neputincios în faţa unei forţe adverse ce-i atâtă irascibilitatea. In fond, avea un suflet bun, contemplativ, de artist, dar calităţile atavice ale rasei, accentuate de manifestările unei constituţiuni puţin înzestrată pentru luptă, îi creiau însuşirile unei sensibilităţi exagerate, mereu înspăimântată, predispusă împotrivirilor pătimaşe. Când era indignat peste măsură, ochii lui căpătau străluciri sălbatice, iar glasul, deobicei blând şi stăpânit, devenea atunci tipător şi dureros.

In momentul când Arabela intră pe uşă, ceasul era aproape douăspreze. Denis, aşteptând-o de trei ore, cu o răbdare din ce în ce mai frământată, se plimba nervos dealungul odăii, cu mâinile înfundate în buzunarele dela pantaloni şi cu paşii înfipţi apăsat în duşumea; din când în când se oprea în faţa ferestrei, scrutând cu strălucirea înfuriată a ochilor întunericul de afară, ca şi cum s'ar fi uitat cu disperare şi cu o mare poftă de răzbunare pe urmele ultimei bucurii furată de un vrăjmaş mai tare decât el şi dispărut cu ea în noapte.

Venise acasă mai devreme ca deobiceiu, căci ultimele două zile lipsise din oraş, fiind cu orchestra în care lucra la nunta unei tinere perechi dela o moşie boerească din provincie, de unde se întorsese pe neaşteptate, fără regula programului din fiecare seară. Arabela nu ştia dacă are să se întoarcă astăseară şi fiind mai mult sigură că nu va veni, nici nu-l aşteptase acasă, cum făcea deobiceiu. Denis se întorsese însă pe nepreveăzute şi faptul că Arabela lipsea de acasă la o oră atât de înaintată, îi răscolise tot felul de gânduri rele, îi tulburase sufletul până în cele mai adânci colţuri, îl făcuse să uite de toate şi să nu se mai gândească decât la ea şi la locul unde ar putea să întârzie atât de mult, noaptea. Toate celelalte nu mai aveau nicio importanţă pentru el acum. Sacul în care era învelită chitara se afla trântit pe pat, alături de paltonul elegant de pär de cămilă, aruncat şi el, cu ciudă şi dispreţ parcă, în mijlocul odăii. O mânecă a paltonului atârna pe marginea divanului şi se sprijinea pe covorul dela poalele lui, părând braţul unui înecat abia scos la mal; gulerul larg, desfăşurat anapoda acoperea jumătate din instrumentul care rămăsese singurul tovarăş fidel de până acum al lui Denis şi care sta, întristat şi mut, în fundul divanului, ca un copil care văzându-şi părintele înfuriat încearcă să-şi oprească respiraţia spre a nu întârîta şi mai mult mânia celui ce se plimba nervos dintr'un capăt la altul al odăii.

Cum păşi pragul, Arabela observă dezordinea ostilă şi presimţi atmosfera încărcată din casă. O întâmpină un aer greu, o duhoare de durere şi adversitate, ca şi cum ar fi intrat în cuşca unui tigru ferecat. I se părea prea cald în odaie şi avu o scurtă senzaţie de leşin sufletesc.

— Denis ! făcu ea scoţându-şi pălăria şi îndreptându-se spre el tandră, cu ochii mari.

Denis, cu mâinile înţepenite în buzunar, cu buza tremurându-i de mânie, se opri în faţa ei mut, străfulgerând-o cu priviri ascuţite de fiară mică şi sălbatică.

— Denis !... Denis !... Denis !... zbieră apoi deodată, repezit şi violent, aruncându-şi mâinile în aer. Ţe 'nsemnează asta ? Unde ai fost până acum ?!

— Ei, dar ce ? exclamă Arabela cu o voce limpede şi largă, plină de o rezonanţă hotărîtă şi gravă. Ce-ţi pasă ţie ?... Am fost la cinematograf...

— Ţinematograf!... Noaptea ţinematograf!... Ziua n'ai ţinematograf ?!..

— N'am. Ziua trebue să lucrez, răspunse ea cu o siguranţă dezarmantă, scoţându-şi haina şi agăţându-şi-o fără nicio teamă în cuierul din spatele uşii.

Işi recăpătase tot curajul în faţa pericolului ce-l avea de înfruntat şi îi părea chiar bine că scandalul, pe care-l ştia sigur şi inevitabil, izbucnise atât de repede. Intr'un fel sau altul, vor termina curând discuţia, aruncându-şi fiecare în faţă toată fierea pe care o strânsese în inimă pentru celălalt, apoi se vor linişti iarăşi şi vor rămâne din nou prieteni, ca întotdeauna.

— Lucrezi ?!... Şi ţe, mă rog, lucrezi dumita ?... Asta-i lucru... asta-i lucru ? ţipă şi mai întârîtat Denis, răsturnând mesuţa de lângă pat, dând peste cap scaunul de lângă fereastră, deschizând uşa garderobului şi aruncând prin casă bucăţelele de pânză unele abia terminate, altele neîncepute încă, pe care le pusese acolo Arabela, când venise Mihai la ea.

— Denis, astâmpără-te ! Ce, ai draci ?!

— Am draţi ?... Ordinara !... Am draţi ? Sbieră el accentuându-şi şi mai mult dialectul. Din cauza enervării prea mari ce-i ascuţea limba, el stâlcea unele cuvinte pe care, dealtminteri, în momentele liniştite, le pronunţa foarte corect.

— Eu astept aiţi trei ţeasuri si dumita la ţinematograf, a ? Noaptea ţinematograf !.... Ordinara !...

— Denis, bătu-te-ar Dumnezeu, dacă nu-ţi place ieşi afară. Pleacă ! Ţâr înfuriat... Lasă-mă în pace, n'am nevoe de tine, strigă Arabela fără teamă, dând să-şi adune lucrurile de pe jos.

— Ţe ? Să plec ?... Na ! na ! na !... Na plecare ! sări el asupra ei înfuriat, cu sângele svâcnindu-i în tâmple, lovind-o cu pumnul în spate şi trântind-o pe canapea, peste paltonul de pär de cămilă şi chitara înfăşurată în sacul de muşama.

— Nebunule, chitara — o faci praf. Astâmpără-te, nebunule ! se văicări Arabela sub ploaia de lovituri al căror efect nu era atât de dureros pe cât de întârâtată era mânia celui ce-o lovia.

Când auzi de chitară şi işi aduse aminte de ea, Denis sări numai decât, ca speriat de o poruncă supremă, şi smulse de sub femeea prăbuşită dealungul patului sacul în care se afla instrumentul la care ţinea mai mult decât la orice. Gândul că şi-ar fi stricat singur chitara îi tăie furia dintr'odată, ca şi cum Arabela nici n'ar mai exista pentru el.

— Tâmpito ! Eram s'o sparg din cauza ta, zise el cu totul îmblânzit, scoţând instrumentul din sac şi cercetându-l amănunţit să vadă dacă e în bună stare. Arabela, scăpată de ropotul pumnilor ce i se descărcau în spinare, rămase în pat, tânguindu-se încet, cu faţa ascunsă în palme.

★

In acest timp, în camera alăturată, ce da în acelaş coridor, Panait, cu urechea lipită de perete, asculta, cu genunchii îngropaţi în pat, ceeace se petrecea dincoace. De când izbucnise cearta, el deschisese uşa dinspre camera Doctorului, tovarăşului său de locuinţă, şi cu un zâmbet de mefistofelică plăcere, însoţit de un gest abracadabrant din ochi, îi spuse :

— Vino încoace, avem iarăşi teatru. A venit Grecu şi n'a găsit-o acasă pe Arabela...

Doctorul se apropie să asiste, mai mult pentru a fi atent să nu se întâmple ceva grav dincolo. Intr'un moment de furie cine ştie ce i-ar putea face Grecul bietei fete. Panait n'ar fi sărit să-i despartă chiar de s'ar fi omorît acolo unul pe altul. Când a auzit că Arabela a fost bușită de zid, Panait scoase o exclamaţie de bucurie ca şi când ar fi asistat la un knok-out într'un match de box, dar Doctorul se întristă în inima lui şi se pregăti să iasă pentru a se duce dincolo, să-i despartă. Ei erau singurii locatari mai vechi ai mansardei, cunoşteau ritmul vieţii de aici şi ştiau ce înseamnă o ceartă între Arabela şi Denis, bărbatul cu care ea locuia împreună, încă dinainte de a veni ei aici. De câte ori se certau, Arabela îl părăsea pe Denis şi trecea în camera Doctorului, om mai în vârstă şi serios, unde stătea, ca la un frate mai mare, până când lucrurile se potoleau şi conflictul se uita cu desăvarşire. Toţi patru întrau iarăşi în viaţa normală, Panait ravnind-o într'ascuns pe Arabela, Doctorul mângaind-o cu dragostea lui prietenească şi Denis iubind-o ca un adevărat soţ şi amant ce era. Ca mai în vârstă decât toţi, Doctorul se simţea însă responsabil de tot ce se petrecea sus şi totdeauna era atent ca nebunia tinereţii celorlalţi să nu depăşească o anumită limită îngăduită. Pentru aceasta şi acum el era pregătit să treaca dincolo, spre a-i despărţi pe cei doi oameni certaţi şi a-i îmăca iarăşi cu vorba lui blandă şi mai înţeleaptă decât a celorlalţi. Observând însă ca lucrurile s'au liniştit dintr'odată, el zise cu o uşoară melancolie în glas :

— Biata fată, în seara asta iar o să vie la mine să-şi petreacă o noapte de veghe...

— Dece nu vine la mine, mă, mânca-i-aş obrajii ! I-aş calma eu nervii, zise Panait cu glasul lui piţigaiat, coborînd din pat dezolat că spectacolul acesta, care-i producea o cudata voluptate, amestecată cu puţină răzbunare, s'a sfârşit atât de repede.

★

După ce îşi examina instrumentul bine, Denis îl băga din nou în sac şi-l aşeză binişor deasupra garderobului rămas cu o uşă căscată înspre Arabela care plângea încet în pat. Apoi, adunând singur lucrurile împrăştiate prin odaie, le puse grămadă pe masuţa de lângă pat şi se îndreptă spre femeea întristata, apropiindu-se uşor de ea, punându-i încet palma pe coapsa feciorelnică profilată într'o linie graţioasă şi suplă.

— Haide, scoală. Ţi-am adus ceva frumos dela nuntă. Lasă, nu mai plânge, vorbi el cuprins de o duioşie adâncă pentru fiinţa care-i inspira acum nevinovăţie şi milă.

— Pleacă de aici, păcătosule ! Lasă-mă în pace, n'am nevoe de nimic.

— Scoal' să-mi iau paltonul. Uite, te-ai pus peste el...

— Da' ia-ţi-l, făcu ea aruncând cu mâna paltonul la o parte, fără a-şi descoperi faţa. Şi măcar de-ai pleca cu el pentru totdeauna.

— Arabela, haide, fii cuminte. Dece m'ai făcut să sufăr ? E ora douăsprezece şi m'am enervat singur... Haide, scoală să mâncăm şi să ne culcăm. Uite, am adus ceva bun dela nuntă, vorbi Denis cu accente corecte şi sentimente normale, recăpătându-şi calmul după furia ce-i sgarâise toată fiinţa mai înainte.

— Mănâncă tu, eu nu mănânc, zise ea cu împotrivire, ţinându-şi mereu faţa îngropată în palme, întoarsă spre perete.

Cunoscându-i caracterul, Denis ştia că e zadarnic să mai stăruie. Regreta tot ce se întâmplase, rămasese cu o durere nepotolită în adâncul sufletului şi se blestema singur de soarta aceasta mizerabilă şi tristă. Abia aşteptase să ajungă acasă, într'o odaie caldă, lângă o femee frumoasă şi tânără, să-şi descarce în braţele ei toate necazurile care se agăţau scaiu de el de câte ori se avânta singur printre oameni. Arabela era singura lui bucurie, singura legătură reală cu viaţa, singura prezenţă care-l întăria şi înoura ja de câte ori era slab, şi-l îmblânzia de câte ori era cuprins de o revoltă prea mare. De doi ani, decând se certase cu familia şi fugise din Grecia, ajungând aici, unde o cunoscuse pe ea, Arabela însemna pentru Denis totdeauna un refugiu şi o îmbărbătare. Fără ea nu s'ar fi simţit în stare să trăiască şi nici n'ar fi avut pentru ce să mai trăiasca despărţit de ea. Se temea să n'o piardă, trăia vecinic sub teroarea gândului că ea l-ar putea părăsi sau că într'o bună zi s'ar putea să n'o mai găsească acasă şi din cauza aceasta cea mai mică presimţire că a pierdut-o îi răscolea sângele, îi întuneca mintea şi nu se mai simţea în stare să facă nimic. Când o vedea pe ea însă, sufletul i se umplea din nou de nădejdi şi chiar dacă se certau sau se băteau uneori, faptul că o avea alături şi ştia că e încă a lui, îl făcea să suporte suferinţa cu voluptate, să-şi recapete încrederea în viaţă, să-şi ulte de singurătatea lui penibilă care ar deveni şi mai penibilă dacă Arabela l-ar părăsi pentru totdeauna în mijlocul unei lumi cu totul străină de el.

O mai chemă odată la masă, spunându-i că i-a adus nişte prăjituri şi o sticlă cu vin rar dela nunta boerească, dar ea nu se sinchisi şi-i tăie şi lui pofta de mâncare. Denis ar fi vrut acum mai bine să doarmă, să-şi învingă oboseala ultimelor două nopţi petrecute la nuntă. Nemaiavând poftă de nimic, nici măcar de a o mai chema odată la masă, în cele din urmă se rugă de ea să se ridice pentru a face aşternutul şi Arabela se ridică încet, docilă, adunându-şi lucrurile împrăştiate prin odaie şi punându-le pe fiecare la locul său. Pe urmă desfăcu patul şi-i aranjă aşternutul să se culce, apoi se retrase în gura ferestrei mansardate, privind indiferentă în întuneric cu gândurile risipite în toate părţile, ca nişte stele. Ochii ei mari şi trişti se reflectau în oglinda geamului din faţă, avizi de întuneric şi vii parcă ar fi vrut să soarbă întreaga noapte. Sufletul îi era gol ca noaptea — şi totuşi plin de întuneric şi de stele... Stelele... „Destinele noastre şi stelele", îşi aminti ea cuvintele lui Mihai, pe care acesta i le spusese când se întorceau împreună printre zăpadă şi cer, cu câteva clipe mai înainte.

Mihai...

Deodată, gândul acesta îi lumină faţa şi-i umplu sufletul de o speranţă bogată ca o grădină. Se gândea la înfăţişarea lui, la gingăşia cu care o purtase prin oraş, pe străzi înzăpezite şi pustii, la muzicalitatea glasului său, la cuvintele de îmbărbătare, de dragoste pe care i le spusese cu atâta sinceritate şi inocenţă. Ce băiat admirabil, ce frumoasă i se părea viaţa alături de el, curată, sinceră, fără ascunzişuri, fără brutalităţile ce îmbogăţiseră existenţa ei de până acum. Nici nu-i venea a crede că pe Mihai îl cunoaşte numai de două zile, de când el a închiriat ultima odaie goală, din fundul coridorului pe care sunt înşirate odăile lor : a ei, a lui Panait, a Doctorului, şi, ultima, a lui Mihai. Ultima a lui, şi totuşi parcă cea mai apropiată de ea, cea mai frumoasă. Acolo i se părea că stă de când lumea tânărul ei adorat, pe care abia astăzi l-a cunoscut mai bine, abia astăzi a aflat cine este, ce suflet are şi ce mult ţinea la ea. „Destinele noastre şi stelele", da, aşa îi şoptise astăseară Mihai ţinând-o de braţ şi alunecând cu ea peste zăpadă, ca două fantome. Destinele lor se întâlniseră pe neaşteptate, ca lumina a două stele, şi se recunoscuseră, poate, surori şi rămaseseră, poate pentru totdeauna, îmbrăţişate ca două şuviţe de lumină ce străbat împreună întunericul şi haosul lumii.

Mihai...

In întunecimea de dincolo de fereastră Arabela începu să distingă mai întâi câteva şuviţe de lumini albăstrui şi roşcate, apoi câteva pete colorate care se conturau în întuneric încet, apropiindu-se de geam şi căpătând forme tot mai precise. Pe urmă i se păru că zăreşte chipul unui tânăr care o privea, mut, cu ochii mari şi galeşi, zâmbindu-i cu o nesfârşită delicateţe din colţul buzelor frumoase, discrete. Arabela îşi încordă privirile, scrutând mai adânc întunecimea şi văzu mai bine figura tânărului care se uita în ochii ei şi-i zâmbea mereu, chemând-o parcă la sine. Acel tânăr era el. Fruntea lui, ochii, gura, gâtul, zâmbetul lui discret, privirile lui înţelegătoare... Incet, buzele ei şoptiră un

nume, abia auzit de întuneric şi de ea însăşi : Mihai !... Dar ca şi cum şoapta ei fusese un sacrilegiu, visul se deşiră brusc, chipul tânărului se pierdu în noapte şi în locul lui se făcu un mare gol de întuneric. Arabela zări atunci în oglinda geamului imaginea ei, căreia îi împrumutase pentru o clipă înfăţişările unui vis minunat...

Denis intrase în plapumă şi alunecă într'un sbor uşor spre fermecatele tărîmuri ale somnului care-l cuprindeau din toate părţile ca nişte braţe dulci şi mângâetoare. Când era gata să adoarmă complect, Arabela trecu pe lângă el, îndreptându-se dela fereastră spre uşă, şi-l întoarse din nou la realitate. Ridică încet pleoapele obosite, îmbătate de primele licori ale somnului şi o zări pe Arabela punându-şi paltonul pe umeri, pregătindu-se să deschidă uşa şi să iasă.

— Pleci iar ? zise Denis privind-o cu tristeţe cum se duce.

— Plec. Ce, am să dorm cu tine, răspunse ea ca întotdeauna rece, ostilă

Denis era iarăşi revoltat pe sine că o făcuse să sufere şi că o face să-şi piardă din nou o noapte fără somn în camera friguroasă a Doctorului. Ii venea să plângă şi să-şi dea cu pumnii în cap de ciudă. Dar îşi aduse aminte că e mai bine aşa, o noapte despărţiţi până când va trece rău, şi că până dimineaţa ei vor uita totul şi mâine vor fi iarăşi prieteni : se întâmplase lucrul acesta de atâtea ori, se certaseră, se despărţiseră, ea fugise în camera Doctorului unde veghia până dimineaţa alături de cel ce lucra toată noaptea, dar a doua zi tot împreună erau, ca şi cum nimic nu s'ar fi întâmplat. Rămânea doar o subţire amărăciune în fundul pieptului, însă în curând dispărea şi aceasta şi nu mai rămânea nimic.

Fortificat de o fericire dulce-amară, Denis se sculă din pat şi stinse lumina, apoi se culcă din nou şi adormi în curând.

★

Când intră în coridorul din faţa odăilor, Mihai zări pe sub uşi lumina aprinsă în toate camerele, afară de a lui, şi fu asigurat că toată lumea e acasă, el fiind ultimul care se întorcea la ora aceasta târzie din noapte. Se despărţise de Arabela cu câteva clipe mai înainte, o lăsase pe ea să intre singură în casă, şi puţin după ce intră şi el, auzi ţipetele ascuţite ale lui Denis, dar nu-şi închipui că lucrurile au să ia o întorsătură atât de violentă. I se părea firească revolta lui Denis când Arabela se întorcea atât de târziu acasă, dar pentru a nu o pune pe Arabela într'o situaţie şi mai gravă faţă de Denis, nu se gândi nici o clipă să intervină, încredinţat că lucrurile se vor linişti ele dela sine. Deasemeni, nu se gândi să mai tulbure nici pe vreunul din cei doi colocatari cu care, deşi îi cunoscuse abia de două zile, se împrietenise totuşi foarte repede Dealtfel, nici nu doria să vadă pe cineva în momentul acela. Ca un hoţ care se întorcea acasă cu o fericire proaspătă, furată cuiva din oraş — şi conştiinţa că e furată, *furată* cu adevărat, îl făcea să evite şi mai mult oamenii — el voia să fie singur, abia aştepta să se vadă între pereţii odăii lui, să viseze, să se bucure, să-şi refacă în pace, clipă cu clipă, tot marele vis împletit astăzi între inima lui şi inima ce i se deschisese cu atâta încredere a Arabelei. Era mai bogat acum, mai mândru, purta cu el soarta şi încrederea unei fiinţe întristate şi faptul acesta îi dădea forţe noui şi-l făcea să privească dimprejur, lumea, cu alţi ochi, mai calzi, mai prietenoşi, mai înţelegători. Prin Arabela, care-i povestise astăzi întreaga viaţă, cu toate nenorocirile şi tristeţile ei, i se părea că a luat cu adevărat contact cu lumea înconjurătoare, pe care o privea cu alţi ochi până acum, mai himerici, mai indiferenţi. Lumea începea să existe şi pentru el şi însăşi viaţa, fericirea lui de astăseară i se părea că e în funcţie de această lume reală, de această umanitate vastă şi complexă, întunecată sau senină, pe care o ignorase până acum. Arabela îl pusese în contact cu ea şi pentru aceasta îi devenise atât de dragă, atât de necesară frământărilor lui spirituale.

Intră în camera lui pe care o găsi tristă şi rece ca o colibă părăsită, dar acum nu se mai sperie, ca în ziua precedentă, de atmosfera odăii, neprietenoasă şi aspră. Acum nu se mai simţea singur, vibra în jurul său o simfonie întreagă de visuri şi de sentimente care-i colorau existenţa cu cele mai vii nuanţe. Aprinse focul cu cele câteva bucăţi de lemne împrumutate dela vecini în cursul zilei şi în câteva minute aerul din casă începu să se schimbe, devenind cald, familiar, plăcut.

Mihai se gândi că e ora când ar trebui să se culce, dar nu simţea nicio tragere spre somn. Sufletul şi mintea îi erau încărcate de o comoară de fapte noui, mai puternică decât somnul şi mai bogată ca visurile unei nopţi întregi. Ar fi vrut să scrie ceva, dar nici această idee nu-l atrăsese atât de mult ca să-l poată desprinde complect de realitatea minunată din jur, pentru a-l face să se concentreze asupra unei teme abstracte în faţa hârtiei albe. Era înconjurat de o atmosferă intimă şi dulce, ce-l predispunea spre reverie şi lene. Abia acum observa că, încălzită bine, odăiţa lui e o bijuterie făcută parcă anume pentru vis şi i se părea o împletate gândul că ar putea lucra ceva într'un decor atât de potrivit pentru reculegere şi visare. Ar fi vrut să viseze cu ochii deschişi şi să parcurgă în gând clipele trăite cu câteva ceasuri mai înainte în camera Arabelei, unde se dusese pentru prima dată chemat de ea şi o descoperise atât de frumoasă şi stranie, atât de interesantă şi pasionată, atât de singură şi familiară ; ar fi vrut să asculte încă odată povestirea ciudată a vieţii ei, pe care Arabela i-o spusese astăseară, cu lacrimi în ochi, într'o cârciumă sărăcăcioasă şi murdară. Nu se mai simţea izolat acum, putea să stea de vorbă cu amintirile cele mai proaspete şi să facă proiecte pentru toate zilele ce vor urma de aici încolo. Arabela stătea în centrul reveriilor lui, plină de o tainică şi misterioasă frumuseţe, ca o lumină în jurul căreia dansau mii de impresii colorate în mii şi mii de nuanţe.

Târziu, mai mult spre a-şi amăgi conştiinţa că totuşi astăzi a lucrat ceva, se apucă să-şi însemneze în jurnal unele din impresiile şi reflecţiile perindate în ultimul timp prin cânmpul conştiinţei sale. De zece zile, de când plecase dintre ai lui, nu mai scrisese nimic în jurnalul său intim. Acum avea o mulţime de gânduri de împărtăşit acestui confident iluzionar şi odată prins în faţa hârtiei albe, peniţa îi alerga frenetică peste pagini, scriind aproape automat, abia putându-şi stăpâni repeziciunea cu care amintirile şi ideile îi defilau prin minte.

In vreme ce scria, adâncit în lumea impresiilor ce căpătau caracter de durabilitate dealungul paginilor albe, i se păru că auzi câteva ciocănituri în uşă, atât de uşoare încât mai întâi crezu că e o părere şi nici nu răspunse, nici nu se duse să deschidă. După câteva secunde, aceleaşi ciocănituri, şi mai uşoare încă, îl făcura să creadă că e victima vreunei vizite stranii şi se îndreptă spre uşă mut, spre a surprinde apariţia aeriană ce venise să-i tulbure liniştea la o oră atât de târzie din noapte. Se apropie încet de uşă, călcând în vârful picioarelor, apoi o deschise brusc — dar în loc de un corb misterios venit să-i ceară ospitalitate sau de cine ştie ce altă fantomă, în faţa lui se afla Arabela, frumoasă şi reală, cu degetul pus peste buze, făcându-i semn să nu scoată nicio vorbă şi intrând repede în camera lui fără să pronunţe nici un cuvânt. Mihai fu covârşit de bucurie şi mirare. Intr'o clipă însă îşi dădu fulgerător seama de situaţie şi nu mai putu pricepe nimic. Acum Arabela era în camera lui, alături de el, reală şi desăvârşită ca întotdeauna, aşa cum şi-o închipuia când era singur, — dar nu putea înţelege ce caută în odaia sa această nebună fermecătoare a cărei prezenţă îl înălţa şi-l dizolva în apele nedumeririi.

Arabela îşi aruncă haina deacurmezişul patului, şi se aşeză pe margine alături de ea. In cameră era cald, plăcut, putea să rămână în rochie.

— Mihai, să nu te surprindă : am venit să dorm la tine.

Mihai era fără haină, într'un pull-over verzui, fără mâneci ; cămaşa deschisă la gât lăsa să i se întrevadă pieptul atletic şi frumos, iar din mânecile scurte îi cădeau braţele roşcate acoperite cu fire cârlionţate de pär ce străluceau în lumina becului, irizate ca o beteală de aur. Ea niciodată nu mai văzuse un trup bărbătesc atât de tânăr, de proaspăt, de frumos.

— Arabela, dar ce înseamnă asta ? Nu-ţi dai seama...

— Mihai, nu mă dojeni zadarnic. Am venit să dorm la tine. Vrei să plec de aici la Doctor ? Nu pot să plec, crede-mă Mihai, sunt, vreau să rămân lângă tine, să fim împreună, nu pot altfel.

— Bine, dar gândeşte-te, ce va spune bărbatul tău când va afla ?

— Bărbatul meu ! Ah, ce copil eşti, şopti ea prăbuşindu-se cu faţa în palme, în mijlocul patului, înecată în părul strălucitor care-i acoperea gâtul, fruntea, tâmplele. Bărbatul meu ! El nici nu ştie că tu exişti, acum doarme şi crede că sunt în camera Doctorului, ca deobicelu. Cel puţin, acum câtă vreme el încă nu ştie că tu exişti, ar trebui să fiu mai fericită că mă aflu aici, că suntem împreună... Mihai, pentruce vrei să-mi tulburi această fericire ? Ah, dacă ai şti ce înseamnă pentru mine, astăseară, venirea mea aici, la tine, în siguranţă, în fericirea noastră... Dece vrei s'o tulburi ?...

Mihai se simţea, e drept, foarte încurcat. Nu mai încape îndoială că se îndrăgostise de Arabela chiar din prima zi, când venise să viziteze odaia aceasta de închiriat şi o găsise numai pe ea aici, dereticând singură prin camerele acestui „vagon de visători", cum numia Doctorul mansarda lor. Se îndrăgostise de ea dela primele vorbe, dela întâile întâlniri ale ochilor, pe urmă se apropiaseră şi mai mult astăzi când au stat o după amiază întreagă de vorbă în camera ei, fiind singuri acasă, apoi au plecat împreună în oraş, să se răcorească, să se plimbe, nimerind într'un birt de mahala unde i-a povestit toată viaţa, tot sbuciumul ei — toate contribuiseră şi mai mult la întărirea sentimentelor sale faţă de ea. După toate acestea, trezit singur în odaia lui, Mihai se gândi la ea, o vedea peste tot, toate gândurile lui formau un colier în jurul figurii ei pe care îi plăcea s'o admire, s'o cheme, s'o scoată din materialitate şi s'o pună în mijlocul viziunilor şi reveriilor lui izvorîte numai din amintirea imaginii ei. La această întorsătură nu se gândise însă niciodată. Nu prevăzuse că legătura lui cu Arabela ar putea căpăta atât de repede un caracter serios, cu responsabilităţi şi gesturi care ies din cadrul purei reverii, devenind o realitate— o splendidă şi, totuşi, o riscantă realitate. Arabela în odaia lui !... Până acum nimic nu l-ar fi surprins în aceasta, căci totul era un joc al fanteziei, totul era o reverie, dar acum acest joc s'a transformat brusc într'o situaţie reală, serioasă. Parcă se temea de această întorsătură neaşteptată, dar cu toate acestea, n'ar fi renunţat niciodată la ea. Nu ştie totuşi ce trebue să facă... Ce vor spune mâine, ceilalţi chiriaşi de alături, când vor afla că Arabela a dormit în camera lui, cum îl vor judeca, cum se va descurca cu Denis a cărui furie va căpăta proporţii fără margini ?... Va fi un scandal monstruos, pe atât de monstruos, pe cât de frumoasă e clipa aceasta : Arabela în camera lui... Dar Mihai nu se gândi numai la el ; se gândea şi la persoana Arabelei, pe care n'ar fi vrut deloc s'o pună într'o situaţie delicată; dimpotrivă, ar fi vrut s'o înalţe cât mai mult în faţa celorlalţi, simţind că atunci ar iubi-o şi mai mult, şi mai adevărat, privind-o cu o încredere şi cu un entuziasm mult mai mare.

— Arabela dragă, zise el încercând s'o ridice spre a privi în faţa ei, dar când vor afla vecinii, Panait, Doctorul ?...

Arabela se ridică între braţele lui sprijinite de umerii ei şi-l privi limpede şi serioasă în ochi cu expresia unei rezoluţii definitive.

— Pentruce nu te întrebi ce spun acum, că trăesc cu un grec ? Mihai, în faţa dragostei nu mai există oameni, legi şi păreri. Dece nu vrei să mă înţelegi ?... Ce înseamnă ei pentru mine, sau ce însemn eu pentru ei, ca să mă feresc ? Ei mă cunosc foarte bine, ştiu cum trăiesc, poate mă compătimesc, poate îmi doresc singuri o soartă mai bună... Dece să mă feresc de ei ? E oare o crimă că te iubesc, Mihai ?

Urmă o clipă de tăcere în care ochii lor s'au privit reciproc, adânc până la hipnotizare. Mihai părea uluit de fericire şi surpriză.

— Iubita mea, nu mă aşteptam să fie atât de frumos în seara asta ! zise el cuprinzând-o cu braţele şi strângând-o la piept cu dragoste, ca pe o păpuşă de mătase. Işi înfundă faţa în părul ei bogat risipit la pieptul lui apoi îi cuprinse gura într'un sărut înfometat căruia fata i se dădu cu toată cuceritoarea ei vrajă femeească,

Când s'au desfăcut din îmbrăţişare s'au surprins unul în faţa celuilalt, uluiţi şi fericiţi, ca şi cum ar fi căzut pe neaşteptate, amândoi pe marginea aceluiaş pat, după o rătăcire frământată printr'o noapte de coşmaruri. Intr'o clipă, cât ţinuse sărutul lor, lumea se schimbase complect, din inimile lor dispăruseră toate neliniştile şi nedumeririle, toate amintirile şi temerile şi păreau două fiinţe inocente şi pure ca primii vieţuitori ai unui pământ care n'a mai cunoscut oameni înaintea lor. In sărutul lor se încaseră şi se topiseră toate tristeţile şi grijile lumii, şi rămaseseră numai ei doi, primii şi ultimii, cei mai frumoşi şi cei mai singuri fii ai unei vieţi lipsită de martori. Dincolo de ei nu mai exista nimic acum, lumea era un nesfârşit pustiu, o imensă tăcere în mijlocul căreia vieţuiau numai ei doi, liberi şi împăcaţi. Figura Arabelei strălucia ca un soare, iar ei i se părea capul lui Mihai un Făt-Frumos din poveşti. Ridică mâna şi-i atinse uşor cu mijlocul palmei tâmpla încununată de miracol, spre a se convinge că visul acesta e un vis real.

Mihai se ridică şi se îndreptă spre masă să-şi strângă caietul şi cerneala uitate deschise. Arabela işi puse haina în cuier, aranjând-o frumos alături de a lui Mihai, pe urmă desfăcu patul, întinse linjeria albă, aşternu totul cu gesturi de o domoală graţie, într'o tăcere extatică de ceremonial religios, apoi stinse lumina şi începu să se desbrace.

Moartea pândarului

Măciuca grea lovise tâmpla'n plin
Şi omul a căzut sdrobit între butuci.
Pe frunte sângele s'a năclăit ca şi un vin
Şi-i vezi spărtura 'n tidvă, mare, de-l însuci.

Sticlos i-e ochiul drept ; căci pe cel stâng
Aceiaşi lovitură l-a strivit.
Pe creerul ţâşnit, în chită muştele s'astrâng,
Căci mâna i-e'nlemnită pe cuţit.

Şi numai piersicii se clatină spumos...
Miros de coarnă răbufneşte 'n boare ;
Alăturea coliba, ca tăiată'n os,
Surîde alb, cu dinţi de var, la soare.

Incolo liniştea se-aşterne ca o plasă.
In boabe mustul fierbe liniştit...
Un nuc foşneşte lung frunzişu-i de mătasă.
Şi omul pare-aşa, cum stă, c'a adormit...

PAVEL P. BELU

SCENA FOYER ECRAN

Noțiuni de artă dramatică
—Lecția V-a—

de V. MAXIMILIAN

E adevărat, se întâmplă des actorului, care joacă în fiecare seară aceeași piesă, să-și mecanizeze, cu timpul, jocul și să se folosească de această mecanizare, jucând distrat sau vorbind între replici cu partenerul său despre chestiuni personale. Diderot face chiar aluzie la o asemenea scenă dintre un actor și soția sa, care în timp ce jucau o comedie de Molière, printre replici își adresau unul altuia diferite injurături. Dar chiar în asemenea cazuri actorul exploatează emoția sa artistică din serile precedente, o spune marele actor George Beer, dela Comedia Franceză, profesor la Conservator. „Resturile unei mese bogate — o spune tot domnia sa — se pot mânca și reci a doua zi, au carecare savoare, dar nu țin mult. Actorul care și-a mecanizat gesturile și atitudinile sfârșește prin a nu mai impresiona publicul. Mecanizarea, se știe, este lipsită de sinceritate".

Dacă mi se întâmplă să observăm de pe scenă pe spectatorul, care cască sau doarme în sală, sau pe domnul care se uită prin loji, să-și găsească vreo cunoștință, aceasta nu însemnează că, noi actorii, nu punem simțire în rolurile noastre. Controlul despre care vorbește Diderot nu exclude sensibilitatea. El e același ca și în viața noastră de toate zilele. Simțămintele noastre nu sunt ele oare supuse în orice moment unui control? „Este un procedeu natural, este bunul echilibru al judecății noastre, este buna sănătate a nervilor, fără să se poată spune că din cauza acestui control suntem falși sau prefăcuți. Cine dintre noi se lasă prada gemetelor unei dureri sufletești de dimineața până seara? Dar mai ales cine dintre noi nu-și dă seama că cu cât de mare și recentă ar fi o durere, nu trebue să se manifeste pe stradă sau în localuri publice, ci numai atunci când imprejurările o impaduie. (Rene Doumic, „Theatre nouveau"). Același lucru se întâmplă și pe scena. Sensibilitatea actorului este supusa unui control. Deosebirea mare dintre viața de toate zilele și viața actorului pe scena, ca personagiu dramatic, este aceea ce am spus și alta data: în viața de toate zilele durerea sufletească revine fără voia noastra și, deși e greu sa nu ne-o manifestam oriunde, totuși reușim sa ne-o înabușim. In timp ce actorul imediat ce inlatura imaginea cuprinsa în rol, sensibilitatea necesara exprimării emoției, înceteaza. Și dupa cum o poate face sa înceteze tot așa și-o poate provoca imediat, continuandu-și jocul.

Aceasta sinceritate cu care actorul trebue să-și trălasca rolul n'a lipsit niciodata marilor creațiuni dramatice. Numarul mare de piese scrise potrivit temperamentului unora dintre actori, este cea mai buna dovada. Molière a ținut seama de necesitatea de a simți în mod sincer un rol. De aceea pentru fosta sa prietena Madeleine Bejart, al carei caracter îl cunoștea perfect, a scris rolul Dorinei din Tartuffe. Dupa câțiva ani, pentru tanăra sa soție Armande Bejart, ale carei calități de cochetă a vrut să le puna în evidența pe scena, a scris rolul Celimenei din Mizantropul. Iar Racine seduș și stapanit de firea cam nestatornica a artistei Champmesle, a scris unul din cele mai splendide roluri: Fedra. De altfel acest procedeu continua și în zilele noastre, mai cu seama în teatrele dela Paris. Prin urmare, sinceritatea pe care o depunem în rolurile noastre nu ni se poate pune la îndoiala, de cât numai de catre aceia cari n'au simțit niciodata fiorul scenei.

Am încercat să explic, pe cât se poate ce însemnează: imaginația și sensibilitatea, adică sinceritatea, și de ce celebrul actor și profesor Henri Irving cerea acestе însușiri elevilor, la intrarea în Conservator. Cât de importante erau pentru el, se vede din recomandația ce-o face în discursul sau: „Luați aminte, dragi mei, prin nesiguranța ei, meseria de actor e grea, daca reușești și foarte tristа daca nu reușești. E bine dar, ca printr'un autocontrol fiecare sa-și examineze bine mijloacele actoricești înainte de a intra în această meserie. Râvna de a juca pe scena vă poate înșela. Deci încă odată, luați bine seama", și mai departe a adăugat: „Conservatorul disciplinează pe elev, dar nu-l învața nimic. Talentul în schimb se *modelează* după arta profesorului".

Așa dar pentru această *modelare* vine elevul la Conservator. Mijloacele actoricești să și le aducă cu el de acasă. Să vedem acuma ce înțelegea Irving prin această *modelare* după arta profesorului?

Am spus altădată, că nimeni nu ne învață, în viața de toate zilele să batem cu pumnul în masă când suntem supărați, când protestăm sau când vrem să convingem pe cineva. Și tot așa, nimeni nu ne învață cum să vorbim de aproape, de departe, de foarte departe și când nu vrem să ne audă cineva care trage cu urechia. Simțul și experiența ne sfătuisc în deajuns. Pe scenă însă, actorul nu mai este cel din viața de toate zilele. Cel care bate în masă ca și cel care vorbește, este un personagiu dramatic, care poate fi un bădăran, un nobil etc. Și atunci e nevoie de o „formă artistică" în care actorul să înfățișeze asemenea personagii. Este adevărat, că se cere actorului să fie cât se poate de sincer în cele ce spune, forma concretă în care se materializează această sinceritate însă, trebuește neapărat să conțină noțiunea „de frumos". Și din acest punct de vedere sfaturile profesorului sunt bine venite și indispensabile. El revizuiește mijloacele de expresie ale elevului și le coordonează pentru a lua o *înfățișare artistică*.

Mijloacele de expresie în care se încarnează viața unui personaj dramatic sunt: *vorbirea* și *mimica*. In aceasta din urmă intră, expresia feței, a mâinilor și toate atitudinile corpului.

Așa cum vorbim fiecare, este de ajuns pentru raporturile zilnice. Pentru a convinge pe cineva, cum se întâmplă în oratorie sau în teatru, se cere un învățământ. Învățământul „vorbirei" s'ar împărți în trei ramuri: *Vorbirea corectă, ritmică* și *expresivă*.

Prin vorbirea corectă se înțelege pronunția exactă a cuvintelor și respectarea punctuației. Pronunția o învățăm din primii ani ai copilăriei, cu ajutorul părinților, dacă acestora nu le place să strâmbe cuvintele când își mângâie odraslele. Altfel sarcina de a îndrepta ce au stricat părinții revine profesorilor de clasele primare dacă au pregătire pentru un asemenea curs. In ce privește punctuația, atenția ce trebuie să i se dea, e tot așa de importantă ca și a pronunției. Nerespectarea punctuației schimbă sau turbură enorm înțelesul frazelor. Să ne amintim numai ce efect făcea mutarea virgulei în răspunsurile oracolelor. Același lucru se poate întâmpla și astăzi, cu oricare dintre cele zece semne de punctuație, când sunt scrise sau citite greșit. De pildă:

Intr'un restaurant cineva își vede un prieten însurat singur la masă. Ca să-l tachineze îi trimite printr'un chelner un bilețeul cu aceste cuvinte: „Tu la restaurant?". Adresantul îi răspunde tot în scris: „Sunt singur acasă, nevastă-mea e la băi". Nici o intenție. Dar dacă cel care primește scrisoarea citește răspunsul punând un semn de exclamare: Sunt singur acasă, nevastă-mea e la băi! Tot una e? Nu. E un regret. Dar când îi citește cu trei semne de exclamare: Sunt singur acasă, nevastă-mea e la băi!!! Atunci e o bucurie.

Citirea corectă, din punct de vedere al intonației este în funcție de inteligența actorului și de o bună cunoștință a muzicalității limbii. Deseori elevii și uneori chiar actorii tineri, citesc intonând greșit, schimbând astfel înțelesul frazei. Atunci interyine profesorul sau directorul de scenă, corijând intonația. Din această pricină se ivesc deseori conflicte. Elevii și actorii se plâng, din această pricină, împotriva acestora, fiindcă vor să le se impună intonațiile. Cititul greșit duce la o memorizare greșită, iar aceasta la o exprimare greșită și ca ton și ca mimică. Sunt cazuri, în care, fără să schimbe semnul punctuației, intonația se schimba, dacă cel care citește nu înțelege ușor și repede, despre ce este vorba și în ce situație sufletească se găsește cel care vorbește. De exemplu: Să se citească următoarea întrebare pe același ton dela început până la sfârșit: *„Cine a putut face una ca asta?"* Va veți da seama numai decât, că vă găsiți într'o stare de liniște și nedumerire în care v'ați pus o asemenea întrebare. Citiți-o apoi începând brusc, cu tonul ridicat și apoi scoborandu-l progresiv. Vă veți găsi într'o stare de revoltă *împotriva cuiva*. Citiți-o apoi darași, începand cu tonul jos și urcandu-l apoi progresiv. Vă veți găsi într'o stare de „scârbă" pentru fapta despre care e vorba. Și exemplele pot continua la infinit.

Prin urmare profesorul sau directorul de scenă își impune intonația pentru a da astfel posibilitate celui sfătuit, să exprime în mod just sentimentul pe care el — elevul sau tânărul actor — nu l-a putut descoperi la citire într'o punctuație, care rămâne neschimbată în situații diferite.

Rolurile interpretate dealungul unei cariere influiențează structura sufletească a actorului?

Prime investigații printre protagoniștii scenelor bucureștene. Răspunde astăzi: Marioara Voiculescu, George Vraca și Ciprian.

Dialog cu d-na Voiculescu

La Studio,

cabina d-nei Marioara Voiculescu, e un mic laborator sau mai bine zis o mică vitrină dintr'un Institut de cosmetică. Cabina! Acest interior magnetic cu taine de miraj în care parcă... fiecare atom de viață capătă impulsul unei noui grăiri cu alt suflet, cu alt gând. Prim popas al unui om care trebuie să se lepede de sine, d-na Voiculescu, m'a primit cu figura senină, înfloratâ de un zâmbet copios!

— Ce faci, puiule? mă întreabă întinzându-mi amabilă mâna. Cuvintele mă cuprind ca într'o haină caldă și ocrotitoare. De câte ori am stat de vorbă cu d-na Voiculescu, i-am desprins același cuvânt îmbietor, aceleași priviri pline de mister dincolo de care se ascundea taimic orizontul larg al unui suflet plăsmuit în vocație! In fața oglinzii în care d-na Voiculescu își estompa cu măiastră iscusință imaginea, indicând parcă în același timp o nouă personalitate „ în devenire", încerc să-mi depăn întrebarea:

— In ce măsură vă pot influența sufletul rolurile pe care le jucați?...

— După ce am terminat de jucat un rol, îmi recapăt personalitatea mea, rămân ceeace sunt.

— In cazul acesta creația produce o personalitate de circumstanță?

— Da! O personalitate aparte. A personagiului pe care-l am de întruchipat.

— Fără să vă mai amintiți de el printr'un gest, printr'o emoție? Fără să vă apropiați nimic din atributele esențiale ale vreunui rol?

— Dacă ar fi să rămânem influențate de roluri, ce s'ar întâmpla cu noi în cazul când avem de săvârșit o crimă pe scenă, un furt, o escrocherie sau când avem de redat tirania unui suflet!? Nu! Nu! Nu rămân cu nimic, dar absolut cu nimic!

— Atunci, dacă totul se înfăptuie după un mecanism atât de simplu, de ce în unele roluri se isbutește mai mult și în altele mai puțin?... De vreme ce personalitatea actorului rămâne în afară de orice joc? încerc eu să lămuresc.

— Pentrucă unele roluri mă atrag total, iar altele 'n parte sau chiar deloc. Depinde de corespondența pe care-l găsesc în sufletul meu, numai în rolurile cari au în plămădeala lor ceva din structura mea sufletească, vibrează ființa mea întreagă.

— După cum văd actorul își „aduce" rolul la el și nu el se duce la rol!

— Da! Sunt roluri în cari lucrăm cu sufletul — acelea în care ne regăsim. Sunt roluri la cari ne ducem cu capul — acelea cari ne lasă indiferenți. Dar în acest din urmă caz nimic nu vibrează în noi.

— Evident, creația e pur cerebrală, complectez eu.

...Aud soneria pentru a treia oară, cunosc semnalul! Se anunță ridicarea cortinei. D-na Voiculescu trebuie să intre în scenă. Părăsesc cu tristețâ această personalitate ocrotită parcă de Zei! Imaginea d-nei Voiculescu, se profilează eteric în infinit, în timp ce în mintea mea prinde să se înfiripe un semn de întrebare. Cine-i va urma?... Și întrebarea mea se afundă într'o mare tăcere!...

De vorbă cu un gentleman al rampei

E târziu! Grăbesc pasul ca să ajung înainte de ora 9 în pasajul Comedia. Faptul că va trebui să stau de vorbă cu d. Vraca, cu câteva minute înainte de ridicarea cortinei nu mă mulțumește prea mult. Nu-i cunosc firea și nu știu dacă își păstrează întreg calmul, înainte de începerea spectacolului.

— Am văzut actori cari până la intrarea în scenă sunt un freamăt, încearcă toată gama de emoții. Alții, repetă nervoși rolurile, printre culise, ne văzând și ne mai auzind pe nimeni, deși cunosc perfect textul.

In cabina d-lui Vraca mă întâmpină Doctorul Tokeramo, calm, stăpân pe el! Tresar, întind mâna cu sfială. Siguranța că am în fața mea pe cel pentru care am venit, se clatină. E ciudat și nou sentimentul pe care-l încerc. Nu știu cu cine stau de vorbă. Cu europeanul de dincolo de mască? Cu japonezul? Iscodesc figura galbenă din fața mea cu dorința vie de a desprinde de pe ea, o trăsătură, un amănunt cât de mic care să-mi readucă în minte imaginea reală a d-lui Vraca. Nimic nu-mi mai vorbește de omul pe care-l caut. Adevărul stă înfipt în masca din fața mea. Personalitatea d-lui Vraca dispare total în iluzie. O nouă personalitate, o nouă înțelepciune. Altă inflexiune în voce, alt ritm în gândire. Gesturile, cuvintele, urmează parcă drumul unei linii sinuoase într'un tempo de cântec și de legănare. Sentimentul meu de curiozitate și uimire crește cu atât mai mult, cu cât privesc mai atent pe omul care-și ține absent în colțul gurii „pipa niponă", într'o atitudine și gest de Samurai! Rareori a putut substitui o „mască", atât de total un individ!

— Ai văzut Taifun? prinde să mă întrebe d. Vraca.

— Nu încă.

— Vrei să-l vezi?

— Cu plăcere! Dar eu am venit pentru...

— Știu! Mă întrerupe d. Vraca.

Apoi cu un zâmbet abia perceptibil:

— Și eu care am crezut că ai venit să mă vezi...

— Natural, am venit și pentru Doctorul Tokeramo, accentuez eu pe „și".

— După ce am forțat eu un răspuns? continuă să schițeze pe același zâmbet, Doctorul Tokeramo.

— Nu! După ce ai anticipat d-ta o dorință a mea. Și acum răspunde-mi, te rog, dacă rolurile pe care le interpretezi îți influențează structura sufletească?

— Numai pe scenă! Atât! Răspunde prompt d. Vraca. Acolo, pe scenă se dă marea luptă. Și dacă toate frământările actorului rămân fără ecou, nu au putere de convingere, atunci creația nu se înfăptuie.

— „Ceeace înseamnă că între scenă și public trebuie să se producă o permanentă comunicativitate?!

— „Evident! E necesară o contribuție reciprocă.

— „Când va aflați pe scenă, nu faceți abstracție de public?...

— „Nu! Așa pulea spune „trag mereu cu ochiul". Trebuie să cunosc continuu pulsațiile din sala.

— Sunt un bun tonic, gândesc eu. După ce ați terminat de jucat un rol va mai gândiți la el?...

— „Nu! Intru total în realitate — mă lămurește d. Vraca.

...Părăsesc omul ca să văd masca în scena. Dar, acolo... masca e transfigurata! Trăiește sub impulsul unei puteri nevăzute, întrucipand un om, un suflet, un simbol întreg.

Adevar sau ficțiune? Noțiunile se suprapun, se întretaie și din ciocnirea lor răsare o singură scânteie: viața!

E anta d-lui Vraca, a acestui gentleman al rampei!...

Instantaneu cu autorul „Capului de Rățoiu"

Pe d. Ciprian îl prind la intrarea din Câmpineanu a Teatrului Național. Avea figura veselă, luminoasă, „Capul de Rățoi", îi dăruise generos toate satisfacțiile. Coborând pe scară, îl opresc cu un gest:

— „Te arestez!

— „Uite cineva care încearcă să-mi facă un bine, răspunde d. Ciprian, înfrățind un râs plin cu o tuse 'n cascadă!...

După ce-mi formulez întrebarea dacă rămâne sau nu influențat de rolul pe care-l joacă, d. Ciprian îmi răspunde ca un adevărat fiu al pământului.

— „Nici în clin nici în mânecă. Dimpotrivă, ne silim perpetuu ca să nu ne repetăm pe „noi" în personagiile pe care le interpretăm. Și cred că această virtute de a ne degaja în limitele posibilităților de persoana noastră face pe actorul de rasă. Cu toate astea, sunt actori cari se joacă perpetuu pe ei înșiși, dar cu atâta măestrie, că devin inimitabili.

— „Așa dar, nu rămâneți cu nici o leziune sufletească, după ce ați părăsit scena? insinuez eu un răspuns pe care l-așI fi dorit afirmativ.

— „Nu-mi aduc aminte și nici nu vreau să-mi aduc aminte că am făcut frumos la boieri, iar când intru într'o sală de specta-

col și-mi privesc camarazii agitându-se la rampă, mă întreb întotdeauna nedumerit: „Doamne Dumnezeule, și eu oi fi făcând așa?" Uit, uit, uit! Dovadă că nu am nici o poză, nici o amintire cât de neînsemnată, nici o relicvă!

— „In cazul ăsta creația actorului este o funcțiune ad-hoc?...

— „Da sigur!

—„Dar... cealaltă, de autor?...

— „A! E cu totul altceva. Aici se întind toate coardele ființei mele. Aici, creația se înfăptuie ca un fenomen de germinare, de topire și exteriorizare. Autorul trebuie să-și multiplice propriul său „eu", redând nu un simplu personagiu, ci o lume întreagă de personagii cărora trebuie — ca să fie valabil — să le găsească haina cea mai proprie și mai diversă.

— „Din cele două lucrări ale d-tale. „Omul cu mârțoaga" și „Capul de Rățoi", pe care o socotești mai valoroasă?...

— „Fără ezitare: „Capul de Rățoi".

— „Motivul?...

— „Fiindcă prima lucrare „Omul cu mârțoaga", merge pe un plan și într'un cadru mai aproape de obicinuit, pe când „Capul de Rățoi", este o evadare din construcția obicinuită, este tendința către un alt om, cu o logica largită și cu posibilități mai ample de evoluare în timp și spațiu. Faptul acesta constituie o canava pe care se brodează mult mai dificil și este pentru mine o mare satisfacție că aceasta jonglerie cu „absurdul" a putut fi înțeleasă, elogiată și aplaudată atât de presa cât și de publicul de toate categoriile.

...Dintr'o colecție de mărțișoare, d. Ciprian, îmi oferă delicat... un minuscul rățoiu.

Omagiu și simbol totodată...

ADRIANA KISELEFF

„Biblioteca Teatrului Național"

Sunt acte de cultură care scapă spectatorului grăbit și neatent, dar care în nici un caz nu trebue să fie trecute cu vederea de cei care mai poartă un interes acestui fenomen. Anul trecut, când deosebita pricepere a domnului Ion Marin Sadoveanu a reîntemeiat „Biblioteca Teatrului Național", ideea atât de fericită a lui Pompiliu Eliade, prea puțini au fost cei cari au comentat această pornire la drum. Atâți sgomotoși apologeți ai „teatrului" atâți prețuitori ai bufoneriei și ai farsei ridicate la rangul unei arte, atâți specialiști, și poate că nici unul nu s'a oprit o clipă, la apariția primului opuscul din a doua serie a bibliotecii. Lucru destul de semnificativ și de explicabil în același timp.

Nespecialiști fiind în materie de teatru, iubindu-l însă, fugarele noastre comentarii vor să releve rolul important pe care îl are acest gen de tipărituri, atât în public, cât și în teatru: **„Teatrul Național nu vrea să-și închidă serile în cuprinsul zidurilor sale"**, scrie d. Ion Marin Sadoveanu în articolul program al „Bibliotecii" și cuvintele Domniei Sale deschid o gravă problemă.

Dacă actorul care știe să-și pătrundă rolul, să treacă dincolo de el, e un lucru rar, cu atât mai rar e spectatorul care se mai apropie de piesă după plecarea din teatru, sau înainte de intrare. Burghezimea zilelor noastre privește teatrul cu o îngrijorătoare superficialitate, pentrucă nu-l pricepe IN ADANC și de aici vine frecventa confuzie a teatrului cu cinematograful, spectacole fundamental deosebite în substanța lor. Teatrul pune probleme, cinematograful o m o a r ă timpul. Comodul spectator al clipei a amestecat aceste noțiuni și azi nici nu le mai poate discerne. **Teatrul nu e numai de privit, teatrul e și de cetit** — iată formula care explică și justifică pe deantregul menirea „Bibliotecii Teatrului Național". Sunt simboluri de priceput, probleme de adâncit, nuanțe de sesizat, sunt gânduri risipite și schimbate de vocea actorului și de lumina rampei și toate acestea pot fi mai bine interpretate în litera cărții — ca o completare a teatrului văzut. In primele numere figurează nume ca: Gerhart Hauptmann, Caragiale, Paul Claudel, Pirandello, G. B. Shaw, Gherardo Gherardi, așa că seriozitatea și importanța acestei biblioteci, nici nu mai pot fi puse în discuție. Menirea ei este ca teatrul să redevină o artă la fel de gravă cu celelalte, pentrucă a pierdut destul, prin experiențe stupide și dăunătoare. O redresare și în același timp un imbold, noul drum pe care l-a trasat d. Ion Marin Sadoveanu e o piatră de hotar în istoria teatrului românesc. Și sunt atât de rare aceste bucurii, încât nu se poate ca rândurile noastre să nu treacă dincolo de răceala profesională a comentatorului, în sincerele aplauze pe care le merită un popas ca acesta!

ȘTEFAN BACIU

Cronica muzicală

Compoziții și cărți muzicale românești recent apărute

de ROMEO ALEXANDRESCU

„ALLEGRO DE CONCERT" ȘI „TREI STUDII PENTRU FLAUT" DE PETRE ELINESCU

Literatura de concert a flautului, destul de firavă, limitează câmpul de cercetare al artiștilor și candidaților la arta acestui minunat șef de grupă simfonică și instrument solist, în chip destul de strâns. Muzica românească nu face excepție și i-a consacrat foarte puține pagini. De aceea, apariția unor noi lucrări românești în acest domeniu instrumental, sunt deosebit de bine venite și de demne de relevat. Cunoscutul profesor concertist și compozitor Petre Elinescu, mulțumită sfaturilor căruia, serii de emeriți flautiști au putut fi formați la „Academia regală", și primi nu numai o diplomă, dar bazele serioase și sigure ale unei veritabile măestrii, a editat o serie de compoziții menite să aducă însemnate servicii învățământului superior al tehnicei flautului și repertoriului românesc de concert.

Un „allegro de concert" intitulat „Severus" se recomandă dela sine prin țesătura tehnică bine specializată instrumentalicește și prilejurile pline pe care le prezintă pentru punerea în valoare a calităților de brio și sonoritate ale executantului.

Pe de altă parte, d. Elinescu prezintă, într'un caet de trei studii de concert, felurite trăsături de mecanism dificil, care constitue un folositor material de exercitare, potrivit aplicat, atât ca școală cât și ca formare pentru concert. De aceea lucrările d-lui profesor Elinescu merită să fie cercetate cu atenție de toți muzicienii flautiști iar hotărirea autorului lor de a le da la lumină a fost cu totul nimerită.

„CANTECE POPULARE DIN OLTENIA" DE PROF. N. LUNGU

Seria de opt cântece populare armonizate de d. Nicolae Lungu, profesor de muzică și dirijorul unuia din cele mai bune coruri dela noi, „România", este operă de muzician pricepător și pios.

Nîngreunate cu adaosuri nepotrivite, păstrate în simplicitatea lor vorbitoare firească, dispuse pentru voce și pian fără monotonie, fiecărui cântec d. Lungu găsindu-i micile lui desemne însoțitoare aparte, figurațiile instrumentale de justă corespondență expresivă, armonizările d-lui Lungu sunt prin aportul d-sale compoziții, iar prin păstrarea atentă a conținutului original, folclor. Concilierea acestor elemente rezumă un elogiu. Îl înregistrăm cu deosebită satisfacție.

„STUDIUL GAMELOR" DE IOAN KESARIS

Binefacerile rezultate din practica gamelor, mult prea propovăduită de pedagogii muzicali pentru a mai putea fi privită drept o inovație, depind, știut este, de metoda și raționarea aprofundării problemelor manuale și muzicale deschise de acest vast capitol. D. Ioan Kesaris, violonist și membru al orchestrei „Filarmonica", a grupat într'un sistematic și amănunțit volum, formulele cele mai apte să ducă la un rezultat general unitar și la o adaptare cât mai completă la toate „cazurile" de execuțiune instrumentală cărora gamele le pot sluji de material de realizare. Lucrarea d-lui Ioan Kesaris „Studiul gamelor" parcurge cu continuitate în analiza mijloacelor de lucru, întinsul teren al disciplinei violonistice care poate fi cultivat prin gamă și variatele ei derivări, și poate fi un credincios îndreptar celor care înțeleg să tragă cât mai trainice foloase din această însemnată latură a meșteșugului violonistic, în speță și instrumental, în general.

ECRAN

TRIANON (în continuare la Elysée): Gorila

Acum câțiva ani, un prieten mi-a făcut o farsă. Mi-a dat o cutie de chibrituri ca să-mi aprind țigara. Când am deschis cutia, au țâșnit din ea scântei. Buclucașa cutie mi-a căzut din mână — semn că m'am speriat. Asta nu m'a împiedecat însă ca peste o secundă să râd și să constat că farsa este reușită.

Un sentiment asemănător, cred că l-au avut și spectatorii filmului „Gorila".

Incepând în chip foarte sumbru, cu un castel misterios, un lacheu cu zâmbet straniu, o cameristă isterică și o destul de urită gorilă, filmul îi face pe spectatori să se cutremure, iar pe doamnele ușor emoționabile să regrete că au intrat în cinematograf.

Dar la un moment dat, își fac apariția în film frații Ritz.

Îi știți? Sunt descreerații aceia cari se agită fără niciun rost și cari încurcă toate lucrurile, pentruca, până la urmă, tot ei să le descurce.

Frații Marx, comici în genul lor, se deosebesc de ei prin aceea că fiecare și-a făcut o mască deosebită, fiind, fiecare în parte, o personalitate.

Dimpotrivă, frații Ritz seamănă între ei, și toți trei sunt tot atât de nebuni.

S'ar putea întreba lumea dece frații Ritz sunt trei. Un nebun n'ajunge? Nu, fiindcă cei trei frați se întregesc, unul pe altul, realizând culmea nebuniei.

Dacă frații Ritz ar trebui să prezinte într'un film o sinucidere, sunt sigur că unul ar lua revolverul, al doilea și-ar trage un glonte în cap, și al treilea ar muri.

Ultimul lor film e o parodie a filmelor polițiste de groază.

Dovada: In acest film în care apar gorile și criminali, cea mai „tare" scenă de groază este aceea în care o pisică fuge pe ușe.

Pentru a se reda atmosfera de groază, s'a recurs la jocul lui Bela Lugosi și Lionel Atwick și la strigătele disperate ale lui Patsy Kelly.

Foarte amuzant este sfârșitul acestei parodii.

De obiceiu, filmele polițiste, după descoperirea criminalului, devin plicticoase. Mai urmează vreo trei scene — explicarea crimei, declarația de dragoste a detectivului și plecarea lui, cu iubita pe mare.

Inutilitatea acestor scene o arată frații Ritz în ultimul lor film. După descoperirea criminalului, cei trei detectivi mai vor să spună ceva. Se răspândesc și pleacă pentru ca apoi să se întoarcă spre public, să deschidă gura fără să spună nimic și, plictisiți, să plece, de astădată definitiv.

Foarte simplu și foarte amuzant.

CAPITOL: Vrăjitorul din Oz (avant-premieră)

Am văzut în avant premieră un film care este prea bun pentru ca să aibe, atunci când va fi prezentat, succes.

Ne mulțumim acum să spunem că „Vrăjitorul din Oz" ne-a reamintit „Albă ca zăpada și cei 7 pitici", isbutind cu oamenii „în carne și oase" să ne plimbe prin „lumea de poze" a cărților cu basme.

Scenele din țara piticilor sunt minunate, după cum masca vrăjitoarei e extraordinară — filmul e în tehnicolor.

Dar totul trebue lăudat în acest film.

Și omul de pae (perfect dansator), și omul de tinichea și acel extraordinar de reușit leu fără curaj.

Dar soldații vrăjitoarei rele? Dar vrăjitoarea bună (Billie Burke)? Dar copacii indignați? Dar de fetița (Juddy Garland) și cățelul ei?

Trebue să recunosc: de mult n'am mai fost atât de entuziast cu ocazia unei cronici. Dar tot de atâta timp n'am mai văzut un film ca acesta. Voiu reveni la premieră asupra acestui „basm pentru copii scris pe înțelesul celor mari".

TRAIAN LALESCU

Literatură, artă, idei...

Premiul italian literar pentru autorii streini

In 1938, Academia Italiană, de acord cu ministerul educaţiei naţionale italian, a înfiinţat un premiu în valoare de 50.000 (cincizeci de mii de lire), care să se dea în fiecare an, unui scriitor strein pentru activitatea desfăşurată în ţara sa în direcţia cunoaşterii literaturii şi culturii italiene. Până acum, acest premiu s'a acordat, o singură dată, în 1939, unui scriitor german. A doua oară „premiul italian pentru autori streini", avem bucuria să anunţăm că se oferă, pentru 1940, d-lui AL. MARCU, profesor de limba şi literatura italiană la facultatea de litere din Capitală. Desigur, distincţia ce se face cărturarului român, se răsfrânge luminos şi asupra ţării. Prin d. prof. Al. Marcu, *România este a doua ţară către care s'a îndreptat recunoştinţa Academiei şi ministerului italian.*

MIHAIL CHIRNOAGA: Logodna

In colecţia „Universul literar" a apărut romanul „Logodna", datorit d-lui Mihail Chirnoagă. Lucrarea tânărului autor, cunoscut publicului cititor prin o frumoasă activitate literară desfăşurată prin revistele cele mai însemnate, precum şi prin două volume publuicate, credem că va înregistra un meritat succes. Prin tipărirea romanului „Logodna", colecţia „Universul literar" îşi propune să dea în vileag un talent real de scriitor.

EDIŢIA II

Primită de specialişti ca o lucrare de mare importanţă pentru nivelul culturii româneşti şi ca opera cea mai însemnată de astăzi, în ce priveşte evoluţia limbii noastre, *„Istoria limbii române"* de d. Al. Rosetti, profesor la facultatea de litere şi filosofie din Bucureşti, a deschis perspective inedite acestui studiu, aducând în acelaş timp o concepţie originală şi o prezentare nouă a materialului.

Volumul I epuizându-se, zilele acestea s'a pus sub tipar ediţia II-a.

Operă de concepţie şi anvergură, de uriaşă muncă şi personală sistematizare şi interpretare, aşa cum nici unul dintre linguiştii noştri de seamă nu a mai încercat dela Ovid Densuşianu, *„Istoria limbii române"* a d-lui prof. Al. Rosetti alcătueşte o lectură esenţială şi de cel mai viu interes.

Faptul că ediţia II-a apare la un interval atât de scurt, confirmă marele succes pe care această lucrare îl cunoaşte în rândurile oamenilor de ştiinţă şi cititorilor în deobşte dela noi. Prezentată în Biblioteca Enciclopedică a editurei Fundaţiei pentru literatură şi artă „Regele Carol II" alături de „Istoria românilor" a d-lui prof. Const. Giurescu, lucrarea d-lui prof. Al. Rosetti apare ca o completare a acestei opere pe celălalt plan: al evoluţiei limbii noastre.

LICARIRI IN BESNA

Acesta este titlul noului volum de schiţe şi nuvele al d-lui Mihail Lungianu, apărut în editura „Universul". Din cele 20 subiecte, numai primul *„La butuc"* şi *„In umbra carului"* evocă viaţa patriarhală şi mistică dela ţară. „Mama" descrie, în cadrul unor observaţii asupra berzelor, sentimentul matern adânc înrădăcinat la animale. In celelalte e redat plastic şi puternic sbuciumul din închisori şi al unor vagabonzi, crâmpee din viaţa barourilor şi a tribunalelor, toate radiind, ca printr'un văl transparent, căinţă, or nădejdi. E o împletire de stări de fapt minunat prinse şi artistic date.

Cartea are 200 pagini, îngrijit tipărite, şi o admirabilă copertă, datorită pictorului Alexandrescu, ea însăşi un adevărat tablou de artă.

A apărut: „REVISTA FUNDAŢIILOR REGALE", nr. 3 (Martie 1940), anul VII cu următorul cuprins:

T. Arghezi: Stihuri de abecedar; Gh. Brăescu: Margot (VI); N. Davidescu: Din ciclul „Renaşterea"; Mircea Eliade: Tărâmul nevăzut (I); N. Caranica: Imn de pe câmpie; Ioana Postelnicu: Eroarea; Tudor Vianu: Problema stilistică a imperfectului; Al. Mironescu: Determinismul problemelor sociale.

CENTENARUL LUI TITU MAIORESCU: G. Călinescu: Titu Maiorescu, polemist; Pompiliu Constantinescu: Titu Maiorescu faţă de noi; Mihail Sebastian: Titu Maiorescu şi „Jurnalul" său; Vladimir Streinu: Maiorescu şi rolul criticei; Şerban Cioculescu: Titu Maiorescu şi Eminescu.

CRONICI: I. Gr. Perieţeanu: Ion Pillat, poetul mării noastre; A. Rolland de Reneville: Poeţii suprarealişti; E. Lovinescu: Pagini din carnetul unui memorialist; Ion Biberi: Un itinerariu al poeziei franceze; Maria Golescu: O reminiscenţă a „cinegeticelor lui Oppian" în pictura bisericească; Nicolae Argintescu-Amza: Artă şi idee; St. Zissulescu: Cronica suedeză; Virgil Gheorghiu: Cronica muzicală.

NOTE: Februarie — „Ţara noastră" — Muzică de cameră românească — Medicina socială în România — Manuscrise de Beethoven în Moscova — Tricentenarul lui Racine — Dramele de iubire ale lui Racine — Cărţile de actualitate — Montaigne şi războiul de fortificaţie — Bazil Munteanu — Moartea lui Lucien Dubech — Maurice Blondel — Spiritul englez şi Marta Bibescu — Publicitate americană — Omul cel mai caracteristic şi mai neuitat — Scrisoarea unui luptător.

O SINTEZĂ A ECONOMIEI ROMÂNEŞTI

Se vorbeşte atât de mult despre bogăţiile ţării şi aceste bogăţii sunt cunoscute atât de puţin sub unghiul adevăratei lor realităţi, încât opera înfăptuită de cei mai buni cunoscători ai economiei noastre naţionale prin publicarea unei enciclopedii economice e de natură să împlinească un mare gol.

Volumul III al „Enciclopediei României" înfăţişează întregul proces al elementelor ce condiţionează viaţa economică cu cadrul natural geografic, cadrul uman şi cel social politic, precum şi întregul proces al formelor activităţii economice în compartimentul producţiei româneşti. Volumul IV va prezenta sectorul circulaţiei, repartiţiei şi consumului.

Fiecare capitol al lucrării se referă la un cadru sau la o ramură de manifestare economică şi cuprinde paragrafe privitoare la istoricul activităţii economice respective, analiza factorilor cari iau parte la ea sau o condiţionează; expunerea tehnică a formelor principale de activitate şi analiza economică şi statistică a faptelor însemnate din domeniul respectiv. El mai cuprinde articole privitoare la legislaţia şi tendinţele generale ale fenomenului studiat.

VIAŢA OMULUI

In biblioteca de traduceri a Fundaţiei pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II" apare ediţia II-a a monumentalului poem al scriitorului maghiar Madach în minunata tălmăcire românească datorită lui Octavian Goga. In acest poem Madach influenţat de „Faust" al lui Goethe de „Kain" al lui Byron şi întrucâtva de Shelley, părăsindu-şi însă independenţa de concepţie nealterată, marele scriitor maghiar şi-a pus ca problemă de deslegat soarta omenirii, rostul existenţei acestei planete.

VOUA ŞI MIE, DUHOVNICIE

De curând, d. S. Cuciureanu a publicat o culegere de versuri cu titlul: „Vouă şi mie, Duhovnicie", de care într'o cronică, ne vom ocupa cu atenţie.

JEAN NAUM

La „Bucovina" I. E. Torouţiu, s'a tipărit volumul „Din volbura vremii", al d-lui Jean Naum. Autorul numeşte „însăilări" portrete şi articole despre personalităţi militare, politice şi literare, valoroase prin căldura cu care sunt scrise şi prin grija documentării.

CE CARŢI VOR APAREA IN 1940 IN EDITURA FUNDAŢIEI PENTRU LITERATURA ŞI ARTA „REGELE CAROL II"

Printre noutăţile ve vor apărea printre primele luni ale anului 1940, sunt în ordinea cronologică cărţile: *„Accidentul"*, roman de Mihail Sebastian; monumentala monografie a d-lui E. Lovinescu: *„Titu Maiorescu"*, compusă din două volume, volumul *„Dictando divers"* I, de Perpessicius, atât aşteptat de cititorii criticului şi autorului ediţiei Eminescu, *„Istoria literaturii române vechi"* de N. Cartojan, „Limba română" vol. I de Sextil Puşcariu, *„Timp şi destin"* de C. Rădulescu-Motru, *„Diferenţiile divine"* de Lucian Blaga, *„Opere"* de Mihail Sadoveanu.

Iar pentru sezonul de toamnă un mănunchiu tot atât de bogat şi de variat de cărţi de gen şi specialităţi diverse precum urmează: *„Istoria literaturii române"* de G. Călinescu, *„Curtea de Argeş"* de Arh. Gr. Ionescu, *„Renaşterea şi reforma"* de Al. Oţetea, *„Tudor Arghezi"*, studiu de Pompiliu Constantinescu, *„Poeţi şi poezie"* de Octav Suluţiu, *„Aspecte din teatrul contemporan"* de Alice Voinescu, *„Versuri"* de Tudor Arghezi, *„Firimituri"* de Octavian Goga, *„Monarhie socială"* de Mihail Fărcăşanu, „D. Anghel" — Poezii — ediţie îngrijită de Şerban Cioculescu.

In Biblioteca „Energia" *„Ştiri din Tartaria"* de P. Fleming, *„Călătoriile mele în Africa"* de Colonel August von Spiess, *„Dialoguri asupra comandamentului"* de A. Maurois, *„O antologie a poeţilor ardeleni"* întocmită de Emil Giurgiuca, *„Antologia poeţilor simbolişti"* întocmită de N. Davidescu, *„Balade" de François Villon*, tălmăcite de Zoe Verbiceanu, traduceri din Novalis şi Shakespeare şi volumul de versuri *„Cântece de faun"* de Virgil Gheorghiu.

„BULLETIN LINGUISTIQUE" pe 1939

Revista de linguistică publicată, în limba franceză, de d. prof. *Al. Rosetti* a apărut de curând într'un frumos volum (al VII-lea) pentru anul 1939. Constatăm în primul rând că cercul colaboratorilor se măreşte pe fiecare an. Astfel în volumul al VII-lea întâlnim numele marelui romanist Leo Spitzer şi al foneticianului H. A. Rositzke, ambii din America; al profesorului suedez Alf Lombard, al linguistului bine cunoscut Iorgu Iordan şi al germanului Eugen Seidel, amândoi dela Iaşi, la care se adaugă colaboratorii bucureşteni ai revistei, d-nii Al. Rosetti, J. Byck, Al. Graur şi C. Racoviţă.

Ca deosebit de interesante semnalăm articolele următoare: Viitorul românesc, de d. Alf Lombard; Intrebuinţarea dativului în limba română actuală, de d. Iorgu Iordan; Valoarea timpurilor trecute în româneşte, de d. Eugen Seidel; Studii de sintaxă şi stilistică de d. J. Byck, şi mai ales importantul studiu de linguistică socială al d-lui Const. Racoviţă, întitulat „Muncă" şi „suferinţă": autorul arată cum împrejurările sociale au colorat mai peste tot cuvinte care numeau munca şi le-au apropiat înţelesul de acela de „suferinţă".

Ca deobiceiu *Bulletin*-ul d-lui Prof. Rosetti reprezintă o foarte importantă contribuţie la cercetarea şi cunoaşterea limbii române în toate aspectele ei. Din ce în ce mai mult, acest periodic se impune ca revista reprezentativă a linguisticei româneşti.

„CONFERINŢA"

A apărut nr. 3 (pe Februarie) anul IV, din revista enciclopedică lunară *„Conferenţa"* condusă de d. *N. C. Lungulescu*. In sumarul de 80 pag. găsim: două cuvântări al d-lui *Mitiţă Constantinescu*; La Fontaine de prof. *Ch. Drouhet*; Evoluţie (tehnica romanţată) de prof. *Şerban Ionescu*; 24 Ianuarie de prof. *M. Rarincescu*; Insemnări de călătorie ale lui D. Golescu de *I. Pillat*; Dunărea şi Marea Neagră de *R. Seişanu*; Peisagii unice (Tulcea) de *Ap. Culea*; Meşteşugul vorbirii de directorul revistei.

Pentru cunoaşterea Orientului

(Urmare din pag. I)

Occidentul se întâlneşte cu Orientul, rolul pe care l'a avut Franţa faţă de Olanda, Danemarca şi unele provincii germanice; de a le ajuta, adică, să ia conştiinţă de sine, şi de a imprima creaţiilor lor culturale valoare circulatorie mondială.

Să nu uităm că Ţările Româneşti au avut cândva un asemenea rol, deşi exercitat în condiţii mai modeste, în tot Orientul creştin. „Hegemonia spirituală" a Ţărilor Româneşti a încetat odată cu revoluţia industrială occidentală, care a dus fatal la dominaţia Apusului. Dar se pare că în lumea nouă, de care ne apropiem, asemenea valori nu vor mai juca rolul exclusiv pe care l-au deţinut în ultimele două sute de ani. Este foarte probabil că, într'un viitor apropiat, oamenii de pretutindeni, vor înţelege că nu numai valorile concrete sunt realităţi *— că tot atât de reale, şi de creiatoare de istorie, sunt valorile spirituale — în care Sud-Estul european şi Orientul n'a fost niciodată sărac.*

Dar pentru a înţelege toate acestea, pentru a afla, bunăoară, că simbolismul arhitectonic al unui templu din Java sau cosmologia arhaică a popoarelor de mult dispărute din Asia mică, sunt mult mai apropiate de înţelegerea noastră decât filozofia lui Kant sau neliniştile lui Pascal — e nevoie, înainte de toate, să ne iubim şi să cunoaştem Orientul, de care ne-am desprins prea brutal. Trebuie să ne convingem că ceeace se petrece la Ankara, Beiruth sau Bagdat, şi chiar ce se petrece la Calcuta sau Tokyo, ne interesează mai profund decât ceeace se petrece în Apus. Nu că n'am avea nevoie să cunoaştem şi să ne asimilăm rezultatele muncii occidentale. Dar nu ne putem permite luxul să ignorăm ceeace se face la noi. *Şi noi, încă odată, suntem la porţile Orientului.*

Aşa că, dacă va fi nevoie, ne vom putea dispensa de lectura câtorva romane şi reviste occidentale, ca să găsim timp şi pentru o mai atentă cercetare a rosturilor răsăritene.

MIRCEA ELIADE

Amintiri despre Tonitza

(Urmare din pag. I)

pricepere şi-o descoperise prin streinătate, pe unde umblase ca să-şi desăvârşească arta picturii. Ci-că mai ales la München şi la Dachau văzuseră ai noştri ajunşi pe acolo cât de proşti sunt bărbierii nemţi. Şi atunci unu din ei făcea pe bărbierul. Acum, în lagăr, meşteşugul bărbieritului îi aducea aminte maiestrului de anii de studenţie, ceeace-i făcea plăcere.

Când l-a întrebat într'o zi brigadierul Răşcanu, de ce n'a cerut să fie înaintat sublocotenent, el a răspuns că a preferat să rămâie tot elev plutonier. Sună mai bine, că arată mai tânăr, ca şi meseria de bărbier-amator din anii de ucenicie în arta picturii.

Intr'o zi însă vine sus în odaie şi ne spune că o să lase la naiba pensula de bărbier şi apucă iar pe cea de pictor.

— Ştii, ce era să păţesc, Ghioca, azi? Era să intru cu briciul în beregata lui Bechi.

— Cum asta?

— Să vezi tu, bre, cum a fost. Cum stătea pe scaun bietul Moş Tăgârţă de maior, şi eu îl rădeam, îi vine, bre, un sughiţ. Şi sughite, măi, odată lung şi eu tocmai cu briciul pe beregata lui. Noroc că m'am oprit la timp şi doar i-am crestat o leacă pielea... Primejdioasă meserie, bre, şi bărbieritul. Bine, zău, că am mai învăţat să dau şi cu altfel de pensulă...

— Iar bărbieritul lasă-l, meştere, că nu-i vezi pe toţi fraţii cum fac asta toată ziua, îi luă vorba din gură Sărbătoare, clipind cu ochiul spre Viaţă-Lungă, ce ne povestea mereu şi cu belşug de amănunte păţaniile lui de pe frontul dobrogean.

— Adicătelea, dacă-i vorba pe bărbiereală, ce cusur are primarul dela Alba Iulia?

Primarul capitalei lui Mihai-Viteazul eram eu. Dar meşterul, care ţinea întotdeauna cu mine, îmi luă partea numaidecât:

— Ghioca nu se bărbiereşte, bre. „Uită-te la faţă şi mă întreabă de viaţă".

Mai târziu ceva, când cel ce scrisese împotriva mea interview-ul fantezist, ca să se răzbune că-i răsturnasem odată tabla de şah, maestrul Toniţa, unul din redactorii revistei lagărului, nu voise să ilustreze el scena...

După captivitatea bulgărească l-am mai găsit la Iaşi, în toamna anului 1918. Atunci mi-a spus că stătuse mult de vorbă cu Marghiloman, prim-ministru pe acea vreme şi apoi şi cu d. C. Argetoianu. Şi unuia şi altuia le povestise pe larg vieaţa ce-o duseseră prizonierii români în Bulgaria. Pe urmă amândoi îi cumpărase mai multe schiţe reprezentând chipuri şi momente din lagăr.

Nu l-am mai văzut de atunci. Foarte bucuros am fost în anii următori să citesc despre vreo expoziţie de-a lui, să-i urmăresc recunoaşterea tot mai sporită a alesului său talent, să-i citesc spiritualele şi micile lui cronici plastice, în care-l recunoşteam atât de bine. Aveam iluzia că-i aud glasul domol cu inflexiuni *moldoveneşti* şi că-i văd zâmbetul glumeţ şi sclipirea ochilor ironici.

Pentrucă-mi mărturisise că înainte de război făcuse şi gazetărie şi că publicase multe articole iscălind Nerva Teohari, în *Zile de lazaret* l-am zugrăvit dându-i acest nume. Voiam să-i fac o surpriză, să văd dacă s'o recunoaşte singur şi eram curios mai ales ce-o să zică la citirea cărţii. După apariţie mi-a scris două scurte scrisori. In cea dintâi mi-a spus că i-am dat prilejul să aibă o deosebită voluptate — „dacă se poate spune aşa ceva", — trăind încă odată acele neuitate zile din Bulgaria războiului. După ce-şi mai arăta bucuria că ne-am mai regăsit după atâţia ani, încheia făgăduind că o să-mi mai scrie. Mi-a mai scris numai odată tot scurt şi vestindu-mi scrisori şi comentarii mai lungi.

Aceste scrisori şi comentarii nu le-am mai primit.

In aşteptarea unui răspuns dela meşterul drag, în vara lui 1938, când mă întâlnisem cu Petrache Ronda şi cu Barbă de Aramă, parcă eram — Vingt ans après, — ne-am oprit şi noi undeva pe sub Dealu-Spirei. Acolo, din vorbă în vorbă, am ajuns şi la maestrul ce ne fusese scump tuturor.

Petrache Ronda a adăogat cu vorba lui domoală şi cu hohotiri scurte:

— Pe d. Toniţa l-am văzut de mai multe ori. E tot aşa cum l-am cunoscut, tot aşa îţi toarnă câte 'n lună şi 'n soare, una caldă, alta rece. Dar e om în lege şi nu cată că el e cogea-mi-te rector al Academiei de Arte Frumoase din Iaşi, ci dă la tot omul cinstea cuvenită. Când l-am întâlnit eu, meşterul nostru m'a poftit într'o bodegă la un pahar de vin şi a mai chemat şi pe şoferul ce-l adusese cu maşina.

— Iaca aşa, măi frate, că şi el este muncitor ca şi noi...

Nu m'au mirat spusele lui Ronda, deoarece cunoşteam şi afabilitatea maestrului, şi generozitatea lui sufletească.

Nu-mi puteam însă lămuri tăcerea lui după cele două scrisori.

Ceva mai târziu am aflat că ar fi bolnav, iar astă toamnă una dintre rudele lui m'a informat că zace paralizat, fără nădejde de scăpare.

M'a chinuit de atunci încoace mereu imaginea omului de inimă ţintuit fără puteri pe patul de chin. Acum a murit.

Cât loc ocupă în pictura românească şi ce a însemnat N. Toniţa, nu este în gândul meu să spun.

Dar nu mă pot opri să subliniez că în nişte zile ca acelea din captivitatea bulgărească, pictorul Toniţa, ca şi metalele nobile, s'a dovedit cu prisosinţă a fi fost *un om*.

G. BANEA

Meşterul G. Petraşcu

(Urmare din pag. I-a)

după temperament, indiferent de mijloace technice, căci din jocul cuţitului de paletă redă cel mai suav şi lucid modelaj precum şi cea mai forforescentă şi grunjoasă pastă, cu aceaşi măestrie şi brio intervine şi cu penelul.

In general nu eboşează, ci atacă direct pictura, lucrează „a la prima" după cum se spunea în Renaştere.

Nu caută abstracţii şi unele exagerări sunt proprii tuturor pictorilor de temperament, iar deformaţiile lui Petraşcu se mai explică şi prin condiţiunile speciale ale retinei sale, pictorul fiind miop.

Retina sa înregistrează unele refracţiuni, spre fericirea artei noastre, altfel poate că ne-ar fi lipsi artistul care să împletească realul cu irealul şi să ne dea magicul.

K. H. ZAMBACCIAN

Biata limbă românească

(Urmare din pag. 4-a)

Mi-am zis în sinea mea că trăim într'o epocă ştiinţifică şi că copiii „e deştepţi" şi precoci şi că luneta reprodusă nu e chiar-chiar atât de nou-nouţă, ci cam dela paşopt, — aşa că biată-mea nepoţică se va descurca ea singură. Insă chestia cu „o imagine fotografică nu se va putea *reprezenta* pe o placă colodionată" etc., precum şi „o lunetă sau un telescop, (virgulă) sunt montate ecuatorial, (virgulă) ori de câte ori sunt înzestrate cu un mecanism (fără virgulă) care le face să se deplaseze în aceeaşi proporţie cu astrele mişcătoare pe care le considerăm, (virgulă), şi, (virgulă), care" etc. etc... mi-au rămas la inimă. M'am hotărît atunci să răsfoesc puţin revista cu No. 384, şi să reproduc câteva exemple edificatoare, în ceeace priveşte confuzia celor mai elementare noţiuni de limbă şi de construcţie gramaticală. Cred de prisos să specific că e vorba de traduceri, — bine înţeles de traduceri din limba franceză, pe care se „pricepe" să le facă orice om depe stradă... Mă rog, nu suntem noi sora mai mică a Franţei şi nu vorbim franţuzeşte pe toate cărările?

Dar să trec la fapte. Sublinierile sunt ale subsemnatului. Articolul „Ochii orientalilor sunt oblici" începe astfel: *„Contrariu* părerii obişnuite popoarele de rasă galbenă nu au ochi oblici. *Noi îi vedem aplecaţi, dar nu sunt!* La *ei* (popoarele) etc... *Dacă* ochii albilor par drepţi şi ai Chinezilor piezişi, *e* doar o iluzie optică. Ca să ne convingem de puterea *obiceiului*, ajunge să privim într'o oglindă o *figură familiară*, sau să ne privim *pe noi* prin dublă *reflexiune* în două oglinzi paralele; ceeace *erai* deprins să vezi la stânga văzându-l la dreapta şi invers, deodată *veţi* observa strâmbături şi asimetrii nebănuite. (Observaţi admirabila metamorfoză a pronumelui, dela persoana întâia plural la o a doua sigular, apoi la a doua plural. Dar să continuăm): „Fotografii se străduesc să înlăture acest efect, *nepozând niciodată pe client de-a-dreptul* din faţă", etc...

Povestirea „Leul, papagalul şi vrăjitorul" începe astfel: „Bătrânului Valdageorgis, *capul* caravanii, îi plăcea grozav seara, când poposiau şi *se* întindeau corturile, înainte de a se culca, să povestească o legendă; astfel şi de astă dată cu faţa lui neagră, aspră, luminată de flacăra focului, începu cu o voce înceată şi groasă... Când Abdu termină prima parte a descântecului, Ror-leul *se* simţia *deja* mai bine. *Deodată* însă Tactu începu să repete tot ce auzise şi *deodată* adormi chiar Abdu; Abdu *adormise* pentrucă descântecul era atât de puternic încât *adormea* durerea celui bolnav şi *adormea* şi pe cel sănătos. Ror însă nu era încă vindecat, nu era *tocmai* sănătos... (Păi dacă nu era încă vindecat, desigur că nu era nici tocmai sănătos!) Noi toată noaptea auzirăm — mai tare decât urletul hienelor şi al şacalilor — râsul lui Tactu, papagalul care *devenise* nebun.

In „Fetiţa cu ochii albaştri" găsesc aceste rânduri: „— Iţi place? întrebă Isa — e un cadou dela mama mare, mi l-a dăruit de Paşti; vezi este chipul Sfintei Fecioare *pe medalia dela brăţară pe o parte*, iar pe cealaltă parte *stă* scris... Isa *neputincioasă* să strige, rămase încremenită".

O explicabilă curiozitate m'a îndemnat să răsfoesc alt număr al „Dimineţii Copiilor", No. 833, din care voiu reproduce un articol scris special şi cu tot dinadinsul pentru „fetiţe" şi anume la „pagina fetiţelor".

„Din cele mai vechi timpuri capriciile modei au tiranizat pe femeile elegante. Astăzi însă higiena şi progresele ştiinţei medicale o ajută să se înfrumuseţeze, fără să-şi pue sănătatea în primejdie.

Intre îngrijirile estetice, femeia acordă o deosebită importanţă părului şi cu drept cuvânt, căci acesta oglindeşte perfect sănătatea generală.

Pentru a avea un păr frumos şi abundent, înainte de a vă culca seara, şi dimineaţa, pieptănaţi părul bine dela ceafă peste obraz; îl periaţi cu o perie cu părul foarte aspru, dela rădăcina lui spre vârf. Repetaţi acest lucru dela stânga la dreapta; dela dreapta la stânga spre creştet; după aceea îl potriviţi în coafura dorită.

E bine să-l purtaţi tăiat scurt, sau dacă e lung evitaţi acele şi tot felul de agrafe care strică firele de păr.

Il spălaţi cel puţin odată pe săptămână cu săpun de Marsilia şi apă caldă; îl limpeziţi bine cu apă mai rece în care puteţi adăuga zeama unei lămâi

Nu vopsiţi părul niciodată; cel mai urît păr natural e mult mai frumos decât un păr colorat. Tincturile folosite în acest scop alterează epiderma, aspresc firul şi pot produce accidente cari deşi trec neobservate în aparenţă, au un efect nociv asupra organelor învecinate.

Nu mai vorbim de ondulaţiile permanente practicate pe o scară atât de întinsă chiar de fetiţe care vor să fie „coafate" şi când sunt în apă! şi-şi ard părul înainte de a pleca la mare, în loc să-l tae scurt. Vaporii degajaţi de aparatul de ondulaţii permanente usucă părul, îl carbonizează şi termină prin a lăsa suprafeţe întregi lipsite de fire de păr, căci astfel distruse nu se mai regenerează niciodată.

In ţările mai civilizate, cum e Danemarca de pildă, vopsirea părului, ondulaţiile permanente, sunt interzise, iar produsele zise de înfrumuseţare, supuse unui strict control medical".

Da, în ţările mai civilizate, cum e Danemarca de pildă, vopsirea părului (şi) ondulaţiile permanente (sunt) supuse unui strict control medical. Bravo, Danemarco! Numai că noi trăim în România şi ne interesează în primul rând produsele zise literare „cu efect nociv" ale babei Rada — zisă madam Brigitte Popescu — care ar trebui supuse unui „strict control" din partea organelor învăţământului primar, din Ministerul Educaţiei Naţionale. Căci e inadmisibil, ca în epoca de culturalizare a Ţării sub egida Regelui Carol al II-lea să se mai îngăduie tipărirea şi răspândirea unei publicaţii de stâlcire a limbii, de propagandă antigramaticală şi anticulturală.

Mamuţii şi maimuţele cu ifose de intelectuali să-şi vadă de sinecuri la industriile de zahăr şi să lase mierea, greu de strâns în faguri, albinelor pricepute, modeste şi harnice. Să se înţeleagă odată şi în această ţară, că scrisul nu e un refugiu, iar revistele — mai cu seamă pentru educarea copiilor — un azil pentru chivuţele naufragiate pe scările unei redacţii. Avatarii şi trişorii scrisului trebuesc daţi în vileag, fără menajamente, pentru a se curma — odată cu hatârul — una din cele mai vitrege şi mai ruşinoase probleme de învăţământ: aceea a scrisului românesc! Nu întrevăd altă posibilitate de mântuire din bezna gramaticală în care se bălăcesc scribii noştri cu patalama la mână. Continuarea pasivităţii, în această chestiune spinoasă, tinde să devină complicitate. De aceea, socotesc că azi, mai mult ca oricând, e momentul să se pornească o tradiţională tărbacă a intruşilor în publicistica românească, iar apoi să fie trimişi la urmă.

Dar vom reveni!

ŞTEFAN GEORGESCU

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 12
SAMBATA 16 Martie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Eugene O'Neill
în românește

de EMIL GULIAN

Nu pentru a-și pierde specificul, ci uneori tocmai pentru a și-l defini sau, cum se spune, pentru a lua cunoștință de el, literaturile au nevoie de cunoașterea altor literaturi, a nivelului lor, a punctelor de vedere diferite pe care le pun în discuție și a unor diferite grade de evoluare, cași de stabilirea tuturor raporturilor care să le definească specificul.

Acest lucru nu se face însă dela sine. In literatura românească, de pildă, se pot și astăzi număra cu elogii cei câțiva, scriitori, în majoritate poeți, care au vorbit pentru prima oară despre câteva nume mari ale literaturilor clasice, sau ale literaturii franceze moderne, de pildă; le-au prezentat, au îndemnat cu argumente atrăgătoare la lectura lor, sau le-au tradus operele, deschizând porți largi unor orizonturi pe care numai după ce le ai vezi cât ai fi fost de sărac fără ele.

In ultimul timp, d-lui Petru Comarnescu îi revine marele merit de a fi vestit primul la noi apariția celui mai mare dramaturg în viață, poate unul dintre cei mai mari ai lumii, a scriitorului american Eugene O'Neill, care, deși încununat din 1936 cu premiul Nobel, nu este încă îndestul de cunoscut și de prețuit cum merită, chiar în țări de mai veche cultură decât a noastră. Două bogate studii apăreau la noi încă din 1937, în „Revista Fundațiilor Regale" („Drama vieții și a cunoașterii lui Eugene O'Neill" și „Neo clasicismul lui Eugene O'Neill") în care d. Petru Comarnescu arată „cum s'a desfășurat cariera și cum s'a desvoltat opera dramatică a lui O'Neill", oprindu-se „asupra tematicii și tehnicii acestei opere, accentuând semnificația lor spirituală și culturală, pentruca la fine", după ce insistă asupra principalelor drame ale lui O'Neill: „Straniul interludiu" și „Din jale se întrupează Electra", să treacă la „o caracterizare a stilului acestei opere". Sunt studii cuprinzătoare și de mare seriozitate, la care nu știm ce s'ar mai putea adăuga și în care și cei mai exigenți vor găsi toate elementele necesare cunoașterii lui O'Neill, discutate cu mare competință, pretextul fiind mai ales cele două opere numite mai sus, pe care nu după multă vreme publicul românesc avea să le și cunoască, nu prin intermediul limbii franceze, ci în traduceri proprii.

Intre timp a urmat chiar reprezentarea unei piese a lui O'Neill, numită, dacă nu ne înșelăm, „Locul unde e crucea", tradusă de d. Adania și reprezentată la „Liga Culturală", pentru a da prilej unui mănunchiu de tineri actori să-și arate calitățile și pentru a servi ca exemplificare unei conferințe substanțiale, așa cum sunt totdeauna cele ale d-lui Mircea Vulcănescu.

După care d. Petru Comărnescu cu priceperea pe care i-o dădea adânca înțelegere a tuturor aspectelor operii marelui autor, a trecut la traducerea primei dintre capodoperele lui O'Neill, „Straniul interludiu", apărută cu un amplu studiu introductiv la „Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II" și primită chiar de marele public cu interesul la care avea dreptul o astfel de operă profund originală, de mari subtilități și prezentată în asemenea condițiuni...

Și iată că acum în urmă ne cade în mână manuscrisul românesc al celeilalte capodopere vestită de d. Comarnescu în studiile sale. Ea este tradusă cursiv, cu mare grije și migală, de d-na Margareta Sterian, care a văzut piesa reprezentată la New York și care își complectează atât de strălucit laborioasa sa carieră de traducătoare începută de mult. E vorba de „Mourning becomes Electra', numită după cum am văzut de d. Comarnescu „Din jale se întrupează Electra", iar de d-na Sterian „Jalea îi stă bine Electrei". Piesa se găsește actualmente în repetiție la Teatrul Național și se va juca probabil sub titlul care exprimă mai puțin „Familia Mannon". D. Camil Petrescu — cu îndrăsneala sa novatoare, cu concepția sa dinamică de a ridica publicul și mijloacele noastre teatrale la marile principii de artă, descoperind la nevoie mijloace noui, făcându-le să evolueze și nu resemnându-se fatalist să adapteze principiile la stările existente, ceiace echivalează cu pulverizarea lor — pe vremea directoratului său, a achiziționat pentru Teatrul nostru Național această capodoperă a teatrului universal, care n'a mai fost jucată de multe teatre ale lumii, poate și din cauza dificultăților tehnice pe care le prezintă, între care și aceia de a realiza o anumită atmosferă americană specifică.

Piesa care se va reprezenta la Teatrul Național este o trilogie a cărei reprezentare durează peste șase ceasuri și care cuprinde pe planul acesta intins destinele unei întregi familii. E o familie de mari seniori, orgolioși și izolați, ai ținutului, pe care parcă tocmai din cauza cercului inchis al mândriei lor izolate cade răsbunarea destinului și legilor societății. Aparenta tărie a izolării lor superioare nu este poate decât o frică a contactului cu realitățile, o lipsă de adaptare, o evitare a vieții, de care viața totdeauna se răsbună prin evenimente dramatice, adică tocmai ducând oamenii de felul acesta la polul opus existenții pe care și-o doresc. Cercul inchis se sparge. Iubirea excesivă și inumană de datorie, de ordine, de dreptate, tăria neinduplecată și absolută, tot conformismul acesta trebue să aibă undeva o fisură pe unde se răsbună viața non conformistă, pe unde isbucnește drama. Și drama isbucnește în cazul acesta prin linia non conformistă a celeilalte părți a familiei. Căci Mannon-ii sunt oameni cari nu-și mărturisesc adevărul pasiunii din ei și totdeauna se cred călăuziți de alte motive, de mai mare reprezentanță socială, care, ele, pot fi mărturisite. Această atitudine le e grav compromisă de cei cu care se aliază și care formează tabăra opusă.

In piesă drama pornește dela un frate al bunicului eroinei principale Lavinia, membru din altă generație al familiei, care ieșise din linia normală seducând o guvernantă franceză de care, după moartea lui nu mai vrea să știe nimeni din familie, deși ea în mizerie și având și un copil, le cere ajutorul. Și cere în zadar ajutorul mai ales tatălui Lavineî, fostul judecător și mare bogătaș, generalul Ezra Mannon, omul cel mai de vază al orașului, temperament închis, conformist, dar drept. El e căsătorit cu Cristina, fire opusă, pasională, non conformistă, care îndrăgostindu-se de Brant, fiul nelegitim al franțuzoaicei, se face unealta de răsbunare a acestuia pentru a-și omori soțul. Crima e demascată de fica ei Lavinia, care și ea iubea pe Brant, dar care voind mai ales — nouă Electră — să-și răsbune tatăl, îndeamnă pe fratele său, Orin, să o facă. Orin îl omoară pe Brant, ceiace face pe Cristina să se sinucidă. In urma remușcărilor avute Orin se omoară și el, pentruca Lavinia, nevoind să se sinucidă ca să nu fugă de pedeapsă, să-și ducă restul zilelor închisă în casa bântuită de stafiile familiei.

(Urmare în pag. 8-a)

NIC. ȘTEFĂNESCU — ZI MOHORÎTĂ (Sala Ileana)

Relații culturale italo-române

de MIRCEA ELIADE

Ziarele de săptămâna trecută ne-au adus o veste îmbucurătoare și de cea mai mare însemnătate pentru prietenia italo-română. D. profesor Alexandru Marcu a fost distins cu marele premiu italian decernat scriitorilor streini. După câte știm, premiul acesta — de 50.000 lire — se dă a doua oară unui scriitor strein; anul trecut a fost decernat unui scriitor german, iar anul acesta a încununat vasta și patetica activitate a compatriotului nostru, d. Alexandru Marcu.

Dela plecarea neuitatului Ramiro Ortiz din țară, d. profesor Alexandru Marcu a rămas cel mai de frunte și cel mai vrednic interpret al geniului italian în România. D-sa nu s'a mulțumit să descopere comorile literaturii italiene studenților săi dela Universitate, și să contribuie cu erudite cercetări istoriografice la limpezirea relațiilor culturale dintre Italia și România. In afară de această muncă gravă de erudit, în afară de revista Studii Italiene *pe care a întemeiat-o și o conduce cu atâta pasiune, în afară de contribuțiile savante la revistele de specialitate din Italia — d. Alexandru Marcu s'a adresat, printr'o serie de cărți admirabil scrise, publicului cel mare. Premiul de astăzi l-a câștigat nu* savantul *italienist, ci* scriitorul *îndrăgostit de Italia, traducătorul emerit al lui Dante și Bocaccio, autorul atâtor cărți încântătoare* (Itinerariu Adriatic, Femeile italiene în Renaștere, Ugo Foscolo, *etc.), scrise nu cu pana savantului, ci cu grația și bucuria artistului.*

Talentul de scriitor al d-lui Alexandru Marcu și-a găsit un inepuizabil izvor de inspirație în magnifica Italie, în peisajele sale neasemuite, în istoria sa fără pereche, în arta sa nemuritoare. Pentru noi, ceștilalți, este un turburător exemplu de puterea de fecundare a geniului italic. D. Alexandru Marcu a reluat tradiția românească a secolului XIX, glorioasa tradiție care găsea în Italia vrednicia obârșiei noastre latine și modelul clasic al creațiilor noastre artistice. Și totuși, pasiunea aceasta pentru Italia n'a alunecat niciodată în clișeele gustului mediocru. D. Alexandru Marcu n'a admirat frumusețea de carte poștală, n'a introdus valorile ieșite din circulație, nu ne-a prezentat acea Italie a companiilor de turism pe care suntem obișnuiți s'o întâlnim în cărțile amatorilor. D. Alexandru Marcu a iubit și ne-a revelat peisaje necunoscute, ne-a prezentat scriitori clasici și dificili, ne-a descoperit, mai ales, acea Italie nouă, profund romană, străbătută de un elan creator fără putință de comparație în istoria modernă. Tânăr și viguros, d. Alexandru Marcu era menit să înțeleagă și să promoveze, aici, în România, valorile spirituale ale Italiei noi.

Astăzi ,când cultura italiană începe să fie tot mai precis cunoscută în România literatura românească nu putea primi un mai vrednic omagiu decât încununarea acestui scriitor însuflețit de o vastă și patetică iubire pentru spiritul Romei.

Operă și contemplare

de ION BIBERI

Acceptăm adesea fără critică „adevăruri" curente, care se impun prin evidența sau prin aparența lor axiomatică, ceia ce dispensează de a le cerceta fundamentul și valabilitatea. Consacrăm în acest mod prin obișnuință, adesea prin vinovată comoditate de gândire, locuri comune general acceptate, dar lipsite de temeinicie.

Alături de această categorie de formule cu largă circulație în gândirea contemporană, se află anume principii valabile în sensul lor larg, dar inexacte în realitatea lor strictă, pe care le acceptăm totuși nu în sensul lor aproximativ, ci acordându-le o exactitate riguroasă. Sunt, aceste principii, adevărate jumătăți de adevăr, cu atât mai primejdioase cu cât ele nu sunt fundamental false. Spunând de pildă că „pământul e rotund", orice om cultivat înțelege că afirmă o inexactitate de fapt, întrucât adevărata formă a pământului nu e chiar rotundă; dar formula e comodă, și în măsura în care e utilizată cu rezerva mentală că ea nu reprezintă decât un adevăr aproximativ, ea este valabilă. Din momentul însă în care rostind această propoziție, îi acordăm un adevăr absolut, renunțând la corectivul necesar al caracterului relativ al adevărului exprimat, formula devine falsă și păgubitoare.

In judecata literară atari formule aproximative, acceptate însă în spiritul lor riguros, sunt foarte numeroase. Ele consacră inexactități care trebuesc denunțate. Intâ de pildă afirmația: contemplația artistică reface sau reproduce starea de suflet a creatorului. *In simetria ideală a formulei, faptul se petrece cu claritate: însuflețit de puternice mișcări de suflet, artistul își concentrează viața lăuntrică în sfera creației și subt imboldul unei nevoi de liberare, poate de purificare și katharsis, exprimă această viață lăuntrică într'o operă de artă, prin mijloace de expresie suggestive; opera de artă, astfel realizată din cristalizarea în forme concrete sau armonii a unei stări de suflet, se propune contemplării amatorului de artă; acesta, în contact cu formele operei, nu întârzie de a le depăși pentru a-și apropia substratul afectiv, viața internă ce animă formele sau ritmurile operei; el se lasă astfel pătruns de adevărul sufletesc al creatorului, îl retrăește la rândul-i, și-l realizează din nou în proprie conștiință. Astfel, semnificația actului artistic e ae a pastra in timpuri unaa de suflet a creatorului și de a o reactualiza la nesfârșit în conștiințe în actul contemplării.*

Exprimată astfel, dăinuirea unei opere de simțire a creatorului in opere poate să fie adevărată, dar numai în măsura in care acordăm termenilor sensul lor cel mai general și în masura in care operam cu aproximații largi. Fara indoială, in momentul cand se executa o simfonie de Mozart intr'o sală de concert, in sufletul spectatorilor se actualizeaza ceva din simțirea mozartiana ,după cum contemplația lui Ruysdael poate reface in sufletul unui om modern, în momentul cand acesta contemplă un tablou al maestrului. Dar ne putem întreba: ne aflăm în fața aceleiaș unde sufletești, în fața aceleiaș realitați interne, neschimbate?

Acest din urmă lucru se poate cu greu susține. In primul rând, pentru că sensibilitatea prezintă variații mari dela secol la secol. Se creiază între oamenii a două generații succesive diferențieri de viață atât de adânci, încât nu mai putem admite că înțelegerea și trăirea operelor de artă de către oamenii acestor generații să fie aceiaș. Și, efectiv, înțelegerea operelor clasice se schimbă dela generație la generație. Cu atât mai mare va fi distanța dintre un creator și publicul său, de care îl despart câteva generații sau secole. Ne putem deci întreba: va retrăi publicul unei săli de concert vibrarea de suflet pe care a trăit-o Mozart în momentul când și-a scris simfonia? Desigur, ceva din această vibrație, din acest ritm va dăinui în publicul de azi, dar cât de adaptat sensibilității noastre moderne! Retrăirea vrajei muzicale va îmbrăca în fiecare epocă alte valori și alte prelungiri de suflet, diferite de trăirea muzicală a autorului și a contemporanilor acestuia.

Vorbind însă de reacția unei săli de spectacol a unei categorii mai largi de amatori de artă, noi facem însă o a doua aproximare. Căci presupunem că trăirea tuturor acestor oameni ar fi asemănătoare, ceia ce este o presupunere cu totul gratuită. Fiecare auditor, re în realitate un indice propriu de gând și sensibilitate, un adevăr personal, o vibrație unică de viață. Arta comunică cu indivizii pe acest plan, de adâncime, care este profund specific fiecărei individualități. Dacă înțelegerea și logica stabilesc între oameni comunicări bazate pe date precise, egale unele cu altele, cărora toți oamenii le dau aceiaș accepție (2 + 2 = 4, sau A=A), comuniunea în actul artistic nu mai presupune aceste identități și preciziuni

(Urmare în pag. ultimă)

ALEX. BASSARAB — PANOU DECORATIV

Titu Maiorescu și tineretul
— Arta de a trăi —

de ANINA RĂDULESCU-POGONEANU

Centenarul nașterii lui Titu Maiorescu ne-a dat prilejul să evocăm o personalitate dintre cele mai complecte și mai armonioase, în jurul căreia gândurile noastre se strâng nu numai cu pietate și admirație, dar și cu acea curiozitate ce îndeamnă un neam întreg să-și caute oglinda sa proprie în exemplarele sale cele mai de seamă.

Cum a crescut, cum s'a desvoltat acest om excepțional (ce ar fi putut face cinste oricărei țări din Occident), care la 21 de ani e nu numai licențiat în Litere și Drept, din Franța dar și Doctor în Filosofie din Germania, la 22 de ani profesor universitar și Directorul Liceului Național din Iași, iar la 23 de ani Rector al Universității din Iași?

Intinsa lui cultură, prestigiul său de îndrumător al culturii românești și de om politic, l-au adus a fi apoi ministru de Instrucție și președinte al Consiliului de miniștri în 1913, când a încheiat Pacea de la București, prin care ni s'a recunoscut vechea și îndreptățita noastră stăpânire asupra Cadrilaterului.

O personalitate atât de strălucită nu se *improvizează:* ea este pregătită, crescută pe încetul: nu ajunge numai înzestrarea naturală (pe care a avut-o din belșug), ci *conștiința darurilor naturale* trebue însoțită de *voința* de a le desăvârși, încoronată de idealul de a pune aceste daruri în slujba celorlalți, în slujba neamului din care te-ai născut.

Viața sa atât de bogată în evenimente și inițiative pline de înțeles, poate oglindi deasemenea și evoluția atât de rapidă a țării noastre, în această ultimă vreme.

Căci deși în copilărie a călătorit cu rădvanul cu 12 cai și surugii, ocrotit fiind în pribegia spre Viena de însuși Regele Munților, Avram Iancu, în adolescență și tinerețe s'a bucurat de aceleași bunuri culturale ca și noi cei de astăzi și-a pus aceleași probleme ale tineretului de totdeauna, — rezolvând la maturitate chestiuni ce stau la temelia organizării noastre contemporane.

La „Theresianum", înalta școală de cultura academica pe care a urmat-o la Viena, a inceput prin impresionanta faptă de a *desena* „lacusta" la tablă[1]), pentru a dovedi profesorului și colegilor săi ironici știința sa, neputandu-se inca exprima in limba germana; a sfarșit apoi prin a smulge admirația tuturor, ieșind la sfarșitul clasei a VIII-a premiantul intai pe intreaga școală.

In acest răstimp, a avut aceleași bucurii și griji pe care le au și școlarii noștri de astăzi: a fost supus regimului de internat, s'a îngrijorat pentru o nota mai puțin bună decat la cea la care se aștepta, a rabdat glumele camarazilor săi sau li s'a împotrivit cu cruda uneori, s'a bucurat de o oră frumoasă cași de înțelegerea și prețuirea ce i-o arata vreun profesor[2]).

Totuși, anii de școală n'au trecut ca un șuvoi grăbit, rezumat doar în întâmplările și îndatoririle exterioare, trăite zi la zi: de pe atunci se schițează personalitatea viitoare a lui Titu Maiorescu.

Plăcerea de a-și așterne în scris observațiile făcute asupra sa însuși, îndeletnicirile atât de felurite care îl pasionau rând pe rând, sau planurile sale de viitor, ne desvăluesc trăsăturile fundamentale ale caracterului său.

(Urmare în pag. 6-a)

CRONICA LITERARĂ

Mihail Chirnoagă: Logodna, roman

Colecția „Universul literar"

V. Iftode: Freamătul serilor, (poeme)

Ion Maican: Luceafărul de seară

Numele d-lui Mihail Chirnoagă a început să se facă cunoscut, în ultima vreme, prin articole publicate în reviste, mai ales de provincie, și prin inițative literare, cum a fost aceea de a înființa colecția „Frize", de la Brașov. Din manifestările de până acum, reiese că pe tânărul autor îl preocupă febril, cea ce se cheamă, „o cultură de scriitor". Citește cu hărnicie, poate mai mult decât confrații d-sale, și cărțile în care caută „idei", „soluții" pentru „probleme", etc., sunt cele oferite, în mod obișnuit la noi, de literatura franceză. Romanul recent apărut, „Logodna", îl arată pe d. Mihail Chirnoagă tinzând spre tipul intelectual autohton, de structură franceză. Nu putem bănui unde îl va duce evoluția temperamentului. Deocamdată îl găsim, robit, să zicem, unui spirit stendhalian, cum se trădează prin întrebuințarea unor concepte „euforice" ca „deliciu", „savoare", „grație". Nimic mai caracteristic spiritului literar francez, decât cuvântul „deliciu". In paginile romanului „Logodna", d. Chirnoagă *gândește* sensul *moral* al conceptului și-l exprimă de nenumărate ori, voind să determine un cadru, o acțiune, stări sufletești, etc. Astfel: „...contururile lunecau în acea atmosferă delicioasă". (p. 7); „...s'o cuprinzi în brațe, ce delicii ți se oferă"... (p. 71); „...savurau cu deliciu acele glasuri"... (p. 74); „...această femeie delicios de frumoasă"... (p. 100); „...noui fiori delicioși în tot sufletu-i" (p. 111); „...un miragiu care te absoarbe cu delicii..." (p. 129); „Avea însă deliciile lui..." (p. 132); „...își înfundă cu delicii infinite capul în perne"... (p. 148). Conceptele *morale* „savoare", sau „grație", ar putea dovedi abundent aceeaș dependență a gândirii d-lui Chirnoagă. Constatarea noastră nu subliniază, firește, un punct de slăbiciune a talentului romancierului aflat în perioada de formație.

De o importanță oarecare ni se par în schimb așa zisele „franțuzisme" urme ale lecturilor înfrigurate. Va trebui să renunțe la neologisme din construcții ca: „...imaginea tânărului rămânea *acroșată* în unghiurile plăcute ale spiritului'. (p. 20); „O singură nuanță a fost de-ajuns ca Miriam să-i pară altfel și aceia aparținea naivității perfecte cu care se lăsa *antrenată* în dragoste" (p. 59); „Această femeie e făcută să *antreneze* lumea, s'o conducă". (p. 81); „Mai schimbi *de* orizont" (p. 88); „...scrisoarea pe care o ținea în mână *aranja* defintiv iubirea lor"... (p. 92); „Olga intui nesdruncinatul *atașament de* Ion Pantelimon". (p. 93); „Era pentru o eternitate *că el* mai zărea odată obrazul acela"... (p. 115). „In fine, binișor, se *angajă* în lanurile de grâne" (p. 139); „Ii vorbea cu o voce îmblânzită de *compasiune...*" (p. 138); „Tot spirtul mi-a rămas impregnat de acele aspirații spre *imposibilul* în viață". (p. 41).

Credem că d. Mihail Chirnoagă nu va mai plăti multă vreme acest tribut de *reminiscențe*, lecturilor sale pe care i le prețuim. Își va da seama că nu poate să scrie românește, despre un erou, că: „se angajează în lanurile de grâu". Spre a sfârși cu acest aspect al cărții, mai atragem atenția asupra folosirii adverbului „deja". Il întâlnim în construcții din care ar putea lipsi fără nicio pagubă: „Cum eram deja în tren, l-am lăsat să plece" (p. 52); „Își dădură seama, în poarta casei, că se lăsase deja noapte". (p. 58); „...s'ar cuveni să considerăm cele afirmate de ea, deja ca de o oarecare valoare". (p. 64); „...Ștefan Moruzan își dădu seama că rezonează deja pe fapte care se petreceau". (p. 75)...

Observațiile noastre privitoare la limba literară și la unele obsesii lexicale, s'au stârnit odată cu intenția de a indica preocupările intelectuale ale autorului. Acțiunea romanului „Logodna" se săvârșește într'un mediu de tineri cu veleități creatoare. Despre acest mediu, d. Chirnoagă are o ideie înaltă, și după cât pare, d-sa crede că o carte interesantă de azi, trebue să înfățișeze eroi literați, artiști, tipuri „problematice", etc... Personagiile, cam de aceiaș vârstă, — aspiră deopotrivă la celebritate. Cel mai „lansat" este scriitorul Andrei Miclescu; acesta, când i se recunoaște de către confrați gloria, are generozitatea să mângâie pe fiecare cu un cuvânt de încurajare.

Mai sunt aspiranți la glorie prin realizări superioare: Adriana (muzicantă); Ștefan Moruzan (literat); Ion Pantelimon (ideolog și tip „problematic"). Stăpâniți de neliniștea creatoare, eroii sunt iubiți de femei pentru calitatea lor de a fi „altfel de cât toată lumea". In dragoste ei caută „absolutul", etc. De aci urmează suferința femeilor... deoarece, cu greu un „creator" află absolutul în ele... Drumul lor trece, mai departe.... spre experiența ascetică, spre spiritul pur..., etc. Eroinele d-lui Chirnoagă n'au altceva de dăruit amanților decât misterul lor trupesc. Durerea de a fi părăsite se transformă în suferință morală care le silește să reflecteze asupra „sentențelor" sau „disertațiilor" ținute altădată de către excepționalii iubiți.

O *gravă părăsire* este a Adrianei, care de altfel, a scris și un jurnal, în vremea legăturii ei cu Andrei Miclescu. Aci mărturisește concepția feminină despre iubire: „...nu-mi fac un fel de reproș din a-l iubi pe Andrei cu atâta ardoare și fără nici un ascunziș. Să scriu apăsat: fără nici un ascunziș". (p. 42). Gândul Adrianei nu se referă la o căpătuire burgheză: „Nu făcusem, Dumnezeule, planuri de măritiș, ca să-i răpesc o libertate pe care am înțeles-o nespus de prețioasă, dar mi-am imaginat o convietuire creatoare, densă de umanitate" (p. 45). In sentimentele lui Andrei Miclescu, intervin însă „amara-i filosofie, rezultatul propriilor experiențe... Lipsurile naturii, incapacitatea spiritului de a se dedica unei singure iubiri absolute". (p. 42). Zadarnic își propune Adriana: „Eu trebue să refac în Andrei, în omul, dar și în scriitorul care este, încrederea în femeie și iubire" (p. 42). Eroina își încheie jurnalul nedumerită: „De ce m'a înșelat Andrei, în halul acesta?"... Efectul iubirii nenorocoase cu un „scriitor" este că și Adriana începe să aibă „experiență interioară": „Se 'ntâmplă această mare durere în viața mea și eu continui a rezona, ca și cum n'ar fi vorba de însăși existența mea ce va trebui să se schimbe cu totul. Căci, de-acum nu se mai poate ca cineva sau ceva să mă mai amăgească" (p. 51).

O întâlnire între foștii amanți mai are loc în seara când Adriana dă un concert. Andrei Miclescu, însurat acum cu o tânără de temperament „revoluționar", vine la teatru, în numele presei, spre a o servi pe Adriana, ca pe o colegă în ale artei.

— „Mă grăbesc să vă cer permisiunea unui interview pentru ziar", — declară el Adrianei, și-i cere un „rendez-vous". Apariția lui emoționează, și făcându-i-se aluzii la celebritate, el dovedește tactul unui spirt care știe să menajeze: „Celebritatea ne-ajunge pe fiecare, pe rând, se înclină Miclescu, căruia se adresase complimentul. Eu azi servesc celebritatea dvs., mai târziu va veni rândul lui Ștefan. Tu ce faci cu arta? Iți citesc puținele dar suculentele articole și mă aștept din zi în zi să ne faci o surpriză..." (p. 122)... Personagiul pe care „ilustrul scriitor îl întreabă ce „face cu arta", și pe care îl asigură că îi va veni rândul la „glorie" este Ștefan Moruzan, un tip „înclinat să privească mai mult partea tragică a vieții și care, în iubire caută tot eternitate. Ca și Miclescu, din pricina „complexității" interimare, părăsește pe Fany, deși nu poate uita clipele de „eternitate" trăite cu aceasta. Ștefan Moruzan venise la teatru, în seara concertului, pentru a se întâlni cu Miriam, sora mai mică a Adrianei, ce pare a-l interesa pe tânărul intelectual: „Fata avea o curiozitate mereu vie pentru literatură și artă. Iubea, pasionată, Renașterea. Și alte cicluri ale culturii o entuziasmau. Stăteau de vorbă ceasuri întregi. El făcea o istorie a spiritului omenesc. Conchidea la o perspectivă optimistă, cu tot scepticismul pe care Miriam i-l semnala"... (p. 18)... Miriam îl iubește pentru geniul creiator ce i-l bănue. „El va intra în literatură cu o carte despre Renaștere", — declară ea acelor ce par a fi nedumeriți de întârziera lui de a se „produce". Iubirea pentru Miriam o începe Ștefan cu multe ezitări, datorită faptului că „toate stările lui erau confuze, nedecise să ia o formă precisă" (p. 154). Fata însă, la 19 ani, este conștientă de feminitatea ei, și ca și Fany, Adrian sau Olga, crede că stăpânește mijloacele de a-l cuceri pe Ștefan: „Ea de la început și-a dat adeziunea la îmbrățișarea lui Ștefan, ea ar fi rămas pe loc, acolo, cu dânsul, sau l-ar fi întovărășit pentru totdeauna; ei i s'ar fi dat din tot sufletul. Și acest gând că el o refuză poate, o prăbușea într'o amară desnădejde. Dece el nu simte, dece nu înțelge? Era plină toată de licoarea dulce a așteptării. La început, deodată însă ceva s'a petrecut cu dânsul, care-l îndepărtează acum". (p. 155). Ce se întâmplase cu Ștefan și pentruce refuzase s'o facă pe Miriam femeie, când ea aștepta aceasta? Răspunsul ne îndreptă spre aspectul „problematic" al ființei lui. Rezistă tentației pasiunii carnale, pentru un câștig spiritual: o va face pe Miriam întâi *logodnică*, și apoi amantă. Unirea spirituală primează și consacră pe cealaltă. Faptul ritual al *logodnei* îl transfigurează pe erou, și el dă sens cărții d-lui Chirnoagă. O altă transfigurare a iubirii o trăiește *Olga*, sora mijlocie a Adrianei și a Miriam-ei. Părăsită ca și Adriana sau Fany, Olga se poate consola și durerea o transfigurează până la sfințenie.

●

Ținem să remarcăm culegerea de versuri „Freamătul serilor", a d-lui *V. Iftode*, apărută la Arad, nu de mult. Se pare că autorul isbutește să fie personal, printr'o adâncire a emotivității, deși utilizează aceleași procedee de plasticizare ca mai toți versificatorii recenți. Dealtfel, d. V. Iftode ambiționează să ascundă sub ritmuri totdeauna corecte, un substrat reflexiv, ca un contact mai sigur, cu substanța lirică.

Iată cum, un „gând răsleț", adâncindu-se intuitiv, simplifică și micșorează calea spre cunoașterea absolută:

Imi stă gândul ca o cumpănă de fântână,
In arșița soarelui de vară 'n amează,
Caută 'n necuprins de-și adună
Boabe de cleștar și'n vis le punctează.

Se apleacă lin ca ciutura în adânc de ape
Și potolit de sete, gând în ecuații polare
Din misticul ființei anulează mii de etape
Urcându-se spre seninul înălțimilor stelare.

De aceeaș putere reflexivă, reușind să fie totdeodată și un pastel cu atât mai interesant cu cât tratează un „subiect" la modă, mi se pare poemul „Visuri", evocator al unui peisagiu la Balcic.

Balcicul moleșit de căldura de ieri
Azi visează la o nouă fantastică poemă;
Cu îngeri albi prin frunze de nuferi
Care-și făuresc o rodnică și ascunsă emblemă.

In fața lui marea întinsă ca o pustă
Dormitează cu ochiul viu ca de șopârlă
In zarea largă și întinsă pare o crustă
Corabia care vine din ea, comori s'asvârlă.
Adieri ușoare și calde adesea îl alint...

Departe de marginea de țărm soarele înfipt,
Intinde aurii, sârme magice de argint
Peste marea necuprinsă, piramidelor din [Egipt.

Păcat că placheta d-lui Iftode s'a imprimat cu multe greșeli de tipar. Bănuiala unei erori de acest fel ne împiedică să citâm și *sonetul* de la pag. 25, ale cărei ultime două strofe sunt o admirabilă realizare lirică.

●

Obiecția pe care o aducem debutului d-lui Ion Maican, din volumul „Luceafărul de seară" este lipsa de selecție din versurile încredințate publicării. Față de vârsta sa, autorul a produs mult și n'a șovăit să tipărească tot atât de mult. Ingrămădirea materialului împiedică pe cititor să-și facă o justă ideie despre talentul d-lui Ion Maican. Noi nu ne îndoim de existența acestui talent, și-i surprindem semnul, în primul rând, în curajul de a „ataca" teme grele. O temă grea socotim că este portretul de energie autohtonă ce încearcă să-l cioplească lui „Tudor".

Tăiat dintr'o stâncă
De granit,
Stejarii îi sunt frați
Și soarele sfințit

Cu palmele mari și scrijălate
De pământ,
Tudor se înalță
Dintre mări și păduri

Ca o umbră, ca un sfânt —
Inconjurat de un chimir
Brodat cu stele
Și lacrimile mamii,

A coborît haiducul
Vântului și al morții
Și după el, cu ochii dârji,
Țăranii.

Versurile termină cu viziunea de moarte singuratică a eroului. Vom recunoaște d-lui Maican că, la încercarea unor teme „pretențioase" îl îndeamnă o vigoare temperamentală interesantă. Uneori, tânărul autor dovedește că are exercițiul și aceea ce se cheamă „gândire" poetică, ascunzând un sens sub versuri, ca în catrenul „Dorința".

Doresc miezul nopții, duios ca un sonet
Din iarna desbrăcată de vânt și de strigoi.
Din serenadă dură a zilelor de apoi
S'apară primăvara gătită de balet.
(p. 42)

Un alt semn al însușirilor d-lui Maican îl vedem în putința de a folosi un anume ritm de rezonanțe populare, într'o poemă iarăși pretențioasă, cum ar fi „Imnul primăverii".

Prinț de verde, primăvară,
Te-a cerut în cununie,
Verdele ținutului
Huetul haiducului
Flueratul vântului,
Șoptitul pământului.
(p. 6)

Selecția a cărei absență a regretăm din „Luceafărul de seară", l-ar fi ferit pe d. Maican să dea tiparului versuri ce par nesincere din pricina facilității lor romanțioase, cum sunt cele dela începutul volumului, în care vorbește despre „idealurile duse", despre „lumini pentru chitară", etc. Deasemeni trebuia să renunțe la compoziții ca „Moartea la țară", unde versuri ca:

„Ion fecior de țăran
Trage de o săptămână să moară",

aduc prea limpede aminte de o influență nefolositoare. Lectorul binevoitor își va face însă părerea bună despre debutul d-lui Ion Maican, al cărui talent îl va aștepta să se desfășoare.

CONSTANTIN FANTANERU

Corespondența noastră

POEMUL UNEI NOPȚI

Azi noapte, mi s'a prins în gene o rază
de lumină,
O rază 'n care rătăcesc, ca printre zile
scuturate,
Spre veșnicii.

Azi noapte, m'am pierdut pe drumuri
neumblate,
Gonind după stele ca după niște tinere ciute,
M'am pierdut și-am început să plâng,
Că n'am ajuns nici una.

Gonit de tăria singurătății din mine,
Azi noapte am încercat să mă strig;
In vine s'au copt strigările, ca spicele
în pârgă,
S'au copt și-au plesnit;
Eu însă, n'am auzit nici una,
Iar mâinele-mi întinse s'adune scânteie lui
Dumnezeu,
Au îmbrățișat pustiul.

Azi noapte, mi-am adunat tristețile,
Și-am început să le destrăm, culegându-mi
sufletul,
Am început să le destrăm,
Ca pe un orar vechiu, din urzeala căruia
adun aur;
Azi noapte mi-am adunat tristețile,
Și m'am găsit în ele.

VIOREL GHEORGHIȚĂ

ȘANTIER NORDIC

Vagoanele își poartă plictiseala în șolduri
și dorm înghețate sub zăpadă,
visându-se trenuri în țări tropicale.
. . . . . .

La șapte jumătate, se scutură imensa ogradă.
Vin oameni mulți, oameni tăcuți pe șantier;
negri, unul ca unul și palizi, parcă-ar veni
să vadă
sfârșitul cetății de fier.

Munca începe aici, legată de moarte,
când ursul polar — din purpura răsăritului —
desleagă umbrele noastre, să-i poarte
în ochii săi rotunzi și fără gânduri,
sfârșitului...

In pridvorul tundrelor, fierberi
transparente, —
din clipoceala magică a depărtărilor sure —
ne-atrag spre Nordul tăcerilor indiferente,
unde fiecare câmp de ceață, pare o pădure.

Zgomotul urcă furiș, nesimțit,
apoi se sparge sub cerul greu de platină
și cade la matca, de unde a pornit
gerul... Nimic nu se clatină...

Numai în palme ne-au crescut solzi
și-am devenit reptile.

ALOIS VASILE BOGACI

N'AI VĂZUT LICURICII CUM AU SCRIS

Seara își lasă geana albastră de mit
Fluturii gândului ametesc din cauza lunii.
Singuratic, de umbra mea urmărit,
Scot din vatra sufletului stins, cărbunii.

Numai o adiere de vânt, trimisă de cineva,
Imi murmură 'n ureche o nedumerire:
Era pe o bancă 'ntr'un parc și pe cer nicio
stea.
Și cântecu-acela îmi scormonește o amintire.

Tu stai tolănită în hamacul tău de vis
Și-ți plângi neînțeleasă fericirea de ieri
N'ai văzut licuricii cum au scris, da, au scris:
Fericirea nimănui n'a lăsat niciun semn
nicăeri.

FLORIN LUCESCU

AGONIE

Un soare răstignit pe gluga cerului medieval
un sat scluptat în murmur pal de glie
privind în ametist — e satul desfrunzirilor
[natal.
In jalea lui pierdută în pasul zării sideral
își toarce ziua doru'n agonie.

Venea un om pe drumul prigonit, schilod
ducând povara nopții amăgite
l-a îngropat un plop din pânda stranie de glod
trăise o poveste — în toamna răscolită
de pulsul vieții fără rost.

Sub poala țarinii de gânduri, împietrit
Au regăsit o oră'n agonie jertfit
pe rugul naiului — din lumi ce n'au mai fost.

Simion Cerăceanu

IMAGINI FURATE

O urmăresc... cu ochii
Cât de încet s'aprinde
Și elegant întinde
Strălucitoare rochii,

Răcoarea de noapte
Mă'mbată și'neacă
Spre fața-mi se pleacă
Spunându-mi doar șoapte

Raze ce joacă și mint
Se nărue pal
Apun după deal
Sclipiri de argint.

20 Februarie 1940

Fănel Dumitrescu

HIMERE

A fost de-ajuns,
Un semn ascuns,
Al soartei celei făr' de milă,
Și, ca de vânt, o ruptă filă,
Intâiul vis trăit în silă,
S'a tot rotit,
Și a pierit!

Stând, s'a desprins,
Arzând, s'a stins,
Din zarea-mi fără de noroc,
Luceafărul în straiu de foc;
Ca un palat din cărți de joc,
Tot ce-am clădit,
S'a năruit!

Și'a mai rămas
ca de ispas,
Alt vis țesut sub clar de lună,
Ce împletind din flori, cunună,
Ii e sortit de-acum s'o pună,
Pe un mormânt...
Bătut de vânt!

Căciulă Eugen

SUNT INSETAT DE ORIZONTURI

Sunt însetat de orizonturi necuprinse,
Spre care-aș dori să m'avânt,
In sbor nebunatec de zări neînfrânt,
Dar îmi simt puterile încleștate, prinse.

Mă poartă neliniștea tristă prin tindă
Joasă, cu pereți mucegăiți, umezi, goi...
Sunt un biet icar cu aripi frânte, moi,
Ce'ncearcă'n van puterile să-și prindă.

..Din aprige chemări de zări necunoscute
Imi sorb nădejdi acum...
Rămân în gânduri doruri, cum
In amurg de toamnă, lângă isvor, stau ciute...

G. Meghea

SCRISOAREA

Prietene, a mai venit o primăvară
O simți? Se plimbă la brat cu soarele sub
[castani.
E la fel cu aceia în care ne-a îmbobocit
[inima prima oară,
Și la fel cu acelea care vor veni peste ani.

Și totuși, îți mai aduci aminte de alte
[primăveri
Când visurile roiau sub tâmple ca albinele 'n
[stup,
Plimbările noastre erau caravane de tăceri
Ca seva în pomi ne mustia tinerețea în trup.

Voiam atunci să luăm viața de coarne
In brațele noastre pornite dela brazdă,
[simțiam puteri de titani.
Așteptam cu palmele întinse să ne toarne
Bucurii, primăvara ce se plimba și atunci sub
[castani.

Dar anii mi-au lipit de tâmple numai dureri.
Iar primăvara aceasta, un dureros popas,
Mi-a pripășit pe tâmple, am descoperit eri
Flori albe, să-mi fure și nădejdile ce-au mai
[rămas.

Ney

NOCTURNE

Am auzit-o cum pășea, tiptil,
Nevinovată, ca și un copil!...
Din sânul ei de-argint căzu o stea,
De parcă făcu zgomot pe podea.
Atunci viața mi-a părut un vis,
O nălucire, ca în paradis,
Cu zâne ce veneau la un semnal
De se-așezau la geamul ogival,
...Frânturi de vis patriarhal!..

...Și luna pe furiș s'a dus,
Pe scrin un giuvaer mi-a pus,
O rază, un mărgăritar
Și un crâmpei de vis în dar...

LITANII

Se clatină toaca 'n clopotnița cerului
Și dangăt de clopot s'aude'n surdină.
Frunzișul șoptește în stih de litanii,
O rugă divină!
Soarele-și face cale de foc printre nouri
Și sângeră zarea cu raze din ochi de balaur;
Arhanghel ce poartă dreptatea'n văzduhuri,
Cu spade și suliți de aur.

Tămâe'n văzduhuri cădelnița florilor
Și stuhul pe iazuri se'ndoaie spre ape sfielnic
Se scutură teii și ninge neant de petale.
E totul cucernic...!

Și sufletu-mi tânăr, — petală de trup
rătăcită, —
Plutește cu frică din floare în floare;
Se scutură teii, e singur... e singur
Mi-e frică să nu mi-l
doboare!...

C. Grigorescu

Fata Bărăganului

Legendarul cavaler,
Care-ar fi 'ndrăgit domnițe,
S'a îmbolnăvit de cer
Și în loc de lămâițe,

Datu-i-s'a un caval.
Se spune că e cioban
Și că fuge dup'un val
Cât îi, măre, Bărăgan.

Valul zice-se că-i fată —
Cu fața de lună nouă, —
Că-și spală ochii cu rouă
Și că nu e niciodată

Prinsă'n hora mâinii lui....
...El tot fuge, și îl doare
Mirîștea că are soare
Cât nu-i e cântecului.

Totuși Ea s'apropie
Și se joacă, dropie,
Pân'ce'n vraja Ei îl prinde
Și sufletul i-l aprinde

Pletele, de flăcări râu,
Și le flutură prin grâu
Și se face că-l așteaptă
Să-i sărute mâna dreaptă.

El s'apropie lunatec
Și-i șoptește că se vrea
Pururea să-i fie-ostatec,
Dar pe cer mijește-o stea

Și în noapte Ea se pierde.
Cântecul, ca un oftat, —
Poate-ar fi vrut s'o desmierde, —
Pornește, joc blestemat:

— Să n'ai odihnă, să n'ai,
Fără de inimă zână...
Să te tot poarte de mână
Fuga, chiar în zi de Mai.

Să te gonească ropote,
De când privighetorile
Tac și lasă zorile
Să deslege șipote.

In salcâmi să-ți petreci Toamna
Și când vine Iarna, Doamna,
Printre tristeți să-ți faci pas —
Niciodat' să n'ai popas...

....Dar i se taie mânia
Când, în triluri, ciocârlia
Strigă'n văzduh tinerețea.
S'a pierdut toată tristețea.

Ca un cer cu lună plină,
Vine valul și se joacă —
In volute de lumină —
Iar, cu inima-i săracă.

Atunci tăcerea o 'ndeamnă
Să i se destăinuie:
— Drag năer, nu știi ce'nseamnă
Fuga să tot dăinuie,

Să pornesc mereu pe drum —
Pe drumul plângerilor:
Trebue să fiu tot fum,
Inimii — frângerilor

Și chiar când mi-e prea drag cântul
Și aș vrea să mă opresc,
Mi-aduc aminte cuvântul
Pe care de-abia-l rostesc:
— Eu sunt liniștea — și-i mult.

Dorul nu pot să-l ascuit;
La mine nu va să sune
Decât numa'nchinăciune....

...De-atunci, în fiece zi,
Pentru cine-o auzi,
Cântă fata, căci ciobanul
Zice-se că-i Bărăganul...

NICHITA TOMESCU

Sonată

Cum să cânt, spre mine și spre Dumnezeu,
Incărunțitele înainte de vreme tîmple ale iubitului meu,
Dacă nu în smerit gând privindu-le,
Ca pe o singurătate la margine de apă?

Cum, înfiorată, să-i cânt mâinile,
Daca nu apropiindu-mi-le de buze și de obraji,
Ca pe doi sânjnei culeși din tacerea cu albastre melodii
A unei nedumerite de toamnă grădini?

Cum să cânt către munți și pietre și către
Cea de pretutindeni a oamenilor mulți neînțelegere,
Faptura-i de arbore înalt și dragostea,
Daca nu crezand că doar moartea
Poate fi asemeni lor: cumplită și deplină?

Raru-i pas l-a oprit lângă mine,
Tăcut, precum o talfaire de liniște pe însorite culmi.
(Sunt așteptări pe care, de întotdeauna, le adulmi,
Tu — inima, tu — privire, tu — flămând umăr
Și tu — gand al meu; cutropite până mai ieri
De încremenită zădărnicie...)

Fiecare tăcere a iubitului e uluitor
De asemeni cu nopțile-mi străvezii,
Cu trăitele-mi pe jumătate zile.
Fiece rostire a lui
Inseamnă unduioasă împlinire,
Fiecare privire a lui
Se ivește: negrăită aflare
Despre mine însămi — îndrăgostita
De omul însetatei mele închipuiri,
Omul tânăr, la fel de singur și de trist
In cântecul trupului lui, ca și mine, pribeag
Prin anotimpurile cerului
Și ale pământului,
Cu îngandurate mâini
Și neînțeles, ca iubirea dintre plante.

In fiecare clipă de aici înainte se cuprinde
Un început de minune
Și din fiecare minune, iată,
Mă înfirip și cresc mătăsos, ca un val,
Oglindind — una câte una — fărîmile nemărginirii,
Vrăjindu-le, mărginindu-le..

COCA FARAGO

Acolo unde sfârşeşte lumina

(nuvelă)

de TRAIAN LALESCU

Se iviseră zorile.

Un glas tainic îi spunea că se iviseră zorile, iar el îl așteptă acum pe prietenul lui, pendulul din sufragerie, să-i dea de veste cât e ceasul. Ar fi putut foarte bine să ajungă, bâjbâind, până la sonerie, să sune servitorul și să-l întrebe pe el cât e ceasul.

In ultimul timp, însă, romancierul Nicolae Toma nu mai urà singurătatea, acea nesfârșită tăcere în tovărășia gândurilor.

Dimpotrivă, se ferea, pe cât putea, de tovărășia celorlalți oameni, de glasul lor milos.

Intr'o zi, fără să-și dea seama de ce, a întrebat-o pe Diana dacă ochii lui nu se schimbaseră, umflându-se ca niște bulgări de pământ gălbui.

Diana l-a asigurat că sunt tot atât de limpezi, ca și înainte.

Își mai aduce aminte cuvintele ei:

— „Știți, maestre?... Parcă nici n'ați fi...“

Se oprise deodată, îngrozită de cele ce vrusese să spună, iar el, calm, îi completase cu glas tare, gândul:

— „...Parcă nici n'ași fi orb“.

In clipa aceea, Nicolae Toma ar fi vrut să-i desvălue Dianei, multe din gândurile lui, dar îi erà teamă să n'o înspăimânte.

S'a mulțumit, doar, să zâmbească. E atât de simplu să zâmbești. Cei din jur cred atunci că ești mulțumit și împăcat cu soarta ta.

Acum, el nu mai putea niciodată ști dacă cineva e sau nu mulțumit.

Nu mai putea vedea niciun zâmbet.

Zâmbetul?

O contractare a mușchilor feței.

Așa! Fii mulțumită, Diana: Nicolae Toma a zâmbit. El va ști că cineva e fericit, doar atunci când va ajunge până la el cascada de sunete mai groase sau mai subțiri. Va spune: „Cineva râde!“ Și atunci, poate, cineva va plânge cu hohote.

Cineva! Cuvântul revenea des, în ultimul timp, în gândurile lui.

Cineva erà o ușe care se trântea cu sgomot, *cineva* erau niște pași cari treceau pe stradă sau un glas care îi spunea: „bună ziua!“

Nicolae Toma știa că după mai mult timp, orbilor li se desvoltă într'atât celelalte simțuri, încât pot să recunoască pe cineva după un simplu sgomot.

Atunci va ști precis că ușa care se trântește cu sgomot este doctorul Vasile Spătaru, care a plecat furios după ce i-a spus: — „Ești un încăpățânat. De ce nu vrei să crezi că ai să te vindeci?“

Va ști de asemeni că glasul care îi spune, sfios: „Bună ziua“, este Diana și că pașii târșâiți sunt pașii cerșetorului care în fiecare zi, la aceeaș oră, trece pe sub fereastra lui.

Deodată, Nicolae Toma și-a întrerupt gândurile. Pendulul din sufragerie a început să vorbească: ...„Bang“...

Și pe urmă, nimic. Vestise doar o jumătate de oră. Trebuia să mai aștepte 30 de minute pentru ca să știe cât e ceasul.

Trebuia să cheme iar amintirile și să le frământe ca pe un aluat dureros furat din sufletul lui.

Curios lucru! Nicolae Toma poate vedea doar atunci când își adună amintirile.

Il vede, parcă, pe doctorul Vasile Spătaru, îmbrăcat în halatul lui alb. Alb? Ce curios sună cuvântul ăsta. Albă e zăpada. Albă e hârtia. Așà spune lumea.

Ii aude și acum glasul:

— „Nicolae, eu n'am să te mint. Minciuna n'are niciun rost între noi. Boala ta e una dintre cele mai grave: Atrofierea lentă a nervului optic. Boală ereditară...“

Au urmat apoi câteva cuvinte savante pe care el nu le cunoștea.

S'a enervat și a bătut atât de tare cu pumnul în masă, încât călimara s'a răsturnat lărgind o pată tristă și albastră pe zăpada unei coli de hârtie.

— „Mai pe scurt, am să orbesc. Simplu, nu-i așà? Și, mă rog, în cât timp o să se petreacă acest amuzant eveniment?...“

Sună atât de trist glasul doctorului Spătaru:

— „Intr'un an“.

— „Un an? Atât de puțin?“

— „Poate chiar mai puțin“.

— „Mai puțin?“

Și-a auzit glasul. Erà răgușit, ca după o noapte de chef. De altfel, și toate gesturile lui erau dezordonate, ca ale unui bețiv.

— „Dar tu știi ce înseamnă asta, Vasile?“

I s'a părut atât de prostesc, răspunsul doctorului:

— „Te înțeleg!“

Dar cum putea doctorul să-l înțeleagă.

Intr'un an, în mai puțin de un an, avea să se cufunde în întunerec.

Nu erà nicio lună de când își trecuse, blând, mâna prin părul Vandei:

— „Știi, doamnă Vanda? Noaptea asta nu e noapte. Ești tu. Fiindcă tu ești mai mult decât o femee. Ești Vanda...

...Și atunci se născuse Vanda...

Nu era doamna blondă, care-l asculta fără să-l priceapă.

Erà femeea în care crezuse, pe care știuse că o s'o cunoască, fără ca, totuși, s'o întâlnească. Erà femeea care pentru el, trebuià să însemne marea lui operă.

Până atunci scrisese romane cari plăceau mult publicului. Poate, lucrul acesta îl și supărà. Scrisul lui plăcea ca un cântec la modă, ca un actor de cinematograf.

Și nu așà ceva visà el.

Vroia să realizeze ceva care să nedumirească, să trezească întrebări.

Vroia s'o creeze pe Vanda.

Și acum, când se credea atât de aproape de visul lui, doctorul Vasile Spătaru îl vestea cu glas domol:

— „Ai să orbești!“

Ajuns acasă, erà parcă mai liniștit.

Intr'un an și-ar fi putut realizà visul. Vanda putea să ia ființă pe coalele albe de hârtie.

A început să scrie mai mult ca niciodată.

Diminețile îi găseau scrumiera plină cu mucuri de țigări, iar în caete îi înmugureau gândurile.

Zadarnic îi spunea doctorul Spătaru să nu-și obosească ochii.

Vanda venea des pe la el, în camera în care fumul de țigare se înfrățea cu lumina verzue a lămpii de pe masa de scris.

Ii prindea fruntea în mâinile ei mici, i-o răcorea.

— „Nicolae, atât de mult mă iubești?“

— „Da, Vanda, da!“

Ce putea ea să priceapă? Știa că Nicolae Toma, cunoscutul romancier Nicolae Toma scrie un roman pentru ea; și era fericită. Ei nu-i spusese nimic din tot ce aflase dela Vasile.

A suferit — se pare — când a aflat de orbirea lui.

Nu mult după aceea, a plecat cu bărbatul ei, în străinătate. Ca să uite...

Nicolae Toma a rămas, singur, într'o cameră de sanatoriu.

Singur, cu gândurile și cu întunerecul.

Își aducea aminte de silințele pe care și le-a dat doctorul Spătaru pentru ca să înlăture nenorocirea.

Totul a fost zadarnic.

Lucrurile se petrecuseră chiar mai curând decât se așteptà el.

Sora de caritate îi citea în fiecare zi scrisorile pe cari le primea dela admiratorii lui. Toți „erau uluiți“, toți „regretau marea nenorocire“.

Ascultând scrisorile, Nicolae Toma a început din nou să zâmbească. *Admiratorii lui!* La fel ar fi scris dacă ar fi orbit actorul lor preferat de cinematograf.

Când s'a întors apoi, în casa lui, în odaia în care toți spuneau că nimic nu se schimbase, Nicolae Toma l-a chemat pe doctorul Spătaru alături de el și i-a vorbit încet, cu toate că nu mai erà nimeni în cameră:

— „Vasile, să nu crezi că întunerecul e atât de groaznic. Groaznic e altceva. Uite, du-te la sertarul din dreapta mesei de lucru și deschide-l... Ai găsit trei caete, nu-i așa? In ele am început eu s'o ascund pe Vanda, Vasile! Pe Vanda pentru care, poate, am orbit cu câteva luni mai de vreme decât te așteptai tu. Caetele au să rămână în sertar. Trei, așà cum le vezi. Unul e scris doar pe jumătate. Acolo, în ultimul cuvânt al caetului, zace, Vanda, ca un tablou pictat pe jumătate. Acolo zac gândurile mele curmate...“

Atunci, doctorul Spătaru i-a spus să nu piardă nădejdea. Peste doi, trei ani, poate, va vedea din nou.

Nicolae Toma a surîs trist.

— „Cuvinte cari se spun unui bolnav“.

Peste o săptămână, Nicolae Toma a auzit în camera lui, pe lângă pașii apăsați ai doctorului, niște pași, sfioși, de femee.

A tresărit: Vanda?

Nu... Vanda erà departe, într'una din țările la cari visau ei, cu luni în urmă privind prospectele strident colorate, ale agențiilor de voiaj.

După glas, doctorul Spătaru părea vesel.

— „Incearcă să-ți aduci aminte, scriitorule. Atunci când dădeai autografe junelor fete cari leșinau când îți vedeau părul sau îți auzeau glasul, erà printre ele și o fată foarte timidă. Se numea Diana. Iți amintești?“

Diana?

Da! Nicolae Toma și-a adus aminte de numele acesta care revenea de câte ori îi apărea o nouă carte.

Își ridicà ochii de pe volum și întrebà:

— „Numele dumitale, dudue?“

— „Diana!“

De fiecare dată, vroià să scrie câteva rânduri frumoase, noui ca o primăvară, pentru fata asta sfioasă care nu uità să apară în fața lui, odată cu noua carte.

Dar privea chipul acela urît, ochii spălăciți, coșurile cari păreau normale pe fața ei, ca și gura sau nasul, și dedicația sună întotdeauna sec:

„Domnișoarei Diana, cu simpatie“.

Și mai jos urma iscălitura.

De ce a adus-o doctorul în camera lui? Ca să-și bată joc de el?

— „Uite ce se întâmplă! Fata asta este în oarecare măsură, nepoata mea. Să-ți spun de ce e în stare: Mi-a furat odată o fotografie de-a ta. Da! E o mică hoață. Și acum are o singură dorință. Te roagă să o primești ca pe un fel de secretară. Tu să-i dictezi ce-ți trece prin cap și ea să scrie. Știe să și stenografieze. Strâmbi din nas. Nu vrei? Bun! Te las cu ea, să te certi“.

Ușa a pocnit în urma doctorului Spătaru, iar Nicolae Toma a rămas singur cu Diana. Singur cu fata care îi cerea la fiecare carte nouă un autograf.

Ce putea să-i spună?

— „Dudue dragă, e foarte drăguț din partea dumitale că te-ai gândit la mine în halul în care sunt. Dar, credemă, nu mai sunt în stare nici măcar să dictez ceva. N'am nicio idee. Nimic“.

Diana nu s'a mai intimidat cum făcea de câte ori îi cerea un autograf.

— „De ce nu spuneți adevărul, maestre?“

— „Ce vrei să spui prin asta?“

— „Știu prea bine că lucrați la un roman. Mi-a spus-o și unchiul meu“.

— „Vasile este un vorbăreț care exagerează“.

— „Nu. Este un om care a spus adevărul. Eu plec acum. Dar să știți că lăsând romanul neisprăvit, vă faceți dumneavoastră un rău. Au să vă chinue oamenii din pagini. Au să vă strige să veniți lângă ei“.

De unde putea să știe Diana, tainele lui? Vasile nu-l înțelesese.

— „Diana!“

— „Da, maestre?“

— „Caută în sertarul din dreapta mesei. Sunt acolo trei caete. Unul e scris pe jumătate. Citește-mi ultima frază...“

— „...Vanda privea toate drumurile, pe care doar el le cunoștea“...

— „Scrie, Diana... Ivan, dă-i mâna și pornește cu ea spre soare...“

Au trecut de atunci patru luni. In fiecare zi, la ora 9 și jumătate, dimineața, Diana intra în odaia lui și el începea să-i dicteze.

Din când în când îl întreba și ea câte ceva.

Avea în glas accente grave și triste de orgă.

Da! Impresia asta i-o făcea glasul Dianei.

(Urmare în pag. 6-a)

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

EXPOZIȚIILE: PETRAȘCU, ISACHIE, SÂRBU (DALLES); BĂLȚATU (ATENEU); CIUCURENCU (FOYERUL TEATRULUI COMEDIA) ȘI PANTELLI-STANCIU (UNIVERSUL)

Expoziția d-lui Petrașcu este mai mult de cât o manifestare obișnuită de artă, ea e expresia cea mai pură, încoronarea unei cariere excepționale. Opera d-lui Petrașcu e ca un fruct minunat, copt încet, un fruct în care e închisă lumina, căldura soarelui și seva generoasă a pământului. Opera d-lui Petrașcu și-a făcut încet loc în public, fără salturi, fără ascensiuni ametitoare și fără umilitoare scăderi. D-sa a debutat în mijlocul antipatiei și neînțelegerii generale, atât din partea publicului cât și din partea artiștilor.

Impreună cu Luchian era oarecum tolerat dacă nu nedreptățit în expoziții. Astfel, dintre marii noștri artiști Luchian, Andreescu, Petrașcu — spre norocul nostru trăește împlinind până la un soroc pe care-l vrem cât mai îndepărtat o strălucită misiune arătându-ne cât ar fi putut face și ceilalți dacă ar fi fost dăruiți cu o viață.

*

D. Lionelo Venturi, în prefața catalogului expoziției aseamănă opera lui Petrașcu cu a lui Monticelli. Ne îngăduim să nu fim de loc de părerea d-sale. Punctele comune care ar ispiti să se facă o asemănare între acești doi artiști sunt probabil: bogăția tonurilor și o oarecare înclinare către exuberanță, către fast, dar diferența e prăpăstioasă între ei. Exuberanța, gustul picturii lui Monticelli, e superficială și anecdotică, obținută cu bitumuri, cadmium și printr'un joc de contraste cari nu au nimic a face cu *culoarea* d-lui Petrașcu. Tabloul d-lui Petrașcu nu strălucește prin contraste de *valori* ci prin asocieri de culoare al căror secret îl are numai venerabilul nostru meșter. Mereu tânăr, sau mai bine zis din ce în ce mai tânăr, d. Petrașcu este o pildă vie a artistului de genială intuiție. Temperamentul său, — unic — o excepțională inteligență coloristică fac din d-sa cel mai autentic și cel mai mare pictor român. Expoziția actuală, atât de impresionantă nu trebue pierdută. Ea are proporțiile unui eveniment atât de important în cât cei ce nu vor fi văzut-o vor trebui să regrete mulți ani prilejul celor mai alese emoții de artă.

In sălile alăturate la Dalles, expun d-nii Isachie și Sârbu. Am spus și altă dată bunele noastre păreri despre portretele d-lui Isachie. Elev al lui Mirea, d-sa își apropiase un meșteșug pe care-l mânuia cu o deosebită virtuozitate. Trebue să spunem că și acum preferăm lucrările din această epocă. Portretele d-sale erau mai construite, mai îngrijite.

De data aceasta d-sa se abandonează extremei ușurințI ce a căpătat printr'o lungă experiență. Dacă ne îngăduim aceste observații e că ne adresăm artistului cu deosebit de mari posibilități care e d. Isachie.

In sălile din dreapta, revedem iernile, peisajele dunărene și scenele cu lipoveni ale d-lui Sârbu. Din aceste locuri unde d-sa trăește cea mai mare parte a timpului d. Sârbu ne aduce mărturii pitorești, sumare adeseori dar unde reușește să redea atmosfera încețoșată a dimineților și aspectul bizar, pe care îl ia câte odată Delta. Și de data aceasta, expoziția d-sale e închinată Dunării și celor care trăesc lângă ea.

D. Bălțatu expune la Ateneu lucrările sale din ultimul an. Și de data aceasta — ca în toți anii — se remarcă o schimbare în factura d-sale. D. Bălțatu e un etern nemulțumit. Când exuberant, când grav, pe paleta d-sale se acordă toate sentimentele. Spre norocul nostru căci fiecare din aceste schimbări ne arată o față nouă a talentului d-sale. De data aceasta, în operele d-sale se așterne o intimă melancolie deși căutările sale cromatice tind către o mare varietate în amănunt. Naturile moarte, în tonuri calde, respiră o molcomă pace. Armoniile sunt de o aleasă distincție. Balcicul chiar, atât de violent uneori, e redat de d. Bălțatu în tonuri reținute, ajustat parcă unei viziuni interioare. De altfel, dela începuturi și până acum în pictura d-lui Bălțatu poezia a avut întotdeauna o importanță deosebită. E o caracteristică pe care și-a păstrat-o prin toate avatarurile sale, caracteristică ce dă atât farmec tuturor lucrărilor d-sale.

Ciucurencu expune la „Comedia" un număr restrâns de pânze. Fiecare însă e un poem de culoare și de armonie.

Dintre pictorii noștri Ciucurencu e acel care a dat un înțeles pur, nealterat de nicio altă preocupare culoarei.

O femee lângă fereastră, o glastră cu flori, o roche vărgată, sunt admirabile pretexte pentru Ciucurencu de a realiza cele mai rafinate compoziții cromatice. Privitorului indiferent i se va pare că tablourile lui Ciucurencu sunt pictate cu multă ușurință dar e o mare greșeală de a-l judeca astfel. Un tablou de Ciucurencu cere mai mult efort intelectual decât un portret academic „mărime naturală" căci pe lângă sensibilitate, talent, el acordă și spiritului un loc tot atât de important. Aceasta o fac foarte puțini artiști, de aceea avem o proporție atât de mare de trivialități. O expoziție ca a lui Ciucurencu însă ne răzbună în bună măsură de ele.

In sala ziarului „Universul" expune d. Panteli Stanciu, portrete, flori și peisagii. D-sa are o certă înclinare pentru portret, dovadă cele expuse.

I-am dori însă d-lui Panteli Stanciu să mai uite puțin din învățăturile academiei. D-sa are un incontestabil meșteșug și o mare putere de muncă dar am dori ambiției d-lui Stanciu un orizont mai larg decât disciplina prea strâmtă a regulilor academice. D-sa știe meserie. Prea multă. Acum, să dea frâu liber fanteziei, nu va avea de cât de câștigat.

Cronici germane

Simbolul lui Tonio Kröger

de ȘTEFAN BACIU

Nu o seacă „analiză literară" avem de gând să facem în rândurile ce vor urma; lăsăm altora sarcina de a diseca nuvela lui Thomas Mann, care este una dintre cele mai reprezentative ale literaturii mondiale. Noi vrem să desprindem numai simbolul ei, brodând câteva reflecții pe marginea sa, pentrucă ni se pare un lucru nespus de frumos să treci dincolo de materia cărții, de hârtie și cerneală, pentru a întreprinde aceste încercări.

„Tonio Kröger" e o carte care oglindește mai bine decât oricare alta pe omul-creator al zilelor noastre și tocmai de aceea ni se pare a fi un simbol etern, care va trebui să devie o noțiune ca Harpagon sau Romeo, de pildă. Iată cum îl definește într'o prefață franceză, scriitorul Edmond Jaloux, pe acest ciudat personagiu: „Thomas Mann y traite de l'isolement profond de l'artiste dans la société et aussi des innombrables désirs qui fourmillent dans son âme, altèrent et vivifient sa personnalité". Incontestabil că *simbolul* este întrucâtva vulgarizat în aceste cuvinte, însă tematica și preocuparea lui Thomas Mann, sunt bine puse în lumină. Dacă-mi va fi îngăduită o mică paranteză pur personală, voiu atrage luarea aminte asupra unei minunate dar nepretențioase ediții germane a acestei nuvele, cu o literă fină, pe-o hartie albă de tot, împodobită cu desene de-un dulce și drag dandysm, cărțulia din „S. Fischer-Verlag" mi-a căzut în mână acum câțiva ani, în biblioteca părintească. A fost un prim farmec, împlinit apoi cu fiece pagină întoarsă.

Tonio Kröger, amestec de nord și sud, neliniștit și frământat, trăind copilăria undeva în miazănoapte, într'un oraș de negustori, își descopere pe zi ce trece însingurarea și își dă seama de golul care e între EL și oameni. Călătorii, discuții, plăceri, întoarceri pe meleagurile copilăriei, nimic din toate acestea nu vor mai fi îndestulătoare și bune pentru creatorul și omul din carte. Ba chiar mai mult: nici iubirea nu-l va mai putea împăca. Cresc și descresc atâtea ape în sufletul său, încât nimeni (și nici chiar el) nu i le va putea desluși.

In atâtea seri de solitudine mi l-am apropiat pe Tonio Kröger, de atâtea ori am stat la stat cu el, i-am frunzărit de-atâtea ori destinul, încât erau clipe în care aveam convingerea că Tonio Kroger trăește. Și, să nu se sperie cetitorul, adevărul e acesta: *Tonio Kröger trăește.* Sunt eu, ești tu, în fiecare din noi se agită cate puțin din sufletul acestui mare duh. Iată dece o serie întreagă de oameni trebue să-i fie adânc recunoscătoare marelui scriitor german. Căci oare nu e un dar neprețuit, ca în ceasurile cele mai tulburi și mai haotice ale existenței, să te poți afla față în față cu un alt om, care poate fi în acelaș timp o parte din tine însuți? — Iată: mișc mâna și omul din oglindă, o mișcă și el, la fel cu mine. Nu sunt singur. — Iată: dragostea m'a îngenunchiat și stau îndoit, cu botul adulmecând țărîna și înaintea mea, un om la fel cu mine, sângeră din aceeași rană. Oare nu poți spune: „te binecuvânt, frate al meu, care-mi dulcești singurătatea atât de amară!?".

Fiecare dintre oameni care a suferit în spirit, poartă cu el stema unei autentice nobleți — iată un adevăr care devine din ce în ce mai banal, pentrucă o rană în suflet, va lăsa urme mai adânci decât o mână ruptă. Și *acea rană*, nimeni dintre noi nu o va putea arăta cu degetul; serafimii și heruvimii sunt cu mult dincolo de noi.

Un om, iată mai presus de toate „simbolul lui Tonio Kröger". Un om care se îndoește, care se biciuește, care plânge și sângeră întru așteptarea acelui calm, pe care ni se pare că nimeni dintre acești oameni nu-l va ajunge vreodată, tocmai fiindcă îl merită mai mult. Nimeni n'are voie să se înduioșeze de el, nimeni nu va putea pătrunde în el și el va tăcea. Iată marele semn care distinge *pe om, de oameni.*

„Ii admir pe acei cari, plini de siguranță și răceală, se aventurează pe drumul care duce spre frumusețea grandioasă și demonică, pe acei ce disprețuiesc pe „oameni", dar nu-i invidiez. CĂCI, DACĂ UN LUCRU E IN STARE SĂ FACĂ DINTR'UN LITERAT UN POET, ACELA E DRAGOSTEA BURGHEZĂ PE CARE O RESIMT PENTRU TOT CE E OMENESC, VIU ȘI OBICINUIT". Da!

Creatorul nu e un om descărnat, deslipit de toate contingențele omenești, cu toatecă micul său univers e altul decât marele, cel de toate zilele. Intelegerea, iubirea, atașamentul, munca, locuința și confortul — iată atâtea și atâtea noțiuni care nu pot fi abstracțiuni pentru omul care știe să-și trăiască răstimpurile de solitudine. „Dragostea burgheză pentru tot ce e omenesc", iată realitatea pe care „simbolul lui Tonio Kröger" o opune tuturor aberațiilor care fac din creator, din artist, un murdar și desordonat spectru, purtându-și pletele prin nori și umplându-și ghetele cu apă.

Insă marea pildă a nuvelei lui Thomas Mann, este cu totul alta: „dragostea burgheză pentru tot ce este omenesc" iată cheia. O casă cu largă lumină năvălind pe ferestre, un biurou tandru și plin de cărți, fumul unei țigări și mângâetoarea prezență a unei femei. Muncă, dăruire, călătorii, viață, iată numele adevărat al lucrurilor, iată simbolul lui Tonio Kröger.

Simple note

Voltaire și cîteva pogoane de zăpadă

de COSTIN I. MURGESCU

Oamenii nu pot fi măsurați numai prin realizările lor, ci adesea și prin erorile lor. Deaceea semnalarea acestor erori și comentarea lor, nu ține numai de domeniul științificismului de amănunt sau de o bolnavă dorință de contradicție; dimpotrivă, ele pot sugera uneori semnificații ale căror orizonturi să depășească discuția unui singur om.

Un astfel de „amănunt" semnificativ ni se pare, spre exemplu, acela semnalat de d. Gabriel Louis Jaray în excepționala lucrare, apărută aproape doui ani în urmă, intitulată „L'empire francais d'Amerique".[1]) Este vorba de atitudinea pe care a avut-o față de începuturile imperialismului colonial francez, filozoful dela Ferney. Istoria colonială a omenirii, cu atâtea piedici câte a cunoscut, nu a întâlnit însă niciodată o înverșunare mai acerbă, un „veto" mai categoric decât cel opus de Voltaire cuceririi a ceeace el numea „quelques arpents de neige du Canada". Socotesc ridicol a se mai sublinia astăzi eroarea acestei atitudini pe care politica ludoviciană avea s'o adopte mai târziu, spre a îngădui ca alte state să-și construiască din cele „câteva pogoane de zăpadă", imperii de care Franța avea să fie lipsită.

S'ar putea privi această atitudine ca determinată de o explicabilă lipsă de informație sau de o și mai explicabilă lipsă de orizont politic; cred totuși că deslegarea se poate afla în însăși structura spirituală voltairiană.

Când d. Georges Goyau — academicianul de largi orizonturi — discuta această atitudine și afirma că Voltaire nu făcea altceva decât să continue gândirea clasică, preconizând viața sedentară pe care ne-o înfățișează poezia latină, d-sa atingea în adevăr aspectul esențial al acestei atitudini, fără a o rezolva însă. Era oare această pavăză a ponderațiunii, a măsurii și a bunei cuviințe reprezentată de spiritul latin, isvorul principial al atitudinii lui Voltaire? Răspunzând afirmativ, d. Georges Goyau se oprește — mi se pare — la jumătatea drumului, pentrucă acest „spirit latin" se alătura numai incidental lui Voltaire, sau invers. Cauza primă este structura lui „lucidă", de înțelept.

Luciditatea înseamnă *a măsura* și *a aduna;* ea capătă deaceea în orice manifestare a ei, un sens centripetal.

Duhul imperialist — colonial — se apropie până la limita confuziei de aventură; aventură care înseamnă *a împărtăși* și *a dărui*, care are prin urmare o direcție „derutantă" centrifugală. Desigur, nu e vorba de sensul donchihotesc al aventurii; i-aș țărmuri mai bine înțelesul spunându-i, fără intenție de paradox, „aventura organizată" care se suprapune însăși liniilor valabile ale istoriei.

Voltaire a fost unul din cele mai lucide spirite ale omenirii; nu era natural ca el să fie unul din cei mai înverșunați adversari ai „aventurii coloniale"? Cu atât mai mult, cu cât imperialismul colonial — în atmosfera timpului — se putea identifica ușor cu „măsurarea", cu nebunia.

Nu știu dacă nu cumva luciditatea are ceva comun cu „optimismul satisfăcut" de esență horațiană; în orice caz, aventura pornește din revoltă, mărturisită sau nemărturisită, justificată sau nejustificată. De altfel, faptul a fost constatat și confirmat de istorie, care atribue cele mai mari cuceriri de imperii coloniale luptelor religioase din metropolă, adică disperării celor înfrânți, care se dăruesc hazardului pentruca pe-un „pogon de zăpadă" să poată ridica din nou catedrala de iluzii a acelui „mai bine". Dar nu este aceiași cauza tuturor aventurilor, adică tuturor cuceririlor istoriei?

Eroarea însă — prin luciditate — comisă de Voltaire (care este eroarea „vechiului regim") nu conduce ea oarecum către o negare a sensului rațional, cuminte al istoriei? Luciditatea în politică duce la istoria *evolutivă* aș spune: pașnică, în măsura în care se conformă unor legi ce ni se impun, în timp ce Aventura duce la *ruperile* istorice, pentru care a pledat cu atâta fermitate, la noi, d. Emil Cioran. Din momentul însă în care am atribuit aventura disperării, căreia nu i se poate cere vreodată sens creator, decât în extremis, la absurd (ea însăși fiind o atitudine supremă), înseamnă a provoca discuțiuni care ar depăși cadrul unor „simple note" și care se vor cere urmărite — până la limitele unui studiu — într'un alt cadru.

Cartea d-lui Gabriel Jaray îndeamnă însă și la alte reflecții; dacă ar fi să pomenim numai de împrejurarea pe care o subliniază d-sa, în care ideea religioasă — prin antena misionarismului apostolic — premerge celei politice și militare, pe însuși terenul acestora din urmă.

Ne-am oprit înadins numai asupra „guerillei" lui Voltaire cu „pogonul de zăpadă", pentrucă ni s'a părut semnificativ nu atât pentru figura filozofului francez, cât pentru atitudinea lucidității — indiferent de formele singulare sau colective pe care le îmbracă — în fața cuceririlor istoriei.

1) Paris, Armand Colin ed.

Primăvara nouă

A venit mai de vreme la balul ei, înainte să se aprindă luminile ghioceilor. S'a înghesuit peste iarnă; aproape ieșită din traista lui Moș Crăciun. Tânără. Proaspătă. Ca o fată venită mai devreme din vacanță, sosită la o oră când nimeni nu-i acasă să-i prindă în brațe bucuria — valiză.

A venit tiptil, cu picioarele goale pe zăpada ce nu se da topită — trenă lungă a iernii care pleca — a închis ochii tuturor cu mâini parfumate de zefir, întrebând cu ciripit de păsări pe care n'a știut să-l prefacă: Cine-i? Am ghicit inimile înaintea buzelor și am răspuns: Bine ai venit, primăvară! Și ea a zâmbit soare.

Oamenii toți s'au roșit că n'au aripi. Ciungi. Ar fi pornit cu toții în primăvară, lăsând pământul pustiu. Deodată tot ce nu era ea le-a părut fără înțeles, șters, uitat. Altfel ca la turnul lui Babel, au uitat toți limbile care-i deosebeau și s'au înțeles toți întru primăvară. Au uitat că săbiile sunt zăngănit spre moarte și le-am crezut bune numai pentru răsfrânt razele soarelui.

S'au frânt gratii de închisori și au sburat porumbei din suflete. Au bătut lin, mângâiat, clopote de biserici. Singure, fără clopotar. Și nu s'a mirat nimeni. S'au legat frații de cruce între oameni care se întâlneau pentru prima oară. S'au iertat păcatele vechi, sub cerul de primăvară — imens patrafir al Domnului. Avarii și-au risipit comorile și savanții s'au jucat în nisip.

Curând au aflat vestea și pomii. Și cum altceva mai bun nu știa să facă, au înmugurit. Casi cum ar fi bătut primăvara cu confetti. Te așteptai să-i auzi chicotind, ca după o glumă.

Și vântul, — maestru de ceremonie — se agitase grăbit dela unul la altul, le spunea tuturor, pentru a mia oară secretul. Plimba hârtiuțe pe străzi. Fâlfâia steaguri. Se încurca în vreun păr blond ce se lăsa mângâiat ca de-o bunică. (Extenuat, zeul cel mititel tocmise arcași cu ziua).

Ii rămăseseră oamenii, toți credincioși primăverii, de anul trecut; păstraseră cu toții cuiburile pentru rândunelele ei și inimile pentru lumina ei.

Se întorcea la ei și parcă ei se întorceau la ea; puțin sfioși, gata să-i ceară iertare.

Zâmbeau și copiii cu dinții de lapte (unul mai mult decât anul trecut) spre plimăvală. Unii se mirau cum de nu-i Paște, și vroiau să meargă la Denii.

Și parcă toate cărțile erau nescrise și toate frunțile fără cutele încruntărilor. Totul simplu, ușor, înțeles dintr'odată. Și mai ales totul nou, inaugurat atunci, în văzul tuturor, ca o expoziție.

O limpezime mare apropia stelele de adâncuri. Toți și toate erau alături, cot la cot. Atât de aproape, încât o șoaptă a unuia ar fi auzit-o tot pământul. Din când în când, bătăile inimilor făceau o larmă mare, asurzitoare.

Dar, de cerul scuturat și prjmenit al primăverii rămăsese agățat, de un ciucure, balaurul. Dintr'un colț de cer a pornit norul cel negru să vămuiască razele soarelui, să rupă punțile de lumini între cer și pământ.

Cu fețele umbrite de nor, *oamenii nu s'au mai cunoscut.*

G. I. FLORIAN

Trec nouri...

Trec nouri deși spre dealuri, marame cenușii,
Și soarele apune cu pâlpâiri alene.
Azi, vântul serii-și plimbă condurii mici, zglobii,
Până ce orizontul irumpe alte scene...

Răspântie de vacuri trăim cu 'nseninare.
Pe alte reci tărâmuri e zvon de mare sfadă,
Și oști întregi de pază într'una la hotare,
Țin mâna strâns pe armă, nu vor să cadă pradă,

Fără de luptă aspră, jertfindu-și tot avutul,
Părinți, odrasle, sânge, o brazdă să nu dea
Dușmanului ce mâine va pângări trecutul,
De nu-i vor zdrobi țeasta și geniul rău din ea.

Români de pretutindeni, nu-i timpul de huzur...
Azi, orice oțelire la piept de ne străluce,
E umărul de frate pus fără înconjur
La dăltuirea Oastei ce la izbânzi ne duce...

Din mult-puținul vostru, cu toată 'nsuflețirea,
Turnați un nit de aur și înzestrați Armata.
Dușmanul cel de moarte dispare când Oștirea,
Prin tunuri și oțele, răspunde: „Suntem gata!".

CONSTANTIN COJAN

Cronica ideilor

Cuvântările lui Krishnamurti

II

de MIRCEA MATEESCU

Vechiul îndemn al filosofiei vedice (neaderarea la viață, înfrângerea rezistențelor telurice, înfrânarea oricăror inerții pământene) — este actualizat de Krishnamurti de o manieră neconvingătoare. Iată o afirmațiune în acest gen: „unde este ataşare, acolo este și frică, însă din neatașare nu rezultă neapărat eliberarea de frică. Suferința poate determina pe om să se detașeze de orice. Insă această detașare nu este altceva decât un fel de a se apăra contra suferinței. Acum, fiindcă toți oamenii au ceva de apărat, ca spre ex.: dragoste, posesiuni, idealuri, credințe, concepții, cari compun rezistența numită „eu", este zadarnic să se întrebe cum să scape de „eu" cu multele lui straturi de dorințe și temeri... Chiar și dorința de a se elibera de „eu" este o altă — și mai sigură — formă de autoprotecție, (p. 27). Mai înainte ni se spune: „mintea a strâns câteva culori, câteva comori și vrea să le păstreze. Indată ce se pune în discuție valoarea acestor posesii, frica se redeșteaptă" (p. 25).

Trebue semnalată atât greșita înțelegere a „eului" cât și prezumțioasa interpretare acordată funcțiunii fricei. Din moment ce „eul" este raportat la noțiunea de valoare în sine nu la aceia de valoare biologică — cum îl înțelege Krishnamurti — atunci el nu mai poate fi nici infirmat nici considerat ca o rezistență pământeană. Valoarea eului consistă în chiar depășirea condiției vegetale.

Numai pseudovalorile care țin de eul biologic — generează frica, adică instinctul fiziologic de conservare, astfel cum îl înțelege Krishnamurti.

Kierkegaard, dar mai cu seamă Heidegger au putut vorbi despre „teamă" ca de un sentiment fundamental al existenții, capabil să provoace transcendența eului. Insă nu despre o astfel de „teamă", cu rost profund metafizic, vorbește Krishnamurti: „teama" heideggeriană, ca și „angvissa" lui Kierkegaard își află rădăcinile în acel „dubito" radical al lui Descartes, adică într'o tradiție veritabil *meta*-fizică, una care nu se referea, definind eul, la condiția inexorabil biologică a eului. Este cel puțin trist să constatăm la un gânditor pretins „spiritualist" o atare înțelegere a eului. Și apoi, se pledează chiar împotriva bunului simț atunci când se afirmă că frica intervine pentruca să apere egoismul unor „valori" printre care se prenumerară: credința, idealurile, etc.

Nu este adevărat că idealurile și credința, întrucât există ca *realități*, deci ca valori în sine, formează o „rezistență" de care trebue să ne eliberăm. S'ar putea susține teza contrară. Autori ca Scheler și Hartmann de ex. într'o remarcabilă teorie a valorilor, au postulat credința drept valoare absolută (Wert-absolutismus). Intr'o asemenea teorie, nu se mai poate admite că valorile religioase sunt un refugiu provocat de „frică", dar apare firesc să se pretindă că ajungem la credință abia atunci când am depășit ceeace Krishnamurti numește „condiționare", „rezistența" — adică ordinea vegetală a eului.

Dacă, dimpotrivă, Krishnamurti nu înțelege teama ca pe un sentiment identificat în condiția pământeană a omului, dar — asemenea lui Descartes, Kierkegaard, Heidegger — în sens metafizic, — abia nu mai înțelegem rândurile următoare: „numai în libertatea necondiționată se poate găsi adevărul; ceeace înseamnă că numai fiind astfel liber, poate fi cineva el însuși. A fi *om întreg* în toată ființa, înseamnă a fi necondiționat. Dacă cineva are vreo îndoială vreo dorință pasionată, sau vreo temere, de orice natură, sau în orice fel, aceasta impune minții sale o condiție și zădărnicește găsirea ultimei soluții pentru multele lui probleme" (pag. 70). „Libera necondiționare" cred că este o stare improbabilă, dacă nu chiar, teoretic inadmisibilă. Dacă am admite, optimist, că omul se poate elibera măcar pentru o singură clipă de condiția lui biologică, ori că o poate *uita*, un singur moment, — mi se pare imposibil să se admită că omul poate, un singur moment, să înceteze de a mai fi un „animal metafizic" cum se exprimă Schopenhauer — adică să piardă memoria acelei „îndoieli" fundamentale — care nu este de ordin biopsihic cum crede Krishnamurti — dar de ordin intim metafizic, și ca atare structura imanentă conștiinței. Aș spune chiar că *îndoiala* are o realitate ontologică și o funcțiune etică pe care Krishnamurti, ca orice umanist spiritualist, nu le consideră.

Este uimitor totuși „saltul" nemotivat pe care îl face cuvântătorul indian — dela constatările despre „realitatea condiționării" (în ordinea condiționării am întâlnit: valorile ideale, credința) — la concluziuni opuse, desigur valabile, însă nesprijinite pe restul afirmațiunilor. Deaceia subscriem următoarele rânduri ale lui Krishnamurti, având în vedere tocmai precaritatea atitudinei inițiale: „omul poate ajunge la o stare în care nu există frica și aceasta este starea în care poate cunoaște extazul, realitatea, pe Dumnezeu. Dar până când nu se eliberează cu desăvârșire și integral de orice temere, problemele lui cresc fără nici un sens sau scop și îl copleșesc" (pag. 71).

Intâia iubire

de DAN BĂLTEANU

Toamna anului acela a intrat pe nesimțite în grădina noastră. Tufănicele crescuseră mari, iar panseluțele, călțunașii și mixandrele muriseră pe brazde. Până și frunzele părului din fața casei începuseră a păli.

Intr'o dimineață, nașul meu, care era învățător în sat, a venit însoțit de un domn strein... A vorbit ceva cu mama... Au scos apoi dintr'o servietă un registru și-au scris ceva în el. Eu deabia mă sculasem și priviam pe geam. După asta au plecat.

— A ! Te-ai sculat ? făcu mama... Pentru tine a venit nașu ! Peste o săptămână te duci la școală !...

Știam eu ceva despre asta. Il mai auzisem odată pe tata zicând că în toamna aceea trebuia să mă dea la școală. Dar vestea aceasta m'a cam pus pe gânduri. Imi povestiseră copiii ceilalți despre școală ; știam că acolo te învață carte, dar te și bate cu nuiaua la palmă, te pune în genunchi, te oprește la arest, în timp ce ceilalți copii îți strigă :

arestanțu', joacă danțu'
după ușă, la păpușă...

Mi-ar fi plăcut să învăț carte... Dar problema ce mi-o pusesem era libertatea... Oare, la școală fiind, mă mai puteam juca ?... Și dacă mă puteam juca, atunci când mai aveam timp să învăț ? După câte mi-amintesc, tocmai bine n'am primit vestea cu școala.

Insfârșit ziua cea mare sosise. Mama m'a sculat de dimineață, m'a îmbrăcat frumos cu hainele cele bune, m'a luat de mână și m'a dus la nașul. Nașul, un om de statură mijlocie, cu ochii albaștri, m'a primit entuziasmat.

— Iată și pe finu' Ucu ! Să trăiești fine ! Uite, de azi încolo ești școlar. O să ai ghiozdan, cărți frumoase, o să-ți spunem povești, dar numai să fii cuminte și să asculți... Uite ce frumos te-a'mbrăcat fina !! Așa ! Acuma du-te de te joacă în curte cu copiii...

Curtea era plină de copii pe care, în majoritate, îi cunoaștem. Se jucau sgomotoși, sărind, strigând, alergând. Aici l-am întâlnit și pe Aurel, băiatul vecinului nostru, tovarășul meu de joacă. Un clopoțel ne-a chemat apoi în clasă. Primul contact cu „clasa" mi-a impus un mare respect. Pereții înalți, văruiți proaspăt, catedra, tabla, băncile, ferestrele mari, tablourile atârnate pe pereți, soba, au făcut o deosebită impresie asupra tuturora. Eram atât de mici și liniștea mare a clasei atât de mult ne-a impresionat pe toți, încât fete, băieți, toți ne-am pierdut, deabia îndrăsnind să ne așezăm în bănci.

Peste puțin timp a venit nașul însoțit de o domnișoară. Ne-a așezat în bănci, fetele pe rândul dela fereastră, băieții pe celelalte rânduri. Pe mine și pe Aurel ne-a așezat în banca întâia rândul dela perete. Pe urmă ne-a spus că am venit la școală ca să învățăm carte, să fim cuminți și să ascultăm de Domnișoara.

Rămasă singură, domnișoara ne-a strigat la catalog... Și fiecare am răspuns „prezent". Apoi a întrebat cine știe „tatăl nostru". Am fost singurul din clasă care l-am știut. Pe urmă a venit preotul a făcut sfeștania cuvenită. Domnișoara ne-a spus că în fiecare dimineață și la prânz o să facem rugăciune ca să ne ajute Dumnezeu să învățăm carte și să fim cuminți, să ne ascultăm părinții... Ne-a mai spus că o să ne învețe și alte rugăciuni frumoase, iar pe cei cuminți o să ne învețe poezii...

Am avut ce povesti, la prânz, acasă. Mama mi-a făgăduit că o să-mi cumpere o tăbliță frumoasă, iar tata un ghiozdan care se pune în spate. Ziua întâia de școală a rupt în mine o îndoială. Nu exista nici nuia, nici bătaie la palmă, nimeni nu fusese pus în genunchi și nici nu rămăsese nimeni la arest, iar domnișoara Dorina era atât de bună și vorbea așa de frumos cu noi !!

Eveniment mare a însemnat ziua când ne-a adus cărțile. N'am așteptat niciodată cu mai multă nerăbdare să plec acasă, ca în ziua aceea. Imi venia să strig căci eram aproape de școală, să-i spun mamii că ne-a adus cărțile. La prânz când ne-a dat drumul nici n'am mai așteptat să merg cu rândul : am rupt-o la fugă, cum am ieșit din clasă. Aveam acum abecedar cu poze colorate frumos, aveam aritmetică, tăbliță mare cum n'avea nimeni, penal cu multe condee, care se încuia cu cheiță, burete de șters. Toată ziua le-am răsfoit, iar seara tata mi le-a îmbrăcat frumos cu jurnal și m'a iscălit pe ele.

A doua zi cărțile mele au fost purtate de domnișoara Dorina prin toate băncile, ca să vadă toată lumea cum trebuiesc îmbrăcate. A trecut apoi trimestrul I, a venit Crăciunul cu vacanța, a trecut și trimestrul II și-a venit vacanța Paștelui, apoi s'a dus și trimestrul III. La sfârșitul anului am fost premiant I cu cununa. La serbare mi s'au dat cărți, domnișoara m'a sărutat pe frunte. Toată lumea l-a felicitat pe tata...

— Să-ți trăiască ! Să-ți trăiască !

— Bravo fine ! Să te ții tare să ieși și la anul ! îmi spuse nașul, mângâindumă. Nașa, care era tot învățătoare, mi-a făcut cadou o carte frumoasă cu poze... Mi-aduc aminte că eram tare mândru de mine...

Aurel ieșise al doilea...

★

In clasa II ne-a venit o colegă nouă : fata unui inginer care era din satul nostru, prieten bun cu tata și căruia îi murise soția. Fata locuia la bunica ei. O chema Dima Elena. Venirea ei a făcut mare vâlvă printre noi. Era o fată brună cu ochii mari, negri, cu sprâncenele stufoase, palidă la față. Clasa I o făcuse la București și asta o ridica în ochii noștri. Era îmbrăcată foarte îngrijit... Domnișoara o așezase în banca I.

M'am împrietenit cu ea pe nesimțite, păstrând totuș o anumită rezervă : era o fată venită dela București, mai deșteaptă ca mine. Rezerva aceasta n'am putut s'o învinge niciodată. Mi-era teamă să nu fac ceva care să nu-i placă. Un fel de „bun simț" mă obliga să nu mă manifestez... Când vorbiam cu ea, mă simțiam stingherit și cu cât ea devenea mai comunicativă, mai prietenoasă, cu atât eu deveneam mai rezervat. O chema, pe numele mic, Lica.

Imi povestea despre prietenele ei dela București, despre jocurile ei, despre păpușile ei, de căruciorul ei, de automobilul ei care mergea singur... Lumea aceasta colorată despre care îmi vorbea aproape zilnic răsturnase în mine nesațiul unei lumi ireale, necunoscute, lume pe care, ziceam eu, n'am s'o pot cunoaște niciodată. Deseori m'a chemat ca să-mi arate această „lume nouă", dar n'am îndrăsnit să mă duc niciodată la ea. Casa în care locuia devenise pentru închipuirea mea de copil, un tărîm de basm unde eu n'aveam ce căuta. Și lucru bizar : din ce prietenia ei devenia mai caldă, din aceia eu mă simțeam mai depărtat. In loc să leg cu ea o prietenie care să-mi dea voie să fiu cel puțin tot atât de comunicativ ca și față de ceilalți colegi, eu mă înlăturam tot mai mult.

Meteahna aceasta face parte probabil din felul meu de a fi... Nu știu cum să-i zic : timiditate, lipsă de curaj sau altfel? Căci ea m'a urmărit apoi și în alte ocazii pe care viața mi le-a pus la îndemână mai târziu.

La fel cu Lica. Fățiș, n'am putut să-i arăt niciodată prietenia mea. Dar prezența ei mi-era necesară ; îmi trebuia și i-o căutam. Duminica ea n'avea voie să plece de acasă. Mie mi se aplica acelaș regim. Totuș, când scăpam, dădeam o fugă până la casa ei ca să văd „ce face Lica". Fie că o găseam jucându-se în curte cu alte fete, fie că o găseam stând pe un scăunel în fața ușii, ea îmi zâmbea, zâmbeam și eu și plecam acasă.

In discuțiile noastre care erau zilnice, vorbeam lucruri în afara de preocupările obișnuite ale colegilor noștri. Ea îmi spunea povești, îmi vorbea de pisicul ei, de grădina ei... Toate acestea se săpau în mine cu dăți grele... Și suferiam că eu nu știam povești ca ea, că n'aveam un pisic ca al ei, că n'aveam grădiniță ca a ei... Aveam și noi grădina și pisici, slavă Domnului, câte șase, dar nu erau ca ai ei... Lucrurilor pe care Lica le avea, capătau o caracteristică specială, pe care acelaș lucru având-o și eu, nu putea fi la fel. Purta ceva nedefinit din ființa ei delicată fragilă, transparentă... Deaceea eu nu povesteam nimic din ceeace făceam acasă : până și felul meu de viață mi se părea searbad, lipsit de noutate, față de al ei.

In afară de timpul petrecut în tovărășia ei, eram un nebun și jumătate. Cate năsbătii nu-mi trăsneau în cap... Intr'o zi am agățat de mine vreo opt inși (erau „vagoane" și eu „locomotiva") am început să țiuu ca trenul, pufnind din toate puterile și-am plecat la „drum", nemerind în grădina școalei unde i-am făcut lui nașu' „varză" niște fasole deabia ieșită... Și cate altele. In prezența Licăi deveneam subit cuminte. Incepusem chiar s'o iau drept îndreptarul de fiece zi : „Lica nu face așa", îmi ziceam și era deajuns ca să mă potolesc.

Mama mă purta destul de îngrijit, dar eu, neastâmpărat și cam vagabond când puteam scăpa din curte, ma murdăream repede de tot. Zadarnice au fost mustrările, bătăile... Asta însă până într'o zi, când murdărindu-mă de păcură dela o osie de căruță, mama mi-a tras o bataie, spunându-mi :

— Tu de ce nu ești curat ca Lica ? Ai văzut ce curată e ea ?

A fost de ajuns... Din ziua aceia mă păzeam de murdărie ca de alta !

Anul acela am fost amândoi premianți I. Domnișoara Dorina, care ne iubia foarte mult, ne-a pus pe cap coroniță de „nemuritoare", iar tatal ei ne-a dat câte o carte frumoasă cu poze...

Aceasta a legat și mai mult prietenia dintre noi... Cu tot felul meu ciudat, Lica ținea mult la mine. Imi dădea poze de scos, condee frumoase... Mi-a dat și o călimară care se închidea cu resort. Primiam cadourile dela ea cu mare plăcere și le păstram cu sfințenie... Odată mi-a dat bomboane... Asta nu știu de ce, dar mi s'a părut înjositor... Și nu le-am primit. Ea, râzând, i le-a dat lui Aurel... Toată clasa a aflat că Dima Elena i-a dat bomboane „d'alea bune" lui Borșaru Aurel... Dar ei nu știau că mie mi le dăduse întâi... Și aș fi voit ca să se știe asta !...

*

In clasa III Domnișoara ne pusese pe amândoi „monitori", adică șefi de clasă, ea la fete, eu la băieți. Eram mândru că sunt socotit pe aceiaș treaptă cu ea, deși singură-mi spunea că sunt „mai deștept". Aceasta ne legase mai mult sufletește. Domnișoara ne iubia pe amândoi deopotrivă.

Intr'o zi am reușit să-i dovedesc prietenia. Era într'o după amiază de primăvară. Incepuseră salcâmii să prindă frunză. De pe dâmbul pe care era așezată școala, puteam privi toată lunca Borcei, balta și dealurile sinilii ale Dobrogei.

Deabia intrasem în clasă. In fața școalei se aflau vreo șase oțetari groși în care se gâlceveau câteva vrăbii. In virtutea postului de „stâlpi ai ordinei" pe care amândoi îl aveam, mi se îngăduia să ne plimbăm printre bănci, prevăzuți cu câte o nuia, semnul demnității ce o ocupam. De data aceasta, chemați de ciripitul vrăbiilor ca și de primăvara care isbucnise largă peste priveliștea întreagă, ne-am dus amândoi la fereastră. Fiindcă era mai mică decât mine, și nu putea privi pe fereastră ,s'a ridicat pe colțul piedestalului catedrei. Fereastra era întredeschisă numai și voind s'o deschisă, a alunecat și nuiaua ce-o avea în mână a isbit geamul... Zrrr ! Geamul a căzut — bucăți ! Nimeni din clasă nu observase cine l-a spart. Noi am încremenit. Lica, din palidă cum era de obiceiu, s'a făcut roșie. Am privit-o drept în ochi; și din privirea aceia am înțeles că trebuia s'o salvez. Altfel renumele ei de față cuminte și silitoare s'ar fi prăbușit ! Cum să spargă Dima Elena un geam ? Era cu neputință !... Ideia a prins rădăcini și fără să cuget mi-am spus că eu spărsesem geamul.

Clasa, surprinsă de neașteptata întâmplare, amuțise ca și noi. Apoi și-a revenit și-a'nceput să strige în cor :

Na ! Na ! Na ! Și ce-oi mai da !!

Acesta era semnalul de alarmă al întregei școli. Fiecare silabă lovea în creerul meu ca un ciocan... Un geam spart!! Era mult, prea mult pentru renumele meu... Ce va zice mama, tata, Domnișoara, nașii mei, lumea ? Dar alături, mai îngrozită decât mine sta Lica, aproape să plângă, îmi cerea ajutorul. Puteam să i-l refuz ?

Ușa clasei s'a deschis ! Nașul a intrat surprins.

— Ce-i aici ? Ați înebunit ?

— A spart geamul ! a zis cineva din bănci.

— Cine l-a spart ?

Lica, din roșie, se făcuse ca varul. Puteam oare să înfrunt mânia nașului meu ? N'am putut să-mi răspund, dar o nouă privire a ei m'a hotărît. Și cu un glas tare, am zis :

— Eu, Domnule!

Lica era salvată... Atât trebuia și reușisem.

Nașul era un om nu tocmai înalt, dar destul de voinic iar eu un țânc de zece ani. Totuș nu mi-am pierdut cumpătul.

— Tu ?!

Eram sigur că mă va bate; dar l-am privit cu atâta îndrăsneală în chii lui albaștri, încât mâna pe care o ridicase să mă isbească, a căzut neputincioasă.

— Treci în genunchi, măgarule !!...

Sentința a căzut grea, în clasa în care nimeni nu mai mișca. Eu, strivit sub greutatea pedepsei, m'am așezat în genunchi... Nu mai fusesem pedepsit până atunci ! Mă gândeam cu groază la dezonoarea ce mi se făcuse în fața clasei, mie, modelul de totdeauna ! Ce va zice Domnișoara! Cât îmi va da la purtare? Dar toate acestea nu însemnau nimic, față de faptul că o salvasem pe ea. Acest lucru mă bucura și m'a făcut să-mi alung orice mustrare de cuget.

Lica stătea în bancă, cu mâinele la piept, privindu-mă îngrozită. Oare își dădea ea seama de sacrificiul pe care îl făcusem ?

Nașul a mai intrat în clasă cu servitorul care a adunat cioburile. Doamne! Și ce privire urîtă mi-a aruncat !! Domnișoara a venit mai târziu, m'a întrebat cum am spart geamul și m'a trecut la loc. Privirea ei era tot bună. După recreație nașul a venit din nou în clasă.

— Cine-i monitor aici la băieți ?

— Văleanu Radu !

— Văleanu nu mai poate fi monitor! Cine e al doilea în clasă ?

— Borșaru Aurel !

— Cine-i Borșaru Aurel ?

— Eu ! s'a ridicat Aurel.

— Tu să fii monitor în locul lui Văleanu !!

N'am să uit privirea de triumf a lui Aurel. Dar trebuia să sufăr ! Pentru Lica...

*

Vestea a fost dusă de copii... Mama mă aștepta, ca întotdeauna, în poartă.

— Radu a spart un geam !

— Radu nu mai e monitor !...

Explicații n'am putut să-i dau, fiindcă m'a podidit plânsul. La școală n'am scos o lacrimă. Mi-era rușine să plâng în fața Licăi. După masă ea a fost chemată de nașul la cancelarie. Când a venit în clasă, plângea... Apoi am fost chemat și eu. Nașul ședea la biurou.

— Văleanu ! Mă, tu ai spart geamul?

— Da, domnule, eu l-am spart !!...

Străduința nașului meu de a afla secretul care era al meu și-al Licăi, mă îndârjea. Ce-l făcea pe el să știe adevărul ? Mi se părea că numai eu am dreptul de a-l ști. Așa că numai eu am cepuse să-mi devie un dușman. Dar nu-mi era teamă de el. Mai mult decât o bătaie nu-mi putea da.

La recreație am întrebat-o pe Lica :

— De ce te-a chemat ?

— M'a întrebat cine a spart geamul!

— Și ?...

— Am început să plâng... O să mă spună mamei !!...

Eram complici într'o afacere pe care eu o conduceam. Sosise vremea ca să-mi afirm personalitatea. Lica nu-mi ceruse s'o apăr decât numai din ochi. Aveam acum un secret care era numai al nostru... Și Lica mă privia acum cu respect, cu admirație... Eram doar apărătorul ei.

*

Acasă, ciuda mamei ajunsese la maximum.

— Na ! Acum te-ai șters pe bot de premiu !

— Crezi matale !

— O să vezi ! O să ia Lica premiu cu Aurel.

Lica premiantă cu Aurel ? Niciodată! Credeam atât de mult în imposibilitatea aceasta, încât o respinsesem dela început. Căpătasem încredere deplină în mine.

— Cum ai făcut de l-ai spart ?

— L-am lovit cu nuiaua !!...

După masă, era Joi și nu învățam, nașul cu nașa au venit la noi. Mama i-a poftit în casă. Câtva timp m'am abținut să ascult pe la ușă... Dar în cele din urmă n'am mai putut răbda... Știam că vor vorbi de mine.

— Nu fină ! Nu-i faceți nimic ! am auzit vocea nașului. Eu am descoperit în copilul ăsta un cap de om mare. Lăsați-l așa. Geamul — sunt sigur — nu l-a spart el. Am cam bănuit eu cin' l-a spart... Dar trebuie să mă conving !

— Cam ce ai banuit ?

— Deocamdată nu pot să zic nimic... Dar m'a surprins tăria cu care știe să înfrunte anumite situații ! Atunci când a spart geamul eram gata să-i dau o palmă... Privirea lui hotărîtă mi-a poruncit, da, da, mi-a poruncit să nu-l ating... Mana mi-a căzut neputincioasă... Și-am plecat iute, tulburat...

Era tot ceeace voiam să știu... va să zică bănuia cine-i vinovatul. Dar dela mine n'o să-l afle niciodată... Seara când am plecat le-am spus „sărut-mana". Nașul mi-a mulțumit, zâmbitor, iar nașa m'a luat și m'a mângâiat.

— Ai să mai spargi geamuri ?

— Nu ! Fiindcă nu mai sunt monitor !...

Au râs cu toții... Căpătasem deci o bunăvoință din partea tuturor. Eram învingător pe toată linia. Cât privește pe Aurel, asta nu depindea decât de mine ! Eu trebuia oricum, să-l dărâm ! Și eram sigur că-l voiu dărâma !!...

★

Aurel a rămas monitor cu Lica, dar ea îmi era aceiaș buna prietenă, cu deosebite atenții numai pentru mine. Prietenia noastra se legase mai strans. Bietul Aurel era redus la 0. De multe ori nu-și mai putea stapani necazul și-atunci batea autoritar cu nuiaua în banca :

— Văleanu, astâmpără-te !

Era în glasul lui și ciudă și autoritate. Dar Lica ținea prea mult la mine, ca să iau în considerație ieșirile lui.

Despre carte, nimeni nu ma intrecea Munceam cat puteam de mult ca să-mi câștig terenul pierdut, depășind-o chiar pe Lica. Pe trimestrul II și III n'am avut decât un singur **nouă** la scris, fiindca scriam cam urît.

La sfârșitul anului, premiul I cu Lica. Altă sarbatoare pentru amandoi. Am plecat dela școală ținându-ne de mâna, cu cărțile de premii la subțioară. Mama venea în urmă cu bunica ei. In ziua aceasta nașul a venit cu nașa la noi... Și ne-a chemat pe amândoi ; era de față și bunica ei.

— Ei, acum să-mi spuneți drept cine a spart geamul !...

— Eu l-am spart ! am ieșit eu, gata să mă apăr...

— Ba nu, Domnule, zise Lica, eu l-am spart...

— Așa este fine ?

N'am zis nimic...

— Nu vrei să spui ? Atunci spune-ne de ce ai zis că tu l-ai spart ?

— Pentrucă... pentruca Lica era fată, era cuminte, pentrucă era mai bine să zic ca eu l-am spart...

— Bravo fine Ucule ! Vino să te sărut ! Cavalerule !! a zis nașa...

Am plecat apoi. In sfârșit se lămurise și întâmplarea aceasta... Ziua aceia a fost una din zilele cele mai frumoase din viața mea. Pe urmă i-am arătat Licăi tot ceeace aveam și eu mai de seamă ; pisicile, fiecare cu numele respectiv : Țuchi, Mițu, Blondița, Țuțulonca, Nineta, Duca ; aeroplanele făcute de mine cu elici care se învarteau la vânt ; zorelele, florile pe care eu le îngrijeam ; cărțile de premiu și colecția la zi a revistei Lumea Copiilor.

Imi plăcea mult de tot să citesc. Orice. Această pasiune isvorită din nevoia de a ști, mi-a rămas singura moștenire din a doua parte a copilariei mele. Cultul cărților mi s'a impus dela întâiul meu contact cu ele. Atâtea minunății se ascundeau în filele unei cărți ! Mi se părea un mare păcat să nu înțelegi o carte, care avea într'însa o viață, o lumină a ei... Ele erau pentru mine ființe care trăiau odată cu eroii lor. Deaceea orice deteriorare a unei cărți coincidea pentru mine cu un dezacord într'o armonie desăvârșită ; că eroii sufereau și ei, odată, în nedreptățirea lor, s'ar fi putut răsbuna pe mine. Acest cult, modificat bine înțeles mai târziu, mi-a ocupat toată viața.

Biblioteca mea umilă a fost obiectul de entusiasm al Licăi. Intre cărțile aflate în dulăpiorul meu modest a găsit și cartea pe care mi-o dăduse ea. A privit-o, a răsfoit-o :

— Asta e dela mine !!...

O descoperire nouă a fost deasemeni Lumea Copiilor. Din această revistă l-am cunoscut pe Ispirescu, pe Creangă cu acel minunat Harap-Alb și cu năbădăiosul de Ivan Turbincă. Revista aceasta mi-a fost tovarășul zilelor senine de odinioară... Ea mi-a sădit în sânge neastâmpărul slovelor înaripate... Lica s'a uitat atunci, uimită, la toate pozele colorate și-apoi mi-a cerut să-i împrumut colecția... Cu câtă bucurie i-am dat-o ! A fost întâia carte pe care am împrumutat-o !

★

Și astăzi îmi amintesc strălucirea ciudată din ochii ei, admirația sinceră pe care mi-a spus-o cu toată lumina neagră a lor. Asta și doream... In ziua aceea, cu glas tremurat, de emoție poate, mi-a prins mâna între mânuțele ei mici. A fost un gest spontan, rupt din inimă, isvorît dintr'o nevoie care trecea cu mult peste barierile copilăriei, împlântându-se într'un viitor care n'avea să se nască niciodată... Glasul ondulând șoptit, a sunat drag în camera cu miroase de sulfină și soare mult...

— Ucule, tu ești deștept !

Aceasta a fost încununarea desăvârșită a biruinței mele, ca și sălășluirea unui sentiment nou : iubirea...

★

In vara aceea am primit un cadou de la tatăl ei : Amintiri din copilărie, de Ion Creangă, legată frumos. Mi-a adus-o Lica. Venise îmbrăcată în alb, cu șosete albe și pantofi negri de lac, având pe cap o florentină tot albă, legată sub bărbie. Ce frumos îi sta ! Mă uitam la ea ca la o zână coborîtă din cine știe ce basm. Farmecul în care apropierea ei mă cufunda, o făcea ireală. Și extaziat o priviam cu bătăi iuți de inimă, așa cum privești dimineața în lanul unui vis frumos.

Ochii ! Ochii ei îmi plăceau ! Mari și atât de expresivi, încât de multe ori nu le puteam îndura privirea, alcătuiau tot farmecul ei, adunând finețea trăsăturilor într'o armonie desăvârșită. Ei, ochii negri, reprezentau personalita farmecul Licai. Cu altfel de ochi, ar fi putut fi orice altă fată, numai Lica, nu. Pentru mine nu exista daca nu-i vedeam ochii. Cand luminița lor de diamant scînteia pentru mine, atunci o regaseam... Ma simțeam rascolit, străpuns total. Aveam impresia ca sub privirea ei devin transparent... Și totuș, ce blând priviau ochii ei.

Iar glasul avea ceva deosebit. Era clar, ums parcă cu o dulceața pe care numai glasul ei o avea. Ondula ușor și fin. Discret. Părea ca se pun în mișcare valuri diafane. O apa lina peste care o boare albă de vânt seamănă argint și cute mici. Vorbele sourau ca niște păsarele, cu aripi de lumina... Nu știam cum sună glasul Licai cand era suparata.. Niciodata n'o vazusem suparata... Lica era un adevărat inger pământean.

In ziua aceea m'am simțit pătruns de ființa ei, încât nu știam ce să fac, ca s'o pot cuprinde total, să-i răstorn tot farmecul ei în suflet, să n'o mai doresc niciodată, s'o port veșnic cu mine. Așa cum îți porți umbra ! Sau soarta !...

Cand a vrut să plece, n'am lăsat-o.

— Mai stai !...

— Ma ceartă mama ! Tu de ce nu vii la noi ?

„Mama" ei era bunică-sa.

— Am să viu !!...

Și-am prins-o de mână. Un fior m'a strabătut. Poate că a observat schimbarea la mine, poate că a simțit și ea acelaș fior... Că și-a retras repede mâna, zambind, ca să ușureze bruscheța gestului. Cochetărie femenină !

— Plec !

— De ce nu mai stai ?

— Nu ți-am spus că mă ceartă mama ?

Am petrecut-o până la poartă. Și-aici am îndrăsnit să-i fac un compliment.

— Lica, tu ești frumoasă !...

N'a zis nimic, a roșit și-apoi a plecat

★

Seara am întrebat-o pe mama...

— Mamă, nu-i așa că Lica e frumoasă ?

Mama a făcut ochii mari, a zâmbit amuzată...

— Sigur că e ! Și frumoasă, și cuminte !...

Apoi ca pentru a-mi smulge o mărturisire :

— Ucule, dar ție îți place ?

N'am raspuns. Mi-a fost rușine.

— Lasă, c'o s'o facă mama o noră !...

Nu știam ce-i aia **nora**, dar în orice caz am tras concluzia ca nu putea fi decât ceva tot spre binele meu...

★

Luna August a fost tristă. Tristă fiindcă Lica plecase la tatal ei, la București. Prima saptamana s'a scurs greoaie. Pașii de tristețe, grele ca un plumb îmi înfășurase sufletul. Traiam doar din amintiri pe care le frunzaream tăcut. Mama m'a observat ca tanjesc.

— Ce-ai tu ? Ești bolnav ? Ia vino'n coace !

M'a cercetat grijuliu la frunte, s'a uitat la limbă...

— Nu te doare capul ?

— Nu !

— Pai de ce ești trist ? Stai ca un papă-lapte... Du-te și tu de te joacă !

Vorbele acestea m'au făcut atât de nenorocit, încat am simțit nevoia să plang. Ma simțiam atât de singur ! Golul pe care-l lăsase în viața mea plecarea neașteptată a ei, mi-o secatuise de orice ireamat, de orice bucurie. De ce plecase fără să-mi spună ? Lipsa asta de considerație îmi jicnise amorul propriu și mă lasa disperat... Noaptea mă visam mereu plecand undeva, sosind la gară prea târziu, sau mă pomeneam pe peron fără pantaloni, desculț ; singur și întotdeauna mă treziam plângând. Starea mea cam îngrijorase pe părinți... Mama spunea ca-s deochiat și-mi descânta mereu. Când l-am auzit pe tata că o s'aducă doctorul, am început să fiu mai vesel... Mi-era teamă ca nu cumva doctorul să-mi ghicească taina... Și ea trebuia să-mi rămână numai mie...

N'aveam nici un prieten. Singurul prieten, Aurel, se ducea cu tatăl lui la câmp. Sărbătoarea se ducea cu boii la pășune, așa că niciodată nu se putea juca cu mine.

Intr'o zi îmi făceam de lucru sub umbra unui salcâm, jucându-mă cu niște cuburi de lemn împreună cu fratele meu mai mic. Când m'am întors, băiatul unei vecine de-a noastră, sta cocoțat pe gard și privia la noi. Era și el la școală.

— Vrei să te joci cu noi ?

— Da.

Răspunsul a fost fără ezitare... A sărit gardul iute de tot. Era îmbrăcat cu niște pantaloni de in, spânzurați de umăr cu o baeră.

— In ce clasă ești ?

— A treia !!...

— Și eu a patra...

Il chema Gelu. Mama a primit bucuroasă să vină să se joace la noi. Pe urmă mi-a dat voie să mă duc și eu la ei. Era și el premiant I la clasa lui. Ceeace m'a atras la el a fost delicatețea caracterului său, precum și vioiciunea plină de farmec. Aveam amândoi aceiași caracteristică : aceea de a ști cât mai multe. Și el iubia cărțile ca și mine. De multe ori ne certam, dar certuri de mică durată... A urmat apoi și el liceul, am fost și colegi de clasă, apoi de facultate... Certurile noastre au fost mereu aplanate ușor, până când au fost

(Urmare în pag. ultimă)

In genul lui * * *
NUNTA RANDUNICHII

Cu acest număr vom începe o serie de parodii după diverşi scriitori români. Pentru a nu atinge nici o susceptibilitate, nu vom menţiona nici numele acestor scriitori nici titluri de opere sau nume de personagii care să facă posibilă identificarea. Faptul că publicul i-ar descoperi şi fără aceste indicii, ne va dovedi în ce măsură parodiile noastre vor fi reuşit să fixeze esenţialul atât din preocupările literare ale scriitorilor parodiaţi cât şi din stilul lor.

In ce priveşte rostul sau nerostul acestei rubrici, lăsăm cititorilor libertatea să şi-l lămurească fiecare pentru sine

*

Rândunica îşi descheia pantoful. Camera noastră nupţială era un fel de templu al oglinzilor. O puzderie de fluturi, fluturii năuci ai nopţii, veniseră să-şi ardă aripile la flacăra nenumăratelor lumânări pe care Rândunica la aprinsese în cinstea nunţii noastre. Zborul lor era multiplicat la infinit de luciul oglinzilor ce îmbrăceau cei patru pereţi. Flacăra lumânărilor învăluită de zborul fluturilor, trepidant, întors în sine ca în mii de cercuri magice într'un ciudat ritual, toate multiplicate infinit, până la obsesie, până la nebunie, preschimbaseră templul dragostei noastre într'o furtună. O aprigă furtună nepământeană, în care stelele se stingeau şi se aprindeau tumultuos şi fulgerele tăiau lung întunerecul, cerul întreg clocotea ca la sfârşitul lumilor. In mijlocul acestei demonice furtuni, mii de Rândunici îşi deschideau, elegant şi molatec, pantoful de atlaz. Albe, înmărmurite, feţele miilor de Rândunici, îi spuneau palidului cavaler, Cavalerului Fluşturatec: Noli me tangere, noli me tangere...

Dar fiecare îşi avea alături palidul adorator, craiul imberb al saloanelor zănatecul, mirele sortit de destin, favorizat de zeul Amor şi de toate zeităţile întunecate ale morţii şi ale dragostei. Va fi o festivitate fără pereche, un incendiu al simţurilor, un triumf decisiv, irevocabil, al ultării şi nefiinţei.

Astfel gândeam pe când un ciudat sgomot venea de afară, ca un răcăit de cârii, ca un huruit al rădvanului morţii în străfundurile pământului.

— Rândunico, i-am atras atenţia, cineva vrea să ne turbure nunta. E oare zeul codrilor, mâncătorul de Rândunici, gelos de dragostea noastră?

Rândunica şi-a ridicat puţin fruntea, a ascultat fără să mă învrednicească măcar cu o privire. Mii de Rândunici şi-au ridicat, deodată cu ea, frunţile în oglinzi. Mulţi dintre fluturi muriseră şi pătau acum covorul cu trupurile lor arse, chircite, informe.

— Nu, spune într'un târziu Rândunica. E soţul meu astrologul care roade cerceveaua uşii. Totdeauna s'a visat Dulău. Să-l lăsăm fiindcă astfel va crăpa. Ştii, coborî glasul misterios, cerceveaua uşii am uns-o astă dimineaţă cu zeamă de cucută.

I-am răspuns:

— Rândunico, regina neastâmpărului meu, soţul tău pare să fie diabolic de spiritual. Face serviciul Câinelui pe lângă Doamna inimii lui, din spirit de economie.

Rândunica m'a privit de data asta în ochi, cu o privire tăioasă, ucigătoare. Apoi şi-a luat evantaiul şi m'a izbit peste mână:

— Nu-ţi permit să vorbeşti astfel despre soţul meu. Este un mare astrolog. Stelele îl consideră cu mai multă deferenţă decât pe tine, neghiobule.

— Da, am zâmbit usturător, dar cârii îi rod de multă vreme barba putredă şi cărţile îi sapă de multă vreme mormântul. Hei, în noaptea asta i-a sunat ceasul. Mâine vom pleca din acest buduar blestemat care în fond nici nu-mi place. Lumânările au miros de mortăciune, de cadavru descompus.

De afară pătrundea acelaş sunet monoton de mobilă roasă. Oare din ce i-o fi venit inspiraţia asta, mă întrebam, acest ciudat sistem de a se sinucide? Poate din faptul că până atunci îşi rodea unghiile. Le avea totdeauna mâncate până la sânge. Mi-l închipuiam, grotesc, întins în faţa uşii, pe preş, ca un câine, rozând cu dinţii lui galbeni, rari, cerceveaua vopsită cu zeamă de cucută.

M'a trezit din vis glasul rândunichii:

—Ci vino, cavaler neghiob, zorile sunt aproape. Vino, îmbată-te din fântâna Uitării, din fântâna tot atât de otrăvită ca zeama de cucută pe care bătrânul astrolog o soarbe acum ca să-şi ispăşească crima de a-şi fi ridicat ochii până la superba, intangibila Rândunică.

Ca la un semn dumnezeesc, lumânările se stingeau acum una câte una. Fluturii se consumaseră de mult, îşi ispăşiseră nebunia. Oglinzile se'ntunecau, sub noi şi noi perdele de ceaţă cenuşie. In buduar era acum linişte, linişte de apă, de moarte, de pământ blestemat. Braţele Rândunichii erau reci ca şerpii, trupul ei fum, neant.

Furtuna se mutase afară. Erau încă departe zorile. Codrii mugeau ca o turmă de brontozauri bicuiuţi, trăsnetele aprindeau copacii care ardeau cu flăcări până la cer, rafalele aspre de ploae nu-i stingeau.

Incendiul se mutase afară. Inăuntru era moarte, linişte. Rândunica hohotea.

— Altfel visam nunta noastră. Ai întârziat prea mult. Iţi jur, nu ştiam nici eu că nu mai exist de multă vreme, decât ca o umbră blestemată, străină de Viaţă şi de Dragoste!

— Nu eşti umbră, Rândunico, am strigat, nici măcar umbră nu eşti. Nu existi nicăiri. Nu ştiu cu cine vorbesc, cu noaptea, cu neantul, cu toate zeiţele mizericordiei... Sunt singur, singur, Unul, între mine şi pământ s'au tăiat toate punţile, între mine şi pământ se deschide haosul. Sunt singur ca o corabie fantomă ce navighează spre liniştea mărilor de Sud sunt regele din Thulé în drum spre Templul Singurătăţii, rege şi zeu — şi mie însumi mă închin. Salut ţie Cavaler al Neantului!

Rândunica nu mai vorbea. O formă albă, luminoasă, ieşise prin fereastra cu toate geamurile sparte de vacarmul nopţii, străbătea acum întunerecul gonind spre codrii răvăşiţi de furtună. Rândunica mea, dragostea mea, mincinoasa Rândunică, mergea la festinul furtunii. Pierdusem totul.

A doua zi dimineaţa, am deschis uşa. Soţul Rândunichii zăcea întins pe spate, grotesc, cu ochii sticloşi, holbaţi de groază. Din marginile gurii cu pielea jupuită, arsă, i se prelingea o şuviţă verde: otrava, nemiloasa otravă, zeama de cucută oferită de Rândunica.

I-am izbit cu piciorul hoitul puturos şi am trecut înainte.

Soarele inunda pădurea şi prietenele mele păsările îmi făceau reverenţe pline de eleganţă. Am rupt o frunză şi am început să fredonez o desuetă melodie. Eram Cavalerul Flutură vânt nepăsătorul, prietenul leneşilor, îngerul plecărilor, Neantul...

BELZEBUTH

Titu Maiorescu şi tineretul

(Urmare din pag. 1)

Care sunt caracteristicele interesantului elev dela Theresianum, — ce isbuteşte să se impună atenţiei camarazilor săi aleşi dintre atâtea neamuri deosebite ce alcătuiau provinciile Austriei de altă dată, ba chiar şi profesorilor, cu tot orgoliul lor de reprezentanţi ai unei vechi şi imperiale culturi?

In primul rând, ne isbeşte la acest adolescent atât de conştient de însemnătatea vârstei sale ca timp de asimilare a cunoştinţelor, *pasiunea sa pentru cultură*, vastele sale *planuri intelectuale*.

Iată ce notează în caetul său, la 31 Ian. 1836, (în cl. a VI-a): „In luna aceasta, fuiu diligintе cât putuiu; progresul *evident* e o cunoştinţă bunicică a lui Homer şi o cunoştinţă foarte bună a istoriei. Tot aşa, lucraiu foarte mult la desemn, încât în semestrul viitor voiu începe a desemna după natură...

Datoriile mi le-am făcut toate: datoriile mele sunt a şti limbi şi istorie... Afară de aceea, vreau să ştiu cel puţin *a ceti* toate limbile europene; perfect însă, voiu a şti limba latină, română, germană, franceza, engleza, semi-perfect cea italiană şi cea greacă veche. — O să mă apuc în semestrul viitor să scriu la Gazeta Transilvaniei; materie am destulă; mai întâi, voi scrie despre „Educarea fetelor române“ — o filipică; apoi despre „literatura noastră în starea de acum“ — lipsa de câmpul critic; şi aşa mai departe“.

Iar la sfârşitul aceluiaşi an: „Trebue să caracterizez acest an ca anul meu de formare şi de desvoltare. Mai întâi, cunoştinţa intimă cu R. C. (un coleg al său), acest suflet frumos, plin de semţire... Corespondenţa mea cu C.. mi-a format mai întâi proza şi m'a condus să strâng vederile mele într'un sistem. In Martie şi Aprilie am făcut mai multe traduceri... de vulgaritate în vorbă m'am ferit constant şi în mod absolut. De necăjit, nu m'am necăjit deloc în ultimele 7 luni“.

Cât de întins şi variat e cercul intereselor sale, ce formă organizată, de imediată acţiune educativă, ia spiritul său critic, inerent acestei vârste (vezi „filipica privitoare la educaţia fetelor“).

Planurile acestea n'au rămas aşternute în caetul unor visuri îndrăzneţe dar vane, ale tinereţii. Titu Maiorescu a avut norocul şi voinţa de a-şi realiza atâtea din aspiraţiile ce brăzdează cu linii vânjoase paginile de lumină şi umbră, în pragul celor 16 ani.

Ce cumplită mustrare, ce dezamăgire ar cuprinde randurile de mai sus, dacă ele nu şi-ar fi găsit îndeplinirea în fiece zi a tânărului până la desăvârşirea lor, în epoca maturităţii scriitorului, daca ar fi ramas doar dezideratele unui moment de entuziasm neînsoţite de o perseverenţă şi putere de munca cum rar s'au intalnit.

Programului acestuia personal alcătuit peste obligaţiile şcolare îi datorează în mare parte Maiorescu capacitatea sa de orientare în atatea domenii ale culturii, autoritatea cu care mai târziu va dirigui învăţământul, gustul public, şi vocaţiile tinerilor dela noi.

Cunoaşterea atâtor limbi străine îi va îngădui nu numai cetirea multor opere de însemnatate universală, în chiar limba lor de origină, dar şi traducerile din Schopenhauer, Herb. Spencer, Carmen Sylva, Bret Harte (scriitor american) sau a nuvelelor Carmen Sylvei din limba germană. Iar limba latina, în care îşi va susţine şi teza de doctorat, îi va fi nu numai un instrument de cultură intelectuală, dar şi punctul de plecare al unor principii etice şi estice ce vor forma sistemul sau de gandire de mai târziu. Acest studiu, ca studiu antic, mai are şi calitatea cea eminentă a întregii anticităţi, pe care unii o numesc obiectivitate, alţii realitate, şi a cărei esenţă este: a scoate egoismul sau mai bine zis individualismul din fiecare om, şi a-l supune pe acesta unei sfere superioare, adica intrucât este cetăţean statului şi disciplinei, întrucât este spiritul gândirii naturii lucrului şi adevărului.[3]).

Istoria va rămâne iarăşi una din preocupările sale constante: cariera sa universitară începe în anul 1862, la Iaşi, cu un curs de istorie: „Despre istoria republicii romane, dela introducerea tribunilor plebei pana la moartea lui Iuliu Caesar, cu privire speciala la desvoltarea economico-politică“.

Literatura, muzica, pictura, adică arta sub toate formele ei, pe care are prilejul să le guste de aproape în cele trei oraşe în cari şi-a petrecut anii de studii (Viena, Berlin, Paris), sunt obiectul unui adevărat cult, ei unei reale pasiuni pentru tânărul ce va trece mai târziu drept un om rece, insensibil.

Ţinuta sa demnă în viaţa socială, discreţia occidentală ce o aduce în raporturile sale cu oamenii, sunt în contrast vădit cu exuberenţa meridională a societăţii noastre, cu lipsa unui stil de viaţa disciplinată, caracteristică unei societăţi în formaţie: de aci interpretarea greşita a acestei ţinute rezervate, ce-şi descopere cu totul alta faţă în „Insemnarile zilnice“. Să fie un „insensibil“ cel atât de pasionat de oameni, însetat de prietenie şi afecţiune, cum îl arată rândurile de mai jos?!

„Cand m.-ar arăta cineva scrierile lui, ce bucuros mi-aşi cumineca şi eu părerile mele, aşi vorbi cu el despre stil, despre desenul simţirii, despre păreri religioase, etc O, ideal frumos poate nu te realizez! Aşa stau singur, fără spirit egal — dezolat!“.

Şi se mai poate pune la îndoială sensibilitatea celui care îşi noteaza in caetul său, ca o bucurie, ca un eveniment însemnat, „boschetele de liliac in plină floare“, sau socoteşte ca un dar de preţ primirea unei ramuri de prun înflorit. (Vezi „Insemnări Zilnice“ vol. II).

Legenda acestei insensibilităţi care l-a depărtat pe Maiorescu de generaţiile actuale trebue spulberată. El apare acum cu sufletul tot atât de deschis spre toate valorile vieţii, spre toate chemările ei, ca şi noi, cei de astăzi.

Totuşi, constelaţia atâtor chemări, a atâtor interese nu-l va cilnti, nici la tinereţe, nici mai târziu, din drumul lucid ce îşi indică lui însuşi.

Cu câtă răbdare, cu câtă severitate, scoate la lumină cele mai ascunse cute ale gândurilor sale, — câtă pătrundere în *analiza sa proprie*, — analiză care este firul conducator al însemnărilor sale zilnice. Auto-analiza aceasta nu este însă o distracţie de „amator întru ale psihologiei“, un act gratuit (cum ar fi pentru G.de), dictat de egocentrismul unui adolescent; ea este mereu întovărăşită de *conştiinţa cusurilor* sale, mânată de *voinţa de a se îndrepta*.

(...„Dar altceva nu-mi prea place: cu tăria filosofică merge foarte bine... Insă veritatea nu e încă destul desvoltată, şi apoi bag de seamă că mă fac cam cheltuitor; nu ţin paralele la mine de fel. Asta e foarte rău!...“).

Este într'adevăr de admirat năzuinţa lui continuă spre perfecţiune, strădania esteticianului de mai târziu, care îşi începe cariera prin şlefuirea primei sale opere de artă: personalitatea sa însăşi.

Cunoaşterea de sine, — idealul socratic va fi pentru el doar prima treaptă a unui proces de formare mai lent: ea va avea drept scop disciplinarea sa proprie hotărîtă de o neîncetată dorinţă de progres, concentrată în lapidara formulă: „O să văd să mă fac om tare şi bun“.

Ce solemn şi impresionant sună, în simplitatea lor, aceste vorbe ce statornicesc un întreg program de viaţă, în care aceaste două calităţi de seamă, energia şi bunătatea, se vreau unite, ca boltele de susţinere ale unei vieţi bogate şi echilibrate!

Căci ceeace ne atrage spre oamenii mari ai tuturor vremurilor (spre un Platon, un Goethe, de pildă), este dorinţa tainică de a ne împărtăşi din secretul vieţii lor pline şi armonioase, de a afla, într'un cuvânt, arta lor de a trăi.

Şi Maiorescu, pe lângă ideile sale estetice şi filosofice, pe lângă directiva sănătoasă pe care a dat-o culturii noastre, ne-a mai lăsat ceva: ne-a înfăţişat o adevărată *artă a vieţii*.

Cari ar fi valorile ce stau la baza vieţii sale, temeliile pe cari şi-a clădit anii tinereţii şi ai maturităţii creatoare?

El a crezut, în primul rând, în necesitatea unei *vieţi organizate*. Viaţa, pentru el, nu este o trăire dezordonată şi intamplătoare, o primire pasivă a evenimentelor venite din afara, ci stă în puterea noastră s'o ordonam, să-i dăm un ritm şi o întrebuinţare, hotărîte de voinţa noastra. Numai astfel se explică cultivarea sa intensivă în vremea tinereţii, şi atât de întinsa şi felurita sa activitate din timpul maturităţii sale. Cum ar fi putut altfel sa se împartă între atatea îndatoriri, — plecând de pildă dimineaţa la Galaţi pentru un proces, seara înfaţişându-se la una din şedinţele „Junimii“, la Iaşi, luând parte şi la o întrunire a Clubului Conservator, — toate acestea făcute cu dispoziţia, cu starea de spirit ce se cuvenea fiecăreia în parte, neaducând niciodată preocuparile, grijile, dintr'un domeniu, în sfera de activitate a unui alt domeniu.

Afară le asta, cu un rar talent organizeaza plimbari şi excursii (se poate zice că a fost printre primii „turişti“ romani), cari alterneaza in chip fericit cu activitatea sa obositoare.

Numai o ordine desăvârşită în viaţa practica, face cu putinţa o activitate creatoare pe taram cultural şi social, aşa încât reflexul ordinei în existenţa unui om, este de cele mai multe ori reflexul *spiritualităţii* sale. „La barbarie c'est l'oeuvre du fait; l'ordre, c'est l'empire des fictions“ — spune Paul Valery (a cărui apropiere de Titu Maiorescu, ait logician, nu este aci o simplă întâmplare). Şi tocmai in valoarea acestor „ficţiuni“, a căror totalitate formează *cultura*, a crezut Titu Maiorescu. In slujba culturii adevărate, şi-a pus toate puterile de organizator, de profesor şi de gânditor, — creind cursuri libere la Universitate, conducând prelegerile publice ale „Junimii“, şi revista „Convorbiri Literare“, — opere cari, fiecare în parte, ar fi putut umple viaţa unui om obişnuit Pasiunea pentru cultură a fost factorul dinamic al vieţii sale; ea l-a susţinut în clipele grele, ea i-a prilejuit cele mai mari bucurii, şi tot in numele ei şi-a atras cele mai multe duşmanii, şi in acelaşi timp şi-a descoperit adevăraţii prieteni, „semenii“ sai reali, — in persoana unui Creangă, a unui Eminescu.

Caci pentru el cultura nu a fost erudiţie aspră, decât ca pregătire; ci a fost in realitate desfăşurare a înălţimilor spirituale, a căror perfecţiune îţi dă o adevărata emoţie estetică.

Frumosul sub toate formele lui: pe chipul oamenilor, in privelistile naturii, în operele sale de arta l-a facut sa vibreze puternic, însemnând cu o notă estetică dominantă, ţinuta gândirii şi chiar înţelepciunii sale, maloncolice cateodată.

Să ne mai mirăm deci de armonia, de conturul precis al vieţii unui om care se ţinea necontenit in jurul cultului pentru frumos, — dela alegerea drept locuinţă a casei atât de originale din str. Mercur, până la nevoia de a impartăşi celor din jur bucuria oricărei revelaţii de oameni, de scrieri, in care ar fi licarit o scanteie măcar din acest „foc sacru“ pe care îl întreţinea Maiorescu.

Din această iubire pentru frumos, au fost puse la cale adunarile Junimii, cărora le datorim poate multe din bucuriile noastre de astazi, — căci acolo s'au cetit pentru prima oară, dându-li-se consacrarea cuvenită, şi „Luceafarul“ lui Eminescu, şi „Nunta Zamfirei“ a lui Coşbuc, şi primele schiţe ale lui Bratescu-Voineşti — printre cate alte scrieri.

In jurul acestor prilejuri de sărbătoare sufletească, şi-a creat Maiorescu şi prietenile cele mai autentice; deşi lovit, nedreptaţit de viaţă şi de oameni, el a continuat totuşi sa creada in *prietenie*. Prietenii, aleşi din straturile sociale cele mai felurite, de vârste, de preocupari deosebite, au fost o nevoe neincetata a vieţii sale, pentru ei a făcut gesturi de o noblete antica, de o discreţie şi de o modestie creştineasca. (Vezi scrisoarea către Eminescu — „Ins. Zilnice“, vol. II).

In sfârşit, Titu Maiorescu a mai crezut în *tineret*. S'a bucurat de oricare dintre studenţii săi şi de orice tânăr care arăta un talent, sau cel puţin un real interes pentru cultură. A primit în casa sa pe atâţia dintre ei. In lume chiar, un chip tânar îl punea îndată pe gânduri, îl făcea să se întrebe ce făgaduieli, ce putinţă de realizare, reprezinta pentru viitor? „Foarte deşteaptă, (baroca dar interesanta Caterina (Constantinides), de 17 ani. Atentă, degajată, independentă în judecată („Kraft und Stoff?“)“.

Intrebarea ce şi-o pune la urmă, dacă în tânăra fată la care întrezărise dintr'o singură convorbire unele daruri, se găsea într'adevăr o putere de judecată dreaptă, temeinică, sau numai o sclipire de moment, ne lămureşte constanta sa atitudine de simpatică, încrezătoare aşteptare în faţa tineretului.

Iar aforismul acela, în care spune: „Omul trebue înţeles ca un lement de evoluţiune. — Să nu ne întrebăm: Ce *este* cineva? — Să ne întrebăm: Ce *devine*? — Creşte, stă, sau dă înapoi?“ rămâne ca cea mai potrivită unitate de măsură a tineretului de totdeauna, ridicându-se până la rangul unei lozinci de viaţă pentru toţi cei însetaţi de o neîncetată sporire în duh şi în faptă.

ANINA RĂDULESCU-POGONEANU

1) Vezi: Soveja — „Titu Maiorescu“ — ed. Cartea Românească.
2) Vezi Titu Maiorescu „Insemnări zilnice“, vol. I.
3) Vezi: Soveja — „Titu Maiorescu“.

Acolo unde sfârşeşte lumina

(Urmare din pag. 3-a)

„...Bang... Bang...“.

Pendulul din sufragerie a început din nou să vorbească.

Nicolae Toma a numărat nouă bătăi

La ora 9 şi jumătate, Diana trebuia să vină. Nu întârzia niciodată.

Nu mai era timp de pierdut.

A ajuns până la sonerie şi l-a sunat pe servitor.

Acesta a început să-l îmbrace.

— „Ca pe un copil“. Gândeşte Nicolae Toma. „Asta am ajuns: Un copil. Un servitor îl îmbracă. O fată îi scrie gândurile“.

Diana! Fără ea n'ar fi putut niciodată să-şi realizeze visul. Fără ea, Vanda ar fi rămas ascunsă în trei caete.

Nu mai are mult de scris din roman. Mai bine spus, nu mai are mult de dictat.

Când Diana o să scrie ultima frază din roman, el are s'o roage să-i citească tot ce scrisese.

Ea a vrut de mai multe ori să-i citească fragmente, dar nu i-a dat el voe. Vroia să păstreze pentru mai târziu fericirea de a o întâlni pe Vanda aşa cum o dorise el. Pentru atunci când Vanda va fi întreagă, pentru atunci când visul lui va fi realitate. Ziua aceasta se apropia. O aştepta ca pe o sărbătoare. Acum, Diana a intrat în odae.

— „Maestre, poţi să începi să-mi dictezi“.

— „De ce nu vrei să-mi spui pe nume?“

— „Mi-ar fi imposibil“.

Incearcă să şi-o închipue pe Diana, vorbind cu prietenele ei despre el: „Ştiţi? Sunt secretara romancierului Nicolae Toma. Imi dictează noul lui roman“.

Aşa o fi vorbind Diana?

— „Acum să pornim la lucru“.

Nicolae Toma se gândeşte. Ar vrea să scrie câteva cuvinte despre un asfinţit de soare... — „O obosită manta roşie s'a animat de castanii toamnei...“. Işi dă seama că nu e prea inspirat. De ce: o manta roşie? Cum arată o manta roşie? Intunerecul din el nu-i poate răspunde.

— „Scrie, Diana: „Vanda, de unde ai furat orga pe care ai ascuns-o în glasul tău?“

S'a oprit, speriat de cuvintele lui:

— „Ce-am spus?“

— „Vanda, de unde ai furat orga pe care ai ascuns-o în glasul tău?“

— „Nu se poate, nu se poate...“

Şi totuşi acesta e adevărul.

Glasul Dianei are accente grave de orgă.

Dar ce rost are glasul Dianei în romanul lui, în romanul Vandei?

Cum a putut să dicteze aşa ceva?

— „Diana, citeşte-mi ce ţi-am dictat eri“.

— „Primăvara se ascunsese în părul Vandei... Coşul ţigăncei care vindea ghiocei era gol...

— „Ajunge!“

Işi aduce aminte: Acum câteva zile trecuse pe sub fereastra lui o florăreasă care vindea ghiocei. I-a spus Dianei să cumpere florile şi să le pună în păr...

— „Mai citeşte un fragment. Sau, nu... Nu mai e nevoe“.

— „Dar ce aveţi, maestre? De ce sunteţi palid?“

— „Nimic. Aş vrea să rămân singur“.

— „Nu vreţi să dictaţi, astăzi?“

— „Nu! Sunt obosit“.

— „Să vă citesc o carte?“

— „Nu, Diana. Iartă-mă, dar mă doare capul“.

— „Atunci să ieşim puţin, să ne plimbăm“.

— „Nu, Diana. Ţi-am mai spus-o: Vreau să rămân singur“.

A strigat la ea. Diana a plecat tăcută şi tristă ca un câine credincios.

Aşa şi-o închipue: tăcută şi tristă.

Deci, acesta e visul lui. Vanda: o fată cu ochi spălăciţi şi cu coşuri pe faţă.

Romanul lui: încă o carte care o să aibe succes. Mai ales că romancierul este orb. Şi editorul o să ştie să speculeze lucrul acesta în reclama pe care o va face cărţii.

Dar începutul romanului n'o să prea fie înţeles de cititori. Dar o mică greşeală este ertată unui scriitor orb.

Vanda... O să fie fericită şi o să i se pară că se recunoaşte în paginile cărţii.

Şi el? El o să fie scriitorul orb Nicolae Toma, care scrie cărţi de succes.

Aşa se nărue un vis. Aşa moare Vanda. Dar lumea va crede că Vanda n'a murit, că visul lui nu s'a năruit. Şi tocmai aşa ceva nu trebue să se întâmple.

Vanda va mai rămâne ascunsă în cine ştie care ungher al sufletului lui şi de acolo, nu va da niciodată pace.

Vanda trebue să moară!...

Il doare capul. Diana avea dreptate. Trebue să se plimbe puţin pe stradă. De când a orbit, niciodată n'a ieşit singur din casă. Il întovărăşea Diana, sau doctorul, sau servitorul.

De ce să nu încerce să iasă singur? O să se sprijinească, un timp, în baston.

N'o să observe nimeni că e orb. Ochii lui sunt limpezi, ca şi înainte. Aşa a spus şi Diana.

La un moment dat o să arunce bastonul. O să-l înjure un şofer. Altul. Şi pe urmă? Ziarele au să anunţe moartea într'un accident a romancierului orb, Nicolae Toma. Editorul o să mai scoată e ediţie nouă din volumele lui, fiindcă un scriitor mort îi impresionează întotdeauna pe cititori.

Dar nimeni n'o să ştie că odată cu el a murit şi Vanda, a murit visul lui...

Şi-a îmbrăcat cu greu pardesiul — e destul de frig afară — şi, bâjbâind, a ajuns până la poartă.

Romancierul Nicolae Toma pornise, singur cu întunerecul din el, înspre lumina din oraş, ca s'o omoare pe Vanda.

TRAIAN LALESCU

Albastru

Prea trist, sufletul meu, nu fi.
Mantaua înstelată să-ţi anini
Pe umeri albi, şi treci pe culmi,
Cunună de zăpadă şi de spini.

Nu-ţi tremure lacrima'n ochi.
Acelaşi freamăt ch'nuit şi pur,
Te-afundă'n văi te'nalţă'n nori,
Cutremurat de sete şi azur.

Pornească viorile cânt —
Şivoiu albastru de unde să'nchini.
Ne vom găsi mântu.rea'n
Roşii picuri, din răni de heruvimi.

Poate va fi prea mult, sufletul meu,
Şi noui tristeţi n'aş vrea să-ţi mai adun;
Dar tu să ştii că'n taină, mă logodesc
Cu luna, cu moartea mă cunun.

ION A. BUCUR

TEATRUL NAȚIONAL: SPECTACOLELE FESTIVE ALE COMEDIEI FRANCEZE: „ANDROMAQUE”

Pentru orice admirator al frumosului, prezența trupei Comediei Franceze în București, nu a putut fi decât un prilej fericit spre a lua contact cu marele și desfătătorul for de cultură ce este teatrul parizian.

Străveche instituție, încărcată de faldurile unei tradiții îndelungi, Comedia Franceză a fost și va rămâne un exemplu viu al evoluției realizate de arta dramatică. Condusă de pricepuți oameni, pe scena ei reprezentându-se doar piesele de reală valoare, în rolurile cărora se travestesc mari talente de interpreți, orice spectacol al ei, pus la punct în cele mai mici amănunte, seamănă cu o slujbă păgână adusă jertfă pe altarul artei.

Școala de dicțiune, în primul rând, ceeace lipsește atât de adesea ori multor interpreți, îndreptar al jocului în scenă, spectacolele ce se montează pe scena ei, sunt, pe lângă niște reprezentații remarcabile, un exemplu viu și pentru actori și pentru marele public al rezultatelor dobândite de realizările minuțioase în teatru.

In turneul său, Comedia franceză poposește la noi, cu câteva piese din repertoriul distins al culturii franceze, din cari fac parte „Andromaque”, „Le Misantrophe”, „On ne badine pas avec l'amour” și câteva scurte piesete într'un act pe care nu le mai cităm, dar asupra cărora vom reveni mai amplu în viitoarea cronică, după ce le vom fi văzut pe toate.

In prima seară s'a reprezentat renumita și atât de minunata *Andromaque*, a lui Jean Racine.

Măreață și aristocrată punere în scenă, la al cărei succes au contribuit prin aportul lor artistic protagoniștii Comediei Franceze, în frunte cu Marie Bell, Yonnel, de Rhigoult, Germaine Rouer, etc.

Teatrul lui Racine pe care solii Franței ni l-au adus a putut să ne reamintească de curând irositul tricentenar, cu a cărui ocazie am putut să ne reîmprospătăm sufletul și mintea cu strălucitoarele și adânc omeneștile versuri ce le-a scris creatorul uneia din cele mai bogate opere dramatice, al doilea mare tragedian al Franței.

Alegerea acestei capo d'opere a fost pentru noi prilejul să asistăm la reprezentarea sub auspicii atât de minunate a uneia dintre primele „drame” în sensul modern al cuvântului. Jean Racine, aducând cu el abolirea eroicelor tragedii corneilliene, și prin aceasta a trecutului teatral, introduce pe scenă pasiunile omenești, realități stringente, lupte interioare ce frământă sufletele nu numai ale eroilor, dar și ale oamenilor de rând. Și iată-ne pe noi reflectați în imaginile unor eroi închipuiți, luând parte la suferința lor, fiindcă poate fi și a noastră. Dar întreg acest proces s'a petrecut interiorizat, versurile cu majestatea lor și armonioasa construcție muzicală rămânând mai departe să încadreze reprezentațiile în strâmtul și rigidul lor vestmânt, și totuși atât de largi în simțirile ce nasc.

„Andromaque”, tocmai prin acest neasemuit farmec al muzicalității, al unei nespuse duioșii de limbă, isbutește să ne miște, să ne apropie de suferințele personagiilor pe scenă.

Caldă adeziune la întâmplări ce ne privesc îndeaproape, plăcută impresie auditivă, și privirea jocului de scenă înțeles cu pricepere, iată ceea ce ansamblul în turneu al Comediei Franceze ne-a adus.

Sperăm să revenim într'o privire mai amplă asupra tuturor spectacolelor, după ce se vor fi încheiat.

TEATRUL REGINA MARIA: „FAMILIA CARSON” DE ST. JOHN ERVINE, TRAD. DE DRAGOȘ PROTOPOPESCU. REGIA I. ȘAHIGHIAN

Piesa teatrului Regina Maria este o reușită înscenare. Interesantă, gândită mai cu seamă, ea nu face parte din repertoriul facil și curent aproape mai pe toate scenele bucureștene, care au succes în marele public. Statică, nimic nu se întâmplă pe scenă, ea nefiind decât o oglindă unde anumite fapte petrecute în afară se reflectă, acțiunea ei reducându-se la un comentariu pe marginea realității, personagiile se adună în fața noastră doar ca să reacționeze intelectual asupra evenimentelor ce le-au înconjurat, cândva. Conflictele se desănțuesc afară, undeva unde noi nu putem ajunge, și ni se oferă doar eroii în liniștea căminului, discutând și hotărînd luări de atitudini pentru alte eșiri. Am putea asemăna acest joc cu o privire înăuntrul creerului în timp ce fapte mari se petrec. O privire care ne poartă în tainele elaborațiilor lui, ce formează logica hotărîrilor ulterioare. Deaceea piesa nu are putința să se impună publicului în mod optim. Incărcată de un dialog nu arareori spinos, pentru cei ce sunt dispuși să asiste la un spectacol de artă și pe deasupra inteligent, ea formează o reală delectare și o prețioasă contribuție la cunoștințele ce putem face asupra spiritului, humorului și moralei privite de englejii moderni.

Familia Carson, dacă s'a bucurat în țara ei de baștina de acelaș succes de care se vorbește în rândurile programului, ne poate da o dovadă sigură de superioritatea intelectuală a apusului. Cât de îndepartate sunt, de această piesă, reprezentațiile ușuratece, chiar bune și reușite de-ar fi, cu care ne-am obișnuit în ultima vreme, doar din lenea de a gândi. Indolența ori nepricepere, în orice caz lipsă de pregătire pentru adâncirea operilor de grea elaborație, formează în publicul nostru un spirit refractar unor anumite spectacole.

Ar fi mâhnitor ca — Familia Carson — să intre în această categorie.

Pe lângă schițatele calități, ce le putem socoti ale autorului, piesa de serioasă factură a teatrului Regina Maria, se mai bucură de o excelentă interpretare menită la rândul ei să atragă interesul. D-na Lucia Sturdza-Bulandra, intr'o reușită formă de joc, a întruchipat cu foarte multe abilități un rol important al carierei sale, isbutind să moduleze sentimente variate, cu o gamă vastă de interpretări. Lângă domniasa, într'un rol tot atât de principal, s'a remarcat d. Tony Bulandra, priceput și atent la înjghebarea cât mai desăvârșită a măștei ce i se impusese.

Pe lângă acești doi interpreți principali cari duc aproape întreaga piesă, s'au perindat prin fața noastră, d-nele Marietta Sadova, de ale cărei calități scenice nu ne-am îndoit niciodată, isbutind și de astădată să se impună cu finețe și cu grație — ne-am reamintit reușita reprezentație a Medalionului—Puia Ionescu, revenire pe scenă plină de talent și de pricepere artistică, nu greșim opinând că jocul domniei sale a fost unul dintre cele mai reușite ale întregei piese, Virginia Colberti și Teodoru, precum și d-nii Storin, extraordinar de bine în creația episcopului unui oraș englez, Finți, încăodată într'un rol care-l lansează ca pe un interpret cu viitor deschis.

Piesă care formează un mediu prielnic jocului larg al interpreților, nu poate decât însemna un nepreţuit aport dobândit pe terenul artistic.

VICTOR POPESCU

SCENĂ * FOYER * ECRAN

Noțiuni de artă dramatică
—Lecția VI-a—

de V. MAXIMILIAN

Prin *vorbirea ritmică* se înțelege respectarea ritmului în care se desfășoară ideile cuprinse în cuvinte.

Ținând seama de cele zece semne de punctuație, știm doar unde să ne oprim, unde să respirăm, etc. Pentru găsirea ritmului unei bucăți în proză sau în versuri punctuația, care ne e cunoscută, nu ne este îndeajuns. In muzică de pildă sunt indicațiuni precise, controlabile cu metronomul, cu ajutorul cărora executantul unei compoziții muzicale, poate deduce când să crească și să descrească sunetul notelor dintr'un pasaj, când să-l cânte mai rar sau mai repede acest pasaj, etc. Aceste nuanțe, actorul trebuie să și le descopere singur, autorul n'are mijloace să i le indice. Deaceea interpretarea unei compoziții muzicale depinde — cu excepția marilor maeștri — de respectarea exactă a indicațiilor prevăzute în partitura muzicală de către compozitor; pe câtă vreme, *în vorbire*, interpretarea ritmică depinde de inteligența și talentul actorului. Ea este lăsată la inspirația acestuia. Totuși sfatul profesorului, în ce fel elevul, să poată descoperi acest ritm, este de mare folos la începutul cursurilor Conservatorului.

Pentru exercițiul vorbirii ritmice avem în literatura noastră nenumărate bucăți mai ales în versuri. Voi cita doar câteva: „Mihnea și Baba” de Bolintineanu, „Acceleratul” de Topârceanu, „Toma Alimoș”, „Gruia” și aproape toate baladele populare.

Prin *vorbirea expresivă* se înțelege puterea sau darul ce are cineva de a se emoționa, emoționând astfel și pe un altul, folosindu-se pentru aceasta, de cele două feluri de vorbire de mai sus, cât și de: mimică.

Să luăm un exemplu: *„Mă duc, că stând aicea, de râs mă prăpădesc”.*

Cuvintele acestea vor să ne creieze o imagine: aceea a unei persoane care se ridică de pe un scaun și vrea să plece, fiindcă este cuprinsă de un râs atât de puternic, încât îi e teamă să nu i se facă rău. Această imagine însă, n'ar putea să apară numai din enunțarea cuvintelor, dacă cel care le-ar rosti nu și-ar produce singur, dispoziția de râs cuprinsă în ideia poetului. Această dispoziție va ordona apoi prin procedeul de care am vorbit — creer și nodul vital — ca întreaga ființă a vorbitorului, cu toate mijloacele ei de expresie, să intre numai decât în funcție. Numai în felul acesta râsul va putea fi comunicat auditorilor.

Dar ce fel de *expresie* este aceea care poate face posibilă comunicarea râsului în mod sigur? „Hohotul” nu este de ajuns. Noi știm, că cineva poate să râdă și „pe înfundate”. Ori în râsul *spasmodic*, cum e cel din versul citat — mai greu de exprimat decât orice alt râs — observăm că „hohotul vocii” este întovărășit și de o contractare puternică a mușchilor corpului, de o deplasare a maxilarelor — se spune doar: am râs de mă dor fălcile! — mâinile apasă stomacul — nu se spune: mă doare stomacul de atâta râs? — iar din pricina respirației puternice coastele se deplasează — am râs de mă dor șalele.

Versul de mai sus: „Mă duc, căci stând aicea de râs mă prăpădesc”, l-am luat într'adins ca exemplu, deoarece conține o emoție complicată: de bucurie și de durere. Ne trebuește dar o expresie în acelaș sens, ce nu s'ar putea face numai prin cuvinte.

Urmând astfel drumul pe care am pornit, am ajuns la partea cea mai importantă a *vorbirii expresive* și care se chiamă: *mimică*, adică totalitatea mișcărilor de expresie care servesc la exteriorizarea emoțiilor. Fără această însușire a actorului, nici o emoție nu s'ar putea transmite unei alte persoane. Deaceea „mimica” constitue baza meșteșugului actoricesc și cheia porților de intrare în teatru.

Asupra acestei însușiri ar trebui să stăruim mai mult. Nu numai fiindcă este absolut indispensabilă meseriei noastre, dar mai cu seamă, fiindcă mijlocul acesta de expresivitate este adevăratul aport pe care actorul i-l aduce literaturii dramatice. Mimica definește utilitatea meseriei de actor și specialitatea acestuia.

Observații de physiognomie și de mimica, bazate pe teoriile lui Aristotel s'au făcut încă din 1586 de către Giovanni Battista Porta. Desenele rămase dela Le Brun, pictorul regelui Ludovic al XIV-lea, sunt iarăși o bună dovadă că physiognomia și mimica, sunt vecni preocupari ale medicilor și artiștilor. Observațiile însă pe care se sprijină studiul „mimicei” în mod special, sunt acelea ale lui Duchenne și Darwin, dar mai ales pe ale lui Gratiolet (1865). Profesorul german Piderit în tratatul sau despre mimică și physiognomie (1888) duce mai departe aceste observații ilustrând teoriile sale, în mod deosebit, cu compozițiile cunoscute ale marilor maeștri în pictură și sculptură. Cei mai noi însă cari au redus toate observațiile lor numai și numai la mimică, sunt Charles Aubert, (al cărui tratat a fost admirabil tradus de către d-na Apriliana Medianu) Edouard Cuyer și P. Tissié. Intre aceștia doi din urmă există o mare apropiere. Primul, pare că-și susține observațiile bazat pe ipoteza formulată de cel de al doilea, și amândoi dovedesc noui și juste observații.

Așa de pildă Tissié împarte mimica în două feluri. 1. Mimică cu gesturi — mișcări — de *extindere* exprimând: forța, bucuria, mulțumirea, plăcerea, orgoliul, blestemul, revolta, îmboldul, acțiunea de afirmare a omului în lupta pentru viață, și 2. Mimică cu gesturi — mișcări— de *flexiune*, exprimând oboseala, durerea, umilința, pregetul, adorația, odihna, scăderea afirmării omului în lupta pentru viață.

Din acest fel de împărțeală a mișcărilor se poate deduce că primul grup, prin acțiunea ce o exercită asupra organismului, intensifică viața; în vreme ce mișcările cuprinse în grupul cel de-al doilea, o slăbesc.

Cuyer exemplifică aceasta: o bucurie mare de pildă se exprimă cu ambele mâni ridicate în sus, unul din picioare deasemenea tinde să se ridice, mușchii frontali se ridică și ei atrăgând sprincenele și făcând ca ochii să se deschidă cât mai mult, mușchii obrazului deasemenea întinzându-se ridică buza superioară, lăsând să se vadă dinții. Este tendința de *extindere*. Cum o numește Tissié, pe care Cuyer și-o explică, nefiind prea departe de teoria lui Darwin, adică: la fel ne manifestăm în fața unui obiect pe care vrem să-l posedăm: întindem mâinile spre el, vrem să mergem spre el, deschidem ochii să-l vedem cât mai bine, vrem să-l mâncam dacă se poate”. Este origina expresiei bucuriei de mai sus, provocată de o emoție.

Civilizația însă, prin subțierea spiritului și deci și a înmulțirii nuanțelor, a complicat așa de mult emoțiile, încât expresia lor în afara necesita uneori un amestec de expresii principale. De pildă: Sunt persoane care obișnuiesc sa-și vare degetul mare subt umerii vestei, ridicându-i în sus. Vorbesc zâmbind, dând capul înapoi. Atitudinea aceasta denotă: obrăznicie, încredere în sine, și lipsă de griji. Și această atitudine își are origina ei. Gestul de a ridica umerii vestei, înseamnă că costumul este larg și comod, că se simte bine. Este contrastul omului căruia i se spune în sens figurat: „îl cam strânge corsetul” — e cam strâmtorat. Asemenea atitudini neștiindu-le expresia justă, sunt deseori greșit întrebuințate făcând din personagiul pe care-l joacă actorul, un personaj antipatic, contrar de cum ar fi trebuit să fie.

De aceea studiul mimicei ar trebui să se facă numai din acest punct de vedere, adică: cunoașterea exactă a originei, a atitudinilor și întrebuințarea lor justă pe scenă.

Profesorul cu cunoștințele și experiența sa va învăța apoi pe elev „dozarea” puterii lui de exprimare, învățătură cu ajutorul căreia va ști „până la ce punct merge posibilul în artă” — a spus Leonardo da Vinci — profesorul îndeplinindu-și astfel rolul său *de modelator*.

ECRANUL

CAPITOL: Mocirla

Această recentă pelicula franceză cuprinde toate elementele de succes ale unui film. Astfel, nu lipsește idila dintre un tânăr sublocotenent de marină și o fată pe care împrejurările o vor face la un momnt dat să alunece pe panta decăderii.

Filmele franceze s'au obișnuit să ne prezinte și acel gen de oameni cari, cu toate păcatele lor, au un ideal frumos pentru care ar face orice sacrificiu.

Nu lipsește acest contrast nici din filmul dela Capitol: artista de varieteu, plină de păcate, are un fiu pentru care e dispusă să facă orice.

Conflictul fiind deci destul de banalizat, regisorul n'a insistat prea mult asupra lui. S'a abuzat, în schimb, prezentându-se în prea multe scene viața de noapte a Parisului, cunoscută din alte filme.

Ceeace ridică filmul este însă distribuția în care Michel Simon — cu o mască, amintindu-ni-l pe Charles Laughton — și Francoise Rosay sunt admirabili, Gaby Silva ne-o amintește — doar după înfățișare — pe Danielle Darieux, iar Paul Cambo are un râs pițigăiat, cu care nu ne împăcăm deloc.

Domnișoarele, poate că sunt, însă, de altă părre.

CARLTON: Invitație la fericire

Un film cu Irene Dunne înseamnă întotdeauna pentru cinefili, o delectare. Și aceasta, cu toatecă I. D. nu este ceeace se poate numi o femee frumoasă, care să umple o sală întreagă cu bărbați.

Mi se pare că ne repetăm, când spunem că femeea asta, jucând, devine frumoasă. Chipul ei ni-l amintește, de altfel, pe al lui Lil Dagover.

In acest film are drept partener un actor pe care am dori să-l vedem cât mai des: Fred Mac Murray. Este unul dintre puținii juni-primi cari nu țin neapărat să pară frumoși, pe ecran. Dovadă: chipul lui tumefiat din ultimele scene.

In acest film, care este brodat pe o interesantă dar puțin cam banală temă, are un rol destul de important, un copil.

Din fericire, nu s'a recurs la ajutorul unui „copil minune”. Au devenit plictisitori copiii inteligenți ca Shirley Temple.

ARO: Emigranta

Am fi dorit-o pe Edwige Feuillére în „Emigranta”, la fel cum o văzuserăm în „Aventuriera”: plină de haz și de ceeace lumea numește: sex-appeal. Regisorul a vrut însă să realizeze în filmul său o mare dramă cu un subiect (e drept) foarte interesant și cu o fină analiză a sentimentului, de teamă.

Spectatorul, dacă vine la începutul filmului, e silit să-l urmărească cu nervii încordați, dar, în acelaș timp, să facă și o constatare: Edwige Feuillére, jucând dramă, devine mult mai artificială, pierzând din farmecul ei obișnuit. Partenerul ei joacă bine, dar are gât de elefant și chip de taur.

Nu e potrivit pentru roluri de amorezi. Minunat și original în acelaș timp, este sfârșitul filmului.

TRAIAN LALESCU

Rolurile interpretate dealungul unei cariere influențează structura sufletească a actorului?

Răspund azi: Lucia Sturza Bulandra, Dida Solomon Callimachi și A. Popp Marțian.

LA TEATRUL REGINA MARIA

Pe d-na Lucia Sturza Bulandra, o găsesc în cabină stând nonșalant pe-o canapea și așteptându-și în răsfățul unei atitudini de curtizană, intrarea în scenă.

Cu primul pas înaintat încerc o frântură de clipă senzația aceea ciudată pe care o ai când te trezești dintr'odată în alt loc decât în acela în care ai fi dorit.

M'a cuprins un fulger de lumină ca și când ași fi intrat în jocul ciudat a zeci de reflectoare. D-na Lucia Sturza Bulandra, mi-a părut ca o revelație. Era numai lumină! Ca o zi însorită de vară. Implinea în înfățișare o armonie de culori care electriza. Purta o rochie de o nuanță lilas șters, care-i da reflexe de prospețime și de tinerețe. Ochii bleu pastel își îmbinau nostalgic reflexele, cu scânteierile arămii ale părului. Era frumoasă!

După ce am vorbit de apropiata premieră „Familia Carson”, pe care d-na L. S. Bulandra a caracterizat-o ca pe o lucrare de superioară concepție dramatică, lucrare în care se îmbină și se desbat toate problemele de ordin social și despre care are convingerea că va fi un mare succes, am trecut mai departe cu întrebările:

— „Ce influențe primiți dela rolurile pe care le jucați?

— „In general se face o transfuzie între personalitatea rolului și personalitatea actorului. Actorul aduce ceva din personalitatea lui — deși n'ar trebui — și în timpul jocului se produce un fel de confuzie. Nu se poate face complet abstracție de ființa ta, ori cât de mult ne-am strădui noi, e foarte greu să stabilim, să producem o detașare completă de ceeace suntem noi. Pentru că actorul se alătură rolului pe care-l are de interpretat, căruia trebuie să-i dea ființă, cu tot bagajul lui de experiență, îl pătrunde cu puterea lui de inteligență, cu sensibilitatea lui. Observația asupra vieții, tipurile văzute și studiate constituie un amestec cu sufletul lui și din acest amestec, din acest suflet îmbogățit răsare creația.

— „Când vă aflați în scenă faceți sau nu abstracție de public?

— „Nu fac abstracție de public. Joc ca să-l emoționez, ca să-l interesez, trebuie să-l fac să trăiască odată cu mine, să uite și el de ceeace este, așa cum uit și eu actor personalitatea mea când intru în scenă. Actorul, se străduie să-și ridice publicul la emoția pe care autorul vrea s'o provoace. Rolul nostru e de a sluji atât pe autor cât și pe spectator. Dar, pentru a reuși, e necesar să cunoaștem în ce măsură s'a putut stabili înțelegerea între noi, suflul de comunicativitate. E drept, nu mă interesează individul din sală, nimeni în chip izolat, ci publicul în masă. Făcând legătura cu cele de mai sus pot spune că la începutul carierei mele eram terorizată de gândul ca nu cumva vreo cunoștință din sală să spună văzându-mă în scenă. — „A! Asta-i Lucie, uite-o pe Lucie!... Ceeace ar fi însemnat pentru mine că eu am rămas tot eu, că personalitatea mea nu s'a desprins de mine în momentul jocului, că în viață ca și în scenă mă joc pe mine. De aceea spun că actorul trebuie să fie cât mai puțin el și cât mai mult în intenția autorului.

— „Ce gen de roluri preferați?

— „Tot felul de roluri. Tot ce este interpretarea ființei omenești. Imi place să întruchipez rând pe rând ființa din toate categoriile sociale, sărac ca și bogat, bun ca și rău; cu cât varietatea de roluri e mai mare, cu atât e mai interesant pentru mine. Fiindcă viața este un amestec de bun și de rău, de comic și tragic și eu nu pot reda decât ceeace este viață. Nu există uniformitate în viață, deci nici în teatru.

LA CAPȘA,

între o fostă actriță și-o gazetară desprind figura stranie a d-nei Dida Solomon Callimachi. Suflul ciudat din firea acestei artiste, m'a atras întotdeauna.

Complectez caré-ul abandonându-mă câtăva vreme în verva spumoasă a d-nei Callimachi. Se stabilește o atmosferă caldă și îmbietoare, se deapănă amintiri, se evocă viața de dincolo de hotar. Parisul, e înfățișat de d-na Callimachi cu o viziune de halucinat. Vorbind de teatru, se transfigurează! Cuvântul capătă aceeași forță, gestul aceeași expresie, ființa ei întreagă acelaşi fluid magnetic ca și atunci când se găsește pe scenă. Profit de acest prilej și stabilind un scurt intermezzo, întreb:

— „Viața d-voastră sufletească e influențată de rolurile pe care le jucați?

— „Dimpotrivă. Cred mai degrabă că eu influențez rolurile după viața mea sufletească, de aceea multe din ele, cari sunt mai aproape de mine, le interpretez cu mult realism. Unii spun atunci că joc bine, eu însă *trăiesc* rolurile *nu le joc*. Vorbesc de roluri covârșitoare, nu de acelea convenționale, pe cari le interpretez cu meșteșugul actoricesc.

— „Ce preferințe aveți în ceeace privește alegerea unui rol?

— „Prefer rolurile deosebite, cari ies din comun, acele în cari să găsesc nu numai afinități sufletești, ci cari m'ar putea transpune într'o lume cu frumuseți și adevăruri noui, roluri de transfigurare. După urma obiceiului meu de a alege piesele în care joc, am pătimit uneori, pentru că de multe ori am fost evitată de Direcțiunile de Teatre. Publicul însă mă preferă tocmai în aceste roluri stranii și eu le rămân pe cât pot credincioasă.

— „Când vă găsiți în scenă faceți sau nu abstracție de public?

— „Absolut. Pentru mine, din clipa în care s'a ridicat cortina, publicul nu mai exista, altfel nu m'ași putea identifica cu rolul și ași fi mereu preocupată de el. Ar fi suficientă o singură distracție de felul acesta și n'ași mai putea fi în rol.

De aceea nu-mi place să privesc înaintea spectacolului, prin ochiul perdelei de teamă ca nu cumva prezența vreunei cunoștințe în sală să mă influențeze sau să mă indispună.

Se întâmplă uneori și așa ceva...

TURNEUL CU „SCRISOAREA PIERDUTA”

a făcut ca pe figura d-lui Popp Marțian, sa citești ca într'o carte deschisă. Intr'adevăr, cerându-i lămuriri „conul Fănică”, îmi vorbește cu satisfacție și convingere.

— „Am obținut un succes plin, total și e o mare mulțumire morală pentru mine.

— „Numai morală? Indrăznesc eu să întreb.

— „Nu! Și altfel bine înțeles. Privirile d-lui Marțian, mă lămuresc că în suflet se găsesc și alte rezerve de mulțumire, poate mult mai mari decât cele mărturisite. Trec apoi la ceeace mă interesa pe mine și întreb:

— „In ce măsură poate fi influențat actorul de rolurile pe care le joacă? Poate fi intr'adevăr influențat de propriile lui plăsmuiri, acte de voința?

— „Nu! O creație actoricească este înainte de toate, operă de control lucid, de dosaj. Actorul abandonându-se, se observă. Creațiile mele, actor, sunt pentru mine un joc. Cel care suferă influența acestei magii este spectatorul. Pentru el jocul meu este o realitate. El trebuie să creadă în ea. Sufletul lui, da, va fi o pastă de modelat în fața creației artistice.

— „Pe ce se sprijină arta actorului?

— „In esență, pe observație și simulare. In fiecare rol ne înfățișem cu un suflet de împrumut. E vorba deci să observăm cât mai mult, să intuim restul și să redăm cât mai bine semnele exterioare ale caracterelor și sufletelor cu care ne îmbrăcăm în fiecare seară, odată cu costumul luat dela garderobă.

— „Sunt totuși actori cari după ce au jucat de exemplu roluri de prim amorez, rămân în felul lor de a se purta, de a vorbi, cu ceva din caracteristica acelor roluri.

— „Vi se pare poate că în viață, actorul se poartă altfel decât ceilalți oameni? Așa este. Dar e vorba numai de pli-ul profesional pe care-l are toată lumea și care se mărginește la anumite automatisme exterioare, un fel de carte de vizită laconic indicatoare. Mai de grabă deci, nu este așa omul fiindcă practică arta teatrului, ci omul s'a făcut actor fiindcă așa este el.

— „Dar, omul nu se 'ntâmplă să prejudicieze pe artist?

— „Deseori! Bunele creațiuni actoricești cer o sensibilitate nobilă și complexă, o familiarizare cu preocupările spirituale, o detașare de multe vulgarități ale vieții. Slujitorii scenei trebuie să-și impună, în vederea profesiunii lor o necontenită ridicare a condiției lor omenești. Dar asta este o altă chestiune.

D. Popp Marțian are dreptate. Intr'adevăr condiția omenească a actorului este o altă chestiune, este o problemă care deschide orizonturi mult mai largi, orizonturi cari nu pot fi cuprinse în cadrul strâmt al unui simplu interview.

ADRIANA KISELEFF

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

GIORGIO CIOMPI. — Vigurosul tineret muzical italian, ai cărui valoroși exponenți de diferite ramuri, au fost urmăriți cu mult interes și viu apreciați în numeroase din concertele dela noi, continuă să-și trimită peste hotare reprezentanți neascultați încă, întărind mereu impresia că ne aflăm în fața unei generații artistice excepțional de bogate. D. Giorgio Ciompi, foarte tânăr violonist, a fost noul emisar ales, pentru sporirea legăturilor artistice cu alte popoare, întreprinsă de statul italian.

Dintre toți tinerii violoniști italieni ascultați, d. Giorgio Ciompi, deși cu vădite perspective de înaintare și maturizare viitoare, pare a fi de pe acum cel mai rafinat în simțire muzicală și în organizare tehnică.

Arcușul d-sale subtil dar aderent, știe să evoce cu tact și sensibilitate aleasă emoția gândului muzical, feluritele valori expresive ale unui text, în acelaș timp cu spontaneitate de pornire și cultivată înțelegere. Sunetul e ferit de asperități, și comunică o sinceră căldură, iar mecanismul e desfășurat cu elan și în acelaș timp cu gust remarcabil.

Temperament meridional și inteligent filtrată școală franceză, se întâlnesc în chip deosebit de fericit în acest tânăr violonist italian, al cărui talent și-a început astfel timpuriu înflorirea, întrunind elemente asigurătoare ale unei valorificări categorice.

CONCERTUL SOCIETAȚII COMPOZITORILOR ROMANI. — Seara de muzică românească de cameră organizată la „Dalles” de societatea compozitorilor, a cuprins, atât în majoritatea ce lor înscrise în program cât și în ținuta generală a execuțiunilor, afirmări însemnate.

Lucrarea care prin proporții și conținut a dominat concertul, a fost de sigur quartetul de coarde de Mihail Jora.

Scris cu măestrit condei, urzit pe idei muzicale în care vibrează o inspirație vie, ageră și caldă, quartetul de Jora este una din lucrările de fond ale muzicei românești de cameră.

Quartetul Teodorescu i-a fost avântat și merituos interpret.

Intelectualitatea sensibilă ale melodiilor de Cremer, nuanțat redată de d-ra Florica Popovici, admirabila compoziție pentru patru trompete „Au soir” de George Enescu, executată cu ne[illegible]zime și discreție de viori de elevi ai d-lui George Adamache, emerit virtuos al trompetei, nocturnele de substanțial și stilizat modernism ale d-lui Dinu Lipatti, strălucit interpretate de autor, pot arăta de sigur că muzica românească a înregistrat, cu concertul amintit în rândurile de față, un serios succes.

CULEGERILE POPULARE ARMONIZATE „MUZA ROMANA” DE PROF. CALISTRAT ȘOTROPA

O nouă colecție de o sută două zeci de cântece și jocuri armonizate a fost editată de d. prof. Calistrat Șotropa. Cu felurite adnotări utile, tipărite în foi volante separate, ceace uzurând răspândirea lor, aduce și un real serviciu cauzei folclorului nostru, culegerile d-lui profesor Șotropa scormonesc cu hărnicie holdele cântecului popular românesc și extrag din ele exemplare adesea emoționante prin seva și farmecul ce cuprind în muzica lor și prin tâlcul, surprinzător de adâncit, nu odată, al poeziei populare, împletite cu muzica.

Este de prisos, de sigur, de a mai lăuda, inițiativa atât de frumoasă a d-lui Șotropa și care presupune o anahronică măsură de strădanie și idealism, pe lângă toată competența necesară.

Literatură, artă, idei...

Primim următoarele:

DOMNULE REDACTOR,

Cu mare surpriză citesc în revista „Prepoem", amestecat numele meu, în cadrul unor injurii adresate revistei „Universul Literar" și unora din colaboratorii ei. Cum eu nu înțeleg asemenea procedee și asemenea manifestări străine de Frumos, vă fac cunoscut că pentru satisfacția mea personală, am trimis scrisoarea alăturată conducerii revistei „Prepoem".

Rugându-vă să primiți asigurarea deosebitei mele stime, rămân al Dv.

VIRGIL CARIANOPOL

DOMNILOR,

Intrucât nu înțeleg procedeele unor colaboratori ai revistei Dv., în legătură cu injuriile ce se aduc mai multor colegi ai mei de scris dela revista „Universul Literar", procedee străine de Frumos, binevoiți a lua act că nu m'am așteptat atunci când am primit să vă fiu abonat și colaborator, să alunecați pe o pantă străină de bunele preocupări literare.

Fără a mai rămâne pe mai departe în gruparea Dv., vă salută,

VIRGIL CARIANOPOL

COCA FARAGO

scriitoarea de necontestate posibilități, n'a mai prilejuit popas cititorilor dela romanul „Sunt fata lui Ion Gheorghe Antim".

Suntem bucuroși că putem anunța pentru sfârșitul lunei Martie apariția unui volum de nuvele: „VULTURUL ALBASTRU" în editura „Cugetarea", — în care autoarea a strâns realizările ultimilor ani.

Numele și talentul colaboratoarei noastre fiind chezășie pentru calitatea volumului, nu facem altceva decât să-i anunțăm apariția.

ȘEZĂTOARE LA CONSTANȚA

Intr'o atmosferă prietenească și înțelegătoare, în ziua de 2 Martie 1940, la Constanța, în sala „Tranulis" a avut loc o șezătoare literară, întregită de un recital de dans al doamnei Marcela Acsinteanu. Și-au dat concursul poeții: Ion Mnulescu, Virgil Carianopol, Traian Lalescu, Nichita Tomescu, Al. Pop-Scărișoreanu și Gh. Sălceanu, — care au citit mult aplaudate bucăți, din operele lor.

Doamna Marcela Acsinteanu — dela Opera Română — a prilejuit o caldă manifestație de simpatie — ca răsplată pentru creațiile pe care le-a avut, interpretând arii din opere și operete — cum a fost: „Paiațe" de Leoncavalo. „Kuolema" de Sibelius — și mai multe compoziții originale pe muzică de Sabin Drăgoi, Brediceanu, etc.

Fostul pianist al curții Regale, d. Teodor Fuchs a acompaniat la pian și a executat o „Rapsodie românească" creație proprie.

Șezătoarea, la care au participat toate notabilitățile orașului, în frunte cu d. Rezident Regal Traian Eremia Grigorescu, a fost încununată de un adevărat succes.

VIRGIL CARIANOPOL

După succesul obținut cu volumul *„Frunzișul toamnei mele"*, al poetului *Virgil Carianopol*, volum care s'a epuizat în câteva luni, Colecția *„Universul literar"* a pus sub tipar un nou volum de versuri al acestui totdeauna proaspăt poet. Noul volum se va intitula *„Scară la cer"* și va apare în Colecția *„Universul literar"* la sfârșitul lunei Martie. De o factură cu totul originală, aceste noui poeme ale lui Virgil Carianopl, vor însemna un punct de maturitate în activitatea lui poetică.

TITU MAIORESCU

In vederea centenarului lui Titu Maiorescu, Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II" a pregătit din vreme o impunătoare prezentare a vieții și activității marelui critic și gânditor, realizată cu deosebite griji, în două compacte volume, de d. E. Lovinescu.

„Titu Maiorescu" de E. Lovinescu, e o biografie și un studiu al activității publice a celui comemorat deunăzi — culturală, literară, politică, filosofică — cu intenția de a oferi cetitorilor un fel de „enciclopedie maioresciană", pe baza tuturor datelor cunoscute până acum.

Dat fiind situația proeminentă de scriitor, a autorului acestei lucrări e dela sine înțeles că opera d-lui E. Lovinescu e de ordin pur literar și critic; e o expunere extinsă la fapte esențiale și de un caracter cultural, semnificativ. Maiorescu e reconstituit în psihologia lui. Datele biografice se topesc în înțelesul superior al unei construcții sufletești. Ele sunt deci interpretate și întrebuințate într'un scop determinat de creație.

După ce a fixat sintetic atâtea portrete morale, de data aceasta d. E. Lovinescu a clădit pe cale analitică — în al său *„Titu Maiorescu"* — unul din cele mai vaste portrete ce s'au încercat la noi.

LADMISS ANDREESCU

Va apare în *„Colecția Universul Literar"* volumul de nuvele al colaboratorului nostru *Ladmiss Andreescu*, intitulat sugestiv *„In țara cerului"*. Cartea cuprinde șase nuvele, dintre care prima luată din mediul atât de trepidant al sburătorilor — autorul este aviator — ne pune în fața unor probleme și unor întâmplări a căror desfășurare și deslegări orignale ne arată măsura forței de creație a autorului. Celelalte cinci nuvele: *Zădărnicie, Ochi de pisică, Alb* și *Negru, Diagnoză* și *Fratele*, completează fericit acest volum despre al cărui succes de critică și librărie nu ne îndoim.

Cartea va fi prezentată într'o aleasă ținută technică, având o copertă în culori de *Voinescu.*

DIFERENȚIALELE DIVINE

(Editura Fundației pentru Literatură și Artă „REGELE CAROL II")

Incercarea de a integra arta și valorile estetice într'o concepție metafizcă, este una din preocupările constante — și cele mai scumpe — ale d-lui Lucian Blaga, care a reușit în anii din urmă să ne dea o concepție originală și un sistem nou de filosofie a artei.

Cetitorul avizat, care a urmărit cu deosebit folos intelectual lucrările de până acum ale subtilului nostru gânditor, va desluși substanța unor cercetări și mai adânci în această direcție în noul volum ce se intitulează *„Diferențialele divine"*.

Complectând un ciclu de meditație și oferind o perspectivă sintetică, plină de labor oase lumini și profunde revelații, volumul *„Diferențialele divine"* de d. Lucian Blaga va aduce un spor fundamental gândirii românești moderne, însemnând totodată o contribuție de seamă la filosofia artei în genere.

„Diferențialele divine", de d. *Lucian Blaga*, a fost pus sub tipar de editura Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II și se va găsi luna aceasta în vitrinele librăriilor.

LUCEAFARUL

A apărut revista „Luceafărul", an. VI, Seria II, Timișoara, Martie a. c., colaborează: Aurel Cosma, Dorian Grozdan, Pavel P. Bellu, Gh. Moțiu, Traian Topliceanu, Grigore Bugarin, Mia Marian-Jaleș, Maliu Bogoe, Ada Crin, Ion B. Mureșianu, Volbură Poiană Năsturaș, Gh. Atanasiu, Petru Sfetca, A. E. Peteanu, Nicolae Rusu, Mircea Ștefănescu, Pavel Butan, Petru Rezuș, N Brânzeu, V. Flueraș, ș. a.

„NOSTALGIA PARADISULUI"

Domnul profesor *Nichifor Crainic*, directorul revistei *„Gândirea"* și animatorul curentului ortodoxist în cultura noastră, a dat la iveală o nouă carte intitulată *„Nostalgia paradisului"*. Tipărită în editura *„Cugetarea"*, într'o aleasă haină technică, noua operă a d-lui profesor Crainic reprezintă quintesența gândirii acestui mare îndrumător spiritual al atâtor generații. „Nostalgia paradisului" este o carte de adâncă gândire și de vastă orientare spirituală. Apărută în preajma împlinirei vârstei de 50 ani a autorului ei, lucrarea d-lui profesor Crainic poate fi socotită ca un punct culminant în activitatea culturală-națională a d-lui profesor Crainic. Cartea va fi pe piață peste câteva zile.

ESTUL

A apărut „Estul", revistă de afirmare românească, an. I., 3, Martie, 1940. Colaborează: C. Rădulescu-Motru, D. Iov, C. Atanasiu, I. Costache, C. Săndulescu, I. Slavov, Sandu Aluta, P. Paulescu, Vl. Cariomali, I. Negură, C. Dinulescu.

AMICUL TINERIMII

„Amicul tinerimii" se numește revista liceului „Tudor Vladimirescu", din Tg.-Jiu. Numărul ultim al publicației (an. XII, serie nouă, Februarie, 1940), a apărut în condiții speciale, împodobit festiv pentru jubileul de 50 de ani al școlii. Paginile „Amicului tinerimii" cuprinde, cu prilejul jubileului, o bogată și interesantă documentație asupra învățământului secundar desfășurat timp de 5 decenii, în Tg. Jiu.

FÂNTÂNILE TĂCERII

Peste câteva zile va apare în colecția „Universul Literar" volumul de poezii **Fântânile tăcerii**, datorit d-lui **Emil Vora.**

Sensibilitatea și armonia pe care-o conțin versurile acestui tânăr și talentat poet, sunt garanții suficiente ce ne îndreptățesc să credem în succesul acestei cărți.

APARE EDIȚIA III-a DIN „ISTORIA ROMANILOR" VOL. II DE PROF. C. C. GIURESCU

Editura Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II" a hotărât să scoată în condițiuni de reală eleganță tehnică, a treia ediție și din volumul II al „ISTORIEI ROMANILOR".

Succesul „ISTORIEI ROMANILOR" de d. prof. C. C. Giurescu se verifică astfel neîndoelnic ca și utilitatea deosebită a acestei lucrări de înaltă cuprindere științifică.

A treia ediție a *„Istoriei Românilor"* va fi zilele acestea în toate vitrinele librăriilor.

Eugene O'Neill în românește

(Urmare din pag. I-a)

Legea generală care conduce acțiunea întregei trilogii este aceasta: ura care merge până la crimă a liniei neconformiste împotriva celeilalte—linii atât de bine delimitate încât, după dispariția unui personaj, un altul din aceiași linie i se substitue în atitudini asemănătoare — și dragostea cu nuanțe aproape incestoase între cei de sexe contrarii care fac parte din aceiași linie. E întâiu antagonismul dintre Ezra și Cristina, apoi între Lavinia (demnă fiică a tatălui său) și Cristina. Orin care e și el în antagonism cu tatăl său, pe care nu-l iubește și de a cărui asprime sufere, e convins totuși de Lavinia să ia locul tatălui pentru a răsbuna adulterul și crima, dar o face mai mult dintr'o geloz'e provenită din dragostea aproape incestoasă pe care o are pentru mama sa, de care se consideră trădat. Tot așa Lavinia, deși în general ține locul tatălui, ia un moment și locul mamei, căreia îi e atât de opusă, atunci când crede că în felul acesta va putea atrage pe Orin, ca să fie sigură de tăcerea lui, după făptuirea crimei a doua. Dragostea lui Orin pentru ea se va transforma însă într'o puternică ură, datorită geloziei, atunci când vede că Lavinia se îndepărtează tot mai mult de el și e pe cale de a se căsători cu Peter. „Incet, încet, sufletul tău se transforma, devenea sufletul mamei — ca și cum l-ai fi furat pe al ei — cași cum moartea ei te-ar fi liberat — ca să poți fi ca ea!" spune Orin, Laviniei. Apoi se răsbună din gelozie povestindu-i lui Peter purtările Laviniei dintr'o insulă depărtată. După cum tot gelozia, de data aceasta pentru tatăl său, stă la baza urei Laviniei pentru Cristina, cași a înstrăinării lui Ezra de Orin. Ca să nu vorbim de gelozia Laviniei pe Cristina din alt motiv mult mai important: dragostea ambelor pentru Adam Brant; a Cristinei pe Lavinia pentru Adam Brant; a Cristinei pe Orin pentrucă simte că-i scapă din mrejele învăluitoare ale iubirii ei de mamă; sau de ura Laviniei pe Hazel, sora lui Peter, care încearcă să-l îndepărteze pe acesta de influența nefastă a Laviniei și e geloasă și ea.

E desigur schematic felul în care prezentăm lucrurile, dar așa e într'o măsură și piesa, schematismul ei fiind însă asemănător cu al marilor tragedii antice, în care analiza psihologică, în sensul pe care i-l dăm noi astăzi cedează pasul marilor forțe pasionale în luptă cu destinul. Oameni tari, conturați statuar, pasiuni aspre. Dar e normal așa la scara mare la care lucrează O'Neill pentru a se menține în obiectivitate. După cum a remarcat și d. Petru Comanescu nu este vorba de un destin orb; personagiile au desigur și o oarecare libertate de acțiune, cei tineri fiind însă în general strigoii celorlalți. In ei se repetă reacțiunile strămoșilor. Drama pornește tocmai din această repetire a ciclurilor, din această monotonie, mărginire a destinului. Lucrul este făcut dealtfel evident și de autor, care nu încetează să atragă atenția atât la începuturile actelor cât și la descrierea personagiilor și la extrem de interesantele comentarii ale replicelor, asupra caracterului impersonal al figurilor personagiilor. (O'Neill le numește măști, și aceasta aduce încă odată aminte tragedia antică) asemănările celor de aceiași linie fiind violent evidențiate. Până și despre portretele de familie din decor autorul spune că „au același caracter de mască pe care îl au și persoanele vii din piesă". Până și casa fantomatică a familiei Mannon trebue să sugereze același lucru, asupra căruia insistă O'Neill: „Casa cu porticul ei alb ca o mască are sub lumina lunii aceiași înfățișare ireală pe care o avea în noaptea aceia" (a crimei). Decorul acesta ireal e făcut parcă să proecteze totul în eternitate și se potrivește pasiunilor acestea pure — am zice— în tot cazul nude, puternice, ca niște elemente naturale, care par schematice cum spuneam, numai pentrucă se vede de departe puternicul schelet de linii esențiale care susține formidabila lor construcție. Căci O'Neill este înainte de toate un mare constructor de teatru. „Jalea îi stă bine Electrei" considerată și de autor ca fiind cea mai bună piesă a lui, e un fel de planșe anatomică necesară oricui vrea să studieze arta teatrului. Totul e parcă arătat acolo demonstrativ, pedagogic. Fără însă ca meșteșugul teatral al autorului să reușească să ascundă năvalnicul conținut de mare substanță al pieselor lui, care desbat cele mai importante probleme ale existenței cu ajutorul unor eroi în același timp lucizi și pasionali. Aceasta nu numai cu mari mijloace intelectuale dar și cu o mare atenție acordată biologicului și cu mari ajutoare primite dela psihanaliză.

Totul realizat de O'Neill într'un fel care este al unei inteligențe complete, avântată pe culmi ce ating sublimul. Teatrul său de cunoaștere, construit pe tipare antice, dar și de valoarea celui antic, e parcă un gen nou, o sinteză a tuturor celorlalte. El reînvie tragedia clasică, dar într'o atmosferă pe care până la el nu o cunoscusem, pentrucă O'Neill prin marele său geniu, descoperă semnificații metafizice ascunse până acum, atât acestei tragedii cât și timpului nostru. **Toate realizându-le cu violența marilor cataclisme intelectuale și pasionale, cu puterea măreția și întinderea cu care poate să lucreze numai geniul ca să pună în evidență laturi noui ale sufletului omenesc. Deși în „Jalea îi stă bine Electrei" lucrează pe planul întins al trilogiei, O'Neill dă dovadă de o forță și o originalitate neîntrecute și isbutește să întrețină tot timpul o tensiune dumnezeiască. Opera sa stă peste multe alte opere de mare reputație, la înălțimea culmilor simplificate, liniștite, în furtunile de sus ale destinului și artei.**

EMIL GULIAN

Operă și contemplare

(Urmare din pag. I)

universal acceptate; contemplarea adâncește viața interioară până la inefabilul ascuns al fiecărei ființe, până la trăirea emotivă proprie a individualității. Arta este o expresie a unicului, a individualului, a specificului adânc a unei personalități artistice; ea se adresează realității proprii unei alte personalități, care o contemplă și o răsfrânge în sine după un indice propriu de viață. Fiecare din aceste individualități este unică, fiecare are o viață proprie, un adevăr central care nu se poate înstrăina sau retrăi de altă persoană.

In momentul când amatorul de artă contemplă o operă artistică, el o retraește după structura lui proprie. Artistul se exprimă pe sine; opera de artă îl răsfrânge; dar contemplatorul nu reface procesul creației și nu retraește viața lăuntrică a artistului, ci se trăește pe sine, luând opera de artă drept pretext pentru a se împlini pe sine. Este în contemplarea artistică un adevărat narcissism, *în care amatorul se răsfrânge direct, luând drept pretext o operă streină. Lucrul este făcut cu putință tocmai prin bogăția și puterea suggestivă a operei, prin posibilitățile ei infinite de a suscita și a trezi stări sufletești diferite. In acest sens, opera de artă departe de a propune retrăirea undei sufletești a creatorului, este în realitate un prilej care asistă și suscită contemplația proprie a amatorului, desigur subt călăuzirea vieții intime a creației.*

Nu ne putem împiedeca de a cita aci un pasaj de o mare ascuțime critică, datorit lui Jacques Rivière:

„Le vrai poète n'exprime que d'émotions „vertigineusement particulières", il s'applique à donner tous les détails, à tout énumérer, à reconstituer la complexité unique, irretrouvable de son impression. Car ce n'est pas de généralités que nous nous mouvons, ni d'impressions communes à beaucoup. Mais au contact de ce qui fut une seule fois en une seule ame, nous sentons d'autres souvenirs de même teinte, *mais à* nous seuls, *nous pénétrer, et c'est de* notre *passé ainsi indirectement que nous sommes troublés". (subliniat în text) (Jacques Rivière et Alain-Fournier.* Correspondance. *Gallimard. Vo. III pag. 87).*

Minunată formulare, concisă și clară, a unicității actului creator și a unicității emoției estetice!

Considerațiile de mai sus nu au o semnificație exclusiv teoretică; ele sunt pasibile de verificări numeroase. Renunțăm aci la discuția amănunțită a unicității stării de conștiință conducând la actul creator, discuție care depășește cadrul acestui articol; ne limităm numai la trăirea acestei emoții în actul contemplației de către amatorul de artă. Această contemplație este, am afirmat, o trăire de tonalitate, deși prezentând anume afinități și analogii cu starea emotivă resimțită de creator în momentul înfăptuirii operei. Dovada o constitue însăși repetarea, la intervale variabile, a contemplației: putem spune că amatorul retraește la fiecare nou contact cu opera o aceiaș stare sufletească? Nicidecum. Fiecare nouă contemplare a unui tablou, fiecare audiție a unei simfonii sunt însoțite de noi stări de suflet. Repetarea unei lecturi prilejuește la rându-i alte trăiri din partea lectorului. Cum putem în aceste condiții afirma retrăirea emoției creatoare într'o altă conștiință prin mijlocirea contemplației, când această contemplație însăși este atât de diferită, repetată fiind la intervale variabile?

In această privință, orice cărturar a putut urmări în propria sa experiență de lecturi varietatea de stări sufletești suscitate de o aceiaș operă la lecturi succesive. Cu deosebire recitirea operelor care au impresionat puternic sensibilitatea în copilărie și adolescență este concludentă: cititorul se află în fața unor opere deosebite, într'atât e de deosebit accentul intim, sunetul lăuntric al operei recitite după un lung interval. Cine poate regăsi emoțiile copilăriei la lectura lui Robinson Crusoe, ale romanelor căpitanului Maine Reid, sau ale adolescenței entuziasmate de romanele lui Stevenson, Turghenief sau Sienkiewicz? In ceia ce privește, am încercat dezamăgiri pline de melancolie la lectura reluată a lui Lesage și Bulwer Lytton, ale căror romane ne urmăriseră îndelung, cu ani în urmă. Căci fiecare contemplație, fiecare act de viață, are o atmosferă, o tonalitate, am spune o densitate interioară unică, ce nu se va mai reproduce în timpuri.

De aceia, vedem în opera de artă expresia unui moment unic de viață, iar în contemplarea artistică o stare de suflet proprie celui ce contemplă, și care, la rându-i, nu se mai repetă.

ION BIBERI

Intâia iubire

(Urmare din pag. 5-a)

eliminate definitiv, pentruca să nu dăunăm unei prietenii durabile care e în ființă și azi.

Pe atunci foot-ball-ul ajunsese și la sate. Băieții cei mari de pe la licee jucau toată vara, iar noi priviam, mulțumindu-se doar din când în când să dăm câte un picior în minge, chiar dacă ne trosneau degetele dela picioare de durere. Ca să nu mai avem nevoie de mingea lor, am făcut pe tata de ne-a cumpărat o minge de cauciuc verde... Și toată vacanța, până la începutul școalei, ne-am rupt picioarele prin toate hârlele și prin toate pietrele...

De obiceiu jucam la ei acasă, căci la noi terenul era impracticabil din pricina... găinilor. Când ne vedeau țopăind ca dracii după mingea verde, sburau în toate părțile, sărind pe la vecini. Aliatul lor cel mai de seamă era mama, împreună cu ciomagul de care ne era frică la toți trei. Numai seara, când găinile se culcau, terenul era liber.

Mi-aduc aminte că într'o Sâmbătă după masă, după ce mama ne făcuse baie, am început o partidă „îndrăcită" de foot-ball. Fratele meu juca singur la o „poartă", iar eu cu Gelu, la cealaltă. Eu eram „portar". La un moment dat Gelu a pus mâna pe minge. Fratele trebuia deci să bată „hands". A așezat mingea, a scuipat în palme, s'a dat înapoi, uitând că'n spatele lui era o ceică cu apă pentru gâște. Până să-și facă planul cum să bată mingea, tot dându-se înapoi, a căzut în ceică cu apă. Până seara n'am mai făcut nimic, decât am râs... Așa a trecut vacanța dela plecarea Licăi și până la începerea școlii.

★

Inceputul școlii avea să mi-o aducă înapoi pe Lica. Deaceea, în prima zi m'am sculat de dimineață, m'am îmbrăcat cu hainele cele noi și m'am dus de vreme la școală. Priviam poarta cu o nerăbdare mereu crescândă și'n acelaș timp cu bătaie de inimă. Dacă nu va veni?...

...A sunat clopoțelul. Copiii s'au înșiruit pe două rânduri. Intru și eu în rând, spunându-mi: n'a venit Lica. Totuș n'am pierdut nădejdea... O aștept să apară pe poarta școlii cu fuga ei măruntă...

Ne-am așezat în bănci... Aurel și-a luat postul de monitor în primire. Dar Lica lipsește... Până la intrarea în clasă nimeni poate nu-i observase lipsa... Acum toată clasa mă privește întrebătoare... Câteva glasuri spun: „N'a venit Dima Elena!"

Locul ei e gol... Și parcă și eu sunt gol și parcă toată clasa e goală. Parcă sunt singur într'o clasă mare, maaare, unde teama de ceva necunoscut mă și oprește să gândesc.

Ușa se deschide! Poate e ea! Aș!! E domnișoara Dorina, care mi se pare urîtă, bătrână... Clasa se scoală în picioare. Mă ridic și eu, automat. Intrebarea care mi s'a înfipt în cap, la care nu pot să răspund și care nu-mi dă voie să gândesc altceva e: unde e Lica?

Domnișoara spune: la rugăciune, dar parcă o aud de departe, parcă nu e glasul pe care i-l cunoșteam. După rugăciune, ne așezăm. Locul Licăi e tot gol. Oare va fi mereu așa?

— Văleanu!

Mă scol, împins de altcineva, nu de mine.

— De astăzi înainte ai să fii monitor peste întreaga clasă. Dima Elena nu mai vine. Invață la București.

Figura domnișoarei s'a lățit, a devenit mare cât clasa. Vorbele au căzut ca niște pietre. M'a cuprins o amețeală stranie. Clasa a început să se învârtească, la început încet, apoi din ce în ce mai repede, până când n'am mai putut desluși nimic! Ceva confuz, de neexplicat; nu auziam decât o vâjâială mare în urechi... Ce se întâmplă cu mine?...

Timpul trece. Il simt cum alunecă pe pleoape, îl văd. Domnișoara apoi m'a chemat la tablă... Mi-a dat o problemă, am rezolvat-o cu groază, căci din clipă în clipă mă aștept să cad... Am terminat.

— Bine! Treci la loc!

Primul pas de pe postament. Mi se pare că pasul nu se oprește pe dușumea, ci lunecă într'o prăpastie pe care n'o văd, dar pe care o simt.

Incă un pas... Incă un...

Atât am putut gândi. Nu mai pot merge... Cad... Un răpăit de geam spart.. Alt răpăit... Incă unul... Apoi multe răpăituri s'au înodat. Sgomotul e mare, imens. Și între valurile răpăitului o fetiță frumoasă cu o nuia în mână apare și dispare...

Undeva un țipăt scurt, lângă țipăt glasuri multe și lângă glasuri pași iuți... Apoi nimic... Tăcere și noapte, noapte adâncă...

...Se deschid porți mari, porți ca niște fluturi cu aripi uriașe. Inăuntru, ploaie frumoasă de curcubee, care cad ca niște panglici late, dăruindu-se pământului. Râd cu bucuria toată pe față. E atâta frumusețe aici, că nici nu știu unde să privesc mai întâi. Incep să fug... Dar parcă nu fug, sbor. Ce frumos e să sbori... Să-ți bată vântul în plete, să ți le răspândească, apoi să ți le adune. Uite cum plutesc!! Am obosit. Da! Nu mai pot... Și ce lumină frumoasă!! De unde curge atâta?! Oh! mă dor ochii! Prea e multă lumină... Mă dor ochii!... Ii închid... Mă așez pe covorul năpădit de curcubee... Adorm... Adorm... Și dorm...

Cineva mă sguduie... Știu, simț, simț, dar e atât de bine să dormi!

— Ucule! Ucule!

Am deschis ochii, neîncrezător...

— Ucule, ce faci aici?...

O mână micuță, fără putere, se căznește să mă scoale. Ochii negri mă privesc îngrijați...

— Ucule, scoală-te! Haide acasă! Cine te-a adus aici?!

Un răpăit uriaș de geamuri sparte... Curcubeele au pierit, lumina s'a stins...

— Haide, Ucule! plânge glasul. Să fugim că ne prinde Muma Pădurii!!...

Și fugim iute de tot... Am ajuns acasă... Glasul drag n'a mai plecat. A rămas cu mine, scump și frumos, ca un curcubeu...

★

M'am ridicat dintre perne... Sunt acasă. Camera mea... In jurul meu mama, tata, nașa, domnișoara Dorina, un domn strein. Cineva face: ssst!

Privirea mea caută altceva... Unde e? A plecat așa de repede? Mă scol iute fără să știu ce fac, fără să privesc pe nimeni. Mama parcă plânge... Cineva vrea să mă susțină. Dar n'am nevoie... Am căzut din nou între perne... Mama mă mângâe pe păr...

— Ucule, ce-i cu tine?

— Mamă... Mamă! Unde-i Lica? A plecat? De ce n'ai ținut-o?...

— Nici n'a fost aici, Ucule...

— A fost mamă!!! Știu eu! Dar ați dat-o afară, fiindcă a spart geamul...

Am început să plâng potolit, până când am adormit... Puterile vieții nu mă părăsiseră și reînviau acum. După o săptămână de convalescență m'am sculat...

★

Pe Lica am văzut-o apoi târziu... Studia medicina... Dar nu mai era nimic din Lica de altădată, copilița cu ochi negri și florentină albă... Fusese înmormântată sub răpăitul uriaș de geam spart, odată cu întâiul fior al iubirii...

DAN BALTEANU

13

BIBLIOTECA „ASOCIAȚIUNEA" SIBIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 13
SAMBATA 23 Martie 1940
Redactor responsabil : MIHAI NICULESCU

Profesorul Nae Ionescu

de MIRCEA ELIADE

Pentru toți elevii lui, pentru toți acei care l-au cunoscut și l-au iubit, moartea lui Nae Ionescu este un lucru care nu poate fi realizat. De aproape 20 de ani, promoțiile de tineri studenți identificau în Nae Ionescu, în „profesorul" lor, însăși Viața. Rareori a lăsat Dumnezeu pe pământ un om mai viu ; căci ființa lui întreagă, simțirea lui, gândirea lui, crescuseră toate la un loc, desăvârșindu-se, sub semnul Vieții. Asta nu înseamnă, firește, că Nae Ionescu accepta primatul biologicului sau se lăsa furat de ereziile vitaliste. Cei cari i-au urmărit cursurile sale universitare, i-au ascultat conferințele sau i-au cetit cu atenție articolele — știu cât de riguroasă îi era dialectica și cât de sever, în tehnicitatea lui, limbajul. Nimeni n'a urit mai mult ca el confuzia, aproximația, pathosul retoric, mistagogiile de tot felul și gnozele degradate. Viața, care, în conștiința elevilor săi, se identifica cu Nae Ionescu — nu însemna frenezie, căci a fi viu în ordine spirituală e cu totul altceva decât a îngădui primatul formelor vieții organice.

Nae Ionescu era viu în totalitatea ființei sale ; și deaceia gândirea sa funcționa în conformitate cu propriile sale legi, fără a se lăsa amețită de rodul altor experiențe extra-raționale. Că legile proprii ale gândirii nu erau, la Nae Ionescu, terorizate sau mutilate de acele sărmane resturi de pozitivism sau psihologism, la modă încă pe timpul când luase el cunoștință de vocația sa filozofică, — este încă o dovadă a autenticității acestei vocații.

Este într'adevăr foarte greu de acceptat moartea acestui om, care ne învățase să recunoaștem biruința vieții chiar în faptul năpraznic al morții. Imi dau bine seama, firește, că moartea pare o desprindere de viață numai pentru cei care rămân: căci pentru cel care se duce, moartea inseamnă o nouă naștere, prima etapă a reintegrării spiritului în condiția lui primordială, glorioasă. Chiar trupul recapătă, prin moarte, o nouă, mai mare, demnitate ; căci reintra in circuitul cosmic, eliberat de forma provizorie in care se zbatuse. Dar toate lucrurile acestea, pe care le știm, nu ne pot mangaia, pe niciunul din toți cei care ramanem. Viața noua, miraculoasa, pe care o incepe un om prin propria sa moarte — ramane pentru cei vii o taina de nepatruns. Și in aceasta taina sta, intreaga, durerea acelora care-și dau seama că se află încă in viață dupa plecarea lui Nae Ionescu. Căci, in asemenea imprejurari, nimeni nu mai poate judeca impersonal. Nimeni nu poate avea taria sa judece moartea unui om din punctul de vedere al celui care pleaca. Și toți cei care l-am cunoscut și iubit pe Nae Ionescu, toți cei care ne obișnuisem să-l identificam cu insăși Viața — izbutim să înțelegem, astazi, ca moartea lui este totuși o noua, deși inmarmuritoare, biruința a vieții; ca trebuie sa judecam in termeni impersonali, dandu-ne seama ca desavarșirea unui om se implinește de obicei intr'un chip tragic, copleșind in durere pe cei ramași, din jurul lui.

Nae Ionescu n'a voit sa-și cladească un sistem filozofic și nici n'a pretins vreodata, ca are un asemenea sistem. Pentru el, orice sistem filozofic perfect inchis, definitiv, era semnul supremei opriri pe loc ; sau, cu neuitatele lui cuvinte dela curs, „orice sistem filozofic este piatra de mormant a ganditorului". Pe un asemenea om, viața nu-l mai poate invața nimic — și nici Dumnezeu nu-i mai poate revela nimic. Și cel mai mare bun al vieții, după el, era capacitatea de a invața ; capacitatea, adica, de a suferi și de a rodi. Invățând el insuși, până în ultimul ceas al vieții sale, n'a obosit sa invețe pe alții ; invățandu-i, mai ales, singurul lucru important in orice indeletnicire filozofica: metoda și pasiunea de a filozofa. Nae Ionescu a restaurat tradiția imperială a invațaturii filozofice, care inseamna gandirea riguroasa a problemelor proprii, iar nu gandirea pe cartile altora. De aici nepasarea lui față de cartea de filozofie, disprețul lui față de „filozofiul diparit". Marile schimbări ale omenirii, revoluțiile spirituale care au transformat lumea de trei mii de ani incoace, toate au fost implinite prin cuvântul viu. Intotdeauna intr'o mare criză a istoriei universale, lumea a urmat pe cel care a vorbit și a invățat pe oameni cum să gandeasca asupra propriilor lor probleme. Buddha, Socrate, profeții, Sfantul Pavel, Mahomed — toți aceștia au vorbit omului față catre față; chiar textele care au rămas dela ei sunt discursuri sau fragmente dictate în inspirațiile lor suprafirești.

Faptul ca Nae Ionescu a fost profesorul universitar cel mai iubit și cu cei mai mulți elevi, se datorește tocmai acestui amanunt: ca el a invățat pe tineri cum să gândească — și i-a incurajat să-și gândească problemele lor personale. „Problemele personale" sunt, de cele mai multe ori, foarte simple — și cam totdeauna aceleași: iubirea, moartea, mântuirea. Numai când omul renunță de a fi el insuși, incepe să se deosibească de ceilalți. Numai problemele care nu sunt personale, devin din ce în ce mai numeroase, cu cât inaintăm în viață. Nae Ionescu a debutat în cariera sa universitară cu o lecție celebră: Iubirea ca act de cunoaștere. Problema aceasta — impreună cu problema mântuirii — a rămas în centrul preocupărilor sale filozofice până în timpul din urmă. Tragedia omului, dela păcatul lui Adam încoace, Nae Ionescu o găsea întreagă în acest episod: incapacitatea omului de a iubi în chip absolut, incapacitate care se soldează cu neputința lui de a cunoaște în chip absolut. Deaceia sfinții sunt singurii care se pot apropia de Dumnezeu și-l pot cunoaște, pentrucă numai dragostea sfinților se apropie de o dragoste absolută — fără ca, totuși, s'o poată vreodată atinge.

Valoarea pe care o acorda Nae Ionescu vieții se datora în primul rând capacității de iubire pe care o păstrează oricare viață. Niciodată nu poți despera de un om care rămâne viu din punct de vedere spiritual. Numai omul a cărui inimă se impietrește, și a cărui viață se oprește pe loc — este un om, spiritualiceste vorbind, pierdut. Nicio experiență și nicio greșală nu e decisivă, atâta timp cât viața spirituală nu e impietrită. Sterilitatea este semnul morții, și sterilitatea este un păcat impotriva iubirii. Pe Nae Ionescu nu-l înspăimânta moartea fizică, adică trecerea omului într'o altă condiție cosmică. Moartea aceasta, pentru el, era o desăvârșire, căci însemna o apropiere a omului de Dumnezeu. Cumplită era, însă, pentru el moartea în viață, „oprirea pe loc", impietrirea inimei ; păcatul impotriva iubirii, adică cel mai mare păcat impotriva Vieții.

(urmare în pag. 8-a)

CIUCURENCU — „Figurină" — Colecția Em. Ottulescu

Pentru a-l cunoaște pe Leopardi

de ALEXANDRU MARCU

Concepută numai în epoca emoționantelor *Idile* — ca aceea intitulată *Lunei, Seara zilei de sărbătoare,* sau *Visul* — prin care Poetul descoperea din ce în ce mai sinceră în tragica sfâșiere a forțelor sale fizice puterea miraculoasă de a-și însenina lăuntric ochii închiși prin iluminări tot mai radioase ; și poate realizată prin transpunere în cuvinte abia în 1829, zece ani mai târziu după acea concepție ideală, deci odată cu celelalte idile — ca *Liniștea după furtună,* sau *Sâmbăta satului* — meditația intitulată *Pasărea solitară (Il passero solitario)* mărturisește în lumea creațiilor leopardiene aceeaș tendință: de a pune la contribuție experiența literară a Poetului, ca și experiența-i sufletească, de trăire personală, în scopul de a găsi o nouă expresie lirică, prin care să-și deplângă singularizarea în viață, izolarea nevoită, fatală, prematur regretată și conștientă.

Intru aceasta, Poetul folosește în poezia *Pasărea solitară* un motiv bine cunoscut în Lirica anterioară a tuturor literaturilor: se compară pe sine cu cea mai romantică dintre zburătoarele lumii într'aripate, cu *il passero solitario,* cu acel minuscul *turdus aganeus* adică, pe care naturaliștii și dicționarele îl recunosc într'o mică pasăre albastră, deprinsă a fugi de tovărășia tuturor celorlalte semene, bucuroasă de singurătatea ei, pe care și-o ascunde, cântând totuș, în spărturile stâncilor și pe culmea turnurilor căzute în ruină.

Ideia acestei comparații nu era deloc nouă. Comentatorii lui Leopardi au identificat aceeaș temă de cel puțin câteva ori, în cele mai variate momente ale Poeziei lumii: într'un *Psalm* de exemplu („factus sum sicut passer solitarius in tecto"); într'o poezie a lui Petrarca („Passer mai solitario in alcun tetto Non fu quant'io"), ba până și într'un fragment din poema lui Pulci *(Morgante),* sau în Benvenuto Cellini, în timpul Renașterii, dacă nu într'un *strambotto* al lui Panfilo Sasso (Fr. Flora).

Simple conincidențe tematice, sau izvoare direct folosite, atari precedente rămân, firește, tot atâtea puncte de reper, menite să confirme perpetuarea „motivului" în Lirica modernă. Sigur este că acest „motiv" își trăește prin Giacomo Leopardi, notează acelaș comentator, momentul culminant al vastei sale cariere.

Primăvara da afară (prezentată în cadru de idilă, în care impresionează firescul versului, mai simplu aici adesea decât naivitatea unei bucolice populare); panica sărbătoare a reîntorcerii primăverii pe pământ, căreia nu i se sustrage decât ea, pasărea solitară și el, poetul, este cadrul firesc în care ni se prezintă plastic ideia morală a poeziei: neparticiparea, din incapacitate sufletească, la tinerețe, în anii care-i sunt hărăziți, la suferința constatării acestei incapacități adăogându-se presimțirea și mai chinuitoare a unor apropiate regrete.

Traducerea acestei poezii a lui Leopardi, a doua din noul ciclu de prezentări leopardiene pe care le încerc, făcute în lumina înțelegerii proprii a rostului traducerilor din Lirica străină, este astfel făcută, încât să-i mijlocească oricăruia dintre noi posibilitatea de-a cunoaște poezia lui Leopardi direct, spre a se pătrunde de-a-dreptul de frumusețile pe care le cuprinde. Intr'un cuvânt, oricare dintre noi poate citi poezia în original, urmărind versiunea care-o însoțește, ca un simplu și binevenit intermediar. Oricare dintre noi poate încerca deci emoția estetică, pe care i-o trezește sau nu poezia aceasta.

In ajutorul îndeplinirii rolului de mai sus, versiunea care urmează este însoțită de textul original și de un comentariu al unor anumite aluzii, precum și de oarecare observații de natură estetică, pe care le oferă în linii generale, comentatorul în prealabil arătat.

IL PASSERO SOLITARIO

D'in su la vetta della torre antica,
Passero solitario, alla campagna
Cantando vai finchè non more il giorno ;
Ed erra l'armonia per questa valle.
Primavera dintorno
Brilla nell'aria, e per li campi esulta,
Sì ch'a mirarla intenerisce il core.
Odi greggi belar, muggire armenti ;
Gli altri augelli contenti, a gara insieme
Per lo libero ciel fan mille giri,
Pur festeggiando il loro tempo migliore :
Tu pensoso in disparte il tutto miri ;
Non compagni, non voli,
Non ti cal d'allegria, schivi gli spassi;

(Urmare în pag. 8-a)

Selma Lagerlöf

A doua zi după ce primise consacrarea premiului Nobel — la drept vorbind, mai mult o recunoaștere omagială a meritelor unei scriitoare de mult consacrată prin imensa popularitate și admirația unanimă a publicului cititor de pretutindeni — se spune că primul gând, tradus numai decât în faptă, al scriitoarei suedeze Selma Lagerlöf a fost să răscumpere casa bătrânească împreună cu domeniul strămoșesc din Vermland-ul natal, Morbacka [1]). Și e caracteristic faptul că numele acesta figurează pe coperta unei cărți de amintiri, pentrucă cele mai prețioase, acelea care ne întovărășesc până la moarte, mângâindu-ne cu blânda lor adiere, sunt amintirile vârstei și locurilor magice ale copilăriei

Toți marii scriitori au avut intuiția excepționalei valori a celor dintâi amintiri și cărțile lor cele mai frumoase le-au scris sub înrâurirea prestigiului incomparabil pe care-l înfățișa priveliștea virginală a lumii asupra căreia s'au deschis uimiți ochii lor, în aurora vieții, și ale cărei nesfârșiri feerice a lăsat urme nesterse în sensibilitatea atât de receptivă a vârstei copilăriei. (Nu spunea Kipling, scriitorul ale cărui opere au fermecat copilăria și căruntețea milioanelor de cititori, aceste cuvinte de adânc înțeles: „Dați-mi cei șase ani dela începutul vieții oricui și vă prezic un mare scriitor; restul e fără însemnătate"?). Așa sunt „Cărțile junglei", de Kipling și „Le grand Meaines" de Alain-Fournier sau „Amintirile" lui Creangă și „Medelenii" lui Ionel Teodoreanu și tot astfel „Legenda lui Gösta Berling" de Selma Lagerlöf. Caracteristic și comun acestor cărți este nespusa ușurință a lunecării pe deasupra realităților cotidiane, a irumperii într'o lume străbătută și transfigurată de poezie, în care, închipuire și realitate se împletesc în cea mai firească conviețuire.

Amintirile Selmei Lagerlöf, din care lipsesc indiscrețiile autobiografice, ne dau în schimb măsura uimitoarei precocități și a predispoziției înăscute a scriitoarei, de a exprima fără să-i trădeze taina, lumea fantastică a legendelor și superstițiilor locale, lăsându-ne să întrevedem cât era de intimă și totală participarea ei la atmosfera lor miraculoasă.

Ele nu sunt, propriu vorbind, nici memorii, adică ceeace înțelegem obișnuit prin acest cuvânt: o înșirare cronologică a etapelor drumului străbătut în viață, ci episoade răslețe în care retrăiesc, cu o minunată frăgezime peisagii și scene familiare din copilărie și tinerețe, laolaltă cu fragmente de un interes mai special, asupra începuturilor și primelor succese în cariera de scriitoare. Care au fost aceste succese? Sunt aproape toate titlurile cărților apărute după „Legenda lui Gösta Berling", dar mai ales „Legende despre Cristos", „Ierusalimul din Dalecarlia" și „Ierusalimul din Țara Sfântă" și fermecătoarea „Călătorie a lui Nils Holgersson", una din cele mai populare cărți în Scandinavia, cărți în care fantasticul legendar și poezia trecutului dau și mai mult preț unor pagini de adevărată măreție epică.

Zilele trecute, ziarele au publicat știrea morții celebrei scriitoare suedeze, în atmosfera tragicelor evenimente care au zguduit recent Nordul european. E una din cele mai dureroase pierderi din câte au încercat, în ultima vreme, literatura europeană. Rămâne totuși, mângâietor, gândul că Selma Lagerlöf a avut răgazul să-și trăiască destinul ei, să spună tot ce avea de spus, într'un fel care-i va face de neuitat amintirea.

MIHAI NICULESCU

1) *Morbacka,* (Ed. Stock, Paris, 1937).

Gândire fără suferință

de CONSTANTIN NOICA

Acum câțiva ani ,un tânăr francez exclama : „La pensée bourgeoise, pensée sans douleur" !... Nu mai știu exact cine-l revoltase, dar aproape oricine putea să-l revolte. Căci la fiecare pas întâlnești oameni cari pot face, fără suferință, un program de reformă socială și politică, se pot gândi, fără suferință ,la origina lumii și la sfârșitul ei, după cum pot creia cadre teoretice pentru propria lor vieață, tot fără suferință. Sau cu singura suferință gramaticală și lexicală de-a trebui să rostească lucrurile într'o formă onorabilă.

Sunt destul de mulți astăzi, mai ales tineri ,dela noi sau din alte părți decât Franța, cei cari să creadă că tineretul francez contemporan stă sub acest păcat al gândirii fără de suferință. Nu numai că spiritul societății franceze, al acestei societăți mai de vreme cuminține de istorie decât altele, pare multora burghez ; dar ușurința cu totul excepțională prin care o gândire își atinge expresia, în limba franceză, ca și îndrumarea ei către forme retorice (școala franceză păstrează încă o „clasă de retorică"; și nu e retorica termenul final într'o cultură care și-a atins maturitatea, la un popor aflat la o încheiere de ciclu ?) toate favorizează impresiunea, cu privire la tineretul în chestiune, că rostește prea ușor și construește prea liber.

Dar e, poate, o simplă impresiune. Știm bine că ea e confirmată în unele cazuri, după cum știm că în alte cazuri tineretul acela stă prea mult sub prestigiul celor de altă vârstă, într'o țară unde, poate din pricina denatalității dar și — în aparență paradoxal — din cauza vitalității celor bătrâni, aceșia sunt deosebit de activi. Socotim însă că a extinde această judecată asupra întregului tineret francez e un act de nedreptate, isvorînd probabil din voluptatea de-a ponegri, puțin, poporul și cultura față de cari aproape toate celelalte popoare și culturi europene au resimțit un complex de inferioritate.

Ceea ce, mai ales, ne face să privim ca nedreaptă calificarea tineretului francez drept unul a cărui gândire e lipsită de suferință, este prezența în sânul său a unor grupuri, unde problemele puse nu purtau de fel pecetia conformismului. Dimpotrivă ,prin felul cum se puneau, ca și prin conținutul lor, problemele acelea aveau un caracter dramatic, căruia întâmplările europene din ultimul timp i-au adăogat un accent de suferință. Este vorba de grupul acela de reviste, l'Ordre Nouveau, Esprit, Plans, Réactions, *apărute în jurul lui 1930 și trădând, în ciuda diversității lor ,o frământare cu adevărat dureroasă.*

Dintre ele, l'Ordre Nouveau *și mai ales* Esprit, *aduceau atitudinea aceasta curioasă — dar în fond, poate, singura vrednică de-un autentic cărturar tânăr — de a fi în același timp împotriva formelor vechi de vieață spirituală, a societății franceze și-a celor înrudite ei, ca și împotriva formelor noui de vieață spirituală, propuse și în parte înfăptuite în alte state. Nici capitalismul și ordinea democratică, nici comunismul și rânduelile sale, cu atât mai puțin fascismul, în felul în care se realizează aiurea, nu ispitea gândirea acestor tineri cărturari francezi. Ei își închegau doctrina în jurul unui anumit „personalism", în care primatul spiritualului și înțelesul creștin al acestui primat aveau un cuvânt hotărîtor de spus.*

Dar isbitor și cu adevărat dramatic, era mai puțin întemeierea pozitivă pe care-o dădeau doctrinei lor, cât încercarea preliminară de-a o defini prin împotrivire cu doctrinele existente. Iar în această privință răfuiala, cu stările de lucruri existente în Franța însăși, era atât de polemic și hotărît

(Urmare în pag. ultimă)

CRONICA LITERARĂ

Ladmiss Andreescu: In țara cerului,

nuvele, Colecția „Universul literar"

Dimitrie Danciu: Solitudini, „ed. Lanuri"

Cu „In țara cerului", de Ladmiss Andreescu, colecția „Universul literar" tipărește al treilea volum de nuvele, într'un răstimp de un an. Când colecția și-a început activitatea, publicând „De dincolo de râu", nuvelele *ardelenești* ale d-lui Victor Papilian, ea a manifestat un program din care se vedea că voește să servască mai curând *literatura,* de cât publicul. Publicul nu cerea nuvele, iar „colecția" oferea, de la primul pas, nuvele, ceeace însemna că își propune să schimbe gustul acestuia, făcându-i educația literară. Evident deocamdată nu se poate vorbi de consecințele unui program întocmit altfel decât după cerințele modei. Revista „Universul literar", în preocupările sale editoriale, stărue în ideia că nuvela trebue *reabilitată.* Doveditor pentru interesul cu care privește această problemă a „spețelor" din scara întinsă a epicului, este împrejurarea că însuși directorul revistei, d. Victor Popescu, și-a făcut debutul ca nuvelist, cu „Biserica Neagră", iar a doua carte a sa, pe care o anunțăm că se află sub tipar la editura „Cartea Românească", tot o culegere de nuvele este. Am expus altădată argumentele estetice, pentru care socotim că acest *model* narativ trebue să „trăiască". Ar „muri" odată cu el și o anume *poezie* a întâmplărilor semnificative, și s'ar pierde exercițiul scriitoricesc, atât de necesar, al concentrării.

O „nuvelă" conține mai multă *poezie* decât un roman, vrem să spunem că dintr'o nuvelă *bună* nu poate lipsi poezia, pe câtă vreme un roman poate fi numit bun și fără „poezie".

Refuzul publicului se îndreaptă în acest caz împotriva poeziei, greșeală ce trebue corectată de cei ce se îndeletnicesc cu îndrumările literare.

In chip normal, lui Ladmiss Adreescu i s'ar cuveni să fie, „lansat" ca scriitor, prin volumul său „In țara cerului", dacă astăzi ar „lansa" și nuvelele. Ar trebui adică să se îndrepte atenția satisfăcător asupra numelui ce vrea să și-l pue în circulație, prin calități de prozator.

Firește, alături de merite nu trecem cu vederea și lucruri din proza tânărului, la care trebue să renunțe. Le indicăm pe acestea întâiu, spre a limpezi terenul unei prezentări pozitive, fără șovăeli. Ladmiss Andreescu trebue să se desvețe să mai practice pseudo-imagismul liric, în epică. Să nu mai spue : „...se reazimă de speteaza scaunului și de *temeliile* gândului" (p. 9) sau : „Toudy Tessier l-a salutat... cu copilăria Sudului pe chip..." (p. 82); sau: „Se spală *rural* într'un ciubăr... (p. 89) însfârșit : „Cu zâmbet de cer și sufletul floare albă" (p. 114). Fără a intra în mecanismul acestui fel de exprimare, ne mulțumim a-l declara *facil,* și deci la îndemâna oricui... utilizarea lui mascând, cu multă siguranță, lipsa de talent. Ladmiss Andreescu cunoaște însă în mod serios tehnica exprimării personale și interesante, cum dovedim cu multe și ingenioase împerecheri figurative, roduri ale gândirii plăsmuitoare. Iată pasticizat *drumul* unui avion în sbor : „...între cenușiul lutului de jos și cestulalt cenușiu, albastru, al adâncului de sus..." (p. 8). Pentru ofițerii de aviație, cărora nu le e destul să-și spue că sunt „camarazi de arme", Ladmiss găsește natural, formula : „...camarazi de arme și aripi" (p. 12). Tot norocoasă ni se pare și determinarea : „Numai o clipă, numai o *suficientă* clipă" (p. 15). Intr'adevăr, trebue o acrobație frumoasă ca să spui „o suficientă clipă". Alteori găsește simplitatea necesară spre a zugrăvi acțiuni grave, cum e aceia a unui avion în salt: „Cel mai frumos din cabrajele ce s'au făcut și se vor face. Să năucească și pe poeți. Frumos ca 'n povești. Cu orice risc". (p. 20). Și alte figurări caracteristice „...în vâltoarea eroismelor" (p. 43) ; „...în definitiv, de ce atâta păcătoasă jale" (p. 86). „...o adâncă brazdă în crucea ochilor" (p. 117); „Și, Doamne, dece Sanda... păstrează uluitor, o schimonosită decență?" (p. 174); „...îndemn la drumeție sufletească" (p. 191) etc... Ladmiss Andreescu știe așa dar să condenseze gândirea, stilistic, în forme verbale originale, și, ceea ce e mai greu, chiar ironia o dozează corect, la timp oportun.

Pe studentul francez, devenit luptător pe frontul românesc, autorul spune : „Dacă-i lipsește conitreaul, îl înlocuește mulțumit cu o sticlă de țuică românească, și... exotică. Se extaziază în fața clondirului carpatin, ca un poet decadent din țara lui..." (p. 8).

N'a sosit și la București, de la Paris, decadentismul ? Și când au văzut că trece voga decadentă, nu s'au îndreptat poeții spre clondirul carpatin și alte autohtonisme avantajoase ? La ironia „clondirului carpatin" am putea medita mai durabil.

Generalizând, Ladmiss Andreescu stăpânește puteri de exprimare felurite și ceea ce constitue aportul său, în momentul actual al pregătirilor tinerești, este introducerea limbajului popular, alături de cel cult. Autorul îndrăsnește să *transcrie,* graiul omului de pe stradă, care, se știe, vorbește altfel decât literar, — și ca atare mărturisește alte mentalități decât cele supuse convenienței intelectuale. Obiecția că, în meșteșugul scrisului, transcrierea exprimării din popor, este operație la îndemâna oricui, cade lesne, deoarece transcripția implică neapărat intuiția momentului sufletesc, altminteri ea neprezentând valoare literară. Tânărul autor tocmai cu această intuiție este înzestrat. Nuvela primă intitulată „In țara cerului", cea mai întinsă, 108 pagini, din 223 ale căți (în total 6 bucăți) — și care justifică și titlul volumului, narează un episod din războiul trecut, locul și personagiile fiind ale unei unități de aviație. Dacă, în linii generale, căpitanul Anta, erou aviator, care moare asvârlindu-se într'adins cu aparatul peste neamțul Freddy (plecat la începutul războiului în Germania și fost camarad de copilărie, ucigaș crud al pisicilor, cu pietre și obsesie de sălbăticie al ofițerului român) nu ni se pare tocmai bine luminat din pricina îngrădirii de analize psihologizante, — în schimb, mecanicul escadrilei, Moș Stan Petrache și soldatul Bucurel Gheorghe sunt tipuri de a căror realizare felicităm pe autor.

Soldatul nu pricepe, în simplitatea lui, cum din felurite bucăți de fier, sosite pachet, se poate închega o mașină sburătoare. Mirarea îi întunecă și mai mult mintea necultivată. Mecanicul, care trebue să se slujească de soldat la închegarea „păsării", fiindcă așa e „orden", „și ordenu e literă de evanghelie acu 'n răsboiu", nu acceptă însă ca ajutorul lui să lucreze orbește, așezând piesele numai după indicații, și se simte dator, — prin profesia lui, să-i explice miracolul mecanic al miilor de angrenaje ce capătă viață, prin unitatea lor. Stan Petrache explică și Bucurel ascultă : „Aci e meșteșugul : viață din șuruburi, pistoane, celule mecanice, arcuri, rulmenți, o viață mai altfel decât viețile noastre : ascultătoare fără margini... — ...Și vezi tu, mă Bucurele tată? Asta ar fi cam așa : ce ai face tu fără cap ? Și ce ar face capu lu Bucurel fără ciolane. Ia spune. Spune, dacă poți... Pricepi mă ? ...Când s'a desprins cucu de cer, asta înseamnă că i s'a rupt ața așa, ca unui nasture care se desprinde de haină... Și atunci avionul pică mă... ca o picătură de apă. Și se sparge de pământ ca și picătura. Pricepi ? — Păi dară... — Și mă frati-miu, cu fiecare pasăre care se culcă frântă ca să nu se mai scoale niciodată, să stinge și un suflet de om. Rar de tot când scapă.

Poate și două. Dar se rupe și o frântură din mine, dă colea, de sub buzunarul ista. Vezi tu ? Înțelegi ?... — De ce mă, de ce nu pricepi ? Moș Stan s'a bătut mânios cu palma peste genunchiu și s'a înroșit la chip: — Ba pricep don 'maister, hotărăște cu totul nelămurit Bucurel. — Așaaa... Acu pune mâna !" (p. 27-28). Scenă cuceritoare prin omenescul ei elementar și direct.

Intuiția centrală a lui Andreescu este amărăciunea mecanicului Stan Petrache, care vedea avioanele închegate de el, prăbușite curând, la pământ, și odată cu ele și ființa piloților. Omul a fost surprins într'o stare adâncă de emotivitate. Aceeaș importanță *documentară* o are și sanitarul Gheorghe Neață, din schița „Zădărnichie", — admirabilă prin coniizione, — care deasemeni nu pricepe cum cineva se poate sinucide din simplă *curiozitate* de a înregistra ceea ce simte în acele momente. Adusă la spital în agonie, o tânără candidată *utopiiă* la sinucidere din curiozitate, cere cu ultimele lumini ale conștiinței, creion și hârtie să-și scrie „impresiile". Sanitarul nu pricepe aceste anomalii și refuză să împlinească cererea, până vine internul : „Zicea ca să scrie, nu știu cum să zic, un fel de *emprese* din „clipa cea mare" — găsi el cuvântul care-i păru ram umflat. Dar v'am spus, era beată criță, — o dădu pe limba lui". Medicul aduce hârtie și creion, tinerei care le cerea, în trezirile conștiinței. Ladmiss Andreescu fixează interesant momentul în care sanitarul privește pe muribundă, încercând să-și scrie „empresele", fiind ajutată de medic : „Domnul Neață privi cruciș la medic, dar pentru că hotărîrea gesturilor lui îi reteza orice vorbă în gât, se dădu deoparte : și cu regret și compătimire își scuipă părerea într'o chiuvetă : — numai dictor să nn mai fii ; să faci pe gustu' mortăciunilor. Reflectă și se hotărî să stea supus, gata la ordine, ca un sanitar conștiincios ce se afla" (v. 113).

Netăgădui, *îndărătnicia* omului simplu, dar echilibrat, de a face „pe gustu' mortăciunilor", este o stare psihologică aflată și exprimată cu suficientă îndemânare scriitoricească.

Insfârșit, spre a lumina și alte aspecte ale posibilităților lui Andreescu despre care spunem că sunt diverse, de la analiza pretențioasă a „cazurilor", până la mentalitățile opace, dar robuste (în acestea excelează, pe cât ni se pare), ne vom mai opri la nuvela „Alb și negru".

De aci vom exemplifica, ceea ce se cheamă „descrierea naturii". Bucata țese o intrigă nițel cam cețoasă, până la urmă captivantă însă prin ineditul ei. Intr'o stațiune climaterică de munte, pe malul Oltului, se află instalat un ftizic, a cărui moarte este așteptată din zi în zi. Soția lui, Sanda, tânără, frumoasă, atrage misterios în jurul ei mulți admiratori, fiecare nădăjduind, că după săvârșirea bolnavului, o va moșteni ca soție sau ca amantă. Conștientă de desfășurarea inevitabilă a lucrurilor, în acest sens, Sanda pare că 'și propune să-și selecteze pe viitorii ei pretendenți. Surprinsă de un prim amant, în brațele unui al doilea, care fusese până acum platonic, femeia este ucisă.

Unitară, nuvela impresionează, deși finalul cade melodramatic.

In paginile ei, citim o admirabilă descriere a „naturii", după o tradiție la care nu se mai abat tinerii prozatori. In deosebi, subliniem aceste fraze : „Unde țăranul se îndârjește să se ridice semeț, valurile se înfurie și sapă, cu tot mai năprasnică ură, piatră golită de vegetație și clisă, rămasă singură și desnădăjduită în vântoasă, să înfrunte tăriile venite și din cer, dar mai apring din afund, în vâltori și spume. Mai la vale, între maluri de tot colțuroase și hameșe, apele se strâng grăbite pentru mai vitejesc asalt, în vuet înăbușit, strecurat șerpește printre văgăuni și răgălii, în inima munților. Dar, de la un loc, două stânci, ca două porți de ceruri, gâtuesc valea, închid, uriașe și apăsătoare, orice perspectivă de isbucnire, de descătușare apoi, gândului, ochilor, dornici de peisagii și de lumină. Doar adâncurile în încătușare mugesc înspumate și neputincioase" (v. 172). Ar mai fi să remarcăm „reușitele" lui Andreescu în înfățișarea „orgiilor", din aceeaș bucată, o ciudată retorică a beției și a eroticei, amintindu-ne proza unui scriitor trecut, admirat de mulți. „Orgia începea modest, la micul și fastuosul restaurant de pe bulevard, cu un director la chip asemenea nobililor ruși în refugiu.

Apoi, după ritual — căci era un adevărat ritual — nu ne lămuream niciodată cum, îmbujorați, destupam sticle de șampanie la cel mai monden cabaret din orașul acesta de ofițeri și burguri străvechi, de cețuri și pasiuni refulate, provincial și trist" (v. 176).

●

Pe Dimitrie Danciu, autorul plachetei de poeme „Solitudini", publicate în colecția „Lanuri", din Mediaș, l-am dori par'că mai curagios și mai încrezător în talentul său. Va veni, credem, curând și vremea unei selecții, între prea numeroșii autori de plachete, profitori ai unei inflații de metaforizare lirică. După ce criteriu se va isbuti alegerea, nu e cazul să discutăm, oricum socotim că emotivitatea va constitui unul din criterii. Dimitrie Danciu cucerește cu această însușire, pe cititorul celor 22 de poeme din ale sale „Solitudini". Lui Ion Moldoveanu, camaradul de preocupări, mort anul trecut și regretat sincer, poetul îi închină patru strofe, a căror lectură impresioanează:

Prietene, noi nu ne-am cunoscut,
Din apele poemei am băut ;
Pe-acelaș drum înalt ne-am întâlnit,
Când nu ți-a fost destinul împlinit.
Cu rouă ne-am cumineçat în zori
Și nu ne mai vedeam dintre ninsori ;
Imprieteniți cu mieii și cu iezii,
Treceam, voioșii, prin țarinile-amiezii.
Și uneori cu tâmplele în mâini,
Ne tot priveam tristețea în fântâni ;
La porți se scuturau duios castanii,
Atunci ai început să-ți numeri anii.
Dar într'o zi cu sumbru scăpătat,
Nu știu ce glas, din hău, ai ascultat,
Că te-ai urnit, în largul necuprins
Și steaua, tulburată ți s'a stins".

Dacă observații pe seama acestor versuri n'ar fi concludente, sub pretext că tema este „ocazională", alte poeme ne vor oferi în schimb o simțire curată, mărturie a dotației autorului. Sxemplu limpezimea acestor trei strofe:

S'apleacă alba creangă de salcâm,
Pe zâmbetul și pe tristețea mea ;
Tăcută — ca o trecere de vânt,
Imi cade floarea peste ploape, grea.
Sub lenește mulriri de basme lungi,
M'adoarme ruga apelor din munți
Și luna țese moale înveliș
In țarini, peste vreri, pe arse frunți.
Pierdut în somnul meu adânc,
Să nu mă știe 'n lume nimenea,
Doar alba creangă 'ntinsă de salcâm
Să-mi fie 'n noapte candelă de nea.

Evident, tonul de elegie fără suflu major, nu isbutește a fixa definitiv numele lui Dimitrie Danciu, atenției împărțite azi peste un prea larg orizont liric. Dar avem impresia că dacă ar pune ternei pe înzestrarea sa și ar adânci-o, poetul și-ar deschide drum.

CONSTANTIN FANTANERU

Corespondența noastră

DESCOMPUNERE

In noaptea asta, materia se descompune
Și simt cum se desprind atomi răsleți ;
Curg picături murdare... materia din mine,
E restul trist și negru al unei vieți.

Ce descompunere latentă ! — flux grotesc ;
Se'nprăștie materia... și plouă afară,
Ce toamnă și ce frig ! mă văd că 'nebunesc
Intr'un oraș tăcut, cu pace solitară...

Ce descompunere latentă ! — flux grotesc
Se'nprăștie materia... și plouă afară...

Interesantă ca exercițiu pe o temă bacoviană și ca asimilare a unei sensibilități descoperită prin lectură. Altminteri nu constitue un fapt poetic important.

ANII

Hai, anii, care vin să-i plângem
Ca două frunze veștejite,
Și viața goală să ne-o strângem
Pe la unghere tăinuite.

Hai, anii putrezi, grei ne-apasă
Să-i prăbușim și să-i lovim,
Vom sparge anii, ce ne pasă !
Iubito, doar o să murim.

Hai, anii care vin să-i plângem
Int'o funebră melodie,
Răsleț trecutul să ne strângem
Eterna lumii nebunie.

Dimitrie Cobea

TRISTEȚE...

Plâng...
Dar plânsul meu
E un ecou
Ce se isbește 'n ziduri.
Ecou înmormântat,
In sufletul meu trist.
El pare-un lung șirag de lieduri
Cântate de arcușul fin,
Al unui Wagner, Chopin, Liszt.
E sufletul meu greu,
E sufletul meu trist.
Plâng...
Dar plânsul meu
E ne 'nțeles
Și nu-l ascultă nimeni.
Eu nu am glas
Să mă 'nțeleagă cerul.
Intruchipez și ura, și iubirea și misterul.
Exist în tot și sunt nimic,
Port crucea gândului macabru
Pe umeri grei de demiurg.
Simt creerii cum mi se scurg
Și cad în gol : pic, pic...
Plâng...
Dar plânsul meu,
E 'mprăștiat
In mii de glasuri triste...
Se pierde tot în nepătruns
Și-mi cade 'n suflet liniște.
Un sgomot tainic de morminte
Răsună surd; pe căi de gând
El a venit din neființă și n'are timp
[nici loc.
Pe lungul drum în el s'a strâns,
Fășii din negrul nenoroc,
Intreaga suferință
Ce-o simt ; e groaznicul ecou
Al propiului meu plâns.
Plâng...
Dar plânsul meu
E-un plâns morbid și sec
Pe-o barcă rece simt că trec
Din zi în noapte :
Se las' amurgul.

L. Bălteanu

TRANSFIGURARE

Privesc un schelet..
și noaptea încet
se lasă
în casă.
Nimeni nu poate
smulge
s'alunge,
Tăcerea cu șoapte.
Grămada de oase
începe să coase
Cu firul
șirul
ideilor mele
iar noapte,
și șoapte
grele...
Acelaș!
cuvântul
și gândul
acelaș!
Și iarăși îmi spune..
aud cuvinte
șoptite
ce mic ești iar
suflet hoinar
Stăpâne!
Privesc un schelet..
și noaptea încet
m'a cuprins
și prins
in brațele-i reci.
iar noapte,
și șoapte,
seci...

Fănel Dumitrescu

POETUL

Și-a zămislit a lui căutări,
Din neagra-i mare de dureri,
Și le-a 'ndreptat apoi în unde,
Cu gândul lumea s'o innunde.

Iar vântul, craiu neastâmpărat,
A mării und'a sbuciumat,
Și i-a mânat tot rodul minții.
Spre țarina făgăduinții.

Dar se vor sparge val cu val,
Izbind neînduratul mal,
Sfioase cânturi, plămădite
Din zeci suspine înnădite.

Și s'ar întoarce storp cu strop,
In iureș de furios potop,
Și vor zdrobi 'n a lor urgie,
Speranțe, vis și poezie.

Eugen Căciulă
Chișinău

AMURG

Cernite rugăciuni amân în pragul zării
când plâng tăceri pe alei sihastre de platani
E un amurg pribeag în glodul ros de ani
chemat de naiul plumbului din depărtări.

Trec doruri amăgite prin galerii de ort
Aud acelaș „ce" funebru, rostit de pasul
[sorții,
aud aceiaș oră, bătând în gama porții
Când ochiul mi s'adapă din gându-mi glas
[de mort.

Trec rătăciri târzii prin toamnă prin amurg,
duini în spovedanii se strâng în cram de vânt
Și'n geamuri bat tristeți cu aripi de
[mormânt
Când fâlfâiri străbune, trec umbra clipelor
[prin burg.

CERNIRI AMAGITE

Pândeau cernirile — amăgite
In zarea vremi 'ncătușată
Povestea serii adăpată
Din ametist de svonuri rătăcite.

Năeri târzii veneau din zări înmărmurite
Sub pleoapa ceasului din burg
Pe drumul troenit de — amurg
Venind, văzutu-s'au mirări de noapte
[prigonite.
Un gând foind prin depărtările târzii
Le-a presărat pribeag în prag de minte
Când rugăciuni s'au stins pe uliți de
[morminte.
Tăcerea glas a detunat: Că nu mai vii
Te-au așteptat chemări de dor năuc
Ca plumbul unui râs de cuc
Noaptea pășea prin reverii

Simion Cerăceanu

INCEPUT DE GER STELAR...

Covor de fluturi morți țesutu-mi-au salcâmii
Miroasă-a iarnă-a frig și prohodează cânii
Pe cerul vânăt norii — goniți de șficiu de
[vânturi
Se-întind lințolii triste pe stele și pământuri
Și luna — cap de aur — hieratic, ruginit
Astupă printre ceruri isvoru 'ntelenit
Și înghețat al căii de diamant și-azur
Apoi pe putregaiuri arunca-argintu-i pur...
Și trage pe canaturi de ceruri bătrânite
Porți de 'ntuneric grele — de vremuri făurite
Doar gându'-argonaut le ciocăne zadarnic
Cu degete subțiri și visului paharnic,
Nu poate să-i mai fie — pe drumuri zodiești
S'oprește să asculte cu simțuri uriești
Cum ticăe 'n străfunduri de lumi și univers
Inima pământului prin cruguri reci în mers.

M. I. Cosma

TOAMNA...

S'a scuturat ultima frunză din copaci,
Și vântul toamnei reci, lovește nemilos,
Cerul e 'nchis în chei și descântat de vraci
Cu buruieni, cu fum, și măduvă de os...

O babă hâdă n băț — tablou din alte vremi,
Cu fusta ca o trenă, se ține de uluci,
Și fără ca să vrei, te face să te temi,
Când vezi că la tot pasul, ea face două cruci...

S'a scuturat ultima frunză din castani,
Și vântul toamnei reci, cu ploaia logodit,
Intr'un cupeu stricat, de-acum cincizeci de
[ani,
Se plimbă toată ziua prin parcul pustiit !...

George Petrache

...Pe-o gură de rai...

de EMIL BOTTA

Peste noapte, în cer,
al îngerilor val
lovește mereu
cerescul chimval.

Cu freamătul tău
noaptea mea o frângi...
Pădure străveche
te sbuciumi și plângi!

Și suspini și te pierzi
ca un val printre valuri,
ca vântul minunat
ce adie pe maluri.

★

Pe ramurile tale o, arbore noptatec
văzui al vechilor porumbiel singuratec
ce drăgăstos gângurind, aștepta.
Și îngerii crini purtând,
vestitorii unei melodioase tragedii,
scuturau pe rând
în urne, aripile sidefii.
Prin strălucindul arhipelag
din stea în stea, se îndrepta spre lună,
cu toate pânzele întinse,
Melancolia, barca-mi nebună.
Și printre doruri plutea,
printre cerești clare odoare
melancolica iubire a mea
ce-i rătăcitoare.

★

Vine spre mine cea făr'de repaos
umbra cumplită
semeața persoană ce-și spune Soartă,
Soarta care nu iartă,
de îngropăciune un cânt psalmodiind.
O noapte a nopților, cea mai de sus
treaptă a veninoasei mele fantezii,
o noapte de gemete aduce Soarta.
Un înger herald a deschis poarta
prin care văzut-am darurile toate
în lumină lucind și'n puritate
ca mândrele-ți ziduri, Ierusalime cetate!
Prin bruma somnurilor mele
însăși raiul vedeam,
printre fulgeroasele stele
raiul aiurărilor mele.
Ași fi putut ridica o hartă
a supra-naturei prin care mirarea, copilărește,
mă poartă.

Ah, nebunie nu mai cânta,
stelele's moarte și luna-i colea!
Ah, nebunie nu mai chiui
că amar, amar va fi!
Arzătorul rai mă apropie,
sunt în bătaia flacărilor lui,
a nemiloșilor șerpi ai focului,
pradă sunt vâlvătăii cerului.
Și raiul îmi spune: „Leagănul sunt
și argintul tău, floarea ta, o brândușă
sunt pentru tine!"
Ah, raiule dar de unde atât amar, atâta
cenușă?

★

Intristare care cuprinzi
mijlocelul florilor,
Intristare care așterni pe buzele
florilor, surorilor,
un ușor, mistuitor sărut
la petrecerea de apoi,
la balul în toi al anilor,
un sărut asemeni diafanilor
nouri argintii,
Amurgule care preschimbi
într'un monument de flacări
muntele cel vecinic, în jaruri!
Și pajiștei îi dai un chip legendar
și Nemaivăzutului îi răpești haina,
făcându-ne dragi moartea și seara
cea modestă și plină de haruri,
Intristare și Amurgire
evenimente ale sufletului meu,
ritmuri ale inimii mele,
păcate în aerul ce blând mă înconjoară,
Intristare și Amurgire
să încremenesc între voi
ca între două furii aș vrea
asemeni apei fermecate între pământ și cer,
ce osândită-i de pronii
ca nicicând să nu sece.

*

Acel palid August, s'a întors,
plecat era și s'a întors
Regele cu schiptrul de aur
ce dus a fost
August al nost dezolatul,
mult iubitul August s'a întors.
Ii ard stelele haina de-a lungul, de-a latul,
de ochiadele jalnicei luni fiind el săgetatul
(Incendiul pornit în ceruri, după orând,
sfârșește în agonie, în August luminatul,
suspinând...)
Mână arhaică a Mariei
din icoanele copilăriei,
desmiardă-mi fruntea ce focuri dogoare.
Fântâni de poveste, ape rătăcitoare
veniți-mi în jur
ca bocitoarele crăiese ale basmului
să vă dărui lacrima învierii mele
din pustiul „Nu-mi pasă",
a învierii dintr'o secetă decât moartea mai
dureroasă!

Ah, inimă îți jur
că tristețea cade ca o ploae din stelele reci,
că doar am văzut-o cum cădea
frumoasa tristețe în August,
ah, am văzut-o cum se culca
la picioarele mele,
cum curgea,
delicata, fluida, fugara tristețe...

*

Sue, sue spre lună
un fantomatic demult și veștedul odată.
Ca un argint ce scris a fost să-mi scape,
imaginea ta, în tremurătoarele ape
căzu.

Oh, destul am jelit și destul
am întrebat steaua și vrăjitoarea lună am întrebat,
mută ești pentru mine imensitate,
călăuză vicleană ești, cu rele priviri în adîncimi plecate,
dușmancă ești!
Dar frumoasă ca nimeni alta.
Și-i mai de preț
ticăloșia ta somptuoasă oricărei fidelități sarbede.
Vai, umilitoarea stea care mă sărută pe mine
purpură n'are, nici aur, nici gloria,
gloria mândrelor stele regine.

*

Se apropie depărtarea
cerul e sincer, transparent...
Citită, recitită poate să fie
misterioasa dimineață:
roua e un imn, aurora o elegie,
un țipăt lumina, ce te înghiață.
A totului carte stă deschisă.
Tremurător mă apelc, ,
natură orbitoare,
asupra fântânilor tale înțelepte,
asupra isvoarelor tale vorbitoare...
Nu citesc, nu, ci ascult
cufundat într'o pace
astfel de plină pace
că mâinile încep să-mi putrezească
și ele, în pace.
Nu înțeleg lucru mare,
dar ceeace aud
mult, mult îmi place.

*

Vor să mă ducă în țara lor
fratele somn și visul, răul acela...
Nu mă lăsa în seama lor
că departe, departe-i țara umbrelor.

Sus, acolo, sub luna prietenoasă
e norul de argint pe care eu
l'am socotit a fi leagănul unei iubiri
arzătoare. De ce te miri?

Sus, acolo, stă și veghează
un înger. Cum îi arde armura!
Și brațu-i de foc lucește! Vezi
cum lucește! Dece nu crezi?

O, tu te-ai îndoit de toate
și fără teamă ai primit vizita,
fumul acela ce spuse: „Moartea sunt!
Vai, cum viața trecu!"
Dar nu era Moartea, nu era, nu.

*

Claritate a nopții! Liră
pe care se întrec meșterii îngeri!

Florile toate se inspiră,
în ora de muzică,
ascultând, fredonând.
Claritate a nopții! Undă
tremurătoare ce mă poartă
către îngândurata stea
ce-i din al seninurilor patrimoniu
desprinsă: nebuna, steaua mea.
Claritate a nopții! Ideală
claritate, un vis ești, atâta, un vis.
Dacă 'nchid ochii te pierd,
printre negurile mele te pierd.

*

Amar, amar se mai sbate
soarele meu în asfințit,
durerea e fără sfârșit
și fără sfârșit înserarea.

Mă va robi o despotică noapte
mai orbitoare
căreia voi spune: din paradis
ești, îngerul ești, cel trimis,
feciorelnică floare!

Ah, vă cunosc drumuri ale nopții,
pustii bătute de lună, am mers
prin himericul vostru univers,
fiecare piatră o cunosc.

Și al astrului freamăt îl știu,
mătăsosul freamăt al stelei
și stygianul fluviu al grelei,
al groaznicei morți, toate le știu.

Iubirea însă o caut mereu
în ceruri, în adieri,
printre stelele vecinice, printre dureri,
iubirea o caut mereu...

*

Dă-mi freamătul, pădurea mea
când Eol cel aprig se desfată,
când bâltărețul nebun
și frageda salcie alintată
se logodesc în cer.
Și risipa-ți de lacrime o cer
o, mângâioasă noapte înstelată,
și uitarea dă-mi-o, în palida zi
când, iubire, te va săruta
minunația, moartea cea grea.
Și vântul a jale când s'o tângui,
duiosu-ți păr când l'o clătina,
ah, moarte nu mă ocoli,
arată-mi-te Stea!

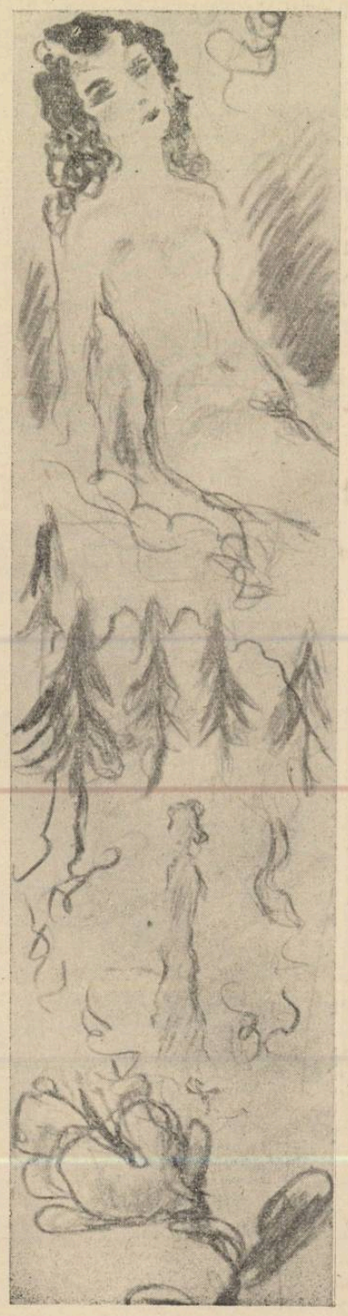

PORTRET

Vrej de umbră mugurind tu ești,
Țipăt greu, răpit din aprig cântec,
Din lumina ta cărnoasă crești
Ca un fum albastru din descântec.

Poate ți-ai luat din stele ochii
Și tăria coapselor din ars bazalt,
Ți-ai tăiat din cer de seară rochii,
Să 'nfloreșți, garoafă'n visul meu înalt.

Nu te văd; te'ncheg din amintire:
Dumnezeu clădind o lume într'o zi;
Te adun cu peana din închipuire,
Pentru marea bucurie de a fi.

RELIEF

Tremurătoare, suie umbra ta
Și'n soare își topește viața.
Pe umeri, negru, părul ți-o cădea,
Pierzând în mreaja-i moale, fața.

Dar cum îți văd aevea gura,
Și vorba ca pe-un cântec ți-o aud,
Îți frâng în două părți făptura:
Tu gând ascuns, tu pântec nud.

Vin ploi de sud, o stea s'anină
De pieptul meu și te visez;
Iar când te simt sub mine, violină,
La fruntea ta îngenunchiez.

Tu vie floare, mugurind abia,
La patru nopți: un foc de lună,
Făptura-ți lângă mine strălucea —
Mărgăritar pe-o buză de genuă.

INTERIOR

Își sună'n mine toamna zurgălăii,
Pe înserate și pierdute drumuri.
Un soare stins răsare dintre fumuri,
Roșind cu aur umerii odăii.

Un bibelou descinde pe parchete
Și-l plouă rar, cu boabe mari, tăcerea,
S'a furișat un svon în toată încăperea:
Valsez zâmbind prin dulcile regrete.

Incremenind apoi, prea albă cretă,
Mi-aduc aminte iar de vechea tragedie,
Ce ar putea atât de simplu să nu fie —
Și scriu un vers. Tu treci ca o cometă.

INTERLUDIU

Te bănuesc frumoasa mea, crescând abia
In visul meu ciudat de fiecare seară,
Reci aurării sunând, cuvântul tău suia,
Spre drepții brazi, cu umbra lui ușoară.

Tu care ți-ai mutat în mine glasul
Și strigătul l-ai prefăcut în șoaptă,
Din verzi păduri pornește-ți pasul,
Spre țara mea de gând, de mult răscoaptă.

Mai fragede mișcări, nici firul ierbii,
Decât mlădia-ți coapsă, nu le are,
Mai limpezi ochi nu au nici cerbii
Gonind pe dealuri calme către mare.

Eu te-am făcut din humă și din cântec,
Tu ai crescut semeață peste mine,
Te-am plămădit din al cântării pântec,
Revarsă-ți umbra violetă peste mine!

SEARĂ ALPINĂ

Ce trist amurgu-acesta peste albe creste,
Venind din cer cu ploile de sud;
O goarnă sună'n văi și o aud,
Pierzându-se în timp, pe căi agreste.

Ce neguri albe fruntea ne-o încing,
Ca reci și fermecate clăi de păturі,
Privind în tine și privind înlături,
Vezi norii stinși pe deal cum se preling.

Tăcu'n desișul tot sălbătăciunea udă
Și câini adulmecă doar pași de ieri,
Cu șaluri mari ne'nvăluie silvane seri,
Și inima se coace, tristă, ca o dudă.

Te strig mereu, dar nu-mi aud cuvântul,
(Ecoul ca un om s'a spânzurat de brazi!)
Doar dorul dragostei te ține să nu cazi,
S'aprinzi cu focul tău stelar pământul.

POSTLUDIU

Tu ai crescut în gândul meu, o stranie
floare,
Te-ai ridicat spre inimă pe scări de-azur,
Ai fost un golf de vis cu ape de răcoare,
Cu palmieri suind în cerul clar și pur.

Noi nu ne-am întâlnit; te plămădisem
Din piscul cel mai dur — un imn de preț,
Dar tot ce versul înălțase, năruisem,
Privind, cu chin, ciudatul tău dispreț.

Azi ești un fum. Pe țărmuri de lumină
Gând frământat te-adulmecă'n zadar.
Trecând în timp, tu te-ai făcut rugină,
Uitată plantă'n file de ierbar!

Brașov-Postăvarul, vara lui 1939.

Simple note

Pentru întâlnirea lui Don Quichote cu profesorul Nimbus

de COSTIN I. MURGESCU

Cred că în ziua în care se vor întâlni. cavalerului năuc si entuziast — care este vestitul intre toți cavalerii Don Quichote dela Mancha — nu-i va fi rușine să strângă cu sinceră bucurie de frate. mâna contemporanului nostru, profesorul Nimbus, cel cu firul de păr răbufnit din chelie. Pentru a pregăti această întâlnire intre eroul grav (crescut din litere în armură si zale) și prietenul nostru (mai puțin grav, pentrucă făurit din câteva linii, cu o simplă și ciudată pălărie de artist) scriu aceste rânduri; dar le scriu mai ales în speranța poate nejustificată, că întâlnirea aceasta îl va reabilita pe omul de mare suflet care este profesorul Nimbus.

Don Quichote, cu înțelegerea lui mare pentru oameni, nu va râde desigur de întâmplările prietenului meu; el e prea serios și liniile feții sale prea mohorîte, pentru a adăposti râsul, dar cu un salt care-i va pune în pericol scheletul fragil, va fi lângă Nimbus spre a-i mulțumi. Spre a-i mulțumi în numele copiilor pe care cu prețul hazului nostru ii apără; spre a-i mulțumi în numele romanelor de aventuri prin învățătura cărora sapă galerii ce nu dau în cealaltă parte a lumii, ci în propria-i grădină; spre a-i mulțumi în numele fanteziei, al oamenilor din toate vremurile, al acceselor spontane și ridicole de eroism.

Și Don Quichote va avea dreptul să privească din nou către noi toți desgustat de neînțelegerea și superficialitatea noastră...

Mărturisesc că Don Quichote va avea dreptate să gândească astfel, să ne disprețuiască. Pentrucă el va fi singurul în stare să cunoască pe profesorul Nimbus; ei sunt doar din aceiași esență, au crescut din aceiași plămadă și dacă în clipa întâlnirii cavalerul fără frică al Dulcineii va fi într'un moment de exuberanță (atât de rar întâlnit în viața lui), va exclama emfatic:

— Iată, după mine, al doilea OM pe care-l cunoaște omenirea!

Și dece nu. In disprețul lui pentru noi, proștii serioși și cuminți, Don Quichote nu va avea decât o singură acuzație de adus profesorului Nimbus: aceia de a avea timpul să ne mai dea lecții de morală. Aceasta pentru motivul că (in orice caz) nobilul fiu al lui Cervantes nu va vedea în prietenul nostru un măscăriciu menit să ne distreze dimineața, când punem mâna pe ziar; dimpotrivă, cu un deget sprijinit de tâmplă, va rânji trist:

— Ce-au înțeles ei din tine, care ești mai moralist decât morala unei fabule de La Fontaine!

In adevăr, ce înțelegem noi? Afară de faptul că Nimbus este un mameluc care își pedepsește elevii punându-i la colț, pentrucă o clipă mai târziu — din milă și mai ales din sinceritate, căci descoperise între timp propria-i neștiință — să treacă și el, rușinat, alături de ei?

El n'are nici măcar scuza de a fi un „cavaler rătăcitor", un aventurier în căutarea idealului, a visului, a eternelor mori cu brațe uriașe; Nimbus dar, nu este decât un biet burghez căruia îi ies toate pe dos. Un biet burghez care a reușit chiar să ne enerveze cu calmul lui, cu naivitatea sau cu bunătatea lui.

Da, da, cu bunătatea lui. Bunătatea lui care m'a făcut să cred că nu-l voi întâlni niciodată pe amicul meu Nimbus, până acum câteva zile sperasem că întâmplarea ne va aduce față'n față. Dar de când am aflat de „isprava" lui, m'am convins că Nimbus e o iluzie.

Ascultați: într'o expoziție. Intră Nimbus. Câteva tablouri. Deodată, Nimbus privește atent. Tabloul unui copil care stă pe jos, cu buzele țuguiate, gata să isbucnească în plâns; atâția critici vorbiseră despre tablou, despre „realismul" lui, despre „coloristica" lui și alte lucruri savante. Numai Nimbus a privit în jurul său și s'a bucurat că e singur. El se înțelesese cu copilul și-i știa supărarea. Vestita lui pălărie a căzut pe jos alături de copil din creionul profesorului Nimbus, a pornit să alerge un tren. Da, un tren desemnat de Nimbus; de Nimbus care bine înțeles a plecat repede. A plecat repede ca să nu-l stânjenească tabloul, pentrucă se schimbase tabloul și copilul râdea. Râdea să-i mulțumească; râdea pentru bucuria jucăriei pe care Nimbbus i-o ghicise. Un tablou care râde, care se schimbă ca să-ți râdă ție. Ce explozie de umanitate, de nefirească dragoste de oameni, ce nebunie radia sufletul profesorului Nimbus.

Așa-i că nu-l voi întâlni? Că Nimbus e o iluzie? Așa-i că un om nu-și poate iubi semenii astfel?

Omul acesta care vede în fiecare din noi o Dulcinee pe care s'o iubească, pentru care să se sacrifice trebue să-l întâlnească pe Don Quichote. Și să stea la braț. Ca să râdem de ei, și ei să ne privească compătimitori.

Pentrucă noi suntem înțelepți. Și ei nebunii.

Cânt de adormire

O! liniștile mele — fîșii de infinit —
Mi-au risipit țărîna prin zori și asfințit —
Și anii mi i-a nins cu pulberi de vecie,
Că nu mai îmi știu anii —ce-au fost — ce-or să mai fie.

Din marea depărtării — tăcerile-mi adun.
De cer mi-s ochii grei; pe frunte norii-îmi pun
Ghirlande de zăpadă. Peste întreaga fire
Vuind mă poartă vîntul — în svon de adormire.

Și-acolo mai departe pe măguri de azur
Dă-mi mîinile, Domniță. In adieri să fur
Misterul care face ca unda lor senină
Să-mi cînte nemurirea pe harfe de lumină!

O! lasă-mi mîinile; adapă-mi zilele-anii.
Cu pașii tăi mă poartă. Cu pașii tăi! Ei singuri
In legănări de valuri-îmi vor aduce somnul:
Peste adîncuri și necuprinsuri — mă chiamă Domnul.

ION A. BUCUR

Din volumul de pozii, „LA MARGINI DE LINIȘTI", sub tipar în colecția „Universul literar".

Hora morții

Să n'aruncați pământ pe ea...
scoateți-o din groapă afară!
din coșciug făceți ghitară
vom juca, o nebunie,
sus, în ceruri, să se știe
cât de dragă ni-e viața!
Noi vrem cântece și jocuri,
noaptea se așează roată,
joc, la braț cu fata moartă.
Obrajii ei s'aprind acum...
ard crucile'n cimitir, totu-i scrum,
clopotele 'n turn se sparg,
cântă cucuveaua'n larg...

Satana râde'n vârf de munte
cu-o piatră-l lovesc în frunte...
a fugit... Eu joc 'nainte.
Fata 'ncepe să-mi vorbească...
de braț n'o las, ea nu mă lasă:
nu vrem, nu, nu vrem morminte,
saltă 'n joc, saltă părinte;
morții toți se prind în horă...
Aruncă moartea coasa'n drum,
ea chiuie... joacă'n neștire...
Joacă moarte, nu-ți dau coasa
și nici viața mea, frumoasa!

ALEXANDRU ILEA

Din volumul „*In tovărășia lui Lucifer*", care va apare în curând

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

ITALIA VĂZUTĂ DE ARTIȘTII ROMÂNI (MINISTERUL PROPAGANDEI)

Asociația „Amiciția Italo-Română" a reușit să organizeze una dintre cele mai frumoase expoziții ale anului. Comitetul a știut să se adreseze celor mai merituoși dintre artiștii noștri. Se putea să fie și altfel căci foarte mulți pictori români au fost în Italia dar nu toți au știut să se apere de ispita pitorescului dulceag.

Ne dăm seama cu prilejul acesta că numărul artiștilor români care au lucrat în Italia e foarte mare, deși de la Grigorescu încoace mai toți se duc în Franța, *trecând* numai, prin Italia.

Și nu e bine. Știm cu toți ce datorăm picturii franceze contemporane și știm de asemenea, în ce măsură suntem copleșiți de ea. Parisul e Mecca pictorilor de azi și ei se duc, hipnotizați parcă, admirativi à-priori și domesticiți de revistele de artă. Acolo, desorientați și zăpăciți de varietatea artei franceze, nu mai au voința de a rezista, cei mai mulți imită. E adevărat că muzeele și Luvrul sunt acolo, dar ele sunt mult mai puțin cercetate de cât galeriile negustorilor din rue La Boètie. In privința asta, Italia mi se pare țara

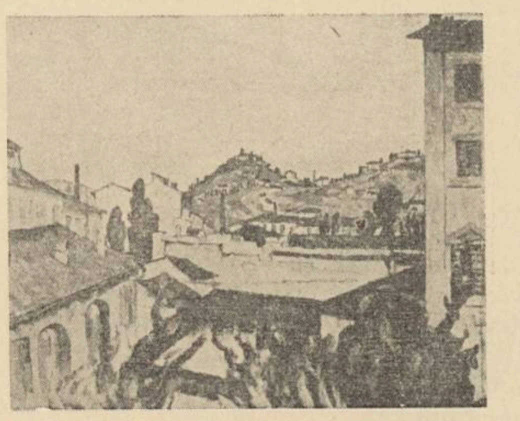

ȘTEFAN DUMITRESCU Fiesole

cea mai potrivită pentru a fi cercetată— nu pentru pitorescul peisagiului său — ci pentru acea atmosferă de artă, pentru nevoia de perfecțiune ce-ți trezesc incomparabilele frumuseți ale artei italiene. Francezii, au știut sute de ani să-și formeze gustul, să învețe să năzuiască mult trăind în climatul Italiei. Corot, prin simplicitatea și ordonanța atât de latină a artei sale, e fiul spiritual și sufletesc al Italiei. Meșteșugul său atât de pur nu-l putea învăța decât sub cerul limpede al Romei și al Florenței, în contemplarea inegalabilelor capod'opere ale Renașterei. Le Pousin, de asemenea. Poussin din ale cărui principii atâția din pictorii francezi cei moderni își trag învățăturile. Pentru artiștii români, un stagiu în Italia ar fi de cel mai mare folos nu însă în trecere, nici ca vânător de motive. Ar trebui cel puțin doi ani unui artist ca să se pătrundă de frumusețea Artei și culturii italiene. Operele din care ai ce învăța le poți privi calm, din perspectiva timpului, fără acea sufocantă timiditate care-ți șterge orice urmă de spirit critic și care te gâtue în primul timp la Paris. Dar se pare că la noi a început să se înțeleagă toate acestea, iar oficialitatea italiană sprijină cu cea mai mare bunăvoință tot ce poate ajuta o mai profundă cunoaștere a culturei și artei țărilor noastre.

*

Expoziția de la Ministerul Propagandei cuprinde numele mai tuturor artiștilor de seamă români. Arhitecții de asemeni au interesante contribuții nu numai de arhitectură ca d-nii Petre Antonescu și N. Lupu, ci și aquarele, desen și gravură ca d-nii Cantacuzino, Horia Teodoru și Grigore Ionescu.

D. Perașcu expune câteva peisage din Veneția de unde ne-a adus de atâtea ori lucrări atât de inspirate.

D. Jean Steriade, admirabile peisagii într'o factură mai veche, d. Ștefan Popescu, aquarele și desene tot din Veneția.

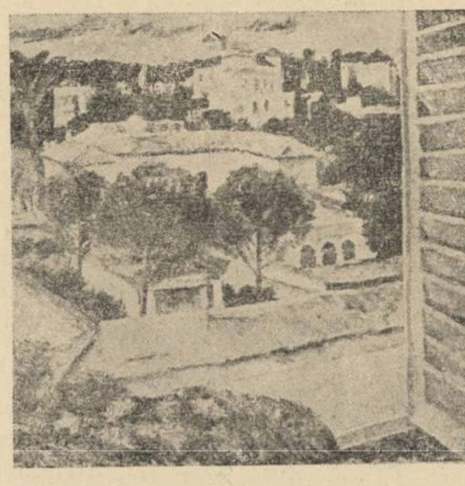

NICOLAE STOICA Vedere din Roma

Am revăzut lucrări interesante de d. Marius Bunescu, Cecilia Cuțescu-Storck, Nicolae Dărăscu, N. Stoica, N. Delavrancea-Dona, Ștefan Dumitrescu, Iser, Rodica Maniu, S. Mützner, Schweitzer-Cumpăna, E. Stoenescu, Lily Verea, Georgeta Vintilescu etc. Sculptorii au contribuit și ei cu lucrări inspirate din literatura italiană sau cu portrete, ca d-na Céline Emilian.

D. Mac Constantinescu expune o „Diană" admirabil modelată. Tureatcă și d-na Zoe Băicoianu au avut un nou prilej de a expune lucrări pline de sensibilitate și de interes.

Din această înșirare de nume se vede cât de îngrijit a fost organizată expoziția. Noi am dori încă una; o expoziție de artă italiană la București, o expoziție a artiștilor *contemporani*. O așteptăm cu nespus interes.

Despre rigorile imaginii

de MIHAIL CHIRNOAGA

In celebrul sonet al „Corespondențelor", Baudelaire este cel dintâi care a exprimat unitatea naturii, ale cărei elemente își răspund unul altuia, constituite în păduri de simboluri prin care trece omul, privit cu ochi familiari. A intuit așa dar esența lucrului poetic, legiferând puterea poetică prin care fantezia își culege, când este propulsată de dulcea emoțiune a inspirației, elementele din toate domeniile, care se oferă spiritului nostru, atât de variate.

„Comme des longs échos qui de loin se
confondent
Dans une ténébreuse et profonde unité,
Vaste comme la nuit et comme la clarté,
Les parfums, les couleurs et les sons se
répondent",

Astfel ne vorbește el cu larga declamație a versului îmbrăcat în nu știu ce insesisabil aer de oficiant al secretelor ultime.

Numai sunetele, culorile și parfumurile își răspund în această „pădure de simboluri", care observă cu priviri amicale trecerea tăcută a omului?

Totul devine accesibil poeziei! Ea poate să fie denumită azi puterea ce cântă perfecta unitate ultimă, cu semnele prin care oamenii se înțeleg și-și transmit gândirea! Specificul acestei puteri aici trebuie căutat, în facultatea de a înlătura toate zidurile și-a circula liberă și nestingherită, atingând cu hainele sale, sau cu mâinile, diversele, atât de diversele aspecte ale Naturii... Mi-i scump să-mi imaginez profunda, amețitoare voluptate poetică, a celor care reușesc să atingă sectoarele acestui alt „Joc secund"!

Nu se pot rezuma prea bine noțiunile pentru a căror clarificare ne trebuie un spațiu mare. Ne temem să nu lăsăm impresia confuziunii! Am ține mult să putem lua împreună sonetul lui Baudelaire! Cu ele alătri am avea imediat revelația întinselor pajiști și-a pădurilor virgine sau a înaltului templu în ecourile cărora să recunoaștem ascunse și confuze glasuri!...

Specificul poeziei moderne este azi înțeles în regulă generală, fără intervenția vreunei teorii!...

Suprarealismul a întrebuințat pe o scară extrem de întinsă uneltele sonetului baudelaire-ian. Cu această școală poetică, a cărei importanță scade — și trebue să scadă necontenit, — ne-am fi găsit în fața tuturor posibilităților, adesea foarte absurde, dacă aici putem întrebuința un superlativ. In fond, analizând imaginile ajungem la concluzia că ele sunt posibile întrucât câteva noțiuni ale cuvintelor au legătură între ele. Iată spre exemplu:

„In porturi deschise spre taina marilor ape
am cântat cu pescarii, umbre înalte pe maluri.
visând corăbii încărcate
de miracol străin! (Lucian Blaga).

Este naiv să credem că vom întâlni vreodată corăbii a căror încărcătură să aibe „miracol străin"! Dar comparația rezistă, imaginea este posibilă, întrucât fiecare am avut revelația unor alte lumi care vin cu vapoarele. Când tot Lucian Blaga spune:

„In mijlocul dimineții stă taurul neînjugat.
Stăpânește un câmp. Lucește ca o castană
proaspăt cojită",

este ușor să ne închipuim că nu e vorba aici de culoarea castanei, de mărimea ei, amândouă proprietăți ale elementului cu care poetul face comparația, ci e vorba de alte două calități, lucirea tinerească a exteriorului și duritatea conținutului, cu care calitățile primului element (taurul) poate avea legătură. S'au ales așa dar proprietățile care sunt comune amandorura, iar alegerea suferă și ea rigorile unor norme, asupra carora vom stărui întrucat ele constituesc subiectul nostru, propriu zis.

Căci, atunci când spune poetul:

„amintirile
asemeni unor vite
îmi vor împunge liniștea". (T. Scarlat)

simțim îndată stridența imaginii, întrucât proprietățile amintirilor nu pot avea comun cu împungerea, element care acționează pe porțiuni mici și strapungând. Pentru simțul comun amintirea, percepția ei, este cu dimensiuni de întindere, lungime și adâncime. Alegerea proprietăților este defectuoasă. Tot astfel cel care spune:

„Câmpul înoptează în botul cu pluș al vitelor", ne dă prilejul să simțim o nouă stridență întrucât imaginea tinde să ne deștepte o impresie casnică, familiară, cu cineva care se cocoloșește la sânul, să zicem, al mamei, care și ea are datoria să fie liniștită, să păzească odihna. Simțul comun, care nu este altceva decât observarea realității, ne spune că un câmp poate înopta, întrucât natura poate fi animată de fantezia omului, dar nu în botul vitelor care se plimbă pascând și nu sugerează liniștea somnului cerută de noțiunea înoptat ce aici este egală cu adormit („Am înoptat la casa prietenului meu Savin").

La fel poetul care face această imagine:

„...motanii vântului se sbenguesc
în părul tău".

face greșala că nu observă proprietățile noțiunei de vânt în care nu intră fracționarea, fărâmițarea. Intră, este adevărat blândețea, moliciunea — din blana motanilor, — dar nu intră fracționarea, mărunțirea, proprietate pe care ne-o sugerează în rândul dintâi, în ordinea apariției, noțiunea de motani. Pe când imaginea ceastălaltă e bună: (Radu Gyr).

„Spinări de vânturi negre se reazimă de lună", întrucât sugerează întinderi mari spațiale, tenebroase (ca vânturile, adesea), într'un peisagiu imens, ca vântul!

Iată din Virgil Carianopol:

„O! castelul cu talia de țipăt"

ceiace vrea să însemne un castel înălțat, subțire, însă instinctul poetic n'a fost aci sigur atâta vreme cât prima proprietate a termenului cu care se compară nu este statică

(Urmare în pag. 6-a)

Cronica ideilor

Ceea ce trăiește

de MIRCEA MATEESCU

Publicistul francez Daniel-Rops insistă, într'o lucrare din 1937 [1]) asupra naturii conflictului dintre civilizație și cultură. Intr'un anume fel, s'ar putea afirma totuși că ideia de cultură, înțeleasă uneori ca una care se referă la rezultatele imediate ale progresului technic — nu se opune valorilor civilizației. Mai bine zis, că atât cultura cât și civilizația, nu au decât o singură finalitate: promovarea valorilor. A discuta deci, pe marginea crizei spirituale și morale pe care o străbate astăzi omenirea — sensul civilizației și al culturii, este tot una cu a ne întreba dacă descoperirile orgoliosului veac al nouăsprezecelea corespund unei veritabile semnificații a ideei de valoare. Și aici, trebue să semnalăm încăodată, părerea pe care am afirmat-o în repetate ocaziuni: veacul al 19-lea este caracteristic nu atât prin enormele rezultate „științifice" pe care le-a obținut, cât prin aceia că a substituit etalonului măsurător elementele care aveau să fie apreciate. Mai precis: omul a considerat descoperirile științifice drept realități ori drept **valori în sine**, comparând și adaptând întreaga ordine spirituală la lumii la ceiace îl uimea în mod imediat.

Lupta metafizică, pe care, din îndepărtata antichitate, o purtaseră gânditorii pentru a identifica realitatea și deci implicit ideia unei valori fixe, — etalon suprem în aprecierea vieții și faptelor omului — a fost socotită încheiată de către exponenții idealismului absolut. Celor din veacul trecut li s'a părut că au aflat realitatea, într'atât a fost de atrăgătoare seducția mașinismului. Este adevărat, că fiecare veac a înclinat mai mult sau mai puțin, către rațiune ori către revelație.

Insă niciodată nu s'a întâmplat ca rațiunea să rodească mai efectiv în plan social și industrial, decât în veacul al 19-lea, încât tentația monistă a generației de ieri, de a sublima totul în realitatea gândită logic, este explicabilă.

Ori de câte ori ne aflăm însă în prezența mărturisită, resimțită aprig de întreaga omenire, a unei crize spirituale, gândul se întoarce bănuitor, către pozițiile spirituale în care s'a încrezut, le rejudecă **realitatea** și le contestă **valoarea.** Remarcăm deci, mai întâi, că ideile de **valoare** și **realitate,** considerate substantiv, sunt singurele echivalente. Contestând realitatea valorilor în care am crezut până mai ieri (mașinismul, legea progresului necesar, etc), este același lucru cu a spune că valorile veacului al 19-lea nu au fost reale. Valorile sunt reale, iar realitățile au o valoare imuabilă. Dacă aceasta este o premiză câștigată în urma atâtor îndoieli, — și tocmai datorită lor — rămâne să precizăm natura catastrofei actuale prin raport la greșita înțelegere a valorilor, petrecută în trecutul apropiat. Am afirmat că mașinismul a operat o confuzie a etalonului măsurător. In loc să apreciem valoarea descoperirilor științifice prin raport la o realitate statornică, superioară materiei ori fenomenului, am împrumutat, dimpotrivă, ideilor de realitate și valoare, semnificația realităților imediate. Omul veacului al 19-lea, mândru de a fi contemporan cu descoperirea vaporilor și a electricității, a uitat să judece care este valoarea acestor descoperiri în raport la propria lui existență, dar și-a taxat existența prin raport la „valorile civilizației" și ale progresului. Or, nici civilizația nici progresul nu sunt valori în sine. Astăzi, mai toți gânditorii se întreabă care este valoarea progresului științific, savanții cei mai redutabili sfârșesc prin afirmațiuni de ordin metafizic — însă aproape nimeni nu ar mai putea susține falsa mitologie a unei realism intemeiat pe accepțiunea ca atare a științei. Pentrucă „a ști" a încetat să mai fie o realitate, toată lumea se întreabă, firesc, despre valoarea lui „savoir" prin raport cu ideia existenței, iar nu invers. Așa a fost întotdeauna. Ceiace se întâmplă astăzi, adeverește mitul prometeic. Oridecâteori omul a încercat să întemeieze o mitologie proprie, cu divinități antropologice, viitorul i-a dovedit precaritatea eforturilor. Astăzi „a fi" îl măsoară iarăș pe „a ști", suntem din nou preocupați să aflăm care este valoarea cunoștinței prin raport la destinul și la **existarea** omului, însă ni s'ar părea... „ireal" să ne mai întrebăm, asemenea celor din veacul trecut, care este valoarea existenței prin raport la ideia progresului necesar și indubitabil. Este un semn de cumințenie, de reală filosofie, aceasta. „Realitățile" și „valorile" mașinismului au redevenit, după scurtă vreme, **realizări.** Antagonismul dintre civilizație și cultură, posibil teoretic numai în cazul pozitivismului, devine inadmisibil într'o nouă înțelegere a realității și a valorilor. Atât cultura cât și civilizația au a fi apreciate prin raport la semnificația lor **reală.**

Realitatea măsoară oficiul progresului și al culturii unui timp, însă niciodată nu se va mai întâmpla invers: ca realitatea să fie măsurată de elementele de progres ale unui veac. Acordând ideei de civilizație un sens umanist — și numai în acest sens, — Daniel Rops nu greșește când susține că efortul cultural este el însuși o valoare a civilizației. Cum spunea Baudelaire: „Adevărata civilizație nu este nici în gaz. nici în vapori, dar în diminuarea păcatului originar".

1) „Ce qui meurt et ce qui nait", Plon, Paris.

JUNGLA

Fragment din romanul cu acelaş titlu, ce apare în curând

de DAN PETRAŞINCU

Valeria se auzi chemată la telefon — dar nu-i veni să creadă. O chema un bărbat, glasul lui Radu!

Se îmbujoră, limba i se împletici de emoţie şi nu putu să răspundă câteva clipe. Atât de repede... îi era dor lui Radu? Altădată treceau săptămâni — chema ea, repeta, se ruga...

Glasul lui îi aprindea văpăi în trup. Din pâlnia telefonului, la început, nu fu decât un amalgam de sunete care se strecurau în ea, prin toate ungherele, prefăcându-se într'un torent de flăcări.

— Tu, tu eşti Răduţule? — reuşi înfine să îngâime.

El, de dincolo, isbucni în râs; un râs care-i schimbă imediat bucuria în spaimă, într'o panică de pasăre fascinată de şarpe.

— Dar ce e... dece râzi aşa... nu înţeleg... mă sperii, Răduţ! scânci Valeria, presând receptorul pe ureche, pe obraz până la îndurerare.

Râsul lui avea rezonanţe metalice, care răneau, rupeau. Infine se opri.

— Nuu... nimic... vocea deveni mieroasă, vicleană — râdeam aşa... mă gândeam la ce vei crede tu, că te chem! Ei şi ce, ţi se pare ciudat dacă te-am chemat?

— Ba nu, ba nu, Răduţ, mă bucur, cum să nu mă bucur — îşi reveni, se grăbi Valeria — uite, îmi vine să cânt, zău... şi să plâng... Să fie adevărat ce spui, adevărat?

— Altfel la ce te-aş chema?

— Sigur, eu ştiu... dar Radule... m'ai luat pe nepregătite, nu mai aşteptam, nu mai speram...

— Şi cât, mă rog, n'ai fi sperat, ia spune-mi? făcu iar glasul, interogativ, ironic. Valeria începu să se înveţe cu acest Radu necunoscut, glumeţ — bucuria, scurt întreruptă, căpăta în ea aripi noui. Râse.

— Sigur că puţin, Răduţ... Crezi că te-aş fi lăsat în pace mult timp? Chiar mă gândeam să te chem pe seară... dar ce bine că m'ai chemat tu, de când nu m'ai mai chemat... aproape că şi uitasem cum e când te cheamă un bărbat... Uite, acum îmi aduc aminte, un vis a prevestit chemarea ta... am visat un vis atât de frumos! Parcă mă iubeai — mult, mult de tot — şi mă chemai, îmi cereai... Dar nu, nu-ţi spun — se opri ea, muşcându-şi buza.

— Ei haide, spune dacă ai pornit. Ce-ţi ceream?

— Mi-e ruşine, Răduţ. Ai să spui pe urmă că profit că m'ai chemat.

— Lasă, lasă ruşinea şi spune mai repede, că mă enervez! porunci glasul.

Cu o blândă supunere, Valeria se execută, mărturisi.

— Inchipue-ţi ce prostie... un simplu vis... am visat că-mi cereai să-ţi fiu... soţie! nevastă! iată, am spus...

— Ha, ha, ha, — într'adevăr, vis nu altceva!

— Nu-i aşa că-i prostie, Răduţ?

— Ba bine că nu. Imi pare bine că îţi dai seama. Ţi-am spus-o doar dela început, cred că suntem lămuriţi. Infine, nu despre asta e vorba acum, ci de altceva... nu te supăra pe degeaba... lasă visele...

— Ce, Răduţ, să ne întâlnim?

— Vrei, Valeria? Şi eu mă gândeam la aşa ceva...

— Ce bine, ce bine, Răduţ. Când, cum, unde! Spune, spune mai repede, că mor de nerăbdare...

— Unde vrei tu şi cum vrei tu...

— Să viu la tine, direct? — da? Aşa Răduţ, aşa vreau, nu vreau să ne mai plimbăm... degeaba, scânci ea, plângăreţ. — Iese rău când ne plimbăm prea mult... ştii cum e cu plimbarea asta?... e ca atunci când te pregăteşti prea mult, prea mult pentru dragoste... şi pe urmă nu se alege nimic. Ce e mult nu e bun, nu-i aşa Răduţ?

— Da, bine — lasă teoriile. Vino atunci la mine, când vrei...

— Imediat ce ies dela serviciu, la opt

— S'a făcut. Acum la revedere..

— Nu mai stai?

— Ce să mai stau... las'că ne vedem diseară... hai, du-te de-ţi vezi de treabă, să nu se supere aceia dela tine, că ţii telefonul prea mult.

— Pa Răduţ dulce, pa... la revedere...

— Pa, Valerio...

●

Tocmai când puse receptorul jos, Radu auzi soneria: Meri! — tresări el, cu o veselie nervoasă, şi se repezi la uşă să deschidă. Infrigurat cum de mult nu mai fusese, prin stratagema pe care o punea la cale, era în tensiune, ca un jucător care, trişând, ştie că ceilalţi vor pierde şi râde în sine de emoţia — inutilă — a jocului lor. „Am să fac una de-o să-i meargă vestea!" îşi zicea.

In uşă apăru exact cine-şi închipuise că trebue să fie: Meri.

O femee căreia el îi dădea vreo douăzeci şi nouă de ani, înaltă, bine formată, de o frumuseţe dură, ce-i plăcuse în felul ei acum doi ani şi de care se despărţise prieten — una din rarele despărţiri fără lacrimi şi scene. Divorţată, cu o ocupaţie vagă dar mereu luxos, ţipător îmbrăcată, Meri era o femee de viaţă, care înţelegea multe, cu purtări libere, cu o spontaneitate nerusinată, spunând lucrurilor pe nume, stricată până în măduva oaselor. Avea o singură marotă: să facă pe femeea modernă şi emancipată. — „Mi se pare că nu mai mă placi, stimabile" — îi spusese la un moment dat, acum un an şi ceva. — „Eu sunt o femee emancipată, nu e nevoie de fandoseli. Am terminat şi bună ziua"...

Totuşi, din când în când, îl mai chema la telefon:

— Ce faci, ţapule, n'ai vrea să petrecem o seară împreună? Nu cumva ţi-e dor de mine, aşa în treacăt şi fără pretenţii, n'avea grijă, nu sunt eu d'alea, lacrimogene. M'a plictisit eri, toată seara, un tip şi abia mi s'a făcut dor de tine — ce zici?

El se ducea cum te duci atras de o mocirlă. Meri îi impunea prin felul ei bărbătesc de a se arăta stricată, dar revenea întotdeauna la Valeria desgustat, cum revii la un liman curat. Pentru planul de astăzi, nu putea găsi o femee mai potrivită. O chemase... Treptat ce ideea crescuse, se angajase în ea ca într'o distracţie nouă, care — pentru el mai ales, om veşnic plictisit — se arăta a fi un joc pasionant, inedit, ce merită toată atenţia. Avea dreptate Sorin: cui pe cui se scoate! Şi-l va scoate...

— Scumpeteo, ce mai faci, aşa-i că tot la Meri te întorci? — isbucnise femeea în antreu, sguduită de râs, de voe bună. Era măgulită de chemarea lui, îi vorbise atât de frumos Radu şi în fond ţinea la el: aşa bărbat mai rar!

— Ehei, fată ca Meri mai rar, întoarse ea aprecierea, a laudă de sine. — Sinceră şi cu lipici, mă, nu ca sentimentalele alea cu care te văzui deunăzi... Apropo, scumpeteo, ai pregătit ceva bun, că mi-e o foame de lup, şi aş bea ceva, am un chef nemaipomenit. Vreau s'o fac lată cu tine, că merită!

Se şi desbrăcase, se şi făcuse comodă, caşicum abea de eri nu i-ar fi călcat pragul — îşi scosese pantofii şi acum umbla prin odae în ciorapi, cotrobăind prin toate colţurile.

— Vino 'ncoace, puiule, am uitat să te pup, i se agăţă de gât, clintindu-l, îndoindu-l — şi-l sărută sgomotos, cu toată gura, umed şi totuşi sec, artificial.

Radu o suporta amuzat şi râdea în sine, a vicleşug. Cât îl impresionase la început această Meri, cu purtările ei!

Aduse un taburet alături de pat şi întinse nişte gustări, scoţând şi sticla de liqueur din bufet — ştiuse ce trebue să pregătească întâi şi întâi pentru Meri. Ea se repezi, mâncă, bău, pe-amestecate. Mânca oricând şi oricum, goală sau îmbrăcată, în poziţie convenabilă sau neconvenabilă, pe dragoste sau pe oboseală.

Radu se trânti pe pat, rememorând convorbirea cu Valeria. Nu se mândrea prea mult de felul cum o jucase, dar simţea o satisfacţie rea, de fiară tânără, la gândul că fata asta... îşi va primi pedeapsa — pedeapsa pentru îndrăsneala de a-l iubi atât de încăpăţânat! Merita s'o joace după bunul plac. Plăcerea de a se mai distra puţin pe seama unui suflet simplu, nevinovat, nu i se părea deloc un păcat.

Ridicând receptorul, ştiuse exact cum va decurge convorbirea — şi aşa decursese. Mai întâi, uluirea ei — şi fusese uluită, se bâlbâise. Apoi bucuria — şi se bucurase, devenind chiar obrasnică, fiindcă ce altceva decât obrăsnicie putea fi povestea cu visul, cu cecerea în căsătorie? Fetele astea mărginite îşi găsesc întotdeauna vise prevestitoare, semne... când li se întâmplă ceva deosebit. O să vadă ea... ce ar fi trebuit să viseze!

Manevrase tot timpul în aşa fel ca ea să ceară întâlnirea, ea să facă propunerea — şi reuşise. De teama de a nu scăpa întâlnirea, Valeria i-o luase înainte, nepricepută. „Nu e aşa că vrei să ne întâlnim? Şi, la tine, direct"... Aici intervenise întâmplarea, fiindcă tocmai căuta în momentul acela cum să facă, s'o aducă, fără a purta, totuşi, răspunderea... Dar lasă, nu e nimic. Direct acasă! zâmbi crud. Biata Valeria... trebuia să procedeze aşa... altfel cum ar ajunge vreodată să scape de ea? De fapt, n'o violenta numai pe ea, se violenta şi pe sine, pentru a tăia nodul cu sabia, pentru a-şi răsbuna toate slăbiciunile de care dăduse dovadă, pe cari era înfuriat...

La oameni simpli, mijloace tari, din topor. Aşa e legea... încheie verdictul Valeriei. Desbrăcă pijamaua şi o trase satisfăcut pe Meri lângă el.

— Haide odată, nu te-ai mai săturat cu mâncatul?

●

Valeria păşea repede, cu pasul ei mic, răsuflând greu. Intârziase şi-şi blestema şeful care, în ultimul moment, o reţinuse cu o treabă. O persecuta şeful, fiindcă o plăcea — plăcea tuturor dar ea nu răspundea nimănui.

Auzi un pas după ea, un bărbat o urmărea. Suspină, necăjită: Bărbaţii ăştia... dece n'o fi lăsând-o în pace? De le-ar putea spune că e a lui Radu, numai a lui Radu, şi de l-ar cunoaşte ei!

Se prefăcu că nu aude ce-i îndruga omul, din flanc, obraznic. Iuţi doar paşii.

— Lasă-mă, domnule, vrei să te obrăznicesc? ţipă deodată, enervată, fiindcă i se păruse că o atinge uşor de braţ. Bărbatul mormăi ceva şi rămase, nehotărît, în urmă. „Săracu!", gândi numaidecât Valeria cu remuşcare — „prea l-am repezit". Era indulgentă din pricina bucuriei care o umplea, să nu mai încapă în ea, — Radu o chemase! In definitiv, ce vină avea şi bărbatul acela, dacă o plăcea? Dacă lui Radu îi plăcea, înseamnă că e frumoasă, nu glumă, şi... şi... bărbaţii sunt bărbaţi.

Coti după colţ şi se află în faţa blokului, în faţa porţii familiare. Ii bătea inima. Gândi: Vezi, Radu ar trebui să-mi dea de acum încolo şi mie o chee, să pot intra şi eu, să stau să-l aştept şi să-i fac din când în când o surpriză. Poate că astăzi am să-l conving să-mi dea şi mie o chee, îşi zâmbi Valeria cu încredere. Şi apăsă pe sonerie.

Inăuntru, când se auzi soneria, Radu înălţă capul depe pieptul Meri-ei cu o expresie de nedumerire.

— Cine o fi?

Apoi se întinse iar, se întoarse, a lene. Soneria se auzi din nou, mai prelung. Meri sări în sus, plictisită.

— Dar du-te frate şi vezi ce e!

— Nu mă duc... se răsfăţă el, cu premeditare. Te rog Meri, mi-e o lene grozavă, du-te tu. Tu te poţi îmbrăca mai repede... Haide, dacă mă iubeşti un pic...

Meri nu era mofturoasă, ci dimpotrivă, serviabilă. Bombănind, îşi trase capotul.

Afară, Valeria sta ca pe ghimpi, cu fel de fel de gânduri prin cap. Se învârti în loc contrariată... şi apăsă iar, a treia oară, pe buton. Ce o fi cu Radu? gândi cu un început de îngrijorare. S'o fi întâmplat ceva în ultimul moment, o fi plecat? — dar nu, putea să-i dea un telefon.

Dădu să apese din nou, pentru ultima oară, însă nu mai fu nevoe. Se auzi sgomot, cheia se învârti în broască şi... şi.. Valeria holbă ochii!

O femee mare, într'un capot mototolit, ciufulită, cu rouge-ul şters de pe buze, cu o expresie batjocoritoare, rea — o cerceta din cap până la picioare prin crăpătura uşii.

— Ce doreşte duduia? Pe cine căutaţi?

Glasul se înăsprea treptat cu cuvintele, lovind-o ca nişte palme, ironic.

— D... dom... domnul Radu... e... aici? bâigui Valeria paralizată. Poate greşise, dar nu, era uşa lui, numărul lui.

— Pe tine te caută, Radule... e o dudue, hai, mişcă-te! — strigă femeea întorcând capul spre antreu... dar nu se auzi nici un răspuns, nici o şoaptă. Expertă, Meri înţelese imediat că la mijloc e ceva necurat, blestematul ăsta de Radu o adusese pentru cine ştie ce scop, are să-i arate lui — si se înfurie, ţipând mai tare:

— Vii sau nu vii?

Valeria sta locului, cu genunchii împietriţi. Făcea sforţări să-şi deslipească tălpile depe pământ, ca în vis, dar nu putea. Holbat, o privea mereu pe Meri... care îşi pierdu răbdarea şi isbucni în râs.

— Nu vine, nu vezi că nu vine dudue — nu vrea să vie, nu înţelegi?

Apoi vulgar, cu săgeţi în ochi, răsbunător:

— Nu vezi?... te-ai curăţat! Mă place pe mine... hai, şterge-o!

Abia hohotul de râs, gros, insultător, o trezi pe Valeria, redându-i viaţa. Nodul din gât se topi, scăpă un sughiţ, îşi astupă gura cu pumnii şi se întoarse, se smulse, luând-o pur şi simplu la fugă spre ieşire.

In urma ei, uşa pocni tare, a dispreţ...

●

...Nici un gând, nimic nu se lumină în ea mult timp. Mergea, alerga, cu mintea şi cu trupul opac. bâjbâia ca într'o pădure, noaptea, cu cărarea pierdută. Se stinsese parcă în ea un bec şi rămăsese ca o odae pustie, hăulind a gol, şi în întuneric. Se lovi de cineva, un trecător, auzi vorbe, râsete, privi orb în jur şi porni iar. Traversând o stradă printr'o învălmăşeală de vehicule, auzi claxoane exasperate, glasuri, înjurături — şi abia atunci, de partea cealaltă, teafără, scânteie în ea ceva, ca un reflex: Ce-ar fi fost s'o calce o maşină? Se agăţă de acest gând, îl depănă cu încăpăţânare. — Dacă s'ar fi întâmplat să moară chiar acum, *acum*, ar fi aflat, ar fi ştiut că există o pedeapsă... Dar cine să afle, şi dece?

Abia îşi târa picioarele, nu ştia în ce parte a oraşului era. Deodată înfruntă totul, totul, cu curaj, cu tăria întregului ei suflet obidit, călcat în picioare: Radu, Radu... fusese în stare să facă una ca asta!

Realitatea o sfâşia, îi depăşea şi mintea şi trupul. Rămânea doar un singur glas sfios, ruşinat, în ea, care scâncea: Dece? Dece?

Şi în acelaş timp o dorinţă de răsbunare se lămurea, căpăta vigoare. Să-l înveţe minte! Să le arate tuturor ce poate... da, da, ea, o fată slăbuţă, moale, ea... Valeria!

O durea pieptul, şalele, umerii, încheeturile, de greutatea vieţii pe care o purta, ca pe o haină silnică. Ar fi voit să plângă, dar, ca niciodată, nu putea. S'ar fi uşurat. Insă trupul ei rămânea ghemuit, încordat, de parcă un spiriduş ţinea, undeva, frânele durerii şi nu le dădea drumul deloc, icnind în sec. Durerea rămânea uscată, stearpă, aşa cum niciodată nu încecase Valeria.

Se pomeni în tramvai, spre casă. Să se răsbune! Nevoia creştea, căpăta din ce în ce mai multă putere. Ea însăşi creştea, devenea tare, cruntă, neîndurătoare. V'aţi bătut joc de mine, de-acum mi-a venit şi mie rândul, părea a zice. Apoi îşi aminti de Minodora şi i se făcu dor de ea, s'o vadă, să-i vorbească. Săraca Minodora! — o compătimi. Ea nu se putea răsbuna, n'avea dece. Trebuia să vie s'o ia în seara asta, dar n'o aşteptase, fugise... spre cine, spre ce! Voi să coboare, să se ducă s'o caute pe Minodora prin oraş, dar se răsgândi, rămase. Cât de încet mergea tramvaiul, abia se urnea şi odată cu el sta pe loc durerea, răsvrătirea şi oboseala din ea. Trecu pe platformă, reveni, ieşi iar...

Infine se dădu jos şi alergă spre casa Minodorei. Trebuia s'o vadă, trebuia. Gândul răsbunării se fixase, o liniştise într'un fel, aşa cum te-ar linişti lipsa absolută a oricărei nădejdi. Un om dezumflat de speranţe, de viitor, nu mai suferă. Se mişcă, dă din mâni, dar nu mai simte nimic, e ca de vată. Micul ei suflet se crispase, devenise de piatră în ghiarele acestei uri pentru sine însăşi, pentru faptul că se mai vedea umblând, clipind, respirând... Un desgust fără margini o copleşea. Un desgust pe atât de mare, pe cât de mică se simţea — mică şi fără apărare, desgolită, şubredă în răutatea lumii. Ca un copil nou născut, deschidea şi închidea repede ochii, rănită de lumină, de glasuri, de tot. Se clătina fără rost şi nu se gândea la nici un sprijin posibil. Doar glasul acela, din ea, sfios, ruşinat, făcea mereu: Dece! Dece!

Şi nevoia răsbunării svâcnea iar, mai tare, întărindu-i încheeturile. O răsbunare în felul ei, ca de piţigoi care-şi pune unghia în gât ,când vede că nu mai poate sbura în libertate....

Insă Minodora nu era acasă. Ce să facă? se învârti de câteva ori în loc. Toată lumea o părăsise, nu mai avea nici norocuri mici... Se agăţa de dorinţa de a vorbi cu Minodora ca de un ultim rest de viaţă. Se hotărî s'o aştepte...

Se aşeză pe un scaun, apoi — fiindcă mama Minodorei nu-i dădea pace, o tot întreba de una şi de alta — îşi ceru iertare şi plecă. Mai bine să se plimbe, s'o aştepte pe-afară. Dar când să iasă, Minodora apăru în prag.

— Dar ce e, unde-ai fost? Nu era vorba să ne întâlnim?

Minodora se opri, observând numaidecât ceva schimbat la Valeria...

— Da, da... s'o ierte, primise un telefon şi... Dar să plece, nu voia să plece, să se plimbe puţin? — o rugă aceasta, cu un aer misterios.

Ieşiră. Pe neaşteptate, aşa cum înaintau, în plină stradă — noroc că era întuneric — Valeria isbucni în plâns!

— Dar ce este, ce s'a întâmplat? o sgâlţâi Minodora de braţ, încercând — aşa, mică, de jos — s'o cuprindă. Atunci Valeria se scuturâ şi... începu să râdă!

— Dragă... nu-i nimic, stai... nici nu-ţi poţi închipui... mi s'a întâmplat ceva, ceva... nu-ţi spun!

Faţa îi strălucea de o lumină mată, nefirească, a încordare care părea când bucurie, când desnădejde.

— Dar spune odată...

— O mare fericire, Mino... sunt fericită! fericită! m'ai să crezi, nu-i aşa?

Cotiseră în parcul mic din vecinătate şi se aşezară pe o bancă. Minodora o fixă îngrijorată.

— Dacă nu spui, plec...

— S'a întâmplat, s'a întâmplat... că astăzi, când nici nu mă aşteptam... ţie pot să-ţi spun, nu eşti tu cea mai bună prietenă a mea? — s'a întâmplat că Radu mi-a telefonat, m'a chemat!

— Şi atât?

— E puţin? Ei bine, da, s'a mai întâmplat ceva. Şi m'a cerut de nevastă — a spus... dacă vreau să rămân cu el... ha, ha, ha!

Urmă o tăcere scurtă, de neîncredere, îngheţată.

— Adevărat? Adevărat să fie? şopti apoi Minodora.

— Ştiam că n'ai să crezi, ştiam! exclamă Valeria hohotind iar exagerat. — Parcă eu am crezuit?

Şi se grăbi, febril, să-i depene o poveste imaginară — cum Radu o pusese de fapt, tot timpul, la încercare — ştii, el e grozav de inteligent şi-ţi închipui că n'ar fi luat pe oricine — preciză cu seriozitate. O chinuise tot timpul numai şi numai ca să vadă cât poate rezista, dacă e bună de nevastă ori nu. Aşa sunt bărbaţii, asta caută ei... o femee care să rabde, să rabde... Dar răbdase, răbdase şi... trecuse examenul, Radu îi mărturisise că o vrea, că nu mai poate fără ea!

— Ce zici, nu-i aşa că am dece să fiu fericită, nu-i aşa? Nu te bucuri, Mino? Ah, iartă-mă, am uitat că şi tu îl iubeşti... dar nu-i nimic, o să fie mereu cu noi, nu-ţi dai seama că de-acum încolo n'o să ne lipsească, amândorura, nici o clipă? — o consolă, camaradereşte, Valeria.

Avea ochii turburi, gesticula, vorbea repede, ca omul cu febră, şi Minodora — după ce o urmărise atent, cu o infimă vicienie, cu un mic necaz — începu să se înveţe cu situaţia nouă, cu vestea, şi chiar s'o creadă. In definitiv ,Valeria era atât de frumoasă... Şi acum, înebunise deabinelea... Işi înlătură tristeţea, fărâma de invidie care i se furişa în inimă, şi oftă a resemnare. Faţă de Valeria n'avea ce face, îşi recunoştea infirmitatea, se mulţumea cu rolul de obiect inofensiv, lângă *ea*, lângă Valeria, care o consola că Radu, devenind cu totul al ei, va fi şi mai aproape de ea... Da, în definitiv ce putea face decât să se bucure? Şi se bucură cu adevărat, felicitând-o.

Dar Valeria sărise la altă vorbă, uitase parcă ce-i spusese până atunci. Acum îndruga despre bărbaţi, se certa cu nişte urmăritori imaginari. Toţi sunt nişte răi, se ţin mereu după ea, nu-i dau pace... Şi asta pentrucă sunt prea frumoasă — nu-i aşa că sunt frumoasă, Mino? — o interogă netam-nesam, cerând aprobarea cu o cochetărie nelalocul ei, iritantă. Cum, ajunsese să se şi laude în faţa ei? şi tocmai astăzi? se întunecă Minodora.

— Valerio, eu zic mai bine să te duci acasă, ai temperatură, vezi să nu te îmbolnăveşti de bucurie, o întrerupse — şi Valeria tăcu numaidecât, dezorientată, într'o atitudine de sfârşeală. Părea picată din cer.

— Da, da, să mergem... e târziu... murmură.

Minodora o însoţi până la poartă, sprijinind-o blând, ca pe un suferind. Astăzi, ea se simţea ca o soră mai mare, o ocrotea, îşi făcea o voluptate din generozitatea asta amestecată cu necazul.

Deodată, tocmai în ultima clipă a despărţirii, Valeria desfăcu braţele şi o prinse la piept, o înăbuşi, sărutând-o pe amândoi obrajii.

— Dragă, să ştii... să ştii... orice s'o întâmpla, orice... să mă ierţi... te-am iubit, v'am iubit! — bâiguia.

Minodora avu un gest de respingere, jicnită, înţelegând pe dos ieşirea Valeriei. Bine, dar devenea nesuferită fata asta, cu bucuria ei egoistă, sfruntată! cu felul în care-i tot amintea infirmitatea! Dece s'o ierte — că îl ia pe Radu? Să-l ia! Şi ea are suflet... dar asta nu însemna să-şi bată joc. Nu e treaba Valeriei ce simte ea...

Se despărţi de Valeria îmbufnată, răscolită de ceva inexplicabil... o invidie, o ură fină o învenina pe dedesupt ,ca un elixir viclean... dar nu pentru Valeria, nu... ci pentru toate, aşa, pentru lumea întreagă, pentru viaţă, pentru părinţii care o făcuseră... pentru Radu...

●

Telefonul sbârnâise toată dimineaţa, îi spuseră cei de-acasă lui Radu, când sosi din oraş. Un glas de femee... Ei drăcie, tot Valeria! exclamase pentru sine Radu, dezamăgit. Vasăzică nu folosise nimic stratagema, revenea. O explicaţie, acum, i se părea pur şi simplu o neruşinare. Tot n'a înţeles?

Peste vreo oră, tocmai când sfârşise masa, telefonul sună din nou. Ezită: să pue pe cineva să spue că nu e acasă? — şi de-aci încolo la fel? — dar nu, se ridică şi apucă receptorul cu hotărîre. O s'o repeadă, să-i meargă fulgii!

Auzi un glas piţigăiat, caraghios, necunoscut.

— Dar cine e, nu s'aude, făcu enervat. — Dora... a... Minodora, dumneata eşti dudue? strigă în pâlnie, extrem de surprins şi derutat. Ce e asta, niciodată nu auzise glasul cocoşatei prin telefon, acum făcea pe intermediara?... totuşi o turburare ciudată îl cuprinse.

Ea spunea ceva, bâlbâit, indescifrabil.

— Valeria... spital... moarte...

— Ce?! ţipă Radu contrariat. — Ce spui dumneata dudue, aiurezi?

— Nu, nu aiura... şi glasul porni să behăe, să plângă la telefon — Valeria, Valeria îşi făcuse seama... şi a murit, da, la spital... n'au putut-o scăpa... azi dimineaţa... cu mangal, plus nişte pastile... nenorocire, groază...

Galben, Radu începu să tremure întreg la telefon, abia mai ţinea receptorul, glasul îi seca, acru, acid. Smiorcăelile cocoşatei, de dincolo, îi vuiau în urechi ca o muzică stranie, grotescă.

— Dar e posibil?... nu e adevărat, mă păcăliţi! spuse înfine, căutând o portiţă de scăpare.

— Ba e adevărat, e adevărat, vino s'o vezi... ce bine ar fi să fie păcăleală, dar nu e, nu e...

— Şi a murit? a murit?

— Da... hâ, hâ, hâââ...

— Stai, stai, nu pleca! se alarmă absurd, fiindcă i se păruse că Minodora lasă telefonul. Işi aduse aminte că nici nu cunoştea adresa Valeriei, niciodată nu fusese curios s'o afle — ea, biata, îl rugase de atâtea ori s'o viziteze, să dea pe-acasă pela ei, dar refuzase, însoţind-o numai până pe-aproape...

Cu acelaş tremur, cu acelaş leşin prin trup, ceru amănunte, se informă, oscilând între neîncredere şi spaimă, tot încercând să înlăture plasa de neverosimil care-l înfăşura, sperând încă într'o glumă... sinistră, de prost gust... dar glumă... apoi se hotărî, cedă realităţii şi ceru o întâlnire cu Minodora — imediat, acum, nici o secundă mai târziu.

— Da, bine... însă Minodora îşi aduse aminte că avea treabă ,trebuia să mai amâne puţin, se oferise să alerge să ajute şi ea... acasă la Valeria era ceva jalnic, toată lumea s'a zăpăcit, şi-au pierdut capul bieţii oameni, abia avuse timpul să-i telefoneze, mereu se gândise la el...

— A scris, a lăsat ceva? clipi Radu cu o nouă spaimă şi totuşi cu dorinţa unui mesagiu, a unui ultim mesagiu dela ea, de orice fel.

— Nu, nu, absolut nimic... n'a spus la nimeni, e drept că alaltăeri seara fusese tare ciudată, ar fi trebuit să bănuiască... ea, Minodora, se purtase ca o proastă, ca o proastă! Inchipue-ţi de ce mi-a vorbit? Că i-ai cerut să-ţi fie nevastă...

— Nu, nu, mai bine lasă...

— Ba da, ascultă, părea atât de fericită, râdea şi plângea... dar ce s'a întâmplat? trebue că s'a întâmplat ceva... nu mi-a spus, n'a lăsat nici o vorbă, nimic, nimic. Şi eu ar fi trebuit să mă duc s'o văd, n'a fost la birou, a umblat toată ziua... dar nu m'am dus... închipue-ţi, eram puţin supărată pe ea, Doamne! dece nu m'am dus, aş fi împiedecat, aş fi simţit... e groaznic, groaznic...

(Urmare în pag. 6-a)

In genul lui * * * ZIUA DRAGOSTEI

Urechea ta de-o vrea să se încline, senină
fată, în al înserării joc, pe ale mele palide
terţine, în care-mi cântă inima ca marea'n-
tr'un ghioc, vei înţelege — atuncea că poetul
ce-ţi cântă graţia în rimele-i cuminţi, e un
trist adolescent ce'ncetul cu încetul zdrobe-
şte cerul tot în albii-i dinţi. Pe frunte luna
-ţi cade, precum bruma peste livezi tăcute
de cais, dă mâna, castă fată, ca de-acuma să
rătăcim cu veveriţele în vis. Bătrâna doică
ne va aşetpta în casă, amestecând în ceaşcă
auriul ceai, pe stradă, cu foşnire de mătasă,
se duce să se culce ultimul tramwvay. E
noaptea ca o boltă de tăcere şi mâna ta e-al-
bastră ca o floare, colierul dinţilor într'un
surâs îţi piere şi-ţi mângâe pantoful rochia
foşnitoare. Ca mâine iarăşi vom pleca la
carte, dela catedră, mohorîtul profesor, ne
va strivi, ca un bolid căzut din Marte, tris-
teţea mea şi râsu-ţi sunător. Apoi, bătrână,
anii te-or învinge şi amintirile abea de-o să
le poţi înşirui pe-un fir de lână, fir de sân-
ge, din care-ai să'mpleteşti ciorapi pentru
nepoţi. Sunt grei de floare şi de dragoste
castanii şi fruntea lor se leagănă în vânt, e
timpul azi — apoi vor trece anii — să iau
în braţe lira şi să-ţi cânt.

I

SEARA

Ţi-aduci aminte, seara cobora pe cale
Ca un haiduc din munte spre oraş
Cu stelele 'ncrustate pe sandale
Şi'n creştet luna albă ca un caş.

In peşteri ziua-şi zăvorea paleta
Şi urşii grei de somn se ascundeau sub stânci
Când întunerecul pe frunte-ţi întindea
voaleta
Şi-un fluture 'nopta în ochii tăi adânci.

Vorbisem toată ziua despre o carte
Cu poezii, de blândul J. Francis
Şi seara- acum simţeam cum ne desparte
Urcându-te în baldachin de vis.

Nu ţi-am atins nici mâna şi nici rochia
Ce-şi îngâna în mers gingaşul ei frou-frou
Şi nu ştiam că-ţi spune-acasă Dochia
Ci îţi şopteam candid şi simplu: Tu!

Aşa a fost întâia întâlnire a noastră
Intr'o vacanţă'n munţi, în calda primăvară,
Tu fată albă'n bluză de-organdi albastră
Ca lacurile ce se înecau în seară.

In munţi, Mai 1939 (ora 12.15 noaptea).

II

DIMINEAŢA

Am umblat zevzec prin cafenele
Risipindu-mi tinereţea într'un nor
De tutun gălbui ca pulberea de stele
Am fost, tată, fiul tău risipitor.

Pe un colţ de masă ca pe-un ciob
De bolid căzut într'o Sahară
Mi-am scris versul tragic şi neghiob
Pentru-o fată roză ca o primăvară.

De-oi muri să nu mă plângă nimeni
Fruntea mea zâmbi-va sub zăpezi
Numai tu singurătate calea-aţine-mi
Braţ la braţ să mergem prin tăcute străzi.

Prieteni, tinereţea voastră fie
Ca până acum, nepăsătoare
Să-l uitaţi pe cel ce rob a fost la Doamna
Poezie
Şi îndrăgostit de-un ciob de soare.

Iar tu blonda, recea mea iubită
N'ai să-ţi pui în inimă vreun mare doliu
Vei zâmbi de poezia-mi urgisită
Balansându-te alene 'ntr'un fotoliu.

Vei privi, în ora morţii mele
Cum cădea-va peste prag o stea
Cu foşniri de trene şi inele
Cum îmi moare'n seara-aceea dragostea.

Bucureşti, Octombrie 1939 (ora 4.29 dimineaţa, într'un local).

III

DUPĂ AMIAZĂ

Te-am uitat, abea te mai zăresc
O stafie printre-atâtea altele
Singur, ca un vrej din mine iarăşi cresc
Mă privesc doar stelele, înaltele.

Steaua mea polară arde iar în mine
Peste câmpul poeziei, sideral
Şi iubitele-mi trecute 's manechine
Ce s'au sfărîmat într'un sfârşit de bal.

Vinul vechi al poeziei mă îmbată
Şi cerneala-mi arde 'n călimară
Seara, pură ca un sân de fată
Şi-a întins odăjdiile afară.

Ceaiul doar îmi licăre în samovar
Prieten însomniei mele fără capăt
Şi târziu, în zori, pe-un cer de var
Cu luceafărul alături o să scapăt.

Pentru ce n'ai fost îţi mulţumesc
Azi mă 'mbată cald a ceştii buze
Tu ai fost doar un pretext lumesc
Pentru un poet căutător de muze.

Bucureşti, Decembrie 1939 (în asfinţit, la mine în garsonieră).

BELZEBUTH

Jungla

(Urmare din pag. 5-a)

Infine chinul dela telefon se curmă, se înţeleseră: la cinci, acolo, lângă casa Valeriei, nu sunt decât vreo sută de paşi, punctul până la care o conducea, îşi amintea? — biserica, biserica aceea mare, vopsită în verde, chiar în faţa ei...

— Bine, bine, la cinci fix, o va aştepta... Ea-l rugă să nu întârzie, să fie punctual, mai avea şi alte treburi... şi Radu lăsă receptorul, amuţi, aflându-se deodată singur cu sine, faţă în faţă cu conştiinţa sa...

Privi în jur ca un străin, parcă picase de undeva, de departe, după o lipsă de ani şi luni... lucrurile aveau o altă faţă, un alt înţeles.

Se târî până în birou, închise uşa cu cheea, de două ori, inconştient, dintr'o necesitate de a se izola, şi căzu pe pat, rămânând aşa multă vreme, într'o semi-conştienţă...

Valeria! Numele acestea venea ca dintr'un fund de lume, îmbrăcat în alt sens, în altă semnificaţie. Poleit în aur, strălucea, îi lua ochii. Dar e posibil? e posibil? se răsvrătea iar şi iar. Cuvinte, gesturi, amănunte intime de-ale ei se luminau, scânteiau şi se stingeau pe ecranul minţii... Rămânea doar întunericul, un întuneric dens, ireversibil. Fata asta... ce era fata asta? N'o cunoscuse, fusese ridicol de departe de sufletul ei, de toată fiinţa el — inumană prin gestul de acum! O singură clipă, o singură clipă nu-i putuse trece prin cap ideea că va face ceva... necum asta, sinuciderea. Suflet sfios, suflet minor, slab, laş — sufletul Valeriei? Nu! Eroică, mare, cotropitoare — plana acum peste el, ca peste un vierme netrebnic, meschin, abject. Abject, mai ales abject! prin tot ce făcuse, prin felul cum se purtase, necontenit, prin inaptitudinea de a o pricepe. Suflet pur, fecioresc, pe care el îl jicnise, îl pălmuise, îl ucisese vulgar. — Dar fetiţă mică şi scumpă, decе mi-ai făcut una ca asta? se întorcea la o mângâiere uitată, dela începutul legăturii lor. Bolnav, cu o tandreţă înfricoşată, îi repeta numele ca în vis: Valeria, Valeria...

El, omul tare, omul care închipuia pentru viitor acţiuni mari, care se credea un fel de erou în perspectivă — el, trântorul, laşul, s'ar fi închinat, ar fi îngenunchiat, i-ar fi cuprins picioarele, i-ar fi sărutat pantofii cu adoraţie de sclav, cerşind pedeapsa, îndurarea, iertarea... iertarea care nu mai putea veni! Nimic, nimic n'a lăsat, nici un rând, nici un cuvinţel de adio, de reproş... sau de răsbunare! Dar asta, mai ales asta îl turmenta. Splendid, de neînchipuit gest, la o femee simplă ca Valeria. Se dusese, plecase aşa, trecuse mut şi discret ca depe un tărâm pe altul, fără tragedii, fără scandal... să nu-l mai supere, să nu-l mai „enerveze" cu prezenţa, cu dragostea ei obositoare... să-i dea pace. Trăind, n'ar fi putut să i-o dea. Lege fără ocoluri, lege simplă şi banală, umilă: s'a dat laoparte, a plecat...

Şi câte cuvinte, câte jicniri îi adresase, în ultimul timp. Nimeri nu i le mai putea da înapoi, Valeria le luase cu ea. Se ura — ură şi desgust, ca pentru o reptilă, simţea pentru sine, pentru tot ce se întâmplase, pentru felul de viaţă pe care-l ducea...

— Fiinţele prea sincere, sufletele prea frumoase, — îşi aduse aminte de o vorbă de a lui Sorin — nu pot trăi, ele sunt nimicite de viaţa prea brutală, cinică. Pentru a trăi, trebue să ai curajul leului şi perfidia hienei, a spus altcineva; trebue să te înveţi a te hrăni cu cadavre, şi a le suporta. Viaţa e un imens compromis. Suflete ca ale Valeriei nu pot primi compromisul, ele cad la întâia lovitură mai puternică. Ca nişte copii de o lacomă nevinovăţie, ele vor sau totul sau nimic. Suflete pe care el ,până mai deunăzi, le despreţuia, le ignora. Clipi: aceste fiinţe care nu rezistă şi preferă să se refuze dela existenţă, nu poartă oare în sufletul lor adevărul adevărat al vieţii? A face totul pentru a trăi — iată condiţia junglei noastre camuflate; dar sunt suflete care, jicnite la fiecare pas, nu vor şi nu pot să se supună unei astfel de legi grosolane. Şi atunci, gestul lor nu e unul de eroism, o sfidare curajoasă, un protest? — ele, sufletele „minore", delicate şi timide?

Cum putea el considera gestul Valeriei o slăbiciune? Altădată, de câte ori ea îi povestea, impresionată, câte un caz „sentimental" ce făcea vâlvă prin zare, dădea din umeri sau râdea bajocoritor: nişte râme, sinucigaşii ăştia din dragoste! Ar merita să fie... omorîţi a doua oară. Emfază prostească! Ce eroism aparte, ce tărie dovedesc fiinţele astea care se încăpăţânează, până la ultima limită, până la marele hotar, să nu primească viaţa *aşa cum e!*

Dar divagând astfel, în fierbinţeala creerului ameţit, Radu Bogdan se fixă deodată pe Sorin şi svâcni: numai omul acesta fusese de vină! Omul acesta îngrozitor, care nu respecta nimic şi care-i sugerase ideea... da, da... vedea acum, trebuia să recunoască nefasta lui influenţă, în ciuda impresiei de independenţă, de tărie, de dispreţ chiar. E un demon. Îi ceruse un sfat şi-i aruncase o armă, cum ar face un spectator care asistă la cearta furioasă dintre doi inşi — un spectator ce ar strecura în palma unuia dintre ei, un cuţit.

Se ridică, învârvorat. Trebuia să se ducă, să-l caute, să-i spună, să-i arunce crima în faţă, să-l pălmuiască, să-i arate dispreţul, ura. Mai era destul timp, deabea e trei — până la cinci...

Se îmbrăcă, înfrigurat, şi ieşi...

DAN PETRAŞINCU

Intâia scrisoare

– Despărţirile –

de ŞTEFANA IRINA BOLDUR

Scriam, cândva, în aproape fiecare seară în foile astea albe ca şi amintirile. Scriam întocmai ca domniţele veacului trecut, înseilând pe ghergheful vremurilor întâmplările zilnice.

Acum, scriu mult mai rar. Extrem de rar. Nu pentrucă nu mi-ar place tot atât de mult, dar pentrucă alta-mi este ocupaţia. Sau mai precis: acum, am o ocupaţie care-mi absoarbe atâta timp...

Răsfoiesc — (tot atât de anacronic obiceiu!) — de multe ori caietele acestea şi-mi trăiesc aducerile aminte.

...De atâtea ori uiţi cu cine te-ai întâlnit. Unii au murit — de mulţi, de foarte mulţi, nu mai ştii nimic. Vreme îndelungată, însă, ai purtat în suflet şi'n pagini o amintire, un chip, un loc...

Bucuria locurilor noui eu n'am trăit-o niciodată pentrucă de oriunde şi oricând am plecat m'a urmărit amarul despărţirilor. Oricând mi-a stăruit dureros în suflet amintirea locului de unde am plecat.

De când eram mică de tot mi-am simţit durerea aceasta. Aceiaşi în faţa oricărei plecări, înaintea oricărei despărţiri.

Am avut mereu regretul lucrului care s'a sfârşit şi, chiar, înainte de a-l sfârşi, cred, că trăiam nostalgia lui.

Când se termina vacanţa cea mare, pe care o petreceam de obiceiu la ţară, acolo unde mă aşteptau bunicii şi un cârd de veri de-o seamă cu mine, simţeam că se sfârşeşte şi pământul. Cu câteva zile înainte de plecare colindam pe rând, pentru ultima dată, pe la toate locurile dragi şi eram cu sufletul tot în ochi, ca să văd, ca să-mi întipăresc în minte ultima imagine a unui colţ de luncă, în care am mâncat mure şi am cules măceşi pentru mărgele. Intârziam în vie, acolo, la marginea ei, unde făceam noi case în nisip şi mă suiam ultima dată în nucul mare şi bun în care o vară întreagă stăteam mai bine ca ori unde, cu o carte cu poze sau cu buzunarul doldora de fructe.

Locurile astea le revedam din nou în fiecare an şi, din nou, când plecam aveam aceleaşi tristeţi neschimbate, aceleaşi drumuri de rămas bun pe cărările bătute o vară întreagă, plină de voie bună.

De atunci au trecut ani. E vreme multă de când n'am mai fost în satul de care mă despărţeam atât de greu. Mi-aduc şi acum aminte de sufletul meu din toamnele de atunci, când aşteptam într'o gară mică de lângă pădurea cu salcâmi, trenul negru şi rău ca să mă ducă spre un nou an de şcoală, spre o nouă vieaţă de oraş, care avea să mă despartă mai mult de copilul cu suflet trist, care eram eu atunci.

Ani...

Am crescut fără să ştiu. Aşi putea spune că m'am trezit deodată mare. De atunci, am avut alte despărţiri şi altfel grele. Dar toate m'au durut la fel.

. . . . . .

Despărţirea dela Zeletin;... mi-o amintesc atât de bine... Trenul pleca dimineaţa de tot, din locul acela în care fusesem fericită. M'am sculat înainte de răsăritul soarelui. Era doar ultimul meu drum la Suceava. Il făceam cu inima strânsă. Şi era atât de frumos sfârşitul de noapte. Pădurea era încă neagră de întuneric şi brazii îi simţeam mai mult după miros. Soarele avea să apară din nou, ca'ntotdeauna, numai că eu, atunci, aveam să fiu departe. Vroiam să văd încăodată, înainte de-a pleca, apa aceea de munte, limpede şi rece, în care intrasem odată cu picioarele goale, într'o zi când nu venise toamna şi mai era vacanţă. Vroiam să-i ascult cântecul. Cântecul, care o vară întreagă îmi însoţise noaptea subt fereastră. M'a întovărăşit Bob, câinele lup, în drumul despărţirii mele, dar nu cred că a înţeles de ce nu mai eram veselă, ca atunci, când mi-am lăsat sandalele pe mal şi am intrat în apă. Eu să simt recele pietrelor din fund şi el să fugă lătrând înciudat în lungul apei, pentrucă nu putea s'o oprească, s'o prindă.

Am ridicat ochii spre vila în care a stat Radu. Era întuneric la fereastră şi noapte. Aşi fi putut crede că încă nu s'a sculat dar plecarea lui îmi rămăsese prea dureroasă în suflet. N'o puteam uita.

Aşi fi vrut să merg pe malul apei până la banca noastră, pe care stătusem seri întregi împreună şi-l ascultasem vorbind atât de frumos de poezie, de vieaţă, de dragoste.

Acum, însă nu mai rămăsese nimic din vacanţa noastră. Radu plecase lăsând o fereastră de întuneric în vila cea mare iar eu mă despărţeam acum pentru totdeauna de locul în care am fost fericită.

Mi-a fost frică să merg până la banca noastră. Era prea departe şi pădurea prea neagră. Şi aşa de trist murmura Suceava. Insă, când am trecut cu trenul am mai văzut în treacăt banca. Era acolo, unde fusesem noi doi: neagră şi singură.

Pe mal plângea cu ramurile în apă aceiaşi salcie.

Plângea pentru noi, pentru niciodată?

*

Aseară am trecut pe alături de casa în care a trăit iubirea noastră. Era la fel ca înainte, alături de biserica Icoanei. M'am uitat prin gardul de zăbrele şi am văzut din nou grădina noastră.

Aşi fi vrut să intru înăuntru, să merg odată, o singură dată pe potecuţa dintre păpuşoiu şi răsărită. Dar lângă poartă era alt câine în locul lui Bob şi se uita atât de urît la mine.

Ţi-aduci aminte de ziua în care am plecat din casa aceea?

Era soare în grădina mare şi păsările cântau ca şi'nainte. A doua zi aveau să cânte la fel. Dar eu nu vroiam să mă gândesc la ziua a doua. Pentru mine aici se termina vieaţa, fiindcă se termina bucuria.

Scârţâia leagănul trist, asemeni unei cumpeni de fântână când se apleacă spre noaptea din adâncuri.

Scârţâia leagănul trist, ca roata carului încărcat de greutatea fânului, furat câmpului rămas gol şi singur.

Trist scârţâia leagănul şi eu plecam.

Dimineaţa mă plimbasem pe aleea strâmtă dintre porumb şi floarea soarelui. Eram îmbrăcată în rochie subţire şi cu picioarele goale în sandalele albe — aşa cum te aşteptam în fiecare zi, dimineaţa, când veneai să preparăm examenele. Mă atingeau foile de porumb în cale. Erau aspre, mă sgâriau dar îmi făceau bine să le simt cum îmi opresc drumul pentrucă plecam.

Mi-am aplecat obrazul pe-o frunză lată de răsărită. Era groasă şi aspră dar niciodată o mângâiere nu mi-a fost mai dulce ca apropierea frunzei aceleia de răsărită, care rămânea acolo, galben înflorită, în grădina din care numai eu plecam cu fiecare pas, pe care-l făceam, cu fiecare bătaie de inimă, care se strângea trist, din ce în ce mai trist.

După masă am stat amândoi în grădină. Eu pe scaun, alături de leagănul în care te dădeai tu.

De atâtea ori stătusem aşa, dar parcă niciodată nu scârţâise aşa de trist leagănul. Poate întotdeauna fusese aşa, dar noi eram prea veseli sau prea grăbiţi, ca să-i ascultăm muzica. Vroiam să te'ntreb şi pe tine dac'ai observat aceasta dar erai prea supărat.

Lăsăm copacii plini de corcoduşe roşii şi coapte. Eu le văzusem înflorite; le gustasem de când erau verzi şi acum rămâneau roşii şi vesele. Nu le păsau de mine.

Se auzia dintr'o curte, de alături, muzică de radio. Un tangou banal, care totuşi era trist.

Biserica era mai albă şi pe lângă cerul prea albastru, aceiaşi plopi o înconjurau înalt...

Târziu a trebuit să ne sculăm.

Leagănul a rămas, mişcându-se încet, lângă un scaun gol. — Cânta încet acelaşi scârţiit dar noi nu-l mai ascultam. Mergeam prin ierburile înalte alături şi fiecare pas pe care-l făceam mă durea... Mă dureau — (simţeam fizic) — despărţirea de locurile care-mi fuseseră atât de dragi...

Când am intrat în cameră, era umbră şi puţin întuneric din cauza copacilor de lângă fereastră. Geamantanele stăteau alături. Ne-am aşezat fiecare pe un geamantan — şi eram trişti ca nişte copii ai nimănui. Muzica banală de radio mai stăruia şi mă făcea să plâng.

M'am ridicat sau m'ai ridicat; nu ştiu — cum iarăşi nu ştiu când m'ai îmbrăţişat. Atunci m'ai sărutat. Pentru ultima oară. Nu m'am mai împotrivit pentru că-ţi erau buzele reci şi sărutul a fost trist.

După aceea am plecat la gară şi casa cu grădina a rămas în acelaşi loc străjuită de biserica în faţa căreia îmi spuseseşi că mă iubeşti.

In casă toate lucrurile rămâneau cu vieaţa noastră în ele. Toate rămâneau şi noi plecam. Plecam.

In maşină am trecut pe lângă străzi atât de mult colindate. Imi apăsa mâhnirea plumb în suflet şi fiecare gest al tău ar fi fost o durere dar tu, ca totdeauna, extrem de 'nţelegător, nu l-ai făcut. Şi, totuşi, poate l-aşi fi vrut — aşi fi vrut să mă doară mai mult, plecarea asta care mă sfâşia sufleteşte.

In gară am avut abia câteva minute. Stam pe scara vagonului şi vorbeam nimicuri. Eram atât de aproape cu gândurile şi, totuşi, cu fiecare frântură de secundă ne depărtam.

Nu ştiu când a pornit trenul. Nu mă mai putea interesa. Tu rămăseseşi pe scară şi cineva ţi-a spus să te dai jos.

Dela fereastră am întins mâna. Parcă aşi fi vrut să mă apuc de ceva; să opresc trenul, să opresc timpul. Târziu, mâna mi-a căzut frântă. Plecasem.

Aveam atâta mâhnire în ochi, încât am stat vreme îndelungată la fereastră privind dar neînţelegând nimic din peisagiu. N'aveam nici posibilitatea de-a spera, ca altădată, că la toamnă, poate chiar în aceiaşi casă, în aceiaşi curte am să revin. Să fim din nou amândoi. Poate şi mai fericită.

Dinamul străbătea cu vitesă maximă drumul... Era parcă o întrecere între el şi gândurile mele. Tristele mele gânduri.

...Niciodată, niciodată n'am să mai fiu — n'am să mai pot fi — aceiaşi fată, cu aceiaşi vârstă şi acelaşi suflet din dimineaţa în care mi-am plecat obrazul pe frunza de floarea soarelui groasă şi aspră.

In seara din ajunul plecării ni se anunţase rezultatul examenului de licenţă. Dar asta n'avea de ce să mă mai intereseze. O singură importanţă; prin data aceasta, însemnată undeva pe-o oarecare diplomă, oricând pot recunoaşte calendaristic ziua aceea... Ultima din vieaţa mea studenţească. Poate şi ultima din tinereţe.

. . . . . .

Ieri am trecut din nou prin faţa casei în care a trăit iubirea noastră. Dar, oare, a trăit ea vreodată?

Drum de vieaţă, drum lung!

Gândurile mi se 'mpletesc, ca altădată rândurile, în svon de tristeţi cu amintirile...

Despre rigorile imaginii

(Urmare din pag. 4-a)

(„înalt ca un ţipăt") ci una de durată, de mişcare („tăşneşte ca un ţipăt"). Ceiace este defectuos este alegerea în ordinea proprietăţilor, fapt foarte important, întrucât oricât de neaşteptată ar fi imaginea (cu aceia a d-lui Lucian Blaga: taurul străluceşte ca o castană coaptă) când este respectată noua ierarhie în proprietăţile noţiunii, adică în ordinea în care aceste proprietăţi ni se oferă spiritului nostru, o asimilăm imediat, mai bine zis simţul nostru artistic o asimilează şi frumuseţea ei ne emoţionează. In imaginea d-lui Blaga pentru ce este respectată ordinea? Intrucât cel dintâi lucru care isbeşte spiritul nostru când vedem toamna castane desgiocate, este tocmai strălucirea şi faptul că încă sunt intacte, căzând dela o înălţime aşa mare, deci tăria materialului (a cărnii, în ordinea analogiei!).

Mai aproape de această „normă a imaginei" este următoarea, referitoare tot la un ţipăt:

„ţipătul tău alb fuge peste piele ca un tren",
(Geo Bogza),

deşi nici aici nu simţim deplina etanşeitate a elementelor întrucât *odată* cu viteza, când e vorba de tren, mai avem şi revelaţia dimensiunilor locomotivei şi a vagoanelor. Bunul simţ spune atunci aşa: imaginea e cam trasă de păr. Şi asta fără să cunoască necesitatea păstrării unei ordine în alegerea proprietăţilor pe care un cuvânt le include!

D. Eugen Jebeleanu înţelege chiar necesitatea de a explica:

„In evul sur (Domn: Dagobert)",

ceiace arată grija acestui poet, hermetic formal numai, de a da un indiciu pentru înţelegerea „bătrâneţii" evului la care se referă.

O discuţie îndelungă comportă hermetismul care utilizează proprietăţile după norme asemănătoare, introducând însă rigori noui.

Când d. Ioan Barbu ne spune în „Isarlîk:"

„— Isarlîk, inima mea,
Dată'n alb, ca o raiă
Intr'o zi cu var şi ciumă,
Cuib de piatră şi legumă
— Raiul meu, rămâi aşa!

Fii un târg temut, hilar
Şi balcan — peninsular"...,

termenul întâi al comparaţiei ne lipseşte, căci nu ştim ce este acest târg aşezat „la mijloc de Rău şi Bun", rămânându-se nouă sarcina să descoperim proprietăţile celui de al doilea termen, în care observăm o iubire nereţinută a poetului pentru nişte locuri balcanice, pe care le vrea eterne. Până la urmă ne dăm seama că termenul întâi este tocmai ţara noastră brăzdată de ruinele fanariote pentru exaltarea cărora poetul imaginează întreg cântecul. Rigorile noui ale hermetismului prelungesc mult mai mult consideraţiile, întrucât propriu zis comparaţii sau imagini nu există, deformate de eliziuni şi contorsiune sintactică. Este nevoie să desfacem întâi ţiele şi pe urmă să judecăm respectarea ierarhiei proprietăţilor.

Când tot d. Ion Barbu zice:

„Văi agere, tăiaţi-mi o zi ca un ochian!"

nu trebuie să ne imaginăm zilele ca un ochian, şi că această rugăciune o face poetul „Văilor" pe deasupra şi „agere"! Dar dacă substituim şi spunem: raţiune, dă-mi o simplă lumină care să străbată noaptea în care ne sbatem, înţelegem că numai cu un ochian trebuia făcută comparaţia, întrucât ochianul este acela care prelungeşte puterea noastră în noaptea spaţială. Iar termenul comparaţiei este luat cu proprietatea sa cea mai importantă, în ordinea ierarhiei!

Poeţii născuţi au instinctul sigur; ei nu greşesc în alegerile comparaţiilor pe care le fac. Altfel este cu cei care năzuesc a fi poeţi, nefiind înzestraţi pentru aceasta. Sonetul lui Baudelaire a exprimat o stare poetică, poate cea mai perfectă din câte cunoaştem, un univers al poeziei, dar în acelaş timp pune la îndemână un mijloc sigur de a descoperi acolo unde nu este perfectă corespondenţă, lipsa instinctului care să meargă până la unitatea finală, până la acea pădure de simboluri.

MIHAIL CHIRNOAGA

SCENA · FOYER · ECRAN

La moartea lui Iancu Brezeanu

Ne-a părăsit săptămâna trecută încă una din figurile mari ale teatrului românesc. Am prins de veste, doar în târziul acelei seri a sfârșitului, când trecând prin fața Naționalului, ochii ne-au fost atinși de pânza îndoliată ce atârna la balconul său. Nu ne-am dat seama poate imediat de sensul acestei dispariții. Și poate niciodată nu vom simți adevăratul gol ce înseamnă moartea lui Ion Brezeanu. Arta actorului este atât de mult a timpului său încât lipsa creatorului adesea se confundă cu lipsa ei.

Deplângând pe Brezeanu, ne amintim de farmecul unor realizări pe cari nicicând nu ne va fi dat să le mai vedem. Deplângem pe omul de suflet, care și-a făcut din teatru a doua natură, care s'a confundat cu scena, spre a retrăi o altă viață, care a muncit sincer și intens pentru frumos. Moartea lui întristează pe orice iubitor al frumosului, este un doliu al primăverii acesteia, pe marginile căruia depunem și noi un prinos al admirației și al recunoștinței ce datorăm marelui dispărut.

Teatrul Național

Spectacolele festive ale Comediei Franceze (II)

Să ne dăm noi păreri critice asupra felului în care s'au comportat reprezentanții celei mai renumite scene franceze ar fi probabil exagerat, și în nici un caz nu vom putea din cercul nostru de cultură, aprecia la justa ei valoare linia înaltă la care s'au menținut spectacolele Comediei Franceze.

Dacă uneori am găsit de cuviință să credem în posibilitatea unor realizări mai bune, și dacă alteori am avut ocazia să vedem un teatru francez în condițiuni superioare, aceasta nu ne va împiedica să subliniem, convinși de adevărul ce susținem, că față de nivelul nostru teatral, am avut multe de observat, foarte multe de învățat, totul de apreciat.

Teatrul Comediei Franceze alcătuește o mare școală, o academie unde se lucrează serios, și de unde spectacolele ies închegate și perfectate până la cele mai mici amănunte. Și nu ne putem împiedica, fiindcă ne referim la seriozitatea lucrului de pe scenele sale, să relevăm acea nemăsurat de mare calitate care uneori, aproape totdeauna lipsește la noi: dicțiunea. Afară de câțiva artiști ajunși la maturitatea talentului lor, făcând parte din generația veche, și puțini din noile cadre, o mare parte din cei ce alcătuesc mănunchiurile permanente ale scenelor noastre, sunt sortiți să producă nespuse chinuri auditoriului prin felul cum pronunță cuvintele, prin felul dificil, inaccesibil, oarecum nearmonios. Și de ce oare, teatrul, chiar părăsind veridicul, n'ar alcătui o armonie? Suntem de părere că cele mai crude și mai puternice sentimente, pot fi exprimate într'o formă euforică, nu numai atât, dar este de dorit ca întotdeauna să se întâmple astfel.

Cele câteva ceasuri petrecute la reprezentațiile de săptămâna trecută au avut în primul rând putința să ne încânte prin armonia lor. A fost o plăcere distinsă să poți, desprinzându-te câteva momente din viața de toate zilele, să fii legănat de plăcutele sunete ale versurilor din Andromaque, Le Misanthrope, On ne badine pas avec l'amour, sau scurtele intermezzo-uri adăugate spre completarea spectacolului dintre cari relevăm savuroasa comedie: Il faut qu'une porte soit ouverte ou fermée. Subiectele lor, poate demodate. A trecut, s'ar putea spune, vremea când ne puteau încânta asemenea romantisme, teatrul a evoluat, de atunci. Și suntem de acord în aceste păreri, dar nu considerăm evoluție și marcant progres să guști cu cea mai deosebită plăcere unele spectacole ale autorilor moderni cari n'au nici un rost, decât să asiști la euforia ce-ți produce distincția și arta Comediei franceze. Până când într'adevăr ne vom fi obișnuit să punem în scenă unele realizări de mare artă ale teatrului modern, când piesele lui Pirandello nu vor mai rămâne fără public ori răsunet, când Paul Claudel nu va trece neobservat aproape pe scena cea mai înaltă a noastră, și când, cu ce curiozitate așteptăm reprezentația ei doar șoptită acum, o dramă de O'Neill nu va fi sortită uitării, până atunci, suntem înclinați să credem, că romantismul lui Musset, sau emfaza poate exagerată a lui Racine, nu strică deloc să ne mai educe gustul și să ne poarte măcar ele înspre o evoluție a artei dramatice.

Într'o piesă înseamnă foarte mult subiectul ei, dar nu mai puțină însemnătate îl are jocul interpreților. Și oricât de inactual s'ar putea găsi, cu lux de amănunte, spre exemplu, un act de Musset, ritmul pe care i l-au imprimat protagoniștii Comediei Franceze, a răsturnat orice critică. Și romantismul, ca orișice gen literar se bazează pe un fond omenesc și dacă știm să eliminăm atent unele exagerări, pe care—o recunoaștem — ar prejudicia astăzi, ajungem să formăm o nouă piesă pe un pretext romantic, o nouă piesă în care substanța are rost oricând și nu ni se va părea învechită, iar cadrul, prin aristocrația și finețea sa, nu va putea decât să ne impresioneze plăcut.

Și astfel Musset, reprezentat, nu s'a părut niciodată lipsit de actualitate, cu toate că piesele nu au fost alese dintr'un repertoriu deosebit de important.

Putem, vorbind așa să facem multe constatări. Dar credem că fiecare din cei interesați în chestiune au putut asista și gândi pe marginea spectacolelor astfel în cât și-au format singuri păreri, iar cele ce scrim noi ar fi zadarnice, de aceea nu am făcut decât să privim fugar și prin largi generalități, unele puncte atinse de aceste reprezentații.

Încheind să mulțumim celor ce în numele Franței au adus un prilej de încântare și de gândire pentru un teatru de realizări superioare, cu speranța că nu va fi fost ultima dată și că, cine știe, curând vor mai face o escală binevenită prin tărâmurile noastre unde vor fi primiți cu aceeaș căldură și simpatie.

Teatrul Studio

„Concertul" comedie în trei acte de Herman Bahr

Nu știm cărui fapt se datorește acceptarea pe scena Studio-ului a unei piese atât de lipsite de orice farmec. Credem că a fost o eroare să fie reprezentată.

Și nu e imposibil, să fie admisă de anume moraliști, fiindcă în această privință piesa nu păcătuește, ci dimpotrivă se încheie foarte cuminte, așa fel încât să fim mulțumiți, încântați și lăudăm pre Domnul care are grije de păcătoșii săi copii și nu-i lasă să cadă în prea neagră rătăcire.

Subiectul e următorul: Un bărbat își înșeală nevasta, cu soția altui bărbat. Și acest alt bărbat, împreună cu nevasta ultragiată, se răzbună într'un mod foarte inteligent, cerând fictiv mâna acesteia. Și pentrucă piesa e morală, fiecare atunci pricepe greșeala în care a căzut și căminurile se refac spre fericirea tuturor.

Din când în când publicul e rugat să râdă fiindcă suntem la comedie. De altfel frazele de râs sunt extraordinar de adânci. Am notat, din simplă curiozitate, unele din ele: *Ca să gândești bine, trebue să vorbești tare*, sau, *să trăesc singur într'o casă goală* (eventual ar fi putut să trăiască singur într'una plină!), sau *iată o înțelegere pe care n'o înțeleg*, sau geniala aserțiune: *nu pot trăi ca un croitor, am nevoe de farmecul, gingășia...* ș. a. m. d.

In schimb interpreții au făcut tot posibilul să ridice nivelul spectacolului. In special d. Scărlătescu a isbutit să aducă o notă superioară de joc, cu multă finețe și inteligență. D-nele Rareș și Tantzi Economu, au format partea frumos armonizată a ansamblului femenin, iar d. Critico la rândul său a isbutit să creeze un rol interesant. Deasemeni regia d-lui C. Georgescu a făcut nespuse eforturi spre a ridica nivelul mărunt al piesei.

Și piesa mai are o calitate: se termină repede.

TEATRUL COMEDIA:
Recital de dans al clasei de perfecționare: Paule Sibille

Duminică dimineața a avut loc un spectacol de dans al școalei de perfecționare Paule Sibille, care a prilejuit spectatorilor câteva clipe de aleasă delectare. Dansul, întotdeauna și mai cu seamă în formele sale de superioară expresie, a alcătuit un grațiu deosebit, luminos și plăcut al frumosului. Și să nu uităm că muzica împrejmuește dansul cu armoniile sale, și dacă adăugăm neasemuit de importantul element vizual, decoruri sau costume, putem pricepe cu ușurință de ce el împletește în realizările sale nespus de multe elemente cari îl apropie de o supremă artă. Fără să mai vorbim de modelajul atât de plastic pe care-l poate da aproape tuturor sentimentelor omenești.

Ansamblul d-nei Paule Sibille, s'a desprins cu mult de alte încercări din acest gen. Cu inteligență și cu multă grație elevele d-sale au prins sensurile înalte ale dansului și au contopit în mănunchiul lor, meșteșugul minunat al anticei Terpsihore, care astăzi se găsește destul de ignorat.

Plăcută reînviere, din care am desprins net, talentul și desăvârșitul echilibru marcat de dansul d-rei Dudu Crăiniceanu. Cu expresivitate și cu grație d-sa a desprins sensuri vii, revelând gesturi armonioase și de neașteptată măestrie, isbutind să-și atragă admirația sălii. Pe bună dreptate, probabil, d-ra Crăiniceanu este socotită drept cea mai distinsă elevă a școalei Paule Sibille.

Nu mai puțin remarcabile au fost, — desprindem din întregul și plăcutul mănunchiu de talente,— d-rele Sonia Millien, Thea Lupu Adina Podeanu, și Sanda Ghiul în primul rând prin expresivitatea dansului lor.

Cadrul oferit de d-na Paule Sibille a fost nespus de plăcut, și ne-a prezentat un balet de factură superioară, pentru care merită toate elogiile.

VICTOR POPESCU

ECRAN

SCALA: Beau Geste.

Un cronicar ce se respectă trebue să vadă un film, neapărat de la început. Doar așa, cred că poate să-și dea seama dacă un film e sau nu bun. Riscând să-și strice plămânii cu fumul tras în piept, a zece țigări, cetățeanul trebue să măsoare în lung și în lat sala de așteptare a cinematografului, luând act de toate filmele cari vor veni în curând. Când, însă, bietul cronicar cinematografic trebue să asiste în aceeași zi la trei premiere, despre cari trebue să dea, apoi, cont într'o revistă săptămânală, nu mai poate să-și permită luxul de a aștepta.

Venind pe la sfârșitul filmului Beau Geste, am fost silit să fiu spectatorul unor fapte pe cari numai normale nu le puteam numi.

După ce am văzut și începutul filmului, lucrurile s'au lămurit. Am înțeles astfel de ce Beau Geste furase safirul mătușei (care era, mi se pare și contesă).

Am mai înțeles, de asemenea că filmul „Beau Geste" nu se poate compara cu bunicul lui, pe nume „Bengali".

Garry Cooper este un actor superior, care n'o să fie niciodată pus în situația să se teamă de concurența „frumoșilor" Robert Taylor, Tyrone Power și a celorlalți.

Ray Milland, precum și ceilalți actori, îi sunt parteneri mai mult decât onorabili.

CARLTON: Vulpea argintie.

Dacă citiți paginile humoristice ale ziarelor, cunoașteți, pe semne, anecdote cu soția care încearcă să convingă pe bărbatul ei că a găsit pe stradă blana oferită de un admirator.

Anecdota aceasta este intercalată în spirituala comedie prezentată de cinematograful Carlton — pot spune, chiar, că stă la baza subiectului.

Ne aflăm deci în fața unei farse arhicunoscute.

Filmul îi distrează, însă, pe spectatori, prin nouile „gag-uri" cari abundă în film.

Iar când eroul filmului este Tyrone Power, un „băiat frumos" care știe să și joace, pelicula câștigă mult, mai ales că e și scurtă.

CAPITOL: Eu sunt Sebastian Ott.

Incontestabil, Willy Forst este un mare regisor— nu ne referim doar la înnălțime. Dovezi sunt și numeroasele amănunte cari fac din acest destul de banal film german, o adevărată operă de artă.

De la rolul său amuzant din „Două inimi într'un vals" nu l-am mai văzut pe Willy Forst într'un rol reușit.

Foarte originală este prezentarea inspectorului de poliție din acest film.

Nu mai este „tipul american", frumos și spiritual. Este un biet bătrânel, bolnav de reumatism și mare amator de tarock, ceeace nu-l împiedică să descopere o bandă întreagă de răufăcători.

Interpretat de Paul Hörbiger, acest bătrânel are farmecul lui special.

TRAIAN LALESCU

Noțiuni de artă dramatică
—Lecția VII-a—

de V. MAXIMILIAN

Deoarece „Plânsul și Râsul" sunt cele două mari simțăminte omenești, iar celelalte simțăminte nu sunt decât variațiuni ale acestor două, recomand ca primul și cel mai bun exercițiu de aplicat cele despre care am vorbit până acum, următoarea poezie, pe care am adaptat-o după Julles Truffier, fost societar al Comediei Franceze și profesor la Conservator. E luată de el din „Memoire pour servir à la vie" de Chapelle.

PINDAR

(Tonul narativ).
Doi tineri soți, plângeau amar,
Plângeau cu foc,
Amintindu-și reciproc,
De marele poet Pindar,
Pe care niște șarlatani
L-au omorît în mod barbar
La vârsta de 80 de ani!

(Plânsul începe aproape brusc și crește până la indicația: pauză)
Pindar! Maestru'n poezie!
Pindar! Poetul cu renume!
Pindar, putea să ne mai scrie
Încă vre-o 4-5 volume!
Vai ce sălbatec! Ce barbar!
Să iei vieața lui Pindar!

(Pauză, după care plânsul continuă potolit și apoi „crescendo" până la a doua indicație de pauză)
Un servitor trecând pe lângă
Cei doi, cari plângeau, văzându-i,
A început și el să plângă,
La rându-i.
Cine-ar fi stat nepăsător
La doliul tinerei perechi?
Și cum pereții au urechi
Vestea grozavă s'a aflat
Prin indiscretul servitor.
Și-un plâns nebun i-a apucat
Pe servitor, pe bucătar,
Pe vizitiu și toți plângeau
Sfârșitul vieții lui Pindar.
Chiar eu care vă povestesc
Plâng. Nu pot să mă stăpânesc!

(Pauză. După care urmează un plâns de om extenuat)
Pe Dumneavoastră, v'aș ruga
Nu plângeți de durerea mea.
O clipă-aveți de așteptat
Ca să vedeți ce s'a'ntâmplat.

(Plânsul încetează. Elevul începe din nou cu tonul narativ)
La plânsetele disperate
Ce-au deșteptat lumea din somn
Veni de curiozitate
La fața locului, un Domn.
Și intrigat
A întrebat:
Ce s'a'ntâmplat?
I s'a răspuns cu: (urme de plâns)
Vai și-amar!
Cum c'a murit domnul Pindar.
— Pindar poetul?
(Plâns tare)
— Da, da! El!
(începe râsul care culminează spre sfârșitul versurilor)
— Dar, dragii mei, nu vă prostiți.
Se vede treaba că nu știți,
Stăpânii voștri, tot la fel
Ei n'au habar!
Că plâng pe poetul Pindar
Care-a trăit,
In Grecia,
Și a murit
De două mii de ani mai bine!
Și s'a pornit omul pe-un râs.
Dar ce râs?!
Mai-mai să leșine...
Și râsul i-a cuprins pe toți.
Intâi pe cei doi tineri soți,
Pe servitori, pe bucătar,
Pe vizitiu și râzi, și râzi
De întâmplarea cu Pindar,
Chiar eu care vă povestesc
Râd, nu pot să mă stăpânesc.

(Elevul continuă să râdă până la locul pe care-l ocupă în clasă).

NOTA. — Ar fi bine ca profesorul să spună odată această poezie în fața elevilor arătându-le gradațiile plânsului și râsului.

Rolurile sunt în măsură să influiențeze sufletul actorului?

PE DOAMNA MARIA FILOTTI

o surprind la ieșirea din scenă, după ce a dat ultima replică în piesa „Calul năzdrăvan".

La întrebările mele îmi răspunde cu o figură înveselită.

— „Rolurile pe care le interpretez nu-mi pot influența sufletul. In clipa când joc, împrumut rolului suflet din sufletul meu, viață din viața mea ca să dau vibrație realului, ca să însufleșesc; dar odată ieșită din transa rolului, redeviu eu însămi, cu sufletul meu propriu, fără nici o umbră din personagiile interpretate. Ași putea spune că mi-am păstrat sufletul intact dealungul carierei mele, așa cum l-am avut în clipa când am început teatrul, fiind încă studentă. Ce-ar rămâne din sufletul actorului dacă rolurile și-ar imprima pecetea lor?

— *„Folosiți personalitatea d-v. în momentul creației și în ce măsură? Sau creiați cu o personalitate complet aparte, detașată distinct de personalitatea d-stră?*

— „Actorul este și el un artist creator ca oricare altul. In opera oricărui artist se imprimă personalitatea lui și cu atât mai mult actorul este expus la așa ceva, cu cât instrumentul redării, al realizării creației sale, este însuși „eul" său. Dar arta aceasta constă tocmai în aceea de a căuta să nu fim noi înșine în rolurile pe care le interpretăm, ci dimpotrivă, să ne diferențiem cât mai mult dela un rol la altul. Sunt actori care se sprijină în creația lor pe intuiție și temperament; aceștia se joacă pe ei înșiși în toate personagiile pe care le interpretează, apărând mereu aceiași. Sunt artiști de seamă cari utilizând numai aceste mijloace, ajung totuși la o virtuozitate demnă de admirat.

Pentru aceștia însă accesul la anumite roluri este hermetic închis. Eu cred că în afară de intuiție și temperament, se impune artistului creator, un travaliu de înțelegere rațională a rolului.

Când am jucat „Elisabeta Regina Angliei" la Teatrul Național, mi-a trebuit pentru compunerea acestui complex personagiu, să citesc multe cărți de istorie, fapt care m'a pasionat. Am citit nu numai istoria Angliei din acel veac, dar și istoria Scoției, a Franței, a Spaniei. Aceasta am făcut-o nu pentru a-mi împrospăta evenimentele trecutului, ci pentru a putea imprima în întreaga atitudine a personagiului lumina veacului său, culoarea moravurilor și să topesc în acel suflet o întreagă înlănțuire de fapte și fatalități. Teatrul modern, cu tendințe spre omenescul pur și real, oferindu-ne personagii cu o viață subtilă și puternic interiorizată, impune de asemeni, o disecare amănunțită a rolului.

— *„Așa dar pentru a realiza un personagiu nu e suficientă actorului intuiția sentimentelor sale într'o situație analoagă.*

— „Natural. Pătrundere și discernământ, deci inteligență și cultură, sunt factorii predominanți alături de temperament și intuiție în elaborarea creației artistice. Arta teatrală cred că e aceasta: compunerea rolului prin toate aceste mijloace și numai apoi contopirea totală în el, prin vibrarea interioară, prin acea auto-sugestie care te face să trăiești roluri opuse firii tale.

— *„Când vă aflați în scenă faceți sau nu abstracție de publicul din sală?*

— „Da, da! In timp ce joc nu văd nimic, nu știu că sunt pe scenă. Sunt în mediul în care îmi trăesc rolul și atât. Contactul cu publicul îl iau la finele actelor, ca un stimulent și un reconfortant sufletesc, ca o apă vie, ca o rouă dătătoare de viață, ca un balsam care te face să uiți tot, tot ce poți îndura ca actor.

... Am plecat de lângă d-na Maria Filotti, urmărită de imagina vie a doi ochi tăiați în formă de migdală. Ochi cari trăiesc, cari îți vorbesc cu tainice înțelesuri de pădure desfrunzită, într'un amurg de toamnă!

LA TEATRUL NAȚIONAL

pe d-na Sonia Cluceru, o zăresc în mulțimea de actori adunați în linie circulară în fața biroului șefului de cabinet. Așteaptă fiecare în tăcere și răbdare, să fie anunțat, să fie mai ales primit Colectivitatea aceasta m'a cuprins întotdeauna ca un fior de îngrijorare. Pe fețele actorilor descifrezi de cele mai multe ori, cum ai descifra pe figura ta când ți-ai privi imaginea în luciul de oglindă al unei ape limpezi, gânduri de trudă și de amărăciune cari își caută odihnă și deslegare în înțelegerea binevoitoare a directorului, închis și păzit între ziduri, ca într'un tainic sanctuar.

D-na Sonia Cluceru, îmi răspunde surâzătoare, isgonind după figură orice urmă de gând trist sau de îngrijorare. Sufletul îi inundă fața; surprind reflexe de imensă bunătate.

— „Vă influențează sufletul rolurile pe care le jucați?

— „Da. Sunt roluri cari mă urmăresc și dincolo de scenă.

Privesc pe d-na Sonia Cluceru cu uimire și curiozitate.

Imi dă cel mai original răspuns Mărturisindu-i impresia, d-na Cluceru, continuă:

— „Mă obsedează, aș putea spune. Dar, nu rolurile de soacre, de babe, sau de femei rele, îndrăcite, în care publicul s'a obicinuit să mă vadă. Nu! Rolurile cari au în plămădeala lor mai mult omenesc, roluri în care vibrează odată cu compunerea lor, întreaga mea ființă interioară. Aceste roluri se detașează de mine după ce am părăsit scena și mă urmăresc în viața mea, în gândurile mele, ca niște ființe vii, concrete, înfipte în realitate. Aceste personagii, plăsmuirile autorului și întruchipările mele, devin încet pentru mine întocmai unor ființe bine cunoscute. Le cercetez, le analizez, le urmăresc întreg mecanismul sufletesc și mă simt uneori înduioșată de frumusețea adevărului moral care trăiește în ele, de limpezimea judecății lor, de hotărîrea caracterului lor. Toate aceste constatări, filtrate odată prin sufletul meu, rămân impresii tot atât de vii ca și atunci când mi-așî apropia de mine o ființă dragă, un prieten. E ceva nostalgic în toată această influență a rolurilor. Așa ceva mi s'a întâmplat cu rolul din „Timpuri grele" ca și cu acel din „Premiul Nobel". Roluri omenești, cinstite, roluri de oameni buni.

..Roluri de oameni buni, cumsecade, gândesc eu, pe firul gândurilor d-nei Sonia Cluceru, în timp ce depăn în minte toată gama de roluri întruchipate cu jertfa propriului său suflet. Suflet convertit la o scânteie care nu-i a ei, care nu poate fi vreodată a ei. Și toate soacrele, toate babele rele și trufașe se ivesc și se înșiră pe fundalul magic al scenei, în timp ce fiecare personagiu pare că-mi șoptește: niciodată Thalia, n'a învăluit, în mantiile ei de inspirație, cu mai multă dragoste și căldură, ca pe acest scump discipol al ei!

— „Când sunteți în scenă faceți sau nu abstracție de public?

— „Nu fac deloc abstracție de public. Jucând, mă controlez deși în același timp mă abandonez. Mă interesează însă continuu schimbul de unde care se produce între mine și spectator. El îmi indică și-mi gradează jocul. El îmi arată dacă joc sincer sau nu, convingător sau convențional. El mă ajută să-mi dozez jocul, îmi arată dacă e prins, stăpânit sau nu de jocul meu și aceasta eu actor o ghicesc din felul cum ia parte la emoțiile mele. Dacă râde în hohote când joc comedie, sau dacă mă ascultă cu răsuflarea aproape reținută când joc dramă sau tragedie. A spune că nu țin cont de public, înseamnă a falsifica un adevăr. Cine ar mai putea juca cu entuziasm când în față-i s'ar întinde negura unei săli goale sau aproape goale? Nu! Nu! Publicul crează atmosfera necesară unei reprezentări. Intre public și scenă există o permanentă și indisolubilă legătură. Prezența unuia este justificată și strâns legată de prezența celuilalt. E un ajutor reciproc care și-l oferă fiecare.

...D-na Sonia Cluceru terminând ceeace a avut de spus, mă întreabă surâzând:

— „Și eu care am crezut la început că ai să mă întrebi câți ani am sau de câți ani sunt în teatru.

Zâmbesc, d-na Cluceru nu mă lasă să-i răspund.

— „Ți-aș fi spus că sunt foarte tânără și că n'am decât... 27 de ani de... teatru!

ADRIANA KISELEFF

Muzică și Poezie

Am avut recent, cartea nu știu cărui pictor, în care adunate la un loc, un stol de poezii și decorate frumos, cu o peană de maestru, mi-a făcut impresia că țin în mână un neprețuit dar.

Erau acolo poezii de Bacovia, de Adrian Maniu, Arghezi, Demostene Botez, Minulescu, Pillat, George Gregorian precum și alții și fiecare poezie, era îmbinată perfect cu fantezia mânuitorului de paletă.

Dar gândul acesta, mi-a sugerat nu știu de ce munca unui alt îndrăgostit de frumos, munca unui alt tăcut și modest meșter, care de astădată nu mai este al paletei ci al muzicii, d. Luciliu Olteanu. I-am cunoscut operile întâi prin radio și m'am minunat mult de modestia de a nu fi văzut nicăeri cel puțin un cuvânt scris despre opera sa. Mai târziu ne-am cunoscut întâmplător și mult în urmă, am avut fericirea să ascult undeva, într'o cameră de basm, cântate de însuși autorul, câteva din bucățile poeților noștri de astăzi, puse pe note.

Ce m'a răscolit, ce s'a ridicat și a plâns în mine atunci, nu știu, dar păstrez și acum ca o aromă rămasă într'o haină de bal, parfumul unei bucăți puse pe versurile lui Corneliu Moldovanu, pe ale lui I. Gr. Periețeanu, Oct. Goga Bacovia, Enășescu, Eminescu, Arghezi, Al. T. Stamatiad și G. Coșbuc.

Uneori parcă sunetele acelea sfinte, înduioșătoare până la lacrimi sau parcă anume obosite, le aud și acum ca o chemare sau ca o batistă fâlfâind după primăverile eterne.

Dar și vrea totuși să fac o mărturisire. Cântecele acestea, nu seamănă cu nici unele de la noi. Pentru sufletul său, trebue o adâncă cunoaștere ca și pentru murmurul apelor, ca și pentru liniștea cântecului de privighetoare. Ceiace impresionează deopotrivă cu muzica, este versul, poezia pe care d-sa și-a apropiat-o și a început s'o cânte, înainte de a ști dacă este vis sau realitate.

Cântecul d-lui Luciliu Olteanu, este un lied, o muzică, mult cultă, dar plină de iz românesc. Genul acesta puțin cultivat la noi este a adevărată piatră de încercare peste care d-sa trece cu succes

Dar pentru a ne da seama de greutatea genului desăvârșit de autor, este de ajuns să citez numai câteva din poeziile care au fost transpuse în muzică: Duhovniceasca lui Arghezi, Neieda, Ploaia, Din slăvi și Călătorile de I. Gr. Periețianu, Dorurile mele, Colind E sărbătoare de Oct. Goga, De când ai plecat de Al. T. Stamatiad, Rugămintea din urmă de G. Coșbuc, Cântec de C. Moldoveanu, precum și multe alte poezii, pe cari, cei puțin literații noștri le apreciază ca versuri de antologie.

Dacă însă ar mai trebui spus ceva, ar fi să arătăm identitatea ce există totdeauna și chiar până la depășire între sentimentul de creație al poetului și acel al compozitorului.

Dar pentrucă la început a fost vorba de cartea unui pictor, nu știu de ce se găsește atât de greu o editură mai ales, care imitând cel puțin pe străini, să strângă într'un volum, toate aceste cântece, toată această dăruire de sine a d-lui Luciliu Olteanu și să le dea tiparului. Cred că ar fi tot atât de bine primit ca și cel mai bun roman al anului și în afară de aceasta, ar fi o faptă măreață și plină de atenție față de muzică.

Că, să ne iasă odată din cap că dacă avem câțiva maeștri universali ai muzicii, nu mai pot fi și alții.

Fundațiile Regale „Regele Carol II" care a făcut atâtea gesturi frumoase, cred că ar putea face și această operă.

D. prof. Al. Rosetti, care totdeauna a dat dovadă de atenție și înțelegere, credem că ar putea pune un umăr sau o vorbă bună pentru acest gest, care le-ar întrece pe toate.

O asemenea carte, ar aduce foloase nu numai autorului și editurii, dar și poeților.

VIRGIL CARIANOPOL

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

CONCERTUL SIMFONIC AL ORCHESTREI „RADIO". — Locul pe care l-au ocupat în viața noastră muzicală, încă din acest prim an al activității întreprinse, concertele orchestrei „Radio", își sporește însemnătatea cu fiecare nouă manifestare, impunând de sigur societății de Radiodifuziune să se considere definitiv angajată, de a continua opera începută.

Cuprinsul programelor, care n'a fost o simplă reeditare a celor ascultate de repetate ori la „Filarmonica", dar a fost extras din felurite și interesante rafturi rău sau de fel cercetate, ale bibliotecei simfonice generale, alegerea soliștilor, adesea din rândurile neștiute ale bunelor elemente românești, ținuta atent controlată a execuțiunilor, susținute de d-nii Perlea, Alfred Alessandrescu și Theodor Rogalski cu competentă autoritate, calitatea tot mai frumos valorificată a excelentei orchestre, iată atâtea argumente care câștigă definitiv procesul existenței permanente publice a concertelor „Radio". Necesitatea, pe de altă parte, pe care o prezintă, pentru completarea elementelor de bază ale mișcării culturale românești, introducerea definitivă a unui nou număr de concerte simfonice, pe lângă obicinuita serie a „Filarmonicei", insuficientă pentru a hrăni satisfăcător o întreagă stagiune, nu mai poate fi scăpată din vedere, după începutul fericit al îndreptării aduse vechei stări de lucruri.

Concertul dirijat Duminica trecută de d. Alfred Alessandrescu, menținut în întregime la acea aleasă treaptă de comentariu muzical, de claritate în organizarea execuțiunii și de siguranță de gust, cu care eminentul muzician ne-a obicinuit, a primit și o contribuție pianistică românească de frunte.

D-na Silvia Șerbescu, a adus-o cu largi resurse concertante și cu o deosebită substanțialitate de elocuțiune muzicală.

Alternând un accentuat dinamism cu discreția plină de tâlc a celor mai delicate nuanțe sonore, d-na Șerbescu a găsit ecou, în jocul d-sale de înaintată virtuozitate, atât clocotului romantic al concertului de Liszt și laturei sale de grandiloc vență retorică, cât și poeziei sensibile și misticismului înfrigurat ce mărturisește, realizând astfel nu numai o interpretare de admirabilă artă pianistică, dar și de remarcabil de adâncitoare concepție muzicală.

Solicitată insistent de aplauzele publicului, d-na Șerbescu a adăogat marelui d-sale succes o cizelată și evocatoare interpretare a unei pagini de Mihail Andricu, apărută astfel în integritatea farmecului ei de melodism și colorit personal.

O simfonie de Haydn, isvor nesecat de clasică inspirație, a apărut în prospețimea ei sprintenă și în armonioase linii, sub conducerea d-lui Alfred Alessandrescu. In volumele de simfonii ale genialului compozitor rămân încă nenumărate exemplare neascultate până acum la noi, fiecare închizând comori de muzică, risipite de o pană inepuizabilă. Concertele noastre trebue să beneficieze de acest minunat fond de noutate, care le stă la dispoziție.

Două poeme de mare măestrie orchestrală au încheiat concertul în colorate și vii sclipiri: „Fântânile Romei" de Ottorino Respighi și „Stenka Razine" de Glazounow. Orchestra „Radio" a răspuns cu frumoase merite cerințelor exigente de execuțiune simfonică ale celor două decorative lucrări.

Literatură, artă, idei...

VICTOR POPESCU

După volumul de proză „Biserica neagră" tipărit anul trecut în colecția „Universul literar", d. Victor Popescu va publica la începutul lunei viitoare, în editura „Cartea Românească", o culegere de nuvele inedite al cărei titlu vom fi în măsură să-l anunțăm în curând.

Această continuitate în preocupările tânărului prozator este dovada unei sigure înzestrări pentru genul nuvelistic ei, care presupune pe lângă o experiență a vieții și una mai adâncită a lucrului literar.

Adaptarea puterilor de expresie ale d-lui Victor Popescu la constrângerile impuse de tehnica specială a nuvelei, constitue un aspect din cele mai puțin banale, sub unghiul căruia interesul cu care este așteptată cartea se legitimează deplin.

TIMOCUL, revistă de luptă național-culturală, (an. VII, 1—2, Ianuarie, Februarie 1940).

Produce totdeauna o bună impresie publicația aceasta, care mărturisește preocupările felurite de ordin cultural, ale Românilor „din valea Timocului și dreapta Dunării".

In ultimul număr, trebue citit un articol al d-lui Emanoil Bucuța, despre „Granițele românești", ca și articolul intitulat „Scrieri despre Românii de peste hotare", al d-lui Florea Florescu, redactorul revistei. Mai iscălesc d-nii: Gh. Reteganul, A. Andrei, G. Florescu, G. Rațiu, Stanotârneanu, ș. a.

FAMILIA, revistă lunară de cultură, (seria III, an VII, no. 1—2, Ianuarie, Februarie 1940). In ultimul număr al revistei pe care o conduce la Oradea, d. M. G. Samarineanu, colaborează d-nii: Ion Minulescu, Victor Papilian, M. G. Samarineanu, Radu Gyr, G. Murnu, Octav Șuluțiu, Iosif E. Naghiu, Tiberiu Moșoiu, Al. Negură, N. Steinhardt, G. Bota, G. Sfârlea, Arșavir Acterian, Ion Ceparu, Titus L. Roșu, ș. a.

TARGOVIȘTEA, revistă pentru literatură, artă, știință, director Grigore I. Constantinescu. In n-rul pe Martie citim articolul interesant „Al. Vlahuță avocat la Târgoviște", de I. Negoescu, apoi „Mitropoliții Târgoviștei", de pr. Dr. C. Nițescu-Zlatian. Mai colaborează: Al. Vasilescu, Iordache Răducu, Paula Tălăngescu, Sublt. Em Constantinescu, Tantzi Iliescu-Mihăilescu, Aurel Vasilescu, Toma Pătru, Gr. Tollea, Em. Voinescu, ș. a.

PAGINI LITERARE. (an. VII, 1—2, Ianuarie Februarie 1940) Colaborează: Grigore Popa, Aurel Marin, V. Beneș, Ionel Neamțzu, V. I. Rusu, Teodor Murășanu, Nicolae Mocanu, Lucia Apolzan, Romulus Demetrescu, ș. a.

CONVORBIRI LITERARE, (an. LXXIII, n-rul 1, Ianuarie 1940). După bogatele numere închinate lui Eminescu, lui Creangă și Veronicăi Micle, revista „Convorbiri literare" sub conducerea însuflețită a d-lui I. E. Torouțiu, pare a fi intrat într'un ritm de amplă cercetare a istoriei literare.

Ultimul număr aduce, în acest sens, articolul „Centenarul lui Theodor Șerbănescu". Din cuprinsul bogat, mai desprindem colaborările d-lor: G. Murnu, Radu Gyr, D. Iov, George Voevidca, Gh. Tules, Teodor Al. Munteanu, Alexandru Marcu, Șerban Bascovici, (tr. din Charles Baudelaire); A. P. Todor (trad. din Andrei Ady); Virginia Daria, Aurel Chirescu, Teodor Scarlat, C. Șt. Cazacu, Ștefan Stănescu, Teofil Lianu, Horia Nițulescu, Ovid Caledoniu, Teohari Antonescu, M. Beniuc, V. Hondrilă, Ileana Busuioceanu, Elvira Zamfirescu, Lucian Dumitrescu, Bogdan Istru. Revista se încheie cu articolul esențial al d-lui I. E. Torențiu, despre „Theodor Șerbănescu".

ARISTOTEL, POETICA

Anunțăm apariția în traducere românească, a celebrei opere a lui Aristotel, *Poetica*. Traducerea se datorește d-lui D. M. Pippidi, și s'a publicat în cadrul de activitate al „Institutului de studii latine", înființat și condus de d. N. I. Herescu, profesor la facultatea de litere din București. Ne vom ocupa în curând, într'o cronică desvoltată, despre importanta tălmăcire a d-lui Pippidi.

SERGIU STAVĂR

D. Sergiu Stavăr a publicat de curând o plachetă de versuri cu titlul „Miez de noapte". Culegerea numără 26 de poezii, isvorîte dintr'un sentimentalism neutru, încât așteptăm și apariția cărților anunțate pe coperta ultimă a plachetei actuale, spre a ne pronunța asupra chemării literare a autorului.

LUMINA, revista liceului român din Grebena-Grecia, (an. III, n-rul 1—4). Ne facem o bucurie să anunțăm revista „Lumina", a liceului român din Grebena-Grecia. Din bogatul număr de peste 150 de pagini, subliniem deocamdată, în nădejdea că vom reveni, colaborările, cu articole despre aromâni și producții în dialectul macedo-român, ale d-lor: Theodor Capidan. Nuși Tuliu, Valeriu Papahagi, Demostene Nolla. Ion Goschin, Theodor Zuca, Nic. Popescu-Valdomir, Ion Ciotei, G. Cotabiți, M. Papleacu, I, Gima, Gh. Tori, Șt. Anagnostu, Cr. Ruva, Gh. Armenu, Niculaie Papahagi, Gh. Perdichi, Ștefanu Dafue, Cristea Ruva, Hristea Forfole, C. Caloier, Theodor Sahroni, Zisi Ciuciumi, Anton Ciumetti, Gh. Murnu, ș. a.

VOLBURA POIANA NASTURAȘ

In editura „Astra Bănățeană", s'a tipărit la Timișoara volumul de poezii. „Țara noastră", al d-lui Volbură Poiană Năsturaș. Culegerea constitue o impresionantă carte de 324 de pagini, în care s'a strâns întraga producție a autorului desfășurată într'un timp de treizeci de ani. (1910—1940). Opera lirică a d-lui Volbură Poiană Năsturaș va trebui remarcată cum se cuvine, ea reprezentând un anumit aspect al tradiționalismului.

FANTANA DARURILOR

In numărul pe Februarie al revistei „Fântâna Darurilor" (an. XII, 2), scriu articole de cultură creștină: pr. prof. T. Chiricuță, Ioan Gh. Savin, pr. Vasile Ionescu, prof. C. Calimuschi, C. Goran, pr. Gh. Butnariu, I. Gr. Oprișan, Al. Lascarov Moldoveanu, etc.

ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI

Până acum cel puțin, accentul principal în actualul război european cade pe economic. Războiul economic e regizat cu surprinzătoare abilitate de puterile beligerante din Occident. La lupta aceasta economică participă direct sau indirect toate țările interesate și în deosebi cele vizate de ciocnirea imperialismelor dintre marile puteri în conflict. Războiul economic se desfășoară cu egală intensitate în Marea Nordului, în Sud-Estul european ca și în Orient, sau Extremul Orient.

In această conjunctură nu e, poate, nimic mai necesar decât să se organizeze economia țărilor în conformitate cu interesele tradiționale și vitale, distincte, ale popoarelor. Pentru o bună organizare însă, o cunoaștere temeinică a sectoarelor vieții economice este indispensabilă.

Cel de al treilea volum al „Enciclopediei României" — elaborat ca și celelalte, sub auspiciile Majestății Sale Regelui — prezintă o amplă sinteză a economiei românești concepută și scrisă de cele mai recunoscute autorități în materie. Pentru întâia oară se cercetează, după un plan unitar și armonic, cele mai variate probleme ale economiei naționale și toate domeniile de activitate materială.

In acest volum de 1200 pagini, ilustrat cu stampe vechi și reproduceri de artă, cu planșe în culori, fotografii documentare, cu diagrame și cartograme de cel mai înalt interes, aflăm studii semnate de somități ale științei și activități economice, membri ai Academiei, profesori universitari, tehnicieni de toate nuanțele, dela miniștrii de resort, cari concep politica și legislația unei întregi ramuri de activitate economică, până la șefii de laboratoare cari studiază condițiile germenilor vegetali sau ale produselor minerale.

BIBLIOGRAFIE

Am primit la redacție:

Liviu Deleanu, Glob Alb, poeme și balade, ed. „Cultura Poporului".

Neculai V Coban, Casa de pe Prut, versuri, „Cuget Moldovenesc", 1940.

P. Selegean, Calea cunoașterii, 1940.

Gabriel Bălănescu, Cartea Intunerecului, 1940.

Florin Iordăchescu, Cânta un greer într'o vară, stihuri pentru furnici. editura „Viața forestieră", Bucovina. 1940.

Vasile Netea, Sub stindardul „Astrei", două decenii de activitate culturală în despărțământul Reghinului (1919—1939), cu o prefață de prof. dr. Iuliu Hațieganu, tribunul „Șoimilor Carpaților".

Florian Christescu, La sănius, carte pentru copii, versuri de Coșbuc, Dulfu, Vulcovici și alții, desenuri de Stoica, ediția VI-a, ed. Cartea Românească.

I. Simionescu, Bucovina, colecția „Cunoștințe folositoare", ed „Cartea Românească".

Sanda Marin, Bucătăria Satului, colecția „Cunoștințe folositoare", ed. „Cartea Românească".

Teodor Cerbuleț, Antim Ivireanu (1650—1716), colecția „Cunoștințe folositoare", ed. „Cartea Românească".

=DEJUN=

de MIRCEA PETALA

Un diner sans façon et sans cérémonie,
On l'a dit avant moi, n'est qu'une perfidie.

(L'art de diner en ville-Colnet 1768—1832)

Poate nu m'așî fi dus direct dela gară la prietenii mei tocmai la ora prânzului, dacă așî fi știut că au musafiri. Dar acum nu regret de loc, de loc...

Au fost câteva ora plăcute, într'o atmosferă caldă, familiară. M'am simțit atât de bine între acești oameni eleganți, manerați, pentru care educația lor și a copiilor lor, este primordială. Puțin cam stânjenit desigur și cu o umbră de vag regret în suflet, când mă gândeam la copilăria și adolescența mea nesupravegheate atât de atent, ca aceea a copiilor prietenilor mei.

Aproape oameni mari acum, copiii aceștia... Dina șaisprezece, Dinu șaptesprezece ani...

Mi-am amintit în gară de dojana lui Florin, a prietenului meu:

— Dacă și tu mai aștepți invitație ca să vii oricând la noi... nu știu ce să mai zic! Am hoinărit împreună în tinerețe, ne-am pustiit viața prin război tot împreună, ba încă mai ești și rudă cu nevastă-mea și tot te codești. Ce dracu ai? Fii și tu mai aitfel, cel puțin cu noi. Mă, să-ți spun eu una: păcatul tău a fost că nu te-ai băgat, că ai stat departe, că ai tânjit în tine și ai... da ce să-ți mai spun acuma.... Acuma e târziu! Vino, mă, la noi când vrei, vino ca la tine. Altfel, mă faci să cred că mă disprețuiești și pe mine c'am ajuns mare. Păi, eu am prins momentul, mă! Nu cu cartea, nu cu mintea cu care te fudulești tu fără s'o spui... Ce crezi că eu nu simt?... Cu relațiile, cu politica, cu una, cu alta... Și vezi și tu acum! E rău? Casă, avere, copii, legături marî... ce, ca tine? Viața e altceva, dragă, nu e poezie cum crezi tu. Trebue s'o iei de coarne și să-i pui jugul de gât, cum făcea bietu' taica cu boii lui...

M'am dus deci la prietenii mei la ora prânzului. La prietenii mei, la rudele mele.

Nu-mi pierd niciodată și nicăiri cumpătul. Dar mă impresionează rigiditatea consilierului care este socrul lui Florin, a lui „Moș Vivi", cum îi spun eu. Cu barba albă, frumos rotunjită, m'a primit zâmbitor, ca și cum știa că trebue să vin și mi-a spus, scandând cuvintele:

—Imi pare bine că te văd, dragul meu!

Și după ce m'am îmbrățișat cu toți ai casei, m'a prezentat musafirilor, gata să treacă în sufragerie. Am vorbit repede, am râs, i-am bătut pe umeri pe Dinu, pe Dina, am ridicat-o în brațe pe vară-mea care s'a speriat întâi, dar pe urmă m'a sărutat de trei ori și mi-am ascuns toată timiditatea, printr'o exuberanță aproape deplasată. Le-am stricat toată solemnitatea așezării la masă, care este mai ales al ei, ritmul lent al unei intrări în altar.

Dar a fost mai multă voiciune, copiii au trecut de partea mea, iar Florin m'a scuzat așa ca să audă toată lumea:

— Bată-te să te bată, mă! Tot așa ai rămas...

O, dar ce masă elegantă, ce frumoasă masă! Paharele de cristal sclipesc pe napajul imaculat, ca niște jucării de ghiață transparentă, simetric aranjate pe zăpada proaspătă. Au ceva de dimineață pură de iarnă. Lumina ce filtrează prin ferestre le dă reflexe roșii, violete, albastre... Totul strălucește, tacâmurile, fanfurile, vasele de flori. Parcă și oamenii împrumută ceva din această strălucire.

Arunc o privire discretă asupra mea... Nu, nu fac notă discordantă. Și apoi, oricum așî fi, ce-mi pasă? Trebue să mă privească și musafirii cu îngăduință, trebue să fi înțeles din felul cum am fost prezentat: — Asta-i Radu! ce, nu-l știți pe Radu?

— Bată-te să te bată, mă! Nu te-ai schimbat de loc...

Nu m'am schimbat de loc? Cum adică? Nu m'am făcut mai serios, nu am împrumutat nimic din solemnitatea voastră, sunt tot atât de neconformist ca și altă dată, cu aceeași exasperament de simplă viață? Ei și? E ceva rău în asta?

Privesc musafirii: cei mari mă interesează mai puțin, dar sunt și musafirii copiilor, pe semne colegi de ai lor. Fetița blondă care stă lângă Dinu, băiatul acesta care s'a așezat lângă Dina, cu părul lins și cu cosuri pe obraz. Chihotesc în șoaptă urmând o discuție începută înainte de masă.

Dina are gesturile măsurate. In pulowerul ei de lână de Angora, cu părul frumos întors pe creștetul capului, parcă-i un pui de găină care de-abia a eșit din ou. Mănâncă încet, cu gesturi mici, cu coatele aproape lipite de corp.

Dinu... Cum a crescut Dinu! Ce alură sportivă și cu tuleele astea sub nas, zău parcă l-am mai văzut pe afișul unui cinematograf! Mănâncă larg, se întinde peste masă, mai vrea, mai cere (luați, mă, și mâncați!), se face că nu observă încruntările disperate ale consilierului și intervențiile dese ale mamei:

— Mais voyons! Dinu...

— Nene Radule, te luăm după masă la wolley cu noi. Ne faci galerie, strigi, ne încurajezi, sum noi ce poți d-ta!

Dina sare și ea:

— Mergi nene Radule, nu te lăsăm!

— Nu pot ma! trebue să plec înapoi, ce crezi că așî merge?

— Imposibil, amâni pe mâine.

— Așî! Nu se poate.

In dreapta mea, Florin e angajat într'o discuție serioasă. Din când în când, aruncă asupra copiilor o privire domnitoare. Ar vrea să spună: — Vorbim noi, oamenii mari! Mai tăceți, aveți un pic de respect... Dar eu îi șoptesc la ureche, oprindu-i intervența: — Lasă-i draga, lasă-i să zburde...

Și ei zburda.

. . . . . .

— Oliolio! Ce mai budincă!

Cuvintele lui Dinu au înghețat toată lumea. Oliolio!... Un moment de tăcere penibilă; pe fețele gazdelor, o suferință adâncă. Ce expresie: oliolio!...

Budinca era purtată pe o tavă de argint, ca o catedrală în miniatură.

— Ce-o fi având înauntru? întrebai cu complicitate. Cu budincile astea, nu știi nici odată...

— E foarte bun, îmi zise Dina distins. Are jambon, „choux de Bruxelles", de aia — cum le zice? — „des petits pois" — mazare... să vezi, e minunată...

— E splendidă, completă Dinu.

Cei mari vorbeau de altceva. Dar simțeam că și consilierul și vara mea Lily, urmăreau pe Dinu cu privirea, sa-i facă semn să tacă odată, să ispravească...

Dar Dinu, conștient de această manevră, se uita în alte parți, îl evita.

Nu știu de ce, am simțit atunci că el se comporta așa, pentru mine. Credea el oare că-i prețuiesc mai mult așa?

Un moment de tăcere. Se auzea numai clinchetul tacâmurilor.

Intr'adevar, budinca era delicioasă. Mai vream și am mai cerut.

— Fă-te cu budinca 'ncoa! exageră Dinu, adresându-se tuturor.

Dar mamă-sa, prinzându-i privirea, în timp ce eu mă serveam a doua oara, îi spuse serios pentru ei, cu un surâs îngăduitor adresat nouă celor mari:

— Dinu! tu te comporte aujourd'hui comme un bérger, comme un bérger!

El răspunse prompt, cu vervă:

Nu-i nimic mama! Grand-papa était aussi bérger. Il jouait de la lute. Trununu!... Și-și flutura degetele în fața gurii, pe un fluer imaginar.

— Ce zice dragă, bezmeticul ăsta? mă întrebă Florian, care nu știa franțuzește.

Mă aplecai către urechea lui, să mă audă numai el:

— Măsa îl face cioban; zice că se poartă ca un cioban. Da' el cică și babac'-tău era cioban, că-i trăgea din fluer. Fleacuri! Vezi mă, — observ eu împăciuitor — băiatul ăsta are caracter. Nu e tantaron! Dacă e mândru de originea lui, dacă e sincer mândru, e frumos! Lasă-l în pace! Zburdă!

Florin zâmbea; mi se părea că zâmbește cu satisfacție.

Simțeam însă furtuna în aer. Consilierul își reținu explozia, ocupându-se de vecina din dreapta: — „Imi aduc aminte, când eram la universitatea din Padua...

Eu însumi spusei:

— Era o zăpadă azi dimineață la Sinaia, splendidă! Și un soare... un soare nemaipomenit!

Cafeaua am luat-o în salon, desigur. Dar cum Florin rămăsese încă în sufragerie cu Dinu, mă scuiai ca să previn scandalul, sau să-l înăbuș. Prinsei numai ultimele cuvinte ale lui Florin:

— In primul rând nu a fost cioban. Și în al doilea rând, să nu fii măgar, asta-i!

Strigai pe Dina, îl apucai de umeri pe Dinu și spusei ca să audă toată lumea:

— Merg cu voi la wolley; vă fac galerie! Dar să poftiți să nu jucați ca lumea...

Și pe când ne îmbrăcam în grabă să plecăm, după ce îmi luai rămas bun dela toți, Florin mai spuse distrat:

Bată-te să te bată, mă! Tot așa ai rămas... tot în mintea lor!

Pentru a-l cunoaște pe Leopardi

(Urmare din pag. 1)

Canti, e così trapassi
Dell'anno e di tua vita il più bel fiore.
Oime,quanto somiglia
Al tuo costume il mio! Sollazzo e riso,
Della novella età dolce famiglia,
E te german di giovinezza, amore,
Sospiro acerbo de' prevetti giorni,
Non curo, io non so come; anzi da loro
Quasi juggo lontano;
Quasi romito, e strano
Al mio, loco natio,
Passo del viver mio la primavera.
Questo giorno ch'omai cede alla sera,
Festeggiar si costuma al nostro borgo.
Odi per lo sereno un suon di squilla,
Odi spesso un tonar di ferree canne,
Che rimbomba lontan di villa in villa.
Tutta vestita a festa
La gioventù del loco
Lascia le case, e per le vie si spande;
E mira ed è mirata, e in cor s'allegra.
Io solitario in questa
Rimota parte alla campagna uscendo,
Ogni diletto e gioco
Indugio in altro tempo: e intanto il guardo
Steso nell'aria aprica
Mi fere il Sol che tra lontani monti,
Dopo il giorno sereno,
Cadendo si dilegua, e par che dica
Che la beata gioventù vien meno.
Tu, solingo augellin, venuto a sera
Del viver che daranno a te le stelle,
Certo del tuo costume
Non ti dorrai; che di natura è frutto
Ogni vostra vaghezza.
A me, se di vecchiezza
La detestata soglia
Evitar non impetro,
Quando muti questi occhi all'altrui core,
E tutto intorno il mondo, e il dì futuro
Del dì presente più noioso e tetro.
Che parrà di tal voglia?
Che di quest'anni miei? che di me stesso?
Ahi pentirommi, e spesso,
Ma sconsolato, volgerommi indietro.

Iar acum, iată versiunea românească a acestei „idile"; însoțită de explicațiile necesare urmăririi textului în original:

PASĂREA SOLITARĂ

De pe culmea străvechiului turn [1]),
Pasăre solitară, de câmp [2])
Tot cânți pân' ce nu moare ziua;
Și rătăcește armonia prin astă vale.
Primăvara în preajmă
Scântee în aer și pe câmpii tresaltă [3]),
Astfel că privind-o se înaltă inima.
Auzi turme zbierând, mugind cirezi;
Celelalte păsări [4]) *bucuroase, pe 'ntrecute [împreună*
Prin liberul cer [5]) *fac roate o mie,*
Tot sărbătorindu-și timpul lor cel mai [bun [6]):
Tu gânditoare la o parte totul privești;
Nu tovarăși, nu zboruri,
Nu-ți pasă de voioșie, fugi de petreceri;
Cânți și așa tu îți treci
A anului și a vieții tale floarea cea mai [frumoasă [7]).
O, vai, cât seamănă
Cu-a ta deprindere a mea! Joaca și râsul,
A noii vîrste [8]) *familie plăcută* [9]),
Și frate tu al tinereții, Amor [10]),
Suspin, vai, crud, al zilelor de încercare,
Reci mă lăsați, eu nu știu cum [11]); *ba chiar [de ele*
Aproape fug departe;
Aproape solitar, străin
De locul meu de naștere,
Imi trec a vieții mele primăvară [12]).
Această zi [13]) *ce de-acuma îi cedează [serii* [14]),
A fi sărbătorită se obișnuește în târg la noi.
Auzi prin cel senin sunând un clopot [15]),
Auzi adeseaori un tunet de țevi de fier [16]),
Ce bubue 'n departe din casă 'n casele de [țară [17]).
Tot îmbrăcat ca pentru sărbătoare
Tineretul locului
Părăsește casele, pe străzi se răsfiră;
Și privește și e privit [18]), *în inimă se [bucură.*
Eu solitar în această
Retrasă parte a câmpului ieșind [19]),
Orice plăcere și joc
O amîn pe altă dată [20]); *și 'ntr'aceasta [privirea*
Intinsă în văzduhul sorit
Mi-o rănește Soarele ce'ntre munți [depărtați [1]),
După ziua senină,
Căzînd dispare și pare a spune
Că fericita tinerețe [22]) *se pierde.*
Tu, păsărică stingheră, ajunsă în seara
Vieții [23]) *pe care ți-o vor da stelele* [24]),
Sigur de a ta deprindere [25])
N'ai să te plingi; căci al naturii e fruct
Ori ce dorință a voastră [26]).
Mie, dacă al bătrîneții [27])
Detestabil prag
Nu obțin să-l evit,
Cînd mulți acești ochi pentru inimi [28]),
Și lumea fi-va-le goală [29]), *iar ziua [viitoare* [30])
Decît ziua prezentă [31]) *mai plicticoasă și [sumbră,*
Ce o să-mi pară de-o atare dorință? [32])
Ce de acești ani ai mei? ce despre mine [însumi?
Regreta-voi, oh, și adesea,
Dar neconsolat, întoarce-voi privirea în [urmă.

AL. MARCU

1) Al unei biserici din Recanati, orășelul din Italia de Mijloc, în care s'a născut Giacomo Leopardi.

2) Spre care se deschid zările largi, pentru zborul acelei păsări, din înaltul turnului.

3) Se notează valoarea poetică a dispoziției în vers și a semnificației deosebite, pe care o au cele două verbe (*brilla* și *esulta*), redate prin *scîntee* și *tresaltă*, căutând să reprezinte în context aceleași funcții poetice.

4) Toate păsările cerului, afară de pasărea solitară.

5) Deschis zborului și fără obstacolul vreunui nor, în albăstrimea clară a văzduhului.

6) Care este primăvara.

7) Primăvara, cel mai frumos anotimp al vieții unei păsări.

8) A tinereții.

9) Tovarăși dragi. Cu alte cuvinte: Petrecerea și voioșia sunt tovarăși buni ai anilor tinereții. Dar Poetul se simte indiferent față de asemenea tovarăși, fără a-și da singur seama de ce (v. 22).

10) Alături de petreceri și de voioșie, iată iubirea, desemnată de poet ca una din cele mai firești tovarășe ale anilor tinereții. Dar poetul se simte înstrăinat și de aceasta, întocmai ca un om pe care l-ar împresura grijile de tot felul ale maturității premature (v. 21).

11) Să se noteze toată valoarea poetică a acestei naive, dar adorabile mărturisiri. Este un moment de autentică regăsire de sine în expresia poeziei.

12) Tinerețea.

13) De primăvară.

14) Locul.

15) In semn de sărbătoare.

16) Puștile, cu care se trage la țară, în acelaș semn de bucurie.

17) De vale, sub cele din urmă case ale târgușorului Recanati, așezat pe o culme de deal, printre colinele peste care se întinde privirea melancolică a soarelui la apus și a poetului.

18) Să se noteze puterea de sugestie a acestei imagini, de-o rară plasticitate în concizia și naturalețea ei.

19) Și unde ajung pînă la el doar ecourile veseliei generale, a celorlalți oameni.

20) Iată starea sufletească ce domină inspirația acestei poezii, ridicîndu-se pînă la valoarea de idee fundamentală a ei.

21) Spre care „s'a întins", încordîndu-se, privirea îndulșată a Poetului.

22) A întregii lumi.

23) Pe pragul morții, după ce ți-ai trăit tinerețea în acel chip nefiresc, față de restul semenilor tăi.

24) Destinul.

25) De a-ți duce viața în singurătate și izolare.

26) „Este un fapt natural, un instinct nevinovat, care nu poate fi urmat de durerea de-a fi procedat într'un fel și nu în altul" (Flora). Regrete nu pot deci încăpea.

27) Sensul versurilor următoare este: Ce-mi va părea mie despre această dorință (dacă nu reușesc să obțin moartea înainte de bătrînețe), atunci cînd acești ochi ai mei vor fi muți pentru inima oricui și goală le va fi lor lumea; iar viitorul îmi va apare mai nesuferit decât însuș prezentul?

28) „Ochii Poetului nu mai au nici o putere asupra inimilor celorlalți".

29) Aceloraș ochi. „Goală de orice farmec, care să înfrumusețeze viața".

30) Viitorul, în general.

31) Prezentul, tot în general.

32) De izolare; voluptatea de-a trăi solitar, acum, în anii tinereții, pe care atunci o va regreta. Zădarnic.

Gândire fără suferință

(Urmare din pag. 1)

condusă, încât tinerii aceștia, gândindu-se la perspectiva unui viitor război, se întrebau dacă au pentru ce să se bată. „Nous sommes là: — scria unul dintre ei — n'y pouvant plus tenir longtemps; ne pouvant accepter de nous battre pour un „ordre" et des „idéaux" criminels. Il y a la guerre proche. La ferons-nous? pour qui?"

Citești, acum în 1940, rândurile acestea apărute prin 1934 și te întrebi: unde va fi fiind tânărul care le scria atunci? El e sigur pe front. O, nu vă îndoiți nicio clipă că se află undeva, pe front.

Iar dacă omul acesta gândește la fel ca'n 1934, mai are cineva dreptul să spună, cum ar fi putut spune atunci, că-i o gândire fără suferință? Și nu-i vorba de suferința fizică a războiului, firește. E suferința de-a lupta împotriva unor stări, la fel de proaste, după el, cum sunt cele pe cari le apără. E suferința de-a nu fi prezent, nici într'o parte nici într'alta. E suferința de-a fi, cu neamul său, într'altă lume decât e neamul său.

Tineretul acesta francez nu poate să nu fie respectat. Nicio invidie și nicio înstrăinare de problemele sale nu va autoriza pe cineva să-l lovească. Cel care mai poate nesocoti suferința, în ceasul de față, dovedește că el însuși n'a gândit vreodată în plină suferință.

In mijlocul unei lumi în care toți se luptă apărând ce le e dat, iată câțiva oameni bătându-se și apărând aceeace nu le e dat încă. E mai mult decât o suferință. E o beatitudine.

CONSTANTIN NOICA

Profesorul Nae Ionescu

(Urmare din pag. I-a)

Iubirea aduce după sine rodnicia. Și puțini români au fost mai rodnici ca Nae Ionescu. Puțini oameni se puteau mândri, ca el, cu atâția fii spirituali. Știu că voia, în ultima vreme, să țină un curs universitar asupra Sfântului Pavel, stăruind mai ales asupra capacității — promovată de creștinism pe întâiul plan — de a naște fii spirituali, de a îmbogăți firea cu creații vii. Taina creației l-a obsedat pe Nae Ionescu de totdeauna, iar în cursul său asupra lui Faust și problema mântuirii, a cercetat îndeosebi problema omului modern de a creia direct în viața spirituală a aproapelui — iar nu a creia, mijlocit, prin forme de cultură. Numai un om cu o forță uriașă de iubire, își putea pune asemenea probleme, în centrul cărora mișește nu un „sistem" oarecare — așa cum sunt câteva zeci de mii, până acum — ci nădejdea că, prin creștinism, s'ar putea schimba însăși poziția omului în Cosmos.

...Pentru noi, cei care am rămas, Nae Ionescu a murit mult înainte de vreme. Și asta spune mai mult decât tot ce s'ar putea spune.

MIRCEA ELIADE

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCURESTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa postală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T Nr. 24464-938.

14

BIBLIOTECA CENTRALA „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 14
SAMBATA 30 Martie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Pe urmele lui Ion Creangă

— I. Oamenii și locurile —

de NICOLAE ROȘU

Intr'o concentrare de iarnă „pe zonă", ne-am întâlnit în drum cu Humuleștii și am rămas acolo. Sat vechi de răzeși, sălășluit pe valea Ozanei, cu bătătura în Târgul Neamțului și cu celălalt capăt răvășit departe pe deal de unde începe să se zărească valea Moldovei. Iarna lungă și primăvara mai târzie cu două-trei săptămâni decât la șes, zăvorăște oamenii în casă, trage gluga de zăpadă peste marginea streșinilor, fumegă cețuri greoae din pădurile apropiate, prinde sloiuri la fântâni și poduri, înghiață gârlele peste care se croesc deadreptul pârtii către mahalalele Târgului. Oamenii și copacii, casele și ulițele par așezate la locul lor de când lumea. Nimic nu se schimbă: nici vorba, nici straele, nici obiceiurile. Totul pare orânduit după o preconcepută hotărire. Aceasta este starea lucrurilor dela munte. Aici eternitatea a pus piatră de temelie. Numai chipul cel vremelnic al oamenilor este altul. Cei mai tineri au luat locul celor bătrâni, și s'au scurs astfel pe crugul vieții vreo două generații până la cei de astăzi. Câte Smărăndițe trăesc oare pe aici, cine le mai ține seama? Fapt neîndoelnic este că fetele sunt ochioase, cu părul negru și obrajii rumeniți, bune de gură dar și aprinse la treabă. Nu este deci de mirare că Nică a lui Ștefan a Petrei s'a îndrăgostit tare de una din aceste Smărăndițe „o sgâtie de copilă ageră la minte și așa de silitoare, de întrecea mai pe toți băeții și din carte, dar și din nebunii".

Cu Bădița Vasile și cu Smărăndița încep Amintirile din copilărie, și alături de ei pășesc și alții, făpturi făurite în zodia țapului, oameni dintr'o bucată. In această umanitate rurală nu sunt nici pe departe chipuri zugrăvite din imaginație, ci oameni foarte obișnuiți și naturali, de o realitate curentă care-și prelungește existența prin toate deceniile. Cine va avea răbdarea să cerceteze actele de stare civilă va găsi mulți cu numele Oșlobanu, chiar un sat prin apropiere, ce se numește Oșlobeni. Mulți oameni din partea locului au chiar nume ciudate și pocite, apropierea dintre nume și pronume este hazlie, de parcă acei care găseau numele vroiau să-și bată joc de pruncii din covată. Când Ion Creangă vorbește de Vasile Țandură, de Popa Oșlobanu, de Moș Chiorpec Ciubotarul, de Trăsnea, Moș Bodrângă, de Mogorogea vărul său, și de atâția alții, aceștia sunt oameni ca toți ceilalți și îi întâlnim și astăzi asemenea. Ion Creangă n'a selecționat aceste exemplare, ci numai le-a cules din lumea în care trăia.

Ele au venit dela sine, prin concursul împrejurărilor și locul lor bine statornicit nu este altul decât acela fixat definitiv de Ion Creangă. Intre nume și personalitatea omului s'a petrecut o contopire trainică; omul a fuzionat cu isprăvile sale. Nu poate fi închipuit altfel. Acest fapt de necontestată evidență și putere de sugestie, nu este un artificiu literar, căutat și studiat, ci ține de un simț special de percepție a realității, de însăși psihologia oamenilor din aceste locuri. In viața de toate zilele, în întâmplările curente, oamenii sunt așa după cum îi zugrăvește Ion Creangă.

Hereditatea povestitorului de partea mamei ține din spița unui neam de plăeși din Pipirig, din partea tatălui din vâna răzășească a Humuleștilor, și este încărcată cu fapte din domeniul intelectului și al umorului. Se vede de aici că Ion Creangă nu era un exemplar răsărit la întâmplare pe linia genealogică, ci crescut organic din tulpina vânjoasă a familiei. Virtuțile lui de povestitor nu rămân prin urmare singulare, ca un miracol al naturei, fenomen cu totul neașteptat și de neînțeles, ci își găsesc explicația în sângele moștenit. Smaranda, mama lui Ion Creangă, era o femee gospodină, vrednică și pricepută în toate îndeletnicirile casei; dela dânsa se trage învățătura lui Ion Creangă pe care îl dăduse la școală și vroia să-l vadă ajuns cât mai departe. Odată cu el, învățase și ea a scrie și a ceti, și această legătură sufletească dintre mamă și fiu este semnificativă până la ultima limită cunoscută a destinului hereditar.

Dacă ne ridicăm la bunicul David Creangă din Pipirig, tatăl Smarandei, vom găsi aceiași dragoste de slove. In vremea lui își dăduse și el băeții la școală. David Creangă și Samaranda au consfătuit gospodărește, cu multă înțelepciune, și după asta au trimis pe Ion mai departe. In Amintiri Ion Creangă ni-l înfățișează chiar cu vorbele lui: „Dar cartea îți aduce și oarecare mângâiere. Eu să nu fiștiut a ceti, de mult aș fi înebunit, câte am avut pe capul meu... Baletul văd că are ținere de minte; și numai după cât a învățat cântă și citește cât se poate de bine". Zahei, fratele lui Ion Creangă, era un om de spirit, îi plăcea să povestească snoave și anecdote, și era căutat și prețuit pentru aceasta. Ion Creangă aflase în el, pe lângă fratele devotat, un bun prieten literar. Insuși Eminescu se împrietenise cu Zahei, îi plăcea tovărășia lui și îi asculta poveștile. Popa Gheorghe Creangă, fiul lui David, și Ileana, sora lui Creangă, se trag tot pe această parte a ereditații, și în copilăria lui și de ei a fost îndrumat.

Roadele germenului strămoșesc se văd pretutindeni în opera lui Ion Creangă. Alături de el vorbesc străbunii, bunicul și mama, fratele Zahei și rudele apropiate; toți alcătuesc o mare familie și prezența lor este tot atât de vie ca și a personagiilor din Povestiri. Trecerea din domeniul evocării în povestire și legendă, se face aproape pe nesimțite. Isprăvile cu uratul de Crăciun, pățania cu pupăza mătușei Măriuca, drăcăriile de tot felul cu ceilalți tovarăși, sunt rupte din viața lui Ion Creangă. Și cum a fost în copilărie și în Amintiri, așa a fost și mai târziu în viața de preot, de învățător și de scriitor.

Ion Creangă este unul și același, nedesmințit, în toate fazele vieții sale. Preot fiind, mergea la teatru, își tăiase părul, împușcase ciorile de pe crucea bisericii, fusese părăsit de nevastă și alte întâmplări asemenea care puteau să îndigneze ipocritele fețe bisericești. Nu avem motive să credem să sancțiunile i-au pricinuit o mare durere sufletească. Le întâmpinase cu ironie și chiar cu batjocoră, cunoștea meșteșugul chiriarhilor și nu se măsura cu slăbiciunea lor.

Dacă Ion Creangă și-ar fi povestit viața de mai târziu, dacă Amintirile ar fi avut o urmare, scrisă cu materialul cunoscut, ele ar fi fost o continuare a celor dintâi. Atât de mult rămăsese urma copilăriei, încât ele se contopiseră cu personalitatea lui Ion Creangă.

Nu se putea concepe altfel, nici nu ar fi dorit să fie. Amintirea era neștearsă. Originalitate puternică în viață ca și în scris, umor sănătos și promt în toate împrejurările,

(Urmare în pag 8-a)

BĂLȚATU — Peisagiu

La centenarul „Dacei Literare"

— M. Kogâlniceanu și Alăuta Românească —

de G. C. NICOLESCU

Scurta apariție a *Alăutei Românești* din 1838 este astăzi cu totul uitată. Abia dacă datorită centenarului *Daciei literare*, care s'ar cuveni să fie serbat de presa literară românească, se mai amintește de această modestă înaintașe. Și tocmai legătura care s'a făcut totdeauna între aceste două reviste a dus la a se atribui amândouă lui Kogălniceanu. Se recunoaște, evident, că Asache scoase *Alăuta Românească* și înainte de întoarcerea tânărului istoric din Germania, dar se ține poate prea mult seama de anumite tradiții care s'au format și se atribue unuia mai mult decât a făcut, în dauna bătrânului rigid și nesimpatic, căruia i se ia din ce a realizat.

Inainte de a încerca să privesc, cu ocazia centenarului *Daciei Literare*, într'o nouă perspectivă, figura lui Kogălniceanu, îmi pare necesar să precizez rolul lui la *Alăuta Românească*. Sunt atâtea deosebiri între ceea ce era această revistă în alcătuirea ei și ceea ce era caracteristic în activitatea lui Kogălniceanu, că fără o precizare prealabilă, multe afirmații ulterioare vor putea apărea contestabile.

Părerile în privința paternității *Alăutei Românești* sunt împărțite. Intr'un articol publicat în *Omagiu lui I. Bianu* (Buc. 1927), d. Prof. N. Cartojan părea să fi rezolvat definitiv această problemă în favoarea lui Kogălniceanu. Lăsând la o parte mărturiile, fără mult temei, ale lui V. Alecsandri, cum și cea dintr'un *Catalog de cărțile tipărite și de manuscriptele aflătoare la institutul Albinei* (Iași, 1847), care atribuise *Alăuta Românească* lui Kogălniceanu, d-sa se bazează pe două elemente noi. In primul rând, pe o mărturie a lui Kogălniceanu. Dar această mărturie, el n'a publicat-o niciodată, și chiar dacă ar fi făcut-o, ea nu urmărea stabilirea acestei paternități, ci punerea în evidență a regimului presei din Moldova, așa că problema persoanelor, mai ales când se adresa străinătății, trecea pe planul al doilea. In al doilea rând, d-sa se întemeiază pe un manuscris al aceluiași scriitor, cuprinzând primul număr din *Alăuta Românească*. Spre deosebire de d. E. Lovinescu, care socotea acest manuscris o *copie*, d. N. Cartojan remarcă mai multe amănunte care învederează că el este anterior tipăririi, deci nu este o copie. Faptul că scrisul este al lui Kogălniceanu ar reprezenta o dovadă certă că acesta este „originalul pregătit... pentru tipar" și că cel care-l scrisese era, prin urmare, conducătorul revistei.

Să mi se îngăduiască însă să fiu de altă părere și să arăt dece socotesc că Asache a fost și trebue să rămână pentru noi *realul* conducător al acestei reviste literare.

Este cunoscut că *Alăuta Românească* din 1838 s'a bucurat de colaborarea lui Kogălniceanu. Date fiind sentimentele de admirație pe care, în această epocă, tânărul le avea încă pentru Asache, este foarte probabil nu numai ca el să fi fost punctul de legătură dintre poetul generației anterioare și tinerii scriitori ce se iveau, a căror colaborare redacția o anunța, dar să-și fi luat și unele obligații redacționale. Dacă un număr întreg, pentru a merge la tipar, este transcris de mâna lui Kogălniceanu, aceasta nu înseamnă însă neapărat că el era conducătorul. Faptul că unele articole din acest manuscris sunt lăsate pentru numere ulterioare sau eliminate definitiv arată tocmai că Kogălniceanu asculta de un ordin superior, care nu putea fi decât al lui Asache. Dacă Kogălniceanu ar fi fost conducătorul de sine stătător, în mod normal numărul trebuia să se tipărească exact după manuscrisul lui aflat azi la Academie. De altfel, este foarte simptomatic că din manuscrisul lui Kogălniceanu, în rândurile *Din partea redacției*, la tipar s'au eliminat tocmai cuvintele care voiau să facă din *Alăuta Românească* o revistă independentă de *Albina Românească*: „...acest supliment literar a Albinei, având a sa pagnație, va fi putem să zicem o foae deosăbită...".

Alăuta Românească rămâne deci o revistă condusă necontenit de G. Asache. Fără îndoială, în 1838, entusiasmul tânărului Kogălniceanu pentru înaintașul său va fi făcut din el un colaborator nu numai literar, dar și tehnic. Dar el a rămas numai atât și niciodată n'a revendicat titlul de conducător al revistei. Poate a lăsat nedesmințite unele afirmații, ca pe ale lui Alecsandri, dar nu cunosc nicio mențiune publică în care el să se fi numit astfel. Ba din potrivă. Și Alecsandri ar fi putut să nu facă afirmațiile sale dela 1862 și 1872, căci chiar în *România Literară* a sa, Kogălniceanu începe astfel o scrisoare adresată *D-lui Iacob Mureșanu*, vorbind despre sine:

„Partizan a libertății tiparului, jurnalist românesc dela 1839, redactor a Daciei „Literare, a Arhivei Românești, a Foiei „Sătești, coredactor a Propășirei, colabo„rator a Alăutei, a Albinei Românești, a „Bucovinei ș. a...." (nr. 14 din 16 Aprilie 1855, p. 173).

Aceste rânduri, care mi se pare că au rămas nerelevate de toți cei ce s'au ocupat de rolul lui Mihail Kogălniceanu la *Alăuta Românească*, cred că lămuresc definitiv problema. Pe lângă toate datele cunoscute, pe lângă deducțiile logice din datele noi pe care le-a adus articolul d-lui Prof. N. Cartojan, afirmația categorică făcută de scriitor, într'o vreme în care toți contemporanii săi și însuși Asache trăiau și-l puteau desminți, afirmație rămasă uitată, dar atât de precisă, constitue un argument hotărîtor pentru a stabili pentru totdeauna că *Alăuta Românească* a fost revista lui Asache la care Kogălniceanu n'a avut alt rol decât de colaborator.

Divinități androgine

de MIRCEA ELIADE

Intr'un articol precedent, vorbind despre perechea primordială, Adam și Eva, arătam cât este de răspândit mitul androginului, conceput ca tipul desăvârșit al umanității. Am amintit deasemenea unele secte gnostice care concepeau chiar pe Christos ca androgin, Mântuitorul fiind modelul omului perfect (Anthropos = Logos). Fără îndoială că există o bine stabilită simetrie între androginia umană și cea divină. Căci omul răsfrânge — chiar în religiile mai înapoiate — icoana divinității; și desăvârșirea umană (prin contopirea sexelor) nu-și putea găsi modelul decât în androginia divină.

Divinitatea a fost concepută de toate popoarele ca o *Putere* și o *Realitate* absolută. In divinitate, toate atributele coexistă. In teologiile imanentiste — cum e, bunăoară, cea indiană — se vorbește chiar de aspectul *neființă* al divinității, de aspectul său *nemanifestat*, care, în marele mit cosmic, se opune uneori aspectului *manifestat*. In divinitate, am văzut cu alt prilej, coexistă Binele și Răul, ființa cu neființa, etc. Ușor de înțeles de ce gândirea mitică și religioasă, înainte chiar de a formula acest concept al bi-unității divine în termeni de metafizică *(esse-non-esse)* sau teologie (manifestat-nemanifestat), l-a exprimat în termeni biologici bi-sexualitate). *Viața* era, pentru cei vechi, cel mai precis simbol al Puterii, al realității absolute. Ontologia arhaică era exprimată în termeni biologici. Dar nu trebuie să ne lăsăm păcăliți de aspectul exterior, concret, al acestor limbaje arhaice, înțelegând terminologia mitică în sensul profan, modern, al cuvintelor. *Femeia* nu înseamnă niciodată „femeie" într'un text mitic sau ritual — ci se referă la principiul cosmologic manifestat în ea. Deaceia, androginia divină, pe care o întâlnim în atâtea mituri și credințe arhaice, are o valoare teoretică, metafizică. Se exprimă prin ea — în termeni biologici — coexistența contrariilor, a principiilor cosmologice (căci astea sunt *femeie* și *bărbat)* în divinitate.

Sive deus sis, sive dea, spuneau Romanii despre duhurile agricole; *sive mas, sive femina*. Ambivalența aceasta se reîntâlnește pretutindeni unde avem deaface cu divinități ale festivității cosmice. La Estonieni, „duhul pădurii" este într'un an bărbat, în anul următor femeie. Zeul Bilika, cel care aduce mousunul dătător de viață, este feminin la locuitorii din nordul insulii Andamane, iar la cei din interiorul insulii este conceput când masculin, când feminin. Zeița agricolă indiană este androgină, iar la serbarea ei oamenii se travestesc ritual, pentru a imita modelul lor divin (bărbații poartă sâni artificiali). Este atât de legată ideia de androgin de divinitățile agricole, încât în multe sărbători ale primăverii, în Europa, oamenii se transformă și ei, ritual, în androgini. La Australieni — ale căror ceremonii de inițiere, atât de interesante pentru

(Urmare în pag. 8-a)

Boeme parisiene

de RADU GYR

Afirmându-se, inițial, ca voință de libertate totală a artistului, boema a făcut, cu timpul, cele mai stranii salturi de la dezordine și vis, la descompunere în ratare. De la entusiasm, la blazare și decădere... Gamă variată de sunete sufletești, boema a fost, rând pe rând, înaltă febră romantică, irizare de spirit, melancolie, desmăț, tandrețe, vervă, generozitate, anarhie gratuită, scurt circuit de genialitate și renunțare.

Tentativă de serafizare și prăbușire.

Fugă și groază de prezent, evadare din realitate, boema a însemnat, mai ales, o depășire a omului cotidian. Adevărata boemă, boema „pură", cum aș numi-o, era, mai ales, galop după vis. Dezordinea ei a depășit dezordinea oarecare, vulgară, diurnă. In desmățul boemei s'a resfrânt însuși desmățul visului. A explodat, aici, orgia spiritului, ecrasita aceia de azur numită „dezordinea artiștilor". Adevărata boemă n'a fost niciodată trivială. Căci a spălat cu vis trivialul, platinându-l cu o anumită candoare. Trivială a fost numai parodia ei, boema decadentă și pretinsa boemă a cabaretelor din Zürich-ul dadaist al lui Tristan Tzara...

Insurectă nu numai pe baricadele literaturii și artei, dar și față de viața socială, boema secolului al XIX-lea a fost un front liber al artiștilor rasculați, totdeauna, împotriva oricăror dogme morale, burgheze și oficiale. A fost o reacțiune generoasă și caldă față de spiritul dogmatic, ipocrit și intolerant al vechei societăți. Nesupusă vieții canonizate, revoluționând prezentul prin frondele visului, boema a încercat să pună în libertate tot ce se găsea încarcerat, surghiunit sau prizonier în adâncul artistului. Pitorescul grup rebel din „Rue du Doyenné", având în frunte pe Théophile Gautier și Gérard de Nerval, n'a dat numai bătălia pentru „Hernani" în sala „Comediei Franceze", ci a schițat și începutul unei rebeliuni morale și sociale.

★

Istoria literară identifică boema, oficial, abia în secolul al XIX-lea, precizând-o ca o condiție o romantismului. Evident, oricine își poate da seama că existența boemei e mult mai veche. Veche, precum romantismul, el însuși mai vechi decât faimoasa prefață a dramei „Cromwell" (V. Hugo) sau decât tumultoasa manifestație de la 25 Februarie 1830.

Henri Murger, autorul cunoscutei frescе de viață boemă și unul din părinții „oficiali" ai boemei, mărturisește: „La bohème moderne retrouve des aïeux dans toutes les époques artistiques et littéraires". Și are dreptate.

Oriunde a existat un artist, o forță de vis și o ardere interioară romantică, a existat, inițial, și o tentativă de boemă. Indiferent dacă a fost sau nu, refulată.

François Villon, poetul derbedeu din subteranele Parisului, boemul desfrânat, și Jean de La Fontaine, cu dezertările sale din diurn, din morală și din canoane, s'au găsit pe aceiași linie a boemei pure. O frântură de boemă — ratată, în fond — va fi însemnat și camaraderia, purtată, la început, prin cârciumile Parisului, a grupului Pierre Ronsard, du Bellay, du Baïf, Rémy Belleau, de unde avea să țâșnească, paradoxal, spiritul aristocrat și dogmatic al Pleiadei. Temperată de spiritul cast și social al lui Boileau, brelanul amical La Fontaine—Molière — Boileau, cu efuziuni prietenești și mici escapade discrete, — oglindit în cartea de tandră evocare „Psyché" a celui mai boem dintre ei — a schițat,

(Urmare în pag ultimă)

CRONICA LITERARĂ

Ion A. Bucur: La maluri de liniști, poeme,

Colecția „Universul Literar"

Ion Țolescu-Văleni: Sânziana, poeme, „Cugetarea"

Emil Vora: Fântânile tăcerii, poeme,

Colecția „Universul Literar"

La puține culegeri de versuri am găsit un *titlu* mai potrivit cu intuiția centrală a cuprinsului, ca la recentul volum al lui Ion A. Bucur, editat de colecția „Universul literar". Remarcăm aceasta, tocmai pentrucă *titlul* „Maluri de liniști" pare banal și nu stârnește curiozitatea lectorului obișnuit cu numeroasele tipăriri de poezii din ultima vreme. Pe Ion A. Bucur se cuvine să-l arătăm atenției cititorilor ca pe un poet altfel dotat. Denumirea „la maluri de liniști", este ea însăși un *vers*, constituit din două măsuri amfibrahice, de tipul unităților eminesciene, folosite în „Mai am un singur dor", ca finale: „la marginea mării, sau „frunzișului veșted", etc... Dar nu de calități metrice este vorba și facem observația în treacăt.

Cele două „măsuri amfibrahice" sunt norocos alese de Ion A. Bucur, spre a exprima gândirea sa poetică, prin faptul că lor le *corespund* în paginile volumului, câteva alte *formule* întregitoare. Semnificația poeziei crește deci, din cuvintele pe care le găsim că se adâncesc reciproc.

Sensului din „la maluri de liniști", apropiem astfel și *înțelesurile* din aceste îmbinări verbale: „atotcuprinzătoarea liniște mă cheamă la maluri", (p. 8), „clipa liniștei de nedescris" (p. 9), „Unica Pâine" (p. 10), „Limba cea Nouă" (p. 10), „Zorile unui nou răsărit" (p. 12); „Freamătul rodirii" (p. 70); „Zorii mântuirii" (p. 70); „Floarea nemuririi" (p. 82), „lumina de zori... „când harfele 'Nvierii vor cânta" (p. 94) „nou rod"... puntea de pară și liniște", „calea-i a mea" (p. 96). Fără îndoială, avem dovada unui poet, înzestrat cu *puterea* de ada bogate și felurite expresii, intuiției sale esențiale. In gândirea sa poetică, *lumina* de dincolo, din moarte, este „limba cea nouă", este „freamătul rodirii", este „nou rod". Dar prin aceste analogii, autorul se așează dintr'o dată într'o perspectivă neașteptată, în care îi vedem limpede posibilitățile creatoare. Totuși n'ar fi înțeles cum se cuvine, dacă am interpreta intuiția sa în limitele experienței unui credincios creștin. Accentul trebue să-l punem pe *rodul* credinței, să trecem adică mai departe de virtutea teologală, în tărîmul inițiatic, unde realitatea își desvălue chipul pozitiv. Pe Ion A. Bucur l-a inițiat o suferință care e a fiecărui dintre noi, dar care nu ne învață pe fiecare dintre noi, o *limbă nouă* și nu ne dăruește *freamătul rodirii*. A rodi în viața de *dincolo*, a apăra puntea de *trecere*, împotriva îndoielii trădătoare, cu exclamația profundă: „calea-i a mea", este o învățătură greu de prins și chiar greu de identificat la cei cari o au, Pentrucă doctrina despre *unica pâine*, despre *floarea nemuririi* și despre *harfele 'nvierii* seamănă cu o doctrină despre *putere*, despre *viață*, despre veșnicul rod al ființei. Ion A. Bucur întoarce spre existență, chipul *zorilor*, fața celui care *începe* să trăiască un adevăr din care se alimentează creația mare.

In poezie, evident, gândirea autorului se manifestă prin presimțiri și aspirații, purificate de sgura durerii și înălțându-se în atmosfera certitudinilor. Intâmpinăm, desigur, împreună cu poetul, multe piedici, până la „floare nemuririi":

Draperiile: „eu sânt"
Cum le-aș da pe: „eu nu sânt".

și înțelegem cât de amară este o noapte de febră, până'n „zori":

Ard candelele undeva.
Zări sure îngenunche și se roagă,
Tăcerea și Moartea fiorii-și desleagă.

Convoiuri nesfârșite — frământă pământul.
In stol singurătățile — mult vaeră vântul.

(pag. 45)

Durerea se poate depăși însă și Ion A. Bucur știe aceasta. El însuși prețuește mai mult *tăria* care îl face să depășească durerea, și pe care a descoperit-o prin inițiere de poet, dificilă de comunicat și altora. Credința nouă a poetului, este necredința celor nedotați,

Azi nu vă cred durerile — nu sânt.
Nici bicele însetării — nu sânt.
E atât de barbar sgomotul în voi!
Tăcere! Cerul vă cheamă 'napoi.

Aici, aici, să ardem cu toții.
Dați-i Cezarului chipul — zloții.
Lumină — în ruguri vom rămâne,
Infometați de Unica Pâne.

Ne aduce semn: Limba cea Nouă,
Arhangheli cu mantii de rouă
Și'ntind curcubee fără sfârșit,
Cuvintele omului. Prea-Mărit.

(pag. 10)

Nu pierdem din vedere că Ion A. Bucur este un debutant, ivit în răstimp deabia de un an în paginile „Universului literar" și acum prezentat publicului prin volumul editat de revistă. In situația sa, are așa dar deosebită importanță faptul că autorul conștient de cele două trepte necesare ale poeziei: cunoașterea unei substanțe lirice noui, care se înfățișează *necunoscătorilor* ca o realitate ascunsă, de necrezut, și exprimarea intuiției acesteia cu mijloace care s'o facă verosimilă, demnă de credință. Numai stăpân pe recolta acestor trepte ale poeziei, declară enigmatic, sosit „la maluri de liniști":

Azi nu vă cred durerile — nu sânt,
pentru că:

Nici vântul, nici marea, nici zarea;
Nimic. Atotcuprinzătoarea
Liniște mă cheamă la maluri,
Inima să-mi calce pe valuri,

Mi-a mai rămas — mi-a mai rămas doar,
Floarea albă — din culmi — de hotar
Iubirea-i cu mine. Pe-aproape
Unicul duh, plutește pe ape.

(pag. 8)

Și tot enigmatic îndeamnă și propriu-i suflet:

Nu-ți tremura lacrima 'n ochi.
Acelaș freamăt chinuit și pur.
Te-afundă 'n văi, te 'nalță 'n nori
Cutremurat de sete și azur.

Versurile cele mai convingătoare despre dotația frumoasă a lui Ion A. Bucur ni se par a fi următoarele în care cititorul găsește deopotrivă experiență și poezie:

Dar mai aproape: în noi, — în mine — acum —
Cuprinzător, — simt freamătul rodirii;
Cum se ridică lin — nesfârșit — un drum —
Și urc cu munții în spate — spre zorii mântuirii.

(pag. 70)

Numai claritatea versurilor face verosimilă mărturisirea despre „un drum", urcat „cu munții în spate — spre zorii mântuirii". Conștiința de „faur" a lui Ion A. Bucur se luminează de plin, când simte datoria de a slăvi *poezia:*

Statuă, poezie, fecioară,
Ești cerul din mine și de-afară.

Ultimul cântec — ultimul faur
Nemuritoare frunză de laur.

Debutul lui Ion A. Bucur îl socotim însoțit de de favorabile auspicii. Tânărul autor gândește poetic, adică își caută substanța din care să creieze. Acest exercițiu de adâncire a sufletului liric, se întâlnește azi din ce în ce mai rar. Atât de rar încât calificativul de *original* a căzut în desuetudine și critica șovăe să-l mai acorde, chiar când crede că este singurul indicat. Deaceea vom spune, prin perifrazare, că Ion A. Bucur merge, în poezia sa, spre isvoarele spiritului, spre originile lirismului.

●

Modul de a compune versuri al lui Ion Țolescu-Văleni, a fost analizat deseori de noi, în paginile revistei. Acest mod nu aparține autorului, ci, ca o unealtă lesniciosă, îl întâlnim la numeroși versificatori, colaboratori prin reviste sau autori de plachete. Am simțit todeauna dificultatea de a caracteriza pe mulți dintre ei, altfel decât descriindu-le *metoda* de a compune. Am numit această metodă de aplicabilitate comună, „versificația pe o temă dată", „poiezie mediocră de înalt nivel", sau „poezia pe ziduri". Revenim asupra considerațiilor teoretice de altă dată, poate findcă avem încredere în talentul lui Ion Țolescu-Văleni. Iată, la el „o temă dată", împlicată în titlul „Zori", al poemei a doua, din volumul său bogat de 110 pagini, „Sânziana". Procedeele de care uzează autorul, reduce poema „Zori" la o „temă dată", executată cu îndemânare, conform unor instrucții de stilizare. Instrucțiile ar consta în a învăța pe amator, cum să îmbine imaginile. Criteriul de metaforizare este întâi muzicalitatea lexicală a cuvintelor, apoi alăturarea lor, după un principiu atributiv, dela abstract la concret în cele mai multe cazuri. Se ia adică termenul abstract, și spre a se plasticiza, se așează ca atribut, după tipul: „vioara depărtării", „arcușul amintirii", etc... Este ciudată afinitatea ce se denunță dela sine, în cuvinte ce par a se căuta să se îmbine după norma atributivă. Fiecare termen cu încărcătura abstractă pare a fi supus unui alt termen concret, sau fiecare denumire concretă pare a fi în *posesia* unei abstracțiuni. Ne aflăm în fața unei proprietăți structurale a graiului, pe care se bizue, desigur, teoria metaforiei, dar în care, ca în orice activitate creiatoare, trebuesc păzite, evident, limitele.

In bucata „Zori", a lui Țolescu-Văleni se aplică procedeul metaforizării atributive cu multă facilitate. Autorlu începe: „Păunul zorilor se deșteaptă pe zare". Firește, dacă o considerăm numai lexical, imaginea „păunul zorilor" prezintă afinitatea posesivă de care am pomenit. Dar fenomenul nu se înglobează conștiinței poetice, ci numai dicționarului. Toate cuvintele dicționarului se pot împerechea astfel, plăcut și decorativ, și mai ales fără efort. Dovada lipsei de efort, ne-o dă însuși Țolescu-Văleni, care, după ce pronunță magica imagine „păunul zorilor", se vede târât fără să vrea. să pomenească mai departe de „aripa" pe care se află, ca pe o tavă „visul dimineții", apoi de „penele" păunului, din care această pasăre „scutură clipiri de soare pe genele înrourate ale fânei". Alături de „păunul zorilor" și „genele fâneții", apar spontan, atrași de aceași afinitate, „plaiul sufletului", „sihla dorurilor", „lotca inimii", etc. Și ca peisagiul să se plasticizeze deplin, autorul populează „plaiul sufletului" cu iezi care sburdă, iar „sihla dorurilor" cu cerbi cari sburdă deasemeni.

Poetul așteaptă apoi „pe-un țărm de cer", să sosească „lotca inimii". Din punct de vedere poetic, toate aceste fluturări străvezii, nu însemnează nimic. Ele nu construesc poezia. Autorul s'a lăsat amăgit pe un drum al facilității. Afirmăm că oricare amator obișnuit cât de puțin cu lectura unor asemenea producții, este în stare să compună strofe pe o „temă dată', destul de grațioase ca să nu supere pe nimeni tipărirea lor. Ce-l va împiedica însă pe eventualul amator să se ia în serios, și să aspire la o carieră lirică? Răspunsul ar fi un simț special al productivității, dar riscul de a se lua în serios este atât de mare, astăzi, încât parcă regretăm divulgarea rețetei noastre. Care este cazul lui Ion Țolescu-Văleni? In cele 60 de poeme ale volumului său, alcătuite mai toate după procedeul expus, avem totuși indicații că tânărul autor merită să se ia în serios. Căci își va da seama, probabil, de *alt* talent, veritabil, al său, care îl va ajuta să se diferențieze de confrații profitori ai aceluiaș procedeu, destul de numeroși ca să indispue. Facem lui Țolescu-Văleni dreptatea de a-i cita poema „Țara Moților", care îi dovedește îndestulător talentul.

Pe temeiul versurilor realizate, îndemnăm pe poet să nu se lase amăgit de procedee banale, ce-l îndepuărtează de sensibilitatea lirică reală:

O, Doamne, țara aceasta de vis
încununată cu zări de hermină,
pe unde cnezii spre cer au deschis
înalte porți de lumină,

cum s'o culeg de sub volburi de vreme
ca pe o tainică floare,
ofrandă albă în diademe
la îngeri s'o pun pe altare?...

Astăzi steme înlăcrimate
se frâng sub ape și lespezi...
Flacăra lor nu se mai sbate
spre soare pe vaduri repezi.

Nopțile plâng pe cetini sub stele
cu razele stinse în plete...
Prin peșteri de veacuri genele grele
îmi cad chinuite de sete.

Acestor vârfuri de creme sfinte
cu gânduri adâncite în cheiuri,
pe unde voievozii adormeau
cu tâmplele răzimate pe steiuri.

Doamne, acestor umbre cărunte,
sub care dacii și-acuma se'nchină,
cine să le mai desmierde pe frunte
sufletul stropit cu amurg și rugină?

Ceeace vrem să se remarce este sensibilitatea neîntunecată, cu toată folosirea procedeului divulgat.

Dar poetul trebue să se apere singur dublându-și talentul cu luciditatea teoretică.

●

Emil Vora, aproape necunoscut până acum, apare cu culegerea „Fântânile tăcerii", pe un drum format destul de vizibil în poezia tânără. Este drumul deschis de Virgil Carianopol. Sunt într'adevăr în lirica lui Carianopol câteva pretexte pe care productivul poet le-a exploatat până la adevărata fascinare a cititorilor săi recenți. Astfel pare a fi pretextul „anilor". Poetul își procură sieși garanția unei experiențe lirice, prin simplul fapt de a fi trecut „anii", curgerea însăși a timpului care prilejuește *vârsta*, fiind luată o dovadă concretă de viață interioară. Al doilea pretext, în relație cu vârsta ca dela pordus la producător, este acela al „frunzelor" — indiciu al anotimpurilor, al devenirei, și deci al morții. Se știe ce priză puternică are *cântarea* eului în devenire, din poezia lui Carianopol, asupra publicului mare. Tot în repertoriul sensibilității lui Carianopol, ca un corectiv al ‚anilor" și al „frunzelor devenirei", este tema „depărtării", căreia autorul pare a-i da un accent de transfigurare. Intr'o poezie subiectivă până la biografie, în care lipsește isbitor elemntul transfigurativ, *depărtarea* ca temă lirică, înlocuește ceea ce ar trebui să fie evadarea, transcenderea, etc. Cu aceste sumare indicații, ne orientăm în producția lui Emil Vora, mai ușor, descoperindu-i un maestru, fără a-i nega meritul personal al confesiunii. Chiar și procedeul interogativ al lui Carianopol îl folosește, ca în poema „Rânduri veștede":

Pentru cine am iubit pământul
Boala mea 'nvechită după zări?
Pentru cine negru mi-e vesmântul
Și tivit în ochi cu depărtări?
Noaptea care urcă și coboară
Ziua care vine și apune,
Pentru cine-au fost odinioară
Cuib ales și plin cu gânduri bune?
Astăzi pentru cine-s prăfuite
Amintirile, oricând, depline?
Doamne, ai în paza ta, cuminte
Chipul sfânt, ce-a veștejit în mine...

(p. 19)

Și lirismul subiectivității extreme, cu caracterul biografic pomenit la Carianopol:

C'am lihnit de foame dup'o umbră,
Și-au topit în apă solzi de lună,
Toată viața le-am făcut dragi drumuri,
Neștiind să-mi fac alta mai bună.

(p. 20)

sau:

Mă'ntorn acas' să-mi revăd iarăși merii
Și vacile trecutului flămânde...
Să rumege din mine paiele durerii
Și trupul cu amurguri să mi-l ude.

(p. 22)

Insfjrșit, poema „Destrămare", în totul caracteristică, după cum indică însuși titlul:

Sunt anii mei, în fiecare pom
Și ochii mei în fiecare frunză..
Alerg spre pomii mei, spre anii mei
Și-s mai străin și-s mai străin de ei!
In fiecare an, iubirea mea e-o frunză
Și singura podoabă umbra unui pom;
Cu frunzele îmi pasc, prin ani, verzi turme
Cu pomii îmi ridic, de jos, tristele urme.

Strofa din care Emil Vora și-a ales titlul culegerii sale, pare că închide și o experiență mai personală:

Pe-aici, e drumul cel mai scurt spre moarte
Și-un singur pom cu frunza tot mai rară;
Pe-aici, fântânile tăcerii 'n fiecare seară.
Aprind lumini și urcă mai departe...

(p. 16)

Suntem în așteptarea desvoltării lui Emil Vora, despre a cărei dăruire stă dovadă însuși faptul asimilării unei sensibilități poetice, cum ni se pare a fi cea indicată. Dealtminteri autorul mânuește cu multă pricepere ritmurile, îmbină rimele ca un virtuos („Cântecul Luminiței", și în general exprimarea sa poetică este sinceră și clară.

CONSTANTIN FANTANERU

Corespondența noastră

SCRISOARE

Prietenă, tu n'ai știut să-mi respecți niciodată durerea.
Și totuși către tine alerg să-mi caut mângâierea.
E drept, altminteri ca odinioară îți scriu. Să nu regreți
Dar mie mi-s gândurile toate însângerate ca de săgeți,
Tot mai păstrez undeva pentru tine un colț neatins,
Deși te-ai smuls visurilor, din mine nu te-ai desprins.
Și tot mai cred în vorbele tale din unele seri,
In care trăirăm atâtea bucurii și dureri.
Altul a știut mai bine să-ți cuprindă gândul și-ai plecat.
Eu am rămas credincios mai departe și te-am așteptat.
Mi-ai luat într'adevăr visurile, mi-ai risipit credința
Și mi-ai dăruit în schimb tovarășă suferința.
Eu am ascuns neastâmpărul tău până și ochilor mei
Și-am plâns toate serile cu mâna tremurând pe condei.
Azi obosită și singură 'n sfârșitul unei triste povești,
Aș alerga să-ți spulber durerea, dar știu că n'ai să mă primești.

Traian Georgescu

DORURI...

Bat clopotele cerului
Florile în creștet de cleștare.
Miasme încropite pe răzoare
Deschid porțile dorului.

Rădvanele-aurite
Colindă coline;
Vis sur ca un balaur întunecat
S'aruncă la mine,
Jar și tămâie înghite,
Pământul și ceru 'noptat.

Câte stele,
Viorele,
Noaptea,
Moartea,

Au îngropat
Fără păcat?...
Câte nopți
Cine știe, cine știe
Pela câte porți
Imi aștept mândra să vie?

Dar aseară am cântat paharul gol
Crâșmărița naiba știe ce-a pățit...
Nu mai vine... Și cuptorul rece-i gol,
Iar în horn a înghețat un ghem de fum.

Nopți senine...
Gânduri dalbe,
Flori și salbe
De mărgele.
Nopți cu stele,
Nopți senine
Doruri...

TE-AM CAUTAT

Te-am căutat când vechiu pe unde te-am purtat,
Prin altitudini verzi sub smaltul de cristal.
Te-ai avântat senin în gerul sideral,
Și'n blănuri de cascadă te-ai scăldat.

Cu pâcle moi ai alintat cremeni de munte
Și jnepeni iuți s'au mângâiat cu tine.
Ai așternut culcușul cald sperioaselor jivine,
Și-ai netezit pe tâmple pietrele cărunte.

Suflarea ta când vechi, ca florile reginei,
Catifelează cald prin zimți, molcom îndemn.
Tu 'mbălsămezi rășinele în lemn,
Și 'nalți prinos de dragoste luminei.
Te-am căutat când vechiu, dar te-am lăsat trudit
Vreau numai să mă culc sub stâncile zălude
Să mă 'nvelesc cu crengi și frunze ude
Pe care 'ntâia oară 'n mers eu le-am strivit.

Teodor Cazaban

SPITAL...

Paturi albe, pereți albi, oameni îmbrăcați în alb,
Chipuri albe cum e varul, străvezii, sau cum e ceara,
Umbre, umbre vii — care nu se recunosc
Când la geam proptită'n coate, se chiorăște 'nuntru seara...

Scârțâit de pat de fier, se 'nfrățește cu dureri,
Și sub albele cearceafuri, cari acoperă schelete,
Câte inimi, câte vieți, nu se luptă cu destinul?
Și câți ochi nu cer scăpare, la icoana din perete?

Paturi albe, pereți albi, întuneric de cavou...
Candela ce-ardea 'n perete, s'a stins acum, ca d'un îndemn...
Și cu ea 'n acelaș timp, s'a stins și-o viață ntru'un pat alb;
Căci, cine știe dacă acesta nu cumva a fost un semn?!

PRIMAVARA...

Acum când va 'nflori caisu'n grădiniță
Și 'n vii o 'nmuguri, iar coardele de viță,
Iar sărbătoarea 'n sat va scârțâi vioara,
Pe-aripi de rândunică sosește primăvara...

Va fi iar veselie și cântec nesfârșit
Și zările albastre, de neprecupețit...
Se va 'nălța iar aburi, spre ceruri, din ogor —
Ca dintr'o pâine caldă, ce-o scoți dela cuptor...

Iar vor ieși plugarii, să tragă brazde-adânci
Cu plugul hărniciei, pe câmpuri și în lunci;
Semănătorii 'n salturi, pe urmele de plug,
Din șorțurile pline, vor semăna belșug!...

George Petrache

ECOURI DIN TRECUT, (Strofe pentru tine)

Se scurge vremea și-și așterne
Incet cenușa peste noi.
Șoptește vântu 'ncet prin foi
Și ca o rugă de vicernic
Pășește timpul înapoi!

E mult din seara sfântă 'n care
M-ai fermecat cu ochii tăi,
E mult de când străini pe căi
Priviam cum luna 'ncet apare
Și mă gândeam la ochii tăi —
Eram stingher și cântam
Din loc în loc anume.

Și tot stingher și trist eram
Când m'a cuprins fiorul...
Era târziu și frunze moarte
Cădeau încet și monoton
Cu acelaș ritm pe-acelaș ton,
Când dragostea 'ncepu să-și poarte

Parfumul ei îmbătător...
Și timpul a trecut mereu.
Iubirea noastră a murit
Și tot trecutu-mi pare un mit
Pe care fără ca să vreu
Mi-l spune timpul ce-a murit!

D. Dem. Grigoraș

CAILE MELE

Și visul de mână cu gândul le urcă
Căile mele, căile mele
Nu sunt de piatră, ci sunt de stele
Nici vremea nici vântul nu-i mai încurcă.

Căile mele, căile mele
Pline's de-aleanuri și chinuri rebele
Pline's de lacrimi și-mi sdrunecă gândul,
Ființă plăpândă îl port-tremurându-l.

Căile mele, căile rare
S'abate și Domnul pe ele arare
Și-mi dă câte-o tolbă de cântec mai plină
S'o 'mprăștii în cioburi de azur și lumină.

Căile mele, dumnezeești
Vor trece prin munți și păduri-uriești
Crescuți din vlăstarii de vis tineresc,
Crescuți din aiurea sub ochiul ceresc.

M. I. Cosma

DIN ȚARA LUI CODRU 'MPARAT

Din țara lui Codru 'mpărat
Atâtea vești s'au depănat
De pe buzele vântului
Dealung și dealatul pământului.
Atâtea vești
Despre fețe 'mpărătești,
Despre fapte crăești.
Cum s'a întors Verde 'mpărat
Voinic plecat
Din țara soarelui,
Cum l-a urmat pân' acas' feerii
Peste văi și peste mii de câmpii.
Dar Codru 'mpărat
A privit supărat
Pe hoțul care-i fura tot argintul
Din țara lui
Și-a basmului.
Dar bătrânii boieri despletiți l-au primit bucuroși.
Și voioși
L-au primit cântăreți adunați pela porți.
Pe sub bolți
I-au urat legendarii haiduci.
Și cerul îi lăsase peste pletele verzi
O coroană de-argint,
Iar Verde 'mpărat i-a trimis soarelui fericit
Ghiocel înflorit
Ca să-i ducă răbojul cu mii mulțumiri.
Și-a desprins un voinic pârâiaș din priviri,
Și-l porni sgomotos
Să vestească orișicui
Că s'aîntors Verde 'mpărat în țara lui,
Că a plecat
Alungat
Urâtul din țara lui Codru 'mpărat.

Titi Macovescu

Metafizică

De-ai mai trăit, îmi spun, și tu o zi,
Frumoasă n'a fost, morții s'o poți trece.
O punte simplă, pe-un râu clar și rece:
El curse liniștit și cântec n'auzì.

Nimic tu astăzi n'ai iubit: nici soare,
Nici flori, nici vreo durere, nici femei.
Puternic, le simțeai netrecătoare:
Apropiate 'ncât să nu le iei.

Azi n'ai fost trist. Dar zile de tristețe
Puterii de-azi ți-au fost prevestitoare:
Cât timp vei fi 'ndrăgit de frumusețe,
Vei fi tâlhar de flori și hoț de soare!

In alte zile, panicei vii robul,
In orice lucru-ai vrut să te 'ncrustezi.
Plângând, nu vreai nimic etern să crezi
Și 'n sărutări de flăcări îmbrățișai tot globul.

Aceste zile morții îndeamnă să le duci,
Frumoase 'n amintirea lor amară,
Ca niște mere sau ca niște nuci
Ce 'n fericit azur n'au să răsară...

Iar ziua de-astăzi vieții vii s'o lași!
Frumoasă 'ntru nimic, tu n'o poți trece
Spre moarte. Ea s'ajute triștii pași:
O punte simplă, pe-un râu clar și rece.

ȘTEFAN STĂNESCU

Noaptea în pădure

Prin verdele greu, lumina se pierde ușor
Și nu se-aude decât freamătul încet al frunzelor. Curând,
Ca o domniță îndrăgostită — o să iasă luna în pridvor
Și-o să ne privească multă vreme, tremurând.

Mai târziu, printre arborii prieteni nouă —
Reci adieri veni-vor să se plimbe... Imbătate
De câmpuri largi, de crânguri și de rouă,
Ne vor trezi râzând, din calda singurătate.

In urmă, când vor începe stelele, pe rând, să moară
Și licuricii își vor stinge lămpile mici, prin pădure —
Te voi conduce la braț, ca pe o mireasă albă și ușoară —
Spre binecuvântarea zorilor melodioase și pure.

TEODOR SCARLAT

Habanera

Coreografic, gestul împietrește
Sus în tărie viul ei condur:
Isvorul unanim murmură, crește,
Dând jocului melodicul contur.

Inaltă, amiaza ei răsunătoare
Pe dalele cu sunetul velin·
Abruptă, în cadențe suitoare,
Desmiardă glesna mai ușure, lin.

Mult rotitoare, dulce la auz,
Mătăsuri vechi înmlădiind văpae.
Mai ager șoldul ca un șoim, așa e,
Adulmecat de spațiul andaluz.

HORIA NIȚULESCU

Vânătoare

Poetului ION PILLAT

Am alungat pe Nistru ogarii mei de foc,
Ca să vâneze toamna, dintre sălbătăciuni.
Pădurile de slavă, ardeau din loc în loc,
Cu toată frunzătura căzută în tăciuni...

Departe printre stepe, creșteau mirări de vară
Și rare inimi moarte fugeau cu pumnii strânși;
Bătea un vânt din ceață pornit din altă țară;
Se întorcea Octombrie pe culmi cu ochii plânși...

Răspântii călătoare vegheau lângă lisuși;
Profeți de nemurire cu mâinele pe vânturi;
Cât cerul era zarea, iar jertfa celor duși,
Plutea peste întinderi din ape și pământuri...

Și m'am rugat în seară puterilor de piatră,
Să mi-te-arăți în vraje ca'n basmele bătrâne;
Să nălucești în suflet, cum focul viu în vatră,
Dansând pe geana toamnei cu frunza ce rămâne...

Dar s'au întors ogarii în cortul meu din nou,
Cu boturi sfâșiate și ochii sângerând,
Căci toamna prin hățișuri fugea ca un ecou,
Ce-l cauți pretutindeni, și nu-l găsești nicicând...

GEORGE FONEA

=VAGONUL=

de GEORGE MENIUC

Vâjâitul tramvaiului aproape m'a asurzit. Aerul isbucnește în sunete ascuțite, șuierătoare, aspre pe platformă. Eugenia, eu, tramvaiul, pământul se aglomerează în vuet unitar și crunt. Eugenia mă privește, Eugenia se agață de umerii mei, când se oprește vagonul la stație și ne bruschează înainte. Fier, oțel, sgomotul trolley-ului de-asupra capului, acestea devin un murmur continuu care curge prin mine. Sunt eu însumi tramvai, fac parte din sârmele, geamurile, lemnul, electricitatea acestui vagon. Alerg pe șine de fier, sgâlțâit, la vale, și oamenii de pe stradă rămân în urma mea, tot mai în urmă, parcă nici nu merg, parcă stau pe loc și numai copacii, stâlpii de telegraf, numai casele și pietrele aleargă în sens opus, în înversare comică. Eugenia, sunetul tramvaiului, orașul trăesc în mine, sunt vibrație și mâinile mele caută un sprijin prin apropiere. Mă cuprinde un val nostalgic de a simți viteza, de a alerga mereu, cu vântul în față. Eugenia strigă, dar acest vuet puternic asurzește cuvintele. Din când în când, la oprire, tăcerea se restabilește și atunci, din vagon unde sunt două bătrâne care trăncănesc foarte viu, răsbate până la noi un glas pițigăiat·

— Mă duc să spăl gavanosul. Când colo. se desface gavanosul și zâc: ei, asta e un semn... și iaca se îmbolnăvește bărbatul și moare...

Și iarăși ne urnim, și iarăși nu mai auzim nimic. Vuetul se ridică mai tare, ne învăluie ca un potop, vâjâitul trolleyului urmează pe sus ca un blestem și Eugenia devine mai palidă, mai înfiăcărată, fixându-mă în ochi. In mersul vagonului deslușesc sunetul apelor de ploae ce scoboară, strigă pe străzi, și am impresia momentană că totul cade, vagonul, Eugenia, eu, orașul, cădem poate în văgăună, fără întoarcere, departe. Citesc afișele lipite pe geamurile vagonului, distrat, mă descopăr înlăuntru pustiu, ca un țaz uscat de secetă, și încerc să mă smulg din alunecări sgomotoase, îngrozitoare. Mi se dărâmă sufletul. curge, vrea ceva. Eugenia vorbește, oftează când trebue să dea vatmanului semnalul de plecare, urmăresc mâna albă ce se ridică. apucă șnurul și-l trage. Un sunet, mai exact un pocnet sonor se produce și vagonul iarăși vâjâe. Strada se preface deodată într'o bucată de pădure, în furtună. Și frica mea crește față de acest vuet, de acest mers rapid. Plămânii se sbat, ca fiece porțiune din vagon. Ascult. Ascult. Roțile gem sub greutatea enormă. Vatmanul bate cu piciorul în clopot, bate nervos și fără răbdare, grăbit și el, cuprins de acelaș avânt al vagonului, când un car cu boi ne barează calea.

— Am vândut pământ... Ce am să stau cu mortul pe laiță? Că popa nu îngroapă degeaba... Al nostru popă închide ochii și ia banii..., răsună din nou, în tăcerea scurtă a tramvaiului oprit incidental glasul pițigăiat al babei din vagon.

Le dau la toți dreptate, acei care suferă și nu, în mijlocul lumii, alergând de colo până colo, în viziunea fiecăruia fiind un spasm și o logică perfectă. Eugenia, în primul rând. Intotdeouna există, în om, o încercare de a-și justifica prin ceva viața, apare o sbatere inevitabilă pentru care toate forțele sunt întrebuințate. Această sbatere adună frumusețile lumii, deschide vizibilitatea traiului individual. Eugenia începuse drumul ei mai dinainte, dela părinți. Il continuă, îl târăște sălbatic. Ca să-și dea seama limpede ce face, ca să poată realiza o unificare cu propriul ei spirit, ca să creadă că are un rost puternic și s'ar putea să fie fericită, se răzema pe iubire. O mână care mângâe, liniștește sufletul. O vorbă care alintă, îndepărtează tristețea. Așa i se pare.

Tramvaiul vâjâe în goană. Confuzia ce se naște acum în mintea mea se datorește negreșit acestui mers în repeziciune, tremurat și continuu. Sunt copleșit. Impresii mă năpădesc. Imagini răsar de nu știu unde.

Eugenia stă lângă mine și tramvaiul fuge și, uite, Dunărea șerpuește în fața noastră. Dunărea! Cât de sever se leagănă făptura ei, apele ei albastre. Să mă duc, să mă duc de-alici. M'am plictisit de atâta călătorie cu tramvaiul. Și pe urmă, vin sfâșieri din trecut, vin amintirile, vin nebunește și nu pot răbda. Nu știu de ce rezistența omului în fața reminiscențelor se clatină — și doar nu mai este nimic real... Mă duc pe Dunăre...

— Pleci? Mai stai, Serafim! (Eugenia de ce mă chinuești). N'am nicio bucurie, afară de tine... Mai stai! Sunt mereu singură și sufăr... Vin acasă... nu-i nimeni... tatăl meu este paralitic, nu mă pot înțelege cu dânsul.. tace și n'are măcar o scântee de viață... un cadavru... Acasă găsesc lucrurile neînsufletite, odaia pustie... Mi se pare că dacă aș striga în liniștea ceia, s'ar dărâma pereții... N'am cui spune bună ziua, n'am pe cine îmbrățișa... Ce absurdă e viața mea, Serafim!

Hai tramvai, mână mai repede ca în vacarmul fierului tău să simt în nări miros de mașină, în urechi nebunia. Eugenia are dreptate. Toți au dreptate.

Tramvaiul s'a oprit. Stație.

— Of! sughiță o doamnă voluminoasă încercând să urce în vagon cu toate coșurile, pachetele și greutatea trupului. Așteaptă ca să-i sară taxatoarea în ajutor, mai oftează odată, mai șovăe încă, nimic. Taxatoarea își înfundă privirile în altă parte. In sfârșit, cu ultima sforțare, doamna se apucă de ce poate, saltă coșurile încărcate cu legume și zorește, înfuriată, nevoe mare, cu sângele ce-a năvălit-o ca un foc în obraji. Lumea sue, după ea, o împinge înainte, o îmbrâncește. Doamna se opintește, se sbate, se sufocă.

— Of! Ce înghesuială... și măcar taxatoarea să-ți dea ajutor când te urci... Așa, se uită la tine.. și nimic! Să te prăpădești nu alta... Am să reclam Direcțiunii... nu se poate! Of! Pentru ce primește leafă? Eu nu mă lăs.. of! ce oameni..

— Doamnă, nu te răsti... Nimeni nu este obligat ca să devină servitorul dumneatale... Reclamă, dacă vrei, și nu ridica scandal...

— Da-a!.. Știu. Sunteți înțeleși cu toții Parcă direcțiunea îmi va da dreptate?

Iuțeala tramvaiului din nou se desfășură în plină libertate, sonor, trufaș, geamurile se clatină din când în când. Doamna vorbește ceva, țipă, se enervează, caută banii. Eugenia Moraru este palidă ca moartea. Tramvaiul mână înainte. Străzile se învârtesc împrejur, fug, reclamele, vitrinele se perindă mereu și totul e o călătorie lungă, o mișcare fără sfârșit. Pasagerii citesc un ziar, se gândesc la afaceri, tușesc, se întristează, se grăbesc. Nicio față nu samănă cu alta.

— Taxa, vă rog!

Biletul dispare în buzunarul pasagerului și iarăși fruntea se apleacă pe gânduri, ochii se întorc înlăuntru. Cloptul de aramă își anunță rareori prezența. Eugenia Moraru aproape că a terminat cu distribuirea biletelor. Mai rămase un domn, care se nimeri să șadă chiar lângă doamna cu scandalul de adineaori.

— Biletul, vă rog!

Domnul tace, nu răspunde. E surd? îmi trece prin minte. Eugenia repetă mai tare:

— Biletul, vă rog!

Domnul se întoarce înfuriat peste măsură

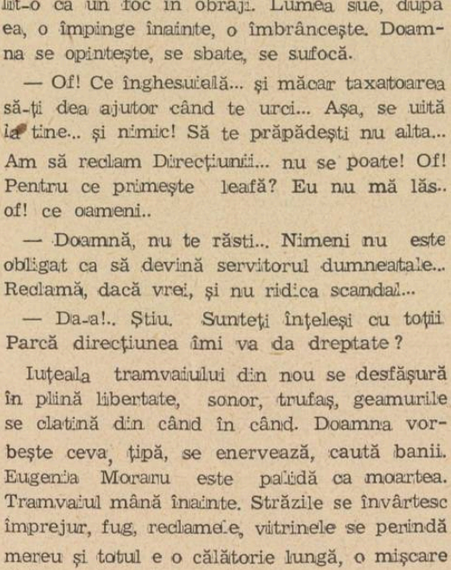

Albul ochilor iese afară, gura i se strâmbă în crispare dureroasă.

— Ce nu știi, domnișoară, că am abonament. Mă tot sâcâi!

— De unde pot ține minte?

— Poftim și cere-mi-l peste cinci minute... fiindcă iar ai să uiți, adaogă domnul ironic.

— Of! sări în ajutor și doamna. Uită'm-neaflor toate celea.. Of! m'am săturat de tramvaele astea... Nu ține minte, auzi dom'le! Se gândește la ducă-se pe pustii și nu ține minte, desigur... Of!

Eugenia fierbea. Ii citeam privirea svârcolindu-se neputincioasă într'o revoltă inumană împotriva vieții și a oamenilor, fixând cu mândrie deosebită pe acești pasageri care

nu înțeleg atâta lucru că și dânsa e om ca și ei, și are suflet ca și ei, și luptă pentru existență, în acelaș freamăt. Dacă ar avea alte posibilități de trai, ar ieși dela acest tramvai! Ii ghiceam această hotărîre, când se plecă din umeri, scormonind văzduhul senin al cerului de afară. Dânsa e tot aici, tot cu strângerea taxei, iar după aceste geamuri se întinde vălmășagul sgomotos al naturii, se deschide frumusețea lumii, altă viață, altă sbatere. Pentru ce se îngroapă aici, mereu sfădindu-se cu oamenii pretenționși, în goană, în veșnică goană? Ce caută aici?

— Serafim, îmi vorbi Eugenia, mi se pare demultteori că nu trăesc, ci numai visez. Această încadrare a omului în lege, în muncă uniformă închide gândurile, mă înăbușă.

Vocea Eugeniei se risipea în vâjâitul tramvaiului, auzeam întrerupt, când mai tare, când mai slab și mă cufundam în ceața întrebărilor mele, fără să mă rezolv definitiv. Câteva fire de păr s'au desprins pe fruntea ei, au căzut de-alungul obrajilor. Eugenia nu le dădea atenție, vorbea despre viață, se frământa, mâinile i se încleștau convulsiv de vagon, în fața mea, încât mă întrebam dacă merit această oră confesională și sbuciumată, nefiind omenește superior prin nimic Eugeniei, prin nicio suferință. Câte un surâs și o sclipire în ochi umpleau făptura Eugeniei de o lumină ciudată. Vroia să dărâme lumea. Creștea un foc în ea. Ura aceasta nu era a ei. Venea din alte străfunduri întunecate, mari, necunoscute, aspre.

— Vine câteodată un domn oarecare și se agață de mine.. Nu știe dumnealui nici cine sunt, nici ce-i cu mine. Zice, nimic nu-i imposibil... Nu-l refuz, nu-i arăt dificultățile ce răsar de pe urma acestei acostări. Ii ascund că preumblarea continuă cu vagonul atrage atenția controlorului care știe atât: obligația serviciului ordonat și orice derutare e prilej pentru a mă chema la raport... Acolo unde viața îți impune anumite porunci, trebue să uiți de toate... Există unele caractere, cu toate acestea, care resping situația reală, nu se sperie de ea și se lasă în voia destinului... Ce să-i spui dumnealui? Il înșeli cu vorba și-i dai iluzia că da, viața e așa cum o concepe el, copilărește, și orice se poate înfiripa, oriunde, în afară de obligațiile sociale, în deplină libertate...

Ii răspund Eugeniei că pretutindeni viața se precipită la fel și o încredințez că normal este să fie așa. (Am spus: normal, și Eugenia tresări). Critica nu se admite în viață, riscând să te izolezi complet de nostalgii și evenimente, totul e spontaneitate momentană, vârtej. Se întâlnesc oamenii rar, se precizează puțin. Vreau să spun că linia trasată de oameni asupra vieții vibrează elastic, se rupe și se reface ca o pânză de painjen pe care o împrăștii seara și a doua zi dimineața o găsești la loc, nouă. Aș vrea să mă plec și să-i strig Eugeniei, la ureche: uite, vagonul, aleargă... asta e viața noastră. Ne întâlnim străini, plătim o taxă și coborîm undeva. Veșnic pasageri, veșnic străini... Va putea Eugenia să mă înțeleagă? In vâjâitul tramvaiului mă străbate sguduirea enormă a spațiului și a greutății fierului, simt o durabilitate dinamică și o transfigurare în sufletul meu ametit. Privesc afară pe geam. Pe urmă mă întorc și iarăși vorbesc. Mi-e sete de altceva în societatea contemporană, de o muncă trezită prin cântec, oamenii în entuziasm să creeze opere uriașe, mi-e sete de istorie... (Eugenia să mă înțeleagă oare? Intotdeauna mă înspăimântă posibilitatea dramatică să nu vorbesc inutil. Fiecare ins concepe lumea după amintirile sale din copilărie, după viața de mai târziu. A vorbi înseamnă a trezi în oameni anumite imagini. care se înlănțue, se înmulțesc și hotărăsc tocmai prin raționament și înșiruirea logică soarta acestor imagini. Eu vorbesc despre un om. îl descriu și în mintea interlocutorului se naște o imagine conturată după o serie de oameni ce i-a văzut în viață. Și totuși omul despre care vorbesc poate fi complet invers decât acela din mintea prietenului cu care stau de vorbă. Dovadă: în literatură se procedează la descrierea unei străzi, pe care eu n'am văzut-o însă, citind cartea cere să mi-o închipui. Și oare mi-o închipui exact? Sau altă dovadă. Se descrie un artist prin ziare, un autor de romane. Avem uneori ocazia să-l vedem pe acest autor. Imaginea ce-am avut-o este obișnuit inversă cu realitatea. Ni l-am închipuit bondoc și dumnealui e un lungan cât toate zilele. Ni l-am închipuit ca un harbuz si dumnealui e ca degetul. Imaginile noastre se suprapun, așa dar, cu realitatea. Cine are convingerea că este înțeles realmente când vorbește? Poate altă viață are prietenul, altă copilărie, alți ani, alți părinți. Un agricultor se va înțelege greu cu un minier. Un cioban din munți se va înțelege greu cu un marinar...) Domnul care te agață și te pândește, apoi cucoana care nu poate urca în vagon de grăsime, ca și funcționarul fudul că are abonament, sunt minți separate care își închipue că totul, tot cosmosul, se învârtește după principiile lor... Omul este măsura tuturor lucrurilor a celor ce sunt că sunt, a

celor ce nu sunt că nu sunt, îmi răsări în minte dictonul pitagoreic. Tu îți dai seama, Eugenia, că oamenii tocmai din pricina asta îs josnici? Sunt eroi ai societății, sunt oameni care luptă, sunt suflete pline de freamătul Invierii, vor transformarea epocii în drum nou, aceste ființe neglijează tot ce-i a lor, se sbat mereu, o viață întreagă, în suferință, și rezultatul? Se conving de inutilitatea acestei lupte. Jertfele nu-s prețuite decât după reușită. Iar reușita însăși trebue să fie colorată de acei câțiva eroi care au mai rămas. Înțelegi tu, Eugenia? Poporul este o realitate dinamică, uriașă, care cere transformare. Acei care iubesc acest popor sunt doborîți de vreme, cad. Prin beciuri cu paturi de fier, prin celule se prăpădește o grămadă de suflete. Pentru ce? Pentru ce? N'au vrut ei binele poporului? Nu s'au chinuit nopți de-arândul ca să adune material pentru luminarea minților zăpăcite, animalizate de muncă? Ei au fost conștiințl solitare care puteau să isbăvească o lume, ei au fost nădejdea unui neam... Și totuși sunt criticați, schingiuiți, condamnați, batjocoriți.. Pentru ce? N'au vrut ei binele acelora care îi bat? Nu s'au străduit ei, să arate dincotro pornește urgia răului?..

Eugenia este atât de galbenă la față, încât mă sperii și înlătur imediat ploaia mea de cuvinte. Eugenia... nu asta am vrut să spun. Bineînțeles, nu asta. Tu ești o făptură gingașă care trebue iubită, mângâiată. Eu te-am ținut în loc cu alte chestiuni care aparțin altor vieți. Sbuciumul tău este prea mare, atât de profund, încât se înstrăinează de seria de frământări dramatice a oamenilor care luptă în altă direcție, pentru ideal. Ce-ți pasă ție de toate acestea? Te-ai plămădit într'un ceas cu furtună, ai purces ca un vânt prin viață. Eugenia, nu-s deloc psiholog, am uitat cine ești. Nu ți-am recunoscut durerea până acum. Intotdeauna vrei ceva. Intotdeauna se aprinde o dorință în tine, te usucă grozav. Ești freamăt fizic. Ești o bucată de natură exagerată, neînțeleasă. Cum să mă apropii de tine și să te liniștesc, dacă...

Tramvaiul iarăși stopă. Vagonul se golește aproape în întregime.

— Chișiorul umflat ca gavanosul. Primarele și felșerul s'a spăriet ave. Nevoe de chișior! Dar eu aduceam rachiu, săpun. S'apui niște buriene și-l oblăjem. La mine focul nu se stânje în sobă. Cât am cheltuit cu dânsul! Nu puteam cumpăra pâine. Altul (copilul ei) are jerni la gât. Se fac mărunțele, jolmi. Se coc în vârf. Ca la Frosânia. Ca la Terenti. Știi cu ce s'o lecuit? Cu broasca ceia de țesut. Nu-i mai cait (pe copii). Is mântănită până 'n gât. Să nu mai ajungă nimeni cu mânile la acealla care are...

Asta e precis glasul pițigăiat al băbuței din vagon. Câteva bătăi de clopot și iată tramvaiul se porni la fugă. Așa îmi place, să alergăm, să alergăm. In viteza oarbă a fierului, în sgomotul electricității să nu mai știm unde începe auzul nostru și unde sfârșește bătaia de inimă. Să alergăm mereu. Ochii să nu vadă nimic altceva decât panorama săltăreață, tremurândă, casele parcă joacă. nu mai distingi unde-s aproximativ ușile și unde ferestrele, ce-s acelea mături sau oameni, totul există în învălmășeală, fără raționament. Este un ceas când logica dispare. Ingrămădirea fără rost a tuturor obiectelor, instabilitatea, mișcarea, mă amuză. Se răstoarnă lumea pe dos. Un ceas de liniște! Nu mai are cum activa ideea, nu mai știi în ce constă timpul, spațiul, cauzalitatea, dacă lumea există prin cunoaștere subiectivă sau trăește independent de scăfârlia ta și este deci obiectivă. Un moment solemn. Străzile aleargă, copacii se pleacă, pământul se învârtește sgomote împrejur, dârdâe dinții în gură. Minunată călătorie și viziune a lumii! Omul? Suferința? Originea? Valoarea? La dracu toate copilăriile metafizice. Acum judecata se încâlcește în repeziciune, se odihnește. Ce bine este așa. Să te contopești cu energiile naturii, să fii o clipă materie oarbă, să simți că tot pământul e al tău, într'un mod sonor și ciudat, intensificându-se în tine puterea sângelui, umflându-se arterele. Când creerii n'au niciun rol. Clipă fericită. Să n'ai în suflet simțăminte, să n'ai în cuget remușcări, s'o pornești razna prin lume în vâjâitul tramvaiului.

Cronici germane

Insemnările unui cetitor (I)

de ȘTEFAN BACIU

AU TRECUT destui ani din ziua în care l-am descoperit pe Georg Trakl, unul dintre cei mai ciudați poeți germani; într'un colț de raft, o carte de-un albastru puțin decolorat, îmi amintesc ca și când ar fi fost eri. Nu știu dacă umbrele sau otrăvurile sale m'au atras mai mult, însă îmi dau seama deabia azi că armoniile sale au fost un fel de opiu al adolescenței mele. Helian, efebul Elis, Kaspar Hauser, Sebastian, toate aceste plăsmuiri ale întunerecului, sunt frați buni cu anii mei de atunci, pentrucă Georg Trakl a intrat *în mine* demult, ca într'o casă cu ușile deschise. Pe Georg Trakl îl iubesc, cu toatecă azi îl simt rece și distant. Dar cine dintre noi n'a iubit oare o femee zărită la fereastra unui vagon, care pleca dintr'o gară? Și-acum mai deschid uneori volumul cu scoarțe albastre, dar altfel...

CEASURI DE INSOMNIE, lungi ceasuri în care astupam ferestrele ca să nu-mi intre în odaie albul halucinant al lunii! Imi treceau atâtea gânduri prin cap, încât uneori simțeam cum fuge pământul. Mă gândeam atunci la Emil Cioran, prietenul care a sesizat poate mai bine acest mare chin și întotdeauna mă apropiam de „Zarathustra" lui Nietzsche.

„Aveți oare atâta haos în voi, ca să puteți vedea dansând o stea?" Rândurile acestea le-am subliniat cu creionul roșu, rândurile acestea tulburătoare. Nesfârșit de limpezi nopți de insomnie... Așteptam să văd dansând nu numai o stea, ci așteptam să joace Carul Mare, să se dea peste cap Casiopeea și să se sinucidă Luceafărul, dar stăruia aceeași liniște, același calm și mi se părea întotdeauna că Nietzsche (nici chiar el!) n'a avut destulă imaginație. Dela insomnie la sfințenie, mi se pare că e numai un pas — nu e așa Emil Cioran, nu e așa, Nietzsche?

DE UN SCRIITOR pe nume Peter Altenberg cred că n'a auzit mai nimeni pe la noi. A scris toată viața aforisme și mărunțișuri de spirit, reușind totuși să fie un scriitor mare. Cineva care l-a cunoscut și pe el și pe Rilke, mi-a spus că acesta din urmă avea o mare admirație pentru Altenberg. Și Rilke era un spirit foarte rafinat! Nu știu sigur, dar mi se pare că Peter Altenberg a avut și ceeace se numește geniu, dar asemeni lui Oscar Wilde, nu l-a pus în cărți, ci l-a risipit în viață. Toți cei ce se îndeletnicesc azi cu „aforismele", ar trebui să tacă, dacă l-ar cunoaște pe Altenberg, *un maestru* care n'a lăsat ucenici. Viața lui a fost „café-ul" vienez și el a știut să treacă dincolo de el, poate numai datorită femeii... „A fi rău, nu e chiar atât de rău, ca a fi prost". Dar Altenberg a scris volume!

CĂ ROMANTISMUL german e autenticul, eternul, universalul, e un fapt asupra căruia nu mă îndoesc de loc și pe care l-am scris oridecâteori am avut ocazia. Permanența lui mi-o dovedește nu numai trecerea peste timp a creațiilor sale, ci și adaptarea lor la zilele noastre. Ce pildă e mai strălucită decât „Ondine" a lui Giraudoux? Deaceea ași sugera turnarea unui film „de groază" după o nuvelă a lui E. T. A. Hoffmann! Ce zic cinefilii?

INCA NU îl putem înțelege pe Rainer Maria Rilke, pentrucă îl iubim prea mult. Toți comentatorii lui să se ascundă, toți exegeții lui să tacă! Să cânte numai poetul, iar noi îl vom asculta. Nu e o afirmație paradoxală aceia pe care o facem, ci e un adevăr! Trăim încă *momentul Rilke* și ne lăsăm seduși de poveștile ce se țes în jurul poetului care a murit dintr'o înțepătură de trandafir, așa că existența autenticului spirit critic este cu totul exclusă și firesc e, ca omul care vine să cerceteze poesiile sale, să cadă ametit în fața armoniilor. Tocmai fiindcă și noi facem parte dintre marii iubitori ai lui Rilke, nu ne-am încumetat vreodată *să-l înțelegem* așa cum ar trebui. Studiile și comentariile ce s'au clădit până azi pe marginea operei lui Rilke, sunt numeroase, dar greșite și fără o valoare absolută, științifică; le-am putea semui scrisorilor de dragoste pe care le compune un înflăcărat amant, în ore de beatitudine. Cercetătorul de mâine, adevăratul, care va trebui să vină, se va vedea destul de încurcat în fața acestor tomuri pline de dulci contradicții!

SUNTEM CURIOȘI să vedem care va fi literatura germană postbelică, mai ales că aceea de după războiul din 1914—1918, a fost una dintre cele mai stufoase și mai ciudate și tocmai fiindcă starea de spirit de azi e una diametral opusă celei de atunci, rezultatele ar putea fi din cele mai interesante. Din ce isvoare au să țâșnească nouile producții, ce coarde necântate vor suna — iată necunoscutul pe care nici cel puțin nu-l putem ghici. E însă foarte trist că e nevoe să așteptăm să treacă bubuitul tunului, pentruca să auzim cântecul lirei, e atât de trist, încât ne este rușine.

O NUVELA pe care o iubesc este „Wälder und Laternenschein" („Păduri și lumini de felinare") a scriitorului sas Heinrich Zillich. Operă de început, cărțulia aceasta înainte de a fi o *realizare*, este un lucru fermecător, pe care orice iubitor al unui romantic Brașov trebue să îl fi cetit. Sunt cărți care se adresează în primul rând inimii; ei bine: nuvela lui Heinrich Zillich este din categoria acestora. Nu vroim, în această însemnare, să facem comentarii critice, spunând că nuvela e „depășită" sau „inactuală", ci din contra: vrem să ne exprimăm convingerea ca acea romantică și adolescentină cărțulie e, pentru un cetitor obiectiv, cu mult mai semnificativă decât opurile pe care le scrie azi d. Zillich. Și — pentru a încheia — n'avem decât să ne punem întrebarea dacă există pentru creator un mai mare elogiu ca acela al cetitorului, care după ce a închis cartea să spună: „et in Arcadia ego"? Ni se pare însă că sunt unii scriitori care nu au nevoe de „elogii". ...Cu atât mai rău pentru ei...

Simple note

Atmosfera culturală a timpului nostru

de COSTIN I. MURGESCU

Nicio epocă mai mult ca a noastră, n'a dovedit dependența strictă a diferitelor sectoare de activitate spirituală, de o anumită atmosferă care colorează — într'o perioadă anumită de timp — cu o nuanță uniformă, toate aceste manifestări. Este o anumită „atmosferă a timpului" — ca să întrebuințăm un termen pe cât de fad, pe atât de exact — care determină sincronizarea tuturor activităților inteleotuale în care se poate descoperi un punct de plecare comun teoriilor biologice cu cele critice, teoriilor politice cu cele literare, teoriilor mecanice cu cele sociale ș. a. m. d.

Secolul trecut desigur că nu este mai puțin semnificativ pentru ilustrarea acestor vechi observațiuni și cercetătorii serioși au demonstrat până la evidență cum conceptele materialiste și evoluționiste stau la baza tuturor creațiilor secolului XIX.

Și dacă totuși epoca noastră ni se pare mai interesantă, pentru a lumina aceste probleme, explicația trebue căutată în faptul că ea nu mai aduce o simplă schimbare de orizont (căci aceasta deosebește în esență celelalte epoci, anterioare, între ele: orizontul), ci aduce o supremă schimbare de poziție. Trecem adică dela civilizația și cultura axate pe individ, la o civilizație și o cultură de massă.

Afirmația s'a banalizat prin repetare. Și totuși îi refuzăm înțelegerea. Sau îi oferim numai o înțelegere parțială și condițională.

Este aci ocazia de a schița o distincție: în legătură cu aderarea la această civilizație și cultură de masă. Pentrucă nu poate fi lipsit de importanță faptul că în măsura în care urci pe scara intelectuală pentru a ajunge la treapta de sus, a învățaților, a oamenilor de știință, cu atât găsești mai puțină dispoziție de aderare la această cultură de massă. Păstrând proporțiile în cursul acestei argumentări cantitative (și statistica este în acest sens una din metodele de cercetare organice vremilor noastre) vom socoti totuși disproporționată neaderarea „învățaților" la formele *lor* de manifestare în cadrul acestei atmosfere a timpului și aderarea păturilor de minimă cultură la formele *lor* (altele deci, decât cele ale învățaților) în cadrul aceleiași atmosfere; un lucru rămâne desigur cert în aceste considerațiuni: posibilitatea de încadrare a tuturor în acest ritm de gândire.

Și atunci explicația — după noi — este alta: ea rezidă în acea trăire artificială, în carte, a omului de cultură; omul depe *prima treaptă* „se naște", am spune, în această atmosferă, primul său pas în acest cadru îl face, în timp ce omul de pe *treapta cea mai de sus* (este vorba de o ierarhie strict intelectuală, cerebrală) „vine" în această atmosferă, vine cu lumea cărților, a cărților din epocile trecute, axate pe individ; vine cu *nostalgii* care-i interzic entuziasmul și aderările. Și nostalgiile sunt cu atât mai puternice, cu cât legătura cu cărțile e mai veche, mai intimă, cu cât trăirea a fost mai intensă.

O paranteză: generalizarea aceasta nu este și n'a fost concepută decât prin prizma relativității; ea nu exclude pe unii din cei mai aleși oameni de cultură, de pe treapta de sus — cum spuneam — care au avut tăria „ruperilor", încadrându-se sau premergând acestei noui culturi.

Desigur că sub apăsarea acestei atmosfere, urmând exemplul politic, social, filozofic, formele de artă tind să se adapteze. Bine înțeles, cele care pot urma acest proces. Există anumite atitudini artistice care nu se pot concilia, care nu se pot transplanta în această atmosferă. S'a subliniat astfel, în toate literaturile, „agonizarea" spre exemplu, a lirismului; poezia lirică nu numai că n'a mai găsit decât rareori interpretatori la înălțimea celor din veacul trecut, dar întâlnește un refuz de înțelegere din ce în ce mai accentuat, pretutindeni. Nu înțeleg de ce nimeni n'a apropiat această observație de „atitudine lirică", esențialmente individualistă, atitudine care *trebue* să cedeze astăzi pasul celei epice, cu atât de pronunțate înclinațiuni către colectivism.

Tendința de adaptare la o atmosferă nouă, a dus chiar la descoperirea unor noui terenuri artistice, terenuri ce s'au dovedit propice acestei „atmosfere" noui; descoperire care unită acelei neaderări despre care aminteam, a dus la o schimbare completă a peisagiului cultural din secolul acesta, în care artele „pure" s'au văzut concurate și amenințate de „divertismentele estetice", produse ale atmosferei timpului nostru.

Decădere a gustului artistic, cu consecința logică: răsturnare a valorilor sau croirea unor drumuri noui artei, iată cele două ipoteze pe care le oferă comentatorilor acest peisagiu nou al culturii. O „notă" viitoare asupra divertismentelor estetice ambiționează să îmbrățișeze și această discuțiune.

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

Către un stil Regele Carol II

„RENAȘTEREA ARHITECTURII ROMÂNEȘTI" DE PETRE ANTONESCU; „RENAȘTEREA PICTURII ROMÂNEȘTI" DE OLGA GRECEANU

Niciodată în istoria noastră nu am trăit un moment asemănător celui de azi. Ne-am întregit granițele, ne-am unit sufletește și politicește astfel că, devenită o țară mare, o națiune mare, România s'a găsit deodată, și cu nevoile cu totul noui ale unei importante comunități europene, și cu o moștenire heteroclită de stiluri impuse de stăpânirile străine, copleșiți de influențe proaspete, influențe care s'au întins până și în mahalale, dându-le aspectul când comic când odios de acum. Dar, dacă vremurile sunt excepționale azi, nu e numai din pricina condițiunilor politice și etnice ci și pentru că azi, *se înnoește, se reconstruește o întreagă țară*. Aproape totul e de refăcut. Răspunderea generației noastre, căreia îi revine această copleșitoare sarcină este imensă. E posibil să stricăm totul, să lăsăm celor ce vin după noi cea mai vastă și mai ireparabilă pagubă. E posibil, de asemenea, ca în zilele noastre să cadă sămânța care va rodi mâine dând țării înfățișarea pe care o merită un popor atât de înzestrat ca al nostru. Din nefericire, prea puține dintre încercările de azi ne îndreptățesc să sperăm la o promptă renaștere a spiritului creator (lucrul cel mai de dorit acum...). Nici arhitectura simplificată până la „siloz" nici stilul „românesc" rău înțeles și nici mai ales „florentinul"(?) care bântue Capitala acum nu ne va putea fi un îndreptar pentru stilul Regele Carol II. Fără îndoială, e nevoe de un stil *unitar*, și îl vom avea datorită ctitorului României moderne, M. Sa Regele Carol II.

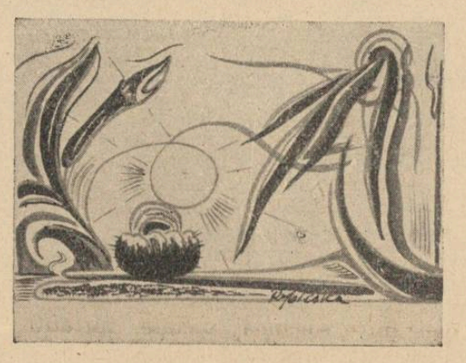

Din locul meu, neînsemnat, am fost printre cei dintâi cari am scris despre această nevoe, în repetate rânduri acum câțiva ani. D. profesor Petre Antonescu, pune azi în slujba misiunii de înoire a arhitecturii românești toată influența covârșitoare a marei sale personalități. E o chezășie că va reuși și că „ceva" se va schimba.

Caetul nr. 2 al colecției „Către un stil Regele Carol II", e semnat de d-na Olga Greceanu. D-nia sa nu e numai artista care a dat picturii românești atâtea opere de seamă, ci și una din româncile cele mai culte și mai active. D-sa își apără convingerile cu o rară competență și talent. Astfel d-na Olga Greceanu caută temeiurile artei românești în vechile fresce ale bisericilor și mânăstirilor noastre. Opera d-sale de altfel ilustrează în chip elocvent acestea. Mai mult decât atât, d-sa vede — prin extensiune — în ortodoxism, un generator actual de creație, de cultură de construcție românești.

D-sa, socotește arta ca expresie *specifică* a unei colectivități, ea caracterizând aspirațiile, tendințele și sufletul unui popor.

Plecând dela această premiză, e natural ca arta să se cuprindă în ortodoxism, căci numai prin religie i se poate da un înțeles care să fie al „întregei nații". Ortodoxismul însă dacă poate fi un punct de plecare, ca și arta bizantină, este o noțiune mult mai cuprinzătoare și care depășește țara noastră. O renaștere pe temeiurile artei bizantine e cu putință — ce e imposibil pentru un om de geniu? — dar pentru acestea artistul trebue să se pătrundă de *spiritul* și nu de forma ei. D-na Olga Greceanu are cuvinte juste și aspre pentru grăbita noastră „moderniare" și ironii care — transpuse — și azi sunt valabile pentru artiștii care „au învățat carte multă la Academii Inalte, bursieri ai statului, Tătărescu, Lecca, Pompilian, etc. și care au distrus atâtea capod'opere vechi pictând peste ele. Despre Aman și Grigorescu d-sa scrie: ...„Sunt reprezentanți ai unei arte streine, atât ca tehnică, cât și ca viziune. Ei n'au putut în niciun moment să fie întemeietori de școală românească, pentru că ei nu le exprimau pe românește". Și noi am semnalat de atâtea ori confuzia ce se face judecând caracterul unei picturi după subiect. Suntem de asemenea lângă d-nia sa în ce privește servitutea picturei noastre de chevalet, dependența ei de pictura franceză. Cronicele noastre sunt mărturii de câte ori ne-am ridicat împotriva importului artistic, împotriva picturii „sensibile" pe centimetrul patrat. Pentru artă, timpurile noi vor fi salutare. Construindu-se vor fi din ce în ce mai multe ziduri de pictat, artiștii români nu vor avea decât de profitat în urma acestor experiențe căci pictura murală, prin esența ei însăși, comportă o disciplină arhitecturală, o necesitate de a construi cari au fost prea mult lăsate în părăsire. Din această ordine, din concepția care se va naște din ea vom înjgheba poate o artă care să fie cu adevărat a noastră. Pentru aceasta, avem norocul de a nu fi nevoiți să împrumutăm de la nimeni picturile mânăstirilor, un meșteșug încă viu, ne vor isbăvi de obsesia franceză.

D-na Olga Greceanu, prin opera și prin scrisul d-sale, va fi contribuit în bună măsură la aceasta.

Fata cerului

Te-am văzut apă dela munte.
Apă în care niciodată
Picior alb și sprinten de fată
Nu s'a scăldat. Acum a venit să te-asculte
Fata cerului, cu luminile'n luminile undelor...

Am văzut-o lângă apa dela munte,
Părea că trece peste ea ca pe-o punte,
Ușoară și cu ochii după liniști din vale.
Nu s'a scăldat nici acuma; dar în cale
S'a oglindit toată în dansul albastru al undelor...

Am văzut mai târziu, în pădurea cea mare
Ca pe-o albă și blândă-arătare.
O floare sus pe culme, —
Pe unde nici un fel de urme
Omenești n'au fost vreodată.
Acolo creștea ea la răcorea lovirii de albie a undelor...

Lângă floarea aceia m'am oprit.
Treceau undele peste prund aurit,
Duceau cu ele visele mele,
Și'nvârteau albastrul cerului în ele.
Acolo am ascultat strigătul proaspăt al undelor.

Fata cerului, care venise să te vadă,
Apă cu nimfe și cântece coborîte din strat de zăpadă,
A poposit lângă-a pădurii armonie,
S'a închinat și s'a dus aurie
Desprinzându-se din jocul cel sprinten al undelor...

ILEANA BUSUIOCEANU

Cronica ideilor

Despre o anumită tautologie

de MIRCEA MATEESCU

Intr'o nouă filosofie existențială ar trebui să se încerce, stabilirea unui alt raport între ideile de existență, valoare și realitate. Cea mai sterilă tautologie se învederează prin înțelegerea izolată a acestor idei. Ele nu se pot opune, una alteia, drept criteriu deși spiritul nostru se simte adesea îndemnat să o facă. Astfel, numai în mod superficial ne putem întreba despre *valoarea existenței* ori despre *realitatea existenței* cași cum ideile de „valoare" ori „realitate" ar putea să măsoare existența. Tautologia o resimțim deîndată pentru că, în loc să ne întrebăm despre „valoarea existenței" ori despre „realitatea existenței", propunând ideia de existență drept criteriu, — adică inversând raportul dintre elementul care apreciază și acela care urmează a fi apreciat, ajungem tot atât de superficial să ne întrebăm în ce mod și măsură *există valorile*, sau în ce mod și măsură *există realitatea*. Prinurmare, a ne întreba despre gradul de realitate ori despre valoarea existenței, este tot atât de neconcludent cu a ne întreba despre gradul de existență al realității. Deaici, concluzia că realitatea nu măsoară existența, după cum existența nu măsoară realitatea. Ideile de existență, realitate și valoare sunt echivalente, între ele nu se poate stabili un raport de condiționare calitativă. Iată tautologia: real este ceiace există, reale sunt valorile, există ceiace este real, valorile sunt reale, realitatea rezidă în valori ș. a. m. d. In felul acesta n'o să aflăm niciodată nici ce este realitatea, nici ce este existența, cu atât mai puțin ce sunt valorile.

Dacă între aceste idei nu se poate presupune un rapot de subordonare calitativă, întrucât niciuna nu este esențial „superioară" celeilalte — identificarea și echivalarea lor în esență remediază multe dificultăți.

Este un mare bine să știm că în altă parte dintre confuziunile și disperările tății, al existenții și al ideei de valoare cum este o constatare câștigată pentru soluțiunile viitoare, aceia că toate aceste trei noțiuni sunt deopotrivă raportabile la „ceva" superior care le verifică și le conferă existarea. O mare parte dintre confuziunile și disperările metafizicienilor au provenit din ignorarea adevărului de mai sus. Pe rând, s'a crezut ori că existența măsoară realitatea, ori că realitatea exprimă existența.

In primul caz, am asitat la un idealism antropologic, atitudine care i se poate atribui tot atât de nimerit lui Platon, lui Spinoza, ori lui Hegel. Remarcăm că un atare idealism, întemeiat pe posibilitatea rațiunii de a *ideifica* realitatea a putut pretinde că rezolvă ideia realității, deci s'a manifestat și a lucrat sub firma *realistă*, deși realitatea era judecată din punctul de vedere al conștiinței. Mai târziu, odată cu reacțiunea pozitivismului, existența ca și realitatea, nu au mai fost judecate din punctul de vedere subiectiv, accentul realității fiind atribuit lumii din afara eului. Făcându-și o altă ideie despre existență, pozitivistul a pretins un realism radical, considerând realitatea extrinsecă rațiunii. Observăm că ideia existenții a evoluat paralel cu ideea realității — și invers. Insă atât idealismul cât și realismul pozitivist au profesat cu aceiași prezumțiozitate, succesiv, primatul existenței și al realității, contribuind la menținerea unui fals raport între cele două noțiuni. Incât după ce mai întâi s'a crezut că rațiunea (singura existență, după eleați), conferă realitatea, reacțiunea empiristă a postulat tocmai teza contrară, anume că realitatea conferă existența. Astăzi, cunoaștem ambele ipoteze, însă nu putem preciza dacă realitatea și existența cad în partea subiectului, ori a obiectului, ori dacă într'o măsură egală sau inegală, aparțin ambelor atitudini. Epuizând atât himera monismului idealist cât și pe aceia a monismului realist, încă nu știm ceva sigur despre existență ori despre realitate.

Faptul că întâlnim ipotezele moniste, — prin echivalarea noțiunilor de realitate și existență — își are însă importanța lui, chiar dacă nu răspunde peremtoriu întrebărilor despre modalitatea existenții și a realității. Știm cel puțin că rezolvarea lor este sincronică și în orice caz, evităm tautologia exasperantă, semnalată la început. Este preferabil uneori să ajungem la un gen oarecare de agnosticism — decât să manifestăm, în teoria cunoașterii, un optimism întemeiat pe confuziunea criteriului de reducțiune transcendentală, generator al tuturor rătăcirilor. Mai precis: este preferabil să spunem deocamdată că nu știm ce este existența și unde este realitatea, decât să răspundem, steril și tautologic, facil și neconcludent: ori că valoarea existenții rezidă în realitatea ei (...logică, empirică, ontologică: nu importă!), ori că realitatea este o valoare existențială: logică, empirică, ontologică, nu importă!

Ingenunchiere pentru Selma Lagerlöf

de COCA FARAGO

SELMA LAGERLÖF

„...Car c'est chose divine
D'aimer lorsqu'on devine
Rêve, invente, imagine
A peine...
Le seul rêve intéresse,
Vivre sans rêve, qu'est-ce ?
Et j'aime la Princesse
Lointaine...".
(Edmond Rostand)

Moartea fiecărui om excepţional cuprinde în luminos nimb asemeni celor din jurul capetelor de sfinţi zugrăviţi prin biserici, şiraguri de vieţi şi înfăptuiri din care — de întotdeauna — se înfiripă marile semne ale eternităţii. Să-mi fie îngăduit a înmănunchia vestea morţii Selmei Lagerlöf laolaltă cu acele vitrege pe cât de firești întâmplări ce au fost menite să frângă durarea epocilor pe care ştiinţa, literatura şi arta se străduiesc a le reconstitui, spre contemplare. Pentrucă viaţa Selmei Lagerlöf, alături de atâtea preamărite alte vieţi, nu s'a mărginit să adauge o aurită filă istoriei ţării în care s'a ivit, — ci şi-a întins nepieritorul simbol asupra întregii lumi, — aşa cum le-a fost hărăzit numai astrelor către a căror trăire smerite priviri, de pretutindeni, se înalţă.

Indepărtata şi buna Domniţă a Vermland-ului se ridică din biografia ei, — ce poate fi geamănă cu a oricărui dintre apostoli, — statuară, ca şi închipuirea despre un personagiu de legendă. Neclintita-i modestie o apropie tuturor inimilor, asemeni acelei rare şi minunate flori de pe culmi, a reginei.

In Vermland, la Marbacka, într'o căsuţă ce fusese locuinţa preotului parohiei, împrejmuită de arbori înalţi, printre ale căror unduite murmure soarele resfira tihnite umbre, copilăria Selmei Lagerlöf a pornit să se desfăşoare la îmbietorul adăpost al voiei bune şi reculegerii.

După cuminte ascultare de străvechi legende ale patriei, povestite de tatăl ei, pe care l-a iubit şi admirat necontenit dealungul anilor mulţi ce i-au alcătuit rodnicul popas în viaţă, a citit operele autorilor norvegieni şi ruşi, (aceasta i-a fost lectura preferată) şi a început a scrie versuri, piese de teatru şi romane. Implinise treizeci de ani (1888) când, din Landskrona, unde era institutoare, se întoarse la Marbacka. Draga, venerata casă părintească urma să fie scoasă în vânzare, parcă anume pentru a-i spori îndurerarea de a-şi fi pierdut tatăl. Aflându-se, atunci, în poate cea mai cumplită a ei singurătate, a dăruit Suediei şi omenirii întregi *Legenda lui Gösta Berling*. Mândria universităţii din Upsala şi încununata cu marele premiu Nobel (1909) nu şi-a părăsit nicicând uimirea faţă de preacuvenitele unanime răsplătiri. Călătoria în Italia, oferită de Stăpânirea ce — astfel — îi omagia consacrarea, drumul de mai pe urmă, la Ierusalim şi noua izbândă ajunsă cu volumul intitulat *Jérusalem*, i-au făurit punte înspre mai preţuită izolare şi treptat, această avuţie prielnică meditaţiei, (cândva şi-a recăpătat locuinţa din Marbacka), s'a resfrânt în realizările-i desăvârşite, unice prin simplitatea şi vraja lor, — tot aşa cum cerul pogoară un strop de nemărginire în limpedele fiecărui ochiu de apă deschis către taina lui. Astfel, *Le Vienx Manoir* s'a impus printre cele mai de seamă opere ale ilustrei dispărute. (Şi mă nedumireşte faptul că nu de aici şi-au luat, până acum, inspiraţie vestiţii regizori de filme însetaţi de victorii mai puţin „standardizate").

●

André Bellessort îşi încheie rândurile ce prefaţează un volum de nuvele — *Les Liens Invisibles*, — tot de el tălmăcit în limba franceză, — închipuindu-şi-o pe Selma Lagerlöf în ziua judecăţii din urmă. „Va înainta spre divinul Tron, spune André Bellessort, fără a-şi fi luat, din trecerea prin lume ori din întreaga-i operă, alt nimic decât un bulgăre de pământ*) şi spunând :

— Primeşte-l, Doamne : e din pământul Suediei...

Şi Dumnezeu îi va răspunde :

— Nu mai ştiu, fiica mea, nimic despre suedezi, norvegieni, francezi, englezi, ruşi ori spanioli. Tot ce ştiu e numai că-mi aduci o fărîmă din pământul pe care oamenii l-au îmbibat cu lacrimile şi sudorile lor, o fărâmă din pământul care le-a fost lor când aspru şi când îngăduitor dar întotdeauna sacru.

..Aceste rânduri au însemnat, în anul 1910, un strălucit omagiu adus vieţii Selmei Lagerlöf. Iată însă că în ele se recunosc, astăzi, pâlpâirile de candelă ale gândurilor noastre de lângă mormântul pe care morţii şi viii Suediei, într'u solemnă pietate înfrăţiţi, deapururi îl vor străjui.

Casa în care a trăit scriitoarea, la Marbocka

Fie ca puţinele-mi, cernite slove cu stângăcie şi îndurerată emoţie aşternute aici, pentru a evoca neînclinatul lujer al unei vieţi plecat închinată atât trecutului cât şi viitorului ţării în care a licărit, să aducă tinerei generaţii de scriitori ai patriei mele o pildă pe care, urmând-o, se va cinsti şi un îndemn de care se dovedeşte vrednică să asculte.

1) In aceeaş pagină, autorul reaminteşte cea de a doua parte a romanului *Jérusalem*, în care unul dintre suedezii emigraţi în Palestina, fiind pe patul de moarte, îşi roagă fraţii să desgroape, din pîrjolitul şi vitregul mormânt, cosciugul în care se aflau resturile pământeşti ale fetiţei lui şi să-l pună la de veci adăpost sub un bulgăre *din roditorul pământ* al Suediei, luat la plecare.

— Şi pe mine, la fel să mă îngropaţi, a mai rostit muribundul.

Din canzonierul lui Dante

Atât de nobilă, cuminte, pare
Iubita mea când pe-altul ea salută
Că orice limbă împietreşte, mută
Iar ochiul s'o privească nu e'n stare.

Se'ndepărtează de-orice lăudare,
De mândră umilinţă străbătută
Şi pare că din cer e coborîtă:
Minune fără de asemănare.

Ea place-atâta celui ce-o priveşte
Că'n sufletu-i se naşte o simţire
Ce n'o'nţelege cine n'o trăieşte.

Şi de pe faţa-i, candidă lumină,
Se'nalţă parcă un duh de iubire
Care şoptește inimii: suspină!

In româneşte de **TITUS PARVULESCU**

=UMBRA=

de MIHAIL STRAJE

Aceiaşi frunte descoperită avea, părul scurt şi aspru, sprincenile groase, ochii adânci, negri.

Nu părea să fie mai slab de cum îl ştiam şi nici mai îmbătrânit. La fel de sprinten, vânjos — umerii largi — doar numai o oboseală palidă i se încrustase sub ochi.

Tovarăşul priceput să înfiripe din mai nimica şi pe negândite, o petrecere aţâţată de bucurii vii, prietenul nedespărţit de pe vremuri, mă primi din prag ca şi cum trecuse numai o zi fără să ne fi văzut.

— Şezi, îmi arătă el cu voce domoală un scaun, apoi se întoarse şi continuă să-şi vadă mai departe de treburi, adâncit în răscolirea sertarelor unui birou mic de stejar.

Citea o hârtie, arunca ochiri repezi pe alta ori pe un petec de ziar, nota ceva într'un carnețel.

In jur clae peste grămadă : geamantane, lăzi, haine, rufărie.

— Abea acum dimineaţa am aflat de sosirea ta, zisei.

El se opri, ridică fruntea încurcat parcă, mă privi zâmbind şters, ciocănind un creion între degete şi aplecându-se din nou asupra sertarelor, îmi răspunse peste umeri făcându-mi un semn scurt cu mâna :

— Indată. Ai puţină răbdare...

Uimit, n'am mai scos o vorbă. Inţepenisem în scaun, contrariat, privindu-i neliniştit profilul energic şi nervos, barba nerasă, buzele mari ce sugeau cu poftă, până în carton, o ţigare.

Avântul cu care alergasem să sărbătoresc, să prind din nou legătura unui trecut nu tocmai depărtat, se frânsese brusc.

Intr'alt chip, sperasem, să fie clipa revederii.

Deodată, el dădu cu sgomot sec sertarele la loc şi se întoarse strigând :

— Gata. Ei, ce mai faci, frăţie ?

— Spuneam, murmuraiu nedecis, că abia azi dimineaţă am aflat, întâmplător, de sosirea ta. Se poate să nu mă înştiinţezi, mai ales că eşti aici de două zile ?

El râse sgomotos, se ridică şi veni lângă mine lovindu-mă puternic pe umeri.

— Uită şi tu. M'au întâmpinat o groază de daraveri şi n'am putut să mă urnesc din casă. Am primit fel de fel de cetăţeni pe care nici nu-i cunoşteam, în sfârşit, ceva cam în legătură cu gologănaşii mei. Pe unii i-am svârlit frumuşel afară, altora le-am iscălit poliţe, iar alţii au fost împăcaţi mai lesne.

Avea în glas o uşoară tremurare, în care bănuiai o amăraciune pe care o ascundea anevoe, cu vorba întonată voit nepăsător, şi m'am gândit că puteam fi nedrept cerând dintr'odată mai multe din câte mi se puteau da.

Ii înfruntaiu sfiit privirile învăluitoare, curioase, îndemnându-l să vorbească mai departe. Ştiu ce am dat, ştiu cât îmi mai rămâne. Câţiva ani de-acum încolo... şi pe urmă vom mai vedea.

Tăcu.

Strecurată prin perdeaua subţire a unei ferestre înguste, lumina răsbătea leneş, cu pete mohorîte ce îndepărtau pe om, îi aduna în ochi umbră şi-i moleşea mişcările.

Oricum, era totuşi o prefacere, o anevoinţă ce mă trudea şi-mi răcea treptat-treptat sufletul, îmi împovăra stânjenirea ce mă cuprinsese încă dela întâile lui cuvinte. Transformarea o suferisem numai eu, sau amândoi ?

Dar cum ?

Şi m'am ridicat să uşurez cu o tuse oftatul din piept, m'am aşezat din nou la loc luând cu desnădejde şi strângând mâna prietenului.

— Pe unde-ai umblat, Radule ? Plecaseşi aşa de neaşteptat ! Nu ştia nimeni de tine, te căutam...

Prietenul se desfăcu moale din strânsoare şi zâmbi puţin ironic :

— Tot cel deodinioară ai rămas, copilul... Intrebi pe unde am fost ? Ce-ţi foloseşte, mai ales că sunt acum aici şi n'am de gând să mai plec. Nu mai plec ! Când o să mă plictisesc — şi bănuesc că se va întâmpla cam des asta — cer brişca şi mă opresc tocmai la moşioara ce mi-a mai rămas, pe-aproape.

Toamna — nu pricep de ce preţuesc eu mai mult toamna dintre anotimpuri — o să mă cheme s'o petrec de acolo, până târziu, până când ploile putrezi, cerul chinuit şi mugetele vitelor flămânde de prin vecini, mi-or da brânci de întoarcere.

Şi se ridică :

— Acum că ne-am văzut, te rog să pleci.

— Radule, tu eşti ?

Năuc, l-am privit cum se depărta spre-o uşă, cu paşii largi, repezi, şi am cercat subit aceiaşi impresie de pustiitoare tristeţe, pe care am avut-o mai acum câţiva ani, când ne despărţisem pentru prima dată.

Dar dacă atunci tristeţea îmi fusese alta, el, Radu, plecând din oraşul mărginaş unde ne întâlniseră nevoile şi ne-am cunoscut, numai pentrucă fusese chemat de un unchiu pe moarte ce-i lăsa averea, de data asta însă, am simţit fără să-mi pot explica de ce, că mă depărtam pentru totdeauna poate, de prietenul ce-l iubeam ca pe un frate mai mare şi drag.

N'aş putea spune ce ne apropiase, ori mai curând ce putuse să-l apropie pe el de mine, tânărul timid ce eram, adolescent încă, însă, eu decum am prins să-l cunosc mai îndeaproape, eram împins de-o neînvinsă pornire către dânsul, îi căutam şi mă stăpânea tovărăşia lui vecinic zeflemitoare, pornită la orice moment pe batjocură, de care, nu eram nici eu cruţat.

Mă înciudam câteodată şi strigam plin de revoltă înaintea puterii ce se juca atât de abil cu slăbiciunile mele. Dar violenţele îmi sunt momentane. Timp scurt după asta, omul pe care-l jignesc mă îndurerează şi sunt gata să mă umilesc chemându-i din nou apropierea.

Rădea de mine prietenul, ori îl făcea să petreacă grozav surprinderea vie ce se întipărea pe faţa mea, când uneori, în toiul unei discuţii, el trecea fără să se turbure dela o părere, la alta contrară ? Se aprindea, dispreţuia ori susţinea îndârjit ceva, ca după câteva clipe, cetind desigur în ochii mei deplină aprobare, el să se schimbe imediat, să răstoarne totul, să mă convingă.

Aşa credea el. Eu nu eram însă de aceiaşi părere.

Dacă la începutul prieteniei noastre, mă uimea şi mai puteam crede, mai târzior, lucrurile acestea, repetate, mă indispuneau.

Că nu i-o arătam, că nu cercam să mă descopăr, ori să mă împotrivesc, e că niciodată nu mi-a plăcut să lupt, nici chiar pe terenul acesta.

Il lăsam să creadă că totul e în regulă, că acceptasem deplin, fără reticenţe.

Dar oare, aşa era ? Căci mai totdeauna, astfel de discuţii, se terminau cam în acelaş chip : Radu se oprea deodată, brusc, începea să râdă cu hohote privindu-mă lung, ţintă, mă lua apoi de umeri, mă scutura voinicește.

— Mă frăţie, mă...

După aceea :

— Astăzi, încotro o luăm ?

Mă gândeam deseori la complexitatea firii lui, şi mă impresiona că s'ar putea întâmpla vreodată ceva, care să-i prăvale echilibrul, — şi să-l facă mai slab decât cel mai nevoiaş dintre becisnici.

*

L-am întâlnit după asta, la câteva zile.

Era într'o trăsură, ras proaspăt, haină închisă, pantaloni albi, iar drept cravată — înnodată neglijent — o fâşie îngustă de mătase neagră.

A oprit făcându-mi semn să urc.

M'am apropiat tăcut. El îmi întinse amândouă mâinile şi mă atrase într'o strânsoare de îmbrăţişare.

— Mergi cu mine. N'ai nicio treabă. cred ?

Şi fără să-mi aştepte răspunsul, atinse cu bastonul spatele birjarului :

— Mână !

Muţenia mea nu părea să-l sinchisească. Era vesel, de-o veselie pe care nu i-o cunoşteam, aţâţătoare, bolnăvicioasă.

Nu m'am putut stăpâni să nu tresar. gata de coborît :

— Nu te pricep de fel, zisei. Vin să te văd, aproape mă dai afară din casă. iar acum...

Dar el îmi încleştă o mână pe ceafă:

— Eşti un nătăfleaţă. Ce ştii tu ?

M'am lăsat trântit la loc pe pernele trăsurii şi dezarmat de trecerea ce făcuse să-mi fugă fulgerător puntea de sub picioare, n'am mai adăugat nimic.

După ce a mai oprit la câteva florării, la o cofetărie, am ajuns în faţa casei lui.

In salonaşul unde am intrat, totul sclipea. Mobilă nouă, covoare, tablouri şi flori, multe flori, risipite din belşug în toate părţile : pe mesuţe, pe divan, lângă ferestre.

— Aşa... făcu el decotorosit de pachete, şi se întoarse către servitoare :

— Anunţă pe conița !

Va să zică asta era ! Şi m'am repezit spre el, împins ca de un resort :

— Nu mi-ai spus că eşti însurat, Radule ?

*

Dacă odinioară, Radu îmi asculta cu zâmbet de moşneag îngăduitor spovedaniile, şi toate micile evenimente cotidiane pe care ţineam neapărat să i le împărtăşesc, abia acum îmi dau seama că eu nu ştiam nimic sau aproape nimic despre el, că nu-i auzisem nicio mărturisire, niciun gând al lui nu prinsese suflet.

Fusesem numai plăcerea ce şi-o oferea cultivând o prietenie ? Şi cum se explică de mă luase martorul unor fapte al căror desnodământ nu-l pot despuia de îndoiala ce se sbate şi astăzi în mine ?

de MIHAIL STRAJE

Când spre seară m'am retras şi închis în urma mea fără să se simtă, uşa, ei n'au observat.

Ii lăsasem alăturaţi, pe divan, pe dânsul serios, aproape morocănos, afundat în unda caldă a ochilor ei, ascultând atent, pândind parcă sensul adevărat al vorbelor aproape numai lui adresate.

Cred că nu mă înşel dacă afirm că eu eram considerat atunci, între ei, mai mult ca un spectator. Chemat să vadă, să asculte, şi-atâta tot.

Uitaseră pe mosafirul care mai tot timpul tăcuse, era nevoit să tacă, nedumerit, încurcat, turburat, umilit chiar de ciudăţenia situaţiei.

Asistasem, către sfârşit, la un vioiu duel de înţepături şi aluzii ce învedera un imens pustiu între ei, dar totuşi am avut cum să pricep că oamenii aceştia se iubeau, se căutau cu patima nechibzuită a adolescenţei.

— Oare ce voiau ei amândoi ?

Şi am fost tot atâta de uimit ca şi în momentul când am aflat de existenţa femeii în viaţa lui Radu.

Un răstimp nu ne-am mai văzut.

Intr'o zi, chemat cu o telegramă deşi ne despărţeau numai câteva cartiere, i-am găsit singur. Privea stăruitor într'o oglindă ca şi cum ar fi descoperit ceva cu totul neobicinuit în figura lui, ori poate numai, o pată suspectă pe luciul cristalului scump.

S'a întors când am ajuns lângă dânsul, făcu câţiva paşi fără să scoată un sunet, apoi veni aproape şi îngână obosit, nefiresc şi rar :

— Au fugit anii, prietene, şi sunt mâhnit că nu mai pot citi pe Werther...

Ii privii confuz clipătul pleoapelor peste ochii umflaţi, cu perdea de vinişoare sângerii, de parcă nu dormise câteva nopţi.

De cum am intrat, m'a isbit o adiere de risipire, o spaimă ce se cuibărise în toate ungherele, un frământ care se imprimase până şi pe gulerul agăţat de colţul unei mesuţe.

El îmi prinse nedumerirea, surâse trist şi mă apucă de braţ :

— Tu eşti altfel ; spune-mi şi tălmăceşte cu inima ta... Noi ăştia, bărbaţii, suntem deseori cruzi, fără motiv... Am văzut eu oare amăgit de prisma unui moment negru, sau... Dar nu ! Şi el svăcni turburat de pe scaunul în care căzuse o clipă mai înainte.

Părul crescut lung i se lăsase pe fruntea asudată în şuviţe încâlcite şi dese.

Nu avusei timpul să-l mai întreb ceva, căci, scuturându-şi smuncit capul, îşi înfipse deodată în ochii mei, ochii lui nefiresc lărgiţi, lucind sălbatec :

— Am sfârşit cu ea; asta vream să-ţi spun.

— Cum ?

— Ai cercat vreodată să cunoşti, s'o cunoşti pe femeie ? Să o dibui neostoit ca pe o pradă de preţ, până acolo, la ea, în cotlon tăinuit, fără chip să-ţi scape ?... Măi, uită-te la mine, frăţie... nevinovatule... Eu am rămas răpus !...

Când am găsit-o aici, în casa asta, fără pic de ezitare, de sfiiciune... Şi celălalt : un spulberă lume, tip comun, banal, exasperant de banal locuitor al trotuarelor. Iar acum, auzi tu, am săvârşit cea mai stupidă prostie...

O arunc pe scări — trec zile — apoi mă prind friguri de nebunie, îi scriu. I-am scris eri. O chemam, mă desnădăjduiam, o imploram. Cât de netrebnic şi de micşorat mă simt !

O aştept — şi te-am chemat, pentrucă mi-e groază, auzi, mi-e groază că din clipă în clipă poate să sbârnâie soneria, să se deschidă uşa. Şi nu pot fugi, nu mă pot deslipi de aici, şi nu mă pot stăpâni să n'o aştept.

●

Până în momentul în care servitoarea veni s'o anunţe, fusesem adânc convins că femeea nu va veni.

Un fapt obicinuit de infidelitate care-şi consuma criza şi pe care, timpul avea grija să-l treacă în memoria eroilor ca pe un scrum. In trecut, amărăciunile nu le mai găseşti, te împacă cu tine cel de acum.

Toate se petrecuseră fără de veste pentru mine.

Ea se afla acolo gata să intre, iar el aici alergând dela un capăt la altul al odăii, cu paşii îndesaţi şi faţa congestionată, gesticulând, bolborosind fără şir : Ce caută, de ce-a venit ??...

Uitase că el o chemase.

Inainte, nu-i era — la auzul numelui ei — decât faptul, faptul ce i se înfăţişa în toată nuditatea lui, îl tortura sărindu-i în ochi, îi rânjea ţupăind drăceşte desfrânare şi obscenitate îl făcea aproape să urle încleştându-i pumnii, ochii bulbucaţi ca două gheme monstruoase aprinse de un sânge ce sclipea lucios.

Animalul stăpân pe toate mişcările lui se cabra acum gata de salt, cu muşchii dureros de încordaţi în trebuinţa chinuitoare de a-i destinde isbind puternic, îndesat.

— De ce-a venit, de ce-a venit...

Inghețasem străbătut de un fior nelămurit, şi numaidecât am avut viziunea unei nenorociri iminente.

Nici nu avusesem când să caut şi să rumeg în amănunt toată sbaterea prietenului.

(Urmare în pag. 6-a)

UMBRA =ECHILIBRU=

(Urmare din pag. 5-a)

Era numai un desechilibru spontaneu ce se manifesta ca o decărcare ce sgudue, la vestea pe care poate nu o aşteptase nici el ?

Oricum, toate erau prea vremelnice, ca omul să fi fost găsit mai îndelung cu el însuşi. Şi fără să-mi dau seama cum, l-am cuprins în braţe svârlindu-l pe-o uşă, ţipându-i în urechi cu o violenţă ce-mi întretăiase răsufletul :

— Pleacă ! Rămân numai eu ; aşteaptă până te chem.

●

Ea a intrat. Dreaptă, păşea ferm.

Ovalul regulat al obrajilor neclintit, sever. Mă văzu şi se opri contrariată privind repede în jur.

Făcu încă un pas, se opri din nou, nehotărîtă. Răzemat de uşa pe care el ieşise, cu gâtul strâns de emoţie şi mâinile lăsate să spânzure în lungul trupului de-o nervositate ce-mi agita degetele, tăceam, o priveam, îi simţeam fiinţa oprită la câţiva paşi de mine, înaltă, cu rochia neagră şi guleraş alb, lipită de trupul plin şi elastic, capul ridicat, buzele mici şi roşii, uşor întredeschise de o mirare mută.

Vorbi ea :

— Credeam să-l găsesc pe Radu...

La sunetul de un timbru sonor, oarecum apăsat, mi-am revenit şi înclinându-mă în chip de salut, i-am întins un scaun.

S'a aşezat aşteptându-mi din priviri, răspunsul.

— Trebue să pice şi el, făcui eu.

Şi mă aplecaiu — cu urechea atentă dincolo — bâlbâind cu o grabă ce făcea să-mi pierd orice şir de logică, ce clădisem interior :

— Ştiţi, m'a surprins neplăcut...

Dar ea nu mă asculta, poate nici nu m'auzise. Continua să cerceteze toate, amănunţit, fără să-şi reţină un neastâmpăr :

— Unde e ?

— Imi dai voe, prinseiu eu curaj. Il cunosc pe Radu...

Ea se ridică :

— Mă ierţi, domnule, nu pricep.

O făcui cu greu să se aşeze la loc.

— E un nefericit...

Femeea s'a întors deodată toată'n spre mine, înnălţând bustul cu sânii tari şi mă fixă cu ochii clari, nemişcaţi, buzele strânse de un surâs ascuţit, ironic, aproape dispreţuitor:

— Şi ?... mă întrebă ea.

— Şi...

Şi ea isbucni într'un râs sonor, nervos, aţâţat, nepărăsindu-mă din ochi.

— Şi-a fost singur judecător, mai înşiraiu eu cu glas alterat, jalnic, simţind ridicolul ce mă desechilibra năpădindu-mi în obraji un val încropit.

Mi-a întors capul — şi după câteva momente — cu faţa închisă, şopti căutând la glastra de pe un piedestal în care doui trandafiri cu lujerele înalte, mureau.

— Ce urmăreşte el ?

— Dar, doamnă...

— Ţi-a înşirat şi dumitale, ca şi altora poate, ţi-a zugrăvit cu chipuri cum numai el se pricepe, că m'a văzut, sau mai bine, am fost surprinsă cu un oarecare, aici, în casa lui. Aşa e ?

— Şi nu... nu-i adevărat ?

— Foarte adevărat.

Am amuţit, iar ea urmă cu aripele nărilor tremurând :

Văd că el continuă să nu s'arate — şi pentrucă pe dumneata te preocupă în deaproape afacerea, o să-ţi povestesc toată nostimada. Sper să te amuze. Dacă eşti un scriitor, nu-ţi poate fi lipsit de interes să afli cam ce ar spune şi eroina.

Ea îşi făcu loc pe scaun, încrucişă picioarele trăgând în jos, cu mâna înmănuşată, un fald al rochiei şi începu, arătându-mi tot timpul, o faţă liniştită.

In plus, niciun gest.

— Dintr'o zi, îmi cădea totdeauna pe urme şi numai când eram singură, un tip ; şi tot deatâtea ori devenea atât de stăruitor, că nu puteam scăpa în niciun chip de dânsul.

Dacă mergeam repede ori alergam, şi dacă mă opream undeva, ori aşteptam să-l întreb ce poftеşte, tipul îmi imita perfect umbra.

La spectacole îmi era în spate. La vitrine, îl simţeam aproape. Acasă, când deschidem geamurile, îl zăream stâlp pe trotuarul vecin ; în sfârşit, mă căuta până şi în somn.

Dispăurse o vreme şi răsuflam. Era şi timpul, căci numai teama de scandal mă oprise până atunci, să spun lui Radu.

Intr'o zi, — Radu era plecat — simt deschizându-se brusc uşa şi pe acest tip repezindu-se în genunchi cu un potop de bâigueli.

Inlemnisem.

Omul nu părea sănătos. Privea nemişcat, cu ochii turburi, iar umerii îi svâcneau ca împunşi de ace.

In acel moment intră Radu. Urmarea cred că o ştii... Şi femeea se ridică îndreptându-se către ieşire. M'am repezit oprindu-i trecerea :

— Şi pleci aşa fără cuvânt bun pentru dânsul? Dar ea mă împinse binişor laoparte şi-mi aruncă din prag, cu ochii înceţoşaţi :

— Un duh duşmănos ce vrea să-şi râdă m'a adus. Doream în mine chemarea timpului vieţuit împreună. Văd însă, simt mai mult ca oricând acum, că stăpâneşte între noi prea intens o *umbră* şi socot fără folos prelungirea agoniei. De ce te-am găsit numai pe dumneata aici ?

Dar în acelaş timp m'am trezit înşfăcat, svârlit — şi-l văzui pe Radu năruindu-se în faţa ei.

— Daria, Daria !

Infricată, femeea alergă după mine.

— Aa... ce-i asta ?

— Daria !

Am rămas ghem, acolo unde fusesem aruncat. Nu mi-am dat seama de nimic lămurit — şi nici nu ştiu cum a plecat ea.

Il vedeam numai pe prieten, căutăturile îmi erau numai pe împietrirea lui îngenunchiată în golul pervazului uşei deschise.

M'am urnit şi-l făcui să se ridice sprijinindu-l ca pe un bolnav până la divan, în care s'a întins cât era de lung, gemând, zguduit ca de frig.

Nu ştiam ce să fac. Voiam să plec, să-mi adun gândurile, să pricep. Să-l las însă, nu mă înduram.

Păşeam silnic şi m'am oprit la geam atras de violenţa soarelui într'amurg.

Intr'un târziu Radu s'a ridicat, a aprins o ţigare şi veni lângă mine.

Tot atunci însă, mă smunci turburat scoţând un hohot isteric, un chiot sălbatec şi triumfător care mă încleştă ca într'o minghenă.

— Uite-l! El e... Priveşte-l, îl ai în faţă, frăţie, colo, pe trotuar... El e... ce să crezi ! Au venit amândoui să râdă, să mă batjocorească. Şi eu, eu care mai păstram ascunsă o părticică de mântuire... De-acu ţipă'n ei bucuria batjocorei. Ce minciună !

N'am putut vedea nimic, abia avusesem timpul, ieşind din uimire, să-i prind răsturnarea în braţe. L-am aşezat binişor jos — şi-am alergat la geam.

Strada era goală.

Am sunat servitoarea :

— Domnului i-e rău ; ai grije. Eu plec. După câţiva paşi m'am oprit fulgerat de-un gând :

— Doamna a plecat de mult, adică decum a ieşit ?

— Da, domnule. Cu o trăsură.

Am pornit prin coridor dând nedumerit din umeri.

MIHAIL STRAJE

I

Pe perspectiva Voznesenschi locuia un domn, pe nume Voscoboev. Era un tânăr drăguţ, cu faţa palidă şi languroasă, cu ochii negri umezi şi cu mustaţă îngrijită.

Calităţile lui morale se rezumau uşor printr'un singur cuvânt : netrebnic.

In adevăr, era greu să găseşti un om mai nerusinat şi mai josnic decât el. Era capabil de orice, afară de omor, poate. De fapt, nu putea să ucidă numai din cauză că era un om meschin, murdar şi laş. Dacă însă ar avea siguranţa că nu va păţi nimic, ar şi ucide, poate, cerând doar vreun aparat electric, care să omoare repede, fără sgomot, fără luptă şi fără să vadă ochii plini de suferinţă ai victimei lui.

Dacă, acum, ne-am uita peste umărul lui şi am citi ce scrie, la biurou, ne-am da seama numai decât ce fel de om e.

Prima scrisoare, pe care o scrise, are următorul conţinut :

„Domnule Cighirinschi, o persoană care nutreşte pentru dv. sentimente de prietenie, vă anunţă că a văzut, ieri, pe soţia dv., Olga Vasilievna, ieşind pe poarta principală a hotelului „Nisa". In urma ei a ieşit, imediat, căpitanul secund Sucaciov. Băgaţi de seamă. Atât timp cât coarnele sunt mici, nu-i nimic grav, dar în curând ele se vor ramifica. Ha-ha-ha, scumpe încornoratule ! Nu uita să mă poftеşti la botezul viitorului pui al lui Sucaciov. Un binevoitor".

După aceea, Voscoboev scrise altă scrisoare, care glăsuia :

„Excelenţă, o persoană, căreia îi este scumpă onoarea armatei ruse, aduce la cunoştinţa dv., în mod particular, că un ofiţer din regimentul dv., anume C. A. Sucaciov, îmbrăcat în haine civile, jucând la un club, jocuri de noroc, s'a încurcat rău. Am informaţii exacte că un cămătar, anume Tripolitachi, a refuzat să-i sconteze o poliţă şi, întrucât cassa companiei respective e în mâinile d-lui Sucaciov... Vă atrag atenţia asupra faptului că verificarea cassei trebue făcută pe neaşteptate, ca ei să nu prindă de veste şi să nu se împrumute dela colegi. Vă rog să mă credeţi că, comunicându-vă acest lucru, nu fac decât să păzesc legea. Un binevoitor."

După ce isprăvi cele două scrisori, Voscoboev îşi frecă, mulţumit, mâinile, lipi plicurile, scrise adresele, lipi mărcile şi strigă pe servitor .

— Uite, Prohor, — îi spuse sugestiv Voscoboev, — ia scrisorile astea şi pune-le la cutie. Dar vezi să nu le pierzi, că sunt importante !

— De ce să le pierd, — răspunse Prohor, privind în tavan. Ce sunt eu : copil sau prost ?

— Aşa, băiete. Du-te.

Prohor luă scrisorile şi le duse grijuliu la bucătărie. Se lăsă pe o banca şi, cu buzele strânse şi cu sprâncenele-i roşii încruntate, purcese la o operaţie.

Această operaţie consta în faptul că activul servitor ţinu vreun minut scrisorile deasupra samovarului care fierbea în clocot, apoi deslipi mărcile poştale. După aceea, puse binişor mărcile, rulate, într'o cutie de chibrituri, iar scrisorile, împreună cu plicurile lor, le aruncă în găleata cu lături.

Pe urmă, servitorul se aşeză la masă şi, cu un aer somnoros, se puse să bea ceai.

Voscoboev sună din biuroul său. Prohor se uită gânditor la sonerie şi îşi mai turnă un pahar de ceai. Soneria mai sbârnâi de câteva ori. După ce îşi bău ceaiul, Prohor se ridică şi se duse fără grabă în biurou.

— Aţi sunat ?

— Am sunat ! ! ! Firesţe că am sunat. De 1000 de ori am sunat. Unde dracu ai fost ?

— Păi nu trebuia să pun scrisorile la cutie ?

— Cutia e aici, peste drum? Dar tu ai lipsit o jumătate de ceas !

— Iertaţi-mă, conaşule, dar eu răspund pentru serviciul meu. M'am dus la cutia asta de aici, dar era plină-plinuţă de scrisori. Trebuia să le vâr acolo ? Orice om trece pe acolo le ia. Se poate aşa ? Şi-atunci, le-am dus în a doua stradă, că acolo cutia e mai slobodă.

— Aşa da ! D'aia am băgat eu de seamă că vreo două scrisori n'au ajuns la destinaţie.

II

După masă, o doamnă veni în vizită la Voscoboev.

El o primi cu o mină acră. Intâi îi spuse că aşteaptă pe cineva cu care trebue să vorbească într'o chestie de afaceri, pe urmă puse pe Prohor să mintă că l-au chemat la club la o şedinţă importantă, dar doamna era neînduplecată.

— Dece mă dai afară ? îl întrebă pe Voscoboev, privindu-l bănuitoare. Poate ai o întâlnire de dragoste.

— Eşti nebună ! Am şi uitat că mai există şi alte femei. Numai pe tine te iubesc.

— Atunci rămân la tine vreo două ore.

Voscoboev îşi încleştă pumnul, în buzunar, bombăni un compliment şi, lăsând pe doamnă singură, se duse la bucătarie, la Prohor.

— Proşa, drag, — îi şopti, — peste un ceas trebue să vină o liceană ,o domnişoară tanără într'o rochie albastră. Sa-i spui să vină mâine, negreşit, că acum am fost chemat urgent la un bolnav.

— Da' ce, dv. sunteţi doftor că aţi fost chemat la un bolnav ?

— Atunci trage şi tu o minciună. Spune-i că m'am dus la o rudă bolnavă, la un unchi.

— Am să-i spun că v'aţi dus la unchiul dv., Ivan Alpatâci. Că bătranu a fost fără simţire şi că, acum, i s'a limpezit mintea.

— Aşa, aşa.

— Am să spun că nevasta dumnealui e plecată la Reazan, şi că dumnealui e singur şi e bolnav rău.

— Mai întinde şi tu minciuna cum vrei. Dar nu uita să-i spui să vină mâine negreşit. Am s'o aştepta. Pălăria Mariei Dmitrievna scoate-o din antreu sau acoper-o cu un jurnal.

— Lăsaţi pe mine.

Credincioşul servitor luă un ziar şi se aşeză, ca un câine de pază, în antreu.

Peste un ceas, veni, în adevăr, o fată de vreo 16 ani, în uniformă de liceană, fâstâcită, tremurând, cu faţa palidă, pe care puteai citi din capul locului simpla ei poveste : că-l iubeşte pe Voscoboev „mai mult decât îşi iubeşte viaţa", că nu înţelege deloc viaţa, că e naivă şi credulă şi că inimioara ei e entuziastă, curată şi capabilă de abnegaţie şi avânt.

— Spune-mi... întrebă liceana, neştiind ce să facă cu ochii : Domnul e acasă ?

— Domnul ? Nu-i acasă. S'a dus la unchiul dumnealui, că-i bolnav, săracul. Mi-a poruncit să vă spun să veniţi mâine.

— Dumnezeule ! se aprinse fata şi adăogă după o pauză : La revedere, şi iarta-mă de deranj... Am să vin mâine. Dar schimbă-mi, te rog, cinci ruble. Opreşte-ţi o rublă, iar restul dămi-l mie. Şi te rog, să-i transmiţi complimente boerului.

Tinând moneda de cinci ruble, de aur, în palmă, Prohor căzu pe gânduri :

— De... Spuneţi să vă dau restul ? Restul pot să vi-l dau, dar... Afară de banii aştia, mai aveţi mărunţi, de trăsură ?

— Mai am ceva, — răspunse liceana, privind nedumerită pe Prohor. Douăzeci şi şase de copeici.

— Aşa, aşa... Sunteţi o domnişoară foarte dragută şi am să vă fac o propunere. Daţi-mi mie aceste cinci ruble că n'o să vă pară rău. O să-mi mulţumiţi chiar. Şi eu am să vă spun tot.

— Ce ai să-mi spui ? Pentru ce ? bolborosi liceana cu uşoară spaimă.

Prohor bagă moneda în buzunar, se apropie de masuţa din faţa oglinzii şi ridica jurnalul care era întins pe ea.

— Vedeţi? Ştiţi ce-i asta? O pălărie de damă ! Dar acolo, în colţ, vedeţi ce e ? Galoşi de damă. Dar daca vă las să intraţi în odaia aia, auziţi nişte sărutări grozave !

— Zău ? şopti în chip şuerător liceana, apucând pe Prohor de mână. Poţi să juri că e adevărat ?

— N'aveţi nici o grijă, că vă servesc eu cinstit. Dar dacă o să vină vreodată vorba despre asta, să nu mă spuneţi, dragă domnişoară. Să-i spuneţi că aţi văzut singură pălăria şi galoşii şi, firesţe, aţi auzit şi o voce de damă. Şi să-i mai spuneţi : „Aha, m'ai înşelat ! Imi spuneai că numai pe mine mă iubeşti şi mă adori". V'a spus aşa ceva ?

— Mi-a spus, — şopti liceana, roşie de ciudă şi de durere. Doamne, ce ruşine !

— Cred şi eu că v'a spus. Cine ştie la câte a spus vorbele astea ! O să-i spuneţi : „Am aflat că, în fiecare lună, la tine vine altă liceană şi că ţi-ai bătut joc de atâta sex femeiesc ! Le zăpăceşti şi pe urmă le părăseşti. Nu-i frumos. Este josnice faptele tale !" Dar pe mine să nu mă băgaţi în treaba asta, dragă domnişoară. Duceţi-vă. Daţi-mi voie să deschid eu... Mergeţi sănătoasă ! Unde staţi ? Aha, în Tretia Rojdenstvenscaia! Birjar, du-o în Tretia Rojdenstvenscaia, 26 de copeici...

. . . . . .

. . . . . .

Din rusește, de R. DONICI

de ARCADIE AVERCENCO

Pind - Macedonia

— Poem în proză —

Piscuri ameţitoare sărutate de legende ; locul unde trăsnetul şi-a încercat puterile şi unde Zeus îşi instalase observatorul.

Plaiuri fermecate — grădiniţa zeilor.

Tainice văgăuni, în care zeiţele îşi pierdeau capul.

Aici poezia plutеşte sub forma ei dintâi, iar cântecul nimfelor mai pribegeşte şi azi prin coclauri, ca un ecou întârziat.

Văile abrupte, atrag stelele, luna, şi soarele, mai aproape, mai aproape, până ce piscurile le străpung, sângerându-le.

Nourii plutesc ori prea sus, ori prea jos, niciodată la mijloc ; acest câmp fiind rezervat legendelor.

Azi, sunt aceleaşi piscuri, aceleaşi plaiuri şi aceleaşi văgăuni, peste care domnesc oameni — urmaşii cuceritorilor.

Bărbaţi falnici şi femei cuvioase.

Copiii lor — scântei de cremene.

S'au înfrăţit cu codrul şi s'au împrietenit cu cerbii ; cu urşii se iau la trântă !

Munţii li se închină cum se închină un slab în faţa celui tare.

Cred că zeii sunt mulţumiţi de cei cari le-au luat locul.

Buc. 17 Ian. 1940.

PASCAL NICOLAE MARCO

IN IAD

M-me Scaraoţchi către Scaraoţchi junior: Dacă îl mai laşi pe Cerber să-l prindă hingherii, va fi vai şi amar de pielea ta.

IN RAI

Intâia stafie către a doua stafie: Atenţie! Vine un fraier cu cearceaf de olandă!

PE PAMANT

El: Ce zici, iubito, rău s'a mai prostit Voinescu ăsta...
Ea: Tu te-ai tâmpit, nu vezi că desenul nu'i de Voinescu ci de Belzebuth?!

SCENA · FOYER · ECRAN

TEATRUL COMEDIA

UN BAIAT ŞI JUMATATE, DE N. CONSTANTINESCU. MUZICA DE NELLO MANZATTI

Intr'adevăr, după ce am asistat la comedia d-lui Nicuşor Constantinescu, am avut impresiunea netă că vara se apropie cu paşi grăbiţi. Aceeaş atmosferă de farsă şi de antren, tablourile pe cari le vom regăsi în cursul viitoarei stagiuni, costumele luminoase şi textul uşor, precum se obişnueşte foarte curent pe scenele estivale. Desigur, direcţia teatrului Comedia face, cu această reprezentaţie, un fel de pauză în urma nenumăratelor succese, o recreare dupe câteva montări grele, un divertisment şi pentru personalul artistic şi pentru public. De-ar fi să-l punem în legătură cu asemănătoarea comedie bufă dela teatrul Vesel, cred că putem socoti teatrul d-lui Sică Alexandrescu intrat în ritmul căldurilor.

Poate s'a prea grăbit, şi pentru un cercetător al artei dramatice, preocupat de puneri în scenă superioare, spectacolul să fie socotit inferior.

Nu trebue să uităm însă şi necesitatea unor pauze. Dacă unei stagiuni în general inferioară, i se mai adaogă un spectacol fără adâncime, desigur este trist. Insă, considerând nivelul ridicat al spectacolelor reprezentate anul acesta pe scena Comediei, farsa d-lui N. Constantinescu este mai mult decât nimerită.

„Un băiat şi jumătate", privind fugar şi vesel anumite aspecte ale vieţii, alcătueşte o recreare chiar necesară după munca încordată a zilelor noastre.

Un travesti simpatic al d-rei Leny Caler, antrenantă şi plină de viaţă. O mulţime de încurcături, dar toate fără de importanţă, spirite aruncate cu nesaţ.

D-nul Timică, încăodată, şi probabil ca întotdeauna şi de acum înainte, remarcabil. Humorul său naiv, puritatea jocului, simplitatea şi armonia gesturilor sale, cari provoacă atâtea valuri de râs sănătos.

Şi să relevăm atunci, pe d-na Silvia Dumitrescu ce l-a secondat cu abilitate, punând în interpretarea sa, pe lângă distincţia unui joc de înaltă clasă, hazul neprevăzutelor reacţii.

Dela teatrul Naţional, d-nul Pop Martian a înfăţişat pe scenă un personagiu corect şi în nota seriozităţii ce i se cerea.

Celelalte roluri deţinute de Antoniu, M. Wauwrina, Agnia Bogoslava, Niculescu Cadet şi Buzău, precum şi nespus de hilara creaţie a d-nei Nora Piacentini, plină de vervă, trepidantă, cu apariţia căreia în scenă, se luminau chipurile spectatorilor.

Adăugând desigur un omagiu interesantei interpretări a d-lui Eterlé, care s'a dovedit un actor de nespuse rezerve dramatice.

Un cuvânt bun vom avea şi pentru muzica d-lui Nello Manzatti.

VICTOR POPESCU

Rolurile pot influenţa structura sufletească a actorului?

de ADRIANA KISELEFF

LA TELEFON aflu că d. Grigore Mărculescu, e bolnav. Totuşi mi se acordă un interview telefonic. La capătul celălalt al firului surprind d-lui Mărculescu, aceeaşi inflexiune în voce, aceeaşi vibraţie şi vioiciune în expresie, aceeaşi dozare a efectului, ca şi atunci când îl aud în scenă.

Vreau să desprind pe **om** de **actor.** O personalitate de alta. Zoresc gândul în cercetare şi îi impun să discerne. Totul stărue în confuzie, entităţile se suprapun, se întretaie. Imi revin atunci toate răspunsurile primite la întrebarea de mai sus, răspunsuri care prin conţinutul lor trădau o fugă parcă a omului de actor şi invers. Vag, pe ici, pe colo, câte un cuvânt, câte o replică care denunţa rezerva. Nu este pentru prima oară când mi se întâmplă să stau de vorbă cu un actor şi să descifrez din vorba, gesturile şi atitudinea lui, svonul unei lumi de dincolo de el, svon descifrat din fiecare rol, din fiecare personagiu, interpretat pe scenă. Să fie un fenomen de refulare latent şi neobservat în subconştientul actorului, ceeace constue esenţial omenesc într'un caracter, într'un personagiu? O simbioză între fictiv şi realitate, simbioză şi infiltraţie totodată care face ca totul să respire într'o firească şi dârză convieţuire? Uşurinţa cu care un actor poate îmbrăca mănuşa unor caractere cât mai diverse, unor existenţe cât mai contradictorii ca şi graba cu care poate rămâne cât mai repede în afară de ele nu înseamnă poate că în adâncul sufletului lui, cu fiecare din roluri nu s'au adăugat straturi noui de simţire!? D. Mărculescu mă lămureşte spunându-mi că influenţa pe care o primeşte dela roluri nu se realizează prin anumite automatisme, fapt care ar constitui o simplă obicinuinţă a individului de a stărui într'o manifestare de suprafaţă Un gest, un tic, o atitudine, ţi-ar fi rămas întâmplător moştenire după ce ai părăsit scena unde ai trăit existenţa unui clown, a unui om de afaceri, beţiv, institutor, haimana, nobil, etc... nu înseamnă că ţi-a influenţat sufletul chiar dacă ai surprinde la tine aceste gesturi, atitudini.

Pentru mine, întreaga galerie de tipuri jucate au încetat de a fi din clipa când personalitatea mea s'a desprins din ele. Vreau să spun că personagiile pentru mine nu constituie fiinţe vii care să mă obsedeze ca o realitate efectivă. Sufletul meu dacă a fost sau nu influenţat şi în ce anume măsură, depinde nu de identitatea personajului, ci de omenescul pe care-l găsesc în structura intimă a personagiului şi care rămâne şi trăieşte dincolo de orice înfăţişare a lui. Pentrucă pot spune că atunci când nu s'a'ntâmplat să joc roluri de esenţă mai omenească, oameni buni, înduioşetor de buni, să mă simt dacă nu mai bun, dar să doresc parcă instinctiv să devin mai bun. După cum atunci când joc roluri comice, roluri în cari sufletul meu vibrează, fiind supus celei mai largi destinderi, să ies din scenă cu o mai bună dispoziţie sufletească. Plec cu un anumit tonus sufletesc, fără ca personagiul să mă mai preocupe câtuşi de puţin — totul moare pentru mine odată cu barba, cu mustaţa sau cu redingota pe care le detaşez de mine.

— Păstraţi nostalgia vreunui rol?

— „Da! nu de puţine ori mi s'a'ntâmplat mie ca şi multora din camarazii mei, dacă nu poate tuturora, să ne trezim spunând: — „Ce-aşi mai vrea să joc un rol ca „ăla" din piesa „aia". Aşa rol zic şi eu; îmi mergea la inimă, vibram tot când mă aflam în „scenă". Un rol ca „ăla", continuă d. Mărculescu, nu înseamnă neapărat un rol cu identitatea aceluia, ci un rol cu aceleaşi adevăruri omeneşti, cu aceleaşi emoţiuni artistice.

D. GRIGORE MĂRCULESCU

Imi amintesc de rolul pe care l-am jucat în „Când viţa tânără 'nfloreşte" şi de multe altele, roluri pur omeneşti, de puternică concepţie umană — când mă gândesc la acel rol, mă gândesc numai la sufletul lui, — mă lămureşte d. Mărculescu, pe care simt că l-am obosit puţin.

O singură întrebare şi am terminat.

— Ţineţi sau nu seamă de public când vă găsiţi în scenă?

— „In scenă nu mă interesează decât „partenerul". Atât. E rândul lui să mă observe. Partenerului meu în schimb îi urmăresc jocul, replicile, gesturile, îl urmăresc cu interesul cu care mi-aşi urmări în viaţă un cunoscut, un prieten, un adversar într'o situaţie analoagă. Trebuie să cred în el, în mine ca să pot creea atmosfera necesară, ca să uit fictivul şi să trăiesc realitatea. Jocul nu-l dozez folosindu-mă de influenţa, de impresiunile pe care le primeşte publicul, ci după modul cum partenerul meu ştie şi înţelege să ia parte la tot ce se petrece, armonizându-şi jocul lui cu al meu.

...Inchid telefonul, întrebându-mă în acelaşi timp câţi dintre cei cari mi-au răspuns s'au aplecat cu gând sincer, detaşând ceeace este al lor de ceeace nu este al lor?.

Notiuni de artă dramatică

— Lecţia VIII-a —

de V. MAXIMILIAN

Acum patruzeci de ani, şcolii de actori, i se zicea „Conservatorul de declamaţie". O denumire ce mi se pare foarte justă, cuvântul *conservator*, conţinând noţiunea de „conservare", de „păstrare", a însuşirilor cu care elevul vine la conservator şi pe care trebue să le dovedească la examenul de admitere.

Cuvântul de „declamaţie", era iarăşi bine întrebuinţat. Prin declamaţie se înţelegea pe atunci, o vorbire deosebită de vorbirea ordinară. Deodată însă s'a înlocuit pe firma conservatorului, cuvântul *declamaţie* cu expresia *„artă dramatică"*. S'a spus că prin declamaţie, se înţelege o vorbire pe un ton umflat, exagerat şi nenatural. Ori, conservatorul e împotriva acestui fel de vorbire.

Există totuşi, două tonuri în vorbire. Să observăm la un banchet, în ce ton ne vorbeşte vecinul nostru. Şi ce ton ia apoi de îndată ce se ridică să ţină un discurs. Ne vom da seama că i s'a schimbat chiar vocea. Dece? Deoarece conţinutul discursului, nu cuprinde banalităţile ce ni le comunicam unul altuia cu un minut înainte.

Şi tonul trebuia deci să fie altul. Tot aşa se întâmplă şi dacă ar declama o poezie. Dar dacă într'adevăr cuvântul declamaţie ar însemna un defect, dece se spune atunci că cineva „declamă frumos" sau „declamă urît"?

Se zice uneori că cineva vorbeşte pe un ton „declamatoriu" sau că „face teatru" când vorbeşte. Defectul aci, constă în exagerarea tonului faţă de conţinutul frazei.

In ce priveşte „naturalul" vorbirii, ce ne facem atunci când e vorba de versuri? Să ascultăm pe un poet citindu-şi poeziile şi vom vedea că naturalul vorbirii urmărit prin modificarea vechiului titlu al consenvatorului, nu e preferabil nici poeţilor, deci folosit de către elevi se comite o greşeală, mai ales în poeziile lirice.

Ce se învaţă acum la conservator, se învăţa şi acum patruzeci de ani. Elevul învaţă cum să spună o poezie, un monolog sau cum să răspundă partenerului său într'o scenă fără cap şi fără coadă. Aceasta nu e însă artă dramatică. Şi nici n'ajunge pentru ce i se cere elevului după ce iese din conservator. De aceia ar trebui ca în cursul anului să se reprezinte piese întregi cu elevi. In acest mod viitorii actori, vor putea lua contact cu lumina rampei, îmbrăcaţi în costume şi purtând deghizamentul necesar. Vor putea să se vadă pe ei înşişi realizând imaginile ce şi le-au făcut asupra personagiilor ce le reprezintă şi mai ales vor putea pune în evidenţă inteligenţa scenică în alcătuirea formei artistice sub care se înfăţişează. Ori, cum acest lucru nu se obişnueşte în conservator, e bine ca din timpul şcolii elevul să înveţe ce înseamnează a găsi prin aşa zisul studiu, justa înfăţişare a personagiului.

Este adevărat că actorii se simt foarte măguliţi când li se spune că şi-au studiat bine rolurile. Iar dacă nu li se spune, ţin foarte mult să lase să se creadă acest lucru. Şi mă'ntreb: în ce texte latineşti a găsit regretatul meu maestru *Nottara* figura poetului Horaţiu, aşa cum a înfăţişat-o el, făcând o neuitată creaţiune dramatică. Din ce hrisoave s'a adăpat *Aristide Demetriade* când ne-a redat atât de splendid pe *Vlaicu Vodă*.

Textele şi hrisoavele nu le-ar fi pus niciodată la îndemână sufletul acestor personagii pe cari marii dispăruţi ai scenii noastre, i-au creiat cu suflet din sufletul lor.

Să presupunem însă că maestrul Nottara ar fi vrut să se conformeze unui studiu pentru descoperirea adevărului istoric. Ar fi găsit că: Horaţiu a fost fiul unui libert, care, dacă s'a ocupat de învăţătura fiului său, reuşind pe deplin, n'a reuşit să-l obişnuiască şi cu felul de a se prezenta cineva în lume — Horaţiu era chel şi gros. Deasupra unei cămăşi rupte sau soioase, îşi punea, fără jenă, o togă nouă. Iar în ce priveşte toaleta zilnică, şi-a atras de multe ori observaţiile lui Mecena. Ce s'ar fi întâmplat dacă l-ar fi reprezentat aşa?...

E un punct principal asupra căruia trebuie să i se atragă atenţia elevului încă din şcoală.

Se mai face un enorm abuz sfătuindu-se actorii să *copieze natura*. Ce bine ar fi, şi ce uşoară ar fi atunci meseria noastră! Ne plimbăm câteva ore pe stradă, găsim modelul de care avem nevoe, îl copiem, şi gata! Numai că nici *Hamlet*, nici *Othelo* nu se mai plimbă de câteva secole pe stradă. Interpretul unor asemenea roluri, zadarnic va pleca în căutarea modelului corespunzător. Afară de aceasta, o persoană oarecare poate semăna cu Othello. Othelo însă, nu poate să semene cu nimeni. Mulţi avocaţi pot fi *Caţavencu* din „Scrisoarea pierdută". Caţavencu însă, nu-i niciunul din aceştia. A spus-o profesorul Ibrăileanu. De pe urma aşa ziselor modele luate din societate, s'au întâmplat mari căderi chiar unora dintre cei mai valoroşi actori. Marele actor francez *Lucien Guitry* în preajma premierii comediei *Tartuffe* în care juca rolul titular, a dat un interview referitor la noua sa interpretare a făţarnicului preot. Printre altele, spunea că şi-a găsit modelul exact în persoana unui preot iezuit, pe care l-ar fi întâlnit într'o gară de drum de fier şi pe care l-a studiat. Curiozitatea publicului a fost nemăsurată. Toată lumea aştepta această nouă interpretare — *Tartuffe* al lui Guitry, a fost într'adevăr cel din gară, dar n'a fost al lui Molière. Marele artist, contravenise la esenţiala condiţie care impune actorului să CREEZE, NU SĂ COPIEZE. Este o datorie de care depinde însăşi existenţa şi rostul teatrului.

„In viaţa fiecărui om există o particularitate, un defect, sau o calitate. O pasiune, un obiceiu, care predomină şi caracterizează actele unei întregi existenţe. Asupra acestui sentiment sau pasiune, actorul trebue să insiste. Fiindcă cine din noi nu ştie mai mult sau mai puţin ce este dragostea, ambiţia, ura, falsitatea, etc.

Ce-ar putea să intereseze atunci pe spectator, dacă actorii merg, vorbesc, judecă la fel ca toţi ceilalţi oameni? Interesează *amploarea părţii caracteristice a personagiului*, din care actorul trebue să facă o sinteză trăită. Şi pentru aceasta, este nevoe să se topească la un loc multe dragoste, multe ambiţii, multe falsităţi etc. Un asemenea personaj, face parte din umanitate, este adevărat, dar o *întrece* şi o *rezumă*".

In Tartuffe al lui Moliére, Guitry n'a pus decât un singur Tartuffe.

Intr'o convorbire cu marele savant dispărut *Vasile Pârvan*, ne-a spus că *„Medea"* din tragedia cu acelaşi nume a lui *Euripide*, apare ca o femee rea şi primejdioasă, aşa cum se reprezintă pe scenă deobiceiu — nu din pricină că *Iason* a părăsit-o, ci pentrucă Iason plecând îi rămân copiii nerecunoscuţi. Ori, copiii bastarzi pe vremea elenilor erau izgoniţi din rândul adevăraţilor cetăţeni. Poate că rolul Medeii, jucat sub acest aspect, ar obţine compătimirea publicului. O mamă părăsită, înduioşează mai mult ca o femeie părăsită.

Cred însă că această analiză a textului, n'ar duce la un bun rezultat, fiindcă ne-ar îndepărta de adevărata intenţie a lui Euripide. Acelaşi lucru s'ar putea întâmpla şi cu piesa lui Octave Mirbeau: „Les affaires sont les affaires", jucată la noi cu titlul: „Banii". In această dramă, autorul a vrut să înfăţişeze prin personajul central *Isidore Lechat* un om cu un suflet josnic, care nu cruţă nimic, când e vorba să câştige bani. După premieră, d. *René Doumic*, membru al academiei, dovedeşte în modul cel mai convingător, că fiecare din personagiile piesei, în parte, şi toţi împreună, sunt mult mai odioşi decât Isidore Lechat, care, devine cel mai simpatic. Este posibilă oare această interpretare din partea actorului? Nu cred. Ne-am îndepărta de la intenţia autorului.

„Acela care lămureşte prea mult pe autor, îl întunecă", a spus Tolstoi.

Am vrut prin aceste exemple să îndepărtez pe viitorii actori de la credinţa că stăruind în cercetări şi analize de tot felul, pot găsi adevărata înfăţişare a rolului.

Rolul trebue să se dizolve în toată fiinţa actorului, întocmai ca zahărul în apă, fără nicio altă condiţie decât că unul e solubil, şi celălalt, disolubil. De uşurinţa cu care se face această reacţiune, depinde şi succesul şi insuccesul actorului. Dacă însă rolul nu e zahăr, şi e cretă; dacă actorul nu e o apă caldă — ci un bulgăre de ghiaţă, este imposibil să se obţină un succes.

Nici un studiu, nici o străduinţă nu este în stare să preîntâmpine asemenea nepliceri.

Despre ceiace, într'adevăr trebue să ţie seama actorul în compunerea rolului său, vom vorbi săptămâna viitoare.

Turneul pe zonă

Teatru şi cinematograf pentru ostaşi

de GHEORGHE SOARE

Oficialitatea culturală a izbutit să trimeată pe zonă câteva echipe de artişti; câţiva slujitori ai frumosului, cari se încumetă să lupte cu asprimea timpului şi cu greutăţile drumului. Turneele artistice pe zonă sunt realităţi, nu proecte.

Teatru; piese întregi nu se pot juca decât acolo unde există săli, scene, decoruri şi lumină. Ori, dacă trupa ajunge într'un oraş care are o astfel de zestre, cetăţenii vor privi acţiunea prin obişnuita lor putere de înţelegere. „Am mai văzut noi teatru şi artişti!"

Iată pentruce grija şi atenţia conducătorilor s'a îndreptat asupra celor mai depărtate, celor mai răzleţe localităţi. Caravanele Ministerului Propagandei Naţionale sunt pe teren, având misiunea de a prezenta spectacole mixte — teatu şi cinematograf — atât militarilor, cât şi populaţiei civile.

Ajungând în localitatea cutare, caravana se prezintă comandantului garnizoanei, care fiind informat, stabileşte itinerariul pe care-l va urma şi executa echipa artistică. Pe o rază de 50—60 kilometri în jurul garnizoanei, urmând programul, caravanele se despart, se împrăştie şi acţionează.

După 10—20 kilometri de mers pe şosea bună, caravana se abate din drum, o apucă la dreapta ori la stânga şi se pierde pe câte un drumeag care ajunge în cătunul din fundul cine ştie cărei văi.

Acolo e rostul ei adevărat. Acolo unde tot cătunul iese la uliţă, privind uimit la drăcovenia care aleargă fără cai.

Pentru puterea celor opt cilindri ai maşinei, nu există, nu trebue să existe coastă şi vale.

Când caravana s'a oprit în faţa primăriei, la şcoală ori la postul de jandarmi, dau fuga toţi sătenii să afle ce s'a întâmplat. Cine-a venit?

Şi preotul, ori învăţătorul încep să-i lămurească, precum că stăpânirea nu umblă numai după biruri şi oprelişti, ci şi după lucruri noui, folositoare minţii şi sufletului satelor.

După o jumătate de ceas, caravana nu se mai vede din mijlocul sătenilor. Lume peste lume, bătrâni şi copii privesc lung, cu teamă şi îndoială la căruţa cu roate de gumă, care a urcat pieptul deallului fără boi şi fără tânjeală.

In sat, nici o odae nu e mai mare ca a şcolii. Aci o să fie toată tărăşenia.

Intr'un sfert de ceas, tehnicienii au şi montat aparatele şi sunt gata să dea drumul proecţiei cinematografice.

Pentrucă e ziuă, operatorul are grijă să ceară câteva scoarţe şi velinţe pentru astupatul ferestrelor.

Sala de cinematograf e gata. Fruntaşii satului, aşezaţi în primele bănci, fac pe cunoscătorii şi dau lămuriri celor care nu se pricep: „Aveţi răbdare, c'o să vedeţi voi cum umblă; cu electrică şi motor!"

A venit şi preotul. Odată cu el au intrat şi nişte rubedenii de prin satele apropiate, venite din întâmplare pe la taica popa...

Şi lumea începe să curgă în valuri nesfârşite.

Un gradat a venit din timp şi din ordin să oprească câteva bănci pentru domnii ofiţeri.

Reprezentaţia începe; publicul militar şi civil priveşte cum se înşiră pe pânza albă, atâtea minunăţii — atâtea din atâtea pe care nici cu ochii minţii nu le putea destrăma.

In pauze, un actor urcă pe scenă şi spune versuri. Programul se desfăşoară după cum a fost aprobat de oficialitate.

Gerul năpraznic care s'a abătut asupra sectorului Nord-Vestic unde acţionează caravanele Ministerului Propagandei Naţionale se simte până şi în încheeturile aparatelor.

Până să se încălzească şi să intre în funcţiune, mădularele aparatelor troznesc parc'ar fi de lemn, nu de oţel.

Publicul însă aşteaptă; s'a obişnuit de mult cu aşteptarea...

Dacă ne învrednicim să privim acţiunea artistică dela depătare, dacă izbutim să ne apropiem sufleteşte de flăcăii în mijlocul cărora e trimisă, vom recunoaşte că aceste turnee au însemnătatea celor mai frumoase acte de raţiune.

Caravanele nr. 3—4—5 ale Ministerului Propagandei Naţionale nu cunosc itinerariile decât dela o localitate la alta.

Nimeni afară de comandanţi nu ştie destinaţia. Ofiţerul delegat ştie că servanţii caravanei sunt în serviciu comandat şi că trebue să-i ducă la destinaţie; pe unde, nu interesează!...

Şi noi ne-am obişnuit cu mutismul.

Programul e program — în cadrul lui, pe scenă actorul ştie ce are de făcut.

In loc de scenă, două mese luate dela popotă, în loc de decor o scoarţă ori un covor, în loc de joc de lumini ca la teatru, un mănunchi de raze orbitoare năpustite din obiectivul aparatului de proecţie în ochii actorului. Şi e un ger îngrozitor.

Aburii care ies din gură, cu fiecare răsuflare, se topesc uşor...

Din acest al lui pământ,
La vrăşmaş nu dă Românul
Decât locul de mormânt!

Două mii de metri de film, câteva balade, un imn, câteva glume fac un program artistic pe zonă; un program care cu mici modificări e prezentat de echipă de câte 5—6 ori pe zi.

Şi public la toate; turneul pe zonă merge în plin.

Cronica muzicală

Ion Nonna Otescu

de ROMEO ALEXANDRESCU

Muzica românească a pierdut un ctitor al aşezămintelor ei capitale: pe Ion Nonna Otescu.

La temelia fiecăruia din începuturile organizate ale muzicei noastre, cea mai tânără din filicele culturei neamului, Ion Nonna Otescu a fost unul dintre ziditori.

Intr'o epocă a vieţii, în care tinereţea îndeamnă pe cei mai mulţi să-şi grăbească succesele personale, să caute a face din sine un centru al atenţiei generale, Ion Nonna Otescu, deşi dotat cu rară dărnicie şi având cele mai uşoare perspective de a străluci ocupându-se exclusiv de difuziunea compoziţiilor sale muzicale, a avut înţelepciunea să treacă foloasele capacităţii sale mult dincolo de sine, străduindu-se să creeze condiţii de viaţă pentru întreaga muzică românească.

El vedem astfel, în 1919, activând neobosit dar cu o modestie admirabilă, care n'avea să-l părăsească niciodată, la zămislirea unei opere române, înconjurat de un grup restrâns de entusiaşti, vechiu deziderat al liricei româneşti în formaţie, care nu putuse încă niciodată să capete decât structuri efemere.

Idealul este atins în acelaş an, în ciuda nenumăratelor piedici şi greutăţi ce păreau de neînvins, acumulate în calea realizatorilor iar în scurt timp, Opera Română devine instituţie de stat intrând în faza statornicirii ei definitive.

In 1920, părtaş de frunte al unui grup de compozitori, la care George Enescu aderă inimos, vestind din străinătate pe iniţiatori că primeşte preşidenţia consacrând astfel frumoasa înfăptuire, Nonna Otescu luptă la înfiinţarea unei societăţi a compozitorilor. Şi aci, izbânda este desăvârşită. Concerte, culegeri sistematice de folclor, întreprinse de colaboratorul său, de care l-a legat o prietenie fără de umbre, Constantin Brăiloiu, o întocmire generală care aduce curând societatea la nivelul celor mai bune organizaţiuni străine similare, recomandă limpede calitatea muncei întreprinse de comitetul, al cărui vice preşedinte activ a fost Ion Nonna Otescu, în chip neîntrerupt, timp de două zeci de ani.

In alt însemnat for al artei muzicale româneşti, la „Academia Regală de muzică şi artă dramatică" Nonna Otescu, conducător timp de douăzeci şi unu de ani, a ştiut întotdeauna să facă respectat cuvântul său luminat, blajin dar hotărît, dând încurajări celor talentaţi şi având înţelepciunea şi tăria să îndrumeze în alte direcţii pe aceia pe care, insuficienţele aptitudinilor i-ar fi putut duce la decepţii amare, mai târziu. Supleţea de rară distincţie a înţelegerii sale, inteligenţa fină şi spiritual tradusă în verb, cu care era înzestrat, farmecul subtil al persoanei sale, natura de visător, care se trăda, sub aparenţe care nu reuşeau să înşele, în oricât de iscusită discreţie ar fi învăluit reflexia ei în fisionomie, nu pot fi uitate de îndureraţii prieteni lăsaţi în urma-i, pretutindeni.

Vraja poetică a muzicei sale, căci mai presus de toate, Nonna Otescu a fost un minunat compozitor, va dăinui însă, perpetuându-i farmecul propriu, pe care, până ieri, îl puteam resimţi, direct. Iar icoana, parcă întotdeauna uşor ireală, a acestui artist care, părea întotdeauna, că pluteşte cu gândul în depărtări frumoase, desprinzându-se, prin dedublare, de proza materialului, va rămâne deosebit de preţios întipărită, în amintirea celor rămaşi.

ECRANUL

CARLTON: Apus de glorie.

L-ai văzut şi dumneata pe bătrânul fost „maestru", plimbându-se fără nici un rost pe „Cale" şi mestecându-şi intre gingiile văduvite de măsele, împreună cu ţigarea de foi, necazurile.

L-ai văzut şi dumneata şi te-ai minunat: „Cum, adică? El, maestrul care juca în faţa sălilor pline, el, care strângea mâinile miniştrilor, a ajuns în halul ăsta? Unde-a dispărut toată averea lui? Cine a suflat în ea, de s'a împrăştiat ca puful unei flori de păpădie?"

Răspunsul e simplu. Iţi întinde cineva o fotografie din tinereţe a „maestrului" şi te lămureşti.

Inţelegi de ce copilul acela răsfăţat al publicului şi-a cheltuit toată averea. Sunt ochii lui prea adânci, privesc prea departe, pentru ca să se fi mulţumit, în tinereţe, cu meschinele lucruri cari-l înconjurau.

Şi iată dece „maestrul" îşi continuă acuma drumul neîncăjit, din pricina lui, din pricina oamenilor, din pricina lumei întregi.

Julien Duvivier şi i-a închipuit pe toţi aceşti „maeştri" îmbătrâniţi, strânşi laolaltă într'un azil în care să-şi petreacă în linişte ultimele zile.

S'au mai realizat filme în cari erau prezentaţi laolaltă vagabonzii (Azil de noapte), sau fetele de pension (Fete în uniformă), sau micii orfani (un film vechiu cu Madeleine Renaud în rolul principal).

Sau pensionarele unei case de corecţie (Derrière les barreaux).

In fiecare film întâlneam oameni revoltaţi, nemulţumiţi cu traiul pe care îl duceau.

Revoltele acestea nu rezultau însă din cauza unui complex atât de ciudat de împrejurări, ca revolta bătrânilor actori.

Bieţii cabotini se poartă ca nişte copii — nu erau ei, doar, copii răsfăţaţi ai publicului?, — ba chiar mai rău decât nişte copii. Copilul, în faţa unei farse, râde. Actorul suferă. Cea mai neînsemnată notiţă injurioasă dintr'un ziar, îl face să plângă, să se închidă în odae şi să nu mai iasă. Ca un copil.

Această latură a personalităţii unui actor, precum şi multe altele, le-a prezentat minunat Julien Duvivier, care odată cu acest film, cred că a realizat cea mai bună operă din cariera sa de regisor. Şi, ceeace este mai surprinzător pentru Julien Duvivier, s'a folosit de mijloace cât se poate de simple.

Astfel, visele bătrânilor actori sunt sugerate prin aplauze cari se aud pe lungile coridoare ale azilului, amplificându-se în dreptul uşii fiecărui pensionar.

Actorii cari apar în acest film, realizează cu toţii, adevărate creaţii. Chiar şi Victor Francen, care — mulţumescu-Ţi Ţie, Doamne — nu mai apare în uniformă de marinar. Michel Simon, în rolul actorului care n'a „prins" niciodată rolul pe care-l visa, isbuteşte să impresioneze prin amestecul de humor şi de tragic din jocul său. Abuzează, poate, de chipul lui „quasimodian".

Pe toţi îi întrece însă Louis Jouvet care este, de-a dreptul uimitor.

Filmul este, de altfel, de departe cea mai bună producţie dintre ultimele pelicule franceze.

CAPITOL: Vrăjitorul din Oz.

Am revăzut filmul despre care am mai scris aici acum câteva săptămâni. Şi am să mă duc să-l mai văd încă de câteva ori. Să nu credeţi că sunt nebun. Mă entuziasmez, însă, câteodată mai rău decât un copil — de o pildă, pruncul blazat care stătea în faţa mea, o ruga pe maică-sa, să nu mai stea la film, fiindcă lui nu-i plac „fleacurile" astea. In timpul ăsta, eu, pe locul meu, eram în al nouălea cer şi îmi împărtăşeam impresiile unui tânăr de 7 ani, care mă privea foarte amuzat.

Am înţeles că filmul trebue văzut mai ales de oamenii mari, cărora le-a rămas sufletul tânăr.

Tuturor oamenilor cari se simt astfel, le recomand filmul acesta, în care technicolorul este mai potrivit ca niciodată, atmosfera de „basm" şi „vis", fiind minunat redată.

TRAIAN LALESCU

Literatură, artă, idei...

UN NOU VOLUM DE NUVELE

Prozatorii noui caută mai toți să-și exprime experiențele diverse în forma romanului, ce oferă o mai mare libertate în compoziție. Nuvela pare un gen părăsit. Dar motivele literare pentru care nuvela trebue să trăiască, sunt numeroase.

Directorul „Universului literar", d. Victor Popescu, a făcut un punct de program al revistei, din a prețui nuvela, cerând-o scriitorilor tineri și publicând-o în paginile publicației ce o conduce.

Insuși d. Victor Popescu este nuvelist, autor al volumului „Biserica Neagră".

A doua carte a d-sale, cuprinde tot nuvele.

La începutul lunii viitoare, editura „Cartea Românească" va scoate noul volum, al cărui titlu va fi anunțat cu puțin înainte de data apariției.

Primim următoarele :

D-LE REDACTOR,

O regretabilă întâmplare a făcut ca numele meu să figureze în ultimul număr al revistei „Prepoem", unde se aduc nejustificate și grosolane injurii poetului Ștefan Baciu.

Cum atacul, bazat, în primul rând, pe rea credință, pornește din partea unui om cu destul de modeste posibilități spirituale, solidarizarea cu d-sa ar însemna un act de conștientă trădare față de adevăratele valori.

Rugându-vă să luați notă de sistarea definitivă a colaborării mele la susnumita revistă, rămân al D-voastră,

Mihu Dragomir

SCARĂ LA CER

Se cheamă noul volum de poezii al d-lui Virgil Carianopol, care va apare la începutul lunei viitoare în colecția Universului Literar.

Doritorii de frumos și cititorii fideli ai poetului vor avea bucuria de a găsi în volumul anunțat, un nou Virgil Carianopol.

SAINTE BEUVE

Interesantă și utilă este ultima culegere de texte prezentată de colecția „Critica" a editurii Fundației pentru literatură și artă „Regele Carol II" : **„Pagini de critică"** de Sainte Beuve sunt în adevăr alese cu adâncă înțelegere și excelent traduse de d. Pompiliu Constantinescu, cunoscutul critic literar.

E o lucrare foarte bine alcătuită și deosebit de folositoare marelui public căruia i se prezintă pentru întâia oară la noi o antologie substanțială în întreaga operă a marelui critic francez.

Această operă — subliniază d. Pompiliu Constantinescu — „închide în sine toate problemele, toate dificultățile, toate controversele și toate ambițiile înalte" pe cari și le pune orice critic, orice cetitor avizat și orice cultură.

„Portretele", „Causeriile", „Otrăvurile", incisivele pagini din „Port-Royal", sunt tălmăcite de d. Pompiliu Constantinescu într'o românească admirabilă, de perfectă sobrietate și în acelaș timp de o sugestivă plasticitate.

Interesul și prețul rar al acestei lucrări nu vor scăpa desigur nimănui.

Sainte-Beuve: **„Pagini de critică"**, alese și traduse de d. Pompiliu Constantinescu, reușesc să ofere un adevărat model al genului.

D. NICOLAE OTTESCU

Autorul minunatei piese „Coppelia" jucată nu de mult pe scena Teatrului Național din București, a predat de curând editurii Cartea Românească, primul său volum de nuvele, intitulat **„Zece Nuvele"**.

Cei cari au răsfoit în ultima vreme revistele literare, au avut, credem, ocazia să citească sub semnătura unui modest și semnificativ „N" foarte interesanta proză a d-lui Ottescu.

Dar cum volumul va apare cât de curând, ne rezervăm bucuria de a scrie după lectură.

PICTORUL GHIAȚĂ-COLIBAȘI

Intr'una din sălile de expoziție ale Ateneului, expune un pictor tânăr care deși descinde pentru prima dată într'o sală de expoziție din Capitală, are un trecut cert în pictură după cum aflăm din **„Revue du Vrai et du Beau"** din Aprilie 1931, când cronicarii acestei reviste pariziene, d-nii André Meller și T. Viala, îl remarcau la Salonul Ateneului din 1930.

D. Ghiață-Colibași se distinge printr'o aleasă sensibilitate coloristică, printr'o perfectă armonie a gamelor cromatice și printr'o linie de un clasicism care se îmbină minunat cu cerințele technice ale unui expresionism ponderat.

Expoziția d-sale dela Ateneu, după succesele obținute mai înainte, vine să-l consacre. Totuși domnul Ghiață-Colibași ar avea mult de câștigat pentru arta d-sale, dacă i s'ar da meritata posibilitate să-și continue studiile undeva, în străinătate.

„ACCIDENTUL"

Dela ultimul său roman „Orașul cu salcâmi", apărut în 1935, d Mihail Sebastian părea să-și fi închinat întreaga activitate criticii literare și teatrului. In afară de cronicile din „Revista Fundațiilor Regale", „Viața Românească" și alte reviste, d-sa a dat în acest răstimp o piesă de teatru „Jocul de-a vacanța" reprezentată cu succes pe scena teatrului „Comoedia" și un substanțial studiu „Corespondența lui Marcel Proust" apărut în editura Fundației pentru literatură și artă „Regele Carol II".

Aceeaș editură prezintă acum noua lucrare epică a d-lui Mihail Sebastian **„Accidentul"**. E o întoarcere la roman dintre cele mai îmbucurătoare, cetitorilor fiindule cunoscute puternicile daruri de constructor epic ale autorului „Femeilor" și „Orașului cu salcâmi".

Romanul „Accidentul" de d. Mihail Sebastian a apărut zilele acestea, adăugând prozei contemporane o valoroasă operă și oferind iubitorilor de literatură aleasă o lectură bogată și fermecătoare.

ATHENAEUM

A apărut numărul pe Oct.—Dec. 1939 al revistei Invățământului Liceelor Militare **Athenaeum.** In acest compact număr colaborează domnii: **Al. Dima:** Problemele artei populare; **Ioan Bulandra:** Vasile Conta și savanții timpului său; **Augustin Z. N. Pop:** Biografia Mitropolitului Varlaam; **Nicolae Sulică:** Preoții dela biserica Sf. Nicolae din Brașov; **Paul I. Papadopol:** Emil Gârleanu, ca om și artist. La Idei, fapte, oameni, se comemorează centenarul lui Maiorescu. Recenzia cărților bogat argumentată și pe larg desbătută, este semnată, printre alții, de domnul **Constantin Stelian**, redactorul acestei merituoase reviste.

LUCIAN BLAGA

In cursul lunii Aprilie, va apărea volumul „Poezia lui Lucian Blaga și gândirea mitică", de Constantin Fântâneru. Cartea se tipărește în colecția „Convorbiri literare", înființată recent de d. I. E. Torouțiu, directorul revistei „Convorbiri literare" și al editurii „Bucovina".

ION I. MIOC

A apărut de curând al doilea volum de epigrame al tânărului scriitor oravițean Ion I. Mioc. Deși epigrama este un gen dificil, d. Ion I. Mioc — îndreptățind nădejdi în talentul său, — aduce, în volumul intitulat „Epigrame", lucruri noui și meritoase.

Spre ilustrare, reproducem o epigramă, la întâmplare :

Unui poet mediocru

Când privesc la pălărie,
Ințeleg eu soarta-ți sumbră:
Borurile ei enorme
Te tot țin mereu în *umbră*.

LITERATURA STRĂINĂ

Cărțile străine și în special cele ale literaturii engleze și germane, nu s'au bucurat niciodată de o prea mare răspândire în țara noastră, în primul rând din cauza prețului lor foarte ridicat. Pentru cumpărătorul nostru a fost totdeauna o problemă dificilă, achitarea tarifelor ridicate ce le necesitau edițiunile luxoase ale amintitelor lucrări.

Spre a preîntâmpina această situație neplăcută și mai cu seamă spre a putea pune la dispoziția a cât mai mulți cititori operile însemnate ale Germaniei, editura Albert Langen-Georg Müller din München a lansat pe piață o serie de cărți, tipărite în excelente condițiuni, al căror preț se menține la nivelul suportabil de moneda noastră.

Această idee excelentă va da posibilitatea celor doritori să fie la curent și cu alte literaturi decât a noastră, să le cunoască în limba originală.

SLOVAR

Ni se trimite din Râmnicu-Vâlcea — ca o solie a acestei primăveri, — primul număr al revistei bilunare **de literatură și artă :** „Slovar". Colaborează în acest număr: N. Plopșor, Pavel Ion Ștefan, Lucian Dumitrescu, Nanu Măinescu, Elena Zugrăvescu, Preda Savu ș. a.

Nu putem decât să dorim celor dela „Slovar" — la începutul de drum pe care au pornit încrezători, — un camaraderesc **„spor la muncă".**

Boeme parisiene

(Urmare din pag. I-a)

în felul lui, un peisaj de boemă, retușat, de bună seamă, de chiar stilul celui de-al XVII-lea secol.

Două grupuri de artiști sunt socotite, însă, în istoria literară, ca întemeietoare oficiale ale boemei, amândouă dobândind o incontestabilă celebritate, amândouă isbucnind, lacome de vis, cu tânăra și lirica lor insurecție, în epoca aceia arsă, continuu, de febre și aventuri, din plin secol al XIX-lea.

Două boeme, care, deschizând drumul celorlalte, s'au situat fiecare în alt moment major al epocii literare: una, fiind paralelă cu triumful romantismului, — celaltă, coincidând cu perioada de lichidare a acestuia.

Cea dintâi, întinzând, la rândul ei, palide nervuri în cenaclul din jurul publicației literare „La muse française" (1823—1824) și în salonul roșu al lui Victor Hugo („Le Cénacle"), — a instaurat o boemă, întemeiată, în primul rând, pe rafinament și pe dorința unei insurecții spirituale „cu orice preț". Păstra un caracter aristocrat și intelectual, îmbinând insurecția cu eleganța și agresivitatea cu orgoliul, și strivind, voit și sgomotos, sub picioare, dogme morale și principii artistice. Era boema Gérard de Nerval, Théophile Gautier, Arsène Houssaye, Camille Rogier, Célestin Nanteuil, Jehan du Seigneur, Petrus Borel, Philothée O'Neddy, Lassailly, Ed. Ourliac, Mac Keat (Maquet), cari, după cum îi definește P. Martino, în cartea sa „Parnasse et symbolisme", „incarnent le nouvel idéal, batailleur et fantasque".

„L'art, *pour ces messieurs — ironizează Revue de Paris în numărul ei din Ianuarie 1833 — c'est tout, la poésie, la peinture, etc.; ces messieurs sont amoureux de* l'art; *ces messieurs méprisent quinconque ne travaille pas pour* l'art, *et ils passent leur vie à parler* art, *à causer* art".

Pasionați, frenetici, demonstrativi, gălăgioși, fecundându-și existența cu o unică adorație, excesivă, sonoră — arta — Gérard de Nerval, Théophile Gautier, Arsène Houssaye și prietenii lor se instalează cu toții în cunoscuta „rue du Doyenné", încărcând pereții camerelor cu picturi, ținând ședințe poetice, sau petrecând seri burlești, cu serbări costumate, femei frumoase, cine bogate, seri de vervă îndrăcită, „une orgie folle, échevelée, hurlante..." Se instaurează, astfel, cultul artiștilor „liberi, excesivi, sălbateci", — cum îi numește Albert Thibaudet.

Théophile Gautier în „Jeunes France" (1833) ne-a dat — cum afirmă P. Martino — însăși epopeea burlească a acestei boeme.

La rândul său, Gérard de Nerval i-a fost chiar istoriograf, în a sa „Bohème galante".

Boemă, cu nuanță galantă, într'adevăr, — dar și cu caracter de manifestație violentă, frondară, explodând, ostentativă, în public, pentru prima oară la 25 Februarie 1830, cu celebra „bataille d'Hernani" ilustrată prin ofensiva vestă roșie a lui Gautier, prin prezența grupului din „rue du Doyenné" în sala teatrului și, în timpul pauzelor dintre acte devenite redute, prin bombardamentul cu coji de fructe executat din galeria tinerilor revoluționari romantici și revărsat asupra lojilor unde vechii partizani ai tragediei clasice protestau cu indignare...

Boemă, al cărei stindard avea să fie însângerat, mai târziu, de actul tragic al sinuciderii lui Gérard de Nerval, lichidând, astfel, printr'o dramă, incandescenta ei forță de entusiasm, pasiune și vervă.

RADU GYR

(Urmare în numărul viitor)

Pe urmele lui Ion Creangă

(Urmare din pag. I)

ținându-se necontenit de șolticării și de anecdote, hulpav și fără „maniere", însfârșit un răzeș moldovean mândru de „țărănia" lui liberă. In lumea nouă care-și zorea ifosele și moda occidentalizată, Ion Creangă a reprezentat bunul simț și filosofia rânduelilor autohtone. Trăia cu o vigoare rustica dragostea patriarhală, simplitatea vieței naturale, dela îmbrăcăminte până la scris și obiceiuri se afirmă în el țăranul din Humulești strămutat din casa părintească în bojdeuca din Țicău. Această purtare în lume și în legăturile cu prietenii va fi dat mult de gândit cu deosebire junimiștilor, care-l priveau cu oarecare rezervă și teamă totodată, căci Ion Creangă, șcrombăia pe podele, nu ținea seama de năsurile delicate, trântea câte un răspuns de rămâneau înmărmuriți ascultătorii. Intre occidentalismul înfumurat și cosmopolit al Junimei și „țărănia" lui Ion Creangă era o deosebire fundamentală. Astfel se explică faptul că prietenia lui cea mai trainică a fost cu Mihai Eminescu.

Aceste creere geniale se complectau reciproc. Ion Creangă se lăsa pătruns de vorba sinceră și caldă a lui Mihai Eminescu, de darul lui poetic, de sufletul cuprinzător și tainic care impunea respect și admirație. Nu i-a înțeles subtilitățile și filosofia, dar l-a adâncit ca nimeni altul în zonele misterioase ale inimei, acolo unde vibra aceiași coardă patriarhală cu ecouri melopeice spre dealurile împădurite ale Moldovei. Mihai Eminescu descoperise în Ion Creangă pe învățătorul copiilor și al „multora din cei mari", îl ascultase povestind și rămăsese fermecat de calitățile limbei, de chipul măestrit al stilului. O altă lume mijea din opera lui Ion Creangă. O lume cunoscută și de Mihai Eminescu în copilărie, când, visător și romantic, se lăsa vrăjit de basmele bătrânilor din sat. La o ulcică de lut cu vin de Cotnari, mâncând udătură cu mămăligă dintr'un hârb de ceaun, s'a întărit prietenia dintre Ion Creangă și Mihai Eminescu. Cât de departe erau ei atunci de răzbunările politice care îi vor atinge pe amândoi, cât de departe erau de mediul aristocratic al Junimei și de lumea din juru-le se vede și din faptul că amândorora le plăcea să hoinărească noaptea prin împrejurimile Iașului, în căutarea unei crâșme, loc nimerit de spovedanie sufletească și de mărturisire tainică a gândurilor.

Prietenia dintre cei doi scriitori are sensuri de adâncă înțelegere psihologică. Se întruchipa în această prietenie o predestinare miraculoasă, o contopire dintre doi oameni care vedeau în acelaș fel viața, și aduceau, în destinul lor frânt de năpasta orășenească a intelectului falsificat, o altă perspectivă, izvorită din basm și legendă, din baladă și strămoșească evocare, și deschisă către luminele clasicismului. Atunci s'a făurit fermecătoarea poveste a unei prietenii ideale. La Junimea veneau împreună ; cât a ținut convietuirea în bojdeuca din Țicău erau nedespărțiți. Ion Creangă scria Moș Nichifor Cațcariul și Mihai Eminescu Doina. Unul era îmbătat de voluptatea rustică, în celălalt izbucneau vulcanic sentimentele naționaliste. Când isprăveau de scris și de cetit, o porneau razna peste dealuri : din vale se auzea sgomotul surd al orașului, Sodoma și Gomora, Târgul Cucului, și iscodirea calomnioasă a minciunei era mută. Talanga turmelor la păscut punea un contra-punct acestei simfonii feerice.

Când Mihai Eminescu s'a strămutat la București, și Ion Creangă a rămas singur la Iași, acesta îi scrie : „Bădie Mihai, nu pot să uit acele nopți albe, când hoinăream prin Ciric și Aroneanu, fără pic de gânduri rele... Vino, frate Mihai, vino, căci fără tine sunt străin". Zilele negre ale lui Ion Creangă au început după boala lui Mihai Eminescu. Se legase între ei o prietenie prea mult omenească, trăiseră ceasuri de ideală înțelegere, se potriveau la gânduri și aveau același sânge moldovenesc în care doinea vraja munților și clocotul râurilor. Când vestea morții lui Mihai Eminescu (15 Iunie 1889) a pătruns la Iași, Ion Creangă a intrat în agonia morală. Peste câteva luni, la 31 Decembrie 1889 moare și el. Cum ar fi putut oare supraviețui prietenului său? Astfel se împlinește un destin omenesc și literar în strigătul de durere al singurătății.

NICOLAE ROȘU

Divinități androgine

(Urmare din pag. I-a)

concepția desăvârșirii umane pe care-o păstrează, le-am amintit într'un articol precedent — Zeul primordial era androgin. Intreaga Creație încearcă să dobândească starea aceasta primară, *reală*, nu numai omul. Există, în religiile australiene, o nostalgie puternică pentru realitate, pentru desăvârșire. Până și arborii sunt androgini, în concepția australiană. (Arborii sunt doar și ei un simbol al Puterii, al *sacrului*, al realității absolute — și ca atare nu pot fi concepuți unisexuați, ca oricare alt fragment din Cosmos).

In India, Dyaus, zeul Cerului, masculin prin excelență, este uneori feminin ; iar Purusa, Gigantul cosmic, din a cărui substanță iau naștere lumile, este și el conceput ca androgin. Perechea divină cea mai importantă în pantheonul indian, Shiva-Kâlî, este uneori reprezentată ca o singură ființă *(ardhanârîshvara)*. In iconografia tantrică sunt foarte frecvente imaginile zeului Shiva strâns îmbrățișat cu Shaktî, cu propria sa „putere", închipuită ca o divinitate feminină (Kâlî). Toată mistica erotică indiană, dealtfel, așa cum am arătat în cartea mea *Yoga*, are ca scop desăvârșirea omului prin identificarea lui cu o „pereche divină", adică prin androginie. Inapoia tuturor acestor practici obscure se află ideia că omul nu poate dobândi adevărata autonomie spirituală, decât prin deplina depășire a „ contrariilor", a limitelor care îi fracturează experiența cosmică și, ca atare, îl împiedecă de a cunoaște realitatea. „Nunțile mistice" de care vorbesc textele indiene au ca scop tocmai realizarea acestei *bi-unități* umane, al cărui model este bi-unitatea divină.

Androginia divină se reîntâlnește pretutindeni în istoria religiilor, și ceeace este vrednic de a fi subliniat, sunt androgini chiar *zeii prin excelență masculini* și *zeițele prin excelență feminine*. Cu alte cuvinte, o *Putere* sacră, care se manifestă cosmic cu trăsături bine stabilite, având un profil ferm — nu-și poate dobândi acest profil ferm (masculin sau feminin) decât întrucât se presupune că a fost, în prealabil, androgin. Oricum s'ar manifesta divinitatea, ea este o Putere absolută, o realitate ultimă — și această realitate nu poate fi limitată prin niciun fel de atribute (bun, rău, femeie, bărbat, etc.). Lucrul acesta se verifică în orice sector al istoriei religiunilor. Zeul suprem al tribului amerindian Zuni e bisexual. La Egipteni, unii dintre cei mai vechi zei erau androgini ; Horus era bi-sexual, Nun (zeul haosului) avea ca tovarășă pe Nunet, iar Râ (zeul Soarelui) pe Râit. „Perechile" acestea divine sunt fără număr, și ele exprimă în termeni mitici androginia divinității ; căci cele mai multe din „tovarășele" zeului sunt doar personificări tardive a aspectului său feminin. In mitologia Scandinavă, aproape toți zeii importanți sunt androgini : Loki, Othin, Tuisto, Ymir, Nerthus, etc. La Greci, androginia divină era bine cunoscută chiar în ultimele secole ale antichității. Attis, Adonis, Dionysos — acești zei ai vegetației, comuni tuturor culturilor greco-mediteraniene — erau androgini; întocmai cum erau și zeițele fertilității cosmice, divinitățile agricole cunoscute sub numele generic de Magna Mater. Cum spuneam mai sus, divinitatea nu poate să se manifeste cu o supremă eficiență (în cazul nostru, eficiența e feminină) dacă nu dovedește că e „totală", că realitatea ei e absolută, adică dincolo de atribute și delimitări.

Zeul timpului nelimitat al Iranienilor, Zervan, pe care istoricii greci îl traduceau prin Chronos, este și el androgin. Din Zervan se nasc cei doi frați gemeni, Ormuzd și Ahriman, zeul Binelui și al Răului, al Luminii și al Intunericului, care-și dovedesc prin aceasta originea lor comună. Interesant de amintit, și la Chinezi exista o divinitate androgină supremă, care era tocmai zeul Intunerecului și al Luminii. Simbolul este destul de limpede : lumina și întunerecul sunt doar aspectele consecutive ale aceleiași realități; pentru cel care le privește izolat, ele par a fi separate și în conflict — dar pentru înțelept ele se dovedesc a fi nu numai „gemene" (ca Ormuzd și Ahriman) ci una și aceiași ființă, văzută sub aspectul ei *manifestat* și *nemanifestat*.

Elasticitatea sexelor la divinități este o problemă care a dat mult de lucru învățaților. S'a văzut însă deabia acum în urmă că „perechile divine" (de tipul Bel-Bêlit, etc.) sunt, cele mai multe din ele, invenții tardive sau formulări imperfecte a androginiei primordiale care caracterizează orice divinitate. Așa, bunăoară, la semiți zeița Tanit era numită „fața lui Baal", iar Ashtarteea, „numele lui Baal". Se ghicește în această formulă liturgică, androginia zeității primordiale. Sunt nenumărate exemple — din religiile egiptene, babiloniene, indiene — când divinitatea era numită „tată și mamă"; din substanța ei, fără o altă colaborare, iau naștere lumile, făpturile, omul. Androginia divină are ca o consecință logică *monogenia* sau *autogenia*. In foarte multe mituri ni se povestește cum divinitatea a luat naștere *din sine*. Este un mod simplu și dramatic de a ni se spune că divinitatea își este șieși îndestulătoare. Regăsim acest mit — fundat pe o foarte precisă metafizică — în toate speculațiile neo-platonice și gnostice dela sfârșitul antichității.

Cum spuneam într'un articol precedent, teoriile acestea nu rămâneau pur și simplu „teorii". Ele erau permanent „trăite" de către întreaga colectivitate. Dacă divinitatea nu poate fi decât androgină, și, ca atare, omul perfect nu poate fi, la rândul lui, decât androgin — atunci se cuvine ca această androginie să fie *realizată* de către om, chiar aici, pe pământ. Evident, androginia dobândită ritual, în anumite împrejurări (ceremoniile de inițiere la Australieni, sărbătorile vegetației, etc.), nu era decât o stare efemeră ; însul se reîntorcea, apoi, în trista lui condiție umană, limitată de atribute și fracturată. Dar se încerca realizarea, chiar numai pentru o bucată de timp, a acestei stări primordiale. Dealtfel, în toată istoria religioasă a umanității, persistă, ca un blestem, această discontinuitate a experimentării sacrului. Niciun om nu poate rămâne necontenit în sacralitate. Chiar sacerdotul își creiază o condiție spirituală aparte când săvârșește un ritual sau o taină — și apoi se reîntoarce la starea lui de toate zilele, profană. „Sacrul", fiind cu totul deosebit de profan — nu poate fi suportat de om, incontinuu. In unele texte indiene se spune că brahmanul care „nu se coboară la timp din (starea supra-umană pe care i-o creiază) sacrificiul", e ucis pe loc — e ucis chiar de către forța sacră, pe care nu o poate îndura biata lui făptură limitată.

Așa se întâmplă și cu androginia. Ea e o stare paradisiacă, pe care omul nu o dobândește ritual decât în anumite împrejurări, și pentru foarte puțin timp. Dar, ceeace e important de reținut, omul e *dator* să realizeze, chiar numai pentru o clipă, această stare paradisiacă, această androginie care înseamnă pentru el existența reală, autonomă și bogată în beatitudini, a lui Adam, a omului primordial, orice nume ar purta acesta. Dealtfel, anevoie s'ar putea dispensa un ins de aceste efemere experiențe ale androginiei, căci în cele mai importante evenimente ale vieții sale e *obligat* să o realizeze. Am văzut că inițierea în societățile primitive se întemeiază pe o asemenea experiență. Dar chiar în inițierile mai „evoluate" — cum ar fi bunăoară inițierea în „misterele" antice sau în orfism — androgimia joacă un rol capital. Căci, în oricare din aceste inițieri, neofitul joacă un rol feminin. Nu e locul să intrăm aici în amănunte, dar se poate vorbi de o experiență androgină chiar în marile curente mistice, căci în sufletul oricărui mistic se săvârșește o „nuntă divină", și față de divinitate orice suflet religios se comportă ca o „mireasă".

Nunta aceasta mistică, însă, nu se interpretează numai ca o experiență precisă a prezenții divine în sufletul omului — ci mai are și alt tâlc, secret : omul nu se poate apropia de divinitate decât desăvârșindu-se, și înainte de a putea cunoaște pe Dumnezeu, sufletul lui trebuie să se „împlinească pe sine", redevenind arhetip, redevenind Adam-Eva dela începutul începuturilor, omul de dinainte de păcat...

Insfârșit, ca să subliniem faptul că orice ins, cu sau fără voia lui poartă în suflet nostalgia desăvârșirii, trebuie să spunem că chiar actul esențial al dragostei aduce după sine o experiență — firește, foarte palidă — a androginiei. Bărbatul care se îndrăgostește capătă „calități" feminine : grație, supunere, devotament, etc. Iar femeia care iubește se îmbogățește cu virtuți masculine : spirit de inițiativă, dorința de a proteja, de a domina, de a conduce, etc. Numai după asemenea transformări preliminarii poate nădăjdui un ins realizarea în condiții optime a experienții dragostei ; care este, pierderea de sine, trecerea în celălalt. Romanticii, în deosebi cei din școala germană, concepeau chiar actul erotic ca o androginie.

Cum experiența aceasta, însă, se referă la un absolut — ca și experiența religioasă — ea nu poate fi realizată de om decât pentru un foarte scurt timp. Intocmai ca preotul care nu poate „suporta" apropierea divinității decât temporar ; întocmai ca androginia rituală care nu se îndeplinește decât pentru câteva clipe cu prilejul marilor sărbători colective ; tot așa, dragostea, în actul căreia recunoaștem nostalgia androginismului, nu poate dura decât o clipă. Realitatea absolută e peste putință de suportat în actuala condiție umană.

MIRCEA ELIADE

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 **Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.**

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNEA" SIBIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 15
SAMBATA 6 Aprilie 1940
Redactor responsabil: **MIHAI NICULESCU**

Boeme parisiene

II

de **RADU GYR**

Thibaudet, in capitolul „Cénacles, Ateliers, Artistes", (Histoire de la Littérature Française") motivează neparticiparea unor Lamartine, Hugo, Vigny sau Musset la climatul boemei din „rue du Doyenné". O motivează prin însăși structura sufletească a acestora, printr'un refuz de aderență al ființei lor întregi: Lamartine, puțin snob și pedant critic de artă, — Vigny, om de lume și temperament de izolat în acelaș timp, — Victor Hugo, burghez și ireprosabil tată de familie, — Musset, un adevărat dandy al saloanelor și marilor cafeuri parisiene.

*

Cea de a doua boemă, subliniată de istoria literară, a țâșnit mult mai spontan, din sărăcie, cu sincer entuziasm pentru calda tovărășie de vis, vibrândă și generoasă, mult mai puțin agresivă față de principii și mult mai pură în ruperea ei de cotidianul burghez.

O împletire de triștețI și febre romantice, de nonșalanse și elanuri lirice. Un iureș de suflete doldora de dragoste. Inaltă temperatură de vis, cu expansivități sgomotoase, dar și cu melancolii și sfâșieri lăuntrice. Cu prospețimi de spirit, dar și cu permanența pândă, din umbră, a ratării.

Era boema lui Henri Murger, avându-și sediul într'o bătrână casă din strada Canette, în fața cabinetului de lectură al d-nei Cardinal. Murger, Privat d'Aglemont, Jean Wallon, Nadar, Champfleury, Auguste Vitu, Alfred Delvau, Charles Barbara, erau camarazii de mizerie, de dulce trândăvie sau de frenetice petreceri.

Henri Murger a scris romanul acestei boeme, încercând să poleiască sărăcia mansardei și transfigurându-și prietenii în personagii de roman, cum, de pildă, pe Jean Wallon în Colline, iar pe Charles Barbara în filosoful Barbemuche.

Vechea odae din strada Canette s'a mutat, așa dar, într'o carte unde trăesc patru boemi: Schaunard, exersând, într'una, pe un clavir beteag; Rodolphe, Colline, purtând în buzunare operele lui Malebranche, pictorul Marcel, mințindu-și sărăcia și așezând în locul mobilierului visat numai pânze pe care a pictat mobile.

„Scènes de la vie de bohème", vesele sau triste, cu exuberante, dezordini, lâncezeli ori lacrimi, cu grațiile florale ale unor Mimi, Musette, Phémie-Teinturière și cu înduioșetorul tip romantic de midinetă parisiană bolnavă de piept, sintetizat în suava Mimi.

Vervă și melancolie, prietenie și pitorească mizerie, dar, mai ales, tandrețe și vis.

Henri Murger a scris o viață romanțată colectivă. Alfred Delvau a fost, în schimb, istoriograful acelei pagini de boemă, trăită intens, în „Henri Murger et la bohème", carte apărută în 1856. Din romanul lui Murger, Théodore Barrière a extras o comedie în cinci acte.[1]).

★

Boema romantică, tip Gérard de Nerval și tip Henri Murger, proclamase ca sedii de vis și orgie interiorul camerei mobilate și al mansardei parisiene.

Succesoarea boemei romantice, boema simbolistă, lansează cafeneaua. Tip specific al cafenelei boeme din acea epocă rămâne celebrul „Café Vachette", curiozitate și magică atracție pentru provinciali și străini.

Boema simbolistă, dintre 1890 și 1900, se apropie mai mult de spontaneitatea și autenticitatea boemei Henri Murger. Mizerie, febră, absint, vis.

Ernest Raynaud are, într'una din cele trei cărți ale sale de amintiri și precizări literare: „La mêlée symboliste", o admirabilă evocare a unei seri la Paul Verlaine. Pe mese, dezordine: pahare, pe fund cu resturi de bere cumpărată din contribuția întregului grup boem... Două candelabre luminau încăperea, inundată de fum de tutun.

Paradoxe scânteietoare, florete de spirit, jerbii de fraze virtuos despletite, dulce trândăvie... Două femei, pline de grație, de-o sensibilitate artistică și de-o inteligență remarcabile, Sophie Harlay și Rachilde, stimulau elanul și vivacitatea boemei din locuința unde Verlaine fusese instalat sub auspiciile lui Maurice Barrès.

Verlaine, care, după cum se știe, era și un îndemânatec desenator, a prins, într'una din aceste seri boeme, din câteva linii și umbre de creion, schița grupului de prieteni:

Cazals, la mijloc, în costum amintind epoca din jurul lui 1830, ține un discurs și-l însoțește de gesturi largi... Pe fotolii, pe scaune, pe divane, visători sau ironici: Gabriel Vicaire, Henri d'Argis, Jean Moréas, Villiers de l'Isle Adam, Tailhad, Paterne Berrichon, Ary Renan, Lefèvre, Fernand Clerget, Alain Desveaux...

Adesea, aceste seri verlainiene culminau prin furia maestrului care, sufocat în strâmtoarea de colivie a micei odăi, își smulgea din cuer bastonul și pălăria și irumpea pe ușă, spre cafeneaua „François I-er". Atunci, întregul grup de amici îl urma, învățat cu accesele poetului și nescandalizat de atitudinile sale. La cafenea, maestrul își regăsea buna dispoziție și seara boemă se încheia într'o frenetică înfrățire.

După Moréas și Paul Verlaine, un ultim reprezentant al boemei simboliste a fost

---

[1]) Conversiunea „Boemei" în operă lirică s'a produs mult mai târziu, în 1896, când Puccini a compus o muzică de rară tandrețe și fluiditate pe un text de Giacosa și Luigi Jelica, reprezentând-o la Torino. Un an după aceia, în 1897. Ruggero Leoncavallo a încercat, la rândul său, o altă adaptare a „Boemei", scriind o comedie lirică în patru acte, cântată, prima oară, la Venezzia.

(Urmare în pag. ultimă)

GEORGETA VINTILESCU — Peisagiu

MARIUS BUNESCU — Compoziție

Opera lui Creangă și Humuleștii

de **NICOLAE ROȘU**

Ne amintim uneori ce spunea Giovanni Papini despre Dante: pentru a-l înțelege, pretindea el, trebue să fii artist, catolic și florentin. Iată o afirmare gravă, categorică, răspicată parcă pentru a-l smulge pe Dante literaturei universale.

Dacă aplicăm această concepție lui Ion Creangă, și încercăm a vedea în el un artist, un țăran și un moldovean, caracterizarea prin aceste trei cuvinte nu îngăduie nicio împotrivire. Ion Creangă este întradevăr un *artist* al culorilor locale, al pitorescului, al frazei bogate în surprize, în amănunte; al stilului descriptiv și direct. El povestește așa cum ar vorbi. Prin firea lui, prin sensibilitate, prin orizontul intelectual, prin obiceiuri este un *țăran*, și nu dintre cei chiaburi sau pretențioși, sau din categoria mărginașilor, cu vorbe orășenești și purtări de târgoveț, ci un țăran autentic, crescut din mijlocul mediului rural, cu toate atributele de veacuri ale ființei sale sufletești și fizice. In Ion Creangă se oglindește prototipul țăranului răzeș, sceptic și ironic, batjocoritor chiar, mândru de țărănia lui pe care o poartă cu ostentație, refractar transplantării în mediul urban, însfârșit o figură exotică și bizară pentru lumea împestrițată a târgurilor.

Amănunte savuroase din purtările în societatea ieșeană adeveresc cu prisosință acest fapt. Ion Creangă este exclusiv un *moldovean*, om blând și iertător, preface mânia în batjocură și nu se lasă târît de meschinăria practică a vieții. Sexualismul lui Ion Creangă este încă o față a spiritului moldovenesc. Nu este însă vorba nici de o sexualitate frenetică și brutală, de o vulgaritate râncedă, de un naturalism fiziologic, ci de o voluptate șăgalnică și iscoditoare, așa după cum o insinuiază cu șiretenie *Moș Nichifor Coțcariul*.

Limba lui Ion Creangă este moldovenească; și nu limba literară a cărturarilor ci limba vorbită a poporului. O limbă saturată de expresii savuroase, de cuvinte plastice, care prin ea însăși stârnește râsul, căci prea se potrivește lucrurilor și situațiilor, prea este lipsită de abstracțiuni, fixând imaginația creatoare a poporului pe conturul palpabil. Fiecare cuvânt este o imagină în sine, parcă ar fi o fotografie a unor senzații auditive și tactile. *Glosariul* lui Al. Vasiliu și G. T. Kirileanu la edițiile lui Ion Creangă este o ilustrare savuroasă a felului de a simți al unui popor. Geniul creator al țăranilor moldoveni se revarsă spumos în aceste cuvinte sau construcții de limbă. Vorbirea curentă se dovedește mai bogată decât cea literară.

La sfârșitul secolului XIX, când arta literară năzuia către intelectualizare și urbanizare, când cuvintele se modelau după noțiuni de circulațiune universală, Ion Creangă se pune deacurmezișul, se împotrivește acestui fel de exprimare, și întoarce drumul către arta poporului, crudă și sinceră, fără subtilități psihologice și artificii literare. Adevărata școală literară a lui Ion Creangă au fost clăcile din Humulești; din graiul oamenilor bătrâni a cules el povestirile și în felul lor chibzuit și pe îndelete, cum se așezau la vorbă, a descoperit darul descrierii. La clăcile lungi de iarnă, când limbile se desleagă și sporovăiala nu mai are hat, poveștile se țin una de alta, imaginația scormonește noi întâmplări, într'o curgere molcomă, cârmuită fără grabă, și firul întrerupt după miezul nopții este reluat a doua seară. „Dumnezeu să ne ție, că cuvântul din poveste înainte mult mai este", spun oamenii din partea locului și spunea și Ion Creangă. Ar fi greu de precizat ce parte anume aparține fanteziei sale, și care alta se leagă de memorie. Scriitorul cu virtuțile lui creatoare se întrepătrunde cu geniul inventiv al poporului. Ion Creangă mărturisește psichologia unei rase și este prin aceasta un tip reprezentativ. Nu-l putem prin urmare desprinde de țăranii moldoveni, și cu toată tendința noastră, de firesc orgoliu, de a face din el un tip universal, el rămâne un exponent al unei înconjurimi geografice limitate. „Țărănia" și moldovenismul lui Ion Creangă sunt două realități prea autentice pentru a putea afla toate înțelesurile pe un plan universal. Totuși universalismul lui Ion Creangă există, în însăși demonstrația faptului că valorile literare sunt expresii ale geniului etnic și prin arta lui, prin personagii și măestrită închipuire îl vedem mărit dincolo de țărănie și moldovenism.

Este surprinzător însă că pentru o categorie de cititori și chiar de literați, limba lui Ion Creangă, moldovenismele lui sunt privite cu oarecare curiozitate. Această limbă bogată a fost totuși folosită de un neam de cărturari și de scriitori: este limba lui Mihai Eminescu și a lui B. P. Hasdeu, a lui Calistrat Hogaș și M. Sadoveanu, deci trebue înțeleasă și prețuită. Dacă Ion Creangă a fost mai moldovean decât ceilalți, dacă regionalismul lui este mai pronunțat, și totuși a izbutit să fie un mare artist, aceasta înseamnă că particularismul etnic este o valoare în sine, căreia nu-i trebuia haina convențională și uniformă a limbei oficiale. Ion Creangă n'a fost academician și nu este nici academic.

In mijlocul povestirei se enunță proverbe, înțelepciuni poporane, vorbe care pentru fiecare moldovean înseamnă o filosofie practică a vieții, bunul simț și observațiunea directă în corelațiune cu traiul de toate zilele. Astfel se petrece o trecere nevăzută dela existența concretă a oamenilor la povestea zugrăvită literar. Când citești bunăoară *Soacra cu trei nurori*, nici nu bagi de seamă că este o povestire închipuită, căci gândul este furat de concretizarea aproape umană a întâmplărilor așa încât participarea cititorului este directă, fără putința de a întrevedea ficțiunea sau contribuția imaginației. In *Capra cu trei iezi* dușmănia dintre cumătrul lup, hapsân și perfid, și mama capră, este aidoma conflictului dintre o biată văduvă și lacomul celibatar îmbătrânit în rele. Capra și lupul se umanizează de parcă ar fi chiar oameni din Humulești, făpturi înzestrate cu virtuți și defecte omenești. Cât de ireală pare la prima înfățișare povestirea *Dănilă Prepeleac*, atât de verosimil se arată tipul prostănacului șugubăț în diferitele lui ipostaze. Lucrurile merg astfel până la un punct, când Dănilă se întâl-

(Urmare în pag. 8-a)

Inger și Demon

de **EMIL BOTTA**

„...Sfântul s'a născut la nă aerul. O anumită înflăcărare, un romantism al atitudinilor sublime — și nu e prea lesne să copiezi legenda și să imiți originile — propunea și practica fuga: fuga din timp, salvarea din secol ca dintr'o corabie amenințată, evadarea din lume. Sfinții se refugiau în singurătate și poeții se izolau în sanctuarele fantaziei tărana cu delicat egoism după ei, un superb cortegiu de umbre. Și cenușii, cei mulți, neînsemnații cari nu aveau de spus ceva deosebit, se pierdeau în amărăciune și moarte. Dar absolutul nu e un lucru pe care să-l anexezi și să-l iei în robie și Dumnezeu nu se retrage niciodată din istorie și niciodată nu fuge, nici chiar când afară e întunerec deplin și porțile sunt larg deschise. A smulge viața cu rădăcini cu tot și, ca pe o plantă, a o muta în alt loc, e marele pacat care mâhnește cerul. Predica în pustie e un act de orgoliu nebun și, totodată, un act de nebună desperare. Sfantul de la Canopus a acceptat lumea și istoria, a trăit desperarea, a locuit în sânul ei, în mizerabila ei realitate și prin acest fapt a anulat-o, i-a negat natura și a îndurat timpul și spulberându-l prin aceasta, l-a prefăcut în vecinicie. Ce înțeles și ce importanță are pentru sufletul ars de conștiința și setea mântuirii dacă, până la urmă, istoria și timpul său l'au ucis cu pietre? Concluzia ca și cauza vieților noastre, stă în ceruri.

Și dacă la Canopus noianul demonilor cucerise aerul, sunt desigur și locuri unde plutesc îngerii, unde se manifestă divinul și unde un om împovărat de cugete rele, un triumf, un monstru al materiei, ar pieri, s'ar sufoca. Nu oricine poate să respire aerul în care se scaldă aripile îngerilor și nu-i e dat oricui să se îmbete cu asemenea vin! Aceste locuri bătute de îngerii dragi nouă, ai religiei și ai poeziei, nu îngerii purtând armele rațiunii „substanțele intelectuale" ale lui Descartes, îngerii savantelor desoaleri metafizice, regiunile acestea nicun atlas nu le notează, fiind vorba de o topografie a spiritului. William Blake, de pildă, ni-i descrie cu geniu în poemele și gravurile sale. I-a văzut deci aeve scăldați în lumina Domnului, tremurând în frigul ce-l revărsa eternitatea asupră-le și a luat parte la terabilul lor colocviu, deși cred că poetul acesta jumătate strigoi a dormit într'o grădină printre florile șovăitoare cari în somn i-au alintat obrajii și el s'a trezit strigând împotriva scientismului, împotriva legilor la modă, împotriva lui Bacon, Locke și Newton și a întregului univers că îngerii sunt. Și poate că îngerii aceia erau dacă nu simple flori cum am pretins, oricum erau fiii libertății și imaginației sale. Flori, suspine, îngeri, exaltările profeției și tragediei, cine mai știe! Dar după cum învinuim demonul că există, să condamnăm și trista veleitate, aspirația dureroasă de a fi, a îngerului. Să admitem demonul și îngerul doar în starea de esență, de principiu, dualismul manihean al binelui și al răului; dar să nu le îngăduim ipostazele și chipul, să nu tolerăm nici rânjetul diavolului, nici diamantinul surâs al îngerului. Să ne apropiem tot mai mult de neant și să ne solidarizăm cu neantul. Și toate acestea să le săvârșim cu ironie ca o batjocură pe care ne-o aruncăm nouă înșine, asemeni acelui cuceritor ce și-a ars corăbiile cu care trebuia să se întoarcă acasă, el și ceata lui.

CRONICA LITERARĂ

VLAICU BÂRNA: Brume,

—Editura „Miron Neagu", Sighișoara—

Chiar dacă Vlaicu Bârna nu și-ar fi întitulat „Brume" volumul de poeme, tot dela acest concept ar fi pornit analiza noastră spre a fixa intuiția lirică a autorului. Și cu alte prilejuri am stăruit asupra virtuții pe care mulți dintre poeții recenți, cred că o are în versuri, imaginea „brumă". O întâlnim folosită cu deosebită insistență, pentru bănuitul ei randament, la Mircea Streinul, Iulian Vesper, George Drumur, iar Vlaicu Bârna care apelează la ea în felurite moduri, o consacră ca principiu. S'ar părea că legându-se de o simplă metaforă, critica rătăcește fără a-și deschide drum spre esențial. Cine ar privi astfel lucrurile, s'ar înșela însă, și asupra criticei și asupra poeziei noui. Firește, este cel puțin ciudat ca funcția intelectuală a criticei, să cedeze totdeauna creației literare și să nu evidențieze decât ideile implicate de aceasta. Critica pozitivă are într'adevăr tendința de a merge spre idei, dar nu-i este îngăduit să le năsocească acolo unde nu sunt. Renunțând la posibilitățile sale de construcție asigurate de spiritul teoretic, critica va încerca să sistematizeze gândirea poetică, bizuindu-se pe conceptele ei. Un important rol joacă în gândirea poetică de azi, ca factor productiv, termenul „brumă". Prin caracterul său metaforic vrea să ascundă, în primul rând, o experiență a autorului. Se presupune că s'a descoperit o perspectivă interioară, că s'a constituit un *domeniu* nou al poeziei, căruia, spre a fi concretizat, i se potrivește tocmai imaginea „brumă". Prin metaforă, poetul *arată* dar în acelaș timp și *ascunde* experiența sa. Direct nu voiește să comunice ceva despre noua sa *ideie*, și nici n'o lasă să se întrevadă clar sub acoperământul plastic. De aci limbajul oarecum liturgic, misterios, în care apar formule ce stârnesc curiozitate și mirare, fără să le satisfacă deplin. Vlaicu Bârna calculează efectul ținerii la distanță a lectorului când compune incantații, ca: „țara mea de brume" (p. 64); „brume cerești" (p. 78); „urmele tale brumate" (p. 42); „frunzele brumate de mersul clar al lunii" (p. 53), etc.

Risipite în multe versuri, uneori ca simple determinații plastice, imaginile își păstrează în genere rostul de a ascunde adâncimea lirică sub învelișul lor. Spre a sugera esența poeziei sale, Vlaicu Bârna asociază conceptului „brumă" pe acela de „iubită". Nu e vorba de un erotism propriu zis, deși aproape toate poemele par a fi produsul unui dialog cu „iubita". Sub numirea ei se ascunde de asemeni ceva ce aparține mai mult poeziei, de cât iubirii. S'ar spune că egoismul creației întunecă disponibilitatea dragostei, care, ca pură experiență erotică, se supune altei finalități. Insuși autorul mărturisește în dedicația cărții, că în „meditațiile sale grave", împărtășite de „Demonul Singurătății, marele Stăpân al Umbrelor", se află un *chip*. Pe acest chip îl îndeamnă să se descopere „în atmosfera mistuitorului vis care ne turbură". Chipul ia singur ființă din „vis" și nu este *dincolo*, din aparentul neant ,din „prăpastii", numai poezia se încheagă, trupul ei de taină fiind însuși invizibilul. In sens erotic, „iubita", ar fi o neapărată evidență și ar transfigura cunoscutul, actualul; când este gândită însă ca absență și are atributele necunoscutului, ea devine poezie, invocarea ei mărturisește și în acelaș timp învălue viziunea lirică. Conștient de convertirea eroticei în factor plăsmuitor, Vlaicu Bârna numește iubita o „arătare", care se naște aeve din necunoscut, încărcată cu puterea inefabilului :

Dorm ape limpezite
Sub vechi peceți de lună...
Din vis, văzduh și codri
Făptura ta s'adună.

Te văd în mantii albe.
De brumă 'nvăluită,
Mai gravă e tăcerea,
Pădurea neclintită.
. . . . . .
Duci câmpul și pădurea —
Imensă trenă verde...
In vis, văzduh și codri
Făptura ta se pierde

(pag. 10)

Despre modul de poezie generată prin convertirea lirică a eroticei, ne instruește direct poema care are chiar titlul și forma de dialog, și în care autorul propune o transcendere spre ceeace știm că este „domeniul poeziei pure" :

— „Vezi, ți-am spus, acum nime' nu ne-aude
In ostrov sălbatic liniști ne-au cuprins.
Năzuind cu teamă vânăt cer visat
Vom porni prin seară 'n limpezimi de apă
Spre un Eldorado — țară de azur
Ne întunecată veșnic de leat".

Din prima culegere de versuri a autorului, cunoaștem încercarea mai veche de a cuceri bunurile poeziei ermetice, fiind sedus atunci, ca și acum, de „nordice ținuturi, pure, de zăpadă", de „siderale grădini", de „edenice, albe, ținuturi", etc. „Iubita" nu l-a putut însă însoți, aici găsind prea departe „țara de azur" :

— „Nu, e prea departe, prin aureole
Lumea fără moarte, lumea tutelară
Și amețitoare trufașele piscuri
Pe genunea nopții, — pajură stelară"

(pag. 14)

Refuzul nu devine totuși o „deosebire de vederi", pentru că aceea pe care poetul o îndeamnă să-și descopere chipul în versuri, este însăși inițiatoarea spre noua lor substanță :

„Lenevind, mai bine, în grădini bogate
Roadelor în pârgă le vom stoarce miezul;
Intr'un corn striga-vom trista bucurie,
Lumilor de-apururi, toamnelor brumate.

Fragedelor fructe fii și tu supus,
Soarbe 'n nări aroma ierburilor tari...
Clipa nu așteaptă. Demonii, din turnuri,
Ne vestesc, metalic, drumul spre apus".

(pag. 15)

Ar fi, să zicem, despărțirea lui Vlaicu Bârna de poetica barbiană și trecerea în alt cerc de influență mai prielnic temperamentului său, încadrat de seria de poeți ce nu au pornit de la ermetism. Situându-se în gândirea pe care noi am numit-o *mitică*, în cercetările noastre critice, în intuiția autorului vor răsări alte puteri generatoare decât ale ermetismului. Printre ele se înșiră cele cuprinse în expresii metaforice, ca : „grădini bogate", „toamne brumate", „drumul spre apus", etc.

In orizontul poetului se ivește *demonul* care deocamdată îndeamnă la supunere către „fragedele fructe". Inițierea demonică a lui Vlaicu Bârna devine interesantă prin pozitivitatea pe care isbutește s'o dea perspectivei lirice deschise de gândirea mitică. In cercetarea noastră despre influența lui Lucian Blaga, remarcasem cum gândirea mitică, adâncită ca viziune a lumii, desvăluie mari posibilități de creație, celui ce-i pătrunde sensul și-i acceptă metoda, dar atrăgeam atenția că riscurile ei sunt deoptrivă de mari pentru cine rămâne la suprafață. La Vlaicu Bârna avem bucuria de a constata o aprofundare a gândirii mitice. Poetul reușește să dea un trup pozitiv abisului și să umple de pozitivitate taina, care, se știe, la Lucian Blaga, oferă o cale de cunoaștere metafizică. Frecvența în versurile sale a cuvintelor „prăpastie", „adâncuri", „afund", folosite pentru sensul lor de aproximare a necunoscutului, dovedește că Vlaicu Bârna a pătruns ceva mai departe într'o gândire ce răsplătește neașteptat pe cine îi caută secretul. Uneori, versurile par a prelungi un ecou din viziunea blagiană, dar, — am subliniat, — Vlaicu Bârna are darul pozitivității, cum se poate constata din însăși poezia întitulată fidel : „Ești între taine" (p. 72):

Mă 'ntind pe pajiștea reavănă,
Pe pajiștea verde, înrouată ;
Ii simt odihna grea precum o simte
In adâncimi, o corabie înecată.
. . . . . .
Azi sunt obosit de jocuri, de visuri,
De ochii tăi, de apele umbroase
Pe sub răchite roșii adormite...
O, tristețe a celor frumoase !...

Nu știi că azi ești între taine
Și întrebări la care nu răspund ?
Du-te, și lasă-mi liniștea să doarmă 'n
Prăpastiile mele fără fund.

Nimic mai caracteristic în poezia lui Lucian Blaga, decât variațiile pe o formulă de tipul : „azi sunt...", a cărei pronunțare anunță apropierea unei taine: „Azi suntem buni, par'că am trece fără viață prin aurore subpământești". (In marea trecere, p. 27), sau: „Azi tac aici, și golul mormântului îmi sună în urechi ca o talangă de lut" (id. p. 21); sau: „...astăzi ca niciodată sunt fratele obosit al cerului de jos și-al fumului căzut din vatră" (Lauda Somnului, p. 13), etc.

Produsul pozitiv al metodei de gândire adoptate salvează originalitatea unei poezii, așa fel, încât îi poți sublinia valoarea, fără a o raporta la isvoarele ei literare. Pe de altă parte, din moment ce punctul de vedere însușit, produce o fructificare raportarea la autorul prim al principiului nu constitue o negare a valorii. Deaceea spunem că meritul poeziei lui Vlaicu Bârna este de a fi rodit sub îndrumările gândirii mitice. Iată de pildă, o frumoasă realizare pe tema morții concepute ca existență reală, undeva, pe alt tărîm. Poetul excelează în a da ființă aevei, la ceeace se socotește în mod obișnuit ca ireal: moartea, somnul, halucinațiile, plăsmuirile visului, etc. „Iubita" trăiește astfel și *dincolo*, poate mai vie decât ar fi trăit aici, pentrucă din făptura ei de pe alt tărîm se zidește sufletul poetic al celui ce o invoacă :

Din ce mocnite străfunduri se 'nalță,
Ca un fum, privirile tale 'ntomnate ?
Oglinzi curgătoare — apele,
Intorc imaginile de mult scufundate

Ai fost pasăre spre azur cutezătoare,
Ochiul meu te-a pierdut prin înălțimi;
Văzduhul în urma ta mai păstrează
Adierea sborului de heruvimi.

Umbrele, dealurile, arborii,
Te întunecă azi, cu anii împreună.
Te-au îngropat pe un mal, departe,
Sburătoare nisipuri de aur, sub lună.

Frumoasa poemă nu poate fi socotită un produs al hazardului inspirației, ci ea este rezultatul unei supravegheate gândiri, care dă într'adevăr ființă reală unui „sbor de heruvimi", unui „mormânt sub lună" în „nisipuri de aur", o gândire care *vede* pozitiv plutind peste ape chipurile făpturilor „de mult scufundate". Or, acest rod palpabil cade dintr'un pom crescut dincolo de lumea văzută, unde l-a zidit gândirea mitică. Cu alte cuvinte, avem deaface cu o transfigurare a abisului, cu o dăruire a „prăpăstiilor" în chip concret, necesar și viu. Două versuri de Lucian Blaga dau o ideie netă de ce poate fi această transfigurare pozitivă a „abisului" : ...„o, de-ar fi liniște, cât de bine s'ar auzi, ciuta călcând prin moarte !" (In marea trecere, p. 11). Conceptul „liniște" închide o profundă intuiție a existenții reale dar invizibile, moartea fiind o astfel de existență *plină*, bogată, în care „ciuta" umblă, vie, și umbletul ei s'ar putea auzi, dacă ar înceta sgomotele enorme ale lumii. Poetului i se cere să intuiască tăcerea vie a morții. Vlaicu Bârna își adaptează simțirile la aceste realități nevăzute. Auzul îi servește astfel să plasticizeze amintirea :

O, când mă întorc spre trecut, în auz
Fierb ierburi și crengi rămurate, în vânturi,
Și clipe se sparg în goluri de moarte
Departe, departe.
Cu ploi de stele, cu asprele viscole
Nopțile mele din munți te acopăr...
Rămâi ca o stea căzută cu noaptea'n
Afunde prăpăstii.

(pag. 52)

Un alt necunoscut, căruia intuiția lirică îi dă trup, este acela al pierderii în orizontul lumii concrete, a unei stări euforice către care poetul vrea să se întoarcă și pe care o „caută". „Căutarea" și „aplecarea pe margini de abis" sunt teme esențiale în lirismul hrănit de viziunea mitică. Poezia „Prin livezile ninse", constitue una din cele mai frumoase realizări din volumul lui Vlaicu Bârna, datorită aceleași virtuți ale plasticizării a irealului :

Când treceam altă dată pe-aici, un copil,
Cu ochii mai limpezi, cu fața mai clară,
Căutam pe zăpadă urmele
Zânelor albe cu păr de seară.

Azi ca un cireș înflorit se mai scutură
Inaltul prin livezi, peste sumbre păduri;
In liniștea rece cu duhuri de ger
Mă străjuie cerul umbrit de vulturi

Niciodată pe-aici pașii tăi n'au trecut
Dar întors la virginile câmpuri mai caut,
Urmele tale visate, 'n argint,
Vioara pădurii, al vântului flaut.

(pag. 55)

In lirismul lui Lucian Blaga, obiectul „căutării" poartă denumirea „lumina de ieri", și amintim următoarele versuri, crezute doar în aparență la îndemâna oricui, ele fiind o transfigurare a amintirii, dificil de realizat : „Caut, nu știu ce caut. Caut o oră mare rămasă în mine fără făptură ca pe-un urcior mort o urmă de gură. Caut, nu știu ce caut. Subt stele de ieri, sub trecutele, caut lumina stinsă, pe care-o tot laud". (La Cumpăna apelor, p. 13). Exemplul lui Vlaicu Bârna ni se pare elucidant pentru ceeace am numit o rodire în direcție pozitivă a gândirii mitice. Tânărul poet apucă pe o cale deschisă cu material propriu și cu timbru liric personal. Insfârșit, un ultim exemplu de fructificare în mod personal, a viziunii mitice, ni se pare a-l constitui poema „Părul bătrân" :

Pe-un dâmb, deasupra grădinii,
Părul bătrân se clatină lung în azur.
Din pajiștile verzi, de velur,
Furnicile roșii sue pe coaja tulpinii.

In cele patru vânturi, desfrunzite,
Crengile ard sub arșița verii;
De ani, un vânt le bate spre marginea serii,
Cu nordice umbre, mocnite.

Acum și pe mine mă duce
Vântul spre-acelaș apus...
Iți trimit privirile, — șoimi rotitori —
Să-ți arate drumul spre apus.

(pag. 56)

Autorul solidarizează elementele : Vântul bate crengile uscate ale părului, „spre marginea serii"; acelaș vânt invită spre „apus", unde poetul știe că nu va merge singur, iar privirile aruncate îndărăt deschid drum, celei ce va urma, în moarte. In vreme ce la Vlaicu Bârna solidaritatea cu pomul se face spre moarte, la Lucian Blaga avem simbolul unei solidarități cu *viața*, copacul fiind gândit mitic, în necontenită dăinuire a ființei sale. Astfel, din „bătrân" arborele devine „tânăr", sub acțiunea magică a fulgerului alb", acelaș poate cu „lumina de ieri" ce numai nouă ni se pare că moare, ea trăind veșnic: „Subt ursa mare, surpat de bureți, neatins de om, neajuns de ereți, bătrân, bătrân, în imperiul meu, bradul bărbos străjuiește mereu... Stă între zodii și țară un brad. Sărutate de fulger — crengile ard. Dar iată, se scutură numai de scrum, și flamura-i nouă și fără de-ajun ! Mistreții poveștilor iară și iar încearcă de scoarță măsele de var și fără de-asfințit în imperiul meu, tânărul brad străjuește mereu" (La curțile dorului, p. 67). Ne întoarcem acum la problema ce ne-am pus-o la începutul cronicei, lămurind sensul productiv al conceptului liric, „brume". Am spus că meritul poeziei lui Vlaicu Bârna este de a fi dat trup poetic unor irealități, fie de proveniență abisală, fie cu existență euforică pierdută. La aceste existențe în nevăzut, autorul alătură și „iubita" pe care o gândește ca un principiu de generare a poeziei, și a cărei ființă crește din aceleași substanțe ale necunoscutului. Metafora „brumă", îi servește lui Vlaicu Bârna de a acoperi un domeniu de taină, lăsând să se înțeleagă că sub un vesmânt în aparență rece, cenușiu și mort se ascund de fapt, isvoarele vitale ale poeziei sale. Ideia reiese din însăși poema întitulată „Brume" :

Dumbravă hodinită sub luminoșii fagi,
Așterne-te cu iarba când pașii celei dragi
In legănare lină, vor trece dinspre lume
Spre un liman de sară, spre țara mea de brume.
Umbrit să-i fie drumul de văluri pădurene
Când gheonoaia verde va bate 'n lemn alene.
Și singură va sta, în raiul tău, dumbravă,
Iubita adormită cu brumele 'n otavă.

(pag. 64)

„Țara de brume" ia naștere deci prin faptul mistic al „trecerii" din lume „spre un liman de seară". Poate fi închipuită ca un rai al iubitei adormite „cu brumele 'n otavă". Elementele metaforice, dincolo de seducția lor ornamentală, — jocul brumelor, al zăpezilor, — etc. interesează poezia numai în măsura în care ascund veritabile viziuni lirice, cum am arătat că se petrece la Vlaicu Bârna.

CONSTANTIN FANTANERU

Corespondența noastră

SALAMMBÔ

Deșertul și-arăta arama, încovoiat de ura lor
[nebună.
Simunul răzbunării, ardea 'n gâtlejuri și 'n
[orbite.
Pojar în gânduri; spinări se 'ndoaie peste
[scuturi înroșite,
Ochii flămânzi privesc temut, ca hienele la
[lună.

Cartagena întortochiată s'a strâns de spaimă
[ghem.
Și templul fărdelegii își micșora omătul sub
[blestem.
Atâtea nopți treceau sub lună cu poale de
[mătasă,
Lăsând să licărească o speranță pe ultima
[terasă.

Cum se coboară lin și crește 'n gala lunii !
Durerea ei lovește lung coardele de liră.
Cu ochi în care nopți s'au odihnit, privește 'n
[zare
Sufletu-i alb ca și **Zaimful** *înspre deșert cum*
[desfiră.
Inspre deșert cu zorii se sting încet cărbunii.
Mai strigă 'n noapte o durere cu palme arse
[de altare.

Teodor Cazaban

FRANTURI DE SUFERINȚA...

Raze
topaze,
rupte din soare —
Limpezesc apa
dela izvoare
Intr'un apus...

Vise
ucise
de pumnu' trădării
Mi-adună grămadă
pe pragu 'nserării
Dureri de nespus...

Cuvânt
luat de vânt
îmi e mângâierea ;
Din tot ce-am avut
azi numai durerea
Mi-a mai rămas...

Plânge,
se frânge
în cioburi de vis,
O inimă tristă —
Un suflet închis
Și-un glas amuțit...

Cântec
descântec
vrăjitorie,
Recheamă iubirea 'n
noaptea târzie
Cu dinții rânjiți...

Noapte
cu șoapte,
și murmur de ape,
Se 'ngână cu greeri
pe-aici pe aproape
de mine...

Aș vrea,
alt undeva
să plec pe furiș...
să găsesc dac'o fi
alt ascunziș —
Căci mi-e urît !...

George Petrache

FANTASMEI DIN VIS

S'a-împodobit grădina cu smarald
Și-au sângerat obrajii trandafirii
Și-a răsturnat și cerul un nou fald
S'au adunat să-ți cânte toți zefirii.

Te uită picură din cer lumină
Și soarele ne toarce mii fuioare
Pe sâni de deal sunt iie de sulfină
Și diamanți de rouă pe pripoare.

Te-aștept să vii cu pasul lin de înger
Cu ochi de căprioară — azurați —
Să-ți împletesc cunune vii de sânger
Cu mii de visuri proaspăt volburați.

Și lacul mi te-arată 'n fund sglobiu
Prin nuferi dăltuiți — felii de lună —
Când te privesc... tu tremuri... e târziu
Căci apa vie 'n horbote te-adună.

Isvorul mi te cântă — doinitorul
Iar numele-ți sonor din stâncă 'n stâncă
Spre-azur pierdut e veșnic — călătorul
Se-îneacă 'n marea zării adâncă.

Iți dau un suflet larg ca și o țară
Un vis cu flăcări vii de peruzele
Stăpân pe căi și pe cetăți de stele.
Ți-aș dărui o grindină de astre

Cu roua lumii-aș șterge ochi-ți de lăstuni
Dar unde ești ?... Cu feele albastre ?
Nu știu !... dar peste culmile sihastre
Iți cad în poală visuri cum coluni.

M. I. Cosma

VA VENI O ZI...

Va veni o zi și pentru mine,
In care'mi va părea că'i de prisos ;
Soarele cu plete de rubine,
Pe cerul pur : un mitic făt-frumos !

Primăvara chiar, o simplă filă,
Imi va părea în galben calendar ;
Florile cu verdea clorofilă,
Vor distila miresme în zadar !

Păsări vor cânta 'n amurguri calde
Și cântul lor, îmi va părea banal ;
Stelele 'n lucire de smaralde
Imi vor părea schintei dintr'un mangal !

Va veni o zi și pentru mine,
Când inima-mi va fi un arc destins ;
Voi sfârși atunci ca orișicine :
Pe veci furat, de hăul necuprins !

Petre Niky
—Oradea—

MELANCOLIE

Se sting pe boltă 'n zori de zi
Nenumarate stele
Și luna astru 'ncoronat
Pe altă lume a plecat
Apusă, ca și ele.

Doar singur eu, veghez în zori
Când soarele pe boltă.
Apare mândru, zâmbitor
Pe cerul mat, fără de nor,
Și fără de revoltă.

E pace, zumzet și cântări
Natura se desfată,
Eu tot visez la ochii tăi
De foc, ce aruncau văpăi...
La chipul tău de fată.

Și 'n timp ce soarele se 'nalță
Făcând din noapte paradis,
Clădesc castelele pe dune
Din glorii, îți închin un nume
Și mă cufund cu tine 'n vis.

Nicu Delabrad

STROFE DINTR'O TOAMNĂ TRISTĂ

Eu am să-mi strâng cortul cu visuri
Și-o să plec de pe aici curând
Din orașul acesta cu luciri bolnave
Și cu miasme otrăvite pentru gând.

Am coborît într'o înserare la ora
Când stelele semănau pe cer lumini.
Mureau vișinii bolnavi de ftisie,
Noemvrie agoniza în grădini.

In orașul acesta cu o singură stradă
Cu figuri obosite la mesele verzi,
Destinele noastre s'au împletit o clipă.
Atâta doar cât trebuie să-ți pierzi,

Liniștea, ca pe o pasăre rănită pe 'ntinsuri
de ape
In apusuri de sânge, când se trezește tăcerea
Și pornește desculță prin miriști, să
fugărească greerii.
— Doamnă, doamnă; nu te-a sărutat
niciodată durerea ?

Și am să plec aiurea, gonit de nenoroc
Cu mine am să port ori și unde voiu pleca,
In cortul greu de visuri, tristețe și himere
Ca pe o rara avis, și amintirea ta.

Ney

SONETUL TOAMNEI

Plâng miei suri ai norilor în turme
Și se coboară cenușiu tot cerul;
Își suflă inima 'n caval oerul
Și și-o desfoaie 'n strune fără urme.

Mirosul morții seamănă eterul,
Stă vântu 'n aurul din pomi și scurmă,
Vrând vlaga măduvelor verzi să curme ;
C'a vremii runi să-și scrie trist misterul.

Din când în când de după nori și luna
Ca ironie-a sorții, peste rane
Cu-urcioru-i toarnă-argint, nebuna.

Pe cer de vis, cu gând hoinar de stele
S'au stins păuni și bolți curcubeane
In rădvanele vieții

M. I. Cosma
Cetatea-Albă

BĂTRÂNA *)

de VICTOR PAPILIAN

De atâta drag risipit în tinerețe, s'au scurs ochii ei rotunzi ca niște guri de ulcior și din culoarea lor viorie, culoarea floarei de brânduşă, a rămas între brazdele pleoapelor doar o dungă neagră, posomorîtă și creață, ca o coajă de măslină.

Vremea i-a uscat pielea trupului, a întins-o pe oase ca'n ținte, mai să plesnească, și a încondeiat-o cu pete galbene și tari ca frunzele uscate de pe mormânt. Lumina oglinzii îi e vrăjmașă. Cât îi era de albă, pe vremuri, fața obrazului — s'o tot mângâi cu privirea ca pe o lumânare de Paște—și azi, e numai crețuri ca și cum ar suge într'una mere pădurețe. Și buzele, care mușcau sărutarea ca pe-o prună popească, s'au înfundat peste gingii în gură, și nasul drept, cu aripele ușor tremurătoare la vraja viersului și gândul păcatului, s'a îndoit ca la cucuvea.

Stă toată ziua lângă cuptor și odihnește. Odihnește de neputința oaselor, odihnește de răul noră-sei, odihnește de dragul gândurilor. A rămas singură pe lume, singură doar cu inima ei. Căci fiu-său e un molău — seamănă lui tată-său — iar noră-sa, o roabă, mereu ostenită, mereu murdară, alergând într'una când pe câmp la prășit, când în grajd la vite. Și seara amândoi cad de osteneală, cad de griji și dorm prostiți, fără nicio bucurie, fără niciun vis...

Ce timpuri a apucat ea, Doamne! Doamne!... Oglinda din perete azi îi e vrăjmașă, dar i-a rămas credincioasă oglinda sufletului. Cât era de mică noaptea pe vremuri de n'o puteai cuprinde cu măsura dragostei!... Când aprindea focul sus, pe dealul dela vie, un flăcău dezerta pentru ea, din cazarmă. Și când se îngâna noaptea cu privighetoarea, prin pădure, un haiduc își uita de haiducie, trecea Oltul revărsat, venind orbește să dea piept cu toate poterile pământului... Și în zorii zilei, când își striga păsările prin curte, patru ibovnici din patru drumuri ale răscrucii zodiilor, își cercetau pistoalele și se închinau cu vârful cuțitului.

— Hai, mumă... Ce trândăvești atâta?...

E noră-sa, care n'are ochi s'o vadă. Ea nu-i răscpunde, o judecă doar pe tăcute : — Eu nu trândăvesc, proasto, chiar când șed.

— Las' c'o să odihnești destul în mormânt...

Sufletul bătrânei s'a întărîtat. Ea vorbește de mormânt, ea care, ca și vita, e totdeauna pe jumătate moartă?... Ii privește pântecul rotund ca un ciubăr, și capul mare cu ochii holbați ca felinarul de dovleac. Nici să rodească, necum să iubească, n'a fost în stare. Și ea vorbește în batjocură de moarte și de mormânt ?...

— Pune, mumă, de mămăligă...

Și bătrâna, în care sufletul s'a ascuțit ca un șfichiu de biciu, îi răspunde băznind ca la clacă pe vremuri :

— Fată, decât să-ți fac o mămăligă, mai lesne-ți fac un copil...

*) Din volumul „Schițe și Epigrame".

Haiducesc [1]

Stau și beau, din seară până'n zori,
Sânt goniți și răi la stăpânire;
Pentru ei în viață nu sânt flori.
Pentru ucigași nu e iubire.

S'au făcut fârtați cu codrul des
Fiecare pentru nedreptate ;
Mire al pădurii e ales
Numai cel cu zile numărate.

Tufa cea mai deasă le e soră
Și vrăjmaș le e lăstarul mic
Când vin arnăuții să le fure
Somnul ca să-l dea la venetic.

Stau și beau și chiue că mâine
Cine știe câți va prinde ;
Luna este hoață ca femeea,
Luna doar când e frumoasă poate vinde.

Ochii nu li-s triști. S'a dus cu plânsul.
Toți au plâns cândva și au iubit.
Dacă visu-i venetic și visul
Trebue pândit la drum și jefuit.

VIRGIL CARIANOPOL

1) Din volumul „Scară la cer" care apare peste câteva zile în „Colecția **Universul Literar**".

Stih șoptit *)

Zadarnic sbucium găzduim în inimi
S'ajungem undeva, cât mai departe!
Ne mână nu știm cine spre-o grădină
Cu rod căzut și răstigniri deșarte.

Din toată febra clipei și-a cernelii
Cenușa doar ni-i martoră, când, singuri,
Cucută veche bem din răsărituri,
Bolnave-apusuri pritocim în linguri.

Vom fi atunci, cândva, în acea toamnă,
Ca de pelin îngrețoșați de zile;
Ne-or crește'n cuget bozii și mustrare,
Și-om săruta, oftând, uscate-argile...

*) Din volumul „*Meri domnești*", sub tipar.

TEODOR AL. MUNTEANU

Apa morților

Nici inima, rană, nici cântecul,
Nu vor flutura aduceri aminte...
Când mă voiu stinge, nicio adiere,
Niciun anotimp nu-și va 'ntrerupe mersul.

Fiecare om e Christ. La fel și eu —
Dar untdelemn și miresme nu mai sunt.
Crucea mea va fi o simplă inscripție —
Fluturii nu-mi vor găsi mormântul.

Sufletul se va zbate, fără matcă,
Pe lângă toate cerurile, mereu:
Nu-i cine să-i dea apa și sărutul —
Lumina și odihna nu-l cunosc.

Se vor frânge vămile văzduhului
Numai la o a doua 'nviere,
Dar sufletul meu nu va mai putea trece.
Va fi, atunci, Marele Necuprins.

NICHITA TOMESCU

Răzbunarea

(nuvelă inedită)

de MIHAIL DRUMEȘ

Gheorghiță al Floarei ședea neclintit, pe prispa casei, ca o stană de piatră. Își sprijinea capul în podul palmelor și-și simțea vie și zorită zvâcnitura tâmplelor. Tot sbuciumul care-i perpelea ființa, năpădise acum pe chipul său palid, schimonosindu-i trăsăturile.

Privea, în neștire, fără să vadă, o ulucă din gardul casei. Sprâncenele i se încruntau când și când, ca să arate dârzenia gândurilor care-l frământau. Uneori, se mișca greoi, tresărind mirat de atâta încremenire și atunci își răvășea părul ca să se desmorțească. Apoi simțea nevoie să tragă aer mult în piept.

— Mai lasă gândurile, maică, arză-le focul, că te oftici, îl îmbia maică-sa cu blândețe.

Gheorghiță nu se clintea, parcă nici n'ar fi auzit-o. O rană veche, care nu putea să se vindece, îi sfredelea inima, ca un burghiu nemilos și-i suia sângele în cap. Atunci îl încingea o căldură nesuferită și flăcăul, înebunit de suferință, scrâșnea fălcile și strângea pumnii într'o încordare înfricoșată:

— O să i-o plătesc eu *lui* cu vârf și îndesat!...

O

Povestea lui Gheorghiță al Floarei o cunoștea tot satul. De vreo doi ani se dase în dragoste cu Ilinca, fata mai mică a lui Badea Toader și hotărâse să facă nunta la toamnă. Dar boerul cel tânăr, puse ochii pe ea și o necinsti. Taina se descoperi mai târziu, când fata purcese grea. Dar scăpă de clevetire și batjocură, căci muri din facere. Se iscă atunci zarvă mare în liniștita așezare a Vădenilor. Tatăl victimei vru să pornească proces, dar banii moșierului potoliră lucrurile.

Dacă Badea Toader fusese împăcat, apoi cu Gheorghiță se schimba povestea. Toate comorile de pe lume nu i-ar fi muiat durerea fără de sfârșit pe care i-o pricinuise soarta Ilincăi.

De-atunci, gândul răzbunării i se cuibărise în minte și încetul cu încetul, prinsese rădăcini vajnice, cutropindu-i toată simțirea.

Datorită acestui gând, crescu în el cu timpul, o *altă* ființă, cu alte însușiri, deosebite de ale lui, în cât uneori flăcăul ajunsese să nu se mai recunoască pe sine.

Nu-i mai plăcea ca altă dată să cutreere lunca Argeșului sau să se afunde în pădurea nesfârșită din preajma Vădenilor ca să se minuneze de cântecul păsărelelor luate la întrecere. Deasemenea, nu mai simțea în fața răsăritului lunii, un farmec nedeslușit amestecat cu voluptate și teamă, care-i umplea ochii de lacrimi. Nici nu mai cânta cântece de dor ticluite de el, de unde i se stârnise porecla: *cântărețul Vădenilor*.

Unele cântece își făcuseră drum și se cântau și prin satele vecine, iar Gheorghiță al Floarei se simțea tare mândru că iscodirile lui mergeau oamenilor drept la inimă. Nu e vorbă, cu ele robise pe Ilinca și chiar alte fete îi căutau pricină de vorbă, dar fata lui Badea Toader era mai chipeșe și-i plăcea mai mult decât celelalte, până când dragostea pusese stăpânire întreagă pe sufletul lui.

Și uite, dintr'odată i se năruiseră toate nădejdile de când cu *întâmplarea* dela conac. Da, *trebuia* să se răzbune pe omul care fusese *pricina* marei nenorociri abătută pe capul lui și al Ilincăi. Dar cum? Să-i omoare? Ar fi suferit o clipă și gata!

— Nu, nu, gândea el, să se perpelească pe jeratic așa cum mă perpelesc eu!

Să dea foc conacului? Mare scofală! Moșierul ar fi ridicat altul poate mai mândru și arătos decât cel vechiu.

— Dar atunci?

Incă nu-i trecea prin minte răzbunarea cumplită pe care o râvnea atât de aprig toată ființa lui. Și amâna cu nădejdea că odată și odată tot are să găsească *felul* cum să pedepsească moartea Ilincăi.

O

In timpul acesta, moșierul se însurase, la oraș. Umbla vestea că femeia lui era frumoasă, dar nimeni nu punea mâna în foc, căci n'o zărise vreodată cum arată la față.

Iar de-o săptămână încoace, adică odată cu începutul verii, însurățeii veniseră la Vădeni, ca să supravegheze muncile treieratului.

Intr'o zi, pe la nămiezi, Gheorghiță se întâlni cu un argat de la conac, unul Ioniță, pe care îl cunoștea de mic.

Cum îl văzu, flăcăul căță să intre în vorbă cu el :

— Incotro, măi Ioniță?

— Mă 'ntorc la conac că am treabă.

— Mai las-o'ncolo de treabă că nu s'o prăpădi pământul. Hai să bem câte o țuiculiță.

— Faci cinste?

— Fac!

Intrară în cârciuma lui Iani. Grecul le aduse de băut după ce mai întâi le luă banii.

— Ce mai e, Ioniță, pe la conac? întrebă Gheorghiță cu tâlc.

Argatul, care era tăcut din fire, își deslegă, încetul cu încetul limba. De altfel nici n'avea cugetul încărcat că ar face ceva neîngăduit, pentrucă cele ce îi destăinuia tovarășului său de chef erau lucruri cunoscute de toată lumea dela conac. Numai lui Gheorghiță, care urmărea firul gândului ascuns ce nu-i da pace, i se păreau *destăinuiri de seamă*.

— O ducem mai bine, spunea Ioniță, de când se căpătuì boeru'! Ne-a mărit simbria și ne dă mâncare mai omenească. Dar ceiace ne miră pe toți e că boerul s'a îmbunat de nu-l mai cunoști. De unde mai înainte era urgia lui Dumnezeu, ne bătea și ne schingiuia ca pe niște hoți de cai, acum se poartă ca un mielușel... Eu cred că tot femeia i-a venit de hac...

— Ține mult la dânsa?

— Apoi, te cred, fârtate. Se gudură pe lângă ea ca un câine de pripas. Toată ziua e cu nasu'n poalele muerii. E căzut rău, săracu'. Eu să fiu în locul lui, mai bine să mă trăznească Dumnezeu!

Gheorghiță ascultă cu cinzeaca plină.

— Tu nu bei, frate-meu? îl îndemnă argatul.

— Beau, tresări flăcăul scuturat de un gând, și turnă pe gât băutura. Apoi adăugă, gemut:

— Măi Ioniță, stăpânul-tău e *fericit*, măi!...

— Dacă are bani cum să nu fie? răspunse argatul.

— Ești prost! îi strigă mânios Gheorghiță. E fericit pentrucă iubește și e iubit... Aia!... și bătu cu pumnul în masă.

— Ba că te-ai zice... Asta trebuie să fie! Dacă s'ar prăpădi coniția Doamne ferește, de-o moarte năpraznică, apoi socot că tocmai bine ar da boeru ortu popii...

— Ba nu, zău? întrebă Gheorghiță și se sperie de vocea lui. Ochii îi sclipiră ciudat iar fața i se lumină o clipă ca pârjolită scurt de flacăra unui gând.

Ioniță care habar n'avea de ceiace se petrecuse în sufletul tovarășului de băutură, răsuci o țigară groasă ca pe deget, apoi se lăsă pe spate și începu un cântec de dor.

Gheorghiță surâse trist, clătinând capul.

— Bine l'ai nimerit p'ăsta, spuse argatul. Vorba e: dece nu mai faci cântece?

— Dacă n'are neica chef!... Apoi adăugă înăbușind un oftat:

— Pentru *cine* aș mai face?

— Tot mai ții la *ea*? Credeam că ai uitat.. S'a scurs atâta timp de-atunci, încât...

— Focul de-aici, răspunse Gheorghiță în șoaptă, arătând cu mâna locul inimii, nu se mai stinge...

Tăcură stingheriți, o bucată bună de vreme, apoi se despărțiră, cu răceală, parcă certați unul cu altul.

Gheorghiță apucă în sus, pe uliță, fără țintă. In cap îi sunau mereu, stăruitor, vorbele argatului:

— „Dacă s'ar prăpădi cuconița boerului"...

Un gând ivit fulgerător, îl făcu să se oprească din mers, speriat ca de-o primejdie din afară. Apoi încetul cu încetul se însenină și în locul spaimei de adineauri pe fața flăcăului se strecură un surâs de fericire.

— Pe *ea* o omor!

Ha-ha! Cât are să-l doară! Să vadă el cât te doare inima când... Să-și dea seama cât am îndurat eu...

Planul îl învioră ca o băutură tare și-l socotea potrivit să-i domolească setea de răzbunare împotriva moșierului.

Chibzuia așa: are să aștepte până când boerul va pleca *singur* la oraș și în noaptea aceia se va furișa la conac ca să facă de petrecanie cuconiței.

— Ce e dânsa vinovată ca să... îi spuse o voce dinlăuntru.

— Dar eu cu ce-am greșit boerului de pătimesc așa?...

Planul de răzbunare se copsese în mintea lui Gheorghiță și orice s'ar fi întâmplat nu l'ar fi abătut din drum.

Acum aștepta clipa prielnică să-l înfăptuiască și nerăbdarea creștea din ce în ce. Era atât de absorbit de gândul răzbunării încât toate preocupările se învârteau numai în jurul acestui gând. Odată, într'o Duminică la horă, un flăcău ciupi de sân o fată și se pomeni cotonogit măr de ibovnicul acesteia.

Gheorghiță care fusese martor la cele întâmplate, alergă și prinzând în brațe pe bătăuș îl sărută focos, pe amândoi obrajii, strigând cu însuflețire:

— Bine i-ai făcut, frate-meu!... Să se învețe minte, ticălosul! Trebuia să-l *omori!*

O

A doua zi, (abia se crăpase de ziuă) că Gheorghiță auzi tropot de cai. Ciuli urechile să deslușească mai bine sgomotul care se apropia. Era trăsura de la conac. Alergă în drum să vadă cine plecă în oraș.

— E *boerul* singur... Cuconița a rămas acasă...

Da, da, a văzut bine... Moșierul l-a zărit, chiar a întors capul spre el, dar Gheorghiță nu și-a scos pălăria, deși mâna i-a svâcnit, fără vrere, ca să-l salute. A rămas cu ea spânzurată în aer dar nu i-a făcut cinstea de a-i da *„bună dimineața!"*

— La noapte! își zise Gheorghiță privind trăsura care se ascunsese într'un nor de praf și-și frecă mâinile surâzând sie-și.

O

— Mai culcă-te, băete, că s'a făcut târziu, îl îmbie maică-sa grijulie. Că n'o să păzești luna pe cer.

— Iacă, m'oi culca, mormăi Gheorghiță încruntat.

Își așternu velința în tinda casei și se 'ntinse cât era de lung. Acum nu se mai gândea la nimic. Răcoarea serii îi domolea parcă fierbințeala și-i făcea bine. Se simțea uneori liniștit, după atâta răscolire, ca o așezare de piatră. Alteori, prindea să tremure ciudat, de parcă-l scuturau frigurile.

Timpul se scurgea greu, anevoios, cu plumb în picioare. Liniștea coborî de sus, pe aripile nopții, și se strecură nevăzută pe uliță și în case.

Când s'apropie miezul nopții cocoșii țipară din toate părțile cu spaimă, parcă ar fi presimțit că în noaptea aceia avea să se întâmple *ceva* de pomină și voiau să dea tuturor de știre ca să împiedice fapta.

Gheorghiță al Floarei trase velința laoparte și apucă să se îmbrace liniștit parcă pornea la treabă grea, cu noaptea în cap. Agăță de brâu toporul pus la îndemână de cu seară și strecurându-se binișor pe portiță se topi, ca o umbră, în întuneric.

Luna plină-plinuță, se cocoțase drept în moalele cerului și de-acolo, sus, potopea satul cu argint topit, poleind coperișurile caselor, pomii, turla bisericii și tot ce se găsea pe pământ, — fără alegere.

Flăcăul, o clipă amețit de vraja ei își simți inima, în cosul pieptului, ca mușcată. Il durea dărnicia aceia cerească care acum nu-l mai făcea să se înfioare, ca altă dată, de o bucurie neînțeleasă.

Se opri în loc și privind lung în sus, spre cerul spuzit, murmură spintecat :

— Lună, tu... și înăbuși un oftat venit din adâncuri, trântindu-și un pumn zdravăn în piept.

Apoi, înviorat de hotărîre, porni mai departe la drum. Ocoli cârciuma lui Iani-Grecul și apucă la stânga, spre conac.

Casele boerești își arătară de departe coperișurile scânteietoare, cu luna topită în ele.

Incetini mersul și s'apropie tiptil, deși n'avea încă nevoie de asemenea precauțiuni. Când ajunse lângă gardul înalt, care împrejmuia conacul, doi dulăi mari, ciobănești, îl simțiră și prinseră să latre gros, răgușit. Le aruncă la fiecare câte un ciolan și-i potoli. Apoi cățărându-se pe uluci, sări sprinten dincolo, în curte. Câinii se făcuseră nevăzuți cu prada lor. Nici o mișcare. Toată lumea dormea dusă. Ajunse lângă zidurile conacului și numără feresterele dela dreapta la stânga : una, două, trei... La a treia îi spusese Ioniță argatul, e odaia în care dorm boerii. Minune! Fereastra aceia era deschisă...

— E zăduh! Cucoanei îi place, se vede treaba, să doarmă pe răcoare, gândi el, frecându-și mâinile mulțumit.

Pipăi toporul să se încredințeze dacă e bine prins de cingătoare. Apoi agățându-se de pervaz, se 'nălță cu băgare de seamă în cadrul ferestrei. Trase ușurel într'o parte și alta perdelele și se lăsă ca să alunece jos, în odaia de dormit a boerilor. Din nebăgare de seamă împinse cu piciorul un scaun, care era cât p'aci să se răstoarne dacă nu se proptea surd de perete.

Gheorghiță îngheță de spaimă. Așteptă câteva clipe, cu răsuflarea tăiată. Mâna dreaptă se înțepenise, instinctiv, pe toporișcă, în preajma primejdiei. Dar nu se întâmplă nimic. Nici un sgomot.

Venindu-și în fire înaintă încet în vârful picioarelor, cercetând cu ochi lacomi încăperea.

Luna parcă coborâse de pe cer și alergase complice pe urmele lui, să-i arate drumul, stârnind în odaie o lumină albă, ireală, ca de vis.

— A, uite, patul !

Se apropie la un pas de culcușul femeii și în acelaș timp desprinse toporul dela brâu.

— Că bine mai doarme !...

In fața lui, o femeie cu trăsături de copilă, dormea adânc, un somn tihnit. Pe fața ei, albă ca laptele, răsărise un surâs sfielnic, trimis parcă de un vis frumos. Mâinile ei, desgolite până la umeri atârnau pe marginea patului că două pete lungi și subțiri de lumină iar pieptul desgolit sălta domol odată cu suflarea.

Oare luna împletise cu firele ei de beteală această vrajă de negrăit sau era adevărat ? Cum, adică să fie cuconița boerului așa de frumoasă ca zânele din povești ?

Atâta minunăție ului pe Gheorghiță cântărețul și-l țintui locului, ca o stâncă. Privirile lui se desfătau de maiastra priveliște cu o plăcere amestecată cu spaimă, ca odinioară când se ducea în luncă să vadă răsăritul lunii.

— Ca Ilinca e de frumoasă, își spuse el cu vocea minții, în împietrirea extazului.

(Urmare în pag. 6-a)

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

Salonul oficial

Şi anul acesta, deşi sălile sunt „renovate", atmosfera Salonului e de un gris desolant. Care să fie pricina acestui cenuşiu, al acestei exasperante monotonii ? Să le fie oare firească această banalitate expoziţiilor oficiale ? Salonul de azi ne desminte însă această ipoteză căci expoziţia dela Şosea nu are nimic oficial în aspectul ei, din potrivă. Ea seamănă cu o gigantică expoziţie a unui diletant care din când în când are „trouvaille"-uri fericite dar de asemenea, teribile slăbiciuni. Ne întrebăm ce au făcut atâţi de mulţi dintre expozanţi tot anul pentru a fi trebuit să se grăbească atât de mult când au pictat tablourile expuse... Trebue spus acelaş lucru şi despre unii artişti care şi-au câştigat pe bună dreptate un nume în plastica noastră dar care încep să aţipească într'un somn pe cât de comod, pe atât de primejdios. S'ar putea spune că juriul a fost prea îngăduitor anul acesta, dar de câtva timp a devenit oarecum tradiţie acest lucru. Noi suntem convinşi că astfel nu sunt încurajate talentele tinere, şi nici artiştii ale căror opere merituoase sunt expuse şi — mai ales — nici publicul, care presupune că un Salon oficial este o expoziţie cât se poate de aleasă, că lucrările sunt cele mai bune, ale celor mai buni artişti. A expune la Salonul oficial, a fi admis, ar trebui să aibe caracterul unui început de consacrare. Pentru public, tineri ca Vânătoru, Zlotescu, Angheluţă, Sorin Ionescu, Boris Caragea, artişti de mari făgăduinţi, artişti care trăesc din acest meşteşug şi pentru el, sunt tot „expozanţi ai Salonului oficial" ca şi atâţi diletanţi, veniţi din diverse profesiuni sau atâtea cocoane şi domnişoare care au frecventat o oarecare academie câteva luni. Aceştia, prin numărul lor atât de mare schimbă tot caracterul unei expoziţii. Talentaţi, o bună parte, ei au în mai toate tablourile o predilecţie pentru exerciţiu, (e şi natural !) ceeace le dă tuturor lucrărilor un aer neisprăvit, nemeditat.

Dar tablourile de prea puţin interes — chiar când nu sunt ale diletanţilor— prejudiciază în afară de ansamblu chiar lucrările cele mai valoroase ale maeştrilor ca Bunescu, Steriade, Stoenescu, Iser şi alţii care sunt copleşite de banalitatea celorlalte, pierdute în aglomeraţie.

*

Ultimul an a fost cu deosebire greu pentru pictura românească, căci am pierdut trei dintre cei mai aleşi dintre artiştii noştri: Tonitza, Theodorescu Sion şi Petre Iorgulescu-Yor. Am revăzut cu emoţie lucrările acestor artişti care au cinstit cu atâta fidelitate încă dela înfiinţare expoziţiile Salonului oficial. Gândul pios al juriului de a le rezerva un panou a găsit cea mai bună primire din partea artiştilor şi a publicului.

Preţuim de asemenea participarea câtorva dintre artiştii noştri cei mai interesanţi care până acum au stat departe de Salon. D-nii Ştefan Popescu, Nicolae Dărăscu, Marius Bunescu, O. Han, Iser, Jalea, Corneliu Mihăilescu, Camil Ressu, Steriade au dat strălucire expoziţiei deşi, cum spun mai sus, numărul prea mare de tablouri obligă pe vizitator la un adevărat efort pentru a-i descoperi.

Dintre cei tineri au trimis lucrări excepţionale : Vânătoru, Sorin Ionescu, Geo Zlotescu, Ciucurencu, Giossan, Valentin Hoeflich, Năsturel.

Aceştia, afară de faptul că se deosebesc de ceilalţi expozanţi dovedesc în lucrările lor un vizibil progres şi o neostenită voinţă de a rezolva probleme grele şi interesante. Vom cita de asemeni lucrările mai de seamă ale d-lor: Angheluţă, Arnold, Băjenaru, N. Batalli, Lena Constante, Paul Constantinescu, Victoria H. Constantinescu, Marcela şi Florica Cordescu, Delavrancea-Dona, Deşliu, Eleutheriade, Ghiaţă, Grigorescu Lucian, R. Iosif, Egen Ispir, Gheorghe Sabin, Letiţia Lucasievici, Rodica Maniu, Mihalcea, Mitache, Alex. Moscu, Tatiana Moscu, Adina Moscu-

PETRE IORGULESCU-YOR Autoportret

Melinte, Lili Pancu, Alexandru Phoebus, Vasile Popescu, Gh. Stelian Popescu, Marioara Constantinescu-Romalo, Tică Constantinescu (Ali-Baba), Sârbu, Margareta Sterian, Nisi Torosian-Stătescu, Josephine Tremel, Lita Botez, Ţipora, Marisia Ullea, Vavilina, Urdarianu Lelia, Velisaratu, Anatol Vulpe, Georgeta Vintilescu, Medi Wexler.

Dintre sculptori participă cu lucrări interesante: Borgo Prund, Boris Caragea, Anghel D., Angheluţa El., Călinescu Al., Claudia Cobizeva, Celine Emilian, O. Han, Jalea, Irimescu, Medrea, Milita Pătraşcu, Mereanu, Popovici, Sevora Medrea, Therneli, Spaethe, Vasiliu Fălti.

DESPRE TRISTEŢE

de ERNEST BERNEA

Tristeţea este o stare morală des încercată de cei vii. Tristeţea este o stare obişnuită poeţilor, cuprinzând în această categorie pe toţi cei ce trăesc starea poetică, chiar dacă nu fac artă.

Cu toate că tristeţea este obişnuită ea nu este totuşi o stare banală. Numai când a fost rău înţeleasă a putut fi socotită astfel. Semnele ei nu sunt întotdeauna cele mai proprii expresii, cele mai juste înfăţişări ale conţinutului său de viaţă.

Dela început trebue să înlăturăm tendinţa de a confunda tristeţea cu melancolia. Aceste stări nu sunt identice şi nici măcar asemănătoare: ele pot fi doar apropiate pentru o definire prin ceeace se deosebesc

Melancolia este o stare interioară de apăsare, este o stare în care viaţa se înputineză; melancolia este starea omului care sfârşeşte. Totul coboară pe vadul strâmt al nefiinţei; aripa morţii flutură în văzduhul melancoliei.

Spre deosebire de melancolie, atât prin natura sa cât şi prin semnificaţia ei morală, tristeţea este o alcătuire colorată şi rodnică. Tristeţea nu geme de durere şi nici de întunerec ca melancolia; ea este purtătoarea unei dureri luminate. Tristeţea nu este o sare de năruire interioară ci una de adevărată creaţie.

Ce este tristeţea? In ce fel apare ea şi ce sens are? Greutatea unei definiţii precise vine din faptul adâncimii, al fluidităţii şi am putea spune, totodată, al frecvenţei care o caracterizează. Să încercăm o descriere.

Tristeţea este o stare interioară muzicală. Ea se înfăţişează la început ca o cântare străină şi o aplecare spre adâncimi. Omul trist e asemănător unei corăbii ce suferă o înclinare în plutirea sa; este ceva, o lipsă şi o suferinţă care îi dă această înclinare, îi topeşte sufletul şi îl poartă către limanuri necunoscute. Tristeţea, ca şi dorul, este strâns legată de suferinţă. De aci se desprinde partea ei de adâncime şi omenesc.

In stristeţe pare că umblă un cântec vrăjit, care ne îndurerează dar care nu ne năruie; acest cântec ne purifică fiinţa de tot ceeace ar putea să ne poarte către o viaţă sufletească inferioară ; fluidul neînţeles înlătură impurităţile interioare ale omului. Tristeţea este o stare a trecerei noastre către lumea celor nevăzute, este o stare de adâncă şi aleasă sensibilitate prin care fiinţa noastră morală întinde braţe însetate până în cele mai îndepărtate şi tainice fântâni ale lumii.

Aparenţe înşelătoare ne fac să credem că tristeţea este starea de încetinire a ritmului nostru vital; observaţia poate fi îndreptăţită dacă o raportăm la fiinţa noastră organică. Interior judecată, tristeţea este o stare de mare intensitate; ea ne poartă către locuri ascunse, greu de pătruns. Tristeţea nu înseamnă nici deprimare, nici năruire, pentrucă pe calea ei omul vede şi nădăjduesţe

Tristeţea este o stare de frumuseţe îndurerată; de aceea ea aduce o notă de distincţie. Tristeţea este o stare de încântare şi viaţă înnoită; de aceea ea păstrează o pronunţată notă de frăgezime.

Toate aceste aspecte ale tristeţii, natura şi sensul ei, îşi au origina în iraţional: omul este trist în faţa tainelor care îl înconjoară şi îl trag spre adâncimile lor. De aci se desprinde experienţa interioară, unitatea ei de expresie şi caracterul muzical al tristeţii, atât de greu de prins în cuvinte.

Sensul metafizic al tristeţii este de o mare adâncime; acest sens lămureşte necesitatea şi felul ei de a se manifesta.

Cuprinsul lumii cu acela al inteligenţii noastre nu coincid. Tristeţea ia naştere din prezenţa necunoscutului în viaţa omului. Este vorba aci de o stare interioară muzicală, născută din povara de înţeles şi frumuseţe a lumii care nu poate fi culeasă în întregime şi definitiv. Ne rămâne întotdeauna ceva ascuns: e tocmai ceeace ne atrage mai mult şi ne hrăneşte mai bine. Suferinţa legată de tristeţe vine din izolarea aceasta iar frumuseţea ei vine din conştiinţa izolării şi a setei pentru datele ultime, doar bănuite.

Tristeţea este o stare morală positivă şi creatoare. Prin ea stăm în porţile tainelor. Ea ne apropie de adâncimi şi de orizonturi noui, ne deschide largi posibilităţi de depăşire şi trăire în realitatea neschimbătoare; ea ne poartă către o lume a esenţelor, către paiştele înflorite ale lui Dumnezeu. Adevărata tristeţe, adică tristeţea legată de natura şi destinul nostru ca fiinţe spirituale, este un semn al superiorităţii omului.

Cu toate că apare ca o nelinişte, tristeţea nu înseamnă deprimare şi nici urît; ea este mai mult o încercare către limanuri noui. In tristeţe, omul, cu toate că nu a cunoscut desăvârşit lumina vieţii, simte această lumină. Spre deosebire de dor, tristeţea nu a cunoscut o realitate care i-a aparţinut şi din care s'a rupt astăzi, ci pur şi simplu îi lipseşte această realitate; omul trist o simte, o ştie că se află undeva, dar nu o cuprinde.

Tristeţea stărue în limita dintre durere şi frumuseţe.

Un om trist ca Michel Angelo s'a luptat cu tainele şi a încercat să le exprime. Povara lumii acesteia l-a făcut trist, l-a îndurerat dar l-a şi fecundat. Arta sa este străbătută de sensul trist al existenţii noastre, de cântecul străin al lumilor atât de măestru şi tainic alcătuite. Opera lui Michel Angelo exprimă o tristeţe grandioasă, metafizică, tristeţea lumii întregi. A fost aci o aşezare în miezul fiinţei însăşi, o întruchipare a marilor întrebări şi o modelare a marilor triste ţi isvorite din cele dintâi.

Eminescu nu a însemnat altceva.

Tristeţea în acest înţeles bogat şi cuprinzător, tristeţea metafizică, face să înflorească în noi daruri nebănuite şi să ne poarte pe căile setei de desăvârşire.

Plânsul pentru moarte

Maiestrului Nichifor Crainic

Imi bate 'n coastă un toiag de jar.
Apropie-te, soră din dogoare!
Ce mână mică necurmat mă doare
Când roade gândul negru ca un car?

S'au veştejit icoanele din graiu,
Degeaba prin biserici ne-am rugat.
O să cădem cu 'ntâiul stol plecat
In cerul cu făclii de putregaiu.

Şi pentru nu ştim care cneaz nebun,
Pleca-vom dârji pe căi de nestemat,
Spre ţara care'n vis ne-a fluturat
Batista mâinii mici cât un lăstun.

Se cască o fereastră pentru noi —
Şi primăvara moartă după geam.
Prietenă, te-am strâns în orice ram,
Ca plânsetul însângerat în foi.

Şi m'am jucat cu mâna ta de jar:
Am prins'o 'n haina brunei năluciri,
Ca vara 'ntemniţată 'n trandafiri
Şi moartea 'n mângâiatul frunţii var.

In tâmplă-mi bate-un faur nevăzut.
Nu-s eu copilul arămiu din brazi ?
Lăstunul aurit cu munţii, azi
S'a sfărâmat în soare şi-a căzut.

LUCIAN DUMITRESCU

Simple note

Tineret păgân

de COSTIN I. MURGESCU

Cred că Germania este ţara care ne-a dat cele mai semnificative opere privind sbuciumul convulsiv al tineretului de după războiul mondial. Şi explicaţia nu este greu de dat, dacă ne gândim la aspectele vieţii publice şi sociale germane din ultimele două decenii ; tineretul german a experimentat în această perioadă cele mai variate atitudini, străbătând toată gama concepţiilor ideologice — sufleteşti dela elanurile necontrolate, anarhice, până disciplina rigidă pe care o implică imperialismul mesianic.

Afirmaţia de mai sus trebue imediat alăturată modului de a privi viaţa al tineretului german, mai puţin înclinat să folosească speculaţiunile filozofice pentru cristalizarea unei atitudini personale, individuale în faţa problemelor capitale ale vieţii şi morţii, cum obişnuesc bunăoară să procedeze spiritele tinere, franceze. Angajaţi într'un ritm colectiv, tinerii scriitori germani au coborît la problemele sociale legate de comunitatea germană, pentru a găsi aici rezolvarea crizei lor sufleteşti. Fenomen din nou explicat prin aşezarea faţă în faţă a conştiinţei apartenenţei lor la un popor cu destin imperial şi a situaţiei de învins a acestui popor. Cred că nu s'ar greşi, în orice caz nu prea mult, atribuind însăşi priza găsită în mijlocul acestui tineret de doctrina comunistă în primii ani de după războiu, prăbuşirii sufleteşti ca efect imediat al acestei confruntări. Dar, în fine, nu explicarea acestei aderenţe la comunism, este obiectul „notei" noastre.

Dimpotrivă, revenim la atitudinea — căreia i-am atribuit esenţe strict germane — de lămurire a crizei sufleteşti a tineretului pe plan politico-social ; ne-am depărta din nou de ţintă, dacă am căuta — întreprindere deosebit de interesantă şi concludentă — să lămurim măsura în care această atitudine a avut repercursiuni asupra întregului tineret european, determinându-i şi acestuia *(dacă şi în ce măsură)* acea desbătută criză sufletească.

Până atunci — şi tot incidental — vom aminti faptul că majoritatea scriitorilor au căutat să lămurească problema acestei „crize", pe plan dialectic sau doctrinar, şi mai puţin pe cel literar strict ; iată şi motivele pentru care „romanele" acestei vâltori tinereşti se pot număra pe degete. Şi cum orice document în plus, este preţios, indiferent de poziţia celui care ni-l oferă, indiferent adică de faptul că priveşte unilateral problema, nu ne putem opri a semnala romanul tânărului scriitor german Odon de Horvath, mort la Paris unde se expatriase.

Cartea poartă un titlu care denunţa dela început atât preocupările cât şi atitudinea autorului : Jeunesse sans Dieu [1]). Ea ne-a amintit de o altă carte (apărută în versiune franceză, tot în anul trecut), a unui scriitor situat pe aceleaşi poziţii ideologice cu Odon de Horvath ; este vorba de Erich Maria Remarque şi de ai săi „Camarazi", — carte pe cât de „mare" pe atât de puţin cunoscută la noi (şi chiar atunci, prost cunoscută, la a cărei desfigurare un film american „tras" după această carte şi jucat în aceiaşi epocă în care editura Gallimard lansa romanul lui Remarque, a avut o hotărîtoare contribuţie...).

Spre deosebire de suflul puternic uman, de atmosfera oarecum senină sufleteşte care animă romanul lui Remarque, Jeunesse sans Dieu pare scrisă sub un cer veşnic înnourat, care exclude orice zâmbet şi orice floare. Tineretul lui Odon de Horvath care priveşte lumea cu ochi sticloşi, imobili, „de peşte", derutant prin inflexibilitatea şi atitudinea lui stearpă, nu simte nicăeri prezenţa acelui Dumnezeu — ceva „cumplit" şi „grozav" — pe care Horvath are impresia a-l fi descoperit. „Ocazia" acestei descoperiri, care vine să ofere o lumină completă asupra distanţei ce separă pe omul „care iubeşte pe negrii", de tineretul păgân, este desigur *punctul nevralgic* al romanului ; pentrucă oricât bunele intenţii l-ar fi animat pe profesorul-erou, el n'avea „pregătirea" necesară unei revelaţii care să-i transforme laşitatea în curagiul unui cavaler „sans peur et sans reproche". Dar această critică *teologică* nu ne interesează decât în măsura în care experienţa profesorului e dovedită imposibilă, iar personagiul ratat şi deci exclus comentariilor.

Rămâne însă celălalt tineret: R. N. şi alţi elevi, cu alte litere, alte iniţiale, alt chip, dar cu acelaş gol sufletesc pe care l'il presupune autorul.

In privinţa lor, paginile cărţii sunt interesante şi oricât le-ai refuza înţelegerea şi le-ai pune la îndoială posibilitatea de existenţă, nu rămân totuşi mai puţin tipuri captivante, care te urmăresc cu ciudata lor concepţie, oferind un document din cele mai interesante pentru studiul tineretului pe de o parte şi al autorului (ca atitudine personală, deci mai puţin semnificativă), pe de altă parte. Pentru reconstituirea acestor *crize* şi *ani*, astfel de documente sunt oricând şi oricum bine venite. Mai ales când atitudinea lor este scuzată şi acoperită, de meritul de a fi excelent scrise.

1) Odon de Horvath : Jeunesse sans Dieu. Librairie Plon. Paris, 1939.

Cronica ideilor

OMUL TOTAL

de MIRCEA MATEESCU

H. Lefebvre discută într'o lucrare recentă poziţia omului prin raport la existenţa lui în societate. Autorul francez rejudecă teza marxistă, analizând scopurile nemărturisite ale materialismului dialectic insistând, tot în chip dialectic, asupra acelor concluziuni ale materialismului pe care Marx s'a ferit să le exprime. In mod cu totul general s'ar putea spune că soarta oricărei dialectice, întrucât repauzează pe logica formală, este legată de dificultăţile necesare ale acesteia. Ca atare, orice dialectică tinde să satisfacă o cerinţă de universalitate şi de aceia sacrifică realitatea în folosul rezultatelor formale. Lefebvre observă că logica formală caută să determine operaţiuni intelectuale independent de conţinutul experimental, deci independent de realitatea concretă. Faptul trebue explicat astfel : întotdeauna premizele oricărui raţionament, întrucât instrumentează asupra realităţii şi întrucât pretind a degaja o concluzie *despre realitate* — sunt inspirate din cea mai frapantă şi imediată exterioritate. Acest lucru nu îl tăgăduim : că premizele sunt afirmaţiuni imediate despre conţinuturi concrete. Nu este mai puţin adevărat însă că, în formularea raţionamentului, spiritul nostru selectează *anume* acele premize — deci se îndreaptă *anume* către acele aspecte ale realităţii — în stare să asigure o concluzie cât mai cuprinzătoare, de un carcter cât mai general. Spiritul dialectic lucrează deci sub semnul unei certe exigenţe universaliste şi ca atare, printr'un sofism observabil ori uzând de un sofism ocult — întrebuinţează astfel realitatea şi *se întrebuinţează* astfel pe sine sub raport analitic — încât să ajungă la enunţări necontradictorii şi valabile aparent, pentru toate cazurile şi în toate locurile. Iată, în cazul marxismului : constatările iniţiale (premizele) cu privire la evoluţia politică a omenirii, făcute de Marx, sunt juste, în măsura în care le considerăm izolat, însă îşi pierd realitatea din momentul în care le judecăm din punctul de vedere al concluziunilor. Simţi imediat că aceste concluziuni nu mai exprimă realitatea, cu toate că premizele au putut conferi *grade* de realitate.

Când Marx, impresionat de o anumită evoluţie a maşinismului, constată, în premize dramatice, situaţia inacceptabilă care se creiază pentru muncitor din pricina inconcilierii dintre muncă şi capital — are dreptate să critice injusta repartiţie a bunurilor —: în numele *realităţii;* teoria lui devine însă în totul *ireală,* în ceiace priveşte concluziunile pe care le proclamă, uzând de logică formală şi de spiritul dialectic al unui Hegel şi Feuerbach. Astfel, afirmaţiunea că omenirea se îndreaptă către o singură dominaţiune a clasei proletare, se întemeiază pe credinţa prealabilă că *există realmente clasele sociale,* aşa, distincte şi în vecinică antagonie. Or, existenţa acestei realităţi, nu se dovedeşte. Marx — ca dealtfel şi Aug. Compte, în altă ordine de idei — presupune o diferenţiere specifică şi marcată între epoci, civilizaţii, naţiuni, clase sociale. In cursul istoriei, nici epocile, nici civilizaţiile, nici naţiunile nu au existat ca *realităţi* autonome, separate în sine. Marx însuşi a trebuit să observe undeva că această închipuire a frontierelor absolute dintre epoci, naţiuni şi civilizaţii se datoreşte unei exigenţe *politice* deşi nu răspunde realităţii. El a criticat chiar vehement alcătuirea *politică* a societăţii, care ignoră şi asupreşte *realitatea,* invocând pentru realitate semnul *economic.* Să judecăm puţin. Prinurmare, demarcaţiunile şi diferenţierele trecute, sunt de ordin politic, — şi nu exprimă realitatea. Marx recunoaşte totuş, deşi indirect, că legea profundă a realităţii este perturbalitatea necesară a elementelor, deci că realitatea este complexă, întrucât este vie, şi ca atare numai în mod factice, şi datorită unor alcătuiri politice, societatea a putut apare, în cursul istoriei, divizată pe epoci, naţiuni, civilizaţii, etc.

Dacă alcătuirea politică a societăţii nu este reală, întrucât este reală însă alcătuirea pe clase, care, înlăturând diferenţieri, intervine cu altele ? Epocile, civilizaţiile, naţiunile, sunt de ordin *politic,* pentrucă divizează factice realitatea.

Dar *clasele* sociale, nu exprimă deasemenea o divizare a realităţii, deci o ignorare a ei ? Nu cumva împărţirea realităţii pe *clase,* este tot de ordin *politic* ? La ce ar folosi o întreagă doctrină, cu premize economice, dar cu concluziuni politice ? Suntem de acord că oricare divizare a realităţii, pentrucă ignoră legea fundamentală a realului : complexitatea şi perturbalitatea necesară — nu este *reală.* Introducerea unei alte „realităţi" *politice,* în locul acelora întemeiate istoriceşte pe selecţia valorilor — ni se pare însă *nereală* şi deci inadmisibilă sub semnul elaborării ei teoretice.

Lefebvre preconizează un „om total" — capabil să depăşească opoziţia dintre eu şi lume — *însuşindu-şi,* activ, întregul „conţinut al realului". Materialismul dialectic, întemeiat pe logica formală nesocoteşte însă tocmai această exigenţă a conţinutului, şi ca atare, deşi se inspiră din „realităţile mizere" — tocmai realist nu este.

Vicleniile lui Cireș

— Schiță —

de LADMISS ANDREESCU

„In oștire bătaia este cu desăvârșire oprită, sub aspre sancțiuni... Se pedepsește cu închisoare dela... pânăla..., cel ce lovește un inferior... Injuriile sunt pedepsite disciplinar fie în corp, fie..."

— Mhî... se dumeri soldatul Cireș Gheorghe, planton la „don' locotinent doftor" Negru Nicolae și țigan de cea mai autentică spiță, după ce scăpă de ora „de tiorie". — Mhî... Și se chiamă că eu îs „infirior"... Dacă-i vorba de așa, atunci stai!... se hotărî el să se lase mai greu la executarea ordinelor... Să poftească don' locotinent să mă bată, sau să mă sudue...

— Gheorghe!...

Tiii!... Ce potrivească!... se bucură plantonul. Ia să-l las mai ușurel...

— Gheorghe...

— ...

Locotenentul medic Negru Nicolae se 'ncruntă către ușa care se 'ndârjea să rămână închisă, scăpă o 'njurătură cazonă și vru să se urnească de pe scaun, spre tinda plantonului. Ii fu însă lene și se hotărî să mai strige odată pe țigan.

— Gheorghe!... N'auzi, baragladina dracului!?...

Un căscat, prelungit cu dichis de „baragladină", îl făcu să ofteze a ușurare. Mai așteptă câteva lungi clipe până ce clanța ușii scârțâi și chipul cu pigmenți, buzat și plin de coșuri al țiganului se arată 'n rama nou vopsită 'n roș, cu capela pe-o parte, descheiat la guler și cu nodul prost legat al cravatei cam prin dreptul umărului...

— Parcă m'ați chemat don' lo'ent...

— Parcă... Mârâi șeful. Era cât p'aci să se înfurie, dar se gândi că nu trebue să se potrivească unui tâmpit de țigan.

— Du-te și adu-mi un pahar cu apă... îl fulgeră totuși.

Cireș Gheorghe nu se mișcă.

Locotenentul crezu că nu a fost auzit bine. De aceea repetă ordinul, cu glas tare și rărit. Răspunsul veni leneș:

— Nuuuă mă duc...

Medicul nu-și crezu urechilor

— Ce-ai zis mă?

— Nu-mă-duc.

— Ia ascultă țigane... Să nu o faci pe nebunul cu mine c'apoi...

— Nu. O fac singur...

— Soar... Dar se opri. De ce să amestece soarele în conflictul dintre el și soldat?

Intr'o clipă s'a răsvrătit în el tot sângele și toată scara gradelor care-l despărțea de țigan, că-i venea să calce „balaurul" în picioare. Dar tot în clipa aceea s'a potolit.

— Dece nu te duci soldat?

— Fin'că nu vreau...

Auzi dom'le... Nu vrea... O fi înebunit țiganul. Il luă domol.

— Va să zică nu execuți ordinele Gheorghiță... O să te bag în pușcărie...

Cireș, negru la trup și alb la ochi și dinți, trase cu coada ochiului înveselit, spre superior... Știa el că pușcăria nu se face pentru un pahar cu apă...

Când îl văzu rânjind atât de obrasnic, locotenentului îi pieri orice bună judecată. Sări să-l lovească pe acest nemernic de răcan.

— Să nu dați, că nu-i voe don' lo'ent... Intrați la răcoare... Eu vă spui... Regulamentul... Parcă nu știți 'mneavoastră... Bătaia nu-i pahar cu apă... Ehe... Se pedepsește cu 'nchisoare... filozofă el, apărându-se cu cotul făcut pavăză și cu capul dat mai într'o parte, ca să nu-l ajungă cumva vreo lovitură...

— Așaaa?...

O idee năstrușnică l-a fulgerat pe șef.

— Tu ești ostaș, ori nu ești?

— Sânt... Cum să nu fiu?

— Biiine...

— ! ! !...

— Soldat, drepți!

La comanda aspră a superiorului, ostașul din țigan s'a trezit într'o poziție de impecabil militar. Așa cum scrie la carte: cu pieptul bombat, cu burta supță, cu genunchii întinși, cu palmele la vipușcă...

— Culcat, drepți..... culcat, drepți..... culcat, drepți.....

Cireș Gheorghe nu se așteptase la o asemenea întorsătură. Dar dela „tiorie" știa că asta e o comandă care trebue executată imediat. De aceea execută fără cârtie, ca să nu-i afle pricină superiorul. Executa ca'n carte...

— ...culcat, drepți...

Locotenentul înăsprea comanda tot mai satisfăcut, iar Cireș țiganul se prăbușea și se ridica tot mai obosit, mai înmuiat.

— ...drepți...

Soldatul a rămas nemișcat, asudat, gâfâind, cu genunchii tremurați, plin de praf...

— Soldat Cireș, adu-mi un pahar cu apă...

In două minute Cireș aducea, pe o farfurioară, argintul aburit al unui pahar cu apă care avea să potolească setea locotenentului.

Dar în sine, a prins să rumege gânduri de răsbunare.

O

Generalul a picat pe negândite.

După ce a cercetat cantonamentele, la întoarcere, drumul l-a purtat printre cele câteva bordee roase de vreme și sărăcie, locuite de țiganii satului. Pe general l-a nemulțumit mizeria acestor oameni și — milos — a dat ordin ca o echipă de deparazitare să lumineze sălașele faraonilor.

— Locotenente, se adresă el doctorului Negru, te rog să faci ordine'n țigănie și să-mi raportezi...

O

— Gheorghe!

De când cu... culcările, plantonul Cireș se purta foarte atent cu șeful lui, deși îl rodea amar gândul unei răsbunări pe măsura pedepsei primite.

— Ord'nați...

— Măi Gheorghe, tu cunoști pe cineva prin țigănie?

— Cunosc don' locotinent, cum să nu... Cunosc o pirandă care are țiganu' conțentrat și — ca muierea, de! — în lipsa lui, și 'ncurcă și ea nopțile cu mine, se făli plantonul.

— Bravo măi Gheorghe! îl admiră doctorul. Și te duci des pe-acolo?

— Da!... Cam de fro' trei nopți nu mai dorm în cantonament. E mai bine la ea... Zău! don' locotinent...

— Uite ce-i măi Cireș... Și locotenentul îi înșirui inspecția generalului și ordinul primit dela el. Eu aș vrea să-mi înlesnești treaba... Sunt de-ai tăi... Te 'nțelegi mai bine cu ei... să scoatem lucrurile ca lumea...

— Lăsați pă mine... V'o 'nlesnesc eu de o să ziceți halal!...

O

Echipa de deparazitare proceda sumar. Desinfecta cocioabele, băga boarfele la etuvă, văruia pereții, spăla toată liota unui bordeiu și trecea mai departe. A ajuns la Piranda cu bărbat a lui Gheorghe Cireș. Femeia aștepta încruntată, în prag. Locotenentul doctor păși înainte, cu un infirmier și cu plantonul după el. Piranda lui Cireș sta 'nțepenită în ușe gata de pricină.

— Dă-te laoparte femee, se feri medicul să n'o atingă.

— Din ușea mea? se sumeți ea.

— Fugi, fa, d'acolo... o îndemnă și Cireș așa, degeaba.

— Nu vreau, mă...

Dar îmbrâncită de infirmier, țiganca urni.

Soldații au prins să-și facă datoria. Au pătruns în casă, au golit-o de „mobilă" — pe care Piranda susținea că i-au stricat-o băsbuzucii — și au tăbărît cu bidinelele pe pereții afumați.

— Desbracă-te, hotărî locotenentul către femee, când îi veni rândul la bae. Asta a pus vârf la toate. La un semn al lui Cireș, țiganca „n'a mai putut să mai rabde"...

— Ce mă? Să mă dăsbrac? Fire-ai fi fost al dracului de cotoșman... Cum să mă desbrac mă?... Nu ți-e rușine?

— Să te desbraci, să faci bae, se ținu calm Nicolae Negru, doctorul, pus în mare încurcătură. Că, socoti el, cum să-și pună mintea cu o... cioară?

— Eu, mă? Să mă dăsbrac înaintea ta? Da' ce? Tu ești pașe, ești bulibașe, ești... Ce drac' ești tu mă?

— Desbracă-te, că de nu, te desbrac eu...

Sub semnele furișe și încurajatoare ale lui Cireș, țiganca a făcut explozie și mai aprigă...

— Auzi lume... auziți oameni buni.. mă dăsbracă el.. Păi, mă prăpăditule, pă mine nu mă dăsbracă nici omu' meu. când nu vreau eu... D'apăi tu?

Pe doctorul Nicolae Negru începu să-l supere această treabă, care la început îi păruse numai hazoasă, mai ales că, în jur, se strânsese toată țigănimea și făcea haz de isprăvile țigăncii. Se roși la chip și vru să dea un ordin aspru. Ochii îi lunecară spre plantonul Cireș. Deoparte, țiganul zâmbea fericit, cu cât pătărania doctorului se întindea

Se răzbunase, balaurul...

. . . . . .

Doctorul luă o hotărîre eroică

— Șiii... zici că nu te desbraci oacheșeo?...

— Nici moartă..

Se apropie de ea și, cu toată fereala cuvenită, îi șopti ceva la ureche.

Peste trei minute. Piranda cu bărbat, era în baie, în ochii holbați alb ai lui Cireș. Se desbrăcase mai cuminte ca o oaie în țarc.

O

— Ce-i făcurăți don' lo'ent, voi să știe plantonul.

— Ce să-i fac balaure? Am speriat-o c'o să-i scriu bărbatului cum stă treaba cu nopțile astea de când tu nu mai dormi în cantonament...

— Tiii!... Al dracu' mai ești don... scăpă țiganul admirația, uitând și de ierarhie, și de militărie, și de culcări și de tot...

— Cireș Gheorghe... se răsti superiorul abia ținându-și râsul.

Plantonul, negru în gulerul caki al vestonului, a înțepenit înghețat, așteptând fulgerele și trăsnetele cerului

„...injuriile sunt pedepsite cu..."

O

Vreme de șase luni și mai bine, Piranda cu bărbat a lui Cireș a făcut foc în mijlocul bordeiului, până s'au înegrit la loc pereții. Și 'n ăst timp, ea se culca afară, sub un șopron dărpănat, cu Cireș al ei, cu tot...

Starostele copilăriei

de IANCU BARNEANU

Ferice de uica Bucă!...

El nu trecu decât odată hotarul satului, când se încuibară prin părțile noastre niște pârdalnice de boleșniți, de mureau vitele și oamenii pe capete.

— La spital, moșule, că de nu, dai birul popii până 'n zori, — îi zise doctorul.

— Măcar de l-oi da, logofete, da' să știu că-l dau ici pe căpătâiul meu;... bată-l crucea de spital, că pe mulți i-a mâncat!...

— Apoi de nu vrei de voie, te-ai mișca de nevoie...

— Cum o vrea Dumnezeu, tată...

Pela cina bună veniră oamenii stăpânirii și-l porniră nevăzând pe drumul Turnului, într'un car hodorogit, tras de doi „gonitori" nărăvași, care-l purtau când dintr'un șanț într'alt șanț.

Blesteme și vorbe tari ce ieșiră din gura rumânului în noaptea ceea crunță, ureche de creștin să nu mai audă.

Bag-seama înmărmuriră și fâpturile văzduhului, căci la râul ce udă de ani putrezi valea Malovățului plină de verdeață, unchiașul, tămăduit ca prin minune, se ridică în car ca un stâlp, așteptă până ce juncanii își traseră boturile din plumbul apei, apoi răcni către muiere:

— Frusină, sucește boii îndărăt că te cântă răii!...

O

A doua zi pela amiaz, — mare minune — starostele copilăriei ne adăsta la colțul curții boierești cu turma adunată bulug și cu un dovleac turcesc la spinare, cât banița. Cum îl ochi Dumitru, scoase un chiot de bucurie și cât ai clipi încălecă pe berbece; eu, Gheorghiță, Melu, Ionel, făcurăm la fel. Intr'un minut ne învălmășirăm cu turma lui și pornirăm spre poiana lui Matei, pe Drumul Similenii drept ca lumânarea și împopistrat cu cremene albă.

— Aveți să scoateți sufletele areților și ne-or rămâne oile stârpe, neminților, ne mustră bătrânul când suirăm la culme.

— Ne-or crește noatenii ca mâne, mai pântecoși și năsdrăvani, — îi întorserăm vorba și ne înfundarăm în pădure după vreascuri.

Indată isbucni un foc în chinga de salcâmi din inima poenii, ale cărui fuioare groase de fum întunecară cerul. Uica Bucă sparse dovleacul pe 'ndouă, adună semințele în pumni și ni-le asvârli dinainte pe iarbă, apoi îl vârî anevoie în mormanul jarului, ferindu-se de dogoare.

— Nah,... răcni el, să pomenească și sufletul lui Matei de ce se petrece pe curătura lui.

— Care Matei, uică, sărirăm într'un glas.

— Matei Mițariu, ăl de s'a săvârșit în crângul Făgetului, de pedeapsă dela Dumnezeu. A lui a fost poiana asta.

— Cum s'a petrecut, spune-ne.

— Apoi de-atunci e un car de vreme; nu vă polimiseți voi. Valea Războinicului, Făgetul, Ișteagul, erea tot-o-pădure, de nu răsbiai cu sufletul.

— ?!...

— Matei?

S'a fost numărat și el printre slugile lui Popa Bârneș, moșu logofătului ăstuia de lungi gâtu la mine.

(M'arătă cu degetul dar nu crâcni unul).

Vrednic popa și bărbat nevoie mare. Cumpărase un colț de munte, — stană de piatră și gârniță cât vedeai cu ochii, taman sus la Godeanu, și 'ncepuse negoț cu var.

Douăsprezece vărniți ardeau zi și noapte în munte, douăsprezece cară băteau drumul Turnului și al Strehăii în jos, încărcate țeapăn. Și omul popii de încredere, ăl cu socotelile muncii 'n seamă, ghiciți voi cine era?

— Matei!...

— Matei era.

De cinstit,... cinstit;... nu-i bag vină, dar își lua des-des nasul la purtare; ciocănea pe copii, de nu se mai sfârșiau plânsetele în bătătură, se lua la colț cu vecinii, asvârlea cu reteveiul numai mic în biet-de cocoș când cânta în prag, se certa furcă până și cu maica preoteasa, blagă de muiere, când nu sosea prânzul ori amiazul la vreme; îi toca gura 'n zece și până nu se sucea popa la el și-l fulgera cu ochii, nu tăcea, nevoiașul...

Intr'o sară, pela cină,... mâncarăm noi, beurăm, ne dederăm la sfat, ununa, altu-alta, (că dor nu eram mai puțini: cincisprezece); numai Matei tăcea ca pământul și parcă frământa nu știu ce în cugetul și 'n inima lui. Numai ce-l auzim:

— Părinte, de-acuma încolo, Matei e al Sfinții-tale, cu avere, cu suflet, cu haina de pe el, cu totului tot.

— Bine Matei, Domnul să-ți răsplătească gândurile.

Și iată, măreee... că își ținu vorba și făcu formă pe avere, Popii;... trei pogoane și jumătate, mult-puțin, cât avea; tot era ceva.

Dar inima omului e păcătoasă rău, fir-ar-a focului, că de-ai vrea s'o ții sus ori s'o strunești, ea se tot îndoaie catrestia în bătaia vântului și rupe într'o parte când nici nu gândești!...

Matei își pierdu capul chiar de a doua zi. Se înveninase și năucise deabinelea. De-l mâna preoteasa cu vasele la apă, uita să mai vină. De-i cricea popa să priponească boii, înțepenea mototol cu mâinile pe țărușe; de sbierau vitele de sete, el le lovea în pântece să tacă; pe noi ne blestema cum îi venea la socoteală și, mai mare rușinea, ne striga 'n nas, față cu stăpânii, că mâncăm mămăliga de surda.

— Matei, ți-ai sărit din socoteli, Matei!...

— Ară drace, ară,... că grăp eu, ne zicea și se uita cânește.

Vedea popa și 'nțelegea, înțelegea și maica preoteasa și noi toți vedeam cum se încuibă răutățile în inima omului și fierb; dar nu cârteam; îi răbdam.

Odată, când scoase stăpânul ciorapul cu galbeni din chimir de ne plăti sâmbria, Matei proțăpi capu 'n piept și stătu mult așa, cu ochii 'n pământ. De-i întinse și lui gologanii, odată trâcni ca ars de cărbune.

— Banu-i ochiu deavolului, taică părinte, nu știu care trase pont dintre noi...

— Eiii,... mă temui eu,... Matei n'are cuget curat. Și parcă grăii într'un ceas rău.

In curând se petrecu pocinogul.

— ?!...

— Popa plecase la Turn de două zile, să facă încasări. Ne crici la plecare: voi

să rostiți carăle, dați nutreț din gros la boi, vă odihniți până la cumpănă și de n'oi veni, înjugați și... drumul spre munte. Eu mă grăbesc din cât s'o putea; am să curm drumurile, pe poteca Făgetului...

— Prea bine, părinte, prea bine.

— Eiii... iată că și răutățile îl puseră pe roate pe Matei. Toată ziulica nu se prinse el de nimic. Muta o sapă și o lopată dintr'un loc în altul; tuna în casă, ieșia; iar tuna, iar ieșia; asvârlea ochii prin toate colțurile, parcă sta să-l lovească spământa.

In amurgit numai ce-l văd pela spatele casei cu sapa și cu lopata subsuoară, cu încă ceva negru sub haină, — fuga-fuga pe luncă 'n vale.

Ii luai urma, așteamătu.

Intră 'n zăvoiul boierului, intrai după el; curmă printre ierugi, trecu iazul, sui dosul Morii, făcu după oblâncul culmii Coravului, — făcui după el; matca Făgetului, Coasta Ișteagului, pe după tufele de corumbari, șerpuește 'n deal, șerpuește la vale, — nu-l pierdui din ochi până 'n ticărișul Făgetului...

Stau și-ascult în marginea potecii. Vreme de toamnă; tăcea frunza, tăcea iarba, amuțise pământul tot, — că se lăsase un nour greu deasupra și cum se frământau brazdele și bulgării lui și sufla câte un sfic de răcoare prin frunziș, parcă intra și 'n mine un fior.

Cată la deal, cată la vale,... aud pela un timp: jap... jap... jap...

Pornesc. Orbecăie în sus, orbecăie în jos, aci cu un arțar în brațe, aci cu un tufan:... jap-jap, jap, jap, jap, — se îndesa lucrul în inima pădurii; ofta omul din greu (că dor îi anevoiasă harța cu huma asta)...

Jur că eram la cinci pași când s'arăta și luna hăt departe în Culmea Gârdoii, albă colilie.

Il zării pe Matei.

Săpa și răcnea... și ofta câteodată de la răr unchi.

Săpa groapa lui Popa Bârneș.

Ce patimă pe el!... Cum se legăna năuc, săcătuit de vlagă; se rezema de un trunchiu, își mai ștergea cu mâneca zăduful de pe față, înfigea iar sapa în pământ, se opintea, ghemuindu-se în groapă, apoi gemea apăsând cu mânile pe pântece. Il lovea des peste inimă.

Pe urmă nu mai fu chip: îngenunchie deodată cârlig, se lungi și adormi tun lângă groapă.

In sat cântau cocoșii pe 'ntrecute. Luna ajunsese și ea la prânz, împânzise crângul de lumină, că de luai seama, vedeai bine cum luceau lângă Matei alămurile puștii lui Popa Bârneș.

— Ptiuuu... nelegiuituuu... dar n'apucai să isprăvesc gândul, că se înteți un sforăit și un tropot în potecă.

— Di, murgule, di taică...

— Glasul lui Popa Bârneș. Mă furișai grabnic într'un ochiu de poeniță de unde mi-s'arăta bine. Privesc cum descalecă popa, mângâie calul pela urechi, vorbește cu el, îl leagă de o creangă, pe urmă intră în pădure. Cată în dreapta, cată în stânga, până dă de locul cu pricina...

— ?!...

Stătu liniștit: mâinile cruce la piept, ca sfântul, și așteaptă. Măsură din priviri groapa, pușca, lopata, sapa, un topor aruncat mai încolo, trupul păcătosului — când, Dumnezeu pe semne, îi puse un nod în gât lui Matei de păru că se înăbușe și sări în sus, răcnind ca nebunul.

Il apucă Popa de umăr, îl ținu câta locului, îl privi blând și-i spuse:

— Inghețași Matei,... ai să te prăpădești!!...

Dar nebunul tremura vargă mereu și mai tare răcnea și căuta în toate părțile buimăcit...

Pușca, toporul, sapa, lopata, toate fluturară pe dinaintea ochilor; și de bâjbâi cu mâinile pe alături, un' e nu i se tăiară picioarele de leșin și neputere și-l înghiți groapa până 'n brâu.

— ?!...

Groapa la care trudise cinci ceasuri!..

Nu știu,... de o rădăcină,... de-un fir de iarbă, vru să se apuce,... *ori chiar de țevile puștii*... că i se sloboziră, măreee, pârdalnicele amândouă în pieptu-i...

— ?!...

Și la trăsnetul cela mare, copii, un'e nu se saltă Matei țapăn în picioare — luminat ca un înviat din morți — cătând a grăi o rugăciune cu brațele deschise către popa Bârneș, — care, și scosese rosturile creștinești de sub haină.

Ce mai ardea lumânarea în bătaia vântului, tot ca aurul în joc! Și măreț mai suna binecuvântarea pentru odihna sufletului lui, că sta luna, sfânta, la prăsnuire!...

— Privește-mă... pă... ri... nte, că... sâ...nt... vre... ni... c...

Atât mai grăi Matei și se săvârși în groapa săpată de mânile lui...

O

— Tiiii... se făcu dovleacul scrum!...

— ?!...

— Alergați la vite, gheavolilor, nu mai căscareți gura la mine;... fuga că mai vedem alese...

M'a mințit cine a zis, că: vorba multă-i sărăcie oarbă!...

Executarea lui Tărcuci

— Schiță —

de EUGEN PETIT

Vasile Călin își mai potrivi odată nodul cravatei în oglinda cuierului din antreu și satisfăcut întinse mâna să-și ia paltonul. Deodată el simți ca un cuțit în inimă, aducându-și aminte de suferințele bietului Tărcuri. Reintrând în camera lui, sună servitoarea care veni într'o fugă din fundul curții.

— „Cum merge Tărcuri?" — o întrebă el îngrijorat.

— „Chiar acum vin dela dânsul, — răspunse femeia cu figura posomorîtă. „Este foarte „rău. A fost adineori veterinarul, când dv. „dormeați și mi-a spus că trage de moarte, „astfel că spre a nu se mai chinui ar trebui „împușcat. Orice i-ar face este zadarnic și îi „pare rău că nu vă poate convinge și pe dv „despre aceasta".

— Bietul meu Tărcuci, suspină Călin cu ochii în lacrimi. Doctorul are dreptate și trecând prin fața tribunalului, voi trimite gardianul care face de pază acolo, să-l impuște. Eu nu am curajul să asist la executarea lui și nici măcar să-l mai văd.

Vasile Călin, plin de tristețe aprinse o țigară, apoi punându-și paltonul plecă grăbit.

— Sărmanul meu câine, gândea el pășind grăbit pe stradă, ce prieten credincios. Nimeni nu m'a iubit vreodată mai sincer! Când mă voi întoarce acasă, nu va mai fi în viață!

Și cum mergea, rând pe rând i se perindau prin minte, diferite faze ale vieții câinelui, pe care acum îl condamnase la moarte.

Pe Tărcuci îl luase cu vreo opt ani în urmă, dela o stână prin fața căreia el trecea cu trăsura, când era judecător ambulant la începutul carierei lui. Era numai un ghemuleț de lână albă, pătat ici-colo cu negru, din care se făcuse marele zăvod ce se zbătea acum în ghiarele morții. Călin oferise ciobanului în schimbul țâncului, suma de zece lei, care îi răspunse indignat că el nu are decât oi de vânzare, nu însă și câini. Mama lui, o enormă cățea ciobănească, născuse atâția pui, încât nici nu putea dovedi a-i hrăni pe toți. Călin luase cățelușul în brațe, fericit de parcă primise un dar de preț, se urcă în trăsură și dădu ordin vizitiului să mâie repede. Parcă-i era frică să nu se răzgândească ciobanul și să i-l ia înapoi.

— Să-l stăpânești sănătos!, auzi el din urmă vocea veselă a ciobanului, și să-i ziceți Tărcuci, că-i tărcat ca tată-său.

Tot drumul, până acasă Călin îl mângâie pe Tărcuci, spunându-i drăgăstos pe nume și căutând zadarnic să scoată scaeții încurcați în blan lui stufoasă.

(Urmare în pag. 8-a)

In genul lui * * *
WLADIMIR, SCRIITORUL

Povestea pe care am să v'o spun, este bineînţeles scornită pe de-a 'ntregul. Dar domniile voastre, onoraţi cititori, trebue s'o citiţi fiindcă de aceea aţi dat cinci lei pe „Universul Literar" ca să aveţi puţintică lectură. Iar dacă o citiţi, e normal s'o şi credeţi adevărată, cel puţin în timpul în care o citiţi, fiindcă dacă faceţi altfel, vă păcăliţi singuri. De altfel, de ce să n'o credeţi? Fiindcă, în definitiv, dacă stăm să ne gândim, în lumea asta aşa de mare şi de plină de oameni, se poate întâmpla orice, chiar şi ceeace vă voi povesti eu mai jos.

Aceste întâmplări deci, care nu sunt întru nimic ciudate, s'au întâmplat cândva, să zicem: acum douăzeci de ani, în Rusia. Le situez puţin mai departe în timp şi în spaţiu, ca să fac plăcere imaginaţiei domniilor voastre. Dacă aş spune că s'au întâmplat zilele astea în Bucureşti, aţi clătina probabil capul decepţionaţi. Fiindcă, ceeace se petrece zilele astea în Bucureşti, puteţi crede, după părerea dv. cel puţin, că sunteţi în măsură să vedeţi şi dv. cu proprii dv. ochi şi deci nu mai e nevoe să citiţi literatura pe care o fac eu.

Aţi clătina capul, zic, ceeace nu este prea indicat. Fiindcă foarte multă lume suferă de durere de cap şi de aceea acest cap este mai bine să nu fie deranjat aşa pentru lucruri mici, altă lume suferă de mătreaţă şi o clătinare a capului ar produce, în cazul acesta, un fel de spulberătură de zăpadă prăfoasă cum a fost zilele astea când era viscol.

Insfârşit, să nu mai insistăm asupra acestor amănunte ci să intrăm mai bine în subiect.

In Rusia, deci, acum douăzeci de ani, trăia un oarecare Wladimir Krupasievici, unul care era un fel de gazetar într'un oraş de prin Nord. Acest Wladimir era un om sensibil, cum sunt în lumea aceasta cam optzeci la sută din oameni. Adică, atunci când ningea afară spunea: „vai ce frumos e!" iar când venea primăvara spunea iar „vai ce frumos e!". Aşa şi vara şi toamna. Nu prea ştia de ce i se par toate aşa de frumoase, dar că i se păreau nu mai încape îndoială. Totuşi Wladimir Krupasievici nu era un optimist. Fiindcă viaţa în general i se părea tristă şi anotimpurile triste. Asta, fiindcă atât viaţa cât şi anotimpurile treceau.

Lucrurile astea le văd cam toţi oamenii, dar se vede că foarte mulţi dintre ei se împacă destul de bine cu ele.

Wladimir Krupasievici avea ocazia să observe că în timp ce el se gândea aproape tot timpul liber la lucrurile ciudate ale lumii acesteia, ceilalţi îşi petrec acest timp liber în altfel decât el. Nevastă-sa, de exemplu, făcea pasenţe, fiu-său voia să inventeze un autobuz care, când întâlnea un obstacol să se prefacă în avion şi să zboare peste el. Mişa avea doisprezece ani şi era atât de absorbit de invenţia lui încât nu se mai ţinea de carte. Avea un meditator, pe Iliuşa, care făcea toată ziua curte fetelor şi care avea un copil cu o servitoare. Şi alţii... şi alţii... oameni de umplutură. Pe când el Wladimir, nu era un om de rând. Avea desigur un destin neobişnuit.

Cam aşa au crezut, de când e lumea, toţi cei ce apoi s'au apucat de câte o minunăţie dintr'acelea care trebuiau să-i scoată din rândul oamenilor, ba de pictură, ba de sculptură, ba de muzică, ba însfârşit, cei mai mulţi de literatură. Cei mai mulţi de literatură, fiind că e cea mai la îndemână, hârtie se găseşte peste tot, iar de scris cine nu învaţă să scrie la şcoală? Dacă pe deasupra mai şi gândeşti şi îţi vine din când în când în cap câte o floricică de stil ai toate şansele să ajungi un mare scriitor. Aşa gândea şi Wladimir Krupasievici.

Aşa dar, acest om s'a apucat de scris. Işi lăsase părul să crească, învăţase să-şi lase privirile să rătăcească departe, peste capul oamenilor, într'o lume a lui şi ofta, sincer, destul de des. Blândei Katiuşa, nevastă-sa, îi cerea să umble prin casă în vârful picioarelor şi, în această atmosferă adecuată, începu să scrie.

Acum, se punea problema cea mai gravă, ce să scrie? Că lucrurile sunt frumoase şi triste. Dar cum? Cu asta numai cu asta, nu poţi să faci un roman, sau măcar o nuvelă. Să spui aşa: „In lumea asta lucrurile sunt frumoase şi triste. De exemplu e primăvară, dar trece. Apoi e vară şi iar trece. Apoi e toamnă, apoi e iarnă. Eu stau mă uit şi oftez. Sunt un om excepţional şi am un destin, fiindcă toate astea eu le înţeleg". Mare plictiseală şi cu literatura asta, se scărpina după ureche Wladimir. O săptămână, două trei, o lună, mai multe luni, se tot chinui să scrie, rupând foaie după foaie. Şi tot nu ieşea nimic. Totuşi el era un om extraordinar. Ciudat, foarte ciudat. La aşa ceva nu se aştepta.

In cele din urmă, Wladimir se resemnă. Tot un mare artist se considera şi tot se credea în stare să scrie o carte cum n'a mai fost alta, dar amâna acest lucru pe mai târziu. In schimb, fiindcă era un mare artist, îi rămânea deocamdată să ducă cel puţin o viaţă care să iese din comun. Aşa de ex. îşi înşela nevasta şi mai făcea alte lucruri ciudate, pe care nu stăm să le înşirăm. Lucrurile astea le pot face şi alţi oameni, dar Wladimir le făcea cu o artă specială, însfârşit într'un mod cu totul deosebit.

Povestea asta, după cum vedeţi, nu e nici măcar o poveste. Dar e ceva din care se poate trage o morală şi dacă nici măcar nu se poate trage o morală, rămâne să vă spun eu pe şleau ceva ce cred de multă vreme: anume că, nu e de ajuns ca un ins să fie sensibil ca să devină un mare artist. Nici sentimental. Sunt printre oameni, unii, foarte puţini, mai puţini decât s'ar crede, unii care au ceva de spus. Oameni cărora nu le-a trecut, de altfel, prin cap nici o floare de stil. Şi aceşti inşi care au ceva de spus, când se apucă s'o spună, nu scriu nici cu flori de stil nici cu tirade. Pe dv. de exemplu, ca să ne lămurim mai bine, când vă doare foarte rău câte o măsea cariată sau alte părţi care au obiceiul să vă doară, nu vă mai vine, nu-i aşa, să-i spuneţi doctorului: „această delicată măsea de email alb ce altădată semăna cu surâsul unei flori de cireş sub raza lunii" — ci cam aşa: „Scoate-o, dom'le doctor, lua-o-ar dracu, fiindcă nu-mi mai pot vedea de treburi din cauza ei".

Aşa-i cu acei inşi care au ceva de spus fiindcă, dacă ai cu adevărat ceva de spus, acest lucru te doare în toată forma ta de om, mai rău decât o măsea cariată.

Iar acest „ceva de spus" ar mai fi multe de spus asupra lui. Când i se dă drumul în orice caz, nu-i e greu nimănui să simtă acolo ceva ce seamănă, seamănă foarte mult, cu un fel de fărâmă din strălucirea lui Dumnezeu. E ceva, am putea zice „esenţial".

Cam asta e povestea lui Wladimir Kruparievici, acela care a trăit acum douăzeci de ani, la câteva mii de kilometri mai spre Nord-Est de noi, şi care, pentru că nu era nici un mare artist şi nici nu a vrut să înţeleagă că i-ar sta mai bine să fie om ca toţi oamenii, nu e, bietul de el, cu nimic interesant, şi iată din cauza lui am ratat şi eu această nuvelă.

BELZEBUTH

Răzbunarea

(Urmare din pag. 3-a)

Atunci imaginea iubitei, deşteptată în el odată cu gândul se învălmăşi cu a aceleia care dormea fără ca mintea flăcăului să prindă de veste.

Şi Gheorghiţă al Floarei tresări înspăimântat de asemănarea aceia izbitoare.

— Uite, gura e leit a ei... şi bărbia... chiar nasul aduce cu al ei... Dar tot nu e Ilinca...

Apoi şopti:

— Mare e puterea ta, Doamne!

Vorbele acestea îi aduseră cu ele o înfiorare rece, pe care o simţi în şira spinării.

Abia acum Gheorghiţă se desmetici din farmecul care pusese stăpânire pe dânsul.

— Ce m'a apucat de nu-i crăp capul? Am venit de florile mărului? se întrebă el.

Dar îndemnul veni fără tărie şi i se păru atât de ciudat încât flăcăul se miră că putuse să aibă vreodată gândul de a *ucide*. Şi frica de ce *avusese de gând să facă* se întărîtă, crescu repede ca un foc de vreascuri. Glasuri multe şi învălmăşite îi strigau din adânc, parcă din altă lume:

— Cum îndrăzneşti tu, biet om, *să sfărâmi* făptura aceasta minunată pe care a zămislit-o firea? Cutezi să te măsori cu însuşi Dumnezeu?

Adevărat! El, un *biet om* să strivească mândra alcătuire a naturii, care aştepta în faţa lui neştiutoare, să i se 'mplinească soarta. De unde avea, cine îi dăduse lui *dreptul acesta*? Cu ce era ea vinovată de moartea Ilincăi ca să ispăşească acum? A, l-ar fi durut pe moşier pierderea ei? Ce nebunie! Cu siguranţă că boierul şi-ar fi găsit altă nevastă şi ar fi uitat-o în braţele celeilalte. Nu, nu, se lăsase în voia unei porniri ciudate, hrănise un gând smintit.

Gheorghiţă al Floarei, înfricoşat de ceeace vrusese să facă, prinse să dârdâie din toate încheieturile, ca apucat fără veste de friguri.

In răscolirea aceia neaşteptată a trupului, toporul îi lunecă din mână şi căzu cu sgomot surd pe podele.

Un ţipăt ascuţit, de spaimă, ţiui urechile flăcăului. O arătase albă svâcni din culcuş şi dădu busna pe uşe, strigând cât o ţinea gura:

— Ajutor! Ajutor!

Gheorghiţă, încă năuc de cele întâmplate atât de fulgerător, nu ştiu ce trebuie să facă. Dar îşi veni numai decât în fire. Dintr'o săritură fu la fereastră. O încălecă şi-şi dădu drumul în jos. Apoi o rupse de fugă prin curtea conacului. Dulăii de astădată îl încolţiră fioroşi. Ii sfâşiară cămaşa şi-i înfipseră colţii în carne. Flăcăul fără să se apere de javre, fugea cât îl ţineau picioarele. Intâi vru să sară gardul, dar în aceiaşi clipă zări poarta cea mare deschizându-se.

Pe semne, se'ntorsese moşierul dela oraş, tocmai acum în tăria nopţii.

Când să treacă poarta se pomeni înşfăcat de moşier, care se repezi la dânsul, dar nici n'apucaseră a se lupta când o detunătură trăzni din spate năbuşit.

Moşierul îi dădu drumul şi se lăsă în genunchi, moale ca o cârpă. Gheorghiţă a sbughi mai departe pierzându-se prin porumbii nalţi cât omul.

—L-au nimerit tocmai pe el, îşi spuse flăcăul şi eu am scăpat.. Vezi, tot e o dreptate pe lumea asta.

După un timp simţi că-l supără ceva în spate. La început nu-i dădu nici o atenţie. Dar mai târziu, când ajunse în luncă, duse fără să vrea mâna şi pipăi locul, mirat.

— Mă ţine parcă un junghiu în spate...

Se uită îndărăt dacă nu cumva e cineva pe urmele lui. Nu era nimeni. Se vede treaba că argaţii zăpăciţi că împuşcaseră pe stăpânul lor îşi pierduseră de tot capul.

— Nu mai pot alerga, am ostenit, murmură Gheorghiţă şi făcându-şi un culcuş moale de iarbă se'ntinse frânt să se odihnească puţin.

— Mi se pare că m'au nimerit şi pe mine, gândi el. Şi numaidecât îi veni în minte că odată Ioniţă argatul îi spusese că dacă sloboade în plin o puşcă cu încărcătură de alice de lup poate să culce la pământ o haită întreagă...

Işi chirci trupul în toate chipurile ca să nu-l mai necăjească junghiul din spate, apoi închise cuminte ochii ca să adoarmă.

— Parcă acum nu mai mă doare, îşi spuse cu mulţumire dar în aceiaşi clipă simţi ceva cald în gură.

— Să fie sânge? se miră el. Nu cred, dacă nu mă doare nimic? Ba chiar mă simt bine de tot... Numai că sunt cu mădularele sdrobite, parcă m'ar fi snopit cineva în bătae.

Incercă să adoarmă din nou şi-şi puse mâinile sub cap, drept pernă.

— Cum îmi ard obrajii... Am alergat atâta.

Intr'o vreme deschise ploapele şi se miră de atâta negură. Parcă adineauri era lumină... şi acum... Unde era luna?... Se ascunsese după vre-un nor de n'o mai vedea?... Ba nu, era chiar deasupra lui, cocoţată pe cer, dar părea secătuită de lumină, uscată ca un vreasc. Inchise iarăş ochii şi se simţi uşor, parcă îşi pierduse greutatea. Atunci zări pe Ilinca, în rochie albă de mireasă, aşa cum şi-o închipuise de atâtea ori. Era palidă şi avea ochii sticloşi.

— Eşti supărată pe mine că n'am putut să te răzbun? o întrebă el.

Ea îi răspuse *nu* clătinând capul apoi îl luă de mână ca pe un copil ascultător...

— Da, da, să fugim împreună, îi spuse el...

Dar nu fugeau, parcă pluteau lin, deasupra pământului. Gheorghiţă al Floarei se minuna cum de puteau ei să plutească, uşori amândoi ca nişte fulgi. Intrară într'o negură deasă şi era frig de-i clănţăneau dinţii...

Pe urmă nu-şi mai dădu seama de nimic.

MIHAIL DRUMEŞ

Poem

Când înnoptam cu tine, poezie,
Mă îmbătam de visuri şi de spaţii.
Uitând a lutului nimicnicie,
Purtam cununa unei constelaţii.

Şi pătrundem, cu tainice puteri,
Al vieţii şi al iubirii înţeles,
Când tu-mi şopteai, pe-un val de adieri,
Că moartea nicio floare n'a cules.

Şi astăzi, însetat de-a ta lumină,
Te chem depe tărâmul depărtat,
Să-i ştergi, iar, sufletului, de rugină,
Armura grea cu care-i îmbrăcat.

DIMITRIE ALBOTA

Regăsirea de dincolo

de **ALEX. NECHIFOR**

Urmele zilei se pierdeau în zare. Şi-le contura în lentilele ochilor ca pe ceva cunoscut. Deaceia nici nu privea. Se înălţau zidurile singurătăţii şi între ele creştea neliniştea, durerea. Avea oroare de noapte. O făcuse de multe ori zi, dar oastea ei se alătura celor următoare şi-l martirizau până 'n zori. Orele singuratice de somn luminau imaginea fiinţei care-i îndulcise căile vieţii mai bine de un sfert de veac. Atunci, speriat, se trezea şi urma nesfârşitul timp de veghe. Cărţile depe noptieră, lucrările din birou, unele cu caracter urgent dospeau câte o săptămână nemişcate. Ce rost mai aveau toate? Pentru cine să mai muncească? La tribunal — au remarcat toţi — nu mai era omul zelos şi conştient de înalta sa misiune ca odinioară.

Obosit, îşi trase chaise-longue-ul pe balcon şi se forţă să adune cu simţurile tot ce-l înconjura. Socotea că este un mijloc să fugărească gândurile negre. Un concert de greeri executa o simfonie pe două coarde. O ascultă ca pe o creaţie a lui Beethoven. Puncte luminoase ca nişte licurici ascunşi în iarbă îşi conturau marginele pe bolta albastră şi senină. Ţânţarii deslănţuiau un răsboiu după technica cea mai modernă. Aparatele lor loveau în plin. Pierderi nule. Muştele cu aceleaşi obiective, acţionau independent. Şi totul se petrecea în cea mai perfectă armonie. Ori, tocmai armonie nu dorea el. Ar fi vrut frământări, ciocniri sgomotoase care să-l angajeze, să-l descătuşeze din lanţul torturei. Pete vinete erau frunzele în îmbrăţişarea întunerecului cu lumina. Ele fâlfâiau ca un simbol al libertăţii. Şi el fusese odată liber. Liber ca un urs în fundul codrilor. Fără plăci de suferinţă pe pânza trandafirie a sufletului.

Şi orice mişcare, orice tablou îl trecea prin purgatoriul colorat al poeziei şi apoi îl ataşa unui fapt din viaţă ca motiv de secundă comparaţie. Dar cântecul înfruntătorilor nopţii se sfârşi curând. Iar linişte. Iar imaginea Duţei. Cu orice preţ ţinea s'o înlăture. Era o condiţie pentru sănătatea sdruncinată. Dumitru s'a strecurat prin ceaţa ochilor ca un şarpe în zilele cu soare. — Dumitre, îţi pare rău după cucoană? — Imi pare, cum să nu-mi pară domnule magistrat, dacă era aşa de bună! Dumitru şi-a pironit ochii în pământ asupra unui punct. Căuta ceia ce nu se mai poate găsi. — Aşa i-a fost soarta, domnule magistrat. Zilele omului sunt numărate la Dumnezeu. Vorbea ca un sihastru din vremea veche: rar şi cu clătinări din cap. — Coana Duţa vă iubia. Era deşteaptă şi cuminte. — Ajunge Dumitre. Da. Ajunge. Dumitru a luat o poziţie de ostaş în aşteptarea ordinului. — Eşti liber. Smulse tocul din buzunar şi-l învârti repede între degete. Contură un chip de femee pe hârtie. O făurise cu mâinile pe piept, cu ochii întredeschişi şi buclele acoperind fruntea pe jumătate. In dreptul inimii a tras două linii perpendiculare: o cruce. Deasupra cu chenare: numele ei. Apoi rămase înmărmurit câteva minute: — umbră rece, seacă, dece ai lăsat rădăcini în ţarina vieţii mele? Puteaţi să vă stingeţi ambele, iar eu să-mi port brazdele deşirate ca nisipul pustiului! să se spulbere în mii de firişoare. Scântei din ce s'a stins, vânturate de uraganul durerii. Şi să se termine! Dar... n'aveţi milă. Nu! — Poftiţi la masă conaşule, răsună o voce subţire ca un sunet de strună sub degetul unui începător. Pachiţa îşi scoase vârful nasului roşu din dosul uşorului. Snop de foc între broboane de apă. I s'au auzit paşii rari şi apăsaţi stinşi sub o conversaţie intimă. Prinse în clapele timpanelor atât: e necăjit boerul sărmanul. Sufere prea mult. O să dea în atac. — Tu Pachiţo, tu nu ştii ce-i iubirea încă. Zici că-i una alta, dar n'ai suferit niciodată. Şi genele ţăranului contrastau fericirea cu compătimirea. — Vezi că şi oamenii bogaţi suferă ca şi noi. — Ba mai mult, dragul meu, câteodată. Se lăfăesc în de-toate şi sunt slabi ca nişte cadavre! sunt prea simţitori. Boerul era voinic şi frumos, când trăia cucoana. Acum... Du-te cu ţuica că eu îi servesc mâncarea.

Fulgi de mătase stropeau faţa de masă şi hainele negre, neschimbate de câteva luni. Imperiul lor se întinsese prin trecătorile geamurilor până departe în curte. Trinchiul becurilor-isvorul, părea un tron de aur deasupra unui condamnat la moarte. Cu ochii închişi sub atacul unor săgeţi din altă lume, contempla aleile paradisului, pline de flori şi de verdeaţă. Duţa avea o coroană de briliante care-i încingea creştetul capului. Cu faţa zâmbitoare, făcea semne unor copii drăgălaşi să vină la ea. Apoi le dădea ceva dintr'un coş albastru şi spunea: eu n'am avut copii; de azi înainte voi sunteţi ai mei. Sunt mama voastră. Copiii alergau împrejur veseli şi câte unul îi săruta marginele unei haine lungi-strălucitoare.

— Conaşule, am pregătit masa. Vă rog serviţi. N'auzi nimic. Dumitru s'a apropiat de el şi cu o privire semnificativă îi îndesi tacâmul, îngânând o scuză că l-a atins cu mâna.

— A! tu eşti? Ce vrei? Şi cu o privire de om speriat îl aruncă până aproape de uşă. — Da, masa, bine. Şi-a şters ochii cu batista şi privea în pahar. Din fund se desprindea un chip de femee şi chipul se mărea în ciuda setei lui de linişte.

— Du-te Pachiţo şi-l spală. Adormisem cu necazurile mele şi...

— Conaşule, oftă Dumitru cu ochii pe jumătate în jos şi cu o mare doză de rouge eşită din cutele obrazului, d-voastră vă gândiţi prea mult la doamna şi mi-e frică că o să vă îmbolnăviţi. E păcat să vă perdeţi. Doamna s'a dus pentru totdeauna. Dumnezeu s'o ierte. Oricât v'aţi sbate, n'o mai puteţi invia. Mai bine să mâncaţi, să vă plimbaţi, să mai staţi de vorbă cu boerii şi uitaţi cu încetul. — Ce spui tu? Vorbeşte mai tare că n'aud nimic. — Spun să nu vă mai gândiţi atât de mult la coniţa. Că o să vă îmbolnăviţi. Aţi slăbit foarte mult. — Am slăbit? Cred. Am şi temperatură. Imbracă-te şi cheamă pe dr. Ţundrea la mine. Ştii unde locueşte? — Da. — Pachiţa, strânge totul şi pregăteşte pentru două persoane. D. doctor va lua masa cu mine.

Intins pe canapea şi cu mâna pe frunte îl obosea ideea slăbirii: boalele sufleteşti au un singur remediu: voinţa. Tocmai ceia ce-mi lipseşte. Acelaş lucru îl va spune şi doctorul. El însă îmi poate indica şi mijloace practice. Am muncit o viaţă sub scutul unor orizonturi mai frumoase. Le-am realizat în parte. Sunt în pragul avansării. Ajung preşedinte, dar ce folos. Mi se pare că înainte de aceasta ajung în mormânt. Destine săpate în cripta vieţii. Nu! Indărătnice porniri ale firii contra faptului deplasării dintr'un leagăn cald într'altul îngheţat. Este natural să se întâmple, dar nu exagerat. Sentimente adânci, decepţii încearcă toată lumea. Diferenţa este doar de grad. Nu-i logic însă şi nici moral să-şi curme zilele cineva în urma unei decepţii. Ceeace-i trist însă este că logica şi sentimentele sunt în război continuu.

Pe chelia doctorului Ţundrea nu puteau poposi nici ţepile de umbră trimise de abat-jour. Jucau puţin şi săreau jos. Unele ţepi se încercau prin firele de păr ce se mai ţineau disperate în dreptul urechilor şi la ceafă.

— Cu ce te pot servi amice Nanu? Magistratul îi întinse o mână osoasă şi sbârcită, radiind din ochi un fel de bună dispoziţie de comandă. — Ia loc doctore şi fă-te comod. Boala mea presupune o cercetare foarte minuţioasă, deaceia te rog să te înarmezi cu răbdare. — Arma inepuizabilă profesională, distinse prietene. Asta să nu te preocupe. Dar te văd schimbat, slăbit. Cum se explică? Doctoru Ţundrea îi ghici numaidecât boala şi găsi că-i inutilă consultaţia.

— Bănuesc suferinţa şi sunt surprins că un om de înaltă ţinută intelectuală ca tine se lasă dus de valurile unei suferinţe căreia-i puteai pune capăt de mult.

— Recunosc, dragul meu, teoretic este foarte uşor; dar când treci la fapte!... Doctorul făcu o mină de om jignit în autoritatea profesională, dar o ascunse numaidecât sub focul unui spirit de circumstanţă.

— Indică-mi nişte norme precise şi-ţi promit să te ascult pe cât va fi posibil. — La asemenea boale nu există posibil şi imposibil. Imposibilul este egal cu lipsa de voinţă şi lipsa de voinţă este egală cu moartea. Cred că sunt destul de clar. Propune-ţi începerea unei lucrări de proporţii mari, a unui studiu care să-ţi necesite cel puţin un an. Promite-mi atât mie cât şi altor prieteni că-ţi vei respecta cuvântul. Fixează-ţi un program pe care să-l respecţi cu regularitatea acelor unui ceasornic şi mai vorbim între timp. — Iţi promit doctore. Mulţumesc.

După ce ciocni două rânduri de pahare, doctorul Ţundrea se scuză şi plecă. Cu un zâmbet ascuns în extremitatea buzelor, judecătorul Nanu se credea aruncat în urmă cu cel puţin patru decenii. Ca atunci când îi îngheţase degetele pe servietă aşteptând-o pe Dana la grădina Icoanei. „Surprizele bătrâneţii". Urîte surprize! Ace cu venin înfipte în porii sufletului. Unul singur este remediul: regăsirea în lumea mormintelor, sau în cenuşa crematoriului. Acolo vor urma îmbrăţişări fierbinţi. Se vor ţese iluzii în saloanele presărate cu jăratec. Şi va fi mai bine. Sau mai rău. Oricum, va fi altfel. O pânză lucitoare de umezeală i se aşternuse între gene şi prin firele ei se evaporau dorinţe înăbuşite. Epave ciuruite, smulse de sub cerul prăbuşit a unor vremuri mai bune. Intre două ghirlande de flori pe un cadru albastru închis, suflat cu argint, chipul Duţei radia chemări către parcurile ei îmbătătoare. Şoapte tainice inundau întinsul camerei şi-l cuprinsese ca o furtună pe drumeţul pustiului.

„Strânge-ţi gândurile grămadă şi lucrează! Cercetează opere şi elaborează teorii! Imparte dreptatea în starea aceasta la tribunal! Fii tigrul literilor legii când te chiamă în lumea cealaltă fiinţa în jurul căreia ai clădit palate de cristal o viaţă. Dumitru şi Pachiţa îşi făcuse ochiane din perdeaua uşei dela bucătărie. Ii urmăreau atenţi fiecare mişcare, fiecare gest. Şoaptele lor se opreau în zidul glasurilor stăpânitoare de dincolo.

— Am plecat în oraş, băieţi. Mă întorc curând. Şi trânti uşa în urmă, îndepărtându-se spre stradă ca un deţinut nevinovat.

— Cheia, cheia dela poartă, conaşule, aţi uitat-o! — Bine zici. Dumitru se întoarse galben la faţă şi cu glas tremurând îi spuse Pachiţei: — Nevastă, e trist cu boerul nostru. Mi se pare că trebue să ne pregătim bucceaua, că zile multe nu are. Este nebun de cap. In loc să meargă spre poartă, o pornise către colţul celălalt al curţii. Apoi şi pardesiul, care nu-l lăsa niciodată, a uitat să-l ia. A pornit prin mijlocul străzii ca un om eşit din minţi.

— Cum i-o fi scris, Dumitre, respiră femeea într'un oftat plin de desnădejde. Are atâta avere şi cine ştie cine o pune mâna pe ea. Nu ştiu de ce mie începe să-mi fie frică în casa aceasta. Imi pare că vine cineva şi se uită pe la geamuri. Le-o fi făcut vrăji că prea repede s'a stins şi coniţa. Nu vezi că boerul nu mai are linişte de atunci? Aci nu-i lucru curat. O să vezi tu dacă eu n'am dreptate. Mai întreabă şi pe alţii.

— Stropeşte cu aghiazmă uşa şi colţurile camerei şi culcă-te liniştită. Pachiţa îl ascultă şi adormiră numaidecât.

Judecătorul Nanu rătăcise mult pe străzile mărginaşe, întunecoase şi din fiecare ungher se desprindea chipul Duţei care-l invita binevoitor spre lumea ei fericită. Nici o bodegă din cele întâlnite nu-i mai făcea cu ochiul ca altădată. Imbieri irezistibile îl mânau cu bice ascunse departe, departe...

Nici el nu ştia cât de departe. Vocea închisă în umbra ei îi era călăuză şi tovarăş. Zbura cu aripi de foşnet căptuşite cu dragoste de haiduc. Intunerecul îi dăruiau speranţe şi puteri de smeu. Regăsirea trebuia să se întâmple. Necondiţionat. Toată existenţa lui tindea spre ea. Câmp pustiu. In depărtare fâlfâiau luminele unor becuri. — Acolo este casa mea, îi sună acelaş glas în urechi. In goana lui dădu de un iaz. Bărci aliniate la margine şi păzite de arbori cari formau o coloană la spate îi aprinse flăcările paradisul căutat.

In mijlocul apei Duţa îi întinse braţele ei aprinse de dragoste. Se aruncă fericit în ele.

In cântecul monoton al frunzelor o regăsi în lumea ei de dincolo mai dulce şi mai frumoasă. Stropii i-au făcut primirea în sărituri de bucurie, iar valurile — trăsură, — l-au dus până în cetatea ce-l aştepta.

Zorii zilei se desluşeau în zare. Se sfărâmase zidurile singurătăţii şi în locul lor creştea liniştea, veşnicia.

SCENA · FOYER · ECRAN

TEATRUL SAVOY

ASOCIAȚIA GÂNDIREA EUROPEANĂ: FESTIVAL DE DANS

Festivalul organizat Duminica trecută de asociația Gândirea Europeană în Sala Savoy, a fost întru totul remarcabil. Afluența considerabilă de lume care, în pragul primăverii capricioase, a ținut să ia parte la această sărbătoare, la această Duminică a dansului, e un semn fericit: manifestările de artă, fenomenele de cultură, nu rămân în afara preocupării publicului. Arta se produce, se manifestă și publicul ia cunoștință de ea. Să aplaudăm această generoasă adeziune a spectatorului la lucrurile nobile și frumoase, această participare a sa la irealitate și poezie.

Sentimentele umane, bucuria, tristețea, iubirea; descătușate de materie, desumanizate deci, au fost înnălțate, prin știința inspirată a dansatorilor, în planul inițial dela care au purces: stări, dispoziții, abstracțiuni. In joc, sufletul se eliberează („O, vreau să joc, cum nimeni n'a jucat! Să nu se simtă Dumnezeu în mine un rob în temniță!" Lucian Blaga). In magia dansului sufletul, misterioasa facultate de a descoperi în noi cerul, conduce pasul și dictează gestul. Deaceea dansând omul se apropie de zeu și uită pământul și rupe lanțurile cari îl asupreau.

Doamnei Floria Capsali care a animat întreg spectacolul, se cuvin, în deosebi, laudele noastre. Impreună cu foarte dotatul său partener d. Mitiță Dumitrescu, au realizat desăvârșite momente de artă în *Consolation* a lui Liszt. Strălucitoare de tinerețe, inteligență și grație, d-rele Nutzi Dona și Marie Jeanne Livezeanu au dansat pe melodii de Sibelius, Debussy și Paul Constantinescu. D-ra Milica Marinescu a adus o încântătoare notă de vervă, de humor în *Siluetele pentru copii* ale lui Rebicow. Unul din numerele de foarte mare succes ale programului au fost studiile de euritmie ale d-nei Capsali, după versuri din poeți contemporani, rostite cu măestrie și intensitate dramatică de către Emil Botta. La pian, d-na Tassia Dumitrescu a binemeritat din belșug aplauzele pentru modul nuanțat și discret în care a executat partiturile.

Teatrul Studio

„LUNA VINOVATA" DE MASSIMO BONTEMPELLI ȘI „AL PATRULEA PERETE" DE BONELLI. REGIA: FERNANDO DE CRUCIATTI

Am luat parte cu acea curiozitate și nerăbdare pe care era firesc să ne-o provoace prezența d-lui Fernando de Cruciatti, ca director de scenă, la premiera de Vineri seara. Succesul obținut în spre sfârșitul stagiunii 1938—39 cu: Fata lui Iorio, și nu numai atât, dar presimțirea unor concepții foarte incite în spatele montării „normale" am putea spune, a piesei lui d'Annunzio, ne îndreptățea să presupunem posibilități rare la dispoziția acestui regisor italian, despre care auzisem de altfel, svonuri în legătură cu anumite încercări de teatru modern în țara lui.

Nu am fost înșelați în așteptările noastre, fiindcă într'adevăr reprezentarea celor două piese de Vineri a însemnat ocazia unei înoiri a concepțiilor, cari, deși nu credem că vor fi sortite succesului, sunt o mărturie puternică a căilor ce ar trebui să fie urmate, mai des, de conducătorii scenelor noastre.

Cele două spectacole au rupt violent cu banalitatea unor montări, foarte puțin diferite de ceeace putea realiza teatrul pe vremea lumânărilor. In general, la noi se dă puțină importanță extraordinar de importantei invenții, electricitatea, care poate fi și un element artistic de primul ordin. Nu vom insista în scurtele rânduri ce consemnăm pentru recenzarea spectacolului, asupra gamei de posibilități ce întrezărim într'o altă distribuție a luminii decât cea întrebuințată în majoritatea cazurilor, însă suntem nevoiți să admirăm felul inteligent cum domnul de Cruciatti a știut să dozeze luminile, să le difuzeze, spre a transfigura scena și a o face activă, luând parte prin fluctuațiile ei, la evoluția sufletească a personagiilor. Numai curiozitatea de a asista la aceste interesante realizări ar ajunge spre a ne purta spre sala Studioului, dacă piesele în sine, nu reprezintă prea mult.

Drama lui Bontempelli, interesantă și incontestabil de apreciat suferă de un defect pe care-l credem al regiei, întrucât sfârșitul este nelămurit.

Economia piesei o formează nebunia unei mame căreia i-a murit copilul, dar crede că luna i l-a furat, și ea fură totdeauna copii mici. De aceea își pune în gând să astupe: **gaura pe unde intră razele sale pe pământ".** Dupe lungi peregrinări ajunge la poalele unui munte, prin despicătura căruia răzbea luna, înainte ca să ajungă pe cer, și, eroic și altruist, cu trupul ei, închide crăpătura stâncilor, spre a muri acolo, dar oprind razele criminale din drumul lor. Aci cortina cade.

Ar fi fost, poate, mai nimerit să se arate plastic cum luna continuă calea sa, fără păsare de sacrificiul nenorocitei femei spre a izola frumusețea lui într'o superbă ridicule și accentua caracterul patologic al dramei.

Și, în aceeaș ordine de idei, nu ar fi fost lipsit de interes un joc de scenă mai amplu, asupra detaliilor cărora nu insistăm, în ultimul tablou, tocmai spre a concretiza tragedia finală.

In felul cum s'a reprezentat, interesul crescând al spectatorului care merge încordat spre sfârșitul piesei, este brusc întrerupt de un final îndepărtat de gradul de dramă pregătit. Or, convergența efectelor, cere neapărat să nu fie scăzută intensitatea tocmai în punctul culminant. Nesocotirea acestui mic amănunt va contribui, credem, și ne pare nespus de rău, la puțină depreciere a piesei.

Comedia într'un act a lui Bonelli, despre care ne-am exprimat față de un distins vecin de scaun, cât de caracteristic italienească este, a însemnat în primul rând o ocazie de frumoase realizări pentru interpreți.

Regia nu a avut decât să susțină ritmul viu care se cerea neapărat, față de nenumăratele excentricități ale sale.

Fiindcă am ajuns la acest punct, va trebui să subliniem deosebitele realizări ale interpreților. Incepând cu d-na Lily Carandino, eroina principală din „Luna vinovată", și, să fim drepți, cea care duce întregul spectacol, care a conturat cu multă pricepere și gust nuanțele sufletești ale blândei demente, suavei nebunii ce o va purta spre a astupa luna. Și dacă în primul tablou ar fi fost mai mamă, iar în ultimul mai dementă, desigur întregul spectacol ar fi avut de câștigat. In aceeaș piesă relevăm pe Fl. Scărlătescu, cu multă naturalețe și scurta apariție a lui Emil Botta.

„Al patrulea perete" a permis d-rei Fifi Mihalovici să-și desvălue multe părți ale talentului său și nu avem decât cuvinte bune pentru verva sa de a juca, dansa, cânta. D-nul Fintescu, un comic sănătos, Ion Manu, priceput în a fi șmecher are câteva „trouvaille"-uri, N. Atanasiu plin de viață, Tilda Radovici talentată interpretă pentru rlouri diametral opuse.

D-na LILY CARANDINO

Comedia sănătoasă, vcioasă, a d-lui Bonelli, încheie spectacolul plăcut și luminos.

Ideie foarte bună de a armoniza astfel o reprezentație, și desigur bună prin alegerea celor două interesante piese sub o regie nouă, care aduce atâtea elemente atrăgătoare și pline de interes în teatrul nostru.

VICTOR POPESCU

Crâmpeie
—Ceva în legătură și cu actorii—

Pentru o desvoltare firească, a tuturor aptitudinilor, în orice domeniu, este nevoe de sinceritate și obiectivitate. Numai privind prin această prizmă, putem ajunge la adevăratul act de creație. Incolo, totul e fals, efemer.

Fiindcă, deocamdată, ne gândim la actor, să facem o mică reflexie asupra artei lui. Pentru aceasta nu ne vom sfii să enunțăm următorul paradox:

Arta actorului este cea mai concretă și cea mai abstractă dintre arte!

Cu alte cuvinte: arta actorului se naște și moare cu el. D-nii autori dramatici, au înțeles că aici nu e vorba și de piesele scrise pe care actorii le toarnă în tipare sufletești proprii ce dispar cu fiecare actor în parte. Doar: „scripta manent".

Prin arta lui, actorul nu poate fi înțeles decât în mijlocul celor mulți, a spectatorilor prezenți. Deci pe plan cultural social, el joacă un rol de prim ordin. Vrând-nevrând, actorul trebue să devie popular; dacă nu reușește, pentru arta lui, rațiunea de a fi, încetează.

Când se pregătește pentru calea fără de întoarcere, actorul poate spune:

— Arta mea o știu, am trăit-o. Mor cu ea. Restul, în cel mai fericit caz, doar o vagă amintire.

AL. ILEA

Rolurile pot influența structura sufletească a actorului?

UN COW-BOI AL SCENEI

Pe d. Niky Atanasiu îl întâlnesc pe culoarele Teatrului Național. Intrebându-l dacă-l influențează sau nu rolurile pe care le interpretează, îmi răspunde cu o nuanță de tristeță.

— „Nu! și tocmai în faptul acesta stă nemulțumirea mea.

— „Dece? Intreb cu uimire și curiozitate.

— „Vi se pare poate ciudat, e și natural. Dar e un sentiment pe care-l încerc de multă vreme. Faptul că **personagiul,** căruia eu îi dau viață din viața mea, moare odată cu ieșirea mea din scenă și odată cu el și sufletul meu ridicat la altă sensibilitate, îmi aduce ori de câte ori joc mai ales un rol care-mi place, un suflu de tristețe, de melancolie. Noi actorii murim odată cu rolurile. Arta noastră, oricât de mult transfigurează omul din noi, după ce am ieșit din scenă rămânem goi, desvelți de toată magia creației, fără ca sufletul nostru, să-și mai poată continua existența și dincolo de noi.

Pentrucă un actor este un creator de valori ca oricare altul, dar unde rămâne statornicit sufletul lui, prin ce se concretizează arta lui ca să însemne un pas în eternitate? E o artă care se volatilizează, întocmai cuvântului nestatornicit. Un pictor, un sculptor, un muzicant, trăiesc prin arta lor și dincolo de moarte. Actorul trăiește într'o formă anemică și vagă în simpla amintire a muritorului. Autorul, prin fiecare personagiu creat, își continuă mai departe existența, în sufletul lui se resfrange o multiplicitate de „euri", de valori, de simțăminte, în timp ce vibrațiile sufletului meu trăiesc cât timp trăiesc și eu fără prelungire în timp.

— „Ce se 'ntâmplă cu personalitatea d-tale în momentul creației?

— „O pun în serviciul creației mele. O împrumut personagiului cum am spune, încercând să mă ridic până la el, ceeace nu înseamnă totuși că mă joc pe mine. Pentrucă din ceeace sunt eu dau suflul meu de viață, sensibilitatea mea, inteligența mea, cultura ca și observația și experiența mea din viață, într'un cuvânt întreg dinamismul ființei mele, îl pun în serviciul **nouui om** pe care-l am de realizat. Personalitatea mea nu rămâne în afară de jocul creației mele, nici n'ar putea rămâne, de vreme ce arta mea poartă semnul atributelor personalității mele. Numai un suflet sterp, pauper de orice vigoare și sensibilitate poate creea în afară de simțirea lui.

— „In scenă ții sau nu seamă de public?

— „Da! Eu actor trebuie să produc prin jocul meu o sugestie în massă și valabilitatea acestei sugestii o desprind din felul cum reacționează publicul la jocul meu; prin entuziasm, ascultare, râs în hohote sau durere. Dacă nu isbutesc să-l plimb pe toată gama sensibilității mele, dacă nu statornicesc dela început o comunicativitate fluidică între scenă și sală, atunci înseamnă, ceeace numim noi „teatralicește" că actorul nu trece rampa, rămâne la becuri. Sau mai bine zis n'are priză la public. Publicul îmi indică și gradează jocul și după impresiile lui eu îmi dau seama dacă plutesc în ficțiune sau realitate!

...E o revoltă surdă în sufletul d-lui Niky Atanasiu, revoltă care surprinde și uimește. E un suflet chinuit de adevăruri mai adânci cu toată înfățișarea de autentică tinerețe, exuberanță și poate... de ușoară nepăsare, a cestui talentat actor.

ADRIANA KISELEFF

Noțiuni de artă dramatică
— Lecția IX-a —

de V. VAXIMILIAN

Mai înainte de a atrage atenția elevilor asupra punctelor principale de care trebue să țină seama la compunerea **înfățișării** unui personaj dramatic, cred că nu e rau să procedez prin eliminare.

Deseori, viitorul actor, stăruind prea mult în această **compunere** nu numai că întunecă ideia autorului, cum a spus Tolstoi, dar o și deformează. Am auzit de multe ori pe unii din camarazii mei spunând: rolul acesta am să-l joc balbait sau șchiop, sau... grasseind. Dece? Această **înfățișare voită** nu poate ascunde slăbiciunea rolului și nici **îndepărtarea** dela ideea cuprinsă în rol.

Pentru a fi mai bine înțeles, dau aci un monolog adaptat de mine după Mortier, care poate fi un bun prilej pentru elevi, de a găsi nuanțe diferite și în acelaș timp de a se convinge personal, că există o **inteligență** scenică, care ușurează descoperirea adevăratei interpretări a rolului și care înlătură o muncă zadarnică cu rezultate contrarii celor așteptate.

MEDICUL

(Actorul intră abătut, fără să anunțe titlul monologului).

Cunoașteți, desigur celebra dramă a lui Victor Hugo: **„Regele petrece"?** Pe acelaș subiect Verdi a compus opera „Rigoletto". In actul al 5-lea al acestei drame, în ultima scenă, după care se și lasă cortina, Triboulet, bufonul, își găsește copila în sacul în care trebuia să fie cadavrul regelui. Bietul bufon dezesperat începe să țipe, să plângă, să alerge de colo până colo, cerând ajutor. Diferiți statiști, așa zișii oameni din popor, apar din culise. Printre aceștia se afla și un medic. Medicul eram eu.

Cum mă vede Triboulet se repede la mine spunându-mi, în versuri:

— „D-le doctor, d-le doctor, uitați-vă, e numai leșinată, nu-i așa?"

Și eu trebuia să-i răspund: „E moartă!

Pe piept, în partea stângă fiind cumplit tăiata.
De sângele ce-i curse ea pare asfixiata".

Acesta-i tot rolul. Nu e mare. Dar când ești actor tânăr, când ești cult și studios, nu te interesează numărul cuvintelor. Deci mi-am spus: Din medicul acesta se poate face o creație artistică superbă! Și m'am apucat de lucru.

Mai întâi m'am gândit cum trebue să mă îmbrac. Vream să am o înfățișare cât mai impozantă. Am răscolit mai mult de 200 de desene ale epocei respective. Odată hotărît asupra costumului mi-am pus următoarea întrebare:

— „Medicul acesta este oare bătrân sau tânăr"?

Răspunsul mă încurca grozav.

Preferam să fie tânăr.

Cum și eu eram tânăr pe atunci, aveam prilej să dovedesc aceasta chiar dela intrarea în scenă. Imi fac o intrare repede și tot publicul din sală o să spună:

— „Cine-o fi actorul ăsta? Bravo lui! Are vieață! Știe să se mișce"!

Și mai aveam și alte motive să nu fac un medic bătrân.

Fiindcă nu uitați că scena se petrece după miezul nopții. La asemenea ore medicii bătrâni dorm, nu se deranjează așa de ușor, în vreme ce medicul tânăr are nevoe să-și facă clientelă și dă vizite la orice oră.

Dar dacă la 3 dimineața nu se întorcea dela căpătâiul unui bolnav?... Dacă se întorcea dela vreun chef?...

Incă un motiv să-l joc tânăr. Bătrânii deboșați nu sunt simpatici pe scenă.

Așa dar tânărul meu medic trebuia să aibă gulerul desfăcut, un barbișon întors în sus și o șuviță de păr pe frunte. Vi-l închipuiți, nu-i așa?

Rămânea acum, să studiez cum trebuie spus rolul.

L-ați auzit adineauri. Nu e mare, dar e emoționant. Și ca toate rolurile își are punctul său culminant. Acest punct este: „E moartă"! „E moartă"! Aci e cuprins tot rolul. Celelalte două versuri puteau chiar să lipsească.

— „E moartă"! Asta spune tot.— Dar în câte feluri nu se pot spus aceste două cuvinte: E moartă!

Am să le spun repede, cu tonul indiferent al omului de știință, care face tot ce poate să îndulcească suferințele dar nu-și pune inima pentru toate mizeriile omenești?

— „E moartă"! Adică nu pot să-i mai fac nimic!

Sau ca un medic deranjat din drumul său, care văzând că nu mai e nimic de făcut, vrea s'o șteargă cât mai repede?

— „E moartă"! Adică: Lăsați-mă în pace, nu vedeți că-i moartă!

Sau mai bine să-mi dau aerul că bătrânul tată îmi inspiră milă, am să-i strâng mâna și am să-i spun cu lacrimile în vace:

— „E moartă"! La vârsta asta! Biată fată! E moartă!

Sau și mai bine, spun repede: „E moartă"! fără nici o ezitare, întocmai ca un medic sigur de meserie și care nu a văzut bine victima și strigă: „E moartă"!

Imposibil să mă hotărăsc la care din aceste intonații să rămân. De aceia mi-am zis atunci: Ia să analizez eu serios rolul.

Sunt un medic activ, studios și plin de talent.

Trec pe scenă și cineva mă oprește. Dintr'un gest am priceput despre ce este vorba. Mă reped spre nenorocita fată... Ingenunchiez, marcând cu un joc de figură, că victima îmi este simpatică, o examinez, îi cercetez pulsul, îmi lipesc urechea de inima ei, stau așa... stau... In timp ce unii din spectatorii din teatru, cu paltoanele și pălăriile în mână stau și ei gata să plece...

Or fi însă și alți spectatori care să-și spună:

— Ia să mai așteptăm! Poate tot nu a murit.

E un moment de încordare!

Eu examinez mai departe.

Scot o oglindă din buzunar, o pun pe buzele bietei copile și după o tăcere sufocantă, strig:

— E moartă!!!

Nu, nu e bine. Un medic cuminte menajează durerea unui tată și nu își spune gândul decât publicului:

— (cu mâna la gură) E moartă!

La urma urmei o să aleg și eu una din atâtea intonații și gata. Toate sunt bune!

Să văd acum ce fac cu cele două versuri de prisos:

— „Pe piept în partea stângă fiind cumplit tăiată.

De sângele ce-i curse ea pare asfixiată".

Versurile acestea se pot spune și repede, cum obișnuiesc s'o facă toți actorii de talent; dar atunci nu o să mai producă efect și de... sunt scrise de Victor Hugo!

Eu le voi spune astfel:

„In piept, în partea stângă... Accentuând stânga fiindcă acolo-i inima „fiind cumplit tăiată", aci voiu accentua cuvântul „cumplit" — astfel ca publicul să înțeleagă că rana avea câțiva centimetri. Dacă nu ar fi fost așa, fata ar mai fi trăit, nu mai era nevoe de actul al V-lea nici de medic și ar fi fost păcat.

„De sângele ce curse ea pare asfixiată!"

Observați bine cum spune poetul: „Ea pare!" Astăzi un medic ar fi mers la sigur și ar fi spus: a fost asfixiată de sângele care a curs. Pe vremea lui Francisc I însă medicina era abia în fașă.

Din cauza asta Hugo a scris:

„Ea **pare**—asfixiată".

Toată istoria medicinei stă în cuvintele acestea: **Ea pare.**

Pentru un actor oarecare rolul s'a sfârșit aici. Pentru unul însă care studiază și se documentează serios, rolul medicului acum începe.

Ce mi-a trecut deodată prin minte și ce superbă descoperire am făcut!

Omul acela aflat pe o piață deșartă, alături de cadavrul unei tinere fete asasinată, ste el oare așa de dezesperat pe cât pare?

Cine a rănit pe această copilă? Nu cumva chiar el, bătrânul? Și de ce nu?

Atunci în timp ce vorbesc, am să-l privesc bănuitor, agitat iar publicul va înțelege imediat, că eu sunt și medic și descoperitorul criminalului.

„Pe piept în partea stângă fiind cumplit tăiată
„De sângele ce curse ea pare asfixiată..."

Lumea o să mă aplaude și o să ies la rampă de mână cu asasinata.

Din nenorocire mi s'a luat rolul. Directorul Teatrului mi-a spus, că îmi lipsește SIMPLICITATEA, **partea cea mai frumoasă a rolului.**

Așa că nu am jucat eu rolul. Dar nici rolul n'a fost jucat.

Jaques Copeau

Ora târzie pentru necesitățile apariției revistei noastre ne obligă să scriem puține rânduri doar pentru a sublinia importanța venirei d-lui Jaques Copeau în țară sau a menționa activitatea, scurta activitate culturală ce a desfășurat în Capitală.

Personalitatea d-lui Copeau este una din strălucitele glorii pe tărâm artistic ale Franței. Fondator al revistei atât de apreciate Nouvelle Revue Française, **precum și al teatrului care a însemnat un pas neprețuit în evoluția scenei franceze** Théatre du Vieux-Colombier, **d. Jaques Copeau, ne-a adus, în scurtele momente petrecute împreună, amintirea proaspătului și sănătosului spirit parizian, impresiunea netă că avem de-aface cu o personalitate de primul ordin, și bucuria de a gusta o fărâmă din plăcuta și interesanta sa conversație.**

In cursul șederii sale în București, am avut plăcerea să-l cunoaștem la o recepție făcută la Institutul de înalte studii franceze în România. **Atunci, d. Copeau ne-a făcut, mai multor admiratori ai teatrului, unele confidențe, ne-a enunțat câteva din ideile cari l-au călăuzit dealungul carierii sale.**

Să insistăm asupra lor, ar fi inutil. Avem prea puțin loc spre a putea desvolta importanța celor câteva fraze rostite. Dar ne-am convins de seriozitatea preocupărilor sale și de superioritatea intelectuală ce-o impune el teatrului.

Felul cum a înțeles, în trecut, să dirijeze tinerele talente, și organizarea unui sistem de reprezentații evoluate conform spiritului modern, și felul cum înțelege, acum, să îndrume spectacolele Comediei Franceze, sunt o mărturie a destinului superior ce întrevede d. Copeau, scenei.

Vom reveni, poate, când reprezentațiile bucureștene ne vor prilejui ocazia, asupra ideilor sale, și desigur vom avea multe puncte interesante de subliniat. Va fi pentru noi mai mare bucuria, să putem ajuta aprecierile noastre cu viguroasele judecăți ale acestui reprezentant al culturii franceze.

ECRAN

ARO: Fiicele doamnei Masters.

Am avut ocazia să le vedem anul trecut pe cele trei surori Lane într'un film de un romantism dulceag și puțin cam obositor.

Filmul se numea: „Vis de tinerețe" iar cele trei surori aveau drept parteneri pe Gale Page, care o întruchipa pe sora trioului Lane, pe Dick Foran, pe Jeffrey Lynne, pe John Garefield și pe alții.

Alături de aceiași interpreți din primul lor film, cele trei surori apar de astădată într'un film în cari tinerele dudui **vor** să pară ultra moderne.

Ceeace le lipsește acestor trei surori este naturalețea necesară actorilor cari interpretează comedii moderne.

Așa că din acest film cu mult material modern, tinerele fete au realizat din nou o destul de greu comestibilă peltea romantică.

Apar însă în film doui actori cari realizează adevărate creații: Claude Raines, unul din cei mai buni actori americani de compoziție și John Garefield, tânărul actor care s'a făcut remarcat și în: „Vis de tinerețe".

TRIANON: Sherlock Holmes.

Operatorul cinematografic dela Trianon, trebue să fie un om foarte spiritual. Astfel, în ziua premierei filmului Sherlock Holmes, s'a distrat teribil pe pielea spectatorilor, cari veniseră la ora 3 la cinema ca să vadă filmul dela început, cum se cade unei pelicule polițiste. După actul 1, a rulat actul 7; după acesta, actul 3; după actul 3, actul6; și așa mai departe.

Spectatorii uluiți îl vedeau pe Sherlock Holmes, ședind dintr'o casă cu capul gol, pentru ca pe stradă să apară cu joben. Tot așa, un cetățean pe care toată lumea îl credea mort, își făcea la un moment dat apariția pe ecran.

Din cât am putut să înțeleg, filmul pare a fi destul de palpitant, câteva umăriri prin ceață, fiind minunat redate. De asemenea, Basil Rathborne, e un foarte calm și enigmatic Sherlock Holmes, fără ca totuși să șteargă amintirea celuilalt Sherlock Holmes al ecranului, Clive Broock.

Vă sfătuesc să nu judecați filmul după cronica aceasta. Cereți părerea cetățenilor cari au văzut filmul atunci când operatorul n'avea poftă de joacă.

PREMIERA DE MIERCURI

Vom scrie în numărul viitor despre noul film dela Scala, „Elisabeth și Essex", în care Bette Davis este minunată. Din lipsă de spațiu, ne vom mulțumi acum doar să recomandăm călduros această excelentă „bandă" lucrată în tehnicolor.

TRAIAN LALESCU

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

GRUPUL FRANCEZ LA „OPERA ROMANA". — Un mănunchiu de cântăreți dela instituțiile lirice de stat din Paris, a participat la „Opera Română" la două din reprezentațiile de repertoriu și prezentare curentă.

Am fi preferat, de sigur, un întreg ansamblu, o formațiune completă, spectacole integral alcătuite de oaspeții noștri. Aportul parțial, adus în reprezentarea a două din cele mai populare opere franceze, „Faust" de Gounod și „Carmen" de Bizet trebue de aceea subliniat mai ales pentru contribuții artistice privite individual și pentru prilejul pe care ni l-a adus de a cunoaște pe câțiva din interpreții actuali de care dispun teatrele de operă din Paris.

Creatia cea mai omogenă, mai plină, mai sigur și mai consecvent legată de personagiu și de cerințele lui expresive particulare, ni s'a părut a fi aceea a d-lui Cabanel (Mefisto). Glas netezit, rotunjit, de emisiune armonios statornicită, interpretare de muzicalitate aleasă și elegant stăpânită, relief dramatic fericit găsit principalelor momente de caracterizare a rolului, au conlucrat la obținerea unei interpretări de distinsă calitate, pentru care este firesc să notăm numele acestui artist printre acelea pe care le-am dori și pe viitor înscrise în afișele noastre.

D-nele Hoerner (Margareta) Renée Gilly (Carmen) interpretă și în cursul unui turneu trecut, al aceluiaș rol, Rolland (Michaela) și Duval (Martha), d-nii Altery (Faust) și Singher (Valentin) înconjurați de artiștii și corul Operei Române, care au întrunit merituoase condițiuni de realizare, susținuți de „Filarmonica", superior condusă de maestrul Alfred Alessandrescu, au împărtășit succesul ambelor spectacole.

SOLIȘTII CONCERTELOR SIMFONICE. — Atât concertul săptămânal al Filarmonicei" cât și acela al orchestrei „Radio" au primit concursuri soliste inedite. La „Filarmonica" pe acela al tânărului violonist german Siegfried Borries, prim concert-maestru al „Filarmonicei" din Berlin. Fermitatea sveltă a jocului d-sale, în acelaș timp energic și mlădios, simțirea personală delicată dovedită în expansiunile de lirism găsite în decursul execuțiunii, au răspuns cu valoroase elemente așteptărilor atât de serioase ce preced o interpretare a concertului de Brahms.

D. Gorge Georgescu i-a fost un autorizat și prețios colaborator, împreună cu excelenta „Filarmonică". Această orchestră, a găsit mijlocul, deși absorbită de obligațiile compacte ale celor două servicii muzicale permanente ce îndeplinește, la Operă și în concert, să-și asigure o înaintare în forma artistică, demnă de elogii speciale. Latura orchestrală, monumental de însemnată, a simfoniei a IX-a de Beethoven, ni s'a părut a fi înfăptuită anul acesta într'un chip mai accentuat în maturitatea închegării polifonice, mai unitar și mai amplu, ca întotdeauna.

D. George Georgescu, atât ca principal responsabil al acestui progres colectiv, cât și ca dirijor al simfoniei a IX-a, vechiu și trainic succes capital al carierei d-sale în țară și în străinătate, a obținut, împreună cu „Filarmonica", d-nele Guțianu Alessandrescu și Nella Dumitriu, d-nii Mircea Lazăr și Nicolae Secăreanu, aplaudații soliști și falnica formațiune corală „Carmen", de sub conducerea d-lui Ion Chirescu, un succes deosebit de important.

In concertul orchestrei „Radio" condus cu pătrunzător simț al valorilor sonore și al semnificațiilor muzicale, de d. Theodor Rogalsky, a apărut pentru prima dată în concertele simfonice dela Ateneu tânăra pianistă, d-ra Rodica Soutzo, care a interpretat concertul în re minor de Mozart.

Tehnica incisivă dar delicat dotată, claritatea de declamare și simțirea personală, uneori poate brăzdată de mici capriciozități, în special în fluctuarea intensităților și ritm, dar unită cu o serioasă viziune artistică de ansamblu, remarcabilă în menținerea liniei generale stilistice, au lămurit interesant resursele concertante ale d-rei Soutzo și au confirmat talentul și pregătirea d-sale, care-i hotărăsc un loc incontestabil printre bunele noastre individualități pianistice noui.

Literatură, artă, idei...

S'a sfârșit primăvara

Un titlu sugestiv și în acelaș timp melancolic va purta noul volum de nuvele al domnului Victor Popescu, directorul „Universului Literar" : „S'a sfârșit primăvara...", afirmă tânărul și talentatul nuvelist.

S'a sfârșit în acelaș timp cea mai frumoasă etapă a vieții : copilăria pe care autorul aruncă o ultimă și tristă privire.

Volumul care va apare în editura „Cartea Românească" va fi o dovadă certă a maturizării talentului real de care dă dovadă autorul.

CONTRAPUNCT TEATRAL

D. Ion Cantacuzino, cunoscutul critic și autor dramatic, publică în curând, în colecția „Universul literar", volumul „Contrapunct teatral". Autorul tratează problemele ce au preocupat teatrul românesc în ultimii ani, urmărind acest mers evolutiv paralel cu ideile teatrale din streinătate, desbătute în aceeaș vreme. Cartea „Contrapunct teatral", a d-lui Ion Cantacuzino este menită unui frumos succes, dată fiind competința autorului.

IMPLINIRE

D. Ion Pillat are gata un volum de sonete, intitulat „IMPLINIRE", care va apare la una din marile noastre edituri la toamnă. Volumul cuprinde trei cicluri a 18 sonete fiecare grupate sub numele de Cartea Privelиștilor, Cartea Tăriilor și Cartea Mărturiilor, *toate inedite și scrise în decursul iernei 1939-40.*

„SCARĂ LA CER"

Poezia românească, după asaltul nejustificat al acelei poezii de import de până mai ieri, s'a limpezit. Poeții s'au întors la isvoarele pururi proaspete ale tradiționalismului sau — cel puțin — ale autohtonismului.

Domnul *Virgil Carianopol,* al cărui desăvârșit talent nu mai este astăzi tăgăduit nici de cei mai aprigi dușmani ai poeziei d-sale, — este un caz unic în literatură. Luptând din greu cu „anumita" poezie a deceniului trecute d-sa a isbutit să se releveze dârz cu poezia d-sale de cea mai autentică proveniență românească. Este cert lucru că a avut succes. Dacă spunem că acest poet este cel mai citit din generația sa, nu exagerăm. Dovada ne-o dă faptul că ultimul său volum de poeme *„Frunzișul toamnei mele"* s'a epuizat. Conducerea *„Colecției Universul Literar"*, apreciind valoarea deosebită a d-lui Virgil Carianopol, i-a pus sub tipar un nou volum intitulat simbolic *„Scară la cer"*. Se vor vedea, în acest volum, noui fațete ale poeziei acestui aed și suntem siguri că această carte va fi o aevărată surpriză.

INGER CONDEIER

D. Mihu Dragomir, un inimos tânăr poet, a scos, nu de mult, o plachetă intitulată „Inger condeier".

Deși se resimte mult urma lecturilor din Barbu, Blaga, etc., nu e un păcat, la început să se vadă că ai aprofundat pe marii poeți și de aceea poeziile din volumașul d-lui Dragomir ne fac să așteptăm cu încredere o nouă carte. Vom anunța-o cu bucurie și o vom discuta mai pe larg.

GHERGHINESCU VANIA

D. Gherghinescu Vania, autorul mult gustatului volum *„Amvonul de auz"*, a predat *„Colecției Universul Literar"*, noul d-sale volum de versuri care se va intitula *„Privighetoarea oarbă"*. Cartea s'a pus sub tipar și va apare în curând.

„PĂRĂGINIRI"

poemul tânărului scriitor C. Scrima, apărut în iarna acestui an, nu cuprinde decât opt pagini. Destul însă pentru a aduce mărturia unui autentic talent; și când spunem aceasta am vrea să trecem dincolo de banalitatea unei notițe incolore, pentru că poemul pe care-l semnalăm poartă în el o atmosferă nouă, de bărbătească înfruntare a durerilor, a înfrângerilor, a părăginirilor... „Intoarcere" și „Scrisoare târzie" sunt cele două părți ale acestui merituos început de carieră poetică.

„PATRIOTUL" DE PEARL S. BUCK

„Patriotul", apărut în limba engleză în 1931, e unul din cele mai bune romane ale scriitoarei americane Pearl S. Buck, care în 1938 și-a văzut activitatea literară răsplătită cu premiul Nobel. Cartea aceasta e rodul unor minuțioase și atente observații făcute asupra vieții și moravurilor din China, cu ocazia ședерii acolo a romancierei, între 1921 și 1930, ca profesoară la Universitatea din Nanking. „Patriotul" e astfel o lectură din cele mai interesante, prin pitorescul variat și bogăția observațiilor cu caracter social care abundă în paginile cărții.

Traducerea aleasă d-lui Jul. Giurgea face accesibilă publicului românesc una din operele cele mai îndreptățite la prețuirea lui, din literatura străină.

„ALGE PENTRU CONDURI"

Tânărul poet Lucian Dumitrescu, purtând sub uniforma sa de elev în clasa VIII-a a liceului militar din Târgul Mureș, o inimă plină cu vise, pregătește un nou volum de versuri intitulat : „Alge pentru conduri".

Apărând în vitrinele librăriilor, la vârsta de 16 ani, cu un volum : „Pândar de stele", numele tânărului Lucian Dumitrescu este cunoscut și din colaborarea sa asiduă la revista „Convorbiri Literare".

Așteptăm cu încredere noul volum al cu atevărat tânărului poet.

„Țara visurilor noastre".—An. IV. Nr. 23—24 Febr.-Martie 1940. Apare la Oradea, sub conducerea d-lui Prof. Augustin Cosma și sub îngrijiera unui comitet compus din elevi de liceu, în frunte cu Eugen Groza. In acest număr: Augustin Cosma, Preot. I. G. Bulea, Tiberiu V. Maior, Ion Șereș, Eugen Groza, Drăgan Cornel etc.

„Preocupări literare". — An. V. Nr. 2. Febr. 1940. — Director V. V. Haneș. Scriu despre Titu Maiorescu d-nii: Gr. Tăușan, I. Nisipeanu și George Hilt. In rest semnează d-nii: Al. Stamatiad, Alex. Țuțuianu, Const. Dihoiu Dr. Fritz Behr-Weimar și Alex Vereș.

Conferința d-lui Zambaccian

In fața unei săli pline de artiști, colecționari de artă, studenți, etc., d. Zambaccian a desvoltat Luni 25 Martie la Fundația Dalles, o strălucită și bine documentată conferință.

D. Zambaccian făcând o scurtă introducere asupra educației ochiului, care este necesară pentru a desprinde calitățile pur plastice ale unei opere de artă, calități care nu sunt totdeauna aparente ci interioare, trece la personalitatea și opera marelui meșter român.

Intrând într'o expoziție de a lui Petrașcu, spune conferențiarul, suntem cu toții impresionați, mai întâi de unitatea personalității sale și constatăm un artist dârz și neșovăitor în credința și visualitatea sa, o autentică exprimare plastică, foarte personală, cu o dominantă pasiune pentru coloare.

La fel ca într'o corală în care voci suave se împletesc cu voci virile, sprijinându-se pe sunetele metalice de orgă, pictura lui Petrașcu converge la armonii grave, arta meșterului nefiind o artă de seducție și nici de impresie, ci o artă expresivă de o sobrietate religioasă.

Toată fantezia meșterului tinde la o cât de bogată armonie de coloare, prin ea artistul înobilează orice. Cele mai umile obiecte devin prin arta sa, obiecte prețioase și rare, după cum subiecte așa zis nobile pot fi banalizate prin penelul unui artist mediocru.

Conferențiarul analizează magistral formația lui Petrașcu, trece apoi la opera prezentată cu prilejul expozițiilor sale, explică în proecțiuni valoarea și evoluția creației meșterului, demonstrând cum personalitatea lui Petrașcu s'a desvoltat unitar și ascendent. Petrașcu apare astăzi ca un mare artist de o profundă rezonanță, și pentru ecou universal al artei sale, conferențiarul citează câțiva străluciți critici apuseni.

Conferința a fost urmărită timp de două ore cu încordare de numeroasa asistență, conferențiarul fiind des aplaudat cu prilejul unor concluziuni în cursul desvoltărei și terminând în ovațiile sălii, care a răsplătit în d. Zambaccian, pe valorosul critic și fidelul prieten colecționar al marelui meșter român.

„STRADA MARE", DE SINCLAIR LEWIS

A apărut de curând, în vitrinele librăriilor, o nouă traducere în românești din opera cunoscutului romancier american Sinclair Lewis. Cartea se intitulează „Strada Mare", în versiunea românească datorită harnicului traducător, d. Jul. Giurgea. Romanul „Strada Mare" cuprinde o impresionantă poveste de dragoste, în zugrăvirea căreia strălucește talentul lui Sinclair Lewis.

BIBLIOTECA „ENERGIA"

In biblioteca „Energia" a editurei Fundației pentru literatură și artă „Regele Carol II" va apărea între altele și autobiografia marelui om de știință, diplomat și scriitor Benjamin Franklin, unul din ctitorii Statelor Unite.

Benjamin Franklin: **„autobiografie"** — va prezenta o bogată și interesantă experiență umană, autorul arătându-ne în același timp legăturile dintre America și Europa și vădindu-se un mare moralist în sensul secolului al XVIII-lea. Cartea a fost scrisă pentru educația fiului lui Franklin.

O altă capodoperă a literaturii americane care va apărea în aceeaș bibliotecă, este **„Moby Dick"**, autorul ei, Herman Melville, fiind socotit împreună cu Poe și Whitman drept cele trei genii clasice ale Americei. Cartea aduce o atmosferă aventuroasă, de energie spirituală, o lume fantastica în jurul pescuitului de balene. Melville este socotit de criticii contemporani ca foarte modern și actual. Ca stilist el aparține secolului trecut, dar ca spirit este contemporan cu noi: viu, iubind aventura spirituală și fizică, experiența semnificativă.

„ORAȘUL NORDIC", ROMAN DE IONEL NEAMTZU

„Orașul nordic" este al treilea roman pe care-l publică, în decurs de câțiva ani, d. Ionel Neamtzu. Intre „Farmecul gotic" și „Pentru o femeie", titlurile celorlalte două romane, d-sa a mai dat tiparului un studiu introductiv în estetică și o carte de nuvele „Oameni". Ne aflăm deci în fața unei activități literare susținute, diversă și rodnică în rezultate.

Ultima carte apărută a d-lui Ionel Neamtzu înseamnă o nouă confirmare a talentului d-sale de scriitor epic. In paginile „Orașului nordic" sunt înfățișați, cu o remarcabilă putere de evocare, o seamă de inși cari au cu toții comun gustul pentru preocupările literaturii și ale artei. In mediul provincial în care-și trăesc existența, reuniunile și discuțiunile de cenaclu sunt singurele lor posibilități de evadare din mediocritatea care-i înconjoară. De aceea, cu toată prezentarea lor ușor caricaturală, ei ne interesează și ne sunt simpatici, astfel că atunci când toți se risipesc, resimțim împreună cu Mantu, singurul care rămâne, melancolia despărțirilor fără speranța întoarcerii.

Boeme parisiene

(Urmare din pag. I-a)

poetul Paul Fort, care-și aduna „cenaclul de ciraci pe banchetele lustruite dela Closerie des Lilas" [2]).

Fragmente din această viață boemă parisiană a cunoscut și poetul Dimitrie Anghel, amantul florilor, în pribegiile lui dela începutul lui 1900. Iată-l în Parisul epocii lui Jaurès, Jean Moréas, Ernest Raynaud, Paul Fort, Jules Claretie, în muzicalitatea și fandările simbolismului francez.

Cafeneaua „Vachette", colțurile boeme dela „Taverne Gambrinus", și „Café du Croissant", îi erau bine cunoscute. Zile de exuberanță sau de nostalgie, aventuri trecătoare cu midinete, pe care, în aparență, le înregistra indiferent, dar care, în realitate îl obsedau și îl răneau în cute interioare. O Lottă, o Marcelle, apoi o Margot, capricioasă ca o flacără de șrasuri, chinuitoare și dominantă, felină și triumfătoare prin feminitate [3])...

Și, pretutindeni, un Mitif— așa cum îl numea pe poet amicul său Clarnet, în prietenescul duo-boem dela Paris — un Mitif învingător, numai în vis lucid, al vieții și al femeilor, și, în fond, un pururea îngenunchiat de un zâmbet, de un capriciu, de-o dragoste, de-o floare...

*

Departe de ceiace era boema simbolistă, — cercurile decadentismului, din jurul lui 1880, diformând boema, cultivă, sub zodia dialecticii materialiste, un violent spirit anarhic, o poziție de excesivă agresivitate, un climat de disoluție și aprig negativism, diformând boema, trivializând-o, înlocuind toată spontana și generoasa revărsare de vis, printr'o luciditate corosivă, materialistă, vidă de poezie.

O serie de cenacluri de tineri — „Les Hydropathes", „les Hirsutes", „Nous autres", „Les Jemenfoutistes", „Les Zutistes", „Le chat noir", etc. [4]) — luxează visul, sugrumă sensibilitatea, întronând spiritul materialist și antireligios, refulând morala, revendicând libertatea absolută a cărnii, blamând patria, simpatizând „republica internațională".

Se încearcă, astfel, să se promoveze o boemă decadentă, total anarhică, adânc structurată de ideologia marxistă.

Boemei-decadente îi urmează însăși decadența „cafenelei". Decadență, pe care, mai târziu, o evită „fantezistii", francezi — spiritul francez reacționar împotriva decadentismului și anarhiei — Paul-Jean Toulet, Jean Marc Bernard, Jean Pellerin, Fr. Carco, Léon Vérane, Tristan Derème, [5]), creiând un stil nou de boemă, profund intelectuală, decentă și aristocrată.

Cafeneaua — sediul boemelor simboliste și decadente — verminată de trândăvie, devenită, cu vremea, refugiu al mediocrității, al frivolității vulgare și al rataților, intră în crepuscul.

Paul-Jean Toulet — acel béarnez veritabil pentru care poetul Ion Pillat are o deosebită admirație — înlocuește cafeneaua decăzută cu barul.

Atitudinea lui elegantă și discuțiile-i stilizate din barurile din „le Palace des Champs Elysées" sau „de la Paix", — în epoca primilor ani de după război — coincid cu degenerescența boemei împinsă, din ce în ce mai mult, spre trivial și compromis de către decadenți.

★

In Parisul de după războiu, boema mansardei și a cafenelei a rămas exclusiv nostalgiilor romantice. S'a stins în ani, ca stingerea unui bătrân menuet pe clapele îngălbenite ale clavirului din latacul bunicii.

Boema a rămas trecutului. Și amintirii. Doar prin fundul cafenelelor ieftine din Montmartre, mai poți întâlni câte un „maestru", gesticulând, la o masă, și aruncând un zâmbet amar peste naufragiul tuturor tentativelor sale de a dobândi „celebritatea".

Parisul artistic de azi nu mai este acela al boemei lui Gautier și nici acela al lui Murger, Verlaine sau Mauréas. Parisul artei de azi este Parisul eleganței sobre a aristocratului rafinat și rece care e Valéry, — este Parisul mondenității lui Paul Morand, Parisul lui Jean Giraudoux.

De-aceia, poate, numai un surâs de compasiune trezesc acei ultimi „scriitori" și „artiști" cari stăruesc, și acum, în parodia boemei.

Ei nu pot să ne ofere decât tabloul „maestrului" rebegit într'un fund întunecos din Montmartre, sau tabloul bucureștean al ultimei „Capșe" lichidate. Tabloul unei cafenele sinistrate, cu reminiscențe de trubaduri purtând lavaliere și borsaline imense, ratați și prăfuiți sufletește, amurgind, inutil de ridicul, la o bătrână masă de cafenea, pe care până și șvarțurile s'au învechit.

---

2) I. Pillat: „Portrete lirice" (cp. „Poeții fantezisti și tradiția franceză").

3) *Clarnet :* „Mitif, poetul florilor". (Vremea, 1929).

4) *P. Martino :* „Parnasse et symbolisme" (ch. „Apparition de l'esprit décadent").

5) *Ion Pillat :* „Portrete lirice" (cp. „Poeții fantezisti și tradiția franceză").

RADU GYR

Executarea lui Tărcuci

(Urmare din pag. 5-a)

Il crescuse, la început, cu mare greutate, dându-i singur să sugă din biberonul pe care îl umplea cu lapte călduț. De unde în primele zile tânjise atât de mult după mama lui încât era cât-pe-ce să piară, înainte chiar de a împlini un an, deveni coșcogeamitea dulău, de se uitau la el trecătorii cu admirație amestecată cu groază. Il cunoșteau toți oamenii din comuna unde Călin începuse cariera lui de magistrat. Ziua era blând ca mielul, de se jucau cu dânsul toți copiii vecinilor, dar cum se însera și se închideau porțile mari dela curtea casei unde locuia judecătorul, deverea o adevărată fiară sălbatecă pentru oricine ar fi îndrăznit să intre.

Tărcuci își urmase stăpânul prin toate localitățile unde acesta fu în urmă mutat, până ce ajunsese Prim Procuror în capitala județului din nordul Moldovei, unde îl găsește povestirea noastră. Din cauza câinelui acesta, Călin nu putea sta la hotel, fiind silit cum ajungea undeva să-și înjghebe mica lui gospodărie, pe care i-o conducea cu deosebită îngrijire bătrâna servitoare care îl crescuse și pe dânsul, moștenită dela părinții lui, morți la scurt interval unul după altul, cam pe vremea când intrase în magistratură.

Cu cât se mărea câinele, cu atât creștea și dragostea față de stăpânul lui. Acesta respinsese mai multe propuneri de căsătorie avantajoase, dintre acele ce se fac în mod obicinuit tinerilor magistrați în orașele pe unde îi poartă necesitățile carierii lor. Căci, Tărcuci, așa mare și lățos cum era, dormea pe un covoraș anume așezat lângă patul stăpânului său. Ori, care femeie ar fi consimțit — și cu drept cuvânt! — să vadă continându-se obiceiul acesta, atât de puțin... igienic?

De vreo câteva luni însă, câinele căpătase o boală gravă de piele, care — cu toate îngrijirile — ajunsese într'o fază atât de gravă, încât Călin, primind sfatul medicului veterinar, consimțise ca Tărcuci să fie culcat într'un cuibar de paie, în șura din fundul curții.

Dar, câinele, așa bolnav cum era, când simțea că stăpânul este acasă, făcea tot ce-i sta în putință să intre la dânsul și nereușind se resemna a se întinde, gemând de durere, pe prundul colțuros din fața ușei. De acolo nu-l putea lua decât cu mare greutate, căci prefera să doarmă acolo, pe piatra dură și rece, dar aproape de stăpânul lui, decât în culcușul moale din șură. Chiar când ploua cu găleata, el tot nu se mișca de acolo, ceiace silise pe Călin să pună lacăt la șura unde zăcea câinele.

. . . . . .

Era prin Decembrie. Afară se întinsese primul strat subțire de fulgi albi. Ajungând în dreptul tribunalului, el făcu semn vardistului care se apropie saltând respectuos și îi ordonă, cu inima zdrobită de durere, să se ducă acasă la dânsul spre a împușca bietul câine bolnav. Apoi, o luă la vale, spre celalt capăt al orașului, aproape de barieră, unde într'o somptuoasă clădire boierească, fosta locuință a proprietarului moșiei din apropiere, ședea cu chirie, președintele tribunalului, cu familia lui. Acesta avea în seara aceia sindrofie și invitase, pe lângă colegi, toate notabilitățile din târg. De obicei, fiindcă distanța era destul de mare, Călin se ducea la casa președintelui cu trăsura, dar acum prefera să meargă pe jos. Il durea capul și vroia să mai uite ceia ce avea pe inimă.

Ajungând acolo, găsi lume multă. Dans, mese de cărți și un bufet copios.

— „Dar ce, Primule, ți s'au înecat corăbiile?", îl întâmpină răzând veselă, cucoana de gazdă.

Călin, drept orice răspuns mormăi câteva cuvinte neînțelese și ol care în mod obicinuit nu juca cărți se așeză la o masă de poker unde tocmai lipsea „al patrulea". Era tăcut și posomorît. Nici una din glumele ce se făceau la adresa lui, nu reușiră a-i descreți fruntea.

Lui nu-i putea ieși din minte, drama care în acele momente se petrecea acasă la dânsul, regretând dispozițiile pe care le luase, câtă vreme puteau să mai existe speranțe de îndreptare. Dacă ar fi — își zicea el — numai o singură asemenea șansă la o mie, sau la zece mii, sau chiar la o sută de mii de cazuri și încă tot trebuia să mai aștepte Simția cum i se frânge inima în piept și îi venea să lase totul spre a fugi acasă la dânsul, cu gândul că va mai putea încă împiedica executarea ordinului pe care îl dase vardistului.

Suferea cu atât mai mult, cu cât nu vroia să desvăluie nimănui ceiace simția în sufletul lui, pentru că ar fi suferit prea mult să devie subiectul de ironii ieftine, din partea acelora ce nu puteau înțelege o asemenea durere.

— Ah! Ma chère, nu ar fi lipsit desigur să exclame în râsul tuturora, una din doamnele de față, ce fel de procuror este tânărul acesta, atât de slab de înger! Să sufere atât pentru o javră? Nu poate fi om serios!

Și, contra abstinenții lui obicinuite, Călin dădu pe gât, unul după altul, vreo două păhărețe de Cointreau, pe care i le oferi gazda. Dar în loc de a se liniști, indispoziția lui se mărise. Simția că nu va mai putea rezistă mult timp și se temea să nu izbucnească în lacrimi. Aproape de miezul nopții, pretextând că nu se simte bine, ceru scuze celor de față și plecă grăbit spre surprinderea tuturor invitaților.

Intre timp stratul de zăpadă se îngroșase bine, așa că acum se mergea cu anevoe. Ajungând la stradă, Călin nu putu împinge portița care se deschidea în afară, fiind oprită de un morman mai gros. El strigă un rândaș, care venind cu lopata și un felinar, sări peste gard în stradă și începu a da la o parte mormanul de zăpadă care ținea în loc portița.

— „Este ceva ici, zise omul după câteva încercări nereușite, dar nu știu ce poate să fie?"

Impingând din nou cu toată puterea, izbuti a da la oparte obstacolul; abia atunci portița se deschise. Apoi, apropiind felinarul, strigă:

— „Un câine mort! Cine dracul l-a mai adus tocmai aici, în dreptul porții noastre?"

O săgeată ca de foc trecu prin inima lui Călin. Tremurând, el se aplecă și văzu cu groază blana lățoasă și tărcată a lui Tărcuci. Dintr'o gaură, la cap, sângele se prelingea încet, aburind și rosind zăpada. Câinele murise chiar atunci. Lovit de moarte, el mai găsise totuși, în dragostea pentru stăpânul lui, puterea de a se târî acolo unde instinctul îi spunea că acesta se află. Vroise să-și dea ultima suflare cât mai aproape de dânsul.

Și Primul Procurar Vasile Călin, de a cărui severitate erau înfricoșați toți răufăcătorii din întreg județul, magistratul cel mai neînduplecat, neputând rezista acestui grozav spectacol, o luă la fugă pe stradă, plângând ca un copil.

După ce-l văzu că se afundă în noapte, rândașul din urma lui nu găsi nimic mai bun de făcut decât să râdă batjocoritor, amestecându-i pe amândoi, câine și stăpân, în cea mai trivială dintre înjurături.

EUGEN PETIT

Opera lui Creangă și Humulești

(Urmare din pag. I-a)

nește cu Dracul. De aici intrăm în domeniul fanteziei. Dar Dănilă Prepeleac rămâne, cum rămâne de altfel și Stan Pățitul sau Ivan Turbincă, exemplare din viața rurală în care fabulosul se amestecă cu realitatea. Dacă facem abstracție de Dumnezeu și de Sfântul Petru, entități din afara vieții concrete, oare lupta cu moartea, căreia îi spune „Pașol, vidma, na turbinca", nu are ceva din revolta firească a omului împotriva morții, din nesățioasa dorință de a înfrunta fatalitatea? Ivan Turbincă era un rus, un om altfel, care își căuta un rost în lume, și dacă îl privim sub această înfățișare, numele lui, consacrat de blagoslovita turbincă, ni se pare prea vrednic de miraculoasa întâlnire cu Dumnezeu și cu Sfântul Petru. Vrem să spunem că chiar aceste chipuri sfinte se umanizează în viața lui, și acest fapt nu este tocmai atât din domeniul fanteziei atâta vreme cât poporul nu și-l poate închipui altfel pe Dumnezeu decât în feluritele lui întruchipări omenești. Dacă ținem seama de superstițiile, de eresurile și datinele poporului român, întâlnirea cu Dumnezeu, este dacă nu firească oricum posibilă. Celelalte personagii de proporții colosale, cum ar fi Gerilă, Ochilă, Păsări-Lăți-Lungilă, Setilă, Flămânzilă, sau Sfarmă-Piatră și Strâmbă-Lemne sunt de aceiași dimensiune cu Făt-Frumos Fiul Epei sau cu Harap Alb. Poporul mărește personalitatea eroilor săi până la înălțimea fantastică a făpturilor mitologice. Dar adâncul omenesc al firei le pogoară printre muritori, și aici se întrevede participarea acestor figuri legendare la durerile, umilințele și izbânzile provocate de conflicte umane.

Armonia dintre fond și formă este o virtute prea evidentă în opera lui Ion Creangă și această calitate îi subliniază clasicismul. Oamenii sunt vii, caracterizați sufletește prin propriile lor cuvinte. Trăesc o viață liberă, epicureică, senină și plină de voioșie. Toți sunt simpatici și comunicativi; toți au o căldură lăuntrică pe care nu o pot stânjeni necazurile și durerile. Povestirile lui Ion Creangă au un fond optimist și dinamic, puteri miraculoase scoborîte din legendara existență a eroilor populari însuflețesc acțiunea lor. Cadrul de lumină și cuceritoarea seninătate, pitorescul viu colorat al naturei, dă reliefuri pronunțate, peste care adie, ca o undă de mister, fluidul nezăgăzuit al vieții. Unii eroi au o existență dublă, de întristare și nădejde, de înfrângere și izbândă, un pathos cavaleresc îi poartă prin isprăvi îndrăznețe până când izbutesc să cucerească lucrul dorit. *Harap Alb, Făt-Frumos,* se luptă cu răul și cu urîtul, ei sunt purtătorii unui destin sublim, al binelui și frumosului. Aceasta este însăși concepția filosofică a poporului, tradiția tutelară a unei simțiri colective, oglinda credinței în bine și în adevăr. Zăcămintele seculare ale folclorului au dat contur de prodigioasă existență acestor închipuiri. Ion Creangă le-a făcut să circule într'o înfățișare literară limpezită, echilibrând măestrit fondul și forma. Din această pricină *Poveștile* au o circulațiune nelimitată, pentru toate timpurile, pentru toate categoriile sociale, pentru toate formele de cultură.

NICOLAE ROȘU

A apărut în
Colecția „UNIVERSUL LITERAR"
cartea de hotărît succes
IN ȚARA CERULUI
nuvele
datorită tânărului și vigurosului prozator
LADMISS ANDREESCU
Observație, analiză, suflu epic, dinamism
De vânzare la toate librăriile și chioșcurile de ziare
Prețul lei 50

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

16

BIBLIOTECA CENTR... „AS... ...UNI... SI...

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 16
SAMBATA 13 Aprilie 1940
Redactor responsabil : MIHAI NICULESCU

Cultura și omul tânăr

de CONSTANTIN NOICA

Nu ne-a întrebat încă nimeni, în lumea aceasta românească, de ce suntem atât de mulți tineri cari încercăm să facem cultură. Nu ne-a întrebat nimeni, și de aceea ne vom pune singuri o asemenea întrebare. Un drept care nu ți se discută e câteodată un drept pe care trebue să ți-l pui singur în discuție. Și dacă nu e cazul, poate, ca tineretul românesc să spună de-a-dreptul ce aduce el culturii noastre, e de sigur cazul să se întrebe ce poate aduce omul tânăr, in genere, culturii pe care o slujește.

Omul tânăr? Iată un om tânăr de aiurea, de acum o jumătate de veac, acest Maurice Barrès, rămas mare, poate numai pentrucă a avut o tinerețe mare. Ce-i definea tinerețea? geniul îndoielii? setea certitudinii? Și una și cealaltă. La sfârșitul unei cărți de tinerețe, în care năruia totul cu amară voluptate, Barrès invoca o dogmă, un adevăr sau un conducător de suflete, cari să-l reasigure de totul.

A fi tânăr reprezintă tocmai o asemenea pendulare între un maximum de certitudine și o deplină răsturnare a tuturor valorilor. E paradoxul spiritualității tinere să întrunească, într'o aceeași conștiință de cultură, dogmaticul și problematicul. Cum să mulțumească pe un om cu adevărat tânăr valorile acestea prea relative în care crede, mai mult de circumstanță, lumea contemporană? Dar cum să nu pună el în discuție noțiunile, alteori prea rigide, în care se înțepenește lumea contemporană?

O cultură are nevoe din când în când să fie pusă în discuție. Noțiunile ei se osifică sau încep să mucezească; așa cum s'a întâmplat de pildă cu noțiunea — aptă de-a fi atât de rodnică în fond, — de umanism. Are sens ca umanismul să însemne numai întoarcerea la valorile clasice (fiindcă în clasicitate se găsea tipul de om căutat cândva)? Și atunci vin spiritele tinere, așa cum s'au ivit în apus, și pun sbuciumul lor, căutarea lor „umanistă" în cadrele, aproape înghețate, ale conceptelor de cari o cultură vie nu se poate lipsi.

Dar aceeași cultură cere alteori cadre rigide pentru conținuturi rămase, înauntrul ei, prea libere. „Toate religiile sunt bune", spune omul contemporan; iar în fața acestui relativism, se ridică increderea unei largi părți din tineret în dogma creștină. „Toate doctrinele politice sunt bune, spune omul contemporan, dacă omul e bun".

Dar răspunde tineretul, nu sunt unele doctrine mai bune tocmai pentrucă fac pe om mai bun? — Și de aci dogmatismul acesta, pe care spiritul tânăr îl slujește.

A sta la capete, a însufleți prin extreme, e deci propriul omului tânăr. O cultură care n'are circulație la extreme pierde gustul de viață. Spiritul tânăr i-l redă. El singur duce către acea „cunoaștere la limită", despre care unii cred că e propriul culturii occidentale. Și atunci, nu e aceasta o cultură pentru și făcută în mare parte de oameni tineri?

Dar nu e tot. Și de altfel aceasta se știe, aceasta se și laudă, sau alteori se impută, omului tânăr.

Om tânăr, într'o cultură e cel care înțelege că nu e vorba, acolo, numai de un fel de a face; ci și de un fel de-a fi. A creia opere, a produce, a înfăptui, e enorm. Dar este, pentru spirit, totul? Unui tânăr, adică insului adânc ancorat în ființă, a fi i se pare plin de tot atât înțeles și rost ca și a face. Un poet tânăr e mai mult decât un om care face poezii. E un ins a cărui celulă e profund schimbată, de faptul acesta. El nu mai poate oricum. Și de aceea, pe treapta cea mai de jos, el trebue să-și schimbe înfățișarea exterioară. Un filosof tânăr nu va înțelege cum poate sluji filosoful alte idealuri decât cele pe cari le-a profesat. Filosoful? Dar filosoful e Socrate, care moare pentrucă ține la adevărurile sale. A muri, este și acesta un fel de-a fi. Iar tânărul va înțelege pe savantul care, mai de grabă decât să râvnească a face descoperiri viitoare, se lasă otrăvit de razele ce folosește și se realizează pe sine în faptul morții, este cu adevărat, atunci. Tânărul are setea aceasta de-a fi în ordinea spiritului, sete care-l duce până în pragul neființei.

Că nu mai este acțiune aci? Dar este acțiune de alt tip decât cea care trimete în afară și se obiectivează. De unde criteriul acesta că orice act de cultură trebue să ducă la un produs cultural? Omul tânăr regăsește aci o notă din esența feminității, esență care e tocmai de-a nu produce. (Și nu e, androginismul acesta al tânărului, o biruință în ordinea spiritului?). Venus, spunea un gânditor, poate fi sculptată dormind; e mai ea însăși, mai aproape de esența ei, atunci când doarme. Dar Apollo, — Apollo, trebue să fie sculptat treaz, activ, creator, în mână măcar cu o liră. Așa e tot ce ține de masculinitate: productiv și purtând un caracter social. Un bărbat trebue să îmbrace o uniformă și să-și pună pe piept decorații. O femeie n'are nevoe decât de văluri. Republica franceză e personificată de-o fată înaltă, cu fruntea mare, într'o rochie albă, simplă, lungă. Câteodată are și o diademă, dar atunci artistul e de prost gust. Spiritul feminin este; spiritul feminin rămâne în ordinea lui a fi. Singur spiritul masculin produce, pătrunzând în ordinea lui a face.

Prin orientarea aceasta către produs și productivitate are adesea, cultura, caracterul masculin despre care amintea într'un rând Simmel. Poate că întreg „miracolul grec" ar trebui înțeles așa: nu drept triumful spiritual al singurului popor în stare de-a plăsmui o cultură, ci drept vocația specială de oameni maturi și plini de masculinitate, vocație care făcea din greci rostitorii și creatorii unor valori, trăite poate, în spirit — pe măsura lor, firește — și de alte popoare. In orice caz e vorba aci de o trăsătură pe care tânărul, conștient sau nu, o întregește, prin androginismul său spiritual.

Un spirit tânăr nu poate concepe viața ideilor ca simplă „ideologie", adică rostire de idei. El vrea să încorporeze idei, să le poarte cu sine, și de aceea e mai de grabă „ideofor". Logosul îl interesează, firește, dar nu numai în măsura în care e rostire ci și în măsura în care e viață, deci mutism, tăcere. Cât de bine înțelege tânărul tăcerea lui Iisus în fața lui Pilat. „Ce este adevărul?" întreabă acesta. Iisus nu-i poate spune ce este adevărul; i-ar fi putut cel mult răspunde: „Eu sunt adevărul". Dar Pilat n'ar fi înțeles. Pilat era dintre cei cari înțeleg pe a face, nu pe a fi.

Dacă însă e adevărat că omul tânăr râvnește să întregească pe a face prin a fi, atunci tot tineretul care face cultură, punând deci accentul pe producție, își trădează oare misiunea spirituală? Nu și-o trădează cu adevărat; dar dovedește că a îmbătrânit prea de vreme. Iar singura sa reabilitare cu putință este să simtă, alături de sine, prezența unui tineret care știe să și tacă. Nu el, tineretul, creațiilor timpurii, e tineretul reprezentativ, pentru o cultură. „Singura sa datorie — cum spunea André Gide despre Narcis, — e să se manifeste; singurul său păcat e să se prefere".

ȘTEFAN DIMITRESCU — Castel la Sâmbăta de Sus

M. Kogălniceanu într'o nouă perspectivă

I

de G. C. NICOLESCU

Un scriitor care s'a bucurat de o atenție deosebită a cercetărilor, consacrându-i-se un apreciabil număr de studii, este Mihail Kogălniceanu.

Ceea ce izbește pe cel ce se apropie de această figură este mai ales tonul admirativ în care i se înfățișează acțiunile. Este neîndoielnic că rolul lui Kogălniceanu a fost într'o măsură exagerat în legătură cu mișcarea noastră literară. Nu este mai puțin adevărat, pe de altă parte, că a fost un om de o remarcabilă formațiune intelectuală, fără de care întreaga evoluție a culturii noastre s'ar fi resimțit.

Se face mare caz în jurul acțiunei sale dela *Dacia Literară*. Socotesc însă că celebra *Introducție* se poate așeza sub o altă semnificație, care tocmai ar justifica unghiul de vedere al valorii culturale și naționale nu literar, din care se cuvine să fie privită întreaga activitate a acestui mare orator și om de Stat.

Intr'un studiu ce i s'a consacrat, se spune că „lupta pentru unire a răpit pe Kogălniceanu dela lupta literară ce anunțase". Este vorba de o anumită latură a luptei sale literare, dar nu este mai puțin adevărat că, în acest moment pe care autorul îl marchează, se poate vorbi de o îndepărtare definitivă a scriitorului nu numai de literatură, dar și de istorie. Intr'adevăr cine va examina o bibliografie cronologică a lui Kogălniceanu, va fi surprins să constate că de la 1855 nu mai apar scrieri cu caracter literar sau istoric. Singurile excepții sunt retipărirea cronicelor și broșura ocazionată de centenarul răpirii Bucovinei, la 1875. S'ar putea spune nu că activitatea lui Kogălniceanu se îndreaptă într'o nouă direcție, ci că în anul 1855, mai precis în momentul apariției ziarului *Steaua Dunării*, se separă două chipuri sub care apărea activitatea acestui om. Nu este vorba de două epoci sau de două concepții; este vorba dela început până la sfârșit de o *aceeași activitate pusă în slujba națiunii*, pe care o îndeplinește din toate puterile, indirect până la 1855, pe față după această dată.

Kogălniceanu n'a fost un literat și nici un ideolog literar prin vocație. El s'a făcut însă și una și alta pentrucă se pusese în slujba neamului său și-și dăduse seama că necesitățile naționale îi impuneau această sarcină. Chiar istoria, pentru care pasiunea sa a fost mult mai mare, mai reală și mai credincioasă n'a fost în definitiv decât tot un *mijloc*, o armă în serviciul acelorași interese naționale cărora el înțelesese să se subordoneze și să subordoneze tot ce-i aparținea.

Este interesant de notat că din prima scrisoare pe care o expediază tatălui său după trecerea hotarului, atunci când pleca la studii în străinătate, se vede cum interesul său se îndreaptă spre social și politic. Tatăl său îi spusese să-i scrie despre „topografia țării" prin care trece, dar după ce face aceasta, el observă (scrisoarea din Lemberg, 24 August 1834) „nu am văzut o palmă de pământ care să nu fie lucrată și spre folosul țăranilor"; și mai jos, referindu-se la o anumită cultură, zice că „dacă ar fi în Moldova, ar opri pe țăran să se jăluiască de foame" [1]). Iar în una din primele scrisori din Franța, la trei săptămâni după sosirea sa acolo (scrisorea din 22 Oct. 1834), spune tot către tatăl său „...aici tot în slobod; fiește om îi craiu, și poate să vorbească și să scrie ori ce îi va plăcea, fără ca să fie oprit" [2]).

Dacă ținem seama că aceste observații sunt spontan făcute de un tânăr care abia avea 17 ani, înțelegem că ele reprezintă niște trăsături fundamentale care nu s'au desmințit niciodată. Căci în fond, Mihail Kogălniceanu a fost și a rămas toată viața lui un om politic, cu precise și nestrămutate vederi sociale, care a pus în slujba misiunii ce și-o asumase toate mijloacele de care a putut dispune: influența personală, averea, relațiile, cultura, experiența, oratoria, istoria și literatura. El n'a scris niciodată, nici chiar în domeniul istoriei, determinat de pasiunea senină și desinteresată a eruditului pentru adevărul pe care l-a descoperit, ci împins de nevoia violentă și fierbinte a Românului care-și iubește neamul [3]).

Acest fapt este învederat dela primele sale lucrări publicate. *Romänische oder Wallachische Sprache und Literatur* este scrisă ca răspuns la unele afirmații puțin măgulitoare dintr'o lucrare străină despre limba noastră și ca să arate că principatele noastre „nu merită în nici o privință o asemenea nepăsare". *Esquisse sur l'historie, les meurs et la langue des Cigans...* era scrisă și pentru a satisface curiozitatea lui Humboldt, dar, după cum el însuși o recunoaște mai târziu, pentru ca în prefața ei să cheme „luarea aminte a filantropilor asupra acestui nenorocit popor, sclav în țara mea, în sânul Europei civilizate, și tractat ca lucru prin însăși legile noastre" [4]). Chiar opera mai mare, la care lucrase mai multă vreme, cu mai multă documentare și grije, *Histoire de la Valachie, de la Moldavie et des valaques transdanubiens*, publicată tot în 1837, el însuși daclară în prefață că nu i-a fost dictată decât „de sentimentele cele mai curate, de dragostea pentru patrie și de dorința de a face cunoscute faptele necunoscute ale compatrioților mei".

A fost, așa dar, veșnic un luptător. Scrisul său a isvorît dintr'o bogată și erudită documentare uneori, dar totdeauna mai ales și dintr'o puternică dragoste pentru țara lui, „biata Moldovă" pe care n'ar fi schimbat-o nici cu primul tron din lume [5]), sau pentru semenii săi pe care-i socotea nedreptățiți de orânduirea socială a vremii.

Kogălniceanu nu se gândise, nici la plecarea sa din Moldova, când cariera lui părea stabilită și sigură,

(Urmare în pag. 6-a)

M. CONSTANTINESCU-ROMALO — Peisagiu

Centenarul lui Emile Zola

de ION BIBERI

Personalitatea literară a lui Emile Zola, dela a cărui naștere se împlinesc zilele acestea o sută de ani, este dominată de înrâurirea pe care a avut-o asupra scriitorului spiritul științist al secolului și în special lectura lui Claude Bernard. O atare influență, prin întinderea și rezultatele ei, este desigur unică în istoria literară. Momentul în care Zola a luat cunoștință de direcția materialismului științist și în care s'a aflat în posesia unei metode de cercetare, a reprezentat criza de conștiință îngăduindu-i să ia cunoștință de propriile sale posibilități și de orientarea reală a talentului său. Literatura sa dinaintea acestui eveniment sufletesc, destul de flotantă și de infiltrată de influențe romantice, se precizează, dobândește un caracter de manifest, ostentativ și polemic, și este întovărășită de numeroase teoretizări și justificări.

Temperament combativ, negând cu violență sau îmbrățișând până la fanatism un curent sau o idee, excesiv în admirație ca și în respingere, lipsit de nuanțe și moderație, Emile Zola a fost un polemist acerb și un scriitor de luptă. Fascinat de exemplul lui Balzac, care a întreprins la rându-i o lucrare în frescă a întregii societăți din epoca celui de al doilea Imperiu, dar sub impresia durabilă a lecturii cărții lui Claude Bernard Introduction à l'étude de la médecine expérimentale, *a formulat o metodă de elaborare a romanului modern, reclamând dela romancier rigoarea și spiritul de observație al omului de știință. Și-a completat doctrina cu introducerea în structura ei a câtorva noțiuni asupra ereditații, și a construit un edificiu destul de coherent, dar de un spirit mai degrabă naiv, în care intra deopotrivă materialism și entuziasm pentru științele naturale.*

In realitate, nimic mai opus rigorii și obiectivității impersonale a acestor doctrine decât temperamentul exaltat al lui Emile Zola. Romancierul nu s'a mărginit să teoretizeze, să constate și să formuleze. El a ajuns repede la apologie, la un fel de misticism al științei și la o glorificare lirică a metodelor experimentale. In această acțiune el a rămas credincios temperamentului său, care avea să se manifeste în întreaga lui carieră literară, unind într'o strânsă îmbinare pe observatorul lucid, căutând să surprindă realitatea în imediatul ei cu ajutorul documentărilor laborioase și a notelor luate „sur le vif", și a poetului care ia acest material drept punct de plecare pentru imaginația lui puternică și pentru facultatea lui de transfigurare a realului, prin deformare și multiplicare a dimensiilor.

Există prin urmare în literatura lui Zola o contradicție fundamentală între rigoarea metodei și febra imaginativă, între voința către obiectivitate a naturalistului și viziunea gigantică, amplificatoare, a poetului. In Zola a dăinuit totdeauna un „poet epic"; observația lui Jules Lemaître a surprins trăsătura dominantă a romancierului, care luat de curentul propriei sale fantezii, depășea realitatea și o transfigura până la nerecunoaștere. Zola și-a făcut un obiect din descrierea exactă a realității și a ajuns în fapt la o prezentare animată de puternice accente lirice a unei viziuni strict personale. Diferiți critici au stăruit asupra faptului, ciudat prin contradicția lui cu litera doctrinei zoliste. Eroii lui Zola nu au substanță de viață, nu au nici o corespondență în realitate, nu au veridic. Nu pentru că artistul ar fi fost lipsit, poate într'o măsură neîngăduită, de simț psihologic, lucru pe care îl recunoaște de altminteri, căutând să-l atenueze, ci pentru că acești eroi erau simple produse ale unei imaginații puternice, creind după direcții proprii de lucru și nu după modele luate din realitate. Literatura lui Zola, țintind către document, către redarea credincioasă, fără indice personal, a exteriorului, este în realitate nu o fotografie, ci o mărturie a unei sensibilități tumultuoase și a unei viziuni foarte personale a lumii. Optica scriitorului s'a afirmat împotriva principiilor doctrinare pe care le milita, subliniind prin aceasta caracterul esențial subiectiv al universului zolist. Rezultatul, deși infirmă poziția teoreticianului, salvează pe scriitor. Căci ceia ce e caduc în opera lui Zola, sunt tocmai părțile înfăptuite direct sub imboldul principiilor teoretice, iar ceia ce rămâne valabil este intensitatea și culoarea viziunii sale, mișcarea lăuntrică ce conduce acțiunile și descrierea, puterea sa de prelucrare a materialului brut. Această viziune era mai cu deosebire orientată către surprinderea tălăzuirilor colective decât înspre viața individuală.

Zola depășește individualul, pe care îl mânuește cu siguranță numai în reacțiunile sale instinctuale; el se insereză mulțimii și o urmărește în revărsările ei elementare; dacă e incapabil să analizeze cu înțelegere mișcările sufletești ale

(Urmare în pagina 6-a)

CRONICA LITERARĂ

I. D. Pietrari: Scrisori pentru poeți

I. O. Suceveanu: Fântâni pentru popas

N. V. Coban: Casa de pe Prut

In recenzia pe care o făceam anul trecut culegerii de versuri „Poeme cu vin și haiduci", a lui I. D. Pietrari, observam între altele, ecourile din poezia lui N. Crevedia. Constatarea noastră lăsa totuși să se întrevadă putința unei descătușări, prin vigoare temperamentală. Intr'adevăr, N. Crevedia este un deschizător de drum, pentru poeți noui de obârșie rurală, care, ca și el, își pun problema desrădăcinării și a adaptării. In versuri această problemă constă în descoperirea isvoarelor lirismului.

Se va rămâne la resursele naive, idilice sau mitice, ale satului, sau vor fi convertite și unele teme de experiență orășănească, tratate cu o retorică vitalistă așa cum excelează N. Crevedia? In recenta sa plachetă „Scrisori către poeți", D. I. Pietrari se arată potrivnic ideii de domesticire citadină, și o plimbare „prin urbe", îi dă prilej de încruntare satirică :

Uite un bloc! Duhnește a risipă!
L-aș duce 'n sat să fac din el spital
Pe-aici iubirea-i iute ca o gripă, —
Iar Sfânta-Vineri dă și câte-un val

Văd un Ion. Il gâdilă un jazz
L-ar lua de gât strămoșul din caval.
Străbunii lui s'au ofticat de praz
Și au murit cântând pe Decebal.

(p. 42)

Școlar al lui N. Crevedia, autorul care cântă „prazul", mărturisește totuși temperamentală și totodată pare a se despărți doctrinar de maestru Nu este dispus să „slăvească „banii", „aeroplanul", „gloria", „femeia- cocoană", etc... Apucă p eo cale inversă spre o adâncire a motivelor țărănești și o înmulțire a lor. Până acum autorul are meritul de a propune, ca orizont personal, lirismul haiduciei. Cu veleități d ea împrospăta *arta poetică*, îndeamnă pe confrați să-și schimbe perspectiva :

Mai dați o raită barzilor pe unde
Ochia voinicul mierla de pe cal,
Locuri în care până la os pătrunde
Balada scuturată din caval.

Cei de acolo nu știu de traviate
Fac socoteli pe bobi de păpușoi
Și cântă măre-un car cu patru boi,
De joacă munții hori pe desbrăcate.

(p. 8)

Fidel programului ce-l recomandă, așează la loc de cinste, în versuri, tot ce pomenește de „odinioară" : „rădăcini de hrean", „Maica Precistă în strană", „Sfânta Liturghie", „sarica haiducească", „cușma de Basarab", „pistolul... ce știe să ochiască", „baba-Dochia 'n cojoc", „Carul-Mare prin trifoaie noi", „arșița din zăvoaie", „fagul care... trage-o dușcă de hodină", „satul patriarhal", „cuibul rândunicii din pridvor", etc... Intors spre zarea de neprihănire și îndestulare lirică ce crede că i se deschide în primitivitatea satului, autorul păstrează o amintire amară din

Credem pe vremuri în sfânta direptate
Și'n toate câte cărțile mi-au spus :
Că lumea-i un poem de bunătate,
Că las e-acel de spate prea adus...

Sărmane vorbe, slove înșirate
Ca niște oi pe un islaz Larousse.
Hei, ani de-atunci, minciuni în patru labe —

Cu-aceste două versuri mă desmierd :
Dacă v'aș prinde, v'aș juca la table,
Cu ochii 'nchiși sau beat, ca să vă pierd.

(p. 21)

După cum se vede, poetul nu precizează ce anume l-a făcut să-și piardă încrederea în „sfânta direptate" și prin ce impasuri sufletești a trecut. Strein de orice soi de demonstrație, se mulțumește să afirme cu energie ceeace socotește că-i restitue personalitatea amenințată de alterarea metropolei :

Și-am plecat ru roibul mai departe
Prin sate biruite de povești :
Locuitori ce n'au tăiat o carte
Dar în priviri puteai să le citești
Ce nouă nici un tom nu ne înparte.
Am tras la unul care m'a cinstit
Cu jintiță și apă de ștubeu
In noaptea ceia știu că am dormit
La el, într'un pătuc cu Dumnezeu.

(p. 12)

Insfârșit, I. D. Pietrari propune și definiția „poetului" :

Dar mi-au strigat străbunii din amnare :
— „Răsbună-te tu, sfântă haimana!

(p. 45)

Poetul ca „sfântă haimana" este de fapt o temă tratată destul în lirica modernă și, trebue să subliniem, o temă grea și prin ceeace poate fi *haimanaua* și prin acea ce poate fi *sfințenia*. I. D. Pietrari se gândește însă mai cu temei la *haiducie*, decât la sfințenie, pentrucă, atunci când „bunătatea" care „curgea prin lume" a 'nțărcat, ochii *omului* pe care-l concepe, nu se îndreaptă spre rugăciune ci iau „înfățișare de pistoale".

●

Pe I. O. Suceveanu l-am cunoscut prin placheta „Vibrări", iar acum, tipărind noua culegere „Fântâni pentru popas", ni se înfățișează mai adâncit și mai sigur de sine. Spațiul liric pe care încearcă să și-l coloreze, se deschide tot undeva, într'un sat, așezat pe un podiș, stăpânit de „liniști", unde „turme de mioare se mișcă 'ncet", „gândul crește arbore înalt", iar doinele tremură strune prin piept". Pe acest plai, „fecioarele torc fir subțire de smarald, ascultând privighetorile din sânul tare și cald", și totuși, prin aerul pur, străbat melodii „reci", și fâlfâe „vedenii". Nu lipsesc de aici nici „ciutele", care citesc versuri „pe file de aur", și, deasemeni, nici Dumnezeu nu e prea departe, deoarece „coboară pe-o rază de lumină", în „oglinda apelor". Cum a ajuns I. O. Suceveanu să-și ridice străveziul său „podiș" poetic? Spre deosebire de alți confrați, el nu vorbește de un conflict ivit între cunoașterea satului și a orașului. Pare a avea numai cunoașterea satului, dar în așa condiții încât ea necesită depășirea prin poezie. Dintr'o „copilărie săracă" își aminteste de Dumnezeu „care trebuia să fie tare sucit, tare avar, de vreme ce mama se ruga dimineața și seara în zadar. Tata pe semne că-i știa nepăsarea pentru săraci; se ruga numai la Paști când se găta păpușoiul din saci". Poetul a avut totuși momentul său ales, când din acest mediu neprielnic, l-a deșteptat și l-a îndemnat să iasă, neliniștea creatoare :

Mai târziu, când am prins o sapă de coadă
Depărtările au început să mă întrebe, să mă roadă,
Seara stăteam pe prispă, cu luna albă 'n poală
Până întunerecul îmi ungea genele cu smoală.
Atunci rătăceam singur, printr'o lume cu smei,
Așa cum povestea bunica întinzând fuscei.

(p. 22)

Nu acestea-s cele mai frumoase versuri din cartea lui I. O. Suceveanu, dar ele instruesc asupra genezei producției sale. Este vorba de o transfigurare, printr'o retragere în legendar, a însuși peisagiului sătesc văzut de autor neîmpodobit și meschin. Un mijloc de transcendere îl află în puterile vrăjite ale elementelor :

In găleata fără fund
Multe stele se ascund.
De le cheamă, nu răspund,
Se 'nvârtesc în dans rotund.
Dimineața, un fecior,
A găsit ochii 'n urcior
Și cum i-a băut în drum
S'a făcut pară și scrum.

(p. 6)

O interesantă poemă, care arată gradul de sensibilitate pentru „invizibil" al poetului, este „Cântec pentru vreme bătrână". Stelele căzătoare îi sugerează perindarea *nemuritoare* a vieților, iar despre ceeace ar putea fi dincolo de devenire, îl informează „domnițele", „fagii", „haiducii" :

Domnițe cu mâini muiate în melancolii
Țes chenare viselor de dincolo de moarte
Fagii tot se mai frământă 'n dans rotund
Scuturînd lumini cărărilor în somn.
In legende și povești haiducii se ascund,
Curcubee se 'mpletesc pe scaune de domn.

(p. 42)

Mai surprindem două preocupări interesante ale culegerii : încercarea de a descrie un destin uman, în poema „Nașterea Omului".

Solii pământului, durerile,
Au venit cu diminețile, cu serile,
Și i-am picurat în sânge — soarte —
Intunerec și lumină în vrăjmășie de moarte.
Nașterea omului a aflat-o o stea
Când a trecut pe la fereastra vieții de nea ;
Apoi a trimis o soră cu coadă
Cântecul luminii, gândul să i-l roadă

(p. 18)

și „Taina cea mare", unde misterul învierii de primăvară se asociază cu al iubirii feciorelnice :

In noaptea minunii, când mugurii-au plesnit
Taina cea mare din codru s'a 'mplinit ·
Fata a'mbrățișat fagul cel mai voinic
Și i-a pus pe piept sărutul cuțitului mic.

Din trupul voinicului trei picături au căzut
Pentru cea mai frumoasă fată ce s'a văzut.
Dimineața, când s'au trezit dealurile-aprinse
Din toată pădurea, fagul ales înverzise.

(p. 38)

Nu îngreuiem prezentarea ce i-o facem poezii lui I. O. Suceveanu, cu considerații lăturalnice, de pildă, încadrarea sa în moda lirică a zilei. Așa cum este, autorul caută formula sa de exprimare sinceră și îl prețuim ca atare. Dealtminteri, cucerește din versurile sale, un ton de duioasă smerenie, ca în „Bunica" și mai ales în „Poem pentru țărani", unde își promite singur realizări mai ample :

N'aș vrea să mă risipesc într'o lume neștiută
Până nu voi aprinde inima voastră durută
Căci cine altul să vă dăltuiască în veac
Decât tot unul ca voi, necăjit și sărac?

(p. 32)

●

In versurile lui Neculai Coban, strânse în „Casa de pe Prut" și publicate de „Societatea Scriitorilor din Basarabia", provincia intră ca element productiv, în diferite feluri. Ea e, de pildă, un târg, văzut oarecum livresc, într'o atmosferă bacoviană :

Lumini bolnave în târgul fumuriu
cine adună atâta tristețe pentru mine, în vin?
Noroiul îmi mușcă gheata; coclit, un fanargiu
aprinde lampioane să-mi lumineze în destin.

(p. 16)

Cadrul orașului provincial devine neprielnic poeziei prin faptul *literaturizării lui*. Dacă n'ar ști că s'a scris și se scrie despre „elegia copacilor din parc", poetul nu s'ar lăsa pătruns poate, de acest element elegiac. Dar Neculai Coban adaogă la complexitatea sensibilității sale, și turburarea lecturilor! Astfel „provincia" intră în conștiința sa lirică pe dubla cale a literaturii și a impresionabilității. Deaceea ea nu există nici pentru cei care nu „citesc" și nici pentru cei care n'au înzestrarea deosebită a simțirii. In ochii celor care nu *văd „provincia"*, poetul apare ca un erou al morilor de vânt, un adversar al nimicului, în schimb el *înțelege* pe cine sufere de o „toamnă bălțiană" :

Incotro fugi, încotro Domniță bălană?
Delirul pașilor tăi pentru cine să-l adun?
Frunzele salcâmilor din toamna bălțiană,
Metalice și grave, pentru așteptarea cui să le sun?
E pe aici vreo tulburătoare dorință de ducă,
ori numai visul tău caută aiurea sălaș?
Nu-ți plac oamenii scunzi, budincele cu nucă
ori numai cerul de aici din oraș?
Incotro fugi, încotro, Domniță bălană?

Și aici sunt cinematografe și baluri
și optică, în lumina felinarelor din parc.
Și aici cerul își adună albastrele valuri
și calea de lapte și aicea-i cu strungă și țarc.

(p. 53)

Asemeni fugii „Domniței bălane", și Neculai Bălan încearcă o fugă a sa pe care și-o manifestă printr'o ciudată frământare a lexicului. Numai prin această neliniște interioară se explică formațiuni verbale ca : „potmoliri vrăiștite", „sufletul verde, ierbatic", „răitele lor zări", „culegătorii anilor s'au răriștit...", „zările pungășite de soare", „vrej zânat", sortirea încofăită". etc. Nu pomenim, aici, de provincialisme ca „șolt", „hăit", sau de preferințe ca „solomonit", „grânguriri", etc.

Dacă vedem în aceste particularități ale exprimării lui Neculai Coban, semnul unui efort de a depăși un nivel impropriu poeziei, nu putem neglija cele câteva poeme deplin realizate, care dovedesc talentul real al autorului. Din cele două catrene al căror titlu îl poartă cartea, citâm pe al doilea :

I-am tăinuit tăcerea sub gene de ferestre,
cu mir de cer, i-am uns deasupra rănile de lut
și, ca să fiu mai darnic cu casa fără zestre,
o noapte întreagă am oglindit-o în Prut.

(p. 19)

In poezia „Elegie", apărută altă dată în revista noastră, vedem un exemplu de frumoasă reușită la care alăturăm poema finală „Să nu vii" :

E aproape toamnă și frigul mă prinde!
Cerul, cu haina lui vânată, strigă la târle
și, focul din porțile gri, cu semne le-aprinde ;
drumul mai greu peste mine s'asvârle.

Să nu vii! Pe aici, la odmeni se uită năluci
și umbrele 'n sălcii par vipere negre, de gumă...
Potecile toate se strâng în răscruci
și toate tăcerile-s pline de brumă...

(p. 58)

Ivirea lui Neclai Coban, în lirica tânără, cu volumul „Casa de pe Prut", socotim că se face sub bune auspicii. Autorul pomenește de la realități roditoare în poezie, cum ar fi suferința unui mediu ce trebue depășit, și dovedește deopotrivă că are puterea sufletească de a depăși.

CONSTANTIN FANTÂNERU

Corespondența noastră

SECRETARULUI DE REDACȚIE

Pe masa ta de manuscrise plină
Nu-i nici o zi în care să nu-ți vină
Din tot cuprinsul țării mii de rânduri
Să-ți scuture potopul lor de gânduri.

Pe toate le clasezi după valoare :
Debuturi cu talente viitoare,
Sau încercările nereușite
Pe care coșul lacom le va 'nghite.

In munca asta fără de 'ncetare
Tu, meritu-l trimiți înspre tipare
Să picure peste pustiul vieții
Parfumul delicat al frumuseții...

Ce răsplătit cândva îți va fi chinul
Că printre rânduri i-ai citit destinul
Celui ce-o să lucească prin mileniu
Cu dâra sfântă-a veșnicului geniu.

M. Viforeanu

EROISM SIMPLU

Se'nvolbură focul în mine
Și 'n câmp.
Mă străfulgeră plumbul
Pe-acolo, spre vară, străine,

Noui brațe prăși-vor porumbul.
Se 'ntunecă ceru 'n amiază ; —
Sunt păsări de fier sau năluci? —
In neguri doar mintea veghiază,

Dar ochii 's sub ape adânci.
Mă 'nfund în tăceri de genună
Și 'n mine pustiul îmi tac...
Prin neguri trompete răsună :
„Trecut-a un om peste veac!"

T. Dora Vintilă

INVOCAȚIE TIMPULUI

Timpule, timpule...
Duh călător,
In rădvanele vieții
Din roua dimineții,
Până 'n seara cu stei
Pe drumuri lactei,
Peste stihii și orcane
Toarnă-un făgaș
Din aleanuri și dor
Să-mi curgă ușor,
Să-mi curgă din suflet
Isvoare spre-oceane
De vieți și de lumi ;
Să-mi curgă de-acum
Pe veșnicul Drum

Pârae de vis
Ferecat și închis

De mașteре vremi.
Timpule, timpule
Taie prin veac
Brazdă de suflet sărac

In cetele zeci,
In gloatele reci
Vreau să arunc
In patru vânturi

In inimi și pământuri
Slove 'n semințe
Și biruințe ;
C'apoi să răsară

Din zori până 'n sară
Un codru de gânduri
De vis și de dor
Să-ți cânte și ție
Și lumii din sbor.

M. I. Cosma

POPAS LA MARGINEA MORȚII

De când m'am logodit cu viața,
Port moartea în mine, ca pe-un rece inel;
O simt ca pe-o fântână săpată adânc,
Clătită din patimi, din lut, din mucegai,
Dar plină de liniști.

La marginile ei, popasul meu e lung cât viața
Căutându-mă'n oglinda fundurilor,
M'au găsit gândurile ce le-am trimis ca pe niște ucenici, în lume,
Gândurile ce le-am trimis s'adune roua de pe toate scripturile,
M'au găsit setos,
Mi-au întins pumnii goi,
Și râsul lor himeric

La marginile morții — aștept și plâng;
Aștept Samarineanca din scriptură
Să-și coboare de pe umeri ciutura deslegării,
Aștept s'o umple, să-mi dee liniști să beau,
Aștept;— Dar cine să s'apropie de-o fântână părăsită
In care zac cadavrele pământului?
De o fântână, la marginea căreii, mai poposesc, când, când, nebunii!?

Viorel Gheorghiță

ELEGIE

Cleștarul amintirii și-a irosit lumina...
E noapte peste gânduri și taină de răscruci;
Pe anii duși, uitarea și-a presărat sulfina
Și-a adormit regatul de vise și năluci.

Mi-am făurit în lume baltagul întristării :
Cu el voiu sparge poarta misterelor din noi!
Și vor răzbi din funduri ecourile zării
Și cântecul lăutei din ziua-de-apoi...

Atunci, va râde poate, Durerea mea cea bună,
S'o lumina în mine zăbranicul întins ;
Dar le va stinge toate. Destinul care tună!
...Și voiu cădea 'n restriștea din cântece învins.

Jean Icar

SANATORIU

Se aud castanele căzând,
Prin frunze urlă vântul,
Se aud copacii toți trosnind,
Și geme lung pământul.

Se aud castanele căzând,
Și vâjâie furtuna,
Și frunzele mereu foșnind,
Cad una, câte una.

Se aud castanele căzând,
Și-s palizi toți vecinii,
Căci toamna vine 'nsângerând
Batistele grădinii...

Gh. Pârcălăbescu Lăculețe

SUFLETE ȘI POEZIE

Amorul ne leagă, amorul ne minte
Nădejdea ne duce... ne-alungă, ne împinge,
Iubirea, în suflet se lasă, se prinde
Trudita speranță ne'ndoaie, ne frânge!...

Iubită, respinge din brațe iubitul
Fecioară, tresaltă ; iubirea se plânge,
Frunzișul tăcerei brăzdează pământul
Sărutul ne 'ndeamnă... ne 'ngână, ne strânge...

Dar vaetul apei ne lasă, ne pierde.
Poemul destramă în suflete vrerea,
Și ruga din urmă ne prindă; ne ierte...
La margini de liniști se 'ngână tăcerea.

Suflete multe rămase în poeme.
Și fără de-o urmă, de-un dor, amintire
Le sunt străjuitul a atâtora, vreme
Pierdută, din gând, din durere și fire...

Ioan Ramură-Bărcănescu

CANTEC PENTRU FATA DE DEPARTE

S'au brumat și gândurile — crizanteme albe
Pentru cine-ai tresărit cu ochii mici,
Pentru cine-ai adunat din seri în salbe,
Lacrimi de Domnițe — licurici
Fată albă, fata mea de zări,
Care treci în cântece,
Te șoptesc descântece
Lin în veac, cărări.
Tânguesc în candeli
Visele de ieri.
Liniști dunărene se cobor din cer.
Peste veac, departe — doruri lungi ca mine —,
Mă cobor amurguri blonde și târzii
Care-i fata ce o voiu iubi,
Peste veac. Așa vrea să fie tot tăcută,
Cu aceiași ochi și-aceleași mâini,
Să șoptească aceleași rugăciuni,
Rugăciuni cu vorbă ne 'ncepută.
Fata asta — o port în alăută.

G. Egea

SARACA DURERE

Mi's pașii toți pecetii din care-au plâns părinții, —
Pe-aci nu mai caut pe nimeni...
Trec umbrele — 's oameni — mai arse, mai stranii
Ca toate credințele minții,
Ca toate robiile ce-mi sdrumică anii.
Cântările pleacă, orbitele fură, cuvintele strică!
De-aici nu mai m'auzi... Mă uiți, mă pierzi de tot, bunică, —
Te-or îndrăgi icoanele murdare ca zările, ca banii.

Dă-mi rănile din cuget și lasă-mă'n tăcere
Nu-mi lua iar bucuria durerilor de-a plânge
Și plângerii de-a ști.
Pe-aici nu mai pot să caut pe nimeni...
Puștie, pustie
Vecie din sânge!..
Cântările sboară, orbitele taie, cuvinte cată,
Zăpezile vieților tristelor ne-adulmecă, tată...

Stelian Diaconescu

RASPUNS MAMEI

Mă chiamă amintirile prin rândurile tale cu miros de sulfină,
Șirag de doruri din anii luminoși ai copilăriei,
Pe care i-am ars pe rugul uitării de mult.
Nu pot, mamă, nu pot să te-ascult.
Iar satul nostru mic, cu plopi tremurători în vânt,
Să-mi reîntorc trudituI lut, eu nu mă 'ncumet
Imi simt trupul întreg de pământ
Străin, desrădăcinat, copilul tău
Nu-și va vedea satul, căsuțele pe deal, vesele, albe,
Fetele, în horă, bujori ai tinereții, cu mlădieri de nalbe
Ci se va stinge, tăcut, ca flacăra de candeli din triste cimitire,
Cu nostalgia despărțirii de voi, de amintire.
Mă simt bătrân — și mi-e atâta dor
De toți, de cei salcâmi din curte,
De florile pe care mi le păstrezi pe grindă, în pridvor
...Și totuși, în zadar, ai să m'aștepți,
Cu mâna streașină, zile dearândul,
Când vei trăi singură tu, cu gândul
Tău sbuciumat, în fața porții cu stâlpi înalți și drepți.
...M'a prins străinătatea în apriga-i vâltoare.
Nu pot să scap din ea — și-apoi,
Cum aș veni 'napoi
In satul în care
Amintirile, lumini din trecut, sunt scrum pe rugul uitării?!

2) AUTUMNALA

S'apleacă ritmic în unduiri de vânt
Copacii triști din parcul solitar.
Plâng frunze de aramă reci și iar
Imi răsună a gol pașii de pământ
Umbre violete cu reflexe pale
Tremură în unda apei înegrite.
Suluri de lumină palide, grăbite,
Tremură pe urma plecărilor tale
Rămân trist pe gânduri, odihnindu-mi obosiții pași.
Amintirea 'n suflet potolită plânge,
Printre ramuri vântul notele își frânge,
Suspină în noapte copaci vii rămași...
Unde mi-ești Lusa? Unde ni-s anii
Ce par triste vedenii?
Unde ne sunt amintirile, denii?
Le'ngână doar vântul litanii.
Unde ni-i copilăria senină,
Unde ni-s brazii aprinși de amurguri în sânge?
Unde ni-i trecutul ce plânge
Pe drumul uitării, fără lumină?

George Meghea

Ce știam din spaimele vieții

Ce știam din spaimele vieții
Decât fericirea de a da o altă culoare zilelor
Cât de zănatice, de a muri somnoros în credință,
Regăsindu-mă sub geana aceluiaș imperiu.
Singur omul, fraged ca firul ierbii
Se ofilește după fiece înviere
Fără nădejdi. Stăpânii se aliniază ca stelele
In orbita senină a unui ev primăvăratic.
Mulți vor muri încercați de o soartă prea mare
Lăsând stârvul soarelui de dimineață
Neizbutind să iasă din noapte,
Vestea lor nu va ajunge pe tărîmul celalt.

Ci tu, inimă, plângând peste mormintele
Celor ce s'au născut ; răcorind
Fiece rădăcină a vieții cu o lacrimă,
Inalță-te spre cerul tuturor îndurărilor !
Nici șuerul mâniei, nici trufia,
Nici pizma care seamănă venin,
Nu vor putea întuneca vreodată
Lumina ta, în care-ai suferit.

Trudește încă ! Ceasul cel amar
Te 'mprejmuie și îi simțești aripa.
Mai e puțin și lumea va fi goală
Și de durere, unde ți-i sălașul,
Nu te 'ngrozi ! Mai crede încă
Și alte lumi din lacrimi vei zidi.

IULIAN VESPER

Beethoven

De vreme ce atât mă doare
Indepărtarea de pământ,
Un cântec de spăimântătoare
Singurătate am să cânt.
Intr'însul viața mea voiu pune
Și viața lumii : zi de zi.
El poate 'n veci nu va apune
Ca 'n veci să nu-l pot auzi.
Dar, de-o fi surd s'ajung mai mult,
Pe cât va crește de frumos, —
In veci am să cobor, s'ascult
Cu-auzul fraților de jos...

ȘTEFAN STĂNESCU

Elegie

De-ai ști cât mă doare fuga aceasta prin povești
Cu pulpana pieptului desfăcută !
Tu mă certi că sărut gura fetelor svăpăiate
Și mâinile lor de cucută.
Ești dezolat că, leoarcă de cântec,
Sărut genunchii ploii
Și mă trag scaeții — haimanale — de poalele mântăii.
De-ai vedea, însă, cum
Sărut seara stelele aprinse ca pipele de tutun
Și mi se umple gura, cald—ca de sânge—de rugăciune,
Tată, ai trimite argatul, lăcrămând,
Cu pantofii iertării după mine...

CONST. VIRGIL GHEORGHIU

Floarea de ger

Oglinzi, oglinzi, argintate oglinzi
ale cerurilor scufundate oceane
cine, vânt de zăpadă, te trimise să mă cuprinzi
în strălucirea îndepărtatelor culori diafane.

Oglinzi, oglinzi, rătăcitoare oglinzi
ale țărmurilor plecate peste norii lui Pluto,
cine, lacrimă ascunsă, te trimise ca să-mi întinzi
din adâncuri floarea inimei pe care-am pierdut-o ?

Floarea inimei, floarea inimei de sub stânca de cer
în care odinioară stele adunase un fluture !
Cine, cine floare a inimei, floare de ger
veni polenul razei tale în țărână să-l scuture ?

Imi va duce de-aci către tine ce vânt
cenușa ochilor, cenușa acestor stamine ?
O! tainic lucefăr, din cer, din pământ
cine rodul lacrimei mele să ți-l culeagă ? Cine ?

ION ȚOLESCU VĂLENI

Cucernica aluzie

(nuvelă)

de SIMION STOLNICU

Șofeurul a stopat în noapte pe ghețuș, la mijlocul satului.

— Oprește la biserică, spusese încasatoarea autocarului, cam nedumerită că au avut și un pasager fără drum lung.

Raul Mihnea și-a trecut sfios valizele printre băncile cu accesorii nikelate care voiau parcă să aline spaima produsă de florile vârtoase de ghiață așternută pe geamuri. Își închipuia că asemenea descindere prin besnele acelea nu putea fi decât foarte rară și prea surprinzătoare pentru ceilalți îndreptați către luminile orașelor. I se păru că scoboară o scară dublă. Pământul era neobișnuit pe jos pentru ușa unui automobil.

Iată, într'adevăr, ceva alb, ferit între brazi : biserica. Casa preotului destul de luminată alături. Incolo nu's lumini aproape nicăiri. Poarta văruită, lipsa oricărui lătrat, îl îmbie să bată. Dar ce are el cu popa ? Nu e cu putință să se fi aventurat Mihnea pe aici pentru acest om cu însușiri intelectuale deosebite dar care vorbește prea mult despre albinărit. Ce l-ar interesa de pildă să afle din nou, tocmai acuma în Faur, că albinele nu prea poftesc la floarea de liliac ?

Mai există un intelectual aici în sat afară de părintele. Acela e un om de talent nepriceput să-și organizeze viața în bârlogul ăsta. Epurii cari or fi cronțănind acum prin livezile închiciurate îi sunt cei mai discreți prieteni. Pe dânsul îl caută Mihnea, aducătorul unui omagiu burghez binemeritat. Alcooluri parfumate și tari hâltâcâe în sticlele din valize, lângă cutiile de țigări englezești.

— Vai, cum m'am zăpăcit, își zise el, să nu-mi dau eu seama că școala se află la o poștă de'n urma bisericii ! Puteam opri încă de-acolo.

Ținu marginea pe cărare îndărăt, către școala primară al cărei director era Ichim ce avea să afle din vreme, înainte de a ști din gazete, că a obținut un premiu de poezie.

*

— Domnu Mihnea-a-a !

O voce fragedă, limpede a unei fetițe, undeva pe-aproape. Tânărul tresări, surâse fericit că poate învinge o senzație de frig tocmai în momentul când ea începea să se schimbe într'o adevărată încoclețare. Se smuci sub plapuma subțire. Își aduse aminte că sosise în ajun la Ichim după ce orbecăise mult cu valizele, pe sub salcâmi, prin făgașele scorojite ale săniilor. Acum soarele moscotea chiciura ferestrei cu buze de sorcovă nouă.

— Domnu Mihnea — reveni glasul cel care-l trezise, — domnul învățător Ichim vă așteaptă în clasă. Luați cafeaua cu lapte la recreație.

Apoi se auziră lipăeli ale picioarelor goale prin curtea de lut înghețat a școalei.

— A, țigăncușa de aseară. N'a intrat în cameră deoarece ea știe că i-au mijit sânii.

*

Era o regulă de ospitalitate a lui Ichim ca de fiecare vizită să-i cedeze clasa ca unui revizor. Ca să-i arate cât se simte de onorat, Mihnea, liber profesionist fără nicio ideie de pedagogie, acceptase altădată rolul, ținuse comunicativ, iluminat ca un Tagore, o lecție puișorilor. Acum nu se grăbi... Asta e camera de gală a lui Ichim incorigibilul celibatar. Inșirarea meticuloasă a stampelor de pe ziduri amintește atmosfera unui cămin de studenți. Recunoaște cu drag obiectele de pe biuroul învățătorului. Tocul de os cu iconiță interioară, clopoțelul ruginit — pâinea lui Ichim. Toate sunt precum ieri. Și aschii și cioburi de-ar mai rămâne din ele Mihnea ar ști să le adulmece, simțind cum adolescența lui reînvie din substanța lor. Era un pribeag. Avutul său n'avea stabilitate și nu putea să prindă pe el colbul amintirilor. Obiectele din casa lui Ichim erau deopotrivă statornicite și cristalizau aici în liniște, parcă pentru bucuria amândorura. De altfel, ce-i lega mai mult pe Mihnea și celălalt decât perseverența în visul de tinerețe ?... Pentru asta venise Mihnea din fundul orașului depărat cu lungi ocoluri în rapide și autocare. Ah, orașul plin de toate decăderile, de toate otrăvurile ciudate în care un poet demult dorea să fie prăjite limbile invidioase. Limbi mult prea depărtate astăzi, că să se lege de ridicului iluziei celod doi prieteni.

*

Te păzea, tropăe cineva desmorțit care pare să fi gustat mai devreme gerul dimineții. Ichim voinic, bondoc și rotund statuie primitivă de podgorean cu trăsături mobile în jurul nasului blajin.

— Hai că am deschis clasa. Cât ai de gând să te tot dichisești ca o mireasă? Mai repede, mă păcătosule, că pentru proștii ăia nu trebuie să fii frumos. Să vezi cum vor încremeni când te vor vedea! Le-am și spus că a sosit domnul inspector. Un șopot de candoare se păstra în glasul lui Ichim alterat de tutun. Vei ține o lecție despre... Știi, ca să-ți meriți cafeaua cu lapte. Dă mai repede. Aseară, după ce-ai sosit, te-ai îmbătat grozav. Și începu să-i parodieze mofturile și pornirile pe gâlceavă din ajun, când îi făcuse onorurile casei cu vin din cel nou. Mihnea băgă de seamă că prietenul nici nu cunoscuse cu câtă furie îi fierbea atunci sângele. Vorbele prin care Ichim credea că-l imită, erau departe de a aminti violența alor sale prin care se cam abătuse dela protocolul de oaspete. Zâmbi măsurându-l cu o blândețe voit exagerată, parcă din remușcare. Căciula lui Ichim era ceva mai arămie.

— Toate ca toate Ichime, nici nu mă gândesc să-ți stric elanul, dar lecție nu pot să mai țin. Nu's nici de meserie și..

Celălalt rămase o clipă bleg apoi porunci :

— Nu există ! Vei vorbi despre ce vei dori copiilor, numai generalități mai ales că sunt cei dintr'a patra..

— Dragul meu, m'am mai schimbat și eu, ce vrei! Nu insista te rog. Pur și simplu, nu prea-mi arde să mă ocup de micii tăi școlari. Iartă-mi în acest an o nevinovată abatere dela programul nostru din trecut. Am avut grele încercări. Azi trăesc prima bucurie din iarnă, bucuria ta. De băut voi bea. Uite, azi voi bea cu tine cât vei pofti. Am venit doar pentru tine.. Știu că era mai elegant, mai bine, din parte-mi să-ți fi văzut și clasa și pe cât mă pricepeam să judec rodul muncii tale pe tărâmul didactic. Dar nu pot acum. Prefer azi să sărbătorim numai pe laureatul poet Ichim...

Celălalt suspină fericit, mai îndulgent.

— Dealtminteri te așteaptă și preotul în clasă. Nu s'ar face să... Fiindcă tu ești la urma urmei un „personagiu".

Mihnea păli.

— Bine, voi merge numai să-l salut, încuviință el însfârșit, rugător, dar lasă elevii !

Își luă inima în dinți și se lăsă condus de Ichim printre șirurile de copii. Își simțea ochii ca niște boabe de măcriș cu care nu mai putea să mângâe. Preotul dornic să-l vadă, sta rezemat de catedră. Un Christ slav, ai fi zis, cu un surâs cam bănuitor. Are lângă el o fetiță cu panglicuțe și pe preoteasa care l-a însoțit azi la vizitarea școalei. Amândouă sunt minunate și părintele i le prezintă cu mândrie.

Mihnea îi vedea copila întâia oară. Iată prin ce l-a întrecut preotul pe bietul Ichim, holteiul convins. Prin asta trebue să fie eclipsat și dominat, fără îndoială, romanticul său prieten ! Il năpădi un fel de ciudă pe sutana asta care ținea să-și afirme tot mai tare prezența oridecâteori dânsul venea să spună un cuvânt bun lui Ichim.

— Prezint pe Așorel copila mea din clasa treia, spuse tremurat părintele Ion Cerbiceanu.

Mihnea fulgeră scurt perechea de ochi sinilii care venea cam până la brâul preoțesc..

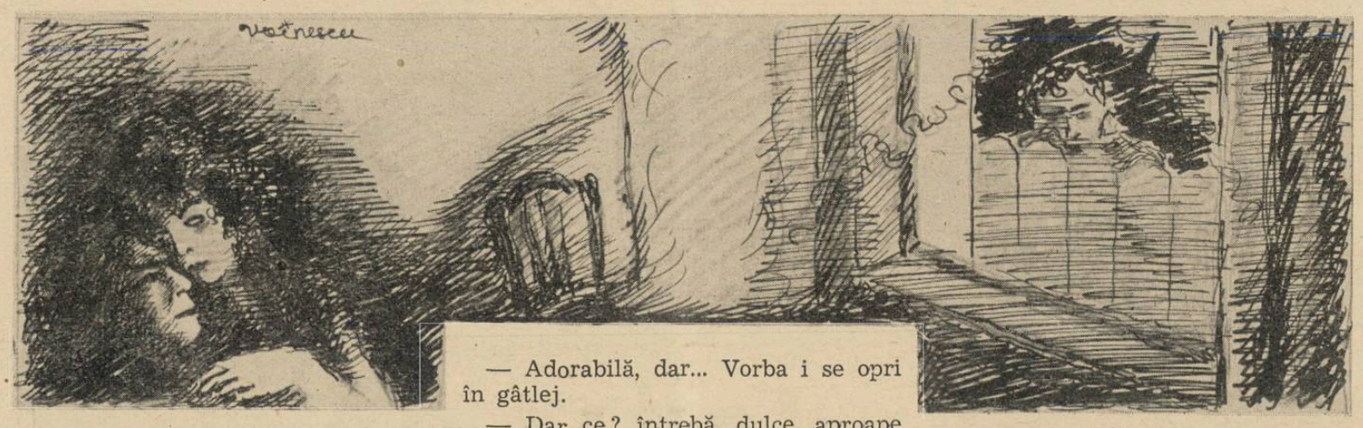

— Adorabilă, dar... Vorba i se opri în gâtlej.

— Dar ce ? întrebă, dulce, aproape liturgic tatăl. Parcă ai vrut să mai spui ceva.

— Cum stă cu învățătura ?

Simțindu-se în centrul discuției, fetița a înflorit peste toată clasa bogat împestrițată cu țigănci. Dar figura părintelui a căpătat deodată o înțepenire spectrală.

Mai târziu, meditând asupra întâmplării, Mihnea încă nu-și amintea cum îi venise să pronunțe acel „dar" care părea să-l fi turburat foarte mult pe preot. Ceiace putea fi sigur era faptul că din tăcerea pe care Mihnea a așezat-o după acea expresie trunchiată : „Adorabilă, dar..." părintele a înțeles alte gânduri și anume :

— He, hei, părințele, drăgălaș copil ai, nici vorbă, dar să-l fi conceput cu cealaltă, ce zici ? n'ar fi putut fi mai drăgălaș ? Insă dacă n'ai avut norocul să te însori cu Ilinca, de, ce să-ți fac !

Incă din epoca hirotonisirii, a însurătoarei deci, sfinția sa se cunoștea cu Raul Mihnea. Dar să fi fost acesta atât de înrăit de viață ca să-i mai amintească preotului de trecutul sentimental din întâmplare cam înveninat ?

Nu-i vorbă, decâteori îl vedea pe părintele Cerbiceanu, nu putea să nu-și aducă aminte de Ilinca fata primelor sale fierbințeli de altădată pentru care valorosul teolog îi fusese rival. Pe ei, băeții, i-a adunat pe atunci destinul în acest sat dealungul unei vacanțe pe care Ilinca, școlărița dela București o petrecea în preajma lor la o moșie a unei rude. La început succesul a fost de partea lui Raul. Fata semăna cu îngerii cu bucle arămii ai lui Tintoretto, atât de curată și eternă părea lacrima strânsă între pleoapele ei mari când dânsul îi vorbea despre muzică.

Se încheiase vacanța de Crăciun. Era o iarnă mult mai aspră decât aceasta când Ilinca a isbutit să-și determine părinții să-l primească, în gazdă, pe Mihnea care avea s'o prepare pentru bacalaureat. Dar când îi era lumea mai dragă, spre Mărțișor, dânsul a fost expulzat fără explicații din casa domnișoarei. N'a putut s'o mai vadă; în zadar i-a aținut calea și a stat ascuns în scândurăria unor călușei părăsită în piața periferică, zile întregi, cu tot gerul de 22 grade. Fata nu mai mergea nici la școală. Ori era bolnavă, ori strașnic păzită. Intr'o seară, târziu s'a încumetat să pornească în patrulare. S'a tupilat pe lângă ulucile unui cimitir vecin cartierului, închizând ochii la sticlirea candelelor printre șipci, a ajuns pe strada mult dorită nerecunoscut. Ii venea să ia zăpadă de jos s'o ducă la inimă și în chip de floare la butonieră. A trecut pe lângă dughiana albastră a cismarului care schimbase cinci neveste. Om cumsecade care a avut în lucru în acelaș timp pantofii Ilincăi și pe ai lui Mihnea, și nu i-a bârfit precum alte guri rele prin mahala. Mihnea a sărit ca o veveriță în grădina de gutui. De aici putea să vadă bine prin geamul unei marchize ce se petrece în casa Ilincăi. Nici n'a mai simțit zăpada sub genunchi... Să fi avut o pușcă. Printre uluci se zărea bine geamlâcul și parțial, interiorul. Ilinca sta culcată. Părul i se adunase în șuvițe inelate neglijent ca unei bolnave, dar era vioaie și mângâia ușor cu brațul gol umărul seminaristului Cerbiceanu. Părinții fetei care mirosiseră că e vorba de o hirotonisire, îl tolerau în casa lor până la ora aceea.

Să se fi tăiat atunci într'un ciob de ghiață, lui Mihnea nu i-ar fi curs sânge.

Nemaiavând putere să priveasc ă scena din interior, s'a cățărat pe uluci și le-a sărit mai mult târîndu-se. A tot așteptat pe seminaristul Cerbiceanu să iasă de-acolo până către miezul nopții. A avut vreme să ticluiască un plan, o minciună prin care voia să dea ultima luptă. Insfârșit viitorul popă s'a ivit, șuerând sprintenel, satisfăcut de mângâerile Ilincuței, de-a latul unui loc viran. A amuțit văzând o umbră cum se ridică peste gunoaele înzăpezite tocmai în fața lui.

— Bună seara, domnule Cerbiceanu. Dincotro? Desigur dela drăguța Ilinca. L-a lăsat înadins să întrevadă că-i aținuse calea. Apoi a tăcut așa înfipt la un pas de celălalt. Ii fulgerase prin cap ideia că rivalul își simte viața în primejdie. Mihnea îi ascultă cu nesaț respirația întretăiată. Știa că prezența lui îl topește, îl usucă în mod sigur pe celălalt aici în singurătatea de gunoi, zăpadă și întuneric, dar își aduse aminte de sine cât era de nenorocit. Intre timp Cerbiceanu i-a strâns mâna și a început să se bâlbâie, confiindu-se mașinal.

— Da, viu dela fată... De, om ești ; când o vezi că te atinge cu brațul acela alb și o auzi râzând, nu-i așa? ca o pasăre din tufiș. Și nu ar mai fi contenit cu diminutivele de păsări dacă Mihnea nu i-ar fi tăiat confesiunea.

— Ia'n ascultă coane Cerbiceanu, aș vrea să-ți fiu de un mic folos și eu în chestia asta, însă cu toate că ești mai în vârstă, nu pot ști dacă reziști la orice fel de informație.

— Vorbește dragă, fii pe pace, te rog chiar. eu te ascult...

Loc viran, stele, nici o cetină să se prăbușească să pârâe enarm, să țină isonul prăbușirii soartei lui Cerbiceanu.

— Spune domnule Raul.

— Eu am trăit cu ea...

...Seminaristul l-a chemat la o cană de vin fiert de cum au ieșit în străzi mai populate. Acolo, sprijinit greu în coate pe masa de ștejar, își ștergea mereu ochelarii în mirosul de piper umed. Al doilea bea mai puțin.

— Bravo, domnule Mihnea, îți mulțumesc, ai fost băiat deștept, mă rog, din moment ce te-ai introdus chiar la dânșii în gazdă. Și făcea sforțări să pară amuzat, să râdă,însă nu i se auzea râsul, ci numai dinții i se arătau mânzește.

Apoi s'au plimbat tăcuți, prin noaptea aceea, încă mult. Se opriră în fața unui hotel sărăcăcios, de unde tocmai targa salvării scotea doi sinucigași necunoscuți, un om și o femee. Nu le-a venit pe buze nicio vorbă despre ceiace vedeau. Când ușile din fundul automobilului salvării s'au închis peste suspinele agonice, Mihnea și Cerbiceanu s'au despărțit.

Ilinca n'a fost a niciunuia dintre ei.

*

Copiii bucuroși de întreruperea lecției, au privit un moment cu multă curiozitate figura musafirului, apoi au început să frământe penalele. Un zumzet mulțumit suia peste bănci până 'n lumina orbitoare ce zăpada o trimetea în clasă. Părintele și-a recăpătat culoarea și acum nu-l mai scăpa deloc pe Mihnea din raza dulcelui său zâmbet. Mihnea auzise că părintele aținuse adeseaori pe țărani să facă mizerii și procese lui Ichim. Să fi fost doar simple bănueli ale învățătorului poet, fire sperioasă, bănuitoare și subiectivă ? Cerbiceanu era de altfel un om de viață, care împăca bine ortodoxia cu frumoasele obiceiuri dacice dinainte de Boerebista. Avea el specialitatea plictisitoare de a ieși anual în cale lui Mihnea atunci când acesta venea din Capitală pentru prietenia celuilalt. Incerca a-l stânjeni cu aluzii la trecut. Odată chiar i-a spus lui Mihnea care se știa debarasat cu totul de acel trecut: D-ta mi-ai schimbat viața.

Atât. Iar lui Mihnea i se păruse că citește în ochii părintelui însă altceva și anume : — Mizerabile, dacă n'ar fi fost diplomația ta distrugătoare de destine, atunci la hirotonisirea mea, aș fi luat-o pe Ilinca de care nu mă despărțea niciun pas. Copiii ar fi fost ca îngerii Domnului în adevăr, stupii mei ar fi roit însutit, eu ași fi fost acum mai tânăr și mai frumos !"

Pe fața lui Mihnea nu se clintise nici un mușchiu. Doar a schimbat vorba. Așa era, gândise cu o ciudată satisfacție. Biserica parcă nu vroia să-și adaoge nimic, tot sărăcăcioasă părea și umilă așa cum o primise popa în tinerețe, oricât de revăruită și rezugrăvită de meșteri buni.

Dar în schimb Cerbiceanu știa să organizeze o frumusețe de chefuri. Știa să dea iluzia tovarășilor săi de petrecere că transforma apa'n vin de Târnave cum a fost odată la un Crăciun. Se terminase vinul și oaspeții părintelui au fost invitați afară să îngenunche în zăpadă lângă fântână. S'au tot rugat cu toții. La urmă părintele a încuviințat dascălul care era de față să ridice ciutura și să guste.

(Urmare în pag. 6-a)

Cronici germane

Hans Carossa: „Kindheit ü. Verwandlungen einer Jugend"

de ȘTEFAN BACIU

De multă vreme n'am cetit o carte mai cuceritoare prin lumina și căldura ce-o străbat dela un capăt la altul, de multă vreme nu ne-a fost dat să întâlnim o mai patetică evocare a copilăriei și a junetii. Patetică, dar totuși calmă. Poet și prozator de multă vreme consacrat, Carossa e astăzi unul din cei mai de frunte scriitori ai Germaniei, unul care a isbutit să rămână străin de orice „tendință", închegând câteva cărți dintre cele mai bune. Această *„Copilărie și schimbare a unei tinereți"*, a apărut la „Insel Verlag" din Leipzig, într'o colecție de-o sobră eleganță, în care întâlnim scriitori de frunte, ca: Ricarda Huch, H. F. Blunck, Rudolf G. Binding și alții. Așa cum se prezintă până acum, colecția e o garanție care nu va trebui să se desmintă în viitor.

Cu totul altceva decât evocările unui Heinrich von Kleist, Papini sau Gide, cartea lui Hans Carossa strânge la un loc ceva din ciudatul romantism al celui dintâi, din experiențele celui de al doilea și din confesiunile autorului lui „Si le grain ne meurt". Fără teama unei exagerări, mi se pare că Hans Carossa a scris unul din cele mai sincere și mai curate documente de umanitate și elan, pe care mi-a fost dat să le cetesc până azi. Adoptând o tehnică întrucâtva ciudată, oscilând între roman, nuvelă și schiță, Carossa a făcut bine că n'a ținut seamă de rigidele reguli *ale unui gen,* făcând salturi capricioase dela unul la altul. Din substanță, tehnică și stil, scriitorul a luat tot ce era mai aproape de suflet și de copilărie, pentru a ne reda, în frânturi, un întreg viabil și clar. Cartea lui Carossa e o frescă sau un caleidoscop, la care încă odată ne-a fost dat să aflăm calitatea de frunte a cărților bune: aceia că ele nu se pot rezuma. Și tocmai de aceea noi nici nu vom încerca să facem acest lucru.

Inchizând cartea aceasta plină de-un farmec oarecum desuet, ne-am simțit duși, în timp, înspre anii copilăriei părinților noștri, despre cari foarte bine scrie Carossa: „Nimănui nu-i dat să privească dincolo de timp, cu toatecă știam pe de rost toate datele importante ale istoriei; unei ciudate iluzii îi erau supuși atât cei mari cât și cei mici". Ei bine, acest trai limitat oarecum numai la o singură zi, gâlgâe în fiecare pagină a cărții. Copii ai unui secol agitat, nouă istorisirea acestei copilării ni se va părea puțin „depășită" și foarte învechită. Tankul și avionul nu prea erau cunoscute, în schimb copiii înălțau cu-o dulce candoare Vifleimuri de carton și credeau în vrăjitori și în căprioare fermecate. N'avem decât să cetim capitolele: „Vrăjitorul", „Eva" sau „Boală", pentru a ne cufunda puțin într'o copilărie care, din păcate, nu mai poate fi a nimănui în realitate, pentrucă din ce în ce mai mult va trebui să ne mulțumim cu „literatura". Atmosfera de cămin părintesc, de prietenie pură și de joacă a fiecărui copil, palpită în prima parte a minunatei cărți a lui Carossa, ca pe o scenă pe care păpușile au prins din nou viață. Și-acum, urmează o stranie cotitură...

...Dincolo de copilărie vine adolescența, poate epoca mai sbuciumată și plină de *lucruri noui* în viața oricărui om; într'o măsură oarecare, o schimbare. Nu numai la față. Liceul, studiile, poesia, prietenia, gândul și femeea, iată atâtea mari realități de cari se lovește fiece adolescent. Din acest punct de vedere, n'avem decât să ne gândim la autorii pe cari i-am amintit la începutul însemnării noastre, și ne vom da seama de covârșitorul rol al adolescenței în viața oricărui om. Carossa ne descrie în a doua parte a cărții sale o adolescență mult mai *cuminte* și mai domoală, lipsită de torentele lui Papini, din „Un uomo finito".

Catolic, locuind într'un internat, bucurându-se apoi de morbida și interesanta amiciție a colegului său Hugo Mott, Carossa trece prin adolescență ca printr'o tristă zi de toamnă cu soare de primăvară. Un aliaj și un compromis în același timp. Indrăsnim să afirmăm că adolescența lui Carossa e aceea a unei foarte mari părți a tineretului german, care începe să cunoască o *anumită viață* numai pe băncile universității, revărsându-se destul de târziu în explicabile și regretabile excese. Din păcate „transformările" junetii universității, lipsindu-ne în acest fel de-o epocă pe care o bănuim dintre cele mai vii și mai pitorești. Și dacă însemnările acestea, scrise pe meleaguri pe care Carossa a pribegit în războiu, ar ajunge sub ochii scriitorului-medic, ele ar dori să fie și un îndemn în această direcție.

Ne pare destul de rău, că trebue să ne menținem la considerații generale, neputând insista în mod deosebit asupra unor capitole magistrale, deoarece caracterul linear al preocupărilor noastre nu ne îngăduie acest lucru. Dacă am fi însă în măsură s'o facem, am insista asupra următoarelor: „Intrecerea", „Răsbunare" și „Sabia", iar din a doua parte: „Domnul Prefect", „Carnaval", „Vindecări" — și în mod deosebit asupra paginilor celor mai relevante pentru scriitorul în devenire: „Poesie și viață". In acest penultim capitol al cărții, ne aflăm puși cu o artă rar întâlnită, în fața marei schimbări ce se petrece în sufletul tânărului care se surprinde îngânând primele strofe, stângaci și totuși cu hotărîre. Ca un fel de artă poetică, această confesiune e cheea de boltă pentru întreaga operă de mai târziu a lui Hans Carossa. Intru totul remarcabil, capitolul nu va trebui să scape nici unuia dintre lectorii acestei opere, a cărei apariție constitue un paradox care a avut darul să ne bucure.

Paradoxală e cartea lui Carossa, limpedea și buna lui carte, pentrucă a văzut lumina tiparului astăzi când bubuie tunul, pentrucă înțeleptul ei autor a aruncat-o între oameni într'o vreme atât de haotică, gândindu-se cu scepticism la adagiul: habent sua fata libelli. Dar pentru noi cartea aceasta a fost o plăcută surpriză; deaceea, ne grăbim s'o remarcăm. Ea va avea, probabil, darul să treacă dincolo de aceste vremi de „beligeranți" și „nebeligeranți", pentrucă în filele ei plutește duhul înțelepciunii, al frumuseții, al poesiei — și mai presus de toate, al omeniei. Și acesta, e un lucru foarte mare!

Cronica plastică

de PAUL MIRACOVICI

A 40-a EXPOZIȚIE A SOCIETAȚII „TINERIMEA ARTISTICA" (Dalles) „GRUPUL NOSTRU" (Ateneu) „GRUPAREA ARTISTICA" (Sala Universul)

Societatea „Tinerimea Artistică" are 39 de ani de existență și a inaugurat cea de a 40-a expoziție. Pentru arta noastră acest eveniment e de o deosebită importanță. Fără un sprijin material constant, conducătorii ei au dus-o timp de 40 de ani, cu stăruință și desinteresare la locul ce-l ocupă azi în cultura noastră. Căci „Tinerimea Artistică", prin vechimea ei, prin artiștii care au participat la expozițiile ei a devenit una din cele mai importante instituțiuni de artă. Răsfoind cataloagele anuale, se deapănă toată activitatea artistică românească din ultimii 50 de ani, cele mai strălucitoare nume au înobilat expozițiile ei, în sânul ei s'au desbătut probleme noui, s'au comis nedreptăți ori s'au exagerat valori.

In clipa când ar fi fost aproape natural să dispară din cauza unor concepții care nu mai erau noui, „Tinerimea" a găsit pe acela care a știut să-i dea viață, s'o împrospăteze și să-i dea un impuls nou, în președintele său, d. Kimon Loghi. Nu cred că cineva ar fi putut fi atât de imparțial, cu perspective atât de largi în vederi ca d-sa. D. Kimon Loghi a deschis primitor ușa „Tinerimii" pentru cei tineri iar artiștii noștri de seamă pot participa la expoziții în aceleași condițiuni ca și un vechi societar. Această suplă înțelegere face ca expozițiile „Tinerimii Artistice" să fie cele mai variate și mai interesante manifestări colective de artă.

Astfel concepțiile cele mai deosebite se întâlnesc pe cimeza de la Dalles; exuberanța tinerească a lui Țuculescu lângă cumințenia lui Artachino, debutul promițător al lui Hârtopeanu lângă Nicolae Grant.

Cei tineri însă, în mare majoritate, dau coloratura expoziției. Cei mai aleși dintre ei participă cu lucrări deosebit de interesante: Oct. Angheluță, Zoe Băicoianu, Boris Caragea, Ioana Giossan, Sorin Ionescu, Ghislaine Lambert, Mitache, Adina Moscu, Romeo Storck, Mircea Teodorescu, Iosephine Tremel, Tălășescu, Lelia Urdarianu, George Vânătoru.

Dintre meșterii noștri participă Cecilia Cuțescu-Storck, Kimon Loghi, O. Han, Medrea, Camil Ressu, Schweitzer Cumpăna. Artiști consacrați ca Mac Constantinescu, Militza Pătrașcu, Arnold, Biju, Al. Călinescu, Maria Pillat, Chirovici, Petru Aurel, Céline Emilian, D. Ghiață, Iosif, Irimescu, Rodica Maniu, S. Mützner, Alex, Moscu, Mihai Onofrei, Al. Phoebus, Vasile Popescu, Vlădescu, Ullea Mandia trimit lucrări care ilustrează un prestigiu bine meritat.

„Grupul nostru" (Nina Arbore, Adam Bălțatu, C. Baraski, Dan Băjenaru, St. Constantinescu, Ionescu-Sin, Claudia Milian, Mioara Minulescu, Alex. Moscu, G. Nichita, Al. Phoebus, Lelia Urdărianu, Milița Pătrașcu) a inaugurat a 9-a expoziție la Ateneu. Expozițiile „Grupului" au fost întotdeauna urmărite cu interes, fie că în cadrul lui expuneau artiști consacrați fie că erau prilejurile unor debuturi interesante. Cei mai mulți dintre membrii „Grupului" evoluiază din an în an și lucrările lor sunt dovada preocupării constante de progres. Alții, nu-și fac de cât un fel de datorie de a expune trimițând un minimum de lucrări mereu aceleași și care au platitudinea lucrărilor înjghebate după o formulă.

Anul acesta d-na Mioara Minulescu expune două mozaicuri „Sf. Ion" și „Muză", lucrări admirabile ca ținută și bun gust, Bălțatu trimite peisagii despre care am avut prilejul să scriem bunele noastre păreri în cronica expoziției d-sale. Despre lucrările d-nei Urdarianu de asemeni. Dan Băjenaru expune un portret și o natură moartă (Peștii) cu excepționale calități; Stef. Constantinescu trimite pe lângă două peisage în ulei, un Sf. Ilie în mozaic, lucrare în care d-sa a ridicat această tehnică la o adevărată virtuozitate.

Alexandru Moscu prezintă peisagii, flori pictate cu un meșteșug deosebit. Alex. Poebus expune peisagii în gouache, lucrări pline de pitoresc și spontaneitate.

Mac Constantinescu expune un basrelief și „Cariatide" în sare de un efect cu totul nou. Ionescu-Sin trimite naturi moarte și un nud admirabil colorat.

„Gruparea Artistică" e la prima sa expoziție. Șase tinere artiste, Pia Căpșuneanu Mosaci, Amelia Tomescu, Domnica Elefterescu, Emilia Sărățeanu, Lucia Timurian, Popa Frunză, destul de egale ca posibilități, au reușit să înjghebeze o expoziție cu o frumoasă ținută. E un debut promițător și care merită încurajări.

Simple note

Un institut și-o încercare de evadare

de COSTIN I. MURGESCU

Nu știu cum aș putea începe această notă, pentru a sublinia mai bine lipsa oricărei influențe *neliterare* în ținuta ei; îmi rămâne numai încrederea în inteligența cetitorilor care vor reuși să se ridice o clipă deasupra supărătoarelor actualități pentru a putea discuta o problemă de vital interes pentru cultura românească.

Prilejul care ne îndeamnă să scriem aceste rânduri este inaugurarea Institutului de cultură germană, înființat la București și pus sub eminenta conducere a savantului profesor Ernst Gamilscheg. Așa cum s'a precizat dela început — și bine s'a făcut că s'a precizat — acest institut nu va avea nici-un rol propagandistic sau politic. Ci unul pur cultural.

Și ca instrument de cultură, de colaborare spirituală între două popoare, Institutul german trebue discutat.

Mai întâi însă, o întrebare: este *cerută* această punte de colaborare de stadiul actual al culturii românești? Răspunde adică Institutul unei necesități adânc resimțită de intelectualitatea noastră?

Credem că fără prea mare ezitare s'ar putea răspunde afirmativ acestor întrebări. Viața noastră culturală din ultimii ani, tendința tot mai des manifestată de a veni în contact direct cu cât mai multe culturi, denotă căutarea altor perspective, a altor zări; ceeace până astăzi părea suficient: rezumarea noastră la cartea franceză, azi pare-se că încercăm să depășim.

Este desigur vorba de o mare încercare la care presupunem că năzuește cultura noastră; cu atât mai mare cu cât ea vine după bilanțul unui secol, nu tocmai îmbucurător. Un bilanț care era consemnat, aproape două decenii în urmă, astfel: „Cartea noastră nu poate scăpa din circuitul în care aleargă întreaga noastră literatură și poate, în măsura în care exagerează fenomenul, îl face mult mai accesibil și mai clar. Nu vreau să afirm aici, lucru vechi, că literatura noastră trește cu aceia a Franței, într'o agreabilă simbioză; asta ar însemna, dacă respectăm sensul cuvântului luat din botanică, că trăesc în comun, într'o bună căsnicie și una folosește celeilalte. Istoria literaturii ne stă în față și ne spune că literatura noastră a fost un simplu parazitism [1]).

Trecem peste originea scriitorului, peste cultura sa fundamental franceză și dăm chiar voe spiritelor optimiste și deci mai puțin grave, să nu accepte ultimul cuvânt din fraza citată; rămâne însă adevărul crud al acestei constatări, pe care autorul citat nu e singurul care a făcut-o în cursul acestui veac.

Explicațiile care s'ar putea da sunt prea multe; numai nenorocul nostru a fost unul singur: acela de a ne fi născut orbiți de strălucirea culturii de pe malurile Senei.

E inutil să căutăm să stabilim răspunderi; dacă există o vină, este numai a destinului care a făcut să apărem nu în lume, ci în biblioteca franceză. O bibliotecă strălucitoare în care noi n'aveam ce aduce. Ne-am trezit astfel, fiecare, ascunși pe după câte un tom de cărți: unul în spatele operei lui Hugo, altul al lui Lamenais, al treilea după bustul lui Voltaire. Au trecut anii și-au venit alte cărți și noi ne-am ascuns mereu: după Baudelaire sau Verlaine, după Jammes sau Proust, dar n'am căutat niciodată să fugim din bibliotecă.

A fost atât de mare distanța între *„noi"* și *„ei"*, încât cultura franceză ne-a dizolvat. Noi n'am creiat nimic decât în măsura în care ne permit actualitatea franceză. Fiindcă are o viață de sevă, literatura noastră nu este o literatură dinamică, nu e frământată, nu cunoaște o durere interioară; ea a reprodus fidel în linii și miniatural ca mărime, cultura franceză din ultimul veac. A reprodus cu talent foarte mult, dar esențialul este că a reprodus, în loc să creeze.

De altfel este atât de adevărat că am trăit în umbra culturii franceze, încât nici n'am simțit nevoia traducerilor, a monografiilor, a comentării scriitorilor francezi. Ceeace este mai grav este că nici astăzi nimeni n'a dat semnalul, nu e îngrijorat că noi n'am tradus nimic din ceeace permanentizează Franța în cultura omenirii. Pentrucă a *ceti în frânturi* poate mulțumi pe un intelectual, dar este insuficient pentru o cultură care își verifică potențialul spiritual în traducerile *operelor mari* ale omenirii.

Dar în fine tot acest proces al trecutului are mai mult decât rostul unui bilanț; el marchează limita exclusivă a contactului nostru spiritual cu occidentul. O limită care n'a fost depășită decât de câteva ori. Și este de mirare cum nimeni n'a căutat să explice *dece* de câte ori, s'a depășit această limită-extremă, cultura română a „sondat" majoratul. Eminescu pentru secolul trecut, Blaga pentru contemporani, ar fi ilustrat splendid necesitatea unui orizont spiritual mai larg.

O paranteză înainte de a încheia: nu este aici câtuși de puțin o pledoarie contra culturii franceze la noi, ci numai schița a ceeace rămâne dintr'o cultură tânără, atunci când intră în zodia exclusivă a unei civilizații milenare.

Cultura română prin schimburile culturale fericite cu Italia, a manifestat tendința de a evada dintr'un singur sector al culturii europene, care oricât de grandios ar fi, nu mai poate mulțumi; Institutul de cultură germană vine să accentueze direcția aceasta de multiplicare a perspectivelor. In tovărășia a trei mari culturi, intelectualii români nu se vor simți striviți; dimpotrivă ei se vor situa pe o colină de unde să poată îmbrățișa toate marile culturi, la o distanță de ele care să-i permită să le asimileze fără a-și pierde prin aceasta „duhul" românesc.

1) Barbu Fundoianu: Imagini și cărți din Franța. București 1922.

Destin

De câte ori, pe cărările lumii,
Dau piept cu vânturile destinului,
Mi-astâmpăr dorul în focul vinului
Și-l țin în mâini, cât beau din roua spumii.

Stau nopți întregi cu gândul căpătâi,
Doar nici-o zi nu-i sorocită mie,
Și, din rețeaua visului-robie,
In marele neant vreau să rămâi.

Și zorile cu telegari la trăsură,
Inundă feeric pernele 'n alcov...
Risipa de flăcări albastre și mov
Mă cheamă 'nspre trup și visele-mi zgură

Se fac... Iar florile roșii de mac
Își zvârl pălăriile 'nvoalte în focuri,
Și spicele coapte cu aur în ciocuri
Se leagănă mândre ca luna pe lac.

Și-acum, ca și ieri, cărări neumblate
Imi vântură pașii cum frunzele vântul,
Răspântii sunt multe, dar nu știu cuvântul
Ce-asmute destinul și calea-i abate...

CONSTANTIN COJAN

Cronica ideilor

Primatul rațiunii practice

de MIRCEA MATEESCU

Recomandăm cetitorilor lucrarea lui Victor Delbos: „De Kant aux postkantiens" [1]).

Fost profesor la Sorbona, Delbos a murit în 1916, înainte să poată întreprinde o închegare sistematică și definitivă a operei sale filosofice. Lucrarea aceasta, publicată sub îngrijirea lui Maurice Blondel — care îi consacră și o prefață substanțială — ni se pare însă dintre cele mai serioase din câte am cetit asupra criticismului.

In general, comentatorii lui Kant s'au împărțit în două tabere, cu privire la întrebarea dacă marele gânditor, în concluziunea intimă a sistemului său, a repudiat ori nu ideea metafizicei. Astfel, dacă pentru Paulsen, Kant este un continuator al dogmatismului metafizic, gen Platon ori Leibniz — dacă pentru Benno Erdmann „lucrul în sine" kantian își recunoaște originea certă în monada leibniziană, Vaihingen împreună cu majoritatea comentatorilor, accentuând unele afirmațiuni ale lui Kant din „Critica Rațiunii Pure" — văd, dimpotrivă, în atitudinea autorului „Criticelor" o pledoarie definitivă pentru înfirmarea rostului metafizicei.

Problema a fost reluată de Heidegger în lucrarea cunoscută „Kant und das Problem der Metaphysik" — despre care am amintit adesea în cronicile noastre. Ni se pare însă nimerit să o citâm acum, după ce am văzut Cartea lui Delbos — pentrucă acești autori pe deoparte se întâlnesc pe aceiași linie de afirmațiuni — ambii susținând teza metafizică în gândirea kantiană — dar se deosebesc radical prin aceia că din motive tocmai contrarii ajung la convingerile pe care le exprimă. Este, în orice caz, încă un semn al fecundității ideative a criticismului — și mai ales: încă o dovadă că orice afirmațiune sentențioasă ce s'ar face despre criticism (sunt câteva, în studiile apărute în românește), — denotă superficialitate ori comoditate.

Să lămurim deosebirea dintre Heidegger și Victor Delbos. Primul se revoltă împotriva continuatorilor lui Kant (Fichte, Hegel, Schelling) pentru motivul că în loc să evolueze pe terenul dificil, ba chiar interzis de Kant al „Criticii Rațiunii Pure" — deci stăruind analitic asupra „lucrului în sine" — l-au infirmat categoric, ca inutil, reținând concluziunile kantiene mai optimiste, din „Rațiunea practică". Prinurmare pentru Heidegger, Kant trebuia continuat în sens metafizic și anume pe linia „rațiunii pure". Cu alte cuvinte, într'atât cât este metafizician — Kant se regăsește în prima parte a „Criticelor" și dimpotrivă, încetează a se mai comporta ca atare, în cea de a doua.

Delbos se află tocmai la polul opus al tezei heideggeriene. De acord, din acest punct de vedere cu postkantienii — el pledează pentru o altă metafizică decât aceia a „lucrului în sine" — și — în acest sens, vede în Kant un susținător al metafizicei și un critic aspru al rațiunii logice. Delbos scrie că „în realitate intenționea *criticelor* era, pe măsură ce ruina în fond un gen de metafizică — să stabilească fundamentele unei alteia, capabilă să se sustragă incertitudinei și contradicțiunilor care o ruinaseră pe cea dintâi" (p. 25). Și atunci, — cunoscând opinia actualizată de Heidegger — care vede în Kant un metafizician, *întrucât a postulat analitic lucrul în sine* — să încercăm să cunoaștem, împreună cu Delbos, un alt Kant, un alt metafizician — deci un alt înțeles nu numai al *criticelor*, dar al metafizicei însăși. Intrebarea este deci: în ce măsură Kant a fost metafizician, ce ar fi putut fi, după Kant, metafizica?

Delbos nu greșește când se oprește la următoarea semnificație a metafizicei, culeasă din spiritul general al „Criticei Rațiunei Pure": o cunoaștere rațională a realului. Kant însuși a putut observa însă că relațiunile *reale* (dintre concept și obiectul dat) sunt departe de a se modela după relațiunile *logice*. Deaceia rațiunea, întrucât este înțeleasă sub semnul formal — logic — promovează concepte (logice) despre lumea din afară, nefiind totuși capabilă să confere *realitatea*, pentrucă realul se află adesea în contrazicere cu principiile logice (al identității, al necontradicțiunii de ex.).

Observăm aici o trăsătură fundamentală a criticismului, învederată de Delbos cu multă profunzime: *realismul* metafizicei kantiene. Dacă marele gânditor socoate adesea improbabilă disciplina metafizică, este numai pentrucă obiectul acesteia este *realitatea, realul*, iar nu obiectul logic conceput. Ni se pare esențial să constatăm, împreună cu Delbos, că în intențiunea cea mai intimă a criticismului — *realul* măsoară și conferă existență — pe deasupra oricărei cunoașteri conceptuale.

Din acest punct de vedere, perimismul pe care unii comentatori grăbiți l-au remarcat în poziția Kantiană — cu privire la rostul metafizicei — nu este justificat. Kant a observat numai radicala diferență care există între obiectul matematicei și obiectul metafizicei. Astfel, în vreme ce în matematică rațiunea creiază și constituie obiectul *a priori*, prin simbolul conceptelor, acest lucru nu mai este posibil într'o știință a *realului* (metafizica) pentrucă aci realul „constrânge" conceptul, îl verifică, îl limitează, ba adesea îl infirmă. Kant a acordat metafizcei înțelesul de știință *a realului* nu de cunoaștere *rațională* a realului (conceptuată) — ca maestrul său Wolff. Incercând să aprofundeze și să diferențieze rațiunea, pentru a-i atribui o altă natură decât aceia simplu logică. Kent a întreprins un efort veritabil metafizic.

Rămâne de discutat dacă insistând în sensul rațiunii — *pentru a promova metafizica nu pentru a o infirma* — Kant a apucat pe un drum greșit sau nu.

Este nouă însă această interpretare dată de Delbos metafizicei kantiene: rațiunea, chiar dacă nu creiază cunoștința teoretică — creiază totuși idealuri — deci are *determinări practice*, astfel: conceptele de Dumnezeu, libertate etc. Aceste *determinări practice* sunt *reale*, deci formează obiectul metafizicei, chiar dacă rațiunea nu le poate constitui ori verifica „în sine". Condiționând metafizica de aceste *determinări* practice la care ajunge Kant în partea finală a „Criticelor" — ni se pare că Delbos acordă, în interpretarea sa, un înțeles tocmai opus sensului metafizicei — decât acela susținut de Heidegger — și anume învederând primatul „rațiunii practice".

1) ed. Aubier, Paris, 1940.

Cerul, într'un bob de rouă

-Episod inedit-

de TITUS NICOLAU

La stânca de unde se prăbuşea apa, albastră-strevezie, bolborosind jos cu mărgele jucăuşe de sticlă vaporoasă, cei doi ascultau încă, tumultul înfiorat al cuprinsului.

Coloane de brazi se înălţau tot mai dese, sus, pe zidul muntelui, învăluind cu întunerec şi răcoare poteca ascunsă, pierdută sub poale de feriga, printre blocuri de cremene şi muşchi fragezi mustind de lacrima pietrei.

Luca stărui o clipă, strângând de mână pe Dudu. Iarăşi îl îmboldea taina, cu toate sulţele îadului. Iar peste ea năvălise deodată în minte, cu larma de aici, neîntreruptă de veacuri, ştiinţa că toate acestea sunt totuşi pentru dansşii, trecătoare, că vor pieri odată cu paşii ce-i vor îndepărta pe cărarea din faţa.

Şi toate câte le defilează prin suflet, de aproape o lună, îi trecura, fulger, în gând, cu acelaş gust amar, desnădăjduitor, al vremelniciei: goana triumfală, a doua zi după nunta, de acolo, din Cernăuţi, dela casa bogata a lui August Preda, spre munţii Bucovinei, plimbările pe creste însorite în slăvile azurii, aproape de nori, — şi mai de demult, mai precis din clipa aceia când s'au trezit în geana dimineţii de primăvara, în treamătul frunzelor şi ciripitul învălmăşit cu vestirea soarelui, până la drumul acesta din Borsec, — toate acestea, unde se duc încotro trec, odată cu inimile lor, reînoite, clipă cu clipa? Cum ar putea pune stăpânire odată pentru totdeauna pe dansele? Ce-i aşteaptă dincolo, în viaţa cenuşie, a prozei cotidiene?

Toate, toate năvalesc în scocurile pieirii, în vultoarea dracească a timpului...

Dudu îi trase mâna:

— Haide dragă, să mergem mai departe. In zgomotul ăsta, parc'ai fi moş Costea, morarul din Solcăuţi... Dar tu eşti un morar de spume. N'ai înţeles? — şi îi răcni în ureche, honotind: Morar de spume!...

Luca era, într'adevăr, alb de stropii pulverizaţi în aer. Se prelingeau şiroaie, pe frunte, dar nu numai stropii cascadei...

Îi năvălise, tocmai acum, în faţă, mai vie ca oricand, amintirea întâmplării, proaspătă, abrupta, clocotitoare ca şi apa asta care se prăvăleşte neîntrerupt, împinsă parcă de un demon în furii.

Faptele nasc iarăşi în mintea lui, permanent actuale. Şi se înlănţuesc strâns, cu fiecare amănunt, ce l-a întâmpinat rinjind, acum o lună, la Cernăuţi.

Vede, chiar din trăsura ce-i aducea dela gară, chioşcul din piaţă şi, în colţ, zidul întunecat pe care albea afişul, însângerat cu litere de-o şchioapă: CARMEN. Iar sus, în fiecare colţ, cate o poză.

I-a trecut fulgerător prin faţa ochilor, aceia din stanga: artista, cu capul dat pe spate, cu parul de abanos, numai inele, rizând, iar în dinţi o floare.

Privirea i s'a întunecat. Afişul defilase, în spate. N'a mai avut timp sa întoarcă ochii. Atunci a fost atent, la fiecare zid. In sfârşit, altul: Marele turneu... Iar sus: Opera din Cluj... Abia la al treilea a putut descifra numele cântăreţei.

Era aşa cum nu voia el, întocmai, literă cu literă: Vanda Pribeşteanu. Şi data spectacolului: peste două zile.

Cât l-a urmarit groaza în zilele ce au venit, cum se ferea să iasă prin oraş cu Dudu, ce tortură a suferit tot timpul în casa lui August Preda, grăbindu-se să plece cu o zi înainte spre munţi, — nu mai vrea să-şi amintească. Faptul s'a întâmplat chiar în ajunul plecarii şi tocmai în ziua de care se ferea. L-au dus paşii şi voinţa altora, unde nu trebuia. Puteau să meargă oriunde, numai la berăria aceia nu, şi să vie acolo oricând, numai la acea ora nu.

Da, era la o masă, spre geam, Vanda. L-a zărit, firesţe, când a intrat. Ceiace s'a întâmplat a fost simplu, dinainte aşteptat. Ea s'a ridicat la ora 8 fix. Luca vede şi acum poziţia acelor pe cadranul din stânga, dinspre bufet. Şi a eşuat. Zadarnic vrea el să se amăgească, să creadă într'o minune. Când au eşit şi ei prin uşa rulantă, Luca era la urma. Portarul i-a strecurat atunci plicul. L-a desfăcut, gâfâind, cum a ajuns acasă, dosit în bae. Inauntru, doar o fotografie. Aceiaşi de pe afiş, iar pe dos versurile, ascunzând, sub banalitatea lor, mii de pumnale ameninţatoare:

„De nu ţi-s dragă, tu-mi eşti drag,
Şi de-mi eşti drag, să te fereşti"...

Luca închisese în grabă, ca pe un monstru în întunerec, taina pe care socotea că va izbuti s'o înnece odată, în adâncuri, în mâlul uitării. Dar iată, acum se svîrcolea cu atât mai înverşunată, cu cât îşi întorcea faţa de la dânsa.

S'au oprit la izvorul dintre cele două văi. Un copil învîrtea la roata fântânii. Ţâşnea apa, cu gaze, crescând năvalnică şi proaspătă în găleţi. Au sorbit amândoi, înviorati. Apoi sus, în peştera cu aer de ghiaţă şi — mai sus — pe stâncile suspendate deasupra văilor...

De două zile, în plimbările lor peste coclauri sălbatece, în nopţi cu lună şi tăcere ce se topea, aurie, înnecându-i, Luca încercase neîntrerupt să-i mărturisească odată frământarea care îi făcea zilele de nesuferit, semnul care îi arunca zăbranic negru peste viitor.

De astă dată s'a hotărît. Incă din faţa cascadei i-a scăpărat pentru întâia oară în minte, limpede, materializată, ideea: cum să-ţi păstrezi echilibrul spiritual decât atacând faţiş restriştile ce te întâmpină. Vrea firea cu legile ei să te sdrobească? Nu şovăi! Rămâi cu mulţumirea că te prăvăleşti în luptă dreaptă, ca apa depe stâncile ce nu mai pot fi ocolite.

Dudu ajunsese pe cărarea şerpuită, drept în vârf şi îi făcea semn.

Poposiţi acolo, sus, între brazii ce stăpâneau împărăţia munţilor cu văile revărsate până departe, în larguri, Luca se aşeză lângă ea şi — înainte de a începe — tuşi o clipă:

— Vezi tu, Dudu... De mult... abia îl mai pot cuprinde cu gândul... ca idealul oricărui copil, şi al meu avea acea naivitate fermecătoare pe care unii o părăsesc, la un prag, pentru totdeauna. Dar pe mine m'a urmărit mai cu înverşunare, dela acea prefacere hotărîtoare. Copilăria şi-a statornicit zestrea îngerească definitiv, în traiul care trebuia să se scuture de pulberea astrelor, să-şi tragă hrana prin rădăcini tot mai adânc crescute în pământ. Aşa, viaţa mi-a fost călăuzită neîntrerupt spre întruparea unui vis nebunesc.

Să-mi făuresc o lume absolută a închipuirii, să desconsider realitatea goală, pustie, a tuturora. Cum ştii, m'am îndreptat spre artă, spre muzică...

Şi îi deşiră, pe îndelete, tot firul vieţii care îl adusese acum aici, în retragerea supremă din sânul naturii. I-a povestit toate frământările, toate chinurile isvorîte din ademenirea făpturii ce-l atrăgea spre pământ — Vanda, — şi a celeilalte, ce-l desprindea de viaţă, — Lori.

S'a terminat cu una, — s'a sfârşit cu cealaltă.

— Dar eu nu cred — reluă el, trist — nu cred că jocul lor m'a părăsit pentru totdeauna. Mă mulţumesc acum să trăesc în mijlocul lumii tuturora, ca îngerul căzut, dar păstrez încă, puterea de a mă refugia în împărăţia iluziei, atunci când primejdia unei lovituri m'o ameninţa.

Şi îspravi, coborînd glasul adânc:

— Fricâ mi-e, că glasul pământului nu mă va lăsa!

N'a reuşit, nici de astă dată să-i mărturisească, raspicat, pricina care îl sguduise, avertismentul ce-i primise şi îl ascundea de atatea zile, stăşindu-i sufletul ca vulpea furata din sanul spartanului.

Dudu nu era deloc turburată. Făcu haz şi glumi, multă vreme, cu „îngerul căzut" atras de „glasul pământului"...

Docarul trăncănea pe şosea, în bătaia soarelui, în alaiul prafului. Soţii Cireş se întorceau dela pădure, încununaţi în apus cu jerbe de raze, spice grele de lumină.

De departe, de dincolo de cei doi plopi, străjeri la cotitura apei, Luca şi Dudu se văd tronând în coşul trăsurii încărcate cu larbă înflorită. Leagănă capetele, în mersul de trap duruitor pe şosea, şi — aşa cum stau, înlănţuiţi pe dupa gât, cu obrajii în strălucire — parcă ar lălăi un vals ameţitor, prinşi în vârtejul de bal al sângelui.

Mai era o săptămână până la deschiderea şcoalei. De când se statorniciseră aici, în orăşelul cu mireasmă de sat, din preajma Prutului, unde aveau să-şi ducă viaţa de acum, Dudu şi Luca pierduseră şirul vremei. Toate zilele aveau un singur nume pentru Dudu, un singur nume pentru Luca, citit în ochii ei albaştri, scris în privirea lui de foc.

O sbughiau de dimineaţă, odată cu explozia de sulţe în răsărit, cutreerau pădurea, viile, dealurile. Câte odată, îşi puneau merinde în coşul trăsurii şi o porneau mai departe, dincolo de meleaguri ştiute. Poposeau pe unde se întampla şi făceau haz de toată nebunia lor, vagabonzi ai dragostei care nu cunoaşte hotar, nici sălaş dinainte chibzuit. Codrul Dobrinei, cu tainele ciripirilor şi a svonurilor desvăluite în adânc de întunerec, le era prieten şi frate, aproape în fiecare zi, iar când, printre zarişstea stejarilor răsărea lacul de la Creţeşti străjuit de sălcii plângătoare şi dincolo satul, cu sclipiri argintii în soare şi semnele unei lumi, străine de ei, — se întornau în casa lor, făurită numai de închipuire, cu crengi în care se leagănă soarele, cu murmur de poveste fără sfârşit.

O porneau, altădată, tot spre răsăritul soarelui, de cum se aprindea muchia rotundă la marginea câmpiei Dricului, şi ajungeau, când se înălţa la prânzişor, pe malul razului Recea, în faţa întinderilor de apă încreţită, mangaiată de adieri furişate apoi în foşnetul padurii de păpuriş. Săreau într'o barcă, lunecau lin peste noianul lichidului adormit şi se trezeau în poeni unde apa clipocea străjuită de armata săbiilor şi a sulţelor tremurătoare. Acolo, tolăniţi pe fundul bărcii, goi, în sărutările tot mai fierbinţi ale soarelui, Dudu şi Luca visau, uitaţi în legănarea fără capăt, suspendaţi între cer şi pamant.

După ce se cufundau în apele cuminţi, răsvrătindu-le cu sbenguiala lor sălbatecă — şi, deveniţi deodată copii, cei doi se săturau de împroşcarea războinică a stropilor şi bălăceala în belşugul necuprins, — se îndrumau răcoriţi, mai departe, în trapul căluţului harnic şi cântecul roţilor uşoare, prin miresmele câmpiilor, printre ogoare, peste dealuri, până colo, hăt, la capătul şesurilor, unde se vedea pânza mişcătoare de argint sclipind în lunca Prutului. Banchetul de pe iarbă cu orchestra rîului, simfonia frunzelor, păsăruici şi gâze, raze strecurate prezidând invitaţii, apoi aţipirea în murmurul de leagăn al luncii, hoinăreala şi scăldatul, îngândurarea, cu undiţa, la asfinţit, întoarcerea într'amurg, întovărăşiţi de ţiriitul greerilor, — toate acestea alcătuiau lumea lor, reală, desprinsă de cealaltă, care îşi desfăşura undeva, departe, într'un vis uitat, mările de întunerec.

„Fericirea o aflu, întreagă, în picături de viaţă. Ca cerul într'un bob de rouă. Vremea asta, pe care o trăesc acum, — iat-o: un strop limpede, străpuns de o rază, spânzurînd în vârful unui fir de iarbă.

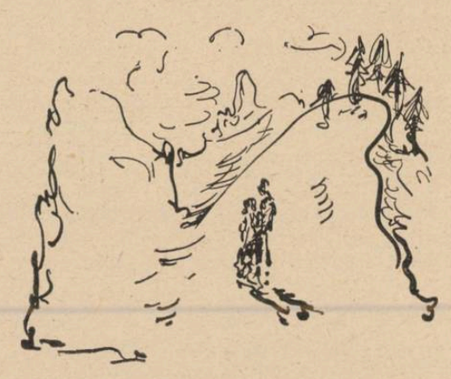

Ce gânganie, ce furnică neştiută va clătina bucuria sortită, oricum, pieirii"!...

Luca întinse braţul, simţi mijlocul tovarăşei.

„Nu, nu! astea-s clipe, firesţe, ca orice clipe, trecătoare. Dar pe deasupra lor, iată, aici, dăinuirea. Care atârnă numai de voinţa ta, de închipuirea ta".

Îi fugi gândul, deodată, în trecut, şi reveni, cu gust de cenuşe în gură.

Dar astăzi e altceva.

„Deaceea ai rămas desamăgit, fiindcă ai căutat întruparea unei închipuiri absolute. Dar acum ştii ce ai de făcut. Mulţumeşte-te cu realitatea împodobită doar cu imaginaţia ta. Ce nu se poate obţine astfel!... Nu numai refugiul sterp în iluzie, dar chiar transformarea realităţii. Există oameni cari sunt creaţia imaginaţiei altora. Devin într'adevăr ceeace îşi închipue alţii, sau chiar ei, despre dânşii".

Aşa îşi socotea el viaţa cu Dudu.

O! de-ar putea stăpâni voinţa de amăgire, de-ar izbuti să înlăture, cu piciorul, svârcolirea de viperă a realităţii!...

Au intrat pe nesimţite, din câmp, pe străzile târgului, goale, cu locuinţe adormite în tăcere de cătun uitat.

Casa lor era în spatele Episcopiei, acolo de unde se întinde valea cea mare împânzită cu căsuţe văruite, cu prispă, printre grădini.

Balconul, cu stâlpii rotunzi şi albi, evocând coloanele templelor antice, se vedea de departe, din capătul străzii, în fundul curţii largi, aşternută cu iarbă, iar în faţă răzoare de flori, de o parte şi de alta doi nuci bătrâni, plopii dealungul gardului, tufe de liliac dela poartă la scară. Un chioşc năpădit de verdeaţa care sta să-i astupe intrarea, apoi portiţa dela vie. Dincolo, raiul grădinii. Mai întâi caişii. Işi scuturau roada, care tapeta ca nişte pui de aur greu, covorul verde de lângă tufele de smeură. Iar via aduna acolo, pe cohorte, cu aracii căpitani, aliniaţi, toate varietăţile de la poama măruntă cu bobiţe ruginite, capsule cu licoarea concentrînd văzduhul de busuioc al altarelor, până la ciucurele imperial, cât oul de vrabie, cu transparenţe de topaz şi reflexele pe câmpii ale tuturor răsăriturilor triumfale şi asfinţiturilor palide, dela Austerlitz la Waterloo.

— Deschide-ţi larg, porţile!

Dudu întinse braţul într'un gest teatral şi-şi scutura pletele, sglobie. Rădea, în extaz, cu ochii, cu dinţii şi gropiţa din obraz, cu toată făptura. Şi aurul luminii se logodea cu tezaurul blond al capului, se topea în catifelarea de caisă coaptă a pieliţei obrazului.

Soseau amândoi, Luca şi Dudu, purtându-şi inimile, trofee sub arcada zilei care se închela încă odată, deplină, peste prisosul fericirii.

Dudu sărise din trăsură înainte ca Luca să prindă de veste şi năvăli în casă, sburând pe scara de piatră, trântind uşile la antreu; ajunse în birou, luă fotografia lor şi prinse în ramă, deasupra, crenguţa cu trifoi înflorit, cu frunza mare în patru foi, păstrată în taină din hoinărelile lor pe câmp.

Paşi se auziră la intrare, o clanţă deschizându-se... Dudu întinse mâna să pună poza la loc, cu ochii la uşă. Un ciocnet mic... şi călimara, răsturnată, îşi întinsese toată cerneala pe birou.

— Ce-ai făcut!...

Un fior de groază, absurd, o străbătuse până în tălpi.

— Nimic, Luca! Uite... am vrut...

N. N. TONITZA — Autoportret

Nu-şi mai putea potoli respiraţia. El o luă, blând, în braţe, o sărută zâmbind:

— Copil ce eşti!

Dar ce presentiment le dădea târcoale, la amândoi, în îmbrăţişarea cu fiori de desnădejde?

Dudu se smulse din braţele lui, luă repede cărţile de pe birou şi scoase sugătoarea galbena pe care lacul de cerneală arborase dintr'odată steag de doliu. Abia făcu însă o mişcare şi de sub hârtia murdară căzu la picioarele ei o fotografie. O ridică repede. Sprâncenele se încruntară, privirile fulgerau.

— Ce-i asta, Luca?

Chipul femeii din poză râdea drăcesc, cu o floare între dinţii albi şi şerpi de smoală în par.

— Nimic... o artistă... Ştiu şi eu... citeşte!

Intr'adevăr, jos era tipărit, pe pieptul ei bombat, în umbră, cu litere albe: *Vanda Priveşteanu, în Carmen.*

— Cine ştie de când stă acolo! O fi căzut, rătăcită din colecţia ta, din album, a ridicat-o cineva şi...

Dar Dudu rămase pe gânduri.

— Eu nu-mi aduc aminte de ea...

Păşi spre camera ei, încet, se opri în uşă, frământată:

— Şi totuşi...

*

Dar nu ameninţările lumii din afară îl îngrijorau pe Luca. Nici furtuna pe care o simţea, zi cu zi, cum se pregăteşte aici, alături de el, în sufletul răscolit de bănuială, al Duduei.

Altceva, hotărîtor pentru întreaga lui existenţa, un sentiment că ceva s'a schimbat, definitiv, în viaţa lui de până acum, fremăta în adâncuri, clocotea înăbuşit, cu răbufniri ce-i prevesteau o nouă aşezare, din temelie, a lumii lui interioare, asemenea marilor prefaceri cosmice care nu pot lua fiinţă decât prin cataclisme.

De această uriaşe zguduire, vestită clipă cu clipă, mai aproape ca oricare alta, purtată întrînsul neîntrerupt, însemnată cu fiecare mişcare, cu fiecare gând, cu orice pornire atât de străină fiinţei pe care şi-o cunoştea înăuntru, de atâta vreme, — de această neaşteptată îngrijorare era încolţit, mai mult decât de oricare altele, sufletul lui Luca.

S'a dovedit, mai curînd decât s'ar fi gândit, că spaima lui de un nou scandal pe care ar fi putut să-l facă Vanda, fusese închipuită.

Aşa cum sta, răzimat de stâlpul ceardacului, urmărind fuioarele fumului de ţigară, smulse de adierea înserării şi destrămate sus, peste frunzele liliacului din faţă, îşi vedea tot trecutul ce-l legase de ea, risipit printr'o singură atingere, ca floarea făcută scrum de degetul ce-o găseşte între filele îngălbenite de ani.

A fost un jalnic gest teatral toată povestea de prost gust senzaţional, a ilustratei primite la Cernăuţi.

Măcar dacă ar mai fi trezit fiorii proaspeţi de altădată, măcar dacă şi-ar fi recunoscut şi el, chiar cu acest trist prilej, sufletul de atunci, vibrând cu toate coardele de freamătul poeziei stârnite la orice adiere!... Nici Vanda, hotărît, nu mai credea în ceeace îndrăsnise să insinueze, nici ea n'a putut susţine, cu o fărâmă de convingere, jocul afişat cu atâta zădărnicie.

Şi tocmai asta era pentru Luca, marea tristeţe ce-l învenina astazi, întinsă ca un giulgiu peste toată viaţa lui trecută.

Nu întâlnirea aceea, pe strada pustie, plesniţi de ştichiurile ploii de toamna, în oraşul de provincie murdar, nici pornirea detestabila a femeii pe care o iubise, nu întareau mahnirea lui Luca.

Precum, nu erau de ajuns hârţuelile tot mai aprinse pe care Dudu le provoca acasă, obsedata de rândurile de ameninţare citite pe dosul fotografiei cazute între ei cu simulări de banală fatalitate.

Era, peste toate acestea, vasta orhestraţie funebra a unui sfârşit, era un prelung adio dela tot ce a fost, în sensibilitatea lui de odinioară, pur şi înaripat, era moartea tinereţii.

Căci...

— Dragă Luca, te-ai gândit serios la ce ţi-am spus adineauri?

Revenea, bosumflată, cu iscodiri de pisică în trup, Dudu, răspandind din întreaga făptură mangaierea adormitoare a împacarii.

— Ei, hai, dă mâna încoace, ursule...

El tăcea. Strângea dinţii şi nu izbutea să-şi înăbuşe amarul revărsat în suflet, năpraznic, cu devastări şi pustietăţi de mâl.

— Ei, ei, iar te-ai întunecat, nesuferitule...

Îi luase mâna şi îl mangaia acum, revărsându-i pe obraz tot văzduhul înviorător al primaverii ei.

— Cine e de vină că am ajuns aici? Ia spune-mi!

Intr'adevăr, numai el. Numai el fusese acela care se ascunsese, laş, de teama unor complicaţii neaşteptate şi nu izbutise să-i destăinuiască deadreptul, atunci, după ce au trecut pe la cascada din munţi, toată întâmplarea aceea care le zdruncinase atât de penibil armonia abea înfiripată.

Dar poate că mai bine a fost aşa, tocmai o zguduire ca asta trebuia poate să se întâmple ca să se statornicească definitiv echilibrul traiului lor.

Luca o luă de mână şi o duse, încet, în casă. Scotoci tăcut, prin saltare, scoase ultimele vestigii ale trecutului, câteva scrisori, fotografia şi o crenguţă uscată de liliac.

Se aşezară în faţa sobei. O flacără răsări vioaie, se înfiripă în maldărul aruncat deasupra, începu să pâlpâie pustiu şi cuprinse apoi, grăbită, în îmbrăţişări lacome, trupul tinereţii lui ce se mistuia trosnind surd, foşnind dureros.

De acum pacea se întinse pentru totdeauna, peste frământările sufletului de odinioară, de acum trecutul, năruit în propria-i criptă, era pecetluit, închis cu zăvoare ce nu se mai pot trage niciodată.

Se ridică, târziu, înălţând fruntea din apele visului şi rămase drept, cu braţe deschise, în faţa lui Dudu.

Povestea dintâi

de NELA STROESCU

Pretutindeni nu era nimic, decât în pâclă şi 'n apă El şi duhul necurat. Şi El era bătrân, bătrân şi obosit, — iar pretutindeni nu era nimic.

Dac'ar fi trecut măcar o pasăre în zbor... şi-ar fi aninat un deget de undiţa ghiarelor ei, şi o clipă în veşnicia de sbucium s'ar fi odihnit.

De-a-valma, nori şi ape se rostogoleau necontenit, şi pretutindeni nu era nimic alt, decât El şi duhul necurat. Şi El era bătrân, bătrân şi obosit; pleoapele gândului i se închideau şi totul se rostogolea, val-nor, nor-val.

Atunci porunci duhului necurat să se afunde în ape, să-I aducă sământă de pământ. Dar duhul necurat nu era dintre cei cari se pleacă, — a râs de Bătrân şi de oboseala Lui şi nu L-a ascultat. Bătrânul zâmbi cunoscând zădărnicia împotrivirii, şi se culcă în volbura apelor. Iar cum se culcă, adormi.

Dormea, şi acum apele făceau un mare vârtej în preajma Lui, că El era nemişcat şi totul se rotea vâjiind. Talazurile veneau spumate, iar tot ce era moarte în nemărginirea veşniciei, tot ce era putreziciune şi murdărie în volbura fără sfârşit, se aduna mereu prejurul Lui, crescând morman.

Bătrânul dormea, dormea cu oboseala veşniciei în vine, iar gunoiul creştea şi se dospea frământat de duhul necurat. Din putregai şi moarte se adunase un uscat cu miasme veninoase şi bălţi cu ape groase şi băloase. Şi acest uscat creştea necontenit, iar necuratul îl însămânţa. Aşa au început a se ivi pomi ciudaţi, cu trunchiul chinuit şi gros, fără frunze, cu flori: guri cangrenate mişcând limbi negre şi cleioase hămesite de pradă; iar alţii păreau nişte mâini monstruoase şi vinete, încovoindu-şi degetele apucătoare.

Ierburile se încolăceau ca şerpii, iar printre toate aceste spurcăciuni înţepenite 'n loc şi greu duhnitoare, mişcau alene trupuri diforme alţi monştri târîtori sau zburători. Pasări cu păr lung şi cu dinţi, desfăceau aripi pieloase; iar în mlaştini de catran se tologeau baluri cu capul cât pumnul, cu trupuri de bivoli, tăind noroiul gros cu cozile solzoase. In ape foiau fiinţe fără formă, fără culoare, — un stomac şi o mişcare doar.

Din moarte şi venin, se înălţa o viaţă clipocitoare şi monstruoasă, sfârticându-se mereu şi crescând la loc, — ca viermii. Că din gunoi uscatul creştea necontenit, iar peste el împărăţea duhul necurat. Şi Bătrânul dormea.

Flacări care nu ard, ţâşneau din putreziciune şi porneau în danţ nebun, luminând ape vâscoase, forme ameninţătoare.

Şi Bătrânul dormea; prejurul lui, duhurile făcute sul ocolindu-L, se depărtau ca un fum greu de jertfă spurcată.

Dar peste urlete sparte şi chemări răguşite, a înălţat deodată bâzâit limpede, făptura de aur întunecat a unei albine.

Ea trecu pe lângă marile flori duhnind moarte, peste stârvuri şi trupuri prinse 'n platoşe largi de oase ghimpoase şi veni spre Bătrân. Ii cântă uşor din aripe străvezii şi El înţelese.

. . . . . .

S'a sculat. A păşit domol spre marginile uscatului pe care bulboanele hăului îi sporeau. Se liniştiră apele. Iar El cuprinse în braţele Lui odgoanele-i aspre, necuprinsul uscat, într'o cumplită îmbrăţişare. Uscatul gemu încovoind spinări de munţi aplecându-se în văi. Ape limpezi ţâşniră din adânc, foc mistuitor izbucni. Crivăţ de ghiaţă risipi miazmele grele. Foc, apă şi vânt spălară uscatul, născură pământul.

Atunci Bătrânul, învârtind mâna, bolti deasupra pământului cerul albastru şi lăsă ca iar să se iveasca viaţa.

La început sfioasă, ascunsă în scorburi adânci de stâncă, apoi tot mai semeţ ridicându-şi fruntea spre Cel de dincolo de cer.

Dar albina rămase binecuvântată: dulce să fie rodul ostenelilor ei şi lumină fără prihană să ardă ceara frământată de picioruşele ei.

Poem

Aşa puţin te-asemeni cu visul meu întreg
Că gandul nu 'ndrăzneşte să-atingă osteneala
Tăcerilor întregi, mătase ireală
A unei alte forme, a unui alt prezent...

Poemul trist şi gol, l-am scris cu slovă plânsă
Condeiul care-a strâns întreaga plăsmuire
A cetăţilor ruinate ascunse printre brazi
Il simt, întârziere pe margine de ape...

Bolnavă mâna-atinge întinderile toate
Ca să culeagă pur, lumina mincinoasă
A stelelor ce cad pe ape verzi lucioase...

URSULA BIJI

Linişte veneţiană *)

Când cerul sângerează ca fruntea unui Christ
Monahii înserării tămâie zare-albastră;
Mereu l'aceeaşi oră când trece iachtul trist
Veneţia se roagă în liniştea sihastră.

Luminile s'aprind în candelabrul serii
Şi 'n turnul din San Marco minutele s'adună.
Imbătaţi de parfumul din crinii tăcerii
Dorm porumbeii albi cu ochii către lună.

Pe apa de safir se plimbă în gondolă
O tânără prinţesă cu ochii de mister;
Sub vraja melodiei desprinsă din mandolă,
Intinde mâna albă spre-al nopţii juvaer.

I. STANCIULESCU-MEHEDINŢI

*) Din volumul „Cunună albă" ce va apare în curând.

In genul lui * * * MISTERUL ADRIANEI

Pe Adriana Dragu am cunoscut-o întâia oară într'un sfârşit al amurgului pe malul abrupt al mării, la Balcic. Aşezat pe bordura de piatră a digului, la poalele căruia încărunţite de spuma mării se înfigeau diverse specii de scoici, făceam, ca întotdeauna la ora asta, filozofie. Mă gândeam la misterul acestei vieţi care vine şi pleacă ca valurile care veneau din larg ca să se spargă, încovoindu-se ca nişte coame, lânga dig şi apoi se întorceau unul după altul în imensitatea mării. Pentru ce tot zbuciumul acesta în natură şi în sufletul omenesc care asemenea naturii se zbate încolo şi încoace de pereţii vii ai corpului într'o simfonie neîntreruptă? Dece ? Pentruce ? De unde vine acest mister care nu poate avea nici o lămurire, nimeni n'ar putea s'o spună. Nici un poet, nici un savant, cu toate ideile lor adânci, cu tot bunul simţ şi toate mijloacele de întrospecţie şi autocritică nu vor reuşi elucidarea acestei probleme.

In timp ce mă gândeam la lucruri atât de subtile fără să izbutesc a le elucida, apusul se întorcea în mare de unde soarele răsărise dimineaţa atât de biruitor. Vai, nici strălucirea soarelui nu era veşnică. Iată, noaptea venea opacă, sus se aprindeau miile de lumini ale constelaţiilor risipind o pulbere galbenă, care plutea în Univers şi se reflecta în mare într'o armonie extraordinară şi mistică.

Vai, ce superbă era desfăşurarea naturii, şi cât de banală viaţa oamenilor ! nu m'am putut împiedeca să remarc, mut. Ce greu era a ieşi din banal ! Cu toată inteligenţa noastră, ascuţişurile ei nu pot pătrunde adâncul neînţeles al tuturor celor ce ne înconjoară. Şi totuşi trăim, de pe o zi pe alta, robiţi de simţuri, întâlnindu-ne unii cu alţii şi făcând conversaţii unul cu altul despre noi înşine, despre întâmplările petrecute altora, despre caracterul şi particularităţile fiecăruia, şi viaţa totuşi nu ne oferă nimic din faţa ei acoperită de neînţelesuri, nici o evaziune. Să pleci ! Dar unde ?

Marea totuşi, în seara asta, îmi dădea impresia unei plecări, un vapor strălucea în depărtare plutind spre alte zări, ca în vis. Cu toată logica mea, şi deşi dispus, mă simţeam trist.

In seara aceea am cunoscut-o pe Adriana Dragu. Nu mi-aş fi închipuit că aceiaşi mare pe care silueta ei o stăpânea, o va primi curând în braţele ei pentru totdeauna. Poate însă că erau sortite dela început una alteia, şi eu n'am înţeles. In viaţă treci aşa de uşor pe lângă lucruri fără a-ţi da seama de puterea lor.

Adriana Dragu sosise probabil de curând în staţiunea elegantă de pe malul mării, altfel nu puteam să-mi imaginez care clipă de neluciditate o cuprinsese în ea încât să nu o fi văzut când eventual a trecut pe lângă mine. Era foarte frumoasă. Avea un chip oriental, prelung, totuşi o siluetă sportivă. Ii plăcea să se plimbe seara pe dig singură cu viaţa ei, căreia, în alte ocazii nu-i refuza plăcerile, fiind o fată tânără şi modernă.

A intrat ea în vorbă, adresându-mi-se ca şi când ar fi vorbit cu sine, încet, şuerat :

— Ce bine e să stai departe de lumea aceea gălăgioasă, nu-i aşa domnule Serafim ?

M'a uimit că îmi cunoaşte numele mic, toată lumea îmi spunea Rafy. I-am atras luarea aminte :

— Mi se pare curios să aud acest nume de pe buzele d-tale.

Adriana a zâmbit, arătându-şi dinţii de şoarece pe care lumina difuză a serii îi făcea strălucitori ca vaporul care se pierduse după orizont.

— Ai fi crezut că sunt o fată modernă fiindcă am curajul să mă plimb pe dig într'un mod solitar, neînsoţită de vreun cavaler din aceia care abundă în staţiuni. Ei bine, trebue să-ţi fac o mărturisire : Urăsc lumea aceasta superficială. Dincolo de graniţă, îmi arătă dunga mării, în occident, sunt altfel de oameni. Mult mai rafinaţi şi adăpaţi la civilizaţia secolului al XX-lea. Acolo o fată care se plimbă singură pe dig nu e suspectată de nimic „louche".

— Exagerezi, d-şoară, i-am răspuns. Pe mine m'a mirat doar că îmi spui pe nume.

— Numele d-tale îmi place, a răspuns zâmbind ironic, are ceva din nostalgia mării.

— E demodat pentru secolul acesta, i-am răspuns.

— O, secolul acesta, a zâmbit iar sarcastic. E atâta ipocrizie, atâta goană după noutate pretutindeni.

●

Câteva minute mai târziu, eram buni prieteni şi sinceri împreună parcă ne-am fi cunoscut de toată viaţa. Atunci am auzit acea stranie poveste care încă îmi mai sună cântecul ei în urechi ca vocea aceea a valurilor ce goneau la picioarele noastre ca să se înece iar în mare.

Adriana Dragu nu era născută pe meleagurile noastre. Mama ei, franţuzoaică, o născuse la Nisa unde se dusese să-şi înece amarul unei experienţe ratate după divorţul de soţul ei bogătaşul român Dragu. La Nisa, în acea atmosferă, având o vilă sudică, crescuse tânăra fată până la vârsta de şaptesprezece ani, necunoscându-şi tatăl care neadmiţând paternitatea copilului, nu-şi exprimase nevoia de a o vedea.

Pe când Adriana avu şaptesprezece ani, mama ei muri ucisă de un accident de automobil. Atunci Adriana se întorsese în ţară, la Bucureşti, apoi la moşia tatălui ei, acum recăsătorit cu o femee neînţelegătoare. Câte umilinţi a suportat acolo, am bănuit din vocea voalată a Adrianei, până când l-a decis, prin toate mijloacele raţiunii — Adriana avea un dar de exprimare foarte uşor — pe tatăl ei să-i dea partea ei de avere şi libertatea personală, de care fata asta mândră, crescută în apus, avea atâta nevoe.

De atunci, Adriana mai fusese odată în străinătate, colindase toată Europa mânată de aventură, apoi se întorsese în ţară, dându-şi seama că mirajul fericirii nu se găseşte decât în interiorul fiecăruia. In cele din urmă îndrăgise marea, cu misterul ei de nepătruns, cu întrebările ei ce nu se puteau deslega, cu viaţa ei liniştită, deşi zgomotoasă, şi îşi cumpărase o vilă în Balcic, pe care o mobilase după gustul ei. La dragoste, sufletul ei idealist se gândise adeseaori dar era convinsă că aşa cum şi-o imagina nu se trăeşte decât cu tine însuţi, îndată ce intervine o a doua persoană lucrurile devin banale. Nu, convingerea fermă a Adrianei era că nu va putea găsi în lumea asta un suflet asemenea ei. Se resemnase. Dar câtă durere în resemnarea asta ! Din discreţie, n'am mai întrebat.

Intr'un târziu, am constatat că stătusem toată seara împreună. Acum era târziu, ce oră să fie ? Nu ştiam. Nimeni n'ar fi putut s'o spună.

In spatele cuvintelor Adrianei însă, în fondul sufletului ei, o bănuiam ascunzând ceva, un mister straniu, pe care nu voia să mi-l spună. N'am insistat.

Am mai întâlnit-o după aceea în diverse grupuri gălăgioase, de tineri fără griji, unde nu mă aşteptam s'o văd şi pe ea. Făcea faţă fără să se observe nici convorbirea noastră, părea că a şi uitat-o. Diverse persoane au venit apoi să-mi raporteze diverse lucruri din biografia Adrianei pe care ei le socoteau drept compromiţătoare. I-am ascultat politicos, dar din discreţie n'am auzit prea bine ce spuneau. Adriana mi-era dragă şi poate, în adâncul simţirii mele, o iubeam cu oarecare pasiune. Era atât de stranie şi mă interesa fără să o fac intenţionat. Ea, în schimb, se cufunda într'o indiferenţă tot mai mare, la adresa mea. Sau poate numai aparent. Cine poate şti. Femeile simt de multe ori nevoia unei vieţi de aparenţe sub care se ascunde un adânc mult mai complicat pe care îl păstrează pentru visele lor singuratece. In orice caz, nu-mi puteam face iluzii decât cu raţiunea. Dar oricum întorceam lucrurile, problema era prea adâncă pentru a mă lămuri.

De sinceritatea Adrianei, însă, n'aveam nici o posibilitate de 'ndoială. Ea nu iubea pe nimeni. Deşi veselă în aparenţă, era melancolică, dădea impresia unui „laiser-aller" foarte dezvoltat în cazul ei. Inteligenţa ei destul de frumoasă, părea că îi da toate argumentele pentru această dispoziţie perpetuă. Era cu adevărat nenorocită? N'aş putea spune. Avea totul în faţa ei, viaţa i se deschidea cu toate surprizele şi neplăcerile cotidiene, dar viaţa aşa cum e trebue acceptată prin toţi porii. Şi Adriana era încă tânără !

Astfel filozofam adesea în tăcere, izolat de gălăgia staţiunii în mine însumi. Nu m'aş fi aşteptat niciodată la denodământ. Acela veni într'o zi : Adriana dispăru, apoi după trei zile trupul ei fu aruncat de valuri la Ecrene. Părul ei negru era plin de alge, ochii ei închişi pentru totdeauna.

Aş fi crezut într'o coincidenţă, dacă barcagiul Ali nu mi-ar fi adus a doua zi o scrisoare găsită în corsajul ei şi adresată mie. Apa îi spălase literile, totuşi, cu multă răbdare, am reuşit să-i clarific conţinutul.

Dragă Serafim,

Eu plec pentru totdeauna. Ţi-aduci aminte de acea seară când am stat pe malul mării într'o lungă convorbire ? Nu ştiu ce m'a determinat să-ţi descifrez sufletul meu ! N'am mai făcut-o niciodată, alături de nimeni. Păstrează-mi pentru totdeauna misterul, fără a încerca să-l pătrunzi. Uită-mă. Totuşi, într'o seară ca aceea, mai adu-ţi aminte de mine, de înfrângerile şi idealurile mele şi înţelege-mi cel puţin tu gestul morţii mele. Sunt femei care nu sunt făcute să înfrunte monotonia vieţii.

Adio,

Adriana.

P. S. Cred că aş fi putut să te iubesc.

Am rămas multă vreme după aceea, cuprins de meditaţie. Acel „Cred că aş fi putut să te iubesc"! Cochetărie ? Un ultim apel adresat vieţii? Cine ar putea şti? Apoi încetul cu încetul am început s'o uit... Dar sunt uneori înserări pe malul mării...

BELZEBUTH

Centenarul lui Emile Zola

(Urmare din pag. I-a)

personagiilor sale, Zola domină în schimb manifestările colective, forţele confuze ce animă grupurile. In această descriere, literatura lui are putere de sugestie şi adevăr. Zola nu se opreşte însă la aspectul material, concret, al acestor manifestări. El trece dincolo, ajungând la un fel de transfigurare, până la o ridicare a lor pe o treaptă superioară, de unde iau o nouă semnificaţie, mai generală şi mai adâncă. Atât Jules Lemaître cât şi Emile Faguet au insistat asupra acestei trăsături, comune de altminteri cu literatura romantică. Prin suflu poetic şi noutate a indicelui de viziune, Zola reuşeşte să dea grădinii Paradou o existenţă autonomă, ridicând-o până la realitatea unei „fiinţe mitologice". Tot astfel, curtea interioară din Pot-Bouille *sau mina din* Germinal, *devin, întocmai ca şi* Notre-Dame de Paris, *adevărate personificări, impunându-se spiritului nu atât prin descrierea minuţioasă, cât prin puterea de transfigurare a poetului. Descrierea lui Zola caută să intereseze personagiile în ambianţa lor naturală, definind legăturile ce se ţes între oameni şi lucruri. Acestea din urmă participă într'o oarecare măsură la drama omenească şi nu întârzie de a lua, prin calitatea lor de martori, semnificaţia unei prezenţe. De altminteri scriitorul însuşi, analizându-se, defineşte nevoia sufletească a unei atari personificări. Iată cum explică autorul personificarea Parisului din* Une page d'amour : ...„*Eh bien! dès ma vingtième année, j'avais rêvé d'écrire un roman, dont Paris avec l'océan de ses toitures, serait un personnage, quelque chose comme le choeur antique. Il me fallait (...) l'immense ville à l'horizon, toujours présente, regardant avec ses yeux de pierre le tourment effroyable de ces créatures*"... (Le roman expérimental. *Paris. Charpentier. 1880 pp. 232-233).*

Fără cultul şi, am fi tentaţi să scrim, fără idolatria sa pentru disciplinele ştiinţifice şi metodele experimentale, Zola ar fi putut ajunge la creaţia unor mituri poetice, impresionante prin grandoarea şi semnificaţia lor. A fost însă fascinat de prestigiul ştiinţei şi de exactitatea metodelor ei. Fascinaţie de autodidact sau de neofit. Zola s'a identificat deci cu disciplinele ştiinţelor naturale şi, aşa cum o mărturiseşte în studiul său manifest, Le roman expérimental, *a contribuit la efortul secolului, „la marea operă care era cucerirea naturii". In această întreprindere vastă, Zola îşi rezerva fenomenele sociale, pe care urma să le studieze şi să le descrie după principiile postulate de Claude Barnard pentru fiziologie şi medicină. A intervenit în acest punct însă pe deoparte temperamentul excesiv al scriitorului, iar de alta zelul lui de adept al ştiinţismului. El a condus principiile ştiinţei până la ultimile lor consecinţe. A împins observaţia şi notarea detaliului până la inutilitate şi profuziune. Reacţionând împotriva literaturii „idealiste", s'a diriguit cu deosebire către funcţiunile fiziologice şi către manifestările instinctuale ale omului, sau către aspectele cele mai proprii a stârni repulsia şi revolta morală a cititorilor. A stăruit în aceste descrieri cu tenacitate şi lipsă de mlădiere, acumulând neobosit orori şi complăcându-se în amănunţirea lor. A trezit astfel reacţia unei părţi din public şi a câtorva din tovarăşii de scris. Trebue să vedem aci o formaţie sufletească simplistă, conducând la concluziile extreme ale unei premize date. In posesia unui principiu de lucru, Zola nu a ştiut să se limiteze, să lucreze cu nuanţe şi să introducă frâne şi spirit de măsură. El nu cunoaşte reticenţe, şovăiri şi scrupule intelectuale. El e simplist, excesiv şi, subt acest raport, intolerant. Este caracteristică obiecţia p care o face într'un loc lui Sainte-Beuve care, deşi formulase cu claritate aceiaş „metodă experimentală" dela care se reclama şi Zola, nu a condus premizele acestea până la încheerile lor logice. Zola se declară „dezorientat şi supărat" de scrupulele lui Sainte-Beuve, în care vede un spirit femenin, complăcându-se în „subînţelesuri şi lucruri vagi". Obiecţia defineşte omul cu toată rigiditatea sa intelectuală.*

Nu trebue să vedem deci în graba cu care Zola a îmbrăţişat metodele şi spiritul ştiinţific o simplă înrâurire a progresului ştiinţei şi a filosofiei materialiste de vulgarizare a vremii. Rigoarea şi spiritul de prudenţă, cercetarea răbdătoare şi experimentarea neobosită, supunerea la realitate şi nevoia unei discipline interioare specifice spiritului ştiinţific, întâlneau corespondenţe precise în formaţia sufletească a lui Zola.

Scriitorul naturalist a adăugat însă temperamentului combativ şi imaginaţiei romantice o disciplină şi un înăscut spirit sistematic. Era ordonat şi meticulos în organizarea muncii sale ca şi în distribuirea în ordonanţe echilibrate a materialului pe care îl aduna. Opera lui are în construcţia ei ceva simetric. Romanele sale sunt bine închegate, au o „compoziţie" riguroasă, în care părţile se presupun reciproc, iar acţiunea îndemânatec pregătită este condusă treptat până la sfârşitul ei logic. Această schelărie simetric dispusă şi îngrijit articulată susţinea o expunere clară, explicită, fără subtilităţi aluzive. Zola nu cunoaşte sugestia discretă şi atingerea uşoară de pensulă. El defineşte brutal. colorează intens, obţine efecte prin opoziţii puternice de tonuri. Scrisul lui afirmă sau neagă energic, fără rezerve mentale, descrie apăsat, expune logic. Zola nu evocă şi nu lucrează cu nuanţe; el are nevoe de claritate, de preciziune, de, ceia ce el numea, adevăr. Era strein de orice complicaţie sufletească, putând pune surdină afirmaţiilor sale răspicat sau putând atenua netezimea de contur a descrierilor sale pline de cruditâţi.

Cu această metodă de lucru şi în acest spirit, Zola a întreprins o „istorie naturală şi socială a unei familii subt al doilea Imperiu". Dar enunţarea e incompletă. Dincolo de urmărirea arborelui genealogic al unei familii, de ilustrarea teoriilor în circulaţie asupra eredităţii sau de vădire a determinismului în viaţa socială, alcătuind osatura teoretică a operei sale, Zola a încercat să transpună într'o mare epopee viaţa socială a unei perioade bine determinate dela mijocul secolului trecut.

Infăptuirea acestei vaste opere cuprinzând douăzeci de volume, dovedeşte un puternic suflu epic, o mare putere de sinteză, o organizare metodică a materialului şi o remarcabilă facultate de a anima mulţimile. Opera este gândită organic şi monumental, dar realizarea ei păcătueşte prin inegalitate, simplism, stridenţe şi disarmonii. Autorul a scris pagini de mare intensitate dramatică şi a cuprins o societate în varietatea ei de planuri, dar transpunerea în operă prezintă adesea naivităţi şi stângăcii. Documentarea lui, oricât va fi fost de conştiincioasă, a fost făcută febril, iar cunoaşterea câtorva din mediile descrise a fost superficială. Opera nu se menţine însă prin coheziunea ei, prin întregul cadrului pe care artistul l-a conturat, ci prin frânturi de viziuni fericit exprimate.

Incheerea seriei Rougon-Macquart *a însemnat o etapă importantă în viaţa lui artistică. Mai târziu echilibrul dintre rigoarea metodei de observaţie şi tendinţele lui temperamentele, de poet şi vizionar, s'a rupt. Zola a evoluat către un fel de misticism social, cu accente de propovăduitor. Dar seria, neterminată, a celor patru Evanghelii nu adaugă nimic gloriei sale de scriitor.*

Privită senin, dela câteva decenii dela moartea scriitorului, opera lui Zola, cu toate stridenţele şi inegalităţile ei, dă totuşi o impresie de mărime şi forţă. Ea rămâne mărturie a unui scriitor de largă respiraţie. Omul a fost puternic, de o energie virilă şi susţinută; opera, ţintind construcţia de mari proporţii, prezintă însă de pe acum numeroase fisuri.

Dar poate că mai importantă decât opera, rămâne semnificaţia acestei activităţi literare, prin înrâurirea pe care a exercitat-o asupra literaturii franceze şi streine. Fără să afirmăm că romanul contemporan derivă direct din opera maestrului naturalist, vom observa că experienţa lui Zola a fost profitabilă evoluţiei literare a timpului nostru.

ION BIBERI

Cucernica aluzie

(Urmare din pag. 3-a)

— Ce-i acolo dascăle ?

— Târnave, părinte.

Vinul fusese bine răcit în fântână şi cheful a fost reluat cu o intensitate nouă. Dincolo de această alhimie glumeaţă era însă credinţa sinceră în puterea rugăciunii de a acţiona direct asupra materiei. El credea cu străşnicie în virtutea aghiasmei şi ştia să-i convingă pe cei mai încăpăţânaţi că limpezimea durabilă a apei se datoreşte sfinţirii iar nu simplei influenţe chimice a busuiocului. Mihnea însuşi fusese impresionat de energia cu care părintele susţinea acest adevăr creştin.

Această sacră pasiune se izbea de indiferenţa de ateu romantic a lui Ichim şi Mihnea se asocia până în cele din urmă, sentimentelor poetului admirat. Tot acest zig-zag de gânduri a trecut prin mintea musafirului într'o clipă, în zumzetul clasei care se juca deschizând şi închizând penalele colorate.

*

Peste amar de ani, părintele îl interesa pe Mihnea numai din punctul de vedere al neajunsurilor ce Sfinţia sa ar fi putut să pricinuiască aici în viaţa îmbâcsită a satului unui om candid, desarmat prin firea sa visătoare cum era Ichim. De obicei închidea urechea cu simţul burghez al uitării pe care şi-l cultivase, îndeajuns — după părerea sa — când părintele încerca morţiş să redea viaţă unor mofturi din acea adolescenţă irosită în umbra copilei Ilinca.

*

Ora de clasă s'a terminat. Sunt câteşi trei în odaia de recepţie a lui Ichim. El a dat la o parte clopoţelul de pe masă pentru a face loc tipsiei cu pahare de vin nou abia sosit. El cel deprins să-şi facă inamici cu talentul său de a şfichiui în versuri indiscrete revizorimea şi popimea, tace acum ca să aibă timp să coacă vreo epigramă şi lasă pe Mihnea să vorbească. Dar Mihnea nu cunoaşte planul şi se miră de liniştea blândă a poetului. Deci speranţe că va reuşi să-i reapropie pe cei doi consăteni, dânsul cel venit de departe. S'ar mândri, oricum, să deslănţue mai multă intimitate între aceşti oameni cari s'au plictisit poate unul de altul fiindcă, de cincisprezece ani, văd amândoi aceleaşi amurguri peste coperişurile de stuf.

Nicio voe bună mai temeinică nu se poate creea în provincie, când se reîntâlnesc vechi cunoştinţe înainte de cuvenita revizuire a vârstei fiecăruia.

In aceasta a găsit şi Ichim sămânţă de vorbă.

— El — spune dânsul arătându-l pe Mihnea sfinţiei sale — este contingentul cutare. Aţi fost promoţii apropiate, îmi aduc aminte, dar mi se pare că nu eraţi în raporturi prea bune.

Părintele dezaprobă cu un aer foarte blajin care nu pare potrivit cu obrazul său de vajnic flăcău valah.

Ha, cum nu o iubeaţi voi amândoi pe Ilinca ? stărui diabolic cu orice preţ poetul.

— El o mai iubeşte şi acum, răspunse preotul golind paharul cuviincios după un hohot scurt.

După pronunţarea acestei vorbe, aici în pieptul uneia din cele trei paiaţe ale vieţii inima s'a făcut ca un mărăcine de ghiaţă. Mihnea a simţit că trebue să toarne mult vin ca să-i topească ghimpii care îl împungeau sub coaste...

Curios, părintele n'a vorbit în acest an prea mult despre stupi. A stat aici în preajma aceluia care-i ucisese fericirea până când s'a terminat damigeana. Niciodată nu făcuse lui Ichim avansul unei vizite atât de lungi... Ichim era triumfător pentru asta mai mult decât pentru premiul ce-l luase. Mihnea se consola cu ideia că vizita lui a avut un efect miraculos asupra proceselor acestui sat din ceaţă...

SIMION STOLNICU

M. Kogălniceanu într'o nouă perspectivă

(Urmare din pag. I-a)

nici în timpul studiilor sale, ca la întoarcere să joace un rol în mişcarea politică. Mentalitatea sa însă se schimbă repede — „un au passé à l'étranger m'a donné plus d'experience que dix-sept passés en Moldavie" [6]), scrie el — şi nu-i mai surâde situaţia ce ştia că-l aşteaptă la Curtea domnească, mai ales când din diferite motive se produc încordări între el şi Mihail Sturza. Dar nici acum nu râvneşte amestecul în vâltoarea evenimentelor care curând avea să-l cuprindă. Este o scrisoare adresată surorilor sale în Noembrie 1836, atunci când el n'avea decât 19 ani, impresionantă prin maturitatea gândirii şi prin siguranţa de sine cu care-şi formula un ideal de viaţă lipsită de tot ce la vârsta sa l'ar fi putut ispiti. Un pasagiu în special merită să fie amintit, nu numai pentru învederarea afirmaţiilor de mai sus, dar pentru valoarea lui morală în sine şi pentru chipul cum caracterizează pe autorul lui :

„Voi lua în arendă un pământ şi-l voi lucra; voi putea să câştig destul pentru întreţinerea mea. Dar, îmi veţi zice, la ce-mi va servi cultura mea ? La ce ? Mai întâi, cultura îmi va ţine loc de lume; ea mă va îndepărta de intrigă, mă va obişnui să mă mulţumesc cu puţin, să fiu modest în faptele mele, să fiu liber în mijlocul sclavilor. Nu pentrucă situaţia de sameş e neînsemnată n'o vreau; nu, dar pentrucă fiind sameş eşti sclav, eşti serv, eşti clăcaş; şi eu nu vreau... Cultura mea îmi va servi să dispreţuesc pe cei mari care dispreţuesc pe oameni şi care se cred mai mult decât ceilalţi oameni. Toţi oamenii sunt egali, dar dacă nobleţea este ceva, eu sunt tot atât de nobil ca şi ceilalţi nobili ai Moldovei, cu toate că nu sunt la fel de mare în putere sau în bogăţie ca ei. De aceea ei au nu mai vor vedea niciodată în anticamerele lor" [7]).

Cu acest ideal de vieaţă tihnită şi retrasă, Kogălniceanu va fi totuşi în centrul mişcărilor dela 1848, 1859, 1862, 1864, 1878, pentru a nu aminti decât pe cele mai însemnate şi mai naţionale din furtunoasa sa existenţă, care aparţin, în fond, aceleiaşi categorii ca şi toate acţiunile sale de istoric şi de ideolog literar.

Cum s'a produs această schimbare fundamentală de atitudine şi cum se explică unitatea preocupărilor sale naţional-sociale, fie că se manifestă în *Introducţie* la Dacia Literară, fie în *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie naţională*, fie în discursurile sale în favoarea împroprietăririi ţăranilor, dela 1862, îmi propun să arăt mai departe.

G. C. NICOLESCU

1) M. Kogălniceanu, *Scrisori*, Buc. 1913, p. 5.

2) id. p. 45.

3) Chiar când, în *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie naţională*, vorbeşte, probabil sub influenţa lui Ranke (în legătură cu raporturile cu acest istoric, cf. I. Lupaş : *Leopold Ranke şi Mihail Kogălniceanu)*, care cerea istoricului să redea faptele aşa cum s'au petrecut în realitate, despre obiectivitatea ce-şi propunea să o păstreze ca istoric, adăoga imediat, sub influenţa recunoscută a istoricului rus Karamzin : „Imi veţi ierta numai o mică plecare pentru naţia mea".

4) M. Kogălniceanu, *Opere*, ed. Scrisul românesc, p. 112.

5) cf. M. Kogălniceanu, *Scrisori*, p. 38.

6) id. p. 147.

7) id. p. 166—167.

Cronica dramatică

Teatrul Național: „BARONUL", comedie în 4 acte de M. Sorbul. Dir. de scenă: V. Enescu.

O comedie spirituală, uneori amară, dar mereu amuzantă și susținută, este noua premieră a „Teatrului Național": Baronul. Piesa d-lui Sorbul este bine construită, elegant prezentată, admirabil interpretată. Trei calități care îi vor asigura un binemeritat succes.

Un tânăr baron, Anton de Frumosu, a sărăcit în urma unei vieți prea luxoase și a unei excesive largheți. In loc să se sinucidă sau să se rateze, baronul (d. Nicki Atanasiu), înțelege necesitatea muncii oneste și a vieții fără pretenție. De aceia, se angajează ca simplu vânzător într'un magazin de încălțăminte, sucursală a fabricilor miliardarului Theodor Udrea (d. Ghibericon). Mai mult chiar: ducând o existență extrem de modestă, făcând economii unsprezece luni pe an și jucând la bursă, reușește ca în fiecare an, să petreacă o lună de concediu princiară.

Aceasta este ideia inițială: dubla existență a tânărului baron. Restul trebue văzut, și nu povestit: e vorba de intervenția contesei ruse (d-ra Eugenia Zaharia), de un accident de mașină și o căsătorie. Evident a baronului cu prea frumoasa fiică a miliardelor, Tina Udrea (d-ra Elvira Godeanu).

Admirabilul actor Nicki Atanasiu, a fost, dealungul celor trei acte, simpatic, inteligent, elegant și a jucat încântător pe Anton de Frumosu.

Domnișoara Elvira Godeanu, în rolul Tinei Udrea, a adus frumusețea și sensibilitatea prețioasă. O actriță a cărei mari cariere e în deplină desfășurare.

In celălalt rol principal, d-ra Eugenia Zaharia, o excelentă actriță de comedie, a cărei absență n'am înțeles-o niciodată, a avut mare parte din succesul serii. Verva, humorul, frumusețea acestei actrițe, o arată ca unul din talentele cele mai complecte ale genului.

Dar distribuția a fost generoasă. Un alt mare actor de comedie, d. Ionescu Ghibericon a jucat pe industriașul Th. Udrea. Am putut să apreciem din nou comicul său savuros și *românesc*.

Apariția, scurtă a d-lui Florin Scărlătescu, a recoltat binemeritate aplauze.

Numai cuvinte bune pentru toți ceilalți, cu roluri mai mici: pentru d-rele Dina Mihalcea, Paula Cultza, d-nii Săvulescu, Conabie, Toma Dimitriu, Stroe Atanasiu, etc. Și să nu uităm că d. Polizu, în rolul valetului a făcut o frumoasă figură.

Un spectacol agreabil, interesant, datorită autorului și a interpretării.

Teatrul Ligii Culturale: „IMBRĂCAȚI PE CEI GOI" de Pirandelo. Direcția de scenă: N. Massim. Decoruri: Bragalia

D. **N. Massin** ne-a dat, după acel excelent spectacol „Fiecare cum vede", un alt Pirandello, mai puțin realizat, dar încă onorabil. Dacă „Fiecare cum vede" a fost o surpriză, „Imbrăcați pe cei goi" nu ne-a mulțumit în deajuns. Totuși, nu putem trece cu vederea faptul că regisorul a reușit să-și creeze o echipă din cele mai omogene, în care, excelenți actori ca d-na Eugenia Voinescu (dela Teatrul Național), d-nii Dinu Macedoncki, V. Crețoiu dela Teatrul Național care au susținut admirabil cealaltă comedie a lui Pirandello, împreună cu toți cei din actuala distribuție, tind spre un stil din cele mai interesante și adecuate teatrului pirandellian.

Au întregit frumos ansamblul d-na Sofica Ionescu și d-nii Dorin Sireteanu și Petre Ștefănescu.

In notă, decorurile d-nei Bragalia.

GEORGE VOINESCU

SCENA · FOYER · ECRAN

Noțiuni de artă dramatică

— Lecția X-a —

de V. MAXIMILIAN

Ca să ne putem da seama de condițiile în care urmează să se realizeze pe scenă, imaginea vreunui personagiu dramatic, să ne punem următoarea întrebare: Ce vrea publicul — înainte de toate — dela un spectacol de teatru? — De sigur: **Să vadă, să audă și să înțeleagă.**

Prin urmare aceste trei cerințe trebuesc să fie călăuzele de fiece moment în jocul actorului. Dar poate cineva să primească în același timp și **impresii auditive și vizuale** și **intelectuale?** Cine nu a observat, că o idee oarecare poate să ne rețină atenția în așa chip, în cât putem vedea pe cineva și să nu ne dăm seama că l-am văzut; că putem să ascultăm pe cineva vorbindu-ne și să ne gândim în altă parte, fără să auzim ce vorbește; că putem să vedem și să auzim pe cineva vorbindu-ne, fără să înțelegem nimic din ce ne spune, atenia noastră urmând un gând aparte de ce ni se vorbește. Acestea sunt dovezi, că nu putem **să ascultăm, să privim și să gândim** în acelaș timp, decât respectând anumite reguli.

Un costum încărcat, o toilettă extra elegantă, pe scenă, fură atenția spectatorului imediat dela apariția actorului sau actriței. Interesul pentru textul piesei ca și pentru jocul acestora, scade. Impresiile auditive și cele intelectuale dispar, punând în schimb în evidență talentul croitorului. Intr'un asemenea caz valoarea actoricească, dacă există, se micșorează, sau și mai rău, frumusețea toiletelor, descoperă uneori, inexistența talentului, acoperindu-i-se lipsa cu efecte vizuale.

Vocea frumoasă a unui actor poate fi deasemenea dăunătoare personagiului dramatic, dacă actorul abuzează prea mult de ea. Fiindcă vocea, prin frumusețea ei, devine o melodie, care transportă pe spectator, tocmai departe de unde interesul piesei, ar trebui să-l rețină. Deasemenea când jocul actorului este prea încărcat **de mișcări multe, de o gesticulație exagerată** sau când este obligat **să mănânce, să bea pe scenă, să sărute**, cum se întâmplă mai în toate piesele moderne și realiste, atenția spectatorului se abate dela personagiul dramatic și se îndreaptă către persoana actorului. Cele trei cerințe ale spectatorului, fiindu-i oferite separat, dăunează interesului său pentru spectacolul ce i se prezintă. Se cere dar: Ca mimica, intensitatea tonului, articulația cuvintelor, simțirea ca și îmbrăcămintea întrebuințate la reprezentarea unui personagiu, să aibă un raport între ele, așa încât toate aceste elemente să capete o egală intensitate în același moment. Altfel unul din aceste elemente punând în umbră pe celelalt, vatămă proporția necesară, fără de care complextul de impresii arătate mai sus nu se poate face și deci nici vorbă nu mai poate fi să se obțină emoții.

In timpul unei reprezentații de teatru, spectatorul este continuu într'o stare absorbantă de impresii, care pe măsură ce acțiunea dramatică se desvoltă, se apropie, se împerechează, se desfac și se refac. Spectatorul urmărește cu atenție toate aceste transformări și tot de odată urmărește și atitudinile, gesturile, intensitatea vocii actorului precum și înfățișarea acestuia, cu alte cuvinte nu-i scapă nici un element artistic, care intră în funcție și provoacă imagini. Legătura dintre ceeace se întâmplă pe scenă, spectatorul nu o poate face dar, dacă actorul nu-i dă un complex întreg de impresii: auditive, vizuale și intelectuale. Orice piedică, fie printr'o disproporție între aceste impresii, fie printr'o greșală de joc sau de vorbă, el se vede supus unei sforțări de a lega între ele fazele acțiunii dramatice, în care s'au produs goluri. In viața de toate zilele, de exemplu, cineva poate stropși un cuvânt, poate să încurce o frază, să repete cuvintele, este ceva natural și nu supără pe cel care ascultă. Pe scenă însă aceste greșeli trebuesc evitate. Sunt neplăcute spectatorului. Ele pricinuiesc goluri care taie firul atenției.

O altă cauză care deasemeni strică complexul de impresii cerut de către spectator, constă în aceea că actorul pierde uneori din vedere cum că, în personagiul pe care-l reprezintă pe scenă, el transportă mentalitatea spectatorului din sală. De aceea numai ce se referă la această mentalitate este admisibil de către spectator, fiindcă îl emoționează. Tot ce este în afară de această mentalitate i se pare nenatural îl lasă rece și îl ține departe de tot ce se petrece pe scenă. Judecate aceasta este rezultatul calității imaginilor înregistrate cu timpul de către spectator, precum și rezultatul ideilor, ce și-au făcut de anumite fapte sau lucruri. Iar actorul este obligat să-și sprijine jocul pe această observație, dacă nu vrea să aibă, în fața sa, privirile unor oameni nedumeriți. Afară de aceasta, concepția unei generații se deosebește de aceea a altei generații, prin urmare jocul actorului nu trebue influențat cu nimic de ceea ce se chiamă **tradiție,** pe care publicul nu o acceptă decât cu nedumerire. Pe spectator îl interesează numai imaginea sa actuală pe care o are despre lucruri și fapte și pe care actorul trebue să o înfățișeze cât mai exact și numai cu trăsături comune tuturor spectatorilor din sală. Această străduință este de altfel și o mărturie, că actorul merge cu vremea și nu înțârzie pe la prăvăliile premergătorilor săi Actorul va trebui să recurgă pentru pregătirea rolului numai la observațiile ce le-a făcut și la imaginile ce i-au rămas în minte, cercetând natura cu ajutorul firii sale sensibile. Dacă e înzestrat cu puterea de a reține asemenea impresii, atunci va găsi sigur **înăuntrul său,** exactă și actuală, imaginea rolului ce urmează să-l joace. Trăsăturile detaliilor necesare rolului vor putea fi larăși ușor actualizate, raportându-le trăsăturilor imaginilor culese din natură.

Pentru același scop, ca spectatorul să poată vedea, auzi și înțelege, **în același timp,** condiție principală de care trebue să se țină cont, se mai cere actorului să ia bine seama, la aplicarea trăsăturilor caracteristice imaginilor, chiar când sunt recunoscute ca adevărate și luate din natură. Meșteșugul dramatic, ca să devie artă, își are o limită peste care nu se poate trece. Este adevărat că varietatea de tipuri, ce se mărește în continuu, odată cu numărul profesiilor, pretinde găsirea și întrebuințarea a cât mai multor detalii, la compunerea rolurilor, ca astfel să se poată deosebi cât mai mult între ele. In asemenea caz, reproducerea imaginei principale, comună cu aceea a spectatorului ar trebui să reprezinte clasa din care face parte personagiul dramatic, la fel cu trunchiul unui copac, iar detaliile cu trăsăturile lor caracteristice și care ajută la distincția dintre membrii aceleiași clase s'ar asemăna frunzelor și florilor copacului. Se întâmplă însă ca actorul să se servească în acest scop de unele gesturi naturale poate, dar inutile și uneori nepotrivite. De pildă: Ce nu face un birjar? Câte nu face un bețiv când e beat? După cum însă peisagistul înlătură gângăniile respingătoare din tabloul său, același lucru se cere și actorului, mai ales că pentru forma sa artistică, materia pe care o întrebuințează, este **omul**-actorul. Spiritul de observație prea desvoltat poate deveni primejdios, dacă nu se face un discernământ în întrebuințarea observațiilor. Detaliile, după cum am spus, ajută la diversitatea rolurilor, iar bogăția de detalii se chiamă **fantezie.** Se știe însă că **fantezia** nu este întotdeauna produsul direct al unor imagini ce se referă la rol, ci produsul unor imagini reținute în situații diferite. Să nu se confunde dar, **imaginația cu fantezia.** Folosința primei este recomandată chiar obligatoriu; folosinta celei de a doua este o primejdie. Ea scoate pe actor din rol, strică forma artistică și distruge astfel, complexul de impresii despre care am vorbit mai sus și care este indispensabil emoțiilor spectatorului.

NOTA: Pentru aceste sfaturi m'am servit în mare parte, pe lângă observațiile mele, de acelea ale lui Beck de Fouquieres (L'art de la mise en scene).

Rolurile influențează structura sufletească a actorului?

HUMOR AMAR

Așteptam din partea d-lui Manu, un răspuns care să răstoarne — poate — alcătuirea logică a gândurilor, un paradox, dacă nu chiar o trăsnaie care să-ți destindă nervii, umplându-ți plămânii de adierea ozonată a humorului. Genul de roluri cu care ne-a obicinuit d. Manu, gentilă dacă nu chiar bobârnac de copil poznaș, trântit uneori peste fața senină a muritorului de rând, ne-a deprins, cu un spirit într'un permanent joc de cremene și amnar. Dar, omul e departe de actor. D. Manu nu închide în persoana lui nota comică — caracteristică artei sale — notă răsfrântă cu generozitate de nabab, când se găsește în scenă. Ironia, humorul, spiritul, urmează alt drum; drumul firescului, departe de haina convențională a actorului. Un humor amar, o durere comprimată, un desgust de om acrit de viață și de oameni se resfrânge din vorba, gestul, atitudinea d-lui Manu.

La întrebarea mea dacă rolurile le influențează sau nu sufletul, îmi răspunde cu un zâmbet plin de tristețe:

— „Așa am început cariera de actor. Pasionat, obsedat de rolurile pe care le jucam. Trăiam cu ele în gând, în sufet, mergeam cu ele de mână pe stradă ca și cum aș fi umblat cu un prieten drag. Dar, atunci eram un entuziast, îmbrăcam totul în haina rozâ a idealismului. Mai credeam în oameni, mai aveam nădejdi pe care le așteptam să se împlinească — și asta a durat până la 27 de ani. — „Două zeci și șapte de ani"! șoptește evocativ d. Manu! Dela vârsta asta mi-am schimbat drumul, gândurile au căpătat altă înțelegere, sufletul și-a comprimat elanul, îmbrăcând cu fiecare zi haina convențională a rolului, m'am depărtat de mine. Totul era înfăptuit fără dragoste, fără pasiune, în mesenia mea. Ce vrei, azi sunt un simplu funcționar într'un serviciu comandat. Sunt întocmai boxeurului care în momentul când își simte inima slăbită și mușchii nu-l mai ajută, intră funcționar la stat. Nu știu dece am această tristă impresie că nu sunt mai mult decât atât.

Mulțumirile mele nu le culeg din prezent, ci din trecut!

Mărturisirea d-lui Manu, mi-a trezit spontan în minte o serie de întrebări. Dar, le-am oprit planul închizând astfel un capitol care ar fi cerut alt cadru cu alt sens.

— „Ce roluri preferați?

— „Orice rol. N'am motive să doresc să mă îmbrac într'un anumit fel, să-mi fac un anumit pantof sau o anumită pălărie, ca să joc un anumit rol. N'am motive să doresc nimic în special. In artă ca și în viață, poți face **uneori orice,** nimeni nu te vede, nimeni nu te judecă. Cine-și mai oprește azi ochii asupra ta când fiecare nu se vede decât pe el, când fiecare-și lasă ochii în pământ sau privește aiurea.

Cuvintele d-lui Manu, au parcă alt tâlc, tâlc pe care mă feresc să-l destram cu simple întrebări.

— „In scenă țineți sau nu seamă de public?

— „Da! Cine spune că nu ține cont de public, o face din snobism. E ilogic să susții așa ceva. Actorul joacă pentru public și publicul trebuie educat și educația dramatică o primește dela mine, actor. Dar, pentru așa ceva, trebuie să-i dau ceeace intră în gustul lui. Publicul este întocmai copilului pe care-l ai sub supraveghere și căruia trebuie să-i dai o anumită educație. Renunți de multe ori la tine, la vederile tale ca să-i faci lui voia, ca să-i câștigi încrederea.

D. Ion Manu, mă părăsește purtând în colțul gurii o acreală de viață și de oameni.

ADRIANA KISELEFF

Balet Românesc

Am asistat Duminică la repetiția rectalului de dans, pe care-l va da săptămâna viitoare la Savoy cu elevele sale dela Academia de educație fizică d-na Vera Proca-Ciortea. In gama variată a baletului pe motive românești, dela hora vioae și bătuta energică, până la grațioasa poveste de o simplitate de frescă a colindului „O, ce veste minunată", ni s'a desvăluit aceeași surprinzătoare noutate și o armonie pe care nu o bănuiam.

Impresionanta povestire coreografică a **Mioriței** a fost o revelație. Dansul, pe muzică de Tudor Ciortea, urmărește expresiv și nuanțat versurile genialului cântăreț popular.

Nimic monoton, facil, sau sămănătorist, în baletul d-nei Vera Proca-Ciortea. Dimpotrivă, deși pe vechi cântece românești foarte cunoscute, entuziasmează prin originalitatea interpretării, care pare că aruncă lumini noui asupra melodiei și textului. Nu este suficient și nici drept să vorbim numai despre felul cum înțelege teoretic baletul d-na Proca-Ciortea. Profesoara dela Academia de educație fizică nu este numai teoreticiana dansului de care vorbim, ci și cea mai bună interpretă a lui. Știe să pătrundă toate subtilitățile textului și să găsească gestul și atitudinea cea mai expresivă, ritmul cel mai adecvat. Vedem în interpretarea d-nei Vera Proca-Ciortea drumul firesc, pe care va trebui să-l urmeze de aci înainte baletul românesc. Suntem, de aceia, siguri că recitalul de Vinerea viitoare va însemna un succes dintre cele mai bogate în urmări.

ION ROMAN

Erată

Dintr'o regretabilă scăpare din vedere, în pagina 8-a a revistei, sub fotografia d-lui Primar al Municipiului Sibiu, Dr. Sever Pop, s'a tipărit numele d-lui Silviu Cosma, președinte al Asociației Profesorilor Secundari din Sibiu, și invers.

Facem cuvenita rectificare.

Peste câteva zile apare

SCARA LA CER

POEZII

de

VIRGIL CARIANOPOL

Cel mai prodigios poet al generației tinere

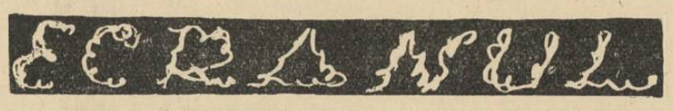

SCALA: Elisabeth și Essex.

Trebue să recunosc neîncrederea cu care am primit introducerea technicolorului în cinematograf. E drept că Americanii au greșit, încercând să prezinte filme moderne colorate.

Roșeața din obrajii vedetelor precum și părul mai mult bleumarin decât negru al junelor actrițe, păreau nenaturale fiind prezentate într'un cadru modern în care telefonul juca un rol de frunte.

In schimb, culoarea este absolut necesară în filmele istorice, pe cari trebue să le vedem cu ochii cititorului de hronici care își imaginează, din lectura paginilor prăfuite, o altă lume, aparținând trecutului și cu totul deosebită de cea actuală.

Tot așa și filmele inspirate din cărțile cu povești (de-o pildă: Vrăjitorul din Oz) cer neapărat technicolorul.

Acest ultim film al Bettei Davis este încă un pas înainte al technicolorului, fiecare scenă în parte fiind un adevărat tablou demn de orice mare pictor. Scenele dela sfârșit, lucrate în culori închise, sunt dealtfel cele mai reușite ale filmului.

Ceeace trebue de asemenea admirat la acest film este adevărul istoric, care a fost în mare măsură respectat.

Regisorul trebue felicitat (mai țineți minte „hapy-endul" din „Cocoșatul dela Notre Dame"?)

In ceeace privește distribuția, Bette Davis, realizând o regină Elisabeth, așa cum ne-o închipuiam. O preferăm pe această actriță în roluri de „femee autoritară și totuși femee", decât în dulcegele roluri cari i s'au dat în ultimul timp.

Am dori-o însă într'un rol asemănător acelei minunate creații „Servitude humaine".

Errol Flynn a realizat un Essex ambițios și plin de curaj, un personaj pe care doar el l-ar fi interpretat atât de bine.

Cinematograful Scala ne-a obișnuit în ultimul timp numai cu filme bune. Ii mulțumim pentru această ultimă realizare a studiourilor americane.

CAPITOL: Ingeri cu fețe murdare.

I-am văzut pe „cei 6 copii ai străzii" în filmul „Nu sunt criminal" și am fost încântat.

De astădată, acești flăcăi murdari și bătăuși sunt uimitori. Cu totul deosebiți de ceilalți copii cu cari ne-au obișnuit atât filmele franceze cât și cele americane, „copiii străzii joacă cu o naturalețe extraordinară, întregindu-se unul pe altul ca să formeze un „tot" perfect. In același timp ei fac atâtea lucruri — doi se bat, altul scuipă, altul fură ceva — încât scenele lor trebuesc urmărite cu atenție ca un desen animat în care-ți e mereu teamă să nu treci cu vederea „un amănunt".

Scenariul filmului suferă însă din pricina nervului de „predică" pe care îl ia la un moment dat.

Suflul moralist al filmului este inutil de oarece, după cât se spune, grozăviile care se petrec pe ecran aparțin trecutului.

Exceptând acest mic amănunt, filmul este foarte plăcut de urmărit, scenele finale fiind de-a dreptul impresionante.

L-am revăzut cu plăcere pe James Cagney, specializat în roluri de gangster simpatic.

Am vrea s'o întâlnim odată și pe Sheridan într'un rol „mare".

Frumusețea n'ajunge în cinematograf.

TRAIAN LALESCU

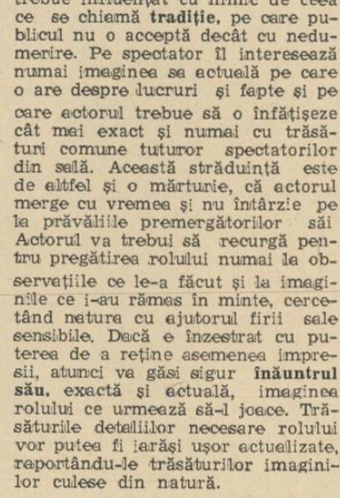

D-ra EUGENIA POPOVICI

dela Teatrul Național, a obținut un real și meritat succes în rolul Ada-Ema din „Moartea civilă", alături de maestrul Ion Manolescu

Crâmpeie

Jaques Copeau

de vorbă cu actorii dela Teatrul Național

După citirea, demonstrativă, a piesei „Berenice", la Studioul Teatrului Național, prin care d. J. Copeau, ne-a arătat felul cum trebue să se facă lectura operei dramatice, de către regisor — director de scenă — în fața actorilor, iată-l acum la Teatrul Național unde, într'o conversație, amicală, face o mărturisire de credință asupra artei dramatice. D. J. Copeau, personalitate de prim ordin în mișcarea teatrală franceză, s'a dovedit o sensibilitate și un spirit adânc înțelegător al fenomenului teatral, cuprins în: regie, — direcție de scenă — actor și culminând în piesă, opera dramatică, scrisă.

Urmărind firul ideilor la care d. J. Copeau se face părtaș, putem spune dela început: ne găsim într'un câmp, multora dintre noi cunoscut dar, nu mai puțin adevărat, ne luat în seamă de cei cari sunt puși să hotărască evoluția firească a teatrului românesc. Vorbind pe plan clasic, d. J. Copeau, arată că regisorul, — care ține locul autorului — și actorul, factori principali în teatru, trebue să se identifice, până la contopire, cu ritmica și cu textul operei dramatice, propuse pentru reprezentare. Pentru aceasta, bine înțeles, se cere o sensibilitate și o cultură din cele mai alese. După cum dirijorul sesizează și cea mai mică disonantă, în executarea unei simfonii, tot așa regisorul trebue să armonizeze ansamblul actului dramatic.

Personalitatea actorului, în special, va crește cu atât mai mult cu cât puterea lui de despersonalizare va fi mai mare. Să fim înțeleși: trăind într'o lume construită de autor, actorul nu poate ajunge la creație decât contopindu-și propriul eu, în personagiul pe care-l interpretează. Actorul, înainte de a interpreta, trebue să zică:— Nu, eu nu sunt eu. Simt, cunosc și vreau să fiu acela... pe care-l interpretez, personagiul văzut de autor.

Numai depsre actorul care atinge acest stadiu, se poate spune că este un creator.

Ar trebui să avem și noi animatori, ca d. J. Copeau, în teatrele noastre. Sunt talente dovedite între actori; ele își reclamă dreptul la viață. Canalizarea acestor energii nu trebue să mai întârzie, spre satisfacția spectatorilor și pentru prestigiul teatrului românesc.

AL. ILEA

RADU TUDORAN

Peste câteva zile va apare în editura „Socec", volumul de proză „Orașul cu fete sărace" al d-lui Radu Tudoran. Cunoscut fiind scrisul acestui tânăr prozator, nu ne îndoim că volumul d-sale va obține un meritat succes.

TÂRGUL CU HIMERE, versuri de CONST. COJAN

La „Cartea Românească" se tipărește volumul de versuri „Târgul cu himere", al tânărului autor Const. Cojan. Cartea așteptată cu interes de cei ce cunosc activitatea literară a d-lui Cojan, va fi în librării în primele zile ale săptămânii viitoare.

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

CONCERTUL SIMFONIC DIRIJAT DE IONEL PERLEA. — Farmecul mereu proaspăt al muzicei lui Haydn, nu și-a pierdut nimic din înrâuririle înviorătoare ale clasicismului său pur și unit cu o spontaneitate de inspirație și o prezență de duh ce nu cunosc eclipsă, evocate fiind în simfonia în sol major, „surpriza" de bagheta vie, promptă și mlădioasă a maestrului Perlea. Aportul dirijoral al d-lui Perlea nu s'a zăgăzuit în nici o rigiditate, nici un fel de uscăciuni doctorale pedante, deși structura și stilul simfonic s'au desprins într'o admirabilă ordine, într'un echilibru limpede cugetat, într'o armonie neîntreruptă. Știința muzicală sigură și plină a dăruitului muzician are întotdeauna meritul, de această dată, parcă mai accentuat ca oricând, de a stârni din partițiuni un flux de viață, o libertate de acțiune expresivă, repercusiunile unei influențe de ritm personal, de rară putere de animare și împrospătare.

Iată de ce simfonia „surpriza", de atâtea ori ascultată, a putut rămâne în acest concert o „surpriză" integral valabilă, în cele mai frumoase sensuri ale ei.

Cu egal talent de a crea interpretări de acut interes și autentică valoare și semnificație, d. Ionel Perlea a trecut la muzica scăldată în culoare și pitoresc a lui Albeniz și la temerara dar indiscutabil de activă în dinamism și de cuprinzătoare în personalitate muzicală de excepțional aluat, „Pasăre de foc" a lui Strawinski, totodată de o sclipitoare scriere instrumentală.

In același concert, violonistul olandez anunțat drept celebru de publicitatea impresarială și care este un merituos tânăr executant, d. Willem Noske, a figurat în program cu „simfonia spaniolă" de Lalo. Interpretare în genere satisfăcătoare, technică destul de cursivă, ton plăcut, n'au fost de ajuns pentru a trezi toată eleganta exuberanță, toată calda și vibranta expansiune lirică și toată virtuozitatea înflăcărată din această compoziție plină de caracter și accent. Amintim cu acest prilej organizatorilor de programe ale „Filarmonicei" că soliștii români au un acces nu tocmai frecvent, la estrada de concerte a acestei orchestre.

Repetăm, d. Noske s'a achitat onorabil de misiunea d-sale. Dar, atâta vreme cât avem valori realmente interesante, la noi, pe care Filarmonica nu poate prididi să le încadreze în concertele ei, este credem, preferabil să nu se recurgă decât foarte cumpătat și numai la veritabili maeștri străini, dela care putem trage învățăminte și care pot cu adevărat îmbogăți atmosfera noastră artistică. Regretăm, în același timp că nu este prima dată când atragem atenția „Filarmonicei" asupra acestui important punct al activității ei.

CONCERTUL DIMITRIE CUCLIN. — Un compozitor care a desfășurat o intensă productivitate componistică, împletită cu serioase cercetări în știința muzicală și pe tărîm pur literar, este profesorul și muzicianul Dimitrie Cuclin, recent distins cu premiul nostru național de compoziție. Operele d-sale, în mare parte necunoscute încă prin execuțiuni publice, ca majoritatea scrierilor compozitorilor noștri, au putut eși, în parte la lumină, într'un concert de prezentare, organizat la „Dalles", zilele trecute. Marele succes obținut, cu lucrări de structura, calitatea muzicală și înaintatele resurse de elocuțiune proprie ale unui trio pentru pian, vioară și violoncel, al unei bagatele pentru pian, al atâtora din paginile celorlalte lucrări, au putut demonstra că muzicei noastre îi lipsește mai mult prilejul de a fi dată în vileag decât sorții de izbândă, chiar când nu este o muzică de lesnicioase concesii publicului și de formulă prea curentă.

Concertul d-lui Cuclin a fost o manifestare consistentă și o indicațiune de preț.

Universul Literar

Conform certificatului eliberat de Ministerul Propagandei Naționale, Direcția Publicității, No. 2872 din 8 Aprilie 1940, această publicațiune a apărut regulat de la 1 Aprilie 1939 la 30 Martie 1940, în 53 numere, într'un tiraj total de 357.904 exemplare și o medie săptămânală de 6752 exemplare.

Veniturile și cheltuelile acestei publicațiuni sunt cuprinse în totalul veniturilor și cheltuelilor Soc. Anon. „Universul" al cărei Bilanț și Cont de Profit și Pierderi s'a publicat în ziarul „Universul" No. 100 de Joi 11 Aprilie 1940.

...Și ninge și plouă...

— reportaj cu înzăpeziri, poeți și guturai —

de TRAIAN LALESCU și NICHITA TOMESCU

INTUNECATUL APRIL

Un ceas deșteptător a sunat la ora 6.

Dar câte ceasuri deșteptătoare n'or fi sunat la ora 6?

Al meu — e un fel de-a spune: „al meu", fiindca îl împrumutasem dela portar — avea însă fundă roșie, ca un cățel spitz sau ca un ou de Paști și mă vestea un lucru foarte interesant: la ora 7 și un sfert dimineața trebuia să fiu la ziarul „Universul" unde aveam întâlnire cu încă 6 scriitori. Ora matinală vă va surprinde, pe semne. Știți și dumneavoastră că mulți dintre poeți sunt niște cetățeni cari, în afară de lungile ore în care visează de-a 'n picioarele, au o mare simpatie pentru mobila care se cheamă: „pat" și pe care o părăsesc doar la ore târzii — stau și mă gândesc: câtă vorbărie pentru ca să spun că scriitorii sunt somnoroși.

In sfârșit, lucrurile stăteau astfel: la ora 7 și un sfert aveam întâlnire cu niște scriitori. Și știam prea bine că nici unul nu va întârzia, cu toate că nepunctualitatea este una dintre caracteristicile poeților — m'am gândit în special la mine.

Nu prezintă nici-un interes pentru cititori eforturile pe cari le-am depus pentru a mă scula din pat. Trec deci peste ele și ajung la clădirea ziarului „Universul", locul de unde trebuiau să pornească două mașini ducând în ele o mână de scriitori hotărîți să înfrunte publicul sibian, precum și o vreme care nu se vestea prea prietenoasă.

I'am și găsit la locul de întâlnire pe Ladmiss Andreescu, nuvelistul care o pornit cu plaivazul „în țara cerului", pe I. D. Pietrari, poetul care i-a ascuns în cărți pe toți haiducii altor vremi, și pe Iancu Bârneanu, autorul atât de sugestivelor amintiri oltenești publicate în paginile revistei noastre.

Sunt toți nerăbdători:

— „Unde e Nichita, domnule?"

Nichita se mai cheamă și Tomescu, e tot atât de tânăr ca și mine și e îndrăgostit în chip special de „fata morgana". Intr'un cuvânt: mi-e prieten.

Își face apariția, cu ochi umflați de somn.

— „La cât te-ai culcat eri, seară?" îl întreb.

— „Azi dimineață?" mă rectifică el, „La 4".

Amuțesc. Și eu care mă plângeam că m'am culcat la 2.

Lipsesc Ștefan Baciu — pentru cititori: autorul volumului „Căutătorul de comori"; pentru mine: prietenul Ștefan — și Emil Botta, iubitul autor al volumului: „Intunecatul April".

— „Emil vine?" se interesează Ladmiss Andreescu.

— „Nu!" îl informează Nichita, „Trebue să joace diseară la „Național". A venit în schimb „întunecatul April".

Îi dăm dreptate lui Nichita privind, pe fereastră, cerul acoperit de nori precum și pe cetățeanul care își privește, neputincios, pălăria luată de vânt. Par'că n'am fi în ziua de 7 Aprilie a anului 1940.

COLIVIA CU POEȚI

Dar, deodată își face apariția pe Sărindar mașina lui Victor Popescu, directorul și prietenul nostru.

Coboară din ea — sau din el: mașina lui Victor Popescu a fost botezată: Siegfried — maestrul Radu Gyr și directorul nostru. Poetul „Cununilor uscate" poartă bască iar Victor Popescu e îmbrăcat într'un pullover gros care o să-l ajute să nu facă cunoștință cu frigul.

Suntem toți; putem plecà.

Pietrari, Ladmiss, Nichita, Bârneanu și cu mine, luăm loc într'o confortabilă mașină a ziarului „Universul".

— „Colivia cu poeți!" glumește domnul Radu Gyr.

Nichita și cu mine vrem să arătăm că mașina este, într'adevăr o colivie, dar Ladmiss după ce ne aude glasurile găsește că e de preferat o colivie cu canari.

Unde-a fugit Bucureștiul? Nu știu. I-a luat în schimb locul Snagovul. A dispărut și el. Colivia gonește, nu glumă. I. D. Pietrari, privește în dreapta, privește în stânga și găsește mereu motive ca să ne citească poezii de-ale lui.

— „Uite un plop" constată Iancu Bârneanu.

— „A propos" sare dela locul lui Pietrari, să vă citesc poezia mea: „Nucul".

Teribilă asociere de idei.

— „Dacă ai să vezi vre-o mașină plină, Bârnene" intervine Nichita, „să nu ne-o arăți fiindcă Pietrari e în stare să ne citească poezia lui: „Carul cu boi".

Când ne așteptam mai puțin, am ajuns la Ploești.

I. D. Pietrari se minunează cu glas tare:

— „Halal civilizație! Buickul ăsta e mai lute decât un cal de haiduc!"

Oprim mașina, fiindcă Nichita și cu Ladmiss au remarcat o foarte interesantă cârciumă.

Siegfridul lui Victor Popescu ne ajunge din urmă.

Schimbăm câteva impresii din timpul drumului și ne pregătim de plecare. Nichita și cu Ladmiss întârzie însă cam mult.

Când, în sfârșit își fac apariția, nu putem să-i certăm, fiindcă cele două sticle și pachetul din mâinile lor sunt prea îmbietoare. Pe drum spre Sinaia poeții au băut vin, au fumat și au mâncat creer panné — s'au făcut inevitabilile glume în legătură cu creerul.

Vinul era foarte bun, ceeace nu ne-a împiedicat să facem niște epigrame proaste — modestia, am mai spus-o și altă dată, ne caracterizează.

Focul a fost deschis de Iancu Bârneanu. Imi pare rău că nu pot reproduce aici întreg duelul epigramatic, dar am pierdut toate hârtiile pe care erau scrise epigramele. Ba nu! Am găsit chiar acum una: Răspunsul lui Ladmiss la o epigramă de-a lui Iancu Bârneanu:

Cu epigrama-i este jale...
Îi înțeleg întreg aleanu:
S'ar vrea: Iancu Caragiale,
Dar este doar... Iancu Bârneanu.

— „Dacă mi-ai fi spus ceva despre Iancu Brezeanu, ți-aș fi răspuns într'o epigramă strașnică" regretă Bârneanu.

Așa că epigrama rămâne fără răspuns.

Pe nesimțite decorul se schimbă: Intunecatul April devine alb. Zăpada despre care credeam la început că e doar o glumă, a devenit abundentă.

Condusul mașinei devine din ce în ce mai greu. Șofeurul nostru — pe nume: Ciobanu *(Le Berger,* cum îi spune, haiducește, I. D. Pietrari) face adevărate minuni.

In dreptul unui pod Buickul se încăpățânează să meargă la stânga, spre apă — insultă gravă adusă vinului nostru.

Șofeurul isbutește s'o aducă pe drumul drept. Primejdia a trecut.

— „Eram s'o pățim", râd eu, „l'am fi văzut pe haiducul de Pietrari, înnotând.

— „Eu nu înnot decât în imagini", protestează Pietrari.

— „Vezi să nu intri la apă".

Dar mașina se oprește brusc.

Coborîm să vedem ce s'a întâmplat. Roata dreaptă din spate ne privește jalnic, desumflată. Victor Popescu și Radu Gyr coboară din mașina lor să ne dea o mână de ajutor.

— „S'a spart tocmai roata din partea unde erà geamantanul cu cărțile noastre", declară Ladmiss.

— „Teribil simț critic au cauciucurile astea" constată Radu Gyr.

Reparatul nu ține mult și pornim înainte.

ȘOȘONII SALVATORI

La Sinaia ne așteptau doamna și domnul Noica.

Domnul Noica ia loc în mașina noastră și încercăm să pornim înainte.

Ne aștepta însă o altă surpriză. Mașina se înzăpezise. Prima înzăpezire din lungul nostru drum. Pe când împingeam din greu, încercând să urnim colivia noastră, am intrat până în genunchi în zăpadă.

Așa că, după ce m'am reîntors în mașină, am constatat că avem picioarele oarecum înghețate. Și cum poeții se opuneau cu energie să-mi scot pantofii — le dau oarecum dreptate — domnul Noica mi-a oferit gentil șoșonii săi, adevărate calorifere.

Domnule Noica, nici nu vă închipuiți cât de bine veniți au fost șoșoni dumneavoastră. Vă voiu fi, întotdeauna recunoscător.

Drumul până la Brașov a fost o adevărată simfonie albă — e drept: o simfonie cu care nu se împăcă mașina noastră.

DR. SEVER POP
Primarul Municipiului Sibiu

Poeții începuseră să piardă nădejdea. I. D. Pietrari nu mai spunea poezii. Doar Bârneanu nu se schimbase. Tăcea ca și înainte.

Prăjiturile mâncate la Brașov, precum și ceaiurile cu mult rom, ne-au îmbărbătat.

Domnul Radu Gyr care înnotà în galoșii domnului Noica — domnul Noica a fost un adevărat binefăcător — a schimbat locul cu conferențiarul nostru, trecând în colivia cu poeți.

Șoseaua, mai puțin înzăpezită decât până la Brașov, nu este și aici lipsită de surprize cari îi ridică pe scriitori în aer.

— „Vezi, Ladmiss, să n'ajungi în țara cerului", glumește maestrul Radu Gyr.

Curând urmează o epigramă a maestrului, adresată lui Ladmiss și volumului: „In țara cerului".

Cum de-a ajuns să dea ăst titlu cărții
Și ce-a 'nțeles, o știe autorul;
Se spune însă că după lectură,
„In țara cerului" ajunge cititorul,

Răspunsul lui Ladmiss nu întârzie

O epigramă fără de sudură
E ca o poliță pe chilipir.
N'are valoare — a ta iscălitură...
Cată pe cineva să-ți dea un... Gyr.

ȘI IATA-NE, IN SFARȘIT, LA SIBIU

Minunea s'a întâmplat. E drept, cu două ore mai târziu decât ne așteptam.

In orașul pe care-l cunoșteam de anul trecut — „Universul Literar" a organizat anul trecut prima sa ședătoare, în provincie, la Sibiu — prietenul dela facultate, N. Ciucianu ne-a condus la Cercul militar, unde eram așteptați de ceilalți scriitori bucureșteni veniți cu trenul: C. Fântâneru, Teodor Al. Munteanu, Virgil Carianopol precum și de domnii N. Regman, Paul Constant, Mircea Alexiu, Ionel Neamtzu, cari, în tot timpul șederii noastre la Sibiu, ne-au fost amabile gazde și cărora întotdeauna le vom păstra cea mai frumoasă amintire și recunoștință.

Poetul Țolescu Văleni, în uniforma sa de sublocotenent, s'a interesat de noutățile din București, pe care el, de altfel, îl părăsise cu o zi mai înainte.

După o copioasă masă am pornit spre teatru admirând, în drum, casele sibiene cu forma lor ciudată de cetăți.

O sală plină și selectă ne-a primit la ședătoarea pe care niciodată n'o vom uita.

Domnul primar Sever Popp, a avut pentru noi cuvinte calde de primire pentru cari toți scriitorii bucureșteni îi mulțumesc din tot sufletul.

Domnul profesor Silviu Cosma din partea Asociației Astra, a rostit de asemenea frumoase cuvinte de bun venit scriitorilor bucureșteni.

Domnul C. Noica, gânditor de elită și minunat vorbitor a cucerit sala vorbind despre misiunea poetului tânăr. Conferențiarul a reușit să câștige pe auditor, să-i vorbească deschis — „dela om la om" după propria sa expresie — cucerind lungi aplauze. Textul conferinței a apărut, de altfel, în numărul acesta al Universului Literar.

A urmat Teodor Al. Munteanu, o veche simpatie a publicului sibian, care, și de astă dată, a entuziasmat sala cu versurile sale.

Victor Popescu, cu un minunat fragment din volumul care va apare: „S'a sfârșit primăvara", a știut să captiveze publicul.

A citit apoi Ion Țolescu Văleni versuri din excelentul volum: „Sânziana". Ultima strofă dintr'o poesie a sa ne urmărește:

Că sufletul mi-i biciuit de ger
și-mi răscolesc strigoii 'n piept țărâna,
aș râde — aș plânge 'n hohot peste cer..
Tot una mi-e, tot una.

Domnul Mircea Alexiu a citit o nuvelă: „Țigara", străbătută de acelaș fin humor cu care ne-a obișnuit autorul volumului de nuvele: „Invinșii".

I. D. Pietrari s'a răfuit în versuri cu potere și ciocoi, fiind un haiduc mult aplaudat de public.

C. Fântâneru, cu un fragment de roman a câștigat întreaga sală de partea sa.

George Popa, subtilul poet dela revista „Lanuri", a citit câteva foarte reușite poeme din viitorul său volum.

Și apoi a apărut Virgil Carianopol.

Prietenul nostru și al dumneavoastră știe întotdeauna să se facă iubit de public. Dovada: Și de astă dată, sibienii n'au vrut să se despartă iute de el și l-au bisat.

Ladmiss Andreescu a încântat publicul cu un fragment din volumul: „In țara cerului", scris în stilul viguros, propriu autorului.

Nichita Tomescu a fost îndelung aplaudat, de acelaș public înțelegător al poesiei.

Sunt convins că bunul meu prieten și-a câștigat mulți admiratori în acest „oraș nordic".

Nu l'am lăsat însă pe Nichita să se gândească prea mult la succesul lui. I-am întins stiloul. Era rândul lui să continue reportajul.

— „Dă-i drumul, băiatule".

UITE POPA, NU E POPA

De-abia ieșisem de pe scenă și Traian Lalescu îmi întinde, însoțit de un oftat de ușurare, styloul. A fost o mare surpriză: consideram definitiv pierdut acest ustensil scriitoricesc, pe care i-l împrumutasem la dejun, dar uitasem de el.

Din starea de deplină mulțumire în care căzusem, mă trezesc aplauzele. Alerg în sală: trebuia să-mi respect rolul de reporter. Vă și previu, de altfel, că *partea a doua a reportajului a început.*

Caut un loc în sală. Fiindcă n'am găsit niciun scaun neocupat, stau în picioare, în fund.

Citește o schiță Iancu Bârneanu, acest tânăr dar sfătos scriitor, care-mi aduce aminte de Creangă.

După ce se lasă cortina, trag cu urechea — fără să vreau — la o aprinsă discuție dintre doi sibieni:

— Pariez pe o halbă neagră, că acum va citi Popa (George Popa citise, deci mai putea fi Septimiu sau Grigore Popa), spune primul, consultând programul.

— Fugi, domnule, răspunde celălalt, că doar îi cunosc pe amândoi — n'au venit la șezătoare.

— Mențiu pariul.

Nu-mi explicam ropotele de aplauze, care au inundat sala — atent cum eram la discuție. Primul dintre sibieni spune:

— Uite Popa.

— Nu e Popa, domnule, e... Lalescu, răspund eu, privind pe scenă, unde tânărul și lilialul poet al licuricilor se pregătea să dăruiască, celor din sală, una din ultimele sale poezii.

Păstrez cuvenita tăcere.

Bisat, prietenul Lalescu zâmbește așa cum îl știți că poate cuceri publicul — și face voia unei săli entuziaste. La sfârșit nu mai sunt de ajuns aplauzele. Izbucnesc voci, cerându-l la rampă. Lalescu reapare, mulțumește cu zâmbetul lui de primăvară și — romantic cum e, — pleacă fără să mai spună altă poezie.

E rândul d-lui Paul Constant, scriitorul premiat de Academia Română pentru romanul său „Râia", — să citească o schiță din noul său volum „Oameni cu cioc", ascultată cu mult interes și aplaudată.

Pentru a încheia ședătoarea, d. Radu Gyr, fratele nostru mai mare, poetul de inepuizabile resurse, apare pe scenă, așa cum îl cunoaște Monica (îngerul poeziilor sale din „Stele pentru leagăn" și cei care-l adoră: deschis — cu inima gata s'o dăruie. Incepe să declame limpede și cald. Vrea să plece după a treia poezie spusă, dar publicul — o, acest public din Sibiu, atât de înțelegător și iubitor de literatură — căruia îi mulțumesc în numele întregei noastre grupări — nu vrea să se sfârșească vraja de care s'a lăsat cuprins. Aplaudă, cere cu voce tare bisarea, și când cad faldurile cortinii, acoperind visul, păstrează acea tăcere pe care o simți când ai descoperit ceva frumos, nesfârșit de frumos, pe care nu vrei, dar știi că *trebue* să-l pierzi — și te resemnezi.

CA DUPA O REUȘITA ȘEZATOARE...

Pornim în grup la Cercul militar, unde urma să aibă loc banchetul. Masa, dinainte aranjată, plină cu bunătăți sub care strălucea albul imaculat, prevestea o agapă în lege.

Locul fiecăruia era aranjat și marcat dinainte.

La mijlocul mesei, d. Sever Pop, primarul orașului, încadrat de prietenul și directorul nostru, Victor Popescu și de d. Radu Gyr, care-mi promisese că-mi va spune câteva glume bune, pentru reportaj.

PAUL CONSTANT.

Hazardul joacă rol foarte însemnat pentru un reporter. Nu s'a desmințit nici de data aceasta. Eram așezat, lângă Lalescu, — vis-à-vis de cei mai sus scriși. Era dorința mea și nu mi-a fost dată nicio deziluzie.

S'a destins atmosfera. Dela început, chiar. A ajutat în bună măsură Virgil Carianopol, căruia i-a plăcut grozav vinul servit (era chiar foarte bun, trebue s'o recunoaștem). Virgil, — care, deși în poezie spune răspicat: „Bă, și eu sunt tot ca voi", nu catadixește să spună altfel decât „domnule", nici lui Lache, omul de serviciu dela „Universul", pe care-l vede'n fiecare zi.

Orișicui s'ar fi adresat în seara aceasta începea: — Bă... (urmează numele interlocutorului), dacă nu bei un pahar cu mine, nu-ți mai vorbesc...

...Așteptam ploaia de glume anunțată de d. Radu Gyr, trăgeam intenționat cu urechea la tot ce se vorbea, îmi întindeam gâtul până peste masă — în sfârșit — eram foarte atent să culeg material pentru reportaj. Il regretam (nu numai pentru aceasta) pe Ștefan Baciu Știe acest „căutător de comori" să găsească la moment glume, face calambururi chiar când e vorba de piatră seacă. Și el rămăsese în București, reținut de-o foarte gravă chestiune.

...D. Radu Gyr mă vede îngândurat și-mi zâmbește.

— Ei, îmi zic, scoțând block-notes-ul din buzunar,: gata!

Dar poetul „Corăbiei cu tufănici" îmi spune înveselit:

— Ce zici de vinul ăsta?

Până la urmă, văzând că mi s'a uscat cerneala în stylou, îl rog frumos să-și aducă aminte de promisiune, dar mă aude Lalescu și-l imploră — de frică să nu fie mai bună partea mea de reportaj — să nu spună nimic.

D. Radu Gyr îl servește prompt:

— Ce-mi dai, Lalescule, să nu spun?

Dar n'am timp de reflexii, căci Paul Constant e în vervă:

— Știi, cei dela Cluj n'au putut veni fiindcă trenul cu care trebuia să plece a avut o întârziere de cinci ore. Trebuia să vină odată cu d. Victor Papilian și d-nii Septimiu Popa, Licu Pop, și Grigore Popa. Dar au fost reprezentați de „Popii" dela teologie cari au venit într'un număr impresionant.

Mi-l răpește, prea repede, pe furnizorul meu, un scriitor.

Ce să fac? Pirvesc la cei din jur. Victor Popescu grav, se întreține cu părintele Sibiului, d. Sever Pop, Lalescu complotează contra mea (pe toți i-a rugat să fie... serioși), Ladmiss Andreescu a abandonat „Țara cerului". E foarte aproape de pământ, lângă rubiniul vin din paharul aproape 'ntotdeauna gol, din fața lui, Teodor Al. Munteanu se simte foarte bine, Pimen Constantinescu stă de vorbă cu Iancu Bârneanu, Pietrari bea haiducește, d. Mircea Alexiu gândește la o nouă nuvelă, iar Ion Țolescu-Văleni are fața foarte tristă.

Mă duc lângă el și-l întreb de nu cumva-i lipsește... paharul.

— Nu, frate Nichita, nu. Uite-l aici, dar nici nu mă ating de el. Sunt trist pentru altceva mai înalt, mai limpede...

— O fată, îi dau eu curaj?

— Da, dar te rog să nu-i scrii numele, căci nu vreau să știe... celelalte.

Il las pe poetul „Sânzianei" și mă duc să-l deranjez pe criticul nostru, d. C. Fântâneru,

SILVIU COSMA
președintele Asociației Profesorilor Secundari Sibiu

rugându-l să-mi dea ceva pentru reportaj.

— Ți-l dau pe Virgil Carianopol, îmi replică, râzând autorul „Interiorului".

Trec lângă George Popa. In câteva cuvinte nu vi l-aș putea prezenta pe acest „apostol" al Mediașului, premiat de S. S. R., dar trebue să spun că este la fel cum ți-l imaginezi când citești: „Plecarea spre legendă". Alături de Mihail Axente, directorul revistei „Lanuri" din Mediaș, mi-a prilejuit un popas de mai lungă durată. L-am părăsit cu multă părere de rău.

Se făcuse ora 12. Eram obosiți, ca după un drum de aproape 400 km., parcurs cu mașina — și a trebuit, cu tot regretul nostru să ne retragem la hotelul „Bulevard", unde ospitaliera „Astra" ne fixase locul de odihnă.

Inainte de a pleca îl întreb pe d. Radu Gyr:

— Mergem împreună?

Insfârșit, inevitabilul se produce, odată cu răspunsul:

— *Noi, cu Noica,*

— *El* (arătând spre Lalescu)... *cu doica.*

A avut însă grije să-mi șoptească la ureche:

— Să nu mă spui lui Lalescu.

SCHIMBAREA LA FAȚA

Ne culcăm. Intr'o cameră eram: Victor Popescu, Lalescu și cu mine. N'am pierdut prilejul să dăm o șuetă, care a ținut până la ora 1,30. Entuziasmat, Victor Popescu a vorbit tot timpul de ședătoare, de primirea frățească pe care „ASTRA" și „S. S." din Ardeal ne-au făcut-o, de căldura cu care am fost înconjurați — pentru care mulțumește tuturor, iar sibienilor, le promite o viitoare, pe curând, ședătoare.

Pe Lalescu îl prinde mila de mine și îmi spune că i-a făcut ceva lui Virgil — să-i cer numai corectura dela prima fascicolă a cărții pe care o va scoate în colecția „Universului Literar", „Scară la Cer" — și voiu avea ce să scriu în reportaj. De abia așteptam dimineața.

Sibiu, orașul lui Emil Cioran a prilejuit și scriitorilor o „schimbare la față".

A venit primul, urându-ne bineț, I. D. Pietrari. Ras, grozav de curat, odihnit — să nu-l mai recunoaștem.

— Știți, ca să sfințesc botezul meu în grupare am făcut o *baie.*

— Botează-te mai des, îi replică Victor Popescu, „nașul" Haiducului.

Tocmai voia să spună ceva Lalescu, când intră Virgil:

— Bine, domnule Victoraș, dece mi-ați făcut asta? — și arată fascicola. Pe ea era scris cu cerneală:

Virgil Carianopol
„Se cară la cer"
Dân colecția „Universul Literar".

Nu știu dacă a înțeles dece noi râdeam atât de sănătos, pe când Lalescu sta ca pe ghimpi neîndrăznind nici să zâmbească...

Plecăm să vizităm „Bruckenthal" cel mai mare muzeu din țară. Plecarea era fixată la ora 10. La ora anunțată eram strânși în fața muzeului. Victor Popescu face apelul. Ajunge la Ladmiss.

— Ladmiss Andreescu.

Nu răspunde nimeni.

Peste zece minute apare și Ladmiss.

— Bine, domnule, îl apostrofează Virgil Carianopol, nu puteai să pleci mai devreme, să fii la timp aici?

— Ehe, am plecat eu... de aseară, fiindcă nu aveam ceas deșteptător și mi-era teamă că vin târziu, dar sunt multe cârciumi pe aici și am prieteni — o groază.

MAI LUNGA-MI PARE CALEA...

La ora 10,30 am plecat. Ne urează „drum bun" cei din Sibiu și d-nii Constantin Fântâneru, Virgil Carianopol, Teodor Al. Munteanu și I. Țolescu-Văleni, care având permise pe C.F.R. au plecat cu trenul. Tristețea plecării ne-a cuprins pe toți. Lalescu se gândește la o fată frumoasă, dintr'un oraș care-și spală poalele în Mare, Iancu Bârneanu, la nici o fată, Pietrari la codrii, „Vin și haiduci", iar Ladmiss... moțăie. Drumul e minunat. Mașina aleargă cu 80—100 pe oră, dar în Avrig zăpada era căzută din abundență și abia atingeam în medie 30 pe oră. La 11,45 ajungem în Făgăraș. Pe o stradă, ocolind o trăsură, mașina intră cu roțile lângă bordură, unde era mai multă zăpadă topită, și o doamnă care trecea, este stropită. Oprim, dar înainte de a cere scuze, intervine un domn farmacist, înfocat cavaler, care își ia în serios rolul de „apărător" al doamnei. Pentru a nu pierde vremea, mai ales că se anunța un drum foarte greu, mergem la Poliție, pentru a se dresa cuvenitul proces-verbal. Contravenția era evidentă. Articolul 595 al. 6 din codul penal Regele Carol II este clar. Spre a ne convinge, d. comisar ni-l citește: „Cu închisoare polițienească dela o zi până la o lună și amendă de lei 500, se pedepsește conducătorul de automobil care când strada este plină de nori sau apă, nu conduce încet spre a feri pe pietoni și-i stropește".

— Nu numai pe *pietoni,* domnule comisar — intervine un cetățean — ci și pe... *trecători.*

Lalescu n'a mai putut sta în picioare de râs. S'a așezat pe o bancă, dar a căzut. Alte râsete.

Doamna nu cerea nimic pentru dânsa. A dorit însă, să contribuim cu ceva la înzestrarea Armatei. Obolul nostru a fost de 1000 lei.

Voiam să plecăm. Se aplanase cât se poate de pașnic, acest incident.

D. comisar ni se prezintă, scoțând din sertar un volum de versuri: „Imnuri pentru Țara din vis": Petre Florescu. Era cel care scotea revista „Timocul". O veche cunoștință de a noastră, din scris. N'am regretat cu nimic halta dela Făgăraș.

Ne-au mai trebuit aproape două ore până să ajungem la Brașov, unde urma să luăm dejunul.

După indicațiile d-nei Noica, de a cărei voie bună s'au molipsit toți, am poposit la „Cheia de aur", un restaurant săsesc. Atât de buna noastră călăuză a avut o fericită inspirație. S'au servit excelente mâncări, udate de bere neagră, cum numai în orașul lui Ștefan Baciu se poate bea.

După masă, Pietrari vrea să spună ceva, dar intră în passă neagră. După o serie de gafe (zău, nu găsesc alt cuvânt mai puțin tare) e tras de urechi, la mal, de Radu Gyr, care ne povestește, apoi, o... gafă proprie.

— Eram, spune poetul „Cununilor Uscate", cu mulți ani în urmă, la Craiova, la un bal. Nu știam să dansez. Mă amuzam privind lumea, când veni președintele Curții de Apel și-mi adesează un prietenesc: „ce mai faci"? Tocmai observasem două domnișoare de o urîțenie feroce. Ii răspund zâmbind: — „Vedeți pe d-ra aceia urîtă, mă distrez uitându-mă la ea. — A, da, răspunde calm, magistratul, e fata mea.

Eu, să-mi înghit limba de necaz. Ca s'o dreg, spun repede:

— Vai, domnule Președinte, pe fata dv. o cunosc foarte bine (habar nu aveam că președintele are vreo fată), dar nu de dânsa vorbeam, ci de aceia care dansează cu locotenentul de artilerie — arătând-o pe cealaltă.

— Daa? se interesează președintele. E cealaltă fată a mea...

La cafea observăm că nu mai avem țigări. Chem chelnerul și-i spun să ne aducă zece Virginia și zece Golf (pentru Lalescu). Radu Gyr mai dorea bere și-i cere:

— O regală, te rog!

— Cu carton sau fără, întrebă chelnerul?

GREU LA DEAL...

Dela Brașov, a început cu adevărat, greul. Zăpada căzută făcea ca mașina să derapeze mereu. Am cumpărat o lopată și ne-am zis „Doamne ajută", când am plecat. Nici n'am ajuns la Timiș, și am oprit. In față, un convoi de vreo zece mașini nu putea înainta din cauza unui camion împotmolit.

S'a trezit Ladmiss, speriat:

— Ne-am răsturnat, mă?

— Tot în țara cerului ești? îl întreabă Bârneanu.

Se frecă mirat la ochi, vijeliosul nuvelist, își șterse nasul și după ce i-am explicat că s'ar putea să stăm vreo 2—3 ore aici, Ladmiss impasibil, spune:

— Dacă-i așa, să vă citesc nuvela pe care am scris-o azi noapte: „Cerul care arde".

— Nu ne arde de-ascultat, îl interprelează Lalescu.

— Ne e teamă că ne ardem, spuse Bârneanu.

Radu Gyr pune „pointa".

— E singurul manuscris, Ladmiss?

— Da.

— Arde-l, dragă...

Insfârșit peste trei sferturi de oră camionul ese din săpadă și pornim. Peste 200 de metri însă, ne-am oprit.

Radu Gyr a sesizat:

„Colivia cu poeți
S'a 'mpotmolit în nămeți".

Punem umărul, curățăm cu lopata zăpada și pornim. Altă împotmolire. Când să mă dau jos, îmi prind două degete dela mâna stângă, la ușa mașinei. Mai că mi-au dat lăcrămile. Când mă vede cu mâna sângerândă, Lalescu devine palid și-l strigă pe Victor Popescu. Aude Ladmiss și întreabă „Care mână"?

— Stângă, îi răspund.

— Nu-i nimic, e salvat reportajul, continuă Ladmiss.

Incepuse să se întunece. Trecem prin Bușteni. Ladmiss ne anunță. Pe stânga are să fie: „Oficiul de desfacere al hârtiei" — spune șoferului te rog, să meargă mai încet.

— Dă-i viteză șofer, intervine Lalescu, că Ladmiss cumpără hârtie, și iar scrie o nuvelă.

După alte câteva împotmoliri ajungem la Sinaia. Victor Popescu era foarte obosit, — nu-i ușor lucru să șofezi 500 km. în interval de 20 de ore, pe un drum aproape imposibil. Cum mulți dintre scriitori aveau treabă a doua zi dimineață, au plecat cu prima mașină.

In Sinaia, la d-na și d. Noica, am rămas: Victor Popescu, Traian Lalescu și cu mine.

ȘI PESTE TOATE, INIMA

N'am să uit seara de 8 Aprilie. Am mers 500 km. și la întoarcere, am descoperit un adevărat popas, — căminul soților Noica. După cină, s'a stins lumina. A rămas doar o veiuleuză, care părea un perete alb al camerei, pe care jucau vâlvătăile, — rubine, ale focului „măestrit" așezat de d-na Noica, în cămin. La radio a început să cânte „Concertul în fa-major" al lui Bach. Am tăcut cu toții. Am văzut, pe fața fiecăruia, trecând albă liniștea. Am simțit bătând la fel cu inima mea — pe a tuturor, din camera cu perdele ca două fâșii de zăpadă și cu cărți multe.

După ce s'a terminat concertul, n'am mai știut nimeni, ce să vorbim...

...In drum spre București, a doua zi dimineață, Victor Popescu mă roagă să însemnez: „Mulțumește pentru mine, în numele „Universului Literar" tuturor care au contribuit la reușita ședătorii dela Sibiu și să fie pregătiți pentru Mai: *Incepem marea ofensivă a tinereții, — pe alte fronturi.*

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

17

BIBLIOTECA CENTRALA „ASOCIA... SIBIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 17
SAMBATA 20 Aprilie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

M. Kogălniceanu
într'o nouă perspectivă

II

de G. C. NICOLESCU

In primăvara anului 1838, în condițuni cam nedorite, Kogălniceanu se întorcea în țară, unde îl aștepta postul său de aghiotant domnesc și poate unele mustrări pentru purtarea din ultima vreme. Am arătat ce ideal de viață liniștită și izolată mângâia el încă de mai înainte. Contactul cu realitatea pare însă să-i fi schimbat dispozițiile. Pe de o parte, intervenea contrastul pe toate laturile, dintre ceea ce văzuse în Germania și ceea ce găsea în Moldova. Pe de alta, erau firești resentimente față de aceia care instigaseră contra „scumpei sale istorii". In sfârșit, se adăoga temperamentul său de luptător, cu o incontestabilă înclinare spre național-social, care-l făcea să vadă imposibilitatea de a duce viața pasivă pe care o visase și nevoia de a acționa în sprijinul nației sale.

Colaborarea sa la Alăuta Românească, chiar articolul care a dus la suprimarea revistei, nu cuprinde nimic senzațional și mai ales nimic din ceea ce te-ar fi putut lăsa să întrevezi pe ideologul de mai apoi. Suprimarea quasi-nemotivată a Alăutei și sancțiunea pe care o suferă el îi deschid noi perspective asupra lucrurilor. Cu atât mai mult cu cât, în situația oficială în care se afla, el putuse afla rolul pe care-l jucase funcționarii ruși și în greutățile ce i se făcuseră lui pentru tipărirea istoriei și în suprimarea revistei. Săptămânile de arest ce le avu îi folosiră să mediteze mai adânc asupra amestecului străin în treburile interne ale țării sale și să-și dea seama că el avea un rol de jucat în înlăturarea acestei situații. Fapt este că în Ianuarie 1839, probabil deci foarte curând după sfârșirea pedepsei sale, îl găsim pe Kogălniceanu la București, venit să discute cu cei de aici, alcătuirea unei reviste care să fie a tuturor scriitorilor de limbă românească și care să se numească „Dacia Literară".

Această revistă apare, într'adevăr, în 1840, având în fruntea ei o Introducție. Dacă este mai în de-aproape privită, aceasta dă revistei cel puțin teoretic, dacă în practică, așa cum se întâmplă adesea, ideile n'au fost susținute cu aceeași consecvență, nițel un alt caracter decât cel sub care ne-am obișnuit să o vedem. Firește, este vorba în primul loc de literatură și de critică, de cele care aveau să fie. Se accentuiază că Dația Literară se va sili să părăsească politica, dar adaogă imediat că se va ocupa „numai cu literatura națională" și că va lăsa la o parte deosebirile provinciale adică faptul că un fenomen literar se petrecea în Muntenia, în Moldova, în Ardeal, etc. De asemenea, este vorba de „duhul național", pe care, cel puțin ca ideea generală, Kogălniceanu nu era cel dintâi care-l reclama, după cum este vorba de o condamnare a traducerilor.

Este interesant de notat că într'o scrisoare din Mai 1837, referindu-se la timidele începuturi ale teatrului din Moldova, Kogălniceanu spunea: „Contentez-vous des traductions d'abord; les pièces originales viendront ensuite..."[1]), ceea ce nu mai repeta la 1840. S'ar putea zice să el socotea celelalte genuri literare mai înaintate decât teatrul. Dar el avusese prea real contactul cu literatura germană ca să nu poată cântări cât valora în adevăr și literatura din celelalte genuri pe care o aveam până atunci, cu atât mai mult cu cât o examinase puțin înainte, când scrisese articolul despre Limba și literatura românească sau valahică. Mai ales dacă observăm că în scrisorile sale problema caracterului național o pune în deosebi în ce privește instituțiile (de exemplu, în Scrisori, p. 170), nu putem să nu conchidem că la Dacia Literară se produce o elocventă schimbare de atitudine. Cauza stătea, desigur, și în influența pe care o exercitase asupra sa ideile unui Herder în ce privește literatura, dar mai ales în caracterul politic-național pe care îl avea de fapt toată manifestarea dela această revistă, ca toate manifestările ulterioare ale lui Kogălniceanu. „Literatura — scria acolo, are trebuință de unire, iar nu de desbinare... țălul nostru este realizația dorinții ca Românii să aibă o limbă și o literture comună pentru toți". Sub pavăza cuvântului literatura se face astfel apologia unirii Românilor, la acea dată imposibil de făcut pe față.

Semnificația aceasta național-politică ce trebue dată tuturor acțiunilor lui Kogălniceanu dela 1840 înainte, fie că sunt cu caracter beletristic, ideologic literar sau istoric, se explică imediat dacă ne amintim formațiunea sa intelectuală și mediul în care și-a desăvârșit-o.

In celebrul său discurs ținut la Academia Română în 1891, evocând anii studiilor sale, vorbește de „marea mișcare națională ce domina", de cei ce se pusese „în fruntea ideilor naționale și a reformelor sociale, cari se răspândiseră în toată Germania. Steagul lor era, înainte de toate, Unirea patriei germane". De asemenea, adaogă categoric:

„...primit în cercurile politice din Berlin, am avut fericita oca-„ziune și putința de a-mi îmbogăți mintea cu ideile reformatrice „ce atunci inspirau înaltele inteligențe ale Germaniei... da, exem-„plului ce mi-a dat amorul pentru patria germană și pe care l-am „găsit în toate păturile societății germane, fie nobilime, fie bur-„ghezie, datoresc eu amorul pentru patria română și spiritul li-„beral *care m'a însuflețit în toate acțiunile vieții mele... am măr-„turisit în mai multe rânduri, că culturii germane, Universității „din Berlin, că societății germane, bărbaților și marilor patrioți „cari au operat realțarea și unitatea Germaniei, datoresc în mare „parte tot ce am devenit în țara mea, și că la focul patriotismului „german s'a aprins* făclia patriotismului meu Român![2]).

Intors în Moldova, hotărîndu-se să joace un rol politic, își dă seama de imposibilitatea de a activa. Nicio mișcare naționalistă nu era posibilă. Atunci el, care nu era un om ușor de desarmat și care cunoștea de aproape rolul imens jucat de scriitorii germani în epoca 1800—1830 în împlinirea eliberării și unității patriei lor, își dă seama că pentru un moment, în situația de atunci, literatura era singurul mijloc de activitate care să se poată strecura mai ușor. De aceea scoate Dacia Literară, care să pregătească un sentiment de unitate spirituală, de limbă comună, indiferent de Statul în care formal se aflau încadrați Românii pentru un moment. Faptul că în Franța el concepe o istorie numai a Moldovei[3]), iar când ajunge în Germania, unde ideea unirii și a solidarității naționale împotriva dușmanului, indiferent de unitatea politică din care fiecare făcea parte, era atât de puternică, se hotărăște pentru o istorie a tuturor Românilor, chiar a celor transdanubieni, arată cât de mult îi vorbise încă de pe atunci exemplul acestei națiuni[4]).

Nu este posibil, în cadrele strimte ale acestui articol, să discut și să arăt cu precizie toate influențele suferite de Kogălniceanu. Poate că atunci când cineva își va propune să facă aceasta, cu toată pregătirea și conștiinciozitatea, să rămână, la urmă, desarmat și fără rezultate concrete. Nu că în opera lui Kogălniceanu n'am găsi cristalizate idei certe din ideologia romantismului politic german, dar pentrucă ele fac parte din atmosfera generală a epocii, dintr'un bun comun al tuturor și nimeni n'ar putea identifica, afară de unele excepții, un izvor precis.

Din această atmosferă ia el ideea de a se ascunde în dosul unei acțiuni cu aparență literară luptând în realitate pentru ceea ce-i era cu deosebire scump: destinul națiunei sale. In momentul când își dă seama că era nevoie de o luptă pentru

(Urmare în pag. 8-a)

MARIUS BUNESCU — Peisagiu

Siluete

ANTON HOLBAN

de OCTAV ȘULUȚIU

Niciodată nu merg la un concert fără să 'ntâlnesc fantoma lui Anton Holban. Acolo unde muzica tălăzue armoniile-i divine mi se strecoară, din primul moment și nu mă părăsește până la urmă, în amintire, silueta firavă a scriitorului în a cărui viață ca și 'n literatura lui trăită realitatea sunetelor a ocupat un loc atât de mare.

Anton Holban n'a fost în stare să scrie nici un singur rând din imaginație: tot ce a tălmăcit în cerneala slovei a fost numai întâmplare din existența lui petrecută cu suferință și cu o ciudată înțelepciune prematură, printre iubiri, boală și arte. Inaptitudine organică desigur, dar și o credință în necesitatea lucidității și a sincerității nude, amândouă l-au legat de stânca durerii până în literatura lui care nu e, întreagă, decât o strălimpede oglindă a unui destin și a unui suflet, în aceiași măsură în care este transcrierea exactă a unei vieți.

Amorul lui Anton Holban pentru o frază de Beethoven sau de Bach, pentru o simfonie de Mozart sau o operă de Wagner, amorul acela bolnăvicios, ca și o pasiune devorantă, de tot ce era potrivire de armonii, străbate toate paginile scrise de el, fără să-și poată găsi un corespondent muzical în stilul său care este mai mult uscat și abstract, dar muzica trăind în el ca un personagiu. Aș spune că unul din personagiile principale din literatura lui e *pasiunea pentru muzică*, după cum celelalte sunt *teama de moarte* și *goana după certitudine în dragoste*. N'am scris cu majusculă aceste cuvinte, pentru a nu se crede că fac alegorii facile. Temele acestea, leit-motivuri ca de operă wagneriană, sunt liniile constante ale operei lui Holban și au vigoarea unor figuri de sine stătătoare, au aceiași *plasticitate în abstract* ca și Ioana, Irina, sau Dania...

Dania! Câte-mi evocă numele acesta!

Am trecut mai zilele trecute pe locul unde a fost Casa Brânceni, în fața Palatului Regal și unde acum se întinde spațiul gol, sprijinit cu un capăt în cer și cu altul în asfaltul metropolei. Sentimentul zădărniciei lucrurilor omenești, sfâșierea în fața trecutului ireversibil și remușcarea pentru tot ce e meschin în sufletul omenesc, m'au încolțit ca niște furii

Acolo sus, în spațiul vid, cam la treizeci de metri înălțime, e un loc unde a trăit, a dormit, a râs și s'a svârcolit torturat Anton Holban, un loc care a fost o cameră, mică, cu atmosferă, cu o sofa, cu o bibliotecă încărcată de cărți prețioase, cu o discotecă și mai prețioasă, e acolo un loc unde a fost *ceva* și acum nu mai este *nimic*. Dacă ar trăi Anton Holban și s'ar opri aci, ar plânge.

Aș vrea să plâng și eu, dar nu pot. Anton mi-a fost prieten și i-am fost prieten, de ce l-am lovit? De ce n'am putut veni la capătul patului de moarte să mă 'mpac cu el și să recunoaștem amândoi — ce târziu! — că sunt femei pentru care nu merită nici să te certi, nici să sacrifici nimic, mai ales o prietenie! De ce n'am putut să-i spun și eu vorbele cu tâlc pe care, într'un balcon de acolo de sus, din locul unde acuma nu mai este decât, poate, uneori, fâlfâitul unei pasări ce duce pe aripi ceva din sufletul lui, vorbele pe care mi le-a spus odată, înaintea despărțirii noastre definitive: „Suntem lași, dragă Octav; de aci vine toată nenorocirea noastră".

In gură am amărala inutilității, în inimă parcă lecția unei pretimpurii înțelepciuni. La ce bun toate regretele?! Sunt prea sigur că Anton m'ar fi iertat înainte de a muri, după cum l-am iertat eu însumi. Nici el n'a greșit, nici eu, deși am fost vinovați amândoi. Și, cu acea înțelepciune, firească la un bătrân, dar bizară la un tânăr cum era el, — înțelepciune ce era ca o solie a morții, el va fi înțeles gestul meu trecând peste tot ceeace viața a pus stupid și inevitabil, între noi.

Căci, cu toată slăbiciunea sa sufletească, Anton Holban a avut un suflet ales, de camarad, de frate. Superioritatea lui asupra multora era că nu se putea răzbuna niciodată. Avea un cavalerism care-l oprea dela orice gest mărunt și înjositor. Știu că a fost lovit și că n'a răspuns. Am văzut cum a fost pe nedrept rănit și a iertat. Era în aceasta, pe lângă senina pătrundere a vanității celor omenești și o nobilă plămadă intimă care-l făcea să iubească mătăsăriile delicate ale versurilor lui Racine sau bijuteriile rare ale romanului proustian.

Il văd și acum, înalt și adus de spate, apărând, cu fața bolnăvicioasă și aer speriat de jivină isgonită, pe stradă, în librărie sau la cafenea, unde se așeza adesea lângă mine, strângându-mi mâna cu o putere și o căldură ce nu erau de loc fizice și, uitându-se în jur, la o lume pe care o disprețuia fără răutate, spunându-mi adesea:

— Ce inutile mi se par toate, ce seci! Nici nu-ți închipui, dragă Octav, cât sufăr! Nu-ți poți imagina cât sunt de bolnav!

Niciodată nu m'am îndoit de adevărul ce-mi spunea, dar azi îmi dau seama cât de puțin participăm la suferința altuia! Anton Holban era ros de o boală crâncenă, care săpa loc pentru moarte, iar mie, deși îl credeam, nu mi se părea că i se poate întâmpla un rău grav, definitiv, în orice caz nu puteam cuprinde cu mintea sau cu sufletul grozăvia pe care am realizat-o abia acum doi ani. Atunci am văzut că litania bolnavului Anton Holban, era chiar cântecul morții.

Acum, readucându-mi-l în lumina amintirii călcând precipitat și nesigur, încovoiat și automat în gesturi, pe Calea Victoriei, îl văd fugând de Moartea, atât de presimțită cu intuiția lui fină, temută de parcă ar fi fost el omul cel mai îndrăgostit de o viață de ale cărei plăceri nu se putea bucura însă și pe care a depistat-o și identificat-o de câte ori a găsit-o în operele de artă, analizând-o cu un fel de dulce groază, de plăcută teamă, Moartea aceea care circulă pretutindeni în paginile lui, pe care nu a scos-o nici din frecventarea lui Bossuet, nici din a lui Rilke, deși a găsit-o și în ei, dar care se afla mai înainte în el însuși și l-a persecutat sub toate formele ei penibile, gonindu-l pe străzi, prin cafenele, prin librării, în căutarea prieteniei, în săli de operă sau de concert în căutarea muzicei sau în căutarea femeii.

Pasiunea de muzică și iubirea sunt pentru Anton Holban strâns legate de groaza de moarte. Mai mult chiar decât aptitudinea lor organică, el simțea nevoia lor, refugiul în ele! Vocație, la început, muzica și iubirea au devenit cu timpul locul evadării sale dintr'o viață neliniștită, din persecuția ideii sfârșitului.

L-am văzut pe Anton Holban de atâtea ori ascultând muzică. Era dintre aceia pentru care muzica este o manifestare a religiozității, singura modalitate de a crede! Anton Holban nu credea decât *prin* Beethoven, *prin* Mozart și *prin* Bach! Ființa lui

(Urmare în pag. 6-a)

Un parazit al artei:
Internaționalismul

de LUCA DUMITRESCU

Numeroase sunt elementele prin care o operă de artă se definește. Dar decisive pentru viabilitatea ei sunt numai două: originalitatea și specificitatea. Redusă la cea mai simplă expresie, originalitatea este acea rară calitate pe care o are o operă de artă, spre deosebire de alta. In fond însă, originalitatea este o mare forță, după indicațiile căreia își ordonează artistul datele creației. Ceiace caracterizează originalitatea, este apartenența ei la personalitatea artistului, și anume, la acea parte din personalitatea artistului, care nu ține nici de biologie, nici de rasă, nici de cultură și care este focarul particular în care toate acestea se topesc.

In procesul de cunoaștere pe care opera de artă îl săvârșește, rostul originalității este foarte important, pentrucă ea ține de grupa elementelor de fapt, prin care artistul se identifică în mister.

Specificitatea se confundă deseori cu originalitatea, pentrucă în general se uită esențialul fapt, că sfera ei e mult mai vastă decât a originalității.

Prin specificitate noi înțelegem și apartenența lc persoana artistului a operei de artă, adică originalitatea, dar ceiace caracterizează specificitatea, este altceva și anume, suma multelor elemente prin care opera de artă se leagă cu persoana fizică și metafizică a artistului.

Un artist înainte de orice este un om și în această calitate, el aparține unei familii, unui neam. De mii de ani în urma lui, se desfășoară o experiență într'un cadru fizic, mai mult ori mai puțin fix. O sumă de reacțiuni la acest cadru fizic, repetate mii de ani în șir i s'au transmis lui sub formă de habitudini și reflexe. Un om dela șes, obligat să treacă întâia oară pe buza unei prăpăstii, va avea de suportat nenumărate ixhibiții a căror forță conștiințială va slăbi pe măsură ce faptul se va repeta și vor ajunge simple habitudini. Prin acțiunea timpului și a experienței habitudinile unui șir de exemplare, se vor transforma la alt șir în reflexe, așa că, un artist care s'ar găsi la un moment dat în capul unui astfel de serii, nu se poate sustrage acestora. A nu ține seama deci de toate acestea, e o greșală cel puțin tot atât de mare, ca a ține seama în judecarea unei opere de artă, numai de ele.

Dar afară de aceste imponderabile care țin de stricta lui psihologie, un artist aparține unui neam organizat în legile, superstițiile și credințele lui. Gândirea lui, oricât de îndrăsneață ar fi, nu poate scăpa acțiunei acestor factori, prin care neam de neamul lui a gândit și s'a exprimat. O nație trăește prin miturile ei proprii, adică prin încercările ei particulare de a-și explica lumea și viața. Un artist, fiu al unei nații, nu se va putea sustrage niciodată acestei metafizici, pe care nația și-a creiat-o, în nesătulul ei dor de cunoaștere.

Specificitatea ar îngloba deci, după noi, afară de elementele originalității prin care opera se caracterizează ca aparținând unei forțe proprii, elementele prin care ea se vădește ca aparținând unei forțe comune, grupării de oameni legați între ei prin necesități mitice aidoma.

In acest înțeles oricine își dă seama că specificitatea este acelaș lucru cu specificul național. Acest lucru am vrea să se rețină, dar în acelaș timp am ține să se înțeleagă importanța considerabilă a specificului național în artă. Compromisă, de către mișcarea semănătoristă dela începutul secolului, problema aceasta esențială pentru orice artă, la noi a ajuns să fie luată în râs, ca o pretenție stupidă, menită să determine o școală minoră și ca atare nesemnificativă.

(Urmare în pag. ultimă)

CRONICA LITERARĂ

Constantin Cojan: Târgul cu himere,

versuri, „Cartea Românească", 1940.

Coca Farago: Vulturul albastru,

nuvele, „Cugetarea"

Aurel Marin: Insemnări de vacanță, versuri

Volumul „Târgul cu himere", al d-lui Constantin Cojan, tipărit recent la „Cartea Românească", ne dă prilejul să vorbim despre versuri, altfel decât de obiceiu. Aceasta pentru că tânărul autor se deosibește de cei mai mulți dintre confrații d-sale prin ideia ce-o are despre rostul poeziei. D. Constantin Cojan nu se lasă amăgit de excese metaforice, sau ermetice, și nici nu versifică de dragul incantațiilor numai, transformând lirica într'o melopee vagă. D-sa ține seamă de tiparele echilibrate ale psihologiei și nu șovăe să ritmeze tot ce-l preocupă: cugetări, chibzueli, proecte de viață, interpretări ale faptelor, nedumeririi în fața destinului, etc. Titlul dat cărții, — „Târgul cu himere", — ne face să ne gândim la o minte generoasă care ține să împărtășească experiența sa acumulată. Această experiență, bine înțeles, privește viața trăită direct și surprinsă în conflictul ei cu idealitatea. Traiul de toate zilele ocazionează un „schimb" de „himere", ca într'un târg, unde fiecare vizitator caută să desfacă „marfa" sa și să primească drept preț o alta, abstractă și mai durabilă, ca aurul sau ca visul. Visul ar fi moneda care ar circula, cu convertibilitate generală, în „târgul himerelor". Evident, una din himerele cu cea mai deasă ofertă, este iubirea. Dar și cea mai pretențioasă. Iubirea pune totdeauna condiții, și una din condiții este „sinceritatea". Nici vorbele și nici faptele nu garantează simțirea amoroasă, ci altceva mai misterios și mai din adânc. Un imponderabil ce se intuește lesne de cel interesat. Una din „himerele" d-lui Constantin Cojan spune sentențios: „Nici nu tu mă iubești"... De ce să ne mințim?"... Nimeni nu are dreptul să conteste diagnosticul himerei. Ea singură știe, fără putință de îndoială, când este minciună și când dragoste reală. Deaceea este „himeră" să-și făurească legături tainice cu necunoscutul. Dar dacă „târgul" nu se face cu o himeră care se plânge de nesinceritate, poetul nu rămâne propriu zis în pierdere, pentru că păstrează mai departe ceea ce ar fi trebuit să dăruiască și să risce: „Sentința ta senină e visul meu sublim". S'a despărțit de o himeră a iubirii, dar visul nu s'a alterat, ci, întreg, el e „sublim". D. Constantin Cojan se arată un fin analist al psihologie erotice, când categorisește o sentință de libertate un „vis sublim". Dealtminteri, așa se și cere, într'un „târg cu himere!", unde, oricât de ciudat s'ar părea, cine vrea să fie liber se robește visului de libertate. Poate pentru aceea nu declamă obișnuita bucurie a libertății, ci mărturisește numai, cu un delicat regret:

Nu-mi amintesc dece ne 'nstrăinasem mult,
Și vorba spusă 'ncet, ne 'ndepărta,
cum zarea,
Pe câmpul larg al mării, adoarme zvon, tumult,
Și orice-i necuprins, când prinde zbor visarea...

Instrăinarea s'a produs, firește, din pricina unui „zvon", a unui „tumult", dar amintirea nu mai învie „zvonuri" și „tumulturi", cum, în depărtare, pe linia de orizont a mării, valurile nu mai par frământări de apă, ci ornamente fragile ale reveriei. In perspectiva visului, „patimile" devin așa dar „visări", ele își pierd balastul și trec, fantome, spre „necuprins".

Iată meșteșugul poetului de a se purifica sufletește și de a face din durere o podoabă.

Himera, care prin mijloacele ei necontrolabile, tăgăduise sinceritatea iubirii, continuă să argumenteze pentru ce refuză o dragoste „nesinceră".

Nu vreau să te iubesc, ca 'n urmă eu să sufăr!"

Suferința este demonul însoțitor al patimei erotice. Temerea de suferință naște din prea marea ofertă.

Toate „himerele" vor iubire, „sinceră" și „definitivă". Ceea ce pare cu neputință, pentrucă nu se pot satisface dorințele tuturor:

Priviți... Târgu-i deschis... Himerele sunt multe...

Logica iluziilor pretinde contrariul: tocmai fiindcă sunt numeroase, inconsistente și efemere, ele năzuesc o dăruire intensă, și fără rezervă:

Vrem răsplătire scumpă, căci mâine pierdem lotul.

Subliniem la autor iarăș subtila analiză a pasiunilor care sunt însoțite de conștiința efemerității lor, și pe temeiul acestei efemerități cer o răsplătire scumpă. Care ar fi însă, în gândirea poetului această „răsplătire scumpă?" El pare a spune că patima cere patimă, și nimic altceva. „Himerele" sunt imensele *patimi*, forțele captivante:

Suntem iluzii oarbe, oricine vrea, ne ne cheamă...
Trăirea-i noastră-i viscol; de visuri ni e teamă.
Căci de-ți învingi destinul, ești rob la o himeră...

După cât reiese, autorul vrea să spună că patimile se tem de vis ca de singurul lor adversar. Firește, visul de libertate al creației, dincolo de viscolul „trăirilor". Gândirea se clarifică și se înfrumusețează în această perspectivă.

Târgul nu s'a încheiat. Visul i s'a părut prea „prețios", spre a-l schimba pe o iluzie, care pretindea robia sincerității și a dăinuirii necurmate, în timp. Un „vis sublim" nu se lasă ușor înșelat de o iluzie „oarbă". Mai ales când poetul știe că:

O inimă când bate, se 'ntreabă ea cumva,
Că — odihna ei e moartea și viața-i o durere?...

Poetul, rămas la visul „sublim" caută în destinul său altă semnificație:

E floarea vieții pure, ce-adună 'n juru-i îngeri.

Și „viața pură" și „îngerii" au locul pe alte meleaguri decât ale „patimei", ferindu-se de sbuciumul ei aspru, cu descleștări și „strângeri".

Creasta pe care crește „floarea vieții pure, ce-adună 'n juru-i îngeri..." nu este aceeaș cu „zarea pe câmpul larg al mării", unde adorm tumulturile și dincolo de care se deschide drumul spre necuprins? D. Constantin Cojan, știe să găsească ideia justă de „frumos", la locul ei de producție, iar fiecărei funcții psihologice îi circumscrie valoarea cuvenită. Patimile sunt altceva decât „floarea vieții pure". Ele fac din viață „durere" și nu dăruesc altă odihnă decât a morții. Poezia se ferește de moarte însă și refuză să încheie un „târg meșteșugit". Refuză himera iubirii, care cere patimă, obligă la suferință și îndepărtează de creație. Acceptă sentința senină a lucidității, spre a salva visul sublim. Intr'adevăr, îl vedem pe d. Constantin Cojan sub protecția ageră a lucidității.

Gândirea sa poetică este cumpătată și înțeleaptă. D-sa își măsoară experiențele și dă fiecăreia importanța cuvenită. Deasupra tuturor așează tihna de a creia, „floarea vieții pure", singura producătoare de frumusețe. Frumusețea este, în gândirea d-lui Constantin Cojan, o certitudine. Ei i se dedică fără șovăire, oricât de agresive ar fi tentațiile târgului cu „himere". De „adevărul" frumuseții nu se îndoește.

Mai rămâne totuși loc pentru o îndoială: unde se află cuvântul nespusei frumuseți? Căci frumusețea adevărată este cea nespusă, cea pentru care cuvântul este chin, nesăturatul chin! Necuprinsul, unde pare a locui frumusețea nespusă, devine uneori neant, sub pana poetului, care nu vrea să se smulgă visului „sublim".

Stau nopți întregi cu gândul căpătâi:
Doar nici-o zi nu-i sorocită mie.
Și din rețeaua visului — robie,
In marele neant „vreau să rămâi".

Cum să îndupleci un destin pe care l-ai vrea să fie al frumuseții?

Ce să faci spre a fi sigur de victorie, de rodirea florii pure? Oricât de chibzuită ar fi gândirea poetului, soluție nu găsește decât în „așteptare" și în pregătirea pentru ceasul unic. Iar această stare de veghe, pânda spiritului îndrăgostit de „îngeri", o exprimă d. Constantin Cojan cu aceeaș lină melancolie, cu care zugrăvia stingerea patimei asemuite cu tumultul mării trecut la orizont. Prin simplul fapt că dorim frumusețea „florii vieții pure ce-adună 'n juru-i, îngeri"..., realizăm însă o trecere într'un „necuprins", într'un neant, ai cărui întâmpinători ar fi tristețea blajină a versurilor:

Și-acum, ca și ieri, cărări neumblate
Imi flutură pașii cum frunzele vântul.
Răspântii sunt multe, dar nu știu cuvântul,
Ce-asmute destinul și calea-i abate...

Am urmărit cea ce mi s'a părut esențial în cartea d-lui Constantin Cojan: gândirea autorului despre poezie. Autorul pare a lega frumusețea de „necuprins", de „neant", de „jertfa 'n ireal". In această gândire, ceeace dă frumusețe, de pildă, — iubirii unei mame, este stăruința ei în irealitate. Mamele doresc totdeauna mai mult decât întoarce contingentul.

Ele depășesc posibilul omenesc. Frumusețea pe care o intuește d. Constantin Cojan este tot o întrecere, ceeace însmnază o creștere în suflet. „Jertfa 'n ireal" devine floare și rodește.

●

O notă pe coperta interioară a cărții d-nei Coca Farago „Vulturul albastru", informează că *opera* a fost recomandată editurii „Cugetarea", de Societatea Scriitorilor Români". Un simplu procedeu, de sigur de a se atrage atenția asupra unei lucrări meritoase, dar de al cărui uz poate nu era nevoie pentru că autoarea este cunoscută printr'o activitate literară de câțiva ani, și manuscrisul, prezentat fără recomandație, n'ar fi întâmpinat, probabil refuzul tipăririi. Deși a debutat cu un volum de proză, — romanul „Sunt fata lui Gheorghe Antim", — d-na Coca Farago și-a impus numele, în deosebi prin susținuta publicare de versuri, în reviste.

Cititorii îi cunosc parcă mai mult versurile, și-acum s'ar fi așteptat, poate, să le vadă strânse în volum. Sunt dăruiți, în schimb, cu 7 nuvele „Vulturul albastru", „Strada", „Disc", „Prăbușire", „Scrisoare fără dată", „Epilog", „Intunerec". Dar cititorii nu trebue să se înșele asupra felului de a scrie *epic*, al d-nei Coca Farago. Autoarea este numai *poetă*, cu frumoase și bogate posibilități de plăsmuire, fără a fi nevoie, spre a-i caracteriza scrisul, de diferențieri între epic și liric. Dacă, de pildă, ultima bucată a volumului, intitulată „Intunerec" ar merita definiția de poem liric în proză, rămâne pe deasupra dramatismul ei excepțional, care leagă cuprinsul de un *personagiu*, de biografia unei făpturi reale, înfățișată aici altfel decât s'ar fi putut înfățișa într'o versificație impersonală. D-na Coca Farago merită deosebite felicitări pentru îmbinarea de liric și dramatic într'o realizare literară, ce poate rămâne exemplară modului de a simți și a se exprima al unei generații. Sunt în bucata „Intunerec", așa zisele teme ale experienței de azi. Insuși titlul este caracteristic pentru neputința conștiinței moderne de a opri și a face stabil un adevăr. Supusă devenirei, această conștiință pierde până și simțământul unității eului. Personagiul care spune „eu" în tragica istorisire a d-nei Coca Farago, în căutarea zadarnică a unui fundament, nici de propriu-i *nume* nu se poate atașa cu siguranță: „De ce nu pot să plâng? Să încerc să mă gândesc? Dar la ce să mai gândesc? La ce să mai pot gândi?... In mintea mea e un cerc mare din care pornesc altele mai mari și altele și mai mari. Parcă e o apă în care cineva a aruncat o piatră. Cine a aruncat-o?... Totuși trebuie să mă gândesc la ceva... Am găsit: Să mă gândesc la numele meu. Cum mă cheamă? Dar asta-i prea mult, am uitat...

Să zic... să-mi închipui că mă cheamă Dumitru, sau nu, Jeanne d'Arc... Ori, mai bine: Semiramis. Ce nume e ăsta? Se-mi-ra-mis... De ce râd? Flacăra lumânării tremură. Au aprins o lumânare, fiindcă afară e întunerec. Cine râde iar? Tăcerea. Ba nu, eu. De ce râd? Semiramis, oprește-te. Gândește-te la ce o să fie atunci când se va stinge lumânarea. Intunerec. *In-tu-ne-rec*... Patru silabe... Uite, patru colțuri are odaia asta. Eu am două mâini, adică zece degete... adică patru și cu patru și cu doi, care e jumătatea lui patru"... (p. 146).

Se va zice că avem un caz de divagație lirică. In fond este o minuțioasă analiză de conținut a conștiinței moderne. Nimic nu pare că mai prinde rădăcini în această conștiință decât *durerea*, concepută ca o maladie căreia nu i se știe nici cauza și nici remediul. Autoarea vorbește de „șarpele care mi-a mușcat creerii", simbol care se referă desigur la excesul de luciditate modernă. Accentele din confesia scriitoarei sunt pătrunzătoare, ca în această simplă frază: „Ce mă doare, nu știu, dar cum mă doare!"

Mai rămâne rugăciunea, iubirea și plânsul! „Aș vrea să fii aici, să-ți simt suflarea cerească mângâindu-mi fruntea"... scrie poeta, iar ultimul cuvânt al desnădejdei este: „Plângi mamă, plângi!"

Am stăruit asupra bucății prin care se face mai firesc legătura cu versurile d-nei Coca Farago. Celelalte nuvele sunt deasemeni închegate dintr'un material liric, adică din acea parte o spiritului în căutare de sine și în necurmată creștere. Dar, la autoare, „căutarea" pare a se sfârși fără găsirea unui temei sufletesc și atunci, opera se construește din tristețea unei zadarnice sbateri. Nuvela „Vulturul albastru", care dă titlul cărții, poartă concluzia zădărniciei de care vorbim, finalul fiind gestul curagios al unei sinucideri. D-na Coca Farago ne-a dăruit o carte de o importantă contribuție la cunoașterea vieții actuale pline de dramatism.

●

D. Aurel Aurel Marin a publicat la Brașov a șasea culegere de versuri a d-sale, cu titlul „Insemnări de vacanță". S'ar zice că într'adevăr autorului i s'a părut potrivit să strângă într'o plachetă versificațiile dintr'o vară. (1939). Ca atare socotim un omagiu adus, poate fără calcul, anotimpului cald și roditor, faptul că poemele cele mai isbutite din volumaș, tratează despre „ispitele verii" și „laudele vacanței".

Cu îmbrățișări
De caldă amantă,
Iată și vara
Luxuriantă.
Râde în ploile
Pure, fecunde,
Sfâșie vălul
Zării afunde.
Toate ispitele
Lumii le-adună
Și se răsfață
Sub clar de lună.

(pag. 11)

In poema a doua surprindem un ton horațian, nefamiliar în producția d-lui Aurel Marin, caracterizată mai mult prin concesii făcute duhului neliniștei:

Să nu uităm că mâine, o cenușie zi,
Căzând pe ne-așteptate, va aminti sfârșitul!
Imbrățișam, prieteni, prea clarul, infinitul...
In care, cine știe, când ne vor regăsi...

Placheta tânărului autor nu conține nimic altceva decât simple însemnări de vacanță. E bine ca un meșteșugar să se exercite cu orice prilej.

CONSTANTIN FANTANERU

Corespondența noastră

CALATORIE

Rar mai sui prin vreme drumul de baladă,
Clopotele vremii cine să le tragă?
Rar, auzi cum toacă toamnele și plâng.
Slovele tăcerii singur le mai strâng.
Le culeg din traista veacului bătrân,
Le culeg cu taină grea de înserări
Și le scriu în mine și le trec spre zări.
Drumul către tine, suflete, e greu,
Drumu-i o tăcere către Dumnezeu.
Ape mari de toamne vechi mă poartă,
Timpul a trecut pe lângă mine,
Timpul a trecut și n'a bătut la poartă.

Pe poteca grea pe care sui,
Lângă cer și lângă nesfârșire,
Cu toiagul anilor subțire,
Toamnele au plâns tălăngi de gând.
Am rămas în liniști ca 'ntr'un cântec.
Lângă ceasul vremii umbrele s'adună
Spre povestea tristă, toamnele mă mână,
Pe poteca vremii singuratic sui
— Clopot de tăcere — gândul meu e șui.

G. Egea

GÂNDUL MEU...

Gândul meu, pururea călător, de țărmuri te izbești
dar nu te sfarmi, te lovești numai ca apa de mal.
O clipă te oprești, apoi te-avânți
căci ești pururea val de viață și viața-ți într'un val.
Te svârcolești în nopțile întunecoase
ca să ajungi să-ți aprinzi candela,
dar nu o poți, fiind tu prea departe de mal.
Gândești c'o să faci, dar nu poți
fiindcă acolo calea ți s'a închis.
Gândule, n'ai să-ți îndeplinești vrerea
căci tot ce-i jos și sus, nu e nimic al nostru
doar o clipă de viață și viața ca 'ntr'un vis!

Nicolae M. Velin

CRONICARUL

N'am tâlhărit, nu te-am vândut, —
Creșteai din rană, din mizerii,
Bătut în jug purtat sub cnut, —
Pământ de jar al primăverii!

Beai veacul tot cu paparude,
Flăcău voinic din buzdugane,
Te-am strâns din buciume zălude,
Din munți de foc ,din bărăgane;

Din vântul cel pornit să latre,
Te-am luat din fluere măestre,
Să sparg avuturi idolatre,
Să smulg din chiot altă zestre!

N'am vrut pomeni, dar nici zălog!
Dospeai în holde — adânc misterul
Și m'am târît, pe brânci, olog,
S'alătur lacrimilor cerul.

Mi-ai fost bărdac de zile bune,
Amvon de țară geto-dacă,
Pământ de vis de promoroacă,
Mi-ai fost și pravilă și nume!

Stelian Diaconescu

NOSTALGIE

Copac, sub strașina-ți de frunze,
Sleit de-al dorului pojar,
Stau zile 'ntregi șoptind din buze
La umbră, tristul meu calvar.

Vântul ce-ți îndoaie ramuri,
Făcând ca trupu-ți să se 'ncline,
Mi-aduce 'n treacăt glasul mamii
Și șoapta ei, și'a ei suspine.

Ea m'a crescut în dulci speranțe
Să-i fiu spre mângâiere 'n sat,
Muncind pământul și pe brațe
Să-i port nepotul înfășat.

De-a anilor povară, părul,
De mult i-a 'nzepezit pe cap.
Ea plânge sărutându-mi chipul
Și haina veche din dulap.

Instreinat îmi este portul
Și sufletul mi-e 'nstrăinat,
Și cartea mi-e întins ogorul
Vioara odor de alintat

C. Iosif

STRIGAT PRIMAVERII

Azi dintr'o spărtură de geam,
Mi-a zâmbit de undeva primăvara,
Fata cu șorțul brodat de fluturi,
Și ulcioare de muguri din care beam
Apă vie.
Și nu știu, eram poate flămând,
Și mi-o fi fost sete pustie.
Că mâna mea tremurând,
Nu i-a cerut — o azimă de soare,
Și nici fetii nu i-a făcut semn;
Mi-erau gândurile de lemn,
Pleoapele de hârtie,
Și trupul apă sălcie.
Iar când departe de mireasă,
Gătea 'n mătasă,
O zambilă,
Cu pașii mei trudiți,
Cu luntrea ochilor cocliți,
Am alergat în urmă-i s'am strigat prin seară:
Fată primăvară, fată primăvară,
Involbită cu paftale,
Dă-mi lavalieră de petale.

Jean Greblescu

ACEASTA STEPA

Această stepă din care-o să muște iada primăverii,
Această stepă cu cenușii tristeți elegiace,
Așteaptă calm clipa azurie a învierii,
Când s'o porni cu toți mugurii adâncului încoace.

Nici o tresărire pentru arderea de mâine,
Că viața a fost și iar viață o va striga;
Doarme cu răbdarea în grunzi și cu visul de pâine,
Din corn îi picură liniști aceeași stea.

Ca și când miriștea își mândrește vacul pe-aci
S'aburcă iedera tristeții spre cuprinderi de an;
Ci unde-s cerberii stepei să-i logodească 'ntr'un fapt de zi
Junghiul plugului cu reavăna brazdă, în mari ochi de plăvan?

Clopoțească-i sânul vestea din steag de cocori,
Cum mut agurida palpită sorocul răpciunii.
I-or doini mâine spice și mustră poate cicori
Senina nepăsare de-acum, de lângă ceasul minunii.

Aurel Dumitrescu

PRAGUL CU BARDA

Sângeră 'ncruntarea vremii din hoatică rană
sbucium de nori năvalnici în hoardă,
tata înfipse în prag o primitivă bardă
mama prigoni spre piept cutremurate cruci
trăsnetul va să cadă — aud veghea tainei din pană —
ora e spânzurată-acum în priviri de năluci.

Insulițat în patru picioare — un bou
mugi prin haos și cugetă tâmp —
când tăcerea-și răsbună mânia 'n cavou
A căzut un copac trăsnit — pe lespezi de câmp.
Pân' aci Dumnezăirea se plimbase 'ntr'o ghioace de ou
pe gânduri de 'nchipuire năucă
firii, poate că i-ar fi venit dor de necuprins, de ducă
dacă timpul n'ar fi tresărit pe culmi de gardă
și dacă trăsnetul n'ar fi știut de vraja pragului cu bardă.

Simion Cercăneanu

IDEAL PIERDUT

Prin stropii deși de ploaie ce pică monoton,
Privind în depărtare spre măgura de deal,
Ascult același cântec, același unison,
Și caut, dar zadarnic, pierdutul ideal.

Prin stropii deși de ploaie, văd frunzele ofilite,
Rămase în salcâmii ce par că plâng acum,
Și 'nvie 'n mine glasul unei iubiri sfârșite,
Pierdute 'n zări albastre, asemeni unui fum!

Prin stropii deși de ploaie, simt ultimul regret.
Și în zadar privesc acum cu dor în zări...
Tristețea mă doboară, simt că mă sting încet,
Visându-mi idealul, pierdut în depărtări...

Gh. Pârcălăbescu
Lăculețe

POEM DE PRIMAVARA

Afară plouă mărunt și tăcut
Și ziua spre seară coboară,
Din cer câteva gheme de sfoară
Inoadă durerea de lut.

Din noapte țâșnește tot vântul
Și frunzele's pline de sânge,
La geamuri o creangă mai plânge
Tăcerea 'mi îngheață cuvântul.

Afară e rău și urît
Și nimenea nu cântă, nu râde.
Se frâng două ramuri plăpânde
Aproape de cer și pământ.

In luncă e liniștea moartă
Și ploaia se lasă pe-un ram,
„Picăturile" se frâng lângă geam
Și vântul îmi bate la poartă.

Din crânguri ne vine tăcerea
Când noaptea în noi a pătruns,
E timpul când geana de sus
In jos lasă lin mângâierea.

Afară plouă mărunt și tăcut
De-acum grădina-i pustie,
Auzul tăcerei din vie
Se lasă, așa cum am vrut.

Ioan Ramură-Bărcănescu

Din ciclul „Ţara Românea că"

Broasca ţestoasă fermecată şi împărăţia ei de dor

de N. DAVIDESCU

Ea nu era o broască ţestoasă ca ori care
Ci zână fermecată cândva de-o vrăjitoare,
Şi-avea 'n adâncul apei seninului ei lac
Grădină 'mpărătească şi 'mpărătesc conac,
Maci gata să-şi înfrunte cu-ai zilei zori roşeaţa
Pomi purtători de fructe de aur dimineaţa,
Flori cântătoare 'n largul amurgului tivit
Cu ciucuri lungi de roşu de sânge otrăvit,
Zăvoae 'nfiorate de-al lor sărut cu luna,
Câmpii care cu cerul din roua lor fac una,
Trăsuri de-argint purtate ca'n sbor din loc în loc
De telegari cu botul şi nările de foc,
Mărgăritare calde ca lacrimile, pietre,
Cât gura cu jăratec nestins a unei vetre,
De diamante-albastre şi limpezi ca un vis
Al unei delicate flori albe de cais,
Şi câte alte toate minunăţii de-acestea
De-i se dusese până departe 'n lume vestea.

Era întruna însă tot tristă şi tânjea
Ca o gutue coaptă cu viermele în ea.
Zadarnic peşti cu solzii mărunţi ca nişte stele
Căzute 'ntr'ale undei trandafirii dantele,
Umblau să 'nveselească cu jocul lor zglobiu
Melancolia-adâncă din sufletu-i pustiu,
Zadarnic braţe 'ntinse şi lungi de plante rare
Ii aşterneau miragii de preşuri pe cărare

Şi scoicile ca nişte bărci de ninsoare 'n fund
Iluminau zadarnic al lacului trist prund.
Ea nu putea să uite că-a fost odinioară,
Mai sveltă ca o fugă pe şes de căprioară,
Şi 'mpărătească faţă de crin înaripat
Al unui rost pe lume de mare împărat,
Şi că o sgripţuroaică de vrăjitoare hâdă,
Pornită ca de-atâtea mari frumuseţi să-şi râdă,
I-a pus împărăţia şi strălucirea în
Vrăji dăruite dânşii de-al iadului stăpân,
Şi toate-atunci de-odată şi-au prefăcut în sgură
De nouă 'nfăţişare pierduta lor făptură.
Curtenii în vestminte de-argint împărăteşti
Au fost prin trestii albe transfiguraţi în peşti,
In scoici pe fundul apei domniţele schimbate,
In bolovani întoarse semeţele palate,
Şi 'n lac împărăţia din vremi în care ea
In chip acum de broască ţestoasă petrecea.

In inima ei însă un gând tot încolţise
Că pus e la o parte ce bietului om scris e,
Şi că, mai ştie cine cum, într'o bună zi,
Chiar şi nemângâierea ei s'ar putea trezi
Că-adâncurile nopţei i-au împlinit sorocul
Şi ca un soare 'n cale o 'ntâmpină norocul.
Şi-aşa, închisă 'n ţeasta ei rece, aştepta
Un Făt-Frumos cu stele cusute pe manta,
Să vină să-i desfacă cu-o lungă sărutare
Această-a ei făcută cu vrăji înfăţişare,
S'o dăruiască iarăş cu omenescul grai,
Şi 'nvestmântată 'n râuri adânci de păr bălai,
Pe vechea 'mpărăţie din basme-a ei, stăpână,
Să se ridice 'n gândul şi 'n inima lui zână,
Şi pajură, cu-avânturi în aripi, de drapel
Să-i înflorească gura şi zâmbetul prin el.
Şi a venit; nu însă aşa cum îl visase,
Ca un arhanghel tânăr în haină de mătase,
Ca un vârtej de aur topit, şi ca un sbor
Spre soare de lumină albastră şi de dor,
Ci liniştit şi simplu ca un cioban la stână
Cu-o nueluşe albă de lemn de-alun în mână.

Ea l-a privit cu ochii turburători în ochi,
El i-a răspuns cu teamă că-i este de deochi,
Ea s'a prelins prin iarbă spre el ca o beteală,
El a luat-o 'n palmă cu tâlc şi cu sfială
Şi-au făurit cu 'ncetul şi 'ntrastfel amândoi,
Din două doruri două credinţi în sine noi,
Din două suferinţe o nouă bucurie
Şi dintr'a lor tristeţe o mare 'mpărăţie.
El s'a schimbat de-a 'ntregul în tânăr Făt-
[Frumos

Ea s'a făcut iar zână cu părul vaporos
Ca o mireazmă caldă în jurul frunţei sale,
Cu trupul ca o 'naltă ninsoare de petale,
Şi cu obraji 'n aur aprins de trandafiri
Sub catifeaua moale a pielei ei subţiri.
El a 'mbrăcat hlamida atunci împărătească
Şi-au început în noua lor ţară să domnească
Şi căi necunoscute acum decât de ei
In ploaia parfumată a florilor de tei,
A tufelor înalte de lilieci albaştri
Şi-a macilor în iarbă înfipţi ca nişte aştri
Să caute 'mpreună cu dorul lor şoptit
In vraja caldă-a unui sărut nemărginit.
Supuşii cu sfială în urmă şi iubire
Priveau această-adâncă şi caldă izbucnire
De freamăt şi de cântec de dor înaripat
Ivită 'ntre feciorul şi fata de 'mpărat,
Şi care mai de care se întreceau să vină
Naintea lor cu daruri de flori şi de lumină;
Privighetoarea, noaptea, cu trilurile ei,
Cu-a lor zăpadă caldă modeştii ghiocei,
Cu 'mbătătoare 'n inimi polenuri trandafirii,
Şi cu răcoare 'n aripi de zori de zi Zefirii,
Iar eu le cântam leneş şi trist ca un izvor
Dintr'o a mea poveste mai veche şi pe-a lor.

Voiaj de plăcere...[1]

de DAMIAN STĂNOIU

Plecăm din Sinaia spre Bucureşti cu acceleratul de 3,59, hotărîţi ca din gara de Nord s'o pornim cu primul tren către Marea Neagră. Logodnica lui Dinu are o sută de mii de lei la „Cec", şi prietenul meu, sătul de necazuri, vrea să-i expună situaţia şi să-i ceară un acont din zestre. In extremis, va conveni să se căsătorească în minimum de timp.

Obosiţi fizicește şi sufleteşte, cum ne ocupăm locuri în vagonul aproape plin de călători adormiţi, cădem şi noi de îndată în braţele lui Morfeu. Dealtfel puteam să dormim fără nicio grijă, având în vedere că trenul merge numai până la Bucureşti, că aci călătorii sunt deşteptaţi de către oamenii cefereului, iar între sosirea noastră şi plecarea acceleratului de Constanţa este un interval de-o oră.

Ne deşteptăm însă, adică mă deştept eu şi-l trezesc şi pe Dinu, când soarele era sus şi câmpul forfotea de lucrători. Ne dăm imediat seama că nu suntem pe drumul dintre Sinaia şi Bucureşti, dar ca să nu ne facem cumva de râs, nu întrebăm pe nimeni. In compartimentul nostru era dealtfel o pereche de unguri, oameni în etate, care, după cum ne-am convins mai târziu, nu ştiau o boabă românească.

Aşteptăm să se ivească o gară, ca astfel să ne dăm seama ce s'a întâmplat cu noi. Trenul trece cu iuţeală mare printre lanuri nesfârşite de grâu, cu maşini de secerat la intervale foarte mari, pe câmpie netedă, fără vreun sponci de pădure, fără vreo apă curgătoare, fără vreo ridicătură la orizont. Deci nu suntem pe drumul pe care am plecat. Intre Sinaia şi Bucureşti nu există asemenea bărăgan, iar linia ferată e dublă.

Dar iată că intrăm într'o staţie. Citim *„Lehliu"*... N'am auzit niciodată de acest nume. Ieşim pe culoar şi băjbâcăim cu ochii pe o hartă. Căutăm spre Giurgiu — nu e. Căutăm spere Videle — nu e. Spre Buzău — nu e. Tocmai când să începem a dibui către Constanţa, trece conductorul.

— La ce staţie opreşte trenul, domnule conductor?

— La Ciulniţa.

Prin urmare ne aflăm în drum spre Constanţa. Rădem ca proştii şi ne trudim să deslegăm misterul prin mijloace proprii. Dar nu-i chip să izbutim. Pleci din Sinaia la Bucureşti şi te deştepţi — de unde şi până unde? — la Lehliu, pe linia Constanţa! Desigur, asta era şi intenţia noastră, să mergem la mare, dar, după cât ne amintim, n'am mărturisit-o nimănui. Şi chiar dacă am fi mărturisit-o, să zicem unui ceferist, nu credem să existe în gara de Nord un serviciu special pentru transbordarea călătorilor adormiţi.

Abia în gara Ciulniţa ne lămurim cum stau lucrurile. Pe vagonul nostru scrie *Budapest-Carmen-Sylva*. Aşa dar ne-am urcat la Sinaia, în vagonul acesta, iar la Bucureşti am fost ataşaţi la acceleratul de Constanţa, fără să fim căutuşi de puţin deranjaţi. Să fie întâmplarea aceasta un semn că vom ieşi în curând din centura necazurilor? Tot ce se poate. Dacă Dinu va izbuti să-şi convingă viitoarea-i consoartă, că logodnicii săraci sunt îndreptăţiţi să aspire la un aperitiv din dotă, ne vom întoarce la Bucureşti, şi vom face pe dracu în patru să legăm din nou gura pânzei. Mai ales că n'am luat nici note ca să scriem cartea proectată şi deci să putem justifica faţă de noi înşine continuarea acestei călătorii amărîte.

După ce ne răcorim feţele cu puţină apă, în toaleta vagonului, speranţele noastre saltă cu încă două grade. In aşteptarea Feteştilor, unde vom schimba sutarul dăruit — sau împrumutat — de bunul negustor din Sinaia, ca să împăcăm stomacurile cu plăcintă caldă, aprindem câte o ţigară şi vorbim de nestatornicia lucrurilor pământeşti şi de puterea de răbdare a omului. In acest timp, ungurul îşi mestecă în colţul gurii trabucul stins, iar doamna, tânără şi izbitor de nostimă, îşi plimbă ochii-i verzi şi nedumeriţi, dela mine la Dinu şi viceversa. Amicul meu, în imposibilitate de a-i face curte, îşi muşcă buzele şi suprimă intervalul dintre picioarele lui şi ale unguroaicei. Doamna zâmbeşte orgolios şi primeşte provocarea. Dinu se zăpăceşte şi bâlbâe vorba. Ungurul îşi mută ţigara în colţul celălalt al gurii şi scoate bricheta. Ştiind pe tovarăşul meu că-şi pierde capul în astfel de situaţii, îl evacuez cu sila din compartiment, sub pretext că am să-i arăt ceva, şi-l aduc la o fereastră deschisă de pe culuar.

— Fii mai serios ,omule! De fleacuri îţi are ţie acum?

Dinu râde gălăgios şi răspunde cu entusiasm la salutul unei tinere fete care şi-a lăsat o clipă sapa şi ne surâde fără niciun pic de invidie.

— Să trăeşti! Să-ţi dea Dumnezeu un bărbat frumos, zece copii şi douăzeci de pogoane de pământ! — îi urează Dinu fără să fie sigur că fata îl înţelege. Apoi cade în melancolie. Regretă c'a părăsit satul şi că şi-a complicat viaţa cu cunoştinţe care nu îndulcesc destinul. Işi aduce aminte de bucuria — necunoscută unui târgoveţ— pe care o avea tatăl său când rupea cea dintâi azimă făcută din grâu nou, când vedea pătulul plin de porumb, când mângâia un viţel nou născut, când putea să răstoarne brazda în pământ sătul de apă şi de soare... Dacă i-ar fi posibil să reînceapă viaţa cu picioarele în opinci, cu amnarul la brâu şi cu busuiocul la ureche; să abandoneze muzica lui Wagner, după care e atât de ahtiat, de dragul ciocârliei; picioruşele ascunse în ciorapi de mătase şi în pantofi de liliputan, în schimbul celor pârlite de soare şi însângerate de ţepile mirişteloг; să se lipsească de trăncănelile cafenelei şi de Calea Victoriei, pentru a asculta pălăvrăgelile inofensive din cârciumile duminicilor şi a privi horile din răspântii ,ar renunţa imediat la hainele nemţeşti şi la vocabularul pestriţ, chiar dacă ar fi sigur că viitorul îi va aduce un portofoliu ministerial şi o nevastă cu vapoare pe ocean şi cu vilă pe Coasta de Azur...

Ar rămâne de văzut.

După ce ne îndestulăm cu plăcintă în gara Feteşti, ni se face poftă de cafea turcească. Avem totuşi răbdare să privim peisagiul dunărean din fereastra pe care o acaparaserăm în culuar. Când ajungem însă la Cerna-Vodă, Dinu îmi mărturiseşte, ridicând nemulţumit din umeri, că întârzierea cafelei n'a fost compensată de cele văzute. Canalul Borcea i s'a părut prea îngust, lunca dintre Borcea şi Dunăre prea uscată şi cu prea puţine sălcii, iar bătrânul Danubiu însuşi mai puţin impunător ca la Giurgiu. E drept că seceta lungă a secat bălţile şi a constrâns Dunărea şi Borcea să se umilească în carapacea albiilor, dar nişte oameni neumblaţi ca noi pot fi satisfăcuţi că au avut însfârşit prilejul să treacă pe unul din cele mai falnice poduri din Europa şi să admire în malul stâng al Dunării, cel mai frumos zăvoi pe care şi-l poate imagina mintea unui poet.

In vagonul restaurant luăm loc la masa ocupată în parte de o doamnă şi de „primul ministru" al Muncii. Bonom şi în vervă, d. Trancu-Iaşi povesteşte vecinei peripeţiile ceasurilor de după căderea „cărămizii". Teribila veste l-a găsit la Geneva în toiul unui congres internaţional.

Solul Dobrogei, în comparaţie cu plaiurile muntenești, e sărac şi puţin atrăgător pentru ochiul călătorului pe care nu-l interesează schimbările la faţă survenite în lunga carieră a planetei noastre. Iar aşezările turco-tătărăşti, întâlnite în cale, nu ne spun altceva decât că aci a fost odinioară altă stăpânire şi că bunii noştri concetăţeni, închinători ai Coranului, nu prea se grăbesc să se agaţe de coada civilizaţiei. Se simt probabil destul de bine în casele lor lungi şi scunde, cu porţile zăvorite şi fără pic de verdeaţă împrejur.

Tovarăşul meu, prea puţin încrezător în virtuţile casnice ale viitoarei sale soţii, îmi mărturiseşte că ar fi în stare să adopte legea lui Mahomed, numai ca să aibă dreptul s'o ţină închisă în tovărăşia unei pisici, a havaianei şi a cărţilor pentru copii. Bineînţeles, el să continue a face curte evelor scurte şi cârne, indiferent dacă acestea îşi înşeală bărbaţii sau numai logodnicii.

— Păcătosule! Să nu mai spui nimănui că ai crescut cu cărţile bisericeşti în mână!

Dinu râde mefistofelic — şi-mi arată marea. E pentru prima dată când o vedem. Constatăm mai întâi că nu e chiar aşa de albastră, cum o desemnează cartografii, rămânând să verificăm dacă nu cumva e mai puţin sărată decât o acuză profesorii de geografie. Suntem siguri însă că oferă mai puţine şanse de salvare decât bazinul dela Lido şi decât strandul Kiseleff, singurele ape în care ne-am fălit cu ştiinţa noastră de strașnici înotători.

— Nu crezi că gara primului nostru port maritim e prea modestă? grăesc eu către Dinu, sigur în sinea mea că dacă n'aşi fi citit în gazete şi n'aşi fi mai auzit dela alţii, n'aşi fi făcut această justă remarcă. Dar tovarăşul şi prietenul meu n'aude şi deci nu-mi răspunde. E nervos şi gânditor. Imi închipui pricina. Se apropie clipa în care va să dea ochi cu logodnica, şi omul îşi verifică inima şi conştiinţa. Sunt convins că inima îi bate încă pentru fata cu bucle blonde, cu ochii verzui şi cu năsucul în vânt, cu toate că el a încercat în mai multe rânduri să-mi demonstreze contrariul; cât pentru conştiinţă, sunt tot aşa de convins că are multe să-şi reproşeze. Dinu e uşuratic, după cum îl ştim, prea încrezător în forţele lui de seducere şi destul de naiv ca să-şi închipue că o femee — mai ales când are părul blond şi nasul în vânt — îşi poate sacrifica, pentru un crai ca el, şi capriciile şi demnitatea. Dar vorba lui: dece să facem probleme de conştiinţă, din sburdările fireşti ale trupului?...

— Vom trăi şi vom vedea, — mă pronunţ eu destul de tare ca să audă şi colegul.

Amicul îmi citeşte adevărul în priviri şi-mi strânge braţul, afectuos şi neliniştit.

— Sandule dragă, sunt aşa de sigur că Vergi mă iubeşte încă, după cum sunt sigur că mă găsesc acum în tren, lângă prietenul meu cel mai bun. Purtarea ei din ultimul timp n'a fost decât o simplă, cinstită şi firească încercare de a-mi tatona sentimentele şi de a mă readuce pe făgaşul primelor noastre visări. Şi când mă gândesc că i-am răspuns cu mofturi de chiulangiu răsfăţat, sau cu învinuiri de amorez care caută ruptura fără să aibă curajul s'o provoace, îmi vine să-mi sparg capul de pereţii vagonului. Am vrut să văd în privirile ei misterioase eterna poveste a femeii care şi-a închiriat inima altui bărbat, când în realitate n'au fost decât reproşuri tăcute şi întrebări pe care n'avea curajul să le pună direct. Bucuria afişată la plecare, şi pe care eu am socotit-o drept paşaport diplomatic, — deştept băiat, nu? — a fost paravanul care ascundea durerea şi lacrămile fetei ce se vede înşelată în speranţele legate de primii paşi.

Sandule, aş putea să pariez pe-o avere şi să jur pe ce am mai sfânt, că Vergi a izbucnit în plâns de îndată ce trenul s'a pus în mişcare către Constanţa. Ai văzut pe căpitanul acela, care o sorbea din ochi, din fereastra vecină? Ah, că încrezuţi mai sunt domnii aceştia cu trese şi cu cisme! Sunt sigur că până la Constanţa, dacă o fi avut şi el acelaş drum, n'a izbutit să-i stoarcă măcar un zâmbet, o privire, necum o conversaţie în stil de flirt, cu mijiri de speranţe realizabile.

Biata Vergi! Parcă o văd întinsă pe plajă, cu ochii ei frumoşi fixaţi departe între cer şi apă, cu oftatul pe buzele-i senzuale şi cu inima închisă în gânduri mistuitoare, cu totul indiferentă la zecile de priviri pe care masculii dimprejur — ah, bărbaţii! — i le aruncă în formă de lanţuri sau de suliţe. Când catadixeşte să arate vreunuia verdele pupilelor ei fără pereche, o face numai şi numai pentru a se încredinţa încă odată — a suta sau a mia oară — că iubitul ei nu suferă comparaţie. Şi „iubitul" ei — cel mai mare dobitoc din coşarele lui Dumnezeu! Este, Sandule?

— Probabil.

Pe măsură ce ne apropiem de gara terminus, nerăbdarea lui Dinu ia aspecte de nebunie. Se mută dela o fereastră la alta, măsoară culoarul cu paşi de picher, îşi piaptănă părul şi-şi drege glasul, hotărît să se cunune, de va fi posibil, până în seară, sau până mâine seară.

— Carmen Sylva!

Dinu era sigur că logodnica lui îl aşteaptă pe peron. Indrăgostiţii îşi au telegraful lor, prin care comunică oridecâteori se doresc cu fierbinţeală, chiar dacă sunt despărţiţi prin mii de kilometri. Şi chiar dacă unul din ei se află pe ceailaltă lume. Dar Vergi nu e pe peron, — pesemne că nu-i funcţionează bine aparatul. In schimb, ochii nedumeriţi ai amicului meu se lovesc de privirea ironică şi satisfăcută a profesoarei cu care făcuse cunoştinţă în gara de Nord. Tânărul cu mustaţă bălae, cu faţa fără obraji şi cu picioarele fără pulpe, lângă care îşi fâţâe persoana, posedă probabil calităţi pe care nu le divulgă figura-i bleagă şi antipatică. Dinu se opreşte o clipă, apoi strâmbă duşmănos din nas şi oboseşte mereu şi zadarnic în căutarea logodnicei.

— O fi bolnavă, — presupune el sincer sau numai aşa ca să-i scuze într'un fel absenţa.

— O fi.

Logodnica lui Dinu, fiică de colonel pensionar, locueşte împreună cu mama ei, la sanatoriul militar, cale de două minute dela gară. Convins că le va face o surpriză în stare să topească gheţurile dela poli, amicul meu refuză să se anunţe sau să ceară portarului altă informaţie decât numărul camerei.

Cheia e în uşă, deci avem motive să credem că locatarele sunt înăuntru.

— Regret că n'avem un fotograf cu noi, să înregistreze cea mai fericită întâlnire a doi logodnici care cu zece zile în urmă, se credeau despărţiţi de muntele Ceahlău, — zice Dinu exaltat şi naiv, înainte de ciocănitura absolut de rigoare.

Ne deschide femeea de serviciu.

— Eşti singură? întrebă Dinu decepţionat şi revoltat pe servitoare şi pe destin.

— Doamna a ieşit de zece minute, iar domnişoara a plecat de azi dimineaţă la Mangalia cu domnu' căpitan...

— Care căpitan?

— Logodnicu' dumneaei!

Dinu lăsă capul în jos, ca omul bătut de Dumnezeu şi jefuit de cea din urmă speranţă. Femea îl priveşte speriată, iar mie îmi vine să râd şi să plâng. Imi închipuiam că-l aşteaptă o privire rece, explicaţii iritante, apoi surpriza: împăcare fără vlagă sau ruptură definitivă. Dar la aşa dezastru nu m'am gândit nicio clipă. Ştiam că fata e în stare să „alunece", mai ales pe nisipul excitant al plajei, dar nu chiar aşa de repede, şi mai ales oficial. S'au iubit doi ani de zile ca doi porumbei; şi Dinu cu toate scăderile lui dealtfel susceptibile de vindecare, nu e un băiat pe care să-l arunci de dragul primului bărbat cunoscut în tren.

— Nu te descuraja pentru atâta lucru, caut eu să-l consolez, în franţuzeşte, ca să nu înţeleagă servitoarea. „Logodnicii" de astăzi au luat locul „verilor" de altădată. Cu toată libertatea moravurilor din zilele noastre, fetele simt nevoia să dea o aparenţă de seriozitate flirturilor trecătoare. Mai ales faţă de servitori.

Dinu mă priveşte cu ochii naufragiatului care a zărit o corabie venindu-i în ajutor, dar licărirea de nădejde n'a durat decât un sfert de clipă. Fotografia unui bărbat pe care Virginia o instalase pe etajera dela capătul patului, cu toate că avea doi logodnici, purta următoarea dedicaţie: *„Lui Vergi, cea mai dulce fată, în semn de dragoste eternă. Aurel"*.

— Mai ai ceva de adăugat? mă întreabă nefericitul ex-logodnic, cu aere de duşman.

— Nimic.

Ne înapoem la gară, fără să mai vorbim şi fără să mai gândim, şi ne urcăm în automotorul care tocmai se pregătea să plece. Incotro? Niciunul nu ne-am dat osteneala să întrebăm. Eram siguri însă că nu poate să ia altă direcţie decât Constanţa sau Mangalia. Din întâmplare, mergea spre Constanţa. Dacă nu s'ar fi potrivit automotorul — stării noastre sufleteşti, cu siguranţă că s'ar fi aruncat în mare sau ar fi luat-o rasna prin porumbişti.

— Ca o culme a ironiei, o mai cheamă şi Virginia! răsuflă Dinu, drept răsbunare, după ce trecusem de Eforie.

— Nume predestinat, dragă prietene. Ţi-ai închipuit oare că „virgin" este sinonim cu „Maginot" şi cu „Siegfried"?...

Briza mării, ale cărei efecte le înregistrăm progresiv la fereastra unicului compartiment de clasa II-a, ocupat în întregime de simandicoasele noastre persoane, ne ajută în curând să decretăm necazul cel mai recent ca un accident normal, mai ales că furtunile lui Dinu sunt, din fericire, simple vârteje în nisip. Până la Constanţa, sărmanul meu prieten, încornorat cu anticipaţie, se reface într'atâta sufleteşte, că mulţumeşte lui Dumnezeu pentru cele descoperite. Şi pe drept cuvânt. O fată care se „logodeşte" cu trei bărbaţi, — trei ştim noi, — are toate şansele să se „mărite" cu nouă. Cel puţin.

---

1) Fragment din romanul cu acest titlu, ce va apare în curând în editura „Bucur Ciobanul".

Sentimentalitatea lui Ibrăileanu

de MIHAIL CHIRNOAGĂ

Numai la Iași și'n anumite cercuri literare care-i păstrează amintirea cu sfințenie, mai este cetit Ibrăileanu. Și cu toate acestea, ce pline de sugestii sunt cărțile sale, ce moderne, în accepțiunea frumoasă a termenului, deși n'ar fi cazul să vorbim de modernitate la un scriitor abia plecat dintre noi. Și totuși moderne sunt, întocmai ca eseurile cele mai vii, mai limpezi, mai suculente care se scriu astăzi. Ne-ar părea poate ciudat gustul de a comenta pe Turghenev, dar spiritul care-l comentează este al timpului nostru, unul din cele mai clare și mai fecunde din câte am întâlnit. Nu pot înțelege pentruce se lasă topite suveniruri atât de prețioase, pentruce nu se resuscită interesul față de opere care ne îmbogățesc? Nu este vorba de liceanul obligat să cetească, mai bine zis să frunzărească, câteva capitole pentru bacalaureatul său. Mai întâi că pe Ibrăileanu nu-l gustă liceenii, nu-l pot gusta. E vorba despre oamenii maturi, despre cetitorii pasionați, obligați să cumpere traduceri, pentrucă asta oferă librăriile. Chiar dacă o ediție completă Ibrăileanu s'ar epuiza în câțiva ani și tot ar fi un lucru deosebit de important, editarea lui în întregime. Sau o monografie Ibrăileanu, pe care s'o întocmească, să zicem, un ieșean, admirator constant al criticului. Din această privință Ibrăileanu este un uitat. Mai este citat pe loi pe colo și asta mai ales în legătură cu ediția Eminescu pe care a realizat-o atât de măestrit.

Aș încerca să desprind din câteva capitole a unei cărți [1]) o caracteristică a lui Ibrăileanu ce mi se pare nespus de importantă, caracteristică susținătoare a unei mari părți din activitatea lui și'n acelaș timp una din acele care întreține frăgezimea scrisului său. Ibrăileanu este un critic lucid și sentimental. Are el posibilitatea să înțeleagă totul, adică intuiția lui este fără greș în fața scriitorilor celor mai variați?

Pe ai noștri i-a înțeles și l-a interpretat strălucit. Dar ai noștri nu propuneau o estetică, sau mai multe. Ci opere geniale sau de talent. Ceeace se găsește în puterea de pătrundere a criticului cu... o estetică limitată. De'ndată însă ce această estetică întâlnește una adversă sau de o altă culoare, luciditatea lui Ibrăileanu pătrunde, observă, analizează dar concluzia nu este cea justă. Intr'un esseu despre Baudelaire, de o finețe deosebită, desprinde limpede figura marelui poet, dar până la urmă nu-i acordă genialitatea. Căci figura pe care o detașează este o proecție a spiritului său care nu poate cuprinde pe întregul Baudelaire, ci numai acea parte care se atinge cu sentimentalitatea sa. Lucrurile se vor înțelege imediat. Ceiace Ibrăileanu reprosază lui Baudelaire este lipsa acelei puteri de a se iluziona. Baudelaire nu mai putea arunca peste viață vălul iluziei, singura care desteaptă curiozitatea, îndeamnă la activitate, alungă plictiseala și... păstrează normalitatea individului în ordine sexuală. Demonstrația este fără greș: plictisul apare ca o consecință a lipsei iluziilor, ca o consecință a **incuriozității**, de unde lipsa de vitalitate, rarefierea activității vitale. Ca o altă consecință firească iubirea normală n'are farmec din moment ce sentimentul iubirii se clădește pe forța ce individul posedă de a se iluziona. De acela iubirea se va rezuma la senzații, iar senzațiile vor trebui mereu împrospătate, de unde nevoia, organică desigur, — din acest moment, — a perversiunilor și a. m. d. Se detașează din această argumentație o nuanță vădit sentimentală. Ceiace a observat mai întâi criticul este imposibilitatea poetului de a se iluziona. Dar el, s'ar pune întrebarea, Ibrăileanu, o are? Nu putem răspunde în mod definitiv, căci și el este un sceptic, ca atâția alții. Este evident însă faptul că adesea afirmă că puterea de iluzionare este absolut necesară, de unde se poate conchide că a ținut la ea, că deci o avea și căuta să și-o păstreze. Forța de iluzionare este generată de aspirațiile oarecum vitale, de zăcămintele inconștiente și nu de luciditate. Ea proectează, conform argumentației însăși a lui Ibrăileanu, pe individ într'o zonă în permanentă prefacere atractivă, în care zonă tinde să se absoarbă.

Ea acționează în legătură cu instinctele, din care cel mai important este instinctul sexual. In admirația femeilor, iluzionistul pune cea mai mare parte a ființei lui. Noi spunem acestui fel de comportare, o comportare sentimentală, spre deosebire de una lucidă, rațională.

Că Ibrăileanu ținea să-și afirme ca principiu, nu de critică, deoarece el n'a fost un doctrinar, el n'a lăsat principii dogmatice, ci de pătrundere în miezul unei opere, această forță de iluzionare, stau mărturie și alte articole.

Pentruce se extaziază în fața romanului „Ape de primăvară" a lui Turghenev? Turghenev, pe care, în treacăt fie zis, îl consideră cel mai mare romancier din veacul al 19, „prin urmare din toate timpurile". Pag. 9. Iată ce ne spune el însuși: „Ceiace este extraordinar în acest roman e puterea și siguranța cu care un om de 52 de ani zugrăvește fiorul iubirii dela 20 și farmecul atât de gingaș al unei fete de 19 ani". Și peste o frază: „La vârsta de 52 de ani, — și încă îmbătrânit la trup fără vreme, — Turghenev trăește din nou sentimentele dela 20 de ani, cu o putere parcă și mai mare, potențată de regretul lucrurilor ce nu mai sunt". Pag. 13. Acestea puse'n legătură cu încheerea capitolului: „Ca să ai toată impresia pe care această poemă-roman e în stare să o dea cuiva, trebue să fi trecut de amiaza vieții. Un tânăr, va pricepe perfect iubirea dela începutul romanului. Tristețea dela sfârșit n'o va pricepe bine decât acela care se uită înapoi și de departe, spre anii tinerești..." Pag. 19, ne duc la concluzia că aprecierile ce criticul face acestui roman și autorului său, pornesc din contemplarea dela același nivel al vârstei, conteplare sentimentală a lucrurilor ce nu se mai întorc. Și mai cu seamă, existența acelei fecioare de 19 ani, și-a celorlalte femei din carte, pare a fi mângâiat în mod nespus de pur, delicata sentimentalitate a acestui contemplativ, care a fost Ibrăileanu.

Puține pagini vorbesc de romanul Abatelui Prévost, „Manon Lescaut". Și pe frumoasa Manon ajunge s'o înțelegem, spune Ibrăileanu, când cetim romanul la o „anumită vârstă": „Dar când cetim pe Manon la ceiace se numește „o anumită vârstă", când nu trecem fără atenție peste desvinovățirile ei, mai bine zis peste explicațiile ei scurte și întâmplătoare, căci ea e așa de departe de a se crede vinovată! Când, așa dar, cetim și ca psihologi, nu numai ca tineri înflăcărați, atunci începem s'o pricepem". Recunoaștem în voluptățile acestei lecturi târzii intruzia sentimentalității coapte, care regretă propria sa naivitate din epoca tinereții, când nu știa să urmărească precis, în schimbările sale, sufletul femenin. Epoca cea mai fertilă în elanuri amoroase, delicate și limpezi! Este chiar o plăcere pentru Ibrăileanu să constate că în candoarea sa Manon este amorală, este lipsită de „onoarea sexuală", cum o denumește chiar el. Și cuvântul plăcere nu e puternic și nici impur în întrebuințarea de mai sus; este o plăcere intelectuală, resemnată, pe care o cunosc prea bine toți acei care obișnuesc a face notații pe marginea cărților. Faptul cel mai important din micul comentariu este acela al curiozității pe care o desvăluie Manon în cazul așa de cunoscut, când ea trebuind să plece în aventurile impuse de lipsurile materiale în care se afla, pentru a potoli pe Des Grieux, pentru a-i oferi un mijloc de a nu se mai chinui, îi aduce o fată depe străzile Parisului, pentru a-și trece vremea. Și Ibrăileanu comentează cu o iluzionare ce-i aparține, căci adevărul în iubire este așa de variat dela caz la caz, încât nu se pot fonda legi decât prin... propria-ți sentimentalitate: „Acest din urmă fapt ne aruncă încă o lumină asupra sufletului ei: ea are, *la extrem* acea psihologie femenină, greu de înțeles pentru un bărbat, care le face pe femei să nu priceapă deloc acele bine definite torturi ale geloziei masculine, de care vorbește Spinoza". Pag. 22.

Că Ibrăileanu este un pur, un sentimental candid, cu voluptăți cel mult retrospective, nu mai rămâne nici o îndoială. In comentariul pe care-l face romanului „Ana Karenin" a lui Tolstoi, găsește, spre exemplu, că Ana trebuie să ispășească în moarte păcatul de a fi devenit amanta lui Wronski! „Desigur, aruncarea ei sub tren este o întâmplare. A fascinat-o trenul. N'a putut rezista în acel moment acelui fel de tentație care seamănă cu tentația abisului. Dar întâmplarea asta **trebuia** să se întâmple. Moartea prin sinucidere este tot atât de „determinată", cași orice moarte, cași moartea de cancer. Moartea cauzată de o boală fizică e termenul fatal al unor procese fiziologice. Sinuciderea, al unor procese sufletești". Pag. 28. Comentariul este elocvent pentru demonstrarea determinării morale, în manifestările de iubire, așa cum o concepea criticul ieșean. Oricine își amintește magistralul studiu pe care-l închină lui I. Al. Brătescu-Voinești, studiu care n'ar fi putut sta scris de o altă mână, decât a unuia cu o concepție atât de plăcut burgheză, adânc impregnat de o moralitate care repercutează în adânc evenimentele de dragoste, care n'au liberă manifestare. Și tocmai deaceia mai măgulitoare, mai line și calde, în contemplarea retrospectivă. Așa dar după Ibrăileanu trebuia să se întâmple sinuciderea Anei. Este o predestinare. Concepția acestei predestinări morale se găsește și'n alte studii ale criticului. Fără să precizăm deocamdată, ne face impresia că ea intră în criteriile de judecată ale lui Ibrăileanu, nu estetice, căci nu este un estetician, ci sociale, critic sociale întrucât critica ibrăilianistă este socială. Un principiu social este și moralitatea în căsnicie. Ibrăileanu a avut, ca foarte puțini alții, instinctul sigur în alegerea unora din principiile de menținere a ordinii sociale prin literatură. Astfel se explică și aversiunea exprimată pentru modernism, pe care-l considera ca o manifestare de libertinaj. Pentru a ilustra mai bine că notațiile din capitolele citate sunt determinate de o anumită selectivitate sentimentală, vom mai lua un exemplu: Levin iubește pe Kity, care însă este nebunește înamorată de Wronski Când aceasta o părăsește, consimte să-l ia pe Levin. Iată cum comentează criticul această situație care cade în afara zonei lui de înțelegere: „Farmecul nu mai este întreg. Rămâne veșnic ceva amar în sufletul... cetitorului. (Al cetitorului, desigur, căci Levin era fericit. Iar nefericit că acea frumoasă Kity n'a fost dintr'un început a lui Levin, cu care cetitorul se substitue, în cazul nostru Ibrăileanu, va fi tocmai el, care contribuie cu propria-i sentimentalitate la mișcările eroilor! Observați și punctele, foarte semnificative! N. A.) Dacă nu-i vine în minte lui Levin, — căci el, ca om pozitiv și lipsit de imaginație, n'are gelozia retrospectivă, — (pe care noi cetitor sentimental — nu pozitiv — o avem! n. a.) Apoi ne vine nouă în minte o considerație foarte legitimă: Dacă atunci ar fi vrut Wronski, Kity s'ar fi aruncat cu fericire în brațele lui. El, Levin, n'a fost **ales**". Pag. 34.

Legitimă? S'ar putea. Dar numai din punctul de vedere al sentimentalității lui, care dorea cu aviditate starea amoroasă pură. De aceia cetitorul, adică Ibrăileanu, poate avea gândul de mai sus, pentrucă sentimentalitatea sa năzuește către starea cea dintâi a iubirii, către virginătatea nu numai fizică ci și morală (căci Kity, dacă Wronski ar fi vrut-o, i s'ar fi dat! Este imposibil ca acest gând să nu fi trecut prin spiritul fetei, ceiace o murdărește în spirit, moralmente, deși fizicul este intact! Astfel a gândit cu siguranță și Ibrăileanu ca să poată comenta astfel amorul lui Levin cu Kity, amor pe care-l respinge cu tristețe). Iată dar o reacțiune tipică a sentimentalității ibrăilene.

Cuprind aceste observații pe Ibrăileanu, așa cum ne-a rămas? Cuprind încă prea puțin. Articolele pe care le-am discutat sunt niște mici esseuri, care ne arată chipul visător și melancolic al unuia din spiritele noastre cele mai fertile. Și poate am urmărit să deșteptăm interesul pentru Ibrăileanu, ale cărui cărți sunt pline de sucuri fertile.

1) Note și impresii, Viața Românească, 1920.

Eugenio Montale

Quasi una fantasia

Se face ziuă, o presimt
după albul de argint vechiu
al pereților: o geană de lumină
pune chenar ferestrelor închise.
Se întoarce evenimentul
soarelui și vocile împrăștiate,
obicinuitele sgomote
nu le aud.

Dece? Mă gândesc la o zi de vrajă
și de curgerea egală a orelor
mă răscumpăr. Oh, se va revărsa puterea
care mă umple, mag nebănuit,
de atâta vreme. Mă voi arăta,
voi prăvăli clădirile înalte, largile străzi pustii.

In față voi avea un ținut de zăpezi neatinse
ușoare însă ca văzute pe un covor.
Din cerul cețos va coborî o rază târzie.
Intesate de lumină ascunsă, păduri și dealuri
îmi vor mărturisi elogiul întoarcerilor comice.
Vesel voi citi semnele
negre ale crengilor pe alb
asemeni unui alfabet esențial.
Intreg trecutul îmi va apare înainte
într'un punct.
Nimeni nu-mi va turbura această
siguratică bucurie.
Va sbura
și se va coborî pe uluci
un cocoș de Martie.

Din italienește de **DRAGOȘ VRANCEANU**

Țăria vinului bătrân

Cu serile se-aprind făclii și'n gropi...
Și trupuri ca neliniștea din plopi,
Se sbat sub biciuirile de spasm
A vrăjii calde ce nu are basm.

Țăria vinului bătrân o sorb
Să 'mbete sufletul cu ochiul or
Iar 'naripatul gând ne 'ntemnițat,
Își caută hrisovul prin păcat...

...Indemnul e mai vechiu de început:
Plutea prin flacăra de 'nalț și lut,
Poate mai vechiu ca Vraciul în cer Domn...
Cu care ne luptarăm pentru somn

Când moartea vieții-imense am trezit
Cu darul șarpelui ce ne-a vrăjit,
Iar gândul din descântec a rămas
Un sbor de flacără peste pripas

— Când demoni scot și morții de prin gropi —
In ruga cu neliniște de plopi
Ce pe amanți îi biciue cu spasm,
Sub vraja unei taine fără basm.

SILVIU LAZAR

Simple note

Păgânism și creștinism

O carte despre care am scris într'o notă trecută, pune în discuție una din problemele cele mai importante cu referire la tineretul din zilele noastre: aceia a pietrificării lui sufletești. A scepticismului, mai mult, a neîncrederii în forțele dominatoare ale Dumnezeirii care atrage în mod implicit un scepticism față de orice valoare spirituală. Pentrucă este evident că pierderea definitivă a credinței echivalează cu sfărâmarea ultimei iluzii asupra forțelor sufletești.

In discuțiile gânditorilor, problema s'a pus sub forma posibilităților unei reîntoarceri la păgânism. Că neopăgânismul ar fi constat în cultul anumitor forțe materiale, sau pur și simplu în negarea încăpățânată a oricărei puteri cerești, era o problemă de ordin cu totul secundar. Ceeace interesa era poziția creștinismului în fața acestei rebarbarizări a omenirii; mai precis: capacitatea lui de a antrena și coordona, în limitele „învățăturilor" sale, *exploziile* sufletești ale tineretului european. (Subliniez: *explozii*, pentru a îngloba și forța acestor manifestări, și lipsa lor de continuitate, în același timp).

In fața unui tineret european deci, care — la amurgul unei civilizații și într'o ultimă sforțare bărbătească — propovăduia (dacă nu putea să practice) eroismul, interesul era să se știe dacă ar fi putut creștinismul să canalizeze în sensul lui aceste forțe. Intr'un fel, se discuta astfel problema permanentizării creștinismului ca revoluție sufletească; aceasta deși unii gânditori interziseseră această ambiție creștinismului prin afirmația că el „a încetat să mai existe ca revoluție sufletească din clipa în care n'a mai dat martiri și sfinți".

Momentul socotim totuși că era unic; în orice caz, era una din puținele împrejurări dela data „morții" creștinismului ca revoluție mondială, prin faptul că venea după secolul XIX, după acest obositor secol XIX care crezuse că poate face din Iisus un om, supus criticilor, discuțiilor, dar mai ales înțelegerii raționale, pentru a-l transporta astfel, „în regiunea inatacabilului". După un secol raționalist până într'atât, nu se putea să nu urmeze o mișcare în sens contrar, ca o relaxare a întregii omeniri. Dar mișcarea în sens contrar, n'avea decât o singură direcție: misticismul. Și direcția aceasta trebuia suprapusă „revoluției creștine", care ea însăși — după ce trecuse prin „regiunea inatacabilului", unde căpătase liniile grele și reci dogmatice — simțea nevoia unei mișcări, a unui nou puls de viață.

A reușit? Indoelnic. Dar momentul încă n'a trecut complet. In orice caz, a încercat. A încercat mai ales acolo unde raționalismul nu arsese tot. Dar a încercat vag, fără hotărîre și fără continuitate. Deaceea, chiar dacă a încercat, n'a reușit. Sau, rar, a încercat tot cu argumente raționaliste; dar acolo nu se mai putea pune problema reușitei, ci a ridicolului. De altfel, *zonele* europene în care tentativa s'a dus cu astfel de arme, au căpătat cred o „imunitate" definitivă pentru creștinism.

Ceeace este însă esențial, este că nicăeri el n'a pătruns până la a căuta să *răscolească* limitele creștinismului, fondul lui. Și în măsura în care creștinismul va rămâne un pretext formal, cu un ritual „bine crescut", care nu angrenează cu nimic acele „forțe telurice" ale sufletului contemporan, răscrucea: păgânism-creștinism, rămâne de actualitate.

P. S. Poate că nereușita acestor tentative se datorește faptului că la avantgarda lor a stat catolicismul. Și catolicismul, în sensul văzut de „nota" noastră, care este singurul sens valabil pentru judecarea reînvierii forțelor creștinismului, nu poate juca niciun rol. In orice caz, nu dela el poate veni vreodată „salvarea".

COSTIN I. MURGESCU

Catrene

JUCARII

Un urs de puf, păpuși de catifea,
Un arlechin — și cărți de versuri,
Cu bucuria ta, cu peana mea
Infiripăm din ele universuri.

CARTEA

Lângă tine, fila ei
Pare fluture de-argint;
Literele — dacă vrei,
Guri tăcute care mint.

FOTOGRAFIA

Atâta mi-a rămas dintr'o iubire:
Sub lampă, chipul ei cu umbre dulci,
Șoptindu-mi: „Du-te să te culci
Și nu trăi mereu din amintire!"

REVEDEREA

Tăceri prelungi, nimic mai mult,
Trecutul gâlgâie în noi și piere;
Amarul cântec i-l ascult,
Sunând în timp ca o durere.

DURERE A

Trecutul nostru, dragoste, m'apasă
Cu toată, rece, umbră-a sa;
Mă 'ncinge amintirea ca o plasă:
Pedeapsa grea de-a nu putea uita.

ȘTEFAN BACIU

Cronica ideilor

Problema lucrului în sine

de MIRCEA MATEESCU

Am discutat sub diverse forme și în ocaziuni felurite problema „lucrului în sine" de care se leagă atât de strâns aceia a metafizicei și a oricărei teorii a cunoașterii.

Intr'atât este de centrală întrebarea cu privire la realitatea obiectului transcendentul — încât nu este greșită impresiunea că ea reprezintă pentru orice cercetător în filozofie chestiunea primordială, față de care trebue să adopte o atitudine mai înainte să pornească pe calea rezultatelor mai puțin abstracte. Am ajuns la convingerea că dacă „lucrul în sine" nu este chiar cauza imperceptibilă a producerii fenomenelor în conștiință,—așa cum reiese din afirmațiunile lui Kant — ideea despre lucrul în sine asfel cum a fost disputată și agravată de comentatorii lui Kant — apare drept cauză sigură a oricărei atitudini în filozofie. Nimeni nu mai poate pretinde că punctul de vedere pe care și-l însușește este independent de convingerea ce și-a făcut cu privire la existența și la modalitatea „lucrului în sine".

Am cetit de curând capitolul lui Delbos cu privire la această problemă — în lucrarea amintită în cronica precedentă. Parcă ne-a redeschis o rană cicatrizată superficial rana pe care o are oricare cetitor al lui Kant: ce este cu lucrul în sine? Putem oricât să contestăm existența ori posibilitatea logică a acestui concept, putem spune că nu este concept dar este altceva, de pildă o exigență fundamentală, ori o realitate ascunsă — însă oricât vom tăgădui „existența"—lucrului în sine, niciodată spiritul nostru nu va putea să îi tăgăduiască *realitatea*, pentrucă mereu, la diverse etape ale gândirii, ne întâlnim sau suntem întâmpinați de această realitate.

Nu mai trebue să alungăm ideea ca nefolositoare ori neconcludentă. După un timp de eroică rătăcire, după o vreme de încăpățânată rezistență pe poziția unui empirism neconcludent — nu mai putem alunga această „fantomă": îi simțim realitatea, fără să mai simțim necesitatea de a o verifica în câmpul sensibilității ori al înțelegerii logice.

Delbos distinge, competent și didactic, între susținătorii și detractorii „lucrului în sine". Ii amintește, le analizează opiniunea, le-o încadrează sub firma diverselor școale de gândire, dând indicațiuni bibliografice prețioase... Dar am din ce în ce mai mult sentimentul că această problemă, întrucât este metafizică, trebue trăită — nu discutată teoretic.

De o sută de ori și în o sută de ipoteze ne putem gândi la modalitatea logică în stare să concilieze problema lucrului în sine cu ideea că el este improbabil. Insă tot de atâtea ori nu vom obține rezultate, eșuând ori în scepticism, ori în idealism, ori în realismul cel mai empiric. După Kant, Iacobi, Al. Riehl, Reinhold, Schulze, Salomon Maïmon, — pentruca să nu citâm decât pe cei mai puțin citați dintre continuatorii criticismului — au optat, diferit, pentru aspectul idealist ori pentru acela realist al problemei, adeverind, prin atitudinea lor diferită, o constatare sigură: problema lucrului în sine, întrucât este fundamentală și primordială, își dovedește *realitatea* prin necesitatea exigențelor contrare. Acum, o precizare: realismul ca și idealismul postkantian — cele două curente opuse — le putem înțelege ca atare, adică antagonice și inconciliabile — *numai din punctul de vedere al înțelegerii logice*. Indiferent dacă obiectul „realmente" existent în afară creiază și determină impresiunea sensibilă despre lume (realism) ori dacă, dimpotrivă, conștiința noastră, uzând de acele disponibilități formale pe care Kant le-a numit categorii — crează lumea, — toată această „neînțelegere" își pierde din gravitate și din importanță — în afara înțelegerii logice a problemei — adică acolo unde s'ar putea să se afle realitatea. Reținem doar că „lucrul în sine" este cauza acestui antagonism disputat în plan logic — dar că acest antagonism nu mai există în plan metalogic (expresiunea este a lui Simon Frank, mi se pare) — pentrucă *realismul metafizic*, spre deosebire de realismul logic ori empiric, — și spre deosebire de idealismul logic — presupune echivalarea ideilor de realitate și idealitate, mai bine zis: sublimarea acestora în cauza originară și reală a lucrurilor.

Tot mai mult ideea lucrului în sine se leagă de aceia de cauză. O rejudecare a cauzei, pe deasupra logicei, ar valorifica în mod real problema lucrului în sine — și în mod sensibil, necesitatea metafizicei.

Ceiace vom încerca să facem, într'o aplicațiune practică a ideei lucrului în sine — care se va numi, probabil: „Cauza juridică".

UN RIVAL NEVĂZUT

– Amintiri din alte vremi –

de NICOLAE AL LUPULUI

De cum intra pe uşa cafenelei liniştite din oraşul nostru de provincie, îl şi înconjuram pe „Nenea doctorul", cum îi spuneam noi băeţii, să ne mai spue câte ceva din lumea lui de odinioară.

După ce îl cuibăream unde era locul mai bun ca să fie ferit de curente reci de aer, şi i se servea obişnuitul său ciai, începea :

— Am să vă spun, măi băeţi, o poveste decând am intrat eu întâi în slujba sănătăţii publice, adică de acum peste treizeci şi cinci de ani. Pe atunci oamenii rar de călcau pragul doctorilor. Se căutau cu babe şi cu vrăjitoare.

Am apucat timpul când erau numai doi sau cel mult trei doctori p'un judeţ. Aveau atâtea comune de cercetat, încât nu ştiu dacă le venea timpul să le poată vedea pe toate într'un an. Şi-apoi, ce cercetare ? Doi trei bolnavi, văzuţi aşa pe apucate şi la repezeală, de cum se nimereau să fie mai în drumul lui. Dacă ar fi stat să vadă toţi bolnavii câţi erau cu adevărat prin comune, putea să pună acolo de mămăligă pentru vreo două trei zile. Dar aşa ceva nu s'a întâmplat niciodată, precât ştiu.

Cum însă stăpânirea le cerea să înainteze liste de bolnavi şi o situaţie statistică, doctorii se mulţumeau să pună pe noile liste bolnavii din anii trecuţi încărcând lista şi cu câţiva presupuşi copii ce ar fi avut.

Chiar umbla pe timpul acela şi o snoavă : Cică un Ministru mai ceapcân, s'ar fi dus la plimbare prin ţară, să vază cam cum îşi fac slujba doctorii de plăşi. El dedese porunci că doctorii să scrie într'o condică de la Primării, un proces verbal că au inspectat comuna şi câţi bolnavi au găsit şi de ce fel de boale. Constatând că doctorii, nu numai că nu se duc să vadă bolnavii de prin comune, dar pretind logofeţilor de pe la Primării să le aducă condica la reşedinţa plăşii, ca să scrie în ea, Ministrul a dat ordin zapciilor de pe la tacturi sau suprefecturi, ca să fixeze condicile pe masa din Primărie prin nişte benzi de pânză cu peceţi de ceară roşie, ca să nu le mai ia notarii sau logofeţii şi să le ducă la plasă. Zis şi făcut.

Odată însă Ministrul, pe când iar plecase prin Ţară în inspecţii, întâlneşte într'o zi pe un călăraş cu schimbul — cum era pe atunci — care mergea călare cu o goşgogeamite masă în spinare.

— Ce-i cu masa aia, măi călăraş ?

— E masa cu condica doftorului, de la comuna cutare. A dat ordin domnul „zapciu" s'o duc la „tact".

— Păi, de ce, leat ?

— Ca să scrie domnul doctor un „procest" în ea — pe cât am înţeles.

— Dar nu putea doctorul să se ducă în comună şi să-i scrie, cum e ordinul ?

— Nu l-a lăsat domnul „zapciu" să se ducă azi, că şi ceilalţi plecase şi 'nu avea cu cine juca cărţi şi table.

Ministrul cică ar fi rămas întâi cu gura căscată, dar apoi s'a pomenit râzând cu gura plină.

După ce s'a întors la Minister, a dat ordin ca să se desprindă condicile de pe mese, nu de altceva, dar să nu se facă călăraşii de râsul şi de „bazna" lumii, umblând pe drumuri cu mesele de pe la primării în spinare...

Dar să nu credeţi că la oraşe era altfel. Pe timpurile acelea numai cei mai bogaţi şi cu ceva învăţătură de carte se duceau la doctori, iar sărăcimea şi prostimea se căutau înainte cu leacuri băbeşti, descântece şi vrăji.

Unul mai bătrân dintre noi şi mai sceptic, aruncă vorba :

— Eu cred că exagerezi puţin, doctore !

— Nu exagerez nimic, măi băeţi. Şi de-aveţi răbdare, am să vă scot din sac şi povestirea unei întâmplări absolut adevărate şi-oi reveni apoi la ce aveam să vă spui.

— Spune „nene doctore", s'auzim, îndemnăm noi care mai de care.

— Domnitorul Barbu Dimitrie Ştirbei, avea medic al său de casă pe un doctor care făcuse studii strălucite în străinătate şi pe care îl cunoscuse înainte de a fi Domn. Când s'a urcat pe Tron, l-a întrebat :

— Ia spune-mi doctore, ce vrei să-ţi dau ?

— Mie ?... Nimic.

— Cum, d-ta doctor tânăr, găseşti că nu e nimic de făcut în ţara asta ?

— Ba din contră, găsesc că pentru sănătatea publică e totul de făcut.

— Atunci te numesc Proto-Medic al Ţării, şi să te-apuci de treabă.

Doctorul şi-a început slujba cutreerând Ţara de la Brăila la Severin, ca să cunoască doctorii, care pe unde sânt, ce diplome şi de unde le au, şi care ar fi nevoile sanitare în oraşele şi judeţe lor.

După ce s'a dumirit de-a fir a păr, a prezentat lui Vodă un raport de cum trebue întocmită paza sănătăţii în Ţară Acesta, după ce l-a citit şi a chibzuit bine asupra lui, a dat cuvenita poruncă de orânduire doftoricească.

După doi ani, doctorul a venit cu altă propunere : să se înfiinţeze câte un spital în fiecare capitală de judeţ unde să se caute pe de geaba ori ce fel de bolnavi, fie ei bogaţi, fie săraci.

— Dar de unde ai să iei pe doctorii, care vor trebui la atâtea spitale ? a întrebat Vodă.

— Facem mai întâi unde avem doctori buni, Măria Ta, şi pe măsură ce vom mai avea doctori titraţi, vom face pe rând şi unde se va simţi nevoe mai mare.

— Foarte bine doctore, aşa mai vii de-acasă. Unde socoteşti să faci începutul ?

— La Ploeşti, fiindcă acolo am un coleg muncitor şi învăţat.

— Şi câte paturi ai dori să aibe spitalul ?

— Treizeci, Măria Ta.

— Bine. Aprob, însă cu o condiţie : Dacă în trei luni de la înfiinţare nu va avea 30 de bolnavi, revoc ordinul.

Doctorul, bucuros că planul său va fi pus în executare pentru binele poporului, de către un Domnitor bun, s'a dus la Ploeşti să împărtăşească celor de acolo bucuria sa şi să ia măsurile cuvenite, împreună cu ispravnicul, maghistratul oraşului şi fruntaşii negustorimei de vază.

Un om al lui Dumnezeu, ca să contribuie la această faptă bună a Domnitorului, a dăruit nişte case destul de frumoase şi încăpătoare ca să adăpostească un spital, Ispravnicul şi mai marele oraşului au pus la mijloc banii pentru înzestrare şi au trecut în bugete sumele de întreţinerea bolnavilor cu hrană şi doctorii, neuitând nimic din ce ar fi trebuit. După ce spitalul a fost complect înzestrat, aducându-se de la Viena tot ce nu se putea cumpăra în ţară, doctorul a spus lui Vodă că spitalul din Ploeşti e gata.

— Bravo doctore !.. Va să zică de azi în trei luni îl inaugurăm ? a întrebat Domnitorul, notând data într'un catastif depe masa de lucru...

Trece o lună, trec două şi nici un răspuns dacă spitalul din Ploeşti s'a umplut de bolnavi, aşa cum se învoise să-i scrie colegii. Alarmat, se duce la Ploeşti.

Cum intră în spital întreabă pe primul coleg (îl aştepta după cum telegrafiase) :

— Cum staţi cu bolnavii ?

— Nici gând să vie vreunul.

— Ce-i de făcut în cazul ăsta ?

Un doctor dintre cei mai bătrâni a răspuns atunci :

— Eu cred că nu putem scăpa cu obraz curat, decât dac'am găsi vreo 20 de bărbaţi şi vreo 10 femei, dintre locuitorii de prin mahalale, mai săraci şi mai slabi, pe care să-i plătim cu câte un sfanţ pe zi, mâncare şi ce le-o mai trebui, ca să stea culcaţi în pat, îmbrăcaţi în ţoale de spital şi acoperiţi cu păturile.

Doctorul spitalului să-i înveţe ce să răspundă fiecare şi să le scrie pe tăbliţă ce boală ar putea avea... c'o trece şi asta, cum trec toate pe lume — a încheiat doctorul cu filosofie...

Firește, doctorul cel mare s'a făcut foc şi nici nu vrea s'audă de aşa ceva.

— Atunci găseşte d-ta altceva — a răspuns bătrânul filosof — căci altfel ni se desfiinţează spitalul şi pierdem şi casa dăruită.

Doctorul a plecat necăjit la Bucureşti.

— Ei, avem ceva bolnavi la spital, doctore, că Dumineca asta ce vine merg să-l inaugurez ? — a întrebat Vodă zâmbind.

Doctorul a ocolit să spuie o minciună, îngăimând :

— Încă n'avem Măria Ta, că deabia am venit de acolo, dar colegii mă asigură că vor veni, pentrucă până acum au fost mereu ocupaţi cu muncile câmpului, dar de acum cred c'or avea răgazul să-şi caute şi de sănătate.

— Bine doctore, dar ia aminte că Duminecă îl inaugurăm.

Doctorul ce să facă ? a plecat iar la Ploeşti cu o zi înainte şi a admis părerea colegului mai bătrân, iar spitalul s'a umplut cu bolnavi de ambe sexe, destul de slabi şi de prăpădiţi, plătiţi anume cu câte un sfanţ pe zi, ca să facă pe bolnavii.

In prezenţa lui Vodă s'a slujit sfeştania de inaugurare, s'a citit hrisovul de înfiinţarea spitalului şi întărirea daniei făcute, iar Vodă a vorbit spunând celor adunaţi cu această ocazie ca şi bolnavilor, că a înfiinţat spitalul fiindcă vrea să ajute pe cei săraci să-şi îngrijească sănătatea, ca să nu se mai dea pe mâna babelor şi vrăjitorilor, după care a stat puţin de vorbă cu câţiva bolnavi şi a plecat. Şi cum spusese bătrânul doctor :... A trecut şi asta, iar ploeştenii au şi azi spitalul.

Acum, că v'am dat o ideie de cum îşi căutau oamenii pe timpuri sănătatea, daţi-mi voe să reiau de la capăt firul povestirei mele...

— Cum plasa mea se întindea într'unul din judeţele de munte, chiar mărginită de el, mi-a încăşunat, între altele, să mă ocup şi cu ceva culegeri de folclor şi cercetări etnografice. Trece o lună-două, bolnavi la mine la dispensar, câţi iepuri la biserică. Aceasta nu îmi convenea deloc, căci şefii îmi cereau date statistice de câţi bolnavi am consultat. Aceştia trebuiau să fie, bob numărat, scrişi într'un registru. Ce te faci, de unde-i scrii, de unde să-i ei, dacă nu vin la tine ? mi-am pus întrebarea : — Cu cine s'au căutat oamenii aceştia de pe la sate în decurs de veacuri, când nu se pomenea nici numele de doctor ? Şi tot eu mi-am răspuns că trebuie să fi fost printre ei oarecari oameni şi oarecare femei, care să se fi priceput cât de cât a da un ajutor sau cel puţin o îngrijire bolnavilor. Şi adică de ce nu aşi cunoaşte mai de aproape pe aceşti confraţi în slujba zeului Esculap şi a fiicei sale Hygia ? Zis şi făcut. M'am pornit pe cercetări. N'a fost însă deloc uşor. Sătenii nu spuneau pe babele ori vracii cu care se îngrijise la boală.

Iscodind cu răbdare prin copii, am aflat în cele din urmă pe toate femeile doctoroaie ale satelor ca şi pe toţi vracii, şi care de ce faimă se bucura şi cum lucrau. Sătenii nu le-ar fi spus nici în ruptul capului.

Am spus odată unuia : — Am aflat că cutare bolnav în loc să vină la mine s'a dus la baba cutare şi l-a trimes pe lumea ailaltă. Ţăranul mi-a răspuns :

— S'a dus prea târziu, când nu i-a mai priit leacul. Şi apoi ăla e leac bun, ori te scoală, ori te curăţă de pe lume. La ce-i bună omului, numai aşa, un fel de „târomeală mâromeală" ? Iacă de aia fug oamenii de doftori.

Ce era să fac ? M'am apucat să stau de taifas, aşa prieteneşte, cu babele şi cu vracii satelor glumind, ba de una ba de alta, fără să mă arăt supărat că îmi fac concurenţă. Cheia însă care mi-a deschis inimile tuturor a fost atunci când administrând un medicament într'un caz foarte grav, la care fusesem chemat, că doară oi şti eu ceva mai bun, şi eram sigur de vindecare, am spus şi un descântec pe care îl ştiam, din nişte culegeri ale mele.

— Vai de mine, maică !.. N'am crezut şi nici n'am auzit să fie doctori, care să descânte ca noi babele.

— Ei, noi ăştia mai tineri, învăţăm la şcoala de doftori şi descântece. Ni le spune un doctor mai învăţat şi mai mare, care ştie toate drăcoveniile de pe lumea asta mare. Trebuie să le prindem cu urechea, altfel nu au leac.

— Aşa-i maică. Se vede treaba că d-ta ai cap uşor, care prinde în minte tot. Jurata mea de fată, n'a putut să le prindă când descântam eu la lume, iar a vecinei le-a prins.

— Ce să faci mătuşe, pe lumea asta fiecare-i om cu capul pe care-l are.

— Iac'o să-i ia pâinea de la gură. Năroada !..

Odată năduful trecut şi încrederea căpătată, începeam cu baba să vorbim despre ale meşteşugului, povestindu-i cum am învăţat noi să punem „oblanicul cu iarba lui Tatin", cum oblojim buboaiele cu „foaie de patlagină" şi pe ce anume „bube rele" trebuie pusă „broasca spintecată de vie", ca şi modul cum trebuiesc plămădite buruene de leac.

Baba rămânea încremenită de câte ştiam eu, apoi începea să spună şi câte mai ştie ea, că aproape să ne luăm la întrecere, care ştie mai mult. Aflam astfel, spre bucuria mea, toată practica medicinii empirice cu care poporul era obişnuit de veacuri.

Arătând babei, care leacuri ştiute de ea sunt bune, care sunt periculoase şi care sunt prosteşti ori nu plătesc nici cât o ceapă degerată, ea spunea :

— De, maică, noi am rămas cam proaste, că n'am avut de la cine învăţa, că n'au toate cap să le prindă câte trebuie ştiute şi vezi d-ta, aŭ cam murit femeile care ştiau leacurile cele bune.

— Lasă că vă învăţ eu, că poate m'o muta altundeva şi cum o să rămâie lumea bolnavă şi să n'aibe cine-o căuta cum trebuie ?

— Da am auzit prin oameni, că doctorii ar fi dat în judecată pe unele femei care au căutat cu doftorii şi plămădeli pe unii bolnavi, care au murit. E adevărat ?

— E adevărat. Ăia au fost oameni răi şi lacomi de câştig. Eu nu-s de ăia. Pe mine mă plăteşte statu, care îmi dă şi leacuri bune pe degeaba să le dau la cei care vin la mine. N'am nici un interes, adică vorba unui cântec, nu câştig nu păgubesc, dar doctor mă numesc.

— Adică avem şi noi voie să ne dea câte ceva bolnavii dacă le dăm leacuri şi îi îngrijim ?

— Firește că da, fiindcă depui o muncă. Dar e oprit să înşeli dând un leac care ori nu e bun de nimic, ori e primejdios şi omoară bolnavul şi apoi nici bolnavul nu trebuie jupuit când leacul i-a fost de folos.

— Cică doară avem şi noi suflet, domnule doctor, cum o să luăm noi de pe omul sărac când n'are, dar nici de la cel ce are. Noi doară ne ajutăm între noi unii pe alţii, că aşa am pomenit să ne sărim în ajutor unii altora la vreme de boală şi nevoi.

După astfel de ciorovoeli cu babele, am avut în ele cei mai buni agenţi şi informatori. Bolnavii au început să curgă în cârduri la dispensar, căci ele îmi făcuseră cea mai bună reclamă.

Se dusese vestea de mine ca de popă tuns, aşa că începuse a veni bolnavi de la depărtări de poşte întregi. Cei mai bogaţi începuse a-mi plăti pentru consultare.

●

Intr'una din comunele din plasa mea, vecină cu cea de reşedinţă, întâlnisem încă de la venire, pe un fost coleg de gimnaziu. Era acum om bogat în comuna lui, însurat cu o fată din sat şi avea slujbă de agent de percepţie, nu de altceva, dar după spusa lui : „dacă nu curge tot pică".

Oridecâteori venea cu vărsarea la percepţie, venea şi pe la mine, unde mai totdeauna îl învitam la masă.

Am petrecut astfel de mai multe ori şi totdeauna când venea îmi făcea plăcere. Aveam cu cine să dapăm amintirile de pe timpul când eram la şcoală.

Odată, pe când îl aveam mosafir, îmi spune :

— Eu cred că voi doctorii nu ştiţi toate boalele câte sunt pe lumea asta !

— Ba da. Doctorii au identificat şi au descris în cărţi aproape toate boalele şi nu ştiu dacă 'n prezent să mai fie vreuna rămasă necunoscută.

— Păi vezi ?

— Ce să văd ?

— Că mai sunt boale necunoscute de medici.

— Cel puţin astfel de boale, după cât ştiu eu, nu s'a dovedit pe la noi, ci în alte continente.

— O fi, dar eu ştiu o boală, pe care nu cred, în ruptul capului, s'o ştie doctorii de pe aici.

— Aş fi curios să mi-o arăţi şi mie.

Prietenul, fără a răspunde, mă întreabă :

— Ce zici de dracii, pe care Iisus Christos, i-a scos din cei doi îndrăciţi, trimeţându-i în porcii, care s'au înecat cu ei în mare ?

— E o pildă din Evanghelie, care-şi are tâlcul ei, şi despre care, dacă vrei, vom vorbi mai pe îndelete altădată, fiindcă s'apropie ceasul slujbei.

— Dar d-ta crezi în draci ? — m'a întrebat.

— Nu.

— De ce ?

— Fiindcă nu există în realitate.

— Eu cred. Dar o să vorbim — după cum spuseşi, mai târziu. Apoi brusc :

— Te-am rugat de-atâtea ori să dai şi pe la mine p'acasă şi nu te-ai abătut. Te-a stânjenit cumva dorinţa mea ?

Mirat, că nu-i dedesem prilej să se plângă de mine în vreun fel, m'am gândit că poate vrea să se achite la rândul său de obligaţia ospitalităţii ce o găsea la mine de câte ori venea adus de serviciul său. I-am răspuns cu hotărîre :

— Sâmbăta asta ce vine, sunt oaspetele tău amice, dacă alte treburi îţi dau răgazul să fii acasă. Iacă, te rog să iei şi asta pentru primarul din comuna ta, ca să ştie şi el că atunci vin să fac vaccinările copiilor. Eşti mulţumit acum ?

— Sunt. S'a făcut.

După ce mi-am sfârşit operaţiile ce aveam de făcut în ziua aceia, la vremea prânzului m'am înfiinţat la prietenul meu.

Recomandându-mi pe nevastă-sa, care robotea să pună tacâmurile pe masă, a luat cheile pivniţei şi s'a dus să scoată băutură.

Neavând ce face, urmăream cu ochii mişcările ce le făcea femeia, luându-i seama mai bine. Parc'o văd şi acum : Era potrivit de înaltă, plinuţă la trup, oarzănă la obraz, cu ochii negri, amigdalaţi, pupilele negre şi o privire de căprioară speriată. Avea mişcările chibzuite, unduietoare şi luată în totului tot era chiar foarte frumoasă. Ii sta bine în costumul de sărbătoare ce îmbrăcase cu această ocazie. Dar i-ar fi stat bine să fi fost îmbrăcată chiar într'un costum de pânză de sac.

Aveam impresia că ne serveşte o doamnă de la oraş, travestită în hainele unei ţărance.

A servit masa, fără să mă fi privit măcar odată drept în faţă. Presimţeam că prezenţa mea o neliniştea.

Prietenul nu vrusese să rămâie mai prejos cu masa decât mine. Nevastă-sa ne aducea una după alta farfurii încărcate, cu păstrăv afumat bun la ţuiculiţă, apoi păstrăv rasol cu sos de muştar şi fripturi rumenite de pui fripţi ori răţuişcă rumenită pe varză.

Aşteptam, după cum e obiceiul, ca nevasta, după ce aduce ultimul fel de friptură, să se aşeze şi ea cu noi la masă — dar gazda mea întârzia să vină spre a sfârşi prânzul cu toţii.

Ajunsesem la sfârşit. Prietenul mă îndesea cu pahare de vin şi urări de noroc. Eram gata să întreb pe femeie, de ce nu stă la masă cu noi, când observ o tremurare pripită a pleoapelor iar ochii rotindu-şi albul în orbite în mod neobişnuit. Faţa căpătase o culoare puţin palidă şi începuse a se clătina pe picioare.

Până să-i alerg în ajutor, şi căzuse.

— Las'o doctore aşa şi uită-te la ea — a spus prietenul hotărît, aproape autoritar. Am îngenunchiat lângă femeie, observând cu atenţie fazele accesului, fără să intervin în vreun fel. Muşchii corpului erau într'un fel de tremurătură fibrilară, părând animaţi de nişte mişcări de frământare lăuntrică, ce se înteţeau din ce în ce.

O astfel de mişcare i-a desvelit coapsele şi pântecele. Corpul şi braţele au început să fie animate de nişte mişcări convulsive, închipuind ca nişte îmbrăţişeri voluptoase, a unei fiinţe nevăzute, căreia părea că 'i se dă cu toată frenezia unei dragoste nemărginite.

Treptat apoi aceste frământări s'au potolit. Respiraţia din anevoioasă şi gâfâitoare a devenit normală. Totul s'a terminat printr'o puţină urinare şi şi-a revenit în fire.

Am ajutat-o să se scoale şi ducând-o în camera vecină, i-am recomandat să stea culcată în pat cam o jumătate de ceas cel puţin.

— Văzuşi doctore ce patimă urîtă are ?

— Văzui dragul meu !...

— Ai mai văzut, ori măcar ai mai auzit cumva despre vreo aşa boală ?

— Da.

— S'o spui la alţii.

— Iţi spun pe cuvântul meu de cinste, că am văzut astfel de boale într'un spital ; e drept însă că nu tocmai la fel cu asta, dar noi avem descrise în cărţi, cazuri la fel cum se prezintă la nevastă-ta.

— Eu nu cred.

— Atunci e de prisos să mai vorbim — răspund oarecum supărat.

— Şi ştiu doctorii ce fel de boală e asta ?

— Da. E o boală a sistemului nervos cunoscută de peste o mie de ani.

— Eu tot nu cred.

— Treaba ta.

— Habar n'aveţi !... Numai eu ştiu de unde-i vine boala asta.

— Aş fi curios să ştiu şi eu. Poate învăţ ceva nou.

— Aici e la mijloc Dracul sau Demonul de care vorbeşte Sf. Evanghelie.

— Eşti greşit.

— Eu cred că ai să fii de părerea mea când ţi-oi spune toată tărăşenia, pe care numai eu o ştiu.

— Spune bre omule ce ştii ?

— Mama ei — începe prietenul cu vocea scăzută — a fost o vrăjitoare cum nu s'a fost pomenit alta p'aici, pe sub poala muntelui. Venea lumea la ea din sate aflate la depărtări de poşte, să le descânte, să le dea'n bobi şi să facă fel de fel de vrăji. Ştia „să pună cuţitul" să culeagă buruenile de leac şi de vraje noaptea pe lună, să ia laptele de la vaci, ba „să facă şi să scoată chiar pe dracu".

— Ia-auzi acuma na !

(Urmare în pag. 6-a)

Să ne ocupăm puțin și de clasici

In genul lui Eschyle

O noapte de mythologie. Fulgere clasice grecești brăzdează întunecimea Olympului. Jos, în adâncuri infernale, marea se agită de furtună, s'ar zice că Ulyse își retrăește Odyseea. Intr'un templu cu coloane dorice, ionice și corinthice, amestecate într'o sublimă măreție, se văd în fundul scenei, cufundați într'o înghețată umbră, Jupiter și Junona, pe înalte tronuri de aur. Alături, la picioarele lor, pe o perniță, filozoful Platon. In toată atmosfera, brăzdată din când în când de lumina albastră a fulgerelor și înfiorată de răbufnirea furtunii pe mare, plutește ceva decisiv. E o noapte de neuitat.

Junona (se ridică greu, ca apăsată de un blestem, din tronu-i zeesc și vine spre public). O, noapte infernală! O, voi cei ce ați inventat mythologia, o, voi cei ce înecați în noroiul nimicniciei voastre telurice ați coborît zeii până la voi dăruindu-le toate păcatele omenești, vă blestem! Suflarea voastră otrăvită mi-a înghețat toți crinii sufletului meu de zeiță și femee. (Intorcându-se spre Jupiter). O, tu soț netrebnic, iată nici fulgerele nu le mai poți stăpâni! O, blestemul a căzut peste căsnicia noastră! O, nenorocire mie că eu totuși n'am urmat nici exemplul frumoasei și infidelei Elena, deși pe Apollon cel mândru îl aveam oricând la dispoziția mea, nici exemplul poetesei Sapho, deși Grecia e plină de nimfe, nici nu m'am preschimbat în sirenă să atin calea corăbierilor. O, Junonă, cea deapururea fidelă, fie ca exemplul tău să folosească tuturor femeilor din Grecia, o, blestem tuturor deapururi. (Își îngroapă fața în mâini și geme îndelung).

Jupiter (sumecându-și poala mantiei, își șterge adânc nasul și ochii. Pare consternat. Rostește ușor, îndepărtat, cu o voce melodioasă, ca vocea însăși a zephyrului. Furtuna tace pentruca publicul să-l poată auzi).

O, zei, zeilor toți, supușii mei, eu tată vă sunt... O, amară rușine mi-a fost dat să mă încerce, pe treptele bătrâneților mele. O, toate apele mării nu vor putea s'o șteargă! O, toate vânturile Argonauților nu vor putea s'o molcomească! O, de-ar izbucni toți vulcanii, nu vor arde mai mistuitor decât inima mea! Bizare auspicii au patronat dragostea mea întârziată. Parcele mi-au tăiat inima și viața. Cronos m'a mâncat, vai, ca pe un copil abea născut. Decât al lui Neptun, — cel care stă în fundul mării și dă de mâncare peștilor — mi-e trupul mai putred, mai înăbușit de alge. Și niciodată simt că nu voi mai renaște, ca Venus din Millo, din spuma oceanului de tenebre ce m'a îngropat. (Se oprește, bâjbâind cu mâinile parc'ar căuta undeva un sprijin. Il vede pe Platon).

O, tu Platon, filosof neîntrecut, iubit de atâtea generații de învățăcei, spune-mi tu ce să fac cu desnădejdea asta mai neagră decât fluviul Lethei?

Platon (Tace).

Junona (care până atunci a stat nemișcată, își descoperă fața încet și îi aruncă lui Jupiter o privire ucigătoare. Cu o voce de tunet. Deodată cu ea reîncepe și furtuna, refrenându-i cuvintele).

Mult mai poți pălăvrăgi, Jupitere, tată al zeilor, rușine a Olympului! Totdeauna cei ce n'au avut dreptate au pălăvrăgit ca tine, sperând că vor ieși curați ca oglinda apelor sub lună. Sofiștii tot așa făceau, în piețele Atenei, ca să mistifice Adevărul. O, dacă te-ar asculta cineva, ar crede că tatăl zeilor e cel mai cinstit soț, bărbat și zeu. Pe când vorba ta e plină de păcate ca barba lui Neptun de scoici.

Jupiter (o întrerupe).

Junona, fii înțeleaptă ca Minerva, odată măcar, în lunga noastră căsnicie. (Își frânge mâinile. Ochii îi ard). Ce vină a avut blânda, feciorelnica Io, fiica lui Inachus, cea albă, mai albă decât toate florile Olympului, mai castă decât toate zeițele, ca să merite răzbunarea ta ucigătoare? (Tremurând). O, toate mugetele furtunii, nu pot acoperi în urechile mele, tristul ei muget, melancolic ca o coardă de vioară! O, sărmana Io, care n'ar fi rupt niciodată o floare, un fir de iarbă, e blestemată acum să se hrănească numai din ele. O, parcă o văd acum dormind liniștită într'un staul. Mâine, toți vânzătorii de lapte din câmpiile dela poalele Olympului, o vor profana. O, sânii ei, castii ei sâni, ca două prepelițe gemene, nu vor mai hrăni de acum decât — în loc de pruncii ei frumoși — niște viței cu boturile roze. (Extaziat). Parcă îi văd! Și iată, mie, tatăl zeilor, îmi vine să plâng. (Cu revoltă și amărăciune). O, tu Junona, cu gelozia ta, ai trimis-o și pe fiica bietei Cora, în străfundurile pământului. Și câte și mai câte! O, tu ai complicat mythologia, de nu-i mai dă nimeni de rost!

Junona (sarcastic). Și tu, nesocotite Jupiter, crai bătrân și neghiob, ai luat pe rând înfățișarea tuturor animalelor. Una singură ar fi trebuit s'o iei și să rămâi într'una: (Pauză de efect). Aceea de măgar.

Platon (a adormit pe perniță, adânc mâhnit de această ceartă nesocotită).

Se limpezește de ziuă. Furtuna s'a potolit. Fețele lui Jupiter și Junona apar în toată cruditatea dimineței, bătrâne, zbârcite. De afară se aude o zarvă de lume ce se agită. Deodată, un muget dureros. Jupiter are o grimasă de durere, își acoperă amândouă urechile cu mâinile. Junona se apropie de el, încercând să-i tragă mâinile de pe urechi.

Junona: Ascultă-ți, Jupiter, iubita, ce blând te chiamă, cu glasul duios cu care viețelușii își cheamă mamele, în limpezile dimineții dela poalele Olympului. (Se duce spre fereastră). Dar, iată, Phoebus a inundat câmpia! Carul lui de foc își scapără roțile pe crestele munților. E timpul să dormim câteva ore! (Il ia de mână silindu-l să se scoale. Jupiter moțăind de somn, o ascultă ca un copil; ies amândoi din scenă, Junona înainte trăgându-l pe Jupiter după ea. In locul lor, după niște lungi draperii de catifea, apare corul, bărbați și femei, se aranjează în cerc, bărbații de o parte, femeile de altă parte. Cântă:)

Corul: Sperăm ca publicul să nu fie atât de incult, ca să nu fi înțeles că, în fața lui, s'a jucat drama în care se spune că Jupiter îndrăgostindu-se de o castă nimfă, Junona a transformat-o pe aceasta în vacă. Această dramă este foarte tristă, fiindcă, de s'ar admite, chiar, că o femee seamănă uneori cu acest animal, cert este că nu mai poate deveni niciodată femee.

Corul feminin: O femee este, o voi bărbați, o bijuterie rară. E mai pură decât soarele dimineții oglindit în sânul florilor! Numai voi, infideli bărbați, nu i-ați prețuit niciodată gingășia!

Corul masculin: Suntem infideli, o, voi veverițelor, tocmai pentrucă prea mult o prețuim. Femeea e ca vinul din Cypru, din ce îl bei, tot mai mult te îndeamnă.

Corul femeilor: Fidelitatea, vai, e cea mai frumoasă floare, mai frumoasă decât frunzele de acant de pe coloanele corynthiene. Dar voi, sunteți în stare, vai, să luați pe rând chipul tuturor animalelor, numai ca s'o terfeliți.

Corul masculin: Iar voi, sunteți mai gâlcevitoare decât patroana Junona! Și nici una nu v'ați da înapoi, dacă ați putea să vă transformați rivalele, în surori de ale bietei Io.

Corul (împreună). O, vai nouă, ce ar fi dacă am avea toți puterile lui Jupiter și ale Junonei?! Lumea ar deveni o mare menajerie!

Această scenă ar mai continua multă vreme, dacă, deodată, cu un răbufnit de tunet, n'ar apare din culise însuși *Eschyle* cu un bici în mână, strigând:

Afară, afară netrebnicilor! Cum ați îndrăznit să vă bateți joc de un subiect pe care eu l-am tratat așa de frumos în „Operele mele complecte" traduse în limba franceză de Louis Humbert?! Cum ați îndrăznit să intrați în domeniul meu cu limbajul vostru vulgar! Nimic n'a rămas nepângărit de voi, actori fără talent, voi cei ce ați învățat după ureche puțină mythologie și credeți că puteți scrie tragedia antică a bietei Io! Afară cu voi, netrebnicilor!

Corul se retrage speriat. Scena rămâne goală. Eschyle privește îndurerat decorurile și publicul, apoi pleacă și el. Cortina se lasă scârțâind jalnic.

BELZEBUTH

Un rival nevăzut

(Urmare din pag. 5-a)

— Da au văzut-o oamenii noaptea pe lună desbrăcată și cu părul despletit culegând la burueni în livezile de sub pădure.

— Li s'o fi părut.

— Ce să li se pară?!.. Chiar taica a văzut-o eșind călare p'un sul de la răsboi, înaintea vitelor când scoborau la sfârșitul verii din munte, ca să le ia dulceața și smântâna laptelui și s'o dea numai vitelor ei.

— Vorbe.

— Nu sunt vorbe, doctore. Eu cunosc mulți p'aicea, care au câștigat procesele ce le aveau la Tribunal, numai cu ajutorul ei.

— Cum adică?

— Alergau la ea, o plăteau să le „facă cu dracul" care să „homolocească" capul judecătorilor spre a-și câștiga procesele.

— Și tu crezi toate astea?

— Cum să nu cred? Iacă, să-ți povestesc ce i s'a întâmplat lui Moș-Bârlă.

— Povestește.

— Moș-Bârlă avea un proces pentru niște pământ, cu niște rude, care stăpâneau pe nedrept și dreptul lui și ca să câștige procesul au alergat la vrăjitoare, adică la mama nevesti-mi, ca să „le facă cu dracul" pentru a „homoloci" judecătorii.

Moș-Bârlă a bătut drumurile orașului vreo zece ani și judecătorii, „homolociți" la cap de Necuratul, o țineau numai în amânări, că doară s'o lăsa unchiașul de proces și de cheltuielile de a îmbogăți, de pomana dracului pe „avucați". Moșul însă s'a ținut țăpur, de proces, și nu s'a lăsat neam.

Când a fost însă în cele din urmă — era iarnă — moșneagul și-a încălțat niște opinci noi și a băgat în sân și o sticluță cu aiasmă de la Bobotează, după povața unui călugăr. A plecat la târg cu toiagul în mână.

Pe drum s'a fost alăturat de el un om cu care a prins vorbă, cum se prinde între drumeții ce au aceiași cale.

Moșul a băgat de seamă că tovarășul avea opincile rupte ferfeniță.

— Măi creștine, de ce ai plecat la drum cu opincile necârpite, ori măcar să fi pus în găuri niscaiva plotoage, că uite, ți-au ieșit degetele afară? Nu simți cumva gerul?

Cum ei treceau în momentul acela pe lângă un lăcășteu înghețat tun, înconjurat de niște sălcii și pruni bătrâni, și care se afla pe un drumeag mai drept care scurta cotitura șoselei, numai ce s'a pomenit cu tovarășul că se duce de-adreptul pe ghiață și făcând de sunțiori niște aripi ca cele de liliac, a pliuțăit din ele ca cocoșii când prind a cânta avântându-se în văzduh și plesnind în schintei. Ghiața lovită de aripi, a sărit cum sare pământul când explodează o ghiulea, iar sloiurile s'au agățat prin crăcile prunilor și ale sălciilor. In ziua aceia Moș-Bârlă a câștigat procesul.

Când a arătat oamenilor cu care se încârduise la înapoiere ghețoaiele cât piatra de moară agățate prin pomi și sălcii, oamenii s'au început a închina, iar unul mai bătrân și mai știutor a spus:

— Dracul slujește pe omul căruia i-a fost dat de vrăjitoare ca să-l slujească atâta timp, cât îl țin opincile, care i-au fost date când i s'a dat această poruncă.

— Iată, dragul meu, de ce a câștigat moșul procesul. Acuma crezi?

— Hm!...

— Și acum să vin la soacră-mea. Se vede treaba că pentru a avea pe Dracul mereu în slujba ei, el nu s'a mulțumit cu sufletul ei pe lumea ailaltă și i-o fi cerut între altele și pe fiică-sa ca să păcătuiască cu ea, că după cum spune toată lumea: Necuratul nu-i învățat să facă nici toacă și nici temeiuri de biserică.

— Și crezi tu astea?

— Cum să nu cred, că doară le văd cu ochii, cum deasemenea le văzuși și d-ta!...

— Da, dar ce are a face boala cu poveștile tale?

— Ce boală?.. Nici o boală... Vine Necuratul la ea fără să-l putem vedea, o giugiulește, o îmbrățișează și se are cu ea, ca omul cu muierea lui!... spune destul de amărît bietul nenorocit!...

— ?!...

— Imi vine să mă omor de ciudă văzând cum îmi necinstește femeia chiar sub ochii mei, — mai spune cu o nemărginită și adâncă ură și disperare în ochi...

— Dar tu, care crezi toate cele ce mi-ai spus, de ce te-ai însurat cu fata vrăjitoarei?

— Fiindcă nu mai era alta mai frumoasă, măcar să fi căutat un sfert de țară. O cunoșteam de când era un noduleț, numai p'atâtica.

— Fata ținea la tine?

— Spunea că se omoară dacă n'oi lua-o de nevastă, că a deschis ochii numai pe mine și după altul nu s'ar duce măcar de ar muri.

— Și tu?

— Crăpa inima în mine, dacă n'o vedeam măcar într'o zi. Pe semne că mă-sa ne fermecase p'amândoi, căci taica — fie ertat — ținea în ruptul capului să nu o iau.

— Dragul meu, mi-aș dori și mie o astfel de fermecătură. Păcat că nu mai trăește soacră-ta, că ași plăti-o cât mi-ar cere, până și cămașa de pe mine.

A început a da cu tristețe din cap.

— Ei, și pe urmă?

— Când bătrâna i-a spus că ne dă două sute de poli zestre și tot pământul ei ne rămâne nouă, s'a lăsat și taica mai moale. Am făcut o nuntă de pomină. După un an bătrâna a murit iar la șase luni s'a dus și taica după ea.

După doi ani de căsnicie, nevasta a fost lovită de patima pe care o văzuși. Pe semne se împlinise sorocul pe când fusese juruită să fie a Necuratului.

Citeam pe fața îndurerată a acestui om, sbuciumul adânc al sufletului său. Trăise an de an, o tragedie sufletească grozavă. Nenorocitul era gelos de *un rival nevăzut* cu care-și împărțea nevasta, și în față căruia era desarmat și cu totul neputincios, invizibil, dar manifest în a-i disputa ce avea mai drag ca lumina ochilor din cap.

Eram îngrozit de oribilul dezastru ce putea să producă într'un suflet o credință falșe.

L-am luat cu binișorul, căutând să-l fac să înțeleagă, că soția sa era bolnavă de una din numeroasele forme ale histeriei, de care nu numai femeile dar și bărbații pot suferi și că noi medicii cunoaștem toate felurile de a se manifesta ale acestei boale și că o avem descrisă chiar în cărțile de medicină.

— Poți, doctore, să-mi arăți și mie o astfel de carte? — întreabă cu figura străluminată ca de o nădejde.

— Firește că am și eu una în bibliotecă. Când vii pe la mine, adu-mi aminte să ți-o arăt.

— Merg chiar acum, a spus brusc și ieșind afară a chemat o femeie din vecini să vină la nevastă-sa și s'a apucat să pună caii la trăsură. Până s'ajung la dispensar, credeam că se face trăsura țăndări.

Acasă, am scos cartea din raft și deschizând-o unde trebuia, am început să citesc, traducând de-a dreptul și pe înțeles, perfect simptomele boalei.

Părea că o mănâncă cu ochii și m'a silit să repet citirea în traducere de mai multe ori, ca să memoreze simptomele spuse de carte cu cele ce le vedea el în mod obișnuit.

Când a văzut și gravurile cu atitudini pasionale de femei histerice, a exclamat:

— O, doctore, acuma cred că doctorii știu de boala asta, pentrucă o văd și eu descrisă în cărți, dar spune-mi, pentru Dumnezeu, dacă are vreun vindec.

— Are — i-am răspuns energic, privindu-l în ochi. Să ai încredere în doctori că ți-o vor face bine și să-ți ese din cap ideia că-ți împarți nevasta cu vreun rival...

— Ei și pe urmă? — întrebăm noi curioși de a ști ce a mai urmat.

— Pe urmă? A fost ce trebuia să fie. Femeia a fost îngrijită de un medic specialist și acuma e tot așa de sănătoasă precum sunt și eu și cu voi. Dar ceia ce am vrut să vă spui prin povestea asta, este că pot fi pe lume și suferințe grozave, și numai din cauza unor credințe falșe. Ea nu vă spune: Crede și nu cerceta, ci cercetează și apoi crede — a conchis doctorul zâmbind blajin.

NICOLAE AL LUPULUI

Anton Holban

(Urmare din pag. I-a)

devenea altceva decât un leș pământesc însuflețit, de câte ori asculta. El știa să *asculte!* Privindu-l, în scaunul dela Operă, dela Ateneu, acasă la o tânără pianistă care ne invitase să ne cânte, sau în odăița unde Marcel Breliska ne fermeca cu liedurile sale pline de brume olandeze, de rezonanțe din ghetto sau de luminoase seri din grădini mediterane, ori în camera lui care nu mai e și unde Anton punea la patefon quartete de Beethoven sau părți din pasiunile lui Bach, acolo am înțeles ce se 'nțelege prin transfigurare, a unei figuri și a unui suflet!

Anton Holban a fost desigur un om ca noi toți, cu elanurile lui, cu prăbușirile lui, cu înălțimi morale, dar și cu lașități. Ceeace însă l-a deosebit de alții a fost curajul de a nu purta o mască. El era sincer. Atât de sincer, că părea contrafăcut într'o lume de histrioni și de simulări. El a avut curajul de a trăi ca om cu păcate și cu virtuți. Nu, Holban nu a fost un om laș! Căci dacă ar fi fost astfel, ar fi trădat și s'ar fi răzbunat. Dar el nu s'a mințit nici pe sine, după cum n'a mințit nici pe alții și dacă a făcut vreodată cuiva vreun rău, a fost numai pentrucă s'a lăsat totdeauna în voia fatalității oarbe, recunoscând că nu are forța de a-i rezista. Ințeleg dece îl iubea pe Racine și dece Corneille îi era indiferent.

Sbătându-se în rețeaua unei sensibilități bolnăvicioase, carne vie sgândărită permanent cu unghia lucidității, sfredelit de boală și de neliniște, refuzându-se atitudinilor de voință, Anton Holban a trăit marile probleme ale vieții sub aspectul de detalii mărunte. Măreția vieții, a boalei și a morții, a iubirii și a geloziei, a surprins-o nu în faptele covârșitoare și definitive, ci în amănuntele semnificative care lui îi vorbeau mai mult decât orice gest grandilocvent.

Viața, ca și literatura lui Holban, fărâmițate în nuanțe și frumusețí miniaturale, se pot defini ca niște catastrofe cuprinse și declanșate în spațiul restrâns al unei clipe, unde sunt văzute și mărite cu lupa inteligenței analitice. Ceeace spectacolul teribil al corpului neînsuflețit al iubitei nu-l poate face să înțeleagă, adică grozăvia risipirii în neant și mai ales golul pe care îl va lăsa pentru totdeauna în urmă plecarea ei, îi descoperă deodată găsirea pantofului purtat de femeia îngropată deja. Extraordinar amănunt dintr'o nuvelă a scriitorului, sintetizând mai pregnant decât orice aceeace a fost viața lui Anton Holban: o luptă cu mărunțișurile existenței, în care îi apărea rânjind masca hidoasă a descompunerii în moarte.

Aș vrea să pot îmbrățișa umbra aceluia care a fost Anton Holban si care știa să-și iubească ardent prietenii, — deși era egoist ca noi toți — așa cum știa să adore poezia, muzica — pentru care era în stare să-și piardă timpul făcând coadă la bilete zile întregi, cum i s'a întâmplat la Paris — ori femeia — asupra căreia totuși nu-și făcea nicio iluzie. Aș vrea să-l simt apărând lângă mine și punându-și amândouă mâinile pe umerii mei să-și apropie bărbia de capul meu, ca în fotografia pe care am făcut-o împreună după ce mi-a citit *Ambigen* și pe dosul căreia mi-a scris: „Lui Octav Șuluțiu, pentrucă în Ambigen am descoperit un frate" și să-mi spună: „Nu te supăra. Totul e atât de inutil! N'are nici o importanță. Și eu aș fi făcut așa în locul tău. N'am ce să-ți iert. Te-ai purtat ca orice om".

Dar în amintire îmi răsună râsul lui nefiresc și strident, depărtându-se în nefirescul neființei, râsul omului chinuit de dureri zilnice pe care nu le putea înlătura cu niciun medicament — odată îmi spunea: „Ce crezi că beau acum, Octav? Ai să râzi! Beau pelin, ceai de pelin. Incerc și asta, să vedem!" — râs sughițat de om nefericit, râsul acela care-l va fi făcut pe un Remy de Gourmont să spună că: „Trebuie să fii prea fericit pentru a nu râde niciodată", râs care răsuna prea des în figura răvășită și nevrotică a prietenului meu Anton...

Aș vrea să întind o mână dincolo, peste mormânt, dar umbra lui o respinge și-l aud murmurând decepționat, ca în atâtea rânduri:

— Nu, dragă Octav, nu... Ești prea sănătos pentru a mă putea înțelege, ești prea sănătos pentru a mă putea iubi...

Și totuși, cine știe... nu se știe... nimeni nu știe... poate că totuși pe Anton Holban îl voi putea înțelege și iubi destul de bine, așa cum îi înțeleg ce a scris, azi, mâine, oricând...

Niciodată nu e prea târziu...

București, 3 Ianuarie 1940.

OCTAV ȘULUȚIU

Am stat ca doi străini

Din tot ce-a fost nimic nu poți să schimbi,
Zadarnic înapoi privirea-ți plimbi.
Am stat străini grăind în două limbi.

Mustind de pofte trupul ți-era graiu,
Lumină lâncedă de putregaiu.
Am căutat ce nu puteai să-mi dai.

Tu cunoșteai fierbintea voluptate,
Dar nu puteai cu-o noapte de păcate
Să stâmperi setea de eternitate.

Ci șarpele strivindu-l sub călcâiu,
Intoarsă 'n puritatea cea dintâiu,
In nefiresc cu mine să rămâi.

Prin dragoste am început să știu.
Prin tine trebuia deplin să fiu.
Acum pe altă cale, mai târziu.

MIRCEA BARBULESCU

SCENA · FOYER · ECRAN

Teatrul Regina Maria

„AMORUL E FRANCEZ", COMEDIE IN TREI ACTE DE DEREK PATMORE ŞI MARGARETH STERN

Divertismentul pe care direcţia teatrului **Regina Maria,** ni l-a dăruit spre a preceda sărbătorile Paştelui a fost o fericită ocazie pentru a ne pune faţă în faţă cu o distractivă comedie, scrisă cu mult antren, atrăgătoare, nu lipsită de unele pricepute şi inteligent deslegate, conflicte.

Inainte însă de a aprecia cum se cuvine piesa, ceeace poate nici n'avem nevoe să facem prea amplu, ea impunându-se tuturor fără nevoia încurajărilor critice, suntem nevoiţi să relevăm un punct slab al ei, provenind din regie, defect pe care dealtfel l-am mai întâlnit în alte spectacole, dar niciodată atât de excesiv ca de această dată, tocmai probabil din cauza amploarei care i s'a dat.

Intre Anglia şi Franţa există acea apropiere, naturală geografică, precum şi culturală, ce a dat nespus de multe roade. Plimbarea Paris-Londra şi Londra-Paris este un weeck-end agreabil de o parte şi de alta întrebuinţat fără impedimente, curent. Spectacolele insulare pot fi succese şi pe continent, în Franţa, sau invers. Şi, pentru a nu insista prea mult, întrebuinţarea într'o piesă, a celor două limbagii, nu ar părea stranie, nici deplasată.

Dar la noi în ţară situaţia nu este aceeaş. Mai cu seamă dacă adăugăm o proastă pronunţare a limbii franceze, care, pentru cei ce o cunosc este ocazie de hilaritate, iar pentru ceilalţi, un rebus.

Apoi, personagiile piesei despre care scriem, sunt engleze. Se presupune deci, că atunci când vorbesc româneşte, realitatea este că discută în limba engleză, şi uneori, în franţuzeşte, conform textului. Dar nu s'ar putea accepta ca scriitorii, — aceştia sunt francezi fiindcă piesa se petrece în Midi, — să dea replicile doar în franţuzeşte. Şi prin urmare când aceştia vorbesc româneşte, se presupune că vorbesc franţuzeşte.

Şi dacă, după cum se şi întâmplă, la telefon, se discută cu aceeaş persoană, când româneşte, când franţuzeşte, suntem uşor convinşi în a concede că nu mai pricepem nimic.

E inutil să împingem până acolo snobismul, încât să nu ne îndurăm să traducem câteva rânduri. Scrieri, cu citate sau fraze străine sunt o posibilitate. Dar într'o piesă de teatru acest amestec nu se contopeşte. Pronunţia ne aduce la realitate. Faptul că însăşi piesa e tradusă, ne pune în faţa unor situaţii curioase, când nu mai ştim, în fond, pe ce limbă se vorbeşte.

Am făcut doar o fugară relevare a acestui defect, care, în timpul spectacolului ne-a distrat foarte mult. Şi e păcat pentru piesa în sine, despre care spuneam că este atât de simpatică.

Un subiect uşor, şi bine interpretat. O incursiune în sudul Franţei, pentru câteva clipe suntem pătrunşi, precum şi personagiile piesei de miragiul mediteranean, de soarele şi nopţile îmbătătoare şi repede ne întoarcem la viaţa noastră, precum şi cei doi tineri eroi ai comediei, după ce, un scurt răgaz au uitat ce-i uneşte, dar au învăţat ceva din senzualismul vieţii se vor reîntoarce la traiul lor, poate mai uniţi, poate nu. Nu este o piesă cu vreun fond moral, şi cu atât mai bine. Suntem dela o vreme obosiţi de acele proaste comedii, ce pentru a avea succes îşi arogă un subiect cu tâlc şi predică din superba lor mediocritate cine ştie ce adâncimi filosofice, isbutind să menţină afişul cu lunile. Sau uneori cad, pur şi simplu, şi nu e prea rău.

Piesa nu este nimic mai mult decât distractivă. Dar o distracţie fină, plăcută, lipsită de calambururi şi cabotinisme. Inevitabil ne vom referi la interpreţii ei, atât de distinşi artişti.

D-na Lucia Sturdza Bulandra, într'un rol care-i convine nespus de bine, merită aplauze la scena deschisă. D. Tony Bulandra, principalul interpret a adus multă convingere în rol.

Cât se poate de interesantă a fost apariţia revelatoare a lui Tantzi Căpăţână, care dacă de multe ori nu a deslegat diferenţa dintre teatru şi comedie muzicală, de această dată a conturat cu tinereţe şi mult elan, un caracter dinamic de fată copilăroasă şi entuziastă. Un rol care probabil îi convine, din fericire.

D. P. Nove nu a fost lipsit de corectitudine ; o simpatică apariţie, şi pe atât de fugară, d-ra Gaby Antoniu. In schimb, ne pare rău să fim atât de categorici, d-na Nutzi Stănescu cu desăvârşire în afară de rol. Şi ce e trist, e că vizibil îşi dădea întreaga osteneală.

Tânărul Vârtejeanu a primit un rol destul de greu, pe care, cu o şarje uneori exagerată, l-a dus la bun sfârşit dovedindu-se un comedian priceput. Rămâne de văzut dacă în alte roluri va putea aduce aceeaş măestrie de joc.

Pentru a încheia, o laudă frumoaselor decoruri ale lui W. Siegfried, cu părerea de rău că nu s'au schimbat la fiecare act spre a ne bucura mai mult, şi o recomandaţie publicului: Un foarte amuzant şi plăcut spectacol.

VICTOR POPESCU

Glorie şi cafea cu lapte

de GEORGE VOINESCU

DOMNUL

Ion Aramescu-Fox, *era un om extrem de inteligent. Deaceia, în timpul când se gândea, era capabil să urmărească simultan patru cinci idei.*

Dealtfel d-sa nici nu începea să se gândească până ce nu avea câteva idei la dispoziţie.

Să se mai ştie că d. I. A.-F. dirija o mică afacere de blănuri de ocazie şi ştofe în rate.

Printre picături, excepţionalul om reuşea să se ocupe şi de „A. A. C." [1], birou de impresariat artistic.

CAP. II.

Intr'o zi, impresarul din el, stătea cu picioarele pe masa-biurou. făcând diverse aranjamente, combinări şi permutări de idei. Acestea din urmă erau de o bogăţie şi de o varietate fastuoasă. Insăşi d. I. A.-F. era mulţumit interior. Le aranja, le distila, le mângâia. Insfârşit, la ora 12,47 alese una, care îi păru mai fericită Care? Veţi afla în

Cap. III.

La orele 18.45 ale aceleiaşi zile, o telegramă pornise pe ruta Bucureşti-Porojin [2], adresată lui Ivan Aramov.

Cap. III bis (explicativ).

(Ioan Aramov, *era actor la „teatrul Comunal" din localitate, şi o veche cunoştinţă a d-lui I. A.-F. care în prodigioasa sa tinereţe, activase puţin şi pe acolo).*

CAP. VI.

Textul telegramei era redactat în franţuzeşte :

„Je vous paye chemin, viens jouer Bucarest, je vous otte grand artist stop contre dormir et manjer beaucoup".

Fără să mai aştepte răspunsul, d. I. A. F. tipărise afişe pentru două reprezentaţii extraordinare: „Marele actor sovietic Ivan Aramov, va juca „Romeo şi Julietta şi „Oedip Rege".

Repertoriul e drept, nu se prea „lega". Prima era însă marele succes Porojinian al lui I. Aramov, iar cu a doua, impresarul spera să facă reţetă frumoasă, datorită, „complexului Oedipian" de care a auzit toată lumea.

CAP. V.

Intr'o zi, se opri în gară

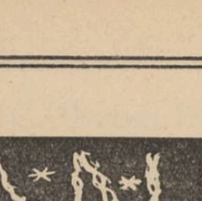

un tren

Acest tren, care, pentru toată lumea ar fi putut trece ca un tren banal, pentru d. I. A. F. era un tren preţios.

Scumpii mei cititori, graţie perspicacităţii lor obişnuite, au ghicit dece.

D. I. A. F., a recunoscut îndată pe marele actor, după un fel anume în care îşi ţinea unul din picioare — şi îşi făcu vertiginos un drum larg prin mulţimea anonimă şi vulgară.

— Zdrastia! îi ură bun venit d. Ion Aramescu-Fox, *pe ruseşte.*

— Bune-Zâua, *răspunse zâmbind înduioşat d.* Ivan Aramov *în româneşte.*

Conversaţia continuă, animată, în evreeşte

CAP. VI

Deoarece marele actor începea să-şi încaseze gajul, de la venirea în Bucureşti, simpaticul grup al celor doui oameni de teatru, se opriră la „Caraiman". Aci, Ivan Aramov înfulecă un menu dintre cele mai bizare şi mai îmbelşugate, cerând chiar aconto din ziua următoare o cafea cu lapte. Aceasta din urmă, îl impresionase teribil, fiind servită în pahar şi nefiind totuşi ceai

Drumul următor îi duse la teatru, unde ansamblul repeta febril şi îi aştepta cu flori

Marele actor făcu o impresie covârşitoare de grandoare şi altitudine artistică.

CAP. VII.

Repetiţiile au fost puţin cam dificile. Marele actor, care nu ştia pe româneşte decât „Bune zâua" îşi spunea rolul în limba rusă. Julieta şi restul trupei îi dau replica în româneşte.

Regia abilă la care a contribuit şi d. I. A. F. a simplificat mult lucrurile. D-sa a sfătuit pe marele actor să numeroteze replicile partenerilor, în raport cu replicile sale.

Ivan Aramov *a dat însă soluţia şi mai simplă : nu începea să vorbească până ce nu tăcea partenerul din scenă.*

„Generala" a fost grandioasă. Mai cu seamă cei care cunoşteau şi limba rusă, erau zguduiţi de o mare emoţie artistică.

Cea mai mare emoţie era însă a Juliettei: d-ra Mira Romiro, *care nici nu visase să joace vreodată cu un actor atât de mare. Tracul o covârşise de trei zile*

CAP. VIII

Primul spectacol se începuse într'o atmosferă de sărbătoare. Fotoliile gemeau, iar de pe scenă, înainte de ridicarea cortinei, respiraţia publicului se auzea vuindă ca a unei hidre cu mii de capete

Primul act s'a jucat cu o precizie matematică şi o ţinută artistică elevată

Insă..

CAP. IX (dramatic)

Nu toate reuşesc în viaţă, de cele mai multe ori, intervine

DRAMA

Ca în acest capitol, de exemplu. ... Se juca actul doi, tabloul cinci, scena doua. Totul mergea în plin. Mira Romiro nu mai tremura. iar marele actor nu începea niciodată replica până ce nu tăcea partenera sa. Emoţia străbătea sala ca un fir roşu, o lega, o strangula. Când — fatalitate — Romeo şi Julieta începură. — fără motiv, — să nu se mai înţeleagă — „Te duci..." spunea, pierdut Romeo pe Ruseşte

— „Ce vrei să-ţi dau?" răspundea tandră Julieta

sau

J. — „Când să trimit eu mâine la tine?"

R. — „Dar pentru mine? Două".

sau

R. — „Voi fi. Mai vii?"

J — „Viu doică, aibi răbdare!"

sau

R. — „O noapte, dulce noapte!. Frumoasă eşti..

J. — „Bagă de seamă să nu te-audă!"

sau însfârşit

J. — „Atunci mă voi preface că uit într'una, numai ca să mai stau"

R. — „Somn lin! Somn dulce " *Sala devenise un complicat grup alegoric al indignării. Insăşi cortina a căzut, roşie de mânie*

CAP. IX bis (explicativ).

Explicaţia e simplă ca orice explicaţie: marele actor, sărise din greşeală, o replică.

CAP. X (foarte trist)

D. Ion Aramescu-Fox a scăpat uşor, căci nu i-a cerut nimeni banii înapoi. A trebuit însă, spre marea lui durere, să renunţe la complexul lui Oedip şi coada la cassă...

Cel mai crunt lovit a fost însă marele actor Ivan Aramov, *care, deşi, nevinovat, a fost expediat cu primul tren. Scurtând aşa dar turneul cu patru zile, a pierdut patru dejunuri, patru cine şi patru cafele cu lapte ! ! !*

Ce dezolare. ce dezolare!.

1) „Aurora Artistică-Culturală".
2) Undeva prin Rusia.

Pentruce Sarah Bernhardt n'a putut interpreta pe Corneille

de ADRIANA KISELEFF

La 75 de ani Sarah Bernhardt, mai putea spune : — „Je suis incorrigiblement jeune". La 75 de ani Sarah Bernhardt, era de-o energie care surprindea, de-o vitalitate care uimea, de-o sprinteneală care impresiona. Cine a avut norocul să-i fie contemporan şi şi-a putut încânta sufletul şi ochiul la jocul acestei universale plăsmuiri, poate susţine dacă nu chiar îmbogăţi cu amănunte, mărturiile de mai sus. Dar, nu există cronici, amintiri ale altora despre ea, ca şi însemnări ale ei despre alţii, din care să nu desprinzi că Sarah Bernhardt, putea să dicteze neobosită secretarei sale, romane de un romantism înduioşetor, nuvele sentimentale, în timp ce răspundea prompt şi cu vioiciune celui cu care eventual se întreţinea într'o discuţie care o amuza. Cineva, care a trăit în preajma ei la Paris mi-a mărturisit că în antracte, Sarah Bernhardt putea discuta cu 5-6 persoane deodată, având pentru fiecare subiecte diferite şi dacă totuşi te părăsea pentru câteva clipe, revea la tine continuând discuţia dela punctul la care te-a lăsat. E într'adevăr uluitoare această forţă şi agerime a minţii la o vârstă când alţii fac eforturi de memorie pentru lucruri de minimă importanţă. Şi totuşi această excepţională artistă a fost tot atât de excepţional de modestă. In însemnările ei în *„L'Art du Théâtre"*, mărturiseşte că avea trac şi că din momentul în care nu mai juca o piesă, rolul dispărea complect din memoria ei. Dar, susţine că cea mai extraordinară memorie pe care a întâlnit-o vreodată este aceea a lui Gambetta — marele tribun — care a putut recita la un dineu oarecare, întreaga piesă a lui Ossian „Ruth et Booz", începând cu ultimul cuvânt al ultimului vers. A recitat această piesă, am putea spune „de raccourci", aşa cum obicinuim să numim în arta plastică, acest procedeu. După cum Constant Coquelin, putea dormi în scenă la adăpostul figuranţilor, până la intrarea din nou în replică, după care fiind trezit la vreme răspundea furtunos, fără greşală, fără să piardă nici cel mai mic amănunt din vedere.

Faptul că toată viaţa ei a fost refractară operei lui Corneille, după cum singură mărturiseşte că a promis de peste 20 de ori, directorilor de teatre, că-l va interpreta pe Corneille, şi tot de peste 20 de ori şi-a luat cuvântul înapoi, trădează un suflet cu altă sensibilitate decât aceea închisă în sufletul eroinelor lui Corneille. Sarah Bernhardt, a rămas dealungul vieţii ceeace se poate numi pe drept cuvânt „o femee"; o pasionată, o îndrăgostită de tot ce e natural şi frumos, de tot ce nu e artificial şi pretenţios, de tot ce e omenesc ! Cum ar fi putut interpreta Sarah Bernhardt, eroinele lui Corneille, care perorează când vorbesc de dragoste, care complică în loc să limpezească, pretenţioase până la absurd, artificiale, lipsite de naturaleţe, care pun gloria mai presus de dragoste, într'un cuvânt care nu sunt femei, cu un suflet ca al ei care ardea de pasiune şi se topea la flacăra adevăratei vieţi ?..

„Nimic nu m'a obosit mai mult ca studiul caracterelor femeilor lui Corneille", spune Sarah, şi totuşi această Sarah Bernhardt, care adora pe Racine, care rostea versurile-i armonioase şi pline de lirism, cu răsuflarea reţinută până aproape de expiare, nu uită să susţină cu aprindere că acest Corneille e supra-human, e sublim, dar că — „il ne sait pas faire parler la femme", că femeile lui nu sunt femei ci avocate că nu au decât creer şi nu suflet, că nu se deosebesc de bărbaţi decât prin histerie, că într'un cuvânt nu sunt decât „des raisonneures hystériques" ! Intr'adevăr, dacă încercăm să reproducem numai două din versurile lui Corneille, cuvintele Paulinei din „Polyeucte", vom înţelege frământarea Sarei Bernhardt, ori de câte ori îşi punea în gând să-l interpreteze pe Corneille, şi renunţarea ei totodată.

„Tu vois, ma Stratonice, en quel siècle nous sommes:
Voilà notre pouvoir sur les esprits des hommes !...

Mă întreb dacă nu cumva am găsi şi noi cu totul stupid ca o femee să poată vorbi astfel ! ?

In timp ce eroinele lui Racine sunt femeile din toate secolele, sunt femeile de mâine şi de totdeauna. Pentrucă e suficient să ne gândim la Fedra, la această dureroasă victimă a amorului, la cuvintele ei când îl zăreşte pe Hippolyte :

— „Vers mon coeur tout mon sang se retire
J'oublie en le voyant, ce que je viens lui dire.

Cuvinte simple, lipsite de artificialitate, cuvinte pe care le-ar spune poate... orice femee! Sarah Bernhardt nu-şi putea apropia un rol pe care nu-l putea filtra prin simţurile sale ! Arta ei era adevărată, era omenească, nimic fabricat, nimic adăugat, deaceea poate arta ei e atât de superioară, e atât de greu de atins ! Sinceritatea interpretului joacă poate cel mai categoric rol în arta teatrului .Mă întreb cum s'ar putea aplica teoriile lui Diderot, care susţine că un artist nu trebuie să simtă nimic ?..

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

CONCERTUL NINA AURELINA - GH. DRĂGHICI. Impletind în cursul aceleiaşi seri, interpretări vocale cu elementele unui concert de violoncel, cu îndemânare comprimat spre a prezenta în scară redusă un

D. GHEORGHE DRAGHICI

tot armonios, concertul Nina Aurelina (canto) Gheorghe Drăghici (violoncel), a apropiat doi distinşi artişti, al căror făgaş în lumea muzicei este trainic croit. D-na Nina Aurelina a putut dovedi într'adevăr, în diferite rânduri, o cultură şi posibilităţi artistice serios cultivate spre a-i servi de intermediu la analizarea şi redarea conţinutului poetic şi sonor al liedului de feluri structură, şcoală şi gen. Şi de data aceasta, d-na Nina Aurelina a stabilit înţelegătoare contingenţe de ritm cu textele alese.

Fie în melodii de Scarlatti, Gluck, Durante, Schubert, fie trecând la epoci foarte apropiate (Grieg, Fauré, Debussy) sau la un ilustru contemporan (Rachmaninov) d-na Aurelina a evocat cu nuanţată emoţie conţinutul liric şi caracteristicele melodiilor cântate, lăsându-ne numai regretul că dintr'un singur punct de vedere, acela al rostirii verbului, al finisajului în declamaţia silabei, în scandarea ei, care pretinde o claritate şi un relief desăvârşit, d-sa nu insistă întotdeauna destul. Când şi acest punct va fi integral câştigat, interpretările d-nei Nina Aurelina vor avea o nouă şi nu neînsemnată calitate, armonizată cu celelalte bune afirmări ale artei d-sale.

D. Gheorghe Drăghici este nu numai unul din cei mai buni violonişti ai noştri, dar şi unul din aceia, mai puţini la număr, care activează mai intens.

Numărul şi calitatea concertelor pe care le-a dat şi în care a înţeles să facă loc unui număr foarte puţin obicinuit de prime audiţii sau de compoziţii româneşti, colaborarea dată mai multor grupări muzicale („Analele române", „Criterion", prezentări diverse de muzică de cameră) au demonstrat posibilităţile deosebite ale hărniciei muzicale ale artistului şi un spirit de iniţiativă cu atât mai îmbucurător cu cât venea mână în mână cu o frumoasă înzestrare muzicală.

Concertul dat cu d-na Aurelina, a accentuat parcă mai fericit ca oricând însuşirile artistice ale d-lui Drăghici.

Sonoritatea d-sale, întotdeauna abundentă şi cald simţită, a devenit mai mlădie în stilizare, mai fin nuanţată, mai aeriană. Fraza a câştigat în netezime şi organizare generală, culoarea a găsit gradări mai felurite, într'un cuvânt jocul d-sale, întotdeauna de sinceră vibraţie ni s'a părut acum mai subtil, mai măestrit, mai bogat.

Variaţiile de Beethoven, „Fandanguillo" de Torroba-Cassado, „Romanţa" de Reger, au apărut drept cele mai elocvente dovezi ale acestei interesante evoluţii.

D-nii Filionescu şi Bucholtz, au susţinut cu deosebite merite latura pianului.

Domnişoara TANTZI CĂPĂŢÂNĂ obţine un meritat mare succes în „Amorul e francez",

CELULOID

CARLTON: Mezalianţa

Scenariştii americani s'au dovedit întotdeauna a fi cât se poate de inventivi.

Intr'un ceas şi jumătate, durata obişnuită a unui film, spectatorul întâlneşte nenumărate „gag"-uri, cari-l fac să râdă, mai mult sau mai puţin, după calitatea lor.

E normal ca într'un film bogat în „trouvaille"-uri, jocul actorilor să fie oarecum trecut cu vederea. Unii spectatori ies, însă, nedumeriţi dela filme, cari, cu toată inventivitatea regisorului şi a scenaristului ,nu i-au amuzat prea mult. Vina o poartă în aceste cazuri, actorii cari, cât de frumoşi ar fi, nu sunt în stare să pară şi spirituali. Cu totul altul este cazul actorilor superiori, cari n'au nevoe de prea multe glume în film ,pentru a-l face pe gustul publicului.

Astfel, acestui incomparabil actor care este Garry Cooper i-au ajuns câteva scene „tari", în filmul „Mezalianţa", pentru ca să amuze sala la maximum — lumea râdea atât de tare, încât la un moment dat, nu se mai auzeau replicile actorilor.

Un exemplu : într'o scenă Garry Cooper trebue de vreo zece ori să desfacă şorţul unei durdulii mătuşi—căreea traducătorul îi spune foarte româneşte : ţaţa. E o glumă destul de eftină şi de cunoscută. Lumea însă râde atât de tare la prima desfacere, ca şi la ultima. Meritul este numai şi numai al lui Garry Cooper.

In celelalte scene, el se mulţumeşte să-şi „plimbe". plictiseala sa atât de „pe placul publicului". Merle Oberon, foarte inteligentă actriţă, se acomodează perfect în comedie ,ca şi în dramă.

Filmul, cu toată „vechimea" subiectului, reuşeşte să distreze publicul.

Concluzia : *unui regisor inventiv îi e de preferat un actor bun. ca Garry Cooper.*

TRIANON: Steaua Nordului

Filmul acesta foarte „american" cu multă muzică bună — numele lui Irving Berlin e o garanţie — şi cu mai puţin patinaj — ce-o fi căutând atunci Sonja Henie în distribuţie ? E o întrebare pe care o să vi-o puneţi şi dumneavoastră după ce o să vedeţi filmul — ne aminteşte povestea veche a lui Cyrano de Bergerac. Bine înţeles un Cyrano în ritm de jazz, cu negri, cu lansări de vedete cinematografice şi alte americanisme. Bine înţeles, „happy-end"-ul nu lipseşte. In orice caz, americanii sunt nişte cetăţeni foarte curioşi. Ei îşi închipue că Ruddy Vallée, cu chipul său de măcelar, dar cu glas frumos, e mai cuceritor decât Tyrone Power. Şi îşi mai închipue ceva : că Sonja Henie e talentată şi drăguţă. Oricât de concesivi am fi, nu putem admite aşa ceva.

ARO: S'au cunoscut şi s'au iubit

De mult timp n'am mai întâlnit un subiect atât de „liniştit" ca acela al filmului dela Aro. După primele scene, spectatorul poate dormi liniştit. Totul se va petrece normal, „aşa cum scrie la carte".

Tinerii soţi vor întâlni multe piedici, dar le vor învinge pe toate, fiindcă „aşa este frumos" şi, în fond lumea nu este chiar aşa de rea cum pare.

Pe James Stewart, o veche simpatie a noastră, am fi vrut să-l vedem într'un rol ceva mai original. Ne mulţumim însă, şi cu eforturile pe cari le face pentru a salva anemicul său rol

Mai ales că are drept parteneră o actriţă destul de inteligentă şi mai ales, foarte picantă, Carole Lombard.

TRAIAN LALESCU

Literatură şi teatru (I)

Prin literatură dramatică se înţeleg toate acele texte cari au fost compuse, într'o anumită formă, cu intenţia de a obiectiva prin cuvânt, un conflict dramatic oarecare. Dar nu tot ceeace s'ar cuprinde într'un inventar, să zicem complet, al acestei literaturi este apt pentru a deveni pe o scenă, teatru. Dece? Pentru a formula răspunsul cuvenit acestui de ce ?, să lăsăm la o parte orice judecată de valorificare, adică bun sau rău, şi să ne mulţumim a deosebi, ce este potrivit de ce nu e potrivit, adică ce e şi ce nu e teatru. Limitând astfel un punct de vedere, distincţia devine mai uşor perceptibilă şi putem înlătura primejdia echivocului. Atât în literetură cât şi în teatru există **personagii** şi acţiune. Deosebirea constă în faptul următor : în literatură personagiile îşi desfăşoară acţiunea prin mijlocirea celui care le prezintă, adică discursiv, pe când în teatru personagiile se mişcă ele înşile în faţa noastră, adică au un fel de a fi activ. Confuzia dintre discursiv şi activ e făcut mult rău teatrului, iar abuzul discursivităţii într'o epocă oarecare a dus chiar la criza teatrului, fenomen caracteristic culturii româneşti actuale.

Deşi trăim vremuri în cari promovarea valorilor colective este pe zi ce trece mai evidentă, cultura noastră poartă încă pecetea literară a **intimismului** post-belic (şi în acelaş timp referindu-ne la stricta actualitate ante-belic). Valul confesionist, deslănţuit de marea criză a războiului trecut încă ne mai bântue în manifestări, deşi virtual a fost lichidat de o generaţie activă. Criza războiului, în urma căruia fiecare soldat desbrăcând uniforma după patru ani de anihilare în marile masse luptătoare a simţit nevoia să exprime şi el ceva pe socoteală proprie, nu a dus la un adevărat individualism, cum a fost individualismul renaşterii care e dat în ţara individualismului pe Shakespeare. Individualismul atenuat şi exhibiţionist de după război, când invalizii îşi expuneau la toate colţurile urmele lăsate de măcel, nu implica o dinamică proprie desvoltării dramei, ci numai posibilităţi medii de literaturizare. Soldatul era obosit şi simţea nevoia să devină liric, să împărtăşească şi altora micile sau marile lui mizerii morale. Se dădea în spectacol fără a face dramă, ci doar literatură. De aceia perioada cuprinsă între fostul şi actualul război a dat naştere unui teatru îmbăcsit de literatură.

La noi aceste fenomene de cultură europeană s'au manifestat sub forma „experienţialismului", formulă caracteristică diletantismului, ale cărei roade se pot vedea azi în decrepitudinea adepţilor ei de ieri. Ceeace vine în sprijinul afirmaţei noastre este însuşi faptul că ne lipseşte cu totul creaţia dramatică în manifestările scriitorilor tineri. Cu mici, şi dealtfel neînsemnate excepţii, teatrul nostru actual, în care nu punem la socoteală comedioarele de trei parale sau adaptările mai mult sau mai puţin deghizate, nu a ieşit din cadrul literaturii pe podiumul, autonom, al scenei.

Scriitorul fiind obsedat de mania de a face din el însuşi un spectacol, a uitat că pentru spectacol nu e bună de nimic gazeta, după cum nici foiletonul nu are ce căuta pe scenă. Pentrucă elementele cele mai valoroase ale culturii noastre tinere s'au refugiat cu totul în literatură, teatrul a fost invadat de către cele mai sinistre personalităţi ale ignoranţei şi lipsei de talent. Putem spune că astfel literatura ne-a omorît teatrul.

Ispitele literaturii sunt, este drept, cu mult mai mari. In literatură apare în primul plan un EU pe când în teatru apar EI, ceeace pentru un diletant este foarte supărător.

Adevăratul creator nu vorbeşte numai despre el, ci dă posibilităţi eului său să se manifeste prin ordonarea materiei asupra căreia se aplică. E vremea să înfrângem acest diletantism şi după exemplul clasicilor noştri să trecem la creaţie. Şi să nu uităm că teatrul reprezintă în chipul cel mai concret o cultură.

AGATHON

SCARĂ LA CER

După marele succes dobândit de Virgil Carianopol apreciatul poet al tinerei generaţii, cu volumul „Frunzişul toamnei mele", numele lui a reapărut zilele acestea, în vitrine cu un nou volum de versuri, intitulat „Scară la cer", scos în colecţia „Universul Literar".

E de prevăzut un nou mare succes al preţiosului poet.

Literatură, artă, idei...

In curând va apare

S'A SFÂRȘIT PRIMĂVARA

nuvele de **VICTOR POPESCU**

Editura Cartea Românească

„CURTEA DE ARGEȘ"

D. arh. Grigore Ionescu, autorul „Istoriei arhitecturii române" și al excelentului „BUCUREȘTI — ghid artistic și istoric", a dat la iveală o nouă lucrare de real folos. E vorba de „CURTEA DE ARGEȘ" — o istorie a orașului prin monumentele lui — lucrare recent apărută în editura Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II" și care aduce o prețioasă contribuție la cunoașterea vechei cetăți domnești.

Evocator sunt prezentate aci monumentele de artă, bisericile glorioase, mormintele voevodale, comorile picturale, împrejurimile etc.

Se pune astfel la îndemână oricui, un ghid complet al Curții de Argeș, lucrat cu sobrietate științifică.

55 ilustrații și 8 planuri în afară de text împodobesc această lucrare minuțios întocmită a d-lui Arh. Gr. Ionescu.

MIHAIL DRUMEȘ

valorosul nostru colaborator, a cărui reputație literară este unanim prețuită, în urma marilor biruințe literare „Invitația la Vals" și „Scrisoarea de dragoste", a pus sub tipar o nouă lucrare „NĂLUCA", dramă în trei acte, care va apărea, înainte de Paști, în colecția „Universul Literar".

D. Mihail Drumeș este cunoscut și ca autor dramatic. Piesa d-sale *„O crimă pasională"* s'a jucat cu deosebit succes pe scena teatrului Regina Maria din București și a teatrului Național din Cluj. O altă lucrare dramatică *„Ioana d'Arc"*, cronică istorică în 9 tablouri a apărut în Biblioteca Teatrului Românesc Contimporan. Deasemenea d. Drumeș este autorul a două comedii *„Școala Nevestelor"* și *„Calul de curse"* cari au fost transmise de *Radio-București*.

In urma succesului obținut aceste piese au fost traduse, iar prima a și fost transmisă în italiană de Radio-Milano.

SCRISORI CĂTRE POEȚI

Este noul volum de poezii al d-lui I D. Pietrari. Acest fecund poet, care este la al cincilea volum, cu fiecare volum apărut, aduce o noutate de expresie în poezie. In acest volum vom găsi frumoase acorduri lirice, redate printru vers bine stăpânit. Il recomandăm tuturor iubitorilor de poesie.

IOAN DIMITRIE SUCIU

Nicăeri n'am putut constata o mai puternică dragoste de echipă, o emulație care primează întotdeauna, dar nu distruge ideea de *tot*, ca la Bănățeni.

Este, fără îndoială, nefirească această întârziată neadaptare la ritmul vremii.

Cunosc o mulțime de astfel de inimoși. Sunt scriitori, poeți, pictori — în general oameni cu preocupări dincolo de cotidian. Precum în auzul și inima îndrăgostitului nu răsare decât numele și imaginea iubitei, așa și în discuțiile și lucrările lor, sâmburele este Banatul.

Cei mai mulți dintre ei sunt tineri. *„Tinerețea e privilegiul speranțelor și al nebunilor"*. Dar rostirea, cântărirea actelor noastre, nu poate fi făcută de noi înșine. Veni-va odată timpul, când se va ști dacă foot-ball-ul sau altfel de preocupări trebuiau să fie cartea de vizită a tinereții.

Unul dintre acești bănățeni, un tânăr care lucrează asiduu și nu fără rost, este Ioan Dimitrie Suciu.

Am primt — cu destul de multă întârziere, — o carte apărută anul trecut la Timișoara: „Emilia Lungu-Puhallo — și alta, în anul curent, în București: „Comuna Alioș" — din punct de vedere istoric, demografic și cultural.

Dacă în prima lucrare tânărul Suciu se mărginește a evoca interesanta figură a doamnei, care acum 60 de ani a scris primul roman cu adevărat, servindu-se de un ton reținut și o frază sobră, — în monografia „Comunei Alioș", problemele de acută actualitate și reală importanță: denatalitatea, pierderea portului și a vechilor obiceiuri românești și situația culturală ridicată a acestui sat din Banat sunt foarte bine desbătute, reușind să dea un foarte precis contur cititorului.

— Chiar dacă druumul început este foarte greu — cum ni se plângea odată I. D. Suciu, chiar dacă înmiite îi vor fi puse piedicile, nu trebue să se oprească. Ar fi păcat de tinerețea lui năvalnică și de harul cu care e miruit.

Așteptăm cu încredere studiul la care lucrează Ioan Dimitrie Suciu — și despre care vom vorbi cu aceiași plăcere.

TRIBUNA TINERETULUI, săptămânalul de luptă și orientare românească. An. IV. No. 47. In acest număr colaborează: Eugen Victor Popa, Pompiliu Preca, Petre Paulescu, Adrian Scântee, Lodmiss . Andreescu, Cristofor Dancu, Octavian Ludu, Marin Găisseanu, Romeo Tașcău, Aristița Gabrielencu, Const. D. Cârjan și Em. Motea-Galați.

Desprindem articolele *Librarul* al d-lui L. Andreescu și *Pax Histrianica* de Cristofor Dancu.

„ISTORIA LIMBEI ROMANE", DE PROF. AL. ROSETTI

Primită de specialiști ca o lucrare de mare importanță pentru nivelul culturii românești și ca opera cea mai însemnată de astăzi, în ce privește evoluția limbei noastre, „ISTORIA LIMBEI ROMANE" de d. Al. Rosetti, profesor la Facultatea de Litere și Filosofie din București a deschis perspective inedite acestui studiu, aducând în același timp o concepție originală și o prezentare nouă a materialului.

Volumul I epuizându-se, zilele acestea s'a pus sub tipar ediția II-a.

Operă de concepție și anvergură, de uriașă muncă și personală sistematizare și interpretare, așa cum nici unul dintre lingviștii noștri de seamă nu a mai încercat dela Ovid Densușianu, „ISTORIA LIMBEI ROMANE" a d-lui prof. Al. Rosetti alcătuește o lectură esențială și de cel mai viu interes.

Faptul că ediția II-a apare la un interval atât de scurt, confirmă marele succes pe care această lucrare îl cunoaște în rândurile oamenilor de știință și cetitorilor în de obște dela noi. Prezentată în Biblioteca „Enciclopedică" a editurei Fundației pentru Literatură și Artă „Regele Carol II" alături de „Istoria Românilor" a d-lui prof. Const. C. Giurescu, lucrarea d-lui prof. Al. Rosetti apare ca o completare a acestei opere pe celălalt plan: al evoluției limbei noastre.

BIBLIOGRAFIE

Am primit la redacție următoarele cărți editate de consiliul arhiepiscopesc ortodox din Sibiu:

S. Bulgakoff: „Ortodoxia". Sibiu, 1933. Pag. VIII+245. Prețul broșat 120 lei.

N. I. Popoviciu: „Inceputurile nestorianismului". Sibiu, 1933. Pag. 76. Prețul 40 lei.

Preot Il. V. Felea: „Convertirea creștină". Sibiu, 1935. Pag. 104+8. Prețul 60 lei.

Nicolae Berdiaeff: „Un nou ev. mediu". Sibiu, 1936. Pag. 165. Prețul 75 lei.

Nicolae Popovici-Arad: „Opinii asupra proectului de modificare a legii și statutului pentru organizarea bisericii ortodoxe române". Sibiu, 1936. Pag. 69. Prețul broșei 35 lei.

A. Huonder: „La picioarele Mântuitorului", vol. I, prelucrare de prof. I. Moșoiu, pag. 208. Prețul broșat 80 lei.

A. Huonder: „La picioarele Mântuitorului", vol. II. prelucrare de prof. I. Moșoiu. Sibiu, 1937. Pag. 282. Prețul broșat 125 lei.

Pr. Ilarion V. Felea: „Critica ereziei baptiste". Sibiu, 1937, Pag. 96. Prețul 35 lei.

Dr. D. Stăniloae: „Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama". Sibiu, 1938. P. 250+CLX. Prețul 110 lei.

Prof. Vasile Stoicanea: „In slujba Domnului Iisus". Sibiu, 1938. Pag. 220+8. Prețul 80 lei.

Sf. Ioan Gură-de-Aur: „Predici despre pocăință și Viața Sf. Vavila", traduse de Ștefan Bezdechi, prof. univ. Pag.160. Prețul 60 lei

Dr. Liviu Stan: „Mirenii în biserică". Studiu istoric-canonic. Pag. 816+1. Prețul lei 320.

Diacon Dr. Grigorie T. Marcu: „Saul din Tars". Sibiu. Pag. 126. Prețul 50 lei.

Pr. Prof. Sp. Cândea: „Hristos și mântuirea sufletească a orășenilor". Studiu de teologie pastorală. Sibiu 1939. Pag. 302. Prețul 140 lei.

Pr. Ilarion V. Felea: „Pocăința". Studiu de documentare teologică și psihologică. Pag. 444+VIII. Prețul 175 lei.

Dr. Nicolae Neaga: „N'am venit să stric legea!" Considerații generale privitoare la însemnătatea Vechiului Testament. Pag. 276+VIII. Prețul 120 lei.

Pomenirea Mitropolitului Andreiu. Album 1933, p. 28, lei 50 broșat.

Dr. Silviu Dragomir: „Istoria desrobirii religioase a Românilor din Ardeal în secolul XVIII". Vol. I, p. 224, lei 200.

Idem. Vol. II, 1930, pag. 440. Lei 400 broșat.

Dr. Dumitru Stăniloae: „Ortodoxie și Românism", Sibiu 1939, pag. 394. Lei 140.

Dr. Ioan Mihu: „Spicuiri din gândurile mele". Sibiu 1937, pag. 500. Prețul lei 190. Legat în pânză lei 270.

Dr. Gr. Cristescu: „Mai aproape de tine Doamne", Sibiu, 1926, pag. 318. Lei 100.

D. Cunțan: „Cântările bisericești", ediția III, pag. 96, lei 125.

D. Cunțan: „Cântări funebrale pentru cor de bărbați", p. 20, lei 30.

Pr. Gr. Petrov: „Un păstor Model", traducere din ruseste de Episcopul Nicodim, Sibiu 1925, pag. 224. Lei 70.

Lyman Abbot: Femeia virtuoasă", traducere din englezește de Tr. Scorobeț, Sibiu 1920, pag. 56, lei 25.

M. Kogălniceanu într'o nouă perspectivă

(Urmare în pag. 3-a)

a realiza o unire spirituală a Românilor, prealabilă înlăturării dominării străine și mentalității politice de atunci, și că această luptă nu era posibil de dus pe față, ca un om realist, el nu face gestul eroic dar nefolositor al celui ce se sacrifică patetic. El își ascunde intențiile, se sfătuește cu scriitorii români, de pretutindeni, animați de sentimentele naționaliste care au caracterizat generația aceea, și scoate o revistă literară. Aici publică el Nou chip de a face curte și Fisiologia provincialului în Iași, **care nu sunt opere beletristice, ci bucăți unde predomină intenția de a scoate în lumină anumite virtuți sau vicii sociale, în vederea unei corectări și a unei finale consolidări, potrivit specificului și destinului național.**

Când Dacia Literară este suprimată și Kogălniceanu nu-și mai poate face din literatură un instrument de luptă politică, el caută să și-l facă din istorie. Și scoate în 1841, Arhiva Românească, în Introducția căreia scria, pentru cine știa să citească printre rânduri, că nu publica acea colecție decât pentru a constitui un miloc de cunoaștere de sine a Românilor de reacțiune în contra primejdiei și de descifrare a destinului spre care națiunea noastră trebuia să se îndrepte: „Să ne ținem de limba, de Istoria noastră, cum se ține un om, în primejdie de a se îneca, de prăjina ce i se aruncă spre scăpare. Istoria Românească mai ales să ne fie cartea de căpetenie, să ne fie paladiul naționalității noastre. Intr'însa vom învăța ce am făcut, și ce avem să mai facem; printr'însa vom prevede viitorul, printr'însa vom fi Români". Și sfârșește cu convingerea că tendința Arhivei Românești „nu poate decât să fie bine primită de toți acei ce'și iubesc patria". Caracterul acestei publicații era de fapt mai puțin ascuns decât părea: Să realizeze, prin cunoașterea trecutului, o solidaritate între generațiile românești, între cea a prezentului, cele ale trecutului și cele ale viitorului. Această solidarizare a generațiilor, prin evocarea unor momente din istoria patriei, motiv frecvent în literatura romantismului patriotic german, ducea prin o bună cunoaștere a trecutului, la întărirea sentimentului de naționalitate, la unul de răspundere față de viitor și la posibilitatea de a judeca prezentul.

Ideea de a face din istorie nu numai instrumentul de trezire a demnității naționale, prin mândria care ți-o inspiră faptele strămunilor, dar și unul de judecată a fenomenelor politice actuale, este ceva ce depășește influența lui Karamzin, cu care s'a pus în legătură Cuvânt pentru deschiderea cursului de Istorie Națională din 1843, și descinde tot din atmosfera germană în care se desvoltase Kogălniceanu. In 1836, când el era la Berlin, unul din profesorii pe care i-a audiat și pe care-l aminteste printre cei ce au exercitat o înrâurire asupra sa, Leopold Ranke, deschidea cursul său cu o lecție despre Inrudirea și deosebirea dintre istorie și politică [5]), ale căreia idei erau o încercare de limpezire a frământărilor adânci ce existau în Germania vremii aceleia.

Tot într'o lecție de deschidere, încearcă și Kogălniceanu să facă apropierea dintre istorie și politică, îndepărtându-se tocmai în aceste momente anume de modelul urmărit până atunci: Introduction à l'histoire de Russie, a lui Karamzin, „Istoria mai are și neprețuitul dar — spunea Kogălniceanu, de a judeca cu nepărtinire faptele contimporanilor noștri...". Scopul real al cursului de istorie din 1843 reiese limpede. El nu urmărea erudiția propriu zisă, crearea unei discipline care până atunci mai nu existase la noi, întemeiată pe mijloace moderne, cum o făcea oarecum el, după modelul istoricilor germani și francezi. El voia altceva și anume: trezirea conștiințelor naționale pentru a le uni împotriva străinilor asupritori și a elibera națiunea. Intr'un loc spune: „Trebuința istoriei patriei ni este neapărată chiar pentru ocrotirea drepturilor noastre împotriva națiilor străine".

Crearea unui sentiment de unire — aceasta era suprema țintă a cursului lui Mihail Kogălniceanu. O țintă politică și națională; iar nu una științifică. Și el o afirmă atât de categoric că ne putem mira cum rândurile acestea au putut scăpa cenzurii:

„Inainte de a sfârși, dați-mi voie, Domnii mei, să chem luarea „voastră aminte asupra cursului meu. Dacă Grecii au căzut odată „sub jugul lui Filip, și în urmă subt jugul Romanilor, este pen„trucă au voit să fie Plateani, Tebani, Ateniani, Spartiați și nu „Heleni; tot așa și strămoșii noștri au vroit să fie Ardeleni, Mun„teni, Bănățeni, Moldoveni, și nu Români; rareori ei au vroit să „se privească între dânșii ca o singură și aceeaș nație; în neu„nirea lor, dară, trebue să vedem isvorul tuturor nenorocirilor „trecute, a căror urme, încă până astăzi, sunt vii pe pământul „nostru... Sprijinul cel mai temeinic ca să pot ajunge la țelul „dorit, îl aștept dela indulgența D-voastră, și dela nădejdea mă„gulitoare, că prin prelecțiile mele voiu putea deștepta în Dvs. „un duh de unire mai de aproape între toate ramurile neamului „românesc și un interes mai viu pentru nație și pentru patrie. „Aceasta mi-ar fi cea mai scumpă răsplătire și cea mai bună „îmbărbătare în trudnicul meu drum [6]).

Se pare totuși că dacă aceste cuvinte au putut fi spuse și publicate, ele au adus, curând, interzicerea continuării cursului și, în anul următor (după părerea lui A. D. Xenopol), suprimarea Propășirei, în care apăruse. De altfel, și activitatea acestei reviste, deși nu poate fi pusă în întregime în seama lui Kogălniceanu, se încadrează în cele spuse până aici și, din numărul păstrat necenzurat se poate vedea că scopul revistei era, prin toate domeniile cărora se consacra, „a deștepta un interes mai viu pentru știință și nație".

Suprimată și Propășirea, el nu desarmează, ci își continuă cu fermitate drumul propus. In 1845, îl găsim scriind articole cu caracter social: Despre civilizație, Despre pauperism, în care, în special în primul, se strecoară și o notă națională: „niciodată un Stat n'a pierit prin prisos de dreptate. Pururea dimpotrivă...". Publicarea în limba franceză a unor Fragments tirés des chroniques moldaves et valaques..., din același an, avea scopul mărturisit în prefață de a ne prezenta străinătății într'o lumină demnă.

La 1848, activitatea sa politică este fățișe. Intors în țară însă, trebue din nou să se supună rigorilor să-și acopere activitatea sa naționalistă și recurge la istorie. In 1852, apare primul volum din Letopisitele țării Moldovii, în care printre afirmații cu caracter științific, menite să înlăture orice suspectare, el strecura: „Nădăjduiesc că în privirea importanței sale, această colecție va fi bine primită de Români ca temelia istoriei țării, ea trebuie să fie îmbrățișată de toți acei ce se interesează de naționalitatea și de civilizația noastră".

Colaborarea dela România literară, din 1855, n'are de loc caracterul literar, ci pe cel național-social. In același an, el scoate Steaua Dunării. Posibilitatea întrezărită a unirii îl face să treacă la o luptă pe față. Momentul, determinat de războiul Crimeei, nu trebuia pierdut și toate forțele trebuiau puse în joc. Nu mai era vremea simbolurilor, pentru a crea o stare de spirit, ci a luptei dure pentru a materializa un vechi ideal. De aceea trece la luptă politică pe față, prin ziar, cu atât mai ușor de dus cu cât, în 1856, cenzura se desființează.

Literatura și istoria își făcuseră datoria. Acum el urmărea să scoată rezultatele, de aceea le părăsește fără să mai revină la ele. Kogălniceanu rămâne, așa cum a fost necontenit, numai un om politic care, datorită împrejurărilor fericite în care s'a desvoltat, a știut să-și facă din literatură și istorie niște arme de luptă.

„Constituesc toate aceste considerațiuni o încercare de a diminua figura lui Kogălniceanu? Nicidecum. Semnul marilor personalități rezidă în darul lor de a simți necesitățile cele mai însemnate ale unor momente. Meritul lui Kogălniceanu stă în aceea că și-a dat seama care era cea mai poruncitoare cerință a timpului său și că s'a subordonat împlinirii ei cu toate puterile sale. Rândurile acestea n'au căutat decât să limpezească realul aspect al prețioasei contribuții pe care Mihail Kogălniceanu a adus-o, sub toate formele, desvoltării noastre naționale. Este odată mai mult când se impune rolul jucat de cultura noastră în formarea unității românești.

G. C. NICOLESCU

1) M. Kogălniceanu, *Scrisori*, Buc., 1913, p. 177.
2) M. Kogălniceanu, *Opere*, ed. Clasii români comentați, p. 116—117.
3) *Scrisori*, p. 26.
4) Cât de hotărîtor era exemplul mișcării în favoarea unității din Germania o arată și faptul că el era invocat și de alții. Ghica de pildă, în lecția sa de deschidere *Despre importanța economiei politice*, vorbește în favoarea punctului său de vedere, arătând precedente din Germania, unde „poate că generația noastră va vedea staturile Germaniei unite așa cum trebuie să fie un neam de oameni cari vorbesc aceeaș limbă și au aceeaș origină". Aluzia la situația dela noi este transparentă.
5) Cf. I. Lupaș, *Leopold Ranke și Mihail Kogălniceanu*, p. 13.
6) Sublinierea este a noastră.

G. C. NICOLESCU

Un parazit al artei: Internaționalismul

(Urmare din pag. I-a)

Adevărul e însă, că înmulțindu-se punctele de frequență între națiuni din pricina în special a ușurinței de comunicare, căreia civilizația ultimei jumătăți de secol i-a imprimat un vădit caracter de viteză, s'a născut acea nouă filozofie a umanitarismului, care a lansat printr'o propagandă bine întreținută în special de presa ovreiască, o noțiune caducă „internaționalismul", care datorită caracterului său de duplicitate s'a instalat cu iuțeală pentru conștiința generală și mult prea superficială a culturilor noi, în locul noțiunei autentice a „universalității".

Astăzi, se pot cita artiști serioși dela noi și de aiurea, cari cred că internaționalismul este o treaptă superioară specificului național în raport cu universalitatea.

Din această falșă înțelegere a noțiunilor, problema specificului național s'a ales la noi cu un caracter peiorativ, de care vrând nevrând te isbești atunci când ești obligat s'o discuți. Ca să evităm acest prost înțeles, dar și din credința că dăm mai precis poziția problemei în raport cu universalitatea, am întrebuințat noțiunea de: specificitate. Ca o urmare a acestui fel de a gândi, am refuzat și termenul de specificitate etnică, pe care-l socotim drept un pleonasm.

Odată fixați asupra termenilor, vom spune deci că printre condițiile de viabilitate a operei de artă, esențiale sunt originalitatea și specificitatea. Originalitatea întru cât constitue elementul de fapt prin care artistul se identifică în mister, forța proprie, unghiul de vedere special sub care artistul întrezărește fața lui Dumnezeu, iar specificitatea întru cât este mijlocul cel mai potrivit de expresie, vehiculul cel mai reprezentativ al clipei creatoare, ea fiind elementul de apartenență a artistului la forța comună.

Intuiția artistului, sau cu un cuvânt mai obișnuit inspirația, oricât de înaltă ar fi ea, dacă nu este susținută de forța sensibilizatoare și ca atare comunicantă, a specificității, nu se va putea ridica niciodată peste nivelul massei fenomenale, amorfe.

Iată deci că specificitatea, joacă în artă, rolul pe care definiția îl joacă în imperiul celălalt al științei. Ea desface inspirația din paianjenișul amorf al massei fenomenale, o singularizează, adică îi dă realitate de sine stătătoare și o introduce în lumea ordonată a valorilor: o ierarhizează. Prin această acțiune valorificatoare a specificității și numai prin aceasta, opera de artă se ridică la universalitate.

Specificitatea este cu alte cuvinte forța care indică artistului tehnica. Intre aceste două realități: tehnică și specificitate se insinuiază acel parazit al artei care este internaționalismul și care face înminore, sau încă destul de tinere, cum este cultura noastră.

LUCA DUMITRESCU

ECONOMII

TURNEU

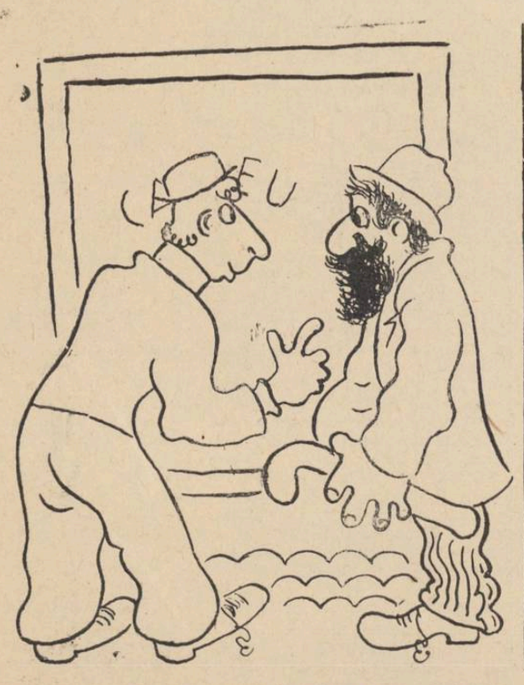

— Uite artiștii, la cafenea. Mergem diseară la teatru?
— Dece Năică? Ține 3 lei, intri înăuntru, bei un ceai, și-i vezi pe toți.

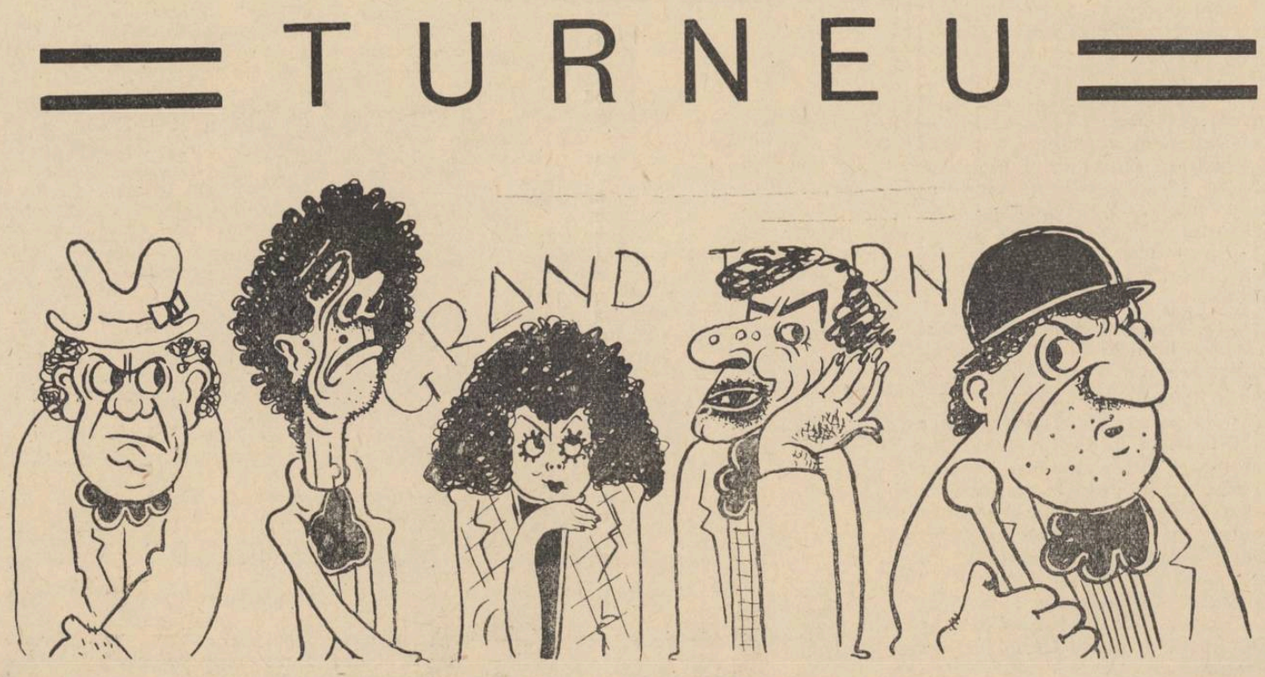

Un turneu, înseamnă o lună de caldă atmosferă prietenească.

VIS URAT

Stafia: — Nu te temi de mine?
Actorul: — Fugi de aici, că te cunosc: ești antricotul de porc pe care l-am mâncat după spectacol.

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

19

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASU... SIBIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 19
SAMBATA 4 Mai 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Raskolnikov, erou al lumii moderne

de NICOLAE ROȘU

Era la 1 Septembrie 1494... Biserica Santa Maria del Fiore, era ticsită de o lume împestrițată, din toate stările sociale, femei, bărbați și copii, care așteptau halucinați minunea predicatorului. In colțuri tăinute de nopatea misterioasă a groazei se șopteau ciudate versiuni apocaliptice. Dar nimeni nu îndrăznea să-și desvălue gândul ascuns al precugetării. Răul venea de pretutindeni, din desfrâul și crimele casei de Medicis, din războaele și asasinatele condottierilor, din vermina aristocrației risipitoare, din mizeria înveninată de ură a oamenilor de jos. Atunci a fost timpul profetului. Grotesc, uscățiv, cu fața galbenă ca de ceară, acoperită de broboane de sudoare, sguduit de friguri demonice, având în priviri înțepată vanitatea și ciuda, se strecura pe o scară lăturalnică Gerolamo Savonarola... Când s'a svonit că este El, mandatarul divinității, nu a mai fost prilej de comentariu, căci de îndată înaltele cupole s'au umplut de ecoul trăsnetului luciferic: Ecee ego adducam aquas super terram! *Mulțimea s'a prăbușit în extaz, femeile în accese de isterie își smulgeau părul și își sângerau mâinile, copiii plângeau cuprinși de groază, un muget surd de bestie colectivă închina osanale la picioarele predicatorului. Un singur om stătea deoparte, lucid și rece, rezemat de un zid. Acesta era Messer Leonardo da Vinci. In mâna stângă ținea un creion. în dreapta un pergament, și astfel contura în liniște portretul lui Savonarola. Descrierea acestui portret, făcută de Dmitri Merjkovski în „Romanul lui Leonardo da Vinci" este de un satanism înfiorător. Cu o ironie batjocoritoare Leonardo îi adăogase niște coarne de drac. Astfel își încep apostolatul toți dărâmătorii de idoli, vizionarii unei morale subterane, fără conștiința binelui, măcerați de vanitate și lăcomie.*

Ne-am oprit cu aceste considerații liminare pe marginea portretului moral al lui Savonarola, dar ele vor putea continua cu Luther, Rousseau, Raskolnikov, Lafcadio. Oameni vii și oameni morți, suflete mortificate de chinuri bizare: Luther tipărind pamflete pornografice anti-papale, împodobite de caricaturile lui Lucas Cranach; Rousseau oscilând între proxenetism și nebunie; însfârșit Raskolnikov, eroul lumii moderne, urmat de Lafcadio criminalul din pasiune gratuită. La toți găsim un egoism feroce, un orgoliu odios, o sete de afirmare dincolo de marginile firii și împotriva orânduelilor naturale. Nu sunt supra-oameni, ci întruchipări fantomatice, oameni de dincolo de viață, făpturi subterane, sub-oameni. In urzeala acestei sarabande dionisiace se țese chipul omului modern.

In ce stare sufletească și în ce împrejurări și-a scris Dostojevski romanul său: Crima și pedeapsă? Ca să scape de sub teroarea creditorilor, a tipografilor și a prietenilor, fuge din Rusia și poposește la Copenhaga. Acolo, pierde ultima lețcae în jocuri de cărți. Se îngroapă iarăși în datorii și solicită disperat ajutorul amicului său Vranghel. In această lume, umilit și totuși revoltat își închipue structura sufletească a lui Raskolnikov. Viața individului, în concepția acestui erou, reprezintă o valoare absolută. Omul este liber și deci obligat față de conștiința lui. Liber să păcătuească, dar totodată să-și ispășească păcatul obținând rascumpărarea morală. Intr'un capitol de analiză a acestui proces sufletesc Dostoievski se întreabă dacă mama n'are deplină libertate să-și părăsească sau să-și omoare copilul din pricina mizeriei sau din dorința unui trai mai comod. Pusă astfel problema, depășim malthusianismul și ajungem la apologia crimei. Este deci firesc ca tovarășa de închisoare a lui Raskolnikov să fie o prostituată, Sonia, dar o femee stearpă și totuși creștină, care pune Biblia în mâna osânditului. Raskolnikov ar vrea să fie un intelectual, dar nu izbutește, pentrucă din pricina sărăciei nu-și poate termina studiile; ar vrea să muncească și să lupte, dar nu poate pentrucă ideile morale ale libertății absolute îl fac nervos și orgolios, îi amplifică paroxismul eroic al afirmării. In această stare sufletească este robit de o obsesie: să strivească între unghii, ca pe un purece, pe cămătăreasa inutilă și rapace, să facă o demonstrație gratuită căci Raskolnikov este incapabil să fure, nu este un criminal oarecare. Raskolnikov nu este un nihilist ca Bazarof al lui Turghenief, care are o concepție socială, el este un erou al faptului liber, fără scop imediat, o voință afirmată în condiții absolute. Destojevski ar vrea să-l vadă realizat pe acelaș plan cu Mohamed sau Napoleon. Amândoi au condus mulțimile și au alcătuit legiuiri, împărțind omenirea între oameni buni și oameni răi, între vinovați care trebuesc pedepsiți după rigorile unei anumite morale, și nevinovați, vrednici să trăiască în libertate. Apropierea este însă neîntemeiată. Raskolnikov n'are nici o idee precisă, plutește într'o lume de tendințe contradictorii, se vrea realizat printr'o crimă, un act întâmplător, care n'are nici început și nici sfârșit. Tot fariseismul chinului său intelectual nu poate duce la o justificare plauzibilă, toată clocotirea spumoasă a revoltei nu are un temei social sau ideologic. Raskolnikov nu face parte dintr'o mișcare politică, nu este un sectar nărăvit de o utopie, ci un ins, singur în întregul univers, un Eu amplificat în sine însuși. El crede că răul nu vine dela noi, ci vine dela alții, și aceasta este concepția lașă și egoistă a lui Raskolnikov. Libertatea este irațională și calea care duce la dânsa este arbitrară, deci pe aceasta trebue să o aleagă orice om, ca un reflex spontan al impulsiilor sale organice. Torturat de remușcări, obsedat de nevoia ispășirii, Raskolnikov se întoarce

(Urmare în pag. ultimă)

G. ZLOTESCU — Flori

Pelerin spre Luceafăr

de SIMION STOLNICU

Orizontul tălăzuit de viscol se retrage, permanent, din fața ostașului urmăritor al unei năluciri noui care aleargă și ea precum argintul viu: zona... Bună încercare pentru emotivi această fugacitate caracteristică zonei militare. Aflii acum „zona" într'o regiune industrială din miezul țării și mâine la graniță tot „zona". Un ordin nou și „zona" a răsărit sub cine știe ce arătare de Ceahlău... Alt regiment te 'nlocuește pe hotare: el își găsește zona mult visată tocmai pe locul de unde a fugit zona ta ca un junghiu rătăcitor prin mădularele țării. „Zona" câștigă tot mai multă personalitate chiar în mintea celor simpli. Apar broșuri cu „cântece de zonă" fiindcă 'ncepe să se întemeeze un romantism nou al zonei militare. Pentru acela care sub uniforme pot să mai simtă în felul lui Făt-Frumos, ea este fata de împărat depărtată, îndrăgostită de ascunzișuri amarnice, după ferestraele vântului de stepă. Fata s'a îmbrăcat în dimie nouță cu negre pasmanterii moldovenești și a pornit spre nord... N'ai văzut niciodată atâta zăpadă ferită, precum este și mierlicica vorbei românești, de profanatorul fum al civilizației. Pe aici, casa rustică, răsărită doar prin numărul mai mare de ferestruici se numește „boerească". Este ceiace, bineînțeles, fusese odată în mentalitatea copilăriei tale dela vreun conac. Camarazii plugari denumesc, foarte convinși, „casă boerească" acest cantonament, iar tu constați cu regret cât ți-ai urbanizat vederile și te-ai depărtat de mormântul bunicilor. Te dai bătut abia când răsăritul ca un sân virginal peste omătul ce 'a 'ngropat stufărișul văilor până la vârf, confirmă: „casă boerească".

Suntem o mulțime de Munteni concentrați pe-aici și avem, pe o latitudine a reveriilor, mândria cumpătării noastre din verb și sentiment. Cum vom scăpa totuși de romantismul zonei?...

Dar comuna e în genul Ipoteștilor... Sunt, din cosmșe până sus, precum șed stelele, numai tăceri eminesciene, supremele tăceri îmbietoare la studiu, la unice ascensiuni spirituale și la altele... Vom da un bal militar la care vom invita moldovencile. Poate fi-va printre dânsele și zâna albă, „Zona" din povești. Bineînțeles, tentația de a iubi pe unde a trăit Luceafărul nu poate fi din cele mediocre.

Un rastel cu arme instalat între relicve eminesciene ar putea să nu împrumute și el chiar, romantismul zonei?...

Ceva despre funcția epistemologică a artei

de LUCA DUMITRESCU

Bănuiala că arta are un rost epistemologic se accentuează din ce în ce. Numai ciudățenia punctului de vedere, mai pune pe gânditori în ezitare în fața hotărîrii de-a o asimila efortului general de cunoaștere, al omului. Căci, în timp ce științele se exercită pe părți și pe fărâme de părți, arta are marea cutezanță de-a credea, că ea poate înfățișa *toturi*.

Totuși bănuiala că s'ar putea să aibă dreptate a început să se accentuieze. Un fapt oarecare, de care să presupunem că s'ar interesa știința, devine un bun câștigat pentru cunoaștere, în clipa când prin procesele logice, bine cunoscute, genul proxim și diferența specifică, a fost identificat în masa haotică a existenței

Deci, a defini un fenomen, este tot una cu a-l scoate din întunerec la lumină; din haos unde există anonim și amorf, în cosmos unde se înscrie ca valoare. Prin procesul acesta simplu, al definiției, obiectul cunoașterii a ajuns identic cu sine însuși, pentru orice minte și, ca atare, s'a universalizat.

De mii de ani, arta practică valorificarea neantului, însă de-abia de curând, cugetătorii au început să gândească serios și oarecum constant la acest lucru. Asta n'a împiedicat totuși pe o serie întreagă de cercetători, să facă apel atunci când datele științei încetau (și asta se întâmplă destul de des) la datele artei, pentru lămurirea multor probleme.

Neformulată, așadar, credința că arta face parte din biestematul sistem de cunoaștere al omului, a existat întotdeauna, dar punctul ei de vedere fiind opus celui al științei, rezervele gânditorilor rămân perfect legitime.

Pentru artă, fenomenul mărunt, are o foarte slabă însemnătate. Totdeauna artiștii au considerat cu oarecare tristețe metoda aceasta milenară de insinuare, pe care o practică știința pe mărunțișurile existenței. Pentru artist, valoarea aparentă a fenomenului, nu numai că nu conține niciun indiciu asupra misterioasei realități ultime care a martirizat existența omului dintotdeauna, dar constituie chiar un obstacol în calea contactului cu ea.

Actul principal de cunoaștere al artistului este contemplația și îndeasebi autocontemplația. Adevărul, e mult mai bine ascuns, de diversitatea înfățișerilor lumii exterioare, decât de mișcarea noastră sufletească. Căci, pecând în afară ochiul alunecă spre forme obtuze și neexpresive, înlăuntru, pe mișcările sufletești, prin natura lor mult mai sensibile, intuiția se fixează poate mai greu, dar cu infinit mai multă certitudine.

Oricât de vagă, îndepărtata amintire a sufletului se lasă cu mai multă siguranță sesizată, decât esența grosolanelor înfățișări exterioare. Căci, pentru rostul cunoașterii o analiză chimică, oricât de delicată, este incomensurabil mai grosolană, decât gestul sufletesc cu care pictorul fixează o culoare, muzicantul un sunet și poetul o imagine.

In actul de contemplație al artistului, procesul de cunoaștere se petrece exact invers, decât în actul de analiză al omului de știință. Atenția îndreptată înlăuntru, nu disecă mișcarea sufletească și n'o fixează, pentrucă i-ar strica natura și rezultatele ar fi neconcludente. Ceeace caracterizează această atenție, este mai degrabă o aparentă inactivitate, o vagă somnolență: liniștea ultimei tensiuni și a profundelor frequențe cu necunoscutul. Prin acest vis bizar, artistul anulează acțiunea dispersivă a fenomenului și se pune în contact direct cu misterul.

Câtă vreme parcurge întunericul fenomenal, atenția lui n'are urechi de auzit și nici glas de grăit. Ea refuză cu încăpățânare orice simpatie cu acest mediu inform și gonește oarbă în adâncuri.

Cantactul cu misterul, nu se face dela ea către el, fapt nesatisfăcător pentru certitudinea contemplației; ci dela el către ea. Artistul se recunoaște pe el însuși în plin mister și aici stă toată problema artei. Opera de artă nu e decât efortul acesta colosal al omului — mărunt fenomen— de-a se recunoaște, de-a se identifica în mister.

Omul de știință caută adevărul scobind cu răbdare și migăloșenie în scoarța aparentă a lumii; artistul se caută pe el însuși în adevăr și cu cât se va recunoaște mai clar acolo, cu atât opera lui va exprima mai bine adevărul.

Nu vom intra în mecanica subtilă și atât de variată a procesului de creație pentru a urmări abilitățile la cari recurge artistul pentru a adapta intuiția sa, materiei, în general prea refractară justei expresii. Vom spune numai că măruntul proces analitic cu care actul de cunoaștere al omului de știință începe, artistul e nevoit să-l execute abia acum, la urmă.

Opoziția planurilor este atât de transantă, încât se poate spune cu drept cuvânt că în timp ce toate sforțările omului de știință tind să smulgă adevărul din lumea sensibilă care îl înlănțuie și ascunde în haoticele ei înfățișeri, ale artistului urmăresc tocmai expresia, sensibilizarea lui.

NOUA CARTE A D-LUI VICTOR POPESCU

de VIRGIL CARIANOPOL

Despre o carte de nuvele ca și despre oricare carte se poate vorbi, luând de'a început un criteriu de orientare.

In noua operă a d-lui Victor Popescu, „S'a sfârșit primăvara", cred că oricine ar fi recenzentul, va trebui să adopte ca normă de valorificare, experiența și spiritul de observație surprinzător la un autor atât de tânăr.

In „S'a sfârșit primăvara", carte care este compusă din câteva nuvele, fiecare cu eroii și destinul său aparte, d. Victor Popescu, autorul volumului „Biserica Neagră", reușește deplin să dea o atmosferă de ansamblu, care te cucerește și uneori te doare prin adevărul situațiilor psihologice.

In nuvela „In liniștea drumului" autorul își atinge scopul, isbutind să creeze atmosfera furburătoare în care eroina sa Gunnia se înfășoară ca într'un mister, intrigând pe călătorii vaporului cu care vine din Egipt spre Italia.

In „S'a sfârșit primăvara" nuvelă care poartă și titlul volumului — titlu simbolic și plin de sens, d. Victor Popescu înfățișează pe eroul său sub două aspecte — cel care crede că iubește pe Olga și celălalt care se teme să nu rateze un ideal de iubire, printr'o pasiune trecătoare.

Problema aceasta, pe care o pune autorul, definește posibilitățile de analist ale unui scriitor, căruia i se deschid larg perspectivele creației.

O altă problemă, tot atât de interesantă, o pune d. Victor Popescu în nuvela „Straniu". Eroul său, care iubește două femei deodată, își dă seama că de fapt, nu poate realiza adevărata iubire. El cere iertare, la urmă, pocăit, pentru încercarea de a fi contopit două iubiri, într'un singură, spre a face din ea iubirea „cea mare".

Indrăgostitul declară apoi că nu a trădat numai o uibită, ci pe amândouă, dar în acelaș timp și pe el l-a trădat „credința într'o iubire pură".

In nuvela „Un înfrânt", interesantă și minunat tratată este desnădejdea muzicantului Priboi care își dă seama că a fost iubit de Maria, din milă.

Sentimentul care se naște aci, sentiment amestecat cu milă, cu revoltă, cu strigăte, ne impresionează deopotrivă prin realismul său psihologic.

Mă gândesc totuși acum, după ce am terminat lectura volumului al cărui cuprins stărue asemeni unor întâmplări reale, mai mult la acea minunată nuvelă „Lume, doar atât", căreia autorul ar fi trebuit să-i dea amploarea unui roman.

Sunt aci stări sufletești și motive viabile care ilustrează atât de bine darurile de romancier ale d-lui Victor Popescu, încât fără să vrei, mintea completează ceea ce au oful a omis din pricina cadrului restrâns al nuvelisticei.

Pe Yollanda Pancu o iubești fără să vrei, te urmărește și o vezi parcă până și în femeie pe care a privești pentru prima dată.

Romantica și pasionata Yollanda te cucerește uneori prin vanitate, alteori prin copilăria răsbunării, și de cele mai multe ori prin stângăciile ei.

Din întreg ansamblul însă al noului volum, d. Victor Popescu apare nou și de astădată cu prestanța care ți-o dă al doilea botez al tiparului.

Dacă în „Biserica Neagră" unele lucruri păreau estompate, aci în „S'a sfârșit primăvara", d. Victor Popescu trage contururi precise și plasticizează personagii și cadru.

Intâlnim la d-sa, de astădată accentuat și definitiv, observația judicioasă asupra stărilor de fapt, fixarea unui moment sufletesc și mai ales așa cum am mai spus, o îndemânare pentru descrierea naturii.

Cu asemenea nuvele, peste care am trecut uneori schițând doar ceiace trebuia să analizăm, d. Victor Popescu va înainta suntem siguri spre lumea romanului.

Deși tânăr, cititorii vor vedea în scrisul său maturitatea scriitorului, dovedită prin experiența de viață și justețea gândirii.

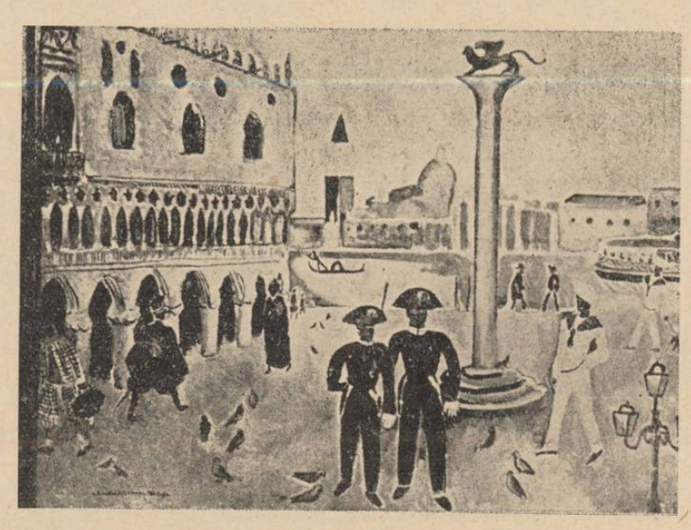

SAN MARCO, Lucia Demetriad-Bălăcescu

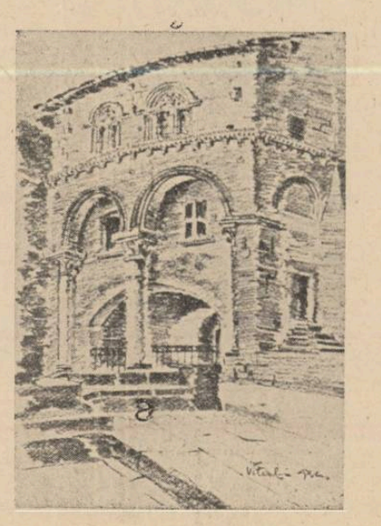

VITERBO, N. Cucu

CRONICA LITERARĂ

Virgil Carianopol: Scară la cer,

versuri, Colecția „Universul Literar"

Ca și altădată, avem încredințarea că nu putem vorbi despre poezia lui Virgil Carianopol, fără a ține seama de publicul ei cititor. Afirmăm chiar că acest public, care o apreciază, ne impune felul de a o analiza și valorifica. In linie generală, vom spune că Virgil Carianopol are despre *poezie* și despre *poet*, aceeaș părere ca și cititorii săi. Virgil Carianopol știe adică ce concepție are publicul mare despre creația lirică, și se așează din acest punct de vedere, ca producător al acesteia. Ori, părerea mulțimii despre poet și poezie, este puțin măgulitoare. In ochii ei, poetul trece, în ce privește ierarhia socială, drept un declasat, iar ca om, el este mai de grabă un „neom", un abătut dela structura normală a personalității. Il asimulează categoriei exhibiționiștilor publici, „saltimbanci", „scamatori", etc.... Refuzându-i însă calitatea de a fi ca „toată lumea", necrezându-l capabil să „stea în rândul oamenilor", i se recunoaște implicit o altă înzestrare, o alcătuire ce-l desparte de cei mulți și-l face să trăiască *altfel*. Pentru „darul" de a fi croit într'altfel decât toată lumea, „poetul" este privit cu interes și curiozitate, măcar că nu i se acordă stimă.

Tocmai din pricina stimei ce nu i se acordă, poetul refuză să ție seamă, de cele mai multe ori, de curiozitatea pe care totuși vulgul o simte față de felul său de a fi. Din respingerea acestui interes *vulgar* se creiază turnul de fildeș, ermetismul, simbolurile, etc... Se apelează anume la forțe care să anuleze *simpatia* papulară, manifestată prin interes. Dar nu toți isbutesc să descopere forțe reale spre a-i înălța, într'adevăr, în *altă* lume. Rămân suspendați între bucuriile unui mare orgoliu, și elementara favoare populară. Puțini cred însă, că a accepta interesul și simpatia populară, constitue totuși o putere generatoare de poezie. Virgil Carianopol a înțeles rentabilitatea simpatiei populare și i-a adoptat punctul de vedere, pe care l-am expus. In ce constă productivitatea concepției populare despre poezie? In faptul coborîrii pe cea mai adâncă treaptă a smereniei. Poetul *renunță* la orice vanitate omenească și încuviințează tot ce se spune despre el. Și nici nu încearcă să schimbe opiniile, să se înalțe spre sine. Recunoaște că este un declasat și un „neom" și că nu pare a avea alt destin decât al exhibiționiștilor optimiști :

Biet saltimbanc, cântăreț de nimicuri,
Visător de minuni, căutător de vorbe senine,
In loc să fi făcut poezii, mai bine te băteai
[în duel pentru femei...

Virgil Carianopol merge destul de departe cu acceptarea de a fi *altfel* decât toată lumea. Dar în abaterea de la normal, se strecoară bănuiala că poetul ar fi un damnat, că prin el s'ar manifesta însuși principiul răului. Și bănuiala se întemeiază chiar pe faptul că acceptă *umilința* ca o putere, ca o mândrie. Opinia comună nu crede despre umilință că este o virtute, că are adică însușirea de a *produce*. Umilința, în opinia generală, este lipsă, puținătate, sărăcie. La caracterul ei creștin, nimeni nu se mai gândește. Cel care trece prin viață *umilit* nu este altceva decât un învins, un blestemat, un pom fără rod. Este cineva care și-a *pierdut* viața, căruia i s'au năruit *tinerețea*, rodnicia. La Virgil Carianopol citim o mărturisire foarte caracteristică pentru felul acesta de a gândi :

Am trăit dea'ndoaselea : în loc să strig,
Am trecut prin umilința mea fudul.
(pag. 46)

A fi „fudul" în umilință însemnează a crede în fecunditatea ei spirituală. Poetul mai mult decât orișicine își dă seama că în faptul de a fi croit într'altfel decât ceilalți, se ascunde ceva pozitiv, o înzestrare deosebită. Totdeodată simte însă că pozitivitatea sa ascunsă îl arată „dea'ndoaselea" în ochii celor croiți normal, iar ciudățenia aceasta poartă cu sine riscul de rămâne pe dinafara vieții, a acelei vieți socotită triumfătoare :

Ce-am privit, s'a sfărîmat înainte-mi ;
Viața viforos mi-am dărîmat-o ;

Nimic mai atrăgător, mai „spectaculos" decât nătângia mărturisită. Publicul nu pune nici un preț pe virtutea umilinții și renunțării. Perplexitatea celui respins de la bunurile vieții, svârcolirea lui finală îi stârnește totuși interes, și deaceia primește cu simpatie o declarație ca aceasta :

Toate 'n viață le-am făcut pe dos,
In bordee am văzut palate...
Insumi zilele, speranțele și visul
Le-am văzut ca 'n ape, răsturnate
N'am clădit nimic, am fost degeaba
Un boem, care-am crezut destul...

Iată întocmai, părerea ce o are vulgul, în genere, despre poet și viața lui. Virgil Carianopol o adoptă pentru productivitatea ei lirică. Conștiința fecundității lirice, îi dă însă și sentimentul mândriei creiatoare : „am trecut prin umilință prea fudul". Dar „fudulia" în umilință este o stare neintuită de mulțime, ea rămâne adevărul secret al creatorului. Ceeace se *vede*, ceeace înțelege ușor toată lumea, este numai înfrângerea socială, mersul „dea'ndoaselea", lipsa de rodire a altor virtuți triumfătoare. Deaceea poetul își dă seama că este văzut ca un blestemat aducător de rău, sub ai cărui pași de „stafie", „se înecă drumul în nămol". Mărturisirea sa coboară ultima treaptă a smereniei, — cu „fudulia" tacită de a sorbi cel mai adânc strop de „putere" :

Cine mă 'ntâlnește înainte-i
I se 'ntâmplă-un rău, sau cine știe...
Vorba mea de toți e blestemată.
Am fost cobitor și'n bucurie.

Dela treapta ultimă de umilință „orgolioasă", poetul se înalță apoi încurajat de nădejdea unei răsplăți necesare.

Un drum peste timp, i-l deschide certitudinea gloriei. Umilința înalță cu adevărat o „scară la cer". La o astfel de „scară la cer" face aluzie când încearcă să explice „celor de acasă", (părinților țărani), că soarta sa își va găsi totuși o răsplată în gloria ce-o acordă posteritatea. Ce greu este totuși să dai socoteală de viața de „boem" părinților din sat, cari au pus alte nădejdi în fiul lor. Poezia „desonorează", atâta știu părinții :

Vă voiu mai face mult sânge rău, mult necaz...
Vor râde iar dușmanii voștri de voi
Că am ajuns să trăesc din milă sau în noroi.
Dar să nu vă supărați, să nu vă fie rușine

Ura lor și batjocura, se vor face cântec în
[mine...
Pentru acum nu sunt nimic, sunt un gunoi,
Dorm pe drum, îmi culc anii în ploi
Dar pentru mâine, pentru ziua cea mare, cine
[știe...
Poate voi fi și eu munte peste o sută de ani...
(pag. 94)

E lesne de înțeles ce-l îndeamnă pe autor să-și invoace gloria postumă! Față de părinții țărani, avea datorii de fiu ocrotitor. O similară datorie ocrotitoare o simte și pentru colectivitatea contemporană sieși, căreia, prin darul său de a fi *altfel* înzestrat, ar fi putut să-i ofere o doctrină reformatoare, să dea alte fundamente justiției sociale, etc... Dar boemul care nu e înstare să-și facă sieși dreptate și care n'a reușit să-și „clădească" propria sa viață, ușor de înțeles că nu va isbuti să fie un erou pentru alții, un binefăcător și un revoluționar. Verdictul neputinții de a reforma și îmbunătăți soarta altora, i-l dă însăși viața sa mediocră, — pentru care se anunță o moarte tot atât de mediocră :

Biet rătăcit, nu-s bun de nicio faptă ;
Trăesc degeaba și m'avânt în hău...
Dac'aș fi fost ursit să trec prin veacuri
Aș fi murit de-o mână de călău

Așa rămân și eu ca mulți din gloată
Să 'ngroș poporul, cetele de Criști,
Cei care sânt făcuți să nu mai moară
Nu sânt ca mine, îndoiți și triști.
(pag. 50)

Se cuvine să subliniem o distincție făcută de însuși autor! Conștient de valoarea în sine a poeziei, el n'ar așeza-o înaintea altor producții, și nu s'ar socoti mai puțin destoinic decât revoluționarul, dacă norodul n'ar pune onorurile și bunul trai deasupra oricăror „creații".

Dacă poporul ar prețui în vreun fel „cântecele", și ar răsplăti fără amânarea postumă, jertfa plăsmuitorului, — acesta n'ar mai jindui să fie „uns" spre a „răscula popoare" :

Ai iubit mult cântecele, ai fost trist,
Ai risipit inimos tinerețe și ani,
Dar ce-i pasă lumii că te-ai schingiuit
[pentru ea
Dacă n'ai putut să-i dai libertate sau bani ?

Ce le pasă păsărilor călătoare de tine
Dacă nu le poți lua din piept vântul ?
Ce-i pasă țăranului, frate de-al tău, de
[cântece,
Dacă nu-i dai să mănânce fără să-și vândă
[pământul ?
(pag. 44)

Il vedem așadar, pe Virgil Carianapol fidel mentalității cititorilor săi. Aceștia nu se înșeală asupra ierarhizării bunurilor și știu că nu prin „cântece" se valorifică viața. Totuși „cântecul" pare a avea și el un rost, de pildă acela de a pomeni despre „virtuți", fără a supăra pe nimeni. Virgil Carianopol este printre puținii poeți de azi care amintește în versurile sale despre „dreptate" „nedreptate", și care încearcă să asimileze pe țăran „haiducului" de altădată singur sieși justițiar :

De când îl știu, tot pe la judecăți :
Bătut și frânt, și cu obrazul supt,
Opincile îi sunt numai nojițe,
Cojocul numai petece de rupt...

Semnează jalbe lungi pentru pământ
Și capu-i e sortit pentru secure,
Iar când potera prin sate după el
Culcușu-i e cu lupii, în pădure.
(pag. 41)

Mila manifestată pentru țăran este numai un alt aspect al sentimentului de umilință. Mila pentru cei slabi și smerenia față de sine constitue, de fapt, aceeaș metodă de a renunța la „eu", și de a te dărui în afară. Oricât s'ar părea de curios, poezia lui Virgil Carianopol este mărturisirea unei totale renunțări la sine. Lirismul ei provine numai din stârnirile externe, iar isvoarele intime, personale, îi rămân acoperite sau neștiute.

A trăi în umilință și a face placul mulțimii însemnează, de fapt, a fi *altul*, și a accepta să nu te recunoști în faptele proprii. Adevărat că umilința este o „putere productivă", dar e o putere cu „martori", și ea își dă fructul numai prin **adaosul de curiozitate** al celui ce te vede și te *vrea* umilit. Virgil Carianopol face o fină observație când afirmă că se înstrăinează de sine și când formulează rugăciunea de a fi ajutat să se intuiască, nealterat.

N'am fost eu în nimic, am trăit mereu pentru
[alții
Cu nimic din ce cred că-i al meu nu mă
[împac,
Am umblat blestemat ani dearândul
Fără să seamănă niciodată cu tot ce fac.

E vorba de o dedublare. Alături de conștiința histrionică se deșteaptă o alta, mai pură și mai riguroasă în ce privește definiția „poetului". Conștiința luminoasă respinge pe saltimbanc :

Toate din mine le-a făcut pe dos
Celălalt, care trăește în mine, fără să știu.
Doamne, Doamne, ajută-mă, vreau să scap,

Dă-mi și mie odată ceiace îți ceu...
Ia din mine, pe celălalt, lasă-mă gol,
Vreau să văd singur, cum aș fi eu !
(pag. 30)

Nu putem ști dacă acest „eu" gol și scăpat de „celălalt", ar fi adevăratul poet ; fapt este că până la urmă tot „celălalt" rămâne să-și spună cuvântul, pentrucă rugăciunea nu se împlinește.

Iartă-ne că ne uităm cu ură în sus ;
Sânt în noi suferințe, pe care nimeni nu
[ți le-a spus.
Cum să strigăm celui care nu ne-ascultă și
[nu ne știe ?
(pag. 31)

Neisbutind să alunge pe „celălalt", înstreinat de sine ca un actor în rolul pe care îl interpretează, va continua să joace „teatru" și să formuleze cu humorul cerut de spectatori o „poetică" a visului smerit. Părerea lui Virgil Carianopol despre transfigurarea prin „vis" este tot adoptată, din concepția comună. El se leapădă de sine cu desnădejdea actorului scamator :

Nu-mi spuneți ce-s săracii, nu știu ce-i să-
[răcia.
In mine stau grămadă comorile de bani.
De vreau un pol de aur, când toamna e
pe-aproape
Mă 'nalț și iau o mână de galbeni din castani.
(pag. 65)

E hotărîtoare concesia făcută aici gustului popular. Poetul care, în lipsa unui „pol", se mulțumește cu frunzele galbene ale castanilor, are conduita ideală ce i-o închipue norodul. Deaceea el este crezut întocmai când afirmă că-și transfigurează sărăcia, cu bogății imaginare :

Săraci sunt doar aceia ce nu pot să viseze,
Acei ce în bordee nu pot vedea castele...
. . . . . .
Eu sânt bogat, nu-mi pasă că haina mi-este
[ruptă.
Eu nu-s supus la nimeni, eu nu sânt sluga
[legii...
Visând tot ce nu este, trăesc deasupra lumii.
Iubindu-mi nebunia, sânt mai bogat ca regii.
(pag. 66)

In acelaș spirit de irealitate, va fi și lirismul erotic. Iubita nu se actualizează nicăeri, ea nu este prezență și plenitudine. Modelul ei este „domnița", „fata boerului", la care „sluga" visează, dar nu 'ndrăsnește să-și înalțe ochii. Uneori nerealizarea iubirii se datorește fricii sau recunoștinții :

Nu mă blestema, nu îndrăsneam să mă ridic
[până la tine ;
Te-ar fi omorît boerul numai dacă ar fi știut
[că te gândești câte-odată la mine...
. . . . . .
Prea era neomenesc să-mi bat joc de casa
[boerului care-mi alinase toate nevoile.
(pag. 98)

Sentimentul tiranic de „inferioritate socială", împiedică însăși contemplația unui chip de femeie ce aparține istoriei, cum ar fi al Despinei lui Neagoe. Nici în visuri nu se bucură de o iubire admisă, ca de la „egal la egal" :

Nu cumva, dacă sunt astăzi trist voi fi fost
vreodată bufon la vreo curte regală,
De unde-mi vii atât de albă, de parcă ești
nea?
(pag. 62)

Incheiem, subliniind simțământul stăruitor la Virgil Carianopol, al dedublării scenice. Esențială este mărturisirea finală despre sinceritatea deghizării. Un rob al măștilor sale nu a înșelat pe spectatori și prinurmare, comedia a fost jucată cu „talent" :

Deși-am purtat cu silă orice mască,
La fiecare mască am fost rob.
. . . . . .
Când voiu lua masca liniștii, să știți,
Că numai masca ceea seamănă cu mine.
(pag. 126)

Socotim poezia lui Virgil Carianopol plină de diversitate în ansamblul ei, iar cu volumul „Scară la cer" se adâncește în interesantele ei aspecte.

CONSTANTIN FANTANERU

Corespondența noastră

FÂNTÂNILE DORULUI

Lui Traian Lalescu

Aci în câmp, în tovărășia macilor,
A luceferilor din vârful copacilor,
Uitând coșmarul ce mi l-au adus cetățile,
Mă mângâie seara cu singurătățile...
Steaguri de flăcări se 'nalță în suflet durerile,
Noaptea, când focuri în cer aprind
primăverile.
Imi povestesc îngândurate apele 'n cânturi,
Că te-au văzut dusă 'n necunoscute ținuturi...
Tu n'ai să vii nici azi — în Duminica
Floriilor —
Când își pun copacii flori în funtele pălăriilor.
N'ai să vii nici azi — pe toate meleagurile,
De dorul tău negura-și fâlfâie steagurile.
Luceferi târzii îmi vestesc diminețile,
Și iar dorul tău îmi învie tristețile.
Inima singură — în țara mohorului —
S'apleacă tristă peste fântânile dorului...

Iliodor Valca

POEMUL CAVALERULUI HERALDIC

Lui Petre Nichy

Heraldic cavalere, dece ți-ai spart cu anii
Statua de madonă ce-o plâng și azi castanii ?
N'auzi cum plânge amurgul ?
Nu vezi cum cade seara
Cu brațele întinse 'n supremă dăruire
Spre parcul de Octombre, ce nu mai crede 'n
visuri,
Nu vezi ce triste grisuri
Se sparg azi în tăcere — eternă năruire,
Pe soclul de Madonă,
Ce astăzi poate plânge, și-o râde poate
mâine
De noi,
Ce din durere, mușcăm ca dintr'o pâine ?...
Heraldic cavalere, nu vezi cum te 'nconjoară,
Te cheamă
Și te strigă
Madona cea de aur
Cu plete de smaralde
Și ochii mari de foc ?...
Nu vezi cum te așteaptă cu cioburile sparte
Culese dintre ierburi, cu degetele pale
Și pline de inele —
Ș'o reclădești în taină din amăgiri deșarte,
Furate într'o noapte din basmul alb, cu stele
Și sângerii petale...
Heraldic cavalere, întoarce-te din cale !...

Ion Chereji

PRIMĂVARĂ

In adieri ușoare de vânt primăvăratic,
Cu aripi de mătase, beteală argintie,
Plutesc pe căi de unde, în svon de veselie,
Mii fluturași — omătul pe haina lui April.
Pe crengile 'nverzite, cu muguri plini de
viață,
Din care primăvara ca mustul a țâșnit,
Surâd petale roze, miasme răcoroase,
In imnul tinereții din alba dimineață.

JOC DE NORI

Nori de aramă
Pe cer
Stingher
Se destramă,
Se adun'
Colaci de fum,
Praf de pe drum,
Clăbuc de săpun
Se 'ntind
In vânt —
Șui,
Copii ai nimănui.
Vin spre pământ
Și se desprind.
Fug apoi
Norii grei
(De scântei)
Plumburii,
Vineții,
Inapoi,
Pe drum de cer —
Negru, stingher...

Gh. Meghea

DORINȚĂ

Simt înghețurile și uscăciunile vârstei ca
sforile reptilelor
Urcându-se pe trunchiul trupului, înfiorătoare
și ude,
Și-aș vrea doar să storc iubirea din strugurii
zilelor
Cum storci licoarea dulce-amăruie din caisele
crude...

Gh. A. Doinaș

REFUGIU

Urzeala tăcerei
continuă visul,
Porțile vremii
acopăr abisul.

Volbura nădejdii
frământă durerea,
Clipa speranței
adulmecă vrerea.

Ochiul iubitei
licărește în suflet,
Cuvântul trezește
zâmbetul umed.

Și vântul tresaltă
în aer gândirea,
Abisul încheie
în suflet privirea.

O mână se-apleacă
pe pieptu-ți domol,
Bucuria astupă
tot restul din gol.

Și inima îngână
ocara tăcerei,
Sărutul adună
îndoiala vrerei.

Din pieptu-ți tresaltă
tot focul dorit,
Ve-i strânge în silă
prea vrutul iubit.

Pustiul păstrează
aceeași idilă,
Privirea alunecă
în suflete milă.

Puterea căldurei
alunecă 'n suflet,
Vioara tăcerei
și-acordă un clinchet.

Tresaltă, iubito
sărutul fierbinte,
Iubirea ne leagă
iubirea ne prinde...

Ioan Ramură-Băncănescu

LIED

A țâșnit ca o rugăciune curată
Unduirea vorbelor de altădată :
Liniște pură, apă cristalină,
Tristețe tomnatică și lină ;
Adâncimi fără fund, fără gând,
Vechi ca poveștile țării, ca anii
Vechi ca lăutele și ca ciobanii.
Ași vrea să te am, să te 'nchid în tăceri
— Svonul vorbelor mele de ieri —
Să te știu, să te picur îngenunchiat
Pe caltarul cuvintelor ce cântă,
Să te am să te pun legănat
Ca 'n poveștile triste.

Să te scrim peste suflete iară
Peste colțuri îndepărtate de țară.
Melodie — rugăciuni pârguite, —
Dimineți cu unduiri târzii
Carte mică cu file necitite,
Ași vrea în mine veșnic să rămâi.
Să te pierzi în minunile noastre ce pier,
Cântec sfânt cu limpezimi de cer.
Să te port în ochii pământeni călători,
Melodie nesfârșită ca un dor.

G. Egea

FLORI DE NUFAR

Flori de nufăr... flori de nufăr... flori 'ncunu-
[nate 'n vis,
flori înmiresmate'n apă și 'n cununi de pa-
[radis,
voi purtați cununa 'n nouri și în stele dan-
[telate
cu voi, și cu mine plânge viața 'n zori sidé-
[fate.
Alunecă viața... ca un ecou surd în noapte
de departe... aud șoaptele tăcerii,
m'apropriu de ulița durerii
și plâng, cu singura notă din clape.
Plâng — pentru durerea florilor uitate,
plâng — pentru păsările moarte,
plâng — că departe de mine stă 'n pământ
tot ce-a fost viață, diademă și icânt.
Că, plânge în mine și câmpul
înflorit, o știu...
plânge bătrânul cu pletele 'n vânt cântul,
ce ieri a fost viu.
Peste trupul tău primăvăratec,
vor trece mereu, înmugurind... anii,
toți vor uita, că le-ai cântat litanii...
Și... că te-ai risipit în zodii... singuratec !...

NICU PRIBEAGU

Cocoșii

Cocoși cu vocea în primăveri,
Cocoși ce vă'nălțați pe garduri,
Lumini sbucnite din pământ
Sau vechi stindarduri;

Pasăre ce primul colț de iarbă ciugulești
Fără spaimă de mormânt,
Ia-mi durerea,
Sfâși-o încet ca viermele pe băligare,

Poiana întreagă trâmbițând-o în soare!
Cocoș vioi,
Să te jertfesc apoi,
In flacăra din trandafir,

Nopții prea lungi și fără stele
Pentru cucuta din potir,
Și eu să cred în somnul din Eternitate
Asemenea în beciuri a bunului Socrate;

Iar tu bătând din aripi cu pintenii'n zefir,
Al bucuriei mele îngropate
Fii ultim bir...!

MIHAI MOȘANDREI

Presimțiri

Călătorim pe lângă atâtea ciudate amintiri
Și nu știm nici unde mergem, nici de unde venim
Așa, ca niște însingurate și tăcute năluciri....

Intr'un târziu, când o să bată clipa să ne oprim —
Va fi o pace atât de adâncă, în toate —
Și-atâta mirare mută, împrejur — încât vom crede
Și inimii neobosite, că nu mai bate
Și ochiului rămas deschis, că nu mai vede....

In urmă, deslegați vom fi să plutim unde vrem.
Eu fi-voi poate, pe-aproape, în timpul necunoscut —
Și tu mai liberă vei fi, ca la 'nceput;
Dar nu voi mai putea să plâng, sau să te chem!

TEODOR SCARLAT

Poem pentru noi

Ți-e inima la ziua care vine;
Viu în alcoolul ei curat palpită,
Să ardă în văpaia împlinită
Elanul pur ce te-a 'ndreptat spre mine.

Cristalul meu ești, umbra mea dintâi —
Crescută-adânc, de-apururea tulpină.
Iți măsur oglindirea în ochii mei întâi
O, preacurată soră — o, floarea mea regină.

Sfiită nunta noastră — gingaș harul,
Adamantin potirul acesta — aur mult —
Odorul isbăvirii a prisosit cu mult
Smerita 'nchipuire a dorului, amarul.

Ți-e gândul dus în noaptea care-așteaptă
Mult înfrățita ei nevrută vrere.
Mătăniile calde îmbracă-le și cere
Să nu se scurgă clipa. La răsărit te'ndreaptă.

HORIA NIȚULESCU

Nucul

Inalt, spătos, cu pieptul — dorobanț
Și are-o umbră vorbă de bunică.
Vara'n odăjdii parcă-i un vlădică,
Trimis c'un braț de biblii din Bizanț.

E pus de tata cam prin ...900
Când împlineam eu anul într'o Luni.
Când toamna vine, — a crengilor lăute,
Se 'mbolnăvesc de ciori și rugăciuni.

Iarna-i mai trist precum un pelerin,
Care nu știe a ceti psaltirea,
Ca să-și găsească'n taină mântuirea
Și-al bucuriei alb Ierusalim.

Infometat de-acelaș sfânt senin,
Cu trupu-i alb am tot urcat în vreme
In vârful lui mi-e muntele Măslin —
Pe-un ram mai tânăr cuibul cu poeme.

I. D. PIETRARI

=SANDA=

de MIHAIL ȘERBAN

Dragostea mea pentru Sanda a început așa:

Tata mi-a strigat: — Pleacă, să nu te mai văd înaintea ochilor mei, haimana. Ai să iei bacalaureatul, când am să mă fac eu mitropolit!...

Am râs obrasnic, fiindcă credeam că numai așa îi stă bine unui tânăr la nouăspreze ani și candidat la bacalaureat, mi-am luat cartea de pe masă și am ieșit fluierând. Dar când am ajuns la portița din fundul grădinii, pe unde evadam deobiceiu, m'am oprit și am întors capul. Nu mă strigase nimeni, dar parcă s'ar fi strecurat o furnică în inima mea și mă pișca. Imi părea rău pentru această nouă ciocnire cu tata, într'un război vechi și nemilos...

Totuși nu m'am întors să-mi cer iertare. Am coborît povârnișul scurt al drumului și am sărit peste șanț, în străduța umbrită de sălcii pletoase, a căror ramuri curg peste tulpinele svelte ca părul mătăsos al fetelor peste umerii vii... Era o după amiază moleșită și soarele coborîse după perdeaua sălciilor. Lumina lui, mai discretă, împrăștia printre ramuri un fum galben ca aurul și o tristețe grea ca un plâns. Deși era în mijlocul verii, răcoarea umbrei mă învelea ca un cearceaf neîncălzit de trup.

Tulburat de fiorul eternității, pe care l-am simțit în clipa aceea în mine, ca un strigăt tremurat de bucurie, am rămas nehotărît în drum, încotro s'o apuc. Apoi, fără nicio hotărîre, am început să merg la vale, a lene, din instinct. Clipa aceea întorsese în mine toată viața mea de până atunci, oprimată în copilării nenorocite și îndrăzneli peste care plutea ca un abur dorința de a trăi o întâmplare nemaitrăită. Am mers așa, ca într'un somn, cu vise fericite, prin absența mea, și, deodată, m'am trezit în grădina publică a orașului, în locul în care mă duceam adesea, ca să-mi întâlnesc colegii cari căutau aici liniștea pe care n'o aveam acasă, ca să poată învăța.

Am străbătut aleele aproape pustii la ora aceea, intrând adânc în desișuri. Am ajuns în colțul singuratec și liniștit, unde în umbra fagilor și-a paltinilor uriași, stăteau ascunse boschete mici de aluni, ca niște corturi sub poală de codru des.

Am aruncat cartea pe un colț al băncii verzi și m'am așezat pe celălalt colț, greoiu, ca după un drum și o trudă îndelungată. Am rămas încremenit în tăcerea aceea, care curgea din cer, se prelingea pe frunzele și crengile copacilor, peste mine, în pământ. Nu ciripiau păsări, nu adia vântul, nu foșneau frunzele.

Nu știu cât am stat așa...

In altă clipă a veșnicie a început să se prelingă din tăcerea mea un foșnet al frunzelor, ca niște șoapte venite din altă lume. Am ascultat cu ureche atentă diapazonul naturii și l-am auzit sunând un cântec minunat pe care natura îl cântă fără încetare, dar pe care urechea omului nu-l poate auzi întotdeauna. Am auzit și glas de ființă omenească și n'am crezut, deodată, că dulceața lui o poate avea aevea glas omenesc...

Impins de curiozitate, m'am ridicat și m'am dus pe firul lui până lângă boschetul vecin. Am pășit încet între copăcei, ca o sălbătăciune a pădurii, care urmărește pe cineva și, când am văzut, am rămas nemișcat, fără răsuflare, parcă aș fi avut rădăcini adânci, ca și copacii între care eram...

Sanda Viforeanu! am exclamat în mine, mirat, surprins, tulburat. Am avut o mișcare, parcă aș fi vrut să mă retrag, dar m'am oprit...

Sanda stătea pe bancă și citea. La picioarele ei, jos, o fetiță cu bucle aurii umplea cu nisip și prundiș, o căldărușă. Își însoțea jocul cu cântec mic, ca un murmur...

Razele soarelui intrau prin găurile peretelui dinspre apus al chiliei de verdeață și se jucau ca niște fluturi de aur în prundișul multicolor. Se ridicau, pluteau în sbor grațios, în volte line, în cercuri mici, apoi se lăsau pe bănci, parcă ar fi fost toamnă și s'ar fi scuturat frunze galbene în părul, pe umerii și pe brațele Sandei...

Chipul Sandei era luminos ca icoana Maicii Domnului, într'o chilie întunecoasă...

N'am clipit mult timp, ca să nu sfarăm între pleoape imaginea pe care o credeam plăsmuire a visului...

Am simțit în timp o înfiorare dulce, pe care n'am mai simțit-o și o toropeală plăcută m'a învăluit, mi-a cuprins simțurile...

Bucuria acelei clipe nu știu dacă voi mai putea-o trăi vreodată... A fost o revelație...

●

Cine era Sanda? De unde o cunoșteam?

In ultimul an de școală, care s'a terminat acum câteva zile, întâlnirile băeților dintr'a opta cu fetele externatului, care era pe aceiași stradă cu liceul de băeți, începuseră să aibă alt înțeles. Un înțeles pe care-l ascundea fiecare cât mai bine, și, care, când, prin vreo indiscreție devenea public, dădea loc la discuții aprinse.

In clasa noastră în acest an, intrau des nume streine, cu rezonanțe curioase. Se legau mai rar discuții îndrăznețe în jurul temelor școlărești. Jocurile, farsele și cântecele, cari în anii din urmă, făcuseră farmecul deplin al vieții noastre, fuseseră părăsite... In schimb, clasa se împărțea în grupuri, care retrase prin colțuri, sau dându-și întâlniri pe stradă, în grădina publică sau în casa vreunui băiat, discutau în șoaptă, pândind fiecare apropiere și tăcând brusc când se apropia vreun profesor sau vreun coleg mai lung de limbă...

Unele priviri se tulburaseră. Glasurile își schimbaseră timbrul. Chipurile erau mai des, palide și obosite... Profesorii notau mai des absențe în catalog. Surprindeau și mai des neatenții. Câte unul, strigat, tresărea și sărea în sus, parcă ar fi ațipit și l-ar fi împuns vreun șoltic cu acul. Își trăda neatenția prin panică. Nu știa despre ce era vorba, se roșea, se bâlbâia...

Auzeam mereu vorbindu-se de Sanda, Viorica, Nela, Doina, Mariana. Nu le cunoșteam. Nu mă interesau. Le uram ca pe niște intruse în clasa noastră, a cărei armonie o stricaseră. Am ridicat glasul contra lor...

Apoi mi-am dat seama că atitudinea mea mă izolează într'un cerc al singurătății. Mi-am recâștigat prietenii, tăcând, când ei vorbeau. N'am putut să mă stăpânesc mai mult. Acum însă cunoșteam toate legăturile. Am început să fiu rău. In clipa când scriu aceste rânduri mă gândesc că poate eram rău din invidie, fiindcă eu nu cunoșteam pe niciuna din acele fete, nici n'aș fi avut curajul să mă apropii de ele...

Apoi, în întâlniri întâmplătoare, pe stradă, când eram cu băeții, mi le-au arătat. Aceea-i Sanda... Aceea-i Nela.. Sanda Viforeanu! Nela Dumitrescu! Am început să spionez gesturile și privirile colegilor, când treceau pe lângă fete și eram lângă ei...

Pe Sanda Viforeanu n'am putut s'o sufăr dela prima vedere, pentru râsul ei, râdea mereu și parcă sfida. Râdea mai tare oridecâteori trecea pe lângă noi...

Colegii mei vorbeau despre ea, mereu despre ea, ca despre cea mai inteligentă, mai spirituală, mai drăgălașă și eu îi contraziceam cu tărie, deși nu vorbisem niciodată cu ea.

In alte zile, când ne-am întâlnit iar, mi s'a părut că privirile ei mă cercetează, mă fixează. M'am gândit că i-o fi spus cineva c'o vorbesc, că n'o pot suferi și am simțit satisfacție că știe ce părere am despre ea. Când nu râdea, mi se părea că abea-și ține râsul. Era între ea și mine o luptă și din lupta aceasta trebuia să iasă un învins și un învingător..

Credeam, că victoria va fi de partea mea...

Am trecut și prin frigurile și căldurile examenelor de sfârșit de an...

Mai aveam câteva zile până la bacalaureat. Imi intrase în cap să nu mă prezint. Mă încăpățânam, să nu cedez presiunilor alor mei, cari voiau mai mult ca mine să scape de o grijă atât de mare...

Plictisit de anii de școală de până atunci, socoteam de prisos încă un efort, cu atâtea emoții, pentru a câștiga o diplomă, care, presimțeam, nu-mi va folosi la nimic în viață.

Aveam alte planuri de viitor, cărora le-am rămas credincios. Port în mine atâtea speranțe, atâtea iluzii, încât viața îmi este un sbor îndrăzneț spre idealul, care nu-mi pot închipui că nu se va realiza întocmai.

In acest an primăvara s'a prelungit, intrând în zilele calde ale lui Iulie, învestmântânndu-l în melancolia ei. Poate anotimpul, poate voința — nu aș putea preciza — răscoliseră ca un plug, adânc, pământul în mine, făcându-mă să dau muguri noui. Nu mă puteam astâmpăra și, chiar voind, nu puteam să stau acasă. Luam cartea în mână, să citesc, dar o lăsam după câteva pagini parcurse plictisit și desgustat, fără să fi înțeles ceva. Fremătau în mine dorinți cari-mi îmbolnăveau liniștea și pe care nu le cunoscusem până atunci. Simțeam nevoia unei evadări în afară de mine, în afară de lumea înconjurătoare; dacă m'aș fi topit în aer și aș fi alergat peste câmpuri cu vântul de mână, poate m'aș fi răcorit. Dar, fiindcă toate acestea nu se puteau întâmpla, rătăceam ore întregi prin împrejurimile orașului și, revenind acasă, cădeam de oboseală, fără însă ca somnul, singurul leac al uitării, să-mi lipească genele. Mă cuprindea o stare de somnolență dureros de plăcută, din mrejele căreia doream să mă eliberez, dar nu reușeam. Mă trezeam la pașii alor mei, cari veneau să mă spioneze dacă citesc și, văzându-mă cu ochii roșii și obosit, îmi ziceau:

— Ai cetit destul! Du-te și mai ia puțin aer!...

Se rostogoleau hohotele de râs în mine și, luându-mi pălăria, plecam... Mă duceam pe la colegi, pe care-i găseam învățând mereu, cu ochii încercănați, surmenați. Ii provocam la discuții, pe care le-aș fi vrut interminabile, ca să uit scurgerea înceată a vremii. Nu mi-ar fi părut rău, dacă ghemul vieții mele s'ar fi depănat brusc, ca un arc de patefon, ca un arc de patefon care se rupe și se desface în întregime.

Intâlneam în toate părțile o indiferență barbară, care-mi paraliza cuvântul și-mi înțepenea limba. Imi venea să-i prind de piept, să-i scutur sdravăn, ca să-i trezesc la realitate și să le arăt eu frumusețea adevărată a vieții ce se scurgea pe lângă ei fără s'o observe. Nu aveam curaj, nu aș fi avut nici putere...

Reveneam acasă, descurajat. Dintre toți numai tata mă bănuia că umblu huciu-marginea, cu cartea în mână fără s'o deschid, numai ca să-i înșel. Când treceam prin fața lui, mormăia ca un urs. Il provocam, râzând. De lovit, nu îndrăznea să mă lovească...

Simțeam izvorând în mine altă viață. Dorințele creșteau ajungând ca niște puhoaie de primăvară. Zic dorinți, dar n'aș putea preciza ce anume doream. Valurile furioase mă frământau ca pe o barcă, apoi mă aruncau pe țărmul părăsit al închipuirilor.

Visam și când eram treaz și toate mi se păreau întâmplări ale realității. Poate adesea m'am înșelat și-am crezut vis ce era a realității și realitatea ce era al visului..

●

...Am trăit o clipă a amintirii...

Apoi fluturi de lumină au urcat tot câte o treaptă, scările ramurilor; din vârful copacilor și-au luat sborul spre cer. Sus, sus, — aripioarele lor fluturau luminate de soarele care, pentru pământeni, ajunsese după dealuri; păreau niște candele ale căror flacări, bătute de adieri, clipeau des...

Trecuse timpul fără să simt, se lăsase amurgul, apăruseră stele pe cer...

M'am frecat la ochi, mi-am ațintit privirile în locul unde se închega plăsmuirea... Nu mai era nimeni... M'am întors, am privit în jur. Pe alte bănci, în boschete și pe alei, se aplecau una spre alta și se lipeau, contopindu-se, umbre.

Sanda! am strigat în mine și numele ei a răsunat în mine ca un dangăt prelung de clopot!

Mi-am făcut loc printre crengile împletite ale boschetului în care stătuse Sanda și am intrat în el ca într'o biserică, sfințită de trecerea prin ea a Duhului Sfânt... M'am oprit în fața bănci ca într'o așteptare..

S'a petrecut o minune...

In clipa aceea s'a prelins de sus, pe bancă, o fâșie subțire de lumină, ca un văl diafan de mireasă. Apoi în spuma lui s'a aprins o lumină mai vie. Am privit-o căpătând forme și-am văzut-o pe Sanda coborînd într'o fâlfâire ușoară. Am simțit pe față adiera provocată de aburul ei...

S'a așezat iar pe bancă, în același loc, în care mai stătuse. Mă privea cu ochi mari și zâmbea...

— Stai aici! mi-a zis și mi-a arătat banca.

M'am mișcat fără să-mi iau privirile de pe ea și m'am așezat. Atunci a râs deabinelea și m'a întrebat:

— Crezi că mă urăști?

Eram fascinat de privirea ei, de apropierea ei și n'am putut răspunde, deși o voce striga în mine:

— Nu! Nu!

Râsul și mă nivela ca o plasă de argint.

— Dece mă vorbești de rău?

Am simțit focul vinovăției mele dogorindu-mi obrajii.

— Promite-mi că nu mă vei mai vorbi de rău!...

Mă simțeam atât de vinovat, încât aș fi vrut să-i spun mai mult decât o vorbă, ca s'o pot convinge că-mi voi ține promisiunea. M'am lăsat ușor lângă bancă, în genunchi și-am vrut să-i prind mâna...

M'am izbit cu mâinile de bancă și m'am lovit. M'am ridicat ca aruncat de un resort. Am văzut imaginea din fața mea ridicându-se repede pe raza de lumină și topindu-se brusc, mai sus. Privirile mele au căutat-o mai sus. Am întâlnit chipul lunei, care parcă râdea, râdea ironic, cum râdea Sanda când o întâlneam pe stradă...

M'am lăsat trudit pe bancă, în locul în care stătuse ea. Ocupam același loc în spațiu, pe care-l ocupase ea și gândul acesta mă bucura ca o contopire. Parcă m'aș fi îmbrăcat în ceeace îmbrăca numai ea. Ii simțeam viața ființei ei, plutea în jurul meu parfumul făpturei sale.

M'am rezemat de spătare și-am întins mâinile pe bancă într'o parte și 'n alta, ca într'o mângâiere, ca într'o îmbrățișare. Mi-am ridicat fața spre cerul înstelat și m'am gândit numai la ea și la întâmplarea minunată...

Parcă aceea pe care o văzusem n'ar fi fost Sanda Viforeanu, fata pe care n'am putut-o suferi dela prima vedere, pentru râsul ei prea vesel, prea sgomotos și, întotdeauna, ironic. Poate nici nu fusese ea!... Poate fusese o apariție ideală... Un produs al imaginației mele înfierbântate... Poate cea pe care am văzut-o, era imaginea ideală a unei ființe care trăia în mine și nu mi-am dat seama?... Dar dece se întruchipase tocmai în ea, în Sanda Viforeanu, pe care n'o puteam suferi? N'o puteam suferi, într'adevăr? Sau poate în mine se manifesta răutatea celui care se simte nebăgat în seamă, care n'are curajul unei acțiuni?!.. Sau, poate, destinul voia să-mi joace o farsă?

Am plecat târziu spre casă, stăpânit de vraja minunatei întâmplări trăite, care lăsase în urmă întrebări, incertitudini, poezie... M'a întâmpinat îngrijorarea mamei, care crezuse că mi s'a întâmplat ceva rău, și privirile pe dos ale tatei, care mormăia: „lucrul rău nu piere"... M'am repezit la el și l-am sărutat, împins de bucuria pe care o purtam în mine, dar și pentrucă știam că nu-i face plăcere...

— Pleacă! Pleacă! țipă, împingându-mă cu amândouă mâinile.

Mama și frații mei râdeau de se stricau. Am mâncat și m'am culcat.

M'am gândit numai la Sanda Viforeanu, la cea din realitate și din vis. Am reconstituit de mai multe ori întâmplarea din grădina publică și, abea târziu, când eram pe hotarul dintre somn și trezie, mi-am amintit că uitasem cartea pe bancă. In clipa aceea, însă, am adormit și reconstituirea întâmplărilor s'a continuat în vis...

Am adormit greu și mult. M'am trezit pe la nouă. M'am îmbrăcat repede și m'am dus să caut cartea. Am găsit-o în același loc, puțin jilăvită de răcoarea nopții. Am luat-o și am intrat în boschetul în care o văzusem pe Sanda. Cu

(Urmare în pag. ultimă)

Pagini rupte din jurnal

de EUGEN IONESCU

Să mă menţin totdeauna, — cu efort, dacă e nevoie, — pe culmile cele mai înalte ale uimirii. Dincolo de bine, rău, politic, speranţă, disperare etc., în inima misterului. Uitând că vasul se scufundă, uitând drama şi logica scufundării, — să mai privesc cerul ; sau să mă privesc pe mine însumi, existenţa mea uimitoare, independent de scufundare.

★

Pentru a locui în mirare, să-mi dau întotdeauna seama că nu ştiu nimic, că sunt înafară de lucruri deşi în mijlocul lor, că totul este îngrozitor de obscur, — şi că trăim şi facem, pentrucă uităm că suntem înafară de toate.

Să-mi spun şi să gândesc cu intensitate că trăesc şi că nu ştiu ce e asta. Adică : să fac un efort constant de a sub-mina cotidianul, ocupaţiile (a fi ocupat sau a fi absent, a fi prins de altceva) tot ceeace acoperă uimirea. Trăirea, bucuria, suferinţa, participarea te îndepărtează de tine însuţi, te aruncă într'o logică a istoriei şi a oamenilor. Să te degajezi în fiecare clipă de ele ; să te poţi despărţi de tine, să priveşti şi să te priveşti înafară de lucruri, ca să reintri în miezul lor, în misterul lor de neînţeles.

De fapt, a fi uimit înseamnă, desigur, a fi tot *înafară,* — suntem mereu înafară, — dar şi a fi la începutul despărţirii noastre de unitatea din care suntem rupţi ; înseamnă a fi la frontiera iniţială de unde pornesc sensurile umane, logice, istorice. Lăsând în urmă istoria, eşti, uimit, la porţile misterului; pierzi înţelesul istoriei, şi te apropii de celălalt.

Pentru a simţi lucrul acesta, e destul să mă uit extrem de atent la cartea pe care o am în faţă şi să uit că este scrisă de *Claudel ;* sau să mă uit la cheia aceasta şi să uit că e făcută pentru a deschide uşa.

Să păstrăm un *ce este asta,* al lucrurilor, o posibilitate de dizolvare a aparenţelor şi a semnificaţiei lor imediate pentru a prinde ceva din semnificaţia lor cea mai îndepărtată.

La acelaş lucru ajung privindu-mă din ce în ce mai înăuntru, până ajung la mine, sau cât mai aproape de mine. Semnul că am ajuns limita ultimă posibilă (cu mijloacele mele rudimentare, empirice), e această euforie, această transă. Uimirea că sunt totuşi, deşi există istoria, — şi că sunt cu plinătate. Dealtfel, starea este inefabilă.

★

Să sari, fulgerător, în non-sensul lucrurilor. Să te obişnueşti să stai acolo. Dincolo de sensul lor cu care ne-am familiarizat, e un adânc non-sens al lucrurilor. Adică, sensurile lor istorice, umane nu mai ajung, se dizolvă. De fapt, pentru aceasta trebue să izolezi lucrul ; sensul obişnuit al lucrurilor pentru noi îl dau celelalte lucruri, mersul lor, căderea, scufundarea lor ; noi punem lucrurile în legătură cu mersul lor, ni le explică mersul lor. Mersul lor le soparâ, le fură.

Izolând un lucru, tindem să-l legăm cu legăturile lui de dincolo, care desfigurează sensurile obişnuite, superficiale. Noi nu putem realiza legătura, dar putem sta acolo unde legătura lipseşte (absenţa ei e o chemare, e o prezenţă) şi unde sensurile actuale se dizolvă. La margine.

*

Când am văzut, prima oară, o „natură moartă" de Braque, care, cu aâta dragoste ştie să regăsiască unitatea lucrurilor disparate, am înţeles că o *cheie* este identică cu o *carte.* Să spui, după atâţia alţii, că amândouă stau în *Unul,* e facil. E mai greu să simţi asta.

Honfleur, 28 Februarie. — Oraş prea frumos, prea decorativ, fără să vrea. Portul de pescari este teatral. Casele din secolul al 16-lea, negre, strâmte, înalte ca nişte domnişoare bătrâne, englezoaice, încheiate pânăla gât în rochii închise (în amândouă sensurile).

*

E destul să privesc cerul (într'o noapte cu stele, fără lună, — şi braţele îmi cad în jos de neputinţă, de tristeţe.

Dacă oamenii ar privi mai des cerul şi foarte atent, ar muri de disperare şi umilinţă. Putem trăi fiindcă îl uităm. Nu ne întristează numai; ne înspăimântă, ne înnebuneşte. ne sfâşie.

*

Deodată, conflictul european se risipise ca o ceaţă. Fugeau vertiginos duşmăniile ireductibile, catastrofa ameninţătoare, ura şi dragostea care mă înnăbuşe.

In faţă, în mine, oraşul acesta nou, lumea auroralâ. Străzile limpezi pe care nu mersesem niciodată, zidurile pe care le vedeam prima oară erau străzile înşile şi zidurile blânde ale unui Raiu.

Unde era lumea ceailaltă, infernul terestru ? Este, oare ? A fost ? Abia mai credeam.

O bucurie imensă; o primenire a ochilor, a sufletului. O nouă lumină în lume. Pietrele sunt pietre sau covor ?

Ne dădurăm mai bine seama că nu eram în lumea veche, cea de ieri, pentrucă mersul nostru se făcuse sbor, (adio, lege a gravitaţiei !) pentrucă străzile urcau în cer, coborau din cer, stăteau, albastre, în cer ; tot oraşul era în cer, şi noi în oraş.

„Salutare, cicluri şi momente istorice, mi se pare că sunt în raiu".

Mi se părea.

*

Dincolo de cicluri, istorie, mişcare îmi tot propun să fiu. Un om rece de dincolo de cicluri. „Un înger ?" îmi spune o voce care seamănă cu vocea Sfântului Toma din Aquino „Dar un înger este plinătate, neîmplinitule !"

...Un om de dincolo de cicluri nu este totuşi un om rece; participă, nu la istorie, dar la lumea fragilă, tânără, primăvăratecă, eliberat de bătrâneţea istorică.

A intra liber în miezul lucrurilor neîntinate. Să fii în lucrurile care nu fug, care nu cad, care rămân ele înşile (Cum?) Să fii în ceeace nu fuge din lucruri, în veşnicul uimitor.

Lumea istorică conruptă, uzată ; vag, vag, îşi dă seama că este uzată. Se cârpeşte.

E nou ceeace nu se schimbă niciodată. E vechiu tot ceeace se renovează. Aşezările istorice sunt vechi, pentrucă se simte nevoia să fie renovate, adică să pară mai puţin vechi decât sunt (vechi, uzate, bătrâne ; şi mai au timp să se uzeze şi mai mult încă, pânăce n'au să mai fie bune de nimic. Atunci, din nou le va face bune Dumnezeu sau...).

1 Martie. — Părăsind Muntele St. Michel în caraghiosul autocar îl priviam micşorându-se treptat prin fereastra din spate, încordat ca într'o ramă. O carte poştală.

In clipa ceea, şi pentru o clipă, sentimentul bine cunoscut de uimire : eu exist, eu văd asta, ce este asta.

2 Martie. — O violentă, ascuţită nostalgie a ceeace este extra-uman ; o dorinţă aprigă de distrugere a omului, a închisorii lumii caracterizează spiritul modern. Rimbaud este pre-revoluţionar.

Voinţa lui de distrugere a civilizaţiei şi ordinei creştine, a occidentului etc. este revoluţionară, — precursoare a revoluţiilor de extrema-dreaptă sau de extrema-stângă. Deasemeni, dinamismul rimbaudian care făcea ca ideile să fie desminţite, depăşite îndată ce erau formulate ; ca orice tipar, orice technică (poezia, de pildă) să fie sparte îndată ce se începeau a se preciza, — se reflectează în dinamismul revoluţiilor moderne, în contradicţiile şi duhul lor de distrugere.

Baudelaire este unul dintre primii moderni care au încercat să sfărâme omul şi să-l reîntregească în unitatea superioară a frumuseţii. Sfărâmarea individuală, pentru întregirea într'o unitate superioară, în absolut, a încercat-o şi Mallarmé aproape în acelaş timp cu Rimbaud.

Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé au eşuat, firesţe. In definitiv, încercarea lor era o încercare de mântuire cu mijloace personale, laice. Totuşi, cei trei poeţi au fost inşi de-o covârşitoare anvergură. In Franţa, abia acum încep să fie cunoscuţi, la noi ei sunt cu totul necunoscuţi.

Dar nu despre aceasta e vorba, ci despre faptul că îndată ce această încercare înnebunită de depăşire a limitelor umane prin distrugerea lor a început, — după ei, — să se cristalizeze în gesturi exterioare, în acţiune politică, — ea a început să decadă în intensitate şi să devină (în ciuda dinamismului principial) greoaie şi aproape statică. Tot ce fac noii revoluţionari e cu mult dedesuptul demonismului, falsului profetism al lui Rimbaud. Deasemenea, la rândul ei, deslimitarea, tentativa neclară de identificare cu esenţa absolutului a lui Rimbaud, — în măsura în care era pasională, dominată, destructivă dar şi distrugându-se, e mai prejos de încercarea de deslimitare, gigantică, a lui Mallarmé care, cu luciditate, încerca să făurească o technică mânuibilă de pătrundere în absolut. Mallarmé era, în definitiv, el însuşi însufleţit de un duh al distrugerii : distrugere a limbajului, a logicei, a convenţiei, a socialului, a terestrului.

*

Extrem de semnificativ este faptul că mişcările revoluţionare moderne au fost pregătite, precedate de o literatură întreagă a agoniei, disperării, urii de om, a viziunilor de sfârşit apocaliptic, de deslimitare (de distrugere) a insului în colectivitate.

Revoluţiile actuale exprimă ura pentru eterna condiţie umană; dorinţa de depăşire a ei; de reintegrare în cosmos a omului izolat de el.

Dinamismul lor va deveni însă static peste zece ani; mai cristalizat, mai robit, mai individualizat şi retranşat din lumea reală decât civilizaţia „veche".

*

Nu numai Nietzsche, şi alţi nemţi, sunt premergătorii revoluţiilor moderne, nu numai Dostoievski, dar şi Poë, Rimbaud, Baudelaire, Mallarmé.

Toţi aceştia sunt nişte Rousseau, Voltaire, Diderot, Montesquieu, etc., a revoluţiilor din secolul XX.

*

Intr'adevăr, Anglia şi Franţa apără omul, structura lui, limitele lui, organicitatea lui, integritatea lui firească şi individuală. Izolarea lui deasemeni. Iată ceeace numim „lipsa de spirit metafizic" a Anglo-Francezilor.

Ceeace numim „sensibilitate metafizică" la cutare şi cutare ins renumit nu este, de fapt, decât o nostalgie spirituală neîmplinită, o neputinţă metafizică.

Nina Batalli-Cosmovici Nud

Amfitrionul mut

In casa mea eu te primesc,
Ilustre oaspe, doar c'un gest :
Blând arc al braţelor deschise ;
Cu ochi ce 'n umbră strălucesc
Misteric ; c'un surâs celest
Şi trist, de veştezi paradise ;
Cu mii de-atenţii ce plutesc
In atmosfera-mi, grea de vise.

Miresme rare ard. Intinse
Ţin mesele 'n onoarea ta
Şi candelabrele aprinse
Şi flori... De vrei te poţi uita
La pietre, la tablouri ninse
De vremuri. Te vei ospăta...
Dar glasu-i mort, pe buze stinse.
Nu pot vorbi, nu pot cânta.

C'un strigăt aş fi vrut plăcerea
Vederii să-ţi destăinui. Mute
Mi-s buzele demult. Ca fierea
De-amare. Clopote căzute
In adâncimi de mări. Durerea
La nimeni nu vrea să'mprumute
Fior de-argint din vechiul glas.
Nici şoaptă, din comori pierdute
Ce'n foruri se'nălţau s'ajute,
Nici geamăt nu mi-au mai rămas.

Ca să te simţi voios şi bine,
Să n'ai la'ntoarceri ce cobi,
Am să-ţi culeg, în dar, rubine
Şi opale ce-ar putea orbi
Ochi răi. Un vin te va robi,
Când cupa 'ţi vei ciocni cu mine,
De preţ, din care vei sorbi...
Sunt bucurii ce-mi par puţine :
Nu pot cântă, nu pot vorbi.

Tu cântă, râzi, vorbeşte tare !
Pe nimeni nu vei deştepta.
Doar mâna-mi care te-aştepta,
La fel de caldă la plecare,
Mai viu condeiul va purtà
Pe-o filă fără de uitare,
In care'nsemn că-mi vei iertà
Poemu-ascuns în vechi sertare :
Nu pot vorbi, nu pot cântà.

ŞTEFAN STANESCU

Golgotha

Un suflet se sbate sub crude destine
Sorbindu-şi cu trudă amarul,
Şi'n clocot, otrava durerii, în vine,
Ii varsă, cu furii, calvarul.

Şi urcă în chinuri sub greaua povară
In taina credinţei sub cruce;
Un zâmbet pe buze Il face să pară
Că truda, spre ceruri, Il duce!

Păşeşte agale şi trist Il urmează
O gloată de lume, noroade...
Sudoare Ii stoarce căldura'n amiază
Şi lemnul pe umăr Il roade...

Tiranii se'ncruntă şi'ndeamnă cu biciul
Iar spinul cununei pe frunte
Inseamnă cu-o pată de sânge supliciul
Fără ca'n cute s'O'ncrunte!...

Privirea-Şi îndreaptă, senin, rugătoare
Spre bolta sublimă şi sfântă...
Acolo L-aşteaptă un cor de fecioare
Şi cete de îngeri Ii cântă!...

SERAFIM V. PĂSLARU

Poem cu lună

Ţin pe braţ mănunchiu de stele,
văduvii cerul de ele.
Gândul mă munceşte 'ntr'una
să desprind din cer şi luna,

să iau nopţilor ispita;
poate am să'nving ursita.
Intind mâna în spre lună,
parcă vrea ceva să-mi spună...

Poartă agale trenă nouă,
şi-a spălat părul în roua,
face 'n drum o piruetă
dispărând ca o cochetă.

ALEXANDRU ILEA

Din volumul de poeme „In tovărăşia lui Lucifer", care va apare în curând.

Cronica ideilor

Cetitorul comun şi ideile

de MIRCEA MATEESCU

Dacă este adevărat că ideile nu sunt prin ele însele inabordabile dar, de cele mai multe ori, prin modul cum sunt prezentate, — tot atât de aproape de adevăr ni se pare să spunem că prin ea însăşi, filozofia este sortită a rămâne o ocupaţie nepopulară. Auzim adesea glasuri sincere manifestând vehement pentru o mai clară expunere a temelor filosofice, pentru o redactare a lor „mai pe înţelesul tuturor". Desigur, acesta este desideratul şi, aşa cum este exprimat dintru început, ar apărea justă învinuirea că dacă ideile nu sunt populare, faptul se datorează exclusiv „colportorilor" de idei. Personal am primit uneori sugestiile unor prieteni a căror stimă nu poate fi pusă la îndoială, toate stăruind în acelaş sens: filosofie pe înţelesul tuturor. Se înţelege cât de periculoasă este discuţia ce întreprindem. A răspunde comod, că ideile îşi au o viaţă a lor pe care nu trebue să o sacrificăm de dragul receptivităţii comune — înseamnă a nesocoti vocea majorităţilor, solidarizând împotriva noastră, o opiniune greu de înfrânt. Dimpotrivă: a face „pe gustul" majorităţii însemnează a renunţa la cel mai scump şi mai intim dintre idealuri: cercetare liberă de obsesia criticelor grăbite.

Dacă este adevărat că o sută de cetitori pot veni să declare, convergent şi solidari, că repudiază o prezentare mai mult sau mai puţin „hermetică" a ideilor — cerând să se scrie astfel încât oricine să poată înţelege, dintr'odată, absolut tot ce se enunţă — ne întrebăm ce se va alege din biata cultură a unei societăţi dacă i se vor aplica normele de propagandă proprii şi necesare disciplinelor politice, însă nefaste în mediul riguros ştiinţific. Apoi, mai este ceva. Am impresia că oricare intelectual, în măsura în care se angajează serios în preocuparea lui — poartă răspunderea rezultatelor *ultime* către care năzuieşte. O asemenea răspundere, chinuieşte infinit mai mult pe cercetătorul de idei filosofice — decât mustrarea ce i s'ar adresa în fiecare moment sau în momentul *actual,* că nu a fost pe înţelesul tuturor cutare fragment ori cutare ideie pe care a prezentat-o critic. Dacă cei o sută de cetitori pot veni să ceară socoteală pentru că nu au „înţeles" câteva rânduri ale unei însemnări ocazionale, însă, răspunderea pentru faptul de a scrie facil, dar neconcludent în sensul culturii şi al ştiinţei — cine o poartă? Acei o sută care nu au înţeles *acum* dar vor înţelege, desigur, cu oarecare efort mai târziu, sau cercetătorul care s'a lăsat influenţat, în drumul său, de îndemnul demagogic de a plăcea celor mulţi, scriind şi alegând astfel temele — încât să se facă înţeles de oricine.

Un lucru este de ştiut, pe care nimeni nu trebue să îl conteste, dacă nu vrea să devină neserios: cercetarea filosofică, spre deosebire de cercetarea critic literară nu se ocupă de fenomene *realiste* dar de însăşi modalitatea realităţii, ceiace vrea să presupună un efort de înţelegere *personală* al unor sectoare *necunoscute* ale spiritului — nu un efort de discernere didactică a unei bucăţi literare gata înfăptuite. O nuvelă, un roman, o poezie, pot să fie realisate sau nu, isbutite ori nu — din puncul de vedere variabil al criteriilor criticilor literari — însă acestea reprezintă, oricum, conţinuturi obiective, bine limitate şi definitiv statornicite în tiparele formale în care au fost plăsmuite.

Nu astfel de rezultate formale interesează însă pe cercetătorul de filosofie. Mai bine zis, nu astfel de rezultate strict estetice. *Nu frumuseţea ideilor trebue să ne preocupe, în filosofie, dar rezultatele ştiinţifice noui la care ajungem.* Ce spor ar înregistra patrimoniul cultural al unei naţiuni, ai cărei intelectuali ar fi preocupaţi doar de gândul ca să devină populari, militând sub firma celor mai uzate şi mai facile dintre temele pe care este dator să le parcurgă oricare muncitor entelectual? In filosofie, ca şi în literatura propriu zisă, sunt unele „subiecte" care, prin chiar conţinutul lor, trezesc un interes imediat, nemai având nevoie să fie tălmăcite. Insă nu acestea interesează viitorul unei culturi. Imi apare atât de necesar, pe cât de banal, să afirm că nu ceiace *se ştie* interesează cultura dar ceiace *nu se ştie.* O filosofie demagogică este aceia care se ocupă cu *ceiace se ştie,* recte : cu aspectul uşor sensibil al ideilor. Asemenea gânditori pot pretinde că practică o „filosofie mlitans" — evident, obţin aprecieri măgulitoare şi, desigur, sunt de acord cu glasul celor o sută : — „ei, da, o astfel de filozofie *înţeleg* şi eu". Nimeni nu contestă că „o astfel" de filosofie s'a făcut înţeleasă — însă întrebarea, mereu stăruitoare şi mereu nesoluţionată, este dacă „o astfel de filosofie" foloseşte culturii şi chiar celor o sută cari, curând, invocând o facilă înţelegere a ideilor şi în faţa precedentelor periculoase, vor sfârşi prin a „epuiza", odată cu interesul lor pentru filosofie — însăşi nădejdea unor rezultate mai certe, pentru viitor. Şi atunci, un fapt curios este de aşteptat Dacă în faţa posterităţii cei „o sută" anonimi nu pot fi făcuţi răspunzători pentru culpa de a fi reclamat o „cultură" facilă — şi o „filosofie" a celor ştiute — până să ajungem ca posteritatea să ne condamne pentru delictul de facilitate — curând, curând, vor veni să ne ceară socoteală pentru „lipsa de activitate" cei o sută al căror glas l-am ascultat, docil. Ei vor pretinde că nu există un obiect propriu al culturii, vor aduce în camera de scris a câtorva intransigenţi climatul neîncrederii generale, şi, anarhizând valorile, le vor tăgădui existenţa.

Insă problema este atât de gingaşe, încât, pentru că va trezi proteste exprimate şi aprobări neexprimate — şi pentru că desigur nu am reuşit să scriem esenţialul — vom reveni.

Puterea sufletului românesc în Dobrogea

– Reportaj –

de GEORGE ACSINTEANU

„Şi pe anticele noastre ogoare, tot aşa de bogate ca în vremea „voastră, divini întemeietori, creşte grâul. Şi munţii dau lem-„nul clădirilor pe uscat şi pe ape şi fierul armelor şi focul as-„cuns sub pământ, în stane de piatră ori în isvoare negre ca „iadul. Şi vinul, cel sfânt lui Dionysos şi sarea căutată şi de „fiare, şi aurul începătorilor răului între oameni, dar sfânt pen-„tru preamărirea în chipuri a puterii divine, toate le avem ca „atunci, când Destinul ţi-a mânat paşii, Auguste, spre cetatea „de munţi şi de râuri a etern-veghetorului Decebal".

V. PÂRVAN: Memoriale

STRABATAND BARAGANUL PANA LA POARTA DOBROGEI

Am fost de nenumărate ori în Cadrilater şi Dobrogea-Veche. Am colindat tărîmurile arse de soare şi bătute de vânt. Am văzut urmele săpăturilor lui Vasile Pârvan la Histria, Mangalia, Tomis şi Abritus. Am avut clipe de adevărată înălţare sufletească, atunci când am sărutat cu paşii locurile de pe ţărmul mării, unde s'a desfăşurat, cu mii de ani în urmă, „Gerusia din Callatis", marele colegiu al bătrânilor înfiinţat de bogătaşul Apollonios, pentru sărbătorirea Impăraţilor Romani. Am mâncat cireşi din livezile Silistrei. Am visat pe plaja Balcicului, lângă inima Reginei. Am plutit pe apele, ca de otel topit, ale Techirghiolului şi m'am îmbătat, în soarele primăverilor, de farmecul Ecreneului şi al Capului Caliacra. Dar niciodată nu m'am gândit să însemn viaţa care pulsează pe aceste locuri, să adâncesc trăirea aşezărilor româneşti din Dobrogea.

Gândul de a creiona, într'o serie de reportaje, tot ceeace am observat în provincia noastră de peste Dunăre, (în Dacia Pontică, cum o numeau străbunii) mi-a răsărit în minte zilele trecute, după ce am venit în Capitală, de la o şezătoare literară şi artistică organizată la Bazargic. Şi gândul acesta nu mai mi-a dat răgaz până ce n'am luat acceleratul de Constanţa din Gara de Nord şi am plecat în Caliacra, hotărît de data aceasta să-mi exercit, cu toată conştiinciozitatea, profesia de observator şi rob al scrisului.

In gară, trenul, ca în toate dimineţile lui Maiu, era arhiplin. Cu mare greutate mi-am găsit un loc în vagonul direct Bazargic. M'am aşezat lângă geam. După burzuluiaiia vremii din ultimele săptămâni, dimineaţa aceasta avea un cer excepţional de senin, cu soare cald pe care nu-l avusese mai deloc întunecatul şi capriciosul April.

Până când să-mi pun geamantanul în plasa de bagaje, garnitura nouă, eşită de curând din uzinele „Astra", cu vagoane îmbrăcate în plusuri albastre şi roşii, covoare noui pe coridoare şi în compartimente, — a şi pornit, lunecând pe drumul de fier ca un balaur negru, strălucitor.

Bărăganul, care începe chiar după trecerea Pantelimonului, l-am străbătut până la Ciulniţa, fără să mă pot mişca dela fereastră.

Are câmpia aceasta a copilăriei mele o putere nebănuită de a te fura, de a-ţi răpi gândurile şi simţirea şi de a te purta, pe cărările zărilor, la braţ cu Fata Morgana.

Grâul, rapiţa şi orzul de toamnă se arătau în lumina soarelui pline de viaţă. Lanurile păreau o infinită mare de smaragd, mângâiată de vântul primăverii care a sosit cu atâta întârziere, printre ogoarele proaspete.

Sătenii desconcentraţi semănau porumbul, fasolea şi floarea soarelui.

DOROBANŢII DE BRONZ SCRUTEAZA ETERNITATEA

Când am eşit din Feteşti, m'a primit o întindere nesfârşită de ape turburi. Dunărea revărsată se unise cu Borcea şi inundase toate pământurile vecine. Pe unde păşteau oile sau creştea porumbul, acum era adăpost pentru puhoaiele de peşte cari nu mai încăpeau în apele şi pe fundurile Dunării.

Până la Cerna-Vodă am mers, întâi pe deasupra Borcei, apoi pe marele pod Regele Carol I, impunător prin întreaga lui construcţie, dar mai cu seamă prin traversele de fier cari se înălţau ocrotitoare lângă fruntea mea, la fereastra vagonului.

La intrare, pe marele pod, m'au întâmpinat dorobanţii de bronz, masivi şi hotăriţi în a înfrunta veacurile.

Nemişcatele sentinele simbolizează puterea armatei noastre, călită în războaie ca şi bronzul în foc.

Am coborît pentru o clipă la Cerna-Vodă să-i privesc mai de aproape pe ceilalţi dorobanţi de bronz cari „au paza la piciorul ce apasă stăpânitor făgăduind trăinicie şi civilizaţie pe stânga Dobrogei" *).

Trecusem de mai multe ori peste acest pod care uneşte Dobrogea de Patria-Mumă, dar niciodată chipurile dorobanţilor nu m'au impresionat atât de mult. In atitudinea lor am citit limpede toată dârzenia cu care soldatul român ştie să-şi păzească glia strămoşească.

VALUL LUI TRAIAN, O CARTE NECITITA A NEAMULUI

Trenul a plecat mai departe, lăsând în urmă Cerna-Voda, într'o adâncă vale, adăpostită de maluri înalte şi de stânci, lângă apele Dunării. Privindu-l de departe, acest oraş pare o citadelă antică, iar noaptea, un decor de feerie cu mii de lumini simetric aprinse.

Iată-mă, aşa dar, pe pământul Daciei Pontice, încorsetat de stânci şi udat de bălţi.

Dar ce văd?

Dealungul liniei ferate se întinde un deal, ca un fel de zid imens, aşa cum am citit cu toţii în cărţile de şcoală despre giganticul zid chinezesc.

Aud un glas lângă mine:

— Uite, „Valul lui Traian"!

Mă uit cu mai multă atenţie la această fortăreaţă de pământ. E într'adevăr impresionantă. Şuvoiul, ridicat cu aproape două mii de ani în urmă se arată şi azi tot atât de fără moarte, ca şi Valul înălţat de Cato, la Nordul Calafatului şi până la lacul Greaca, sau ca celălalt Val al lui Aelianus care străbate spre Răsărit Ţara Românească şi pe care moşii noştri îl numeau „Brazda lui Novac"; ca şi celelalte Valuri din Moldova, Basarabia şi Banat.

Se vede şi în această ridicătură de pământ din Dobrogea geniul lui Traian, neîntrecut Impărat şi strateg, cu care a zidit, în Dacia întreagă, cetăţi, drumuri, poduri şi monumente.

Valul lui Traian închide în el atâtea taine, atâtea minuni, atâtea fapte de Eroi pe care puţini le-au scris în rânduri nepieritoare. In faţa lui, gândul prinde puteri de a sfredeli trecutul, de a se adânci în veacuri şi a scoate de acolo, din fund, ca o cange de lumină, adevărurile ce s'au împletit la temelia vieţii Neamului nostru.

...Cu mii de ani în urmă, pe tărîmul pe care aleargă acum acceleratul tip 1940, trăiau „Regi de cremene" cum spune poetul: Dromichetes, Remacsos, Buerebista, Roles, Comosicus, Dapycs, Zyracses şi Decebal.

Toţi au rămas voinice figuri de legende peste veacuri, zămislitori ai unui Neam care sfidează moartea cu seninătate cerească şi se ia de piept cu cele mai înfricoşătoare puteri ale Iadului când e vorba de apărarea sufletului şi pământului său.

Un exemplar din atâtea: Roles.

Adevăratul făuritor al Daciei Pontice.

Rege voinic de parcă ar fi fost cioplit din piatră. Ochi de vultur. Când se uita la om, îi pătrundea cele mai adânci cute ale sufletului. Minte ascuţită. Cumpătat la vorbă. Hotărît la fapte. Increzător în marea şi sfânta prietenie.

Comandantul Crassus, care venise cu oaste împotriva Bastarnilor, l-a numit „prietenul Romanilor", tocmai în timpul războaielor civile dintre Octavian August şi Antonius.

Roles a fost cu adevărat prieten al Romei şi a lui Crassus. L-a ajutat pe trimesul Cetăţii luminii tocmai când comandantul latin era într'o foarte grea împrejurare.

Atunci s'a făurit prima verigă din lanţul ce avea să se împletească mai târziu cu sufletele a două popoare, pentru făurirea unuia singur.

Traian, cuceritorul de mai târziu al Daciei, de o parte şi de alta a Dunării, a pătruns taina acestei verigi, ca nimeni altul, zămislind din Legionari şi Zâne Dace, Neamul care avea să văcuiască odată cu munţii şi apele, şi peste a cărui frunte aveau să treacă atâtea furtuni de foc. De aceia Impăratul a şi ridicat Valul de pământ. Să oprească vijeliile.

Astăzi, Valul lui Traian din Dobrogea e o mărturie ca atâtea alte sfinte dovezi rămase dela Regii şi Voevozii noştri; dela Roles, Decebal, Traian şi dela Mircea cel Bătrân care se intitula: „Eu cel întru Christos Dumnezeul, binecredinciosul şi binecinstitorul şi de Christos iubitorul şi singur stăpânitorul, Io Mircea, mare Voevod şi Domn, cu mila lui Dumnezeu şi cu darul lui Dumnezeu stăpânind şi domnind toată Ţara Ungrovlahiei şi părţile de peste munţi, încă şi spre părţile tătărăşti şi Almaşului şi Făgăraşului Herţeg, şi Banatului de Severin Domn, ŞI DE AMANDOUA PARŢILE DE PESTE TOATA DUNAREA PANA LA MAREA CEA MARE ŞI CETAŢII DARSTORULUI STAPANITOR", şi până la Regele Carol al II-lea continuatorul în scaunul împărătesc, al marilor Ctitori şi Intregitori de Neam, Carol I şi Ferdinand I.

ŞI GARILE NE POVESTESC TRECUTUL

Dela Medjidia până la Bazargic am mers cu acelaş vagon plusat în albastru şi adăogat la un tren personal. Am trecut pe lângă patrusprezece gări. La fiecare staţie am întâlnit oameni arşi de soare dar senini. Din ochii lor parcă se desprindea un salut de bun sosit. Mai cu seamă Românii Macedoneni şi Românii din Vechiul Regat au sufletele deschise pentru toţi fraţii care vin să le vadă trăirea în această provincie a ţării noastre.

Din gara Medjidia-Sud privesc cu mai multă atenţie pe fereastra vagonului. Peisajul se arată şi aci, ca şi pe Bărăganul meu, plin de farmec, dar cu totul deosebit. Văd în faţă, ca pe un ecran, toată înfăţişarea pământului dobrogean, cutreerat de mine în atâtea rânduri. Colţul acesta al României are într'adevăr o viaţă foarte ciudată. In părţile Silistrei ca şi ale Balcicului se deschide stepa bătută de vânturi fără sfârşit. Apoi deodată întâlneşti prăpăstii adânci cari rânjesc cu colţi de piatră albă. In fundul unora din aceste deschizături ale pământului observi ochiuri de apă, acolo unde apa e atât de scumpă. In alte părţi se întind păduri nepătrunse ca Deliormanul, Bazaurtul sau ca pădurile seculare de pe malurile Batovei.

A oprit iarăşi trenul?

Da.

E staţia „Valea Dacilor". Mă uit lung la ea. Dincolo de gară se arată un sat cu case albe şi frumos îngrijite.

O fi un cuib în care străbunii Daci au plămădit cu oasele şi sufletele lor pământul şi viaţa?

Răspunsul mi-l dă un sbor de ciocârlie, ca un semn de afirmare.

Din Valea Dacilor ajung în gara „Ciocârlia". Aflu că aici este adevărata patrie a pasărei lanurilor noastre.

Auzi-o cum cântă, ridicându-se din holdele bogate în triluri majestoase, ce l-au făcut şi pe Grigoraş Dinicu să le imortalizeze în coardele viorii lui...!

Şi trenul merge mai departe, lent şi obosit.

Iată „Ciobăniţa", gară pe deasupra căreia fâlfâe aripa unei triste legende.

Ciobăniţa macedoneancă. Voinică şi frumoasă ca soarele. Duşmanii i-au omorît soţul într'o noapte cu lună, lângă târla de oi. Femeea avea un copil mic, în leagăn. Când a auzit vestea, a scos un răget ca de fiară. A fugit despletită pe câmpuri, înebunită, căutând pe ucigaş. Dar nu l-a găsit. Şi de atunci a cântat necontenit la capul copilului, până când a fost luată şi ea în cer, lângă ciobanul Mihai.

Iată cântecul femeii cu părul de soare:

Copilul mamei, copil,
Era noapte, era lună.
Auzii un glas de-ar'mână
Ce-şi plângea a ei cunună,
Soţul omorît pe lună,
Era noapte, era lună...

Tot bocea şi lăcrima,
Părul din cap şi-l smulgea
Şi copilului grăia:
„Fiule, de-i creşte mare"
„Tatăl tău vrea răsbunare".
„Pentru-a lui moarte 'ntr'un an"
„Să omori zece duşmani"...!

Fiul de macedonean a crescut mare şi voinic ca şi tatăl său. Cântecul mamei nu i-a dat răgaz până când n'a răsbunat, într'o noapte, tot cu lună, moartea ciobanului venit din munţii Pindului.

Pentru un mormânt pe care crescuse flori de iasomie, voinicul a deschis, la marginea satului, treisprezece gropi, în care au fost aruncaţi treisprezece duşmani.

IN Nr. VIITOR: *Imperativele naţionale în Dobrogea; Bazargicul, oraş în care sufletul românesc veghează.*

Pe unde păşteau oile sau creştea porumbul, acum sunt întinderi nesfârşite de ape: Dunărea s'a unit cu Borcea

Fete macedonene din satul în care a trăit, a cântat şi-a suferit „Ciobăniţa"

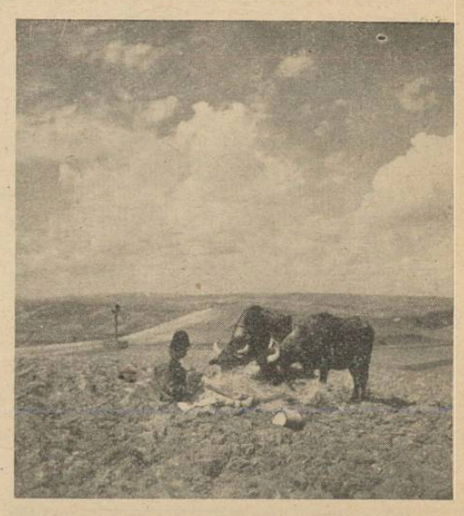

Pe pământul Dobrogei, lângă Valul lui Traian, Românul după ce şi-a arat ogorul se odihneşte mulţumit aproape de vitele lui

*) N. Iorga: „Cerna-Voda".

Chişinău-Clasa opta

— Din memorialul unui adolescent exilat —

de LAURENŢIU FULGA

Aci stau eu. Alături — Antoniu Pântea. A doua bancă din fund.

Portarul (altul — nu-l mai recunosc pe bătrânul cu faţa plină de cicatrice de odinioară), care nu i-a împrumutat decât uniforma cu cască imperială, mă opreşte nedumerit:

— E târziu, şi-apoi cine sunteţi?

— Ai dreptate. Sunt un om de demult. Poate nici n'ai auzit de mine.

— Deloc. De ce v'aţi întors?

— *Am uitat ceva aici!* Te rog, lasă-mă singur.

— Fie! Eu mă duc să mă culc.

„Am uitat ceva aici"! Gândul se deslănţue în toată încăperea ca o eşarfă de lumini şi artificii. Totul nu poate fi decât adevărat. Cu toate că trăesc în vis sau într'o stare de revelaţie — această stranie întoarcere, ştiu bine că 'n jurul meu viaţa de altădată îşi recapătă sensurile şi calităţile ei omeneşti. Deodată se trezesc ca din somn — şi camarazii şi profesorii şi lucrurile acelea moarte, materiale — întâmplările consumate care nu mai pot exista pentru a doua oară. Se trezesc toţi ca dintr'o magie. Ce vrăjitor ne-a fermecat să stăm împietriţi în întuneric, ce demon ne-a cuprins în pânzele de păianjen ale copilăriei? Ne desferecăm din ziduri, ne ne rupem din portrete, ne reaşezăm în vechea ordine a anului 1936. Este ca proecţia unui drum invers din infinit în infinit, sau ca refluxul apelor care merg deandaratelea spre matcă.

Aci stau eu. Alături — Antoniu Pântea, a doua bancă din fund. E o cameră spaţioasă, înaltă (tapetată în galben deschis), pe pereţii căreea toţi voevozii şi reprezentanţii biologiei ne dojeneau din zori până 'n seară. Clasa noastră se afla chiar la stradă, între direcţia de studii şi cabinetul comandantului.

Această Alexandrowskae era în anul acela (acum zece zile la fel arăta) singura splendoare oblică a Chişinăului.

— Şi totuşi o iubim, îmi spunea prietenul George Rachieru (şeful promoţiei noastre), o iubim pentru tot ceeace are **nurdar şi frumos în ea.**

— Poate pentrucă ne învaţă, ne descoperă viaţa.

Aci sta Take Ion Mitache (cel mai teribil matematician, care adesea a înspăimântat pe bunul profesor Parnov), dincoace Petre Dimitriev (acest sălbatec maestru al iluziilor verzi), Tavcic Cecati(acest domnişor genovez, frumos ca un efeb), Antoniu Pântea (prietenul cel mai bun şi mai drag), Adămoaia (ratatul violonist de geniu), Romeo Ionescu (prinţ al şahului şi-al foot-ballului) şi peste toţi ceilalţi din umbră, biciul lui Dumnezeu, stafia lui Hamlet şi teroarea clasei a opta: simpaticul bergerac locotenent Timofti —dirigintele şi cenzorul nostru moral.

Ar trebui să se facă elogiul grupului acela de venerabili apostoli ai Liceului Militar: Ştefan Grossu, T. Malenda, R. Popescu, Mihail Rădulescu, Preot Zaharescu, Riculiţă, G. M. Roşcu, Togaru, maior Ioachim, Al. Ebervein, Gheorghiade, Dorul Dumitrescu, Simionescu — căci şi ei au căpătat contururi în lumina acestei superbe revelaţii.

Iată-i pe toţi. Mişună. Mişună ca'ntr'un dans ostoitor şi faustian.

Judec astăzi — întâmplările de eri, cu înverşunarea omului care simte că îmbătrâneşte şi că înapoi nu mai este decât bezna. Mi se par toate dintr'o altă lume (netrecută în spaţiul şi limitele pământeşti); iar dacă mi s'ar derula prin faţă filmul exact — nu mai m'aş recunoaşte — în elevul trist şi singuratec, m'aşi înspăimânta că altcineva mi-a furat înfăţişarea, înlocuindu-mă în miracolul de acolo. Unde eşti clasa opta? Unde eşti elevul caporal care îl citeai pe Arghezi şi Camil Petrescu în ascuns, care fumai ţigări din tutunul subalternilor (erai pe atunci comandant de pluton la clasa 7-a), elevul care furai stelelor tot aurul scriind lucruri fantastice şi minunate?

— Hei, trezeşte-te, mă scutură zâmbind Tonea. A venit Alexandra!

Buimăcit, îmi aranjez cravata, haina, părul, las foile şi creionul în desordine pe pupitru şi ies din clasă fugind. Marmora sălii îmi dă prilejul să alunec vâjâind. Alexandra Tanis! Mă cheamă Alexandra! Eu i-am uitat oare chipul, am s'o mai recunosc după atâta tăcere? Parloirul se află chiar la intrarea în scoală, între cele două tablouri enorme ale regilor. Cobor scările câte trei şi sunt lângă ea. Mâinile ar vrea să desmierde, gura să sărute. Niciun gest. Doar o admiraţie adolescentă, pură, prin care Alexandra căpătă caracterul de zeitate ancestrală.

— Iar miroşi a tutun.

— Iartă-mă, dar nici nu ştiam c'o să vii astăzi. Dece tocmai astăzi ai venit?

— Am fugit, Lucule. Simplu, am fugit. Trebuia să te văd.

— S'a 'ntâmplat ceva grav?

— Nimic. Dar emoţia de a mă gândi mereu la tine, ajunsese paradoxală. Mi te închipuiam ca în fundul unei fântâni şi eu deasupra ca o stea pe cer. Mă proectam peste propriul tău obraz care se îneacă în ape. O, dar parcă sunt nebună, aşa vorbesc. Vezi, Lucule, sunt bizară, nu?

— Bizară? Poate. Astăzi eşti altfel. Iubirea ta se sbate între anomalie şi splendoare.

— Nu, nu te iubesc, Lucule. Cert, eu nu pot iubi pe nimeni.

— Atunci?

— Ce bun eşti. Stai aci. Să nu vorbim niciunul. Ne trebue câteva clipe de tăcere, de încremenire.

Pe banca asta părem două statui evadate dintr'un muzeu, pentrucă am dorit viaţă — dar care au rămas închistate tot în liniştea pietrei. Cu mâinile încrucişate pe genunchi, cu trupurile puţin aplecate, cu ochii forfecând semiîntunericul — aşa ca 'n pozele din cărţile cu poveşti germane. E atât de ilucidă prezenţa iubitei aci, că de şi-ar ridica mâna la frunte sau ar zâmbi — atunci aerul ar vibra ca o vioară. O privesc totuşi şi nu mă satur privind-o. Alexandra are o înfăţişare foarte exotică. Seamănă cu preotesele indiene, totdeauna în extaz. Chipul ei galben — încercănat şi mai ales ochelarii cu ramele de aur — o desvălue de fiecare dată mai neomenească. Are în mişcări ceva de dansatoare blazată, cu toate că trupul rămas subţire sub uniformă lasă impresia unei perpetue beţii senzaţionale. Ne-am întâlnit la sfârşitul unei vacanţe de Crăciun. Călătoream cu trenul prin ger şi ceaţă. S'a urcat la Mărăşeşti. Purta cismuliţe lungi (din care pulpele se întrevedeau ca viezurii la pândă — gata să muşte sau să se lase desmierdaţi de o gură vicleană), o haină cafenie şi căciulă neagră. Părea un fel de băeţoiu travestit, dar mai trufaş şi mai obraznic. Atât îmi reamintesc. A fost o despărţire rece, sticloasă, cu cuvintele strânse între dinţi. Ne îndepărtasem unul de altul, aşa cum se desparte ziua de noapte. Un an am aşteptat unul dela altul cuvântul de ertare, de împăciuire. Hazardul ne-a readus apoi alături, când amândoi am înţeles că nu mai este posibilă depărtarea. Şi totuşi nu mă iubeşte. Mi-o spune de atâtea ori cu ironie ascunsă, cu prefăcătorie. Ori Alexandra e alta decât aceea pe care o visez? Oare misterul să fie atât de adânc,

(Urmare în pag. 6-a)

Chişinău-Clasa opta

(Urmare din pag. 5-a)

încât să nu pot recrea în mine fiinţa iubitei adevărate? Poate că da, pentrucă adesea Alexandra în tot ce făcea se desgolea de ea însăşi; apărea ca o jucărie hipnotizată; se părea că o anumită vrăjitorie o opreşte să gândească uman, să vadă clar, să iubească real mai ales. Acum într'adevăr se întoarce spre mine (mişcarea ei a desechilibrat esenţialul încremenirii şi zâmbeşte — cu zâmbet pasionat, dar umbrit — ca şi cum trupul ar trăi febrele tragice ale celei dintâi convertiri la păcat).

— Atunci nu mai are niciun rost, Alexandra. Ne vom despărţi din nou.

— Nu, nu se poate. Cere-mi orice jertfă, Lucule, numai asta nu.

— Ce să fac, Alexandra? Eu astăzi am nevoe de o iubire mare, esenţială, dramatică dacă vrei. Tu — tu fugi mereu spre miazănoapte. Cu cât întind mâinile şi te strig, cu atât te cuprinde vântul şi te duce. Spune-mi ce să fac?

— O, bietul meu Lucu! Ar trebui să te sărut, poate te linişteşti.

— Dece nu încerci? Poate ne mintim unul pe altul. E caraghios să stăm ca doi figuranţi într'o scenă în care viaţa gâlgâe pe lângă noi. Dece taci?

— Va trebui să-ţi explic. Vrei să fugi şi tu în seara asta?

— Să fug? şi unde să mergem?

— La întâmplare. Să vagabondăm, să cântăm, să ne obosim.

— O să ne ajute la ceva?

— Da, vei avea prilejul să înţelegi dece fug mereu spre miază noapte.

— Bine, Alexandra. Aşteaptă-mă în colţ, lângă biserică. In câteva minute sunt acolo.

Prietenul Tonea şi astăzi mi-ar spune c'a fost o curată nebunie. Dar cine era vinovat? Aveam optsprezece ani şi apoi, Alexandra era cea mai frumoasă fată a Chişinăului.

Intr'adevăr, ce noapte telurică, ce fantasmagorie basarabeană! Unde mergem, Alexandra? Spre cer, spre propriile noastre duhuri, spre fântânile fără fund ale lumii? Nu e nimic din viaţa de zi. Oraşul se plimbă ca pentru o altă erusalemică recepţie. Nu ne interesează dramele dela moara roşie sau dela Burani, puţin ne pasă de cerşetorii care se întorc strangulaţi spre bordeele lor, nu auzim plânsetul fecioarelor care aşteaptă minunea cea mare. Doar stelele sus şi pământeştile noastre triumfuri, aici. Iubita turbură până şi voluptatea străzii, care te biciue şi te arde. Iubita fascinează toate suferinţele cumplite ale cărnii, care la optsprezece ani devine somnambulă şi fricoasă. Alexandra se găsea în clipa aceea între adoraţie şi brutalizare, aşa de fericit şi de aspru eram. Ca într'o panică violentă, o vedeam amantă şi sfântă. Dar ştiam că totul e ratat. Noaptea asta nu era făcută pentru dragoste, nici pentru crimă, nici pentru beţie. Era o noapte imperfectă, desarmonizată, o noapte care se scurge înapoi. Deaceea mergeam lângă Alexandra ca un cloroformat pe masa de operaţie, în trupul căruia cuţitele zadarnic caută semnul bolii.

— Vreau să te întreb ceva, Lucule.

— Te ascult.

Mâna fetei se înfăşură pe după braţ, strângându-mă şi apropiindu-mă mai mult de ea.

— Oare vom îmbătrâni vreodată, Lucule?

— Unde te-ai gândit, de mă întrebi asemenea lucruri?

— La mine, la tine.

— Hai mai departe!

— Aş vrea să visez, Lucule, să visez toate câte se petrec cu noi amândoi. Şi să mă trezesc mâine dimineaţă în altă lume, pe care n'o pot concepe, n'o pot descrie.

— Fii cuminte, Alexandra! Dece te chinui? Dece cauţi ceeace ţi-i oprit mai înainte?

— Poate că iubesc prea mult iluziile.

— O să suferi, o să plângi şi deabia târziu o să-ţi dai seama că şi suferinţa e o nebunie.

— Ai dreptate. Să nu mai vorbim despre asta.

Trecem pe sub tei, pe sub stele, pe sub lumânările aprinse ale Soborului. O tăcere de litanii ascunse în ghiocuri. Simt nevoia unei eliberări totuşi, să mă descătuşez de o anumită patimă. Cineva mă învăţase că iubirea este singura vrajă a demoniei din noi. Nu pot înţelege dece Alexandra stă la polul celălalt. Din noaptea aceea de vacanţă, ea trecuse într'o ordine precisă a dorurilor mele. O căutasem prin toate întâmplările de apoi, şi n'o mai găsisem. Pentru ea scrisesem pagini întregi, jurnalul din timpul acela e o dovadă a crucificării mele pasionale pentru Alexandra.

— Dece nu mă iubeşti, Alexandra?

Se întoarce, oprindu-se în loc, părăsindu-mi şi braţul. Mă priveşte atât de uimită, înfricoşată — aşicum întrebarea mea ar presupune un secret diabolic. O văd cum tremură toată, cum se sbate în ea însăşi, cum caută să iasă dintre vestminte, să se lepede de tot ce-i omenesc, să se înalţe ca o văpae deasupra micimilor.

— Nu mai mă întreba niciodată. Dacă e o taină, îi vei afla mai târziu valoarea — şi-şi continuă drumul cu capul plecat.

Trebue s'o împac, trebue s'o liniştesc. De ce să creadă că fac parte din categoria acelora care o cerşesc, pentrucă amestecă dragostea cu mâncarea. — „Hai să uităm, Alexandra. Noi suntem altfel de oameni. Chiar iubirea ne-ar umili" — dar nu pot să vorbesc nimic. Merg alături de ea tăcut, împins înainte ca de o nălucă. Tot Alexandra vede mai clar. Ea îşi dă seama că adevărul nu stă în cuvinte, ci în spiritele noastre. Urcăm unul lângă altul aleea asfaltată spre biserica metropolitană. O fac fără să ştiu anume de ce. Mă las dus de Alexandra. Deabia la intrare, văd că e deschisă şi înăuntru ard candelabrele cele mari. Intru în urma ei epuizat, săcătuit de orice dorinţă. Niciun preot, niciun pelerin. Doar la răstimpuri de o oră, revine un călugăr să reaprindă alte lumânări. Biserica aceasta rămâne deschisă zi şi noaptea. Nu e o minune deci, că mă văd cu Alexandra între icoane şi sfinţi. Miros de tămâie şi de untdelemn. Dumnezeu ne veghiază nevăzut. Ingenunchem. Toate pornesc dela o înţelegere ocultă a faptelor, dela o comuniune perfectă cu cosmosul. Alexandra crede. Eu până eri nu credeam. Mă înspăimântă toate aceste lumini oblice care pornesc dela sfeşnice, sălăşluesc o clipă pe făpturile firave ale mucenicilor, străbat apoi prin ziduri, înnecându-se în văsduhuri. Mă tem de toate aceste depline armonii (clare şi totuşi inexistente real) care încep dela respiraţiile încete ale lui Iisus şi ale Maicei Domnului. Mă simt prins în cuşcă. Parcă alunec şi mă întunec. Şi totuşi stau îngenunchiat, ascultând pe Alexandra cum murmură o rugăciune. Şi fără să mă dumiresc, fără să am remuşcări, murmur odată cu Alexandra aceeaşi rugăciune, pe care o învăţasem de demult dela mama. E altfel acum. Am senzaţia definitivă a liniştei în trup, acum ştiu ce înseamnă o credinţă, acum mă recuprind în sensul unei minuni bune şi ocrotitoare. Prin Alexandra, îl aflasem pe Dumnezeu.

Era ceasul patru dimineaţa, când ne întorceam din nepământeana pribegie. Zorile ne luminează feţele altfel. O duc pe Alexandra până la poarta şcolii eparhiale, îi prind mâna şi i- o sărut fericit. Inainte de-a închide poarta, Alexandra îmi spune:

— Nu-i aşa că e mai frumoasă iubirea asta?

Inapoi, caut să-mi sugerez culminaţia reală a celor spuse de ea. Poate fi asta o mărturie? Poate fi asta ca un alt semn, ca visul dorit de Alexandra? Pe furiş intru în internat, mai speriat şi mai îndoit decum plecasem. Dece n'a orbecăit puţin locotenentul Timofti prin mine, să afle adevărul? Dacă s'ar fi străduit să înţeleagă măcar (şi doar i m'am spovedit), nu mi-ar fi cauzat o eliminare de două săptămâni. Fugisem din şcoală cu Alexandra pentru altă existenţă, pentru altă contemplaţie. Pledoaria, nici preotul care se afla în consiliu n'a înţeles-o.

Urmează un gol. Toate semnele stau nepătrunse şi zăvorite. Vacanţa aceea, dictată impunător şi protocolar de şeful comisiei de disciplină, am făcut-o la Ploeşti, în mansarda prietenului Leonid Secreteanu. Vizite la Radu Cosmin, la I. A. Basarabescu, o cunosc pe Cireşica (fata maestrului) îmi trimite o scrisoare de curaj poetul petroliferelor Constantin Stelian, zăpadă pe bulevardul oraşului republican, vin, tutun, vagabondaje lirice şi din nou lângă sufletul clasei a opta.

Acum înţeleg dece nu mai pot renunţa la întâmplările de atunci. Intr'adevăr sunt cam desorientate, prea învălmăşite. In tot timpul acela, acţiunile mele întruchipau numai cerinţele absolute de a mă şti în apropierea Alexandrei. Incercam cu o spaimă mândră orice tentativă în acest sens. Aşa am iubit întotdeauna. Numai pentru extazul pe care ţi-l acordă imaginea unei femei. O obligam adesea pe Alexandra să sufere, să trăiască împăienjenită orice fapt. Ştiam că astfel personific o disperare care se cerea esenţializată. Doamne, într'adevăr o iubeam? De îndată ce între noi nu s'au petrecut niciodată cuvenitele protocoluri ale dragostei, n'am sărutat-o, nu i-am scris un cuvânt, de îndată ce noi

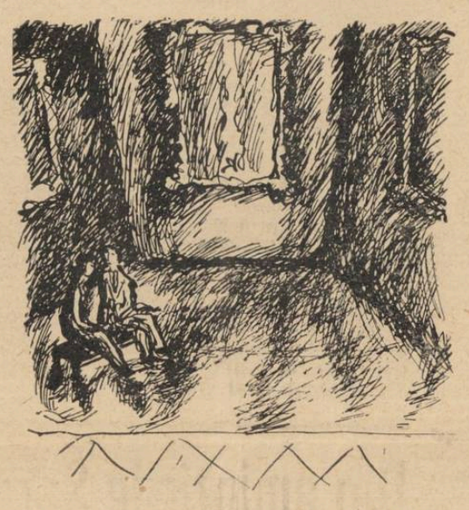

am mers mereu alături de teatralele scene amoroase, dece să cred c'o iubeam? Era însă o dramă obscură. Amândoi am crezut că e iubirea cea mare, dar pe amândoi ne-a înşelat tinereţea.

— Nu-i aşa că-i mai frumoasă iubirea asta?

De zeci de ori am retrăit spectacolul pur din biserica metropolitană. Am căutat să-i preţuesc mai cert adevărul etern, am căutat să continui până la epuizare toată auroreala lui revelaţie. Dar în umbra spiritelor noastre, se ridica întotdeauna umbra unei cumplite suferinţe.

Nu mai ştiu în ce lună şi în ce zi a fost. Am surprins-o pe Alexandra în îmbrăţişarea trudnică a celui mai superficial coleg. Un fel de cocoşat stupid, îngâmfat, sinistru ca înfăţişare şi inteligenţă. Era pare-mi-se şi nepotul unui mitropolit oarecare. Avea pretenţia că mi-e amic. I-am uitat numele; mai ştiu însă că avea ceva de brută şi teroare în el. Cum de i s'a abandonat Alexandra?

— Dece, Alexandra? Tu, care iubeai numai misterul iubirii, şi tu ai căzut?

— M'a luat vântul şi m'a dus spre miază noapte, Lucule!

Era în cuvintele ei ironie şi resemnare. In clipa aceea n'am înţeles nimic. Am plecat scârbit. Aş fi vrut să beau mult, să mă istovesc sau să mă întorc şi să-i scuip. Mi-am dat însă seama c'ar fi fost ridicol. Dealtfel ştiam că e şi o predestinaţie neobişnuită. Toate iubitele mi-au rămas credincioase până la condiţia sigiliilor albe. Acolo au recurs întotdeauna la alţii. Imi vine să râd, satisfacţia e falsă dar concretă. Hei, la dracu cu toate muzele astea mediocre.

Tonea începuse să mă compătimească, Take mă consola. Toată clasa interpreta faptul acesta ca pe o categorică inversare a logicei. Frumosul zeu învins de o reptilă.

Nu-i uram. Mi-erau indiferenţi, străini. In care noapte s'a întâmplat? Oare biserica n'a fost o născocire? Oare fascinaţia Alexandrei nu pornea chiar de la trufia mea? In cele din urmă am crezut că şi suferinţa mea se scurge înapoi, spre încremenire.

Intr'o dimineaţă poşta mi-aduce un plic cu scrisul necunoscut. L-am deschis fără nici o tentaţie. O foaie albă, o poesie:

„Mamă, mamă,
mi-ai şoptit cândva că'n primăvara asta
vei împodobi în alb fereastra,
vei aduce vraci din Goa, ca să-mi dee
sidef polar şi vrajă de femee.

Bogată nu-s, dar vor topi în mine
secretul princiar din Philipine,
şi celor optsprezece ani
seducătorii ochi de curtezani.

Iubitului,
ca să-i topesc în suflet piatra
voiu pune 'n glastre rodii de Sumatra;
voiu şnurui în uşă,
din trandafiri, rozetă jucăuşă,
In calm de seră voiu umbri spre mare
salonul de gheişă visătoare.

Şi vraja de va fi cumva să cheme,
un prinţ avut în desmierdări s'alint,
alcoolului voiu pune de cu vreme
morfinomane cupe de argint
cu crini d'Hollande şi albe chrysanteme"

„Nu e nimeni care să turbure sau să mărească tăcerea unei ruine. Toată lauda ţi se cuvine ţie, o-ânda eu o port acum neresemnată. Par o ruină şi remuşcările sunt aspre. Iubitului ar trebui să-i sărut mâinile, nu să-l cânt într'o poezie. Dar eşti atât de departe! Mă întorc din miază noapte cu frigul şi ceţurile pe umeri, pe frunte ca nişte nimburi îndoliate. Lucule, te aştept să mă erţi. Alexandra".

A fost atât de cutremurătoare clipa aceea. Mi se părea stupid să scrii versuri pentru trecutul mort. Un demon mă încătuşase şi zadarnic mai ceream libertate. Nu m'am dus, am refuzat s'o văd. Venea adesea la şcoală, mă aştepta împietrită pe aceeaşi bancă (papagalul cocoşat rânjea, privindu-mă cum mă sbat între pereţii clasei), ea mă aştepta chinuită, eu rămâneam ascuns. Urîtul ucigător se încuibase în mine. O grea melancolie îmi despletea sufletul şi-l desmăţa în bălţi mirositoare. Zilele treceau aşa cum trec paşii cu lanţuri pe coridoarele unei case cu ferestre zăbrelite. Fervoarea examenului de sfârşit de an mă ameţi. Tezele pentru bacalaureat le-am dat narcotizat şi intoxicat de beţie. Şi în dimineaţa oralului, profesorul Onisifor Ghibu mă întrebă mai întâi dece sunt atât de trist, dece am ochii atât de tainici. Eram la mijlocul seriei şi învârteam între degete fiţuica subiectelor trase la sorţi. I-am răspuns că timpul sarcastic m'a supt, m'a sleit.

— Există vreo legătură între timp şi individ?

— Există, domnule preşedinte. Oamenii deobiceiu trăesc numai între limitele zilei, se consumă numai atât cât aud ceasul mergând. Niciunul nu caută să depăşească mişcarea, scurgerea timpului, niciunul nu îndrăsneşte să fure din ziua cealaltă ceva şi pentru asta din prezent. Le este teamă de „mâine", de viitor. Ei nu pot înţelege că una din nenorocirile destinelor e tocmai viaţa cronometrată.

— Ai încercat vreodată să fugi peste ziua de azi?

— Odată, o singură dată. Iubeam, credeam că e iubirea cea mare şi lăsam mereu în urmă ceasornicul, eram lacom de altă dimineaţă, doream cu pasiune o zi colosală, imensă, o zi nesfârşită pe care toate ceasurile din lume să nu fie în stare s'o măsoare. In clipa în care însă am fost înşelat, mi-am dat seama că toate se întorc înapoi, eu însumi mergeam deandaratelea spre ziua în care m'am născut. E o ursită dramatică şi asta, dar nu e vinovat timpul. „Ea" e vinovată, domnule preşedinte.

Pentru cine isbucniră aplauzele în clipa aceea? Coincidenţa era multiplicată. Sala plină de colegele ei şi colegii mei, eu vorbeam despre ea, ea apăruse chiar atunci în pragul uşii într'o elegantă rochie de voal alb şi cu un splendid buchet de trandafiri roşii în mâini. Aplauzele astfel întâmpinară nota zece trecută de profesorul Ghibu direct cu cerneală în catalog şi mai întâmpinară silueta vaporoasă, muzicală, hieratică a Alexandrei.

In clipa în care comisia s'a ridicat, nu mai eram şcolar, devenisem om. Primii paşi spre viaţă i-am făcut înfometat, însetat, lacom.

— Am venit să mă erţi, Lucule!

— Nu te pot erta.

Am lăsat-o muşcând cu lacrămi un trandafir roşu. Ultima imagine pe care o mai păstrez despre Alexandra. Apoi când mi-am luat cărţile şi valiza, când am închis uşa clasei a opta, mi-am dat seama că las capacul peste un sicriu plin cu suflete. Nu mai aveam dela cine să-mi iau rămas bun. Zidurile mute, oglinzile întunecate, sălile reci. Doar câţiva porumbei roteau ca o pace solemnă peste toate, peste copilăria noastră, peste luminile stinse. Dealungul Alexandrowskaei am mers cu fruntea plecată, aşicum m'aş fi condus singur spre cer. In gară — numai câţiva din cei 36 de cadeţi. Take şi-a luat o sticlă cu alcool şi se înfundă în compartiment. Antoniu Pântea e trist. George Rachieru — galben. Plecăm, ne deslipim încet şi ne depărtăm. Iţi îngheaţă inima, îţi lăcrămează ochii. Ţi-i gura încleştată, dar strigi în tine ca 'ntr'un pustiu. Nimeni nu te-aude, nimănui nu-i eşti drag, nimeni n'o să se jertfească pentru tine în noaptea asta. Trenul, trenul care spintecă timpul, şi timpul care se svârcoleşte în tine. Este a 52-a călătorie cu acelaş tren, pe acelaş drum. Acum ne duce într'adevăr spre viaţă? Coboară unul, coboară altul, am rămas singur.

Aşa m'am exilat în această citadelă haotică şi ilucidă. Ar trebui să mă urăsc şi să mă dispreţuiesc pe mine însumi. Dar cui să-i cer ertare pentru toate rătăcirile adolescenţei mele? Pe cine să-l fac vinovat că m'a depărtat de toţi? Nicolae Niţescu, băiatul popii din Muscel, a căzut cu avionul într'o dimineaţă la Otopeni. Volodea Pozneacov şi-a împroşcat creerii pe pereţi, la Cetatea Albă. Petre Dimitriev a trecut pe sub furcile caudine ale casei din Jilava. Şi mâine se va prăbuşi unul, şi altul şi altul. Dece tocmai noi şi cine e vinovat? Stupidă, banală generaţie de icari halucinaţi!

Aşa sfârşesc toate adolescenţele! Alexandra îmi scrie la 28 Decembrie 1937: „— ... asta poate pentrucă primăvara arzătoare a pădurilor, azi n'o mai purtăm în suflet". Ar trebui deci să ne mai întoarcem odată acolo. Ar fi o impietate dacă într'adevăr ne-am duce să ne rugăm pentru iubitele şi morţii noştri? Te ert, Alexandra. Acum te ert! Vezi, poate pentrucă ne ia mereu timpul înainte. La Chişinău cresc acum alţi copii şi alţi trandafiri. Tu ai avut dreptate. Noi ne întoarcem din miază noapte cu frigul şi ceţurile pe umeri, pe frunte ca nişte nimburi îndoliate. Dar pentru această donquihotească panoramă, trebue să-L ertăm pe Dumnezeu!

1940 **LAURENŢIU FULGA**

In genul lui * * * AUTOBIOGRAFIE

Pe mine m'a făcut maică-mea
Hăi, pe paie
Nu ca pe voi
Şi luna pe cer se sgâlâmbăia bălae
Ca un căţel de usturoi
Maică-mea săraca a gemut
Aşa ca un ţânc, icnit şi slab
Şi-aşa m'am născut
Eu Ion Carîmbă, al poeziei Nabab!
Face-te-ai lună, turtă
Fiindcă pe mine, Ion, cel de opt ani
Foamea cerului a 'nceput
Să mă frigă în burtă
Olliu, dacă ar fi ştiut sătenii
Cu privirea ageră ca săgeata cremenii
Că între ei de-a-buşilea, creşte prunc
Prin ţărînă, mic cât o mână
Prunc de domn, de domn mare
Căruia ciufulite îi vor sta la picioare
Toate versurile,
Toate universurile
Hei, toate cerurile plăvane îi vor mugi
[la picioare
P'ormă pe la doispe' ani mersăi la şcoală
Taica pe capră: Tii boală
In căruţă cu scârţâit de vagmistru
Ne ducem pe Ion să-l facem ministru.
Mă, acolo la oraş
Erau caele albe ca de caş
Şi cocoane, sfinte ca primăverile
Işi zornăiau pe braţe brăţările
S'apoi era dascălu Ilie
Care făcea slove ca florile pe hârtie
Şi-o hartă a României colorată
Şi rotundă ca un şold de fată.
Şi-apoi erau înserări albastre
Ca sineala din troacele noastre,
In care mama ne spăla tatii şi mie
Cloarecii pentru sărbătoarea lui Sfântu Ilie.

Proprietăreasa mea
Avea un gât ca lebăda
S'apoi, pe la paispe' ani
Eram cel mai şmecher dintre golani
Ciupeam de pulpă servitoarele
Plimbându-mă pe străzi braţ la braţ
[cu soarele
Hei, eu m'am născut într'o zi mare
Şi mi-a fost dat să cad totdeauna 'n picioare
P'ormă, de, mă oţărîi şi eu
De spusăi întâi de Paşti şi Dumnezeu
Fiindcă eu, măria mea, Ion Carîmbă
(Facă-mi-s'ar viaţa sucită şi strâmbă
Dacă mint),
Purtam în mine o comoară, sunătoare
Ca bănuţii de argint,
Numai vorbe una şi una
Frumoase şi rotofee
Ca garoafele vlăjganilor la cheutoare.
Eu, taică-meu cu taica lui taică-meu
Şi tot neamul de flămânzi,
Daţi dracului, deşi la port mieroşi şi blânzi.
Aveam ceva de împărţit cu Dumnezeu!
Când va fi fost să chiuim odată
Toţi îngerii face-mi-s'or la picioare roată
Şi ne-or lega obielele,
Trece-i-or toate năduşelele —

Hei, şaizeci de principese, toate cucoane,
La optsprezece ani îmi ascuţeau creioane
Să tot scriu, să tot scriu
Hi-re-aş al dracului să hiu,
P'ormă pe un petecuţ de gazetă
Cât un bilet
Iată, mă văzui din cap până'n opinci vedetă
Mare poet.

Aveam opts'pe ani
Şi'n iarna aia câştigai mulţi bani
Apoi la douăzeci, în sat, printre pitelci
Aflai o fată cu braţele firave şi albe
Cum îs cornişele la melci.
Era săracă, dar salbe-i făceau
Toate stelele când luminau bătătura
Şi de mirare căscam amândoi gura!
Fiindcă eu şi Solomia
Ne cununasem de mici cu poezia.

Măi, dar uneori tristeţile rupeau din mine
[cum şoarecii
Ii rodeau lui taica, peste noapte, cloarecii —
Şi, morţii, iată, deodată, desgolită
[îi arătam faţa.
Cum taica-şi arăta spatele dimineaţa...
Cerul ca o scrisoare 'mpăturată
Atârna — problemă nedescifrată
Peste capul meu — ce folos
Că stelele zornăiau aşa frumos.
Hei, tristeţile, tristeţile,
Ani treizeci de ninsori,
Imi zornăiau la poartă 'n toate dimineţile
Ca nişte perceptori.

P'ormă iubii o fată dela oraş,
Avea părul creţ ca un papuaş
Şi ochii doi trandafiri îmbobociţi,
Obrajii ei crini d'auriţi.
Şi nici degetul nu-mi venea să-l pun
Pe gâtul ei cu miros de tutun de cel bun...
Călărea, muică-mea, un armăsar
Cu copide de jar!
Era fată de neam, mirosea a odicolon.
Hei, într'o zi mi-a răpit-o un alt amazon
Şi de-atunci cu inima ceţoasă
Am dat un picior dragostei
Şi mi-am instalat poezia pe masă...
Pentru totdeauna, mireasă...

P'ormă timpul trecu, trecu
Ba pe catalige, ba prin noroi,
Cum treceau ţăranii 'n sat la noi
Eu devenii o cultivată momâie,
Nopţi întregi citeam slove de tuciu
Sub lampa galbenă ca de lămâie
Să-mi dau creerul, ca cizmele, cu luciu.
Dar tot nu mă las bătut
Eu sunt, măi, din opincă, din lut,
Maică-mea m'a făcut ca pe mânji în fân
Aş vrea să văd şi eu cine mi-ar hi stăpân!
Sunt dat dracului, ambiţios,
Nu-mi place să le fiu altora mai prejos.
Că ăla scrie, mâzgâleşte hârtie
Ce-mi pasă mie!
Eu scriu cu stânci, cu ploi, cu fulgere,
[ce ştiţi voi
Cum vine Ilie în primăvară de culcă 'ntr'o
[clipă
Ţarina plină cu păpuşoi
După mine-i potop — că eu vin
In târgul poeziei cu talent peşin.

Aşa scriu eu —
Şi d'aia mă protejează Dumnezeu
Fiindcă el, în cerescu-i răzvan
Işi mână caii ca un ţăran.
Hi gloabă, ceais slăbătură,
Ii scapără roţile printre stele,
Ca potcoavele murgilor lui taica în bătătură.

Tii, când m'oi întoarce în sat, într'o dimineaţă
M'o primi notarul, primarul şi cu fruntaşii 'n
[piaţă
Şi-or să-mi dea de mâncare
Pe-o tavă cu tricolor, pâine şi sare.
Primarul, intimidat, va grohăi ca un urs,
Un discurs de bun sosit
Şi eu iarăşi îi voi ţine un discurs
Cu versuri, ca o catrinţă, tivit...
Şi fetele şi-or da coate şi le-o trece somnu
Fiindc'a venit domnu
Şi privirea lor, otrăvită, ca de brusture
Până'n răzunchi o să mă usture.
M'or lătra câinii amintirilor,
Ca noaptea, crucile cimitirelor.

Iar So'omia nu va fi între cei din sat,
Fiindcă-i lehuză.
S'a măritat cu Nicolae Corbu, fruntaş,
[concentrat,
A'mbătrânit ca prunii dela poarta casei
[noastre,
I s'au stins privirile ca apele albastre
Şi bujorii surâsului pe buză.

BELZEBUTII

VIAȚA DE DINCOLO DE RAMPĂ

Cronica dramatică

Teatrul Regina Maria

„PAPA SE LUSTRUEȘTE", PIESA IN TREI ACTE ȘI UN PROLOG DE SPIROS MELAS

Aplauzele cari au întâmpinat această ultimă premieră a Teatrului Regina Maria ne-au făcut să nădăjduim, o clipă, în reabilitarea publicului bucureștean cu gustul atrofiat de prea multele comedioare occidentale „prelucrate" care i s'au oferit în ultimul timp.

Directorii de teatru n'au încercat prin nimic să ofere adormitului public bucureștean vreo piesă deosebită de acel veteran „Șoarece de biserică".

De astă dată însă, domnul V. Maximilian ne prezintă o piesă în care autorul, vechiu meșter în mânuirea conflictelor dramatice, se hotărăște să rezolve o „problemă balcanică", mult mai aproape deci de publicul nostru decât toate comedioarele cari nu dau nimic de gândit dar „aduc bani la cassă".

Cred că nici domnul Spiros Melas nu pretinde că tema piesei sale este prea originală. Povestea fiului care a învățat „prin străinătăți" și se întoarce vorbind o limbă necunoscută de părinți e veche de zeci de ani.

A fost cândva un venerabil bard, care se numea Vasile Alecsandri și care a scris o comedie, pe nume „Iorgu dela Sadagura".

Și s'a mai jucat la noi — e drept că sunt com mulți ani de atunci — o piesă ce se numea „Titanic-Vals" și în care autorul își cam bătea joc de toți parveniții secolului nostru.

Dar să trecem la piesa domnului Spiros Mellas.

Dânsul are o cu totul altă părere decât câțiva din autorii noștri dramatici.

Nu găsește tema perimată. „Papa" este un biet cârciumar cu sufletul cinstit și cu „teorii învechite".

„Le fils" este un demn reprezentant al tinerei generații care acționează repede, **în treizeci de secunde.** Fiul vrea să-și lustruiască tatăl. Tatăl nu se opune fiindcă totul este pentru binele fiului. Și totuși tatăl va fi acela care va câștiga partida.

Nu știu dacă se poate vedea din aceste câteva cuvinte „nota balcanică" a piesei. Mai sunt necesare câteva exemple:

Momentul culminant al piesei este, după noi acela în care o jună și sclifosită reprezentantă a „bunei societăți" din Atena îl sfătuește pe cârciumar să ridice ochii în sus, visător, atunci când e vorba despre occident și să strâmbe din nas când se spune ceva despre Balcani.

Tot miezul satiric al piesei este cuprins în aceste câteva cuvinte.

Parveniții, de asemenea nu se vor împăca niciodată cu icoana din camera cârciumarului, cu icoana unui „fiu de dulgher".

E aceasta una din cele mai puternice scene ale piesei, și era nevoie, într'adevăr de mult curaj, pentruca ea să fie prezentată.

Ceeace, însă, nu pricepem, este prezența în piesă, a unor momente inutile și în acelaș timp, de o vulgaritate periferica. Autorul se putea ușor dispensa de câteva scene care amuză în primul moment, dar care nu pot decât sa lase, mai pe urmă, o impresie din cele mai penibile.

Piesa ne-a mai prilejuit marea bucurie de a-l vedea pe excelentul Maximilian, într'un rol mare pe care el l-a ridicat la adevărate culmi.

Premiera din prima zi de Paști a Teatrului Regina Maria, a fost „o piesă pentru Maximilian", o piesă în care „marele Max" a realizat tot ce autorul i-a cerut.

Dar, cum într'o salată de fructe, în afară de ananas mai e nevoe și de alte fructe cari n'au alt rol decât să scoată în relief gustul delicos al ananasului, tot așa și în piesa d-lui Spiros Melas au trebuit să apară și alți interpreți. Aceștia au fost: Al. Finți, care a găsit accente juste în — o să ghiciți — rolul băiatului, Petru Nove, apărând și el într'un rol în care s'a specializat: un escroc sentimental, domnișoara Tantzi Căpățână, surprinzător de bine într'un rol deosebit de acelea în care a apărut până acum, domnișoara Flory Cârbuneanu, precum și doamnele Silvia Colberti, Gaby Antoniu, Florence Lupescu și domnii G. Costescu, Mihuță, Musceleanu, Mugur, Voinescu, Iliescu... și alții.

O remarcă, pentru a sfârși: este foarte amuzantă, dând în același timp de gândit, părerea pe care și-a făcut-o autorul despre țara noastră: „o țară cu petrol și din care se întorc strămții cu milioane". Am reprodus o republică din piesă.

INTERIM

Cultura actorului

Se menține încă în lumea teatrului erezia după care un actor trebue să fie neapărat un hibrid nascut din încrucișarea unui papagal cu o maimuță. Adică actorul să spună pe din afară (și cu talent, vai) ceva ce nu prea înțelege și să imite în mișcări diverși oameni (un bătrân, un tânăr, un schiop, un ciung sau, în tragedie, un orb).

De ce oamenii au avut întotdeauna înclinația de a imita diverse animale? Actorului i-au fost rezervate, trebue s'o recunoaștem, animalele cele mai interesante: papagalul cel cu oarecare glas de om și maimuța caricatura omului. Prin aceasta se recunoaște un lucru foarte important: că actorul operează, ca să zicem așa, în cultură, deoarece papagalul și maimuța sunt cele mai culte animale (și ca probă că maimuța l-a cetit pe Darwin, este că încetând să evolueze n'a mai devenit om, ci a rămas maimuță). Culte, însă în felul lor, cum pot fi papagalul și maimuța. Și actorul, este fără să vrea, cult, pentrucă știe atâtea lucruri pe din afară, dar în loc să fie cult așa cum trebue să fie actorul, e abia cum se arată a fi papagalul și maimuța. Sunt ei vinovați de acest lucru? Oarecum da, însă vinovații mari sunt cei cari fac selecția oamenilor celor mai apți de a deveni papagali și maimuțe, dându-le după aceea toată educația necesara pentru a scoate din ei, papagali și maimuțe perfecte.

Dar, mă rog, ne vom întreba cu toții, cum s'a ajuns la această nenorocire?

Explicația este cât se poate de simplă: teatrul, la noi, a ieșit de mult din sfera culturii. Teatrul este acum distracție și trebue să recunoaștem, papagalii și maimuțele ne distrează de minune. Și e normal să ne distreze mai mult, când apar deghizați în oameni.

Este adevărat că distracția într'o societate fără răspundere și fără idealuri este necesară ca și pâinea. O știm asta din istorie, unde se vorbește despre niște vremi când prin pâine și jocuri de circ se putea face orice cu un imperiu.

Simpla constatare a unui fapt nu este însă de ajuns pentru schimbarea lui în vreun fel. Cu alte cuvinte cum putem face iar din actori oameni?

In primul rând din adaptarea teatrului la nevoile reale din prezena carora suferă omul de azi.

Deoarece nu traim vremuri decadente ci de răsturnare pentru o noua așezare morala a lumii, are nevoe de ceva mai mult decât de o distracție, de o continuă confirmare a posibilităților lui de om, adică ființă creatoare. Papagalii și maimuțele imită oameni, dar nu creează nimic, pentruca nu au originalitate. In clipa cand actorul se va hotari sa aibă originalitate, adica sa devina om va deveni factor de cultura cu un destin creator in aceasta lume.

Pentru asta intre altele actorul trebue sa invețe. Ce să învețe? Foarte multe lucruri. Istorie, poesie, plastică, anatomie, în afara de ceeace se refera cu strictețe, la meserie. Este inadmisibil ca in acest veac un oarecare să fie aruncat pe scenă, pentru simplul motiv că are nasul mare și face lumea să radă.

Trebue să se știe odată pentru totdeauna că în cultură nu se poate opera cu altceva decât tot cu cultură.

Ne rămâne ca în viitor să fixăm locul teatrului în cultură.

AGATHON

Gladiatori și actori

Caragiale trăește...

de GHEORGHE SOARE

In Vinerea Mare a avut loc „Adunarea Generală" a artiștilor dramatici și lirici, eveniment cade se întâmplă din trei în trei ani.

Calmul slujitorilor cuvântului a ținut până în momentul constituirii biuroului, adică până a nu fi început dezbaterile.

După uzul adunărilor generale precedente, d. Soare Z. Soare urma să prezideze biuroul însărcinat cu conducerea dezbaterilor.

S'a întâmplat însă un fapt pe cât de neprevăzut pe atât de regretabil.

D. Soare Z. Soare fusese propus „oral" de către câțiva camarazi urmând ca adunarea să primească ori să respingă președinția d-sale.

Suverană, onorata adunare a respins-o...

Nu știm cui trebue să-i recunoaștem meritul regisării scenii, care l-a făcut pe d. Soare Z. Soare să plece din adunare. Protestele au fost atât de vehemente, încât retragerea d-lui Soare Z. Soare a fost urmată de altele, nu mai puțin strategice. Au plecat surprinși și indignați tocmai camarazii cari prin prezența și cuvântul lor puteau să aducă în dezbateri superioritatea ținutei unei adunări de intelectuali.

Cu obiectivitatea cu care am privit toate acțiunile artistice, cari au fost examinate în coloanele „Universului Literar" vom încerca să dăm și de rostul acestei suspecte și ingrijorătoare porniri a onorașilor membri ai Sindicatului artiștilor dramatici și lirici.

Sunt câțiva ani de când în această asociație de breaslă au fost chemați, alături de artiștii calificați ai teatrelor de stat și particulare, camarazii pe cari pregătirea, nevoile ori împrejurările îi fac să profeseze în condiții nu tocmai superioare.

Fie că acești „artiști" joacă pe butoae ori pe mese prin berării, fie că joacă plătiți de patron, ori de clienți, fie că joacă la fracuri ori în nădragi cu crețuri, Sindicatul i-a primit cu toată dragostea și camaraderia.

In casa și familia lor artiștii n'au înțeles să se privească decât camarădereste.

Este în această frumoasă înțelegere cea mai aleasă calitate a slujitorilor scenei.

Pe lângă artiștii de prin circuri, varieteuri și localurile „cu distracții", Sindicatul a primit printre membrii lui și pe muncitorii din spatele scenei.

Oamenii cari toată viața clădesc și surpă cu brațele palatele din fața spectatorului, pentruca în locul lor să ridice alte minuni din pânză, șipci și vopsele, sunt colaboratorii și prietenii artistului.

In spiritul unor atari considerații, s'a făcut apropierea dintre toți cari muncesc pe scenă ori dincolo de ea.

Iată pentruce, acești oameni ar fi trebuit să priceapă că odată cu buetinul de vot sunt datorii să respecte oamenii, dacă nu camarazii.

E drept că acea brutală și stupidă manevră nu s'a produs din partea personalului artistic și tehnic cunoscut, ci din partea unei adunături de care condeiul nu se apropie decât pentru a feri de aci înainte pe orice artist, de vecinătatea ei; chit că sunt ori nu membri ai Sindicatului.

Credem că rezultatul votului n'ar fi schimbat prea mult din alcătuirea comitetului, dacă organizatorii ar fi renunțat la concursul acelei penibile figurații periferice.

Dacă gloata aceia ar fi venit cu clondirul de băutură și cu reteveiul, tabloul ar fi fost măreț.

O corespondență a acelei scene am găsi-o poate în câteva momente din actul trei din „Scrisoarea pierdută" a lui Caragiale.

O neertată greșală au făcut deci organizatorii cari au recurs la sistemul decedatelor lupte politice.

In treacăt, mi-am aruncat ochii pe tabloul plin cu semnăturile onorașilor membri participanți...

Alături de distincția câtorva semnături ale fruntașilor teatrului românesc, mocirla unui scris înfiorător.

Puțină generozitate n'ar fi stricat; pentru păstrarea virginității peisajului caligrafic, s'ar fi putut îngădui acestor onorați membri să pună degetul, ori pecetea.

Recunoscând deci valoarea și eficacitatea intervenției blocului de alegători tarifați, să lăsăm organizatorilor satisfacția de a se fi ales și fără concursul camarazilor de teatru.

Fără a-i impresiona, plecarea d-lui Soare Z. Soare, protestele d-nei Maria Filotti și retragerea din arenă a multor actori, electorii au rămas pe teren pentru a obține ceea ce prin merite e îndoelnic să mai poată dobândi.

Repetăm, rezultatele alegerilor ar fi fost poate aceleași dacă s'ar fi procedat cu omenie. Chiar dacă la conducere ar mai fi pătruns încă două, trei elemente noui, ar fi fost spre binele și păstrarea prestigiului Sindicatului.

A făcut o impresie penibilă, circulația unor bilețele suspecte, pe cari erau imprimate numele candidaților.

Refuzăm să credem că d-nii Gheorghe Timică, Constantin Tănase, Ion Manolescu, Nicolae Soreanu, Ion Talianu și d-nele Marietta Sadova și Lily Popovici și-au dat agrementul pentru utilizarea acestui sistem de propagandă prea puțin artistică.

Aceste frumoase forțe morale n'aveau nevoie nici de sprijinul fițuicelor, nici de silnica zestre electorală.

Luați la repezeală, bieții oameni au votat și ei lista la rând. Când au aflat că mai sunt și alți candidați, era prea târziu, buletinele erau completate.

Au curs în urmă zeci de buletine scrise cu aceiași cerneală, poate de aceiași mână, cu aceiași ordine a candidaților.

Pentruce s'o fi recurs la atari păcătoase măsuri de prevedere, nu e greu de răspuns.

Părerea de rău, că actualul comitet al Sindicatului Artiștilor Dramatici și Lirici nu este expresia voinței și adevăratului suflet actoricesc, va atârna greu în cei trei ani de muncă și pentru aleși și pentru alegători.

Timp de trei ani, actualii conducători exercitându-și mandatul lor vor avea de luptat cu multe și felurite greutăți.

Conducătorii casei și intereselor artiștilor dramatici și lirici sunt d-nii Ion Livescu, Nae Simionescu, Constantin Tănase, Ion Talianu, Tuchi Gheorghiu, Panait Cotescu, Gheorghe Timică, Ion Manolescu, Gheorghe Ciprian, Vasile Cretoiu, d-na Marietta Sadova și d. Ladislau Grof (reprezentant al artiștilor minoritari).

In mâna, vrerea, priceperea și sufletul celor doisprezece aleși stau interesele unei bresle de aproape cinci mii de membri.

Pentru a nu se da o interpretare greșită rândurilor de față, vom preciza că noul comitet e tot cel vechiu; au pătruns în el numai doi membri noui: d. Gheorghe Ciprian și Vasile Cretoiu.

Deși absenți din „Adunarea generală" d-nii C. Tănase I. Manolescu, I. Talianu, Gh. Timică și d-na Maretta Sadova au fost aleși cu frumoasă majoritate de voturi.

Faptul e semnificativ; domniile lor putându-se bizui oricând pe încrederea camarazilor.

Iată pentruce credem că reputația acestui bloc de forțe morale a slujit numai unui sfert din vechiul comitet.

Manevră pe cât de abil concepută, pe atât de perfid și brutal realizată.

Reîntors dintr'un turneu de conferințe asupra „Artei de a vorbi și de a tăcea" d. profesor Ion Livescu a depus după alegeri, o listă cu câteva sute de nume. D-sa a ținut să mărturisească adunării generale că n'a făcut uz de aceste agremente scrise, ci a lăsat alegătorilor dreptul și libertatea de a-și indica conducătorii...

Artistul, profesorul și scriitorul Ion Livescu este nu numai luptător și animator, este mai ales un caracter.

Iată pentruce încercatul spadasin al replicei, odată cu angajamentul, ce și-a luat, de a realiza o casă de pensii pentru artiștii și personalul teatrelor particulare, ar fi trebuit să asigure onoratei instituții, integritatea morală pe care a moștenit-o dela înaintași.

Se pare că actorii calificați — și sunt destul de numeroși — țin la reputația lor, care nu le poate fi sporită cu lestul elitei periferice.

Și elita artistică nu dă procură; ea se prezintă singură în instanță.

La adunarea generală a artiștilor s'au prezentat gladiatori, șefi de galerie și oameni de casă.

Puținii actori cari s'au sacrificat, rămânând până la parastas, au făcut-o pentru a ilustra perioada de incubație a virusului desagregării morale, în sufletul unei instituții creată și stimată numai de adevărații artiști.

V. CREȚOIU
interpretează cu mult succes rolul principal în piesa „Imbrăcați pe cei goi" la „Teatrul Ligii Culturale".

Din amintirile Sarei Bernhardt

— Care-i cel mai refractar popor versului francez —

de ADRIANA KISELEFF

Pentru toate popoarele din lume, Sarah Bernhardt a avut câte un cuvânt de atenție și de delicateță. Pentru unul singur însă, mai puțin.

Turneele întreprinse în toate țările din lume, variațiile de rasă, de cultură și civilizație, întâmpinate la fiecare din popoare, a făcut-o să desprindă cu ușurință care-i adevăratul popor de teatru de cel care nu-i, care-i cel mai select, căruia nu-i scapă frumusețea și finețea limbii franceze — sau care înțelege mai puțin măreția versului alexandrin...

In afară de poporul italian, care-i cel mai greu de câștigat, cel mai refractar față de versul sublim, alexandrin, toate celelalte popoare iubesc — unele până la adorare — poezia franceză.

Când Sarah Bernhardt, s'a dus să joace pentru prima oară în Italia, după ce a dat o reprezentație de gală la Roma, a trecut la Milano. Își alcătuise, pentru acest turneu, un program cu tot ce putea avea mai frumos, mai distins, mai de gust teatrul clasic francez. Făcuse o alegere, bineînțeles, gândindu-se la spiritele delicate și pur literare. Publicul italian o aștepta cu vădită curiozitate, dar și cu nemărturisită răceală. Sala era arhiplină. Cortina s'a ridicat în fața unor spirite închise, reținute. Fedra și Hernani sunt ascultate cu binevoitoare atenție, fără pasiune, fără entuziasm. In unul din antracte, Sarah Bernhardt, este întâmpinată de unul din cei mai mari scriitori politici și oratori italieni, cu următoarele cuvinte:

— *„Dar, vă rog, cine a fost nebunul care a făcut acest program? Italienii nu pot suferi versurile voastre greoaie și pompoase cari dau tot timpul impresia că trag după ele „des charettes vides de poésie". Sper că ultima piesă nu va mai fi în versuri!?"*

In timp ce marele orator alerga satisfăcut să anunțe publicul, Sarah Bernhardt, își îmbrăcă în grabă mantoul, pălăria, cerând repede o trăsură.

La ieșirea din teatru, impresarul n'o recunoscu. Avea gândurile pierdute în rețeaua unui vis frumos. Făcuse cea mai formidabilă rețetă.

Peste zece minute însă, o mulțime imensă care urla, umplu strada din fața hotelului unde se refugiase Sarah! Impresarul era galben și plângea ca un copil, în timp ce Sarah împietrită de cinismul italianului, încerca să adoarmă legănată în urletele și strigătele de afară. Banii au fost restituiți, bineînțeles.

A doua zi de dimineață a părăsit orașul, într'o trăsură, escortată de o trupă de soldați înarmați și de mulțimea care nu renunțase încă... la spectacol!

După această delicată întâmplare, Sarah Bernhard, n'a mai intrat în Italia, decât după 25 de ani, în urma unei adrese semnată de peste 5000 de personalități, prin care era rugată să joace la Milano. Sarah, primi cu o condiție: prima reprezentație să fie „Fedra"!...

Și în felul acesta... Sarah Bernhardt, dădu satisfacție poeziei franceze!

Erată

In articolul d-lui Victor Popescu, *„Motivul creștin în pictura Renașterii"*, apărut în nr. de Paște al revistei noastre, s'au strecurat câteva greșeli de tipar. Vom semnala pe cele mai supărătoare, cu rugămintea să se citească precum urmează: In pag. I, col. II, rândul 55 *vitralii* în loc de „vitraliuri"; idem rândul 61 *Roger* în loc de Rogier; pag. 8, col. I, rândul 21 *cu adevărat Dumnezeirea* în loc de „în adevărat Dumnezeire"; idem, rândul 49, *acțiunea* în loc de acțiune; idem, rândul 62, *stricta interpretare*, în loc de „stricta interpreare"; idem, col. II, rândul 6 *coloristice* în loc de colonistice; idem, rândul 22, *cunoscute* în loc de cunoscută; idem, col. III, rândul 27, *Iudeea* în loc de Suedia.

★

Poezia intitulată *„Plecarea"*, apărută în precedentul nostru număr, a apărut din greșală semnată de d. Ștefan Stănescu, ea aparținând d-lui Aurel Chirescu.

CINEMA

CARLTON: Cavalcada Hollywoodului.

Domnul spectator care pretinde mereu progrese în arta cinematografică este rugat să se ducă să vadă filmul dela Carlton. Acolo va vedea dânsul de unde au pornit cinematografiștii pentru ca să ajungă la apogeul ce se numește: „film vorbitor" și în ultimul timp: „film colorat".

Bineînțeles, domnul spectator strâmbă din nas în fața „dramelor" și „comediilor" ce se realizau, acum douăzeci de ani, în cinematograf.

„Srașnic lucru și civilizația asta. Departe am mai ajuns, dom'le" va exclama dânsul cu candoare.

E drept, nu-i prea înțelege domnul spectator pe acei „nebuni" cari își cheltuiau banii și energia, pentruca să găsească un „gag" nou, o vedetă nouă.

O întâmplare a provocat o epocă nouă în cinematograf: epoca plăcintelor cu cremă primite în obraz de bietul actor.

Se făceau și în vremea aceea „gafe" în cinematograf. Omul care n'a vrut să-l angajeze pe Rin Tin Tin, era privit cu dispreț... Și astfel se făcea pe atunci cinematograf.

Pentrucă această „cavalcadă" aparține trecutului, filmul a fost realizat în tehnicolor, încă un prilej pentruca spectatorul să-și dea seama de progresele realizate în cinematograf... Și totuși... Există întotdeauna un: „...și totuși...". Ne sunt prezentate, în timpul filmului, două comedioare mute.

Lumea râde, parcă mai cu multă poftă la acele „gag"-uri învechite, decât la „gag"-urile moderne ale filmului. Nu e un fenomen prea îmbucurător. Suntem curioși cum ar reacționa publicul în fața unei lungi comedii vechi.

In film, pe lângă Alice Faye și Don Ameche, apare și Buster Keaton. Nu vă spune nimic numele lui. Vezi, bătrâne Malec? Publicul e cam nerecunoscător cu voi, actorii de cinematograf.

TRIANON: Zenobia.

Nu ni l-am fi închipuit niciodată pe Oliver Hardy (Bran) într'un rol uman. Americanii au realizat și minunea asta. L-au despărțit de veșnicul lui partener, Stan Laurel, și au realizat un film în care nu se sparge nicio farfurie. Și aceasta, cu toate că apare în film un coșcogeamitea elefant, care ar putea să spargă multe lucruri.

Partenerul lui Bran este în acest film un vechiu actor, Harry Landon, care are un haz special în întreg jocul său.

Dar lumea îl vrea pe Stan lângă Bran. Așa că poate, formula n'o să prindă. „Zenobia" rămâne, însă un film superior multor alte comedii cu Stan și Bran.

TRAIAN LALESCU

GAME

A apărut zilele acestea o elegantă plachetă intitulată simplu: „Game" și cuprinzând poemele a 12 foarte tineri poeți.

Nu este vorba de o nouă grupare literară. 12 tineri talentați și-au publicat poemele între aceleași scoarțe de carte. Data viitoare vor fi, poate, alții. De astă dată am întâlnit în paginile plachetei numele mai mult sau mai puțin cunoscute a d-lor Bivolaru, Cobzaliu, Lucian Dumitrescu, Druțu, Eovescu, Gavriliu, Lalescu, Lăzărescu, D. Missir, C. Pâlea, Paul Simion, D. Stelaru și alții. In cele mai multe dintre paginile caetului, am întâlnit poezii adevărate și bucuria noastră a fost cu atât mai mare cu cât ea era legată de nume nu prea cunoscute.

Tânărul sculptor Velicu, căruia i se datorește apariția acestor „Game", merită să fie de două ori felicitat: pentru forma irepros abilă a caetului, cât și pentru lipsa totală din plachetă a autoaudelor și a promisiunilor pentru viitor.

Discreția este destul de rară la obișnuitele grupări literare.

Erată

In articolul d-lui Victor Popescu, *„Motivul creștin în pictura Renașterii"*, apărut în nr. de Paște al revistei noastre, s'au strecurat câteva greșeli de tipar. Vom semnala pe cele mai supărătoare, cu rugămintea să se citească precum urmează: In pag. I, col. II, rândul 55 *vitralii* în loc de „vitraliuri"; idem rândul 61 *Roger* în loc de Rogier; pag. 8, col. I, rândul 21 *cu adevărat Dumnezeirea* în loc de „în adevărat Dumnezeire"; idem, rândul 49, *acțiunea* în loc de acțiune; idem, rândul 62, *stricta interpretare*, în loc de „stricta interpreare"; idem, col. II, rândul 6 *coloristice* în loc de colonistice; idem, rândul 22, *cunoscute* în loc de cunoscută; idem, col. III, rândul 27, *Iudeea* în loc de Suedia.

★

Poezia intitulată *„Plecarea"*, apărută în precedentul nostru număr, a apărut din greșală semnată de d. Ștefan Stănescu, ea aparținând d-lui Aurel Chirescu.

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

ORCHESTRA DE CAMERA DIN COLONIA. — Un nou exemplu de desăvârșită organizare de ansamblu ne-a adus, reeditând cu succes pe acela dat anii trecuți de „Filarmonica din Berlin", orchestra de cameră din Colonia. Aceeaș contopire dusă până la sfârșit, a elementelor componente. Aceeaș armonie colectivă, aceeaș lapidară uniformizare a atacului, a fisionomiei frazărilor, a emisiunei, a accentului, inflexiunilor expresive și culorilor.

Și, în acelaș timp, aceeaș completă rezervare a dreptului, pentru fiecare, de a redeveni solist în momentul necesar, de a găsi libertate de expresiune individuală, elanul și vibrația muzicală proprie.

Am putut observa astfel, în parte, excelența mijloacelor concertante ale violoncelistei prime, ale fiecăruia din deținătorii violinei prime, ale altiștilor, ale contrabasistului, ale secunzilor violoniști, deci a fiecăruia din cei aflați în acest pâlc instrumental atât de capabil, atât de consecvent și de trainic pregătit.

Dirijorul, d. E. Kraack, este un muzician de foarte sigur aport. Este animat și de promptă și precisă indicațiune, fermitate ritmică, contact permanent cu rezultatele muzicale obținute și de aci, posibilitatea punerei în concordanță imediată a elementului obținut cu cel ce îi urmează, remarcabilă înțelegere stilistică, au caracterizat pe dirijor, cu consecințe din cele mai alese în lungul programului executat, deosebit de plin și de felurit.

Fie în ținută de prezentare și reculeasă redare expresivă, fie în colorit și sugestive evocări, fie în bravură instrumentală, în special impresionantă în „Moto perpetuo" de Paganini, orchestra din Colonia a obținut numai succese, recomandându-se drept un mic aparat orchestral cronometric în punctualitate și valoros în muzicalitate, de care frumosul oraș de pe Rhin poate fi cu drept cuvânt mândru.

D-na Gisela Derpsch-Kraack, soprană lirică, a interpretat cu deosebită frăgezime de ton și simțire delicată melodii de Mozart și Brahms și cântece populare.

CONCERTUL PIANISTULUI TITO APREA. — Prin accentuată personalitate în interpretare și meșteșug pianistic de înaintată îndemânare, oscilând între efecte de furtunos avânt și minuscule murmure sonore, d. Tito Aprea a dat în întregul d-sale concert impresia că stăpânește claviatura după voie. Jocul d-sale apare însă uneori excesiv, într'unele reținere de mișcări, în căutarea de contraste, făcând prea des apel la limitele extreme ale nuanțelor și folosind prea puțin întinsa gamă de gradații intermediare ale pianului.

Nu este mai puțin adevărat că printr'o vehementă spontaneitate în pornirile de forță și o vădită prezență de simțire proprie în distilările lirice ale pianissimi-lor miniaturale, d. Aprea își expune cu vibrantă convingere resursele pe patetism propriu, de sensibilitate muzicală particulară și în același timp, cu o virtuozitate instrumentală impresionantă.

„Carnavalul" de Schumann, sonata în re major de Clementi, o foarte pianistică și abundent ornamentată suită de Cilea, redată cu mare bravură de concertist, o compoziție proprie remarcabilă, piese de Chopin, Scarlatti, Granados, Liadov au acumulat pentru concertist succese din cele mai vii.

A apărut

S'A SFÂRȘIT PRIMĂVARA

nuvele de **VICTOR POPESCU**

Editura „Cartea Românească"

Literatură, artă, idei...

DOMNUL N. GRASSU

a scos un volum de epigrame (cu o foarte interesantă autocaricatură). Il lăsăm să se recomande singur cititorilor (ca să le facem şi o plăcere care intră în costul revistei).

Cineva spune că are scaun la cap.
Are scaun cât îmi pare
Dar îl văd jos la picioare!
O întrebare — acum se pune :
Unde-i capul lui anume ?
sau alta: *Cineva m'a făcut uituc*
Că sunt uituc îmi spune el!...
Aşa o fi! Ce rău îmi pare!
Eu nu am ţinere de minte
El minte-ar ţine dar nu are.

Dar, volumul domnului Grassu mai are şi unele epigrame ca următoarele : *Unei fardate.*
— Vezi ce bine-i Filofteia
— Care ? Dânsa... sau Pompeia.
sau : *Unei soacre*
Auzi zgomotul acela
Urlet vuet zumzet „Ele"
E vreo nuntă sau vreo moară?
Aşi! e gura soacrei mele
în care (pentrucă suntem în domeniul „pointe"-lor) spiritul d-lui Grassu face o serioasă cură de slăbire. Mai ales inovaţia din rândul al doilea al ultimei epigrame o propunem luării aminte a tinerilor poeţi care cred că o condiţie esenţială a poeziei este rima : este suficient, după cum vedeţi, să puneţi orice cuvânt care vă trece prin minte (publicul în cel mai rău caz, va considera că sunteţi foarte subtili, dacă nu va pricepe).

CITĂM DIN REVISTA „SLOVAR"

care apare la Râmnicu Vâlcea sub conducerea d-nei Elena Zugrăvescu şi a d-lui Paul I. Ştefănescu (No. 2 Aprilie 1940) altă epigramă, semnată de d. Mircea Angelescu :

Unui bas
Sub această piatră grea
Zace basul majestos ;
Coborî atât de jos
Că n'a mai putut „urca".

sau alta, tot de d-sa — şi de un gust tot atât de macabru (ceeace ne face să bănuim că d. M. Ang. e poate în viaţa de toate zilele doctor).

Unui arheolog
Geologul nedormit
Zace în acest mormânt
Coborînd să studieze
La doi metri sub pământ.
Pe când un volum ?

SĂ TRECEM ACUM LA LUCRURI MAI TRISTE

cum ar fi de exemplu o dragoste apusă şi desigur nenorocită, cum e orice dragoste care a trecut — iar acestei dragoste să ne închipuim că i s'a dedicat o carte, că această carte conţine versuri şi că însfârşit aceste versuri nu sunt tocmai versuri (înţelegeţi dv. cam cum „devine cazul"). E cazul cărţii „Versuri pentru Hanya" editată de revista „Lae Chioru" şi semnată de d. George Franga. In prefaţa acestei cărţi, făcută de d. Horia Furtună, ni se spune că d. G. Franga se ocupă şi cu esseurile şi biografiile marilor figuri din trecut. Suntem convinşi că autorul versurilor pentru Hanya e mult mai dotat pentru studiile pomenite mai sus decât pentru poezie. Ca să vedeţi şi dv. :

Sonet
Tristeţea — ghiarele-şi întinde
Şi sufletul mi-l stăpâneşte
La orice gând tristeţea creşte
N'o spui oricui când mă
cuprinde... etc...

(Din păcate d. Franga nu s'a ţinut de cuvânt. Şi pentrucă a spus aceste lucruri „oricui" deci şi nouă, ne-am simţit obligaţi să ne dăm modesta noastră părere).

ALT LUCRU TRIST

pentru... d. Virgil Carianopol, un preţuit colaborator al nostru, este o însemnare apărută în revista Căminul, anul XVI nr. 2, semnată de Părintele Gh. Savin. In această însemnare, Sfinţia Sa Părintele Gh. Savin arată a fi foarte supărat pe d. Virgil Carianopol pentrucă poetul a mărturisit într'o poezie a lui publicată mai de mult în revista noastră că nu crede în nimic altceva decât în adâncul lui şi că lumii întregi numai el îi este Dumnezeu. Înţelegem prea bine supărarea Sfinţiei Sale Părintele Gh. Savin, credem însă că în toate cele pomenite mai sus nu e altceva decât o mică neînţelegere între Sfinţia Sa şi poetul Virgil Carianopol. Il rugăm deci să nu fie prea supărat, fiindcă după cât ştim noi d. Virgil Carianopol crede în Dumnezeu ca orice bun creştin, cât despre faptul că s'ar crede el, Doamne iartă-mă, un fel de stăpân al lumii acesteia, noi nu avem nici o cunoştinţă din convorbirile pe care le-am avut până acum. E altceva la mijloc, şi de aici porneşte neînţelegerea: poeţii în versurile lor spun foarte multe cu privire la Dumnezeu şi la alte lucruri de neatins, acesta este un fapt cunoscut în toată literatura universală, dar care, credem noi, nu prezintă cine ştie ce gravitate — fiindcă omul în general când se apucă să scrie versuri e într'o dispoziţie oarecum ciudată... Suntem însă siguri că Dumnezeu cel dintâi îi iartă, mai ales când au talent (ceeace se mai numeşte în alte cuvinte şi „har divin"). Iar noi oamenii să nu fim „mai catolici decât Papa"...

O SURPRIZĂ PLĂCUTĂ PENTRU NOI

au fost două reviste, apărute fiecare la o margine de ţară, una la răsărit cealaltă la apus.

Cea dintâi este Itinerar, anul III nr. 5 Martie 1940 — număr festiv închinat Soc. Scriit. din Basarabia.

Am găsit în această revistă o literatură de o sobrietate neîntâlnită prea des, sobrietate care este după părerea noastră una din condiţiile esenţiale ale creaţiilor de valoare. Citătm spre exemplificare, poezia *Cină* semnată de d. Bogdan Istru.

Latentele amurguri ne surprind
In jurul ceştilor de lapte, gemeni
Nu-i nici o stea, nici un cuvânt,
prieteni
Tristeţea să ne-o 'nlăture din
gând.
Se urcă edera spre noi pe trepte
Cu aspre legănări, ca într'un
schit
Şi braţul ei, de soare înfrunzit,
Se 'ntinde verde, cadrele să
'ndrepte
Ne răscoleşte păru 'ntr'una
vântul
Golite cestile adorm târziu
Ne sărutăm, nebuni de-atât
pustiu
Şi stăm la sfat cu noaptea şi
pământul.

Frumoasă e şi poezia d-lui George Meniuc : Oseminte. Ne pare rău că nu putem cita mai mult din numărul care se prezintă atât de bine. (O singură observaţie : am fi dorit să lipească fotografiile domnilor poeţi, poezia, credem noi, e un lucru prea grav pentru a mai avea nevoe de asemenea adaosuri care aduc aminte de afişele unor teatre de... revistă).

ALTĂ REVISTĂ

frumos prezentată. este „Luceafărul" numărul de Paşti, apărut zilele acestea în Timişoara. Reţinem o poezie de S. Mioc, alta de P. P. Bellu. Regretăm că nu avem revista la dispoziţie pentru a ne ocupa de ea mai îndeaproape. Ceeace ne rezervăm pentru unul din numerele viitoare.

In orice caz, în concluzie, ţinem să semnalăm că provinciile noastre dela graniţele de Est şi Vest aduc, prin revistele lor atât de bine redactate, un serios aport în mişcarea literară actuală. Este mai ales demnă de reţinut, sobrietatea de stil pe care o prezintă, lucru ce ar putea servi multor scriitori din centru, o foarte binevenită lecţie.

IN ULTIMUL NUMĂR AL REVISTEI Afirmarea din Satu-Mare anul V nr. 3 Martie 1940, apare o traducere din poetul ungur A. Petöfi, datorită d-lui Petre Dulfu, — poezia „Nebunul". Literatura ungară nefiind cunoscută la noi îndeajuns, ne pare rău că spaţiul nu ne îngăduie să reproducem în întregime poezia amintită, care, după părerea noastră, sintetizează toate trăsăturile esenţiale ale spiritului unguresc. Reproducem totuşi o strofă :

Şi'unde mi-au săpat mormânt ?
Intr'al Africei pământ.
Ci din groapă viu mă scoase
O hienă fometoasă.
Astă fiară, doar, sub soare
Mi-a fost binefăcătoare.
Dar eu, după ce scăpai
Şi pe-aceasta o 'nşelai
Coapsa viu a mi-o mânca
Eu... îi dădui inima, —
Care fu aşa de-amară
C'a murit sărmana fiară
Ha, ha, ha...!

Poezia întreagă, de unsprezece strofe, este ţinută la această tensiune şi cu aceeaşi desfăşurare de viziuni apocaliptice. Pentru cei pe care i-ar putea interesa literatura vecinilor noştri, lectura acestei poezii poate fi extrem de interesantă.

PENTRUCĂ AM MERS GEOGRAFIC SPRE NORD-WEST,

ni se pare destul de interesant de reprodus şi acest pasaj din cartea de tinereţe a lui Rilke, „Povestiri din Boemia". O carte aproape slabă, dar care conţine pasagii ca acesta :

— ...„Oamenii aceia [1]) ar trebui să fie mai curând mândri de poporul nostru. Dar crede-mă, ei nu ştiu nimic unii de alţii, nici poporul de ei nici ei de popor. Spune-mi te rog, ce sunt ei, deci? Sunt ei cehi? Priveşte-l pe oricare dintre ei. Karar scrie în ziarele germane despre arta noastră. Şi arta noastră, ce e ea? Cântece cumva cum le-ar putea cânta acest popor cu totul tânăr, sănătos, abea trezit? Povestiri asupra forţei lui, curajului lui, libertăţii lui ? Privelişti din ţara lui? Da? Câtuş de puţin! De asta, acei domni nu ştiu nimic. Ei nu sunt din ziua asta, ca poporul acesta care e în plină copilărie, plin de dorinţi, şi care n'a realizat încă nimic. Ei au fost terminaţi într'o singură noapte. Sunt prea copţi deja. Nu e oare lucrul acesta mult mai comod decât a-şi urma propriului lui drum, prin presiunea pe care poporul trebue s'o sufere? Se ajunge fără greutate. Se importă totul din Paris: hainele, ideile şi inspiraţia. Eri erau nişte copii, azi nişte tineri bătrâiori deja blazaţi. Se ştie dintr'odată totul. Şi se adaptează arta la atitudinea asta". Mai departe după toate acestea: „...şi iată că s'a ajuns însfârşit la ţintă: nu se mai celebrează, nu se mai condamnă. Sunt obosiţi de toate astea. S'a depăşit tot. Sunt mistici. Nu se mai simt acasă aci în Boemia. La ce bun? Au patria lor, nu se ştie unde, de exemplu la izvorul oricărei vieţi. E foarte comic, nu-i aşa? In timp ce poporul acesta se căzneşte, şi pentru prima oară descoperă că e tânăr şi sănătos, şi simte toată forţa neliniştită a originilor care îi curge în vine, artiştii îi profanează limba abuzând de primăvara ei pentru a exprima un declin printr'o artă morbidă". Mai departe :

„Nu din întâmplare îi ating numai lucrurile îndepărtate şi lucrurile apropiate, familiare, nu-i emoţionează niciodată. Sunt, pur şi simplu, nişte străini".

Aceste rânduri au fost scrise cu vreo patruzeci de ani în urmă în Boemia şi fac parte dintr'o nuvelă semnată de Rainer Maria Rilke.

ALADIN

---

1) E vorba despre nişte artişti sau pretinşi artişti (scriitori, actori, etc...), care se întruneau într'o cafenea în Praga.

S'AU PRIMIT LA REDACŢIE: REVISTE

Transilvania. — buletin de tehnică a culturii nr. 5—6, Anul 70, Sept.—Dec. 1939, Sibiu.

Conferenţa, Anul IV nr. 4 — dir. N. C. Lungulescu.

Credinţa — rev. relig. cult. a Mitrop. Bucovinei an. XI, nr. 2, 15 Ian. 1940.

Forme — Anul II, Ian. 1940, nr. 1, Febr. 1940, nr. 2.

Presa — 14 Apr. 1940, an. II, nr. 23, dir. Ilariu Dobridor.

Cuvântul — a. III, nr. 7, 19 Martie 1940.

Liceul — an. VI, nr. 5—7, Ian. Apr. 1940.

Ţară Nouă — a. II, nr. 42, 44, 45, 49, Cluj.

Drum — a. VI, nr. 1, Apr. 1940, jud. Teleorman.

Lumina — rev. liceului român din Grebena-Grecia an. III, nr. 1—4, 1938/939.

Vatra — foaia Fund. Cult. Regale „Pr. Carol", Ţinutul-Olt, a. VI, nr. 8—9, 15 Apr. 1940.

CĂRŢI

José Sicinio Rendeiro — A arte e os artistas na Romenia.

Să bandeira — Tipografia „Vonga", 1939.

Impresii din America — Dr. V. Ghimpu.

Patria şi Constituţia Regele Carol al II-lea — Gheorghe Selten.

= SANDA =

(Urmare din pag. 3-a)

toată lumina bogată a dimineţii, se păstra ceva din misterul şi poezia întâmplării de aseară. Am zărit sub bancă o batistă roz-pal, ca o petală de trandafir. M'am repezit şi, ridicând-o, am strâns-o în pumni, am mângâiat-o şi am sărutat-o, ca pe o şuviţă din părul iubitei, păstrată şi regăsită după ani. Sanda o pierduse... Am întins-o pe genunchi, am privit-o parcă aşi fi sperat să apară pe ea semne, s'o citesc ca pe o scrisoare de dragoste... I-am numărat ochii de pe margini, i-am admirat dantela subţire şi cele două lăcrămioare brodate într'un colţ. In batista aceea trăia fiinţa minunată a Sandei pe care o cunoscusem cu o zi înainte în acelaş loc. Işi păstra parfumul, gingăşia, poezia...

Am rămas în acel loc până spre amiază. Am tot sperat că va veni la o întâlnire pe care n'o dăduse nimănui...

La amiază m'am dus acasă. Am revenit îndată după prânz. Mi-am petrecut ziua în înfiorări dulci, am visat, am văzut ce nu era — pe ea venind spre mine — apoi m'a cuprins o tristeţe nesfârşită, care se prefăcu repede în disperare. Zadarnic! N'a mai venit în acel loc, nici în ziua aceea, nici în zilele următoare...

Incercam să mă consolez cu gândul c'o voi mai vedea într'o zi! La bacalaureat! Şi Sanda trebuia să dea bacalaureatul... Dar îmi era frică de întâlnirea aceasta, care, se putea să mi-o pue în faţă pe Sanda dinaintea întâmplării din grădina publică, Sanda cu râsul ironic, ţinta tuturor răutăţilor mele. Să fim iarăşi duşmani, s'o săgetez cu priviri dispreţuitoare şi ea să mă desfidă cu râsul ei.

A doua zi dimineaţă am fost printre cei dintâi candidaţi la şcoală. Plecasem de-acasă, în urările de succes ale tuturor. Chiar tata ieşise în prag şi mă condusese cu priviri umede. Nu repetasem materia, totuşi eram mai sigur pe mine, decât cei care se ofiliseră deasupra cărţii...

Abea când s'a deschis uşa şi s'a dat drumul candidaţilor, a apărut. Venea cu încă o fată. Erau lângă perete. Se apropia, creştea, se lumina, ca în vis.

Era Sanda din vis! Ne despărţeau numai câţiva paşi. Ridică privirile spre mine. Am privit-o în adâncul ochilor. Zâmbi. Era zâmbetul plăsmuirii care coborîse pe raza de lună...

In clipa aceea imaginea ei a început să tremure şi s'a aburit. Am rămas în locul acela, parcă aşi mai fi aşteptat pe cineva. Când şirurile candidaţilor, din faţa uşii s'au scurs înăuntru, mi-am trecut palma peste ochi şi m'am grăbit şi eu să intru. Am ajuns în sala mare, în care trebuia să aibă loc verificarea actelor.

O căutam cu privirea, era îngrămădeală, n'o vedeam, dar o simţeam venind de pretutindeni spre mine, ca o adiere, ca un fluid.

I-am auzit numele strigat şi-am văzut-o atunci, ridicându-se dintr'o bancă din faţă. Işi lăsă puţin capul pe spate şi-şi scutură părul buclat, apoi se apropie de masa comisiei.

I-am urmărit fiecare mişcare...

Preşedintele a spus ceva. Sanda şi-a dat capul pe spate, parcă ar fi sfidat şi-a scuturat buclele, s'a întors şi, aproape fugind printre bănci, a eşit din sală.

Totul s'a petrecut într'o clipă. Atunci a izbucnit mirarea. Capetele s'au aplecat unele spre altele. Sgomotul surd a crescut...

— Ce-i? Ce s'a întâmplat? Dece-a plecat Sanda?

— Să se ducă cineva s'o cheme înapoi... zise preşedintele.

Sări un băiat dintr'o bancă şi plecă după ea. Se întoarse după puţin timp. Se vorbea, se comenta...

— Sst! tâstui sala, cineva din comisie...

— N'a vrut să se întoarcă... zise cel venit.

Intâmplarea mă zăpăcise. Un îndemn îmi poruncea să ies din bancă, să mă duc eu după Sanda. Imi închipuiam că se întâmplase ceva grav. N'am avut curajul şi am rămas.

Abea la ieşire am aflat ce s'a întâmplat...

Sanda ceruse scutire de taxă. Când dăduse cu ochii şi de cererea ei, după ce mai întâlnise câteva, zisese:

— Prea multe scutiri! Ce-s părinţii dumitale, domnişoară?

Nu i-a răspuns. Fusese insultată! Intrebarea profesorului o umilise. A fugit...

Se discuta cu înfrigurare, pe săli, în curte.

— Nu mai vine! O cunoaştem cât e de mândră!

— Vine! Să piardă examenul pentru atâta lucru?

— A fost o măgărie din partea preşedintelui!

Mai multe fete plecară acasă la ea, s'o convingă să vie a doua zi la teză.

Am suferit pentru suferinţa ei. Purtam acum în mine şi privirile acelea, care fuseseră îndreptate numai spre mine, ca un dor. M'am rugat să-i dea Dumnezeu gândul cel bun...

A doua zi, cum am ajuns la şcoală, am aflat că nimeni n'o putuse convinge să-şi schimbe hotărîrea: nici familia, nici fetele, nici băeţii care o cunoşteau...

Am luat în grabă o hotărîre eroică. Dacă aş fi cugetat o clipă, poate că renunţam la ea...

— Unde stă Sanda Viforeanu? am întrebat în grupul în care mă aflam.

— Nu vrei să te duci tu s'o convingi? zise unul şi ceilalţi râseră, fiindcă ştiau ce sentimente-i purtam...

— Mă duc! am răspuns. Cine mai merge cu mine?

— Ţi-i frică să te duci singur? glumi altul.

— Hă! Hă! rîseră...

— Spuneţi-mi unde stă...

— Strada Fântânilor 8...

Am zbughit-o dintre ei, aproape fugind. Ce furtună năprasnică îmi bântuia sufletul! Voi reuşi s'o conving? Cum să încep? Nu eram oare ridicol în hotărîrea mea, în încercarea mea? Nu reuşiseră s'o convingă ai ei, nici cei cari o cunoşteau... Aveam s'o conving eu? Ce va crede când mă va vedea, când va auzi dece-am venit?!

Desbaterea aceasta scurtă, mă făcu să iau altă hotărîre, mai gravă. Dacă nu voi reuşi s'o aduc, nu mă voi întoarce nici eu la examen, cu orice risc.

Când am ajuns în strada Fântânilor, la numărul 8, am bătut în cerdac şi nu ştiu dacă ceeace auzeam era bătaia în poartă sau tic-tacul inimii mele... Căci inima-mi bătea, cu pumnul în poarta pieptului...

A ieşit chiar ea. S'a apropiat. I se citea mirarea pe chip. Ochii îi erau umflaţi de plâns şi nesomn. Dar era tot frumoasă, parcă mai frumoasă. Mă obişnuisem să-i zic în gând Sanda, simplu şi nu ştiam cum să mai adaug...

— Am venit să te iau la examen, domnişoară Sanda!...

— Să mă iei? se miră ea, râzând şi ochii i se aburiră.

— Da!

— Cu forţa?

— Dacă-i nevoe, cu forţa... Eu 's de la poliţie...

— Bine, ia-mă!... râse ea şi făcu o mişcare spre mine parcă mi-ar fi oferit braţul... Se apropie mai mult şi se lipi de cerdac...

— Trebue să te îmbraci, d-ră Sanda. Ia-ţi geanta! E târziu! Te rog!

Mă privi, parcă ar fi zis: Şi dacă mă rogi *tu*? Cine eşti *tu*?!

Privirile ni se întâlniră iar. N'am să ştiu niciodată ce a citit în ochii mei, dar tot atunci m'a întrebat :

— Cine te-a trimis?

— Nimeni! Eu am venit aşa, dintr'un îndemn al sufletului meu...

Işi împlântă şi mai adânc privirile în ochii mei şi eu am privit-o în suflet şi-am ştiut cu o clipă mai înainte ca ea să-mi răspundă că vorbele mele au făcut o minune...

— Aşteaptă-mă! Merg!

— Mergi? am strigat, neîncrezător.

— Mă îmbrac şi viu...

Nu ştiu ce 'nseamnă lucrurile mari sau mici. Cred însă că bucuria acelei clipe a fost una dintre cele mai mari, care nu se uită. Imi venea să sar, să ţip în gura mare izbânda mea. Mă gândeam că voi merge cu Sanda alături, pe stradă; voi apărea cu ea în faţa ochilor miraţi ai băieţilor şi fetelor! Ca o vedenie! Se va crea o legendă, o poveste de iubire...

Când Sanda a reapărut cu geanta în mână, cu pălăria pe buclele aranjate în grabă, emoţia mea atinse intensitatea maximă. Simţeam bătăile inimii în toate fibrele corpului, ca nişte svârcoliri ale unor fiinţe închise în încăperi fără aer. Decorul în care mă aflam începu să aibă oscilaţii curioase, parcă un cutremur catastrofal l-ar fi clătinat. Plutea totul ca într'un fum al visului...

Am mers lângă Sanda şi n'am găsit o vorbă să-i spun. Şi când privirile mi s'au limpezit iar, am rămas cu jumătate de pas în urmă, ca s'o pot privi pe furiş. Doream ca drumul să nu se mai isprăvească...

Ea, poate îmi simţea privirile, căci flutura pe chipul ei iarăşi, zîmbetul pe care l-am văzut pe faţa acelei vedenii minunate din grădina publică...

Am băgat mâna în buzunarul hainei şi-am ales în pumn spuma batistei găsite, pierdută de Sanda. Simţiam în pumn părul ei mătăsos, atingerea albă a degetelor ei, sărutul buzelor roşii ca fraga...

I-aş fi dat-o, ca să-mi procur ocazia şi să-i divulg taina pe care o păstram. Dar nu i-am dat-o, fiindcă o păstram ca pe un fragment al făpturii ei de basm...

Am ajuns repede, prea repede, la şcoală. Se deschiseseră uşile şi candidaţii intraseră. Am grăbit paşii. Am intrat. Băieţii erau într'o sală, fetele în alta, ca să nu poată intra în funcţiune gentileţele...

In faţa uşii, dela sala în care trebuia să intre, Sanda s'a întors spre mine. Clipa aceea, a despărţirii, mi se părea acum mai grea decât cea dintâi, a primei întâlniri...

Eram singuri pe sala lungă şi răcoroasă, pe al cărui asfalt soarele întindea, prin ferestrele înguste şi înalte, din loc în loc, covoraşe de lumină...

M'a privit în ochi şi mi-a întins mâna.

— Iţi mulţumesc... mi-a zis simplu, dar cu un tremur abea perceptibil al vocii. Am simţit că vorbele ei vin din adânc, din inimă, şi m'am speriat...

Mă întreb şi-acum: Oare Sanda a înţeles tâlcul tăcerii mele speriate?

A alunecat din loc ca un abur dus şi desrămat de vânt...

Eu am luat-o la fugă pe sală, spre locul unde erau băieţii...

Aşa a început dragostea mea pentru Sanda...

MIHAIL ŞERBAN

Raskolnikov, erou al lumii moderne

(Urmare din pag. I-a)

către pedeapsă; îi întinde mâinele, o caută, se lasă îmbrăncit de conştiinţa morală, şi în sufletul lui se petrece o prefacere adâncă, o înţelegere lucidă cu destinul. Sfârşitul este patetic şi uman, dar bestia care se lasă domesticită în ocnă nu poate să reînvie morţii. Tortura cărnii şi sfâşierea sufletului este o răscumpărare într'o lume abstractă, într'un egoism transcendent care deschide poarta fericirilor edenice. Peniru lumea concretă şi pământească păcatul rămâne neşters.

Umanizarea umanităţii prin crimă şi ispăşirea păcatului prin suferinţă sunt cele două feţe ale lumii moderne. Una este grotescă şi vulgară, mărturisind prodigioasa descendenţă a lui Pithecantropus erectus, alta este scormonită de rafinamentul unui misticism sterp, şi nimbată de ipocrizia egoismului omenesc. Lafcadio, eroul lui André Gide, creşte din tulpina lui Raskolnikov : recunoaşte acelaş negativism moral, acelaşi poftă dezinteresată a răului, dar învăluită cum este de o perversiune estetică, transpune literatura de pe planul dialecticei morale pe terenul mult mai şubred al simplei curiozităţi.

Răsunetul literar al lui Lafcadio pecetluieşte destinul unui stil. Cu un perfect cinism s'a desvăluit confesiunea goliciunei, solilocviul fără frână, dialectica interioară, lăcomia vorbelor. Un nou gen literar a crescut din bălegarul imoralităţii gidiene. Omul robit de materie, când se crede de fapt profetul spiritului, este robit de fiziologia animalică, şi din această pricină, reflexele lui slujesc seismograful literaturii. Teoria sexualistă a lui Sig. Freud a întărit această poziţie abjectă : o samă de scrieri psichanalitice au sfidat aşa zisa „ipocrizie" a clasicismului pentru a face loc mărturisirii indecente, transcriind direct chinurile cărnii. Este vrednic de semnalat faptul că André Gide a dat şi o cuprindere socială teoriei sale. El găseşte la originea marilor reforme morale o „mizerie fiziologică, o nesatisfacere a cărnei, o nelinişte, o anomalie... un dezechilibru interior", — şi opera fiecărui reformator este o dorinţă de reorganizare pe plan social şi moral a dezordinei personale. Cât de neîntemeiată este această teorie, se vede din însăşi patologia ei. Totul pare dezaxat şi putred, istoria este un apocalips grotesc şi sinistru, peste care se întinde drăcească împeliţare a omului stăpânit de ispita răului.

Raskolnikov şi Lafcadio sunt într'adevăr eroii lumii moderne, umbre tutelare care urmăresc paşii omului sfâşiat de nerăbdare, pierdut de senzaţia supremă a egoismului, obsedat de furoarea metafizică a ereziei morale. „Este suficient să îndrăzneşti, spune Raskolinkov, — totul se află aici. Din ziua în care am văzut acest adevăr, limpede ca şi soarele, eu am vroit să îndrăznesc şi am omorît. Am voit pur şi simplu să fac un act de cutezanţă". Lumea modernă a fost o prodigioasă progenitură a lui Raskolnikov. Acum îşi caută ispăşirea, purificarea, şi dezamăgită de suferinţa orgoliului strivit de neputinţă încearcă nedumerită cele mai ciudate ieşiri. Unii îşi caută destinul în stele şi profeţiile lui Nostradamus înăbuşă voinţa şi discernământul critic ; alţii cercetează revelarea adevărului în ocultism, iar magia, neagră vrăjeşte misiunea luciferică. Trecând dela o epocă de îngâmfare şi egoism la una de resemnare şi obscurantism, omul modern a ajuns un pelerin fără ţintă şi voinţă pe căile întunerecului. Se întrunesc în această stare de dezagregare sufletească influenţele Orientului, ştergerea personalităţii, renunţarea la voinţă, primirea ispăşirei ca pe o urmare firească a păcatului. Raskolnikovul din omul modern se prăbuşeşte anulat sufleteşte în faţa destinului, îl întâmpină dezorientat şi abulic, nu găseşte nici puterea şi nici calea de împotrivire. Tot ce a fost odinioară lene intelectuală, violenţe şi fariseism moral îşi caută astăzi o purificare.

Dintr'un colţ, din umbră, îl priveşte spectrul lui Messer Lionardo, ca pe Savonarola : este o arătare subterană, are faţa galbenă, în ochi vibrează întunerecul, este turmentat, trist şi îngrozit de noaptea Walpurgiei. Cu acest chip l-am văzut înfăţişat în desenele lui Franz Masereel : obsedat de o idee, frământat de drama ideologică a lumei moderne. Toate ideile l-au pasionat şi toate l-au părăsit. Cheia drăcească a progresului, care odinioară, aflată în mâna lui îi îngăduia să descue toate lacătele neliniştelor şi dorinţelor, a pierdut-o. Intr'o fierbinte palpitare de adevăr caută iertarea şi uitarea. Dar răul dacă este în alţii şi nu în el, după cum credea un Raskolnikov, iertarea nu are temei şi uitarea nu are scop. Când va descoperi celălalt adevăr, că răul se află în noi, în blestematul suflet omenesc, chinuit de îngâmfare şi de egoism, atunci de abea pa putea grăi ispăşirea. De nicăiri nu poate veni această mântuire decât dintr'o fierbinte credinţă creştină.

Inălţat spre dumnezeire, călcând pe drumul din Emmaus, omul modern va cunoaşte cu adevărat faţa lui Iisus, dar aceasta ar însemna o a doua înviere.

NICOLAE ROŞU

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

20

BIBLIOTECA CENTRALĂ ASOCIAȚIUNII SIBIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX ● Nr. 20
SAMBATA 11 Mai 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

ELENA ANTON „Norocul", (Dalles)

Neagoe Basarab
și treptele desăvârșirii

de CONSTANTIN NOICA

„Că, mai întâi de toate, este tăcerea, iar tăcerea face oprire, oprirea face umilință și plângere, iar plângerea face frică, și frica face smerenie, smerenia face socoteală de cele ce vor să fie, iar acea socoteală face dragoste, și dragostea face sufletele să vorbească cu îngerii. Atuncea va pricepe omul că nu este departe de Dumnezeu."

Rândurile acestea ulluitoare le întâlnești în „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie" retipărite în parte, nu de multă vreme, în Biblioteca Albina. Le citești așa, aproape fără legătură cu restul, cum stau ele acolo, și te cuprinde dintr'odată rușinea și ciuda că nu-ți cunoști mai bine neamul, că întârzii prea mult asupra lui Aristotel sau a poeziei simboliste franceze, că ai să te rătăcești într'o lume care nu e a ta și ai să pierzi cheia frumuseților acestora, care sunt totuși ale tale. Ai vroi să știi mai multe despre viața duhovnicească a veacului unui Neagoe Basarab, și te întrebi ce „Exerciții spirituale", pe care Ignațiu de Loyola sau ce fel de „Imitatio Christi" folosea acest voevod, care-și creștea feciorul deopotrivă pentru viață și domnie, ca și pentru moarte și împăcare? Dar textul rămâne singur, cu absolutul și simplitatea sa.

Că, mai întâi de toate, este tăcerea. **Ce ar fi putut fi, altceva? In rânduiala lui Dumnezeu, la început era Cuvântul. In rânduiala oamenilor trebue să fie tăcerea. De aci începem noi cu adevărat, pentrucă aci încep treptele desăvârșirii noastre. Pe noi cuvântul ne înstrăinează de noi. Singură tăcerea ne apropie, singură ea ne restitue nouă înșine.**

Iar tăcerea face oprire. **Totul se curmă prin tăcere, totul este „pus în paranteză", cum spune gânditorul de azi. Vocile lumii se sting, pentrucă numai cel care le chiamă, prin glasul său, le capătă răspunsul. Dar multe sunt felurile în care glasul nostru le invocă (tăcerea însăși nu e adesea încărcată de chemări?), astfel încât desăvârșită trebue să ne fie tăcerea pentru ca în același timp să fie aducătoare de oprire. Tăcerea face oprire, căci ea singură înghiață apele lumii.**

Oprirea face umilință și plângere. **Ea ne restitue singură tății noastre. Sau, mai de grabă, izolării noastre. Și ce trist e primul ceas al izolării, ce greu găsim calea dela izolare, adică părăsire, la singurătate, adică plenitudine! Ești părăsit de lumea pe care o părăsești, și te trezești deodată în fața puținătății tale. Cine ești tu? Ești un „Iov fără lepră", cum spunea poetul. Ești viermele biblic. Atunci te umilești și plângi.**

Iar plângerea face frică. **Ce extraordinară lecție! Nu frica face plângere, nu spaima te face să scânceșți; ci pentrucă scânceșți, te cuprinde frica. E, parcă, o lecție de psihologie modernă, în care ți se arată limpede cât de des poruncesc stările de corp stărilor de suflet. Sufletului umilit trupul îi răspunde cu lacrămi, iar lacrămile nu însenin**eză sufletul. **Il înspăimântă.**

Și frica face smerenie. **Nu umilință, cum se întâmpla cu două trepte mai înainte; ci smerenie. Umilit se simte părăsitul. Smerit se simte mult încercatul. Umilit e viermele; smerită e făptura. Frica (Heidegger!) îți dă mai mult decât simțământul neputinței tale; îți dă pe cel al atotputerniciei altuia. Te smerești în fața lui, te smerești din toată nevrednicia ființei tale. Și nu te înalță, smerenia?**

Smerenia face socoteală de cele ce vor să fie. **De aceea te și înalță: te face nădăjduitor. Iți deschide porțile unei lumi — alta decât cea părăsită, — în care te-ai putea afla cândva. Există o lume care va să vie; o rânduială care va să vie. Vezi să nu te prindă nepregătit.**

Iar acea socoteală face dragoste. **Gândul celor cari vor să fie, înseamnă nădejdea celor ce vor să fie, pregătire a lor, dăruire în vederea lor. Numai cel care crede în viitor poate iubi. Dragostea e o „socoteală". Socoteala întregii tale ființe că împlinirea se apropie și cercul singurătății tale crește, încinge, strânge totul, dureros de dulce, în propria sa dilatare.**

Și dragostea face sufletele să vorbească cu îngerii. **Cine, dacă nu dragostea, în exaltarea ei, te face să vorbești cu îngerii? Acum nu mai e spaimă, nici oprire, nici tăcere. Acum poți vorbi, și vorbești (Rilke!), vorbești gingaș de tot, cu îngerii, până la hotarul cărora dăruirea omenescului din tine te-a dus. Dragostea e împlinirea totală a legii de om; îngerii încep de acolo unde e plinirea legii.**

Atuncea va pricepe omul că nu este departe de Dumnezeu

★

Și te gândești la toți cei cari au fost aproape de Dumnezeu; la toți cei cari au urcat treptele lui Neagoe Basarab. Te gândești la cei cari au tăcut și s'au umilit, au plâns și s'au înfricoșat, la cei cari s'au smerit gândindu-se la cele viitoare și s'au dăruit lor în vâlvătaia dragostei. Te gândești la cei din neamul tău care au stat de vorbă cu îngerii.

Nu-i așa că sunt mulți, Doamne?

In jurul dramei istorice germane

de ION SÂN-GIORGIU

O operă dramatică nu trece dincolo de actualitatea care a creat-o decât prin ceea ce ea are intemporal. Expresia definitivă a intemporalului dramatic o poate înfățișa numai mitul. Și mitul nu este istorie, ci superstrție istorică devenită permanentă actualitate. Prin aceasta el rămâne în afară de timp, loc și spațiu, ca o metaforă unică, ale cărei rădăcini trebuie căutate în trecutul cel mai de nepătruns și a cărei semnificare poate fi oricând situată în actualitate și în viitor.

Drama înfățișând actual și sincronic oameni în luptă, sau luptele la care oamenii pot lua parte, trebuie să surprindă conflictul în încordarea lui primă și oamenii în desăvârșirea lor tipică și esențială. A smulge intemporalul dramatic din actualitate e o sarcină mai grea pentru poetul dramatic, decât de a-i oferi trivestiul simbolic al istoriei.

Firește că Ibsen, Shaw, Strindberg și Wedekind au isbutit să creeze valori dramatice intemporale din pasta atât de relativă a actualității, sau din valorile atât de felurite ale istoriei. Ei au văzut pretutindeni numai esențialul intemporal și reținând caracterul unic al trăirii umane în actualitate l-au exemplificat în marile figuri sau experiențe de viață ale istoriei.

Dintre aceste două posibilități de a creia drame marilor simboluri și mituri, istoria, cu figurile ei învăluite în mister și purificate prin imaginația poporului de locurile comune ale vieții, este isvorul cel mai sigur al dramaturgului modern. Mai întâi fiindcă acesta nu are nevoie ca un Moliere, Ibsen și Bernard Shaw — cel al teatrului neistoric — să-și creieze tipurile intemporale din amalgamul felurit și impur al actualității. Apoi drama și tragedia găsesc marile caractere deja revizuite, filtrate și în bună parte înălțate până la simbol de înseși istoria, acest enorm laboratoriu de personalități excepționale. Numai comedia e mai strâns legată de actualitate, fiindcă satira și caricatura sunt atitudini ale spiritului care pot mai curând demasca actualitatea, decât diforma simbolurile și miturile istoriei.

De aceia istoria dramei moderne, spre deosebire de drama antică, a cărei existență e toată în funcție de marile mituri istorice și religioase, e strâns legată de evoluția dramei istorice propriu zise, care, de la lichidarea teatrului religios creștin medieval, e mereu în căutarea unui mit. Dintre literaturile moderne mai ales literatura germană a căutat mitul omului modern în istorie, trecutul devenind un isvor permanent de inspirație pentru poezia dramatică germană.

Drama germană clasică, fie exemplarele unice pe care le-a creat Goethe în „Torquato Tasso" și „Ifigenia", fie ciclurile mari ale lui Schiller, Kleist, Hebbel și Grillparzer, s'a mișcat pe acest drum unic, al cărui țel depărtat era noul mit al omului modern.

Istorismul dramatic de astăzi din mișcarea teatrală germană, cu toate abuzurile lui de ratașă și de moda, care corespund totodată și unor principii de cultură dirijată, își are originea în drama istorică germană și e deci continuarea în linie neîntreruptă a unei tendințe de resuscitare a istoriei, care pornind de la Renaștere își găsește în parte realizarea în drama clasică și exaltarea în noul baroc al Romanticei.

Poate de aceea istoriografia literară germană s'a oprit la această problemă ca la un fenomen literar germanic, pe care actualitatea îl confirmă fără încetare în drama istorică a tinerilor contemporani. Fie că avem afacе cu mitul dramatic al unui Kurt Langenbeck, fie că întâlnim opulența și senzaționalul revuistic al lui Rehberg — vezi marea revistă teatrală „Războiul de șapte ani" — teatrul contemporan german este o mereu înnoită actualizare a istoriei.

Eseul pe care l-a publicat nu de mult istoricul și criticul literar, Iulius Petersen, decanul criticei germane și reputat profesor la universitatea din Berlin, ne înfățișează nu numai un tablou al desvoltării dramei istorice germane, dar și o interesantă tălmăcire estetică și dramaturgică a problemei în sine [1]). Urmărind această restrânsă carte, din care nu lipsește cea mai precisă informație, ne găsim în fața unor sforțări de aproape o jumătate de mileniu făcute de poezia germană spre a prelucra, adapta și veșnici în dramă figurile și semnificația marilor momente istorice.

Petersen pornește întâi de la problematica însești a dramei istorice, atunci când constată că nu există înțelegere pentru ceea ce trebuie să se conceapă prin dramă istorică. El vede dificultățile acestei lămuriri în faptul că drama istorică cuprinde laolaltă atât trecutul cât și viitorul. Eu aș adăoga că actualizând istoria drama îi dă aspect de contemporaneitate, iar pe de altă parte punând accentul pe marile figuri simbolice, care au existență intemporală, ea are ca țintă finală mitul, care e trecut, prezent și viitor totodată, tocmai fiindcă e intemporal.

Petersen remarcă însă pe bună dreptate că drama istorică, oricât s'ar sincroniza cu actualitatea „nu poate fi nici odată cu desăvârșire prezentă". Drama istorică trebuie să lege iluzia actualității teatrale de iluzia retrospectivă a plăsmuirei poetice și prin aceasta, cum a constatat și Nitzsche e un produs literar mixt. Echilibrul nu l-ar putea da decât muzica, ceeace Richard Wagner a și realizat în parte în măreața și unica sa operă. Drumul lui Nitzsche și Wagner pare să fi încercat a-l urma și un poet ca Ștefan George, care socotia „jocul festiv cultic ca o formă înaltă poetică a teatrului și dramei" a intenționat să stimuleze și să participe la o renaștere a dramei și teatrului, eliberându-le în deosebi de abuzul de decoruri.

Firește însă că ceea ce i se cere poetului dramatic este înainte de toate verosimilitate și Iulius Petersen are dreptate când susține principiul de mult cunoscut că dramaturgul istoriei nu poate modifica marile personagii ale istoriei, care au pătruns în opinia publică cu o anumită fizionomie. Deosebirea radicală între drama istorică și romanul istoric trebuie căutată în ceea ce mai de mult încă au constatat Goethe și Schiller în corespondența lor.

Intr'o mică schiță despre poezia epică și dramatică cei doi poeți au căzut de acord că drama înfățișează o acțiune care se desfășoară în prezent, înaintea ochilor noștri, pe când romanul o acțiune cu desăvârșire încheiată. Raportând acest principiu, care cu greu poate fi infirmat, la literatura istorică, el demarchează și mai hotărât forma structurală a romanului de cea a dramei.

Drama istorică presupune așa dar, precum remarcă și Petersen, o epocă istorică încheiată și caracterizată. Pretutindeni ca s'a ivit după ce istoria a făcut întâiul pas. Aceasta i-a fost apariția în Grecia și mai ales astfel se explică rolul pe care-l joacă ea după Renaștere. Epoca Renașterei a fost o epocă de resuscitare și aproape de actualizare a istoriei antice. Din această atitudine de actualizare a antichității au isvorit și marile epoci clasice ale literaturilor europene.

Elementul istoric, apare deformat și tendențios în drama liturgică germană, mai ales în acele Pasionsspiele, care de la simplul spectacol liturgic evoluiază la marea frescă a misterelor medievale, care teatralizau odată cu pătimirea mântuitorului nenumărate momente și personaje [illegible] teatrul popular german, ducându-l din aerul larg al pieților și procesiunilor publice în strimta sală de învățătură a seminarului sau gimnaziului, a utilizat și el, mai mult cu scop pedagogic, materialul istoric. De acum încolo dramatizarea istoriei, chiar și a celor mai apropiate evenimente, — ca de pildă a nopții sfântului Bartolomeu — va face parte integrantă din capitalul consumat de literatura dramatică germană. Abia târziu, în veacul al optsprezecelea, întâlnim în Germania, subt imboldul lui Bodmer, drama istorică germană, care aduce în scenă cele dintâi conflicte ale istoriei bâștinaș. E drept că tot acest material, până când Șturmund Drangul a smuls masca unui sterp convenționalism, e lipsit de viață și deci de durabilitate artistică.

(Urmare în pag 8-a)

Prefața
la un răspuns

de NICOLAE ROȘU

Societatea Scriitorilor Români și al ei președinte, d. prof. N. I. Herescu ne poftește să scrim o poezie, sau o pagină de proză pe marginea celor zece ani dela suirea pe tron a M. S. Regelui, care, coincid în acest leat cu sărbătoarea cărții. In pragul celor zece ani săvârșiți putem încheia un bilanț, ne putem rectifica conștiințele și prevesti viitorul. Nestatornicia vremurilor și pânda vicleană a destinului nu stau ca o piedică în calea noastră.

M. S. Regele ne-a învățat că ideile se pot înfăptui cu orice fel de oameni dacă alegerea a fost chibzuită și locul bine rânduit. Astăzi culegem roadele M. S. Semănătorului, dar și ale noastre care le-am lucrat. Impodobim cu ele bibliotecile, înobilăm mințile, le facem să circule dela oraș la sat, dela tiparnița voevodală la mâna bătătorită de muncă, le așezăm fără plată în ghiozdanul școlarilor din cele mai îndepărtate cătune, le trimitem peste granițe în lumea întreagă, mărturie concludentă a Renașterii culturale.

Unele semnalează înfiripările de odinioară, acestea se așează miniatural în colecția *Fundației culturale Principele Carol*. Altele grăesc despre nevoile și îndeletnicirile norodului dela țară, despre știința lui în lucrarea pământului, alăturea de ceasurile, datinele și legendele de tot felul izvorîte dintr'o bogată fantezie. Ele contribue la desfătarea și instruirea ceasurilor de vecernie, când oamenii se întrunesc la clăcile și șezătorile din sat; ele sunt puntate, hrană sufletească, în raniță soldatului recrut sau a ostașului concentrat pe zonă. Acestea sunt *Cărțile Satului*, și în tovărășia lor revista *Albina*, duce în aceiași lume de pe tot cuprinsul plugăresc al Țării știri din folositoare îndemnuri practice, povestiri și evocări, tot ce este de trebuință ca abecedarul și cartea de cetire să nu rămâe slovă uitată într'un unghier. Poeți, scriitori și profesori scriu pe înțelesul tuturor o limbă limpede și corectă, și în tăcere, fără zgomotoasă reclamă și îngâmfate titluri de glorie Albina um-

(Urmare în pag. 8-a)

ZOE PROCOPIU Studio

Dificultățile
istoricului literar român

de G. C. NICOLESCU

Nenumărate sunt discuțiile în jurul criticei literare și a imposibilității ei de a fi perfect obiectivă. In legătură cu aceste discuții, menite să consacre în chip teoretic incontestabila superioritate a criticei impresioniste, fără altă justificare a judecăților ei decât bunul plac personal, în ultimii ani în special, se vădește o tot mai des repetată adversitate față de istoria literară. In mai toate publicațiile noastre literare, se pot întâlni fără greutate neostenite considerații asupra caracterului subiectiv al criticei, asupra necesității ei vitale de a rămâne neapărat până acolo subiectivă și impresionistă încât să-și creeze un stil propriu de expresie, mai viu, mai bogat, mai colorat, care să o facă pe ea însăși operă literară. Și, firește, în toate aceste eseuri, se întâlnește o ironie crudă, un dispreț covârșitor pentru ceeace aparține istoriei literare: căutare de izvoare, paralele ideologice, încadrare în curente, cercetare de manuscrise, analiză circumspectă, lipsită voluntar de avântul entusiasmului (care poate trece cu vederea multe) și prezentată într'o formă limpede, fără sinuozități prețioase. Multe sunt cusururile ce se găsesc istoriei literare, dar i se impută în deosebi că n'ar analiza opera în sine, că ar rămâne la considerațiuni externe, care nu adâncesc lumina înlăuntrul obiectului literar cercetat.

Toate aceste obiectiuni sunt fără îndoială, libere. Nimeni nu poate să ignoreze cu desăvârșire rolul însemnat pe care-l joacă „subiectivismul", „impresionismul" (sau cum vrem să-i zicem) în cercetarea literară. Pe de altă parte, nu e mai puțin posibil ca unele din obiecțiunile ce se aduc istoriei literare să izvorască din observațiuni îndreptățite făcute asupra unor lucrări de specialitate române. Dar când se aduc asemenea critici și când se caută coborîrea istoriei literare, este necesar nu numai să se încerce o reală pătrundere a metodelor și obiectivelor ei, dar să se și privească situația specială a istoricului literar român.

Nu este vorba aici de a face apologia acestei discipline, nici de a-i exagera dificultățile pentru a justifica prin acestea considerația ce i se cuvine. Greutățile drumului parcurs de cineva care persevereză constituesc motive de stimă, dar prețuirea adevărată n'o pot da decât rezultatele la care se ajunge. N'aș vrea, așa dar, ca aceste rânduri să fie o pledoarie pentru îngăduință față de cei ce s'au deaicat la noi istoriei literare, nici una care să încerce să legitimeze necesitatea me odelo istorie literare în cercetări. Această necesitate și folosul ei sunt admise de unii, respinse de alții. Cândva, o parte dintre aceștia din urmă, când scepticismul vârstei le va arăta zadărnicia și fatuitatea celor mai multe „păreri personale", va recunoaște că rezultatele metodei astăzi refuzate sunt cele mai durabile; iar o altă parte, mai plini de propria lor vanitate decât de valoarea adevărului evident, vor rămâne în aceeași totală și definitivă opoziție.

Nu urmăresc să conving ceva mai devreme pe cei dintâi, nici nu sper că aș converti vreodată pe cei din urmă. Sunt însă greutăți pe care le întâmpină istoricul literar român, pe care cel apusean nu le cunoaște, greutăți care îi încetinesc lucrul, îi diminuiază randamentul, îi sporesc piedicile pe care în chip firesc le are de întâmpinat cercetătorul literar de oriunde, îi împiedică adesea manifestarea originalității de spirit și, uneori, chiar îi devalorizează întru câtva concluziile. Toate acestea sunt lucruri care multora le scapă și care ar trebui luate în considerație, dacă nu ca un element de stimă față de cel ce se străduiește cu desinteres să dea la lumină adevărul printr'o metodă

(Urmare în pag. 7-a)

CRONICA LITERARĂ

Nichifor Crainic: Nostalgia Paradisului,
Ed. „Cugetarea"

După lectura masivei opere a d-lui Nichifor Crainic, facem aproape fără voia noastră, constatarea că mişcarea tradiţionalistă, susţinută timp de decenii şi cu gravă convingere, de autor, a fost definitiv explicată. Cine ar vrea să ştie ce înseamnează într'o cultură creştină, tradiţionalism, — şi cine ar năzui să înţeleagă ce a urmărit directorul „Gândirei", în activitatea revistei diversă şi fecundă, — nu trebue să citească altceva de cât „Nostalgia Paradisului". Evident, cartea nu conţine nici un element de autobiografie literară, şi nu intenţionează nici o situare istorică.

Este un *tratat* independent, al cărui contact polemic cu contemporaneitatea se destăinuie numai cititorului avertizat. Dar odată ghicite, bazele polemice se luminează şi participă la importanţa întregului. Vom spune că suflul polemic din „Nostalgia Paradisului", dovedeşte o maturizare aparte a creaţiei d-lui Nichifor Crainic. S'ar zice că autorul a *aşteptat*, spre a-şi destăinui la urmă, cuvântul său cu valoare decisivă. Iar în acest *cuvânt* se cuprinde o certare, pentru greşeli săvârşite, şi un îndemn generos la împărtăşirea singurului *adevăr*. Cu ton de siguranţă înţeleaptă, cartea pune în discuţie problema specifică vremii noastre, a filosofiei culturii. Problema filosofiei culturii este specifică vremii noastre în înţelesul că rezolvarea ei implică resolvarea tuturor celorlalte probleme ale filosofiei: ontologia, geneza, destinul, etc...

Motivul acestei angajări a culturii în ansamblul disciplinelor filosofiei, se află în convingerea unor teoreticieni moderni că producţia culturii ar putea constitui sensul final al vieţii. Cultura ar fi religia viitorului.

Punctul de plecare al operei d-lui Nichifor Crainic l-am putea socoti protestul împotriva acestei erezii a înlocuirii religiei prin cultură. Dar la d-sa, protestul nu se restrânge la o demonstraţie specială cu argumente teologice, şi ceea ce apară nu este propriu zis, prestigiul religiei.

De umbrirea acestui prestigiu, d-sa se îndoeşte atât de puţin, încât am greşi dacă am vedea un scop apologetic operei sale. Scopul ei este mai de grabă de *împărtăşire*. Autorul destăinue un *adevăr*, care este *singurul* adevăr, cu caracter ecumenic, şi de natură *iniţiatică*. Sensul operei este prinurmare *profetic;* autorul nu-şi asumă o originalitate inventivă sau dialectică, ci nu face decât să *transmită* o doctrină şi s'o *tălmăcească*. El este *interpret*.

Fiind vorba de doctrina creştină, nu se pune întrebarea de unde posedă doctrina; ea este universală şi aparţine întregei umanităţi. Preocuparea d-lui Nichifor Crainic este de a aduce cât mai aproape de prezent, o ştiinţă reală, de care umanitatea s'a bucurat dealungul istoriei, în două moduri: într'un fel înainte de Iisus, şi într'alfel după Iisus. Ca teolog, autorul rabdă cu atât mai puţin, ca să persiste *necunoaşterea*, în această a doua perioadă, când *logosul* este în lume. Deaceea se străduе să comunice doctrina, în deosebi sub aspectul ei cât mai *actual*, în stadiul viu şi răsăritean al *ortodoxiei*. Credinţa în viaţa de *astăzi* a ortodoxiei, îi procură autorului argumentele necesare împotriva ereziilor moderne din filosofia culturii. Am spus că „Nostalgia Paradisului" oferă o amplă explicaţie a tradiţionalismului. Primul element tradiţional îl constitue *credinţa*. Credinţa este metoda de realizare a cunoaşterii. Al doilea element tradiţional de o importanţă hotărîtoare; este *libertatea*. Omul este liber să creadă sau să nu creadă. El alege. Dacă a ales credinţa, însemnează că se *pregăteşte*, şi aşteaptă, starea de aşteptare, fiind iarăşi un element tradiţional. Ce aşteaptă credinciosul? Contactul său cu divinitatea. Având *libertatea* de a crede, şi crezând real, omului în stare de pregătire, i se va acorda o întâlnire mistică de către divinitatea binevoitoare. Omul care se întâlneşte cu divinitatea este una din cele mai vechi idei tradiţionale. Elenii o cunoşteau şi Socrate ştie că numai omul *divin* stăpâneşte taina puterilor sufletului. E vorba despre o iniţiere mai subtilă decât plăsmuirile mitologice de proveniență populară. Filosoful se referă numai la o ştiinţă transmisă, şi credinţa despre omul divin i s'a născut numai după ce mijloacele raţiunii s'au arătat neputincioase spre a găsi puterile spiritului. Ideia tradiţională fundează *binele* ca întâia *putere* a omului divin. Socrate *află* că omul *bun* este omul *divin* (àgathon àndra, theios anèr, Menon, 99,2), şi *află* deasemeni că puterea binelui nu se produce prin raţiune ci prin revelaţia divină. (theia moira paragignomenè ăneu nou, loc. cit.) Concepţia despre lume a omului teandric se sprijină pe credinţă iar nu pe cunoaşterea dialectică. Zadarnic încearcă raţiunea să descopere puteri de viaţă; neputincioasă ea cedează locul credinţei adevărate (ei mê èpistémê, eudoxia din tó loipon gignetai, op. cit. 99, c.). Aceeaş ideie tradiţională, care afirmă *binele* ca prima putere, afirmă deopotrivă răul ca a doua putere a spiritului. Binele şi răul sunt *puteri*, numai fiindcă spiritul este nemuritor. Prin spiritul său nemuritor, omul *crede* în puterea binelui, şi a răului, şi îşi alege o cale de mântuire, trăind după modul omului divin, după modul teandric; drumul vieţii teandrice duce *altundeva*, năzueşte spre depăşirea devenirei, şi intrarea în permanenţă divină. Indeamnă la un efort de *asemănare* cu divinitatea şi la trecere în *realitatea* ei. Tensiunea de transcendre este deci încă una din străvechile idei tradiţionale, şi ea se întemeiază deasemeni numai pe credinţă. (Dacă mă credeţi şi sunteţi convinşi că sufletul este nemuritor şi că are puterea binelui şi a răului, să ne pregătim pe drumul ce duce spre ceruri, al dreptăţii şi înţelepciunii. (Platon, Republica, 621, c.). Productivitea credinţei porneşte aşa dar dela un act de libertate. Omul este liber să creadă sau să nu creadă, iar din moment ce alege credinţa, sufletul său creiază. Dacă ar fi respins credinţa, şi s'ar fi bizuit orgolios numai pe raţiune, ar fi rămas sterp, fără putinţă de a creia. Cu această străveche metodă tradiţională de creaţie, intervine d. Nichifor Crainic în seama culturii europene actuale, al cărui orgoliu *ştiinţific* ocoleşte isvoarele mari de creaţie.

Acea *teîa moira* de care pomeneşte Socrate a devenit în creştinism, harul duhului sfânt şi un nou mod uman, a fost făcut cu putinţă: al sfinţeniei. Prin sfinţenie avem o cunoaştere mistică, iar această cunoaştere mistică va servi de îndreptar infailibil, tuturor celorlalte cunoaşteri, din domeniul culturii, pe care îl discutăm.

Produs al *libertăţii* de a crede sau a nu crede, *adevărul* tradiţional, înainte de întruparea logosului, păstra un caracter de probabilitate. Probabilitatea provenea din dificultatea apropierii de divinitate şi a smulgerii certitudinii. Mijlocul îndupleçării acestei divinităţi era purificarea de patimi trupeşti şi practica virtuţilor. Totuşi certitudinea absolută nu se comunica şi credinciosul continua să se teamă de eroare. Apela pentru aceea la rugăciune, ca zeitatea să mântuiască de amăgiri. Se cerea în invocaţii să se dăruiască spiritului credinţa adevărată, conformă adevărului. Zeul mântuia deci de greşeală şi inspira cunoaşterea absolută.

Cu totul alta este puterea credinţei în creştinism. Aici adevărurile ei sunt dogme, şi asupra lor nu mai pluteşte îndoiala. Certitudinea absolută a făcut-o cu putinţă însuşi Fiul lui Dumnezeu, prin întruparea sa în lume. Coborîrea lui Iisus printre oameni a făcut cu putinţă cunoaşterea absolută, dându-i însă altă valoare decât cea pe care o avea în gândirea şovăelnică elenă. Cunoaşterea prin Iisus este mântuire de moarte şi suferinţă, este adică fericire. Drumul probabilităţii de care vorbeşte Platon, spre un cer al justiţiei şi înţelepciunii, a devenit acum drumul paradisului. Iar năzuinţa după bănuitele idei eterne, este *nostalgia paradisului*, un profund sentiment de *dor* după o fericire posibilă prin iniţierea dumnezeească.

Să nu se considere aceste legături dintre creştinism şi gândirea antică, numai ca un istoric al problemei.

In opera d-lui Nichifor Crainic ideia tradiţională domină, fără nici o concesie făcută istorismului. Sunt adevăruri tradiţionale din prima fază a omenirii, — desvăluite prin revelaţia naturală, şi sunt adevăruri din a doua fază, desvăluite prin revelaţia supranaturală, adică prin cuvântul direct al lui Dumnezeu, făcut om. Această a doua fază o numeşte d. Nichifor Crainic a doua creaţie a lumii. Este creaţia în certitudine. Că şi după această fundare, în *adevăr* a umanităţii, a stăruit îndoiala, lucrul se datoreşte faptului că libertatea nu i-a fost răpită omului prin învăţătura divină a logosului. I s'a lăsat mai departe putinţa de a crede sau de a nu crede. Mai mult, s'a adăogat lângă libertate, şi dragostea. Omul vechi avea numai *libertatea*, omul nou are şi dragostea. Jertfa fiului înseamnă dragostea care a fost dăruită deplin, în cât omul este *liber* acum să creadă sau să nu creadă, să iubească sau să nu iubească. Pentru că în sufletul său nemuritor stau deopotrivă puterile binelui şi ale răului. Dar, repetăm, toate aceste adevăruri sunt de natură tradiţională şi iniţiatică. Cu alte cuvinte, ele stau ascunse şi trebuesc descoperite.

Cine le caută, le va găsi, nu fără trudă însă, şi în acest sens citează d. Nichifor Crainic versetul sfântului Pavel unde vorbeşte despre „suspinul negrăit" al rugăciunii. Ne rugăm cu „suspinuri negrăite" din pricina adâncii căderi în necunoaştere. Aceasta este în liniile sale, generale, doctrina tradiţiei ortodoxe, pe care d. Nichifor Crainic o opune oricăror altro modalităţi de fundamentare teoretică. Atitudinea d-sale este categorică: „Ce e lumea în sine, de unde vine şi încotro merge nu vom şti niciodată, dacă nu vom primi descoperirea primită prin Iisus Hristos. Nici religiile şi concepţiile din afară de sfera creştină, nici teoriile ştiinţei moderne n'au putut clădi vre-o explicaţie integrală despre originea şi rostul lumii, universal acceptabilă ca viziunea creştină, care aşează cosmosul în raport de creatură faţă de Dumnezeu şi ni-l înfăţişează ca o desfăşurare de forme concrete ale gândirii divine, ce umple cu măreţia lor timpul şi spaţiul" (p. 7). Am lămurit că în doctrina tradiţională ortodoxă, conceptul de *cunoaştere* a fost asimilat conceptului de *fericire*. Şi cum cunoaşterea se realizează prin transcendere, fericire însăşi este o transcendere, anume o *cucerire* a unei realităţi spirituale care să se suprapue devenirei. Cine nu crede în realizarea cunoaşterii, nu crede nici în a fericirii, astfel că suferinţa stărue prin reaua folosire a libertăţii. D. Nichifor Crainic aminteşte iarăşi învăţătura tradiţională ortodoxă: „Religia ne vorbeşte de o fericire pozitivă, care nu e nălucă, ci o realitate veşnică; de o fericire pierdută, care se poate găsi din nou. Răspunzând setei universale, ce arde în profuziunea sufletului omenesc, după altă ordine de viaţă, Iisus Hristos şi-a început Evanghelia afirmând de nouă ori existenţa fericirii" (pag. 345).

Dacă în creştinism, posibilitatea cunoaşterii este afirmată odată cu afirmarea celor nouă căi ale fericirii, după cum, în ordinea morală, s'a putut funda o doctrină de civilizaţie, în ordinea culturii se poate funda o teorie a creaţiei. Nostalgia unui paradis pierdut fundează civilizaţia creştină, prin *întoarcerea* la o umanitate a iubirii, după modelul purităţii copilului, iar nostalgia paradisului ceresc, fundează cultura, ca năzuinţa de depăşire a condiţiei omului supus morţii.

Formulând un temeiu genetic al creaţiei, d. Nichifor Crainic nu poate, firește, să-l împiedice de a fi ipotetic, în schimb, d-sa are certitudinea iniţierii spirituale tradiţionale, care-i dă superioritatea asupra tuturor celorlalte ipoteze din speculaţiile moderne. Asupra acestui punct, în afirmaţia d-sale se deşteaptă elanul polemic menţionat la începutul cronicii noastre: „In *nostalgia paradisului*, noi vedem sentimentul adânc şi universal ometru a înţelege că nostalgia paradisului nesc, din a cărui substanţă îşi trag vigoarea toate operele de cultură şi de civilizaţie ale spiritului, precum şi norii care înfloresc nemărginirea cerului şi negurile greoaie, ce se târăsc pe faţa pământului, se zămislesc din aceeaş sărată şi amară respiraţie a Mării. Nu e nevoie să introducem în consideraţiile noastre nicio fantasmagorie ştiinţifică, la fel cu aceea a inconştientului dinamic, individual sau colectiv, pentru a înţelege că nostalgia paradisului e un sentiment fundamental şi complex, care intră în alcătuirea vieţii noastre sufleteşti ca un element neînduplecat, ce nu ne îngădue să acceptăm pacea şi seninătatea unei existenţe zoologice oarecare. (pag. 346). Nostalgia paradisului, ca principiu genetic al culturii se amplifică cu modul trăirii teandrice. Contemplaţia mistică slujeşte analogic la interpretarea contemplaţiei estetice. Arta însăşi, în generalitatea ei, are un caracter interpretativ, profetic.

Geniul interpretează, în creaţiile sale, voinţa de transcendere a omului creştin, după cum sfântul realizează însăşi viaţa paradiziacă, a omului îndumnezeit.

Arta reprezintă o cucerire simbolică a paradisului, iar mistica una *reală*. Insfârşit, o ultimă analogie, este între purificarea patimilor prin creaţia genială şi starea *androgină* a sfinţeniei.

Incheiem, reamintind şi subliniind caracterul tradiţional al doctrinei pe care o propune d. Nichifor Crainic, al viei şi veşnic actualei noastre ortodoxii răsăritene.

CONSTANTIN FANTANERU

Corespondenţa noastră

PRIMĂVARA

Primăvara asta cu ceţi sure
Şi cu ploi încete şi mărunte
S'a pornit din brazii de la munte
Să ne-aducă miros de pădure.

Prin ponoare încă mai rămâne
Suluri albe din zăpada rece
Peste care în curând va trece
Respiraţia frumoasei zâne.

Freamătul naturii ce palpită
Picură pe crengile avide
Dorul nerăbdării de-a deschide
Muguri noui spre-o lume reînoită.

Prin perdelele de nouri, soare;
Iar cu zâmbetele calde vine
Negura tristeţii să ne-aline
Frumuseţa gingaşei fecioare.

Visele, ca muguriţ ce crapă
Să deschide florilor parfumul,
Să le dăm din cuşca strâmtă drumul
Inspre bucuria ce-o să'nceapă.

Când la poarta timpului ne bate
Zâna primăverii care vine,
Sufletele ne sunt iarăşi pline
De fiorul vrăjiţ fermecate.

PUIUL STEJARULUI
Lui Laurică

Anii şi vremurile grele pe stejar
Imbătrânindu-l îl usucă tot mereu
Şi fala să şi-o mai arate e'n zadar
Când ghionoaea morţii-i bate'n scorburi greu.

Din înălţimea lui ce timpul vrea s'o 'nghită
Numai o mângâere-l însenină
Privind spre viaţa nouă ce palpită
In puiul lui ieşit din rădăcină.

Vlăstarul se ridică lângă tată
Cu creştetul ţintind spre-azur şi soare
Şi moartea crudă nu se mai arată
Atât de tristă şi de 'ngrozitoare.

. . . . . .

Copilule, făclia mai departe
Tu vei transmite-o celor ce-or să vină
Şi vom luci de dincolo de moarte
Printr'a moştenitorilor lumină.

M. VIFOREANU

SONATĂ

Arcuşul trece culmile durerii
Se sbate-aleanul în hăţiş de strune.
Vin stol, năluci cu capetele brune,
Pe bărcile cu pânze ale serii.

Se pleacă, mute, florile grădinii
ca jalniciţ după un mort; zorite,
s'adună 'n sbucium, suflete smerite
şi cerne scrum cădelniţa luminii

O mână 'nseamnă trepte pe cărarea
ce-o urcă visul apelor senine;
adâncul îşi deschide-o clipă zarea,

cu graba strecurăriţ prin ruine,
a şarpelui care şi-a frânt spinarea
şi gândul ars dogoare clipe line...

ION DORU

ZĂDĂRNICIE

Mi-am dat întâlnire cu copilăria,
Colo, pe maidanul cu un dud uscat,
Unde-atâtea zile, şi-amintiriţ frumoase —
Ca într'un cimitir, vremea, le-a 'ngropat...

...Am aşteptat'o, nerăbdător să vină,
Ca să-i sărut, obrazul şi o mână,
Şi să-i arăt, că în lacrimi stă trecutul —
Şi 'ntr'un surîs, o mână de ţarină...

Mi-am dat întâlnire cu copilăria,
Colo, pe maidanul cu un dud uscat...
C'am sosit devreme, sau poate prea târziu —
Va rămâne-o taină de nedeslegat!..

GEORGE PETRACHE

IN LUNA MAI

S'au regăsit tristeţele pe drum
In colbul înfloritelor zambile
Şi-am adormit împovărat acum
Cu ruptele din calendare file.

Şi'ntr'un mănunchi le-am strâns înfrigurat
Şi'n aer ridicatu-le-am în grabă
Pe culmile cu erbi le-am aruncat
Ca pe o marfă proastă de tarabă.

S'au regăsit tristeţele amare
In frământata vreme de iluzii,
Ce străjuiau pe-aproape de cărare
Caişii, merii, vişinii şi duzii.

Aveam luciri bolnave în privire,
Iscoditor căutam ceva pe culmi
Şi-am amuţit în sbucilmata fire
Intruchipată 'n fagi, stejari şi ulmi.

M'am recules; mi-am revenit în pripă
Şi florile şi fluturi m'au surprins
Cu-atâta dărnicie şi risipă...
De deziluzii. Eu eram învins!...

ION DUMITRESCU-GODENI

PE-ACELAŞ DRUM

Pe-acelaş drum, ce merge spre răzoare,
Imi duc cu mine paşii în tăcere,
Să văd bătrânul teiu uscat, cum piere.
Azi, amintirea lui, ca ieri, mă doare.

Pe-acelaş drum, atâtea primăvere
Au înflorit în fiecare floare...
Pe-acelaş drum, cu razele de soare,
Amurgu-ascunde-un om ca o părere...

Atunci, când noaptea-ajuns-am sus la cruce,
In licăriri plăpânde-a mii de stele,
Un freamăt de pădure — trist — mi-aduce

Iar, freamătul copilăriei mele.
Pe-acelaş drum, în fiecare noapte,
Renasc, în sufletu-mi, aceleaşi şoapte.

PREDAŢU M.

PRIBEGIE

In satul răzleţit, cu uliţa pustie,
Cu aşezările, de întuneric, ceţuite,
Am poposit înfrânt, din pribegie
Cu bucuriile sufletului risipite.
Plecând hoinar, am încercat un cer de dor,
Lăsându-mi casa între crengi de pruni, pitită
De unde „ea" în înserări, păzea 'n pridvor
Pribeagul drag, cu zarea inimei golită.
Imprăştiat printre străini, îmi legănam
îndemnuri,
Să-mi pedepsesc pornirile spre abisuri,
Şi să-mi cobor privirile din ceruri
Să nu mai văd privelişti colorate 'n visuri.
Zadarnic însă, sufletu-mi cerşea schimbarea.
Prea multă pribegie adunam în sânge,
Prea mişcămăgeau întinsurile — ce'n apusuri—
marea
Simţeam cum pătimaş în carne mi le'nfinge.—
Aşa că am rămas, acelaş trist nomad
Purtând în adâncimi de suflet, nestăpânita
sete
După melancolii stârnite, de stelele ce cad
Din necuprinsu-albastru, crestat cu albe pete.

TOPOR VSEVOLOD

UCENICUL

Imi dejghiocam aducerile aminte fir cu fir
Ce 'n poala gândului îmi coborau fără de
veste,
Lăsând din cântul lor parfum de trandafir,
Că noaptea ceia îmi părea o noapte de poveste

Un basm aevea îmi şoptea Trotuşul,
Iar sălciile de pe mal, înfiorate,
Pe violini de adieri îşi tânguiau arcuşul
Subt bolta dăltuită 'n nestimate.

Stăteau la sfat în prund alunii
Cu glas domol, ca un ecou ce întârzie;
Trotuşu-şi legăna povestea în surâsul lunii,
Precum mă legăna bunicul în copilărie.

Atunci — în vraja nopţii — cum n'are să mai
fie alta,
Când amintirile în mine poposeau din mers,
Am aruncat întâia oară în azur cu dalta
Şi-am prins în undiţă de gânduri întâia
aşchie de vers.

RADU PĂTRĂŞCANU

D-LUI LADMISS ANDREESCU

autorul volumului de nuvele:
„In ţara cerului"

In ţara cerului el şi-a poftit
Eroi şi cititori.
Convinsu-s'a şi cei ce s'au 'ndoit
Că e cu capu 'n nori.

D-LUI VIRGIL CARIANOPOL

care a tipărit volumul: „Scară la cer", apărut odată cu studiul d-lui Ladmiss Andreescu: „Adevăratul Virgil Carianopol".

Ce-i trebuie lui Virgil scară la cer?
Nu-i greu de lămurit acest mister:
In ţara cerului vrea să pornească,
Pe-adevăratul Ladmiss să-l cunoască.

D-LUI C. SALCIA

autorul volumului de versuri:
„Logodna apelor".

E-o şmecherie toată treaba.
Şi-a'ntors-o bine din condei, felinul.
Pe cititoriţ i-a logodit cu apa,
Iar el s'a însurat cu vinul.

BATRANUL STRADIVARIUS

Cântec de îndrăgostită

Nimeni nu știe
Cât de drag îmi e somnul iubitului :
Nufăr albastru.
Ridicat lângă umărul meu, printre liniștile gravelor nopți
Ce-s asemeni oceanelor, —
Adânci, nesfârșite cuprinderi
Numai cu ale închipuirii nave, de întotdeauna,
Străbătute, răscolite.

Nimeni nu știe
Cât mi-s de dragi cuvintele iubitului,
Spuse fără de înțeles decât pentru mine
Ori tăcute, unduind în privirea către mine
Vrăjite năluci, asemeni doar umbrelor
Pe care, printre întinsele mâini ale arborilor ,lumina primăverii
Ușor, pe pământ le resfiră.

Nu știe, nimeni nu știe
Că pe mine m'au ales amurgurile iubitului,
Să am înalt și tainic trup mătăsos, ca ele iar dimineții-le-i
In ochi să port, — ca pe un zâmbitor tremur de lacrimă —,
Amintirea parcă neînceputelor, cumplite popasuri
În visata îndelung, cea dintâi dragoste...

COCA FARAGO

Creare

Iată 'ntuneric fără ascuns —
adânc, până 'n lume ;
omul lumina și-a pătruns —
Dumnezeu a căpătat nume.

Înălțat, a primit pe frunte
înaltul sărut —
cum primește 'nzăpezitul munte
sărutul stelei de lut.

Apoi, timpul a stat
ca veșnicia 'n raiurile ei ;
Dumnezeu din rănile Sale
lumii punea temeiu.

MIRCEA STREINUL

Apropiată despărțire

De unde tremurul acesta, ca de stea,
In care mâinile înfrigurarea-și beau?
Ochii tăi liniștea oglinzilor aveau —
Atunci, de unde lacrima, iubita mea?

De vină e toamna pe care o vezi
Coborînd în pădurea bolnavă?
Dar de ce în îmbrățișarea-mi suavă
Și nici în inima mea nu mai crezi?

Uite: peste sufletul tău mă aplec.
Așa-i că niciodată privirea mea nu-i grea?
— De ce n'ai spus, simplu, iubita mea,
Că ești tristă fiindcă *simți* c'am să plec?

NICHITA TOMESCU

CAPTIVA

Ostașii o luaseră trofeu gândind : ca pe-un trandafir
Să-i poarte împăratul inima în cheutoarea tunicii.
Calea robilor părea în seara-aceia desenată pe cer cu tibișir
Și nici străjile n'au văzut lacrima scrisă de sborul rândunicii.

Sânii captivei erau albi cum e laptele și peste ei
Mărgelele făcute din scoici moarte și scumpe lăcrămau.
Câteva dansatoare (vreo trei)
Și-au sfâșiat rochițele 'n dans și aburite de vin cântau.

Cu toate acestea în zori nimeni nu știa numele fetei aduse din război
Nici dacă inima și trupul ei erau (precum se credea) ca zăpada :
Inainte de a-i săruta împăratul coapsa și sânii amândoi,
Fata și-a tăiat șiragul de mărgele și gâtul, cu spada...

CONST.-VIRGIL GHEORGHIU

= Artista =

de VICTOR PAPILIAN

LECTURA.

Micuța Ticanora Stirbuț s'a întors furioasă în croitoria teatrului, unde mămica e croitoreasă primă. Asta-i rol ?... Să-l ia dracu !.. Nici măcar de o pagină. Și la fiecare replică : Copil infam... Copil denaturat... Monstrule... Să-l ia dracu și pe ăl de l-a scris. Să-l ia dracu și pe domnul Țică care a distribuit-o. Să-l ia dracu și pe domnul director care a iscălit biletul de repetiție. Să ia dracu și teatru... și scenă... Bine spune domnișoara Vulpe, Vulpița cum o alintă cu toții : „Mai bine precupeață în piață decât artistă în România..." Auzi dumneata. Copil infam !... Copil denaturat !... Monstrule... Și cine s'o pocească așa ?.. Tocmai domnișoara Sili, poreclită cu drept cuvânt „mreana", după cât e de slabă și de repezită. Păi sigur... dacă-i „simpatia" domnului director și are „baftă" numai de roluri grase, s'a deschis femeia ca varza...

O !.. dar asta nu mai merge așa. Mâine se va duce la cancelarie și va trânti fițuica asta pe birou.

— Refuz rolul, domnule director...

REPETIȚIE IN FOAIER

I-a prins ! Chiar de la prima replică, domnul director și cu Mreana s'au uitat unul la altul groaznic, nu ca oamenii cinstiți, ci ca și cum s'ar fi sărutat din ochi. Așa-i directorul ăsta ! Când iubește parcă i-a luat Dumnezeu mințile. Și acum nu se ocupă decât de domnișoara Sili. Numai pe ea o învață, numai ei îi arată. Ceilalți, ce-o vrea Dumnezeu !... Asta înadins... ca să-i taie Mreana pe toți la spectacol.

Ticanora sufere. Se simte mică și nedreptățită. Nimeni n'o ia în seamă. N'a refuzat rolul și a venit la repetiție, ca să nu amendeze domnul director pe mămica. Cât e de nebun acuma...

Repetiția merge pe „marcate". Masa cu picioarele în sus e gondola ; canalele Veneției sunt însemnate cu tibișir pe podea, iar o mătură pusă de-a-curmezișul reprezintă puntea suspinelor.

Ticanora simte în piept inima mică și plină de ghimpi cât un puiu de ariciu. Vine scena ei. Vine scena ei și nimeni nu se sinchisește. Domnul Țică fumează, domnul director cochetează cu Mreana.

— Hai, Ticanoro... Ce, visezi ?...

Ticanora își surprinde parcă visul pe față. Trebue să fi fost ca Marlene Dietrich în Ingerul Albastru. Căci ea, cu voință, e în stare să-și poarte chipul plutind în nori de vis, ca pe pânză la cinematograf, și să-și treacă privirea printre genele apropiate, ca printr'o sită.

— Hai... E rândul tău... La ce te gândești ?...

Dar Ticanora e meșteră la răspuns. Ea poate să-și schimbe chipurile pe obraz, ca domnul Țică luminile la reflector. Acum înaintează gravă și demnă, ca Maria Stuart la eșafod.

— Domnule director, aci trebue să schimbăm textul.

In sala de repetiție s'a făcut dintr'odată tăcere. Inima fetiției s'a umflat ca o gogoașă caldă. In fine... în fine toate privirile sunt ațintite asupra-i.

— „Tată, mama te'nșeală..." Ce vorbă proastă : te înșeală... Vorbă de precupeață în piață.

— Și cum trebue spus, Ticanoro ?

— Tată, mama te trădează...

Și, înainte ca directorul să dea încuviințarea, Ticanora poruncește suflerului :

— Schimbă textul, moșule...

Și apoi, cu o legitimă resemnare :

— Ah, autorii ăștia !... Nu știu să pună un cârlig, nu știu să scoată un efect... fiindcă nu-s artiști... De aia habar n'au de ce e un final de act...

REPETIȚIE CU DECOR, FARA COSTUME.

Ticanora e fericită. Domnul director a schimbat textul. Și încă ceva : Mreana crapă de necaz. La prima repetiție în scenă, mai, mai s'o înăbușe... încât chiar domnul director i-a strigat :

— Oprește, Sili... Ce, ești nebună?...

Și pe urmă, ca să-i arate cum se țin copiii, a luat-o el în brațe. Ce bine strânge domnul director... Tare, dar fără să te doară. Pe când Sili parcă tot te împunge și te înnecă pe gât cu oasele ei de pește. E drăguș domnul director... Seamănă cu Maurice Chevalier, râde mereu, râde cu ochii, râde cu gura, râde cu mâna parcă... O ! dar pe ea n'o duce cu zăhărelul. Auzi dumneata... Copil infam, copil denaturat... Monstrule... Asta nu se poate. Trebue să-i dea piesa peste cap, altcum se face de râs pe viața întreagă... Doar își are și ea publicul ei...

REPETIȚIE CU DECOR ȘI COSTUME

Poftim, domnișoara Sili — Mreana dracului ! — a venit fără costum. Ce-i pasă... Își face de cap.

— Nu sunt gata, dragă... Ah, croitoresele astea...

— Ticanora știe că minte. Inadins le-a lăsat acasă, ca să fie o bombă la spectacol. Să plesnească, de necaz, dușmancele. C'o să aibă niște toalete... Doamne, Doamne... pe cinste. Căci ajutorul de toalete cine-l toacă anul ăsta ? Mreana, vezi bine... După cum anul trecut, Vulpița, și acum doi ani Lilica... Și la anul, care-o fi la rând?...

Ticanorei îi e silă.

— Doamne, Doamne... ce imoralitate...

REPETIȚIE GENERALA

Mai bine precupeață în piață decât artistă în România... Cuvinte de Evanghelie, domnule... Ticanora le simte în gură gustul amăruiu, parcă ar fi înghițit un sirop cu chinină. Mreana nici la repetiția generală n'a venit cu costumele.

— Unde ți-e păpușa, țâncule? Ce?... O să tocmesc un paj să ți-o poarte ?...

Asta-i domnul Țică, mizerabilul. Nu-i zice lumea degeaba „Țăcălie". Om mai fălos și mai nesuferit ca el doar în pușcărie să mai găsești. Auzi dumneata... Țâncule... Cui ? Ei !.. Ticanorei Stirbuț... Țâncule... Și, mă rog, cine ? Țică Țăcălie... Țică, mitocanul și Țiganul...

Ticanora simte că trebue să se înfurie. I-e necaz că-i prea rușinoasă. Asta-i păcatul ei : din cale-afară de rușinoasă. Altcum, ar trebui să țipe. Să facă scandal... Și în loc de asta, cuminte se duce să-și ia păpușa de la recuzită. Să fi avut ea un paj, unul numai pentru ea... un paj mic cât o păpușă, îmbrăcat în haine de catifea negre cu dantele pe la guler. Un paj care să danseze cât îi poruncește ea ; un paj care să-i ofere, ca în menuet, mâna ca s'o treacă drumul ; un paj care să poarte pe pernă jucăria cu care binevoiește să se joace azi infanta.

— Huo... firea-ți ai dracului de milogi... la oase.

Asta-i Romeo, recuzitierul, care se ceartă de obiceiu cu figuranții. Ticanora îl pândește până coboară în pivniță. Apoi, binișor, își ia păpușa și sbughiu cu ea sus, în scenă. Aici se simte sleită. Se așează pe scaunul pompierului, singurul loc de odihnă. Lacrimi adevărate simte pe obraji. Ea acuma știe să deosebească felul lacrimilor. Cunoaște pe cele mincinoase, venite din colțul ochilor, de cele adevărate, izbucnite ca din furtun din adâncul pieptului. Și ar sta așa mereu. Ar vrea să plângă într'una până s'ar topi de vie și ar ajunge ca un termometru spart, din care s'a scurt tot mercurul pe dușumea...

— Ce-i, Ticanoro fetițo ?... De ce plângi matale ?...

E vocea domnului director. Ea, dintr'un milion de voci, ar deosebi-o. Și mâna lui care o mângâie... Cu neputință de uitat de când a strâns-o în brațe pe scenă...

— De ce plângi, Ticanoro ?

Fetița își dă seama că-i un moment solemn. Trebue să fie „în stil".

— Păpușa...

— Ce-i cu păpușa ?

Ticanora a avut timp să deschidă robinetul lacrimilor mincinoase. Ori cât e el de director, dar la urma urmei, e bărbat. Și toți bărbații sunt la fel.

— Ce-i cu păpușa, drăguțo ?

Ticanora și-a ridicat poala rochiței și o agită ca pe un clopoțel.

— Nu înțeleg, Ticanoro.

— Rochița mea nu-i asortată cu a păpușii...

— Da ?... făcu serios directorul.

In mintea Ticanorei planul e tras acum ca la mașină.

— Și am nevoie de un ajutor de toaletă, domnule director...

DIN SALA, FREAMAT...

Toți artiștii sunt în scenă. Domnul director controlează încăodată costumele, grimele, luminile și recuzita. Numai domnul director e vesel. Fiindcă iubește și fiindcă... nu iese pe scenă. Ce-i pasă ?... Stă ca un pașă în lojă și de-acolo doar strâmbă din nas. Ceilalți toți sunt ca 'n friguri. Mreana se'nchină de zor, trage cruci după cruci, ca și cum Dumnezeu — care le vede toate — n'o știe cât e de păcătoasă. Lui domnul Mitrică, intrigantul, i s'au aprins vârfurile urechilor — acolo se cunoaște frica —; domnul Toderaș, amorezul, ascuns după un „ferzet", tocește rolul ; Domnul Lăptucă, tatăl înșelat, fumează în scenă și pompierul — inimă miloasă — se face că nu-l vede.

Din sală, trecând prin cortina de fier, vine un sgomot ciudat, un sgomot sec, rotund și pufos, ca și cum s'ar agita saci plini cu coji de nucă. Dar Ticanorei nu i-e frică. Ea se simte tare, mai tare ca toți bărbații ăștia lăudăroși și ca toate femeile astea speriate. A râs de ea domnul Țică. Dar e tare și aprigă ca doamna Clara. Toată piesa e „la mâna" ei... dacă vrea o dă peste cap.

Dacă vrea nici măcar nu se joacă. Odată s'o apuce dracii : nu mai joc !... Ei ?... Să-i vedem atunci ?... Ce se face Mreana cu costumele cele noi ?... Ce se face domnul director cu atâția bani la casă ?... Ce se face domnul Țică cu toată fudulia lui !... Ticanora simte cum fierbe de necaz. Lui Țică parcă nu-i poate ierta. Lui parcă trebue să-i găsească pricină. Il vede venind spre ea, înalt s'atingă „rivalta", slab și golit de carne ca umbra tatălui lui Hamlet. Cine dracu l-a poreclit „țăcălie" ?... Mai bine-i zicea „Sare amară". Să-l aibă ea în mână, Doamne, Doamne, ce i-ar face... L-ar jupui de piele ca pe-o portocală, i-ar răsturna peste față, ca pe un roiu de albine, cutia cea mare de ace. Să vezi atunci alt domn Țică, unul umflat, cu nasul pătlăgică și buzele cât două sarmale...

Domnul Țică s'a oprit lângă fundal să controleze leșurile dela rivalta a patra. Ticanora se dă binișor pe lângă el, i se așează în spate, își întinde vârful pantofului între picioarele lui trase ca pe sârmă și când Țică se întoarce, tot ea se repede în el și apoi cade jos. Doamne, ce cădere !... ca a lui Cavaradossi în Tosca... Țică se repede furios :

— Fire-ai a dracului de drac...

Dar Ticanora a leșinat pe o lagună venețiană. Își ține răsuflarea, căci va să fie mai mult moartă.

— Scoală de-acolo, că-ți murdărești rochia...

Ticanora simte injuria. Lui de rochie îi este, nu de sufletul ei. Și nici măcar n'o ajută să se ridice.

— Scoală... n'auzi ?...

Ea continuă să moară. Atunci Țică se frânge din catalige și mi ți-o ridică de jos ușurel ca pe-o surcea. Al dracului Țică...

— Să nu faci pe nebuna cu mine...

O pune pe picioare și începe s'o sgâlțâie. Ticanora îi simte degetele osoase ca pe niște cârlige de culise. Și dac'ar ține-o așa mult, ar omorî-o de-adevărat, înnăbușind-o ca Othelo pe frumoasa Desdemona. Abia scăpată din ghiarele mizerabilului a sbughit-o în prima cabină liberă și aci s'a trântit pe canapea hohotind.

— Ce-i, Ticanoro ?

Fetița e fericită. In fine, un glas de compătimire în lumea asta haină.

— Ce-i, Ticanoro ?

Recunoaște acum și glasul. E domnișoara Vulpe care totdeauna a fost bună cu ea.

— Liniștește-te, Ticanoro... și începe s'a mângâie.

Ticanora simte că lucrurile nu pot rămâne aici. Hohotește într'una și parcă fiecare hohot se ia la întrecere cu celălalt. E furioasă. Dar mintea o povățuește brusc ce să facă.

— Nu mai joc... Nu mai joc... și dă să-și rupă haina de pe ea, haina cea nouă și frumoasă.

— Liniștește-te, fetițo dragă...

Ce bună-i Vulpița. Cât is de dulci mângâierile ei.

— Nu mai joc... Nu mai joc...

— Cine te-a supărat ?

Ea suspină să-și spargă pieptul.

— Țica, păcătosul... și Mreana...

Ticanora știe că și Vulpița e de partea ei când aude de Mreana. Ea e doar „fosta".

— Ce s'a întâmplat, dragă ?

Asta-i vocea Lilicăi.

— Hai la domnul director...

Ticanora se lasă dusă. E nenorocită ca Ofelia. Din sală vine acum un freamăt ca vâjâitura de la uzină. S'a ridicat cortina de fier. Puterea ei tot crește, parcă din acest freamăt, parcă din apropierea directorului. Dar directorul nu e în scenă.

— Nu mai jos... Nu mai joc...

Se găsește acum între bărbați : domnul Vasiliu, domnul Hărdoaba, domnul Timișel... Asta-i cel mai drăguț. Nu-l poate uita din Cidul. Are niște ochi negri și piezișu ca ai lui Mefisto, dar îl persecuta directorul căci se cam dă la Mreana.

— Nu joc... Nu mai joc...

— Ce-i dragă ?... ce-i ?..

— Ticanoro, ești nebună ?...

Asta-i vocea mămicăi. Las' că și cu ea are ceva de răfuit. Totdeauna lui Tinel îi dă coltucul franzelei și partea arsă dela budincă...

— Nu mai joc, mămico... nu mai joc...

A venit și Mreana.

— Ticanoro, fii fetiță cuminte... Uite, îți dau bomboane...

Dar artista furioasă se simte tare pe situație. Are sprijinul bărbaților, fiindcă-i femeie... are sprijinul femeilor, fiindcă toate sunt împotriva nesuferitei de Mrene...

— Ce e ?... Ce s'a întâmplat ?

In sufletul mic, necazul, umflat ca o bășică de săpun, a plesnit dintr'odată. E vocea domnului director. L-au chemat.

— Ticanora nu mai joacă... face cu necaz Vulpița.

— Cine te-a supărat, dragostea mea?

Printre suspine, Ticanora răspunde:

— Țică... Țică Țăcălie...

— Mizerabilul... Las' că-l amendez eu...

Ticanora e mult îmbunată, deși știe că minte. Un om mai mincinos ca directorul ăsta nu se află. Minte când îi spune : dragostea mea... minte când îi promite să amendeze pe Fudulie.

— Nu joc... Nu vreau să joc...

— Ești nebună, Ticanoro ?... o sgâlțâie mamă-sa.

Dar Ticanora simte că mama e mândră de așa odor. Aduce cu Cornelia, mama Grachilor.

— Ticanoro, ia uită-te la mine ?... Iată ce-ți dau...

Ticanora nu poate rezista ispitei. Domnul director și-a scos dela butonieră floarea, o garoafă roșie din buchetul adus pentru Mreana.

— Ticanoro, asta- pentru tine...

(Urmare în pag. 6-a)

Cronica plastică
SĂLILE DALLES

Aspectul intim — de o boerească intimitate totuşi — al sălilor Dalles şi de data aceasta şi-a găsit, în arta expozanţilor — patru pictoriţe, doi pictori şi un sculptor cu mult aplomb suav în stil — elementele care să-i întregească mediul artistic. Poate cu excepţia picturii de compoziţie — o culoare certă, oarecum aspră, pe motive destul de atrăgătoare — care ne înfăţişează maniera d-lui *Max Gamburd,* aproape întregul rest al expoziţiei merge pe linia unei coloristice ades cu locuri comune, rareori distinctă. Sensibilitatea stilistică a pictorilor expozanţi, gamele cromatice în roşu şi verde mai cu precădere, principiile efectelor de lumină „din unghiu", detaşările nu destul de limpezi dintre estompaj şi linie clară, sunt note asemănătoare tuturor celor şase pictori şi pictoriţe, — arta plastică a d-lui *Basarab-Spartali* mergând şi ea, în ceeace o priveşte, pe o linie tehnică apropiată pictorilor

D-ra Ioana Giossan, în a doua expoziţie din acest sezon, ne prezintă cu succes, peisagiile d-sale pline de lumină, într'o coloare studiată serios, peste tot păstrând un aspect de uşor romantism autohton. Are, arta peisagistică a d-rei Giossan, ceva din bogăţia cromatică a marelui *Luchian,* pe urmele căruia socotim că ar putea să păşească această dotată şi tânără artistă, cu real folos. Ne-au reţinut atenţia şi „florile" d-sale destul de bine studiate şi realizate, deşi aci am aflat unele nesiguranţe mai puţin accentuate la peisagiile expuse.

D-ra Octavia Miculescu este „un caz" în pictura noastră tânără, de aceea, poate, expoziţia d-sale este atrăgătoare. D-sa vine, cu un apreciabil număr de miniaturi-aquarele, toate cu subiecte biblice. Ne-a impresionat în mod deosebit arta d-sale de a doza coloarea pentru obţinerea unor chipuri chinuit-senine, chipuri necesare unei valabile picturi iconografice. Şi ne-a surprins apoi, precizia cu care artista reuşeşte să ne dea, în miniatură, frumoase grupuri compoziţionale, cum este în special bucata *„Cina cea de taină"*. Acest gen de pictură cere, pe lângă un minuţios dozaj, o concentrare technică şi emotivă pe care artista o realizează în bună parte.

D-ra Jeana M. Baculescu expune peisagii, flori şi câteva studii bine isbutite, cum ar fi cel intitulat *„Măriuca"* sau, mai cu seamă, *„Iliuţă dela stână"*. un expresiv cap de cioban. Ne-a plăcut şi portretul poetei *Elena Farago.* In peisagiu socotim o caracteristică de bun augur a autoarei, arta de a suprapune culorile pentru obţinerea unor efecte de diafanizare, de voalare, a naturii deşi, în unele cazuri, efectul este aproape şters, lucru care bănuim că nu a fost în intenţia artistei. Ne-au plăcut, în manieră, peisagiile dela Ada-Kaleh pentru atmosfera orientală bine redată din punct de vedere cromatic.

D-na Elena Anton expune o serie de reuşite peisagii, puternic colorate, poate prea puternic unele, — şi o şi mai reuşită serie de nuduri. Spunem „şi mai reuşită", pentru a sublinia realizarea coloristică în roz foarte natural a tablourilor şi mai ales pentru a avea prilej să ne declarăm satisfăcuţi sufleteşte pentru felul în care artista ne-a prezentat „lumina"

După cum am spus, d. *Max Gamburd* ne prezintă o pictură de culoare oarecum aspră, o pictură de compoziţie, am putea spune de panou-compoziţie. De altfel, dacă ar fi să aplicăm teoria lui Goethe la arta acestui pictor, d. Gamburd este pictorul cu cel mai mult B (element psihologic bărbătesc) din expoziţie, deşi unele tablouri ne descoperă şi la d-sa o sensibilitate cu lămurite aspecte feminine. Pe acest plan identificăm tabloul „Ţăranca în roz" şi mai toate portretele artistului. Totuşi nu putem să nu afirmăm că d. Gamburd este un compozitor, în această direcţie d-sa putând să ne dea opere de valoare.

D. Const Nicolaevici ne oferă, pe lângă o serie de peisagii, portrete şi nuduri, un panou care ocupă aproape un sfert din spaţiul de expoziţie rezervat d-sale. Luat în întreg, panoul este o realizare de temei şi impresionează. Despărţit pe grupuri şi chiar elemente, această compoziţie de proporţii are o serie de mici greşeli în ceeace priveşte de pildă poziţia puţin firească a unor personagii, în privinţa liniei oarecum forţată a altora, sau în legătură cu coloristica puternică şi mată, care totuşi în ansamblul compoziţiei devine aproape necesară ca tonalitate. Panoul este intitulat *„Potopul"*. In ceeace priveşte restul expoziţie d-lui Nicolaevici, d-sa ne face impresia că prea detaşează net culoarea, deşi bucăţile prezentate au alese înfăţişări cromatice.

D. Basarab-Spartali, în aceeaşi sală cu d. Nicolaevici, ne prezintă câteva realizări ale d-sale, care ne dau garanţia că autorul lor este un artist care are ceva de spus în sculptura noastră. Ne-au plăcut compoziţiile unor basoreliefuri bine redate.

Incheem repetând cele ce am spus la începutul acestei cronici: aspectul intim al sălilor Dalles şi-a găsit, în Arta expozanţilor, elementele care să-i întregească mediul artistic.

INTERIM

Simple note

Disvertismentele estetice

de COSTIN I. MURGESCU

Promisesem încă mai de mult o notă asupra manifestărilor artistice, a căror existenţă o punem în strânsă legătură cu însăşi formele noui de participare colectivă — pe care le îmbracă secolul nostru. Numai sem atunci aceste manifestări, cu un termen care îmbrăţişa ambiţiilor lor de artă şi în acelaş timp, distanţa care le separă de conceptul de artă aşa cum ni l-au transmis generaţiile trecute (şi cum îl acceptăm şi noi, fără dreptul sau pretenţia de a-l modifica), „divertismente estetice". Este vorba în primul rând de cinematograf desigur, — destinat prin excelenţă maselor; poate fi foarte uşor adăogat radio-ul, revista de literatură, pe care o plimbă sub braţ oricine vrea să dovedească dorinţa sa de participare la fenomenele culturale sau conferenţa.

Pentru fiecare din aceste manifestări, există şi pledează apărători convinşi, „oameni care văd departe" şi cărora acest presbitism intelectual le permite întrezărirea unui orizont artistic ce scapă altora. Pentru ilustrarea distanţelor, ar fi desigur suficient să amintim două poziţii: una a lui Marcel Pagnol, care credea în realitatea unei noui arte: „Cinematurgia" şi rezhizizitoriul la care sunt supuse aceleaşi manifestaţii cinematografice de către George Duhamel [1]), spre ex. A nega însă rostul artistic al acestor divertismente; mai mult încă a le acorda apriori funcţiuni anticulturale, înseamnă a lăsa problema nerezolvată; rostul unei atari atitudini ar fi în acest caz ,numai de a frâna entuziasmul aderenţilor la aceste noui forme de cultură.

Ceeace interesează în primul rând, sunt desigur criticile pe care oamenii de cultură le aduc unor atari manifestări culturale. Slăbeşte interesul pentru lectură prin satisfacerea rapidă şi comodă a necesităţilor culturale ale intelectualului de azi; îi alimentează lenea cerebrală, scutindu-l de efortul cercetărilor serioase şi în fine ca un corolar, ar fi tendinţa de superficialitate pe care i-o insuflă. Sunt — trebue să recunoaştem — acuzaţiuni grave, care nu pot fi trecute cu vederea; alături de ele, adevărul că toate aceste manifestaţiuni duc la slăbirea puterii de pătrundere a cărţii în marile straturi de cetitori, adevăr grav, care ar trebui să frământe pe orice intelectual, cade pe un plan secundar.

Pusă discuţia pe plan strict intelectual, limitând adică discuţia la sfera oamenilor de cultură ,desigur că rolul acestor manifestaţii de cultură este pur divergent; ele nu constituesc decât evadări facile, periculoase numai din clipa în care s'ar permanentiza, caz în care ar îngloba toate păcatele susenumerate.

Astăzi însă, discuţia nu poate fi limitată la o elită, la un grup restrâns; adevărată lumină în care poate fi rezolvită este numai aceea pe care încercam s'o sugerăm în nota noastră, sub titlul „Atmosfera culturală a timpului nostru", o epocă colectivă de culturalizare şi participare la fenomenele spirituale a maselor. Şi în acest cadru, problema capătă un aspect cu totul nou. Pentrucă dacă *divertismentul* estetic, aşa cum însăşi denumirea pe care i-o dăm o arată, nu reprezintă încă un fenomen artistic; dacă pentru oamenii de serioasă cultură permanentizată, adeziunea la acest „divertisment" poate fi un act acultural, în cadrul atmosferei culturale a secolului nostru, divertismentul capătă un sens exact contrar.

Ea poate oferi un cadru, o atmosferă, propice oricăror năzuinţe şi elanuri culturale. Pornite din însăşi nevoile secolului nostru, având toate atributele acestei epoci, aceste „divertismente" prin însăşi conceptul oarecum comod de artă pe care-l oferă, reprezintă mijlocul ideal pus la îndemâna celor care urmăresc o ridicare a nivelului cultural.

Faptul că majoritatea celor ridicaţi şi câştigaţi până la acest plafon minim de activitate intelectuală, vor rămâne aici — din facilitate sau oboseală — fără năzuinţa de a se apropia de adevăratele forme de artă, pentru cultură încă nu va fi o pagubă. Dimpotrivă, lărgind cadrele unei „predispoziţii" de cultură, toate aceste divertismente tind să alcătuiască o *trambulină* care să lanseze pe viitorii factori de cultură; să lărgească cu alte cuvinte rândurile candidaţilor la adevăratele manifestări culturale.

Privite sub acest unghiu socotim că divertismentele artistice nu mai pot fi condamnate în bloc, aşa cum încă nu ne îngăduesc speranţe artistice, în înţelesul pur al acestui cuvânt.

Aceasta desigur, dacă acceptăm înglobarea tuturor acelor manifestări enumerate la începutul acestei note în cadrul unor simple divertismente. Ar fi cazul conferenţelor, care implică o discuţie mai amplă; pentrucă considerate — aşa cum din păcate se întâmplă adesea — ca simplă comunicare orală, mai bine zis lectura unei lucrări concepută, lucrată şi scrisă de acasă, desigur că îmbracă toate caracteristicile divertismentelor artistice. Numai în acest sens de altfel s'ar putea explica atacul pe care conferenţele l-au suferit din partea unui om de cultura şi luciditatea lui Paul Zarifopol. Conferenţa mai poate avea însă un sens: acela al unui mod de creaţie. Contactul direct cu publicul, comunitatea dintre conferenţiar şi auditor stabileşte la un mediu cu totul special, generator de creaţii, aşa cum observa undeva d. Mihail Manoilescu.

Dar, în sfârşit, o îndoială privind valabilitatea argumentelor aduse contra acestor divertismente: ea se referă la calitatea intelectuală a celor pe care „divertismentele" i-ar putea răpi culturii. Neîncrederea aceasta în potenţialul intelectual al celor care ar putea fi derutaţi de cinematograf sau radio, dela lectură sau efort cerebral, ne face să egalăm — cel puţin — *pierderile* presupuse pentru cultură, cu câştigul maselor, cu pregătirea lor primă pentru viitoarea lor verificare intelectuală.

[1]) O bună parte din cititorii noştri vor fi avut desigur fericirea să audă pe academicianul francez făcând acest „rechizitoriu" în cadrul conferinţei pe care anul trecut a ţinut-o în Sala „Dalles".

Cronici germane

O veche carte actuală

de ŞTEFAN BACIU

Am înaintea mea una din cele mai copleşitoare cărţi pe care vreodată mi-a fost dat să le cetesc, unul din cele mai emoţionante documente ale spiritului omenesc. E vorba de *„Scrisori de război de-ale studenţilor căzuţi"* în războiul 1914—1918 („Kriegsbriefe gefallener Studenten", editată de dr. Philipp Witkop în 1928). Nici nu ştiu dacă volumul pe care-l am înaintea mea e o antologie, una dintre cele mai rare antologii, sau un mare cimitir al gândului. Imaginaţi-vă o carte mare, de-aproape patru sute de pagini, din filele căreia îţi vorbesc zeci de oameni tineri, în ultimele lor clipe de viaţă, într'o sbatere pe care doar foarte rareori o putem semui seninătăţii din „Mioriţa". Nici o culegere din poeţii dispăruţi nu te poate sguduj mai adânc, decât epistolele acestea scrise din tranşee, din lagăre, din spitaluri şi din avant-posturi, de către nişte tineri studenţi, care peste puţine clipe erau sfârtecaţi în zeci de bucăţi, în sute de cioburi.

Marele sbucium al zilelor noastre, face ca acest volum să devie o actualitate şi o problemă a cărei tristeţe ar trebui să îndolieze cugetul fiecăruia dintre noi. Nu ştim cum priveşte tânărul soldat de azi *realitatea morţii*, care se pare că e cu totul alta decât aceea din 1914-18. Poate că ea a devenit mai neaşteptată şi mai crâncenă, decât vechea, pentrucă prea au năvălit multe arme noui, prea s'au înfăptuit multe mijloace semănătoare moarte, care reduc la nimic suflul de viaţă care palpită într'un corp tânăr, smuls în vâltoarea războiului. Cetind această culegere, pe care n'o putem recomanda îndeajuns, ne-am dat mai bine seama de faptul că „literatura" e atât de construită şi de palidă în faţa vieţii, încât zeci de pagini de „literatură de război" sunt anulate şi întrecute, în omenesc şi'n *trăire*, de-o singură şi scurtă scrisoare. Ce contează un Remarque, Kaestner sau Glaeser, când avem înainte-ne rândurile tânărului politehnician Johannes Nogielsky, scrise cu puţin înainte de a muri:

„Iubită mamă! în clipa în care cetesti aceste rânduri, eu nu mai sunt între cei vii. „Fii credincios până la moarte şi-ţi voiu da coroana vieţii". Nu plângeţi după mine, căci sunt în împărăţia luminii; dece să fiţi îndoliaţi? Veni războiul şi eu plecai cu mulţi camarazi şi am fost credincios până la moarte. Când scriu aceste rânduri, nu ştiu încă unde-mi va fi mormântul; nu vă îngrijiţi de rămăşiţele mele pământeşti. Pot să putrezească în praf şi pulbere şi să se prefacă din nou în praf, sufletul trăeşte şi e divin. Voi, să mai trăiţi mult pe-acest frumos pământ! Salută-i pe toţi cei iubiţi şi apropiaţi mie. Duşmani, sper că n'am avut. Şi-acum nu fiţi trişti, căci nu peste multă vreme ne vom revedea. Vă trimit salutări şi sunt la voi, cu sufletul"... Condeiul a căzut apoi din mâna rănită în lupta din 22 Iunie 1917 şi tânărul care a scris aceste rânduri pe care nu le poţi parcurge fără lacrimi în ochi, a plecat dincolo... Intr'adevăr „deşertăciunea deşertăciunilor, căci totul este deşertăciune": „să putrezească în praf şi pulbere şi să se prefacă din nou în praf".

N'am priceput niciodată mai bine ca azi, cum poţi plânge răsfoind o carte şi niciodată nu mi-am dat seama mai bine. cât de puţin se schimbă mersul şi mentalitatea lumii. Dacă parcurgi aceste scrisori în timpuri de pace, poatecă eşti stăpânit numai de sentimentul unei explicabile tristeţi, cetite însă în vremi de războiu, mesagiile acestea de dincolo de viaţă, iau întotdeauna aspectul greu şi solemn al unui simbol de care însă nu mai ascultă nimeni. Moartea privită filosofic, iese în evidenţă mai luminos în culegerea de faţă, decât în aride tratate teoretice, iar lasitatea sinuciderii e evidenţiată ca un revers al medaliei.

„17 Sept. 1915. Dragi părinţi! Grav rănit, zac pe câmpul de luptă. Viaţa mea, stă în mâna lui Dumnezeu. Nu plângeţi, căci plec fericit. Pe voi vă salut încăodată din toată inima. Domnul să vă dea pace şi mie o moarte fericită. Iisus îmi ajută. Aşa se moare uşor. Cu adâncă dragoste, Eduard". In aceeaşi zi de 17 Septembrie 1915, teologul Eduard Bruhn, moare, în vârstă de 25 de ani, undeva în stepele Rusiei. Poatecă numai Iisus a fost cu el în clipa ultimă, Iisus, pe care L-a evocat cu o emoţionantă simplitate în puţinele sale rânduri de adio, care ne par azi neverosimil de clare şi de sigure.

●

Moartea e o mare prezenţă în paginile acestui volum şi fiecare semnatar al scrisorilor, ne apare ca un mare Profesor al duhului ei, în cea mai tragică lecţie pe care ne-a fost dat s'o ascultăm. Poeţii care au scris despre moarte, pălesc şi cad înaintea acestor rânduri, mai toţi s'au fofilat pe lângă ea, mai toţi au trişat-o, aproape nimeni dintre ei n'a privit-o în faţă, ca să scrie apoi marele cântec al ei. In schimb, studenţii aceştia, autorii cărţii de faţă, care ne par ca nişte schelete ce se agită în jurul nostru, ei toţi i-au întrecut pe poeţi, dintr'o singură trăsătură de condei. Este, acesta, marele risc al morţii.

Nimeni nu are dreptul să ne pismuiască. Trăim încă sub oblăduitoarea şi întunecoasa aripă a morţii, noi oamenii de pe întreg pământul şi trăim atât de mult *în moarte*, încât nici nu ne dăm seama de acest lucru. Pentru noi, moartea e un fel de apă călduţă, din care sorbim pe rând; marile ei flăcări însă, încă nu ne-a fost dat să le simţim noi înşine şi deaceia îi ascultăm pe alţii: „Dragi părinţi! Zac pe câmpul de bătaie, cu un glonte în burtă. Cred că trebuie să mor. Sunt mulţumit că mai am câtva timp să mă pregătesc pentru drumul ceresc. Vă mulţumesc, dragi părinţi. Domnul să mă aibă în paza-i. Hans". Johannes Haas, student în teologie din Lipsca, scria aceste cuvinte cu câteva ceasuri înainte de a închide ochii. Oare cum poţi să-i priveşti în faţă pe toţi aceşti eroi, tu omule al zilelor de azi?

Pagini întregi am mai putea să reproducem din culegerea de care am căutat să vorbim. Poatecă n'ar avea rost, poatecă ar fi numai o mare şi inutilă tristeţe. Ceeace am vrut să punem în evidenţă în rândurile de faţă, nu e o „învăţătură morală" în înţelesul limitat, ci o paralelă între *două lumi* care se aseamănă tocmai prin marile lor deosebiri. Cartea aceasta însă nu e nici moralizatoare, nici instructivă, cartea aceasta scrisă cu sânge este cel mai viu elogiu al vieţii, al vieţii de care omul zilelor noastre a cam început să fugă, fără temei. Din duhul ei, să tragem concluzii.

Lumină din lumină!

De-aţi fi ascultat tăcerile

Voi care n'aţi ascultat niciodată tăcerile
In ceasurile când îşi culcă truda, serile,
Luceferii noştri în sus, tot în sus urcând
Nu i-aţi văzut cu poverile lor grele de gând?

Pe mările unde îşi aprinde luna făcliile
Ochilor nu le-aţi legănat câmpiile?
Nu v'aţi făcut sbor de vulturi spre soare,
Nici zări ce liturghiază cu pomii în floare?

N'aţi stăruit pe jarul din cădelniţi să vi se aprindă
Dorul, să prindeţi tainele, cu Domnul în oglindă?
Nu v'aţi răsvrătit împotriva luminii voastre, cascadă
Spasmul nopţilor nu l-aţi lăsat în voi să cadă?

O, de aţi fi văzut cu poveri grele de gând
Luceferii noştri în sus, tot în sus urcând...
In ceasurile când îşi culcă truda serile,
Câte nu v'ar mai fi spus şi vouă tăcerile.

SILVIU LAZAR

Cronica ideilor

Anton Dumitriu: Logica nouă [1])

de MIRCEA MATEESCU

I

Când am citit „Bazele filosofice ale ştiinţei" ne-am dat seama că d. Anton Dumitriu ocupă o poziţie cu totul particulară în gândirea românească: una inspirată din contactul pozitiv cu realitatea ştiinţifică, mai bine zis, una care încerca o fuziune între rezultatele ştiinţei şi munca filosofică. Dela început a trebuit să mărturisim că o astfel de îndeletnicire întrece limita normală a cercetărilor filozofice, pentrucă ea presupune o cunoaştere competentă a datelor fizice tot atât cât o excepţională putere de sinteză. Deaceia, nici nu ne miră metoda pe care a ales-o d-sa, pentru a instrumenta eficient, pe un drum atât de anevoios: logica. Nevoia de certitudine şi de verificare neîncetată a elementelor supuse observaţiei critice, a impus d-lui Anton Dumitriu, mai mult decât oricărui gânditor român — adâncirea *logică* a realităţii, conducând astfel la rezultate de două ori spornice pentru filozofie: a lucra efectiv, întrebuinţând mijloace nedubioase. In acest conflict dintre obiectul cercetărilor şi modul în care să instrumentezi asupra lui, rezidă dificultatea şi măreţia oricărei opere filosofice. Am spune chiar, că un gânditor este cu atât mai mare şi rezultatele meditaţiei lui sunt cu atât mai reale — cu cât conflictul intim, anunţat mai sus, se arată mai acut. Acel cercetător operează valabil asupra realităţii, care îşi pune problemele de o manieră mai acută, stăruind neîncetat pe marginea dificultăţilor. Spunând că armonia dintre ştiinţă şi filosofie, prezintă prin ea însăşi cea mai serioasă dintre dificultăţile pe care le poate întâmpina o minte gânditoare, ne amintim în acelaşi timp excepţionalele însuşiri de care trebue să se bucure cercetătorul care se aventurează pe o asemenea cale. Incât, apariţia d-lui Anton Dumitriu în filosofia românească, este o întâmplare rară, a cărei importanţă se defineşte tot mai grandios cu fiecare lucrare a d-sale. Pozitivist prin educaţia ştiinţifică pe care o posedă, d. Dumitriu mai are şansa unui spirit logic, excepţional de rafinat de pe urma culturei d-sale matematice. Atât de rafinat, încât am întâlnit în lucrarea aceasta o anumită pasiune pe care deobiceiu, o întrebuinţează, în promovarea cercetărilor lor, metafizicienii. Pasiunea metafizice, frecventă în gândirea actuală românească, d. Anton Dumitriu îi răspunde printr'o nepotolită şi bine susţinută ardoare ştiinţifică. Se va vedea însă, dacă nu cumva, la originea ascunsă a acestui temperament logic nu se află o vocaţie metafizică care, în momentul de faţă d. Dumitriu o repudiază vehement.

Să vedem cum.

In loc să se numească „Logica nouă" — lucrarea s'ar fi putut numi, tot atât de bine, — poate mai bine: din punctul de vedere al logicianului Anton Dumitriu — „Logica în faţa absolutului". Ceiace obsedează pe d. Anton Dumitriu, ca pe oricare gânditor de înaltă factură, este întemeierea unei ştiinţe logice care să poată răspunde deplin misiunei şi rolului încredinţat; o logică ale cărei rezultate, pe deasupra ştiinţelor particulare, să nu poată fi relativizate. Diferenţa dintre logica lui Aristot, — adaptată, din antichitate, de scolastica medievală şi actualizată în epoca modernă de John Stuart Mill şi logica nouă, prezentată îndeosebi de şcoala din Viena, marchează un efort de eliberare a logicei de sub semnul efemerului — pentru a o întemeia ca o ştiinţă, a tuturor ştiinţelor, în absolut. Este acesta un îndemn metafizic, şi d. Anton Dumitriu îl întâlneşte adesea în lucrarea d-sale, făcându-i faţă, evident, ca un veritabil logician, însă admiţându-i importanţa, firesc, ca orice om de ştiinţă, lipsit de patimă şi de prejudecăţi.

Să enunţăm dificultatea. A considera funcţiunea logicei din punctul de vedere al ştiinţelor particulare, cărora ar urma să li se aplice, coordonator, sintetic ori analitic, însemnează a lega condiţia logicei de relativitatea care caracterizează legile ştiinţelor naturii. Un asemenea inductivism logic, datând dela Aristot, ţine seamă adică de *obiectul* căreia se aplică şi ca atare, urmează soarta şi precaritatea oricărui obiect al naturii. Logica aristotelică, preocupată doar de a găsi conceptele în stare să exprime cât mai adevărat realitatea, este respinsă de logica mai nouă tocmai pentrucă admitea ipoteze „metafizice" cum ar fi aceia despre funcţiunea apriori a raţiunii de a înţelege realitatea (esenţa). Care este tendinţa logicei noui, prin opoziţie cu logica artistotelică? Ne-o spune d. Dumitriu la pg. 19. „Intregul efort logico-matematic din sec. XIX se reduce la a găsi relaţiile logicei prin formule, care au sens independent de conţinutul particular al conceptelor". Ce este acest „sens" şi ce rol joacă el în gândirea d-lui Anton Dumitru se va vedea mai departe. Reţinem deocamdată că logica actuală vrea să fie o structură formală generală a tuturor ştiinţelor, un fel de „Sintaxă" cum spune Carnap, pe care d. Dumitriu îl urmează adesea. Următoarele rânduri sunt reprezentative: „Substanţa logică a gândirii e formată din pânza relaţilor abstracte: din ele se realizează conceptele ca nişte picături de apă prelinse pe o streaşină ideală" (23). Insă care este valoarea logicei formale, mai bine zis, care este valoarea formei pure? Autorul ne învederează dificultatea cu maximum de probitate ştiinţifică: „o asemenea logică ar preexista oricărei ştiinţe, ar avea o existenţă abstractă, care ar condiţiona *a priori* desvoltarea oricărei ştiinţe: ar fi deci concepţie metafizică". Atunci, cum scăpăm logica de metafizică? Pentrucă a discuta condiţia logicei din punctul de vedere formal, însemnează or a-i tăgădui obiectul, — ceiace pare admisibil, pentrucă nu *obiectul* logicei interesează dar funcţiunea ei metodologică — or a ajunge la postulate dintre cele mai „metafizice" cu putinţă, aşa cum a făcut logicianul de mare prestigiu Edmund Husserl când a pretins o structură a „esenţelor" în totul desprinsă de psihologie, adică de relaţia subiect-obiect, ca factor circumstanţial. Ar fi aceasta nu logică, dar „mitologie" cum i-a foarte bine i-a răspuns Sigwart lui Husserl. Ţinând seamă de dificultatea anunţată, într'adevăr majoră, întregul efort al d-lui Anton Dumitriu va fi de a conduce astfel susţinerea logicei noui încât să o ferească de ipotezele metafizice. Poziţie cu atât mai critică: renunţându-se la „obiect" şi neputându-se admite un „obiect pur formal" care ar fi al logicei, aşa cum pretinde de ex. Iulien Pacotte, trebue să înţelegem totuşi astfel condiţia formală a logicei încât să nu facem din ea o „metodă în sine" — pentrucă aceasta nu ar însemna decât tot o replică metafizică pe care logica o dă realismului transcedental kantinian. Intre cele două *feluri* de metafizice, realistă şi formalistă, cum reuşeşte logica a se menţine „nealterată"?

Este întrebarea profundă pe care o desbate d. Anton Dumitriu şi despre care va mai fi vorba în cronica viitoare.

[1]) Bucureşti, 1940.

PUTEREA SUFLETULUI ROMANESC

„PIAȚA PĂCII"

de GEORGE ACSINTEANU

Pentru noul venit, decorul prezintă aspect inedit. Mai cu seamă, vechile fântâni, la care locuitorii vin cu donițele și iau apă, răsărite la diferite răspântii ca și în centru, întregesc atmosfera orientală a orașului.

In „Piața Păcii", pe unde drumul coteşte spre Balcic, piață înconjurată de prăvălii, se înalță impunător „Monumentul Eroilor" căzuți în războiul pentru întregirea neamului. In vârful coloanei de marmoră, vulturul cu aripile întinse și cu ochii străpungând zările, stă parcă de veghe ca și întreg sufletul românesc depe aceste meleaguri.

Piața Păcii, loc simbolic mai cu seamă în vremurile de azi!

La Bazargic, am mai văzut un cuib unde se odihnesc Sfinții noștri: „Cimitirul Eroilor". Niciodată n'am avut impresia unui loc de odihnă, mai plin de măreție și de sobrietate, ca aici unde și morții stau de strajă.

Dincolo, de portalul de piatră, printre mormintele îngrijite, glasuri din nepătruns, imi șopteau cu hotărire:

„Acum, când temelia vieții multor popoare se sprijină pe incertitudine, când orizontul lumii e atât de întunecat, când în fiecare colț al continentelor, se simt în aer bătând aripi de amenințare, la noi trebue să predomine, de la un capăt la altul al țării, voința de a nu ne mai despărți în veci de nicio brazdă din pământul adunat în granițele firești cu atâtea jertfe! Crezul acesta noi îl dictăm, iar voi să-l trăiți!"

Puterea sufletului românesc, n'am observat-o numai în șoaptele venite din cer și din morminte, ci și în tot spațiul de viață al Dobrogei. Pe unde am umblat, în sate ca și în târguri, am citit în ochii tuturor Românilor hotărirea izvorită din adâncuri de a nu se mai înstrăina nicioda'ă frate de frate. Fie că sunt veniți din Macedonia, din Bu'garia, din Banat sau Vechiul Regat, Românii cari trăesc în Dobrogea au indestructibil credința împletită întru acelaș ideal național.

SUFLETELE DOBROGENILOR, OGLINDA ROMANISMULUI

Viața în Capitala județului Caliacra se desfășoară într'un ritm viu. Orașul nu e atât de sărac și lipsit, cum anumite tipuri răiculene — cari ar putea să lipsească de aci — caută să-l defăimeze, în toate împrejurările.

Comerțul se desfășoară pe o scară întinsă. Piața e bogată și destul de eftină, în comparație cu alte târguri. Seara, restaurantele sunt pline de consumatori, ca în cele mai liniștite vremuri. Se mănâncă eftin și se bea vin bun. In centrul orașului se află așa zisul club al „elitei": „Cafeul Regal", unde vin mai toți intelectualii orașului. In fața unei cafele aromitoare, ca și a unui joc de „Rummy", Românii împărtășesc o idee, un gând, o veste, un cuvânt bun.

Aici am cunoscut figuri simpatice, al căror nume regret că nu le-am reținut în întregime. Românii aceștia merită să fie scrișI cu litere mari pentru faptele și sufletul lor. Mi-aduc aminte numai de câțiva.

Iată colo, în capul mesei, robustețea macedoneanului Vasile Covata, lângă chipul surâzător al doctorului Stere, medicul primar al orașului, în fața mărinimosului Diomed Popescu, fostul primar și a domnului Achile Pântea. Acest cerc, completat cu bunul prieten al scriitorilor și artiștilor, publicistul Octav Mosescu, primarul Balcicului, care era și el în trecere prin Bazargic, cu profesorul și scriitorul Ion Lolu, cu agreabilul regățean, avocatul Ioan D. Georgescu, primarul orașului, un om de ispravă, cu directorul Camerei de Agricultură, un ales cărturar și cu încă alți mulți Români, constitue adevărata oglindă prin care se vede limpede trăinicia, din veacuri și peste veacuri, a Românismului pe aceste plaiuri.

In seara, în care m'am bucurat din toată inima de căldura sufletească cu care m'au primit acești „frați", în frunte cu domnul colonel Vasile Gorsky, prefectul județului, om de elită, ce a făcut cinste armatei și onorează postul administrativ pe care-l deține, am ascultat o pildă cu adânci semnificații. Din vorbă în vorbă, s'a ajuns la punctul delicat al unui proces între doi coloniști. Gâlceava a avut loc cu patru ani în urmă pentru un petec de pământ. La prima instanță rivalii, nu numai că s'au împăcat, dar au și rămas frați de cruce pe viață. Cum? Li s'a spus, pur și simplu, în plină ședință pilda Regelui Dac Scorylo **)

REGELE DAC SCORYLO, PILDUEȘTE PESTE MILENII

...Istoricul antic Frontinus povestește că în Dacia Pontică (Dobrogea de azi) se afla pe tron, înaintea lui Roles, un Rege înțelept și viteaz. După moartea lui Burebista carpato-danubienii trecuseră prin grele încercări. Cu răbdare și muncă, Regele Scorylo reuși în câțiva ani să înalțe iarăși Statul din dreapta Danubiului, pe scara prosperității politice, sociale și culturale. Cetățile au fost întărite. Ogoarele semănate. Viile replantate.

Intr'o zi, veniră la el comandanții și preoții. Regele îi primi în cetatea unde s'a ridicat mai târziu marea întăritură Abritus. Comandanții după ce îngenunchiară în fața Regelui, îi cerură să pornească război împotriva Romei și s'o cucerească.

— Măria Ta, vorbi căpetenia lor, astăzi este momentul cel mai potrivit. Romanii se bat între ei. Sunt slăbiți, din cale-afară. Ii cucerim fără multă greutate.

Regele ascultă liniștit. Apoi se ridică depe tron și le grăi cu o voce caldă:

— Aveți dreptate, scumpii mei prieteni. Acum este timpul cel mai nemerit să ne arătăm vitejia. Să luăm Roma cu asalt. Cum spui și tu, Zinata, poporul roman e hârțuit de lupte interne, e secătuit de vlagă. Totuș, eu cred că ar fi mai cuminte să ne vedem de nevoile, de pământul și de Neamul nostru și să-i lăsăm în pace pe Romani.

Comandanții stăruiră cu înverșunare.

Atunci Scorylo porunci să se aducă în fața lor, cei doi câini sălbateci pe care îi avea legați lângă cetate. După ce le dădu drumul, câinii se încăierară. Lupta dură mai bine de un ceas. Animalele erau extenuate, cu răni adânci, pline de sânge. Regele făcu un semn să se deschidă și cușca în care era închis un lup. Câinii, când văzură fiara, încetară numaidecât lupta și se luară amândoi după ea. Lupul fugea de-i scăpărau picioarele. Câinii îl ajunseră. Unul îl apucă de grumaz și celălalt de beregată. Se tăvăliră mult timp în praful drumului. In cele din urmă, câinii sfâșiară lupul.

In fața acestui spectacol, Regele privi lung pe comandanți și preoți.

— Acum cred că ați înțeles, prin fapte, mai mult decât prin vorbe. Vedeți? Câinii ar fi Romanii cari se mănâncă între ei. Lupul am fi noi. Când dușmanul vine de peste hotare, certurile și luptele lăuntrice se sting dintr'odată și, înfrățiți în credință comună sar asupra inamicului. Ce ziceți? Mai pornim război cu Roma?

Căpeteniile armatei și reprezentanții lui Zalmoxis pe pământ îngenunchiară în fața lui Scorylo și îi cerură ertare de fapta necugetată pe care erau gata s'o săvârșească.

De atunci Regele Get a rămas prieten și frate al Romei.

Pilda Regelui Dac spusă cu tâlc la procesul celor doi coloniști nu numai că a avut darul să-i împace, dar i-a și înfrățit pentru totdeauna în aceeași credință și hotărire pe cari o au toți dobrogenii, de a stârpi orice dușman ce ar îndrăzni să le calce hotarul.

BALADA OMULUI CU DUBA PLINA DE FOC

Seara petrecută lângă prietenii din Bazargic mi-a împletit în suflet atât lumină...

Oricât de mult m'aș strădui s'o înfățișez prin cuvânt scris, frazele rămân minore în fața frumosului ce ne-a unit, în aceeaș simțire și gând românesc.

A doua zi, am hoinărit pe străzile însorite cu aceeaș fericire lăuntrică! Pe o uliță lăturalnică am întâlnit un bătrân cu o dubă de tablă, pe patru roate, plină de jeratec. Deasupra tăciunilor sfârâiau zece frigări pe cari erau împletite mațe de miel umplute cu ficat și momite tocate. Bătrânul întorcea frigările și fredona o baladă. M'am apropiat de el și l-am întrebat ce e „afacerea" asta.

Omul a încetat cântecul. M'a privit lung ca și când aș fi fost picat din lună.

— Ce să fie? Dumneata nu știi? Mizilic.

Am luat și eu o porție de cinci lei. Fără să exagerez, spun că n'am mâncat o friptură mai gustoasă și mai potrivită pentru un pahar de vin, ca porția aceasta de „cinci lei".

Am repetat consumația, apoi l-am rugat pe bătrân să cânte mai departe balada pe care o îngâna când m'am apropiat de el. Omul n'a așteptat să-l rog încăodată. S'a așezat în fața jeratecului cu ochii aprinși de amintire și a început să-i zică încet cântecul lung ca un alean...

Foicică și-o laleà,
Tudoru din Dobrogea
De tinerel se 'nsura
Frumoasă mândra-mi luà.
De frumoasă ce erà,
Nici ca se mai dovedeà.
Nici în toată Dobrogea.
Dară hoții de străini,
La greu bir că mi-l puneà;
Tot pe an cazan cu bani,
Și pe luna, o punga p..na;
Avutu-le-a, datu-le-a,
Și-mi aveà Tudor, mi-aveà,
Noua mori, zău, tot pe-o apă,
De măcinà 'n lumea toată;
Avutu-le-a, datu-le-a,
Și el, mâre, că-mi plecà
La judecată 'ndreptat.
„Tudore, Tudorine,
Tudore Dobrogene,
Ce vânt, mâre, mi-a bătut
Tu la mine d'ai venit?
Ori tare ai bogățit,
Ori tare ai sărăcit?
Dreptate, Măria Ta,
De tânăr m'am însurat,
Frumoasă mandr'am luat;
De frumoasă ce erà,
Nici că se mai dovedeà,
Nici în toată Dobrogea...
Străinii mi-au dat de hac,
De-am rămas pe drum sărac.
„Tudore, Tudorine,
Tudore Dobrogene,
Indărăt tu să te duci
Și să-ți dai pe mândra ta,
Ca să scăpi tu de bea...
Foicică și-o laiea,
Pe mândră de mână o luà.
Și cu ea că mi-ș plecà,
La străini că mi-o duceà.
Ei pe mandră mi-o lasa
Și acasă că venea
Din ochi negri lăcrima
Din inimă greu ofta
Din picioară se usca...

Când a încetat cântecul, bătrânul se uită lung la mine.

— E, hei, domnule, așa era pe vremuri, când erau sub jug străin!

In ochii moșului am citit mai mult decât în cuvântul lui.

Să fi fost chiar el Tudor din baladă? Cine știe câte furtuni n'au trecut peste sufletul acestui om cu duba plină de jeratec?

In numărul viitor: Abritus, cetatea cu umbre de argint. Nunta fantastică din Caliacra.

La Bazargic am sosit într'o după amiază, plină de soare.

Inainte ca trenul să intre în stație, privind pe fereastra din stânga vagonului, cum mergi spre Sud, ai în față toată întinderea orașului. Privelișteа nu e lipsită de pitoresc.

Bazargicul pornește încet, dintr'o vale largă, adăpostită de ridicături, în formă de mici dealuri roase de vreme și de vânturile cari mai niciodată nu contenesc, și se urcă cu multă neregularitate în forma clădirilor și a drumurilor pe mai toate colinele din împrejurimi.

Casele sunt albe și lipsite de tovărășia vegetației.

Din gara de piatră, ca toate gările dobrogene, m'am suit într'o trăsură cu doi cai murgi, înalți și bine făcuți.

Birjarul tânăr, ocheș, cu două musculițe sub nas în loc de mustață, purtând o șapcă nouă, trasă hotește pe o sprânceană, m'a întâmpinat respectuos, într'o curată limbă românească :)

— Să trăiți!

— Sănătate!

— Un 'să vă duc, conașule?

— La „Hotel Regal", i-am răspuns mirat de verbul limpede cu care îmi glăsuia tânărul de pe capră. Avea ochii mici, dar plini de scântei. N'a fost nevoie să dea bice cailor. Au pornit singuri într'un frumos trap. Mi-era mai mare dragul să-i privesc. Mergeau cu capetele în sus și atât de elegant, încât ai fi zis că sunt cai de curse. Pielea, acoperită de un păr tare mărunt, le strălucea în lumina vie a soarelui ca și chilimbarul de Buzău.

— Dumneata ești Român? l-am întrebat pe vizitiu.

— Sunt Turc, să trăiți!

— Vorbești atât de frumos românește...

— M'am liberat acum din armată cu toate că dacă aș fi voit, puteam să nu fac milităria. Sunt orfan. Dar nu m'a răbdat inima. Trebuia să-mi îndeplinesc datoria. Și-apoi, dacă rămâneam acasă nu ajungeam sergent...

L-am felicitat, din toată inima, pentru felul cum știa să simtă și să vorbească românește și pentru grija pe care o purta cailor.

Tânărul Ahmed — așa îl chema pe Turc — mi-a povestit apoi că este cel mai mare copil dintre patru orfani, că înainte de a muri tatăl său care era tot birjar, a învățat șase clase primare la școala românească și că ar fi urmat și liceul dacă nu rămânea el să întrețină pe ceilalți frați mai mici. A trebuit să ducă mai departe meseria lui taică-său. De șapte ani, de când muncește, a strâns o avere frumușică.

— Acum, ne pregătim să plecăm în Turcia, în patria noastră, încheie Ahmed cu o lumină vie în priviri.

Cuvintele tânărului Turc mi-au adus aminte de problema atât de importantă a colonizărilor, care s'a dezbătut înainte de Sfintele Paști, în Parlamentul nostru.

UN IMPERATIV NAȚIONAL

Câți frați nu se află și astăzi printre străini, Români cari jinduesc după Patria lor. Ar veni în țară, cu draga inimă, dacă li s'ar da prilejul.

După datele oficiale prezentate recent în Adunarea Deputaților, avem în Rusia Sovietică: 360.000 Români; în Jugoslavia: 280.000; în Bulgaria: 120.000; în Grecia: 200.000; în Albania: 40.000; în Ungaria: 50.000; în Cehoslovacia: 15.000.

Sunt, așa dar, peste un milion de Români neaoși cari ar putea fi aduși în țară „printr'o politică bine gândită și cu mijloace cât mai importante"*).

Astăzi, mai mult decât oricând, trebue ascultat acest imperativ național: să se facă schimbul de populație cu țările vecine. Românii să vină în Patrie, iar străinii să se ducă în țările lor, așa cum procedează Turcii, cu atâta cumințenie și cinste sufletească.

Nutrit de aceste gânduri, am trecut pe lângă liceul românesc „Nicolae Filipescu".

Condusă de porfesorul Gheorghe Robescu și tânărul preot Enoiu, școala aceasta promovează, în fiecare an, zeci de tineri cari merg pe băncile Universității din Capitală și apoi se întorc să fie de folos orașului și județului lor.

In fața liceului, într'o grădiniță bine îngrijită, se înalță bustul lui „Nicolae Filipescu". Icoana acestui mare Român, ale cărui fapte au fost hotărîtoare în evoluția istorică a poporului nostru, înaintea Războiului cel Mare și Sfânt, va rămânea deapururi vie în sufletele tuturor Românilor.

„PIAȚA PACII"

Când am ajuns în mijlocul Bazargicului, mi-am dat seama că acest oraș românesc mai are ceva din atmosfera Orientului. Lângă biserici monumentale ca „Sfânta Treime", palate noui, în stil modern, ca Tribunalul și Prefectura, clădiri în formă de uriașe vile ca locuința d-lui Vasile Covată, — român macedonean — decanul de onoare al baroului, te mai întâmpină încă, ici și colo, poeticele minarete ale moscheelor.

*) Victor Jinga: Expunerea făcută în Parlament despre colonizări.

**) Istoria Românilor de Constantin C. Giurăscu și „Getică" de Vasile Pârvan.

Centrul Bazargicului

„Piața Păcii" în care se ridică stăpânitor „Monumentul Eroilor".

Palatul unui Român macedonean.

=DECEBAL=

de B. JORDAN

Acum optsprezece veacuri, liniștea cetății eterne fu turburată de apariția unui om care n'avea extraordinar în el decât o mare ambiție. Se chema Diurpaneu înainte de a fi rege și lumea și zicea Decebal. Cine era acest om de care tremurau pretorienii de la Roma și ce putere avea asupra poporului său de munteni care-l urma în incursiuni războinice fără să cârtească și care puneau mai presus de propria lor viață, onoarea de a învinge sau a muri? Ce putere ocultă exercita el asupra unor oameni simpli, de meserie ciobani și agricultori, cu fețele arse de soare și de vânt care, fără alte unelte de luptă decât niște topoare și securi, în haine simple de in sau de cânepă, mergeau spre moarte cântând și credeau că în împărăția părintelui lor Zalmoxis e mai bine ca aici? Nimeni n'ar putea să spună. Actele lui de stare civilă sunt pe deapururi închise în marea taină. Desigur a avut părinți aleși, probabil *pileați* din rasa nobililor acestui popor, a iubit și a avut decepții. A trăit elanurile și înfrângerile poporului său, a prețuit vânătoarea, războiul și pirateria, adică viața plină de primejdii și aventură; a cunoscut legile omeniei, ca și pe cele ale răzbunării, a avut prieteni și dușmani, a căutat primedjdia pentru atracția ce o exercita și a crezut în miracole. Amănuntele vieții lui sunt absolut necunoscute. Numai faptele lui au rămas. Aceste fapte sunt puține, dar mari. Atât de mari, că pot depăși puterile unui om obișnuit.

Cu toate acestea nicio figură din istoria lumii nu apare mai învăluită de taină și mai aproape de legendă, ca figura eroicului rege dac. Decebal țâșnește din legendă ca o sclipire de fulger, ca să reintre, tot așa de tainic, în legendă. Istoria, destul de cochetă cu alți stăpânitori de neamuri, nu ne-a lăsat aproape nimic despre existența lui Decebal și a poporului său. Deaceea figura lui Decebal rămâne veșnic o tentație, pe care imaginația poporului o exaltează și o ridică până la divinitate. Lucrurile clare și precise n'au nevoie de interpretări; ele se explică dela sine. In cazul lui Decebal, lucrurile stau cu totul altfel, căci Istoria a fost nedreaptă și ingrată cu el. Multe din faptele puse pe seama lui, sunt învăluite în nesiguranță și par să aparțină mai mult de legendă. Și, totuși, cercetătorul atent, găsește mult adevăr și mult element comun în legendele despre Decebal. Desigur e o muncă grea pentru istoric, ca și pentru artistul împătimit de masiva figură a eroticului rege dac, să desprindă din mrejele legendei, pe Decebal omul veridic și plin de excepționale calități. O parte din istorici, găsindu-se în imposibilitate de a trasa liniile marei personalități legendare a lui Decebal, au renunțat să intre mai adânc în existența sa pământească. Scrupul de conștiință, de care orice om împătimit de adevăr e dominat.

Dar o viață așa de tumultuoasă, așa de originală și de extraordinară în manifestări, se cere interpretată și clarificată, chiar dacă istoricii n'au întâmpinat în cercetările lor decât rigorile imposibilului și zidul opacității. Viața cea adevărată a lui Decebal n'ar mai fi astăzi o enigmă și o tentație pentru scriitor, dacă ni s'ar fi păstrat însemnările lui Traian, așa cum s'au păstrat ale lui Iuliu Cezar din războiul său cu Galii. Același concurs fatal de împrejurări a făcut ca jurnalul cuceritorului Traian să fie pierdut, pentruca puternica personalitate a lui Decebal să rămână veșnic atașată de legendă. Tragica lui viață, urmată de prăbușirea țării sale în clipa în care atinsese culmea evoluției politice, este exemplul cel mai clasic și mai tipic pe care-l oferă Istoria pasionatului îndrăgostit de miracol și de fapte excepționale. Atât cât se desprinde din puținele mărturii ale contemporanilor, cât și din fragmentele columnei dela Roma, figura lui Decebal apare de o măreție fără egal. Ea este tipic dacică și nimic nu-i lipsește din grandoarea și semeția eroului. Decebal trăiește, luptă și moare în apoteoză, întrecând în frumusețe tragică, chiar cele mai clasice vieți.

Miraculoasa existență a lui Decebal rămâne mereu plină de atracție și vrajă, căci mereu ne este împrospătată de frumusețea legendelor, ca și de noile cercetări și descoperiri. Tot ce este nelămurit în viața de splendidă apoteoză a lui Decebal, cată a fi clarificat. Figura lui nu mai poate rămâne multă vreme în această taină de nepătruns, pentrucă adevărul existenții sale eroice, este de o mie de ori mai patetic ca legenda.

Taina existenții lui Decebal a fost interpretată în felurite chipuri, ca o consecință fatală a lipsei oricărui document edificator. Chiar moartea sa, tragica și frumoasa sa moarte, în care gestul e plin de vigoare și de sublim, ne e dată în două chipuri diferite, amândouă tot una de frumoase. Aceasta atestă încă odată în plus splendida calitate de erou a marelui Decebal. Din fiecare fapt ce ni s'a transmis de tradiție, chiar dacă cele mai multe se contrazic, figura lui Decebal se desprinde plină de frumusețe și măreția omului sublim.

(Urmare în pag. 6-a)

Intr'o noapte de toamnă...

de AUREL D. BUGARIU

Peste orașul ucigător de suflete, noaptea se lăsa rece. Un vânt ușor cânta în tremurarea frunzelor tuberculoase, începutul ultimei și celei mai triste simfonii.

Retras de privirile întârziaților, pe o bancă singuratecă a parcului mic și cochet, Vasile Dan aștepta. Și așteptarea aceasta îl exaspera. De când terminase liceul, zilele i se păreau sumbre, triste, uluitoare. N'avea cu cine să schimbe o vorbă în orașul acesta mohorît ca o noapte pustie de toamnă, unde-l aruncase destinul, mic funcționar.

N'avea cui să-i împărtășească gândurile. N'avea pe nimeni. Nici prieteni. Nici cunoscuți. O avea în schimb pe ea, pe Eleonora.

Dacă n'ar fi cunoscut-o nici odată, dacă hazardul nu i-ar fi scos-o atunci în cale, astăzi, sufletul lui n'ar tremura de emoția așteptării, de teama de necunoscut, de durere.

Pentru el, Eleonora a fost femeia care i-a ieșit în cale la o răspântie a vieții. Ochii ei mari, negri, tulburători; părul castaniu cu unduiri de cântec, trupul felin **ca o statuie** antică, au pus stăpânire pe sufletul său însetat de viață, l-au învins. Azi, Eleonora era soția șefului său de birou și a fratelui său de copilărie...

Vasile Dan, proaspătul absolvent de liceu, nu mai era stăpân pe sine. Era un om pierdut, dezolat, cu gânduri tulburi și mișcări greoaie. Visurile adolescenței, frumoasele lui visuri depe băncile liceului, s'au spulberat. Simțea că se prăbușește în golul imaterial al unui ideal pierdut. Haosul, îl pipăia și-l înconjura cu brațe de caracatiță. Și singurătatea mușca din el ca dintr'un fruct oprit...

Nimeni nu l-a înțeles vreodată și nimeni nu-l înțelegea. Nici lumea, nici părinții, nici Cerbu, fratele copilăriei lui, nici Eleonora. Pentru toți era o enigmă, un om straniu, un semn de întrebare.

Își dădea perfect de bine seama că jocul acesta nu mai putea continua. Totuși, persevera s'o întâlnească pe ascuns, oridecâte ori situația îi zâmbia.

Lipsa de experiență îl ucidea. Viața cea mare, cu tumultul ei înnoărător, cu cântecul ademenitor, cu deșteptările ei, l-a târît în prăpastia necunoscutului. N'avea de unde să cunoască viața aceasta. Nimeni nu-i spusese vreodată ceva despre ea. Și 'n cărțile de școală n'a întâlnit așa ceva. Atunci însă, când a părăsit băncile liceului, cu patru luni înainte, a simțit că și-a pierdut carma, a simțit golul și singurătatea ce-l înconjura. Și-i venea sa strige cât îl ținea gura: *„Domnilor profesori, veniți să vedeți cum își bate joc de noi, viața aceia despre care nici odată nu ne-ați vorbit, dar care este mult mai importantă decât toate legile și teoremele cu care ne-ați umbrit mințile..."*

Și de atunci, din ziua logodnei lui cu viața cea nouă, a rămas singur, numai cu visele și durerile lui.

Cu puținii bani pe care-i mai avea, a plecat într'o stațiune climaterică pentru a-și găsi odihna și limanul. Și acolo, a întâlnit-o pe ea.

Poate că, dacă Eleonora îl asculta, alta ar fi fost desfășurarea destinului. Când a apărut însă Cerbu, destinul a fost pecetluit. Fratele, îi fura viitorul și liniștea, însingurându-l.

*

— Dani... ce-i cu tine?

El s'a uitat năuc la ea, neștiind ce să creadă. Atât de ireală fusese apariția ei...

— La ce te gândeai atât de adânc?

— De... mai știu și eu... Mă gândeam ca de obiceiu, Nora... la tine... la stațiunea climaterică unde ne-am întâlnit... la dragostea noastră...

— Dani... mereu visezi. Ai rămas același visător naiv pe care l-am cunoscut acum câteva luni. Dece Dani? Dece crezi în visuri? Dece îți închipui că viața e așa cum o întâlnești în romane? Dece nu vrei să vezi uriașa roată a vieții care se învârtește mereu, zdrobind și ucigând totul? Prinde-te Dani și tu odată în hora realităților!...

El tăcea halucinat, privind umbra de alături pentru care vibrase atât de intens sufletul său și care acum încerca să-și râdă de el, să-l alunge.

Aceasta era Nora? Ea îi vorbea astfel? Tocmai ea? Aceasta era femeia viselor lui?

Dacă aceasta era... atunci... atunci mai bine să nu mai fie...

Revolta l-a înăbușit. S'a ridicat transfigurat, cu pumnii încleștați și amenințători, cu brațele ridicate spre cer.

— Nora... ești... ești... ești un monstru Nora.

Apoi a căzut zdrobit pe bancă.

Eleonora la cuprins cu brațe vânjoase, căutându-i avid buzele, apoi s'a ridicat și s'a pierdut în noapte și toamnă, palidă și tristă, ca o umbră...

*

Dece făcuse pasul acela, Dumnezeule, dece? Pe cine iubea cu adevărat? Pe Cerbu, pe omul acesta care nu știe altceva decât să se ție de beții și petreceri? Sau pe Dan, pe acest romantic incorigibil care-i tortura sufletul?

Dece făcuse pasul acela? Dece se căsătorise cu Cerbu, prietenul de copilăeri al lui Dan, când știa că el, Dan, o iubește mult, mult de tot?... Dece?...

Gândurile o nelinișteau. Își simțea sufletul cuprins de febra durerilor și remușcării. Și lacrimi mari, i se scurgeau pe obrajii palizi.

Alerga prin noapte, ferindu-se de ochii iscoditori ai întârziaților și pescuitorilor de umbre. Îi ura pe toți. Pe Cerbu. Pe Dan. Pe ea însăși. Așa, nu mai putea trăi. Viața aceasta era un calvar pentru toți trei.

Dece făcuse nebunia aceasta, atunci?.. Dece?...

Clopotele catedralei au bătut sinistru miezul nopții. Sinistru, la drept vorbind, au sunat numai în sufletul ei, căci vocea clopotelor era aceiași, de ieri și de totdeauna.

Eleonora s'a oprit brusc, trezită ca dintr'un vis halucinant, în fața luminilor verzi și roși ce clipeau în noaptea gării provinciale.

Ce căuta aici?

Venise în întâmpinarea lui Cerbu, care trebuia să sosească din moment în moment cu trenul ce-l anunța soneria gării?

Nu!

Atunci?

Să se întoarcă acasă?... Ce vorbă, *acasă!...*

Pentru nimic în lume!

Trebuia să plece altundeva, departe, cât mai departe de ei, de toți, de ea însăși...

*

In orașul ucigaș de suflete, se petrecea drăcește...

...Și nimeni nu bănuia că în noaptea aceia de toamnă, o stea a căzut depe cer și s'a stins între roțile trenului, și un suflet s'a pierdut în negură...

Artista

(Urmare din pag. 3-a)

Tot necazul fetiței s'a împrăștiat ca un pămătuf de păpădie. Zâmbește printre lacrimi și dacă lacrimile sunt mincinoase, zâmbetul e adevărat, pornit chiar din ochiul inimii. Ia sală se deslușesc acum vorbe, râsete, scârțâit de scaune și chiar aplauze.

— V'ar face mare plăcere să joc, domnule director?

— Mare... mare de tot...

Ticanora își încolăcește privirea în jurul lui, ca Greta Garbo în Dama cu Camelii.

— Atunci joc...

Un suspin de ușurare a simțit ea plecat din toate piepturile.

— Ei, bravo...

Ticanora a văzut din mulțime, ochiul de știucă a lui Țică Țăcălie și de aceea ține să precizeze.

— Dar numai pentru Dumnevoastră joc, domnule director... Să se știe... Numai pentru Dumneavoastră...

— Numai pentru mine.

Și acum, când toate omagiile sunt la picioarele ei, ea se simte doamnă... doamnă cu adevărat, ca lady Macbeth... Cu un gest regal, de maximă indulgență, se adresează sufleurului:

— Să bată gongul, moșule...

Apoi poruncitor:

— Și dă-i drumul, Țăcălie...

VICTOR PAPILIAN

Când nu știa poetul că e toamnă

Afară, vezi, se 'nșiră tristețile prin brazi
Și-aștepți un ceas în care să se înalțe-o Arcă
Durată din blestemul crescut mereu, de parcă
Își are 'n orice suflet un braț, o ghiară, azi.

Biserica din meșter coboară an de an
Și Arca se înalță dela un pol la altul,
Iar meșterul călește din ani un buzdugan
Cu care să lovească și să dărâme 'naltul.

Și într'o zi, poetul a tremurat, în haină
De vis, apoi simțit-a că nu îl mai îndeamnă
Ispita pentru timpul domniților de taină.
Și-atunci află poetul că 'n pieptul lui e toamnă.

LUCIAN DUMITRESCU

Din volumul „Alge pentru conduri", ce va apare în colecția „Universul literar".

Sunt

S'a copt un gând în mine
Fruct plin și fără greș.
Din flăcări și ruine
El singur s'a ales.

Rar băteau orele — grele
Ca 'ntr'un nesfârșit asfințit.
Peste apele negre-ale nopții, stele:
Genunchii în rugă le-a 'nmugurit.

Și toate erau cum nu ar fi fost.
Falduri de-abis îmi strigau: putere!!
Eu, am găsit cuvântul fără rost
Și-am zis încet, neturburat: Inviere.

O, veacu-acesta mă va lua de gât
Că sunt prea verde și n'am putrezit.
Cu bicele luminii îl sărut
Și n'am să-l las, chiar de voiu fi murit.

ION A. BUCUR

=DECEBAL=

(Urmare din pag. 5-a)

In fața imposibilității de a-i trasa cât mai precis liniile, îi vom analiza faptele, pentru a ghici proporțiile. Un concurs fatal de împrejurări a făcut să se piardă toate documentele scrise de martorii oculari ai timpului și să nu rămână nimic, absolut nimic. Și cu toate acestea poporului lui Decebal a cunoscut o civilizație destul da înaintată; a avut o credință superioară în nemurirea sufletului, ca o anticipație a legii creștine, a avut zei și temple, o artă națională și ocupații productive. Sunt lucruri cunoscute și mărturisite. Herodot cunoaște din cele mai vechi timpuri pe strămoșii acestui popor liber. O parte din zeii elini erau de origină tracă. Obiceiurile elinilor, ca și ale Tracilor, aveau unele puncte esențiale de asemănare. In mod firesc elenismul trebuia să cucerească lumea tracică și să atingă formele desăvârșirii în ramurile cele mai avansate ale acestei tulpini. Dar întinderea elenismului a fost tăiată de avântul războinic al Romanilor, înlocuindu-l cu civilizația Romei. Pe când elenismul se răspândea prin infiltrație sau imitație, ca o cultură de înaltă concepție, civilizația Romei se impunea cu scutul și lancea. Era firesc ca cel mai slab să cadă: elenismul a sucombat sub greutatea platoșei romane. O civilizație avansată, produsul unor secole de creație liniștită și senină, lăsa loc unei civilizații produsă în cea mai mare parte de disciplina oștilor și sunetul armelor.

Decebal apare în această vreme de tragice frământări și în el se strânge tot sbuciumul unui popor amenințat de o civilizație streină. Dar el va trebui să plătească scump cutezanța de a se opune voinței de dominație a Romei. O vreme, soarta îl va favoriza și-i va surâde, dar mai apoi îi va întoarce spatele, cochetând cu învingătorul. Va încerca să imite pe adversar, să-l înfrunte fățiș sau să-și ofere serviciile ca aliat. Nimic nu-i va folosi. Soarta a pus în pieptul lui prea multă ambiție, prea mult dor de libertate, pentruca planurile de a îngenunchia puterea Romei să-i reușească. Dacă destinul i-ar fi ajutot, totuși, soarta lumii ar fi fost cu totul alta. In locul unei tragice cuceriri, realizată de învingător pas cu pas și în chip necruțător, ar fi fluturat, poate, pe zidurile Romei steagurile ciudate ale Daciei. Soarta a vrut însă ca tot Roma să învingă. Această Romă fericită, bogată în lux și petreceri, fără prea multe opere de artă care să sperie lumea, produs al războaielor de cucerire, a făcut să îngenunche la picioarele ei una din civilizațile care i-ar fi putut lua locul, așa cum a îngenunchiat pe Gali și pe Parți, distrugând orice urmă după care să le putem recunoaște. Căci e peste putință de admis că numai Roma a cunoscut o civilizație superioară, iar învinșii au fost numai niște barbari sau niște pigmei. Dacă dela Gali a mai rămas ceva, aceasta e numai o întâmplare. Iuliu Cezar însă nu vorbește decât foarte puțin în a sa *De bello Galico*, de civilizația acestui popor. Nu era în intenția Romei să lase să dăinuiască peste secole amintirea unor civilizații care i-ar fi întunecat strălucirea. A distrus totul, cu patimă, cu ură. Și fără să vrei te gândești la asta, căci nimic care să ateste gradul de desvoltare a acestor popoare subjugate n'a rămas în picioare. Cu toate acestea vorbește pământul, vorbesc adâncurile, urmele lăsate de invazia romană. Aceste urme grăiesc de o civilizație ajunsă la cel mai mare grad de desvoltare, de o civilizație cu totul înfloritoare, căreia Roma i-a pus capăt. Cucerirea Daciei de Romani a întrecut în cruzime chiar epoca năvălirilor barbare de mai târziu. Pe unde a trecut, a distrus în chip necruțător, ca să nu rămână nicio mărturie pentru secolele viitoare. Pe ruinele fumegânde a început să planteze civilizația și technica Romei. E de neînchipuit cum un popor ca Dacii, cu atâtea virtuți, cu atâtea alese calități, despre care avem mărturii scrise, să nu mai lase nicio urmă în Istorie, din clipa în care cuceritorul a pus piciorul pe pământul ei. Cum se face că istoria acestui popor prezintă atâtea luminișuri și atâtea puncte clare, începând dela îndepărtatul Herodot până la primul războiu al lui Traian cu Decebal? Să fi sucombat dovezile sub iureșul barbar de mai târziu? Dece atunci n'au pierit și amintirile lui Cezar? Dece n'a pierit întreaga civilizație romană? Adevărul trebue căutat aici. Roma a distrus totul și n'a lăsat nimic pentru viitor. Nu se cunosc etapele războiului daco-roman decât de pe fragmentele columnei. Dar metopele columnei sunt numai niște lucrări simbolice, nicidecum oglindind o succesiune de fapte. Exagerate sau așezate la întâmplare, după inspirația artistului care a ridicat ciudatul bloc, ele nu pot da decât o vagă ideie de obiceiurile războinice ale Dacilor, de armele și îmbrăcămintea lor, de felul construcțiilor, dar și acestea văzute prin prisma artistului constructor, nicidecum de o succesiune reală a etapelor acestui război de cucerire. A reconstituit războaiele daco-romane după ele, e o greșeală. Cel mai autorizat istoric al nostru, care a restabilit în chip magistral ansamblul de împrejurări care a dus la supunerea Daciei, condamnă procedeul autorilor care încearcă să reconstituie istoricul războaielor lui Traian cu Decebal după succesiunea metopelor de pe columnă. Cu aceeași autoritate necontestată fixează liniile operei de restaurator al granițelor imperiului la Dunăre a lui Domițian, pe care o clică republicană l-a urmărit toată viața, întunecându-i gloria la care avea dreptul și „spurcându-i" până și mormântul cu epigrame și satire usturătoare. Domițian a putut greși ca om într'o Romă ambițioasă și gata oricând pentru sedițiuni; sunt dovezi că a sfârșit ca un tiran, fiind asasinat în propriul său iatac și chiar cu concursul soției sale. Ca împărat însă s'a achitat îndeajuns de obligațiile pe cale le avea. El a recunoscut marea putere a lui Decebal și l-a primit în clientela Romei, ca aliat, plătindu-i soldă de războiu și dându-i meșteri ca să-și construiască cetățile, sau instructori militari ca să-i disciplineze oastea. Altfel l-ar fi avut dușman în coastă și cine știe dacă Roma n'ar fi plătit din greu cutezanța de a se opune leului din Munții Carpatici.

Cu toate acestea Roma a fost necruțătoare față de aliatul său. Când a crezut că el nu mai prezintă o primejdie pentru imperiu, a denunțat alianța și a făcut din Decebal inamicul public al Romei. Din clipa aceea, destinul lui Decebal și al poporului său a fost fixat. Urmărit pas cu pas, îngenunchiat și umilit, el a trebuit să sfârșească în chip tragic, având mereu intuiția că Roma l-a trădat, că a căutat în chip necinstit să-l utilizeze pentru scopurile sale imperialiste, pentruca după aceea să-l sacrifice.

Dar ura împotriva lui a mers așa de departe, încât cuceritorul i-a șters orice urmă din Istorie, chiar în clipa în care țara sa atinsese apogeul politic. O mai necruțătoare fatalitate ca a leului din Carpați, nici nu se poate închipui. Traian, cucerindu-i țara, a șters orice urmă după care să mai putem descifra trecutul. Nu se cunoaște nici locul unde a fost capitala viteazului erou, nu se știe exact nici ce s'a întâmplat cu tezaurul său, care conținea tone de aur, nu se știe nici cum a murit marele erou care a înfruntat semeția vulturilor Romei.

Cin au fost Dacii? Cine a fost Decebal? Incrucișezi brațele și le plângi destinul. Cu toate acestea Decebal a existat, a suferit, a învins sau a fost învins, adică a trecut prin tot ceeace poate trece un om agitat.

Viața lui se poate reconstitui în liniile ei mari. Raportată la vremea în care a trait, la obiceiurile poporului său, ea poate fi reconstituită cu aproximație, chiar în lipsa unor documente precise. Viața unui om nu are atâta interes prin durata ei în timp, cât prin momentele în care ea se manifestă din plin. In cazul lui Decebal, viața lui nu prezintă un interes aparte decât din clipa în care ea devine epopeică. Ultimii șase ani ai lui sunt plini de fapte care aproape îl depășesc. E o avalanșă de surprize, una mai tare ca cealaltă, care-i umple tot spațiul și recompensează lipsa documentelor care ar duce la debutul lui în istoria Daciei.

Decebal nu este excepțional decât prin curajul lui. Incolo el este om. Imaginația populară i-a exagerat proporțiile. E și aceasta o recompensă postuma pentru un om care a pus mai pe sus dorul de libertate, decat rușinea de a fi târît în lanțuri la Roma, pentru a satisface placerea plebei din suburbii, înebunită după astfel de spectacole

Ca om îl vom urmări deci pe Decebal în măreața-i ascensiune, ca și în rapida lui cădere. Dar pentru a-i putea surprinde linia vieții, trebue să spunem dela început că nu vom folosi niciuna din scrierile care în chip exagerat îi prezintă faptele, nici pe acelea în care figura marelui erou e prezentata în chip didactic, pentru scopuri lesne de înțeles. Fiecare om are de îndeplinit o misune mai grea sau mai ușoară în viață. Lui Decebal i-a căzut una mai grea. Pentru asta Natura l-a înzestrat cu calități superioare, care în ochii celor mai puțin dotați, apar drept manifestări ale geniului. Deci geniul lui Decebal nu este decât o creație subiectivă a poporului său și poate chiar a noastră care ne lăsăm ușor atrași de farmecul legendelor.

Dar pentru a însufleți trecutul, nu e nevoie de poezie și artă, de elocvență și de filosofie. Expunerea cronologică și fidelă a faptelor e suficientă, pentru a crea o epopeie pe care poporul o știe în mii de exemplare.

Decebal a fost un om care s'a născut pentru a lupta și nu pentru a visa. Luptând cu curaj în viață, el a mers în chip firesc la Zalmoxis, care i-a oferit liniștea. Idealul său în viață a fost ridicarea poporului. Fascinat de grandoarea aparentă a instituțiilor romane, el a atras meșteri, dezertori, ca să facă o țară tare. Roma a exercitat asupra spiritului său o așa de extraordinară fascinație, încât a făcut totul ca s'o imite. El a scăpat din vedere că Romanii posedă în chip magistral geniul unității, pe când poporul său pe acela al individualității. Traian, cuceritorul Daciei, un om atât de calculat și încercat în lupte, a putut să constate atât tenacitatea de stâncă a poporului dac, cât și calitățile excepționale ale lui Decebal, pe care l-a prețuit ca erou.

Dacă viața lui Traian e mai bogată în fapte, a lui Decebal e mai strălucită prin sublimul jertfei sale.

B. JORDAN

VIAȚA DE DINCOLO DE RAMPĂ

V. Maximilian

Pentru noi bucureștenii teatrul este una din chestiunile cele mai triste. Faptul că Dumnezeu a dăruit lumea cu mulți autori dramatici de valoare și până acum s'a ajuns la multă știință de teatru pare-se că nu prea ne privește. Cam așa suntem noi bucureștenii, puțin sceptici într'un fel și foarte nesimțiți într'altul.

Există totuși în această, între toate slăvită capitală, un teatru, unul singur, care mai luptă din răsputeri și pentru a sluji ceeace înțelegem noi a fi teatru. E vorba de vechea companie a „Teatrului Regina Maria" ultima scenă unde s'a mai păstrat respectul față de o tradiție care de mult a îndeplinit un veac.

In peste o sută de ani de teatru românesc am isbutit să dăm mai mulți actori mari, unul sau doi mari autori dramatici și câțiva neistoviți animatori ai teatrului. Ceeace trebue să recunoaștem este foarte mult, gândindune că în această sută de ani s'a format toată cultura noastră.

Ultimul teatru în care această rodnică sută de ani se simte este fără îndoială teatrul despre care am vorbit. Este un teatru în care am găsit întotdeauna o mare disciplină artistică și intelectuală. De asemenea felul în care s'a înțeles aci actualitatea este cel mai apropiat de o adevărată sinteză europeană. Pentru aceasta nu e nevoe să cităm decât două experiențe de anul acesta: „Părinții teribili" de Jean Cocteau și „Papa se lustruește" de Spiros Melas. Prima piesă este caracteristică pentru un mare grup din țările de cultură apuseană iar cea de a doua este o manifestare balcanică, deci din aria noastră culturală, cu problemele ei. Știind că scena este locul de înfățișare a lumii cu toate fețele ei, teatrul Regina Maria, teatru românesc deci așezat la răscrucea apusului și răsăritului Europei a făcut o admirabilă sinteză de prezentare, lucru nemaiîntâlnit la alte teatre, cari par a fi lipsite cu totul de orice idee de cultură.

Unul din animatorii acestui teatru este domnul V. Maximilian, actor din vechea gardă și profesor la „Academia de muzică și artă dramatică".

După stingerea de mai multă vreme (încă din viață) a lui Iancu Brezeanu, actor din generația cea mai bogată în talente a scenei românești, domnul V. Maximilian a rămas singurul nostru comedian, în concepția deplină a cuvântului, adică actor complex căruia comedia și drama îi sunt încercări egal de fructuoase. Pornit în lupta teatrului odată cu Leonard în vremea de glorie a operetei, marele actor nu a putut rămâne acolo nu numai pentrucă moda operetei a trecut, ci, în primul rând, pentrucă vocația lui era adevăratul teatru.

Nu știm cum o fi fost jucat rolul principal din piesa domnului Spiros Melas la ea acasă, dar ne amintim de o piesă care la vremea ei a făcut ocolul lumii, Topaze de Marcel Pagnol. S'a jucat într'o vreme când noi nu ne puteam așterne pe hârtie o părere, dar amintirea lui V. Maximilian d'acolo nu se poate șterge. Și se pare că după multe păreri, chiar extrabalcanice la un concurs jocul actorului nostru ar fi depășit jocul celorlalți actori de reputație europeană.

Dacă noi, din pricina balcanismului nostru, nu putem ajunge decât rareori și pe alte căi decât în teatru la o reputație europeană, nu înseamnă că nu putem realiza figuri de clasă europeană. Domnul V. Maximilian este desigur printre aceste câteva rare figuri.

Gândindu-ne asupra piesei domnului Spiros Melas ne dăm seama că este o grea piatră de încercare pentru protagonist. Acest lucru însă nu l-am observat în timpul spectacolului urmărind jocul domnului V. Maximilian. Verva și calmul acestui actor sunt cu totul dintr'alt domeniu decât din cel al rutinei. Ele aparțin temperamentului, aparțin omului născut actor. Am cunoscut în viața noastră de spectatori actori mari de multe feluri. Unii dintre ei erau cu adevărat făcuți mari prin rutină și șlefuială. Domnul Maximilian este însă actorul turnat dintru început cu toate posibilitățile lui. Ceea ce mai ales la noi, provincia veleităților și a lipsei de bun simț este cu adevărat foarte rar.

Datorită acestei mari și foarte rare calități o comedie în care joacă domnul Maximilian nu este mascaradă ci aceea ce trebue să fie teatru. Pentrucă la noi comedia a devenit mascaradă. Din lipsă de public? Nu. Din lipsă de bun simț.

Domnul Maximilian este actorul care în afară de incomparabila plastică scenică pe care o pune în slujba rolului mai aduce și o mare doză de humor personal. Aceasta pentrucă domnia sa joacă și este făcut să joace. Și nu mai e nevoe să spunem că umorul presupune o ascuțită inteligență.

Serviciile pe cari le aduce teatrului românesc d. Maximilian pe scenă și pe catedră sunt excepționale. Iar primul și cel mai important pentru cultura noastră este că mărturisește în chip viu, prin arta sa, acel veac de tradiție despre care vorbeam la început, așezându-se în rândurile marilor actori ai acestei tradiții.

AGATHON

In genul lui * * * MOARTEA DOMNULUI R.

Una din cele mai ciudate întâmplări la care am asistat, este aceea pe care o voi povesti mai jos. Cu toate că datează de mai mulți ani, împrejurările ei stranii îmi revin în minte și acum, mai ales în unele din acele ireale după amieze de Octombrie când stau singur la biroul meu într'o liniște compactă în care numai tic-tac-ul ceasornicului de pe raftul bibliotecii fărâmițează timpul, refrenat din când în când de hârșâitul strident al mașinii de tăiat lemne, singurul care vestește apropierea iernii. Există de altfel în aer, cu tot aurul bogat care năpădește străzile, în asfințitul sosit prea de vreme, semne de declin ale anotimpului. Nu știu dacă ați avut ocazia să cunoașteți amurgurile de Octombrie în București. Străzile acelea mici cu case tăcute, cu obloanele totdeauna trase, cu grădini în care au încărunțit brazii și s'au părăginit aleile și peste care toamna își așterne asfinților ca niște hlamide scumpe pe trupul unei femei elegante a cărei tinerețe apune și ea, cu discreție și demnitate. Octombrie e singurul anotimp care dărueste Bucureștiului această spiritualizare de care vă vorbeam. Singurul anotimp în care unele case, unele străzi, unii oameni, au prilejul să trăiască în melancolica discreție potrivită firii lor.

Sunt sigur că toate lucrurile la care mă refer, n'ar fi putut să se întâmple în primăvară. Și nici în altă parte decât în București, pe strada aceea pe care semnele civilizației n'au pătruns încă și în casa aceea boerească în care mesele încă sunt servite la lumina sfeșnicelor aduse de valeți. Nu numai atât, dar nu puteau să se petreacă decât la ora aceea și fiind de față persoanele care au fost atunci, chiar când Andrei intra pe ușă. Dacă Andrei n'ar fi intrat pe ușă chiar la ora 6.35 minute (m'am uitat chiar atunci instinctiv la ceas), toate lucrurile nu s'ar fi întâmplat. Dar aceasta nu se putea întâmpla, adică nu se putea întâmpla ca Andrei să nu vină, să fie de exemplu reținut zece minute mai mult la ceaiul Doamnei Z sau să rămână acolo toată seara („am scăpat foarte greu, era cât p'aci să nu vin" s'a scuzat Andrei). Fiindcă, toate lucrurile s'au întâmplat cu o asemenea preciziune, cu atâta dezinvoltură, încât păreau *pregătite de destin* de totdeauna.

E uneori foarte jenantă ideea aceasta că orice ai face, oricare ar fi gândurile tale, eforturile tale, viața ta e de mai înainte trasată, că gândești anumite lucruri pentru că *de mai înainte* ți-a fost dat să le faci și chiar să șovăești înainte de a te decide, să ai iluzia complectă a liberului arbitru. E cu adevărat deprimantă conștiința asta a unui destin care nu depinde de tine, cel puțin pentru spiritul nostru european agitat și îmbătat de obsesia independenței absolute (orientalii, încearcă de mii de ani, experiența totalei resemnări, ceeace face dealtfel marea lor forță).

După ce legi imposibil de pătruns e organizată viața noastră, viața noastră spirituală, din al cărei zbucium credem că putem scoate legi noi, religii noi care să înfrunte eternitatea! Ideea noastră, rostită în fața eternității, nu e valabilă prin ea însăși, ci prin *magia* fiecărui cuvânt, o magie pe care noi n'o cunoaștem și care își are corespondentul ei în forțe dinafară, tot atât de impenetrabile pentru noi. De exemplu, dacă la un moment dat, într'o frază, am rostit *dar* în loc de *dece*, toată viața noastră de atunci înainte poate lua alt curs. Nu pentrucă ar schimba sensul frazei, ci pentrucă acel *dar* poate să-și aibe rădăcinile în altă orânduire de lucruri de cât *dece*-ul pe care șovăiam să-l rostim. Sau, ca să fim mai lămuriți „dar"-ul acela poate face o altă compoziție în alchimia frazei pe care am rostit-o, integrată ea însăși în viața noastră căreia la un moment dat i se adaogă un element nou, într'un anumit moment al unei zile, într'o anumită încăpere în care se aflau anumiți oameni și lumina cade în acel moment într'un *anumit fel*.

Erau vremuri când fiecărui cuvânt, fiecărui gest, i se dădea o importanță deosebită, vremurile în care ghicitul catastrofelor după mersul zodiilor, după legănarea frunzelor, după zborul păsărilor, era tot atât de la îndemâna oricui, tot atât de naturală cum ni se pare nouă acum înțelegerea sensului unui anumit text pe care îl citim, a unui roman de exemplu, o înțelegere imediată care se reduce la posibilitatea de a reproduce altora anecdotica lui. De rădăcinile lucrurilor, ne-am îndepărtat însă pentru totdeauna.

Nu știu cum să mă fac înțeles, pentru a introduce cititorul în povestirea care va urma. Atunci mi s'a părut și mie extraordinară, acum însă, când s'o retrăesc în toate amănuntele ei, îmi dau seama că *nu putea să se întâmple altfel*.

*

Sunt mai mulți ani de atunci. Publicasem tocmai romanul „Fuga din Eden", cartea se bucurase de oarecare succes, primisem chiar o vastă corespondență dela tineri mânuitori ai condeiului, nu lipseau bineînțeles nici scrisorile domnișoarelor pe care dragostea romantică — după părerea lor — a Dinei la impresionase într'un mod cu totul deosebit. Mărturisesc că această profuziune de scrisori mi-a lăsat o impresie oarecum penibilă. Corespondenți mei se întreceau în a mă flata, fiecare căutase să-și exprime prin fraze cât mai pretențioase admirația pentru literatura mea, am înțeles însă foarte curând, că nici unul nu căutase, sau nu putuse, să facă singurul efort pe care i l-aș fi cerut cititorului, acela de *a mă înțelege*. E penibil, mai ales pentru un scriitor tânăr, cum eram eu în vremea acea, să fie peste tot obiectul unor atenții deosebite, să fie privit ca un specimen rar, ca un animal ciudat expus undeva într'un muzeu, să se facă dela început o barieră între el și public, atunci când în fond, singura lui dorință, la publicarea cărții, fusese aceea de a se apropia de oameni, de a se împrieteni cu ei, de a-i aduce pe planul lui și de a colabora cu ei.

Elogiile bineînțeles, nu conteneau, deveneau dimpotrivă mai jenante atunci când eram invitat undeva. Adolescenții se fâstâceau, domnișoarele luau poze studiate ca să semene cu Dina (un prototip al feminității discrete), câte un profesor de filozofie încerca să discute problema androginismului din romanul meu cu emfază și citate din autori streini. Trebuia să le surâd tuturor, să strâng mâinile ce mi se întindeau, să dau din cap.

Insfârșit, menționez toate lucrurile acestea pentruca să se poată înțelege mai bine starea sufletească în care mă găseam în acea după masă de care voi vorbi.

Eram invitat la doamna R. o femee trecută de întâia tinerețe, dar care mai păstra încă urmele unei turburătoare feminități, mai ales în vocea ei caldă și catifelată și în mâinile ei cu degete lungi, albe cu reflexe sidefii, niște mâini nervoase cu degetele veșnic neliniștite, ca antenele unui fluture. Femeea aceea părea că ia continuu contact cu viața numai prin mâini. Altfel, cei treizeci de ani de viață socială, de „femee de lume", îi dăduseră o rigiditate — plină de afabilitate de altfel — de „lady" — educația aceea englezească a cărei însușire primordială este stăpânirea de sine. Doamna R. se ocupa de altfel și cu muzica, era unul din cei mai impresionanți interpreți ai lui Bach, din câți auzisem. Literatura o interesa deasemenea, pot afirma chiar că dela ea am auzit cea mai justă apreciere asupra cărții mele „Fuga din Eden". Averea mare pe care o aveau (soțul ei, fiind un bine cunoscut petrolist), casa totdeauna deschisă, atrăgeau un public select, dintre care artiștii nu lipseau. Doamna R. știa să conducă discuțiile cu multă abilitate, deaceea toată lumea se simțea bine.

In după masa aceea, deci, era un asemenea ceai mondeno-literar, la Doamna R. la care fusesem invitat în mod special („e în onoarea ultimei d-tale cărți", mi s'a precizat).

Din holl, când mi s'a luat haina, am avut o impresie de ceva ciudat. N'aș fi putut spune din ce îmi venea. Bătrânul servitor Iony, mi se părea par'că mai bătrân, în lumina galbenă a amurgului de toamnă, fața lu iavea o paloare cadaverică și orbitele i se păreau mai adâncite. Mi-a trecut prin minte „Omul acesta nu mai are mult de trăit". L'am privit lung și cum Jony părea că își ferește ochii de ochii mei, am glumit:

— Te simți bine, Jony?

Mi-a răspuns cu vocea lui egală de valet stilat:

— Foarte bine, domnule, mulțumesc.

In salonul, plin de lume, m'a întâmpinat doamna R. cu afabilitatea-i obișnuită. Era îmbrăcată într'o rochie neagră cu un guler mare de catifea albă, ceeace îi dădea un aer ciudat de școlăriță bătrână. Imi aminteam că doamna R. dăduse întotdeauna dovadă de multă sobrietate și gust în alegerea îmbrăcămintei. Am mai constatat apoi că era fardată prea tare. Nu-mi aminteam, dar aveam totuși impresia că doamna R. nu se farda deloc până atunci, sau în orice caz într'un fel savant care dădea impresia unor culori naturale.

— Soțul meu s'a dus până în bibliotecă să aducă volumul D-rului Zaniger, îți aduci aminte. E acolo o foarte ciudată formulă egipteană, găsită la ultimele săpături din valea Regilor. Doamna A., îm arătă o tânără doamnă de lângă ea, a cărei prezență n'o remarcasem încă, e amatoare de lucruri palpitante.

Am zâmbit încurcat. Nu auzisem niciodată de volumul pomenit de d-na R. și adaosul ei că această carte ar fi fost cândva în mâna mea sau că s'ar fi discutat în fața mea, mi s'a părut cu atât mai ciudat cu cât doamna R. nu făcea niciodată confuzii.

Eram pe punctul de a-mi arăta nedumerirea, când am surprins în ochii amfitrioanei o privire atât de speriată și rugătoare încât am înțeles că trebue să tac. De altfel a reluat ea cu o vioiciune forțată:

— Văd că soțul meu întârzie. Mă veți ierta pentru câteva clipe. Azi dimineață și-a spart ochelarii (era Duminică, deci nu putuse să-și cumpere alții, m'am gândit) și are poate nevoe de ajutorul meu. A dispărut grăbită. Conversația generală s'a reluat cu multă desinvoltură. Nimeni nu remarcase nimic. M'am adresat doamnei A., o femeiușcă cu tip de wamp american, dar cu o voită notă de straniu în ținută. In jurul gâtului avea un colier de pietre negre de o neobișnuită mărime, prea mari pentru trupul ei delicat, gâtul părea îndoit din cauza greutății lui ca al unui om care da din cap afirmativ. Am observat apoi, când și-a luat o țigară din tabachera mea, că avea unghiile dela degete date cu lac negru. Sub o extravaganță aparentă, însă, doamna A. avea ceva foarte sfiicios, chiar o oarecare timiditate de fetiță de pension. Poate în privirea ei totdeauna piezișă, tematoare.

— Vă interesază atât de mult formulele magice? am întrebat-o, politicos.

— Mi-a răspuns aproape ostentativ, ca și când mi-ar fi reproșat o indiscreție :

— Lucrurile acestea sunt la modă— iar eu sunt o femee care vrea să fie cu timpul ei. Un răspuns plat, deconcertant, dacă n'aș fi simțit în vocea ei o tăioasă ironie... Voiam să mă scuz, când ușa dinspre bibliotecă s'a deschis și a intrat doamna R. urmată de soțul ei. Ne-a zîmbit :

—Inchipuiți-vă prețiosul nostru volum a fost aruncat după sobă. Se vede că le-a aruncat Jones azi dimineață când a șters praful... De câtva timp a îmbătrânit rău.

Câteva minute mai târziu, toată lumea făcuse cerc în jurul domnului R. Era în asfințit, de afară venea o lumină galbenă de toamnă. Cu toată curiozitatea mea, nu mă puteam stăpâni să remarc o mulțime de amănunte. Ca de exemplu și o asimetrie a ochilor pe care n'o remarcasem până atunci la domnul R. Ochiul drept ert mai mare mult decât cel stâng și mai ieșit din orbită, sprânceana deasemenea era ridicată ca a cuiva care se mira. Pe domnul R. îl privisem de atâtea ori, nu se putea să nu fi remarcat acea asimetrie până acum — find prea vizibilă. Dacă ar fi existat.

— Acesta este textul, ne arătă el, o foae obișnuită de carte nemțească, destul de nouă. O carte care poate cădea în mâna oricui și care, deci, nu puteam înțelege dece e considerată în familie ca o piesă rară. Textul, pe care dl. R ni l-a citit cu o voce egală, nu conținea deasemenea nimic remarcabil. Era un blestem al unui faraon, împotriva viitorilor profanatori ai mormântului. Un cuvânt din text doar nu putuse să fie tradus și era înlocuit cu o serie de puncte.

— Dar a murit cineva citind textul? s'a interesat doamna A. cu o voce nesigură

— Ar fi murit mii de oameni până acum, a glumit d. R. Eu unul nu cred în asemenea absurdități.

In momentul acela a intrat pe ușă Andrei Cosma, un obișnuit al familiei R. Lumea, plictisită de lectura ce se dovedise a fi fost mai puțin interesantă decât se așteptă, a întors capul spre ușă. A rămas numai d. R. ținând cartea încă în mână. Mi s'a părut curios că nu se scoală să-și întâmpine mosafirul.

Lucrurile s'au succedat vertiginos. Am fost întrerupți brusc de o exclamație a domnului R. — o exclamație incoherentă de care, cu toate eforturile mele, nu-mi mai pot aduce aminte. O secundă mai târziu, Domnul R. stătea prăbușit în fotoliu și nu mai dădea nici un semn de viață. Doctorii prezenți au constatat un atac de cord.

*

S'a făcut ce e drept, după aceea, o legătură între cartea d-rului Zalinger și moartea petrolistului R. dar repede s'a înlăturat această supoziție care era cu drept cuvânt copilărească. Cartea era o carte ca oricare, citită de câteva zeci de mii de cititori. Să fi conținut exclamația Domnului R. tocmai cuvântul care lipsea din formula magică? Se pot face tot felul de rpesupuneri, care de care mai îndrăznețe și mai greu de admis.

M'am mărginit doar să redau faptele așa cum s'au petrecut. In definitiv, poate ca moartea Domnului R. să se fi datorit unui foarte simplu și banal atac de cord.

BELZEBUTH

ECRANUL

SCALA : Parada cea mare

Oricât ar fi cetățeanul nostru de blazat, oricât nu i-ar mai plăcea „copilăriile", desemnele animate ale lui Walt Disney nu-l pot lăsa cu totul indiferent.

A fost o vreme când aventurile lui Mickey Maus și ale tuturor celorlalți eroi de carton, erau prezentate în comedioare de două acte cari formau „completarea" unui program cinematografic.

Spectatorii asistau amuzați și, câteodată, chiar încântați, la peripețiile șoricelului șugubăț, mereu în primejdie, mereu știind să se descurce.

Erau siliți să recunoască spectatoriii că eroul lui Walt Disney îl depășise cu mult pe străbunul său din timpul filmului mut, pe Felix Cotoiul.

Și, cu toate că desemnele animate, erau primite cu multă simpatie, și câteodată chiar gustate mai mult decât un film cu actori „adevărați", programele prezentate acum câțiva ani la cinematograful Femina au fost primite cu oarecare neîncredere, părinții trimițându-și copiii să vadă comediile, dar neîndrăznind să asiste și ei la „fleacurile" astea.

Din acest punct de vedere comedia de lung metraj a lui Disney, „Albă ca zăpada și cei șapte pitici" a însemnat o adevărată revoluție în cinematograf. Venit la noi în țară cu ecoul succeselor din străinătate, filmul a făcut rețete neobișnuite, — publicul venind, însă, mai mult din curiozitate, și cu multă, multă neîncredere.

Nu puteau înțelege oamenii cum un film în care totul, absolut totul, este ficțiune, poate să pasioneze tot atât, dacă nu mai mult, ca și un film „adevărat", timp de două ceasuri!

Asistând la film, spectatorii s'au convins că totul este posibil și că Walt Disney este un adevărat magician.

Ne așteptam ca noua premieră a cinematografului Scala să fie, de asemenea, un „desemn animat", de lung metraj.

Ne-am înșelat. Noua producție a lui Walt Disney nu este decât o înșiruire de comedioare, prezentate în chip de paradă a tuturor vedetelor din desemne animate.

Comentată într'un chip foarte spiritual de un „speacker" francez și synchronizată minunat în limba franceză, pelicula distrează, cu toate că multe din „gag"-uri sunt reminiscențe ale filmelor mai vechi — de pildă : aventurile lui Mickey în gura uriașului.

Cea mai reușită dintre comedioare este însă aceea în care apare candidul Ferdinand, taurul cu ochi enormi, îndrăgostit de flori. Comicul se îmbină perfect cu culoarea care redă atmosfera de „basm" a peliculei.

Singurul mare păcat al filmului este scurtimea. Suntem de altfel preveniți dela începutul filmului, că nu durează mai mult decât un ceas.

Sfârșitul „marei parade", care este totuși, destul de mică, e primit cu mult regret de spectatori.

Un omagiu în plus, talentului lui Walt Disney.

TRAIAN LALESCU

Crâmpeie

Semnificația prezentului în arta actorului

Nu știm câți dintre domnii cetitori — în speță actori — au urmărit și urmăresc destăinuirile pe care le fac în această revistă, în orice caz, fiind în continuare și mai ales în fața unei promisiuni pe care vreau s'o îndeplinesc, procedez ca atare.

Mă voi feri de afirmații gratuite căci, în ceeace mă privește, am oroare de acest lucru. Găsesc că în special — țin să accentuez acest lucru — în arta actorului, prezentul are o semnificație deosebită.

Indepărtând actorul de prezent, înseamnă că-l anulezi, îl îndemni la sinucidere. Lucrul acesta trebue înțeles odată pentru totdeauna.

In expunerea mea, doresc să nu se constitue parte de acuzați și acuzator.

Dar, iată că prezentul se conturează din ce în ce mai precis, dând în vileag: oameni, măști, pescuitori în umbră, iude ce-și numără arginții adunați, vai, vai cu ce preț!

Năluci sbârcite, străjuind coșciugul în gemete sinistre, mai cerșesc încă la porțile prezentului.

Cei stăpâniți de spiritul unei dreptăți, unei demnități omenești, s'o întroneze cu un ceas mai de vreme. Altfel, suntem puși în situația să refuzăm de-a mai crede în acest prezent. Elanului și dragostei noastre, trebue să se răspundă cu același elan și dragoste. Cine nu-i pătruns de acest adevăr, n'are ce căuta în locurile de răspundere publică.

Fără animatori pe orice tărâm, procesul de creație este întârziat, de multe ori chiar anulat.

Numai privind prin prizma prezentului ne putem da seama de misiunea, de realizările reclamate de teatru. Arta actorului n'are trecut și nici viitor, ea este prin excelență arta prezentului. Singura mea mulțumire e să fiu înțeles de toți; rămâne să vedem dacă voi reuși.

AL. ILEA

Dificultățile istoricului literar român

(Urmare din pag. I)

în care crede, cel puțin pentru a explica unele scăderi ale studiilor de istorie literară române, fără a cădea în greșeala de a le pune în seama principiilor disciplinei.

Cine poate susține că toate monografiile noastre românești, alcătuite după metodele istoriei literare, sunt fără cusur? Cine nu poate imputa oricăruia dintre cercetătorii noștri literari că lucrează prea puțin, că are lacune în informațiile sale, că rămâne prizonierul materialului pozitivist, fără să vădească un punct de vedere personal, că la un moment dat concluziile sale au fost măcar parțial depășite de cercetări mai recente? Să nu ne grăbim însă a arunca discreditul asupra unei metode și a unei discipline, judecând numai după cercetările ce le avem până acum asupra scriitorilor români. Avem câțiva istorici literari; avem unele lucrări de specialitate remarcabile. Dar nu trebue să uităm că ne aflăm în faza începuturilor, ca întreaga noastră cultură românească, cel puțin ca realizări. Și mai ales nu trebue să se neglijeze înainte de a condamna metodele „învechite" și „pedante", că mai toate considerațiile ce se fac se bazează cu deosebire pe observațiuni asupra unor studii dela noi, defectuoase mai mult sau mai puțin, din motive care sunt proprii cercetătorului român și pe care cel englez, francez german sau italian nu le cunoaște.

Dificultățile care se ridică în fața istoricului literar român izvorăesc din trei cauze deosebite. Cea dintâi este, oricât de ciudat ar părea, așezarea noastră geografică. Cea de a doua este lipsa unei tradiții în această direcție și caracterul de deschizitor de drum pe care trebue să-l aibă fiecare cercetare. Iar cea din urmă este structura noastră socială, căreia îi agravează urmările condițiile generale actuale.

Vom examina pe rând aceste dificultăți.

G. C. NICOLESCU

D. C. TĂNASE,

popularul nostru actor, s'a restabilit complect. Inregistrăm vestea cu toată simpatia.

NOTĂ

In urma unei abundențe de material, pagina de teatru apare redusă în acest număr. Deasemeni, tot numai pentru numărul de față parodia „In genul", semnată de Belzebuth, apare în alt loc decât cel obișnuit.

Literatură, artă, idei...

CA SA NE OCUPAM DE LUCRURI SERIOASE

reproducem de data asta o poezie datorită d-lui Ion I. Mioc, apărută în numărul de Paşti al revistei „Luceafărul" din Timişoara — şi pe care am promis-o cititorilor din numărul trecut. Iat-o:

CHEMARE

Iubito, tu n'ai văzut pe Semenic niciodată
Cum îşi plimbă norii tristeţea lor de fum şi de vată...
Să vezi brazii ce frumos îşi picură liniştea seara
De parcă-şi picură 'n biserici lumânările, ceara.

Când pe crengile cerului înflor fosforescentele stele
Semenicu-şi ridică tăcerea
— smirnă — până sus la ele
Hai, iubito, să vezi cum noaptea-şi flutură trenele peste stînă
Când dorm ciobanii cu tăcerea şi luna pe mînă.

E o poezie de frumoasă ţinută literară, care face cinste autorului şi poate servi ca exemplu tinerilor poeţi care, neavând altceva mai bun de făcut, se chinuesc să scrie despre hârtia pe care o scriu şi despre tocul rezervor cu care scriu. (Cam aşa: Pe hârtia asta, un bărăgan de ninsoare, literile fug ca nişte sănii uşoare". Ce frumos — nu ?). In provincie se înţelege uneori mai bine că poezia e un templu în care se intră cu sfiiciune şi curăţie sufletească, nu o cârciumă în care „talentul" se află pe „menu" alături de mititei şi sprîţurile la ghiaţă.

AŞA, DE EXEMPLU,

ce părere aveţi despre domnişoara Ana Carenina ? Nu e vorba aici, după cum pe bună dreptate puteţi crede, despre eroina creată şi omorîtă de Leon Tolstoi în romanul cu acelaş nume. Nu, e vorba despre o Ana Carenina vie, în carne şi oase—cum s'ar zice— care a scos chiar o carte de poeme destul de voluminoasă, conţinând pe lângă opera d-sale poetică şi o fotografie artistică a autoarei, după exemplul altor tinere scriitoare cu „poza pe copertă" (de data asta fotografia se află în interiorul volumului reprodusă pe o hârtie lucioasă de cea mai bună calitate). Despre opera poetesei ne-au rămas, în afară de menţiunile de mai sus, puţine lucruri de spus. **Decât** doar că o găseam mai frumoasă pe domnişoara Aralda Arad, o altă colegă şi concurentă a d-sale pentru laurii nemuririi. In ce priveşte versurile, lectura lor ne-a fost cât se poate de dificilă din cauza limbii româneşti greoae în care sunt scrise. Par o traducere nereuşită dintr'o limbă străină. Alcătuiri ca acestea „La oamenii buni ce în cărţi ai citit", „ea vine mereu plecând", „privirea ta e obosită de simţuri fierbinţi ce-odată trăiau" sau „auzul e bun pentru muzică bună, pentru jocul distrat şi naiv", „să intre tot cerul cu stele calde şi reci", „durerea maschează în plăceri", ni se par şi nepoetice şi neromâneşti. Avem impresia că poetesa a tradus tot timpul dintr'o limbă străină în care poeziile au fost gândite. Cum nu-i lipseşte însă o oarecare originalitate de viziune, s'ar putea ca într'o bună zi, mult mai târziu, să putem spune, despre un viitor volum al d-sale, lucruri mai bune. Cel de faţă după părerea noastră, dacă n'ar fi apărut încă, n'avea nici literatura nimic de pierdut iar d-şoara Ana Carenina avea numai de câştigat. Un debut slab se reabilitează greu.

CA SA RAMANEM TOT IN DOMENIUL POEZIEI

ţinem să semnalăm apariţia a două reviste, rezervate exclusiv poeziei, una dela Tecuci, alta de la Constanţa. Cea dintâi nu este tocmai o revistă. Se întitulează „Colecţia tecuceană de poezie Don Quijote". Caietul pe care îl avem în mână se numeşte Quartet şi este al treilea în serie. Semnează C. Nazarie Gavriliu, Ruga Novleanu, Valeriu Popovici, Ge Capotă. Cea de a doua „Litoral" e o revistă care apare lunar la Constanţa, conţinând pe lângă poezii şi gravuri datorite sculptorului Cristea Grossu şi pictorului Bassarab. In această revistă a debutat un poet de real talent, Dumitru Olaru, a cărui carte „Crângurile cerului" apărută recent, a avut o presă elogioasă. Ceeace denotă că adevăratele talente, chiar dacă se nasc undeva în fundul provinciei, fără prietenii de cafenea şi cenacluri, ştiu să-şi croiască drum, mai curând sau mai târziu, după merit. Fapt din care cei ce se cred sortiţi anonimatului numai pentrucă „n'au protecţie" în cafeneaua literară a Capitalei (deşi în realitate sunt nişte „pui de geniu") pot trage foarte interesante concluzii.

CA UN MIC DIVERTISMENT

să ne ocupăm acum puţin şi de scriitoarele noastre. Aţi observat şi dv. că dela o vreme apar scriitoarele precum ciupercile după ploae. Nu trece o lună dată de Dumnezeu fără ca să ne oprească în loc câte un portret artistic al vreunei „tinere scriitoare" expus în vitrina vreunei librării. Un mic divertisment pentru „Craii" de pe bulev. Elisabeta, acel public masculin fără ocupaţii pre-

cise, care are totdeauna timp să „caşte gura" la câte ceva. Comentarii cu clipiri din ochi, cam în felul acesta „E bine dama, mă" — apoi timpul trece, fotografia e scoasă din vitrină şi totul e acoperit cum s'ar zice de „colbul uitării". Tânăra scriitoare însă simte că în viaţa ei s'a schimbat ceva „esenţial". Şi asta tot e ceva. Noi, personal, nu putem decât să avem regretul unei anumite feminităţi pe care o întâlnim tot mai rar şi a cărei însuşire esenţială e discreţia. O femee care scrie despre ea însăşi, nu poate scăpa de acest păcat al indiscreţiei faţă de sine decât dacă e înzestrată cu un talent

excepţional. Ceeace, spre regretul nostru, n'am întâlnit decât foarte rar. O operă de artă nerealizată, nu poate decât să eşueze în această mocirlă penibilă a indiscreţiei, lucru ce, dacă şi în cazul unui bărbat e destul de jenant, la o femee poate lua proporţii catastrofale.

SCRIITORII NOŞTRI

Peste câteva zile va apare volumul de poeme „Meri domneşti" al d-lui Teodor Al. Munteanu, autorul volumului „Viori de lut". Cartea apare în colecţia „Convorbiri literare".

ION NEGOESCU

A apărut la Târgovişte, oraşul unde Al. Vlahuţă a trăit anii înfrigurărilor, în care a cunoscut amarul şi bucuria începutului, — un amănunţit şi foarte bine documentat studiu, — despre „Inceputurile culturale şi literare ale autorului „Dan", datorit harnicului cercetător prof. Ion Negoescu.

In cele 46 pagini ale studiului, ne este prezentat în toate ramurile activităţii sale: poet, nuvelist şi romancier, ziarist şi îndrumător literar, povăţuitor moral şi cultural al contimporanilor săi — un Vlahuţă inedit, — semănător de entuziasm şi militant neobosit pentru ridicarea naţiei.

Fraza sobră, tonul reţinut de care se serveşte d. prof. Ion Negoescu, dau valoare studiului de care vorbim — şi suntem mulţumiţi că-i putem însemna apariţia. Cartea mai are o valoare: arată un drum, care nu prea a fost bătătorit de mulţi, tocmai pentrucă este prea frumos.

E meritul d-lui prof. Ion Negoescu de a fi încercat o readucere pe planul actualităţii a lui Vlahuţă — şi nu va rămâne fără ecou în rândurile celor care ştiu preţul.

VA MAI APARE :

In colecţia „Universul literar", volumul de poezii „Alge pentru conduri" al tânărului poet Lucian Dumitrescu.

ALADIN

S'AU PRIMIT LA REDACŢIE REVISTE :

„Gând Românesc", Nr. 1-4, anul VIII, Aprilie 1940.

Viaţa Basarabiei, anul IX Nr. 4, Apr. 1940.

Tinereţea an. VI Nr. 4 Apr. 1940.

Ţara visurilor noastre, a. VI Apr.-Mai 1940 Nr. 25-26.

Cuvântul nou, a. III No. 13, 30 Apr. 1940.

Tribuna Tineretului, a. IV Nr. 49, 28 Apr. 1940.

Orizonturi, a. II Nr. 12, Martie 1940.

Bugeacul, a. V Ian.-Martie Nr. 5-7.

Romana — rivista degli istituti di cultura italiana All'estero anno III N. 8 Agosto 1939 — XVII Vallecchi editore.

CARŢI :

Inceputurile culturale şi literare ale lui Al. Vlahuţă, de Ion Negoescu, 1940.

Ida Mihail — Postume, poezii, Buc. 1940.

Imm. Weissglas — Eminescu Hyperion, Ed. Cartea Rom. 1940.

D. Drăghicescu, fost ministru plenipotenţiar — Titu Maiorescu, schiţă de biografie psicho-sociologică.

Ilarie Poştaru — Ultima noapte pe malul Nistrului — Colecţia Soc. scriitorilor bucovineni—Cernăuţi 1940.

BIBLIOGRAFIE

Dela editura despre care am mai scris în paginile revistei noastre, Albert Langen, Georg Müller din München, ne-au sosit zilele acestea trei noui lucrări cât se poate de interesante. Este vorba de două romane, unul de Karl Benno von Mechow, Vorsimmer, şi celălalt de Joechim von der Goltz, Der Baum von Cléry. Pe lângă ele, şi un volum de povestiri, Der Schleier, de Emil Strauss.

Le relevăm atenţiei cititorilor noştri cu observaţiile făcute încă odată, în trecut, asupra preţului redus al acestor editări, precum şi asupra condiţiilor remarcabile în care opere de valoare sunt publicate, onorând orice bibliotecă ce le-ar accepta

In jurul dramei istorice germane

(Urmare din pag. I-a)

Poate că nu s'a insistat îndeajuns — excepţie a făcut-o Friedsid Gundoff, cu prima şi totodată poate cea mai de seamă dintre lucrările sale critice — asupra rolului excepţional pe care l-a jucat Shakespeare în evoluţia dramei istorice germane 2). Marele său exemplu n'a fost numai un pretext de răsunătoare polemică pentru Lessing, dar şi o pildă gigantică pentru dramaturgii germani de la Goethe şi Schiller până în vremurile noastre. Un Hebbel, Kleist, Grillparzer şi alţii care li-au urmat, nici nu pot fi concepuţi fără intervenţia mereu înoită a spiritului shakespearian. Drama clasică germană, cea raţionalistă a veacului al optsprezecelea, cea oarecum iraţionalistă a romanticei precum şi cea realistă a veacului al nouăsprezecelea, de la Shakespeare purcede. Această întâlnire a spiritului germanic cu vitalismul, spiritul critic şi cu precizia morfologică a lui Shakespeare a avut ca rezultat desvoltarea, pe atât de diverse scări de evoluţie a dramei germane. Istoria e pentru ea numai un pretext spre a face să trăiască intemporal actualitatea. Fiindcă dacă în „Hoţii" şi în „Goetz" dinamismul shakespearean găseşte la titanismul germanic o atitudine corespunzătoare, în drama clasică, romantică şi chiar în cea naturalistă, Shakespeare apare pe rând ca marele creator de tipuri simbolice, ca vrăjitorul fantasmagoric, sau ca extraordinar de veridicul detailist al naturii umane.

Drama istorică germană este aşa dar un copil literar, — poate cel mai isbutit dintre toţi — al lui Shakespeare. Ea însă s'a desvoltat totodată prin mijloace şi cu orientări proprii. Shakspeare şi-a adunat la întâmplare materialul istoric şi cu un geniu uriaş a făcut din fantomele trecutului fiinţele vii ale construcţiilor sale dramatice. Pe când Schiller şi-a studiat în amănunţimi materialul istoric, înţelegând ultimul detaliu de cronică, Goethe în „Ifigenia" şi „Tasso" — şi e discutabil dacă aceste unice poeme pot fi socotite ca drame istorice — şi-a întrupat în personagii simbolice şi aproape mitologice marile şi tragicele lui trăiri. Schiller a fost un nobil creator de tipuri istorice, pe care le-a săpat cu daltă de sculptor în fresca trecutului; pe când Goethe a urmărit să creeze mitul modern şi după încercările prometeice din tinereţe, a realizat în „Faust" marea mitologie dramatică a spiritului modern.

Atitudinea Romanticilor faţă de drama istorică a fost cu totul diferită. Ei au văzut în Shakespeare într'adevăr numai un mare reînvietor al istoriei, o adevărată baghetă magică prin care morţii se ridică din morminţe, spre a trăi a doua oară suferinţele şi bucuriile, păcatele şi ispăşirile de altădată. După pilda lui Shakespeare Heinrich von Kleist a intenţionat să dramatizeze istoria Prusiei, pentru el dramele regale shakespeariene constituind o mare şi inegalată pildă. Un asemenea ideal de a realiza dramatic întregul războiu de treizeci de ani l-a preconizat Ludwig Tieck. Iar Iulius Petersen, în eseul lui mai sus citat, insistă în chip cu totul deosebit asupra acestei manii pasionate a romanticilor şi a epoginilor lor de a crea ample fresce istorice reînviind epocile sbuciumate şi problematice ale istoriei germane.

Astfel aşa precum Kleist s'a gândit la o dramatizare generală a istoriei, tot astfel un Grabbe s'a gândit la dramatizarea Hohenstaufilor, voind astfel să încetăţenească şi în dramă ciclul literar. Hebbel merge şi mai departe în prelucrarea materialului istoric, atunci când încearcă să dramatizeze într'un ciclu epopeia populară a Nibelungilor. Astfel el face un pas mai departe de la istoria care nu evoluiază încă până la simbolul mitic, la mitologia germană căreia îi dă colorit istoric, fără însă a-i da întreaga aureolă a mitului antic. Hebbel e străbătut de problematică modernă şi în drama lui apare pentru întâia oară conflictul între elanul individual şi ordinea implacabilă ca un imperativ a raţiunei universale.

Dacă Hebbel n'a pus încă problema adaptării spaţiului teatral la conţinutul dramei, Richard Wagner, pe lângă crearea unei arte totale, îşi creiază un teatru propriu şi unic spre a sluji de cadru sacerdotal marelui spectacol pe care vrea să-l înfăptuiască.

Jumătatea a doua a veacului al nouăsprezecelea este caracterizată prin diferite încercări de adaptare a spaţiului teatral, jocului şi spectacolului la textul poetic. Aşa se explică toate sforţările făcute de tehnicienii teatrului spre a crea un cadru de reprezentare, în care iluzia artistică să aibă putinţa unei depline cuceriri şi fascinări a publicului.

Drama istorică, care de la romantici încoace este dramă de atmosferă, nici nu poate exista fără acea culoare locală din care se desprinde, actualizând epoca trecută, atmosfera istorică. Atunci mai ales, când se renunţă la mitizarea personalităţilor, mituri care se pot foarte bine înfăţişa într'un spaţiu intemporal, decorul şi limba colorată şi caracteristică, sunt mijloace care dau fantoşelor istorice iluzia unei realităţi. Wagner care a făcut cu o unică genialitate legătura între istorie şi mit, a păstrat din istorie faptul şi atmosfera, şi a oprit din mitologie simplicitatea simbolului şi unicitatea personajului.

Verismul teatrului contemporan a dus deci, când a fost vorba de drama istorică propriu zisă, la teatrul lui Reinhardt sau la spectacolul în aer liber, încercând chiar să reînvie şi marile mistere medievale, cum e cazul spectacolelor festive de la Obermergau. Toate aceste încercări, la care se adaogă şi altele mai noi, în care contribuţia propriu zisă a tehnicei teatrale e şi mai accentuată în ce priveşte reconstituirea operei istorice — prin decor, costum, muzică şi atmosferă generală — nu au făcut decât să contribuie la o mare înflorire a dramei istorice, alături de rarele încercări de a crea marile mituri dramatice.

Momentul actual al dramaturgiei germane este dominat de drama istorică, afră de unele încercări singurale ale lui Paul Ernst, Kurt Langenbeck şi alţii de a extrage din istorie mitul şi a-l situa pe o scenă, care să se elibereze de strimţenia scenei actuale, aceasta nefiind decât o scurtă imitaţie a scenei create de Renaştere. De altfel tot mai desele spectacole în aer liber, pe înseşi locurile unde s'au petrecut altă dată acţiunile istorice, precum şi noile scene speciale ce se organizează în anumite părţi ale Germaniei, caută să dea un potenţial mai mare iluziei sceince precum şi un cadru mai larg şi mai veridic marelor reprezentaţii istorice. S'a încercat chiar să se târască şi publicul în jocul actorilor, realizându-se astfel o adevărată fuziune între scenă şi masa spectatorilor. Astfel iluzia scenică a crescut covârşitor, iar împrejurarea istorică reînviată pe scenă a luat proporţiile unei realităţi imediate.

Petersen remarcă pe drept cuvânt multilateralitatea preocupărilor dramaturgilor germani contemporani, care au fost îndepărtaţi de la problematica actualităţii, prin însăşi tendinţa culturii dirijate germane de azi. Fiind oarecum îndrumaţi spre o literatură cu caracter poporan sau eroic-naţional, istoria va fi marele rezervor de oameni, patimi şi probleme din care-şi va culege poetul motivele operei sale. Cu excepţia comediilor populare, dintre care unele mai distractive au fost jucate şi la noi, poeţii germani scormonesc istoria — şi firească că interesul li se îndreaptă către istoria ţării lor — şi o reconstituie în operile lor. Drama nouă germană este deci o variare la nesfârşit după orientări felurile estetice a unor teme istorice, în care se înfăţişează probleme şi eroi, întâmplări şi înfăptuiri care nu se deosebesc prea mult între ele.

Fără a intra prea adânc în studiul dramei istorice germane de azi, se poate spune că se observă în orientarea ei mai multe tendinţe, dintre care cea mai accentuată e aceea a marei reviste teatrale. Scriind pentru teatru şi deci cu gândul şi speranţa certă de a fi reprezentaţi, dramaturgii actuali urmăresc realizarea unor conflicte puternice sau a unor spectacole dinamice, colorate şi variate.

In categoria acestor trebuie situat Hans Rehberg, alături de care poate fi numit Wolfgang Goetz, care actualizează anecdota trecutului, dându-i oarecum posibilitatea unei relative durabilităţi. In apropierea acestora poate fi numit Eberhard Wolfgang Möller, al cărui talent oscilează între tendinţa de a realiza mitul şi între pasiunea pentru dinamismul şi culoarea locală a istoriei, ca în *Căderea Ministrului* şi *„Rottschild învinge la Waterloo"*. Necesitatea de a stăpâni scenele — necesitate care are firească mai mult un substrat material decât unul moral — a făcut din aceşti scriitori de dramă istorică nişte excelenţi tehnicieni şi admirabili mânuitori ai dialogului. Dramele lor istorice fiind în majoritate scrise în proză, autorii au dat dialogului un dinamism şi o supleţe cu adevărat moderne şi au făcut pentru întâia oară ca personagiile istorice să vorbească, să glumească şi să râdă ca semenii lor contemporani.

Un teatru cultic, de care a vorbit şi Paul Ernst şi pe care l-a cerut un dramaturg ca Erich von Harz, nu a ajuns la o cristalizare mai precisă, deşi Kurt Lengenbeck, cu tragedia sa eroică *Trădătorul*, în care oamenii sunt eroii unor mari pasiuni ce se desfăşoară — cu tot pretextul anecdotei istorice — intemporal şi simbolic, a făcut o isbutită încercare în această direcţie, provocând şi o foarte însufleţită discuţie de doctrină literară 3)

O încercarede mitizare a unei întâmplări tragice contemporane, dându-i un caracter intemporal, dar păstrându-i totuşi cadrul istoric până la verismul actualităţii, a făcut Hans Johst în drama care i-a dat deplină celebritate, *Schlageter*. Tratând un moment eroic din resistenţa tineretului german de după războiu, faţă de inamicul milenar, Iohst a isbutit să realizeze marea încleştare eroică şi să dea personajului principal aureola simbolică a unui mit popular creat din actualitatea cea mai apropiată.

Precum se vede drama istorică germană contemporană, păstrând în parte contactul cu drama clasică şi romantică, lărgeşte orizontul ei ideologic şi oscilând între mitul dramatic în care vede suprema înfăptuire poetică şi fresca istorică uneori cu caracter revuistic, dar cu un trepidant dinamism psihologic, verbal şi decorativ, deschide poeziei dramatice germane căi noi de realizare. Nu se poate încă prevedea dacă abuzul de istorism va duce deodată la o epuizare a motivelor şi o lâncedă obosealâ tehnică, sau va ajunge în cele din urmă la înfăptuirea unui nou stil dramatic, care continuând linia vechilor clasici, să le depăşească cu mult realizările.

Drama nouă istorică e azi în Germania încă în epoca ei de experimentare şi revoluţionare a genului. Poate că războiul actual să contribuie şi el la precizarea unei concepţii estetice totalitare, care văzând în mit simbolul şi esenţa supremă a poeziei, nu a găsit totuşi până acum, cu tot rasismul romantic al lui Alfred Rosemberg, marile figuri eroice, în care să simbolizeze dramatismul german contemporan.

ION SAN-GIORGIU

1) Iulius Petersen: Geschichtsdrama und nationaler Mythos — Stuttgart 1940.
2) Friedrich Gundolf — *Shakespeare und der deutsche Geist* — Berlin 1914.
3) Erich von Harz: *Wesen und Mächte des heldischen Theaters* — München 1934.

Prefaţă la un răspuns

(Urmare din pag. I-a)

ple golurile sufletului, înseninează chipurile, aduce o rază de nădejde acolo unde este mai multă nevoe să se întărească încrederea dintre scriitor şi cititor.

Cu alt program şi cu alte scopuri activează Fundaţia pentru literatură şi artă Regele Carol II. Să luăm lucrurile dela capăt. Când a deschis Voevodul a adus şi o ramură de măslin pentru poeţii tineri. Au fost premiaţi, încurajaţi, li s'a tipărit opera. Mai mulţi poate decât meritau, cu o largă generozitate. Şi deabea mai târziu a venit rândul unui St. O. Iosif, Mihail Codreanu, Adrian Maniu etc. Pe B. P. Haşdeu îl aşteptam de multă vreme. Il căutam prin colecţiile de ziare şi reviste din biblioteca Academiei, eram fericiţi când îl dibuiam într'un colţ, în umbră, la anticari. Unul dintre cele mai îndrăzneţe creere ale secolului XIX, o gândire universală, o cultură vastă, un temperament fulgurant. Cu el s'a făcut începutul, şi au urmat: opera literară a lui Al. Odobescu, opera complectă a lui I. L. Caragiale până la monumentala ediţie a lui Mihai Eminescu. Eseuri şi critică, o bibliotecă de filosofie românească desăvârşesc acest program editorial. Un început de traduceri din operele scriitorilor clasici îşi aşteaptă continuarea. Nu sunt dintre acei scriitori care au tipărit cărţi la Editura Fundaţiilor Regale. Şi nici nu am solicitat această cinste. Trebue s'o mărturisesc. Scriu deci deslegat de o obligaţie oarecare, cu cugetul împăcat cu adevărul. Nu mă gândesc încă la pensia făgăduită de noua lege a breslei scriitoriceşti pentru că mai ţin condeiul în mână şi anii nu mă zoresc din urmă. Dar ceiace a făptuit iniţiativa şi grija M. S. Regelui nu putea să găsească alt interpret mai nimerit decât în N. I. Herescu. Vechi prieten şi colaborator al lui N. M. Condiescu. Preşedinte al scriitorilor români în condiţii de strălucită unanimitate, un prieten devotat al fiecăruia, un duhovnic în zilele grele, cu chipul lui mefistofelic peste care adie înţelesuri omeneşti. Le-a cerut scriitorilor o pagină pentru festivitatea zilei cărţii. O închinăm Voevodului. Lui îi aparţine sărbătoarea cărţii.

NICOLAE ROŞU

REACŢIUNILE D-LUI GROG

(în urma lecturii câtorva volume)

Motto: Marii gânditori n'au nevoe de cuvinte

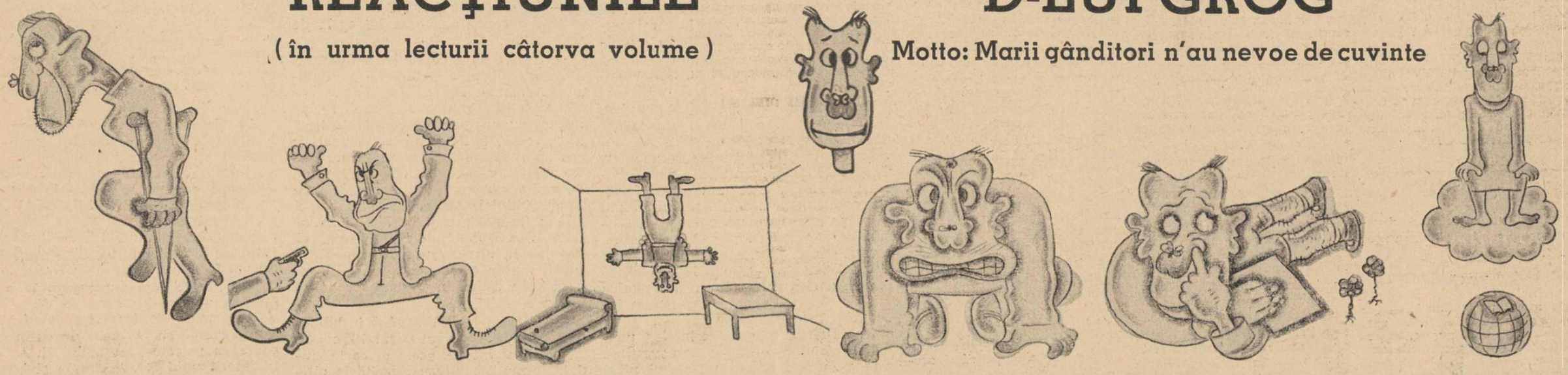

1. După lectura volumului „Scară le cer" de V. Carianopol
2. A citit „Căutătorul de comori" de Ştefan Baciu.
3. In „Balamuc Palace Hotel"
4. Reacţiune violentă în urma lecturii volumului „Jungla" de D. Petraşincu.
5. Influenţa versurilor din „Lumină tristă" de Traian Lalescu.
6. „In ţara cerului", după lectura nuvelelor lui Ladmiss Andreescu.

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 21
SAMBATA 18 Mai 1940
Redactor responsabil : MIHAI NICULESCU

Inactualitatea lui Maiorescu?

de AL. DIMA

Concomitent cu actul omagial prin care generația prezentului își manifestă gratitudinea față de personalitățile trecute, comemorările vremii noastre tind a deveni tot mai mult prilejuri de reexaminare a valorilor istorice în lumina noilor pespective spirituale ale contemporanilor. Se verifică astfel măsura în care anume opere ale trecutului mai pot fi legate de bătaia inimii prezentului, se mai ascultă încă odată sunetul valorilor de altădată în cutia de rezonanțe a noii ambianțe. Suntem bucuroși mai ales să constatăm că un val de sinceritate tot mai stăpânitor, a cuprins pe reprezentanții generației de astăzi cari nu pregetă să deosebească de cultul oficial firesc datorat ,actul obiectiv de revalorificare.

A fost tocmai cazul lui Maiorescu. Obișnuitele festivități n'au acoperit cu larma retorică de circumstanță unele glasuri sincere cari au ținut să-și rostească fără menajamente opiniile. Nu ne referim la acele adversități anti-maioresciene de caracter personal pe care nici moartea scriitorului, nici vălul alinător al timpului nu le-a putut stinge, ci la părerile curagioase și pline de o tinerească demnitate ale generației. Din toate opiniile de cari vorbim, chipul lui Maiorescu a cărui contribuție istorică se recunoaște fără ezitare de altfel, apare pierdut în ceața timpului său, ca o închegare statuară de muzeu, în afară de orice vie actualitate. I se reprosează intelectualismul rece până la glacialitate, luciditatea naționalistului impersonal, ținuta rigidă a unei vieți aproape obiective, aerul pedagogului social și cultural necruțător.

In toate domeniile activității sale, în literatură, cultură, politică el pare a face tinerilor noștri impresia unui profesor predicator, erudit, pedant, aspru cu ceilalți dar și cu sine însuși. Intr'un climat spiritual tropical cum e al nostru în care entuziasmul și avânturile ard în vâlvătăi din jarul veșnic nestins al rasei, Titu Maiorescu a putut părea altădată și acum — un ciudat și nepotrivit munte glacial, o ființă singulară menită să incomodeze și să strice buna dispoziție a mediocrității.

Socotim o astfel de opinie profund nedreaptă și clădită pe schelele șubrede ale unei cunoașteri grăbite a personalității celui care a fost Maiorescu. Și o regretăm cu atât mai mult cu cât reprezentanții noii generații nu par a fi sesizat nici după publicarea „Insemnărilor zilnice" sensul adevărat al acestui exemplar de înaltă umanitate cum n'am avut multe în cadrul societății românești.

Să ne apropiem în cele ce urmează cu o înțelegere mai adecuată de înfăptuirile vieții și operei sale și poate atunci vom descoperi trăsături de caracter ce-l dovedesc mai actual decât am fi putut vreodată bănui.

Privită global și istoric, opera lui Maiorescu reprezintă expresia unei înduioșătoare generozități și jertfiri de sine de o strălucită valoare etică. Omul care-și făurise mintea și inima în cadrul unei străvechi culturi, care-și lua sborul spre înălțimile creației filosofice apusene, care nu era lipsit de loc de prețuirea acestui mediu, renunță la toate avânturile unei splendide tinereți intelectuale spre a-și lucra ogorul său național unde avea să învețe pe alții alfabetul, ortografia, regulele elementare ale scrisului literar, caracterele simple și imediate ale civilizației și culturii. Cine recitește articolele lui cu gândul de a compara nivelul spiritual al criticului cu cel al scriitorilor analizați și executați, nu poate să nu încerce senzația amețelii abisului ce-i despărțea. Deoparte: o structură intelectuală ermetic și definitiv închegată, stăpână pe o informație asimilată organic; de alta: anarhie pură, înecare în mlaștina lacunelor jenant de elementare. A avea tăria să lupți cu astfel de adversari cu intenționarea de a fi un învățător al unei întregi societăți, nu e oare fapta unei mărinimii fără egal și a unei umilințe desăvârșite? Și dacă privim astfel lucrurile nu suprimdem aceeași trăsătură în multe inimi ale tineretului care a renunțat la mari misiuni pentru fapte practice mai modeste dar cu imediată înrâurire? Pe urma unor anume mărturisiri ale lui Maiorescu însuși care se recunoaște în multe caractere ale lui Goethe [1]), mă întreb dacă nu cumva în sensul crucial al existenței lui s'a turnat încă odată concepția faustică a renunțării la variatele aventuri ale spiritului pentru folosul unei activități limitate, dar rodnice?

Din această nouă viziune ce se deschide asupra personalității lui Maiorescu și alte trăsături ne apar într'o altă lumină. Iată de pildă acea sărăcie cantitativă a operei sale, de care s'a vorbit și cu prilejul comemorării destul. Intr'o viață deloc scurtă, operile lui Maiorescu sunt într'adevăr puține la număr. Explicația nu constă însă în faptul că lucrările sale scrise nu erau decât anume momente de expresie ale personalității sale care se manifesta totuși și pe alte căi, prin viu graiu, prin acțiuni culturale și politice, prin exemplul său formal însuși? Distingem și aci o trăsătură a concepției goethiene care în afara talentului cere scriitorului o personalitate cât mai accentuată și distinctă. Nu are generația noastră nici o afinitate cu acest fel de a trăi al

(Urmare în pag. 8-a)

OLIVIE SNELL Portret

GEORGETA VINTILESCU
Firenze

Occidentalism și autohtonie

de NICOLAE ROȘU

Unul dintre fenomenele dominante ale secolului XIX care va caracteriza fizionomia culturală, politică și istorică până în zilele noastre este lupta dintre autohtonie și occidentalism. Antiteză dramatică, dureroasă, îndârjită crispare de tentacule, unele aruncate orgolios peste veac, altele fibroase și robuste căutând legătura cu pământul și cu rânduelile firii. Două tipuri morfologice deosebite își disputau întâietatea : unul istorico-cultural, altul ideologic-civilizator; unul era cosmopolit și universal, altul etnic și particular, Europeism și românism erau două poziții care se confruntau necontenit. Nici un scriitor nu a scăpat de această ispită prefăcută în obsesie. Toți au participat cu puteri deosebite, dar cu aceiași dorință de a rezolva drama printr'o hotărîre categorică, printr'un gest eroic, trecând peste toate piedecile, înfruntând toate adversitățile.

Se alcătuiau teorii și se promovau formule mesianice și de o parte și de cealaltă. Se redactau programe, într'o furie războinică, se ridicau steaguri și se încrucișau săbii. Nici unii nici ceilalți nu aveau sentimentul umilinței și al fricei, toți erau mândri de misiunea lor și zeloși până la istovire. La temelia occidentalismului se aflau cele două idei indisolubil legate : ideia revoluției inevitabile și de proporții universale ; autohtoniștii răspundeau prin ideia istorică a dreptății și a omeniei, prin sentimentul de demnitate al neamului. Uneori aceste orientări se pătrundeau, devenind chezășia unui proces de maturație lăuntrică, alteori partidele adverse se războiau cu ele însile, își anulau pozițiile și luau lucrul dela capăt. Peste idei și programe, peste manifeste și proclamațiuni vibra patosul unui temperament fulgurant.

Viața scriitorilor din secolul XIX nu era asemănătoare cu aceia a unor cărturari biurocrați, trăită în puful cald al bibliotecii, protejată de o bună stare materială. Era o viață de riscuri și de dureri, de chin și de exil, de înfrângeri și triumfuri. Pașii le erau grăbiți, așa încât și unii și ceilalți ar fi vrut să sfideze timpul, să depășească scurgerea lui normală, să ajungă cât mai repede la o țintă solară și prestigioasă, dincolo de veac și de istorie, dacă ar fi fost posibil chiar în eternitate. Unul dintre cei mai îndârjiți promotori ai europenizării noastre a fost Dinicu Golescu. Câtă vreme a călătorit el prin străinătate, a văzut multe lucruri de toată stima și invidia unui boer de neam care se desprinsese din obiceiurile și ideile tagmei sale și ajunsese un progresist iubitor de civilizație și modernitate. El se întorcea în țară cu o carte gata scrisă „Insemnare a călătoriei mele făcută în anul 1824, 1825, 1826", — după cum spunea el „pentru folosul patriei mele, pentru deșteptarea, pentru luminarea, pentru înfrumusețarea și, în scurt, pentru fericirea ei". Ar fi vrut să-și vadă țara dintr'odată ridicată la nivelul Apusului, cu burguri asemenea celor germane, cu fabrici și industrii de tot felul, însfârșit, pilda de peste graniță i se părea vrednică de urmat în toate. Această atitudine entuziastă a unui boer muntean din prima jumătate a secolului XIX, a făcut pe mulți să vadă în el pe pri-

(Urmare în pag. 8-a)

Succesul literar

de LUCA DUMITRESCU

Ți se răspunde deseori despre o carte pe care îndrăznești s'o găsești mediocră, că e o carte de succes.

E aci o problemă tot atât de importantă ca oricare din marile probleme ale esteticei, dar e în acelaș timp și un aspect caracteristic al istoriei culturii. Prin acest din urmă aspect problema estetică împrumută o brutalitate specifică și dă naștere la o sumă de complexe dintre care desigur că cel social și cel de ordin pedagogic sunt cele mai importante.

Ce este un succes literar ? Succesul de librărie? Succesul de critică ? Ori și unul și celălalt ?

In ordinea firească a lucrurilor, tonul unui succes literar, îl dă librăria. Dacă o carte este căutată pe piață, ceeace la noi se întâmplă destul de rar, ea e socotită ca o carte de succes. In cultura noastră, în special unde critica literară serioasă, nu prea are pe ce să se exercite, acest fenomen poate fi prevăzut cu certitudine, căci, intimidată de succesul de librărie al cărții, critica înclină repede să-l ia drept succes literar.

In alte culturi însă, în care critica literară e o instituție cu organizație și tradiție serioasă și deci cu garanții de obiectivitate și rezistență mai întinse, librăria nu determină întotdeauna succesul unei cărți.

In aceste culturi, nu e deloc surprinzătoare și n'are nici decum aerul de eveniment senzațional, diversitatea punctului de vedere al criticii față de cel al librăriei.

Dar tocmai această discrepanță dintre atitudinea organului teoretizator și a celui consumator de artă, dă naștere problemei estetice a succesului și odată cu ea anexelor sale de istoria culturii, de sociologie și pedagogie.

Dacă deci, succesul unei cărți nu e întotdeauna cel din librărie și nici cel din critică, pentrucă nu rareori s'au văzut cărți primite foarte bine de critică, dar refuzate cu încăpățânare în librărie, ce este atunci el?

Intrebarea este legitimă și de răspunsul ei depinde importanța a o sumă de probleme ale esteticii.

Fenomen social prin excelență, cartea suferă acțiunea tuturor proceselor societății, începând cu cele de economie și terminând cu cele de cultură.

Urmează deci că prin natura ei neputând fi sustrasă acțiunii acestor procese, se va comporta pe piață — în parte — aidoma oricărui articol de comerț. Cu cealaltă parte însă, cartea participând prin substanța ei, la o lume care transcende viața fenomenală, va rămâne exclusiv la dispoziția judecății estetice.

Astfel stând lucrurile, să vedem ce valoare are așa zisul succes literar ? O carte, nu conține exclusiv elemente estetice. Un roman, de pildă conține pe lângă o problematică esențială, un cadru social, o anecdotă și un nesfârșit alai de elemente empirice prin care, valorificându-le, problematica esențială se plasticizează ea însăși devenind comunicabilă.

Aceste elemente anestetice, cum le numește Charles Lalo, se găsesc nu numai în roman, ci în orice operă de artă.

Problema artei pure pusă de multă vreme — cu toată polemica cunoscută dintre Abatele Bremond și Paul Sauday — a rămas încă nerezolvată, critica înclinând în general pentru ideia unei arte impure.

Nu vom intra în discuția acestei probleme — care dealtfel este foarte instructivă pentru cine se ocupă de problemele artei — ci vom spune numai că arta este așa cum este și că nu poate fi în altfel

(Urmare în pag ultimă)

Filiațiune, încadrare, comparație

de G. C. NICOLESCU

Spuneam în articolul anterior din această serie că cea mai însemnată vină ce se aduce celor ce cercetează după metodele istoriei literare este că nu analizează opera în sine, ci se pierd în considerațiuni de filiațiune, de încadrare, de comparații, care fac să dispară obiectul de pe primul plan de interes, extinzându-ne la domenii mult prea vaste.

Rămâne de văzut dacă aceasta, în momentul de față, este o vină. Nu-mi propun să argumentez — cum am făcut în alte dăți — pentru a arăta foloasele acestei metode care cere filiațiune, încadrare, comparare, etc. chiar atunci când este vorba de examinrea capadoperilor. Fără îndoială însă că atunci când este vorba de asemenea bucăți, analiza „în sine" poate fi utilizată cu deplin succes. Opere ca **Lucea-fărul** sau **Pădurea Spânzuraților,** în care toate virtualitățile artistice sunt ridicate la potența valorii de sine stătătoare și prin ele înseși suficient de vorbitoare, nu mai au neapărat nevoie de a fi examinate cu ajutorul comparației și încadrării.

La astfel de opere ajunse la perfecțiune, „forma" nu numai că nu a constituit o greutate insurmontabilă pentru creator și nici un obstacol de pătrundere în adâncimi pentru cercetător, dar prin aderența ei la fondul, cu care se unifică, dă limpezime tuturor intențiilor și pune în relief toate frumusețile.

In operele de valoare mijlocie, care abundă în toate literaturile, care de fapt alcătuiesc literaturile, căci capodoperile sunt ca piscurile care depășesc din loc în loc înălțimea comună a șirului de munți, această limpezime și această punere în relief nu se află. De acea cercetarea operei „în sine" nu mai dă rezultate când este vorba, de pildă, de poezia lui Alecsandri sau mai ales de a lui Bolintineanu, ca să nu coborîm încă mai jos. Aceste opere nu mai pot fi înțelese fără integrare, fără filiațiune, fără comparare. Pentru acești scriitori, ca și pentru mulți alți, dela orice început de literatură mai ales, „forma" a constituit o greutate pe care n'au putut-o birui și care pe ei i-a împiedicat să clarifice toate intențiile (fără să se dea acestui cuvânt sensul care ne-ar duce la arta tendențioasă); iar pe cercetători, azi, îi împiedică să descopere toate frumusețile care sunt acolo numai în embrion, dar care ar fi putut fi vii și în toată splendoarea lor dacă opera era dusă la desăvârșire.

Cercetarea „în sine" la astfel de opere nu mai este de niciun folos. Cum nu se poate renunța la poezia celor doi scriitori, ca să rămânem la exemplul de mai sus, fără să riscăm să nu mai înțelegem nimic din toată evoluția poeziei

(Urmare în pag. 8-a)

Programul editorial al

Colecției „Universul Literar"

Credincioasă rămânând realizărilor sale de până acuma, conducerea revistei „Universul Literar" a hotărît să purceadă la un program de editură bine stabilit și *pozitiv*. Chezășie pentru viitoarele planuri, sunt meritele unanim recunoscute și nivelul de tinerețe și de intelectualitate ale revistei.

Incepând din toamna acestui an, colecția „Universul literar", va lansa pe piață *nouă cărți* anual. Aceste cărți se vor selecționa *pe bază de concurs*, în modul următor : 3 cărți de poesie, 3 esseu și 3 nuvelă sau roman. Juriile care vor decerne distincțiunile acestea, vor fi anunțate la timpul oportun în coloanele revistei. Inafară de aceste opere ce *vor fi editate*, celelalte cărți care ar mai apare, nu vor angaja cu nimic editura, ele tipărindu-se pe baza unei înțelegeri comerciale, ce se va lua cu autorii interesați. Iată dar un plan bine determinat, ale cărui roade nu ne îndoim că vor fi pe cât de bogate, pe atât de interesante, singurul criteriu care va călăuzi alegerea, fiind *talentul*.

Cărțile care mai apar până în toamnă în colecție, nu au fost tipărite pe baza acestei inovațiuni, iar cele ce au fost prezentate editurii pentru programul de toamnă, vor fi luate în considerație la concursul anunțat.

Introducând acest sistem, pe care-l consideră cel mai nimerit, conducerea revistei așteaptă înfăptuirile tuturor scriitorilor români.

RED.

G. PETRAȘCU — La malul Trotușului

CRONICA LITERARĂ

Dumitru Stăniloaie: Ortodoxie şi românism, Sibiu, Tiparul tipografiei arhidiecezane

O preocupare a mişcării gândiriste este să arate că doctrina creştină nu respinge ideia de *naţiune*. Demonstraţia tezei a devenit necesară din momentul când s'a căutat în ortodoxie o geneză a culturii. Cum însă catolicismul respinge categoric ideia de naţiune, la preocuparea tradiţionalistă de a aduce ortodoxia în ajutorul filosofiei culturii, s'a adăogat nevoia teoretică de a combate catolicismului, în atitudinea lui faţă de *naţiune*. Problema pusă de gândirism este, fără îndoială interesantă şi de ordin general pentru viaţa românească. Este vorba adică de *creaţia* culturii şi de constituirea *stilurilor* specifice.

Stilurile, admise de filosofia culturii, empiric sau teoretic, au fost adoptate şi de doctrinarii gândirişti. Au intervenit deci în filosofia culturii, numai ca să afirme o altă *geneză* pentru fenomenul creaţiei culturale, fără a respinge *ideia* stilurilor. Dar, plauzibile în gândirea filosofică şi lesne de susţinut, — în cugetarea teologică, stilurile creiază *dificultăţi*. Va trebui să se înlăture, în vreun fel, antinomia dintre *ecumenicitatea* creştină şi *particularitatea* stilului. In logică firească, dacă la baza creaţiei de artă, stă ideia creştină, n'ar trebui să existe stiluri, pentrucă ideia creştină este ecumenică.

Sprijinit pe această universalitate a doctrinei, catolicismul respinge ideia de *naţiune*. Dar existenţa stilului atrage structura naţională, deaceia, gândiriştii, odată ce au admis stilurile în cultură, trebuie să combată teza catolică, şi să reţie conceptul de naţiune. Vedem deci că problema depăşeşte interesul unei discuţii confesionale, din moment ce ea pune întrebarea : cum va fi un stil românesc de creaţie ? Astfel o întâlnim în *„Ortodoxie şi românism"*, cartea unui colaborator al „Gândirii", părintele profesor din Sibiu, Dumitru Stăniloaie.

Situată în cadrul preocupărilor enunţate, lucrarea îşi propune deci să aducă argumente pentru susţinerea *stilurilor* într'o filosofie creştină a artei, şi pentru împăcarea conceptelor antinomice de „ecumenicitate" şi „naţiune". Existenţa stilului ca tip de constituire a unei culturi ortodoxe, o exprimă autorul în diverse feluri : „Idealul naţiunii se poate integra deplin în idealul creştin şi aceasta e cea mai frumoasă ţintă pentru o naţiune : desvoltarea spirituală, creştină, a puterilor sale". (pag. 56). Sau : „Ortodoxia nu este făcută să strălucească în vidul absolut sau să odihnească veşnic în sine, ci, cu toată neschimbarea dogmelor sale, ea inundă în suflete şi lumina ei produce în mintea şi inima credincioşilor anumite efecte, cari se răsfrâng în manifestările de cultură, de muncă, de raporturi sociale, ale grupului etnic care-i aderă" (pag. 59). Două idei se desprind clar : „lumina orotodoxiei" şi „sufletul grupului etnic".

Ce se înţelege mai întâi prin „grup etnic" ? Evident, „grupul etnic" este naţiunea, şi autorul lămureşte — astfel naţiunea în sens ortodox : „Desvoltarea lumii e o descoperire în timp a formelor care există etern. In ce priveşte pe om în special, Dumnezeu a creat la început pe Adam şi Eva. Dar în ei se cuprindeau potenţial toate naţiunile. *Acestea sunt descoperiri în timp ale chipurilor cari există etern în Dumnezeu.* La baza fiecărui tip naţional acţionează un model dumnezeiesc etern pe care acea naţiune are să-l realizeze şi în sine cât mai deplin" (pag. 40).

Prin urmare autorul introduce în discuţie ideia unui *model dumnezeesc* care ar justifica varietatea naţiunilor. Există deci *modele* transcendente pentru grupuri etnice şi cu atât mai mult trebue să existe şi pentru indivizi, ceeace autorul se îngrijeşte să afirme : „Dacă o persoană sau o plantă se desvoltă într'un anume grad, aceasta nu se datoreşte numai întâmplării oarbe şi influenţelor externe, ci modelului-forţă care, de dincolo de graniţa metafizică a acelei persoane sau plante a străbătut în ea şi-i orientează organizarea şi asimilarea influenţelor externe într'un sens mai dinainte determinat.

...Aşa dar modelul spiritual, modelul forţă, oricât de treptat conduce desvoltarea unui exemplar de vietate, totuşi în momentul iniţial, în momentul creaţiunii a făcut un pas uriaş, a făcut în fond totul : a scos la evidenţă creată şi ipostatică un lucru, care e chipul său. Misterul acesta apare în toată adâncimea lui când meditäm la creaţiunea propriu zisă. Prin acţiunea modelelor forţă apar deodată germenii creaţi ai cöpiilor lor; apar deodată chipurile lor nedesvoltate". (pag. 38 şi 39). Argumentaţia urmăreşte deci să arate că particularitatea individuală şi naţională se explică prin existenţa modelelor-forţă concepute metafizic şi după care lumea a fost creiată în varietatea ei. Există *modelele* metafizice şi există cöpii naturale. Ce sunt însă aceste modele metafizice invocate de autor ? Ele sunt sau *ideile* platonice, sau entelehiile aristotelice ,pe care filozofia biologică modernă le amplifică prin noţiunea de „model-forţă din care îşi ia puterea embrionul creat". (pag. 38). In prezentarea pe care am făcut-o în numărul trecut al revistei, cărţii d-lui Nichifor Crainic, „Nostalgia Paradisului", spuneam că această operă are misiunea să explice doctrina tradiţionalistă şi să ofere argumente în orice controversă. Constatarea o făceam nu în sensul că până acum d. Nichifor Crainic nu a expus ideile de bază ale mişcării gândiriste, ci în înţelesul că aceste idei se strâng în opera sa nouă, într'un sistem de filosofie creştină a culturii. In ea se adună premisele şi se trag concluziile. La stabilirea premiselor, autorul „Nostalgiei Paradisului" a precizat şi graniţa dintre moştenirea antică şi descoperirea christică. Fixarea acestei graniţe era foarte necesară din pricina erorilor de interpretare ce se pot ivi, prin persistenţa rămăşiţelor helene. Ce ia creştinismul şi ce părăseşte din helenism ? In orice caz, ideile platonice *nu* le ia, afirmă d. Nichifor Crainic, sau le ia numai *convertite :* „... lumea *Ideilor* platonice contrazice doctrina creştină, care nu poate admite o pluralitate de cauze transcendente ale creaturilor. Cauza unică a tuturor creaturilor din cosmos este Dumnezeu. Şi cum Dumnezeu e atotştiutor, ideia fiecărui lucru din lume se află în atotştiinţa divină". (Nostalgia Paradisului, pag. 92).

Problema se adânceşte prin conceptul de *cauză*. Dumnezeu este *cauza* tuturor lucrurilor în sensul dragostei de a *creia*. Spre a *converti* ideile platonice şi a reduce pluralitatea cauzelor la unicitate, cugetarea creştină a introdus conceptul dragostei. Pentrucă aceasta este *descoperirea,* prin Iisus. *Modelul* după care a fost creată lumea se află în dragostea divină. Creştinismul păstrează deci conceptul de *model,* numai că îl reduce la unicitate şi-l numeşte chip al lui Dumnezeu. Modelul creaţiei este chipul lui Dumnezeu. La conceptul de *chip* adaogă şi conceptul de *asemănare*. Creatura poartă în sine, cauză a naşterii sale, chipul lui Dumnezeu, care este dragostea de a creia. Conceptul de *asemănare* implică un al doilea concept esenţial dialecticei creştine, pe lângă conceptul dragostei: libertatea. Omul este *liber* să se asemenea cu *chipul* iubirei divine, care se află în sine, cauză a creaţiei sale. E liber adică să creieze sau să nu creieze, în sensul iubirei. Dialectica asemănării şi a chipului, ca o rezolvire a dificultăţilor ce le expunea moştenirea ideilor platonice, o formulează net d. Nichifor Crainic : „Omul e chipul *real* al lui Dumnezeu prin creaţia divină, dar omul e asemănarea *posibilă* a lui Dumnezeu. Nu atârnă de om să poarte chipul lui Dumnezeu sau nu, fiindcă acest chip e un *dat* în făptura lui, în structura lui spirituală, prin care se deosibeşte de celelalte creaturi. Dar atârnă de el să se asemene sau nu cu Dumnezeu, şi această posibilitate stă în libertatea voinţei, care are în faţă modelul de perfecţiune morală Iisus Hristos". (op. cit. pag. 17-18). Problema ni se pare acum lămurită. In doctrina creştină, făptura umană este o *copie* după un *model* ceresc. *Dar* acesta nu este un model-forţă, o schemă entelehială, deosebită de la om la om, ci modelul transcendent este unul singur, pentru toţi oameni. El este Iisus, sau chipul lui Dumnezeu în om. De unde vine totuşi că oamenii se deosibesc între ei? Răspunsul ne stă la îndemână, odată fixate conceptele unei dialectici creştine. Ei se deosibesc din pricina *libertăţii* cari li s'a dat. Omul are libertatea să creadă sau să nu creadă, să iubească sau să nu iubească, să se *asemene* cu modelul divin, care este Iisus, sau să nu se asemene. Se deosibesc deci după măsura în care cred, iubesc sau se aseamănă. Deosebirea nu este calitativă, — pentrucă dragostea, fiind în Iisus, este şi ea *unică*. Deosebirea constă în *puţinătatea* dragostei, în *micimea* efortului de asemănare. Dar cu aceasta am strămutat dintr'odată lucrurile în planul spiritual, prin excelenţă creştin, şi am scăpat de dificultăţile pe care le pune teoria modelului-forţă, *altul de* la făptură la făptură. Cu această teorie, ne aflăm în biologie, după care, — este adevărat, fiece făptură îşi are *chipul* deosebit, şi nimic *nu se aseamănă,* în vastul univers. Nu trebue însă să ne amăgească această *iluzie* a devenirei. Timpul şi spaţiul fac ca tot ce se *naşte* să aibă timpul şi spaţiul său. Şi tot ce se *naşte,* în imesnul receptacol al *naturii,* are timpul şi spaţiul său, *altul* şi *altul* dela lucru la lucru şi dela fiinţă la fiinţă, mereu, nesfârşit. A fi la timpul tău, şi la locul tău, produce însă numai prin *iluzie* deosebire în perspectiva devenirei, aşa după cum este numai o iluzie deosebirea între apa dela isvoarele unui râu şi cea dela vărsarea lui în mare. Şi după cum iluzie este, deosebirea dintre ziua de ieri şi ziua de azi. Adevărata *deosebire* începe să existe numai acolo unde se manifestă *spiritul,* unde deci se poate vorbi de măsură, de adâncime, de intensitate. Părintele Stăniloaie spune: „Copilul implică în sine forma sa deplină, dela adânci bătrâneţe, iar în pântecele mamei sale deasemeni. Se poate merge aşa, până la punctul iniţial de limită: în embrionul minuscul se închide forma desăvârşită a exemplarului. Iar dincolo de embrionul din stadiul iniţial, dincolo nu în sens spaţial, ci metafizic, e alt model, modelul spiritual, modelul-forţă din care îşi ia puterea embrionul creat". (p. 38).

Pe ce plan ne găsim când autorul pune astfel lucrurile ? Ne aflăm oare în persepectiva cunoaşterii şi a libertăţii creştine? Nu, deoarece embrionul se va desvolta ,desigur, după modelul-forţă, şi îşi va împlini forma dată iniţial, — dar acest proces se va întâmpla, fără să participe voinţa lui de asemănare cu modelul. Am intrat în domeniul creşterii biologice, ale cărei legi *tipice* ne stau ascunse. Omul nu poate interveni cu voinţa sa liberă, spre a se conforma după un model care i se *ascunde*. In doctrina creştină, lucrurile se înfăţişează tocmai contrariu. Aici modelul nu mai se ascunde, pentrucă el este Iisus, care s'a *descoperit*. Omul îşi cunoaşte modelul care i s'a arătat, şi în această privinţă, d. Nichifor Crainic scrie : „Concepţia de viaţă manifestată în persoana istorică a lui Iisus Hristos, deosebită de toate celelalte care au precedat-o în istorie, nu e o creaţie a spiritului omenesc, ci o *descoperire* a *dragostei* lui Dumnezeu către oameni". (Ortodoxie şi etnocraţie, pag. 47), sau : „Iisus Hristos este accesibil tuturor. Şi atunci când noi zicem : „ortodoxia, concepţia noastră de viaţă", nu înţelegem altceva decât că Iisus Hristos este modelul universal al vieţii în Dumnezeu". (op. cit. pag. 51).

Prin conceptul *descoperirii* ne-am situat deantregul în planul spiritului, unde voinţa liberă poate interveni, crezând sau necrezând, iubind sau neiubind. Dar totdeodată ne-am aşezat şi pe poziţia cea mai sigură a ortodoxiei, de unde ea poate să-şi apere dialectic şi specificitatea etnică şi ecumenicitatea spirituală. Fără îndoială, căci dacă Iisus este *descoperirea* însemnează că el este *cunoaşterea*. Aici, fundamentează iarăşi d. Nichifor Crainic : „Iisus întrupatul e centrul istoriei omeneşti din care iradiază norma universală de cunoaştere. Ca opus al păcatului, el e „lumina cunoştinţii". (Puncte cardinale în haos, pag. 179). Avem aşadar, putinţa cunoaşterii „lumina cunoştinţei". Dar această cunoaştere, fiind de natură revelată, însemnează că se cucereşte foarte greu, că ea cere o participare completă a sufletului, realizarea ei fiind totuşi posibilă prin genialitate sau sfinţenie. Din caracterul haric al cunoaşterii creştine, mai decurge încă un fapt esenţial: sensul ei profetic. Cunoaşterea creştină trebue *tălmăcită*. Doctrina este categorică asupra acestui punct : „Cel ce grăeşte în limbă, pe sine singur se zideşte, pe când cel ce prooroceşte, zideşte biserica !". Invăţătura lui Iisus, oricât de grea de pătruns, trebue explicată, pentrucă : „Cine prooroceşte, vorbeşte oamenilor, spre întărire, şi îndemn, şi mângâiere" (Pavel, Cor. I, 14, 14). Tălmăcirea însemnează deci *faptă*. şi însemnează şi creaţie: „Fiindcă, dacă mă rog în limbă insuflată, duhul meu e în rugăciune, dar mintea mea este neroditoare !" (loc. cit. 14). Ce este altceva naţiunea decât o *limbă ?* Şi ce este altceva specificitatea decât măsura ei de tălmăcire a adevărului ? Adevărul este *unic,* fireşte, pentrucă „lumina cunoştinţii" este unică ! Dar *faptele* tălmăcitoare sunt nenumărate, iar rodirile minţii sunt nebănuite. Deoarece înseşi treptele de adâncire ale credinţei şi ale iubirii sunt felurite. Iisus e *unul,* numai *libertatea* de asemănare cu el e multiplă. Dacă tălmăcirea în limbă este poruncită, spre a se zidi biserica, naţiunea se zideşte dela sine, în mod necesar, odată cu zidirea bisericii, prin trăirea adevărului revelat. Iar ecumenicitatea doctrinei se păstrează, pentrucă în sine, cunoaşterea e unică, pe câtă vreme *libertatea* transcenderei este deosebită, dela om la om. In totalitatea unei *limbi,* modul de *tălmăcire* a doctrinei creiază *stilul*. In acest sens spune d. Nichifor Crainic că arta *profetizează,* dar într'un fel profetizează Dante, şi într'altul Dostoievski. Dante rămâne ascuns şi simbolic, fiindcă este *catolic,* în timp ce Dostoievski este luminos şi deschis, pentrucă în ortodoxie, „lumina cunoştinţii", s'a arătat, şi este *biserică,* tot ce s'a creat prin iubire. Astfel, în ortodoxie, dragostea e creiatoare în sensul în care dragostea divină a creiat lumea. Iar stilurile sunt feluri de tălmăcire. Punând lucrurile astfel, stilurile devin produse ale *libertăţii,* iar nu manifestări ale inconştientului cum reiese din premisa *modelului-forţă* a părintelui Stăniloaie care scrie : „Realizarea noului tip naţional e urmărită, pe dedesubtul evenimentelor, de un complex unitar şi specific de modele-forţe, care tind să se realizeze, chiar de ar fi vorba numai de o sumă de oameni, care îşi au în Dumnezeu etern icoanele precise" (pag. 54). Nimic nu ne împiedică să vedem în această schemă teoretică, „matricea categoriilor abisale", a d-lui Lucian Blaga, iar colaborarea lui Dumnezeu nu e altceva decât „transcendentul care coboară". Or, se ştie, că, dacă la filosoful român, aceasta este definiţia stilului ortodox, ea nu este şi *creştină,* pentrucă nu se întemeiază pe revelaţie. Sofianicul este numai o *categorie abisală,* ca şi sfinţenia atonită. Deaceea, spre a evita dificultăţile dialectice, combate d. Nichifor Crainic, teoria categoriilor abisale, şi încearcă să fundeze stilurile pe libertatea conştientă şi nu pe inconştient. Ortodoxia apără totdeauna spiritul.

CONSTANTIN FANTANERU

Corespondenţa noastră

PRELUDIU

Ziua 'ngenunchiază pentru rugăciune,
Face iar mătănii la icoane serii...
Vezi cum schimbă amurgul soarele'n tăciune
Şi îl stinge'n luna nopţii şi-a tăcerii ?

Vino iar, Domniţo, să-ţi anin cercei
Poesiei care m'a legat de tine,
Să-ţi sărut ofelic buzele femeii
Care poartă'n suflet rătăciri marine.

Cerul care-ţi poartă ochi peste ape
Să-l adun la ţărmul gândului tău lin,
Cu isvorul serii tale să m'adape
Şi ca ziua moartă, ţie să mă 'nchin.

NANU MAINESCU

POETUL

Ciopleşti din piatra dură, din steiul de cuvinte,
Cu daltă de imagini prinzi forme şi culori,
Te 'nvăpăiază lava avânturilor sfinte
Să dăruieşti luminii plăpândele-ţi comori.

Te-ademenesc aevea chemările stelare.
Ca de călătorie te pregăteşte acum
Să guşti din bucuria durerilor amare ;
Pui mantia pe umăr şi te porneşti la drum.

Atunci, pluteşti serafic spre zarea de lumină;
Treci mările de spaţiu şi ţărmuri rând pe rând...
E-aşa de greu urcuşul şi aripele de tină
Îţi sângeră năpraznic pe golgote de gând.

Şi 'mpovărat pe culmea ce duce înainte,
Singurătăţi albastre te împresoară'n mers ;
Dar smulgi din focul sacru să-l dăltuieşti în cuvinte,
Să 'nchizi scâteia pură în armonii de vers.

NORD

Şi căile stelare vrăjite-s de lumină
Pe-aici păşim ca pe-un ocean lipsit de bord.
Chemaţi în larg de zare de-o pajişte sorină,
Să ne culcăm surâsul pe stelele din nord.

In urmă prăvălite ciorchini de nostalgie
Cu dar şi amintire ce ne-au rănit profund,
Amar crescute'n cea mai crudă vremelnicie,
De-acum desprinse trudnic se scutură pe prund.

Dar cum străbatem tainic sub bolta azurată
Nimbaţi mereu de ndemnul supremei năzuinţi,
De-odată porţi deschise de slavă preacurată
Desvăluesc misterul cu mari făgăduinţi.

Aci văzduhuri blonde îşi tremură beteala
Luminilor arzânde'n psalmodice cântări.
E-aşa senină slava, dar ne-a cuprins sfiala
Şi paşii ni se sting pe veşnice cărări.

ION NIJLOVEANU

POPAS

Luciul cerului se'ntinde
ca o apă liniştită,
Clipă'n clipă, bate vântul
răzleţitul — doar să mintă. —

Soarele îşi lasă jarul
moleşindu-te pe loc,
Sboară gându'n salt de mrene
şi'ntre trestii — raţe'n joc.

In întinderea de apă
printre trestii trece-o raţă
Lasă'n urma-i două brazde
ziua, de amiazi se-agaţă.

Şi când noaptea lin se lasă
peste câmpuri adormite,
Liliecii dau târcoale
nopţilor, de vis umbrite.

ION RAMURA-BARCANESCU

PRESENTIMENTE

Sunt singur. Şi caut cu ochi în depărtări...
Am semnul că m'apropii de o despărţire.
Mă văd mereu pe tristele cărări —
Strein de toată lumea, orfan, fără iubire

Târziu va fi. Uitarea va cuprinde toate —
Iară tu atuncea, departe te-i afla.
Când toamna va aşterne aceleaşi frunze moarte
Eu mi-oi aminti că te-am iubit cândva.

DEM. ALMIŢCULESEI

PRIMAVARA

Hai, primăvară, sunt grăbit... Ia-mi braţul
Şi plimbă-mă 'n feericu-ţi domeniu.
Vreau să trăesc intens preţ de-un mileniu.

Hai, sparge-i Infinitului zăgazul,
Să gâlgâie neînceputa viaţa...
Dă-mi primăvară-a crinilor albeaţă,
Dă-mi mustul tinereţii, dă-mi extazul.

EM. PAPAZISSU

ISTORIE

I

Din adînc rădăcini m'au cuprins
ca un sîn cald şi amar.
De unde vin ? Rotocoale de fum
şi'n cuibul sîngelui stele de var.

Fintîni oprite la mijlocul serii
poartă pe ciuturi semne vechi,
isvoarele curg mai departe,
numai mie îmi lasă sunetul în urechi.

Lumina şi-a schimbat coloarea,
nopţile treceau pe lângă vetre de jar
şi barda aruncată în stînci
niciodată nu suna în zădar.

Iezer din munte : opaiţ şi fîntînă.
Coliba în care m'am născut
pornea din cerul înalt
şi se oprea în lut

Mă întorc cu faţa la cer : Dumnezeu.
Şi de mă întorc cu faţa la munte
aud glasul străbunului meu
şi-l văd cu sudorile trudei pe frunte.

Din care ulcior am băut ?
Mai simt arsura în glezne.
Peste tot erau numai pîcle
şi lumina venia din bezne.

II

Coborît pe şesuri largi
mi-s'au părut colinele
vetre din care plecau
toate semnele şi luminele.

Mi-am făurit din piatră
o trainică secure —
c'am doborît cu ea
şi piatră şi pădure.

Ierbele creşteau o largă singurătate
şi numai stelele arătau drumul,
seara aprindea focul
şi vremea o prevestea frumul.

Nebănuit sub pietre, isvorul
lovit a isbucnit afară ;
prinsă în căuşul palmei apa
s'a făcut rugăciune de seară.

GHEDEON COCA

OM

In piept port suliţele soarelui,
Şi'n nări mirosul reavăn de hotar.
In ochii port tot albastrul cerului,
Iar stele fac din cremene şi-amnar.

Port toţi ţăranii în gândul meu,
Cu braţele vânjoase, stâncă,
Ce plugu'n coarne apasă greu,
Şi'n palme au bătăi de muncă.

ALUNIŞ FAGEŢEL

VIZIUNE

Pe-un picior de plai
Peste gânduri rând,
Din trecut veneai
Parcă tremurând.

Râsul tău de crin
Se rupea în sbor,
Ca dintr'un ciorchin
Rumen şi uşor.

Ţi se despletea
Pe umerii goi
Părul şi curgea
Ca un râu spre noi.

Anotimp ucis
Tinereţea mea
Parcă s'a deschis
Să cobori în ea.

FLORU MIHĂESCU

BATE VÂNTUL VINEREA...

Bate vântul Vinerea,
cu mireasmă amărue.
Din ce vânătă cătue
îmi afumă fruntea grea ?

Bate vântul Vinerea,
ochii zac, n'ar mai zăcea.

Bate vântul Vinerea...
Inima, ca o jivină,
stă tânjind în vizuină,
în lingori de iarbă rea.

Trece vântul peste ea,
bate vântul Vinerea.

Bate vântul Vinerea,
și din ani și din răscruce
colb și pulbere aduce...
Bate-a secetă și vrea

somn și lacrimă să-mi bea.
Bate vântul Vinerea.

Bate vântul Vinerea,
cu mireasmă amărue.
Anii scad și vremea sue
peste fruntea tot mai grea,

peste noaptea tot mai rea, —

Bate vântul Vinerea.

DE TREI ORI POTCOVII CALUL

Ca să-ți urc, Tristețe, dealul,
de trei ori potcovii calul,
cu ocale de alean,
cu cinci litre de mărgean.

Ca să-ți trec peste oltețe,
Dragoste cu tinerețe,
i-am pus dorului potcoave, —
căci și dorul murg firav e,
cu potcoave de mătase
nu călite subt baroase,

Patru cântece

Lui Ion Pillat

ci suflate, rotunjite,
la dogori de plâns mijite...

Murgul tremură și-mi cere
să-i dau arșiță și fiere,
și mai vrea să-l duc în goană
prin urzici și prin bulboană.

Dorul, însă, vrea găleată
cu jăratec plină toată.
Vadră n'am, dar jar i-oi da :
Inimă, dă-i spuza ta !

LA POARTA LUI ȘTEFAN-VODĂ

La poarta lui Ștefan-Vodă
Boerii s'au strâns la vorbă.

Colindă veche

La poarta lui Ștefan-Vodă,
boerii s'au strâns la vorbă.
Și vorbesc de-o ieslă lină
înflorind ca o grădină,
și de steaua care sta
lângă Maica-Precista.

La poarta lui Ștefan-Vodă
boerii s'au strâns la vorbă,
și urează și colindă
cu voroave de oglindă.
Iar colindele lor toate
au obraji de flori curate.
Au obraji împărătești,
cum au fețele cerești...

Și-s colindele : inele,
numai zâmbet, — parcă'n ele
și-a muiat Domnul Christos
inelarul luminos

și călcâiul Lui bălai
ca un nufăr smuls din rai.

La poarta lui Ștefan-Vodă,
boerii s'au strâns la vorbă.
Vin colindele domoale
la geamul Măriei Sale
și cu fulgi de sbor rotund
în iatac domnesc pătrund.

Vodă, într'o mână, prinde
porumbeii din colinde
și-i așează, liniștit,
pe umărul daurit,
pe umărul Lui sfințit...

DOI VOINICI TREC PESTE JII

Jos, în vad, la răgălii,
doi voinici trec peste Jii.

Unul cântă dor de ducă
pe-un cârlan ca o nălucă,
alb ca viscolele lunii,
alb, ca 'n Joia-Mare prunii...

Altul tace și pe față
îi stă gândul ca o ceață.
Tace și 'n frunzar se stinge
pe un murg ca de funinge.

Jos, în vad, la răgălii,
doi voinici trec peste Jii.

Cântă unul. Luncă lină,
mirue-mi-l cu sulfină.
Crengile, miresele,
peste doru-i țese-le.
Noaptea cu poenele,
graurii cu penele,
să-i sfințească genele.

Tace altul. Și cum tace,
gem, în calea lui, răstoace.
Unde-i calcă murgul, pune
numai somn și uscăciune.
Iarba sfârâe, întoarsă,
frunza stă cu pleoapa arsă.

Jos, în vad, la răgălii,
doi voinici trec peste Jii.

Unul cântă... Ce livadă
i'nflorește 'n trup livadă ?
Care stea în piept îi cântă ?
Ce grădini îl vor la nuntă?

Care-amieze pădurețe
mi-l așteaptă să-l răsfețe?
Haiducește, 'mpărătește,
viața lui cu cerbi gonește.

Cântă. Și cu el în zare
merg grădinile călare.

Altul tace. Merge, unde ?
Către ce vâltori rotunde ?
Care noapte mi-l înghite
cu tristețile-otrăvite ?
Care vânturi verzi ca fierea
vor să-i rontăe tăcerea ?...
Poate 'n hăuri își afundă
nenoroc, blestèm, osândă.
Poate 'n besne mari își sue
anii lui cu spini și cue.

Tace. Și cu el în zare
merg tristețile călare.

Jos, în vad, la răgălii,
doi voinici trec peste Jii.

Unul tace, altul cântă,
și cum trec și'n zări se'mplântă,
luna prin zăvoi se pierde
ca o șea de aur verde.

RADU GYR

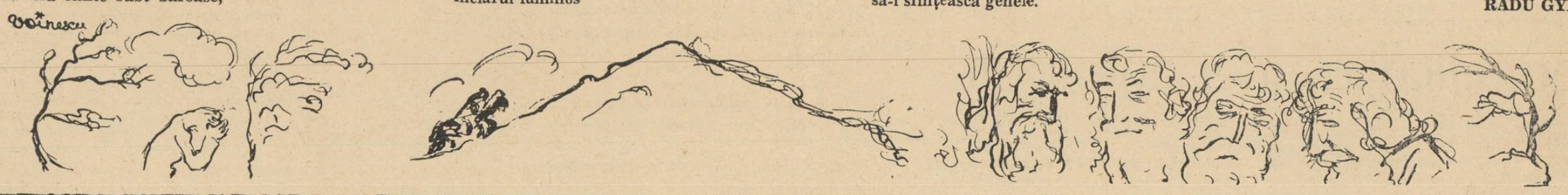

BISERICA DIN SLATINA

de N. DAVIDESCU

Popa Jiroveanu și-a vândut casa din via din dos; asta într'o bună zi pe neașteptate. Enoriașii lui, mai întâiu, și mai apoi ceilalți concetățeni, înmărmuriră. Lumea comenta zadarnic fapta popii. Dator nu era, altă nevoe de bani, pe de altă parte, nimeni nu-i știa. Unii bănuiau că plănuise vreo afacere bună, nu puteau însă preciza nimic.

Lumea buimăcită astfel începu să-l iscodească cu felurite întrebări, puse pieziș de altfel. Popa răspundea însă printr'un zâmbet care mărea și mai mult nedumerirea. Fierberea în oraș dura astfel de aproape o săptămână. Oamenii se adunau după amiezile în grădina publică din fața palatului Prefecturii și discutau, în fața unui pahar cu bere, ștergându-se din când în când de sudoarea pricinuită de arșița soarelui de vară, rostul acestui eveniment.

Seara se despărțeau însă, în vederea cinei, fără să fi deslegat taina cu pricina. Prefectul, directorul Prefecturii, primarul, polițaiul și celelalte câteva personalități de marcă ale orașului, erau rând pe rând consultate la eșirea lor dela slujba respectivă, cu întrebări de tot felul. Oficialitatea lor însă rămânând mereu jicnită de neputința de a răspunde, determinase chiar ocolirea, în drumul spre casă, a grădinei publice. Cetățenii urmau cu toate acestea să-i caute. Curiozitatea căpătă, astfel, cu vremea un caracter aproape sedițios. Siătinenii conteniseră oarecum de a mai cerceta pricina pentru care și-a vândut popa casele și via. Limbile lor, ascuțite pe piatra necazului, tăiau din plin în faptele presupusului lor păstor. Fiecare începu să-și amintească despre certurile, procesele, înjurăturile, nesfârșite toate, pe care le avuseseră împreună și să le înfiereze cu îndârjită strășnicie. Fruntașii trebilor locale deveniseră astfel furioși. Popa simțea lucrul acesta și căuta să-i evite. Ei însă îi eșau ostentativ înainte ca să aibe prilej să nu-l salute.

— Câine roșu, am să-l învăț eu minte când mi-o cădea în ghiară. Mi-a scăpat el anul trecut. De-acum încolo însă basta !

— Și eu tot așa. Cinci ani m'a fiert cu procesul lemnelor dela Valea Muerii. Și acum mai face și pe afurisitul.

Rezultatul acestor convonbiri ca și al celorlalte, fu un cerc împrejurul mesei acoperite cu halbe. Era spre seară. Amurgul soarelui prăjise nisipul din grădină și ridicase un praf gălbui și înăbușitor în aer. Popa trecu, ca de obiceiu, pe lângă grădină și coborî la vale. Nedumerire generală însă când se băgă de seamă că era însoțit de directorul prefecturi ; un personaj atât de important nu se cădea să umble cu...

— Blestematul de popă a tras de partea lui și pe director, să știți. Unde se vor fi ducând oare ?

— Nu știu. Desigur însă că au stat până acum împreună. Veneau amândoi. Eșeau negreșit dela prefectură. Cine știe ce vor fi pus la cale.

Cerură apoi încă un rând. Conversația conteni însă brusc. In spatele lor, surâzător și elegant, ca din pământ eșit, puțin aplecat înainte, ședea directorul. Se despărțise ceva mai la vale de popă și, intrând pe portița din dos a grădinii, se apropiase pe nesimțite.

— Știi ceva, Nae ?

— Nu știu, șefule.

Șeful era directorul prefecturii.

— Popa a depus astăzi pentru a sluji ca un prim fond la ridicarea unei biserici în mahalaua lui. Spune că cea veche prea e dărăpănată și crede că se va îndura astfel și de el Dumnezeu.

Un hohot de râs mai întâiu, urmat numai decât de o burzuluială generală. Domnul Nae se neăjăi de-abinelea.

— Iți bați joc de noi, șefule. Ce se potrivește asta cu cainele de popă !

— Ba nu-mi bat joc de loc, pe cinstea mea. A venit la mine și mi-a arătat acte făcute după toată regula. Douăzeci și cinci de mii de lei. Mi-a cerut concursul ca să poată aduna și restul. După socotelile lui va costa vreo cincizeci de mii. Locul îl are gratis. Iată-l că tocmai trece, chemați-l să-l întrebăm dacă vreți. Părinte, părinte !...

Popa se întoarse și, văzându-se chemat, se apropie. Nimeni nu știa încă ce să creadă.

— Bună ziua.

— Sărut mâna părinte. Ia loc puțin și printre noi. Le-am spus și dumnealor despre hotărîrea dumitale și nu mă cred.

Așteptare penibilă.

— Așa e. Sunt bătrân și singur pe pământ. De neamuri nu-mi pasă. Vreau să fac și eu o faptă cu rostul ei și, pe urmă, pace bună. Mă ertați însă, mai am treburi și nu pot ședea. Voi ridica însă o biserică fără pereche.

Dete apoi ziua bună și se depărtă repede. Era un bătrân puternic, cu barba stufoasă și încâlcită ca niște ciulini de toamnă. Privirile lui hotărîte tăiau ca oțelul și surâsul îi aducea a mușcătură. Rasa flutura după el ca un drapel de doliu desfășurat în vânt.

A doua zi tot orașul este în fierbere. Atitudinea față de popă se schimbase. Oamenii căutau să-l întâlnească și, de departe, înainte de a schimba salutul, acum de rigoare, trimeteau mai întâiu o privire și un zâmbet de complicitate. Comentariile deveniseră prietenești. Directorul prefecturii era căutat și el cu stăruință.

— Va să zică așa, șefule. De geaba tot vorbea lumea rău că știa popa ce face.

— Nu te mai face, Nae. Tu vorbeai cel dintâiu rău de popă.

Nae rămase o clipă pregetător, răspunse însă repede :

— Ei, cu mine e altceva. Din pricina lui a trebuit să-mi vând ograda. Trei ani m'a sâcâit cu procesul acela. Nu știam ce să mai fac. Dreptate știi bine că nu avea. Ce eram eu de vină că vântul mi-a dărâmat gardul și că a căzut peste vița lui. Era cârcotaș.

Amintirea certurilor cu popa îi dăduse avânt. Directorul văzându-și amenințată, astfel, popularitatea, căută să îndulcească lucrurile.

— Acum uită și dumneata. Se căește el de cât a făcut. Dovadă e hotărîrea lui ispășitoare. Gândește-te : eu i-am împușcat nevasta ?...

Nae tresări și tăcu greu o vreme. Directorul apăsase înadins pe această veche și dureroasă bubă ca să curme cel puțin unul din izvoarele de răutate. Era un vechiu păcat pe care îl ispășise greu și de care toată lumea, afară de popă, îl izbăvise.

— Dumnezeu să-mi ierte păcatul. Nu sunt însă nici aici vinovat. Era noapte. Cineva se apropia de ograda mea cu pruni. Eu pândeam acolo de mai multe nopți în șir, voiam să prind

cine mi-o jefuește. Când iată că cineva se apropie. Ha, zic eu, iată-l, apoi, fără să mai știu ce fac, trag. Femeea cade jos iar eu...

Schiță cu mâna un gest evasiv. Directorul prefecturii simțind că fusese prea brutal și lovise din plin într'o durere încă vie, trecu cu vorbe alături.

— Nu e nimic, lucrurile s'au împăcat. Popa a fost cam cârcotaș cu voi, e drept; de-acum însă nu trebue să mai țineți seamă de asta.

Intervine, apropiindu-se asupra ultimelor vorbe, un altul.

— Firește că da. Șeful are dreptate. A fost în ceartă și cârcotă cu tot orașul. A văzut însă că Dumnezeu nu e cu el și că tot pierde fără să poată face nimic și s'a pocăit.

Popa însă își vedea de treabă. Nu se mai uita la nimeni și la nimic. Umbla de colo până colo, se zbuciuma să capete ofrandele necesare pentru completarea banilor, autorizațiile cuvenite, discuta cu arhitecții, cu antreprenorii și punea la cale apropiata începere a lucrului.

Hotărîrea lui era luată. Ținea să ridice această biserică. Ideea îi venise într'o fulgerare cumplită de desnădejde. Atâtea certuri zadarnice îl înebunise.

Lucrul urma să înceapă peste vreo câteva zile. Pregătirile se făceau cu multă înfrigurare și cu tot fastul cuvenit. Popa chemase pe prefect, pe trimișii județului în parlament, pe arhiereu, ca să ia parte la punerea pietrii fundamentale.

Voia chiar să facă o tribună specială pentru invitații aceștia. Colonel a găsit însă, ar fi o cheltuială zadarnică, iar popa s'a lăsat, deși mormăind, convins. Morocănia lui acum nu mai era privtă rău, dimpotrivă chiar. Prefectul o găsise oarecum îndreptățită, lumea spunea că e nu numai firească dar și obligatorie.

Popa însă puțin se uita la toate bârfelile. Se închidea, de cum putea, în casă și medita. Sufletul lui în ajunul punerii pietrii fundamentale, plutea de-asupra acestor mărunțișuri, ca un vultur negru prin văzduhul înghețat al hotărîrilor fără pereche. Știa el ce știa. Tot orașul acesta se unise împotriva lui. Pierduse procese, suferise bătăi și ocări dela toți și de batjocora orașului fusese. Acum însă vor vedea ei cine e popa.

— Ca pe Domnul nostru Mântuitor m'au batjocorit. Sfântul Petre și Iuda, soldații înfigându-și sulița în coasta crucificatului, oțetul și fierea le-am îndurat, rând pe rând, pe toate, depe urma acestor ticăloși. Vor vedea ei însă acum. Le voi zidi biserica aceasta să se ducă pomina despre ei. Nu degeaba sunt eu popa Jiroveanu.

Gândul îl sfredelea astfel necontenit prin cap. Tot fondul lui de țăran superstițios se ridica în el, ca niște neguri din văile fără fund peste piscurile înspăimântătoare ale munților și căpăta reliefuri monstruoase. O mulțumire lăuntrică și teribilă îi luminase figura.

— Se apropie și ceasul judecății de apoi. Cu toiag de fer atunci voi păsuna.

Trecu apoi într'o odae alăturată și începu să se roage. Ingenunchiase umilit în fața unei icoane și își împreunase mâinile pe piept. Din ochi îi picurau ritmic lacrimi calde și mari.

— Privește-mă Doamne. Ca Ieremia pe ruinele Ierusalimului, plâng lacrimi mari pe ruinele zădărnicitei mele vieți. Nevasta mi-a fost împușcată de hoțul acesta din dosul viei mele. Copiii mi-au murit după aceea unul după altul, cel mic, din spaimă, pe loc și cel mare de inimă rea. Ascultă-mă Prea-Puternice : am căutat să le întorc și eu măcar acum să pot zidi cu bine biserica aceasta care va rămâne mărturie ochilor Tăi despre nenorocirile îndurate de păcătosul meu suflet.

Se ridică apoi și se așeză la o măsuță. Scoase pe urmă cu grije dintr'un sertar o fâșie de pergament și începu să scrie. După o bucată de vreme se opri. Gândea la sine și la durerea lui, o găsea fecundă și părea, oarecum, că-i mulțumește acum.

— Ea singură a însoțit pe Mântuitorul nostru pe cruce. Apostolii nu puteau urmări pretutindeni urma pescarului din Nazaret. Durerea însă l'a însoțit la Pretor, la Herod, la Pillat; a udat sfârcurile bicelor, a ascutit vârful spinilor, a îngreunat ferul ciocanelor, s'a asigurat de amărăciunea fierii, a ascuțit ferul lanciei și bucuroasă, a lungit vârful cuelor. In momentul suprem s'a târît singură pe cruce și, din această îmbrățișare s'a născut pe valuri de sânge victimal, biserica.

Era mulțumit. Luă pergamentul și începu să cetească tare și răspicat.

— Nenorocire mie, mamă, că m'ai născut. Dumnezeu s'a ivit de pretutindeni și braț tare de fer a ridicat împotrivă-mi. Nae Jerăgai mi-a ucis nevasta și copiii mi-au murit pe urma lui. Popa Basamac s'a ridicat cu pizmă și cu pară nedreaptă înaintea mea. Parte din avut mi-a fost răpit de răutatea blestematului întru Domnul Take Bălan. Copiii lor cu pietre m'au întâmpinat pretutindeni și cu vorbe de ocară. Orașul întreg apoi s'a ridicat împotriva mea și, ca o haită de lupi căzută pe o vită, tăbărît-a asupra mea și m'a răpus.

Trimite-mi într'ajutor, astăzi și de-apururi, făpturile Tale, Doamne.

Lună luminată, tu ce strălucești în cer și pe pământ, fă-te șarpe și balaur, cu solzi de argint, cu douăzeci și patru de picioare, cu douăzeci și patru de limbi, cu douăzeci și patru de aripi și du-te, lună luminată, la dușmanii mei; de-or fi departe sau aproape, nu te uita. Cu limbile împuge-i, străpunge-i în inimă și, cu solzi tăindu-i adu-mi-i mie".

Luă apoi un ac și, înfigându-l în hârtia încolăcită ca un șarpe, urmă :

— „Eu nu strâng aici hârtie colac, ci-mi adun dușmanii cu cai de olac, prin târg fără rușine și prin codri fără sine ; eu nu înfig aici un ac în hârtie, ci o săgeată în inima lui Nae Jerăgai și a popii Basamac și a blestematului întru Domnul Take Bălan și a copiilor lor care m'au întâmpinat pretutindeni cu pietre și cu vorbe de ocară și a orașului întreg care s'a ridicat mai apoi împotriva mea de m'a doborît. Ingădue, Doamne, ca această biserică să rămână de-apururi mărturie a cugetului meu în fața Ta împărțitoare de dreptate, acum și în vecii vecilor amin".

(Urmare în pag. 6-a)

Cronica plastică

EXPOZIȚIA D-REI VIORICA-ANA IONESCU (SALA UNIVERSUL")

Artiștii „ cu talent", tineri și aflați la prima lor manifestare publică sunt prezentați, de către criticii de artă plastică, într'o notă oarecum laudativă, în sensul unei *necesare* stimulări pe calea spinoaselor urcușuri întru ale desăvârșirii. Aceasta cu atât mai mult, cu cât cronicarul plastic, în cazul unei nedrepte aprecieri, poartă povara unei răspunderi care s'ar voi cât mai ușoară, deși — în revers — oferă ades mulțumirea de a fi subliniat prezența Artei în opera expozanților.

Iată, domnișoara Viorica-Ana Ionescu, tânără și talentată, deși la prima expoziție, suntem convinși că nu are trebuință de o prezentare care să depășească, în sens laudativ, valoarea artei d-sale. Pentrucă această valoare este destul de stabilă încât să nu dea loc la bănuelile unei fluctualități în operă. Adică toate tablourile expuse fie peisagii, fie nuduri sau portrete, fie compoziții sau flori, sunt egal de bune, existând un sănătos echilibru creator între viziunea artistei, felul de a utiliza gamele cromatice și lumina. Ori, acest măsurat echilibru ne convinge că avem deaface cu o pictoriță stăpână pe ascunzișurile și technica artei sale.

Elevă a marelui Ip. Strâmbu și a maeștrilor Camil Ressu și Eustațiu Stoenescu, d-ra Viorica-Ana Ionescu și-a desvoltat talentul, și l-a cultivat, sub bune auspicii, păstrând, pe alocuri urmele maeștrilor dela cari a asimilat numai lucruri bune: delicatețea estompării culorilor, sensibilitatea concepțiilor și mai ales, viziunea *în profunzime* a peisagiilor. Remarcăm, în acest sens, tablourile : Peisagiu Nr. 3, Peisagiu Nr. 7 și mai ales *„Vederea din Dragoslavele"*, care, cercetată din orice unghiu, își păstrează înfățișarea de verticalitate, de adâncime.

Trebuie remarcată arta expozantei de a orândui culoarea, artă care se evidențiază mai cu seamă în portrete și nuduri, unde gingășia și necesitatea de expresivitate a tablourilor, determină o mai atentă aplecare asupra subiectu-

VIORICA ANA IONESCU Cai

lui, o mai socotită coloristică ; după cum nu vom uita să subliniem expresivitatea cu totul originală a multor tablouri, cum ar fi chipul „chinuit" al bucății *„Fetiță sărmană"* (61), acela foarte concentrat al bucății *„Lucrând"* (29), sau minunata poziție „de atenție" a cățelușului din tabloul 84. Subliniem încă reușitele efecte de lumină din tabloul *„Apus de Soare"* (21). La nudurile expuse avem de remarcat culoarea foarte naturală — deși prea puțin carnală — pe care a utilizat-o pictorița, încercând să ne oprin asupra tratării în stil oarecum veronian a nudului Nr. 32. Mai trebuesc remarcate marinele expuse (Nr. 38, 13), miniaturile și compozițiile în miniatură (multe cu subiecte mitologice), precum și aquarela *„Cai la păscut"*, care alături de nudul Nr. 81, de portretul Nr. 11, de peisagiile bucureștene (Piața 8 Iunie din câteva perspective original alese), de florile Nr. 31, constitue, socotim, bucățile de rezistență ale artistei.

D-ra Viorica-Ana Ionescu este o pictoriță foarte tânără ,formată numai în țară. Când, trecând hotarele, își va desăvârși arta sub controlul unora din marii maeștri apuseni, când, călătorind, își va lărgi viziunea și sensibilitatea estetică, suntem siguri că d-sa va da lucruri surprinzătoare. Deocamdată expoziția din sala „Universul" ne desvăluie cu certitudine un talent care a pus picior sănătos în pragul artei sale.

INTERIM.

Simple note

Antologia unui campion și etica stadionului

de COSTIN I. MURGESCU

Un ziar de sport a început de curând publicarea unei ciudate și inactuale antologii Este vorba de o tentativă care încearcă să lege sportul de cultură, căutând reflexele acestuia în cărți. Incercarea este ciudată pentru mentalitatea oamenilor de sport, ca și a oamenilor de cultură dela noi, obișnuiți să se privească cu un splendid dispreț reciproc și e inactuală, pentrucă apare în mijlocul desinteresului unanim: al sportivilor ca și al literaților. Aceasta cu toată parada organizată, care începe cu versurile bătrânului Homer și poposind la literile chirilice cu care boerul Constantin Golescu își însemna notele de călătorie, se termină cu citatele din Camil Petrescu și Ionel Teodoreanu. Nu știu deci dacă poate avea vreo semnificație antologia la care a trudit cu eroic entuziasm tânărul campion român Virgil Ludu (în afară, bine înțeles, de meritul personal ce decurge din acest fapt de cultură pentru atitudinea tânărului atlet care între două antrenamente, răscolește rafturile bibliotecilor). Din antologia prietenului Ludu lipsește însă fragmentul cel mai convingător (care ar fi putut servi drept argument pentru concilierea sportului cu cultura) din literatura noastră și poate din întreaga literatură; este vorba de reportajul sportiv al Balcaniadei din 1939, scris de reprezentantul culorilor românești de atunci, autorul antologiei de azi. Nu mă înșel când socotesc drept unice rândurile campionului român care pleca la o întrecere sportivă recitând versuri dintr'un poet francez, care se înfiora pe stadionul Athenei de amintirile trecutului, ale olimpicelor, care în fața zecilor de mii de oameni, de streini, ce fremătau, se simțea mic, cu povara misiunii de a duce la victorie tricolorul țării sale. Un intelectual alergând la Athena, alături de mari campioni streini, reprezentând o țară îndepărtată; un sportiv conștient de toate aceste împrejurări în care se luptă pentru victorie ! Reportajul trecea din domeniul cotidianului în care era sortit să piară, în literatură unde se așeza alături de fragmentele cele mai patetice din Eneida lui Virgiliu, cu povestea întrecerilor sportive ce au loc la sosirea eroului troian în peninsulă și înfrângerea în cursa de alergări a tânărului și nefericitului său tovarăș, Nisus. Dar în afară de o lipsă „literară" pe care o justifică din plin modestia lui Virgil Ludu, am atribuit acestui „fragment" literar și calitatea de conciliator al sportului cu cultura.

El ar fi demonstrat până la evidență că practicat de intelectual sportul încetează de a mai fi „rațiunea mușchilor"; dimpotrivă el se „spiritualizează". Arena sportivă nu mai este echivalentul acelor „circenses", jocuri aruncate mulțimilor sălbăticite, ci Templu al tinereții, al înseninărilor, al înfrățirii. Sportul nu mai este în acest cadru de puritate un scop în sine, ci numai mijlocul pentru afirmarea unor virtuți care în întrecerile internaționale, se substitue vitalității unei națiuni. Sportul — astfel conceput — nu reprezintă numai o etică individuală, prin realizarea acelui „mens sana in corpore sano", ci capătă proporțiile unei etice sociale de care veacul nostru nu se poate și nu trebue să se lipsească.

Stadionul verde asvârlit în mijlocul orașelor cenușii este de altfel singura posibilitate de existență a acestora, iar tineretul crescut pe aceste stadioane în întreceri drepte, leale, învățat să sufere înfrângeri dureroase, urmate prin muncă, de victorii încununate cu lauri este singurul care va putea realiza înfrățirea dintre popoare și convețuirea bazată pe cunoașterea și prețuirea reciprocă. Stadionul impune vieții moderne *concepția egalității forțelor de luptă și primatul muncii, al perseverenței și abnegației; el respinge dreptul „cantităților" și exclude egoismul sau dispretul.*

Viața modernă nu cunoaște o etică mai perfectă, o școală mai necesară decât stadionul sportiv; dar nici o perspectivă mai îndepărtată ca aceasta nu cunoaște contemporanul. Pentrucă azi, sportul — cei care-l susțin, trebue s'o recunoască primii — nu manifestă decât sporadic și incoherent aceste tendințe etice. Vina nu este însă decât a intelectualilor care nu coboară pe stadion. Din tribune, din fața aparatului de radio, nu se creiază o etică sportivă. Iar sportul rămâne o întrecere de mușchi, de mercenari ce reduc absurditatea războiului la miniaturalele dimensiuni ale unei pajiști vopsită cu var.

Sportul n'are semnificații „nemușchiulare", decât practicat de intelectuali în primul rând; nu cu excluderea celorlalți, dar cu participarea în masă a tineretului intelectual la manifestările lui. Altfel, sportul se reduce la o metodă de politică socială, utilă din anumite puncte de vedere, pentru organizarea vieții mulțimilor; dar el poate reprezenta cu mult mai mult în viața modernă.

Pentru aceasta este însă necesară conștiința de intelectual a sportivului. Căci este condiția primordială ca stadionul să poată deveni creator de valori sociale.

Semnificația unei antologii

de ȘTEFAN BACIU

Un tânăr scriitor ungur care trăește la Brașov, e vorba de d. Szemlér Ferenc, a tipărit la Budapesta, în editura societății „Valjda János", o antologie cuprinzând câțiva poeți români contemporani. Apariția acestei cărți n'ar trebui să treacă neobservată nici la noi, nici la vecinii noștri apuseni, pentrucă rostul ei e mult mai grăitor decât s'ar părea. Tălmăcind cu frumoase calități, versuri din Arghezi, Bacovia, Blaga, Crainic, Gregorian, Goga, Vianu, Pillat, Davidescu, Philippide și din alții încă, d. Szemlér face un incontestabil serviciu celor două popoare-vecine și ne bucură gândul că s'ar putea face o apropiere pe calea aceasta, dincolo de pământești și criticabile politici. Colecția „Flora Mundi", în care s'a tipărit antologia, e un gest de cultură dintre cele mai frumoase, editorii promițându-ne antologii din poesia următoarelor literaturi : braziliană, franceză, grecească, austriacă, columbiană, portugheză, și din lirica popoarelor primitive.

Trebue să reținem de aici nu numai această excepțional de interesantă selecție, ci și faptul că antologia liricei românești a devenit o realitate, în Budapesta literară și deci în întreaga Ungarie, în acest sens (în afară de cel pur estetic) trebue să-i exprimăm harnicului scriitor Francisc Szemlér, întreaga noastră gratitudine. Eri scriitorii unguri din Ardeal, iar mai apoi editurile transilvănene au tipărit poesii din scriitorii români, însă manifestările acestea păstrau aerul de *limitare*, chiar când erau dintre cele mai bune. Azi însă, când la Budapesta a apărut antologia lui Szemlér, avem întrucâtva impresia că ne putem înțelege și dincolo de baricade, pentrucă spiritul a fost în toate vremile o armă cu mult mai aleasă decât cele de foc.

„Fundațiile Regale" au tipărit opera lui Madach, tradusă de Octavian Goga ; în multe reviste românești contemporane apar traduceri din Petöfi, Ady, Kosztolányi, ca să nu mai vorbim de foarte popularele romane ale lui Jókai, care apar mai de mult. Dincolo la ei, de bună seamă că se lucrează în această direcție, așa că am putea spune că mergem mână în mână, ce-i drept, cu pași destul de măsurați și sgârciți.

Stârnindu-ne aceste câteva gânduri, antologia d-lui Szemlér e o carte care se cere cetită la noi de orice cunoscător. Prețuit poet de limbă maghiară, d. Szemlér a reușit să tălmăcească foarte frumos câteva dintre cele mai bune poesii românești contemporane. Astfel : „Riga Crypto și Lapona Enigel" a lui Ion Barbu, „Noi" a lui Goga, „Dumineca" lui Nichifor Crainic sau „In vie" a lui Ion Pillat, sunt traduceri care pot sta cu mândrie alături de originaul românesc. Cu toatecă traducătorul mărturisește că s'a cârmuit de criterii subiective la alcătuirea antologiei, ne exprimăm regretul de a nu fi găsit reprezentați poeți ca : Voiculescu, Adrian Maniu sau Radu Gyr. Acestea însă sunt lacune inerente oricărei opere subiective, peste care putem trece cu destulă ușurință, lacune care nu scad întru nimic meritul realizării d-lui Szemlér.

Am fi bucuroși dacă antologia ar fi un prim pas pentru un drum pe care s'ar putea merge cu mult folos, mai ales azi, în aceste zile destul de haotice și de antipoetice. Scriitorii noștri, oficialitatea noastră, ar trebui să fie recunoscători domnului Szemlér, pentru colegiala și utila d-sale muncă. Dar și confrații din Budapesta...

Suntem mulțumiți că am putut semnala printre primii apariția acestei cărți meritorii și-acuma, așteptăm.

Așteptăm ca acolo unde „pertractările" și „campaniile" nu și-au putut spune cuvântul, nivelând, să și-l spună cultura și Poesia.

Menuet

Ast'noapte s'a deschis cerul în două.
M'am furișat pe scările de sidef ce țin zările
Și, fără să tulbur cu-un zvon visările,
Am furat din grădinile cerului o găleată plină de rouă.

De mult doream să-ți dăruesc o salbă nouă,
Numai din perle — boabe de rouă,
Ca'n lume, seamăn ei, să nu aibă două...

Și stelele-au lăcrimat ca'n totdeauna.
Rece, de ghiață, rămas-a numai luna, —
O alunga un luceafăr pe cer, într'una...

Și vânturile spulberaseră toți norii.
Cu ei, plecat-au și greerii, visătorii...

Sus, pe deal, plânsul dela o fereastră
Și inima noastră,
Se tânguiau pe coardele unei viori
Și se'ngânau cu susurul șubredei mori...

Iar tu, al cărei suflet în mine nu poate crede,
Te legănai cu florile din livede.
Pe urmă, ai adormit spunând copiilor tăi povești,
Uitând că, dintre ei, cel mai micuț ... tu ești !

CONSTANTIN COJAN

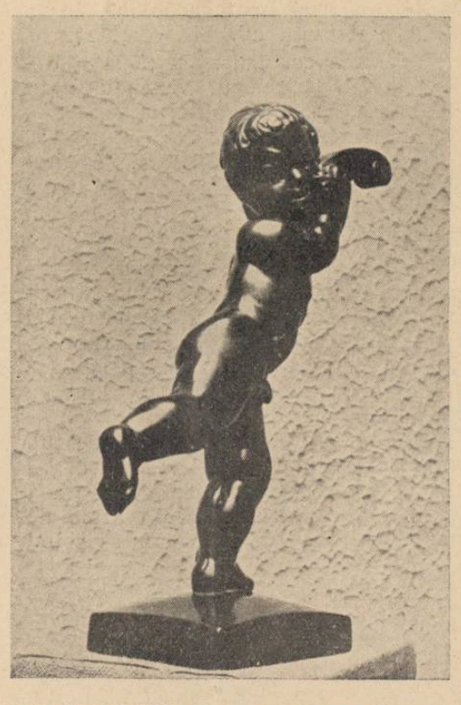

BORGO PRUND Amoraș

EUSTAȚIU STOENESCU Portret de fetiță

Cronica ideilor

Anton Dumitriu: Logica nouă

II

de MIRCEA MATEESCU

Am remarcat că ideia centrală a d-lui Dumitriu din această lucrare — era preocuparea de a separa logica de metafizică, căutând pentru logică o modalitate formală care să îi îngăduie a se constitui ca o știință inaderentă la efemerul și relativitatea cunoașterii științelor pozitive. Dacă *obiectul* cunoașterii este, prin chiar enunțarea lui circumstanțială, inconciliabil cu ideia unei științe fundată în absolut — nu cumva, ocupându-ne cu *modalitatea* cunoașterii și reclamând o modalitate logică a cunoașterii, vom putea spera la rezultate mai temeinice ?

Să răspundem la această întrebare prin raport la problema deschisă de d. Dumitriu. Iată rândurile care arată lămurit până unde și în ce fel trebue să înțelegem însemnătatea logicei : „(instrumentul logic) singur ne îngăduie să vorbim cu sens despre propriile noastre experiențe și cunoștințe, el le face transmisibile dar nu le fundează, el le analizează, dacă vreți, dar nu le descoperă" (74). Astfel prezentată, importanța logicei ar părea diminuată, dacă un întreg șir de raționamente, pe larg desvoltate de către autor, nu ar veni să confirme că numai o atare înțelegere a realității are „sens", ba chiar că trebue să renunțăm la ideia găsirii adevărului însuși pentru a ne ocupa cu descrierea realității, care nu poate fi de cât una logică. Observăm așadar că, indiferent dacă d. Dumitriu alungă ori nu, ca nefolositoare, ideia adevărului absolut — d-sa, în orice caz, desparte ideia de adevăr de conceptul de realitate, logica având să se ocupe cu instrumentarea („cu sens") a realității nu de căutarea istovitoare a unui „în sine" adevărat.

Distincțiunea este discutabilă, deși suntem convinși că într'un fel, am afirmat o opiniune foarte apropiată de aceia a d-lui Dumitriu, cu toate că nu ne bizuiam pe logică. Noi ajunsesem, în orice caz, să scriem despre *realitatea eroarei*, purtând o discuțiune metafizică asupra realității. Socotim că d. Dumitriu învederează aceiași ipoteză, întrebuințând însă modalitatea logică a cunoașterii. Pentrucă, dacă logica are a se ocupa cu descrierea realității, nu cu cercetarea ori cu fundamentul adevărului, menționând distincțiunea dintre adevăr și realitate, pe care noi o suprimasem, s'ar putea pretinde că, logic procedând, este posibilă atât o falsă analiză a realității (eroarea) ca și una adevărată. Din moment ce logica instrumentează analitic și tautologic, fără să se preocupe în principal de adevăr, realitatea (logică) a eroarei pare admisibilă. „Experiența sau actul prin care luăm contact cu realitatea nu este un adevăr — scrie d. Dumitriu —: dar descrierea acestui act trebuie să fie logică". Apoi, mai departe : „ nu vrem să spunem că structura realității este logică sau că există principii logice apriorice sau judecăți : toată logica e o convenție a cărei bază este de a ne înțelege" (75).

Dar atunci cum rămâne cu raportul dintre logică și absolut ? Tăgăduindu-i rostul de a întemeia cunoașterea, ce rost mai are forma logică ? Ce este cu acel „sens" asupra căruia revine d. Dumitriu, insistent, deși îl afirmă nemetafizic ? La ce concludență științifică poate să conducă modalitatea analitico-tautologică a logicei noui ?

Răspunsul acestor întrebări este caracterisat printr'un act de curaj. Este un adevărat eroism să poți renunța, ca d. Anton Dumitriu, la ambiția elementară a oricărui cercetător, aceia, care, dela Aristotel, s'a crezut că exprimă însăși valoarea logicei : de a întemeia cunoașterea. Iată afirmațiunea care presupune multă maturitate și pe care niciun logician, mai ales d. Dumitriu, nu o putea face cu inimă ușoară, dar numai dintr'o convingere științifică mai tare decât „poziția filosofică" pe care se află, la un moment oarecare, cutare gânditor : „logica nu este o teorie a cunoașterii ci o teorie a cunoscutului... Căutând să scape de orice element ipotetic metafizic, logica a intrat într'un plan care este posterior actului cunoașterii.

Visul logicienilor vechi era în general să descopere mecanismul veritabil rațional al cunoașterii. Logica nouă devenind un sistem de simboluri cu care reprezentăm cunoscutul, a coborît de fapt problema reducând-o la următoarea : cum putem reprezenta cunoașterea, odată realizată?" (pag. 305—306). Se recunoaște așadar că logica are a se ocupa cu enunțarea *cunoscutului* nu cu *cunoașterea.* Importanța logicei vine însă tocmai de acolo că nimic din ceiace este cunoscut nu poate fi exprimat decât logic. Și acum vine marele paradox ! S'ar înțelege că tot enunțând și tot exprimând conținuturile cunoscutului, analitic și tautologic, operațiunea s'ar petrece într'un cerc închis, care nu îngăduie progresul și evoluția. Originalitatea atitudinii logice a d-lui Dumitriu vine însă de acolo că, după ce stabilește condiția fatal tautologică a logicei, infirmând logica ontologică aristotelică — reclamă pentru tautologie un sens creiator. Nu numai că, pentrucă este tautologică, logica nu barează evoluția cunoașterii, dar tocmai pentrucă este tautologică, logica, ocazionează progresul. „Logica nu există ca o formă fixă, pură, decât o tautologie, ca o coherență și compatibilitate cu ea însăși ; programul ei îl face însuși obiectul la care se aplică și care — pentru a spune așa — stimulează, provoacă gândirea să se desfășoare într'un anume fel, să fie creatoare" (299).

Paradoxul vine de acolo că noua condiție tautologică a logicei, deși afectată prin chiar rațiunea ei de a exista, obiectelor particulare ale științei, încearcă să își croiască drumul spre absolut prin intermediul acestor obiecte relative. „Deabia când și-a deschis capetele, când a făcut posibilă evoluția și perfecționarea ei, adică atunci când a căpătat un caracter relativ, (logica) a devenit un instrument mai puternic de analiză". (299).

Vom încheia afirmând că noua lucrare a d-lui Anton Dumitriu este o admirabilă demonstrațiune a caracterului intim al logicei, pe care, un spirit atât de fecund cum este al d-sale, o poate oricând orienta către culmile nelogice ale metafizicei. In orice caz, nu văd în gândirea românească un alt cercetător, dela care să așteptăm, cu o încredere atât de legitimă, saltul motivat și perfect științific dela formal la ontologie.

DOBROGEA

NUNTA FANTASTICĂ
DIN CADRILATER

de GEORGE ACSINTEANU

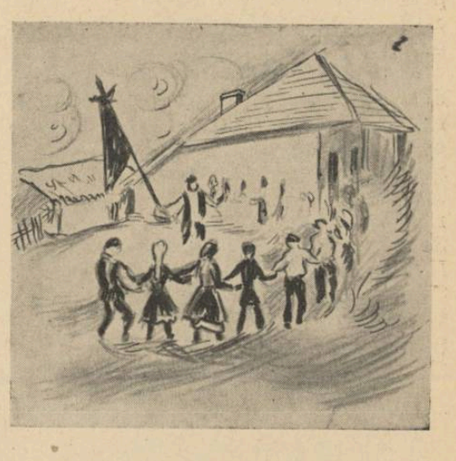

In pământul Dobrogei, pe unde te poartă pasul, găsești urme adânci în cari întrevezi, printre veacurile ce s'au depănat furtunoase și vitregi, puterea de viață a unor oameni cu totul deosebiți, atât ca înfățișare cât și ca structură sufletească, de celelalte neamuri venite peste ei din podișurile Asiei.

Ici o piatră de cetate sau de mormânt pe care sunt săpate cuvinte fără pieire, colo un frontal de mamoră, dincolo un vas de lut ars, o amforă cu brațele rupte, dar tot atât de frumoasă ca și Venus din Millo, o unealtă de lucru sau o armă de luptă; toate povestesc, în graiul lor tăcut, despre omul care a trăit pe meleagurile acestea, de când pământul a prins viață; un om robust, senin, iubitor de natură și de cântec, neînfricat de nimeni și totuși temător de Dumnezeu.

Geto-Dacul, strămbunul nostru cel mai depărtat, el singur dintre toate celelalte popoare vecine, a știut să descopede pe Dumnezeu în cer și să-l găsească trimis pe pământ, cum au fost Zalmoxis sau Gebeleizis, Deceneu și alți mari preoți ce trăiau în caverna muntelui Cogaeonum.

Sentimentul credinței era împletit la temelia vieții Geto-Dacilor. Trairea lor religioasă era nedesparțită de cea politică. Întocmai ca la Romani, mama și soția întrețineau, în căminul familial, focul sacru al patriotismului și al religiei. Asemănarea aceasta nu s'a arătat numai în ceeace privește felul de viață religioasă și familială, ci și în mai toate manifestările pe plan social și politic. Deaceia, atunci când a luat naștere poporul Roman, din viță Dacă și Romană, osatura s'a dovedit indestructibilă.

Am văzut acest fenomen, acolo unde s'a desăvârșit, în mai toate părțile țării pe unde am umblat, dar l-am simțit mai cu seamă în satele din Ardeal și Dobrogea.

Intr'adevar, satul din Cadrilater, cum atât de frumos îl descrie d. profesor C. D. Constantinescu-Mircești în monografia comunei „Ezibey", are o „structură care cuprinde exemplare aproape din toate ținuturile locuite de Români. Astăzi, acest sat este chemat să realizeze tipul unitar al țăranului dobrogean, sinteză a însușirilor fiecărei regiuni", așa după cum a fost plămădit, cu aproape o mie opt sute de ani în urmă, tipul Românului autentic.

Și suntem convinși că din băștinașii dobrogeni și coloniștii veniți din Vechiul Regat, Ardeal, Banat și Macedonia va răsări tipul pur al Românului dobrogean de maine: robust, inteligent, inzestrat cu spirit practic, patriot, mândru de trecutul și neamul său, prietenos cu străinii, dar atent așa cum este azi majoritatea autohtonă a locuitorilor din dreapta Dunării.

ȘI O NOUA VIAȚA INFLOREȘTE..

Din Bazargic, unde am stat câteva zile, plecam în fiecare dimineață și mă întorceam seara târziu.

Am colindat satele Ezibey, Ghelengic, Ceacârcea, Opancea, Suiuciuc, Ceamurlia, Bucureni și altele. De pretutindeni am culeș impresii cari la început mă copleșeau.

Citisem cu multă atenție valorosul studiu al d-lui Constantinescu-Mircești. Îmi reveneau în minte fraze întregi: ...„ca să-ți poți face o ideie despre frumusețile nebanuite ce se ascund aci, trebue să vezi Cadrilaterul în toate anotimpurile și să-l cunoști sub diferitele sale aspecte". Și totuși, nu-mi venea să cred ca acest ținut, apasat atata vreme de vitregia unui sangeros străinism, și-a revenit în mai puțin de un sfert de secol și a devenit atât de viu și de frumos.

Oricine poate să-și pună întrebarea: cărui fapt se datorește această reînviere a naturii și a omului? Răspunsul e limpede. Il găsește atât omul de arta care vine să contemple peisajul, cât și, mai cu seamă, omul de știință care cercetează atent această parte a României.

La temelia vieții dobrogene stă neclintit, viu și atotstăpanitor sufletul Daco-Roman pe care nu l-a putut înăbuși nici una din furtunile barbare ce s'au abătut asupra lui.

In studiul „Dobrogea" al d-lui Romulus Seișanu, apărut acum doisprezece ani, se arată acest adevăr cu o serioasă și obiectivă documentare. D. Romulus Seișanu a cercetat amănunțit viața Dobrogei, a pătruns până în cele mai adânci cute, evoluția socială, politică și culturală a acestui ținut românesc. Invocând versurile lui Schiller din Wilhelm Tell: ...„Și o nouă viață înflorește din ruine", d-sa a prezentat Dobrogea așa cum a fost „ruine și pustiu" sub stăpânire străina și cum a devenit vie și luminoasă, prin civilizație și cultură, după ce s'a realipit la Patria Mumă.

In cartea d-lui Seișanu, ca un argument mai mult al drepturilor noastre etnice și naționale în Cadrilater, sunt evocate vremurile lui Mircea Cel Mare. Intr'o frumoasă limbă românească, d-sa subliniază că „sub Mircea Cel Bătrân și Ștefan Cel Mare a răsunat graiul românesc dealungul ambelor maluri ale Dunării, la gurile fluviului și pe coastele Mării Negre. In acea epocă, Marea Neagră era străbatută de corabiile românești și se numea Lacul Moldovenesc".

Deasemeni, în lucrarea de valoare europeană a d-lui N. Iorga: „Droits Nationaux et Politiques des Roumains dans la Dobroudgea" apărută la Iași în anul 1917, ca și în articolele semnate de C. Brătescu, N. I. Roman, A. Petrescu-Malcoci, Murgoci, Preotul Roșculeț sau ca și în scrierile profesorilor Simion Mehedinți și D. Onciul, pe care d. Constantin Moisil le comenteaza în studiul: „Lupta pentru apărarea drepturilor românești asupra Dobrogei", se învederează cu prisosință certitudinea puterii sufletului românesc din Dobrogea, virtute pe care și noi încercăm s'o oglindim în aceste modeste reportaje.

Nu mă pot opri totuși de a-mi continua drumul, să nu reamintesc câteva rânduri dintr'un vechi articol publicat de savantul D. Onciul, în Revista istorică:

„In Dobrogea există o veche populație românească descendentă din coloniști Romani amestecați, cu băștinași Geți. Acest element s'a menținut și sub stăpânirea turcească, întărindu-se prin imigrațiuni de Români din stânga Dunării. Și la reunirea Dobrogei, Românii constituiau elementul cel mai numeros. Munca lor stăruitoare și continuă a făcut din provincia aceasta, care s'a întors la Patria Mamă, pustie și săracă, o țară prosperă din toate punctele de vedere".

IN LEGANARI DE CANTECE ȘI LEGENDE

Nu numai constatările cărturarilor și ale oamenilor de știință dovedesc etnicitatea noastră în Cadrilater, ci și multe legende, balade, cântece, povestiri specifice locurilor.

In ziua când am plecat spre satul Abdatcalesi, să vizitez ruinele cetății Abritus, un cântec vechi îmi stăruia în urechi:

Spune, spune pasărea
Pot să merg în Dobrogea,
La Maria Olteanca,
Să beau vinul cu vadra,
Pelinul cu ocaua.

Este cântecul atât de înrudit cu acela din Bărăgan:

Spune, spune, moș bătrân,
Noaptea cali când se fură...

Ileana Dobrogeana, zâna cu părul de aur, are o minunată legendă.

Iubită de Soare, zâna își duce viața în cetatea de marmoră de lângă Mare. Intr'o zi când își depăna la fereastră gândurile, cu ochii în zarea albastră, au venit la ea două raze trimise de Soare s'o ceară de soție. Ileana a răspuns Soarelui din turnul înalt, printr'un cântec pe care numai ea îl știa:

Soare, mândru Soare,
Soare eu te-oi lua —
Cum zici dumneata,
Viteaz dac'ai fi
Și te-ai bizui
De mi-ai isprăvi
Pod pe Marea Neagră
De fier și otel
Pân' la 'naltul cer...
Iar la cap de pod
Cam d'o mânăstire
Chip de pomenire
Chip de cununie.

Soarele a ascultat cântecul Ileanei. A făurit pod de aur peste Mare, din cetatea zânei până în cer. Ileana, în alai de nuntă, s'a suit pe scara de lumină. Când a pus piciorul pe cea dintâi treaptă, s'a prefăcut într'o făptură cu totul și cu totul de aur, asemănătoare la chip cu Soarele. Dumnezeu însă n'a lăsat-o să se apropie de iubitul ei. Și de atunci Ileana Dobrogeana — Luna, iubita Soarelui — își deapănă tristețile și gândurile deasupra Mării, în fiecare noapte, așa cum își împletea iubirile la fereastra cetății...

...Și gândul te poartă în legănările cântecelor și ale legendelor, în timp ce pașii ating ruinele sfinte ale cetății Abritus care închide, între pietrele ei, viața băștinașilor pecetluită în marea taină

NUNTA FANTASTICA

A doua zi, întâmplarea a făcut să fiu invitat la o nuntă macedoneană dintr'un sat vecin cu Abritus, nuntă cu adevărat impresionantă prin ritualul și lungimea ei.

A pornit cu multe zile înainte, ca o poveste minunată.

Logodna se făcuse încă din luna Decembrie cu aceleași obiceiuri caracteristice. Inainte de celebrarea nunții, un grup de fete și băeți s'a dus în pădure și a ales un pui de stejar pe care l-a scos din rădăcină. I-a retezat ramurile, lăsându-i numai trei brațe la vârf în formă de cruce. Cu această „Flambură" nupțială flăcăii și fetele au venit la mama băiatului. Soacra, o bătrânică simpatică cu părul ca de argint și fața ca de aramă, a împodobit-o cu lână bine scărmănată, cu o pânză de borangic și cu mere.

Propriu zis, nunta a început Vineri dimineața, când s'a făcut colacul miresei și când s'a întins zestrea într'o cameră frumos aranjată. O adevărată expoziție de covoare și cusături naționale. Seara, o femee cu poala plină de mere și bomboane a invitat pe toți cunoscuții din sat să ia parte la nuntă.

Sâmbătă dimineața, mireasa, care nu împlinise șaptesprezece primăveri, măruntă și zglobie ca argintul viu, s'a dus cu celelalte fete la fântână de unde a luat apă pentru ultima dată.

La ginere, petrecerea cu lăutari era în toi. Seara, cheful a început și la mireasă, unde au luat parte numai rudele.

Duminică dimineața, fata și-a îmbrăcat rochia de cununie, purtând pe cap o frumoasă maramă albă. Mirele s'a pregătit și el după un anumit ritual. Câțiva nuntași, băeți și fete, purtând de căpăstru un cal alb, s'au dus, în cântecul lăutarilor, să-l aducă pe naș, călare. Băeții, fârtații mirelui, aveau cu ei plosca cu vin din care a băut nașul. La plecare nunul mergea pe calul alb, ca un adevărat haiduc, iar nuna, pe jos, în dreapta lui purta pe cap doi colaci mari. Astfel format, alaiul a ajuns la ginere, de unde a pornit să aducă mireasa. Când mirele a ieșit din casă, a trebuit să răstoarne cu piciorul drept un vas cu apă. In aceiași clipă, pe bătătura casei s'a făcut, c'un ritual deosebit, jertfa nunții. S'a tăiat un miel negru numit „Tirisis".

La casa miresei nuntașii au fost primiți cu mare cinste, de neamurile fetei, cu toate că unii dintre ei cântau ironic:

Eu te caut și tu dormi,
Platamona, scoală-te
Că vin nuntașii să te ia.

Odată intrați în casă, nuntașii s'au îmbrățișat cu deosebită căldură. Nașa, împreună cu suratele și cu „Furtatlu", un copil ai cărui părinți trăesc, au intrat în camera miresei și au început s'o gătească. Copilul i-a pus voalul pe cap, apoi salba de fluturi sau de galbeni cântând:

Fiată ți-ni-ai gâtul fumat
Di aur și fluriiili purtat.

După ce a fost îmbrăcată mireasa, au pornit cu toții la biserică. Inainte de a părăsi casa, mireasa a băut dintr'un pahar cu apă pe care i l-au dat maică-sa și taică-său, apoi i-a îmbrățișat plângând în hohote. Ca s'o împace, bătrânul i-a pus o monedă de argint în pantoful drept. Când să iasă, mireasa a răsturnat în pragul casei cu piciorul drept un pahar cu vin. In aceiași clipă, soacra a semănat peste nuntași grâu amestecat cu orz.

Odată cu fata, a fost luată și zestrea. Pe drum nuntașii cântau cu duioșie:

Păsărică am avut în colivie
Frumușică păsărică:
Am hrănit-o cu zahăr și fructe
S'a deschis colivia
A sburat păsărica...

La biserică, un preot bătrân a așezat pe miri în mijloc, iar pe nuni la spatele lor și i-a acoperit pe toți cu o stofă roșie, viitoarea rochie a miresei. Slujba religioasă s'a făcut la fel ca și la nunțile noastre. Nașul a schimbat de trei ori inelele și cununiile pe care le-au sărutat toți nuntașii. La ieșirea din biserică, un bătrân macedonean le-a urat tinerilor: „s'bândeadză, s'prucupsească și șapti feciori și două feati s'nasc".

Dela biserică, toți au venit la casa mirelui, unde au fost întâmpinați de mama ginerelui cu un mare colac pe cap și cu o ploscă de vin. Fără să se aștepte nimeni, bătrâna a început să se învârtească de trei ori în jurul miresei, săvârșind un joc ciudat. Apoi a vărsat vin din ploscă și i-a dat colacul nurorei. A fugit repede în casă, de unde a adus un caier alb de lână pe care l-a asvârlit pe capul miresei. Inainte de a intra în casă, tânăra a făcut semnul crucii pe ușe cu unt proaspăt, în timp ce nuntașii cântau de foc:

Intră, intră potârniche
In casa uliului!
Aici să-ți faci cuibul
Și aici să rămâi.

Priveam toate lucrurile acestea și nu știam dacă este adevărat sau dacă eram furat de un vis fantastic. Vârtejul acestor obiceiuri mă amețise..

Dela ușe și până la un scaun alb, pregătit anume, mireasa a mers pe un covor de dimie, tot alb. După ce s'a așezat pe scaun, soacra a început să toarcă deasupra tinerei un caier de lână, murmurând: „Așa să se toarcă zilele tale frumoase și fericite". Apoi i s'a adus miresei o icoană veche, la care s'a închinat.

Odată sfârșite aceste obiceiuri, a început petrecerea care a ținut până Luni dimineața. In zorii zilei, mireasa s'a sculat dela masă. După câteva minute s'a întors cu un vas de porțelan și o cană cu apă. A făcut o temenea în fața socrilor și a început să-i spele pe mâini. Aceștia au aruncat în castronul cu apă douăzeci de monede a câte 100 lei. A fost semnalul. Toți nuntașii au trebuit să treacă prin fața miresei și să pună în castron câte un dar, după avuția fiecăruia. La sfârșit, mireasa a deschis lăzile în care se afla zestrea și a început să împartă darurile. Odată cu răsăritul soarelui nuntașii au ieșit în fața casei și au făcut o horă mare. Conducătorul horei era fratele de cruce al ginerelui, care purta „Flambura" frumos împodobită. O parte din nuntași s'au dus la casa părinților miresei unde au întins și acolo o horă. Jocul a ținut până la prânz, când cineva a strigat:

— Hai la fântână!

Hora a încetat. Toți nuntașii, în frunte cu mireasa și mirele, au pornit la fântâna din capul satului. Aici un băiat și-o fată, frați ai căror părinți trăesc, au săvârșit un nou obiceiu. Fata a umplut de trei ori o găleată cu apă, iar băiatul i-a vărsat-o cântând odată cu nuntașii:

Umpli soră, viarsă frati,
Să li dămu apă ali cripati..

După aceia am revenit cu toți acasă la mire, unde ni s'a întins o nouă masă. De acum a început adevărata petrecere care s'a sfârșit deabia peste trei zile.

Pentru originalitatea bogatei liste de mâncare dela această masă redau aci, în întregime menu-ul:

După țuica de „Cranea", patru femei macedonene, rude cu tinerii însurătei, îmbrăcate în șugunele împodobite cu motive naționale și fustanele țesute cu dungi de fir, purtând pe cap frumoasele ciupacuri în formă de cununi, ne-au servit pe rând: mazăre verde, culeasă de pe ruinele cetății Abritus, cu viței tânăr de „Bizone". Apoi, friptură de miel „Tirizis", cu salată fragedă numită „Durostorum". Pentru ca poftа de băutură să se întețească, ni s'a adus și cașcaval aromânesc.

Vinul, din vița de vie „Dionysopolis".

S'a 'ntins hora mare cu „Flambura" în frunte...

Zestrea miresei.

Mireasa și „domnișoarele de onoare" așteaptă sosirea ginerelui.

Cum l-am cunoscut pe Octavian Goga

de CONST. ENE

Eram în clasa șaptea de liceu. Pe la sfârșitul lui Maiu, în anul acela, 1935, primăvara coborise din castelul de sidef al cerului, mai tânără, mai proaspătă, mai împodobită ca oricând. Tărnavele, șerpi de argint, se domoliseră în matcă; în gradina botanică a liceului nostru — poate cea mai frumoasă din tot Ardealul — ninsese atâta potop de floare, parcă ar fi fost o zi de Bobotează la Predeal sau Sinaia; școlarii, — în special fetele, duceau în mugurii tinereții clocotul unei vieți nechinuite cu seninătatea icoanelor din altare; — iar noi, „vâșpanii" liceului, cum ne nemea d. director Ștefan Pap, — un om cât un deget, aspru ca un ardeiu pisat, — hoinăream toată ziulica fie la Cărbunari, fie la Sâncel la colegul Grama, fie la Veza, unde descoperisem niște vin minunat și nu prea scump.

Tot Blajul chiar, trăia mai viu, renăscut parcă, înveselit, mereu în sărbătoare.

La mine acasă, pe str. Câmpul Libertății 17, unde era și redacția revistei școlărești „Lăcrămioare" pe care o redactam pe atunci, hotărisem sediul clubului. Făceau parte, — integrându-se perfect tuturor prescripțiunilor legale: Grama, astăzi preot, lat în spete, puțin amenințând din piciorul drept, tuciuriu, cu fruntea pătrată, inteligentă; Moga, excelent sportiv; Faust, ghiduș, sperțar, fost credincer la dr. Macavei, vicarul Mitropoliei; Onuga, cu un an mai în urma noastră, băiat bun de corvezi; Popa, pistruiat, plin pe față de coșuri, mereu îndrăgostit.

Nu ne scăpa Sâmbătă dela Dumnezeu, ca să nu terminăm la poliție. O învârteam însă în așa fel, încât scăpam totdeauna basma curată. Eram însă recunoscuți între toți școlarii Blajului ca băeți de petrecere, și fetele cari stăteau externe, ne căutau cu lumânarea. Parcă de fete ne ardea nouă!

Singur Popa mai încerca uneori să ne terfelească obiceiul, eschivându-se de câte ori petrecerea se încingea la toartă, că are o întâlnire.

Dela un timp, Blajul nu mai avea nicio surpriză pentru noi. Căutam noutăți, pe care micul orășel nu ni le putea furniza. Tinerețea noastră, era năvalnică; se cerea cheltuită frumos. Doream fiecare să avem pentru mai târziu o paporniță de amintiri cari să ne înveselească gândurile. Trebuia deci găsit ceva.

Și cum nu e ceva mefistofelic acest lucru, l-am dibuit cum nu se poate mai bine: să mergem în alt oraș. Zis și făcut. Dar numai Sâmbăta după masă. Aveam tot răgazul până Luni, când trebuia să fim în păr la ore, deoarece fiecare lipsă a unuia din noi, năștea bănueli, cari de multe ori ne-au costat scump.

Bani se găseau prin buzunările noastre. Nu prea mulți, dar cât pentru o aventură de proporții reduse, destui.

Hotărim să plecăm la Cluj. Cu rapidul. Sosea pe atunci, în Blaj, la 6,40 după masă. Mie, tocmai îmi venise de acasă un mandat de 1000 lei, ca să plătesc gazda. Eram cu portofelul doldora de mărunțiș. Îi conving pe „distinșii mei confrați" cum le ziceam în discursul de inaugurare a ședințelor, că e preferabil să fac mai întâiu o recunoaștere. Să iau seama cum putem călători, dacă pot face vreo prietenie care ne poate fi de folos, etc. Fără multă tergiversare, bunăvoința mea găsește aprobare unanimă.

Tot „statul major" mă conduce la gară, fiecare simțindu-se obligat să-mi adreseze o încurajare, să-mi remarce spiritul de inițiativă și muncă pentru prosperarea clubului. Pe peron câteva domnișoare ne privesc cu ochi lungi, chemători. Nici nu le băgăm în seamă. Interesele noastre superioare ne porunceau altceva decât un flirt așa, la întâmplare. Ne plimbăm de colo colo, gravi, preocupați. Toți îmbrăcați în haine particulare, cu chipiele pe ureche și cu țigări bune în colțul gurii.

Călătoream fără bilet. La venirea conductorului, în loc de cartonașul verde, îi întindeam, foarte discret, un pol, sau doi, proporțional cu distanța. Omul se uita și la mine și la bani, da din cap și pleca mai departe ca la întoarcere să mă treacă într'un compartiment de clasa I-a sau II-a. Mergeau toate strună.

Acum însă, simțeam o mușcătură în inimă. Parcă aș fi rămas jos, spunând că nu mi-e tocmai bine. Dar nu se putea. Era în joc onoarea clubului.

Sosește mai întâiu personalul dinspre Diciosânmartin, apoi acceleratul de Arad. Iată și Rapidul de Cluj.

Ne strângem mâinile cordial. Grama mă sărută. Era cel mai bun amic.

Mă urc în ultimul vagon, căci acolo știam că se suie, deobiceiu, și conductorul. În formă. Intr'adevăr, apare un mosneag înalt de doi coți, cu ochelari, nebărbierit, arătând tare obosit.

— Biletul, vă rog!

Ia-l de unde nu-l ai. Dau din umeri și mă uit drept în ochii lui prin sticla ochelarilor, frământând în măsele o motivare a neregulei în care mă aflam.

Dar bătrânul, oască veche, înțelese numaidecât despre ce era vorba. Din așa ceva trăiau și ei mai omenește, că salariul!.. Doamne, Doamne!...

— Ce-i facem, e control!.., chiar acum vine! Eu te văzui că ești pirpiriu și venii să dregem cuiul...

Ii întind pumnul cu 50 lei. Tremuram. Oare nu era o smecherie de-a vulpoiului ca să-mi scoată cât mai mulți gologani? mă întrebam în sinea mea.

— Nu se poate! mi-o reteză el scurt, nu însă tăios.

— N'am mai mult... M'a dat afară de taxă... și trebue să mă duc acasă să iau bani... Mama n'a putut să vie c'a fost la târg cu niște porci să-i vândă și să facă rost de bani...

Văd bine că bătrânul îmi înțelege aleanul, dar nu primește ofranda.

— Poate ne mai întâlnim vreodată, și atunci am să-ți dau mai mult... Acum n'am; zău n'am...

— Nu se 'nghite, mă copile, n'auzi că e control!...

— Atunci ce fac? Sar jos?

Moșul râde. Mustața îl arată că e cumsecade.

— Dacă nu vine până la Teiuș, te dai jos. Unde spui că mergi?

— La Cluj.

— N'am ce-ți face... Pățim beleaua...

— Bine, mă dau jos... O să iau alt tren...

Trenul aleargă nebun. Podul de peste Mureș, a fost un hop pe care l-am sărit, ca de pe-o trambulină. E o splendoare să privești pe fereastră, fără să-ți dai seama de viteză. Numai că eu nu pot gusta nimic din măreția priveliștei. Peisagiile se suprapun. Armonia e unică. Verdele, sublim.

Imi trec prin minte o mie de planuri, care mai de care mai năzdrăvane. Totuși, niciunul nu mi se pare salvator. Ce mă fac? Cum rezolv problema?

Conductorul s'a depărtat. Probabil ca să vină cu controlul. Dar nu mai e timp. Am sosit la Teiuș. Răsuflu ușurat. Un glas din lăuntru îmi spune să nu mă dau jos.

Nu mă dau.

Pornesc pe coridor. Mă uit în fiecare compartiment.

Aproape toate ocupate de mai multe persoane. Numai unul, de clasa întâia, ține în brațele unui scaun, lângă fereastră, un domn care citește într'o carte. Cum stă trântit și ține cartea, nu se observă decât părul, ca floarea de brebenel, încă nedespicată bine.

Trag zăvorul și intru. Domnul ridică privirea de pe rândurile filei și se uită mirat, ceeace nu mă interesează. Mă așez frumușel, strângându-mă cât mai mult, așa încât să fiu aparat de perdeaua trasă de jumătate, la ușă. Imi scot chipiul și încerc să-mi potrivesc părul căci simt că mi s'a înțepoiat ca la un ariciu. Tușesc, ca să dau

(Urmare în pag. 6-a)

IN NUMARUL VIITOR:

Cum se nasc, trăesc și mor Macedonenii în Dobrogea Nouă.

Infrățirea cu pământul strămbun.

Biserica din Slatina

(Urmare din pag. 3-a)

Luă apoi sulul de pergament, îl puse sub pernă şi după ce goli o stacană cu vin, se culcă aşa cum era, îmbrăcat.

A doua zi se sculă dis de dimineaţă. Soarele abia răsărise. Răcoarea dimineţii turna sănătate în plămâni. Popa eşi în ceardac şi privi printre gene răsăritul. După câteva minute de dulce reverie se apucă să-şi îngrijească florile. Turnă mai întâi apă peste toate. Se opri apoi la o sacsie cu micsandre. Il necăjea că nu le merge tocmai bine. Se vede că aveau ceva. Privi lung şi din toate părţile floarea. Târziu descoperi şi pricina acestei tânjiri. Un vierme îşi făcuse loc, pe lângă tulpină, la rădăcină.

— Te-am prins, blestemăţia pământului.

Scoase apoi pământul binişor cu un cuţit, îl trânti cu necaz jos şi îl călcă în picioare.

— Mai poftim şi acum. Micsandra răposatei ; nu găsea alt loc, spurcăciunea.

Aşeză apoi pământul şi intră în casă. Trebua să vadă pe prefect. Porni deci într'acolo. Cum era însă de vreme se abătu pela grădina publică. Acolo fu întâmpinat de bunăvoinţă şi curiozitate cetăţenească. Nae Jerăgai, ca de obiceiu, perora, scurt, gras şi vioi, de după propriul său pântec.

— Bună dimineaţa, părinte. Tocmai de dumneata vorbeam. Oraşul nostru se va mândri cu adevărat de fapta sfinţiei tale. Biserica noastră va întrece şi pe cele din Bucureşti, se spune.

Popa tăcea. In el trăiau simultan două suflete. Unul îi fulgera în priviri şi pe faţă, iar cu altul surâdea şi îşi freca a mulţumire mâinile.

— Ei taică, aşa e gura lumii.

— Ia lasă, părinte, întrerupe un altul, nu mai fii modest. Noi parcă nu vedem fapta sfinţiei tale. La ce adică să fie numai decât mai breaz ca noi Bucureştiul?

Toţi aprobară cu zgomot. Orgoliul lor cetăţenesc era astfel satisfăcut. Popa însă, scârbit, pretextă întâlnirea cu prefectul şi plecă. Se gândea cu amărăciune la toate jivinele acestea şi la nevoea de a se face frate cu ele până va trece puntea. Ei însă se mândreau cu popa. Nae luă cel dintâiu cuvântul.

— Aşa e el, morocănos. Inainte, e drept, nu se potrivea, acum însă chiar ar fi păcat să fie altfel. Gândiţi-vă şi voi: a făcut în comună o biserică cum nu s'a mai văzut alta. Vor veni la ea poate şi străini să o vadă. Puţin lucru e asta?

— Fireşte că nu. Nae are dreptate. Cum ni s'ar părea ca un asemenea om să umble toată ziua după taifasuri prin colţuri de stradă. Noi bine, merge, facem politică. Popa însă nu se potriveşte.

Ceasul palatului tocmai bătea unsprezece. Toţi săriră în sus. Nae îi trase repede.

— Haide băeţi; era să întârziem. Acum sosesc la grajdul primăriei şi măturile cele noi; o fi isprăvit doar de măturat oraşul. Să trecem şi pe acolo să le mai privim puţin.

Porniră apoi într'acolo. Grajdurile erau de vreo lună vizitate mereu în fiecare zi. Primăria cumpărase două mături sistematice. Cetăţenii de cum aveau un ceas liber îl petreceau în faţa grajdului. Primarul înjghebase la intrare chiar o cantină cu masline, sardele şi ţuică. De câte ori venea câte cineva, îl întâmpina vesel.

— Bine ai venit. Iată şi cantina. Mai vând şi eu ceva ţuică. Am făcut anul ăsta multă de tot şi nu se prea caută. Aşa însă, slavă Domnului, tot mai merge.

Astăzi însă îşi întâmpină clienţii mai ceremonios ca de obiceiu.

— Ei domnilor, suntem în ajunul unui important eveniment. Mâine se pune piatra fundamentală a „Bisericii din Slatina". Am botezat-o chiar cu numele urbei noastre. Oposiţia va crăpa de necaz. Am instalat chiar în faţă un umbrar special şi un bufet, pentru toată lumea care va lua parte la această festivitate. Am adus şi sardele speciale din Craiova. De ţuică nu mai vorbesc, ştiţi voi ce năzdrăvană e.

Trăiască cuconu Alecu, părintele oraşului.

Ciocniră apoi câteva păhărele şi se despărţiră. Era vremea mesii.

După amiază nimeni în tot oraşul. Fiecare simţea nevoia unei adânci reculegeri. Toţi, ca în ajunul unei spovedanii, căutară să rămână în de ei şi să chibzuiască parcă la evenimentul ce urma să se înfăptuiască.

A doua zi tot oraşul era în ţinută de ceremonie. Popa luase loc între prefect, directorul prefecturii, reprezentanţii parlamentari şi ai judeţului, primar şi consiliul comunal. Işi strânsese cu grije ruloul într'o cutioară de abanos şi îi făcu loc alături de celelalte inscripţii, sub piatra fundamentală. Era transfigurat.

— Să rămână mărturie veşnică înaintea lui Dumnezeu şi să vorbească de-apururi, de sub zidirea altarului în ochii celui Prea-Puternic, despre mine şi despre păcătoşii acestui pământ.

Arhiereul care o cetia conţinise de a mai fi om şi căpătase proporţii fantastice. Sufletul popii creştea. Avântul acesta îl luă fără voe, ca pe un somnambul, şi-l târî până lângă arhiereu : acolo, fără să priceapă cum, îngenunche şi cu lacrimi mari în ochi îi sărută patrafirul.

Femeile atunci izbucniră în plâns. Bărbaţii şi ei începură să se şteargă emoţionaţi la ochi. Sfeştania se sfârşise. Lumea felicita din toate părţile pe popă, pe prefect, pe primar. Parlamentarii locali vorbeau chiar despre cererea pentru popă a unei recompense naţionale.

Popa emoţionat şi el, mulţumi cum putu şi se dete mai la o parte. Primarul atunci profită de ocazie şi invită lumea la cantină sub umbrar.

— Am adus sardele speciale din Craiova. Ţuica e dela mine, o cunoaşteţi. Anul ăsta nu s'a prea vândut, a fost prea multă. O să meargă însă. Am făcut o cantină la grajdul primăriei, voi mai face una la pod şi alta la judecătorie. Unde mai pui, aşa la ocazii, din când în când câte una...

Cetăţenii năvăliseră cu toţii la cantină. Primarul era nevoit să mai servească şi el. Discursurile care nu se ţinuseră în cursul festivităţii, se ţineau acum. Se ciocneau pahare, se mâncau sardele şi bucăţele de pâine.

Entusiasmul dură până târziu după amiază. Cantina ca şi slujba mersese de minune. Ambele fuseseră însoţite de lucruri neprevăzute şi dăduseră prilej de comentarii, aşa că toată lumea plecase mulţumită.

Popa se închise în casă. Şedea întins pe pat şi savura gândul înfăptuit, cu greutatea unui boa tolănit în somnul digestiei lui greoae. Această voluptate dură toată iarna. Se bucura chiar că dela o vreme nu-l mai turbură nimeni cu manifestaţiile dela început. Nevoile iernii mărişeră greutăţile vieţii, fiecare om avea mai mult de alergat şi deci implicit mai puţină vreme de cumetreală. Popa se ducea totuşi să vadă din când în când cât a sporit lucrul şi se bucura de fiecare progres sensibil. Se întorcea însă repede în singurătatea şi liniştea vetrii lui. Era sigur de acuma că pedepse fără seamăn vor cădea pe capul celor pomeniţi de dânsul şi peste neam de neamul lor.

Lucrul în răstimp înaintase mult şi era aproape de sfârşit acum. Biserica ajunsese din nou conversaţia de căpetenie a cetăţenilor; apropiata ei târnosire coincidea cu primăvara şi urmă să se facă în chiar ajunul Paştilor. Coincidea dar cu învierea Mântuitorului. Popa ţinuse mult la această suprapunere. In acest scop eşise din trupeasca şi sufleteasca lui hibernaţie şi începuse activitatea preparatorie. Adăoga chiar că ţinea să mai facă doar în viaţa lui această singură slujbă preoţească şi că, după aceea, se duce imediat la călugărie.

Prilej de comentarii noi.

Popa însă până una alta îşi vedea de treburi. Peste vreo câteva zile va fi să fie târnosirea. Mai rămâneau câteva formalităţi de îndeplinit, lucru uşor de altfel. Toată lumea se grăbea să-i arate bunăvoinţa necesară.

Aceeaşi festivitate, aproape ca şi cea trecută. Primarul doar făcu o clipă oarecari dificultăţi: târnosirea în ziua de Paşti îi impunea să renunţe la cantina proectată. Cum însă trebuia să se facă şi pe voia popii, se lăsă de hotărîrea lui.

In ziua de Paşti toată lumea era de faţă. Notabilităţile, ca şi de rândul trecut, se adunară împrejurul popii, iar lumea, în biserică, împrejurul lor. Ceremonia sfeştaniei fu gata, în sfârşit. Veni apoi rândul adevăratei slujbe pascale. Popa îşi făcuse special vestminte. Odăjdiile înfăţişau o bogăţie neobicinuită.

Popa cânta. Haina greoae de argint ţesut, flexibilă în cute armonioase, se mişca în valuri murinde dela gât până la picioare şi părea că repetă cu fiecare cută cântecul prohodului. Cuvintele se rostogoleau într'o prăpastie.

— Indărătnic neam jidovesc, care ai luat arvuna, cunoscut-ai ridicarea bisericii? Pe Christos dar pentruce l'ai osândit?

Popa exorta însă cu aceste cuvinte numai pentru sine şi pe propria lui socoteală. Infăţişarea lui îngheţa. Un cap păros, enorm, cu fruntea umflată de două cocoaşe, brăzdată cu accente circomflexe de-asupra ochilor fixi şi sticloşi, aproape insolenţi în asprimea lor, cu barba încâlcită şi cu nasul ca un cioc de vultur de-asupra unei guri poruncitoare, fără ertare şi fără milă. Lumea, cu lumânări aprinse în mâini, aştepta într'o teribilă ascultare. Părea că ascultă, nu povestea Mântuitorului lumii şi blânda Lui înviere, ci pe a unui despot înspăimântător.

— Cu batjocoră se îmbracă cel ce zideşte cerul şi stelele şi luceferii şi soarele.

Conteni o clipă şi plimbă peste oamenii îngenunchiaţi priviri implacabile, de pradă. Infăţişarea unui inchizitor şi a unui potentat. Părea că e gata să pronunţe o condamnare.

— Ca un pelican din rănita coastă a Ta părinte, pe fii Tăi morţi înviezi, picături de viaţă peste ei picurând.

Infăţişarea lui de furtună gata să izbucnească prin văzduh, căpătase o curbă supra-omenească. Lumea simţea ceva străin, ceva ciudat în toată această slujbă şi în toată atitudinea popii; nimeni nu cuteza să şi-o mărturisească nici măcar în de sine. Patima popii se ghicise în măsura în care se arătase. Fiecare, în parte însă, ascundea detaliul destăinuit lui.

Slujba, în sfârşit, se termină. Lumea eşi din biserică, nu ca dela o taină dulce şi înălţătoare, ci ca dela un chin. O penibilă impresie de frig şi de spaimă străbătea prin toţi. Se despărţiră la eşire numai decât şi pe şoptite. O intuiţie nedesluşită pecetlui pe toate buzele sacramentalul „Christos a înviat". Aceste cuvinte păreau că strâng în ele posibilitatea depărtată a unui sacrilegiu.

Popa eşi din biserică şi-şi aruncă privirile împrejur. Afară copacii străluceau cu verdele puternic al primăverii, soarele fermenta pretutindeni viaţă nouă şi puternică, iar păsările umpleau văzduhul cu ciripitul lor ameţitor.

— Ce frumos este astăzi!

N. DAVIDESCU

Cum l-am cunoscut pe Octavian Goga

(Urmare din pag. 5-a)

impresia că sunt curat la cuget. Totuşi, bănuesc că domnul de la fereastră şi-a făcut părerea că nu e locul meu, după cum sunt îmbrăcat, la clasa întâia.

Controlul a trecut fără să deschidă uşa compartimentului. L-am văzut cu coada ochiului şi m'am sfiit, ca la o atingere de un fir electric.

Mă uit atent la omul din faţa mea. Mă cutremur. Il recunosc. Il mai văzusem odată, la o întrunire politică, la Bucureşti. Era Octavian Goga. Parcă visez. Stau în acelaş compartiment cu cel mai mare poet al Ardealului, cu marele naţionalist, cu neînfricatul luptător Octavian Goga. Mă simt mic cât o furnică. Mă cert singur pentru fapta mea. Las ochii în pământ.

— Eşti elev, tinere? mă întreabă Goga, cu vocea aceea unduitoare, care subjuga, care domina.

— Da!.., da domnule Goga!

— Vasăzică, mă cunoşti ?... Ia, vino mai aproape...

Am trecut drept în faţa lui.

— Nu vrei să stai de vorbă cu mine?...

L-am privit. Ochii aceia de vultur care scrutează depărtările, fosforescenţi, calzi cu mii de reflexe, mă îmbrăţişau cu atâta bunătate, ca pe un prieten ; fruntea lui înaltă, muncită, zâmbea; toată figura, prinsă într'un sul de raze ce cădeau oblic prin fereastră, părea luminată de o lumină divină.

— Şi unde înveţi ?

— La Blaj...

— Foarte bine. Acolo se face multă carte... Profesorii sunt oameni de treabă. cu suflet oţelit, curat...

— Toţi sunt preoţi..

— Ştiu... Nu cunoşti versul lui Mureşeanu :

„Preoţi cu crucea 'n frunte".

— Il cunosc....

— La altar trebue să crească tineretul. Orice trebue făcut, numai pentru a lăsa altarului ceeace i-au dat strămoşii. Spiritualitatea creştină este cea mai sublimă. Revoluţiile cari nu-şi au rădăcina în ea, nu ajung la nicio finalitate. Zadarnic elanul ; zadarnică truda...

Goga vorbea. Imi făcea, desigur, o înaltă lecţie, pe care eu, pe vremea aceea, o înţelegeam numai cu puterile pe care mi le da tinereţea. Vorbea aşa de cald, aşa de convingător. Când se oprea, parcă pentru a mă controla dacă-l urmăresc şi dacă pricep ceva din confesiunea aceea de credinţă, mi se părea cu totul altul. Ochii îi scăpărau, nu ca la fiare, ci ca la un iluminat.

Născut să se la în piept cu toate viforniţele, să urce toate piscurile, Goga, în momentele lui de destăinuiri, era un copil care povesteşte frumos. De acolo dela Răşinari, drumul lui a fost spre glorie. N'a cunoscut întoarceri.

Tăceam şi-l ascultam.

— La voi în clasă, fac băeţii politică ? m'a întrebat el cu oarecare sfială.

— Fac... Unii dintre ei vă idolatrizează...

— Aşa eram şi eu. La vârsta voastră, aveam în cap un complet program de guvernământ. Când mă întorceam acasă, la Răşinari, mă sfătuiam cu cei de un leat, să pornim lupta... Ce vremuri !...

Goga rămâne pe gânduri. O lacrimă îi udă obrazul. I-a trecut atunci, fără îndoială, prin faţa ochilor tot trecutul lui atât de sbuciumat, de vijellos. S'a revăzut copil, apoi adolescent, apoi luptător, pribeag, conducător... toate amintirile s'au năpustit să muşte, ca lupii, din inima lui... Ce vremuri !... A oftat, a mugit înăbuşit ca un taur lovit între coarne...

Se făcuse linişte. Nu se auzeau decât roatele vagonului care ne ducea, pe el la Ciucea, pe mine la Cluj. Intr'un târziu, începuse să se lase aripa nopţii peste câmpuri, Goga s'a ridicat în picioare, uitându-se lung peste întinsuri...

— Ia spune-mi, dar la voi în clasă nu sunt poeţi ?..

— Sunt !... Şi eu scriu versuri...

— Bravo, amice !... Ca Arghezi sau ca Minulescu ?

— Ca niciunul din ei...

— Este adevărat că poezia românească trece printr'o mare criză. Ceeace se creează nu aduce nimic din ce-i al nostru. Şi Arghezi şi Minulescu sunt mari poeţi, dar nu le văd afinitatea cu pământul, cu sufletul nostru...

Mi-a făcut o întreagă teorie asupra poeziei moderniste. Goga era în curent cu tot ce se scria la noi.

— Eu sper însă într'o epocă de adevărată creaţie românească...

Eram aproape de Cluj. Trebuia să mă dau jos. Mi-a strâns mâna cu afabilitate.

Dela fereastra vagonului, mi-a spus cald, părinteşte :

— La revedere !...

Parcă fusese pentru mine o arătare. Şi totuşi, Goga, el, îmbrăcat cu toga gloriei, mă desfătase atâtea ore, cu vorba lui unduitoare, mă minunase cu sclipirile lui de inteligenţă.

S'au scurs de atunci aproape cinci ani,

★

dar Goga a rămas în mintea mea acelaş, din călătoria aceea clandestină. Când a fost prim ministru, în casa lui, reamintindu-şi de ziua aceea, se bucura foarte. Spunea unui ministru, care era de faţă, că m'a ocrotit, şi chiar dacă aş fi căzut în capcană, m'ar fi recomandat avocaţilor lui, să scap neamendat...

CONST. ENE

In genul lui * * * SECRETUL ZIEI

Mingia se roti în aer, curcubeu alb peste cerul furtunos al copacilor desfoiaţi ca nişte crinoline de taffetas verde brumat, scoase din scrinuri vechi mirosind a levănţică şi a amintiri. După ploaia pasageră, — cavalcadă aquatică dela trei la cinci peste siesta funcţionarilor cu tabiet şi a primăverii adormită în scutece — soarele de Mai îşi reluase stăpânirea arzător-mângâietoare, uscând cu promptitudine terenul de tenis pentru ora 6. Ora Ziei şi a lui Jean, zis Jupiter Tonans zis, (reminiscenţe adolescentine din lectura doamnei Meceanu), Jean de la Lune sau Jean du Mysthère, sau pur şi simplu, Jean, studentul din anul IV la Medicină, leader al sportului alb şi răsfăţat al cucoanelor cu părul roş şi ochii verzi, cu un cuvânt, cu ipocrită discreţie, aruncat ca o mingie de tenis-Zia.

Jean, frumosul Jean îşi purta reputaţia, pe braţ ca o eşarfă albă de muselină, pierdută de o cochetă la un bal, când îşi rotea elegant braţul ca să asvârle mingia ; ca o hlamidă fluturând nevăzută dar bănuită după mişcarea mândră a umerilor, în saloane la ora ceaiului, vocea lui avea insinuări, adâncuri catifelate, sub care bănuiai clar-obscurul alcovului, degetele lui înşişi, suspect de obosite sau suspect de agitate aveau, nu se ştia dece ,o notă de indecenţă — „Tu ai mâinile lui Rodin" îi spusese Zia într'o zi şi se înroşise, aducându-şi aminte de nişte desene, nu ştia unde le văzuse — în care mâinile lui Rodin erau reprezentate ţinând câte un model în miniatură — modele ce puteau semăna cu ea Zia, cu doamna Opreanu... (aici Zia se întuneca brusc refuzând asociaţiile de idei).

Jean cu mâini de Rodin sportiv şi modern, student în anul IV la medicină, îşi antrena deci muşchii, ochii, surâsul — reclamă pentru ultima pastă de dinţi „en vogue" — pentru săpunul de ras X, sau „veniţi la sporturile de iarnă în Tirol" — pe terenul de tenis particular proprietatea consilierului Opreanu, salonul de vară al Olgăi Opreanu, femeea cu multe aventuri platonice, dar nimic compromiţător pentru prestigiul casei de pe strada Sărăriei No. 12 bis.

Play... Reddy... Jean aruncase mingia ca pe o glumă, scurt cerând un răspuns prompt. Zia îi răspunsese cu graţie dar cu o sabie ţăioasă de conspirator învelită în multă catifea. O zărise pe doamna Opreanu, la marginea terenului, cu un short albastru care îi desgolea provocător picioarele prea albe, făcute pentru mângâierea mătăsurilor somptuoase ale rochiilor ei de seară senzaţionale, nu pentru sărutarea aspră a soarelui şi a prafului şi mai ales nu pentru privirile lui Jean. Privirile lui Jean, îndreptate spre goliciunea Doamnei Opreanu, echivalau pentru Zia cu un adulter public, inevitabil ; nu li se putea reproşa nimic şi li se putea reproşa totul. Două puncte de vedere, din care Zia nu putea să-l aleagă pe unul ; acela de a le reproşa totul. Domnul Opreanu l-ar fi ales pe celălalt.

Zia pierduse mai multe mingi. Picioarele doamnei Opreanu luminau alb în bezna parcului şi mingia aruncată de Jean lumina albă şi ea. Zia se simţea obosită, scoasă din joc. singură. Set-ul fusese câştigat de Jean.

„Partida" era câştigată de Jean. Se retraseră de pe teren, ca să facă loc altor patru jucători dintre care şi doamna Opreanu. Se aşezară pe o bancă. Zia obosită, albă,—mică, aderând cu tot trupul la lemnul verde al băncii, ca o floare uitată acolo de cineva. Jean întors pe jumătate spre ea refuza oboseala, pasivitatea, ospitalitatea băncii acaparatoare, el simboliza încă mişcarea, dinamismul omului viu. Jean era un om, Zia o plantă. O mimoză pudică tropicală pe care orice atingere o înfiora şi o închidea în sine.

— Eşti ca o plantă Zia, remarcă Jean. Mâinile lui febrile spuneau mai mult, îl demascau : O plantă care trebue culeasă.

Zia zîmbi evasiv. Jean era alb, un urs mare polar, cu labe grele, cu strălucire de gheţuri. Ochii lui erau albaştri. O zăpadă care ardea... Ii propusese odată să-i spună pur şi simplu „E", aducându-şi aminte de poemul lui Rimbaud.

„A noir, **E blanc**, I rouge...

Numele ei conţinea roşu şi negru : Zia... Simbolul tragicului... Z semnul algebric al necunoscutului... Jean era „E"... Jean cel alb...

Play... Reddy...

— Eşti obosită, Zia ? Vocea lui Jean, iar— venită de undeva nu din afară ci din adâncul Ziei. Acolo, Jean creştea încăodată, altul poate, care n'avea nimic de a face cu omul din faţa ei ,iar rădăcinile ecelui Jean erau ramificate în tot trupul Ziei, în sufletul Ziei, îşi trăgeau seva din 'însăşi viaţa ei. Rădăcinile acestea erau Jean, pe acestea le simţea continuu, rădăcini grele şi lacome din care nu mai putea creşte nici o plantă. Trăiau. egoist, pentru ele însile. El, cel viu, creştea în afară, dar n'avea rădăcini. Zia cel puţin nu i le vedea. Nu era nici o legătură între acest om viu şi cel din ea. Era o prăpastie peste care linia funicularului fusese tăiată, sau nu existase niciodată. Ar fi trebuit coborîtă până în fund şi urcată iar de cealaltă parte. Dar sportiv şi cu voe bună. Ea, Zia nu era o sportivă. Era leneşă — poate prea mult înclinată spre visare, gândul ei putea lesne să dureze punţi paralele cu cerul, peste adâncuri inexplorabile, frânghii pentru rufele colorate ale visului, dar frânghiile erau imaginare, asta o simţea. Şi visurile, grele, cădeau la fund. Fiindcă visele erau reale, dureau.

— Cred că sunt foarte obosită, răspunsese; cui, acelui om din afară sau omului din sine? Cred că sunt foarte obosită. De mine, de tine, de viaţa mea goală, iremediabil goală. De singurătatea mea iremediabilă, de atmosfera acesui oraş, de anii care au trecut şi de cei care vor veni.

— Vrei să te conduc spre casă? A vorbit iar Jean, prea repede, suspect de vioi. După aceea, poate se va întoarce, vrea să se întoarcă, să nu-l mai jeneze prezenţa mea.

Play... Reddy...

— Da, aş dori să plec. Se silise ca în vocea ei să nu-şi facă loc nici reproşul nici tristeţea. N'avea să-i reproşeze nimic lui şi n'avea dece să fie tristă. Putea să-şi reproşeze totul ei, numai ei. De totdeauna, Zia fusese incapabilă să armonizeze viaţa ei interioară cu viaţa exterioară. Erau totdeauna doi oaspeţi care se priveau pieziş, cu neîncredere. Iar ea, Zia, era în afară de ei şi nu găsea nici un subiect care să-i împace pe amândoi. Unul avea spaime de pasăre ţinută mult timp în beznă, celălalt insolenţe de pasăre obişnuită să zboare în plină lumină. Unul era un provincial izolat şi mizantrop, celălalt un bucureştean abil cu mânuşi „glacé" cravată impecabilă şi miros de colonie scumpă. Fiecare îl buda pe celălalt. Viaţa ei exterioară de femee de lume, doamna cu ochii verzi şi părul „roşu natural", pentru tinerii intelectuali naufragiaţi în acel oraş din fundul provinciei, doamna Aldea pentru părăriile plecate cu respect în faţa reputaţiei avocatului Radu Aldea, posesorul celei mai frumoase case din oraş şi al celei mai frumoase neveste, într'un mod logic, neadmiţând nici o contradicţie. Iar pentru amatorii de tenis de pe terenul particular al do mnei Opreanu, „la dame de cœur" a tânărului sportiv Jean Meceanu.

In jurul acestui „dame de cœur" adulmecau bănuelile şi curiozităţile unui savuros adulter. Dar nimeni nu avea curajul să afirme. „Poate" era cuvântul care plutea printre cuvinte, o cămăruţă secretă între patru ziduri fără uşi, pe care fiecare şi-o rezerva sieşi şi în care se ascundeau bogăţii. Erau „toate probabilităţile" seminţele rădăcinilor viitoare şi a cine ştie ce bălării ce aveau să acopere reputaţia încă imaculată — ca o peluză de iarbă verde — a doamnei Zia Aldea. Deocamdată această reputaţie era o casă bogată şi primitoare, cămăruţele secrete nu fuseseră deschise. Erau nerostitele „poate" zăvorîte sub surâsuri amabile, priviri inocente şi o tinerească voe bună suspectabilă ca acele ceruri de vară exagerat de senine.

Domnul Aldea, n'avea nici o cămăruţă secretă. Pentru el toate lucrurile erau clare. Ca în meseria lui, în care, din principiu, nu lua apărarea decât cauzelor drepte. La bară. el era tot deauna avocatul părţii care avea dreptate şi judecătorii trebuiau să facă serioase eforturi ca să nu se lase influenţaţi de acest lucru bine cunoscut, când dădeau sentinţa. Dacă clientul avocatului Aldea nu câştiga, riscau să fie suspectaţi în oraş de nedreptate. Avocatul Radu Aldea când se hotăra să apere interele unui client, această hotărîre echivala cu o sentinţă favorabilă cauzei apărate. In biroul lui, ordinea procesului era interesată, sentinţa se dădea înainte de pledoarie.

In căsătoria lui, deasemenea, sentinţa fusese dată înainte de pledoarie. Era o cauză dreaptă ca el Radu Aldea, om tânăr, binevăzut, cu o excelentă situaţie materială, să adauge acestor lucruri, ca pe un bun al lui câştigat după merit, acapararea Ziei Velescu. fată frumoasă, cu educaţie la călugăriţe, cu reputaţie ireproşabilă, dar săracă. Această căsătorie însemna pentru Radu Aldea o complectare a situaţiei lui şi pentru Zia de asemenea. Lui Radu Aldea îi aducea un cămin şi o soţie tânără şi decorativă, Ziei un soţ şi o avere de care avea nevoe ca să se pună în valoare după merit. Problema era rezolvată ca o equaţie algebrică. Era dinainte câştigată, ca orice cauză dreaptă. Astfel avu loc căsătoria lor, cu opt ani în urmă.

Asemănând viaţa cu un proces, avocatul Aldea, însă, comisese întâia lui greşală. Ignorase curtea cu juri. Viaţa era în cel mai bun caz, un proces în faţa Curţii cu juri. In loc de cântarul presupus exact al completului de judecată, cei ce dădeau sentinţa erau juraţii, simpli oameni cu tabieturile şi curiozităţile lor, — lectori de romane poliţiste, amatori de ciupit servitoarele după vreo uşă dosnică, oameni cu tic-uri nervoase şi idei fixe, lesne emoţionabili sau cinici, sau pur şi simplu speriosi, aşteptând tot timpul clopoţelul salvator dela ora şapte.

Zia era un jurat sperios care aştepta tot timpul clopoţelul dela ora şapte. Adică plecarea lui Radu Aldea, izolarea, singurătatea. Atunci, începeau desbaterile procesului, retrospectiv, numai pentru sine — iar sentinţa, soţul ei o primea în rate, în fiecare zi— pe nesimţite. Zia bătea în retragere. Poate nu avea nici o sentinţă de dat, dar voia să fie lăsată în pace.

— Eşti foarte tăcută azi, Zia, o întrerupse Jean, Jean cel alb, ursul polar care mergea alături de ea în short şi cu racheta de tenis bine prinsă în rama ei solidă, ca să nu joace singură, parcă, o partidă necontrolată.

— Aş vrea să fiu o rachetă de tenis, zâmbi Zia. Să fiu bine prinsă într'o ramă de lemn din care să nu mă pot mişca. Nu, gândi, această ramă mi-ar trebui pentru sufletul meu... Să nu mai pot gândi.

— In braţele mele, Zia... Spusese Jean lucrul acesta sau îl gândise ea ? Mingia fusese aruncată, dar nu prin intermediul rachetei, ci din mâinile lui Jean în mâinile Ziei. Regulele jocului nu mai erau respectate. Nu numai cu mâinile primise această mingie, ci cu trupul tot. Era prea târziu ca să se mai închidă. Intre Jean cel din ea, în încâlcirea aceea de rădăcini, şi omul dinafară, se întinsese puntea aceea miraculoasă pe care numai cu visurile o închegase până atunci. O singură frază, aruncată neaşteptat, ştersese un „niciodată" scris pe nisipuri mişcătoare şi ridicase în locul lui o piramidă a „iremediabilului". Sau un sfinx, sfinxul minciunii, al adulterului. Fiinţa Ziei, goală, apatică şi schimbătoare ca o Sahară, îşi purta din această clipă monumentul ei, nobilul ei monument funerar.

BELZEBUTH

P. S. — Cerem iertare cititorilor că din lipsă de spaţiu nu-i putem informa cum s'a desfăşurat mai departe această „aventură" începută aşa de subtil. Pentru a-i consola însă, ţinem să-l informăm că şi Belzebuth e în situaţia lor, neştiind nici el mai mult.

VIAȚA DE DINCOLO DE RAMPĂ

Cronica dramatică

TEATRUL „MUNCĂ ȘI VOE BUNĂ": „SLUGĂ LA DOI STĂPÂNI" DE GOLDONI. DIR. DE SCENĂ: VICTOR ION POPA

Fiecare cronică a unui spectacol dela „Muncă și Voe Bună", ar trebui să fie un articol despre Victor Ion Popa.

Goldoni? E pentru toți doar un nume de istorie literară. Un autor care se poate juca în cadrul unei eventuale conferințe experimentale, dar pe piesele căruia nici un teatru n'ar îndrăzni să-și grefeze un repertoriu.

Iată însă că spectatorii teatrului „Muncă și Voe Bună", care nu știu că C. Goldoni a trăit între 1707 și 1793 (vezi Larousse), nu simt diferența de vârstă literară și se amuză copios.

Autorul venețian a mai avut șansa ca pe lângă un public proaspăt și deschis emoțiilor artistice, indiferent de etate, să cadă și sub mâinile unui Victor Ion Popa. Acest excelent om de teatru a adus ritmul și strălucirea adecuate, reușind să dea un spectacol sclipitor, ca o cascadă de spume.

Interpreții au făcut un excelent ansamblu. De altfel n'am întâlnit în distribuțiile d-lui Victor Ion Popa un actor care să nu fie la locul său, nelămurit sau lipsit de interes.

Dar trebue să amintim în frunte pe excepționala Mya Coca.

Domnia sa a fost o permanentă încântare dealungul celor zece tablouri. Verva, supleța, eleganța și precizia gesturilor, fantezia sa au fost tot atâtea motive de succes.

Domnul Marcel Enescu a creiat un excelent tip, ca și domnul Vasile Bulandra.

Frumos succes într'un savuros rol de comedie, a avut o simpatie a publicului din acest teatru.

Este vorba de domnul Rogalski sau faimosul Sherlock Holmes.

D. Ilie Cernea și d-ra Vivi Vlasin au întruchipat perechea de îndrăgostiți.

D. Cernea a jucat ca de obicei frumos: cu căldură, cu fantezie; în schimb d-ra Vivi Vlasin ni s'a părut cam rece și prea blazată.

Cu mult humor a jucat excelentul Iliescu.

D-ra Coca Enescu, o tânără debutantă, a dovedit frumoase posibilități de comedie și o cuceritoare tinerețe.

Insfârșit, d-ra Nutzi Dumitrescu a jucat cu humor, făcând o frumoasă figură.

In celelalte roluri: Comănescu, G. Enescu s'au achitat conștiincios de roluri destul de dificile.

INTERIM

Teatrul artă majoră

Punctul de vedere care a provocat marea criză a teatrului a fost fără îndoială acela al „distracției".

Spuneam altă dată că imoralitatea în artă nu înseamnă altceva decât devierea artei dela scopul său fundamental. Ca toate artele teatrul a ajuns și el imoral prin această deviere, devenind din artă majoră, artă minoră cu scopuri distractive sau picante dacă nu de-adreptul perverse. Drama degenerează astfel trecând dela esențialul sufletului omenesc, la periferia lui, adică dela caracteristic la accidental.

Dacă am răsfoi repertoriul franco-român, cel mai răspândit în ultimii treizeci de ani, cu dreptul de a ne ridica până la șaizeci sau șaptezeci în cel francez, descoperim că unica problemă în jurul căreia se sbate sufletul omenesc este adulterul. Comic sau dramatic, adulterul este motivul tipic al așa numitului teatru modern. Iar atunci când nu este vorba de adulter, descoperim o serie interminabilă de amoruri, care de care mai curioase. O bătrână de șaizeci de ani face scene de gelozie unui tânăr de douăzeci, un bătrân octogenar se sinucide pentru o elevă de liceu, un student visător îl împușcă pe tatăl lui pentru mama vitregă pe care o iubește în ascuns, și mai știm noi ce. Alteori când avem de a face cu un autor mai „complex" toate acestea se strâng la un loc, în aceeași dramă, așa fel încât scena devine un adevărat spital al amorului.

In afară de adulter sau amorul sub formele cele mai curioase mai întâlnim în teatrul modern două mari teme: socialismul și parvenitismul. Și cu asta teatrul modern se închee.

Fără îndoială că omenirea trece din când în când prin anumite eclipse spirituale. E cazul vremii când adulterul se putea numi „o problemă", adică la sfârșitul veacului trecut și începutul veacului acesta până la război. Când „Sonata Kreuzer", micul roman al celui mai plat cugetător pe care l-a dat omenirea deschidea perspective filosofice elevilor de liceu sau funcționarului autodidact și puțin nihilist.

Astfel printr'o acțiune tenace teatrul a devenit până la urmă motiv de petrecere pe seama încornoraților sau a parveniților cari prin necioplealia lor provoacă scene de „irezistibil humor".

Nu se poate spune că în lumea largă nu s'a făcut în tot acest timp și teatru serios. Țările de mare cultură chiar dacă mergeau spre o vizibilă decadență aveau o tradiție prea puternică pentru a cădea cu totul în baltă. Ce s'a întâmplat însă la noi?

Fiind o țară și o cultură tânără ne aflăm la periferia marei culturi. Și se știe că moda face mult mai ușor ocolul pământului decât geniul. De aceea am căzut și noi victime ale modei, care orice s'ar spune este mai ușor de imitat decât geniul, și am dat lovitura de moarte teatrului românesc, ca să ajungă exact ceea ce este acum.

Teatrul complet deviat dela scopurile lui, datorită numai acestei devieri, a deschis la un moment dat atât de acut problema moralității, încât se ajunsese în pragul unei hotăriri foarte semnificative: școlarii să nu mai ia parte decât la spectacole speciale, montate anume pentru ei. Ce însemna aceasta? Insemna că teatrul, marea artă a teatrului, suma tuturor artelor, devenea o chestiune pentru domni și doamne, adică o distracție care putea înlocui, din anumite pretenții rafinate, alte distracții pe cari societatea nu le îngădue decât între domni și doamne.

Era semnul netăgăduit al unei decadențe artistice absolute, decadență la care asistăm și astăzi cu jalea în suflet. Rarile eforturi de a ieși din acest nenorocit climat sunt înăbușite cu maximum de violență de către acei cari dețin astăzi capitalul pe care se sprijină acțiunea teatrelor.

Prin mijlocirea acestor capitaluri, fără de cari o viață teatrală nu e posibilă, teatrul nostru se menține într'o formulă nenorocită, aparținând unei Europe minate care se prăbușește.

A căuta distracție cu ajutorul artei, este maximum de perversitate. Perversitate, este adevărat, numai pentru o parte din oameni. Dar pentru aceia (pe cari îi cunoaștem prea bine), cari fac din orice higienă, și distracția este un fel de higienă a sufletului care trebue să se păstreze în bune condițiuni de dispoziție pentru a încheia „bune afaceri". Și aici ca în multe altele este o chestiune de rassă. Ceea ce este pervers și imund pentru o rassă, pentru alta e firesc și pur.

Geniul arian a mers întotdeauna către realizările majore ale artei. Drept pildă avem întreaga artă a întregii lumi culte. Tot ce este în afară de geniul arian este negație, sau în contact cu el infiltrare distructivă.

E vremea să ne gândim și la un teatru românesc, adică o artă dramatică majoră. Pentru asta pionierii teatrului nostru au dus o viață de martiri.

AGATHON

Femeile pot interpreta orice rol de bărbat?

Ne întrebăm de multe ori pentru ce femeile sunt tentate să interpreteze roluri de bărbat și să pună în interpretarea lor mai multă pasiune, mai mult elan decât în oricare alte roluri?...

Dece preferă un Hamlet, Ofeliei? Un Lorenzaccio, Desdemonei sau un L'Aiglon, Fedrei?...

Am putea spune la prima impresie, poate pentrucă rolurile de bărbați prezintă în general mai multă originalitate, pentrucă sunt mult mai intelectuale sau poate pentrucă, psichologia caracterelor oferă noui și variate posibilități de realizare. Dacă sunt suficiente enunțările de mai sus, atunci pentruce o femee nu interpretează orice rol de bărbat? De ce n'o vedem de exemplu jucând un Don Juan, un Romeo, un Napoleon, un Fouché? Câtă originalitate nu prezintă aceste roluri, câtă complexitate sufletească, câtă forță intelectuală! Și totuși niciodată n'am văzut o femee interpretând decât anumite roluri de bărbat. Ce anume o atrage spre aceste roluri? Ce identificări tainice se realizează dincolo de viața ei?..

Originalitatea, i-ar sta la îndemână cu fiecare rol de bărbat, plăcerea intelectuală poate tot atât, dar știm că femeile — ca ori și ce artist de altfel — nu se duc spre roluri decât cu sufletul. Numai ceeace e filtrat prin suflet declanșează talentul, restul e simplu meșteșug. Deci nici originalitatea și nici forța intelectuală nu justifică tentația spre roluri de bărbat. O femee nu poate interpreta niciodată un rol de bărbat viguros, ponderat, real sănătos. Dacă stăm să ne gândim la rolurile interpretate de femei dealungul timpurilor, vom vedea că niciunul din acele roluri (Hamlet, L'Aiglon, Lorenzaccio, Mefisto) nu prezintă o plasticitate fizică ideală și nici un perfect echilibru sufletesc.

Deci o femee nu poate interpreta decât un rol de bărbat care are un corp debil și-o psichologie apropape femenină. Un corp despuiat de virilitate, cu un suflet care să ardă mai mult decât el, cu un creer bântuit de îndoială și de disperare frământat să afle adevărul adevărat. O fantomă apropape, cu vagi atomi de viață care să tindă totuși spre descompunerea totală. Inchipuiți-vă de exemplu un Hamlet cu o musculatură solidă, plin de sănătate, exprimând insomnii disperate și frământări interioare, desacordul între gândurile acestui personagiu și înfățișare ar fi prea strident ca să nu creeze o confuzie. Și apoi, sufletele tuturor personagiilor interpretate până azi de femei, *aduc cu ele un suflu de mister*, mister pe care nu-l poate imprima decât o sensibilitate de femee, sensibilitate care modelează sufletele prin efecte și surprinze!...

Pentru motivul acesta poate... arta teatrului este o artă mai mult femenină. Ea cuprinde în ea toate artificiile care sunt mai mult de resortul unei femei: dorința de a place, ușurința de a-și exterioriza sentimentele și mai ales puterea de asimilare care este de esență pur femenină. De aceea arta teatrului este singura artă unde femeile pot fi superioare bărbaților. In pictură, în sculptură, în muzică nu există femei al căror nume să fi egalat pe al unui Rubens, Michel Angello, Beethoven, etc. In arta teatrului, dimpotrivă, femeile nu numai că au egalat, dar au și întrecut nu numai talentul, dar și numărul bărbaților.

ADRIANA KISELEFF

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

O CARTE DESPRE MUZICA ROMÂNEASCĂ

Un foarte masiv volum intitulat: „Muzica românească de azi" a apărut recent, făgăduind, prin titlu și dimensiuni, o documentare importantă, într'un domeniu foarte slab cercetat până acum.

De sigur că în principiu, orice contribuție nouă la cunoașterea muzicii românești trebuie să ne bucure. Dar, răspunderea celor care aleg această frumoasă operă înaintașe, este cu atât mai mare cu cât, rolul primelor isvoare de informare și inițiere în materie poate avea o anumită precădere în influențe și repercusiuni, trebuind să răspundă unor îndatoriri de obiectivitate și de discernământ critic, imperioase. Competența și imparțialitatea nu se pot de aceia separa sau sustrage dela baza unei astfel de lucrări.

Din punct de vedere al istoriei muzicii românești, în prezentarea unor anumite ramuri ale activității muzicale din România, lucrarea de care ne ocupăm cuprinde expuneri și date a căror prezență aduce lămuriri și înfățișează un material de apreciabilă extindere și aport folositor.

De asemeni, mici studii și note răslețe, privind câteva din personalitățile noastre muzicale sau anumite instituții, sunt demne de relevat, uneori fiind scrise cu deosebită atențiune și înțelegere. Dar, pentru o tipăritură de peste o mie de pagini și care se leagă de obligația de a cuprinde direct complexul muzicii românești de azi, aportul rămâne, vădit, insuficient. De altfel, lacunele numeroase, constatate dealungul cuprinsului cărții, nu sunt singurele scăderi ce pot fi imputate celor ce-au dat-o la iveală, din inițiativa d-lui Petre Nițulescu, căruia nu-i contestăm bunele intenții și în numele „sindicatului artiștilor instrumentiști".

D-sa nu trebuia să se grăbească însă la imprimarea acestui cumul de material, înainte de a fi fost sigur că a ajuns la o coordonare a cuprinsului, că planul de lucru nu se ciocnește cu realizarea lui, că imperativul firesc al imparțialității a fost respectat cum se cuvine, înlăturându-se orice opinii arbitrare. Numai atunci, munca depusă ar fi dat toate roadele dorite și ar fi dus la rezultate compatibile cu scopurile și etica impuse unui mare studiu de ansamblu. Străduințele materiale măcar, pe care le presupune editarea unei atât de costisitoare lucrări, impuneau o grijă și o atenție deosebită punerei la punct, sacrificiile făcute neputând fi ușor repetate.

Trecem peste contrazicerea titlului cu tratarea cuprinsului, privitoare mai mult la trecut decât la prezent, și cu totul incompletă în ceeace privește datele referitoare la compozitorii noștri și la interpreții noștri, la activitatea unora din cele mai însemnate instituții muzicale românești, deși prefața făgăduește toate acestea categoric. Tot în prefață, este publicat un chestionar fix, care fusese trimis de inițiatori, tuturor personalităților muzicale de seamă spre a fi completat și publicat, constituind un sistem simplu dar, oricât, în lipsă de o mai profundă și mai puțin schematică pătrundere a subiectului, admisibil.

Deși în prefață se mulțumește „proeminentelor personalități ale muzicii noastre care au răspuns cu însuflețire la apelurile făcute", răspunsurile lipsesc cu desăvârșire în decursul textului.

Lipsurile constatate nu împiedică ocuparea multor pagini cu balast fără de importanță, ca de exemplu citarea unui lung pomelnic de critici privitoare la activitatea soc. corale „Cântarea României" sau catalogarea tuturor persoanelor cărora această societate datorează recunoștință pentru concursul dat.

Repetăm însă și mai mult unele aprecieri excesiv de severe și care tind să se răsfrângă foarte nedrept asupra atâtor eminenți profesori ai instituției, emise asupra „Academiei regale de muzică și artă dramatică". Mai cu seamă într'o lucrare de vaste proporții, vederea largă și limpezită de orice patimi este o necesitate absolută. Nu prin aruncare de discredit se poate aduce îndreptare unei instituții care, astfel cum este, reprezintă în arta muzicală românească o activitate și un aport incontestabil.

Reacțiunile D-lui Grog

(în urma unor lecturi) Motto: Marii gânditori, n'au nevoe de cuvinte.

de VOINESCU

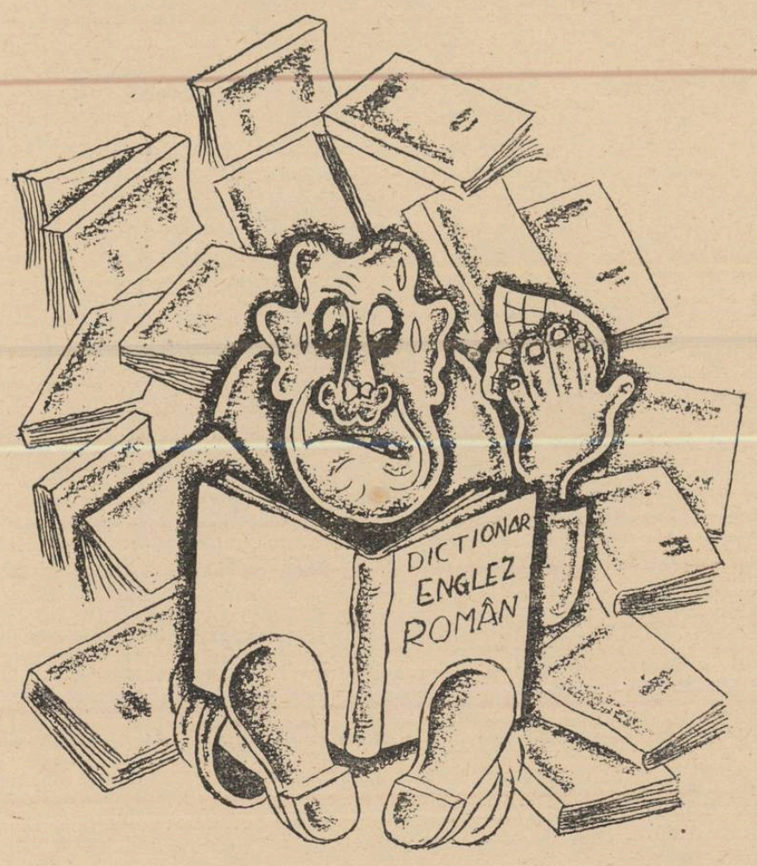

D. Grog, după ce a citit toate traducerile d-lui Jul. Giurgea.

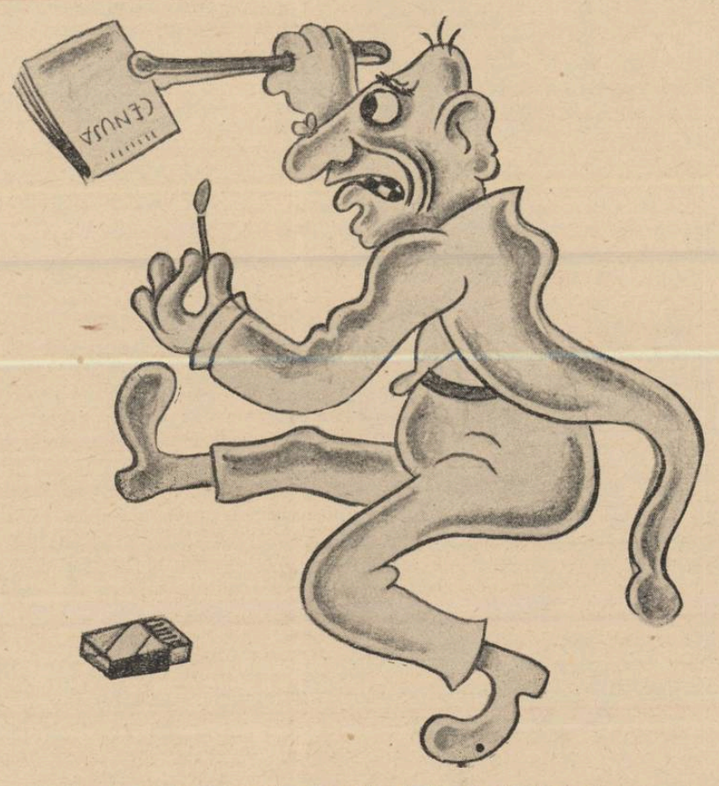

D. Grog, a citit romanul „Cenușă" de Ruxanda Levente.

Ecranul

CINEMA CARLTON
„Pericolul roșu"

Hotărît, producătorii americani au un fel cu totul special de a vedea lucrurile, de a trece peste prejudecăți, dar când este vorba de ceeace le este sfânt lor: țara, revin la o cât se poate de primitivă — curată și simplă, deci — ploșenie. Nu avem a ne aminti decât de filmul Stanley și Livingstone, — un imn al iubirii de oameni, al eroismului și sacrificiului.

„PERICOLUL ROȘU", filmul care se joacă la Cinema Carlton, este încă unul — al cătelea, oare? — foarte bine regizat de John Ford.

Este înduioșător, și pilduitor totdeodată, exemplul pe care eroii filmului — reprezentând pe Americani dela 1776 — îl dau, jertfind orice interese, în luptele cu Englejii.

Dar nu numai acesta este rostul filmului... Ca pasărea Phoenix, — din cenușa satelor barbar distruse de cei care atacau satele din colonille americane, proaspăt declarate independente, — renasc alte așezăminte mai durabile și cu mai mult suflet construite. Acolo unde totul fusese pârjolet, se luptă cu o forță uriașă și voință de neînfrânt.

Așa s'au ridicat „Statele-Unite ale Americii"— aceasta este ceea ce și-a propus să realizeze John Ford.

Un film în care joacă Claudette Colbert, cât se poate de bine secondată de Henry Fonda, este o garanție destul de serioasă pentru spectator.

CINEMA CAPITOL
Balalaica

Succesul enorm pe cale l-a avut la Londra, timp de trei ani, piesa lui Erik Maschwitz: „Balalaica", a făcut pe cei dela Metro Goldwyn Mayer să transpună pe ecran povestea de iubire dintre un prinț rus și o conspiratoare.

Deși în piesă protagoniștii aveau voce frumoasă, regizorul nu a găsit pe altcineva în afară de Nelson Eddy, în rolul prințului Karagin. In schimb, însă, a avut fericita inspirație de a înlocui pe Jeanette Macdonald cu o artistă adevărată, al cărei joc este minunat și așa cum îi cerea rolul: Ilona Massey.

Deși a fost tăiat de cenzură în câteva locuri — destul de însemnate pentru buna desfășurare a acțiunii, — filmul are alt „atout": muzica datorită compozitorilor George Bosford și Bernard Grum.

Nu pentru a vedea, veșnic aceleași în toate filmele rusești, chefurile ofițerilor țariști, nici pentru a admira „chipurile" conspiratorilor, — filmul dela Cinema Capitol merită să fie văzut. Poate la ieșire veți fredona și dv. arie care a făcut vogă:

„Când noaptea se destramă
'ncetișor
La Balalaica vin să uit de dor"...

INTERIM

Moment artistic...

Proecte și oameni de inițiativă

Suntem în preajma închiderii stagiunii teatrale. Ce se vor face pe vară, actorii cari până acum au jucat cu seara, cu piesa, ori cu succesul prevăzut de economia dirijată a artei?

Vom avea desigur, câteva grădini de vară, câteva scene tutelate de literatura revuistică a puținilor consacrați și de inspirația cu tarif preferențial a câtorva accidentați ai artei și gazetăriei.

Dacă X, se pricepe la măsurătoarea liniilor cari se strecoară contra plată la gazetă, dece oare, nu s'ar pricepe și la teatru?

Atât numai că viața artistică nu se bizue numai pe insul, care până eri măsura stamba cu cotul, ori umplea tocurile rezervoare, ci se oprește în lumea ei adevărată; în lumea slujitorilor cuvântului și frumosului.

Peste o lună — dacă nu și mai curând — vom avea cel puțin o sută de artiști profesioniști, cari, în lipsă de angajamente, vor ieși să facă plaje în piața Teatrului.

Cea dintâi și cea mai elementară datorie a Sindicatului artiștilor dramatici și lirici, ar putea fi grija față de tineretul ce nu cere decât dreptul la muncă.

Ce s'ar putea face pentru acești oameni?

Puțină înțelegere a realităților, puțin suflet pentru binele obștesc.

Ce-ar fi bunăoară, dacă actorii cari au rămas fără angajamente pe vară, ar fi puși la muncă în folosul flăcăilor cari stau de veghe la hotare?

Inceputul s'a făcut încă de astă iarnă.

D. Ion Marin Sadoveanu, directorul Teatrului Național din București — bun cunoscător al realității artistice — a trimis în turneu câteva echipe, de a căror activitate au fost mulțumiți și entuziasmați oștenii — dela general până la soldat.

Iată deci un minunat prilej, pentru o campanie artistică pe zonă, în timpul verii.

Ministrul Propagandei Naționale, d. profesor Constantin Giurescu, ar fi mândru să poată răspândi în țară câteva echipe de artiști, a căror activitate s'ar face simțită pretutindeni.

O echipă teatrală ar putea fi alcătuită din 4-5 băeți și 2-3 fete. Ar încăpea toți într'un autobuz, în care ar fi destul loc și pentru costume și pentru însoțitori.

Ce vor juca acești actori? In bogăția bibliotecii primei scene românești, se găsesc doar atâtea magistrale lucrări, cari nu așteaptă decât oameni cari să le dea viață.

La spectacolele acestor echipe n'ar veni numai soldați, ar veni și s'ar minuna de frumusețea graiului nostru și sătenii noștri printre cari s'ar strecura și minoritarii.

In după amiezile călduroase de vară s'ar putea juca piese întregi, comedii ori episoade din viața acestui trudit și încercat neam românesc, iar seara — mai ales în zile nelucrătoare — la răspântia din mijlocul satului, caravanele cinematografice ale Ministerului Propagandei Naționale, ar putea proecta o serie de filme, din atâtea, făcute numai pentru educarea și cultura neamului.

Actorii ar sta de vorbă cu sătenii și cu ostașii. Le-ar putea aduce cuvântul cald de încurajare al celor ce se străduesc numai spre binele țării.

Actorul plecat din cutare sat de pe frontieră, ar ști să tălmăcească dorul flăcăului rămas cu mâinile încleștate pe armă...

Rezultatele acțiunii artistice executate pe zonă s'au văzut.

Puțină încredere în sufletul și arta actorului și ne-am putea mândri cu laurii victoriei spirituale, care și ea atârnă atât de frumos în balanța vremurilor.

Examinând situația artei în aceste momente de tristețe a civilizației, d. Raymond Recouly o pune pe treaptă egală cu războiul și dragostea.

Dacă simetria de cadru, dintre noi și Apus, mai poate constitui un indiciu asupra valorilor permanente, nu mai rămâne îndoială asupra existenții și puterii de viață a artei.

Paralele cu febra înarmărilor, națiunile beligerante, par a-și spori și utila cu maximum de avantagii, armatele din spatele fortificațiilor, armatele albe, cuceritoare de suflete și conștiințe.

Hotărât lucru, tot în mâinile și sufletul acestei vechi, cuminți și încercate aristocrații a spiritului, rămâne să citim deslegarea actelor ce se scriu cu sânge.

GHEORGHE SOARE

Literatură, artă, idei...

CERCETAND VRAFUL DE PUBLICAȚII

reviste, cărți care apar peste tot, în ciuda epocei agitate în care trăim, o vreme care este cât se poate de neprielnică stării de singularizare și calmă meditație pe care o cere literatura, nu putem semnala această supraproducție literară cu nici un fel de satisfacție. Ni se pare dimpotrivă un simptom din cele mai grave al unei stări de inconștiențe și incapacități de a adera la realitatea actuală.

Această literatură este bineînțeles de o strălucitoare mediocritate. E și normal. Un scriitor mare, este întâi de toate un om care trăește cu epoca lui, un om treaz, viu, care simte când e timpul prielnic pentru scris și când trebue să-și zăvorească muzele ca să primească în el pulsul unei vieți dinafara înoitoare și bogate în experiență pentru mai târziu. Afirmația noastră este dealtfel întărită prin tot ce se publică în momentul de față. In afară de acelea ale scriitorilor de mult consacrați, nu întâlnim aproape nicăiri vreo semnătură pusă sub o operă care să însemne ceva, care să spună ceva. (Rarele excepții le notăm cu bucurie. Dar sunt atât de rare !) Fiecare crede că are ceva de spus și în fond nimeni n'are nimic de spus. (Ne aduce aminte, lectura acestor lucrări, de obsesia lui Jules Laforgue „les enfants morts-nés"...).

E FOARTE GREU INSA

să-l convingi pe domnul Guță Popîndău că afirmația lui „amorul e un lucru foarte mare" e, cu toată buna credință a ei, fără nicio valoare literară. E foarte greu să convingi pe cineva că nu e un mare scriitor și nici măcar unul mic, că însfârșit nu e scriitor în nici un fel. Dacă omu'ui i se pare că e așa de important că i-a plecat iubita (bine înțeles era toamnă și ploaie), că după

aceea a mâncat o gogonea murată, (o, cel puțin dacă ar fi fost o gogonea murată, situația avea oarecare umor, dar nu, pe domnul scriitor au început să-l calce „trăsurile amintirilor" apoi din călimara „umplută cu stele" a scos „salba versurilor". După aceea bineînțeles au venit „păsările somnului" și i-au închis „storul genelor". Fiindcă așa trebue să se scrie pentru o iubită care a plecat „cu ultimul tren, ca să se cufunde în toamnă" bineînțeles).

MAI PENIBIL E ROLUL NOSTRU

atunci când scriitorul e de bună credință. Când scrie simplu că sufere, că e singur, când vorbește despre o iubită care e grav bolnavă și care va muri, când e el însuși bolnav, când vorbește despre mama lui bătrână, despre copilăria lui. Sunt mici triștețl dintr'astea pe care ne-am învățat să le respectăm pentru ele înșile. De ex. dacă un scriitor e bolnav într'un sanatoriu, nu se poate să nu-i respecți suferința, ești obligat, față de propria ta conștiință să fii indulgent. Lăsând la o parte cazul acesta, și considerându-i acum numai pe cei a căror unică boală e ideea fixă că au talent, dacă totuși nu caută să-și împodobească opera ca să trișeze, e cu adevărat foarte greu să-i iei peste picior. Fiindcă sunt niște oameni candizi și simpli, care cred într'o frumusețe a lucrurilor în lumea aceasta. Ei sunt sinceri.

Cum să-i faci să înțeleagă, fără să-i întristezi, că toate lucrurile acestea nu sunt suficiente pentru a fi un scriitor autentic ? Că sinceritatea pur și simplu e necesară și frumoasă la duhovnic, dar numai cu ea nu se poate face literatură. Că simplitatea și candoarea lor e apreciabilă din punct de vedere etic, dar numai cu astea nu se face artă.

PENTRUCA VORBIM DE SCRIITORI BOLNAVI

vrem să ne ocupăm puțin de o revistă care ne-a fost trimisă la redacție zilele acestea. Se chiamă „Mărțișor" No. 4 anul I din 15 Apr. 1940. E revista Sanatoriului Maritim „Regina Maria" din Bugaz. O revistă de literatură din vânzarea căreia se intenționează a se strânge fonduri pentru biblioteca sanatoriului. Nu ne vom ocupa de conținutul acestei reviste, dintr'un respect pe care îl avem pentru împrejurările speciale în care apare. Dacă respectăm însă boala, nu putem trece cu vederea reaua credință, o rea credință cât se poate de penibilă, de care dealtfel dă dovadă unul singur dintre redactorii ei și anume domnul Gabriel Oriță.

DOMNUL GABRIEL ORIȚA DECI

ne face cinstea de a se ocupa de revista noastră. Cum însă, fiind oarecum diletant, presupunem, în acest colț al „polemicei" intitulat „Ce se mai spune prin reviste", domnia sa pare a nu avea încredere prea mare în propriul d-sale cuvânt, îl citează pe maestrul G. Călinescu dela Iași care, la rândul d-sale susține că „Universul literar e scris de tineri care nu și-au arătat încă puterile" iar „colaboratorii înșiși ai revistei au nevoe de consilii". Despre d. G. Călinescu ar mai fi multe de spus, dar deocamdată ne ocupăm de d. Gabriel Oriță, fiul spiritual al distinsului critic și romancier dela Iași. Fiindcă, citându-l pe d. G. Gălinescu, e de presupus că d. G. Oriță n'a vrut să ne arate numai o mostră de stil, ci își însușește în totul părerile celui dintâi. Ori, în concluzie, un scriitor ca Mircea Eliade, N. Herescu, N. Davidescu, V. Voiculescu, C. Noica, I. Pillat, Radu Gyr, Nicolae Roșu, și alții, toți colaboratori ai revistei noastre, „au nevoe de consilii" și încă de consiliile domnilor G. Călinescu dela Iași și Gabriel Oriță dela Bugaz. Presupunem că e întrebuințată expresia de „consiliu"

în sens de „sfat", ni l-am putea imagina pe d. G. Călinescu și simțind nevoia unui „consiliu profesoral" care să-i dea afară din literatură pe toți cei ce au îndrăzneala de a avea talent și de a scrie o carte bună (după ce a apărut „Cartea Nunții" a d-lui G. Călinescu). Iar pe d. G. Oriță aplaudând frenetic. (Tel maître tel valet).

E păcat domnule G. Oriță. Mai ales după ce am aflat dintr'o poezie a d-tale că ai un frate preot. Du-te mai des pe la biserică, poate tămâia noastră creștinească să-ți mai scoată din suflet mirosul pastramei literare din ghettourile Iașului.

TOTUȘI, VORBIND PRIN GRAIUL ALTUIA,

domnul G. Oriță știa ce știa. Fiindcă iată ce spune atunci când spune singur... Dar nu-l citâm, îl rezumăm, fiindcă ne ocupă prea multe loc: In revista noastră apare de câtva timp, o cronică semnată de Belzebuth, și întitulată „In genul lui". In această cronică, după cum s'a anunțat în întâia bucată sunt parodiați diverși scriitori români. Pentruca să nu se supere nimeni, nu s'a pus însă numele acestor scriitori, lăsându-i-se publicului latitudinea de a-i descoperi. Intr'unul din numere a fost parodiat — cu voia lui, îl demascăm — Ștefan Baciu. Cum parodia presupune nu numai o imitație servilă, ci o oarecare ironie, s'a adăogat printre altele mențiunea că una din poezii a fost scrisă „la mine în garsonieră". Nu credeam că poate fi printre cititori cineva atât de sărac cu duhul ca să nu înțeleagă ce înseamnă o parodie.

Ori, acest cititor s'a găsit totuși. Parodia lui Belzebuth este luată drept o operă originală a lui Belzebuth, care el însuși, în cazul acesta, are veleități de poet — și care a adăogat că a scris poezia „la mine în garsonieră" ca să se laude. Bineînțeles această garsonieră a lui Belzebuth, îi produce lui G. Oriță o întreagă furtună de revoltă împotriva acestor poeți care spun prin re-

vistele literare că sunt posesorii unei garsoniere. „E și poet", spune d-sa, „publică la o revistă mare și pe deasupra-i și de picior mare: are garsonieră!" Mai departe „Bănuiți și dv. intenția artistică a autorului poet! Fiindcă, deh, azi iubitele nu mai sunt așa de naive ca să se lase robite de fardul lunar, care ascunde sărăcia șlefuitorului cu surtucul lustruit în coate". După acestea, urmează bineînțeles o apologie a poetului dela mansarde..

Insfârșit, ca să nu mai lungim vorba, să fie liniștit d. G Oriță fiindcă nici Belzebuth nici Ștefan Baciu nu trăesc „pe picior mare". Doar domnia-sa, comentatorul, ar trebui să-și mai supravegheze picioarele inteligenței. Fiindcă prea calcă în strâchini. Și-i păcat.

Succesul literar

(Urmare din pag. I)

decât, cum foarte bine spunea Carageale într'o discuție asemănătoare care a avut loc și în cultura noastră : artă cu talent.

Elementele anestetice, așa cum le înțelege Charles Lalo, și cum trebuiesc dealtminteri, înțelese, nu se opun esteticei; nu sunt neestetice, ci numai indiferente *față de realitatea estetică. Prin acest caracter de neutralitate al lor elementele anestetice pot participa cu ușurință fără să modifice întru nimic natura realității estetice, la împlinirea operei de artă.*

De aceia realitatea estetică, oridecâteori nu isbutește să se facă înțeleasă prin ea însăși, utilizează — firește atunci când este foarte credincioasă naturii sale — cu rezervele necesare, elementele anestetice, cari aparținând adânc vieții sociale, imprimă operii de artă acel caracter de actualitate sau de neactualitate, datorită căreia ea poate, ori nu poate circula în câmpul cultural al unei epoci.

Indiferentă la timp, realitatea estetică tălată pe dimensiunile eternității, are nevoe deci de acest vehicul anestetic pentru a-și exercita autoritatea ei culturală.

De felul în care lucrează deci în opera de artă aceste elemente anestetice depinde succesul sau insuccesul ei. O carte care sintetizează spiritul timpului, chiar dacă din punctul de vedere al idealurilor estetice s'ar prezenta mediocru, se va bucura întotdeauna de succes. Pe câtă vreme cartea unui anticipator de vremuri sau a unui întârziat, chiar dacă din punctul de vedere al idealurilor estetice ar fi superioară primei, nu va avea priză la cititor și va fi ori condamnată la un insucces total, atunci când critica se va lăsa intimidată de librărie, ori va avea numai un succes parțial de critică, atunci când aceasta nu se va lăsa intimidată.

Din pricina acestui fapt, vedem apărând din când în când în istoria culturii, figura „vre-unui așa zis, mare nedreptățit", pe care fie un critic curajos îl șterge de praf și-l pune în lumină, fie însăși cititorul timpului pe care nedreptățitul îl anticipase. Deasemeni de câte ori nu rămânem surprinși descoperind în istorie, nume și opere de care habar n'avem și cari totuși la vremea lor au exercitat influențe asupra culturii.

Cu alte cuvinte, succesul literar, nu e nici cel de librărie, nici cel de critică și nici măcar amândouă împreună. Este pur și simplu un fenomen social care nu garantează deloc valoarea cărții.

LUCA DUMITRESCU

Inactualitatea lui Maiorescu?

(Urmare din pag. I-a)

viețiI? Nu a fost ea oare în parte cel puțin sub influența unei astfel de atitudini ajungând să nu mai dea scrisului prețuirea supremă de altă dată și să prefere acțiunea vie a personalității?

Dar mai este încă o trăsătură a caracterului maiorescian pe care abia „Insemnările zilnice" au desgropat-o: clocotirea stăruitoare și lucidă a blocului individualității sale spre a-i contura armonia personalității. Maiorescu s'a plecat asupra sa cu o atențiune obiectivă aproape inumană și s'a plămădit pe sine prin aspră muncă și nespuse suferințe până ce și-a realizat potențele latente. Dar ce este oare „trăirea" generației noastre, confesiunea oglindită literar a scriitorilor noi, năzuința spre autenticitate de care se vorbește mereu? Sunt firește diferențe de grad și uneori de metodă, dar în fond obiectivul este același.

Greutatea adevăratei înțelegeri a lui Maiorescu de către generația tânără este însă foarte explicabilă. In timp ce căutarea de sine, explorarea introspectivă a devenit țelul scriitorilor contimporani, analiști din plăcerea analizei, antisintetică prin înclinare organică, Maiorescu a izbutit cea mai de seamă biruință a unei existențe umane: s'a făurit pe sine din jarul tuturor durerilor de nimeni până acum cunoscute, dominându-se și înălțându-se cu adevărat olimpic de-asupra propriului său vulcan sufletesc. Și biruința aceasta a fost atât de desăvârșită încât toată lumea și-a închipuit până la publicarea „Insemnărilor" că Maiorescu a fost un fericit dintru început, un echilibrat clasic prin temperament, expresia unui dar divin fără omenească contribuție.

Acum când „Insemnările" ni l-au desvăluit așa cum a fost într'adevăr, iar jertfele izbânzii sale spirituale gem în atâtea rânduri ale jurnalului seninătatea chipului său ne apare cu atât mai înaltă și mai cutremurătoare.

Generația noastră va trebui să se apropie cu altă înțelegere de acest mare Învățător revizuindu-și judecățile și convingerile.

AL. DIMA

DAN PETRAȘINCU

Autotr a trei romane de succes : *Sângele*, *Monstrul* și *Miracolul* si al unui volum de nuvele *Omul gol*, d. Dan Petrașincu a mai scos în vitrine o nouă carte *Jungla*, în editura „Națională-Ciornei".

Cunoscut ca un abil mânuitor al condeiului, d. Dan Petrașincu ne obligă să revenim.

Occidentalism și autohtonie

(Urmare din pag. I-a)

mul occidentalist român ; Pompiliu Eliade să-l numească „întâiul român modern". Din ideile Golescului se risipeau cu desăvârșire amintirile așezărilor de baștină, el uitase de buna rânduială a tradiției, atât îi era de mare cutezanța. Era un idealist și un exaltat, căruia nu-i lipsea simțul critic și buna intenție. Cultura autohtonă se vede treaba că îl preocupa prea puțin, de vreme ce își mărturisește nestatornicia atunci când trebuind a pune mâna pe condei avea să scrie în limba părintească, dar cere „mai vârtos să se tălmăcească din alte limbi". Ideia autohtoniei la boerul Dinicu Golescu se pierde, Europa îl înmărmurise prea mult cu minunățiile ei, voința lui răspicată de progres îl îndemna să construiască himeric imagina unei vieți artificiale.

Occidentaliștii și revoluționarii secolului XIX căutând un predecesor l-au găsit în Dinicu Golescu. Ecourile culturale ale cărții sale sunt neînsemnate față de cele politice, căci după cum spune Al. D. Xenopol, vedem la el, „cea dintâi licărire a unui partid viitor, care va tinde la îmbunătățirea soartei țăranului român". Incepând din vremea aceia, liniile de forță ale secolului XIX s'au polarizat în chip deosebit. Politica înlăturând cultura a revendicat ideia de civilizație revoluționară prin forme și așezăminte; cultura izgonită din politică și-a continuat marșul anti-occidentalist. Gheorghe Lazăr, printre aceștia, combătea „deșarta trudă a celor străini", alăturându-se lui Tudor Vladimirescu care cu țeluri autohtone organizase o astfel de revoluție. Gheorghe Asachi în Moldova, își pilduia peroratia intelectualistă folosindu-se de cultura italienească, făcea traduceri căci vedea în ele lumina unor idei superioare, dar nu pierdea din vedere să vorbească despre „cărțile ceale vechi ale Românilor". Ii va răspunde necruțător Mihai Kogălniceanu, și polemica pornită dela nevoia traducerilor va umple cu răsunetul ei toate revistele vremii. De atunci ne-au rămas o samă de tălmăciri din cei mai cunoscuți scriitori din literatura universală, dar nici una nu se poate impune spiritului critic, ceeace dovedește cu prisosință că un popor până când nu ajunge la conștiința unei culturi proprii, nu poate șlefui diamantul descoperit aiurea. Europeism și autohtonie, traduceri și cărți originale de literatură, iată dilema în care se frământa cultura din jumătatea secolului XIX.

Vine o vreme când Românii se căutau pe ei înșiși, pretutindeni, cu o nepotolită sete de afirmare, vine o vreme când fiecare scriitor se crede un profet, vorbind în termeni superlativi despre viitor și cuprinzând valorile *sub specie aeternitatis*. Se scriau epopei și balade eroice, se vorbea despre providență pe un ton mesianic. Un delir al rasei cuprinsese mințile înflăcărate. Geniul poporului era înviat din adâncurile istoriei și provocat să vorbească. Budai-Deleanu scrisese „Țiganiada" și Ion Eliade, „Mihaida". Scriitorii se măsurau cu Homer și Ariosto. Virgilius și Ovidius erau revendicați de viața câmpenească și mitologică a Românilor. Alecu Russo credea că a găsit în poezia poporană idei exprimate ca în cele mai înaintate opere ale poeților universali. *Vox populi, vox Dei!*, spunea el. Pe lângă Virgilius și Ovidius „acești doi creatori de poesie antică s'au adăogit un al treilea poet, păstoriul câmpilor și al munților noștri, care au produs cea mai frumoasă epopee păstorească din lume: Meorița. Insuși Virgil și Ovid s'ar fi mândrit cu drept cuvânt, dacă ar fi compus această minune poetică", decreta Alecu Russo. El proslăvea timpurile de vitejie, era războinică, moștenirea virgiliană, și privirile lui străluminate de daruri profetice se îndreptau spre secolul al XVI și al XVII, spre Toma Alimoș, Gruia Grozovan și Baba Novac. Se preumblă prin iarmaroc și vede hainele pitorești ale satelor, ascultă o limbă armonioasă, și descoperind o altă lume, o vede fundamental deosebită de acea „colonie cosmopolită modernă, un soiu de Algerie franco-italiano-grecească". Alecu Russo nu putea închipui o cultură minoră, nu se lăsa înfrânt de luminile Occidentului, își risipise pasiunea în cercetarea geniului poporan, era copleșit de românism.

Intr'un scris avântat, îndrăzneț, cu o cutezanță eroică și o furoare romantică, Nicolae Bălcescu vorbește de adevăr și dreptate, de libertate și autonomie ca despre niște valori absolute, pipăibile, realizabile, în tot locul și pentru toată lumea. In prefața la „Puterea armată", Nicolae Bălcescu spunea că dacă Românii își vor lua „vreodată rangul ce li se cuvine, între popoarele Europei", aceasta se va datora numai regenerării vechilor ei instituții ostășești. Cuvintele glorie, libertate, credință, luptă, jertfă, demnitate națională, apar frecvent în scrierile lui. Noi avem o providență morală de îndeplinit; secolul XIX este al luminilor și al libertății. Suntem o nație războinică și avem de înfăptuit o misie în omenire, spune el. Vorbind despre drepturile Românilor închee astfel : „De vom cădea în această luptă sfântă, să cădem însă bărbățește, astfel cum au trăit părinții noștri; și ca dânșii să strigăm: mai bine țeara noastră să se prefacă într'un întins mormânt, numai să rămâie tot țeara Românilor". Ridicarea plebeianismului la putere era pentru el o lege universală a desvoltării istorice. Astfel se complecta sinteza acestei firi răzvrătite și îndrăznețe cu un triumf glorios al pan-românismului. El vede amenințarea panslavismului, prevede pericolul pan-germanismului și le opune pan-românismul. Fiind „avangarda civilizației în contra barbariei", trăind, muncind, suferind și luptând pentru binele omenirii, Nicolae Bălcescu făcea apologia pan-românismului, căci vedea în el „ținta noastră comună de activitate. Printr'însul se completă sinteza noastră revoluționară". A ridica românismul la un rang european, a-i da perspective universale, era dorința aprigă a lui Nicolae Bălcescu.

Această operă se săvârșea prin ideia revoluționară, dar și prin explozia paroxistică a naționalității. Occidentalismul lui Nicolae Bălcescu era numai un prilej, o coincidență, „revoluția generală fu ocazia, iar nu cauza revoluției române. Cauza ei se pierde în zilele veacurilor". Iată cum vorbește un pașoptist care semnase manifeste revoluționare alături de frații Golești, de Rosetti și D. Brătianu, arătând însemnătatea României în interesul Europei și al civilizației, fulgerând blesteme împotriva Rușilor și a ciocoilor, fără sentimentul de umilință al lui Dinicu Golescu, fără maimuțăreala insurecțiilor de stradă după pilda carbonarilor.

Vâltoarea pan-românismului, confirmarea apodictică a autohtoniei va trece dela N. Bălcescu la B. P. Hajdeu și M. Kogălniceanu, atingând culmile înălțării în universalism cu Mihai Eminescu. Dar despre asta în articolul următor.

NICOLAE ROȘU

Filiațiune, încadrare, comparație

(Urmare din pag. I-a)

lirice românești, cercetătorul este obligat să recurgă la izvoare, la comparații, la încadrări, pentru a limpezi el acum intențiile care au rămas într'o nebuloasă nedefinită, pentru a pune în relief frumusețile ce se află negerminate și care ar fi strălucit dacă obstacolul formei ar fi fost depășit. Este cu atât mai normal să procedezi la asemenea cercetători pentru a lămuri tot ce **ar fi putut reprezenta** o operă literară, cu cât multe din greutățile care s'au ridicat în fața deplinei realizări se datoresc în mare parte, cel puțin în ce privește România, stadiului limbii și culturii generale, de care fiecare scriitor nu este vinovat.

Istoricul literar lasă adeseori pe un plan secundar cercetarea operei în sine, pentrucă el își propune să limpezească laturi și momente fără de care evoluția unei literaturi ar rămâne inexplicabilă, laturi și momente în care analiza „în sine" s'ar dovedi inoperantă. Ca atare, el este nevoit să definească opera nu prin ea însăși, cum s'ar putea întâmpla cu una de excepțională valoare, ci prin mijloacele atât de hulite: filiațiune, încadrare, comparare. In literatura noastră, unde cea mai mare parte din operele veacului al XIX-lea nu sunt de excepțională valoare, este mai mult ca oriunde necesar ca cercetătorul să întrebuințeze aceste metode. Dar căutarea de izvoare, încadrarea și compunerea operelor urmărite cer cercetătorului român o pregătire pe care mai niciodată nu o poate desăvârși și îi creează o situație mai grea decât a celui apusean, pentrucă el întâlnește dificultăți pe care acela nu le cunoaște.

La sfârșitul primului articol în care am urmărit această problemă, arătam că cea dintâi serie de dificultăți pe care le întâmpină istoricul literar român și de care sunt dispensați cei din Apus izvorăște din așezarea noastră geografică.

Intr'adevăr, lăsând la o parte toate celelalte cerințe care sunt comune cercetătorilor de pretutindeni, istoricului literar francez, spre pildă, îi sunt suficiente pentru orice cercetare de literatură modernă, în afară de cea maternă, limbile engleză, germană și italiană, care sunt în general cunoscute oricărui om de cultură. Istoricul literar român are nevoie, în afară de limba sa maternă, de limbile franceză, engleză, germană și italiană, fie pentru problemele de metodă ce i se pun, fie pentru literatura comparată. Dar s'a întâmplat adesea, dată fiind situația noastră geografică, că influența a venit nu direct, ci prin intermediul unei literaturi vecine, de unde necesitatea de a studia și literaturile înconjurătoare, nu numai pentru rolul lor de intermediari, dar și pentru însemnatele influențe directe pe care le-au putut răspândi la noi, fie în folclor, fie în operele culte.

Dacă cunoașterea limbilor bulgară și sârbă folosește aproape numai la limpezirea nenumăratelor probleme de literatură veche și de folclor, cunoașterea a tuturor celorlalte limbi înconjurătoare și a grecei moderne ne sunt strict necesare pentru a adânci complet scriitori culți câteodată foarte recenți. Adâncirea lui Hasdeu nu poate fi complet făcută de cel ce nu cunoaște și limba rusă ; a lui Budai-Deleanu de cel ce nu cunoaște și limba polonă; a lui Goga sau Rebreanu și a tuturor scriitorilor ardeleni, fără cunoașterea și a limbii maghiare; a tuturor scriitorilor care și-au început activitatea în prima jumătate a secolului al XIX-lea, fără cunoașterea și a celei grece. Lăsăm la o parte nevoile pentru urmărirea proceselor ideologice foarte importante.

Astfel, un istoric literar, ca să fie un cercetător bun pentru complexitatea oricărei probleme literare românești, pe lângă cunoașterea celor patru limbi apusene, ar urma să mai cunoască rusa, polona, maghiara, sârba, bulgara și greaca modernă. Este, fără îndoială, foarte mult, aproape imposibil de realizat. De aceea, mai totdeauna, istoricul literar român, oricare ar fi subiectul cercetărilor sale, întâlnește laturi pe care nu le poate limpezi. Acest fapt pe de o parte îl stinghерește în lucru, pentrucă simte că îi lipsește **ceva**, iar pe de alta face posibil ca foarte curând concluziile sale să fie, dacă nu infirmate, măcar parțial depășite. Imposibilitatea de a domina singur tot materialul de care eventual ar avea nevoie constitue pentru cercetător, așa dar una din cele mai însemnate dificultăți ce are de biruit.

Iată dar cum situația geografică, determinând condiții speciale în domeniul literaturii comparate, fără de care nu se poate, creează o serioasă serie de dificultăți pentru istoricul literar român. Acestea nu sunt însă singurele.

G. C. NICOLESCU

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

22

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 22
SAMBATA 25 Mai 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

ȘTEFAN DIMITRESCU — Curtea din Balcic

SCENA ITALIEI

de ION MARIN SADOVEANU

Dacă se privește istoria Teatrului și a Dramei ca un întreg unitar, care în istoria ideilor și a faptelor se resfrânge limpede și dă neașteptate valori în această disciplină, Italia nu numai că apare la fiecare epocă, dar printr'o chemare unică, leagă totul împrumutând permanent altor vremuri formulele dramei și teatrului său.

In felul acesta, Italia ni se înfățișează ca depozitara adevăratelor practici de teatru european. Se poate ca, drama propriuzisă, să-și fi găsit marele și eternele ei realizări aiurea. Temelia însă a săvârșirilor scenice, acele fapte care capătă o optică și o intensitate specială urcate pe scânduri în fața unui public și cer o naștere, o desvoltare și o curmare în timp măsurat de o intuiție precisă, alcătuind astfel întâmplarea teatrală de interes colectiv, rămâne istoricește italiană.

Acest substrat al dramei complete din totdeauna, care o face viabilă, vechiul mimus, prin Veneția moștenitoarea Bizanțului și printr'un altoi al spiritului italian la pândă din Bergam și până la Napoli, a reînchiegat teatrul adevărat în Comedia dell'Arte a veacului al XVI-a și XVII.

Tot ce se cere pentru o adevărată și mare epocă de teatru, această Comedie dell'Arte a realizat: simplitatea neutră a scenei, neobosită de complicate mașinării chemate să ajute numai epoci cu fantazia mediocră; aderența puternică a scenei cu un public care o caută, susține și o prețuește și însfârșit, lucrul unic, prospețimea și spontaneitatea permanentă a săvârșirii actoricești, născută mereu din identificarea perfectă a gestului cu cuvântul.

Sbuciumele teoretice, cari de la începutul veacului al XIX-lea cu Heinrich von Kleist și până în veacul nostru subt mâna englezului florentinizat, Gordon Craig, caută o soluție fie chiar artificializată în supramarionetă, pentru perfecțiune și repetirea în perfecțiune, a unei realizări actoricești, au fost în formă liberă realizate și închegate de Comedia dell'Arte, sigur, cu singura soluție posibilă: libertatea completă de invenție, creind astfel un teatru perfect și spontan, dând fiecărui actor pe el însuș ca autor multiplicat al propriului său rol.

Perfecțiunea aceasta mimică a fost atât de puternică și atât a impresionat, încât din ea, în peregrinări cari n'au cunoscut nici hotare naționale, nici depărtări, au răsărit fie în Spania lui Torres Naharro, fie în Anglia preshakespeariană, fie într'o Franță vecină în timp cu Molière, influențele hotărîtoare pentru teatrul european.

Pe linia creațiunilor autohtone și în special venețiane, genul negat sau ajutat a rodit iarăși din belșug dând două nume mari ale teatrului din totdeauna: Goldoni și Gozzi.

Dacă aceasta este în primul rând marea contribuție a Italiei, pentru teatrul nostru al tuturor, nu trebuie să uităm drama însăși, care în forma modelelor mari, un Alfieri de pildă a influențat începuturi și aiurea, dar mai ales românești.

Un teatru național român abia închegat actorește, ca o revendicare imperioasă în epoca de renaștere națională, cere lui Alfieri ca fiind parcă mai aproape pentru o anumită inițiere, transcrierea operelor sale pe scena noastră.

Și de atunci permanent, trupe sau numai actori, s'au adresat dramei scrise italiene, a tuturor formulelor literare, pentru programele lor. Astăzi, literatura dramatică italiană prezintă, cred, cea mai interesantă priveliște dintre toate.

Toate genurile sunt prezente. De la marea lirică dramatică a lui d'Annunzio până la subțirea problematică pirandelliană, nimic nu lipsește. Și întocmai ca altă dată, pe formule nouă și îndrăznețe, tot Italiei îi revine sarcina să deprindă scenele de pretutindeni, mult prea îngreunate de transcrierea unui anumit materialism, să aereze și să poetizeze în subțiri realizări de inimă sau gând, munca și năzuințele lor.

Pictorul Ștefan Dimitrescu

de FRANCISC ȘIRATO

Intr'o caldă zi de primăvară, — s'au împlinit de-atunci șapte ani, — trecea încet, pe străzile Iașului, cortegiul celor ce însoțeau la locul de veșnic astâmpăr pe acela, ce în viață nu și-l putea găsi. Iașul intelectual însotea pe unul dintr'ai lui, ce a luptat cu încredere în destinul cultural a orașului ce încă nu era cu totul părăsit de fiii lui cei mai aleși cari îl părăseau în clipele lui de dureroasă amurgire. Ștefan Dimitrescu credea în Iașii adolescenței sale care, pentru el era încă Iașul „Convorbirilor Literare" și al „Vieții Românești", credea în vitalitatea culturii moldovene și mai credea într'o posibilă renaștere locală.

Pe ori câte tărâmuri l-a purtat neastâmpărul vârstei, ce nu cunoștea decât încântările înmăguririlor idealiste, fie prin Paris-ul tuturor îndrăsnelilor și a tuturor izbânzilor posibile, fie prin Italia, edenul artei, Ștefan Dimitrescu, poate, la Iași adolescenței lui se refugia în făuririle tainice ale imaginației lui.

Dacă Bucureștii au fost locul primelor și statornicelor lui succese, maturitatea talentului său tot Iașului a fost închinată, prin faptul numirii sale ca profesor și în urmă ca rector la Academia de Arte Frumoase. De pe urma activității sale pedagogice au apărut în arena plasticei românești o samă de talente bine pregătite. Nu era Ștefan Dimitrescu dintre dascălii, cari n'au ce împărți cu învățăceii lor, cu atât mai puțin făcea parte din tagma respingătoare a acelora ce nu vor să-și popularizeze secretele profesionale. Omenia lui se manifesta sub toate formele, mai cu seamă era activă în domeniul plastic, de-aceea profesoratul era un câmp numai bine potrivit nevoii sale de împărtășire.

Omenia va fi calitatea caracteristică a personalității sale. In plastica lui, dragostea de făpturile pământului, intensiva comunicare cu obiectivul ce și-a ales colaborator întru făurirea operei sale, îi definește calitatea talentului.

Primele manifestări artistice sunt, natural, șovăitoare, sunt reminiscențe de aiurea altoite chinuitei lui existențe de violoncelist — Dimitrescu a făcut și studii muzicale la Conservator — ce își câștiga existența în localuri publice unde își găsește și primele subiecte. Subiecte ce erau pe atunci la modă pretutindeni în Europa, ca urmare a succesului repurtat de Toulouze-Lautrec.

Din acest impas artistic îl salvează războiul din 1916, ce a fost și pentru Ștefan Dimitrescu, ca pictor al Marelui Cartier al Armatei, prilej să cunoască de aproape omul din popor, să trăiască în toată cruda realitate subiectul unei capod'opere. „Morții dela Cașin" ce a fost cea mai autentică, deci emoționantă operă produsă pe acele vremuri. Odată calea găsită, Ștefan Dimitrescu produce o serie de tablouri cu subiecte din lumea umiliților vieții, din tot cuprinsul țării. Toate aceste lucrări se deosibesc printr'o sobră prezintare a figurilor în atitudini simple, naturale, egal departe de orice exagerare retorică sau moleșală și falsă grație în gen liric.

Noua situație de profesor îl face să cunoască tihna unei existențe asigurate, ce îi procură posibilități de lucru mai ușoare; tot atunci călătorește pe litoralul Dobrogei de unde vine, în anii ce urmează, cu bogate recolte. Subiectul și-l găsește ca totdeauna în mediul poporului, de preferință turc; nu-l conduce în aceasta, nici o tendință socială, ci numai aspectul caracteristic și pitoresc. In acea epocă cade și seria subiectelor din lumea burgheză cu scene de interior cum este portretul de interior, în mărime naturală „Mama și copilul" unde pictorul se arată preocupat de probleme de coloare, de materie și densitatea ei și, cu deosebire, de prețiozitatea nuanțelor. Și acest tablou are calitatea de-a fi cel mai bun, în gen, ce s'a făcut la noi.

Incă dela începutul epocii marilor lui compoziții, care incepe la 1926, cu „Cina" pictorul își construia tabloul cu grija meșterului ce râvnește eternitatea. Grija schelei constructive merge crescând până în ultima epocă când constructivul se împlinește cu o accentuată vigoare prin rotunjimea volumului.

E curios că la artistul ce-și încredința jalea și aleanul violoncelului, în arta lui proprie nu se găsește nici în compoziție, nici în colori această calitate de muzicant. Nu afirmăm că Ștefan Dimitrescu nu se preocupa de coloare, de armonia ei, seria de interioare sunt o dovadă contrarie, dar sufletul lui întreg era în altă parte. El se găsea în domeniul marilor realizări ale compoziției și în preferințele lui pentru formatul de dimensiuni mari. In pictură, el era cu totul plastic orientat, și nu cultiva decât forma expresivă și coloarea la fel. Soarta nu a îngăduit acestui aprig muncitor o viață mai lungă, totuși, calea înfăptuirilor lui a fost parcursă până la capătul posibilităților talentului. Evoluția lui artistică s'a desăvârșit rectilin și în etape, ce se încheagă armonic și cu totul rațional. Personalitatea pictorului ne apare astfel complet cristalizată. Era un suflet prins puternic de rosturile vieții reale, iar meșteșugul lui de solidă tradiție l-a ferit de aventuri.

(Urmare în pag. 7-a)

ȘTEFAN DIMITRESCU — Măidanul evreesc din Iași

Vega, steaua cea strălucitoare

de C. N. NEGOIȚA

In noaptea asta calmă, pe sub frunzișul grădinii mele, luciri misterioase aprope chiamă către contemplație și dulci reverii. Dar să ieșim dincolo, unde cerul se deschi de ca o floare și-și împatre mărinimos darurile.

Aici nu pătrunde rumoarea atâtor lupte zadarnice; aici tumultul armelor care se ciocnesc poate fi uitat; aici ai putea apoi să reconstitui, ca într'o scenă pastorală, viața unei Arcadii fericite, care de mult a asfințit.

Revăd o sărbătoare de Mai, sub ghirlande de trandafiri, în bătaia petalelor aruncate din coșulețele purtate pe umeri de tinerele femei ale Renașterii. In cântecele cu ecouri pe jumătate păgâne, pe jumătate creștine, festivitatea se desfășoară senină, întreruptă doar de chiotele vesele, care însoțesc primele lumini ce se aprind tremurătoare pe cleștarul amurgului.

Dar cortegiul s'a îndepărtat. O făclie mai pâlpâie în marginea târgului care înghite și chiamă la odihnă, după o zi întreagă de Duminică, ceata sgomotoasă a tinerești. Au rămas în urmă și se presimt încă, numai miresmele risipite în calea cortegiului de Mai. Stăruința lor este ca și amintirea, întregind chipuri a căror umbră s'a șters și ea odată cu pieirea lucrurilor dragi.

Dece însă, împresurați de icoanele unui trecut pe care l-am iubit totdeauna, tristețea noastră nu este alungată? Iată, am voit să ne coborîm mai departe, în Evul Mediu, pe care niciodată nu l-am văzut întunecat, ca atâția din jurul nostru, și i-am oferit adorația noastră nemărginită. Dar pacea nu se poate afla nici aici, unde ți-ai închipuit că te refugiezi, cum nu poate fi găsită nici în decorul unei primă[illegible]

Este un adevăr care merită să fie repetat. Că liniștea din sufletele noastre numai, împrumută și celor din afară acelaș calm, aceeași necuprinsă pace.

A fost de prisos, deci, cufundarea într'o lume a feeriei, printre sărbătorestile cortegii ale Renașterii. Unde nu pătrund sunetele stridente ale luptelor îndepărtate, presimțirea lor apare însă și mai dureroasă...

Și în ceasul acesta, pe care l-am fi dorit liniștit, de undeva se apropie acorduri care cântă, în suspine tot atât de triste, o stare de suflet asemănătoare. La ce ar mai sluji oare acum poezia senină, olimpică, unde nu încape durerea universală? Odinioară am fost pregătiți pentru aceasta. Atunci delectarea era justificată. Bucuria se revărsa din paharul plin până la sațietate. Exultarea obștească nu cunoștea margini, iar corurile înălțau psalmii de mulțumire, în albe și fericite triluri. Și tot pe atunci, căutam numai imagini ce se înfrățeau în variate culori, în sugestii care trebuiau până la urmă să redea aceeași beatitudine.

Ne gândim la minunatul poem al lui Giovanni Pascoli, intitulat I due fanciulli („Cei doi copii"). Poezia reprezintă sfada, hârjoneala și apoi păruiala în toată legea a doi frați. Despărțiți până la urmă de mama lor, beligeranții, îmbufnați încă, neuitându-se unul la altul, sunt conduși către casă. Și cu ochii umflați de plâns, cu urmele sgârieturilor pe față, ei adorm însfârșit în pătucul lor.

Noaptea coboară umbrele și tainica-i tăcere. Iar bezna îmbracă în fioruri sufletele omenești. Târziu, când măicuța lor se va apropia cu o lampă, să-și priveghieze odraslele, dușmanii de adineaori vor fi înfrățiți pe deplin. Ei dorm acum, liniștiți, strânși unul lângă altul, în fața groazei întunericului.

„Acum, — spunea un biograf al lui Pascoli, — la un alt somn se gândește poetul: somnul cel mare, — observați cât de superioară este această asociație muzicală, nedeterminată, adâncă și ilogică apropiere, superioară oricărei forme logice — iar până și în acel somn se mai află o lumină. Moartea ține în mână o candelă aprinsă. Și poemul, trist și mare, se închide, după o viziune a spațiilor misterioase și uriașe, cu adânci tăceri, după acel amețitor întuneric al abisurilor; se închide cu sentimentul milei și al smereniei religioase, în nădejdea unei lumini a viitorului".

Iată acest tablou, care nu se mai poate uita, după ce i-ai făcut cunoștința:

Uomini, pace! Nella prona terra
Troppo è il mistero; e solo chi procaccia
d'aner fratelli in suo timor non erra.

(Urmare în pag. 8-a)

Drama iubirii

de TOMA VLĂDESCU

Niciodată poate mai mult decât în atmosferă de sărbătroi pascale — zile de febre calme și de mistere — sau chiar în ceasuri tulburate ca acestea prin care trecem acum, nu simțim iubirea, toate formele ei, ridicându-se cu un flux peste viețile noastre, dând primăverii par'că un nesfârșit orizont și un fermecător dramatism. Când rostim numele ei aproape la fiecare clipă din viață, câți dintre noi ne-am gândi că exprimăm atunci toate sensurile noastre, că atingem astfel esențialul unor teme de profundă lipsă, de durere, dar nu mai puțin de mântuire și deslegare!

Nu a fost Isus, iubirea intactă, pură, iubirea universală și sângerată care s'a plimbat printre noi? Și aceste discordii care fac viața noastră obicinuită, dar pe care astăzi le putem privi la un crud paroxism, nu semnifică ele nu știu ce gravă deficiență a întregei Ființe, Păcatul desigur — dar odată cu el drama iubirii, neputința, absența noastră din miracolul perfect al Iubirii?

Cum n'am pricepe atunci că ea ne rezumă întregi, că ne cheamă și ne respinge, că ne mângâe aproape și ne doare în acelaș minut?

Psyche aprinde lampa care trebuia să-i arate mai curând chipul eternelor fericiri promise. Lampa aceasta n'o vom întinde și noi acum prin meandrele propriului suflet, de atâtea sbateri obscure? Dar nu vom încerca mai ales să pricepem astfel, din aceste *lucida sidera* ce se aprind în nopțile noastre, — ca să ne determine totuș și să ne reflecte până dincolo de carnea și de pământul care suntem — nu vom încerca într'adevăr să lămurim înseși rosturile inițiale și irevocabile în care se rezolvă agitația noastră, tot ce compune și exprimă lucrul acesta straniu, absurd poate și gratuit, care se cheamă viață?...

Cei vechi aveau pasiunea temelor mari, — dar unde mai sunt astăzi acele tratate pe care le-a compus altădată un Cicero, Platon sau Marc Aureliu în acest concert al esențelor noastre care se cheamă Prietenie, Iubire și Moarte! Dacă se mai scriu — un Kirkegaard, Maeterlínck... — ele trec repede în indiferența zilei, cașicând corul grosolan al oamenilor, al spiritelor vulgare de azi, ar vrea să se vadă că nu mai interesează aceste discuții și li se rofază un sens „actual".

Cu toate astea aceleași întrebări ni se pun, și n'ar exista pentru demnitatea omului o mai înaltă misiune decât să rămână în marginea lor, să le solicite cu toată setea sufletelor noastre căzute... Să meargă oricât de greu, dar perseverent pe urmele vechi până la aceste isvoare fierbinți de unde se ridică toate sevele vieței!

Dacă astăzi pricepem mult mai puțin și dacă fără îndoială greșim incomparabil mai mult decât oamenii de odinioară, e fiindcă ne-am resemnat să trăim destul de efemer și grăbiți, respirând aproape numai la suprafață atât de strâmtă și de săracă a unei vieți în care singură carnea pare să-și organizeze, fără să știe cum, fericirea ei tristă și repede pieritoare! Vieața continuă să ne ofere acest dans teribil în care aspectele somptuoase — civilizații, cultură, arte, triumfurile de invenție ale spiritului — alternează totuș cu cele mai sumbre drame. In fața lor rămânem aproape streini și închiși. Atâtea războaie care sfâșie umanitatea noastră, atâtea dezastre... Omul barbar al zilelor noastre se duce repede, se duce cu statistici, cu planuri și calcule, să descopere cauze materiale. Și atunci crede că a găsit! Il vedem dând soluții chiar — și aceste soluții nu o singură dată, au pretins să goniască toate dezastrele oamenilor, să suprime războaele de pildă, și cu ele desigur durerea,.... suprimând aceste cauze materiale. Sărman om care nu s'ar resemna să cunoască falimentul operei lui, de atâtea ori consumat! Dar acestea sunt soluțiile timpului nostru....

Cașicând nu omul ar fi esențialul! Cașicând n'ar guverna legile lui, cașicând nu el ar stăpâni din adânc peste toată iresponsabila aventură a materiei!

...Și totuș pe scutul eroilor cari se înfruntă în *Iliada* lui Homer se profilează chipul de

(Urmare în pag. 8-a)

CRONICA LITERARĂ

Teodor Al. Munteanu: Meri domnești,

poezii, Colecția „Convorbiri literare"

Dan Petrașincu: Jungla, roman,

Editura „Națională-Ciornei"

Tânărul poet Teodor Al. Munteanu își publică al doilea volum de versuri, nu mult după mulțămitorul debut cu „Viori de lut" E, desigur, o cucerire orișice carte *nouă,* deoarece, prin ieșire în public, autorul are încredințarea că urcă treptele *formației.* Poetul *se formează* renunțând la ceeace a tipărit mai înainte și căutând să prezinte *altceva,* știind bine că nu-i e îngăduit să apară sub aspecte cunoscute. Iată cum circulația în public devine stimulent al calității producției.

Dar circulația e o problemă legată de editor, care, prin intervenția lui la timp, ajută procesul formării talentelor confruntându-le cu cititorii.

La Teodor Al. Munteanu, ca la puțini de vârsta sa, se vede clar cât de importantă este intervenția înțelegătoare a editorului. In 1937, d.*I. E. Torouțiu* i-a tipărit „Viori de lut", iar acum, „Meri Domnești". Dar lucrurile capătă o importanță mai largă, depășind simplul caz al lui Teodor Al. Munteanu, pentrucă d. *I. E. Torouțiu,* directorul „Convorbirilor literare" și-a făcut un program de activitate protectoare a literaturii, prin *editarea* în colecția „Convorbiri literare", înființată în acest scop.

Figura de sprijinitor al nouilor talente, a profesorului I. E. Torouțiu crește repede într'o vreme când ea este aproape unică. Momentul de azi, *întinerit* al „Convorbirilor literare" nu poate fi trecut cu vederea, prin simplul fapt, că prin el *începe* să se manifeste o altă serie de scriitori. „Meri domnești" desvălue deci o treaptă în formarea autorului. Ea este *alta* decât în „Viori de lut". E un adaos și ivirea ei ne sugerează modul cum poetul înaintează spre sine însuși. Se cucerește *treptat,* mergând spre adâncire.

E clar că Teodor Al. Munteanu a învățat să se *compare,* și să se *ascundă.* Lucru esențial, pentrucă nu te compari cu orice, și nu ascunzi orice. Trebue să alegi cu precauție comparația care te *măsoară* și simbolul care te reprezintă. Poetul și-a ales o măsură în pomul roditor, în „mărul domnesc". Se *aseamănă* cu el în puteri de viață și moarte :

Curge frunza din castan..
Moarte, ruginiu-ți ban

Intârzie-l, nu mi-l da
Ține-l încă 'n punga ta,

Nu mi-l pune 'n palmă-acum, —
Am, mai am puteri de drum!

Nici arvună nu primesc
Până când, sub măr domnesc,

Voiu simți că nu mai pot
Duce vremea, chinul tot.

(pag. 19)

Autorul nu face o comparație *directă* cu „mărul domnesc", și nici nu descrie „puterea" pomului.

Din simpla exprimare, „până când sub măr domnesc, m'oiu simți", înțelegem că el trăește *aici,* și-și măsoară viața după a pomului. Din moment ce mărul durează e semn că și viața lui durează, e *haiducească,* — și că deci mai are „puteri de drum", și respinge banul morții. Empiric vorbind, între îngălbenirea de toamnă a unui castan și a unui măr domnesc nu e probabil mare distanță de timp. Cât de neînsemnată ar fi deosebirea, ea este de *viață* însă și nu de moarte. Vom spune că mărul trăește *mai mult,* iar acest *trăește mai mult* e al poetului. Printr'un calcul logic limpede, el a câștigat un spor de viață, care devine treaptă cuceritâ a poeziei, pentrucă poezia, în fond, este aceea care „trăește mai mult". Poetul nu caută decât feluritele înfățișări ale unui „trăește mai mult". O astfel de înfățișare este și „așteptarea". Așteptarea este ca un drum spre livadă. Dela primii pași drumul poartă *ceva* din frumusețea dorită a livezii, el nu e *gol,* încât, tot un calcul ar arăta că sensul spiritual al livezii se *mărește* cu cât drumul e mai lung, fiindcă se acumulează acel *ceva* răspândit în parcursul drumului. Timpul așteptării se divide și el în numeroase porțiuni *pline* cu ceva isvorît din convingerea că ceeace așteptăm va veni. In acest înțeles conceptul „așteptării" devine pozitiv și experiența lui, prin producerea necontenită de *sporuri* generează acel „mai mult" al cunoașterii poetice.

Deaceea, Teodor Al. Munteanu, spune, plin de sens :

Și voi, nopților, văduvele mele dragi,
Obrajii vi-i spălați și 'n mătăsuri vă [gătiți!
Ne-așteaptă, ne-așteaptă în vale, un- [deva, meri înfloriți —
(pag. 7)

„Merii înfloriți" așteaptă rodul, — care poate fi rodul nopților de veghe ale poetului. Insăși moartea, teologal vorbind, este un „măr înflorit", fiindcă și ea „așteaptă" rodul vieții fiecăruia dintre noui. Dar dacă o așteaptă cineva, pentru o altă „căsătorie", văduva se cuvine să se gătească. Poetul s'a *comparat* așa dar cu merii, nu spre a-și afla *micimea* lui față de pom, ci spre a-și însuși plusul acestuia, cu gândul ca să se apere de puteri adverse, cum era, de pildă, puterea *adversă* a castanului veșted. Astfel din *ziua* unui măr de Mai, el ia tăria spre a se apăra de altă *zi* vrășmașă și spunem cu semnificații bogate :

O, lasă-ți mâna s'o privesc sub merii
Acestui început de verde Mai, —
Va fi o zi când n'am să ți-o mai [mângâi...

Firește, mâna iubitei, poate fi privită în orice zi a anului, dar *ziua* când ea nu va mai putea fi privită, chiar dacă ar înscrie-o calendarul, n'ar fi de „verde Mai", fiindcă i-ar lipsi bucuria.

Privirea mâinii creiază luna Mai, și poetul se referă la o calitate a timpului dublată prin iubire și prin frumusețea anotimpului. Cum însă primăvara nu există fără „mâna iubitei", urmează că privirea mâinii sublimează în mod misterios frumusețea naturii, așa încât, ființa ei e sporită. *Sporul* de frumusețe din contemplarea iubitei, îl dărue ște poetul deasemeni poeziei. Nici în acest calcul nu s'a înșelat. Insărșit, despre aceeaș iubită, scrie :

Și fragedă sub meri domnești :
minune (pag. 59).

Ce este minunea de cât o creștere fără „legi", sau depășind legile, a puterilor naturii ? Din moment ce „frăgezimea" iubitei este o putere care acționează asupra poetului, ea este, în ochii lui, minune, fără îndoială, fiindcă *legile* ei îi stau ascunse. Dar aceste „legi ascunse" sunt un fel de a vorbi, mai ales în versuri. După cum știe să măsoare, Teodor Al. Munteanu știe și să „ascundă". Când zicem „legi ascunse" ne referim la sensuri, și dacă ființează ceva prin legi, ființează prin sens. Așezând norme de dăinuire în făpturile poetice, autorul de fapt ascunde sensuri, și de aceea ni se pare cu mult tâlc exprimat :

Prieten scump, prieten mort,
Mereu te simt aici, la masă..

Unde ar fi mai *viu* prietenul mort, decât la masa simbolică a poetului, care face din viață un banchet, adică o hrană de sărbătoare, ce se termină cu închinări? Teodor Al. Munteanu închină *prietenului,* celui *viu* prin iubire, iar rămășița de viață, prin prietenie, o dărue ște tot poeziei.

*

Eroul d-lui Dan Petrașincu, din romanul „Jungla" s'a înverșnicit de trei nume, care, pronunțate, implică oarecum și valoarea omului : Sorin-Alexandru-Druia.

Autorul le scrie totdeauna despărțite prin liniuțele de o semnificație specială. La început, desigur, eroul a fost „Sandu". Așa i-au spus părinții. Ca să ajungă Sorin-Alexandru-Druia au trebuit eforturi personale și merite. In ce constă aceste merite ? Ni le va spune Magda, care le-a cunoscut când nici nu se aștepta : „Căutase un amant, pur și simplu, un alt bărbat, un om care să-i umple zilele de neurastenie — mai mult dusă de ideia că așa fac toate, că altfel nu se poate, și dăduse de el, de Sorin-Alexandru-Druia... Nu-l iubea cu dragostea interesată a amantei de rând, îl privea așa cum îl făcuse Dumnezeu, ca pe o finalitate. Cuvintele lui despre viață și despre artă se confundau cu credințele și cu gusturile ei. Cât timp îi trebuise, însă, până să-i înțeleagă limbajul în fond atât de simplu, dar deosebit prin aceea că nu pronunța valoarea lor de cuvânt, ci pentru înțelesul lor, pentru vagul pe care îl ascund. Ce farmec înalt, deosebit, avea Sorin pentru ea, când refuza, îndignat, vreo formulă, vreo noțiune falsă, — numele de „scriitor" de exemplu !" (p. 71-73-74).

Personagiul este deci un tot, o „finalitate". Se ocupă cu adevărurile „despre viață și despre artă", este un „scriitor", dar *altfel* de scriitor, — el „refuză indignat" să i se spună „scriitor" în mod „fals". El are un *limbaj,* pe care amanta se străduie să-l înțeleagă. De unde vine adâncimea acestui „limbaj" simplu doar în aparență ? De la demon. Sorin-Alexandru-Druia are demon. De fapt atracția extraordinară pe care o simte Magda pentru el, se datorește demonului. Altminteri nu s'ar explica legătura dintre ei, femeia fiind soție de ministru — nabab, iar tânărul „intelectual", ridicat dintr'o familie modestă, neaflându-se încă într'o situație materială „corespunzătoare" : „Deși câștiga bine cu avocatura, Sorin-Alexandru-Druia se putea considera sărac față de ea. Insă valoarea lui compensa această inferioritate. Un viitor strălucit îl aștepta pe Sorin"... (p. 83). „Valoarea" compensatoare a eroului d-lui Dan Petrașincu se înfățișează sub multe aspecte, iar aceea a *demonicului* pare a fi dominantă. Rămâne să vedem ce înțelege autorul prin *demon :* „Experiență, totul nu este decât experiență !", îi șopteau în ureche, fratele bun, demonul. Nimic nu poate îngrădi nimic ! Faci cu tine și cu sentimentele tale ce vrei ! Înțelegi ? Ce înălțime și ce putere amețitoare îți vei însuși astfel !" (pag. 178). Vom pricepe și mai ușor ideia d-lui Petrașincu despre demonul experienței, dacă o vom raporta la isvorul ei gidian, așa cum a circulat la noi, cu denumirea de *act gratuit.* Teoria pare a susține că, spre a obține un spor spiritual, trebue să realizezi un act fără alt scop decât al realizării lui. Când se adaogă o altă finalitate, decât a empiriei, nici faptul natural nu reușește și nici scopul accesoriu nu se ajunge. De exemplu iubirea dintre *Sorin* și *Magda.* Ca să fie iubire *mare,* trebue să fie întâiu iubire *mică,* să fie adică la temelie, simplă satisfacție reciprocă, între *bărbat* și *femeie,* — a apetitului sexual. Se cere să se producă, în primul rând *experiența* tristă a „cărnii", să trăiască în *junglă,* pentru ca apoi, — printr'o epuizare și anulare a biologicului, să înceapă a urca treptele spre omul „superior". Dar, demonstrează d. Dan Petrașincu, trebue satisfăcut mai întâi demonul cărnii, hrănită „jungla". Dragostea dintre Sorin și Magda, nu e *posibilă* decât cu această condiție : „Cum putea fi sigur de dragostea ei „superioară", când Magda nu trecuse prin nici o experiență „inferioară" ? Cum putea stinge așteptarea subconștientă din ea, a împlinirii trupești, de cât oferindu-i-o ? El știa, ajunsese să înțeleagă adevărul „cărnii triste" când e numai carne". (p. 180). Lucrurile sunt acum foarte clare. Rămâne ca Sorin-Alexandru-Druia să desăvârșească *experiența,* și să *întristeze* carnea Magdei. Se întâmplă însă o mică tragedie în această legătură amoroasă în care partenerii se străduiesc totuși să colaboreze cu ce au mai bun. Sorin nu isbutește să întristeze carnea Magdei, ca să-i salveze sufletul. Imprejurarea este delicată, dar contra inexorabilului nu se poate face nimic. Femeia căutase un amant, deoarece soțul bătrân n'o „mulțumea". Constată însă că nici amantul n'o „mulțumește", așa încât, în loc să i se întristeze „carnea", i se întristează sufletul, la gândul că nici acum n'o să *înceapă* să fie *femeie cu adevărat* : „...lucrul căpătă, fără voia ei, un caracter de repetiție, de casnic conștient, — și tristețea se adâncea, se îmbrăca în pielițe din ce în ce mai sensibile". (pag. 81). D. Dan Petrașincu va bucura curiozitarea lectorul dându-i preciziuni numeroase despre procesul „tenebros" în care se află soția ministrului, nenorocoasă în alegerea amantului, cu toată „valoarea" lui : ...„el greși din nou. — Nu, nu, nu, șoptea Mag. — apoi deschise, holbă ochii, îl fixă rece, înghețat — și scăpă un geamăt, de desnădejde.

— Dece, dece... nu se poate... trebue... Il văzu, strein, cu expresia nedumeririi, — nu înțelegea, opac, nu înțelegea ! — Dar, Mag, ce e... stai, mă doare ! Ea-l mușcase adânc, inconștient, de braț". (pag. 111—112).

Insfârșit, explicația finală se produce : „Am fost a ta, dar mă simt intactă, nu pot avea deloc sentimentul că mi-am înșelat bărbatul". (pag. 181).

Sorin-Alexandru-Druia se află într'o încurcătură, însă tot *demonul,* care l-a vârît în ea îl va ajuta s'o rezolve, îndemnându-l să apeleze la un al *treilea :* „Deși foarte inteligent și cult, Radu Bogdan avea o superficialitate de animal viguros, lipsit de rafinamente și niciodată Sorin nu încercase să-l atragă pe tărîmul preferințelor sale" (pag. 61).

Momentul era potrivit, fiindcă pentru Radu Bogdan tocmai se sinucisese o femeie „tânără și frumoasă, fapt care îl califica un *bărbat* complet. Sorin-Alexandru-Druia pune la cale experiența menită să „întristeze" carnea Magdei. Intr'o noapte, când, în lipsa ministrului din Capitală, el își ametește amanta cu șampanie, o culcă în pat și cheamă urgent, la telefon, pe Radu Bogdan, care sosește curios să „vadă" ce s'a întâmplat. Nu era nimic grav: „O femeie, Magda, dormea pe canapea, cu o jumătate a corpului dezvelit... Incepu să tremure, privi în jur căutând un sprijin : prostit, nu înțelegea, nu înțelegea. Deodată o luminiță îi svâcni în creer... o satisfacție animalistică se învârtoșă în el... Trufaș, răsbunat, bântuit de o altă plăcere, Radu se aplecă.." (pag. 186).

A doua zi, Magda, devenită *femeie,* se va întreba : „A cui va fi de-acum încolo ? A bărbatului, a „lui" sau... a celuilalt !"

D. Dan Petrașincu, îndreptățit să dea răspunsul în calitate de demiurg al eroilor săi, sfârșește cartea cu două rânduri de puncte... Măgulește și de data aceasta pe cititor, lăsându-i să ghicească singur decizia eroinei. Romancierul își cunoaște bine pe acest lector capabil să citească punctele.

CONSTANTIN FANTANERU

Corespondența noastră

PEISAGIU DE TOAMNĂ

Curg perle pe-avuzul în spume
Iar vântul crestează ușor
Talazul ce fuge în lume
Uitând minunatul decor...

Stăpânul puternic al zilei
Desface ghirlande de foc;
Cu trupul uscat ca al milei
Cocorii cerșesc iar alt loc...

Mesteacănii palizi și fini
Rostesa rugăciuni pe șoptite...
Și cerul aprinde lumini
Ce tremură'n candeli sfârșite...

MIRCEA DAN

POEMUL TÂNĂRULUI PELERIN

Lui Demion Chiruș

Tu, care-ai pornit zâmbind
Să bați la poarta vastelor sahare
Și-a ruginitelor nisipuri,
Tu, care-ai pornit zâmbind,
Pe drumul ne'nceput încă de nimeni,
Să cercetezi enigma veche a vieții
Visului,
Și-a necuprinsului,
Stropit cu pete enigmatice de sânge,
Tu, care-ai pornit zâmbind
Spre țărmul trandafirilor sdrobiți de prea [mult soare,
Cu fâlfâitul păsărilor călătoare
Și toate diminețile în suflet...
O... tu ai pornit,
Așa cum au pornit de mult drumeții
Insetoșați — spre violetul lac al zării,
Purtând pe albii umeri doar toga înserării,
Și'n ochi luciri de stele
Și'n inimi foc bengal
Și'n piept frânturi de-albastru din sângele [regal...
O, tu ai pornit,
Așa cum au pornit de mult drumeții
Spre-aceeași poartă albă și magică a zării
Unde-au bătut...

Unde-au intrat...
Și nu s'au mai re'ntors..

O, tu, care-ai pornit zâmbind,
Așa cum au pornit de mult drumeții
Cu-a visului desagă pe-un drum făr' de [răscruci
Și fără de fântâni,
Intinde-ți, azi, spre mine ale tale albe mâini
Și-mi stinge'n piept izvorul bizarelor năluci
Ce-mi biciuesc ființa — ca holda de secară
Ce-o răvășește vântul în fiecare sară
In goană aiurită
După fantomele albe, desprinse depe cruci...

ION CHEREJI

FINAL

Azi, din grădina amintirilor doar te mai chem
Să împărțim în vânturi dragostea fugară,
Iar din cartea anilor vom smulge un poem
Pentru cea mai tristă melodie de vioară.

Să 'nchidem iar trecutul ca 'ntr'un vechi [album;
La ce-ai mai strânge astăzi lacrimi în [năframă?
Nu ne mai chiamă primăverile de-acum,
Nici cântecul pădurilor nu ne mai chiamă.

Lasă liniștea să-și urce schit de rugăciune.
Târziu, vei pune și tu doliul depărtării,
Iar peste cel mai trist adio care-apune
Vor crește tot mai mult lianele uitării.

Atunci, cu fruntea aplecată peste pagini,
Când prin ungher vor plânge palide zorele,
Amintirile vor stânge'n sufletu-mi paragini
Și singur voi călători pe drum de stele.

ION NIJLOVEANU

DE ZIUA TA, DOMNIȚĂ

Domniță, te-ai născut cu flori și [soare,
In luna soarelui și-a florilor — [în Mai.
Pentru noi toți a fost atuncea [sărbătoare:
Veniseși doară mângâiere să ne [dai...
Pe urmă'n zbor, anii s'au dus
Și Cel de sus
Ți-a dăruit
Tot ce-ai dorit...
...Acum ușor
Cu tainic dor
Vine semeț
Un gând răzleț —
Din tot ce-i mai frumos s'a 'n- [firipat;
In ochi albastrul cerului a luat,
Din biciuirea vântului s'a fost [bronzat
Și-a poposit
Indrăgostit.
De ziua ta, noi l-am ascuns în [trandafiri:
Sunt solii primei îndrăgiri.

IOANA FLORIA

PORTRETUL

Te-au miluit ursitele din plin
cu albul mai al pieliței de crin,
cu boiul de vlăstar împărătesc..
Ți-au atârnat de gene întrebări
Pe-o mare bântuită de mirări...

Polara sihastrie, cer opac,
Le mai proptește-un desfrunzit copac,
— umil tovarăș de ținut pustiu —
Plecat singurătății fără leac
Și plin de tainele de peste veac.

Ce cauți pe-a furtunilor răscruci...
Pe cine'ntrebi încotro ai s'apuci?..
Aici e-adăpătoarea tainelor,
aici se logodesc luceferi reci
de frumusețea care-i arde'n veci.

Pe-aici se taie-al zodiilor crug,
Ard lumi pe-al veșniciei rug
Și urcă 'n noi, din hăuri fără fund,
Ne-alin și patimi de strămoși sărmani,
Prin pâsla miriadelor de ani...

Cutezi aceste taine să deslegi
Când însăți ești robit'acestor legi?...
— Inel de lanțul nesfârșirei prins —
Tu legi doar (punte mică de nimic!)
Cu veșnicia, infinitul mic...

ION DORU

AMURG

Amurg de toamnă răstignit pe cer :
Curând vor ninge stele peste lacc
Și luna cât un bulgăre de mac
Va crește peste creștete — oier.

Visul sau toamna mi s'a spart în piept?
Copaci sau gânduri mi se scutură târziu?
Flori de lumină n'am să mai aștept
Să crească pentru ochiul fumuriu.

Cucernic, lângă frunte poposesc
Și vorbele mi se închină calme,
Credințele — ca sarea — se topesc,
Mă frige caldul ochilor de palme.

Genunchii cad în lutul nesupus
Și lutului nimica nu-i mai cer.
Mi se lipește gura de apus
Și bea din sângele vărsat pe cer...

ROBERT CAHULEANU

ȘI-AICI E SOARELE...

Și aici e soarele haiduc!
Il iubesc oamenii bătinași și săraci;
Viniticii îl dușmănesc și se duc
umbrei să-i care și zări și ciraci.

Il iubesc fetele și crâșmăresele
brațul lui e vin vechiu când te strânge —
te-ai răstignit lângă el ca miresele
și l-ai dori ca secara când plânge.

Pe zările lui de ai putea a te face
te-ai rupe-in deșerturi de drum,
nisipul din vine l-ai coace
să urei vijelie pe întinsuri de scrum.

In oaze te-oi face banane
și roșcove jos, peste mări.
Ai crește în orezării și în savane.
în ceai și'n bumbac peste țări.

Te-ai rupe din piatră plesnind
și viscol de suflet te-ai duce —
potmolul să-l vânturi, traind
cu zările în inimă — cruce.

— Și-aici e soarele haiduc,
dar nu iubește decât vara, ros.
Pe miriști, sufletul îl usuc
și sâmbete-i port, ca un hotar.

NECULAI V. COBAN

PRESENTIMENTE

Pe urma unei scrisori ce nu mai vine
Trăesc în amintiri și 'n dulci fiori.
Nu scrii. Pe semne-ți este bine
Și jalea depărtării, tu n'o citești în flori.

Acum în așteptare, privesc la ploae'n geam
Prin cerul fumuriu zbor clipele pustii.
Poștașul trece iute nici azi nimic nu am...
E trist când frunza cade, e trist când tu nu [scrii...

DEM. ALMIȚCULESEI

Filip se duce pela morții săi

– Episod inedit –

de MIRCEA STREINUL

Pe nesimțite, — se lăsase toamnă.

Filip se gândea cu o melancolie fără nici un regret la câte și le propusese pentru vacanțele trecute. Ar fi trebuit să termine un studiu vast din specialitatea sa, câteva comunicări mai mărunte pentru diferite reviste și o traducere din opera unui arheolog american, pe care o promisese Institutului din București. Totodată, ar fi trebuit să înceapă de mult proiectata „Istorie a arheologiei". Filip nu realizase nimic din toate acestea. Orice preocupare de studiu și de muncă științifică dispăruse. Numai la Lalea reușea să se gândească disciplinat. Celelalte lucruri nu-i mai rețineau atenția decât incidental, oarecum haotic și pe foarte scurt timp.

Într'o dimineață, i se făcu dor de casa din Camena. „Vreau să revăd leagănul Timoteilor..." — își spuse; însă îndată își dădu seama că nu casa îl atrage, ci oamenii ei de odinioară: Trifon, Gora, Zanchira și Vasâli. Trifon, îndeosebi, îi excita imaginația. Auzise foarte vag, dela Veronia, că Mafteiu îl omorîse, dar o jenă explicabilă îl împiedicase să-i ceară lămuriri bunicului său, iar teama îl oprise s'o întrebe pe Veronia cum s'a'ntâmplat omorul. Îi era frică să sgândărească aceste lucruri vechi, dar ele îl atrăgeau fără milă, ca și cum ar fi vrut să-l arunce într'o prăpastie. Neputând să scape de-obsesia lui Trifon, care prindea chip tot mai viu în conștiința sa, Filip se hotărî să plece la Camena în speranța că va da acolo de o soluție oarecare.

„Dece l-a ucis bunicul pe Trifon?"

Întrebarea aceasta îl durea aproape fizic, aruncându-l într'o desnădejde plictisitoare ca o rană neînsemnată însă stingheritoare.

Ducându-se la stația de autobuze de lângă Teatrul Național, se interesă de orariul mașinelor spre Storojinet și află că una pleacă peste câteva minute. Găsind un loc liber, se urcă în autobuz. Cele mai confuze sentimente îl încercau: teamă, tristeță, bucurie, toate la un loc. Avea impresia că pleacă să dea socoteală de viața sa cuiva ascuns și puternic, care-l va'ntreba: „Filip Timoteu, ai venit să-mi plătești datoria lui Mafteiu?" Și el, Filip, va trebui să plătească. „Dar cum? Căci datorii ca ale lui Mafteiu se plătesc numai au viața"... Totul va fi îngrozitor și Filip se chinuia că nu știe nici măcar cum arăta la față Trifon. Varvara îi spusese că fratele ei nu semănase cu dânsa, iar Veronia nu fusese în stare să-l descrie așa, ca el să-și poată face o părere.

Ajungând la crucea drumurilor, Filip coborî din autobuz și'ncepu să meargă singur prin câmpia care-l despărțea de sat. Era într'adevăr toamnă. Copacii își schimbaseră verdele înviorător cu roșul unor zeci de nuanțe, dela purpuriul întunecat până la rozul deschis, dulce la văz ca o auroră. Mirиștile erau goale. Ici-colo se mai zăreau căpițe de fân. Ciorile roteau cu strigăte triste deasupra câmpiei, așa că întreaga frumusețe a după-amiezii de aur purta pecetea unei sfâșietoare melancolii. Câte-o albină pe jumătate amorțită căuta anevoios sucul florilor de toamnă și când găsea însfârșit vre-una și se înălța pe ea, soarele o prefăcea într'un strălucitor bold de aur. Ajungând în sat, Filip se opri în fața farmaciei, ale cărei ferestre arătau sticluțe diferite, etichetate și orânduite simetric. Erau acolo o mulțime de medicamente, pe cari, însă, țăranii preferau să nu le cumpere în caz de boală, căci: „decât o doftorie, mai bine zece rachie..." Reclamele unor tincturi de păr acopereau ușa, deasupra căreia atârna un clopoțel pentru a-l anunța de venirea unui client pe domnul farmacist. Cum bolnavii nu prea cumpărau medicamente, magistrul vindea candel, ceaiuri, apă de Colonia, pudră ieftină pentru fetișcane și cel mult bomboane contra tusei. Raseori i se cerea un medicament și clientul care intra cu o rețetă era primit cu o deosebită politeță de către farmacist. Alături, în aceeași clădire se găsea și o frizerie, al cărei patron, un ipohondru, era cel mai bun client al farmacistului. Două table spânzurau pe jumătățile de ușă, una înfățișându-l pe Harry Liedtke, actorul după care mureau pe vremea aceea toate fetele din lume, iar cealaltă chipul cu barbete al unui domn mai în vârstă, fără identitate precisă.

Filip ezită între farmacie și frizerie. În cele din urmă, se hotărî pentru a doua și intră la ucenicul lui Figaro, care i se prezintă sub aspectul unui grăsun îndesat ca un dop, de o locvacitate într'adevăr demnă de patronul bărbierilor. Frizerul îl lămuri imediat pe Filip în ce parte a satului vine cimitirul și-l rugă totodată să nu se tundă niciodată la concurența din celălalt capăt al satului, asigurându-l că numai el „tunde și rade ca la Cernăuți".

În drum spre cimitir, Filip recunoscu fosta gospodărie a lui Mafteiu, însă actualul proprietar, un țăran întors din Canada, o neglijase și casa părea părăginită.

În cimitir, Filip găsi imediat mormintele cari îl interesau,

căci numele morților se puteau citi clar pe lemnul crucilor trainice de stejari: TRIFON, GORAMAȚCO și ZANCHIRA TIMOTEIU. Izolată, crucea lui VASÂLI se ridica sfioasă dintr'un tufiș de lemnul-Domnului.

„Va să zică aici, dedesubt, aici, sub iarba asta..." — și Filip îngenunchie la mormântul lui Trifon.

Iarba era mare și de-un verde calm, înviorător. Filip își trecu peste ea mânile și-avu sensația că mângâie un obraz de om. „Asta ajungem, inevitabil, cu toții..." — dar nu se'nspăimântă; dimpotrivă, constatarea aceasta parcă-l liniștea. Dincolo de gardul cimitirului, un băietan păștea vitele și cânta; apoi, veni încă un băietan și amândoi începură să joace pietricele. „Cimitirul acesta parcă-i așteaptă", — își spuse Filip. — „Oare în ce parte vor fi mormintele lor? Și cine se va juca alături de ei, odată și-odată?"

Lumina soarelui era atât de blândă, încât Filip își întinse brațele, ca și cum ar fi vrut să-și clătească pălmile în apa ei. Cei doi băietani îl observară și se opriră din joc.

Unul din ei strigă:

— Ce-i, măi? Vrei să prinzi soarele?

— Da, vreau să prind soarele, — zâmbi Filip Timoteu.

— Vină încoace. Dece stai cu morții?

Filip se duse la cei doi băietani. Aceștia, văzându-l îndeaproape, se priviră stingheriți. Apoi, unul spuse:

— Credeam că ești dela noi.

— Bunicul meu e dela voi. Mafteiu Timoteu...

— Așaaa...

— Da. Vă jucați cu pietricele? Primiți-mă și pe mine...

— Cum să nu! Simioane, vacile dau în păpușoiu... E rândul tău să le'ntorci!

Glasul suna minunat de clar.

— E o liniște mare aici.

— De aceea ne place să venim în partea asta. Morții ne lasă'n pace. Am trecut odată și noaptea prin ținterim și nu mi-a spus nimeni nimic.

— Morții îs ca niște pomi.

Începură să-și salte pietricelele.

— Patru!

— Șase!

— Șasesprezece!

— Ai noroc la joc domnule Timoteu.

— Fumezi? Ia și dumneata, Simioane.

— Iii... Țigări faine! Ha! Amu ai pierdut...

— Soarele-i întotdeauna așa de frumos aici?

— Soarele-i întotdeauna mai frumos lângă morți. Dumitre, e rândul tău la vite!

— Paște-le — ar norocu'! Tot la bostani se trag haramurile! — se supără băietanul.

Filip se uita spre cimitir. Crucea lui Trifon se deslușea perfect dintre ramurile tufișurilor și brațele ei parcă binecuvântau pe oameni depe miriște. Tânărul Timoteu își duse mânile la ochi ca și cum ar fi văzut o minune. Totuși, nu simțea nici o teamă în sufletul său, ci mai mult o mare, nesfârșită bucurie, care-i lumina atât de puternic ochii, încât Simion îl privi cu mirare.

Întorcându-se Dumitru, farmecul se destrămă și Filip începu să joace din nou pietricele.

— Cinci...

— Șapte...

— Trei...

— Acuma pierzi, domnule Filip, — îl avertiză Simion și, într'adevăr, tânărul Timoteu făcu a doua oară tot numai trei; celelalte pietricele căzuseră ca o ploaie depe dosul palmei.

— Mi-ai pocit, Simioane! — se supără în glumă Filip.

— Așa-i norocul... — îl consolă băietanul. — Amu cu unul, amu cu altul...

— Nu mai e mult până la seară, — spune Dumitru.

— Dece ești așa de nerăbdător? Ori ai a merge la mândră'n seara asta?

— Am! Să știi că am! Fată frumoasă și cuminte... Ce, ca a ta? Cu capu'n nouri și nasu' de nu-l ajungi cu prăjina? Fata mea-i dulce ca mărul cel domnesc... Să știi tu!

— Voi sunteți oameni fericiți... — spuse cu o ușoară invidie Filip. — Ce vă pasă! Cerul și pământu's ale voastre!

— Ii! Parcă n'ai și mata o domnișoară cum îi soarele! — se pronunță făcând cu ochiul Simion.

Apoi, dintr'odată, cei doi băietani se luară la trântă, rostogolindu-se prin niște pănuse; încercară din răsputeri să se dovedească unul pe altul, însă lupta rămase nedecisă. În schimb, amândoi se simțeau bine așa, încălziți și cu inima bătând mai repede. Ambii stăteau cu fața în sus, ca și cum ar fi așteptat să cadă cerul peste dânșii. Lui Filip îi veni dor să se lupte și el astfel, însă îi fu rușine să-l provoace pe unul din băietani.

— Fata ta te iubește, Simioane? — îl întrebă Timoteu.

— Mă!

— Dar a ta, Dumitre?

— Mă!

— Mult?

— Sigur!

Filip își închise ochii.

„Iar eu îs ca un pom uscat, de care nu-i pasă nimănui. Oamenii aceștia sunt fericiți. Nici unul din ei nu și-ar schimba cu mine soarta", — și lui Timoteu îi veni să plângă; totul, dela palida liniște de toamnă și până la înfățișarea plină de forță a celor doi băietani, îl durea.

Așezându-se lângă dânșii, își lipi pălmile de pământul jilav și, totuși, călduț — și un fior îl străbătu până la suflet: țărna aceasta bătucită de copitele vitelor parcă-i comunica o misterioasă misivă din patrea oamenilor din cimitir. Un impuls împotriva căruia nu putea lupta îl determină să-și plece la pământ fruntea și să-l sărute ca pe o ființă vie. Filip crezu că băietanii vor râde, însă ei îl priveau serioși și Simion spuse:

— Așa facem și noi câteodată, când o durere puternică ne rupe sufletul.

— Sau când avem o mare bucurie, — completă Dumitru.

— Pământul e cel mai bun prieten al nostru. Pământul ne dă hrană și ne primește morții. El e casa noastră cea veșnică, — mai spuse Simon.

— Pământul e tată și mumă, frate și soră, mire și mireasă. El nu ne'nșeală niciodată.

Filip se ridică și privi ca și cum ar fi vrut să'mbrățișeze toi cuprinsul zărilor.

„Dece a fugit Mafteiu? Aici ar fi trebuit să rămână pentru totdeauna", — își spuse dânsul.

„Poate că, în cazul acesta aș fi fost fericit..."

Vitele nu mai pășteau; una se lăsase la pământ și rumega liniștit. Ciocârliile își făceau ultimele sboruri înainte ca soarele să dispară după dealuri. Umbra celor trei oameni se lungise până sub cimitir.

— Parc'am fi niște uriași, — spuse Filip.

— Cei trei uriași năzdrăvani, cari s'au dus s'o scape din ghiarele smeilor pe fata de 'mpărat...

— Da, măi Dumitre. Hei, Simioane, unde ți-i pieptenele cel fermecat, că simt pe mumă-pădurii în urma noastră? Uite c'am și intrat în basm...

Dar toate's zădarnice! Căci am ajuns la capătul pământului, de unde nu este întoarcere. Indată vor veni pajerele depe celălalt tărâm...

Simion fluieră lung; îi răspunse un ecou, apoi altul, și încă unul; cei trei oameni tresăriră.

— Poate că, într'adevăr, pajerele ți-au auzit fluieratul, — spuse Dumitru.

Un glas de foarte departe strigă:

— Simioaneee.. Adă vitele la adăpat.

Vraja se risipi. Cei doi băietani strânseră vitele, îndemnându-le către drum. Un uliu săgetă văsduhul și ciocănitul unei ghionoaie încetă. Deodată, cerul se făcu roș.

— Mergi cu noi, domnule Timoteu?

— Nu. Mai rămân, că am o leacă de treabă în cimitir, — le spuse Filip și băietanii se pierdură între răchite, în urma vitelor cari stârneau nouri de praf roșietic; clinchetul tălăngilor se stinse ca un plâns și o tăcere aproape nefirească se lăsă peste miriște.

Filip veni încă odată la mormintele scăldate în pulberea aurie a soarelui care apunea încet după măguri.

— Voi nu-mi puteți face nici un rău... Dimpotrivă... Așa că vă rog să-mi ajutați...

Tânărul Timoteu se simțea atât de bine aici încât îi venea greu să plece. Apropiindu-se de crucea lui Trifon, îi mângâie lemnul aspru și-și atinse fruntea de ea. Apoi, trecu la celelalte cruci, făcând la fel. Parc'ar fi atins tâmple omenești, căci soarele încălzise lemnul.

Când Filip ieși din cimitir, soarele tocmai se rostogolea în nourii apusului, răspândind valuri de sânge peste satul liniștit. Apoi, începu o seară dulce, care'nvălui blând în maramele ei cenușii casele resfirate sub dealuri. Ajungând la șosea Filip întâlni o căruță mânată de-un mosneag, care se oferi să-l ducă la Cernăuți. În depărtare fulgera, așa că dânsul primi. Nourii se apropiau tot mai mult și, când căruța trecu de bariera comunală, ploaia și începu. Filip își întinse mânile, primind-o ca pe o binecuvântare*).

*) Fragment din romanul „Drama casei Timoteu".

NEDUMERIRI

de MIRCEA PETALA

Plecase de acasă să-și cumpere ceva și acuma uitase ce anume. Știa numai că spusese ordonanței:

— „Vezi mă Ioane, când oi ieși în târg, să-mi aduci aminte să-mi cumpăr"... ce să-mi cumpăr? Ce i-am spus?

— „Să trăiți d-le Colonel! Ați ziseră să vă spun că să vă mai cumpărați"... ce să-mi mai cumpăr? Ei drăcia dracului! Mă ramolesc. Și e pentru a nu știu câtea oară când uit dela mână pân' la gură. Vezi, de aia e bine să ai carnețel, cum ceream eu pe vremea când comandam regiment. Scrii în el, e bine, e sigur! Mintea omului e scurtă, se risipește, alunecă repede. Ce să-mi cumpăr acum, fără carnețel?...

Se gândi la un doctor. N'ar fi rău! Vine o vreme când te poate ajuta. Ieri se întâlnise pe stradă cu un vechi camarad, îl recunoscuse, vorbeau de una de alta, dar îi uitase cu totul numele. Colegi de clasă! Dacă l-ar fi întrebat cum îl cheamă, se făcea de rușine. Săptămâna trecută spusese unui căpitan care-i ieșise în cale: — „Ce mai nou Rugescule? Tot la Călărași?" Da' el de colo: — „Mă iertați d-le Colonel! Căpitanul Cutcudache din artilerie". „Aoleu, scuză-mă dragă. Semeni leit cu el, scuză-mă"... Da'vezi că e ceva cu toate uitările astea. N'ar fi rău, n'ar fi rău! un doctor mai poate îndrepta!... Ce naiba mi-a zis ăla să cumpăr?

Ploaia se oprise și Colonelul Grama coti la dreapta pe Calea Victoriei. Avusese un moment gândul să se întoarcă acasă și să-l întrebe pe Ion: — „Ce ziceam eu, mă Ioane, că vreau să-mi cumpăr din oraș?". Pe urmă, socoti că e o bucată prea lungă de drum și speră că până la sfârșit își va aminti.

Însă gândul că începe să uite, i se înfipse în minte ca un cui. Se uita prin vitrine și căuta să-l alunge, dar el stăruia, stăruia mereu. Într'o vitrină cu jucării, un maimuțoi scotea ritmic limba. De aici n'avea nimic de cumpărat. N'avea nevastă, n'avea copii și maimuțoiul parcă râdea de el. Începu să fluere o arie cunoscută. Apoi o cântă cu cuvinte:

L'amour est un enfant d'bohème
Qui n'a jamais, jamais connu de loi...

Aha! Asta-i din Carmen, își zise și se înveseli. E din Carmen. Prima dată a auzit-o acum treizeci de ani. Exact, treizeci de ani. Era locotenent. Vezi domnule, vezi că n'am uitat? E din Carmen de Verdi... De Verdi, sau de Bizet?... Parcă de Verdi!

Si tu ne m'aime, moi je t'aime,
Si tu ne m'aime, prends garde à toi.

O știe de treizeci de ani și n'a uitat-o și acum nu-și aduce aminte de fleacuri, de ce-a vorbit acum un ceas. E din Carmen domnule, de Verdi!

Începu să se înveselească și fluera în surdină.

De pe trotuarul celălalt îl salută cineva. Răspunse cu afabilitate și spuse chiar: — „Servus dragă! Cum merg treburile? Bine? Ei, bravo-bravo!". Și-și continuă drumul „Ăsta e avocatul Crețulescu, stă pe bulevard. Bun băiat!"

— „Ați ziseră să vă spun că să vă mai luați"... Ei, nostimadă! se ține scai de mine. O să iau mâine. Mai uită și alții...

Se mai opri la o vitrină. Librărie. „Nou", „Nou". Ce de mai cărți! Scriu ăștia la romane și scriu... Uite colo: „dragoste cu termen redus" ăsta cică-i titlu de carte, „sunt soldat și călăreț", aha! asta trebue să fie pentru copii, „iubire"... asta merge, e simplu, ca pe vremuri, scurt: „iubire"... „Cămașa fericitului"... tiiii! ia uite domnule!

— „Să trăiți d-le Colonel, ați ziseră să vă spun să vă mai luați vreo două cămăși". Păi sigur domnule, cămăși domnule! Ce era așa de complicat? Se înveseli ca la întâlnirea unui vechi și iubit prieten. „Cămașa fericitului"! De bucurie îi trecu prin minte să cumpere cartea, dar se răsgândi.

Trebuia să-și mai ia vreo două cămăși. De acuma nu mai amână. Era foarte mulțumit. Vezi, asta e asociație de idei domnule! Sigur că era mai bine să nu fi uitat. Dar cum mi-ai pus cuvântul înainte, gata, m'am trezit!

Se înserase deabinelea. Nu mai ploua. Și știa el un magazin pe Lipscani, unde putea cumpăra cămăși bune și ieftine. De acolo ia totdeauna. Grăbi pasul. Fluera mereu, fluera acum cu entuziasm.

Pe la Teatrul Național ajunse din urmă pe un căpitan. Fu surprins. Ce umblă ăsta cu galoși domnule? Nu știe că nu e voe? Ce, e popă?

Colonelul Grama era la comenduire. Făcea ordine, supraveghea ținuta. Nu-i plăcea decât uniforma scrisă la carte. Cea mai mică nepotrivire îl înfuria. Când vedea pe un ofițer în neregulă, îl ducea discret pe o stradă lăturalnică, îi făcea observație, îi lua numele și a doua zi respectivul își și primea plicul: două zile, sau trei, sau patru.

Merse încă în urma căpitanului. Apoi trecu alături de el și fără să se oprească îi spuse: — „Unde faci serviciu, tinere?" Căpitanul vru să se oprească, dar colonelul nu-i dădu răgaz. — „Hai, hai! Hai că ne vede lumea. Hai că vorbim mai târziu". Și merse alături de el.

Își făcu socoteala: când ajunge la Sărindar, o ia la dreapta și pe la Cercul Militar, aranjează chestia. Să fi umblat el pe vremuri cu galoși, Doamne-Doamne, nu mai vedea strada o lună! Ăștia's țivili, domnule! Ăștia nu's ofițeri.

Căpitanul Ciornei își dădu repede seama. M'a oprit pentru galoși. M'am asigurat! Cât mi-o da, două-trei? Cu soț, sau fără?

Însă înainte să ajungă la palatul telefoanelor, îi veni ideea bună. Își aduse aminte că galoșii sunt largi. Cu vârful piciorului stâng și cu o mișcare scurtă, lepădă galoșul drept și-i făcu vânt lângă zid. Operația reușită, pacientul șchiopa discret. Pe la Café de la Paix, colonelul afectând un aer distrat și privind înăuntru, Ciornei execută mișcarea doua: cu vârful piciorului drept, la călcâiul galoșului stâng, fâșt! Îi reperă poziția: galoșul era sub marginea trotuarului. Pacientul restabilit complect, nu mai șchiopa de loc și era de o seninătate olimpiană. Se gândea numai la întoarcere, de i-ar mai găsi. Mai ales pe cel dela palatul telefoanelor. Problematic! Și a dat 400 de lei. Traduse altfel socoteala: Câte o sută de lei ziua de arest. Ieftin, face!

O luară pe Sărindar. Lângă scările Cercului Militar, colonelul Grama se încruntă:

— „Și unde zici că faci serviciu, d-le Căpitan?"

— „La Institutul Geografic, d-le Colonel".

— „Și pe acolo ofițerii umblă în galoși?"

Ciornei se prefăcu mirat.

— „Nu înțeleg, domnule Colonel!"

— „Zic, pe acolo dvs. n'ați aflat până azi că ofițerii n'au voe să umble cu galoși?"

Ciornei își permise chiar să zâmbească.

— „De ce mă întrebați pe mine d-le Colonel?"

Colonelul Grama aruncă o privire scurtă spre picioarele ofițerului. I se puse un nod în gât. Simțea că îi vine rău. Dumnezeule! l-am văzut cu ochii mei, sau încep să am și halucinații? Să nu fi avut oare? Să-l fi oprit pentru altceva? Dar e destul de corect îmbrăcat. Mantaua de ploae și chipiul, atât!

— „Domnule Căpitan!... Dragă!... Pentruce te-am oprit eu?"

— „Nu știu d-le Colonel, credeam că vreți să-mi spuneți ceva. M'ați întrebat unde fac serviciu, v'am spus. Aveți ceva de comunicat acolo?"

— „Nu... nu! Da' uite ce este! Dumneata nu porți galoși?"

— „N'am purtat în viața mea, d-le Colonel!"

— „Și nici să nu porți dragă! Da'... ce vreau eu să-ți spun... Nu știu cum mi s'a părut mie că ai galoși. Acuma lasă... du-te, iartă-mă!

Nu era jenat. Dar i se strecură groaza în suflet și simțea că îl prinde amețeala. Toate temerile lui va să zică, se adevereau. El, Colonelul Grama, se prăbușea acuma. Se întorcea la starea dela început, uita, uita totul, avea păreri, oprea lumea pe stradă, se făcea caraghios, el, Colonelul Grama...

Nu era obosit, ducea o viață liniștită, își vedea de meseria lui... cum se poate atât de repede, de ce atât de curând?

Se întoarse în Calea Victoriei. Ar fi vrut să meargă acasă, să se culce poate, ca să alunge gândurile astea. Nu știa, nu știa ce trebue să facă...

„Cămașa fericitului"! Nu, Colonele Grama, haide dragă, e o depresiune nervoasă! Nu te lăsa copleșit de ea! Trebue să-ți cumperi două cămăși. În fund, pe Lipscani, e un magazin acolo, la o parte cu absurditățile astea!

(Urmare în pag. 6-a)

Cronica plastică

EXPOZIȚIA DE PICTURA GEORGE PALLADY (SALILE ATENEULUI)

Socotim expoziția aceasta a d-lui George Pallady ca având un caracter oarecum retrospectiv; d-sa, acum, după o muncă de o viață, putând să ne ușureze posibilitatea de a admira artistul prin opera sa. Ne explicăm, astfel, marele număr de tablouri expuse (circa 150) în cele trei spațioase săli de expoziție ale Ateneului, precum și varietatea temelor tratate. Peisagii, naturi moarte sau statice, nuduri, interioare, studii de expresie, flori, elemente compoziționale, toate dau d-lui Pallady prilej bogat să ne prezinte o înfățișare de ansamblu a artei d-sale, cu atât mai mult cu cât fie tematica, fie tratarea umbrei și a luminei, sunt de o diversitate cuceritoare; o diversitate pe care totuși o putem încercui, cu oarecari toleranțe, în arta de un constant expresionism pe care am putea să-l numim, fără temere, palladyan.

Nu încercăm să insistăm asupra calităților de desenator ale artistului, asupra acelor calități care ne fac „să vedem" clare conturări — mai ales în nuduri — și lămurite detașeri de elemente din ansamblu, sau de culori care se cer evidențiate pentru obținerea efectelor dorite. Voim totuși să ne oprim asupra supleței cu care pictorul utilizează culoarea în nud, care este o preocupare de căpetenie a dsale. Poate am găsi vină în anumite „poziții" oarecum forțate ale nudurilor d-lui Pallady, dacă nu cumva și aceste poziții, așa forțate cum le aflăm, nu fac parte întreagă dintr'un „sistem de a viziona" bănuit de noi în mai toate nudurile expuse: acela de a scoate „nudul" din obișnuit și ca technică și ca orânduire și ca desen și în ceeace privește coloristica. Noi ne oprim cu atenție asupra nudului (9) oarecum alegoric, asupra celui care dă o impresie de aristocratică naivitate (21), asupra nudului (49) cu minunate răsfrângeri în oglindă a reflexelor pline de viață reușite atât ca linie, cât și în culoare și mai ales, asupra modului „Fotoliul albastru" (28), o operă de hotărîtă valoare.

In peisagiu aflăm în general, o coloristică apăsată, de loc variată ca tonalitate și ca îmbinare, păstrând totdeauna aspectul de întindere, de adâncire în orizont, tablourile îndemnându-ne euforic să vedem „dincolo" de această linie-limită.

In arta de a reda „naturile moarte", d. George Pallady se dovedește, încă, un artist dublat de un mare poet, prin lirismul cu care reușește să ordoneze elementele subiectelor, cu culoarea și — deopotrivă — cu lumina. Ne-am oprit asupra tabloului „Vioara" în care acest instrument muzical domină, încadrat, într'o așezare poetică, de un vas cu flori galbene și vinețiu, pe o față de masă simplă în patrate, lângă o pereche de ochelari și un caet de note, totul stropit cu o discretă și „muzicală" lumină filtrată printr'o draperie ușor și străveziu aruncată peste fond, ca o reverie peste realitate. Ne-am oprit asupra acestui „subiect" cu oarecare insistență, pentrucă îl socotim oarecum „de bază" în arta de a compune naturi moarte a maestrului. Ne-au furat, apoi, „florile" expuse de d. Pallady. Fie că ne-am opri la acea simplă dar sugestivă „Floarea soarelui" (85), sau la bogăția de contur și culoare din bucata „Maci" (61), sau la tinerețea luminos redată a „Crizantemelor" (20), aflăm aceeași prospețime, același aspect crud și frust al ansamblului, aceeași expresivă înmănunchere de artă a desenului cu cealaltă artă a culoarei.

Dacă nu intuim — și nu am intuit nici altădată — ceva la d. George Pallady, este redarea exagerat de expresivă (exagerat, în ceeace reprezintă grotesc arta d-sale, ca să precizăm) a chipurilor omenești. In general, cu câteva excepții, aceste chipuri sunt neverosimil prezentate, deși am încercat să desprindem „printre culori", o înfățișare intuitivă a expresiei, lucru care ar fi satisfăcut orice pretenție artistică, acordată la felul de a interpreta al artistului.

INTERIM

Simple note

Un om, o metodă și ziua cărții

de COSTIN I. MURGESCU

Se vor împlini la 24 Iunie, doisprezece ani de când cartea românească a primit ofranda celui mai cinstit gând; doisprezece ani de când au pornit din coloanele ziarului „Universul" rândurile calde ale unui om ce crede în sfințenia cărții: d. Gh. D. Mugur. Ele vesteau :

„O zi în care cartea să vină către om. O zi a altor flori, — florile spiritului și ale inimii.

Ziua gândului românesc.

Visez dar o împrăștiere a bunelor cărți prin mase organizate de tineri, prin sute de vânzători inocenți : unii mișcându-se pe uliță, în parcuri de odihnă și de gânduri, alții răsbind în cartiere tăcute de periferie. Visez o pătrundere a cărții în mii de mâini de drumeți, fiecare ducând în casa lui liniște, lumină și putere !

Câteva zile mai târziu, străzile Capitalei trăiau realitatea celei mai emoționate ofensive; ofensiva cărții, începută cu tinerească nevinovăție de copii — până atunci, cercetași numai ai florilor și-ai câmpiilor. Copiii răsfirați pe drumuri pentru a oferi călătorilor grăbiți spovedania sacră a unei cărți ! Armata cercetașilor în plină cruciadă culturală! Impresionant spectacolul acesta pe care — la numai un deceniu — bubuitul asurzitor al tunurilor, huruitul chesoanelor sau mugetul vijelios al avioanelor de bombardament, ne îndeamnă să-l plasăm într'o altă lume.

Dar — oricât de impresionant — spectacolul nu putea realiza gândul celui ce-l inițiase decât permanentizat.

Spre cinstea tuturor, ziua cărții n'a fost uitată. Sub regească oblăduire, ea s'a continuat an de an și a devenit „sărbătoarea cărții", menită să ilustreze o țară și un veac de înfăptuiri culturale.

...In fundul sufletului însă, ascunsă, se frământă o nedumerire. La cultura noastră, care n'are nici măcar un veac de înfăptuiri trainice, nu este prematură „sărbătoarea" cărții? Nu cumva trebue ea amânată până vom isbândi în „bătălia cărții", în ofensiva splendidă a răspândirii slovei?

Intr'o țară în care cartea de literatură — și vorbim de cartea *bună* de literatură — se tipărește în numai 5—6000 exemplare, o sărbătoare a cărții nu poate căpăta decât aspectul unui eveniment de familie. Masele mari, drumeții și trecătorii, rămân streini acestui cult al cărții, pentrucă ei locuesc departe de prietenia ei.

In această atmosferă de sărbătoare în cerc restrâns, ce bătrână pare ziua cărții! Ce depărtată ziua în care copiii pătrundeau pe străzi, pe uliță, prin parcuri vestind bucuria și lumina cărților !

Din clipa în care „ofensiva" s'a transformat în *sărbătoare,* rațiunea unei zile închinată scrisului a început să se piardă.

Nu manuscrisele scriitorilor cu care stai de vorbă la cafenea, nu fotografiile lor și nici discursuri, ci 100.000 cărți vândute într'o zi, de copii. O ofensivă prelungită de oastea albă a străjerilor până în cătunul cel mai oropsit, unde să ajungă svonul „Doinei" lui Eminescu sau al poveștilor lui Creangă. Și abia când țăranul obosit de câmp, va sta pe prispă și va pune pe nepot să-i mai citească odată „Povestea unei coroane de oțel" sau lucrătorul își va spăla trudit mâinile muncite, pentru a îmbrățișa coperțile calzi ale „Poeziilor" lui Goga, vom avea dreptul de a comemora „sărbătoarea cărții".

Zâmbească cei care vor, gândească-se că e prea depărtată ziua aceia; cu atât mai mult datoria noastră este de a lupta pentru realizarea ei, de a continua „ofensiva" cărții pentru a merita sărbătoarea ei.

In acest sens, sărbătoarea și expoziția cărții sunt mai curând o manifestare complimentară și de încoronare a ofensivei culturale, decât o limitare a luptei pentru împlinirea regescului destin al cărții românești.

Pentrucă numai una sau două din țările lumii au câștigat veacuri întregi dreptul de a sărbători cartea; au conștiința necesară unui cult al ei.

Toate celelalte popoare au nu un drept, ci o singură datorie: de a porni ofensiva masivă a culturii.

Călătoria pe Styx

Cu o fiică a lui Lot

Simțeam odată prin somn cum trecea
Sborul umbrelor, — neauzitul ;
Aripi băteau în pulberi de nea
Clipelor treze sfârșitul.

Ca un amurg în fântâni fără fund
Azurul sorbindu-l din clarele ape,
Al cerului câmp, rotund,
Luneca lumina subt umede pleoape.

(O, pleoapele grele din nesomnul lui,
Al Urîtului, prietenul meu !
De câte ori plânsul, singurul, nu-i
Alinătorul zeu ? !)

Atunci, iubito, cu fața crispată
Apăruși din nețărmuritele zări...
Căzută 'n păcat din pruncia nevinovată,
Purtai un blestem de pierzări.

— „Unde să mergem, unde", — m'am întrebat
Nehotărît, între cele patru vânturi,
Când luntrașul Charon, pe râul blestemat
Pierdutele suflete le-aștepta, pe gânduri.

●

— „Hai Charon, leagă-ne barca la mal
Subt umbre de-arin legănate pe unde ;
Porni-vom acum. In zare, Tantal,
Ne 'ntâmpină cu bolțile grotelor scunde.

Ține, luntraș hirsut, ține-ți plata
Pentru ciudata noastră fugă din lume !
Du-ne, prin clocotitoarele spume
Cum gândul își poartă prin spații săgeata.

●

— „Un pas faci iubito, un pas înainte
Și ceru-și înneacă luminile, aștrii...
Uita-vom, uita-vom atâtea cuvinte
Doar ochii tăi, ochii vor fi mai albaștri.

Un val ne va duce și altul pe urmă
Și Charon la cârmă, tăcut ca o stană —
Va ține 'n lopată torente ce scurmă
Viața de umbră, viața de rană.

Pe Styx, pe-ale Styxului ape, la vale,
In urmă viața, păcatul, destinul,
Vom trece cu apele. Pe-a apelor cale
Ne-or duce tristețile tale, suspinul.

Fii veselă ; Styxul ne leagănă 'ncet...
Să nu mai asculți cum azi pruncucidul,
Părinte al crimelor fără regret
Se ceartă în urmă cu vidul.

(O, vidul unei vieți fără stea
Și crimele lui, neștiute de nime' !
Tatăl incestuos cu fiica sa,
O, cinismele lui, dementele-i crime).

Fii veselă, iubito, acum a trecut
Pământul păcatelor, a umbrelor,
Până azi totul a fost lut,
Nimic al sufletelor, sumbrelor.

De acum, iubito, au rămas
Numai sufletele, descătușate ;
Se vor opri la ultimul popas,
In meandre de singurătate.

●

Infernul se-apropie. Charon, grăbește,
Despică talazul, spumatele unde.
Călătoria noastră, strania, sfârșește
In abisul acestor maluri afunde.

De aici nu mai coboară nicio treaptă,
Aici se opresc orice căderi.
Din somnul întunerecului nu ne deșteaptă
Nici umbre de-apoi, nici svonuri de ieri...

Poate înnaltele
Stele, în brume
Spre zorile cosmice
Să ne îndrume.

Mai sus, tot mai sus,
Privirile 'n ceață
Spre cea așteptată
De-apoi dimineață.

Edenice șesuri,
Câmpii însorite, —
Vor arde 'n lumină
Atâtea ispite !

Și pacea sfârșitului
Ucide-va gândul,
Duhul cenușei
Purificându-l.

Revăzuți sub steme
Cu-aceiași iubire,
Tu — mireasă albă,
Eu — romantic mire, —

Tăcuți ne-om întoarce
Prin pure ninsori,
Lumini aprinzând
Sfințitelor zori.

VLAICU BÂRNA

GHIAȚA-COLIBAȘI **Natură moartă**

TRAIAN CORNESCU **Crănguța**

Cronica ideilor

Lucian Blaga: Diferențialele divine *)

I

de MIRCEA MATEESCU

Ajuns în perspectiva unui sistem îndelung meditat, d. Lucian Blaga abordează în această nouă lucrare o temă, aș zice, mai „metafizică" decât oricare alta: geneza lumii. Este dela sine înțeles la câte riscuri se pretează o asemenea încercare. Riscuri atât de multe și, sub unghiul criticist: atât de severe — încât numai un autor care a renunțat ostentativ și cu desăvârșire la orice atitudine empiric realistă poate susține, cu seninătate, o asemenea viziune. Niciunul dintre gânditorii români — și după cât cunosc, nici chiar dintre aceia străini nu s'ar încumeta la un drum atât de necunoscut, pentrucă l-ar socoti o simplă aventură în regiunile anonime dacă nu chiar o intrare prometeică, dar condamnată anticipativ, dincolo de pragul celor neinterzise. Evoluția atitudinii radical metafizice a d-lui Blaga, purta însă, în grandioasa ei desfășurare, riscul fundamental al tentațiilor nesățioase. Gânditorul care în „Cenzura transcendentă", ori în „Cunoașterea lucifer ică" — și chiar în lucrarea de început: „Eonul dogmatic" — și-a strunit atenția încercând a elabora o teorie a cunoașterii întru totul scăpată de influența raționalismului criticist — a năzuit, de astădată, să depășească obstacolele pe care, am avut impresia, că în lucrările anterioare, le socotise de netrecut. Despre filosofia d-lui Blaga s'a scris mult, noi înșine am semnat vreo două recenzii, însă nu știu dacă s'a remarcat suficient că d-sa trage majoritatea concluziunilor, nu din prezentarea constructivă a elementelor, dar din analiza negativă a acestora. Metoda este firească la un metafizician, dușman declarat al criticismului, deși cercetarea de acest gen riscă să fie întâmpinată, la fiecare pas, de mustrarea indiscretă: nu cumva speculăm cu date neverificate și neverificabile? Intrebarea pare naivă metafizicianului convins că numai o transcendere radicală a *realului* empiric poate nădăjdui o spectaculare a realului însuși. Nu este mai puțin adevărat totuși că cetitorul „Diferențialelor divine" — care, structural, s'ar putea să fie educat în mediul unui criticism elementar, nu va putea să se sustragă întrebării: dar nu este *gratuit* a afirma toate câte se afirmă despre Marele Anonim și despre geneza lumii? Aici trebuia să ajungă însă, metafizicianul intransigent, care este d. Lucian Blaga: să afirme, pe marginea extremei dificultăți, cu privire la extremele ținuturi ale gândului și ale firii, inaderent la glasul criticist. La drept vorbind, o atare temă scapă *de plano* de sub controlul întrebărilor imediate iar autorul care o desbate desigur că a optat, în prealabil, pentru următoarea situațiune: a elabora un gând indiferent de raportul acestuia cu înțelegerea circumstanțială. Din acest punct de vedere deci, încă nu i se poate imputa d-lui Blaga decât temeritatea problemei pe care o abordează, dar nu modalitatea metafizică cu care instrumentează asupra ei, pentrucă, repetăm, față cu o atare problemă, numai o atare modalitate se putea utiliza. Este însă, dacă nu mă înșel, o altă împrejurare care ne-a dat de gândit, odată parcursă lucrarea aceasta: ni s'a părut că există o oarecare inconciliere ideativă între atitudinea d-lui Blaga din Trilogia cunoașterii și consecințele ei din „Diferențialele divine". Nu că d. Blaga se menține, statornic, deși într'un mediu mai riscat decât până acum, pe poziția metafizică, am putea să ne plângem. Cu toată prudența, și având în vedere lucrările anterioare, trebuie totuși să întrebăm: nu cumva în „Diferențialele divine" d. Blaga a purces la o performare a „cenzurii transcendente" adică, omenește gândind, a încercat să desbată un „subiect" care, prin chiar enunțarea lui, se situiază dincolo de zenitul spiritului omenesc? Nu ne-a convins d. Blaga în „Cenzura transcendentă", că Marele Anonim interzice pătrunderea neștiutelor categorii? Nu ni s'a părut chiar, atunci, că d. Blaga termină cu concluziuni agnostice, pe care totuși, am fost gata să le socotim preferabile unei cunoașteri irelevante? Atât de compatibilă era întreaga structură intimă a gândirii d-lui Blaga cu rostul nostru omenesc pe această lume, încât inconciliere de care vorbeam mai sus, — izvorîtă din tema „Diferențialelor" — va isbi din plin pe oricare cetitor al filosofiei d-sale.

Unii au putut vedea în oarecari aplicațiuni ale „Trilogiei cunoașterii" în „Trilogia culturii" — chiar un anumit accent al „resemnării", accent nu în totul străin de spiritul „Spațiului mioritic" ori al cărții apărută mai înainte: „Orizont și stil". De la această „resemnare" pur omenească, indiferent dacă termenul este într'un fel exagerat sau impropriu — și până la actul de curaj care este a susține metafizic, afirmând și mereu afirmând despre structura și lucrul Marelui Anonim și despre geneză — există desigur nu numai o evoluție dar și un salt gimnastic, cu deosebire nou.

Surprinzătoare este așadar poziția, am zice „gnostică" — deși termenul este cu desăvârșire impropriu — pe care o adoptă d. Blaga cu privire la opera Marelui Anonim (facerea lumii), poziție inconciliabilă cu agnosticismul ontologic care, în spiritul „Trilogiei cunoașterii", caracterizează ținuta omului în chip primordial, necesar și fundamental. Și, ca atare, ontologic.

Pentrucă putem admite, deși fără să aprobăm acele teorii, eșuarea în agnosticism a materialismului energetic, este deasemenea, admisibil, agnosticismul în care naufragiază, până la urmă, teoriile biologice despre geneza lumii și toate celelalte pe care d. Blaga le combate având toată dreptatea.

Insă nu este tot una agnosticismul ontologic al filozofiei d-lui Blaga cu imposibilitatea, care era de așteptat, a teoriilor materialiste de a explica facerea lumii. Rostul ontologic pe care îl prevăzuse d. Blaga destinului omenesc, lega de natura omului un sens creiator, căruia zona transcendentă îi servea de cupolă fără fund, dar necesară.

Necesitatea acelei „cenzuri", pe care am înțeles-o și am admirat-o, în trecut, în lucrările d-lui Blaga — se va vedea că reamintește grandoarea riscurilor la care așa s'a expus abordând tema cosmogonică a „Diferențialelor divine".

*) Ed. „Fundațiilor Regale", 1940.

Abrittus, cetatea cu umbre de argint

de GEORGE ACSINTEANU

In reportajul trecut, am înfăţişat o nuntă macedoneană din Caliacra, cu tot farmecul şi originalitatea ei.

Din ritualul, obiceiurile şi superstiţiile desfăşurate în zilele cât a ţinut această nuntă, am observat, cu mulţumire sufletească, asemănarea uimitoare, între modul cum Românii din toate regiunile ţării ştiu să-şi păstreze, cu sfinţenie, tradiţia, — mai cu seamă atunci când pun temelia familiei, unindu-se pentru totdeauna în faţa legii şi a lui Dumnezeu — şi obiceiurile Românilor Macedoneni din Dobrogea.

Fiecare fapt săvârşit, în timpul nunţii, reprezintă un simbol de nesecate izvoare în puterea sufletului românesc.

Pe pământul Cadrilaterului, tradiţia este vie în toată manifestarea ei, din cele mai îndepărtate timpuri şi până azi. Cântecele, oraţiile, jocurile, ca şi toate fazele prin care trece o nuntă, de la logodnă şi până la sfânşit, au acelaş fond sufletesc, aici în mijlocul Românilor Macedoneni, ca şi în toate ţinuturile noastre. Sunt îmbrăcate aceste cântece cu haina marei simţiri artistice croită de acelaş poet popular român, fie că s'a născut în Munţii Apuseni, Carpaţi sau Pindului, fie că a

O familie de macedoneni la lucru în gospodărie.

văzut lumina vieţii pe ţărmul Pontului Euxin, alături de majestoasa umbră a poetului latin Ovidiu.

Sâmburele de lumină al tradiţiilor din străbuni nu se arată numai la nuntă, ci în toate manifestările de simţire, de viaţă, iubire şi moarte ale Românilor de pretutindeni: o dovadă în plus a unităţii noastre sufleteşti şi naţionale, legătură nesdruncinată peste veacuri.

La Românii Macedoneni din Dobrogea Nouă, toate treptele prin care trece omul dela primele lui ceasuri de existenţă şi până când aripile morţii îl răpesc în neant, sunt ornate cu un complex de superstiţii şi obiceiuri cari ating, câteodată, prin ciudăţenia lor, nivelul fantasticului. Când mi s'a istorisit credinţele populare macedonene, împărtăşite cu prilejul naşterii sau morţii, am avut impresia că ascult o poveste fantastică de Amédée Guillaume Hoffmann sau o înşiruire de fapte extraordinare descrise de americanul Edgar Poe.

TRADIŢIE, IZVOR DE VIAŢA...

Era o după amiază, cum rar am văzut în „ţara soarelui răsare". (Cât de sugestiv şi de poetic este numele pe care organizatorul ciclului de conferinţe: „Dobrogea, ţara soarelui răsare" l-a dat ţinutului românesc din dreapta Dunării şi cât de mulţumiţi ne simţim că, odată cu modestele reportaje, pe care am început să le publicăm, grupul unor străluciţi oameni de ştiinţă şi profesori universitari, dintre cari am ascultat până acum pe d-nii Scarlat Lambrino şi I. Simionescu, a pornit această robustă acţiune de cunoaştere a Dobrogei!).

Mă retrăsesem, dela nunta care devenise obositoare şi fără sfârşit, împreună cu un tânăr cărturar, originar din satul Voineşti, unde părinţii lui îşi găsiseră mult doritul cuib străbun, să mai vizităm odată ruinele cetăţii Abrittus, înainte de a pleca din Caliacra.

In drumul nostru, chiar în apropiere de zidurile cetăţii desgropată de mult regretatul Vasile Pârvan, am întâlnit patru macedonene. Sub proteguirea bărbatului, unele din ele înnălbeau trâmbele de pânză, altele spălau rufele. Când ne-au văzut, au vrut să se ascundă. Noi însă, ne-am prefăcut că nu le băgăm în seamă. Ne-am continuat drumul privindu-le cu coada ochiului, după ce, la un moment potrivit, tânărul de lângă mine care avea un frumos aparat, le-a şi prins într'o imagine fotografică.

— Străinii n'au voe să le vadă când se îndeletnicesc cu treburile casnice, mă lămuri tânărul macedonean. Dacă dă peste ele cineva, atunci cred că pânza nu se va mai înălbi cât e lumea şi pământul, iar rufele se vor îneca. Ei, dar toate aceste superstiţii dragă domnule, sunt floare la ureche pe lângă celelalte.

— Care? Il întrebai eu, stăpânit de un sentiment de curiozitate, din ce în ce mai accentuată.

— Obiceiurile de la naştere, botez, nuntă, moarte, ca şi acelea dela sfintele sărbători sau ca Lăzărelul, Trighianina şi multe, multe altele...

Tânărul, a cărui robusteţe am admirat-o de când l-am cunoscut, privi lung peste cetate, caşicând ar fi căutat să-şi adune gândurile de departe...

— Românul Macedonean vine pe lume în mijlocul unui noian de credinţe rămase dela strămoşi, pe care le păstrăm cu religiozitate, până la moarte, începu el povestea.

Mama, înainte de a naşte, nu trebue să treacă peste cenuşe, peste lucruri murdare sau urzeală. Dacă femeea face o astfel de greşeală, micuţul vine spânzurat.

Moaşa este chemată printr'un singur cuvânt: „aide!", pentrucă nimeni nu trebue să ştie când vede lumina vieţii fiul de Macedonean, după cum nimeni nu trebue să-i cunoască numele, până în ziua botezului; nici chiar autorităţile.

La căpătâiul lehuzei, moaşa pune îndată după naştere, tămâie, paie, boabe de meiu, pâine, sare, cuie.

Toate aceste lucruri, cari sunt aranjate, cu mult timp înainte, într'un săculeţ de mătase, de un om ce se află pe patul morţii, au puterea de a feri lehuza şi copilul de spiritele rele. A treia zi dela naştere, se întinde o masă mare, ca şi la nuntă, numită „Pugunic", la care iau parte toate rudele părinţilor. Patruzeci de zile după aceea, lehuza n'are voe să primească pe nimeni şi nici o clipă nu e lăsată singură. Seara şi dimineaţa, până la botez, se aprinde câte un bob de tămâie în casa în care se află mama şi copilul.

Dar Românul Macedonean trebuie să crească mare, să fie voinic şi să trăiască mult. Deaceea pruncului i se coase în scutice, lângă inimioară, o punguliţă, tot de mătasă, în care se află iarbă crescută prin orbita unei căpăţâni de cal mort; ingenios simbol al biruinţei vieţii asupra morţii. Pentru ca feciorul să aibă şi noroc i se atârnă de căciuliţă o mică potcoavă de argint în care se află o lăbuţă de cârtiţă. După botez însă, potcoava e înlocuită cu o cruciuliţă de aur. Creştinarea copilului se face în biserică la fel ca la toţi ortodocşii.

Când se întoarce dela biserică, naşa dă copilul mamei în pragul casei, zicând:

— Ni-l dădeşi uvreu al Satanei; ţi-l dăm creştin al lui Dumnezeu!

Tânărul macedonean istorisea obiceiurile strămoşeşti cu multă căldură şi putere de evocare. Mă răpise cu totul armonia glasului său. Părea un cântec lung pe care-l glăsuia cu ochii necontenit fixaţi, când în zarea de smaragd, când printre pietrele albe ale cetăţii.

— Dar la morţi, la stingerea din viaţă a părinţilor noştri, o, câte obiceiuri şi superstiţii nu sunt. Visurile deasemeni au o mare înrâurire asupra sufletului nostru. Ca şi bătrânii Geţi cari credeau în oracole, când cineva visează că este îmbrăcat în alb şi sboară la cer, apoi atunci trebue să se pregătească. In curând moartea îi va bate la uşe.

Obiceiurile însă pe care Românii noştri le ţin dumnezeeşte, sunt colindele de Crăciun şi Anul Nou. Cu două zile înainte de Naşterea Domnului, copiii cântă pe la ferestrele creştinilor:

Colinda, melinda...!
Dă-n'i, maie, culaclu
Că s'află Hristolu
Tu pâhnia boilor
Di frica uvreilor
Colinda, melinda...!

De Anul Nou tinerii se fac „Liguciarii". Adică se costumează, se maschează ca Dacii şi Romanii sau ca barbarii năvălitori şi umblă din casă în casă sunând din clopote mari şi cântând. Dacă se întâlnesc două cete de Liguciarii pe drum, apoi, vai şi amar. Se deslănţue un adevărat războj cu săbii şi suliţe de lemn. Aceste încăerări simbolizează luptele Daco-Romane...

ABRITTUS, CETATEA CU UMBRE DE ARGINT

Nu ştiu dece, dar nu mai puteam să urmăresc cu atenţie, povestirile tânărului de lângă mine. Nu mai aveam astâmpăr. O putere ciudată pusese stăpânire pe toată simţirea şi gândul meu. Lucrurile mi se păreau altfel de cum erau în realitate. Pe tânărul macedonean, care, poate, nu bănuia ce se petrecea în gândul meu, îl vedeam, dincolo de realitate, sau mai exact, într'un vis cu ochii deschişi, îmbrăcat în haine albe, strălucitoare, ţesute din lână şi borangic. Capul frumos încoronat de plete aruncate în inele de soare pe umeri. Bonetă albă de mătasă. Barba rotunjită se îmbina de minune cu mustăţile groase ca spicul ales de grâu copt. Şedea mândru într'un jilţ de aur aici; da, da, aici în cetatea de marmoră pe care el o plăsmuise: întâi în gând, apoi în linii trase pe nisip şi în cele din urmă în eternă marmoră şi piatră din pământul Daciei Pontice.

In jurul lui erau generali, preoţi adunaţi la sfat. Marele stăpân din jilţul de aur părea un zeu. Era însă, un Rege Viteaz şi înţelept, Regele Dac Cotiso. Avea să fie mare sărbătoare în tot Imperiul Romei şi în întreg Regatul Geto-Dacilor. Impăratul Octavian August ceruse în căsătorie pe fiica lui Cotiso, iar Iulia, frumoasa fată a lui August avea să devină Regina Daciei.

Regele aştepta, în cetate, trimişii lui August să ia de lângă Pontul Euxin pe viitoarea Impărătească a Romei...

Dar iată că cerul se întunecă. Regele cade într'un somn greu. Visează că i-au crescut aripi la umeri, că e îmbrăcat în alb şi că sboară la cer.

O detunătură îl trezeşte. Din Miază-Noapte se arătau valuri de foc. N'a avut timp să povestească visul întreg, că o săgeată, parcă venită din arcul Zeiţei Diana, îi străpunge pieptul....

...Alt Rege Dac se suie pe tron: Dicomenes, duşmanul lui Octavian August. Porneşte aprige lupte cu Romanii. El este vestitorul cel adevărat al lui Decebal...

...Abrittus, cetate, tu închizi în zidurile tale, atâtea taine ce ar putea să dea în vileag istoria unui neam de Eroi şi Sfinţi!

...Abrittus, pe zidurile tale a fost omorît ca şi Regele Costiso, Impăratul Quintus Traianus Decius de Trebonianus Gallus!

Abrittus, sub lespedele tale de marmoră şi piatră se ascund atâtea vrăjitorite chei, ce pot descuia lacătele misterului pentru a eşi mai mult, în lumină, povestea adevărată a celor cari au pus aici, temelia Neamului Românesc...

...Abrittus, Abrittus, cine îţi va stinge blestemul tăcerii?

Cine?

. . . .

Din amurg, soarele ne-a luat de braţ şi ne-a dus în satul unde nunta încă nu se sfârşise...

IN NUMARUL VIITOR:

Un interesant document din bătrânul Tomis.

FINAL

de IULIAN VESPER

Zidurile cetăţii fumegau; un vânt fierbinte se risipi peste acoperişuri întinzând flăcările şi atunci se produse panica. Străzile strâmte fură năpădite de oameni îngroziţi, neştiind încotro să apuce. Sudoarea se amesteca pe faţa lor cu funinginea, cămăşile frigeau; zadarnic căutau o picătură de apă. Se aruncau orbiţi înainte aruncând săbiile şi lepădând casca înfierbântată; se îngrămădeau la porţile de lemn ce se deschideau spre munte, dar graba şi necunoaşterea locului îi împiedicau. Săgeţile înflăcărate împânzeau cerul şi cădeau la întâmplare; ceeace îi înfricoşa mai mult era gândul că vor muri arşi de vii, decât săgeţile de care se mai puteau apăra. Se vedeau Sarmaţi, cu bărbile roşcate alergând în cârduri fără încingători, croindu-şi drum cu pumnii prin mulţimile înebunite; se vedeau Sciţi mărunţi cu iţarii largi împiedicându-se în enormele teci goale, căci săbiile scoase pentru asaltul cel mare nu-şi mai găsiră vechiul culcuş; erau Bastarnii mlădioşi, cu staturi regale şi muşchi de gladiatori, părăsind poziţiile de luptă şi retrăgându-se spre palatul domnesc; Roxolanii şi Geţii cu cămăşile sfârtecate rezistau cei din urmă în faţa meterezelor. Femeile aduceau încă poveri cu săgeţi, arcuri şi pietre anume şlefuite pentru catapulte; rândurile luptătorilor se răreau; în curând coifurile legionarilor nălucură pe creste. Zeuxis, comandantul unui grup din Dionysopolis observă cel dintâiu primejdia şi făcu semnul să pornească la atac; nici jumătate nu se mişcară. Zeuxis şi cu puţini camarazi ieşiră singuri pe metereze; el se rostogoli în ţărână şi frumosul coif de aur făurit în Atena se înegri în noroi. Ceilalţi văzând mulţimile lucitoare ale Romanilor de pe colinele învecinate, se aruncară asupra scărilor ce se ridicau pe ziduri, hotărîţi să moară.

Atunci luă comanda Scoris cel înalt, şeful Aurţilor după moartea lui Mamutzis. El puse străji la cele trei porţi dinspre miazănoapte ca să împiedice ieşirea; fugarii erau întorşi şi îndemnaţi să lupte; pilde aveau pe cei ce rezistau pe ziduri. Măsura se dovedi a fi prea târziu luată, căci numărul celor ce aruncau arme, creştea fără încetare; ei dezarmară străjile, îi călcară în picioare şi-şi căutau scăparea în pădurile din faţă. Fiind înţesate de duşmani, ei îşi găsiră o moarte mult mai groaznică, decât într'o bătălie deschisă.

După amiază focul se întinse în preajma palatului regal. Arseră dependinţele, marile grajduri şi atelierele de tot felul. Un fum gros se încovoia dinspre cartierele sărăcimii. Zăpuşala era ucigătoare. Pe lângă gardurile de lemn cadavrele creşteau ca aduse de vânturi. Cei ce umblau, îşi căutau un loc pentru odihnă; se lăsau fericiţi pe marginea şanţurilor şi moartea le acoperea pleoapele.

Dacii se luptau în partea dinspre miazăzi, în jurul porţii celei mari, pe unde se făceau marile procesiuni în onoarea zeului suprem. Cei mai dârji încercară într'un târziu de noapte să iasă din cetate; se furişară prin subteranele străvechi, şi răsbătură pe malul râpos al pârâului Isis în spatele legiunei a V-a. Urmă un măcel scurt, unde pieri floarea nobilimii dace; Lucius Quietus cu călăreţii lui mauri risipi pe şesul din faţă ultimile rămăşiţe ce căutau o scăpare. Zadarnic veniră ajutoarele Scordiscilor, Sidonilor şi Peucinilor a doua zi; lipseau mânuitorii de catapulte, bunii ţintaşi, trăgătorii cu arcul; astfel că zidul de miază-zi fu cucerit spre seară cu toată rezistenţa lor înverşunată. Când primii legionari se iviră pe meterez, căldările cu apă fierbinte şi smoală fură asvârlite cu aruncătoare asupra năvălitorilor; se loviră de scuturile înalte, care înaintau fără oprire, apoi frânghii şi odgoane fură slobozite deasupra şanţurilor enorme. Coifuri albe creşteau pe ziduri ca un val nesfârşit; se legănau o clipă peste şanţul întunecat şi săreau în cetate. Aici cuţitele încovoiate luceau, se izbeau de platoşa de fier a legionarilor care-şi croiau drum în unghiu ascuţit. Scări enorme fură ridicate pe zid, aruncate peste şanţ; ostaşii treceau peste cinci poduri, curând acestea se înmulţiră. Lupte repezi se încingeau pe străzile înguste; se desfăşurau în pieţele publice unde Geţii organizaţi în fălăngi după modelul macedonean încercau ca printr'o moarte eroică să răscumpere o viaţă ce nu le era dată pe pământ.

★

Regele Decebal sfătuise îndelung cu bunii lui prieteni. Erau şefii de triburi ai Anarţilor, ai Sidonilor, ai Alcmonilor; cei din Sarmaţia îndepărtată şi din Tribalia stâncoasă. Cu ei, umăr la umăr, ani îndelungaţi, din tinereţea lor viforoasă, isbutiră să reclădească imperiul lui Buerebista şi strălucirea lui de odinioară. E adevărat, nu avea întinderea de altădată, dar se simţeau legaţi ca pentru o vecinicie şi dragostea aceasta le dădea curaj în lupte şi încredere în izbândă. Aşa înfrăţiră din nou neamurile desbinate prin nenorocita faptă a lui Dicomes şi Comozus, le uniră, arătându-le primejdiile izolării, şi ale certurilor interne. Aşa porniră împotriva lui Domiţian, mânat de aceleaşi gânduri de distrugere ca Caesar, înainte de groaznicul lui sfârşit. De doi ani se tălăzuia furtuna ameninţătoare stârnită de Traian, o vedeau răscolind până şi pietrele şi încă îndrăsniseră să-i ţie piept. O, nu erau vremurile când generali mărunţi roşi de dorinţa măririi complotau în ascuns cu duşmanul, sfârşind prin a-şi ucide regele, pentru ca să împartă imperiul ca pe o bună pradă de răsboiu. Acum un suflet nesfârşit îi ridicase pe toţi; regele era sprijinul pe care-şi rezemau bucuroşi piepturile însângerate de luptă. El era, Decebal. Ocrotise deopotrivă, neamurile, seminţiile şi noroadele; îl ascultau şi n'avusese din partea lor decât neţărmurite dovezi de jertfă. Până şi Roxolanii cu părul roşcat, pe caii lor neobosiţi, îşi dovediră devotamentul, trimiţând un corp de călăreţi, din cei mai aleşi. Tot astfel Marcomanii, Quarzii şi Sarmaţii. De când teatrul luptelor se mutaseră în munţi, şefii lor îi înarmară pentru luptele corp la corp, cu pumnale scurte. Toate se petreceau acum în faţa unui vârtej de fier, neîndurător, împotriva căruia munţii nu însemnau obstacole, fluviile nu aveau piedici, drumurile îşi făceau loc prin stânci; până şi pietrele ajutau opera adversarului. Ca ridicate de zei, legiunile străbăteau lanţurile de munţi în mod concentric, înaintau nestăvilite cu toate capcanele întinse; se întâmpla ca pădurile retezate la jumătate, gata să se prăbuşească la intrarea duşmanului să fie ocolite; retragerea se făcea cu aceeaşi grabă cu care îi urmăreau legionarii. Toate liniile de apărare se strânseră în jurul Sarmisegetuzei ca şi cum de aci trebuia să vină scăparea, ca şi cum numai aceste ziduri îi mai puteau salva. Regele înţelegea groaza aceasta care nu-ţi permitea să mori cel puţin demn; te distrugea fără ca să fi putut muri cu adevărat; el însuşi lupta împotriva acestui întuneric, care nu înceta să răsbească, înălţându-se cutremurător, învăluind munţii. Ei surâdeau acum neclintit celor puternici, deschizându-le poteci cum altădată le deschideau lor. Poate Zamolxis îi privea la fel de nepăsător. Ce însemna un sfârşit, când acesta putea fi începătorul atâtor vieţi? Ce însemna puterea cutropitoare, care-i acoperea acum, când ei nu puteau fi abătuţi după moarte? Nu-şi urmau oare un drum invariabil, drept, spre înălţimi ce nu se puteau niciodată lămuri? O ştiau aceasta dela Deceneus şi totuşi nu puteau crede că acest măcel îi va stinge cu desăvârşire, ca şi cum n'ar fi fost decât simpli oameni nevrednici de faptele lor? Ei îşi aveau în albastrele bolţi ierarhiile prestabilite; uitându-se la prietenii lui adunaţi roată, regele-i văzu luminoşi, proiectaţi spre cerul deschis. Sgomotul morţii isbea în ferestre; se simţea paloarea sufletelor adulmecând înălţimile; răbufnirile adânci ale vieţii plesneau peste frunţile celor osândiţi; miasme însetate de măcel alergau dealungul pereţilor. Toate se îndepărtau într'un orizont cernit, ameninţător care se risipea cu cât înainta el. Decebal vedea faţa acelui rege Buerebista, despre care înaintaşul său rege Duras spunea că era cel mai bun, cel mai viteaz şi cel mai aprig în răsboaie, privindu-l neclintit; nu mustrător, ci trist şi cu o nespusă bunătate. Il chema la el sau îl trimetea să lupte? Părea mai curând că se miră că toate acestea mai durează, că această înfrângere şi aceste negre clipe continuă să existe, deşi cu nimic nu fuseseră îndreptăţite. El venise să curme poate durata, să schimbe viaţa şi s'o arunce în hăul nimicniciei de unde toate purced. Ei încă întârziau. Orbita vie în care se mişcau era impură, năpădită de umbrele altor existenţe. Drumul lor spre moarte; nimeni nu i-ar fi putut abate dela ceiace era inevitabil.

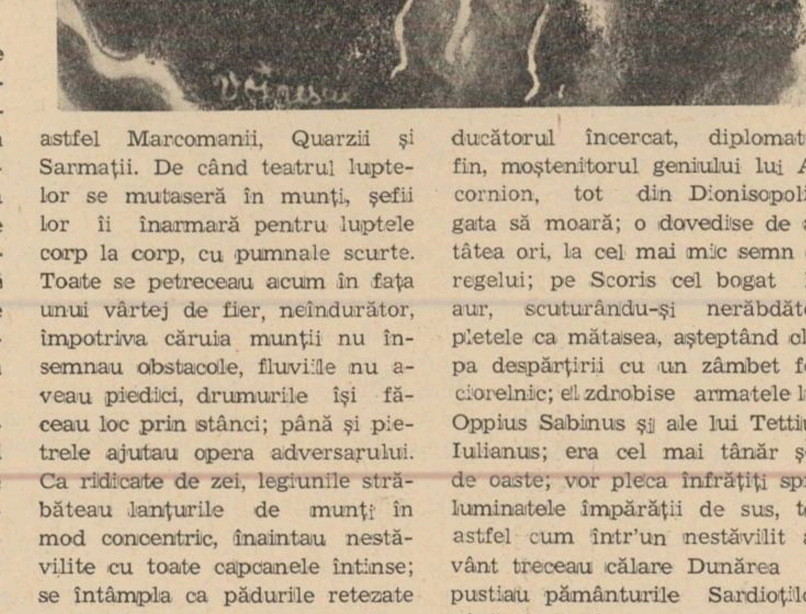

Sosise însă clipa? N'ar fi putut opune o ultimă rezistenţă cu ce-ar fi adunat din munţi? Totul spunea că era zadarnic. Oare n'aşteptaseră ei toată viaţa clipa aceasta; nu spre această cale îşi adunaseră străduinţele încă din anii tinereţii? Nu spre o moarte măreaţă oriunde s'ar fi întâmplat le erau îndreptate gândurile dela începutul acţiunei lor? Şovăiau acum? Il vedea pe Zeuxis, palid, răsucindu-şi un cârlionţ din frumoasa lui barbă roşcată; părea un filosof grec, unul din aceia care nu ştiu decât să vorbească necum să moară, el, conducătorul încercat, diplomatul fin, moştenitorul geniului lui Acornion, tot din Dionisopolis, gata să moară; o dovedise de atâtea ori, la cel mai mic semn al regelui; pe Scoris cel bogat în aur, scuturându-şi nerăbdător pletele ca mătasea, aşteptând clipa despărţirii cu un zâmbet feciorelnic; el zdrobise armatele lui Oppius Sabinus şi ale lui Tettius Iulianus; era cel mai tânăr şef de oaste; vor pleca înfrăţiţi spre luminatele împărăţii de sus, tot astfel cum într'un nestăvilit avânt treceau călare Dunărea şi pustiau pământurile Sardioţilor până la Scodra şi Termidava. Dieges ambasadorul, a cărui prestanţă ridicase de atâtea ori demnitatea ţării sale şi a regelui; Vezinas, conducătorul armatei în luptele din urmă şi Seiciferis din neam regesc, înconjurau pe rege cu dragostea lor neşovăitoare.

— Puţini vor cuprinde Romanii, dacă ne vor lua aurul şi pământurile, spuse Vezinas apucând din mâna regelui cornul aurit, unde lucea înspumată otrava. O privi surâzând; ce clipă prietenoasă şi de mult aşteptată. Cum se pierdeau toate într'o zarişte aurie; ce luminos era cerul. Sorbi înfrigurat din corn şi gustul amărui ce-i răcori gura părea că-l mai simţise odată. Ii făcea bine siguranţa aceasta că totul s'a sfârşit, că nimic nu se mai poate întâmpla. Ca într'un păienjeniş văzu chipul regelui pierzându-se în rotocoale de umbre; se simţea liber; uşor, ca şi cum atunci se năştea întâia oară. Trupul enorm se clătină şi căzu închinându-se pentru ultima oară, în faţa regelui.

— Te-ai dus, murmură regele, pregăteşte-ne bune locuri la toţi; tu eşti solul nostru cel credincios...

Cupa trecu în mâna lui Zeuxis; lui i se făcu onoarea să urmeze lui Vezinas. Zeuxis îşi aminti moartea lui Acornion, după uciderea lui Buerebista şi netezi încrustările în aur ce înfloreau cornul. Sorbi apoi cupa atent, hotărît, ca şi cum ar fi făcut cel mai însemnat act din viaţa lui. I se năzări o clipă albele coline ce împrejmue Dionysopolis, era băeţandru şi alerga în bătaia vântului. Marea scânteia ca sideful şi promontorul văros, înalt ce intră în mare, îi lua vederea. Vântul se înteţea, şi el, slobod, mereu slobod se vedea luat în sus ca de o undă puternică. Făcu un pas, se clătină, apoi se prăbuşi; faţa i se învineţi în chip groasnic şi o dâră de spume îi brăzdă barba.

— Zeuxis, acesta ţi-a fost sfârşitul, nimeni nu-ţi mai poate ajuta.

Veni rândul tânărului Scoris; acesta luă cupa zâmbind; obrajii lui de copil erau rumeni şi înflăcăraţi, ca şi cum ar fi fost în ziua nunţii. Veni în faţa regelui, îngenunche şi pronunţă câteva cuvinte grăbite, de neînţeles. Atunci se ridică Decebal, îi cuprinse capul şi-i sărută fruntea. Gestul păru ciudat; nu erau obicinuiţi cu asemenea scene cei învăţaţi să asculte; totuşi îi priveau cu o nespusă dragoste pe Scoris, care îndepărtând cupa auzea în urechi negrele vâjâieli ale nopţii. El avea încă ochii strălucitori, miraţi parcă de lumile ce le străbătea şi fruntea nu-şi pierdu lumina, decât în clipa când învârtindu-se pe călcâe căzu fulgerat la picioarele tovarăşilor. Părul în cârlionţi aurii îi acoperi faţa; toţi păstrau în minte surâsul din urmă, grav şi copilăresc în acelaş timp. Nimeni nu se îndoia că peste puţin îl vor afla în aceeaşi strălucire în preajma vecinicului Zamolxis.

Dieges auzind strigătele de luptă sub ferestrele palatului sorbi grăbit cupa apoi o trecu lui Seisciperis, care aştepta. Se prăbuşiră aproape îmbrăţişaţi, deşi în viaţă îi despărţiseră multe. Regele îi mai privi odată; toţi aveau feţele senine ca şi cum ar fi aşteptat poruncile ce nu le mai putea da. Chemă trei ostaşi din gardă cei mai puternici şi credincioşi; uşile secrete ale zidului dinspre miază noapte fură deschise şi pe coridoarele reci călăuzit de facle de răşină, regele păşea descoperit, ca un om de rând. Zidurile boltite în piatră făceau să răsune ritmic fiece pas. După un timp ieşiră în spatele unei coline împădurite, departe de oraş. Era noapte târziu, flăcările se frământau în largul cerului; scânteile duse de vânt ajungeau departe peste păduri. Regele privea în linişte opera focului; credea neclintit că nici focul, nici fierul nu va putea, nimici, ceeace sufletele nemuritoare zidiseră întru început de vremi.

— Vor veni alţii şi ne vor răsbuna; nouă nu ne-a fost dat decât să murim.

Continuară drumul pe coasta pripurie; crestele de brazi acopereau zarea. In vale se auzea şipotul unui pârâu, ceţuri alburii se prelingeau ici colo dealungul văii. Intâlniră fugari, cari se ascunseseră în pădure; se auzi sgomotul crengilor rupte; apoi tăcerea se întinse din nou. O reveneală isvora din adâncul pădurii. Despovărat de toate, regele se simţea pentru întâia oară cu adevărat liber. Anii tinereţii se amestecau cu clipele de acum, într'un cerc limpede şi ameţitor. Era mulţumit că toate se sfârşiseră după firea lor; nici o lege nu fusese călcată, toţi îşi făcuseră deplin datoria; fruntaşii cu acelaş devotament ca şi ostaşii în faţa inamicului. Era o lume care înainta dincolo, spre zările vieţii veşnice; o lume liniştită în care nimic nu era turburat şi urmau o ordine dinainte stabilită. Această ordine crescuse din sbuciumul anilor de lupte, din mari bucurii şi din mari suferinţi fiecare îşi înfrământase în multe rânduri destinul, astfel că cele ce se întâmplau acum nu erau mai puţin ca o liberare. Ţinea să facă o ultimă vizită marelui preot la Germisara, înainte ca să apuce drumul cel hotărît.

(Urmare în pag. 6-a)

FINAL

(Urmare din pag. 5-a)

Trecură în zori printr'o pădure subțire; ziua îi prinse la marginea unei câmpii acoperite cu ceață. Zgomote de care, behăit de oi amestecat cu voci omenești nedesluşite şi depărtate veniau dintr'acolo. Soarele se străvedea într'un luminiş de sus, fără ca să-şi arate faţa. Nu era greu de înţeles că se găseau în preajma unui convoiu de refugiaţi, care se retrăgeau spre munţi. De obiceiu aceste convoaie erau conduse de bătrânii satului; mulţimea o alcătuiau femeile şi copiii; cei vrednici de luptă n'aveau ce căuta aici. Pe lângă căruţe erau mânate turmele de oi, porci, miei; câinii erau legaţi cu sfori şi urmau ascultători grămada. Regele se apropie de trăsuri şi-şi dădu seama că nimic din ceeace văzuse nu semăna cu ce avea în faţa ochilor. Totul arăta că oamenii aceştia veneau de departe şi că foamea sau altă boală la fel de îngrozitoare le rărise rândurile. Feţele pământii păstrau o tăcere întunecată ca a pământului; numai copiii se văitau sau cântau; femeile în cosul căruţelor păreau înghemţate pe moarte; o paloare neverosimilă le schimbase înfăţişarea. Bătrânii îndemnau caii şi nu dădeau ascultare vaietelor; păreau la fel de adormiţi ca şi femeile. Câte-un băetan plesnea caii ce abia se mişcau de foame; fete în fuste de lână mânau din urmă turmele şi cirezile împrăştiate. Porcii se amestecau cu mieii şi intrau în cărdurile de gâşte. Mânzii o sbughiau în faţă sărind printre viţeii domoli. In vuietul nesfârşit glasurile mamelor se legănau tânguitoare peste câmpul posomorît. Unele îşi plângeau casele părăsite; altele feciorii plecaţi împreună cu tatăl lor să lupte în munţii înzăpeziţi. Regele îşi făcu loc printre ei; nimeni nu-l cunoştea, dar la toţi impuse măreţia acestui nobil bărbat; mantaua tivită în blană de jder îl arăta ca unul din cei mai de vază. Un bătrân opri căruţa, sări jos, se închină plecându-şi genunchii. Căruţele din faţă se opriră; câţiva bărbaţi alergau spre adunare. Femeile îşi desfăceau broboada şi întorceau capetele.

— Ne-au ars din temelii satele; n'au lăsat piatră pe piatră, se tânguiau bătrânii. N'am mai putut birui; erau prea mulţi; veneau ca frunza şi iarba. Ai noştri, care mai puteau lupta, s'au prăpădit toţi; şanţurile din faţa satului sunt pline; noi ne-am pornit; să scape măcar copiii noştri...

— Şi regele vostru? întrebă Decebal.

— El ne va răsbuna; e cel mai puternic şi de neînvins; Romanii vor cunoaşte sabia lui; atunci ne vom întoarece la casele noastre; vom îngropa morţii şi vom întreba pe marele preot care e voinţa lui. Totdeauna am făcut aşa şi zile mai senine au venit după toate furtunile.

— Să aveţi încredere, spuse Decebal strunind calul şi să vă rugaţi cerului ,dacă cei pe care îi aşteptaţi nu se vor mai întoarce. Acum ridicaţi-vă şi urmaţi-vă drumul. Munţii vă vor adăposti; dar pe cei ce v'au isgonit din satele voastre să nu-i iertaţi niciodată. Ei vor pune stăpânire pe pământurile şi averile voastre, dar sufletul vostru nu-l vor putea stăpâni. Învăţaţi pe copii meşteşugul armelor şi tăria fierului; aşa vă veţi păstra liberi cum mereu aţi trăit...

— Dar cine eşti tu, care vorbeşti astfel? întrebă un copilandru, cu faţa albă ca floarea mărului.

— Asta vei şti, când vei fi om de oaste răspunse regele, ridicându-se în scări. Il văzură amestecându-se într'un nor de praf cu cei doi călăreţi după el. Nimeni nu ştia cine putea fi bărbatul strălucit; le flutura încă mantia în faţa ochilor aşa cum li se năzărise arătarea. O nedumerire împreunată cu teamă le înfiora sufletul. Intocmai ca vântul primăvăratec care fâlfâe desmierdător în dumbrăvi şi se pierde în vâlcelele înecate în umbră, călăreţul se arătase o clipă, le răscolise sufletele şi pierise pentru a nu-l mai vedea nici odată. Veştile lui erau înspăimântătoare; glasul lui aspru şi poruncitor. Nu încăpea nici o îndoială că totul era pierdut. Mai mult; se părea că-i legase printr'un jurământ ca răsbunarea să nu fie dată uitării; că ei erau aceia în seama cărora cădeau luptele viitoare. Asta o simţeau cei tineri, copilandrii ce mânau turmele; ei strângeau pumnul şi nu ştiau ce să facă. Regretau că nu sunt pe câmpurile însângerate, cot la cot cu voinicii luptători, ce aveau cel puţin fericirea să moară. Lor însă le era sortită o viaţă de ruşine şi umilinţă până când ar fi învăţat să o înfrunte. Dacă nu le venea nimeni în ajutor? De unde să afle adevărul întreg, adevărul cel dureros, care nu le fusese desvăluit? Erau înfrânţi, dar până unde se întinsese prăpădul? Duşmanul îngenunchiase puterile neamului? Cum ar fi putut să creadă povestea asta de necrezut?

— Trebue să-l întâlnesc; voiu alerga să-l ajung, hotărî copilandrul care vorbise cu regele. Ne-a fost ascuns ceva; nu se poate trăi fără adevăr.

Alese calul cel mai bun, se asvârli în şea; urmă drumul care trece prin ţinutul Sargeţilor şi duce spre oraşelul Germisara. Intr'o clipă convoiul lor pieri în ceaţă, întâlni alte convoaie de refugiaţi. Intră în pădurea străveche cu liniştea ei neclintită, podoabă a marilor arbori. Vreascurile trosneau sub copite; frunza subţire se legăna într'o vraje de sus. Copilandrul lăsă calul domol o clipă, apoi o întinse din nou. Cal şi călăreţ păreau un vârtej; aceasta era viaţa lui; adevărul pe care-l căuta putea fi şi acesta. Cunoştea bine drumul; nici odată viaţa nu-l ridicase pe asemenea înălţimi, încă nu se simţise aşa de puternic şi conştiinţa tăriei lui îl ameţia. — Aşa trebue să fie ostaşii regelui, de nebiruit în viaţă şi nemuritori după moarte. Oare el nu era acum un ostaş? Fără îndoială. Cei mulţi, cei neîncrezători, cei slabi şi nevârstnici rămăseseră demult în urmă în rând cu femeile şi bătrânii. Cei de o seamă ar fi vrut să-l urmeze, dar nu îndrăsniseră; nu erau copţi şi braţul le era fără putere. Pe când el... Copacii îl urmau într'o fugă nelămurită şi fără nădejdi, umbre se îmbrăţişau, îi deschideau luminişuri, se stingeau pentru alte depărtări. Crengile fulguiau zăpezi înflorind într'un cer verde, în care se adâncea tot mai mult, fără sfârşit.

Ieşi târziu într'un sat părăsit; uliţele goale, găini speriate se prăpădeau fugind din cale. Se vedea că oamenii apucaseră în grabă ce-au putut apuca şi se retrăseseră nu de mult. Oale şi urcioare puse în ulucile gardului să se usuce, fuseseră uitate. Unele grajduri aveau uşiile deschise. La o răscruce întâlni un moşneag care-l informă că într'adevăr înaintea amiezii trecuseră în goană trei călăreţi, dintre care unul avea înfăţişarea şi portul unui bărbat de vază.

— Nu i-am cunoscut, dar se putea să fi fost chiar regele nostru.

— Regele, întrebă copilandrul, voiu mai ajunge oare să-l văd? Struni frâul şi calul porni în galop. O fericire tânără îi mângâia faţa. Nu simţea decât această dorinţă imensă, eliberatoare, care-l înfăşura în faldurii ei şi-l purta pe crestele liliachii să-l vadă pe rege. Cât mai curând. Să-i vorbească. Trebuia să alerge. O, timpul care-i întârzia mişcările. Mâna fără cruţare, neliniştit, ca şi cum abisul i-ar fi pregătit o intrare fantastică, într'o lume fără de moarte

*

Decebal poposi în Germisara; noaptea, cu un serv, ieşi din oraş şi urcă muntele pe poteca ştiută, la chilia marelui preot. Acesta era un bătrân aproape orb; fusese sfătuitorul regelui Duras; îl convinse să abdice în favoarea lui Decebal, când virtuţile sale de organizator se vădeau tot mai lămurit, iar primejdia Romanilor nu mai putea fi ocolită. Decebal prevăzuse tendinţele de expansiune romană în Dacia; tânăr de tot legă o seamă de prietenii cu şefii neamurilor învecinate. Mulţi nu erau convinşi de cele arătate de îndrăsneţul nobil; ideia unirii tuturor forţelor pentru a opune o rezistenţă masivă unor atacuri eventuale, îşi făcu loc cu greu, dar se văzu mai târziu cât era de justă. Marele preot admira în noul şef nu numai curajul, îndrăsneala şi înţelepciunea; ci credincioşia adâncă, smerenia în faţa cerului şi puterea lui de a îndeplini poruncile zeilor. Dela începutul luptelor Decebal îl vizitase o singură dată, după întâile bătălii cu Romanii. Cât era de încrezător atunci. Inţelegerea noroadelor din nord, care jinduiau după Roma şi cetăţile latine scăldate în aur şi bogăţii se întărise prin sânge; nu mai erau vorbe şi planuri ca în anii începutului, ci clinchet de arme şi nechez de cai. Refugiaţii din imperiu vorbeau despre corupţia nobilimii romane, despre traiul desfrânat în plăcerile lumii, despre nevoile şi nemulţumirile poporului. Veştile acestea aprindeau imaginaţia, înfierbântau sângele. După înfrângerea lui Corneliu Fuscus şi pacea cu Domiţian, Decebal mască o duşmănie împotriva popoarelor aliate, pentru ca Romanii să-şi îndeplinească obligaţiile: bani, armament şi meşteri de care nu se puteau lipsi. Regele întreprinse atunci, cu câtă dibăcie, întărirea cetăţilor lui de munte, pregătirea spiritelor pentru lupta cea mare. Toate acestea îi erau cunoscute, lui, marelui preot; la toate îl îndemnase. Presimţise însă înfrângerea, risipirea puterii dace şi învălurirea tot mai stăruitoare a munţilor de către lumea romană. Acestea nu le destăinuise; acum se împlineau fără greş. Regele venise tot ca un biruitor, dar un biruitor al morţii, prin jertfa tuturora. Aici trebuiau să ajungă; altă scăpare nu putea fi. Nu erau desnădăjduiţi; gândurile lor nu întrevedeau decât zările argintii ale morţii.

— Toţi au murit? întrebă marele preot.

— Dintre fruntaşi n'au mai rămas decât cei ce luptă în fruntea oştilor. Mi-au cerut să le fac cinstea să moară între ostaşii lor; nu m'am împotrivit.

— Am avut un vis, vorbi bătrânul, ridicându-se din jilţ. Se făcea că Romanii cuprindeau munţii şi munţii se închinau. Drumuri largi se desfăceau pe toate văile, despicau crestele; norodul furnica pretutindeni. Mormintele voastre zăceau uitate, pietrile erau şterse; măgurile necunoscute. Nimeni nu se gândea că şi voi aţi trăit şi voi aţi luptat şi aţi suferit. Oraşe falnice se ridicau peste osemintele voastre; plăcerile străluceau în palate albe ca zăpezile; desfrâul de deslănţuise pe uliţele strâmte ca şi'n casele celor mari. Beţia măririlor năucise capul oamenilor şi fiecare gândea să ajungă cât mai sus, fără muncă, pe drumul cel mai uşor.

Puţini credeau cu adevărat în zeii lor; nepăsarea şi trândăvia dulce întunecase asprele porunci ale sufletelor. Mulţimea uitase legile războiului; cei slabi erau convinşi că trebue să sufere; după cum stăpânii, că lor li se cuvinte totul. Josnicia venea din aceia că ei socoteau viaţa ca supremul bun; nu preţuiau nimic din cele ce sunt dincolo de hotarele acestei trecătoare deşertăciuni; nu se închinau decât lucrurilor văzute; şi întocmai ca nevârstnicii alergau după umbrele fericirii în loc să cuprindă însăşi fericirea. Ingâmfarea îi făcea să creadă că ştiu totul; astfel se născu tagma cărturarilor. Inţelepciunea era cu atât mai dispreţuită, cu cât venea mai de jos; cei de sus, având puterea, nu aveau nevoe de ea şi o nesocoteau.

— Cred în Zamolxis, spuse regele; şi cred că cele prezente şi cele viitoare se îngemănează în fiinţa sa care e una, ca cerul şi veşnicia.

— Visul nu s'a sfârşit, continuă marele preot. Lumea aceasta oferea cerului o faţă atât de tristă şi îndepărtată, încât însuşi Zamolxis o lăsă în uitare, deşi era creaţiunea voinţei şi dragostei sale. Atunci patimile orbiră minţile celor mai drepţi; se întâmplară crime şi sângele curse din belşug. Insăşi lumina părea că se întunecă în faţa întunericului; nimeni nu îndrăsnea să mărturisească adevărul. Cărările celor drepţi fură sguduite. Atunci voi n'aţi mai putut răbda. V'aţi ridicat din mormânt şi asemeni umbrelor fără odihnă aţi cutreerat munţii şi plaiurile, v'aţi chemat fraţii de luptă dealungul hotarelor. Nu eraţi văzuţi, dar sufletele voastre se recunoşteau, se îmbrăţişau. Era o primăvară a morţii, totuşi o primăvară tânără, cu mugurii înrouraţi de viaţă. Nu era viaţa lor, ci a noastră; viaţa de azi, aşa cum a fost mereu între munţii aceştia din vremuri străvechi. Cuvintele şi credinţa erau ale noastre; cele străine căzeau alături, fără a se putea primeni. De atunci va începe iarăşi traiul nostru în aceste văzduhuri; vei stăpâni fără moarte munţii şi plaiurile şi nimeni din cei vii nu va înfrunta poruncile tale pentrucă vor avea sufletul şi făptura noastră şi vor fi învăţaţi să sufere întocmai ca noi.

— Acum sunt ca un lup încolţit de ogari. Priveşte, ard pădurile, arătă regele în noapte.

Pădurile ardeau pe culmile din faţă, la mari depărtări. Ca un început de zori cerul se rumenea spre apus. Roşeaţa biruia zăbranicul nopţii, unduia în văi, creştea ameninţător spre ţările negre. Vântul aducea miresme păduratice, de răşină. Flăcările jucau o ultimă horă cu brazii şi carpenii; strălucirea lor ademenea ca un cântec.

— Nu vor lăsa piatră pe piatră, vorbi preotul. Codrii ard, munţii se pleacă. Oare ce am greşit ca să trecem prin încercarea aceasta?

— Nu ne-ai proorocit sfârşitul în fulgere şi foc? Nu mi-am luat bucuros răspunderea?

— Tu eşti mare în faţa lui Zamolxis; el te aşteaptă pentru a te orândui domn în cursul veacurilor.

Clipele se adunau în cercul inevitabil şi luminos ca pădurile în flăcări. Viaţa se risipea într'o aşteptare calmă şi neclintită. Regele îmbrăcă dulama pe umeri; ochii nu părăseau chipul uscat, cu barba înzăpezită, a marelui preot. Ca printr'o ceaţă el privi pentru ultima oară; amintirile se amestecau cu întâmplările de azi. Flăcările învălvorate se apropiau ca dintr'un alt cer, ameninţător.

Totul trebue să sfârşească mai grabnic, fără şovăiri; noaptea aceasta a durat prea mult. Era singur ca şi la începuturile lui de nădejdi şi luptă; acum cunoştea drumurile morţii, precum atunci le cunoscuse pe cele ale vieţii.

— Nu ne vom mai vedea; multe ai făcut pentru mine şi eu nu te pot răsplăti, vorbi regele.

— Oare luptele tale până azi, nu sunt destulă răsplată pentru credinţa mea? Preotul îi sărută fruntea; regele se plecă adânc ca în faţa veşniciei.

Decebal ieşi pe muchia stâncei; cărăruia de piatră lucea în bătaia lunei. Sub el prăpastia se căsca posomorîtă. Un zvon de ape depărtate creştea printre jenuperii negri. Câte o pasăre de pradă fâlfâia peste întunericul de jos şi se lăsa pe vârful bradului. Norii scânteiau argintaţi în împărăţiile lor de zăpezi, inaccesibile. Ca şi muntele din faţă, sufletul regelui era pregătit şi chipul senin. Un foşnet de paşi îi ajunse la ureche; ridică ochii; într'un luminiş cu chipul ca marmura aştepta copilandrul. Acesta se repezi; în acelaş timp cuţitul sclipi în mâna regelui şi izbi pieptul; o clipă trupul rămase nemişcat, apoi se prăbuşi în genunchi. Fără să-şi dea seama, tânărul încălecă şi goni cu toată puterea spre miazănoapte.

*

Copilandrul ajunse mai târziu şeful Carpilor liberi, al Coistobocilor şi Teuriscilor şi prădă timp de 40 de ani părţile romane din dreapta Dunării până la Salona şi Adzizie. Intr'o luptă fu prins, trimis la Roma şi aruncat într'o închisoare împreună cu nişte străini, ce se numeau „creştini". Aceştia credeau într'un zeu al lor, Iisus, care promitea viaţa veşnică şi învierea celor ce mureau pentru el. In zadar i se explicară toate acestea. El nu cunoştea decât moartea regelui său, credinţa în Zamolxis şi dragostea pentru tovarăşii lui.

Fu fericit când legat de un stâlp în grădina Flavia, aştepta să i se dea foc. In faţa lui surâdeau ochii limpezi şi nemuritori ai lui Decebal.

IULIAN VESPER

P. N. TUDOR — Natură moartă

Omul

Am rătăcit sub steaua polară,
drumul sufletului nu-l arată.
Stea, virgină, a marinarilor
cari spintecă oceanele în larg,
fii călăuza sufletului meu
ce'nalţă imnuri pentru Lucifer.
Sunt călător spre transcendente lumi,
pământ fraged vieţii voastre sterpe,
scânteia 'nţelepciunii ce dă glas:
sunt poetul tovarăş cu Lucifer.
Stea mută, cum e creatorul tău,
te voiu face să vorbeşti
spunându-mi taina ce'n tine ascuns-a
Dumnezeu.
Eu, omul, sunt judecata de-apoi.

ALEXANDRU ILEA

Din volumul „In tovărăşia lui Lucifer", care va apare în curând.

Nedumeriri

(Urmare din pag. 3-a)

Mergea ţanţoş, încordat, privind drept înainte, spunându-şi, repetându-şi mereu: „nu trebue", „vreau", „a fost o depresiune nervoasă", „a trecut"...

Işi cumpără cămăşile, le plăti. Cu pachetul subţioară plecă pe celălalt drum, către bulevard.

Poate ar fi trebuit să ia o maşină cu pachetul ăsta destul de mare. Renunţă însă. Simţea nevoia să mai umble, să se răcorească.

La spitalul Colţea, un soldat lung cât o prăjină era cât pe-aci să-l dărâme. Era un flăcău oacheş şi frumos şi de sub capelă îi eşea deasupra urechei drepte o tufă de păr, căzăcească.

— Ha. Ia vino 'ncoa mă bătiatule!"

„Uite hal de soldat" îşi zise în gând, „uite păr la el".

— „Ia ţine pachetul ăsta flăcăule şi să mergi după mine". Cu ocazia asta a scăpat şi de pachet. Cu ăsta nu mai stă de vorbă. Când ajunge acasă, îl şi trimete la închisoare, că are casa chiar lângă comenduire. O să afle el acolo. Hal de ostaş! Pezevenghi!

Şi-şi continuă drumul.

Dar Costică Păpurel, ordonanţă la un ofiţer de administraţie, trimis de cocoană după un sifon, îl ştia pe colonelul Grama, că era bucureştean şi bănuia el că până la sfârşit n'o să scape cu faţa curată din încurcătura asta. Il mai oprise pentru smocul ăsta de păr şi altul... Şi pe urmă, ce-o să zică cocoana? Să fugi? Dar ce faci cu pachetul? Mai mare buclucul! Intri la puşcărie pentru un fleac. Nu se poate!

Tăiară piaţa Brătianu. Colonelul întoarse capul. Era acolo vlăjganul, cu pachetul la subţioară, nici nu se putea altfel.

— „Uite domnule, acuma mi se pare că toţi ofiţerii au galoşi. Mă dau în spectacol, mă fac de râs".

Păpurel mergea mereu pe urma colonelului. In colţ, la Regală, ieşi de după un chioşc, un soldat mic, îndesat, cu capela pusă pe vârful capului.

— „Incotro Costică?"

— „Ssst! Sunt cu dom'colonel ăla din faţă, m'a luat să-i duc un pachet pân' mai încolo".

Era prieten cu el. Şi ăsta era ordonanţă.

— „Hai cu mine", zise Păpurel.

— „Hai, că tot n'am ce face".

Şi merseră alături în pas cadenţat. Unul lung şi deşirat, cu smocul de păr mândru, celălalt bondoc şi dolofan şi tuns chilug. Ai fi zis Pat şi Patachon travestiţi în ordonanţe, pe urma unui regizor vestit. Cel mic vorbea şi râdea, dar Costică Păpurel era îngrijat. Păşea tăcut şi scormonea un plan. Apoi zise:

— „Mă Toadere, ia de ici pachetu' ăsta, şi ţin'te după el. Vezi să nu-l pierzi. De te-o întreba de mine, spune-i că ţi l-am predat ţie, că pe mine mă ceartă cocoana, că m'a trimis după sifon, auzi?"

Şi plecă.

Dar când ajunse acasă, Colonelul Grama nu întrebă nimic. Se uită doar lung la soldatul ăsta pipernicit, se frecă cu dosul palmei la amândoi ochii, îl puse să-şi scoată capela din cap şi, cu vocea sugrumată, ca după o mare, nesfârşită oboseală, îi spuse:

— „Du-te!"

Şi rămase în faţa casei, pironit pe trotuar, ca un rătăcit care nu ştie încotro s'o apuce.

MIRCEA PETALA

In genul lui * * *

SCRISOARE CATRE MINE ŞI CATRE DUMNEZEU

Bă. . . . . *) ţi s'a dus tinereţea
Cum s'a dus bucuria şi tristeţea
Cum se duce să se culce soarele
Când Dumnezeu îi pune zilei zăvoarele

Iată-ne acum faţă în faţă tu şi eu
Eu n'am chipul tău şi tu n'ai chipul meu
Dar dacă n'am fi fost în lume noi doi
Nici Dumnezeu n'ar sta colo 'n cer ca 'n trifoi

Dacă n'am fi fost noi golanii, noi boemii
Noi prinţii tuturor visurilor din traista vremii
Cine ar mai fi dat drumul toamnelor şi primăverilor
Ca oilor din ţarcul boerilor?

Cine ar fi cîntat-o pe domniţa Alina
Cu părul şi hainele parfumate ca sulfina
Cine ar mai fi cîntat toţi săracii, toţi ţăranii
Ce mănîncă din pita soarelui fără să-şi dea gologanii?

Cine ar mai fi păscut visurile săracile
Cu boturile trandafirii şi ochii umezi ca vacile
Şi după ce tipar ar fi clădit Dumnezeu
Munţii care au toţi tăria braţului meu?

Nici luna pe cer n'ar mai fi ieşit
Dacă eu. . . . . *) nu i-aş fi poruncit
Nimic n'ar fi fost nici viermele şi nici huma
Nici moartea care vine să mă ia acuma

Dar cu asta încă, n'am isprăvit
De mine Doamne n'ai să scapi, nici după ce voi fi murit
Că mă voi naşte iar şi iar în fiecare fir al ierbii
Pe care o calcă 'n păduri haiducii şi cerbii.

Mi-e sete Doamne de altă dreptate
Eu n'am crescut nici în mătăsuri nici în palate
Nu m'am înhăitat cu rataţii şi imbecilii
Dar am inima dreaptă cum o au toţi umilii

N'am fost Doamne cine ştie ce mare poet
Dar viaţa mea e al vieţii tale secret
Fiindcă de n'aş fi fost eu, cu anii mei, bieţii
N'ai fi fost nici tu, nici lumea, nici poeţii

De n'aş scrie eu nimic nu ar fi
Nici cerurile rotund nu s'ar învîrti
Eu prinţ şi hoţ de codru de-avalma
Frate la fel cu rugăciunea şi sudalma.

SCRISOARE CATRE O DOMNIŢĂ

Domniţă albă, din ce visuri îmi vii
Floare firavă crescută între bălării
Urci veacurile unul după altul ca pe nişte trepte
Spre inima mea făcută să te aştepte

Cum de te-au lăsat cucoana şi boerul
Să părăseşti în noaptea asta cerul
Nu le-a fost teamă că stelele şi norii
Iţi vor prăfui obrajii şi pantofiorii?

Hei, dacă aş fi plecat şi eu după tine şi după boer
Altă orînduială ar fi fost acum în cer
Aş fi semănat stele de toate culorile
Şi aş fi pus pe lună să cînte privighetorile

Pe Dumnezeu l-aş fi înşelat la socoteală
Să-ţi cumpăr o rochie numai de beteală
Luna, bătrîna, de pete o spălam
Să fie luminoasă şi curată ca un geam
Şi multe aş fi făcut pe-acolo prin cer
De m'ar fi luat cu dînsul bietul boer.

Aş fi urcat acolo sus toţi mieii şi ciobanii
Să nu-i mai înăbuşe sărăcia şi anii
Şi când ar fi venit şi 'n cer iernile şi cioarele
I-aş fi închis în ţarc împreună cu soarele.

Ingerilor, domniţă, de m'ai fi rugat
Aripile în fiecare dimineaţă le-aş fi scărmănat
Cum făceam cu giştele odată pe an
Să-ţi umplem pernele de atlaz de pe divan

Iar lapte, domniţă, de ai fi 'ncercat a-mi cere
Calea laptelui ţi-o mulgeam în ciubere
La focul stelelor ţi-l fierbeam apoi
Când sărbătoarea cerului era în toi

Boerului cînd n'avea şireturi la ghete
I le făceam din ale curcubeului bete
Şi pentru toate astea nu-ţi ceream simbrie
Decât bucuria de a-ţi face ţie o bucurie

Poate chiar lui Dumnezeu de mi-ai fi cerut
Să-i deretic prin casă şi prin aşternut
Pentru tine Domniţă trasă prin inel
Uitam că am ceva de împărţit cu el

SCRISOARE PENTRU ŢĂRANI

Voi ţăranii cărora vă miroase picioarele
Dar care aduceţi în căruţe dimineaţa soarele
Voi ţăranii cu gâturile plecate
Dar cu inimile setoase de dreptate

Sunt fratele vostru, bă, auziţi voi?
Şi eu mi-am tras tălpile prin noroi
Şi eu am venit ca voi la oraş,
Să mă înfrupt din el ca dintr'un parastas
Şi eu credeam că boerii de aici
Cu mîinile parfumate şi mici
Sunt mai drepţi la suflet şi mai mari
Decât noi ţăranii cu opinci şi iţari

Ce am văzut, eu nu mai vreau să vă spun
Priviţi-mi obrajii galbeni ca foaia de tutun
Mâinile mele nu le mai înegreşte lumina
Dar umerii mei îşi poartă ca toamnele rugina

Am avut şi eu un vis în care am crezut
Dar când l-am întâlnit nu l-am mai recunoscut
Am vrut şi eu ceva frumos şi cinstit
Dar hoţii dela oraş m'au jefuit

Unde sunt, bă, haiducii, năzdrăvanii?
Ei jefuesc boerii şi ajută ţăranii
Aici hoţii nu mi-au luat banii — nu i-am avut —
Dar aurul toamnelor din mine l-au vrut.

Nu mi-a mai rămas decât răzrătirea
Ei mi-au furat şi visul şi iubirea
Nici chipul meu aşa cum e acum de nerecunoscut
Nu-i chipul meu cel vechi ci-o mască de 'mprumut.

Mă caut peste tot şi unde sunt nu ştiu
Nu ştiu de am murit de mult sau de sunt viu
De sunt un om ce poate scrie şi iubi
Sau doar un cîntec al lui Schubert sau Verdi...

Ţăranilor cu miros de sudoare şi de ploi
Duceţi-vă cât mai repede înapoi
Lăsaţi mai bine să vă miroase picioarele
Fiindcă numai la voi ştie să strălucească soarele.

BELZEBUTH

*) Aceste puncte rămîn să fie înlocuite de către cititori cu numele poetului parodiat, pe care noi îl trecem sub tăcere, din principiu.

Literatură, artă, idei...

CA INTRODUCERE

la aceste simple note ce vor urma, începem prin a reproduce, în măsura spațiului restrâns ce ne este rezervat, câteva cugetări ale d-lui Păstorel Teodoreanu, publicate în Revista Fundațiior, anul VII, 1 Mai 1940, nr. 5, și intitulate de domnia sa „Banalități paradoxale".

Iată una pe care tinerii scriitori ar putea s'o decupeze din revistă și să și-o prindă cu o piuneză pe masa lor de lucru:

„Nu intensitatea sentimentului dă valoare operei de artă, ci expresia, în primul loc expresia și numai expresia".

Bineînțeles „felul de a exprima această intensitate de sentiment", adăogăm noi, pentru cei care ar fi tentați să interpreteze greșit această afirmație (cultivatorii „beției de cuvinte") fiindcă expresia e o haină ce trebue făcută pe măsura unui trup, o haină fără trup nu poate alcătui decât, în cel mai bun caz, una din acele momâi din grâu pentru speriatul ciorilor. Iar de speriători e plină literatura (pentru speriatul cititorilor care, de teamă să nu se mai păcălească, nu mai citesc dela o vreme nimic, nici prost, nici bun).

Iată acum ce crede d. Păstorel Teodoreanu despre critici:

„Inainte de orice altceva, criticul trebue să fie domnul care pricepe opera. De aceea criticii sunt rarisimi".

Știți care este marea greșală a criticilor? Vă lămurește tot domnia sa:

„Puiul de găină, când sparge coaja oului, nu hamletizează situația întrebându-se: a fi sau a nu fi cocoș? El habar nu are că ciocul cu care lovește, picioarele pe care umblă, aripile cu care va zbura, au fost odată albuș și gălbenuș. Dela lichidul care l-a zămislit întâmplător și până la starea lui actuală, el a trecut pe nesimțite și nu e ochi să fi văzut cum.

Opera de artă nu se naște altfel.

Ridicolul criticii științifice vine de acolo, că vrea să explice orătăniilor cum era puiul atunci când nu era decât aripă și ce-ar fi putut deveni, dacă era mai întâi picior".

Pentrucă, deci, criticii, în general, nu sunt niște „domni care pricep opera" ci procedează după cum am văzut mai sus, iată o soluție ca să scape lumea de ei. (Din nenorocire cu putință de pus în practică doar în desenele animate ale lui Walt Disney).

„Dacă, prin miracol, tot ceeace găsesc criticii solid și tot ceeace găsesc șubred în literatură și artă s'ar transforma în poduri peste prăpăstiile lor și dacă docții subscriitori ar fi invitați să păsească pe cele pe care le-au declarat solide, puteți fi siguri că genul lor ar dispare".

Ne-a mai plăcut o definiție, pe care o vom reproduce (interzicând însă elevilor candidați la corigență sau repetență în preajma acestui sfârșit de an, s'o ia drept un argument în favoarea tezei lor):

„Școala = Totalitatea regulelor care tind la organizarea mediocrității, în vederea unui maximum de armonie socială".

Altă cugetare, pentru uzul tinerilor domni îndrăgostiți:

„Când pretinzi unei femei frumoase și violent solicitate de bărbați să ia parte la suferințele domniei-tale sufletești, tocmai în ziua în care croitoreasa i-a greșit rochia de bal, nu înseamnă că femeia e insensibilă, ci că domnia-ta n'ai tact".

Din altă parte, desprindem:

„Ideile noi nu câștigă drept de viață decât în clipa în care devin prejudecăți, adică tocmai atunci când își pierd viața".

Și sfârșim, cu aceea care ni s'a părut cea mai frumoasă din aceste „banalități paradoxale":

„Cuvintele dor și omenie sunt pietrele cele mai de preț din tezaurul limbii române".

UN FOARTE INSTRUCTIV ARTICOL

despre „Curentele de avangardă" — I. Dadaismul și spiritul său — publică d. Radu Gyr în Convorbiri Literare, Anul LXXIII Nr. 3 Martie 1940. Dăm cititorilor două mostre de poezie dadaistă din revista „75 H. P." Oct. 1924 datorite d-lui Ilarie Voronca:

Stadion erasmic debleiat meridiany intestin
afiș cântă în mi bemol amiral
numără inevitabil & Co.
pian cauciuc împarte salariu
submarin avion
subt umbrelă oferit în gradație
miracol intermediar etc.
(„etc.") e al nostru, precizăm fiindcă s'ar putea crede că figura în poezie.

Alta:

Strofa I

„Monsieur l'archange est un bon chef comptable
Euridice : să-ți prind ochii cu ace de siguranță
te rog până aici fără aluzii matematice
Euridice mă duc să mă culc".

Strofa a doua începe cu ultimul rând a celei dintâi și sfârșește cu întâiul. Curentul dadaist născut la Zürich în 1916 și decedat de multă vreme, se prezintă pentru noi ca o experiență ratată ce nu mai poate avea nici un fel de actualitate. Totuși, ar fi interesant ca unii din poeții actuali să încerce această inversare a strofelor din poezile lor ca în exemplul de mai sus. Ar fi în unele cazuri o posibilitate de verificare și s'ar putea trage și unele concluzii..

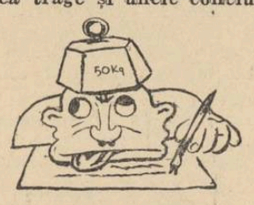

FUGA CERBILOR

se numește ultimul volum de poeme al d-lui Victor Stoe (cu o copertă grațioasă și plină de sensibilitate, datorită pictorului Geo Zilotescu). Dupăce l-ai citit, ai impresia că ai privit multă vreme, pe un cer palid de Martie, înceata lunecare a norilor, a unor nori alburii luminați de-un soare melancolic, un soare mereu în asfințit. Ni s'a părut foarte tristă această carte a d-lui V. Stoe. Poate tocmai pentru ceeace am spus mai sus. Sunt acolo flori firave cu rădăcini subțiri, sărace, flori care tremură de toate vânturile și se'ntorc mereu după lumină, sub un cer prea îndepărtat, prea înghețat pentru primăvara lor setoasă de viață. Această obsesie a cerului, (dar nu a unui cer spre care se construește ci a unui cer care apasă, care intră cu tot vag-ul lui într'un suflet cu toate porțile deschise și cu nimic al lui înăuntru) poate fi observată și din faptul că din toate cele douăzeci și una poezii ale volumului, sunt numai vreo patru-cinci din care lipsește cuvântul „cer" (acolo fiind înlocuit prin „stele"). Să vină această nostalgie a poetului pentru risipire în marele tot, din faptul pe care îl afirmă într'o strofă pusă în fruntea volumului:

„E scris
In semne arcuite de vis
Ca omul pentru om
Să fie semn închis"?

NE ADUCEM AMINTE

de o interesantă afirmație pe care am citit-o undeva: „Dacă o maimuță ar bate la mașină în neștire, câteva milioane de ani fără întrerupere, am avea desigur printre aceste combinații de litere, și toată opera lui Shakespeare". Iată o afirmație ce poate da mult de gîndit și de visat, celor ce n'au altceva mai bun de făcut, asupra infinitului și finitului. Dar este vorba de câteva milioane sau sute de milioane de ani; — lipsind acel element al duratei din exemplul de mai sus, o maimuță care bate la mașină sau scrie cu styloul domniței-sale câte o oră pe zi, în neștire, nu poate face bineînțeles mai mult decât ceeace vedem și noi că se scrie de obicei prin publicațiile ce ne cad în mână zilnic.

TOT IN „CONVORBIRI LITERARE"

d. Aurel Chirescu semnează o foarte frumoasă poezie „Ospățul de taină". Am mai surprins în poezia d-lui Chirescu, acea atmosferă de sfârșit de noapte sau crepuscul, ora fumurie când se petrec „Marile Călătorii", când toate lucrurile au adâncimi și simplitate de început de lumi. D. Aurel Chirescu este un poet care nu face poezie de dragul cuvintelor. De aceea îl prețuim.

Desprindem, cu regretul de a nu putea reproduce toată poezia:

Se apropie
Târzia oră a dăruirii...
Din toate părțile vântul ei bate
Și-aduce frig, mult frig.
Dumbrăvile stinse se fac mai reci
Privirile
Se'ngroapă adânc în orbite
Oglindind în lumina limpede-a orei
Chipul de veci.
Neînchipuit de puternic
Crește tainicul frig.

ALADIN

Vega, steaua cea strălucitoare

(Urmare din pag. I-a)

Pace, fratelli! e fate che le braccia
Ch'ora e poi tenderete ai più vicini
Non sappiano la lotta e la minaccia.

E buoni veda voi dormir nei lini
Placidi e bianchi, quando non intesa,
Quando non vista, sopra voi si chini

La Morte con la sua lampada accesa.

Și în traducere ad-litteram: „Oameni, pace vouă! Pe pământul adormit, prea mare este misterul; și numai cine caută să aibă frați, — în teama sa, — nu greșește. Pace vouă, fraților! Și faceți ca brațele pe care le întindeți acuma și pe urmă către aproapele, să nu aibă știință de luptă și de amenințare. Și buni să vă vadă dormind, în așternuturile moi și albe, când nesimțită, fără s'o vedeți, Moartea se va apleca peste voi cu candela ei aprinsă".

Fără prea vădite aluzii la lumea materială, la nesfârșitele noastre lupte, oricând poemul lui Pascoli poate fi înțeles ca o ilustrare a prezenței morții și a zădăriniciei oricăror sforțări. Dar și ca un apel către noroadele ce se ucid fără milă, în măceluri îngrozitoare...

Armonia neterminată, chiar după ce poemul se închide, răsfrânge dulci ecouri, care persistă și îmbracă alte forme, ca luminile ce joacă, într'un asfințit de soare, pătrunzând prin fereastră și mângâind obiectele din jurul nostru, preschimbate în culori ireale de potopul de raze neastâmpărate. Este în acelaș timp și imaginea care rămâne după adevărata poezie. Cuvintele dispar. Cu greu ne-am putea aduce aminte de ele. Armonia rămâne însă, și la distanță de ani uneori, în suflet se redeșteaptă câteva sunete, minunat îmbinate, dar care sunt în stare să întregească toată canavaua pe care erau țesute cuvintele, cu toate imaginile lor.

O lecție de poezie nu se poate altfel înfățișa. Acel impalpabil al poeziei, de care pomenește estetica, rezidă tocmai în armonie, în acea muzică pe care n'am putea-o asemăna decât cu muzica sferelor, din vechea reprezentare a lui Pitagora.

Alteori, chiar când rostim versul, ne dăm seama că întreaga lui valoare nu are un alt sens în afară de armonie și de prelungirile, în spațiu, pe care el știe să le desprindă. Vă aduceți aminte de adorabilul fragment eminescian?

Peste vârfuri trece lună,
Codru-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâet
Indulcind cu dor de moarte.

De ce taci, când fermecată
Inima-mi spre tine 'ntorn?
Mai suna-vei, dulce corn,
Pentru mine vreodată?

Noțiunile, aici exprimate, nu mai spun aproape nimic. Pe nesimțite, inhibiția lor în cugetul nostru se petrece, și ceeace produce încântarea este până la urmă numai picurul unor note, pe care nimeni în afară de poet nu le-ar putea transcrie. Dar această armonie, rânduită, ca în muzică, într'un ton minor, redă o tristețe inefabilă, acea dulce melancolie din atâtea versuri eminesciene.

Evocarea unui asemenea fragment nu putea fi mai nimerită în aceste împrejurări. Suspinul lor stăruește încă în mintea noastră, pe când sus, lucirile aproape albastre se resfrâng în cercuri tot mai largi din Vega, steaua cea minunată.

C. N. NEGOIȚĂ

Drama iubirii

(Urmare din pag. I-a)

inefabil azur al unei femei, iar înțelepții adunați în Troia, la trecerea grațioasei Elene, recunosc că ea poate să fie cu drept cuvânt pricina unor atât de funeste discordii! La fel cele mai multe înfrângeri ale Grecilor sunt însăși această iubire rănită a lui Achile căruia Agamemnon a putut să-i răpească pe frumoasa lui Briseis... Și astfel iubirea apare în poemele homerice, și în forma ei cea mai simplă, mișcând chiar cetele de războinici, determinând atâta agitație, atâtea triumfuri, atâta durere și viață!

Abia acum pricepem că lucrurile nu pot fi judecate decât privind adânc și drept esențele lor, acea virginitate perfectă unde se zăresc primele dimineți ale Lumii și din care toate formele se desfac. Aici ne va fi dat să găsim Iubirea, — și va fi pasionant s'o cunoaștem!

Ea n'ar fi astfel numai zâmbetul tandru al lui Catul care cerea Lesbiei lui o sută de sărutări sau o mie, și apoi altă sută sau altă mie lăsând bătrânilor grija antipatică a întârzierilor lor protestari, sau prețuind *unius assis* aceste plictisitoare rumori... Surâs virginal, — care anticipează marile furtuni ale sufletului! Ochiul sălbatic și devorant al Phedrei! Lamentările Didonei...

D'un incurable amour remèdes impuissants!, spune Phedra. Și câte sacrificii n'a făcut implacabilei zeițe ca s'o libereze de dragostea ei imposibilă!

En vain sur les autels ma main brûlait l'encens:
Quand ma bouche implorait le nom de la Déesse,
J'adorais Hippolyte...

Orpheu se va duce până în Infern să-și regăsească acolo pe scumpa lui Euridice... Și atât dor avea s'o revadă, atâta impacientă și atâta gravă dorință, că privind-o mai curând decât trebuia, îl vedem devorat de Bachante.

Marile iubiri, iubirile noastre, sunt, toate, acest spectacol bogat de înflorite prăpăstii... Isolda va muri de grozava îmbrățișare a tristului ei amant. Iar în ceasul în care Aeneas își depărtează corabia de țărmurile nenorocite ale Cartaginei, Didona pregătește rugul pe care s'a hotărît să moară și numai vântul mării va mai duce până departe, în dimineața palidă, plânsul Reginei pe urmele neînțelesului ei fugar...

Iubirea amanților anticipează oare celelalte forme ale Iubirii? Foarte probabil. *Nous courons à l'amour parce que nous en venons*, spune Maurras în gravele investigații prin acordurile unei perfecte muzici interioare. Ne-am născut din iubire, nașterea noastră iubire a fost — și suntem sortiți să nu trăim subit atâtea forme, decât numai aspectele, metamorfosele ei. Părinți, copii, soți, amanți, nu sunt decât accente diferite ale unei Iubiri aceeași. Ochii mamei care-și privește copilul sunt lungi de atâtea nesfârșite chemări că este o încântătoare durere să le privim — aceeași fluidă chemare care se întinde, fisic apropape, până la toată ființa de care nu ne putem lipsi. Iar carnea asta care tresare de apropierea, de atingerea noastră, când o mângâiem sau o strângem în faptul marilor iubiri — există în fiorul ei desigur strigătul mut care ne-ar lăsa să pricepem că suntem uniți cu ea infinit mai mult decât ne-ar fi posibil să știm.. Sunt substanțe anumite care numai între ele aderă, sunt invisibile părți de viață care se cer. Cine ar spune perfecta unitune pentru care nu ajunge niciun cuvânt omenesc!

...Dar sunt alci toate rosturile noastre — și e Statul însuș. Analiștii vieților noastre organizate ar fi greu să nu priceapă că ne iubim mai întâi copiii, familia, familiile noastre în sfârșit și că Statul astfel nu este decât o sumă a acestor iubiri, corpul nostru multiplicat prin iubire, sporit până la toate hotarele lui... E „corpul național" pe care ni l-a spus Mihai Eminescu, — pe care Fustel i-a văzut cu adânci rădăcini până în cele mai depărtate morminte...

Tot lucrul nostru e de iubire! E actul inițial, deopotrivă de somptuos și trist... In această lume mirată în care ochii noștri pătrund atât de puțin, în acest tumult obscur, Iubirea desigur e sensul primelor noastre mișcări și pe luminoasa ei linie care ne învălue viața sunt, ca niște locuri votive, marile stațiuni în care ni se fixează destinul, capele arzătoare în care nu răsună decât rugăciunile Dragostei! Ea hotărăște alianța perfectă a sufletelor, fundează cetățile noastre, constitue principiul luminos după care durăm, ritmurile lumii, ne invită în sfârșit, alternând dezastre și fericiri, la o viață pe care n'o mai putem părăsi. Trăim numai în suferința ei, trăim numai dorind — până când flacăra nu mai are puteri...

Dacă Prietenia ar fi o universală nevoe de solidaritate, Iubirea atunci în propriii termeni este lipsa noastră însăși, lipsa în care ne găsim după un corp, după un suflet pe care va trebui să-l facem al nostru sau căruia ardem de dorința să-i aparținem. Este o adevărată foame, sau este setea pe care n'o stinge nimic decât corpul pe care nu renunțăm să-l vrem, sufletul pe care-l dorim... Ființa scumpă care pleacă sau care dispare, a luat din carnea și din sufletul nostru — celulele noastre s'au rupt fiindcă erau unite cu această formă pe care acum n'o mai putem atinge și n'o mai vedem. Un lanț invisibil lega strâns între ele aceste forme care compuneau probabil o ființă singură, una — și lanțul acesta era de iubire. Delicata dantelă care ne prinde de atâtea seducții, ca să nu-i mai putem scăpa, are toate voluptățile durerii, — amețitoarea atracție a celor mai nedefinite plăceri... Simțind, respirând par'că aceste violente esențe care se plimbă prin noi și dispun, se poate ușor pricepe că nu trăim decât din vertigiul neîncetat și din miracolul lor! Ni se revelează astfel ca printr'o oglindă în care se joacă atâtea nelămurite lumini, că omul nu este singur, că singur nu este întreg — și că prima lui apriție nu este decât gestul unic de a se împlini, brațele lui întinse spre imensa sympathie care explică suveranele mișcări ale lumii... A!, aici va trebui să murim! Foamea noastră de suflete și de oameni, corpul nostru atâta de aparat, aceste dorințe în sfârșit sunt luptele noastre — și ne vom tortura aproape ca într'un clește pe care singuri îl strângem! Viața noastră într'adevăr nu va mai fi, tot ce compune ea, decât o lume, de groază aproape, a discordantelor noastre iubiri...

(Urmează)

TOMA VLĂDESCU

Motto: Marii gânditori n'au nevoie de cuvinte.

REACȚIUNILE D-LUI GROG

(în urma unor lecturi)

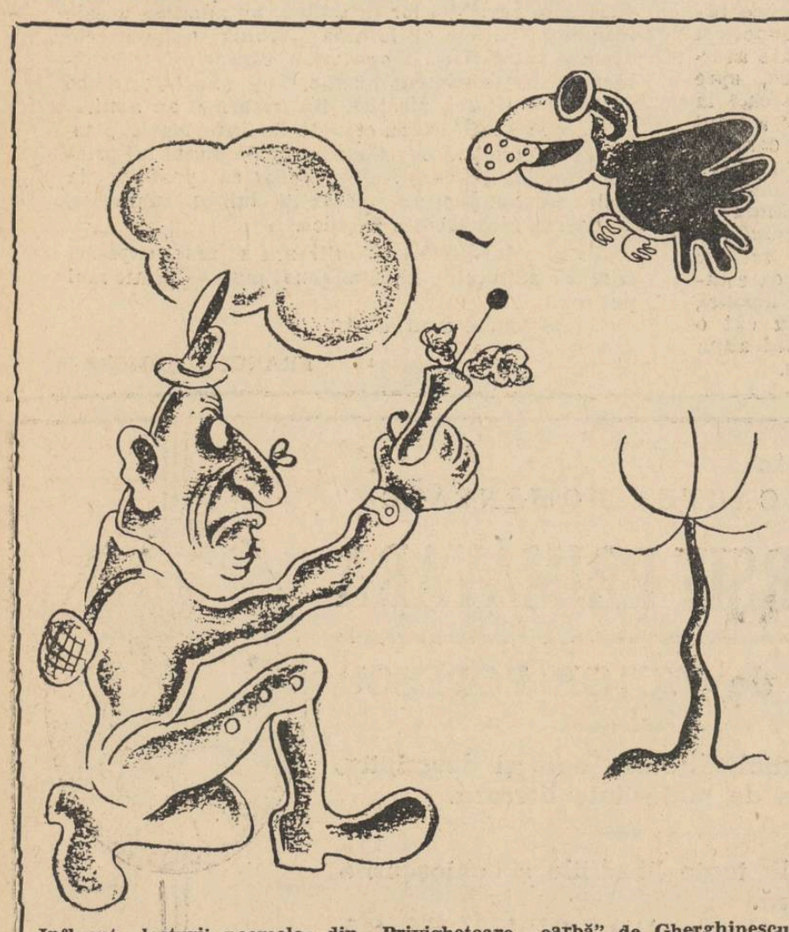

Influența lecturii poemelor din „Privighetoare oarbă" de Gherghinescu

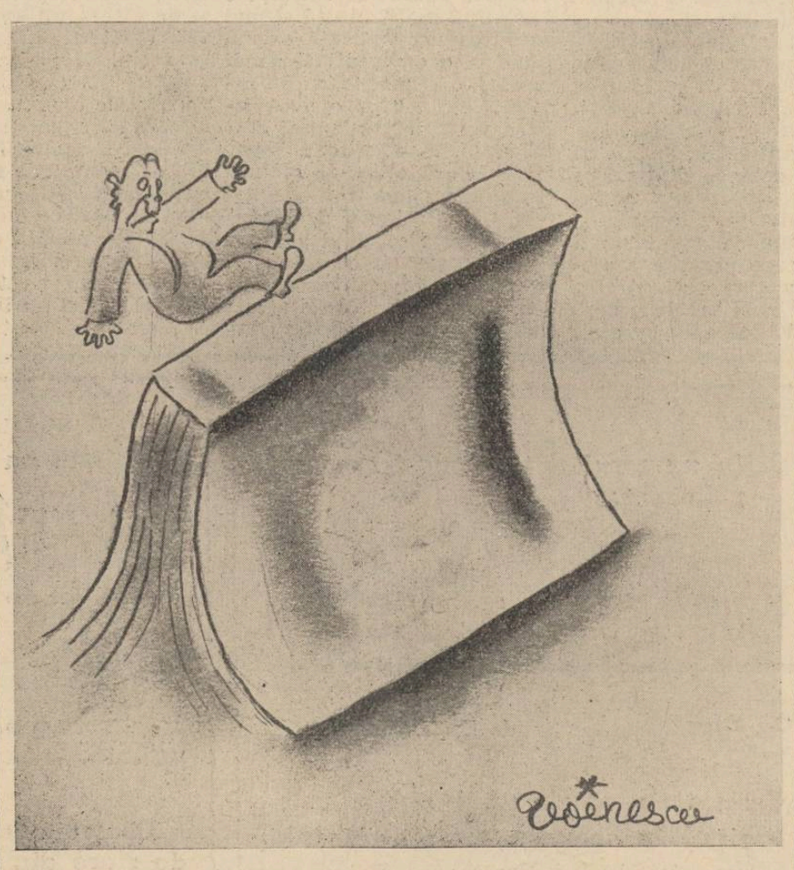

După ce a citit „Pe margini de cărți" de Octav Șuluțiu

In urma lecturii volumului „Cum am cucerit viața" de Delafras

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

Literatură, artă, idei...

CA INTRODUCERE

aceste simple note ce vor , începem prin a reproduce, ăsura spațiului restrâns ce ste rezervat, câteva cugetări d-lui Păstorel Teodoreanu, cate în Revista Fundațiior, VII, 1 Mai 1940, nr. 5, și in- te de domnia sa „Banalități loxale".

ă una pe care tinerii scrii- ar putea s'o decupeze din tă și să și-o prindă cu o eză pe masa lor de lucru: u intensitatea sentimentului aloare operei de artă, ci ex- a, în primul loc expresia și ai expresia".

neînțeles „felul de a expri- această intensitate de senti- ", adăogăm noi, pentru cei ar fi tentați să interpreteze t această afirmație (cultiva- „beției de cuvinte") fiindcă esia e o haină ce trebue fă- pe măsura unui trup, o hai- ără trup nu poate alcătui de- în cel mai bun caz, una din momâi din grâu pentru iatul ciorilor. Iar de sperie- e plină literatura (pentru iatul cititorilor care, de tea- să nu se mai păcălească, nu citesc dela o vreme nimic, prost, nici bun).

tă acum ce crede d. Păstorel doreanu despre critici:

nainte de orice altceva, cri- ticul trebue să fie domnul care pricepe opera. De aceea criticii sunt rarisimi".

Știți care este marea greșală a criticilor? Vă lămurește tot domnia sa:

„Puiul de găină, când sparge coaja oului, nu hamletizează situația întrebându-se: a fi sau a nu fi cocoș? El habar nu are că ciocul cu care lovește, picioarele pe care umblă, aripile cu care va zbura, au fost odată albuș și gălbenuș. Dela lichidul care l-a zămislit întâmplător și până la starea lui actuală, el a trecut pe nesimțite și nu e ochi să fi văzut cum.

Opera de artă nu se naște altfel.

Ridicolul criticii științifice vine de acolo, că vrea să explice orătăniilor cum era puiul atunci când nu era decât aripă și ce-ar fi putut deveni, dacă era mai întâi picior".

Pentrucă, deci, criticii, în general, nu sunt niște „domni care oricep opera" ci procedează după cum am văzut mai sus, iată o soluție ca să scape lumea de ei. (Din nenorocire cu putință de pus în practică doar în desenele animate ale lui Walt Disney).

„Dacă, prin miracol, tot ceeace găsesc criticii solid și tot ceeace găsesc șubred în literatură și artă s'ar transforma în poduri peste prăpăstiile lor și dacă docții subscriitori ar fi invitați să pășească pe cele pe care le-au declarat solide, puteți fi siguri că genul lor ar dispare".

Ne-a mai plăcut o definiție, pe care o vom reproduce (interzicând însă elevilor candidați la corijență sau repetență în preajma acestui sfârșit de an, s'o ia drept un argument în favoarea tezei lor):

„Școala = Totalitatea regulelor care tind la organizarea mediocrității, în vederea unui maximum de armonie socială".

Altă cugetare, pentru uzul tinerilor domni îndrăgostiți:

„Când pretinzi unei femei frumoase și violent solicitate de bărbați să ia parte la suferințele domniei-tale sufletești, tocmai în ziua în care croitoreasa i-a greșit rochia de bal, nu înseamnă că femeia e insensibilă, ci că domnia-ta n'ai tact".

Din altă parte, desprindem:

„Ideile noi nu câștigă drept de viață decât în clipa în care devin prejudecăți, adică tocmai atunci când își pierd viața".

Și sfârșim, cu aceea care ni s'a părut cea mai frumoasă din aceste „banalități paradoxale":

„Cuvintele dor și omenie sunt pietrele cele mai de preț din tezaurul limbii române".

UN FOARTE INSTRUCTIV ARTICOL

despre „Curentele de avangardă" — I. Dadaismul și spiritul său — publ.că d. Radu Gyr în Convorbiri Literare, Anul LXXIII Nr. 3 Martie 1940. Dăm cititorilor două mostre de poezie dadaistă din revista „75 H. P." Oct. 1924 datorite d-lui Ilarie Voronca:

Stadion erasmic debleiat meridiany intestin
afiș cântă în mi bemol amiral
numără inevitabil & Co.
pian cauciuc împarte salariu
submarin avion
subt umbrelă oferit în gradație
miracol intermed.ar etc.
(„etc.") **e al nostru, precizăm fiindcă s'ar putea crede că figura în poezie.**

Alta:

Strofa I

„Monsieur l'archange est un bon chef comptable
Euridice : să-ți prind ochii cu ace de siguranță
te rog până aici fără aluzii matematice
Euridice mă duc să mă culc".

Strofa a doua începe cu ultimul rând a celei dintâi și sfârșește cu întâiul. Curentul dadaist născut la Zürich în 1916 și decedat de multă vreme, se prezintă pentru noi ca o experiență ratată ce nu mai poate avea nici un fel de actualitate. Totuși, ar fi interesant ca unii din poeții actuali să încerce această inversare a strofelor din poeziile lor ca în exemplul de mai sus. Ar fi în unele cazuri o posibilitate de verificare și s'ar putea trage și unele concluzii..

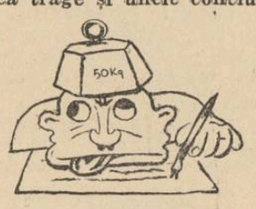

FUGA CERBILOR

se numește ultimul volum de poeme al d-lui Victor Stoe (cu o copertă grațioasă și plină de sensibilitate, datorită pictorului Geo Zlotescu). Dupăce l-ai citit, ai impresia că ai privit multă vreme, pe un cer palid de Martie, înceata lunecare a norilor, a unor nori alburii luminați de-un soare melancolic, un soare mereu în asfințit. Ni s'a părut foarte tristă această carte a d-lui V. Stoe. Poate tocmai pentru ceeace am spus mai sus. Sunt acolo flori firave cu rădăcini subțiri, sărace, flori care tremură de toate vânturile și se'ntorc mereu după lumină, sub un cer prea îndepărtat, prea înghețat pentru primăvara lor setoasă de viață. Aceasta obsesie a cerului, (dar nu a unui cer spre care se construește ci a unui cer care apasă, care intră cu tot vag-ul lui într'un suflet cu toate porțile deschise și cu nimic al lui înăuntru) poate fi observată și din faptul că din toate cele douăzeci și una poezii ale volumului, sunt numai vreo patru-cinci din care lipsește cuvântul „cer" (acolo fiind înlocuit prin „stele"). Să vină această nostalgie a poetului pentru risipire în marele tot, din faptul pe care îl afirmă într'o strofă pusă în fruntea volumului:

„E scris
In semne arcuite de vis
Ca omul pentru om
Să fie semn închis"?

NE ADUCEM AMINTE

de o interesantă afirmație pe care am citit-o undeva: „Dacă o maimuță ar bate la mașină în neștire, câteva milioane de ani fără întrerupere, am avea desigur printre aceste combinații de litere, și toată opera lui Shakespeare". Iată o afirmație ce poate da mult de gândit și de visat, celor ce n'au altceva mai bun de făcut, asupra infinitului și finitului. Dar este vorba de câteva milioane sau sute de milioane de ani; — lipsind acel element al duratei din exemplul de mai sus, o maimuță care bate la mașină sau scrie cu styloul domniei-sale câte o oră pe zi, în neștire, nu poate face bineînțeles mai mult decât ceeace vedem și noi că se scrie de obicei prin publicațiile ce ne cad în mână zilnic.

TOT IN „CONVORBIRI LITERARE"

d. Aurel Chirescu semnează o foarte frumoasă poezie „Ospățul de taină". Am mai surprins în poezia d-lui Chirescu, acea atmosferă de sfârșit de noapte sau crepuscul, ora fumurie când se petrec „Marile Călătorii", când toate lucrurile au adâncimi și simplitate de început de lumi. D. Aurel Chirescu este un poet care nu face poezie de dragul cuvintelor. De aceea îl prețuim.

Desprindem, cu regretul de a nu putea reproduce toată poezia:

Se apropie
Târzia oră a dăruirii...
Din toate părțile vântul ei bate
Și-aduce frig, mult frig.
Dumbrăvile stinse se fac mai reci
Privirile
Se'ngroapă adânc în orbite
Oglindind în lumina limpede-a orei
Chipul de veci.
Neînchipuit de puternic
Crește tainicul frig.

ALADIN

Vega, steaua cea strălucitoare

(Urmare din pag. I-a)

Pace, fratelli! e fate che le braccia
Ch'ora e poi tenderete ai più vicini
Non sappiano la lotta e la minaccia.

E buoni veda voi dormir nei lini
Placidi e bianchi, quando non intesa,
Quando non vista, sopra voi si chini

La Morte con la sua lampada accesa.

Și în traducere ad-litteram: „Oameni, pace vouă! Pe pământul adormit, prea mare este misterul; și numai cine caută să aibă frați, — în teama sa, — nu greșește. Pace vouă, fraților! Și faceți ca brațele pe care le întindeți acuma și pe urmă către aproapele, să nu aibă știință de luptă și de amenințare. Și buni să vă vadă dormind, în așternuturile moi și albe, când nesimțită, fără s'o vedeți, Moartea se va apleca peste voi cu candela ei aprinsă".

Fără prea vădite aluzii la lumea materială, la nesfârșitele noastre lupte, oricând poemul lui Pascoli poate fi înțeles ca o ilustrare a prezenței morții și a zădărniciei oricăror sforțări. Dar și ca un apel către noroadele ce se ucid fără milă, în măceluri îngrozitoare...

Armonia neterminată, chiar după ce poemul se închide, răsfrânge dulci ecouri, care persistă și îmbracă alte forme, ca luminile ce joacă, într'un asfințit de soare, pătrunzând prin fereastră și mângâind obiectele din jurul nostru, preschimbate în culori ireale de potopul de raze neastâmpărate. Este în acelaș timp și imaginea care rămâne după adevărata poezie. Cuvintele dispar. Cu greu ne-am putea aduce aminte de ele. Armonia rămâne însă, și la distanță de ani uneori, în suflet se redeșteaptă câteva sunete, minunat îmbinate, dar care sunt în stare să întregească toată canavaua pe care erau țesute cuvintele, cu toate imaginile lor.

O lecție de poezie nu se poate altfel înfățișa. Acel impalpabil al poeziei, de care pomenește estetica, rezidă tocmai în armonie, în acea muzică pe care n'am putea-o asemăna decât cu muzica sferelor, din vechea reprezentare a lui Pitagora.

Alteori, chiar când rostim versul, ne dăm seama că întreaga lui valoare nu are un alt sens în afară de armonie și de prelungirile, în spațiu, pe care el știe să le desprindă. Vă aduceți aminte de adorabilul fragment eminescian?

Peste vârfuri trece lună,
Codru-și bate frunza lin,
Dintre ramuri de arin
Melancolic cornul sună.

Mai departe, mai departe,
Mai încet, tot mai încet,
Sufletu-mi nemângâet
Indulcind cu dor de moarte.

De ce taci, când fermecată
Inima-mi spre tine 'ntorn?
Mai suna-vei, dulce corn,
Pentru mine vreodată?

Noțiunile, aici exprimate, nu mai spun aproape nimic. Pe nesimțite, inhibiția lor în cugetul nostru se petrece,și ceeace produce încântarea este până la urmă numai picurul unor note, pe care nimeni în afară de poet nu le-ar putea transcrie. Dar această armonie, rânduită, ca în muzică, într'un ton minor, redă o tristețe inefabilă, acea dulce melancolie din atâtea versuri eminesciene.

Evocarea unui asemenea fragment nu putea fi mai nimerită în aceste împrejurări. Suspinul lor stăruește încă în mintea noastră, pe când sus, lucirile aproape albastre se resfrâng în cercuri tot mai largi din Vega, steaua cea minunată.

C. N. NEGOIȚĂ

Drama iubirii

(Urmare din pag. I-a)

inefabil azur al unei femei, iar înțelepții adunați în Troia, la trecerea grațioasei Elene, recunosc că ea poate să fie cu drept cuvânt pricina unor atât de funeste discordii! La fel cele mai multe înfrângeri ale Grecilor sunt însăși această iubire rănită a lui Achile căruia Agamemmon a putut să-i răpească pe frumoasa lui Briseis... Și astfel iubirea apare în poemele homerice, și în forma ei cea mai simplă, mișcând chiar cetele de războinici, determinând atâta agitație, atâtea triumfuri, atâta durere și viață!

Abia acum pricepem că lucrurile nu pot fi judecate decât privind adânc și drept esențele lor, acea virginitate perfectă unde se zăresc primele dimineți ale Lumii și din care toate formele se desfac. Aici ne va fi dat să găsim Iubirea, — și va fi pasionant s'o cunoaștem!

Ea n'ar fi astfel numai zâmbetul tandru al lui Catul care cerea Lesbiei lui o sută de sărutări sau o mie, și apoi altă sută sau altă mie lăsând bătrânilor grija antipatică a întârzierilor lor protestari, sau prețuind *unius assis* aceste plictisitoare rumori... Surâs virginal, — care anticipează marile furtuni ale sufletului! Ochiul sălbatic și devorant al Phedrei! Lamentările Didonei...

D'un incurable amour remèdes impuissants!, spune Phedra. Și câte sacrificii n'a făcut implacabilei zeițe ca s'o libereze de dragostea ei imposibilă!

En vain sur les autels ma main brûlait l'encens:
Quand ma bouche implorait le nom de la Déesse,
J'adorais Hippolyte...

Orpheu se va duce până în Infern să-și regăsească acolo pe scumpa lui Euridice... Și atât dor avea s'o revadă, atâta impacientă și atâta gravă dorință, că privind-o mai curând decât trebuia, îl vedem devorat de Bachante.

Marile iubiri, iubirile noastre, sunt, toate, acest spectacol bogat de înflorite prăpăstii... Isolda va muri de grozava îmbrățișare a tristului ei amant. Iar în ceasul în care Aeneas își depărtează corabia de țărmurile nenorocite ale Cartaginei, Didona pregătește rugul pe care s'a hotărît să moară și numai vântul mării va mai duce până departe, în dimineața palidă, plânsul Reginei pe urmele neînțelesului ei fugar...

Iubirea amanților anticipează oare celelalte forme ale Iubirii? Foarte probabil. *Nous courons à l'amour parce que nous en venons*, spune Maurras în gravele investigații prin acordurile unei perfecte muzici interioare. Ne-am născut din iubire, nașterea noastră iubire a fost — și suntem sortiți să nu trăim subit atâtea forme, decât numai aspectele, metamorfosele ei. Părinți, copii, soți, amanți, nu sunt decât accente diferite ale unei Iubiri aceeași. Ochii mamei care-și privește copilul sunt lungi de atâtea nesfârșite chemări că este o încântătoare durere să le privim — aceeași fluidă chemare care se întinde, fizic aproape, până la toată ființa de care nu ne putem lipsi. Iar carnea asta care tresare de apropierea, de atingerea noastră, când o mângâiem sau o strângem în faptul marilor iubiri — există în fiorul ei desigur strigătul mut care ne-ar lăsa să pricepem că suntem uniți cu ea infinit mai mult decât ne-ar fi posibil să știm.. Sunt substanțe anumite care numai între ele aderă, sunt invisibile părți de viață care se cer. Cine ar spune perfecta uniune pentru care nu ajunge niciun cuvânt omenesc!

...Dar sunt alți toate rosturile noastre — și e Statul însuș. Analiștii vieților noastre organizate ar fi greu să nu priceapă că ne iubim mai întâi copiii, familia, familiile noastre în sfârșit și că Statul astfel nu este decât o sumă a acestor iubiri, corpul nostru multiplicat prin iubire, sporit până la toate hotarele lui... E „corpul național" pe care ni l-a spus Mihai Eminescu, — pe care Fustel i-a văzut cu adânci rădăcini până în cele mai depărtate morminte...

Tot lucrul nostru e de iubire! E actul inițial, deopotrivă de somptuos și trist... In această lume mirată în care ochii noștri pătrund atât de puțin, în acest tumult obscur, Iubirea desigur e sensul primelor noastre mișcări și pe luminoasa ei linie care ne învălue viața sunt, ca niște locuri votive, marile stațiuni în care ni se fixează destinul, capele arzătoare în care nu răsună decât rugăciunile Dragostei! Ea hotărăște alianța perfectă a sufletelor, fundează cetățile noastre, constitue principiul luminos după care durăm, ritmurile lumii, ne invită în sfârșit, alternând dezastre și fericiri, la o vieață pe care n'o mai putem părăsi. Trăim numai în suferința ei, trăim numai dorind — până când flacăra nu mai are puteri...

Dacă Prietenia ar fi o universală nevoe de solidaritate, Iubirea atunci în propriii termeni este lipsa noastră însăși, lipsa în care ne găsim după un corp, după un suflet pe care va trebui să-l facem al nostru sau căruia ardem de dorința să-i aparținem. Este o adevărată foame, sau este setea pe care n'o stinge nimic decât corpul pe care nu renunțăm să-l vrem, sufletul pe care-l dorim... Ființa scumpă care pleacă sau care dispare, a luat din carnea și din sufletul nostru — celulele noastre s'au rupt fiindcă erau unite cu această formă pe care acum n'o mai putem atinge și n'o mai vedem. Un lanț invisibil lega strâns între ele aceste forme care compuneau probabil o ființă singură, una — și lanțul acesta era de iubire. Delicata dantelă care ne prinde de atâtea seducții, ca să nu-i mai putem scăpa, are toate voluptățile durerii, — amețitoarea atracție a celor mai nedefinite plăceri... Simțind, respirând par'că aceste violente esențe care se plimbă prin noi și dispun, se poate ușor pricepe că nu trăim decât din vertigiul neîncetat și din miracolul lor! Ni se revelează astfel ca printr'o oglindă în care se joacă atâtea nelămurite lumini, că omul nu este singur, că singur nu este întreg — și că prima lui apriție nu este decât gestul unic de a se împlini, brațele lui întinse spre imensa sympathie care explică suveranele mișcări ale lumii... A!, aici va trebui să murim! Foamea noastră de suflete și de oameni, corpul nostru atâta de apărat, aceste dorințe în sfârșit sunt luptele noastre — și ne vom tortura aproape ca într'un clește pe care singuri îl strângem! Vieața noastră într'adevăr nu va mai fi, tot ce compune ea, decât o lume, de groază aproape, a discordantelor noastre iubiri...

(Urmează)

TOMA VLĂDESCU

Motto: Marii gânditori n'au nevoie de cuvinte. REACȚIUNILE D-LUI GROG (în urma unor lecturi)

Influența lecturii poemelor din „Privighetoare oarbă" de Gherghinescu

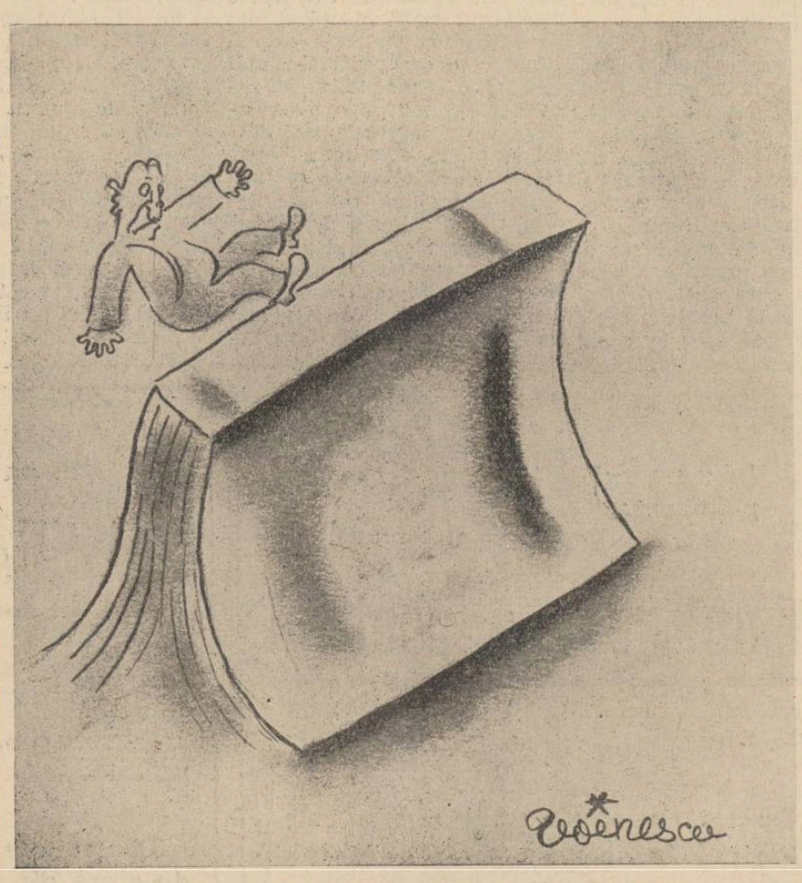

După ce a citit „Pe margini de cărți" de Octav Șuluțiu

In urma lecturii volumului „Cum am cucerit viața" de Delafras

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

23

BIBLIOTECA C... „ASOCIAŢIUNII"

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ŞI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorităţi şi instituţii 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACŢIA ŞI ADMINISTRAŢIA
BUCUREŞTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREŢUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 23
SAMBATA 1 Iunie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Despre tăcerea istoricilor

de CONSTANTIN NOICA

Intr'una din vitrinele „Universului" este expusă — bucureştenii o ştiu — o hartă pe care sunt însemnate cu puncte poziţiile ocupate, în cursul fiecărei zile de luptă, de către beligeranţii acestui războiu, pe care anul 1940 a înţeles să-l aducă în dar Europei. Trecătorul care se opreşte şi se strecoară printre privitori, are prilejul să audă părerile — nu întotdeauna lipsite de pitoresc — ale câte unui strateg de ocazie, recrutat din lumea micilor funcţionari civili, de speţa fiecăruia dintre noi. Cu cât mai mult n'ar trebui să fie prins de actualitate militarul sau istoricul!

Să vorbim despre istoric, pentrucă pe acesta îl cunoaştem mai de aproape. Ei bine, n'am întâlnit nicio speţă de istoric, tânăr sau mai puţin tânăr, specialist în războaiele punice sau în cele napoleoniene, care să manifeste, faţă de evenimentele în curs, o aviditate, îngrijorată dar nu mai puţin atentă, asemănătoare celei care încearcă pe strategul şi pe istoricul improvizat. De ce să ţină indiferenţa aceasta a specialistului faţă de materia vie a specialităţii sale?

Ţine probabil, în primul rând, de faptul că, orice s'ar spune, omul e un animal teoretic. Niciodată mai bine decât în împrejurări cum sunt cele de faţă nu pricepi cât de adânc este angajat specialistul în „teorie". De aceea şi este specialist: căci a putut da sens teoretic vocaţiei sale profesionale. Cum însă fiecare avem, cu oarecare bunăvoinţă, vocaţia noastră profesională, nu e de mirare că lucrurile pe cari le ştim cel mai bine, le practicăm cu cele mai serioase şovăieli. Cât de mult n'ar da — în principiu — istoricul, să asiste la luptele religioase din veacul al XVII-lea şi să capete astfel cunoaşterea directă a evenimentelor pe cari le-a studiat (până la epuizarea bibliografiei) în cauzele lor spirituale, politice, sociale şi chiar economice. Când însă îi este dat să asiste efectiv la un spectacol, atunci istoricul se retrage din arenă, niţeluş plictisit: nu, istoria e făcută spre a privi lucrurile dela distanţă. Omul e un animal teoretic, pentrucă a reuşit să-şi însuşească sentimentul distanţelor.

Dar mai e ceva, cu istoricul nostru. Materia specialităţii sale îl interesează mai mult când e moartă decât când e vie, pentrucă — vedeţi — chiar lucrurile capătă, prin moarte, un anumit prestigiu. Când sunt în actualitate, lucrurile îşi au urîţenia lor. Istoricul o ştie. Iar acelaşi istoric care cercetează cu profesorală competenţă problema prostituţiei din Roma antică sau vieaţa sentimentală a lui Ludovic al XV-lea, e, în fond, mulţumit să ştie că lucrurile acelea se întâmplau în Roma antică şi pe vremea lui Ludovic al XV-lea.

Ce e de făcut? Nu e de făcut nimic, fireşte; dar e de reflectat. Şi întrucât e încă una din constantele omului, aceea de a reflecta mai mult la celălalt decât la sine, eşti ispitit — de vreme ce ai plăcerea de-a nu fi istoric — să te întrebi de ce mai fac oamenii, în definitiv, istorie. Căci dacă o fac spre a cunoaşte societatea, atunci n'au nimic mai bun de cunoscut decât prezentul ei; iar dacă fac istorie spre a îndrepta societatea, atunci poate că ar trebui să mai uite câte ceva din trecutul ei.

Creştinul are o vorbă curioasă: „să te fereşti de ispită". Dar intelectualul socoteşte că n'are a se feri de nimic. El se crede imunizat, prin perspectiva teoretică din care priveşte lucrurile, şi ca atare poate lua în considerare tot răul lumii, fără riscul de-a fi ispitit de el.

Noi nu spunem că lumea de azi e rea pentrucă nu s'a deprins încă să uite tot răul de altă dată. Dar de ce nu ne spune ceva şi istoricul?

CAMIL RESSU — In barcă

Un nou academician: Nichifor Crainic

de RADU GYR

La o vârstă de rod în plină pârgă, lui Nichifor Crainic i se aduce recunoaşterea absolută a personalităţii sale lirice şi cărtureşti. De curând — şi numai la puţin timp după ce a fost sărbătorit pentru împlinirea a cincizeci de ani — Academia Română l-a ales membru activ al secţiei ei literare.

Adversităţile, invidiile, stavilele, sabotările, au trebuit, toate, să cedeze. Nu Crainic, omul, a biruit, ci spiritul său robust, frematătorul său suflet revărsat, în faţa căruia orice piedică a fost doar un gest inutil. Era fatal ca temperamentul său tumultuos — dominat şi dătător de directive în artă, polemic şi corosiv în gazetărie — să-i creeze adversari şi animosităţi. Din toate, a rămas însă respectul unanim pentru altitudinea senină a creiaţiei şi pentru complexa spiritualitate a poetului, esseistului, gânditorului şi dinamicului şef de şcoală literară. Inaintea acestora, pamfletul negativ apune, iar tăgadele nu-şi mai au rost.

Alegerea lui Nichifor Crainic la Academie se aşează sub două limpezi semnificaţii:

1) Continuitatea, în scaunul lui Octavian Goga, a marei poezii de inspiraţie autohtonă, — deci consacrarea definitivă a formulei de succesiune, în fotoliile academice, a creiatorilor întemeiaţi pe utilizarea artistică a energiilor sufletului românesc; 2) un pas înainte spre înălţarea formulei de gerontocraţie rigidă din marile noastre aşezăminte de cultură menite să recunoască manifestările de creiaţie majoră. Prin alegerea la Academie a lui Lucian Blaga, petrecută cu câţiva ani mai înainte şi la o vârstă cu mult sub cincizeci de ani, şi prin aceia de astăzi a lui Nichifor Crainic, ce se ..... în plină amiază a vieţii lui incandescente, — o năvală de aer proaspăt a pătruns sub cupola solemnă a consacrărilor supreme.

Academia Română, prin secţia ei literară, cuprinde, în prezent, sufletul românesc ridicat la cele mai înalte potenţe de gândire şi de sensibilitate estetică.

Sinteza acestui suflet stă în academicianii Liviu Rebreanu, Lucian Blaga şi Nichifor Crainic. In vreme ce Liviu Rebreanu, prin arta lui, reprezintă vigoarea sufletului ţăranului român, în încleştarea dârză cu pământul şi rosturile lui neclătinate, Lucian Blaga aduce cunoaşterea spaţiului, străfulgerat de transcendenţe, al spiritualităţii româneşti, pentru ca, la rândul său, Nichifor Crainic să înfăţişeze statornicia legăturii cu străbunii şi trecutul, şi marea împăcare a sufletului românesc cu Lerui-Ler şi cu Iisus, pogorît printre tarlalele noastre dunărene.

Fireşte, criteriile care au stat la baza definitivei încununări a lui Nichifor Crainic au fost, în primul rând, cele privitoare la multiplele lui realizări artistice şi intelectuale. A fost încununată lirica lui luminoasă, i-au fost integral recunoscute contribuţiile esseistice, s'a pus mirt verde pe fruntea filosofului teologic şi s'au omagiat, deopotrivă, meritele ziaristului, ale dascălului universitar şi ale omului de largă şi vibrantă cultură. Dar Nichifor Crainic nu înseamnă numai atât. El este toţi aceştia împreună şi mai mult încă. Trece dincolo de limitele lor, — îi depăşeşte. Căci dincolo de ceiace a zidărit poetul, esseistul sau gânditorul, se cuvine puternic subliniat tot ce-a făcut Nichifor Crainic pentru cultura şi spiritualitatea românească, în primul rând, iar în al doilea, tot ce-a însemnat el pentru generaţiile tinere de scriitori.

Pentru dinamizarea şi ritmul viu al culturii autohtone, Crainic a dus o luptă uriaşă. A purtat-o, simultan, prin prelegerile catedrei, prin presă, prin conferinţele ţinute în ţară, prin esseurile şi studiile publicate în „Gândirea" şi prin însuşi rostul, stimulator de energii şi acumulator de valori, al acestei reviste.

(Urmare în pag. 4-a)

Trecerea în românism

de NICOLAE ROŞU

In legătură cu ceeace spuneam într'un articol precedent despre atitudinea scriitorilor români din secolul XIX faţă de cele două alternative, autohtonie sau occidentalism, în măsura în care trece timpul, şi depăşim fenomenul revoluţionar paşoptist, poziţiile se precizează, aşa încât, conflictul devine categoric între românism şi europeism. Occidentalismul era până la un punct un termen vag care putea să înglobeze influenţe variate şi multiple; i se putea opune, printr'o simetrie de forţe contrarii orientalismul; ori, tendinţa scriitorilor din secolul XIX era de a ne sustrage din acest cuprins geografic şi spiritual şi de a ne alcătui o autonomie etnică şi culturală înafara celor doi poli europeni. N. Bălcescu şi Alecu Russo nu pomenesc de orientalism. Acesta din urmă vede „ideia României născând în veacul XVI", şi basarabenismul său este un preludiu la pan-românismul lui Nicolae Bălcescu. Aceşti oameni gândeau într'un stil grandios şi profetic. Toate vorbele lor aveau rezonanţe seculare. Istoria după N. Bălcescu era o apoteoză a ideei de libertate; Mioriţa după Alecu Russo făcea concurenţă lui Homer şi lui Virgiliu. O voinţă năprasnică de afirmare le însufleţea gândul. Când puneau mâna pe condei sancţionau istoria, definitivau noţiunile, lăsau să cadă cuvintele cu tăria fulgerului. Erau orgolioşi şi neînduplecaţi. Mândria nu avea un obiectiv personal, egoismul nu-şi găsea loc în sufletul lor, nu vorbeau despre dânşii, se risipeau în potopul colectiv, se regăseau în tumultul rasei, fuzionau cu istoria. Erau misionarii unui destin colectiv.

Alecu Russo studiase în Franţa, Mihail Kogălniceanu în Germania, N. Bălcescu pribegise prin străinătate, B. P. Haşdeu purta tezaurul unei înţelepciuni universale, cunoscător a foarte multe limbi fiind, dar la nici unul nici urmă de xenofilie, ci dimpotrivă, un pronunţat anti-străinism.

M. Kogălniceanu era un adversar al răspândirii limbii franceze, şi în faţa civilizaţiei de pospăială, a imitaţiei sterile, când scriitorii căutau să papagalizeze, el se întreba: „Când nu vom mai fi arlechini?" Cerea contemporanilor săi o autohtonie efectivă, şi nu ar fi obţinut-o decât cu neglijarea Europei; le cerea un sentiment de mândrie în faţa Occidentului şi nu l-ar fi obţinut decât cu amplificarea forţelor creatoare româneşti. Toată lupta lui M. Kogălniceanu, toată activitatea lui critică, gravitează în jurul dorinţei de a avea o literatură originală: „o literatură de care să ne putem făli şi înaintea străinilor", spune el în articolul-program din „Steaua Dunării". Regăsim aceiaşi concepţie când a retipărit Cronicele Moldovei şi când îşi mărturisea îngrijorarea provocată de falsificarea culturii, prin prea multe tălmăciri şi reproduceri care deplasau către Occident axa sensibilităţii noastre intelectuale. In programul Daciei Literare, în prefaţa la Letopiseţi aflăm pronunţarea unui adevăr strict, limitat la specificul creator al geniului etnic. Sentimentul naţional, sentimentul religios, limba veche a cărţilor bisericeşti, apoteoza cronicarilor, se întruneau în sinteza autohtonă. „Nu vom avea artă şi literatură, — spunea el, — dacă nu ne vom adăpa la izvoarele naţionalităţii noastre, care este religia secolului al XIX-lea". M. Kogălniceanu atacă generaţia precedentă, pe Gh. Asachi şi Costachi Conachi şi pe ceilalţi boieri influenţaţi de dulcegăria romantică a Apusului. Revine asupra acestei idei cu prilejul publicării poeziilor lui Vasile Alecsandri în Almanahul de pe 1843. Poeţii minori din vremea lui M. Kogălniceanu imitau pe Victor Hugo, Lamartine, Petrarca şi alţii. Ei erau poetaşii. Imitaţia înseamnă lipsă de originalitate. De aceia nu erau nici mari. Tuturor M. Kogălniceanu le opune Doinile lui Vasile Alecsandri, „tipul naţional", el este în căutarea „trăsăturilor caracteristice a unui popor". Atât era de mare năzuinţa spre originalitate, spre autohtonie, spre valorificarea absolută a tipului autentic încât însuşi M. Kogălniceanu, care avea un stil ponderat, nu şovăia în sancţiunile sale. Pentru a nu altera textul vom cita: „Şi să mă credeţi, Domnilor, că şi istoria noastră are întâmplări, are portreturi care nici decum n'ar rămânea mai jos decât eroii celor vechi". Alexandru Lăpuşneanu şi Brâncoveanu erau subiecte de inspiraţie la Dacia Literară. Cu primul se ocupase Costache Negruzi, cu celălalt însuşi Kogălniceanu.

Scriitorii din prima jumătate a secolului XIX, care sunt mai toţi şi critici, nu-şi vor împovăra gândul cu sisteme teoretice şi perspective abstracte, perspicacitatea lor se va limita în cadrele discernământului etnic, şi de aceia întregul cuprins al acestei epoci este străbătut de un aspru naţionalism. Criticului ştiinţific, cum a fost Titu Maiorescu, i se cerea un anumit fel de a gândi, o metodă pentru a descoperi adevărul, pe care, dacă o avea, deschidea toate lacătele; criticului estetic i se pretindea o aprehensiune, o receptivitate specială pentru cunoaşterea şi desvăluirea frumuseţelor artistice. Criticii-scriitori din categoria Alecu Russo-M. Kogălniceanu se aşezau pe linia polarităţilor dinamice. Ce înseamnă asta? Ei nu gândeau pentru o idee şi nu se bizuiau pe o sensibilitate proprie. Ii depăşea imensitatea necritică a mitologiei şi a istoriei. Mioriţa şi Cronicele

(Urmare în pagina 6-a)

DRAMA IUBIRII

II

de TOMA VLĂDESCU

Era firesc ca această iubire să nu fie liberă. Corpurile noastre ard de dorinţe, atunci când puterile lor sunt atât de puţin egale, şi atât de curând sfârşite. Naţionalismele, care sunt corpurile noastre cele mai mari, purtând aceleaşi servituţi pe care le ştim, aduc inevitabil răsboae, pe care le putem evita, pe care le amânăm, dar pe care niciun creer limpede n'ar vedea putinţa să le suprime! Şi pretutindeni iubirea se plimbă printre noi ca o stranie apariţie, ca cea mai bună soră a morţii!

Vechii Greci, dacă au ştiut atât de bine să vadă în metamorfosele iubirii însuş principiul de vieaţă, n'au întrezărit ei totuş deopotrivă altceva, şi mai mult? In discursurile lor subtile nu surprindem puţin acest dualism, tragic aproape, care face condiţia noastră damnată, care ne lasă să ne sbatem fără scăpare de carne şi spirit?

Să ne aşezăm puţin în jurul mesei lui Agathon la acest *Banchet* al lui Platon, orgiac discurs al Amorului... E o exegeză care spune parcă tot ce cunoştea timpul de atunci... un timp care nu-l mai aştepta decât pe Isus.

Convivii sunt toţi, în număr. Doctorul Eryximach le-a recomandat să nu bea peste măsură, şi acum toţi se vor întrece în lauda Dragostei. Ii auzim vorbind...

Ei ştiu într'adevăr perfect să exprime acest sens fisic aproape al iubirii. Omul androgin este ingenioasa lor explicaţie. Aşa cum îl vedem acum, omul nu este decât o jumătate din fiinţa lui dintâi. Ca să-i pedepsească pentru încercările lor de revoltă, Jupiter odinioară a tăiat pe oameni în două — şi acum fiecare se găseşte dolent şi nostalgic, fiecare din noi a rămas osândit să-şi caute partea care-i lipseşte, care a fost despărţită de el... Este un fel de a spune cât de *necesară*, cât de fisică este această imaterială dar perfectă uniune pe care o constitue, pe care o reclamă Iubirea.

Iată că se oferă însă iubirii o sumă de calităţi, îndoelnice. Unii cred că Eros ar fi cel mai frumos dintre zei, că ar fi cel mai generos sau cel mai bogat în virtuţi...

E minutul însă în care o altă lumină îşi face drum prin înflăcărata desbatere. Dragostea pare a nu fi una singură. Nu... Iubim oare lucrul conrupt, acest corp care se strică uşor şi dispare, sau iubim sufletul cu privilegiul lui intact, al duratei? Numai dragostea aceasta ar putea să fie frumoasă ,numai ea rezistă, ea singură ar fi demnă de oameni.

Socrate în sfârşit, va spune ultimul cuvânt. Ar vrea să fie pe placul prietenilor cari l-au precedat, vorbind... Ii este puţin greu. El pare să ştie mai mult. Cândva, Diotime, o femee din Mantineea, l-a iniţiat şi pe dânsul. El a putut pricepe atunci că Amorul nu este nici frumos, nici bun — fiindcă frumuseţe, bine, frumos, sunt tocmai lucruri pe care Dragostea le doreşte. Dacă le-ar avea, ar mai fi oare posibil să le dorească?

Dar printr'o complicată dialectică, pe care n'o vom mai aminti acum, Socrate va obţine să fixeze însuşi obiectul unei Iubiri care să ne facă mai liberi, ca un sens ultim la care oamenii singuri au isbutit, dibuind, să ajungă. Această iubire ar fi nevoia de a germina, de a crea, de a cuceri astfel cât de puţin din aurorele eternităţii! Iar dacă această imortalitate va fi pentru unii în urmaşii lor, în copii, — pentru cei mai aleşi ea va fi în creaţiile spirituale care oferă cea mai sigură nemurire şi care până la sfârşit, arătând cele mai înalte trepte ale Iubirii, se va rezuma în principiul absolut al Frumosului.

„Dacă vieaţa merită să fie trăită, ne spune Socrate prin gura femeei Diotime, este desigur în minutul acesta în care omul contemplă frumuseţea în sine".

Nu, aşa dar, o frumuseţe pătată de amestecul pământului nostru, încărcată de ieftine podoabe, de carne, de culori, de atâtea lucruri care se strică şi mor. Dar Frumosul în el însuş, inalterat şi unic, din care participă, numai, atâtea lucruri care ajung să aibă şi frumuseţe... Acest tipar, aceastâ supremă virtute, acest arhetip, aici pare a fi termenul ultim al adevăratei Iubiri.

...E primul loc în care oamenii cari n'ar fi putut să nu simtă drama închisă a iubirii lor, încep să priceapă iubirea, s'o dorească cel puţin ca o liberare într'un sens absolut, şi înţeleg confus că această liberare n'ar avea alt drum decât acela al îndepărtării de noi...

(Urmare în pagina 6-a)

LAUREAŢII

Anul acesta comisia instituită pentru acordarea premiilor naţionale de proză şi pictură a subliniat, încăodată, două nume care au clădit temeinic şi intens în cultura românească. La proză a fost cinstit d. profesor Ion Petrovici pentru opera d-sale memorialistică şi esseistică; iar la pictură, maestrul Camil Ressu, Rectorul Academiei de Arte Frumoase, a fost încununat cu această oficială recunoaştere.

Născuţi şi crescuţi pe aceleaşi plaiuri ale Moldovei de jos, porniţi la luptă în aceeaşi generaţie, de aceeaşi vârstă aproape, amândoi fii de magistraţi; laureaţii de astăzi, după greutăţi şi aspre lupte de tot felul, isbutesc, structual, să câştige absolut toate sufragiile într'o consacrare dreaptă deşi — poate — târzielnică.

I Petrovici

Opera „literară" a „filozofului", a logicianului care este d. profesor Ion Petrovici a fost just „văzută" şi apreciată de cei ce s'au oprit la încununarea naţională a d-sale. Pornind dela acele „Amintiri ale unui băiat de familie", trecând prin operele esseistice-memorialistice, „Amintiri universitare", multiplele note şi studii de călătorie, — cu precădere cele despre Italia şi Franţa, d. Ion Petrovici, un maestru din cei mai atenţi ai frazei, ne-a dat nu numai o literatură memoralistic „model", ci şi calea spre noui orizonturi în această puţin folosită literatură. Noi socotim că nu numai recunoaşterea oficială de acum se îndreaptă spre acest fel de literatură cultivat cu pasiune de d. Ion Petrovici, ci toate minţile dornice de cunoaştere. Cu atât mai mult este de admirat „omul prin opera sa", cu cât literatul care este d. prof. Petrovici, a ştiut să aştepte vremuri în cari a aflat o desăvârşită înţelegere, pentrucă şi d-sa le înţelege.

C. Ressu

D-l Camil Ressu a avut o tinereţe artistică foarte sbuciumată. A studiat în Iaşi, apoi în Bucureşti, aproape cinci ani, pentruca furat de arta sa, să ia drumul Franţei unde, ani nu tocmai uşori în ceeace priveşte viaţa materială, a studiat sub conducerea celor mai de seamă maeştri la Academia „Jullien", apoi la faimoasa „Ecolle des Beaux-Arts".

Reîntors în ţară, nu s'a apucat, dintru început, de pictură, ci furat de pasiunea „liniei", face desene şi ilustraţiuni la „Furnica" şi „Viitorul", de unde câştigă suficient. Vine, după acest „galop al desenului", o sărăcie greu suportată de artist, care are însă darul „să-l aducă la uneltele sale". De aci încoace se apucă de pictură cu toată pasiunea, pentru ca la prima d-sale expoziţie — în 1915 — să se arate a fi unul din adevăraţii pictori ai epocii. De aci, calea i-a fost în sus. Numit profesor, apoi rector al Academiei de Arte Frumoase, astăzi truda artistică îi este încununată cu laurul unei meritate biruinţe.

Atunci când constatăm că adevăratele valori sunt aşezate la înaltele locuri ce li se cuvin, noi, cei de aci, ne bucurăm aşa cum trebue să se bucure toţi cei ce ştiu că aflarea şi sublinierea meritelor, este nu prea obişnuită într'o lume puţin dispusă să gândească şi să viseze.

LADMISS ANDREESCU

CRONICA LITERARĂ

Poezia lui Nichifor Crainic

In cazul deosebit al d-lui Nichifor Crainic nu este fără însemnătate faptul că la d-sa, poetul se dublează cu teoreticianul culturii tradiționaliste.

Se pare că o literatură tradiționalistă nu se produce fără a se ivi și un un doctrinar care s'o explice și s'o apere. Tradiționalismul cere să fie apărat și de cei cari îl privesc cu indiferență și de cei cari îl atacă. Indiferent nu admit apologeții să rămână, fiindcă este un bun *comun*, a cărui putere se află tocmai în *ecumenicitate*. Cei cari îl atacă, pornesc de la o anumită concepție despre poezie, în care nu intră și *elemente date*. Aceștia isgonesc din lirism orice ar avea aerul de „teză", adică de *ceva* construit dinainte. Pentru ei, poezia este construcție nouă, justificată prin descoperirea unor aspecte inedite ale sensibilității.

Argumentul lor se reazimă pe intuiția estetică sau metafizică, nealterată de nici o convingere moștenită. Amatorii de noutate nu admit moștenirile. Ori, creația tradițională tocmai pe *moșteniri* se întemeiază. Obiectul ei este prin excelență o construcție d.nainte dată, și a creia însemnează a căuta să imiți un *model*, sau cel puțin a recunoaște existența unei ordini plăsmuitoare dincolo de puterile proprii. Lumea însăși este o *zidire* și ea are un *ziditor*. Raportul ierarhic al poeziei cu religia devine astfel obligatoriu în tradiționalism, din moment ce primul element transmis autorului tradiționalist este doctrina creaționistă. Lumea a fost creiată, ea are un *creator*, iar umanul ocupă rangul întâi în creație. Nimic mai firesc decât ca această ideie teologică să fie pusă la dispoziția poetului tradiționalist, ca unul din adevărurile esențiale ce se transmit de o inst.tuție dată, care e biserica. D. Nichifor Crainic, fără îndoială, primește doctrina creaționistă și anume sub aspectul ei creștin, fiind vorba în ortodoxie, de *a doua* creație a omenescului mântuit prin Iisus. Această *a doua creație* a fost posibilă prin cunoașterea *descoperită*, prin inițierea în puterile ziditoare ale sufletului. Ceva din *afară* intervine pentru sa sufletul să se poată creia pe sine *a doua oară*.

Isvorul ca și modelul refacerii sale, se află deci în afară, el vine ca un dar al Binelui. In versurile d-lui Nichifor Crainic vom întâlni, în chip logic, stăruind teme ca „puterea creatoare", Dumnezeul „rodnic", modelul care trebue imitat, luarea de contact cu harul înoitor, etc. — și totdeodată ni se va descrie starea *neajutorată* a omului care nu isbutește să se întemeieze a *doua* oară. Putem urmări în aceste versuri drama spiritului închis în fenomenalitate, a cărui zădărnicie este cu atât mai dureroasă cu cât știe că „lumina cunoștinții" a fost dată și pierdută, că este stăpânit de ceea ce autorul a numit teoretic „nostalgia paradisului". Cu mult înainte de apariția volumului la al cărui titilu ne referim,, poetul a scris:

Coborîtor din veșnicie
In tine cerurile cern
In depărtata nostalgie
A infinitului etern.

(Darurile pământului, pag. 143)

Iată exprimarea versificată a uneia din cele mai clare idei tradiționale. Condiția spiritului este de a fi „coborîtor", în dublul înțeles al „căderii" și al „originei". Fiind de origine „divină", el a *căzut* în starea creaturală. O altă ideie tradițională, ce decurge normal din cea de mai sus, o formulează d. Nichifor Crainic în versurile:

Iar gândul tău, în căutarea
Obârșiei ,fără de sațiu.

(id. p. 144)

Gândirea caută *obârșiile*, în înțelesul că își caută *cauza, începutul, principiul constructiv*. Și cum în doctrina creștină cauza stă *dincolo* de creatură, în creator, căutarea ei vădește procesul de depășire spre ceea ce poate fi *cauză* creiatoare. Astfel, dacă Binele este cauza creației, omul se poate depăși pe sine prin *bine*. El poate să se creieze sau să creieze a doua oară prin *bine*, evident, nu prin binele absolut, ci prin binele omenesc, care e, de fapt, un „mai bine". Referitor la un *bine* în devenire ni se pare nouă că scrie d. Nichifor Crainic:

Și tot ce-a fost mai bun în mine
Și mai frumos și mai curat
Unind cu vrăji părute 'n tine
A doua oară te-am creiat.

(id. pag. 180)

Poetul caută să-și creieze femeia iubită a *doua* oară, năzuind s'o smulgă din fenomenalitate (vrăji părute) și s'o inițieze în principiul *paradiziac* al ființei. Spre a reuși, el a încercat să se întreacă pe sine, și să fie „mai bun", „mai frumos", „mai curat", știind că numai acest „sufletesc prisos" poate fi *cauză* creiatoare. Tot în sensul unei transcenderi *comparative*, ni se pare că scrie d. Nichifor Crainic:

Fumul casei noastre'n marginea cealaltă
E mai 'nalt și face seara și mai 'naltă;
E mai drept și mai albastru și mai clar.
(Țara de peste veac, pag. 17)

Pentru ce fumul este „mai înalt", „mai drept", „mai albastru", „mai clar"?

Pentrucă depășirea, care este simbolizată prin înălțarea fumului, nu este niciodată absolută și ea se realizează doar în *comparație* cu ceeace este ființa fără „prisos sufletesc". Față de cea *lipsită*, făptura *dăruită* devine „mai naltă", „mai dreaptă", etc... In versurile d-lui Nichifor Crainic am spus că stăruie în deosebi tema „isvorului" de creație și „modelului". Este *isvor* de creație tot ceea ce produce prisosințe și este *model* tot ceeace îndeamnă la o comparație și provoacă pe „mai bine", „mai frumos", etc... Viața este concepută ca producătoare de „prisosințe :"

Podogorie rodind cu prisosință,
Tu viață, poamă nesdrobită 'n lin..
(Darurile Pâmuntului, pag. 103)

Prisosul nu aparține nimănui, el nu s'a divizat, dealceea poetul invocă viața ca pe o cauză transcendentă, gândind-o ca fiind una cu natura deținătoare a principiilor germinative.

Binele absolut, viața și natura sunt trepte pe care d. Nichifor Crainic le leagă prin conceptul „fluid", care nu ni se pare a fi altceva decât acea parte a spiritului ce se transmite. Un „fluid" leagă sufletul de cer:

Tot mai spre sine-absoarbe cerul
Fluidul lui fără hotare
(op. cit. p. 144)

Acelaș „fluid" care leagă sufletul de cer, este și al vieții:

Eu sunt creanga verde 'n care
Murmură fluidul vieții
(op. cit. p. 129)

Iar prisosul de viață îl păstrează *natura*, pentrucă la ea apelează ca la o „mamă hrănitoare":

Tu, care 'mparți a milelor mulțime
Și gâzelor pierdute 'n bunuiene
Și urci în mărețiile codrene
Fecundul tău fluid din adâncime,
— — — — — — — — — —
Revarsă 'n mine forță creatoare
Din sânul tău, natură generoasă.
(op. cit. pag. 90)

Această înlănțuire cauzulă prin intermediul ideii de „fluid", îi premite poetului să considere natura cauză transcendentă creației, și să afirme:

Mă simt crescând din lut cu 'ntreagă firea
(op cit. pag. 110)

Versul trebuie lămurit însă cu ajutorul strofei următoare, spre a nu se întuneca adevăratul sens al cauzei creatoare:

Și Doamne, — universalul bine
Cu-acelaș sfânt fior de viață
Palpită 'n sângele din mine
Ca 'n valurile de verdeață.
(op. cit. p. 95)

Identificăm aici „sfântul fior" cu „fluidul" spiritual, devennid astfel și mai limpede ideia că binele este viață. In poezia ortodoxă fundăm un principiu important prin această apropeire dintre bine și viață, putând face trecerea spre ceea ce am numit „modelul" ce provoacă depășirea. De pildă, un *model* care deține în sine viața ca binele suprem, este pentru poet *patria*. Patria trebue să trălască și scopul ei este binele, pe care îl concepem, ca și binele individual, în libertate. Numai că binele patriei este mai *clar* de cât cel individual ,deoarece nimeni nu-și poate închipui o țară, tinzând spre altceva decât spre bine. Un neam își face istoria, luând binele libertății ca principiu constructiv. Neamul este deci un *model* ce se formează, și se înțelege lesne pentru ce în poezia tradiționalistă i se va da colectivității de sânge un rol inspirator. Sub acest raport, d. Nichifor Crainic se exprimă foarte precis, introducând și alci elementul unificator al „fluidului":

Peste vatra unei patrii, peste timpul unui neam,
Simt adânc pe fericiți, cari în stratul vremii dorm,
Cum sporesc fluidu-acesta furtunatic și enorm...
(Op. cit. pag. 21)

De la natură, — „fluidul" se leagă deci mai departe, cu ceeace poetul numește „sufletul străbun", deasemeni *cauză* ce îndeamnă la depășire :

Cu ecourile line
Se scoboară 'n mine
Sufletul străbun
Și mă face mai puternic,
Mai cucernic
Și de mii de ori mai bun.
(Op. cit. p. 20)

Și „sufletul străbun" pare însă o cauză care vine din afară, fiindcă și el „coboară", astfel că, până la urmă lirismul ce-l analizăm se va organiza după cei doi poli: starea de creatură și starea de har, — sau în alți termeni ,devenirea și transcenderea. In sens tradițional, d. Nichifor Crainic exprimă limpede starea de creatură, supusă efemerității, în numeroase versuri, fie luând ca metaforă apa, spre a sugera curgerea:

Eu vreau pe stânci cu mușchiul să rămân,
Dar cu isvoarele m'adun și mân
Cu ele către mare, către mare.
(Țara de peste veac, p. 25)

sau versificând însăși condiția umană de „a călători" între două necunoscuturi :

E drumul lung de unde viu,
De unde și de când nu știu,
Iar drumul necălătorit
S'afundă'n nesfârșit.
(op. cit. p. 32)

Uneori autorul vede un semn de efemeritate și în „nostalgia paradisului", care, așezând obiectul dorinței în *afară*, fărîmițează eul :

Acelaș năzuință de-a fi unde nu ești
De-a pierde nălucirea pe care-o bănuești
Aceeaș sete oarbă de-a căuta ceva
Ce poate n'are umbră de cât în mintea ta.

Desnădejdea implicată în versuri, nu trebue să se creadă că contrazice doctrina creștină, pentru că ceea ce doar aparent este desnădejde, se reduce în fond la libertatea voinței. Virtuțile pornesc din libertatea interioară de a le alege, și prin această prismă a voinței autonome înțelegem dramatismul sufletului creștin. D. Nichifor Crainic nu șovăe să mărturisească experiențe cari superficial neagă doctrina cunoașterii revelate:

Eu stau la răscrucea de unde
Poteci împotrivă se duc
Nu-i nimeni să-mi poată răspunde
Pe care s'apuc.
(Țara de peste veac, pag. 5)

Mai categoric, ideia „căderii în neștiință" o găsim furmulată în strofa următoare:

Țărmul de dincolo de mare
O fi grădină ori pustiu
Ori sloiu polar și argintiu ?
Nici tu nu știi, nici eu nu știu —
Și orice navă dusă 'n zare
S'a dus pe veci ca un sicriu .
(op. cit. pag. (121)

O gravă confesiune din partea unui ortodox, desigur, care a împărtășit doctrina inițierii. Totul a fost *descoperit*, avem „lumina cunoștinții". Atunci pentru ce afirmă poetul că „nici tu nu știi, nici eu nu știu?". Sensul este *unul*. El e clar și alungă orice contrazicere. Avem libertatea de a alege „grădina" sau „pustiul". Adevărul s'a spus, dar ni s'a lăsat putința *personală* de a-l crede sau a nu-l crede. Aceasta stare de dualitate a spiritului, o surprinde d. Nichifor Crainic în însuși actul inițial al Evei, de manifestare a voinței libere:

Văd mâna Evei, moale, cum adie
Voind ceva și neștiind ce vrea.
(op. cit. pag. 83)

Prin „neștiind ce vrea" înțelegem tocmai libertatea de a voi orișice. O *știință* absolută a ceea ce trebue să vrea, n'am putea-o concepe fără o știrbire a libertății, sau fără o îngrădire a ei. Chiar sensul unic al binelui ar fi pare-se o îngrădire. Numai libertatea totală garantează creația, iar *Noul* Adam în gândirea d-lui Nichifor Crainic este omul *căzut* căruia însă i s'a revelat *libertatea* de a se mântui, prin creație. Autorul vorbește chiar de „vedenia Edenului tiran", nesovăind să considere „căderea" în libertate, preferabilă unui paradis neliber:

Un rob eram și m'ai făcut titan
Din ziua 'n care mi-ai turnat în trup
Osânda muncii — soartă și liman...
(op. cit. pag. 85)

Dar dacă poetul consideră libertatea un bun ce trebue obținut chiar cu prețul „osândei muncii", cum se împacă doctrina sa despre „nostalgia paradisului", cu această preferință a *căderii*? Căderea este un bine, deoarece prin ea se asigură libertatea. Pentruce mai stărue, în acest caz, nostalgia paradisului? Ieșirea din dificultatea dialectică ni se pare limpede, din moment ce paradisul *dorit* acum este un paradis ales de om, prin libertatea sa de a alege. Primul paradis era *dat* și impus, deaceea el exercită o *tiranie;* al doilea este *ales* de om, prin libera voință, iar această libertate merge atât de departe, încât consideră paradisul „răsfrânt" în fapte, iar pe Dumnezeu părtaș la „osânda muncii". Noul Adam e liber să creadă astfel :

Pământul 'n sărbătoare se'nveșmântă
Și fapta mea-i oglindă'n care vezi
Lumina Paradisului răsfrântă.
In brațul meu ești, Doamne, și lucrezi
Și'n truda mea, cu mine la o laltă,
Te bucuri sângerând ca să creezi.
(op. cit. pag. 86)

Comod ar fi ca ideia unui Dumnezeu „sângerând", să ni se pară, la un poet ortodox, o licență de inspirație. Interpretând astfel, am rămâne intenționat la suprafața lucrurilor, fără a le adânci. Spre a adânci și a lămuri, d. Nichifor Crainic introduce conceptul ortodox al teandriei, bogat în semnificații. Conform acestui concept, Dumnezeu colaborează cu omul, în orice creație care are cauză binele. Iată exprimată în versuri, noțiunea teandriei, în acțiunea lui Iisus:

Că vorba ta era mai dulce
Ca rodiile din Edom
Și'nomenia dumnezeirea
și îndumnezeia pe om.
(op .cit. pag. 11)

Dumnezeu s'a făcut om, iar omul s'a făcut Dumnezeu! Dar această afirmație este articol de *credință*, și nimic mai mult. E liber orișicine să creadă sau să nu creadă că acesta e adevărul. Evident, poetul crede și deaceea el se află în linia celei mai pure ortodoxii, când își îngădue să vadă un Dumnezeu bucurându-se sau chiar „multiplicându-se" :

Sunt mulți și sfinți și falnici ca profeții —
E însuși Dumnezeu multiplicat
In frații mei ,în faurii vieții.
(op. cit. pag. 87)

Dacă însă, spre a garanta creația, accentul se pune pe libertate, această libertate cum ni se garantează că merge în direcția binelui? Având putința de a alege, omul nu se află oricând în impasul de a nu ști dacă *dincolo* e „grădină" sau „pustiu" ? Ca o încoronare a doctrinei tradiționale, d. Nichifor Crainic introduce încă un concept cu semnificații spirituale, prin care speră să înlăture dificultățile privitoare la libertatea voinței. E conceptul androginiei. O polaritate este binele și răul, după cum o polaritate pare a fi „bărbat" și „femeie". Dar bărbatul și femeia pot fi o *unitate* ,prin topirea voințelor contrarii într'o singură voință, astfel ca să nu mai fie „eu" și „tu". Polaritatea bine-rău, — „eu" și „tu" ni se înfățișează în versurile d-lui Nichifor Crainic, cu un ton elegiac adâncit de viziunea doctrinei :

Cine e bun, cine e rău,
Scumpo, dintr'amândoi?
— — — — — — — — — —
Fost-a pereche nevinovată
Astăzi căzută și sfărâmată
In *eu* și'n *tu*.
— — — — — — — — —. —
Cine e rău, cine e bun,
Când fiecare plânge stingher ?
(op. cit. pag. 59)

Fiind un principiu de limită, androginia explică deopotrivă și ceeace realizează iubirea și ceea ce nu realizează. In accepția sa pozitivă, androginia realizează unificarea dintre *eu* și *tu*, iar în accepție negativă justifică un rost al răului, care pare a fi acela de a provca dorința binelui. Ori, în gândirea tradițională, binele este cauza unică a creației. In condiția noastră omenească, orice creație o fundăm pe un bine relativ, pe un „mai bine". Prin caracterul ei de necontenită trecere de la unitate la dualitate, androginia vădește tocmai acest „mai bine" al destinului uman. Dincolo de „mai bine", androginia este sfințenie, dar am văzut că libertatea este preferată oricărui absolutism.

CONSTANTIN FANTANERU

A apărut în vitrinele librăriilor

MUNTELE TĂCERII

de

PAUL CERNESCU

un roman de mare acțiune, unde soarta a două copile ce vor deveni una soție cealaltă amantă — aduce dealungul paginilor un farmec trist de poezie.

Corespondența noastră

LUMINA LUNII

Ce-ai să te faci când am să mor eu,
lumină?
Ce ochi au să te soarbă cu atâta căldură,
O să te cânte limpede a cui gură,
O să-ți îngenunche — smerit — a cui vină?

Iubita mea n'are să-ți mai sărute în somn
Părul de aur, ca o părere,
Cine-o să te mai guste, fagure de miere,
Ai să fii Domniță pentru care Domn?

Curând am să prind în adânc rădăcină...
Cui să te las pentru lume comoară?
Cui să te dărui arcuș de vioară?
Curând o să plângem, lumină, lumină...

POEM DE PRIMĂVARĂ

S'au plecat genunchii zăpezilor
In rugăciune mare pentru moarte
Și s'a deschis a primăverii carte
La pagina de aur a livezilor.

Pe Dumnezeu l-am mai văzut cândva,
Dar niciodată n'a fost așa bun
Ca'n primăvara asta de tutun,
Cu scăpărări de sânge și de stea.

De muguri plini mi-e trupul străbătut
De freamăt lung mi-s ochii umeziți,
Dar umerii, ca doi stejari trăsniți
Nu mai pot ține pajiștea de lut...

S'a răstignit povara zăpezilor
Printre mocirle arse de lumină,
Și primăvara tânără se'nchină
La cerul viu din ochii cirezilor.

ROBERT CAHULEANU

POEM

De mult n'a mai trecut pe lângă mine-un
cânt,
Cu zâmbetul de mână, mic și sfânt...

Acum, îmi biciue fața și tâmpla: tăcerea,
Și'n piept îmi sărută amarul toți macii
Culeși de pe-un taler de lună. Gândacii,
Ce urcă pe stele îmi picură'n palme durerea.
Și visul, cu svonu-i de umbre se pierde în
juru-mi...
Copți, muguri de lacrimi se sparg în vânzolul

Nebunelor clipe, ce râd de sobolul
Ce-mi roade în taină și floarea albastră
din gându-mi...
Și golul din mine e greu și e plumb și e
ghiață...
La noapte, îi voiu pune luceafăr de aur în
brață...

ION CHEREJI

PLECARE

Hai, suflete!
Undeva tot o s'ajungem.
Nu-i nevoie numaidecât de lună și stele.
Opincile vrăstii cu noaptea le-om șterge!

Diminețile întârziate pe schele,
fluerile uitate pe meleaguri,
ne-or pleca la picioare steaguri
și ne-or umple gurguiele visului de ogoare.
Pentru popasuri ne ajunge merinde:
faguri și poame de plâns.
Și în ochi mi-au mai rămas privirile,
mânji jerbuiți pentru zări.

Hai, suflete!
Nu te uite că mă doare o fată.
Zilele și mările,
au să fie și ele cu soare, odată și odată.

TATA

Tata și-a ucis stelele lui din gând
pentru feciori și fete de aur.
Brațele lui le-a bătătorit sângerând
pentru inimile acestea sperioase, de graur.

— Mie, străinul de țărna pufoasă,
mi-a dăruit zestrea fluerului lui,
surorilor inimă caldă și frumoasă
iar fraților brazda caldă și neagră, burjui.

Azi e sărac ca un vis împlinit.
Suie în gând luminișuri de stâni,
drumurile, zilele le strânge tihnit
pentru vestea ce-o gâtue 'n mâni.

NECULAI V. COBAN

MI-E GÂNDUL...

Mi-e gândul închegat
din soare și din noapte...

M'am ridicat din huma întinată
de al păcatului sărut
și răvășită
de urmele odraslelor ce-au supt trăire
din viața ei.

Mi-am îndreptat
săgețile țâșnite din pupilă
spre scutul cerului ce ascundea
plămada de lumină
în care ochiul minții
s'ar fi dorit hoinar.

M'am aninat de umbra unei raze
din înalt
dar aripile gândului
nu i-au putut purta povara
și au căzut
mai înainte de-a mă fi 'nfruptat
din mărul de lumină.

Din glie am așteptat glasul
chemării
dar n'a ajuns până la mine.

Cu sufletul înăbușit de neguri
m'am aplecat spre el;
solia lutului
m'a ocolit
și n'a vrut să-mi asculte plânsul.
De-atuncea am rămas
un alungat ce-a pângărit
înaltul
și-un fiu rătăcitor
pe care nimeni nu-l mai recunoaște.

...Un răstignit pe'crucișarea
dintre umbră și lumină.
Prieten al amurgurilor largi
mi-e gândul o reptilă blestemată:
un cerșetor de cer
și-un izgonit al humii.

OANA IOAN
cl. VIII-a lic. Alba Iulia

LINIȘTE

Auzi cum crește grâul sub zăpadă,
Cum ghioceii clopotele 'și sună,
Și soarele albit abia adună
Făclii să'nvie basmele-ofilite?

Se duce un foșnet moale de mătasă
Și-o umbră încet sporește lângă tine
E tinerețea ce-altora o treci
Și ceturile toamnei care vine.

Auzi cum anii se desfac din veșnicie,
Cum cad cu sgomot greu de fructe coapte,
Și orele mor grave pe cadran?
Te țese noaptea în sumbrele ei șoapte
Și nu mai poți pleca din an în an.

EMIL GAVRILIU

SEARĂ DE PRIMĂVARĂ

Miroase aerul a verde și a floare
Și 'n prund de-amurg cad lacrimi mici
de fluier
In cupa văii: stâne, focuri, șuer.
Pe piepturi arse: buze de răcoare.
Aici pe deal e-o liniște târzie.
Departe'n zare înfloresc lumini.
Vuzduhul e sonor. O ciocârlie:
Săgeată 'n cerul presărat cu crini.
Și altceva nimic. Doar vântul ce-a pornit
la fugă
Și sufletul ce mi s'anină'n gene
Pe când departe-o cumpănă 'ngenunche
pentru rugă
Sub fâlfâirea șoapteIor de pene.

MATEI BĂTRÂNU

PUDOARE

Razele lunei jucăușe,
s'au încurcat în vârful pomilor
cu bani de aur.
Și cerul de cenușe,
și-a desvelit cărbunii-aprinși
din spuză.
Și ca o muză a'nceput
să cânte o pasăre
în noapte;
Poeților cu fruntea lată...
și luminată
de scânteierea razelor pătimașe...
Noaptea a schimbat
altă cămașe.
A rămas goală
și s'a rușinat
A plecat
apoi cu mâinile în fața
de teamă
să n'o vadă „dimineața"...
— — — — — — — — —
15 Martie 1940

FĂNEL DUMITRESCU

O STEA

Mirări clipind, pe zări nedumerite,
S'apleacă ostenita s'apune;
Un gând, topit în bob de rugăciune,
atârnă greu de genele-i smerite.

Slujind, umil și gol, nimicniciei,
Un gângav clopot a pornit-o'n lume
Ducând fiorul tainei fără nume
Să-l spulbere răscrucea veșniciei.

Cu ochi mari, ai vețiI desrămate,
Rămân în urma ei, jinduitoare,
Frânturile luminii, fărâmate...

La nepăsarea tinei ce nu moare
Intoarnă-se deapururi, sbuciumate,
Curmându-și pribegia, om și soare...

ION DORU

DUPĂ PLOAIE

O zi rătăcită pe-o vreme păgână
prin ruini de povești răscolite,
zările subjugate de unduri mucezite
plâng spasmodic la jghiab cădelnițat de
furtună.
Aleargă 'n chindie prin tremurări sterpe
un cal
prin urmele de copite licăresc încătușări
de cer ;
așteaptă 'n buba pădurii cu gându-l de fier
namila — curcubeul s'apuce podul la mal.
In crepuscul răsar bătrânele tiptil după melci
trec punțile de picuri în stih de dumbravă,

din coaja pământului printre buruieni cu
zăbavă
sfidează 'nnoptarea — sfinxul trezit
în svâcniri de ciuperci.

Simion Cercăneanu

Ultima casă a Poetului

de ALEXANDRU MARCU

La Arquà aveau să se adune toate drumurile de neobosit călător în viaţă ale lui Francesco Petrarca. Să colinde multe asemenea drumuri îl meniseră împrejurările naşterii, cu aproape şaptesprezece ani în urmă, la Arezzo, în marginile de jos ale Toscanei. Acel prim refugiu al unor Florentini prigoniţi de urgia luptelor civile, fusese predestinat să ajungă astfel punctul de plecare, întâmplător, al existenţei unuia din cei mai mari poeţi ai lumii.

Naşterea în pribegie însemnase pentru Petrarca deprinderea iniţială cu rătăcirea din loc în loc. Iar prima copilărie petrecută la ţară, în Toscana, la Incisa, între holdele, măslinii şi smochinii vieţi părinteşti, însemnase pentru el îndemnul de a-şi dori mereu apoi o casă la ţară, cu o bucată de pământ în preajmă, ca la Vaucluse în Provenţa, ca la Selvapiana mai târziu, sau ca aici, la Arquà, acum.

Intre un popas de asemenea reculegere şi altul, câtă nelinişte însă şi câte drumuri au întretăiat existenţa acestui om!

După cea dintâi copilărie petrecută în Patrie, între Incisa, Pisa şi Genova, iată-l cu părinţii Avignon, unde tatăl său izbutise să-şi găsească o îndeletnicire pe lângă Curtea papală, ea însăş, în pribegie pe atunci. Apoi iată-l într'un sat în apropiere, la Carpentras, pentru prima oară între apele, măslinii şi holdele albe de soare ale Provenţei. Se dusese apoi pentru studii la Montpellier şi la Bologna. Iarăşi în Italia deci, pentru ca pe urmă să se întoarcă la Avignon. După câţiva ani luase drumul mai depărtat al Romei, de unde se întorsese în Provenţa, spre a cunoaşte iarăş clipe de adevărată reconfortare sufletească între stâncile şi torentele dela Vaucluse, unde a simţit, a gândit şi a compus unele din cele mai frumoase poezii de iubire din câte a exprimat vreodată simţirea omenească. Apoi, s'a pornit din nou pe căile altor nelinişti. A urcat culmea muntelui Ventoux, ca să fie, atunci întâia oară, dus de Sfântul Augustin, mai aproape de Dumnezeu. A urcat treptele mai uşoare ale triumfului de pe Capitoliul Romei dus de Cavaleri şi Cardinali, învestmântat în purpura unui Suveran angevin care-l învestise cu splendoarea acelei mantii la Curtea sa din Napoli, unde Poetul se dusese anume.

Pe urmă îşi făcuse apariţia din ce în ce mai des şi mai statornic pe la Curţile din Nordul Italiei, drept oaspete foarte admirat şi binevenit totdeauna. Deşi în anii deplinei maturităţi şi în apogeul celebrităţii, acuma Poetul se pornise totuşi pe alte drumuri mai lungi. Se întorsese de cel puţin două ori în Provenţa, fie spre a se închide iar în romanţioasa singurătate dela Vaucluse, fie ca să ducă ofranda durerii la mormântul abia închis al Madonnei Laura, moartă în împrejurări atât de tragice (aceleaşi careau determinat *Decameronul*), în anii aceia. Pe urmă a fost iar la Napoli, la Parma, sau la Roma cu prilejul celebrării Anului Sfânt din 1350. S'a întors la Padova şi s'a refugiat iar în Provenţa. Dar se statornicise între timp în împrejurimile Milanului, bucurându-se acolo aproape opt ani de încrederea admirativă a unui stăpân ca Visconti. Şi se aventurase până în Boemia. în Germania sau în Franţa de Nord, uneori cu misiuni diplomatice; până când s'a regăsit iarăş la ţară, întâmplător, aici, la Arquà, pentru prima oară în 1369 (avea pe atunci 65 de ani), în rustica pace a unor locuri menite să-i adoarmă însfârşit toate neliniştile şi să-i readucă în suflet, cu sinceritatea de totdeauna, încântarea pentru natură .

Fiinţa pământească a Laurei se transfigurase de mult în cea mai înduioşetoare amintire. Reputaţia de mare învăţat şi neîntrecut maestru întru cunoaşterea Antichităţii, i-ar fi dat Poetului ori ce drept la cea mai calmă aşteptare a clipelor din urmă. Totuşi, după ce luase hotărîrea de a se retrage în aceste locuri, pe care singur le crezuse cel din urmă refugiu al său pe pământ, neastâmpărul sufletesc îl luase din nou în stăpânire.

Nu şi-a adus la Arquà nici cărţile, pe care le adunase totuşi în decursul vieţii sale de pretutindeni, cu cheltueli mari, cu osteneli şi străduinţe de adevărat bibliofil precursor al apropiatei Renaşteri. Nu mai avea deci acum la îndemână nici un pretext de îndoială filozofică, nici un motiv de revenire la crizele sufleteşti, pe care le cunoscuse în tot felul, literar şi spiritual, până atunci. De câţiva ani îşi dăruise într'adevăr aproape toate cărţile celor din Veneţia, în schimbul palatului pe care i-l puseseră la dispoziţie pe Riva degli Schiavoni, în partea cea mai liniştită a Lagunei mari, nu departe de grădinile dinspre Lido.

Lui nu-i plăcuse totuş acea locuinţă încăpătoare. Râvnise la o casă de ţară, pe care să şi-o facă iarăş el.

Şi s'a retras aici, sub Colinele Euganee, între Padova şi Ferrara.

Dar nestăpânirea l-a cuprins iarăş, chiar şi aici, chiar şi atunci. Căci la Arquà n'a stat aproape de loc fără întrerupere, fie chiar în anii din preajma morţii.

Se gândea, într'adevăr, să primească invitaţia unui prieten de-a merge la Napoli, unde i se oferea ospitalitatea acelei Curţi. Se gândea, asemeni, să primească o altă invitaţie la fel, pusă la cale de Florentini. Şi s'a pornit chiar la drum, spre Roma, ca să-l vadă pe Papa reîntronat în Scaunul Sfântului Petru, după anii captivităţii dela Avignon. Pe drum, abia plecat, i se făcuse însă atâta de rău, încât era aproape să moară. Şi s'a întors la Arquà. Intâmplarea nu l-a descurajat totuş. Sufleteşte se simţea în stare să pornească iar la drum lung şi anevoios (călare, prin munţi) până la Perugia, spre a-şi revedea un prieten. Ba un an mai târziu a trebuit să părăsească de nevoie casa, de frica războiului care tocmai izbucnise în partea locului.

Simţindu-se din ce în ce mai slăbit, bătrânul fusese apoi readus în liniştea acestei case de ţară, cea din urmă din multele câte i-a fost dat să locuiască pe pământ. După cum aceea avea să fie cea din urmă călătorie a lui pe drumurile lumii, în aşteptarea altei plecări, pe alt drum decât cele atâtea, care se încrucişaseră în existenţa sa pământească, dela Arezzo la Arquà.

*

Biografii lui Petrarca, şi printre aceştia unul din cei mai recenţi şi mai integral informaţi, L. Tonelli, au distins în existenţa sa spirituală, după opere, mai multe cicluri. Primul ,firesţe, se caracterizează printr'o criză acută, în care domină conflictul între aspiraţii şi posibilităţi. Este epoca premergătoare deplinei maturităţi petrecută de Poet mai mult în singurătatea naturii, la Vaucluse. Pe lângă celelalte motive de neliniste sufletească se precizase acum acela de caracter literar, provocat de lupta dintre limba „vulgară", italiană şi cea latină, întru aflarea celei mai apte expresii poetice. Atare conflict s'a transpus în activitatea literară a Poetului prin poeziile sale de iubire, scrise în limba italiană şi care alcătuesc culegerea cunoscută sub denumirea de *Canţonier;* dar şi prin marea ambiţie a carierei sale de literat, adică prin poema epică *Africa,* scrisă în limba latină şi încredinţată de el posterităţii ca adevăratul titlu de glorie al neîncetatelor sale preocupări de artă.

Un al doilea ciclu, deschis odată cu revenirea sa tot mai frecventă în Italia, s'ar putea caracteriza prin continuarea acestei crize sufleteşti, dar şi prin complicarea ei cu o foarte sinceră experienţă mistică, denotată de încercări filozofice (în proză latină), ca aceea cunoscută sub denumirea de *Secretum* sau *Despre nevoia de a dispreţui tot ceeace este pământesc.*

A urmat însă răstimpul resemnărilor, între 50—60 de ani, în numele căruia vorbesc alte opere pseudo-filozofice, de un vădit caracter moralizator (precum ar fi *De remediis utriusque fortunae,* adică indicaţii pentru muritori, atât în împrejurările fericite ale existenţei lor pe pământ, cât şi în cele nefericite); dar vorbeşte în acelaş sens încercarea poetică a lui Petrarca, de data aceasta iarăş în limba italiană vulgară, cunoscută sub denumirea de *Trionfi,* în care încearcă să refacă experienţa mistică şi etică a înaintaşului său Dante, cu rezultate literare mai nemulţumitoare totuş.

Adevăratul echilibru sufletesc, care să nu denote nici măcar resemnarea, nu i-a fost dat lui Petrarca să-l trăiască însă decât foarte târziu, între 60 şi 70 de ani, adică tocmai în această epocă premergătoare sau corespunzătoare anilor dela Veneţia şi Arquà.

Intâmplările vieţii sale din aceşti ani, erau menite să menţină un atare echilibru, deoarece aproape fiecare decepţie i-a fost compensată de o mulţumire. Il înconjura unanimă admiraţia Suveranilor Italiei şi a prietenilor. Dintre aceştia, Giovanni Boccaccio se arătase cel mai afectuos. Venise în vara anului 1363 să petreacă trei luni ca oaspete al său la Veneţia, folosind prilejul spre a pune la cale cu Petrarca una din cele mai serioase întreprinderi literare din câte îi preocupaseră pe amândoi în acei ani, adică aproprierea directă de opera lui Homer. Superioritatea lui Boccaccio din acest punct de vedere putea rămâne un motiv de ascunsă invidie din partea lui Petrarca. Căci povestitorul florentin încercase să-l traducă pe Homer în limba italiană şi avusese buna inspiraţie să-l ţină în acest scop acasă la el, la Florenţa, pe grecul Leonzio Pilato, chiar dacă acesta, necunoscător al limbii italiene şi latine, nu-l putuse ajuta în atare încercare prea mult şi nu perfecţionase decât foarte vag cunoştinţele Florentinului în sensul marilor sale veleităţi de elenist.

Oricum, auspiciile cultului pentru Clasicism i-a unit odată mai mult pe cei doi scriitori prieteni şi aspiraţia lui Petrarca de-a cunoaşte literatura greacă, fie chiar în necunoştinţa sa de greceşte, nu putea fi decât satisfăcută de atenţiile repetate ale celuilalt, care, i-a trimes mai târziu o traducere în latineşte a *Iliadei,* sau a căutat să-l pună în legătură cu Leonzio Pilato.

Iubit de prieteni, aşa dar; venerat de confraţii întru literatură, Petrarca era nu mai puţin înconjurat de stima tuturor Suveranilor, dela Dogele Veneţiei, la Papa sau la Impăratul Germaniei, cuvântul său fiind totdeauna ascultat, ca al unui sfetnic de mare încredere.

*

In ultimii ani ai vieţii, Poetul s'a dedat cu râvnă şi atentă răbdare grijii de revizuire definitivă şi orânduire cât mai organică a întregei sale opere. In această grijă putem surprinde odată mai mult şi mentalitatea de adevărat Clasic a acestui poet, cu care, formal, tocmai prin această mentalitate comună, poate fi înrudit Dante.

După ce dăduse formă definitivă poeziilor sale cuprinse în *Canţonier* (1366), determinându-i astfel acea desfăşurare ciclică („in vita ed in morte di Madonna Laura"), care perfecţionează poezia trubadurilor proveţali şi îi asigură totodată acestei culegeri unitatea de concepţie, în afara fragmentarismului inspiraţiilor întâmplătoare (iar din acest punct de vedere *Canţonierul* lui Petrarca repeta cazul *Vieţii Noi* a lui Dante), Poetul a a căutat să fixeze în formă definitivă vastul său *Epistolar,* destinat răspândirii în forme voit literare, deşi fondul autobiografic sau intenţia de confesiune rămân.

Mult mai expresive pentru a determina starea sa sufletească din aceşti ani şi pentru a fixa definitiv configuraţia personalităţii sale morale, i se par însă amintitului biograf alte trei scrieri latineşti, atribuite acestei ultime perioade.

Una din ele se intitulează, atât de expresiv „despre ignoranţa sa proprie şi a multor altora". Scrierea oferă dovada cea mai impresionantă a religiozităţii lui Petrarca, în cea mai autentică formă catolică. In afara pretextului polemic care provocase o atare scriere (şi anume: atitudinea puţin reverenţioasă a unor tineri prieteni din Veneţia, adepţi ai convingerilor prea „moderniste" în materie de filozofie) se impun atenţiei noastre dintr'însa unele confesiuni ale bătrânului Poet. Aşa este desigur aceea cu privire la incapacitatea unui muritor ca el de a-L cunoaşte pe Dumnezeu, rămânându-i în schimb, larg deschisă, posibilitatea de a-L iubi cu ardoare („...Tutius est voluntati bone ac pie quam capaci et claro intellectui operam dare... Nam et cognosci ad plenum Deus in hac vita nullo potest modo, amari autem potest pie atque ardenter").

Se notează pe de altă parte că lupta dintre Aristotel şi Platon cunoştea în felul acesta primele ei începuturi, sub atari auspicii, în aşteptarea marei împăcări dela Florenţa, pe care avea s'o pună la cale noua cugetare a Renaşterii, prin norocoasa întâlnire dintre Neo-platonismul bizantin, ecclectismul unui Marsilio Ficino şi mecenatismul lui Cosimo.

Petrarca, s'a observat, rămânând un admirator al lui Platon, atât bine înţeles, cât îi putea fi lui cu putinţă atunci, a înţeles în primul rând să facă profesiune de bun şi adevărat Creştin. Lucrul se poate înţelege ca foarte însemnat pentru persistenţa religiozităţii în intelectualitatea italiană din apropiata apariţie a Renaşterii, fiind vorba totuş de unul din cei mai luminaţi premergători ai acesteia şi de cel mai evoluat moment al existenţei sale spirituale. Căci pentru un asemenea om, credinţa în Dumnezeu este încă cea mai înaltă şi sigură şi fericită dintre toate Ştiinţele lumii („altissima et certissima et postremo felicissima scientiarum omnium"), în afară de Credinţă neaşteptându-l pe om decât eroarea şi prăbuşirea.

Unor atari convingeri flozofice, de profundă adâncire în evlavia medievală, le corespunde o atitudine etică tot aşa de cuminte şi de conformă cu idealul marilor „înţelepţi" ai vremilor unui Dante. Căci orgoliul lui Petrarca nu se reduce acum decât la reputaţia de „om bun", „de treabă" şi cu frica lui Dumnezeu („virum bonum" asemeni), după ce trăise în viaţă experienţa unor cugetători antici ca Aristotel, Platon şi Cicero, în deosebi.

Figura bătrânului Poet iltalian se aureolează astfel de nimbul înţelepciunii. Insondabilul mister al Divinităţii se înalţă astfel în preajmă-i. Suprema lui convingere în felul de a se purta cu semenii, se statorniceşte în înţelepciunea de a-i înţelege, de a-i ierta şi de a-i iubi, bucuria vieţii fiindu-i astfel asigurată prin cultul prieteniei. Mai presus de atare bucurie îl aştepta însă pe om aceea de-a putea crede în Dumnezeu. Căci în asemenea credinţă va descoperi el marea ştiinţă a tuturor Ştiinţelor de pe pământ.

La 67 de ani, după ce străbătuse cu mintea atâtea şi atâtea scrieri, de ale celor vechi şi de ale filozofilor Creştinătăţii; după ce însuş îmbogăţise literatura timpurilor cu atâtea scrieri proprii, omul acesta ajungea în sfârşit la constatarea că „ignoranţa inocentă" este de preferat „ştiinţei păcătoase" şi că un om fără

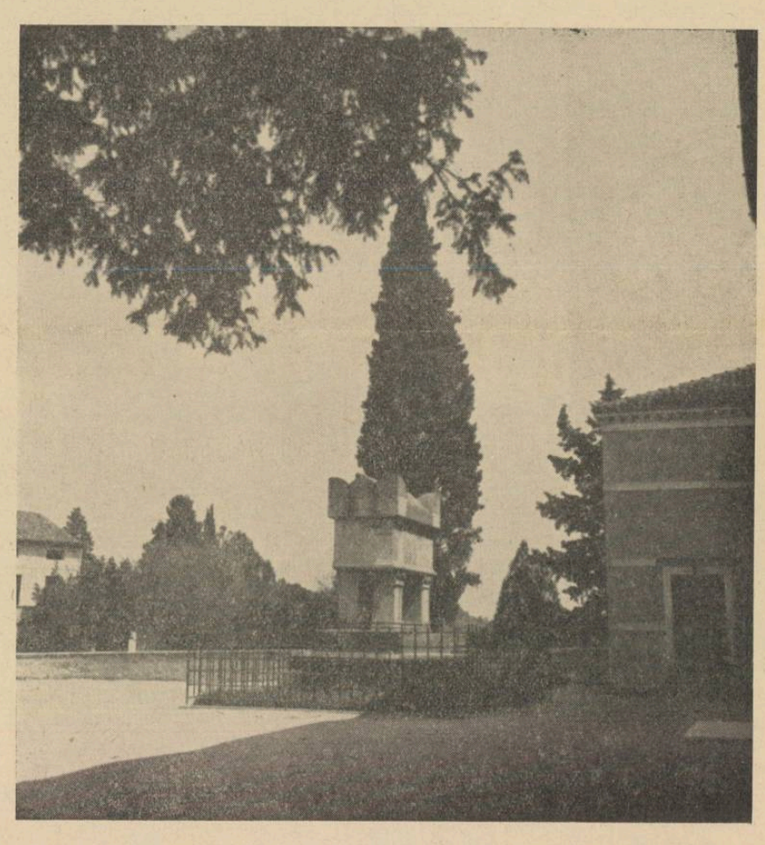

ştiinţă de carte poate fi mai presus decât o atare ştiinţă de carte, în afară de omenie şi de om („virum sine literis", prin opoziţie cu „literas sine viro").

Un alt libel compus de Petrarca în aceşti ani din urmă, ne dovedeşte apoi convingerile sale politice, legate de soarta Romei şi de renăscuta-i admiraţie pentru acest centru ideal al Romanităţii italice. Roma este într'adevăr pentru el „adevărata capitală a lumii, regina tuturor oraşelor lumii, scaunul Imperiului, cetatea credinţei catolice, izvorul tuturor exemplelor memorabile" („Vero mundi caput, urbium regina, sedes imperii, arx fidei catholicae, fons omnium memorabilium exemplorum"). Iar faima Romei „non prius... quam totius orbis fama decrescet sive deficiet".

Făcând o atare mărturisire de credinţă în destinele Romei, Poetul înţelegea totuş să-şi păstreze integrală libertatea politică şi morală. Cetăţean al lumii lui Dumnezeu şi recunoscându-L numai pe el drept Stăpân mare şi singur, el revendica în felul acesta drepturile absolutei sale independenţe morale („melior pars mei vel est libera"). Faptul îl înfrăţea spiritual cu Dante, a cărui desprindere din orice prejudecată menită să înlănţuie atare independenţă, apare totuş exasperant de dramatică; dar şi cu individualismul Renaşterii, care va deveni în curând centrul însuş al regăsirii sufletului omenesc pe linia unor noi şi ideale convingeri.

In ultimele scrieri ale acestui poet-filozof, Critica italiană a identificat astfel trei idealuri supreme, în legătură cu Credinţa în Divinitate, cu credinţa în destinele unei noi Patrii, simbolizată de Roma; şi, în fine, cu credinţa în posibilităţile propriei Conştiinţe de om moral, deplin liber.

Atari convingeri ideale formaseră nu de mult pietrele de temelie ale edificiului spiritual şi literar, pe care s'a înălţat personalitatea şi opera altui Italian ilustru din vremea aceea; adică personalitatea şi opera lui Dante. In cazul lui Petrarca însă, Credinţa în Dumnezeu nu mai este un simbol; ea îşi păstrează valoarea absolută de entitate în sine. Patria, de asemeni, nu mai este Florenţa comunală, cu nepotolita ei războire între Guelfi şi Ghibelini; ci Roma, Imperiul ei ideal, ale cărei limite s'ar putea confunda cu însăş marginele lumii. In acelaş timp, cazul de conştiinţă pe care şi-l pune şi-l rezolvă aparent identic, nu-l va duce pe acest poet la liniştea sufletească de pe înălţimile unui Empireu de lumină şi mistică bucurie, cu osânda trecerii prin Infern, sau a rămânerii pe Muntele Ispăşirii. Petrarca este omul care a ştiut să rezolve criza sufletească pntru el şi pentru restul celorlalţi semeni. Mai puţin poetic deci, dar mai valabil omenesc. Dante reprezentând o formulă mai sever medievală şi mai ortodox creştină, se singularizează până la egoism în beatitudinea salvării finale, osândind întregul rest al lumii muritoare la permanentizarea în starea ei de inferioritate morală.

(Va urma)

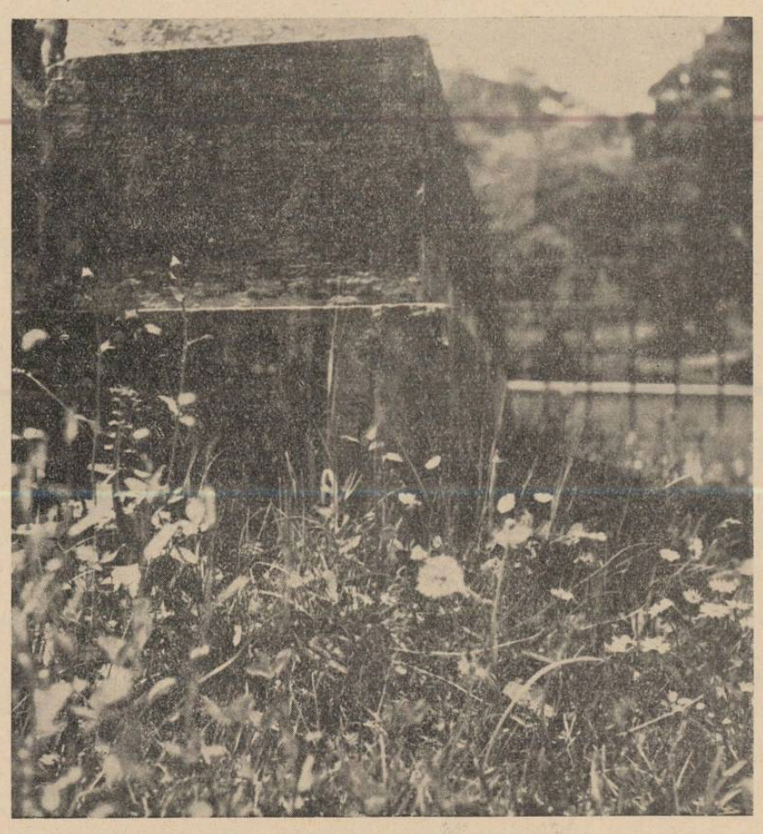

Cronici germane

ELOGIUL CĂRȚII

de ȘTEFAN BACIU

Să ne îngăduie lectorii aceste divagații în cadrul obicinuitei noastre cronici, și cu această îngăduință, să caute să treacă puțin dincolo de sensul literei tipărite, în câmpul cel fără de margini al gândului și al ideii.

Niciodată n'am simțit mai mult ca astăzi, teribilul hotar care desparte acest domeniu al ideii, de realitatea brutală și niciodată nu ne-am dat seama mai bine, de paradoxala și sublima misiune a scriitorului. A face elogiul cărții, în zilele acestea întunecate, când tunul, tankul și mitraliera seamănă moartea în atâtea colțuri ale lumii, poate să pară multora ca o hazardată și inutilă sforțare, care nu-și mai poate afla vre-un rost în asprele vâltori ale vremii. Și cu toate acestea, noi ne încăpățânăm să credem în carte și în făuritorii ei, ca în niște remedii pentru greul morb care sapă o lume întreagă. Bucure-se cei ce cred împreună cu noi!

Cartea germană, a fost pentru noi o realitate, încă din primii ani în care am simțit dragostea pentru literatură, așa că pledoaria noastră își trage, în bună parte, rădăcinile din viață, din contactul imediat pe care l-am avut cu spiritualitatea germană, cu ajutorul literei tipărite. Iată dece gândul se îndreaptă acum cu o vie recunoștință spre biblioteca părinților mei, spre rafturile în care o poetică și reală înțelegere m'a călăuzit ani de zile, desvoltându-mi un gust și o pasiune, pe care cu greu o pot sdruncina evenimentele și oamenii. Fie că mă gândesc la întâile versuri nemțești pe care le-am cetit — o cărțulie de Max Dauthendey — fie că îmi aduc aminte de paginile revistei „Die neue Rundschau" sau „Die Auslese", *cartea germană* este pentru mine o noțiune cu caracter de perenitate, una din cele mai înalte trepte din conceptul de *carte*.

Literatura germană este atât de bogată, în decursul celor câteva secole, încât a putut să-și câștige un caracter de independență, *trăind izolată de politică și de lupte;* în mintea fiecărui om care cunoaște cât de cât această literatură, nici urile și nici adversitățile ideologice n'o vor mai putea diforma. Căci dacă e greu să miști munții din loc, e tot atât de greu să refaci un lucru pe care alții au avut grija să-l facă. Scriind această însemnare, îmi dau seama că am lunecat uneori în mod cu totul involuntar pe-un teren subiectiv, lucru de care m'am ferit întotdeauna în cadrul acestei cronici, pe care am plănuit-o obiectivă și informativă. Devierea de astăzi îmi va fi iertată, dacă voiu mărturisi că rândurile de față izvorăsc dintr'o dragoste, care vine de dincolo de tot ce e pieritoare și putredă pasiune momentană.

In așezarea omenească, următoare acestui colosal timp în care trăim, spiritul și cartea ar trebui să ocupe locuri de frunte. Fiecare popor va trebui să fie judecat și prin prisma acestei realități, poate mai importantă decât multe altele, și temeliile lumii de mâine, oricum și oricare ar fi ele, vor trebui să fie grăitoare și trainice pilde de civilizație. Fără să avem pretenția că preconizăm o „Cetate a soarelui" sau o „Utopie", asemeni călugărilor din acel luminos ev mediu, noi scriem aici pentru eternul spirit al dreptății și al culturii, care întotdeauna a fost un element de bază al popoarelor tari și vestite.

Comentariile noastre, lauda pe care o adresăm culturii germane, vor fi însă de prisos, când ne vom gândi că scriem despre o literatură care a dat lumii spiritul generos al unui Goehte, filosofia unui Kant, care vorbea de-o „pace eternă", sau poesia monumentală a unui Stefan George. Dar apoi mai e Rainer Maria Rilke, Schopenhauer, Nietzsche, Eichendorff, Novalis, Schlegel, Hoffmann, Hölderlin sau Thomas Mann, atâția geniali și nemuritori făuritori de gând, luați numai la voia întâmplării, din marele patrimoniu al acestei culturi. Oare și-acum credința noastră mărturisită la începutul acestor rânduri, pare hazardată și nejustificată? Toată această superbă bogăție, palpită și se perpetuiază prin miraculoasele pagini ale cărților tipărite; duhul acesta a trecut mări și țări, duhul acesta deslegat de contingențele vremii a devenit o realitate și un bun pe care îl iubește și-l admiră o lume întreagă, dincolo de dureroasele și îndurerătoarele sbateri. Iată că a trecut și destul de multă vreme, de când am prins și noi condeiul, scriind articole întregi, spre lauda și tălmăcirea acestei cărți. Și chiar dacă recunoașterile și satisfacțiile trudei noastre au fost rare și mărunte, mulțumiți suntem că ne-am făcut și ne facem datoria, semnalând și comentând cărți pe care prea puțini oameni dela noi le cunosc și le bagă în seamă.

Oricum, noi nu vom conteni să credem.

Vom crede întotdeauna în carte, oricum ar fi ea, în cartea de poesie și în cartea de artă, în paginile care cuprind povestiri și istorii, întâmplări și oameni, sbuciume și tragedii, gânduri adânci sau aduceri aminte, numai în cărțile stricăciunii și ale răului, în acelea nu vom putea crede, pentrucă ele s'au îndepărtat dela marele rost al Cărții de Căpătâi, al celei dintâi dintre toate...

Fiindcă orice carte, trebue să fie în ultima analiză o Biblie!

Un nou academician:

Nichifor Crainic

(Urmare din pag. I-a)

Iată-l, de pildă, în domeniul esseului. Fiind unul dintre creiatorii acestuia, autorul admirabilului „Coșbuc, poetul rassei noastre" a dat prestigiu, amploare și aristocrată ținută esseului românesc.

Tinerii esseiști de azi nu trebue să uite ce datorează lui Nichifor Crainic. Vor recunoaște că el a dăruit esseului osatura unei discipline științifice, arhitectonizându-l pe sobrietate, documentare, gândire filosofică și critică.

In ce privește esseul bazat pe concepția estetică și teologică, vom spune că autorul „Nostalgiei Paradisului" a ctitorit un nou sistem de interpretare a artei, o nouă estetică prin care fâlfâe revelatoarea prezență a Divinității. Prin această serie de sobre esseuri — unde metafizica creștină se îmbină, armonic, cu gândirea geometrică — și prin continuarea atitudinii ortodoxe, în sens estetic, în paginile „Gândirii", Crainic a făcut mult mai mult pentru aprofundarea valorilor spiritualității ortodoxe, decât a făcut Chateaubriand ca apologet al creștinismului catolic, cel dintâi având, în plus, și superioritatea unei discipline filosofice și a unei închegate metode științifice.

Dar să privim spre însăși lirica lui Crainic. Dincolo de valoarea în sine a liricei sale, peste arta majoră rotunjită în „Șesuri natale" sau în „Țara de peste veac", se ridică, totdeodată, rolul covârșitor, influența robustă, pe care marile și tulburătoarele viziuni din această poezie le-a avut asupra unui șir întreg de poeți, fie dintr'o generație apropiată lui Crainic, fie dintr'alta mult mai tânără. Poezia lui Nichifor Crainic trăește nu numai prin frumusești și esențe condensate în ea, ci în respirația ei se aude și largul suflu al unui crez poetic. Dacă prin esseurile sale de disciplină filosofică și teologică, gânditorul Crainic a întemeiat o nouă estetică, prin culegerile sale de versuri, poetul Crainic a dăruit, fără să vrea, o artă poetică. Nu putem vorbi de lirica lui Crainic, reducând-o exclusiv la adâncirea unei sensibilități proprii și la tehnica personală a expresiei poetice. Ci trebue să mai vedem în ea o serie de elemente componente și de substanțe, care au devenit surse de inspirație și procedee tehnice pentru un întreg grup de temperamente poetice alimentate, generos, din nouile terenuri fertile descoperite de lirica lui Crainic. Intr'adevăr, această lirică, reabilitând esteticește peisagiul și specificul autohton, compromise de sămănătorism, a deschis un alt orizont luminos privelișții și sensibilității românești, orizont împrumutat și variat folosit, în cadrul tradiționalismului nostru liric, de condeiul atator poeți. A mai adus această lirică o altă interpretare a legăturii cu trecutul, culegând esențe și simboluri inedite din umbrele străbunilor cari zâmbesc din funduri liniștite de isvoare; a mai adus, apoi, în țara românească, pe Iisus și pe Lerui-Ler cari au devenit, prin pana lui Crainic, valori de poezie eternă, și, în acelaș timp, bunuri comune în poezia noastră contemporană.

Prin lirica lui Crainic, s'a inaugurat — în locul unei poezii cu palide teme religioase — poezia creștină de structură ortodoxă, din care s'au ivit noui și inepuizabile teme de creație poetică. Neliniștilor metafizice care agitau, până la el, fluxurile poeților de concepție, Crainic le-a răspuns cu seninătatea împăcărilor și marilor potoliri interioare sub cerurile Dumnezeului creștin. Vom recunoaște, aici, geneza atâtor motive lirice exploatate de poeții gândiriști și tradiționaliști.

La lumina artei poetice a lui Crainic, și în jurul „Gândirii", un întreg tineret creiator, fără a-și anula personalitatea, s'a străduit să ducă mai departe, spre luminișuri noui și spre virgine posibilități de expresie lirică proprie, marea lecție primită dela poetul „Dar urilor pământului": **sănătatea sufletului românesc în poezie.**

Indreptar pentru noua generație literară, mare prieten al poeziei celor tineri, stimulator al elanului de creație, dătător de robuste directive pe largi planuri spirituale, Nichifor Crainic a mai oferit culturii românești și tineretului lupta lui împotriva anarhismului literar și a tuturor exceselor ce pot compromite o artă. Mulți, foarte mulți, au învățat dela el echilibrul și disciplina spiritului, necesare oricărei creiații valabile.

Prin „Gândirea" și prin conducătorul ei, mulți au învățat să identifice capcanele primejdioase care pândesc dintre mărăcinii și crinii scrisului și să le ocolească. Dar cei mai mulți au învățat, prin Crainic, **să simtă românește în arta lor...**

De-aceia, socotim că, primindu-l pe Nichifor Crainic în mijlocul ei, Academia Română a cinstit, prin aceasta, nu numai pe marele liric, pe cărturar și gânditor, dar și pe entusiastul și dinamicul animator care a dăruit culturii și spiritualității românești un nou stil, un nou ritm, o nouă energie.

RADU GYR

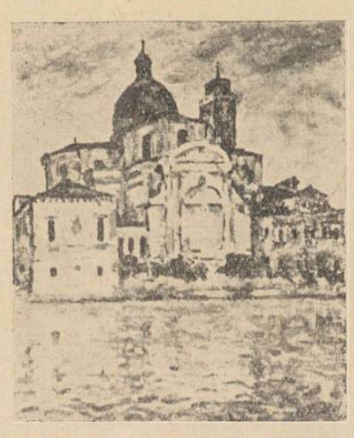

N. DĂRĂSCU Venezia

Cronica plastică

EXPOZIȚIA PICTORULUI GHEORGHE LAZAR (Sala Comedia) PICTORUL NICOLAE BRANA LA CLUJ

Expoziția de aquarelă și uleiu din sala Comedia a d-lui Gh. Lazăr, ne prezintă un exersat mânuitor al liniei, al conturului, — al desenului adică. Fie că cercetăm nudurile expuse, fie că urmărim arta peisagistică a artistului, fie că ne oprim la „florile" sau „naturile moarte" aflate în sală, detașem net atenția de care, dealungul execuției tablourilor, s'a bucurat „linia" din partea d-lui Gh. Lazăr.

La completa realizare a artistului, a contribuit desigur și coloristica, asupra căreia ne-am oprit atenți, pentrucă socotim că ei i se datorește, în mare parte bucăți perfecte ca, de pildă, nudul (No. 1) văzut din spate, care este una din piesele de rezistență ale artistului; după cum ne-a cucerit uleiul lucrat „în cuțit" aflat sub nr. 14 și intitulat „Cap de studiu". Subliniem apoi nuanțarea „pe gamă" a florilor expuse, din care se relevă, prin coloristică, poate și prin decor, cele două tablouri cu „Betunii" (14 și 25), după cum voim să relevăm peisagiile expuse: cele dela „Lugano" — în special minunatul „amurg" (10) — sau „Lacul Zurich", pe cât de monocrom în prim plan, pe atât de desăvârșit în „fundalurile" de o măreție greu de obținut, — totuși perfect obținută. Mai remarcăm „Interiorul" în roșu (22) în care coordonarea artistică a unui șevalet, a unei mese rotunde, cu flori roșii în vază, cu divanul accentuat de o perină albastră, totul pe un fond roșu, — dă măsura posibilităților estetice ale artistului realizator. Ne mai mărturisim admirația pentru cele câteva tablouri intitulate „Dansatoare" (43, 13, 36 și 66), pline de supleță în linie, diafanizate în cromatică, totul de o reușită prospețiune în atitudine.

După succesul obținut cu ultima d-sale expoziție în Capitală (sala Ministerului Propogandei), tânărul pictor sibian Nicolae Brana a trecut munții, expunând, la Cluj, un impresionant număr de tablouri: uleiuri și alb-negru.

Și la Cluj, pe lângă câteva frumoase tablouri în uleiu, d. Nicolae Brana a prezentat o serie de minunate gravuri

GH LAZAR Cap de studiu
Sala „Comedia"

pe sticlă (alb și negru), mai toate luate din mediul rural al Țării, mediu din care artistul s'a ridicat și de care este atașat structural. Expoziția se bucură de o aleasă primire din partea publicului iubitor de artă și chiar din partea oficialității, confirmând, prin această primire, buna impresie ce d. Nicolae Brana a lăsat cu prilejul expozițiilor anterioare din București, Sibiu și Cluj.

INTERIM

Simple note

Dreptul la moarte

Niciodată parcă, mai mult ca în zilele acestea, când sute de mii de tineri înfruntă focul infernal al morții pe câmpiile și în redutele Europei, nu s'a pus mai cu insistență problema atitudinei omului în fața acestei mari necunoscute care este moartea. Facem afirmația de mai sus, fără a uita că înaintea tineretului de azi, istoria omenirii numără sute de veacuri, cu mii de războaie și cu sute de milioane de tineri uciși în lupte; dar o facem cu credința adâncă, pe care fiecare zi ne-o întărește mai mult că poate niciodată istoria n'a cunoscut un tineret cărula ideea războiului să-i repugne, în măsura în care se petrece acest lucru în zilele noastre. Și aceasta nu din lașitate, nu din lipsă de bărbăție; generații nerăzboinice — prin decadența lor morală — istoria a cunoscut, dar generații conștiente de misiunea lor națională, gata de luptă, însă hotărîte să-și afirme vitalitatea creatoare în domenii de muncă, nu de distrugere, iată nota nouă pe care generațiile de tineri o imprimă istoriei contemporane.

Și totuși tineretul acesta nerăzboinic a arătat că știe să moară, atunci când destinul a trecut peste voința lui; împrejurările — ce ironie imensă, aceste „împrejurări" — au făcut ca primul tineret nerăzboinic să fie pus să lupte nu contra unor adversari egali, ci contra unor mașini imense, din fier; pus adică nu să lupte, ci să moară. Resemnarea, tăcerea bărbată cu care acest tineret a așteptat moartea și o așteaptă încă, neputincios să se bată cu cetățile de foc, dau întreaga măsură a unui eroism fără pereche.

Dar tocmai acest sacrificiu conștient al unui tineret care a crezut un moment în misiunea sa creatoare de noui valori, vine să dea morții un înțeles nou; vine să răstoarne toate vechile credințe și să înnobileze acest fenomen altminteri banal și plictisitor al morții în așa măsură, încât să aștepți de pretutindeni un protest imens. Nu contra morții în sine, — ceeace ar fi ridicol și burlesc. Ci contra dreptului tuturor oamenilor de a muri.

Lângă eroismul acesta tăcut, lângă miile de cadavre care reprezintă tot atâtea conștiințe care au trecut peste convingerea inutilității gestului lor, în credința și cu mulțumirea unei datorii împlinite, cât de revoltătoare par alte morți. Cum pot să profaneze unele gesturi sfințenia morții!

Iată lângă cohortele acestea de soldați necunoscuți, morți pentrucă nu puteau trăi în afara unor realități sufletești care se suprapuneau comandamentelor patriei lor, un om își ia viața singur. Și nu și-o ia într'un moment de demență, ci cu calculul și pregătirile pe care le face oricare burghez cumsecade, înainte de a pleca „în voiaj" de vară. Își plătește datoriile, anunțul mortuar în care răposatul își anunță cu durere moartea, își plătește pomana, preotul, dricul, cheamă cioclii și lasă o scrisoare dezolată pentru gazete, cu fotografia respectivă.

Ce macabră carte poștală ilustrată! Și ce goliciune sufletească în dosul culorilor roz ale ilustratei!

Dar, nimeni nu poate fi învățat să moară. Și nimeni nu te poate obliga la decența și resemnarea, care dau aureola de sfințenie morții.

Alături de generații întregi de soldați-martiri, trebue să isbucnească și clownul care, pe nisipul arenei, să imite figurile de artă și moarte ale acrobaților.

Nu, numai în clipa când oștirile nu mai merg la luptă cu un splendid, năvalnic, dar inconștient „Ura!", ci pleacă la moarte în șiruri dese, cu o singură mângâere a risipirei vieții lor: aceea de a-și cinsti țara numai în clipa aceasta simți imensa nedreptate ce stă în posibilitatea de a muri, a celor mediocri. Și abia atunci îți apare înspăimântătoare perspectiva de a muri alături de oricare din masa atâtor nechemați. Pentrucă, dreptul la moarte trebue să fie dreptul exclusiv al eroilor, al celor tari; al supraoamenilor care ating limitele sfințeniei, prin atitudinea lor.

COSTIN I. MURGESCU

Cronica ideilor

Lucian Blaga: Diferențialele divine

II

de MIRCEA MATEESCU

Să prezentăm însă, viziunea metafizică a d-lui Lucian Blaga cu privire la geneza lumii — indiferent de obstacolul prealabil la care ne oprisem în cronica precedentă. Să vedem dacă această viziune privită în întregul ei, nu cumva oferă, în afară de particulare frumuseți de imaginație, cu care ne-a obișnuit d. Blaga — și certe influențe ale unor curente de gândire contemporană.

Marele Anonim este închipuit ca o forță teogonică exclusivă dar care, pentru a salva centralismul existenței, e nevoit să devină, în procesul creiației lumii, antiteogonic. El nu poate să creieze făpturi și lucruri asemenea lui, pentrucă aceasta ar conduce la anarhie, astfel am asista la facerea altor mulți Dumnezei, ceiace ar nărui marea rânduială și rostul firesc al lumii. Atunci, care este tehnica genezei? Cum și ce va creia Marele Anonim, având în vedere „înaltele rațiuni" de care vorbeam? D. Blaga propune modalitatea „diferențialelor". Dumnezeu nu creiază nici *direct* nici naturi conforme Sieși. Geneza se face „în răspăr". Din motive tactice „lumea nu e rezultatul unui firesc proces emanativ, ci suma rezultatelor directe și indirecte ale unor acte generatoare *înadins* zădărnicite, sau denaturate până la *nerecunoaștere*. Obiectivul actului generator al Marelui Anonim are amploarea complexă a totului divin, dar acest obiectiv este totdeauna *voit* restrâns la un segment absolut simplu sub unghiu structural și minimalizat la extrem sub unghiu substanțial. Un astfel de rezultat poate fi numit: *„diferențială divină"* (pag. 35). Se imaginează, ca să întrebuințăm chiar termenii d-lui Blaga, o geneză „à rebours". Dumnezeu creiază întocmai și astfel cum *nu este* El. O mare intuiție, aș zice, „politică", prezidează așa dar la facerea lumii. Marele Anonim, pentru a feri cosmosul de anarhie și pentru a stârpi orice tendință excentrică lucrează sub povața vechiului adagiu pe care istoria îl atribue Habsburgilor și defunctei Austro-Ungarii: „divide et impera". Pentruca să o poată stăpâni, Dumnezeu a creiat lumea indirect, prin diferențiale „domesticindu-și" posibilitățile divine până la denaturare. In acest chip „Marelui Anonim nu-i va rămâne decât cea mai limitată dintre posibilități: diferențialele divine, adică de a emite purtători infinitezimali de structuri virtuale absolut simple" (48). D. Blaga ne mai spune că „potențialul" acestor diferențiale „este atât de redus încât *se îmbucă* la perfecție cu toate intențiile divine" (49). Lumea întreagă apare astfel ca emanațiunea preventivă și denaturată a posibilităților divine, deplin avertizate a nu se reproduce niciodată pe sine. Este ordinea, am numit-o *politică* — pe care o are în vedere Marele Anonim în actul genezei și care I-a impus prudența necesară de a creia lumea indirect, în făpturi denaturate prin raport la firea Creiatorului și minimalizate prin raport la posibilitatea însăși a Marelui Anonim. „Unui proces de jure i se substitue un proces de răspăr" — ni se afirmă.

Am spus însă că visarea metafizică a d-lui Blaga nu ni se pare străină de oarecari influențe ale teoriilor moderne elaborate pe marginea cunoașterii microfizice. Intâlnim astfel termeni care dau de gândit dacă nu cumva tema metafizică a „Diferențialelor" nu este serios observată de unele rezultate obținute în micro-fizică, adică în studiul empiric al lumii și pe care, d. Blaga, ca un veritabil metafizician, poate s'ar fi căzut să nu le ia în seamă, pentruca să nu lege și să nu condiționeze o viziune atât de majoră cum este aceea a cărții d-sale, de destinul minor și precar, care supune perimării orice experiență empirică. Astfel ni se vorbește despre „discontinuitatea fundamentală" a diferențialelor divine, care explică și organizează „discontinuitățile empirice" (v. pag. 51 și urm.). Ideea discontinuității, atât de familiară microfizicei lui Max Planck și lui Hans Heisenberg, ar părea întâmplătoare și în afară de originile pe care i le atribuim noi, dacă ea nu s'ar întâlni, concludent, în continuitatea ideativă care stă la baza lucrării d-lui Blaga, cu ideea „complementarității diferențialelor", — idee care, involuntar, reamintește complementaritatea „quantelor" de care tot vorbesc experiențele actuale din microfizică. Iată însă o frază care învederează „expresis terminis" că elaborarea temei diferențialelor a avut în vedere, motivat sau nemotivat, concludent sau neconcludent, hazardat sau poate firesc, ideea quantificării realității, emisă de Planck, într'altă ordine de preocupări: „Marele Anonim ar fi putut fără îndoială să genereze energia fizică direct și ca un „continuum" de proporții cosmice. Totuși energia fizică a fost generată *indirect,* sub modul unei infinite discontinuități, sub forma de „quante", fiește care quantă prin integrare de „diferențiale" (printre altele, de diferențiale „spațiale"). (pag. 50).

Am voit numai să ne întrebăm dacă nu este prea mare riscul la care se supune un metafizician de înaltă factură, în cazul când lucrează cu elemente actuale și remarcabile sub raportul realității empirice — dar care având a fi *întemeiate* întotdeauna, meta-fizic — nu pot, tocmai de aceia, să servească, ele însele, la fundamentarea unor postulate metafizice. Intre rezultatele experienței fizice și postulatele metafizice, trebue să rămână o diferență de calitate în favoarea celor din urmă, ceiace presupune însă în mod imperativ, o bine chibzuită separare a elementelor fizice de supra-elementul meta-fizic.

Ne vom exprima regretul că spațiul nu ne îngăduie să prelungim discuția asupra cărții d-lui Blaga. S'ar putea însă ca să avem prilejul să revenim, pentru a o prezenta atunci pe cât posibil integral, rejudecându-i valoarea, limitele și rostul.

TANGO DE ALBENIZ

de Victor Papilian

Lento e languido
Molto espressivo
O, grădini din Alcazar!...
Paznicul vost a fugit...

O, grădini din Alcazar!... Frumoase grădini ca zăpada lunii și veșnice ca linia dreaptă!... O, plaiuri de minune, regate ale iubirilor fără durere!... ați rămas văduvite de paznicul vostru credincios...

Căci a căzut o stea, sau poate numai un sărut, pe clapele lacului și, la cântul lui, o tufă ghemuită în volută ca o sultană, o tufă toată numai aripi și sânge, o tufă — poate inima universului — a dat la o parte muselina formei și a început să înnoate prin spiralele visului...

Și acum frumusețea voastră a devenit povară și veșnicia, chin...

Prea tare, mult prea tare, se aude parfumul mustind din teascurile cu mirodenii și prea lămurit, mult prea lămurit se vede curcubeul încheiat din bârnele ochilor...

Grădini din Alcazar, paznicul vost a fugit pe fir desfășurat din ghemul lunii...

— Cain, frate pizmaș, de ce privești în jos?.. Au viața s'a zămislit în petec de noroiu?..

Oprește-te o clipă
Profete cu ochi de sticlă
Profete cu mâna de compas
Profete cu dinți de oțel...
Oprește-te o clipă...
Îți trec toate bogățiile.

Iată purpura învățăturii mele... Iată lăcătele puterii... Iată cheia haremului...

Dar oprește-te o clipă...

O clipă nu sufla din șofarul înțelepciunii...

— Salome, soro mireaso... Pașii tăi aleargă pe gură de prăpastie și trage dungă de unde pogoară lumea...

— Salome, soro mireaso... Ți-ai aninat în păr un licuriciu și fosforescența lui a tras pe orizont granița de unde urcă cerul...

— Salome, soro mireaso... De mii de ani se pârgue lumina în roata stelelor... Salome, soro mireaso, azi tu le-ai cules cum se culeg sunetele de pe harpă și mi le-ai aruncat ca pe un pumn de confeti...

— Irod, milostive stăpân, dă-mi cel mai mare bun cu putință... dă-mi călăul...

Prietenii mei

Prietenii mei, nimeni nu v'a cunoscut,
Toți au râs de voi ca de niște nerozi.
V'ați înmormântat în basme cu Irozi,
Rănile, voi le-ați căutat, le-ați vrut.

Colindul vostru e-un colind sărac
Pe străzi pe cari locuesc iubite ;
Credeați că vă găsiți în cărțile citite,
L'ați plâns pe Cyrano de Bergerac.

Prietenii mei, n'ați mai surîs de mult ;
Unde-i chiotul pe care-l svârleați spre cer ?
V'a pătruns în suflet, fărîmă de ger,
Ați ascuns sub frunte, din furtuni, tumult.

Știți ? Și tâmpla mea e la fel de fierbinte ;
Am cântat când nu trebuia să cânt.
In țări de vis am vrut poemul să'l împlânt,
Am rătăcit, buimac, printre cuvinte.

Azi, iarăși, merg alături de voi
Iar pașii sună cântec straniu 'n noapte.
Cad stelele de sus — castane coapte —
Și drumul ni se-afundă în noroiu.

TRAIAN LALESCU

Intr'o noapte la club

de N. DAVIDESCU

Se întâlniseră toți patru la club, din întâmplare, și luaseră loc împrejurul unei mese de joc. In aerul încărcat de fum al salonului pustiu, vast, înalt, se mișca greoi, nelămurit, ceva supărător. Fiecare simțea, astfel, împrejurul său, nu atât o neobicinuită prezență cât lipsa, mai curând, de nerespirat a ei. Puseseră la început acest simțământ pe seama faptului că, întâmplător, clubul era în seara aceea pustiu și că nu erau deprinși cu acest lucru. Convorbirea lor fusese din această pricină, o vreme, foarte sgomotoasă. Băgară de seamă însă că fiecare cuvânt eșea silit, șuerător, aspru, din sforțarea de a vorbi mai tare ca de obiceiu, și coborîră tonul.

Era în noaptea anului nou. Veniseră să petreacă cele câteva ore libere dinaintea revelionului la club de unde, apoi, urma, spre miezul nopții, să plece fiecare spre rosturile lui. Jocul se târa, astfel, indiferent în așteptarea ceasului de plecare. Pendula însă părea că merge mai încet ca de obiceiu, iar tic-tacul ei obositor, potolit și sigur, sporea influența tulburătoare a unei neliniști fără pricină. Draperiile grele de postav stacojiu, din dreptul ușilor și al ferestrelor, atârnau în lumina avară a unor becuri electrice de sticlă mată, ca niște valuri masive de sânge închegat. Cerură, cu impresia că era cald, limonade reci ca să se răcorească. Un lacheu în frac, cu mânuși albe, intră tăcut și solemn și puse pe o masă patru pahare cu limonadă. Cineva, în sfârșit, întrerupse.

— Chelnerul acesta părea mai curând un cioclu.

Se priviră atunci în de ei și observară, fiecare în parte și pentru sine, că erau cu toții îmbrăcați la fel, în negru, ceremonioși și ei, și palizi. Lucrul acesta nemulțumi pe fiecare împotriva tuturor. Urmară, astfel, să joace fără să se mai uite la limonăzile cerute, care se încălzeau în paharele neatinse.

Fiecare aștepta să plece cât mai curând, se simțea însă stânjenit la gândul de a pleca singur și cel dintâiu, și se încăpățâna să rămână. Amintirea, apoi, a acestui sfârșit de an ploios, murdar, fără zăpadă, și fără vânt, li se lega și ea de masa adăpostită în salon, a jocului. Privirile lor însă se încrucișau cu un început de reciprocă neîncredere. Fiecare în sine trăgea la răspundere pe ceilalți de starea lui sufletească și de nehotărîrea de a pleca odată. Vorbeau încet, jucau apăsat și se certau îndelung.

Unul dintre ei băgă de seamă că pentru a opta oară îi eșea în față riga de treflă. Primi cartea cu un surâs plumburiu și se uită nedumerit, ca și cum prima dată atenția lui fusese atrasă de acest amănunt, la cârja lungă și fără nici o noimă din mâna popii. Era un tânăr uscat, înalt, de nepătruns, avea neconținut aerul de a lua parte, de sus, voit și cu îndârjire, la orice detaliu înconjurător, de-a face parte cu minuțiozitate din totul și de-a lăsa pretutindeni ceva din ființa lui meticuloasă. Se numea Șerban și era, totuși, cel mai în vârstă dintre toți. Vecinul lui punctă postavul verde cu arătătorul mânei drepte și șopti greoi :

— Deschid.
— Merg.
— Și eu.
— De trei ori.

Posesorul rigii de treflă filă mohorît și restul cărților. Două chenare, un șapte și un nouă de cupă.

— Dau, zise unul după o ușoară ezitare.

— O sută, două, cinci... întregiră potul.

Postavul e acum deplin acoperit de bancnote. Șerban filă apăsat cele două chenare : un valet de caro și o damă de cupă.

Deschizătorul jocului avu iarăși o ușoară ezitare. O umbră de neîncredere învălui făptura lui jovială și deschisă. Șerban îl interpelă pronunțându-i întrebător numele :

— Alexandre ?

— Două cărți, răspunse el, și, înainte de a fila :

— Passe-Parole.

— Potul, bătu Șerban și, în fața șovăielii din ce în ce mai mari a partenerului său, întrebă cu o nuanță diabolică în glas :

— Dece nu ai schimbat trei ?

— Știu ce vrei, răspunse cel interpelat. Plătit cinci... șease... o mie. Socoti din nou potul și-l acoperi de trei ori.

— Ce ai ?

— Am plătit.

— Ești bun.

Și Șerban aruncă în grămadă cărțile, cu un gest greoi. In față riga de treflă părea că-și mișcă ironic cârja.

— Treiași. Plătești și plângi.

— Și câștigi.

Șerban însă își mai aruncă o privire asupra rigei de treflă. Figura acestui popă învie dintr'odată. Sună brusc și ceru o nouă pereche de cărți.

— De ce ? întrebară ceilalți.

— Mă plictisește riga de treflă. Mi s'a părut că mă privește anume. Semăna, de altfel, cumplit cu un popă breton pe care l-am cunoscut într'o seară, tot așa, la un club. A pierdut tot ce avea și, mi se pare, a doua zi s'a împușcat. Nu este, desigur, decât o impresie absurdă; nu-mi plac însă asemenea impresii.

Tăcură apoi cu toții. Pendula începu să bată rar, solemn, profund, miezul nopții. Luminile se stinseră dintr'odată toate. In sala întunecată se ridică treptat, ca din pământ, un fior încătușetor și rece și un suflu tăios se răspândi pretutindeni. Șerban abia putu să-și stăpânească un țipăt. Se duse, totuși, șovăitor, până la fereastră și dete cu mâna într'o parte, perdeaua. Casa luminată feeric de peste drum se îngropă și ea dintr'odată în întuneric, apoi, rând pe rând, în dreapta și în stânga, se stingeau luminile și preschimbau, astfel, clădirile în uriașe blocuri de negru haotic care intrau succesiv în întunericul nopții. Șerban lăsă repede perdeaua și strânse pleoapele. Lumina se aprinse apoi din nou în sală și lacheul veni cu cărțile cerute, tăcut, ceremonios, urând an nou și fericit celor de față.

Toți erau galbeni la față, deși se sileau să pară liniștiți. Trebuiau să plece. Fiecare se făcu însă că uită pentru a nu se afla, dintr'odată și singur, în noapte. Neliniștea sporise până la frică. Cerură ceai fierbinte ca să se încălzească, dar îl lăsară neatins pe masă de se răci; zăngănitul linguriților și al cești-lor ar fi fost insuportabil. Șerban, ca să-și înjghebeze o contenență, se așeză apăsat la masă și începu să amestece metodic cărțile. Ceilalți se așezară automatic la locurile de mai înainte și jocul, în continuare, începu din nou. Șerban dete cărțile la tăiat și, repede, cu mișcări nervoase, le împărți. Amestecă apoi pe cele cinci ale sale și le ridică. In față riga de treflă. Cârja dungată aproape copilărește pe cartonul lucios păru că se mișcă ironic. Șerban avu o senzație de sugrumare. Un nod se ridică violent în gâtlej și inima svâcni de câteva ori cu o neobicinuită îmbulzeală. Se abținu totuși de a face vreo mișcare.

— Deschid, zise Alexandru.

— Iar d-ta ?
— Imi joc cartea.
— Nu dau cu quintă.
— De trei ori.
— Iar păcăleală ?
— Ținut.

Ceilalți doi parteneri fugiră din nou.

Șerban fila cu o încetineală studiată, voită. Patru chenare. Relansase și acum pe nevăzute. Primul chenar rigă; al doilea, rigă; al treilea, rigă de cupă.

— Servit.

— Două cărți. Să văd ce am prins.

Privi apoi cărțile cumpărate lângă celelalte trei ca să formeze o linie orizontală desăvârșită și, după ce se opri o clipă să studieze înfățișarea adversarului, filă. Prinsese al patrulea as.

— Potul.
— Și plus patru mii.
— Și plus opt mii.

Se făcuse tăcere. O așteptare de ghiață radie dintr'odată o atmosferă de superstiție. Fiecare dintre cei de față avea, în clipa aceea, impresia că, mai mult decât norocul fiecărui partener, se ciocnesc acțiuni din afară, lăturalnice, conștiente însă și iremediabile. Șerban își desfăcu șovăitor portefeuille-ul și, un teanc de bancnote albastre se vărsă pe marginea postavului verde.

— Și plus de trei ori potul.

Alexandru rămase o clipă gânditor. Cei patru ași îi indicau poruncitor un suprarelans. Se gândi însă la paguba adversarului și zise generos :

— Plătesc sec.

Șerban adăogă flegmatic :

— Ai pierdut, am caré de rigă.

— D-ta ai pierdut. Caré deași.

Șerban lăsă să-i cadă cărțile din mâini. In față riga de treflă. Cârja era imobilă, dar în barba mușneagului zugrăvit copilărește pe cartonul lucios părea că flutură un surâs sarcastic. Șerban se ridică brusc dela masă, drept în picioare, străbătut în tot trupul de un tremur nervos. Ceilalți imitară automatic acest gest. In sală trecu parcă un fâlfâit ciudat de aripi, un fior, o presimțire, întrevederea superstițioasă a unei taine și se pierdu apoi dintr'odată, ca niște îndepărtate făclii în noapte, apărute și dispărute fulgerător printre copaci, în ceață.

Alexandru ședea palid și drept în fața lui Șerban. Privea buimac riga de treflă și, printr'o sugestie de nepriceput, în ciuda deosebirilor adânci dintre ei, găsea trăsături și detalii uimitor de asemănătoare, corespondențe și similitudini de linii și o aceeași dureroasă însuflețire de lucru mort și, totuși, încă în viață în ciuda aerului său de cunoscător al tainelor subpământești. Toți patru se priveau cu un soi de mistică teamă. Alexandru, în sfârșit, rupse cel dintâi, prostește și pe șoptite, tăcerea :

— A trecut moartea pe lângă noi.

Șerban răspunse cu un surâs enigmatic :

— Decavat cu totul. Bănuiam eu că popa ăsta are să-mi facă într'o zi una bună. Mi-o făgăduise el singur, de altfel, în Bretania. Era, tot așa, într'o noapte inexplicabilă ca și aceasta. Atunci însă eu câștigam și pierdea el. Când s'a ridicat și mi-a declarat că a pierdut ultimul ban s'a uitat la mine lung, ironic, hotărît și, părăsind sala de jos, a adăogat că ține neapărat să se mai întâlnească cu mine și că, într'o zi, cândva, când mă voiu aștepta mai puțin, va avea el grijă de lucrul acesta. A ieșit apoi brusc, aruncându-mi un sfidător „la revedere". S'a dus imediat acasă apoi și s'a împușcat.

Alexandru ascultase povestirea aceasta cu o nepăsare voită, cu zâmbetul sleit în colțul buzelor, cu o mână rezimată pe spatele fotoliului de pe care se ridicase, cu ochii însă holbați țintă la vorbitor, fără să poată rosti nici un cuvânt. Ar fi dorit parcă să arunce banii câștigați, să scape de ei prin fugă, prin foc la nevoe, și să desființeze, dacă ar fi fost cu putință, această noapte din șirul nopților trăite de el. Un presentiment tragic îl încremenise în ținuta lui de ascultător, dela început.

Șerban urmă :

— Eu, firește, ascultasem cu un soi de mistică teamă cuvintele lui de decavat, înfrigurat de pierdere. Nu puteam însă să răspund nimic. Mi-amintesc doar că mă ridicasem depe scaun și, într'o atitudine incomodă, de primă mișcare, ascultam. Ședeam aproape cum ședi și tu acum.

— Glumești, răspunse slăbănog și scâncit, Alexandru.

— Nu glumesc.

Ceilalți doi intervenira pentru a atrage luarea aminte a partenerului lor că e prea târziu pentru a mai pierde vremea cu găsirea de mistice corespondențe între o veche și personală, prea personală, amintire și cele ce se petrecuseră, destul de ciudat, în astă seară. Cuvântul lor era însă lipsit de convingere, el părea mai curând o încercare neizbutită de a-și face singuri curaj.

Șerban avu o mișcare de generoasă renunțare și primi concluziile lor. Se îndreptă apoi șovăitor spre ușe, păsind pieziș, aproape mergând înapoi, cu ochii țintă în gol și, când era în pervazul ușii, adăogă :

— „La revedere domnilor; Alexandre, la revedere !"

— Amin ! strigară cei doi tovarăși ai lui Alexandru, rămași cu el. Bine că s'a dus. Prezența lui ajunsese insuportabilă.

Alexandru însă pălise și mai tare și, fără să răspundă nimic, se lăsă într'un fotoliu. Ceilalți doi făcură la fel. Intre ei căzuse o tăcere bolnăvicioasă, umedă, grea. Păreau, astfel, că iau parte la înfăptuirea unei înfricoșătoare taine. Amintiri superstițioase se ridicau ca o funingine deasă din zăcătorile pierdute până atunci ale minții lor. Alexandru simțea plămădirea oarecum eucaristică a unui blestem vechi, în care el era, de data aceasta, cel jertfit. Nevoia de a reacționa într'un fel împotriva acestei impresii era însă paralizată de puterea cu care se revărsase asupra lui, mai ales. Figura lui rotundă, grăsulie, încadrată accentuat cu o barbă pătrată și neagră, contrasta, prin esența ei de jovială sănătate, în chip dureros, cu aerul de tragică extenuare în care toți înota.

Un grup de cunoștințe, în acest timp, năvăli cu veselie înăuntru. Veneau dela un revelion și țineau să continue veselia. Se opriră însă o clipă nedumeriți de atitudinile celor trei inși din sală.

— Ce dracu ședeți așa ? interpelă primul, oprindu-se o clipă și privind.

— Parcă ați veni dela mort ! exclamă altul.

— O partidă de pocker, Alexandre !

— Bine, răspunse repede Alexandru, și șampanie !

Se înjghebară apoi numai decât câteva grupuri de jucători, la câteva mese. Șampania înveselise dintr'odată atmosfera, iar frigul adus în vestminte de nouii sosiți desgheță atmosfera pâcloasă și înăbușită de mai înainte. Glumele, zarurile, cu țăcăneala lor ascuțită, ironia, voia bună a anului nou, se ridicară zgomotos din jurul meselor de joc și premeniră deplin atmosfera de până atunci a sălii. Cele dintâiu vestiri luminoase ale zorilor pătrunseră și ele, gălbui și tremurătoare, prin deschizătura perdelelor, înăuntru, și aduseră siguranța apropiată a luminii. Becurile pe străzi începură să se stingă și lătrături îndepărtate de câini păreau îmbinate cu cântece rare și răgușite de cocoși, în amintirile înviorate ale tuturor, iminente. Un simțământ de mulțumitoare desprindere de sine trăia în toți și se revărsa pretutindeni.

Un lacheu grav și tăcut se apropie în acest moment de Alexandru. Apariția lui, deși firească, păru ciudată. Conversațiile amuțiră, toate dintr'odată, zarurile tăcură, paharele de șampanie fură luate dela gură și lăsate pe masă, jocul conteni și, odată cu o liniște mortuară, toți se simțiră înăbușiți de un sentiment de grozavă așteptare. Alexandru se ridică în fața lacehului, drept, mai înalt decât era în realitate, mai tras parcă decât de obiceiu și, fără să spună nici un singur cuvânt schiță cu întreaga lui făptură o întrebare unică, solemnă.

— Domnul Șerban care a fost cu dv. până mai adineauri aici, șopti lacheul...

— Ei bine ?

— A telefonat acum de acasă dela d-sa.

— Da !

— S'a împușcat.

Alexandru primi această știre cu o durere fizică aproape și, totuși ca pe o ușurare. Avea impresia că, după nopți îndelungate de îndoială, de nesiguranță, de chin, un medic îndrăzneț riscase o cruțătoare și reușită operație. Pierduse, astfel, picioarele, de exemplu, dar ajunsese să știe cel puțin sigur că scapă de durerile bolii de până atunci. In sufletul lui coborî masiv, gigantic, asigurător, gândul că a luat, fără leac, locul lui Șerban într'o dramă neînțeleasă și, în digestia acestui gând, se liniști dintr'odată. Se întoarse apoi repede, încă galben la față, dar sigur de sine și repetă tare, fără să-și dea bine seama de ce spune, în timp ce ieșea grăbit din sală :

— Domnilor, prietenul nostru Șerban s'a împușcat. „La revedere !".

Incantație

Muzei

Cunoști tristețea, muză, sau ție ți-e oglindă, —
Strălimpede de-apururi, — firavul tău poet,
Pe care-ți pleci privirea și-l lași să te cuprindă
De mijloc, ca pe-o floare și să te rupă 'ncet ?

Ți-e glasul ca un susur ; vioara ta e versul
Mai luminos ca steaua (în veci ea nu apune),
Cu care se îmbată, sfidând tot Universul,
Acela care suflet în călimară pune.

Dar oare-l știi pe-acela, ce-i mândru că te are,
In fiecare seară — cules din ceruri har, —
Sau lași pe fiecare să-și scalde anii 'n soare
Și să-ți câștige darul, ca banii, cu un zar ?

Fi-vei oricum : lumină, întunerec, —
Ascunde-ți ochii 'n bucurie sau tristețe,
Mă simt atotputernic și te ferec
Să-mi fii tovarășe de vis și tinerețe.

NICHITA TOMESCU

Drama iubirii

(Urmare din pag. I-a)

Dar tot din abilul discurs socratic ar mai fi să reținem acest esențial. iubirea noastră, care e urîtă, care e brutală, sfârșită și rea.

Aceasta este teribila servitute care ne apasă, și poate toată desordinea lumii e în această dramă a iubirii. E omul feroce pentru ființa și pentru corpul lui, pentru tot ce atinge și aderă la acest corp care nu semnifică decât o exclusivă iubire de el. Ne amintim că Platon în *Republica* și în *Legile* lui ar fi vrut s'o suprime în nu știu ce comunism ideal. Dar nu era aceasta o patetică încercare de a ne libera, de a transfigura dureroasa noastră iubire, de a ne da altă condiție, și nu era chiar o nostalgică anticipare a veacului creștin care trebuia să vină ?

Va fi într'adevăr aici, și până în ziua de azi, toată lucrarea imposibilă a omului, setea lui de altă respirație, care n'ar fi putut fi decât altă iubire, și sbaterea lui damnată între atâtea sensuri incompatibile. Damnată desigur, fiindcă el nu va isbuti nici chiar atunci când cuvântul lui Isus va aprinde lumea cu flacăra lui de atât orizont, — omul rămânând nostalgic numai și mereu doritor, ridicând o palidă frunte înfrigurată de atingerea spiritului numai în Poesie, adică în cele mai clare înălțimi ale lui, pe aripile poemului. In toate spațiile deschise — deschise poate numai de poesie — va fi de acum sediul aerian al sufletului celui mai iubitor și bun, sborul interstelar în dorul aprins al lucrului nou pe care oamenii l-au putut zări !

Aici, în această condiție, am zice de mare trecere prin vămile nevăzute, trăesc — dar mai ales mor — sublimele fecioare shakespeareene, imaculate copile pe care păcatul nu le mai poate atinge.

In groaza sufletelor căzute, ele aduc o libertate senină, ușor aripată, accidental polen solar care plimbă parcă un tragic azur prin ramuri... Le vedem privind lunar o lume care nu le poate pricepe : niciun contact aproape nu mai apare posibil ! Niciunul care să nu fie o gravă atingere, o impietate... Carnea lor are transparența zefirilor, iar ochii lor par atât de înalți... Este Ofelia care nu mai pricepe când se vede atâta de singură — Hamlet ar fi fost poate unica ei lume posibilă — e râsul de flori al Mirandei, este Perdita care n'ar ști cum să se dea mai mult și e Julietta atât de intactă, dar atât de strivită de lume... Despărțite de natura noastră comună, despărțite desigur printr'un efort de altă iubire, ele sunt locuri înalte de sinceritate care anulează păcatul, palide flori de crin într'o sălbatică pădure de vieți — și parcă tocmai de aceea le vedem de atâtea ori grăbite să moară în climatul trist care nu le convine... Privind mirate o lume atâta de depărtată, ele se duc să regăsească parcă această viață a esențelor lor și din care s'ar spune aproape că numai un straniu accident al creațiunii le-a rătăcit efemer printre noi.

Dar este deopotrivă Beatrice, iubirea pe care Dante a sărbătorit-o ca niciun alt poet, fiindcă ea a trebuit să ajungă aproape una cu substanța divină — și este în sfârșit Luceafărul lui Mihai Eminescu. N'ar fi bine să vedem în acest imens poem numai un simbol androgin. Este, mai simplu, un poem al perfecțiunii, al tragicei iubiri imposibile, este miracolul pur... Teribila apăsare în toate limitele care ne strâng și pe care nu le putem părăsi — este setea de libertate a sufletului rănit de sunetul luminos al spațiilor, de vertiginoasele lor chemări. Copila rănită surprinde chipul pur al marilor înălțimi.

De dorul lui și inima
Și sufletu-i se umple

Este atingerea primă. Peisagiu unic al marei desamăgiri... Niciodată nu se va șterge ! Dar se pot urmări din acest minut ritmurile alternante ale sufletului nostalgic, cașicând în această arzătoare și nouă dorință sufletul s'ar regăsi depărtat în condiția inițială a unei Perfecțiuni din care a pornit, cașicând s'ar retrăi acum minutul alb și fără sfârșit al Paradisului dela început. Un suflet paradisiac într'un corp trist, de pământ, iată *Luceafărul* — și iată spectacolul tragic, din totdeauna, al celei mai înalte vieți ! E ființa care cheamă și respinge cu aceleaș cuvinte, în acelaș minut — ca o teribilă mărturisire a tristei noastre naturi împărțite...

Fata privește surprinsă, transverberată de atât miracol... Abia murmură, cu toată aurora ei din priviri :

O, ești frumos cum numa 'n vis
Un înger se arată...

Dar cealaltă natură, n'ar întârzia să revină :

Lucești făr' de viață
Căci eu sunt vie, tu ești mort
Și ochiul tău mă înghiață.

E ritmul tragic aproape, de soare și nopți, care va compune tot acest magnific poem. Copila nu va putea să uite, nu va putea părăsi incalculabila ei fericire inaccesibilă, după cum nu va isbuti mai mult să se dea — dar aduncă conflictul acestei duble naturi, plânsul ei, are înfiorări astrale, ca un sunet de pură durere peste toată vasta închisoare de timp.

Catalin o va solicita la viața pământului din care desigur minunata copilă participă...

— Dar un Luceafăr răsărit
Din liniștea uitării
Da orizon nemărginit
Singurătății mării.

Isvoarele durerii :

Și tainic genele le plec
Căci mi le umple plânsul
Când ale apei valuri trec
Călătorind spre dânsul.

Iar carnea ei, pământul, natura ei invincibilă termină pe un accent metalic aproape, acest acord sfâșiat :

Pătrunde trist, cu raze reci
Din lumea ce-l desparte
In veci îl voiu iubi și 'n veci
Va rămânea departe.

Aceasta este iubirea noastră, substanțial inaderentă cu miracolul altei Iubiri — și mai ales, oricât s'ar fi ridicat de sus, sortită să cadă fără scăpare în drama care ne închide. Ca un lung coridor pe unde am rătăcit atrași de foarte depărtată lumină pe care n'o prindem, dar pe unde vedem mereu întorcându-se convoiul oamenilor, legați de păcatul lor — suflete fără desăvârșire. E tristul nostru imperiu de umbre, de păcat și de nopți. E toată iubirea pe care o știm, pe care o putem trăi — o iubire singură care ne cunoaște numai pe noi. Strigătul de durere al mamei, sau desnădejdea amanților din totdeauna, n'au fost desigur decât hohotul personal, al ființei noastre care are nevoe și foame de lucrul pe care-l dorim. O iubire carnală — o iubire numai de noi. Ingropată mai totdeauna în brațele acestei Aphrodite populare de care vorbește oratorul din Banchetul platonician, ea se consumă ușor și piere ca însuș lucru sărac pe care-l adoră. Cărnurile rămân epuisate și singure ca niște maluri peste care toate vânturile au bătut și nicio rază de cer nu le mai poate găsi. Versul mallarmean, el singur, parcă răsună tot și pustiu peste miseria acestei iubiri :

La chair est triste helas !, et j'ai lu
tous les livres

Viața, lumea, ordinea noastră, nu pot fi decât după chipul acestei iubiri. Ea determină totul — și tot lucrul omenesc va trebui să poarte pecetea legilor ei. Deaceea viața ne doare, deaceea lumea e strâmbă și tristă... Deaceea ordinea este aproape inaccesibilă lumilor noastre desordonate. Ducem prin viață, cu noi, în substanța noastră, impulsul primordial și ireductibil care constitue anarhia noastră interioară — care ne obligă să nu privim, să nu considerăm, să nu „iubim" decât singura noastră ființă !

Soluții, ieșiri ? Cine ar ști să le spună ! O, nu vor fi niciodată de ajuns desigur acele „soluții" materiale și „technice" pe care noi ne pricepem atât de minuțios să le dăm... Rana e atât de adâncă, încât e sigur că nicio mână omenească n'ar isbuti s'o vindece, nici s'o atingă...

Acum 2000 de ani Isus a încercat s'o ardă — și cuvântul lui a fost numai de flacări. El venise să ne învețe Iubirea — și numai atât...

— Ci eu vă spun vouă să iubiți pe dușmanii voștri, zicea el... Sau :

— Cine vine la mine, dar nu-și urăște tatăl și mama, femeea și copiii, frații și surori, și chiar propria lui viață, acesta nu-mi poate fi ucenic..."

Cuvintele sunt teribile — și fiecare silabă doare ! Ele ard adânc, în carnea noastră, tot locul unde suntem noi înșine, unde este numai iubirea de noi : tatăl, mama, frații, copiii, femeile *noastre !*

Ecoul cuvintelor astea, care n'au putut să se stingă, avea să ne spună simplul secret al liberării, care trebuia să fie îndepărtarea de noi — având din acel minut să iubim pe toți oamenii, cașicând ne-ar fi fost frați. părinți sau copii...

Dar inimile au rămas de piatră. Și pietrele au căzut peste Isus... Lapidarea lui care încă nu s'a sfârșit !

Cum să putem scăpa ? Este întrebarea pe care n'o resolvă nimic... Dar păcatul, cum gândește Maritain undeva, abundă atâta de monstruos încât trebue să credem, să nădăjduim că Dumnezeu pregătește undeva *une surabondance de grâce* „pe care nimeni n'ar putea s'o imagineze". Lângă ființele noastre, care nu sunt decât rănite — *aeterno vulnere amoris...*

Dar un strop — din iubirea lui Dumnezeu... Sau această *surabondance de grâce !* Ar fi s'o așteptăm însetați, s'o pândim. S'o căutăm pretutindeni...

TOMA VLĂDESCU

Trecerea în românism

(Urmare din pag. I-a)

Moldovei erau un îndreptar, un model, viața păstorească altul. Literatura și arta populară, cu un cuvânt cuprinzător folclorul, mitologia, legendele eroice, istoria, ne readuc la tipul perfect și original al geniului etnic.

In această direcție își îndrumau pașii autohtoniștii. Nu li se poate imputa o anumită lipsă de sensibilitate literară, nici un gol raționalist de care nu aveau nevoe. Ca urmare : curentul istorico-poporan se întărește, se fac cercetări și se dau la lumnă străfundurile seculare ale culturii poporului.

O artă autohtonă, cu o închipuire și o fizionomie proprie, își învederează autenticitatea. Ideile secolului XIX au slujit acestei desțeleniri. M. Kogălniceanu, Alecu Russo, Vasile Alecsandri s'au folosit nu atât de influența ideilor secolului, cât mai degrabă de stimulul lor canalizat în altă parte. Boerimea își săvârșise opera istorică și politică, produsese tot ce îi îngăduise mândria și înțelepciunea. Acum venise rândul boerilor din a doua categorie, a intelectualilor și a cărturarilor. Poporul însemna autohtonie, boerimea de sus occidentalism. Toate clasele sociale ajunse în declin sunt atinse de înstrăinare, își pierd originalitatea și vibrația proprie. Așa s'a întâmplat și cu boerimea secolului XIX. Când vorbim de reacționarismul ei, trebue să ne gândim la politică; atunci când îi privim orientarea culturală trebue să facem loc imitației străinofile, grecismului și occidentalismului.

Aceste idei și aceste teorii, aceste curente sprijinite de semănătorii de idealuri, aveau un ecou adânc în presa contemporană, și de aceia ambele atitudini s'au infiltrat în gândirea publică până când au ajuns părți componente. Se constituiau societăți și de o parte și de cealaltă pentru apărarea celor două poziții. La una din acestea, la Societatea Românismul, B. P. Hașdeu rostește un înflăcărat discurs împotriva usurpațiunii cosmopolite. Reia o ideie enunțată în ziarul „Traian" dându-i contur axiomatic : „Naționalismul este o condițiune esențială a tuturor creațiunilor mari în sfera ideii. Ceea ce-i originalitatea pentru un individ, este naționalitatea pentru un popor", — spunea B. P. Hașdeu.

El vrea să facă o deosebire categorică între o națiune și alta, între adevărul valabil în sine pentru o anumită națiune și adevărul meschin și înșelător al cosmopolitismului. Punte de trecere nu există; două sfere care se exclud. „Adevăratul amic al geniului omenesc, — spune tot B. P. Hașdeu,— este numai acela care-și iubește mai înainte de toate propria sa ginte". Iată așa dar autohtonia, ridicată la rangul de universalism, acolo unde se poate întrevedea adevărul absolut și pipăi valorile spirituale. In sprijinul teoriei sale, pe care am schițat-o numai, foarte succint, B. P. Hașdeu aducea și un element personal. Era scoborîtor dintr'o familie cu rădăcini voevodale, neastâmpărul firii îi dăduse chiar iluzia urcării pe Tron; se adăoga o cultură adâncită în toate domeniile și aceasta îi mărea enorm prestanța în fața contemporanilor săi.

Am vorbit de curente, și am înțeles prin aceasta circuitul unor idei deși nimeni nu pusese act de proprietate pe ele, căci circulau prin voia destinului nostru istoric. Nimeni nu a încercat să dovedească o influență reciprocă între B. P. Hașdeu și Mihai Eminescu. Totuși apropierile există. Să ne gândim numai la lupta necontenită împotriva străinismului, a occidentalismului, privit sub toate fețele, în toate închipuirile, desbrăcat de haina ipocrită a falsei culturi, desprins de civilizația vicleană, o luptă titanică, în care Mihai Eminescu, de data aceasta, singur pe baricadă, a întâmpinat perfide adversități, lovituri lașe, răspunsuri necinstite și nedemne de corectitudinea lui. Veacul era străbătut din toate părțile de o vijelie critică: se făceau tot felul de critici, cu și fără temei, unele de idei, altele îndreptate împotriva persoanelor. Nu se alegeau cuvintele, se foloseau la întâmplare, dar cu o precădere a celor tari, deaceia o alunecare spre pamflet și spre șarja polemică era inevitabilă. Vehemența stilului o găsim pretutindeni, în articole, în studii, în conferințe, în discursuri. Se consuma o energie colosală, se vărsa prea plinul sufletesc în torente spumoase. Lupta era deschisă tuturor: nimeni nu s'ar fi putut da în lături. Când a apărut Mihai Eminescu revoluția autohtoniei în idei era începută, dar el îi dăduse perspective totalitare și imperialiste. „Influența Austriacă asupra Românilor din Principate" este primul semnal. Statul este națiunea; națiunea este istoria și rasa, limba, obiceiurile și așa mai departe. Ideia amplificată prin propriile ei resurse biologice câștigă în intensitate, depășește epoca și secolul, se adâncește în eternitate, devine criteriu absolut. Mihai Eminescu reia ideia ordinei autohtone și o cercetează în toate domeniile, o urmărește în evoluția ei istorică, îi studiază prefacerile sub influența timpului și a cârmuirilor, și astfel se desprinde sinteza miraculoasă a unui organism legat de pământ, — configurație geografică, — și de spațiul dumnezeesc păzit cu sabia. Când scrie romanul *„Geniu pustiu"* cuvintele lui Mihai Eminescu ating paroxismul unui imperialism de gândire: „faceți o uriașă reacțiune morală, o revoluțiune de idei (în care ideia românesc să fie mai mare decât uman, genial, frumos), în fine fiți Români și iar Români", — spune el.

In cuvintele lui Mihai Eminescu își aflau rezonanța toți autohtoniștii secolului XIX : Alecu Russo, N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, B. P. Hașdeu, și alții pe care dacă îi trecem cu vederea nu înseamnă că i-am uitat. Lupta dintre autohtonie și occidentalism, sub o altă formă o vor deschide Titu Maiorescu și Dobrogeanu-Gherea. Primului îi va răspunde necruțător B. P. Hașdeu, și pe un ton mai academic Al. D. Xenopol. Pe Dobrogeanu-Gherea îl vor sidera pamfletele aceluiaș niertător polemist care a fost B. P. Hașdeu, și mai târziu va trebui să răspundă la critica lui G. Bogdan-Duică. Toate aceste lupte între autohtoniști și occidentaliști își au temeiurile și perspectivele lor; prin ele se judecă un proces critic de lungă durată. O revenire ar fi necesară. O vom face cândva.

La capătul acestor considerațiuni ținem să arătăm că o cultură nu se afirmă decât dărâmând tot ce îi stă în cale. Antiteza autohtonie-occidentalism caracterizează un proces critic care se prelungește până în zilele noastre. O cultură nu ajunge să se lupte cu ea însăși, să-și dibuiască viciile organice, să-și dărâme idolii, până când nu s'a afirmat orgolios, înlăturând toate piedicile care-i stăteau în cale, fiind tolerantă cu ceeace venea din lăuntru și niertătoare cu ceeace venea din afară. Am trecut prin această luptă cu vijelioasă pornire, cu subiectivitism și exagerare, am fost indulgenți cu noi și severi cu alții, dar numai astfel am izbutit să descoperim blocul de granit din care aveam să șlefuim bucată cu bucată chipul măestrit al operii de artă. Astăzi autohtonismul este condiție indispensabilă, occidentalismul apare când și când ca un prilej de dibuire a unui început zănatec. Nu-l recunoști decât în formele zvăpăiate ale ultra-modernismului ,tot un fenomen de imitație, dar care, de data aceasta, se pierde în imensitatea autohtoniei.

NICOLAE ROȘU

Imprimăvărare

Duhul tăcutelor pajiști
Ocrotea somnul mieilor cuminți
Și-al ierbii pline de povești.
Peste toate își întinseseră
Furișate fâlfâiri de îngeri
Liniștile lor cerești.

Prin pomii reci — o veveriță suplă —
Țâșnea Primăvara. Cu ea, din orice ram,
Zâmbete vii, pufoase, —
Moi candeli de lumină...

...Și 'n cupele lor albe mici inimi presimțeam.

AUREL CHIRESCU

In genul lui * * *
Povestea daimyo-ului Japanori

Prin anul 1325, în minunata regiune Kika-hara dela împreunarea râurilor Fuang-sa cu Shok-cha-sa, bogată în plantații de orez și de ceai, trăia tânărul daimyo Japanori, fiul lui Changatomo, care prin vitejia lui curățise pentru multă vreme provincia de pirați.

Acest daymio, rămas să stăpinească intinsa porvincie și castelul străvechi dela Damanatsu, nu dădea însă semne, spre marea întristare a supușilor săi, nici de vitejia nici de înțelepciunea tatălui lui. Pentrucă, deși în fragedă vîrstă, trupul lui era măcinat de vicii, erau rare diminețile când răsăritul soarelui peste Fuji ama nu-l surprindea în vreuna din casele cu gheișe din portul de pe malul Mării Interioare, beat mort.

Astfel castelul din Damanatsu se dărăpănase încetul cu încetul, cultul morților și celelalte sărbători erau din ce în ce mai neglijate, spre marea disperare a samurailor și îndeosebi a șefului lor Vishi, care servea în casă de trei generații și barba si lungile lui mustăți erau acum tot atât de albe ca veșnicele zăpezi de pe creasta muntelui Fuji.

Intr'o dimineață, când, ca deobicei, soarele se înălțase ca de o suliță pe cer și de pe înălțimile dela Damantsu se vedea tronând gigantica siluetă conică a muntelui Fuji, prinsă într'o urzeală de argint de neasemuită strălucire, tânărul daimyo era iarăși adus acasă de pescarii din portul Kiato, lipsit de simțiri.

Șeful samurailor, Vishi, stătuse toată noaptea treaz, într'o adâncă meditație, pe malul apei spumoase a râului Fuang-sa care se prăvălea din înălțimile dela Damantsu spre plantațiile de orez din vale ca să se întâlnească acolo cu fratele lui geaman Shok-cha-sa. Murmurul melodios al apei nu reușise însă să-i domolească furtuna din suflet. Își recapitula viața de cinste și abnegație și, pentru destrăbălarea stăpânului lui, Japanori, se simțea el singur vinovat. Nu-i mai rămânea decât să moară cu demnitate de samurai, făcându-și hara-kiri. La răsăritul soarelui, închinându-se adânc spre silueta zeească a muntelui Fuji, samuraiul Vishi îl saluta pentru ultima oară, cu aceste cuvinte :

„Prea mărite Fuji, tu care ai fruntea veșnic încruntată și măreția ta nu are seamăn, iată ultima zi când te mai privesc. De acum, în apusurile calme, când albastrul crestelor tale va străjui apele înroșite de soare ale mării, ca o cunună împărătească, eu nu voi mai fi printre cei vii. Ci, în lumea umbrelor, întâlnindu-mi strămoșii, voi colinda nesfârșit în jurul castelului Damantsu, așteptându-mi ispășirea păcatelor. Ci tu deapururi, munte Fuji, vei străjui la poarta cerului dela răsăritul lumii și zborul zeilor îți va mângâia fruntea încununată de veșnice zăpezi".

După aceste cuvinte, Vishi se simți oarecum liniștit mai aștepta întoarcerea daimyo-ului Japanori pentruca să-și îndeplinească o ultimă datorie.

Când sosi deci, tânărul lui stăpân, în starea acea de plâns, samuraiul Vishi dupăce, dimpreună cu tânărul samurai Ka-yo și Nagashiri cel voinic, îl duseră în camera lui de culcare, le ceru acestora să plece și rămase singur în fața stăpânului său care abea deschidea câte un ochi oblic, încețoșat de băutură pe fața de culoarea pergamentului, și-l închidea repede la loc speriat de lumină. „Numai din cauza mea a ajuns stăpânul meu în starea asta" își spunea plin de mâhnire samuraiul „poate moartea mea să-l aducă pe drumuri mai bune".

— „Stăpâne, începu, după o închinare adâncă, numai eu sunt singurul vinovat pentru starea în care te afli. Voi plăti această vină, chiar azi, când soarele nu va fi ridicat mai mult de o suliță pe cer. Fie ca moartea mea să-ți fie de folos. Te rog să mă ierți stăpâne, pe mine nevrednicul, în ziua când aburii unei tinereți risipitoare se vor fi stins în măreția unui amurg al tău demn de tatăl și bunicul tău, așa cum trebue să fie. Fie ca toate forțele binelui să te ia sub paza lor".

După acest discurs pe care tânărul daimyo părea că îl ascultă cu luare aminte, deși cu ochii închiși, dar având fața întoarsă atent spre bătrânul lui servitor, Visha se mai înclină odată în fața lui și se duse să-și facă hara-kiri.

Ceilalți samurai, îndeosebi Ka-yo, care îl iubea mult pe Visha, îl urmăreau cu ochii înțelegând din liniștea feții sale că negurile morții se apropiau de bătrânul Visha, fiindcă numai ele pot da unui chip atâta măreție.

Când, un minut mai târziu, Visha, la rădăcina unui pin uriaș din grădină, începu operația hara-kiri-ului, Ka-yo, plin de milă pentru el, îl ajută, tăindu-i capul dintr'o singură lovitură de sabie. După aceea, sărutându-i părul alb ca spuma râului Fuang-sa, își luă rămas bun dela el:

— Fie sufletul tău în veci liniștit, bătrâne Visha, fiindcă ai murit ca un erou.

Il îngropară cu mare cinste, în grădina castelului Damatsu și îl plânseră toți. Până și stăpânul, trezit din beție, se arătă foarte afectat de moartea bătrânului servitor și o săptămână întreagă nu se mai cobori în portul Kiato. Toată servitorimea, dintre care cei mai mulți îl văzuseră copil și se bucuraseră de frumusețea și deșteptăciunea lui neobișnuită, fură foarte bucuroși de această schimbare.

Ceeace nu dură însă mult. Fiindcă, la cel de al optulea apus de soare, o umbră se strecura cu grije să nu fie văzută, pe poarta din dos a castelului, iar întunerecul nopții îl găsi pe tânărul Daimyo în fața unei case de ceai din portul Kiato. Fuji, părea în seara aceea mai încruntat decât oricând. Lumeacare-l văzuse se închinase spunând :

— Sunt viscole mari acolo pe înălțimile muntelui. Bătrânul Fuji e foarte supărat. Și toți se închiseseră cu oarecare neliniște în casele lor de carton, stingând luminile și deschizând porțile somnului și ale viselor.

In timpul acesta, tânărul Daimyo, așezat la o masă lângă dansatoarea Butterfly, cea mai frumoasă dansatoare din toată regiunea, îi improviza următoarele versuri :

Dacă strămoșii mei ar cobori încruntați
Din înălțimile viscolite ale lui Fuji
Să mă întrebe : Netrebnicule, ce te-a îndemnat
Să-ți uiți aspra ta datorie de daimyo
Și să te înămolești în
Muratice îndeletniciri ?
Le-aș răspunde atunci :
Strămoșilor, mai crunți decât tăișurile săbiilor voastre
Mai întunecați decât nopțile fără lună
Când câmpiile de lotuși dela Ki-ka-hara
Gem înghețate de vânt
Datoriile mele de daimyo le-am uitat
Numai pentru cea mai frumoasă femee
Pentru Floarea de Lotus, cea mai frumoasă floare.

Dansatoarea Floare de Lotus, îi răspundea la rândul ei, pe când fața ei căpăta o neasemuită gingășie sub lumina albastră a lampioanelor :

Japanori, fiu al viteazului Mangato-mo
Și nepot al strălucitului prin înțelepciune Novoka-ro
Imi plac ochii tăi fiindcă sunt mai întunecați
Decât strălucirea întunecată a nopților pe Râul Negru
Imi place fața ta pentrucă e mai aurie
Decât asfințiturile soarelui pe imensitatea mării
Și brațul tău mai elastic
decât tulpina de bambus.
Japanori, dacă n'ai fi tu
Trupul meu de mult ar fi înghițit
De spumoasele ape ale lui Fuang-sa
Și pieptenele mele de jad
Ar fi fost de mult prinse în plasele
Pescuitorilor de perle.

Această poveste de nesăbuită dragoste care-l făcuse pe un daimyo, să-și necinstească neamul, se sfârși însă, în mod neașteptat, într'o dimineață, din vina samuraiului Ka-yo. Acesta, care îl luase în îngrijire pe Japanori după moartea lui Visho, îi pregăti o bae prea fierbinte în care Japanori intră amețit și ieși cu pielea atât de arsă încât după o boală de trei săptămâni, în timpul căreia cei mai mari doctori din Japonia fură chiemați la căpătâiul lui, își dădu duhul într'o dimineață, trecând în lumea strămoșilor.

Cu toată netrebnicia lui, mai mulți samurai din serviciul lui, — în frunte cu Ka-yo, — impresionați de moartea stăpânului lor, își făcură hara-kiri.

Castelul se părăgini încetul cu încetul, și fu părăsit, până în anul 1457, când se instală acolo o bandă de pirați care făcu mari ravagii în regiunea Ki-ka-hara și chiar în jurul ei.

BELZEBUTH

P. S. — Cititorii sunt rugați să nu creadă că memorând numele de oameni și regiuni de mai sus s'au inițiat oarecum în istoria și geografia Imperiului Nipon, pentrucă toate sunt inventate de Belzebuth, care, în această materie este... cum s'ar spune... „chinez". Le recomandăm în schimb admirabila carte parodiată, pe care rămâne s'o descopere singuri.

VIAȚA DE DINCOLO DE RAMPĂ

Cronica muzicală

Inchideri de stagiune

de ROMEO ALEXANDRESCU

La FILARMONICA. Debutul dirijoral al d-lui Constantin Țurcan a prilejuit nu numai interesul noutății, concertului ultim din stagiune, dar și acela pe care ivirea unui talent demn de atențiune îl câștigă dela sine, în lumea muzicală.

Inchidere de stagiune și deschidere de încurajatoare perspective pentru viitorul tânărului muzician, concertul dirijat de d-sa la „Filarmonica" a răsfrânt bune afirmări de organizare și fond muzical. D. Țurcan nu pare îndreptat către pupitrul dirijoral de simple ambițiuni juvenile, dar de un real temperament de animator și de temeiurile unei serioase pregătiri și înțelegeri ale rosturilor conducerii orchestrale.

Execuțiunile au vădit acea aderență între acțiunea orchestrală și mâna dirijorului care denotă întotdeauna o prezență animatoare utilă, iar nu o figurație și simple mișcări de însoțire, anexate de prisos unei desfășurări muzicale. Libertatea și independența de acțiune a brațelor, concentrarea cu care își urmărește consecințele indicațiunilor date, căutând să le facă operante iar nu simplă reproducere a unor gesturi studiate, carura ritmică sănătoasă și capacitatea de dinamizare pe care le-a relevat, uneori poate cu prea mult accent și oarecare bruschețe, dar în tot cazul, drept elemente de serioasă dotare și cu excelente posibilități de desvoltare, au înfățișat deosebit de favorabil debutul d-lui Țurcan la „Filarmonica". D-sa va găsi, este de dorit, câmp de activitate practică în domeniul ales, pentru a putea evolua către îmbogățirea și desăvârșirea mijloacelor dirijorale și a realiza o carieră ale cărei începuturi le-a obținut în condițiuni remarcabile.

La OPERA ROMANA. Reprezentația fine de stagiune a fost aleasă dintre reluările complet refăcute ale anului, ca o ultimă dovadă a rolului de vitală importanță pe care îl deține interpretarea în menținerea unei opere pe afiș. Demonstrația a fost făcută cu „Liliacul" lui Johann Strauss, regenerat și viu reactualizat în succes de iscusința și întrematoarea vervă cu care a fost pus în scenă de d. Niculescu-Basu și cântat și jucat de întreg ansamblul.

Montarea depășește de asemeni cadrul obicinuit, în genere cam palid și inform, la Opera Română și asupra căruia, începând în special cu ultima stagiune, a început a se reveni cu hotărire, ceeace este un lucru excelent. Intr'adevăr, nu se poate trece cu vederea faptul că, orice scădere într'un spectacol, îi poate slăbi sau periclita succesul. Nimic nu trebue, de aceea, să fie considerat ca fără de importanță și tratat ca atare în pregătirea unui spectacol.

Premierele și reluările anului, au fost pregătite ținându-se seamă, realmente de fiecare din condițiunile artistice impuse interpretării de calitate.

S'au deschis în acelaș timp porțile, unor tinere elemente de talent ca G. Ștefănescu, Olga Bercescu, Tomel Spătaru, Șerbănescu, Nicoară, ceeace, întreprins cu permanentă grijă și în viitor, va putea îngădui o împrospătare neîntreruptă a forțelor artistice ale Operei și o folosire interesantă a valorilor noi.

D. George Georgescu nu va cruța de sigur nici pe viitor nici o osteneală și va activa cu aceeaș caldă energie și strălucit aport muzical personal, pentru a obține în totul acea frumoasă treaptă de înfăptuire artistică atinsă până acum în câteva puncte ale stagiunii trecute și deci, nu imposibilă.

Teatrul de vară

Se apropie atrocea vacanță bucureșteană. Teatrul își închide porțile pentru a ieși, prin dos, în aer liber. Odată cu dispariția strävechiului târg al moșilor, îndatoririle teatrului de vară se multiplică. El trebue acum să țină loc și de fotograf à la minute și de roata morții și de panoramă cu femeea vampir din pădurile ecuatoriale. Trebue să mărturisim, dintru început, că acest lucru va fi foarte greu. Publicul bucureștean este mofturos, ca să nu zicem selectiv, și când e vorba de teatru el cere, mă rog, teatru, nu panoramă. Să vedem însă dacă acest lucru e posibil.

De ce teatrul de vară e la noi panoramă și nimic mai mult?

Pentrucă: 1) publicul fiind în vacanță se odihnește deci se distrează și 2) actorii pleacă la băi, autorii se reculeg pentru noi opere, directorii fug la Paris după ultimul succes. Ce mai rămâne pentru teatrul de vară: câțiva măscărici cari cântă și joacă prost și mai multe regimente de „girls" bune la orice. Cu atâta, trebue să recunoaștem nu se poate face teatru.

Teatrul de vară este una dintre cele mai importante forme de manifestare a teatrului. Pentrucă la început nu a existat decât teatru de vară. Adică un teatru în care „mașinăria" exterioară dramei aproape nu exista.

In Italia de astăzi, unde mașina este cu mult mai stăpână decât la noi și unde se află cele mai mari instalații de producție cinematografică din Europa, se întâmplă un lucru foarte curios. Nenumărate trupe ambulante, alcătuite din elita teatrului italian, străbat peninsula dela un capăt la altul, dând spectacole în aer liber, cu piese din repertoriul antic. Ce înseamnă acest lucru? Că mașinăria nu a distrus cultura deloc.

Dece tocmai noi, cari nici cultură nici mașinărie nu am făcut destulă, să ne plângem? Cert este un lucru: avem nevoe de amândouă. Și pentruca mașina să nu ne spargă capul, cum s'a întâmplat în America, trebue să ne ținem și de cultură. Un teatru de stat, a cărui grije nu se consumă niciodată pentru viața de azi pe mâine, se poate organiza așa fel încât să susțină o activitate neîntreruptă anul întreg.

Manifestări sporadice, vagi experiențe, au fost dar le-a lipsit întotdeauna garanția unei serioase orientări artistice, ceeace de fapt e caracteristic oricărei improvizații ocazionale.

In marile țări, renăscute, se dau festivaluri muzicale și reprezentații în piețe și pe străzi. Acolo nu mai există scenă și parter, totul a devenit scenă. Noi nu putem ajunge, dintr'odată la această generoasă formulă de comunitate artistică (decât prin cine știe ce subite răsturnări vulcanice de straturi) dar putem s'o pregătim. Teatrul de vară, adică teatrul în aer liber face posibil acest lucru.

Mijloacele nu ne lipsesc. Arenele din Parcul Carol, folosite pentru cele mai nesărate competiții (orchestre militare cu două mii de executanți, apoteoza lui Moți Spakov, corul moașelor cari strâng fonduri pentru I. O. V., ș. a. m. d.) ar putea fi transformate ușor în teatru de vară. Cel puțin un director de scenă se găsește oricând, iar actori de asemenea.

Repertoriul nu costă nimic, pentrucă este de mult trecut în patrimoniul omenirii.

Totuși nu se poate face nimic. Teatrul dă vina pe public, publicul dă vina pe teatru și ceeace este mai curios, amândoi au dreptate. Hotărît că e ceva putred în Danemarca.

AGATHON

DANS

Spectacolul de balet prezentat la Opera Română de d-ra Elena Penescu-Liciu cu elevele sale ne-a prilejuit o seară plăcută. Programul alcătuit cu îngrijire a fost, în general, reușit, d-ra Penescu dovedind încă odată, pricepere și demonstrând că numai muncind cu râvnă, se pot obține bune rezultate. Am preferat însă prima parte a spectacolului pentru care felicităm, în deosebi, pe d-ra Penescu, prin realizările coregrafice fericite ce le-a obținut și cari ne-au plăcut într'adevăr. Menționăm „Albă ca zăpada", înfăptuire frumoasă și amuzantă. „Imperiul mării" interesant, dar pe alocuri ne-a indispus silueta d-rei Indira Mulgund, ce nu se pretează la „maillot". D-ra Mulgund n'a fost bine distribuită.

Din grupul celor mici s'au distins: Getta Gheorghiu drăguță și delicată, apoi P. Octavian, E. Suciu și „piticii".

D-ra Dita Berty a fost cel mai bun element din spectacol. Are grație naturală și fineță. O preferăm în dansul clasic.

Din restul ansamblului s'au evidențiat Lizi Lint, cu vădite posibilități de tehnică, apoi Tilde și Lily Ursian, Julietta Penculescu, Clara Volini, Luiza Sorocinsky și Rica Nicolau.

Acompaniamentul la pian al d-rei Harun, a fost tot timpul supărător, dăunând spectacolului.

Sfătuim pe d-ra Penescu să rămână în domeniul clasico-romantic unde-și poate găsi adevărata afirmare.

O felicităm încă odată și o rugăm să continue.

MITIȚA DUMITRESCU

ECRANUL

ARO: Domnul Topper divorțează

Când glumesc americanii, până și fantomele leapădă chipurile hidoase cari-i înspăimântă pe copii — pentru ei, fantomele se numesc de obiceiu: mosul sau țiganul — și chiar pe oamenii mai în vârstă.

Fantoma, așa cum o văd optimiștii americani, e o foarte drăguță dudue, căreia nu-i lipsește ceeace se numește în cinematograf: sex-appeal și care are proprietatea de-a apare și dispare, după bunul plac.

Incurcăturile cari rezultă în urma aparițiilor și dispariților tinerei fantome sunt irezistibile, așa că spectatorul e dispus să treacă cu vederea naivitățile filmului.

De pildă, fantoma apărând și dispărând, odată cu ea apar și dispar rochiile cu cari este îmbrăcată. Avem deci, de-a face și cu niște „rochii fantome". In schimb țigările pe cari le fumează fantoma, n'au aceleași proprietăți, așa că la un moment dat vedem țigări cari se fumează singure. Efectul e cât se poate de amuzant, și, pe semne, producătorii filmului s'au distrat realizându-l, la fel cum s'au distrat și spectatorii.

Odată ce distracția americanilor nu este obositoare pentru spectatori, filmul merită să fie văzut.

Mai ales că Roland Young este, în afară de un excelent comic, și un extraordinar gimnast, iar Constance Bennet este foarte drăguță — mai mult când nu se vede, decât când apare pe ecran.

Iar când Billie Burke se mai amestecă si ea, zăpăcită, în conflictele filmului, spectatorii se distrează de minune.

SCALA: Sora de noapte

Ceeace i s'ar putea reproșa acestei excelente pelicule americane, sunt prea multele coincidențe cari intervin atunci când eroii sunt la greu impas. Ne-am fi așteptat la mai multă imaginație din partea lui Cronin, autorul excelentei „Citadela".

Abundă, însă, în film așa numitele „scene tari" cari minunat regisate și interpretate, redau perfect atmosfera obositoare a unui spital sărăcăcios.

Filmul dela Scala este un film în care eroii mai mult tac decât vorbesc.

Această tăcere însă contribue și ea, mult, la redarea atmosferei obsedante din întreg filmul.

Am avut, de asemenea ocazia s'o vedem pe Carole Lombard într'un rol „mare" pe care-l interpretează așa cum nu ne-am fi așteptat niciodată. Ann Shirley a pierdut mult din frăgezimea cu care ne obișnuise în primele ei filme. Recomandăm pelicula, în special, doamnelor cărora le place să plângă. Vor avea destule ocazii să recurgă la batistele lor dantelate.

TRAIAN LALESCU

Din portretele unor actori tineri: St. Holban

Unul dintre actorii dela care așteptăm realizări din cele mai interesante. Nu știm dacă Teatrul Național al cărui salariat este, îi acordă locul — locul moral cel puțin — la care calitățile și talentul de care se face vrednic, îi dau dreptul să aspire. Credem cu fermitate în meritele actorului Holban și fără să ne fie teamă de dezastruosul surâs sceptic al cafenelei, vom continua să credem și să așteptăm, deși cunoaștem cât de zadarnică și ineficace este o așteptare și o credință, câtă vreme ea nu poate determina și nu poate schimba nimic din trista ordine a lucrurilor.

Se pare că în teatrul românesc locurile la cari facem aluzie sunt ocupate de persoane asupra cărora, fiindcă această notă nu vrea să aibă caracter polemic, ne ferim să aruncăm vreo judecată critică. Sunt actori a căror apariție pe scenă echivalează cu o sinucidere, cu un act de deces. Desigur, mult mai bine le stă acestor oameni, undeva, în cafenele de pildă, învăluiți în fumul funebru al țigărilor, calomniind, contestând, negând. St. Holban este la antipodul acestui fel de a fi: actor viu, eminamente sincer în jocul său ale cărui isvoare se află într'o rară onestitate sufletească, dotat cu o inteligență ce nu poate fi împrumutată sau învățată. El va înfățișa odată o întreagă galerie de tipuri; caricaturei însăși îi va dărui cruzimea și, am spune, zâmbetul răutăcios al vieții. Ce este Rică Venturiano dacă nu o tragică și elegantă caricatură? St. Holban va dărui odată acestei figuri decadente, emoția care s'o smulgă din rândul fantoșelor și s'o aducă în realitate ca pe o întrupare a ceeace nu trebue să fie omul.

Am scris aceste rânduri de omagiu și ne-am oprit asupra lui St. Holban ca asupra unei energii cu care, odată, se va putea începe ceva. Dar odată, acesta, se petrece într'o vreme care încă e departe și pe care n'o putem decât timid gândi.

Intr'o vreme când spectatorii nu vor mai veni în pelerinaj la teatru ca să contemple, cu pietate, oseminte și sfinte moaște, ci vor veni să participe la faptul creator al artistului. Și poate că până atunci St. Holban și alții tot atât de dotați din sbuciumata lui generație care a făcut umbră pământului, în acest sfert de veac, vor pieri în cine-știe ce războaie ca soldatul din faimoasa poezie. Și poate că la moartea acestor artiști cari au visat așa de frumos, va lipsi până și câinele, faimosul câine din aceeaș poezie, care poate fi și elegie și fabulă.

Z.

„TOANCE" de ȘTEFAN G. VERȘESCU-SANDOMIR

Două episoade dramatice din viața de chin și mizerii a plutașilor moldoveni.

Cartea va apare peste câteva zile la „Universul".

Liviu Rebreanu

Scriem în acest loc îndată după recepția festivă a maestrului Liviu Rebreanu la Academia Română, numai pentru a ne afirma dintru început atașamentul structural față de omul a cărei operă ne-a fost și ne este lumină îndrumătoare în sensul crezului și năzuințelor noastre literare. Cu răgaz la loc cuvenit ne vom ocupa, pe larg, atât de această primire sărbătorească, precum și de binefăcătoarele ei consecințe culturale.

Aci, ținem să subliniem discursul — dogmă rostit — în fraze repezi, simple și adânci — de maestru; discursul acesta în care urmașul de azi al „omului" din satul românesc, aduce cel mai cald, dar și cel mai hotărît elogiu, strămoșilor lui, — acelor strămoși cari prin el, prin realizatorul epic de azi, trec mai departe, din veac apus, în veacurile care vor veni și care vor trebui să fie luminile întru slava românismului de totdeauna.

Ce datorează cultura românească d-lui Liviu Rebreanu, ne spune consacrarea academică de azi și ne mai spune, în fraze de o desăvârșită claritate stilistică, d. profesor Ion Petrovici care, elogiind pe cel sărbătorit, a mărturisit că elogiază tot trecutul nostru, al tuturor.

In seria marilor ziditori de românism, d. Liviu Rebreanu își are câștigat un loc pe cea mai ridicată treaptă. Dela d-sa așteptăm, încă, măsura epică a unui talent în plină desfășurare.

L. A.

MARIN MARINESCU-MUREȘ: CRINI ȘI SPINI, VERSURI, 1940.

Un poet tânăr e întotdeauna handicapat de inerția publicului sau de nelipsita manie a criticului de a găsi în orice versuri noi reminiscențe de auirea.

Volumul d-lui Marinescu-Mureș merită atenția iubitorilor de poezie sinceră, prin autenticitatea lirismului său duios, vigoarea rurală a imaginilor și mai ales sensibilitatea valorii muzicale a cuvântului. Cu instinctul sigur al inspirației adevărate, tânărul poet știe să trezească cele mai variate orizonturi sufletești prin măiastra mânuire a cuvintelor potrivit însăilate, țâșnire de tainice ecouri.

Spicuim din volum:

Mă dejghioc cu timpul, spre
lume de nou rod,
mi-e sufletul o floare,
ce-așteaptă 'n vis sărutul
de foc al zorilor.

Șuvoaiele de apă trandafirii
și sfinte
prin zări pierdute'n veacuri,
se'ntoarnă lin spre mine.
In neaua scuturată de meri
și de caiși,
e primăvara mării de iezare
senine,
cu cântece de aur și plâns
de turturele.

(Poemul zorilor, p. 9).

Spectacole pentru ostași

Anul acesta, stagiunea Teatrului Național se închide în vălmășagul unor vremuri prea puțin prielnice viitorului artistic.

Actorii primei noastre scene de stat au muncit mult și cu folos, atât în capitală, cât și în provincie.

Grație bunei organizări și întrebuințări a personalului s'a putut juca pe două scene: Teatrul Național și Studio.

Prin cele câteva turnee efectuate în provincie, fruntașii primei scene au dat dovada dragostei pe care o poartă nu banului, ci sufletului provincial.

Astă iarnă, înfruntând grozăvia gerului și a drumurilor răzlețe, câțiva actori au făcut turnee pe zonă.

Acei câțiva actori au forfecat posturile dela hotare, pentru a duce ostenilor cuvântul cald, închegat cu sufletul lor din bucuriile și suferințele românești.

Și ce frumos omagiu a adus d. Ion Marin Sadoveanu, directorul Teatrului Național, actorilor, mulțumindu-le pentru acțiunea executată.

In seara zilei de 2 Iunie, cortina va cădea, pentru a se ridica tocmai peste două luni.

Cine ar mai putea ști, ce roluri vor mai avea de trăit actorii între timp...

Acum cel puțin, ar fi bine dacă tineretul artistic ar fi întrebuințat și el în acțiuni de afirmare culturală, acolo unde nu se joacă pe scenă și în decor, ci în aer liber — în văzul și auzul setoșilor de lumină rară.

După cum am mai spus-o în câteva rânduri, n'ar fi greu de organizat un turneu — pe vară — pentru ostași și civili.

Echipele de actori auxiliari — sub conducerea unui camarad mai mare — ar putea juca în fiecare zi, spectacole gratuite, departe de capitală.

In felul acesta actorii și-ar face datoria de ostași și de cărturari.

Li se cuvine și lor „auxiliarilor" un dar, acum la închiderea stagiunii; ei nu au lefuri pe vară. Nu cer decât să muncească și să aducă astfel încă un prinos de recunoștință elitei artistice consacrate, care pe timpul celor două luni de vacanță n'ar mai avea nici un motiv de îngrijorare.

G. S.

Sâmbătă 1 Iunie 1940 ora 9 seara va avea loc

O ȘEZĂTOARE LITERARĂ

în sala de Arme din TÂRGOVIȘTE organizată de ziarul „ANCHETA" ȘI „UNIVERSUL LITERAR"

Conferențiază d. CONSTANTIN NOICA

Vor citi din operele lor d-nii:

Radu Gyr, Victor Popescu, Emil Botta, Virgil Cari. anopol, Teodor Al. Munteanu, Ladmiss Andreescu, Traian Lalescu, Ștefan Baciu, Nichita Tomescu, Ion Calboreanu și C. Fântâneru.

Cuvântul introductiv și prezentările:

I. NEGOESCU și J. G. VASILIU

Intrarea liberă

In colecția „UNIVERSUL LITERAR"

va apare în curând:

NALUCA

dramă de MIHAIL DRUMEȘ

autorul marilor succese literare: Invitația la Vals și Scrisoarea de dragoste.

Cronici ardelene

„Mira" de Vittorio Alfieri la Teatrul Național din Cluj

de GEORGE SBÂRCEA

Vittorio Alfieri este unul dintre cei mai autentici reprezentanți ai teatrului italian din suta a optsprezecea. *„Mirra"* — piesă care alcătuește în cursul evolutiv al literaturii dramatice italiene o dată însemnată — cuprinde toate marile virtuți literare și psihologice ale unui autor, chiar astăzi de circulație universală. Pentrucă *Vittorio Alfieri* deși întrebuințează formula teatrului clasic, reușește să păstreze în dialog și caracterele dramatice utilizate, o notă de arzătoare și permanentă actualitate. Contrar întregei tradiții locale a scenei italiene dintre 1750-1800, *Vittorio Alfieri* părăsește cadrul strâmt și tematica unilaterală a teatrului de până atunci, și prin intermediul clasicismului francez crează o literatură dramatică de concepție majoră, menită să fecundeze multă vreme autorii teatrali ai peninsulei.

In două lucrări de proză: „Principio delle lettere" și „Della tirannide", *Vittorio Alfieri* concretizează preocupările sale literare ce nu se mărginesc nici la simpla notație de istoriograf, nici la cea de scriitor, ci îmbrățișează toate fenomenele și evenimentele dintr'o perspectivă mult alărgită: lumea psihologică. Căutând legăturile tainice dintre fenomenele sufletești și cele sociale, sau repercusiunea societății asupra eului, *Vittorio Alfieri* se dovedește a fi un adevărat meșter în mânuirea bisturiului psihologic. El însuși, fiind o fire chinuită de tendințe antagoniste, caută să se analizeze, modelând nu arareori lupta dintre personagii după chipul și asemănarea proprie.

Deși are o predilecție pentru subiectele tragice din antichitate, *Vittorio Alfieri* aduce pentru prima oară pe scena italiană, în formă modernă, teza creștină a mântuirii prin suferință sau moarte. Vom întâlni pretutindeni în piesele lui o rezolvare a conflictului prin moartea idealizatoare, care deschide porțile spre fericirea transcendentă, singura de esență divină și permanentă. Desigur că *Vittorio Alfieri* nu uită să accentueze nici efectul moralizant al martirizării la care sunt supuși eroii săi, ci atrage luarea aminte asupra sâmburelui pilduitor cuprins în el.

★

„Mirra", care înseamnă punctul de maturitate creatoare al lui *Vittorio Alfieri*, pe lângă aroma inedită a versului, căruia traducerea d-lui *prof. Alexandru Marcu* a reușit să-i păstreze plasticitatea inițială, mai cuprinde acea chinuitoare svârcolire de suflete, menită să găsească larg ecou în spectatorul bine orientat teatralicește, de pretutindeni. Subiectul îl formează iubirea incestuoasă a *Mirei* pentru părintele ei, *Regele Ciniro*. Femeie castă și pură sufletește, ahtiată de spațiu și independență spirituală, *Mirra* suferă cumplit drama pe care nimeni din anturajul ei nu o bănuiește. Mai mult chiar, ea va lupta pentru a înnăbuși această iubire monstruoasă, condensând în sine agitații și remușcări ce se vor rezolvi într'o tragedie sufletească.

Vittorio Alfieri a urmărit cu rară plasticitate acest duel al personagiului său cu sine însuși, creând o acțiune interioară, de puternice tensiuni. Mirra, pentru a se isbăvi de povara copleșitoare a tainei ce-o ascunde în suflet, va muri, nu atât pentru a scăpa de o căsătorie care tot nu mai e valabilă, cât pentru a se salva pe sine din mocirla simțurilor incestuoase.

Cu neîntrecuta sa măestrie în a defini caracterele tragediilor sale, *Vittorio Alfieri* a creiat din *Ciniro*, tatăl Mirrei, din *Cecri*, mama mândră de frumusețea ficei, din *Pereu* și *Euriclea*, personagii secundare, adevărate tipuri sintetice ale teatrului clasic de conflicte sufletești. Fiecare este atât de precis trasat, atât de circumscris în evoluția conflictelor interioare, (a căror subliniere o face cu multă plasticitate corul *Erinnilor*) încât niciun spectator nu poate rămâne în dubiu asupra mersului acțiunei interiorizate.

Desigur că pentru a înțelege și gusta teatrul clasic, se cere un contact permanent și viu cu el. Ori la noi, datorită împrejurărilor tehnice și artistice care stăpânesc scena ardeleană, nu mai există de multă vreme o tradiție a literaturii dramatice clasice.

★

Punerea în scenă a tragediei lui *Vittorio Alfieri* a fost încredințată regisorului italian *Fernando de Crucciati*, care în patria d-sale se bucură nu numai de o foarte bună reputație artistică ci și de neprecupețita încredere a conducătorilor oficiali ai teatrului italian contemporan. D. *Fernando de Crucciati*, s'a dovedit încă din trecuta stagiune a fi un director de scenă în accepția totală a cuvântului. *„Fata lui Iorio"* de *D'Annunzio* — prezentată pe scenele Teatrelor Naționale din Capitală și Ardeal — și tripticul dramatic modern, alcătuit din piese de *Massimo Bontempelli*, *Rosso di San Secondo* și *Luigi Bonelli*, care s'a bucurat la Cluj de o aleasă interpretare au atins un nivel estetic ce nu-l credeam posibil cu mijloacele actoricești și tehnice de care dispune Teatrul Național din Cluj.

Ori, d. *Fernando de Crucciati* a arătat în primul rând că punctul de plecare în montarea unei piese îl alcătuește coordonarea forțelor creatoare puse la dispoziția regisorului. D-sa a atras luarea aminte a celor care vreau să învețe ceva din scurta d-sale activitate la noi, că pentru teatru — pe lângă o cultură specială și bine formată, cunoștințe tehnice, discernământ estetic, entuziasm și bunăvoință — se cere mai ales muncă. Fără de străduințe organizate nu se pot extrage efectele dramatice maxime dintr'o piesă, nu se poate realiza măcar frumusețea literară a textului.

D. *Fernando de Crucciati*, având la dispoziție un număr de repetiții cu foarte puțin mai multe decât cele în uzanța Teatrului nostru, a muncit într'un ritm care, la un moment dat, amenința să depășească pe actorii instituției, mărăviți într'o tălăzuială condamnabilă. Numai astfel a putut să facă din tragedia lui *Vittorio Alfieri* o frumoasă reprezentație teatrală.

A prezenta astăzi *„Mirra"* cu vechile mijloace și concepții teatrale, este aproape peste putință. In primul rând pentrucă lipsesc cu desăvârșire actorii din vechea școală și în al doilea rând pentrucă publicul este mult transformat. *Mirra* este ea însăși un personagiu foarte dificil ca exteriorizare. Regia modernă trebue să caute a apropia frumusețile tragediei lui *Alfieri* de sensibilitatea și receptivitatea contemporană, accentuând caracterul analist și foarte actual al personagiului central. Tăind, reducând, transformând, adăogând o expresivă muzică de scenă, datorită compoziторului *Gino Gorini*, dela Conservatorul din Veneția, d. *Fernando de Crucciati* a făcut din piesa lui *Vittorio Alfieri* un spectacol modern, croit pe măsura de înțelegere a spectatorului actual.

Pentru a avea o cât mai bogată „teatralitate", adică posibilitate de exteriorizare a proceselor sufletești ale eroilor, regisorul a introdus elementul coreografic, reprezentat prin grupul *Erinnilor*, care în momentele de înaltă tensiune dramatică devine parte activă la acțiune, parcă ar fi un unic personagiu, mut, tragic, invizibil.

In rolurile principale au apărut d-nele *Magda Tâlvan* (Mirra) și *Virginia Cronwald* (mama). Restul rolurilor a fost susținut de d-nii *Nae Bulandra* (Regele Ciniro) și *Leonard Divarius* (Pereu) și d-ra *Marcela Borșa*.

Se cere menționată creația d-nei *Magda Tâlvan*, care a știut să interiorizeze cu multă înțelegere sbuciumul torturat al fiicei incestuoase, simplificându-și recitația și mijloacele de expresie până la limitele unei clasicități rotunjite...

Prezentarea *„Mirrei"* de *Vittorio Alfieri* pe scena Teatrului Național din Cluj, condus de d. prof. *Victor Papilian*, înseamnă o nouă verigă în lanțul care se vrea tot mai strâns al prieteniei culturale dintre Italia și țara noastră.

Literatură, artă, idei...

GÂND ROMÂNESC

Distinsa revistă clujană redactată de d. profesor Ion Chinezu își continuă cu regularitate apariția, aducând cu fiecare număr nou cel puțin câte un lucru foarte interesant.

Ultimul caet (numărul 2—4) din luna Aprilie, în afară de un foarte bogat material critic, informativ sau comemorativ, publică un foarte ascuțit fragment filosofic al d-lui Constantin Noica, intitulat „Incercare de filosofie", pasagiu final din lucrarea în curs de apariție „Schiță pentru istoria lui — Cum e cu putință ceva nou ? — ".

Domnul Constantin Noica ne e de multă vreme cunoscut drept un foarte calm și în acelaș timp un acut manifestant al turburării filosofice. Retras în singurătate, filosoful ostil oricărei pretenții de sistem, adâncește pe zi ce trece problema fundamentală a filosofiei : propria ei dramă.

Aspectul întotdeauna problematic al lucrărilor d-lui Noica dau cititorului prilejul de a găsi într'un articol filosofic altceva decât lămurire sau învățătură, și anume arta de a deschide o problemă sau de a găsi o problemă deschisă tocmai acolo unde ea părea de mult rezolvată.

Filosofia caută de peste două mii de ani să se definească pe sine sau în cercetarea ei. Această încercare de a se defini înseamnă de fapt chiar viața ei.

Dar viața filosofiei se confundă cu a spiritului ? Uneori s'a crezut acest lucru, dar atunci spiritul nu mai era viață, ci altceva, formă. Prin trecerea dela substanțialism la formalism s'a crezut că filosofia se confundă cu viața spiritului.

Filosofia este însă întotdeauna ceva făcut sau care se închee, făcându-se. Spiritul rămâne mereu deschis. Ce însuflețește însă spiritul în devenirea lui, *cum e cu putință ceva nou ?* Iată întrebarea fundamentală pe care trebue să ne-o punem atunci când ne gândim la viața spiritului.

„Misiunea filosofiei, spuse d. Noica, nu e de a spori cunoștințele, nici de a crea instrumente care să îngădue sporirea lor metodică, ci de a reprezenta luarea de conștiință a spiritului în act. Filosofia nu este în mod exclusiv viață a spiritului ; ea e și reflecțiune asupra spiritului". Filosofia astfel este o disciplină deschisă către viitor nu atât prin legătura principiu sau cauză — cosecință ci *„înstăpânire în ceeace este"*.

De fapt drama spiritului este lupta continuă dintre contemplație și acțiune, dramă reprezentată oarecum de mitul lui Narcis. Concluzia este împăcarea spiritului cu moartea, singura posibilitate de fixare a lui prin rezolvarea acestui antagonism.

Dar aceasta nu este moartea la care se ajunge prin lenea spiritului aceea condamnată de filosofi, ci moartea este stabilizarea spiritului prin confirmarea desăvârșitei sale unități.

Cam aceasta ar fi, grosso modo, un aspect al problemei deschise de d. Noica în articolul citat. Intrucât problema este acută și actuală, vom încerca o nouă lămurire a noastră într'o „Cholie".

LE GRAND MEAULNES

al lui Allain Fournier, e unul din cele mai frumoase romane ale literaturii europene. Un roman pe care ar trebui să-l citească orice adolescent, fiindcă „Le grand Meaulnes" e întâi de toate un roman al adolescenței de o poezie căreia nu-i cunoaștem perechea.

Cum, nu toți școlarii de 16-17 ani posedă limba franceză atât de bine încât să poată citi această operă în original, o traducere a ei s'ar fi impus de mult. Lucru ce nu s'a făcut totuși; dintr'o regretabilă scăpare din vedere, nici una din marile edituri nu a hotărît traducerea acestei cărți, mai necesară decât a altora destinate unei alte vârste când pot fi citite și în original.

O tânără doamnă și anume d-na Domnița Gherghinescu Vania, a avut totuș curajul să întreprindă și să termine această traducere, fără să fi făcut în prealabil contract cu vreo editură, cum se obișnuește. Felul în care d-na Domnița Gherghinescu Vania a purces la înfăptuirea acestei traduceri, numai de dragul unei cărți, ne face să credem că lucrarea domniei sale merită toată atenția domnilor editori. Trecând peste considerentele de ordin sentimental — Le grand Meaulnes fiind una din cărțile care ne-au impresionat adânc — credem că domnul editor care s'ar însărcina cu publicarea acestei traduceri ar face fără îndoială, o bună afacere.

POEME CU LIVEZI

se intitulează o carte de versuri datorită condeiului și inspirației d-lui I. D. Pietrari și este actualmente, în anul 1940, la a doua ediție, poemele cuprinse într'însa fiind scrise între anii 1936—1937 deci anterior Poemelor cu vin și haiduci și Scrisorilor pentru poeți.

Să începem prin a cita, și vom cita întâiul poem :

Din cătunul haiducilor
...Sus p'un deal
Un pui smead de cătunean,
Fără fund la pălărie
Fără mâneci la mințean,
S'a proptit cu ochi 'n zare
Flueră a despărtare!
Flutură a... haiducie!

Aceste rânduri, ne-au plăcut cele mai mult din tot volumul. Ne-au mai plăcut bunile intenții ale d-lui I. D. Pietrari. Domnia-sa de ex. ne mărturisește sincer, în toate cele treizeci de pagini ale volumului, pasiunea domniei sale pentru haiduci. Domnului I. D. Pietrari îi plac haiducii și îi cântă continuu. Are deci ceva de spus, spre deosebire de alți poeți care n'au nimic de spus și se chinuesc să-și facă versurile in cumplite dureri, de dragul unei eventuale glori care doar le-o pica (proverbul cu „para mălăiață") de undeva, cumva, cel puțin ca răsplată pentru chinurile acelei creații din nimic Ceeace ne pare rău însă,

este că, cel puțin în acest volum, versurile d-lui I. D. Pietrari nu sunt de o rassă destul de pură, ci puținel — să ne fie iertată expresia — „corcite" cu ale d-lor Crevedia și Arghezi. Este desigur regretabil că d-nii Crevedia și Arghezi s'au născut înaintea d-lui I. D. Pietrari, fiindcă, altfel, ordinea ar fi fost schimbată. Dar lucrurile sunt așa cum se prezintă, iar noi ne simțim obligați să facem această observație pentru a rămâne absolut sinceri.

Tot din bune intenții, d. I. Pietrari ne-a anunțat de pe copertă că volumul conține „Poeme cu livezi". — Nu toți poeții procedează la fel. Am întâlnit foarte des cazul ca pe coperta unei cărți să ne fie anunțat că aceasta cuprinde „poezii" și să nu găsim într'însa nici urmă de poezie. (Vom da cititorilor exemple de asemenea înșelătorii la timpul cuvenit).

Iar, pentru a-l cunoaște mai bine, poetul își pune fotografia (nu în fruntea volumului ci la urmă lângă tabla de materii). Are o pălărie mare, lavalieră și aer visător.

Am citit, am văzut, ne-m lămurit și am scris cele de mai sus.

ALTĂ CARTE DE POEZII

Care ne face să nu mai știm dacă e mai bine să semeni cu cineva și să fii totuși un bun poet (cazul D-lui I. D. Pietrari) sau să nu semeni cu nimeni și cu nimic dar să nu fii în acelaș timp... nimic (altă expresie nu găsim pentru a caracteriza conținutul cărții de care ne vom ocupa) este volumul (de poezii, cugetări sau Dumnezeu știe ce) al D-nei sau D-lui Gali Henegariu intitulat „Depănare".

De pildă : **Te Du !**

De-ai înțeles că te-am iubit
Mă iartă
Nu-mi sîngera durerea
Mută
Croește-ți mai departe-o
Soartă
Iar de te'ntorci vr'odat,
Mă uită

Aceste rînduri au fost scrise în București 3 Noembrie 1936.

Nu putem decât să înfierăm purtarea neomenoasă a atâtor iubiți și iubite fără inimă, care, plecând să-și „croiască mai departe o altă soartă" trag în urma lor, precum luna peste ape, o atât de vastă trenă de poezie, romane, nuvele și iar poezie, proaste, proaste, proaste...

Sunt momente în care înțelegem că :

Decât o viață tristă
Și-un chin nesuferit
Mai bine-un glonț de pușcă
Și-o moarte à la minut.

Cum desigur au crezut de multe ori în sinea lor, și bieții poeți, romancieri și nuveliști din această categorie.

DRAGOSTEA DE MOARTE

uitare și alte soluții dintre acestea, o găsim uneori chiar în literatura străină. Ne-a căzut în mână o carte a d-lui André Blanchard — Entre jour et nuit — „avec un portrait par Spezza". D. André Blanchard e un domn foarte simpatic, stă în profil și are ochelari și mustăcioară. Și are o poezie în care spune așa :

Le plus simple de la joie
Le sourire de la paix
Tout n'est rien, qui me renvoie
A la nuit d'où je venais.

(Adăogăm „honni soit qui mal y pense").

Am dat ca exemplu această strofă cititorilor pentru ca să arătăm că și în literatura franceză se poate scrie oarecum neinteresant. Suntem convinși că, având acelaș subiect, Esenin (sau Madeleine A.) l'ar fi tratat cu mai multă vigoare.

SUNT OAMENII CARE

Dumnezeu știe dece, când scriu, își pun singuri bețe în roate. Ca și când n'ar fi destul de greu să găsești forma cea mai justă în care să îmbraci un gând. Iată de ex. In Tribuna Tineretului a. IV Nr. 50, e un articol intitulat „Ecoul straniu din fiorduri" semnat Cristofor Dancu. Incepe așa:

„Dacă m'ar fi pus cineva — Dumnezeu, să zicem — să localizez țara veșniciei și cuibul marilor frumuseți eterate, care nu există decât în sîngerările gândului, mărturisesc că le-aș fi legat de baladele albe și reci ale spumoaselor fiorduri din depărtatele norduri. Și acolo cele mai superbe ciudățenii ar fi fost pentru mine, alergatul ecoului".

Nouă, un asemenea stil ni se pare ca și când de ex. cineva ar vrea să traverseze o sală goală; această plimbare însă i se pare prea simplă și neinteresantă, atunci își îngrămădește în cale tot felul de obstacole : o ladă peste care să sară, un scaun pe care să-l ocolească etc. Până la sfârșit, traversează sala, cu mai multă trudă decât altminteri, dar ceeace are în plus din această întâmplare, e doar oboseala. E altceva când evoluezi într'un peisaj cu obstacole naturale.

Lucrurile au surprize și variații prin însăși structura lor. Fondul își cere singur stilul care îi convine.

Poetul Ion Barbu, de ex. care, unor neinițiați li se pare hermetic, este în fond de-o simplicitate imensă, pentrucă în poezia lui fondul și forma sunt perfect armonizate, îți dau impresia unui „tot" în care nu se poate desprinde fondul de formă, fondul însuși e bogat iar forma, îl exprimă. Domnul Ion Barbu, ca să revenim la exemplul nostru, are un peisaj sufletesc de mare diversitate.

Pe când scriitorul citat mai sus, a vrut să spună pur și simplu că îi place nordul. Un nord înghețat, cu fiorduri calme, nordul acela al regelui din Thulé. Vă aduceți aminte :

Il y avait un roi à Thulé
Imaculé
Qui loin de jupes et de choses
Pleurait sur la metempsychose
Des lys en roses...

Dar pentrucă scriitorul nu putea să-și imagineze plastic acel Nord, și pentrucă totuși îi plăcea și voia să spună și el ceva a spus despre „baladele albe și reci ale spumoaselor fiorduri", despre „superbe ciudățenii", „însângerările gândului", „alergatul ecoului" ș. a. m. d.

Ceeace nouă nu ne sugerează mare lucru. Și mai e și periculos, pentrucă, printr'un asemenea stil, se falsifică gustul publicului. Ca rezultat, când cineva are curajul să scrie simplu, cetățeanul de pe stradă dă din umeri cu dispreț „Dacă și ăsta o fi scriitor ! Păi așa știu să scriu și eu !"

Noi n'avem nimic de împărțit cu d. Cristofor Dancu, pe care nu-l cunoaștem. S'a întâmplat să ne cadă în mână articolul d-sale, care nu e nici mai bun nici mai prost decât altele în acelaș gen — și l-am luat ca exemplu, la întâmplare, ca să ne exprimăm unele gânduri pe care ni le-a sugerat de multe ori „un anumit gen de literatură".

TOT IN TRIBUNA TINERETULUI

am găsit, pe de altă parte, o frumoasă poezie „Frunte lângă arbori" semnată de George Popa. Desprindem o strofă :

Cu fața înspre noapte pădurile sunau
Din lungile lor fluere de frunză
Când așa de aproape simțeau
Pe fratele lor venit să se ascunză.

NU INȚELEGEM DECE

în paginile unei reviste în care se găsesc lucruri de frumoasă ținută literară, n'a deranjat pe nimeni dintre redactorii ei introducerea unei reclame medicale pentru un anumit preparat prescris în tratamentul unei așa zise „boale rușinoase". Ne este posibil că trebue să scriem acest lucru, dar faptul este absolut autentic. Cititorii se pot convinge căutând în „Tribuna Tineretului" a IV Nr. 5 Duminecă 5 Mai 1940 pagina 3-a. Știm că o revistă literară se susține prin mari sacrificii, dar oricum totul are o margine — și o anumită decență se cere în orice caz. Ce ar fi de ex. dacă un tânăr poet care n'ar avea bani să-și tipărească vo'umul, ar accepta să-și facă din copertă o reclamă pentru purgativul Koprol ș. a. m. d.

După ceeace am văzut în cazul de mai sus, totul ni se pare posibil.

INTR'O REVISTA DIN BANAT

citim că unul din redactorii acestei reviste având o convorbire cu unul din distinșii noștri romancieri „cu cocuțe, meri înfloriți și dragoste gingașe..." — după caracterizarea redactorului însuși — acest distins romancier s'a plâns de ținuta șezătorilor literare organizate de scriitorii tineri care „se fac caraghioși și plâng pentru a place publicului". Pentru a arăta acestor tineri și onoratului public, cum se face o

șezătoare, domnia-sa, a promis că va organiza la București o șezătoare-model, la care vor participa, în afară de domnia-sa, frate'e d-sale și un alt scriitor, din acelaș oraș cu domnia sa (care nu e Bucureștiul ci se află undeva mai prin Nord) — și nimeni altul.

„O astfel de șezătoare o așteptăm cu nerăbdare" adaogă candid redactorul notei pomenite. „Dar se va realiza vreodată ?" se întreabă la sfârșit... Să nu fie cumva un simplu vis care „prea era de tot frumos și-a trebuit să piară" cum zice poetul. (Inchipuiți-vă și Dv. ce lucru frumos ni se pregătește. Va fi un eveniment epocal... Nu ne vine să credem că ar putea să se realizeze vreodată).

Să trecem însă peste această „delicioasă naivitate" și să ne întoarcem la afirmațiile „romancierului cu cocuțe" (caracterizarea nu este a noastră ci a interlocutorului d-sale. Greșala de a face mărturisiri mari oricui !) A văzut domnul romancier undeva, cu adevărat, vreun scriitor care plângea pentru a place publicului ? Sau e o scăpare din condei a unei flori de stil ? Noi am văzut oameni din public plângând la recitarea unor anumite poezii. Pentru ultrasensibilitatea acestui public, scriitorul nu era, bineînțeles, de vină. Și nici pentru aplauzele prelungite pe care tânărul poet le-a recoltat. Nu știm bine, poate acestea au jenat urechile marelui romancier— care după aceea a renunțat să mai citească din opera d-sale.

Iar acum, adăogând la gestul de mai sus mărturisirile făcute redactorului acelei reviste bănățene, constatăm că marele romancier s'a eliminat singur și ostentativ din rândurile unui tineret pe care l-a cântat și pentru care a scris atâția ani. In orice caz nu noi ci d-sa și-a dat singur sentința, care e „fără drept de apel" și pe care noi nu putem s'o privim altfel decât cu o ușoară melancolie.

FIINDCA VORBEAM DE MELANCOLIE

mărturisim că ni s'a părut totdeauna ciudat spectacolul pe care ni-l dădeau unii oameni foarte bătrâni, din jurul cărora moartea a secerat pe rând tot ce le era drag, părinți, soți, prieteni — și care totuși mai țineau la viață. Această ciudată cramponare noi n'am reușit niciodată să ne-o explicăm — decât printr'un feroce egocentrism. Numai un om incapabil de altă dragoste decât aceea față de sine, poate trece cu nepăsare peste toate morțile ce se întâmplă în jurul lui.

Ne atașăm în fiecare zi, de oameni, de obiecte, de cărți, de zile înșiși, de fiecare oră a lor care trece pentru totdeauna, de flori ce se vestejesc, de animale care mor, de atâtea lucruri mărunte care fac viața noastră vie — (ori cât ar strâmba din nas cu dispreț cei „desprinși și liberi" cei ce sorb numai vinul „la ghiață" din „cupa ideilor"). Și toate astea sunt trecătoare și cu ele murim în fiecare zi câte puțin și noi.

Să fie oare o vârstă când viața ne înăsprește atât de mult încât toate morțile celor dragi nouă să nu ne mai doară ? Acest lucru nu-l putem încă pricepe. Nu putem constata decât că după un sfert de secol de existență, avem „dincolo" atâția morți dragi încât lumea asta începe să ni se pară mai goală, aproape, decât cealaltă.

Vă mai aduceți aminte de Bob Bulgaru ? Puțini l-au cunoscut pe acest pictor răpus în plină tinerețe, de una din cele mai necruțătoare boli ce poate încerca un om. Știți că Bob Bulgaru a renunțat la facultatea de litere, a cărei diplomă i-ar fi putut da o posibilitate de existență oarecare, pentru ca să se conscreze exclusiv picturii, acceptând astfel o viață de mizerie materială indescriptibilă ? Și mai știți că Bob Bulgaru avea un talent atât de excepțional încât, dacă trăia, ar fi ajuns, fără îndoială, unul din cei mai mari pictori pe care i-a avut țara noastră? Numai o mână de prieteni știu lucrul acesta — și numai ei își mai aduc aminte de jertfa lui Bob Bulgaru, de puritatea lui sufletească, de acea lume minunată pe care cuprindea și care s'a stins deodată cu el. Sunt unele morți care nu înseamnă numai sfârșitul unui om ci sfârșitul unei lumi întregi— și sunt ireparabile.

Dar de Anton Holban vă mai aduceți aminte ? De Alexandru Sahia ? Și atâția alții și alții, toți tineri, toți care aveau ceva de spus și nu vor mai putea să ne spună niciodată nimic. Dumnezeu își păstrează secretele.

CEA MAI RECENTA MOARTE CARE NE-A INDOLIAT, ESTE ACEEA A LUI T. C. STAN

Sunt câțiva ani de când, la un concurs literar organizat de „Cultura Națională" — concurs care l-a consacrat pe Mircea Eliade— prin publicarea romanului Maitrey — romanul lui T. C. Stan „Cei șapte frați siamezi" a fost remarcat de juriu ca unul din cele mai bune. Romanul a apărut curând, înfățișându-ne un real talent și o frumoasă ținută scriitoricească. Au fost vremuri bune pentru literatura noastră, atunci. Fundațiile regale au scos la iveală poeți ca Horia Stamatu, Eugen Jebeleanu — romanul era în floare, oamenii aveau timp să gândească și să construiască.

Apoi vremurile s'au schimbat. După roman a urmat nuvela, după nuvelă poezia — o poezie remarcabilă cu tendință de reîntoarcere la un „specific românesc" de care romanul se îndepărtase oarecum — ajunși aici, am rămas la un punct mort. Poezia a devenit din ce în ce mai proastă, romane nu se mai scriu — decât într'o mică măsură și de o calitate dubioasă — poezia însă răsare pe toate cărările, dar ca o buruiană din ce în ce mai păcătoasă.

T. C. Stan a coborât și el cu vremurile— dela „Cei șapte frați siamezi" la o muncă aridă de gazetar prin care trebuia să-și câștige pâinea de toate zileel. Iată-l acum și pe el dus pe drumul fără întoarcere, prea devreme, fără să fi putut în viața asta scurtă și nenorocită să realizeze ceva, ceva pe măsura talentului său — ca să-și însemne și el drumul prin lumea asta cu un semn bun și frumos.

Curând o să-l uităm și pe el. Ca pe atâția alții. Ca viața noastră înșiși, lăsată mereu în urmă, în drum spre un viitor nesigur și din ce în ce mai pustiu.

ALADIN

A apărut „MUNCA ȘI VOE BUNA" cu următorul sumar : I. Setlacec, fost Director g-l al Muncii: După două decenii ; I. Zamfirescu-: Câteva gânduri despre valoarea profesiunii ; Gh. Brăescu: Găinușa; Alexandru Tallex : Panait Istrati; Coriolan Bărbat : Femeia funcționară ; Profira Sadoveanu : Șezătoarea primăverii; Mihail Sebastian : N. Bălcescu într'o nouă ediție; Petre Drăgoiescu : Tot vin ași bea !; Mircea Florentin : Congresul breslelor : Lt.-Colonel Cornel Haqué : Ce este radio ?; Docent Dr. I. Bistriceanu : Cronica medicală ; N. Papatanasiu : Cărbunele verde ; Stoian Gh. Tudor : Dighenii și Const. Crețulescu : Industria parfumurilor.

Motto : Marii gânditori n'au nevoie de cuvinte.

REACȚIUNILE D-LUI GROG (în urma unor lecturi)

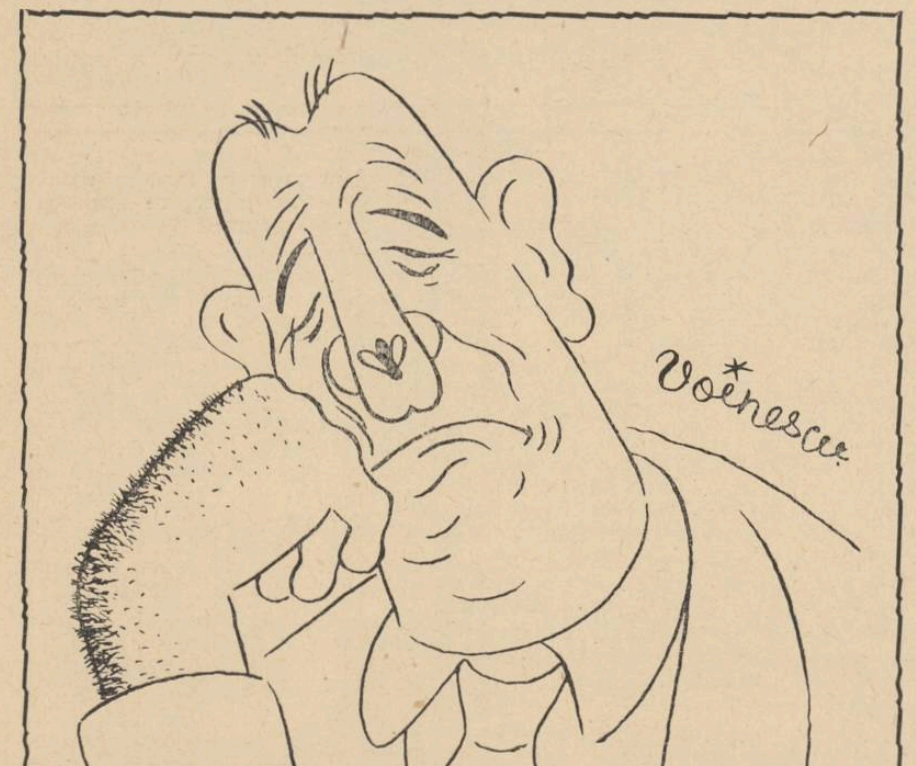

După lectura volumului „S'a sfârșit primăvara", d. Grog a căzut pradă unei grele melancolii. Aceasta fiindcă nu știa că săptămâna viitoare apare „A doua primăvară", de I. Sân-Giorgiu.

Citind „Scrisori pentru poeți", de Pietrari, d. Grog a înțeles despre ce era vorba, și a expediat urgent câteva scrisori.

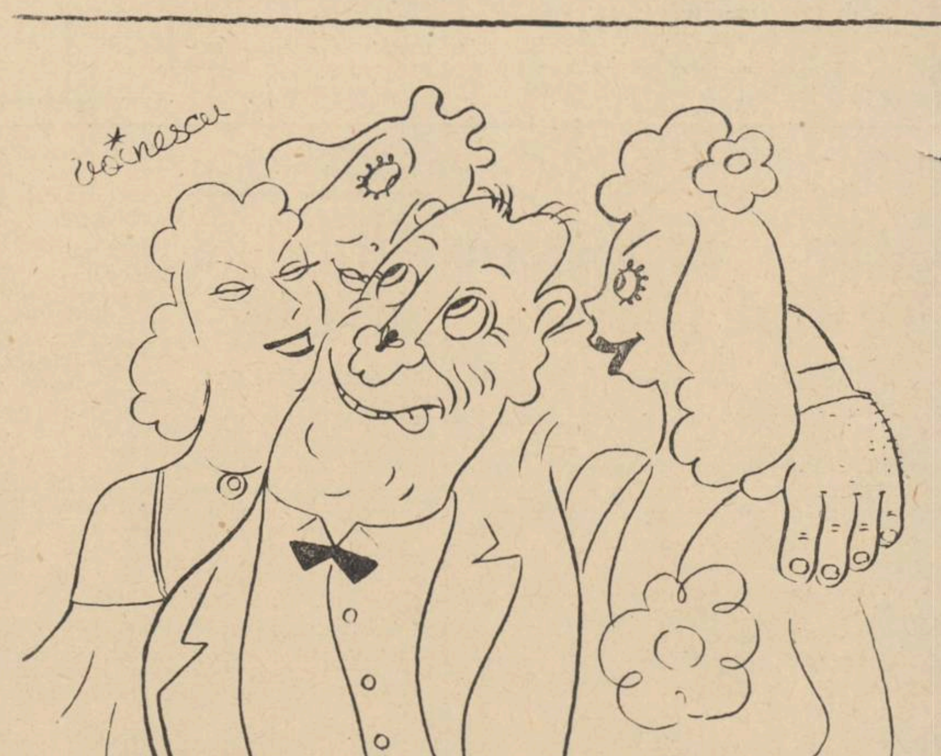

Un alt moment de caritate a avut, d. Grog după lectura volumului „Orașul cu fete sărace" de Tudoran ; începând să se ocupe îndeaproape de bietele fete fără căpătâiu.

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

24

SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 24
SAMBATA 8 Iunie 1940
Redactor responsabil : MIHAI NICULESCU

Artă poetică

Vis curat și ne'nceput
Sub pleoape vechi de lut

Cum să mi te fac să-l simți
In cuvinte fără zimți?

Cum să mi te-opresc din mers
Cu momeala unui vers,

Legănând într'un oftat
Clipa scumpă cât un leat?

Cum să-ți suflu peste-argilă
Vânt cu suflet de zambilă,

Ca să-ți cânte în ureche
Dorul nou și jalea veche, —

Dorul, fragedă durere,
Jalea dulce ca o miere?

Hai mai bine, fără carte,
Să 'ntrebăm în altă parte

De-o fărâmă de dulceață
Pentru serile din viață,

Și-om citi, cu ochii grei,
Vers de aur, scris de Zei:

Harta vinelor albastre
De pe sânul dragii noastre;

La răscrucea depărtării
Îndărătnicia mării;

Sau, în țintirim cuminte,
Simetria de morminte.

N. I. HERESCU

Reculegere de Ziua cărții

In cuvântarea ținută Marți, la inaugurarea „Lunei cărții", d. ministru al educației naționale a spus, între altele :

„Desigur anul care s'a scurs, a fost cu totul neprielnic pentru studiu și pentru scriere. Știința și creațiunea au nevoe de liniște, de continuitate în muncă, de absorbirea totală a energiei în procesul de cercetare și creație. Acestea ne-au lipsit, căci vălmășagul, care a cuprins lumea, a trezit îngrijorare și la noi. De aceia preocupările științifice și literare înalte au fost mult împiedecate de grija zilelor, pe care le trăim. Cu toate acestea spiritul nu poate fi înăbușit. Oricât ar fi de grele și nepotrivite împrejurările exterioare, spiritul își făurește totuși armele sale, pe care nimeni și nimic nu le poate desființa. In forme diferite, fie de poezie, fie de migăloasă cercetare științifică, sufletul omenesc își exteriorizează aspirațiunile sale, exprimă tot ceea ce îl agită și-l frământă în orice timp. Din cauza aceasta în literatura fiecărei epoci se oglindește starea societății de atunci și năzuințele ei".

D. ministru al educației afirmă așa dar condiția spiritului de a nu putea fi „înăbușit" în nici o împrejurare neprielnică. Pentru scriitori este un cuvânt de îmbărbătare. La această îmbărbătare la activitatea spirituală, a adus d. N. I. Herescu, președintele Societății scriitorilor români, în cuvântarea ținută la aceeaș solemnitate, însuși sprijinul cuvântului regal, amintind următoarele vorbe spuse de Majestatea Sa: „Noi nu credem că viața are o singură latură, că numai partea materială este aceia care domină".

„Acest gând al Majestății Sale, — a spus d. N. I. Herescu în numele scriitorilor, — trăește în cugetul nostru, ne îndeamnă și ne susține...". Vremile sunt grele, desigur. Dar spiritul își are viața sa ce nu se înăbușă. Când ne spune acest adevăr, Suveranul țării ne îndeamnă pe noi, scriitorii, să ne facem datoria în domeniul rezervat nouă. Astfel trebue să înțelegem popasul de „Ziua cărții", care anul acesta s'a făcut odată cu sărbătorirea celor zece ani de domnie. Noi scriitorii participăm la sărbătorirea deceniului regal mulțumind pentru înalta protecție arătată cărții, și cerând Proniei alte multe decenii, pentru împlinirea prin cultura ocrotită, a unei epoci literare de aur. Că vom isbândi, sub protecția Voevodului culturii, noi nu ne vom îndoi, iar temeiul credinței noastre a fost neted exprimat în cuvintele președintelui scriitorilor, d. N. I. Herescu :

„Faptul însuși de a sărbători cartea și anul acesta, în mijlocul unor vremi așa de întunecate, apare pentru scriitori ca o victorie a spiritului. Noi credem în spirit, și suntem siguri că spiritul sfârșește întotdeauna prin a se ridica deasupra furtunilor materiale".

A fi simplu

de CONSTANTIN NOICA

Toată lumea cunoaște Miorița; numai Blaga a înțeles *mioriticul*. A citit pe Frobenius și pe Spengler, s'a răfuit cu filosofia culturii, a rătăcit prin lumile fabuloase ale Apusului — și a înțeles lucrul acesta simplu, care-i stătea la îndemână, care ne stătea tuturor la îndemână: spațiul ondulat al unei vieți spirituale caracteristice.

Blaga poate să aibă sau să nu aibă dreptate; lecția lui e plină de tâlc. Așa rătăcești înainte de-a te întoarce la ale tale. N'ai ce face: ele nu sunt cu adevărat comorile tale până ce nu le-ai părăsit de-a-binelea. Câteodată te cuprinde spaima că n'ai să le regăsești, — și nici nu le regăsești. Dar în totdeauna când te înstăpânești cu adevărat în ele simți că n'o puteai face decât printr'un ocol. — care e cultura însăși.

Cum poate fi simplitatea, atunci, o constantă culturală? La o expresie simplă *sfârșești*, la un sobru echilibru de gândire *ajungi*, — în niciun caz nu operezi cu una sau cu celălalt. E cea mai absurdă dintre acuzațiile pe care le aruncă tinerilor bătrânii câte unei culturi (și câți bătrâni ori îmbătrâniți nu numără cultura noastră!), aceea că, pe toate planurile, tinerii nu vor să se poarte ca toată lumea.

„De ce nu vorbiți ca toată lumea?" își aude poetul ori filosoful. Dar idealul oricărui creator nu e să vorbească așa cum vorbește lumea, ci dimpotrivă, să facă lumea să vorbească așa cum vorbește el. Dela cutare pictor englez încoace, s'a putut spune că lumea a început să „vadă' amurgul. După Kant, gânditorii vorbesc de „transcendent" și „transcendental" așa cum a vroit Kant. Iar chipurile oamenilor nu-ți par mai alungite, pentrucă așa le-a vroit El Greco, sau dragostea lor mai aproape de moarte, fiindcă așa a slăvit Wagner pe Isolda?

Există două feluri de-a fi simplu, — iar cei cari te 'ndeamnă la simplitate nu vor să le deosebească; există o simplitate a tuturor și una a fiecăruia. Când ți se spune să gândești ca toată lumea, să scrii ca toată lumea, să vezi că toată lumea, ți se cere să-ți condamni singur viața spirituală. Când însă ți se cere să ajungi la expresia ei simplă, atunci ești îndemnat să ți-o desăvârșești. Căci fiecare împlinire creatoare și spirituală atinge un termen simplu. Dar unul *propriu* vieții spirituale care se împlinește.

Sunt puține lucruri atât de simple ca un „Andante" de Mozart. Cine însă nu surprinde cât de lucrat e întreg materialul care susține tema simplă a „andantelui", cine nu vede câtă renunțare și câtă purificare stă în simplitatea de acolo, înțelege superficialul dar nu adâncul lucrului. Așa, mozartian, întru simplitate și angelism, ar vroi să sfârșească orice creator. Pentrucă însă nu-i e dată frământarea și cunoașterea unui Mozart, nu-i va fi dată nici simplitatea lui finală.

A fi simplu reprezintă deci o savantă întoarcere la nevinovăție. „Toată istoria omenească — scria într'un rând Eugenio d'Ors — poate fi concepută ca un itinerariu penibil, dela nevinovăția care ignoră (Paradisul) la nevinovăția care știe". Cât de mult trebue să știi ca să poți fi din nou nevinovat!

Dar simplitatea, care e de cele mai multe ori o cucerire, este uneori — ca pentru multe din mo-

(Urmare în pag. 4-a)

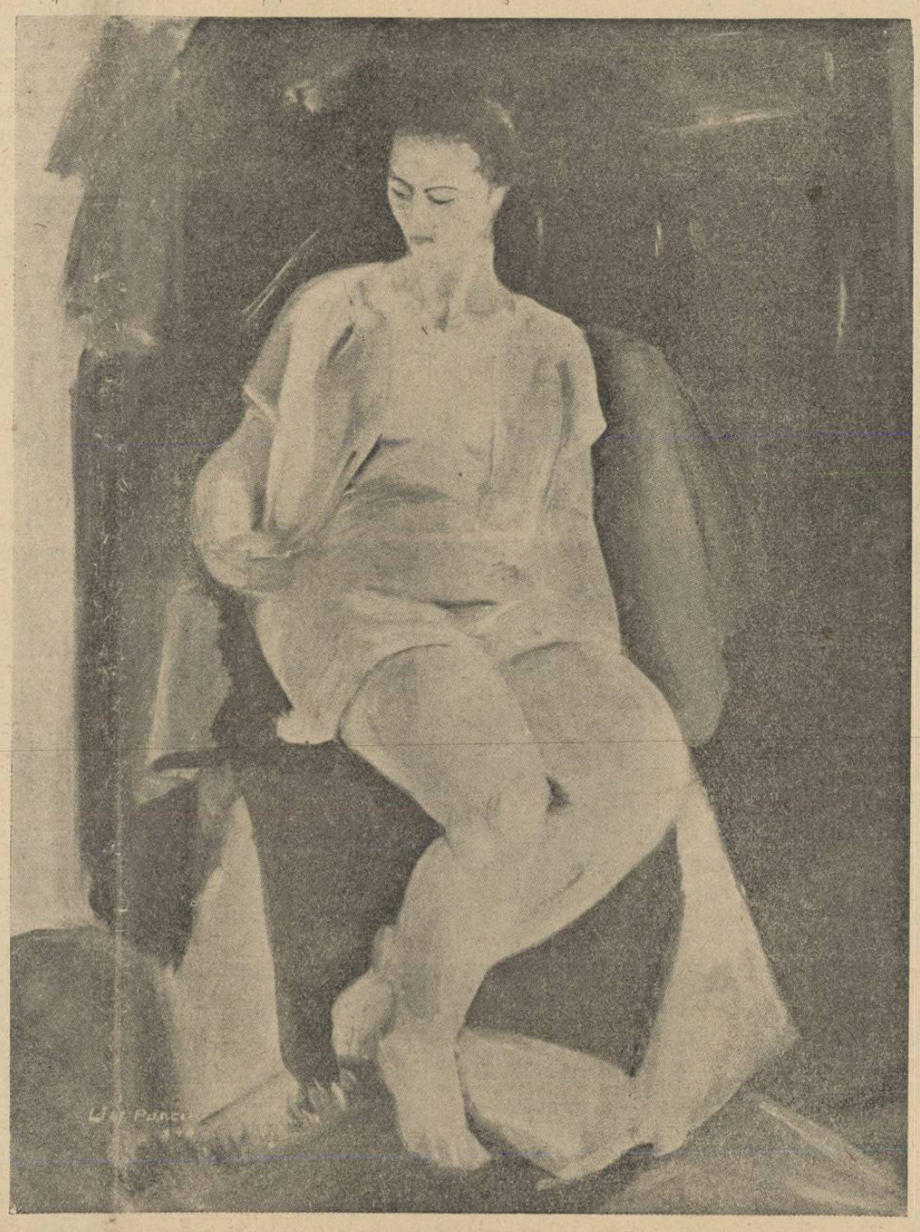

LILI PANCU — Salonul oficial — Reverie

Sonetistul Gh. A. Cuza

de I. GR. PERIEȚEANU

A apărut, de curând, în editura **Cugetarea,** un impresionant volum, intitulat **Sonete,** al d-lui **Gh. A. Cuza,** care a reținut îndeosebi atențiunea amatorilor de poezie.

Volumul cuprinde cinci cicluri de sonete : **Pastele, Varia, Lui Eros, Chipuri** și **La Umbra Altarului,** vădind, toate, preocuparea de continuitate poetică, a autorului, în literatura autohtonă, și vasta gamă a inspirației sale, care susține, cu o neîntrecută vigoare, arta și ideologia națională.

Datorăm, d-lui Gh. A. Cuza, fericita reactualizare a pastelului românesc, care, dela Alecsandri încoace, prin atâtea strălucite talente, a îmbogățit domeniul poemei noastre descriptive.

Sonetul liminar, al primului ciclu, **Miez de Noapte,** mi se pare și cel mai reușit. Pentru calitățile lui superlative, de fond și formă, îmi îngădui să-l citez, în întregime :

De mult au adormit la târlă bacii
Și focu-i stins în țarcul vechii stâne :
Pe la răscruci și jghiaburi de fântâne
Mai tăinuesc în adieri, copacii.

Privighetori au prins să se îngâne,
Se ofilesc de gânduri grele macii,
Suspinul ierbii-l cântă pitpalacii
Neprihănitei stelelor stăpâne.

Zâmbind tăcut din horbota de nouri,
Peste câmpie se apleacă luna
S'adune'n poala cerului ecouri.

In noaptea asta cum n'a fost niciuna
De visuri plină și tihnită vrajă,
Durerea'n noi stă singură de strajă.

Câmpul înverzit, florile, păsările, cerul, se adună, simfonic, în peisajul acestui colț de țară veche, să ne redea parcă un moment unic în desăvârșirea procesului

(Urmare în pag. 6-a)

Prof. Al. Marcu la Academie

de LADMISS ANDREESCU

Incă o recunoaștere a meritelor unei tinereți creatoare vine din partea Academiei Române. D. profesor de la Universitatea din București Al. Marcu, animatorul și susținătorul unor elevate relații culturale între Italia romană și sora ei mai mică dela gurile Dunării, a fost proclamat, în ședința din 31 Mai 1940, membru corespondent al celui mai înalt for de cultură românească.

Această cinstire a unei neistovite munci, venită după cealaltă nu de mult cinstire cu aspect european a scriitorului Al. Marcu, când acesta a primit marele premiu literar San Remo oferit de Italia scriitorului strein care s'a ocupat, în operele lui, mai intens, de răspândirea culturii latine dincoace de granițele peninsulei italice pune, prin acordarea ei, cununa recunoașterii unei tinereți luptătoare și deopotrivă creatoare.

Profesorul Al. Marcu este un creator prin valoarea estetică a operelor sale și este un luptător prin truda de fiece zi ce a pus fie la catedră, fie în scris, fie conferențiind, întru cunoașterea deopotrivă, a literaturii și artei italiene la noi și a literaturii și artei noastre în Italia nouă.

Dacă ar fi să amintim numai munca de a transpune în românește „Divina Comedie", muncă pe care orice înțelegător și-o poate închipui uriașe și tot ar fi destul pentru a accentua meritele acestui neobosit și dârz plinitor pe ogorul culturii italo-române. Dar noi nu putem uita studiile literare și artistice ale acestui scriitor și om de ales gust, asupra literaturei și artei italiene din cinquecento, din trecento, din vremurile prefasciste și, desigur, din timpul nostru rezervat gloriei unei Italii revitaliată de energia spiritului musolinian.

Italia culturală, această Italie prezentă în timp prin creațiile ei de perpetuă valoare, este cunoscută în România, datorită în mare măsură, talentului și muncii profesorului și scriitorului Al. Marcu.

Dar și reversul acestei neobosite activități nu e mai prejos.

Primul traducător de după războiu al scriitorilor români, Al. Marcu dă la iveală, încă din 1922, într'o înfățișare antologică, bucăți alese din marii noștri prozatori Emil Gârleanu, Cezar Petrescu, Ionel Teodoreanu, etc... D-sa este primul care face cunoscut în Italia pe d. Liviu Rebreanu, traducând nuvele și fragmente din romanele marelui nostru epic. Pe lângă aceasta, scrie intens articole în sumedenie de ziare și reviste italiene despre România, arta și literatura ei; dar mai ales această activitate propagandistică se manifestă în revista „Il Frontespizio" și în „Giornale di politica e di letteratura" din Roma, unde profesorul român este cotat ca unul din cei mai de seamă colaboratori.

In numeroasele-i călătorii dealungul peninsulei romane, profesorul Al. Marcu, a conferențiat cu căldură și verb convingător despre Patria sa și despre cultura Ei. La școala română din Roma, la Universitatea Cetății Eterne, la Florența, la San Remo, profesorul Al. Marcu este crainicul unei culturi latine despre care nu se știa prea multe lucruri în țara cezarilor și a leagănului nostru.

Aceasta ar fi, cu totul pe scurt, activitatea literară și culturală a celui ce azi pășește pe treptele Academiei Române, chemat acolo să reprezinte tinerețea românească și înfloritoarele ei țeluri estetice.

Liviu Rebreanu și Ion

de COSTIN I. MURGESCU

Intrarea lui Liviu Rebreanu sub cupola Academiei Române n'a fost atât o surpriză, cât o bucurie a tuturor celor care au îndrăgit cartea românească. O surpriză ar fi fost numai dacă nu s'ar fi creat un loc anume pentru Liviu Rebreanu. Pentrucă el nu avea cui succede ; el e începutul romanului românesc și e bine că printre atâtea banalități care își găsesc loc în circuitul vieții noastre literare, a pătruns și acest adevăr.

Iubitorii de simetrii literare ar putea compara pe Rebreanu cu Eminescu și n'ar greși deloc. Unul a creat lirica română, celălalt epicul românesc. Apariția amândorora reprezintă nu o treaptă în plus urcată de cultura română, ci un salt și-un început; și apariția le este tot atât de nejustificată și de ilogică amândorora, pusă în fața a tot ceeace se scrisese până atunci. Paralelismul ar putea merge mai departe prin afirmația, ce se deduce din rândurile de mai sus, că asemeni unor cataclisme, Eminescu și Rebreanu au desființat tot ce se scrisese până atunci în genul lor... Alecsandri n'a fost superficial până la apariția lui Eminescu, așa cum „Semănătorismul" a putut trăi numai până la apariția lui „Ion" al lui Rebreanu.

Cu „Ion" de altfel își începe cariera literară d. Rebreanu ; Golanii, Calvarul, sunt antecedente modeste, mărturisind mai curând schițe, ciorne pentru lucrările viitoare, așa cum Catastrofa, cea mai bună din nuvelele sale de debut nu este decât palida vestire a profunzimilor psihologice din Pădurea Spânzuraților.

Ion, s'a afirmat de atâtea ori, este romanul gliei românești, uitându-se că „prea românesc' nu e universal" cum scria un critic, dar mai ales neglijându-se faptul că, pornit din realități și depe ogoarele românești, Ion se ridică până la a deveni un „personagiu-mit", singurul pe care îl are literatura română afirmă d. Mircea Eliade. De altfel, din toată opera sa, Ion este cel care poate fi mai ușor rupt de realitățile românești ; nu vreau să spun prin aceasta că e mai puțin românesc decât „Răscoala" sau „Ciuleandra" sau „Pădurea Spânzuraților", dar în timp ce acestea din urmă sunt strâns ancorate în realitățile istorice și etnice ale românismului, Ion depășește toate aceste realități pentru a deveni un mit, un simbol : „glasul pământului"; al pământului românesc în primul rând, desigur ; dar al *pământului* de pretutindeni tot atât de bine.

Deaceea poate, pe Ion, în alte chipuri, îl vom putea regăsi multiplicat la infinit în mulțimile și satele pe care Liviu Rebreanu le stăpânește cum poate nimeni în literatura contemporană nu le-a stăpânit. Ion i-a înlesnit lui Liviu Rebreanu nu numai creația unui *„mare"* roman-epic, ci i-a deschis calea către romanul social, așa cum într'un fel oarecare „Răscoala" a pregătit drumul „Gorilei".

De altfel, numai în sensul acesta : universal-uman, ca să folosim un termen consacrat, Ion rămâne romanul de frunte al domnului Rebreanu; darnic cu bogățiile sale, d-sa n'a înțeles să creieze romanul românesc într'o singură direcție. Ion, — forța pur epică, Pădurea Spânzuraților — romanul psihologic și Răscoala — romanul social ; Liviu Rebreanu a creiat nu numai trei opere și cu ele romanul nostru, ci și cele trei direcții ale sale.

...Și toate trei, pornite din casa și viața țăranului român.

Deaceea dacă noi am afirmat la începutul acestor rânduri că Liviu Rebreanu n'avea cui succede la Academie, am greșit ; d-sa a avut din nou viziunea clară când a mărturisit că pe unul din scaunele Academiei stă „strămoșul nostru al tuturor" țăranul român, pe care el vine să-l reprezinte.

Făcând „Lauda țăranului" nostru, d-sa a îndeplinit nu numai o formalitate, ci a făcut și o impresionantă mărturisire de credință, care dacă nu explică, cel puțin justifică opera sa.

O mărturisire impresionantă la care s'ar putea răspunde cu un citat din replica pe care în ziua de 24 Aprilie 1684 abatele de la Chambre o dădea discursului de recepție al noului academician La Fontaine :

„Gândiți-vă că aceste cuvinte, pe care le-ați pronunțat, vor fi înscrise în registrele noastre ; cu cât ați căutat să fie mai alese și mai potrivite, cu atât vă vor condamna mai mult într'o zi, dacă acțiunile D-vs. le va contrazice".

Dar amenințarea ni se pare inutilă. Pentrucă Liviu Rebreanu nu va putea trăda niciodată pe țăranul român, pe strămoșul nostru, căruia el primul i-a dat nimbul eternității literare și-al gloriei universale.

CRONICA LITERARĂ

Liviu Rebreanu: „Amândoi", roman, Ed. „Socec", 1940

In ce ne privește, mărturisim că nu ne preocupă dacă, în „Amândoi", d. Rebreanu a voit să scrie un roman polițist și în ce măsură au dreptate cei care au pus în circulație formula „cărții divertisment".

Vom privi opera în sine, și vom socoti că rostul ei este de a pune problema răului și a păcatului. Cum însă nu reiese limpede că tocmai aceasta a intenționat autorul, vom admite ca o ipoteză, punctul nostru de vedere, lăsând altora interpretarea „polițistă". Așa dar, ni se pare că „Amândoi" tratează problema răului, sub aspect uman, adică răul în act, păcatul. In speță, e vorba de o dublă crimă, săvârșită de servitoarea Solomia, victimele fiind soții Ilarie și Mița Dăniloiu, bătrâni cămătari bogați din Pitești. O frază din mărturisirea ucigașei, edifică definitiv asupra mobilului omorului, în cât supoziția că avem deaface cu un caz de patologie criminală, este exclusă. Intrebată de judecător, dacă a avut complici, Solomia răspunde cu adâncă simplitate: „Ce să-mi ajute?... Par'că am știut eu, când m'am dus, ce are să se întâmple? Dacă aș fi știut, m'aș fi dus eu să omor oameni?" (pag. 272). Solomia vrea să spue că nenorocirea s'a produs fără participarea voinței libere, și declarația ei naturală proclamă existența în sine a răului. Ca și binele, răul *este*.

Intr'o dimineață, fata a mers la bătrânii Dăniloiu, cu totul din alte motive, — trimeasă anume să ducă o pâine, — iar rezultatul a fost dubla moarte de om: *amândoi* bătrânii au fost uciși.

Partea de neprevăzut a faptei o așează pe Solomia *deasupra* sau *alături* de actul consumat, așa fel încât ea ne apare numai ca un receptacol al răului, și nu ca agent direct al lui, Răul era înainte și el s'a întrupat prin biata țărancă. In acest înțeles se adâncește un alt răspuns al ei, la întrebarea repetată a magistratului, dacă nu s'a amestecat la crimă și Ciufu, alt servitor bănuit: „Nu știu ce-au făcut alții! Imi ajunge păcatul meu". (pag.....)

Ea este receptacol al răului, și într'adevăr, nu poate ști în ce măsură răul a coborât și la alții. Ei îi ajunge atât cât s'a coborît la ea, spre a o pierde. Sub alt unghiu al interpretării, reiese din vorbele ei, că s'ar gândi cum să scape pe cei implicați eventual, și în acest sens ne amintește versetul evangelic, care îndeamnă să fie căutat binele, și nu răul: „Ajunge zilei răutatea ei". (Matei, VI, 34).

Despre Solomia putem spune că a fost o căutătoare a binelui și în felul acesta înțelegem mai clar realitatea transcendentă a răului. Cum s'a ajuns la crimă? Inaintea acestei întrebări se așează însă alta: cine a fost agentul direct al răului? In oameni și în viața lor comună, răul se produce sub diferite chipuri. Un personaj al cărții d-lui Rebreanu, interesantul Dică Secuianu afirmă despre victima Ilarie Dăniloiu, că este cauza decăderii sale sociale. Nu l-a ajutat să-și îndrepte viața când putea și știa că va săvârși *binele*, acordându-i sprijinul cerut: „Bestia m'a lăsat să mă târăsc în prăpastie, deși mântuirea mea atârna de un singur strop de bunătate!"... Subliniem acest singur *strop de bunătate* care putea mântui viața lui Dică Secuianu. „Nu pot, dom'le Dică, nu pot". (pag. 180). Ilarie Daniloiu era un cămătar temător. Fiindcă Dică Secuianu nu-i inspiră încredere de bun platnic, refuză să-i acorde un împrumut, pentru el neexistând argumentul *stropului de bunătate*. Deși informator în fața justiției, Secuianu încheie: „Am să regret toată viața că nu l-am sugrumat atunci!" (p. 181). Interesant de menționat este că în cartea d-lui Rebreanu întâlnim și alte personagii care regretă că în anumite momente ale vieții, nu l-au ucis pe bătrânul cămătar. Firește, judecătorul de instrucție care colectează aceste mărturisiri, nu are de ce să vadă în ele o *definire* a răului prin crâncenul cămătar, ci el le socoate numai abilități de derutare a cercetărilor, de către presupușii autori ai crimei. El bănuește pe toți care îl urau pe bătrân, afară de Solomia. Asupra ei nu-i cad presupunerile o clipă, poate fiindcă avea intuiția purității ei native. Ea nu ura. Nu s'a gândit să omoare. Totul s'a *întâmplat*, de dincolo de voința liberă, iar singura concluzie este că răul *există* și prin om el devine păcat. Fără a fi fost *rea*, Salomia este o *păcătoasă*. Ca atare, ea nu-și mai găsește locul într'o lume făcută pentru *bine*, și pierdută exclamă din adânc: „O, Doamne, unde să mă mai întorc?" (Pag. 286).

Pe patul închisorii, unde a ajuns după ce a mărturisit de la sine crima, ea își dă seama că o *păcătoasă* nu mai poate *trăi*. E definitiv condamnată. Notăm iarăși ca o dovadă de neparticipare la rău a Solomiei faptul că ea își închipuia că, prin simpla mărturisire a crimei, va fi *iertată*, rămânând foarte surprinsă când, după declarație, este arestată:

„Solomia rămăsese în acelaș loc, de când a intrat. Ca și când s'ar fi crezut de prisos acuma, rosti întrebător:

„Eu pot să plec, domnule judecător?

— „Unde să pleci, Solomie? făcu Dolga batjocoritor. Nu mai pleci de-acuma nicăiri, rămâi aici, la noi". (Pag. 273).

Acum ea înțelege deplin gravitatea celor *întâmplate* și nenorocirea care o va face să exclame: „O, Doamne, unde să mă mai întorc?" Deși fata nu ura pe victime, păcatul ei are totuși un istoric, și putem urmări treptele de *coborîre* ale *răului*.

Fiică de țărani din Argeș, Solomia era servitoare la Spiru Dăniloiu, negustor cu vază din Pitești. In portretul pe care i-l face autorul, surprindem un ciudat amestec de spiritualitate și energie vitală: „Ochii ei mari, albaștri, cu luciri aproape violete, păstrau o expresie blândă, catifelată, învăluitoare. Dealtminteri întreaga-i făptură era plăpândă și fină, în cât nimeni n'ar fi spus că e țărancă... (Pag. 13). Solomia fusese crescută de stăpâna ei, de la 15 ani. Era iubită pentru sinceritatea naturală: „Prefera și primea să fie certată, chiar ocărîtă, decât să încerce a-și ascunde greșeala prin tertipuri sau să se ferească a o ispăși (pag. 81).

In viața Solomiei intervine Lisandru, un șofer „băiat curățel și parcă mai de treabă ca alții de teapa lui"... Acest Lisandru are o conduită care contribue la orientarea într'anumit fel a sufletului Solomiei. Idila începe ca a oricărui șofer cu o servitoare. Solomia îi cedează fără a se gândi la căsătorie. In slujbă la o bancă, după ce aceasta lichidează, Lisandru ar fi urmat să plece la București, să-și găsească de lucru. Părăsirea Solomiei ar fi avut o scuză admisibilă, din moment ce rămăsese fără ocupație. Dar Lisandru nu procedează ca toți de „teapa" lui. Deși șofer calificat, preferă să intre servitor, muncind pe apucate, prin curțile negustorilor din Pitești, decât să-și părăsească iubita. Să se căsătorească nu poate, fiindcă n'are cu ce s'o ție. Speră că vor veni vremuri bune și se vor lua. Intâmplarea Solomiei cu Lisandru constitue în cartea d-lui Rebreanu o simetrie cu cealaltă întâmplare, a lui Dică Secuianu cu Ilarie Dăniloiu. Cedând fără a fi măritată, Solomia s'a aflat, la un moment dat, într'un impas greu al vieții. Dar Lisandru a dovedit că are *stropul de bunătate* necesar ca să-i mântuiască viața, ceeace nu s'a văzut la bătrânul Ilarie. Ideia că i-a fost mântuită viața prin *bunătatea* lui Lisandru, se adâncește extraordinar în sufletul Solomiei, și o umple cu o ciudată putere a iubirii, la care contribuie, spre a o mări și sensualismul ei de țărancă: „Il iubise până atunci cum poate să iubească o fată de optsprezece ani, dar pe urmă, după ce a văzut că Lisandru nu se desparte de ea, nici chiar de dragul viitorului său, iubirea ei s'a transformat într'un amestec straniu de devotament, spirit de jertfă și admirație oarbă, care, frământat cu sensualismul ei primitiv și sfios, a pus stăpânire pe înseși rădăcinile ființei ei". (pag. 82). Curând după ce a cunoscut binele sub forma iubirii credincioase, Solomia cunoaște și *răul*, sub forma sa pură, necauzat de voința omenească: Lisandru se îmbolnăvește: „Iarna următoare, lucrând odată, afară, în ger, la o reparație de automobil particular, a răcit" (p. 83). Bolnav, omul care-i arătase *stropul de bunătate* necesar ca să-i salveze viața, va trebui să moară, iar Solomia va face tot ce-i va sta în putință ca să-l scape. „Pentru aceasta și-a cheltuit toate economiile ce le făcuse la d-na Dăniloiu, pe urmă toată simbria ce-o primea..." Vin apoi datoriile. Spre a-l îngriji mai bine, îl convinge să se căsătorească luând ea asupră-și și întreținerea până se va face sănătos. Medicul recomandă aer. Il duce la părinții ei, în sat, și-l așează acolo într'un pat, să zacă, până va trece boala: cu mentalitatea țărănească, ea are superstiția examenului medical și a medicamentelor. Își închipuie că se va însănătoși complet, dacă va fi „pus la raze". Vizitele la doctor costă mult. Fata păstra salba dată de acasă, de la maică-sa, de a cărei existență știe însă și stăpână-sa și-o păzește să n'o piardă. După epuizarea economiilor și a avansurilor din leafă, Solomia recurge la salbă. Maică-si îi va spune că a dat-o stăpâne-si s'o păstreze, iar acesteia, care va observa că n'o mai poartă, îi va lămuri că a lăsat-o la țară... Solomia nu vinde însă salba, ci o duce la coana Mița, soția lui Ilarie Dăniloiu, cămătarul. Și coana Mița se ocupa cu cămătării cu aceeași pricepere ca și bărbatu-său; nu împrumuta bani de cât pe gajuri de valoare și nu restituia nimic fără totală răscumpărare. Continuând simetria cu Dică Secuianu, ceea ce acestuia i se întâmplase cu Ilarie Dăniloiu, i se întâmplă Solomiei, cu coana Mița. Fetei îi e dat să vadă că-i lipsește coanei Mița *singurul strop de bunătate* capabil să-i mântuiască viața. Cu un an în urmă, îi amanetase salba pe o sumă ridiculă, față de valoarea galbenilor. Lisandru se află pe moarte, dar Solomia *crede* că-l va salva dacă îl va arăta la „raze". De unde să mai ia bani? Se gândește, în desperarea ei, să se ducă la coana Mița s'o roage să-i înapoieze salba, oprindu-și din ea galbenii corespunzători banilor datorați: „Cum eram amărîtă cu bietul Lisandru, gata să moară dacă nu l-oiu duce la raze, m'am gândit să mă mai duc la coana Mița, să-i cad în genunchi și să-i sărut mâinile ca să-mi mai împrumute cinci sute, ori dacă nu vrea, să-și oprească un bănuț de aur pentru datorie și să-mi dea salba înapoi ca să o mai amanetez undeva ori să vând încă un galben și să fac rost de plata doctorului și a farmaciei... (pag. 259). Crima s'a produs în ziua când Lisandru fusese adus de acasă, în agonie ca să fie arătat la „raze". Vizita Solomiei la coana Mița a fost întâmplătoare. Fusese trimeasă cu treaba amintită, pentrucă bătrânii trăiau singuri, fără slujnică. S'a gândit să profite și să ceară salba. Deaceia, după ce a împlinit lucrul pentru care a fost trimeasă, ezită să plece. Bătrâna vrea s'o expedieze: „Acu hai, du-te acasă, că și Vasilica o fi având nevoie de tine". „Mă duc, zic, dar întâi dă-mi salba". Zice cocoana: „Bani ai?" „Am", zic, și-i arăt portofelul plin. Dar banii era rest de la piață ai stăpânei mele. „Bine, zice dumneaei și se șterge pe mâini și trece dincolo... A venit înapoi cu o ulcică de pământ, a scos un șomoiag de jurnale dintr'ânsa și apoi a răsturnat pe masă salba mea cu treisprezece bănuți de aur... Coana Mița a început să facă socoteala dobânzilor, câte un pol pe lună, dar ținea mâna pe salbă ca nu cumva să mă apropii de ea. Atunci i-am spus cum a venit Lisandru pe moarte și am rugat-o să-mi mai împrumute cinci sute, că salba face și cinci mii. S'a supărat însă și m'a ocărît că umblu cu șiretlicuri. Nu m'am înfricoșat și am rugat să ia un galben pentru datorie, ca să fie plătită, iar salba să mi-o dea înapoi ca să-mi fac rost de la altcineva, dacă dumneaei nu vrea să mă ajute. Mai rău s'a supărat și a pus iar în oală salba... „Coană Mițo, zic atunci fără nădejde, eu nu plec de aici fără salbă. Că nu-mi poți d-ta ține salba întreagă, dacă eu vreau să te plătesc cu un ban de aur!"

Nu știu ce-mi venise, dar parcă vedeam roșu. „Așa? strigă dumneaei mânioasă. De astea îmi ești va să zică?... Să ieși afară, hoață, hoață!... Afară... „Nu ies fără salbă, zic eu mai dârză. Dumneaei s'a și repezit atunci și m'a luat de mână să mă împingă pe ușă afară. Simțeam că m'am făcut și de rușine, că mă crede hoață, și trebue să mă întorc cu mâna goală la Lisandru. M'a cuprins mânia și am răcnit: „De ce pui mâna pe mine cocoană? De ce nu-mi dai salba?" Și am împins-o spre albia de rufe. S'a împiedicat și a căzut și s'a lovit cu capul de dunga scaunului. Atunci eu m'am repezit la oala cu salba, am smuls șomoiagul și l-am aruncat sub masă. Dar cocoana s'a sculat repede și s'a apropiat să-mi ia oala din mână... Apoi, așa, din una în alta, am omorît-o". (pag. 264). Povestind astfel, în fața judecătorului de instrucție, Solomia crede că a spus esențialul, deoarece *omorul* a venit „așa, din una în alta". La insistențele magistratului, trebue să precizeze și din descrierea ce urmează, reținem explicația: „Am împins-o cu cotul, de nu s'a putut apropia de mine. Atunci, dumneaei s'a uitat împrejur să puie mâna pe ceva ca să mă lovească. Mi-a fulgerat prin gând că are să mă omoare și că nu trebue să mă las să mă omoare... (pag. 265). Pentruce a simțit Solomia că nu trebue să se lase să fie omorîtă? Poate instinctul natural al vieții, dar poate și gândul la Lixandru, care aștepta să fie dus la „raze". Aceeași teamă de a nu fi ea omorîtă, a silit-o să comită și al doilea omor, la câteva minute după primul: ....„Pe urmă toate au venit din mai rău în mai rău, până la capăt. Că tocmai când isprăvisem și mă ridicai să plec, să nu dea domnul aici și să mă omoare, aud niște bătăi în ușa bucătăriei. „Hai, Mițo, deschide!" Era glasul domnului Ilarie de-afară". (pag. 267).

De o importanță hotărîtoare în cartea d-lui Rebreanu este faptul *reconstituirii* crimei. In ființa ei naivă, Solomia își închipuise că simpla mărturisire a crimei produce și ispășirea ei. Se spovedise ca de o nenorocire ce i se abătuse peste viață. Mai ales că, cu toată „arătarea la raze" și cu toate medicamentele cumpărate cu prețul a doi galbeni din salba smulsă dela coana Mița prin mijloacele povestite, Lisandru tot nu s'a vindecat, și l-a îngropat după câteva zile. Totul fusese în zadar.

Solomia venise singură să mărturisească, mai mult ca să vadă și altcineva *cât de zadarnic fusese totul*. Pentru ce n'a slujit la nimic jertfa? In sufletul ei, *nenorocirea* fusese o jertfă prin care nădăjduia să răscumpere viața unui om. Jertfa ei n'a fost primită și Lisandru a murit.

Incetul cu încetul își dă seama apoi că jertfa a fost *crimă*. Adâncimea răului o înțelege deplin când magistratul o anunță că trebuia să meargă din nou în casa crimei, ca să arate cum i-a omorît pe *amândoi*... Dacă făptuirea fusese *nenorocire*, reconstituirea va fi cu adevărat crimă, fiindcă o va face, oarecum, cu voință; va fi ca și când îi va omorî a doua oară, și de data aceasta în mod vinovat. Să scape de această a *doua* omorîre a bătrânilor este cu neputință, din moment ce ea se afla aici, închisă, și va trebui să execute ordinul judecătorului. Acum exclamă Solomia, din adânc, disperată: „O, doamne, unde să mă mai întorc?"... și fiindcă nu era unde să se mai *întoarcă* se sinucide, înfigându-și în inimă un ac de păr.

Pornind dela ipoteza că autorul a urmărit să trateze problema răului, prezentarea noastră s'a desfășurat în acest sens. Am examinat dialectica păcatului și am putea afirma, de pildă, că răul se află acolo unde lipsește *singurul strop de bunătate* în stare să salveze o viață. Dacă bătrâna cămătăreasă se înduioșa de soarta Solomiei, *păcatul* nu se producea, desigur.

Solomia a descoperit *răul*, în Mița Dăniloiu, în momentul când ea aștepta să descopere binele. La fel descoperise Dică Secuianu *răul* în Ilarie Dăniloiu. Dică Secuianu nu a *provocat* însă acest rău descoperit, el s'a abținut, ceeace nu a făcut Solomia. Ea a fost ispitită. Dialectica păcatului se înfățișează aici foarte curioasă. Bătrânii cămătari reprezentau numai răul, pentrucă ei *refuzau* să facă binele, dar ei nu erau *păcătoși*, fiindcă nu săvârșeau răul, ci doar se abțineau de la bine. Solomia reprezintă *binele*, în schimb deși voește să facă *binele*, săvârșește răul și devine astfel *păcătoasă*.

Păcatul ar fi deci o provocare a răului. Solomia trebuia să se resemneze cu moartea lui Lisandru, și să nu caute să facă binele *cu orice preț*. Oare în ceruri va fi mântuită? Intrebarea rămâne deschisă, sau mai degrabă înclinăm a crede că o astfel de comparație nu există. Se pare că autorul gândește binele, ca și răul, ca două forțe egale, ce își împart deopotrivă viața. Un om poate fi rău, și altul bun, dar cel bun nu are dreptul să se amestece în viața celui rău. Când el se amestecă, ispitind răul, naște păcatul. O observație a judecătorului instructor făcută asupra Solomiei, în vreme ce aceasta se spovedea, ne îndreptățește să credem că d. Liviu Rebreanu gândește binele și răul, ca puteri independente.

Magistratul privia pe ucigașă: „Solomia i se părea stranie, ca și întâia oară. Figura ei de madonă plânsă avea totuși și ceva sărbezit, ca și când în sufletul ei ar fi stat la pândă, într'un colțișor păstrat cald, un diavol care s'o împingă în prăpastie!" (pag. 261). In sufletul fetei era *diavolul*, ceeace trebue să înțelegem ca o putință de a stârni *răul*, în numele binelui.

Diavolul transformă răul în *păcat*, îl aduce în ființa umană, spre a produce suferința. Bătrânii cămătari erau înșiși răul, dar nu sufereau. Solomia este numai *păcătoasă* și sufere. Ea s'a lăsat ispitită de diavol.

E locul acum pentru intervenția doctrinei creștine. D. Liviu Rebreanu își rotunjește gândirea nu folosind un creștinism teologic, spre a închega teoretic o formulă de mângâere, ci smulgând din ființa personagiilor sale exclamații care par a conține esența învățăturii lui Iisus: sentimentul nimicniciei omenești, atotputernicia durerii, smerenia sub povara păcatului. In concluzie, nu se poate spune mai mult decât: „Doamne, iartă-ne, și ne apără de toate păcatele!" Îl rugăm să ne ierte păcatele și să ne ferească de *diavol*, ispită a răului. Nu îl rugăm să suprime răul, ca și când răul ar fi necesar. In orice caz, el este o putere transcendentă, care lucrează în lume, iar omului nu-i rămâne decât voința liberă de a se feri de el, smerindu-se.

CONSTANTIN FANTANERU

Corespondența noastră

ȘTII TU...

Știi tu câți ani își risipiră
Pe drumul ăsta 'nchis parfumul
Acum când lângă noi salcâmul
A prins să-și depene ciorchini?

Prietenii ne știu străini
Și cât mă doare vorba lor
O simt în suflet adevăr
Instrăinatule de mine!

Cuvintele-mi sunt tot mai pline
De sângele pe care tu
In noaptea care-abia trecu
Mi-l strecurași adânc în vine.

Sunt ceasurile vechi bănuți
Cocliți de ploi: metal plăpând
Și tot trec anii imitând
Prohodul celorlalți trecuți.

Eu rătăcesc ca un strigoi
Pe lângă viață: risipita
De alte visuri mă despoi
Și nimănui nu-i sunt iubita.

Ștefania Săvoiu-Stâncă

DESTIN

Mi s'a 'mplântat brăzdarul vieții 'n iniști
De legănări nuntite în rădvane
Ce s'alungau pe drumuri năzdrăvane
De 'nvolburări încercuite 'n liniști.

Mi s'a împânzit gândirea în ariniști
De întrebări bizare și avane
Și nu m'am dumerit atunci că'n van e
Să-ți sângeri steaua prin spiniș de miriști.

Mi-e gândul strop din hăurile mării
Cu ape grele și verzui. Cocoarele
Se topesc sub streșinile zării.
Mi-s dorurile: Flori vechi de cicoare
Ce-și vântură petalele-așteptării
In seri pornite hai-hui de pripoare.

OANA IOAN
Alba Iulia

RUGA SERALA

Fă-mă lotus în glii, sau fă-mă, Doamne,
Copac uitat între pământ și cer;
Frunzișul să mi-l scutere în toamne
Bucium seral și fluier de oier...

Vara — când înfloresc petunii în parcul ce-
[resc —
Să cresc înalt cât tăria, cât veacul să cresc:
Cloșca de aur sau alți ciorchini de stele
Seara să-i spânzure 'n crengile mele...

Să simt sub bolta frunzelor, florilor,
Cu fluiere păstorii venind sau plecând;
In crepuscul s'ațipească mieii — stele rume-
[gând —
In aurori să-i trezească lucefcrii păstorilor...

Toamna, să cadă înapoi în pământ —
Sau în gura strămoșilor —
Fructele coapte,
Turburând liniștea lunii,
In putere de noapte...

ILIODOR VALEA

REINVIERE

Sunt mlada țișnită din arsul trunchi al țării
Ce-și are 'nfipte rădăcini în huma unei nații.
Sunt ochiul în care am prins jelanic, zdren-
[țăluirea zării
Și-a miticei colibe, din care fug penații.

Pământul plămădit cu o 'ntreagă istorie de
[sânge
De duh creștin și os împrăștiat,
Il port pietros în carnea, ce în adâncuri
[strânge
Comori de răzvrătire, în hatul unui leat.

Sfielnic câteodată când oboscala vine
Și sângerarea-mi pare, fără răspuns în gloată
Imi iau de mâini privirea și o port peste
[coline
Impărtășindu-i voia și bogăția toată.

Nu mi se scaldă'n suflet de oier sălbatec
Decât chemarea arsă, a dreptelor trâmbeli din
[pești eri.
In gând curat torc vrednic, fuiorul de tărie,
Un reazăm pentru mine și pentru plaiuri
[creșteri.
. . . . . .
Tu vatră a străbunilor furată
De adamism istoric și de zbor,
Desprinsă către abisuri — de cine ai fost
[purtată?

O clipă rabzi... mă cheamă, strămoșii în sobor
Să-mi depene pe gânduri, toată tristețea lor
Și părăsitele speranțe...

Așteaptă aschia de clipă,
Să ne inunde timpii de pârg și de culeș,
Și-ai să privești atunci, cum dur se înfiripă
Pe aria carpatică, un treer ne'nțeles
Decât de moartea mea,
Și revenirea'n verde a ramurilor tale...

TOPOR VSEVOLOD

SONET

Azi, părul nu-mi mai cade peste frunte
In plete blonde, lungi și mătăsoase.
Privirile îmi sunt, azi, furioase
Ca un șivoiu barbar pornit din munte.

Eu, pentru toți, am vorbele tăioase.
Când tâmplele de rău îmi sunt cărunte,
Spre bine nu mai caut nicio punte,
Să'ndrept din bruma zilelor rămase.

Dar, mâine, poate 'ntr'un amurg de vară
Incovoiat de-a zilelor povară,
Pe prispa casei din copilărie,

Mai regăsi-voiu stropi de bucurie?
Un glas, adesea, în urechi, îmi sună:
Nici când! Paharu-i plin de mătrăgună!

T. PREDA

ABIA ACUM INTELEGE

Odinioară, când credeam în minuni
Și plângeam — obosit de atâta umblet,
Imi lăsam acolo o fărâmă de suflet
Și mă rugam pentru voi, prieteni buni.

Aținpeam prin păduri, cu brazii mei
Și țeseam pentru voi toți vise —
Voiam să omor în mine iluziile scrise
Cândva pe un cer presărat cu scântei.

Abia acum înțeleg — de ceață
Au fost toate, și de fum...
Sufletul meu, poate un suflet prea bun,
A dibuit prin fum, ca un orm pe-o piață.

FLORIN LUCESCU

SINGURATATE

Vântul Bărăganului și al Primăverii
Mi-a scuturat azi noapte fereastra și merii,
Mi-a colindat prin toate odăile
Și mi-a stârnit din horn cucuvăile.
De cum s'a făcut dimineață pe-afară
Mi-am desbrăcat sufletul de aseară,
Ca pe o haină veche, și peticită, și colbuită,
Dar care tot se mai cere purtată și cârpită.
Am clătit-o în toate apele vântului, și la coate
I-am pus petece noi, colorate
Cu verde de iarbă, albastru de cer și borangic
[de soare.
După asta i-am umplut buzunarele cu miros
[de floare
Și i-am pus și una la chiotoare.
Numai că, seara, când am venit la culcare,
Mi s'a părut pustiul și mai mare.

B. MARCU

Ultima casă a Poetului

II

de ALEXANDRU MARCU

In ziua de 4 Aprilie 1370 Petrarca nu se găsea la Arquà, ci la Padova, în oraş. Se pregătea, destul de bolnav şi istovit, să înfrunte ostenelile unui nou drum la Roma. Bătrâneţea (avea acum 66 de ani trecuţi), îşi cerea de altă parte toate drepturile.

De aceea, a ţinut să-şi scrie cu mâna sa, în acea zi, testamentul.

Primele dorinţi, după cum se obişnuieşte, priveau felul cum să fie înmormântat: sub semnul umilinţei şi al evlaviei monastice, el, omul atâtor mulţumiri în viaţă. Ştiindu-se mereu dornic de a colinda lumea, s'a gândit la probabilitatea de-a fi surprins de moarte undeva, în locurile unde ştia că-l chemau rosturile politice dela Curţile italiene. In asemenea caz, îşi exprima dorinţa de-a fi înmormântat într'o biserică, în unul din acele oraşe întâmplătoare. „Dar dacă am să mor la Arquà — ţinea să adaoge — unde am un mic loc şi o casă; şi dacă mi-o ajuta Dumnezeu (ceeace doresc foarte mult) să pot face acolo un mic paraclis întru cinstea Prea Fericitei Fecioare Maria, aleg să fiu în atare loc îngropat".

După aceea, cu liniştea sufletească a celui mulţumit de semeni şi împăcat cu sine întru gândul morţii, însemna ce anume să se împartă din avere la biserici, rude, săraci şi prieteni: o bucată de pământ, sau două sute de bani de aur Catedralei din Padova; alţi douăzeci de galbeni bisericii unde avea să fie înmormântat; alţii, călugărilor cerşetori; prietenilor tot felul de daruri mărunte; o icoană zugrăvită de mâna lui Giotto Seniorului prieten Francesco da Carrara; ştergerea datoriilor altui cunoscut; caii, unor prieteni din Padova; cartea de rugăciuni, unui preot; lui Giovanni Boccaccio 50 de florini de aur florentini, ca să-şi cumpere cu ei o haină groasă de iarnă, „când stă noaptea şi lucrează"; o vioară unuia din Ferrara; bani să-şi cumpere inel altui cunoscut prieten; câte ceva servitorilor. Toate aceste atenţii însumau de fapt jumătatea averii pe care-o lăsa după moarte Petrarca. Astfel că în acelaş testament dispunea ca jumătatea cealaltă să se împartă între un ginere prea iubit, de care nu se mai despărţise în ultimii ani nici la Veneţia, nici la Padova, nici la Arquà şi un frate călugăr.

*

Coborînd astăzi dela Bologna spre Ferrara şi apoi spre Colinele Euganee, afli din ce în ce pământul Romagniei apeninice topit, poate cu milenii în urmă, sub revărsările din Delta Padului, între Veneţia, Ravenna, Adria şi Polesine. De aceea vegetaţia este aici moale, cu scoarţa lucioasă şi albă ca fundurile acestor mlaştini uscate. Se văd mai ales plopii. Domină frunzele, nu trunchiul. Chiparoşii par semănaţi anume, de frumuseţe, din loc în loc. Măslinii se confundă cu răchitele de curând tunse. Vârfurile cele mai ridicate peste coroanele lor suprapuse în zare, sunt campanilele ca în Veneto, ascuţite, subţiri, înalte, înalte: şi plopii, înalţi unii cât ele, tăiaţi de frunze până spre vârf, cu o tufă de frunze, rotunde ca un buchet, lăsat în vârf anume.

Casele ţăranilor dintre lanuri par mai recente, făcute după retragerea apelor deluviale. Intre una şi alta, patru şiruri drepte de copaci înlănţuiţi în braţele întinse de viţă, închid jurîmprejur un lan cu semănături. Lanurile sunt astfel atâtea, câtă e desimea şi hărnicia oamenilor din partea locului.

Totul este orânduit şi simetric pe faţa pământului. Insă vârfurile de plopi cu buchetul de frunze pe sus, dau priveliştii o notă de foarte romanţioasă fantezie, pe fondul de cer alb-albastru, rămas parcă aşa, decolorat, de pe vremea când se răsfrângea în faţa apelor neadânci ale acestor străvechi palude: de când s'a deschis, după Facere, asupra lor.

Culoarea aceasta ştearsă învăluie şi casele galbene-şters dintre lanuri, cu olanele la fel. Arăturile recente, care au scos iarăş din adânc pământul nisipos ca fundurile de ape, întăresc odată mai mult impresia.

Măslinii, iarăşi, mai statornic, apar înlăturaţi de sălciile nescorburoase ca ei. Din trunchiurile negre dau acum alte frunze, pe alte crengi tinere, dar numai din braţele amputate din umăr astă toamnă... Frunzişul acestor sălcii se confundă astfel cu tot atâtea buchete de frunze, parcă agăţate capricios de aceste trunchiuri negre, de cineva care s'a plimbat aseară la câmp şi a vrut să se joace.

Unele lanuri de grâu verde trec despărţite prin linii de rapiţă în floare. Când le-au lucrat agricultorii? Cine a lucrat aceste lanuri? Astăzi nu e oare zi de muncă la câmp? Singurii oameni pe care-i vezi, se plimbă cu bicicletele, pe auto-strade. Ei dispar între casele mai dese ale unui târguşor, cu o monumentală catedrală şi un palat cu meterezele intacte, după care perindarea plopilor înalţi în zare este atâta, încât raritatea lor din apropierea ta devine perdea acolo, în depărtare, până în malurile râurilor cu alte zăvoaie de sălcii şi alţi plopi cu frunzele pe sus, din părţile, nu prea depărtate, în care s'a născut Virgiliu şi din care s'au inspirat *Bucolicele* lui.

Sunt pe aici şi locuri şterse, cu semănăturile uscate în zarea mării de odinioară; precum se arată şi bălţi, care n'au putut seca încă, până la fund. Pe malurile lor, scorburele de sălcii retrăiesc aevea metamorfozele ovidiene, aşa cum le-a întruchipat în marmura sa Bernini. Le surprinzi aici, în clipa în care trupul omenesc se preschimbă în fiinţă vegetală.

...Ferrara. Codigoro. Polesine. Toate locuri peste care s'a ridicat Dinastia celor din Este, prin înţelepciunea lui Niccolô, prin strălucirea bastarzilor săi Lionello şi Borso, prin tot ceiace a însemnat apoi în Istoria Renaşterii vremea lui Alfonso şi a Isabellei, a lui Ariosto şi, până târziu, a lui Torquato Tasso.

Dincolo de atari amintiri, îţi revin în faţă aceste privelişti de câmp. Te obsedează acum întrebarea cum de pot susţine tulpinele acestea flexibile de plopi, atât de subţiri şi înalte la cei tineri, izbucnite la peste cinci metri dela pământ, atâta frunziş şi numai în vârf. Şoselele asfaltate, pretutindeni, faţă de pământul nisipos din întreaga regiune, par poduri tari de piatră, pe care le încearcă, iată, lângă această gară, un copil cu mingea.

Pe apa mare şi lentă a încovoiatului Adige înfloresc frunzele de nufăr putred, desprinse din rădăcină în dreptul fabricilor de pe cele două maluri.

Dincolo de acest adevărat eveniment din partea locului — trecerea unei ape — revine impresia dominantă: întrucât linia orizontului e atât de dreaptă şi egală, se simte sforţarea întregii vegetaţii de-a se face proeminentă, prin plopii cu frunzele lăsate pe sus într'adins. Aşa, par mai înalţi şi nu se pot confunda cu rivalele lor omeneşti, campanilele de biserici.

Iată însă că în curând se va petrece în acest peisaj un eveniment de proporţii cosmice: din scoarţa pământului vor erupe, trei, cinci, opt, zeci de vulcane. Şi apoi se vor stinge. Vor împietri acolo, în munţi de cremene şi în conuri de lavă. Le vor învestmânta pădurile. Le vor locui oamenii, urcând pe ele de frica apelor. Şi se vor chema Colinele Euganee.

Una singură va rămâne izolată, în dreapta, din şirul celorlalte. Şi se va numi Monsèlice, adică Muntele de silex.

Prezenţa lor în marginele acestor imense lagune secate, nu întrerupe caracterul plan al locului, deşi izbucnirea lavei s'a încumetat pe alocuri până la înălţimi de munte. Deoarece nota dominantă aici o dau cursurile de ape mari — Mincio, Ticino ori Padul — care accentuiază orizontalitatea. Verticală şi în contradicţie cu această notă rămâne doar oglindirea cerului, de jos în sus, în apa canalelor dintre lanuri, sau în ochiurile de ape uitate.

Zac în fundul acestor lacuri, fecundate în sarea pământului, în carnea vietăţilor şi a plantelor topite în apa mărilor de demult, bogăţiile care înverzesc acum din uscăcimea lor aparentă.

Aşa ajungi la Rovigo, în mijlocul vastităţii paludice de odinioară, cunoscută sub denumirea de Polesine şi din care au tot ieşit la suprafaţă pământurile de arătură, ca la Pomposa şi Ravenna. Rovigo, asemeni celorlalte aşezări din partea locului, şi-a datorat norocul şi întemeierea numai întâmplării de-a fi fost mai înalt şi mai statornic decât lagunele din preajmă, înălţându-şi madreporele de stejari şi de stâncă peste ele. Mai apoi, după Romani, după Atila, acest Rovigo s'a ridicat mai sus pe linia aceluiaş orizont vulcanic, printr'un masiv turn de piatră, rămas până astăzi implântat între casele cele mai vechi din mijlocul oraşului, dar rupt pe sus, şi aplecat într'o parte.

Aşa, te-ai putut abate spre mare, până la Adria, străvechiul port grecesc şi etruric, precum te-ai putea depărta până la Ravenna, la Chioggia, sau la Torcello. Pe aici au venit din Orient Etrurii? Pe aci au adus corăbierii greci primele lor semne de civilizaţie? Aici s'a oprit Diomede, supărat de trădarea soţiei?

Drumul aleargă însă drept spre Colinele Euganee ,cu Monsèlice în faţă şi Arquà între dealuri.

Dela Rovigo (unde ai avut grijă să întrebi care este drumul spre Arquà Petrarca, de care te interesezi; căci mai există un alt Arquà, Polesine, înspre Ferrara), până la Monsèlice, după ce treci Adigele, te va duce sigur şi drept şirul de platani din dreapta şi stânga şoselei. Te familiarizezi astfel pentru totdeauna cu capetele de rinoceri împietrite în scoarţa lor verde-albă, iar între un trunchiu de platan şi altul, verdele sălciilor care fac perdea între lanuri, îţi va apare mai viu. Acolo unde vârful de aramă tot mai verde al unui campanil se ascute mai subţire în sus şi unde se desparte un drum mărginaş spre Este, Colinele Euganee se apropie din ce în ce şi se fac mai albastre. Intre pădurile lor se văd acum bine râpele galbene, din care oamenii scot piatra tare de cremene. Dar pe linia estompată a colinelor, râpele par covoare întinse la soarele primei zile calde aici, sau lanuri de grâu copt, semănate fâşii-fâşii.

Iată acum aproape şi localitatea Monsèlice, cu târgul de-alungul şoselii ,dar cu vechea cetate în dreapta, sus, până în culmea muntelui-vulcan, asemeni unui Vezuviu mai mic şi mai aproape, cu spărtura craterului într'o coastă. Până la ruinele cetăţuii de sus, vestită ca loc de apărare dela Romani la Atila, te duce procesiunea chiparoşilor, oprită în loc de şapte sanctuare, pe muchea retezată neted pe cer.

Drumul dela Monsèlice, la Arquà-Petrarca, lăturalnic şi de pământ se desfăşoară apoi în scurt, printre copaci şi lanuri, mai strâns şi mai dominat de Colinele mari, spre care urcă în pante cotite. Se fac tot mai rare răsfirările de canale dintre semănături. Apa lor se retrage sub cele dintâi înălţimi. Sălciile au lăsat hotărît locul măslinilor. Viile se întind mai în largul lor pe coaste. Chiparoşii găsesc în fine colţii de stâncă în care să se prindă puternic.

Şi, dintre crengile ieşite până la drum din şanţul şoselii, sub o muche de deal, păzite de biserica lor, se ascund de indiscreţia lumii casele de piatră ale satului de munte Arquà-Petrarca.

Şoseaua se face în scurt stradă şi urcă abrupt printre cele dintâi, până într'o deschizătură de piatră, pe cel dintâi platou. Intr'o parte îţi ese în cale „trattoria Petrarca". In fund, pe o limbă de pământ cu malurile zidite într'o parte şi alta, străjuită de doi chiparoşi şi de măslinii ce coboară până aici de pe Monte Ventolone. iată biserica cea mare din Arquà, închinată Sfintei Fecioare. In preajma ei, odinioară, ca pe vremuri, era cimitirul. Iar dintre mormintele neştiute, se ridica pe patru stâlpi de piatră sacrofagul cu osemintele lui Francesco Petrarca.

Inaintezi cu pietate spre această supremă ţintă a pelerinajului tău. Te apropii de aceste sacre moaşte ale Poeziei lumii şi te opreşti deodată locului, ca să priveşti în jos. Iţi aţine calea, apărut în faţa ta pe neştiute, un copil. Apoi, în dreapta aceluia altul, mai mic. Şi în stânga ta altul, mai mare. In spate, un cârd de copii. Toţi copiii din Arquà-Petrarca.

Dar înainte de a-i vedea pe toţi, cel din faţă, primul apărut, a început să vorbească, să rostească o cuvântare, să spună o lecţie pe dinafară. Ţine ochii departe, spre tovarăşii de joacă, alţii, rămaşi în uşa „trattoriei"; şi vorbeşte egal, rar, nu tare, nu încet, fără nici o greşală, fără nici o şovăire, fără să se preocupe de primirea sau refuzul tău de a-l asculta. Tonul de cantilenă te dispune bine în favoarea lui. Iar când deslueşti ce spune, printre toate deformările dialectale, buna dispoziţie îţi devine bucurie. Zâmbeşti înveselit. Pui mâna pe capul copilului: a venit să-ţi evoace fapte din viaţa Poetului la Arquà, să-ţi evoace toate amintirile biografiei lui legate de împrejurările morţii aici.

„Francesco Petrarca" (il famoso cantore di Laura) è nato ad Arezzo (nel 1304)".

Contato Mario, acest minuscul cicerone din Arquà, are zece ani şi va termina în curând clasa patra la şcoala lor primară. Are ochii cei mai negri dintre toţi copiii din târg şi zece fraţi acasă (de fapt acasă numai trei, cei mai mici, deoarece, prezentaţi prin semne cu mâna, după cele dintâi clipe de împrietenire, îi poţi vedea pe toţi şapte la stânga şi în spatele tău).

Succesul lui Contato Mario îi dă curaj lui Cardin Carlo (de opt ani; clasa doua) să intervină, continuând pe acelaş ton, cu aceeaş încredere şi cu aceeaş siguranţă în ce spune, biografia Poetului. Declamă fără să se uite spre mormânt, chiar şi versurile latineşti ale epitafului. Ştie şi ce însemnează.

Tu îl întrerupi ca să-i precizezi identitatea. Are treisprezece fraţi. Părinţii lor au primit o medalie pentru „familie grea şi numeroasă". Dar Cardin Carlo preferă acestor indiscreţii provocate de tine, să reia în serios pe ton de cantilenă, rolul lui de cicerone: „....Nel novembre del 1378 (causa la guerra) scoppiata fra il Carrarese) e i Veneziani (si vide costretto) a scappare...."

O greşală de dată — 1378 în loc de 1372 — (atribuită de tine intervenţiei lui Mario cu cotul, în semn de protest contra nelealei substituiri), îi dă prilej de afirmare, în sfârşit, şi lui Callegari Giuseppe, cel mai mare dintre toţi (treisprezece ani, declaraţi însă anevoie, ştiindu-se prea mare între ceilalţi; clasa cincea).

Aşa, până au evocat în întregime biografia lui Francesco Petrarca la Arquà; şi până ce s'au impus încrederii tale ca cei mai bineveniţi, fiind singurii ciceroni din partea locului.

Ii întrebi cine i-a învăţat toate aceste lucruri? Pe vremuri, profesoara şcolii. Dar pe urmă, s'au învăţat între ei, unul dela altul. Tu îi revezi într'un colţ al pieţei din faţa „trattoriei" punând la cale această adevărată asociaţie pentru primirea turiştilor străini la Arquà şi pentru perpetuarea, în forme atât de spontane şi sincere, a celui mai adevărat cult al Poetului, până azi.

Cel mai mic din aceşti copii, cu ochii cei mai ridicaţi spre tine de sub pletele blonde netunse şi cu buzele cele mai groase (i-a servit de model lui Botticelli, când a zugrăvit capul din icoana Madonei cu rodie, sau lui Donatello, pentru scena Cantoriei?), ştie să recite şi o poezie a lui Petrarca. Tu îi dai voie. Iar el îţi spune, pe acelaş ton deprins dela cei mari, toate strofele din *Vergine bella*. Altul de alături, mai mic, cel mai mic, oftează, dus pe gânduri, în timpul acestei recitări a celei mai profunde dintre poeziile mistice ale *Canţonierului*.

Soarele, ajuns aproape de amiază, despică acum în două cu tăişul unei linii de umbră, sarcofagul din faţa bisericii. Deschis astfel, închipuirea ta ar putea pătrunde înăuntru, printre rămăşiţele pământeşti ale celebrului poet.

Insă nimic în partea locului, nici copiii, nici soarele, nici iarba din jurul sarcofagului, nici năsturaşii abia răsăriţi, albi, la colţurile lui, nu te fac să simţi aici prezenţa unui mormânt.

Copiii îţi vor rupe, toţi deodată, sărind peste grilajul de fier din jurul mormântului, frunze din tufa de laur proverbial. Te vor îndemna şi pe tine să faci ca dânşii, pentru ca actul de împietate să te bucure cu mai sinceră mulţumire. Nu te va ţine nimeni de rău, îţi promit toţi copiii. Te uiţi în dreapta şi în stânga, neîncrezător. Nu vezi, într'adevăr, pe nimeni. Iar atunci curajul îţi va da îndemnul.

„... La casa/fu regalata/al Poeta/dai conti/Carraresi/di Padova (aici glasul se urcă în cel mai culminant crescendo) che era (greşala de gramatică este dialectală) ospiti/Dei Signori Papafava..." Tu n'ai înţeles bine acest nume. Şi atunci, toţi copiii ţi l-au repetat în cor, pe tot felul de glasuri; ceeace înseamnă că tu nu l-ai putut înţelege; dar pentru el înseamnă că într'adevăr toţi, dar absolut toţi, au aceeaş pregătire profesională de ciceroni la Arquà-Petrarca.

Familiarizat acum pentru totdeauna cu acest loc, luat sub asemenea auspicii de reprezentanţii lui cei mai autorizaţi, începi să-l cercetezi mai de aproape.

In faţă, sus, ochii ţi se poartă pe verdele unui deal gol, pus de-a-latul. La picioarele lui, se suprapun acoperişurile de olane ale tuturor caselor din acest târguşor. In spate, la doi paşi, zidul de piatră goală, înalt şi negru, al acestei biserici.

In stânga, chiparosul din toate fotografiile cu mormântul Poetului.

Acest mormânt este un sarcofag monolitic de piatră ruginită, aproape trandafirie ;închis de un capac masiv, cu dinţi ca de metereze pe la colţuri, ca toate mormintele în care se îngropau morţii la Romani şi la primii Creştini, de frica celor ce le prădau. Il ţin ridicat, ca într'o perpetuă solemnitate funerară, patru stâlpi colţuroşi de piatră, ridicaţi pe trei rânduri de trepte la fel. Un grilaj de fier, cu vergelele groase şi încrucişate pătrat, accentuiază nota de robusteţe şi sobrietate păgână a monumentului dela mormântul celui mai delicat suflet de poet.

(Va urma)

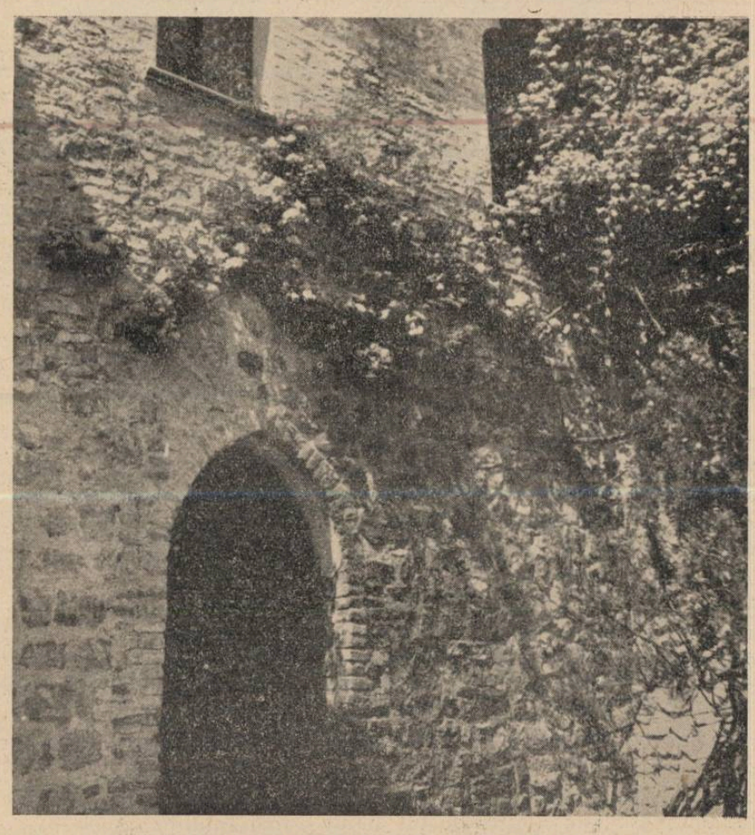

EMIL BOTTA: VERSURI SCRISE PE SCUTUL NOPȚII

„Il ensevelit son chagrin et jeta son amour au fond de son coeur, comme un cercueil à la mer".
BALZAC

Cerul mi-a surâs
aici, în creerul munților.
Arbori, voi, domnii mei
martori ați fost
că cerul mi-a surâs.
Soartă, pădure, tot una ești
foarte tristă și foarte melancolică,
paserile nenorocu-mi cântă pe fiece ram,
ci spune-mi soartă, pădure, dacă acesta e ceasul,
spune-mi, că doar pe tine te am!
Da, e ceasul socotelilor
când până și îngerii vor fi judecați,
când florile vor da seama!
Oh, atunci rău va fi de mine, rău,
adormitei văi am smuls harta,
am vrut să fiu eu aedul
ce din vechi tot așteaptă
ceasul acesta.
Dar cerul mi-a surâs și n'am știut
că surâsul mă vinde
morții amare, n'am știut.

●

Moarte văii!
Moarte văii frumoase!
Intr'o seară astfel strigau
Demonii care încingeau
cu hăitele iadului
aerul.
Ah, graiurile demonilor, țipătul,
ce mult mă farmecă:
Moarte văii!
Moarte văii frumoase!
Un înger a trecut în goană
ca o nălucire totul pustiind,
conjurând țările toate.
Lumina lui,
lumina soarelui bate:
O, fugiți, fugiți,
Ziua judecății e încă departe,
fugiți!
Tălpile îngerului cu adevărat scăpărau
cum proverbele spun.
Și, Doamne, am văzut
în ceruri cum se legăna
valea frumoasă a mea,
spânzurată.

●

Venim, venim
când se topește seara,
în umbra cea rea
unde cântă cinteza.
Aici, undeva, e casa Frumuseții
căreia florile se închină
și stele ușoarele
și dragi căprioarele
și a silenilor sură colină.
Aici ne-om spânzura feții mei,
în cuere de argint,
în codrul unde pier domniile:
loc mai bun de alint
sub toate vipiile
nici că se află
Violine prin ramuri vor fi
palidele oase de spânzurați,
oh, ce note, ce accente nebune
vor isbucni
din fiece hoit:
Strigară florile: „Să auzim!"
Când se topește seara
venim, venim.

●

Incet, îngrozit mergeam
armoniile din juru-mi sdrobind,
la tot pasul rele clădind.
Scutierul Tristețe de-a dreapta-mi era,
prea credinciosul. Noaptea urma
cu privighetorile. Pădurea cânta.
Tu frunzuleană ce-mi știi
durerea grea,
mai spune, mare, mai spune
fraza aceea:
De păduri, de câmpii,
de un loc singuratec e vorba,
de un suflet ucis, printre arbori, în vis,
de lampa lunei ce luminează
scena, în paradis,
de un loc singuratec e vorba.
Incet, îngrozit mergeam,
cu Tristețe într'o noapte nespusă;
încet ca hoțul mergeam
și dormea luna dusă.

●

Așteptând Cetele
am încremenit,
florile dalbe m'au năpădit.
Din mormântul ce mi-am durat
aud al albinelor zumzet blestemat.
Mierea morții nu e rea la gust
când îmbătrânești
așteptând Cetele.
Zicalele unui fluer depărtat
ce vânt mi-le aduce?
Dorule al meu frate de cruce,
m'ai îngenunchiat.
Cum se cade unui rob ce sunt,
mi-ai dat
doar iluzia Lunei și umbra Carului;
e pedeapsa tâlharului
așteptând Cetele.
Dar îngerul meu e aproape
și veni-va el să mă desgroape.
Ca steaua 'n cer, spune-va,
în mândra lumină vei sta!
Ba, îngere, ba.
Și mă voi ruga
așteptând Cetele.

●

Dreptate ar trebui să descaleci,
decât visele unui nebun mai sălbatecă fii,
asemeni amiezii ce arde le arată din ceruri,
planurile drăgălașei Naturi să desfaci
Oh, dar ești rănită de moarte
Cruce, Dreptate pe care jurai,
pedepsite ți-s glasurile să strige
Vai și iar Vai.
Și eu sărac de mine care gândeam
că Vai e numele unui înger plicticos
și buzele-mi care prindeau să-l defaime,
ce viziune cumplită avut-am:
Dreptatea lunecând în crăiile Morții!

●

De m'așă duce, duce, odată
către culmea fericitelor duhuri,
dincolo de palmii asfințitului,
departe în marea stelară pălind!
Frumoasă e a morții lucrare
la muntele sec, la isvoare;
cu iscusite degete îmi țese cămașă
ruptă din soare.
Odată, sub copacul cu frunza verde,
odată mai trec.
Racla frunzei Domnul o păzește.
Odată, lumină, mai sărut pletele taie
nebunește, nebunește.
Odată, rândunea,
mă abat și'n calea ta.
Până somnul, vroind să mă curme,
se va lua cu vântul
cel făr'de urme,
până umbra îmi va petrece de gât
firul ei,
până pădurea disprețuitoare fi-va
un idol ce mă scuipă. Doar atât.
Moarte îți redau
al tinereții talant de aur
de teamă să nu-l cheltuesc.

●

Pe umerii tăi jucându-se luna,
lumina cerului o păstrezi.
Intruparea ești, fără păcate, a lunei,
Carmelul tăcut în care viezi
nepieritoare.
Suindu-se'n ceruri pe clara cărare
cine visează, cine străbate?
O, sunt regii subpământeni
purtând coroane dărăpănate.
Din părul tău armele cad,
cuțitele acestea, podoabe;
Scutură-te pletoaso, noapte de jad!
Nimicirea mi-e rânduită,
soarta mea e pecetluită
pe frunte, cu roua visului.
Moartea mi-a dat întâlnire aici,
mie proscrisului,
la fântâna din aer,
în inima celestei simfonii,
unde frunza nu pică,
deasupra grădinei pustii

●

Ai o viperă în păr, ia seama!
Când te-ai înclinat să bei
din lucindă cupa crinului
am văzut căpșorul viperei.
Posomorâtul Timp își desfășoară
căile negre. Să fugim.
O, lasă-mă să cred că de îngeri și trăsnete
nu trebue să ne ferim.
Prin cer treci ca printr'o apă — vioară,
în laturile stelelor să nu te 'ncurci,
pacea mea. E ascunsă tare
calea pân'la furci.
Dar Timpul e mort, mort de totdeauna
și ca un mort, pe umeri îngerești
e dus la groapă.
Când luce luna
popă, popă să nu-i citești.

●

Nu-i ramătul pădurii ce auzim
în dulcele aer,
ci sbor de satane, ci suspin.
Fie-le ospățul deplin
când ca un paltin dreaptă-i tăcerea.
Nu-i Raiul cu steagurile sale,
ci hâda moarte ce piatra despică,
ci Talpa iadului cu țimbale și ocarine,
călărind sirepii,
venind, hăuind,
când ne omoară ghiaura, tăcerea.
Șoapta îngerului ce de tine vorbește
cu aurora,
al îngerilor logos în liniștea multă,
înnebunește
pe cel ce ascultă.
In sânge domnesc scăldați-vă stele
în lacrimi scăldați-vă lauri și ceruri:
ah, cum lovea sălbateca jele,
ah, rugul de aur în ceruri!

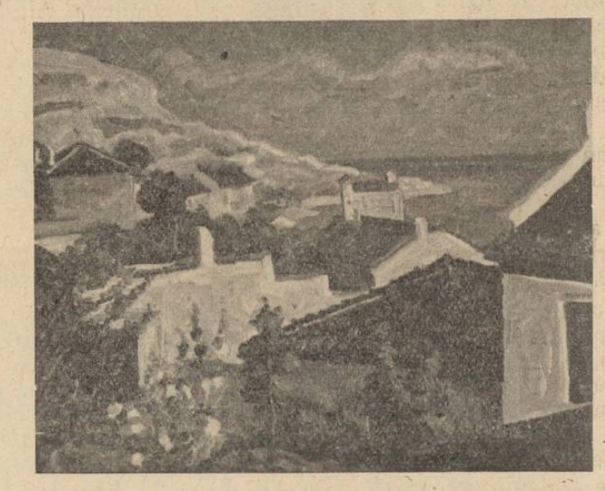

ȘTEFAN DIMITRESCU — Pe malul mării

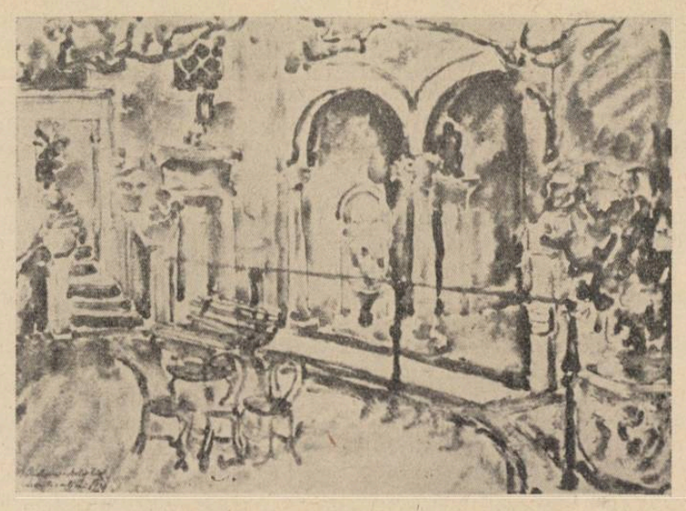

EC. CR. DELGHIOZ — In Italia

C. GROSSU — Roma

A FI SIMPLU

(Urmare din pag. 1-a)

durile spiritului — și o grație. Indrăgostiților le e dat să stea sub semnul acestei grații: și într'adevăr, ce e mai simplu, mai ridicul și totuși mai substanțial de simplu, decât limbajul celor ce se iubesc? Cel care are harul dragostei, al dragostei larg și spiritual înțelese, îl are și pe cel al simplității. Sfântul Francisc iubea atât de mult lumea lui Dumnezeu, încât înțelegea limba cea mai umilă de pe pământ, limba fiarelor și-a păsărilor.

— Nu cumva e și războiul, da războiul, o școală a simplității? Dintr'o lume în care și spiritul și puterea pământească și legile și valorile sunt în joc, ajungi dintr'odată în lumea războiului, unde numai puterea comandă. Dar nu e, de fapt, altă lume; e aceeași lume, care înțelege să transforme raporturile de forțe — ban, materie primă, inerție, valoare morală, inteligență, toate sunt forțe, — într'un raport de forță, de forță unică de o parte și de alta.

E și războiul o școală de simplitate: trista școală a unei lumi care nu poate atinge o *altă* simplitate.

Și nu sub toate privințele, tristă. Căci dacă războiul e o experiență de simplificare prin ură, el este și una de simplificare prin dragoste. De ce altfel am lăuda pe cei cari se jertfesc, dacă nu pentrucă e ceva bun în jertfa lor, deci ceva bun în însăși experiența războiului?

Dar ai vroi să fie numai o experiență de dragoste; iar aceasta nu e dată decât aleșilor. Fiecare poate fi erou al dăruirii, fiecare își poate simplifica până la incandescență viața spirituală, în război, când experiența dragostei e însoțită de una a urei. Numai câțiva pot iubi fără ură. Numai câțiva se pot dărui atunci când pentru ceilalți războiul nu se vede.

Și războiul este deci o școală de simplitate, de dăruire în dragoste, de împlinire totalizatoare. Dar nu războiul *acestora*, al tuturor. Ci războiul celălalt: dăruirea simplă, atunci când nimeni n'are nimic de dăruit și nimic de spus. A fi simplu e un act poetic: vezi limpede acolo unde celorlalți le e dat nepătrunsul.

CONSTANTIN NOICA

Cronica ideilor

Louis Lavelle: Le Mal et la Souffrance

de MIRCEA MATEESCU

Schopenhauer a făcut populară ideea că originar și esențial toți oamenii descind din aceiași unitate, care s'ar putea să fie binele însuși — dar că, din pricina principiului individuațiunii, conștiințele se separă haotic, fiecare având tendința a se afirma felurit de eul originar: de aici răul și toată nenorocirea lumii. In lucrarea sa foarte cunoscută „Fundamentul moralei" Schopenhauer pornind dela conceptul „lucrului în sine" kantian elaborează o întreagă teorie etică, ale cărei linii generale sunt rândurile de mai sus. Cât de mare este influența lui Schopenhauer asupra gândirii contemporane încă nu s'a remarcat suficient. O întreagă pleiadă de autori scriu astăzi sub semnul gândirii schopenhaueriene indiferent dacă ajung la aceleași concluziuni pesimiste despre rostul lumii — cum ajunsese creiatorul „Lumii ca voință și reprezentare". Faptul că spiritualiști cu vocație bonomă și optimistă — precum Louis Lavelle, René la Senne și ceilalți câțiva dela „Présences" — în mod declarat sau ocult reiau frenetic tema „Fundamentului moralei", articulând-o însă pe un fond infinit mai senin dar și infinit mai nesubstanțial — face dovada fecundității și a neistovitei actualități a filosofiei schopenhaueriene. Evident, nu este vorba numai de o singură influență, în acastă nouă lucrare a lui Lavelle. M'a surprins chiar câte influențe și-au dat întâlnire în „Le Mal et la Souffrance"! Atât de multe și atât de populare, încât mereu te întrebi ce-i mai aparține lui Lavelle de vreme ce mai toate gândurile, frumos rejudecate de autor, le-am mai întâlnit, poate tot atât de frumos exprimate, la un Berdiaeff, la Herman Keyserling, la Soloviev și chiar la neîmpăcatul Nietzsche.

Desigur, în filosofie nimeni nu poate pretinde că începe ceva dela capăt după cum nimeni nu poate pretinde a se afla, vreodată, la un capăt ori la un isprăvit al gândurilor. Cunoașterea sistemelor este de rigoare. Ceiace nu atenuiază totuși impresia de facilitate, ba chiar de inutilitate, cu care am închis cartea lui Lavelle.

Înțelegem, este firesc, este necesar, să întâlnim la un autor cadrul ideativ creiat de înaintașii ori de contemporanii iluștri. Cum spunea cândva Jaspers, „prezența trecutului" nu poate fi înlăturată. Cu o singură condițiune însă: ca această prezență, în cazul când nu formează partea pur documentară a lucrării — să ocazioneze, datorită forței particulare de trăire a sensurilor, un spor ideativ de netăgăduit. Lavelle resimte din plin influențele, se inspiră copios din cadrul înaintașilor, fără să facă însă nici operă de erudiție nici operă de re-creație ideativă. Există o exigență elementară, care îndreptățește tonul și asprimea acestor rânduri. Prea sunt mari, prea sunt scumpe ideile pe care „compune" neconcludent Lavelle, pentru ca să nu ne amintim că aceste mari și scumpe noțiuni au fost compromise și au ajuns de batjocura materialiștilor numai din pricina insuficienții cu care, adeseori, sunt tratate. Lavelle discută ideile de: Bine, Rău, Suferință, Absolut. Cele mai delicate, cele mai actuale, cele mai disputate. Instrumentează însă atât de beletristic asupra lor încât, după sute de pagini, cetitorul cel mai puțin pretențios și cel mai puțin inițiat, încă parvine să facă următorul bilanț, poate totodată un rechizitoriu: 1) ca să cunosc ideea unității originare a eului este inutil să parcurg cartea lui Lavelle; întrucât vreau să o cunosc în termeni substanțiali, mă adresez lui Schopenhauer și, mai departe, „Criticei Rațiunei pure"; 2) ca să cunosc interpretarea etică a suferinței, este de rău efect să îl citesc pe Lavelle: mă adresez isvoarelor bogate care l-au inspirat pe acesta, adică lui Kierkegaard, lui Berdiaeff, Keyserling, Chestow, Soloviev... 3) Idem — în ceiace privește ideea răului necesar. Sunt cele trei idei din „Le Mal et la Souffrance", și, să pot mărturisi sincer, că nu am aflat nimic în plus peste ceiace cunoșteam mai înainte, după ce am terminat cartea lui Lavelle.

Ceiace mi s'a părut mai ales greu de suportat sunt sentințele nemotivate, întreagă această manieră catolică și retorică, pe care o întrebuințează Lavelle. Imperativele etice, în cazul în care nu pot fi demonstrate temeinic și erudit, nu parvin să formeze o temă filosofică decât în cazul unei formidabile conștiințe, în stare să trăiască intensiv, dramatic, desnădăjduit marile adevăruri: este exemplul unui Kierkegaard, al unui Amiel..

Lavelle nu este însă nici un erudit nici nu face dovada vreunei alarmate conștiințe. Un condei care scrie, rând după rând, ce „trebue" ori ce „ar trebui" să fie, o voce potolită care enunță, încă odată și încă odată, cam în ce loc ar fi limitele, cam pe unde s'ar afla extremitățile, sfătuindu-ne părintește și fierbinte pentru o împăcare în sine: cam pe la mijlocul drumului...

Disperaţii

(Los desesperados)

– Fragment de roman –

de ION DRAGOMIR

..Dinspre port venea o adiere umedă cu miros de sare şi alge putrede,— mireasmă stranie, ameţitoare. — parfum de dor de ducă.

Mă oprii în loc, respirai adânc.

In clipa aceea zării pe zidul unei case, un afiş mare, în culori albastre. roşii, verzi, galbene.

Era vechi, spălat de ploi, sfâşiat pe margini... De câte ori trecusem pe acolo fără să-l văd?

Desenul înfăţişa nişte soldaţi pe jos şi călări, nişte steaguri, nişte sulite. Era făcut fără măestrie.

Deasupra lui, cu litere mari, negre, citii o frază scurtă, poruncitoare: *„Angajaţi-vă în Legiune!“*

Mai jos, cu litere mai mici, era o chemare:

„Spanioli şi străini!

„Legionarii spanioli vă aşteaptă!

„Voi cari râvniţi gloria războinicului; „voi cari doriţi o viaţă plină de riscuri „şi aventuri; voi cari vreţi să ispăşiţi „în lupte glorioase tristele greşeli ale „trecutului!...

„Voi cari aveţi nevoe de uitare şi „reînălţare; voi cari doriţi să vă faceţi „o situaţie frumoasă în oştire!...

„Voi cari visaţi o Spanie mare şi „vreţi să-i dăruiţi braţul vostru; voi „cari săturaţi de o viaţă monotonă as- „piraţi la o alta, nouă, largă şi plină „de neprevăzut; voi pe cari dorul a- „venturilor şi al orizonturilor necunos- „cute vă munceşte!...

„Voi, însfârşit, aventurierii de ieri. ..dar eroii de mâine!...

„Legiunea vă aşteaptă!

„Cavalerii legionari vă vor primi cu „frăţie pecetluită în sânge pe nicovala „de suferinţă a războiului în Africa!

„Artişti, cavaleri, poeţi, muzicanţi, „militari, ingineri, medici, scriitori, a- „vocaţi, actori, muncitori şi ţărani!.. Spanioli şi străini!

„Angajaţi-vă în Legiune!

Citii afişul pe îndelete, frază cu frază.

Slovele lui negre îmi jucau acum pe dinaintea ochilor, se învârteau, se desfăceau şi se împreunau ca cioburile de sticlă într'un caleidoscop.

Inchisei pleoapele tulburat ca de chemarea mută a unei femei perverse. Sângele prinse a-mi svâcni înfierbântat în vine.

Voi pe cari dorul aventurilor şi-al orizonturilor necunoscute vă munceşte!... Dumnezeule mare, de dorul lor pornisem răsleţ prin lume, ca să mă răsboiesc cu foamea şi mizeria, în timp ce alţii, de seama mea, adunau arginţi şi osânză... Toată viaţa mă chinuise dorul aventurilor şi-al orizonturilor necunoscute... Mă născusem într'un veac de încătuşări şi neputinţe. Cu două sute de ani în urmă aş fi fost *condotiere*, sau muşchetar, sau căpitan de corabie... Mi-aş fi spintecat rivalii cu spada, aş fi întreţinut o duzină de sclave, aş fi vândut saci de piper pe greutatea lor în aur... Sau măcar să fi trăit cu un veac în urmă. Să fi fost soldat de-al lui Napoleon, cu trupul sfârtecat de cicatrici glorioase, cu sufletul vijelios şi candid de copil. Ori pioner în *Far-West*-ul american, călare pe un cal de oţel şi văpae, cu *lasso* la oblânc şi pistoale la brâu...

In toată copilăria mă visasem erou al romanelor lui Fenimore Cooper, Michel Zevaco sau Alexandru Dumas... Ca să deviu vânzător de lămpi parabolice şi să mă răsbun pe Miţa desumflându-i cauciucurile. Câtă nemernicie!

Pe legea mea, viaţa era o mare porcărie!...

Cavalerii legionari vă vor primi cu frăţie pecetluită în sânge pe nicovala de suferinţe a războiului în Africa!.. A-fri-ca! Pământ al făgăduinţei, liman al visurilor tuturor naufragiaţilor vieţii... O vedeam aşa cum era zugrăvită pe capacele cutiilor de curmale sau în chromolitografiile de bâlci... Nisip roşcat, oaze neasemuit de verzi şi răcoroase, cămile cu gâtul arcuit în sus şi picioarele subţiri, noduroase. Beduini cu bărbi negre şi puşti lungi în ţeavă, călări pe cai albi svăpăiaţi. *Ouled-Naile* graţioase, cu ochii întunecaţi, cu cercei cât piesa de un *duro* în urechi, cu brăţări multe pe braţe şi la glesne, cu sânii obrasnici prinşi în paftale de argint, cu şalvari de mătase roşie, albastră, sau verde... Un bătrân ghemuit deasupra unei tobe în formă de ceaun bătea *tam-tam*-ul cu degetele şi podul palmei. Cea mai frumoasă dintre *Ouled-Naile* dansa pentru mine, un dans lasciv cu unduiri perverse de şolduri şi braţele desprinse de trup. O chema Aişa, mă iubea la nebunie şi era fata unui fioros şef de trib. Intr'o noapte o răpeam, străbăteam cu ea pustiul în galopul nebun al armăsarului, o duceam undeva, într'o casă înconjurată cu ziduri mari şi cu ferestrele zăbrelite, aşteptând ca fiorosul ei tată întovărăşit de cincizeci de răsboinici să vină să ne caute. Atunci, le ieşeam înainte şi mă luptam vitejeşte cu întreaga ceată. In juru-mi cădeau arabii ca spicele secerate. Fiorosul tată al Aişei, minunat de vitejia mea, dădea poruncă să înceteze lupta şi mă socotea demn să-i fiu ginere şi urmaş la conducerea tribului, botezându-mă pe arăbeşte Leul Atlasului...

Dios Grande, câte vise fermecătoare în faţa unui afiş sdrenţuit lipit pe zidul murdar al unei cazărmi. Coala aceea de hârtie era ca o pânză vrăjită, în dosul căreia începea o altă lume, o altă viaţă.

Wanda, Miţa, lămpile lui Tomas, Rozita Blanca, — ce însemnau toate alături de chemarea aceea irezistibilă: „Angajaţi-vă în Legiune!“...

Privii o săgeată mare, desenată cu vopsea neagră mai la dreapta afişului: *Biroul de recrutare*. Soarta îmi arăta cu degetul calea pe care trebuia s'o apuc.

Nu mai şezui pe gânduri. Mă răsucii milităreşte în călcâe şi pornii încotro mă îndrepta săgeata.

*

Biroul de recrutare era mobilat sărăcăcios, meschin, ca orice birou de cazarmă.

In dosul unei mese acoperită cu hârtie albastră, un caporal scria ceva. Pe o bancă, doi civili cam sdrenţăroşi aşteptau cuminţi, urmărind cu interes sborul unor muşte imaginare.

— Aici se fac angajamentele pentru Legiune?

— Aici.

— Se cer condiţii speciale spre a te putea angaja?

— Nu!... Să fii numai sănătos şi să nu fi săvârşit vreo ispravă pentru care să te urmărească poliţia.

— Pe câţi ani se fac angajamentele?

— Pe trei, pe patru şi pe cinci.

— Bine!... Atunci vă rog să-mi faceţi un angajament pe trei ani.

Caporalul scoase dintr'un sertar un formular, pregătindu-se să-l completeze.

— De ce nu te angajezi pe cinci ani? Prima e mult mai mare: şapte sute de pesetas plătite chiar în ziua încorporării!

— Prefer pe trei ani.

El oftă cu părere de rău:

— Păcat! Nu vei primi decât o primă de patru sute de pesetas.

— N'are importanţă.

Caporalul muie peniţa în cerneală şi descrise cu tocul în aer câteva rotocoale savante.

— Cum te chiamă?

— Pedro Bogdan.

— Naţionalitatea?

— Român.

— Vârsta?

— Douăzeci şi opt.

Peniţa scârţâia pe hârtie ca şi cum ar fi săpat slovele, în timp ce, de pe banca lor, cei doi civili lăsaseră sborul muştelor imaginare spre a mă privi pe mine cu ochii mari, nedumeriţi.

— Semnează aci jos! îmi arătă caporalul întinzându-mi tocul lui.

— Mulţumesc! zisei refuzându-l.

Liniştit, scosei din buzunar *stilo*-ul şi iscălii apăsat.

Angajamentul cu aventura şi necunoscutul trebuia semnat cu peniţă de aur.

— Diseară, la ora 10, să fi în gară!

— Prea bine.

— Poftim şi două pesetas, pentru hrana d-tale pe ziua de azi. Incepând din clipa de faţă eşti în subzistenţa Legiunii.

— *Muchas gracias!...* Precum văd, Legiunea e mamă bună!

Plecai cu pasul apăsat, milităresc. Ridicai fruntea şi umflai pieptul

In suflet simţeam a linişte mare, adâncă.

Mahmureala beţiei din ajun se dusese.

Trecui pe la o florăreasă, luai un buchet cu violete, cumpărai apoi o sticlă cu vin scump.

Rozita mă aştepta cu masa pusă, suriâzătoare, drăgălaşe.

— Am adus o sticlă de *manzanilla*. iubito. S'o golim în sănătatea legionarului Pedro Bogdan.

— Cine e? Vreun prietem de-al tău?

— Da Rozita!... Un foarte bun prieten. Afară de zilele când se îmbată sau când iubeşte.

Ea râdea voioasă, fără să înţeleagă.

*

Patru zile a ţinut călătoria, dela Barcelona şi până la Algesiras.

In toate gările mai mari trebuia să schimbăm trenul, să aşteptăm ceasuri întregi.

Din Barcelona pornisem trei oameni, — vânătorii de muşte imaginare dela Biroul de recrutare şi eu. La Tarragona ni se alăturară doi nemţi: un şvab din Würtemberg şi un berlinez autentic. La Valencia, ceata noastră spori cu încă trei candidaţi legionari: un spaniol, un francez provensal şi un pretins belgian care trebue să fi fost parizian curat, judecând după accent şi expresiile argotice...

Pe măsură ce străbăteam peninsula, alţi camarazi se suiau în tren.

Stranie gloată!

Toţi, fără nicio excepţie erau sdrenţăroşi, înfometaţi, prăpădiţi. Se refugiau la Legiune atraşi numai de gândul unui trai bun, a unei solde mari, a unor prime de angajare frumoase. Şomajul sporea în toată Spania şi oamenii disperaţi îşi închiriau viaţa, pe trei, pe patru, pe cinci ani, — pe veşnicie poate, — Legiunii.

Mă dezamăgea puţin constatarea aceasta, căci mi-i închipuisem altfel pe candidaţii la gloria legionară.

Cum aveau să devină eroi aceşti învinşi ai stomacului?

Unii ştiau pe de rost toate sporurile de soldă, recompensele băneşti, primele suplimentare care se puteau căpăta. Işi treceau din mână în mână un *prospectus* tipărit care arăta un model de *menu* săptămânal la Legiune.

— Dimineaţa, cine nu vrea cafea capătă rachiu! spunea unul plescăind lacom din buze.

— La prânz şi la cină se dă vin; câte o cană mare de om.

— Dar cei cari nu vor să bea, capătă altceva în schimb?

— *Hombre,* nu vorbi prostii!... la Legiune toată lumea bea.

Bucuria traiului bun care-i aştepta îi făcuse pe toţi să cheltue copilăreşte cele zece pesetas căpătate în clipa plecării trenului drept „hrană în bani“ pentru drum.

Unul îşi pusese tocuri de cauciuc la pantofi în nu mai ştiu ce gară unde aşteptasem câteva ore. Un altul cumpărase ţigări de foi a două pesetas bucata:

— Să fumez şi eu odată ca domnii cei mari!

Berlinezul îşi cheltuise banii pe o sticlă de coniac bun pe care o golise din trei înghiţituri. Pe urmă rămăsese cu clondirul gol; îl atârnase cu o sfoară dinaintea lui şi-l privea cu evlavie, ca pe o relicvă scumpă.

La Albacete, cei cari mai avură bani cumpărară *navajas*, — bricege spaniole cu lama îngustă, lungă şi puţin curbată, — dela negustori ambulanţi cari se plimbau prin gară, ducând asupră-le, în brâu, în buzunare, în panglica pălăriei, în cheutorile hainei, sute de *navajas* de toate calităţile şi mărimile, — unele lungi de o şchioapă, altele micuţe cât o jumătate de chibrit, — dar toate măestrit lucrate, cu „cinci arcuri“ şi „opritoare“.

In altă gară, cel mai sdrenţăros din toată ceata puse un *gitano* să-i cânte *flamenco*, — de inimă albastră. Ascultă în extaz întregul repertoriu de *fandangos, fandanguillos, malaguenias, sevillanas,* — întrerupse cu „olé!“ admirative melodioasele unduiri de voce ale cântăreţului balaoacheş, iar la urmă îi svârli un pumn de bani, — tot ce avea în buzunar, — cu gestul unui *grande de Espana* generos şi nepăsător de ale pământului mizerii.

Stranie gloată de golani cu pântecele goale dar cu sufletele pline de marea nădejde că la capătul drumului va fi şi curmarea tuturor mizeriilor acestei vieţi maştere.

Apoi, puţin câte puţin, dezamăgirea primelor ceasuri se topi.

Incepeam să înţeleg că oamenii aceia, în pofida golăciunii lor, erau aluat din care se fac eroii. Din zece poteci pe cari soarta li le pusese în faţă, aleseseră pe cea mai nobilă. Cu puţină osârdie, fiecare ar fi putut să-şi organizeze nevolnicia, să se strecoare printre mizeriile sărăciei sau ale şomajului. In Spania tuturor bogăţiilor şi-a celor mai generoşi şi ospitalieri oameni nu moare de foame decât cine vrea să moară. Colcăiau cerşetorii dela un capăt la altul al ţării, fosneau hoţii, mi-

şunau secăturile de tot soiul. In fiecare oraş exista un cartier al mizeriei, un *Barrio chino* stăpânit de drojdia societăţii, în care lumea trăia din te miri ce şi mai nimica.

Totuş, foamea, care mai totdeauna este un sfătuitor prost, nu-i dusese pe viitorii mei camarazi în lumea desfrâului şi a nerupinării. Sau, în cel mai rău caz, îi purtase pe acolo, fără să-i poată reţine.

Fiecăruia, Legiunea i se păruse drept cea mai onorabilă potecă. La capătul ei îi aştepta belşugul, banii, existenţa neadumbrită de grija zilei de mâine,— dar şi necunoscutul cu toate tainele lui, — cu disciplină grea, cu lupte crâncene sub soarele de foc al Marocului, cu suferinţe mari, cu cărnuri sfârtecate şi oase sfărâmate, cu moarte glorioasă dar anonimă sub un steag de împrumut.

Eu plecam mânat de dorul aventurilor şi-al orizonturilor noui, sau poate numai pentrucă sufletul îmi era fript de trădarea Wandei. Angajamentul meu însemna un fel de salt în gol; nu ştiam nici unde aveam s'ajung, nici în ce stare.

Ei însă ştiau prea bine ce-i aşteaptă, dela *menu*-ul săptămânal şi până la sălbăticia hoardelor maure. Iar dacă vorbeau atât de mult despre cel dintâi,

era, desigur, spre a uita pe cea din urmă.

Oamenii aceştia îmi erau superiori: nu aveam dreptul să-i dispreţuesc.

*

Spaniolul care se urcase la Valencia se numea José Moreno. Aşa scria pe foaia lui de drum, pe care, caporalul dela biroul de recrutare din Valencia mi-o dăduse mie în seamă, înălţându-mă astfel la rangul de şef de convoi.

Moreno era înalt, voinic, cu mâinile şi picioarele enorme, cu o figură blândă, copilărească pe care nu ştiu ce tainică tristeţe o posomora veşnic.

Il întovărăşise până în clipa plecării o femee slabă, cu faţa boţită şi palidă. De fusta ei se agăţau doi băeţaşi în fragedă vârstă.

Vorbea repede şi fără întrerupere, în fraze presărate cu tot soiul de invocaţiuni religioase.

—*Por Dios,* Josélito, să ai grije de noi, căci altfel îmi fac seama: aprind ligheanul cu mangal şi scapă lumea de noi şi noi de ea. Tu ai s'o duci bine, acolo... Te cred! mâncare bună, băutură din gros, ţoale boereşti. Pe *Virgen del Pilar* să tot trăeşti, Josélito... Bani nu-ţi trebue. Ce să faci cu ei, dacă ai de toate? Gândeşte-te la noi *hombre,* şi cum capeţi solda, pune-o pe mandat şi trimite-o. *Jésus Maria,* cine vrei să ne poarte de grijă!

Bărbatul încuviinţa din cap, cuminte.

— Să nu te pună naiba să te dai iar la băutură. Ştiu eu că un pahar două de rachiu nu strică omului la necaz, dar mulţumeşte-te şi tu cu ce capeţi dela cazan... Nu-ţi cheltui banii pe *aguardiente*. Cu ei oi cumpăra pâine copilaşilor, că uite-i ce prăpădiţi sunt, *Dios Grande y Poderoso.*

Şi uite aşa, muierea îşi cicălea omul cu sfaturi şi jelanie, în timp ce el încuviinţa mereu din cap, fără să scoată o vorbă.

Cu zece minute înainte de plecarea trenului, caporalul dădu câte zece pesetas fiecăruia din cei trei recruţi proaspăt îmbarcaţi.

— Să aveţi de hrană, pe drum.

Femeea lui José Moreno se repezi cu mâna întinsă:

— Fă bine şi dă banii încoace! Copiii n'au mâncat de eri seară. Tu n'ai nevoe de bani pe drum. Eşti coşcogea omul. Poţi să rabzi până ce vei ajunge la cazarmă. *Caramba!*

El se supuse cuminte.

— Dacă dă Dumnezeu şi te întorci sănătos peste cinci ani, intri în Garda Civilă şi scăpăm cu toţii de sărăcie. Până atunci, băeţii au să crească mari; nici n'ai să-i mai cunoşti... Să ai grije numai să ne trimiţi solda regulat.

S'au despărţit fără lacrimi, fără îmbrăţişări. De pe chei, femeea a mai strigat, în timp ce trenul se punea în mişcare cu sgomot de vagoane hodorogite:

— Scrisori nu-i nevoe să ne trimeţi, să mai cheltui banii pe mărci. Dacă primim mandatele, ştim noi că trăeşti şi că eşti sănătos.

Moreno s'a aşezat pe bancă lângă mine, posomorât, tăcut, cu privirea pierdută în gol. Se gândea oare la ceva sau numai visa cu ochii deschişi?

L'am îmbiat cu ţigări.

— Mulţumesc, nu fumez!

Dela o vreme am adormit, răpus şi eu de oboseală, de gânduri, de frământări.

Când m'am deşteptat era ziuă albă. José Moreno îmi ţinea capul pe braţele lui şi mă învelise cu un surtuc.

Pe fereastra vagonului se vedeau livezi nesfârşite de portocali cu fructele galbene-roşcate, mere de aur în bătaia soarelui.

Moreno îmi întinse un obiect negru, de piele: portofelul meu cu destui bani în el.

— Ţi-a căzut din buzunar în timpul somnului!... Noroc că nu l'a găsit altcineva!

Intr'o gară, — nu mai îmi amintesc anume unde, — am aşteptat schimbarea trenului până pe înserat.

Către prânz l'am chemat pe Moreno poruncitor:

— Vino cu mine!

Am intrat într'un birt şi am cerut mâncare pentru amândoi. Moreno nu îndrăznea să se atingă de farfuria în care fumega o supă sărmană de năut.

— *Hombre,* nu face mofturi!... Camarazii trebue să se ajute între ei.

Am cerut şi vin. Negustorul ne-a adus un soi de ulcior de sticlă cu ţâţa lungă şi ascuţită ca un morcov, — un *purron*.

De data aceasta valencianul n'a mai aşteptat îndemnul meu. A înşfăcat *purron*-ul, l'a ridicat deasupra capului şi de sus, dela două palme distanţă, a lăsat să-i curgă în gura întredeschisă o şuviţă de vin rubiniu. Aşa beau spaniolii, fără pahar şi fără să atingă cu buzele ţâţa ulciorului.

In mânuirea *purron-ului* nu prea eram meşter. Vinul îmi ajungea în gură, dar nu-l puteam înghiţi numai prin simpla mişcare a gâtlejului şi a limbei; trebuia să închid buzele. Atunci, şuviţa din ulcior continua să-mi curgă pe nas, pe barbă, pe gât.

— Nu aşa, *hombre,* — mă dojenea Moreno. Uite cum fac eu.

Tot dându-mi lecţii de băut cu ulciorul, valencianul înghiţi vreo patru litri de vin. Nici nu se cunoştea însă că băuse. Ochii, numai, i se înroşise puţin.

...Seara l'am trimes pe Moreno să cumpere cârnaţi, pâine şi vin dintr'o gară. Am băgat de seamă că ceilalţi camarazi nu mâncau. Unii se uitau la noi pe furiş, — alţii se prefăceau că nu văd.

Greu îţi tihneşte bucătura când alţii rabdă în juru-ţi.

I-am şoptit lui Moreno:

— Haidem să aducem mâncare şi pentru ceilalţi! Am bani destui.

Ne-am înapoiat peste un sfert de oră cu braţele încărcate. Cumpărasem dela cantina gării toţi cârnaţii, toate sardelele fripte şi toată pâinea pe care o găsisem. Aduceam şi o damigeană mare cu vin, pe care cantinerul ni-l oferise gratis:

— Apă n'am să vă dau, căci pe la noi e sărăcie de fântâni. Vin însă, luaţi cât poftiţi. Să-mi plătiţi numai damigeana.

Aşa legai cunoştinţă şi mă înfrăţii cu viitorii meu camarazi, — cu Ludwig Bauer, şvabul din Würtemberg; cu Hans Löwe, berlinezul; cu Fernando Gonzales şi Joaquin Soler, vânătorii de muşte imaginare din Barcelona; cu René Antonini, marsiliezul; cu parizanul pretins belgian care se intitula pretenţios Henri Vanderbildt; cu alţii, ale căror nume adevărate sau false nu mi le mai amintesc prea bine.

Am sosit la Algesiras într'o zi însorită, caldă, pela vremea prânzului.

De partea cealaltă a strâmtorii Gibraltar se zărea coasta cenuşie a Marocului.

Acolo era Africa de pe capacele cutiilor de curmale, aventura, necunoscutul.

Un vapor alb avea să ne traverseze, pe înserat.

De-aş fi ajuns odată! Drumul lung şi obositor, aşteptarea prin gări, nesomnul mă făceau nerăbdător, nervos.

Mă plimbam prin gara maritimă cu paşi mari, cu ochii pironiţi pe cadranul ceasornicului, cu José Moreno tăcut, posomorât pe urmele mele.

Când sirena vaporului mugi primul semnal prevestind plecarea, intrai în biroul poştei, cerui o carte poştală ilustrată, scrisei pe ea adresa Wandei şi trei cuvinte: „Adio del' pasato!“

Imi luam rămas bun nu numai dela fosta mea iubită, ci dela întreaga-mi tinereţe...

Sonetistul Gh. A. Cuza

(Urmare din pag. I-a)

de creaţie : îngemânarea finală a visului şi a durerii, ca reflex al frumuseţii făurite, în faţa imanentei frumuseţi naturale, paşnic alcătuită din diversitatea evidentă a regnurilor, la limita biologică a celui care o concepe, ca artist.

Nu putem trece mai departe, fără a menţiona puternica evocare patriotică, din sonetul **Inserare :**

Era pe când prin verzi poieni cu cimbru
Hăladuia voivodalul zimbru
Al cărui chip în steme s'a păstrat

Şi când crestau pentru întâia oară
Devălmăşii de luptători şi fiară
Nepieritor, moldovenescul hat.

Rareori cineva a exprimat, cu o mai deplină dragoste de neam, emoţia sa intimă, în perspectiva datinei şi a istoriei. Trebue să urcăm, în timp, până la **Scrisorile** lui Eminescu, pentru a găsi un punct de comparaţie — şi just şi meritat — acestei remarcabile isbânzi a endecasilabului d-lui Gh. A. Cuza.

Al doilea ciclu, **Varia,** ne dă, într'o mai largă măsură, posibilitatea de a aprecia întreaga valoare a sonetului cuzist.

Mai toate bucăţile pot fi socotite adevărate modele ale genului, prin amploarea emoţiei şi a gândirii, care compensează, cu eleganţă şi artă, sensul lapidar al tehnicei.

Fie că dă glas regretului său, ca în **Singurătate** şi **Pygmalion,** fie că versul poetului circumscrie starea de suflet ce întovărăşeşte problema gravă a zădărniciei existenţii umane, ca în **Tristeţe, Amurg, Craniul** şi **Am hoinărit,** sau meditaţia filozofică pe marginea propriilor emoţii, ca în **Renunţare** şi **Deşertăciune,** poezia d-lui Gh. A. Cuza e străbătută de un pesimism, care, independent de corelaţiile posibile cu viaţa reală, în artă, devine creator de valori nouă.

Transcriem, spre exemplificare, terţinele ultimelor sonete :

Făr'de liman, cu stelele drept faruri,
Mi-am prăbuşit vâslirea către astre
Pe funduri moarte cu tihnite haruri.

Zădărnicita spumelor minciună
S'a spulberat în renunţări sihastre,
Topită'n recea beznelor genună.

. . . . . .

M'aş îngropa în zidul trudei mele,
Ca meşterul Manole din poveste,
De-aş şti că zidul s'ar urca la stele !

Este profund emoţionantă, aceastâ grandioasă „prăbuşire", când truismele poetice sunt pline de înălţări imediate către astre ; aşa precum asemuirea, cu Meşterul Manole, care, trecând peste legendă, s'ar îngropa, acum, el însuşi în „zidul trudei" lui, înfruntând idealul, e, fără îndoială, rezultatul unui major efort de contemplaţie.

Lui Eros, ciclul trei, constituie o sugestivă poetizare a sentimentelor, de dragoste şi de tristeţe, cari caracterizează nestatornicia amară a sufletului feminin în viaţa poetului, legată de înălţimi de vis şi de viscolitoare gânduri.

In fiecare an, în primăvară,
Invie mugurul din nou pe cracă
Şi cântă iar privighetori spre sară.

Dar când în noi troiene vin s'aştearnă
Incremenirea'n inima săracă,
Iarna dintâi, e cea din urmă iarnă.

Din dragostea lui mare, din năzuinţele lui peste veacuri, cu atât se mai alege poetul înamorat, din toate timpurile : cu câteva strofe, pe care alţii, la rândul lor, le vor şopti, cu'nfrigurare, iubitei, veşnica „fata morgana" a inimelor noastre însetate de fericire, pe căile repezi ale trupului, cari sunt şi cele mai la îndemână.

Cel de al patrulea ciclu, **Chipuri,** precum titlul pare a spune, conţine un amestec suav de reminiscenţe livreşti, ca **Semiramis** şi **Atila,** sau de evocări ale trecutului, ca, de pildă, **Ctitorul,** cea mai împlinită bucată, prin pitorescul arhaic al limbajului şi umorul ei local, atât de preţios realizate în grai cronicăresc.

Ultimul ciclu, **La Umbra Altarului,** nu face decât să transpuie, în versuri impecabile, o întreagă ideologie politică, sub flamura căreia, încă dela începutul veacului nostru, a luptat marele apostol naţionalist, „singurul pe care l-am urmat", — cum atât de frumos şi patetic mărturiseşte autorul, închinând volumul părintelui său venerat, A. C. Cuza.

S'ar părea că forma poetică, sonetul în special, nu este cea mai nimerită cale pentru exteriorizarea nenumăratelor stări afective — cu vădit caracter pasional — cari alcătuesc complexul sentimental numit patriotism, cel mai puternic dintre sentimentele omeneşti.

In adevăr, sonetul, prin cadrul restrâns pe care îl oferă exprimării, prin încătuşerile formale pe cari le impune, comprimând în mod firesc năvalnica expansiune a lăuntricului clocot patriotic, supune la un maximum efort de creaţiune, ce poate fi susţinut numai printr'o excepţională abilitate a poetului.

E ceeace a realizat pe deplin d. Gh. A. Cuza.

Relevăm cele patru sonete **Mânăstirea Neamţ,** în care poetul a reuşit să-şi transfigureze crezul naţional la nivelul ridicat al meditaţiei poetice, prin câteva imagini de o surprinzătoare noutate şi frumuseţe :

Un veac de om se pierde, se preschimbă,
Dar viersul toacei pururea rămâne :
E datina ce peste veac se plimbă.

. . . . . .

Şi clopotele'n noapte mereu cheamă,
Inghit văzduh în cupele de-aramă
Şi îl răstoarnă val pe mânăstire,

Se sbat în turn ca fiarele'n zăbrele :
E plâns în glasul lor, şi răzvrătire,
Şi poate-i năzuinţa ţării mele !

Sentimentul inundă motivul social dominant al ciclului şi se realizează, tumultuos, în haina terţinelor, ca şi când sufletul poetului ar zvoni, încă, în versurile sale, ca în momentul zămislirii.

Cine a încercat, acest hermetism formal al frumuseţii endecasilabice; în limba română, trebuie să recunoască, dela început, că debutul d-lui Gh. A. Cuza, ca sonetist, echivalează cu o consacrare definitivă. D-sa s'a situat, dintr'odată, alături de marii meşteşugari sonetişti. Poet autentic, d. Gh. A. Cuza înţelege frumosul ca o distilare a sufletului nostru în unicitatea operii de artă. De aceea, menţinând, adeseori cu un neegalat prestigiu, tradiţia de puritate şi téhnică a versului, poetul se regăseşte, de fie ce dată, în diversitatea inspiraţiei, care contrastează măiestrit cu perfecţiunea expresiei sale.

Sunt atâtea noui frumuseţi, în aceste sonete, încât îţi vine să te gândeşti că, n'ar fi de domeniul absolut al fanteziei, ipoteza care ar căuta să demonstreze că numai geniul poeţilor poate să transforme aceste simple frunze ale cuvintelor, în fantasticele flori ale limbajului, cari sunt versurile, — comori străluminate de ireale scânteieri şi pline de miresme paradisiace, dăruindu-se, tuturor, cu o uşurinţă emoţională, nicăieri, ca aici, întâlnită.

I. GR. PERIEŢEANU

Aşa ministru zic şi eu

de MICA BONA

Erau ceasurile două după amiazi. Plecaseră toţi funcţionarii de prin minister ; mai rămăseseră : ministrul, directorul şi şeful de cabinet şi două persoane particulare care aşteptau să intre în audienţă. La uşa cabinetului se iscă deodată gălăgie. — Nu se poate, omule să mai intri acum. Ai venit prea târziu, a plecat toată lumea — se auzi vocea răguşită a uşierului, cerberul care păzea cu străşnicie intrarea la d-l ministru !

— Dac'a plecat, apăi 'mneata ce mai cauţi acilea ? ripostă cu vocea plină ţăranul care nu vrea să 'nţeleagă că a venit prea târziu şi adaogă cu hotărîre în glas :

— Ieu nu mă mişc d'acilea, pân n'oiu da ochi cu domnul ministru.

— Păi, nu pricepi omule că nu mai primeşte pe nimeni pe ziua de azi ? Vino mâine ! se auzi vocea răgâitoare din cauza tutunului de calitate proastă, că acum a plecat domnul ministru !

— Pă cin' păcăleşti 'mneatale ? Păi când a plecat ? Ieu ce păzii la poartă pân' acuşic ?

Văzând că n'o scoate la capăt cu binele, uşierul se răsti cât putut de tare :

— Inţelege omule, odată, că nu este voie la ora asta ! Ce vrei să mă amendeze pentru dumneata ?

— Lasă-mă să intru, zău aşa ! îşi muie glasul ţăranul, că te-oi cinsti, bre, n'o fi digeaba !

Auzind promisiunea, uşierul se lăsă convins pe jumătate şi îl întrebă cu vocea scăzută :

— Ia'n spune mie ce vrei să-i vorbeşti d-lui ministru. Poate-ţi ajut eu !

— Ce tot spui 'mneata ? Asta-i treabă dă ministru, încolo nimărui nu i-oi spune, că numai 'mnealui mi-a face dreptate, încolo nimeni, zise înţepat, ţăranul dârz, pe care nu-l putea scoate din ale lui, cu toate promisiunile din lume.

— Cum te chiamă ? Să te anunţ ! îl întrebă dându-şi importanţă uşierul încovoiat din umeri, cu faţa negricioasă şi brăsdată de parcă toate brazdele pământului se 'ngrămădiseră pe faţa lui, cu dinţii înegriţi de mahorcă.

— Toader, Teoader al Mariei din comuna Susai, răspunse pe nerăsuflate ţăranul vânjos, cu sumanul pe umerii sdraveni având desaga plină cu merinde într'o mână şi'n cealaltă căciula de blană de miel

— Deşi, nu mai e voie la ora asta, să 'ncerc, poate te introduc ! făcu mieros, uitându-se cu înţeles la chimirul lui Toader, ca unul ce era conştient de slujba-i importantă, dar prost plătită, de... ca la minister !

Toader pricepu că ultimul argument şi cel mai convingător tot banul e şi lăsând desaga jos, îşi puse căcila la subsuoară, scoase din sân o motoaşcă cât toate zilele de pânză albă lucrată pe margini cu arnici albastru şi se căsnea să desfacă colţul înnodat de două ori, unde îşi ascunsese cu grijă comoara, şi scoţând o băncuţă de 5 lei o întinse uşierului ce se uita cam chiorâş, la moneda prea neînsemnată pentru pretenţiile lui.

— Ţine, să-ţi iei o ţuiculiţă înainte de masă, ştii, d'aia fiartă să te încălzească, că tare-i ger, mămulică, Doamne. Noroc că-mi desmorţii mădularele, colea în colţ la crâşma de peste drum, unde băui c'un creştin care a venit cu mine la oraş, c'are şi el alt necaz.

Aşa ger nici c'am pomenit! Când sosii aci la poartă, altă belea! Mă ciorovăii cu omul care păzeşte colo jos, parc'ar fi la poarta raiului, aşa m'a ispitit şi m'a sucit cu 'ntrebările : că de unde's şi cum îmi zice şi ce treabă am la d. ministru, ba că azi nu's audinţe d'alea cum le ziceţi 'mneavoastră. Eu mă rugai cu binişorul la început, da când văzui că prea să'nverece, mă oţării odată bine la el c'am să viu cu domnu deputat al nostru şi nu i-a fi bine de fel, că numai ce văz că holbează ochii la mine şi-mi dete drumu...

...Uşa cabinetului se deschise larg şi apăru în prag şeful de cabinet, un tânăr spilcuit şi parfumat, răspândind în juru-i un miros puternic de parfum „fleurs du tabak".

— Ce este gălăgia asta aici ? Nu ţi-am spus Tudose că nu mai intră nimeni la ora asta ?

— Păi să vedeţi, domnule şef, eu nu vream să-l las, dar dumnealui ţine morţiş să vorbească cu domnul ministru. Eu i-am spus că nu se poate, dar nu vrea să înţeleagă. Ce să-i fac eu ? Spuneţi-i şi dv. că eu i-am spus destul ! Şi făcu cu ochiul la ţăranul roşcovan cu mustaţa în furculiţă ce sta să 'mpungă !

— Ce mai vrei omule ? N'auzi că s'a terminat pe ziua de azi cu audienţele ?

— Să trăiţi domnu şef, ieu nu plec d'acilea pân' n'oi vorbi cu domnu ministru! şi se înfipse în pragul uşii ţeapăn de parc'ar fi înghiţit o sabie rusească. Ochii-i de un albastru senin, căutară drept în faţa şefului de cabinet, care uluit de atâta îndrăsneală nu ştia ce să mai zică. Fără să vrea se dete înapoi, făcându-i loc să treacă ţăranului spătos şi-i zise plictisit :

— Poftim intră şi spune-i domnului director de cabinet ce ai de spus". Sumarul căptuşit cu blană de oaie împrăştie un miros în cabinet de-şi strâmbară toţi nasurile : o doamnă distinsă cu voalete pe faţa-i palidă, un domn care clipea des, ferindu-se parcă de nişte vedenii ce-l supărau. Directorul de cabinet, un om mărunţel cu părul ondulat de culoare castanie, cu ochii verzi şi cu faţa turtită ca un taler, având o experienţă îndelungată asupra oamenilor pe care-i introducea în cabinetul ministrului, îşi dete seama dintr'o privire că n'o să poată ieşi la capăt cu ţăranul care ştie ce vrea şi nu se lasă până nu-şi ajunge scopul ; îl luă cu binele, vorbindu-i cu blândeţe :

— Spune-mi mie tot ce vrei să vorbeşti cu d-l ministru şi eu îţi scriu o plângere să i-o dau mâine şi o să-ţi facă dreptate, omule !

— Ba nu de loc domnule director ; i-oi spune numai domnului ministru păsul meu, că numai 'mnealui poate s'o descurce cum trebue! Musai să vorbesc cu d-l ministru, măcar că stau aici toată ziulica şi toată nopticica pân' mâine şi răspoimâini şi eu nu plec pân' n'oi da ochi cu 'mnealui, făcu dârz ţăranul încruntat.

Persoanele de faţă ascultau zâmbind şi se uitau cu admiraţie la Toader care vrea să vorbească cu orice preţ cu d-l ministru. Din când în când doamna îşi ducea batista parfumată la nasul sensibil la mirosul de blană de oaie argăsită.

Un ţârîit de sonerie, anunţa liber. Doamna, înaltă, cu siluetă fină, grăbită dispăru imediat în dosul uşii capiotnate. După vre-o zece minute alt ţârîit scurt de sonerie... Domnul, între două vârste, cu un oftat de uşurare, clipind mereu, intră şi el da d-l ministru.

Directorul notă numele ţăranului pe o bucată de hârtie şi când soneria anunţă liber după câteva minute, se prezentă în cabinetul ministrului. Toader, plin de încredere în steaua lui cea bună, aşteptă cu nerăbdare răspunsul :

— Musai să vorbesc azi cu d-l ministru, zise către şeful cabinetului.

In prag apăru statura înaltă şi impunătoare a ministrului care se îmbrăcase de plecare. Avea o faţă jovială, plină de sănătate şi încredere în sine.

Era de o prestanţă deplină şi domina într'atât încât nu mai găseai cuvinte alese ce le-ai repetat într'una până să ajungi la el. Deşi inspira bunătate întreaga lui făptură, Toader rămase uluit cu gura căscată, neştiind cum să înceapă :

Acesta îl întrebă uitându-se la ceasul de aur de 24 carate :

— Trăiţi, domnule ministru !

— Bine măi omule, de ce nu vrei să-i spui d-lui director jelania dumitale ? Iată sunt ceasurile două şi jumătate şi încă n'am mâncat şi eu ca tot omul ! spune repede ce ai de spus, că mă grăbesc !

— Păi... păi, să vedeţi domnu ministru... se bâlbâi ţăranul.

— Ce să văd ? Hai, vorbeşte te-ascult ! Da, să nu-mi spui vre-o prostie ! făcu cu nerăbdare ministrul obosit de atâtea audienţe din ziua aceea şi răzbit de foame.

— Nu... nu, domnule ministru, vă rog faceţi bunătate şi ascultaţi şi p'un om necăjit, că d'aia sunteţi pus aici s'ascultaţi şi pă boer şi pă sărac că şi el e om şi are năduful lui, zise Toader luându-şi inima în dinţi, desmeticindu-se din prima emoţie.

— Numai la dv. mi-e scăparea să trăiţi, d-le ministru.

— Ce este ? Ce ţi s'a întâmplat. S'auzim, îl întrebă cu blândeţe ministrul.

Toader îşi tot frământa căciula în mâini, neştiind cum să înceapă.

Şi cum se codea, îl îmbie :

— Hai vorbeşte !

—Rău, domnule ministru, mi-a fugit muierea şi mi-a lăsat 3 copilaşi pă cap.

Consternat ministrul care nu vedea nici o legătură între fuga femeii lui Toader şi minister, încruntă din sprâncene :

— Bine, omule, ce pot să-ţi fac eu dacă te-a lăsat femeia. Avem tribunale, adresează-te acolo, nu aici ! Ce legătură are ministerul cu nevasta dumitale ?

— Păi, are, domnule ministru !

— Cum ?

— Păi, să vedeţi cum !

Sumanu-i săltă de pe umeri, picând jos lângă desagă. Ministrul nu-şi putu ţine un zâmbet pe figura-i serioasă, care exprimă totuşi multă bunătate şi noblete sufletească. Directorul şi şeful de cabinet schimbară priviri nedumerite şi avură acelaş gând :

— E nebun cu siguranţă, bietul om !

— Ei s'auzim ! făcu ministrul curios să afle păţania isteţului ţăran. Il amuza şi uitase de foame !

— Păi a fugit tumai la oraş şi s'a băgat slujnică la domnul prefect. Că zice că acolo are de toate. De mine, ca de mine dar mi-a lăsat trei copilaşi pă cap şi n'are cine să'ngrijească dă ieî !

— Şi ce vrei să-ţi fac eu omule, dacă nu vrea să mai stea la d-ta ? Nu ştii că dragoste cu sila nu se face ?

— Ştiu, d-le ministru, dar eu nu poci să trăiesc fără dânsa, iaca mă arde doru după dânsa, da când mă gândesc la bieţii copilaşi, că n'are cine să-i îngrijească mă seacă la inimă că eu n'am vreme de ei. Acum iarna car lemne din pădure toată ziua, la vară, cu munca câmpului, când să mai văz şi de ei ? Că dacă nu muncesc cu ce-o să hrănesc trei guri flămânde ? Daţi dv. ordin d-lui prefect s'o gonească îndărăt acasă la copilaşi, că-i mai mare păcatul să crească fără nici o îngrijire, zău aşa, d-le ministru !

Ministrul rămase pe gânduri o clipă, apoi ceru legătura cu Prefectura judeţului. Toader cu sclipiri de bucurie în priviri, plescăi odată tare din limbă şi zise cu satisfacţie :

— V'am spus eu d-le ministru, că are ?

— Alo ! Alo ! Prefectura ? Dă-mi-l pe prefect la telefon.. a ! chiar el ? Ascultă d-le prefect cum ţii la d-ta în slujbă o femeie care şi-a părăsit bărbatul şi trei copii ? Te rog să-i dai simbria şi s'o trimeţi imediat acasă, să-şi vadă de copii, ne-am înţeles nu ? zise la telefon pe un ton ce nu admitea discuţie.

— V'am spus ieu că numai 'mnealui poate să-mi facă dreptate ? ! Caută să-i convingă Toader pe cei doi slujbaşi, care încremeniseră căci nu auziseră niciodată asprime în vocea ministrului care era de-o delicateţă rară cu toată lumea.

— Aşa ministru zic şi eu ! spuse Toader cu convingere.

Ministrul şi ceilalţi doi îşi ţineau râsul. Şi cum ministrul mai ţinea încă receptorul la ureche îi se transmise prin fir cauza fugii femeii.

— Cum, cum, o bate ? Nu se mai întoarce nici moartă ?...

— Auzi Toadere, c'o baţi, că ai cotonogit-o în bătăi ! Bine omule, cum vrei să stea femeia cu sila, dacă nu ştii să te porţi cu ea ?

— Păi, aşa din când în când, dece să spui, îi mai trag câte-o chelfăneală că nu ştiţi 'mneavoastră vă bătaia-i ruptă din rai şi femeia nebătută e ca moara neferecată !

— Să faci bunătate să n'o mai baţi ! Uite, îi dau ordin prefectului să ţi-o trimită înapoi, dar dacă aud cumva că ai lovit-o, ai deface cu mine ! Să ştii că am să pun pândarii să te lege cobză şi să te arunce în beciurile Prefecturii, m'ai înţeles ?

— Am înţeles, să trăiţi, d-le ministru ! Numai să vie ea acasă, că mă jur că n'o s'o mai ating, câte zilişoare oi avea d'azi înainte! Mă seacă la inimă de dor şi plâng dă mila copilaşilor care întreabă toată ziulica că unde-i mămuca, tătucule ? eu ce să le spui ? că... şi ochii i se umplură de lacrămi, îl înecă plânsul. Indulcşat, ministrul, care pe lângă popularitatea-i proverbială avea şi mult suflet, continuă să vorbească pe firul electric:

— D-le prefect, te rog, mâine cel mai târziu femeia să fie înapoi la ea acasă... bine, bine, să trăieşti, ne-am înţeles, nu ? Uite, a venit pe capul meu bărbatu-său să mă roage să-i trimit nevasta înapoi la copilaşi. Promite solemn că n'are s'o mai bată. Dacă nu-şi va ţine făgăduiala am eu ac de cojocul lui !...

— Aşa ministru zic şi eu, halal să-i fie, ferice de mămulica care l-a făcut ! V'am spus eu că asta-i treabă de ministru !... Vesel că făcuse încă o faptă bună în ziua aceea ministrul zise :

— Ei acum Toadere întoarce-te liniştit acasă şi aşteaptă-ţi femeia, dar să nu te prind că-ţi calci făgăduiala că ţi-am spus ce te aşteaptă.

— Am înţeles, să trăiţi d-le ministru ! Iaca, mă jur să mi se usuce mâna cu care-oi lovi-o. Am s'o cinstesc cum se cuvine unei femei harnice şi pricepute ca ea, zise cu sinceritate Toader, care nu ştia ce să mai facă de bucurie.

— Să trăiţi d-le ministru şi să vă dea Domnul sănătate !

Şi aplecându-se să-şi ia sumanul ce-i alunecase de pe umeri părăsi uşa cabineului cu desaga într'o mână şi cu căciula miţoasă în cealaltă, spunând încăodată, cu un aer triumfător : „Aşa ministru, zic şi eu !"

In genul lui * * * Ţara dinspre Soare-Răsare

Din munţi
Cărunţi
De peste creste
Măestre

Din stânci detunate
Din ape 'noptate
Din izvoare
Călătoare

Din cele patru hotare
Cît e ţara de mare

Cu holde de aur
Cu solzi de balaur
Carpaţi cît soarele nămiezi
Sub veşniciile zăpezii
Ca un leu
Ca un zmeu
Paraleu
Ca un cîntec de ţele

In palate de stele
Cîntă

Se frămîntă
Se 'nchină
'n lumină

Vocea biruitoare a neamului meu!
Vine
Vine
Tună
Furtună
Vocea străbună.

Prin asprele brume
Din leagăn de lume
Pe piscuri semeţe
Cu poalele creţe
Ca faldurile unei mantii măreţe
Pe piscul sărac
Sub al raiului hamac
Prin veşnicii
Prin vijelii
Prin urgii
Stau ageri de pază
Cu lance şi scut
In adînc început
Strămoşii mei: un roman
Şi un dac.

Unul frate
Cu-a pădurii departe
Cu grohăitul jivinelor
In adîncul jilav al vizuinilor
Cu pasul căprioarelor

Peste gîlgîitul neîncetat al izvoarelor
Cu întunerecul, cu nopţile

Cu oasele 'nălbite de toate morţile.
Altul — urcat din Miază-zi
Din Roma cetate
Cu mîndre palate
Drumuri de glorie
Săpate 'n istorie
Sandale de cremene şi fier
Croesc poteci prin neguri către cer.

Prin al vremilor somn
Chipul lor urcă 'nalt cît semeţia vulturilor
— Piatră de temelie a culturilor —
Ca un cal năzdrăvan
De şoiman.
Unu-i ţăran
Altul domn.

Unul domn, altul ţăran,
Năzdrăvan

Au nuntit
Veacuri au bubuit
S'au năruit
Impărăţii
De veşnicii
Şi altele-au ieşit.
Ţară nouă, neam nou
In fund de legende Carpatice
A dat ca iarba 'n ploile primăvăratece
Din fala romană şi-al Daciei aspru sîn,
Intâiul romîn!
Neamul meu
Neamul meu
Prunc neprihănit în ostroavele lui Dumnezeu
Spre care nu saltă
Decît pasărea cu rotire înaltă.
Ci glasul şerpilor
Prin mustirea 'ntunecată a ierbilor
Ci glasul vîntului
In subteranele pămîntului
Niciodată nu tace
Niciodată nu zace
Ca un balaur se frămîntă
Şi cîntă
Şi descîntă
Şi iar, cascadic, cîntă
Legenda străvechilor neamuri Trace.

Cu solzi de balaur
Trecutul de aur
Aue, aue...
Se 'nalţă, se nărue
Zălud
Zălud
Il aud
Cu glas de 'nceput
De rege hirsut,
In orice minut
Măreţul, fără de moarte trecut.

Trec anii, solii
Păsări albe prin negre veşnicii
Şi plugul coboară
Pe panta uşoară
Spre miez de cîmpie
Să-ţi lărgească hotară
De grîu şi secară

Hotare de ţară
Cu brazde de fier
Cu miruri de cer
Romînie!

Şi vremea ciocâne iară
Ca un uliu în cuşcă
Ciocâne şi muşcă
Şi cerul se 'ndoae
Şi holda vuieşte nebună
De semne de ploae
De semn de drăcească furtună,
Din Asia sălbatecă
Din puste pîrlite de dogoarea văratecă
Ca fiara de goi
Cu chip de strigoi
Vin neamuri, vin hoarde
Cu strigăt de moarte
Vin triburi nomade
Cu fulger de spade
Vin
Vin
Peste sînu-ţi senin
Iară şi iară
De moarte 'nsetaţi
Cu cai ne 'nşeuaţi,
Cu săbii fără teacă,
Iară şi iară
Trupul să-ţi treacă
Prin foc şi prin pară
Tinără ţară.

Şi tu svîcneşti şi gemi
Prin vaet de vremi
Şi nu blestemi
Şi plîngi
Şi te frîngi
Şi pleci
Pe sihastre poteci
Neamul meu
Spre leagănul tău de 'nceput
Leagăn şi scut
Spre muntele cu fruntea lîngă Dumnezeu
Cu cerbii, senini
Lui să te 'nchini
Neam răbdător
Neam roditor,

Ca, după furtuna de vară
Iară
Iară
Să creşti floare măiastră, floare rară
Mai frumoasă, o, ţară!

Din sînge, din sudoare
De nouă ori arat şi semănat
De nouă ori fermecat, blestemat,
De nouă ori binecuvîntat
Te ridici, neam, strajă spre Soare-Răsare
Nemuritoare.
Neam ales între toate
Crucificat ai fost precum Christos şi tras pe roate
Dar niciodată, nici un sabat
Nu te-a 'njunghiat.
Aspru-ţi cuvînt
Creşte cu iarba din orice mormînt
Din fruntea fiecărui strămoş
creşte-un stejar vînjos
Din mîini de plug şi spadă bătătorite
Cresc flori daurite
Şi, peste opinci
Trec miei cu tilinci
Peste putrezitul suman
Trece un împărat-cioban
Cu doine în fluer
Şi fruntea 'n al furtunilor şuer.

Telegar năzdrăvan
De august rădvan
Spre Soare-Răsare, spre cumpăna vieţilor
Te întîlneşte, ţară, roua cea dintîi a dimineţilor
In pocnet de bici
In hăuit de voinici
In cîntec de glorie
Tragi brazde 'nainte, peste Istorie
Spre culmi de destin
Cu pasul mîndru al regilor
In vecii vecilor
Amin.

. . . . . *)

p. conformitate BELZEBUTH

*) Aici stă iscălitura autorului, care prin rezonanţa ei deosebită, completează în chip fericit opera, neputând fi desprinsă de ea.

VIAȚA DE DINCOLO DE RAMPĂ

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

CATEVA NOI TIPARITURI MUZICALE ROMANEȘTI. — Editura muzicală românească este încă în perioada unor anevoioase începuturi. Propriu zis, specializare autonomă în această ramură a tiparului nu avem. Unele mari întreprinderi, tolerează ca ramură secundară editarea muzicei, foarte puține din ele însă în condițiuni tehnice mulțumitoare. De aceea, apariția în țară a unor lucrări muzicale românești serioase rămâne un eveniment rar și surprinzător, care merită să fie semnalat.

Mai cu seamă când faptul nu pare accidental și izolat, ci se încadrează unei activități susținute cu continuitate.

In condițiuni de remarcabilă estetică grafică, a apărut la Cernăuți, în editura „Iconar" o serie de compoziții românești, care reprezintă un apreciabil pas de înaintare în domeniul tiparului muzical românesc. Gravate limpede și îngrijit, însoțite în sugestivă expresivitate de reproduceri după gravuri de Rudd Rybiczka, lucrările date la iveală mai au și meritul să fie muzică bună și caracteristic românească, iar nu încercări fără de valoare ajunse la lumina imprimării în urma vreunor ambițiuni, de o parte, și nepriceperi, de altă parte.

Sunt culegeri de Liviu Rusu, coruri și colinde, în trei caete, primele intitulate cântece de cătănie. Autorul se dovedește bun și onest cunoscător de muzică populară și tălmăcitor credincios al acestei muzici în forme de scriere polivocală, bine articulată și bine păstrată în atmosfera și duhul ei natural.

Un alt caet cuprinde patru coruri mixte de Mihail Jora, „Foaie verde bob săcară", „Teiuleț cu foaia lată", „Mă mieram" și „Puica". Muzicalitatea sfătoasă și plină de tâlc, scrierea vioaie, stilul savuros, specifice penei de compozitor a lui Mihail Jora, sunt prezente și în aceste coruri, care se adaogă cât se poate de potrivit altor coruri de succes definitiv verificat ale autorului lor.

In sfârșit, un cor-baladă, de scriere limpede, simplă și proaspătă „Costea", de Paul Constantinescu, mizician inteligent, îndemânatec și original, aducător de atmosferă bine împregnată de autenticitate muzicală națională.

Muzica tipărită de „Iconar" apare sub îngrijirea d-lor Liviu Rusu și Mircea Streinul. Realizările excelente obținute până acum, vor fi, o dorim și urăm inițiatorilor, sporite cu altele, tot atât de valoroase, spre a contribui cât mai plin la crearea unei biblioteci ceva mai consistente de literatură muzicală românească, deziderat vechiu și însemnat al compoziției autohtone.

AUDIȚIA CLASEI DE COMPOZIȚIE DIMITRIE CUCLIN. O audiție de proporții puțin cam obositoare, dar nu fără de merite, a fost organizată la „Dalles", de clasa absolvenților compozitori ai clasei profesor Cuclin, dela „Academia Regală de Muzică". Au fost prezentate felurite lucrări ale d-lor Ion Dumitrescu, George Dumitrescu, Dinu Bugeanu și Ștefan Neaga.

Compozitorul, în chip normal, se formează, cu adevărat, după ce a părăsit băncile școalei.

După acumularea grăbită și febrilă a cunoștințelor compozitorești generale, după scrierile muzicale ale acestei epoci, în care cantitatea se poate ușor confunda cu fecunditatea, iar călcarea principiilor scolastice cu inpedendența, tânărul aspirant creator începe abia să se caute pe sine, să elimine inutilul, să capete discernământ stilistic, să-și revizuiască și concentreze mijloacele, descoperind, și nu întotdeauna, calea cea bună, către artă.

Nu se pot, de aceea, de cât în chip cu totul excepțional, aștepta, în compoziția muzicală, rezultate absolut concludente, chiar dela sfârșitul studiilor școlare.

Considerăm de aceea simple indicațiuni acelea oferite de producția studenților compozitori și relevăm, la d. George Dumitrescu, tendințele către o exprimare liberă și trăsăturile doveditoare de gândire personală, la d. Neaga, o muzicalitate destul de împlinită și de curgătoare, la d. Ion Dumitrescu, mai multă claritate de ideie și linie și la d. Dinu Bugeanu, afinități cu stilul actual al unora din principalele surse de școală românească ale noastre.

Evoluția viitoare a tinerilor absolvenți, va putea singură să cimenteze făgăduelile pe care le descoperim, în acest scurt comentariu.

Ceea ce se poate spune

A fost odată un politician, care în plină desfășurare a unei mari drame istorice, simțindu-și sfârșitul politic își amenința astfel adversarii: voi vorbi ca la maidanul dulapului. Ceea ce a fost acest „maidan al dulapului" știu probabil bătrânii noștri, și după câte am aflat era ceva foarte rău. Acolo gura lumii deslegată de orice conveniență putea spune orice. După câteva decenii de civilizare, iată că un șlefuit politician reactulizează un fenomen care trebuia îngropat pentru totdeauna în negurile unui trecut incert și din multe privințe jalnic. Dar dacă în politică lucrul ar fi putut prinde oarecare miez, dat fiind că prostimea tot prostime e, în cultură apare cu totul altfel.

Atâta vreme cât e vorba de o concurență oarecare, toate mijloacele sunt puse pe tarabă pentru a realiza scopul: distrugerea concurentului. Și în acest caz se poate spune orice. Scena însă nu e o tarabă. Acolo nu se poate spune orice. Pentru motivul că ea seamănă foarte mult cu o catedră. O catedră de multe ori mai luminoasă și mai bogată decât cea a școlii. Dacă la teatru vin oameni de toată mâna, teatrului nu îi este îngăduit să ofere lucruri de toată mâna. Nu este vorba aici de vorbe tari, ci cu totul de altceva. E vorba de întâmplări interesante și neinteresante, de intrigi mărunte și intrigi complexe.

Trebue băgată odată pentru totdeauna în capul autorilor, mai ales, ideea că teatrul nu e divertisment, nu e maidan al dulapului, ci expresia cea mai vie a unui neam în desvoltarea ciclurilor lui de viață.

Făcând, acum la sfârșitul stagiunii bilanțul unui an de activitate, vedem că nici în acest an nu am avut marele spectacol pe care de atâta vreme îl așteptăm. In schimb am fost copleșiți de mărunțișuri, unele plate altele deadreptul vulgare. De ce? Pentrucă teatrul nu există la noi ca o realitate organică, ci numai ca un fel de obiceiu deprins prin împrumut. De aceea pe scena noastră se poate spune orice, pentrucă nu ne pasă. Teatru și nimic mai mult.

Care este soluția acestei crize? Una singură: organicitatea vieții noastre în cetate. Când acest lucru se va realiza, teatrul va ieși dela sine, ca un fruct.

Până atunci însă, pentru a fi pregătiți, trebue să luăm toate măsurile. In primul rând să cunoaștem marele teatru al lumii. Mă întreb ce s'ar întâmpla, dacă după sfârșitul unei stagiuni s'ar interzice tuturor teatrelor din țară să mai joace diverse porcării pariziene, judeo-maghiare, sau chiar autohtone și s'ar impune acestor teatre un repertoriu selecționat din tot ceea ce literatura dramatică a dat mai desăvârșit până acum. Ar da teatrele faliment? Nicidecum. Ar fi asaltate. Pentrucă lumea este mai însetată de cunoaștere decât se crede.

Curățindu-se astfel terenul, s'ar împiedeca pentru totdeauna creșterea buruienilor, s'ar crea o tradiție. Intr'un teren astfel curățat nu ar întârzia să apară și un teatru românesc.

Totuși, în fapt, acest lucru nu e posibil. Pentrucă teatrul este astăzi trust, întreprindere cu întinse scopuri lucrative. Și mijlocul cel mai ușor de a câștiga, este exploatarea părții slabe a oamenilor, nu stimularea celei bune. Abia în momentul când germenii propagatori ai racilei vor fi scoși din organismul social, încercarea va fi posibilă. Pentru asta nu trebue numai geniu, ci în primul rând seriozitate. Cu seriozitate și metodă maidanul dulapului poate fi ușor transformat în parc. Este ceea ce se cere autorilor, regisorilor și actorilor. O strânsă coaliție a tuturor acestora ar putea răsturna cel mai feroce capital.

AGATHON

CRONICA FILMULUI

CARLTON: Orașe sub alarmă

Traducerea exactă a titlului american ar fi următoarea: „Un om de care să-ți amintești". Domnii traducători au găsit, însă, că titlul nu este prea comercial și filmul a fost numit: „Orașe sub alarmă".

E drept că majoritatea publicului așteaptă dela filme „senzații tari", pe cari titlul ales de traducători le promite din plin. „Orașe sub alarmă" sugerează, bine înțeles, chipuri de gangsteri fioroși în luptă cu pașnici cetățeni, hotărîți să restabilească pacea în orașele asupra cărora planează „alarma".

Și numai despre așa ceva nu este vorba în filmul prezentat de cinematograful Carlton.

Dacă am încerca să apropiem filmul „Orașe sub alarmă", de altul prezentat mai de mult, trebue neapărat să ne gândim la acel minunat „Good bye, Mister Chips". Povestea modestului medic dintr'un oraș de provincie care, întotdeauna este trecut cu vederea și este chemat de pacienți numai atunci când ceilalți doctori lipsesc, are multe asemănări cu viața blândului apostol care în film purta numele de Mister Chips.

Bine înțeles, un astfel de subiect, este tratat într'un chip cu totul deosebit de cel al obișnuitelor filme americane. Intr'o viață aparent mediocră, nu poate interveni nici una din acele întâmplări neobișnuite cari abundă în viețile sbuciumate ale „businessman"-ilor vremurilor noastre.

Fără „scene tari", fără „nume mari" pe afiș, filmul acesta reușește să fie totuș unul din cele mai bune filme prezentate în ultimii ani.

Suntem, totuși, convinși că filmul nu va fi pe gustul marelui public. Și avem, deci, satisfacția, că am fost unii dintre puținii pe cari această peliculă a izbutit să-i înnalțe deasupra multelor meschinării pe cari le întâlnim, la fiecare pas, în viața de toate zilele.

Recunoaștem, fără nici o rușine: filmul ne-a impresionat până la lacrămi.

Și aceasta, cu toate că n'am întâlnit nici unul din trucurile obișnuite filmelor melodramatice.

Meritul mare îl are un actor excelent pe care publicul nostru îl cunoaște prea puțin. Numele lui este Edward Ellis. Merită să fie reținut, mai mult decât numele blondei Ann Shirley care e drăguță și lipsită de talent.

SCALA: Luna de miere în Bali

In fond, lumea este mai mică decât pare. Dovada ne-o fac cei doi eroi ai filmului care își mută mereu terenul pe care are loc flirtul lor, dela New York la Bali și invers.

Problema pe care o pune filmul este destul de cunoscută: poate o fată emancipată să renunțe la toate avantagiile pe cari i le dă libertatea, în favoarea unui cămin mai pașnic, lipsit de toate neprevăzuturile libertății?

Răspunsul este: „Bine înțeles că poate". Răspunsul acesta îl prevede spectatorul dela început, și așteaptă calm ca toate conflictele să se termine și eroii să se împace.

Sfârșitul este, în privința aceasta, lămuritor: pe o plajă, un bărbat, o femee și o fetiță, cântă o melodie, mulțumiți că totul s'a terminat cu bine.

Cântecul odată terminat, fetița continuă totuși să cânte. Bărbatul, îngrozit că această continuare ar putea da naștere la noui conflicte o oprește: „Nu vezi că filmul s'a terminat?"

Și, fiindcă așa vrea domnul, filmul se termină. Putea însă, tot atât de bine să și continue. De pildă, tânăra femee se supără, plecă dela Bali la New York ș. a. m. d.

Am revăzut-o în film pe Madeleine Carrol, cu bucuria cu care revezi o femee frumoasă și talentată, dar și cu părrea de rău că n'ai ocazia s'o admiri într'un film ceva mai bun.

Akim Tamiroff e foarte reușit într'un rol caricatural iar o fetiță de vreo patru ani e hotărîtă s'o detroneze pe Shirley Temple. Lucrul nu e prea greu cu toate că noua „steluță" nu e prea talentată.

TRAIAN LALESCU

VLADIMIR NABOKOV-SIRIN: CAMERA OBSCURĂ

In traducerea d-lui R. Donici, a apărut de curând **„Camera obscură"**, roman de Vladimir Nabokov-Sirin, unul dintre cei mai prețuiți scriitori ruși contemporani.

PE VIU...

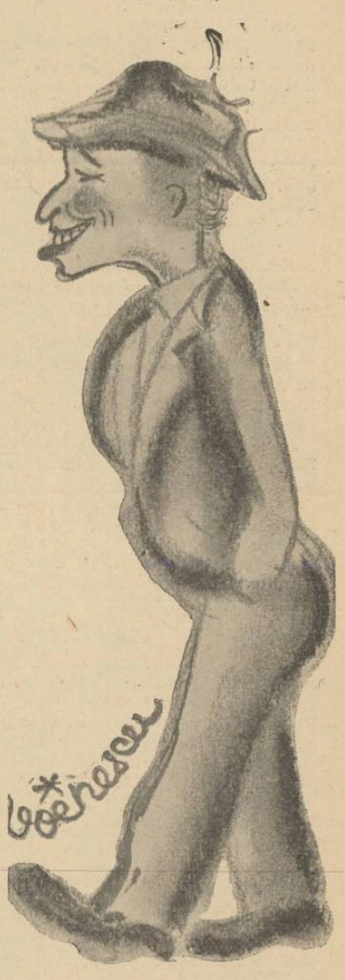

Tragediana LENY CALER, în „Un băiat și jumătate"

GAME

se numește un caet de poezie, care apare, nu știm nici noi prea bine, lunar sau când au redactorii bani. Aparține grupului de artă și literatură „Apă vie" și se prezintă în foarte bune condiții tehnice. Al doilea caiet ne prezintă o duzină de poeți, — dintre care trei poetese — plus o copertă semnată de Voinescu.

Desprindem din poezia domnișoarei Maria Ana:

Implinire săracă de pământ.
nu, eu nu sunt făcută să cânt:
nu-s pentru foamea de zare.
sunt doar așa, fată ca oricare,
dar sănătoasă și plină.
Pentru căutarea celui așteptat
mă vreau grădină.
să culeagă, păgân, rodul și să stee
mereu lângă bucurie. Doamne,
mă vreau femee!

Din „Balada Prințului Lunii" de Anișoara Odeanu, o imagine:
..printre stelele ce sună peste
mări
ca un clinchet melancolic de
brățări
restul poeziei fiind sub nivelul celor din „Fata lui Codru-Impărat".

Se lasă cortina...

Actori și angajamente

Fierbere mare în lumea viitorilor aoctori: se apropie examenele de sfârșit de an și „producțiile" Academiei Regale de Muzică și Artă Dramatică.

Și câte nădejdi nu pun viitorii actori în rezultatele acestor examene!

Ce frumoase visuri se țes până în ziua producției; ce iluzii își face tineretul, despre succese și angajamente...

Unul mai entuziast și mai talentat decât altul, tinerii știu că de aprecierile ce se vor face la aceste producții, se leagă soarta zilelor prin amarul și bucuriile cărora își vor strecura dreptul la existență și la profesie.

Insfârșit scena pe care elevul a studiat-o trei ani în șir, va fi jucată în fața publicului, în fața cunoscătorilor, în fața criticei implacabile.

Deși știe bine că în cei trei ani de învățământ teoretic, a vorbit la un telefon imaginar, ținând în mână plaivasul ori bastista, în loc de receptor, elevul își ia inima în dinți și se avântă în fata proectoarelor cu nestiința păianjenului deslinit de pânză.

Admirațiile de până eri, se pierd ori cresc în ceasul hotărîtor al producției.

Junele care până eri se strecura sfios, astăzi calcă țanțoș sub povara costumului de cavaler medieval...

Pentrucă de azi înainte e artist, ar fi bine să afle și el ce-l așteaptă în meserie.

Să ne îngăduim mai întâiu luxul unei scurte examinări a situației talentelor excepționale.

De peste un deceniu, aceste talente extraordinare, pătrund în conservator fără studiile necesare.

Poate judeca oricine realitatea. Nu-l mai întreabă nimeni de studii, pentrucă ar fi absurd să se mai pretindă fostului bărbier ori tâmplar, studii pe cari le-a ocolit tocmai pentru a-și face o meserie, în care merg și fără carte.

Povestea e veche și nu mai impresionează pe nimeni.

Aceste talente extraordinare știu să fie angajate. Același vis le leagă pe toate — un angajament la Teatrul Național.

Necesitățile primei scene fiind mari, majoritatea acestor talente își fac loc, înlăturând de cele mai multe ori pe puținii chemați.

Conducerea primei scene are tot dreptul, atunci când oferă angajamente cu câte două mii de lei pe lună.

Trec însă anii și aceste talente se înmormântează, târând după ele și pe puținii buni.

O singură instituție profită în adevăr: Sindicatul Artiștilor Dramatici și Lirici — prin cotizațiile pe cari le plătesc toți actorii.

Nici un actor nu poate juca fără carnet de liberă profesie, deci fără să fie inscris în Sindicat.

La rândul lui, Sindicatul are și el dreptul să fabrice artiști, nu numai Conservatorul.

S'ar părea că aceste două instituții se concurează, disputându-și întâietatea numerică a artiștilor.

E cert, că această supraproducție dublă, e în progresie.

Teatrele au nevoie de actori, dar de actori buni, nu de produsele în serie, asvârlite pe piață fără alt rost decât al șomajului.

Acum câțiva ani s'a propus suspendarea activității conservatorului, pe timp limitat.

A fost deajuns să le propună o soluție pentru limitarea „talentelor", pentruca anumiți negustori de teatru să institue un fel de concursuri pentru recrutarea viitoarelor vedete.

Peste o săptămână vom asista la producțiile Academiei Regale de Muzică și Artă Dramatică.

Zece — douăzeci de tineri artiști dintre cari Teatrul Național va alege câțiva auxiliari.

Restul, tăcere, tăcere mai ales în jurul numelor și talentelor excepționale...

La sfârșitul lui August vor începe repetițiile, directorii de scenă vor privi în folul atâtor noui promisiuni ale scenei și actorii consacrați se vor felicita de succesele vremurilor noui.

La Național sau în companiile particulare, actorii buni au locurile lor, pe cari nu au a se teme că și le pot pierde.

Pentru a ilustra o stare de fapt, vom aminti că angajații încadrați și definitivi ai primei scene au făcut un demers pentru sporirea salariilor.

S'a cerut majorarea, dacă nu chiar dublarea salariilor.

Un societar are dreptul să ceară 50.000 lei pe lună, în loc de 25.000; un auxiliar însă, e bun în grad — adică 2000 lei pe lună.

Lumea teatrelor a izbutit să se despartă, prin grija și dragostea pe care marii artiștii o au față de camarazii lor mai mici.

Nu se mai întreabă nimeni dacă în lumea celor necăjiți, nu sunt și forțe cari spunându-și cuvântul, o fac pentru respectul ce-l poartă aristocrației artistice.

Formula salvatoare a moralității culiselor s'a găsit: prea mult și inutil tineret artistic!

Cotiturile vieții artistice sunt multe și pline de neprevăzut.

Cei interesați uită însă că pot fi făcuți răspunzători de o stare pe care au dorit-o, pentru a trage foloase.

Sunt prea mulți artiști tineri? Dar cine le-a făcut vânt pe scenă, dacă nu tocmai aceia cari alegându-și oameni de casă închid ochii asupra realităților teatrului românesc? Peste o săptămână vor avea loc producțiile claselor de dramă-comedie; aceleași speranțe, aceleași deceptii...

GHEORGHE SOARE

Crâmpeie

Esteticienii în Teatrul românesc contemporan

O instituție de artă și cultură cum este Teatrul, ne dă prilej — cu drept de apel — să facem câteva creionări în jurul unor figuri reprezentative în mișcarea teatrală românească: D. ION MARIN SADOVEANU, VICTOR PAPILIAN, VICTOR ION POPA și CAMIL PETRESCU.

Primii dețin posturi bine meritate în teatru; ultimul fostul director retras undeva într'un ungher, poate mai dă și azi „note calificative" actorilor, amintindu-și timpuri de glorie.

Ce vreți! „Jocul ideilor e jocul ielelor", spune d. Camil Petrescu, undeva...

Dar, să trecem peste asta.

Nu ne vom opri, deocamdată, nici la calitatea de scriitori, de prim plan, a domniilor lor, ci ne vom mărgini să-i privim prin prizma unei estetici teatrale.

Da, în complexul teatral există o estetică. Să nu vi se pară deplasat un lucru: cred că este singura **estetică vie, căci în Teatru, accentul trebue pus, în primul rând, pe elementul actor, pe sensibilitatea lui și numai pe ea. Orice altă premiză o socot falsă.**

La baza scenei stă actorul, magia scenică el o creează.

Să nu mi se ia în nume de rău dar, numai prin acest **unghiu viu, al esteticii sensibile,** înțeleg să privesc rostul activității actualilor și fostului director de teatru.

Pe d. ION MARIN SADOVEANU, om de înaltă cultură, un abil al verbului în orice împrejurare, îl vrem mai hotărît.

Aceleași cuvinte găsesc că se potrivesc d-lui VICTOR PAPILIAN și d-lui VICTOR ION POPA. Pe d. CAMIL PETRESCU, nu vreau să-l mai tulbur din programul domniei-sale.

Fiecare, dintre domnii directori de teatre, aș vrea să fie un Diogene care, cu lampa în mână, în ameaza mare, să-și caute actorii.

Cine-i stăpânit de această pasiune, de această dragoste, nu poate da greș.

APEL

Pe cei care vă urmează în templul Thaliei, cu puteri noui, nu-i istoviți creind mereu obstacole; neteziți-le drumul, să poată cuprinde lumina artei în toată măreția ei, spre bucuria cea mare ce se va răfrânge asupra țării întregi.

AL. ILEA

TINERETE

Este unul dintre tinerii actori ai primei noastre scene. Unul dintre tinerii și talentații noștri actori. Un fizic proporționat, un chip regulat cu o line fină de autentic boem, un talent în perpetuă fervoare, un perfect al mimicei și al dicțiunei, acest tânăr cu tinerii, nu ne-a înșelat — de bunăseamă, nu ne-a înșelat — vechi și neclintite păreri asupra posibilităților sale actoricești. Cel ce scrie aceste târzielnice șire, îl cunoaște de mult pe N. Mottoc; de mult; de vreo cincisprezece ani. Anii, frumoșii ani ai adolescenței și ai primelor iubiri, i-am trăit laolaltă, sub acoperișul fumuriu al unei gări undeva, pe Prahova în sus. Feciorul cel de-al doilea al unui conștiincios și venerabil funcționar superior la calea ferată, de mic — micuț era un fel de „drac gol", — cum îl categorisise maică-mea, căreia îi sărea așa, nitam-nisam, de gât și începea să-i recite pe nerăsuflate pasagii întregi din „Andromaca", sau din „Conu Leonida". Era, într'adevăr, un „drac", așa cum îl vedea multă lume: gol, dar avea un suflet de aur. Bun frate, bun coleg, ideal tovarăș de peregrinări pe malurile unei Prahove însorite, acest rarisim om, năucea lumea, la serbările școlare, cu monoloagele și recitările lui, ca un actor în embrion ce se afla

— O să-l dăm la conservator, încerca maică-sa să înmoaie cerbicia unui tată care voia să vadă eșind, din acest păpând și palid fiu, un respectabil doctor, sau poate un profesor de ispravă.

Dar viația și-a mers drumul ei și N. Mottoc este astăzi una din bunele nădejdi ale primului nostru teatru național.

Până acum a avut puține prilejuri să arate ceeace poate, — este prea tânăr. L-am văzut în „Titanic-vals", în „Serenada din trecut" și acum, recent, în „Anuța" și în „Toți avem interese". Totdeauna jocul de scenă și toate celelalte posibilități actoricești ale lui N. Mottoc, au confirmat lapidara definiție de acum cincisprezece ani: „dracu' gol".

Pe drumul spinos al urcușului, suntem siguri că arta acestui tânăr și deloc lăudăros actor, va birui în mod strălucit. Il vedem cucerind glorie și cinste nu pentru el, cât pentru Arta căreia s'a dedicat.

L. A.

A apărut în
Editura „CARTEA ROMÂNEASCĂ"

S'A SFÂRȘIT PRIMĂVARA

nuvele, de VICTOR POPESCU

Observație, analiză, suflu epic și descriptiv, unitate. O carte de maturitate literară.

De vânzare la toate librăriile și chioșcurile de ziare din țară.

PREȚUL LEI 60

A apărut de ziua cărții în colecția „UNIVERSUL LITERAR" volumul de poezii

PRIVIGHETOARE OARBĂ

de
GHERGHINESCU VANIA

O carte de mare succes, a unui poet de înalte posibilități.

In colecția „UNIVERSUL LITERAR"
a apărut de curând:

NALUCA

dramă de MIHAIL DRUMEȘ

autorul marilor succese literare: Invitația la Vals și Scrisoarea de dragoste.

Popas lângă melancoliile Târgoviştei

— Reportaj cu amintiri, versuri şi... paranteze —

de TRAIAN LALESCU şi NICHITA TOMESCU

UN GEAMANTAN CU VISE ŞI CURSURI DE DREPT

Imi plimbam, într'o dimineaţă, pe străzile Bucureştiului, neliniştea, cu acelaş sentiment de sfială cu care îmi ţineam pe braţ fulgarinul cu care pornisem, cu două ceasuri mai înainte, să înfrunt ploaia, şi pe care acum, cerul înseninat de-odată, îl făcuse inutil.

L-am întâlnit pe prietenul Ştefan Baciu, ai cărui ochi priveau, par'că, mai nedumeriţi, prin lentilele cu nu ştiu câte dioptrii ale ochelarilor :

— Ştii că s'au afişat examenele la drept ?

— Am văzut. Săptămâna viitoare nu dau nici-un examen. Dar tu ?

După chipul trist al lui Ştefan Baciu, am ghicit răspunsul :

— Luni, am primul.

— Mai mergi atunci, Sâmbătă, la şezătoare?

Se cuvine să deschidem o paranteză în care să ne informăm cititorii că revista „Universul Literar" a organizat ultima şezătoare din sezonul acesta, la Târgovişte, în ziua de 1 Iunie.

Inchizând paranteza, să revenim la Ştefan Baciu, care după oarecare gândire, a luat o hotărîre eroică :

— Fie ce-o fi. Merg cu voi.

...Şi în ziua de 1 Iunie, la ora 2 şi jumătate, intram în camera lui Ştefan Baciu, ţinând în mână un geamantan, în care printre manuscrise şi cărţi pusesem câteva fascicole de Drept Civil. Invăţătura poate stă foarte bine alături de poesie. Şi cum nu voiu scrie eu partea doua a reportajului, sunt scutit să spun, dacă la întoarcerea din şezătoare, acele câteva fascicole erau citite sau nu.

Curând, a venit şi directorul nostru, Victor Popescu. Siegfrid, bunul nostru Siegfrid, ne aştepta jos, hotărît, ca un automobil ce se respectă, să înghită toţi kilometrii cari despart Bucureştii de Târgovişte.

Ştefan Baciu a luat loc alături de Victor Popescu, iar Nichita Tomescu şi cu mine am trecut în spate.

O PARANTEZA

Aici vine rândul unei noui paranteze. Il vom lăsa pe Siegfrid să sboare pe asfaltul şoselei Bucureşti-Ploeşti, iar noi vom scrie aici câteva rânduri despre un confrate tânăr ca şi noi, care într'o revistă, se ocupă de şezătorile noastre literare.

Poetul — specificăm: *poetul de talent* — se arată revoltat de faptul că noi organizăm şezători literare. Spune dânsul că n'am fi noi în drept să citim versuri sau proză în faţa publicului. Ne miră mult această afirmare, deoarece, la o şezătoare organizată mai de mult chiar de gruparea din care face parte poetul, câţiva dintre noi am fost invitaţi să luăm parte. De unde vine această bruscă schimbare de idei ?

Apreciindu-l pe poetul care a scris nota despre care vorbeam, nici nu mă gândesc să-l trec alături de alţi aşa zişi poeţi, cari nu pot înţelege de ce, la şezători, unii dintre noi sunt bisaţi, iar dânşii nu.

I-am răspuns, în această paranteză poetului, tocmai fiindcă îl preţuesc şi fiindcă aş vrea să ştiu de unde porneşte reaua credinţă cu care este scrisă întreaga notă.

Să închidem, acum, paranteza... şi să trecem la drumul nostru.

Iată-ne ajunşi la Ploeşti unde, după o haltă de rigoare la cofetăria Angelescu, constatăm cu durere că ploaia — capricioasa ploae a anului 1940 — a început din nou să cadă — ca să spun aşa — din senin.

Durerea e, mai degrabă, a mea şi a lui Nichita Tomescu, de oarece Siegfrid este acoperit doar în faţă.

— Inţeleg să plecăm plouaţi dela şezătoare, dar nu să venim — constată Nichita.

— Se cuvine să înălţăm câteva rugi cerului, ca să înceteze ploaia — intervine Victor Popescu.

Soluţia cea mai bună o dă Ştefan Baciu :

— Să-l chemăm pe Virgil Carianopol să ne aducă o „Scară la cer".

In aşteptare, constatăm că savarinele sunt tot atât de bune, la Ploeşti, ca şi tartele cu căpşuni.

Iute, cum a venit, ploaia a şi plecat. Aşa că am pornit, din nou, la drum : un drum ceva mai puţin asfaltat, cu gropi peste care Siegfrid trece cu destulă trudă.

Drumul până la Târgovişte nu e lung.

După două ceasuri şi jumătate suntem în faţa librăriei Enăchiţă Văcărescu, în centrul Târgoviştei.

O PRIMIRE PE CARE N'O VOM PUTEA UITA

Am ezitat mult până să dau acest titlu noului capitol, din pricina banalităţii lui. „Nu voiu putea uita": am spus de atâtea ori cuvintele astea. La Târgovişte însă, mi-am dat seama cât de uşuratec am fost câteodată.

Un lucru care nu se poate uita, seamănă, pe semne, cu primirea călduroasă pe care ne-au făcut-o prietenoşii târgovişteni.

D. profesor Ion Negoescu şi d. Jean Vasiliu, ne-au arătat, în tot timpul şederii noastre la Târgovişte, o părintească dragoste, iar pumnul de elevi din clasa a VIII-a cari ne-au întovărăşit, ne-au fost fraţi de vârstă şi vise. Ne-am simţit, într'adevăr ca la noi acasă.

Ne aşteptau în faţa librăriei şi ceilalţi scriitori cari veniseră cu trenul

Maestrul Radu Gyr, trecea dela un grup la celălalt cu voioşia atât de caracteristică marelui nostru poet.

Umbra lui Virgil Carianopol se întindea, elegiac, pe trotuar iar ochelarii lui Teodor Al. Munteanu se făceau remarcaţi într'un grup de liceeni sgomotoşi. Ladmiss, cu o nouă „frizură", îşi povestea amărît, păţania dela frizer.

— Eu am vrut să mă tund cu numărul 0, să-mi crească părul mai bogat. Dar tocmai când îmi trecea frizerul mai cu foc, maşina prin păr, a venit patronul, care mă cunoştea, şi nu m'a lăsat, în ruptul capului, să-mi rad tot părul. Ciică e frig afară. L-am ascultat şi am rămas, jumătate ras, jumătate nu.

— Bine ţi-a făcut — intervine d. Fântâneru — destul te-ai ras tu în nuvele.

Pornim, cu toţii, spre melancolicele ruine ale Târgoviştei.

D. profesor Negoescu ne-a dat toate amănuntele, făcându-ne să înţelegem trecutul măreţ al cetăţei domneşti.

Aşteptăm un volum al acestui emerit profesor, în care să aflăm, pe îndelete, amănunte din trecutul Târgoviştei.

Dar să trecem din nou la reportajul nostru.

Maestrul Radu Gyr priveşte un petec de cer care zâmbeşte prin gura deschisă a unor ruine. Il lăsăm să viseze, bănuind că rezultatul viselor, va fi o poezie, şi ne suim în legendarul turn al Chindiei.

Târgoviştele răsare, pitic, la picioarele turnului. Ladmise Andreescu pare fericit. A ajuns în „ţara cerului".

S'a înserat. Ne întoarcem în oraş, unde ne aştepta o gustare la o cafenea din centru. Patronul cafenelei este prezentat, poeţilor :

— „Dânsul este domnul Căpiatu".

— „Imi pare bine", intervine domnul Radu Gyr. „Şi eu sunt tot poet".

La masă, Ladmiss Andreescu se mută de lângă Teodor Al. Munteanu pe motiv că nu vrea să stea lângă un poet şi se aşează lângă mine. Calm, îl informez că şi eu scriu, câte-o dată, versuri.

D. JEAN VASILIU

— „Bine, dar asta nu înseamnă că eşti poet", îmi răspunde, senin, Ladmiss.

La ora 9 suntem toţi în „sala de arme" a Târgoviştei unde un public numeros aşteaptă începutul şezătoarei. Domnul profesor Negoescu, după ce a făcut elogiul revistei „Universul Literar", a amintit toate figurile celebre cari au trăit în Târgovişte. Domnul primar Iancu Atanasescu a urat, în calde cuvinte, bun venit, scriitorilor bucureşteni.

Domnul C. Noica, în cuvântarea sa, s'a impus ca un minunat gânditor şi conferenţiar. Conferinţa este, de altfel reprodusă în pagina I-a a revistei. Domnul Jean Vasiliu i-a prezentat apoi, prin cuvinte spirituale, pe poeţi.

Primul a citit prietenul Nichita Tomescu, care, cu glas cald, a adus în sală atmosfera melancolică a Bărăganului. Lungi aplauze l-au răsplătit pe poet.

..Şi aci rolul meu se termină. Nichita Tomescu, va renunţa, pentru o clipă, la poezie şi va deveni reporter. Ascultaţi-l !

UN TĂCIUNE ŞI-UN CĂRBUNE

De geaba caut un loc printre ciorchinii îngrămădiţi în „Sala de arme". Mă postez, în picioare, lângă un perete — de unde aveam un foarte favorabil unghiu vizual — şi sunt primul care constat efectul poeziilor noastre: se *încălzise* publicul. Printre cei care se aprinseseră mai repede, era şi Ladmiss Andreescu, a cărui faţă, îmbrobonată, începuse să lucească...

Ca o orgă, glasul lui *Teodor Al. Munteanu* începe să dea sălii o gravitate limpede, şi publicul gustă cu nesaţ din „merile domneşti" puse la dispoziţie de olteanul (de fapt moldovean) de pe scenă, care în loc de coş, ţinea în mâini cartea sa cu stihuri abia scoasă de sub teasc.

Este adus de mână, pe scenă, un tânăr, *George Păun*, poet târgoviştean cu real talent şi cu voce frumoasă, care este ascultat cu deosebit interes.

In fine, intervine critica. D. C. *Fântâneru*, melodios şi de pe scaun, citeşte un bine susţinut fragment de roman. Alături de eroina din romanul din care a citit d. C. Fântâneru — am văzut şi *simţit*, într'unul din rândurile dela mijloc, — pe o fată cu faţa de gutui, stând cu mâinile încleştate şi cu ochii înfrăţiţi cu depărtările...

După d-sa, „căutătorul de comori", *Ştefan Baciu*, arată rodul ultimelor sale exploatări: filoane de aur din volum editat de Fundaţie, mult preţuite de public.

Era o coincidenţă că tocmai în luna lui Cireşar apărea cartea lui *Victor Popescu* „S'a sfârşit primăvara" şi tot fericită întâmplare credem că a fost şi faptul că eroii din ultima sa carte au fost făcuţi cunoscuţi, prin viu grai, unui public ca cel din Târgovişte.

Ca divertisment — în care timp Ladmiss, bun psiholog, observând un loc pe unde se putea strecura, dispare din sală — era necesară epigrama. O cunoştinţă veche, întâlnită de mult pe ale literaturii drumuri, — d. *Ion Calboreanu*, citeşte câteva catrene savuroase din tolba sa cu săgeţi „modernizate": „Albine şi Furnici". Păcat că nu am putut însemna decât două, pe care le reproducem:

Lui *George Voinescu*,
autorul volumului „Balamuc Palace-Hotel".

Mai cu talentul, mai cu truc,
El desemnă un „Balamuc".
Imi zic, uitându-mă la carte :
— Mă, ăsta a ajuns departe...

In cealaltă, preacunoscutul scriitor şi „far niente"-ist, *George Dorul Dumitrescu* este *săgetat* cu ocazia numirii sale într'o funcţie la „Muncă şi Voe Bună" :

In straniul birou unde-l aruncă,
Nu cred că va rămâne nici o lună,
Pentrucă ei l-au aşezat la „muncă",
Iar el venise pentru „voe bună".

...Când d. Radu Gyr a început să *spună*, — şi versurile şi vocea care culca linişte peste fierberile din ochii ascultătorilor erau la fel, — sala a izbucnit. Vibrau, în inimi calde, dăruirile unei inimi şi mai calde şi — răsplată pentru plată, — aplauzele nu mai conteneau. Când o doamnă l-a rugat pe bunul nostru prieten să recite „Cântec pentru Luminiţa", d. Radu Gyr s'a uitat fericit spre d-na Gyr, care probabil că o sărută în gând pe Monica, lăsată la Bucureşti — şi-a început :

Are tata o fetiţă,
Luminiţă....

...Luminiţa cred că e cea mai fericită fetiţă, deşi unele *lumini* sunt *triste*, cum a spus *Traian Lalescu*, urcându-se pe scenă. A ştiut Traian Lalescu să cucerească şi publicul din sala aceasta unde recita prima oară, — cu vocea şi chipul lui de înger aruncat de năpraznice vânturi, în vâltori. După o a treia poezie spusă, s'a cerut — natural la Lalescu — „bis". O voce de „stlăjel", — parcă s'ar fi aflat în faţa bunicii, în noaptea de Moş-Ajun, implora :

Spune-ne, nene, mai spune...

Dar vocea d-lui Vasiliu acopere aplauzele — cu care publicul îşi manifesta bucuria că i-a fost îndeplinită dorinţa : Lalescu spusese a patra poezie — prezentând pe *Virgil Carianopol*. S'a suit Virgil pe scenă şi început-a, măre, să-şi aşeze „scară la cer". Şi nu l-au fost lăsat publicul nici pe el. cu una cu două, să plece. L-au bisat, Virgil a spus altă poezie, până ce (iarăşi a intervenit) d. Vasiliu anunţă că Virgil trebue să-i dea locul lui *Ladmiss Andreescu:* ajunsese în *„ţara cerului"*, aşa că putea să-şi ia „scara" şi să umble. Ladmiss intră calm şi, dela el, din carte (din „Ţara Cerului") începe să tune şi să fulgere un fragment cu înjurături,, beţii şi „chestii" care au stârnit un adevărat vifor de veselie şi aplauze.

E rândul d-lui prof. Negoescu să-l înloculească pe prea simpaticul speaker, scriitor, etc., etc., anunţând pe *Iordache Răducu*, bucureştean concentrat la Târgovişte, cunoscut drept un prozator de talent, — care a citit.., poezii.

Marin Petrică şi *Corneliu Vilt*, doi elevi talentaţi, citesc câteva poezii proprii, furtunos aplaudate de colegii de liceu, în special, după care d. prof. de muzică dela liceul „Enăchiţă Văcărescu" dă tonul pentru „Imnul Regal".

NICAERI N'AU VIBRAT MAI PUTERNIC INIMILE

O sală plină, cu oameni care au uitat, măcar pentru ceasurile acelea de seară, grijile, cu mâinile drepte întinse spre cer, au cântat de răsunau pereţii : „Trăiască Regele".

Nicăeri, ca în sala nu departe de ruinile castelului zidit de Mircea cel Mare, de Biserica Domnească, nu se putea înţelege mai limpede sentimentul de adâncă dragoste pentru Ţară şi Rege, pe care îl au toţi Românii.

MEANDRE

In hall, aşteptam pe ceilalţi camarazi, spre a porni (on revient toujours) ...la banchet. Am mai semnat autografe, am aflat că pe fata cu faţa de gutui o chema Ivonne — şi am plecat spre restaurant.

...Când a aflat că se va servi ciorbă de potroace „à la Târgovişte", Virgil a prins să bea vârtos. In zadar am încercat să-i număr paharele: la al 27-lea i-am pierdut firul...

Fiindcă erau două diseuze, d. Radu Gyr, văzând că Virgil vrea să... ţină un discurs, a cerut să se cânte ceva, — cu vorbe. Cineva a observat :

De la musique avant tout chose.

Şi-au început, vai !, diseuzele Şi cântau !!... Până când a prins glas Teodor Al. Munteanu; ajutat de o drăguţă domnişoară pe nume Ecaterina (numele de familie e secret, — adică nu-l ştiu), au pornit să cânte, făcând pe cele două protagoniste să se vadă în inferioritate... numerică, maiales că la intenţiile celor doi se raliaseră şi Ladmiss, Virgil, etc., care urlau cât îi ţineau gura. Se cânta o melodie de... (iarăşi e „secret"), care începea cam astfel :

„Drag mi-a fost calul bălan".

Virgil a început să-i „zică", — văzându-l pe Iordache Răducu în uniformă de sublocotenent, de nici nu-ţi mai venea să crezi că el era acela care la Café de la Paix, niciodată nu bea şvarţ... din banii lui :

Drag mi-a fost calul bălan
Şi Răducu militar, mă,
Drag mi-a fost şi mi-ar mai fi
Numai dacă n'ar mai scri...

Dar d. Radu Gyr nu mă lăsă să râd şi eu cu ceilalţi şi mă serveşte — pe aceiaşi melodie :

Drag mi-a fost calul bălan
Şi Nichita 'n Bărăgan, mă...
Poate-l arde soarele,
Scăpând cititoarele...

Când am văzut că nu mai e nimic de exploatat — Virgil se uniformizase, — am revenit la o masă la care vreo cincisprezece proaspeţi absolvenţi de liceu îşi debitau visele şi proectele.

Cu Traian Lalescu alături, am petrecut câteva ceasuri, străjuit de amintirea promenadei de sub Tâmpa, unde deşi venisem să mă pregătesc pentru bacalaureat, mă plimbam cu o fată cu cer albastru — fundă — şi păr scăldat în lună. Nu m'am simţit îmbătrânit, dar planau atâtea umbre şi triste

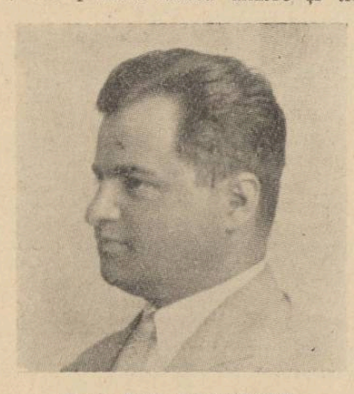

Prof. ION NEGOESCU

grave în inima mea, că murmurul lui Lalescu mi s'a aşternut ca o toamnă într'o livadă cu iarba abia răsărită :

Debemur morti nos nostraque,

Am plecat într'un târziu, spre casele în care aveam să ne odihnim trupurile o noapte — mai deslegaţi de lut ca oricând.

PE LANGA PLOPII FARA SOŢ...

(sau bucuriile unui cronicar)

In locul unei îmbulgărări cu aur, dimineaţa a trimis un cavaler în haine de doliu, vestindu-ne că „s'a sfârşit primăvara". Norul acela mare, nesuferit, care se lăfăia în poala cerului, începuse să-mi toarne melancolii în suflet. M'am întâlnit cu prietenul meu Lalescu şi am pornit pe bulevardul cu castani, care ducea la gară, urmăriţi de fantoma unui flaşnetar care-şi gătuia cu un arc, cutia şchioapă ca el, făcând-o să scâncească acorduri dezolante:

Pe lângă plopii fără soţ
Adesea aaaam trecut...

Imi vine din nou în minte fata cu faţa de gutui — odată cu cântecul

Mă cunoşteau vecinii toţi,
Tu nu m'ai cunoscut...

...A început să picure.. Deodată apare o bicicletă mică de tot şi pe ea Ştefan Baciu, mândru într'atât de fapta lui (sau poate pentrucă îi spusesem că nu se face să umbli pe-o bicicletă de copil), că nu mi-a dat voe să mă plimb *şi eu*.

Ia parte la spectacol şi d. Radu Gyr, care roagă pe d. Vasiliu să facă de urgenţă rost de o trotinetă pentru... Lalescu.

Directorul şi prietenul nostru, Victor Popescu, silit de ploaia care începuse să-şi cearnă firele peste oraş ,a plecat cu maşina la Bucureşti, luând pe Baciu şi Carianopol cu el; pe Lalescu şi subsemnatul lăsându-ne în grija d-lui Radu Gyr.

SPRE ŞOIMI

Urcăm într'o maşină spre a vizita Mânăstirea Dealu. In faţă, doamnele Gyr, Calboreanu, Vasiliu, etc., cărora d. Romulus Vulcănescu, profesor la Liceul Militar, le dădea explicaţii, — în fund, scriitorii — dând o şuetă.

Pornim. Pe drum, maşina e oprită de d. Radu Gyr, care-l roagă pe Ladmiss să-l ia şi pe dânsul.

— Cum, n'aţi plecat cu autogirul ? răspunse aviatorul literaturii.

— Te-am rugat să mă iei în maşină, nu în balon, îi dă replica foarte candid, cel vizat.

Pe drum, Lalescu îl întreabă pe d. Gyr cum a fost la procesul cu uzinele metalurgice.

— Dar bine, dragă Lalescule, eu n'am fost la acest proces, — răspunde, mirat, autorul „Corăbiei cu tufănici".

— Cum, domnule Gyr, replică tristul poet, dar e scris negru pe alb — şi arătă un ziar pe care se putea vedea: depoziţia martorilor dela uzinele Reşiţa şi cu-GIR.

In fund se zăreşte Mânăstirea, cu crucea înfrăţită cu cerul, pe un deal care domină împrejurumile.

FLACAI CU IEZERE 'N PRIVIRI

Cum coborîm la Mânăstirea Dealu, suntem întâmpinaţi de o ceată foarte atentă de flăcăi tineri, sănătoşi — vulturii de mâine Printre ei şi poetul C. Popa, în ultima clasă a liceului militar. Se întrec în explicaţii. Ajungem în faţa mânăstirii Dealu. C. Popa îmi aminteşte — fără să ştie câte furtuni mi-a deslănţuit în inimă: aici a scris George Petcu „Inscripţia la M-rea Dealu".. Pr. Sf. Sa preotul Pompiliu Ispas, confesorul liceului, ne vorbeşte despre Mânăstirea zidită de Radu, — în timp ce poetul Popa îmi aminteşte Inscripţia" lui George Petcu:

Io, Radu, Preamăritul Voevod
Şi Domn a toată Ţara Românească,
Lumină pocăitului norod,
Din veac înalt, în veac să isvorească.
La anii suri cinci sute peste mie
Au împlântat domnească temelie.

...Curge, ca mierea înserărilor în munţi, gasul Prea cucernicului Confesor, povestindu-ne faptele glorioase şi creştineşti ale marilor Domni, care odihnesc sub lespezile din criptele acestei Mânăstiri. Şi iarăşi ia contur umbra lui George Petcu şi-mi şopteşte, prin glasul Şoimului din dreapta mea :

Au pus în lespezi rugă de psaltire,
Umilă, întru slavă glăsurie.
Şi ca uitarea să nu crească pe norod,
La crugul doi de zodie 'nsorită
Au înflorit cu slovă grea — izvod —
Pe Sfânta Mânăstire ctitorită.

Dorm Voevozii în morminte sfinte pentru Ţară: Doarme creştinul Mihai — adormit în anul 7109 (1601), lângă cripta făcută de Doamna Marghita, fiului său Io Mihail Moghilă Voevod, † în 7116, lângă Io Vladislav † în 6963, lângă Io Vladislav Voevod, lângă Ion Petrasco, voevod şi domn a toată Ţara Românească, fiul lui Io Radul Voevod, — şi duhul lor întăreşte credinţa în destinul acestei ţări, a mândrei noastre Românii.

Intovărăşite de bunul comandant al Lic. Militar, d. colonel Iliescu Manole, vizităm sălile de curs şi ne oprim în sala de Psihotehnie, unde, în elementul său fiind, d. Romulus Vulcănescu dă explicaţii peste explicaţii — şi fiindcă se apropia vremea de plecare, coborîm în curte.

Abia avem timpul necesar să ne luăm valizele şi plecăm la gară. D. primar al oraşului Târgovişte are bunăvoinţa să ne conducă la gară. Se iveşte, ca un bolid, automotorul în care aveam să ne îmbarcăm.

PLECAM, PLECAM, NE DESPLIPIM DE TOATE...

Insoţiţi de doamne, domnii Vasiliu, prof. Negoescu şi prof. Calboreanu, ne petrec până în vagon. Se dă semnalul de plecare. O zmucitură şi trenul şi-a luat avânt. Batistele celor rămaşi, abia se mai zăresc... Strigăte albe...

Rămân acolo, în oraşul cu istorice ruine, cu oameni a căror inimă ştie să fie deschisă, — prieteni dragi pe care dorim să-i mai revedem — sau să-i primim şi noi, cu aceiaşi căldură. Rămâne d. prof. Negoescu, să zidească mai departe în inima elevilor, dragostea de literatură, — d. Vasiliu — să lupte, pe toate tărâmurile, pentru înţelegerea slovei, d. Calboreanu să „înţepe" — fără răutate însă, — rămâne faţă cu faţa de gutui, — şi elevii dela liceul „Enăchiţă Văcărescu", care ne-au însoţit pretutindenea, — să-şi poarte tristeţele şi bucuriile „pe lângă plopii fără soţ" — şi lângă umbre istorice — răstignită, — amintirea lui George Petcu.

Ne ducem, cu inima strânsă, spre oraşul tumultului şi iarăşi vom aştepta, însetaţi, o altă, la fel de frumoasă, evadare în senin.

Motto : Marii gânditori n'au nevoie de cuvinte.

REACŢIUNILE D-LUI GROG

(în urma unor lecturi)

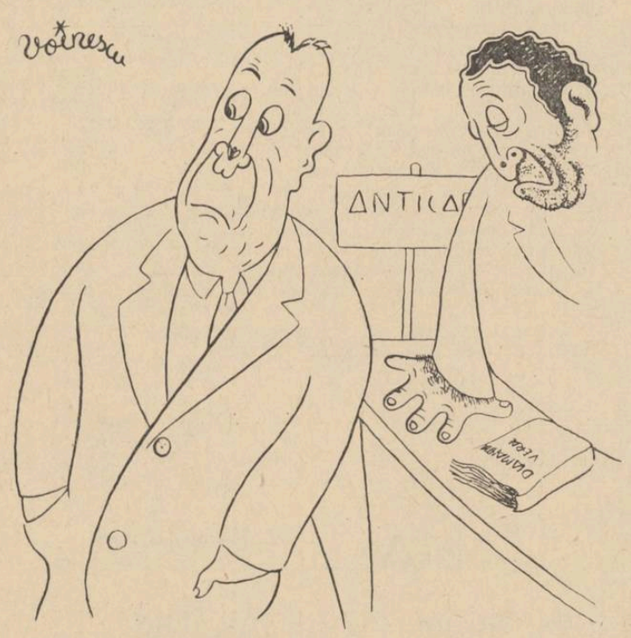

In urma expertizei unui bijutier, d. Grog n'a putut vinde romanul „Diamantul verde" de Celarian, decât cu lei 5

După lectura „Poemelor" d-rei Ana Carenina, ca o măsură preventivă, d. Grog a pus pe foc opera completă a lui Tolstoi.

D. Grog într'o zi în care n'a mai citit nimic.

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 25
SAMBATA 15 Iunie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Premiul național de literatură

de ȘTEFAN BACIU

Ca și în anii trecuți, marele premiu național „Regele Carol II", a venit să încununeze o operă și un scriitor de preț și după T. Arghezi, G. Bacovia, Ion Pillat, Gib. Mihăescu, V. Voiculescu și Elena Farago, distincțiunea Regală a acestui an, vine să așeze laurii pe fruntea domnului Perpessicius. Poet și critic de-o egală valoare, Domniasa deține în viața literară post-belică un loc de frunte, atât printr'o continuă și febrilă activitate, cât și printr'un condei plin de poetic și ales har, a cărui recunoaștere oficială ne bucură sincer. Opera sa, e felurită și bogată: începând cu versurile din „Scut și targă" și din „Itinerar sentimental", trecând la antologia poeților de azi și a criticei franceze, apoi la „Mențiunile critice", strânse în patru mari volume în care găsim o întreagă epocă, vom ajunge la monumentala ediție Eminescu, al cărei prim tom a apărut anul trecut în tiparnițele Regelui.

Candid poet al florilor și tâlmăcitor ales al liricei latine, critic fin, cult, plin de substanță, dar și de pricepere, domnul Perpessicius e însă și eroul care lăsându-și brațul drept pe câmpul de luptă, vine să înzestreze cultura țării pentru care a sângerat, cu ediția cea mai solid întocmită a marelui ei poet. După A. C. Cuza, Ibrăileanu, Botez, și atâția alții încă, Perpessicius dăruește țării prin titanica sa muncă, un Eminescu întreg și luminos, un monument de care va trebui să se țină seama întotdeauna, pentrucă cinstind pe întocmitor, va fi slăvit Poetul.

Iată dar, în cadrul unei fugare însemnări, evocată personalitatea sărbătoritului de azi, în linii pe cât de largi, pe atât de pline de prețuire și admirație. Și, încheind, vom aminti un amănunt cu tâlc: după zece ani de domnie, premiul Regelui, înobilează nu numai pe scriitor, ci întrucâtva și pe distinsul dascăl de literatură al Măriei Sale. Prețioasă alăturare, care aureolând pe Rege, cinstește pe laureat!

Originalitate și documentare

de G. C. NICOLESCU

In primul din articolele [1]) în care am căutat să arăt dificultățile ce le are de întâmpinat în chip special istoricul literar român, spuneam că unele din acestea, între alte consecințe, îi împiedică adesea manifestarea originalității de spirit. Afirmația ar putea fi pusă ușor la îndoială și are nevoie să fie justificată.

Intre alte acuzații, cea mai frecventă din cele ce se aduc istoriei literare, din direcțiile cele mai diverse, este, după cum am mai spus-o, că cercetătorul se subordonează unui material mort și că nicăieri în paginile lui nu apare o contribuție spirituală personală de seamă, în sensul adâncirii operei în sine. Totul s'ar reduce în această disciplină la o cercetare pe baza materialului pozitivist, care stabilește date, izvoare ,influențe ideologice sau atmosfere generale, care compară și încadrează, dar care rămâne, în linii generale, la suprafața operei, fără să aducă altceva decât elementele care existau de fapt, fără să fi fost descoperite până atunci, iar nu un punct de vedere nou, revelația unei cute nebănuite care să pună într'o altă lumină întreaga operă, dându-i o semnificație neașteptată.

Fără îndoială, într'o bună măsură, constatările de mai sus sunt drepte și chiar cei ce cred în rezultatele fericite ale investigațiilor făcute după metodele istoriei literare sunt izbiți de lipsa de variație în perspectivele aruncate asupra literaturii. Avem monografii însemnate consacrate unor scriitori, monografii care au adus date importante în legătură cu viața și au limpezit în cea mai mare măsură operele în discuție. Lipsesc însă în general din literatura noastră critică (cele câteva excepții sunt demne de reținut, dar nu schimbă esențial fața lucrurilor: aici este vorba nu de inițiative, ci de aspectul general, actual) lucrările care să nu se mărginească exclusiv la scoaterea în lumină a unui material pozitivist, lucrările în care, adică, cercetătorul să nu fie numai săpătorul care scoate minereul brut, dar și giuvaergiul care cizelează statueta după o viziune proprie.

Ne lipsesc, astfel, acele lucrări care să îmbrățișeze câmpuri mai largi sau perspective mai adânci de observație. Nu avem cercetările care să prezinte marile curente europene, așa cum s'au manifestat ele în România. Cine își închipuie că romantismul românesc are cu totul aceleași caractere și aceeași desvoltare ca cel francez se înșală. Cât de interesantă ar fi o lucrare asupra romantismului românesc, care ne lipsește după cum lipsește cea asupra realismului românesc, asupra naturalismului românesc, asupra simbolismului românesc și câte altele!

Ne mai lipsesc lucrările care să privească materialul literar prin prisma anumitor teme. Conflictul dintre clasele noastre sociale este unul care ocupă un loc important în desvoltarea culturii noastre. El n'a rămas fără ecou în literatură, unde apare dela Budai-Deleanu (ca să nu merg dincolo de limitele literaturii moderne) până la Rebreanu. Deasupra unei cercetări a literaturii care să urmărească desvoltarea individuală a scriitorilor și, de aceea care să privească mișcarea ei încadrată în marile curente de idei poetice, ar veni aceasta care, înglobând mai mulți scriitori laolaltă, deși depărtați în timp și în tendințe, ar căuta tocmai să vadă cum s'a oglindit în opera fiecăruia acest conflict dintre clasele sociale românești, rămânând să tragă concluzii în privința chipului cum curentul literar din care făcea parte sau momentul istoric pe care îl trăia fiecare a avut ecou în zugrăvirea lui. Acest fel de cercetări sunt cu atât mai utile cu cât numai privind sub acest aspect literatura, studiul ei poate constitui o veritabilă experiență pentru judecarea actualității literare.

Lipsesc, de asemenea, lucrările consacrate unui singur scriitor care să nu fie însă reconstituit numai din materialul pozitivist, ci să fie privit printr'o anumită concepție, prin prisma unui anumit filon pe care cercetătorul să-l fi descoperit ca fundamental. Cred că toți marii scriitori (desigur și cei mai mărunți, dar aici este greu de cercetat și nu totdeauna rezultatul răsplătește truda) au o axă de desvoltare în jurul căreia se mișcă necontenit, ezită, dau înapoi, înaintează, încearcă în toate genurile până izbutesc să dea capodopera vieții lor. Cercetări numeroase, dintre

(Urmare în pag. 4-a)

Colecția Zambaccian

de JACQUES LASSAIGNE

Spre a da o ideie exactă a producției artistice românești din ultimii zece ani, cu prilejul Lunei Bucureștiului, s'a hotărît să se facă apel la o colecție particulară, aceea a domnului Zambaccian. Se arată astfel rolul social pe care îl joacă astăzi colecționarul.

Colecționarul este desigur cel mai bun colaborator al statului în strângerea operelor de artă care vor forma patrimoniul național. De-o parte este un particular care cumpără direct operele care-i plac și pe care dorește să le păstreze; de cealaltă parte se află o entitate care, chiar dacă este reprezentată prin personalitățile cele mai calificate, întâmpină oarecare greutate în a urmări actualitatea artistică și a judeca operele pe măsură ce sânt create. Dacă doar statul poate să dea impulsia decisivă, prin comenzile sale, prin planurile sale de urbanism, prin arhitecturile sale, creării stilului fiecărei epoci, colecționarul, dimpotrivă, este mai ales calificat să strângă cele mai bune dintre tablourile, gravurile, desenurile, sculpturile a căror valoare și interes sânt mai bine făcute pentru a fi înțelese de fiecare individ în parte decât de colectivitate. Astfel acțiunea Statului și a particularilor poate să se reunească armonios, acțiunea particularilor intrând, în general, la un moment dat, în cadrul pe care i l-au pregătit instituțiile statului.

Nu orcine poate fi colecționar. Nimic nu este mai greșit decât credința că banii sânt deajuns ca să strângi capod'opere.

Rolul social al colecționarului implică un adevărat plan prealabil de cercetări, o cultură întinsă, o capacitate de judecată imediată și sigură. Dealtfel, nu e mai puțin adevărat că contactul zilnic cu operile de artă aduce celui ce le strânge o îmbogățire aproape nedefinită, de care, la rândul său, poate să facă pe concetățenii săi să profite.

Nu este, fără îndoială, un mijloc mai bun, pentru un străin, de a lua contact cu Arta românească, pentru un român să-și dea seama de realitățile Artei țării sale, decât să aibă sub ochi o colecție aleasă cu discernământ și dragoste cum a fost colecția Zambaccian. O colecție demnă de acest nume implică o alegere și căutarea unei calități. Prin aceastâ alegere, care este rezultatul unei opinii luminate, ești ferit de concesiile și slăbiciunile pe care Statul cu greu le poate refuza diferitelor grupuri de artiști. Cât despre calitatea unei colecții, ea se formează încetul cu încetul, vecinătatea operelor de artă fiind cel mai bun criteriu de a îndrepta inevitabilele erori.

In această privință, colecția domnului Zambaccian poate fi, și nu numai în România, ci și în străinătate, un adevărat exemplu. Această colecție nu s'a limitat la obiective istorice (pericolul multor colecții): scopul ei este înainte de toate să strângă operele contemporane cele mai de seamă pe măsură ce sânt produse. Este deci o colecție vie, și se găsesc în ea, de exemplu, opere remarcabile ale maeștrilor români contemporani: Petrașcu, Pallady, Steriadi, Dărăscu, Iser, precum și operele cele mai interesante ale artiștilor tineri. Dar d. Zambaccian a ținut să așeze operele sale în timp, adică să posede în aceeași colecție, elemente de comparație în raport cu istoria picturei românești și pictura în general. El s'a străduit astfel să găsească opere, primordiale prin influența pe care au avut-o, ale maeștrilor picturii române. Nu era numai vorba de a strânge, cum au făcut-o unii, cantități de tablouri de o valoare recunoscută, de Grigorescu sau Andreescu, de exemplu; ci de a găsi jaloanele care au marcat evoluția picturei românești dela începuturile ei până în zilele noastre. Domnul Zambaccian posedă astfel unul sau două tablouri din fiecare perioadă esențială din acești pictori și aceste câteva opere, în deosebi reprezentative, capătă toată valoarea lor din faptul că sânt așezate tocmai alături de ceeace a ieșit din ele.

D. Zambaccian a insistat mai ales asupra aportului marelui pictor Luchian din care a putut să adune un grup de opere hotărîtoare pentru existența unei palete specific românești.

D. Zambaccian a făcut mai mult încă; el a vrut să așeze această pictură românească, astfel explicată și ierarhizată, în cadrul picturii universale strângând, alături de aceste opere românești, un ansamblu în deosebi de bine ales de pictură franceză din secolele al XIX-lea și XX-lea.

Această parte a colecției domnului Zambaccian, care a fost expusă cu un mare răsunet la București, nu figurează astăzi la expoziția Lunei Bucureștiului; dar ea este întrucâtva prezentă spiritului fiecăruia ca un punct de reper, ca o măsură care îți îngăduie să judeci și să cântărești la dreapta ei valoare această pictură românească pentru care Franța a fost o introducătoare; o introducătoare clarvăzătoare care a dat un punct de plecare, baze tehnice și care s'a șters în fața afirmării calităților originale și puternice a artei la a cărei naștere a contribuit.

PALLADY — **Colecția „Zambaccian"** — **KIMONOUL GALBEN**

Izvoarele Durerii

de TOMA VLĂDESCU

Ceeace desparte pe oameni de real, este mai întâi probabil refuzul lor de a-l accepta. Și este poate în aceeași măsură sensul necesității lui pe care nu ne-am deprins să-l avem. Construim, cu alte cuvinte, o lume pe care o vrem noi, care ne place nouă, dar foarte puțini suntem dispuși să cunoaștem că numai o anumită ordine există și că ea singură ne obligă. Creerele, sau mai bine spus inimile noastre, sunt de cele mai multe ori făcute pe extravagantele dimensiuni romantice — care din toate bunurile omenești au negat tocmai adevărurile ineluctabile ale măsurii. Risipită, cu un singur gest, toată bogăția pe care o dădeau sensurile unității; sfărâmate toate legăturile cu trecutul, cu viața din totdeauna, care nu compun decât alt aspect al aceleeași unități — și mai ales totul suspendat de capriciul efemer al omului, să zicem „liber", dar care nu mai cunoaște nimic, nici înainte și nici după el. Acum lumea firește se va putea construi oricând, singură și din nou, și mai ales oricum, ca în universul kantian în care totul este perfect cu tristețea unică numai că totul e gratuit. Acum apare deopotrivă acel „Infinit" al metafisicienilor germani — ca o goală figură a unei lumi în care nu ne mai regăsim.

Idealismul platonician se funda însă, esențial, tocmai pe aceste sensuri ale necesității în care se explicau perfectele simetrii ale universului — și e de ajuns să amintim construcția de atâta rigoare pe care o imaginează **Timeus** — o lume astfel în care toate cauzele erau exterioare omului, așa cum ele fără îndoială sunt. Idealismul romantic este în schimb acela în care omul „dispune", în care el este o cauză singură, liber să construiască și să determine — iar lucrul lui atunci, lucrul pe care-l vedem, este un dans grotesc peste toate adevărurile echilibrului, o exasperată, o sterilă gimnastică în neant. Toate punțile s'au rupt. Omul refuză să mai știe ce a fost, îl interesează aproape foarte puțin ce ar mai putea să devină în această febrilă agitație în care toate spațiile escaladate nu mai oferă decât amara voluptate, vertigiul straniu al căderilor fără sfârșit.

Acolo de pildă unde un Fustel a știut să arate sensul posibil al eternității noastre, această viață, această continuitate pe care n'o termină nimic — **...le passé ne meurt jamais complètement pour l'homme** — un Baudelaire strigă dionisiac implacabilul blestem al naturii lui:

. . . . . **Enfer ou Ciel, qu'importe ?**
Au fond de l'Inconnu pour trouver du nouveau !

Ar fi greu să refuzăm aceste elanuri adeseori sumbre, de furtună și febre — **„orages désirés" !** — cărora un Chateaubriand le-a dat accentul melodios și trist al trâmbiței lui sonore, dar care până la sfârșit îl vor fi strivit pe Nietzsche el însuși, fără să știe,— greu desigur, fiindcă am fi înclinați să bănuim aici nostalgia primitivă a oamenilor după acel probabil minut, inițial și prim, din care ei au căzut fără să mai poată **uita** „libertatea" perfectă pe care o voi fi știut **„Atunci",...** și care a rămas să-i consume. Este sămânța primordială și atât de activă în spațiul inexplorat al sufletului sau în atâtea teribile secrete ale cărnii — sămânța pe care nimic n'o suprimă... **Si le grain ne meurt !** Ea crește adeseori ca un flux de altă umanitate în care simțim totuș că „Păcatul" nu se repară... Este toată figura revoltelor noastre.

Papini a știut aceste revolte. El ne-a arătat această crispată figură — pe care Nietzsche în zadar va fi încercat s'o ascundă ! — și au fost ceasurile exasperate în care adolescentul oprimat din Toscania și dintre luminile satului lui, „maniac de cerebralitate", cum s'a văzut mai târziu, a putut crede că „patria lui era lumea", iar națiunea lui „biblioteca"...

Rău nostru, cum ar fi spus Sfânta Theresa, răul nostru subt toate aspectele vieței, este de a fi rămas acești maniaci de cerebralitate, prisonierii orbi ai unor nostalgii imposibile. Am rămas să credem că lumea ne aparține s'o construim, s'o facem noi, atunci când este evident că ea ni se impune și ni se dă. Dar în felul acesta, proectând imaginațiile noastre într'o lume care le refuză substanța, noi ne închipuim că este posibil să suprimăm realul, falsificăm sensurile lui — sensurile tristei noastre libertăți mai întâi — și ne rătăcim în labirintul de fum al umbrelor...

J'ai vu l'ombre d'un cocher
Avec l'ombre d'une brosse
Brosser l'ombre d'un carrosse...

Vom mai avea să revenim. Dar vom spune că aici este probabil toată Durerea noastră — sunt toate izvoarele durerii... Ne sbatem de sudori subt lanțurile care ne țin, cașicând n'am recunoaște atâtea imemorabile servituți, dar continuăm astfel vechiul păcat al lui Adam într'o lume care par'că n'are alt sens decât să ne cheme neîncetat la Căderea dintâi...

CRONICA LITERARĂ

PAUL CONSTANT: Iancu Jianu,

roman, ed. „Cugetarea"

Gherghinescu Vania: Privighetoarea oarbă,

versuri, colecția „Universul literar"

Aflăm în romanul *istoric* al d-lui Paul Constant un paragraf care explică satisfăcător lucrarea în însăși tehnica ei. Următorul: ...„apele mărilor sunt întotdeauna mai neliniștite și mai tulburi pe-de-amargini de cât în mijlocul lor. In București și la Curtea Domnească, toate par liniștite și puse pe drumul cel bun. Aud însă și cred, că prin târguri și sate treburile merg prost, și că lumea este bântuită de fel de fel de năcazuri: și gândul răsvrătirii a dat în colț". (pag. 76). Mai întâi vom observa că d. Paul Constant a legat cu abilitate mișcarea *locală* haiducească a lui Jianu cu centrul *istoric* al țării. Haiducia nu este istorie. Răsmirița începe să fie istorie, de la o anumită treaptă de organizare în sus, când tinde spre revoluție. Tudor Vladimirescu a făcut *revoluție*. Iancu Jianu a pornit ca simplu haiduc și din contactul cu Tudor a încercat să organizeze o *răsmeriță*, spre a fi transformată apoi de celălalt erou oltean în revoluție. Voind cu orice preț să dea o semnificație istorică haiduciei lui Iancu, d. Paul Constant a ales calea cea mai nimerită, descriind ecoul faptelor boerului oltean la curtea de la București a lui Vodă Caragea. Aci, după cum se știe, era domnița Ralu, care încerca să stârnească o mișcare culturală, sub stimulentul, desigur, al ideilor de peste hotare, de natură revoluționară. Domnița Ralu va ști deci despre Iancu Jianu și figura lui o va interesa cerând informații. Informațiile i le va da Gligorașcu, vărul haiducului, boer instruit și curtean al lui Caragea. „Ispitit" de prițesa grecoaică asupra „boerului răsvrătit", Gligorașcu, suflet *nou*, răspunde, fiind conștient de ceea ce riscă: „Despre om am cea mai bună părere, și-l prețuesc încă; iar fapta trebue să-i stea alături, fiind asemenea omului. Va veni cred timpul când înapoia faptei pentru care vrem să-l osândim, vom vedea păcatele noastre, și când prigoana care o ducem împotriva lui nu va însemna de cât aschia din trupul osândei ce ni se cuvine nouă... (pag. 163). Paharnicul Gligorașcu presupunea că îl va pune în primejdie „informația" lui primejdioasă, deoarece: „vorbise descurcat, oltenește și,... pentru un curtean al unui domn fanariot, nestăpânirea aceasta a cugetului și a vorbei nu putea trece ușor. Caragea, omul fioros și spurcat sufletește, nu i-ar fi iertat păcatul fătuit. (pag. 164). N'avea totuși de ce să se teamă, fiindcă, deși fiica omului,, fioros și spurcat sufletește", domnița Ralu este și ea un suflet *nou*, o revoluționară care înțelege duhul vremii și încearcă să convertească păcatul părintelui, prin romantismul spiritului. Ea prețuește la Gligorașcu *sinceritatea* și este convinsă de veracitatea eroului: „Paharnice Gligorașcu, am văzut în clipele astea pe vărul dumitale, pe șetrarul Iancu Jianu. Trebue să fie mândru, viteaz și cinstit. Sunteți ramurile aceluiaș trunchiu; el a rămas împlântat în pământul în care s'a născut, resfirându-se pretutindenea unde este soare și apă... pag. 164). O altă sursă de „informații" asupra „răsvrătitului", este Sultana, jupânița olteancă, prietenă a domniței Ralu. Inainte de a fi „consultat" Gligorașcu, Sultana dă referințe favorabile: „Ascultă, Sultana, ai cunoscut, cumva, pe acest boier ieșit din ascultarea poruncilor domnești?" Fără pic de ezitare, Sultana răspunse senină; „Da, Domniță. L-am cunoscut și mi-a fost dat să-i înțeleg toată neînțeleasa lui frământare și sdroabă, puse în slujba obștii... Sufletul lui Domniță! Răvășit de toate furtunile și întuneciunile traiului omenesc, scârbit de samavolniciile care nu-și mai află sfârșitul, s'a înseninat în nădejdea mare și sfântă a unei îndreptări cu putință. (pag. 162). După această declarație de ordin mai general care privește raportul eroului cu soarta, urmează precizări mai speciale, ca între femei: „Este voinic?" — „Ca bradul muntelui". — Curajos, desigur! — Până la înfricare; spintecă și trece apele Oltului, călare". — Poate fi și duios? ! Ca un copil. Când mintea îi odihnește și nu mai aleargă prin măracinișul vieții omenești, vorba lui este cântec de leagănă și adoarme". Domnița Ralu rămase îngândurată. — Ce păcat! Ți-ar fi fost un soț fericit. Faptele lui, însă, retează puterea și nădejdile noastre și pleacă, lăsând pe Sultana locului, spre a se purta în amintirea șetrarului, care urca drumul spinos al Golgotei neamului românesc (pag. 163). Probabil că fiica lui Caragea suspecta de parțialitate romantică pe Sultana aceasta fiind îndrăgostită de haiduc.

De la Sultana, se duce însă la Gligorașcu și acesta, am văzut, isbutește s'o edifice.

Surprinzând figura lui Iancu Jianu așa cum ea se răsfrângea în conștiința *cultă* de la Curtea lui Caragea, am spus că d. Paul Constant destăinue intenția de alcătuire a cărții sale.

Această intenție ar fi să ne zugrăvească un erou al timpului, de tip *romantic*, ceea ce înseamnă un distribuitor de justiție împotriva strâmbelor rânduieli.

Iancu Jianu pune accentul deci pe elementul suferinții umane, mizeria țărănească fiind motivul insurecției sale împotriva legilor. Argumentul lui este de natură creștină deoarece, ideia de a suprima suferința îl pornește la acțiune. Motivul suferinții ce trebue suprimată îl deosibește de Tudor, al cărui plan era mai mult politic. Pandurul urmărea ieșirea de sub stăpânirea turcească, iar alungarea conducerii fanariote venea ca o consecință a independenței. Procedând diplomatic, Tudor accepta alianța cu Eteria, împotriva Turcilor, ceea ce nu înțelegea Iancu, pentru care suferința era mai *aproape* și deci mai reală. Haiducia este soluția lui Iancu, socotind că fapta *personală*, directă și imediată suprimă cauza răului, grecismul. Lucrând fără abstracțiuni și ținând seamă numai de elementul creștin al suferinței ce trebue suprimată, boerul oltean cititor al bibliei, dă însă peste o dificultate la care nu se aștepta.

Incercarea lui de a suprima suferința țăranilor, produce o altă suferință, care nu existase până acum, dar care este foarte gravă, fiindcă o îndură însăși familia răsvrătitului. Stăpânirea, în desperarea de a nu-l prinde pe haiduc, se va răsbuna împotriva neamului Jienilor, boeri vechi și onorabili din ținutul Romanaților. Boerul Amza Jianu lămurește fratelui său, cum stau lucrurile: „Că de când ți-a fost drumul a haiducie, casele noastre n'au mai fost case, iar viața noastră a fost numai amărăciune și venin. Dacă ai fi murit, lancule, vremea ne-ar fi alungat tristețea și patima ne-ar fi fost mai ușoară. Dar așa, rușinați de pretutindenea, călcați în puterea nopții și cercetați pe de-arândul, mereu pe drumul pârcălăbiei, cu muierile și copiii spăimântați la tot ceasul, lucrul a ajuns peste puterile răbdării. Tata a ajuns să-și blesteme zilele de le mai are bolind cu sufletul și trupul... N'o mai putem duce așa, frate. Ai vrut să fericești pe alții și ne-ai înglotat pe noi în necazuri. (pag. 258). Plecând de la argumentul suferinței ce trebue suprimată, Iancu Jianu se va lăsa de haiducie tocmai din pricina acestui argument, pentrucă: „nu este pomană bine primită dacă o faci ălor străini, și pe-ai casei îi lași să flămânzească". (pag. 259).

Dus la Divan și osândit, fostul răsvrătit va scăpa de șireang datorită pravilii care acordă grațiere condamnatului acceptat ca soț de o femeie. Sultana salvează desigur, pe romanticul *voinic*.

Cât pentru salvarea sufletului său, după ce s'a pătruns de adevărul că suferința *este și ea o rânduială*, se gândește să ridice o biserică

Moare fără s'o zidească.

*

In versurile d-lui Gherghinescu Vania, atrage atenția întrebuințarea deasă a cuvântului „infinit". Poetul spune despre un „șoim": ...privind în *infinit*,/ I se deschid enigme, ca ochiuri de pădure. (pag. 21). Intr'un pisagiu de toamnă, un cocor, după ce „fâlfâe îndelung"... se rostogolește apoi în *infinit*/ lăsând pe păduri pete de sânge". (pag. 26). Ideia unei astfel de „rostogoliri" îl obsedează, și își închipue că, la trecerea „ultimului prag", „Ghemul de stele și de mărăcini/ Se va rostogoli în *infinit*. (pag. 29). Alteori însuși poetul se revoltă și evadează din condiția terestră: „Pe sure spați interplanetare,/ Cu pas hipnoptic calc în *infinit*" (pag. 39). Despre casa și locurile copilăriei, spune: „Pe aici.../ Am descoperit graiul tăcerii/ Și drumuri către *infinit*", (pag. 52). O frază muzicală îi sugerează imaginea: „Ultima stea, aruncându-se de sus,/ în unda viorie a *infinitului*" (pag. 55).

Insfârșit, o altă imagine auditivă, pare-se mai plastică: „Clocotește surd *infinitul*/. Peste care zarea își tremură pleoapele" (pag. 56). Cuvântul „veșnicie" stărue deasemeni în versurile d-lui Gherghinescu Vania. Un moment mistic a prilejuit sufletului un „nou botez": „In apa văzduhului-vie,/ După supreme desrobiri,/ se boteza cu *veșnicie*. (pag. 14). „Lacom de viață", și prefăcând „sărutul „în mușcătură" poetul este silit să mărturisească, — în brațele iubitei:

De fericire și desnădejde îmbătați,
Unul de altul prinși ca de toarte,
Spânzurăm legănați
Peste veșnicie și moarte.

(pag. 28)

Despre aceeaș iubită, ale cărei „fragede ținuturi de rai" nu mai sunt prezente, poetul confesează cu „ochiu plâns" de elegie: „Ca sunetul pe buze de naiu/, Lunecam prin tine în *veșnicie*" (pag. 32). In locul neologismul „infinit" d. Gherghinescu Vania folosește și autohtonul „nemărginire": „Dumnezeu, din *nemărginire*,/ Flutură cerul, ca pe o batistă". (pag. 18); procedând invers, pentru neaoșul „veșnicie", întrebuințează mai abstractul „eternitate": „Și mâinile fâlfâe pe clape,/ Ca niște păsări ciudate./ Sburând peste *eternitate*" pag. 56).

Ni se pare obligatoriu acum, după ce am examinat frecvența celor două vocabule, „infinit" și „veșnicie", să înfățișăm lectorului și versurile în care autorul vorbește despre însăși divinitate în ale cărui *absolut* intră, precum se știe, conceptele de mai sus. Dumnezeu este, în primul rând, Cel ce ia în primire, *dincolo*, tot ceeace se întoarce în moarte: „Te bănuesc, Doamne, așteptând/ Desfrunzirile, ca pe niște întoarceri". (pag. 38).

De la lirica „bănuială" poetul trece la năzuinți mai cutezătoare: „Vreau să-l privesc pe Dumnezeu în față,/ Cu ochi de îndoială și de dor" (pag. 40). Rezultatul misticei sale îndrăsneli este: „Noaptea, până târziu,/ Stam de vorbă cu Dumnezeu" (pag. 61). Deoarece credința șovăe și uneori se umbresc certitudinile, d. Gherghinescu Vania apelează la un vechi argument spre a postula existența lui Dumnezeu: „Pentru liniște și pentru chin,/ Pentru viețile care pleacă și vin,/ pentru svonul din suflet și din porumbiști, trebue, Doamne, să existi" (p. 88). In poema „Natură moartă" după ce citim versurile: „Noaptea, până târziu,/ stau de vorbă cu Dumnezeu" (pag. 61), autorul spune în strofa următoare: „Oamenii nu pricep nimic/ Din graiul și purtările mele" (pag. 61). E cazul să ne oprim și să considerăm mai de aproape gândirea lirică a d-lui Gherghinescu Vania. Intr'adevăr, avem mici nedumeriri asupra unor lucruri pe care bine a observat d-sa că nu le „pricepem". Mai întâi, iată ce nu „pricepem": D-sa a vorbit foarte des despre „infinit" și despre „veșnicie", și niciodată nu și-a exprimat îndoiala că „infinitul" și „veșnicia" n'ar exista. Despre existența lor are certitudine absolută, pentrucă altminteri n'ar mai avea eficiență poetică „rostogolirea" în infinit și „plutirea" peste „veșnicie". Poetul, ca și noi, știe însă că nu mai *unul* Dumnezeu este *infinit* și *veșnic*.

Cum există un *singur* Dumnezeu, și cum acestuia singur îi aparțin infinitul și veșnicia, urmează cu necesitate că nimeni altcineva nu mai stăpânește în ființa sa *infinitul* și *veșnicia*. Odată câștigat acest adevăr, urmează iarăși, de la sine, un alt adevăr, cu neputință de respins, anume că, din moment ce poetul nu se îndoește de exintența infinitului și a veșniciei nu mai are sens să se îndoiască de existența lui Dumnezeu, a cărui *singură* ființă este infinită și veșnică.

E clar. De aici nedumerirea noastră. Pentru că d. Gherghinescu Vania deși e sigur de existența infinitului și a veșniciei, nu este sigur de existența lui Dumnezeu. Intr'adevăr, nu pricepem. Și nepriceperea se adâncește, când poetul afrimă:

In zadar cântecul meu,
Plecat peste taina minunilor Tale
Se adapă, ca un curcubeu,
Din armoniile universale.

(pag. 80)

Explicația acestei „zadarnice adăpări" o dă limpede poetul: „Fără milă, în mine, mereu,/ Răsucește patima sfredel" (pag. 79). Când își amintește că a pierdut „întreaga iubitei făptură", zadarnic și i se oferă spre împăcare „armoniile universale". Noi știm însă că aceste „armonii universale", ca și „infinitul" și „veșnicia" sunt căi ale cunoașterii lui Dumnezeu. Adică tocmai ceeace urmărește experiența mistică: intuiția divinității prin anumite categorii ale vieții interioare. Când în experiența lăuntrică avem intuiția *infinitului*, a *veșniciei* și a *armoniilor universale*, nu mai are înțeles îndoiala despre existența lui Dumnezeu, și ca atare cu atât mai puțin înțelegem cum poate fi *zadarnică* o adăpare din „armoniile" prin care divinitate se face prezentă. E ca și când poetul ar alunga pe Dumnezeu, furios că a pierdut „întreaga ființei făptură". Ca să rezumăm, constatăm prin urmare că d. Gherghinescu Vania are certitudinea *infinitului* și a *veșniciei* fără a o avea pe a lui Dumnezeu. Ceeace nu se poate. Apoi d-sa afirmă că se adapă „din armoniile universale", dar această *minune* este zadarnică. Ceeace iarăș nu se poate. Concluzia care se impune, dacă socotim sincere îndoiala și sentimentul zădărniciei, este că nu există înseși infinitul, veșnicia și armoniile universale. Vrem să spunem că poetul nu are intuiția lor. E rândul acum ca și poetul să fie nedumerit, după ce mai întâi noi am fost în nedumerire. Dacă afirmăm despre un autor că nu are intuiția divinității, acest lucru i se pare fără mare importanță. Il lasă indiferent, sau chiar îl bucură, ca o judecată critică favorabilă, dacă el însuși mărturisește că simte așa zisul „tragism" al „necunoașteri". Dar dacă afirmămă că n'are intuiția cealaltă, a categoriilor vieții interioare, lucrurile se schimbă. Ca și când ar fi foarte ușor și la îndemâna oricui să ai intuiția infinitului, a veșniciei și a armoniei universale.

Ori și ce poet crede că are aceste intuiții și de aceea vorbește și scrie despre ele ca despre certitudini absolute. Că lucrul nu este adevărat, se vede lesne, din contradicțiile în care cad, fără să-și dea seama, când vorbesc despre ființa *unică* în care pot fi concepute certitudinile lor. Nu poți avea certitudinea infinitului și a veșniciei, fără a o avea în același timp pe a lui Dumnezeu, după cum odată ce Dumnezeu te *adapă*, nu poți declara că acest lucru este *zadarnic*. Dumnezeu *este*, fără atribut, și cu atât mai puțin nu admite atributul zădărniciei. Așa că, luând chestiunea de la capăt, ar trebui să ne întrebăm: ce este infinitul? ce este veșnicia? etc... Și odată cu noi, ar trebui și poetul să se întrebe dacă nu va continua să i se pară „zadarnică" întrebarea.

CONSTANTIN FANTANERU

Corespondența noastră

DE UNDE VINE MOARTEA?!

De unde vine moartea?
Din lumină? din neguri? din troiene?
Să-mi alinte — somn —
plăpândele gene?

De unde vine moartea
flămândă să-mi ia grija
Și nedesăvârșirea pe umeri
— ca pe-un dar? !

De unde vine moartea
— celebrul anticar
Care-și adună 'n cârcă
părerile de rău?

De unde vine moartea
să mă desăvârșască?
Să pot să stau alături
De Dumnezeul meu?

Ștefania Săvoiu-Stâncă

TU

Stăteam ades' cu tine'n miezul serii,
Cu toată vraja cerului în suflet...
Vrăjeau prin ramuri șopotele verii,
Pierdute de cocorii dinspre Milet...

Priveam în zări văpaia de pe dealuri,
Ce-o'ncinse luna 'n drumu-i printre stele...
Priveam setoși argintul dintre maluri
Și ne'mpleteam din flori de câmp mărgele...

De câte ori.. .plecam noi, împreună
Cu visul,
Dus pe aripi de cocori...
Și ne clădeam palate 'n clar de lună...
, , , , , , , , , ,
Te-aud și azi cântând în zări senine.
Te văd cum râzi — cu brațul plin de flori —
Și-ți simt tot focul buzelor — în mine...

ION CHEREJI

CUVANTUL MI-A FRANT AVÂNTUL

Aripi ca Manole mi-așI face
Din șița cuvântului.
Să sui,
Nu să cobor în glodul pământului
Fățarnic
In nopțile senine când 'mi 'ntind aripile
Spre nenumăratele stele,
Imi vine să mă pipăi cu mâni de orb,
Să văd, de nu cumva din trupul meu
E plămădit, pământul din insulele Nipon.
Așa mi se cutremură sufletul încătușat
In scoica lui de lut.
Fără de pricină doar la sclipirea stelelor
Fățarnice.
Stau câte-odată și mă uit în nepătruns
Cu ochii mei ceI mărginiți
Și tare-așI vrea să desluș esc
Ce taină poartă cele nouă ceruri.
Abia atuncia văd,
Căcj prea puțin a îmbucat Adam
Din mărul cunoștinții
Pe care Eva, cu surâsul ei fățarnic
De Giocondă ț l-a 'ntins.
Când treci cu pași mărunți
Ca de furnică, grabnică,
Surâsul tău ațâțător
Și cu privirea ta fățarnică,
'Mț 'nregistrează dungi adânci
In inimă,
Ca 'ntr'un seismograf.
De-mi pare, că în tine se petrec cutremure,
Nu în acest fățarnic petec de pământ.
Cu mâinile lui David
AșI vrea să strâng în brațe
Harfa cerului,
Și coarda lui Lactee
Să i-o 'ntind în vid.
Poate-ar ieși din ea vre'o simfonie
Nefățarnică, și-așI îndrăsni să cânt
Cu glas de ape, tot dorul ce mă roade.
Dar fățarnic cuvântul
Mi-a frânt avântul.

Nicolae St. Petruțiu

DESTIN

O, mamă, nu vezi tu, nu simți,
Cum sapă golu 'n mine...
Tu nu mă mai cunoști, eu
Nu te mai cunosc pe tine...
Gând de păgân, blestem de zeu?...
Mai roagă-te tu mamă, mai roagă-te la sfinți...

O buhă rea cu ciocul
Imi scormone prin minți
Mă arde 'n suflet focul
Cum, pe Iuda cei treizeci de arginți.

Simt cum golu 'n suflet se 'nalță, se mărește
Un străin în locu-i, se 'nfiripă, crește...
De-aș mai putea crede mamă, 'n tine!
De ai pricepe mamă de-ai putea să simți,
Mai roagă-te iar mamă, mai roagă-te la sfinți.

Victor Peia

GANDUL

Mi-am scrijilat, dârz, în lespede,
Durerile,
Nemângâierile,
Tăcerile
Ce le-am plămădit, în mine, ani de-arândul.
Și gândul --
Ca să le lepede —
N'a încercat
Până azi,
Când,
Tremurând,
Inșfăcat
De liniștile sumbre și freamăt surd de brazi,
A pornit cu pași grăbiți de ornic
Nestatornic
Chiotind,
Vrăjind,
Pe drumuri ascunse, nestrăbătute,
In salt de spritene cuite —
Mustind aprig furtuni,
Aninându-și pe aripi cununi
De vis viforos, a pornit apoi sufletul
Și el —
Tărie de oțel,
Să-și închege suferința 'n rânduri,
Pe căi neumblate de gânduri.

George P. Meghea

BAIA MELCILOR

Stelele căzute 'n iarbă
Gămălii pe fire 'n prinse;
Coarnele de melc — întinse
Ies afară să le soarbă.
Boabe pline de soroc
Melcul vine să le 'nșire,
Iar în spate — să-l deșire
Duce casa-i de ghioc.
Ridicând roua în furcă
Lunecă pe-o grea patină,
Și spărgând stropi de lumină
Umbră 'nsingurată — urcă.
Colo 'n iarbă, fir cu fir
Soarbe boabele de stele
Ca să facă baia 'n ele
Desgolit sub coviltir.

Sebastian Popovici

CANTEC GANDULUI

Unde, prin pustie,
mi-ai plecat, târzie,
pasăre-mi de gând
și mă lași oftând? !...
Pe ce drum ascuns
și de nepătruns,
ți-ai mânat destinul,
turburând seninul
Visurilor mele,
lungi, ca de nuiele? !...
Pasăre-mi de gând,
ce mă lași oftând,
lângă lumi de vise,
cu porțile 'nchise,
când te mai întorci,
caerul să-ți torci,
lin și visător,
cu svâcniri de dor? !...
Vin' din cer senin,
pasăre-mi de chin
și 'n spinosu-ți drum,
glasul tău de fum,
să-mi doinească iar,
dorul meu amar...

*) Din volumul în manuscris „Mi-am răstignit copilăria"...

Negrea Moldoveanu

ULTIMA CASA A POETULUI

III (sfârşit)

de ALEXANDRU MARCU

Singurul element ornamental naiv de pe sarcofag rămâne capul său de bronz, aşezat pe o latură, târziu, de un admirator.

In biserică au intrat după tine toţi copiii. Drept în faţă, în peretele văruit al singurei navate, găseşti bucata de afresc descoperită sub straturile vechi de tencuială şi pe care toate ghidurile o menţionează: „Pe aceşti sfinţi şi madone s'au oprit privirile poetului în viaţă". Amănuntul te impresionează. Şi ai vrea să surprinzi, materializată, cumva, pe faţa acestor vechi picturi, urma acelor ochi.

Copiii, în cor, dau lămuririle. Aici ei par în casa lor: „Sono affreschi, del Trecento, della Scuola diciotto..."

Cardin Carlo protestează însă cu altă lovitură de cot: „... No diciotto ! ...Di Gioto !..." (atât de prezent în apropiere, la Padova).

Fratele cel mic al lui Mario se suprapune într'acestea cu capul pe vechea pictură din zid. Şi pare Ingerul din bratele Madonei.

In preajma lui şoptesc mai încet toţi ceilalţi, căci se simt în biserică.

Pe lespezi le răsună în toate părţile lăbuţele goale.

Te duc în faţa altarului mare. „Questo/è l'altare/regalato dai frati di Roma/nelle guerre/di Napoleone/quando i frati/è (sic) scappati..."

In stânga acestui altar, stând bine înţeles cu faţa la el, afli altul mai mic. Aici l-au îngropat mai întâi. Aici a rămas Poetul câţiva ani, până ce i-au pregătit monumentul de afară.

Privirea ta, învăluind marea încăpere a bisericii, o măsoară încă odată pe sus şi se perindă pe grinzile de lemn ale tavanului, luminate de ferestrele albe de sub ele, numai de sticlă, pentru ca norii şi văzduhul cerului să le înflorească vitraliile în fiecare zi altfel, cu policromia razelor de soare.

Ieşind din biserică te întâmpină, din faţă, copiii. Te obligă să le asculţi mai departe lămuririle arheologice şi topografice. In dreapta îţi arată Muntele Ricco, împădurit peste tot, până în culme. La stânga, jos de tot, în fundul unei râpe, îţi arată apoi o poartă rotundă, în care stau închise apele celor cinci izvoare, pe care o tradiţie le vrea adunate de însuş Petrarca, într'o fântână de obştească folosinţă. (Obiceiul, atât de întâlnit astăzi în părţile tale şi pe atunci oriunde, îţi întăreşte în convingere rostul acestei tradiţii). Dacă ai coborî până în dreptul izvorului, ai putea descifra inscripţia pusă mult mai târziu acolo şi care vorbeşte de apa „unde bibens cecinit digna Petrarcha deis" (adică apa, din care potolindu-şi setea, Poetul a cântat în versuri lucruri vrednice de Zei).

In sus, deasupra fântânii, în evantaiul verde al unui deal rotunjit în loc, vezi cele mai vechi case din târgul acesta: O vilă cu faţada ca de biserică; mai departe aşa zisul palat Contarini, în stil gotic-veneţian şi care se mândreşte cu gloria că în el ar fi pus la cale Petrarca nunta fetei lui Niccolô da carrara cu Patricianul Contarini.

Coama dealului pe sus, asemeni marginii dantelate a acelui evantai, se desface toată în coroane de măslini şi de rodii, pe care le festonează şi aici coardele întinse de vie.

Privind în sus, la norul alb care-a apărut în această clipă, venit de dincolo, te îndrepţi în fine spre partea cealaltă a străvechiului târg, spre a cerceta casa Poetului.

Porneşti astfel pe un drum de piatră, care leagă cele două monumente ale locului : aici mormântul, iar la capătul celălalt, casa.

Intre ele urci şi cobori. La mijloc, sus, vezi cele mai vechi clădiri din Arquà. In Piaţa San Marco (dominaţia veneţiană explică până azi denumirea), te întâmpină vechea primărie, cu resturile şi mai vechii „loggia", cu drumul care urcă la fortăreaţa de pe vremuri, cu casele de piatră, pe faţadele cărora desluşeşti bi-forele gotico-veneţiene şi printre arcurile masive de piatră ale cărora se desfac balcoanele cu grilajul ca frunzele de iris.

Priveliştea mare se desface pe sub Colinele Euganee, odihnitoare, luminoasă, până spre Calto dei Mani. Nici Monte Calaone, nici Monte Cero, nici La Sella di Terralba nu dau locului sălbăticia unor vârfuri solitare. Predomină în zare perspectivele largi, cu plaiuri de deal. Singur muntele Calvarina (numele spune restul) face notă discordantă. Insă din înaltul lui, priveliştea se îmblânzeşte, când zăreşti, surprins, licărind acel „ochi de cobalt în cearcănul verde" al unui mic lac alpin.

Copiilor care te însoţesc la tot pasul li s'au adăogat acum, în drum spre casa Poetului, alte personagii mult mai grave, care te intimidează cu prezenţa lor. Foscolo, Mozart, Shelley, Chateaubriand, Carducci. Toţi poeţii lumii, în deosebi Romanticii, care-au străbătut acelaş drum, în pelerinaj la această casă. Byron declamă încet versurile din Pelerinajul eroului său... „...There is a tomb in Arquà; rear'd in air, /Pillar'd in their sarcophagus, repose/ The bones of Laura 's over... „Aici, în acest" „montain-village (where his latter days /Went down the vale of years...".

Prin curţile caselor de piatră mamele acestor copii întind rufe la soare, iar fetele lor cară apă cu vase de aramă pe umăr.

In sus, spre cea mai înaltă parte a târgului, casele nu mai au nevoie de fundaţii. Le-au zidit pe stânca goală, care-şi arată şi în drum straturile sparte, apoi ruginite de ploi.

Oratoriul Sfintei Treimi, adică bisericuţa de piatră cuibărită aici de când lumea, într'un vechi turn de apărare al fortăreţei, este monumentul care te mai opreşte locului, în drum spre casa din vale, de care te despart acum doar câteva grădini.

Simţi că aceasta a fost totdeauna partea cea mai dosnică din Arquà, în care târguşorul s'a confundat, una câte una, cu casele de ţară dintre vii.

Un copil s'a agăţat de un zid. O mână a tras lanţul unui clopot. O poartă de fier s'a deschis singură. O placă de piatră a dat de ştire : „La Casa di Francesco Petrarca".

O cărare în pantă, dintre tufe şi trunchiuri de chiparoşi, te-a petrecut la altă poartă de fier, între două ziduri cu ederă. S'a deschis şi te vezi între straturile cu flori şi copăcei ale unei grădini ca de mânăstire francescană. Chiparosul e şi aici nelipsit. El şi „loggia" cu două arcade din faţa casei, la care urcă în stânga scara de piatră, sunt cele mai pitoreşti amănunte din tot ce te întâmpină.

Sub „loggia" de sus corespund alte arcuituri pe stâlpi de piatră, care se deschideau odinioară spre beciul şi magazia cu unelte a acestei modeste case de ţară,ajunsă astăzi un fel de muzeu, tot aşa de modest, cu fotografii, registre de semnături, stampe şi tablouri, evocând ceva din viaţa Poetului.

Ai urcat scara de piatră şi te-ai oprit o clipă între stâlpii „loggiei" (despre care ţi se spune de altfel, spre părerea ta de rău, că nu exista pe vremea aceea), ca să distingi pe faţada casei urmele vechilor ferestre şi a schimbărilor pe care le va fi pretins el, Poetul (se ştie că avea asemenea ambiţii arhitecturale), atunci când s'a hotărît să se retragă definitiv în această casă. Intri apoi în sala cu tavanul de lemn, rămas aşa de pe vremea lui şi cu cărămizile de pe jos, asemeni. E cea mai mare încăpere a acestei case, cu ferestrele deschise spre două grădini. Intr'o parte a sălii, în dreapta, alte două odăi : aceea de culcare şi alături bucătăria. In stânga, spre cea mai frumoasă priveliştе, sala de mâncare şi, mică, aproape fără lumină, îngustă, foarte asemeni unei chilii, odaia de lucru a acestui poet.

Păzitoarea casei nu i-a lăsat pe copii să intre. Dă singură cuvenitele explicaţii. In „muzeul" de jos ţi-a arătat portretele familiei Carrarese din Padova, care i-a dăruit lui Petrarca această casă, în schimbul amiciţiei pe care i-a dovedit-o în tratativele duse cu duşmănoşii Veneţieni. In altă sală de jos, ţi-a arătat urma câtorva oase din scheletul Poetului, restituite de un prelat care nu putea să moară, deoarece le furase din sarcofag. Iată apoi locul unde aşezau servitorii butoaiele cu vin şi cu untdelemn, toamna. Dincoace, sus, lua masa cu prietenii care veneau să-i ţină tovărăşie la ţară. Iar printre ei s'a numărat odată Episcopul Padovei şi Seniorul Francisco I da Cararra şi alţi străluciţi admiratori. Aici dormea Francesca, împreună cu micuţa Eletta, cel mai guraliv şi minuscul oaspete al preafericitului bunic. Picturile de pe toţi pereţii, înfăţişând scene inspirate din operele sale, cu Laura culcată pe malul unui lac şi o lebădă ciugulind frunze dintr'un inevitabil laur, denotă, în ilarianta lor naivitate, cultul târziu pentru acest poet, în tot felul de forme şi manifestări, chiar în colţul cel mai ascuns al acestui sărman târguşor de munte, în această umilă dar celebră casă de ţară, încăputâ pe tot felul de mâini după moartea ilustrului proprietar.

Uşa dintre sala de mâncare şi încăperea îngustă în care lucra Poetul, stă închisă astăzi cu gratii groase de fier. Aceasta este partea cea mai sfântă a întregului sanctuar : aici şi-a scris el cele din urmă opere, aici a meditat noaptea; aici a dat formă definitivă *Vieţilor oamenilor iluştri* şi *Senile*-lor; aici a revăzut pentru ultima oară *Il Trionfo della Divinità;* aici a trăit în penitenţă; aici a intrat în agonie, cu capul lăsat pe o carte.

Prin uşa deschisă către balconul odăii de alături intră soarele, cerul, vederea cea mai largă peste dealuri şi două rândunici. Acestea se rotesc pe sub tavanul de scânduri, ca două săgeţi de hârtie şi ţipă speriate. Işi caută locul de cuib. L-au descoperit ? sau le-a speriat o pisică ? Ridici ochii deasupra uşii cu gratii dintre odăi şi vezi într'adevăr o pisică. Dar e închisă într'o firidă, sub geam. Au împăiat-o acolo, la moartea Poetului, îţi spune sceptică păzitoarea, de oarece îi era lui foarte dragă.

Mai priveşti odată printre gratii, în chilia meditaţiei şi a morţii. La mijloc, un scaun vechi de lemn, ca în toate chiliile de Dominicani, ca al lui Savonarola. Este „autentic". Stând pe acel scaun l-au găsit aproape mort, în faţa mesei de lucru. Aceasta nu mai este. Dar în fundul cămăruţei a rămas, cruţat de perindarea lumii străine prin această casă, şi acesta „autentic" dulapul cu gratii dese în care-şi ţinea Poetul „cărţile" (adică manuscrisele), pe care le mai adusese, puţine, din ce în ce mai puţine, dela oraş.

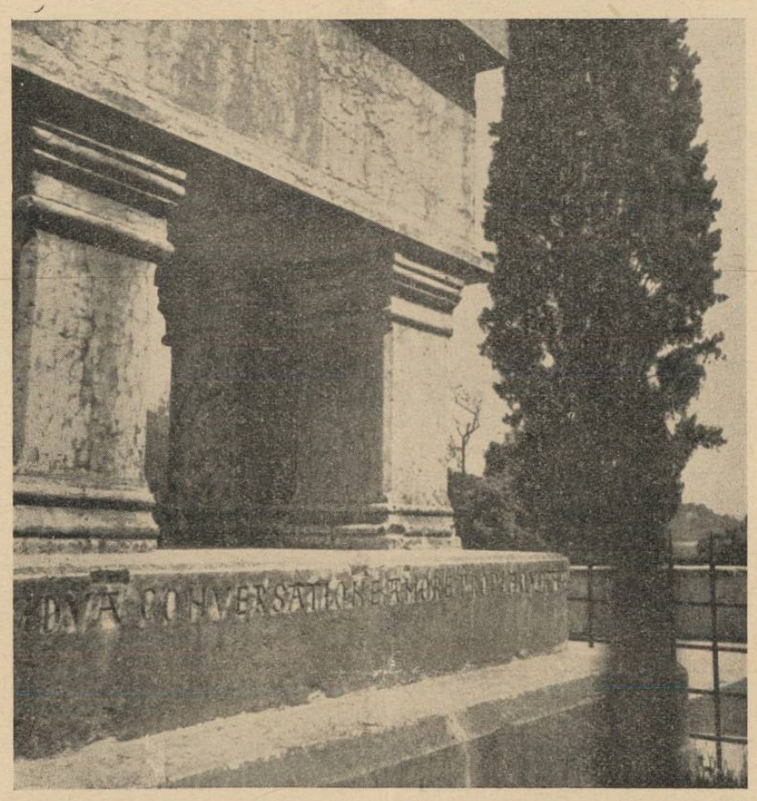

Zidurile încăperii sunt grosolan tencuite, aproape negre. Doar între două ferestre a rămas o pată mai albă; aceea pe care a scris Alfieri, în pelerinaj şi el aici, cunoscutul sonet din care se mai citesc doar ultimele versuri. Pe sub tavanul de scânduri, şi grinzi goale, fără înfloriturile din celelalte încăperi, stau încă stemele vechii familii, înşirate aici drept uitată şi singură podoabă.

Cel mai înfricoşător colţ în care ţi se opreşte însă privirea, este o firidă, adâncă, neagră, în zid. Gură de spectre, sau locul cel mai îndemână al cărţilor lui ?

„O cameretta che già in te chiudesti/Quel grande alla cui fama augusto è il mondo...'", a scris Alfieri.

Iţi retragi privirile din umbra micii încăperi, pătrunsă într'adevăr de lumina care aureolează neîntrerupt de şase veacuri fruntea ce s'a aplecat aici pentru ultima oară asupra unei cărţi deschise. Şi priveşti în departe, după cele două rândunici, pe uşa deschisă în soare, spre valea râului Tagia, dincolo de culmile între care se ascunde cuibul nevăzut al acvilei estense.

Singurătatea şi liniştea acestei case este nota dominantă, care se permanentizează după ce s'a stins ciripitul repetat de două ori, pe sub tavan; şi după ce au tăcut toate întrebările curiozităţii tale.

Afară, sub ferestre, bine înţeles, zgomotele vieţii agreste care împresoară partea locului, se adaogă acestei note. Ele nu disonează, oricât de stridente ar fi. Se aud găinile ţăranului din curte şi peste ele, gânguritul a doi porumbei. De vale o mamă îşi ţipă copilul. Şi mai de vale vorbesc tare doi vecini, cu surtucele între umeri. Copiii care te-au adus discută zgomotos în poartă.

O albină a intrat şi ieşit prin fereastra odăii în care a murit poetul, aducând pe aripele ei toată viaţa florilor, în umbra rece şi închisă aici de şase sute de ani.

Ai mai aruncat o privire din prag în prag şi acum eşti iar în capul scărilor din afară, sub „loggia" casei.

In grădină smulgi, după tradiţia tuturor pietăţilor romantice, o creangă din laurul adus aici dela Avignon şi pleci apoi cu regretul în suflet că n'a înflorit încă tufa de trandafiri, adusă şi ea dela Vaucluse.

S'a închis în urma ta prima poartă de fier. Şi a doua. Eşti iarăşi în drum, cu copiii după tine. Te petreci în vale, mai mulţi, mai prieteni. Când ai ajuns în dreptul vechiului Oratoriu, îţi vorbesc despre procesiunea care se face în partea locului în Vinerea Mare, când licăresc dealurile din toată împrejurimea de luminiţele aprinse de femei în scoicile de melc, umplute cu untdelemn, ca sfintele potire.

Francesco Petrarca a venit prima oară la Arquà în 1369, pe când era bătrân şi numai întâmplător atunci, în viligiatură se pare, poftit de călugării Eremitani dela Padova, cu care avea cele mai strânse legături. Plăcându-i nespus locul, Francesco da Carrara, stăpân în aceste locuri pe acea vreme, s'a gândit să-i dăruiască acest loc.

Aşa s'a aşezat la Arquà Petrarca în toamna anului următor, la aceasta îndemnându-l bătrâneţea înaintată, boala de care suferea şi, mai cu seamă, voluptatea cu care a căutat totdeauna, din când în când, retragerea în pacea şi singurătatea naturii.

Pe acea bucată de pământ va fi găsit o casă modestă, ca toate casele ţăranilor de pe aici, cu pivniţa şi magazia de unelte sub scara de piatră a încăperilor de sus. Fără s'o mărească, ci doar reparând-o, Poetul a schimbat-o cu mulţumire în cea din urmă casă a lui.

Ca la Parma, pe vremuri, şi aceasta îşi ridica modest zidurile dintre pomii roditori a două livezi, de-o parte şi de alta. In ferestrele şi uşile larg deschise pe balcoane, băteau crengile de rodii, de măslini şi de olendri. Viţa se răsucea pe bolţile de pergole din cărare. Dintr'o coastă de deal şerpuia spre grădinile lui şuviţa de apă a unui pârâu.

Poetul a reînviat livada cu alţi pomi roditori, urmărind înfiriparea acestora la viaţă cu răbdarea şi grija cu care ar fi descifrat un manuscris de mare însemnătate. In cunoscutul Virgiliu, de care nu s'a despărţit decât în clipa morţii, a făcut de altfel tot felul de însemnări cu privire la această îndeletnicire a sa de pomicultor, plângându-se adesea împotriva unora din pomii livezilor sale.

Nu mai puţin a îngrijit florile.

Era încântat de Arquà. Nu mai contenea să preamărească liniştea şi pacea casei sale, „mică" dar „simpatică şi graţioasă" : precum însuşi scria — având în preajmă livada lui de măslini şi o vie, cât să-i ajungă unei mici şi modeste familii. „Aici, îi scria într'adevăr fratelui său cu un an înainte să moară — deşi bolnav trupeşte, sunt şi trăesc, o frate al meu, cu sufletul în pace, fără frământări, fără păcate, fără griji, citind într'una şi scriind şi preamărindu-L pe Dumnezeu".

Ca un adevărat mucenic al Artei şi al Gândului, Francesco Petrarca a meditat şi a lucrat până în cele din urmă clipe, în zorii zilei de 18 spre 19 Iulie 1374. Atunci l-au găsit aproape mort, cu capul căzut pe un volum gros de pergament : nu se mai ştie bine dacă era *Eneida* sau *Mărturisirile* Sfântului Augustin. Iar nesiguranţa în care se complace tradiţia asupra cărei opere anume, poate fi simbolică pentru înfrăţirea dintre Clasicismul păgân şi spiritualitatea creştină, pe care o înfăptuise acest poet în viaţă şi pe care o lăsa drept sacră moştenire, în această formă, timpurilor apropiate ale Renaşterii.

Francesco Petrarca a murit, aşa dar precum dorise, în singurătatea chiliei dela Arquà.

Faptul că a fost găsit în odaia de lucru şi în faţa unei cărţi deschise, dovedeşte că îşi dăduse sfârşitul în deplinătatea puterilor minţii sale, fericit să-şi poată da această supremă satisfacţie intelectuală, până în clipa din urmă. Iar faptul că l-au găsit aşa în zori, dovedeşte că citise şi meditase acolo, singur, în liniştea grădinilor şi a stelelor, toată acea noapte de vară între dealurile dela Arquà.

Lumina de pe masă mai ardea încă.

Poetul împlinise 70 ani. La faima lui de mare poet şi nu mai puţin de mare învăţat al vremurilor acelea, se adăoga nimbul acestei venerabile vârste.

L-au înmormântat în Santa Maria, de vale, şase zile mai târziu, depunându-l în mormântul de sub altar. Ceremonia funebră nu putea să fie mai strălucită decât singur şi-o dorise şi decât ar fi îngăduit-o împrejurările, aci, la ţară. Inaintea sicriului, învăluit, se pare, în mantia de purpură dăruită de Robert de Anjou pentru încununarea de pe Capitoliu, au mers patru episcopi veniţi anume pentru acea neobişnuită înmormântare.

Sicriul l-au dus pe braţe 16 „doctori" ai Universităţii padovane, în semn de omagiu pentru acela care ar fi putut să le fie maestru şi de pe catedră.

In urma sicriului au venit ai lui şi însuşi Principele Francesco I da Carrara, înconjurat de cei mai vrednici demnitari ai Padovei, de curteni, de profesori şi de studenţi.

Elogiul funebru a fost spus de un vestit predicator călugăr.

După şase ani, osemintele i-au fost scoase din biserică şi urcate în sarcofagul acesta, peste toate celelalte morminte, în vechiul cimitir din preajmă.

„Ocroteşte această piatră — descifrezi azi în inscripţia epitafului — oasele reci ale lui Francesco Petrarca. Primeşte-i Maică Fecioară, sufletul, pentru ca obosit acum de cele pământeşti, să se odihnească la ceruri..."

„Fri/gi/da Fran/cis/ci la/pis hic — silabisesc în cor toţi copiii din Arquà, îngropându-şi degetele subţiri în scobitura literelor adânci — tegit ossa Petrarcae. Suscipe Virgo parens animam sate Virgine parce, fessaque jam terris coeli requiescant in arce".

EPIGRAME

de VICTOR PAPILIAN

CUCOANA

A fost odată ca niciodată...

Pe vremea când Setilă părăsise palatul cel frumos, palatul tencuit cu alb de lună şi cu galben de soare luminat, palatul în care fusese atât de fericit cu „Tinereţe fără bătrâneţe şi vieaţă fără de moarte".

Il năpădise un dor păgân din Valea plângerii şi, de dragul lui, smulgea acum izvoarele din rădăcini ca pe nişte pomi şi seca dintr'o sorbire marea până 'n temeliile ei. Acum, din cuibarele izvoarelor se alegeau flăcări de comori curate ; iar din matca mărilor, palate de mărgean şi de cleştar.

Când a ajuns în palatul zânei, ceasornicul din pălimarul turnului bătuse o sută de veacuri. Ea l-a primit cu aceiaş ochi zâmbitori. Dar, potrivit timpului, a poruncit să-i aducă dulceaţă de zahăr ars şi i-a turnat cafea neagră din ibric.

INVĂŢATA

Foaie verde crin şi hrean...

In inima pădurii, lângă vatra lacului, sub streaşina mânăstirii, zace voinicul Strâmbă Lemne. A picat la grea boală. Zace de lingoarea dragostei. Şi nu-i vrajă ţigănească, şi nu-i leac nemţesc care să-i îmbuneze soarta, fără numai o lacrimă pe potrivă, o lacrimă cinstită ca Sfânta Cruce şi hoţească ca iarba fiarelor...

Plânge, de dragul lui, căucul în ştiubeiu şi din aste lacrimi se întăreşte vâna izvorului cu sarcină de apă neîncepută.

Plânge, pe urmă, şi troiţa în drum şi prin cearcănele de pământ reavăn privesc ochi de crini şi suflete de licurici...

Plânge acum şi mânăstirea dintr'un lemn, plânge de doboară tencuielile munţilor şi sloboade culele întunericului pline de comori şi visterii...

Dar stareţa cea frumoasă citeşte psaltirea... Citeşte psaltirea cu inima nepăsătoare ca toaca din clopotniţă şi leagă rând de rând cu privirea uscată ca aţa de păianjen...

MOŞUL

Şi-apoi verde trei granade...

Pasă-mi-te scârbă de moarte l-a cuprins pe Sfarmă Piatră văzând pe Agerul pământului, fratele său de cruce întru vitejie, doborît la pământ. Doborît la pământ, nu de sabie, suliţă sau luptă dreaptă, ci în chip vrăjmăşesc, cu dosadă şi vicleşug...

S'au fost furat din basme condurii fermecaţi şi trecuţi în făuriştea întunericului. Şi acum sboară teşit la pământ, departe de slava cerului, sboară vărsând candele cu plumbi şi donite cu foc.

Soarele s'a oprit subt streaşină de nori şi luna plânge în crucea bisericii. Căci, zace voinicul la pământ şi furnicarul negru a început să-i roadă mădularele.

De atâta obidă Sfarmă Piatră a smuls cuiele din oistea Carului mare, de cad stelele ca bilele. O măicuţă bătrână, cu brâul de lână, i-a adus caier de vaier din doinele vântului, iar broasca ţestoasă, ce văduvită de Făt Frumos, a cules pentru el toate ciubucele heleşteelor ei fermecate.

De atâta obidă Sfarmă Piatră s'a tras departe de lume, pe celălalt tărâm şi de azi înainte moşul va scobi din stelele cerului sbârnâitori pentru copii.

Cântarea cântărilor

de GHERGHINESCU VANIA

COLŢURI DE VEŞNICII

In lumina înţelegerii tale îmi scald
Gândul — ca să se facă melodie ;
Când furtună de patimi învie
M'afund în golful trupului tău cald

Intristări şi dureri se topesc
Sub mângâerile ca de petale ;
In împărăţia armoniilor tale
Colţuri de veşnicii înfloresc.

Alături, pe sub slove de stele,
Intrăm, uneori, în noapte, cântând —
Umbre ale aceluiaşi gând
Unite ca rima 'n poemele mele.

Dincolo de raiul făpturii de floare
Niciun drum în viaţă nu e ;
Cu tine, spre piscuri, fiinţa mea sue
Spiritualizată şi nemuritoare.

NESAŢIU

Trupul tău cu frăgezimi de petală
Şi misterios ca o poveste,
Rând pe rând pentru mine este
Trup de curtezană şi vestală.

Fragedă, aromată şi tare.
Ca o cireaşă pietroasă,
Carnea lui veninoasă
O doresc fără încetare.

Ca o primăvară, ca un vin
Trupul tău vrăjeşte şi îmbată ;
Nu mă voiu sătura niciodată
De otrava dulcelui chin.

Ca o zare 'nsorită, ca un drum,
Trupul tău e un crâmpeiu de infinit ;
In ochii şi 'n sufletul meu fericit
Uneori e spirală de fum.

TIHNA

Pe umărul cu frăgezimi de giocel
Imi reazim fruntea muncită şi grea,
Intrebându-mă cum de poate el
Să sprijine toată viaţa mea ?...

Braţele cu linie pură şi fină,
Ca nişte crude lujere de floare
Aduc ochilor mei lumină
Şi obrajilor palizi — culoare.

In palmele tale faţa când mi-o îngrop
Ca într'un buchet de flori, primăvara,
Peste sufletul — frunziş de plop —
Coboară cu stele şi linişte — seara.

Inima ta ar putea atunci să 'nţeleagă
Sub zborul tăcerii, mai bine,
De ce lumea şi viaţa mea 'ntreagă
Incepe şi sfârşeşte cu tine.

SĂRUTUL

Sărutul tău parfumează ape
De linişti — inimii mele ;
Aprinde în negură stele
Şi înfioară nevăzute clape.

Urcă viaţă în mine
Ca seva în mugurii cruzi ;
In oglinzile ochilor uzi
Flutură ceruri senine.

Sărutul său în adânc viscoleşte
Patimi şi soare ;
Ca o primăvară uluitoare
Otrava lui în trup dăinueşte.

REFUGIU

Pe căile inimii noastre — una,
Ne afundăm bucuroşi, departe
De lumea ambiţiilor deşarte
De totdeauna.

Singuri, noi doi,
Prin universul de himere
Străbatem ceruri şi mistere
Spre înălţimi de continente noui.

Furaţi de feerii interioare,
Intre eden şi 'ntre pământ,
Nu mai ştim sigur care sânt
Tărâmurile amăgitoare.

Dar tot mai mult
Simţim cu fiecare zi ce trece
Dorul singurătăţii cum întrece
Ispita oricărui tumult.

MINUNE

Invăţături variate şi grele,
Ţi le apropii cu sprinteneli de copil ;
Sufletul tău e un cer fertil
Insămânţat cu grâu de stele.

In făptura ta de spirit şi lut
Dumnezeu pentru mine a pus
Lumini cum nicăirea nu-s
Lângă frăgezimi de 'nceput.

De câteori te fură vreun cântec,
Plânse de muzică genele ţi-s ;
Eşti armonia versului scris
Şi vieţii mele descântec.

Universul nu are pentru tine
Nicio taină şi niciun ascunziş ;
Eşti mugur, floare, frunziş
Şi drum către cer, pe coline.

VRAJE

Dumnezeeasca ta frumuseţe,
Cu fiecare gest şi cuvânt
Creiază noui continente
De cer şi pământ.

Artiştii uimiţi te privesc
Dincoace de orizontul deschis,
Ca pe o miraculoasă
Intrupare vie de vis.

Apropierea ta limpezeşte
Privirile şi gândul ;
Sufletul pe culmi îl înalţă
Cu veşnicie cuminecându-l...

Cât de fără sens par hotarele
Dintre bine şi rău
Sub mântuitoarea vraje
A trupului şi duhului tău.

TU SINGURĂ...

Cu zăvoare şi vrăji te-am închis
In carne şi vis ;
Plină de tine inima bate
Intre clipă şi eternitate.

Pisc de scânteetoare zăpadă
Miraj de lumină 'n cascadă,
Pe boltă 'ntre stelele spuză,
Tu singură, stea călăuză, —
Tu singură mi-eşti bucurie şi chin
Şi îndoelilor semnul divin...
Tu în visurile mele
Scuturi parfumate petale şi stele
Pe care în nopţi de insomnie
Eu încerc să le 'nşir pe hârtie.

Visuri in amurg

Vin svonuri de umbre cu paşi uriaşi
Din creasta de nor zdrenţuită;
Amurgul scânceşte: „Nu vrei să mă laşi
„S'adăst pe la tine-o clipită ?...

„Mi-s straiele pânză de vis şi de fum,
„Şi noaptea când prinde să vină,
„M'alungă toţi câinii ce-i scoate în drum,
„Şi-mi stinge tot duhul în tină...

„Sunt blând şi timid ca zefirul pe-alei,
„El poate alintă, mângâie...
„Eu trec nevăzut şi nu'ntreb: „Tu mă vrei?..."
„Nu-s insul ce-aprinde tămâie..."

Şi, umbrele serii 'n albastru dispar,
Se 'ntunecă tot necuprinsul....
Luceafărul singur clipeşte arar,
E robul luminii... învinsul!

CONSTANTIN COJAN

Cronici germane

Insemnare actuală despre Georg Trakl

de ŞTEFAN BACIU

Vâltoarea răsboiului prezent, ne pune în faţă umbra unui cântăreţ care a închis ochii acum douăzeci şi ceva de ani, în mult mai blândele focuri ale măcelului trecut. Atunci a murit un poet şi a tăcut pentru totdeauna o liră care ar fi putut aduce o mare schimbare în toată poesia germană, iar azi, ne mai vizitează uneori locotenentul farmacist Georg Trakl, poetul blestemat, care a lăsat în urmă-i o carte, dar şi un destin despre care se va putea scrie întotdeauna cu mult interes. Iată că a venit şi la noi vremea în care să putem vorbi cel puţin *unui anumit public cetitor*, despre acest poet, fără teama de-a glăsui în gol. Pasiunea cu care ne-am apropiat întotdeauna de opera sa, ne îndeamnă şi la „însemnarea" de astăzi, pe care nu o vrem semnificativă, decât într'o foarte restrânsă măsură, pentrucă noi nu credem în fabule. In poesia românească de azi, Georg Trakl a devenit o figură cunoscută şi universul său poetic a început să circule. Incepând cu Oskar Walter Cizek şi Ion Pillat, primii care au tradus din poemele lui, trecând apoi la Ştefan Ion George, Horia Stamatu, la modestele tălmăciri ale subsemnatului, ajungem la efortul plin de rod poetului Mircea Streinul, care făgădueşte un Trakl integral, aşa că afirmaţiile noastre nu sunt întru nimic gratuite.

Ceeace este însă interesant, ceeace ne-a îndemnat în cea mai mare măsură la scrierea rândurilor de faţă e cu totul altceva: poesia lui Trakl, materialul lui poetic, obsesiile sale, iau astăzi aspectul unei brutale şi halucinante realităţi, după atâta vreme dela scrierea şi publicarea lor. *Poesie pură*, în cea mai înaltă accepţie a cuvântului, poesia lui Georg Trakl, este totuşi o carte care începe din nou să devie o realitate. Kaspar Hauser aleargă din nou prin lume, tânguindu-se, iar efebul Elis monologhează pe marginile unor lacuri înserate, pe care lotci argintii aleargă nebune, în voia unui vânt amar şi năuc.

Poesia clipei de faţă a trecut din nou la acel *delir lucid*, pe care aproape că-l îngropasem, obişnuindu-ne să-l credem un document al istoriei literare. Iată însă că sensibilitatea acestui veac XX, vine să injecteze câtorva dintre cei mai talentaţi poeţi ai săi, ceva din duhul pe care-l întâlnim atât în poesia lui Trakl, cât şi în „Posedaţii" lui Dostoievski. Straniile limpezimi care sunt caracteristice poeziei lui Trakl, revin, ca în acea teorie „corsi e ricorsi", pe care deslipind-o de istorie, ne vom îngădui s'o ataşăm puţin de poesie — şi pe bună dreptate.

Oraşe bântuite de duhuri, „oraşe în prăbuşire", paianjeni imenşi, chipuri apocaliptice, toate plutind într'un imens îngheţ căruia nimic nu-i mai poate rezista, iată în parte *materialul liric*, pe care l-a utilizat Georg Trakl, trecându-l, dincolo de moarte, necunoscutilor săi confraţi dintr'o altă lume. Aceştia îl frământă din nou, plămădind din acea pastă, o poesie care de bună seamă va mărturisi celor ce vor veni după noi, despre neguri şi haos.

„Clasicismul" poetic la care ne întoarcem, e un clasicism mai mult formal, pentrucă fondul pe care-l aflăm în toate aceste creaţii, e unul plin de umbre şi de dureri; aşadar, iată cum ne întoarcem să luăm din mâna scheletică a înaintaşilor o făclie, pe care Demonii n'o vor lăsa niciodată să se stingă, pentrucă la lumina ei, se făuresc prăpăstiile şi căderile. Ca experienţă, dar şi ca realizare, toate acestea vor fi lucruri pline de interes. Cine va pătimi însă de pe urma lor, va fi individul-poet, care îşi visa deja o „reintrare în burghezie", o poesie de mare şi calm suflu bucolic, împingând coarnele plugului imaginar încă, pe un câmp în floare, asemenea străbunului Virgiliu. Această problemă iese din cadrul „cronicei" noastre şi de aceea ne rezervăm pentru ea un comentariu viitor, mai amplu şi poate mai patetic.

Răsboiul zilelor de faţă, chiar dacă pluteşte cu mult dincolo de hotarele ţării, pune pulbere şi pucioasă în suflete, dăruindu-ne o poesie frământată şi amară, pe care o semuim aceleia pe care o scria obsedatul poet german Georg Trakl. Minunatele „Versuri scrise pe scutul nopţii" ale lui Emil Botta sunt o vie dovadă pentru această revenire la locurile unde „şezum şi plânsem". Sunete ce se mai aud ne dau certitudinea că nu peste multă vreme, sensibilitatea altor poeţi va glăsui la fel. Şi nu ştim dacă *„vina"* o poartă *marele duh al vremii*, sau locotenentul farmacist Georg Trakl, care a murit în Galiţia, acum douăzeci şi ceva de ani, intoxicat cu morfină, opiu şi cocaină.

Poatecă amândoi...

Originalitate şi documentare

(Urmare din pag. I-a)

care unele chiar la noi, au arătat că mai totdeauna, în operele aparent cele mai diverse, în manuscrisele rămase nepublicate şi lipsite de valoare literară propriu zisă ale unui scriitor, se găseşte o necontenită sforţare de a da expresie unei adânci preocupări, câteodată nescoasă din subconştientul scriitorului. A descoperi această axă de desvoltare în opera unui scriitor şi apoi, în jurul acestei axe, fără să te preocupi de istoria operelor sau de analiza lor în sine, să-l reconstituieşti în plină mişcare a creaţiunii, trăind, primind influente, citind, meditând, experimentând în arta sa până să ajungă la cele mai înalte realizări pe care le-a putut da — iată o lucrare „originală" care se cere făcută asupra multora din scriitorii noştri. Nu vieaţa romanţată, nici numai ideologia literară a scriitorului ar fi o asemenea carte, ci un complex în care ar apărea toate elementele ce au contribuit la formaţiunea sa spirituală. Toate operele chiar cele mai neînsemnate şi obscure ar căpăta semnificaţii deosebite şi s'ar lumina până în adâncul lor după ce vor fi fost privite ca rezultat al acestei formaţiuni spirituale şi încadrate într'o unitate organică, căci sunt scriitori în a căror operă, oricât de vastă, nu este nimic care să nu se încadreze şi să nu se explice prin această necontenită frământare internă.

Sunt deci nenumărate cărţile „originale" care, indicaţiile subsolului dispărând sau rărindu-se considerabil ,ar face să dispară şi impresia de pedantism pe care istoria literară o lasă asupra multora şi ar da o oarecare libertate contribuţiilor personale. Dar dacă ele nu sunt scrise încă, aceasta nu este din vina cercetătorilor noştri, nici din a metodei lor, ci din cauza dificultăţilor speciale care vorbeam că se pun istoricului literar român.

In primul rând, evident, cauza stă în inferioritatea calitativă a unei mari părţi din materialul pe care-l dă secolul al XIX-lea. Orice cercetător literar este un iubitor de frumos (căci altfel rămâne un simplu lucrător şi nu va putea niciodată realiza ceva) care îşi cere răsplata muncii şi răbdării lui în savoarea nouă şi neaşteptată, în delicateţea spirituală şi frumuseţea formală a versului sau a paginii care capătă vieaţă prin descoperirea sau interpretarea sa. Când materialul literar, cum se întâmplă adesea la noi, oricât de interesant, este lipsit de această valoare artistică, satisfacţia cercetătorului este micşorată, tragerea lui de inimă lipsită de stimulent.

In al doilea rând, până acum mai ales, dar încă şi de acum înainte, din păcate, în istoria noastră literară trebue să se lucreze la perfecţionarea instrumentelor de lucru. Nici astăzi nu avem o bibliografie completă (aceea a d-lui Adamescu are meritele ei, dar niciodată n'a fost îndestulătoare) a literaturii noastre. Nici astăzi nu avem publicate ediţiile critice ale clasicilor noştri, cu variante, cu manuscrise inedite, pe baza studiului cărora cercetătorul să-şi verifice premizele şi să-şi construiască rezultatele. Nici astăzi nu avem rezolvate nenumăratele probleme de amănunt, adiacente cursului principal de interes dintr'o cercetare, care se pun asupra scriitorilor noştri mari cel puţin.

Cercetătorul străin poate porni dintr'odată să dea o viziune nouă a lui Balzac, ca Ernst Robert Curtius de pildă, pentrucă tot materialul pozitivist este publicat. El se poate dispensa chiar de a da vreo indicaţie bibliografică, pentrucă se bazează pe o documentare cunoscută, trecută numai prin perspectiva punctului său de vedere original. Cercetătorul român care ar încerca o operaţie similară asupra unui scriitor al nostru ar avea nevoie de un timp mult mai îndelungat, pentrucă el ar trebui să-şi adune toată documentarea, ba uneori să facă şi filiera manuscriselor sau colecţionarea textului şi nici nu se va putea lipsi de a prezenta acest material documentar. Dacă nu l-ar înfăţişa, cititorul va putea avea impresia unor afirmaţii arbitrare, a unor construcţii din vânt şi nisip, iar dacă îl prezintă, cercetarea sa devine eterogenă, pierde unitatea, micşorându-şi semnificaţia şi „originalitatea".

Iată deci cum situaţia de a fi istoricul unei literaturi în care cercetările preliminarii sunt încă netermniate, te obligă să renunţi într'o bună măsură la „originalitate". Un mare arhitect nu cară niciodată cărămida şi varul.

G. C. NICOLESCU

1) *Dificultăţile istoricului literar român*, Universul literar nr. 20, 11.V.1940, p. 1 şi *Filiaţiune, încadrare, comparaţie*, Univ. lit. nr. 21, 18.V.1940, p. 1.

Simple note

„Dacismul" nostru

de COSTIN I. MURGESCU

Niciodată poate, problema „dacismului" nostru n'a fost o formulă mai puţin literară şi mai actuală ca în împrejurările de azi. Afirmaţia nu este făcută la întâmplare şi nu e nici atât de gratuită pe cât pare la prima vedere; ea porneşte din convingerea că niciodată această problemă nu s'a suprapus intereselor actualităţilor politice în măsura în care se petrece acest lucru în zilele noastre.

In nesiguranţa pe care o creiază lupta între „primatul dreptului" şi al realităţilor politice statornicite prin pacea cu care s'a sfârşit precedentul războiu şi „primatul necesităţilor" economico-demografice ale popoarelor sărace; într'o luptă adică în care fiecare aduce un punct de vedere egoist, o perspectivă unilaterală şi o completă ignorare a poziţiei duşmane, nu rămâne popoarelor care trebue să supravieţuiască acestui nou cataclism politic decât o singură atitudine. Este aceea a afirmării: permanenţei lor istorice şi a realităţilor economice, deopotrivă; o metodă de canalizare a ambelor principii aflate în luptă în folosul **cauzei naţionale**, atitudine nu atât de facilă pe cât pare. Cu atât mai mult însă, ea trebue adoptată de popoarele capabile a şi-o însuşi.

In afirmarea primului nostru drept: al dreptului isvorând din prezenţa noastră neîntreruptă în aceste regiuni ale Europei, îşi găseşte întreaga valoare problema fondului dacic al poporului român.

Este de altfel unul din marile câştiguri ale istoriei contemporane, afirmarea şi dovada categorică a continuităţii dacice a poporului român şi este desigur admirabilă perseverenţa cu care istoricii noştri, în frunte cu d-nii N. Iorga, C. C. Giurescu, etc. caută să lămurească această problemă. Cu atât mai mult cu cât ea urmează unui veac în care strălucirea Romei imperiale şi necesităţile poziţiilor istorice ale momentului făcuseră ca cercetătorii noştri să se alăture curentului creat de istorici de reputaţia unor Momsen, Iung, Hirschenfeld — susţinând stârpirea poporului dac, odată cu instalarea stăpânirii romane.

Nu exagera astfel deloc curagiosul publicist şi cercetătorul care **trăeşte** — mai mult ca nimeni altul — toată tragedia istoriei noastre, d. Al. Randa, când proclama în studiul său asupra „Rasismului românesc", „problema asupra continuităţii thraco-getice, o problemă de o importanţă mai mare decât aceea a continuităţii latine". Prioritatea aceasta cred că era impusă nu numai de concluziunile cu totul noui pe care studiile autorului citat le impune cercetărilor celor mai serioase, ci într'un fel şi datorită faptului că rezolvită această primă problemă, devine imposibil chiar numai de pus problema continuităţii latine a poporului nostru. Sau în orice caz, dacă ea totuşi s'ar mai pune, problema argumentării către o concluzie afirmativă va fi mult simplificată.

In această lumină, nu este de sigur de mirare, bucuria cu care am regăsit afirmat acest principiu în cartea recent apărută, de sinteză istorică, a d-lui C. Sassu, directorul Arhivelor Statului din Braşov 1). Examinând „premizele istorice" româno-maghiare, d-sa insistă uşor şi aminteşte în câteva rânduri fondul rural dacic al poporului nostru.

Sunt câteva din problemele interesante şi actuale pe care le ridică volumul d-lui C. Sassu şi pe care în perspectiva dacismului nostru, adică a permanenţei şi întâietăţii noastre la Carpaţi şi Dunăre, le vom examina în nota noastră viitoare.

1) C. Sassu: Românii şi Ungurii. Premize istorice. Ed. Cugetarea, Bucureşti, 1940.

Cronica ideilor

Pentru o cunoaştere a lui Vasile Conta

de MIRCEA MATEESCU

De curând a fost aniversat, aşa cum merita, poate mai puţin decât merita, Titu Maiorescu. Insemnătatea şi actualitatea operei lui au fost rejudecate iar omagiul unanim, ce i-a fost adus, al literaţilor ca şi al gânditorilor, al oamenilor de ştiinţă ca şi al oamenilor politici — era îndreptăţit şi poate nu a pus în lumină toate câte se cuveneau a fi rememorate despre personalitatea lui multipolară.

Sunt felurite aspectele operei lui Maiorescu iar activitatea ce a desfăşurat a corespuns prea multor aşteptări şi prea multor linii de direcţie culturală şi politică — pentruca să nu solidarizeze, firesc, simpatia posterităţii. Ne-am gândit însă, recitind, de curând, cărţile lui Conta — la o paralelă între aceşti doi gânditori români — care ar explica atât valoarea particulară a fiecăruia, cât şi diferenţa specifică ce îi separă şi totodată optica diferită prin care sunt priviţi şi apreciaţi în urma anilor ce s'au scurs dela moartea lor.

Activitatea filosofică a lui Conta este nu numai, cantitativ, mai bogată decât aceia a lui Maiorescu, dar, considerată prin raport la propria ei substanţă, va reţine, sunt convins, atenţia vitorimii într'un fel cu totul altul decât cărţile lui Maiorescu.

Ceeace Kierkegaard spunea odată despre Hegel — mi se pare că se potriveşte comparaţiei dintre Conta şi Maiorescu. Conta a fost un gânditor, a fost primul şi cel mai de seamă gânditor român. Maiorescu a fost, aşa cum se exprima Kierkegaard despre Hegel, un *profesor* de filosofie, un mare şi neîntrecut profesor, dovedind, cum s'a remarcat de curând, merite incasabile în acest sens, ceiace însemnează totuşi cu totul altceva decât a fi un filosof.

Conta este singurul gânditor român care a creiat un sistem. Stima pe care, între alţi, i-a arătat-o Charles Darwin — desigur că nu i se adresa numai ca unui cunoscător în ale filosofiei — dar ca unui filosof de proprie factură creiatoare. A lăsat o operă tot atât de mare pe cât de necunoscută. Sunt aproape şasezeci de ani dela moartea lui şi prea puţini şi-au dat seama că el reprezintă figura cea mai aleasă a gândirii româneşti, că el a sesizat şi a pătruns ideile fundamentale ale spiritului omenesc — iar moştenirea intelectuală pe care ne-a transmis-o va salva, odată, când se va face un proces real al valorilor, prestigiul culturii noastre naţionale. In perspectiva timpului, rezistă critic numai operele întemeiate în adâncime, ori în înălţime — nu însă în suprafaţă.

Se cere dimensiunea profunzimii, pentru a răsbate vremea. De aceia, uneori, sgomotul întâmplat la suprafaţă, poate reţine atenţia unei generaţii — însă el va fi, în orice caz, anulat de erupţia, întârziată în adâncuri, a sporului de semnificaţie pe care îl naşte apariţia unui mare gânditor. Un asemenea spor, cum a fost opera lui Conta, nu este al unei generaţii, dar al tuturor generaţiilor. In ziua când se va fi prezentat această operă în lumina vastelor ei consecinţe, va trebui scrisă din nou istoria gândirii româneşti, pentrucă nu este vorba ca să se adaoge, la începutul unei cronice, primul şi cel mai însemnat capitol, dar urmează a fi refăcută, pe deantregul, şi tălmăcită cauzal, dela capăt: de vreme ce toţi câţi au scris posterior morţii lui Conta, n'au putut face proba unei activităţi filosofice creiatoare, dar parvenind să realizeze când opere de comentatori, când cercetări documentare, când încercări diletante şi beletristice, sub firmă filosofică

Ar trebui să se înceapă cu aspectul cel mai necunoscut al gândirii conţiene, pentrucă în mod intenţionat, nu poate numai din simplă ignoranţă, marele nostru filosof a fost prezentat, în rarele ocaziuni când s'a vorbit despre el, ori ca un ateu periculos, ori ca un materialist incurabil, ori ca un pozitivist intransigent. S'a făcut vorbire, adică, în special şi în mod superficial, despre „Teoria Fatalismului" ori despre „Teoria Ondulaţiunii Universale", ori despre „Originea Speciilor" — lucrări în care Conta a încercat să elaboreze un sistem de gândire propriu, evident influenţat, de teoriile biofizice ale secolului trecut, dar care nu reprezintă decât modalitatea ştiinţifică pe care a întrebuinţat-o gânditorul pentru a ajunge la culmea metafizică pe care el niciodată nu a tăgăduit-o, despre care el a scris mai bine şi mai profund decât oricare alt autor român — dar prin prisma căreia nimeni nu s'a gândit să-l analizeze critic — deşi aceste scrieri îl reprezintă îndeosebi. Ne referim la: „Bazele Metafizicei", la „Incercări de metafizică" şi la „Intâiele principii care alcătuesc lumea" — lucrările extrem de valoroase ale lui Conta şi despre care istoriografia critică n'a ştiut să spună mai nimic. Se va vedea, de îndată ce vom avea prilejul să insistăm aşa cum se cuvine, asupra lor în ce fel trebue înţeles „materialismul" şi „pozitivismul ateu" al lui Conta ; se va vedea cât de radical se desparte sistemul filosofului român de acela al lui Darwin; se va vedea, însfârşit, dece este atât de puţin şi atât de fals cunoscut cel mai mare gânditor al nostru, — cel mai profund, singurul realizat.

MĂSCĂRICIUL

(nuvelă)

de LADMISS ANDREESCU

POETULUI RADU GYR

Vom sta pe bancă, eu luceafăr viu
Şi chipul ei, lumină ca înaltul...
VIRGIL CARIANOPOL

Culele locurilor acestea sunt foşti panduri. Semeţia şi-o înfig în 'nalturi aproape omeneşte, însetate de lumină şi decor cald. Localnicii nu se înşeală, când în unele nopţi, aud şoptind ziduri şterse de ploi şi galbene de lună, nici când duhuri de voevozi şi veliţi boeri ţin sfat în umbra cerdacurilor, grele de linişte şi odihnă, cu zidării aflate şi azi ca pe vremurile scrise în pravile slovenești. Şi nici când văd creneluri făcând temenèle în miez de noapte cu lună şi — de câte ori! — cu vin bun, oamenii de pe aici nu mai află pricină de mirare.

Vinul, ca vinul. Ţuica însă, se dovedeşte a face într'adevăr parte intreagă din specificul locului — cum ar spune un etnolog — şi al oamenilor: miroase a oltenie şi se bea oricând şi oricât fără teamă de alte deranjamente fiziologice, decât numai de cele pur ebrietare

In cadenţa paşilor, gândul se complace în alunecări confortabile, nefireşti chiar dacă sunt raportate la situaţia de acum. Căci ce fapt firesc poate să existe în prietenia lui Vladimir Stoianu cu duşmanul lui sentimental cel mai de temut?

In grupul de troteuri, cu frunţile încruntate sunt doi: el şi „prietenul" lui, inginerul Ion Dimitriu. Bănueşte că şi Ilana are preocupări. Dar, alături de soţul decăzut din anumite drepturi, se simte într'o oarecare siguranţă, cu toate că eşirile extraconjugale îi sunt copiate fotogenic şi pătimaş pe sub ochi: vineţii şi — nu e înşelătorie — în ochi: obosite. El, Vladimir, personal, ar aprecia-o numai prin prisma valorificării erotice. Nici nu ar avea să se gândească la mai mult, dar...

Are un rival: prietenul lui, inginerul.

Şi un tovarăş: soţul Ilanei — şi el prieten.

Se simte tare stânjenit de tovărăşia în chin a soţului: ar vrea să viseze numai el, numai pe el să-l doară gândul sentimentelor trădate, numai el să înăbuşe dorinţele şi emoţia. Dar trebuie să suporte această obositoare tovărăşie ca pe un rău necesar, ca pe o măseà cariată de care totuşi se mai poate folosi. Dacă n'ar fi *motivul:* Ion Dimitriu, nici el nu ar avea un rost prea clar în tovărăşia acestor veseli excursionişti.

*

Spre culme, drumul şuie spiral aproape, ca să se prăbuşească mai apoi, în apa de argint topit a Luncavăţului. Inainte de prăvălire, lasă pe două părţi zăplazurile unor curţi străvechi, meterezele cùlelor în veşnică încruntare: a Măldărăscului şi a Grecenilor, biserica voevodală şi bolovănoasă, crama de-o vârstă cu biserica şi — lângă malul rîului — buţile monumentale în fierbere după cules brumat.

Când dai cu ochii de poalele muntelui — pe care ghidul, un localnic sfătos, l-a numit Buila — bănueşti şiruri de mânăstiri cu trecutul în pisanii eroice şi în amintiri de călugări bărboşi, unii nesătui şi ipocriţi, alţii evlavioşi. Şi te simţi covârşit de două apăsătoare valori quasi-omeneşti: una, venită de mai departe, masivul Builei proptind cerul; alta aici, apăsătoare, îmbietoare: apa râului în veşnică evadare de argint topit. Intr'adevăr, volumul din zare impune uman şi albastru-inchis, până se pierde în coclaurii înceţoşaţi ai Bistriţei oltenești, iar prundişul văii înghiţitoare de drum — că pod nu se află pe aici — te reduce, cu jocuri caleidoscopice de perle stropite vioiu peste bolovani albicioşi sau cenuşii, la un inferior concept despre tine.

Virgil Bogdan şi-a lăsat sacul de călătorie lângă o cruce strâmbă şi noduroasă cu închipuirea unui Iisus rudimentar închegat: ca într'un decor semănătorist. Acest copil de lux este, prin constituţia sa fizică debilă, cel mai neindicat pentru eforturile necesare unui adevărat excursionist. Nici nu are puterea să se emoţioneze când majestatea peisagiului îi mângâie ochiul, pentrucă ochiul lui nu este făcut pentru asemenea emoţii. Dar, cum a observat ironic, aproape cazon, locotenentul Biju Greculescu, ce nu face omul pentru a satisface dorinţele unei soţii ca Ilana. Dorinţele, care mai totdeauna sunt capricii, a adăugat, zâmbind perfid.

Virgil Bogdan şi-a ascuns prost neputinţa.

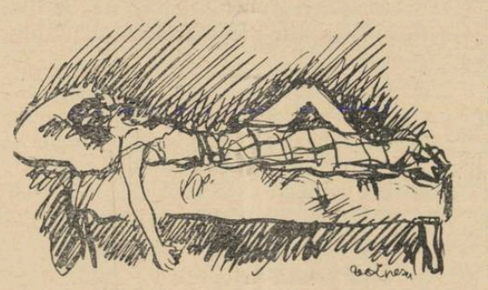

— Decât un drum de ăsta, mai bine o plimbare prin Cişmigiu.

A câta oară aminteşte tovarăşilor, ornamentaţiile romantice şi factice ale Capitalei?

Noroc că nimeni nu-l aude, nu-l vede. Toţi urcă tăcuţi, spirala drumului, spre cùlă. La noapte vor dormi acolo. Fiecare îşi închipuie, cu anticipată fericire, nişte rogojini aşternute în cerdacuri larg deschise spre Ursa-Mare sau Pleiade. Şi imaginativ, le surâde ulcica de pământ plină cu mireasmă amăruie de prună alcoolizată şi întremătoare, alături de bucăţi mari de pâine aspră, coaptă în ţest cu trei zile în urmă, muşcată barbar cu dinţii lor albi şi flămânzi. Imbâcseala oraşului, cu asperităţile blocurilor şi sgomotele convoaielor de maşini, răscoleşte a dârzenie sângele urmaşilor de ciobani, sau plugari, sau boeri — şi ei trăind din brazde — şi îi îmboldeşte spre bucurii copilăreşti, numai gândind la o cină rustică.

Tovarăşii de drumeţie încep încet, încet, de tot încet, să-şi revină din tăcerea punctată de cadenţa ştifturilor de pe bocanci şi glumesc cu soarele în amurg pe chip: roşu şi obosit. Apropierea nopţii, mai vârtos a popasului, i-a făcut sprinteni. La gândul unei cine rurale, au uitat definitiv că în rucksack-uri au cacao, carne congelată, lapte sterilizat, cremă de schweitzer, sau savarine comprimate 'n cutii pline cu miere.

Oboseala îi ajunge cu paşi grăbiţi. In curând îi va cuprinde, cu braţe de iederă sau de femee mincinoasă, întru prăbuşirea mângâietoare a somnului. Totul, în decorul acesta coborît din Istorie şi Poezie.

Vladimir Stoianu cercetează cu precauţiune şi cu coada ochiului pe inginer. La rându-i, inginerul, absoarbe cu priviri hămesite ritmul bogat al şolduri lor Ilanei. Dimitriu îşi roade o margine de buză şi face creţuri la rădăcina ochilor.

Vladimir trebuie să fie foarte atent în tovărăşia unui asemenea soiu de inginer.

*

Maranda gazdei de o noapte, cu mustăţi haiduceşti şi mahorcă 'n băşică de porc, — cea mai sănătoasă tabachere, — este o femee minunată şi aprigă: „un jandar de muiere..." cum o laudă stăpânul, nu fără mândrie 'n glas. Trup pepene, ochi mure în cap de veveriţă, braţe şerpi neastâmpăraţi, mers de baladă şi bărbat.. motan.

Drumeţii au văzut închipuirile de stomahuri flămânde, îndeplinite, pe rând, ca nişte pure minuni. Au mestecat haiduceşte mămăliga ciobănească şi brânza ardeiată, deavalma cu surâsul Marandei. Apoi, şi mai haiduceşte, cei mai îndemânateci au prins femeia de mâini şi i-au mângâiat trupul în hazul tovarăşilor de drumeţie, şi 'n ochii spălăciţi, blajini şi mustăcioşi ai gazdei care a mârâit în glumă:

— Le place boierilor şi mâncarea şi muierea. Asta e bucurie mare. Bag seama că n'am pofte rele.

Maranda a chicotit a îndemn:

— Am cătare şi la boieri omule...

Asta, ca s'o mustre, de ochii lumii, omul şi — după spusa lui — ca să aibă prilej de strunit dracii pe care zicea el că-i are muierea.

După ce pe drumeţi i-a văzut sătui, iar ei s'au ştiut cu banii legaţi cu multe noduri în colţul unui ştergar aspru, Maranda cu motanul ei s'au dus să se culce în ferdera şurii. Drumeţii s'au tolănit împărăteşte în privarul plin cu rouă şi stele. Inainte de a pleca spre ale sale rosturi, mustaţa stufoasă a motanului s'a mişcat nelămurit în jurul unor buze roşii şi arse, pentru a le arăta oaspeţilor oala cea mare cu ţuică — în loc de apă — şi mai spre ţâţâna de jos a uşii, cu aspect de pustnic, un cănceu orăşenesc, pântecos şi plin cu vin: „pântru fomei.." au descifrat oaspeţii cu greu vorba.

O vreme nici ţuica, nici vinul nu i-a ademenit. Pe sub stelele svârlite pe cer de sub ciocanul unui Hefest mai mare ca 'n mitologie, se înalţă, de cărbune, muntele cu licurici în chelie. De pe la jumătatea lui, în toiul pădurilor acum de cerneală, pline de temeri neînţelese, alte stele arătau drumeţilor, în pustietatea urşilor şi căprioarelor, lăcaşuri dumnezeeşti: mânăstirile dorm numai cu un ochi, — iepureşte. Şi în vale, pe prundişul spălat de paliditatea nopţii, clinchetul grăbit al apei, spre alte ape mai liniştite, cânta în ison schimnicesc, o melodie repede, dar dătătoare de obositoare visări.

Pe pat rudimentar bărbaţii parcă stau la sfat cu duhurile. Virgil zâmbeşte cine ştie cărei nopţi de cabaret. Biju, inexpresiv, respiră reglementar şi fără pic de sincopă care să-i trădeze un sbucium interior cât de palid: ostaş şi 'n somn. Dimitriu îşi tremură pleoapele închise într'o nepriceputâ şi copilărească prefăcătorie. Femeile, acoperite cu pături puţin confortabile, sunt mai rezonabile. Singură Ilana Bogdan are un chip suav, de înger fără gânduri şi fără păcate.

In curând va aţipi şi el, Vladimir Stoian. Gândul a venit odihnitor.

— Dorm toţi.

Prietenul lui, inginerul, i-a fugărit cu două vorbe scăpate în monolog de sub controlul voinţei, toată bruma de somn ce se vestea sănătoasă. Vladimir s'a ridicat pe un cot ca să-l cuprindă mai bine în ochi pe tulburătorul liniştii lui. Inginerul nu l-a observat: continuă să cerceteze întunericul şi siluetele din patul de rouă, încercând să le identifice. Desigur, inginerul are insomnie. Şi el, Vladimir, ştie dece.

Momentul se oferă necăutat: o noapte ca asta este bună de orice, — de războaie sentimentale, mai ales...

— Eu prefer să-mi trec noaptea alături de stele şi bufniţe... a şoptit Vladimir.

— Credeam că dormi şi tu... s'a mirat inginerul.

— Nu. Am chef de filozofat.

— Şi de făcut poezii, îmi pare.

— Şi de făcut poezii, — dacă vrei.

— Curios! Şi eu sunt parcă întors pe dos de noaptea asta cu duh de haşiş.

— Haşiş... Hm!...

Dimitriu, inginerul, se întinde nervos sub pled, ca să pătrundă înţelesul vorbelor prietenului rival, ca rupte din mijlocul unei lungi dispute. Primise riposta, pentrucă Vladimir voise să-i arate că „nu dorm toţi". Şi pentrucă pe acesta îl răvăşise continua peregrinare a dorinţelor lui Virgil Bogdan — soţul — pe asfaltul încins al unor umilinţi împlinite, cu toată împotrivirea omului orgolios din el. Parcă i-ar ţine inginerului isonul cu bucurie. Dar acesta se arată potrivnic, pornit, ades duşmănos, enervat de întâlnirea mai întâi a ochilor, apoi a gândurilor lor, în noapte.

— O femeie alături de o sticlă de şampanie, sub un torent de lumini multicolore... Ar fi preferabilă patului acestuia ad-hoc. Hai?... Ce zici?...

Iarăşi se întinde sub pătură. De astă dată oarecum îmblânzit de închipuire.

Ce să zică?... Vladimir Stoianu nu zice nimic deocamdată.

Inginerul are juste păreri. L-ar aplauda din toată inima. Dar şi-ar preda întreaga armată de intenţii. Cu muniţiunile replicelor, cu tot. A, dacă ar fi singuri! Şi dacă fâlfâitul unei păsări de noapte nu i-ar fi îndreptat gândul spre închipuirea mângâietoare de sub torentul de lumină. Căci şi el pipăe cu gândul, catifeaua rară a unei nopţi astfel trecută, plictisit brusc de atâta peisagiu şi munte urcat şi coborît într'una. Are dreptate acest curios om care este inginerul Dimitriu. Dar cum să i-o spună?

— Nu vezi? Pe aici şi păsările de noapte sunt înfiorătoare şi au miros de moarte. Brrr... Pe când celelalte..

Se lasă greu convins. Aparent, pentrucă Dimitriu are dreptate. Gând la gând...

— Da; da, încearcă inginerul să-i sfarme lui Vladimir, îndoiala bine mascată. Celelalte. Dela „Barul chinezesc", sau „Maxim", sau „Lescenko". Foşnete de mătăsuri, gesturi largi şi moi, viori gemând înfierbântat, asemeni femeilor dornice de iubire, parchete proaspăt lustruite, chelneri stilaţi, parfumuri aţâţătoare, muzică multă, plină de vraje. Ca şi lumina. Ca şi visul. Orele de după miezul nopţii, orele mici...

Lui Vladimir îi displace nevroza asta. Dar pentrucă nu pare posibilă o evadare din amintire, preferă să alunece spre unele cât mai îndepărtate, chiar dacă pot fi posomorîtoare şi fac mediul actual cu totul nesuferit. Incet, amăgitor, se lasă furaţi... Tinereţe şi amintiri... Sunt în vremile de adolescente hoinăreli în Prater, în cabaretele operetelor şi ale valsurilor strausiene. Din peregrinări evocative, cari tindeau să răscolească regrete, au lunecat domol, pe nesimţite, în observaţie, ca două bucăţi de ţărm olandez.

Nu aflau în Viena, în acea Vienă proletară, plină de o lume cu apucături pestriţe şi suspecte, nimic din fastul descris de generalul Bogdan, tatăl lui Virgil, cu gesturi largi şi tremur în glas. Casele-block, cu ziduri înnoroiate, în curţile cărora, mari şi reci, roiau copii mulţi, murdari şi goi; deşi impuneau unitar, de aproape prea miroseau a sudoare şi sărăcie, ca să impresioneze plăcut un ochiu de estet. Doar vitrinele marilor restaurante şi tapetele palatelor imperiale se îndârjeau să mai amintească fastul şi rigurositatea capitalei lui Frantz-Iosef. Şi în parte, însuşi blazonul acesta oarecum semeţ, era impregnat cu iz socialist şi spoială democratică. Din toată nebunia unei epoci mai dăinuiau valsul şi opereta, biete caricaturi hazoase, bune pentru pungi burgheze şi pline, inimi goale şi chipuri congestionate de bun traiu. Incolo, cârnăţari ajunşi milionari, jidovi mulţi, toţi afacerişti, plancarte cu lozincile lui Marx, Lenin şi ale d-lui doctor Eberth, manifestaţii proletare uriaşe mai toate fără ţel, desordonate, fără cap şi coadă.

— ...Nimic din ceeace a extaziat vremea cu două trese a generalului...

Inginerul Dumitriu a tăcut amărît. Şi el, Vladimir, are în gât un nod aspru. In suflete s'a coborît toată tristeţea din Univers.

Aşa, pustiiţi de veselie, ar mai fi colindat mult, poate, cu gândul pe lângă imagini de femei cu aur falş în degete, cu perle de sticlă la gât, cu viori amorţite'n zori reci sub lumini, obosite şi ele de orgii şi ucise treptat de auroră, dacă mustăciosul Marandei nu le-ar fi amintit, ca din întâmplare, pe după miezul nopţii, că ulcica de pământ şi cănceul pântecos şi orăşenesc întreabă de sănătate.

(Urmare în pag. 6-a)

FELCERUL

-schiţă inedită-

de PAUL I. DANIEL

In grădiniţa părăginită şi stufoasă din faţa casei sale bătrâneşti, Vasile Gugumache — doctorul îmbrăcat în halatul alb, întins gata să plesnească peste trupu-i rotofei, cu boneta tot atât de albă împinsă pe ceafa cu trei etaje, stropeşte, fluerând o melodie, stufişul cu liliac şi straturile cu zambile şi părăluţe de curând răsădite.

E o veche deprindere a dumneallui dela răposata maică-sa care a murit fericită văzându-şi feciorul cum îi calcă pe urme...

„Vasilică mamă" îşi amintea doctorul Gugumache, acum mândria cartierului, de cuvintele bătrânei, — „cine nu iubeşte de mic florile şi necuvântătoarele, apoi să ştii de la mine că nu se alege nimic de capul lui"....

Dar nenea Vasilică Gugumache nu e un sentimental. Invăţat de dragul maică-si care nu-l slăbea din ochi să îngrijească florile încă de copil, aceastâ deprindere nu s'a transformat de fel în dragoste curată pentru plăpândele şi vremelnicele vieţuitoare...

In afară de această deprindere de care nu s'a putut desbăra în ruptul capului, îngrijitul grădinii este pentru el un refugiu în care se poate adăposti departe de căsuţa străbătută fără întrerupere de fulgerele nevesti-si.

E o dimineaţă răcoroasă de Mai, cu cer posomorit care atârnă a ploaie. Dar nenea Vasile-doctorul nu se sinchiseşte de fel, căci nu-i dă prin gând că sfânta ploaie e mai de folos grădinii decât picăturile mărunte din stropitoarea ruginită. Vasile Gugumache udă distrat brazdele întunecate cântând: „Hai pământ, pământ, pământ, cine-am fost şi cine sânt".... Dar ultimele note sunt acoperite de strigătele soţiei fluturate ameninţător prin uşa cerdacului:

— „Sile! N'auzi Sile? Mai slăbeşte juratele acelea de buruieni c'a venit un client".

Doctorul lasă stropitoarea din mână, îşi freacă domol palmele şi răspunde ca de obicei:

— Spune-i şi tu, dragă, să mai aştepte, că sunt ocupat cu alţi muşterii. Cine l-a pus să vină cu noaptea în cap? Mai bine du-te şi pune-mi făcăţii aceia pe cărbuni.

Se aude o uşă trântită, apoi Gugumache se plimbă prin curte fluerând mai departe: „Hai pământ, pământ, pământ".

După ce-şi înfulecă gustarea de dimineaţă, udată cu un păhărel două de vin negru, în loc de cafeaua cu lapte despre care susţine că-i pentru bolnavi, apare în uşa cabinetului rumen şi jovial şi-şi ia familiar clientul în primire.

— „Dar ce-ai frate, ce bucluc te-a mai lovit? Ia desbracă-te, repede să te văd". Şi Gugumache cam grăbit de dorul păhărelului lăsat neterminat pe masă, ajută cu mâinile sale grăsune la despuierea pacientului.

Nenea Vasilică după ce a pipăit zdravăn marginile roşii ale beteşugului, smulgând ţipete pacientului, îşi ia bisturiul uitat lângă sticluţa cu vişinată, îl şterge profesional de poalele halatului şi-l înfige cu hotărâre în braţul pacientului care urlă. Când a terminat face haz pe socoteala bolnavului, care de ruşine încetează să se mai vaite şi se căsneşte să-şi stoarcă un zâmbet:

— Ce eşti copil? Pentru atâta lucru te smiorcăi?" intervine el când pacientul e gata să boceascâ iar. „Dacă nu taci, îţi iau onorariul dublu", ameninţă Gugumache, întorcând cartonul de pe perete pe partea cealaltă pe care stă scrisă taxa pentru chiaburi...

Chirurgul cartierului a învăţat dela tat-său, vestit bărbier pe vremuri, specialist în scoaterea măseselor cu sau fără durere, în punerea paharelor cu sânge şi a lipitorilor, că, dacă vrei să-i dai curaj bolnavului să nu-i iei beteşugul în semos....

— „Sile! Hai, Sile, odată, că te-aşteaptă muşterii, — aude doctorul în răstimpuri, glasul nevestii printre uşi, când ea bagă de seamă că s'a întins la taifas cu clienţii.

★

Dar într'o dimineaţă spre toamnă, când nenea Vasile îşi uda straturile de flori, cari acum tânjeau, fu apucat de o criză cumplită de ficat. Ca niciodată, melodia-i preferată „Hai pământ, pământ, pământ", — îl obseda, îi suna mereu în urechi şi printr'o asociaţie ciudată de idei îl indispuse grozav ca un cântec funebru. Se sili să cânte altceva, mai vesel, mai săltăreţ, dar cuvintele acestor cântece îi reveneau pe notele leit-motivului cu o rezonanţă lugubră. Când durerile se înteţiră Vasile lăsă să-i cadă stropitoarea din mână care sună dogit. In aceiaşi clipă o floare se apleacă fără viaţă.

— Vasilică, Vasilică, hai puţule de te mai odihneşte puţin. Dar nu mai eşti tânăr să te ţupeşti atâta, auzi din tindă, pentru intâia oară în cei douăzeci şi cinci de ani de căsnicie, glasul blând şi drăgăstos al nevestii care nu observase nimic.

Pe medic îl trecură sudorile. Toate câte se perindau în jurul său, melodia, atenţia neaşteptată şi ciudată a nevestii, îl copleşiră. Işi dădu seama că se petrece ceva rău şi o durere surdă ca un vârf de cuţit împlântat în somn pe sub piept îl doborî ca pe un trunchiu. Când se trezi auzi vorbe aruncate ca nişte pietre în geam.

— De câte ori nu l-am tocat să mai lase fripturile în zorii zilei, dar cu cine să te'nţelegi. Cu dracu?

Se simţi în siguranţă.

Câteva capete necunoscute în jurul său îl priveau compătimitor. Când deschise mai bine ochii simţi nişte mâini delicate şi reci pipăindu-i pântecul rotund şi cald.

— Mă mir cum a putut neglija atâta timp. Dacă nu se îngrijeşte, nici operaţia nu-i va mai folosi, — azi o voce familiară în care recunoscu pe vechiul său coleg de spital.

Nevasta, care asculta abia stăpânindu-şi revolta, nu putu să răspundă decât printr'o altă serie de sudălmi aruncate soţului neascultător:

— Of! şi zilele ai să mi le mănânci".. şi eşi trântind cu furie uşa.

Bolnavul, la auzul cuvintelor: „grav, fatal, operaţie" rostite de un medic, se înspăimântă deabinelea.

Multe stăruinţi trebuiră, spre a-l convinge pe Vasile-doctorul să se urce pe masa de operaţie.

★

Când trăsura opri în faţa spitalului în care Gugumache slujea de 15 ani ca medic chirurg, faţa-i, care cu toată suferinţa mai păstrase urme de roşeaţă, îngălbeni imediat. Culoarele nesfârşite, saloanele cu bolnavi, doctorii şi surorile învestmântaţi în alb cari alergau grăbiţi încoace şi 'ncolo, însfârşit sala de operaţie, atât de familiară altădată, le văzu pentru întâia oară. O emoţie puternică urmată de o teamă cumplită îl gâtuiră. Vru să spună ceva, dar cuvintele îi înghetară în gâtlej.

— Sile! dar vine-ţi în fire, frate. Fii bărbat, vai de mine... Mă faci de râs, auzi buimăcit glasul veşnic dojenitor.

— Din ăştia mi-ai fost nene, — glumiră câţiva colegi.

Gândul că va fi urcat pe masă, adormit, operat, cât şi atmosfera apăsătoare de spital îl nimiciră. Işi uitase de îndeletniciri, de prieteni, de pacienţi. Se deslănţuise acum în toată fiinţa lui panica bolnavului. In dimineaţa când medicii îi cercetară inima, îi măsurară tensiunea şi temperatura, şi când fu culcat pe cărucior şi dus în sala de operaţie, simţi că totul s'a sfârşit.

Se uită prinprejur dar nu recunoscu pe nimeni. Cineva îi trecu pe la nas un tampon:

— Hai să vedem, mai ştii să numeri?

— Una... două... trei... patru... începu să zbiere ca scos din sărite. Simţea că se luptă cu moartea. Când ajunse la unsprezece, glasul lui tot mai slab pieri. Ochii încercară zadarnic să vadă lumina. Uriaşul, cedă.

. . . . . .

Amintirea neplăcută a zilelor de spital dispăruse. Doctorul Vasile Gugumache se sculă în prima dimineaţă după zilele de convalescenţă, jovial, bine dispus, ca şi cum n'ar fi zăcut niciodată.

Grădina o vreme uitată îl chemia la viaţă. Nenea Vasile stropea florile fluerându-şi melodia preferată. In răstimpuri privea compătimitor o floare năpădită de buruieni.

— Biata de tine, cum mai poţi respira? — şi mâinile-i plinuţe smulgeau cu grije plantele duşmane.

Din când în când, stăpânul grădinii se aşeza în genunchi rânduind cu grije pământ în jurul vreunei flori ameninţate. Când auzea glasul aspru al nevestei vestind sosirea unui client, Gugumache răspundea:

— Stai frate să le doftoricesc şi pe ele. Ce, ele nu's fiinţe?

Intră în cabinet. Primul pacient pe care avu prilejul să-l consulte, fu poştarul străzii. Factorul, acum obosit, îmbătrânit şi acrit, cunoscuse pe Vasile încă de copil. Astfel, întâlnirea lor zilnică, era întotdeauna plăcută, prietenească, mărturisită prin câteva cuvinte calde de simpatie.

— Cum îţi mai merg picioarele, moş Costache?

— Slavă - Domnului, prost.

Sau:

— „Bogda - proste cât m'or ţine picăturile mneatale...

Acum poştarul venise pentru o pricină mai măruntă. O împunsătură de ţânţar în mână care-l supăra grozav. Chirurgul îşi aşează ochelarii, cercetă cu atenţie inflamaţia şi după ce dezinfectă locul, spuse îngrijat:

— Moş Costache, să nu te laşi aşa! Spre seară să vii să văd cum îşi mai merge buba... Să nu care cumva să nu vii... Mai ştii? Dintr'o nimica toată, poţi păţi cine ştie ce. E mai bine...

Poştarul eşi în uliţă buimăcit. Ca să se convingă că nu se înşelase, se uită profesional la numărul casei, apoi la tăbliţa depe perete, să vadă dacă nu greşise cumva „adrisantul".

Işi mângâie rana şi porni gânditor. Il ştia pe doctor de atâta vreme. Până mai ieri, când abia îşi mai târa picioarele, sau când se văita de rinichi, Gugumache făcea haz:

— Vezi-ţi de treabă, umchiule. N'ai nimic. Astea's picioare de telegar. Ehei! unde de mai trăim noi vremea dumitale?

„Şi acum? parcă aşi fi muşcat de şarpe. N'o fi râs cumva de mine? Doamne iartă-mă, nu mai înţeleg nimic". Işi aminti că doctorul pentru mai multă prudenţă îi luase şi adresa. Când Gugumache se aşează la masă, îşi aminti că uitase să ia temperatura unui sallahor lovit la o schelă.

— Şi n'am de unde să-l iau. Cum de am uitat frate? Se sculă îngrijat dela masă, luând la rând toate binalele din cartier.

— Nu ştiu cu ce oi fi păcătuit, soro, de mi-e dat să'ndur atâtea necazuri, se văita nevasta vecinilor. Din bun, zdravăn cum era, acum după operaţie s'a scrântit de tot. Să vezi cum vorbeşte cu florile. Să te crucişti nu alta... Barem cu bolnavii, s'a întrecut cu firea... Pentru fiecare nimic, arde seringile, dezinfectează, schimbă bandajele. Altădată, termina la moment între două partide de table... Nu ştiu ce să mai cred, se văita femeia, care-şi vedea acum bărbatul înstrăinându-se de ea şi mereu când senin şi plin de fericire, când grav, încovoiat, copleşit, de parcă de el depinde vindecarea întregei omeniri...

=Măscăriciul=

Săvârşind aproape un rit, omul s'a îndepărtat, ca un duh, în noapte.

Inginerul Dimitriu şi interlocuitorul lui s'au urnit spre cana burgheză cu vin. Ii îmbia mai civilizat.

Noaptea era calmă. Nu rece. Nici moleşitoare. Setea le era deplină. După o vreme, vinul bine limpezit în pritoci multe îi îndemna spre uliţa în spirală, sinucisă brusc în apa Luncavăţului. Le pierise orice urmă de somn. Oboseala, ameţită de limpezimea vinului, se pulverizase în dorinţi extinse dincolo de orizontul scurt al nopţii.

Vladimir Stoianu avea intenţia să fie faţă de inginer, eunuc. Desigur în vocabular. Orice preocupare sentimentală începuse să îl jeneze. Un indice sufletesc sigur ar fi fost indiferenţa susţinută cu tărie.

Dar când au păşit spre scara de piatră a privarului, Ilana s'a întors moale şi caldă, intenţionat parcă, într'un suspin obosit sau leneş. Au alergat amândoi tot atât de instinctiv, de mecanic, spre pătura dată în lături de gestul neştiut al femeii. Şi amândoi, emoţionaţi ca doi copii surprinşi asupra unei fapte nepermise, au prins de pled, despărţind cu el formele mature, svelte şi somnoroase ale femeii, de aspreţea nopţii.

S'au cercetat o clipă sfioşi, temători. Apoi au lunecat tăcuţi spre negurile cu reflexe de argint ale râului. Negurile cerului, învăluitoare şi tainice, puteau să îi preschimbe în orice clipită în iele, ca în basmele copilăriei. Le aşteptau cu neînţeleasă satisfacţie.

Intr'o viroagă cu apă aproape liniştită, luna se spăla pe obraz în vibrări continue, imateriale, de oglindă sfărâmată şi svârlită parcă în talazurile unei ape mult mai mari decât cea din faţa lor.

— Cochetărie feminină...

Degetele răşchirate ale inginerului indicau nervos iluzia palidă din viroagă. Apoi, repede, fără veste, a prăvălit cinci vorbe, ca cinci stânci, într'o sguduire nervoasă a umerilor.

— Şi tu o iubeşti. Ştiu.

— Ce? Luna? Sau cochetăria ei?

Vladimir fusese precaut. Cu nervii obosiţi ai unui pătimaş acut trebue să te porţi englezeşte. Intrebarea îi era apreciată aşa cum o debitase: prefăcătorie. Dar era desarmantă. Dacă ar fi persiflat numai: „Luna nu se învelește cu pleduri" ar fi fost suficient argument ca să-şi încerce muşchii în valurile acestea repezi şi nepăsătoare. Asta, nu şi-ar fi amintit cumva că ochii de oţel ai revolverelor lor s'ar putea să aibe şi aere de îngeri păzitori.

Vladimir Stoianu va trebui totuşi să-i preschimbe inginerului balansul nesiguranţei, în certitudine. El trebue să ştie bine că nu este singur pe drumul apucat. In definitiv a se încrucişa sentimente asemănătoare undeva, pe căile vieţii, nu-i inevitabil. Dacă va reuşi să-i bage în cap inginerului acest lucru, va prăbuşi o iluzie mai mult. Şi cu câtă satisfacţie... Aci, iluziile sunt periculoase...

— Este curios cheful nostru de a filozofa noaptea. Nu vezi cum toate gândurile, unul câte unul, ne sunt sugrumate de Nemărginire?...

— Intr'adevăr. — Inginerul a constatat puţin uimit.—Intr'adevăr, noaptea, Nemărginirea se arată în toată splendoarea ei.

Deastădată ochii inginerului par a fi înţelegători. Privirile nu le mai sunt galbene, acide. Linia vizuală, oblică şi prea piezişe înainte, s'a îndreptat încet, încet. Va cădea, în curând, perpendiculară pe întunericul perfect al pupilei; ca o săgeată nemerind în plin.

Mâinele nu-i mai tremură nervoase; par şi ele obosite. „Semn bun... I-am prins tracul... se bucură Vladimir în sine. Insăşi povestea asta cu... Nemărginirea îi va frânge nervii".

— Da, da... Intr'adevăr...

Dimitriu, inginerul, s'a lăsat minor şi convins, pe un bolovan spălăcit ca un obraz rotofeiu de bavarez. Şi-a împreunat podurile palmelor între genunchii frânţi în unghiu ascuţit sub el. La câţiva centimetri, susurul apei svâcneşte viu. Alături, Vladimir, tovarăş de filozofice gânduri, stă la îndoială dacă trebue să-l imite pe inginer, sau nu. Dacă poate să fie clown, dece n'ar fi şi... om?

S'a aşezat lângă inginer în poziţie cât mai comodă.

Dincolo de vale se ridică pieptul pietros al unui deal. Mai încolo, munţii. Şi tocmai dincolo de ei, undeva departe, nemărginirea lui Dimitriu se destramă ca un fum în vânturi.

— Poezia nopţii este greu de mistuit cu stomah plin, cu guşe burgheză, cu costum dandy şi din ascensor, sau de la o masă de baccara.

Vladimir l-a pastişat bine pe Dimitriu. Este interesantă această poză mânăstirească, devreme ce ochii bovini ai inginerului admit cu aceleaşi vagi priviri, un asemenea început de perorație, banal şi obositor.

— Stăm să prindem stelele cu mâna. Am pulverizat spaţiul ca să aducem cerul aci, în apa de sub noi, — l-am inferiorizat aparent, dar cei înfrânţi totuşi...

— Suntem noi...

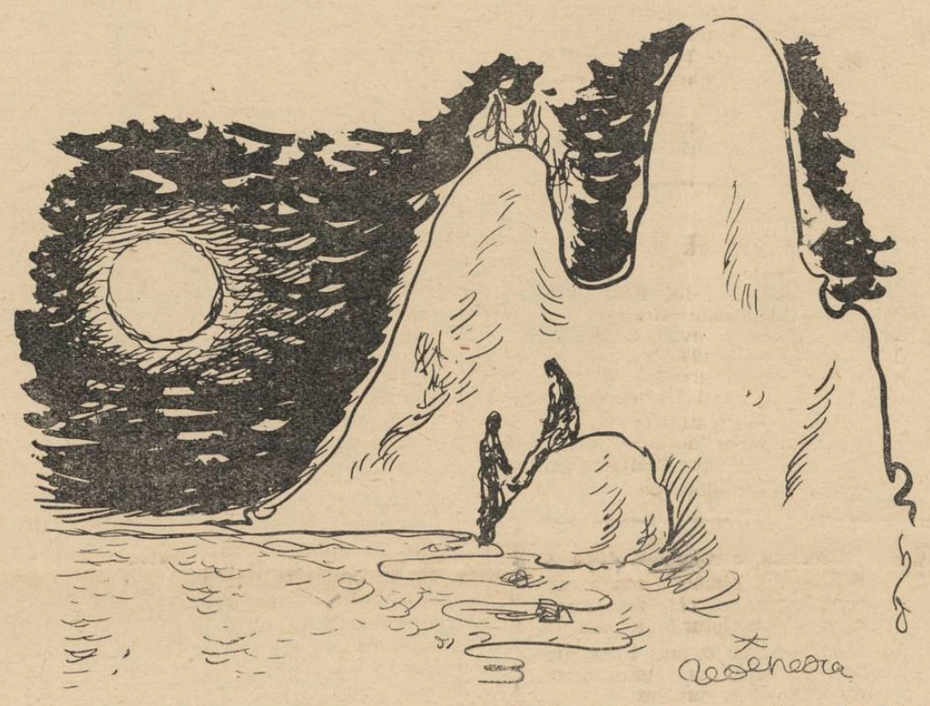

— Da, noi. Dar nu aparent.

— Poate. Pentrucă însăşi aparenţa ne frânge.

Vladimir continuă precipitat. Spre ce victorii finale?

— Aşi face teoria banală a lui Laplace care zidea un sistem astral dintr'o picătură de untdelemn într'un pahar cu apă. De unde să iau însă acul cu care să străpung inima Marelui Necunoscut?

Incet, ca luminiţa dintr'un licurici ucis, neîncrederea iscoditoare se topeşte de pe chipul prietenului inginer. După ce privirea lui îi păruse lui Vladimir neînchipuit de lungă, acum se difuzează în noapte; în pustiu şi nimicnicie.

— Vezi? Când cugetăm astfel, simţim umilirea din noi. Dar ne înălţăm prin ea. Hai, Dimitriule, prietenul meu, ce zici? Fiecare din noi poate să fie un Hyperion într'o noapte ca asta. Nu avem însă darul de a ne exprima tumultul încătărămat în lăuntrul nostru. Darul acesta... Talent? De bună seamă. Putem spune genialitate chiar... Nu greşim. Căci sensibilitatea obişnuită nu ni-i suficientă ca să ne ridicăm deasupra tuturor dorinţelor vieţii: de pildă a dragostei. Dar lipsa aceasta, să-i zicem spirituală, este acul din teoria lui Laplace. Hai noroc!...

Inginerul soarbe teoria lui Vladimir, deavalma cu vinul pe care acesta avusese grije să-l ia în bidonul de drumeţie, mulţumită cânceului orăşenesc şi pântecos, călcând cu cruzime peste prescripţiile gazdei care indicase vinul „pântru fomei".

— Noroc...

Se vede din tremurul biruit al buzelor că inginerul va ceda. Va fi într'adevăr „un prieten". Şi un prieten cu nevroza aceasta caracteristică celor preocupaţi prea puţin, dar brusc, de iubire, nu-i puţin lucru pentru Vladimir Stoianu.

A încercat o schimbare a discuţiei, cu scopuri tactice: o tactică desuetă, sentimentală. Poate explozia e departe.

— Să presupunem că noi doi am iubi o aceeaş femee.

— Ce idee curioasă!... s'a mirat Dimitriu.

— Să presupunem totuşi...

Urechile de alături s'au ciulit iepureşte. Inginerul are auz fin. Dar ce i-a înfiorat în spasm scurt fiinţa? Gelozia? Rivalitatea? Poate ultimul sbucium al unui „eu" despersonalizat, desghiocat de coaja asta amară a egoistmului. Oricum, ceva a fost, fie chiar numai o senzaţie cu cauze pur fiziologice; de o pildă răcoarea nopţii, socoteşte Vladimir.

Prietenul inginerului scandează, repetând absent. Izbeşte vorbele ca nişte pietre într'o tablă de fier foarte sonoră.

— Să presupunem că noi doi am iubi o aceeaşi femeie...

— Ei!...

— Ce înseamnă lupta dintre noi, faţă de războiul Marelui Nemărginit?

— Dece nu admiţi că şi noi putem fi un cosmos? a ocolit inginerul un răspuns nepregătit.

— Nu uita acul din teoria lui Laplace.

Inginerul nu îl uitase. Dar în el nu a murit încă ultimul nerv. Totuşi Vladimir se simte stăpân al nopţii şi al gândurilor lui. Este transformat în fachir de circumstanţă şi ţine sub teroarea ochilor, trupul înfiorat al lui Dimitriu. Câteodată, scurte împunsături ale privirii îl arată pe acesta dispus să-i trântească un camaraderesc glonţ în cap, lui Vladimir. Nu are însă vlaga, puterea necesară pentru o asemenea ispravă. Vladimir este convins de acest lucru. Lupta cea mare se dă în el, între nervii extenuaţi şi creerul nu mai puţin sleit de greutatea problemei pusă fără prea mare pregătire.

Pupilele inginerului sunt de lup. Aproape le simte dogoarea. Totuşi, sunt reduse, umilite. Ale lui Vladimir vor fi fiind şi mai lucioase, devremece se arată tutelare în lupta ce se desfăşoară.

— Ce sunt sentimentele, şi visele, şi luptele, şi dorinţele, legate de lut, faţă de nepătrunsul din jurul nostru? Nu vezi? Lângă fiecare plin al vieţii, se casă un mare gol. Explicăm plinul; golul, — niciodată.

Sub povara vorbelor prietenului, inginerul se află de tot biruit. O absenţă perfectă şi un mutism inexplicabil, în loc de răspuns care ar putea fi biciu de foc, trăsnet. Parcă acum se naşte. Vladimir înaintează matematic spe victorie. Va trebui însă un clou, un tablou final fastuos, definitiv. Nu aleargă spre grandiosităţi. Totuşi, teatrul jucat acum, cu gânduri lascive şi nemărturisite încă, cu discursuri trans-sentimentale, merită un final. Marile idei vin fulgerător. Va veni, poate, şi ideia acestui final.

Dar pentrucă inginerul pare dispus să asculte teorii între cer şi pământ, Vladimir continuă oarecum plictisit de efort.

— Insăşi iubirea este nimic faţă de nemăr...

Ce gesturi teatrale! Accent hamletian! Vladimir este gata să poarte demonstrativ capul lui Yorick în ochi de sticlă ai inginerului... Infrângere? Simulare? Mai puţin. Mai mult, o nesiguranţă.

— Faci jertfe uriaşe în viaţă, ca să te gâtuiască franc aripa nevestită a caraghioslîcului, sau a... morţii. Şi iubirea a rămas, ţi-a tras un chiul enorm, — a rămas în ironie, în viaţă.

Genunchii lui Dimitriu strâng până la refuz podurile palmelor uitate acolo de mult. Gestul este întreg reflex. Ca şi toată atitudinea prietenului cu trac: şi-a înfipt ochii undeva, în cursul apei, pe un punct bănuit fix.

Acum. Incă un efort. Poate singurul valabil din toată mascarada asta. Vladimir s'a aplecat pe umerii încordaţi ai inginerului şi i-a şuerat cuvintele care-l vor neutraliza definitiv:

— Dacă am iubi amândoi pe Ilana? Soţia prietenului nostru Virgil Bogdan.

. . . . . .

Curios!

Dimitriu, inginerul, a rămas de piatră.

Era de aşteptat să erupă un vulcan. Şi iată: nicio tresărire. Numai ochii i se rostogolesc în orbitele incendiate de punctul bănuit fix, undeva în cursul apei. Ochii celui ce se credea stăpân, se îndreaptă într'acolo şi clipind repede vor parcă să se închidă în ei.

Sfânta întâmplare smulgea din adâncurile nopţii şi-i implânta lui Vladimir în trup o mare, o copleşitoare decepţie. Ochii i-au văzut fulgere vinete în fărâme de clipe, întretăiate haotic, cubist, morbid. Simţea cum sângele şi-a întors par'că tot cursul, brusc şi deplin. Nervii, calmi şi judicioşi mai totdeauna, se ridicau uriaşi în carne şi mit. Şi mii de guri hidoase, groasnice, înebunite. îi urlau în timpane realitatea

O, realitatea!

Iată-l om de duzină. El, imbatabilul, toacă gogoşi şi acolo... acolo, rostogolirea ochilor lui Dimitriu pecetluește zădărnicia scopurilor lui.

Dar şi ochii lui, ai lui Vladimir Stoianu, se aruncă în torente şi'n orbite la fel de incendiaţi. Nervii lui se sbat în şi mai aprige spasme. Chiar mâinile lui, nu se crispează subconştient pe prima piatră atinsă de papilele excitate? Cum ar avânta-o în direcţia punctului bănuit fix în cursul apei!

In faţa lui Vladimir, un nimic lângă un nimic lângă uriaşa realitate, apele de argint topit ale Luncavăţului duc în ritm fantastic putregaiul teoriilor cu nemărginirea. Duc şi gândurile lui lascive şi neîmpărtăşite.

Mai jos, pe malul apei, două siluete s'au transformat în două lămuriri. Punctul bănuit fix a crescut, a luat forme: justifică hipnoza cu care se luptă prietenul inginer şi prezenţa în verdele ierbii şi obscurul nopţii a formelor mature lăsate în braţele somnului sub pledul de pe privarul culei. Acum sunt în braţele locotenentului. Acest Biju Greculescu dovedeşte încăodată că nu-l poate trişa aparenţa. Ilana Bogdan biruită de inexpresivitatea chipului său, este cea mai cruntă mărturie.

Vladimir se simte definitiv desorientat.

Dimitriu şi-a adunat ochii în orbite. Işi cercetează teoreticianul şi imbatabilul prieten curios, ca pe o piesă interesantă de muzeu. Face o mimică de greţoasă compătimire. Nervii par să-i fie uciși.

— Boule, te-ai lămurit cum stai cu nemărginirea, cu teoria cu ac a lui Laplace, cu golurile şi plinurile tale?

Vladimir Stoianu este totuşi nedumerit. Inginerul îl sgudue strașnic

— Freacă-te bine la ochi...

Da, da: trebue să se frece bine la ochi. Uluiala înfiptă în brazdele chipului lui totuşi persistă. Nervii lui Dimitriu se trezesc iar:

— Ce imbecilitate!...

Cum acest Vladimir, puţin agreabil acum, continuă să fie într'adevăr imbecil, îl exasperează. Se întoarce întreg, aproape mecanic, spre ochii care văd şi nu pot crede.

— 'tiu...

Din plin. In faţă. Atavic.

Inginerul s'a sculat repede. Cu capul în pământ, ca un bou lovit între coarne (sau ca un filozof de cea mai profundă speţă) a pornit spre culă. In curând se va înfăşura în pătura care-l aşteptă rece pe patul acoperit cu cer şi stele.

Vladimir Stoianu a rămas lut grămădit acolo, ţintuit pe piatra spălăcită ca un obraz bavarez. Umilit? Nu. Injosit. Nu. Nu. Nimicit. Repetă năuc în gând: ni-mi-cit, ni-mi-cit, nimicit...

Cele două valuri quasiomeneşti: muntele şi apa, îl sfidează copleşitor.

Mai poate ocupa un loc în spaţiu după cele văzute, după atitudinea prietenului inginer? Ce inutil se întreabă!... Ce pueril!...

●

A doua zi, pe nespălate, Dimitriu, inginerul, a rânjit filozofând cu dinţi de lup:

— Ai fost măscăriciul propriului tău duh. Pe care l-ai crezut infailibil. Şi care s'a frânt la prima ciocnire cu realitatea. A dracului şi realitatea asta!... Ha?... Ce zici?...

Pentru a-şi ascunde desechilibrul gândurilor, Vladimir, învins de împrejurare, respiră adânc aerul proaspăt al dimineţii şi-şi furişează privirea nimicită în jur.

Ilana doarme profund, obosită. Biju Greculescu doarme încă — să tai lemne pe el...

Singur Virgil Bogdan — soţul — are chip liniştit, senin, de martir, tare în credinţa lui chiar atunci când este greşită.

LADMISS ANDREESCU

In genul lor

Intrucât ni s'a reproşat de a nu ne fi ocupat până acum decât de scriitori consacraţi, pentru liniştirea spiritelor vom parodia de data asta o serie de tineri poeţi care se află la începutul carierii lor literare — fiind cunoscuţi deci numai în cercul familiei proprii — şi în faza când coşul secretarului de redacţie şi spiritul critic al acestui domn fac lege.

Aceşti poeţi nu vor putea fi recunoscuţi de către onoratul public, întrucât singura formă sub care au ieşit vreodată din tenebrele anonimatului, este aceea a parodiei de faţă.

Să începem deci, cu poezia:

PE MALUL OLTULUI

de George Maria Oltenescu

Dimineaţa străluceşte
Pe-ale Oltului mari ape
Şi în codrii, haiducește
Cântă un cintezoi, pe-aproape.

Boii trag la plug întreaga
Zi pân'soarele se culcă.
Singură jeleşte vaca
In staul
Fiindcă n'are cin' s'o mulgă.

E atâta frumuseţe
'N mândra zi de primăvară
Ce-a venit să dea bineţe
La întreaga ţară,

E-o mai mare fericire
Decât de a fi poet?
Stau şi scriu în neştire
Pe când ziua scade 'ncet
Peste cruci de cimitire.

Alta e datorită domnişoarei **Patricia A.** şi se numeşte bineînţeles:

SINGURĂTATE

Peste ape 'nvolburate trece luna.
La fereastra mea stau singură ca'ntotdeauna
Şi mă uit cum îşi întinde cerul
Peste-oraşul care doarme, tot misterul!

Ah, dece's aşa de singură, tu, lună!
Şi în sufletu-mi e-aceeaşi veşnică furtună!
Tinereţea mea-i zadarnică, cum tot zadar
Mor în fiecare seară florile'n pahar!

Peste lespezi reci eu trec ca o prinţesă
Cavalerul a plecat de mult în Cruciade
Mi se'ntâmplă noaptea'n vis ades să
Mă trezească zăngănit de spade!

Ah, dar toate astea sunt minciuni
Care luna, la fereastră mi le spuni
Noi trăim acum sub altă lege
Totuşi nimenea nu mă iubeşte şi nu
[mă'nţelege!

SUNT ŞI EU POET

se intitulează poezia d-lui **Ion Guracarca** (cu influenţe vizibile dintr'unul din cunoscuţii noştri poeţi):

Hei, tare-aş vrea să scriu la gazetă
Muică-mea, să mă răţoesc şi eu un pic
Adică ce! până şi-o fată poate fi poetă
Şi eu colea, voinic — să nu fiu bun de nimic?!

Că hainele stau pe mine, bă, ca pe manechine
Colea'n vitrină, priviţi vă rog „Preţ redus"
Şi ce domni frumoşi! Zâmbesc şi te privesc
[de sus!
Da când vin eu, mă privesc ei de jos pe mine.

Lat în umeri cât trei şi c'o mustăcioară
Cum e mai şic — june dela cinematograf.
Să mă ia dracu dacă nu fac praf,
Bineînţeles dacă mă interesează, orice
[domnişoară.

Şi-aşa cum spusăi, mama mă iubeşte.
Şi spune că n'are nimenea ca ea un fiu
Par'că eu nu ştiu, sunt dat dracului, fistichiu
Dacă vreau să am ceva îmi spun numai:
[voeşte!

Aşa şi cu poezia, io-te dom'le c'am făcut-o
Rime are, de toate are, ba în plus m'am şi
[lăudat
Uite aşa, pe faţă, cinstit, nu m'am comparat
Cu ce nici n'am fost, nici n'am auzit, nici
[n'am văzut-o

Că poeţii câte spun şi pe mă-sa şi-ar înşela
Că mănâncă stele, că sunt iezi, armăsari
[şi alte cele
Nu dom'le, eu sunt cum mă vedeţi, cu toate
[ale mele,
Dar nimeni n'ar fi decepţionat, p'onoarea mea!

Alta, un suav: **CATREN**

de Eleanora-Pompeia Pământeanu
elevă cl. VII liceu
dedicată „Lui Sergiu"

Pleacă... Uită-mă pentru totdeauna...
Pe mine... nebuna..
Iubeşte-o altă fată!..,
Şi nu te mai gândi la mine şi la durerea mea
[în viaţă niciodată, niciodată....

DE VORBĂ CU TRISTEŢEA MEA

(adică a domniei sale), stă **Ion-Maria Paganin**

Dece sunt trist? mă'ntreb adesea
Când viaţa mi se deschide
Ca o cupă de floare, primăvara,
De unde vine tristeţea asta care cântă în mine
Ca un clopot peste ruine?

Spune-mi, tu tristeţe, de unde vii?
In ce rădvan ai trecut peste câmpii?
Ce vise te-au legănat, cine ţi-a cântat
Ce ursite ţi-au sortit cândva
Să fii atât de tristă, tristeţea mea?

Două poezii, una de influenţă minulesciană, ala de influenţă „jebeleneană":

BAT CLOPOTELE

de Alin Mysthère

Bat clopotele la biserici
Trei clopote, trei guri de cer
Bat clopotele la biserici.

Bat clopotele la biserici.
Pentru trei morţi — dar care morţi?
Bat clopotele la biserici.

Bat clopotele la biserici
Şi toţi se'ntreabă dece bat.
Bat clopotele la biserici.

Bat clopotele la biserici
Pentru trei morţi — pentru trei morţi
Bat clopotele la biserici.

Bat clopotele la biserici.
Şi toţi cei morţi sunt morţii mei;
Bat clopotele la biserici

Bat clopotele la biserici.
Intâiul mort mi-e Dragostea,
Al doilea-i Speranţa mea,
Al treilea e Viaţa mea.
Bat clopotele la biserici.

MEDIEVALĂ

de Pr. Gr.

Inalt proptit al lancei scut
Pe medievalul turn, istoric
Volute arcueşte daric
In antic început.

II

Sublim năvod de inimi greu
In Lethea limpede balaur
Pe trup de zmeu, de cintezeu
Involburează zale'n aur.

III

Stigmat potecii nesfârşite
Clarvăzător prin vremi şi site
Izvod de stele şi stindarde
Pe braţ de-antică Venus arde.

„Pour la bonne bouche", iată o epigramă, tot de începător, după cum se vede:

EPIGRAMĂ

unui pantofar poet
de N. Epigramistul

Pantofar de meserie
Era mai bine potcovar
Pentru a sa poezie
Să-şi pună copite de jar.

BELZEBUTH

VIAȚA DE DINCOLO DE RAMPĂ

Teatrul
Muncă şi Voe Bună

„Duduia Măriuca" e o comedie calmă, fără surprize ori „happy end", scrisă într'o savuroasă moldovenească.

Adaptatorul d. *Constantin Colonaş*, a lăsat ampreta talentului său bogat în „trouvaille"-uri de text şi situaţii.

Morală, comedia place publicului teatrului „Muncă şi Voe Bună" şi amuză pe spectatorul rafinat.

Alex. Giugaru

In regia d-lui Victor Ion Popa, au făcut autentice creaţii actori de mare talent ca d. Al. Giugaru şi d-na Maria Sandu, care au realizat o pereche de moldoveni plini de humor şi adevăr.

Pe d. N. N. Matei l-am revăzut cu plăcere în acelaşi excelentă formă în care l-am admirat în această stagiune.

GEO MAICAN

D-na Joujou Pavelescu şi d. Ion Gheorghiu, au jucat cu susţinută vervă şi antren.

D. *Geo Maican*, actor pe care îl urmărim de multă vreme, în rolurile interpretate cu bogate resurse, a realizat şi de astă dată un excelent „june prim", jucând cu multă sobrietate.

In restul distribuţiei, menţionăm pe d-ra Predescu, d. Botez etc.

INTERIM

Decorul

O scenă pustie nu poate fi locuită decât de stafii. Actorii ca să poată fi limitaţi şi fixaţi în spaţiu au nevoe de un decor.

Odată cu naşterea acelui curent de artă, numit expresionism, problema decorului în teatru a căutat o amploare nemai întâlnită până atunci. Soluţiile expresionismului au fost false, însă trebue să recunoaştem că numai datorită expresionismului decorul de teatru a devenit o problemă în arta scenei.

Astăzi pare-se că odată cu stingerea curentelor „revoluţionare" de artă decorul a ajuns la un punct mort, aşa cum a ajuns şi teatrul în general. Decorul realist alternează cu decorul stilizat după cum fondurile teatrului respectiv sunt reale sau stilizate.

Noi nu am ajuns încă la o artă proprie a decorului. Teatrul nostru are o serie de decoratori, cari fiind mai puţin pictori şi-au mutat activitatea dela şevalet pe marile bucăţi de pânză prinse cu speteze, cari sunt în aspectul lor material decorurile. Niciunul dintre ei însă nu are o gândire proprie de artist decorator. Şi aceasta se întâmplă pentru motivul că nu sunt direcţionaţi. Neajungând la un stil al jocului nu s'a ajuns nici la un stil al cadrului. Prima condiţie necesară unui mare decorator este să fie, măcar în principiu, un mare pictor, adică să ştie ce înseamnă a fi mare pictor şi ce este aceea marea pictură. Este aşa dar o întâe pretenţie de cultură, pe care trebue neapărat s'o îndeplinească. Aşa ceva nu am văzut până acum.

Imi amintesc de un mare film văzut acum câtiva ani, Rembrandt cu Charles Laughton, în regia lui Corda. Filmul, într'adevăr extraordinar, a trecut oarecum neobservat de către decoratorii noştri.

Ceeace se putea remarca în acel film era, în afară de jocul actorului, cadrul în care se desfăşura drama. Acest cadru nu era altul decât chiar tablourile lui Rembrandt. Interioarele şi exterioarele erau compuse şi căutate aşa fel, încât actorul care întruchipa figura pictorului se mişca în lumea pe care o crease Rembrandt. Era aici o mare înţelegere istorică şi ca atare supremă sinteză de artă.

Am citat numai un singur film, dar marile producţii ale artei cinematografice mondiale ne-au dat nenumărate ocazii de felul acesta. Decoratorii noştri s'au făcut însă că nu văd. Şi poate că într'o oarecare privinţă au avut dreptate. Ei nu sunt decât piese din întreaga maşinărie a teatrului. Şi o schimbare cu caracter radical nu se face înlocuind o piesă sau alta, ceeace nu e posibil pentrucă maşinăria ar înceta să mai funcţioneze, ci înlocuind întreaga maşinărie cu alta nouă.

Sinteza pe care o reprezintă decorul şi jocul actorului, înseamnă scheletul şi carnea dramei. Fără decor e numai carne, iar fără actor e numai schelet.

Un decor neglijat duce la aceleaşi rezultate ca şi un joc nesusţinut. S'au inventat tot felul de teorii, spunându-se până la urmă că teatrul e poezie, deci cuvânt, iar cuvântul spirit şi spiritul neputând fi încadrat nu are nevoe de ilustraţii. Să ne înţelegem. Este vorba de o foarte mare confuzie. Spiritul nu trebue ilustrat în Nirvana budistă, dar atâta vreme cât el se află pe pământ, în tovărăşia materiei el nu se poate manifesta decât prin ceeace poate fi văzut şi auzit. Au ştiut acest lucru chiar constructorii catedralelor apusene, adevărate cărţi ale neştiutorilor de carte, unde toată învăţătura sfântă, deci foarte spirituală, era înfăţişată în tot felul de imagini sau plăsmuiri foarte materiale. Insăşi drama liturgică se desfăşoară într'un anumit cadru, într'un decor al ei.

Cine neagă importanţa decorului în teatru este străin de acest teatru şi dacă întâmplător se află acolo înseamnă că şi-a greşit meseria. Problema fiind deschisă, înseamnă să vedem cum trebue rezolvată în acord cu geniul plastic românesc.

AGATHON

Cronica muzicală

Noutăţi muzicale
româneşti în stagiunea trecută

de ROMEO ALEXANDRESCU

Locul modest pe care muzica românească îl obţine în decursul manifestărilor noastre muzicale apare, şi acela, drept o deosebită favoare. Eveniment în viaţa compozitorului român, execuţiunea publică a lucrărilor sale, rămâne un act destul de temerar şi care trebue întreprins cu multă prudenţă şi tact. In primul rând, pentrucă riscă să pună pe fugă o mare parte din auditorii concertelor obicinuite, adică acea parte compusă prin excelenţă din snobi, din nepregătiţi şi din pretinşi esteţi, de care „neconsacratul" rămâne nedemn.

De aceea concertul în întregime compus din muzică românească este foarte primejdios pentru organizatori şi autori. Singura perspectivă practică de apariţie la lumină devine în această situaţie sfioasa furişare a muzicei româneşti printre lucrări străine şi în concerte de repertoriu cu repercusiuni sigure asupra afluenţei de public. In felul acesta se poate tolera prezenţa acestui oaspete indiscret în... propria lui casă.

De sigur că sunt în bună parte responsabili de această stare de lucruri şi unele instituţii muzicale şi o bună parte din interpreţii noştri, cât mai cu seamă organizarea foarte slabă a vieţii muzicale româneşti propriu zise.

La „Filarmonica" sub conducerea compozitorului însuşi, a fost înfăţişată pentru prima dată „Suita sătească" de George Enescu. Viziunea largă şi belşugul de muzică şi de expresie românească, acea plinătate caldă şi învăluitoare ce caracterizează scrisul compozitoresc al impunătorului muzician, sunt emoţionant mărturisite şi de această nouă suită, care ca trăsături particulare, mai prezintă şi multitudine de inovări în tratarea şi dispoziţia timbrelor orchestrale, făcute cu o personalitate accentuată în măestrie.

Tot la „Filarmonica" a fost prima audiţie a „Suitei clasice" de Dinu Lipatti, strălucit interpretată la pian, cu însoţire de orchestră, de autor.

Elocuţiunea muzicală incisivă, degajată, sprintenă, geometria clară şi abilă a liniilor, de stil modern dar de clasică ordonare, ingeniozitatea trăsăturilor instrumentale distribuite cu remarcabilă egalitate în întreaga lucrare, au pledat excepţional de favorabil cauza acestui tânăr muzician, prin talent şi pregătire admirabil organizat şi destinat unei cariere de elită.

O minunat de evocatoare compoziţie a maestrului Enescu „Au soir", a fost executată într'un concert al compozitorilor români, la „Dalles" de un ansamblu de trompete, condus de profesorul Adamache.

D. Dimitrie Cuclin a prezentat o variată serie de compoziţii, fie în concerte simfonice, fie în concerte de cameră. Desprindem, cu speranţa că formaţiile noastre de cameră vor şti să beneficieze de această recomandare, un trio pentru pian, vioară şi violoncel, lucrare deosebit de bogat gândită şi scrisă şi care ar trebui să facă parte din repertoriile permanente ale ansamblurilor româneşti de cameră.

D. Paul Constantinescu, tânăr compozitor a cărui concepţie stilistică i-a stabilit legături adevărate cu elementele esenţiale ale muzicii populare şi religioase româneşti, a fost semnatarul unei frumoase premiere coregrafice a Operei Române „Nunta în Carpaţi". Autentica savoare folklorică a acestei partituri de vie originalitate şi isbutit caracter românesc au confirmat talentul de preţ al acestui reprezentativ muzician al generaţiei tinere şi al şcoalei naţionale moderne de compoziţie, dela noi.

D. Constantin Silvestri a prezentat un întreg concert de muzică de cameră.

Sonate pentru pian, vioară şi pian, violoncel şi pian, două preludii remarcabil de susţinut cugetate şi cinci capricii pentru voce şi pian, în care o problemă de independenţă de rol în ansamblu, e tratată cu interesantă îndrăsneală, au pus în evidenţă încă odată serioasele resurse ale acestui tânăr muzician, poate prins încă de unele formule ex-moderne, dar de incontestabil temperament componistic.

O suită pentru vioară şi pian de d. Sandu Albu, un fragment dintr'o suită de Constantin Ţurcan, „rapsodia română" pentru orchestră de Marţian Negrea, sunt alte compoziţii româneşti pe care le menţionăm, formulând drept încheiere speranţa, învechită, dar la care nu renunţăm, de a vedea ameliorată într'un viitor nu prea îndepărtat, soarta compoziţiei muzicale româneşti.

Erată

In articolul d-lui Radu Gyr **„Un academician: Nichifor Crainic"**, apărut în revista noastră nr. 23 din 1 Iunie 1940, s'a strecurat o regretabilă greşeală de tipar. In col. II, rând 2, rugăm a se citi: ...un pas înainte spre **înlăturarea** formulei de gerontocraţie, — în loc de ...spre **înălţarea** formulei de gerontocraţie.

Învăţământul artistic

Talente, emoţii şi bârfeală

de GHEORGHE SOARE

Producţiile de anul acesta ale „Academiei Regale de Muzică şi Artă Dramatică", au avut loc în atmosfera copleşitoare a evenimentelor din afară, atmosferă prea puţin susceptibilă de influziile entuziaste ale publicului.

In afară de părinţi, rudele şi cunoscuţii elevilor, au ţinut să asiste la aceste prime manifestări publice ale tineretului, actorii consacraţi, cărora li s'a adăugat un impresionant număr de forţe artistce în formaţie.

Prezenţa directorilor de teatre, indică şi ea interesul pe care-l acordă cunoscătorii, viitorului nostru artistic.

N'au lipsit nici obişnuitele puntătoare de germeni ai dezapregătirii sentimentale ale culiselor.

Sunt aceleaşi excelente camarade, cari îşi manifestă oricând aceiaşi decepţie, aceiaş indiferenţă, faţă de orice nou element care le-ar ingreuia situaţiile.

Este şi acesta un penibil moment din activitatea artistică, ilustrat, din fericire, numai de câteva exemplare ce-şi dovedesc lipsa de calităţi, prin perfidia cu care încearcă să paralizeze dela început, afirmarea tineretului.

Să le dăm satisfacţia de a-şi înghiţi ura şi veninul, fără a le divulga numele.

Dincolo de munca şi îngrijorarea profesorilor, dincolo de sacrificiile pe cari le face statul pentru învăţământul nostru artistic, ne simţim obligaţi să ne exprimăm încrederea în spiritul de civilizată apreciere a valorilor promovate de producţiile anului acesta.

Clasa doamnei Marietta Sadova s'a prezentat în condiţii cari satisfac în totul cerinţele scenei.

Am recunoscut subtilitatea indicaţiilor profesoarei până în cele mai mici amănunte; este poate cea mai frumoasă satisfacţie la care poate răvni un îndrumător: să coordoneze în totul elementele, fără a le stârbi cu nimic darurile şi personalitatea.

In fruntea clasei d-nei Marietta Sadova, însemnăm un nume, care îşi va certifica din plin reputaţia — doamna Ulpia Hârjeu-Botta.

D-sa a jucat un rol pe cât de generos pentru o ingenuă rutinată, pe atât de dificil — pentru o debutantă.

Doamna Ulpia Hârjeu-Botta a parcurs minunat gama celor mai variate situaţii, imprimând personajului (Agatha, din Nebuniile Dragostei) unitatea perfectei interpretări.

Plină de farmec şi cochetărie tânăra actriţă a uimit prin sensibilitatea şi graţia strengărească a eroinei.

Un excelent element, care a interesat dela prima până la ultima replică.

Eleganţa mişcărilor, siguranţa momentelor, perfecţiunea ţinutei, indică o actriţă capabilă de realizări excepţionale.

Şi pentrucă doamna Ulpia Hârjeu-Botta este o actriţă foarte bună, e normal să fie solicitată şi disputată la bursa artistică.

Credem că locul d-sale, e într'o companie particulară, acolo unde zi cu zi, actorul munceşte pentru a se afirma şi progresa.

Sunt destui actori prin teatrele subvenţionate cari se mulţumesc să-şi facă datoria de slujbaşi, să semneze statele de plată şi să aştepte avansarea ca orice „contopişti".

Adevărata luptă pentru primatul artistic, se dă tot în companiile particulare.

Doamna Ulpia Hârjeu-Botta e cea mai bună îngenuă pe care a dat-o învăţământul artistic din ultimii ani; i se cuvine locul pe care şi l-a câştigat în disperarea talentelor de umplutură.

Prin elementele pe cari le-a prezentat la proaucţie d-na Marietta Sadova a dovedit că nu e numai actriţa plină de subtilitate şi rafinament, ci e mai ales îndrumatoarea entuziastă şi calculată, cu care se mândreşte învăţământul nostru artistic.

O altă producţie a clasei d-nei Marietta Sadova: *„Femeia lui Socrate" a aparţinut d-nei* Carmen Georgescu, *care, a interpretat cu mult humor, un rol dificil de comedie. (D-na Carmen Georgescu este un element dotat cu excepţionale calităţi de comedie).*

D-sa a atacat viguros un rol complex, pentru interpretarea căruia se cer însuşiri de a colora şi compune un tip.

Replica i-a fost servită de un element de viitor, d. Isaia (din anul II) care s'a distins şi în producţia d-nei Ulpia Botta.

★

In numărul viitor, reportajul complet al producţiilor, de Traian Lalescu şi Nichita Tomescu, cu desene de George Voinescu.

A DOUA PRIMAVARA, sonete de ION SÂN-GIORGIU

Domnul Ion Sân-Giorgiu adună sub titlul de mai sus o serie bine selecţionată din sonetele d-sale. Cartea a apărut în Colecţia „Universul Literar" şi suntem siguri că se va bucura de o bună primire din partea publicului amator de literatură aleasă.

Intimităţi

Maeştri şi ucenici...

Un ochiu obişnuit să priveasca drumul, cotiturile şi ascunzişurile vieţii artistice, poate vedea în plin micile bucurii şi necazuri cari duc la gloria, ori la mormântul scenei.

Ca şi publicul spectator — platnic ori pomanagiu — actorii pot fi şi ei împărţiţi în câteva categorii.

Să luăm de pildă un „maestru" cu mare putere de circulaţie în actualitatea culiselor.

Numele „lui" nu interesează!...

— „Să trăiţi maestre!" aşa i-a spus într'o zi un trepăduş al scenei pentru a-i dobândi sprijinul într'o cauză oarecare.

Au venit apoi alţi neputincioşi pentru a-i cere protecţia.

Un astfel de maestru, e produsul subsolului gospodăriei scenei.

„Maestra" a ajuns „maestră" printr'un accident inevitabil, deblocarea alteia.

Una mai înveninată decât alta, „maestrele" îşi zâmbesc în faţă, se elogiază ori să păruesc.

S'ar părea că sunt actori şi mai ales actriţe cari dacă n'au avut vreme să roşească până la saizeci de ani, au dreptul până şi la recunoştinţa ce se cuvine numai morţilor.

Maestrul, adevăratul maestru — fără ghilimele — trăeşte în amintirea actorului, e un sfânt purtat în suflet de slujitorul verbului; chiar dacă mai trăeşte aevea, acest maestru se strecoară pe furiş în viaţa din spatele scenei, lăsând suveranităţii publicului dreptul glorificării, nu la întuneric ci la lumină.

Ucenicul, ca orice ucenic, încearcă să calce pe urmele maestrului; i le miroase mai abitir decât copoiul urma de vulpe.

E totdeauna la doi paşi de el. A intrat „maestrul" în scenă, ucenicul e dator să intre în sală, să cheme claca şi plasatorii şi să aibe palme cât mai mari.

Plata aplauzelor la scenă deschisă se face numai la întunerec.

Ucenicul, dă fuga apoi în culise, holbează ochii la ultimele chinuri comice ale „maestrului" şi la eşirea din scenă e dator să-şi ţină răsuflarea şi să încremenească, chiar dacă pe lângă ei doi, nu e decât un pompier somnoros.

— „Mare, nemaipomenit de mare! Fantastic!

Sunt un netrebnic; nu găsesc cuvinte!

„Maestre, sărut mâna cu respect. Casaţie!"

La lăsarea cortinei, ucenicul sufere amar dacă aplauzele sunt slabe.

— „Public prost, maestre, public de duzină!"

— „Mie-mi spui mă, băete? Ce cunosc ăştia la teatru?"

In adevăr publicul nu cunoaşte, că altfel l-ar fi fluerat.

„Maestrul" îşi poate da arama pe faţă chiar şi pe scenă.

Intr'o zi nu-şi pune cioc, ori mustaţă, pentrucă târâţele din cap au prins o vorbă rară: machiaj şi joc stilizat.

„Maestrul" îşi poate tortura partenerii, făcând pauze inutile, penibile, ori trântind în capul textului, vreo mitocănie.

Şi ucenicul îl admiră: „Ce joc compus... joc cu cârlige!".

„Maestru" are dilataţii spirituale, nu numai în scenă, ci şi în cabină, pe culoare, ori pe stradă.

Are el sistemul lui de a momi, de a încovoia camenii şi de a-i prosti.

„Maestrul" ştie când şi cu cine să fie obraznic ori laş.

Işi dă în petic ca ţiganul, interesându-se „de plan" de anumite socoteli.

Au şi actorii micile lor necazuri şi plictiseli, din care „maestrul" face catastif cu venituri.

Ucenicul, e cât colea după el. Nu-i scapă nimic, îl soarbe din ochi, îl perie de câte zece ori pe zi, îi ştie tabieturile, se bate cu pumnii în piept, pela toate răspântiile, strigă în gura mare, ori şopteşte la ureche...

Totul pentru o pârdalnică de vorbă bună, pe care muntele „maestrului" a pus-o la aranjarea situaţiei unui neisprăvit.

Rasa artiştilor boeri e pe cale de a se stinge. In locul valorilor vine droaia de nevolnici.

„Maestrul" şi „maestra" trăesc o veşnicie, ar vrea dacă s'ar putea, să rămână cu tot neamul — pe viaţă — în teatru.

S'au cramponat de scheletul instituţiei, ştiu pe ce căi lăturalnice să se strecoare, ştiu să se bage pretutindeni, ştiu să calce cu copita, tot ce e mai bun şi mai sănătos în jurul lor.

El şi ea stau la răspântia drumurilor unor oameni cari nu ştiu, nu mai pot să se apere.

Bieţi oameni munciţi şi necăjiţi, bieţi oameni cari au pierdut până şi nădejdea.

Ucenicul, ciupeşte şi el de unde poate şi când poate.

E omul lor de casă. Golul priceperii de a slugărnici e mare; le vom da târcoale până ce-şi vor descleşta fălcile.

„Maeştrii" se căznesc să-şi strecoare bătrâneţea în chembrica unor zapise de milogeală, ca şi când tăcerea din faţa lor n'ar fi suflet şi sânge clocotitor...

OLGA GRECEANU: PE URMA PAŞILOR TĂI, IISUS...

Departe de a fi numai o mărturisire de credinţă, aşa cum ar părea să indice titlul, cartea d-nei Greceanu, — apărută de curând în Colecţia „Universul Literar" — aduce în literatura noastră o notă de inedit, în care spiritualul se împleteşte armonios cu descrierea locurilor sfinte, într'un stil de-o aleasă puritate şi de-o rară ţinută literară.

Textul, însoţit de peste douăzeci de reproduceri, constitue o agreabilă şi instructivă lectură.

MEDALION

Cine n'a văzut pe d-na Telly Barbu, decât cu prilejul unor reprezentaţii pe scena Teatrului Ligii Culturale, va socoti apariţia d-nei Barbu, în lumea artistică, o simplă noutate pe fundalul artei, o uşoară surpriză, privind-o cu îndoiala şi încrederea care se acordă de obiceiu debutantului. D-na Telly Barbu, a trecut însă de mult bariera unei luni de încercare şi de dibuire.

Cronicile trecute mai aduc şi azi ecoul îndepărtat al succeselor împlinite de d-na Barbu, pe scena Teatrului Naţional. Volumul lui Paul Prodan, „Teatrul Contemporan", este o mărturie vie şi numele d-nei Barbu, este de mult înscris în cronica teatrului.

Nu căutăm să aflăm, pentru ce d-na Telly Barbu, a părăsit teatrul când se afla în plină ascensiune şi nici pentruce a refuzat o bursă pentru străinătate, ca să revie apoi după o eclipsă de doisprezece ani, în arena scenei.

Ceeace ne interesează la d-na Barbu, este aptitudinea surprinzătoare cu care isbuteşte să se trannforme când se găseşte în scenă. Insuşirea cu care ajunge să redea impresia că teatrul nu este o simplă ficţiune. Intr'adevăr jocul d-nei Telly Barbu, aşa cum am avut prilejul să-l vedem în „Striana" lui Alfred Moşoiu, reprezentaţie dată la Teatrul Savoy de către Frontul Renaşterii Naţionale, în cadrul unei şezători artistice, este un joc care realizează prin complexitatea lui nu numai o simplă realitate obiectivă, ci tinde către desăvârşirea unui adevăr artistic. „Striana" d-nei Barbu, rămâne un simbol ca şi aceea a d-nei Maria Giurgea.

D-na Telly Barbu, prin jocu-i simplu, dar expresiv şi frumos nuanţat, cu un temperament dinamic, având la îndemână largi rezerve de exteriorizare, cu o sensibilitate artistică delicat gradată, cu joc de fizionomie şi gest, ne-a redat o „Striană" fragedă, plină de entuziasmul unei tinereţi care erupe, dublată totuşi de un suflet frământat şi puternic comprimat, evocând prin ea timpurile de sbucium şi de glorie ale trecutului. Dar, ceeace rămâne peste toate însuşirile impresionante ale talentului d-nei Barbu, este naturaleţea surâsului. Cine nu ştie că lucrul cel mai greu în teatru este râsul, vorbesc de râsul instinctiv, neforţat.

Râsul d-nei Barbu nu este numai insinuant, atrăgând după sine înţelegerea lui directă şi imediată, dar este prin complexul lui o întreagă artă.

Prevedem d-nei Telly Barbu, dacă va fi muncă şi stăruinţă, o linie de ascensiune care-i va înscrie numele printre actorii de mare clasă.

ADRIANA KISELEFF

D-ra TATIANA GROSSU,

care a jucat la „Théâtre de deux Masques" din Paris.

UMBRA TIMPULUI, VERSURI DE ION PILLAT

In Colecţia „Universul Literar" a apărut de luna cărţii, volumul de versuri „Umbra timpului" datorit d-lui Ion Pillat. Tipărită în alese condiţiuni tehnice, cartea aceasta cuprinde o serie de excelente poeme scrise cu alesele însuşiri lirice ale autorului. O recomandăm cu căldură ca pe una din bunele volume de versuri ale anului.

BUCOVINA, plaiul lui ŞTEFAN CEL MARE

Astfel se intitulează un mare reportaj, pe care d. MIRCEA STREINUL îl va publica în revista noastră, începând de numărul viitor.

In colecţia „UNIVERSUL LITERAR"

a apărut de curând:

NALUCA

dramă de MIHAIL DRUMEŞ

autorul marilor succese literare: Invitaţia la Vals şi Scrisoarea de dragoste.

Şezătoare literară

La 29 Iunie, a. c., va fi la CALARAŞI o şezătoare a „UNIVERSULUI LITERAR" organizată în colaborare cu revista „PĂMANTUL"

Vom anunţa din vreme participanţii şi condiţiile şezătorii

Literatură, artă, idei...

CU TOATE CĂ ACEASTĂ RUBRICĂ

de critici şi informaţii, este destinată în deosebi mişcării culturale din ţara noastră, nu ne putem stăpâni de a profita de acest spaţiu rezervat nouă, pentru a recomanda cititorilor o carte franceză „Terre des hommes" a aviatorului Antoine de Saint Exupéry, una din cele mai frumoase cărţi pe care le-am citit vreodată, cu convingerea că îi aducem un real serviciu.

Orice am scrie despre înalta ţinută morală a acestei cărţi, despre poezia ei unică, n'ar putea s'o recomande în măsura în care merită să fie recomandată. Ne mărginim doar să informăm cititorii că „Terre des hommes" cuprinde, la prima înfăţişare, o înşiruire de amintiri dela începutul carierii de aviator ale autorului. Tot în paginile acestei cărţi, vom întâlni figura faimosului aviator Henri Guillaumet, erou al unor întâmplări de un eroism supraomenesc. Dincolo de aceste povestiri însă, ceeace face

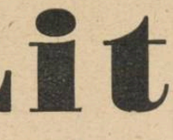

cu adevărat valoarea unică a acestei cărţi, este înalta filozofie de viaţă ce se degajă din fiecare rând al ei. Ca şi în „Vol de nuit" volumul care a precedat „Terre des hommes", autorul desvoltă aceeaşi temă a unei responsabilităţi omeneşti, o responsabilitate a omului veacului nostru, integrat definitiv într'un organism social din care nu poate, nu are dreptul să evadeze. E o admirabilă lecţie de demnitate omenească, aceea pe care ne-o serveşte aviatorul Antoine de Saint Exupéry — o lecţie în faţa căreia ne putem simţi uneori oarecum jenaţi.

Iată de ex. ce spune aviatorul Henri Guillaumet după ce, căzând cu avionul în mijlocul munţilor Anzi, într'una din cele mai cumplite ierni, merge încontinuu şapte zile şi şapte nopţi până ajunge între oameni. La un moment dat, epuizat de efort, de foame şi de frig, se opreşte. Încetul cu încetul moleşeala îl cuprinde şi moartea se apropie. Atunci, face un ultim efort, să-şi reia mersul:

„Dans la neige, me disait-on, on perd tout instinct de conservation. Après deux, trois, quatre jours de marche, on ne souhaite plus que le commeil. Je le souhaitais. Mais je me disais: Ma femme, si elle croit que je vis, croit que je marche. Les camarades croient que je marche. Ils ont tous confiance en moi. Et je suis un salaud si je ne marche pas".

Mai târziu, când nici măcar acest raţionament nu-i mai poate menţine rezistenţa, când moartea i se pare însfârşit inevitabilă, fiind doborît în zăpadă de imensa oboseală, cea dintâi preocupare îi este aceea a consecinţelor pe care moartea sa ar putea să le aibă asupra situaţiei materiale a soţiei sale. Îşi aduce aminte că poliţa de asigurare pe care în cazul unei morţi constatate ar putea s'o încaseze imediat, în cazul unei dispariţii ar putea fi încasată abea după patru ani. Ori, fiind întins pe zăpadă, în vară corpul său ar fi dus în cine ştie ce adâncimi ale Anzilor şi moartea neputându-i fi constatată, ar fi dat ca dispărut. Atunci, vede o stâncă la cincizeci de metri de el: „J'ai pensé: si je me relève, je pourrai peut-être l'atteindre. Et si je cale mon corps contre la pierre, l'été venu on le retrouvera". Odată ridicat, e salvat. „Ce qui sauve c'est de faire un pas. Encore un pas. C'est toujours le même pas que s'on recommence". Revenit între oameni, se mărgineşte să spună „Ce que j'ai fait, je te le jure, aucune bête ne l'aurait fait". „Fraza aceasta", comentează A. de S. Exupéry, „cea mai nobilă care situează omul, care îl onorează, *care restabileşte adevăratele ierarchii* ...Mai departe „A fi om, înseamnă chiar a fi responsabil. Este a cunoaşte ruşinea în faţa unei mizerii care nu pare a depinde de tine. Este a fi mândru de o victorie pe care au câştigat-o camarazii. Este a simţi punând piatra sa, că se contribue la clădirea lumii. Se încearcă să se confunde asemenea oameni cu toreadorii sau jucătorii. Se laudă dispreţul lor de moarte. Dar eu îmi bat joc de dispreţul morţii. Dacă nu-şi trage rădăcinile dintr'o responsabilitate acceptată, nu e decât semn de sărăcie (spirituală) sau exces de tinereţe".

In ce priveşte stilul acestei cărţi, n'am mai întâlnit până acum, la nici un poet român, cel puţin, (în afară de M. Eminescu) o imagine mai copleşitoare decât aceasta (pe care aviatorul Saint Exupéry o face cu simplitatea lui caracteristică, fără să-şi dea seama de imensa ei poezie): „Au coeur de certines nuits, j'ai vu tant de flammèches courir qu'il me semblait que soufflait un grand vent parmi les étoiles".

Vă aduceţi aminte de afirmaţia unui faimos filozof german, (o citez din memorie): „Nu cunosc decât două lucruri: cerul înstelat deasupra mea şi legea morală din mine"? „Terre des hommes" desvoltă şi lămureşte această temă ca nici o altă carte din câte cunoaştem în literatura europeană.

O sugestie pentru editurile care se ocupă cu traducerea cărţilor străine: „Terre des hommes" trebue neapărat tradusă în limba română, pentru a fi accesibilă unui număr cât mai mare de cititori. Fiindcă nu e numai o carte ci o adevărată şcoală de educaţie, azi mai necesară decât oricând.

O CARTE DE CARE NE-AM APROPIAT CU PIETATE

şi căreia i se cuvine locul de frunte în aceste însemnări, este volumul „Oameni din Sălaj" (Momente din luptele naţionale ale românilor sălăjeni) datoriă d-lui Ioan Ardeleanu senior şi tipărită în tipogr. „Luceafărul" din Zalău. Nu credem ca aprecierile ce vor urma să îndemne pe vreunul din cititorii noştri s'o caute şi s'o citească. Trăim vremuri turburi, se spune, vremuri agitate în care nu avem nici timp nici dispoziţie pentru o lectură serioasă.

Totuşi, niciodată mai mult decât acum, o lectură ca a acestei cărţi n'ar fi fost mai binevenită. „Să ascultăm şi glasul celor ce ne grăiesc de dincolo de mormânt, şi pe care aşa de rar ne-am deprins a-i asculta" spunea în 29 Mai 1912 Păr. Ilie Dăianu (citat de autor în fruntea cărţii). Cu atât mai mult trebue să ascultăm acest „glas de dincolo de mormânt" adăogăm noi, cu cât peste aceste morminte şi datorită oamenilor ce zac în ele se ridică fiinţa spirituală a neamului nostru, aşa cum este azi, cu forţa lui morală şi bogăţia sufletească ce-i dau drept la viaţă veşnică între celelalte neamuri ale lumii.

„Crepusculul unui trecut apus aruncă prin întunerecul secolelor razele lui cele mai frumoase, şi noi, agenţii unei lumi viitoare, nu suntem decât reflexul său" spunea Mihail Eminescu în scrierile sale politice.

Nu ne-au lipsit niciodată oamenii conştienţi care au cercetat cu dragoste şi pricepere acest trecut atât de pilduitor prin faptele lui, dar publicul amator de asemenea scrieri, credem că nu greşim dacă afirmăm, s'a mărginit la câţiva studenţi studioşi şi câţiva oameni de bine din fundul provinciei, rămaşi acolo cu paragina cu amintirile şi cu morţii lor. Publicul mare citeşte în cel mai bun caz, romane franţuzeşti şi în cel mai rău „Colecţia celor 15 lei". Chiar publicul aşa zis „cult", preferă să citească istoria ţărilor mari din occident, vieţi romanţate ale autorilor străini (de Ştefan Zweig, de pildă, cel mai sinistru excroc cultural pe care-l cunoaştem), pentruca, voiajând în străinătate să vorbească despre ţara în care s'a născut cu o uşoară ironie, cu o uşoară jenă, ca despre ceva care „hotărît, nu poate face obiectul unei discuţii serioase". Iar, la prima ocazie, se declară „cetăţeni ai Europei" sau ai „Universului" — pur şi simplu, o înălţime de pe care se socotesc intangibili.

Nu ştiu dacă sunt mulţi dintre români — nu vorbim de oamenii de specialitate ci de publicul mare — care cunosc scrierile lui A. C. Popovici, marele doctrinar naţionalist bănăţean dela începutul veacului al XX-lea. Avem un vast material de mare preţ de care nu se interesează nimeni. Şi totuşi, ceeace menţine un neam, este, mai mult decât armele, forţa lui morală — şi această forţă morală nu poate veni decât din conştiinţa lui de neam, din cunoaşterea adâncă a trecutului său, nu numai din vagile amintiri ce ne-au rămas din cărţile de şcoală.

Domnul Ioan Ardeleanu senior, este un domn care ne face cinste şi care, prin modesta domniei sale carte apărută într'o tipografie tot atât de modestă din fundul provinciei, a făcut o operă de cultură românească mai serioasă şi mai utilă decât toţi scriitorii noştri suprasensibili şi suprarafinaţi proustieni, dostoewceni şi de alte inspiraţii internaţionale care n'au nimic de a face cu spiritul neamului acestuia.

Avem în această carte întrunite, peste treizeci de figuri reprezentative ale luptelor naţionale din Sălaj. Sunt în paginile acestei cărţi câteva fotografii ale unora din aceşti mari români din trecut, de o frumuseţe şi o noblete ce ar putea inspira orice condei de scriitor sau orice daltă de sculptor. De exemplu a episcopului Ioan Alexi care a trăit între anii 1801—1872, a preotului Vasile Pătcasiu (1884—1932), a lui Alex. Şterca-Şuluţiu (1794—1867 Florian Mărcuş (1819-1900) ş. a.

Ne întrebăm, oare despre noi cei aşa de plini de noi înşi-ne, ce se va putea spune la patruzeci de ani după moartea noastră, când vreun strănepot va găsi într'un album de familie vechi sau într'o revistă îngălbenită de vreme, pozele noastre „artistice" de „juni primi hoolyvodieni", cu jocuri de lumini combinate pentru anumite efecte de inteligenţă şi mister ?!..

AMURGUL GÂNDURILOR

Ultima carte a domnului Emil Cioran, este o carte căreia unii i-au reproşat că nu se poate situa nici în filozofie nici în literatură. Este semnificativ pentru o anumită rea credinţă, de care am mai avut ocazia să vedem că mulţi dintre noi păcătuesc, faptul că s'a putut face, ca singură concluzie a citirii ei, această afirmaţie care în ea însăşi nu diminuează cu nimic valoarea cărţii, ci spune pur şi simplu că domnul cititor este un personaj caragealesc, căruia conştiincioasa frecventare a bodegilor cu mititei şi sprituri la gheaţă nu-i îngădue să se mai ocupe de aşa zisele „probleme metafizice" (ceva ce nu figurează pe listele de mâncare şi nici în ziarele de 1 leu dela amiază, între ultimele evenimente internaţionale).

Acest tip de om, atât de frecvent în oraşele noastre, mai ales în metropolă, e uneori un simplu Mitică şi atunci, pitorescul pe care-l oferă scriitorilor umoristici îl dispensează de a mai fi altceva. Ceeace e mai grav însă, e atunci când un ins cu complex miticesc, are pretenţia de a intra în cultură şi de a da directive, când domnia sa este, cum s'ar zice scriitor sau gânditor (adică ceva ce îi dă dreptul să se pronunţe despre orice, cu aceeaşi preţiozitate).

Românul e născut poet, s'a spus cândva, — românul e născut nu numai pot ci şi romancier, gazetar, om de cultură, etc... etc... adăogăm. E deajuns ca stimabilul Oarecare să simtă şi el că primăvara e frumoasă, şi că dragostea se sfârşeşte, să plângă la cinematograf când moare Greta Garbo în Dama cu camelii, să se înduioşeze când vede un câine rătăcit pe stradă şi lihnit de foame (suntem foarte miloşi uneori, ceeace ne face, desigur, cinste) pentruca, în momentul următor să se simtă cuprins de admiraţie pentru sine fiindcă „a înţeles", fiindcă s'a înduioşat. De aci, până la nevoia de a spune şi altcuiva acest lucru, într'o nuvelă sau o poezie (poezia ia mai puţin timp, cu alcătuirea rimelor dealtfel suntem obişnuiţi dela răvaşele de plăcintă de Anul nou), nu mai e decât un singur pas. E doar, un lucru atât de minunat că domnul Oarecare e un om sensibil, încât trebue s'o ştie şi conceţenii domniei sale.

Această sensibilitate românească, poate fi mai mică sau mai mare. Deasemenea, un ins poate întâlni în viaţă mai multe sau mai puţine lucruri care să-i pună la încercare această însuşire. Sunt cazuri când cineva, de-o sensibilitate absolut deasupra celei comune, are ocazia să trăiască o viaţă de încercări ce ar clătina şi un om cu obrazul mai gros. Am avut prilejul să descoperim asemenea drame dostoewciene printre rândurile unor cărţi de proză sau poezie, cu totul nesemnificative din punct de vedere literar. Nesemnificative cu toate că uneori erau destul de bine scrise.

Fiindcă — şi de aci porneşte tot — ceeace ne lipseşte nouă, este amplitudinea acelei „suferinţi metafizice", singura care poate face dintr'un ins oarecare dotat cu o anumită sensibilitate şi o uşurinţă de exprimare în scris, un scriitor a cărui operă să însemne ceva. In artă, lucrurile n'au valoare decât raportate la „ceva", la ceva fix, transcendent, de valoare eternă. Ori, suferinţa condiţiei de a fi om, de a fi aruncat viu, între două vesnicii de moarte, fără a-şi putea lămuri rostul acestui fenomen, este problema care a chinuit dealungul secolelor toi marii creatori.

Un oarecare spirit de observaţie, o oarecare abilitate, o suferinţă fizică sau chiar o suferinţă sufletească determinată de un fapt concret, nu sunt suficiente pentru a da o operă de valoare, care să înfrunte vremile.

Desigur, acest lucru nu poate fi învăţat — artiştii de mare forţă l-au avut în însăşi structura lor, iar noi nu ne simţim cu nimic îndreptăţiţi să dăm sfaturi.

Am vrut doar să ne exprimăm tristeţea de a fi constatat opacitatea cu care a fost considerată de către anumiţi inşi, pretinşi „oameni de cultură", o carte care, în afară de frumuseţea ei literară, superioară aproape tuturor cărţilor de poezie ce s'au scris în ultimul timp, ne-ar putea fi, mai ales nouă, celor învăţaţi să ne limităm la mici suferinţi şi bucurii fără semnificaţie, de o extremă utilitate.

Cu atât mai mult cu cât domnul Emil Cioran nu este un filozof care şi-ar fi organizat un sistem, nici un poet care ne dă spectacolul unei arderi interioare, (versul, despre care domnul Emil Cioran spune aşa de frumos.

Pe nimic nu luneci mai repede 'n mormânt ca pe ritm şi pe rimă, căci versurile n'au făcut decât să ridice lespezi pentru însetaţii nopţii), în cartea domniei sale putem urmări o trăire lucidă a unei eterne drame omeneşti faţă de care creaţia artistică sau sistemele filozofice sunt doar un răspuns, o încercare de a o înfrunta.

Din lipsă de spaţiu, promitem cititorilor să revenim în numărul viitor asupra acestei cărţi, dându-i o serie de citate care ni s'au părut de o mare frumuseţe. Deocamdată ne mărginim s'o semnalăm, cu convingerea că le putem face, unora dintre ei un real serviciu.

REVISTA „ION MAIORESCU"

a Colegiului Naţional „Carol I" din Craiova — ne aduce numărul închinat Promoţiei 1940 a V nr. 9 Mai 1940, o poezie remarcabilă semnată de elevul de cl. VII Sebastian Ionescu şi intitulată „Scrisoare". Pentru lămurirea cititorilor citâm:

„Doamne, ce ţii ascuns după lună
de se văd prin ea neguri neisprăvite ?

Sau:

„Sunt grele, Doamne, cheile la porţi
De au îmbătrânit Sfinţii deschizând la morţi ?

E o întreagă poveste despre cer în poezia asta, cu imagini frumoase şi proaspete de limpezimea pe care o are ochiul sufletesc al adolescenţei. O oarecare familiaritate doar, a poetului cu această lume a lui Dumnezeu populată de îngeri mizericordioşi şi sfinţi bătrâni — chiar un Dumnezeu pe care îl întreabă:

L arăsărit în casă, tu ce icoană ai
Şi închinarea ta cât e de grea ?

ne aduce aminte de poetul Virgil Carianopol. Nu putem decât să-i reçomandăm d-lui Sebastian Ionescu, să încerce să citească — dacă nu le-a citit încă — Scrisorile pentru un tânăr poet ale lui Rainer Maria Rilke, şi chiar versurile acestui poet, în traducerea excelentă a Mariei Banuş. Asemănarea de care am vorbit poate fi simplă coincidenţă, — în orice caz am avut ocazia să constatăm în numeroase rânduri cum unele tinere talente care promiteau intrând în raza de influenţă a unui poet consacrat — cu care, bineînţeles, avea afinităţi, — au ajuns, pur şi simplu, să se desfiinţeze.

In rest, suntem bucuroşi că am avut ocazia să descoperim prin noianul de publicaţii slabe, o revistă de ţinuta excelentă a revistei Ion Maiorescu, ceeace ne face să întrevedem în şcolarii de azi o generaţie care merită toată încrederea noastră.

PERICOLUL INFLUENŢEI

unui scriitor consacrat, asupra altuia tânăr — s' aputut constata în tot cursul vremilor şi în toate literaturile. Dacă scriitorul tânăr are destulă personalitate, influenţa aceasta va fi trecătoare, bineînţeles, în cazul contrar nu putem constata decât triumful unei legi naturale care face ca în lumea aceasta să nu rămână la suprafaţă decât ceeace este puternic şi reprezentativ.

Totuşi, cu toată gratuitatea ei, nu putem să ne împiedecăm să facem o observaţie asupra unor puternice influenţe care bântue în literatura noastră actuală — care pornesc dela scriitori de reală forţă — unul poet, altul romancier — şi care ne-au fost, oarecum nefaste.

Una este influenţa lui S. Esenin — trecută prin d. Crevedia — şi alta a romancierului atât de drag adolescenţii noastre, Ionel Teodoreanu.

Pentrucă — să ni se ierte comparaţia oarecum frivolă: după cum anumite doamne şi domnişoare amatoare de cinematograf copiind-o pe Greta Garbo n'au luat din această mare artistă — decât forma ei exterioară, nu ceeace face farmecul unic al acestei personalităţi esenţialul ei, tot aşa domnii care se află în raza de influenţă a scriitorilor de mai sus, n'au luat decât anumite atitudini, un anumit fel de a scrie, nu ceeace era esenţial în scrisul lor. Fiindcă aceasta le aparţine — şi nu poate exista decât odată, prin ei, — cum e şi natural.

Am mai vorbit în unul din numerele trecute despre o simplicitate a stilului poetului Ion Barbu. Cineva care ar încerca să copieze stilul d-lui Ion Barbu, oricâtă abilitate ar avea, n'ar mai fi simplu. Fiindcă acel „copiator" n'ar avea conţinutul sufletesc al d-lui Io nBarbu, conţinut care şi-a cerut singur stilul, ci ar suprapune unui conţinut sufletesc propriu o formă de exprimare împrumutată, nemai alcătuind deci un tot idestructibil care e o condiţie primordială a scrisului.

La fel, în cazul d-lui Ionel Teodoreanu. Lumea aceea minunată de vis şi poezie, care ne-a

fermecat atât, din Medeleni de ex. şi-a cerut stilul ei bogat „ca un zarzăr înflorit". Scriitorii care îl imită pe d. Ionel Teodoreanu — şi sunt mulţi, foarte mulţi, spre marea cinste a scriitorului care a prins rădăcini atât de adânci în sufletul nostru — i-au luat numai stilul, şi acesta rău înţeles adică un fel încărcat de a se exprima, când, în fond, nu prea aveau nimic de spus. Dacă nu ar fi avut la îndemână acest mijloc de a-şi camufla vidul interior, dacă se apuca să scrie fără model, în felul unei teze de şcoală, domnul scriitor şi-ar fi dat singur seama că n'are nimic de scris tocmai fiindcă prea semăna a teză de şcoală. Lucrurile astea nu pot fi trucate — şi nu înşeală pe nimeni, în schimb îl fac pe bietul cititor să se lase furat de cuvinte şi să-şi piardă timpul citind o parodie proastă după un scriitor mare când ar face mai bine să-l recitească pe acesta în original.

UN INTERESANT ARTICOL

în revista elevilor liceului Fraţii Buzeşti a. I, nr. 2, 15 Mai 1940 este „Puncte comune în mitologiile şi religiile popoarelor primitive" semnat de elevul Păunescu Al. Ilie din cl. VI. Citâm o legendă Polineziană, care ni se pare de forţa celei mai frumoase poveşti de dragoste pe care o cunoaşte literatura universală, aceea a lui Tristan şi Isolda.

„Rangh (ceul) şi Papa (pământul) erau o pereche de îndrăgostiţi, care a creiat toate vieţuitoarele. Dar, din cauză că ei se ţineau tot timpul strânşi în braţe, lumea nu avea lumină. Fiii lor au ţinut atunci sfat şi au hotărît să-şi despartă părinţii. Au încercat toţi pe rând şi nimeni n'a izbutit afară de Tane-mahuta, tatăl pădurilor. Acesta şi-a proptit capul în pântecele mamei şi picioarele în pieptul tatălui şi astfel a putut să-i despartă. De subliniat — notează autorul articolului — că şi în acest mit omul este fiul pământului".

Mai aflăm tot dela d-sa că Patagonezii cred că s'au născut din stele. Oare n'or avea tinerii noştri poeţi care se ocupă atât de mult de stele niscaiva rădăcini pe acolo prin Patagonia ? ne întrebăm.

ALADIN

+ Dimitrie Stelaru

Cad frunzele mereu, nu numai toamna — şi cu fiecare din ele se înoureză tinereţea noastră.

Trecem în **uitare** cu fiecare pas făcut „dincolo" de câte unul din rândurile noastre.

Cine-şi mai aduce aminte de tinereţea răstignită în pagini a lui **Al. Călinescu, Al. Sahia, N. Cantonieru, Bob Bulgaru** sau **Bogdan Amaru ?**

Cine-şi strânge seninul din suflet, adus de primăvară, să 'ngenuncheze împovărat, primăverii trecute în care s'au stins pâlpâirile vieţii lui **George Petcu** şi **Silviu Roda ?**

E plecat de veşnicii, parcă, şi T. C. Stan.

Pe hârtia aceasta — ca pe oricare alta — literile moarte, despre morţi nu pot vorbi mult. Ar spune, inutil, despre stihuri, visuri şi **tinereţe**, — când limpede se vede că totul poartă pecetia morţii.

Moartea...

Aripa grea, de neîndepărtat, care ne loveşte din când în când — sfidătoare — fraţii de gând şi vârstă, apropiindu-ne mereu de Ea...

L-a sărutat de astădată pe **Dimitrie Stelaru.** Tocmai când Cireşar zvârlea, la toate răscrucile, **lumini.**

Trecuseră în rod pârguirile.

Incepe, de pe acum, să se aştearnă praf de uitare pe cărţile publicate de Dimitrie Stelaru (fie cu alt pseudonim: D. Orfanu): **„Abracadabru", „Melancolie", „Blestem"** şi **„Preamărirea durerii"** — şi cine ştie cât va rămâne tot manuscris, cartea pe care voia să o scoată: **„Noaptea geniului".**

A plecat şi **Dimitrie Stelaru,** uşor, spre cei dinaintea sa.

Lângă toţi cei amintiţi, — petec de lumină zmuls din tinereţea noastră, — va sta şi numele lui... Şi se vor mări, cu fiecare toamnă sau primăvară, rândurile celor plecaţi...

...Cine ştie, — poate **acolo** începe **tinereţea** noastră.

N. T.

Motto: Marii gânditori n'au nevoie de cuvinte. REACŢIUNILE D-LUI GROG (în urma unor lecturi)

Indată după lectura romanului „Iancu Jianu", de Paul Constant, d. Grog a anunţat sergentul din post

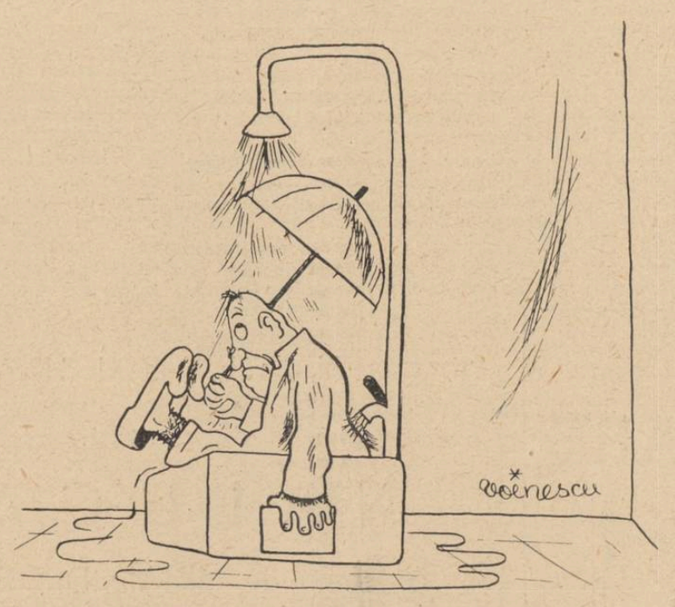

După lectura volumului „Ploi şi ninsori", de Profira Sadoveanu, d. Grog a eşit ud leoarcă

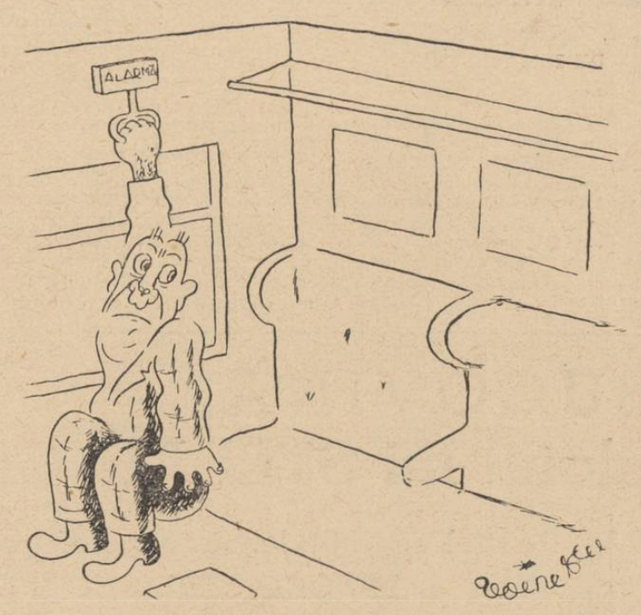

Citind „Voiaj de plăcere", de Damian Stănoiu, d. Grog a tras urgent semnalul de alarmă

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

26

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII" SIBIIU

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 26
SAMBATA 22 Iunie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

ȘTEFAN DIMITRESCU — Bunicul și nepoata

Cum văd lumea intelectualii

de CONSTANTIN NOICA

Sunt mulți intelectuali cari au scris, în ultimii ani, despre cele ce pot să se întâmple într'un viitor apropiat. Ce vor fi gândind ei acum, când lucrurile se întâmplă cu adevărat? Ce vor fi gândind filosofii contemporaneității, cari au imaginat o nouă ordine spirituală; ce vor fi gândind vizionarii politici, cari au conturat un alt echilibru social și economic; ce vor fi gândind militarii, cari au crezut într'un fel de război și se trezesc cu un altul?

Dintre toate viziunile închegate în jurul lumii de azi, niciuna nu e poate, mai pitorească, decât cea a unui profesor belgian, L. Dumont Wilden, din cartea publicată acum câțiva ani „L'évolution de l'esprit européen". Intr'un moment de îngrijorare, intelectualul acesta belgian (în care dintre Belgii va fi fiind?) își reactualizează imagina mitologică a Europei, cea răpită de Jupiter prefăcut într'un taur. Și Dumont Wilden se întreabă: să fie această nouă animalizare destinul imediat al Europei?

Ei bine, aceea ce autorul amintit nădăjduia că nu se va întâmpla, alți gânditori — și dintre cei mai înzestrați — profetizează și aproape înțeleg că trebue să se întâmple. E cazul acestui ciudat și tumultuos Keyserling, om cu sânge amestecat, european de azi, dar mai ales de mâine, care acceptă ca o lege a ceasului istoric întoarcerea la teluric și sânge. Când și-a plimbat curiozitatea sa de filosof călător peste lumile Americei de Sud, Keyserling a fost isbit, ca de o adevărată revelație, de trăinicia cu care este înfipt spiritul, acolo, în modurile elementare și originare ale vieții. Ceva din barbara sănătate a omului trăind lângă pământ și misterele existenței, a trecut, din cunoașterea omului de azi, în viziunea profetică a lui Keyserling privitoare la omul de mâine.

Și, fără să vrei, te întrebi dacă, în ceasul de față, măcar el, Keyserling, e mulțumit; dacă **înțelege** acolo unde ceilalți nu înțeleg și simte pulsul normal al istoriei, acolo unde, pentru mulți dintre ceilalți, pulsul bate agonic.

Dar există — și ni se pare că e încă în viață — un alt intelectual, care cu siguranță trebue să fie mulțumit. Cel puțin așa judeci de îndată ce te gândești la el. E René Guénon, teosof în înțelesul adânc al cuvântului (pe teosofii obișnuiți i-a pus în chip răsunător la punct), european care contestă primatul spiritual al Europei — ba a înțeles să nici nu mai trăiască în Europa — și iubitor al Orientului îndepărtat, așa cum nici Orientul n'ar fi îndrăsnit să-și dorească. Pentru René Guénon, tot ceeace s'a întâmplat, în ordine spirituală, în Europa, toate valorile acestea atât de trudic atinse și reprezentând, după unii, titlul principal de glorie al Occidentului, țin de o adevărată „anomalie" față de dreapta ordine a spiritului. Pe plan teoretic deci, tot ce a înfăptuit mai bun Europa, este — cu excepția Scolasticei și într'o câtva a spiritului metafizic din filosofia lui Aristotel — o aberație pur și simplu. Iar faptul că aceste valori, teoretic absurde, s'au putut totuși impune mult dincolo de granițele Europei, nu se explică decât prin împrejurarea că ele, valorile acestea, duceau la forma de civilizație capabile să se impună prin forță. In ultimă instanță, spune Guénon, preponderența Occidentului nu se sprijină decât pe forța brutală.

Iar acum, acum când Europa se îndoește de sine și se revizuește pe sine — dacă nu chiar se sinucide, cum proclamă unii — este acest Guénon mulțumit?

Să nu fim prea siguri nici măcar de lucrul acesta. Intelectualul e o ființă cu reacții atât de ciudate! Și mi-e frică — deși nimic nu mă autoriză să cred aceasta — mi-e frică totuși să nu citim într'o zi în gazete: Guénon (sau oricare altul) s'a întors în Europa, căci în sfârșit a găsit-o plină de sens.

Două familii poetice

de ION BIBERI

Teoreticienii și poeții au încercat cu rezultate puțin încurajătoare, a defini actul poetic și adânci conceptul de poezie în abstracția și generalitatea lui. Formulările au fost neîndestulătoare, definițiile incomplete. Vrând să ajunga până la semnificația ultimă a Poeziei atât criticii cât și poeții care au reflectat asupra propriei lor magii, nu au putut culege și închega decât frânturi de adevăr și indica astfel poziții și atitudini semnificative pentru anumite itinerarii poetice, dar lipsite de valabilitate pentru esența însăși a poeziei ca atare.

Este această neizbutire un rezultat al inaccesibilității prin rațiune a actului poetic? Este un efect al unor perspective de privire prea largi, care din nevoia de obținere a unui contur general a impus sacrificarea analizei amănunțite a actului poetic, înțeles în plinătatea lui unică, individuală, necesar legată de viața interioară a fiecărui poet?

Motivele acestei neizbutiri pot fi numeroase; discuția și precizarea lor ar presupune însă o îndepărtare de obiectul însuși al studiului, rătăcind cercetarea în nenumărate considerații teoretice, menite să vădească și mai mult complexitatea și greutatea întreprinderii critice. Vom observa că toate formulările generale asupra esenței poeziei reprezintă puncte de vedere personale, perspective și concepții între care numai cu greutate se pot stabili puncte de legătură. A adăuga acestor vederi teoretice generale încă o perspectivă, este o operație critică ce nu solicită eforturi deosebite, căci sprijinirea vederilor teoretice își află numeroase exemplificări în vastitudinea și bogăția producției poetice. Se poate, cu alte cuvinte, susține un număr nelimitat de poziții doctrinale asupra esenței poeziei, căci fiecare din aceste poziții poate primi o justificare din partea uneia din multiplele fețe ale activității poetice. Toate definițiile poeziei sunt prin urmare, într'o măsură variabilă, în acelaș timp exacte și incomplete. Fiecare surprinde o față a procesului poetic, fără a-l cuprinde în întregime. Act profetic sau expresie directă a sensibilității, identificare cu realitățile ultime ale lumii sau laborioasă construcție verbală, rugăciune și incantație, muzică verbală și expresie a duratei interioare a poetului, sunt desigur poziții ce se pot susține cu îndestulătoare valabilitate. Dar dacă fiecare dintre pozițiile critice statornicite surprinde numai o față a actului poetic, esența acestuia nu poate fi cuprinsă în sinteza acestor atitudini fragmentare? Această sinteză ar reprezenta însă un eclectism critic, căruia îi lipsește o perspectivă centrală de explicare, o realitate interioară unică din care să derive multiplicitatea aspectelor considerate.

(Urmare în pagina 6-a)

Ce este un polemist și ce este un pamfletar

de NICOLAE ROȘU

Polemica este războiul, — dela cuvântul grecesc polemos. Războiul de idei, cu deosebire în literatură, pentrucă în acest domeniu adversitățile sunt mai aprige și mai spontane iar furoarea temperamentală mai provocătoare. Polemistul este prin definiție un temperament combativ care, știe să se folosească de condei, precum duelistul de floreta lui. Este un soldat de baricadă; își comandă singur; o inteligență care scânteiază, un îndrăzneț promotor al cuvântului. Polemicele îndulcite cu reverențe, învăluite de protocol, laudative și concesive, — când se vor a fi obiective, nu duc niciodată la izbândă și nu provoacă atenția. Adevăratul polemist primește și dă atacuri; provoacă adversarul și-l alege după măsura inteligenței și puterei sale, și nu se lasă târît în cursa vicleană a unei lupte cu un adversar inferior. Din această pricină polemica presupune hotărîre și îndrăzneală, curaj și sprinteneală a spiritului.

Pamfletul este o scriere satirică deformatoare și defăimătoare. Pamfletarul mai mult decât polemistul are în vedere și persoana fizică și morală a omului care reprezintă ideile. Din această cauză, pamfletul are un caracter mai personal, mai subiectiv, alunecând spre batjocoră și caricatură. Polemistul se poate mărgini la rostul lui de scriitor imparțial, și nu este obligat prin aceasta să fie și pamfletar. Pamfletarul dimpotrivă, este un polemist înnăscut, legătura dintre idei și oameni fiind foarte strânsă. Filipicele lui Demosthenes, Catilinarele lui Cicero nu sunt numai invective polemice, vehemență polemică revărsată din prea plinul unui temperament retoric, ci în acelaș timp atacuri directe **ad personam**, acuzări și instigații urmate de imperativul sancțiunilor.

Condiția de viață a polemicii este libertatea, fără constrângere și cenzură personală sau venită din afară. Condiția de afirmare a polemistului este independența față de oameni și credința nestrămutată în valoarea combativă a ideilor. Cu toate că în toate timpurile s'au ridicat obstacole în calea libertății de a polemiza, acest gen a triumfat întotdeauna prin felul fin și inteligent prin care polemiștii au știut să-și expună convingerile. Ceiace nu se putea spune într'un atac direct, se putea insinua cu aceiași sorți de izbândă într'un roman sau o poezie. S'au scris romane și satire pentru a se face polemică. Léon Daudet, un polemist viguros și sincer, la vârsta de 26 ani, părăsind studiile medicale oficiale, care îl indignaseră cu atmosfera lor de caporalism profesoral și de imitație servilă, a scris dintr'un condei romanul „Les Morticoles". Figuri reale se individualizau în personagii de comedie; doctrinele materialiste erau aspru criticate. Această repudiere a oamenilor și a ideilor era condimentată savuros cu o ironie mușcătoare. Din nenumărate exemple se poate vedea că o inteligență inventivă nu poate fi stânjenită de constrângerea cenzurei. Pamfletarul va da mai multă subtilitate insinuării, mai multă inocență perfidiei, își va ilustra stilul cu o vorbire pitorească și colorată, va folosi viclenia unei evadări din contemporaneitate divagând aluziv pe marginea unor existențe trecute. Cei puțini inteligenți vor prefera acest gen deghizat dar savuros pentru un spirit cu aprehensiuni de amănunt. Insfârșit va învălui subiectivismul în cea mai strictă și mai nevinovată obiectivitate.

Reforma în Germania ne-a dat patru mari polemiști și pamfetari: Martin Luther, Johan Fischart, Ulrich von Hutten și Philipp Melanchton. Furia antipapală a lui Martin Luther își va găsi locul în pamfletele pornografice ilustrate de Lucas Cranach; Philipp Melanchton căutând o apropiere filosofică între aristotelism și protestantism va atinge cu atacurile sale polemice pe Schwenkefeld și Sebastian Franck. Johan Fischart, scriitor alsacian, a fost un satirist temut; Ulrich von Hutten, mare apărător al Reformei, este promotorul trezirei conștiinței naționale. Rabelais este un polemist și un pamfletar de o vigoare umoristică remarcabilă.

In secolul XVIII discuțiile publice și polemicele iau o desvoltare considerabilă. Revoluția Franceză a promovat duzini de polemiști și de pamfletari. Cei mai mulți s'au realizat retoric; alții prin scrisori și manifeste. Printre aceștia, Voltaire, Rivarol, Saint-Simon, ne-au lăsat scrieri batjocoritoare și corosive, umbrite de oarecare subiectivism, dar suculente și sincere. Datorită marei difuziuni a artei tipografice, pamfletul începe să circule în ziare și în scrieri ilustrate cu felurite caricaturi. Ajungând aproape un gen literar, polemica și pamfletul încep să intereseze categorii cât mai mari de cititori, să fie prețuite și admirate, iar scriitorii, oameni de temut pentru lumea politică. Prin polemică și pamflet, scriitorul fiind o forță combativă se impune în luptele sociale și politice.

In secolul XIX românesc, se angajează polemici și se scriu pamflete de o violență fără margini. Scriitorii cei mai cunoscuți nu se feresc de această ispită. Arma era folosită cu îndemânare și adversarii se loveau necruțător. Se publicau satire și cronici rimate. Cârmuirea începe să ia măsuri împotriva excelor. Mihail Kogălniceanu polemiza cu Gh. Asachi; Ion Eliade cu Gr. Alexandrescu. „Curierul de ambe sexe" se războește cu „Albina". **Domnul Sarsailă Autorul, Coconul Drăgan și Bată-te Dumnezeu** ilustrează pitoresc temperamentul combativ al lui Ion Eliade. Locul lui Gr. Alexandrescu se află tot aici. El se folosește de darul lui poetic pentru a copleși cu invective plecarea „proconsulului" Halcinski (Adio — din 1854). Expresia este brutală, necruțătoare, grotească: „pocit, faimos proconsul", „schelet fantasmagoric", „ființă infernală", „tiran omeopatic", nu puteau să aibă alt sens decât acela de scârbă și de revoltă, de indignare împotriva umilinței și a asuprirei. Gr. Alexandrescu se lupta nu numai cu oamenii, dar și cu ideile pe care ei le reprezentau. Curajul sfidează riscurile, vehemența este sanguinară. Alecu Russo polemizează cu latiniștii ardeleni. Il precede pe Titu Maiorescu, care va relua aceiași temă. Dar marele polemist al secolului a fost B. P. Hasdeu, după cum cel mai îndrăcit și mai nerușinat pamfletar a fost Pahamicul Constantin Sion.

(Urmare în pag. 6-a)

Despre un anumit gen de cărți

Despre o anumită carte intitulată „Terre des hommes", a lui Antoine de Saint Exupéry s'a scris la una din cronicile revistei acesteia foarte de curând. Nu relevăm faptul spre a reînvia atenția asupra amintitei cărți, ci mai mult spre a reîntări o bună impresie lăsată de semnatarul acelei cronici în ceeace privește cartea lui Saint Exupéry și, prin extensiune, în ceeace privește alte opere de acelaș gen.

Sunt unele lucrări de neasemuită valoare, trecute mai mult sau mai puțin neobservate, în nici un caz prețuite la adevărata lor însemnătate, cari ar trebui cinstite, mai cu seamă atunci când valorile lor morale ar putea influența asupra noastră.

Cartea lui Antoine de Saint Exupéry face parte dintre ele. Este o înaltă școală a vieții moderne, un documentar inepuizabil de exemple. Suntem noi, oameni ai cetății moderne, în stăpânirea mecanică asupra lumii, așa cum totdeauna ar trebui să fim spre a ne merita titlul de stăpânitori. Nu vom insista asupra sensurilor multiple ce putem extrage din „Terre des hommes" spre a nu devia dela ideia propusă. Am amintit-o doar fiindcă voim s'o încadrăm între alte tot atât de importante lucrări, așișderea prea puțin cunoscute de lectorii noștri.

Spre pildă nu de mult a fost publicată, în Franța, o biografie a descoperitoarei acelui minunat Radiu, făcută de fiica doamnei Eve Curie. Nu sunt mulți cei cari au înțeles adevărata valoare a acestei cărți, totuși atât de importante.

Și tot astfel, culegând din firul gândului ne vin în minte acele trei volume ale lui Alain Gerbault, asupra unicei sale traversări a mărilor, de jur împrejurul lumii.

Poate mai ușuratecă, mai puțin serioasă, dar ce exemplu de mândrie a omului în fața naturii, de sfidare a pericolului și a morții, de neîncetată luptă și otelire.

Sunt volume scrise sincer, isbucnite din simțirea curată a celor ce le-au conceput, fiind întâiu eroi, și pe urmă scriitori. Sunt adevărate și singure exemple astăzi, — și nu mă gândesc la cele câteva citate, ci la atâtea altele — cari ne îndrumă fără pedantism, cari ne dau lecții fără pedagogie, și cari, poate, ne conving fără argumente. Există în noi toți o anumită credință a realității, o anumită acceptare a pildelor celor chemați. Fără să-i pricepem destul, fără să-i primim între noi, oameni ca toți ceilalți, unele din aceste personagii cari și-au așternut pe hârtie aventura vieții lor, poate tocmai pentrucă nu le înțelegem, suntem datori să-i cunoaștem și mai cu seamă să-i căutăm.

Ceeace a fost, și este încă, școala Vieții oamenilor iluștri, pe alt plan și mai aproape de noi, unele din aceste „vieți" sau „fragmente de vieți", povestite de eroul lor, în sensul cât mai adevărat al cuvântului erou, ar trebui mai mult apreciate, mai mult gustate, decât atâtea producții mediocre.

Căci e într'adevăr bizar cum un Vol de Nuit, sau, itinerariul amintit d-lui Alain Gerbault, și, tot așa, ne gândim la frumoasa traducere românească făcută de d. Constantin Noica după cartea lui Cecil Lewis — In zona săgetătorului, și altele, și altele, nu ne atrag mai mult, doar ca aventură în sine, lăsând pe seama inconștientului să înțeleagă ce este în spatele aventurii.

VICTOR POPESCU

GH. PETRAȘCU — Interior

CRONICA LITERARĂ

ION PILLAT: Umbra Timpului, poezii,

Colecţia „Universul Literar"

Titlul ales de d. Ion Pillat ultimului său volum de versuri ne face să ne gândim, fără voia noastră, la acel interesant proces de transformare a timpului în vârstă.

La un moment dat, începem să ne gândim la *vârstă,* — adică înţelegem că propria noastră viaţă a fost *măsurată.* Poetul vede în mod deosebit măsurătoarea vremii, şi se bănueşte că ceeace el spune despre ea, înstruieşte. In procesul în care *timpul* se transformă în *vârstă,* interesează mijlocul prin care constatăm fenomenul. D. Ion Pillat edifică pe lectorul său, asupra fenomenului în discuţie, în poezia intitulată „Pândă". *Pândeşte* spre a surprinde un mijloc de măsurătoare, şi acest mijloc e *umbra* timpului. Ca şi existenţele fizice, timpul aruncă în urma sa o *umbră,* fapt din care deducem — ca şi la existenţele fizice, — că acolo unde este *umbra* nu este şi *timpul.* După cum un copac, de pildă, e în alt loc decât umbra sa, la fel şi timpul se află în alt loc decât umbra sa. Unde?

Pentru d. Ion Pillat simpla punere a întrebării formează poezia.

D-sa *pândeşte* şi se întreabă de mai multe ori: „Cade umbra timpului pe lan. Unde-s arăturile de an?" (pag. 26). In arăturile de anul *acesta,* s'au făcut altfel de semănături, pentru motivul că acum este *alt* timp care cere şi favorizează o *altă* cultură. Dar când spunem *alt* timp, este un fel de a vorbi, — deoarece timpul rămâne acelaş. mereu, iar când spunem că el s'a schimbat, subliniem numai o lipsă de timp, adică numai *umbra* lui. Autorul clarifică lucrul pe care noi vrem să-l exprimăm, în distihul următor: „Grâul creşte des cu spic crestat, Unde floarea soarelui ne-a mângâiat". Anul *trecut,* în arătură fusese cultivată floarea soarelui, plantă de care poetul leagă amintirea unor „mângâieri". Acele „momente" de bucurie au fost *timp,* atunci s'a putut să se fixeze *data* unei experienţe preţioase. Ceea ce a urmat după ceasurile reţinute în memorie prin recunoştinţa iubirii, n'a mai meritat să fie ţinut minte. Poetul n'a mai *datat* nimic, n'a mai trăit în *timp.* Deaceea, acum, când observă că în loc de floarea soarelui creşte grâu, plantă care nu se mai asociază cu bucuria iubirii, el e îndreptăţit să afirme că peste lan cade *umbra* timpului, iar nu timpul. Nimic nu va contribui ca să fie ţinut minte acest lan de grâu, ca altădată floarea soarelui.

El nu va fi *datat* în memorie, va fi uitat, fiindcă nu are *timp,* ci numai *umbra* acestuia cade peste el. Alte două întrebări subliniază absenţa vremii veritabile: „Stolul de hulubi cu sborul lin, El să fie acel de an, de la vecin? Braţul morilor de vânt din mâna ta, Azi sau eri semn de adio flutura?".

Golul din prezent, imposibilitatea de a umple clipa actuală printr'o bucurie favorizează impresia că nici „hulubii" nu mai sunt aceiaşi, iar braţele iubitei, în momentul sterp de acum, se confundă cu fantoma morii de vânt, după cum, din aceeaşi lipsă de consistenţă, se confundă „ieri" cu „azi". Lipseşte deci *timpul* care să marcheze experienţele pozitive şi care deci să dea contur şi stabilitate lumii sensibile. Golul care înconjoară pe poet, fărămiţarea chipurilor şi a formelor lumii fenomenelor, risipirea şi pulverizarea în centrul căreia trăeşte, îi lasă acum impresia că se apropie de un „amurg", în care umbrele se totalizează şi capătă o semnificaţie aparte. Amurgul înseamnă *ceva,* desigur, cu toate că ia naştere din umbră, şi din stingerea treptată a contururilor lumii vizibile. Autorul însă nu se mai întreabă de data aceasta, şi, fără a pretinde o semnificaţie nouă amurgului, face un ultim efort de a căuta şi aici *timpul:*

In amurgul adumbrit de linişti mari,
Caut pasărea căzută, în zadar.
Pe colinda iazului ceresc,
Faţa mea de an n'o mai găsesc.

Ceva a murit definitiv, o pasăre, faţa de anul trecut, etc... Nu mai este timp, în care experienţele pozitive să se producă şi să se fixeze. Domneşte *umbra* timpului. Datele importante vor fi căutate de acum în trecut, ciclul lor de producere s'a încheiat, viaţa a fost măsurată. Ceea ce a rămas nu-şi mai găseşte măsură, timpul ce se va scurge nu va mai fi instrument al sufletului, el nu va mai folosi vieţii. Este *umbră* de timp, vârstă, calendar, calcul al orelor în afară de viaţa interioară.

Calendarul veşted ce'n odaie
Stârvul timpului l-a strâns.
(pag. 21)

Altcineva măsoară de acum vremea, fără a mai consulta libertatea noastră de participare. O lume trăită însă fără libertatea de a adera la ea, şi deci de a o umple cu date temporale şi cu cadre şi forme, i se va părea poetului, fără conţinut şi stabilitate, plutind într'o stranie descompunere şi împrăştiere:

Spumă, fulg, vânt, val, nisip şi ploaie,
Clipe uitate, ceasuri pierdute, zile şi [ani, —
Totul se scurge, totul mă lasă, fuge şi [moare, —
In necuprinsul, în nesfârşitul tău [ocean.
(pag. 28)

S'ar zice că poetul se răsbună denunţând dezastrul ce se întâmplă, în fenomenalitate, din pricina neparticipării sufletului său la viaţa lucrurilor. O veştejire generală a înveninat totul. „Dorurile" sunt „uscate"; „braţul", „zâmbetul" şi „părul" iubitei au devenit „fum", „visurile", „zorile", „vrăjile" au pierdut consistenţa: sunt „flacări şi scrum". Poezia însăşi, pare a fi sortită unei „ştergeri":

Visul acesta îl vrei piatra veciei.
Ştearsă, tocită, nu ţine nici vorbă, [nici pas.

Ca şi în poezia „Pândă", în care totalizarea umbrelor dădea „amurgul", care în sine semnifică, desigur, ceva, şi în „Pantarhei", toată această imensă trecere, denunţată de poet, pare a se desfăşura spre *ceva,* ca o defilare pe dinaintea cuiva. Căci autorul încheie: „Ard numai ochii sfinţi ai Mariei, Tainic pe-al lumilor iconostas". Fără îndoială, cele două versuri ascund un înţeles, dar d. Ion Pillat nu stăruie în adâncirea lui, şi nici nu revine asupra acestui „iconostas" şi asupra ochilor „sfinţi ai Mariei". Cum însă autorul îşi face o ciudată plăcere să pomenească necontenit de defilarea fantomatică a făpturilor şi lucrurilor sensibile, lectorul e nevoit să vadă în faţă *cui* se petrec toate acestea? Cine mai asistă la această trecere, în afară de poet? In afară de „ochii sfinţi ai Mariei" pe care îi zăreşte parcă o singură dată, d. Ion Pillat încearcă să ridice un soi de tribună, şi să instaleze în ea un nebulos spectator, a cărui particularitate ar fi aceia că ar cuprinde în privirile sale, *tot ce trece,* ca într'un cerc al neantului. Ca şi când totul s'ar întâmpla în sânul nimicului, acest nimic fiind totuşi în stare, cu toată contradicţia logică, să înalţe ziduri şi să pue hotare. Acestui nimic *organizator* de limite, autorul se pare că îi dă numele de „zodii":

Şi iarăşi vulpea toamnei prin codri [şi iar
De roţi repezite vuire,
Din an vechi, în an nou, din hotar în [hotar,
Prin zodii în liră rotire.
(pag. 7)

Înţelegem că e vorba de o rotire de calendar, oarbă şi fără libertate de participare a vieţii, deaceea urmărim în alte poeme să vedem în ce constă hotarele de care ni se pomeneşte. E vorba însă tot de simple procese prin care nu se înalţă steaua clară a nici unei gândiri transante.

Ba chiar observăm o ezitare a poetului de a gândi definitiv, şi de a-şi lua răspunderea unei credinţe, într'un fel sau altul. Cum timpul *viu* s'ar afla în trecut, căzut ca în apa unui iaz, are grije să împiedice o primejdie:

Fugi, nu privi în adânc
Vrajă de vremuri cernute.
Timpul de-l prinzi de oblânc,
Faţa lui albă te vrea [din apele mute
(pag. 11)

Ceeace surprindem în numeroase versuri asemănătoare acestora este şovăiala autorului de a-şi descrie categoric poziţia. Se complace între un *da* şi un *nu,* cu abilitate, sperând să amăgească pe amândoi.

Numai aşa admitem afirmaţia autorului că timpul *„te vrea* din apele mute", — dar că trebue să „fugi", şi să nu „priveşti în adânc". De ce să fugi de adânc, dacă „te vrea", cu adevărat, cineva acolo? Pornirea contrară e cea firească, fiindcă propriu spiritului nu este să fugă de *adânc,* ci să *adâncească.* Să-i cerceteze voinţa, dacă se constată că *adâncul* voieşte ceva cu noi şi de la noi. Autorul se păstrează totuşi, nu ştim din ce motive de tactică, indecis între a *adânci* şi fuga de adânc. Aceeaş dexteritate a imprecisului ni se pare a fi şi în versuri ca acestea:

Pe clae văd leneş cum timpul se duce
De-adura, ca piatra de râu...
. . . . . .
Il văd cum piere pe-aripi d'erete
Rotind şi plutind tot mai sus...
(pag. 13).

„Dualitatea" o trădează aici, poate fără voia poetului, ideia cuprinsă în verbul „piere" şi cea din indicaţia „tot mai sus". Am zice că avem de aface cu o contradicţie, dacă nu am fi preveniţi de abilitatea despre care am pomenit. Este un *sus,* după cum este un *adânc.* Aceste dimensiuni, desigur, sunt interioare, sunt trepte ale spiritului în tensiunea sa de auto-cunoaştere. Spiritul voeşte să se cunoască pe sine, cu preţul oricărei dureri, el voeşte să se *adâncească;* deasemeni spiritul vrea să crească, să se întregească prin depăşire, să se înalţe. Tensiunei de cunoaştere şi creştere îi corespunde dimensiunea adâncului şi a înaltului, dimensiune care este de fapt, a vieţii interioare.

A adânci este a cunoaşte şi a te'nălţa este a creşte. Creştem ca pomii, cari se *'nalţă,* dar noi creştem într'o dimensiune lăuntrică, invizibilă.

Şi tot ca pomii, care, odată cu creşterea îşi adâncesc rădăcinile, depăşirea spirituală se produce pe măsură ce se adânceşte şi cunoaşterea.

Transcenderea este condiţionată de adâncirea după hrană a spiritului. Unui metafizician i se cere să fie tranşant asupra acestor probleme, pretinzându-i-se siguranţa metodei şi certitudinea intuiţiei. Poetul este absolvit de rigoarea metodică, în schimb de la el aşteptăm o intuiţie de la a cărei înălţime să cadă lumină şi asupra adâncului interior. De aceia poeţilor li se spune „luminători".

Ei luminează de sus în jos, de la intuiţie la cunoaştere, având în felul acesta, asupra metafizicienilor, avantajul de a fi fără control. Metafizicianului i se controlează metoda, care, dacă i se respinge, atrage după sine şi stingerea certitudinei intuitive.

Poetul afirmă, pur şi simplu, certitudinile sale intuitive, fără a fi dator să destăinue cuiva pe ce căi a ajuns la ele. Zicem despre el că e „adânc", fără a ne sta uşor la îndemână să parcurgem treptele adâncirii sale.

In ce ne priveşte, când d. Ion Pillat spune: „...văd.... timpul.... cum piere pe aripi de erete. Rotind tot mai sus", noi ne oprim să înţelegem prin „piere", o moarte, cu atât mai mult cu cât acest „tot mai sus" pare a fi atribuit sborului eretelui. Piere în înţelegerea noastră, ci nu în sine. Ce face înţelegerea când constată că „piere" ceva din ea, lăsând un gol? Tendinţa ei este să-şi umple neapărat golurile şi de aci provine acea dureroasă melancolie care apasă în versurile poeţilor, când înţelegerea a ajuns la marginile puterii omeneşti. Pătrunzând fără înţeles, în spaţiile mari căscate în conştiinţă, lumea exterioară este dezordine şi întunecare, şi nimic mai sinceră decât tristeţea imensă a poeţilor cari se plâng de ceaţă, de „haosul" fenomenalităţii. Sinceritatea tristeţii este un mare merit în poezie. Volumul ultim al d-lui Ion Pillat excelează prin acest merit al sinceităţii tristeţii. Neputinţa de a cuprinde ceva şi de a păstra din toate o certitudine finală, o mărturiseşte d-sa fără înconjur, cu ton resemnat de elegie:

Timpul care piere n'o să-l prind.
Dragostea ta mare cum s'o ţiu?
Vremea ce ne poartă n'are grind,
Drumul ce ne duce nu-l mai ştiu.
(pag. 14).

Sau altă profesiune de melancolie, dintr'o poemă care chiar poartă eticheta de „Elegie":

Albă casă, neagră frunză, putred parc:
Roata timpului îşi pierde uruirea.
Taina vremii mână umbrele în ţarc.
Numai toamna mi-a rămas şi [amintirea
Albă'n zare, sură'n casă, neagră'n parc.
(pag. 23)

Ce este de făcut? Nimic altceva decât ca poetul să se decidă. Să se decidă să deschidă porţile, celui care bate să intre. Oricine va fi acela care bate, trebue să i se deschidă. D. Ion Pillat spune cu glasul cel mai sincer, întâlnit în volumul său de poeme:

Cine-mi loveşte în inimă mereu?
La poarta ei închisă cine bate?
. . . . . .
O, Doamne, porţile sunt ferecate
Cu lanţ şi lacăt ,de păcatul meu.
(pag. 33)

Ştim bine despre ce „păcat" este vorba, dacă ne amintim de anumite adevăruri creştine privitoare la viaţă şi spirit.

Să renunţăm la orice *orgoliu* şi să deschidem, spre a intra cel care bate. E cu putinţă ca *acesta* să umple dintr'odată golul conştiinţei, precum însuşi poetul vede:

Se-aprind în aur tânăr cer şi ape,
Atât de clar sporesc mereu.
Lumina lor în suflet îmi încape
Cu tine, Dumnezeul meu!

Problema este deci de a te hotărî să deschizi sufletul închis cu lacătul orgoliului. Dacă deschizi, e posibil ca, din golul conştiinţei, să fie alungată melancolia, de care, ca s'o mărturisim, e nevoie de atâta sinceritate.

CONSTANTIN FĂNTĂNERU

Corespondenţa noastră

ORICE SFARŞIT

Orice sfîrşit de seară e oprire în tristeţe,
luna răsare în zădar, cerul înfloreşte
inutil şi pădurea îşi înclină fruntea
fără sens, peste liniştea ce creşte.

Mă umilesc îngerii goi coborîţi în ape,
scuturînd răchitele de linişti şi de vis,
şi mi-i teamă de orice cuvînt ce l'aş spune
către ape, către arbori, către cerul meu închis.

Mă închide verdele îndepărtatelor înălţimi,
mă lovesc de ani ca de nişte lucruri de prisos,
Cărarea pe care trec e plină de singurătate
şi spinii stelelor ustură pe cărarea mea de jos.

In tîrziu şi pîcle copaci s'au scufundat,
Podişul de cleştar al odihnii e zăvorît
şi mînele îmi sunt ca jerbe funerare
peste tot ce s'a început peste tot ce s'a sfîrşit.

GHEDEON COCA

INCEPUTUL VIEŢII

Din aşternutul zilei l'n luncile veghiază
Ca viaţa să pătrundă adânc în trupul ei,
Un voevod, prin ierburi, iubeşte şi visează
In braţele domniţei cu brâu de clopoţei.

Un zeu, sătul de slavă, culege în privire
Lăuntrica rodire de sânge voivodal
Şi'n chiotul trăirii cu mâna da de ştire
Că ngenunchiau păcate la nunta de pe deal.

In zori, miresme calde, s'or risipi pe mâini..,
In scorburi, ghionoaie, cu liniştea dintâi
Vor deslega legende închise în fântâni
Şi gândului vor pune tot cerul căpătâi.

ION VÂLCEANU

RECOLTA NOUA

Craiul nou a secerat
Tânără recoltă;
Carul mare-o desjugat
Nori 'n clin — pe boltă.
Poate vrând să poposească
Intr'un lan, cu florile,
A lăsat boii să pască
Pân' s'or sparge zorile.

Sebastian Popovîci

PSALM

In pragul amintirilor de ceară,
ce mi-au plecat să-mi hoinărească 'n ţară,
mă 'nvrednicesc să 'nalţ privirile-mi trudite,
spre tronurile Tale, de-Apururea slăvite.
Sub poala de lumină a nemuririi Tale,
mi-e sufletu 'mbrăcat în Sfintele-Ţi sandale,
când te slăvesc, O! Doamne, cu ceata Ta [de Sfinţi,
în clocot de ideale şi pure năzuinţi...

Negrea Moldoveanu

ELEGIE

Şi-or scutura ca flamuri, batistele ,albeaţa —
Şi răsări-vor flori din lacrimi: mărgărit...
Când dorul meu fierbinte va spulbera-o, ceaţa.
Te-oi vedea în voaluri, mireasă, 'n răsărit!

Cu floarea împăcării, crescută 'n roua plânsă,
Gândul voi trimite, să'n trebe: de mai vrei
Ca vremea ce ne chiamă să te găsească strânsă
In braţul meu, în iad, unde vom fi noi trei...

De vei răspunde: nu vreau! la jalba-mi de [împăcare,
Subt coasa de călău a lumii-am să mă plec;
Cerşind la ceruri apa, voiu cere îndurare:
Durerea să o mint, pribeagul să-l înnec!

JEAN ICAR

PASTEL

Pe sorcovele ramurelor de salcâm
Am agăţat mătăniile de slavă,
Iar pe covorul cu urzeala 'n verde
Am aşternut alene, a trupului zăbavă. —

Un trop de sânge... un gândăcel punctat
Ridică înălţimile unui luger de mac.
Baloanele de păpădii, lângă imaculate [romaniţe
In ritm sfielnic de gavotă, plecate temenele-şi [fac. —

In miezul necuprinselor averi din sâmburi
Am rătăcit aci, sărman vizionar sărac...

TOPOR VSEVALD

QUASIMODO

Semeaţa frunte-a mândrei Catedrale,
brodată cu hieratice motive,
frământa 'n taine vise primitive,
punctând cu clopot ore matinale.

Copii în zdrenţe şi femei naive,
regeşti alaiuri, scene triumfale,
se-amestecă 'n enigme ogivale,
sfidând prăpăstii 'n pietrele masive.

Deodată clopotele prindă să sune
şi valuri de-armonii inund 'eterul...
Mulţimile încep să se adune.

Titan, smulgând veciilor misterul,
atâtea are Quasimodo-a spune!...
Peste Paris se năruie tot cerul...

ION H. SĂVULESCU

NOSTALGIE ESTONIANA

Acuma acasă răsar albele flori de trifoiu,
Vântul se joacă trecând între miresme de flori,
Tainic îngână un cânt dorul meu cel liniştit...
Acolo, departe, un drum e aşa lung şi în praf,
El se întinde spre zări, până 'n albastre păduri.
Acolo mesteceni şoptesc, nori se ridică pe [drum
Ca să-mi aducă în gând glasul chemării [napoi...
Că tainic îngână un cânt dorul meu cel liniştit,
Acuma acasă răsar albele flori de trifoiu.

Trad. după C. ENNO, de S. K.

FUGĂ

Hai prietene!
Spre ţara altui dor ne-o duce vântul
Că doară lung şi lat mai e pământul,
Să ne găsim un loc în fund de zare
Ia care apa morţilor nu mai răsare,
Unde tristeţea nu mai are glas
Şi gândului îi spui un „bun rămas".
Hai, vino, lumea asta e prea mare
Cu oameni care-s foarte fiecare,
Noi, amândoi vom face-o lume nouă,
Curată ca o lacrimă de rouă
In care se oglindeşte ca'ntr'un lac
Al visurilor noastre liliac.
Şi viaţa ne aşteaptă zâmbitoare
La poarta răsăritului de soare
Când raza pune aur peste 'ntins.
Acolo în al tăcerilor cuprins
Să plâng ce n'ciodată n'am avut
Şi c'am pierdut mereu mi s'a părut.

Hai prietene!
Vor amurgi în urmă-ne chemări
De fete şi de cântec de viori,
Ca să ne'ntoarcem iarăşi sub un cer
Sub care totul este efemer.
Ci noi ne-am duce împovăraţi şi mici
In spre ţara veşnicilor licurici,
Acolo unde mintea-ne săracă
Un strop de înţelepciune-o să priceapă
Să ne împrăştie tristeţile din no'.
Hai! Pân'n'or să ne'ntoarcă înapoi.

D. DAN

VÂNT DE SEARĂ

Cântă vântul serii la fereastră.
Ce-o fi vrând să îmi mai spună iar?
Ce ispită nouă, ce iscoadă
Mi-o fi mai adus acum în dar?

Vântule — cu glasul de cimpoi —
Spune drept, ce vrei să faci din noi?
Vrei în şoaptă să insinuiezi
Ca din cântec şi din trup
Să alcătuim un singur grup
Şi să fim ca fraţii siamezi?

De pe unde ai tot colindat
Ce miresme ai mai adunat?
Imi aduci polen suav de floare
Sau parfum răzvrătitor ca de fecioare?

Cântă vântule, mereu,
Nu te mai gândi la Dumnezeu.
Ţiuitul tău barbar
Stă înfipt în trupul meu, —
Cum se prinde vâscul de stejar.

Vântule, cu glasul de cimpoi, —
Pentru mine cânţi — sau pentru noi?

HORIA LUPU

RUGĂ

Indolate zăceri...
Ultime elegii, tinereţii
Ce-şi strânge'n cripte de vreme,
Scaeţii, părerilor mele.
Cine altul va sta să mai cheme,
Pe cel plecat de cu vreme, prin stele?
Roşii vor cădea zorii,
Desemn, al nemărginitei Duminici,
Din care te rog,
Să cuminici, pentru noua cruce de lemn.

CONSTANTIN MITEA

POPAS AUTUMNAL

Plâng frunzele de toamnă pe veştede [morminte,
Cu tremurări de candeli ,în pale înserări,
Când doliul trist — amurgul — venit din [tainici zări,
Pogoară peste lumea din locurile sfinte...
...In cimitirul sumbru e linişte deplină...
O pânză de 'ntunerec s'aşterne pe pământ,
Subt chiparoşii vechi, mângâiaţi de vânt,
Opresc pasul de lut, în neagra noapte lină...
La umbra crucii tale, pe moarta cărăruie,
Plâng triste gânduri — stoluri — aducerile [aminte,
Iar colbul şi intrarea de pe icoane sfinte
Ridică-se cum fumul spre naltul cer se suie...

George P. Meghea

NOAPTEA NESFÂRȘITĂ

— Episod inedit din cartea de nuvele „Straniul Paradis“ —

de LAURENȚIU FULGA

Din camera bolnavei se simțea până aici mirosul de vată muiată în sânge, mirosul acela muced de medicamente deosebite, parcă anume aduse acolo să îngreuieze și mai mult atmosfera. Tusea, svâcnită brusc dar înăbușită numaidecât în batistă, se auzea la răstimpuri egale, lăsând între ele pauze într'adevăr obsedante, când așteptai (te enervai așteptând) s'apară altă tuse sau pentru Dumnezeu să se sfârșească odată. Decâteori intrase Tudor acolo, îl pironiseră dela început ochii surorii (— „Cum de-au ales-o tocmai pe asta”?), ochi vicleni și prostiți care măreau groaza până la exasperare. Și neglijența aceea stridentă, în care florile căpătau paloarea perdelelor — cărțile, păpușile, bibelourile deabia se mai recunoșteau printre atâtea sticle etichetate și suluri mici de pansamente aruncate la întâmplare. Tocmai neglijența asta îl supăra pe Tudor, pentrucă ea falsifica dela început caracterul de frumusețe ireală a bolnavei. Deabia mai târziu o întrevedea pe mama, lungită între cearceafuri, trăind acolo o viață a ei, aparte și simplă. Nu știa ce anume trebue să vorbească, nici ce gesturi trebue să facă, nu știa măcar nici dacă e nevoe să zâmbească sau să se arate revoltat. Se așeza pe taburetul de lângă pat și sta așa un ceas, două (cu brațele strânse între genunchi), nemișcat. Arar ridica privirile, întâlnea din nou ochii surorii, se întrepta spre făptura mamei, ar fi vrut să-i prindă mâinile — să le sărute, dar și le retrăgea înfricat și eșea repede din odae

Tudor își da seama că orice înfățișare nouă ar întruchipa faptul acela, oricum ar fi violentat întâmplările — tot acolo ar fi ajuns. Nu se mai putea face nimic. O știa bine, dar căuta să și-o ascundă sieși, cașicum înaintea propriei sale suferințe — s'ar fi știut complicele din umbră al morții. Gândul că într'adevăr mama va muri — îl forța să se lepede chiar de propria lui conștiință, să se considere singur și gol. Altfel s'ar fi închircit sub îndoeli și n'ar mai fi putut scăpa.

Astăzi doctorul nu mai căutase să-și ascundă zâmbetul și nici să dea înapoi la întrebările dure și seci ale lui Tudor. Temperatura scăzuse simțitor, întreaga stare a bolnavei se ameliorase — ceeace nu însemna însă că doctorul trebue să precizeze efectele tratamentului său. (—„O minune. Atât. Dar unde? N'o văd” — își spunea doctorul neconvins). Față de Tudor însă trebuia să se arate altfel. Băiatul înțelegea sau se lăsa amăgit, asta nu-l interesa pe doctor.

In clipa aceea, Tudor ar fi vrut să se reîntoarcă în camera mamei și să-i vorbească. De patru zile nu-și vorbiseră unul altuia. O mutenie caraghioasă și tristă, care le da înfățișarea de păpuși căzute din resortul ațelor ca și cum nici n'ar fi simțit că'n casa asta se pregătește o moarte, ci dimpotrivă trebuiau să facă așa ca pentru o reculegere melancolică sau ca pentru trăirea unui anumit ritual religios.

De aci din hall se vedeau salcâmii depe aleea principală a orașului, care începeau să înflorească odată cu trandafirii din glastre. Altădată primăvara îl furnica prin toate fibrele trupului cu acea răcoare iritantă și dulce, care se simțea mai trudnică în ceasurile de libertate. Atunci începeau ieșirile afară din oraș, la întâmplare, numai pentru a respira în voe toată voluptatea acestui anotimp fierbinte și ciudat. Altădată! Acum Tudor are 16 ani și încearcă să uite ce a fost. Caută prin amintiri să se recunoască sau să-și explice situația de astăzi. Ce înseamnă să ai 16 ani? Incepi să crești, prinzi rădăcini în viață și te cufunzi apoi între pasiunile orbitoare ale zilelor. La 16 ani totuși, trebue să trăești o experiență sau să participi la un fapt — care întunecă, dezarmonizează plenitudinea vârstei și a trecutului. Aici tu citești, scrii, te rogi, dormi gemând, te trezești buimăcit. Ai tot 16 ani.

Dar parfumul salcâmilor și al trandafirilor nu mai are nicio valoare în fața mirosului de sânge. Dincolo de zidurile casei jocul acesta al morții ar părea desmățat și ridicol. Numai aici, în camerele unde nașterea noastră a lăsat semne, se poate muri.

Tudor reintră în odaia lui cu aceeași mască vânătă aproape a întregei sale ființe. Lângă etajera de cărți, tanti Rica își continuă pe măsuța cea mică pasențele. Calmă, cu fruntea puțin încruntată (doar degetele îi mai tremură așa cum clipesc ochii), ea fixează mereu cărțile, fără să tresară, fără să zâmbească. Pe Tudor îl exasperează toate superstițiile acestei bătrâioare bigote și isterice.

— Nu înțeleg dece nu termini odată cu fleacurile astea! se răstește el dela ușă, cu mâinile la spate strângând ivorul într'o totală crispare și nedumerire a trupului.

Tanti Rica ridică doar puțin privirile (reci și galbene), apoi ca și cum întrebarea nu i-ar fi fost adresată ei, se apleacă din nou tăcută peste cărți.

— Ai aflat ceva? Crezi c'o să poți evita asta? Răspunde! strigă el mișcându-se cu greu și rămânând deodată în mijlocul odăii, privind-o cu greață și ironie chinuită.

Dar tanti Rica nu-i mai dă atenție. Așa a fost întotdeauna. Tudor a cunoscut-o ca pe un fel de dădacă severă și proastă, care nu știe decât să-ți pună șervetul la gât pentru masă și să-ți coasă nasturii la pantaloni. Intotdeauna a umblat prin casă ca o făptură fără importanță. Dealtfel nimeni n'o ruga și nu-i cerea nimic. Tanti Rica trăise atât de departe de viețile lor, încât niciodată n'a depășit protocolul camerei sale plină de icoane și cărți religioase. Tudor a înțeles-o și deaceea nu i-a simțit nevoia. A lăsat-o cu tristele și amăgitoarele ei ticuri. Dar dece tocmai acum nu-și dă seama că realitatea nu poate fi furată sau desorientată prin ghicitul în cărți și prin totala neparticipare la agonia casei? Și dece tocmai în odaia lui?

Tudor se simte deodată singur într'o tăcere aspră și deprimantă. Nu se aude nimic. Nici respirațiile lor măcar. Totul dacă se scurge (materia, timpul, marele suflet), atunci se scurg fără rictus, fără sgomot. Așa cum nimeni nu poate auzi (chiar de-ar fi acolo) cum se încenușează trupul unui om din sicriul acoperit cu pământ. Unde o fi ceasul? Tudor se așează pe pat cu picioarele încrucișate (atârnând în jos) și brațele lungite mai pe lângă corp. Ar putea să suporte un blestem, o perversă mustrare de conștiință, dar liniștea asta stupidă îl exasperează.

— Pentru Dumnezeu, tanti Rica, te rog fă ceasul să meargă!

— Să meargă? tresare bătrâna privindu-l atentă numai cu un ochiu. E îngrozitor să-l mai auzi acum. E mai bine să nu-ți dai seama că trece timpul.

— Tocmai pentru asta. Trebue să-l simt că trece ,trebue să simt că trăesc.

— De șapte zile stă și de abia acum te-ai trezit.

— Da, dar nu mai pot, tanti Rica. Am senzația că mă înfund în materie, că mă întorc într'o poziție de nemișcare și împietrire. Tu nu vezi că se face noapte?

Deodată tanti Rica se ridică, aruncă la o parte cărțile și aleargă până aproape de pat. Ingenunchie (Tudor tremură de gestul acesta), îngenunchie și-i prinde trupul subțire în palmele ei mari și noduroase. Fiorul atingerii are ceva de râmă care alunecă rece pe pielea ta. Tudor se întoarce într'o parte, ar vrea să scape de strânsoarea mâinilor ei, dar strânsoarea se vrea mângâiere, dojană sau altă maternitate.

— Ce ai, băiatule? Dece vorbești așa? Spune, Tudore!

— Nimic, mi-e gura amară. Ar trebui s'aprinzi toate luminile.

— Te înfricoșezi de întuneric. Tu crezi, spune-mi Tudore, crezi că mama va muri?

— Cred, tanti Rica. Ar mai avea vreun rost oare? Acum știu bine ce înseamnă un om, acum am cunoașterea perfectă a celor ce se întâmplă în jurul nostru. Și tu vei fi la fel într'o zi, și eu, și alții, și alții...

— Nu ți se pare că ești sentimental?

— Nu înțeleg ce vrei să spui. E atât de tragic ce se petrece în noi mai ales, încât zadarnic ne mai amăgim.

Tudor stă tot cu fața în sus. Tanti Rica la picioarele lui. Pentru ea revolta băiatului e paradoxală și lipsită de tact. E curioasă să priceapă, cum poate vorbi un copil ca el asemenea lucruri. Copilul care niciodată nu eșise dintre temele de algebră și notițele de istorie. De unde cunoștea atâtea; cine l-a învățat să judece așa?

— Spui că ne amăgim? O să-ți dai seama mai târziu Tudore, cât de frumoase sunt amăgirile.

Se ridică înbufnată, aprinse luminile, luă ceasul în mână. Tudor o auzea mișcându-se ca o pisică neștiută într'un tufiș, și sgomotul sgârie, înfioară.

— La ce oră să-l pun?

— Oricum. Numai să-l aud.

— „Tic-tac, tic-tac, tic-tac!”

Intr'o bătae sunt mii de alte bătăi mai surde și mai obscure. Așa cum sună, învăluit de umbrele întunericului de afară, e ca un horcăit de somn îngemânat și urît. De unde vine timpul și unde se oprește? Spațiile rămân tot nelimitate. Dar sursa, eternul început, miezul primordial de unde au pornit toate — unde-l putem găsi? Timpul se îngroapă în ceasornic și se măsoară ca orice materie, ca orice obiect: tic-tac, tic-tac!

Vine sora și o cheamă pe tanti Rica. Se duc amândouă și ușa se închide. Tudor așteaptă o clipă, două ,trei. Se aude doar măsurarea spasmodică a timpului. Ușa rămâne închisă. Chiar cu luminile aprinse, întunericul e mai stăpân. Tudor se ridică, se plimbă dela un capăt la altul al odăii, ațintește urechile. Nimic. Ceasornicul. Orbit de această mincinoasă euforie a celor 16 ani, încarcerat între sunetul minutelor și așteptarea încordată cu fața la ușă, Tudor nu-și mai poate opri gestul. Prinde ceasornicul, îl acoperă cu amândouă mâinile (timpul s'aude, timpul se scurge: tic-tac, tic-tac.). Cine e de vină? Parc'ar fi o altă preoteasă dela Delphi, înăbușită de aburii care-i dădeau senzația descoperirii misterelor. Așa se simte. Și cu o întorsătură bruscă a trupului, forțând brațul, aruncă prin geam ceasornicul în drum. Țăndările sar, lăsând să se vadă o gaură lacomă spre stihiile beznei. Renunțase la iubirea trăirii, aruncase ceasornicul. Așa cum ți-ai sfâșia hainele și-ai rămâne gol, așa cum ți-ai scoate ochii și i-ai ascunde în zid, așa cum ai dori să se audă o altă muzică decât asta a pulverizării timpului. Dar din întunericul orașului, prin fereastra spartă, se aude tot triumful: tic-tac, tic-tac,tic-tac!

Ușa se deschide. Tudor o întâmpină în fugă, îngrijorat îi prinde umerii și o întreabă:

— S'a întâmplat ceva?

— Nimic. Vroia numai să știe în ce colț stă așezată icoana.

— Vezi, tanti Rica, și-a pierdut noțiunea armoniei. Așa este? Nu mai pare nici femee măcar, nici nu mai cugetă. Și mai mă întrebai de cred în moartea ei. Hm! Dece tace ceasul, tanti Rica?

Tanti Rica privește înspăimântată în jur. Caută cu ochii — ceasornicul nu e nicăieri. Il întreabă privindu-l — Tudor zâmbește. Lui Tudor nu-i mai este teamă de nimic. Nici de ochii blegi ai surorii de caritate, nici de crispările mamei, nici de bigotismul bătrâioarei.

— In ce colț e icoana? spune pe gânduri, privind în pământ. Așa cum ai întreba: unde mi-e sufletul?

— Băiatule trezește-te, liniștește-te! Ce-ai de gând să faci? Mă înebunești cu felul ăsta de a vorbi.

— Am 16 ani, tanti Rica. Și la 16 ani nu trebuia să recunosc eternitatea scurgerii, a sleirii; nu trebuia să mi se dea voe să știu că se poate muri.

Tanti Rica a rămas prostită și galbenă lângă etajera de cărți. Se închină și murmură probabil o rugăciune pentru înlăturarea demonului. Lui Tudor îi este silă, nu poate sta de față la actul ei de umilire. Se retrage tiptil, lăsând-o acolo, îngenunchiată în fața puterilor nebuloase ale naturii. E frumos să crezi în ceva, dar te salvează credința? Tudor n'are curajul să admită adevărul mediocru despre această credință. Tot tiptil trece și prin hall. Inchide în urma lui ușile cu grijă, să nu fie simțit. In stradă respiră ușurat. Merge la întâmplare, fără niciun țel.

Fuga asta îl depărtează și mai mult de realitate. Toate gândurile par de scamă. Dintre închipuirile și nervozitățile casei, nu luase niciuna cu el. Le vroia numai în suflet sau altfel, supus și nerezistând instinctelor. Auzise pe cineva spunând (poate profesorul de filosofie), că există un alt instinct mental, ori o substanță a inteligenței care se naște din carne, din natura biologică a omului.

— „Oare trăesc faza lamentabilă a confuziilor? Nu pot să despart frumosul de urît? Ori nu le mai constat în mine?”

Merse câtva timp încet, apăsat de întrebări și îndoeli. Când începu să plouă, se afla departe de casă, așa că iuți pașii înainte. Nu se mai simțea umilit de lipsa de sensibilitate a tantei Rica, nici de întâmplarea asta care-l transpune într'un complex de desechilibrare. Faptului, că există o exaltare a tinereții — căreia i se opune altă exaltare a fărâmițării, el îi găsește acum o logică serioasă și categorică. E așa de bine să umbli pe străzi, la o oră la care alții dorm sau se înfometează după iluzii!

Ploaia venea din ce în ce mai răpăindă și vânjălitoare. Ii simțea picurii reci pe obraz, pătrunzându-i pe ceafă și tremurând în haină subțire. — „Trebue să m'ascund, să mă adăpostesc undeva”. Privind mai cu atenție strada, o recunoscu. Pe aici pe aproape sta doctorul Ciuntu. Ce-ar fi să se ducă acum la dânsul? De câteori venise s'o viziteze pe mama, doctorul îl privise cu ochii stăpânului care-și vede câinile lihnit și îmbătrânit. Odată chiar încercase să-l desmierde, să-l mintă mai ales. Dar doctorul fusese obligat să-și oprească gestul la jumătate, pentrucă privirile copilului erau înspăimântător de obraznice. Chiar în seara aceea (după ce eșise din camera bolnavei și după ce spusese bătrânei că lucrurile s'au calmat oarecum), Tudor îl întrebase depe scaunul său, fără să se ridice, fără simțul respectului: — „Nu vă înșelați oare? Nu credeți că e un risc să spui azi într'un fel și mâine să vezi că totul merge de-a'ndaratelea?” Doctorul se întorsese serios și amar revoltat. Ar fi vrut în clipa aceea să aibă în față un om matur, cu care să se lupte, care să-i dea libertatea să-i spună că a fi doctor înseamnă în acelaș timp a înșela pe alții. Dar cu un copil? Și copiii judecă atât de aspru adesea, așa cum în seara aceea Tudor ar fi putut să-i demonstreze doctorului toată zădărnicia științei sale, argumentându-i că natura e mai puternică decât el. Dar doctorul nu le știa toate astea? Parcă el nu se simțea prea mic în fața bolii care crește altfel decum învățase în cărți? E obligat să mintă. Copilul și-ar fi bătut pur și simplu joc de el. Deaceea plecă rușinat și ca osândit de un oprobiu crâncen.

Toate astea le descoperise Tudor atunci și deaceea îi este teamă să se refugieze în casa doctorului Ciuntu. Oricum, însfârșit se hotărî. Tot înfricat. Sună mult; de aici soneria se auzea parcurgând toate odăile ca un călăreț în galop peste pământul uscat. Era și vibrație și taină neînțeleasă. Ii deschise o femee fără înfățișare, somnoroasă, cu ochii de viezure. Mormăise ceva confuz, dar îl lăsă să intre. Tudor merse înainte. Pătrunse într'o cameră, în alta, cu o siguranță de vechiu prieten al casei. Deabia în birou se opri stânjenit, înstreinat deodată de tot farmecul străzii și al fugii.

— Sunt Tudor Damian! vorbi el încet, așteptând cu nedumerire chiar în pragul ușii.

Doctorul se ridicase miop de pe scaun și venise până lângă el cu ochelarii ridicați pe frunte.

— O, da, da. Fiul doamnei Damian — făcu doctorul lămurit și surprins în același timp. E ceva grav?

— N'am venit pentru asta.

— Atunci e altceva și mai grav? întrebă el trăgându-l de mână spre mijlocul odăii.

— Poate! Un fel de superstiție pe care vă rog să mi-o explicați.

— Acum nu crezi c'o să te mai amăgesc”.

— Mi-i indiferent. Esențialul e că trebue să m'asculte cineva.

— Desigur, desigur. Dar te văd ud, ud până la piele. Nu se poate asta. Ia scoate-ți haina, îmbracă pijamaua asta de lână, așează-te și spune.

Doctorul parcă uitase ce fusese înainte. Vorbea amical și chiar el îi ajută să se desbrace și să ia haina cealaltă. In tot ce făcea se descoperea omul la el acasă, omul căruia nu-i mai este teamă de ridicol. Tudor se așezase într'un fotoliu larg, din care i se vedeau numai picioarele pe care le legăna într'una, în sus și în jos.

— Ești atât de tânăr! Dece stai încruntat?

— O să-mi treacă și asta. (O clipă își împreună palmele, își încrucișă degetele, le lăsă apoi și sprijinindu-se de brațele fotoliului, îl privi adânc pe omul îngândurat din fața lui). Am venit să vă întreb: credeți în moarte, domnul doctor? Nu în moartea care se consumă, ci ca realitate liberală sau cum să vă explic, credeți în ea ca'ntr'o mântuire?

Doctorul Ciuntu se răsuci de câteva ori pe scaun, își bagă și-și scoase mâinile din buzunar, se uită în dreapta și în stânga. Nu se considera în încurcătură față de întrebarea ilogică aproape a băiatului, dar căuta mai ales să nu rateze seara asta.

— Vezi, dragă tinere Damian...

(Lui Tudor nu-i plăcu deloc începutul acesta tandru și juvenil).

— ...sigur că te găsești acum sub consecințele celor ce se petrec acasă. Pentru mine e ciudat, fără îndoială. Ar trebui să ai șapte suflete, ca să-ți exteriorizezi atât de aspru durerile tale. Moartea (dacă vrei) e o enigmă, dacă nu vrei atunci e o simplă invenție care să oprească stafidirea oamenilor. Așa cum s'a inventat pâinea ca să nu mori de foame,

s'a inventat creionul ca să scrii ce gândești, tot așa s'a inventat moartea ca să satisfaci o fatalitate. Mă înțelegi?

— Nu, răspunse băiatul privindu-l mai îndrăsnet. Nu, pentrucă vorbiți în afară de emoția actului în sine. Sunt oameni posedați de moarte, domnule doctor. Se nasc (fiți atent) se nasc cu obsesia asta și totuși trebue să trăiască, trebue să sufere.

— Sunt convins că ești unul dintre aceia.

— De-ați ști cât de mult iubesc viața!

— Și totuși te înspăimântă, pentrucă îi cunoști depe acum sensurile casi sfârșitul.

— Nu e lașitate, domnule doctor?

— Dimpotrivă, e un eroism splendid. Dar (există întotdeauna un asemenea „dar” negativ), nu merită bunul meu Tudor Damian, nu merită nici să te naști, nici să trăești...

— Ci numai să mori.

— Exact, Tudore. In noi, în jurul nostru, — totul este îmbătrânit și sleit. Timpul, cerul, spațiul — aceste panorame fără consumație și fără niciun pic de tragic — sunt bătrâne, sunt frământate de trăire.

— Atunci totul e zadarnic?

— Totul e neputință. Neputință să crezi, neputință să te purifici, neputință să te convertești la un extaz celest.

— Ajunge, domnule doctor!

Tudor se ridică înghețat, cuprins de friguri și scârbă. Ar fi vrut să fugă, să se reîntoarcă lângă inima mamei bolnave. Găsise aici un om care trăește sub dominația instinctelor, în închipuiri.

— Ceeace spuneți e egoism, vorbi el târziu oprindu-se în dreptul ferestrei și privind afară. Sunteți egoist ca cei care iubesc și trăesc viața. Așa cum te-ai sânzura de un felinar și ai striga lumii holbate din jur: priviți, sunt nefericit! Dar nu știi dece ești nefericit. Te spânzuri, însă. Și așa ai să stai toată viața: spânzurat visezi, spânzurat iubești, spânzurat umbli.

— Exact, exact.

— Sunteți mai blazat decât vă închipuiam, se întoarse el proptindu-și coatele de pervaz.

— Câți ani ai?

— 16!

— 16 ani. Am 47! Am trăit, cum zic alții; ar trebui să plec și eu acum. Dar mi-e frică, aceeași frică neînțeleasă care te oprește și pe tine să intri în camera mamei, mizeria asta crepusculară care te macerează până la cenușă.

— Mie tot îmi mai rămâne revolta, domnule doctor. Sunt tânăr Am timpul înainte, am posibilitatea să mă regăsesc. Dumneavoastră...

— Vrei să spui că m'am resemnat. Ei nu, află că și eu mă revolt Dar revolta mea seamănă cu horcăitul lupului flămând când își înfulecă prada.

In colțul de răsărit, dedesubtul icoanei arde o candelă cu lumină roșiatică. Tudor se miră. — „Oare mă minte din nou doctorul?” In definitiv nu e chiar atât de bizar. Apoi se reculege.

— Credeam că moartea e o mare și cea mai frumoasă melancolie, domnule doctor. Acum aflu că și moartea ne va plictisi.

— Ne va plictisi, ne va obosi și nu vom mai ști ce să facem. Vom cere altă viață și nu ne-o mai va da nimeni. E într'adevăr un cerc magic suprem, în care ne învârtim aidoma cailor din manej până ametim.

— Nu simțiți banalitatea conceptului ăsta? îl întrebă deodată Tudor desaxat și prins în cursă. Toți ar zice că pe lângă foame, iubire, gelozie, crimă — procesul nostru nu mai are caracterul de universal-general.

— Nebunii ar zice: Ce frumos e să visezi, să crezi chiar numai în tine un idol, o iluzie, o fantasmagorie! Dar lupta absolută e alta: să cauți să te depărtezi de ființa ta, să te înalți peste tarele hereditare, peste tot ceea ce păcătuești ca propriu-ți trup.

— Povestea icarilor e poveste, domnule doctor. V'ați creat vreun mit în viață, ați jertfit ceva vieții?

— Nimic. M'am chinuit și mă chinui și acum cu bolnavii. Eu tot am credința că-i salvez, că, le redau o fericire In fond, ar trebui să fiu bătut cu pietre. Pentrucă îi intoxic cu atâta viață, încât ei înșiși simt nevoia să sfârșească. Eu le ajut doar să se îngrozească de ei, de Dumnezeu, de univers.

— Așa dar totul se reduce la o simulare de sinucidere colectivă.

— Numește-o cum vrei.

Erau două uimiri, două cauzalități sgomotoase și dramatice care se ciocneau, se mâncau una pe alta. Doctorul se închisese în problemă ca într'un turn plin cu cucuvae și prin care nu mai pătrunde nicio lumină. Tudor se svârcolea într'o nefirească gravitate și ciudă.

— E superficial, tot ce ați spus e urît și superficial (vorbi el târziu, oprindu-se din plimbare lângă birou și strângând între degete cuțitașul de tăiat hârtie). Atât de superficial, că vă văd ca pe o moluscă uriașă care se târăște pe geam, lăsând pete puturoase și gălbui.

— La dracu! Atunci pentru ce-ai mai venit aici? Pentru ce mi-ai spus în seara aceea că mă înșel, pentru ce m'ai întrebat dacă mă umilește moartea? Pe tine, tinere de 16 ani, dece te obsedează moartea, dece nu te duci să te culci, dece te înspăimânți de mișcarea timpului, de sosirea întunericului?

O furie stupidă care-l făcea pe doctorul Ciuntu și mai caraghios. Ochii pleoștiți în spre fereastră, cu buzele crispate de scârbă și groază, toată făptura bătrânului tremura. Tudor jubila ascultându-l, iar în clipa următoare veni în fața lui și îi spuse răspicat, zâmbind, cu acel zâmbet de cabotin disperat:

— Pentru simplul motiv că nu-mi dau seama cu adevărat. Visez sau trăesc? Acum știu. Visez. Sau îmi place să rămân cu senzația asta de vis perpetuu. Altfel (dac'aș fi convins că tot ce mi-ați spus mi se va întâmpla, dac'aș fi încredințat că iau parte directă la chinul materiei), altfel m'aș lovi cu capul de pereți.

— Să visezi! vorbi pe gânduri bătrânul, apoi continuă răstit și vehement: să fugi de responsabilitatea acțiunilor și gândirii tale? Laș, tot timpul ai să judeci în starea asta de amorțeală, laș-laș, ești un laș, Tudore.

— Da, recunosc, dar e cea mai frumoasă lașitate. Nu vreau să fiu șobolan, nu vreau să mi se reamintească mereu că'n jurul meu se strecoară timpul ca o vulpe, nu vreau să mă văd în oglindă supt și galben. Acum un ceas am svârlit în stradă ceasornicul, în clipa asta renunț la ființa mea. Și mizeriile și înfrângerile și apoteozele vor fi numai în vis. E un fel de conspirație la gloria raiului. Hm, ce spuneți domnule doctor?

Se lăsă după cuvintele astea o liniște iritantă. Tudor își reîmbrăcase haina și aștepta să audă ultimul cuvânt al bătrânului său confesor. Dar doctorul (cu o față descompusă și tristă, pipernicit pe scaun ca'ntr'o letargie grețoasă) parcă nici nu-și mai da seama că trăește acolo și că e cineva alături de el. Tudor crezu că doctorul refuză să mai vorbească, și după ce se mai învârti de câteva ori prin odae, deschise ușa spunându-i de acolo:

— Noapte bună, doctore!

— Pleci? se trezi bătrânul întorcându-se în scaun și privindu-l tot miop, cu ochii vineți și șterși. Aș fi vrut să-ți spun că ai dreptate. Se pare că mi-ai revelat astăzi sensul unei anumite contemplații sălbatece, disperate, dar și pură, o contemplație pentru lumea cealaltă. E vorba despre acea frumoasă lașitate. Am să trăesc și eu de acum în vis, în imaginile oblice ale iluziei. Oare nu e asta fericirea, Tudore?

— Da, da — asta e, domnule doctor. Să uiți că repaosul începe cu moartea, — și închise ușa în urma lui.

Nu mai ploua. Reapăruseră câteva stele care licăreau ușor prin pânza voalată de nori. Băiatul mergea cu pași repezi spre casă. Nu putea preciza ce anume îl îndeamnă, dar după discuția cu doctorul Ciuntu — se luminaseră multe în mintea lui. Dincolo de simplitatea acestui om burghez și ridicol ca temperament și concepție, Tudor nu păstrase decât libertatea fundamentală care i se desvăluia deacum încolo. Aproape că uitase ce fusese

(Urmare în pag. 6-a)

Cartea franceză

de OCTAV ŞULUŢIU

TEBLEAU DE LA LITERATURE FRANÇAISE (XVII—XVIII SIÉCLES) DE CORNEILLE A CHÉNIER.

E un vechi proect al lui André Gide acela de a prezenta istoria literaturii franceze, nu sub forma didactică a unui studiu unitar, cu aparenţă de exactitate ştiinţifică şi de rigoare universitară, nu în ceeace operele şi autorii au comun cu mişcările sociale, politice, economice, filosofice şi nici măcar sub aspectul desfăşurării evolutive a curentelor literare şi a influenţelor, ci în aspectul intim al operelor şi autorilor văzuţi *în sine* şi surprinşi în ceeace au ei mai esenţial şi mai caracteristic şi aşa cum se reflectă ei şi cum se verifică în sensibilitatea şi în inteligenţa critică, actuale.

Putem judeca de pe acuma ce însemnează, în liniile ei generale opera aceasta al cărui prim volum a apărut şi ale cărui celelalte două vor înfăţişa literatura franceză, unul dela începuturile ei până la începutul sec. XVIII, celălalt să-l continue dela finele sec. XVIII până în zilele noastre.

N'avem deaface evident cu o istorie literară sistematică. Opera se şi intitulează modest un *tablou* al literaturii. Ea cuprinde critica sau prezentarea critică a 34 de scriitori aparţinând secolelor XVII şi XVIII, dintre care o parte scriitori universali, de mare proporţie, dar şi unii reprezentativi numai pentru spiritul francez, şi unii numai interesanţi ca un caz aparte.

Aşa, dacă: Corneille, La Fontaine, Molière, Pascal, Bossuet, Boileau, Racine, La Bruyère, Saint-Simon, Montesquieu, Voltaire sau Rousseau se încadrează în patrimoniul general al culturii europene, antenele şi rezonanţa lor pătrunzând într'o sferă care depăşeşte cultura franceză, nu putem afirma acelaş lucru despre: Saint-Evremond, La Rochefoucald, Retz, Furetière, Madame de La Fayette, Madame de Sévigné, Bayle, Fénelon, Le Sage, Marivaux, Buffon, Diderot, Vauvenargues, Beaumarchais, Bernardin de Saint-Pierre, Chamfort, Laclos, Rivarol, Parny şi Chénier, care interesează cel mult o minoritate de cărturari europeni, specializaţi în cercetarea culturii franceze, ei fiind ceeace aş numi *genii locale*, fără de care nu s'ar putea concepe literatura franceză — şi încă pentru unii *geniu* e mult spus! — dar nu elementele indispensabile din peisagiul universal al culturii europene, cum sunt ceilalţi. In sfârşit un Rétif de la Bretonne sau un Sade sunt simple *cazuri* literare, interesante cât vrei, curioase, dar cazuri care nu ar implica integrarea lor într'un tablou select al scriitorilor francezi. Printre aceşti 34, se mai rezervă un capitol *Enciclopediei* franceze, acel fenomen literar al sec. XVIII, atât de bogat în consecinţe.

După cum se vede s'a operat o triere, intrând în *tablou* scriitori socotiţi drept cei mai reprezentativi, lăsându-se afară alţii, de valoare secundară, făcându-se unele nedreptăţi de oarece Ch. Perrault nu are o valoare mai mică decât aceea a lui B. de Saint Pierre, Scarron putea sta acolo unde e pus şi Furetière şi Abatele Prévost la fel (deşi nu e apropiere între ei, ci e vorba de valoare numai). In ce priveşte pe Sénancour, al cărui loc era aici, poate că va intra totuşi în vol. III, alături de B. Constant, dacă nu va fi omis de tot şi nu văd de ce, când scriitori de mâna a treia ca Rétif de la B. sau Sade figurează.

Ce s'a urmărit în acest *tablou*?

Să fie prezentat fiecare scriitor aşa cum se răsfrânge el în viizunea unui alt scriitor, contemporan. Unui singur istoric literar îi vine greu să îmbrăţişeze în mod egal zeci de mentalităţi şi sensibilităţi atât de diferite şi de aceea istoria literară făcută de un singur cap cuprinde ariditâţi şi uscăciuni provenite din inaderenţa acestuia la o multiplitate de personalităţi, fie chiar nedreptăţirea acestora, dintr'un minus de comprehensiune. In acest tablou scrie despre fiecare scriitor acela care-l înţelege şi-l iubeşte mai mult. Fiecare şi-a ales scriitorul predilect, dar şi pe acela cu care are afinitate spirituală. E desigur multă apropiere între un moralist ca Labruyère şi criticul său actual, Julien Benda sau între romancierul cu preocupări mistice, Fr. Mauriac şi Pascal, despre care scrie. Nimeni mai nimerit să scrie despre Racine, decât romancierul de lirism şi fineţă psihologică, Jean Giraudoux, iar despre La Fontaine tot un poet liric, Léon Paul Fargue! Ceva mai mult. Acest *tablou* e scris în majoritate de scriitori propriu zis, romancieri şi poeţi, sau de eseişti şi gânditori şi mai puţin de critici. Critici propru zis, prin vocaţie şi profesiune, sunt numai André Thérive, Ramon Fernandez, Albert Thibaudet, Edmond Jaloux şi Thierry Maulnier. In concluzie, *tabloul acesta* e pe deoparte o colecţie de puncte de vedere diferite, înfăţişând o altă serie de puncte de vedere diferite cu care-şi simt aderenţe şi afinităţi şi pe dealtă parte într'un fel, o admirabilă colecţie antologică de critică a artiştilor căci, romancieri, critici, poeţi, eseişti sau idologi, toţi colaboratorii acestui tablou sunt însă, fără excepţie, artişti, prin scris şi atitudine.

Ii lipseşte deci acestui *tablou* acea unitate a punctului de vedere, ce trebue să caracterizeze istoria literară. Ea are în schimb ceeace rar se găseşte chiar şi în cele mai bune istorii ale literaturilor — afară poate de aceea a lui Papini! — o vioiciune, o prospeţime şi o elasticitate care caracterizează viaţa însăşi, şi un spirit larg şi cuprinzător şi în sfârşit, cu fiecare capitol o nouă sugestie şi o nouă valabilă punere în discuţie a fiecărui scriitor. Ceeace a urmărit André Gide, a şi atins. Chiar şi unele contradicţii ce s'ar putea deduce dela un capitol la altul, dela un punct de vedere la altul sau dela o observaţie critică la alta, sunt în firea însăşi a vieţii şi dau cărţii aerul de fapt trăit, de fenomen cultural asimilat cu viaţa vie.

Valoarea unei istorii literare nu este în ultimă analiză într'un adevăr exact, care în acest domeniu e posibil doar în ce priveşte datele şi influenţele, nu originalitatea operelor înseşi, ci în punctul de vedere original adus de autor. André Gide a înlocuit punctul de vedere unic, care ilustra relativitatea faptului literar prin imposibilitatea unei comprehensiuni eclectice şi universale, cu relativismul pluralităţii punctelor de vedere care fac egală dreptate tuturor scriitorilor.

Se înţelege că valoarea unei asemenea opere s'ar putea discuta dacă ea ar tinde să înlocuiască istoria literară care urmăreşte evoluţia faptului literar în legăturile lui cu diferitele direcţii ale spiritului uman. Neavând însă această pretenţie, ea rămâne ceeace este: o icoană a valorilor literare franceze din trecut, văzută cu optica valorilor literare ale prezentului. Sunt două lumi care se confruntă şi se verifică. Astfel, pe lângă preţul de sugestii, opera mai are pe acela al unui document care va rămâne viitorului, despre felul în care au fost înţeleşi şi judecaţi precursorii, de către epoca noastră. Acest *tablou* nu are deci o valoare istoric literară, dar are una critică, una artistic-literară şi în sfârşit pe aceea de mărturie istorică.

A discuta fiecare din capitolele cărţii, ar fi operaţie mult prea lungă şi grea, deoarece ar însemna să atingi toate ideile şi concluziile la care au ajuns 34 de scriitori de azi analizând 34 scriitori de eri. Am prezentat principial opera. E o chestiune personală, a cititorului, de a primi sau respinge fiecare din paginile acestei cărţi. Ea scuturâ de praf câteva zeci de opinii ruginite — interesant în acest sens e mai ales articolul lui Jean Schlumberger despre Corneille — respingând o sumă de prejudecăţi critice, de locuri comune şcolare şi are şi meritul de a reactualiza şi de a repune în discuţie o serie de probleme pe care ne învăţasem să le privim în soluţii curente, luate deagata şi insuficient controlate.

Recomand această carte oricui vrea să guste un regal al spiritului şi să fie pus la curent cu gândirea literară a Franţei de azi, nu însă aceluia care nu cunoaşte mai dinainte foarte bine literatura despre care-i vorba înăuntru şi adevărata istorie literară franceză. Căci acesta nu e un manual informativ, ci o plimbare în spirit într'un teren a cărui prealabilă cunoaştere o presupune acela care te întovărăşeşte: criticul.

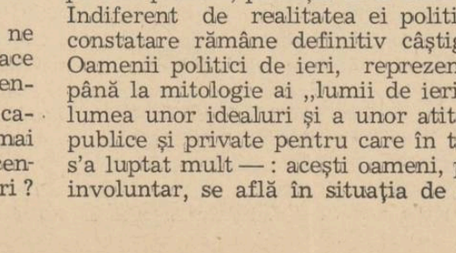

Simple note

Premize istorice româno-maghiare

de COSTIN I. MURGESCU

La sfârşitul precedentei noastre note, aminteam apariţia unei recente cărţi asupra premizelor istorice ale raporturilor româno-maghiare, promiţând să examinăm câteva din aceste premize în lumina a ceeace numeam „dacismul" nostru. Inainte de aceasta trebue subliniat însă din nou că prin acest „dacism" nu se poate înţelege un element dinamic în viaţa poporului român; dimpotrivă el reprezintă numai o rezervă de energie şi o ancorare în dârzenia rezistenţei noastre etnice, dârzenie ce provenea din conştiinţa permanenţei noastre.

In acest sens, o primă problemă pusă este aceea a raporturilor religioase româno-maghiare. Creştinismul a crescut organic în mijlocul poporului român; el nu era decât isbucnirea înoită de forţa sacrificiilor proaspete a latenţelor religioase geto-dace. Dar pe măsură ce el se identifica în puritatea credinţelor zamolxiste, se integra într'o spiritualitate nouă, departe de liniile imperiale şi politice ale catolicismului. In procesul de infiltrare a „apostolicei credinţe", bastionul ortodoxismului daco-român era adversarul cel mai redutabil, atât prin antecedentele religioase (care interziceau papalităţii orice iluzie de convertire) cât şi prin poziţia geografică a acestui bastion. Din necesitatea de înăbuşire a acestui creştinism care avea atâtea sensuri eretice în ochii Romei, s'a născut statul maghiar. In titlul de „rege apostolic", scrie d. C. Sassu în volumul său amintit [1]) „se defineşte caracterul şi se cuprind, ca într'o formă simbolică, atât factorii de putere şi ascensiune cât şi elementele de slăbiciune ale noii forme de stat". (pag. 26). Dar dacă „factorii de putere şi ascensiune", care erau exclusiv de ordin politic şi militar, au putut fi „furnizaţi" de Roma catolică, dând câteva secole iluzia că Ungaria îşi va îndeplini rolul misionar cu care fusese învestită, „elementele de slăbiciune" trebuesc identificate în factorii spirituali ai acestei acţiuni.

Pentrucă dacă o parte din „moştenirea" noastră romană, adică forma statală şi organizarea juridică, militară, etc. a putut fi înfrântă de năvăliri şi desfiinţată în Ardeal sau ameninţată (în formele ei noui, slave) în Moldova şi Ţara Românească ,de Ungaria *misiunilor apostolice romane*, a rămas, „moştenirea" dacă a credinţei şi ceeace dăduse formă acestei credinţe: limba latină. In faţa acestei moşteniri, artificialismul convertirii maghiare n'a reuşit nimic, oricât de perseverente şi îndârjite i-au fost eforturile.

De altfel, toată fragilitatea poziţiei maghiare n'a apărut în lumina realităţii decât atunci când ea a încercat să-şi însuşiască „ceva" din amintirea noastră geto-dacă.

După lupta religioasă eşuată, după prăbuşirea tragică a lui Mihai Viteazul care actualizase graniţele Daciei, au urmat eforturi ale maghiarilor pentru realizarea aceleiaşi unităţi carpatice, eforturi eşuate în faţa realităţilor etnice mai puternic afirmate în clipele de primejdie. Este aici desigur o depărtare flagrantă faţă de unele susţineri ale d-lui C. Sassu, care atribue nereuşita încercărilor (primele în acest sens) ale lui Ioan Corvin opoziţiei aristocraţiei maghiare, neglijând astfel faptul că un om care se integrase intereselor maghiare în măsura în care o făcuse Huniade, nu mai putea asculta „porunca tainică a sângelui", de care aveau să asculte mai târziu Mihai Viteazul sau Radu Şerban, aşa cum însuşi eroul dela Belgrad nu mai putea să reprezinte pentru unitatea românească un chip de care să legăm speranţe, mândrii sau recunoştinţe.

Iată schiţate în fuga acestor note, câteva aspecte ale problemei raporturilor româno-maghiare, proectate pe fondul substratului nostru etnic geto-dac. Ele nu reprezintă decât un aspect dintr'un proces secular pe care studiul d-lui C. Sassu îl încadrează în juste consideraţiuni referitoare la poziţia statului maghiar în cadrul ordinei dunărene.

Cu regretul de a nu putea prelungi la infinit aceste marginalii, dar cu speranţa de a le putea relua cândva, transcriem una din concluziunile autorului nostru, cu observaţiunea că ea poate fi privită drept chee de boltă a studiului său: „Departe deci de a fi îndeplinit misiunea istorică pentru care regatul apostolic fusese creat, anume de a constitui, în bazinul dunărean, un bastion al civilizaţiei creştine contra năvălirilor, statul medieval maghiar a fost numai un element de nelinişte care, dezorganizând Europa centrală... a deschis chiar, într'un moment de tragică încercare pentru întreaga civilizaţie occidentală, calea acestor năvăliri spre inima Europei". Raportată numai la faza invaziunei turce, concluziunea rămâne însă valabilă pentru întreaga istorie ungară.

1) Românii şi Ungurii. Bucureşti. 1940.

Omul văzut de Giovanni Papini

de MARIELLA COANDĂ

Atunci când cineva din depărtare urmăreşte pas cu pas activitatea unui autor, i se apropie spiritual din ce în ce şi din „critic", orgolios cum îşi spunea, îi devine prieten. O astfel de reflexie te încearcă în momentul când ai sfârşit de cetit ultima filă din cartea, care se oferă tuturor, începând cu titlul: *„Figure umane"* (Vallecchi, 1940). Cel care a conceput-o şi a semnat-o este Giovanni Papini.

Dar prietenia noastră, a necunoscuţilor, nu înseamnă un orgoliu mai mare faţă de acela de critic, ci doar un semn de sfioasă recunoştinţă. Se integrează în alta „oficială" a Românilor, cari aşteaptă cu nerăbdare şi bucurie cinstea de a avea drept oaspete — firească, când împrejurările de ordin politic vor îngădui — pe marele scriitor italian, prin mijlocirea unui *adevărat* prieten al său, d. profesor Alexandru Marcu.

Florentinul amic ni s'a destăinuit de mult în limba sa, ca săpată în stânci de granit, dispreţuitor către noi toţi, către omenire în genere, la fel ca şi nefericitul premergător, Dante Alighieri. Mai romantic, însă, decât acesta, cu amintirea subiectivismului din veacul trecut, Papini a mărturisit că se iubea numai pe sine, fără ruşinare. El era sincer în ceeace spunea. Noi nu l-am putut crede, deoarece, în conturarea *figurei* sale, până la marginea celor treizeci de ani, am desluşit *omenescul* din ea.

A fost prima figură umană „sfârşită", doar în sensul adâncire a trăsăturilor ce dau expresia trăirii. Deoarece psihologic, ea deabea „începea" să se lămurească. Au urmat alte figuri, dintre cari, cea mai umană în divinitatea Sa a fost Iisus.

Mai deunăzi, ne trimisese un alt portret, de data aceasta alegoric, înfăţişat, însă, cu atâta patimă vitală, încât a vibrat în faţa noastră aproape ca o persoană adevărată. Este Italia sa.

Astăzi, cu fruntea limpezită de furtunile tinereţii, în pragul celor şeaizeci de ani, privind mai de aproape în jurul lui şi zâmbind indulgent către sine, ne prezintă nu una, ci şaisprezece siluete spirituale. Cartea, care le strânge, ne spune ceva: un secret, pe care Papini ar fi voit să-l păstreze şi nu a mai putut să-l ascundă: *el a iubit şi iubeşte pe oameni*. De ce? In fiecare schiţă portretistică, aduce un motiv lămuritor: pentru forţa pământului, care este în ei şi pe care o redau pământului prin muncă, aşa cum figura cea dintâi a plugarului dela poalele munţilor ne-a indicat; pentru fericirea simplităţii spirituale, ca o exemplificare concretă a dictonului evanghelic „fericiţi cei săraci cu duhul!", pentru voluptatea singurătăţii, care dă iluzia personalităţii, iluzie, pe care, cu o blândă ironie, Papini nu precizează dacă e pură iluzie sau coincide cu realitatea. De fapt această voluptate este o realitate, deoarece e însoţită de convingerea celui ce o practică. Şi doar motivul psihologic interesează. Superioritatea omului, care nu are nevoe de ajutorul semenilor săi o simte şi cel care-şi construeşte singur tot ceeace îi este necesar, dela casa şi mobilierul său, până la ceasul meridian. In figura acestui om intervine şi motivul expus al aprecierii simplităţii psihologice prin simplificarea nevoilor de ordin material. Intrebarea, care dă nota finală de încheere: „E un nebun în libertate ori cel mai înţelept între înţelepţi?" (p. 42) şi pe care Papini mărturiseşte că, deşi au trecut atâţia ani, nu o poate rezolva, precizează indiferenţa autorului faţă de adevărul faptic şi colorează în acelaş timp descrierea, cu o uşoară nuanţă de humor. Voluptatea omului singuratic e mai limpede conturată în figura „straniului pustnic". Această siluetă spirituală e una din cele mai precizate mărturii a adevărului tăinuit de Papini, pe care noi ne mândrim că l-am descoperit. Iată ce ne spune ciudatul eremit: „Stau singur pentru că iubesc grozav de mult şi de sincer semenii mei şi pentru că distanţa şi solitudinea te fac să-i iubeşti mai mult. In mijlocul mulţimii te simţi împins şi înăbuşit; pe culmea unui munte solitar încerci dorinţa de a avea un suflet apropiat, de a privi ochii unui frate, de a strânge mâna unui sărac. Am urmat pilda pustnicilor, cari erau tocmai discipolii lui Dumnezeu, care a propovăduit iubirea" (p. 62). Ce mărturie mai puternică s'ar putea inventa faţă de această simplă mărturisire izvorîtă din adâncurile spirituale ale unui îndrăgostit de oameni? Papini însuş ne-a vorbit prin această figură „stranie" cu care are şi un punct fiziologic de coincidenţă: slăbirea vederii. Nu ştim dacă şi plăcerea îngrijirii florilor a eremitului e comună autorului, dar i-o bănuim. In sfârşit, a treia formă a voluptăţii singurătăţii este cea mai inocentă dintre perversităţile omeneşti: căutarea de a fi altfel ca toată lumea, într'un cuvânt, originalitatea. In acest ultim aspect intră o mare doză de humor, căci Papini, care a căutat întotdeauna şi a reuşit să fie un original, îşi dă seama că în fond e o copilărie de oameni mari. Nu este supărătoare de loc ci dimpotrivă eterna copilărie neucisă de maturitatea severă ne apropie figurile, ce vor să sfideze umanitatea cu dispreţul lor: un scriitor, care nu publică niciodată şi un librar, care nu vinde niciodată. Surâzând, Papini se ironizează pe sine, care a crezut în adoptarea atitudinei de antiteză cu opinia obicinuită a publicului.

Papini mai iubeşte pe oameni pentru sofistica lor prin care privesc universul. Scriitorul induce că lumea nu e *rea* propriu zis, ci apare astfel doar dintr'o greşită interpretare a existenţii. Maniacul, care voia să ucidă orice animal, din motivul că ar fi adus umbră speciei umane, găseşte o contravalenţă a propunerii sale de exterminare, în predilecţia „gentilomului uitat", care voia să se înconjoare de vietăţile cele mai repulsive, reptilele, spre a atenua păcatul originar. Deci, dorinţa omului este de a face bine. Dacă a greşit şi va greşi, e din cauză că el voeşte să se ridice din sfera concretului, în abstractul filosofic. Ca o imagine sintetică a idealului de umanitate neînţeles sau dispreţuit de oameni, Papini, ca o învăţătură, a schiţat figura „amicului Felice" al cărui portret începe astfel: „Nu e filosof dar posedă neprihănita credinţă a unui creştin din timpuri vechi". (p. 154). Totuşi, şi acest fericit desprins din alte vremuri de idealismul papinian, integrat în scopul moral al societăţii creştine, familia, păstrează nota specifică scriitorului, pe care am surprins-o în toate figurile umane: voluptatea singurătăţii. Momentele cele mai fericite le petrece Felice, atunci când cei dragi ai casei s'au îndepărtat spre a-l lăsa singur, cântând încet în tăcerea familiară „pentru sine unul din acele *a solo* pentru flaut". In invocarea inocenţii medodiei, o lacrimă de firicire i-a alunecat, sfârşeşte Papini portretul, temperând duioşia cu tonul de blând humor prin intervenirea sa personală că nu ar putea să jure că scena nu se petrecea astfel.

Dorinţă de originalitate, pe care scriitorul florentin o apreciază la oameni şi a cărei sensaţie îi este conştientă, o adoptează şi exterior, în conturarea celei mai umane dintre figurile sale: „Cocoşatul Mela". Iată cum îl descrie: „Nu încerca să-şi ascundă infirmitatea de ghebos, cum atâţia o fac, aproape ca o ruşine şi o purta, dacă se poate numi astfel, cu fruntea în sus, aproape ca o sfidare faţă de oamenii normali, adică mediocri" (p. 127). Un tablou plastic, ţesut de humor sfârşeşte portretizarea, în care Mela, cu care ne-a împrietenit Papini, se întorcea acasă cu soţia sa vinovată supusă „în spatele victorioasei cocoaşe".

Dar creatorul figurilor umane mai iubeşte lumea pentru puritatea, care domneşte într'un sector al ei: acela al copiilor. Nu mai este copilăria ca o aducere aminte al unei vârste trecute, ci actuala ei trăire. Uultimele trei siluete, de o neînchipuită gingăşie, ne atestă iubirea lui Papini pentru timpul inocenţii. Scriitorul pătrunde în acest sector cu autoritate de bunic: Ilaria nu e o oarecare imagine înserată lângă celelalte, este „Ilaria sa". Sunt pagini de autobiografie directă, în care sentimentul se însăileză discret, lăsându-ne multă vreme şi după ce am sfârşit portretul, imaginea bunicului cu ochii obosiţi de a fi cetit prea mult şi mai ales de a fi văzut răul din lume şi în apropierea sa, aceea a copilei cu priviri proaspete şi pure. Celenia, a doua figură a nevinovăţiei prin iluzia de creştină fervoare de a fi sărutat în biserică în seara sfântă a naşterii pe însuşi Copilul Iisus şi a fi visat apoi, ne aduce îndată în minte, prin asociaţie de idei, minunatele povestiri despre bunul Dumnezeu ale lui Rainer Maria Rilke.

Ultima siluetă a celei ce se hrăneşte cu viorele, are aproape aspectul alegoric al unei nimfe a primăverii. Puternica sensualitate din ultimele pagini, în care pulsează bucuria vieţii panteistic întrupată e aceeaş pe care a cântat-o, cu egală forţă Gabriele D'Annunzio: acea confundare a sensului păgân cu cel religios creştin într'un suprem moment al fericirii de a trăi. Căci, iată ce spune despre plăsmuirea sa, nimfa Rubina: „In păgâna dar ingenua patimă a naturii Rubina voia să se unească primăverii cu toată fiinţa sa, nu numai cu ochii şi cu sufletul ci cu însăşi carnea sa. Nutrindu-se cu viorele avea sensaţia de a incorpora în sângele său o parte cel puţin din acele minuni, porţiunea sa dreaptă din măreţia lui Dumnezeu". (pp. 197—198).

Iată, pentru noi, necunoscuţii prieteni, concluzia desprinsă din acest mănunchi de *„figuri umane"*: deşi rămâne un solitar în lume, Giovanni Papini este un solitar, care iubeşte pe oameni şi mai presus, forţa care-i activează: viaţa.

Cronica ideilor

Omul de după răsboi

II

de MIRCEA MATEESCU

Ancheta pe care o începusem avea drept scop să experimenteze stările de spirit care s'au găsit în conflict odată cu declanşarea răsboiului actual. Ne întrebam ce va rămâne din „lumea veche", ce poate fi „lumea nouă" şi, în definitiv, ce rost are această discriminare apocaliptică, cu ce se justifică o asemenea preocupare? Pentru că dacă diferenţa dintre cele două lumi s'ar fi născut numai în imaginaţia, întotdeauna aprinsă, a ideologilor ori a metafizicienilor — încă mai putea prinde acel scepticism care se mai încăpăţânează să susţină că în conflict se găsesc doar câteva armate, dar nu s'au ciocnit, antagonic, valorile în care omenirea a crezut până mai ieri, valorile în care omenirea începe să nu mai creadă. Aşadar nu este vorba de un simplu „accident" în timp. De astă dată, de pe urma bătăliei, nu se agită doar revizuirea hărţii Europei ori a celorlalte pământuri. Nu numai pentru o bucată de pământ s'au angajat forţele, pe viaţă şi pe moarte. Şi despre o „lume nouă", care va succeda „lumei vechi", am spus că nu vorbesc numai ideologii şi metafizicienii — dar oamenii politici, aceşti şampioni ai realismului, aceşti însetaţi după concret, după rezultate practice şi imediate.

Este un simptom care trebue să ne dea de gândit. Ce rost are să invoace o „altă lume", o „lume nouă" reprezentantul şi exponentul politic cel mai calificat al „lumii vechi"? Este aici numai o invocare a tărâmurilor... „transcendentale" în ale lumii mărunte afaceri? Ori, aievea, oamenii politici care afirmă că se luptă pentru o lume nouă, n'au habar de vreun idealism metafizic şi acordă termenului o accepţiune curat practică, cu scopuri de propagandă imediate? Noi nu credem în această ultimă ipoteză. De astă dată prea grave sunt împrejurările pentru ca exponenţii maselor în conflict să nu fie realmente pătrunşi de idealurile pe care le anunţă. Iată, d. Churchill, premierul britanic, a anunţat de curând că poporul său va continua lupta până când „lumea nouă" va birui „lumea veche". Nu ne interesează, în această coloană, aspectul politic al discursului. După cum, nu ne interesează, aici, finalităţile cu adresă direct circumstanţială şi fidel practică — pe care le-a putut avea în vedere omul politic britanic. Ne-a dat de gândit însă, pe alte planuri, profeţia d-lui Churchill. Indiferent de realitatea ei politică, o constatare rămâne definitiv câştigată: Oamenii politici de ieri, reprezentanţi până la mitologie ai „lumii de ieri", — lumea unor idealuri şi a unor atitudini publice şi private pentru care în trecut s'a luptat mult —: aceşti oameni, poate involuntar, se află în situaţia de a invoca alte realităţi, o altă lume, o nouă lume, cu alte instituţiuni, cu alte idealuri. Nu credem că a fost vorba de înţelesul geografic al „lumei noui". Mai curând, că omul politic, ca şi ideologul, ca şi metafizicianul, au fost de acord asupra înţelesului, atunci când au vorbit de o *nouă lume*. Nu s'a referit, adică, niciunul, la cele două Americe; nu un atare înţeles pragmatic s'a gândit cineva să acorde termenului de „lume nouă". Evident, nimeni nu a crezut că lumea de peste ocean s'ar putea revărsa, războinic, peste lumea „veche" a Europei, pentru a o primeni, pentru a o înfrânge, salvând-o, ori readucând-o în starea trecutelor instituţiuni publice şi private... Un astfel de idealism... transcendental (cum glumea cineva!) nici omul politic nici ideologul nu mai abordează astăzi. Salvarea poate veni „de dincolo": această teză este admisibilă; însă nu de un „dincolo" pragmatic ori geografic este vorba; — „dincolo" nu însemnează peste ocean, „dincolo" nu se referă nici la America nici la alte pământuri de peste alte ape: care, şi ele sunt organizate astăzi potrivit unor instituţiuni ale lumii vechi, deci nu pot fi „lumea nouă". Lucrurile stau astfel: metafizicianul şi ideologul (poate deliberat) omul politic (poate involuntar) dându-şi seama de prefacerea pe care o macină experienţa aspră a războiului, se referă la o lume nouă în înţelesul valorilor spirituale. La un „dincolo" în sensul valorilor etice. „Lumea nouă", despre care vorbesc popoarele în conflict, nu îşi recunoaşte temeliile în ceiace a fost — dar în ceiace se va naşte post factum. Nu este, desigur, o simplă întâmplare că leaderul celui mai tradiţionalist popor, a putut invoca, în sprijinul cauzei acelui neam, beneficiul ideologic al viitorului. Nu vedem aici, o simplă renunţare, nemotivată ori precipitată. Reprezentantul, atât de stăpân pe sine, al „lumei vechi", n'a ridicat ancora care înţepenea neamul său în mitologia milenară a instituţiunilor vechi, fără să aibă, întocmai ca metafizicianul, intuiţia realistă a unei schimbări fundamentale şi fără să îi simtă necesitatea. Despre această schimbare şi despre întrebarea dacă poate fi conciliat un anumit realism vechi cu un anumit idealism nou, va trebui să scriem în termeni mai lămuriţi.

Bucovina, plaiul lui Ştefan-cel-Mare

— Reportaj inedit (I) —

de MIRCEA STREINUL

BUCOVINA, MUZEUL MOLDOVEI. — CLOPOTUL BUGA. — FRAŢII HURMUZACHI ŞI CERNAUCA LOR. — SUCEAVA, CETATEA SFÂNTĂ. — NOAPTE STRANIE. — PE VREMEA LUI ŞTEFĂNIŢĂ - VODĂ. — ORAS CU VOEVOZI. — CETATE BĂTUTĂ DE PLOI. — INGENUNCHIERE IN LUMINA MOLDOVEI. — DOINELE MURMURĂ LÂNGĂ CETATE. — ZĂRI SPRE ISTORIE. — RĂDĂUŢII, SIRETUL ŞI CÂMPULUNGUL - MOLDOVENESC

Bucovina, pământ binecuvântat!

Suceava, inima Bucovinei — inima Moldovei...

Bucovina înseamnă plaiul lui Ştefan-cel-Mare, Putna, Moldoviţa, Voroneţul, Dragomirna, Raraul, Prutul, Bistriţa - Aurie şi Siretul... Fiecare din ele cuprinde o pagină de istorie. Cineva a spus că Bucovina e muzeul Moldovei— şi n'a greşit. In Ţara Fagilor fiecare bucată de pământ îţi spune ceva. Aproape fiecare sat e legat de istoria Moldovei. Cosminul, Dumbrava-Roşie... -- astăzi câte-un cătun ca oricare altul, dar inima îţi tresare când te gândeşti că prin ele a trecut ca un orcan, pe calul său alb, marele Domn al Moldovei, al cărui nume răsună până şi'n cântecele plugarilor.

Un subtil joc diplomatic a smuls pământul acesta din trupul luminoasei Moldove, supunându-l barocei pajere bicefale. Peste mormântul lui Ştefan-cel-Mare s'a 'ntins umbra flamurei negru-galbene şi se spune că marele clopot numit Buga, care străjueşte la mânăstirea Putna, a început să sune cu dela sine pornire în noaptea când vestea a venit să turbure până şi pe sfinţii depe iconostas. Suna Buga şi munţii din jurul Putnei vuiau a cumplită jale, înfiorând poporul de ciobani din vale.

La Cernăuţi — autorităţile „k.u.k." se instalau cu mare fast. Asta se 'ntâmpla în anul 1774. Armata austriacă ocupase între 31 August şi 25 Octombrie întreaga regiune dela Cernăuţi până la Burdujeni, unde întinseseră „cordunul", adică linia de demarcaţie între regiunea ocupată şi restul Moldovei. Maria Theresia mai primise o perlă pentru coroana ei... Nomenclatura românească a diferitelor localităţi a fost schimbată, pretutindeni se ridicau simbolele imperiului austriac, însă spiritul românesc n'a putut fi ucis.

Dela Putna lui dragă, Ştefan-cel-Mare veghia...

O CETATE A ROMÂNISMULUI : CERNAUCA

Boierii din Bucovina au dat întotdeauna de lucru autorităţilor austriace. Un vioiu spirit de combatere a dominaţiei străine îi anima şi glasul lor ajungea uneori până la Viena, făcând ca domnii cei mari de-acolo să se 'ngrijoreze destul de mult uneori. Printre aceşti boieri s'au relevat îndeosebi fraţii Hurmuzachi, a căror reşedinţă, Cernauca, trebuie amintită oridecâteori e vorba despre unirea Principatelor, căci acolo a răsărit pentru întâia oară gândul de-a se alege un singur domnitor peste Moldova şi Muntenia.

Fraţii Hurmuzachi aveau un minunat conac în satul Cernauca de peste Prut. Aceşti boieri au găzduit în repetite rânduri pe refugiaţii revoluţiei din 1848. Astfel, Vasile Alecsandri, Alexandru Ioan Cuza, Kogâlniceanu şi alţii au găsit o frăţească ospitalitate la Cernauca. Umilul, dar frumosul sat dintre colinele de peste Prut a devenit deodată un centru politic şi cultural pentru Bucovina. Seara, în saloanele bogat luminate ale conacului sau pe potecile din grădină, refugiaţii, mulţi dintre ei cărturari de seamă, discutau toate problemele timpului — dela cele politice până la acelea de minuţiozitate ştiinţifică. Istoria şi literatura îi preocupau îndeosebi pe aceşti exilaţi, pe cari fraţii Hurmuzachi, ei înşişi mari cărturari, îi găzduiau cu atâta dragoste. Aici, la Cernauca, refugiatul Mihail Kogâlniceanu a avut inspiraţia să zămislească ideea unirii Principatelor sub un singur domnitor. Alexandru Ioan Cuza, alt refugiat, a realizat-o. Tot aici, la Cernauca, Vasile Alecsandri s'a îndrăgostit de Bucovina, închinându-i cunoscuta poezie. Fraţii Hurmuzachi, prin „Societatea pentru cultura şi literatura poporului român din Bucovina", ctitoria lor, şi prin diferite publicaţii, au ţinut mereu vie flacăra patriotismului, pregătind astfel sufletele pentru marea unire din 1918. Cernauca rămâne deci un nume scump pentru Bucovina. Zidurile conacului de acolo sunt cetatea spirituală a „Arboroasei" de sub dominaţia austriacă. Prin Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogâlniceanu, Vasile Alecsandri şi fraţii Hurmuzachi — Cernauca a fost o universitate de românism şi influenţa ei s'a arătat deosebit de binefăcătoare în desvoltarea vieţii naţionale dintre Nistru şi Vatra-Dornei. Intelectualii români, adăpaţi la isvorul de energie al ideilor de regenerare naţională din Cernauca, au adus din generaţie în generaţie până în zilele noastre stindardul unei falnice şi absolute intransigenţe româneşti.

SUCEAVA...

Istoria ţării e plină de numele Sucevii.

Nume ca un cântec — străvechiul „Sucidava"!

Suceava!

Adică Ştefan-cel-Mare.

Ştefan-cel-Mare şi Moldova!

Veacurile au trecut peste pietrele colbăite ale Cetăţii, dar numele mai sună glorios, ca zângănitul unui paloş, în sufletul nostru.

De Suceava te-apropii ca de-un altar. Uiţi că, astăzi, cetatea nu mai e decât un orăşel provincial, că turlele Mirăuţilor au melancolia unor ciobani împărăteşti cu turmele risipite — şi nu te gândeşti decât la istoria care trece cu paşi de voevozi printre ruinele unde flamuri nevăzute mai flutură'n vântul primăverii depe dealurile Mitocului şi-ale Burdujenilor.

SEARĂ CU UMBRE

Acceleratul opreşte gâfâind în lunga ploaie de Noembrie. Gara Iţcani, înconjurată de mărunte dugheni şi cârciume, mă primeşte cu lumini tulburi şi-apoase, cari cad galben pe faţa călătorilor. O iau încet, prin burniţă, spre oraş.

Suceava, ridicată pe măguri frumos unduite, abia se zăreşte de-aici, căci pâcla învăluie ca un giulgiu felinarele cetăţii cenuşii de seară.

Pe măsură ce înaintez, locurile devin tot mai stranii. Nu se vede nici o lumină pe dealuri. Casele au dispărut în beznă. Ploaia cade monoton. Câte-un câne latră, însă rar şi'ndepărtat. Ce-i asta? Am rătăcit drumul? Mă opresc pentru a mă orienta. De-aici, ar trebui să văd semnalele optice dela gara Burdujeni. Imi încord privirea să taiu întunericul. Zadarnic! Nici o lumină. Absolut nici una! Totuşi, pâcla nu e atât de deasă, ca să'nghită cu totul gara şi semafoarele, căci disting lămurit un copac la o depărtare de vre-o trei chilometri. Imi întorc privirea spre Iţcani. Aceeaşi beznă. Mare comedie!

— Ce, ai rătăcit drumul? — răsare deodată un glas lângă mine, înspăimântând tăcerile.

— Da... Adică nu, căci cunosc bine locurile, însă mi se pare ciudat că nu văd nici o lumină... — răspund eu, cam mirat de neaşteptata apariţie a unui tovarăş de drum, pe care nu ştiu cum de nu l-am observat până acuma.

Un râs încet şi straniu perlează întunericul:

— Nici o lumină? Dar priveşte castelul!

— Castelul? Care castel? — şi tresar, cuprins deodată de-o inexplicabilă teamă.

Străinul întinde mâna. Mă uit în direcţia ei. Şi, prin ploaie şi ceaţă, desluşesc că, într'adevăr, numeroase lumini pâlpâie pe dealul care ţine în coastră ruinile cetăţii lui Ştefan-cel-Mare. Nu mai înţeleg nimic. Şi ploaia ţârâie cumplit de enervant. Bacovia surâde trist în amintirea mea.

TOVARĂŞUL DE DRUM

Larg, ca din nesfârşite hăuri, se-aude glas vestind ceasul. Sunetul înfioară văzduhul de cenuşă. Oare n'am desluşit, ca prin vis, clinchenit ca de arme? Totul se 'nvolburează. Nimic nu mai e verosimil.

Şi vechiul cântec al lui T. Robeanu, care „descurajat şi hărţuit de nevoile vieţii, şi-a pus capăt zilelor în camera unui hotel din Munkacs (Ungaria)", mă obsedează:

„La Suceava în cetate
Ceas de miazănoapte bate,
Păzitorii cântă 'n uliţi,
Răzimaţi în albe suliţi.
La Suceava în cetate
Ceas de miazănoapte bate,
Zidul vechiu adânc răsună:
„Noapte bună, noapte bună."

Necunoscutul sperie din nou întunericile:

— Trebuie să ne grăbim, că petrecerea e'n toiu şi Măriei Sale nu-i plac întârzierile...

Asta-i bună! Şi nu mă pot opri dela un hohot de râs:

— Nu cumva Măria-Sa mă aşteaptă pe mine?

Vocea necunoscutului sună a mirare:

— Vezi că pe dumneata! Că doar n'aş fi venit până la rohatcă pe-o vreme ca aiasta, dacă nu eram trimis să te'ntâmpin pentru a te aduce 'ndata mare la curte... Da' hai mai repede, că Măria-Sa vrea să-ţi audă cântecele cele noui. Nu cumva ai uitat să le iei cu dumneata! — se'ngrijorează brusc tovarăşul meu de drum.

Asta-i bună! Adevărat, am în servietă câte un exemplar din „Tarot", „Corbul de aur" şi „Divertisment", dar le-am destinat pentru Valerian Doboş-Boca, bunul şi ostrul meu prieten, căci nu m'aşteptam de loc — vă asigur că absolut de loc! — să dau ochii cu Ştefăniţă-Vodă. Capul îmi zumzăieşte de cele mai absurde teorii şi-mi amintesc deodată că am văzut cândva un film după o nuvelă de Mark Twain, film în care, printr'o simplă isbitură în cap, eroul se trezeşte tocmai pe vremea Regelui Arthur, aşa că'ncep să nu mă mai mir prea straşnic. Dacă tovarăşul meu afirmă că suntem pe timpul lui Ştefăniţă-Vodă, sumbrul erou al lui Delavrancea, dece să n'o cred? Fie! Şi'ncep să mă gândesc la dedicaţiile pe cari trebuie să i le ofer.

Mă tem, însă, că nu va 'nţelege versurile mele şi mă interesez îngrijorat:

— Oare Măria-Sa i-a citit pe Simion Stolnicu, Emil Botta şi Virgil Carianopol?

— Da' cine's aieştia? Că n'am auzit de ei...

— Cum, n'ai auzit de ei?

Şi mă 'ngrijorez şi mai mult; te pomeneşti că la curte nu circulă decât Otilia Cazimir şi Vasile Militaru — şi, atunci, e vai de mine, căci Otilia Cazimir şi Vasile Militaru reprezintă tradiţia, pe când eu sunt... „modernist"...

— Dar de N. Crevedia ai auzit?

Iarăşi:

— Nu. Şi'aiesta un grămătic?

Va-să-zică tot Otilia Cazimir şi Vasile Militaru!

Nu mai insist şi mă gândesc iarăşi la eroul lui Mark Twain:

— Ascultă... Cum îţi spune, bre?

— Ionuţ... Ionuţ al Lupului...

— Ascultă, frate Ionuţ al Lupului... Nu ştii, nu cumva m'a isbit vre-un zurbagiu cu parul în cap?

— Doamne-fereşte! Dece să te fi isbit? — şi par'că-i văd prin întuneric ochii căscaţi a mirare.

— Nimic... Am întrebat aşa, fără nici un rost... — şi mă las în voia soartei.

In definitiv, o să am material pentru un reportaj efef... Mă şi gândesc ce sensaţie o să facă reportajul meu la „Universul literar". Thii! Ce-o să se mai mire d. Victor Popescu... Deh... Doar o să stau de vorbă cu Ştefăniţă-Vodă...!

Leap-leap... leap-leap...

Tot liopăind prin glod, trecând prin văgăuni şi urcând şanţuri, iată că ne-am apropiat de cetate.

DACĂ BEI TITIUN...

Străjile ne 'ntâmpină cu straşnic zăngănit de suliţe. Ionuţ al Lupului dă parola şi trecem prin imensa poartă de piatră cenuşie, peste care lumina roşietică a făcliilor aruncă pete de sânge.

In ograda interioară, largă şi plină de făclieri, ne oprim pentru a ne odihni şi privesc cu lăcomie cetatea enormă, unde amintirea lui Ştefan-Vodă e încă vie în amintirea tuturor — dela Vlădică până la ultimul copil de casă.

Din palat străbate o muzică veselă, în care desluşesc o săltăreaţă melodie leahă. La răstimpuri, isbucnesc uriaşe cascade de râs. Desigur că vre-un boier mai ghiduş îşi face iarăşi de cap! Totuşi, am impresia că râsul dinnăuntru nu e tocmai sincer... Deh! Ştefăniţă-Vodă îi om ciudat şi cu toane... Cel puţin aşa ştiu din „Viforul" delavrancian... Şi te pomeneşti că boierii îşi cam tem capul şi râd galben!

Un oştean se-apropie de noi şi ne spune că vom fi chiemaţi imediat în faţa Măriei-Sale.

Emoţionat, mă mai gândesc odată la nuvela lui Mark Twain şi-mi aprind o ţigară...

NIMIC DECÂT PLOAIE!

Doamne, ce-o mai fi şi asta? — Căci m'am trezit, singur cuc!, în cel mai cumplit întuneric.

Unde-i castelul? Unde mi-i Ionuţ al Lupului? Unde's făclierii?

Sfrrr...

Un strop de ploaie a căzut pe ţigară, stingându-mi-o. Aha! Acuma mă dumiresc... Cine naiba m'a pus să-mi aprind o ţigară pe timpul lui Ştefăniţă-Vodă?! Mi-a trebuit iarba dracului? Acuma înghite-o, stimate domn! Mircea Streinul, ţi s'a dus pe copcă reportajul sensaţional!

Şi, amărît, leapa-leapa prin noroaie, abia reuşesc să urc dealul, ca să ajung însfârşit la Suceava.

Dacă n'aveam proasta inspiraţie să-mi aprind o ţigară, beam acuma vin de Nicoreşti cu Ţugulea Moghilă şi nu mă perpeleam într'o odaie meschină de hotel obscur şi suspect...

SFÂNTUL IOAN-CEL-NOU

Disdedimineaţă, o iau încet către biserica Sf. Gheorghe — ctitoria lui Bogdan cel Orb şi-a lui Ştefăniţă —, un adevărat giuvaer de piatră, în care se păstrează moaştele marelui mucenic Ioan-cel-Nou; acesta, nevoind să se lepede de credinţa în Hristos, a fost ucis de păgâni, după groaznice chinuri, la Cetatea-Albă.

In anul 1402, Alexandru-Vodă a adus la Suceava moaştele martirului pentru care, la 24 Iunie al fiecărui an, se face mare pomenire în fosta capitală a Moldovei.

„Moaştele sfântului Ioan" — spune un preot — *„sunt un adevărat isvor de întărire a sufletelor creştineşti. In vechime, toţi Românii, dela vodă până la arcaş, au îngenunchiat cu smerenie în faţa lor, rugându-se pentru mântuirea neamului şi, prin puterea ocrotitoare a sfântului Ioan, multe hoarde de străini au fost întoarse din cale ori răpuse în ţărnă..."*

M'apropiu de sicriul artistic lucrat în argint şi'ngenunchiez. Liniştea şi-un vag miros de tămâie domnesc în biserică. O lumină grea, cenuşie, învăluie în vis vastul interior fumuriu, în care aurul icoanelor împrăştie sclipiri mate şi suave.

Aici, departe de forfota uliţelor pline de târgoveţii negustori, e adevărata Suceavă, Suceava gloriei împărăteşti şi-a dreptei-credinţe, Suceava voevozilor şi-a înţelepţilor monahi, — aici e Suceava eternă, pe care anii şi vitregiile n'au putut-o doborî.

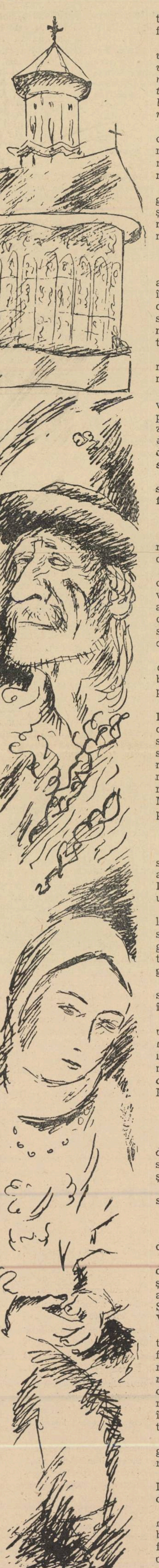

CETATE DOMNEASCĂ

După lunga ploaie de ieri, cerul s'a luminat şi imensele azururi îşi tălăzuiesc peste oraş puritatea. Bisericile lucesc în bătaia dulcelui soare de primăvară, frunzişul copacilor depe dealuri îşi seamănă în vânt frunzele, colinele curg suav spre zările sidefate, iar departe, pe-o coastă, ruinele cetăţii lui Ştefan-cel-Mare se înalţă sobru şi majestuos, stăpânind văile ca un cioban turmele sale.

Dealtfel, întreaga Suceavă e mărturia vie a gloriei româneşti: cetatea domnească, Mirăuţii — nume de cântec, nu? —, Zamca — atâtea semne ale istoriei!

La Suceava, trăieşti ca'ntr'o biserică... Aici, îţi vine să vorbeşti cu sfială, să'ngenunchiezi. Intre zidurile oraşului, par'că mai stăruie chiotul plăieşilor, par'că se mai aude zăngănitul de soliţe. Oare acolo, în vale, nu stăteau hoardele tătare, ahtiate să cucerească lumina Moldovei? Oare dincolo, după dealuri, Dragomirna nu străjuieşte oştimea stejarilor?

Astfel fiind, oare nu se cade să îngenunchiezi pentru a săruta ţărna prin care, poate, a trecut cu pas viforos Ştefan-cel-Mare şi Sfânt?

ALTĂ SUCEAVĂ

Mutând capitala Moldovei la Iaşi, Alexandru Lăpuşneanu a sortit pierzării Suceava şi chiar a poruncit să se dărâme cetatea.

Cu toate acestea Suceava n'a murit. Cetatea lui Ştefan-cel-Mare n'a putut să moară. Oricât ar bate-o ploile şi vântul, oricât s'ar năpusti nămeţii iernii asupra ei, oricât ar cobi în nopţile lungi de toamnă cucuvăile şi bufniţele cari îşi au cuibul între zidurile dărăpănate, — ea îşi ridică spre ceruri contururile enorme şi continuă să veghieze drumurile.

In timpul Austriei, Suceava a fost un puternic bastion de românism creator şi intransigent şi hidoasa pajură bicefală a defunctului imperiu nu cuteza să-şi fluture aripile negre deasupra cetăţii.

Astăzi, Suceava e frumos gospodărită de primarul Leontie Moţoc, un Român de ispravă. Intelectualii oraşului desfăşoară o frumoasă activitate culturală în cadrele societăţii „Ciprian Porumbescu", al cărei suflet e profesorul Ştefan Pavelescu. Această societate, pe care-o patronează profesorul universitar Victor Morariu, dă numeroase concerte şi reprezentaţii teatrale în fiecare an, tipărind totodată, sub îngrijirea profesorului universitar Leca Morariu, ineditele lui Ciprian Porumbescu, marele compozitor bucovinean.

NOAPTE FĂRĂ FĂCLII

Amurgul m'a surprins pe dealul Zamcei. Şuvoaie de sânge gâlgâie din nouri, amestecându-se cu suavul verde al frunzişului din luncile râului care şerpuieşte pe lângă Iţcani şi Burdujeni. Soarele se rostogoleşte după zare şi umbrele cuprind repede văile imense.

In satele învecinate, casele ţărăneşti frumegă a mămăligă şi lapte proaspăt, iar cânii latră melancolic, stârnind stihiile ascunse prin văgăuni. Un tren îşi târâie leneş vagoanele spre Dărmăneşti. Un zumzet plăcut de care şi trăsuri adie dinspre şosea, iar dealurile răspund cu strigăt mic de păsări nocturne.

O lună enormă răsare peste noapte. Intreg peisagiul se scufundă într'o lumină palidă, ireală, prin care copacii îşi întind fantomatic braţele către cer.

Apoi, deodată, un cântec straniu prinde să crească tocmai depe celălalt deal. Rămân fascinat. Par'că niciodată n'am auzit un cântec mai dureros, mai turburător. Am impresia că melodia asta, pe care-o murmură însuşi pământul, vine din vechile ruine — şi, ascultând-o înfiorat ca'n preajma unei mari minuni, revăd întreaga istorie a Moldovei, ctitorită peste veacuri fără sfârşit.

Oare nu sună şi tulnice în depărtare?

Oare nu se-aprind focuri pe dealuri?

Oare nu răsună tropot de cai prin noapte?

Da, aici e Moldova; aici, unde Ştefan-Vodă mai trăeşte'n doinele ţăranilor; aici, unde sfântul mucenic Ioan doarme somn luminat; aici, unde zările închid un cer de biserică şi de legendă.

Aţi înţeles acuma dece, aici, trebuie să'ngenunchiezi şi să săruţi ţărâna?

ALTE ORAŞE

Rădăuţii, Siretul şi Câmpulungul-Moldovenesc cuprind deasemenea numeroase vestigii ale trecutului.

Rădăuţii, oraş care se crede c'a fost întemeiat de Bogdan I, are o poziţie fermecătoare între Vicova, Horodnice şi Volovăţ. In biserica lui Bogdan-Vodă I se găsesc, între altele, mormintele lui Bogdan, al lui Laţcu-Vodă, al lui Ştefan Muşat I, al lui Roman I Muşat şi al lui Bogdan-Vodă II, tatăl lui Ştefan-cel-Mare.

Siretul îşi are originea într'o străveche staţiune militară romană. In secolul al XIV-lea, „Târgul Siretului" a fost capitala Moldovei sub Sas-Vodă şi Laţcu-Vodă. Bisericile istorice — biserica Muşatei şi biserica Troiţei, prima ridicată, se spune, de mama lui Petru Muşat I, iar a doua de Petru-Vodă Muşat I — sunt foarte frumoase, adevărate monumente arhitectonice. La răsăritul oraşului se înalţă dealul „Ruina", pe care se crede c'a existat o cetate teutonă, dărâmată de Tătari prin anul 1241.

La Câmpulungul-Moldovenesc, unde a descălecat Dragoş-Vodă, se găseşte biserica lui Ioan Teodor Calimah, ridicată în anul 1758.

Celelalte oraşe bucovinene: Gura-Humorului, Vatra-Dornei, Storojineţul, Vijniţa şi Cosmenii, se bucură toate de-o aşezare pitorească şi merită să fie vizitate de turişti.

Vatra-Dornei, aşezată în inima Carpaţilor, la confluenţa râului Dorna cu Bistriţa-Aurie, are cele mai importante băi de nămol şi de acid carbonic din România. Peisagiul e fermecător în oraşul acesta. Munţii înconjurători îi dau o înfăţişare unică.

In numărul viitor: O călătorie la Vijniţa. Mânăstirile. Satul bucovinean.

Două familii poetice

(Urmare din pag. I-a)

In lipsa unei atari adânciri a actului poetic în structura lui centrală şi fără a renunţa decât provizoriu la o urmărire a esenţei poeziei însăşi, se poate recurge la definirea câtorva atitudini poetice prin precizarea mecanismului intim de elaborare a actului poetic. Poate că părăsind cercetarea generală, din afară înlăuntru, din perspective exterioare actului creator, şi renunţând, pentru un moment, la formulări generale, vom ajunge la încheeri valabile dintr'un unghiu de cercetare mai direct, privind semnificaţia pe care poezia o are în viaţa lăuntrică a poeţilor şi modul cum se înfăptueşte în concretul lui, actul poetic. Dacă această întreprindere critică nu este destinată să se substitue integral examenului teoretic general, ea îi poate aduce în orice caz, o contribuţie preţioasă.

Poezia reprezintă, de bună seamă, pentru fiecare dintre noi o funcţiune şi o substanţă spirituală, proprie. Ca şi în iubire, găsim în poezie ceia ce punem din noi înşine. Expresie personală a unei sensibilităţi unice, a unei nuanţe particulare de viaţă în ceia ce ea are mai adânc, poezia stabileşte între oameni comunicări pe un plan de existenţă sustras tuturor servituţilor cotidiene. Înţelegem deci că pentru fiecare poet autentic poezia va avea o semnificaţie proprie, pe care nu o putem apropia de accepţia dată de ceilalţi oameni fără a o deposeda de atributele sale specific personale. Totuşi, dacă trecem peste datele ireductibile, legate de fiecare sensibilitate, şi acordăm poeziei pe lângă o expresie de viaţă specifică fiecărei simţiri şi elemente sufleteşti comune întregei umanităţi, vom putea stabili anume afinităţi între concepţiile şi funcţiile lăuntrice pe care le joacă poezia în viaţa diferiţilor poeţi. Vom putea stabili deci, în linii mari, mai multe grupuri de sensibilitate, răsfrângând aceiaşi atitudine în faţa poeziei, grupuri ce se pot întruni la rându-le în două mari familii spirituale.

Pentru prima familie poezia este expresia imediată, sinceră, totală, a unei stări emoţionale sau a unui act de trăire surprins în spontaneitatea lui. Este exemplul romanticilor, cu deosebire a lui Lamartine, care şi-au notat în improvizaţii scânteetoare, dar adesea fără adâncime, tălăzuirile lor lăuntrice; este, mai aproape de noi, cazul suprarealiştilor, exprimând în operele lor asociaţiile paradoxale, neprevăzute, ale vieţii lor subconştiente. Şi într'un caz şi în altul, este prezentă aceiaş grijă a poetului de a se mărturisi integral, fie în nuanţa lui de simţire, fie în jocul obscur al ideaţiei sale neformulate logic. Atitudinea poetului, în acest caz, faţă de actul creaţiei este pasivă ; el se lasă trăind, se urmăreşte pe sine, se părăseşte valului emoţiei sau asociaţiilor, şi se mărgineşte a înregistra pasiv, uneori cu rezerva mentală de a da în urmă o formă artistică acestor notări, rezultatul fanteziei sau mişcărilor lui de suflet. Firească la început, această expresie directă a vieţii interioare în actul poetic a devenit în timpul din urmă rod al unei atitudini doctrinale, a unei metode de explorare a vieţii subliminale. Oricare ar fi însă orientarea estetică a poetului şi raportul lui faţă de creaţia înfăptuită, pentru el poezia apare ca o expresie a propriei lui vieţi subconştiente sau a valului emotiv iraţional.

O atare atitudine generală avea să conducă în mod natural înspre o tendinţă de explorare artificială a vieţii subliminale şi la o „asistenţă" a actului de creaţie. Poeţii aparţinând acestei familii au recurs adesea la alcool, opium, diferite stupefiante, şi chiar la sugestia somnambulică, pentru a putea desprinde din viaţa lor lăuntrică precipitările preţioase ale ritmului poetic. Iluminaţi, munciţi de viziuni sau mişcări de simţiri contrarii, aceşti artişti ne apar, în actul imediat al creaţiei, ca adevăraţi prospectori ai propriului lor suflet. Iată pe Jean Pellerin, poetul fantezist, părăsindu-se în răstimpuri visului opiumic, pentru a i se smulge la intervale şi a nota pe hârtie crâmpee de versuri, petrecându-şi noptile în veşnică pendulare între pribegia opiului şi notarea febrilă de ritmuri poetice la masa de scris ; şi nu trebue să uităm pe nenumăraţii poeţi, Verlaine cu deosebire, căutând în alcool o liberare a spiritului din cătuşele logicii. Ne aflăm în toate aceste cazuri, în faţa unei aceleiaş atitudini poetice de ascultare a propriei vieţi şi de transcriere credincioasă în ritmuri şi magini a vieţii lăuntrice, cu nuanţele sale de simţire, cu asociaţiile ei arbitrare, cu climatul ei specific. Poezia, pentru această categorie de poeţi, apare ca o expresie a unei trăiri de adâncime, sustrasă canoanelor logice. Expresia poetică se află la capătul unui proces lăuntric complex, căruia poetul îi dă formă prin mijlocirea crizelor de conştiinţă, iluminărilor, transei, drogului sau „inspiraţiei". Poezia este în acest caz în primul rând substanţă sufletească, plămadă subconştientă, conţinut afectiv. Cuvântul nu e decât un vehicul, un mijloc exterior de comunicare, desigur precar şi aproximativ, a tumultului interior. El se adaptează conţinutului lăuntric ; forma poemului se mulează mişcării interioare pe care o exprimă. O atare poezie nu exclude desigur inventivitatea verbală şi magnificenţa formei: V. Hugo; dar o subordonează creşterii dinlăuntru a poetului. Acesta nu se inhibă, nu-şi supraveghiază şi disciplinează elanul ; dimpotrivă, el i se părăseşte, căci numai prin această identificare cu fluxul adânc al vieţii sale emotive, va putea elabora aproape fără dibuiri ritmul şi calitatea expresiei.

Pentru poeţii aparţinând unei a doua familii spirituale, scopul poeziei nu e expresia unor stări lăuntrice. Conţinutul este indiferent poemului ; substanţa interioară pe care o îmbracă nu apare poetului ca primordială, solicitând secundar haina expresiei. Ţinta poetului este „excelenţa", perfecţia formală definitivă, aplicându-se asupra unei substanţe sufleteşti indiferente. Poetul acesta se află în condiţia sonetistului primind o comandă asupra unui subiect oarecare. Idealul lui artistic este deci de a lua acest subiect indiferent sau banal ca pretext pentru confecţionarea unui poem echilibrat, răspunzând idealului său artistic.

Cum se va desfăşura activitatea unui atare poet ? Prin aplicarea lui sârguitoare asupra materialului expresiei, deci al cuvântului, pe care îl malaxează, îl combină, îl ciocăneşte, în vederea obţinerii de efecte pur literare. Data primordială nu mai e starea emoţională, trăirea lăuntrică, ci cuvântul cu potenţialităţile lui, cu valorile lui fonetice şi sugestive. Cuvântul e o realitate de sine stătătoare, cristalizată, fermă ; e o marmură, un material plastic pe care poetul îl întrebuinţează după direcţiile lui de clivaj, pentru a obţine construcţii arhitectonice, coerente, puternic articulate. Analogia dintre poet şi artistul plastic este deci foarte accentuata, subt raportul acţiunii poetului asupra materialului prim al creaţiei.

Producţia unui atare poet nu mai e subordonată „inspiraţiei", elanurilor şi marilor evenimente interioare ; ea e rezultatul unei combinări lucide, a unei căutări, a unei experimentări verbale. Poezia aceasta e un rod al metodei, al cântăririlor savante, al obţinerii de efecte urmărite conştient. Este în această căutare, desigur, o bună parte de întâmplare, dar poetul care aleargă la întâmpinarea hazardului operează selecţii riguroase, reţine sau aruncă forme şi combinaţii verbale, după gustul său, după concepţiile sale estetice, sau după comandamentele structurii poemului la care lucrează. In rezumat, poemul acestor creatori este rezultatul operaţiei lucide, a distilărilor savante şi combinaţiilor săvârşite asupra cuvântului, ce serveşte ca material poetic esenţial.

Recunoaştem în această direcţie poetică, orientarea unei întregi familii poetice, ai cărei reprezentanţi moderni sunt Mallarmé şi Valéry.

Cunoscând principiile directoare ale acestui al doilea itinerariu poetic, ne putem întreba asupra procesului intim al elaborării la aceşti creatori. Cum se vor adapta aceşti poeţi exigenţelor metodei lor şi cum vor înfăptui poemul ? Alegem din mulţimea mărturiilor indicaţiile lui Jules Romains, (Le hommes de bonne volonté). Flammarion Ed. Vol. XII. Les créateurs, pp. 133 ş. u.) care deşi uşor ironice, surprind procesul creaţiei în mecanismul lui imediat.

Poetul, liber de orice preocupare, dar plin de disponibilităţi, deschide la întâmplare dicţionarul şi începe căutarea îmbinărilor sugestive de cuvinte. O primă încercare îl desamăgeşte : între cuvintele găsite nu se poate stabili nici o asociaţie. El repetă însă experienţa ; nemulţumire : asociaţia e banală. Stăruind însă în acest exerciţiu el va descoperi o apropiere de cuvinte luminoasă, vorbitoare, care va alcătui titlul şi tema poemului. Căutarea se continuă cu ajutorul dicţionarului mai întâiu, mai apoi prin comandamentele ritmului, a rimei, a prozodiei clasice în toată rigoarea ei. (Jules Romains vizează, de bună seamă, pe Valéry, din poemul Le cimitière marin). Poemul se închiagă din observaţia strictă a acestor reguli, din rigoarea metodei întrebuinţate, din ştiinţa cu care poetul se apleacă asupra materialului verbal, pentru a scoate din el sunete noi. El este astfel în permanenţă la pândă ; el prinde în zbor forme noi de expresie, le cântăreşte, le reţine sau le repudiază după sonorităţile şi sensurile obţinute, exprimând cu prudenţă, apreciind cu urechea efectele, alungând banalitatea şi ţintind către relief, noutate, efect. In această căutare el se lasă condus de direcţiile conţinute în cuvânt, pe care le captează sau pe care le respinge ; e o veşnică luptă a spiritului lucid cu întâmplarea ; poate că şi spiritul, aşa cum crede Jules Romains, se supune capriciului, dar această supunere nu e decât aparentă, căci poetul are implântată şi sine siguranţa de orientare a gustului şi a metodei. Astfel, acest poem considerat ca rezultatul întâlnirii a două capricii, al întâmplării din afară, întâlnirea cu cuvintele şi cu virtualităţile lor, şi a capriciului lăuntric, al fanteziei, e în disciplinare voită, riguroasă, şi o mulare în forme rigide a potenţialităţilor variabile conţinute în cuvânt. Este rigoarea mentală, asceza intelectuală, de care vorbeşte Thierry Maulnier în Introduction à la poésie française. O atare poezie este în primul rând limbaj, construcţie, elaborare conştientă, metodică, savantă.

Cele două familii, reprezentând fiecare un sector al Poeziei, apar deci la câte un capăt al evoluţiei poetice, reprezentând la prima vedere poziţii antagonice. Ele pot alcătui însă, prin îmbinarea lor, datele unei sinteze mai largi, menită să conducă la o cuprindere integrală a conceptului de poezie. Poate că vom încerca odată o atare cuprindere. Ne mărginim pentru un moment să observăm că opoziţia dintre cele două familii nu este totală. Intre cele două poziţii sunt numeroase punţi de legătură. Baudelaire şi Edgar Poe, Rimbaud şi Apollinaire, nu aparţin desigur în măsură inegală celor două familii ? Mallarmé, autorul poemului L'après midi d'un faune nu a scris deasemeni Apparition şi Brise marine ? Sunt de altă parte, poeţi pe care cu greu i-am putea categorisi cu hotărâre într'o direcţie. Ei întrunesc în sine deopotrivă elanul interior şi prelucrarea laborioasă a cuvântului. Cele două familii reprezintă desigur tipuri extreme, realizate în formulele lor înaintate şi exclusive de către poeţi ducând până la ultimele lor consecinţe un mecanism de creaţie ; dar această clasificare nu statorniceşte o poziţie ireductibilă între două formule de poezie.

ION BIBERI

Ce este un polemist şi ce este un pamfletar

(Urmare din pag. I-a)

Despre această figură aproape uitată, şi necuprinsă în manualele noastre de literatură, vom încerca să vorbim mai pe larg. Paharnicul C. Sion s'a născut la 1795 dintr'o familie de vechi boeri moldoveni. Şi-a făcut studiile la Iaşi şi după asta a îndeplinit mai multe funcţiuni administrative şi politice. Sub Mihai Vodă Sturza când cei noi veniţi la cârmuirea ţării se răzvrătesc împotriva vechilor cinuri boereşti şi totodată de baştină, mulţi dintre oamenii de ispravă de odinioară sunt daţi la o parte şi între aceştia se afla şi Paharnicul C. Sion. In această vreme, dela 1844 până la 1856 Paharnicul îşi scrie opera. Ea se numeşte **Arhondologia Moldovei** şi vede lumina tiparului deabea în anul 1892 sub supravegherea lui Gh. Ghibănescu. Istoricul literar, N. Iorga, va vedea în ea „o ciudată operă de genealogie amestecată cu insulte şi clevetiri". Definiţia este întemeiată, totuşi trebue să recunoaştem că pornirile batjocoritoare, foarte îndrăzneţe pentru timpul său, sunt îndreptăţite. Clasa boerească din Moldova era invadată de greco-bulgărime; descendenţii marilor familii de odinioară începuseră să-şi spurce sângele prin încrucişări neruşinate. Parvenitismul şi degradarea morală erau la culme. Titlurile de boerie se scoteau la mezat, se vindeau după bunul plac al celor de sus peste care se întindea mâna protectoare a Domnitorului. Samsarii îşi făceau rosturile lor şi boeria circula ca o marfă. Ţara Moldovei n'a cunoscut niciodată o asemenea batjocură. Momentul era potrivit pentru o judecată aspră, pentru un condei care nu se încâlceşte în cuvinte sirupoase şi dojenitoare, ci tae în adâncime putregaiul lăsând ca jălania să fie mare şi indignarea şi mai mare. Pornită din această hotărâre, Arhondologia Moldovei a Paharnicului C. Sion avea să fie un pamflet usturător al clasei boereşti, o vehementă filipică a unui proces de deşrăbălare, în sfârşit, o plăsmuire literară. „Judecând pe autor după operile lui ni să arată ca o persoană foarte curioasă: un om rău de gură, un **pidosnic,** cum zice Creangă, sau un **ciufut**, cum zic Muntenii. Stilul trădează omul. Când cetesti cartea de faţă eşti nevoit a te opri în multe locuri, a sări unele cuvinte, neputând fi cetite decât în doi ochi. Ajunge la trivial, şi-ţi face impresiunea unui bătrân fără rezerve la gură", — spune biograful său Gh. Ghibănescu.

Firesţe, Paharnicul C. Sion n'a judecat oamenii după rosturile lor sociale şi politice, ci s'a mărginit mai mult să le cerceteze viaţa privată, ca să deducă de aici că nu sunt vrednici de titlurile şi de funcţiunile pe care le îndeplinesc. Rostirele lui sunt triviale, dar nu fără alegere şi cumpănire când este vorba de anumite familii boereşti, care şi-au păstrat rangul şi stima. Mai presus de toate însă, Paharnicul C. Sion era însufleţit de o mândrie patriotică, de un sentiment profund de solidaritate cu neamul, şi aceasta îi dădea şi curajul de a lovi năprasnic în plăcintarii şi veneticii Balcanului pripăşiţi în ţara noastră şi încuscriţi cu familiile boereşti.

Cu aceasta revenim la nevoia de a recunoaşte că meritul unui pamflet este cu atât mai mare atunci când acţiunea lui este întemeiată pe bună credinţă. Evident că insinuările şi calomniile nu sunt o armă onestă, dar nici naiva credulitate şi presupusa obiectivitate a omului iertător nu poate ascuţi armele unui pamfletar. Când s'a înşelat, când acuzaţia n'a fost întemeiată pe dovezi autentice, când evoluţia ulterioară a insului s'a arătat altfel, pamfletarul de bună credinţă se vede obligat să-şi revizuiască părerile, să-şi rectifice stilul, să facă un act de dreptate restabilind adevărul. Dar cazuri de acestea sunt foarte puţine. Concilierea dintre B. P. Hasdeu şi M. Kogălniceanu, dintre d-nii N. Iorga şi A. C. Cuza, dintre d-nii Nichifor Crainic şi M. Sadoveanu, cumpănesc puterea omenească a ambelor inteligenţe.

O nelămurită problemă, care se pune pamfletarului este aceia a temperamentului. Noi vom pretinde că suntem responsabili de temperamentul nostru după cum suntem responsabili şi de morala noastră. Nu putem făptui la umbra inconştienţei, după cum nu putem ignora morala socială. Acei care nu-şi pot stăpâni reflexele, pornirile şi impulsiunele, sunt tot atât de vinovaţi ca şi acei cari, într'un moment de obnubilaţie a moralei, pot trece la reacţiuni violente. Temperamentul însă, când se realizează numai în scris, îşi găseşte o supapă de descărcare. El ajunge propriul lui agent de inhibiţie tocmai prin consumarea lăuntrică a tonusului temperamental.

Polemica şi pamfletul este lupta ideilor pe baricadă. Paharnicul C. Sion era mânat de orgoliul boeresc; B. P. Hasdeu de elanul naţionalist al rasei sale voevodale; Mihai Eminescu de ideia naţionalistă; Ilarie Kendi dintr'o pornire brutală şi sinceră a temperamentului; Tudor Arghezi din capriciu literar; d-l N. Iorga din pasiune şi intransigenţă subiectivă; d-l Pamfil Şeicaru din capriciu verbal şi tactică politică, iar d-l E. Lovinescu din ranchiună şi exclusivism cenacular. Pe I. L. Caragiale îl aşezăm între pamfletarii umorişti, după cum d-lui A. C. Cuza nu-i găsim locul decât în pamfletul parlamentar, retoric şi epigramatic. Dar această enumărare se poate completa cu alţii, căci pamfletari au fost Octavian Goga, Nichifor Crainic, Al. O. Teodoreanu şi alţii din timpul nostru, pe care îi vom pomeni la locul lor.

NICOLAE ROŞU

Despărţire

O fâlfâire de aripi : amurg.
Abia auzite ape subpământene curg.
Nerăbdător, Cineva mă aşteaptă,
Are în obraji palida culoare a fetelor bolnave

Şi vâslele negre în mâna dreaptă...
Noapte bună, prietene, e ultima noapte.
Iţi las ţie tristeţile şi bucuriile mele,
Colivii din care au sburat privighetorile,

Toată hârtia aurie din care îmi făceam stele,
Stiloul cu cerneală uscată, cărţile, scrisorile.
Teatrul meu de păpuşi ţi-l mai las,
Cu Arlechinii care mă vor plânge ca pe un frate.

Ei singuri se vor mai ruga un ceas
Din noapte pentru lumina mea pe cărări neumblate.
Se vor coborî atunci punţi numai pentru o clipă şi iar
Nicio întoarcere nu va mai fi, nu va mai fi...

ION ROMAN

Noaptea nesfârşită

(Urmare din pag. 3-a)

înainte, de unde începuse cumplita primejdie a rătăcirii. Trecură pe alături doi tineri, foarte strânşi unul de altul. In urma lor Tudor privi cu un nesaţ nou născut şi vijelios. Ştia că asta înseamnă iubire, înseamnă viaţă care nu concepe şi nu aprobă altă esenţă decât pe-a ei. De aici pornesc multe alte lumini şi se născocesc o mulţime de mirajii. Nu e oare o mare prostie să te gândeşti la tenebrele care ne spintecă adesea însufleţirile, nu e chiar o ruşine patetică să strigi altora că eşti trist ? Cu cât se apropia de casă avea o senzaţie turbure de legănare, de desechilibru. Intre ambiţia de a rămâne tribun pe tinereţea lui şi între peisajul grotesc al odăii bolnavei, el se reculegea orbit înspre prima voluptate. Tot aştepta să se petreacă o minune, care să-l scape de drama paradoxală a casei, care să-i redea încrederea în sine, pasiunea pentru timp, pentru mişcare, pentru viaţa generală. — „Oare nu s'ar putea întâmpla să nu mai moară ?" Era un gând opresiv şi eroic în acelaş timp. Se socotea mântuit prin cunoaştere, iar experienţele măcar acum le vroia răsturnate sau dispensate de decepţii. Se văzu astfel parcurgând o etapă de ani sub semnul primejdios dar şi febril al iubirii, al aventurii, al realizării. Să cunoască tot ceeace posedă viaţa, să trăiască, să se intoxice (cum spunea doctorul), dar fără moarte, până la ea. Tudor în clipa aceea zâmbea. Era zâmbetul unui om care la 16 ani crede că rasa umană este numai o proecţie carnală, bijuterească şi efectivă a acelui animal, căruia cu timpul i-a dispărut coada şi părul depe obraji. Ce frumos ar fi, ce minunat ! Nu, renunţarea nu e decât o eclipsă de moment. Trebue să te contopeşti cu toate enormităţile şi toate prostiile care se pot spune despre om. Altfel te crispezi ca un păianjen în aţele sale, când toate muştele îţi cunosc cursa şi te râd iubindu-se goale alături de tine.

Dar în faţa casei, deodată toate se răsturnară. Prin geam se vedeau lumânări arzând, umbre ştergându-se încovoiate pe lângă pereţi, alte umbre care veneau, priveau, îşi făceau cruce şi se ascundeau parcă de frică şi remuşcare. Tudor rămâne neputincios şi încremenit în stradă. — „Deci acesta e adevărul ? Şi celelalte ce mai înseamnă ?" Simte nevoia să ţipe, să strige ajutor, să se înfurie. — „Dece tocmai acum moare, dece când am 16 ani ?" Intră în casă împleticit, cu mişcări mecanice şi dure.

— Aceasta e mama ? Aceasta este femeea din care m'am născut ?

Ingenunchierea vine târziu, fără plâns, fără altă revoltă. In Tudor toate se întunecă. Simte mila şi compătimirea celorlalţi, ca o sărutare băloasă care-ţi face rău. Avea dreptate doctorul. Dar el nu mai poate suporta, nu mai poate fi calm. Se crede păcălit, are impresia că totul s'a întâmplat anume aşa pentruca să nu mai rămână tânăr, se vede spânzurat în vis şi batjocorit de cei din jur. Toţi l-au înşelat. Şi timpul, şi veşnicia şi anii. Şi mama. Mama l-a jertfit pe el pentru mântuirea ei. Pentrucă acum Tudor nu mai vede în moarte disperarea, ruperea, închiderea porţilor magice — ci vede îmbătrânirea, singurătatea şi propria lui decadenţă.

— Acesta sunt eu ? se întreabă plimbându-şi mâinile peste obraji şi tremurând. Oare n'am căpătat riduri, nu mi s'au învineţit pleoapele, nu mi s'a gălbejit sufletul ?

Ar vrea să-i întrebe pe aceia dece mai plâng, dece-l privesc aşa. Mai are vreun rost? Dar fuge încruntat şi hămesit în camera lui. Acum ar trebui să râdă, pentrucă instinctele şi-au făcut datoria, pentrucă specia şi-a realizat scopul. Trece un ceas, al doilea, al treilea. Unde o fi ceasornicul ? Pe mama au rămas s'o vegheze alţii. Aici în odaia lui a venit şi tanti Rica şi doctorul (tot aşa: somnoros şi pipernicit). Credeau poate că băiatul se va ucide. Stau încremeniţi în scaunele lor, niciunul nu e în stare să vorbească, fiecare se simte stingherit de celălalt, fiecare caută să-şi păstreze fiinţa nealterată de destinul celuilalt. Orice efort s'ar face, întâmplarea pare mai mult extraordinară decât dramatică. Ar fi indecent să plângi sau să te rogi, ar fi stupid. E golul acesta greu care se cască, e supremaţia întunericului, e spaima pe care niciunul nu vrea s'o strige. Sunt trei păpuşi inerte, obosite după un spectacol de circ. S'ar părea vă sufletul moartei s'a năruit, s'a aruncat ca o arşiţă peste ei şi-i înăbuşă, îi stoarce de orice vlagă. Şi deodată doctorul întreabă :

— Oare mai e mult până în zori ?

Niciunul nu răspunde. Ochii sticlesc ca ai lupilor în beznă. Mâinile stau galbene, încrucişate, tremurând. Şi din nou întrebarea acestui doctor imbecil :

— Oare mai e mult până în zori ?

Are o voce seacă, tragică. Şi e sălbatec, deprimant să nu ţi se răspundă, să aştepţi incontinuu o şoaptă, un cântec, o vorbă.

— Nu trebuia să arunci ceasul, Tudore. Am fi ştiut la ce oră se face ziuă. Aştept dimineaţa să fug şi să uit. Oare mai e mult până în zori ?

In Tudor disperarea creşte ca o broască. O simte cum îi strânge măruntaele, cum se ridică pe gâtlej gata să-l sugrume.

— Dece mai întrebi, dece doctore mai întrebi ? Nu vezi că e cea mai groasnică întrebare, pe care ţi-o mai poţi pune ? Nu vor mai veni zorile. Va fi noapte doctore, o noapte nesfârşită. Ne vom mişca, vom visa, vom iubi numai noaptea. Cu toate că va reapare soarele, cu toate că se vor stinge lămpile — va fi din ce în ce mai întuneric. M'auzi, spune-mi că m'auzi, doctore ?

— Te aud, aşa e !

— Şi dincolo tot aşa va fi. Chiar Dumnezeu se va înspăimânta de noaptea asta, fără capăt — fără sfârşit. *Oare mai e mult până în zori ?* Care zori ? Nu simţi, tanti Rica, ghiara care te sgârie şi te sângerează ? Nu simţi doctore, necesitatea acestei nopţi nesfârşite ?

— O simt, Tudore. O simt.

— E mai bine aşa. Cel puţin să ni se ia şi putinţa de a mai gândi.

Dar nimeni nu mai ştia ce să vorbească. Tudor se ridică, îi priveşte cu desgust şi deschide fereastra.

— Lasă să intre aer, tresare deodată şi tanti Rica. Avem nevoe de aer, şi toţi trei se îmbulzesc spre geamuri. Tanti Rica îşi plecă întristată capul între perdele. Doctorul prinde umerii băiatului cu o îmbrăţişare feminină de mângâiere şi compătimire. E în această apropiere ceva de turburătoare posesiune a ultimei părticele neobosite şi neîmbătrânite din viaţă. Privesc toţi trei spre cer. Cerul ca niciodată fără nicio stea. Şi atât de departe, că numai nebunii s'ar mai fi gândit la fericirea din rai. Doctorul aşteptă s'audă cântatul cocoşilor ,dar cocoşii se pare că s'au gâtuit singuri în somn. Tăcere. Tăcere. Doar undeva între spaţii numai un om rânjea : diavolul !

LAURENŢIU FULGA

VIAȚA DE DINCOLO DE RAMPĂ

„Au avut loc producțiile"

— Din frigurile și căldurile unor examene —

desene de GEORGE VOINESCU

Reportaj de TRAIAN LALESCU și NICHITA TOMESCU

PRIMA ZI
O dată importantă

Sunt zile cari rămân întipărite în memoria oamenilor și pe cari cu greu timpul le poate șterge. Întrebi, de-o pildă, pe cineva în ce zi s'a născut și e aproape exclus ca cetățeanul întrebat să nu-ți răspundă amănunțit, aducându-ți la cunoștință ziua, anul și, câteodată, chiar ora la care dânsul a apărut pe lume, goluț și plângăreț.

Aceasta nu înseamnă că cetățeanul își mai amintește chipul doctorului care a constatat că pruncul e băiat sau fată — după cum e cazul.

De asemenea nici nu-ți poate spune dacă afară era vreme urîtă sau frumoasă.

Nu-și amintește nimic și totuși ține minte data nașterii sale mai bine decât aceea a morții lui Vlad Țepeș sau a victoriei lui Ștefan cel Mare la Podul Înalt — și aceasta, cu toate că persoana sa prezintă mult mai puțină importanță decât acelea ale amintiților Domnitori. Ca explicații ale acestui fenomen pot fi date egoismul înnăscut în om, precum și datina ca de aniversarea zilei de naștere cetățeanul să primească daruri.

O altă dată importantă este aceea a căsătoriei — care însă, cu timpul se uită — precum și a morții unui cetățean de care însă cetățeanul vizat nu cred să-și poată aminti — până acum, există un singur caz de acesta: acela al poetului Dimitrie Stelaru (citiți explicațiile în pagina 8-a a revistei).

O dată de care cred că își vor aduce aminte, mult timp, elevii cari au terminat anul acesta conservatorul este aceea de 11 Iunie 1940. Ziua în care elevii anului III și-au dat producțiile la Teatrul Național. Este o dată care poate fi asemănată cu o zi de naștere. S'au născut câțiva noui actori. E drept că au fost și câteva nașteri premature, după cum și câteva din ele, nereușite. Despre toate acestea ne vom ocupa în reporajul nostru.

A VENIT IAR LUME LA TEATRUL NAȚIONAL

Da, domnilor! Cu toate că în ziare s'a anunțat închiderea stagiunei, în ziua de 11 Iunie sala Teatrului Național a fost din nou plină.

Publicul era un public foarte ciudat. Cu toate că suntem în plină Lună a Bucureștilor, lipseau provinciali care, în vremea asta, formează majoritatea publicului din sălile sau grădinile de teatru.

Actorii, pe care d-voastră sunteți obișnuiți să-i vedeți stând pe scenă, stăteau de astă dată în ochilor și la producția celorlalte clase — asta pentru ca să aibe motiv de bârfit.

Nu lipsesc nici servitoarele cu buchete mari de flori, cari așteaptă doar gestul „domnișorului" sau ai „domnișoarei" de pe scenă, ca să ducă florile în culise, sub privirile uimite ale spectatorilor:

— „Ete-te, dom'le!"

DAR SĂ TRECEM ACUM LA PRODUCȚII...

...și să spunem câteva cuvinte despre producția clasei doamnei Marieta Sadova. A fost, incontestabil, una din cele mai pregătite clase din întreg conservatorul.

Două nume s'au remarcat. Primul: acela al doamnei Ulpia Hârjeu Botta, care dovedise reale aptitudini de dramă în actul prezentat la Teatrul Ligii Culturale: „Acolo unde este crucea".

Carmen Georgescu-Chiriac

Jucând câteva scene din piesa „Nebuniile dragostei" a lui Règnard, doamna Botta a fermecat întreaga sală, dând dovadă de o siguranță întâlnită la puțini dintre actorii noștri actuali.

Urmarea: un angajament la Teatrul Comoedia.

S'ar putea ca mulți dintre elevii cari se și socotesc „maeștri" și cari se plimbă, blazați, prin nori, nu vor putea pricepe acest succes. Dacă vor binevoi, însă, să coboare pe pământ vor înțelege că teatrul „nu se face" cu bâlbâeli și ochi aruncați pe spate.

Doamna Carmen Georgescu, a fost, de asemenea una din cele mai bune eleve cari s'au perindat pe scenă în prima zi, dovedind mult temperament în rolul Xantipei, din piesa lui Theodore de Banville.

Replicile au fost date, atât doamnei Carmen Georgescu, cât și doamnei Botta de Ion Issaia, un element talentat care ar face bine dacă ar vorbi puțin mai tare, pe scenă.

A URMAT APOI CLASA DOMNULUI ION LIVESCU...

...aducând, mai întâi pe scenă făptura primăvăratecă a domnișoarei Mary Teodorescu.

Mary Theodorescu

Dânsa nu s'a mulțumit numai cu faptul că e frumoasă, ci, și-a și studiat amănunțit rolul din „Acolo departe". E o apariție foarte agreabilă care va izbândi în teatru.

Replica i-a dat-o domnul Theodor Urlățeanu, un tânăr conștiincios.

In sală lumea părea foarte mulțumită:

— „Uite, dom'le! Știu și tinerii să joace".

Dar, — vedeți dumneavoastră — producția nu se terminase.

Și a venit domnișoara Virginia Buciumeanu, pe scenă... Și a dat din mâini... Și a vorbit... Și un domn dintr'un rând din fund, regretă că nu are cărți de joc, pentru ca să facă pasiențe. Intre timp, domnișoara Buciumeanu repurta un mare succes suflând într'un fir de păr.

C. Brezeanu

A mai stat pe scenă o domnișoară care n'a scos nici-un cuvânt. I-am fost adânc recunoscător. Ne-am uitat în program și i-am citit numele: Victoria Heldini. Bravo, domnișoară Heldini!

In pauză, lumea părea zăpăcită:

— „Acum ce urmează?"

— „*Năpasta* cu C. Brezeanu în rolul lui Dragomir".

Domnul C. Brezeanu ne-ar fi plăcut poate mai mult dacă nu l-ar fi jucat pe Dragomir în genul Cetățeanului turmentat.

Dar, incontestabil, domnul Brezeanu are mari aptitudini pentru teatru. A fost unul din puținii cari au știut să stea pe scenă.

La producția sa, domnul Theodor Urlățeanu a dovedit a fi același element conștiincios.

Replicile i-au fost bine date de domnul Traian Vărășteanu.

Un element minunat pentru dramă este domnișoara Florica Neghină.

Suntem convinși că va găsi un angajament, demn de talentul său.

Lumea începuse, din nou să fie optimistă, dar a apărut domnișoara Livia Vișan, care a dovedit oarecari asemănări cu Demostene, înainte de cunoscutul tratament cu pietricele. Dânsa a spus ceva dar vă dau cuvântul meu de onoare că n'am înțeles nimic. La un moment dat a căzut și în genunchi. Parol!

Dar de ce oare, nu știu.

Clouul a fost domnișoara Victoria Heldini.

Florica Neghina

Tăcuta domnișoară Victoria Heldini, care a venit pe scenă, furioasă, și a început să latre și să râdă.

Am binecuvântat inspirația de a nu îl aduce la teatru și pe simpaticul meu cățel, Lulu. Ar fi sfâșiat-o pe domnișoara Heldini. Făcea de râs rasa canină. De astădată a fost rândul domnișoarei Buciumeanu să tacă.

Ultima a fost producția domnului Cassian, care s'a prezentat foarte bine.

De altfel și domnul Theodor Urlățeanu i-a servit, în mod inteligent replicile.

Când am ieșit din teatru, afară ploua.

S'o fi supărat cerul pe vre-unul dintre elevi.

L-am întrebat pe prietenul de lângă mine:

— „Ce faci acum?"

— „Mă duc și eu la cinema, să văd un spectacol".

— „Dar până acum ce-ai văzut?"

— „Câteva frânturi de spectacol. Și, în cele mai multe cazuri, niște oameni cari s'au dat în spectacol.

EMOȚII

Își plimbă „Maestrul" mâna prin părul arhiabondent, se pudrează — pentru a nu știu câta oară — „Maestra", și bieții protagoniști, gâtuiți de emoție — cu gulerul pe deasupra reverului așteaptă gongul.

....Au trecut 3 ani de trudă. Lipsuri, necazuri — regesc înlăturate, de iluzii...

— N'am bani? — Voiu avea. Ehe! va veni ziua cu angajamentul, ziua triumfului... Aplauze, flori, felicitări...

Le așteaptă fiecare. Și tânărul cu privirea șașie și fetișcana oxigenată, care reproșează colegei ce și-a „împrumutat" din fardul ei: să știi că nu mă așteptam.

Pe scenă, se pregătesc decorurile. Își aruncă fiecare, prin gaura din cortină, priviri amenințătoare căre public: vă cuceresc eu....

In sfârșit.

Gongul marchează o oarecare ameliorare a atmosferei în sală.

Și poate începutul calvarului (cât aș da să fi fost profet mincinos).

D-na Filotti se servește chiar de acest ceas al XII-lea, pentru a mai *învăța* ceva pe elevii d-sale și să-i îmbărbăteze:

— Băeți, aveți grijă — sunt foarte emoționată.

INCEPE PRODUCȚIA

Și pe drept cuvânt este emoționată „Maestra" căci se începe cu clasa d-sale.

Bang!!...

Vasile Vasilievici (Ion Ilie Ion) cu replica lui Nichita Ivanici (Costin Iliescu) joacă un act de Cehov: Cântecul Lebedei.

..Actorul... Omul cu o psihoză specială, îmbătat de triumf și efemere aplauze, omul care trece *pe lângă* viață, fără să-i pese că odată și odată se va lovi de ea...

Ion Ilie Ion, cu voce catifelată este ascultat (prea ne obișnuisem din ziua precedentă cu sîsieli și bâlbîieli) cu mirare.

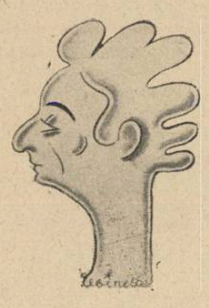

Ion Ilie Ion

cios care și-a învățat pe de rost lecția dar nu a adus nimic, *nimic* dela el.

Intărită de faptul că C. Vurtejeanu a *jucat*, impresia devine certitudine.

Și totuș d-na Maria Filotti a făcut să se vadă, din plin, că a *pregătit* pe toți care s'au perindat pe scenă.

PAUZA, PAUZA, PAUZA

Obositoare și pentru publicul care de-abia mai putea îndura zăpușala din sală și pentru elevii și elevele din clasele d-nei Voiculescu și d-lui Ion Manolescu care urmează să-și dea producția.

Prilej de amintiri pentru cucoanele cu lornietă și părul înzăpezit, care își unduesc cu regret cât o Sahară, glasul, vorbind de timpurile d-nei Ventura: Nu mai avem ce să *vedem*, dragă...

Aceiași emoție pentru noi, când se ridică faldurile cortinei: poate va fi vreo revelație printre aceștia deacum.

Dar, vai, Doamne.

QUI S'ASSEMBLE...

Ar trebui jucat încă odată spectacolul acesta. Cu Aura Doru și Traian Vărășteanu. Să-i auziți și să vă cruciți.

O june pițigăiată, vrând să fie *fermecătoare*, Aura Doru — și un june prim (ah! făceau domnișoarele urîte din sală), pomădat și languros Traian Vărășteanu, care se agită, țipă, uitând probabil să mai spună, pentru a fi pe de-a'ntregul ca, la Moși: Ce vedeți aici e... nimic — poftiți, deci, înăuntru....

De aici încolo avem de furcă...

Ne vom întâlni cu domnul Traian Vărășteanu, din nou, jucând în „Act Venețian" de d. Camil Petrescu, interpretând sub orice critică un Cellino, care nu avea nimic comun cu cel care ținea mâinile în buzunar chiar când primea palme, — făcând declarații de nemuritor amor, întretăiate de bâlbâeli și priviri disperate spre cușca suflerului. Vom mai avea plăcerea (!?!) să privim și să ascultăm un Duce de Reichstadt ghiftuit și cu kilograme multe sub centura gatagata să plesnească, — ne va *încânta* naivitatea (de teatru, e vorba) d-rei Liliana Delescu (nu știm dacă e autoarea celebrului

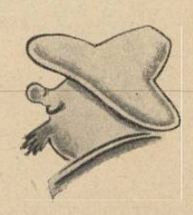

Barbu Demetrescu

tango cu... Havana, căci am felicita-o) — și să ne ascuțim, cât am putut mai mult, — auzul, pentru a interpreta șoaptele altora...

Nu putem insista mai mult asupra acestor puncte foarte slabe ale producției; nu știm cine poartă vina, dar dăm dreptate unui respectabil domn din sală, care spunea: cine le-a dat voe să joace?

ȘI TOTUȘI

Cu atât mai reconfortantă a fost pentru noi apariția lui Barbu Dumitrescu, acest atât de mult talentat tânăr, căruia îi prevedem și dorim o frumoasă carieră teatrală.

Ne-a prezentat reușit și în *linia rolului* pe Cyrano de Bergerac, a dat replică, reușind să *întrecă* pe cei care dădeau producția, deci aveau un rol mai însemnat (de pildă în l'Aiglon) și a demonstrat întru multe, *chemarea* pe care o simte pentru teatru, nu *căutatul*, cum atâția alții.

Ne-a prilejuit același reconfort d-ra Alexandra Ardeleanu, într'o Ritta Cavallini fermecătoare, cu grație în mișcări, cu interpertare adecuată, căreia i-a dat replica talentatul și de mult încercatul absolvent Ion Aurel Manolescu...

Păcat că d-ra Julieta Pencudescu nu a reușit, pe scenă măcar, să uite cu totul baletul. Chiar când a jucat în „Tinerețea unei Regine" și-a arătat talentul său coreografic, deși ar fi avut multe altele de etalat.

Și d-ra Paula Culitza poate fi trecută pe lista „agreabililor".

Păcat că d. Tretinescu a fost „încadrat" de parteneri atât de rău pregătiți (Aura Doru, Tr. Vărășteanu, etc.), căci ar fi putut arăta lucruri frumoase.

La ieșirea din sală, după aproape cinci ore de obositoare încordare, întreruptă de atât de puținele intrări plăcute, ne-am adus aminte vorbele d-nei cu părul înzăpezit și am parafrazat: Păcat că n'am trăit *înainte*; acum nu vom avea multe de văzut.

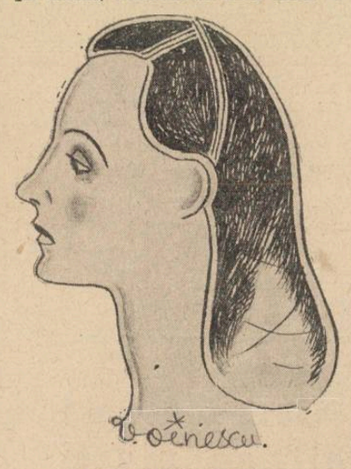

Ulpia Hârjeu-Botta

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

DEBUTURI DIN STAGIUNEA TRECUTA

Bune începuturi de carieră muzicală au fost și anul acesta înregistrate, dealungul manifestărilor stagiunei. La Operă, în concerte instrumentale, și-au făcut apariția oficială în lumea muzicii, elemente care par vrednice să-și ia răspunderea de a deveni mijlocitoare între operă și ascultător, de a urmări deslușirea pentru cei mulți a înțelesurilor și menirilor estetice și spirituale ale frumosului muzical. Dar, calea acestui misionarism de ideală semnificație sufletească și infinit orizont, are asprimile ei, are urcușurile ei istovitoare pentru mulți, are severe obstacole, care, numai învinse, cu continuă împletire de talent, de trudă, de înflăcărare, deschid privirea cea largă, cea revelatoare, asupra adevăratei arte.

A face primii pași către acest țel, a obține primele realizări valabile, nu poate fi o chezășie absolută de continuitate în înaintare, de evoluare amplă și fericită.

Dar în germen, începuturile serioase, le pot cuprinde.

Sunt de luat de aceea întotdeauna în seamă și de înconjurat pe cât posibil de acea atenție și de acea înțelegere care pot spori îndemnul către biruință și crează o atmosferă cât mai prielnică bunei desvoltări a noilor veniți în arta muzicei.

Privirea generală asupra stagiunii trecute merită să fie oprită asupra mai multor debuturi favorabil înfățișate.

Pe tărâmul liric, sunt câteva nume noi de reținut. De pildă, al d-rei Lucia Bercescu, soprană lirică. Primul d-sale contact cu scena n'a fost un simplu succes de încurajare, dar o afirmare de dar vocal, de simț artistic și de calitate muzicală neobicinuit de frumoase. Rolul „Margaretei" din opera Faust, de Gounod, pe care l-a interpretat la Opera Română, a fost cântat de d-ra Bercescu cu glas limpede și pur și cu rară frăgezime structurală și deosebit farmec muzical.

Bine îndrumată și judicios aleasă pentru noi studii de roluri, spre a-și putea desvolta facultățile artistice fără a-și pierde nimic din înzestrarea lirică deosebită dovedită, d-ra Bercescu este de sigur chemată să realizeze o carieră aleasă.

Talent vocal apt cerințelor unei scene lirice au pus la contribuție în debuturile lor și d-nii Gh. Ștefănescu, bas cu excelente resurse de fermitate de timbru, plinătate în emisiune și seriozitate stilistică, N. Șerbănescu, tenor lirico-dramatic, interesant dotat, Sasu Nicoară, Puican și d-na Suzi Djuvara, cu diverse merite, care rămân să fie împlinite și confirmate în viitor.

In concertele simfonice, câțiva soliști români invitați pentru prima dată să colaboreze, s'au distins într'un chip demn de reamintit.

D-na Magda Nicolau, pianistă, a făcut apreciată o natură muzicală incontestabilă, o școală generală mulțumitoare și o înțelegere artistică bine susținută.

Manifestările d-sale viitoare justifică încrezătoare așteptări.

D-na Angela Giugaru, temperament pianistic și hărnicie tehnică lăudabile, și d. Theodor Lupu, violoncelist de sinceră emotivtate și pregătire instrumentală isbutit șlefuită, au obținut dela început numeroase sufragii de public și vor ști, sperăm, să-și câștige drepturi permanente în lumea concertelor noastre.

Prima prezentare dirijorală a d-lui Constantin Țurcan, este în special de reținut, printre noile afirmări muzicale ale anului. Cu consistentă muzicalitate, energie bine folosită și vădit temperament de șef de orchestră, d. Constantin Țurcan are temeinice perspective de a asigura, mai târziu, încă o valoare artistică, artei dirijorale românești.

Teatrul eroic

Ultimii ani ai istoriei contemporane, precum și aceia care se desfășoară sub ochii noștri, ne-au adus dovada că Eroul nu a dispărut din viața omenirii.

Dar dacă istoria trece prin schimbări de ev, teatrul în general și la noi în special, nu caută să participe cu nimic la acest extraordinar spectacol care în loc să îl inspire îl desființează.

Cum se explică această despărțire a teatrului din viața reală? In primul rând prin faptul că s'a uitat un lucru foarte important: teatrul este poezie.

Fantoșele cari se perindă pe scenele noastre nu mai sunt decât strigoii unor vremuri defuncte. Acest teatru, lipsit de orice dinamică este opera unor bătrâni, cari nu mai au nimic de împărțit cu noi. Pentru că tineretul lumii întregi, orice ar spune rămășițele unei lumi în descompunere, se îndreaptă către un ideal eroic.

Era o vreme când studențimea și tineretul în general participau cu sgomot la viața teatrului. Asta înseamnă că între acea vreme, bună sau rea, nu ne interesează, și teatrul ei era o strânsă legătură. Pentru că orice s'ar spune de către ortice bătrân profesor din lume, nu bătrânii profesori sunt cei cari indică pulsul unei vremi, ci tineretul, adică elevii lor.

In acea vreme, când profesorii de azi erau tineri, studenții puteau opri reprezentarea piesei „Manasse" la Teatrul Național sau interziceau apariția lui De Max pe scenă pentru motivul că nu vorbea românește. Era prin urmare vorba de un tineret foarte liber, care frecventa regulat și in massă teatrul. Astăzi nu se mai poate spune că teatrul este frecventat de tineret. De oarece tineretul de astăzi nu mai este cell de ieri, după cum tânărul profesor de ieri este bătrânul profesor de azi, iar teatrul de azi este tot teatrul de ieri.

Am mai spus că teatrul trebuie să răspundă întotdeauna, cerințelor spirituale caracteristice vremii corespunzătoare. Și cum aceste nevoi spirituale se manifestă mai acut în lumea tineretului, iar tineretul de azi este eroic, teatrul ținându-se deoparte cu o colecție de mostre dintr'o lume sfârșită nu face decât să se despartă pe zi ce trece de singurii spectatori cari garantează prin prezența lor valoarea unui spectacol.

Distracția este pentru iresponsabili și pentru bătrâni. Tineretul lumii de azi are simțul răspunderii în fața zilei de mâine. Este un tineret, grav și luptător care iubește viața pentru valorile ei maxime pe cari le găsește în tradiție și cultură.

Cea mai mare parte din teatrul pe care îl înghițim nu mai ia parte cu nimic la lumea acestor valori maxime pe care le iubește și pentru cari se sacrifică tineretul.

Ziua de mâine, foarte apropiată, aparține fără îndoială teatrului eroic, adică acelui teatru care aduce în fața lumii personagii încordate în lupta pentru realizarea în faptă a valorilor maxime. Minimalismul teatrului sentimental care încă ne intoxică, nu ne mai pare a fi ceva demn de oameni. Iar pentru delectarea unor slăbănogi zaharisiți teatrul nu poate fi sacrificat.

Autorii, actorii și toți colaboratorii teatrului trebue să își dea și ei seama de toate aceste adevăruri, pe cât de simple în formularea lor, pe atât de vaste în manifestările ce se desfășoară, după cum am spus, sub ochii noștri.

AGATHON

ȘT. VERȘESCU-SANDOMIR: TOANCE

Lucrarea de debut a tânărului și talentatului Șt. Verșescu-Sandomir, de curând apărută, ne înfățișează, — așa cum autorul chiar ține să precizeze, — două episoade dramatice din viața de chin și mizerie a plutașilor moldoveni.

In ce constă această viață chinuită a unei categorii de muncitori harnici și mândri dela noi, cunoaștem prea puțin. Pericolele pe care le înfruntă ceas de ceas, bărbăția și dârzenia cu care s'au făcut cunoscuți plutații de pe Bistrița, amărăciunile pe care le îndură dealungul vieții lor aspre,

— iată câteva lucruri noui pe care d Verșescu-Sandomir ni le povestește duios și trist în cartea sa.

Acțiunea se împletește, în desfășurare, cu omenești bucurii și necazuri, care păstrează, toate, un caracter de prospețime, de puritate de munte împădurit cu brazi și legende. Stilul simplu și nepretențios în care este scrisă, fac din cartea aceasta o lectură interesantă și plăcută.

Citiți în Colecția
„UNIVERSUL LITERAR"
volumul
Pe urma pașilor tăi Iisus...
de OLGA GRECEANU
O carte în care spiritualul se împletește armonios cu descrierea locurilor sfinte, într'un stil de o aleasă puritate literară
De vânzare la toate librăriile din țară
PREȚUL LEI 60

Colecția „UNIVERSUL LITERAR"
De luna cărții a apărut și s'a pus în vânzare volumul
A DOUA PRIMAVARA
sonete de ION SAN-GIORGIU
Cea mai bună carte de versuri a acestui excepțional scriitor
De vânzare la toate librăriile din țară
PREȚUL LEI 50

Literatură, artă, idei...

NOI NU „INJURĂM" PE NIMENI

şi ne pare rău că felul în care sunt redactate aceste note n'a fost destul de elocvent în sine pentru a ne dispensa de a mai face aceste afirmaţii. Dacă ne gândim însă la toată atmosfera în care se face critica literară la noi, ajungem însă să înţelegem o anumită mentalitate a publicului cititor, care în definitiv nu este vinovat de suspiciunea cu care priveşte toate părerile ce se emit prin reviste despre artişti şi operele lor. Trăim, din nenorocire, într'o vastă mahala, în care, după exemplul ţaţelor ce-şi lasă găleata cu apă lângă uşă (când au văzut peste drum o altă ţaţă gata să lase şi ea scuturatul covoarelor, — şi amândouă friptura să se ardă pe foc) — şi îşi pun mâinile în şolduri dând drumul la tot felul de savuroase ocări, după exemplul acestor ţaţe deci, se fac şi aprecierile noastre despre literatură şi artă.

Iar ceeace se spune, nu sunt „aprecieri" ci „înjurături". A aprecia înseamnă a caracteriza. A înjura, înseamnă a spune pur şi simplu „vorbe urîte" mai mult sau mai puţin pitoreşti, dar care n'au nici o legătură cu subiectul ocărît, ci pur şi simplu cu gura rea şi sufletul negru al acelor domni critici care fiindcă n'au nimic de dat din ei şi, ca totdeauna în aceste ocazii, n'au nici posibilitatea să înţeleagă ceeace dau alţii, sunt foarte dispuşi să „facă praf" pe toată lumea, pentruca doar, doar, diminuându-se numărul celor ce creiază să aibe mai mult spaţiu în care să fie zărită ştearsa lor siluetă, de voe de nevoe.

ACEST FEL DE A FACE CRITICĂ LITERARĂ

l-am detestat întotdeauna. Un creator în orice domeniu, nu poate fi înţeles decât de un alt creator. Iar când tu însuţi îţi pui problema creaţiei în artă, când tu însuţi eşti mistuit de acea ardere interioară care te detaşează de toate beneficiile unei vieţi „normale" molcome şi călduţe — nu-ţi poţi privi camarazii decât cu mare stimă iniţială, pentrucă îi simţi, ca pe tine, servind acelaş crez. Scriitorii, artiştii, pot fi mai mult sau mai puţin dotaţi. Este absurd să reproşezi cuiva că nu e genial, că nu e un foarte mare scriitor, acestea sunt punctele ultime la care ajunge creaţia omenească. E deajuns să găseşti în opera cuiva un singur rînd care să te apropie de una din miile de feţe ale lui Dumnezeu, pentruca opera acestui om să-şi aibe o justificare — şi sacrificiul lui să fi avut vreun rost. Până la desăvârşire sunt trepte, foarte multe trepte, fiecare urcă atât cât poate, dar însuşi faptul de a fi renunţat la acea vastă întindere cu climat suportabil, care este viaţa, pentru a năzui spre asprimea culmilor, e un lucru căruia totdeauna i-am dăruit tot respectul nostru. Deci a ni se spune că „înjurăm" cutare sau cutare domn, cutare sau cutare revistă, este a nu înţelege însăşi atitudinea noastră în faţa problemelor de care scriem. Noi nu facem aici decât să „caracterizăm" lucrurile dintr'un anumit punct de vedere, din punctul nostru de a vedea creaţia artistică, nu să împărţim peste tot ocări ca în târgul de vite.

Pentrucă pentru noi scriitorii nu sunt o turmă de specimene ciudate, ci nişte oameni, o elită omenească chiar, pe care putem să-i aprobăm sau să-i dezaprobăm în parte, dar, altfel, îi privim cu toată stima ce li se cuvine.

DIN ACELAŞ MOTIV

suntem aspri când ne dăm seama — lucru ce nu e greu de constatat, publicul însuşi îl constată imediat — că sunt unii „nechemaţi" în acest domeniu al literaturii, oameni care din mânuirea condeiului cred că îşi pot face un ornament facil ca o floare la butonieră — şi care cred că se poate face asta fără sacrificiu, că e deajuns să cârpeşti un cuvânt de celălalt pentruca să iei ochii lumii. Aceşti mistificatori ne repugnă, chiar când dau dovada de oarecare abilitate pe care unii artişti adevăraţi n'au câştigat-o încă. Pentrucă drumul artei e un drum spinos, ale cărui roade se culeg greu, este în primul rând o căutare — care de multe ori nu duce la nimic, există şi riscul acesta — mistificatorii habar n'au de acest lucru şi cred că aceste roade se pot lua de ori unde şi oricum şi nimeni nu se sesizează de felul în care au fost obţinute.

Insfârşit, aceşti domni se mistifică doar pe ei înşişi fiindcă există în oameni, în cei mai simpli chiar, Dumnezeu ştie de unde, posibilitatea de a recunoaşte ceea ce este cu adevărat valabil. Nu vorbim de o categorie de proşti şi de înfumuraţi care merg brambura — şi care formează în sfârşit publicul mistificatorilor — fiindcă orice maidan îşi are gunoiul lui.

IN ACESTE NOTE DECI

noi suntem de o absolută bună credinţă. Că poate sau nu conveni punctul nostru de vedere, e altceva. Noi ştim că avem cititorii noştri, oameni cu aceeaşi structură ca a noastră şi pentru aceştia scriem. Un lucru însă rămâne să se ştie: n'avem nici o antipatie personală şi nici o simpatie. N'avem nimic de împărţit cu nici un scriitor şi nici o revistă. In acelaşi scriitor putem găsi lucruri care ne convin şi altele care nu ne convin. (Cazul d-lui I. Pietrari şi al atâtor altora). In aceiaşi revistă putem găsi lucruri ce ne plac şi altele care ne jenează (cazul Tribunii Tineretului). Pentru toţi şi toate, avem, iniţial, o mare stimă — ca pentru tot ce tinde spre constructivism şi spre depăşirea unei stări „normale" de mediocritate, în lumea asta.

A FI SAU A NU FI

este problema pe care şi-a pus-o cu veacuri în urmă palidul prinţ de Danemarca — ros de o nebunie totdeauna, dealtfel, de actualitate. Vrând nevrând, poeţi sau nepoeţi, unul din divertismentele cu care ne agrementăm viaţa, este acela de a ne pune, câteodată, în rolul lui Dumnezeu. Fiindcă, punctul nostru de vedere aici, nu poate fi altul decât de „a fi" şi numai din acest punct de vedere ne putem privi şi pe noi şi cosmosul întreg. Restul ţine numai de Dumnezeu. Sinuciderea este una din cele mai curioase forme prin care omul o poate lua razna.

Poeţii prin însăşi meseria lor, sunt specializaţi în comentarea sui generis a tuturor lucrurilor neîngăduite punctului de vedere omenesc. Intră astfel într'o zonă care e o proprietate particulară a lui Dumnezeu — lucru de care ei cei dintâi îşi dau seama. Pentru noi, e un spectacol interesant, bineînţeles, fiindcă nasurile noastre se pare că sunt făcute mai mult încă decât pentru respiraţie, pentru vârîrea sistematică acolo unde nu le fierbe oala. De vreme ce acest lucru poate să existe, este bineînţeles uşor de crezut că există tot dintr'o orînduire divină. Umorul astfel, s'ar părea că este rezolvarea cea mai apropiată de adevăr a raporturilor noastre cu tot ce ne înconjoară şi cu tot ce, mai ales, ne depăşeşte.

S'A INTÂMPLAT IN VREMEA DIN URMĂ

o astfel de istorioară tragi-comică, al cărei erou este un bine cunoscut — de atunci cel puţin „bine cunoscut" — poet. Domnul poet, a mers atât de departe cu joaca d-sale „de-a viaţa şi de-a moartea" încât, într'o bună zi, a anunţat peste tot că a trecut în zona cealalată, a veşnicei păci. Confraţii, care au o oarecare discreţie în lăudarea concurenţilor, de data asta au ieşit din această discreţie şi au scris nenumărate articole în care deplângeau moartea prematură a acestui domn. L-au decretat — pe drept sau pe nedrept, noi nu ştim — genial, s'au făcut flori de stil şi poeme în proză — de diverse calităţi — iar publicul bineînţeles s'a emoţionat.

Pentruca, după ce textele acestor elegii au ieşit de sub tipar şi ziarele răspândite în toată ţara, domnul poet să apară o, nu în formă de stafie, ci chiar în carne şi oase, în faţa comentatorilor d-sale — şi să le dea bineţe ca şi când nimic nu s'ar fi întâmplat.

Se jucase omul „de-a moartea" şi atât. N'a fost nici măcar o încercare de sinucidere, ci o simplă experienţă, o „avant premieră" la ceeace va veni desigur într'o bună zi.

S'a râs bineînţeles de această întâmplare, aproape tot atât de palpitantă ca ultimele evenimente internaţionale. Se mai vorbeşte şi acum din când în când, dar lucrurile sunt pe punctul de a reintra în normal.

Domnul poet s'a ales cu o experienţă în plus, şi atât. Nouă, această experienţă nu ne spune nimic, însă.

Ne-a emoţionat mai mult acea poezie a lui Jules Laforgue „Complainte du pauvre jeune homme"...

...Quand ce jeune homm' rentra chez lui,
Quand ce jeune homm' rentra chez lui
Il prit à deux mains son vieux crâne,
Qui de science était un puits!
Crâne,
Riche crâne,
Entends-tu la Folie qui plane?
Et qui demande le cordon,
Digne dondaine, digne dondaine,
Et qui demande le cordon,
Digne dondaine, digne dondon!

Iar, sfârşitul:

Quand les croq's morts vinrent chez lui,
Quand les croq's morts vinrent chez lui;
Ils virent qu'c' était un' belle âme,
Comme on n'en fait pas aujourd'hui
Ame
Dors, belle âme!
Quand on est mort c'est pour de bon,
Digne dondaine, digne dondon!
Quand on est mort c'est pour de bon,
Digne dondaine, digne dondon!

Domnii poeţi, domnii poeţi sunt, vai, câteodată foarte neserioşi. Când ai epuizat astfel lucruri ultime, ca moartea, nu-ţi mai rămâne decât să devii un mare umorist. Fiindcă, altfel, nimeni nu te mai crede pe cuvânt.

SOLII CĂTRE LUMINĂ

se numeşte cartea de poeme a d-lui Petru Sfetca, apărută în colecţia ziarului „Vestul", Timişoara 1940. Domnul Petru Sfetca, este, după cât ştim, bănăţean, iar despre marile posibilităţi de aport cultural ale Banatului, noi nu ne-am îndoit niciodată. Credem că Banatul, Transilvania, Bucovina şi Basarabia sunt provinciile noastre cele mai interesante din punct de vedere al creaţiei literare. Mai mult sau mai puţin ralizaţi, toţi scriitorii din aceste provincii sunt „pe calea cea bună" a unei autentice literaturi româneşti. Departe de cafeneaua literară, aproape de izvoarele vii de frumuseţe ale acestui neam — folclorul, natura — aceşti scriitori ne aduc totdeauna impresia unei autentice forţe care nu are nimic deaface cu împrumuturile de factură internaţională, cu „găselniţele" de rafinament decadent — nejustificate la noi — ale micilor scriitori din marea metropolă.

Lectura volumului de poeme al d-lui Petru Sfetca a fost pentru noi o încântare. D. Petru Sfetca este pe calea adevărată şi noi îi dorim tot succesul meritat.

Ne simţim tentaţi să reproducem aproape toată cartea.

Ascultaţi, în „Echinox de primăvară":

Trupul mi-a svâcnit ca o joardă aici,
Am simţit în carne muşuroaie mici
Apoi a trecut prima ciurdă cu muget prin sat,
Şi-am înţeles că s'a fost desprimăvărat...

In „Pasări dela Sud":

Incă n'au venit, încă n'au venit.
Le aşteptăm sosirea dela zenit
Ne prindem urechea de-oblâncuri la Sud,
Ascultăm liniştea cum trece peste agud;

Şi par'că s'apropie şi rătăcesc,
Sunt departe de zare şi pământesc...
Iată, nu le cunoaştem şi nu le ştim mersul
Le prindem numai cu cadenţa şi versul.

In „Cântec Mic":

Şi salcâmii ţin în crengi, ciorchini de floare curată
Că nici dorul meu n'ar fi putut mai albă s'o scoată.

O strofă din „In fraged luminiş":

Cu glesnele prin ierburi, desfacem cale nouă
Ne prindem într'o doară de mână pe furiş
In vraiştea luminii, curată ca o rouă
Culegem toată zarea din fraged luminiş

ne aminteşte de ceeace a scris altă poetă bănăţeană, Doina Peteanu (Anişoara Odeanu):

Să desfacem cărări printre crengi noi
Să ascultăm cum se desfac în noapte florile
Ce încă nu ştiu cum răsare soarele

Sau:

Să mergem, să mergem, iubitul meu
Cântecul pădurii e otrăvit
Deaceea şi cerbii, păşesc îngemânaţi prin inelul lunii

Primăvara, paserile (zborul paserilor dela marginea lumii) revin la fel în poezia d-lui Sfetca ca şi în poezia Doinei Peteanu amândoi bănăţeni. Nu poate fi vorba de o imitaţie, de o influenţă, ci de o structură specială a sufletului bănăţean — care creează literaturii din această parte a României un loc al ei, cu totul deosebit — şi ne îndreptăţeşte să credem că în ziua când vremile se vor limpezi, această provincie îşi va spune în cultura noastră un cuvânt hotărîtor.

Numele d-lui Petru Sfetca îl reţinem şi îl semnalăm cititorilor. D. Petru Sfetca e un autentic poet.

EUGEN IONESCU

Criticul care acum câţiva ani a revoluţionat spiritele cu ceeace se numeau năzbâtiile lui de „copil minune", a scris totdeauna interesant şi a avut de foarte multe ori dreptate. Ne-am adus aminte, în timp ce scriam despre d. Petru Sfetca, de o afirmaţie a d-lui Eugen Ionescu, făcută în cadrul unui articol apărut, dacă nu ne înşelăm, chiar în revista noastră. Această afirmaţie a fost, în vremea aceea, pentru noi, o revelaţie. Am ţinut-o minte şi am căutat s'o experimentăm în cursul numeroaselor noastre lecturi din poezii — totdeauna, dar absolut totdeauna am găsit-o justă.

Iată ce spunea d. Eugen Ionescu — reproducem din memorie — spunea cam aşa: ceeace face valoarea unei poezii, condiţia ei esenţială, nu este ideea cuprinsă în ea, nici imaginile, ci suflul.

Asta e tot. Şi aici se cuprinde tot. O poezie trebue să aibe un dinamism interior, o muzică interioară, însfârşit o respiraţie care te ia şi te duce cu ea până la sfârşit. E un descântec, o incantaţie întâi de toate, în asta stă marea forţă a poetului. Lucrul acesta e dincolo de ritm şi de rimă. Ca să fim mai expliciţi, ne vom referi la exemple deja date.

In primul rând poezia lui Laforgue — pe care noi o găsim de o mare muzicalitate. Strofele citate de noi au un conţinut foarte simplu, întreaga poezie s'ar putea rezuma în câteva cuvinte — Un om care prin pasiunea lui pentru studiu şi singurătate se eliminase din viaţa normală şi dintre semenii lui, se sinucide, asfixiindu-se cu mangal. Când vin cioclii să-l ducă la cimitir, îşi dau seama că era în fond un om cumsecade şi-i deplâng moartea. Iată un subiect pe care se puteau face o sută de poezii proaste. Ceeace îl salvează însă — şi ceeace ţine de geniul lui Laforgue — este forma extraordinară, nu numai expresia în sine, dar respiraţia acestei poezii. Repetirile acelea, glasul clopotelor, toate astea o fac vie, emoţionantă. Poezia este accesibilă sensibilităţii noastre celei mai intime, ca muzica. N'o putem citi cu răceală.

La d. Petru Sfetca, avem acel:

Incă n'au venit, încă n'au venit...

o repetire care nu numai că nu e gratuită, dar e absolut necesară pentru a ne transmite febra sufletească a poetului. Spre deosebire de proză, care, scrisă altfel, ne-ar obosi, poezia ca viaţa însăşi, are nevoe de o respiraţie a ei, de un suflu al ei. Altfel rămâne literă moartă. Fiindcă poezia este expresia unui moment sufletesc, e un lucru în care poetul îşi consumă toată fiinţa lui vie — şi numai prin asta poate fi viabilă. (Ritmul şi rima ajută în general crearea acestei muzicalităţi. A scrie fără ritm şi rimă, a refuza aceste vehicule ce ne sunt puse la îndemână sau a fi convinşi de o imensă forţă a noastră şi o putere de a o transmite la înălţimea ei, sau a fi inconştienţi pur şi simplu).

In orice caz, d. Eugen Ionescu a avut dreptate. Şi ca să vadă cât de mult a avut dreptate, le propunem şi cititorilor noştri să caute, în lecturile lor din poezii, să aplice această formulă de care am vorbit (cea mai elocventă lectură în acest sens, este aceea a lui Jules Laforgue, cel mai muzical poet din câţi am cunoscut).

UN ALT POET BĂNĂŢEAN

un poet foarte tânăr, abia ieşit din adolescenţă este Pavel P. Bellu. Volumul d-sale de poezii se numeşte „Flori de piatră".

De aceeaşi structură cu Petru Sfetca şi Doina Peteanu, Pavel P. Bellu se apropie însă mai mult de inspiraţia folclorică, poezia lui de multe ori ia însăşi forma poeziei anonime care circulă din gură în gură prin satele noastre şi care formează bogăţia noastră folclorică. Are, de exemplu versuri ca acestea:

Toaca, toaca, nelele
Pe toate muncelele
Plouă aur stelele

sau:

Bat pe pânze de răcoare
Ciocănaşe mici de soare;
Sună 'n firul de lumină
Zumzet sprinten de albină

. . . . . .

Pe pereţi a lunii dar
Sorie flori de nenufar

D. Pavel P. Bellu are fără îndoială mult din ceeace se numeşte „har poetic". Şi a început bine. Ii rămâne în faţă un drum lung care îl va duce foarte departe şi după ce va fi ajuns foarte departe se va întoarce la ceeace trebue să se întoarcă, la poezia pe care o face acum dintr'o justă intuiţie a ceeace trebue să fie poezia românească, dar cu toată experienţa unei vieţi care îi va da posibilitatea să facă conştient ceeace azi face pentrucă „aşa simte".

INTRE LUCRURILE PE CARE LE CITIM

mai mult sau mai puţin atenţi, în revistele ce ne cad în mână zilnic, întâlnim uneori, pe neaşteptate, unele atât de uluitoare, atât de decisive pentru viaţa noastră spirituală, încât nu ne vine să credem că pot exista, scrise cu aceeaşi literă, printre alte articole, într'o revistă pe care o poţi cumpăra pe un preţ de nimic la orice chioşc.

SUNTEM OARECUM JENAŢI

că trebue să ne referim la un articol ce a apărut în însăşi paginile Universului Literar şi pe care noi am fi bucuroşi dacă ar exista vreo posibilitate să-l punem în fiecare număr în locul acestor note pe care le redactăm, până când cititorii l-ar învăţa pe de rost, până ar face din el un fel de „carte de căpătâi". Este articolul d-lui C. Noica intitulat „A fi simplu" şi apărut într'unul din numerele trecute ale revistei noastre.

Credem că, pentru a judeca valoarea oamenilor, cel mai sigur criteriu ar fi acela de a căuta să-i facem să ne spună părerea pe care o au despre simplitate. „A fi simplu", am avut ocazia să constatăm, în mentalitatea curentă, are totdeauna un înţeles peiorativ. A scrie simplu înseamnă a fi un slab scriitor, „simplu ştiu să scriu şi eu" pleascăi din buze Mitică — „dacă mă apuc să citesc o carte să văd şi eu că e scriitor, că e altfel decât mine". Dacă eşti simplu în felul de a fi, eşti luat peste picior, dacă te îmbraci simplu eşti tratat cu aroganţă în magazine, dacă gândeşti simplu, eşti prost. Insuşi sensul cuvântului „simplu" a fost denaturat, ce înseamnă anume nu se prea ştie, în orice caz ceva rău.

Ori, „a fi simplu" este lucrul cel mai greu, la care nu se ajunge decât după o viaţă întreagă de rătăciri — şi la care unii nu ajung niciodată. Simplitatea este maximul pe care-l poate câştiga spiritul omenesc în cursul unei vieţi. Simplitatea e forţă, claritate, luciditate.

Mulţi au vorbit despre Miorita, numai Lucian Blaga a înţeles „Mioriticul" afirmă d. C. Noica. D. Blaga a înţeles Mioriticul după ce a rătăcit prin toată cultura străină, tocmai din cauza asta, s'a întors la acel ceva atât de simplu şi atât la îndemâna oricui.

Copilul e simplu, omul dela ţară e simplu. Dar pentru cultură, acea simplitate nu înseamnă nimic. In cultură interesează creaţia lucidă, conştientă. Ori, îndată ce cineva intră în cultură, îşi pierde simplitatea. Din ce intră mai adânc, şi-o pierde mai mult. Un ins trebue să urce toate treptele culturii, cu eforturi imense, pentruca, la sfârşit, să-şi reediteze acea simplitate iniţială, de data asta însă conştient — să nu rămână la o simplă stare vegetală de floare care e frumoasă şi parfumată, înfloreşte şi moare şi încântă ochiul celoriaţi, dar nu-şi dă seama de tot ce se petrece cu ea. Numai ajuns la acest punct când, după o bogată experienţă sufletească, însul se întoarce conştient la forma lui dintâi, numai din acest punct începe să aibe toate posibilităţile adevăratei creaţii.

Am avut mulţi scriitori care promiteau mult, care aveau mult har, un har inconştient, cum înfloresc florile — apoi sau au rămas pe punctul acesta şi au ajuns la manieră, sau au intrat în cultură şi s'au rătăcit pentru totdeauna. Foarte puţini au trecut peste asta. Au trecut numai oamenii care aveau o reală forţă în ei.

PRIMA CONDIŢIE PENTRUCA SĂ FII UN POET PUBLICABIL

este să fii optimist. Este sfatul pe care îl dă, la poşta redacţiei, o revistă din Moldova, „Straja Moldovei" unui tânăr poet care-i trimite nişte versuri oarecum triste. Noi, mărturisim că n'am avut ocazia să vedem poeţi optimişti în versurile lor, — optimismul poeţilor se manifestă doar în speranţa pe care o au toţi că versurile lor sunt „mari". Aşa că domnul care a trimis acele versuri triste a fost în fond un optimist. Cu poeţii, domnule redactor al Străjii Moldovii, e o chestiune foarte complicată. Majoritatea dintre ei, dacă ar şti că nu mai pot arăta altora versurile lor ca să li se aprecieze suferinţa-reală sau iluzorie — n'ar mai scrie. Aşa că de aici trebue începută reforma. Cum? Nu ştim nici noi. Poate recomandându-li-se poeţilor, dimpotrivă „mai mult pesimism".

ALADIN

SECRETUL DOCTORULUI HONIGBERGER, roman de Mircea Eliade

Editura Socec a dat la iveală, de luna cărţii, o nouă carte a d-lui Mircea Eliade. De astădată avem deaface cu o povestire care, deşi este quasiştiinţifică am putea spune, este construită pe o temă, cu desfăşurări episodale sguduitoare. Povestea doctorului Zerlendi — continuând pe aceea a unui alt doctor, Honigberger, sas din Braşov — poveste care era să târască în necunoscutul greu inteligibil a unor fenomene magice pe povestitor, este scrisă într'un impresionant stil, cu lămuriri care totuşi nu vor să înlăture misterul unor transformări fantastice.

Noua lucrare a d-lui Mircea Eliade vine să adauge încă o nestemată la deosebita d-sale activitate literară.

REACŢIUNILE D-LUI GROG

în urma unei pretinse morţi

Timidul poet Petrescu zis Orfanu zis Stelaru, a făcut să se lanseze zvonul morţii sale prin beţe rece. Până să se verifice autenticitatea faptelor, i se şi făcuseră onorurile funerare cu muzică şi panegirice

In asistenţă, remarcăm pe lângă „decedat" (*) pe d-nii D. I. Atanasiu, I. Hodoş, E. Jebeleanu, C. Cristobald şi Nichita Tomescu.
Ţinuta de rigoare: barba.
D. Grog, care de felul lui e ras „à l'americaine", în faţa atâtor bărbi, n'a putut decât să-şi scoată pălăria.

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poştală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.

BIBLIOTECA CENTRALĂ „ASOCIAȚIUNII"

UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ȘI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorități și instituții 1000 lei
de onoare 500 „
particulari 250 „

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
BUCUREȘTI I Str. Brezoianul 23-25
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREȚUL 5 LEI

ANUL XLIX • Nr. 27
SAMBATA 29 Iunie 1940
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Ultima carte a lui Papini

de ALEXANDRU MARCU

Papini le înfățișează cititorilor săi o nouă carte. Spre bucuria tuturor și a noastră, este o carte de creație literară, mai aproape de mulțumirea celor ce vor să se bucure citind. Căci este o carte cu „figuri", pe care autorul ei le caracterizează singur drept „umane" și a căror prezentare se poate face, tocmai de aceea, în modul cel mai simplu.

Giovanni Papini, Figure Umane, Firenze, Vellecchi, 1940.

Un biet om, sălbatic în patima lui de muncă pentru muncă și un plugar dornic de pământ ca vechii coloniști romani, cu care seamănă la înfățișare; omul fericit, care-a izbutit să-și aibă ogorul lui la bătrânețe, cărînd pământ cu sacul în spate. Și iată-l pe Bragia, întruchipînd prima din aceste „figuri".

Un calic glumeț, filozof din fire, căruia îi trebuesc trei luni de vară ca să colinde toate casele din comună; și iată-l pe Simone.

Gaburro, de aproape înrudit cu Bragia (de aceea crezi că l-ai mai văzut undeva) este omul care și-a făcut totul în viață cu mâna lui, chiar și bustul de pe mormântul pregătit în curte, îngropându-și fața într'o căldare cu lut scos din Tibru anume. „Nu-mi lipsește nimic, dar nici nu-mi cumpăr nimic", obișnuește să spună acest nebun al nebunilor sau înțelept al înțelepților.

Inginerul „nebun", închis în casa cu șase uși, din care nu iese niciodată, retras ca un pustnic în poiana de munte neștiută, nu din mizantropie, ci tocmai din iubirea-i prea mare de oameni, convins fiind că retrăgându-se din mijlocul lor ,va dori mai sincer apoi reîntâlnirea cu semenii. Omul cult de altfel, care și-a imprimat pe discuri însă biblioteca de capodopere în care crede și a închis într'un mic muzeu personal toate miniaturile monumentelor din orașele pe care le-a vizitat în viață; și iată a cincia din aceste figuri umane.

Dar iată figura maestrului arpentor Masada, un „lunatec bun de legat", al cărui portret descris de Papini, pare pictat în acelaș timp de bunul său prieten Ardengo Soffici: „...Un bătrân înalt, cu fața vag exagonală și viu policromă. Păr alb de tot, frunte palidă, ochi albaștri, nas roșu, gură violetă, bărbie neagră. Și, poate pentru desăvârșirea acestei ciudate gradații de culori, necunoscutul purta cravată albastră, o haină cafenie și pantalonii negri". El a fondat o societate pentru exterminarea animalelor de pe pământ, fiind prea degradatoare pentru frumusețea rasei umane.

Lângă acest bătrân, iată-l și pe cel mai mare scriitor al lumii, ascuns în persoana necunoscutului Primasso. Acesta n'a publicat bine înțeles încă nimic, dar procedeul său merită să fie adus la cunoștința tuturor literaților: îndată ce a terminat de scris o nouă operă, acest Primasso are obiceiul s'o pecetluiască într'un plic, pe care nu-l va mai deschide înainte de nouă ani. Atunci își recitește opera și o arde, dacă nu-i mai place, sau îi face ediția a doua, bine înțeles scrisă pe hârtie de lux și legată în mătase. Apoi o pecetluește în alt plic, pentru alți nouă ani; și așa, din ediție în ediție, până la epuizare. Operele acestui mare și neîntrecut scriitor pot atinge astfel multe ediții, iar cenușa celor arse pe rugul auto-criticei o păstrează cu pietate într'un mic cimitir de urne. Maestrul scoate și o revistă anuală, într'un singur exemplar, cu colaborarea lui Dante, Goethe, Saint-Beuve, Vico și Virgiliu.

Librarul neverosimil este în aceeaș lume anticarul din ulicioara florentină, care-și izgonește sistematic toți clienții, din antipatia pe care i-o inspiră cărțile, pe care le ține totuș de vânzare, din obligația testamentară de-a continua fără vocație profesia unui unchi anticar. După cum cocoșatul Mela este figura cea mai expresiv definită a volumului, drept portretul celui mai frumos cocoșat romantic de pe lume, viorist prin restaurantele Florenței de odinioară, Antinous-ul cocoșaților moderni.

Așa este Orestone, Baldassare și Felice: toți niște bieți maniaci. In lumea lor bizară se furișează cu mult curaj cele trei figuri feminine dela urma cărții, adică Ilaria, Celenia și Rubina. Trei figuri de încântătoare copile, între cinci și unsprezece ani. Ilaria este chiar nepoata lui Papini, fata fetei sale Gioconda; iar portretul pe care i-l face el acum, în calitatea-i de bunic prematur, i l-au făcut din instinct pictori ai Renașterii ca Benozzo Gozzoli sau Filipino Lippi și i l-a sculptat poate Donatello cu cinci sute de ani în urmă. Dar bunicul o preferă pe ea, pe Ilaria lui, vie, așa cum este, „femee" la cinci ani abia împliniți — după cum o caracterizează — drept singura femee de care s'a îndrăgostit în fine sincer, prima oară în viața lui, mizoginul Papini.

Lângă apariția Ilariei iat-o și pe a Celenei, fata cu ochi de lumină, cu părul blond, cu fața rotundă, grațioasă și bună. Este mica zână, sub sărutul căreia învie, cald și cuminte, copilul Iisus, în păpușa de lemn a Ieslei de Crăciun, într'o noapte de iarnă.

Cu ochii în toate părțile, zglobie, și asemeni unei flori de plai, „mărturisind parcă — scrie Papini — prezența lui Dumnezeu pe pământul lumii", apare în fine Rubina, sau cum îi spune el, „mâncătoarea de violete".

Aceasta este lumea din care s'au desprins figurile cărții din urmă a lui Giovanni Papini. Sunt ele într'adevăr și „umane"? Singularizarea lor într'o lume neîntâlnită ușor, retrasă în cele mai inaccesibile colțuri de lume, le înfrățește sigur cu alte figuri, bine cunoscute unora dintre noi, din povestirile de tinerețe ale aceluiaș scriitor. Papini s'a răsvrătit totdeauna împotriva literaturii „dulcegi și fictive", cum singur a denumit-o. I-a plăcut în schimb robustețea, masculinitatea. La această atitudine l-a obligat de altfel calitatea sa de reprezentant în viață al tuturor scriitorilor toscani și carduccieni. Iată de ce practică el și acum o proză masivă, voit dintr'o bucată, pentru care orice pagină a acestei cărți din urmă poate fi reprezentativă.

(Urmare în pagina 6-a)

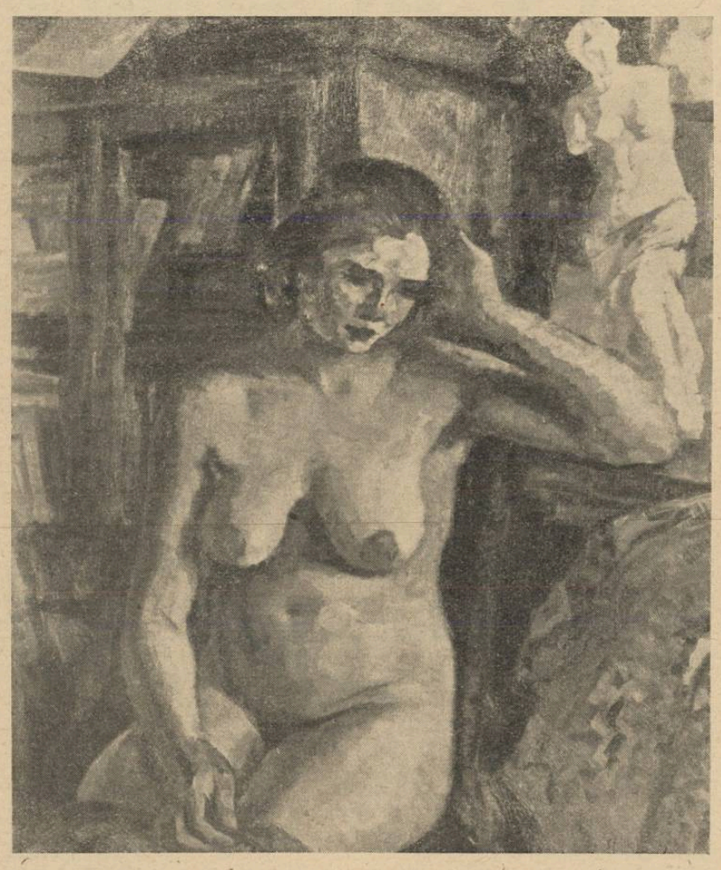

Ștefan Dimitrescu — Studiu

WEIMAR

de ION SAN-GIORGIU

Nu sunt multe orașe în lume, în care călătorul să pătrundă cu o mai adâncă reculegere ca în Weimar. Nu fiindcă Weimar se leagă de numele lui Goethe, Schiller, Wieland, Liszt și Nietzsche, dar fiindcă aici timpul parcă a rămas pe loc și mâna omului n'a vrut să adoage nimic peste vestigiile trecutului. Parcă trecutul și-a poruncit zăbava dincolo de vârtejul neîntrerupt al timpului și a rămas stăpân pe casele scunde și îmbătrânite, pe străzile ce nu și-au mutat cursul și pe înaltele palate, în care azi pășesc rar și măsurat paznici care au învățat pe de rost, spre a o rosti monoton, povestea gloriilor de altă dată.

Numai copacii din parcul orașului, care îmbracă într'o imensă verdeață malurile râului Ilm, pe care odinioară tânărul Goethe dădea lecții de patinaj unui prinț adolescent și nebunatic, au crescut fantomatic, cu tulpine și ramuri apocaliptice. Cine cunoaște desvoltarea treptată a acestei elegante și artistice reședințe princiare, știe că Goethe a fost un mare gospodar și că parcul acesta a fost aproape în întregime sădit și îngrijit de dânsul. De aceea poate nicăeri nu simți reînviind trecutul Weimarului ca în acest parc, în care fiecare poteca și fiecare chiosc amintesc întâlniri tainice între prietenii și îndrăgostiții de odinioară.

Și totuși, înainte de a cerceta pas cu pas vechea reședință a muzelor germane, e bine să cunoaștem și orașul nou, care începe de lângă gară și se întinde până în preajma vechiului oraș. Dintre toate inovațiile moderniste, cea mai interesantă și mai confortabilă e acea Weimarhalle, compusă din largi terese care au priveliști deschise spre grădină și basinul unde tineretul sportiv se adună vara. Dar Weimarhalle are, afară de unul dintre cele mai moderne restaurante din Weimar, și o sală intimă de teatru, pe care Teatrul Național o folosește pentru ale sale Kammerspiele, care mi-au făcut și mie cinstea acum trei ani să reprezinte „Duduca Sevastița".

De altfel Teatrul Național din Weimar își păstrează întreagă tradiția lui de teatru al artei și națiunei germane. Intemeiat de Goethe pe vremuri s'a condus de el cu contribuția literară a lui Friedrich Schiller, teatrul acesta și-a găsit în ultimii ani o renaștere și o creștere unică de prestigiu. Insuși Führerul Adolf Hitler contribuie din caseta sa personală cu o subvenție însemnată, pentru ca mai ales reprezentațiile de operă să rivalizeze cu cele mai bune spectacole dela Berlin și München. De altfel regimul național-socialist a acordat și acordă Weimarului ca reședință a culturii germane o însemnătate cu totul excepțională. Aici au loc de pildă în fiecare an spectacole festive de teatru și operă, aici tineretul hitlerist are și el putința de a participa la deosebite manifestări teatrale și artistice și tot aici își ține în fiecare an ședințele recapitulative „Societatea Goethe" și se adună într'un congres extraordinar „Uniunea scriitorilor germani".

Nici o mirare că Societatea Goethe, care are ca scop supravegherea și mărirea patrimoniului documentar privitor la Goethe, își are sediul și-și ține ședințele în acest cadru plin de amintiri în legătură cu marele pontif literar.

Nu e oare aici, pe Frauenplan, casa lui Goethe devenită muzeu? Nu se înalță oare singuratecă pe malul Ilmului Arhiva Goethe-Schiller, în care sunt adunate cărțile, manuscrisele, gravurile și desenurile lui Goethe? Iar dacă te strecori pe malul Ilmului dincolo de palatul arhiducal, de bibliotecă și de casa plină de taine a Charlottei von Stein, nu descoperi între copaci, neatinsă parcă de vreme, casa de țară a poetului în care el și-a petrecut la Weimar primii ani de prietenie cu ducele Karl August și de dragoste chinuită și nepotolită cu doamna von Stein?

Cultul lui Goethe stăpânește Weimarul ca o vrajă care nu-și pierde o clipă forța ei magică. E mai mult spiritul lui Goethe aici decât al ducilor de Weimar întemeietorul și susținătorul Musenhofului și decât a oricărui alt poet sau artist care a visat, a trăit, a creiat și a murit la Weimar. Intâlnești atâtea urme glorioase la tot pasul, încât amintirile acestor celebrități ți se par banale și lipsite de interes. Oboseala pe care ți-o dă orice muzeu, ți-o oferă și casele acestea întunecoase și simple, în care au trăit Wieland, Schiller și Herder. Caracterul lor de sateliți ai lui Goethe firește că Schiller își păstrează, mai ales în grupul dioscurilor literari de pe soclul din fața teatrului, caracterul său de prieten și tovarăș de artă al marelui Goethe, apare parcă și mai viu astăzi, când chipul lui se înalță uriaș și dominator de dincolo de mormânt. Iar dacă pătrunzi în acel cavou princiar, pe care nemții l-au numit popular Fürstengruft, pașii te duc să intri spre cripta în care odihnește ceeace a mai rămas din pământescul Goethe și gândul amintirii sale, te fură pe deplin. Obsesia lui Goethe se explică și prin aceea că viața lui s'a întipărit și a crescut prin decenii, ca povestea unică a unui geniu care a fost totodată un om cu suferințele, luptele și bucuriile omului de rând. Ce-ar fi însemnat de pildă casa doamnei von Stein, dacă zidurile ei n'ar ascunde cea mai dramatică dintre iubirile lui

(Urmare în pag. 7-a).

Spiritul epocii

de LUCA DUMITRESCU

Dacă ne-am opri întotdeauna cât de puțin asupra afirmațiilor noastre, o sumă de lucruri cari ni se par foarte simple ni se vor lămuri ca destul de încurcate ca să răscumpere timpul pierdut.

Iată depildă o expresie care circulă cu destulă ușurință pe toate piețile culturale: spiritul epocii. Nu știu câți din cei ce întrebuințează în scris sau în graiu această expresie de nenumărate ori pe zi, se vor fi oprit o clipă asupra ei, ca să se întrebe ce este în definitiv acest spirit al epocii.

Il găsim în lecturile noastre întrebuințat, de cele mai multe ori în sensul expresiei: secolul vitezii, adică având acea absurdă pretenție de a justifica un complex atât de adânc și variat ca epoca, printr'o stearpă și foarte laterală abstracțiune.

Altădată îl găsim întrebuințat cam în felul acesta: un scriitor mare, este omul epocii sale. El nu poate trece peste acest viu care se mișcă împrejurul său, spiritul epocii, fără să participe la el.

In sfârșit, sensurile pe care le capătă de fiecare dată expresia, tind a varia cu capul fiecăruia din noi, ca și cum ar fi vorba de un cuvânt poetic, pe care fiecare e obligat să-l umple cu conținutul inteligenții și sensibilității lui.

In realitate expresia este pur și simplu tehnică și se opune oricărei deformări, la fel ca toate expresiile de acest fel.

Explicația este simplă și nu merită să ne oprim prea mult asupra ei. Intelectualul, mai cu seamă al nostru, își însușește dela început un „passe-partout" filosofic și sprijinit pe el atacă îndrăznet orice problemă, fără să țină seama, că terminologia filosofică este un cuțit cu două tăișuri și că acest lucru îl poate pune în ridicol, descoperindu-i beteșugurile culturale când se așteaptă mai puțin.

La spiritul epocii, participă prin ipoteză, orice individ care se naște în intervalul dintre două forme ale spiritului. Dar conștiința lui, o au foarte puțini și aceasta pentrucă, ea este privilegiul unora din noi și numai pe ei îi interesează. Cea mai mare parte a oamenilor, înghit un dumicat rumegat de alții, adică se bucură de toate câștigurile epocii fără să trăiască, sau măcar să se obosească a-și închipui drama cruntă care a germinat pentru alții aceste câștiguri.

Spiritul epocii este deci creat și susținut de acești câțiva privilegiați care au conștiința schimbării formelor de cultură. Ce se înțelege însă prin forme de cultură și ce necesități determină schimbarea lor?

Cultura este creația omului, precum natura este creația lui Dumnezeu.

Natura a sugerat omului, cultura care este cum spune Kant, replica pe care omul o dă naturii, creației lui Dumnezeu. Dar natura e o finalitate fără scop. Adică e o operă, o organizație care nu intenționează să exprime nimic afară de existența ei, pe câtă vreme cultura este o operă creiată tocmai în vederea unor scopuri. Primul gest de scormonirea pământului la rădăcina unei plante, n'a fost făcut numai așa ca să existe gestul, ci cu scopul de a multiplica forțele hrănitoare ale pământului, acolo la rădăcina acelei plante, de buna creștere a căreia depindea desigur în mare parte viața omului.

Dacă deci natura e lipsită de scopuri, cultura este caracterizată tocmai prin preponderența ideii de scop.

Formele de cultură sunt închipuirile acestea pe care spiritul omului în luptă cu enigmatica și nesfârșita natură, le-a luat de-alungul veacurilor.

(Urmare în pag. 7-a)

Note despre om și poezie

de EUGEN IONESCU

Imi pare neînchipuit de curios faptul că deși toată poezia românească modernă este, cum se spune, influențată de poezia franceză mai nouă, aceasta este, — oricât s'ar părea de paradoxal, — aproape necunoscută la noi. Dela romantici, și mai ales dela simboliști încoace care sunt adevărații romantici ai literaturii franceze, poezia nu trăește decât în problemele spirituale cele mai grave, și este fructificată numai de întrebările totale privitoare la condiția spirituală a omului, la destinul nostru metafizic. Marcel Raymond, autorul admirabilei cărți *„De Baudelaire au surréalisme"* vede în mișcările poetice ale ultimelor optzeci de ani, pedeoparte o încercare de purificare a esenței poetice, pedealta un mijloc iregulat de cunoaștere metafizică. Am adăuga că este și o titanică, dramatică, neputincioasă încercare de mântuire, de spargere a limitelor, de integrare în ordine cosmică extra-individuală, cu mijloace laice însă, cu posibilitățile numai ale omului. Nici Beaudelaire, nici Verlaine, nici Rimbaud, nici Lautréamont, nici Mallarmé, nici Péguy, nici Claudel nici Valéry (despre care la noi încă se crede că problematica lui fundamentală este „poezia pură", sau „meșteșugul poetului") nu sunt esteți. Frumusețea căreia i se închina Baudelaire nu era estetică, ci metafizică; experiența spirituală a lui Rimbaud depășia poezia; iar Mallarmé nu a încercat, nici mai mult nici mai puțin, decât să inventeze o technică de pătrundere în absolut. In orice caz, toți poeții mari ai simbolismului și ai post-simbolismului nu au folosit poezia decât ca pe o cale conducând spre valori spirituale superioare, supra-umane. In secolul al XIX-lea ireligios, în toiul unei filosofii anti-metafizice, poezia a fost aceea care a păstrat vii, dramatice, problemele fundamentale ale omului; a ținut, cu insuficiență, locul religiei; a fost însă o metafizică infinit superioară metafizicei discursive a filosofilor; a rechemat omul, rătăcit în planul realismului cotidian și esențial ireal, — în adevărata realitate a misterului, a miracolului, a morții. Luați-l pe fiecare din poeții citați mai sus, (și mai sunt atâția alții pe care toată lumea îi știe) și veți vedea că fiecare își pune, încearcă să răspundă, în orice caz se lovește de toate cele câteva mari probleme ale omului; poezia fiecăruia este totală; fiecare poet are o atitudine spirituală netă, o reacțiune vie; fiecare trăește drama esențială a universului.

S'a vorbit, încă se vorbește și încă se va mai vorbi la noi de grația literaturii franceză, de măsura ei (măsurat cine? Rimbaud? Lautréamont? Péguy?; de melancolia poetului cutare; de rafinamentul celuilalt; de frumusețea limbii la celălalt și așa mai departe. Preocupările acestea au existat și ele desigur. Dar nu au fost decât sau secundare (la Verlaine, de pildă, care voia să facă din poezie rugăciune) sau drumuri către altceva (la Mallarmé, la Valéry). Că poeții aceștia sunt admirabili; că versurile lor sunt frumoase este neîndoelnic; — dar frumusețea aceasta este realizată de tensiunea dramei spirituale pe care o trăiau; de faptul că în încercarea lor de a depăși, poezia constituia ea însăși o treaptă ce trebuia să fie transfigurată, ce trebuia să fie ea însăși cât mai înaltă pentruca trecerea dincolo să se poată face mai ușor.

Din erderile, experiențele duse pânăla capăt, altitudinea și violența spirituală a acestor poeți, — poezia românească nu pare a fi înțeles mai nimic (deși, repet, toată lumea știe că a fost influențată de poezia franceză). A preluat însă preocupările estetizante, și, — pentrucă,

(Urmare în pag. 6-a)

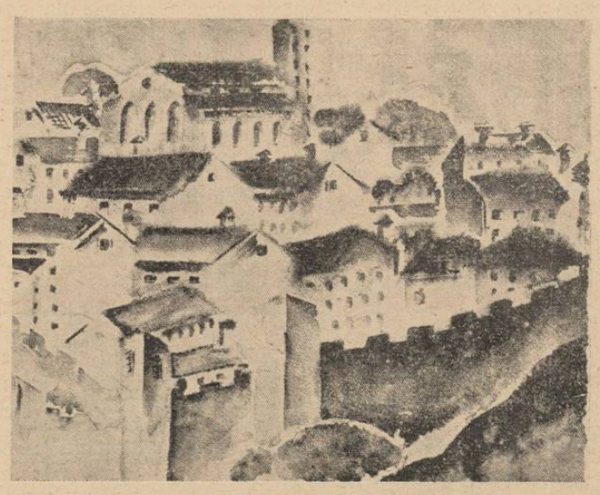

Siena — Merica Râmniceanu

CRONICA LITERARĂ

ION SÂN-GIORGIU: A doua primăvară, sonete, Colecţia „Universul literar", 1940

Sunt mai multe trepte de adâncire a sensului oricărei renaşteri. Cine voieşte să fie alt om trebue să pătrundă, în primul rând, sensul sacral al transformării sale. Intr'adevăr, ce însemnează a renaşte? Răspunsul la întrebare nu se poate da decât într'un înţeles sacru, chiar dacă am porni dela o constatare la îndemâna oricui, cum ar fi aceia a perpetuării părintelui prin copil. Ideia că fiul continuă viaţa tatălui, o exprimă limpede d. Ion Sân-Giorgiu, în versurile :

In tine m'am născut a doua oară,
Miniatură dulce-a vieţii mele,
Tu inedit destin, croit de stele,
Să fii urmarea celui ce-o să
moară.

(pag. 17)

Firește, continuarea părinţilor prin copii este un simplu fapt al vieţii naturale care ar putea fi privit fără nimic sfânt în el. Doar şi animalele fac pui care perpetuiază speţa, iar la plante sământa are acelaş rol de înmulţire şi dăinuire. E vorba deci de o simplă evidenţă de ordin biologic. Cum ajungem atunci să zicem că la om filiaţiunea capătă un caracter sacru? Renaşterea vieţii părinteşti prin copil se înfăţişează ca un fapt de sfinţenie prin împrejurarea că omul este martor la învierea sa înainte de a muri. Părinţii nu mor în momentul când se nasc fiii; ei continuă să trăiască şi acest rest al vieţii lor este plin de prezenţa chipului lor renăscut. Spre deosebire de animale, care *uită* de puii lor şi nu-i mai recunosc, şi de plante care nici nu ştiu de seminţele lor, — omul *ştie* că are fii, iar conştiinţa filiaţiunii creşte cu cât tatăl se apropie de moarte. Până la sfârşit, filiaţiunea acopere individuaţiunea şi chiar o desfiinţează, încât sentimentul apropierii morţii nu mai produce suferinţă, ci împlinire. Golul pe care bătrâneţea lasă impresia că-l sapă în urmă, nu mai rămâne de fapt un *gol*, din moment ce bătrânul îşi dă seama că vine după sine cineva, sânge şi carne din carnea lui. Cineva străbate aceleaşi drumuri ale bunurilor agonisite, cineva poartă acelaş nume, ...etc.... Incetul cu încetul se încheagă conştiinţa împlinirii, a înfloririi, a celei de a doua primăveri. Părintele are vârsta primăverii, pentru că vede pe fiul său trăind cu viaţă din viaţa sa. Pe ce căi se transmite însă această putere de întinerire, de la fiu la tată? Căile rămân misterioase, deoarece tinereţea tatălui este un proces intim şi nevăzut. Nimeni nu vede tinereţea, ci doar bătrâneţea. Pentru ochii streini, nu de o intuiţie a împlinirii e vorba, ci pur şi simplu de o pregătire de moarte, ca orice pregătire naturală. Totuşi transmiterea de putere se întâmplă în mod real, deşi invizibil în cadrul aparenţelor. Este deci o influenţă spirituală. Fiul influenţează în mod spiritual pe părinte. Să se observe particularitatea acestui raport. Despre părinţi zicem că au dat copiilor fiinţa lor trupească, cu tot ce priveşte întocmirea materiei spre a fi receptacol al vieţii. Despre o dăruire corporală nu poate fi vorba, dela fiu la părinte. Rămâne dăruirea spirituală, care este totală şi exclusivă. Fiul nu poate avea decât puteri spirituale asupra părintelui. Deaceea, vom spune în mod corect, că o renaştere prin fiu este o renaştere în spirit. Că lucrurile stau astfel, o dovedeşte argumentul că, în afară de oarecare semne exterioare, nimeni nu poate şti în mod sigur, ai căror părinţi sunt cutare copii. Identificarea se face prin recunoaştere. Părinţii îşi recunosc copiii, declarând că *sunt* ai lor, că ei *i-au făcut*. Dacă am cerceta cu atenţie sensul acestei declaraţii de recunoaştere, am vedea că intră în cuprinsul ei mai bogate elemente de cauză de cât de efect. Copiii sunt o cauză pentru părinţi, iar nu un efect. Acest element cauzal al filiaţiunii îl implică versurile d-lui Ion Sân-Giorgiu, în strofa a doua a sonetului citat :

In toamna mea, tu eşti o
primăvară
Ce-a înflorit, huzur de ceasuri
grele
Venind parcă din nou să mă
înşele
Cu bucuriile de odinioară.

Având puterea de a schimba toamna în primăvară, se înţelege uşor în ce măsură copiii sunt o *cauză*, şi pentru ce părinţii îi *recunosc*. Ii recunosc aşa cum se recunoaşte o operă de artă, o faptă cu urmări în viaţa sufletească, o ideie produsă spre a deveni normă, etc... Actul recunoaşterii este deci, în întregime, de esenţă spirituală, adică prin filiaţiune, se declară *cauza* împlinirii vieţii. Aici ne apropiem însă de sacralitatea în căutarea căreia am pornit. Orice recunoaştere a unei cauze care depăşeşte haosul trupului, este act de sfinţenie, pentru că este un act care făgăduește mântuirea de moarte şi împlinirea vieţii. Omul este astfel zidit, încât el trebue să *renască*, spre a se mântui. Şi renaşte recunoscând în afară de sine, cauzele vieţii sale spirituale. Filiaţiunea este un bun exemplu de *cauză* spirituală, dar, spre a spune astfel, ea nu e o cauză completă, pentru că, orice fiu, la rândul lui devine tată. Cum să stăpânim amărăciunea acestei *imperfecţiuni*, pe care d. Sân-Giorgiu o exprimă cu multă melancolie :

Şi totuşi mă gândesc că într'o zi
O moarte ne'ndurată va veni
Şi îţi va stinge zâmbetul pe gură.

N'am voi ca lectorul cronicii noastre să creadă că d. Ion Sân-Giorgiu a condensat în volumul său de sonete consideraţii asupra sfinţeniei renaşterii, pornind dela raportul tată şi fiu. Tot ce am spus mai sus, constitue numai un comentariu al nostru, asupra sonetului „Copilul", la care ne-am oprit şi am stăruit spre a vedea cum se adânceşte problema. Concluzia este de ordin creştin şi anume afirmăm că intră în definiţia omului renaşterea sa. Ne definim prin aceea că ne naştem de două ori. Odată ca fii, şi a doua oară ca părinţi. Prima dată apărem ca os din os şi carne din carne, şi ocupăm locul astfel în fenomenalitate, a doua oară ne naştem însă din spirit, recunoscând în afară de noi, cauzele care ne împlinesc viaţa. Acestei renaşteri în spirit îi spune d. Ion Sân-Giorgiu „a doua primăvară", luând metafora sa din faptul înfloririi de-a doua oară, a pomilor, toamna. Motivul pentru care foloseşte momentul înfloririi secunde de toamnă, reiese din cele expuse mai sus. Anume, putem zice că pomul, toamna se pregăteşte să moară; el îmbătrâneşte. Ivirea florilor, pe ramuri, printre frunzele galbene, opreşte însă această moarte, şi o transformă în viaţă. S'ar spune că pomul nu se mai teme de moarte, din moment ce are conştiinţa vitalităţii lui. Primăvara, când înfloreşte în mod normal, el nu are conştiinţa vitalităţii, fiindcă, ieşind din înghetul iernii ,el nu se poate compara cu nimic, aşa cum fiul nu se poate compara pe sine cu nimic în ordinea creaţiei. Faţă de conştiinţă, el a fost creiat din nimic, după cum fiii lui Dumnezeu spun că Dumnezeu a creiat lumea din nimic. Fiul devine însă repede părinte, şi atunci el se naşte a doua oară, — nu din nimic, ci din spirit. Recunoaşte adică în afară de sine, puteri cari împlinesc viaţă şi-o apără de gândul că se stinge lăsând după sine un gol. Ce poate lăsa omul după sine? Am subliniat că d. Ion Sân-Giorgiu nu pledează pentru o sfinţenie a *familiei*, ca fiind calea unică de renaştere spirituală.

Plecând dela o criză psihologică, — dela un gol de *toamnă*, d-sa rezolva obstacolul nu prin sacralitate, ci prin cultură. Dincolo de efemer, autorul *recunoaşte* existenţa poeziei. „Golul" pe care îl simţise era o temporară sterilitate de artist. „Uitata strună" nu mai fusese de mult „încordată". Iată însă că poetul, întocmai ca un părinte, va *recunoaşte* că are un fiu. Nu sânge din sânge, ci un fiu spiritual. Este îngerul poeziei :

De dincolo de zări şi de ruine,
Desprins din a tăcerilor urzeală
Solemn, al poeziei înger vine.
Şi cu un gest ce cheamă şi
înşeală
El îmi întinde mâinile lui pline
Cu-a laurului veşnică momeală.

(pag. 8).

Ca orice *fiu*, şi îngerul poeziei n'are alt atribut decât viaţa, prin care participă la sacralitate, lucru pe care îl mărturiseşte autorul când vorbeşte despre străbuni :

Eu nu-s decât târziul avatar,
Naivă şi predestinată odraslă,
Ce crede'n viaţă ca'ntr'un sacru
har.

(pag. 16)

Tot viaţă se numeşte şi ceeace pun poeţii în poezie, o viaţă deasemeni sacră. Deaceea, îngerul poeziei este *solemn*, el vine ca să consacre, să dăruiască dreptul la sărbătoare. Cine are dreptul de a fi „sărbătorit"? Acela care cere *sărbătoarea*, care simte nevoia ei, care se lasă atras, „momit". Pentru ce spune d. Ion Sân-Georgiu despre gestul îngerului, că „cheamă şi înşeală"? Probabil fiindcă după orice *sărbătoare*, urmează ziua de lucru. Nu decurge însă că trebue să renunţăm la sărbătoare. Numai sărbătoarea împlineşte, prin ea se consacră cauza supremă, care renaşte în spirit şi împlineşte. De aceea, Ştefan Georg, poetul german care ni se pare a oferi un model pentru cazul de faţă, cere direct îngerului solemnitatea:

Gib mir den grossen feierlichen
hauch
Gib jene glut mir wieder die
verjünge
Mit denen einst der Kindheit
flügelschwünge
Sich hoben zu dem frühsten
opferranch.

(Der Teppich des Lebens, pag. 15)

Şi d. Ion Sân-Giorgiu mărturiseşte un fel de a *cere* sărbătoarea, dela îngerul poeziei. Cererea d-sale este conformă principiului iniţial al creaţiei, care este *căutarea* isvoarelor spiritului. Contemplaţia interioară duce la descoperirea unui „cântec pur", altul decât cel individual :

Când uneori cobori adânc în tine,
Precum s'afundă ciutura'n
fântână,
Un cântec pur cu gândul tău
se 'ngână
Şi-un suflet nou cărarea ţi-o
aţine.

Scopul pătrunderii în viaţa interioară este de a descoperi *necunoscutul* care sălăşlueşte în suflet. Dar poetul nu urmăreşte transformarea acestui *necunoscut* în cunoscut, ci pe el îl interesează tocmai întâmpinarea necunoscutului ca atare. Fiindcă el caută *cauza*, el *recunoaşte* că totul îl depăşeşte şi plinătatea vine din altă parte :

Sunt voci necunoscute, sibiline,
Ce spre tăceri de umbră grea te
mână,
Ca să cuprinzi, cu-a ta pioasă
mână,
Ale înţelepciunei cupe pline.

Se anunţă deci „cupa plină a înţelepciunii", care nu se cuvine a fi cuprinsă de cât cu o „mână pioasă", iar mai departe autorul pomeneşte cu ton enigmatic despre „al lumii curcubeu", dincolo de care se plămădesc :

Sentinţe grav rostite 'n dese
rânduri

(pag. 34)

„Renaşterea" o gândeşte prin urmare poetul ca fiind în mâna unor puteri depăşitoare, care se manifestă prin „sentinţe". Orice sentinţă de *dincolo*, noi o gândim însă sacral, ea este un prilej de *purificare* — trecere dela o treaptă a spiritului, la altă treaptă mai înaltă. Ca o sentinţă purificatoare invocă poetul moartea *aparentă*, spre a i se da putinţa renaşterii :

Coboară vijelii din culmea zării,
Să-mi spulbere fărâma de
pământ.
Căci poate, într'o noapte ca de
Paşte,
Purificatu-mi suflet va renaşte...

(pag. 87)

Aceeaş ideie a înălţării *treptate* o înfăţişează şi mai cumpătat, fără patosul rugăciunii psalmice :

Căci dacă inima treptat
ne'ngheaţă
Şi sufletul spre nesfârşire sboară,
Din moartea noastră creşte-o
nouă viaţă.

(pag. 88)

Incheerea pe care o punem noi am vrea să înlăture orice confuzie „evoluţionistă". In comentarul nostru am căutat accentul care se aşează pe părinţi, iar nu pe urmaşi. Poetul este un părinte care îşi recunoaşte fiii spirituali. El creşte şi renaşte prin operă. Poetul se *sacrifică* pentru solemnitatea îngerului poeziei. Bine înţeles, toate acestea numai atât cât are norocul să descopere *adevăratele* sentinţe şi să intuiască necunoscutul ca atare. Pentru că foarte just observă autorul :

...paşii noştri bâjbâie aiurea
Şi tainele ca nişte păsări pier.

(pag. 72)

Ca şi păsările care se întorc, reapar din când în când şi tainele, fie numai în florile de toamnă ale unui pom, de unde le culegem şi le închidem impresionant într'o metaforă, precum a făcut, plin de tâlc, d. Ion Sân-Giorgiu.

CONSTANTIN FĂNTĂNERU

Intâlnire rară...

M'am întâlnit cu mine, cel de ieri
Şi n'am ştiut ... De unde-aveam să ştiu ?...
Eram pe cărăruia dintre meri,
Ce urcă scări de-albastru-cenuşiu...

Şi, vrând să trec pârâul înainte
De asfinţitul lunii printre cetini,
Eu, cel de ieri, ca un copil cuminte,
Am vrut să stăm de vorbă : „doi prieteni..."

Se însera... şi cel de azi, grăbit
Am strâns abia o mână caldă, blândă.
Eram ,ce-i drept, c'un fir mai cărunţit
Şi viaţa-mi surâdea : „Gâză flămândă..."

Dar, cel de ieri şi cel de azi, pe puntea
Ce două lumi desparte printr'o clipă,
Ne-am îmbrâncit, lovindu-ne crunt fruntea,
Şi n'am ştiut, atunci, în mare pripă

Pe cin' să las să treacă mai întâi...
Prăpastia se deschidea lunatec,
Şi noi, becisnici fără căpătâi,
Zvârliţi din vis... rămas-am singuratec.

CONSTANTIN COJAN

Corespondenţa noastră

POENI

Am sufletul ca o floare de câmp,
pe care mi-am adus'o între file de carte,
să fie în adevăratul ei veşmânt
de ofilire şi moarte.

Acum aud cum minutele ei se scutură
şi se lovesc de pereţi şi perdea,
şi tot mai răvăşite sînt petalele
răstignite pe litera din cartea mea.

O privesc încordat cum peste fiiă
creştetul ei încă tînăr şi-l îndoaie,
şi ca să-i surprind suflarea grea
aş vrea să fac noapte în odaie,

să închid cartea aceasta cu zodii,
în care floarea mea din câmp culeasă
s'a scuturat de tot şi s'a stins,
singură şi departe de livada ei de mătasă.

Ghedeon Coca

RÂNDURI...

Cu cel din urmă zâmbet ţi s'a stins
Şi cel din urmă strop de vieaţă,
Luceafăr mic, prea timpuriu desprins
In trista, alba dimineaţă.

Râdeai şi râsul îţi rămase
Pe buzele subţiri şi reci,
De parcă cerul îşi lăsase
Sărutul trecerii de veci.

Din zarzării subt care te-ai jucat
S'a fost pornit un cânt ca o chemare;
Fulg alb, atât de repede-ai plecat
Pe drumul fără de hotare.

E-aşa pustiu fără de tine
De când te-ai dus la geam stă o muşcată
Şi parcă spune: „nu mai vine
A voastră dragă aşteptată".

Iar glasul tău n'o să răsune
Acum aici, acum în alt parte,
Te-om rechema în fiecare rugăciune
Fulg alb, fulg mic, plecat aşa departe.

Radu Pătrăşcanu

INSINGURARE

Dragoste, dece mi-ai tăiat drumul
In şerpuirea căruia îmi răstignisem făptura
De ani m'am frământat sa îngenunchi ispita
Ca'n leasa din adâncimi, să-mi îngrijesc
răsura.

Te-am întâlnit în noaptea plânsă
Lângă boschetul şovăirii mele;
Eream prea vânturat de răscolirile firii
Ca să-ţi fi putut umbri incandescenţele grele.

In colţul întunecat, păreai nălucă vie
Naiadă'n pudra sângeric, a zilei rătăcită peste
deal,
Ai desenat pe fruntea-mi dantele 'ngândurării
Şi'n suflet picurat-oi note, a unui foarte trist
final.

De când la gleznele-ţi, cu mirul frunţii
Ţi-am închinat tribu u 'nsingurării albe,
Mereu — cu a stropilor de rugă — am im-
plorat tăria
Să rupă 'ncolăcirea, a braţelor vrăjite salbe.

Iit dăruesc de vrei orice şi oricând
Cerşesc în colţ de stradă — ofranda
despărţirii...
E atât de greu să stingi fărâma de tăciune,
Şi să mă speli pe-obraji, de umbrele de
amărăciune?...

VII PREA TÂRZIU

Vii prea târziu. In mine-i toamnă
Şi'n inima stoarsă, cenuşa-i scânteea.
La ce-aş mai năzui femeea,
Acuma când anii spre funduri mâ'ndeamnă?

La ce-ai veni, când frunza moare
Şi freamătul de patimi, în aer s'a stins?
Nu vezi, că părul pe tâmple mi-e nins
C'umbrită mi-e viaţa, lipsită de soare?

Mă simt pe faleza supremei 'nserări
Cu soarele vieţii apus după creştet.
Nu vezi tu femee, că trupu-mi e veşted
Pe când în adâncu-ţi se agită chemări?

Sunt tineri ce'nvoacă totale iubiri
Ţâşnite bengalic din calde acorduri,
Jaluzele vremei s'aştern peste doruri
Vii prea târziu, de acum retrăesc nioan de
amintiri.

Topor Vsevolod

DE TREI TOAMNE

De trei toamne şi trei primăveri
tuşesc o tusea seacă şi grea
Mi-am măcinat plămânii scuipând
Mi s'au stins ochii plângând.
Mă plimb dimineaţa şi seara prin parc,
Să-mi mai prelungesc viaţa c'o zi
Să-mi mai gonesc durerea şi gândul
Uitarea voiesc să-şi aştearnă vălul.
Prietenii m'au părăsit pe rând
Rudele s'au depărtat de mine plângând
A rămas lângă mine, doar mama, săracă
Să se roage la Domnul, mătănii să facă.
Dar de toamna asta să scap, nu ştiu
Plămânii şi obrajii s'au supt
Amintirile triste m'au copleşit şi m'au rupt
Din viaţă m'au luat aproape de viu.

MIRCEA IONESCU-SULZER

E NOAPTE

E noapte luminată de luna de argint
Şi stelele în ceruri par bobi de mărgărint;
Lumina tremurând coboară pe pământ.
Ca un linţoliu de-aur pe-un negru, trist
mormânt.
Pe gingaşa ta frunte încet s'au scuturat
Păreri de rău uitate, iar sufletu-ţi curat
Se bucură'n tăcere căci, astăzi mie, lut,
Noroc îmi fu atât că noi doi ne-am văzut.

De-acuma nu vei merge, nu mă vei părăsi.
Pe sânul tău eu gura cea arsă-mi voiu lipi;
In neagra 'ntunecime din depărtări te sorb
Pe tine, rază care treci haosul cel orb.

Aş vrea ca'n este rânduri, — dac'aş putea —
s'adun
Cenuşa de acrinţe, de vântul cel nebun
In cale 'mprăştiată. In luna lui April
S'a spulberat castelul clădit de un copil.
Aş vrea în noaptea asta, pe un păgân altar
Să gust iubirea sfântă, — al inimilor har —
Acuma-i clipa'n care şi vântul a tăcut
Şi freamătul de frunze în noapte s'a pierdut.

Ci vino tu, mireasă a sufletului meu,
Ce mi-ai făcut plăcere din ce mai dulce rău!
O soartă nemiloasă din braţe mi te-a smult,
Dar, să te dau uitării, iubescu-te prea mult!...

Vină'n a mele braţe, vei sta la pieptul meu,
A tale prea dulci buze le-oiu săruta meeru.
Căci, — poate —, încă mâine al stelelor norod
Veni-va cu argintu-i l'al dragostei prohod.

Traian Costa

CÂNTEC

Frunzele late, cu nervii bătrâni,
Câte vânturi le bate şi le usucă!..
Iarba câmpiei adulmecă sâni
Ai verii smălţate, cu apă, — pe ducă...

Prin ramuri uscate, duhul jilav
Al nopţii de toamnă nu şueră, cântă!..
Sare şi râde bătrânul zugrav
Şi galbenu 'ntinde pe vara înfrântă...

Mirezmi rătăcite, sânuri de flori,
Le caută vântul, le 'mprăştie firea;
Uşor, fumigeii, tristelor hori
Le deapănă pânza şi toată mâhnirea..

Velele-i grele seara le lasă.
Cine 'i uită'ntristarea, cine parfumul
Multor zorele? Toamnei nu-i pasă
De vise şi-aduce trişteţi cu duiumul

MIRESE...

Femee, te-aştept ca'nserarea un duh
Să-i farmece somnul, te voiu troeni
Cu dorul din mine, cu flori de văzduh.
Mireasă din lume! când oare'i veni,
Să văd ce'i adâncul din fructul lumesc,
Câmpia 'nsorită s'o pot stăpâni?

Te-aşteaptă blestemul din simţ omenesc,
Vadul din mine ce-şi caută apa...
Au fost despărţiţi, dar azi se unesc!

Mireasă eternă! loveşte cu sapa!...
Te-aştept şi pe tine, supus şi senin.
Pe tine stă lumea. Tu ne eşti talpa.

Chiar zeii, la tine de mult se închin
i valuri de lume-ţi jertfesc pe altar...
Tu ai Vecinicia spre car' Ei suspin!

Miresele mele, vă caut hoinar,
De ani, printre lume, vă caut şi 'n vis.
Sperana din mine respiră mai rar.
O! Astăzi pleca-voi spre voi în Paradis!

Jean Icar

MISTERUL LUI ALEXANDRU

Schiță de roman

de Anișoara Odeanu

Dintre toate cele pământești, dragostea este desigur lucrul cel mai greu de lămurit. In definitiv, într'o viață în care ai atâtea pe cap, dece să-ți pierzi, dintr'odată, așa netam-nesam, tocmai capul pe care ai atâtea lucruri și lucrurile acelea să rămână în aer și, singure, să se încurce între ele atât de rău, că nimeni să nu le mai dea de rost. Oricum, un om are un creer și un echilibru, e și el rotunjit într'o formă a lui, să facă și el ce poate, sub un cer care înșiră în lung și'n lat atâtea stele și care se spune că sunt încă mai multe și mai multe în alte și alte ceruri, al căror sfârșit nu există, nu există pur și simplu.

Și deodată să nu-i mai rămână nici asta.

Fiindcă în dragostea mare, în dragostea adevărată, așa se întâmplă. Din nenorocire, oamenii s'au învățat să vorbească de cer, de stele, și de moarte, cu aceeași ușurință cu care vorbesc de castronul din bucătărie. Și pentrucă vorbesc atât de ușor, au început să nu-și mai creadă propriile cuvinte. Dacă îl întrebi pe unul ce înțelege prin „dragoste", va tuși, se va bâlbâi și-ți va răspunde: „Așteaptă"... Să-și aducă și el aminte de vreo frază onorabilă citită sau auzită pe undeva, fiindcă așa vorbesc oamenii unii cu alții... Stelele, cerul și moartea, astea sunt lucruri ce nu se pot pomeni atunci când ai de gând să vorbești serios.

Și totuși, dragostea, dragostea adevărată, te smulge din lume, din inteligență și din onorabilitate și te duce departe, departe, într'un voiaj foarte neprevăzut, ca în vis, din care însă, deobicei, te întorci tot în locul din care ai plecat, cum te trezești dimineața.

Bărbații, care sunt, în general, niște inși ce pun mult preț pe un fel de seriozitate și de inteligență a lor, se feresc de dragoste, ca de mama dracului. Fiindcă, spun „Nu vreau să mă încurc". Femeile, în schimb, fiindcă n'au nimic de încurcat, sunt veșnic pregătite de plecare. De aceea, de faptura lor, în lume, se leagă poezia, ceva ce e altceva decât inteligența, și un fel de seriozitate, iar, dacă e gravă, este desigur gravă cum e cerul grav și cum sunt gravi ochii animalelor, și ai oamenilor atunci când uită să fie inteligenți. Vedeți: avem în față două lumi, una mică, și mărginită, cu legile ei mici și mărginite, — și alta ale cărei plaiuri le știe numai Dumnezeu.

Iar dragostea, e din lumea lui Dumnezeu. Și lumea asta nu poate decât să te încurce foarte. Deci, feriți-vă de ea cei ce țineți cu orice preț să vă faceți castele pe nisip. Ei, desigur, nu-i tot una să-ți pui floare la butonieră și să pornești în crailâc. Nu-i tot una cu dragostea ce te trece cu nasul prin moarte, ca printr'un ciudat parfum — și în care poate să-ți sară cât colo floarea dela butonieră, aerele de fante și tot ce ți-a fost drag la D-ta, în lumea asta vremelnică...

Așa gândea, gândea și se scărpina în cap, dintr'un tic, neînțeles dar nu mai puțin persistent, Petru Găina, un fel de student dintr'un oraș universitar din Transilvania, — un fel de student fiindcă numai de carte nu se ținea, din cauză că își găsise o vocație mult mai adâncă: aceea de a comenta necontenit tot ce se întâmplă în lumea asta. Fiindcă viața, spunea el, dacă n'o înțelegi, la ce drac o mai trăiești?! Materie cenușie în cap, pfui! nici măcar roz sau albastră! Dacă nu-i frumoasă, cel puțin să folosească la ceva. Și de aceea Petru Găina gândea, gândea mereu și se scărpina în cap. Din cap, îi cădea mătreața pe hainele totdeauna de culoare închisă, ca pudra pe rochiile femeilor — și-o sufla alternativ apoi de pe umărul drept și stâng — și astfel Petru putea să aibe impresia că nu e un om care nu are chiar nimic de făcut.

Ceeace e interesant de data asta nu este însă acest Petru Găina cu filozofia lui înaltă, ci motivul, da, un motiv foarte interesant — care îl făcea pe Petru să-și pună iar în mișcare materia cenușie.

O întâmplare cu adevărat curioasă. O întâmplare pe care bărbații serioși au considerat-o ca pe ceva neserios, dar pentru care cucoanele din oraș au plâns și au visat mult, în taină. E vorba de Alexandru Ardeleanu. Alexandru Ardeleanu era, — este încă, dar parcă ne e mai ușor și tuturor le vine să spună ca noi: „era" — este deci sau era, un tânăr arhitect din oraș, de mare viitor. Om de vreo treizeci și cinci de ani, lui i se datorau cele mai frumoase vile din oraș; cât despre înfățișarea lui, nici ciobanul din Miorița nu era mai frumos. Cât despre ochii lui, acolo era treabă de pictor, nu de sculptor. Adâncul lor întunecat, avea un întunerec nu de ape moarte, ci de noapte fără sfârșit. Lucruri ce plac femeilor (care de pe la cincisprezece ani încep să scrie în jurnalul lor intim acest interesant lucru. „In ochii lui e infinitul" — la care un bărbat nu s'ar gândi niciodată).

Insfârșit, nu de frumusețea lui Alexandru Ardeleanu e vorba aici. Ci de un foarte ciudat fel în care omul acesta a știut să-și strice viața, adică o carieră ce se anunța strălucită, relațiile pe care le avea în lumea bună a orașului și alte chestii de astea, pe care un bărbat serios nu le poate desconsidera. Fiindcă, iată, toată lumea vorbește de plecarea acestui tânăr domn, de plecarea lui definitivă, nu în capitala țării, cum au făcut-o atâția alții, nici în străinătate ca să-și desăvârșească studiile, ci nici mai mult nici mai puțin, într'o armată colonială din extremul orient. Iată o hotărâre ce ține de romane și care în romane e foarte palpitantă fiindce îl criticaseră, deveniră foarte mândri, ei știau dece, dar ceeace dacă se întâmplă în viață, mai ales într'un oraș burghez, este socotit mai curând că ține de nebunie.

Sunt mai bine de cinci luni de când a plecat Alexandru Ardeleanu. O lună după divorțul lui. Prietenii lui la început au crezut că glumește, apoi, necrezându-l încă în fond, au simulat că îl cred pentruca să poată serba evenimentul printr'o săptămână de chefuri, după această săptămână de chefuri, când toți se apucară, de data asta, de o cură de desintoxicare — laxative, comprese și alte celea — deci lucrurile păreau a reintra în făgașul lor, Alexandru se urcă în tren și dus a fost. Au primit ultima lui cartă poștală din Marsilia, din ziua când se îmbarcase pe vapor.

Toată lumea a rămas năucită. După ce l-au mai comentat câteva săptămâni în toate felurile, punctul de vedere se transformă pe nesimțite. Până la urmă, cei ce îl criticaseră, deveniră foarte mândri, ei știau dece, și nu scăpau nicio ocazie, când întâlneau un străin, să strecoare, în cursul conversației și câte o frază, despre „Bunul meu prieten arhitectul Ardeleanu, care s'a făcut budist. Da, domnule, a plecat în India. Era un băiat excepțional". (Adică noi toți, suntem excepționali, în grupul nostru. Oricăruia dintre noi i s'ar fi putut întâmpla lucrul acesta). Oamenii, dealtfel, nu scapă nicio ocazie să se laude, indiferent cu ce, chiar cu faptele altora.

Din toată lumea asta, însă, numai Petru Găina știa ce știa. Fiindcă Petru Găina era vărul eroului, în primul rând, și mai ales pentrucă avea ochi să vadă și materie cenușie (să ni se ierte repetirea prea deasă a acestei expresii care nu ne aparține nouă, ci lui Petru însuși) să înțeleagă.

Adică să înțeleagă că Alexandru își mâncase viața, cel puțin pentru câtva timp, din cauza soției lui. Da, din această ciudată dragoste pentru soția lui, o dragoste lungă și nenorocită, nu, nu nenorocită ci stearpă, stearpă cum poate fi o grădină stearpă, fără flori și fără roade, cum poate fi un cap sterp — și alte lucruri în lumea asta, care dă din ea rareori bine și de multe ori, rău, dar dă necontenit. Cât despre sterpiciune, tot Petru gândea, e mai rea decât moartea. E gol, e neant.

Iată un subiect ce ar putea consuma o mare parte din mătreața capului lui Petru Găina. Dar nu de el vrem să ne ocupăm. Nu de el, ci de ciudata dragoste a lui Alexandru Ardeleanu, care ne va arăta că felurile prin care un om se poate pierde pe sine sunt, din nenorocire, nesfârșite.

*

Așa dar, arhitectul Alexandru Ardeleanu, fusese, după cum am mai spus în treacăt, însurat și divorțase cu o lună înaintea precipitatei lui plecări. Despre soția lui, Stella, se spunea, în general, în cercurile din care făceau parte, că este o ființă oarecum apatică. Femeile, erau pornite să nu vadă în ea o concurentă, fiindcă bărbații lor nu ajunseseră încă să-și „modernizeze" gusturile — nici măcar n'o pretindeau, și o preferau, la cinematograf de exemplu, pe Mae West, Chaterine Hepburn, fiindcă cea dintâi era „o femeie" pe când cea de a doua o „slutenie ciolănoasă" — iar Stella, deși trecută peste douăzeci de ani, n'avea după părerea lor, „nici în clin nici în mânecă, cu o femee". Părea mai mult o adolescentă încă neformată — lucru ce în adolescentă e frumos pentrucă promite o înflorire viitoare, dar peste vârsta de douăzeci de ani e timpul să se considere a fi un fel de „neisprăveală". E adevărat că doamnele din oraș își cunoșteau destul de bine bărbații, fiindcă multă vreme Stella nu deșteptase în nimeni nici o pasiune. Soțul ei, chiar, deși nu se interesa de alte femei, nu părea să se poarte cu nevasta lui ca un bărbat îndrăgostit. Cu atât mai mare fu surpriza, când un tânăr domn venit de curând dela studii din străinătate, dădu curând semne de a fi foarte turburat în fața acelei neinteresante doamne Ardeleanu. Și acest tânăr doctor era tocmai unul din oamenii pe care se conta ca să mai schimbe „atmosfera sentimentală" a lumii bine din oraș. Insfârșit și asta trecu, era o excepție din care nu se putea trage nicio concluzie, arhitectul Ardeleanu cu soția lui continuau să facă și să primească vizite, iar Stella să fie considerată ca o simplă figurantă necesară în reuniunile mondene.

Divorțul lor fu primit, deci, fără prea mare mirare. Intrucât dela început se decretase că Stella nu era o femee, pe când soțul ei era un bărbat care ar fi putut să facă o partidă mai bună, despărțirea lor fu considerată ca un sfârșit al unei erori și un început al unei „intrări în normal". Oamenii din afară au totdeauna un punct de vedere al lor asupra vieții altora și după cum lucrurile se întâmplă cum le văd sau altfel, le socotesc normale sau anormale.

Insfârșit, prin ce se deosebea eroul nostru de lumea din oraș, e greu de spus. Fiindcă, după cum vărul lui, Petru, știa prea bine, și după cum știm și noi, fiindcă e eroul nostru, această atât de neinteresantă Stella, fusese, ea însăși, motivul pierzării lui.

Și iată cum se întâmplase:

Cu opt ani în urmă, pe când Alexandru isprăvise facultatea și începuse să se lanseze, mergea, într'o Sâmbătă dimineața, să-și întâlnească un prieten la o cafenea din centru. Era o zi de primăvară, cu lumină argintie, ușoară și cu o boare de vânt care legăna ușor frunzele copacilor din grădini, draperiile de mărgele de lemn dela ușile frizerilor și colțurile fețelor de masă scoase pe stradă în fața restaurantelor. Totul era molcom, tandru și se petrecea pe amănunte. Iar, primăvara, se pare că și sufletul se sensibilizează și receptează lucrurile foarte mici, care numai dela înălțimea pisicilor și cățeilor par evenimente: un zbor de pasăre, o mișcare înceată de umbre.

După toate probabilitățile, deci, și eroul nostru era oarecum dominat de ușoara vrajă a începutului de April. Trecând prin fața catedralei catolice, îi fu atrasă atenția de ceva neobișnuit ce se petrecea pe acolo. Acel ceva neobișnuit, văzu în momentul următor, era o tânără fată care cobora treptele. O fată înaltă și subțire îmbrăcată în ceva ce avea culoarea cerului luminos din ziua aceea. Și era atât de subțire și se unduia în mers, parcă o legăna și pe ea vântul. Se potrivea atât de bine cu tot ce se întâmpla în jurul ei — simți tânărul domn, încât o privi cu plăcere.

Fata trecu pe lângă el fără să pară că l-a văzut — și i-o luă înainte. Arhitectul Ardeleanu, își aduse aminte dintr'odată că prietenul lui, Lucian, pe care trebuia să-l întâlnească la cafenea, era, în definitiv, un om destul de plicticos. Mai ales într'o zi ca asta. Fiindcă Lucian, tânăr inginer, era atât de absorbit de meseria lui și rezolvase oarecum problema „perpetuum-mobile" - lui cu propriul său creer și cu propria sa gură, încât era în stare să gândească și să vorbească douăzeci și patru de ore în șir, fără să mai lase pe altcineva să plaseze un cuvânt. Pe de altă parte mai avea un tic, o ortografie specială sonoră, tot monologul lui interminabil era refrenat până la obsesie de un fel de sgomot care constă în a-și trage nasul, ca un om care n'are batistă, acolo unde virgula sau punctul cereau o mică pauză.

Iar ceeace vorbea era bineînțeles în legătură cu meseria lui. Mai mult încă, Lucian, bolnav de inteligență — după părerea lui însuși, chiar — ajunsese să lege ingineria cu filozofia, dând naștere la ceva ce el numea „Filozofia tehnicei". In fine, un om extrem de interesant, care lui Alexandru Ardeleanu îi folosea uneori, fiindcă multe din lucrurile spuse de Lucian erau juste, și de aceea îi dăduse întâlnirea pentru dimineața asta.

Probabil, bărbații ar fi mult mai inteligenți, dacă n'ar exista femeile, ar comenta desigur Petru Găina. Un bărbat care se ia după o femee pe stradă, fură acest timp aproape totdeauna unor discuții despre „problemele mari care pecetluesc soarta omenirii" — indiferent din ce domeniu — cu alți bărbați, pentru moment detașați de tot ce ar însemna „preocupări neserioase", sau unei activități care prin ea însăși pecetluește soarta omenirii.

Așa dar, în acea zi, Lucian a rămas să aștepte zadarnic în cafeneaua aceea din colț, într'un anumit colț al cafenelei anume ales de el pentru a-și putea debita ideile în liniște, din cauza unei fete oarecare și a unei primăveri despre sensul metafizic al căreia Lucian pregătea chiar o sumă de paradoxe foarte interesante pentru un articol care urma să-l publice, în revista literaro-culturală din localitate.

Fata coti de mai multe ori, până ieși din centru și ajunse în cartierul vilelor. Păsările ciripeau aici în grădini, copiii se jucau pe stradă cu cercul și trotinetele, servitoarele băteau covoare în grădină, cu mânecile suflecate și legate cu basmale viu colorate, la cap, câte o fântână țărăia sub vre-un umbrar, și peste toate era acel zumzet al primăverii, parcă tot pământul și cerul fermentau ca să iese peste tot culori și lumină, culorile amplificate de lumină și lumina de culori.

La un moment dat, când arhitectul Ardeleanu începuse să se obișnuiască cu această mare armonie în care fata subțire și albastră din fața lui se integra tot așa de bine ca și copiii ce se jucau pe stradă, toată beatitudinea lui se sfârși într'un mod cu totul neașteptat: tânăra domnișoară se opri, deschise o portiță de grilaj de fier și intră într'o curte la fel de înflorită ca și celelalte, spre o vilă care era și ea albă și grațioasă ca toate cele din cartier. Strada Florilor No. 9 bis era scris pe tăbliță.

Nu ne vom ocupa de starea sufletească, a eroului nostru, după acest incident. Vom menționa doar că, trezit din plăcuta toropeală, s'a întors să-l găsească pe Lucian, cu remușcări în suflet pentru „neseriozitatea" de care dăduse dovadă, dar Lucian nu mai era acolo — unde așteptase mai bine de un ceas.

Toate lucrurile s'ar fi oprit aici, dacă a doua zi, Duminecă dimineața, arhitectul Ardeleanu n'ar fi încercat să-și ispășească greșeala din ajun, invitându-l pe prietenul lui pentru aceeași oră în aceeași cafenea. In ziua precedentă fusese reținut de niște „afaceri urgente" minți, ca să nu se blameze, în biletul pe care-l lăsase la gazdă.

A doua zi deci, Duminecă la amiază, pe când trecea prin fața catedralei catolice, și se gândea tocmai cum are să realizeze ultima lui comandă, (o vilă a unei foste profesoare de matematică, ieșită la pensie care pretindea ca toată casa să-i fie „simetrică") un lucru ciudat îl scoase din gândurile lui. Acest lucru ciudat era fata din ajun, care, printre lumea multă care asistase la Serviciul Divin, cobora singură treptele, de data asta îmbrăcată în ceva de culoarea frunzelor proaspete. O lăsă să treacă înainte și, după cum părea, mergea și de data asta spre casă. „Ar fi interesant să se repete ce a fost ieri" gândi tânărul domn. Și, amuzat de gândul că Lucian va aștepta iarăși, — gând ce bine înțeles era de inspirație diabolică, dat fiindcă Alexandru Ardeleanu știa să fie un prieten loial — merse și de data asta în urma fetei conducând-o până acasă. Nici de data asta nu părea să fi fost remarcat, doar o fetiță care în ajun căzuse cu trotineta și pe care Alexandru o ajutase să se ridice, îl privi zâmbindu-i complice.

De a doua zi, lucrurile însă reintrară în normal. Alexandru era iar ocupat, cu rezolvirea acelei case „simetrice" — o rezolvire în care să împace ideile lui de arhitectură cu țicneala cucoanei — iar Lucian era, pentru întâia dată în lunga lor prietenie, supărat. Tot pentru întâia dată în cariera lui, însă, era și eroul nostru oarecum cuprins de anumite gânduri foarte neobișnuite și foarte pretențioase chiar, și anume asupra „fărâ-derostului vieții". Simțea că îi lipsește ceva și nu știa ce. La dragoste bine înțeles nu se gândea (la acest lucru se gândesc numai femeile când simt că le lipsește ceva, chiar dacă ceeace le lipsește pentru moment ar fi altceva decât dragostea). Pe fata din strada Florilor o uitase. Celelalte femei, — o legătură cu oarecare Ilonca, dansatoare la Motanul Roșu — un proect de căsătorie cu o fată grăsuță și cu pistrui, teribil de veselă și foarte pricepută în gospodărie, după opinia mătușe-sii care proectase căsătoria, — nu, femeile nu-l prea interesau, în orice caz nu-i lipseau.

Dispoziția proastă continua, însă, să persiste. Incepură apoi căldurile verii. Toată lumea părea agitată și preocupată de câte ceva, studenții cu toate că erau în toiul examenelor împânzeau grădina botanică, doi câte doi în fiecare boschet, cu câte un curs lângă ei — numai eroul nostru nu-și găsea nici un rost. Noua lui comandă, vila care începea să se ridice, îl plictisea ca nici o altă lucrare. Din ciudă, o făcuse chiar cu umor — fiecare fereastră avea câte două capete de îngerași, iar ușile, pentru simetrie, urmau să fie toate duble având în mijloc câte un stâlp de lemn pe care se închideau una din dreapta cealaltă din stânga.

Dintr'o simplă întâmplare, pe când se afla în acea dispoziție ciudată de care vorbisem, tânărul domn, trecând într'o zi printr'o piață din centru, văzu, de departe, o figură cunoscută cu altcineva tot cunoscut. Figura cunoscută era vărul lui, Petru Găina, veșnicul student, iar fata pe care o însoțea era domnișoara din strada Florilor. Vărul lui purta un ciudat costum ca al sașilor când plecau Dumineca în excursie, cu pantaloni scurți și soioși și cu un pull-over ponosit. Se vede că ultimele lui haine negre au ajuns la muntele de pietate, gândi Alexandru, foarte mirat de acea apariție neașteptată.

Fu informat, o oră mai târziu — Petru Găina trecu pe lângă el cu un „salut! La cafenea la Ghiță!" — repede, ca să nu se oprească și să nu fie nevoe să-i prezinte fata (căreia probabil îi făcea curte și se temea de concurența frumosului văr, gândi Alexandru, care știa, din alte dăți, părerile vărului său despre el). In ziua aceea, pentru întâia dată, privirile fetei se opriră asupra lui. Și pentru întâia dată îi văzu fața bine. Era brună, un cap mic, cu trăsături regulate, cu părul pieptănat ca al madonelor și cu oarecare maliționizitate în ochi.

O oră mai târziu, după ce așteptase la cafeneaua lui Ghiță, mai nerăbdător decât ar fi fost normal, Petru Găina sosi și îi spuse tot: Da, era adevărat, părinții nu-i mai trimiteau nici un ban, de când îl tot întreținea pe la școli putea să ajungă ministru, dacă ar fi fost ceva de capul lui, spuneau ei. Idioții lui de elevi pe care-i medita rămâseseră repetenți, iar el, Petru, trăgea pe dracu de coadă. In plus îi mai căzuse și fata asta pe cap, o tânără demozelă din Sibiu, candidată la măritiș, care stătea acum la Cluj la mătușa ei, fiindcă, își închipuiau părinții ei probabil că aici fiind un oraș universitar poate face o partidă mai bună decât la Sibiu. Hainele negre, Petru le mai avea, dar le ținea pentru când o întâlnea. Fiindcă o întâlnea rar; fata era încrezută și mofturoasă. De dimineață, o întâlnise din întâmplare. I-a explicat că a fost la arena de sport să se antreneze pentru concursurile sportive ale studențimii, de fine de an. Fetei îi plăceau sportivii, vorbea cu multă admirație de unul Karl dela Sibiu campion de sky, dar el Petru Găina va ști să-l facă praf pe Karl, cu inteligența lui. Toată problema se punea, de unde să câștige bani, fiindcă peste două săptămâni fata pleca la stațiunea balneară G... și trebuia să meargă și el acolo, altfel „nu mai făcea nici o ispravă".

— Ce zici de fata mea ? Își consultă vărul. „Am văzut eu cum te-a privit. Dacă mi-o sufli și pe asta ești mort... pământ, pentru mine. Ai înțeles?".

— Drăguță, mormăi Alexandru.

— Dracu! protestă Petru. Misterul personificat. Ai spune că nici nu se poate ține pe picioare de fragilă ce e. Un copil pe care trebue să-l protejezi necontenit, că-l mănâncă „bau". Și totuși, vezi mă, vere, femeile astea care seamănă cu niște porumbițe sau cu niște trestii, sunt mai puțin vrednice de protecția unui bărbat de cât acelea sub pașii cărora dudue strada.

Sunt desigur blânde și grațioase ca pisicile, dar viclene și egoiste de nu mai pot. Iar în sufletul lor... îngheț, neant. Adică ce să mai vorbim de suflet la o femeie. Asta, Stella, sunt sigur că nu face decât să-și cultive fragilitatea, să se uite în oglindă când plânge, când râde, să vadă în ce fel îi stă mai bine: să plângă sau să râdă. Să vadă cum trebue să-și facă ochii mai nevinovați... și gura mică, mică — și asta-i tot. Dacă-i spui că asta nu-i o viață, izbucnește în râs, nu fiindcă i se pare caraghios ce-i spui, ci pentrucă are dinți albi și râsul cristalin. Iar noi, mă, ne tâmpim... ne tâmpim, și devenim din ce în ce mai inteligenți și o vedem deodată că se întristează și privește undeva departe, dar nu pentrucă ar fi înțeles ceva, ci pentrucă, într'o anumită lumină, care tocmai cădea în locul unde era, știe că îi stă bine să fie tristă și să privească departe.

Dobitocii cad în cursă. Dar ăia deștepți ca mine își dau seama de realitate. Și totuși „lumea zice că sunt beat, dar eu sunt amorezat" fredonă, ca încheere Petru Găina, mai cerând un șpriț, la socoteala vărului său bineînțeles.

Bietul Petru Găina. Dacă ar fi știut că, peste cele două săptămâni, cel ce va pleca la G. nu va fi el, ci vărul său Alexandru. Da, Alexandru Ardeleanu se hotărî să se odihnească și el un pic, și stațiunea G. cu liniștea ei, cu aerul ei de munte, era locul cel mai nimerit.

Iar, de aici începe toate.

Fiecare dragoste începe într'un fel, fiindcă fiecare lucru trebue să înceapă într'un fel. Dacă stai să te gândești și te ferești să te păcălești singur, trebue să recunoști că nici în cazul D-tale, cum aproape nici odată nu se întâmplă, dragostea n'a venit ca un fulger sau ca un cataclism. După aceea oamenii uită. Ei spun lucruri care numai bine hrănesc imaginația școlărițelor și le fac să viseze cai verzi pe pereți. Așa de exemplu, „de când am văzut-o întâia dată, s'a făcut o lumină în mine și am simțit că este Ea". Ei bine, nu... Marea dragoste, aceea care pecetluește o viață, începe ca un cancer, adică nici n'o simți. Când a început să te doară și vrei să vezi ce se mai întâmplă și pe acolo, nu mai e nimic de făcut.

Pe de altă parte, pe o femie e greu până s'o iei în serios. Dar când începi s'o iei în serios, cu cât e mai neserioasă cu atât îți pune mai multe probleme. Femeile și bărbații ar trebui să fie un ins de un al treilea sex ca să-i înțeleagă. Intre ei, nu e nici o putință de a se înțelege. Un bărbat, judecă femeia după el, îi dă deci toate însușirile lui. De aceea femeile sunt mai interesante decât bărbații, fiindcă sunt create de ei. Bărbații, trebue să se mulțumească cu ceeace spun femeile despre ei și asta e în cel mai bun caz „are mister", sau „e foarte dulce, mânca-l-ar mama", iar în cel mai rău, după cum știți și Dv. „mi-a distrus sufletul, mizerabilul".

Sunt și femei cu inteligență bărbătească. Pe acelea, bărbații le înțeleg mai ușor, și sfârșesc prin a nu se mai ocupa de ele, fiindcă nu le aduc nici o problebă nouă.

Stella, după cum pretinde și filozoful nostru oficial, Petru Găina, era „un fel de pisică îmbătată de propriul ei tors".

Alexandru Ardeleanu o întâlni, bineînțeles, în stațiunea G... și chiar în dimineața următoare sosirii lui. Stătea în parc și citea o carte, iar, pentru complectarea decorului, era îmbrăcată într'un costum tirolez.

Când trecu Alexandru, își ridică ochii, la început furioasă parcă pe acest om care i-a turburat liniștea, apoi îi surâse. Intrară în vorbă, foarte simplu. Da, știa și ea, aveau un prieten comun pe Petru Găina, „un băiat excepțional de inteligent" adaogă Stella cu multă convingere.

Vorbiră de toate. Da, se ducea în fiecare zi să se roage sfântului Anton.

— Sfântul Anton e sfântul care ajută domnișoarelor să se mărite, o tachină Alexandru.

— Știu, răspunse fata cu gravitate. Eu îl rugam să-mi aducă în cale un bărbat pe care să-l pot admira îndeajuns ca să-l pot iubi, îl privi în ochi, înroșinu-se ușor.

— Și cu care să te măriți... adăogă Alexandru.

— Natural, răspunse Stella, numai asta e dragoste. Un bărbat numai în felul acesta poate dovedi că iubește o femee.

Alexandru o asculta cu multă atenție. O compara în gând cu toate femeile pe care le cunoscuse: nici una nu-i vorbise așa de simplu, de naiv. In fond, Stella avea dreptate.

Dansatoarea Ilona poza în Mata-Hari, ea nu înțelegea nici dragostea veșnică, nici căsătoria, — doamna Preda ilustra tot ce spunea cu citate franțuzești și ceeace spunea nu era atât de interesant, cași ceeace spunea Lucian de exemplu și nici atât de nou pentru Alexan-

(Urmare în pag. 6-a)

Cronici germane

Insemnările unui cetitor (II)

de ȘTEFAN BACIU

ACUM câteva luni, într'o întâie serie de „însemnări", ne preocupa legătura dintre literatură și războiu; afirmam atunci că rezultatul actualelor răsturnări este de nepreväzut. Cu toate că n'a trecut prea multă vreme, am vroi să revenim cu o serie de precizări, care ni se par pe cât de actuale, pe atât de adevărate.

Fără a avea prea mult de pătimit de pe urma răsboiului, literatura germană de azi n'a ieșit cu nimic din matca în care intrase cu vreo șase-șapte ani în urmă. Scriitorul german creiază și astăzi — dovadă pentru aceasta ne stau numeroasele tipărituri care ne parvin. Cărți, reviste, nimic nu este schimbat de războiul care-și desfășoară teribilele aripi, undeva nu prea departe în lume. Spiritualitatea germană a unui Ernst Wiechert, Blunck, Grimm sau Carossa, despre care vom mai scrie, stă dovadă pentru spusele noastre. E drept că într'o oarecare măsură, s'a impus actualei literaturi un spirit **mai cuminte**, mai domestic, dar poate că tocmai acest hotar între bine și rău, (noțiuni relative) a făcut să se păstreze slova tipărită, într'o țară care a pornit unul din cele mai formidabile războaie. Dictonul latin „inter arma silent musae" a fost infirmat în mare parte, așa că lectorul obiectiv se vede pus în fața unui fenomen de cultură, la care, la drept vorbind, nu s'ar fi așteptat. Ceeace este însă mai puțin îmbucurător, este **lipsa lirismului**. Poate că noi cerem prea mult, însă un lucru care ne-a atras de foarte multe ori băgarea de seamă, a fost absența spiritului poetic, atât în volume, cât și în publicațiile periodice. Pentru înregistrarea **totală** a unui moment capital, constatarea aceasta era necesară. Secătuită de cântec, actuala literatură germană trăește însă. Cronicile noastre viitoare vor mărturisi acest lucru, prin dări de seamă asupra unor cărți noui, pe care nu am avut încă răgazul de a le ceti. Oricum, însemnarea de față era necesară pentru a completa una mai veche, care avea aerul unei nedumeriri.

PENTRU tinerii noștri prieteni și confrați necunoscuți, încremeniți pe câmpurile de luptă, cuvintele acestea vor să fie un prea mic semn de pioasă aducere aminte. Sublima lor pildă, nu poate decât să ne ducă cu gândul la filele lor rămase neisprăvite, la ultima lor pícătură de cerneală încremenită pe-un vârf de peniță. Moartea, acest ultim popas, i-a înfrățit pe toți cu gloria, un prilej rar de întâlnire cu îngerii, un prilej pentru verificarea conștiințelor și a marilor lupte ce ne-ar putea ajunge și pe noi!

LA FEL de albastru e cerul și astăzi. Cerul acesta de-o inconștientă frumusețe, cerul lui Goethe, al lui Schiller, al tuturor romanticilor germani. Mă întreb cum de n'a pălit lumina lui, în decursul sutelor de ani, privind atâtea și atâtea mari și mărunte mizerii omenești. Mi se pare însă că acest cer este un dar pe care Dumnezeu îl face micului om, o fărâmă de paradis pe care El ne-o mai îngăduie. Pentrucă sunt sigur că fără cer, Rilke nu și-ar fi putut scrie nici una din poesiile sale și n'ar fi putut pune pe Malte Laurids Brigge să încheie măcar un gând în cartea viselor lui. Prezența cerului în lume, iată o parte a mizerei noastre fericiri; **cine nu cunoaște cerul nu știe să viseze și să scrie.**

Iată dece faimoasa „școală romantică" germană a realizat cele mai pure opere, într'o literatură care nicidecum nu se poate plânge de sărăcie și sterilitate. Cuvintele **„Wölkchen", „blauer Himmel", „klares Lüftchen"** și atâtea altele încă, au fost introduse în patrimoniul limbii germane de romantici. Numai dela ei încoace, aceste cuvinte au primit o rezonanță proprie.

PRIN însuși titlul cronicei, mărturisim că suntem doar niște „cetitori", care nu fac altceva decât să-și însemneze impresiile fugare. Rostul tuturor cronicilor noastre din rubrica de față a fost același: **muncă de vulgarizare, răspândirea unor elemente necunoscute, sau foarte puțin cunoscute, în straturi cât mai largi.** Combatem singuri, iată constatarea pe care-o scriem în vânt — și astăzi. Niciun „oficial", niciun domn profesor universitar de specialitate nu ne-a ajutat în neinsemnata noastră trudă, nici măcar cu o afirmație, **chiar când le-am solicitat-o în mod expres.** Știm că și de astă dată scriem în chip inutil. Rândurile de față nu vor decât să mărturisească despre o stare de lucruri, care e mai mult decât semnificativă. Dar orice ar fi, noi nu vom obosi.

N'AM întâlnit nici o altă literatură, în care traducerile să fie **organizate** atât de minuțios, de corect și de prompt, ca în literatura germană. Dela clasici până la moderni, cei mai de frunte reprezentanți ai tuturor literaturilor, figurează în acest vast capitol. Iată dece intelectualul german este, de foarte deseori, cu mult mai cult decât cel român sau cel francez. Prin simplul fapt al acestei prezențe a cărții străine tipărite, i se pune la îndemână un mijloc de cunoaștere, de care dispun foarte puține popoare. Trebuie să subliniem în acest loc, că traducerile germane nu au rol comercial, ci în primul rând un rol de cultură, punând la îndemâna cetitorului, nu rezumate, ci re-creeri. Cine nu cunoaște marile traduceri ale literaturii germane, nu poate să-și dea seama de covârșitoarea lor importanță și de locul de frunte pe care traducerea trebue s'o dețină în viața spirituală a unui popor.

Cronica ideilor

Valoarea totalitarismului

de MIRCEA MATEESCU

Am avut adesea impresia că între democrația britanică și democrația americană există o strânsă rudenie, care nu se poate recunoaște în comparația dintre acestea două și democrația franceză. Evident, nu mă refer la democrația franceză de după războiul mondial, pentrucă s'a văzut, de curând, că Franța, începând din 1920, nu a mai continuat viața etatică dinainte de 1914, dar, întocmai ca Britanicii, întocmai ca cei de peste ocean, a subscris la o alcătuire publică incompatibilă cu sensul Marei Revoluții din 1789. Privite în perspectiva ultimilor ani, cele trei democrații se aseamănă tot pe atât pe cât diferă, în origini; și tot pe atât, pe cât sunt de felurite mentalitățile și tradițiile acestor trei neamuri. De fapt, eroarea de aici începe. Am repetat-o și noi, scriind: „cele trei neamuri". Pentrucă numai în cazul Franței poate fi vorba de neam, de națiune, de patrie. Similitudinea public-socială pe care am remarcat-o între colectivitatea britanică și poporul american consistă în vocația juridică de care fac dovadă atât Englezii cât și Americanii: în lipsa vocației etnic-istorice. Istoria Angliei confirmă uimitor această constatare: neputincios și nul sub raportul vocației istorice, poporul britanic a dovedit, în schimb, o bine cultivată vocație politică, dublată de un rodnic instinct juridic. Viața modernă a convenit de minune spiritului comercial britanic! I-a dat ocazia să întreprindă, pe un tur de orizont mondial, o vastă societate pe acțiuni, cu titluri britanice sau americane. Dacă statul englez, ca și statul american și, din nefericire, ca și statul francez de după război, au apărut mai de grabă ca societăți etatice pe acțiuni, de cât ca națiuni cu sens istoric, societăți în care fiecare individ s'a considerat acționar, cu acțiunea la purtător — pericolul nu a fost mare nici pentru imperiul britanic nici pentru Statele Unite americane: acestea nu aveau decât de câștigat și nimic de pierdut din răspândirea unei atare înțelegeri a democrației. In schimb au avut totul de pierdut: Franța și celelalte țări care adoptaseră, nemotivat și grăbit, un regim incompatibil cu ținuta istorică a neamurilor europene. Apoi, nu este adevărat că ideea de libertate aparține democrației. Dimpotrivă. Considerate împreună, cele trei idei afirmate de Revoluția Franceză, apar contradictorii. Astfel dacă ideea de libertate și aceia de fraternitate pot prea bine să stea pe acelaș drapel idelogic, ideea de egalitate este însă profund inconciliabilă cu aceia de libertate pentrucă, liberi fiind, oamenii nu se desvoltă egal, între ei existând o nativă inegalitate elementară și o socială inegalitate a posibilităților de a evolua. Numai un regim totalitar poate egaliza posibilitățile sociale, nu unul libertin democratic. Așadar, cum observase un doctrinar francez, Thierry Maulnier: ori libertate, ori egalitate, ambele împreună nu se pot admite.

Dar a intervenit o altă cauză, un alt ferment, care a agravat, în fapt, contradicția ideativă a principiilor democratice: evreul. Casi americanul, evreul nu are naționalitate. De aceia el a fost cel dintâi care a adoptat democrația și liberalismul. Democrația și liberalismul au pus la îndemâna evreilor instrumentul politic, nesperat, care l-a ajutat să ajungă pretutindeni, la posturile de comandă economică. Adevărații beneficiari ai libertății evreii au fost, nu indivizii de diverse naționalități. Criticismul, psihologismul, individualismul, liberalismul, într'un cuvânt: mai toate „ismele" cu putință, au folosit din plin scopurilor economice ale cosmopolitismului iudeo-anglo-american. Dacă întreaga omenire, asemenea democrațiilor anglo-americane, ar fi devenit o uriașe societate pe acțiuni, majoritatea, dacă nu chiar unanimitatea acțiunilor, le-ar fi posedat evreii capitaliști, ajungând astfel, prin mijloace economice la stăpânirea politică a întregei lumi.

Să vedem însă ce este cu libertatea de voință, de care vorbește individualismul democratic. Este adevărat că democrația îngădue realmente exprimarea liberă și eficace a voințelor individuale? Nu credem. Intr'o societate organizată etatic voințele se exprimă, desigur, în sens politic. Fiecare trebue să admitem că, în mijlocul colectivității din care facem parte, nu putem voi decât într'un fel politic, adică având în vedere modalitatea de viață publică, pentru prezent și pentru viitor, a Statului și a națiunii.

Dacă această constatare apare ca adevărată, tot adevărată este și aceia că voința individuală, în măsura în care este o voință politică, nu poate să fie exprimată decât de acord cu realitatea politică: care este națiunea care este comunitatea etnic-istorică, nu individul. In măsura în care exprimă o adeziune politică, individul nu poate să vrea pentru dânsul, pentrucă el nu este o realitate politică dar una biologică și psihologică. Deci sub raportul regimului politic, individualismul democratic nu se verifică. Din două ipoteze, una este valabilă: ori voești, de acord cu realitatea politică — și aceia nu ești tu individul — ori voești pentru tine, și o asemenea nepolitică manifestare de voință nu poate fi decât împotriva realității politice din care faci parte, deci împotriva neabului, deci împotriva Patriei! Și chiar așa s'a întâmplat, după războiul mondial, în țările democratice. Fiecare a voit „politic" pentru el, deci împotriva Patriei, deci de acord cu oculta capitalismului iudeo internațional, acela care și-a luat asupră-i sarcina să organizeze omenirea prin acțiuni la purtător! Valoarea totalitarismului aici se recunoaște. Am spune că totalitarismul este singurul regim politic posibil, de vreme ce având a se ocupa cu realitatea nației, organizează centripet voințele individuale din punctul de vedere al guvernământului public, lăsându-le realmente libere din punctul de vedere al activității strict civile.

Maria

Altădată ne amestecam amândoi visele și anii;
In ochii ei, își îndoiau luminile banii.
Spăla rufe, gătea, mergea la piață,
Aducea în coș totdeauna câte-o frântură de dimineață.
Era veselă, îi râdeau vorbele ca soarele
Și nu-i stăteau de dimineața și până seara picioarele.

Acum Maria a plecat. Parc'ar fi fost ca prin somn...
I-a sucit capul o corcitură de domn.
A uitat de când cosea, a uitat de când avea mâinile crăpate;
Maria se duce acum, numai pela baluri și pela serate.
Cântă, se'mbată, râde, se boește...
Minte cât poate și tot ce n'a fost povestește,
Are rochii, pantofi, blănі, are pălării,
Trece dela unul la altul, fură dela toți bucurii,
A învățat să cânte la pian, știe să dea tuturor cât'un pic de iubire...
Dar nu mai știe să îngenunche cu fața spre fericire.

VIRGIL CARIANOPOL

Cântec de semănători

Iau țărîna în palmă
O blastăm și-o sărut
Și-arunc în ea sămânța
S'o ia de la 'nceput.

Imi smulg din glie pasul
Să nu mă simt că-s rob,
Să-mi văd crescînd strămoșii
In fiecare bob.

Mi-e glasul plin de pulberi
Și stelele-s prea sus.
Mă înfrățesc cu lutul,
Să nu mă știu apus.

Se'ntoarce ciocîrlia
In tainicul ogor,
Pe urma mea s'arată
Un alt semănător.

ION SOFIA MANOLESCU

Simple note

Ceva despre „autonomia" operei de artă

de COSTIN I. MURGESCU

Recitirea câtorva pagini din scânteetoarea operă a lui Albert Thibaudet ne-a reamintit discuțiile purtate în jurul definiției operei *mari* de artă; a ceeace s'ar numi, cu un termen la modă, a creației literare majore.

In legătură cu opera lui Rabelais, criticul francez nota într'adevăr aceste semnificative rânduri:

„Gargantua et sa famille ne sont pas des géants, mais Rabelais s'amuse, en des accès de bonne humeur, à les faire parfois se comporter comme des géants, simplement pour rire, comme on boit un coup, et en le ramenant tout de suite après à leurs dimensions normales" [1]).

Thibaudet avea într'un fel dreptate; am constatat-o mai târziu. Dar atâția cititori și — mai ales — atâția critici și istorici literari se opriseră asupra operei lui Rabelais; dece nu observase oare nimeni jocurile de fină intelectualitate ale autorului lui Gargantua?

Nu este oare aceasta o dovadă în plus că literaturii îi rămân complet streine noțiunile, atât de des folosite în judecarea unei creații, de: verosimil, real, motivat, ș. a.?

Observația lui Thibaudet nu este menită desigur să „sâcâe" din nou critica literară punându-i în discuție metodele și criteriile de judecată. Dimpotrivă ea poate fi considerată drept un argument în plus în favoarea a ceeace s'ar putea numi „autonomia" marilor creații artistice, în sensul unei independențe totale de contingențele realității.

Din autonomia unei creații decurge un „mecanism" special al vieții, propriu acelei opere; iar în fața problemelor puse de viață apare o *logică* nouă, a eroilor. De aici concluzia că singura obligație a scriitorului mare este a menține continuu tensiunea necesară vieții cărții sale și de a rezolva toate problemele prin prizma principiilor sale *logice;* care principii de logică poate să fie foarte *ilogice* în raport cu criteriile științifice ale legilor gândirii. „Logica" unei opere poate deci să fie „logica" nebunilor, a dezechilibraților; aceasta nu interesează.

Tot interesul poartă asupra atmosferei și a înlănțuirii judecăților, în cadrul acestui „climat" de gândire și manifestare, care trebue să fie atât de puternice încât nici-o clipă rațiunea și sufletul cititorului să nu scape din acest *sistem* pentru a se retrage în condiția normală de viață, din mijlocul căreia opera ar fi privită „din afară", cu raționamentele noastre adică.

Aceasta ar fi desigur unul din esențialele caractere ale autonomiei operei de artă, autonomie realizată deplin numai în câteva creații.

De altfel, „lumea" aceasta nouă, guvernată de legile ei *mecanice* și *intelectuale*, vine să distrugă oarecum *intensitatea* unei anumite trăiri adoptată drept unic criteriu al judecăților critice.

„Lumea" unei creații este descoperirea pe care autorul o oferă cititorilor; este *orizontul* nou ce se oferă acestora și care constitue în acelaș timp unul din principalele criterii de ierarhizare a operelor artistice.

[1]) Albert Thibaudet: Réflexions sur la litterature. Gallimard-Paris. 1938. pag. 173.

Cântec de liniște

Glasul nădejdilor tale de-acum
Lasă-l să cânte, lasă-l să strige!
Poate cândva cetatea de fum
O să-i caute floarea'n roșii verige...

Glasul nădejdilor tale de ieri
Stă răstignit într'o faptă de azi, —
Cum pe o cruce, în cuib de dureri,
Pasărea care sbura peste brazi.

Iartă-mă, iartă-mă, liniștea mea,
Că te-am svârlit în dorinți, ca'n ape!
La căpătâi — enigmatică stea,
Moartea veghiază viul, aproape.

Prinde-ți de moarte mâinile reci!
Steaua te urcă 'n mări de lumini.
Lasă-ți în arbori orbitele seci,
Ca să n'ai, în deșert, pământești rădăcini!

ȘTEFAN STANESCU

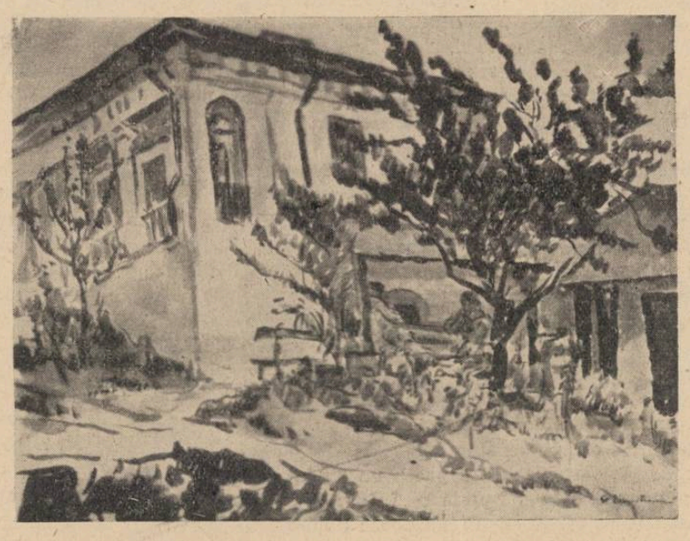

ȘTEFAN DIMITRESCU — Casa bătrânească

EL GRECO — Cupa lui Loth

Pinacoteca din Iași

de NINA BATALLI

In vremurile în cari trăim, când marile opere artistice sunt ascunse pe sub pământ sau plecate în refugiu odată cu oamenii, posibilitatea revederii lor, ne apare de domeniul fanteziei.

E timpul să ne cercetăm muzeele și să vedem că și noi avem comori acumulate pe cari le ignorăm cu totul. Turiștii români, cari în străinătate știu să viziteze un muzeu, știu să renunțe la plăceri trecătoare numai pentru a vedea adevărata artă, ei cari pot zile în șir să se obosească parcurgând kilometri prin imensele săli cu tablouri, în țară nu catadixesc să viziteze nici măcar câteva pinacoteci de reală valoare pe cari le avem. De ce? Din lipsă de încredere — nu credem — ne îndoim c'ar avea vreo valoare mare operile noastre.

Suspectăm originalele de còpii. Chiar cei oarecum inițiați în artă, după vizitarea unei săli de tablouri bune cari le-au plăcut, pleacă cu regretul de a nu fi orignale. Dar dece còpii! Avem originale! Și încă bune.

Pinacoteca din Iași, pe care puțini o cunosc, are opere de mari maeștri. „Cupa lui Loth", pe care-o reproducem este un El Greco autentic. E una din lucrările reprezentative pentru maniera pictorului. Figura din primul plan — alungită, spectrală, ca și femeea din ultimul plan — culoarea, atât de caracteristică acestui bizantin naturalizat în Spania — ireală, sidefie cu reflexe albastre; iar membrele alungite. E vădită tendința lui El Greco spre dematerializare — spre spiritual, atât a figurilor cât și a trupurilor.

Cunoscătorii acestui artist își vor da seama că n'au deaface cu o copie măestru redată, ci cu un El Greco original — care stă modest într'un colț al pinacotecii, rar vizitat. Aceeași pinacotecă posedă un Van Dyck „Sfânta Familie". Acelaș subiect, aceeaș compoziție se găsește la Viena și a fost evaluată la o sumă fantastică.

Originalul dela Viena e o operă de tinerețe a artistului. Fecioara are o expresie matură, așa cum n'o găsim în nici o operă. Fecioara Maria, pentru orice creator, e imaginată sub înfățișarea unei femei tinere, proaspete. In originalul din Viena pare o femee care a trecut de tinerețe. Artistul și-a dat seama de această greșeală și a reluat subiectul, creind originalul din Iași, care ne reprezintă o Sf. Fecioară cu pruncul, de toată frumusețea.

Liniile mari ale compoziției sunt păstrate cu mici modificări de detaliu și de nuanțe. Originalul din Iași e mult mai viu, mai tânăr chiar ca expresie generală. Originalul din Viena e mai șters. Nu acestea sunt singurele opere mari din pinacotecă. Vom reveni asupra originalelor în măsura în care nu va mai fi nicio îndoială asupra autenticității lor.

Mulți se vor întreba de unde are Pinacoteca din Iași opere de o valoare și de sume așa de mari? Operile Pinacotecii au fost dăruite de boerii moldoveni cari plecau în străinătate cu punga plină de aur și le plăteau greu. Când s'a înființat Pinacoteca, acești boieri, dornici de ridicarea culturală a țării lor, au donat ce-au avut mai de preț.

Numele celor ce au donat coincide cu al acelor moldoveni cari au însemnat totul în cultura noastră.

Patriarhalul Iași, cu gloria-i trecută, pare din ce în ce mai mult uitat. Și totuși rămâne cel mai pitoresc oraș al nostru cu toată impresia de descompunere ce ți-o dă uneori. Vechea capitală a Moldovei poate fi vizitată ca multe alte orașe de artă din apus, fără a-ți pricinui vreo deziluzie. El are puterea de reținere și încântare a artei. Câțiva oameni de gust, fii ai Moldovei se ocupă cu o vădită cunoaștere de muzeele lor. Pinacoteca din Iași se reorganizează în sensul excluderii unor opere de valoare îndoelnică și ridicarea prin aranjament și garanție științifică a adevăratelor valori.

Un început de organizare ideală se vede mai ales în sălile pictorilor români din veacul trecut, în special în sala pictorului Constantin Stahi, în care respiri o atmosferă de autentic românism, în motiv, cum și în tratare. Asupra acestui pictor și a altora vom reveni.

Pinacoteca din Iași trebue vizitată și cunoscută bine.

E un tezaur al țării noastre cu care ne putem mândri.

O aventură în legiune

– Fragment inedit –

de ION DRAGOMIR

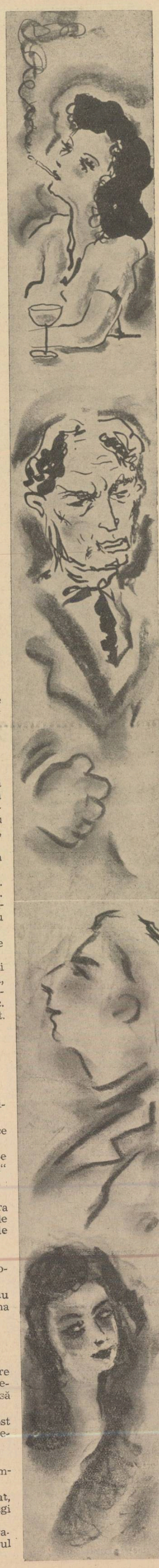

Intr'o zi se formară noui plutoane de instrucţie şi părăsirăm *Cuadra* în ordinea vechimei.

Furăm lăsaţi să ne grupăm pe simpatii, căci mulţi legionari străini nu prea ştiau spaniola şi trebuiau să se ajute unul pe altul în privinţa vorbirii.

Enrique Soler, José Moreno şi cu mine ne ţinem scai unul de altul. Nu ne despărţi nimeni. Chiar în noua baracă dormitor avurăm paturile vecine.

Când furăm echipaţi din nou, trecuţi pela duş, raşi, pieptănaţi, ferchezuiţi, nu ne mai recunoscurăm. Eram chipeşi acuma.

Imi ajustam un fir de mustăcioară subţire, „oaţă", ca vedetele masculine dela Hollywood şi-mi trântisem capela cu ciucure roşu pe o sprânceană, aşteptând cu nerăbdare să mă duc la *dancing*-ul din *Poblado*, s'o dau gata pe Mercedes. Uniforma bine croită mă prindea mai bine decât hainele civile. Cel puţin aşa mi se părea.

Şeful nostru direct era sergentul instructor Esteban Lafarga, — un francez blond, rumos, cu părul ondulat, cu ochi de un albastru intens şi faţa roza, copilăroasă. Purta pe mânecă trei galoane de rănit, iar pe piept agăţători pentru vreo şapte decoraţii.

— Mi se pare că printre voi se află un român? întrebă.

— Eu sunt!

Şi mă prezentai cu formula reglementară.

— Ştii să joci table?

—Desigur!

— Bravo! Eşti omul meu! Să pofteşti diseară să-ţi trag o bătae ca la Brăila.

— Cunoaşteţi Brăila, *mi sargento*?

— Te cred!... Un an încheiat am colindat toate oraşele din România după o muiere. Ea mi-a mâncat sufletul şi m'a făcut să ajung pe-aicea.

Aturisitul juca table foarte bine. Ştia toate numirile zarurilor pe turceşte şi toate glumele care se fac la joc, — iar pe deasupra, nu se supăra când pierdea şi când îi „făceam râcă".

Viaţa la campament deveni plăcută.

Plecam la instrucţie destul de târziu. Reveneam la prânz pentru masă.

Făceam două ore de siestă. Apoi, iarăşi, instrucţie sau teorie.

Mânuirile de armă erau uşoare şi puţine. Trebuiau însă executate fără greş.

Nici teoria nu era complicată. Invăţam că legionarul este o fiinţă aparte, care disprefuieşte totul în afara de legiune; că el trebuie să lupte şi să moară fără şovăire; că are îndatorirea să sară în ajutorul camaradului care l-ar chema prin strigătul: *„A mi, la legion!"*, — „la mine, legiunea!" chiar dacă cel care-l cheamă nu ar avea dreptate; că nu recunoaşte alţi şefi decât pe cei dela legiune; că are îndatorirea să meargă cu măreţie şi eleganţă, — *con soltura y aire;* că nu-şi va părăsi niciodată un camarad rănit în luptă, chiar de-ar fi să cadă alături...

Grija noastră de căpetenie era curăţenia veştmintelor, a trupului şi a armelor.

De-ale mele se ocupa Moreno. In schimb, îi cedam, la prânz şi seara, porţia mea de vin şi-i cumpăram cele de trebuinţă pentru toaletă: săpun, lama de ras, praf de dinţi, periuţă, ţincvais pentru albit pantofii de pânză, ceară pentru curelărie, şmirghel pentru arme.

Valencianul nu-şi oprea din soldă nicio lăscae. Trimetea toţi bănuţii lui, nevestei şi copiilor, aşa cum le făgăduise la plecare.

Il ajutam cu dragă inimă. Bani aveam mai mulţi decât îmi trebuiau, în pofida vizitelor tot mai dese la *Poblado*, în tovărăşia lui Enrique Soler, care începea să se cam tragă spre băutură.

De altminteri, cine nu bea la legiune?

Solda era mare, vinul la *Suministro* costa cincizeci de *centimos* litrul cu sticlă cu tot ,iar ca să nu fii socotit beat se cerea să poţi veni la apel în patru labe şi să bâlbâi „Prezent!" la auzul numelui.

Bunii ochitori primeau ca premii sticle de coniac; la prânz şi la cină se da vin; la sărbători şi la zile mari se făceau „mese legionare" când se serveau două trei feluri de vin, la discreţie.

Fără să vrei, te pomeneai îndrăgind paharul.

Beai pentrucă aveai bani de prisos, pentrucă te plictiseai, pentrucă voiai să uiţi unde te afli, pentrucă te frământau doruri şi regrete, dar mai ales beai pentrucă şi ceilalţi beau.

La cantine se găseau vinuri înfundate, rachiuri de tot soiul, licheoruri franţuzeşti de marcă şi coniacuri fine. Iar la *Suministro*, — care era un fel de centru de aprovizionare, — se aflau zeci de vedre de vin negru, gros şi tare, care ardea pe maţe ca vitriolul. Din ce podgorii provenea, nu se ştia; nimeni nu văzuse niciodată vreun poloboc sosind la *Suministro*, deşi se consumau, zilnic, sute de litri.

Legionarii nu erau pretenţioşi. Băutura în sine îi interesa mai puţin decât efectele ei... Bea omul nu atât din plăcere, ci ca să se îmbete.

Iar eu nu eram mai breaz decât ceilalţi, cu singura deosebire că nu beam otravă dela *Suministro*, ci vinuri mai bune, dela cantine, sau dela *dancing*-ul unde Mercedes continua să cânte şi unde eram socotit un fel de iubit al ei „legitim".

*

In plutonul de instrucţie de sub directa comandă a sergentului Esteban Lafarga se afla un legionar numit Jean Walter, căruia dela început nu-i plăcură ochii mei.

Sunt astfel legi ale simpatiei şi antipatiei cărora greu le poţi desluşi înţelesul.

Omul acesta era tare ciudat. Avea un trup de urangutan, cu picioarele crăcănate terminate prin labe mari, cu pieptul vast, cu braţele lungi şi mâinile groase cu degete scurte şi unghiile mici, lătăreţe; chipul îi era brutal, cu nasul cârn, ochii mici, fruntea îngustă şi gura împodobită cu dinţi colţuroşi, de fiară. Judecând după înfăţişare, l-ai fi luat drept un perfect imbecil, bun să figureze în muzeul anatomic al unei clinici neurologice.

In pofida acestor aparenţe, Jean Walter era de o inteligenţă deosebită. Vorbea mai multe limbi, mânuia cu vioiciune spiritul şi ironia, avea tot soiul de cunoştinţe cari alcătuesc aşa numita cultură generală. In timpul liber citea cărţi serioase, juca şah, studia araba cu ajutorul unei gramatici pe care şi-o procurase naiba ştie de unde. Era un om serios, care nu se îmbăta mai mult decât alţii şi care ar fi putut fi un camarad plăcut.

Din păcate, îl chinuia un orgoliu nemăsurat, o invidie prostească.

La teorie, plesnea de ciudă pentrucă Soler învăţase din prima şedinţă „Crezul legionarului"; la instrucţie se părpălea pentrucă Braun şi Löwe erau cei mai dibaci mânuitori de armă; la tragere spumega pentrucă Moreno era cel mai bun ochitor.

Poate că urmărea omul să facă o frumoasă carieră la Legiune, să capete avansări şi decoraţii... In acest caz, era oarecum explicabilă bolnăvicioasa hipertrofie a amorului său propriu.

Dar Jean Walter suferea şi din alte pricini. De pildă, pentrucă Moreno purta de grija armelor mele, îl numea batjocoritor ordonanţă. Valencianul nu se supăra. Işi vedea de ale lui, tăcut şi posac, ca întotdeauna... Pentrucă sergentul Lafarga juca table cu mine şi mă trata prietenos, mă învinuia că sunt intrigant şi „periuţă"... Totul, la acest om, era pricină de supărare, ca şi cum i s'ar fi adus insulte sau pagube personale.

Ceeace însă îl scotea din sărite mai presus, era legătura mea cu Mercedes.

Aci, rana părea mai adâncă. Jean Walter care, — bănuesc, — era de origină maltez sau alt soi de corcitură orientală, avea slăbiciune la femei. Nu se mulţumea însă, ca ceilalţi, să le iubească şi să le plătească. Voia să le cucerească prin farmecul lui personal. In lupanarele dela *Poblado* erau destule femei şi ar fi putut să-şi găsească printre ele o iubită, căci îşi făcuse faimă de om rău şi impresiona femeile slabe de înger, gata oricând să se extazieze în faţa forţei brutale.

Dar nu! lui Jean Walter îi căzuse cu tronc Mercedes, poate nu tocmai din pricină că ea îl fermecase cu deosebire, ci mai mult de necaz că o vedea cu mine.

„Merci" îi întoarse spatele. Nu pentrucă era virtuoasă; orice legionar o putea avea pentru câţiva *duros*. Dar pentrucă din punct de vedere sentimental se socotea legată de mine şi înţelegea să-mi fie credincioasă în felul ei, — să nu mă înşele pe gratis, adică.

Jean Walter spumega şi-mi căuta pricină de ceartă cu lumânarea. Imi era însă frică să mă bat cu el sau măcar să ajung la harţă mai mare.

Căci era om rău. Când făcea de corvoadă la grajduri, muşcase urechea unui catâr. Altă dată pisase timp de o jumătate de oră, între doui bolovani, trupul unui biet căţeluş care-i făcuse murdărie sub pat, ucizându-l în cele mai îngrozitoare chinuri.

I se punea pe seamă o altă ispravă. Avea un prieten, un italian, cu care se cunoştea dinainte de Legiune. Pare-se chiar că se angajaseră împreună. Italianul era băiat tare frumuşel, cu faţa mată, cu ochii negri, profunzi, cu o gură frumos arcuită care lăsa să se vadă nişte dinţi superbi. Pe deasupra, cânta minunat, cu o voce micuţă de tenor, tot soiul de canzonete napolitane.

Femeile din *Poblado* se topeau de focul lui; ba se şi păruiau câteodată.

Aceste succese ale italianului nu puteau fi pe placul lui Jean Walter.

Intr'o seară, câţiva camarazi găsiră pe o alee mai dosnică, un om scăldat în sânge. Faţa îi era oribil mutilată cu o cărămidă, câţiva dinţi sfărâmaţi. Cu greu, camarazii recunoscură pe italian, şi-l duseră la infirmerie.

— Cine te-a sluţit în felul ăsta?

— Nu ştiu.

— Cum nu ştii? N'ai văzut pe cel care te-a lovit?

— Nu. Era întuneric... şi bausem mult.

Mintea.

— Dacă nu spui cine te-a lovit, — îl ameninţă ofiţerul de zi, — te trimit la „Pluton" pe treizeci de zile!

— Nu ştiu cine m'a bătut! susţinu cu încăpăţânare italianul.

— Atunci, marş la Plutonul de pedeapsă, până ce îţi va reveni memoria.

Nenorocitul făcu o lună de crâncenă închisoare, dar nu-şi denunţă agresorul deci toată lumea bănuia că acesta nu putea fi decât Jean Walter.

Intru acestea, furăm daţi *de alta*, adică promovaţi legionari în toată puterea cuvântului şi aşteptam ca Statul Major dela Ceuta să ordone repartizarea noastră la cele treizeci şi două companii de combatanţi, împrăştiate pe tot cuprinsul Marocului spaniol şi dincolo de pustiul Saharei, la *Cobo Jubi*, — Cap Jubi, — în colonia Rio d'Oro.

Atunci se deslănţui drama...

II

Petrecusem seara la *dancing*-ul din *Poblado* împreună cu Mercedes, care de pe acum bocea apropiata noastră despărţire. Băusem sdravăn, coniac franţuzesc. Cântăreaţa nu consuma decât băuturi scumpe; aceasta era pentru ea o chestiune de prestigiu, iar pentru mine ruină sadea, căci doară eu plăteam socoteala.

Merci se cam trăznise şi refuzase să mai cânte în seara aceea.

Apoi, supărată, aşa din senin, anunţă că pleacă la Ceuta. Nu mă puteam ţine de ea. Era liberă să-şi facă mendrele.

O camionetă sosea la campament în fiecare seară înainte de ora apelului, aducând legionarii învoiţi pentru după amiază.

Merserăm să o aşteptăm, ca Mercedes să se înapoieze cu ea.

Câţiva legionari cu permisii pentru noaptea sau aduşi de curiozitate, de plictiseală aşteptau şi ei camioneta, plimbându-se cu paşi rari şi cu mâinile la spate sau şezând pe nisip cu genunchii prinşi în mâinile făcute colac.

Deodată, ne trezirăm cu Jean Walter în faţă. Era beat. Se cunoştea după ochi-i mici cari se înroşiseră.

O apucă pe Mercedes de braţ, trăgând-o spre el:

— Pleci, *guapo*?... De ce nu mai stai?

Cu capsa pusă cum era, Merci îi răspunse înţepată:

— De ce să mai stau? De dragul tău?

— Şi de ce nu! se miră Walter.

— Puah! făcu ea scârbită. Se vede că nu te-ai uitat niciodată în oglindă!

Cineva râse prostește, ca şi cum s'ar fi spus cine ştie ce spirit. Walter îşi strânse buzele, înciudat.

— N'are face dacă-s urât sau frumos. Plătesc. Asta e principalul pentru voi femeile de aci şi pentru „oamenii" voştri.

Zicând astfel, arătă din cap spre mine.

Altădată, poate că aş fi tăcut. Dar discuţia se desfăşura în faţa a mulţi martori, cari se îngrămădeau bucuroşi de aşa reprezentaţie. Pe deasupra, eram şi eu cu coniacurile în nas.

— Ce vrei să spui, Walter? întrebai răstit.

Rânji hidos, bagă mâna în buzunar, scoase nişte gologani şi mi-i svârli în obraz.

— Nu te supăra, *muchacho*. Na! Du-te de bea un rachiu şi aşteaptă cuminte până se întoarce Mercedes... Acuma are treabă cu mine. Nu-i aşa, *guapo*?

Iarăş chihotiră câteva râsete.

Atunci îl pălmuii cu cea mai teribilă insultă spaniolă:

— Walter, eşti un *hijo de... perra !* (copil de... căţea !)

In aceeaşi clipă, un pumn fulgerat în nas cu o putere uriaşă mă făcu să mă dau câţiva paşi înapoi, să mă împleticesc şi să cad. Mercedes scoase un ţipăt şi se repezi să mă ajute.

Mă ridic de jos însângerat, dar liniştit cum n'am fost niciodată în asemenea împrejurare. Pumnii strânşi îmi erau plini cu nisip.

— Dă-te la o parte, Merci!

Walter îşi pusese mâinile în şolduri şi mă privea triumfător, calm, sigur de puterea lui.

Mă apropiai de el ameţit de lovitură, cu capul plecat, privindu-l pe sub streaşina genelor. Cu dosul mânei stângi îmi ştergeam sângele dela nas.

Când fui la un metru de el, fără nicio grabă, ridicai braţul drept şi deschizând pumnul, îi svârlii în ochi nisipul adunat de pe jos.

Orbit pe neaşteptate, Walter scoase un răcnet şi, cu ochii închişi, cu mâinile întinse, se năpusti spre mine. Mă ferii în *lături şi-i pusei* o piedică românească. El căzu pe brânci. Dar până nu se ridică, îi repezii un picior sdravăn în spate.

— Na! Secături ca tine, eu le bat la spate! rostii apăsat, în timp ce, sufocându-se de indignare şi de ruşine, cu ochii îndureraţi şi orbiţi, maltezul se rostogolea pe nisip cuprins de o adevărată criză epileptică.

Scurta încăierare atrăsese mulţime de camarazi. Câteva braţe vânjoase mă prinseră, îmi făcură vânt să dispar. Walter nu era simpatizat.

— Fugi! Vine patrula!

— Aveţi grijă de Mercedes!

— Nu-ţi fie teamă!... Suntem noi aci!

Plecai cu paşi repezi, întorcând mereu capul în urmă. Eram mulţumit că putusem să fac o asemenea fotogenică ispravă şi în acelaş timp mă îngrijoram de cele ce aveau să mai se întâmple. Jean Walter nu era om să ierte sau să uite.

Mă dusei în dormitor şi mă trântii pe pat cu faţa în sus, cu mâinile sub căpătâi. Până la ora apelului întreaga suflare aflase de incident. Camarazii găseau că e cazul să mă felicite :

— Bine i-ai făcut!... E o brută!

— Destul ne-a terorizat.

Alţii făceau spirite proaste:

— Bogdan a aplicat principiul folosirii terenului şi a atacului ariergărzii prin flanc.

Nu-mi venea deloc să râd, deşi, acolo în dormitor, n'aveam de ce să mă tem. Pe viitor, trebuia să fiu cu ochii în patru şi să nu mai mă duc în *Poblado* decât întovărăşit de Moreno şi de Soler. Valencianul, mai ales era de talie să se măsoare cu Walter.

Maltezul apăru în dormitor abia când formam frontul pentru apelul de seară. Se făcu o linişte ciudată, provocatoare. El călca greoi, îndesat. Părul îi era ud. Se cunoştea că se spălase. Ochii i se făcuseră şi mai mici parcă şi erau roşii, ca de mistreţ.

Ajuns în dreptul meu se opri, întorcând numai capul spre mine.

— *Ya sta bien*, Pedro Bogdan!... *Muy bien !* După cele ce s'au întâmplat, nu mai rămâne decât să ne întâlnim mâine seară la opt pe plajă!.. Ne-am înţeles, nu-i aşa?

Simţii cum mi se pune un nod în gât. Făcui o sforţare ca să pot răspunde:

— Ne-am înţeles, Jean Walter!

Dealungul frontului auzi un murmur care se transformă în adevărată gălăgie. Parcă mi se muiase picioarele. Mă aşteptam la orice, dar nu la asta. Intâlnirea pe plajă la ora opt, însemna duel cu *navajas*, otrăvite în venin de şarpe. O tăietură bună ajungea. In câteva minute, rănitul scăpa de grijile pământeştii lumi. Invingătorul şi martorii îl îngropau în nisip şi, cu atâta, onoarea legionară era spălată. Mortul nu răspundea la trei apeluri consecutive, era dat dezertor şi nimeni nu se mai interesa de dispariţia lui.

Duelul pe plajă era totdeauna mortal; uneori, amândoi combatanţii se alegeau cu tăeturi în urma cărora sucombau. De aceea, înaltul comandant oprea cu desăvârşire asemenea ieşiri pe teren şi pedepsea aspru pe martori. In pofida ordinelor superioare, totuşi, nici-un legionar nu putea să nu răspundă unei provocări, fără să fie socotit dezonorat şi hulit, dispreţuit de restul camarazilor.

Duelul cu *navajas* era un adevărat asasinat, născocit de criminali sau de nebuni. Niciun om cu mintea întreagă nu-l admitea. Dar nimeni nu avea tăria să nu se supună legilor lui, sau curajul să denunţe pe făptaşi. Din fericire, provocările erau rare, căci era tare greu să te lupţi cu cineva fără să capeţi şi tu o rană mortală.

Jean Walter, îmi voia sfârşitul. Nicio clipă nu mă puteam gândi că voi ieşi învingător din lupta cu matahala lungă în braţe şi muschiuloasă ca urangutanul.

Inima îmi bătea zănatică şi o uşoară ameţeală mă cuprinde, ca şi cum o prăpastie adâncă mi s'ar fi deschis sub picioare. Nici nu-mi mai dam seama bine de cele ce se petreceau în juru-mi.

L'am văzut numai pe sergentul Esteban Lafarga ieşind încruntat de după paravanul de scânduri care-l despărţea de restul dormitorului.

— Ce s'a întâmplat, Walter? Se adresă aspru, maltezului.

— Nimic, *mi sargento*. Absolut nimic !

— De ce ţi-s ochii roşii ?

— Nu ştiu!... Poate din pricina vântului! răspunse liniştit maltezul.

— Minţi Walter !... Am fost informat că ai avut o ceartă cu Pedro Bogdan, care ţi-a aruncat nisip în ochi.

— Bah!... O mică afacere strict personală, *mi sargento!*

— Se poate!... Eu însă nu admit ca din pricina micilor afaceri personale camarazii să se chiorască între ei cu nisip.

Peste măsură de nervos, sergentul Lafarga se întoarse spre mine.

— Pedro Bogdan!

— La ordin, *mi sargento!*

— Ia-ţi pătura şi marş la carceră!

Rămăsei ca trăsnit. Esteban Lafarga îmi era prieten. In afară de serviciu ne tutuiam. Jucam doară table amândoi şi de multe ori băusem împreună. Niciodată nu-mi vorbise aspru. Ce-l apucase?

— Sergent Lafarga, dă-mi voe să-ţi explic...

— Nu-mi explica nimica! Marş la închisoare!

Ca un câine bătut, mă dusei la pat, luai pătura şi plecai din baracă fără să pricep nimic din toată comedia aceasta. De ce mă pedepsea numai pe mine? Dacă mă bătusem cu maltezul, fusesem provocat. Erau martori cari puteau s'o jure... Sergentul Lafarga înebunise, sau era beat ?...

Santinela care o străjuia închisoarea, moţăia plictisit, cu bărbia sprijinită în ţeava puştii pe mâinile împreunate.

— Deschide ! îi zisei. Astă seară dorm aici !

— *Hombre*, ce bine-mi pare! Mai am şi eu cu cine sta de vorbă!

Mie însă nu-mi ardea de conversaţie. Mă trântii pe patul de lemn al carcerei, simţind cum mă podidesc lacrimile.

De ce mă pedepsise Lafarga?...

(Urmare în N-rul viitor)

MISTERUL LUI ALEXANDRU

(Urmare din pag. 3-a)

dru ca și ceeace spunea Stella acum. Toate femeile pe care le cunoscuse erau într'un fel, semănau toate a eroine de romane. Alexandru deși nu citise mult, își dăduse seama, tot „interesantul" lor îi părea foarte cunoscut, lucru curios, rămăsese în fața lor ca omul din sală care privește ce fac actorii pe scenă.

Dacă Stella ar putea să-l admire îndeajuns ca să-l iubească apoi, nu i se părea chiar cu neputință să se însoare cu ea. Gândul acesta îl amuza. Cu toată fragilitatea ei aparentă, fata era destul de bine construită — și era limpede ca o picătură de apă. Sentimentele ei desigur trebuiau să aibe o adâncime neobișnuită.

*

După o vacanță de Heidelberg, arhitectul Ardeleanu se însură deci la Sibiu, în toamna acelui an. Stella îl acceptase fără să-i spună însă că a ajuns să-l admire îndeajuns ca să-l poată iubi, dar aceasta se subînțelegea. In vacanță, vorbiseră tot timpul despre alte lucruri, despre dragoste niciodată, niciodată mai ales despre născânda lor dragoste. Stella îi povestea cu multă plăcere îndeosebi, diverse amintiri ale ei din școală. Fusese o școlăriță neastâmpărată cu tot felul de farse de inspirație diabolică. Se bucura încă asemenea unui copil de orice, de o pasăre care zbura, de un cocoș care cânta, de un apus de soare, de rochiile ei care-i plăceau.

După opinia lui Alexandru, era o soție ideală.

Căsătoria lor merse bine câtva timp. Stella își aranjase o casă tinerească și primitoare, cu păsări (un papagal, un canar și un sticlete) și tot felul de cactuși răspândiți peste tot. Își făcea rochii peste rochii și trei sferturi din zi era în fața oglinzii. Se fotografia deasemenea cel puțin odată pe lună. In restul timpului se ocupa de păsările și de florile ei.

Rămăsese tot așa cum o știa Alexandru din vacanța dela G... Și primea cadourile, florile, dragostea, cu multă dezinvoltură, ca pe ceva ce i se cuvenea. Copii în schimb nu voia să aibe. De câte ori i se punea problema asta, Stella se întrista și uneori chiar plângea pe furiș.

Toate ar fi mers cum nu se putea mai bine, dacă, după foarte mulți ani — asupra cărora nu mai insistăm, fiindcă anii sunt uneori în viața unui om, foarte asemănători unul cu celălalt — Petru Găina, care între timp se resemnase și devenise chiar un bun prieten al casei — unde putea mânca și chiar dormi gratuit când nu mai putea să tapeze pe nimeni de bani — nu s'ar fi îmbătat crunt.

Era la o cafenea și auditorul lui se compunea din mai mulți studenți exmatriculați și ei din facultate, plus câțiva „ajunși" printre care și Lucian.

In seara aceea, Petru Găina avu ocazia să arate că în tot acest timp petrecut în preajma vărului său, nu-și desmințise reputația de fin observator al tuturor lucrurilor ce se petrec în lumea asta, și anume că pentru el legătura dintre Alexandru și Stella fusese de fapt un subiect de meditații filosofice cotidiene.

„Un înger și o pisică, perora Petru Găina, în acea memorabilă seară, pentru cine voia să-l asculte: spuneți-mi voi, ce poate ieși din legătura dintre un înger și o pisică? De ascultat nu-l asculta deocamdată decât Lucian, prietenul lui Alexandru — care până în acel moment nu se gândise să aibe o opinie personală despre un lucru neserios, cum era o căsătorie, chiar a prietenului său — și pentrucă Petru Găina nu era tocmai treaz, după vreo cincisprezece pahare de cognac, lui Lucian îi fu ușor să-l tragă de limbă. Și iată ce auzi:

„Vărul meu, Alexandru, îl știi, este, după părerea mea, pe care am căpătat-o după o matură chibzuință, un fel de înger. Iar Stella, femeia lui, socot, iar după o matură chibzuință, că nu este altceva decât o pisică. Tu și eu, Lucian, noi suntem niște porci. Nouă, toate femeile ni se potrivesc, dacă ele ne acceptă. Alexandru însă, vărul meu, este un bărbat adevărat. Adică un înger. Tu nu ți-ai pus niciodată la încercare materia cenușie să te întrebi dece totdeauna îngerilor li s'a dat chip de bărbat? Gândește-te puțin... Fiindcă bărbații sunt puri, puri ca îngerii, atunci când e ceva de capul lor, cum e cazul vărului meu Alexandru și nu sunt porci ca noi, ca mine și ca tine. Nu mă întrerupe, Lucian, pieptul tău de atlet și ciolanele mele, nu înseamnă bărbăție. Asta e materie, Lucian — și materia contează numai la femei. Bărbații sunt puternici prin... prin puritatea lor, da, mă deșteptule, iar frumusețea lor trebue să te facă să te gândești la cer, la stele și la Dumnezeu. Și vărul meu Alexandru e așa, o hahaleră de mâna întâi. Un fraier, mă! Ascultă bine, Lucian, fiindcă ce îți spun eu acum n'are să-ți mai sufle la ureche nici tartorul tartorilor când te vei fuduli pe frigare în fundul iadului.

Mă, Luciene, eu sunt sigur că Romeo a fost blond și Julietta brună. Toată lumea se înșeală, numai eu știu adevărul. Dacă aș vrea, aș ajunge celebru cu asta, dar mie nu-mi pasă de celebritate. Totdeauna femeile au fost arătate ca niște ființe fine, aeriene, ca niște zburătoare, pe când bărbații stăteau pe pământ, măreți și țepeni ca munții și căscau ochii după ele. Ei bine, eu dacă aș scrie cartea pe care o am în cap, aș face în ea bărbații să sboare ca îngerii, iar femeile să pască în câmp cu vacile. Sau, în cel mai bun caz, să toarcă lână lângă sobă cu pisicile.

Dacă ai ști tu cum știe Alexandru să iubească, nu te-ai mai lăuda cu toate crailicurile tale pe lângă midinetele din Strada Principală... Voi nu sunteți oameni adevărați, oamenii pentru care a făcut Dumnezeu lumea, voi sunteți figuranți și atât.

Și, dacă ai ști tu cum îi primește dama iubirea asta! Mă, stă, stă ca un sfinx și zâmbește — și eu știu prea bine că nu e nimic nici în capul nici în inima ei. Nu știe decât să doarmă, să-și îngrijească păsările și să se ducă la biserică să se roage la Sf. Anton. Dece s'o fi rugând, poate fiindcă așa s'a obișnuit, fac prinsoare că nici ea nu știe prea bine. Nu-i bună, în fond, nici de nevastă, nici de mamă, nici femee deșteaptă nu-i și nici iubită întreagă. Parcă e totdeauna stăpânită de un gând, face impresia asta că se gândește intens undeva, la ceva foarte important, care, dacă ar veni, toată viața ei ar fi altfel. Ca prințesa din pădurea adormită...

Iar prostul de văru-meu, știi ce crede: Că Stella îl iubește, dar e discretă... Că dragostea asta, nicio-dată mărturisită, are mister și e astfel mai frumoasă decât orice dragoste. Mai ales de când i-au căzut în mână câteva cărți budiste, s'a tâmpit cu totul. Zice că vede mai clar și el nu mai vede nimic. Parcă viața e așa de complicată ca 'n cărți. Viața-i asta pe care o vezi... Dacă damicela te iubește, îți arată ea. Dacă nu-ți arată, fii liniștit că nici în capul ei nu-i nimic. Alexandru nu înțelege lucrul acesta. Și-a făcut el așa ceva, ca un vis, o năzbâtie — și tare mi-i milă de el, mă. Nu m'ar mira să viseze o scenă că Stella sau el — fiind pe patul morții — la nouăzeci de ani, își vor mărturisi atunci cât s'au iubit și cum și-au ascuns dragostea asta o viață întreagă...

Tare mi-e teamă de ziua când se va trezi".

Acest monolog al lui Petru Găina, întretăiat din ce în ce mai des de paharele cu cognac, începu încetul cu încetul să acapareze atenția întregei mese.

Așa că a doua zi se făcu mult scandal, tot orașul comenta amuzat teoria lui Petru după care bărbații erau îngeri, iar femeile vaci sau pisici. Cum unii mai citiți avuseră ocazia să dea peste Nietszche, fu acuzat că nici măcar original nu era. Cel mai mare scandal îl făcu, însă, bineînțeles, ridicarea vălului de pe un menaj pe care toată lumea se învățase să-l socotească foarte normal. Prin urmare, Alexandru, dupăce nici nu făcuse o partidă cum era de așteptat, nu era nici măcar iubit de nevastă-sa! Săracul de el, îl compătimiră orășenii.

Lui Alexandru, îi comunică Lucian totul, arătându-i precum că vărul său e un netrebnic care ține cu tot dinadinsul să-l facă de râs. „In definitiv ce rost avea să trâmbițeze că nevastă-ta nu te iubește. Astea-s rufele familiei care se spală în casă", conchise.

Trezit din beție, Petru Găina, stătea singur și medita de data asta asupra riscurilor sinceritătii și a monumentalei prostii omenești.

S'a spus cândva că „atunci când un nebun aruncă o piatră, se căznesc zece înțelepți s'o scoată". Așa fu și cu această istorisire a lui Petru Găina. Pentru Alexandru fu începutul sfârșitului. „Și totuși, dacă el are dreptate?" Își zicea Alexandru. Timp de șapte ani, se învățase cu apucăturile Stellei, cu felul ei de a primi tot și de a nu se abandona niciodată, dar nu-și închipuise niciodată că ea în fond nu-l iubea. Se învățase s'o iubească el cum simțea, ea desigur îl iubea în felul ei. Problema dragostei dintre ei, îl preocupase chiar mult în ultimul timp, în urma lecturii unor foarte frumoase cărți de știință ezoterică. Se schimbase mult Alexandru în acești șapte ani, dar nu vom insista asupra acestei schimbări, decât ca să spunem că eroul nostru se simțea din ce în ce mai apt să meargă spre adâncul lucrurilor, acolo unde toate sunt mari și simple. Pe când nevasta lui rămăsese aceiași, calmă și fixă, întruparea perfectă a feminității pe care Alexandru o privea de pe mereu alte și alte planuri, cu aceiași încântare.

Asupra dragostei ei nu se îndoise niciodată. Până acum. Din clipa în care începu să se îndoiască, însă, toate lucrurile luară altă înfățișare. Unele gesturi ale Stellei, începeau să-l neliniștească, calmul ei prea semăna, la nevoe, a indiferență... Dacă nici în capul Stellei nu se petrecea nimic, exista oare vreo femee în lume în capul căreia să se petreacă ceva? Dar ceva al ei, nu luat de pe cine știe unde fiindcă așa i se părea că trebue să fie.

Trebue să-i vorbesc, se hotărî Alexandru.

Și o făcu, într'o Sâmbătă seara, după masă, când stăteau amândoi pe terasă, ca de atâtea ori, sub un cer luminos de primăvară. Își serbau a opta aniversare a zilei când a văzut-o întâia dată (cu ajutorul lui Lucian, căruia îi trăsese chiulul, o descoperise exact). Alexandru vorbi fără întrerupere, până după miezul nopții. Ceeace îi spunea, era atât de nou chiar pentru sine, încât de multe ori se speria. Tot ce gândise, tot ce visase în șapte ani, era dat pe față. După aceea n'avea să-i mai rămână nimic din viața lui depănată în umbră, va pune în schimb bazele unei adevărate vieți, unei vieți vii fără vise și gânduri, dar cu ochii treji asupra unei realități mai frumoase decât visurile și gândurile. Se auzea spunând: „Nu te-am întrebat niciodată ce simți tu, dacă mă iubești, dacă mă cunoști, cum mă iubești și cum mă cunoști. Dar șapte ani... (accentua asupra timpului care era singurul lui argument pozitiv). Nu mi-ai spus-o niciodată. Dar ești atât de feminină, tu, n'ai nevoe de cuvinte. Totuși azi te întreb, știu că te jignesc în ceeace ai tu mai adânc și mai prețios. Dar m'am descoperit și eu, Stella. Nu pot să-ți spun ce se petrece cu mine, dar crede-mă că e ceva grav și sunt turburat. Te rog să-mi spui și tu tot — să-mi spui dacă mă iubești. E un capriciu absurd, nu te supăra, te implor"...

Stella răspunse foarte târziu, după o tăcere care lui Alexandru i se păru un chin:

— Imi pare foarte rău, Alexandru, că am ajuns aici. Cu mine se petrece un lucru curios. Vezi tu, în romanele pe care le-am citit eroii își declarau dragostea. Tu nu mi-ai spus niciodată că mă iubești și nu știam. In romanele pe care le-am citit, dragostea era ceva extraordinar. Ori, asta nu se întâmplă între noi și noi nu suntem ca ei. Iar eu sunt convinsă că așa e dragostea ca acolo...

— Asta înseamnă că tu...? deveni Alexandru palid.

— Vai, îmi pare rău că n'ai înțeles... Inseamnă, dacă ții, pentru liniștea ta sufletească, s'o știi, că noi nu ne iubim... Noi suntem căsătoriți și asta e tot. Lucrul acesta nu-ți strică nici ție nici mie... Tot ar fi trebuit să mă mărit, se liniști singură.

— Și cei șapte ani? întrebă gâtuit Alexandru...

— Nu știu ce-mi reproșezi, deveni vocea Stellei plângăreață, ca de copil certat. Ne-am înțeles destul de bine.

Alexandru se sculă brusc, o apucă de umeri, îi venea s'o scuture s'o trezească. Își dădu seama că nu Stella trebuia să se trezească, însă, ci el, și îi dădu drumul. Stella îl privea, deschis, inocentă, cu ochii ei rotunzi, cu gura copilărească, senină.

*

Nu înțelese nimic când Alexandru dădu divorțul. Dar nici turburată nu părea, mai ales că îi dăduse o serioasă despăgubire materială, care putea s'o dispenseze pentru toată viața de a se mai îngriji de existența ei. Il socotea nebun, sau socotea pur și simplu că se îndrăgostise de altă femee, își dădu seama, după unele aluzii, Alexandru. Dar primea totul cu liniște, da, acum vedea clar, nu-l iubise niciodată. Era atât de ciudat totul. Și totuși, în lume undeva, trebuia să fie ceva, alți oameni, altfel de viață, oameni adevărați și o viață adevărată. Lângă el nu era nimeni, nicăiri.

*

Oamenii vor uneori să fugă de ei înșiși. Dar pentrucă acest lucru nu se poate face, fiindcă un om nu poate ieși din el pe ușă ca dintr'o casă, compensează această neputință, fugind în lume. Fiecare după mijloacele lui materiale.

„O viață nouă" este legată pentru cei mai mulți de o plecare cu trenul, vaporul sau avionul, după împrejurări, așa scrie prin romane, așa se face la cinematograf, și în viață la fel. Puțini sunt aceia care înțeleg că o plecare nu rezolvă nimic, că sunt în schimb nopți mai grozave decât toate plecările, care au doar avantajul de a fi gratuite (mai ales dacă fumezi țigări ieftine) și după care te surprinde ora cenușie a dimineții încă neîncepute, cu o haină absolut nouă. Da, sunt nopți în care unii oameni, prea săraci ca să-și poată permite luxul unui voiaj geografic, știu să moară și să renască din propria lor cenușă. (In general sistemul nu e recomandabil).

Ceilalți pleacă.

Alexandru Ardeleanu a plecat în Indii pentru simplul motiv că avea bani. A ales Indiile pentru motivul că i se păreau ceva atât de extraordinar, ca și când ar fi putut să intre de viu în paginile cu litere moarte ale unui roman.

Cum a călătorit, ce oameni noi a întâlnit și cum s'a descurcat mai departe, povestea nu mai spune.

Poate chiar să se fi întors după un an în țară, fiindcă Indiile adevărate se pot cunoaște mai bine tot din cărțile citite în tihnă la tine acasă; povestea se oprește aici.

Am vrut să arătăm doar cititorilor, câteva mici ciudățenii omenești dintre multe altele și, de era sau nu era ceva de înțeles, să-i oferim în orice caz prilejul să se amuze puțin.

ANIȘOARA ODEANU

Note despre om și poezie

(Urmare din pag. I-a)

firește, oamenii nu pot trăi numai pe culmi, nici chiar poeții mari, — literatura română a imitat viața și problemele acestor poeți, când ei coborau în văi. Iată, așadar, cum poate deveni justificabilă o mișcare împotriva „influenței franceze", întrucât, nu-i așa, „literatura franceză este inesențială și doar rafinată" și așa mai departe.

De fapt, pretutindeni și din totdeauna, aceleași probleme se pun omului. Cele mai grave: condiția noastră aici, jos, în moarte; posibilitatea de a reurca. Un om care nu-și pune problema aceasta, care nu-și trăește drama esențială, e un adevărat infirm spiritual. Nu există cultură mare fără problema și fără drama aceasta. Cei mai mari poeți nu sunt niciodată poeții sociali sau psihologizanți, ci poeții ancorați în problemele esențiale; artiștii mari nu sunt cei preocupați de probleme de technică, ci de probleme vii.

Ar fi fost de așteptat ca literații români să fi recunoscut în marii lirici ai simbolismului problemele pe care și ei, în măsura în care sunt oameni întregi, și le vor fi pus, fără îndoială. Se înțelege ades greșit sensul influențelor în cultură. A fi influențat nu însemnează a lua deagata, a imita ci a te descoperi printr'un altul, a primi o problemă dela altul, a primi impulsiunea dela altul. Lupta împotriva „influențelor străine" a pornit dintr'o gravă neînțelegere: „trebue *să fim noi*, nu trebue să mai imităm" La care partizanii primirii influențelor străine răspundeau: „ba să imităm; dece să nu imităm? dece să nu luăm deagata ceiace noi nu avem!", — cașicum aceasta ar fi problema. De fapt, a primi influența înseamnă a primi desbaterea altuia, a o trăi și încerca să rezolvim noi, printr'o experiență proprie și, într'adevăr, autentică; a descoperi orizonturi noui; dar, mai ales, repet, a te descoperi pe tine însuți cu ajutorul altuia; printr'un altul.

Acceptarea influențelor însemna, la noi, a imita fără a trăi. Refuzul influențelor, însemna refuzul de a cunoaște, de a te lăsa rodit.

O gravă, adâncă și esențial umană problemă există în Rimbaud. E vie și pentru noi, e autentică și pentru noi. E o dramă și a conștiinței noastre. Nu o vedeam destul de clar; Rimbaud ne-a făcut să ne înțelegem pe noi înșine. Suntem într'adevăr într'o lume degradată. Nu ne simțim bine în lumea asta. Rimbaud ne-a trezit. Dar, deaici încolo, experiența noastră se desparte de a lui; trăim drama pe contul nostru.

Literatura românească a procedat însă altfel: Și-a pus întrebarea: cum a exprimat Verlaine, de pildă, viața lui interioară? Trăirea nu mai interesează și expresia se îndepărtează de ea. Nu viața mai este problemă, — ci cuvântul literar și rețeta technică. Un prozator român, din generația de treizeci de ani, nu-mi declara, într'o convorbire, nu prea de mult, că literatura și poezia, ca să poată trăi, trebue să se separe de problemele și tragedia noastră spirituală? E aceasta o mentalitate caracteristic românească, îmi ziceam, întrebându-mă, în acelaș timp, din ce „trăește" atunci poezia sau literatura dacă nu din expresia tragicului condiției noastre umane care e hrana ei cea mai autentică și mai esențială? și pe cine ar mai putea să intereseze, să angajeze total o poezie care nu este mister, care nu încearcă să fie cale a revelației; descifrare a misterului, sau etică înaltă?

Intorcând omului spatele, poeții și literații români de după Eminescu și aproape până în zilele de astăzi (cu excepțiile inutil de amintit, căci se cunosc) nu au avut decât preocupări nici măcar de limbă, ci de limbaj literar. Frumusețea limbii poetice la marii lirici nu este decât rezultatul unei incandescențe lăuntrice, unei imense bucurii sau a unei nesfârșite disperări, a unei iubiri universale sau a unei neliniști adânci, a unei cutremurări.

In literatura românească devenise scop în sine, stilistică etc., — îndemânare, „talent" literar și deaceea adesea limba poetică nu e decât un fel de vervă, injurioasă sau humoristică, retorică sau nu, ornată de imagini ingenioase, de gust mai mult sau mai puțin bun, în orice caz plastice, adică fără ecouri mari și fără rezonanțe interioare, limitată la realități groase și concrete, fără posibilități de transfigurare.

Pedealtăparte, — cum literatura și poezia trebue să cuprindă totuși anumită substanță umană, acestea s'au mărginit să fie sentimentale, minor auto-analitice, năclăite într'un sensualism rânced sau în experiențe minore de tot felul. Și noi am subliniat, în câteva rânduri, monotonia acablantă a preocupărilor de viață ale literatului român; ani de zile, după războiu, toate romanele care apăreau erau romane de dragoste; (influența unui Proust și el neînțeles) dupăcum poeziile erau pasteluri (ca să le zic așa) sau tot „de dragoste". Micul burghez român avea dreptate să-și închipuie că poetul este un fel de om care e întotdeauna îndrăgostit, și asta mai ales primăvara când „natura e frumoasă".

Am mai uitat ceva: literatura românească isbutise să-și lărgească cercul de probleme și preocupări. Astfel, literatura cea mai problematică era aceea reprezentată prin romanul social, să zicem al d-nului Liviu Rebreanu. Oricât ar fi de realizat ca atare, problema umană putând fi cuprinsă în această zonă e încă îngrozitor de insuficientă.

Clară, plată, plastică, sentimentală, superficială, lipsită de probleme esențiale, literatura românească modernă este falimentară.

In orice caz, un fapt caracteristic trebue semnalat în ultimii ani ai culturii românești: disprețul pentru literați și literatură.

Oamenii de elită intelectuală nu s'au mai îndreptat spre literatură ci spre filosofie, știință, eseistică. Problematica s'a separat cu totul de literatură și poezie, și se exprimă, cu deficiențele ei inerente, în technica discursivă a filosofiei sau, mai ales, a eseisticei. Lucrul acesta e rău, fără îndoială, — dar nu e vinovată decât mediocritatea spirituală a poeziei și literaturii românești.

Poezia românească pentru a deveni o poezie mare trebue să recapete fiorul metafizic, sau dragostea pentru adâncurile obscure ale sufletului. Să exprime problemele omului, — nu în discursivitatea didactică a esteticei, — dar nici printr'o plasticitate humoristică. Să facă un efort de adâncire, de muzicalizare, de trăire ritmică și transfigurată a tragediei omului.

Paris, 2 Mai 1940. EUGEN IONESCU

Ultima carte a lui Papini

(Urmare din pag. I-a)

Aparent, în tot decursul acestor povestiri nu se întâmplă nimic. Dar prin ele se desfășoară în tot atâtea drame trăite sincer, aceste vieți de lume neștiută de nimeni, afară de ea însăși și de scriitor.

Nota de robustețe și de sănătate a acestei cărți aparent patologice, se mărturisește de altfel și printr'o atitudine de humorism autentic. Drept atare, recomand cartea prietenului meu florentin cu toată convingerea, știind că-i pot îndruma pe cititorii noștri spre una din cele mai atracțioase cărți apărute de curând în Italia. Recomandația îi poate privi de altfel și pe tinerii noștri traducători.

Dacă oarecare intenție de propagandă socială în favoarea emigrărilor agricole spre Agrul Pontin de curând bonificat, se simte uneori și dă cărții un substrat retoric, arta povestirii, moștenită dela marii precursori toscani, dela Boccaccio la Carducci, le asigură acestor figuri papiniene o viață care-și cere drepturile cu încredere în ea însăși. Sau dacă în atmosfera cărții se simte și ceva din arta de povestitor toscan a unui Renato Fucini, în afară de ceeace trebuia să fie la acesta mai grațios și mai idilic (drept contimporan al unui Pascoli ori Fogazzaro), impresionează varietatea creaturilor lui Papini, fantezia și verva de care dă acum dovadă, deși se menține pe linia unei simplități impresionante. Lipsa de complicații inutile, firescul relatărilor sale, îl desemnează în fine printre povestitorii înnăscuți ai marii literaturi italiene. Toate aceste figuri (sunt 16 principale și mai multe siluete schițate intermediar, însă cu un relief ce nu dispare), alcătuesc în general lumea primitivă, dar puternic expresivă a celor mai sălbatici munți dintre izvoarele Tibrului și ale Arnului, nu departe de locurile unde s'a născut un frate mai mare al lor, adică Michelangelo și de locurile unde s'a străduit într'adins Papini să-și facă o casă de piatră, pentru reculegere și lucru.

Un cuvânt de părere de rău (căci poate fi și acesta spus) se referă la intervenția autorului la urma fiecărei povestiri cu o reflexie relativă la cumințenia și la nebunia oamenilor; sau un cuvânt de părere de rău pentru o continuă revenire de motive, pe care o desvălue în cele din urmă cartea; deoarece figurile acestea sunt aproape toate venite din aceeaș lume, deviate sufletește sub aceleași altitudini reci și pustii. Infățișează ele oameni cu mintea întreagă, sau niște bieți maniaci? Papini te obligă să te întrebi însă, dacă există cu adevărat oameni lipsiți de manii. Răspunsul dă garanția umanității acestor figuri ale sale, a căror prezență poate fi înțeleasă și ca un simplu allegretto între două scrieri grave ale acestui sever mentor al literelor și, mai ales, al scriitorilor. Simțul deosebit de înțelegere a sufletului omenesc îl caracterizează odată mai mult. Vezi că experiența creștină a lăsat urmele ei binefăcătoare în atitudinea omului acesta. Sau poate faptul ți se pare de atribuit constatării că la anul Papini va împlini 60 de ani.

Felul cum este scrisă cartea, expresia ei stilistică, oferă însă cel mai de seamă preț artistic al ei, în numele meritului constant al lui Papini de a rămâne în formele pur toscane, chiar atunci când el schimbă această rămânere într'o adevărată manieră. Nu văd cum s'ar putea alcătui un dicționar al limbii italiene, fără a se folosi mereu exemplele pe care le oferă acest scriitor și o asemenea carte, în privința vocabularului.

Aceste figuri umane mărturisesc în fine acea înseninare lăuntrică, pe care am surprins-o și altfel în cele două din urmă zile florentine, în ochii și în sufletul prietenului meu. Nevoia înnăscută de a cunoaște omul retrăindu-i viața fie și numai literar, chiar dacă n'a scris până acum cartea sa despre Adam, rămâne la Papini o adevărată pasiune și o nobilă virtute. Simpatia umană i s'a accentuat, în orice caz. Sarcasmul i s'a preschimbat în humor; severitatea în bonomie; uscăciunea în sobrietate. Iar bucuria înțelegerii bunurilor și lipsurilor lumii, odată cu ale sale însuș, l-a făcut bun și mărinimos.

Cartea cu „figuri", pe care a publicat-o de curând, poate fi așa dar definitiva revelație a acestui Papini, mai puțin bine cunoscut și bine înțeles. Pentru publicul nostru, care-l așteaptă printre noi, cartea poate fi cea mai bună inițiere întru cunoașterea nemijlocită a celebrului nostru prieten. Adică al nostru, al tuturor.

ALEXANDRU MARCU

VIAȚA DE DINCOLO DE RAMPĂ

Cronica dramatică

TEATRUL COMEDIA: BANCA NEMO — COMEDIE IN TREI ACTE DE LOUIS VERNEUIL.

Amânțată de multă vreme, ci fiind sortită să deschidă stagiunea teatrelor de vară, premiera teatrului Comedia, dupe câteva amânări, impuse și de schimbătoare vreme, dar mai cu seamă de modificări importante survenite în distribuție cu puțin înainte de a fi stabilită prima reprezentație, a avut loc, repurtând un succes considerabil, chiar în ciuda unor glasuri din sală, ce cu gândul la protagoniștii ce nu jucau, nu acordau întregul credit înlocuitorilor lor.

Suntem întru totul de acord, mai cu seamă acum când cunoaștem piesa, de valoarea ce ar fi avut-o jocul lui Iancovescu, dar nu putem, dintr'o apreciere a unui talent ca al său, să neglijem efortul încununat de succes pe care d. N. Atanasiu, dela Teatrul Național, l-a depus. Intotdeauna am privit cu satisfacție apariția să pe scenă, și suntem fericiți, și de astă dată să-l recomandăm.

In rolul său, care nu este deloc ușor, a știut să-și dozeze efectele, să depună gradațiile cuvenite, și dacă ar fi respectat un anumit aristocratism al jocului, nimeni desigur n'ar mai fi amintit de prezența marelui nostru actor care n'a putut întruchipa personagiul. Dar acesta este un defect mărunt, umbrit cu prisosință de personalitatea viguroasă adusă pe scenă de d. N. Atanasiu, de entusiasmul interpretării sale și de situațiile comice ce a provocat, stârnind nu odată aplauze la scena deschisă.

Dacă aducem toate aceste laude cu preponderență d-lui Atanasiu, este fiindcă aproape întreaga piesă este a dumisale.

Este o comedie, cum se scrie adesea, pentru un anumit actor. O creație pe care el o modelează și-i transformă atmosfera prin personalitatea sa.

Ea în sine nu aduce absolut nimic care să îndreptățească o apreciere laudativă. Niște simple incidente puse cap în cap, mici conflicte fără importanță, lipsite de coheziune și de credulitate.

Nu relevăm aceste fapte spre a pune într'o lumină proastă realizarea teatrului Comedia, ci pentru a sublinia ce aduce **Banca Nemo** în teatru și pentru cei cari iubesc **„teatrul"**.

O piesă de vară, dacă n'ar fi așa, am fi mult mai aspri în epitete, fără nici-o pretenție, dată pe mâna unor interpreți comici de talent, și iată totul.

Afară de d. N. Atanasiu, trebue să amintim de creația d-nei Marietta Sadova, incontestabil o mare artistă a noastră care într'un rol nespus de greu a isbutit, strecurându-se între șarjă și realism, să închege un personagiu de o rară expresivitate. Nu suntem exagerați dacă am recomanda tuturor interpretelor noastre, cari când au un rol ingrat se simt neapărat datoare să șarjeze excesiv, să privească jocul d-nei Marietta Sadova, pentru a afla cum, prin simplitate și naturalețe se pot scoate efecte minunate și cel puțin, dacă nu mai mult, sănătos humoristice. Ne este neplăcut gândul atâtor și atâtor interpretări cari, doar spre a îmbia râsul comun al publicului, subliniază un moment cu atâta perseverență, încât ni se pare a avea în față o reprezentație de bâlciu, adresat unor spectatori ce nu știu ce-i aia: **„teatru"**.

A fi natural este mai folositor decât a fi forțat, chiar când ai succes prin această ultimă atitudine. Respectul artei ce reprezinți! Aducem întregul omagiu d-nei Marietta Sadova pentru distinsa dumisale interpretare.

In celelalte roluri, d-na Fifi Harard, al cărei joc discret și simpatic a reușit totdeauna să atragă sufragiile publicului, aduce o notă de tinerească interpretare. O creație care e datoare să cucerească prin farmec și feminitate și pe care domnia-sa a înțeles-o, evitând dramatismul și atitudinile complexe. D. Antoniu, Ion Talianu, și ca întotdeauna distinsul Romald Bulfinsky conturând-și cu pricepere rolurile, au contribuit la reușita acestui spectacol.

VICTOR POPESCU

Cronica muzicală

de ROMEO ALEXANDRESCU

A DOUA PRODUCȚIE A ACADEMIEI REGALE DE MUZICA

Selecționarea de elemente pe care o presupune întocmirea unei producții muzicale de fine de an, într'o instituție oficială de învățământ muzical, pare să îndreptățească în genere un anumit grad de exigențe în ceeace privește va-

ACTRIȚELE NOASTRE

D-ra Popescu, de la „Teatrul Muncă și Voe Bună", care realizează un excelent tip de comedie în „Duduia Măriuca" și

TELLY BARBU

loarea generală a acestor manifestări. Nu trebue totuș să se uite că talentele strălucite nu se întâlnesc la fiecare pas. Apoi, desvoltarea talentelor nu se produce în chip uniform. Prin voință, inteligență, putere de muncă, se obțin, nu odată, rezultate însemnate, după terminarea unei școale. Iar, pe de altă parte, un fenomen special de inflație permite unora din ucenicii muzicii, să apară, la început, drept „ași", pentru a sucomba mai târziu în fața adevăratelor dificultăți ale unei cariere.

Iată pentru ce, numai cu relativă severitate și fără a trage concluzii definitive de cât în cazuri de iremediabilă slăbiciune sau indicutabilă dăruire, trebue să fie judecată o producție muzicală de fine de an.

Producția mixtă dela „Ateneu", n'a fost lipsită de prezentări serioase și promițătoare.

Cele mai bune rezultate au fost obținute de sigur de d. Munteanu Petre (canto, clasa d-lui profesor Romulus Vrăbiescu) și de d-ra Feimer Albina (vioară, clasa d-lui profesor Vasile Filip).

Printr'o remarcabilă simțire artistică și prețioase resurse de expresivitate, conducând cu delicate nuanțări un glas liric de structură plăcută și maleabilitate particulară în efectele de mezzavoce, d. Petre Munteanu s'a distins în această producție. Liedul pare a-i conveni în special, deși nu exclusiv.

D-ra Feimer Albina a relevat în cursul execuțiunii preludiului în sol minor, pentru vioară singură, de Bach și mai ales în prima parte a „simfoniei spaniole" de Lalo, o reală înzestrare muzicală generală și posibilități de exprimare violonistică destul de unitare și de sănătos sprijinite pe simțire și înțelegere.

In remarcabilă omogenitate de linie stilistică și cu serioasă muzicalitate a fost ținută partea pianului în variațiile de Beethoven p. pian și viola, de d-ra Genoveanu-Milicescu Victoria (clasa d-lui profesor Mihail Andricu). Cu calități, dar și inegalități. partenerul d-sale, d. Walfisc Ernst.

D-ra Calaigean Eliza (clasa d-nei profesor S. Căpățână) are însușiri muzicale demne de relevat.

D-ra Berlescu Annie (clasa d-nei profesor Aurelia Cionca Pipoș) trebue să-și fortifice carura ritmică a jocului d-sale, care nu e lipsit de calități.

D-na Stavri Ștefania (clasa d-nei profesor E. Saghin), d-ra Ionescu Elena (aceeaș clasă) și d. Muncioiu Ion (clasa d-lui prof. Romulus Vrăbiescu), au avut unele afirmări favorabile.

La pianul de acompaniament d-ra Pupa Popovici și d-na Costin, cu toată priceperea așteptată.

Cu meritorie sârguință susținut acompaniamentul simfoniei spaniole.

Cabotin înainte de a deveni actor

de ADRIANA KISELEFF

Mai mult ca în oricare alt domeniu, în teatru nu rămâne decât cine poate și nu totdeauna cine ar trebui. Talentul, nu constituie întotdeauna coeficientul de siguranță care poate pune pe individ la adăpost de surprize.

Pentrucă ne întrebăm, câți ajung să urce treptele, măsurând o culme, după ce a înfruntat o meserie care nu admite odihna, dar care mai ales nu admite.., sentimentul camaraderiei. Cine nu s'a apropiat de templul Thaliei ca de-o adevărată minune, hrănind visul roz al unui angajament definitiv, înfiripând nădejdea că va sări repede bariera celor mulți, spărgând anonimatul? Dar, visul dispare curând lovit de mâna grea a realității, când ochii se deschid și gândul se desprinde din poezia visului, teatrul devine atunci o profesie care reclamă *eforturi* dar mai ales impune *renunțări*.

Teatrul! Atmosferă de viciu și de superbă abnegație, nicăieri succesul nu se plătește mai scump. Cine n'a avut norocul să se nască sub semnul unei constelații binevoitoare, rămâne departe de tainele adevăratei arte. Viața actorului e departe de ceeace se crede sau se spune. Viața actorului e o luptă continuă, luptă nu numai pentru existență dar mai ales pentru menținere, pentru afirmare. Cea din urmă e cea mai grea, *pentrucă niciodată armele nu sunt egale*. Truda de fiecare zi, așteptările neîmplinite, lipsurile chinuitoare la care e supus ca și răzvrătirea comprimată cu fiecare nedreptate, slăbesc încrederea noului venit, nimicindu-i entuziasmul tineresc. Atmosfera de culise ca și cancanurile unei vieți colective, viciază repede un suflet care s'a apropiat de teatru ca de un altar. Sunt puțini acei care se depășesc neînscriind în taină o scădere sau un compromis.

Un rol în teatru nu se oferă cu ușurința cu care se oferă pantofii lustragiului. Cine n'are umerii lați n'ajunge să-și croiască pârtie prin desișul masselor. Câți conducători știu să se aplece cu înțelegere și încredere asupra noului ucenic? Așteptarea pentru obținerea unui rol de figurație sau cel mult de câteva cuvinte, plătit cu seara, a încercat răbdarea multora, până când desgustul a luat locul nădejdii sădind adânc o silă, pentru o profesie pe care n'a avut încă timpul s'o profeseze cu adevărat. Semnul ratării stigmatizează o viață, iar arta moare înainte de a se fi născut. Dar, atunci în minte-i apare desnădejdea, în ochi spectrul foamei, în suflet a mai rămas poate flacăra slabă a unui ideal care n'a pălit încă. O ultimă sforțare îl ajută să iasă din... obscuritate.

Starostele cine știe cărui teatru particular, comercializându-i sufletul, îi oferă generos perspectiva unui angajament pe timpul verii, asigurându-i astfel o masă... pe o lună întreagă!..

Alteori, îl vezi răsărind în cine știe ce trupă de reviste sau pe scena cine știe cărui teatru improvizat pe cine știe ce maidane, sau locuri periferice, unde... toamna se mai poate citi sub afișul deslipit de vânt: „depozit de lemne"!... Viața?... Chip de mască cu rânjet de hienă!..

Visul își închide aripile și sufletul își păstrează darurile defuncte, îngenunchind în fața unui destin din care cu greu ar mai putea ieși. Dar... ce importanță au toate acestea pentru „omul" care și-a nimicit „totul", omul, pentru care viața a ajuns o simplă chestie de hrană și de adăpost?

Ce vină poate avea el dacă diminuează fără de voie prestigiul și măreția *scenei*?

Și cine poate răspunde de asasinarea latentă a valorilor autohtone?

Spiritul epocii

(Urmare din pag. I-a)

Cauza formelor culturii e valoarea, adică termenul relativ sau absolut în raport cu care spiritul omului încearcă să se înfăptuiască.

Dacă deci formele de cultură sunt simple manifestări, simple mijloace de expresie ale spiritului uman, valorile sunt mai mult sau mai puțin realități de sine stătătoare. Zicem mai mult sau mai puțin, pentrucă există o ierarhie a valorilor, precum există și o ierarhie a scopurilor.

Lumea aceasta a valorilor, ordonează deci și conduce lumea scopurilor, adică lumea creată de om, cultura. Spiritul epocii este indicat de grupa de valori cari la un moment dat deține întâietatea în formele de cultură. Un scriitor, ca orice creator de cultură dealtfel, participă activ la spiritul epocii însă neparticiparea lui, n'ar impieta cu nimic asupra operei de artă, pentrucă aceasta ține de o valoare care transcende lumea scopurilor. Frumosul a fost definit dealtminteri de Kant, drept o finalitate fără scop. Prin această judecată, Kant înțelegea pesemne să dea valorii estetice o autoritate absolută asemeni autorității valorii religioase.

Este adevărat că alături de „pulchritudoxaga" care se caracterizează prin finalitatea fără scop, Kant distingea și „pulchritudoadereus", frumusețea creată în vederea unui anumit scop, adică aceia care vrea să exprime și altceva decât existența ei, dar distincția aceasta, nu face decât să întărească prestigiul absolut al valorii estetice.

Atunci deci când vorbim despre spiritul epocii, nu trebuie să uităm că el nu este eminamente active decât într'o parte a faptelor de cultură și că cea mai mare și poate și cea mai serioasă parte a acestor acte, acelea cari participă la valori absolute, cum sunt: valoarea religioasă, estetică sau morală, sunt sustrase prin natura lor ideală acțiunii spiritului epocii și ca atare independente de circumstanțele schimbătoare ale lumii scopurilor.

LUCA DUMITRESCU

ERATĂ

In articolul: **Despre anumite cărți**, din numărul trecut, s'au strecurat unele greșeli.

In rândul 3, aliniatul 4, în loc de: **fiica doamnei Eve Curie**, se citește: **EVE CURIE, FIICA DOAMNEI CURIE.**

In rândul 4 aliniatul 9, în loc de: **în zona săgetătorului**, se citește: **IN ZODIA SĂGETĂTORULUI.**

In Colecția „UNIVERSUL LITERAR"
a apărut volâmul

UMBRA TIMPULUI

versuri
de ION PILLAT

O carte de poezie scrisă de unul din cei mai aleși poeți ai noștri

De vânzare la toate librăriile din Țară
PREȚUL LEI 50

CRONICA FILMULUI

A VENIT VARA

Ii rog pe cetitori să-mi ierte acest foarte didactic titlu, dar n'am făcut altceva decât să constat un adevăr: A venit vara. *Bine înțeles că dumneavoastră ați izbucnit la fel ca și mine: „In sfârșit! Bine c'a venit".*

Dar ghiduș ăsta de mercur a pornit o ascensiune înspăimântătoare înspre vârful tubului termometric. Urmările acestei ascensiuni, le cunoașteți dumneavoastră din anualele cronici estivale și din propria experiență: transpirație, amețeli, sprițuri, grădini de vară și... filme proaste. Și mai ales filme proaste.

In săptămâna aceasta, cu excepția filmului Pygmalion despre care s'a mai scris într'una din trecutele cronici cinematografice ale revistei, celelalte filme prezentate au însemnat adevărate chinuri pentru spectatori.

Singura peliculă care ne-a mai amintit puțin că ceeace se prezenta pe ecran era „cinematograf" a fost aceea prezentată de cinematograful Carlton: „Lupul singuratic la Paris" E una din acele „benzi" din cari nu lipsesc scenele tari cu pumnale și revolvere, scene cari asigură succesul filmelor de aventuri.

Insă rochiile precum și pălăriile eroinei, demască o anumită vârstă a filmului, vârstă care se resimte și în regia puțin cam șovăitoare demascând epoca de dibuiri în care a fost realizat filmul.

Și ustfel, cu toate că Franz Lederer e un actor foarte simpatic — un fel de amestec: Carry Grant — Tyrone Power — și cu toate că am întâlnit câteva scene amuzante ,am părăsit sala cinematografului cu oarecare satisfacție: „Bine că s'a isprăvit".

Cinematograful Scala ne-a prezentat un film în care apăreau doui actori simpatici: George Raft cu chipul său de excroc cum se cade și Hugh Herbert, mereu speriat și cu mâinile în vânt, parcă ar fi atins un șarpe.

Au fost momente când am crezut că filmul este o comedie: momentele în cari apărea pe ecran Hugh Herbert. Câte-odată am crezut că filmul este, în fond dramatic.

Pe la mijlocul filmului om înțeles, dintr'un lung discurs al eroinei, că este vorba de un fel de propagandă a unei societăți care trebue să existe în America: societatea iubitorilor de cai.

Și mai e ceva: un excelent mijloc de plictiseală. Aceasta, cu excepția scenei finale în care ni se prezintă o impresionantă cursă de cai.

Dar, pe căldurile astea, preferăm cinematografului Scala, hipodromul Băneasa.

Lovitura de moarte ne-a dat-o însă cinematograful Trianon care ne-a prezentat filmul: „Spioana".

Realizatorii filmului au avut intențiile cele mai onorabile dar n'au reușit să ne prezinte decât o serie interminabilă de fotografii luate din diverse unghiuri. Câte odată ai impresia că vezi filmul cu capul în jos; alte ori crezi că te-a agățat cineva de lampă.

Cu toate că vedeta filmului este Brigite Horney, filmul este englezesc.

A propos de domnișoara Brigitte Horney: Dânsa e convinsă că seamănă cu Marlene Dietrich. Mie, însă, mi-o amintește pe fosta mea bucătăreasă, Dora.

Cinematograful Aro prezintă filmul: „Dragoste de mamă".

După atâtea decepții, n'am avut curajul să mă duc să-l văd.

Poate că sunteți dumneavoastră mai puțin fricoși.

TRAIAN LALESCU

WEIMAR

(Urmare din pag. I-a)

Goethe? Și chiar castelul arhiducal nu ne-ar captiva atât, cu toate bogățiile de origină rusă pe care le închide și cu toate colecțiile de artă, din care nu lipsesc picturile și sculpturile cele mai celebre, începând cu Lucas Kranach și încheind cu Böcklin, dacă numele lui nu s'ar lega, de cele patru decenii petrecute în strânsă prietenie cu acela care a rămas până la moarte sfetnicul său cel mai prețuit.

Dar Weimarul trebue văzut în totalitatea lui. Trebuie văzut întâi, așa cum am avut prilejul să-l văd eu, în fiecare anotimp, care îi dăruiește un alt decor și o altă atmosferă. Nu ajunge să-i urmărești glorioasele locuințe și palate prefăcute în muzee. Ci trebuie să-i descoperi colțurile tăinuite, micile cârciumi care se păstrează neschimbate încă de pe vremea când Goethe își făcea preumblările dincolo de oraș. Trebuie să vezi micul castel dela Tiefurt, sau altul mai somptuos numit Belvedere, și unde ducesa-mamă își petrecea verile în societatea aleasă a curtenilor-literați și literaților-curteni. Trebuie să mergi până la Iena și să privești de pe înălțimile castelului Dornburg, în care Goethe de atâtea ori a scris nemuritoare versuri, valea râului Saale, pentru a înțelege poezia Weimarului.

De altfel lumea nouă, cum am mai spus, n'a mișcat o piatră din tot ce-a clădit trecutul din amintiri și poezie. De aceea renovarea vechiului și tradiționalului hotel „Elephant", în care Goethe își găzduia oaspeții și prietenii, a stârnit o adevărată sensație, dar și legitimă îngrijorare. Lumea n'a avut însă dreptate să se nedumerească și să se revolte. Organizația partidului național-socialist care cumpărase imobilul și care a amenajat și două camere pentru Führerul-Cancelar, nu a profanat nici o amintire și a lăsat neatins tot ce putea reînvia vremea glorioasă și patriarhală a Weimarului clasic.

Dar fiindcă veni vorba de amestecul politicei în viața acestui oraș, din care patimile politice au lipsit până în pragul veacului nostru, trebue să amintim încercarea grotească a unor politicieni fără evlavie pentru autenticul culturii, de a lega răposata republică democratică și constituția ei hibridă și anahronică de numele sacru pentru orice om de cultură al Weimarului. Poate de aceea a și fost Turingia, și deci și la Weimar, reacțiunea naționalistă atât de puternică și poate de aceea a isbândit aici cel dintâi guvern național-socialist, fiindcă falsa democrație germană pângărise cel mai sacru patrimoniu al culturii și al artei germane.

Nu trebuie uitat că tradiția culturală a Weimarului nu se încheie cu moartea lui Goethe în 1832. In tot cursul veacului al nouăsprezecelea Weimarul a rămas ceea ce-a fost pe vremea lui Goethe, Wieland, Schiller și Herder, o curte a muzelor. Astfel, nepotul ducelui de Weimar, Karl Alexander, care a domnit în a doua parte a veacului al nouăsprezecelea, a adaos la gloria bunicului atâtea noi valori artistice. Școala de belearte pe care o întemeiază devine una dintre cele dintâi din Germania și participarea unor pictori ca Böcklin și Lenbach la opera sa îi măresc valoarea și prestigiul. Muzeul, pe care Karl Alexander îl îmbogățește cu noi pânze și sculpturi de valoare și în care arta veche și contemporană se întâlnesc într'o glorioasă tovărășie, este ceeace a lăsat mai neprețuit acest principe colecționar.

Tot în acea vreme a venit la Weimar Franz Liszt, compozitorul neîntrecut, a cărui casă simplă, cu micul clavecin și cu mobilele biedermeyer, poate fi văzută de orice vizitator. Liszt a fost la Weimar timp de paisprezece ani Hofkapelmeister și a compus acolo cele mai celebre compoziții, astfel că melomanii care vizitează Weimarul trec grăbiți dela casa lui Goethe la căsuța compozitorului. Un diplomat român iubitor de muzică, d. Beu, a găsit prin manuscrisele lui Liszt o rapsodie românească inedită, legându-și astfel ca editor numele de compozitorul care a pătruns și a înțeles sufletul românesc.

Dar se poate oare veni la Weimar și înconjura casa lui Nietzsche, acea casă de taină și de veghe în care poetul și filosoful s'a retras în anii lui de crâncenă singurătate? Fiindcă dacă Goethe a dat viață și a creat social și cultural Weimarul, Nietzsche, i-a dat strălucire într'o epocă în care Musenhofuł încetase de a mai exista și doar arhiducesa Sofia, ca o mare arhivară și editoare a lui Goethe desgroapă din lăzi și rafturi prăfuite gloria poetului. Marea ediție Goethe, cuprinsă în cele o sută cincizeci de volume editate sub auspiciile și controlul științific al Societății Goethe, este opera acestei domnițe care a rămas pentru istoria culturală a Weimarului continuatoarea unei epoci de aur.

Dar Weimarul, afară de ceeace se știe de către toată lumea și care e marea tradiție a unui secol și jumătate de cultură, este interesant pentru cercetătorul liniștit și atent prin unele curiozități științifice unice. Goethe a avut dreptate pe vremuri să cerceteze cu atâta pasiune și convingere munții, văile și albiile râurilor ducatului de Weimar. Parcă ar fi presimțit de pe atunci că în apropierea Weimarului se va găsi cea mai veche urmă preistorică despre existența omului primitiv, intermediar între maimuță și omul modern. Maxilarul inferior găsit la Ehringsdorf lângă Weimar și care se păstrează în muzeu, este după unii savanți mai vechiu decât cel al omului dela Neanderthal, precizând și lămurind astfel o problemă științifică, care l-a preocupat și pe Goethe odinioară când a căutat legătura între om și celelalte vertebrate, descoperind osul intermaxilar.

Oricât de bogat e Weimarul în amintiri și valori de cultură, oricât e întreaga lui arhitectură un muzeu însorit pe străzi și prin grădini și oricât stăpânește spiritul unei lumi de mult apuse, Weimarul și împrejurimile lui te cuceresc și prin dulcea frumusețe a naturii. Parcul de pe amândouă malurile Ilmului, pădurile, castelele, lacurile și râurile, toată această variată întâlnire de peisagii felurite, dau Weimarului un farmec, pe care nicăieri aiurea în Germania nu-l întâlnești. E oare mai frumoasă natura aici ca în Bavaria pe Rin sau în Tirol? Desigur că nu. Dar e mai intimă și mai aproape prin viața și amintirile ei de sufletul călătorului, care îndărătul peisajului pe care se profilează un castel sau un han la drumul mare, simte profilându-se umbrele sacre ale penaților culturii germane. Goethe a fost desigur aspru cu natura țării sale de adopțiune. Asemuită cu natura luxuriantă a Siciliei, unde poetul s'a bucurat de frumusețe calde și multicolore, natura Turingiei poate părea rece și monotonă. Ea are însă acea îmbinare de linii și de culori, care chiamă pașii călătorului spre lungi și tihnite peregrinări. Fiindcă nicăeri reculegerea, visul și contemplarea intemporală nu se simte mai în voie, ca pe aleile umbrite de uriași copaci, pe unde odinioară au vizat și au plăzmuit titanii culturii germane.

ION SÂN-GIORGIU

Literatură, artă, idei...

„ALBINA"

Bătrâna foaie pentru popor trecută sub scutul Fundației culturale Regale „Principele Carol" și condusă cu pricepere și sârguință de poetul D. Ciurezu, ne trimite, cu prilejul deceniului de înaltă ocârmuire a M. S. Regelui Carol II, un număr sărbătoresc.

O revistă „pentru popor" cere un anumit spirit de organizare, cere acel stil care să apropie pe țăran de tipăritura care îi este dedicată. Ori realizarea acestor două deziderate nu este de loc ușoară dacă cei chemați să facă treabă nu pot pătrunde sensul unei culturi de masse. Iată însă că, revista „Albina" a avut parte de oamenii care-i trebuiau și cari ne-au dat cu prilejul sărbătorilor decadei Restaurației un număr bine închegat al acestei atât de trebuincioase reviste.

Acest excepțional număr, închinat Voevodului Culturii românești, se deschide cu o Inchinare Regelui, pentru ca dealungul a 32 pagini format mare să explice pe înțelesul tuturor ce a însemnat și înseamnă Dinastia noastră și Măritul nostru Rege pentru Țara și Neamul peste care i-a fost hărăzit să stăpânească. Se află aci pagini vibrante despre Biserica, producția, sănătatea, cultura, armata, școala, premilităria, străjeria, politica, literatura Țării noastre, toate raportate la personalitatea Aceluia care veghează la propășirea românismului. Dar se insistă în mod fericit asupra operelor de cultură ctitorite și sprijinite de M. S. Regele, opere care contribue atât de mult la ridicarea nivelului de viață națională.

„Oricât de mare ar fi bogăția materială a unei țări și oricât de puternică ar fi puterea ei armată, în fața istoriei omenirii, acea țară nu va avea nicio însemnătate dacă nu va aduce lumii aportul ei literar, artistic și științific", a spus M. S. Regele..

Conducătorii revistei „Albina" au înțeles din plin această lozincă regală și, însuflețiți, au pornit la realizarea ei pe tărâmul culturii populare.

Au pornit și — numărul omagial ce avem în față ne-o spune — au isbutit.

LADMISS ANDREESCU

CINEVA

poate avea mult talent. A rămâne aici, înseamnă a se închide într'o casă, chiar foarte frumoasă și a se înăbuși în ea. A pleca în lume, înseamnă riscul ca în nouăzeci și nouă de cazuri la sută, să se piardă. Foarte puțini ajung, experiența trebue totuși făcută.

Noi, de multe ori am dat, în aceste note, unor scriitori, sfatul de a scrie simplu. Ne-am dat seama chiar atunci când l-am dat, că sfatul nostru e gratuit. In general, nu putem învăța nimic de la nimeni — suntem parcă sortiți tuturor rătăcirilor până ajungem să descoperim ceva ce se afla foarte aproape de noi și de care nu ne dădeam prea bine seama.

Animalele au un instinct sigur, pe care omul l-a pierdut de milioane de ani. Omul este silit să se reconstituiască prin inteligență în forma lui dintâi sau ceva apropiat de ea. Ceeace nu înseamnă că ultima perfecțiune a omului este identificarea lui cu animalul. In omul reîntors la simplitate sunt cuprinse, într'o minunată armonie, capacitatea de a adera și de a vibra la viață a animalului și spiritul lucid, care a creat această ființă armonioasă, a lui Dumnezeu. A fi om și a fi om simplu îndeosebi, este singura posibilitate de a ridica o viață biologică, anonimă, într'o zonă în care începe creația divină — este a justifica această viață care mișună inconștient și existența omului în lume. Este, un fel de întoarcere în Dumnezeu.

DE-AR CURGE PE DUNARE VIN...

se numește cartea de epigrame și poezii a d-lui Cocoș.

Bătrân Dunubiu, valul lin
De ți s'ar transforma în vin
La braț cu domigeana-mi svelță
M'aș instala pe veci în Deltă...

Și ne-am scălda mereu în vin
Pe balul fluviului divin
Am trage chefuri, încântați
Din Severin până'n Galați...

Dacă ar fi să-l credem pe d. E. Cioran că o soluție a vieții noastre se poate găsi și în promiscuitatea lucrurilor omenești, poate chiar mai mult decât în zborurile spiritului. (D. Cioran nu spune chiar așa, dar deocamdată nu-i avem cartea la îndemână, așa că rămâne să rectificăm în numărul viitor) — că însfârșit Dumnezeu e și acolo — atunci nu putem decât să recomandăm cititorilor prea leneși pentruca să gândească, să citească întâi cartea bahică a d-lui Cocoș — și apoi să se aventureze până la una din numeroasele cârciumioare dela șosea, cu lăutarii care știu să dea ochii peste cap și să cânte de inimă albastră, pentruca să mai uite și de puținele gânduri și idei ce le mai rătăcesc prin cap. Dacă a doua zi dimineața, când soarele se va ridica peste lacurile dela Luna Bucureștilor, dimpreună cu gândurile mai mult sau mai puțin negre va fi fiind zburat și sufletul d-sale, va avea desigur ocazia să constate acolo în vecinicie că și într'un asemenea caz:

Strigoii călărind peste dune
Gonind sub povară de fer
. . . . .
Noi, galeși de chefuri nebune
Ne-om drege cu vis și mister.

Cum spune d. Cocoș.

Deci, ori de unde pleci, tot acolo ajungi.

CAZUL MAGHERU

(Sfântul Părere) se intitulează romanul d-lui Mihail Drumeș, apărut recent într'a treia ediție (Ed. Bucur Ciobanul). D. Mihail Drumeș nu este la întâia carte care s'a bucurat de mai multe ediții, și este unul dintre puținii noștri scriitori ce primește din partea publicului asemenea dovezi de interes. D-sa este, după părerea noastră, un scriitor făcut să trăiască în bună înțelegere cu publicul, iar dacă unii nu l-ar agreea, nu este vina d-lui Mihail Drumeș, ci a acestor inși care, la rândul lor, sunt un fel de inacomodabili pe care multe lucruri din viață îi pot jena de multe ori.

Publicul mare nu este, după cum e învinuit, o hidră apatică și opacă oricărui lucru nou. Este dimpotrivă colosal de curios de tot ce se întâmplă și orice ins ce se respectă înțelege să se informeze și în materie de artă cu aceeași conștiinciozitate cu care se informează de ultimele prețuri dela băcănii.

Fiindcă asta înseamnă, în definitiv, a fi om normal, om civilizat angrenat într'o anumită organizație socială, util și viu în locul pe care-l ocupă.

Iar, pentrucă timpul trece și într'o viață sunt atâtea lucruri de văzut și de făcut, acest om normal, cititorul obișnuit, înțelege să nu se încurce prea mult în nimic. El va citi totdeauna cu plăcere orice carte de literatură care, antrenându-l, îl și instruește, îi pune probleme noui care se rezolvă ușor, — iar la închiderea ei îl lasă cu un vag aer de reverie cum îi stă omului mai bine.

ACEST OM NORMAL

Nu e nesimțitor, nu e împăcat cu sine și cu viața lui. Dimpotrivă, prin inima lui au trecut toate tristețile, cum trec vânturile peste flori primăvara, mângâindu-l ușor și nostalgic, aceste mici trene de mari tristeți îi dau o ușoară voluptate pe care nu o depreciază. Acestui om normal îi place să plângă la cinematograf și îi place să întâlnească, în romanele pe care le citește, eroi care nici ei nu sunt împăcați cu ei înșiși și cu viața și care, deci, îi seamănă lui. Ii place chiar să întâlnească oameni păcătoși, cu procese sufletești „anormale", fiindcă e dornic să se informeze de tot ce poate fi cunoscut în lumea asta. Ii plac poeții care în poeziile lor, arată, într'o formă de ritm și de rimă impecabilă, cât de trecătoare e viața și cât de neînțeleși sunt ei.

Acest om normal, este insul cel mai de înțeles din lume, de bună credință ca un copil și fără nici un fel de fițe. Iți cere să fii și tu cinstit și toate lucrurile merg de minune.

Dacă domnul scriitor, însă, îl violentează cu cine știe ce trăznae, dacă nu e așa cum trebue, atunci bine înțeles, numai din vina sa, va trage toate consecințele. Adică opera sa va fi îngropată în dispreț, drepturile de autor vor deveni iluzorii, iar editura care a făcut gafa, dacă o va mai repeta des, va da faliment.

Sunt scriitori care nu convin publicului mare, după cum sunt inși care întotdeauna în viață calcă în strâchini. Din aceștia se recrutează geniile, pseudo-geniile și ratații.

DOMNUL MIHAIL DRUMEȘ

nu face parte din nici una din aceste trei categorii și credem că afirmația noastră nu-l va supăra. Cartea d-sale este foarte agreabilă de citit și cât se poate de instructivă. Ne-a amintit în acelaș timp de Dostoewsky, de un roman polițist și de Jack London. Ceeace nu înseamnă că d-sa ar fi influențat de vreunul din acești trei scriitori, ci pur și simplu că cititorul d-sale poate să se simtă mult mai satisfăcut, în mai scurt timp, citind romanul d-lui Mihail Drumeș, în loc să citească Martin Eden al lui Jack London, Crimă și Pedeapsă a lui Dostoewsky și un roman de Agatha Cristie ,de exemplu.

Acțiunea e bine condusă și palpitantă și numai un viciat al romanelor polițiste riscă să descopere dela început firul central și să compromită efectul loviturii de teatru dela urmă. (Și asta din vina cititorului însuși, pentrucă un ins care se respectă nu trebue să se ocupe de lucruri ca lectura romanelor polițiste).

AM SCRIS DE CARTEA D-LUI MIHAIL DRUMEȘ

nu pentruca s'o recomandăm publicului ca pe o lectură agreabilă, fiindcă d-sa n'are nevoe de recomandațiile noastre, fiindcă publicul însuși și-a spus cuvântul asupra operei d-sale, ci pentruca să ne ocupăm de acest public în sine, al cărui rol în cariera unui scriitor este absolut hotărîtor.

UN SCRIITOR NU POATE FACE ABSTRACȚIE DE PUBLIC

din momentul în care a publicat întâiul rând scris de el, adică din momentul în care a devenit scriitor. Poate face abstracție de public numai insul care pentru propria sa plăcere mâzgălește hârtie pe care apoi o aruncă la coș. E și acesta un tic nervos ca altele, fiindcă în definitiv dacă n'ai de gând să aduci la cunoștința nimănui ceeace scrii, poți să te mărginești să gândești pur și simplu la tot ce vrei, fără să mai amesteci în această îndeletnicire gratuită, hârtia și cerneala (care nu sunt gratuite). Domnul Mircea Eliade a avut cuvinte foarte frumoase, în „Fragmentarium" pentru acest ritual al începutului scrisului, clipa când iei tocul în mână și cu hârtia în față te pregătești pentru acest fel cu totul special și organizat, de a gândi. Aici însă nu vrem să vorbim de scris în sine, ci de unele din problemele carierei de scriitor. Un scriitor, deci, în momentul în care s'a hotărît să publice, este deci normal ca să fi ieșit la iveală pentruca să fie cunoscut de lumea cealaltă, lumea mare și vastă din afară. Nimeni nu publică o carte convins că nu va vinde din ea mai mult de douăzeci de volume. Fiecare scriitor speră să facă cel puțin două ediții. (După aceea vin deziluziile, dar asta e altceva). Așa că felul în care este primit de acest public necunoscut este hotărîtor pentru cariera unui scriitor.

INTALNIM UNEORI IN VIAȚA

oameni care, nu știm ce fac, dar reușesc să incomodeze pe toată lumea, se împiedecă de covoare în saloane, spun femeilor adevăruri pe care nu trebue să le spună, etc... Pe acești oameni societatea îi elimină repede chiar dacă în adâncul lor au oarecari însușiri cel puțin egale în valoare cu ale acelora care știu cum să se poarte. Tot așa în literatură, sunt scriitori care nu din cauză că n'ar avea ceva de spus, că n'ar avea „talent" cum se zice, că ar scrie fără cap și coadă, ci prin însăși structura lor sunt făcuți să nu placă publicului. Sunt scriitori care deranjează pur și simplu, prin ce și cu ce nu se știe prea bine, dar sunt, însfârșit, incomozi. Fiindcă publicul mare, după cum spune tot d. Mircea Eliade, atât de just, în colecția d-sale de esseuri „Fragmentarium" își face până și imaginea geniului după chipul și asemănarea sa. Cu atât mai mult a „scriitorului viu", „omului inteligent", „adevăratului filozof" etc

Dacă cineva nu intră în aceste tipare dinainte pregătite, acel cineva devine pur și simplu un ins incomod. Incomod este d. E. Cioran, incomod este d. Lucian Blaga — incomode toate studiile d-lui Mircea Eliade referitoare la filozofia indiană (o carte cu minunile fakirilor ar fi fost mai bine venită) și alte atâtea opere și atâția scriitori pe care nu-i vom mai pomeni.

E O OARECARE DRAMA

în destinul acesta de „predicator în pustiu". Știi că există undeva insul care ți-e prieten și care te ascultă, dar știi că în acelaș timp sunt pentru fiecare din acești inși, câte o sută care te disprețuesc și te încarcă cu toate invectivele care le vin pe buze.

Și totuși tu crezi într'un adevăr al tău și ești sortit să-ți urmezi drumul până la capăt.

CEEACE ESTE CURIOS INSA

este că tocmai acești „mari izolați" ajung până la sfârșit să conducă destinele, în cultură ca și în alte domenii. Istoria dovedește că au fost în adevăr. Ne-am falsificat oare într'atât încât să nu fie lucrul cel mai greu acela de a vedea simplu și adevărat?

POVEȘTILE LUI ION CREANGA

au apărut într'o foarte frumoasă ediție în atelierele Cartea Românească, sub îngrijirea Primăriei Municipiului București. Prețul acestei cărți o face accesibilă oricui și credem că ar fi cel mai nimerit dar pentru elevii ce intră acum în vacanță.

Pe mulți din generația noastră liceul ne-a făcut să avem folia tuturor lucrurilor care ar fi trebuit să ne devină lucruri de căpătâi. Nu căutăm să învinuim pe nimeni, constatăm însă cu regret acest ciudat fenomen. Ne-au trebuit ani întregi de rătăciri pentruca să ne întoarcem la lucrurile de care la absolvirea liceului n'am știut cum să fugim mai repede. Au fost desigur și elevi fericiți, care n'au trecut prin aceste încercări — dar majoritatea cunoscuților noștri recunosc a fi făcut experiența de care vorbim.

Din liceu am rămas cu groaza de clasici, începând cu toată cultura antichității, trecând prin clasicii francezi și sfârșind cu clasicii noștri. Adică tocmai de lucrurile care formează baza cea mai solidă, singura, a unei deveniri viitoare.

Au trebuit să treacă mulți ani de atunci, să ne intoxicăm cu Gide și cu Cocteau, să ne lăsăm uluiți de atmosfera decadentă din romanele lui Huxley, să căutăm ultimele adevăruri în poezia dada-istă, pentruca după acest lung drum să ne întoarcem la făgașul nostru adevărat, să-l prețuim pe Creangă și pe Caragiale, să-l înțelegem pe Eminescu, să ne dăm seama de necesitatea unei culturi clasice susținute și să recunoaștem geniul din folclorul nostru.

Am fi fericiți dacă generațiile ce ne-au urmat n'ar mai fi făcut experiența noastră. Fiindcă, oricum, e un timp pierdut — și lucrul acesta era mai bine să fie evitat.

Pentru acești tineri care vin după noi, nu avem cuvinte destul de convingătoare să le recomandăm lectura acestei cărți pe care o avem în față și care în afară de valoarea ei literară este prezentată în admirabile condiții tehnice, cu o sensibilitate și o „dragoste de carte" rar întâlnită.

IN ARDEAL

am avut ocazia să mai constatăm, există un cult al trecutului de care noi cei de aici ne-am desobișnuit oarecum. Nu apare acolo nici o revistă fără ca să aibe în conținutul ei câte un articol referitor la o epocă sau un om ales în mișcarea culturală a acelor ținuturi. In ciuda vremilor, ardelenii continuă să-și clădească viața lor spirituală cu o înțelepciune și o gravitate caracteristică acestor oameni „care vorbesc puțin și gândesc mult" — nu numai munții Ardealului se ridică asemenea unei cetăți în mijlocul țării, ci însuși sufletul ardelean are înfățișarea unei cetăți de granit care este în ea însăși o chezășie a durabilității ființei noastre naționale într'un joc de valuri nesigur și amenințător.

Ardelenii își îngroapă morții în grădini, între straturile de flori și sub umbra merilor și-a perilor, ca să-i aibe apropape totdeauna. Fiindcă Ardelenii nu se tem de moarte, — ei au această minunată însușire, pe care noi o avem în mai mică măsură, de a nu trăi individual ci prin neam. Un ins nu este astfel decât o verigă într'un lung șir de generații al cărui fir se pierde în negura vremilor, iar viitorul lui merge spre culmile unei realizări viitoare, a unui mare destin de neam.

Ardelenii clădesc cam încet pentru spiritul nostru neastâmpărat, dar clădesc solid.

Ne vin în minte toate aceste lucruri având în mână revista Transilvania — Buletin de tehnică a culturii — Nr. 1-2 care apare la Sibiu. E o revistă foarte serioasă care, presupunem, are o categorie restrânsă de cititori.

D. I. AGÂRBICEANU

are acolo un articol „Figuri și fapte pilduitoare din trecut" — (Nicolae Drăgan), în care spune lucruri ca următoarele:

„Suntem noi muritorii ca albinele care culeg mierea din florile câmpului. Sburăm dela o valoare omenească la alta, îi apreciem numai calitățile, ne îmbogățim cunoștințele poposind lângă lucrările unuia sau altuia, dar nu ne dăm seama de prețul lor..."

D. I. Agârbiceanu nu scrie așa afectând simplicitatea cronicarilor. E un domn bătrân care a scris multe lucruri bune și frumoase în viața d-sale...

Am citat rândurile astea pentru a arăta un fel de a fi al spiritului ardelean, acea minunată simplicitate și mare înțelepciune ce ar trebui să ne servească uneori ca exemplu.

IN REVISTA SCRIITOARELOR ȘI SCRIITORILOR ROMANI

anul XIV nr. 4—5—6 Aprilie, Mai, Iunie, 1940, găsim o poezie a d-lui Sandu Tzigara Samurcaș, din ciclul „Recital de pian" — Menuet de Rameau. D. Sandu Trigara Samurcaș a mai publicat în Curentul Literar, unele din versurile d-sale care sunt din punct de vedere al inspirației, de oarecare originalitate. După cum Musorsky — genialul autor al lui Boris Gudunov a compus o bucată de muzică inspirându-se dintr'o expoziție de tablouri, d. Sandu Tzigara Samurcaș face poezie inspirându-se din muzică. Am mai avut ocaz'a să semnalăm acest interesant procedeu al unei arte inspirate din altă artă. (O inspirație directă, nu o influență ca aceea a lui Rodin asupra lui Rainer Maria Rilke). In ceeace privește muzica, izvorul ei de inspirație a fost adesea poezia Dar muzica e, în șirul artelor, ultima treaptă spre Dumnezeu. Nevoia de a ne întoarce din ea, de a coborî într'o formă puțin mai caldă, mai palpabilă, este semnificativă pentru acea mult discutată dramă omenească de a nu putea trăi multă vreme în îngerești puritați și de a nu putea fi de altă parte, multă vreme, oameni pur și simplu, pentru veleități ce ne depășesc

ALADIN

Citiți în Colecția
„UNIVERSUL LITERAR"
volumul
Pe urma pașilor Tăi Iisus...
de OLGA GRECEANU
O carte în care spiritualul se împletește armonios cu descrierea locurilor sfinte, într'un stil de o aleasă puritate literară
De vânzare la toate librăriile din țară
PREȚUL LEI 60

REACȚIUNILE D-LUI GROG

LA „INMORMANTAREA" LUI STELARU (urmare și sfârșit).

D. Dragoș Vrânceanu, pierzând trenul, a sosit cu întârziere: o săptămână după ce poetul înviase.

După lectura volumului „Panica vine din văzduh" de Bronislaw Kucinski

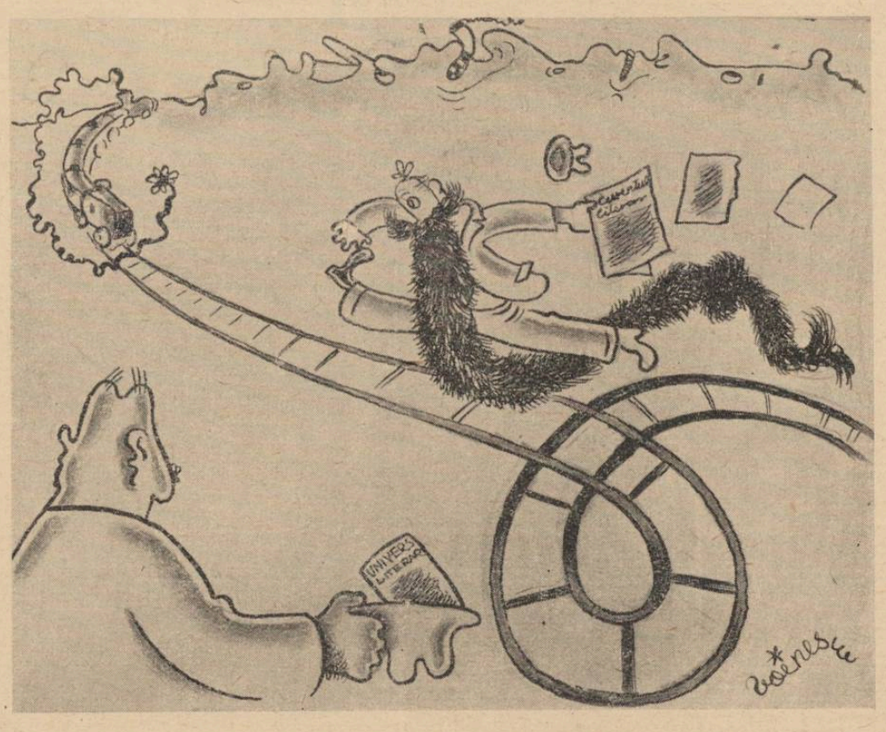

D. Grog (meditând); Asta e cea mai frumoasă barbă...

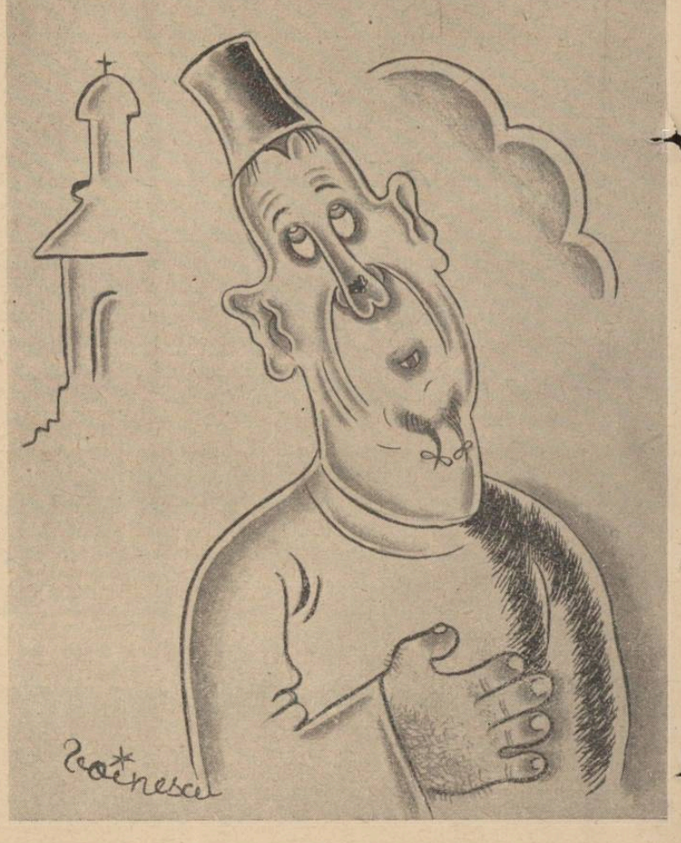

D. Grog a citit „Cartea căsătoriei", de dr. Const. Colonaș

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938.